శ్రీమదాంధ్ర భాగవతం

బమ్మెర పోతన

శ్రీమదాంధ్ర భాగవతం

బమ్మెర పోతన

విషయ సూచిక

ప్రథమ స్కంధము

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీ కైవల్య పదంబుఁ జేరుటకునై చింతించెదన్ లోక ర
క్షైకారంభకు భక్త పాలన కళా సంరంభకున్ దానవో
ద్రేకస్తంభకుఁ గేళి లోల విలసదృగ్జాల సంభూత నా
నా కంజాత భవాండ కుంభకు మహానందాంగనాడింభకున్. ||1||

ఉ. వాలిన భక్తి మ్రొక్కెద నవారిత తాండవ కేళికిన్ దయా
శాలికి శూలికిన్ శిఖరిజా ముఖ పద్మ మయూఖ మాలికిన్
బాల శశాంక మౌళికిఁగ పాలికి మన్మథ గర్వ పర్వతో
న్మూలికి నారదాది మునిము ఖ్య మనస్సరసీరుహాలికిన్. ||2||

ఉ. ఆతత సేవఁ జేసెద సమస్త చరాచర భూత సృష్టి వి
జ్ఞాతకు భారతీ హృదయ సౌఖ్య విధాతకు వేదరాశి ని
ర్ణేతకు దేవతా నికర నేతకుఁ గల్మష జేతకున్ నత
త్రాతకు ధాతకున్ నిఖిల తాపస లోక శుభ ప్రదాతకున్. ||3||

వ. అని నిఖిల భువన ప్రధాన దేవతా వందనంబు సేసి. ||4||

ఉ. ఆదర మొప్ప మ్రొక్కిడుదు నద్రి సుతా హృదయానురాగ సం
పాదికి దోషభేదికిఁ బ్రపన్నవినోదికి విఘ్నవల్లికా
చ్ఛేదికి మంజువాదికి నశేష జగజ్జన నంద వేదికిన్
మోదకఖాదికిన్ సమద మూషక సాదికి సుప్రసాదికిన్. ||5||

ఉ. క్షోణితలంబునన్ నుదురు సోఁకఁగ మ్రొక్కి నుతింతు సైకత
శ్రోణికిఁ జంచరీక చయ సుందరవేణికి రక్షితామర
శ్రేణికిఁ దోయజాతభవ చిత్త వశీకరణైక వాణికిన్
వాణికి నక్షదామ శుక వారిజ పుస్తక రమ్య పాణికిన్. ||6||

శా. పుట్టం బుట్ట, శరంబునన్ మొలవ నంభోయానపాత్రంబునన్
నెట్టం గల్గను గాళిఁ గొల్వను బురాణింపన్ దొరంకొంటి మీఁ
దెట్టే వెంటఁ జరింతుఁ దత్సరణి నా కీవమ్మ యో! యమ్మ మేల్
పట్టున్ నాకగుమమ్మ నమ్మితిఁ జుమీ బ్రాహ్మీ! దయాంభోనిధీ! ||7||

ఉ. శారదనీరదేందు ఘనసార పటీర మరాళ మల్లికా
హార తుషార ఫేన రజతాచల కాశ ఫణీశ కుంద మం
దార సుధాపయోధి సితతామర సామరవాహినీ శుభా
కారత నొప్పు నిన్ను మదిఁ గానగ నెన్నడు గల్గు భారతీ! ||8||

ఉ. అంబ, నవాంబుజోజ్వలకరాంబుజ, శారదచంద్రచంద్రికా
డంబర చారుమూర్తి, ప్రకట స్ఫుట భూషణ రత్నదీపికా

చుంబిత దిగ్విభాగ, శృతిసూక్తి వివిక్త నిజప్రభావ, భా
వాంబరవీధి విశ్రుతవిహారిణి, నన్ గృపఁ జూడు భారతీ! ||9||

ఉ. అమ్మలఁ గన్నయమ్మ, ముగురమ్మలమూలపుటమ్మ, చాలఁ బె
ద్దమ్మ, సురారులమ్మ కడు పాఱడి వుచ్చిన యమ్మ, తన్నులో
నమ్మిన వేల్పుటమ్మల మనమ్ముల నుండెడి యమ్మ, దుర్గ, మా
యమ్మ, కృపాబ్ధి యిచ్చుత మహత్త్వకవిత్వ పటుత్వ సంపదల్. ||10||

మ. హరికిం బట్టపుదేవి, పున్నెముల ప్రో వర్థంపుఁ బెన్నిక్క, చం
దురు తోఁబుట్టువు, భారతీ గిరిసుతల్ తో నాడు పూఁబోఁడి, తా
మరలం దుండెడి ముద్దరాలు, జగముల్ మన్నించు నిల్లాలు, భా
సురతన్ లేములు వాపు తల్లి, సిరి యిచ్చున్ నిత్యకల్యాణముల్. ||11||

వ. అని యిష్టదేవతలం జింతించి దినకర కుమార ప్రముఖులం దలంచి
ప్రథమ కవితా విరచన విద్యావిలాసాతిరేకి వాల్మీకి నుతియించి,
హయగ్రీవదనుజకర పరిమిళిత నిగమ నివహ విభాగ నిర్ణయ నిపు
ణతాసముల్లాసునకు వ్యాసునకు మ్రొక్కి, శ్రీమహాభాగవత కథా
సుధారసప్రయోగికి శుకయోగికి నమస్కరించి, మృధు మధుర
వచన వర్గ పల్లవిత స్థాణునకున్ బాణునకుం బ్రణమిల్లి, కతిపయ శ్లోక
సమ్మోదితసూరు మయూరు నభినందించి, మహాకావ్యకరణ కళా
విలాసుం గాళిదాసుం గొనియాడి కవి కమల రవిన్ భారవిన్ బొగడి
విదళితాఘు మాఘు వినుతించి, యాంధ్రకవితాగౌరవజనమనో
హరి నన్నయ సూరిం గైవారంబు సేసి, హరిహర చరణారవింద
వందనాభిలాషిం దిక్కమనీషిన్ భూషించి, మఱియు నితర పూర్వ కవి
జన సంభావనంబు గావించి, వర్తమాన కవులకుం బ్రియంబు వలికి,
భావి కవుల బహూకరించి, యుభయకావ్యకరణ దక్షుండనై. ||12||

2 కృతిపతి నిర్ణయము

ఉ. ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల కిచ్చి పురంబులు వాహనంబులున్
సొమ్ములుఁ గొన్ని పుచ్చుకొని చొక్కి శరీరము వాసి కాలుచే
సమ్మెట వ్రేటులం బడక సమ్మతితో హరి కిచ్చి చెప్పె నీ
బమ్మెర పోతరాజొకఁడు భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్. ||13||

తే. చేతులారంగ శివునిఁ బూజింపఁడేని
నోరు నొవ్వంగ హరికీర్తి నుడువఁడేని
దయయు సత్యంబు లోనుగాఁ దలఁపఁడేనిఁ
గలుగ నేటికిఁ దల్లుల కడుపుఁ జేటు. ||14||

వ. అని మఱియు మదీయ పూర్వజన్మ సహస్ర సంచిత తపఃఫలంబున
శ్రీమన్నారాయణ కథా ప్రపంచవిరచనాకుతూహలుండనై యొక్క
రాకానిశాకాలంబున సోమోపరాగంబు రాకఁగని సజ్జనానుమతం
బున నభ్రంకష శుభ్ర సముత్తుంగభంగ యగు గంగకుం జని క్రుంకు
లిడి వెడలి మహనీయమంజుల పులినతలంబున మహేశ్వర
ధ్యానంబు సేయుచుఁ గించిదున్మీలిత లోచనుండనై యున్న యెడ. ||15||

సీ. మెఱుఁగు చెంగటనున్న మేఘంబు కైవడి
నువిద చెంగట నుండ నొప్పువాఁడు
చంద్రమండల సుధాసారంబు పోలిక
ముఖమునఁ జిఱునవ్వు మొలచువాఁడు
వల్లీయుత తమాల వసుమతీజము భంగిఁ
బలువిల్లు మూఁపునఁబరఁగువాఁడు
నీలనగాగ్ర సన్నిహిత భానుని భంగి
ఘన కిరీటము దలఁ గలుగువాఁడు
ఆ. పుండరీకయుగముఁ బోలు కన్నుల వాఁడు
వెడఁద యురమువాఁడు విపులభద్ర
మూర్తివాఁడు రాజముఖ్యుఁ డొక్కరుఁడు నా
కన్నుఁగవకు నెదురఁ గానఁబడియె. ||16||

వ. ఏనునా రాజశేఖరుం దేటి చూచి భాషింప యత్నంబు సేయునెడ
నతఁడు దా, రామభద్రుండ మన్నామాంకితంబుగా శ్రీమహాభాగవ
తంబుఁ దెనుంగు సేయుము. నీకు భవబంధంబులు దెగు నని, యాన
తిచ్చి తిరోహితుండయిన, సమున్మీలిత నయనుండనై వెఱఁగుపడి
చిత్తంబున. ||17||

క. పలికెడిది భాగవత మఁట,
పలికించెడివాడు రామభద్రుం డఁట, నేఁ
బలికిన భవహర మగునఁట,
పలికెద, వేఱొండు గాథ బలుకఁగ నేలా? ||18||

ఆ. భాగవతము దెలిసి పలుకుట చిత్రంబు,
శూలికైనఁ దమ్మిచూలికైన,
విబుధజనుల వలన విన్నంత కన్నంత
దెలియ వచ్చినంత దేటపఱతు. ||19||

క. కొందఱకుఁ దెనుఁగు గుణమగుఁ
గొందఱకును సంస్కృతంబు గుణమగు రెండుం
గొందఱికి గుణములగు నే
నందఱ మెప్పింతుఁ గృతుల నయ్యై యెడలన్. ||20||

మ. ఒనరన్ నన్నయ తిక్కనాది కవు లీ యుర్విం బురాణావళుల్
తెనుఁగుం జేయుచు మత్పురాకృత శుభాధిక్యంబు దా నెట్టిదో
తెనుఁగుం జేయరు మున్ను భాగవతమున్ దీనిం దెనింగించి నా
జననంబున్ సఫలంబుఁ జేసెదఁ బునర్జన్మంబు లేకుండఁగన్. ||21||

మ. లలితస్కంధము, కృష్ణమూలము, శుకాలాపాభిరామంబు, మం
జులతాశోభితమున్, సువర్ణసుమనస్సుజ్ఞేయమున్, సుందరో
జ్జ్వలవృత్తంబు, మహాఫలంబు, విమలవ్యాసాలవాలంబునై
వెలయున్ భాగవతాఖ్యకల్పతరు వుర్విన్ సద్ద్విజ శ్రేయమై. ||22||

వ. ఇట్లు భాసిల్లెడు శ్రీ మహాభాగవతపురాణ పారిజాత పాదపసమాశ్ర

యంబునను, హరికరుణావిశేషంబునను గృతార్థత్వంబు సిద్ధించె
నని, బుద్ధినెఱింగి లేచి మరలి కొన్నిదినంబులకు నేకశిలానగ
రంబునకుం జనుదెంచి యందు గురు వృద్ధ బుధ బంధుజనాను
జ్ఞాతుండనై. ॥23॥

3 గ్రంథకర్త వంశవర్ణనము

సీ. కౌండిన్యగోత్ర సంకలితుఁడాపస్తంభ
సూత్రుండు పుణ్యుండు సుభగుఁడైన
భీమన మంత్రికిఁ బ్రియపుత్త్రుఁ డన్నయ
కలకంఠి తద్భార్య గౌరమాంబ
కమలాప్తు వరమునఁ గనియె సోమన మంత్రి
వల్లభ మల్లమ వారి తనయుఁ
డెల్లన యతనికి నిల్లాలు మాచమ
వారి పుత్త్రుఁడు వంశవర్ధనుండు
ఆ. లలిత మూర్తి బహుకళానిధి కేతన
దాన మాన నీతి ధనుఁడు ఘనుఁడు
దనకు లక్కమాంబ ధర్మగేహిని గాఁగ
మనియె శైవశాస్త్రమతముఁ గనియె. ॥24॥

క. నడవదు నిలయము వెలువడి
తడవదు పరపురుషు గుణముఁ దనపతి నుడువుం
గడవదు వితరణ కరుణలు
విడువదు లక్కాంబ విబుధ విసరము వొగడన్. ॥25॥

ఉ. మానిను లీడుగారు బహుమాన నివారిత దీనమానస
గ్లానికి, దాన ధర్మ మతిగౌరవమంజులతాగభీరతా
స్థానికి, ముద్దుసానికి, సదాశివపాదయుగార్చనానుకం
పానయవాగ్భవానికిని, బమ్మెర కేసయ లక్కసానికిన్. ॥26॥

క. ఆ మానినికిం బుట్టితి
మే మిరువుర మగ్రజాతుఁ డీశ్వరసేవా
కాముఁడు తిప్పన, పోతన
నామవ్యక్తుండ సాధునయ యుక్తుండన్. ॥27॥

వ. అయిన నేను, నా చిత్తంబున శ్రీరామచంద్రుని సన్నిధానంబు
గల్పించుకొని. ॥28॥

4 షష్ఠ్యంతములు

ఉ. హారికి, నందగోకులవిహారికిఁ జక్రసమీరదైత్య సం
హారికి, భక్తదుఃఖపరిహారికి, గోపనితంబినీ మనో
హారికి, దుష్టసంపదపహారికి, ఘోషకుటీపయోఘృతా
హారికి, బాలకగ్రహమహాసురదుర్వనితాప్రహారికిన్. ॥29॥

ఉ. శీలికి, నీతిశాలికి, వశీకృతశూలికి, బాణ హస్త ని

ర్మాలికి, ఘోర నీరదవిముక్త శిలాహతగోపగోపికా
పాలికి, వర్ణధర్మపరిపాలికి నర్జునభూజయుగ్మ సం
చాలికి, మాలికిన్, విపుల చక్ర నిరుద్ధ మరీచి మాలికిన్. ॥30॥

ఉ. క్షంతకుఁ గాళియోరగవిశాలఫణావళినర్తనక్రియా
రంతకు నుల్లసన్మగధరాజ చతుర్విధ ఘోర వాహినీ
హంతకు నింద్ర నందన నియంతకు, సర్వచరాచరావళీ
మంతకు, నిర్జితేంద్రియసమంచితభక్తజనానుగంతకున్. ॥31॥

ఉ. న్యాయికి, భూసురేంద్రమృతనందనదాయికి, రుక్మిణీమన
స్థ్సాయికి, భూతసమ్మదవిధాయికి, సాధుజనానురాగ సం
ధాయికిఁ బీతవస్త్రపరిధాయికిఁ బద్మభవాండభాండ ని
ర్మాయికి, గోపికానివహ మందిరయాయికి, శేషశాయికిన్. ॥32॥

వ. సమర్పితంబుగా, నే నాంధ్రంబున రచియింపం బూనిన శ్రీమహా
భాగవతపురాణంబునకుం గథాప్రారంభం బెట్టి దనిన. ॥33॥

5 కథాప్రారంభము

సీ. విశ్వ జన్మ స్థితి విలయంబు లెవ్వాని
వలన నేర్పడు ననువర్తనమున
వ్యావర్తనమునఁ గార్యములం దభిజ్ఞుఁడై
తాన రాజగుచుఁ జిత్తమునఁ జేసి
వేదంబు లజునకు విదితముల్ గావించె
నెవ్వఁడు బుధులు మోహింతురెవ్వ
నికి నెండమావుల నీటఁ గాచాదుల
నన్యోన్యబుద్ధి దా నడరునట్లు
ఆ. త్రిగుణసృష్టి యెందు దీపించి సత్యము
భంగిఁ దోఁచు స్వప్రభానిరస్త
కుహకుఁ డెవ్వఁ డతనిఁ గోరి చింతించెద,
ననఘు సత్యుఁ బరుని ననుదినంబు. ॥34॥

వ. ఇట్లు "సత్యంపరంధీమహి" యను గాయత్రీ ప్రారంభమున గాయత్రీ
నామబ్రహ్మ స్వరూపంబై మత్స్యపురాణంబులోన గాయత్రి నధిక
రించి ధర్మవిస్తరంబును వృత్రాసురవధంబును నెందుఁ జెప్పంబడు
నదియ భాగవతం బని పలుకుటం జేసి, యీ పురాణంబు శ్రీమహా
భాగవతం బన నొప్పుచుండు. ॥35॥

సీ. శ్రీమంతమై మునిశ్రేష్ఠకృతంబైన
భాగవతంబు సద్భక్తితోడ
వినఁ గోరువారల విమలచిత్తంబులఁ
జెచ్చెర నీశుండు చిక్కుఁ గాక
యితరశాస్త్రంబుల నీశుండు చిక్కునే
మంచివారలకు నిర్మత్సరులకుఁ
గపట నిర్ముక్తులై కాంక్ష సేయకయును

దగిలి యుండుట మహాతత్త్వబుద్ధిఁ
తే. బరఁగ నాధ్యాత్మికాది తాపత్రయంబు
నడఁచి పరమార్థభూతమై యధిక సుఖద
మై సమస్తంబుఁ గాకయు నయ్యు నుండు
వస్తు వెఱుఁగంగఁ దగు భాగవతమునందు. ‖36‖

ఆ. వేదకల్పవృక్షవిగళితమై శుక
ముఖసుధాద్రవమున మొనసి యున్న
భాగవతపురాణఫలరసాస్వాదన
పదవిఁ గనుఁడు రసికభావవిదులు. ‖37‖

6 నైమిశారణ్య వర్ణనము

క. పుణ్యంబై మునివల్లభ
గణ్యంబై కుసుమ ఫల నికాయోత్థిత సా
ద్గుణ్యమయి నైమిశాఖ్యా
రణ్యంబు నుతింపఁ దగు నరణ్యంబులలోన్. ‖38‖

వ. మఱియును మధువైరి మందిరంబునుం బోలె మాధవీమన్మథమహితంబై, బ్రహ్మగేహంబునుం బోలె శారదాన్వితంబై, నీలగళసభా నికేతనంబునుం బోలె వహ్ని వరుణ సమీరణ చంద్ర రుద్ర హైమవతీ కుబేర వృషభ గాలవ శాండిల్య పాశుపత జటిపటల మండితంబై, బలభేది భవనంబునుం బోలె నైరావతామృత రంభా గణికాభిరామంబై, మురాసురు నిలయంబునుం బోలె నున్మత్తరాక్షసవంశ సంకులంబై, ధనదాగారంబునుం బోలె శంఖ పద్మ కుంద ముకుంద సుందరంబై, రఘురాము యుద్ధంబునుంబోలె నిరంతర శరానల శిఖాబహుళంబై, పరశురాము భండనంబునుం బోలె నర్జునోద్భేదంబై, దానవ సంగ్రామంబునుం బోలె నరిష్ట జంభ నికుంభ శక్తి యుక్తంబై, కౌరవసంగరంబునుం బోలె ద్రోణార్జున కాంచనస్యందనకదంబ సమేతంబై, కర్ణుకలహంబునుం బోలె మహోన్నతశల్యాసహకారంబై, సముద్రసేతుబంధనంబునుం బోలె నలనీల పనసాద్యద్రిప్రదీపింతంబై, భర్గుభజనంబునుం బోలె నానాశోకలేఖా ఫలితంబై, మరుని కోదండంబునుం బోలెఁ బున్నాగశిలీముఖ భూషితంబై, నరసింహరూపంబునుం బోలెఁ గేసరకరజకాంతంబై, నాట్యరంగంబునుంబోలె నటనటీ సుషిరాన్వితంబై, శైలజానిటలంబునుం బోలెఁ జందన కర్పూర తిలకాలంకృతంబై, వర్షాగమంబునుం బోలె నింద్రబాణాసన మేఘ కరక కమనీయంబై, నిగమంబునుం బోలె గాయత్రీ విరాజితంబై, మహాకావ్యంబునుం బోలె సరల మృదులతా కలితంబై, వినతానిలయంబునుం బోలె సుపర్ణ రుచిరంబై యమరావతీపురంబునుం బోలె సుమనోలలితంబై, కైటభోద్యోగంబునుం బోలె మధుమానితంబై, పురుషోత్తమ సేవనంబునుం బోలె నమృతఫలదంబై, ధనంజయ సమీకంబునుం బోలె నభ్రంకష పరాగంబై, వైకుంఠపురంబునుం బోలె హరి ఖడ్గ పుండరీక విలసితంబై, నందఘోషంబునుం బోలెఁ గృష్ణసార సుందరంబై లంకా నగరంబునుం బోలె రామమహిషీవంచకసమంచితంబై సుగ్రీవ సైన్యంబునుం బోలె గజ

గవయ శరభ శోభితంబై, నారాయణస్థానంబునుం బోలె నీలకంఠ హంస కౌశిక భరద్వాజ తిత్తిరి భాసురంబై, మహాభారతంబునుం బోలె నేకచక్ర బక కంక ధార్తరాష్ట్ర శకుని నకుల సంచార సమ్మిళితంబై సూర్యరథంబునుం బోలె నురుతర ప్రవాహంబై, జలదకాల సంధ్యాముహూర్తంబునుం బోలె బహువితత జాతిసౌమనస్యంబై యొప్పు నైమిశారణ్యంబను శ్రీవిష్ణుక్షేత్రంబునందు శౌనకాది మహామునులు స్వర్లోకగీయమానుండగు హరిం జేరుకొఱకు సహస్ర వర్షంబు లనుష్ఠానకాలంబుగాఁ గల సత్త్రసంజ్ఞికంబైన యాగంబు సేయుచుండి రందొక్కనాఁడు వారలు రేపకడ నిత్యనైమిత్తికహోమంబులాచరించి సత్కృతుండై సుఖాసీనుండై యున్న సూతుఁ జూచి. ॥39॥

7 శౌనకాదుల ప్రశ్నంబు

క. ఆ తాపసు లిట్లనిరి, వి
నీతున్, విజ్ఞాన ఫణిత నిఖిల పురాణ
వ్రాతున్, నుత హరి గుణ సం
ఘాతున్, సూతున్, నితాంత కరుణోపేతున్. ॥40॥

మ. సమతం దొల్లి పురాణపంక్తు లితిహాసశ్రేణులున్ ధర్మ శా
స్త్రములుం నీవ యుపన్యసింపుదువు వేదవ్యాసముఖ్యు ల్మునుల్
సుమతుల్ సూచిన వెన్ని యన్నియును దోఁచున్ నీమదిం దత్ప్రసా
దమునం జేసి యెఱుంగనేర్తువు సమస్తంబున్ బుధేంద్రోత్తమా! ॥41॥

క. గురువులు ప్రియశిష్యులకుం
బరమ రహస్యములు దెలియఁ బలుకుదు రచల
స్థిర కల్యాణం బెయ్యది
పురుషులకును నిశ్చయించి బోధింపు తగన్. ॥42॥

క. మన్నాఁడవు చిరకాలము
గన్నాఁడవు పెక్కులైన గ్రంథార్థంబుల్
విన్నాఁడవు వినఁదగినవి
యున్నాఁడవు పెద్దలొద్ద నుత్తమగోష్ఠిన్. ॥43॥

చ. అలసులు మందబుద్ధియుతు లల్పతరాయువు లుగ్రరోగసం
కలితులు మందభాగ్యులు సుకర్మము లెవ్వియుఁ జేయఁజాల రీ
కలియుగమందు మానవులు గావున నెయ్యది సర్వసౌఖ్యమై
యలవడు? నేమిటం బొడము నాత్మకు? శాంతి మునీంద్ర! చెప్పవే. ॥44॥

సీ. ఎవ్వని యవతార మెల్ల భూతములకు
సుఖమును వృద్ధియు సొరిదిఁజేయు;
నెవ్వని శుభనామ మేప్రొద్దు నుడువంగ
సంసార బంధంబు సమసిపోవు;
నెవ్వని చరితంబుఁ హృదయంబుఁ జేర్పంగ
భయమొంది మృత్యువు పరువువెట్టు;
నెవ్వని పదనది నేపాఱు జలముల

సేవింప నైర్మల్యసిద్ధి గలుగు;
తే. దపసులెవ్వాని పాదంబు దగిలి శాంతి
తెరువుఁగాంచిరి; వసుదేవదేవకులకు
నెవ్వఁ డుదయించెఁ దత్కథలెల్ల వినఁగ
నిచ్చ పుట్టెడు నెఱిఁగింపు మిద్ధచరిత! ॥45॥

క. భూషణములు వాణికి నఘ
శోషణములు మృత్యుచిత్త భీషణములు హృ
త్తోషణములు కల్యాణ వి
శేషణములు హరి గుణోపచితభాషణముల్. ॥46॥

క. కలిదోషనివారకమై
యలఘుయశుల్ వొగడునట్టి హరికథనము ని
ర్మలగతిఁ గోరెడు పురుషుఁడు
వెలయఁగ నెవ్వాఁడు దగిలి వినఁడు? మహాత్మా! ॥47॥

ఆ. అనఘ! విను రసజ్ఞులై వినువారికి
మాటమాట కధికమధురమైన
యట్టి కృష్ణు కథన మాకర్ణనము సేయఁ
దలఁపు గలదు మాకుఁ దనివి లేదు. ॥48॥

మ. వర గోవింద కథా సుధారస మహావర్షోరు ధారా పరం
పరలం గాక బుధేంద్రచంద్ర! యితరోపాయానురక్తిం బ్రవి
స్తర దుర్ధాంత దురంత దుస్సహ జనుస్సంభావితానేక దు
స్తర గంభీర కఠోర కల్మష కనద్దావానలం బాఱునే? ॥49॥

సీ. హరినామ కథన దావానలజ్వాలచేఁ
గాలవే ఘోరాఘ కాననములు;
వైకుంఠదర్శన వాయు సంఘంబుచేఁ
దొలఁగవే భవదుఃఖ తోయదములు;
కమలనాభధ్యాన కంఠీరవంబుచేఁ
గూలవే సంతాప కుంజరములు;
నారాయణస్మరణ ప్రభాకరదీప్తిఁ
దీఱవే షడ్వర్గ తిమిర తతులు;
ఆ. నలిన నయన భక్తినావచేఁ గాక సం
సారజలధి దాఁటి చనఁగ రాదు;
వేయునేల; మాకు విష్ణుప్రభావంబుఁ
దెలుపవయ్య సూత! ధీసమేత! ॥50॥

వ. మఱియుఁ గపటమానవుండును గూఢుండునైన మాధవుండు రామ
సహితుండై యతిమానుషంబులైన పరాక్రమంబులు సేసె నఁట
వాని వివరింపుము, కలియుగంబు రాఁగలదని వైష్ణవక్షేత్రంబున
దీర్ఘసత్ర నిమిత్తంబున హరికథలు విన నెడగలిగి నిలిచితిమి, దైవ
యోగంబున. ॥51॥

క. జలరాశి దాఁటఁ గోరెడి
కలము జనుల్ కర్ణధారుఁ గాంచిన భంగిం
గలి దోష హరణ వాంఛా
కలితులమగు మేము నిన్నుఁ గంటిమి సూతా! ॥52॥

క. చారుతర ధర్మరాశికి
భారకుఁడగు కృష్ణుఁ డాత్మపదమున కేఁగన్
భారకుఁడు లేక యెవ్వనిఁ
జేరును ధర్మంబు బలుపు సెడి మునినాథా! ॥53॥

8 కథా సూచనంబు

వ. అని యిట్లు మహనీయగుణగరిష్ఠులయిన శౌనకాదిమునిశ్రేష్ఠు
లడిగిన రోమహర్షణపుత్త్రుండయి యుగ్రశ్రవసుం డను పేర నొప్పి
నిఖిల పురాణ వ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండైన సూతుండు. ॥54॥

మ. సముఁడై యెవ్వఁడు ముక్తకర్మచయుఁడై సన్న్యాసియై యొంటిఁ బో
వ మహాభీతి నోహో కుమార! యనుచున్ వ్యాసుండు చీరంగ వృ
క్షములుం దన్మయతం బ్రతిధ్వనులు సక్కం జేసె మున్నట్టి భూ
తమయున్ మ్రొక్కెద బాదరాయణిఁ దపోధన్యాగ్రణిన్ ధీమణిన్. ॥55॥

సీ. కార్యవర్గంబును గారణ సంఘంబు
నధికరించి చరించు నాత్మతత్త్వ
మధ్యాత్మ మనఁబడు నట్టి యధ్యాత్మముఁ
దెలియఁ జేయఁగఁ జాలు దీప మగుచు
సకలవేదములకు సారాంశమై యేక
మై యసాధారణమగు ప్రభావ
రాజకంబైన పురాణ మర్మంబును
గాఢ సంసారాంధకార పటలి
తే. దాఁటఁ గోరెడివారికి దయ దలిర్ప
నే తపోనిధి వివరించె నేర్పడంగ
నట్టి శుకనామధేయు మహాత్మగేయు
విమల విజ్ఞాన రమణీయు వేడ్కఁ గొలుతు. ॥56॥

క. నారాయణునకు నరునకు
భారతికిని మ్రొక్కి, వ్యాసు పదములకు నమ
స్కారము సేసి వచింతు ను
దార గ్రంథంబు, దళిత తను బంధంబున్. ॥57॥

వ. అని యిట్లు దేవతాగురునమస్కారంబు సేసి యిట్లనియె మునీం
ద్రులారా! నన్ను మీరు నిఖిల లోక మంగళంబైన ప్రయోజనం బడి
గితిరి; ఏమిటం గృష్ణ సంప్రశ్నంబు సేయంబడు నెవ్విధంబున
నాత్మ ప్రసన్నంబగు, నిర్విఘ్నయు నిర్హేతుకయునై హరిభక్తి యే
రూపంబునం గలుగు నది పురుషులకుఁ బరమధర్మంబగు, వాసు
దేవుని యందుఁ బ్రయోగింపఁ బడిన భక్తియోగంబు వైరాగ్య విజ్ఞా

నంబులం బుట్టించు, నారాయణ కథలవలన నెయ్యే ధర్మంబులు
దగులువడ వవి నిరర్థకంబులు. అపవర్గపర్యంతంబయిన పరధర్మం
బునకు దృష్ట శ్రుత ప్రపంచార్థంబు ఫలంబు గాదు. ధర్మంబు నంద
వ్యభిచారియైన యర్థంబునకుఁ గామంబు ఫలంబు గాదు; విషయ
భోగంబైన కామంబున కింద్రియప్రీతి ఫలంబు గాదు; ఎంత తడవు
జీవించు నంతియ కామంబునకు ఫలంబు. తత్త్వజిజ్ఞాసగల జీవు
నకుఁ గర్మంబులచేత నెయ్యది సుప్రసిద్ధం బదియు నర్థంబు గాదు.
తత్త్వజిజ్ఞాస యనునది ధర్మజిజ్ఞాస యగుటఁ గొందఱు ధర్మంబె
తత్త్వంబని పలుకుదురు. తత్త్వవిదులు జ్ఞానంబనుపేర నద్వయం
బైన యది తత్త్వమని యెఱుంగుదురు; ఆ తత్త్వంబు నౌపనిషదుల
చేత బ్రహ్మమనియు, హైరణ్యగర్భులచేతం బరమాత్మ యనియు,
సాత్వతులచేత భగవంతుం డనియును బలుకంబడు; వేదాంతశ్రవ
ణంబున గ్రహింపంబడి జ్ఞానవైరాగ్యంబులతోడం గూడిన భక్తిచేతఁ
దత్పరులైన పెద్దలు క్షేత్రజ్ఞుండైన యాత్మ యందుఁ బరమాత్మంబొడ
గందురు. ధర్మంబునకు భక్తి ఫలంబు పురుషులు వర్ణాశ్రమధర్మ
భేదంబులం జేయు ధర్మంబునకు మాధవుండు సంతోషించుటయె
సిద్ధి; ఏక చిత్తంబున నిత్యంబును గోవిందు నాకర్ణింపనుం వర్ణిం
పనుం దగుఁ జక్రాయుధ ధ్యానం బను ఖడ్గంబున వివేకవంతు
లహంకార నిబద్ధంబైన కర్మంబు ద్రుంచివైతురు; భగవంతుని యంద
లి శ్రద్ధయు నపవర్గదంబగు తత్కథాశ్రవణాదులయం దత్యంతాసక్తి
యుఁ బుణ్యతీర్థావగాహన మహత్సేవాదులచే సిద్ధించు కర్మనిర్మూ
లన హేతువులైన కమలలోచను కథలం దెవ్వండు రతిసేయు విన
నిచ్చగించు వాని కితరంబు లెవ్వియు రుచి పుట్టింపనేరవు; పుణ్యా
శ్రవణకీర్తనుం డైన కృష్ణుండు తనకథలు వినువారి హృదయంబు
లందు నిలిచి, శుభంబు లాచరించు నశుభంబులు పరిహరించు
నశుభంబులు నష్టంబు లయిన భాగవతశాస్త్రసేవావిశేషంబున నిశ్చ
లభక్తి యుదయించు; భక్తి కలుగ రజస్తమోగుణ ప్రభూతంబు లైన
కామ లోభాదులకు వశంబుగాక చిత్తంబు సత్త్వగుణంబునఁ బ్రస
న్నంబగుఁ; ప్రసన్నమనస్కుండైన ముక్తసంగుండగు; ముక్తసం
గుండైన నీశ్వరతత్త్వజ్ఞానంబు సిద్ధించు; నీశ్వరుండు గానంబడినఁ
జిజ్జడగ్రథనరూపంబైన యహంకారంబు భిన్నంబగు; నహంకారంబు
భిన్నంబైన నసంభావనాదిరూపంబులగు సంశయంబులు విచ్ఛి
న్నంబులగు; సంశయవిచ్ఛేదంబైన ననారబ్ధఫలంబులైన కర్మం
బులు నిశ్శేషంబులై నశించుం గావున. ॥58॥

క. గురుమతులు తపసు లంతః
కరణంబుల శుద్ధి సేయ ఘనతరభక్తిన్
హరియందు సమర్పింతురు
పరమానందమున భిన్నభవబంధనులై. ॥59॥

త. పరమపూరుషుఁ డొక్కఁ డాఢ్యుఁడు పాలనోద్భవ నాశముల్
సొరిదిఁ జేయు ముకుంద పద్మజ శూలి సంజ్ఞలఁ బ్రాకృత
స్ఫురిత సత్త్వ రజస్తమంబులఁ బొందు నందు శుభస్థితుల్
హరి చరాచరకోటి కిచ్చు ననంత సత్త్వ నిరూఢుఁడై. ॥60॥

వ. మఱియు నొక్క విశేషంబు గలదు; కాష్ఠంబుకంటె ధూమంబు, ధూమంబుకంటెఁ ద్రయీమయంబయిన వహ్ని యెట్లు విశేషంబగు నట్లు తమోగుణంబుకంటె రజోగుణంబు, రజోగుణంబుకంటె బ్రహ్మ ప్రకాశకంబగు సత్త్వగుణంబు విశిష్టంబగు; తొల్లి మునులు సత్త్వ మయుం డని భగవంతు హరి నధోక్షజుం గొలిచిరి; కొందఱు సంసార మందలి మేలుకొఱకు నన్యుల సేవింతురు; మోక్షార్థు లయినవార లు ఘోరరూపులైన భూతపతుల విడిచి దేవతాంతర నిందసేయక శాంతులయి నారాయణ కథల యందే ప్రవర్తింతురు; కొందఱు రాజస తామసులయి సిరియు నైశ్వర్యంబును బ్రజలనుం గోరి పితృ భూతప్రజేశాదుల నారాధింతురు; మోక్ష మిచ్చుటం జేసి నారాయ ణుండు సేవ్యుండు; వేద యాగ యోగక్రియా జ్ఞాన తపోగతి ధర్మం బులు వాసుదేవపరంబులు; నిర్గుణుండయిన పరమేశ్వరుండు గలుగుచు, లేకుండుచు త్రిగుణంబుల తోడం గూడిన తన మాయ చేత నింతయు సృజియించి, గుణవంతుని చందంబున నిజ మాయా విలసింతంబు లయిన గుణంబులలోఁ బ్రవేశించి విజ్ఞానవి జృంభితుండై వెలుఁగు; నగ్ని యొక్కరుం డయ్యుఁ బెక్కు మ్రాఁకు లందుఁ దేజరిల్లుచుఁ బెక్కండ్రై తోఁచు తెఱంగున విశ్వాత్మకుండైన పురుషుం డొక్కండ తనవలనం గలిగిన నిఖిలభూతంబులందు నం తర్యామి రూపంబున దీపించు; మహాభూత సూక్ష్మేంద్రియంబుల తోడంగూడి, గుణమయంబులయిన భావంబులం దనచేత నిర్మి తంబులైన భూతంబులందుఁ దగులు వడక తద్గుణంబు లనుభవం బుసేయుచు, లోకకర్తయైన యతండు దేవ తిర్యఙ్మనుష్యాది జా తులందు లీల నవతరించి లోకంబుల రక్షించు నని, మఱియు సూతుఁడిట్లనియె. ||61||

సీ. మహదహంకార తన్మాత్ర సంయుక్తుఁడై
చారు షోడశ కళాసహితుఁ డగుచుఁ
బంచమహాభూత భాసితుండై శుద్ధ
సత్త్వుఁడై సర్వాతిశాయి యగుచుఁ
జరణోరు భుజ ముఖ శ్రవణాక్షి నాసా శి
రములు నానాసహస్రములు వెలుఁగ
నంబర కేయూర హార కుండల కిరీ
టాదులు పెక్కువేలమరుచుండఁ
తే. బురుషరూపంబు ధరియించి పరుఁ డనంతుఁ
డఖిల భువనైకవర్తన యత్నమమర
మానితోదార జలరాశి మధ్యమునను
యోగ నిద్రా విలాసియై యొప్పుచుండు. ||62||

9 ఏకవింశత్యవతారములు

వ. అది సకలావతారంబులకు మొదలి గనియైన శ్రీమన్నారాయణ దేవుని విరాజమానంబయిన దివ్యరూపంబు; దానిం బరమ యోగీం ద్రులు దర్శింతురు; అప్పరమేశ్వరు నాభీకమలంబువలన సృష్టి కర్తలలోన శ్రేష్ఠుండైన బ్రహ్మ యుదయించె; నతని యవయవస్థా నంబులయందు లోకవిస్తారంబులు గల్పింపంబడియె; మొదల న

ద్దేవుండు కౌమారాఖ్యసర్గంబు నాశ్రయించి బ్రహ్మణ్యుండై దుశ్చరం
బైన బ్రహ్మచర్యంబు చరియించె; రెండవమాఱు జగజ్జననంబుకొ
ఱకు రసాతలగత యయిన భూమినెత్తుచు యజ్ఞేశుండయి వరా
హదేహంబుఁ దాల్చె; మూఁడవ తోయంబున నారదుండను దేవర్షి
యై కర్మనిర్మోచకంబైన వైష్ణవతంత్రంబు సెప్పె; నాలవపరి ధర్మభా
ర్యాసర్గంబునందు నరనారాయణాభిధానుండై దుష్కరంబైన తపంబు
సేసెఁ బంచమావతారంబునం గపిలుం డను సిద్ధేశుండయి యాసురి
యను బ్రాహ్మణునకుఁ దత్త్వ గ్రామ నిర్ణయంబు గల సాంఖ్యంబు
నుపదేశించె; నాఱవ శరీరంబున ననసూయాదేవి యందు నత్రిమ
హామునికిం గుమారుండై యలర్కునికిఁబ్రహ్లాద ముఖ్యులకునాత్మ
విద్యఁ దెలిపె; నేడవవిగ్రహంబున నాకూతియందు రుచికి జన్మించి,
యజ్ఞుం డనఁ బ్రకాశమానుండై యమాదిదేవతలం గూడి, స్వాయం
భువమన్వంతరంబు రక్షించె; అష్టమ మూర్తిని మేరుదేవి యందు
నాభికి జన్మించి యురుక్రముం డనం బ్రసిద్ధుండై విద్వజ్జనులకుఁ
బరమహంసమార్గంబుం బ్రకటించె; ఋషులచేతఁ గోరంబడి తొమ్మి
దవజన్మంబునఁ బృథుచక్రవర్తియై భూమిని ధేనువుంజే సి సమస్త
వస్తువులం బిదికె; చాక్షుష మన్వంతర సంప్లవంబున దశమంబైన
మీనావతారంబు నొంది మహీరూపం బగు నావ నెక్కించి వైవస్వత
మనువు నుద్ధరించె; సముద్ర మథన కాలంబునం బదునొకొండవ
మాఱు కమఠాకృతిని మందరాచలంబుఁ దన పృష్ఠకర్పరంబున నేర్ప
రియై నిలిపె; ధన్వంతరి యను పండ్రెండవ తనువున సురాసుర
మధ్యమాన క్షీరపాథోధి మధ్య భాగంబున నమృత కలశ హస్తుండై
వెడలెఁ; బదమూఁడవది యయిన మోహినీ వేషంబున నసురుల
మోహితులం జేసి సురల నమృతాహారులం గావించెఁ బదునాలుగ
వదియైన నరసింహరూపంబునం గనకకశిపుని సంహరించెఁ; బదునే
నవదియైన కపట వామనావతారంబున బలిని బదత్రయంబు యా
చించి మూఁడులోకంబుల నాక్రమించెఁ; బదునాఱువదియైన భార్గవ
రామాకృతిని గుపితభావంబుఁ దాల్చి బ్రాహ్మణ ద్రోహులయిన రాజుల
నిరువదియొక్క మాఱు వధియించి భూమి నిఃక్షత్త్రంబు గావించె;
బదునేడవది యైన వ్యాస గాత్రంబున నల్పమతు లయిన పురు
షులం గరుణించి వేదవృక్షంబునకు శాఖ లేర్పఱిచెఁ బదునెనిమిద
వదైన రామాభిధానంబున దేవకార్యార్థంబు రాజత్వంబు నొంది స
ముద్రనిగ్రహాది పరాక్రమంబు లాచరించె; నేకోనవింశతి వింశతితమం
బులైన రామకృష్ణరూపంబులచే యదువంశంబునందు సంభవిం;f
విశ్వంభరా భారంబు నివారించె; నేకవింశతితమం బైన బుద్ధనామ
ధేయంబునం గలియుగాద్యవసరంబున రాక్షస సమ్మోహనంబుకొ
ఱకు మధ్యగయా ప్రదేశంబున జినసుతుండయి దేజరిల్లు; యుగ
సంధి యందు వసుంధరాధీశులు చోరప్రాయులై సంచరింప విష్ణు
యశుం డను విప్రునికిఁ గల్కి యను పేర నుద్భవింపంగలం డని;
యిట్లనియె. ॥63॥

మ. సరసిం బాసిన వేయు కాలువల యోజన్ విష్ణునం దైన శ్రీ
కర నానా ప్రకటావతారము లసంఖ్యాతంబు లుర్వీశులున్
సురలున్ బ్రాహ్మణసంయమీంద్రులు మహర్షుల్ విష్ణునంశాంశజుల్

హరి కృష్ణుండు బలానుజన్ముఁ డెడ లేఁ దా విష్ణుఁడౌ నేర్పడన్. ||64||

క. భగవంతుం డగు విష్ణుఁడు
జగముల కెవ్వేళ రాక్షస వ్యథ గలుగుం
దగ నవ్వేళలఁ దడయక
యుగయుగమునఁ బుట్టి కాచు నుద్యల్లీలన్. ||65||

ఆ. అతిరహస్యమైన హరిజన్మ కథనంబు
మనుజుఁ డెవ్వఁ డేని మాపు రేపుఁ
జాల భక్తితోడఁ జదివిన సంసార
దుఃఖరాశిఁ బాసి తొలఁగిపోవు. ||66||

వ. వినుం డరూపుండయి చిదాత్మకుండయి పరఁగు జీవునికిం బరమే
శ్వరు మాయాగుణంబులైన మహదాదిరూపంబులచేత నాత్మస్థా
నంబుగా స్థూలశరీరంబు విరచితంబైన, గగనంబునందుఁ బవనాశ్రి
త మేఘసమూహంబును, గాలియందుఁ బార్థివధూళిధూసరత్వం
బును నేరీతి నారీతి ద్రష్టయగు నాత్మయందు దృశ్యత్వంబు బుద్ధి
మంతులు గానివారిచేత నారోపింపంబడు నీ స్థూలరూపంబుకంటె
నదృష్టగుణంబయి యశ్రుతంబైన వస్తువగుటంజేసి వ్యక్తంబు గాక
సూక్ష్మంబై కరచరణాదులులేక జీవునికి నొండొక రూపంబు విరచి
తంబై యుండు; సూక్ష్మఁ డయిన జీవునివలన నుత్క్రాంతి గమనా
గమనంబులం బునర్జన్మంబు దోఁచు; నెప్పు డీ స్థూల సూక్ష్మ రూపం
బులు రెండు స్వరూప సమ్యగ్జ్ఞానంబునఁ బ్రతిషేధింపఁ బడు నపుడ
నవిద్యంజేసి యాత్మను గల్పింపంబడు ననియుం దెలియు నప్పుడు
జీవుండు బ్రహ్మ దర్శనంబున కధికారి యగు, దర్శనం బన జ్ఞా
నైక స్వరూపంబు; విశారదుండైన యీశ్వరునిదై క్రీడించుచు నవి
ద్యయనంబడుచున్న మాయ యుపరతయై యెప్పుడు దాన విద్యా
రూపంబునం బరిణతయగు నప్పుడు జీవోపాధి యయిన స్థూల
సూక్ష్మరూపంబు దహించి జీవుడు కాష్ఠంబు లేక తేజరిల్లు వహ్ని
చందంబునం దాన యుపరతుం డయి బ్రహ్మస్వరూపంబునం
బొంది పరమానందంబున విరాజమానుం డగు; ఇట్లు తత్త్వజ్ఞులు
సెప్పుదురని సూతుండిట్లనియె. ||67||

చ. జననము లేక కర్మముల జాడలఁ బోక సమస్త చిత్త వ
ర్తనుఁడగు చక్రికిం గవు లుదార పదంబుల జన్మకర్మముల్
వినుతులు సేయుచుండుదురు వేదరహస్యములందు నెందుఁ జూ
చిన మఱి లేవు జీవునికిఁ జెప్పిన కైవడి జన్మకర్మముల్. ||68||

మ. భువనశ్రేణి నమోఘలీలుఁ డగుచుం బుట్టించు రక్షించు నం
తవిధింజేయు మునుంగఁడందు; బహుభూతవ్రాతమం దాత్మతం
త్రవిహారస్థితుడై షడింద్రియ సమస్త ప్రీతియున్ దవ్వులన్
దివిభంగిం గొనుఁ జిక్కఁ డింద్రియములం ద్రిప్పున్ నిబంధించుచున్. ||69||

చ. జగదధినాథుఁడైన హరిసంతతలీలలు నామరూపముల్
దగిలి మనోవచోగతులఁ దార్కికచాతురి యెంత గల్గినన్

మిగిలి కుతర్కవాది తగ మేరలు సేసి యెఱుంగ నేర్చునే?
యగణిత నర్తనక్రమము నజ్ఞుఁ డెఱింగి నుతింప నోపునే? ॥70॥

ఉ. ఇంచుక మాయలేక మది నెప్పుడు బాయని భక్తితోడ వ
ర్తించుచు నెవ్వఁడేని హరిదివ్యపదాంబుజ గంధరాశి సే
వించు నతం డెఱుంగు నరవింద భవాదులకైన దుర్లభో
దంచితమైన యా హరి యుదార మహాద్భుత కర్మమార్గముల్. ॥71॥

మ. హరిపాదద్వయభక్తి మీ వలన నిట్లారూఢమై యుండునే
తిరుగంబాఱదు చిత్తవృత్తి హరిపై దీపించి మీలోపలన్
ధరణీదేవతలార! మీరలు మహాధన్యుల్ సమస్తజ్ఞులున్
హరిచింతన్ మిముఁ జెంద వెన్నడును జన్మాంతర్వ్యథాయోగముల్ ॥72॥

10 శుకుడుభాగవతంబుజెప్పుట

సీ. పుణ్యకీర్తనుఁడైన భువనేశు చరితంబు
బ్రహ్మతుల్యంబైన భాగవతము
సకలపురాణరాజము దొల్లి లోకభ
ద్రముగ ధన్యముగ మోదముగఁ బ్రీతి
భగవంతుఁడగు వ్యాసభట్టారకుఁ డొనర్చి
శుకుఁ డనియెడుఁ తన సుతునిచేతఁ
జదివించె నింతయు సకలవేదేతిహా
సములలోపల నెల్ల సారమైన
ఆ. యీ పురాణమెల్ల నెలమి నా శుకయోగి
గంగ నడుమ నిల్చి ఘన విరక్తి
యొదవి మునులతోడ నుపవిష్టుఁ డగు పరీ
క్షిన్నరేంద్రుఁ డడుగఁ జెప్పె వినుఁడు. ॥73॥

వ. కృష్ణుండు ధర్మజ్ఞానాదులతోడం దన లోకంబునకుం జనిన పిమ్మటం
గలికాల దోషాంధకారంబున నష్టదర్శనులైన జనులకు నిప్పు డి
ప్పురాణంబు కమలబంధునిభంగి నున్నదిచ నాఁ డందు భూరి తే
జుండయి కీర్తించుచున్న విప్రర్షివలన నేఁ బఠించిన క్రమంబున నా
మదికి గోచరించి నంతయ వినిపించెద ననిన సూతునకు ముని
వరుండయిన శౌనకుం డిట్లనియె. ॥74॥

శా. సూతా! యే యుగవేళ నేమిటికి నెచ్చోటన్ మునిశ్రేష్ఠు నే
శ్రోతల్ గోరిరి? యేమి హేతువునకై, శోధించి లోకైక వి
ఖ్యాతిన్ వ్యాసుడుఁ మున్ను భాగవతముం గల్పించెఁ? దత్పుత్త్రుఁడే
ప్రీతిన్ రాజునకీ పురాణకథఁ జెప్పెం? జెప్పవే యంతయున్. ॥75॥

వ. బుధేంద్రా! వ్యాసపుత్త్రుండైన శుకుండను మహాయోగి సమదర్శ
నుండేకాంతమతి మాయాశయనంబువలనం దెలిసిన వాఁడు
గూఢుండు మూఢుని క్రియ నుండు నిరస్తఖేదుం డదియునుంగాక. ॥76॥

త. శుకుఁడు గోచియు లేక పైఁ జనఁ జూచి తోయములందు ల

జ్జకుఁ జలింపక చీర లొల్లక చల్లులాడెడి దేవక
న్యకలు, హా! శుక!, యంచు వెన్క జనంగ వ్యాసునిఁ జూచి యం
శుకములన్ ధరియించి సిగ్గున స్రుక్కి రందఱు ధీనిధీ! ॥77॥

వ. మఱియు నగ్నుండుఁ దరుణుండునై చను తన కొడుకుం గని వస్త్ర
పరిధానం బొనరింపక వస్త్రధారియు వృద్ధుండునునైన తనుం జూచి
చేలంబులు ధరియించు దేవరమణులం గని వ్యాసుండు కారణం
బడిగిన వారలు, నీ పుత్త్రుండు స్త్రీ పురుష లనెడు భేదదృష్టి లేక
యుండు మఱియు నతండు నిర్వికల్పుండు గాన నీకు నతనికి
మహాంతరంబుగలదని రట్టి శుకుండు కురుజాంగలదేశంబుల సొచ్చి
హస్తినాపురంబునఁ బౌరజనంబులచే నెట్లు జ్ఞాతుండయ్యె? మఱి
యునున్మత్తునిక్రియ మూగతెఱంగున జడునిభంగి నుండు నమ్మ
హాయోగికి రాజర్షి యైన పరీక్షిన్మహారాజు తోడ సంవాదం బెట్లు
సిద్ధించె? బహుకాలకథనీయం బయిన శ్రీభాగవతనిగమవ్యాఖ్యానం
బేరీతి సాగె? నయ్యోగిముఖ్యుండు గృహస్థుల గృహంబుల గోవును
బుదికిన యంత దడవుగాని, నిలువంబడం డతండు గోదోహనమాత్ర
కాలంబు సంచరించిన స్థలంబులు తీర్థంబు లగు నండ్రు; పెద్దకాలం
బేక ప్రదేశంబున నెట్లుండె? భాగవతోత్తముండైన జనపాలుని జన్మ
కర్మంబు లే ప్రకారంబు? వివరింపుము. ॥78॥

సీ. పాండవ వంశంబు బలము మానంబును
వర్ధిల్లఁ గడిమి నెవ్వాఁడు మనియెఁ;
బరిపంథిరాజులు భర్మాది ధనముల
నర్చింతు రెవ్వని యంఘ్రియుగముఁ;
గుంభజ కర్ణాది కురు భట వ్యూహంబు
సొచ్చి చెండాడెనే శూరు తండ్రి;
గాంగేయ సైనికాక్రాంత గోవర్గంబు
విడిపించి తెచ్చె నే వీరుతాత;
ఆ. యట్టి గాఢకీర్తి యగు పరీక్షిన్మహా
రాజు విడువరాని రాజ్యలక్ష్మిఁ
బరిహరించి గంగఁ బ్రాయోపవిష్టుఁడై
యసువు లుండ, నేల యడఁగి యుండె? ॥79॥

ఉ. ఉత్తమకీర్తులైన మనుజోత్తము లాత్మహితంబు లెన్నడుం
జిత్తములందుఁ గోరరు హసించియు, లోకుల కెల్ల నర్థ సం
పత్తియు భూతియున్ సుఖము భద్రముఁ గోరుదు రన్యరక్షణా
త్యుత్తమమైన మేను విభుఁ డూరక యేల విరక్తిఁ బాసెనో? ॥80॥

క. సారముల నెల్ల నెఱుగుదు
పారగుఁడవు భాషలందు బహువిధ కథనో
దారుఁడవు మాకు సర్వముఁ
బారము ముట్టంగఁ దెలియఁబలుకు మహాత్మా! ॥81॥

వ. అని యడిగిన, శౌనకాదిమునిశ్రేష్ఠులకు సూతుం డిట్లనియెఁ దృతీ
యంబైన ద్వాపరయుగంబు దీఱు సమయంబున నుపరిచరవసువు
వీర్యంబున జన్మించి, వాసవి నాఁ దగు సత్యవతి యందుఁ బరాశ
రునికి హరికళంజేసి, విజ్ఞాని యయిన వేదవ్యాసుండు జన్మించి
యొక్కనాఁడు బదరికాశ్రమంబున సరస్వతీనదీజలంబుల స్నా
నాది కర్మంబులం దీర్చి శుచియై, పరులులేని చోట నొంటిఁ గూర్చుం
డి సూర్యోదయవేళ నతీతానాగతవర్తమానజ్ఞుం డయిన యా ఋషి
వ్యక్తంబుగాని వేగంబుగల కాలంబునం జేసి యుగధర్మంబులకు
భువి సాంకర్యంబు వొందు; యుగయుగంబుల భౌతిక శరీరంబు
లకు శక్తి సన్నంబగుఁ బురుషులు నిస్సత్త్వులు ధైర్యశూన్యులు
మందప్రజ్ఞు లల్పాయువులు దుర్బలులు నయ్యెద రని, తన దివ్య
దృష్టిం జూచి, సర్వవర్ణాశ్రమంబులకు హితంబు సేయం దలంచి,
నలుగురు హోతలచేత ననుష్ఠింపందగి ప్రజలకు శుద్ధికరంబులైన
వైదిక కర్మంబులగు, యజ్ఞంబు లెడతెగకుండుకొఱకు నేకంబయిన
వేదంబు, ఋగ్యజుస్సామాథర్వణంబులను నాలుఁగు నామంబుల
విభాగించి యితిహాస పురాణంబు లన్నియుఁ బంచమవేదం బని
పల్కెనందు. ||82||

సీ. పైలుండు ఋగ్వేద పఠనంబు దొరఁకొనె
సామంబు జైమిని సదువుచుండె
యజువు వైశంపాయనాఖ్యుండు గైకొనెఁ
దుది నథర్వంబు సుమంతుఁడు పఠించె
నఖిల పురాణేతిహాసముల్ మా తండ్రి
రోమహర్షణుఁడు నిరూఢిఁ దాల్చెఁ
దమతమ వేద మా తపసులు భాగించి
శిష్యసంఘములకుఁ జెప్పి రంత
తే. శిష్యు లెల్లను నాత్మీయశిష్యజనుల
కంత బహుమార్గములు సెప్పి యనుమతింపఁ
బెక్కుశాఖలు గలిగి యీ పృథివిలోన
నిగమ మొప్పారె భూసుర నివహమందు. ||83||

వ. ఇట్లు మేధావిహీనులయిన పురుషులచేత నట్టి వేదంబులు ధరి
యింపబడుచున్నవి; మఱియు దీనవత్సలుండయిన వ్యాసుండు
స్త్రీశూద్రులకుం ద్రైవర్ణికాధములకు వేదంబులు విన నర్హంబులు
గావు గావున మూఢుల కెల్ల మేలగు నని భారతాఖ్యానంబు చేసి
యు నమ్ముని భూతహితంబునందుఁ దన హృదయంబు సంతసిం
పకున్న సరస్వతీతటంబున నొంటి యుండి, హేతువు వితర్కించు
చుఁ దనలో నిట్లనియె. ||84||

సీ. వ్రతధారినై వేదవహ్ని గురుశ్రేణి
మన్నింతు విహితకర్మములఁ గొఱఁత
పడకుండ నడుపుదు భారతమిషమునఁ
బలికితి వేదార్థభావ మెల్ల
మునుకొని స్త్రీశూద్రముఖ్యధర్మము లందుఁ
దెలిపితి నేఁజెల్ల దీనఁ జేసి

యాత్మ సంతసమందదాత్మలో నీశుండు
సంతసింపక యున్న జాడ దోఁచె
ఆ. హరికి యోగివరుల కభిలషితంబైన
భాగవత విధంబుఁ బలుకనైతి
మోసమయ్యెఁ దెలివి మొనయదు మఱచితి;
ననుచు వగచుచున్న యవసరమున. ॥85॥

12 నారదాగమనంబు

సీ. తన చేతి వల్లకీతంత్రీ స్వనంబున
సతత నారాయణశబ్ద మొప్ప
నానన సంభూత హరిగీతరవ సుధా
ధారల యోగీంద్రతతులు సొక్కఁ
గపిల జటాభార కాంతిపుంజంబుల
దిశలు ప్రభాత దీధితి వహింపఁ
దనులగ్న తులసికా దామగంధంబులు
గగనాంతరాళంబు గప్పికొనఁగ
ఆ. వచ్చె మింటనుండి వాసవీనందను
కడకు మాటలాడఁ గడఁకతోడ
భద్రవిమలకీర్తిపారగుఁ డారూఢ
నయవిశారదుండు నారదుండు. ॥86॥

క. కనియెన్ నారదుఁ డంతన్
వినయైక విలాసు నిగమ విభజన విద్యా
జనితోల్లాసున్ భవదుః
ఖనిరాసున్ గురుమనోవికాసున్ వ్యాసున్. ॥87॥

వ. ఇట్లు నిజాశ్రమంబునకు వచ్చిన నారదు నెఱింగి లేచి వ్యాసుండు
విధివత్ క్రమంబునం బూజించిన నతండు లేనగవు నెగడెడి మొగంబు
తోడ విపంచికాతంత్రి వ్రేల మీటుచు నిట్లనియె. ॥88॥

ఉ. ధాతవు, భారతశ్రుతివిధాతవు, వేదపదార్థజాతవి
జ్ఞాతవు, కామముఖ్యరిపుషట్కవిజేతవు, బ్రహ్మతత్త్వని
ర్ణేతవు, యోగినేతవు, వినీతుఁడ వీవు చలించి చెల్లరే
కాతరుకైవడిన్ వగవఁ గారణ మేమి? పరాశరాత్మజా! ॥89॥

వ. అనినఁ బారాశర్యుం డిట్లనియె. ॥90॥

క. పుట్టితి వజు తనువునఁ జే
పట్టితివి పురాణపురుషు భజనము పదముల్
మెట్టితివి దిక్కులం దుది
ముట్టితివి మహాప్రబోధమున మునినాథా! ॥91॥

వ. అదియునుంగాక నీవు సూర్యునిభంగి మూఁడు లోకములం జరిం
తువు; వాయువు పగిది నఖిలజనులలోన మెలంగుదువు; సర్వ

జ్ఞుండ వగుటం జేసి. ‖92‖

క. నీ కెఱుఁగరాని ధర్మము
లోకములను లేదు బహువిలోకివి నీవున్
నాకొఱఁత యెట్టి దంతయు
నాకున్ వివరింపవయ్య నారద! కరుణన్. ‖93‖

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె. ‖94‖

ఉ. అంచితమైన ధర్మచయ మంతయుఁ జెప్పితి వందులోన నిం
చించుక గాని విష్ణు కథ లేర్పడఁ జెప్పవు; ధర్మముల్ ప్రపం
చించిన మెచ్చునే గుణవిశేషము లెన్నినఁగాక నీకు నీ
కొంచెము వచ్చుటెల్ల హరిఁ గోరి నుతింపమి నార్యపూజితా! ‖95‖

మ. హరినామస్తుతి సేయు కావ్యము సువర్ణాంభోజ హంసావళీ
సురుచిభ్రాజితమైన మానస సరస్స్ఫూర్తిన్ వెలుంగొందు శ్రీ
హరినామస్తుతి లేని కావ్యము విచిత్రార్థాన్వితం బయ్యు శ్రీ
కరమై యుండ; దయోగ్యదుర్మదనదత్కాకోల గర్తాకృతిన్. ‖96‖

మ. అపశబ్దంబులఁ గూడియున్ హరి చరిత్రాలాపముల్ సర్వపా
ప పరిత్యాగము సేయుఁ గావున హరిన్ భావించుచుం బాడుచున్
జపముల్ సేయుచు వీనులన్ వినుచు నశ్రాంతంబు గీర్తించుచుం
దపసుల్ సాధులు ధన్యులౌదురుగదా తత్త్వజ్ఞ! చింతింపుమా. ‖97‖

వ. మునీంద్రా! నిర్గతకర్మంబై నిరుపాధికంబైన జ్ఞానంబు హరిభక్తి
లేకున్న విశేషంబుగ శోభితంబుగాదు, ఫలంబు గోరక కర్మం బీశ్వరు
నకు సమర్పణంబు సేయకున్న నది ప్రశస్తంబై యుండదు; భక్తిహీ
నంబు లయిన జ్ఞానవాచాకర్మకౌశలంబులు నిరర్థంబులు; గావున,
మహానుభావుండవు, యథార్థదర్శనుండవు, సకల దిగంత ధవళ
కీర్తివి, సత్యరతుండవు, ధృతవ్రతుండవు నగు నీవు నిఖిల బంధ
మోచనంబుకొఱకు వాసుదేవుని లీలావిశేషంబులు భక్తితోడ వర్ణిం
పుము; హరివర్ణనంబు సేయక ప్రకారాంతరంబున నర్థాంతరంబులు
వీక్షించి తద్వివక్షాకృత రూప నామంబులంజేసి పృథగ్దర్శనుండైన
వాని మతి పెనుగాలిచేతం ద్రిప్పంబడి తప్పంజను నావ చందంబున
నెలవు సేర నేరదు; కామ్యకర్మంబు లందు రాగంబు గల ప్రాకృత
జనులకు నియమించిన ధర్మంబులు సెప్పి శాసకుండ వగు నీవు
వగచుట తగ; దది యెట్టు లనిన, వారలదియే ధర్మంబని జుగుప్సి
తంబు లగు కామ్యకర్మంబులు సేయుచుఁ దత్త్వజ్ఞానంబు మఱతురు;
గావున, బుద్ధి మోహంబు జనియింపక తత్త్వజ్ఞుండవై వ్యధా వియో
గంబు సేయుమని మఱియు నిట్లనియె. ‖98‖

చ. ఎఱిఁగెడువాఁడు కర్మచయ మెల్లను మాని హరి స్వరూపమున్
నెఱియ నెఱింగి యవ్వలన నేరుపు జూపు గుణానురక్తుఁడై
తెఱకువ లేక క్రుమ్మరుచు దేహధనాద్యభిమాన యుక్తుఁడై
యెఱుఁగని వానికిం దెలియ నీశ్వరలీల లెఱుంగ చెప్పవే. ‖99‖

చ. తన కులధర్మమున్ విడిచి దానవవైరి పదారవిందముల్
పనిపడి సేవసేసి పరిపాకము వొందక యెవ్వఁడేనిఁ జ
చ్చిన మఱు మేన నైన నది సిద్ధి వహించుఁ దదీయ సేవఁ బా
సినఁ గుల ధర్మగౌరవము సిద్ధి వహించునె యెన్ని మేనులన్. ॥100॥

వ. అదిగావున నెఱుకగలవాఁడు హరిసేవకుం బ్రయత్నంబు సేయం దగు; గాలక్రమంబున సుఖదుఃఖంబులు ప్రాప్తంబు లయినను హరిసేవ విడువం దగదు; దానం జేసి యూర్ధ్వంబున బ్రహ్మ పర్యంతంబు గ్రింద స్థావరపర్యంతంబుఁ దిరుగుచున్న జీవులకు నెయ్యది వొంద రాదట్టి, మేలు సిద్ధించుకొఱకు హరిసేవ సేయవలయు; హరిసేవ కుండగువాఁడు జననంబు నొందియు నన్యుని క్రియ సంసారంబు నం జిక్కండు; క్రమ్మఱ హరిచరణస్మరణంబుఁ జేయుచు భక్తి రస వశీకృతుండయి విడువ నిచ్చగింపఁడు; మఱియును. ॥101॥

సీ. విష్ణుండు విశ్వంబు, విష్ణునికంటెను
వేఱేమియును లేదు విశ్వమునకు
భవవృద్ధిలయము లా పరమేశుచే నగు
నీ వెఱుంగుదు గాదె నీ ముఖమున
నెఱిఁగింప బడ్డది యేక దేశమున నీ
భువన భద్రమునకై పుట్టినట్టి
హరికళాజాతుండ వని విచారింపుము,
రమణతో హరిపరాక్రమము లెల్ల
ఆ. వినుతిసేయు మీవు వినికియుఁ జదువును
దాన మతుల నయముఁ దపము ధృతియుఁ
గలిమి కెల్ల ఫలముగాదె పుణ్యశ్లోకుఁ
గమలనాభుఁ బొగడఁ గలిగెనేని. ॥102॥

13 నారదుని పూర్వకల్పము

వ. మహాత్మా! నేను పూర్వకల్పంబునం దొల్లిఁటి జన్మంబున వేదవా దుల యింటిదాసికిం బుట్టి పిన్ననాఁడు వారలచేఁ బంపంబడి, యొక్క వానకాలంబునఁ జాతుర్మాస్యంబున నేకస్థలనివాసంబు సేయ నిశ్చయించు యోగిజనులకుం బరిచర్యసేయుచు. ॥103॥

క. ఓటమితో నెల్లప్పుడుఁ
బాటవమునఁ బనులు సేసి బాలురతో నే
యాటలకుఁ బోక యొక జం
జాటంబును లేక భక్తి సలుపుదు ననఘా! ॥104॥

క. మంగళమనుచును వారల
యెంగిలి భక్షింతు వాన కెండకు నోడన్
ముంగల నిలతును నియతిని
వెంగలి క్రియఁ జనుదు నురు వివేకముతోడన్. ॥105॥

వ. ఇట్లేను వర్షాకాల శరత్కాలంబులు సేవించితి; వారును నా యందుఁ

గృపసేసి రంత. ॥106॥

శా. వారల్ కృష్ణు చరిత్రముల్ చదువఁగా వర్ణింపఁగాఁ బాడఁగా
నా రావంబు సుధారసప్రతిమమై యశ్రాంతమున్ వీనులం
దోరంబై పరిపూర్ణమైన మది సంతోషించి నే నంతటం
బ్రారంభించితి విష్ణుసేవ కితర ప్రారంభదూరుండనై. ॥107॥

వ. ఇట్లు హరిసేవారతిం జేసి ప్రపంచాతీతుండనై బ్రహ్మరూపకుండ
నయిన నాయందు స్థూలసూక్ష్మంబయిన యీ శరీరంబు నిజ మా
యాకల్పితంబని యెఱింగితి; యమ్మహాత్ములగు యోగిజనుల
మూలంబున రజస్తమోగుణ పరిహారిణి యయిన భక్తి సంభవించె;
నంతఁ జాతుర్మాస్యంబు నిండిన నయ్యోగిజనులు యాత్ర సేయు
వారలై; రివ్విధంబున. ॥108॥

మ. అపచారంబులు లేక నిత్యపరిచర్యాభక్తి యుక్తుండనై
చపలత్వంబును మాని నేఁ గొలువఁగా సంప్రీతులై వారు ని
ష్కపటత్వంబున దీనవత్సలతతోఁ గారుణ్య సంయుక్తులై
యుపదేశించిరి నాకు నీశ్వరరహస్యోదారవిజ్ఞానమున్. ॥109॥

వ. ఏనును వారి యుపదేశంబున వాసుదేవుని మాయానుభావంబు
దెలిసితి; నీశ్వరునియందు సమర్పితంబయిన కర్మంబు దాప
త్రయంబు మానుప నౌషధంబగు; నే ద్రవ్యంబువలన నే రోగంబు
జనియించె నా ద్రవ్యం బా రోగంబు మానుప నేరదు; ద్రవ్యాంతరం
బులచేత నైన చికిత్స మానుపనోపు; ఇవ్విధంబునఁ గర్మంబులు
సంసార హేతుకంబు లయ్యు నీశ్వరార్పితంబులై తాము తమ్ముఁ
జెఱుపుకొన నోపి యుండు; నీశ్వరునియందుఁ జేయంబడు కర్మంబు
విజ్ఞానహేతుకంబై యీశ్వరసంతోషణంబును భక్తియోగంబునుం
బుట్టించు; నీశ్వరశిక్షంజేసి కర్మంబులుసేయువారలు కృష్ణగుణనా
మవర్ణన స్మరణంబులు సేయుదురు; ప్రణవపూర్వకంబులుగా
వాసుదేవ ప్రద్యుమ్నసంకర్షణానిరుద్ధ మూర్తినామంబులు నాలుగు
భక్తింబలికి నమస్కారంబుసేసి మంత్రమూర్తియు మూర్తిశూన్యుం
డునయిన యజ్ఞపురుషుం బూజించు పురుషుండు సమ్యగ్దర్శ
ర్శనుండగు. ॥110॥

క. ఏ నవ్విధమునఁ జేయఁగ
దానవకులవైరి నాకుఁ దనయందలి వి
జ్ఞానము నిచ్చెను మదను
ష్ఠానము నతఁ డెఱుఁగు నీవు సలుపుము దీనిన్. ॥111॥

క. మునికులములోన మిక్కిలి
వినుకులు గలవాఁడ వీవు విభుకీర్తులు నీ
వనుదినముఁ బొగడ వినియెడి
జనములకున్ దుఃఖమెల్ల శాంతిం బొందున్. ॥112॥

వ. ఇట్లు నారదు జన్మకర్మంబులు విని క్రమ్మఱ వ్యాసుం డిట్లనియె. ॥113॥

మ. వినుమా భిక్షులు నీకు నిట్లు కరుణన్ విజ్ఞానముం జెప్పి పో
యిన బాల్యంబున వృద్ధభావమున నీ కే రీతి సంచారముల్
సనె? నీకిప్పుడు పూర్వకల్పమతి యే జాడం బ్రదీపించెఁ? ద
త్తనువుం బాసిన చందమెట్లు? చెపుమా దాసీసుతత్వంబుతోన్. ‖114‖

వ. అని యిట్లు వ్యాసుం డడిగిన నారదుం డిట్లనియె; దాసీపుత్త్రుండ
నయిన యేను భిక్షులవలన హరిజ్ఞానంబు గలిగి యున్నంత. ‖115‖

సీ. మమ్ము నేలినవారి మందిరంబునఁ గల
పనులెల్లఁ గ్రమమున భక్తిఁ జేసి
తన పరాధీనతఁ దలఁపదు; సొలసితి
నలసితి నాఁకొంటి ననుచు వచ్చి
మాపును రేపును మా తల్లి మోహంబు
సొంపార ముద్దాఁడు చుంచు దువ్వు
దేహంబు నివురు మోదించుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చు
నర్మిలి న న్నిట్టు లరసి మనుప
ఆ. నేను విడిచి పోక యింట నుండితినయ్య,
మోహిఁగాక, యెఱుక మోసపోక
మాఱు చింత లేక మౌనినై యేనేండ్ల
వాఁడ నగుచుఁ గొన్ని వాసరములు. ‖116‖

వ. అంత. ‖117‖

క. సదనము వెలువడి తెరువునఁ
జెదరక మాతల్లి రాత్రిఁ జీఁకటివేళన్
మొదవుం బిదుఁకగ నొకఫణి
పదభాగముఁ గఱచెఁ ద్రొక్కఁబడి మునినాథా! ‖118‖

క. నీలాయతభోగఫణా
వ్యాళానలవిష మహోగ్రవహ్నిజ్వాలా
మాలావినిపాతితయై
వ్రాలెన్ ననుఁ గన్నతల్లి వసుమతి మీఁదన్. ‖119‖

ఉ. తల్లి ధరిత్రిపై నొఱగి తల్లడపాటునుఁ జెంది చిత్తముం
బల్లటిలంగఁ బ్రాణములు వాసినఁ జూచి కలంగ కేను నా
యుల్లములోన మోహరుచి నొందక సంగము వాసె మేలు రా
జిల్లె నటంచు విష్ణుపదచింత యొనర్పఁగ బుద్ధిఁ జేర్చుచున్. ‖120‖

వ. ఉత్తరాభిముఖుండనై యేను వెడలి జనపదంబులుఁబురంబులు
బట్టణంబులుఁ గ్రామంబులుఁ బల్లెలుఁ మందలుఁ గిరాత పుళింద
నివాసంబులు నుపవనంబులుఁ జిత్రధాతు విచిత్రితంబు లయిన
పర్వతంబులు సమద కరికర విదళిత శాఖలు గల శాఖిలును నివా
రిత పథికజనశ్రమాతిరేకంబులైన తటాకంబులు బహువిధ విహంగ
నినద మనోహరంబులై వికచారవిందమధు పాన పరవశ పరిభ్ర
మద్భ్రమరసుందరంబులైన సరోవరంబులు దాఁటి చనుచు క్షుత్పి

పాసాసమేతుండనై యొక్క నదీహ్రదంబునఁగ్రుంకులిడి శుచినై నీరు
ద్రావి గతశ్రముండనై. ॥121॥

క. సాలావృక కపి భల్లుక
కోలేభ లులాయ శల్య ఘూక శరభ శా
ర్దూల శశ గవయ ఖడ్గ
వ్యాళాజగరాది భయద వనమధ్యమునన్ ॥122॥

వ. దుస్తరంబులైన నీలవేణు కీచక గుల్మ లతాగహ్వరంబుల పొంత నొక్క
రావిమ్రాని డగ్గఱఁ గూర్చుండి యే విన్న చందంబున నా హృదయ
గతుం బరమాత్మస్వరూపు హరిం జింతించితి. ॥123॥

14 నారదునికి దేవుడుదోచుట

శా. ఆనందాశ్రులు గన్నులన్ వెడల రోమాంచంబుతోఁదత్పద
ధ్యానారూఢుఁడ నైన నా తలఁపులో నద్దేవుఁడుం దోఁచె నే
నానందాబ్ధిగతుండనై యెఱుఁగలేనైతిన్ నను న్నీశ్వరున్
నానాశోకహమైన యత్తనువు గానన్ లేక య ట్లంతటన్. ॥124॥

వ. లేచి నిలుచుండి క్రమ్మఱ నద్దేవుని దివ్యాకారంబుఁ జూడ నిచ్ఛిం
చుచు హృదయంబున నిలుపుకొని యాతురుండునుంబోలె జూచి
యుంగానలేక నిర్మనుష్యంబైన వనంబునం జరియించుచున్న
నన్ను నుద్దేశించి వాగగోచరుండైన హరి గంభీర మధురంబులైన
వచనంబుల శోకం బుపశమింపం జేయు చందంబున నిట్లనియె. ॥125॥

ఉ. ఏల కుమార శోషిలఁగ? నీ జననంబున నన్నుఁగానఁగాఁ
జాలవు నీవు కామముఖషట్కము నిర్దళితంబు సేసి ని
ర్మాలితకర్ములైన మునిముఖ్యులు గాని కుయోగిఁ గానఁగాఁ
జాలఁడు నీదు కోర్కి కొనసాఁగుటకై నిజమూర్తిఁ జూపితిన్. ॥126॥

క. నావలని కోర్కి యూరక
పోవదు విడిపించు దోషపుంజములను మ
త్సేవం బుట్టును వైళమ
భావింపఁగ నాదు భక్తి బాలక వింటే ॥127॥

క. నాయందుఁ గలుగు నీ మది
వాయదు జన్మాంతరముల బాలక నీ వీ
కాయంబు విడిచి మీఁదట
మా యనుమతిఁ బుట్టఁగలవు మద్భక్తుఁడవై. ॥128॥

మ. విను మీ సృష్టిలయంబు నొంది యుగముల్ వేయైన కాలంబు యా
మినియైపోయెడిఁ బోవఁగాఁ గలుగుఁజూమీఁదం బునఃసృష్టి యం
దు నిరూఢస్మృతితోడఁ బుట్టెదవు నిర్దోషుండవై నా కృపన్
ఘనతం జెందెదు శుద్ధ సాత్త్వికులలో గణ్యుండవై యర్భకా! ॥129॥

వ. అని యిట్లాకాశంబు మూర్తియు, ఋగ్వేదాదికంబు నిశ్వాసంబు

నుగా నొప్పి, సర్వనియామకంబైన మహాభూతంబు వలికి యూ
రకున్న నేను మస్తకంబు వంచి మ్రొక్కి, తత్కరుణకు సంతసిం
చుచు మదంబు దిగనాడి, మచ్చరంబు విడిచి, కామంబు నిర్జించి,
క్రోధంబు వర్జించి, లోభమోహంబుల వెడల నడిచి, సిగ్గు విడిచి, య
నంత నామంబులు పఠించుచుఁ, బరమ భద్రంబులయిన తచ్చరి
త్రంబులంజింతించుచు, నిరంతరసంతుష్టుండనై కృష్ణుని బుద్ధిని
లిపి నిర్మలాంతఃకరణంబులతోడ విషయవిరక్తుండనై కాలంబున
కెదురు సూచుచు భూమిం దిరుగుచు నుండ నంతం గొంతకాలంబు
నకు మెఱుంగు మెఱసిన తెఱంగున మృత్యువు దోఁచినం బంచభూత
మయం బయి కర్మస్వరూపం బైన పూర్వ దేహంబు విడిచి హరి
కృపావశంబున శుద్ధసత్త్వమయంబైన భాగవతదేహంబు సొచ్చితి
నంతం ద్రైలోక్యంబు సంహరించి ప్రళయకాలపయోరాశి మధ్యంబున
శయనించు నారాయణమూర్తి యందు నిదురవోవ నిచ్చగించు
బ్రహ్మనిశ్వాసంబు వెంట నతని లోపలం బ్రవేశించితి; నంత సహస్ర
యుగపరిమితంబైన కాలంబు సనిన లేచి లోకంబులు సృజియిం
పనుద్యోగించు బ్రహ్మనిశ్వాసంబువలన మరీచి ముఖ్యులగు ముని
లును నేనును జనియించితిమి; అందు నఖండిత బ్రహ్మచర్యుం
డనై యేను మూఁడు లోకంబుల బహిరంతరంబు లందు మహావి
ష్ణుని యనుగ్రహంబున నడ్డంబు లేక యీశ్వరదత్తయై బ్రహ్మాభి
వ్యంజకంబులైన సప్తస్వరంబులు దమ యంతన మ్రోయుచున్న
యీ వీణాలాపన రతింజేసి నారాయణకథాగానంబు సేయుచుఁ
జరియించుచుందు. ॥130॥

ఆ. తీర్థపాదుఁడయిన దేవుండు విష్ణుండు
తన చరిత్ర మేను దవిలి పాడఁ
జీరఁబడ్డవాని చెలువున నేతెంచి
ఘనుఁడు నామనమునఁ గానవచ్చు. ॥131॥

క. విను మీ సంసారంబను
వననిధిలో మునిఁగి కర్మవాంఛలచే వే
దనఁ బొందెడువానికి వి
ష్ణుని గుణవర్ణనము తెప్ప సుమ్ము మునీంద్రా. ॥132॥

చ. యమనియమాది యోగముల నాత్మ నియంత్రిత మయ్యుఁ గామరో
షములఁ బ్రచోదితంబ యగు శాంతి వహింపదు విష్ణుసేవచేఁ
గ్రమమున శాంతిఁ గైకొనిన కైవడి నాదు శరీర జన్మ క
ర్మముల రహస్య మెల్ల మునిమండన చెప్పితి నీవు గోరినన్ ॥133॥

వ. అని యిట్లు భగవంతుం డగు నారదుండు వ్యాసమునీంద్రుని
వీడ్కొని వీణ వాయించుచు, యదృచ్ఛామార్గంబునంజనియెనని,
సూతుండిట్లనియె. ॥134॥

క. వాయించు వీణ నెప్పుడు
మ్రోయించు ముకుందగీతములు జగములకుం
జేయించుఁ జెవుల పండువు

మాయించు నఘాళి నిట్టి మతి మఱి గలఁడే ||135||

వ. అని నారదుం గొనియాడిన సూతునిం జూచి నారదుమాటలు విన్న
వెనుక భగవంతుండైన బాదరాయణుం డేమి సేసె నని శౌనకుం
డడిగిన సూతుం డిట్లనియె; బ్రహ్మదైవత్య యైన సరస్వతి పడమటి
తీరంబున ఋషులకు సత్రకర్మవర్ధనంబై బదరీ తరుషండమండి
తంబయి "శమ్యాప్రాసం" బనంబ్రసిద్ధంబగు నాశ్రమంబు గలదు; అందు
జలంబుల వార్చి కూర్చుండి, వ్యాసుండు తన మది దిరంబు సేసి
కొని భక్తియుక్తం బయిన చిత్తంబునం బరిపూర్ణుం డయిన యీశ్వ
రుంగాంచి, యీశ్వరాధీన మాయావృతంబైన జీవుని సంసారంబుఁ
గని, జీవుండు మాయచేత మోహితుండయి గుణవ్యతిరిక్తుండ
య్యు మాయాసంగతిం దాను ద్రిగుణాత్మకుం డని యభిమానించు
చుఁ ద్రిగుణత్వాభిమానంబునం గర్తయు భోక్తయు నను ననర్థంబు
నొందు; ననియు నయ్యనర్థంబునకు నారాయణభక్తియోగంబు గాని
యుపశమనంబు వేఱొకటి లేదనియు నిశ్చయించి. ||136||

మ. అవనీచక్రములోన నే పురుషుఁ డే యామ్నాయమున్ విన్న మా
ధవుపై లోకశరణ్యుపై భవములం దప్పింపఁగాఁ జాలు భ
క్తివిశేషంబు జనించు నట్టి భువనక్షేమకరంబైన భా
గవతామ్నాయము బాదరాయణుఁడు దాఁ గల్పించె నేర్పొప్పగన్. ||137||

వ. ఇట్లు భాగవతంబు నిర్మించి మోక్షార్థియైన శుకునిచేఁ జదివించె
నని చెప్పిన విని శౌనకుండు నిర్వాణతత్పరుండును సర్వోపేక్షకుం
డును నైన శుకయోగి యేమిటికి భాగవతం బభ్యసించె? ననవుడు.
సూతుం డిట్లనియె. ||138||

క. ధీరులు నిరపేక్షులు నా
త్మారాములునైన మునులు హరిభజనము ని
ష్కారణమ చేయుచుందురు
నారాయణుఁ డట్టి వాఁడనవ్యచరిత్రా! ||139||

క. హరిగుణవర్ణన రతుఁడై
హరితత్పరుఁడైన బాదరాయణి శుభత
త్పరతంబఠించెఁ ద్రిజగ
ద్వరమంగళమైన భాగవత నిగమంబున్. ||140||

క. నిగమములు వేయుఁ జదివిన
సుగమంబులు గావు ముక్తిసుభగత్వంబుల్
సుగమంబు భాగవత మను
నిగమంబుఁ బఠింప ముక్తినివసనము బుధా! ||141||

15 కుంతి పుత్రశోకంబు

వ. అని పలికి రాజర్షియైన పరీక్షిన్మహారాజు జన్మ కర్మ ముక్తులును
బాండవుల మహాప్రస్థానంబును గృష్ణకథోదయంబును జెప్పెదం;

గౌరవదృష్ట ద్యుమ్నాదుల యుద్ధంబున వీరులైన వారలు స్వర్గంబు
నకుం జనిన వెనుక భీము గదాఘాతంబున దుర్యోధనుండు తొడలు
విఱిగి కూలిన నశ్వత్థామ దుర్యోధనునకుం బ్రియంబు సేయు వాఁడై
నిదురవోవు ద్రౌపదీపుత్త్రుల శిరంబులు ఖండించి తెచ్చి సమర్పించె;
అది క్రూరకర్మంబని లోకులు నిందింతురు. ॥142॥

ఉ. బాలుర చావు కర్ణములఁ బడ్డఁ గలంగి యలంగి, యోరువం
జాలక బాష్పతోయ కణజాలము చెక్కుల రాల నేడ్చి, పాం
చాలతనూజ నేలఁబడి జాలిఁ బడం గని యెత్తి, మంజువా
చాలతఁ జూపుచుం జికురజాలము దువ్వుచుఁ గ్రీడి యిట్లనున్. ॥143॥

మ. ధరణీశాత్మజ వీవు నీకు వగవన్ ధర్మంబె యా ద్రౌణి ని
ష్కరుణుండై విదళించె బాలకుల మద్గాండీవ నిర్ముక్త భీ
కరబాణంబుల నేఁడు వానిశిరమున్ ఖండించి నేఁ దెత్తుఁ, ద
చ్ఛిరముం ద్రొక్కి జలంబు లాడు మిచటన్ శీతాంశుబింబాననా! ॥144॥

వ. అని యిట్లొడంబఱచి తనకు మిత్త్రుండును సారథియునైన హరి
మేలనుచుండం గవచంబు దొడిగి గాండీవంబు ధరియించి కపిధ్వ
జుండై గురుసుతుని వెంట రథంబు దోలించిన. ॥145॥

శా. తన్నుం జంపెద నంచు వచ్చు విజయున్ దర్శించి తద్ద్రౌణి యా
పన్నుండై శిశుహంత గావున నిజప్రాణేచ్ఛఁ బాఱెన్ వడిన్
మున్నాబ్రహ్మ మృగాకృతిం దనయకున్ మోహించి క్రీడింప నా
సన్నుండౌ హరుఁ జూచి పాఱు పగిదిన్ సర్వేంద్రియభ్రాంతితోన్. ॥146॥

వ. ఇట్లోపినంతదూరంబు బరువిడి వెనుకఁ జూచి రథతురంగంబు లల
యుటఁ దెలిసి నిలిచి ప్రాణరక్షంబునకు నొండుపాయంబు లేమి ని
శ్చయించి, జలంబుల వార్చి, ద్రోణనందనుండు సమాహితచిత్తుండై
ప్రయోగంబ కాని యుపసంహారంబు నేరకయుఁ బ్రాణసంరక్షణార్థంబు
పార్థునిమీదఁ బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రంబుం బ్రయోగించిన నది ప్రచం
డతేజంబున దిగంతరాళంబు నిండి ప్రాణి భయంకరంబై తోఁచిన
హరికి నర్జునుం డిట్లనియె. ॥147॥

సీ. పద్మలోచన! కృష్ణ! భక్తాభయప్రద!
వినుము సంసారాగ్నివేఁగుచున్న
జనుల సంసారంబు సంహరింపఁగ నీవు
దక్క నన్యులు లేరు దలఁచి చూడ
సాక్షాత్కరించిన సర్వేశ్వరుండవు
ప్రకృతికి నవ్వలి ప్రభుఁడ వాద్య
పురుషుండవగు నీవు బోధముచే మాయ
నడఁతువు నిశ్శ్రేయసాత్మ యందు
ఆ. మాయచేత మునిఁగి మనువారలకుఁ గృప
సేసి ధర్మముఖ్యచిహ్నమయిన
శుభము సేయు దీవు సుజనుల నవనిలోఁ
గావఁ బుట్టుదువు జగన్నివాస! ॥148॥

క. ఇది యొక తేజము భూమియుఁ
జదలును దిక్కులును నిండి సర్వంకషమై
యెదురై వచ్చుచు నున్నది
విదితముగా నెఱుగఁ జెప్పవే దేవేశా! ॥149॥

వ. అనిన హరి యిట్లనియె. ॥150॥

శా. జిహ్మాత్వంబునఁ బాఱి ద్రోణజుఁడు దుశ్శీలుండు ప్రాణేచ్ఛమై
బ్రహ్మాస్త్రం బదె యేసె; వచ్చెనిదె తద్బాణాగ్నిబీభత్స, నీ
బ్రహ్మాస్త్రంబునఁ గాని దీని మరలింపన్ రాదు, సంహార మీ
బ్రహ్మాపత్య మెఱుంగఁ డేయుము వడిన్ బ్రహ్మాస్త్రమున్ దీనిపై. ॥151॥

వ. అనిన నర్జునుండు జలంబుల వార్చి, హరికిం బ్రదక్షిణంబు వచ్చి,
ద్రోణనందనుం డేసిన బ్రహ్మాస్త్రంబు మీదఁ దన బ్రహ్మాస్త్రంబుఁ బ్రయో
గించిన. ॥152॥

మ. అవని వ్యోమములందు నిండి తమలోనా రెండు బ్రహ్మాస్త్రముల్
రవి వహ్ని ద్యుతిఁ బోరుచుం ద్రిభువనత్రాసంబుఁ గావింపగా
వివశభ్రాంతి యుగాంతమో యని ప్రజల్ వీక్షింప నా వేళ మా
ధవు నాజ్ఞన్ విజయుండు సేసె విశిఖద్వంద్వోపసంహారమున్. ॥153॥

వ. ఇట్లస్త్రద్వయంబు నుపసంహరించి, ధనంజయుండు ద్రోణనందనుం
గూడ నరిగి తఱిమి పట్టుకొని, రోషారుణితలోచనుండై యాజ్ఞికుండు
రజ్జువునం బశువు గట్టినఁ చందంబున బంధించి శిబిరంబు కడకుం
గొని చని హింసింతు నని తిగిచినం జూచి హరి యిట్లనియె. ॥154॥

ఉ. మాఱుపడంగలేని యసమర్థుల సుప్తుల నస్త్రవిద్యలం
దేఱని పిన్న పాఁపల వధించె నిశీథము నందుఁ గ్రూరుఁడై
పాఱుఁడె వీఁడు పాతకుఁడు, ప్రాణభయంబున వెచ్చనూర్చుచుం
బాఱెడి వీని గావుము కృపామతి నర్జున! పాపవర్జనా! ॥155॥

చ. వెఱచినవాని, దైన్యమున వేఁదుఱు నొందినవాని, నిద్ర మై
మఱచినవాని, సౌఖ్యమున మద్యము ద్రావినవాని, భగ్నుడై
పఱచినవాని, సాధు జడభావమువానిని, గావు మంచు వా
చఱచినవానిఁ, గామినులఁ జంపుట ధర్మము గాదు ఫల్గునా! ॥156॥

శా. స్వప్రాణంబుల నెవ్వఁడేనిఁ గరుణాసంగంబు సాలించి య
న్యప్రాణంబులచేత రక్షణము సేయన్ వాఁ డధోలోక దుః
ఖప్రాప్తుండగు రాజదండమున సత్కల్యాణుఁ డౌ నైన నీ
విప్రున్ దండితుఁ జేయ నేటికి మహావిభ్రాంతిచే నుండఁగన్. ॥157॥

వ. అని యివ్విధంబునఁ గృష్ణుఁ డానతిచ్చిన బ్రాహ్మణుండు కృతాపరా
ధుండయ్యు వధ్యుండు గాఁడను ధర్మంబుఁ దలఁచి చంపక ద్రుపద
రాజపుత్త్రికిం దన చేసిన ప్రతిజ్ఞం దలంచి బద్ధుండైన గురునందనుం
దోడ్కొని కృష్ణుండు సారథ్యంబు సేయ శిబిరంబుకడకు వచ్చి. ॥158॥

క. సురరాజసుతుఁడు చూపెను
దురవధి సుతశోకయుతకు ద్రుపదుని సుతకుం
బరిచలితాంగశ్రేణిం
బరుష మహాపాశ బద్ధపాణిన్ ద్రౌణిన్. ॥159॥

వ. ఇట్లర్జునుండు దెచ్చి చూపిన బాలవధ జనిత లజ్జా పరాఙ్ముఖుండైన
కృపి కొడుకుం జూచి మ్రొక్కి సుస్వభావయగు ద్రౌపది యిట్లనియె. ॥160॥

మ. పరఁగన్ మా మగవార లందఱును మున్ బాణప్రయోగోపసం
హరణాద్యాయుధవిద్యలన్నియును ద్రోణాచార్యుచే నభ్యసిం
చిరి పుత్త్రాకృతి నున్న ద్రోణుఁడవు, నీ చిత్తంబులో లేశముం
గరుణాసంగము లేక శిష్యసుతులన్ ఖండింపఁగాఁ బాడియే. ॥161॥

క. భూసురుఁడవు, బుద్ధిదయా
భాసురుఁడవు, శుద్ధవీరభటసందోహా
గ్రేసరుఁడవు, శిశుమారణ,
మాసురకృత్యంబు ధర్మ మగునే తండ్రీ! ॥162॥

శా. ఉద్రేకంబున రారు శస్త్రధరులై యుద్ధావనిన్ లేరు కిం
చిద్ద్రోహంబును నీకుఁ జేయరు బలోత్సేకంబుతోఁ జీఁకటిన్
భద్రాకారులఁ బిన్నపాఁపల రణప్రౌఢ క్రియాహీనులన్
నిద్రాసక్తుల సంహరింప నకటా నీ చేతు లెట్లాడెనో? ॥163॥

ఉ. అక్కట! పుత్త్ర శోక జనితాకులభార విషణ్ణచిత్తనై
పొక్కుచు నున్న భంగి నినుఁ బోరఁ గిరీటి నిబద్ధుఁ జేసి నేఁ
డిక్కడ కీడ్చి తెచ్చుట సహింపనిదై భవదీయ మాత, నేఁ
డెక్కడ నిట్టి శోకమున నేక్రియ నేడ్చుచుఁ బొక్కుచున్నదో? ॥164॥

వ. అని కృష్ణార్జునులం జూచి యిట్లనియె. ॥165॥

ఉ. ద్రోణునితోఁ శిఖింబడక ద్రోణకుటుంబిని యున్న దింట న
క్షీణతనూజ శోకవివశీకృతనై విలపించుభంగి నీ
ద్రౌణిఁ దెరల్చి తెచ్చుటకు దైన్యము నొందుచు నెంత పొక్కునో?
ప్రాణవియుక్తుఁడైన నతిపాపము బ్రాహ్మణహింస మానరే. ॥166॥

క. భూపాలకులకు విప్రుల
గోపింపం జేయఁ దగదు కోపించినఁ ద
త్కోపానలంబు మొదలికి
భూపాలాటవులఁ గాల్చు భూకంపముగన్. ॥167॥

వ. అని యిట్లు ధర్మ్యంబును సకరుణంబును నిర్వ్యాళీకంబును స
మంజసమును శ్లాఘ్యంబునుంగాఁ బలుకు ద్రౌపది పలుకులకు ధ
ర్మనందనుండు సంతసిల్లె; నకుల సహదేవ సాత్యకి ధనంజయ
కృష్ణులు సమ్మతించిరి; సమ్మతింపక భీముం డిట్లనియె. ॥168॥

చ. కొడుకులఁ బట్టి చంపె నని కోపము నొందదు బాలఘాతుకున్
విడువు మటంచుఁ జెప్పెడిని వెఱ్ఱిది ద్రౌపది వీఁడు విప్రుఁడే?
విడువఁగ నేల? చంపుఁ డిటు వీనిని మీరలు సంపరేని నా
పిడికిటిపోటునన్ శిరము భిన్నము సేసెదఁ జూడుఁ డిందఱున్. ॥169॥

వ. అని పలికిన నశ్వత్థామకు ద్రౌపది యడ్డంబు వచ్చె; భీముని సం
రంభంబు సూచి హరి చతుర్భుజుం డయి రెండు చేతుల భీముని
వారించి కడమ రెంటను ద్రుపద పుత్రికను దలంగించి నగుచు
భీముని కిట్లనియె ॥170॥

ఉ. అవ్యుఁడు గాఁడు వీఁడు శిశుహంత దురాత్మకుఁ డాతతాయి హం
తవ్యుఁడు బ్రహ్మబంధుఁ డగుఁ దప్పదు నిక్కము బ్రాహ్మణో నహ
న్తవ్య యటంచు వేదవిదితం బగుఁ గావున ధర్మ దృష్టిఁ గ
ర్తవ్యము వీనిఁ గాచుట యథాస్థితిఁ జూడుము పాండవోత్తమా! ॥171॥

వ. అని సరసాలాపంబులాడి పవన నందను నొడంబఱచి యర్జునుం
జూచి ద్రౌపదికి నాకు భీమసేనునకు సమ్మతంబుగ మున్ను నీ
చేసిన ప్రతిజ్ఞయు సిద్ధించునట్లు నా పంపుసేయుమని నారాయణుం
డానతిచ్చిన నర్జునుండు నారాయణానుమతంబున. ॥172॥

17 అశ్వత్థామ గర్వ పరిహారంబు

శా. విశ్వస్తుత్యుఁడు శక్రసూనుఁడు మహావీరుండు ఘోరాసిచే
నశ్వత్థామ శిరోజము ల్దఱిఁగి చూడాంతర్మహారత్నమున్
శశ్వత్కీర్తి వెలుంగఁ బుచ్చుకొని పాశవ్రాతబంధంబులన్
విశ్వాసంబున నూడ్చి త్రోచె శిబిరోర్వీభాగముం బాసిపోన్. ॥173॥

క. నిబ్బరపు బాలహంతయు
గొబ్బునఁ దేజంబు మణియుఁ గోల్పడి నతుఁడై
ప్రబ్బిన వగచే విప్రుఁడు
సిబ్బితితో నొడలి గబ్బుసెడి వడిఁ జనియెన్. ॥174॥

ఆ. ధనముఁ గొనుట యొండె, దలఁ గొఱుగుట యొండె,
నాలయంబు వెడల నడచు టొండె,
గాని చంపఁ దగిన కర్మంబు సేసినఁ
జంపఁ దగదు విప్రజాతిఁ బతికి. ॥175॥

వ. ఇ ట్లశ్వత్థామం బ్రాణావశిష్టుం జేసి వెడలనడచి, పాండవులు పాంచా
లీ సహితులై పుత్త్రులకు శోకించి, మృతులైన బంధువుల కెల్ల దహ
నాది కృత్యంబులు సేసి యుదక ప్రదానంబు సేయు కొఱకు స్త్రీల
ముందట నిడుకొని గోవిందుండునుం దారును గంగకుం జని తిలో
దకంబులు సేసి క్రమ్మఱ విలపించి హరిపాదపద్మజాతపవిత్రంబు
లయిన భాగీరథీజలంబుల స్నాతులయి యున్న యెడం బుత్త్ర
శోకాతురులయిన గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులను గుంతీ ద్రౌపదులను
జూచి మాధవుండు మునీంద్రులుం దానును బంధుమరణశోకా

తురులయిన వారల వగపు మానిచి మన్నించె నివ్విధంబున. ||176||

శా. పాంచాలీ కబరీవికర్షణమహాపాప క్షతాయుష్కులం
జంచద్దర్వుల ధార్తరాష్ట్రుల ననిం జంపించి గోవిందుఁ డి
ప్పించెన్ రాజ్యము ధర్మపుత్త్రునకుఁ గల్పించెన్ మహాఖ్యాతిఁ జే
యించెన్ మూఁడు తురంగమేధములు దేవేంద్రప్రభావంబునన్. ||177||

వ. అంత వాసుదేవుండు వ్యాసప్రముఖభూసుర పూజితుండయి,
యుద్ధవ సాత్యకులు గొలువ ద్వారకాగమన ప్రయత్నంబునం బాం
డవుల వీడ్కొని రథారోహణంబు సేయు సమయంబునం దత్తఱ
పడుచు నుత్తర సనుదెంచి కల్యాణగుణోత్తరుండైన హరి కిట్లనియె. ||178||

మ. ఇదె కాలానల తుల్యమైన విశిఖం బేతెంచె దేవేశ! నేఁ
డుదరాంతర్గత గర్భ దాహమునకై యుగ్రప్రభన్ వచ్చుచు
న్నది దుర్లోక్యము మానుపన్ శరణ మన్యం బేమియున్ లేదు నీ
పదపద్మంబులె కాని యొండెఱుఁగ నీ బాణాగ్ని వారింపవే. ||179||

క. దుర్భరబాణానలమున
గర్భములో నున్న శిశువు ఘనసంతాపా
విర్భావంబునుఁ బొందెడి
నిర్భరకృపఁ గావుమయ్య నిఖిలస్తుత్యా! ||180||

క. చెల్లెలికోడల నీ మే
నల్లుఁడు శత్రువులచేత హతుఁ డయ్యెను సం
ఫుల్లారవిందలోచన!
భల్లాగ్ని నడంచి శిశువు బ్రతికింపఁగదే. ||181||

ఆ. గర్భ మందుఁ గమలగర్భాండశతములు
నిముడుకొన వహించు నీశ్వరేశ!
నీకు నొక్క మానినీగర్భరక్షణ
మెంత బరువు నిర్వహింతు గాక. ||182||

వ. అనిన నాశ్రితవత్సలుండగు నప్పరమేశ్వరుండు సుభద్ర కోడలి దీనా
లాపంబు లాలించి, యిది ద్రోణనందనుండు లోక మంతయు నపాం
డవం బయ్యెడు మని యేసిన దివ్యాస్త్రం బని యెఱింగె నంతఁ బాండ
వుల కభిముఖం బయి ద్రోణనందను దివ్యాస్త్ర నిర్గత నిశిత మార్గణం
బులు డగ్గఱిన బెగ్గడిలక వారును బ్రత్యస్త్రంబు లందికొని పెనంగు
సమయంబున. ||183||

మ. తనసేవారతిచింత గాని పరచింతాలేశమున్ లేని స
జ్జనులం బాండుతనూజులన్ మనుచు వాత్సల్యంబుతో ద్రోణనం
దను బ్రహ్మాస్త్రము నడ్డుపెట్టఁ బనిచెన్ దైత్యారి సర్వారి సా
ధన నిర్వక్రము రక్షితాఖిల సుధాంధశ్చక్రముం జక్రమున్. ||184||

మ. సకల ప్రాణిహృదంతరాళముల భాస్వజ్జ్యోతియై యుండు సూ
క్ష్మకళుం డచ్యుతుఁ డయ్యెడన్ విరటజా గర్భంబుఁ దాఁ జక్రహ

స్తకుఁడై వైష్ణవమాయఁ గప్పి కురు సంతానార్థియై యడ్డమై
ప్రకటస్ఫూర్తి నడంచె ద్రోణతనయ బ్రహ్మాస్త్రమున్ లీలతోన్. ॥185॥

వ. ఇట్లు ద్రోణతనయుండేసిన ప్రతిక్రియారహితంబయిన బ్రహ్మశిరం
బనియెడి దివ్యాస్త్రంబు వైష్ణవతేజంబున నిరర్థకంబయ్యె; నిజ మా
యావిలసనమున సకలలోక సర్గస్థితి సంహారంబు లాచరించు నట్టి
హరికి ధరణీసురబాణ నివారణంబు విచిత్రంబుగాదు; తత్సమ
యంబున సంతసించి, పాండవ పాంచాలీ సహితయై గొంతి గమనో
న్ముఖుండైన హరిం జేర వచ్చి యిట్లనియె. ॥186॥

18 కుంతి స్తుతించుట

క. పురుషుం డాద్యుఁడు ప్రకృతికిఁ
బరుఁ డవ్యయుఁ డఖిలభూత బహిరంతర్భా
సురుఁడును లోకనియంతయుఁ
పరమేశ్వరుఁడైన నీకుఁ బ్రణతులగు హరీ! ॥187॥

వ. మఱియు జవనిక మఱుపున నాట్యంబు సలుపు నటుని చందం
బున మాయా యవనికాంతరాళంబున నిలువంబడి నీ మహిమ
చేఁ బరమహంసలు నివృత్తరాగద్వేషులు నిర్మలాత్ములు నయిన
మునులకు నదృశ్యమానుండవయి పరిచ్ఛిన్నుండవు గాని, నీవు
మూఢదృక్కులుఁ గుటుంబవంతులు నగు మాకు నెట్లు దర్శనీ
యుండ వయ్యెదు శ్రీకృష్ణ! వాసుదేవ! దేవకీనందన! నందగోపకు
మార! గోవింద! పంకజనాభ! పద్మమాలికాలంకృత! పద్మలోచన!
పద్మసంకాశచరణ! హృషీకేశ! భక్తియోగంబునం జేసి నమస్కరించెద
నవధరింపుము. ॥188॥

సీ. తనయులతోడ నే దహ్యమానంబగు
జతుగృహంబందును జావకుండఁ
గురురాజు వెట్టించు ఘోరవిషంబుల
మారుతపుత్త్రుండు మడియకుండ
ధార్తరాష్ట్రుఁడు సముద్ధతిఁ జీర లొలువంగ
ద్రౌపదిమానంబు దలఁగకుండ
గాంగేయ కుంభజ కర్ణాది ఘనులచే
నా బిడ్డ లనిలోన నలఁగకుండ
తే. విరటుపుత్త్రిక కడుపులో వెలయు చూలు
ద్రోణనందను శరవహ్నిఁ ద్రుంగకుండ
మఱియు రక్షించితివి పెక్కుమార్గములను
నిన్ను నేమని వర్ణింతు నీరజాక్ష! ॥189॥

మత్త. బల్లిదుం డగు కంసుచేతను బాధ నొందుచుచున్న మీ
తల్లిఁ గాచిన భంగిఁ గాచితి ధార్తరాష్ట్రులచేత నేఁ
దల్లడంబునఁ జిక్కకుండఁగ దావకీన గుణవ్రజం
బెల్ల సంస్తుతి సేసి చెప్పఁగ నెంతదాన జగత్పతీ! ॥190॥

క. జననము నైశ్వర్యంబును
ధనమును విద్యయును గల మదచ్ఛన్నుల కిం
చనగోచరుఁడగు నిన్నున్
వినుతింపఁగ లేరు నిఖిలవిబుధస్తుత్యా! ॥191॥

వ. మఱియు భక్తధనుండును, నివృత్తధర్మార్థకామ విషయుండును,
రాగాదిరహితుండును, కైవల్యదాన సమర్థుండును, గాలరూపకుం
డును, నియామకుండును, నాద్యంతశూన్యుండును, విభుండును,
సర్వసముండును, సకల భూతనిగ్రహానుగ్రహాకరుండు నైన నిన్నుఁ
దలంచి నమస్కరించెద నవధరింపుము; మనుష్యుల విడంబించు
భవదీయ విలసనంబు నిర్ణయింప నెవ్వఁడు సమర్థుండు నీకుం బ్రి
యాప్రియులు లేరు జన్మకర్మశూన్యుండవయిన నీవు తిర్యగాది
జీవులయందు వరాహాది రూపంబులను మనుష్యులందు రామాది
రూపంబులను ఋషులయందు వామనాది రూపంబులను జల
చరంబులయందు మత్స్యాది రూపంబులను నవతరించుట లోక
విడంబనార్థంబుగాని జన్మకర్మసహితుం డవగుటం గాదు. ॥192॥

ఉ. కోపముతోడ నీవు దధికుంభము భిన్నము సేయుచున్నచో
గోపికఁ ద్రాటఁ గట్టిన వికుంచిత సాంజన బాష్పతోయ ధా
రాపరిపూర్ణ వక్త్రముఁ గరంబులఁ బ్రాముచు వెచ్చనూర్చుచుం
బాపఁడవై నటించుట కృపాపర! నామదిఁ జోద్య మయ్యెడిన్. ॥193॥

క. మలయమునఁ జందనము క్రియ
వెలయఁగ ధర్మజుని కీర్తి వెలయించుటకై
యిలపై నభవుఁడు హరి యదు
కులమున నుదయించె నండ్రు గొంద ఱనంతా! ॥194॥

క. వసుదేవదేవకులు తా
పసగతి గతభవమునందుఁ బ్రార్థించిన సం
తసమునఁ బుత్త్రత నొందితి
వసురుల మృతి కంచుఁ గొంద ఱండ్రు మహాత్మా! ॥195॥

క. జలరాశి నడుమ మునిగెఁడు
కలముక్రియన్ భూరిభారకర్శితయగు నీ
యిలఁ గావ నజుఁడు గోరినఁ
గలిగితి వని కొంద ఱండ్రు గణనాతీతా! ॥196॥

తే. మఱచి యజ్ఞాన కామ కర్మములఁ దిరుగు
వేదనాతురులకుఁ దన్నివృత్తిఁ జేయ
శ్రవణ చింతన వందనార్చనము లిచ్చు
కొఱకు నుదయించి తండ్రు నిన్ గొంద ఱభవ! ॥197॥

మ. నినుఁ జింతించుచుఁ బాడుచుం బొగడుచున్ నీ దివ్యచారిత్రముల్
వినుచుం జూతురుగాక లోకు లితరాన్వేషంబులం జూతురే
ఘన దుర్జన్మ పరంపరా హరణ దక్షంబై మహాయోగి వా

గ్వినుతంబైన భవత్పదాబ్జయుగమున్ విశ్వేశ! విశ్వంభరా! ॥198॥

వ. దేవా! నిరాశ్రయులమై భవదీయచరణారవిందంబు లాశ్రయించి నీ వారలమైన మమ్ము విడిచి విచ్చేయ నేల, నీ కరుణావలోకనంబుల నిత్యంబును జూడవేని యాదవసహితులైన పాండవులు జీవునిం బాసిన యింద్రియంబుల చందంబునఁ గీర్తిసంపదలు లేక తుచ్ఛత్వంబు నొందుదురు; కల్యాణ లక్షణ లక్షితంబులయిన నీ యడుగులచేత నంకితంబైన యీ ధరణీమండలంబు నీవు వాసిన శోభితంబుగాదు; నీ కృపావీక్షణామృతంబున నిక్కడి జనపదంబులు గుసుమ ఫలభరితంబులై యోషధి తరు లతా గుల్మ నద నదీ సమేతంబులై యుండు. ॥199॥

ఉ. యాదవు లందుఁ బాండుసుతులందు నధీశ్వర! నాకు మోహవి
చ్ఛేదము సేయుమయ్య! ఘనసింధువుఁ జేరెడి గంగభంగి నీ
పాదసరోజచింతనముపై ననిశంబు మదీయబుద్ధి న
త్యాదరవృత్తితోఁ గదియునట్లుగఁ జేయఁ గదయ్య! యీశ్వరా! ॥200॥

శా. శ్రీకృష్ణా! యదుభూషణా! నరసఖా! శృంగారరత్నాకరా!
లోకద్రోహినరేంద్రవంశదహనా! లోకేశ్వరా! దేవతా
నీకబ్రాహ్మణగోగణార్తిహరణా! నిర్వాణసంధాయకా!
నీకున్ మ్రొక్కెదఁ ద్రుంపవే భవలతల్ నిత్యానుకంపానిధీ! ॥201॥

వ. అని యిట్లు సకలసంభాషణంబుల నుతియించు గొంతిమాటకు నియ్యకొని, గోవిందుండు మాయా నిరూఢ మందహాస విశేషంబున మోహంబు నొందించి రథారూఢుండై కరినగరంబునకు వచ్చి కుంతీ సుభద్రాదుల వీడ్కొని, తనపురంబునకు విచ్చేయ గమకించి, ధర్మరాజుచేఁ గించిత్కాలంబు నిలువు మని ప్రార్థితుండై, నిలిచె; నంత బంధువధశోకాతురుండయిన ధర్మజుండు నారాయణ వ్యాస ధౌమ్యాదులచేతఁ దెలుపంబడియుఁ దెలియక మోహితుండై నిర్వేదకంబగు చిత్తంబున నిట్లనియె. ॥202॥

మ. తనదేహంబునకై యనేకమృగసంతానంబుఁ జంపించు దు
ర్జనుభంగిం గురు బాలక ద్విజ తనూజ భ్రాతృ సంఘంబు ని
ట్లనిఁ జంపించిన పాపకర్మునకు రాజ్యాకాంక్షికిన్ నాకు హా
యన లక్షావధి నైన ఘోరనరకవ్యాసంగముల్ మానునే? ॥203॥

వ. మఱియుఁ బ్రజాపరిపాలనపరుం డయిన రాజు ధర్మయుద్ధంబున శత్రువులఁ వధియించినం బాపంబు లేదని, శాస్త్రవచనంబు గలదయిననది, విజ్ఞానంబుకొఱకు సమర్థంబు గాదు; చతురంగంబుల ననేకాక్షౌహిణీసంఖ్యాతంబులం జంపించితి హతబంధులయిన సతుల కేను జేసిన ద్రోహంబు దప్పించుకొన నేర్పు లేదు; గృహస్థాశ్రమ ధర్మంబులైన తురంగమేధాది యాగంబులచేతఁ బురుషుండు బ్రహ్మహ త్యాది పాపంబుల వలన విడివడి నిర్మలుం డగు నని, నిగమంబులు నిగమించు; పంకంబునఁ బంకిలస్థలంబునకు మద్యంబున మద్యభాండంబునకును శుద్ధి సంభవింపని చందంబున బుద్ధి

పూర్వక జీవహింసనంబు లయిన యాగంబులచేతం బురుషులకుఁ
బాపబాహుళ్యంబ కాని పాపనిర్ముక్తి గాదని శంకించెద. ॥204॥

19 ధర్మజుడు భీష్మునికడకేగుట

క. అని యిట్లు ధర్మసూనుఁడు
మొనసి నిరాహారభావమున దేవనదీ
తనయుఁడు గూలిన చోటికిఁ
జనియెఁ బ్రజాద్రోహ పాప చలితాత్ముండై. ॥205॥

వ. అయ్యవసరంబునం దక్కిన పాండవులును ఫల్గునసహితుండైన
పద్మలోచనుండును గాంచన సమంచితంబులయిన రథంబు లెక్కి
ధర్మజుం గూడి చనిన నతండు గుహ్యక సహితుండయిన కుబేరుని
భంగి నొప్పె; నిట్లు పాండవులు పరిజనులు గొలువఁ బద్మనాభసహి
తులై కురుక్షేత్రంబున కేఁగి దివంబున నుండి నేలం గూలిన దేవత
తెఱంగున సంగ్రామ రంగపతితుండైన గంగానందనునకు నమస్క
రించి; రంత బృహదశ్వ, భరద్వాజ, పరశురామ, పర్వత, నారద,
బాదరాయణ, కశ్యపాంగిరస, కౌశిక, ధౌమ్య, సుదర్శన, శుక, వసి
ష్ఠాద్యనేక రాజర్షి, బ్రహ్మర్షులు, శిష్య సమేతులై చనుదెంచినం జూచి
సంతసించి, దేశకాలవిభాగవేది యైన భీష్ముండు వారలకుం బూజ
నంబులు సేయించి. ॥206॥

క. మాయాంగీకృతదేహుం
డై యఖిలేశ్వరుఁడు మనుజుఁ డైనాఁ డని ప్ర
జ్ఞాయత్తచిత్తంబున గాం
గేయుఁడు పూజనము సేసెఁ గృష్ణున్ జిష్ణున్. ॥207॥

వ. మఱియు గంగానందనుండు వినయప్రేమ సుందరులయిన
పాండునందనులం గూర్చుండ నియోగించి మహానురాగ జనిత
బాష్పసలిల సందోహ సమ్మిళిత లోచనుండై యిట్లనియె. ॥208॥

ఆ. “ధరణిసురులు హరియు ధర్మంబు దిక్కుగా
బ్రదుకఁ దలఁచి మీరు బహువిధముల
నన్నలార పడితి రాపత్పరంపర లిట్టి
చిత్రకర్మ మెందుఁ గలదు? ॥209॥

ఉ. సంతస మింత లేదు మృగశాపవశంబునఁ బాండు భూవిభుం
డంతము నొందియుండ మిము నర్భకులం గొనివచ్చి కాంక్షతో
నింతలవారిఁగాఁ బెనిచె నెన్నఁడు సౌఖ్యముపట్టు గాన దీ
గొంతి యనేక దుఃఖములఁ గుందుచు నుండును భాగ్య మెట్టిదో. ॥210॥

ఉ. వాయువశంబులై యెగసి వారిధరంబులు మింటఁ గూడుచుం
బాయుచు నుండుకైవడిఁ బ్రపంచము సర్వముఁ గాలతంత్రమై
పాయుచుఁ గూడుచుండు నొకభంగిఁ జరింపదు కాల మన్నియుం
జేయుచుఁ నుండుఁ గాలము విచిత్రము దుస్తర మెట్టివారికిన్. ॥211॥

ఉ. రాజఁట ధర్మజుండు, సురరాజసుతుండట ధన్వి, శాత్రవో
ద్వేజకమైన గాండివము విల్లఁట, సారథి సర్వభద్ర సం
యోజకుఁడైన చక్రియఁట, యుగ్రగదాధరుఁడైన భీముఁడ
య్యాజికిఁదోడు వచ్చునఁట, యాపద గల్గు టిదేమి చోద్యమో. ॥212॥

ఆ. ఈశ్వరుండు విష్ణుఁ డెవ్వేళ నెవ్వని
కేమిసేయుఁ బురుషుఁ డేమి యెఱుఁగు
నతనిమాయలకు మహాత్ములు విద్వాంసు
లడఁగి మెలగుచుందు రంధు లగుచు. ॥213॥

వ. కావున దైవతంత్రంబైన పనికి వగవంబని లేదు; రక్షకులులేని ప్రజల నుపేక్షింపక రక్షింపఁ బుండరీకాక్షుండు సాక్షాత్కరించిన నారాయణుండు, తేజోనిరూఢుండు గాక యాదవులందు గూఢుండై తన మాయచేత లోకంబుల మోహాతిరేకంబు నొందించు; నతని రహస్యప్రకారంబులు భగవంతుండైన పరమేశ్వరుం డెఱుంగు; మఱియు దేవర్షియగు నారదుండును భగవంతుండగు కపిలమునియు నెఱుంగుదురు; మీరు కృష్ణుండు దేవకీపుత్త్రుండగు మాతులేయుం డని తలంచి దూత సచివ సారథి బంధు మిత్ర ప్రయోజనంబుల నియమింతు; రిన్నిటం గొఱంతలేదు; రాగాదిశూన్యుండు నిరహంకారుండు నద్వయుండు సమదర్శనుండు సర్వాత్మకుండు నయిన యీశ్వరునకు నతోన్నతభావ మతివైషమ్యంబు లెక్కడివి లేవు అయిన భక్తవత్సలుండు గావున నేకాంతభక్తులకు సులభుండై యుండు. ॥214॥

సీ. అతిభక్తి నెవ్వనియందుఁ జిత్తముఁ జేర్చి
యెవ్వని నామ మూహించి పొగడి
కాయంబు విడచుచుఁ గామ కర్మాది ని
ర్మూలనుండై యోగి ముక్తి నొందు
నట్టి సర్వేశ్వరుం డఖిలదేవోత్తంసుఁ
డెవ్వేళఁ బ్రాణంబు లేను విడుతు
నందాఁక నిదె మహాహర్షుఁడై వికసిత
వదనారవిందుఁడై వచ్చె నేఁడు
తే. నాల్గుభుజములుఁ గమలాభ నయనయుగము
నొప్పఁ గన్నుల ముంగట నున్నవాఁడు
మానవేశ్వర! నా భాగ్యమహిమఁ జూడు
మేమి సేసితినో పుణ్య మితనిఁ గూర్చి.” ॥215॥

వ. అని యిట్లు ధనంజయసంప్రాపితశరపంజరుండయిన కురుకుంజరుని వచనంబు లాకర్ణించి మునులందఱు వినుచుండ ధర్మనందనుడు మందాకినీనందనువలన నరజాతిసాధారణంబులగు ధర్మంబులును, వర్ణాశ్రమధర్మంబులును రాగవైరాగ్యోపాధులతోఁ గూడిన ప్రవృత్తిధర్మంబులును, దానధర్మంబులును, రాజధర్మంబులును, స్త్రీధర్మంబులును, శమదమాదికంబులును, హరితోషణంబులగు ధర్మంబులును, ధర్మార్థకామమోక్షంబులును, నానావిధోపాఖ్యానేతిహాసంబులును, సంక్షేపవిస్తారరూపంబులనెఱింగె; నంత రథిక సహస్రంబులకు గమికాఁడైన భీష్ముండు స్వచ్ఛందమ

రణులైన యోగీశ్వరులచేత వాంఛితంబగు నుత్తరాయణంబు సను
దెంచిన నది దనకు మరణోచితకాలంబని నిశ్చయించి. ॥216॥

శా. ఆలాపంబులు మాని చిత్తము మనీషాయత్తముం జేసి దృ
గ్జాలంబున్ హరిమోముపైఁ బఱపి తత్కారుణ్యదృష్టిన్ విని
ర్మూలీభూత శరవ్యథా నిచయుఁడై మోదించి భీష్ముండు సం
శీలం బొప్ప నుతించెఁ గల్మషగజశ్రేణీహరిన్ శ్రీహరిన్. ॥217॥

20 భీష్మనిర్యాణంబు

వ. ఇట్లు పీతాంబరధారియుఁ జతుర్భుజుండు నాదిపూరుషుండు బర
మేశ్వరుండునగు హరియందు నిష్కాముండై విశుద్ధంబగు ధ్యాన
విశేషంబుచే నిరస్తదోషుఁ డగుచు ధారణావతియైన బుద్ధిని సమ
ర్పించి, పరమానందంబు నొంది ప్రకృతివలననైన సృష్టిపరంపరలఁ
బరిహరించు తలపున మందాకినీ నందనుం డిట్లనియె. ॥218॥

మ. "త్రిజగన్మోహన నీలకాంతిఁ దను వుద్దీపింపఁ బ్రాభాత నీ
రజబంధుప్రభమైన చేలము పయిన్ రంజిల్ల నీలాలక
వ్రజ సంయుక్త ముఖారవింద మతిసేవ్యంబై విజృంభింప మా
విజయుం జేరెడు వన్నెలాఁడు మది నావేశించు నెల్లప్పుడున్. ॥219॥

మ. హయరింఖాముఖ ధూళి ధూసర పరిన్యస్తాలకోపేతమై
రయజాతశ్రమ తోయబిందుయుతమై రాజిల్లు నెమ్మోముతో
జయముం బార్థున కిచ్చువేడ్క నని నాశస్త్రాహతిం జాల నొ
చ్చియుఁ బోరించు మహానుభావు మదిలోఁ జింతింతు నశ్రాంతమున్. ॥220॥

మ. నరుమాటల్ విని నవ్వుతో నుభయసేనామధ్యమక్షోణిలో
బరు లీక్షింప రథంబు నిల్పి పరభూపాలావళిం జూపుచుం
బరభూపాయువు లెల్లఁ జూపులన శుంభత్కేళి వంచించు నీ
పరమేశుండు వెలుంగుచుండెడును హృత్పద్మాసనాసీనుఁడై. ॥221॥

క. తనవారిఁ జంపఁజాలక
వెనుకకుఁ బో నిచ్చగించు విజయుని శంకన్
ఘన యోగవిద్యఁ బాపిన
మునివంద్యుని పాదభక్తి మొనయున్ నాకున్. ॥222॥

సీ. కుప్పించి యెగసినఁ గుండలంబుల కాంతి
గగనభాగం బెల్లఁ గప్పికొనఁగ;
నుఱికిన నోర్వక యుదరంబులో నున్న
జగముల వ్రేఁగున జగతి గదలఁ;
జక్రంబుఁ జేపట్టి చనుదెంచు రయమునఁ
బైనున్న పచ్చనిపటము జాఱ;
నమ్మితి నాలావు నగుఁబాటు సేయక
మన్నింపు మని క్రీడి మరలఁ దిగువఁ;
తే. గరికి లంఘించు సింహంబుకరణి మెఱసి

"నేఁడు భీష్ముని౯ు జంపుదు నిన్నుఁ గాతు
విడువు మర్జున" యనుచు మద్విశిఖ వృష్టిఁ
దెరలి చనుదెంచు దేవుండు దిక్కు నాకు. ‖223‖

మ. తనకున్ భృత్యుఁడు వీనిఁ గాఁచుట మహాధర్మంబు వొమ్మంచు న
ర్జునసారథ్యము పూని పగ్గములు చేఁ జోద్యంబుగాఁ బట్టుచున్
మునికోలన్ వడిఁ బూని ఘోటకములన్ మోదించి తాడించుచున్
జనుల న్మోహము నొందఁ జేయు పరమోహాత్సాహుం బ్రశంసించెదన్. ‖224‖

క. పలుకుల నగవుల నడపుల
నలుకల నవలోకనముల నాభీరవధూ
కులముల మనముల తాలిమి
కొలుకులు వదలించు ఘనునిఁ గొలిచెద మదిలోన్. ‖225‖

ఆ. మునులు నృపులుఁ జూడ మును ధర్మజుని సభా
మందిరమున యాగమండపమునఁ
జిత్రమహిమతోడఁ జెలువొందు జగదాది
దేవుఁ డమరు నాదు దృష్టియందు. ‖226‖

మ. ఒక సూర్యుండు సమస్తజీవులకుఁ దా నొక్కొక్కఁడై తోఁచు పో
లిక నే దేవుండు సర్వకాలము మహాలీలన్ నిజోత్పన్న జ
న్య కదంబంబుల హృత్సరోరుహములన్ నానావిధానూన రూ
పకుఁడై యొప్పుచునుండు నట్టి హరి నేఁ బ్రార్థింతు శుద్ధుండనై." ‖227‖

వ. అని యిట్లు మనోవాగ్దర్శనంబులం బరమాత్ముండగు కృష్ణుని హృ
దయంబున నిలిపికొని, నిశ్వాసంబులు మాని, నిరుపాధికంబయిన
వాసుదేవ బ్రహ్మంబు నందుం గలసిన భీష్మునిం జూచి సర్వజనులు
దివసావసానంబున విహంగంబు లూరకయుండు తెఱంగున నుండిరి
దేవ మానవ వాదితంబులై దుందుభి నినాదంబులు మొరసె
మృతుండయిన భీష్మునికి ధర్మజుండు పరలోక క్రియలు సేయించి
ముహూర్త మాత్రంబు దుఃఖితుం డయ్యె నంత నచ్చటి మునులు
కృష్ణునిఁ తమ హృదయంబుల నిలిపికొని సంతుష్టాంతరంగు
లగుచుం దదీయ దివ్యావతారనామంబులచే స్తుతియించి స్వాశ్ర
మంబులకుం జనిరి; పిదప నయ్యుధిష్ఠిరుండు కృష్ణసహితుండై
గజపురంబునకుం జని గాంధారీ సమేతుండయిన ధృతరాష్ట్రు నొడం
బఱచి తత్సమ్మతంబున వాసుదేవానుమోదితుండై పితృపైతామ
హంబైన రాజ్యంబుఁ గైకొని ధర్మమార్గంబునఁ బ్రజాపాలనంబు సేయు
చుండె నని చెప్పిన విని సూతునకు శౌనకుం డిట్లనియె. ‖228‖

ఆ. "ధనము లపహరించి తనతోడఁ జెనకెడు
నాతతాయి జనుల నని వధించి
బంధు మరణ దుఃఖ భరమున ధర్మజుఁ
డెట్లు రాజ్యలక్ష్మినిచ్చగించె?" ‖229‖

వ. అనిన సూతుం డిట్లనియె. ‖230‖

21 ధర్మనందనరాజ్యాభిషేకంబు

క. కురుసంతతికిఁ బరీక్షి
న్నరవరు నంకురము సేసి నారాయణుఁ డీ
ధరణీరాజ్యమునకు నీ
శ్వరుఁగా ధర్మజుని నిలిపి సంతోషించెన్. ॥231॥

వ. ఇట్లు జగంబు పరమేశ్వరాధీనంబుగాని స్వతంత్రంబుగా దనునది మొదలగు భీష్ముని వచనంబులం గృష్ణుని సంభాషణంబులం ధర్మ నందనుండు ప్రవర్ధమాన విజ్ఞానుండును నివర్తిత శంకా కళంకుండు నునై నారాయణాశ్రయుండైన యింద్రుండునుం బోలెఁ జతుస్సాగర వేలాలంకృతంబగు వసుంధరామండలంబు సహోదర సహాయుం డై యేలుచుండె. ॥232॥

సీ. సంపూర్ణ వృష్టిఁ బర్జన్యుండు గురియించు
నిల యెల్లఁ గోర్కుల నీనుచుండు
గోవులు వర్షించు ఘోషభూములఁ బాలు
ఫలవంతములు లతాపాదపములు
పండు సస్యములు దప్పక ఋతువుల నెల్ల
ధర్మ మెల్లెడలను దనరి యుండు
దైవభూతాత్మ తంత్రము లగు రోగాది
భయములు సెందవు ప్రజల కెందు
ఆ. గురుకులోత్తముండు గుంతీతనూజుండు
దాన మానఘనుఁడు ధర్మజుండు
సత్యవాక్యధనుఁడు సకలమహీరాజ్య
విభవభాజి యయిన వేళ యందు ॥233॥

వ. అంతఁ గృష్ణుండు చుట్టాలకు శోకంబు లేకుండం జేయుకొఱకును, సుభద్రకుఁ బ్రియంబు సేయుటకును, గజపురంబునం గొన్ని నెల లుండి ద్వారకానగరంబునకుం బ్రయాణంబు సేయం దలంచి, ధర్మ నందనునకుం గృతాభివందనుం డగుచు నతనిచే నాలింగితుండై, యామంత్రణంబు వడసి, కొందఱు దనకు నమస్కరించినం గౌఁగలిం చుకొని కొందఱు దనుం గౌఁగిలింప నానందించుచు రథారోహణంబు సేయు నవసరంబున సుభద్రయు ద్రౌపదియుఁ గుంతియు నుత్తర యు గాంధారియు ధృతరాష్ట్రుండును విదురుండును యుధిష్ఠి రుండును యుయుత్సుండును గృపాచార్యుండును నకుల సహ దేవులును వృకోదరుండును ధౌమ్యుండును సత్సంగంబువలన ముక్తదుస్సంగుండగు బుధుండు సకృత్కాల సంకీర్త్యమానంబై రుచి కరంబగు నెవ్వని యశంబు నాకర్ణించి విడువ నోపం డట్టి హరితోడి వియోగంబు సహింపక దర్శన స్పర్శనాలాప శయనాసన భోజనం బులవలన నిమిషమాత్రంబును హరికి నెడ లేని వారలైన పాండ వులం గూడికొని హరి మరలవలయునని కోరుచు హరి చనిన మార్గంబు సూచుచు హరి విన్యస్త చిత్తులయి లోచనంబుల బాష్పం బులొలుక నంత నిలువంబడి రయ్యవసరంబున. ॥234॥

సీ. కనకసౌధములపైఁ గౌరవకాంతలు
గుసుమవర్షంబులు గోరి కురియ
మౌక్తికదామ సమంచితధవళాత
పత్త్రంబు విజయుండు పట్టుచుండ
నుద్ధవసాత్యకు లుత్సాహవంతులై
రత్నభూషితచామరములు వీవ
గగనాంతరాళంబు గప్పి కాహళభేరి
పటహశంఖాదిశబ్దములు మొరయ
ఆ. సకలవిప్రజనులు సగుణనిర్గుణరూప
భద్రభాషణములు పలుకుచుండ
భువనమోహనుండు పుండరీకాక్షుండు
పుణ్యరాశి హస్తిపురము వెడలె. ॥235॥

వ. తత్సమయంబునం బౌరసుందరులు ప్రాసాదశిఖరభాగంబుల నిలిచి గోపాలసుందరుని సందర్శించి, వర్గంబులై మార్గంబు రెండుదెసల గరారవిందంబులు సాచి యొం డొరులకుం జూపుచుం దమ లో నందొల్లి గుణంబులం గూడక జీవులు లీనరూపంబులై యుండం బ్రపంచంబు బ్రవర్తింపని సమయంబున నొంటి దీపించు పురాణపురుషుండితం డనువారును జీవులకు బ్రహ్మాత్వంబు గలుగ లయంబు సిద్ధించుట యెట్లనువారును, జీవనోపాధి భూతంబు లయిన సత్త్వాదిశక్తుల లయంబు జీవుల లయంబనువారును గ్రమ్మఱ సృష్టికర్తయైన యప్పరమేశ్వరుండు నిజవీర్యప్రేరితయై నిజాంశభూతంబులైన జీవులకు మోహిని యగుచు సృష్టి సేయ నిశ్చయించి నామ రూపంబులు లేని జీవులందు నామరూపంబులు గల్పించుకొఱకు వర్తిల్లు స్వమాయ నంగీకరించు ననువారును నిర్మలభక్తి సముత్కంఠావిశేషంబుల నకుంఠితులై జితేంద్రియులగు విద్వాంసు లి మ్మహానుభావు నిజరూపంబు దర్శింతు రను వారును యోగమార్గంబునంగాని దర్శింపరాదను వారునునై మఱియును. ॥236॥

మ. "రమణీ! దూరము వోయెఁ గృష్ణురథమున్ రాదింక వీక్షింప నీ
కమలాక్షుం బొడఁగానలేని దినముల్ గల్పంబులై తోఁచు గే
హము లం దుండఁగ నేల పోయి పరిచర్యల్ సేయుచున్ నెమ్మి నుం
దము రమ్మా యనె నొక్క చంద్రముఖి కందర్పాశుగభ్రాంతయై. ॥237॥

మ. తరుణీ! యాదవరాజు గాఁ డితఁడు; వేదవ్యక్తుఁడై యొక్కఁడై
వరుసన్ లోకభవస్థితిప్రళయముల్ వర్తింపఁగాఁ జేయు దు
స్తరలీలారతుఁడైన యీశుఁ, డితనిన్ దర్శించితిం బుణ్యభా
సుర నే నంచు నటించె నొక్కతె మహాశుద్ధాంతరంగంబునన్. ॥238॥

క. తామసగుణు లగు రాజులు
భూమిం బ్రభవించి ప్రజలఁ బొలియింపఁగ స
త్త్వామలతనుఁడై యీతఁడు
భామిని వారల వధించుఁ బ్రతికల్పమునన్. ॥239॥

వ. ఇదియునుం గాక. ॥240॥

సీ. ఈ యుత్తమశ్లోకుఁ డెలమి జన్మింపంగ
యాదవకుల మెల్ల ననఘ మయ్యె
నీ పుణ్యవర్తనుం డే ప్రొద్దు నుండంగ
మథురాపురము దొడ్డ మహిమఁ గనియె
నీ పూరుషశ్రేష్ఠు నీక్షింప భక్తితో
ద్వారకావాసులు ధన్యులైరి
యీ మహాబలశాలి యెఱిఁగి శిక్షింపంగ
నిష్కంటకం బయ్యె నిఖిలభువన
తే. మీ జగన్మోహనాకృతి నిచ్చగించి
పంచశర భల్ల జాల విభజ్యమాన
వివశమానసమై వల్లవీసమూహ
మితని యధరామృతము గ్రోలు నెల్లప్రొద్దు. ॥241॥

ఉ. ఈ కమలాక్షు నీ సుభగు నీ కరుణాంబుధిఁ బ్రాణనాథుఁగాఁ
జేకొని వేడ్కఁ గాపురము సేయుచు నుండెడు రుక్మిణీముఖా
నేక పతివ్రతల్ నియతి నిర్మలమానసలై జగన్నుతా
స్తోకవిశేషతీర్థములఁ దొల్లిటి బాముల నేమి నోచిరో." ॥242॥

వ. అని యిట్లు నానావిధంబులుగా బలుక పురసుందరుల వచనంబు
లాకర్ణించి కటాక్షించి నగుచు నగరంబు వెడలె; ధర్మజుండును హ
రికి రక్షణంబులై కొలిచి నడువం జతురంగ బలంబులం బంచినఁ
దత్సేనాసమేతులై దనతోడి వియోగంబున కోర్వక దూరంబు వెను
తగిలిన కౌరవుల మరలించి, కురుజాంగల, పాంచాల దేశంబులు
దాటి శూరసేన యామున భూములంగడచి బ్రహ్మావర్త కురుక్షేత్ర
మత్స్య సారస్వత మరుధన్వ సౌవీరాభీర సైంధవ విషయంబు
లతిక్రమించి, తత్తద్దేశవాసు లిచ్చిన కానుకలు గైకొనుచు నానర్తమం
డలంబు సొచ్చి, పద్మబంధుండు పశ్చిమ సింధు నిమగ్నుండయిన
సమయంబునఁ బరిశ్రాంతవాహుండై చనిచని. ॥243॥

22 గోవిందునిద్వారకాగమనంబు

మ. జలజాతాక్షుఁడు శౌరి డగ్గఱె మహాసౌధాగ్రశృంగారకన్
గలహంసావృతహేమపద్మపరిఖా కాసారకన్ దోరణా
వళిసంఛాదితతారకన్ దరులతావర్గానువేలోదయ
త్ఫలపుష్పాంకుర కోరకన్ మణిమయప్రాకారకన్ ద్వారకన్. ॥244॥

వ. ఇట్లు దన ప్రియపురంబు డగ్గఱి. ॥245॥

మత్త. అన్యసన్నుత సాహసుండు మురారి యొత్తె యదూత్తముల్
ధన్యులై వినఁ బాంచజన్యము దారితాఖిలజంతు చై
తన్యమున్ భువనైకమాన్యము దారుణధ్వని భీతరా
జన్యమున్ బరిమూర్ఛితాఖిలశత్రుదానవసైన్యమున్. ॥246॥

శా. శంఖారావము వీనులన్ విని జనుల్ స్వర్ణాంబరద్రవ్యముల్
సంఖ్యాతీతము కొంచు వచ్చిరి దిదృక్షాదర్పితోత్కంఠన

ప్రేంఖద్భక్తులు వంశ కాహళ మహాభేరీ గజాశ్వావళీ
రింఖారావము లుల్లసిల్ల దనుజారిం జూడ నాసక్తులై. ॥247॥

క. బంధులుఁ బౌరులుఁ దెచ్చిన
గంధేభ హయాదులైన కానుకలు దయా
సింధుఁడు గైకొనె నంబుజ
బంధుఁడు గొను దత్త దీప పంక్తులభంగిన్. ॥248॥

వ. ఇట్లాత్మారాముండును బూర్ణకాముండునునైన యప్పరమేశ్వరు
నికి నుపాయనంబు లిచ్చుచు నాగరులు వికసితముఖులయి గద్గద
భాషణంబుల తోడ డయ్యకుండ నడపునయ్యకు నెయ్యంపుఁ జూపుల
నడ్డంబులేని బిడ్డల చందంబున మ్రొక్కి యిట్లనిరి. ॥249॥

శా. "నీపాదాబ్జము బ్రహ్మపూజ్యము గదా, నీ సేవ సంసార సం
తాపధ్వంసినియౌఁ గదా, సకలభద్రశ్రేణులం బ్రీతితో
నాపాదింతు గదా, ప్రసన్నులకుఁ గాలాధీశ! కాలంబు ని
ర్వ్యాపారంబు గదయ్య చాలరు నినున్ వర్ణింప బ్రహ్మాదులున్. ॥250॥

క. ఉన్నారము సౌఖ్యంబున
విన్నారము నీ ప్రతాప విక్రమకథలన్
మన్నారము ధనికులమై
కన్నారము తావకాంఘ్రికమలములు హరీ! ॥251॥

క. ఆరాటము మది నెఱుఁగము
పోరాటము లిండ్లకడలఁ బుట్టవు పురిలోఁ
జోరాటన మెగయదు నీ
దూరాటన మోర్వలేము తోయజనేత్రా! ॥252॥

ఉ. తండ్రుల కెల్లఁ దండ్రియగు ధాతకుఁ దండ్రివి దేవ! నీవు మా
తండ్రివిఁ దల్లివిం బతివి దైవమవున్ సఖివిన్ గురుండ; వే
తండ్రులు నీ క్రియం బ్రజల ధన్యులఁ జేసిరి, వేల్పు లైన నో
తండ్రి భవన్ముఖాంబుజము ధన్యతఁ గానరు మా విధంబునన్. ॥253॥

క. చెచ్చెరఁ గరినగరికి నీ
విచ్చేసిన నిమిషమైన వేయేండ్లగు నీ
వెచ్చోటికి విచ్చేయక
మచ్చికతో నుండుమయ్య మా నగరమునన్. ॥254॥

ఆ. అంధకారవైరి యపరాద్రి కవ్వలఁ
జనిన నంధమయిన జగముభంగి
నిన్నుఁ గానకున్న నీరజలోచన!
యంధతమస మతుల మగుదు మయ్య." ॥255॥

వ. అని యిట్లు ప్రజలాడెడి భక్తియుక్త మధుర మంజులాలాపంబులు
గర్ణ కలాపంబులుగా నవధరించి, కరుణావలోకనంబులు వర్షించుచు
హర్షించుచుఁ, దన రాక విని మహానురాగంబున సంరంభ వేగంబుల

మజ్జనభోజనశయనాది కృత్యంబు లొల్లక యుగ్రసే నాక్రూర వసుదేవ బలభద్ర ప్రద్యుమ్న సాంబ చారుదేష్ణ గద ప్రముఖ యదు కుంజరులు కుంజర తురగ రథారూఢు లై దిక్కుంజరసన్నిభం బయిన యొక్క కుంజరంబు ముందట నిడుకొని, సూత మాగధ నట నర్తక వంది సందోహంబుల మంగళభాషణంబులును, భూసురాశిర్వాద వేదఘోషంబులును, వీణా వేణు భేరీ పటహ శంఖ కాహళ ధ్వానంబులును, రథారూఢ విభూషణ భూషిత వారయువతీ గానంబులును నసమానంబులై చెలంగ నెదురుకొని యథోచిత ప్రణామాభివాదన పరిరంభ కరస్పర్శన సంభాషణ మందహాస సందర్శనాది విధానంబుల బహుమానంబులు సేసి, వారలుం దానును భుజగేంద్ర పాలితంబైన భోగవతీనగరంబు చందంబున స్వసమాన బల యదు భోజ దశార్హ కుకురాంధక వృష్ణి వీరపాలితంబును, సకల కాల సంపద్యమానాంకుర పల్లవ కోరక కుట్మల కుసుమ ఫల మంజరీ పుంజ భార వినమిత లతా పాదపరాజ విరాజితోద్యాన మహావనోప వనారామ భాసితంబును, వనాంతరాళ రసాల సాల శాఖాంకుర ఖాదనక్షుణ్ణకషాయ కంఠ కలకంఠ మిథున కోలాహల ఫలరసాస్వాద పరిపూర్ణ శారికా కీర కుల కలకల కల్హార పుష్ప మకరంద పాన పరవశ భృంగ భృంగీ కదంబ ఝుంకార సరోవర కనక కమల మృదుల కాండ ఖండ స్వీకార మత్త వరాటాయత్త కలహంస నివహ క్రేంకార సహితంబును, మహోన్నత సౌధజాల రంధ్రనిర్గత కర్పూర ధూప ధూమపటల సందర్శన సంజాత జలధర భ్రాంతి విభ్రాంతి సముద్ధూత పింఛ నర్తన ప్రవర్తమాన మత్తమయూర కేకారవ మహితంబును, నానారూప తోరణ ధ్వజ వైజయంతికా నికాయ నిరుద్ధ తారకాగ్రహ ప్రకాశంబును, ముక్తాఫలవిరచితరంగవల్లి కాలంకృత మందిర ద్వార దేహళీ వేదికా ప్రదేశంబును, ఘనసార గంధసార కస్తూరికా సంవాసిత వణిగ్గేహ గేహళీ నికర కనకగళంతికా వికీర్యమాణ సలిల ధారా సంసిక్త విపణి మార్గంబును బ్రతినివాస బహిరంగణ సమర్పిత రసాలదండ ఫల కుసుమ గంధాక్షత ధూప దీప రత్నాంబరాది వివిధోపహారవర్గంబును, బ్రవాళ నీల మరకత వజ్ర వైఢూర్య నిర్మిత గోపురాట్టాలకంబును, విభవ నిర్జిత మహేంద్రనగరాలకంబును నైన పురవరంబుం బ్రవేశించి రాజమార్గంబున వచ్చు సమయంబున. ||256||

మత్త. కన్నులారంగ నిత్యమున్ హరిఁ గాంచుచున్ మనువార ల
యు్య న్నవీన కుతూహలోత్సవయుక్తి నాగరకాంత ల
త్యున్నతోన్నతహర్మ్యరేఖల నుండి చూచిరి నిక్కి చే
సన్నలం దమలోనఁ దద్విభు సౌకుమార్యము సూపుచున్. ||257||

సీ. కలుముల నీనేడు కలకంఠి యెలనాఁగ
వర్తించు నెవ్వాని వక్షమందు;
జనదృక్చకోరకసంఘంబునకు సుధా
పానీయపాత్ర మే భవ్యుముఖము;
సకలదిక్పాలకసమితికి నెవ్వాని
బాహుదండంబులు పట్టుఁగొమ్మ;
లాశ్రితశ్రేణి కే యధిపుని పాదరా
జీవయుగ్మంబులు చేరుగడలు;

ఆ. భువనమోహనుండు పురుషభూషణుఁ డెవ్వఁ
డట్టి కృష్ణుఁ డరిగె హర్మ్యశిఖర
రాజమాన లగుచు రాజమార్గంబున
రాజముఖులు గుసుమరాజిఁ గురియ. ॥258॥

ఉ. జలజాతాక్షుఁడు సూడ నొప్పె ధవళచ్ఛత్రంబుతోఁ జామరం
బులతోఁ బుష్ప పిశంగ చేలములతో భూషామణి స్ఫీతుఁ డై
నలినీభాంధవుతో శశిధ్వజముతో నక్షత్రసంఘంబుతో
బలభిచ్చాపముతోఁ దటిల్లతికతో భాసిల్లు మేఘాకృతిన్. ॥259॥

వ. ఇట్లరిగి తల్లిదండ్రుల నివాసంబు సొచ్చి దేవకీ ప్రముఖులయిన
తల్లుల కేడ్వురకు మ్రొక్కిన. ॥260॥

క. బిడ్డఁడు మ్రొక్కినఁ దల్లులు
జడ్డన నంకముల నునిచి చన్నుల తుదిఁబా
లొడ్డగిలఁ బ్రేమభరమున
జడ్డువడం దడిపి రక్షిజలముల ననఘా! ॥261॥

23 కృష్ణుడుభామలజూడబోవుట

వ. తదనంతరంబ యష్టోత్తర శత షోడశసహస్ర సౌవర్ణసౌధకాంతం
బయిన శుద్ధాంతభవనంబు సొచ్చి హరి తన మనంబున. ॥262॥

మ. ఒక భామాభవనంబు మున్నుసొర వేఱొకర్తు లోఁగుందునో
సుకరాలాపము లాడదో సొలయునో సుప్రీతి వీక్షింపదో
వికలత్వంబున నుండునో యనుచు నవ్వేళన్ వధూగేహముల్
ప్రకటాశ్చర్యవిభూతిఁ జొచ్చె బహురూపవ్యక్తుఁడై భార్గవా! ॥263॥

వ. ఆ సమయంబున. ॥264॥

క. శిశువులఁ జంకలనిడి తను
కృశతలు విరహాగ్నిఁ దెలుప గృహగేహళులన్
రశనలు జాఱఁగ సిగ్గున
శశిముఖు లెదురేఁగి రపుడు జలజాక్షునకున్. ॥265॥

మ. పతి నా యింటికి మున్ను వచ్చె నిదె నా ప్రాణేశుఁ డస్మద్గృహా
గతుఁడయ్యెన్ ముని సేరెఁ బో తొలుత మత్కాంతుండు నా శాలకే
నితరాలభ్య సుఖంబు గంటి నని తారింటింట నర్చించి ర
య్యతివల్ నూఱుఁబదారువేలు నెనమం డ్రవ్వేళ నాత్మేశ్వరున్. ॥266॥

వ. వారలం జూచి హరి యిట్లనియె. ॥267॥

మ. “కొడుకుల్ భక్తివిధేయు లౌదురు గదా? కోడండ్రు మీ వాక్యముల్
గడువంజాలక యుందురా? విబుధ సత్కారంబు గావింతురా?
తొడవుల్ వస్త్రములుం బదార్థ రస సందోహంబులుం జాలునా?
కడమల్ గావు గదా? భవన్నిలయముల్ గల్యాణయుక్తంబులే? ॥268॥

సీ. తిలక మేటికి లేదు తిలకనీతిలకమా!
పువ్వులు దుఱుమవా పువ్వుఁబోఁడి!
కస్తూరి యలఁదవా కస్తూరికాగంధి!
తొడవులు దొడవవా తొడవుతొడవ!
కలహంసఁ బెంపుదే కలహంసగామిని!
కీరముఁ జదివింతె కీరవాణి!
లతలఁ బోషింతువా లతికాలలిత దేహ!
సరసి నోలాడుదే సరసిజాక్షి!
ఆ. మృగికి మేఁత లిడుదె మృగశాబలోచన!
గురుల నాదరింతె గురువివేక!
బంధుజనులఁ బ్రోతె బంధుచింతామణి!”
యనుచు సతులనడిగెనచ్యుతుండు ||269||

వ. అని యడిగిన వారలు హరిం బాసిన దినంబు లందు శరీరసంస్కార
కేళీ విహార హాస వనమందిరగమన మహోత్సవదర్శనంబు లొల్లని
యిల్లాండ్రు కావున. ||270||

మ. సిరి చాంచల్యముతోడిదయ్యెఁ దనకున్ జీవేశ్వరుం డంచు నే
పురుషశ్రేష్ఠు వరించె నట్టి పరమున్ బుద్ధిన్ విలోకంబులన్
గరయుగ్మంబులఁ గౌగిలించిరి సతుల్ గల్యాణబాష్పంబు లా
భరణశ్రేణులుగాఁ బ్రతిక్షణ నవ ప్రాప్తానురాగంబులన్. ||271||

మత్త. పంచబాణుని నీఱు సేసిన భర్గునిం దన విల్లు వ
ర్జించి మూర్ఛిల్లఁ జేయఁ జాలు విశేష హాస విలోక నో
దంచి దాకృతులయ్యుఁ గాంతలు దంభచేష్టల మాధవుం
సంచలింపఁగ జేయ నేమియుఁ జాలరైరి బుధోత్తమా! ||272||

వ. ఇవ్విధంబున సంగవిరహితుండైన కంసారి సంసారికైవడి విహరింప
నజ్ఞాన విలోకులయిన లోకులు లోక సామాన్య మనుష్యుం డని
తలంతు; రాత్మాశ్రయయైన బుద్ధి యాత్మయందున్న యానందా
దులతోడంగూడని తెఱంగున నీశ్వరుండు ప్రకృతితోడం గూడియు
నా ప్రకృతిగుణంబులైన సుఖదుఃఖంబులఁ జెందక యుండుఁ; బర
స్పర సంఘర్షణంబులచే వేణువులవలన వహ్నిఁ బుట్టించి వనం
బుల దహించు మహావాయువుచందంబున భూమికి భారహేతు
వులై యనేకాక్షౌహిణులతోడం బ్రవృద్ధతేజులగు రాజుల కన్యోన్య
వైరంబులు గల్పించి నిరాయుధుండై సంహారంబు సేసి, శాంతుండై
పిదపం గాంతామధ్యంబునఁ బ్రాకృతమనుష్యుండునుం బోలె సంచ
రించుచుండె నా సమయంబున. ||273||

క. యతు లీశ్వరుని మహత్త్వము
మిత మెఱుఁగని భంగిఁ నప్రమేయుఁడగు హరి
స్థితి నెఱుఁగక కాముకుఁ డని
రతములు సలుపుదురు తిగిచి రమణులు సుమతీ! ||274||

క. “ఎల్లప్పుడు మా యిండ్లను

వల్లభుఁడు వసించు; నేమ వల్లభలము శ్రీ
వల్లభున" కనుచు గోపీ
వల్లభుచే సతులు మమతవలఁ బడి రనఘా! ॥275॥

వ. అని చెప్పిన విని శౌనకుండు సూతున కిట్లనియె. ॥276॥

సీ. "గురునందనుండు సక్రోధుఁడై యేసిన
బ్రహ్మశిరోనామబాణవహ్నిఁ
గంపించు నుత్తరగర్భంబు గ్రమ్మఱఁ
బద్మలోచనుచేతఁ బ్రతికె నండ్రు;
గర్భస్థుఁ డగు బాలుఁ గంసారి యే రీతి
బ్రతికించె? మృత్యువు భయము వాపి
జనియించి యతఁడెన్ని సంవత్సరములుండె?
నెబ్బంగి వర్తించె? నేమిసేసె?
ఆ. వినుము, శుకుఁడు వచ్చి విజ్ఞానపద్ధతి
నతని కెట్లు సూపె నతఁడు పిదపఁ
దన శరీర మే విధంబున వర్జించె
విప్రముఖ్య! నాకు విస్తరింపు." ॥277॥

వ. అనిన సూతుం డిట్లనియె; "ధర్మనందనుండు చతుస్సముద్ర ముద్రి
తాఖిల జంబూద్వీపరాజ్యంబు నార్జించియు, మిన్నుముట్టిన కీర్తి
నుపార్జించియు నంగనా తురంగ మాతంగ సుభట కాంచ నాది దివ్య
సంపదలు సంపాదించియు, వీరసోదర విప్ర విద్వజ్జన వినోదం
బులఁ బ్రమోదించియు, వైభవంబు లలవరించియు గ్రతువు లాచరిం
చియు, దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణంబు లొనరించియు, ముకుందచరణార
విందసేవారతుండై సమస్తసంగంబు లందు నభిలాషం వర్జించి యరి
షడ్వర్గంబు జయించి రాజ్యంబు సేయుచు. ॥278॥

తే. చందనాదుల నాఁకట స్రగ్గువాఁడు
దనివి నొందని కైవడి ధర్మసుతుఁడు
సంపదలు పెక్కు గలిగియుఁ జక్రిపాద
సేవనంబులఁ బరిపూర్తి సెందకుండె. ॥279॥

వ. అంతం గొన్ని దినంబులకు నభిమన్యుకాంతాగర్భంబు నం దున్న
డింభకుండు దశమమాసపరిచ్ఛేద్యుండై గర్భాంతరాళంబున దురం
తంబైన యశ్వత్థామ బాణానలంబున దందహ్యమానుం డై
తల్లడిల్లుచు. ॥280॥

24 గర్భస్థకుని విష్ణువురక్షించుట

ఉ. "కుయ్యిడ శక్తి లే దుదరగోళములోపల నున్నవాఁడ ది
క్కెయ్యది ననాథ నని యెప్పుడుఁ దల్లి గణింప విందు నే
డి య్యిషువహ్ని వాయుటకు నెయ్యది మార్గము నన్నుఁ గావ నే
యయ్య గలండు? గర్భజనితాపద నెవ్వఁ డెఱుంగు దైవమా! ॥281॥

క. చిచ్చుఱకోలవశంబునఁ
జచ్చి బహిర్గతుఁడఁ గాని సమయమునను దాఁ
నుచ్చలితగర్భవేదనఁ
జచ్చును మా తల్లి ఘోర సంతాపమునన్. ‖282‖

క. చెచ్చెర బాణజ్వాలలు
వచ్చిన విష్ణుండు గావవచ్చు ననుచుఁ దాఁ
ముచ్చటలు సెప్పు సతులకు
నిచ్చలు మాయవ్వ నేఁడు నిజమయ్యెడినో. ‖283‖

శా. రాఁడా చూడ సమస్తభూతములలో రాజిల్లు వాఁ డిచ్చటన్
లేఁడా? పాఱుని చిచ్చుఱమ్ముఁ దొలఁగన్ లీలాగతిం ద్రోచి నా
కీఁడా? నేఁ డభయప్రదాన మతఁ డూహింపన్ నతత్రాత మున్
గాఁడా? యెందఱిఁ గావఁ డీ యెడల మత్కర్మంబు దా నెట్టిదో?” ‖284‖

వ. అని గతాగతప్రాణుండై భ్రూణగతుండైన శిశువు చింతించు సమ
యంబున. ‖285‖

సీ. మేఘంబుమీఁది క్రొమ్మెఱుఁగుకైవడి మేని
పై నున్న పచ్చని పటమువాఁడు;
గండభాగంబులఁ గాంచన మణి మయ
మకరకుండలకాంతి మలయువాఁడు;
శరవహ్ని నడఁగించు సంరంభమునఁ జేసి
కన్నుల నునుఁ గెంపు కలుగువాఁడు;
బాలార్కమండల ప్రతిమాన రత్న హా
టక విరాజిత కిరీటంబువాఁడు;
తే. కంకణాంగద వనమాలికా విరాజ
మానుఁ డసమానుఁ డంగుష్ఠమాత్రదేహుఁ
డొక్క గదఁ జేతఁ దాల్చి నేత్రోత్సవముగ
విష్ణుఁ డావిర్భవించె నవ్వేళ యందు. ‖286‖

వ. ఇట్లు భక్తపరాధీనుండయిన పరమేశ్వరుం డావిర్భవించి మంచు
విరియించు మార్తాండు చందంబున శిశువునకు దశదిశలం దన
చేతి యఖండిత మహోల్కాసన్నిభంబైన గదాదండంబు మండలా
కారంబుగ జిఱజిఱం ద్రిప్పి విప్రుని చిచ్చుఱమ్ము వేఁడిమి పోఁడిమిఁ
జెఱచి డింభకుని పరితాపవిజృంభణంబు నివారించి గర్భంబు గంద
కుండ నర్భకునికి నానందంబు గల్పించిన. ‖287‖

మ. గదఁ జేఁబట్టి పరిభ్రమించుచు గదాఘాతంబులం దుర్భయ
ప్రదమై వచ్చు శరాగ్నిఁ దుత్తుమురుగా భంజించి రక్షించు నీ
సదయుం డెవ్వఁడొకో యటంచు మదిలోఁ జర్చించుచున్ శాబకుం
డెదురై చూడ నదృశ్యుఁ డయ్యె హరి సర్వేశుండు విప్రోత్తమా! ‖288‖

25 పరీక్షిజ్జన్మంబు

వ. అంత ననుకూలశుభగ్రహోదయంబును, సర్వగుణోత్తర ఫలసూచ
కంబునునైన శుభలగ్నంబునం బాండవ వంశోద్ధారకుం డయిన
కుమారుండు జన్మించిన ధర్మనందనుండు ధౌమ్యాది భూసుర
వర్గంబు రప్పించి, పుణ్యాహంబు సదివించి జాతకర్మంబు సేయించి
కుమారు జన్మమహోత్సవకాలంబున భూసురులకు విభవాభిరామం
బులయిన గో భూ హిరణ్య హయానేక గ్రామంబులును స్వాదురుచి
సంపన్నంబు లయిన యన్నంబు లిడిన వారలు తృప్తులై ధర్మ
పుత్రున కిట్లనిరి. ॥289॥

చ. "ప్రకటిత దైవయోగమునఁ బౌరవ సంతతి యంతరింపఁగా
వికలత నొందనీక ప్రభవిష్ణుఁడు విష్ణుఁ డనుగ్రహించి శా
బకుఁ బ్రతికించెఁ గావున నృపాలక! శాబకుఁ డింక శాత్రవాం
తకుఁ డగు; విష్ణురాతుఁ డన ధాత్రిఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కుఁ బూజ్యుఁడై" ॥290॥

వ. అనిన విని భూదేవోత్తములకు నరదేవోత్తము డిట్లనియె. ॥291॥

శా. ఓ పుణ్యాత్మకులార! నాపలుకు మీ రూహింపుఁడా మ్రొక్కెదన్
మా పెద్దల్ శ్రుతకీర్తులై సదయులై మన్నారు రాజర్షులై
యీ పిన్నాతఁడు వారిఁ బోలెడిఁ గదా యెల్లప్పుడున్ మాధవ
శ్రీపాదాంబుజ భక్తియుక్తుఁ డగుచున్ జీవించునే? చూడరే. ॥292॥

వ. అనిన విని "నరేంద్రా! భవదీయపౌత్రుండు మనుపుత్రుండయిన
యిక్ష్వాకుని చందంబున బ్రజల రక్షించు, శ్రీరామచంద్రుని భంగి
బ్రహ్మణ్యుండు సత్యప్రతిజ్ఞుండునగు; డేగ వెంటనంటిన బిట్టు భీతంబై
వెనుకకు వచ్చిన కపోతంబుఁ గాచిన శిబిచక్రవర్తి రీతి శరణ్యుండును
వితరణఖనియు నగు; దుష్యంతసూనుండైన భరతు పగిది సోమా
న్వయ జ్ఞాతివర్గంబులకు యజ్వలకు ననర్గళ కీర్తి విస్తరించు; ధనం
జయ కార్తవీర్యుల కరణి ధనుర్ధరాగ్రేసరుండగుఁ; గీలి పోలిక దుర్ధర్షుం
డగు; సముద్రుని తెఱంగున దుస్తరుండగు; మృగేంద్రంబు కైవడి
విక్రమశాలియగు; వసుమతివోలె నక్షయక్షాంతియుక్తుండగు; భాను
ని లాగున ప్రతాపవంతుండగు; వాసుదేవు వడువున సర్వభూత
హితుండగు; దల్లిదండ్రులమాడ్కి సహిష్ణుండగు; మఱియును. ॥293॥

సీ. సమదర్శనంబున జలజాతభవుఁడనఁ
బరమప్రసన్నత భర్గుఁ డనగ
నెల్లగుణముల నిందిరావిభుఁడన
నధికధర్మమున యయాతి యనఁగ
ధైర్యసంపద బలిదైత్యవల్లభుఁడన
నచ్యుతభక్తి బ్రహ్లాదుఁ డనఁగ
రాజితోదారత రంతిదేవుండన
నాశ్రితమహిమ హేమాద్రి యనఁగ
తే. యశము నార్జించుఁ, బెద్దల నాదరించు,
నశ్వమేధంబు లొనరించు, నాత్మసుతుల
ఘనులఁ బుట్టించు, దండించు ఖలులఁ బట్టి,
మానధనుడు నీ మనుమఁడు మానవేంద్ర! ॥294॥

భు. హరించుం గలిప్రేరితాఘంబు లెల్లన్
భరించున్ ధరన్ రామభద్రుండుఁబోలెన్
జరించున్ సదా వేదశాస్త్రానువృత్తిన్
వరించున్ విశేషించి వైకుంఠభక్తిన్. ‖295‖

వ. ఇట్లు పెక్కేండ్లు జీవించి భూసుర కుమార ప్రేరితంబయిన తక్షక సర్పవిషానలంబునం దనకు మరణం బని యెఱింగి, సంగవర్జితుండయి, ముకుంద పదారవింద భజనంబు సేయుచు, శుకయోగీంద్రుని వలన నాత్మవిజ్ఞానసంపన్నుండై, గంగాతటంబున శరీరంబు విడిచి, నిర్గత భయశోకంబయిన లోకంబుఁ బ్రవేశించు” నని, జాతకఫలంబు సెప్పి లబ్ధకాములయి భూసురులు సని రంత. ‖296‖

క. తన తల్లి కడుపులోపల
మును సూచిన విభుఁడు విశ్వమున నెల్లఁ గలం
డనుచుఁ బరీక్షింపఁగ జను
లనఘుఁ బరీక్షన్నరేంద్రుఁ డండ్రు మునీంద్రా! ‖297‖

ఆ. కళలచేత రాజు గ్రమమునఁ బరిపూర్ణు
డయిన భంగిఁ దాత లనుదినంబుఁ
బోషణంబు సేయఁ బూర్ణుండయ్యెను ధర్మ
పటలపాలకుండు బాలకుండు ‖298‖

వ. మఱియు ధర్మనందనుండు బంధు సంహారదోషంబు వాయుకొఱకు నశ్వమేధయాగంబు సేయం దలఁచి, ప్రజలవలనం గరదండంబుల నుపార్జితంబయిన విత్తంబు సాలక చిత్తంబునఁ జింతించు నెడ నచ్యుతప్రేరితులై భీమార్జునాదులు, దొల్లి మరుత్తుండను రాజు మఖంబు సేసి పరిత్యజించి నిక్షేపించిన సువర్ణ పాత్రాదికంబైన విత్తం బుత్తరదిగ్భాగంబువలన బలవంతులై తెచ్చిన, నా రాజసత్తముండు సమాయత్త యజ్ఞోపకరణుండై సకలబంధు సమేతంబుగఁ గృష్ణుని నాహ్వానంబు సేసి, పురుషోత్తము నుద్దేశించి మూడు జన్నంబులు గావించె; దదనంతరంబ కృష్ణుండు బంధుప్రియంబు కొఱకుఁ గరి నగరంబునఁ గొన్ని నెలలుండి ధర్మపుత్రాదులచే నామంత్రణంబు పడసి యాదవ సమేతుండయి ధనుంజయుడు దోడరా నిజనగరం బునకుం జనియె; నంతకు మున్ను విదురుండు తీర్థయాత్ర సని మైత్రేయుముందటఁ గర్మయోగవ్రతాది విషయంబులయిన ప్రశ్నంబులఁ గొన్నింటిం జేసి, యతనివలననాత్మవిజ్ఞానంబు దెలిసి, కృతార్థుండై హస్తినాపురంబునకు వచ్చిన. ‖299‖

26 విదురాగమనంబు

క. బంధుండు వచ్చెనటంచును
గాంధారీవిభుఁడు మొదలుగా నందఱు సం
బంధములు నెఱపి ప్రీతిం
బంధురగతిఁ జేసి రపుడు మన్నన లనఘా! ‖300‖

వ. అంత ధర్మనందనుండు విదురునికి మజ్జనభోజనాది సత్కారంబులు
సేయించి సుఖాసీనుండై తనవార లందఱు విన నిట్లనియె. ॥301॥

సీ. ఏ వర్తనంబున నింతకాలము మీరు
సంచరించితి రయ్య జగతిలోన
నే తీర్థములు గంటి రెక్కడ నుంటిరి
భావింప మీవంటి భాగవతులు
తీర్థసంఘంబుల ధిక్కరింతురు గదా
మీయందు విష్ణుండు మెఱయు కతన
మీరు తీర్థంబులు మీకంటె మిక్కిలి
తీర్థంబులున్నవే తెలిసి చూడ
తే. వేఱు తీర్థంబు లవనిపై వెదక నేల
మిమ్ముఁ బొడగని భాషించు మేల చాలు
వార్త లేమండ్రు లోకులు వసుధలోన
మీకు సర్వంబు నెఱిఁగెడి మేధ గలదు. ॥302॥

మత్త. తండ్రి సచ్చినమీఁద మాపెదతండ్రిబిడ్డలు దొల్లి పె
క్కండ్రు సర్పవిషాగ్నిబాధల గాసిఁ బెట్టఁగ మమ్ము ని
ల్లాండ్ర నంతముఁ బొందకుండఁగ లాలనంబున మీరు మా
తండ్రి భంగి సముద్ధరింతురు తద్విధంబు దలంతురే? ॥303॥

క. పక్షులు తమఱెక్కలలోఁ
బక్షంబులు రాని పిల్లపదువుల మమతన్
రక్షించిన క్రియ మీరలు
పక్షీకరణంబు సేయ బ్రతికితిమి గదే. ॥304॥

క. మన్నారా ద్వారకలో
నున్నారా యదువు లంబుజోదరు కరుణన్
గన్నారా లోకులచే
విన్నారా మీరు వారి విధ మెట్టిదియో? ॥305॥

చ. అన విని ధర్మరాజునకు నా విదురుండు సమస్తలోక వ
ర్తనముఁ గ్రమంబుతోడ విశదంబుగఁ జెప్పి యదుక్షయంబు సె
ప్పిన నతఁ డుగ్రశోకమున బెగ్గిలుచుండెడి నంచు నేమియున్
విను మని చెప్పఁ డయ్యె; యదువీరుల నాశము భార్గవోత్తమా! ॥306॥

ఆ. మేలు సెప్పెనేని మేలండ్రు లోకులు
చేటు చెప్పెనేని చెట్టయండ్రు
నంతమీఁద శూద్రుఁ డైన కతంబున
శిష్టమరణ మతడు సెప్పఁడయ్యె. ॥307॥

వ. అది యెట్లనిన మాండవ్యమహాముని శాపంబునం దొల్లి యముండు
శూద్ర యోని యందు విదురుండై జన్మించి యున్న నూఱు వత్స
రంబు లర్యముండు యథాక్రమంబునం బాపకర్ముల దండించె;
ఇట యుధిష్ఠిరుండు రాజ్యంబుఁ గైకొని లోకపాలసంకాశులయిన

తమ్ములుం దానును గులదీపకుం డైన మనుమని ముద్దుసేయు
చుఁబెద్దకాలంబు మహావైభవంబున సుఖియై యుండె నంత. ॥308॥

క. బాలాజన శాలా ధన
లీలావన ముఖ్య విభవ లీన మనీషా
లాలసు లగు మానవులను
గాలము వంచించు దురవగాహము సుమతీ! ॥309॥

వ. అది నిమిత్తంబుగాఁ గాలగతి యెఱింగి విదురుండు ధృతరాష్ట్రున
కిట్లనియె. ॥310॥

మ. కనకాగార కళత్ర మిత్ర సుత సంఘాతంబులన్ ముందటం
గని ప్రాణేచ్ఛల నుండు జంతువుల నే కాలంబు దుర్లంఘ్యమై
యనివార్యస్థితిఁ జంపునట్టి నిరుపాయంబైన కాలంబు వ
చ్చె నుపాంతంబున; మాఱు దీనికి మదిం జింతింపు ధాత్రీశ్వరా! ॥311॥

శా. పుట్టంధుండవు, పెద్దవాఁడవు, మహాభోగంబులా లేవు, నీ
పట్టెల్లం జెడిపోయె, దుస్సహ జరాభారంబు పైఁగప్పె, నీ
చుట్టా లెల్లను బోయి; రాలు మగఁడున్ శోకంబునన్ మగ్నులై
కట్టా! దాయలపంచ నుండఁదగవే? గౌరవ్యవంశాగ్రణీ! ॥312॥

క. పెట్టితిరి చిచ్చు గృహమునఁ
బట్టితిరి దదీయభార్యఁ, బాడడవులకుం
గొట్టితిరి వారు మనుపఁగ
నెట్టన భరియింపవలెనె? యీ ప్రాణములన్. ॥313॥

క. బిడ్డలకు బుద్ధి సెప్పని
గ్రుడ్డికిఁ బిండంబు వండికొని పొం; డిదె పైఁ
బడ్డాఁ డని భీముం డొఱ
గొడ్డెము లాడంగఁ గూడు గుడిచెద వధిపా! ॥314॥

క. కనియెదవో బిడ్డల నిఁక,
మనియెదవో, తొంటికంటె మనుమల మాటల్
వినియెదవో, యిచ్చెద ర
మ్మనియెదవో దానములకునవనీసురులన్. ॥315॥

క. దేహము నిత్యము గా దని
మోహముఁ దెగఁ గోసి సిద్ధ మునివర్తనుఁడై
గేహము వెలువడు నరుఁడు
త్సాహముతో జెందు ముక్తిసంపద ననఘా! ॥316॥

27 ధృతరాష్ట్రాదుల నిర్గమంబు

వ. అని విదురుండు ధృతరాష్ట్రునకు విరక్తిమార్గం బుపదేశించిన, నతండు
ప్రజ్ఞాచక్షుండై, సంసారంబు దిగనాడి, మోహపాశంబువలన నూడి
విజ్ఞానమార్గంబునం గూడి దుర్గమంబగు హిమవన్నగంబునకు

నిర్గమించిన. ‖317‖

శా. అంధుండైన పతిన్ వరించి, పతిభావాసక్తి నేత్రద్వయీ
బంధాచ్ఛాదనమున్ ధరించి, నియమప్రఖ్యాతయై యున్న త
ద్గాంధారక్షితినాథుకూఁతురును యోగప్రీతి చిత్తంబులో
సంధిల్లం బతివెంట నేఁగె, నుదయత్సాధ్వీగుణారూఢయై. ‖318‖

చ. వెనుకకు రాక చొచ్చు రణవీరునికైవడి, రాజదండనం
బునకు భయంబు లేక వడిఁ బోయెడి ధీరుని భంగి, నప్పు డా
వనిత దురంతమైన హిమవంతము పొంత వనాంతభూమికిం
బెనిమిటితోడ నించుకయు భీతి వహింపక యేగెఁ బ్రీతితోన్. ‖319‖

వ. ఇట్లు విదురసహితులై గాంధారీధృతరాష్ట్రులు వనంబునకుం జనిన
మఱునాఁడు ధర్మనందనుండు ప్రభాతంబున సంధ్యావందనంబు
సేసి, నిత్యహోమంబు గావించి, బ్రాహ్మణోత్తములకు గో హిరణ్యా
తిల వస్త్రాది దానంబులు సేసి నమస్కరించి, గురువందనముకొఱకుఁ
పూర్వ ప్రకారంబునం దండ్రి మందిరమునకుఁ జని యందు విదుర
సహితులయిన తల్లిదండ్రులం గానక మంజుపీఠంబునఁ గూర్చున్న
సంజయున కిట్లనియె. ‖320‖

సీ. “మా తల్లిదండ్రు లీ మందిరంబున లేరు
సంజయ! వా రెందుఁ జనిరి నేఁడు
ముందఱ గానఁడు ముదుసలి మా తండ్రి
పుత్రశోకంబునఁ బొగులుఁ దల్లి
సౌజన్యనిధి ప్రాణసఖుఁడు మా పినతండ్రి
మందబుద్ధులమైన మమ్ము విడిచి
యెటఁ బోయిరో మువ్వు రెఱిఁగింపు గంగలోఁ
దన యపరాధంబుఁ దడవి కొనుచు
ఆ. భార్యతోడఁ దండ్రి పరితాపమునఁ బడుఁ
గపట మింత లేదు కరుణ గలదు
పాండుభూవిభుండు పరలోకగతుఁడైన
మమ్ముఁ బిన్నవాండ్ర మనిచె నతఁడు.” ‖321‖

వ. అనిన సంజయుండు దయాస్నేహంబుల నతికర్శితుం డగుచు
దన ప్రభువుపోయిన తెఱంగెఱుంగక, కొంత దడ వూరకుండి తద్వి
యోగ దుఃఖంబునఁ గన్నీరు దుడిచికొనుచు, బుద్ధిబలంబునం
జిత్తంబు ధైర్యాయత్తంబు సేసి, తన భర్తృ పాదంబుల మనంబుల
నెన్నుచు ధర్మజున కిట్లనియె. ‖322‖

తే. “అఖిల వార్తలు మున్ను నన్నడుగుచుండు
నడుగఁ డీ రేయి మీ తండ్రి యవనినాథ!
మందిరములోన విదురుతో మంతనంబు
నిన్న యాడుచు నుండెను నేఁడు లేఁడు. ‖323‖

వ. విదురగాంధారీధృతరాష్ట్రులు నన్ను వంచించి యెందుఁ బోయిరో

వారల నిశ్చయంబు లెట్టివో యెఱుంగ” నని సంజయుండు దుఃఖిం
చుసమయంబునఁ దుంబురు సహితుండై నారదుండు వచ్చిన
లేచి నమస్కరించి తమ్ములుం దానును నారదుం బూజించి కౌంతే
యాగ్రజుం డిట్లనియె. ॥324॥

ఉ. “అక్కట! తల్లిదండ్రులు గృహంబున లేరు మహాత్మ! వారు నేఁ
డెక్కడ వోయిరో యెఱుఁగ, నెప్పుడు బిడ్డల పేరు గ్రుచ్చి తాఁ
బొక్కుచునుండుఁ దల్లి యెటు వోయెనొకో? విపదంబురాశికిన్
నిక్కము కర్ణధారుఁడవు నీవు జగజ్జనపారదర్శనా!” ॥325॥

వ. అనిన విని సర్వజ్ఞుండైన నారదుండు ధర్మజున కిట్లనియె “నీశ్వర
వశంబు విశ్వంబు ఈశ్వరుండ భూతముల నొకటితోనొకటిఁ జేర్చు
నెడఁబాపు, సూచీ భిన్ననాసిక లందు రజ్జుప్రోతంబు లగుచుఁ గంఠ
రజ్జువులఁ గట్టబడిఁన బలీవర్ధంబులంబోలెఁ గర్తవ్యాకర్తవ్యవిధాయక
వేదలక్షణ యగు వాక్తంత్రియందు వర్ణాశ్రమ లక్షణంబులు గల నా
మంబులచే బద్ధులైన లోకపాలసహితంబులై, లోకంబీశ్వరాదేశంబు
వహించు గ్రీడాసాధనంబు లగు నక్షకందుకాదుల కెట్లు సంయోగ
వియోగంబు లట్లు క్రీడించు నీశ్వరుని క్రీడాసాధనంబులైన జంతు
వులకు సంయోగ వియోగంబు లగుచుండు, సమస్తజనంబును జీవ
రూపంబున ధ్రువంబును, దేహరూపంబున నధ్రువంబునై యుండు;
మఱియు నొక్క పక్షంబున ధ్రువంబు నధ్రువంబునుం గాక
యుండు, శుద్ధబ్రహ్మస్వరూపంబున ననిర్వచనీయంబుగ రెండు
నై యుండు, అజగరంబుచేత మ్రింగంబడిన పురుషుం డన్యుల
రక్షింపలేని తెఱంగునఁ బంచభూతమయంబై కాలకర్మగుణాధీనంబైన
దేహంబు పరుల రక్షింప సమర్థంబు గాదు, కరంబులు గల జంతు
వులకుఁ గరంబులు లేని చతుష్పదంబు లాహారంబు లగుఁ; జర
ణంబులు గల ప్రాణులకుం జరణంబులు లేని తృణాదులు భక్షణీ
యంబు లగు; నధిక జన్మంబుగల వ్యాఘ్రాదులకు నల్పజన్మంబు
లుగల మృగాదులు భోజ్యంబులగు; సకలదేహి దేహంబు లందు
జీవుండు గలుగుటం జేసి జీవునికి జీవుండ జీవిక యగు; అహస్త
సహస్తాదిరూపంబైన విశ్వమంతయు నీశ్వరుండుగాఁ దెలియుము;
అతనికి వేఱు లేదు; నిజమాయా విశేషంబున మాయావి యై
జాతిభేద రహితుండైన యీశ్వరుండు బహుప్రకారంబుల భోగిభోగ్య
రూపంబుల నంతరంగ బహిరంగంబుల దీపించు, గాన యనాథులు
దీనులు నగు నాదు తల్లిదండ్రులు ననుం బాసి యేమయ్యెదరో యె
యెట్లు వర్తింతురో యని వగవం బని లేదు, అజ్ఞాన మూలం బగు
స్నేహంబున నైన మనోవ్యాకులత్వంబు పరిహరింపు” మని మఱియు
నిట్లనియె. ॥326॥

ఆ. “అట్టి కాలరూపుఁ డఖిలాత్ముఁ డగు విష్ణుఁ
డసురనాశమునకు నవతరించి
దేవకృత్యమెల్లఁ దీర్చి చిక్కిన పని
కెదురుసూచుచుండు నిప్పు డధిప! ॥327॥

28 నారదునిగాలసూచనంబు

మత్త. ఎంత కాలము గృష్ణుఁ డీశ్వరుఁ డి ద్ధరిత్రిఁ జరించు మీ
రంత కాలము నుండుఁ డందఱుఁ నవ్వలం బనిలేదు, వి
భ్రాంతి మానుము కాలముం గడవంగ నెవ్వరు నోప రీ
చింత యేల నరేంద్రసత్తమ! చెప్పెదన్ వినుమంతయున్. ||328||

వ. ధృతరాష్ట్రుండు గాంధారీ విదుర సహితుండై హిమవత్పర్వతదక్షిణ
భాగంబున నొక్కముని వనంబునకుం జని తొల్లి సప్తర్షులకు సంతో
షంబు సేయుకొఱకు నాకాశగంగ యేడు ప్రవాహంబులయి, పాఱిన
పుణ్యతీర్థంబునం గృతస్నానుం డై యథావిధి హోమం బొనరించి,
జలభక్షణంబు గావించి, సకలధర్మంబుల విసర్జించి విఘ్నంబులం
జెందక నిరాహారుండయి, యుపశాంతాత్ముండయి పుత్రార్థదారై
షణంబులు వర్జించి, విన్యస్తాసనుండై ప్రాణంబుల నియమించి,
మనస్సహితంబులైన చక్షురాదీంద్రియంబుల నాఱింటిని విషయం
బులం బ్రవర్తింపనీక నివర్తించి, హరిభావనారూపంబగు ధారణాయో
గంబుచే రజస్సత్త్వతమోరూపంబు లగు మలంబుల మూఁటిని హ
రించి, మనంబు నహంకారాస్పదంబైన స్థూలదేహంబువలనం బాపి
బుద్ధి యందు నేకీకరణంబు సేసి, యట్టి విజ్ఞా నాత్మను దృశ్యాం
శంబువలన వియోగించి, క్షేత్రజ్ఞుని యందుఁ బొందించి దృష్టం బైన
యీశ్వరునివలన క్షేత్రజ్ఞునిం బాపి, మహాకాశంబుతోడ ఘటాకాశ
ముంగలుపు కైవడి నాధారభూతంబైన బ్రహ్మమందుఁ గలిపి, లోపలి
గుణక్షోభంబును వెలుపలి యింద్రియ విక్షేపంబును లేక నిర్మూ
లిత మాయా గుణ వాసనుం డగుచు, నిరుద్ధంబు లగు మన శ్చ
క్షురాదీంద్రియంబులు గలిగి, యఖి లాహారంబులను వర్జించి, కొఱడు
చందంబున. ||329||

మ. ఉటజాంతస్స్థలవేదికిన్ నియతుఁడై యున్నాఁడు నే డాదిగా
నిటపై నేనవనాఁడు మేన్ విడువఁగా నిజ్యాగ్ని యోగాగ్ని త
త్పటుదేహంబు దహింపఁ జూచి, నియమప్రఖ్యాత గాంధారి యి
ట్టట్టు వో నొల్లక ప్రాణవల్లభునితో నగ్నిం బడున్ భూవరా! ||330||

క. అంతట వారల మరణము
వింత యగుచుఁ జూడఁబడిన విదురుఁడు చింతా
సంతాప మొదవఁ బ్రీత
స్వాంతుండై తీర్థములకుఁ జనియెడు నధిపా!" ||331||

వ. అని విదురాదుల వృత్తాంతం బంతయు ధర్మనందనుని కెఱిగించి
తుంబుర సహితుండయిన నారదుండు స్వర్గంబునకు నిర్గమించిన
వెనుక ధర్మజుండు భీమునిం జూచి యిట్లనియె. ||332||

సీ. "ఒక కాలమునఁ బండు నోషధిచయము వే
ఱొక కాలమునఁ బండకుండు నండ్రు;
క్రోధంబు లోభంబు క్రూరత బొంకును
దీపింప నరులు వర్తింతు రండ్రు;

వ్యవహారములు మహావ్యాజయుక్తము లండ్రు;
సఖ్యంబు వంచనా సహిత మండ్రు;
మగలతో నిల్లాండ్రు మచ్చరిచెద రండ్రు;
సుతులు దండ్రులఁ దెగఁ జూతు రండ్రు;
తే. గురుల శిష్యులు దూషించి కూడ రండ్రు;
శాస్త్రమార్గము లెవ్వియుఁ జరుగ వండ్రు;
న్యాయపద్ధతి బుధులైన నడవ రండ్రు;
కాలగతి నింతయై వచ్చెఁ గంటె నేఁడు. ||333||

మ. హరిఁ జూడన్ నరుఁ డేగినాడు నెల లే డయ్యెం గదా రారు కా
లరు లెవ్వారును; యాదవుల్ సమద లోల స్వాంతు లీ వేళ సు
స్థిరులై యుండుదురా? మురారి సుఖియై సేమంబుతో నుండునా?
యెరవై యున్నది చిత్త మీశ్వరకృతం బెట్లో కదే! మారుతీ! ||334||

క. మానసము గలఁగుచున్నది
మానవు బహుదుర్నిమిత్త మర్యాదలు స
న్మానవదేహక్రీడలు
మాన విచారింప నోపు మాధవుఁ డనుజా! ||335||

క. మనవులు సెప్పక ముందఱ
మన దార ప్రాణ రాజ్య మాన శ్రీలన్
మనుపుదు నని మాధవుఁ డిట
మనమునఁ దలపోసి మనిచె మనలం గరుణన్. ||336||

క. నారదుఁ డాడిన కైవడిఁ
గ్రూరపుఁ గాలంబు వచ్చుఁ గుంభిని మీఁదన్
ఘోరములగు నుత్పాతము
లారభటిం జూడఁబడియె ననిలజ! కంటే. ||337||

సీ. ఓడక ముందట నొక సారమేయంబు
మొఱగుచు నున్నది మోర యెత్తి;
యాదిత్యుఁ డుదయింప నభిముఖంబై నక్క
వాపోయె మంటలు వాతఁ గలుగ;
మిక్కిలుచున్నవి మెఱసి గృధ్రాదులు
గర్దభాదులు దీర్చి క్రందుకొనియె;
నుత్తమాశ్వంబుల కుదయించెఁ గన్నీరు;
మత్తగజంబుల మదము లుడిగె;
ఆ. గాలు దూతభంగిఁ గదిసెఁ గపోతము;
మండ దగ్ని హోమ మందిరములఁ;
జుట్టుఁ బొగలు దిశల సొరిది నాచ్ఛాదించెఁ;
దరణి మాసెఁ; జూడు ధరణి గదలె. ||338||

క. వాతములు విసరె; రేణు
వ్రాతము లాకసముఁ గప్పె; వడి సుడిగొని ని
ర్ఘాతములు వడియె; ఘన సం

ఘాతంబులు రక్తవర్ష కలితము లయ్యెన్. ||339||

క. గ్రహములు పోరాడెడి నా
గ్రహముల వినఁ బడియె; భూత కలకలములు దు
స్సహములగుచు శిఖికీలా
వహములక్రియఁ దోచె; గగన వసుధాంతరముల్. ||340||

క. దూడలు గుడువవు చన్నులు;
దూడలకున్ గోవు లీవు దుగ్ధము; లొడలం
బీడలు మానవు; పశువులఁ
గూడవు వృషభములు తఱపి కుఱ్ఱల నెక్కన్. ||341||

క. కదలెడు వేల్పుల రూపులు
వదలెడుఁ గన్నీరు వానివలనం జెమటల్
వొదలెడిఁ బ్రతిమలు వెలిఁ జని
మెదలెడి నొక్కక్క గుడిని మేదిని యందున్. ||342||

క. కాకంబులు వాపోయెడి;
ఘూకంబులు నగరఁ బగలు గుండ్రలు గొలిపెన్;
లోకంబులు విభ్రష్ట
శ్రీకంబులు గతి నశించి శిథలము లయ్యెన్. ||343||

మ. యవ పద్మాంకుశ చాప చక్ర ఝష రేఖాలంకృతంబైన మా
ధవు పాద ద్వయ మింక మెట్టెడు పవిత్రత్వంబు నేఁ డాదిగా
నవనీకాంతకు లేదు పో? మఱి మదీయాంగంబు వామాక్షి బా
హువు లాకంపము నొందుచుండు నిల కే యుగ్రస్థితుల్ వచ్చునో? ||344||

వ. మఱియు మహోత్పాదంబులు పెక్కులు పుట్టుచున్నయవి; ము
రాంతకుని వృత్తాంతంబు వినరా" దని, కుంతీసుతాగ్రజుండు భీము
నితో విచారించు సమయంబున. ||345||

29 యాదవులకుశలంబడుగుట

క. ఖేదమున నింద్రసూనుఁడు
యాదవపురినుండి వచ్చి యగ్రజుఁ గని త
త్పాదముల నయనసలిలో
త్పాదకుఁడై పడియె దీనుభంగి నరేంద్రా! ||346||

క. పల్లటిలిన యుల్లముతోఁ
దల్లడపడుచున్న పిన్నతమ్మునిఁ గని వె
ల్వెల్లనగు మొగముతో జను
లెల్లను విన ధర్మపుత్రుఁ డిట్లని పలికెన్. ||347||

సీ. "మాతామహుండైన మనశూరుఁ డున్నాడె?
మంగళమే మనమాతులునకు?
మోదమే నలుగురు ముగురు మేనత్తల?

కానందమే వారి యాత్మజులకు?
నక్రూర కృతవర్మ లాయు స్సమేతులే?
జీవితుఁడే యుగ్రసేనవిభుఁడు?
కల్యాణయుక్తులే గద సారణాదులు
మాధవుతమ్ములు మానధనులు?
తే. నందమే మనసత్యకనందనునకు?
భద్రమే శంబరాసురభంజనునకుఁ?
గుశలమే బాణదనుజేంద్రకూఁతుపతికి?
హర్షమే పార్థ! ముసలికి హలికి బలికి? ॥348॥

వ. మఱియు నంధక యదు భోజ దశార్హ వృష్ణి సాత్వతులు మొదల
యిన యదువంశ వీరులును, హరికుమారులైన సాంబ సుషేణ
ప్రముఖులును, నారాయణానుచరులైన యుద్ధవాదులును, గృష్ణ
సహచరులైన సునంద నందాదులును, సుఖానందులే?" యని,
యందఱ నడిగి ధర్మజుండు గ్రమ్మఱ నిట్లనియె. ॥349॥

సీ. "వైకుంఠవాసుల వడువున నెవ్వని
బలమున నానందభరితు లగుచు
వెఱవక యాదవ వీరులు వర్తింతు
రమరులు గొలువుండు నట్టి కొలువు
చవికె నాకర్షించి చరణసేవకులైన
బంధుమిత్త్రాదుల పాదయుగము
నెవ్వఁడు ద్రొక్కించె నింద్రపీఠముమీఁద
వజ్రంబు జళిపించి వ్రాలువాని
తే. ప్రాణవల్లభ కెంగేలఁ బాదు సేసి
యమృతజలములఁ బోషింప నలరు పారి
జాత మెవ్వఁడు గొనివచ్చి సత్యభామ
కిచ్చె నట్టి మహాత్మున కిపుడు శుభమే? ॥350॥

శా. అన్నా! ఫల్గున! భక్తవత్సలుఁడు, బ్రహ్మణ్యుండు, గోవిందుఁ డా
పన్నానీకశరణ్యుఁ డీశుఁడు, జగద్భద్రానుసంధాయి, శ్రీ
మన్నవ్యాంబుజ పత్రనేత్రుఁడు, సుధర్మామధ్యపీఠంబునం
దున్నాఁడా బలభద్రుఁ గూడి సుఖియై యుత్సాహియై ద్వారకన్? ॥351॥

క. ఆ రామకేశవులకును
సారామలభక్తి నీవు సలుపుదువు గదా
గారాములు సేయుదురా
పోరాముల బంధు లెల్ల ప్రొద్దు? జితారీ ! ॥352॥

శా. ము న్నుగ్రాటవిలో వరాహమునకై ముక్కంటితోఁ బోరుచో
సన్నాహంబునఁ గాలకేయుల ననిం జక్కాడుచోఁ బ్రాభవ
స్కన్నుండై చను కౌరవేంద్రు పనికై గంధర్వులం దోలుచో
గన్నీరెన్నఁడుఁ దేవు తండ్రి! చెపుమా కల్యాణమే చక్రికిన్? ॥353॥

వ. అదియునుం గాక. ॥354॥

క. ఓడితివో శత్రువులకు,
నాడితివో సాధు దూషణాలాపములం;
గూడితివో పరసతులను,
వీడితివో మానధనము వీరుల నడుమన్; ||355||

క. తప్పితివో యిచ్చెదనని;
చెప్పితివో కపటసాక్షి; చేసిన మేలుం
దెప్పితివో; శరణార్థుల
రొప్పితివో ద్విజులఁ, బసుల, రోగుల, సతులన్; ||356||

క. అడిచితివో భూసురులను;
గుడిచితివో బాలవృద్ధగురువులు వెలిగా;
విడిచితివో యాశ్రితులను;
ముడిచితివో పరుల విత్తములు లోభమునన్;" ||357||

వ. అని పలికినం గన్నీరు కరతలంబునం దుడిచికొనుచు గద్గదస్వరం
బున మహానిధిం గోలుపోయిన పేదచందంబున నిట్టూర్పులు నిగి
డించుచు నర్జునుం డన్న కిట్లనియె. ||358||

30 కృష్ణనిర్యాణంబు వినుట

క. "మన సారథి, మన సచివుడు,
మన వియ్యము, మ నసఖుండు, మన భాంధవుఁడున్,
మన విభుడు, గురుడు, దేవర,
మనలను దిగనాడి చనియె మనుజాధీశా! ||359||

క. కంటకులు నృపులుసూడఁగ,
మింటం గంపించు యంత్రమీనముఁ గోలన్
గెంటించి మనము వాలుం
గంటిం జేకొంటి మతని కరుణన కాదే? ||360||

క. దండిననేకులతో నా
ఖండలుఁ డెదు రయిన గెలిచి ఖాండవవనముం
జండార్చికి నర్పించిన
గాండీవము నిచ్చెఁ జక్రి గలుగుట నధిపా! ||361||

క. దిక్కుల రాజుల నెల్లను
మక్కించి ధనంబు గొనుట మయకృతసభ ము
న్నెక్కుట జన్నము సేయుట
నిక్కము హరి మనకు దండ నిలిచినఁ గాదే? ||362||

మ. ఇభజిద్వీర్య! మఖాభిషిక్తమగు నీ యిల్లాలి ధమ్మిల్లమున్
సభలో శాత్రవు లీడ్చినన్ ముడువకా చంద్రాస్య దుఃఖింపఁగా
నభయం బిచ్చి ప్రతిజ్ఞ సేసి భవదీయారాతికాంతా శిరో
జభరశ్రీల హరింపఁడే విధవలై సౌభాగ్యముల్ వీడఁగన్. ||363||

శా. వైరుల్ గట్టిన పుట్టముల్ విడువఁగా, వారింప నా వల్లభుల్
రారీవేళ, నుపేక్ష సేయఁ దగవే, రావే, నివారింపవే?
లే రే త్రాతలు కృష్ణా! యంచు సభలో లీనాంగి యై కుయ్యిడం
గారుణ్యంబున భూరివస్త్రకలితంగాఁ జేయఁడే ద్రౌపదిన్? ॥364॥

సీ. దుర్వాసుఁ డొకనాడు దుర్యోధనుఁడు వంపఁ
బదివేల శిష్యులు భక్తిఁ గొలువఁ
జనుదెంచి మనముఁ బాంచాలియుఁ గుడిచిన
వెనుక నాహారంబు వేఁడికొనినఁ
బెట్టెద ననవుడుఁ బెట్టకున్న శపింతు
ననుచుఁ దోయావగాహమున కేఁగఁ
గడవల నన్న శాకములు దీఱుటఁ జూచి
పాంచాలపుత్రిక పర్ణశాల
తే. లోనఁ దలఁచిన విచ్చేసి లోవిలోని
శిష్టశాకాన్నలవముఁ బ్రాశించి తపసి
కోప ముడిగించి పరిపూర్ణకుక్షిఁ జేసె
నిట్టి త్రైలోక్య సంతర్పి యెందుఁ గలఁడు? ॥365॥

సీ. పందికై పోరాడ ఫాలాక్షుఁ డెవ్వని
బలమున నా కిచ్చెఁ బాశుపతము?
నెవ్వని లావున ని మ్మేన దేవేంద్రు
పీఠార్ధమున నుండ బెంపుఁ గంటిఁ?
గాలకేయ నివాత కవచాదిదైత్యులఁ
జంపితి నెవ్వని సంస్మరించి?
గోగ్రహణము నాఁడు కురుకులాంభోనిధిఁ
గడచితి నెవ్వని కరుణఁ జేసి? ॥366॥

366.1-ఆ. కర్ణ సింధురాజ కౌరవేంద్రాదుల
తలలపాగ లెల్లఁ దడవి తెచ్చి
యే మహాత్ము బలిమి నిచ్చితి విరటుని
పుత్రిక యడుగ బొమ్మపొత్తికలకు? ॥367॥

మ. గురుభీష్మాదులు గూడి పన్నిన కురుక్షోణీశచక్రంబులో
గురుశక్తిన్ రథయంత యై నొగలపైఁ గూర్చుండి యా మేటి నా
శరముల్ వాఱక మున్న వారల బలోత్సాహాయు రుద్యోగ త
త్పరతల్ చూడ్కుల సంహరించె నమితోత్సాహంబు నా కిచ్చుచున్. ॥368॥

మ. అసురేంద్రుం డొనరించు కృత్యములు ప్రహ్లాదుం బ్రవేశించి గె
ల్వ సమర్థంబులు గాని కైవడిఁ గృపాశ్వత్థామ గాంగేయ సూ
ర్యసుత ద్రోణ ధనుర్విముక్త బహుదివ్యాస్త్ర ప్రపంచంబు నా
దెసకున్ రాక తొలంగె మాధవు దయాదృష్టిన్ నరేంద్రోత్తమా! ॥369॥

చ. వసుమతి దివ్యబాణముల వ్రక్కలు వాపి కొలంకు సేసి, నా
రసములు మాటుగాఁ బఱపి రథ్యములన్ రిపు లెల్లఁ జూడ సా
హసమున నీటఁ బెట్టితి రణావని సైంధవుఁ జంపునాఁడు, నా

కసురవిరోధి భద్రగతి నండయి వచ్చినఁ గాదె? భూవరా! ||370||

సీ. చెలికాఁడ రమ్మని చీరు న న్నొకవేళ,
మన్నించు నొకవేళ మఱఁది యనుచు,
బంధుభావంబునఁ బాటించు నొకవేళ,
దాతయై యొకవేళ ధనము లిచ్చు,
మంత్రియై యొకవేళ మంత్ర మాదేశించు,
బోధియై యొకవేళ బుద్ధి సెప్పు,
సారథ్య మొనరించుఁ జనవిచ్చి యొకవేళఁ,
గ్రీడించు నొకవేళ గేలి సేయు,
తే. నొక్క శయ్యాసనంబున నుండుఁ గన్న
తండ్రి కైవడిఁ జేసిన తప్పుఁ గాచు,
హస్తములు వట్టి పొత్తున నారగించు
మనుజవల్లభ! మాధవు మఱవ రాదు. ||371||

క. విజయ, ధనంజయ, హనుమ
ద్ధ్వజ, ఫల్గున, పార్థ, పాండుతనయ, నర, మహేం
ద్రజ, మిత్రార్జున, యంచును
భుజములు దలకడవ రాకపోకలఁ జీరున్. ||372||

క. వారిజగంధులు దమలో
వారింపఁగరాని ప్రేమ వాదము సేయన్
వారిజనేత్రుఁడు ననుఁ దగ
వారింఢ్లకుఁ బనుపు నలుక వారింప నృపా! ||373||

క. నిచ్చలు లోపలికాంతలు
మచ్చికఁ దనతోడ నాడు మాటలు నాకున్
ముచ్చటలు సెప్పు మెల్లన
విచ్చలవిడిఁ దొడలమీఁద విచ్చేసి నృపా! ||374||

చ. అటమటమయ్యె నా భజన మంతయు భూవర! నేఁడు సూడుమా
యిటువలె గారవించు జగదీశుఁడు గృష్ణుఁడు లేని పిమ్మటం
బటుతర దేహలోభమునఁ బ్రాణములున్నవి వెంటఁబోక నేఁ
గటకట! పూర్వజన్మమునఁ గర్మము లెట్టివి చేసినాఁడనో? ||375||

శా. కాంతారంబున నొంటి దోడుకొని రాఁగాఁ జూచి గోవిందు శు
ద్ధాంతస్త్రీలఁ బదాఱువేల మదరాగాయత్తులై తాఁకి నా
చెంతన్ బోయలు మూఁగి పట్టికొన, నా సీమంతినీ సంఘమున్
భ్రాంతిన్ భామిని భంగి నుంటి విడిపింపన్ లేక; ధాత్రీశ్వరా! ||376||

శా. ఆ తేరా రథికుండు నా హయము లా యస్త్రాసనం బా శర
వ్రాతం బన్యులఁ దొల్లి జంపును దుదిన్ వ్యర్థంబు లైపోయె మ
చ్చేతోధీశుండు చక్రి లేమి భసితక్షిప్తాజ్య మాయావి మా
యాతంత్రోషరభూమిబీజముల మర్యాదన్ నిమేషంబునన్. ||377||

మ. యదువీరుల్ మునినాథుశాపమునఁ గాలాధీనులై, యందఱున్

మదిరాపాన వివర్ధమాన మదసమ్మర్దోగ్ర రోషాంధులై
కదనంబుల్ దమలోన ముష్టిహతులం గావించి నీల్గెరి న
ష్టదశం జిక్కిరి నల్వు రేవు రచటన్ సర్వంసహావల్లభా! ॥378॥

క. భూతములవలన నెప్పుడు
భూతములకు జన్మ మరణ పోషణములు ని
ర్ణీతములు సేయుచుండును
భూతమయుం డీశ్వరుండు భూతశరణ్యా! ॥379॥

క. బలములు గల మీనంబులు
బలవిరహితమీనములను భక్షించు క్రియన్
బలవంతు లయిన యదువులు
బలరహితులఁ జంపి రహితభావముల నృపా! ॥380॥

మ. బలహీనాంగులకున్ బలాధికులకుం బ్రత్యర్థి భావోద్యమం
బులు గల్పించి, వినాశమున్ నెఱపి, యీ భూభారముం బాపి, ని
శ్చలబుద్ధిం గృతకార్యుఁడై చనియె; నా సర్వేశ్వరుం డచ్యుతుం
డలఘుం డేమని చెప్పుదున్ భగవదాయత్తంబు పృథ్వీశ్వరా! ॥381॥

31 పాండవుల మహాప్రస్థానంబు

వ. మఱియు దేశకాలార్థయుక్తంబులు, నంతఃకరణ సంతాప శమనంబు
లునయిన హరివచనంబులం దలంచి, చిత్తంబు పరాయత్తంబయి
యున్నది;" అని యన్నకుం జెప్పి నిరుత్తరుండై, నిరంతర హరిచర
ణారవిందచింతామలబుధియై, శోకంబు వర్జించి, సదా ధ్యాన భక్తి
విశేషంబులం గామక్రోధాదుల జయించి, తొల్లి తన కుభయసేనా మ
ధ్యంబున నచ్యుతుం డానతిచ్చిన గీతలు దలంచి, కాలకర్మ భోగాభిని
వేశంబులచేత నావృతంబయిన విజ్ఞానంబుఁ గ్రమ్మఱ నధిగమించి,
హేతుమద్భావంబున శోకహేతు వహంకార మమకారాత్మకంబ
యిన ద్వైతభ్రమం బనియును, ద్వైతభ్రమంబునకుఁ గారణంబు
దేహం బనియును, దేహంబునకు బీజంబు లింగంబనియును,
లింగంబునకు మూలంబు గుణంబు లనియును, గుణంబులకు నిదా
నంబు ప్రకృతియనియును, "బ్రహ్మాహ" మనియెడు జ్ఞానంబున లీన
యై ప్రకృతి లేకుండుననియు, ప్రకృతి యడంగుటయ నైర్గుణ్యంబ
నియును నైర్గుణ్యంబువలన గార్యలింగ నాశం బనియును, గార్యలింగ
నాశంబున నసంభవంబగు ప్రకృతింబాసి, క్రమ్మఱ స్థూలశరీర ప్రాప్తుం
డుగాక పురుషుండు సమ్యగ్భోగంబున నుండు ననియును నిశ్చ
యించి యర్జునుండు విరక్తుండై యూరకుండె; ధర్మజుండు భ
గవదీయమార్గంబు దెలిసి యాదవుల నాశంబు విని నారదువచ
నంబులం దలంచి నిశ్చలచిత్తుండై స్వర్గమార్గగమనంబునకు
యత్నంబు సేయు చుండె నా సమయంబున. ॥382॥

క. యదువుల నాశము మాధవు
పదవియు విని కుంతి విమలభక్తిన్ భగవ
త్పదచింతాతత్పరయై

ముదమున సంసారమార్గంమునకుం బాసెన్. ||383||

వ. ఇట్లు కంటకంబునం గంటకోన్మూలనంబు సేసి కంటకంబులు రెంటిని
పరిహరించు విన్నాణి తెఱంగున యాదవ రూప శరీరంబునం జేసి
యీశ్వరుండు లోక కంటక శరీరంబులు సంహరించి నిజ శరీరంబు
విడిచె; సంహారంబునకు నిజ శరీర పర శరీరంబులు రెండు నీశ్వ
రునకు సమంబులు, నిజరూపంబున మెలంగుచు రూపాంతరం
బులు ధరియించి క్రమ్మఱ నంతర్ధానంబు నొందు నటుని కైవడి లీలా
పరాయణుండైన నారాయణుండు, మీన కూర్మాది రూపంబులు
ధరియించుఁ బరిహరించు” నని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. ||384||

క. “ఏ దినమున వైకుంఠుఁడు
మేదినిపైఁ దాల్చినట్టి మేను విడిచినాఁ
డా దినమున నశుభ ప్రతి
పాదక మగు కలియుగంబు ప్రాప్తం బయ్యెన్. ||385||

సీ. కలివర్తనంబునఁ గ్రౌర్యహింసాసత్య
దంభకౌటి ల్యాద్యధర్మ చయము
పురముల గృహముల భూములఁ దమలోనఁ
గలుగుట దలపోసి కరిపురమున
మనుమని రాజవై మను మని దీవించి
సింధుతోయకణాభిషిక్తుఁ జేసి
యనిరుద్ధనందనుండైన వజ్రునిఁ దెచ్చి
మధురఁ బట్టము గట్టి మమతఁ బాసి
ఆ. కరుల హరుల భటులఁ గంకణాదికముల
మంత్రిజనుల బుధుల మానవతుల
నఖిల మయిన ధనము నభిమన్యుసుతునకు
నప్పగించి బుద్ధి నాశ్రయించి. ||386||

వ. విరక్తుండైన ధర్మనందనుండు ప్రాజాపత్యం బనియెడి యిష్టిఁ గావించి
యగ్నుల నాత్మారోహణంబు సేసి నిరహంకారుండును నిర్దళితాశేష
బంధనుండును నై సక లేంద్రియంబుల మానసంబున నడంచి
ప్రాణాధీనవృత్తియగు మానసంబును బ్రాణమందును, బ్రాణము
నపానమందును, నుత్సర్గసహితం బయిన యపానము మృత్యువు
నందును, మృత్యువును పంచభూతంబులకు నైక్యంబైన దేహంబు
నందును, దేహము గుణత్రయంబు నందును, గుణత్రయంబు నవి
ద్య యందును, సర్వారోపహేతువగు నవిద్యను జీవుని యందును,
జీవుండయిన తన్ను నవ్యయం బయిన బ్రహ్మ మందును, లయిం
పంజేసి బహి రంతరంగ వ్యాపారంబులు విడిచి, నార చీరలు ధరి
యించి, మౌనియు నిరాహారుండును ముక్తకేశుండునునై యు
న్మత్త పిశాచ బధిర జడుల చందంబున నిరపేక్షకత్వంబున. ||387||

క. చిత్తంబున బ్రహ్మము నా
వృత్తముఁ గావించుకొనుచు విజ్ఞానధనా
యత్తులు దొల్లి వెలంగెడి

యుత్తరదిశ కేఁగె నిర్మలోద్యోగమునన్. ‖388‖

సీ. అంత నాతని తమ్ము లనిలపుత్రాదులు
గలిరాకచేఁ బాపకర్ము లగుచుఁ
జరియించు ప్రజల సంచారంబు లీక్షించి
యఖిల ధర్మంబుల నాచరించి
వైకుంఠ చరణాబ్జ వర్తిత హృదయులై
తద్భక్తినిర్మలత్వమును జెంది
విషయయుక్తులకుఁ బ్రవేశింపఁగా రాక
నిర్ధూతకల్మష నిపుణమతులు
తే. బహుళవిజ్ఞానదావాగ్ని భసితకర్ము
లైన యేకాంతులకు లక్ష్యమై వెలుంగు
ముఖ్యనారాయణస్థానమునకుఁ జనిరి
విగతరజమైన యాత్మల విప్రముఖ్య! ‖389‖

వ. అంత విదురుండు ప్రభాసతీర్థంబున హరియందు జిత్తంబు సేర్చి, శరీరంబు విడిచి, పితృవర్గంబుతోడ దండధరుం డగుటం జేసి నిజాధికారస్థానంబునకుం జనియె; ద్రుపదరాజపుత్రియుఁ బతులవలన నుపేక్షితయై జగత్పతియైన వాసుదేవు నందుఁ జిత్తంబు సేర్చి తత్పదంబు సేరె నిట్లు. ‖390‖

క. పాండవకృష్ణుల యానము,
పాండురమతి నెవ్వఁడైనఁ బలికిన విన్నన్
ఖండితభవుఁడై హరిదా
సుండై కైవల్యపదము సొచ్చు నరేంద్రా! ‖391‖

32 పరీక్షిత్తు దిగ్విజయయాత్ర

వ. అంత నటం బరీక్షిత్కుమారుండు జాతకర్మవిదులైన పెద్దలు సెప్పిన చందంబున భూసురోత్తమ శిక్షావశంబున మహాభాగవత శేఖరుండై ధరణీపాలనంబు సేయుచు నుత్తరుని పుత్రిక నిరావతి యను మత్తకాశినిం బెండ్లి యయి, జనమేజయ ప్రముఖులైన నలువురు గొడుకుల నుత్పాదించి, గంగాపులినతలంబునఁ గృపాచార్యుండు గురుత్వంబు సేయ యాగభాగంబులకు వచ్చిన దేవతల నీక్షించుచు భూరిదక్షిణంబులుగా మూఁ డశ్వమేధంబు లాచరించి దిగ్విజయ కాలంబున గోమిథునంబుఁ దన్ను శూద్రుండును రాజ చిహ్న ముద్రితుండును నగు కలిం బట్టి నిగ్రహించె” అని చెప్పిన, శౌనకుండు పౌరాణికున కిట్లనియె. ‖392‖

క. భూవరరూపుఁడు శూద్రుఁడు
గోవుం దా నేల తన్నెఁ గోరి పరీక్షి
ద్భూవరుఁడు దిశల గెలుచుచు
నే విధిఁ గలి నిగ్రహించె నెఱిఁగింపఁ గదే. ‖393‖

మ. అరవిందాక్ష పదారవింద మకరందాసక్తులై యున్న స

త్పురుషశ్రేష్ఠుల వృత్తముల్ వినక దుర్బుద్ధిన్ విలంఘించి, దు
ర్నరవార్తాకథనప్రపంచములు గర్ణప్రాప్తముల్ సేసి, వా
సరముల్ వ్యర్థతఁ దోచుచుండఁ జన దీ సంసారమోహంబునన్. ॥394॥

సీ. మనుట నిత్యము గాదు మరణంబు నిజ మని
యెఱిఁగి మోక్షస్థితి నిచ్ఛగించు
నల్పాయువు లగు మా కన్యదుర్జన చరి
త్రములోలిఁ గర్ణరంధ్రములఁ బెట్టి
బంగారు వంటి యీ బ్రతికెడు కాలంబుఁ
బోనాడఁ గానేల పుణ్యచరిత!
మాధవపదపద్మ మకరందపానంబు
సేయింపవే యేము సేయునట్టి
ఆ. సత్రయాగమునకు సన్మునీంద్రులు సీర
వాఁడె దండధరుఁడు వచ్చెఁ జూడు
చంపఁ డొకనినైన జన్న మయ్యెడుదాక,
వినుచు నుండుఁ దగిలి విష్ణుకథలు. ॥395॥

క. మందునకు మందబుద్ధికి
మందాయువునకు నిరర్థమార్గునకును గో
విందచరణారవింద మ
రందము గొనఁ దెఱపి లేదు రాత్రిందివముల్.” ॥396॥

వ. అని శౌనకుండు వలికిన సూతుం డిట్లనియెఁ “బరీక్షిన్నరేంద్రుండు
నిజవాహినీసందోహ సురక్షితంబగు కురుజంగాలదేశంబునం గలి ప్రవే
శంబు నాకర్ణించి, యుద్ధకుతూహలత నంగీకరించి, యొక్కనాఁడు స
ముల్లాసంబున బాణాసనంబు గైకొని, నీల నీరద నిభ తురంగ నివహ
యోజితంబును, ఫలిత మనోరథంబును నైన రథంబు నారోహణంబు
సేసి, మృగేంద్ర ధ్వజంబు వెలుఁగ రథ కరి తురంగమ సుభట సంఘ
టితంబగు వాహినీచక్రంబు నిర్వక్రంబుగం గొలువ, దిగ్విజయా
ర్థంబు వెడలి పూర్వ దక్షిణ పశ్చిమోత్తర సముద్ర లగ్నంబు లయిన
యిలావృత రమ్యక హిరణ్మయ హరివర్ష కింపురుష భద్రాశ్వ కేతు
మాల భారతవర్షంబులు నుత్తరకురు దేశంబులును జయించి,
పుష్కల ధన ప్రదానపూర్వికలగు సపర్యల నభ్యర్చితుండై తత్తద్దేశ
వాసు లిచ్చిన కానుకలు గైకొనుచు, మంగళ పాఠక సంఘాత జేగీయ
మాన పూర్వరాజవృత్తాంతంబు లాకర్ణించుచుఁ బాఠకపఠిత పద్యం
బుల వలనం బాండవులకు భక్తవత్సలుండై పుండరీకాక్షుం డాచరిం
చిన సారథ్య సఖ్య సాచివ్య సభాపతిత్వ వీరాసనత్వ దూతభావాది
కర్మంబులు నశ్వత్థామాస్త్ర తేజంబు వలనఁ దన్ను రక్షించుటయు
యాదవ పాండవు లందలి స్నేహానుబంధంబును, వారలకుఁ గలిగిన
భగవద్భక్తివిశేషంబును విని, విశ్వంభరుని భక్త వాత్సల్యంబునకు
నాశ్చర్యంబు నొందుచు, వందిబృందంబులకు న్మహార్ఘంబులగు హా
రాంబరాభరణాది సందోహంబుల నొసంగుచుఁ బద్మనాభ పాద పద్మ
భజనపరతంత్ర పవిత్ర మానసుండై యుండె; నయ్యెడ వృషభరూ
పంబున నేక పాదంబున సంచరించు ధర్మదేవుండు దన సమీపం
బున లేఁగలేని లేఁగటికుట్టి చందంబున హతప్రభయై నేత్రంబుల

సలిలంబులు గురియుచు గోరూపయై యున్న ధాత్రి కిట్లనియె. ॥397॥

33 గోవృషభ సంవాదంబు

మ. "నయనాంభఃకణజాల మేల విడువన్ నా తల్లి నీ మేను సా
మయమై యున్నది; మోము వాడినది; నీ మన్నించు చుట్టాలకున్
భయదుఃఖంబులు నెందు వొందవు గదా? బంధించి శూద్రుల్ పద
త్రయహీనన్ ననుఁ బట్టవత్తురనియో, తాపంబు నీ కేటికిన్. ॥398॥

సీ. మఖములు లేమి నమర్త్యుల కిటమీఁద
మఖభాగములు లేక మాను ననియొ?
రమణులు రమణుల రక్షింప రనియొ? పు
త్రులఁ దల్లిదండ్రులు ప్రోవరనియొ?
భారతి గుజనులఁ బ్రాపించుననియొ? స
ద్విప్రులు నృపుల సేవింతు రనియొ?
కులిశహస్తుఁడు వాన గురియింపకుండఁగఁ
బ్రజలు దుఃఖంబులఁ బడుదురనియొ?
ఆ. హీనవంశ జాతు లేలెదరనియొ? రా
జ్యములు పాడిగలిగి జరుగవనియొ?
మనుజు లన్న పాన మైథున శయ నాస
నాది కర్మసక్తు లగుదు రనియొ? ॥399॥

మ. జననీ! నీ భరమెల్ల డించుటకునై చక్రాయుధుం డిన్ని హా
యనముల్ దాను నరాకృతిన్ మెలఁగి నిత్యానందముం జేసి పో
యిన నే నింక ననాథ నైతిఁ గుజనుం డెవ్వాఁడు శాసించునో?
పెను దుఃఖంబులఁ నేమి పొందు ననియో? భీతిల్లి చింతించుటల్. ॥400॥

క. దెప్పర మగు కాలముచే
నెప్పుడు దేవతల కెల్ల నష్టం బగు నీ
యొప్పిదముఁ గృష్ణుఁ డరిగినఁ
దప్పెఁ గదా! తల్లి! నీవు తల్లడపడఁగన్." ॥401॥

వ. అనిన భూదేవి యిట్లనియె. ॥402॥

క. "ఈ లోకమునఁ బూర్వము
నాలుగు పాదముల నీవు నడతువు నేఁ డా
శ్రీలలనేశుఁడు లేమిని
గాలముచే నీకు నొంటి కాలయ్యెఁ గదే! ॥403॥

వ. మఱియు సత్య శౌచ దయా క్షాంతులును, ద్యాగ సంతోషార్జవంబు
లును, శమ దమ తపంబులును, సమత్వంబును, పరాపరాధ స
హనంబును, లాభంబు గల యెడ నుదాశీనుండై యుండుటయును,
శాస్త్రవిచారంబును, జ్ఞాన విరక్తులును, నైశ్వర్య శౌర్య ప్రభా దక్షత్వం
బులును, స్మృతియును, స్వాతంత్ర్యంబును, గౌశల కాంతి ధైర్య మా
ర్దవ ప్రతి భాతిశయ ప్రశ్రయ శీలంబులును, జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియ

మనోబలంబులును, సౌభాగ్య గాంభీర్య స్థైర్యంబులును, శ్రద్ధా కీర్తి
మా నగర్వాభావంబులును, ననియెడి ముప్పదితొమ్మిది గుణం
బులు నవియునుం గాక బ్రహ్మణ్యతా శరణ్యతాది మహాగుణసమూ
హంబును శ్రీకృష్ణదేవుని యందు వర్తిల్లుం గావున. ||404||

క. గణనాతీతము లగు స
ద్గుణములు గల చక్రి సనిన ఘోరకలి ప్రే
రణమునఁ బాప సమూహ
వ్రణ యుతు లగు జనులఁ జూచి వగచెదఁ దండ్రీ! ||405||

క. దేవతలకు ఋషులకుఁ బితృ
దేవతలకు నాకు ధీరులకును నా
నావర్ణాశ్రమములకును
గోవులకును బాధ యనుచుఁ గుందెద ననఘా! ||406||

సీ. బ్రహ్మాదు లెవ్వని భద్రకటాక్ష వీ
క్షణము వాంఛింతురు సత్తపములఁ
గమలాలయము మాని కమల యెవ్వని పాద
కమలంబు సేవించుఁ గౌతుకమునఁ
బరమ యోగీంద్రులు భవ్యచిత్తములందు
నిలుపుదు రెవ్వని నియతితోడ
వేదంబులెవ్వని విమలచారిత్రముల్
వినుతింపఁగా లేక వెగడువడియె
ఆ. నట్టి వాసుదేవు నబ్జ వ జ్రాంకుశ
చక్ర మీన శంఖ చాప కేతు
చిహ్నితంబులైన శ్రీచరణము లింక
సోఁక వనుచు వగపు సోఁకెనయ్య! ||407||

క. హరిపాదంబులు సోఁకెడి
సిరికతమున నఖిల భువన సేవ్యత్వముతో
స్థిర నైతి నిన్ని దినములు
హరి నా గర్వంబు మాన్చి యరిగె మహాత్మా! ||408||

క. లీలాకారము దాల్చెను
శ్రీలలనేశుండు ఖలుల శిక్షించి భవో
న్మూలనము సేయుకొఱకును
నాలుగు పాదముల నిన్ను నడిపించుటకున్ ||409||

ఉ. ఆ మధురోక్తు లా నయము లా దరహాసము లా దయారసం
బా మురిపంబు లా తగవు లా గమనక్రియ లా మనోహర
ప్రేమకరావలోకనము ప్రీతిఁ గనుంగొనలేమి మాధవుం
గామినులేల? నిర్దళితకర్ములు యోగులుఁ బాయనేర్తురే? ||410||

క. మెల్లన నాపై యాదవ
వల్లభుఁ డడుగిడఁగ మోహవశనై నేరం

జిల్లగ రోమాంచము క్రియ
మొల్లములై మొలచు సస్యములు మార్గములన్.” ॥411॥

వ. అని యిట్లు పూర్వవాహినియైన సరస్వతీతీరంబున ధర్మదేవుం
డును భూమియు వృషధేనురూపంబుల భాషింప రాజర్షి యైన
పరీక్షిద్భూవరుండు డగ్గఱియె నా సమయంబున. ॥412॥

శా. కైలాసాచలసన్నిభంబగు మహాగంభీరగోరాజముం
గాలక్రోధుఁడు దండహస్తుఁడు నృపాకారుండు క్రూరుండు జం
ఘాలుం డొక్కఁడు శూద్రుఁ డాసురగతిం గారుణ్యనిర్ముక్తుఁడై
నేలం గూలంగఁ దన్నెఁ బంచితలఁగా నిర్ఘాతపాదాహతిన్. ॥413॥

వ. మఱియును. ॥414॥

శా. ఆలోలాంగక నశ్రు తోయ కణ జాలాక్షిన్ మహాంభారవన్
బాలారూఢ తృణావళీకబళలోభ వ్యాప్త జిహ్వాగ్ర నాం
దోళస్వాంతనజీవవత్స నుదయ ద్దుఃఖాన్వితన్ ఘర్మకీ
లాలాపూర్ణశరీర నా మొదవు నుల్లంఘించి తన్నెన్ వడిన్. ॥415॥

34 కలినిగ్రహంబు

వ. ఇట్లాధేను వృషభంబుల రెంటిం గంటకుండై తన్నుచున్న రాజలక్షణ
ముద్రితుండయిన శూద్రునిం జూచి సువర్ణ పరికరస్యందనారూఢుం
డగు నభిమన్యునందనుండు గోదండంబు సగుణంబు సేసి మేఘ
గంభీరరవంబు లగు వచనంబుల నిట్లనియె. ॥416॥

శా. “నిన్నుం గొమ్ములఁ జిమ్మెనో? కదిసెనో? నిర్భీతివై గోవులం
దన్నం గారణ మేమి? మద్భుజసనాథక్షోణి నే వేళలం
దు న్నేరంబులు సేయ రా; దెఱుఁగవా? ధూర్తత్వమున్ భూమిభృ
త్సన్నాహంబు నొనర్చి దెవ్వఁడవు? నిన్ శాసించెదన్ దుర్మతీ! ॥417॥

క. గాండీవియుఁ జక్రియు భూ
మండలిఁ బెడఁబాసి చనిన మదమత్తుఁడవై
దండింపఁ దగనివారల
దండించెదు నీవ తగుదు దండనమునకున్.” ॥418॥

వ. అని వృషభంబు నుద్దేశించి యిట్లనియె. ॥419॥

మ. “కురుధాత్రీశ్వర బాహు వప్ర యుగళీ గుప్తక్షమా మండలిం
బరికింపన్ భవదీయ నేత్ర జనితాంభశ్శ్రేణిఁ దక్కన్ జనుల్
దొరఁగం జేయ రధర్మ సంజనిత జంతుశ్రేణిబాష్పంబులన్
గురుశక్తిన్ విదళింతుఁ జూడు మితనిన్ గోమూర్తిదేవోత్తమా! ॥420॥

క. జాలిఁ బడ నేల? నా శర
జాలంబుల పాలు సేసి చంపెద వీనిన్
భూలోకంబున నిపుడే

నాలుగు పాదముల నిన్ను నడిపింతుఁ జుమీ. ॥421॥

ఉ. వాచవియైన గడ్డిఁ దిని వాహిను లందు జలంబు ద్రావఁగా
నీ చరణంబు లెవ్వఁ డిటు నిర్దళితంబుగఁ జేసె వాఁడు దా
ఖేచరుఁడైన, వాని మణి కీలిత భూషణ యుక్త బాహులన్
వేచని త్రుంచివైతు వినువీథికి నేగిన నేల డాఁగినన్.” ॥422॥

వ. అని మఱియు గోరూప యయిన భూదేవితో నిట్లనియె. ॥423॥

చ. “అగణితవైభవుం డగు మురాంతకుఁ డక్కట పోయె నంచు నె
వ్వగలఁ గృశించి నేత్రముల వారిజకణంబులు దేకు మమ్మ! లో
బెగడకు మమ్మ! మద్విశిఖబృందములన్ వృషలున్ వధింతు నా
మగఁటిమిఁ జూడ వమ్మ! వెఱ మానఁ గదమ్మ! శుభప్రదాయినీ! ॥424॥

క. సాధువులగు జంతువులకు
బాధలు గావించు ఖలుల భంజింపని రా
జాధము నాయు స్స్వర్గ
శ్రీధనములు వీటఁబోవు సిద్ధము తల్లీ! ॥425॥

క. దుష్టజననిగ్రహంబును
శిష్టజనానుగ్రహంబుఁ జేయఁగ నృపులన్
స్రష్ట విధించెఁ బురాణ
ద్రష్టలు సెప్పుదురు పరమధర్మము సాధ్వీ!” ॥426॥

వ. అనిన ధర్మనందనపౌత్రునకు వృషభమూర్తినున్న ధర్మదేవుం
డిట్లనియె. ॥427॥

ఉ. “క్రూరులఁ జంపి సాధువులకున్ విజయం బొనరించు నట్టి యా
పౌరవవంశజాతుఁడవు భాగ్యసమేతుఁడ వౌదు తొల్లి మీ
వా రిటువంటివా రగుట వారిజనేత్రుఁడు మెచ్చి దౌత్యసం
చారము సేసెఁ గాదె నృపసత్తమ! భక్తిలతానిబద్ధుఁడై. ॥428॥

వ. నరేంద్రా! యేము ప్రాణులకు దుఃఖహేతువులము గాము; మావలన
దుఃఖంబు నొందెడు పురుషుండు లేడు; వాది వాక్య భేదంబుల
యోగీశ్వరులు మోహితులై భేదంబు నాచ్ఛాదించి, తమకు నాత్మ
సుఖదుఃఖంబుల నిచ్చు ప్రభు వని చెప్పుదురు; దైవజ్ఞులు గ్రహ
దేవతాదులకుఁ బ్రభుత్వంబు సంపాదింతురు; మీమాంసకులు గర్మం
బునకుం బ్రాభవంబుం బ్రకటింతురు; లోకాయతికులు స్వభావంబు
నకుఁ బ్రభుత్వంబు సంపాదింతురు; ఇందెవ్వరికిని సుఖదుఃఖ ప్రదా
నంబు సేయ విభుత్వంబు లేదు; పరుల వలన దుఃఖంబు
వచ్చిన నధర్మంబు పరులు సేసి రని విచారింప వలదు; తర్కింపను
నిర్దేశింపను రాని పరమేశ్వరునివలన సర్వంబు నగుచుండు” ననిన
ధర్మదేవునికి ధర్మనందనపౌత్రుం డిట్లనియె. ॥429॥

ఆ. “ధర్మమూర్తివయ్య ధర్మజ్ఞ! వృషరూప!
పరమధర్మ మీవు పలుకు త్రోవ

పాపకర్మ చేయు పాపంబు సూచింపఁ
బాపకర్మ్మఁ డేఁగు పథము వచ్చు. ||430||

వ. మఱియు దేవమాయవలన భూతంబుల వాఙ్మానసంబులకు వధ్య
ఘాతుక లక్షణం బగు వృత్తి సులభంబునం దెలియ రాదు; నీవు
ధర్మదేవతవు; కృతయుగంబునం దపశ్శౌచదయాసత్యంబు లను
నాలుగు నీకు బాదంబు లని చెప్పుదురు; త్రేతాయుగంబునఁ బూ
ర్వోక్త పాదచతుష్కంబు నం దొక్క పాదంబు క్షీణం బయ్యె; ద్వాపరం
బునం పాద ద్వయంబు నశించెం గలియుగం బందు నివ్వడువున
నిప్పుడు నీకుఁ బాదత్రయంబు భగ్నం బయ్యె నవశిష్టంబగు, భవదీ
య చతుర్థ పాదంబున ధర్మంబు గల్యంతంబున నిగ్రహింప గమ
కించుచున్నయది విను మదియునుం గాక. ||431||

మ. భరముం బాపి రమావిభుండు గరుణం బాదంబులం దొక్కఁగా
స్థిరయై వేడుక నింతకాలము సుఖశ్రీ నొందె భూదేవి త
చ్చరణస్పర్శము లేమి శూద్రకులజుల్ శాసింతు రంచున్ నిరం
తరశోకంబున నీరు గన్నుల నిడెన్ ధర్మజ్ఞ! వీక్షించితే." ||432||

వ. అని యిటు ధరణీధర్మదేవతల బుజ్జగించి, మహారథుండయిన
విజయపౌత్రుండు క్రొక్కారు మెఱుంగు చక్కదనంబుఁ ధిక్కరించి
దిక్కులకు వెక్కసంబయిన యడిదంబు బెడిదంబుగ జడిపించి పాప
హేతు వయిన కలిని రూపుమాప నుద్యోగించిన, వాఁడు రాజరూ
పంబు విడనాడి వాడిన మొగంబుతోడ భయవిహ్వలుండై హస్తం
బులు సాఁచి తత్పాదమూల విన్యస్తమస్తకుండై ప్రణామంబు సేసి. ||433||

క. "కంపించె దేహ మెల్లం
జంపకు మో! రాజతిలక! శరణాగతు ర
క్షింపు" మని, తనకు మ్రొక్కినఁ
జంపక కలిఁ జూచి నగచు జనపతి పలుకున్. ||434||

క. "అర్జునకీర్తిసమేతుం
డర్జునపౌత్రుండు భయర సావృత జనులన్
నిర్జితులఁ జంప నొల్లడు
దుర్జనభావంబు విడిచి తొలఁగు దురాత్మా! ||435||

వ. నీవు పాపబంధుడవు మదీయబాహుపాలితం బయిన మహీమం
డలంబున నిలువ వలవదు; రాజదేహంబునందు వర్తించు నిన్ను
నసత్య లోభ చౌర్య దౌర్జన్య దురాచార మాయాకలహ కపట కలు
షాలక్ష్మ్యాది ధర్మేతర సమూహంబు లాశ్రయించు; సత్యధర్మంబులకు
నివాసం బగు బ్రహ్మావర్త దేశంబున యజ్ఞ విస్తార నిపుణు లయిన
వారు యజ్ఞేశ్వరుండయిన హరిం గూర్చి యాగంబు సేయుచున్న
వారు, యజించు వారలకు సుఖప్రదాయనంబు సేయుచు, సకల
భూతాంతర్యామియై భగవంతుడయిన హరి జంగమస్థావరంబుల
కునంతరంగ బహిరంగముల సంచరించు వాయువు చందంబున
నాత్మరూపంబు మనోరథంబు నిచ్చుం; గావున, నీ విందుండ వలవ

దనుచు దండహస్తుండయిన జముని కైవడి మండలాగ్రంబు సాఁచిన
రాజవర్యునకుం గలి యిట్లనియె. ||436||

క. జగదీశ్వర! నీ యడిదము
ధగధగితప్రభలతోడఁ దఱచగ మెఱయన్
బెగడెం జిత్తము గుండెలు
వగిలెడి నింక నెందుఁ జొత్తు భావింపఁ గదే. ||437||

35 ధరణీధర్మదేవతలుద్ధరణంబు

వ. "నరేంద్రా! నిన్ను నారోపితశరశరాసను సర్వప్రదేశంబు లందును
విలోకించుచున్నవాడ; నే నెక్కడ నుండుదు నానతిమ్మ" నిన, రాజన్య
శేఖరుండు ప్రాణవధ స్త్రీ ద్యూత పానంబు లనియెడు నాలుగు స్థానం
బుల నిచ్చి, మఱియు నడిగిన సువర్ణ మూలం బగు నసత్య మద
కామ హింసా వైరము లనియెడు పంచప్రదేశంబుల నొసంగి యితర
స్థలంబుల స్పృశియింపకుండ నియమించె; నిట్లు కలినిగ్రహంబు
సేసి హీనంబు లయిన తప శ్శౌచ దయ లనియెడి మూఁడుపాదం
బులు వృషభమూర్తి యయిన ధర్మదేవుని కిచ్చి విశ్వంభరకు
నిర్భరం బయిన సంతోషంబు సంపాదించి. ||438||

క. గజనామధేయపురమున
గజరిపుపీఠమున ఘనుఁడు గలిదమనుం డ
గ్గజవైరిపరాక్రముఁ డై
గజిబిజి లేకుండఁ దాల్చెఁ గౌరవలక్ష్మిన్. ||439||

వ. ఇట్లు కృష్ణుని యనుగ్రహంబున నశ్వత్థామబాణపావకంబువలన
బ్రతికి; వృషభమూర్తి యయిన ధర్మదేవతకు నభయంబిచ్చిన పరీ
క్షిన్నరేంద్రుండు బ్రాహ్మణశాపప్రాప్త తక్షకాహిభయంబువలనఁ బ్రాణం
బులు వోవు నని యెఱింగి, సర్వసంగంబులు వర్జించి శుకునకు
శిష్యుండై విజ్ఞానంబు గలిగి, గంగాతరంగిణీ తీరంబునం గళేబరంబు
విడిచె వినుఁడు. ||440||

క. హరివార్త లెఱుఁగువారికి
హరిపదములు దలఁచువారి కనవరతంబున్
హరికథలు వినెడివారికి
మరణాగతమోహసంభ్రమము లే దనఘా! ||441||

క. శుభచరితుఁడు హరి యరిగినఁ
బ్రభవించి ధరిత్రి నెల్లఁ బ్రబ్బియుఁ గలి దా
నభిమన్యుసుతునివేళను
బ్రభవింపక యడఁగి యుండె భార్గవముఖ్యా! ||442||

వ. ఇవ్విధంబునఁ జతుస్సముద్రముద్రితాఖిలమహీమండలప్రాజ్య సా
మ్రాజ్యంబు పూజ్యంబుగాఁ జేయుచు నా యభిమన్యుసంభవుండు ||443||

ఉ. చేసినఁ గాని పాపములు సెందవు; చేయం దలంచి నంతటం

జేసెద నన్నమాత్రమునఁ జెందుఁ గదా కలివేళఁ బుణ్యముల్
మోసము లే దటంచు నృపముఖ్యుఁడు గాచెఁ గలిన్ మరంద ము
ల్లాసముతోడఁ గ్రోలి విరులం దెగఁజూడని తేఁటి కైవడిన్. ॥444॥

వ. మఱియుం బ్రమత్తులై యధీరులగు నరులయందు వృకంబు చం
దంబున నొదిఁగి కాచుకొని యుండి చేష్టించుం గాని, ధీరులైనవారి
కిం గలివలని భయంబు లేదని కలినంతంబు నొందింప డయ్యె”
ననిన విని ఋషులు సూతున కిట్లనిరి. ॥445॥

సీ. “పౌరాణికోత్తమ! బ్రతుకుము పెక్కేండ్లు
తామరసాక్షుని ధవళయశము
మరణశీలురమైన మా కెఱింగించితి
కల్పితంబగు క్రతుకర్మమందుఁ
బొగలచేఁ బొగిలి యబుద్ధచిత్తులమైన
మము హరి పదపద్మ మధుర రసము
ద్రావించితివి నీవు ధన్యులమైతిమి
స్వర్గమేనియు నపవర్గమేని
తే. భాగవత సంగ లవ భాగ్యఫలము కీడె?
ప్రకృతిగుణహీనుఁడగు చక్రి భద్రగుణము
లీశ కమలాసనాదులు నెఱుగఁ లేరు
వినియు వినఁజాల ననియెడి వెఱ్ఱి గలఁడె? ॥446॥

క. శ్రీపంబులు ఖండిత సం
తాపంబులు గల్మషాంధతమస మహోద్య
ద్దీపంబులు పాషండ దు
రాపంబులు విష్ణు వందనాలాపంబుల్. ॥447॥

క. పావనములు దురితలతా
లావనములు నిత్యమంగళ ప్రాభవ సం
జీవనములు లక్ష్మీ సం
భావనములు వాసుదేవు పదసేవనముల్. ॥448॥

ఆ. పరమ భాగవతుఁడు పాండవపౌత్రుండు
శుకుని భాషణముల శుద్ధబుద్ధి
యై విరాజమానుఁడై ముక్తి యగు విష్ణు
పాదమూల మెట్లు వడసె ననఘ! ॥449॥

వ. మహాత్మా! విచిత్రయోగనిష్ఠాకలితంబును, విష్ణుచరితలలితంబును,
బరమ పుణ్యంబును, సకలకల్యాణగుణగణ్యంబును, భాగవతజనా
పేక్షితంబునునైన పారీక్షితభాగవతాఖ్యానంబు వినిపింపు” మనిన
సూతుం డిట్లనియె. ॥450॥

క. “మిముబోఁటి పెద్దవారలు
కమలాక్షుని చరిత మడుగఁగాఁ జెప్పెడి భా
గ్యము గలిగె నేఁడు నా జ

న్మము సఫలం బయ్యె వృద్ధమాన్యుఁడ నగుటన్ ||451||

క. కులహీనుఁడు నారాయణ
విలసత్కథనములు గడఁక వినిపించినఁ ద
త్కులహీనతఁ బాసి మహో
జ్జ్వల కులజత్వమును బొందు సన్మునులారా! ||452||

సీ. ఎవ్వని గుణజాల మెన్న జిహ్వలు లేక
నలినగర్భాదు లనంతుఁ డండ్రు
కోరెడు విబుధేంద్రకోటి నొల్లక లక్ష్మి
ప్రార్థించె నెవ్వని పాద రజము
బ్రహ్మ యెవ్వని పాదపద్మంబుగడిగిన
జలము ధన్యత నిచ్చె జనుల కెల్ల
భగవంతుఁ డనియెడి భద్రశబ్దమునకు
నెవ్వఁ డర్థాకృతి నేపు మిగులు
ఆ. నే మహాత్ము నాశ్రయించి శరీరాది
సంగకోటి నెల్ల సంహరించి
ప్రాభవమున మునులు పారమ హంస్యంబు
నొంది తిరిగి రాక యుందు రెలమి. ||453||

చ. క్రమమున మింటికై యెగయుఁగాక విహంగము మింటిదైన పా
రము గన నేర్చునే? హరిపరాక్రమ మోపినయంతఁ గాక స
ర్వము వివరింప నెవ్వండు ప్రవర్తకుఁడౌ? మునులార! నాదు చి
త్తమునకు నెంత గానఁబడెఁ దప్పక చెప్పెద మీకు నంతయున్. ||454||

36 పరీక్షిత్తు వేటాడుట

క. వేదండపురాధీశుఁడు,
గోదండము సేతఁ బట్టికొని గహనములో
వేదండాదుల నొకనాఁ
డే దండలఁ బోవనీక యెగచెన్ బలిమిన్. ||455||

క. ఒగ్గములు ద్రవ్వి పడు మని
యొగ్గెడు పెనుదెరల వలల నురలు మృగములన్
డగ్గఱి చంపెడు వేడుక
వెగ్గలమై చిత్తమందు వేఁటాడింపన్. ||456||

క. కోలముల గవయ వృక శా
ర్దూలములఁ దరక్షు ఖడ్గ రోహిత హరి శుం
డాలముల శరభ చమర
వ్యాలముల వధించె విభుఁడు వడి నోలములన్, ||457||

క. మృగయులు మెచ్చ నరేంద్రుఁడు
మృగరాజ పరాక్రమమున మెఱసి హరించెన్
మృగధరమండలమునఁ గల

మృగ మొక్కటి దక్క సర్వమృగముల నెల్లన్. ||458||

వ. ఇట్లు వాటంబయిన వేఁటతమకంబున మృగంబుల వెంబడిం బడి యెగచుచుం జరించుటంజేసి బుభుక్షా పిపాసల వలన మిగుల బరి శ్రాంతుండయి ధరణీకాంతుండు చల్లని నీటి కొలంకుం గానక కలం గెడు చిత్తంబుతోఁ జని, యొక్క తపోవనంబు గని యందు. ||459||

సీ. మెలఁగుట చాలించి మీలితనేత్రుఁడై
శాంతుఁడై కూర్చుండి జడత లేక
ప్రాణ మనోబుద్ధి పంచేంద్రియంబుల
బహిరంగవీథులఁ బాఱనీక
జాగరణాధిక స్థానత్రయము దాఁటి
పరమమై యుండెడి పదముఁ దెలిసి
బ్రహ్మభూతత్వ సంప్రాప్య విక్రియుఁ డయి
యతిదీర్ఘజటలుఁ ద న్నావరింప
తే. నలఘు రురు చర్మధారియై యలరుచున్న
తపసిఁ బొడగని శోషితతాలుఁ డగుచు
నెండి తడిలేక కుత్తుక నెలుఁగు డింద
మందభాషల నిట్లను మనుజవిభుఁడు. ||460||

క. "తోయములు దెమ్ము మా కీ
తోయము వేఁటాడు వేళ దొల్లి పొడమ దీ
తోయముక్రియ జలదాహము
తోయమువారలును లేరు దుస్సహ మనఘా!" ||461||

వ. అని భూవరుండు శమీకమహాముని సమాధినిష్ఠానిమీలితనేత్రుం డును విస్మృతబాహ్యాంతరింద్రియకృతసంచారుండును హరిచింతా పరుండునునై యుండుటం దెలియలేక. ||462||

ఉ. "కన్నులు మూసి బ్రాహ్మణుఁడు గర్వముతోడుత నున్నవాఁడు, చే
సన్నలనైన రమ్మనఁడు, సారజలంబులు దెచ్చి పోయఁ, డే
మన్నన లైనఁ జేయఁడు, సమగ్రఫలంబులు వెట్టఁ, డింత సం
పన్నత నొందెనే? తన తపశ్చరణాప్రతిమప్రభావముల్. ||463||

ఆ. వారిఁ గోరుచున్నవారికి శీతల
వారి యిడుట యెట్టివారికయిన
వారితంబుగాని వలసిన ధర్మంబు
వారి యిడఁడు దాహవారి గాఁడు." ||464||

చ. అని మనుజేశ్వరుండు మృగయాపరిఖేదనితాంతదాహసం
జనిత దురంతరోషమున సంయమిదన్నుఁదిరస్కరించి పూ
జనములుసేయఁడంచు మృతసర్పమునొక్కటి వింటికోపునం
బనివడి తెచ్చి వైచె నటు బ్రహ్మమునీంద్రుని యంసవేదికన్. ||465||

వ. ఇట్లతండు ప్రత్యాహృతబాహ్యాంతరింద్రియుం డగుట నిమీలితలోచ నుండు గా నోపునో? యట్లుగాక గతాగతులగు క్షత్రబంధులచే నేమి

యని మృషాసమాధి నిష్ఠుండుగా నోపునో? యని వితర్కించుచు,
వృథారోషదర్పంబున ముని మూఁపున గతాసువయిన సర్పంబు
నిడి నరేశ్వరుండు దనపురంబునకుం జనియె; నంత సమీపవర్తులైన
మునికుమారు లంతయుం దెలియం జూచి శమీకనందనుండైన
శృంగికడకుం జని. ||466||

క. నర గంధ గజ స్యందన
తురంగంబులనేలు రాజు తోయాతురుఁడై
పరఁగన్ నీజనకునిమెడ
నురగముఁదగిలించిపోయెనోడక తండ్రీ! ||467||

వ. అని పలికిన, సమానవయోరూప మునికుమారలీలాసంగి యయిన
శృంగి శృంగంబుల తోడి మూర్తి ధరించినట్లు విజృంభించి రోష
సంరంభంబున నదిరిపడి, బల్యన్నంబుల భుజించి పుష్టంబు లగు
నరిష్టంబులుం బోలె బలిసియు ద్వారంబుల గాచికొని యుండు
సారమేయంబుల పగిది దాసభూతులగు క్షత్రియాభాసు లెట్లు బ్రా
హ్మణోత్తములచే స్వరక్షకులుగ నిరూపితులయిరి? అట్టివార లెట్లు
తద్గృహంబుల భాండసంగతంబగు నన్నంబు భుజింప నర్హు లగు
దురు తత్కృతంబు లయిన ద్రోహంబు లెట్లు నిజ స్వామిం జెందు"
నని మఱియు నిట్లనియె. ||468||

ఉ. "ఆడఁడు తన్ను దూషణము, లాశ్రమవాసులఁ గాని వైరులం
గూడఁడు కందమూలములు గూడుగఁ దించు సమాధినిష్ఠుఁడై
వీడఁడు లోనిచూడ్కులను, విష్ణునిఁ దక్కఁ బరప్రపంచముం
జూడఁడు మద్గురుండు ఫణిఁ జుట్టఁగ నేటికి రాచవానికిన్? ||469||

ఉ. హోము హిరణ్యదానములఁ బుచ్చుకొనంగ, ధనంబు లేమియుం
దేము స వంచనములుగ దీవనలిచ్చుచు వేసరింపఁగా
రాము, వనంబులన్ గృహవిరాములమై నివసింపఁ జెల్లరే
పామును వైవఁగా దగునె? బ్రహ్మమునీంద్రుభజార్గళంబునన్. ||470||

క. పుడమిఁగల జనులు వొగడఁగఁ
గుడుతురు గట్టుదురు గాక కువలయపతులై
యడవుల నిడుమలఁ బడియెడి
బడుగులమెడ నిడఁగ దగునె పన్నగశవమున్? ||471||

క. భగవంతుఁడు గోవిందుఁడు
జగతిం బెడఁబాసి చనిన శాసింపంగాఁ
దగువారు లేమి దుర్జను
లెగసి మహాసాధుజనుల నేఁచెద రకటా! ||472||

క. బాలకులారా! ధరిత్రీ
పాలకు శపియింతు ననుచు బలువడిని విలో
లాలకుఁడగు మునికుంజర
బాలకుఁ డరిగెం ద్రిలోకపాలకు లదరన్. ||473||

వ. ఇట్లు రోషించి కౌశకీనదికిం జని జలోపస్పర్శంబు సేసి. ||474||

37 శృంగి శాపంబు

ఉ. "ఓడక వింటికోపున మృతోరగముం గొని వచ్చి మాఱు మా
టాడకయున్న మజ్జనకు నంసతలంబునఁ బెట్టి దుర్మద
క్రీడఁ జరించు రాజు హరకేశవు లడ్డినఁ నైనఁ జచ్చుఁ బో
యేడవ నాఁడు తక్షకఫణీంద్ర విషానల హేతి సంహతిన్." ||475||

వ. అని శమీకమహామునికుమారుం డయిన శృంగి పరీక్షిన్నరేంద్రుని
శపియించి, నిజాశ్రమంబునకుం జనుదెంచి, కంఠలగ్న కాకోదర కళే
బరుండైన తండ్రిం జూచి. ||476||

క. "ఇయ్యెడ నీ కంఠమునను
నియ్యురగ కళేబరంబు నిటు వైచిన యా
యయ్య నిఁక నేమి సేయుదు
నెయ్యంబులు లేవు సుమ్ము నృపులకుఁ దండ్రీ! ||477||

శా. ప్రారంభంబున వేఁట వచ్చి ధరణీపాలుండు, మా తండ్రిపై
నేరం బేమియు లేక సర్పశవమున్ నేఁ డుగ్రుఁడై వైచినాఁ
డీరీతిన్ ఫణి గ్రమ్మఱన్ బ్రతుకునో? హింసించునో కోఱలన్?
రారే తాపసులార! దీనిఁ దివరే, రక్షింపరే, మ్రొక్కెదన్." ||478||

వ. అని వెఱపున సర్పంబుఁ దిగుచు నేర్పు లేక యెలుంగెత్తి యేడ్చు
చున్న కుమారకు రోదనధ్వని విని యాంగిరసుం డయిన శమీ
కుం సమాధి సాలించి మెల్లన కన్నులు దెఱచి మూఁపున వ్రేలు
చున్న మృతోరగంబు నీక్షించి, తీసి పాఱవైచి. కుమారకుం జూచి. ||479||

క. "ఏ కీడు నాచరింపము
లోకులకున్ మనము సర్వలోక సములమున్
శోకింప నేల పుత్రక
కాకోదర మేల వచ్చెఁ? గంఠంబునకున్. ||480||

వ. అని యడిగినఁ దండ్రికిఁ గొడుకు, రాజు వచ్చి సర్పంబు వైచుట
యుం దాను శపించుటయును వినిపించిన, నమ్ముని తన దివ్యజ్ఞా
నంబున నమ్మానవేంద్రుండు పరీక్షిన్నరేంద్రుం డని యెఱింగి కొడుకు
వలన సంతసింపక యిట్లనియె. ||481||

క. "బెట్టిదమగు శాపమునకు
దట్టపు ద్రోహంబు గాదు ధరణీకాంతుం
గట్టా! యేల శపించితి
పట్టీ! తక్షకవిషాగ్ని పాలగు మనుచున్. ||482||

ఆ. తల్లి కడుపులోన దగ్ధుడై క్రమ్మఱఁ
గమలనాభు కరుణఁ గలిగినాఁడు;
బలిమి గలిగి ప్రజలఁ బాలించుచున్నాడు

దిట్టవడుగ రాజుఁ దిట్టఁ దగునె? ||483||

ఉ. కాపరి లేని గొఱ్ఱియల కైవడిఁ గంటక చోర కోటిచే
నేపఱి యున్నదీ భువన మీశుఁడు గృష్ణుఁడు లేమి నిట్టిచో
భూపరిపాలనంబు సమబుద్ధి నితం డొనరింపఁ జెల్లరే!
యీ పరిపాటి ద్రోహమున కిట్లు శపింపఁగ నేల? బాలకా! ||484||

సీ. పాపంబు నీచేతఁబ్రాపించె మన; కింక
రాజు నశించిన రాజ్యమందు
బలవంతుఁ డగువాఁడు బలహీను పశు దార
హయ సువర్ణాదుల నపహరించు;
జార చోరాదులు సంచరింతురు; ప్రజ
కన్యోన్య కలహంబు లతిశయిల్లు;
వైదికంబై యున్న వర్ణాశ్రమాచార
ధర్మ మించుక లేక తప్పిపోవు;
ఆ. నంతమీఁద లోకు లర్థకామంబులఁ
దగిలి సంచరింప ధరణి నెల్ల
వర్ణసంకరములు వచ్చును మర్కట
సారమేయ కులము మేరఁబుత్ర! ||485||

ఉ. భారతవంశజుం బరమభాగవతున్ హయమేధయాజి నా
చారపరున్ మహానయవిశారదు రాజ కులైకభూషణున్
నీరము గోరి నేఁడు మన నేలకు వచ్చిన యర్థి భక్తి స
త్కారము సేసి పంపఁ జనుఁ గాక శపింపఁగ నీకు ధర్మమే? ||486||

క. భూపతికి నిరపరాధమ
శాపము దా నిచ్చె బుద్ధి చాపలమున మా
పాపఁడు వీఁ డొనరించిన
పాపము దొలఁగింపు కృష్ణ! పరమేశ! హరీ! ||487||

క. పొడిచినఁ దిట్టినఁ గొట్టినఁ
బడుచుందురు గాని పరమభాగవతులు దా
రొడఁబడరు మాఱు సేయఁగఁ
గొడుకా విభుఁ డెగ్గు సేయఁ గోరఁడు నీకున్. ||488||

క. చెలఁగరు కలఁగరు సాధులు
మిళితములయి పరులవలన మేలుం గీడున్
నెలకొనిన నైన నాత్మకు
నొలయవు సుఖదుఃఖచయము లుగ్రము లగుచున్. ||489||

వ. అని యిట్లు శమీకమహామునీంద్రుండు గ్రమ్మఱింప శక్తి లేని కొడుకు
సేసిన పాపంబునకు సంతాపంబు నొంది, తన శిష్యు నొక ముని
కుమారునిం బిలిచి, యేతద్వృత్తాంతం బంతయు రాజున కెఱింగించి
రమ్మని పంచె నంత నా యభిమన్యుపుత్రుండు శమీకముని శిష్యుని
వలన శాపవృత్తాంతంబు విని, కామక్రోధాది విషయాసక్తుండగు తన

కుం దక్షకవిషాగ్ని విరక్తి బీజం బగు ననుచుఁ గరినగరంబునకుం జని
యేకాంతంబున. ॥490॥

ఉ. "ఏటికి వేఁట వోయితి మునీంద్రుఁడు గాఢసమాధి నుండఁగా
నేటికిఁ దద్భుజాగ్రమున నేసితి సర్పశవంబుఁ దెచ్చి? నేఁ
డేటికిఁ బాపసాహసము లీ క్రియఁ జేసితి? దైవయోగమున్
దాఁటఁగ రాదు వేగిరమ తథ్యము గీడు జనించు ఘోరమై. ॥491॥

ఉ. పాము విషాగ్నికీలలను బ్రాణము లేగిఁన నేఁగుఁగాక, యీ
భూమియు రాజ్యభోగములుఁ బోయిన నిప్పుడ పోవుఁగాక, సౌ
దామనిఁ బోలు జీవనము దథ్యముగాఁ దలపోసి యింక నే
నేమని మాఱు దిట్టుదు మునీంద్రకుమారకు దుర్నివారకున్. ॥492॥

ఆ. రాజ ననుచుఁ బోయి రాజ్యగర్వంబున
వనముకొఱకు వారి వనము సొచ్చి
దందశూక శవముఁ దండ్రిపై వైచినఁ
బొలియఁ దిట్ట కేల పోవు సుతుఁడు? ॥493॥

క. గోవులకును బ్రాహ్మణులకు
దేవతలకు నెల్ల ప్రొద్దుఁ దెంపునఁ గీడుం
గావించు పాపమానస
మే విధమునఁ బుట్టకుండ, నే వారింతున్," ॥494॥

వ. అని వితర్కించె. ॥495॥

క. దామోదరపదభక్తిం
గామాదుల గెల్చినాఁడు గావునఁ గరుణన్
భూమీశుఁ డలుగఁ డయ్యెను
సామర్థ్యము గలిగి దోషసంగిన్ శృంగిన్. ॥496॥

వ. అంత మునికుమారుండు శపించిన వృత్తాంతంబు దక్షకుండు విని
యెడరు వేచియుండె; నిటఁ దక్షకవ్యాళవిషానలజ్వాలాజాలంబునం
దనకు సప్తమ దినంబున మరణం బని యెఱింగిన వాఁడు గావున
భూపాలుండు భూలోకస్వర్గలోకభోగంబులు హేయంబులని తలంచి
రాజ్యంబు విసర్జించి నిరశన దీక్షాకరణంబు సంకల్పించుకొని. ॥497॥

38 పరీక్షిత్తుని ప్రాయోపవేశంబు

మ. తులసీసంయుతదైత్యజిత్పదరజస్తోమంబుకంటెన్ మహో
జ్జ్వలమై దిక్పతిసంఘసంయుతజగత్సౌభాగ్యసంధాయియై
కలిదోషావళి నెల్లఁన బాపు దివిషద్గంగాప్రవాహంబు లో
పలికిం బోయి మరిష్యమాణుఁ డగుచుం బ్రాయోపవేశంబునన్. ॥498॥

క. చిత్తము గోవిందపదా
యత్తముఁ గావించి మౌనియై తనలో నే
తత్తఱము లేక భూవర

సత్తముఁడు వసించె ముక్తసంగత్వమునన్. ||499||

వ. ఇట్లు పాండవపౌత్రుండు ముకుంద చరణారవింద వందనానంద
కందాయమాన మానసుండై విష్ణుపదీతీర్థంబున బ్రాయోపవేశంబున
నుండుట విని సకలలోక పావనమూర్తులు మహానుభావులు
నగుచు దీర్థంబులకుం దీర్థత్వంబు లొసంగ సమర్థులైన యత్రి, విశ్వా
మిత్ర, మైత్రేయ, భృగు, వసిష్ఠ, పరాశర, చ్యవన, భరద్వాజ, పర
శురామ, దేవల, గౌతమ, కశ్యప, కణ్వ, కలశసంభవ, వ్యాస, ప
ర్వత, నారద ప్రముఖులైన బ్రహ్మర్షి, దేవర్షి, రాజర్షిపుంగవులును
కాండర్షులయిన యరుణాదులును మఱియు నానాగోత్రసంజాతు
లైన మునులును శిష్య ప్రశిష్య సమేతులై చనుదెంచిన వారలకుఁ
బ్రత్యుత్థానంబు సేసి, పూజించి, దండప్రణామంబు లాచరించి,
కూర్చుండ నియోగించి. ||500||

క. క్రమ్మఱ నమ్మునివిభులకు
నమ్మనుజేంద్రుండు మ్రొక్కి హర్షాశ్రుతతుల్
గ్రమ్మఁగ ముకుళితకరుఁడై
సమ్మతముగఁ జెప్పె నాత్మ సంచారంబున్. ||501||

ఉ. "ఓపిక లేక చచ్చిన మహోరగముం గొని వచ్చి కోపినై
తాపసు మూపుపై నిడిన దారుణచిత్తుఁడ; మత్తుఁడన్ మహా
పాపుఁడ మీరు పాపతృణపావకు; లుత్తము లయ్యలార! నా
పాపము వాయు మార్గముఁ గృపావరులార! విధించి చెప్పరే. ||502||

ఉ. భూసురపాదరేణవులు పుణ్యులఁజేయు నరేంద్రులన్ ధరి
త్రీసురులార! మీచరణరేణుకణంబులు మేను సోఁక నా
చేసిన పాపమంతయు నశించెగ్కృతార్థుఁడనైతినెద్ది యేఁ
జేసిన ముక్తి పద్ధతికిఁజెచ్చెరఁబోవఁగఁవచ్చుఁజెప్పరే. ||503||

క. భీకరతర సంసార
వ్యాకులతన్ విసిగి దేహ వర్జన గతి నా
లోకించు నాకుఁ దక్షక
కాకోదరవిషము ముక్తికారణ మయ్యెన్. ||504||

క. ఏపారు నహంకార
వ్యాపారము లందు మునిఁగి వర్తింపంగా
నాపాలిటి హరి భూసుర
శాపవ్యాజమున ముక్తసంగుం జేసెన్. ||505||

మ. ఉరుగాధీశువిషానలంబునకు మే నొప్పింతు శంకింప నీ
శ్వరసంకల్పము నేఁడు మానదు; భవిష్యజ్జన్మంబులన్
హరి చింతారతియున్ హరిప్రణుతి భాషాకర్ణ నాసక్తియున్
హరిపాదాంబుజ సేవయుం గలుగ మీ రర్థిం బ్రసాదింపరే? ||506||

క. చూడుఁడు నా కల్యాణము
పాడుఁడు గోవిందుమీఁది పాటలు దయతో

నాడుఁడు హరిభక్తులకథ
లే డహముల లోన ముక్తి కేఁగఁగ నిచటన్. ॥507॥

క. అమ్మా! నినుఁ జూచిన నరుఁ
బొమ్మా యని ముక్తి కడకుఁ బుత్తు వఁట కృపన్
లెమ్మా నీ రూపముతో
రమ్మా నా కెదుర గంగా! రమ్యతరంగా!" ॥508॥

వ. అని తనకు మీఁద నయ్యెడి జన్మాంతరంబు లందును హరిపాదభక్తి సౌజన్యంబులు సంధిల్లుంగాత మని గంగాతరంగిణీదక్షిణకూలంబు నం బూర్వాగ్ర దర్భాసనంబున నుత్తరాభిముఖుండై, యుపవేశించి జనమేజయు రప్పించి, రాజ్యభారంబు సమర్పించి, యత్నంబు సంసార బంధంబునకుం దప్పించి, చిత్తంబు హరికి నొప్పించి, పర మ భాగవతుండైన పాండవపౌత్రుండు ప్రాయోపవిష్టుండై యున్న సమయంబున. ॥509॥

క. ఒత్తిలి పొగడుచు సురలు వి
యత్తలముననుండి మెచ్చి యలరుల వానల్
మొత్తములై కురిసిరి నృప!
సత్తముపై భూరి భేరి శబ్దంబులతోన్. ॥510॥

వ. ఆ సమయంబున సభాసీనులయిన ఋషులిట్లనిరి. ॥511॥

మ. "క్షితినాథోత్తమ. నీ చరిత్రము మహాచిత్రంబు మీ తాత లు
గ్ర తపోధన్యులు విష్ణుపార్శ్వపదవిం గామించి రాజన్యశో
భిత కోటీర మణి ప్రభాన్విత మహాపీఠంబు వర్జించి రు
న్నతులై నీవు మహోన్నతుండవు గదా నారాయణధ్యాయివై. ॥512॥

మ. వసుధాధీశ్వర! నీవు మర్త్య తనువున్ వర్జించి నిశ్శోకమై
వ్యసనచ్ఛేదకమై రజోరహితమై వర్తించు లోకంబు స
ర్వసమత్వంబునఁ జేరునంతకు భవద్వాక్యంబులన్ వించు నే
దెసకుం బోవక చూచుచుండెదము నీ దివ్యప్రభావంబులన్." ॥513॥

వ. అని యిట్లు పక్షపాత శూన్యంబులును మహనీయ మాధుర్య గాంభీర్య సౌజన్య ధుర్యంబులునునైన భాషణంబు లాడుచు మూఁడులోకంబులకు నవ్వలిదైన సత్యలోకంబునందు మూర్తిమంతం బులై నెగడుచున్న నిగమంబుల చందంబునం దేజరిల్లుచున్న ఋషులం జూచి భూవరుండు నారాయణకథాశ్రవణ కుతూహలుం డయి నమస్కరించి యిట్లనియె. ॥514॥

క. "ఏడు దినంబుల ముక్తిం
గూడఁగ నేరీతి వచ్చు గురు సంసార
క్రీడన మే క్రియ నెడతెగుఁ,
జూడుఁడు మాతండ్రులార! శ్రుతివచనములన్. ॥515॥

శా. ప్రాప్తానందులు బ్రహ్మబోధన కళాపారీణు లాత్మప్రభా

లుప్తాజ్ఞానులు మీర లార్యులు దయాళుత్వాభిరాముల్ మనో
గుప్తంబుల్ సకలార్థజాలములు మీకుం గానవచ్చుం గదా?
సప్తాహంబుల ముక్తి కేఁగెడు గతిం జర్చించి భాషింపరే.” ||516||

వ. అని యుత్తరానందనుం డాడిన వచనంబులకు మును లందఱుఁ
బ్రత్యుత్తరంబు విమర్శించు నెడ దైవయోగంబున. ||517||

39 శుకముని యాగమనంబు

సీ. ప్రతినిమేషము బరబ్రహ్మంబు నీక్షించి
మదిఁ జొక్కి వెలుపల మఱచువాఁడు;
కమలంబుమీఁది భృంగముల కైవడి మోము
పై నెఱపిన కేశపటలివాఁడు;
గిఱివ్రాసి మాయ నంగీకరించని భంగి
వసనంబుఁ గట్టక వచ్చువాఁడు;
సంగిగాఁ డని వెంటఁ జాటు భూతములు నా
బాలుర హాస శబ్దములవాఁడు;
తే. మహిత పద జాను జంఘోరు మధ్య హస్త
బాహు వక్షోగళానన ఫాల కర్ణ
నాసికా గండ మస్తక నయన యుగళుఁ
డైన యవధూతమూర్తి వాఁ డరుగుదెంచె. ||518||

ఉ. ఈరని లోకులం గినిసి యెగ్గులు వల్కనివాఁడు గోరికల్
గోరనివాఁడు గూటువలఁ గూడనివాఁడు వృథా ప్రపంచముం
జేరనివాఁడు దైవగతిఁ జేరిన లాభముఁ జూచి తుష్టుఁడై
నేరనివాని చందమున నేర్పులు సూపెడువాఁడు వెండియున్. ||519||

ఆ. అమ్మహాత్ము షోడశాబ్ద వయోరూప
గమన గుణ విలాస కౌశలములు
ముక్తికాంత సూచి మోహిత యగునన
నితర కాంత లెల్ల నేమి సెప్ప. ||520||

ఆ. వెఱ్ఱితనము మాని విజ్ఞానమూర్తియై
బ్రహ్మభావమునను బర్యటింప
వెఱ్ఱి యంచు శుకుని వెంట నేతెంతురు
వెలఁదు లర్భకులును వెఱ్ఱు లగుచు. ||521||

వ. ఇట్లు వ్యాసనందనుండైన శుకుం డరుగుదెంచిన నందలి మునీం
ద్రు లమ్మహానుభావుని ప్రభావంబు లెఱుంగుదురు గావున నిజాస
నంబులు డిగ్గి ప్రత్యుత్థానంబు సేసిరి పాండవపౌత్రుండు నా యోగి
జనశిఖామణికి నతిథి సత్కారంబులు గావించి దండప్రణామంబు
సేసి పూజించె; మఱియు గ్రహ నక్షత్ర తారకా మధ్యంబునం దేజరిల్లు
రాకాసుధాకరుండునుంబోలె బ్రహ్మర్షి దేవర్షి రాజర్షి మధ్యంబున
గూర్చుండి విరాజమానుండైన శుకయోగీంద్రుం గనుంగొని. ||522||

ఉ. ఫాలము నేలమోపి భయభక్తులతోడ నమస్కరించి, భూ
పాలకులోత్తముండు గరపద్మములన్ ముకుళించి, "నేఁడు నా
పాలిటి భాగ్య మెట్టిదియొ పావనమూర్తివి పుణ్యకీర్తి వీ
వేళకు నీవు వచ్చితి వివేకవిభూషణ! దివ్యభాషణా! ||523||

మ. అవధూతోత్తమ! మంటి, నేఁడు నిను డాయం గంటి, నీవంటి వి
ప్రవరుం బేర్కొను నంతటన్ భసిత మౌఁ బాపంబు నా బోటికిన్
భవదాలోకన భాషణార్చన పద ప్రక్షాళన స్పర్శనా
ది విధానంబుల ముక్తి చేపడుట చింతింపంగ నాశ్చర్యమే? ||524||

క. హరిచేతను దనుజేంద్రులు
ధరఁ ద్రుంగెడు భంగి నీ పాదస్పర్శముచే
గురుపాతకసంఘంబులు
పొరిమాలుఁ గదయ్య యోగిభూషణ! వింటే. ||525||

మ. ఎలమిన్ మేనమఱందియై సచివుఁడై యే మేటి మాతాతలన్
బలిమిం గాచి సముద్ర ముద్రిత ధరం బట్టంబుఁ గట్టించె న
య్యలఘుం డీశుఁడు చక్రి రక్షకుఁడు గాకన్యుల్ విపద్రక్షకుల్
గలరే వేఁడెద భక్తి నా గుణనిధిం గారుణ్యవారాన్నిధిన్ ||526||

40 శుకునిమోక్షోపాయంబడుగట

సీ. అవ్యక్తమార్గుండవైన నీ దర్శన
మాఱడి పోనేర దభిమతార్థ
సిద్ధి గావించుట సిద్ధంబు నే డెల్లి
దేహంబు వర్జించు దేహధారి
కేమి చింతించిన నేమి జపించిన
నేమి గావించిన నేమి వినిన
నేమి సేవించిన నెన్నఁడు సంసార
పద్ధతిఁ బాసిన పదవి గలుగు
తే. నుండు మనరాదు గురుఁడవు యోగివిభుఁడ
వావుఁ బిదికిన తడ వెంత యంత సేపు
గాని యొక దెస నుండవు కరుణతోడఁ
జెప్పవే తండ్రి! ముక్తికిఁ జేరు తెరువు." ||527||

వ. అని పరీక్షిన్నరేంద్రుండు బాదరాయణి నడిగె నని చెప్పి. ||528||

41 పూర్ణి

క. రాజీవపత్రలోచన!
రాజేంద్ర కిరీట ఘటిత రత్న మరీచి
బ్రాజితపాదాంభోరుహ!
భూజనమందార! నిత్యపుణ్యవిచారా! ||529||

మా. అనుపమగుణహారా! హన్యమా నారివీరా!
జన వినుతవిహారా! జానకీ చిత్త చోరా!

దనుజ ఘన సమీరా! దానవశ్రీ విదారా!
ఘన కలుష కఠోరా! కంది గర్వాపహారా! ॥530॥

గ. ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితా విచిత్ర కేసనమంత్రి పుత్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్యప్రణీతంబైన శ్రీమహాభాగవతంబను మహాపురాణంబు నందు నైమిశారణ్యవర్ణనంబును, శౌనకాదుల ప్రశ్నంబును, సూతుండు నారాయణకథాసూచనంబు సేయుటయు, వ్యాసచింతయు, నారదాగమనంబును, నారదుని పూర్వకల్ప వృత్తాంతంబును, బుత్రశోకాతురయైన ద్రుపదరాజనందన కర్జునుండ శ్వత్థామం దెచ్చి, యొప్పగించి గర్వపరిహారంబు సేయించి, విడిపించుటయు, భీష్మనిర్యాణంబును, ధర్మనందను రాజ్యాభిషేకంబును, గోవిందుని ద్వారకాగమనంబును, విరాటకన్యకాగర్భవిద్యమానుండైన యర్భకు నశ్వత్థామ బాణానలంబు వలనం బాపి విష్ణుండు రక్షించుటయుఁ బరీక్షిజ్జన్మంబును, గాంధారీ ధృతరాష్ట్ర విదురుల నిర్గమంబును, నారదుండు ధర్మజునకు గాలసూచనంబు సేయుటయుఁ, గృష్ణ నిర్యాణంబు విని పాండవులు మహాపథంబునం జనుటయు, నభిమన్యుపుత్రుండు దిగ్విజయంబు సేయుచు శూద్రరాజ లక్షణ లక్షితుండగు కలిగర్వంబు సర్వంబు మాపి గోవృషాకారంబుల నున్న ధరణీ ధర్మదేవతలనుద్ధరించుటయు, శృంగిశాపభీతుండై యుత్తరానందనుండు గంగాతీరంబునం బ్రాయోపవేశంబున నుండి శుకసందర్శనంబు సేసి మోక్షోపాయం బడుగటయు నను కథలు గల ప్రథమ స్కంధము సంపూర్ణము. ॥531॥

ద్వితీయ స్కంధము

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీమద్భక్త చకోరక
సోమ! వివేకాభిరామ! సురవినుత గుణ
స్తోమ! నిరలంకృతాసుర
రామా సీమంతసీమ! రాఘవరామా! ‖1‖

వ. మహనీయ గుణగరిష్ఠులగు నమ్ముని శ్రేష్ఠులకు నిఖిల పురాణ
వ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండైన సూతుం డిట్లనియె; నట్లు పరీక్షిన్న
రేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. ‖2‖

2 శుకుని సంభాషణ

సీ. "క్షితిపతి! నీ ప్రశ్న సిద్ధంబు మంచిది
యాత్మవేత్తలు మెత్తు రఖిలశుభద
మాకర్ణనీయంబు లయుతసంఖ్యలు గల
వందు ముఖ్యం బిది యఖిల వరము
గృహములలోపల గృహమేధులగు నరు
లాత్మతత్త్వము లేశమైన నెఱుఁగ
రంగనారతుల నిద్రాసక్తిఁ జను రాత్రి
పోవుఁ గుటుంబార్థబుద్ధి నహము
ఆ. పశు కళత్ర పుత్ర బాంధవ దేహాది
సంఘ మెల్లఁ దమకు సత్య మనుచుఁ
గాఁపురములు సేసి కడపటఁ జత్తురు
కనియుఁ గాన రంత్యకాలసరణి. ‖3‖

క. కావున సర్వాత్మకుఁడు మ
హావిభవుఁడు విష్ణుఁ డీశుఁ డాకర్ణింపన్
సేవింపను వర్ణింపను
భావింపను భావ్యుఁ డభవభాజికి నధిపా! ‖4‖

ఆ. జనుల కెల్ల శుభము సాంఖ్య యోగము; దాని
వలన ధర్మనిష్ఠవలన నయిన
నంత్యకాలమందు హరిచింత సేయుట
పుట్టువులకు ఫలము భూవరేంద్ర! ‖5‖

తే. అరసి నిర్గుణబ్రహ్మంబు నాశ్రయించి
విధినిషేధ నివృత్తి సద్విమలమతులు
సేయుచుందురు హరిగుణచింతనములు
మానసంబుల నెప్రొద్దు మానవేంద్ర! ‖6‖

3 భాగవతపురాణ వైభవంబు

సీ. ద్వైపాయనుఁడు నాదు తండ్రి, ద్వాపరవేళ
బ్రహ్మసమ్మితమైన భాగవతముఁ
బఠనంబు జేయించె; బ్రహ్మతత్పరుఁడనై
యుత్తమ శ్లోకలీలోత్సవమున
నాకృష్ట చిత్తుండనై పఠించితి; నీవు
హరి పాద భక్తుఁడ వగుటఁ జేసి
యెఱిఁగింతు వినవయ్య; యీ భాగవతమున
విష్ణుసేవాబుద్ధి విస్తరిల్లు;
ఆ. మోక్షకామునకును మోక్షంబు సిద్ధించు
భవభయంబు లెల్లఁ బాసిపోవు;
యోగిసంఘమునకు నుత్తమవ్రతములు
వాసుదేవనామవర్ణనములు. ॥7॥

త. హరినెఱుంగక యింటిలో బహుహాయనంబులు మత్తుఁడై
పొరలుచుండెడి వెఱ్ఱి ముక్తికిఁ బోవనేర్చునే? వాఁడు సం
సరణముం బెడఁబాయఁ డెన్నఁడు; సత్య మా హరినామ సం
స్మరణ మొక్క ముహూర్తమాత్రము చాలు ముక్తిదమౌ నృపా! ॥8॥

4 ఖట్వాంగు మోక్ష ప్రకారంబు

సీ. కౌరవేశ్వర! తొల్లి ఖట్వాంగుఁడను విభుం
డిలనేడు దీవులనేలుచుండి
శక్రాది దివిజులు సంగ్రామభూముల
నుగ్రదానవులకు నోడి వచ్చి
తమకుఁ దో డడిగిన ధరనుండి దివి కేఁగి
దానవవిభుల నందఱ వధింప
వర మిత్తు మనుచు దేవతలు సంభాషింప
"జీవితకాలంబు జెప్పుఁ డిదియ
ఆ. వరము నాకు నొండు వరమొల్ల" ననవుడు
"నాయు వొక ముహూర్తమంత తడవు
గల" దటంచుఁ బలుక గగనయానమున న
మ్మానవేశ్వరుండు మహికి వచ్చి. ॥9॥

క. గిరులంబోలెడి కరులను,
హరులం, దన ప్రాణదయితలై మనియెడి సుం
దరులను, హితవరులను, బుధ
వరులను వర్జించి గాఢవైరాగ్యమునన్. ॥10॥

క. గోవిందనామకీర్తనఁ
గావించి భయంబు దక్కి ఖట్వాంగ ధరి
త్రీవిభుఁడు సూర గొనియెను
గైవల్యముఁ దొల్లి రెండు గడియలలోనన్. ॥11॥

5 ధారణా యోగ విషయంబు

వ. వినుము; నీకు నేడు దివసంబులకుం గాని జీవితాంతంబు గాదు; తావత్కాలంబునకుం బారలౌకిక సాధనభూతం బగు పరమకల్యాణంబు సంపాదింపవచ్చు, నంత్యకాలంబు డగ్గఱినన్ బెగ్గడిలక దేహి దేహ పుత్ర కళత్రాది సందోహంబువలని మోహసాలంబు నిష్కామకరవాలంబున నిర్మూలనంబు సేసి గేహంబు వెడలి పుణ్యతీర్థజలావగాహంబు సేయుచు నేకాంత శుచిప్రదేశంబున విధివత్ప్రకారంబునం గుశాజిన చేలంబులతోడం గల్పితాసనుండై మానసంబున నిఖిల జగత్పవిత్రీకరణ సమర్థం బై యకా రాది త్రివర్ణ కలితంబై బ్రహ్మబీజంబయిన ప్రణవంబు సంస్మరించుచు వాయువుల జయించి విషయంబుల వెంటనంటి పాఱెడి యింద్రియంబుల బుద్ధిసారథి యై మనోనామకంబు లైన పగ్గంబుల బిగ్గఁ బట్టి మ్రొగ్గం దిగిచి దట్టంబులైన కర్మ ఘట్టంబుల నిట్టట్టు మెట్టెడి మనంబును శేముషీ బలంబున నిరోధించి భగవ దాకారంబు తోడ బంధించి నిర్విషయంబైన మనంబున భగవత్పాదాద్యవయవంబులం గ్రమంబున ధ్యానంబు సేయుచు రజస్తమోగుణంబులచేత నాక్షిప్తంబును విమూఢంబునగు చిత్తంబునం దద్గుణంబులవలన నయ్యెడి మలంబులం ధారణావశంబునం బోనడిచి నిర్మలచిత్తంబునంబరమంబైన విష్ణుపదంబునకుంజను ధారణానియమంబు గలుగ సుఖాత్మకం బగు విషయంబు నవలోకించు యోగికి భక్తిలక్షణంబైన యోగాశ్రయంబున వేగంబ మోక్షంబు సిద్ధించు" ననిన యోగీంద్రునకు నరేంద్రుం డిట్లనియె. ||12||

క. "ధారణ యే క్రియ నిలుచును?
ధారణకే రూప? మెద్ది ధారణ యనఁగా?
ధారణ పురుషు మనోమల
మేరీతి హరించు? నాకునెఱిఁగింపఁగదే." ||13||

వ. అనిన విని రాజునకు నవధూత విభుం డిట్లనియె. ||14||

ఆ. "పవనములు జయించి పరిహృతసంగుఁడై
యింద్రియముల గర్వమెల్ల మాపి
హరి విశాలరూపమందుఁ జిత్తముఁ జేర్చి
నిలుపవలయు బుద్ధి నెఱపి బుధుఁడు. ||15||

6 విరాట్స్వరూపము తెలుపుట

వ. వినుము; భగవంతుండైన హరి విరాడ్విగ్రహంబు నందు భూత భవిష్యద్వర్తమానం బైన విశ్వంబు విలోక్యమానం బగు ధరణీసలిల తేజస్సమీరణ గగనాహంకార మహత్తత్త్వంబు లనియెడి సప్తావరణంబుల చేత నావృతం బగు మహాండకోశం బైన శరీరంబు నందు ధారణాశ్రయంబయిన వైరాజపురుషుండు దేజరిల్లు; నమ్మహాత్మునికిఁ బాదమూలంబు పాతాళంబు; పార్ష్ణి భాగ పాదాగ్ర భాగంబులు రసాతలంబు; గుల్ఫంబులు మహాతలంబు; జంఘలు

తలాతలంబు; జానుద్వయంబు సుతలం; బూరువులు వితలాతలంబు; జఘనంబు మహీతలంబు; నాభీవివరంబు నభస్థ్సలంబు; వక్షంబు గ్రహతారకా ముఖ జ్యోతిస్సమూహ సమేతం బగు నక్షత్రలోకంబు; గ్రీవంబు మహర్లోకంబు; ముఖంబు జనలోకంబు; లలాటంబు తపోలోకంబు; శీర్షంబు సత్యలోకంబు; బాహుదండంబు లింద్రాదులు; గర్ణంబులు దిశలు; శ్రవణేంద్రియంబు శబ్దంబు; నాసాపుటంబు లశ్వనీదేవతలు; ఘ్రాణేంద్రియంబు గంధంబు; వదనంబు వహ్ని; నేత్రంబు లంతరిక్షంబు; చక్షురింద్రియంబు సూర్యుండు; రేయింబగళ్ళు ఱెప్పలు; భ్రూయుగ్మ విజృంభణంబు బ్రహ్మపదంబు; తాలువులు జలంబు; జిహ్వేంద్రియంబు రసంబు; భాషణంబులు సకల వేదంబులు; దంష్ట్రలు దండధరుండు; దంతంబులు పుత్రాది స్నేహకళలు; నగవులు జనోన్మాద కరంబు లయిన మాయావిశేషంబులు; కటాక్షంబుల నంత సర్గంబులు; పెదవులు వ్రీడాలోభంబులు; స్తనంబులు ధర్మంబులు; వె న్నధర్మమార్గంబు; మేఢ్రంబు ప్రజాపతి; వృషణంబులు మిత్రావరుణులు; జఠరంబు సముద్రంబులు; శల్య సంఘంబులు గిరులు; నాడీనివహంబులు నదులు; తనూరుహంబులు తరువులు; నిశ్వాసంబులు వాయువులు; ప్రాయంబు నిరవధికంబయిన కాలంబు; కర్మంబులు నానావిధజంతునివహ సంవృత సంసరణంబులు; శిరోజంబులు మేఘంబులు; కట్టు పుట్టంబులు సంధ్యలు; హృదయంబు ప్రధానంబు; సర్వవికారంబులకు నాశ్రయంబైన మనంబు చంద్రుండు; చిత్తంబు మహత్తత్త్వం; బహంకారంబు రుద్రుండు; నఖంబు లశ్వాశ్వత ర్యుష్ట్రగజంబులు; కటిప్రదేశంబు పశుమృగాదులు; విచిత్రంబులైన యాలాప నైపుణ్యంబులు పక్షులు; బుద్ధి మనువు; నివాసంబు పురుషుండు; షడ్జాదులైన స్వరవిశేషంబులు గంధర్వ విద్యాధర చారణాప్సర స్సమూహంబులు; స్మృతి ప్రహ్లాదుండు; వీర్యంబు దైత్య దానవానీకంబై యుండు; మఱియు న మ్మహావిభునకు ముఖంబు బ్రాహ్మణులును, భుజంబులు క్షత్రియులును, నూరులు వైశ్యులును, జరణంబులు శూద్రులును, నామంబులు నానా విధంబులయిన వసురుద్రాది దేవతాభి ధానంబులును; ద్రవ్యంబులు హవిర్భాగంబులును; కర్మంబులు యజ్ఞప్రయోగంబులు ననగు; నిట్టి సర్వమయుండైన పరమేశ్వరుని విగ్రహంబు ముముక్షువయినవాడు మనంబున ననుసంధానంబు సేయవలయు నని వక్కాణించి" వెండియు నిట్లనియె. ||16||

క. "హరిమయము విశ్వ మంతయు,
హరి విశ్వమయుండు, సంశయము పనిలే దా
హరిమయము గాని ద్రవ్యము
పరమాణువు లేదు వంశపావన; వింటే. ||17||

సీ. కలలోన జీవుండు కౌతూహలంబునఁ
బెక్కు దేహంబులఁ బేరువడసి
యింద్రియంబుల వెంట నెల్లవృత్తంబులు
నీక్షించి మఱి తన్ను నెఱుఁగు కరణి

నఖిలాంతరాత్మకుఁడగు పరమేశ్వరుఁ
డఖిల జీవుల హృదయముల నుండి
బుద్ధి వృత్తుల నెల్ల బోద్ధ యై వీక్షించు
బద్ధుండు గాఁడు ప్రాభవము వలన
తే. సత్యుఁ డానంద బహుళ విజ్ఞానమూర్తి
యతని సేవింప నగుఁగాక, యన్యసేవఁ
గలుగనేరవు కైవల్య గౌరవములు
పాయ దెన్నఁడు సంసారబంధ మధిప! ॥18॥

మ. బహు వర్షంబులు బ్రహ్మ తొల్లి జగ ముత్పాదింప విన్నాణి గా
క హరి ప్రార్థన ధారణా వశమునం గాదే; యమోఘోల్లస
న్మహనీయోజ్వల బుద్ధియై భువననిర్మాణ ప్రభావంబుతో
విహరించెన్ నరనాథ! జంతునివహావిర్భావనిర్ణేతయై. ॥19॥

7 తాపసుని జీవయాత్ర

వ. విను; మూఁఢుండు శబ్దమయవేదమార్గంబైన కర్మఫల బోధన
ప్రకారంబున వ్యర్థంబులైన స్వర్గాది నానాలోక సుఖంబుల నిచ్ఛ
గించుచు మాయామయ మార్గంబున వాసనా మూలంబున
నిద్రించువాఁడు గలలు గను తెఱంగునం బరిభ్రమించుచు నిరవద్య
సుఖలాభంబుం జెందఁడు; తన్నిమిత్తంబున విద్వాంసుండు నామ
మాత్రసారంబు లగు భోగ్యంబులలోననెంతటట దేహనిర్వహణంబు
సిద్ధించు, నంతియ కైకొనుచు నప్రమత్తుండై సంసారంబు సుఖం
బని నిశ్చయింపక యుండు మార్గంబున సిద్ధి గల దని చూచి
పరిభ్రమణంబు సేయుచుండు. ॥20॥

సీ. కమనీయభూమిభాగములు లేకున్నవే;
పడియుండుటకు దూదిపఱుపు లేల?
సహజంబులగు కరాంజలులు లేకున్నవే;
భోజనభాజనపుంజ మేల?
వల్కలాజినకుశావళులు లేకున్నవే;
కట్ట దుకూల సంఘంబు లేల?
కొనకొని వసియింప గుహలు లేకున్నవే;
ప్రసాదసౌధాది పటల మేల?
తే. ఫలరసాదులు గురియవే పాదపములు;
స్వాదుజలముల నుండవే సకల నదులు;
పొసఁగ బిక్షము వెట్టరే పుణ్యసతులు;
ధనమదాంధుల కొలువేల తాపసులకు? ॥21॥

క. రక్షకులు లేనివారల
రక్షించెద ననుచుఁ జక్రి రాజై యుండన్
రక్షింపు మనుచు నొక నరు
నక్షము బ్రార్థింపనేల యాత్మజ్ఞులకున్? ॥22॥

వ. అని యిట్లు స్వతస్సిద్ధుండును, నాత్మయుఁ, బ్రియుండును,

నిత్యుండును, సత్యుండును, భగవంతుండును, నైన వాసుదేవుని
భజించి తదీయ సేవానుభవానందంబున సంసా రహేతువగు
నవిద్యవలన బుద్ధిమంతుండు విడువబడుం గావున. ॥23॥

మ. హరిఁ జింతింపక మత్తుఁడై విషయ చింతాయత్తుఁడై చిక్కి వా
సరముల్ ద్రోసెడువాఁడు కింకరగదాసంతాడితోరస్కుఁడై
ధరణీశోత్తమ! దండభృన్నివసనద్వారోపకంఠోగ్ర వై
తరణీవహ్నిశిఖాపరంపరలచే దగ్ధుండు గాకుండునే? ॥24॥

క. మొత్తుదురు గదల, మంటల
కెత్తుదు రడ్డంబు, దేహమింతింతలుగా
నొత్తుదు, రసిపత్రికలను
హత్తుదురు కృతాంతభటులు హరివిరహితులన్. ॥25॥

వ. మఱియు హరి చరణ కమలగంధ రసాస్వాదనం బెఱుంగని వారలు
నిజకర్మబంధంబుల దండధర మందిర ద్వార దేహళీ సమీప జా
జ్వాల్యమాన వైతరణీ తరంగిణీ దహనదారుణ జ్వాలాజాల దంద
హ్యమానదేహులంగూడి శిఖిశిఖావగాహంబుల నొందుచుండు
దురు; మఱియు విజ్ఞానసంపన్నులై మను ప్రసన్నులు మాయా
పన్నులు గాక విన్నాణంబునం దమతమ హృదయాంతరాళం
బులం బ్రాదేశమాత్ర దివ్యదేహుండును, దిగిభరాజశుండాదండ
సంకాశ దీర్ఘ చతుర్బాహుండును, కందర్పకోటి సమాన సుంద
రుండును, ధృతమందరుండును, రాకావిరాజమాన రాజమండల
సన్నిభ వదనుండును, సౌభాగ్యసదనుండును, బ్రభాతకాల భా
సమాన భాస్కరబింబ ప్రతిమానవిరాజిత పద్మరాగరత్న రాజీవి
రాజమాన కిరీట కుండలుండును, శ్రీవత్సలక్షణ లక్షిత వక్షోమం
డలుండును, రమణీయకౌస్తుభరత్నఖచిత కంఠికాలంకృత కంధ
రుండును, నిరంతరపరిమళమిళిత వనమాలికాబంధురుండును
నానావిధ గంభీర హార కేయూర కటక కంకణ మేఖలాంగుళీ
యక విభూషణవ్రాత సముజ్జ్వలుండును, నిటలతట విలంబ
మాన విమలస్నిగ్ధ నీలకుంచితకుంతలుండును, తరుణచంద్ర
చంద్రికాధవళ మందహాసుండును, బరిపూర్ణ కరుణావలోకన భ్రూ
భంగ సంసూచిత సుభగసంతతానుగ్రహలీలావిలాసుండును,
మహాయోగిరాజ వికసిత హృదయకమలకర్ణికామధ్య సంస్థాపిత
విలసిత చరణకిసలయుండును, సంతతానందమయుండును,
సహస్రకోటి సూర్య సంఘాతసన్నిభుండును, విభుండునునైన
పరమేశ్వరుని మనోధారణావశంబున నిలిపికొని తదీయ గుల్ఫచ
రణ జాను జంఘాద్యవయవంబులం గ్రమంబున నొక్కొక్కటిని
బ్రతిక్షణంబును ధ్యానంబు సేయుచు నెంతకాలంబునకుఁ బరిపూర్ణ
నిశ్చలభక్తియోగంబు సిద్ధించు నంతకాలంబునుం దదీయ చింతా
తత్పరులై యుందు” రనీ మఱియు నిట్లనియె. ॥26॥

సీ. “ఆసన్నమరణార్థి యైన యతీశుండు
కాల దేశములను గాచికొనఁడు
తనువు విసర్జించు తలఁపు జనించిన

భద్రాసనస్థుఁడై ప్రాణపవను
మనసుచేత జయించి మానసవేగంబు
బుద్ధిచే భంగించి బుద్ధిఁ దెచ్చి
క్షేత్రజ్ఞుతోఁ గూర్చి క్షేత్రజ్ఞునాత్మలో
పలఁ జేర్చి యాత్మను బ్రహ్మ మందు
తే. గలిపి యొక్కటి గావించి గారవమున
శాంతితోడ నిరూఢుఁడై సకలకార్య
నివహ మెల్లను దిగనాడి నిత్యసుఖము
వలయు నని చూచు నటఁమీఁద వసుమతీశ! ॥27॥

8 సత్పురుష వృత్తి

వ. వినుము; పరమాత్మ యైన బ్రహ్మంబునకు దక్క కాల దేవ సత్త్వ రజస్తమోగుణాహంకార మహత్తత్త్వ ప్రధానంబులకుఁ బ్రభుత్వం బులేదు; కావునం బరమాత్మ వ్యతిరిక్తంబు లేదు; దేహాదుల యం దాత్మత్వంబు విసర్జించి యన్య సౌహృదంబు మాని పూజ్యం బైన హరిపదంబుం బ్రతిక్షణంబును హృదయంబున నాలింగ నంబు సేసి వైష్ణవంబైన పరమపదంబు సర్వోత్తమం బని సత్పు రుషులు దెలియుదు; రివ్విధంబున విజ్ఞానదృగ్వీర్యజ్వలనంబున నిర్దగ్ధవిషయవాసనుండయి క్రమంబున నిరపేక్షత్వంబున. ॥28॥

సీ. అంఘ్రిమూలమున మూలాధారచక్రంబుఁ
బీడించి ప్రాణంబు బిగియఁ బట్టి,
నాభితలముఁ జేర్చి, నయముతో మెల్లన
హృత్సరోజము మీఁది కెగయఁ బట్టి,
యటమీఁద నురమందు హత్తించి, క్రమ్మఱఁ
దాలు మూలమునకుఁ దఱిమి నిలిపి,
మమతతో భ్రూయుగమధ్యంబు సేర్చి దృ
క్కర్ణ నాసాస్య మార్గములు మూసి,
ఆ. యిచ్ఛలేని యోగి యెలమి ముహర్తార్థ
మింద్రి యానుషంగ మింత లేక
ప్రాణములను వంచి బ్రహ్మరంధ్రము చించి
బ్రహ్మ మందుఁ గలయుఁ బౌరవేంద్ర! ॥29॥

వ. మఱియు దేహత్యాగకాలంబున నింద్రియంబులతోడి సంగమం బు విడువని వాఁడు వానితోడన గుణసముదాయ రూపంబగు బ్రహ్మాండంబు నందు ఖేచర సిద్ధ విహార యోగ్యంబును నణిమా దిక సకలైశ్వర్య సమేతంబును నైన పరమేష్ఠి పదంబుఁ జేరు; విద్యాతపోయోగ సమాధి భజనంబు సేయుచుఁ బవనాంతర్గత లింగశరీరులైన యోగీశ్వరులకు బ్రహ్మాండ బహిరంతరాళం బులు గతి యని చెప్పుదురు; రేరికిం గర్మంబుల నట్టి గతిఁబొంద శక్యంబుగాదు; యోగి యగువాఁడు బ్రహ్మలోకంబునకు నాకాశ పథంబునం బోవుచు సుషుమ్నానాడివెంట నగ్ని యను దేవ తంజేరి జ్యోతిర్మయంబైన తేజంబున నిర్మలుండై యెందునుం దగులువడక తారామండలంబుమీఁద సూర్యాది ధ్రువాంత

పదంబులఁ గ్రమక్రమంబున నతిక్రమించి హరిసంబంధంబయిన శింశుమారచక్రంబుఁ జేరి యొంటరి యగుచుఁ బరమాణుభూతంబైన లింగశరీరంబుతోడ బ్రహ్మవిదులకు నెలవైన మహర్లోకంబుఁజొచ్చి మహాకల్పకాలంబు క్రీడించుఁ గల్పాంతంబైన ననంతముఖానల జ్వాలా దందహ్యమానంబగు లోకత్రయంబు నీక్షించుచుఁ దన్నిమిత్త సంజాతానల దాహంబు సహింపజాలక. ||30||

సీ. ఇలమీఁద మనువు లీరేడ్వురుఁ జనువేళ
దివసమై యెచ్చోటఁ దిరుగుచుండు
మహనీయ సిద్ధవిమాన సంఘము లెందు
దినకరప్రభములై తేజరిల్లు
శోక జరా మృత్యు శోషణ భయ దుఃఖ
నివహంబు లెందు జనింపకుండు
విష్ణుపద ధ్యాన విజ్ఞాన రహితుల
శోకంబు లెందుండి చూడవచ్చు
ఆ. పరమసిద్ధయోగి భాషణామృత మెందు
శ్రవణ పర్వమగుచు జరుగుచుండు
నట్టి బ్రహ్మలోకమందు వసించును
రాజవర్య! మరల రాఁడు వాఁడు. ||31||

9 సృష్టి క్రమంబు

వ. మఱియు నొక్క విశేషంబు గలదు; పుణ్యాతిరేకంబున బ్రహ్మలోకగతులైన వారు కల్పాంతరంబున బుణ్యతారతమ్యంబుల నధికారవిశేషంబు నొందువార లగుదురు; బ్రహ్మాది దేవతాభజనంబునం జనువారు బ్రహ్మజీవిత కాలం బెల్ల బ్రహ్మలోకంబున వసియించి ముక్తు లగుదురు; నారాయణచరణకమల భక్తి పరాయణత్వంబునం జనినవారు నిజేచ్ఛావశంబున నిరర్గళ గమనులై బ్రహ్మాండంబు భేదించి మహోన్నత వైష్ణవపదారూఢులయి తేజరిల్లుదు; రీశ్వరాధిష్ఠితంబైన ప్రకృతియంశంబున మహత్తత్త్వంబగు; మహత్తత్త్వాంశంబున నహంకారంబగు; నహంకారాంశంబున శబ్దతన్మాత్రంబగు; శబ్దతన్మాత్రాంశంబున గగనంబగు; గగనాంశంబున స్పర్శతన్మాత్రంబగు; స్పర్శతన్మాత్రాంశంబున సమీరణంబగు; సమీరణాంశంబున రూపతన్మాత్రంబగు; రూపతన్మాత్రాంశంబు వలనఁ దేజంబగు; తేజోంశంబున రసతన్మాత్రంబగు; రసతన్మాత్రాంశంబువలన జలంబగు; జలాంశంబున గంధతన్మాత్రంబగు; గంధతన్మాత్రాంశంబునఁ బృథివియగు; వాని మేళనంబునం జతుర్దశ భువనాత్మకంబైన విరాడ్రూపంబగు; నా రూపంబునకుఁ గోటి యోజన విశాలంబైన యండకటాహంబు ప్రథమావరణంబైన పృథ్వి యగు; దీనిఁ బంచాశత్కోటి విశాలంబని కొందఱు వలుకుదు; రయ్యావరణంబుమీఁద సలిల తేజస్సమీర గగనాహంకార మహత్తత్త్వంబు లనియెడి యావరణంబులు క్రమంబున నొండొంటికి దశగుణోత్తరాధికంబులై యుండు; నట్టి యేడింటిమీఁద బ్రకృత్యావరణంబు మహావ్యాపకంబగు బ్రహ్మాండంబు భేదించి వైష్ణవ పదారోహ

ణంబు సేయువాఁడు నిర్భయుండై మెల్లన లింగ దేహంబునఁ
బృథివ్యాత్మకత్వంబు నొంది యట్టి పృథివ్యాత్మకత్వంబున ఘ్రా
ణంబున గంధంబును, జలాత్మకత్వంబున రసనేంద్రియంబున
రసంబును, దేజోరూపకత్వంబున దర్శనంబున రూపంబును,
సమీరణాత్మకత్వంబున దేహంబున స్పర్శనంబును, గగనా
త్మకత్వంబున శ్రవణంబున శబ్దంబును, నతిక్రమించి భూతసూ
క్ష్మేంద్రియ లయస్థానంబైన యహంకారావరణంబున సంప్రాప్తుం
డై యందు మనోమయంబును, దేవమయంబును నైన సాత్త్వి
కాహంకార గమనంబున మహత్తత్త్వంబు సొచ్చి గుణత్రయం
బున లయించి ప్రధానంబు నొంది ప్రధానాత్మకత్వంబున దేహం
బును నుపాధి పరంపరావసానంబునం బ్రకృతిం బాసి యానం
దమయుండై యానందంబునం బరమాత్మరూపంబైన వాసుదేవ
బ్రహ్మంబునందుఁ గలయు" నని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె. ||32||

ఆ. "పరమ భాగవతులు పాటించు పథ మిది
యీ పథమున యోగి యేఁగెనేని
మగుడి రాఁడు వాఁడు మఱి సంశయము లేదు
కల్పశతము లైనఁ గౌరవేంద్ర! ||33||

వ. వినుము; నీ వడిగిన సద్యోముక్తియుఁ గ్రమముక్తియు ననియెడు
నీ రెండు మార్గంబులు వేదగీతలందు వివరింపబడియె; వీనిం
దొల్లి భగవంతుం డైన వాసుదేవుండు బ్రహ్మచేత నారాధితుం
డై చెప్పె; సంసార ప్రవిష్టుండైన వానికిఁ దపోయోగాదు లయిన
మోక్షమార్గంబులు పెక్కులు గల; వందు భక్తిమార్గంబు కంటె
సులభంబు లేదు. ||34||

మ. విను మంభోజభవుండు మున్ను మదిలో వేదంబు మువ్మాఱు ద
ర్శన యజ్ఞత్వముతోడ నెంతయుఁ బరామర్శించి మోక్షంబు ద
క్కిన మార్గంబుల వెంట లే దనుచు భక్తిం జింత సేసెన్ జనా
ర్దను నాత్మాకృతి నిర్వికారుఁ డగుచుం దన్మార్గ నిర్ణేతయై. ||35||

సీ. అఖిల భూతములందు నాత్మరూపంబున
నీశుండు హరి యుండు నెల్లప్రొద్దు
బుద్ధ్యాది లక్షణంబులఁ గానఁబడును మ
హత్సేవనీయుఁ డహర్నిశంబు
వందనీయుఁడు భక్త వత్సలుం డత్యంత
నియతుఁడై సతతంబు నియతబుద్ధి
నాత్మరూపకుఁడగు హరికథామృతమును
గర్ణ పుటంబులఁ గాంక్ష దీరఁ
తే. గ్రోలుచుండెడు ధన్యులు కుటిలబహుళ
విషయ మలినీకృతాంగముల్ వేగ విడిచి
విష్ణుదేవుని చరణారవింద యుగము
కడకుఁ జనుదురు సిద్ధంబు కౌరవేంద్ర! ||36||

క. మానుషజన్మము నొందిన

మానవులకు లభ్యమాన మరణులకు మహా
జ్ఞానులకుఁ జేయవలయు వి
ధానము నిగదింపఁ బడియె ధరణీనాథా! ॥37॥

10 అన్యదేవభజన ఫలంబు

వ. వినుము; బ్రహ్మవర్చసకాముడైన వానికి వేదవిభుండగు చతు
ర్ముఖుండును, నింద్రియపాటవకామునకు నింద్రుండును, బ్రజాకా
మునకు దక్షాది ప్రజాపతులును, భోజనకామునకు నదితియు,
స్వర్గకామునకు నాదిత్యాదులును, రాజ్యకామునకు విశ్వదేవత
లును, దేశప్రజాసాధనకామునకు సాధ్యులును, శ్రీకామునకు
దుర్గయు, దేజస్కామునకు నగ్నియు, వసుకామునకు వసువు
లును, వీర్యకామునకు వీర్యప్రదులగు రుద్రులును, నాయుష్కా
మునకు నశ్వనీదేవతలును, బుష్టికామునకు భూమియుఁ, బ్రతిష్ఠా
కామునకు లోకమాతలైన గగనభూదేవతలును, సౌందర్యకా
మునకు గంధర్వులును, గామినీకామునకు నప్సరసయైన యూ
ర్వశియు, సర్వాధిపత్యకామునకు బ్రహ్మయుఁ, గీర్తికామునకు
యజ్ఞంబులును, విత్తసంచయకామునకుం బ్రచేతసుండును, విద్యా
కామునకు నుమావల్లభుండును, దాంపత్య ప్రీతి కామునకు
నుమాదేవియు ధర్మార్థకామునకు నుత్తమశ్లోకుండగు విష్ణువును
సంతానకామునకు బితృదేవతలును, రక్షాకామునకు యక్షు
లును, బలకామునకు మరుద్గణంబులును, రాజత్వకామున
కు మనురూపదేవతలును, శత్రుమరణకామునకు గోణపాలకుం
డైన రాక్షసుండును, భోగకామునకుం జంద్రుండును, భజనీయు
లగుదురు; మఱియును. ॥38॥

11 మోక్షప్రదుండు శ్రీహరి

క. కామింపకయును సర్వముఁ
గామించియునైన ముక్తిఁ గామించి తగన్
లో మించి పరమపురుషుని
నేమించి భజించుఁ దత్త్వనిపుణుం డధిపా! ॥39॥

మ. అమరేంద్రాదులఁ గొల్చుభంగి జనుఁడా యబ్జాక్షు సేవింపఁగా
విమలజ్ఞాన విరక్తి ముక్తు లొదవున్ వేయేల భూనాథ త
త్కమలాధీశ కథాసుధారస నదీకల్లోలమాలా పరి
భ్రమ మెవ్వారికినైనఁ గర్ణయుగళీపర్వంబు గాకుండునే?” ॥40॥

వ. అని యిట్లు రాజునకు శుకుండు సెప్పెననిన విని శౌనకుండు
సూతున కిట్లనియె ॥41॥

క. “వర తాత్పర్యముతో నిటు
భరతాన్వయవిభుఁడు శుకుని పలుకులు విని స
త్వరతాయుతుఁడై శ్రేయ
స్కరతామతి నేమి యడిగె? గణుతింపఁ గదే; ॥42॥

క. ఒప్పెడి హరికథ లెయ్యవి
సెప్పెడినో యనుచు మాకుఁ జిత్తోత్కంఠల్
గుప్పలుగొనుచున్నవి; రుచు
లుప్పతిలన్ నీ మనోహరోక్తులు వినగన్.” ||43||

వ. అనిన విని సూతుం డిట్లనియె. ||44||

క. “తూలెడి కూఁకటితోడను
బాలురతో నాడుచుండి బాల్యమున మహీ
పాలుఁడు హరిచరణార్చన
హేలాలసుఁ డగుచు నుండె నెంతయు నియతిన్. ||45||

వ. అట్టి పరమభాగవతుండైన పాండవేయునకు వాసుదేవ పరాయ
ణుండైన శుకుం డిట్లనియె. ||46||

12 హరిభక్తిరహితుల హేయత

సీ. వాసుదేవశ్లోకవార్త లాలించుచుఁ
గాల మే పుణ్యుండు గడుపుచుండు
నతని యాయువుఁ దక్క నన్యుల యాయువు
నుదయాస్తమయముల నుగ్రకరుండు
వంచించి గొనిపోవు; వాఁడది యెఱుఁగక
జీవింతుఁ బెక్కేండ్లు సిద్ధ మనుచు
నంగనా పుత్ర గేహారామ విత్తాది
సంసారహేతుక సంగ సుఖముఁ
తే. దగిలి వర్తింపఁ గాలంబు తఱి యెఱింగి
దండధరకింకరులు వచ్చి తాడనములు
సేసి కొనిపోవఁ బుణ్యంబు సేయ నైతిఁ
బాపరతి నైతి నని బిట్టు పలవరించు. ||47||

వ. అదిగావున. ||48||

సీ. అలరు జొంపములతో నభ్రంకషంబులై
బ్రదుకవే వనములఁ బాదపములు;
ఖాదన మేహనాకాంక్షలఁ బశువులు
జీవింపవే గ్రామసీమలందు;
నియతిమై నుచ్ఛ్వాస నిశ్శ్వాస పవనముల్
ప్రాప్తింపవే చర్మభస్త్రికలును;
గ్రామసూకర శునక శ్రేణు లింటింటఁ
దిరుగవే దుర్యోగదీనవృత్తి;
తే. నుష్ట్రఖరములు మోయవే యురుభరములఁ
బుండరీకాక్షు నెఱుఁగని పురుషపశువు
లడవులందు నివాసములందుఁ బ్రాణ
విషయభరయుక్తితో నుంట విఫల మధిప! ||49||

సీ. విష్ణుకీర్తనములు వినని కర్ణంబులు
కొండల బిలములు కువలయేశ!
చక్రిపద్యంబులఁ జదువని జిహ్వలు
గప్పల జిహ్వలు కౌరవేంద్ర!
శ్రీమనోనాథు నీక్షింపని కన్నులు
కేకిపింఛాక్షులు కీర్తిదయిత!
కమలాక్షు పూజకుఁ గాని హస్తంబులు
శవము హస్తంబులు సత్యవచన!
ఆ. హరిపద తులసీ దళామోద రతి లేని
ముక్కు పందిముక్కు మునిచరిత్ర!
గరుడగమను భజనగతి లేని పదములు
పాదపముల పాదపటల మనఘ! ||50||

సీ. నారాయణుని దివ్యనామాక్షరములపైఁ
గరఁగని మనములు కఠినశిలలు
మురవైరి కథలకు ముదితాశ్రు రోమాంచ
మిళితమై యుండని మేను మొద్దు
చక్రికి మ్రొక్కని జడుని యౌదల నున్న
కనక కిరీటంబు గట్టిమోపు
మాధవార్పితముగా మనని మానవు సిరి
వనదుర్గ చంద్రికా వైభవంబు
ఆ. కైటభారిభజన గలిగి యుండని వాఁడు
గాలిలోన నుండి కదలు శవము
కమలనాభుపదముఁ గనని వాని బ్రతుకు
పసిఁడికాయలోని ప్రాణిబ్రతుకు. ||51||

వ. అని యిట్లు పలికిన వైయాసి వచనంబుల కౌత్తరేయుండు కంద
ళిత హృదయుండై నిర్మలమతి విశేషంబున. ||52||

ఆ. సుతుల హితుల విడిచి, చుట్టాల విడిచి, యి
ల్లాలి విడిచి, బహు బలాళి విడిచి
రాజు హృదయ మిడియె రాజీవనయనుపై
ధనము విడిచి, జడ్డుఁదనము విడిచి. ||53||

13 రాజ ప్రశ్నంబు

వ. ఇట్లు మృత్యుభయంబు నిరసించి ధర్మార్థకామంబులు సన్య
సించి పురుషోత్తమునందుఁ జిత్తంబు విన్యసించి హరిలీలా లక్ష
ణంబు లుపన్యసింపు మను తలంపున నరేంద్రుం డిట్లనియె. ||54||

క. సర్వాత్ము వాసుదేవుని
సర్వజ్ఞుఁడవైన నీవు సంస్తుతి సేయన్
సర్వభ్రాంతులు వదలె మ
హోర్వీసురవర్య! మానసోత్సవ మగుచున్. ||55||

సీ. ఈశుండు హరి విష్ణుఁడీ విశ్వమే రీతిఁ
బుట్టించుఁ రక్షించుఁ బొలియఁ జూచు
బహు శక్తి యుతుఁడగు భగవంతుఁ డవ్యయుఁ
డాది నే శక్తుల నాశ్రయించి
బ్రహ్మ శక్రాది రూపముల వినోదించెఁ
గ్రమముననో యేక కాలముననొ
ప్రకృతి గుణంబులఁబట్టి గ్రహించుట
నేకత్వమునను౦డు నీశ్వరుండు
ఆ. భిన్నమూర్తి యగుచుఁ బెక్కు విధంబుల
నేల యుండు? నతని కేమి వచ్చె
నుండకున్నఁ? దాపసోత్తమ! తెలుపవే;
వేడ్క నాకు సర్వవేది వీవు.” ||56||

14 శుకుడ స్తోత్రంబుజేయుట

వ. అనిన నయ్యుత్తరానందను వచనంబులకు నిరుత్తరుండు గాక
సదుత్తరప్రదాన కుతూహలుండై లోకోత్తర గుణోత్తరుండైన తాపసో
త్తముండు దన చిత్తంబున. ||57||

మ. పరుఁడై, యీశ్వరుఁడై, మహామహిముఁడై, ప్రాదుర్భవస్థానసం
హరణక్రీడనుఁడై, త్రిశక్తియుతుడై, యంతర్గతజ్యోతియై,
పరమేష్ఠి ప్రముఖామరాధిపులకుం బ్రాపింపరాకుండు దు
స్తర మార్గంబునఁ దేజరిల్లు హరికిం దత్త్వార్థినై మ్రొక్కెదన్. ||58||

వ. మఱియు సజ్జనదురితసంహారకుండును, దుర్జన నివారకుండును
సర్వరూపకుండును, బరమహంసాశ్రమ ప్రవర్తమాన మునిజన
హృదయ కమల కర్ణికా మధ్య ప్రదీపకుండును, సాత్వతశ్రేష్ఠుం
డును, నిఖిల కల్యాణ గుణ గరిష్ఠుండును, బరమ భక్తియుక్త సుల
భుండును, భక్తిహీనజన దుర్లభుండును, నిరతిశయ నిరుపమ
నిరవధిక ప్రకారుండును, నిజస్వరూపబ్రహ్మవిహారుండును నైన
య ప్పరమేశ్వరునకు నమస్కరించెద. ||59||

ఉ. ఏ విభువందనార్చనములే విభుచింతయు నామకీర్తనం
బే విభులీల లద్భుతము లెప్పుడు సంశ్రవణంబు సేయ దో
షావలిఁ బాసి లోకము శుభాయతవృత్తిఁ జెలంగు నండ్రు నే
నా విభు నాశ్రయించెద నఘౌఘనివర్తను భద్రకీర్తనున్. ||60||

ఉ. ఏ పరమేశు పాదయుగ మెప్పుడు గోరి భజించి నేర్పరుల్
లోపలి బుద్ధితో నుభయలోకములందుల జడ్డుఁ బాసి, యే
తాపము లేక బ్రహ్మగతిఁ దారు గతశ్రములై చరింతు; రే
నా పరమేశు మ్రొక్కెద నఘౌఘనివర్తను భద్రకీర్తనున్. ||61||

చ. తపములఁ జేసిరైన, మఱి దానము లెన్నియుఁ జేసిరైన, నే
జపములఁ జేసిరైన ఫలసంచయ మెవ్వనిఁ జేర్పకున్న హే
యపదములై దురంతవిపదంచితరీతిగ నొప్పుచుండు న

య్యపరిమితున్ భజించెద నఘౌఘనివర్తను భద్రకీర్తనున్. ॥62॥

మ. యవన వ్యాధ పుళింద హూణ శక కంకాభీర చండాల సం
భవులుం దక్కిన పాపవర్తనులు నే భద్రాత్ము సేవించి భా
గవతశ్రేష్ఠులఁ డాసి శుద్ధతనులై కళ్యాణులై యుందు రా
యవికారుం బ్రభవిష్ణు నాదు మదిలో నశ్రాంతమున్ మ్రొక్కెదన్. ॥63॥

మ. తపముల్ సేసిననో, మనోనియతినో, దానవ్రతావృత్తినో,
జపమంత్రంబులనో, శ్రుతిస్మృతులనో, సద్భక్తినో యెట్లు ల
బ్ధపదుండౌనని బ్రహ్మ రుద్ర ముఖరుల్, భావింతు రెవ్వాని న
య్యపవర్గాధిపుఁ డాత్మమూర్తి సులభుండౌఁ గాక నాకెప్పుడున్. ॥64॥

క. శ్రీపతియు యజ్ఞపతియుఁ బ్ర
జాపతియున్ బుద్ధిపతియు జగదధిపతియున్
భూపతియు యాదవశ్రే
ణీపతియున్ గతియునైన నిపుణు భజింతున్. ॥65॥

మ. అణువోగాక కడున్ మహావిభవుఁడో, యచ్ఛిన్నుఁడో, ఛిన్నుఁడో,
గుణియో, నిర్గుణుఁడో, యటంచు విబుధుల్ గుంఠీభవత్తత్త్వమా
ర్గణులై యే విభుపాదపద్మ భజనోత్కర్షంబులం దత్త్వ వీ
క్షణముం జేసెద రట్టి విష్ణుఁ బరమున్ సర్వాత్ము సేవించెదన్. ॥66॥

మ. జగదుత్పాదనబుద్ధి బ్రహ్మకు మదిన్ సంధింప నూహించి యే
భగవంతుండు సరస్వతిం బనుప నా పద్మాస్య దా నవ్విభున్
మగనింగా నియమించి తద్భువన సామ్రాజ్య స్థితిన్ సృష్టిపా
రగుఁ జేసెన్ మును బ్రహ్మ; నట్టి గుణి నారంభింతు సేవింపఁగన్. ॥67॥

సీ. పూర్ణుఁ డయ్యును మహాభూతపంచకయోగ
మున మేనులను పురములు సృజించి
పురములలోనుండి పురుషభావంబున
దీపించు నెవ్వాడు ధీరవృత్తిఁ
బంచభూతములను పదునొకం డింద్రియ
ములఁ బ్రకాశింపించి భూరిమహిమ
షోడశాత్మకుఁడన శోభిల్లు జీవత్వ
నృత్త వినోదంబు నెఱపుచుండు
తే. నట్టి భగవంతుఁ డవ్యయుం డచ్యుతుండు
మానసోదిత వాక్పుష్ప మాలికలను
మంజు నవరస మకరంద మహిమ లుట్ట
శిష్టహృద్భావలీలఁ జేయుఁగాత. ॥68॥

ఉ. మానధనుల్, మహాత్ములు, సమాధినిరూఢులు, యన్ముఖాంబుజ
ధ్యాన మరంద పానమున నాత్మ భయంబులఁ బాసి ముక్తులై
లూనత నొంద; రట్టి మునిలోకశిఖామణికిన్ విశంక టా
జ్ఞానతమోనభోమణికి సాధుజనాగ్రణి కేను మ్రొక్కెదన్. ॥69॥

వ. అని యిట్లు హరిగురువందనంబు సేసి శుకయోగీంద్రుండు

రాజేంద్రున కిట్లనియె. ‖70‖

మ. అవిరోధంబున నీవు నన్నడుగు నీ యర్థంబు మున్ బ్రహ్మ మా
ధవుచేతన్ విని నారదుం డడిగినం దథ్యంబుగాఁ జెప్పె మా
నవలోకేశ్వర! నారదుండు వెనుకన్ నాకుం బ్రసాదించె సం
శ్రవణీయంబు మహాద్భుతంబు వినుమా సందేహవిచ్ఛేదివై. ‖71‖

వ. నారదుండు బ్రహ్మ కిట్లనియె. ‖72‖

మ. "చతురాస్యుండవు; వేల్పు బెద్దవు; జగత్సర్గానుసంధాయి; వీ
శ్రుతిసంఘాతము నీ ముఖాంబుజములన్ శోభిల్లు శబ్దార్థ సం
యుతమై సర్వము నీకరామలకమై యుండుంగదా; భారతీ
సతి యిల్లాలఁట నీకు; నో జనక నా సందేహముం బాపవే. ‖73‖

15 నారదుని పరిప్రశ్నంబు

శా. ప్రారంభాది వివేక మెవ్వఁ డొసగుం? బ్రారంభ సంపత్తి కా
ధారం బెయ్యది? యేమి హేతువు? యదర్థం బే స్వరూపంబు? సం
సారానుక్రమ మూర్ణనాభి పగిదిన్ సాగింతు వెల్లప్పుడుం
భారం బెన్నఁడు లేదు; నీ మనువు దుష్ప్రాపంబు వాణీశ్వరా! ‖74‖

శా. నాకుం జూడఁగ నీవు రాజ వనుచున్నాఁడన్ యథార్థస్థితిన్
నీకంటెన్ ఘనుఁ డొక్క రాజు గలఁడో? నీ వంతకున్ రాజవో?
నీకే లాభము రాఁదలచి జగముల్ నిర్మించె? దీ చేతనా
నీకం బెందు జనించు నుండు నడఁగున్? నిక్కంబు భాషింపుమా. ‖75‖

మ. సదసత్సంగతి నామ రూప గుణ దృశ్యంబైన విశ్వంబు నీ
హృదధీనంబుగదా; ఘనుల్ సములు నీ కెవ్వారలున్ లేరు; నీ
పదమత్యున్నత; మిట్టి నీవు తపముం బ్రావీణ్య యుక్తుండవై
మది నే యీశ్వరుఁ గోరి చేసితివి? తన్మార్గంబు సూచింపవే. ‖76‖

శా. అంభోజాసన! నీకు నీశుఁడు గలం డంటేని; దత్పక్షముం
దంభోజాతభవాండ మే విభుని లీలాపాంగ సంయుక్తి చే
సంభూతం బగు వర్తమాన మగు సంఛన్నం బగుం దద్విభున్
సంభాషింపఁగ వచ్చునేఁ దలఁప నే చందంబువాఁ డాకృతిన్? ‖77‖

క. తోయజసంభవ నా కీ
తోయము వివరింపు, చాలఁ దోఁచిన నే నా
తోయము వారికి నన్యుల
తోయములం జెందకుండ ధ్రువ మెఱిఁగింతున్. ‖78‖

వ. దేవా భూతభవిష్యద్వర్తమానంబు లగు వ్యవహారంబులకు నీవ
వల్లభుండవు; నీ యెఱుంగని యర్థం బొండెద్దియు లేదు విశ్వ
ప్రకారంబు వినిపింపు" మనిన విని వికసితముఖుండై విరించి
యిట్లనియె ‖79‖

క. "రారా బుధులు; విరక్తులు
గారా; యీ రీతి నడుగఁగా నేరరు వి
స్మేరావహము భవన్మత
మౌరా! నా విభుని మర్మమడిగితి వత్సా ॥80॥

శా. నానా స్థావర జంగమ ప్రకరముల్ నా యంత నిర్మింప వి
జ్ఞానం బేమియు లేక తొట్రుపడ నిచ్చున్ నాకు సర్వానుసం
ధానారంభ విచక్షణత్వము మహోదారంబు గా నిచ్చె ము
న్నే నా యీశ్వరు నాజ్ఞఁ గాక జగముల్ నిర్మింప శక్తుండనే? ॥81॥

మ. అనఘా! విశ్వము నెల్ల దీప్తముగఁ జేయన్ నే సమర్థుండనే?
యిన చంద్రానల తారకా గ్రహగ్రహణం బే రీతి నా రీతి నె
వ్వని దీప్తిం బ్రతిదీప్తమయ్యె భువనవ్రాతంబు దద్దీప్తిచే
ననుదీప్తం బగునట్టి యీశ్వరున కే నశ్రాంతమున్ మ్రొక్కెదన్. ॥82॥

మ. వినుమీ; యీశ్వరు దృష్టిమార్గమున నావేశింప శంకించి సి
గ్గున సంకోచము నొందు మాయవలనం గుంఠీభవత్ప్రజ్ఞచే
నను లోకేశ్వరుఁ డంచు మ్రొక్కు మతిహీనవ్రాతముం జూచి నే
ననిశంబున్ నగి ధిక్కరింతు హరిమాయాకృతమంచున్ సుతా. ॥83॥

వ. మఱియు దేహంబునకు ద్రవ్యంబులైన మహాభూతంబులును
జన్మనిమిత్తంబులైన కర్మంబులును, గర్మక్షోభకంబైన కాలంబును,
గాలపరిణామ హేతువైన స్వభావంబును, భోక్త యైన జీవుండును,
వాసుదేవుండ కా నెఱుంగుము; వాసుదేవ వ్యతిరిక్తంబు లేదు;
సిద్ధంబు నారాయణ నియమ్యంబులు లోకంబులు దేవత
లు నారాయణశరీరసంభూతులు; వేద యాగ తపోయోగ విజ్ఞా
నంబులు నారాయణ పరంబులు జ్ఞానసాధ్యం బగు ఫలంబు
నారాయణు నధీనంబు; కూటస్థుండును సర్వాత్మకుండును సర్వ
ద్రష్టయు నయిన యీశ్వరుని కటాక్ష విశేషంబున సృజియిం
పంబడి ప్రేరితుండనై సృజ్యంబైన ప్రపంచంబు సృజించుచుండుదు;
నిర్గుణుం డైన యీశ్వరుని వలన రజస్సత్త్వతమోగుణంబులు
ప్రభూతంబులై యుత్పత్తి స్థితిలయంబులకుం బాలుపడి కార్య
కారణ కర్తృత్వ భావంబులందు ద్రవ్యంబులైన మహాభూతంబు
లును జ్ఞానమూర్తులయిన దేవతలును గ్రియారూపంబు లయిన
యింద్రియంబులును నాశ్రయంబులుగా నిత్యముక్తుం డయ్యును
మాయాసమన్వితుండైన జీవుని బంధించు; జీవునకు నావర
ణంబులయి యుపాధిభూతంబు లయిన మూఁడు లింగంబులు
సేసి పరులకు లక్షితంబుగాక తనకు లక్షితంబైన తత్వంబుగల
యీశ్వరుం డివ్విధంబున గ్రీడించుచుండు. ॥84॥

క. ఆ యీశుఁడ నంతుఁడు హరి
నాయకుఁ డీ భువనములకు, నాకున్, నీకున్,
మాయకుఁ బ్రాణివ్రాతము

కీ యెడలన్ లేద యీశ్వరేతరము సుతా! ॥85॥

వ. వినుము మాయావిభుండైన యీశ్వరుండు దన మాయం జేసి
దైవయోగంబునం బ్రాప్తంబులయిన కాలజీవాదృష్ట స్వభావం
బులు వివిధంబులు సేయ నిశ్చయించి కైకొనియె; నీశ్వరాధిష్ఠితం
బైన మహత్తత్త్వంబు వలన నగు కాలంబున గుణవ్యతికరంబును
స్వభావంబున బరిణామంబును జీవాదృష్టభూతంబయిన కర్మం
బున జన్మంబును నయ్యె; రజస్సత్త్వంబులచే నుపబృంహితంబై
వికారంబు నొందిన మహత్తత్త్వంబు వలనం దమఃప్రధానంబై ద్రవ్య
జ్ఞాన క్రియాత్మకంబగు నహంకారంబు గలిగె; నదియు రూపాంత
రంబు లొందుచు ద్రవ్యశక్తి యైన తామసంబును గ్రియాశక్తి యైన
రాజసంబును జ్ఞానశక్తి యైన సాత్వికంబును నన మూఁడు విధం
బులయ్యె; నందు భూతాది యైన తామసాహంకారంబు వలన
నభంబు కలిగె; నభంబునకు సూక్ష్మ రూపంబు ద్రష్టృదృశ్యము
లకు బోధకంబైన శబ్దంబు గుణంబగు; నభంబువలన వాయు
వుగలిగె; వాయువునకుం బరాన్వయంబున శబ్దంబు స్పర్శం
బు నను రెండు గుణంబులు గలిగి యుండు; నది దేహంబు లం
దుండుటం జేసి ప్రాణరూపంబై యింద్రియ మనశ్శరీరపాటవంబునై
యోజస్సహోబలంబులకు హేతువై వర్తించు; వాయువు వలన
రూప స్పర్శ శబ్దంబు లనియెడు గుణంబులుఁ మూఁటితోడఁ తేజంబు
గలిగె; దేజంబు వలన రస రూప స్పర్శ శబ్దంబు లనియెడి నాలుగు
గుణంబులతోడ జలంబు గలిగె; జలంబు వలన గంధ రస రూప
స్పర్శ శబ్దంబు లనియెడు గుణంబు లయిదింటితోడం బృథివి గలిగె;
వైకారికంబైన సాత్త్వికాహంకారంబు వలనఁ జంద్ర దైవతంబయిన
మనంబు గలిగె; మఱియు దిక్కులును వాయువును నర్కుండును
బ్రచేతసుండును నాశ్వినులును వహ్నియు నింద్రుండు నుపేం
ద్రుండును మిత్రుండును బ్రజాపతియు ననియెడి దశదేవతలు
గలిగిరి; తైజసంబైన రాజసాహంకారంబు వలన దిగ్దైవతంబైన శ్రవ
ణేంద్రియంబును, వాయుదైవతంబైన త్వగింద్రియంబును, సూర్య
దైవతంబైన నయనేంద్రియంబును, ప్రచేతోదైవతంబైన రసనేం
ద్రియబును, నశ్విదైవతంబైన ఘ్రాణేంద్రియంబును, వహ్నిదైవ
తంబైన వాగింద్రియంబును, ఇంద్రదైవతంబైన హస్తేంద్రియంబును
నుపేంద్రదైవతంబైన పాదేంద్రియంబును, మిత్రదైవతంబైన గుదేం
ద్రియంబును బ్రజాపతి దైవతంబైన గుహ్యేంద్రియంబును నని
యెడి దశేంద్రియంబులును బోధజనకాంతఃకరణైక భాగంబయిన
బుద్ధియుఁ గ్రియాజనకాంతఃకరణంబయిన ప్రాణంబునుం గలిగె;
నిట్టి శ్రోత్రాదులగు దశేంద్రియంబులతోఁ గూడిన భూతేంద్రియ మనో
గుణంబులు వేర్వేఱుగఁ బ్రహ్మాండ శరీర నిర్మాణంబునం దసమ
ర్థంబులగునపుడు గృహ నిర్మాణంబునకుం బెక్కు పదార్థంబులు
సంపాదించినంగాని చాలని చందంబున భూతేంద్రియ మనోగుణం
బుల వలన గృహంబు కైవడి భగవచ్ఛక్తి ప్రేరితంబులగుచు నేకీ
భవించిన సమిష్టి వ్యష్ట్యాత్మకత్వంబు నంగీకరించి చేతనాచేత
నంబులం గల బ్రహ్మాండంబు కల్పితం బయ్యె; నట్టి యండంబు
వర్షాయుత సహస్రాంతంబు దనుక జలంబు నందుండెఁ; గాల కర్మ

స్వభావంబులం దగులువడక సమస్తంబును జీవయుక్తంబుగఁ జేయు నీశ్వరుం డచేతనంబును సచేతనంబునుగ నొనర్చె; నంతఁ గాల కర్మ స్వభావ ప్రేరకుండయిన పరమేశ్వరుండు జీవరూపం బున మహావరణ జలమధ్య స్థితంబయిన బ్రహ్మాండంబు లోను సొచ్చి సవిస్తారంబు గావించి యట్టి యండంబు భేధించి నిర్గమించె; నెట్లంటేని. ||86||

17 లోకంబులు పుట్టుట

క. భువనాత్మకుఁ డా యీశుఁడు
భవనాకృతితోడ నుండు బ్రహ్మాండంబున్
వివరముతోఁ బదునాలుఁగు
వివరంబులుగా నొనర్చె విశదంబులుగన్ ||87||

మ. బహు పా దోరు భు జాన నేక్షణ శిరః ఫాల శ్రవోయుక్తుఁడై
విహరించున్ బహుదేహి దేహగతుఁడై; విద్వాంసు లూహించి త
ద్బహురూపావయవంబులన్ భువనసంపత్తిన్ విచారింతు; రా
మహనీయాద్భుతమూర్తి యోగిజన హృన్మాన్యుండు మేధానిధీ! ||88||

వ. వినుము; చతుర్దశ లోకంబులందు మీఁది యేడు లోకంబులు శ్రీమహావిష్ణువునకుం గటి ప్రదేశంబున నుండి యూర్ధ్వదేహమని యును, గ్రింది యేడు లోకంబులు జఘనంబునుండి యధోదేహ మనియునుం, బలుకుదురు; ప్రపంచ శరీరుండగు భగవంతుని ముఖంబువలన బ్రహ్మకులంబును, బాహువులవలన క్షత్రియ కులంబును, నూరువులవలన వైశ్యకులంబును, బాదంబులవలన శూద్రకులంబును, జనియించె నని చెప్పుదురు; భూలోకంబు గటిప్రదేశంబు; భువర్లోకంబు నాభి; సువర్లోకంబు హృదయంబు; మహర్లోకంబు వక్షంబు; జనలోకంబు గ్రీవంబు; తపోలోకంబు స్తనద్వయంబు; సనాతనంబును బ్రహ్మనివాసంబునునైన సత్య లోకంబు శిరంబు; జఘనప్రదేశంబు బతలంబు; తొడలు విత లంబు; జానువులు సుతలంబు; జంఘలు తలాతలంబు; గుల్ఫంబులు మహాతలంబు; పాదాగ్రంబులు రసాతలంబు; పాద తలంబు పాతాళంబు నని లోకమయుంగా భావింతురు; కొందఱు మఱియుం బాదతలంబువలన భూలోకంబును నాభివలన భువ ర్లోకంబును; శిరంబున స్వర్లోకంబును; గలిగె నని లోకకల్పనంబు నెన్నుదురు; పురుషోత్తముని ముఖంబు వలన సర్వ జంతు వాచాజాలంబును, తదధిష్ఠాత యగు వహ్నియు నుదయించె; చర్మరక్తమాంసమేదశ్శల్యమజ్జాశుక్లంబులు సప్తధాతువు లని యందురు; పక్షాంతరంబున రోమ త్వఙ్మాంసాస్థి స్నాయు మజ్జా ప్రాణంబును సప్తధాతువు లని యందురు. అందు రోమంబు లుష్ణి క్ఛందంబనియుఁ, ద్వక్కు ధాత్రీ ఛందంబనియు, మాంసంబు త్రిష్టు ప్ఛందంబనియు, స్నాయు వనుష్టుచ్ఛందంబనియు, నస్థి జగతీ ఛందంబనియు, మజ్జ పంక్తి చ్ఛందంబనియు, బ్రాణంబు బృహతీ ఛందంబనియు, నాదేశింతురు; హవ్య కవ్యామృతాన్నంబులకు మధురాది షడ్రసంబులకు రసనేంద్రియంబునకు రసాధీశ్వరుం డైన

వరుణునికిని హరి రసనేంద్రియంబు జన్మస్థానంబు; సర్వ ప్రాణాదు
లకు వాయువునకు విష్ణునాసికా వివరంబు నివాసంబు; సమీప
దూర వ్యాపి గంధంబులకు నోషధులకు నశ్వి దేవతలకు భగవంతుని
ఘ్రాణేంద్రియంబు నివాసంబు; దేవలోక సత్యలోకంబులకుఁ దేజంబు
నకు సూర్యునకు సకల చక్షువులకు లోకలోచనుని చక్షురింద్రి
యంబు స్థానంబు; దిశలకు నాకాశంబునకు శ్రుతి భూతంబు లైన
యంశంబులకు శబ్దంబునకు సర్వేశ్వరుని కర్ణేంద్రియంబు జన్మ
స్థానంబు; వస్తుసారంబులకు వర్ణనీయసౌభాగ్యంబులకుఁ బరమపురు
షుని గాత్రంబు భాజనంబు; స్పర్శంబునకు వాయువునకు సకల
స్నిగ్ధత్వంబునకు దివ్యదేహుని దేహేంద్రియంబు గేహంబు; యూప
ప్రముఖ యజ్ఞోపకరణసాధనంబులగు తరుగుల్మలతాదులకుఁ బురు
షోత్తముని రోమంబులు మూలంబులు; శిలాలోహంబులు సర్వ
మయుని నఖంబులు; మేఘజాలంబులు హృషీకేశుని కేశంబులు;
మెఱుంగులు విశ్వేశ్వరుని శ్మశ్రువులు; భూర్భువస్సువర్లోక రక్షకు
లైన లోకపాలకుల పరాక్రమంబులకు భూరాదిలోకంబుల క్షేమంబు
నకు శరణంబునకు నారాయణుని విక్రమంబులు నికేతనంబులు;
సర్వకామంబులకు నుత్తమంబులైన వరంబులకుఁ దీర్ఘపాదుని పాదార
విందంబు లాస్పదంబులు; జలంబులకు శుక్లంబునకుఁ బర్జన్యునకుఁ
బ్రజాపతి సర్గంబునకు సర్వేశ్వరుని మేఢ్రంబు సంభవనిలయంబు;
సంతానమునకుఁ గామాది పురుషార్థంబులకుఁ జిత్తసౌఖ్యరూపంబు
లగు నానందంబులకు శరీర సౌఖ్యంబునకు నచ్యుతుని యుపస్థేంద్రి
యంబు స్థానంబు; యమునికి మిత్రునికి మలవిసర్గంబునకు
భగవంతుని పాయ్వింద్రియంబు భవనంబు; హింసకు నిరృతికి
మృత్యువునకు నిరయంబునకు నిఖిలరూపకుని గుదంబు నివా
సంబు; పరాభవంబునకు నధర్మంబునకు నవిద్యకు నంధకారం
బునకు ననంతుని పృష్ఠభాగంబు సదనంబు; నదనదీనివహం
బునకు నీశ్వరుని నాడీ సందోహంబు జన్మమందిరంబు; పర్వతం
బులకు నధోక్షజుని శల్యంబులు జనకస్థలంబులు; ప్రధానంబునకు
నన్నరసంబునకు సముద్రంబులకు భూతలయంబునకు బ్రహ్మాండ
గర్భుని యుదరంబు నివేశంబు; మనోవ్యాపార రూపంబగు
లింగశరీరంబునకు మహామహిమునిహృదయంబు సర్గభూమి
యగు మఱియును. ॥89॥

ఆ. నీలకంధరునకు నీకు నాకు సనత్కు
మార ముఖ్య సుతసమాజమునకు
ధర్మ సత్త్వ బుద్ధి తత్త్వములకు నీశ్వ
రాత్మ వినుము పరమమైన నెలవు. ॥90॥

సీ. నర సురాసుర పితృ నాగ కుంజర మృగ
గంధర్వ యక్ష రాక్షస మహీజ
సిద్ధ విద్యాధర జీమూత చారణ
గ్రహ తారకాప్సరోగణ విహంగ
భూత తటిద్వస్తు పుంజంబులును నీవు
ముక్కంటియును మహామునులు నేను
సలిలనభస్స్థలచరములు మొదలైన

వివిధ జీవులతోడి విశ్వమెల్ల
ఆ. విష్ణుమయము పుత్ర! వేయేల బ్రహ్మాండ
మతని జేనలోన నడఁగి యుండు;
బుద్ధి నెఱుఁగరాదు భూతభవద్భవ్య
లోకమెల్ల విష్ణులోన నుండు. ॥91॥

క. మండలములోన భాస్కరుఁ
డుండి జగంబులకు దీప్తి నొసఁగెడి క్రియ బ్ర
హ్మాండములోపల నచ్యుతుఁ
డుండుచు బహిరంతరముల నొగి వెలిఁగించున్. ॥92॥

18 నారయ కృతి ఆరంభంబు

ఉ. అట్టి యనంతశక్తి జగదాత్ముని నాభిసరోజమందుఁ నేఁ
బుట్టి యజింపఁగా మనసు పుట్టిన యజ్ఞపదార్థజాతముల్
నెట్టన కానరామికి వినిర్మల మైన తదీయ రూపమున్
గట్టిగ బుద్ధిలో నిలిపి కంటి నుపాయము నా మనంబునన్. ॥93॥

సీ. పశు యజ్ఞ వాట యూప స్తంభ పాత్ర మృ
ద్ఘట శరావ వసంత కాలములును
స్నేహౌషధీ బహు లోహ చాతుర్హోత్ర
మత నామధేయ సన్మంత్రములును
సంకల్ప ఋగ్యజుస్సామ నియుక్త వ
షట్కారమంత్రానుచరణములును
దక్షిణల్ దేవతాధ్యాన తదనుగత
తంత్ర వ్రతోద్దేశ ధరణిసురులు
తే. నర్పణంబులు బోధాయనాది కర్మ
సరణి మొదలగు యజ్ఞోపకరణసమితి
యంతయును నమ్మహాత్ముని యవయవములు
గాఁగఁ గల్పించి విధివత్ప్రకారమునను. ॥94॥

క. యజ్ఞాంగి యజ్ఞఫలదుఁడు
యజ్ఞేశుఁడు యజ్ఞకర్తయగు భగవంతున్
యజ్ఞపురుషుఁగా మానస
యజ్ఞముఁ గావించితిం దదర్పణ బుద్ధిన్. ॥95॥

క. అప్పుడు బ్రహ్మలు దమలో
దప్పక ననుఁ జూచి సముచిత క్రియు లగుచు
న్నప్పరమేశున కభిమత
మొప్పఁగఁదగు సప్తతంతు వొగిఁ గావింపన్. ॥96॥

చ. మనువులు, దేవదానవులు, మానవనాథులు, మర్త్యకోటి, దా
రనయము వారివారికిఁ బ్రియంబగు దేవతలన్ భజించుచున్
ఘనతర నిష్ఠ యజ్ఞములఁ గైకొని చేసిరి; తత్ఫలంబుల
య్యనుపమమూర్తి యజ్ఞమయుఁడైన రమావరునందుఁ జెందఁగన్. ॥97॥

క. సువ్యక్త తంత్రరూపకుఁ
డవ్యక్తుఁ డనంతుఁ డభవుఁ డచ్యుతుఁ డీశుం
డవ్యయుఁడగు హరి సురగణ
సేవ్యుఁడు క్రతుఫలదుఁ డగుటఁ జేసిరి మఖముల్. ॥98॥

క. అగుణుండగు పరమేశుఁడు
జగములఁ గల్పించుకొఱకుఁ జతురత మాయా
సగుణుం డగుఁ గావున హరి
భగవంతుం డనఁగఁ బరఁగె భవ్యచరిత్రా! ॥99॥

క. విశ్వాత్ముఁడు, విశ్వేశుఁడు,
విశ్వమయుం, డఖిలనేత, విష్ణుఁ, డజుం, డీ
విశ్వములో దా నుండును
విశ్వము దనలోనఁ జాల వెలుఁగుచు నుండన్. ॥100॥

చ. అతని నియుక్తిఁ జెంది సచరాచర భూతసమేతసృష్టి నే
వితతముగా సృజింతుఁ బ్రభవిష్ణుఁడు విష్ణుఁడు ప్రోచుఁ బార్వతీ
పతి లయమొందఁ జేయు; హరి పంకరుహోదరుఁ డాదిమూర్తి య
చ్యుతుఁడు త్రిశక్తియుక్తుఁ డగుచుండును నింతకుఁ దానమూలమై. ॥101॥

క. విను వత్స నీవు నన్నడి
గిన ప్రశ్నకు నుత్తరంబు కేవలపరమం
బును బ్రహ్మంబీ యఖిలం
బున కగు నాధార హేతుభూతము సుమ్మీ. ॥102॥

క. హరి భగవంతుఁ డనంతుఁడు
కరుణాంబుధి సృష్టికార్యకారణహేతు
స్ఫురణుం డ వ్విభుకంటెం
బరుఁ డెవ్వఁడు లేడు తండ్రి! పరికింపంగన్. ॥103॥

సీ. ఇది యంతయును నిక్క మే బొంక నుత్కంఠ
మతిఁ దద్గుణధ్యానమహిమఁ జేసి
పరికింప నే నేమి పలికిన నది యెల్ల
సత్యంబ యగు బుధస్తుత్య! వినుము;
ధీయుక్త! మామకేంద్రియములు మఱచియుఁ
బొరయ వసత్యవిస్ఫురణ మెందు;
నదిగాక మత్తను వామ్నాయ తుల్యంబు
నమరేంద్ర వందనీయంబు నయ్యెఁ;
తే. దవిలి యా దేవదేవుని భవమహాబ్ధి
తారణంబును మంగళకారణంబు
నఖిల సంపత్కరంబునై యలరు పాద
వనజమున కే నొనర్చెద వందనములు. ॥104॥

ఉ. ఆ నళినాక్షు నందనుఁడ నయ్యుఁ, బ్రజాపతి నయ్యు, యోగ వి
ద్యా నిపుణుండ నయ్యును, బదంపడి మజ్జననప్రకారమే

యేను నెఱుంగ, నవ్విభుని యుద్ధమహత్త్వ మెఱుంగ నేర్తునే?
కానఁబడున్ రమేశపరికల్పితవిశ్వము గొంతకొంతయున్. ॥105॥

మ. విను వేయేటికిఁ; దాపసప్రవర! యి వ్విశ్వాత్ముఁ డీశుండు దాఁ
దన మాయామహిమాంతముం దెలియఁగాఁ దథ్యంబుగాఁ జాలడ
న్నను, నే నైనను మీరలైన సురలైనన్ వామదేవుండు నై
నను నిక్కం బెఱుఁగంగఁ జాలుదుమె జ్ఞానప్రక్రియాయుక్తులన్. ॥106॥

వ. అ మ్మహాత్ముండైన పుండరీకాక్షుండు సర్వజ్ఞుం డంటేని. ॥107॥

క. గగనము దన కడపలఁ దాఁ
దగ నెఱుగని కరణి విభుఁడు దా నెఱుఁగఁ డనన్
గగన ప్రసవము లే దన
నగునే సర్వజ్ఞతకును హాని దలంపన్. ॥108॥

19 పరమాత్ముని లీలలు

చ. తలకొని యమ్మహాత్మకుఁడు దాల్చిన యయ్యవతారకర్మముల్
వెలయఁగ నస్మదాదులము వేయి విధంబుల సన్నుతింతు; మ
య్యలఘు ననంతునిం జిదచిదాత్మకు నాద్యు ననీశు నీశ్వరుం
దెలియఁగ నేర్తుమే తవిలి; దివ్యచరిత్రున కేను మ్రొక్కెదన్. ॥109॥

మ. పరమాత్ముం డజుఁ డీ జగంబుఁ బ్రతికల్పంబందుఁ గల్పించు దాఁ
బరిరక్షించును ద్రుంచు నట్టి యనఘున్ బ్రహ్మాత్ము నిత్యున్ జగ
ద్భరితుం గేవలు నద్వితీయుని విశుద్ధజ్ఞాను సర్వాత్ము నీ
శ్వరు నాద్యంతవిహీను నిర్గుణుని శశ్వన్మూర్తిఁ జింతించెదన్. ॥110॥

చ. సరసగతిన్ మునీంద్రులు ప్రసన్నశరీరహృషీకమానస
స్ఫురణ గలప్పు డవ్విభుని భూరికళాకలితస్వరూపముం
దరమిడి చూతు; రెప్పుడుఁ గుతర్క తమోహతిచేత నజ్ఞతం
బొరసిన యప్పు డవ్విభునిమూర్తిఁ గనుంగొనలేరు నారదా! ॥111॥

వ. అని వెండియు నిట్లను ననఘా! యమ్మహనీయతేజోనిధి మొదలి
యవతారంబు సహస్ర శీర్షాది యుక్తంబయి ప్రకృతి ప్రవర్తకం
బగు నాదిపురుష రూపంబగు; నందుఁ గాలస్వభావంబులను
శక్తు లుదయించె; నందు గార్యకారణరూపంబయిన ప్రకృతి జనించెఁ;
బ్రకృతివలన మహత్తత్త్వంబును దానివలన నహంకారత్రయంబును
బుట్టె నందు రాజసాహంకారంబువలన నింద్రియంబులును,
సాత్త్వికాహంకారంబువలన నింద్రియగుణ ప్రధానంబులైన యధి
దేవతలును, తామసాహంకారంబువలన భూత కారణంబుల
యిన శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధ తన్మాత్రంబులునుం బొడమెఁ;
బంచతన్మాత్రంబులవలన గగనానిల వహ్ని సలిల ధరాదికంబైన
భూత పంచకంబు గలిగె; నందు జ్ఞానేంద్రియంబు లయిన త్వక్చ
క్షు శ్శ్రోత్ర జిహ్వాఘ్రాణంబులును గర్మేంద్రియంబులైన వాక్పాణి
పాదపాయూపస్థంబులును మనంబును జనియించె; నన్నింటి

సంఘాతంబున విశ్వరూపుండైన విరాట్పురుషుండు పుట్టె; నతని వలన స్వయంప్రకాశుం డయిన స్వరాట్టు సంభవించె; నందుఁ జరాచర రూపంబుల స్థావరజంగమాత్మకంబయిన జగత్తు; గలిగె నందు సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకుల మయిన విష్ణుండును హిరణ్యగర్భుఁడ నయిన యేనును రుద్రుండును గలిగితి; మందు సృష్టిజననకారణుం డయిన చతుర్ముఖుండు పుట్టె; వాని వలన దక్షాదులగు ప్రజాపతులు దొమ్మండ్రు గలిగిరి; అందు భవత్ప్రము ఖులైన సనకసనందనాది యోగీంద్రులును, నాకలోక నివాసుల యిన వాసవాదులును, ఖగలోకపాలకులగు గరుడాదులును, నృలోకపాలకులగు మను మాంధాతృ ప్రముఖులును, దలలోక పాలకులగు ననంత వాసుకి ప్రభృతులును, గంధర్వ సిద్ధ విద్యా ధర చారణ సాధ్య రక్షోయక్షోరగ నాగలోకపాలురును మఱియు ఋషులును, బితృదేవతలును, దైత్య దానవ భూత ప్రేత పిశాచ కూష్మాండ పశు మృగాదులును, నుద్భవించిరి; ఇట్టి జగత్ప్రథ మోద్భవంబు మహత్తత్త్వ సృష్టి యనంబడు; ద్వితీయంబండ సంస్థితం బనం దగుఁ; దృతీయంబు సర్వభూతస్థం బన నొప్పు; నందైశ్వర్య తేజో బల సంపన్నులైన పురుషులు సర్వాత్ముండైన నారాయణుని యంశసంభవులుగా నెఱుంగుము; అప్పుండరీకా క్షుని లీలావతారంబు లనంతంబులు; దత్కర్మంబులు లెక్కపెట్ట నెవ్వ రికిని నలవిగాదు; అయినను నాకుం దోఁచి నంత నీ కెఱింగించెద; వినుము. ||112||

20 అవతారంబుల వైభవంబు

ఉ. అన్య కథానులాపము లహర్నిశమున్ వినునట్టి సత్క్రియా
శూన్యములైన కర్ణముల సూరిజనస్తుత సర్వలోక స
మ్మాన్యమునై తనర్చు హరిమంగళదివ్యకథామృతంబు సా
జన్యతఁ గ్రోలవయ్య బుధసత్తమ! యే వివరించి చెప్పెదన్. ||113||

వ. అని పలికి నారదుం జూచి మఱియు నిట్లనియె. ||114||

మ. కనకాక్షుండు భుజావిజృంభణమునన్ క్ష్మాచక్రముం జాపఁ జు
ట్టిన మాడ్కిం గొనిపోవ, యజ్ఞమయ దంష్ట్రిస్వాకృతిం దాల్చి య
ద్దనుజాధీశ్వరుఁ దాఁకి యబ్ధి నడుమన్ దంష్ట్రాహతిం ద్రుంప ధా
త్రిని గూలెం గులిశాహతింబడు మహాద్రిం బోలి యత్యుగ్రతన్. ||115||

వ. మఱియు సుయజ్ఞావతారంబు విను మని యిట్లనియె. ||116||

సీ. ప్రకట రుచిప్రజాపతికిని స్వాయంభు
వుని కూఁతు రాకూతి యను లతాంగి
కర్థి జన్మించి సుయజ్ఞుండు నానొప్పు
నతఁడు దక్షిణ యను నతివయందు
సుయమ నా మామరస్తోమంబుఁ బుట్టించి
యింద్రుఁడై వెలసి యుపేంద్ర లీల
నఖిల లోకంబుల యార్తి హరించిన

నతని మాతామహుండైన మనువు
తే. తన మనంబునఁ దచ్చరిత్రమున కలరి
పరమపుణ్యుండు హరి యని పలికెఁ గాన
నంచిత జ్ఞాననిధి యై సుయజ్ఞుఁ డెలమిఁ
దాపసోత్తమ! హరి యవతారమయ్యె. ॥117॥

వ. అని చెప్పి సాంఖ్యయోగ ప్రవర్తకాచార్య వర్యుం డగు కపిలుని
యవతారంబు వినుమని యిట్లనియె. ॥118॥

చ. ధృతమతి దేవహూతికిని దివ్యవిభుండగు కర్దమప్రజా
పతికిఁ బ్రమోద మొప్ప నవభామలతోఁ గపిలాఖ్యఁ బుట్టి యే
గతి హరి పొందునట్టి సుభగంబగు సాంఖ్యము దల్లి కిచ్చి దు
ష్కృతములువాసి చూపె మునిసేవితమై తనరారు మోక్షమున్. ॥119॥

వ. మఱియు దత్తాత్రేయావతారంబు వినుము ॥120॥

సీ. తాపసోత్తముఁ డత్రి తనయునిఁ గోరి ర
మేశు వేఁడిన హరి యేను నీకు
ననఘ "దత్తుడనైతి" నని పల్కు కతమున
నతఁడు దత్తాత్రేయుఁడై జనించె
న మ్మహాత్ముని చరణాబ్జ పరాగ సం
దోహంబుచేఁ బూతదేహు లగుచు
హైహయ యదు వంశ్యు లైహికాముష్మిక
ఫలరూప మగు యోగబలము వడసి
తే. సంచిత జ్ఞాన ఫల సుఖైశ్వర్య శక్తి
శౌర్యములఁ బొంది తమ కీర్తి చదల వెలుఁగ
నిందు నందును వాసికి నెక్కి; రట్టి
దివ్యతర మూర్తి విష్ణు నుతింపఁ దరమె? ॥121॥

వ. వెండియు సనకాద్యవతారంబు వినుము ॥122॥

సీ. అనఘాత్మ! యేను గల్పాదిని విశ్వంబు
సృజియింపఁ దలఁచి యంచిత తపంబు
నర్థిఁ జేయుచు "సన" యని పల్కుటయు నది
కారణంబుగ సనాఖ్యలనుగల "స
నందన" "సనక" "సనత్కుమార" "సనత్సు
జాతులు" నల్వురు సంభవించి
మానసపుత్రులై మహి నుతికెక్కిరి
పోయిన కల్పాంతమున నశించి
తే. నట్టి యాత్మీయతత్త్వంబు వుట్టఁ జేసి
సంప్రదాయక భంగిని జగతి నెల్ల
గలుగఁ జేసిరి యవ్విష్ణుకళలఁ దనరి
నలువు రయ్యును నొక్కఁడ నయచరిత్ర! ॥123॥

21 నరనారాయణావతారంబు

వ. మఱియు నరనారాయణావతారంబు వినుము ‖124‖

క. గణుతింపఁగ నరనారా
యణు లన ధర్మునకు నుదయ మందిరి; దాక్షా
యణియైన “మూర్తి” వలనం
బ్రణుతగుణోత్తరులు పరమపావనమూర్తుల్. ‖125‖

క. అనఘులు బదరీవనమున
వినుత తపోవృత్తి నుండ, విబుధాధిపుఁడున్
మనమున నిజపదహానికి
ఘనముగఁ జింతించి దివిజకాంతామణులన్. ‖126‖

క. రావించి “తపోవిఘ్నముఁ
గావింపుం” డనుచు బనుపఁ గడు వేడుకతో
భావభవానీకిను లనఁ
గా వనితలు సనిరి బదరికావనమునకున్. ‖127‖

వ. అందు. ‖128‖

మ. నరనారాయణు లున్న చోటికి మరున్నారీ సమూహంబు భా
స్వరలీలం జని రూప విభ్రమ కళా చాతుర్య మేపారఁగాఁ
బరిహాసోక్తుల నాటపాటలఁ జరింపం జూచి నిశ్చింతతన్
భరిత ధ్యాన తపః ప్రభావ నిరతిం బాటించి నిష్కాములై. ‖129‖

క. క్రోధము దమ తపములకును
బాధక మగు టెఱిఁగి దివిజభామలపై న
మ్మేధాత్మకు లొక యింతయుఁ
గ్రోధముఁ దేరైరి సత్త్వగుణయుతు లగుటన్. ‖130‖

క. నారాయణుఁ డప్పుడు దన
యూరువు వెసఁ జీఱి నందు నుదయించెను, బెం
పారంగ నూర్వశీ ముఖ
నారీజనకోటి దివిజనారులు మెచ్చన్. ‖131‖

క. ఊరువులందు జనించిన
కారణమున నూర్వశి యన ఘనతకు నెక్కెన్
వారల రూప విలాస వి
హారములకు నోడి రంత నమరీజనముల్. ‖132‖

వ. అంతం దాము నరనారాయణుల తపోవిఘ్నంబు గావింపంబూని
చేయు విలాసంబులు, మానసికసంకల్పమాత్రంబున సృష్టి స్థితి
సంహారంబు లొనర్పంజాలు నమ్మహాత్ముల దెసం బనికిరాక కృత
ఘ్నునకుం జేఁయు నుపకృతులుంబోలె నిష్ఫలంబులైన సిగ్గున
గుందుచు, నూర్వశిం దమకు ముఖ్యురాలింగాఁ గైకొని తమ వచ్చిన
జాడన మరలి చని రంత. ‖133‖

క. కాముని దహించెఁ గ్రోధమ
హామహిమను రుద్రుఁ; డట్టి యతికోపము నా
ధీమంతులు గెలిచి రనం;
గామము గెలుచుటలు సెప్పఁగా నేమిటికిన్. ||134||

వ. అట్టి నరనారాయణావతారంబు జగత్పావనంబై విలసిల్లె; వెండియు
ధ్రువావతారంబు వివరించెద వినుము. ||135||

సీ. మానిత చరితుఁ "డుత్తానపాదుం" డను
భూవరేణ్యునకు సత్పుత్రుఁ డనగ
నుదయించి మహిమఁ బెంపొంది బాల్యంబున
జనకుని కడనుండి సవితితల్లి
దను నాడు వాక్యాస్త్రతతిఁ గుంది మహిత త
పంబు గావించి కాయంబుతోడఁ
జని మింట ధ్రువపదస్థాయి యై యటమీఁద
నర్థి వర్తించు భృగ్వాది మునులుఁ
తే. జతురగతి గ్రింద వర్తించు సప్తఋషులుఁ
బెంపు దీపింపఁ దన్ను నుతింప వెలసి
"ధ్రువుఁడు" నా నొప్పి య వ్విష్ణుతుల్యుఁ డగుచు
నున్న పుణ్యాత్ముఁ డిప్పుడు నున్నవాఁడు. ||136||

వ. మఱియుఁ బృథుని యవతారంబు వినుము ||137||

ఉ. వేనుఁడు విప్రభాషణ పవి ప్రహతి చ్యుత భాగ్య పౌరుషుం
డై నిరయంబునం బడిన నాత్మ తనూభవుఁడై పృథుండు నాఁ
బూని జనించి తజ్జనకుఁ బున్నరకంబును బాపె; మేదినిన్
ధేనువుఁ జేసి వస్తువితతిం బితికెన్ హరి సత్కళాంశుఁడై." ||138||

వ. అని మఱియు "వృషభావతారంబు నెఱిఁగింతు; వినుము; ఆగ్నీం
ధ్రుండను వానికి "నాభి" యనువాఁ డుదయించె; నతనికి మేరుదేవి
యను నామాంతరంబు గల "సుదేవి" యందు హరి వృషభావతా
రంబు నొంది జడస్వభావంబైన యోగంబు దాల్చి ప్రశాంతాంతఃకర
ణుండును, బరిముక్త సంగుండునునై పరమహంసాభిగమ్యం
బయిన పదం బిది యని మహర్షులు వలుకుచుండం జరించె;
మఱియు హయగ్రీవావతారంబు సెప్పెద వినుము. ||139||

చ. అనఘచరిత్ర! మన్మఖము నందు జనించె హయాననాఖ్యతన్
వినుత సువర్ణ వర్ణుఁడును వేదమయుం డఖిలాంతరాత్మకుం
డనుపమ యజ్ఞపూరుషుఁడునై భగవంతుఁడుదత్సమస్త పా
వనమగు నాసికాశ్వసనవర్గములం దుదయించె వేదముల్. ||140||

22 మత్స్యావతారంబు

వ. మఱియు మత్స్యావతారంబు వినుము ||141||

సీ. ఘనుఁడు వైవస్వతమనువుకు దృష్టమై

యరుదెంచునట్టి యుగాంత సమయ
మందు విచిత్రమత్స్యావతారము దాల్చి
యఖిలావనీమయం బగుచుఁ జాల
సర్వజీవులకు నాశ్రయభూతుఁ డగుచు నే
కార్ణవంబైన తోయముల నడుమ
మన్ముఖశ్లథ వేదమార్గంబులను జిక్కు
వడకుండ శాఖ లేర్పడఁగఁ జేసి
తే. దివ్యు లర్థింప నా కర్థిఁ దెచ్చి యిచ్చి
మనువు నెక్కించి పెన్నావ వనధి నడుమ
మునుఁగకుండంగ నరసిన యనిమిషావ
తార మెరికి నుతియింపఁ దరమె? వత్స! ||142||

వ. మఱియుఁ గూర్మావతారంబు వినుము. ||143||

మ. అమృతోత్పాదన యత్నులై విబుధ దైత్యానీకముల్, మందరా
గముఁ గవ్వంబుగఁ జేసి యబ్ధిదఱువంగాఁ గవ్వపుంగొండ వా
ర్థిం మునుంగన్ హరి కూర్మరూపమున నద్రిం దాల్చెఁ దత్పర్వత
భ్రమణవ్యాజత వీఁపుఁదీట శమియింపం జేయఁగా నారదా! ||144||

వ. వెండియు నృసింహావతారంబు వినుము. ||145||

మ. సురలోకంబుఁ గలంచి దేవసమితిన్ స్రుక్కించి యుద్యద్గదా
ధరుఁడై వచ్చు నిశాచరుం గని, కనద్దంష్ట్రా కరాళాస్య వి
స్ఫురిత భ్రూకుటితో నృసింహగతి రక్షోరాజ వక్షంబు భీ
కరభాస్వన్నఖరాజిఁ ద్రుంచె ద్రిజగత్కల్యాణసంధాయియై. ||146||

వ. ఇంక నాదిమూలావతారంబు సెప్పెద వినుము. ||147||

మ. కరినాథుండు జలగ్రహగ్రహణ దుఃఖాక్రాంతుఁడై వేయి వ
త్సరముల్ గుయ్యిడుచుండ వేల్పులకు విశ్వవ్యాప్తి లేకుండుటన్
“హరి నీవే శరణంబు నా” కనినఁ గుయ్యాలించి వేవేగ వా
శ్చరముం ద్రుంచి కరీంద్రుఁ గాచె మహితోత్సాహంబునం దాపసా! ||148||

వ. మఱియును వామనావతారంబు వినుము. ||149||

సీ. యజ్ఞేశ్వరుండగు హరి వి ష్ణుఁడదితి సం
తానంబునకు నెల్లఁ దమ్ముఁ డయ్యుఁ
బెంపారు గుణములఁ బెద్ద యై వామన
మూర్తితో బలిచక్రవర్తిఁ జేరి
తద్భూమి మూడు పాదమ్ము లనడిగి ప
దత్రయంబునను జగత్త్రయంబు
వంచించి కొనియును వాసవునకు రాజ్య
మందింప నీశ్వరుండయ్యు మొఱఁగి
తే. యర్థిరూపంబు గైకొని యడుగ వలసె
ధార్మికుల సొమ్ము వినయోచితముగఁ గాని
వెడఁగుఁదనమున నూరక విగ్రహించి

చలనమందింపరాదు నిశ్చయము పుత్ర! ॥150॥

చ. బలి నిజమౌళి నవ్వటుని పాదసరోరుహ భవ్యతీర్థ ము
త్కలిక ధరించి, తన్నును జగత్త్రయమున్ హరికిచ్చి, కీర్తులన్
నిలిపె వసుంధరాస్థలిని నిర్జరలోక విభుత్వహానికిం
దలఁకక శుక్రు మాటల కుఁదారక భూరివదాన్యశీలుఁడై. ॥151॥

వ. మఱియు న ప్పరమేశ్వరుండు నారదా! హంసావతారంబు నొంది
యతిశయ భక్తియోగంబున సంతుష్టాంతరంగుం డగుచు నీకు
నాత్మతత్త్వప్రదీపకంబగు భాగవతమహాపురాణం బుపదేశించె;
మన్వవతారంబు నొంది స్వకీయ తేజఃప్రభావంబున నప్రతిహతంబైన
చక్రంబు ధరియించి దుష్టవర్తనులైన రాజుల దండించుచు శిష్ట
పరిపాలనంబు సేయుచు నాత్మీయ కీర్తిచంద్రికలు సత్యలోకంబున
వెలింగించె; మఱియు ధన్వంతరి యన నవతరించి తన నామస్మ
రణంబున భూజనంబునకు సకలరోగనివారణంబుసేయుచు నా
యుర్వేదంబుఁ గల్పించె నింకఁ బరశురామావతారంబు వినుము. ॥152॥

మ. ధరణీ కంటకులైన హైహయ నరేంద్ర వ్రాతమున్ భూరివి
స్ఫురితోదారకుఠారధారఁ గలనన్ ముయ్యేడు మాఱుల్ పోరిం
బొరి మర్దించి, సమస్త భూతలము విప్రుల్ వేఁడఁగా నిచ్చి తాఁ
జిర కీర్తిన్ జమదగ్నిరాముఁ డన మించెం దాపసేంద్రోత్తమా! ॥153॥

23 రామావతారంబు

వ. మఱియు శ్రీరామావతారంబు సెప్పెద వినుము. ॥154॥

సీ. తోయజహిత వంశ దుగ్ధ పారావార
రాకా విహార కైరవహితుండు
కమనీయ కోసలక్ష్మాభృత్సుతా గర్భ
శుక్తి సంపుట లసన్మౌక్తికంబు
నిజపాదసేవక వ్రజ దుఃఖ నిబిడాంధ
కార విస్ఫురిత పంకరుహసఖుఁడు
దశరథేశ్వర కృతాధ్వరవాటికా ప్రాంగ
ణాకర దేవతానోకహంబు
తే. చటుల దానవ గహన వైశ్వానరుండు
రావణాటోప శైల పురందరుండు
నగుచు లోకోపకారార్థ మవతరించె
రాముఁడై చక్రి లోకాభిరాముఁ డగుచు. ॥155॥

క. చిత్రముగ భరత లక్ష్మణ
శత్రుఘ్నుల కర్థి నగ్రజన్ముం డగుచున్
ధాత్రిన్ రాముఁడు వెలసెఁ బ
విత్రుఁడు దుష్కృత లతా లవిత్రుం డగుచున్. ॥156॥

వ. అంత. ॥157॥

సీ. కిసలయ ఖండేందు బిస కుంద పద్మాబ్జ
పద ఫాల భుజ రద పాణి నేత్రఁ
గాహళ కరభ చక్ర వియత్పులిన శంఖ
జంఘోరు కుచ మధ్య జఘన కంఠ
ముకుర చందన బింబ శుక గజ శ్రీకార
గండ గంధోష్ఠ వాగ్గమన కర్ణఁ
జంపకేందు స్వర్ణ శఫర ధనుర్నీల
నాసికాస్యాంగ దృగ్భ్రూ శిరోజ
తే. నళి సుధావర్త కుంతల హాస నాభి
కలిత జనకావనీ పాల కన్యకా ల
లామఁ బరిణయ మయ్యె లలాటనేత్ర
కార్ముక ధ్వంస ముంకువ గాఁగ నతఁడు. ||158||

వ. అంత. ||159||

క. రామున్ మేచకజలద
శ్యామున్ సుగుణాభిరాము సద్వైభవసు
త్రామున్ దుష్టనిశాటవి
రాముం బొమ్మనియెఁ బంక్తిరథుఁ డడవులకున్. ||160||

వ. ఇట్లు పంచిన. ||161||

చ. అరుదుగ లక్ష్మణుండు జనకాత్మజయుం దనతోడ నేఁగుదే
నరిగి రఘూత్తముండు ముదమారఁగ జొచ్చెఁ దరక్షు సింహ సూ
కర కరి పుండరీక కపి ఖడ్గ కురంగ వృకాహి భల్ల కా
సర ముఖ వన్యసత్త్వచయ చండతరాటవి దండకాటవిన్. ||162||

క. ఆ వనమున వసియించి నృ
పావననయశాలి యిచ్చె నభయములు జగ
త్పావన మునిసంతతికిఁ గృ
పావననిధి యైన రామభద్రుం డెలమిన్. ||163||

క. ఖరకర కుల జలనిధి హిమ
కరుఁ డగు రఘురామవిభుఁడు గఱకఱితోడన్
ఖరుని వధించెను ఘనభీ
కర శరముల నఖిల జనులుఁ గర మరుదందన్. ||164||

క. హరిసుతుఁ బరిచరుఁగాఁ గొని
హరిసుతుఁ దునుమాడి పనిచె హరిపురమునకున్;
హరివిభునకు హరిమధ్యను
హరిరాజ్యపదంబు నిచ్చె హరివిక్రముఁడై. ||165||

వ. అంత సీతా నిమిత్తంబునం ద్రిలోకకంటకుం డగు దశకంఠుం దును
మాడుటకునై కపిసేనాసమేతుండయి చనిచని ముందట నతి దుర్గ
మంబయిన సముద్రంబు పేర్చి తెరువు సూపకున్ననలిగి. ||166||

మ. వికట భ్రూకుటిఫాలభాగుఁ డగుచున్ వీరుండు క్రోధారుణాం
బకుడై చూచిన యంతమాత్రమున నప్పాథోధి సంతప్తతో
యకణ గ్రాహ తిమింగిల ప్లవ ఝులీ వ్యాళ ప్రవాళోర్మికా
బక కారండవ చక్ర ముఖ్య జలసత్వశ్రేణితో నింకినన్. ॥167॥

వ. అయ్యవసరంబున సముద్రుండు కరుణాసముద్రుం డగు శ్రీరామ
భద్రుని శరణంబు సొచ్చినం గరుణించి యెప్పటి యట్ల నిలిపి
నలునిచే సేతువు బంధింపించి తన్మార్గంబునం జని. ॥168॥

మ. పురముల్ మూఁడును నొక్కబాణమున నిర్మూలంబు గావించు శం
కరు చందంబున నేర్చె రాఘవుఁడు లంకాపట్టణం బిద్ధగో
పుర శాలాంగణ హర్మ్య రాజభవన ప్రోద్యత్ప్రతోళీ కవా
ట రథాశ్వ ద్విప శస్త్ర మందిర నిశాటశ్రేణితో వ్రేల్మిడిన్. ॥169॥

క. రావణు నఖిల జగద్వి
ద్రావణుఁ బరిమార్చి నిలిపె రక్షోవిభుఁగా
రావణునను జన్ముని నై
రావణసితకీర్తి మెఱసి రాఘవుఁ డెలమిన్. ॥170॥

సీ. ధర్మ సంరక్షకత్వ ప్రభావుం డయ్యు
ధర్మవిధ్వంసకత్వమునఁ బొదలి
ఖరదండనాభిముఖ్యముఁ బొంద కుండియు
ఖరదండ నాభిముఖ్యమున మెఱసి
బుణ్యజనావన స్ఫూర్తిఁ బెంపొందియుఁ
పుణ్యజఁనాంతక స్ఫురణఁ దనరి
సంతతాశ్రిత విభీషణుఁడు గాకుండియు
సంతతాశ్రిత విభీషణత నొప్పి
తే. మించెఁ దనకీర్తిచేత వాసించె దిశలు;
దరమె నుతియింప జగతి నెవ్వరికినైనఁ
జారుతరమూర్తి నవనీశచక్రవర్తిఁ
బ్రకటగుణసాంద్రు దశరథరామచంద్రు. ॥171॥

24 కృష్ణావతారంబు

వ. అట్టి శ్రీరామావతారంబు జగత్పావనంబును నస్మత్ప్రసాద కారణం
బునునై నుతికెక్కె; నింకఁ గృష్ణావతారంబు వివరించెద వినుము. ॥172॥

సీ. తాపసోత్తమ! విను దైత్యాంశములఁ బుట్టి
నరనాథు లతుల సేనాసమేతు
లగుచు ధర్మేతరులై ధాత్రిఁ బెక్కు బా
ధల నలంచుటఁ జేసి ధరణి వగలఁ
బొందుచు వాపోవ భూభార ముడుపుట
కై హరి పరుఁడు నారాయణుండు
చెచ్చెరఁ దన సితాసిత కేశయుగమున
బలరామ కృష్ణ రూపములఁ దనరి

తే. యదుకులంబున లీలమై నుదయ మయ్యె
భవ్యయశుఁ డగు వసుదేవు భార్యలైన
రోహిణియు దేవకియు నను రూపవతుల
యందు నున్మత్తదైత్య సంహారి యగుచు. ||173||

వ. ఇట్లు పుండరీకాక్షుం డగు నారాయణుండు సమస్త భూభార
నివారణంబు సేయం దన మేని కేశద్వయంబ చాలునని యాత్మ
ప్రభావంబు దెలుపుకొఱకు నిజకళాసంభవులైన రామకృష్ణుల
దేహవర్ణంబులు శ్వేతకృష్ణం బని నిర్దేశించుకొఱకు సితాసితకేశ
ద్వయవ్యాజంబున రామకృష్ణాఖ్యల నలరి యవతరించె నందు
భగవంతుడును సాక్షాద్విష్ణుండునునైన కృష్ణుండు జనమార్గవర్తి
యయ్యును నతిమానుష్యకర్మంబుల నాచరించుటం జేసి కేవల
పరమేశ్వరుం డయ్యె; న మ్మహాత్ముం డాచరించు కార్యంబులు
లెక్కపెట్ట నెవ్వరికి నలవిగాదు అయినను నాకు గోచరించిన యంత
యెఱింగించెద వినుము. ||174||

క. నూతన గరళస్తని యగు
పూతనఁ బురిటింటిలోనఁ బొత్తుల శిశువై
చేతనముల హరియించి ప
రేతనగరమునకు ననిచెఁ గృష్ణుఁడు పెలుచన్. ||175||

క. వికటముగ నిజపదాహతిఁ
బ్రకటముగా మూఁడు నెలల బాలకుఁడై యా
శకటనిశాటుని నంతక
నికటస్థునిఁ జేసె భక్తనికరావనుఁడై. ||176||

క. ముద్దుల కొమరుని వ్రేతల
రద్దులకై తల్లి ఱోల రజ్జులఁ గట్టం
బద్ధులకు మిన్నుముట్టిన
మద్దుల వడిఁ గూల్చె జనసమాజము వొగడన్. ||177||

మ. మదిఁ గృష్ణుండు యశోదబిడ్డఁ డని నమ్మంజాల యోగీంద్ర త
ద్వదనాంభోజములోఁ జరాచర సమస్త ప్రాణిజాతాటవీ
నద నద్యద్రి పయోధి యుక్త మగు నానా లోకజాలంబు భా
స్వ దనూనక్రియఁ జూపెఁ దల్లికి మహాశ్చర్యంబు వాటిల్లఁగన్. ||178||

చ. వర యమునానదీ హ్రద నివాసకుఁడై నిజ వక్త్ర నిర్గత
స్ఫురిత విషాంబుపానమున భూజనులన్ మృతిఁ బొందఁ జేయు భీ
కర గరళ ద్విజిహ్వుఁ డగు కాళియ పన్నగు నా హ్రదంబుఁ జె
చ్చెర వెడలించి కాచె యదుసింహుఁడు గోపకగోగణంబులన్. ||179||

మ. తనయా గోపకు లొక్క రేయితటి, నిద్రం జెందఁ గార్చిచ్చు వ
చ్చినఁ "గృష్ణా మము నగ్నిపీడితుల రక్షింపం దగుం గావవే"
యనినం "గన్నులు మీరు మోడ్వుఁ డిదె దావాగ్నిన్ వెసన్నార్తు నే"
నన వారట్ల యొనర్ప మ్రింగె శిఖిఁ బద్మాక్షుండు లీలా గతిన్. ||180||

క. మందుని గతి యము నాంబువు
లందు నిసిం గ్రుంకి బద్ధుఁడై చిక్కిన యా
నందుని వరుణుని బంధన
మందు నివృత్తునిగఁ జేసె హరి సదయుండై. ॥181॥

మ. మయసూనుండు నిజానువర్తుల మహామాయన్ మహీభృద్గుహా
శ్రయులంగా నొనరించి తత్పథము నీరంధ్రంబు గావించినన్
రయ మొప్పం గుటిలాసురాధమునిఁ బోరం ద్రుంచి గోపావళిన్
దయతోఁ గాచిన కృష్ణు సన్మహిమ మేతన్మాత్రమే తాపసా! ॥182॥

క. దివిజేంద్ర ప్రీతిగ వ
ల్లవజను లేఁటేఁటఁ జేయు లాలిత సవనో
త్సవము హరి మానిపిన గో
పవరులు గావింపకున్న బలరిపుఁ డలుకన్. ॥183॥

తే. మంద గొందల మంద నమందవృష్టిఁ
గ్రందుకొనుఁ డంచు నింద్రుండు మందలింపఁ
జండపవన సముద్ధూత చటుల విలయ
సమయ సంవర్త కాభీల జలధరములు. ॥184॥

శా. సప్తస్కంధ శిఖా కలాప రుచిమత్సౌదామనీవల్లికా
దీప్తోదగ్రమహుస్తమః పిహితధాత్రీ భాగనీరంధ్రమై
సప్తాశ్వస్ఫురదిందు మండల నభస్సంఛాదితాశాంతర
వ్యాప్తాంభోద నిరర్గళ స్ఫుటశిరోవాః పూరధారాళమై. ॥185॥

వ. కురియు వానజల్లు పెల్లున రిమ్మలుగొని సొమ్మలు వోయి గోకు
లం బాకులంబయి "కృష్ణ! కృష్ణ! రక్షింపు" మని యార్తిం బొంది
కుయ్యిడ నయ్యఖండ కరుణారససముద్రుండును భక్తజన సురద్రు
ముండును నైన పుండరీకాక్షుండు. ॥186॥

25 మంథరగిరి ధారణంబు

శా. సప్తాబ్దంబుల బాలుఁడై నిజభుజాస్తంభంబునన్ లీలమై
సప్తాహంబులు శైలరాజము లసచ్ఛత్త్రంబుగాఁ దాల్చి, సం
గుప్తప్రాణులఁ జేసె మాధవుఁడు గోగోపాలక వ్రాతమున్
సప్తాంభోధి పరీతభూధరున కాశ్చర్యంబె చింతింపఁగన్. ॥187॥

సీ. సాంద్రశరచ్చంద్ర చంద్రికా ధవళిత
విమల బృందావన వీథియందు
రాసకేళీ మహోల్లాసుఁడై యుత్ఫుల్ల
జలజాక్షుఁ డొక నిశాసమయమునను
దనరారు మంద్ర మధ్యమ తారముల నింపు
దళుకొత్త రాగభేదములఁ జెలఁగి
ధైవత ఋషభ గాంధార నిషాద పం
చమ షడ్జ మధ్యమ స్వరము లోలిఁ

తే. గళలు జాతులు మూర్ఛనల్ గలుగ వేణు
నాళ వివరాంగుళన్యాస లాలనమున
మహితగతిఁ బాడె నవ్యక్త మధురముగను
పంకజాక్షుండు దారువు లంకురింప. ॥188॥

మ. హరివేణూద్గత మంజులస్వరనినాదాహూతలై గోప సుం
దరు లేతేర ధనాధిపానుచరగంధర్వుండు గొంపోవఁ ద
త్తరుణుల్ గుయ్యిడ శంఖచూడుని భుజాదర్పంబు మాయించి తాఁ
బరిరక్షించిన యట్టి కృష్ణుని నుతింపన్ శక్యమే యేరికిన్? ॥189॥

చ. నరక మురప్రలంబ యవన ద్విప ముష్టిక మల్ల కంస శం
బర శిశుపాల పంచజన పౌండ్రక పల్వల దంతవక్త్ర వా
నర ఖర సాల్వ వత్స బక నాగ విదూరథ రుక్మి కేశి ద
ర్దుర వృష ధేనుక ప్రముఖ దుష్ట నిశాటులఁ ద్రుంచె వ్రేల్మిడిన్. ॥190॥

వ. మఱియును. ॥191॥

మ. బలభీమార్జున ముఖ్య చాపధర రూపవ్యాజతం గ్రూరులన్
ఖలులన్ దుష్టధరాతలేశ్వరుల సంగ్రామైక పారీణ దో
ర్బలకేళిం దునుమాడి సర్వధరణీభారంబు మాయించి సా
ధుల రక్షించిన యట్టి కృష్ణుని ననంతుం గొల్తు నెల్లప్పుడున్. ॥192॥

వ. అట్టి లోకోత్కృష్టుండైన కృష్ణుని యవతారమహాత్యం బెఱింగించితి
నింక వ్యాసావతారంబు వినుము. ॥193॥

చ. ప్రతియుగమందు సంకుచితభావులు నల్పతరాయువుల్ సుదు
ర్గతికులునైన మర్త్యుల కగమ్యములున్ స్వకృతంబులున్ సుశా
శ్వతములునైన వేదతరుశాఖలు దా విభజించినట్టి స
న్నుతుఁడు పరాశరప్రియతనూజుఁడు నా హరి పుట్టె నర్మిలిన్. ॥194॥

వ. మఱియు బుద్ధావతారంబు వినుము. ॥195॥

మ. అతిలోలాత్ములు సూనృతేతరులు భేదాచార సంశీలురు
ద్ధత పాషండమతౌపధర్మ్యులు జగత్సంహారు లైనట్టి యా
దితి సంజాతు లధర్మవాసనల వర్తింపం దదాచార సం
హతి మాయించి హరించె దానవులఁ బద్మాక్షుండు బుద్ధాకృతిన్. ॥196॥

వ. మఱియుం గల్క్యవతారంబు వినుము. ॥197॥

మ. వనజాక్షస్తవశూన్యులై మఱి వషట్స్వాహాస్వధావాక్య శో
భనరాహిత్యులు, సూనృతేతరులునుం, బాషండులు న్నైన వి
ప్రనికాయంబును శూద్రభూపులుఁ గలింబాటిల్లినం గల్కియై
జననంబంది యధర్మము న్నడఁచు సంస్థాపించు ధర్మం బిలన్.” ॥198॥

వ. అని మఱియుఁ బితామహుండు నారదున కిట్లనియె “మునీంద్రా!
పుండరీకాక్షుం డంగీకరించిన లీలావతారకథా వృత్తాంతంబు నేను

నీకు నెఱింగించు నింతకు మున్న హరి వరాహాద్యవతారంబు
లంగీకరించి తత్ప్రయోజనంబులఁ దీర్చె; మన్వంతరావతారంబు
లంగీకరించినవియు నంగీపరింపఁగలవియునై యున్నయవి;
వర్తమానంబున ధన్వంతరి పరశురామావతారంబులు దాల్చి యు
న్నవాడు; భావికాలంబున శ్రీరామాద్యవతారంబుల నంగీకరింపం
గలవాఁ; డమ్మహాత్ముండు సృష్ట్యాది కార్యభేదంబులకొఱకు మాయా
గుణావతారంబు లందు బహుశక్తి ధారణుండైన భగవంతుఁడు
సర్గాదిని దపంబు నేనును ఋషి గణంబులును నవ ప్రజాప
తులునునై యవతరించి విశ్వోత్పాదనంబు గావించు చుండు;
ధర్మంబును విష్ణుండును యజ్ఞంబులును మనువులును నింద్రాది
దేవగణంబులును ధాత్రీపతులును నయి యవతరించి జగం
బుల రక్షించుచుండు; నధర్మంబును రుద్రుండును మహోరగంబు
లును రాక్షసానీకంబులునునై యవతరించి విలయంబు నొందిం
చుచుండు; ని త్తెఱంగునం బరమేశ్వరుండును సర్వాత్మకుండును
నైన హరి విశ్వోత్పత్తి స్థితి లయ హేతుభూతుండై విలసిల్లు ధరణీ
రేణువుల నయిన గణుతింప నలవి యగుం గాని యమ్మహా
త్ముని లీలావతా రాద్భుతకర్మంబులు లెక్కవెట్ట నెవ్వరికి నశ
క్యంబై యుండు; నీకు సంక్షేపరూపంబున నుపన్యసించితి నవి
స్తారంబుగా నెఱింగింప నాకుం దరంబు గాద నిన నన్యులం జెప్ప
నేల? వినుము. ॥199॥

చ. అమరఁ ద్రివిక్రమస్ఫురణ నందిన యమ్మహితాత్మపాద వే
గమున హతంబులైన త్రిజగంబుల కావల వెల్గు సత్యలో
కము చలియించినం గరుణఁ గైకొని కాచి ధరించు పాదప
ద్మము తుది నున్న యప్రతిహతం బగు శక్తి గణింప శక్యమే? ॥200॥

26 భాగవత వైభవంబు

మ. హరి మాయా బల మే నెఱుంగ నఁట శక్యంబే సనందాది స
త్పురుష వ్రాతముకైన, బుద్ధి నితరంబున్ మాని సేవాధిక
స్ఫురణం దచ్చరితానురాగగుణవిస్ఫూర్తిన్ సహస్రాస్య సుం
దరతం బొల్పగు శేషుఁడుం దెలియఁ డన్నన్ జెప్ప నే లొండొరున్. ॥201॥

చ. ఇతరముమాని తన్ను మది నెంతయు నమ్మి భజించువారి నా
శ్రితజన సేవితాంఘ్రి సరసీరుహుఁడైన సరోజనాభుఁ డం
చితదయతోడ నిష్కపటచిత్తమునం గరుణించు; నట్టివా
రతుల దురంతమై తనరు నవ్విభు మాయఁ దరింతు రెప్పుడున్. ॥202॥

వ. మఱియును సంసారమగ్నులయి దివసంబులు ద్రోచియు నంతం
బున శునక సృగాల భక్షణంబులైన కాయంబులందు మమ
త్వంబు సేయక భగవదర్పణంబు సేసిన పుణ్యాత్ములుం గొంద
ఱుగల రెఱింగింతు; వినుము; నేను నీ బ్రహ్మత్వంబునం జెందు
రాజసంబు విడిచి యమ్మహాత్ముని పాదారవిందంబుల భక్తినిష్ఠుం
డనయి శరణాగతత్వంబున భజియించు నప్పుడు దెలియుదు
రాజసగుణుండనై యున్న వేళం దెలియం జాలఁ; గావున శాస్త్రం

బులు ప్రపంచింపక కేవల భక్తి జ్ఞాన యోగంబున సేవింతు;
మఱియు సనకాదులగు మీరును, భగవంతుండైన రుద్రుండును,
దైత్యపతియైన ప్రహ్లాదుండును, స్వాయంభువమనువును, నతని
పత్ని యగు శతరూపయుఁ, దత్పుత్రులగు ప్రియవ్రతోత్తానపా
దులునుం, బ్రాచీనబర్హియు, ఋభువును, వేనజనకుం డగు
నంగుండును, ధ్రువుండును గడవం జాలుదురు వెండియు. ||203||

సీ. గాధి గయాదు లిక్ష్వాకు దిలీప మాం
ధాతలు భీష్మ యయాతి సగర
రఘు ముచుకుం దైళ రంతిదే వోద్ధవ
సారస్వ తోదంక భూరిషేణ
శ్రుతదేవ మారుతి శతధన్వ పిప్పల
బలి విభీషణ శిబి పార్థ విదురు
లంబరీష పరాశ రాలర్క దేవల
సౌభరి మిథిలేశ్వ రాభిమన్యు
తే. లార్ష్టి షేణాదులైన మహాత్ము లెలమిఁ
దవిలి య ద్దేవు భక్తిఁ జిత్తముల నిల్పి
తత్పరాయణు లౌట దుర్దాంతమైన
విష్ణుమాయఁ దరింతురు విమలమతులు. ||204||

మ. అనఘా! వీరల నెన్ననేమిటికిఁ; దిర్యగ్జంతుసంతాన ప
క్షి నిశాటాటవికాఘ జీవ నివహ స్త్రీ శూద్ర హూణాదులై
నను నారాయణభక్తి యోగమహితానందాత్ములై రేని వా
రనయంబుం దరియింతు ర వ్విభుని మాయావైభవాంభోనిధిన్. ||205||

వ. కావున. ||206||

క. శశ్వత్ప్రశాంతు నభయుని
విశ్వాత్ముఁ బ్రబోధమాత్రు విభు సంశుద్ధున్
శాశ్వతు సము సదసత్పురుషు
నీశ్వరుఁ జిత్తమున నిలుపు మెపుడు మునీంద్రా! ||207||

వ. అట్లయిన నప్పుణ్యాత్ముల ననవద్యశీలుర నవిద్య లజ్జావనత
వదనయై పొందం జాలక వైముఖ్యంబున దవ్వుదవ్వులం దలంగి
పోవు మఱియును. ||208||

చ. హరిఁ బరమాత్ము నచ్యుతు ననంతునిఁ జిత్తములం దలంచి సు
స్థిరత విశోక సౌఖ్యములఁ జెందిన ధీనిధు లన్యకృత్యము
ల్మఱచియుఁ జేయనొల్లరు ;తలంచిన నట్టిదయౌ; సురేంద్రుఁడుం
బరువడి నుయ్యి; ద్రవ్వునె పిపాసితుఁడై సలిలాభిలాషితన్? ||209||

ఉ. సర్వఫల ప్రదాతయును, సర్వశరణ్యుఁడు, సర్వశక్తుఁడున్,
సర్వజగత్ప్రసిద్ధుఁడును, సర్వగతుం డగు చక్రపాణి యీ
సర్వశరీరులున్ విగమసంగతిఁ జెంది విశీర్యమాణులై
పర్వినచో నభంబుగతి బ్రహ్మము దాఁ జెడకుండు నెప్పుడున్. ||210||

ఉ. కారణకార్యహేతు వగు కంజదళాక్షునికంటె నన్యు లె
వ్వారును లేరు; తండ్రి! భగవంతు ననంతుని విశ్వభావనో
దారుని సద్గుణావళు లుదాత్తమతిం గొనియాడకుండినం
జేరవు చిత్తముల్ ప్రకృతిఁ జెందని నిర్గుణమైన బ్రహ్మమున్. ॥211॥

మ. నిగమార్థ ప్రతిపాదక ప్రకటమై; నిర్వాణ సంధాయిగా
భగవంతుండు రచింప భాగవతకల్పక్ష్మాజమై శాస్త్ర రా
జి గరిష్ఠంబగు నీ పురాణ కథ సంక్షేపంబునం జెప్పితిన్;
జగతిన్ నీవు రచింపు దాని నతివిస్తారంబుగాఁ బుత్రకా! ॥212॥

చ. పురుషభవంబునొందుట యపూర్వము జన్మము లందు; నందు భూ
సుర కుల మందుఁ బుట్టు టతిచోద్యము; నిట్లగుటన్ మనుష్యుల
స్థిర మగు కార్య దుర్దశలచేత నశింపక విష్ణు సేవనా
పరతఁ దనర్చి నిత్యమగు భవ్యపథంబును బొందు టొప్పదే? ॥213॥

మ. ఉపవాస వ్రత శౌచ శీల మఖ సంధ్యోపాస నాగ్నిక్రియా
జప దానాధ్యయ నాది కర్మముల మోక్షప్రాప్తిసేకూర; ద
చ్చపుభక్తిన్ హరిఁ బుండరీకనయనున్ సర్వాతిశాయిన్ రమా
ధిపుఁ బాపఘ్నుఁ బరేశు నచ్యుతుని నర్థిం గొల్వలేకుండినన్. ॥214॥

క. వనజాక్షు మహిమ నిత్యము
వినుతించుచు; నొరులు వొగడ వినుచున్; మదిలో
ననుమోదించుచు నుండెడు
జనములు దన్మోహవశతఁ జనరు మునీంద్రా!" ॥215॥

క. అని వాణీశుఁడు నారద
మునివరునకుఁ జెప్పినట్టి ముఖ్యకథా సూ
చన మతిభక్తిఁ బరీక్షి
జ్జనపాలునితోడ యోగిచంద్రుఁడు నుడివెన్. ॥216॥

27 ప్రపంచాది ప్రశ్నంబు

సీ. విను శుకయోగికి మనుజేశుఁ డిట్లను
"మునినాథ! దేవదర్శనము గలుగ
నారదమునికిఁ బంకేరుహభవుఁ డెఱిం
గించిన తెఱఁగు సత్కృప దలిర్ప
గణుతింప సత్వాదిగుణశూన్యుఁ డగు హరి
కమలాక్షు లోకమంగళము లైన
కథలు నా కెఱిఁగింపు; కైకొని నిస్సంగ
మైన నా హృదయాబ్జ మందుఁ గృష్ణు
తే. భవ్యచరితుని నాద్యంతభావశూన్యుఁ
జిన్మయాకారు ననఘు లక్ష్మీసమేతు
నిలిపి, యస్థిరవిభవంబు నిఖిల హేయ
భాజనంబైన యీ కళేబరము విడుతు. ॥217॥

వ. అదియునుంగాక, యెవ్వండేని శ్రద్ధాభక్తియుక్తుండై కృష్ణగుణకీర్త
నంబులు వినుచుం బలుకుచు నుండు నట్టివాని హృదయప
ద్మంబునందుఁ గర్ణరంధ్రమార్గంబులం బ్రవేశించి కృష్ణుండు విశ్ర
మించి సలిలగతంబైన కలుషంబును శరత్కాలంబు నివారించు
చందంబున నాత్మగతంబైన మాలిన్యంబు నపకర్షించుఁ గావున. ॥218॥

మ. భరితోదగ్రనిదాఘతప్తు డగు న ప్పాంథుం డరణ్యాది సం
చరణక్లేశసముద్భవం బగు పిపాసం జెంది యాత్మీయ మం
దిరముం జేరి గతశ్రముం డగుచు నెందేనిం జనంబోని భం
గి రమాధీశుపదారవిందయుగ సంగీభూతుఁడై మానునే? ॥219॥

వ. అదియునుంగాక సకలభూతసంసర్గశూన్యంబైన యాత్మకు
భూతసంసర్గం బే ప్రకారంబునం గలిగె; నది నిర్నిమిత్తత్వంబునం
జేసియో కర్మంబునం జేసియో యాక్రమంబు నా కెఱింగింపుము. ॥220॥

సీ. ఎవ్వని నాభియం దెల్ల లోకాంగ సం
స్థానకారణపంకజంబు వొడమె
నం దుదయించి సర్వావయవస్ఫూర్తిఁ
దనరారునట్టి పితామహుండు
గడఁగి యెవ్వని యనుగ్రహమున నిఖిల భూ
తముల సృజించె నుత్కంఠతోడ
నట్టి విధాత యే యనువున సర్వేశు
రూపంబు గనుఁగొనె రుచిర భంగి
తే. నా పరంజ్యోతి యైన పద్మాక్షునకును
నలినజునకు బ్రతీకవిన్యాసభావ
గతులవలనను భేదంబు గలదె? చెపుమ;
యతిదయాసాంద్ర! యోగికులాబ్ధిచంద్ర! ॥221॥

వ. మఱియును భూతేశ్వరుం డయిన సర్వేశ్వరుం డుత్పత్తిస్థితి
లయకారణంబైన తనమాయను విడిచి మాయానియామకుండై
యేయే ప్రదేశంబుల శయనంబు సేసె; నదియునుంగాక పురుషా
వయవంబులచేఁ బూర్వకాలంబున లోకపాలసమేతంబులైన
లోకంబు లెత్తఱంగునం గల్పితంబులయ్యె; నదియునుంగాక మహా
కల్పంబులును, నవాంతర కల్పంబులును, భూతభవిష్యద్వర్తమాన
కాలంబులును, దేహాభిమానులై జనియించిన దేవ పితృ మను
ష్యాదులకుం గలుగు నాయుః ప్రమాణంబులును, బృహత్సూక్ష్మ
కాలాను వర్తనంబులును, యే యే కర్మంబులంజేసి జీవు లేయే
లోకంబుల నొందుదురు? మఱియు నేయే కర్మంబులం జేసి దే
వాది శరీరంబులంబ్రాపింతురట్టి కర్మమార్గప్రకారంబును సత్త్వాది
గుణంబుల పరిణామంబులగు దేవాది రూపంబులం గోరు జీవుల
కునేయే కర్మసముదాయం బెట్టు సేయం దగు నెవ్వనికి నర్పింపం
దగు? నవి యెవ్వనిచేత గ్రహింపంబడు? భూ పాతాళ కకుబ్వ్యోమ
గ్రహ నక్షత్ర పర్వతంబులును సరిత్సముద్రంబులును ద్వీపంబు
లును నే ప్రకారంబున సంభవించె? నా యా స్థానంబులగల వారి
సంభవంబు లేలాటివి వియ త్బాహ్యాభ్యంతరంబులం గలుగు

బ్రహ్మాండప్రమాణం బెంత? మహాత్ముల చరిత్రంబు లెట్టివి వర్ణాశ్రమ వినిశ్చయంబులును, ననుగతంబులై యాశ్చర్యావహంబు లగు హరియవతార చరిత్రంబులును, యుగంబులును, యుగ ప్రమాణంబులును, యుగ ధర్మంబులును, బ్రతియుగంబునందును మనుష్యుల కేయే ధర్మంబు లాచరణీయంబు లట్టి సాధారణ ధర్మంబులును, విశేషధర్మంబులును, జాతి విశేషధర్మంబులును రాజర్షి ధర్మంబులును, నాపత్కాల జీవన సాధన భూతంబు లగు ధర్మంబులును, మహదాది తత్త్వంబుల సంఖ్యయును, సంఖ్యాలక్షణంబును, నా తత్త్వంబులకు హేతుభూతలక్షణంబులును, భగవత్సమారాధన విధంబును, అష్టాంగయోగక్రమంబును, యోగీశ్వరుల యణిమాద్యైశ్వర్య ప్రకారంబును, వారల యర్చిరాదిగతులును, లింగశరీరభంగంబులును, ఋగ్యజుస్సామాథర్వ వేదంబులును, నుపవేదంబులైన యాయుర్వేదాదులును, ధర్మశాస్త్రంబులును, నితిహాస పురాణంబుల సంభవంబును, సర్వభూతంబుల యవాంతరప్రళయంబును, మహాప్రళయంబును, నిష్టాపూర్తంబులును, యాగాది వైదిక కర్మ జాలంబును, వాపీకూప తటాక దేవాలయాది నిర్మాణంబులును, నన్నదానం బారామ ప్రతిష్ఠ మొదలగు స్మార్తకర్మంబులును, కామ్యంబులైన యగ్నిహోత్రంబుల యనుష్ఠాన ప్రకారంబును, జీవసృష్టియు, ధర్మార్థ కామంబు లనియెడు త్రివర్గంబుల యాచరణ ప్రకారంబును, మలినోపాధిక పాషండ సంభవంబును, జీవాత్మ బంధమోక్ష ప్రకారంబును, స్వరూపావస్థాన విధంబును, సర్వస్వతంత్రుండైన యీశ్వరుం డాత్మమాయం జేసి సర్వకర్మసాక్షి యయ్యు, న మ్మాయ నెడఁ బాసి యుదాసీనగతిని విభుండై క్రీడించు తెఱంగును, గ్రమంబునఁ బ్రపన్నుండ నైన నాకునెఱింగింపుము; బ్రాహ్మణశాపంబునంజేసి శోకవ్యాకుల చిత్తుండవై యనశన వ్రతుండవైన నీవు వినుట యెట్లని సందేహింప వలదు; త్వదీయ ముఖారవింద వినిస్సృత నారాయణ కథామృత పాన కుతూహలి నైన నాకు నింద్రియంబులు వశంబులై యుండు; నదిగావున నే నడిగిన ప్రశ్నంబులకు నుత్తరంబులు సవిస్తరంబులుగా నానతిచ్చి కృతార్థునిం జేయఁ బరమేష్ఠితుల్యుండవగు నీవ పూర్వసంప్రదాయానురోధంబున నర్హుండవగుదు వని విష్ణురాతుండయిన పరీక్షిన్నరేంద్రుండు బ్రహ్మరాతుండైన శుకయోగినడిగిననతండు బ్రహ్మనారద సంవాదంబును నేక సంప్రదాయానుగతంబును గతానుగతిక ప్రకారంబునునై తొల్లి సర్వే శ్వరుండు బ్రహ్మకల్పంబున బ్రహ్మకుపదేశించిన భాగవతపురాణంబు వేదతుల్యంబు నీ కెఱింగింతు విను" మని చెప్పె నని సూతుండు శౌనకాది మహామునులకుం జెప్పినట్లు శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్నరేంద్రున కిట్లనియె. ||222||

28 శ్రీహరి ప్రధానకర్త

సీ. భూపాలకోత్తమ భూతహితుండు సు
జ్ఞానస్వరూపకుఁ డైనయట్టి
ప్రాణికి దేహసంబంధ మెట్లగు నన్న

మహి నొప్పు నీశ్వరమాయ లేక
కలుగదు; నిద్రలోఁ గలలోనఁ దోఁచిన
దేహబంధంబుల తెఱఁగువలెను
హరియోగ మాయా మహత్త్వంబునం బొంచ
భౌతిక దేహసంబంధుఁ డగుచు
తే. నట్టి మాయాగుణంబుల నాత్మ యోలి
బాల్య కౌమార యౌవన భావములను
నర సుపర్వాది మూర్తులఁ బొరసి “యేను”
“నాయదిది” యను సంసారమాయఁ దగిలి. ||223||

వ. వర్తించుచు నిట్లున్న జీవునికి భగవద్భక్తియోగంబున ముక్తి
సంభవించుట యెట్లన్న నెప్పుడేని జీవుండు ప్రకృతి పురుషాతీ
తంబయిన బ్రహ్మస్వరూపంబునందు మహితధ్యాన నిష్ఠుండగు
నప్పుడు విగతమోహుండై యహంకారమమకారాత్మకంబయిన
సంసరణంబు దొఱంగి ముక్తుండయి యుండు; మఱియు జీవే
శ్వరులకు దేహసంబంధంబులు గానంబడుచుండు; నట్టి దేహధా
రియైన భగవంతు నందలి భక్తిం జేసి జీవునకు ముక్తి యెత్తెఱం
గునం గలుగు నని యడిగితివి; జీవుం డవిద్యా మహిమం జేసి
కర్మానుగతంబయిన మిథ్యారూపదేహసంబంధుండు; భగవం
తుండు నిజ యోగ మాయా మహిమంబునంజేసి స్వేచ్ఛాపరి
కల్పిత చిద్ఘన లీలా విగ్రహుండు; కావున భగవంతుండైన యీశ్వ
రుండు స్వ భజనంబు ముక్తిసాధన జ్ఞానార్థంబు కల్పితం” బని
చతుర్ముఖునకు దదీయ నిష్కపట తపశ్చర్యాది సేవితుండయి
నిజజ్ఞానానందఘనం బయిన స్వరూపంబు సూపుచు నానతిచ్చె;
నదిగావున జీవునికి భగవద్భక్తి మోక్షప్రదాయకంబగు; నిందు
లకు నొక్క యితిహాసంబు గల దెఱింగింతు నాకర్ణింపుము; దాన
భవదీయ సంశయనివృత్తి యయ్యెడు;” నని శుకయోగీంద్రుండు
రాజేంద్రున కిట్లనియె. ||224||

సీ. హరిపాదభక్తి రహస్యోపదేష్టయు
నఖిల దేవతలకు నధివిభుండు
నైన విధాత గల్పాదియందును నిజా
శ్రయ పద్మమున కధిష్ఠాన మరయ
నర్థించి జలముల నన్వేషణము సేసి
నలినంబు మొదలు గానంగలేక
విసివి క్రమ్మఱను దద్బిసరుహాసీనుఁడై
సృష్టినిర్మాణేచ్ఛఁ జిత్తమందుఁ
తే. జాల నూహించి తత్పరిజ్ఞానమహిమ
సరణి మనమునఁ దోపఁక జడనుపడుచు
లోకజాలంబుఁ బుట్టింపలేక మోహి
తాత్ముఁడై చింత నొందు నయ్యవసరమున. ||225||

వ. జలమధ్యంబుననుండి యక్షర సమామ్నాయంబున స్పర్శంబు
లందు షోడశాక్షరంబును మఱియు నేకవింశాక్షరంబును నైన
యియ్యక్షర ద్వయంబు వలన నగుచు మహామునిజనధనం

బయిన “తప” యను శబ్దం బినుమా ఋచ్చరింపంబడి వినంబ
డిన నట్టి శబ్దంబు వలికిన యప్పురుషుని వీక్షింప గోరి నలుదిక్కు
లకుం జని వెదకి యెందునుం గానక మరలివచ్చి నిజస్థానంబైన
పద్మంబునం దాసీనుండై యొక్కింత చింతించి; యట్టి శబ్దంబు
దన్నుఁ దపంబు సేయుమని నియమించుటగాఁ దలంచి ప్రాణా
యామ పరాయణుండై జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియంబుల జయించి
యే కాగ్రచిత్తుండై, సకలలోక సంతాపహేతువగు తపంబు వేయి
దివ్య వత్సరంబులు గావింప, నీశ్వరుండు ప్రసన్నుండై పొడసూ
పిన న క్కమలసంభవుండు తత్క్షణంబ రాజసతామసమిశ్రసత్త్వ
గుణాతీతంబును, శుద్ధ సత్త్వగుణావాసంబును, నకాల విక్రమం
బును, సర్వలోకోన్నతంబును, సకలసురగణస్తుత్యంబును, లోభ
మోహభయవిరహితంబును, నపునరావృత్తి మార్గంబును, ననంత
తేజోవిరాజితంబు నైన వైకుంఠపురంబుం బొడగని; యందు. ||226||

29 వైకుంఠపుర వర్ణనంబు

సీ. సూర్యచంద్రానలస్ఫురణలఁ జొరనీక
నిజదీధితిస్ఫూర్తి నివ్వటిల్ల
దివ్యమణిప్రభా దీపిత సౌధ వి
మాన గోపుర హర్మ్య మండపములుఁ
బ్రసవ గుచ్ఛ స్వచ్ఛభరిత కామిత ఫల
సంతాన పాదప సముదయములుఁ
గాంచన దండ సంగత మారుతోద్ధూత
తరళ విచిత్ర కేతనచయములు
తే. వికచకైరవ దళదరవింద గత మ
రంద రస పాన మోదితేందిందిరం ప్ర
భూత మంజుల నినదప్రబుద్ధ రాజ
హంసశోభిత వరకమలాకరములు. ||227||

సీ. వల నొప్పగా “న దైవం కేశవాత్పర”
మ్మని పల్కు రాజకీరావళియును
మహిమ “జగద్విష్ణుమయ మఖిల” మ్మని
చదివెడు శారికాసముదాయంబు
నేపారఁగా “జితం తే పుండరీకాక్ష”
యని లీలఁబాడు పికావళియును
లలిమీఱఁగా “మంగళం మధుసూదన”
యనుచుఁ బల్కెడు మయూరావళియును
తే. దవిలి “శ్రౌషడ్వషట్స్వధే” త్యాది శబ్ద
కలితముగ మ్రోయు మధుప నికాయములును
గలిగి యఖిలైక దివ్య మంగళ విలాస
మహిమఁ జెన్నొందు వైకుంఠమందిరంబు. ||228||

వ. మఱియుం బయోధరావళీ విభాసితనభంబునుం బోలె వెలుంగు
చున్న య ద్దివ్యధామంబు నందు. ||229||

సీ. సలలితేందీవరశ్యామాయమానోజ్జ్వ
లాంగులు నవ్యపీతాంబరులును
ధవళారవిందసుందరపత్రనేత్రులు
సుకుమారతనులు భాసుర వినూత్న
రత్న విభూషణ గ్రైవేయ కంకణ
హార కేయూర మంజీర ధరులు
నిత్యయౌవనులు వినిర్మలచరితులు
రోచిష్ణులును హరిరూపధరులు
తే. నగు సునందుండు నందుండు నర్హణుండుఁ
బ్రబలుఁడును నాది యగు నిజపార్శ్వచరులు
మఱియు వైడూర్య విద్రుమామల మృణాళ
తుల్యగాత్రులు దను భక్తితో భజింప. ॥230॥

సీ. క్షాళితాఖిలకల్మషవ్రజామరనదీ
జనక కోమల పదాబ్జముల వాని,
నఖిల సంపత్కారణాపాంగ లక్ష్మీ వి
లాసిత వక్షఃస్థలంబువానిఁ,
బద్మమిత్రామిత్ర భాసిత కరుణాత
రంగిత చారునేత్రములవాని,
భువననిర్మాణ నైపుణ భవ్య నిజ జన్మ
కారణ నాభిపంకజము వాని,
తే. నహి హితాహిత శయన వాహనముల వాని,
సేవి తామర తాపస శ్రేణివాని,
నఖిలలోకంబులకు గురుఁడైనవాని
గాంచె; బరమేష్టి గన్నుల కఱవు దీఱ. ॥231॥

క. కమనీయ రూపరేఖా
రమణీయతఁ జాల నొప్పు రమణీమణి య
క్కమలాలయ దన మృదు కర
కమలంబుల విభుని పాదకమలము లొత్తెన్. ॥232॥

వ. వెండియు. ॥233॥

శా. శ్రీకాంతాతిలకంబు రత్నరుచిరాజిప్రేంఖితస్వర్ణడో
లాకేళిన్ విలసిల్లి తత్కచభరాలంకారస్రగ్గంధలో
భాకీర్ణప్రచరన్మధువ్రత మనోజ్ఞాలోలనాదంబు ల
స్తోకానుస్వర లీల నొప్పఁగ నిజేశున్ వేడ్కతోఁ బాడఁగన్. ॥234॥

వ. అట్టి నిత్యవిభూతి యందు. ॥235॥

మ. సతత జ్ఞానరమా యశో బల మహైశ్వర్యాది యుక్తున్ జగ
త్పతి యజ్ఞేశు ననంతు నచ్యుతు దళత్పంకేరుహాక్షున్ శ్రియః
పతి నాద్యంతవికారదూరుఁ గరుణాపాథోనిధిన్ సాత్వతాం
పతి వర్ధిష్ణు సహిష్ణు విష్ణు గుణవిభ్రాజిష్ణు రోచిష్ణునిన్. ॥236॥

మ. దరహాసామృత పూరితాస్యు నిజభక్తత్రాణ పారాయణు
న్నరుణాంభోరుహపత్ర లోచనుని౯ బీతావాసుఁ ద్రైలోక్యసుం
దరు మంజీర కిరీట కుండల ముఖోద్యద్భూషు యోగీశ్వరే
శ్వరు లక్ష్మీయుతవక్షుఁ జిన్మయు దయాసాంద్రుం జతుర్బాహునిన్. ||237||

వ. మఱియు ననర్ఘ రత్నమయ సింహాసనాసీనుండును సునంద
నంద కుముదాది సేవితుండును బ్రకృతి పురుష మహదహంకా
రంబులను చతుశ్శక్తులును గర్మేంద్రియ జ్ఞానేంద్రియమనో మహా
భూతంబులను షోడశశక్తులును బంచతన్మాత్రంబులునుం బరి
వేష్టింపఁ గోట్యర్క ప్రభావిభాసితుండును, స్వేతరాలభ్య స్వాభావిక
సమస్తైశ్వర్యాతిశయుండును నై స్వస్వరూపంబునం గ్రీడించు
సర్వేశ్వరుండైన పరమపురుషుం బురుషోత్తముం బుండరీకాక్షు
నారాయణుం జూచి సాంద్రానందకందళిత హృదయారవిందుం
డును, రోమాంచకంచుకిత శరీరుండును, ఆనందబాష్పధారా సిక్త
కపోలుండును నగుచు. ||238||

క. వర పరమహంస గమ్య
స్ఫురణం దనరారు పరమపురుషుని పదపం
కరుహములకు నజుఁడు చతు
శ్శిరములు సోఁకంగ నతులు సేసిన హరియున్. ||239||

30 బ్రహ్మకు ప్రసన్నుడగుట

చ. ప్రియుఁడగు బొడ్డుఁదమ్మి తొలిబిడ్డఁడు వేలుపుఁబెద్ద భూతసం
చయములఁజేయుకర్త నిజశాసనపాత్రుఁడు ధాత మ్రొక్కినన్
దయ దళుకొత్తఁ బల్కెఁ బ్రమదస్మితచారుముఖారవిందుఁడై
నయమునఁ బాణిపంకజమునన్ హరి యాతనిదేహమంటుచున్. ||240||

ఆ. "కపట మునులకెంత కాలమునకు నైన
సంతసింప నేను జలజగర్భ!
చిరతపస్సమాధిఁ జెంది విసర్గేచ్ఛ
మెలఁగు నిన్నుఁ బరిణమింతుఁ గాని. ||241||

తే. భద్రమగుఁగాక! నీకు నో! పద్మగర్భ!
వరము నిపు డిత్తు నెఱిఁగింపు వాంఛితంబు;
దేవదేవుఁడ నగు నస్మదీయ పాద
దర్శనం బవధి విపత్తిదశల కనఘ! ||242||

చ. సరసిగర్భ! నీ యెడఁ బ్రసన్నత నొంది మదీయలోక మే
నిరవుగఁ జూపుటెల్లను నహేతుక భూరి దయా కటాక్ష వి
స్ఫురణన కాని, నీ దగు తపోవిభవంబునఁ గాదు; నీ తప
శ్చరణము నాదు వాక్యముల సంగతిఁ గాదె సరోజసంభవా! ||243||

క. తప మనఁగ మత్స్వరూపము
తపమను తరువునకు ఫలవితానము నే నా

తపముననే జననస్థి
త్యుపసంహరణము లొనర్చుచుండుదుఁ దనయా! ॥244॥

క. కావున మద్భక్తికిఁ దప
మేవిధమున మూలధనము నిది నీ మది రా
జీవభవ! యెఱిఁగి తప మిటు
గావించుట విగతమోహకర్ముఁడ వింకన్.” ॥245॥

క. అని యానతిచ్చి “కమలజ!
యెనయఁగ భవదీయమానసేప్సిత మేమై
నను నిత్తు; వేఁడు మనినను
వనరుహసంభవుఁడు వికచవదనుం డగుచున్. ॥246॥

చ. హరివచనంబు లాత్మకుఁ బ్రియం బొనరింపఁ బయోజగర్భుఁ “డో!
పరమపదేశ! యోగిజనభావన! యీ నిఖిలోర్వి యందు నీ
యరయని యట్టి యర్థ మొకఁడైనను గల్గునె? యైన నా మదిన్
బెరసిన కోర్కి దేవ! వినిపింతు దయామతిఁ జిత్తగింపవే. ॥247॥

వ. దేవా! సర్వభూతాంతర్యామివై భగవంతుండవైన నీకు నమస్క
రించి మదీయవాంఛితంబు విన్నవించెద నవధరింపు; మవ్యక్తరూ
పంబులై వెలుంగు భవదీయ స్థూలసూక్ష్మరూపంబులును నానా
శక్త్యుపబృంహితంబులైన బ్రహ్మాది రూపంబులును నీ యంత
నీవే ధరించి జగదుత్పత్తిస్థితిలయంబులం దంతుకీటకంబునుం
బోలెఁ గావించుచు నమోఘ సంకల్పుండవై లీలావిభూతిం గ్రీడిం
చు మహిమంబు దెలియునట్టి పరిజ్ఞానంబుఁ గృప సేయుము;
భవదీయశాసనంబున జగన్నిర్మాణంబు గావించు నపుడు బ్రహ్మా
భిమానంబునంజేసి యవశ్యంబును మహదహంకారంబులు
నామదిం బొడముం గావునఁ దత్పరిహారార్థంబు వేడెద; నన్నుం
గరుణార్ద్రదృష్టి విలోకించి దయసేయు; మని విన్నవించిన నాలించి
పుండరీకాక్షుం డతని కిట్లనియె. ॥248॥

క. వారిజభవ శాస్త్రార్థ వి
చారజ్ఞానమును భక్తి సమధికసాక్షా
త్కారములను నీ మూఁడు ను
దారత నీ మనమునందు ధరియింపనగున్. ॥249॥

సీ. పరికింప మత్స్వరూప స్వభావములును
మహిమావతార కర్మములుఁ దెలియఁ
తత్త్వవిజ్ఞానంబు దలకొని మత్ప్రసా
దమునఁ గల్గెడి నీకుఁ గమలగర్భ!
సృష్టిపూర్వమునఁ జర్చింప నే నొకరుండఁ
గలిగి యుండుదు వీతకర్మి నగుచు
సమధిక స్థూల సూక్ష్మ స్వరూపములుఁ ద
త్కారణ ప్రకృతియుఁ దగ మదంశ
ఆ. మందు లీనమైన నద్వితీయుండనై

యుండు నాకు నన్య మొకటి లేదుచ
సృష్టికాలమందు సృజ్యమానం బగు
జగము మత్స్వరూప మగును వత్స! ॥250॥

క. అరయఁగఁ గల్ప ప్రళయాం
తరమున నాద్యంత విరహిత క్రియతోడం
బరిపూర్ణ నిత్య మహిమం
బరమాత్ముఁడనై సరోజభవ యే నుందున్. ॥251॥

31 మాయా ప్రకారంబు

వ. అదియునుంగాక నీవు న న్నడిగిన యీజగన్నిర్మాణ మాయా
ప్రకారం బెఱింగింతు; లేని యర్థంబు శుక్తిరజతభ్రాంతియుంబోలె
నేమిటి మహిమం దోఁచి క్రమ్మఱఁ దోఁపకమాను నదియె మదీయ
మాయావిశేషం బని యెఱుంగు; మదియునుంగాక లేని యర్థం
బు దృశ్యమానం బగుటకును, గల యర్థంబు దర్శనగోచరంబుగా
కుండుటకును, ద్విచంద్రాదికంబును దమఃప్రభాసంబును దృష్టాం
తంబులు గాఁ దెలియు మే ప్రకారంబున మహాభూతంబులు
భౌతికంబు లయిన ఘటపటాదులందుఁ బ్రవేశించి యుండు నా
ప్రకారంబున నేను నీ భూతభౌతికంబులయిన సర్వకార్యంబు
లందు స త్యాత్త్వాది రూపంబులం బ్రవేశించి యుందు; భౌతికంబులు
భూతంబు లందుం గారణావస్థం బొందు చందంబున భూత
భౌతికంబులు గారణావస్థం బొంది నా యందు నభివ్యక్తంబులై
యుండవు; సర్వదేశంబులయందును, సర్వకాలంబులయందును
నేది బోధితంబై యుండు నట్టిదియ పరబ్రహ్మస్వరూపంబు;
తత్త్వంబెఱుంగ నిచ్ఛించిన మిము బోఁటి వారలకు నీ చెప్పిన
మదీయతత్త్వాత్మకంబైన యర్థంబ యర్థం బని యెఱుంగుదురు;
ఈ యర్థం బుత్కృష్టం బయినయది యేకాగ్రచిత్తుండవై, యాకర్ణించి
భవదీయచిత్తంబున ధరియించిన నీకు సర్గాది కర్మంబు లందు
మోహంబుసెందకుండెడి; నని భగవంతుండయిన పరమేశ్వరుండు
చతుర్ముఖున కానతిచ్చి నిజలోకంబుతో నంతర్ధానంబు నొందె;”
నని చెప్పి శుకుండు వెండియు నిట్లనియె. ॥252॥

సీ. అవనీశ! బ్రహ్మ యిట్లంతర్హితుండైనఁ
బుండరీకాక్షుని బుద్ధినిలిపి
యానందమునఁ బొంది యంజలి గావించి
తత్పరిగ్రహమునఁ దనదు బుద్ధిఁ
గైకొని పూర్వప్రకారంబునను సమ
స్త ప్రపంచంబును దగ సృజించి
మఱియొక నాఁడు ధర్మప్రవర్తకుఁ డౌచు
నఖిల ప్రజాపతియైన కమల
తే. గర్భుఁ డాత్మహితార్థమై కాక సకల
భువనహితబుద్ధి నున్నత స్ఫురణ మెఱసి
మానితంబైన యమ నియమములు రెంటి
నాచరించెను సమ్మోదితాత్ముఁ డగుచు. ॥253॥

వ. అయ్యవసరంబున. ॥254॥

క. ఆ నలినాసన నందను
లైన సనందాది మునుల కగ్రేసరుఁడున్
మానుగఁ బ్రియతముఁడును నగు
నా నారదుఁ డేగుదెంచె నబ్జజు కడకున్. ॥255॥

క. చనుదెంచి తండ్రికిం బ్రియ
మొనరఁగ శుశ్రూషణంబు లొనరిచి యతఁడుం
దన దెసఁ బ్రసన్నుఁ డగుటయుఁ
గని భగవన్మాయ దెలియఁగా నుత్సుకుఁడై. ॥256॥

32 భాగవత దశలక్షణంబులు

సీ. అవనీశ! నీవు న న్నడిగిన పగిది నా
తఁడుఁ దండ్రి నడుగఁ బితామహుండు
భగవంతుఁ డాశ్రితపారిజాతము హరి
గృపతోడఁ దన కెఱింగించి నట్టి
లోకమంగళ చతుశ్శ్లోక రూపంబును
దశలక్షణంబుల దనరు భాగ
వతము నారదున కున్నతిఁ జెప్పె; నాతఁడు
చారు సరస్వతీ తీరమునను
తే. హరిపదధ్యాన పారీణుఁ డాత్మవేది
ప్రకటతేజస్వి యగు బాదరాయణునకుఁ
గోరి యెఱిఁగించె; న మ్మహోదారుఁ డెలమి
నాకు నెఱిఁగించె; నెఱిగింతు నీకు నేను. ॥257॥

వ. అదియునుంగాక యిపుడు విరాట్పురుషునివలన నీ జగంబు
లే వడువునఁ బొడమె నను నవి మొదలయిన ప్రశ్నంబులుగొన్ని
నన్నడిగితివి ఏను నన్నిటికి నుత్తరంబగునట్లుగా ని మ్మహా
భాగవతం బుపన్యసించెద నాకర్ణింపుము; అ మ్మహాపురాణంబు
చతుశ్శ్లోక రూపంబును దశ లక్షణంబునునై సంకుచిత మార్గం
బుననొప్పు; నందు దశ లక్షణంబులెవ్వి యనిన "సర్గంబును,
విసర్గంబును, స్థానంబును, బోషణంబును, నూతులును,
మన్వంతరంబులును, నీశానుచరితంబులును, నిరోధంబును,
ముక్తియు, నాశ్రయంబును, ననం బది తెఱంగు లయ్యె; దశమా
శ్రయవిశుద్ధ్యర్థంబు తక్కిన తొమ్మిది లక్షణంబులుఁ జెప్పంబడె నవి
యెట్టి వనిన. ॥258॥

తే. మహదహంకార పంచ తన్మాత్ర గగన
పవన శిఖి తోయ భూ భూతపంచ కేంద్రి
య ప్రపంచంబు భగవంతునందు నగుట
"సర్గ" మందురు దీనిని జనవరేణ్య! ॥259॥

క. సరసిజగర్భుండు విరా

ట్పురుషునివలనన్ జనించి, భూరితర చరా
చర భూత సృష్టిఁ జేయుట
వరువడిని "విసర్గ" మండ్రు భరతకులేశా! ॥260॥

క. లోకద్రోహినరేంద్రా
నీకముఁ బరిమార్చి జగము నెఱి నిల్పిన యా
వైకుంఠనాథు విజయం
బాకల్ప "స్థాన" మయ్యె నవనీనాథా! ॥261॥

క. హరి సర్వేశుఁ డనంతుఁడు
నిరుపమ శుభమూర్తి సేయు నిజభక్త జనో
ద్ధరణము "పోషణ" మవనీ
వర! "యూతు" లనంగఁ గర్మవాసన లరయన్. ॥262॥

తే. జలజనాభ దయాకటాక్ష ప్రసాద
లబ్ధి నఖిలైక లోకపాలక విభూతి
మహిమఁ బొందిన వారి ధర్మములు విస్త
రమునఁ బలుకుట "మన్వంతరములు" భూప! ॥263॥

క. వనజోదరునవతార క
థనముఁ దదీయానువర్తితతి చారిత్రం
బును విస్తరించి పలుకం
జను నవి "యీశానుకథలు" సౌజన్యనిధీ! ॥264॥

సీ. వసుమతీనాథ! సర్వస్వామి యైన గో
విందుండు చిదచిదానందమూర్తి
సలలిత స్వోపాధి శక్తిసమేతుఁడై
తనరారు నాత్మీయ ధామమందు
ఫణిరాజ మృదుల తల్పంబుపై సుఖలీల
యోగనిద్రారతి నున్నవేళ
నఖిల జీవులు నిజవ్యాపారశూన్యులై
యున్నత తేజంబు లురలుకొనఁగ
తే. జరుగు న య్యవస్థావిశేషంబు లెల్ల
విదితమగునట్లు వలుకుట యది "నిరోధ"
మన నిది యవాంతరప్రళయం బనంగఁ
బరఁగు నిఁక "ముక్తి" గతి విను పార్థివేంద్ర! ॥265॥

సీ. జీవుండు భగవత్కృపావశంబునఁ జేసి
దేహధర్మంబులై ధృతి ననేక
జన్మానుచరితదృశ్యము లైన య జ్జరా
మరణంబు లాత్మధర్మంబు లయిన
ఘన పుణ్య పాప నికాయ నిర్మోచన
స్థితి నొప్పి పూర్వసంచితము లైన
యపహత పాప్మవత్త్వాద్యష్ట తద్గుణ
వంతుఁడై తగ భగవచ్ఛరీర

తే. భూతుఁడై పారతంత్ర్యాత్మ బుద్ధి నొప్పి
దివ్య మాల్యానులేపన భవ్య గంధ
కలిత మంగళ దివ్య విగ్రహ విశిష్టుఁ
డగుచు హరిరూప మొందుటే యనఘ! “ముక్తి” ॥266॥

33 నారాయణ వైభవంబు

వ. మఱియు నుత్పత్తిస్థితిలయంబు లెం దగుచుఁ బ్రకాశింపఁ బడు నది “యాశ్రయం” బనంబడు; నదియ పరమాత్మ; బ్రహ్మశబ్దవాచ్యంబునదియ; ప్రత్యక్షానుభవంబున విదితంబుసేయుకొఱకు నాత్మ యాధ్యాత్మికాది విభాగంబు సెప్పంబడియె; నది యెట్లనిన నాత్మ యాధ్యాత్మి, కాధిదైవి, కాధిభౌతికంబులం ద్రివిధంబయ్యె; నందు నాధ్యాత్మికంబు చక్షురాది గోళకాంతర్వర్తియై యెఱుంగంబడుఁ; జక్షురాది కరణాభిమానియై ద్రష్టయైన జీవుండె యాధిదైవకుం డనందగుఁ; జక్షురాద్యధిష్ఠానాభిమానదేవతయై సూర్యాది తేజో విగ్రహుండు నగుచు నెవ్వని యందు నీ యుభయ విభాగంబు నుంగలుగు నతండె యాధిభౌతికుండును, విరాడ్విగ్రహుండును నగుం; గావున ద్రష్టయు దృక్కును దృశ్యంబు ననందగునీ మూటి యందు నొకటి లేకున్ననొకటిగానరాదీ త్రితయంబు నెవ్వండెఱుం గునతండు సర్వలోకాశ్రయుండై యుండు; నతండె పరమాత్మ యును; అమ్మహాత్ముండులీలార్థంబైన జగత్సర్జనంబు సేయు తలంపున బ్రహ్మాండంబు నిర్భేదించి తనకు సుఖస్థానంబు నపే క్షించి మొదల శుద్ధంబులగు జలంబుల సృజియించె; స్వతఃపరిశు ద్ధుండు గావున స్వసృష్టంబై యేకార్ణవాకారంబైన జలరాశియందు శయనంబు సేయుటం జేసి “శ్లో॥ ఆపోనారా ఇతిప్రోక్తా, ఆపోవై నరసూనవః, తా యదస్యాయనం పూర్వం, తేన నారాయణః స్మృతః;” అను ప్రమాణము చొప్పున నారాయణశబ్దవాచ్యుండు గావున నతని ప్రభావంబు వర్ణింప దుర్లభం; బుపాదానభూతం బయిన ద్రవ్యంబును ద్రివిధంబయిన కర్మంబును గళాకాష్టాద్యు పాధిభిన్నంబయిన కాలంబును, జ్ఞానాదికంబగు జీవస్వభావం బును భోక్త యగు జీవుండును నెవ్వని యనుగ్రహంబునం జేసి వర్తించుచుండు, నెవ్వని యుపేక్షంజేసి వర్తింపకుండు, నట్టి ప్రభా వంబుగల సర్వేశ్వరుండు దా నేకమయ్యు ననేకంబు గాఁ దలంచి యోగ తల్పంబునం బ్రబుద్ధుండై యుండుచ అటమీఁద స్వసంక ల్పంబునం జేసి హిరణ్మయంబైన తన విగ్రహంబు నధిదైవతంబును నధ్యాత్మికంబును నధిభూతంబును నను సంజ్ఞాయుతంబై త్రివిధం బుగా సృజియించె. ॥267॥

34 శ్రీహరి నిత్యవిభూతి

సీ. అట్టి విరాడ్విగ్రహాంత రాకాశంబు
వలన నోజస్సహోబలము లయ్యెఁ
బ్రాణంబు సూక్ష్మరూప క్రియాశక్తిచే
జనియించి ముఖ్యాసు వనఁగ బరఁగె
వెలువడి చను జీవి వెనుకొని ప్రాణముల్

సనుచుండు నిజనాథు ననుసరించు
భటుల చందంబునఁ బొటిల్లు క్షుత్తును
భూరి తృష్ణయు మఱి ముఖమువలనఁ
తే. దాలు జిహ్వాదికంబు లుద్భవము నొందె
నందు నుదయించె నానావిధైక రసము
లెనయ నవి యెల్ల జిహ్వచే నెఱుఁగఁబడును
మొనసి పలుక నపేక్షించు ముఖమువలన. ||268||

వ. మఱియు వాగింద్రియంబు వుట్టె; దానికి దేవత యగ్ని, యారెంటి వలన భాషణంబు వొడమె; నా యగ్నికి మహాజల వ్యాప్తం బగు జగంబున నిరోధంబు గలుగటం జేసి యా జలంబె ప్రతిబంధకం బయ్యె; దోదూయమానంబైన మహా వాయువువలన ఘ్రాణంబు పుట్టెం; గావున వాయుదేవతాకంబైన ఘ్రాణేంద్రియంబు గంధ గ్రహణసమర్థం బయ్యె; నిరాలోకం బగు నాత్మ నాత్మయందుఁ జూడం గోరి తేజంబువలన నాదిత్యదేవతాకంబై రూపగ్రాహకంబైన యక్షియుగళంబు వుట్టె; ఋషి గణంబులచేత బోధితుం డగుచు భగవంతుండు దిగ్దేవతాకంబును శబ్దగ్రాహకంబును నైన శ్రోత్రేం ద్రియంబు వుట్టించె; సర్జనంబు సేయు పురుషునివలన మృదుత్వ కాఠిన్యంబులును లఘుత్వ గురుత్వంబులును నుష్ణత్వ శీతల త్వంబులునుం జేసెడు త్వగింద్రియాధిష్టానం బగు చర్మంబు వుట్టె; దానివలన రోమంబు లుదయించె వానికి మహీరుహంబు లధిదేవత లయ్యె; నందు నధిగత స్పర్శగుణుండును నంతర్బహిః ప్రదేశంబుల నావృతుండును నగు వాయువువలన బలవంతంబు లును, నింద్రదేవతాకంబులును, నాదాన సమర్థంబులును, నానా కర్మకరణదక్షంబులును నగు హస్తంబు లుదయించె; స్వేచ్ఛావిష యగతి సమర్థుండగు నీశ్వరుని వలన విష్ణుదేవతాకంబు లగు పాదంబు లుదయించె; బ్రజానందామృతార్థి యగు భగవంతునివలన ప్రజాపతిదేవతాకంబై, స్త్రీ సంభోగాది కామ్యసుఖంబులు గార్యం బులుగాఁ గల శిశ్నోపస్థంబు లుదయించె మిత్రుం డధిదైవతంబుగాఁ గలిగి భుక్తాన్నాద్యసారాంశ త్యాగోపయోగం బగు పాయు వనెడి గుదం బుద్భవించె; దాని కృత్యంబుభయ మలమోచనంబు; దేహంబుననుండి దేహాంతరంబుఁ జేరంగోరి పూర్వకాయంబు విడు చుటకు సాధనంబగు నాభిద్వారంబు సంభవించె; నట్టి నాభియే ప్రాణాపాన బంధస్థానం బనంబడుఁ; దద్బంధ విశ్లేషంబె మృత్యు వగు; నదియ యూర్ధ్వాధోదేహభేదకం బనియును జెప్పంబడు; నన్నపానాది ధారణార్థంబుగ నాంత్రకుక్షి నాడీ నిచయంబులు గల్పింపంబడియె; వానికి నదులును సముద్రంబులును నధిదేవ తలయ్యె; వానివలనఁ దుష్టి పుష్టులును నుదర భరణరస పరిణా మంబులు గలిగియుండు; నాత్మీయ మాయా చింతనం బొనర్చు నపుడు కామసంకల్పాది స్థానం బగు హృదయంబు; గలిగె దాని వలన మనంబును జంద్రుండును గాముండును సంకల్పంబును నుదయించె; నంత మీఁద జగత్సర్జనంబు సేయు విరాడ్విగ్రహం బున సప్తధాతువులును, బృథివ్యప్తేజోమయంబు లయిన సప్త ప్రాణంబులును, వ్యోమాంబువాయువులచే నుత్పన్నంబులై గుణా

త్మకంబులైన యింద్రియంబులును, నహంకార ప్రభవంబు లైన
గుణంబులును, సర్వవికారస్వరూపం బగు మనస్సును, విజ్ఞాన
రూపిణియగు బుద్ధియును బుట్టు; వివిధంబగు నిదియంతయు
సర్వేశ్వరుని స్థూల విగ్రహంబు; మఱియును. ||269||

క. వరుసఁ బృథివ్యాద్యష్టా
వరణావృతమై సమగ్ర వైభవములఁ బం
కరుహభవాండాతీత
స్ఫురణం జెలువొందు నతివిభూతి దలిర్పన్. ||270||

క. పొలుపగు సకల విలక్షణ
ములు గల యాద్యంత శూన్యమును నిత్యమునై
లలి సూక్ష్మమై మనో వా
క్కులకుం దలపోయఁగా నగోచర మగుచున్. ||271||

సీ. అలఘు తేజోమయంబైన రూపం బిది
క్షితినాథ! నాచేతఁ జెప్పఁబడియె;
మానిత స్థూల సూక్ష్మ స్వరూపంబుల
వలన నొప్పెడు భగవత్స్వరూప
మమ్మహాత్మకుని మాయాబలంబునఁ జేసి
దివ్యమునీంద్రులుఁ దెలియలేరు;
వసుధేశ! వాచ్యమై వాచకంబై నామ
రూపముల్ క్రియలును రూఢిఁ దాల్చి
ఆ. యుండు నట్టి యీశ్వరుండు నారాయణుం
డఖిలధృత జగన్నియంతయైన
చిన్మయాత్మకుండు సృజియించు నీ ప్రజా
పతుల ఋషులఁ బితృ వితతుల నెలమి. ||272||

వ. మఱియును. ||273||

సీ. సుర సిద్ధ సాధ్య కిన్నర వర చారణ
గరుడ గంధర్వ రాక్షస పిశాచ
భూత వేతాళ కింపురుష కూశ్మాండ గు
హ్యక డాకినీ యక్ష యాతుధాన
విద్యాధ రాప్సరో విషధర గ్రహ మాతృ
గణ వృక హరి ఘృష్టి ఖగ మృగాళి
భల్లూక రోహిత పశు వృక్ష యోనుల
వివిధ కర్మంబులు వెలయఁ బుట్టి
తే. జల నభో భూ తలంబుల సంచరించు
జంతు చయముల సత్త్వరజస్తమో గు
ణములఁ దిర్యక్సురాసుర నర ధరాది
భావముల భిన్ను లగుదురు పౌరవేంద్ర! ||274||

మ. ఇరవొందన్ ద్రుహిణాత్మకుండయి రమాధీశుండు విశ్వంబును
స్థిరతం జేసి, హరిస్వరూపుఁడయి రక్షించున్ సమస్త ప్రజో

త్కర సంహారము సేయు నప్పుడు హరాంతర్యామియై యింతయున్
హరియించుం బవనుండు మేఘముల మాయం జేయు చందంబునన్. ||275||

క. ఈ పగిదిని విశ్వము సం
స్థాపించును మనుచు నడఁచు ధర్మాత్మకుఁడై
దీపిత తిర్యఙ్నర సుర
రూపంబులు దాన తాల్చి రూఢి దలిర్పన్. ||276||

సీ. హరి యందు నాకాశ; మాకాశమున వాయు;
వనిలంబువలన హుతాశనుండు;
హవ్యవాహను నందు నంబువు; లుదకంబు
వలన వసుంధర గలిగె; ధాత్రి
వలన బహుప్రజావళి యుద్భవం బయ్యె;
నింతకు మూలమై యెసఁగునట్టి
నారాయణుఁడు చిదానంద స్వరూపకుం,
డవ్యయుం, డజుఁడు, ననంతుఁ, డాఢ్యుఁ,
తే. డాదిమధ్యాంతశూన్యుం, డనాదినిధనుఁ,
డతని వలనను సంభూత మైన యట్టి
సృష్టి హేతు ప్రకార మీక్షించి తెలియఁ
జాల రెంతటి మునులైన జనవరేణ్య! ||277||

వ. అదియునుంగాక. ||278||

మ. ధరణీశోత్తమ! భూత సృష్టి నిటు సంస్థాపించి రక్షించు నా
హరి కర్తృత్వము నొల్ల కాత్మగత మాయారోపితం జేసి తా
నిరవద్యుండు నిరంజనుండుఁ బరుఁడున్ నిష్కించనుం డాఢ్యుఁడున్
నిరపేక్షుండును నిష్కళంకుఁ డగుచున్ నిత్యత్వముం బొందెడిన్. ||279||

వ. బ్రహ్మసంబంధి యగు నీ కల్పప్రకారం బవాంతరకల్పంబుతోడ
సంకుచిత ప్రకారంబున నెఱింగిచింతి; నిట్టి బ్రహ్మకల్పంబున నొప్పు
ప్రాకృత వైకృత కల్పప్రకారంబులును, దత్పరిమాణంబులును,
కాలకల్పలక్షణంబులును, నవాంతరకల్ప మన్వంతరాది భేదవిభాగ
స్వరూపంబును నతి విస్తారంబుగ నెఱిగింతు విను; మదియునుం
బద్మకల్పం బనం దగు" నని భగవంతుం డైన శుకుండు బరీక్షిత్తు
నకుం జెప్పె" నని సూతుండు మహర్షులకు నెఱింగిచిన. ||280||

35 శౌనకుడు సూతునడుగుట

క. విని శౌనకుండు సూతుం
గనుఁగొని యిట్లనియె "సూత !కరుణోపేతా!
జననుత గుణసంఘాతా!
ఘనపుణ్యసమేత! విగతకలుషవ్రాతా! ||281||

వ. పరమభాగవతోత్తముండైన విదురుండు బంధుమిత్రజాతంబుల
విడిచి సకల భువనపావనంబులును, గీర్తనీయంబులును నైన

తీర్థంబులను, నగణ్యంబులైన పుణ్యక్షేత్రంబులను దర్శించి, క్రమ్మ
ఱవచ్చి, కౌషారవి యగు మైత్రేయుం గని యతనివలన నధ్యాత్మ
బోధంబు వడసె నని వినంబడు; నది యంతయు నెఱింగింపు”
మనిన నతండు యిట్లనియె. ॥282॥

క. “వినుఁ డిపుడు మీరు నన్నడి
గిన తెఱంగున శుకమునీంద్రగేయుఁ బరీక్షి
జ్జనపతి యడిగిన నతఁడా
తని కెఱిఁగించిన విధంబుఁ దగ నెఱిఁగింతున్. ॥283॥

వ. సావధానులరై వినుం డని. ॥284॥

36 పూర్ణి

ఉ. రామ! గుణాభిరామ! దినరాజకులోంబుధిసోమ! తోయద
శ్యామ! దశాననప్రబలసైన్యవిరామ! సురారిగోత్రసు
త్రామ! సుబాహుబాహుబలదర్ప తమఃపటుతీవ్రధామ! ని
ష్కామ! కుభృల్లలామ! కఱకంఠసతీనుతనామ! రాఘవా! ॥285॥

క. అమరేంద్రసుతవిదారణ!
కమలాప్తతనూజరాజ్యకారణ! భవసం
తమసదినేశ్వర! రాజో
త్తమ! దైవతసార్వభౌమ! దశరథరామా! ॥286॥

మా. నిరుపమగుణజాలా! నిర్మలానందలోలా!
దురితఘనసమీరా! దుష్టదైత్యప్రహారా!
శరధిమదవిశోషా! చారుసద్భక్తపోషా!
సరసిజదళనేత్రా! సజ్జనస్తోత్రపాత్రా! ॥287॥

గ. ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత కవితా విచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్ర
సహజపాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతం బైన శ్రీమహాభాగవత
పురాణంబు నందు పరీక్షిత్తుతోడ శుకయోగి భాషించుటయు, భాగ
వతపురాణ వైభవంబును, ఖట్వాంగు మోక్షప్రకారంబును, ధారఁణా
యోగ విషయం బయిన మహావిష్ణుని శ్రీపాదాద్యవయవంబుల
సర్వలోకంబులు నున్న తెఱంగును, సత్పురుష వృత్తియు,
మోక్షవ్యతిరిక్త సర్వకామ్య ఫలప్రదదేవత భజన ప్రకారంబును,
మోక్షప్రదుండు శ్రీహరి యనుటయు, హరిభజనవిరహితులైన
జనులకు హేయతాపాదనంబును, రాజప్రశ్నంబును, శుకయోగి
శ్రీహరి స్తోత్రంబు సేయుటయు, వాసుదేవ ప్రసాదంబునం జతు
ర్ముఖుండు బ్రహ్మాధిపత్యంబు వడయుటయు, శ్రీహరి వలన
బ్రహ్మరుద్రాదిలోక ప్రపంచంబు పుట్టుటయు, శ్రీమన్నారాయణ
దివ్యలీలావతారపరంపరావైభవ వృత్తాంతసూచనంబును, భాగవత
వైభవంబును, బరీక్షిత్తు శుక యోగి నడిగిన ప్రపంచాది ప్రశ్నం
బులును, నందు శ్రీహరి ప్రధాన కర్తయని తద్వృత్తాంతంబు సెప్పు
టయు, భగవద్భక్తి వైభవంబును, బ్రహ్మ తపశ్చరణంబునకుం

బ్రసన్నుండై హరి వైకుంఠనగరంబుతోడ బ్రసన్నుం డయిన స్తోత్రంబు సేసి తత్ప్రసాదంబునం దన్మహిమంబు వినుటయు, వాసుదేవుం డానతిచ్చిన ప్రకారంబున బ్రహ్మ నారదునికి భాగవత పురాణ ప్రధాన దశలక్షణంబు లుపన్యసించుటయు, నారాయణ వైభవంబును, జీవాది తత్త్వసృష్టియు, శ్రీహరి నిత్యవిభూత్యాది వర్ణనంబును, గల్పప్రకారాది సూచనంబును, శౌనకుండు విదుర మైత్రేయ సంవాదంబు సెప్పు మని సూతు నడుగుటయు, నను కథలు గల ద్వితీయస్కంధము సంపూర్ణము. ||288||

తృతీయ స్కంధము

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీమహిత వినుత దివిజ
స్తోమ! యశస్సీమ! రాజసోమ! సుమేరు
స్థేమ! వినిర్జితభార్గవ
రామ! దశాననవిరామ! రఘుకులరామా ॥1॥

వ. మహనీయగుణగరిష్ఠులగు న మ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణ
వ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండైన సూతుం డిట్లనియెచ అట్లు పరీక్షి
న్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. ॥2॥

2 విదురునితీర్థాగమనంబు

ఉ. "పాండునృపాల నందనులు బాహుబలంబున ధార్తరాష్ట్రులన్
భండనభూమిలో గెలిచి పాండుర శారద చంద్ర చంద్రికా
ఖండయశః ప్రసూన కలికావళిఁ గౌరవ రాజ్యలక్ష్మి నొం
డొండ యలంకరింపుచు జయోన్నతిఁ రాజ్యము సేయుచుండగన్. ॥3॥

క. మనుజేంద్ర విదురుఁ డంతకు
మును వనమున కేఁగి యచట మునిజనగేయున్
వినుత తపో ధౌరేయున్
ఘను ననుపమ గుణవిధేయుఁ గనె మైత్రేయున్. ॥4॥

క. కనుఁగొని తత్పాదంబులు
దన ఫాలము సోక మ్రొక్కి తగ నిట్లనియెన్
"మునివర! సకల జగత్పా
వనచరితుఁడు గృష్ణుఁ డఖిల వంద్యుం డెలమిన్ ॥5॥

క. మండితతేజోనిధి యై
పాండవ హితమతిని దూతభావంబున వే
దండపురి కేగి కురుకుల
మండనుఁ డగు ధార్తరాష్ట్రు మందిరమునకున్. ॥6॥

తే. చనఁగ నొల్లక మద్గృహంబునకు భక్త
వత్సలుం డగు కృష్ణుండు వచ్చు టేమి
కతము? నా కది యెఱిఁగింపు కరుణతోడ"
ననుచు విదురుండు మైత్రేయు నడిగె" ననిన. ॥7॥

క. విని వెఱఁగంది పరీక్షి
న్మనుజవరేణ్యుండు విమలమతి నిస్తంద్రున్
మునికుల జలనిధి చంద్రున్

సునిశిత హరిభక్తిసాంద్రు శుకయోగీంద్రున్. ॥8॥

క. కని యిట్లనె "మైత్రేయుని
నసఘుండగు విదురుఁడే రహస్యము లడిగెన్?
ముని యేమి చెప్పె? నే పగి
దిని దీర్థములాడె? నెచటఁ దిరుగుచు నుండెన్? ॥9॥

తే. ఇన్నిదెలియంగ నానతి యిచ్చి నన్ను
నర్థి రక్షింపవే విమలాంతరంగ!
ఘనదయాపాంగ! హరిపాదకమలభృంగ!
మహితగుణసంగ! పాపతమఃపతంగ!" ॥10॥

చ. అనవుడు బాదరాయణి ధరాధిపుతో ననుఁ బూరువంశ వ
ర్ధన విను కష్టుఁడైన ధృతరాష్ట్ర నృపాలుఁడు పెంపుతో సుయో
ధనముఖ పుత్రులం గడు ముదంబునఁ బెంపుచుఁ బాండురాజు ద
ప్పిన పిదపం దదాత్మజులు పెల్కుఱి తన్నని చేర వచ్చినన్. ॥11॥

వ. ఇట్లు వచ్చిన పాండవుల యెడ నసూయా నిమగ్నులై సుయోధ
నాదులు. ॥12॥

క. పెట్టిరి విషాన్న; మంటం
గట్టిరి ఘనపాశములను; గంగానదిలో
నెట్టిరి; రాజ్యము వెడలం
గొట్టిరి. ధర్మంబు విడిచి కుటిలాత్మకులై. ॥13॥

క. క్రూరాత్ము లగుచు లాక్షా
గారంబున వారు నిద్ర గైకొని యుండన్
దారుణ శిఖిఁ దరికొలిపిరి
మారణకర్మముల కప్రమత్తులు నగుచున్. ॥14॥

తే. సూరిజనగేయ మగు రాజసూయ యజ్ఞ
విలస దవభృథస్నాన పవిత్రమైన
దౌపదీ చారు వేణీభరంబు పట్టి
కొలువులోపల నీడ్చిరి కుత్సితమున. ॥15॥

క. కావున వారల కపకృతిఁ
గావింపని దొక దినము గలుగదు, తమ జ
న్మావధి నిజ నందనులను
వావిరి న య్యంధనృపతి వలదనఁ డయ్యెన్. ॥16॥

తే. మాయాజూదంబు పన్ని దుర్మార్గవృత్తిఁ
బుడమిఁ గొని యడవులకుఁ బో నడువ నచటఁ
దిరిగి వారలు సమయంబు దీర్చి యేఁగు
దెంచి తమ యంశ మడిగినఁ బంచి యిడక. ॥17॥

వ. ఉన్నయెడ. ॥18॥

చ. సకల నియంత యైన హరి సర్వశరణ్యుఁడు మాధవుండు సే
వక నవ కల్పకంబు భగవంతుఁ డనంతుఁ డనంతశక్తి నం
దకధరుఁ డబ్జలోచనుఁడు ధర్మతనూభవుచే నియుక్తుఁడై
యకుటిల భక్తి యోగమహితాత్మకుఁడై ధృతరాష్ట్రు పాలికిన్. ‖19‖

క. చని యచట భీష్మ గురు త
త్తనయ కృపాచార్య నిఖిల ధాత్రీపతులున్
విని యనుమోదింపఁగ ని
ట్లనియెన్ ధృతరాష్ట్రుతోడ నవనీనాథా! ‖20‖

క. "కౌరవ పాండవ లిరువురు
నారయ నీ కొక్క సమము యవనీవర! నీ
వే రీతి నైన బాండుకు
మారుల పాలొసఁగి తేని మను నుభయంబున్." ‖21‖

క. అని ధర్మ బోధమునఁ బలి
కిన మాటలు చెవుల నిడమి గృష్ణుఁడు విదురున్
ఘన నీతిమంతుఁ బిలువం
బనిచినఁ జనుదెంచెఁ గురుసభాస్థలమునకున్ ‖22‖

వ. చనుదెంచి యచటి జనంబులచేత నుపస్థితంబైన కార్యంబు దెలుపం
బడినవాఁడై ధృతరాష్ట్రు నుద్దేశించి యిట్లనియె. ‖23‖

మ. "ధరణీనాయక! పాండుభూవిభుఁడు నీ తమ్ముండు; దత్పుత్రులం
బరిరక్షించిన ధర్మముం దగవునుం బాటిల్లు; వంశంబు సు
స్థిరసౌఖ్యోన్నతిఁ జెందు శత్రుజయముం జేకూరు; గోపాల శే
ఖరు చిత్తంబును వచ్చు నట్లగుట యో! గౌరవ్యవంశాగ్రణీ! ‖24‖

ఆ. వారితండ్రి పాలు వారికి నొసఁగి నీ
పాలు సుతుల కెల్లఁ బంచియిచ్చి
చలము విడిచి ధర్మ మలవడ నీ బుద్ధిఁ
జొనుపవయ్య; కులము మనుపవయ్య; ‖25‖

చ. వినుము; నృపాల నా పలుకు వేయును నేల సమీరసూతి నీ
తనయుల పేరు విన్నఁ బదతాడిత దుష్టభుజంగమంబు చా
డ్పునఁ గనలొందు; నింతయును మున్నునుఁ జెప్పితిఁ గాదె వానిచే
తన భవదీయ పుత్రులకుఁ దప్పదు మృత్యు వదెన్ని భంగులన్. ‖26‖

వ. అదియునుంగాక. ‖27‖

క. నీపుత్రుల శౌర్యంబును
జాపాచార్యాపగాత్మజాత కృపభుజా
టోపంబును గర్ణు దురా
లాపంబులు నిజముగాఁ దలంతె మనమునన్. ‖28‖

వ. అట్లేని వినుము. ‖29‖

ఉ. ఏ పరమేశుచే జగము లీ సచరాచరకోటితో సము
ద్దీపితమయ్యె; నే విభుని దివ్యకళాంశజు లబ్జగర్భ గౌ
రీపతి ముఖ్య దేవ ముని బృందము; లెవ్వఁ డనంతుఁ డచ్యుతుం
డా పురుషోత్తముండు గరుణాంబుధి గృష్ణుఁడు వో నరేశ్వరా! ‖30‖

ఉ. అట్టి జగన్నివాసుఁడు మురాసురభేధి పరాపరుండు చే
పట్టిసఖుండువియ్యమునుబాంధవుఁడున్ గురుఁడున్ విభుండునై
యిట్టలమైన ప్రేమముననెప్పుడుఁదోడ్పడుచుండు వారలన్
జుట్టన వ్రేల నెవ్వరికిఁ జూపఁగ వచ్చునె? పార్థివోత్తమా! ‖31‖

ఉ. కావునఁ బాండునందనులఁ గాఱియ వెట్టక రాజ్యభాగమున్
వావిరి నిచ్చి రాజ్యమును వంశముఁ బుత్రుల బంధువర్గముం
గావుము; గాక లోభి యగు కష్ట సుయోధను మాట వింటివే
భూవర! నీ యుపేక్ష నగుఁ బో కులనాశము బంధునాశమున్. ‖32‖

తే. ఒకనికై యిట్లు కుల మెల్ల నుక్కడింప
నెత్తికొనఁ జూచె దిది నీతియే నృపాల!
వినుము; నామాట; నీ సుయోధనుని విడిచి
కులము రాజ్యంబుఁ దేజంబుఁ నిలుపవయ్య. ‖33‖

క. అని యిట్లు దఱిమి చెప్పిన
విని దుర్యోధనుఁడు రోషవివశుండై తా
నినతనయ శకుని దుశ్శా
సనుల నిరీక్షించి తామసంబునఁ బలికెన్. ‖34‖

క. దాసీపుత్రుని మీరలు
దాసీనుం జేయ కిటకుఁ దగునె పిలువఁగా?
నాసీనుండై ప్రేలెడు
గాసిలి చెడిపోవ వెడలఁగా నడువుఁ డిఁకన్. ‖35‖

3 యుద్ధవ దర్శనంబు

వ. అని యిట్లు దుర్యోధనుం డాడిన దురాలాపంబులు దనకు మనస్తా
పంబు సేయం గార్యంబు విచారించి ధైర్యం బవలంబించి యొండు
వలుక నొల్లక శరశరాసంబులు విడిచి క్రోధంబు నండంచి విదురుండు
వనంబునకుం జని యందు. ‖36‖

సీ. విష్ణుస్వయంవ్యక్త విమలభూములను బ
విత్రంబులగు హరిక్షేత్రములను
నెలకొని దేవతానిర్మితహరిదివ్య
భూముల గంగాది పుణ్యనదుల
సిద్ధపురాణప్రసిద్ధ పుణ్యాశ్రమ
స్థలముల నుపవనము లందు
గంధమాధన ముఖక్ష్మాభృత్తటంబుల
మంజులగిరి కుంజ పుంజములను

తే. వికచకైరవ పద్మ హల్లక మరంద
పాన పరవశ మధుకర గాన బుద్ధ
రాజహంస విలాస విరాజమాన
మగుచుఁ జెలువొందు పంకేరుహాకరముల. ॥37॥

క. మఱియును ఋష్యాశ్రమ వన
సరి దుపవన నద పుళింద జనపద గిరి గ
హ్వర గోష్ఠ యజ్ఞశాలా
పుర దేవాయతన పుణ్యభూముల యందున్. ॥38॥

క. కూరలుఁ గాయలు నీళ్ళా
హారముగాఁ గొనుచు నియమ మలవడఁగ నసం
స్కారశరీరుం డగుచు ను
దారత నవధూతవేషధరుఁడై వరుసన్. ॥39॥

క. హర్షము గదురఁగ భారత
వర్షమునం గలుగు పుణ్యవరతీర్థము లు
త్కర్షం జూచుచు విగతా
మర్షుండై సంచరించె మనుజవరేణ్యా! ॥40॥

వ. ఇట్లు సంచరించుచుఁ బ్రభాస తీర్థముకు వచ్చు నప్పుడు. ॥41॥

చ. అరుగుచు దైత్యభేదన దయాపరిలబ్ధ సమస్త మేదినీ
భరణధురందరుం డగుచుఁ బాండుసుతాగ్రజుఁ డొప్పుచుండ భూ
వర! విదురుండుఁ దన్నికటవర్యతమాలరసాల మాధవీ
కురవక మాలతీ వకుళ కుంజ లసత్తట మందు నున్నెడన్. ॥42॥

చ. నరవర వేణుజానలవినష్ట మహాటవిమాడ్కిఁ బాండు భూ
వర ధృతరాష్ట్ర సూను లనివార్య నిరూఢ విరోధ మెత్తి యొం
డొరుల జయింపఁ గోరి కదనోర్విఁ గురుక్షితిపాలముఖ్యు లం
దఱు మృతు లౌటయున్ విని ఘనంబుగ శోకనిమగ్నచిత్తుఁడై. ॥43॥

ఉ. ఆ యెడఁ గాలు దన్నక రయంబున నేఁగి సరస్వతీనదీ
తోయములందుఁ గ్రుంకి మునితుల్యుఁడు వే చనియెం దనూనపా
త్తోయరుహాప్త భార్గవ పృథుత్రిత సోమ సుదాస శక్తి భృ
ద్వాయు యమాభిధానయుత వాహినులం దనురక్తిఁ గ్రుంకుచున్. ॥44॥

ఉ. వెండియుఁ బుణ్యభూములఁ బవిత్రసరిత్తులఁ జూచుచున్ రమా
మండనుఁ డుండు దివ్యరుచిమన్మణిచారుకవాట గేహళీ
మండిత సౌధగోపుర విమానము లున్నత భక్తిఁ జూచుచున్
నిండిన వేడ్కఁ గృష్ణు పద నీరజ చింతనుం డై క్రమంబునన్. ॥45॥

చ. చని చని తొంటి మత్స్యకురుజాంగలభూము లతిక్రమించి చ
య్యన యమునానదిం గదిసి యచ్చట భాగవతున్ సరోజలో
చన దృఢభక్తు సద్గుణవిశారదు శాంతుని దేవమంత్రి శి
ష్యుని మహిత ప్రసిద్ధుఁ బరిశోషితదోషుఁ బ్రబుద్ధు నుద్ధవున్. ॥46॥

క. కని యనురాగ వికాసము
దన మనమునఁ దొంగిలింపఁ దగ గాఢాలిం
గన మాచరించి నెయ్యం
బునఁ గుశలప్రశ్న సేసి ముదమునఁ బలికెన్. ॥47॥

క. హరిభక్తులు పుణ్యాత్ములు
దురితవిదూరులు విరోధిదుర్దమబలులుం
గురుకులతిలకులు కుంతీ
వరసూనులు గుశలులే యవారిత భక్తిన్. ॥48॥

చ. హరి దన నాభిపంకరుహమందు జనించిన యట్టి భారతీ
శ్వరుఁ డతిభక్తి వేడ యదువంశమునన్ బలకృష్ణమూర్తులై
పరఁగ జనించి భూభరముఁ బాపిన భవ్యులు రేవతీందిరా
వరులట శూరసేనుని నివాసమునన్ సుఖ మున్నవారలే? ॥49॥

చ. కురుకులు లాదరింపఁగ సఖుఁడును నాప్తుఁడునై తనర్చి సో
దర తరుణీజనంబులను దత్పుతులం గడు గారవంబునం
గరుణ దలిర్ప నాత్మజులకంటెఁ బ్రియోన్నతిఁ బ్రోచువాడు సు
స్థిరమతి నున్నవాఁడె వసుదేవుఁడు వృష్టికులప్రదీపకా! ॥50॥

శా. కందర్పాంశమునం దనూజుఁ బడయం గామించి భూదేవతా
బృందంబున్ భజియించి తత్కరుణ దీపింపం బ్రభావంబు పెం
పొందన్ రుక్మిణి గన్ననందనుఁడు ప్రద్యుమ్నుండు భాస్వచ్ఛమూ
సందోహంబులు దన్నుఁ గొల్వ మహితోత్సాహంబునన్ మించునే. ॥51॥

క. సరసిజలోచన కరుణా
పరిలబ్ధ సమస్త ధరణీపాలన మహిమం
బరమప్రీతి సుఖించునె
చిరవిభవోదారుఁ డుగ్రసేనుఁడు జగతిన్. ॥52॥

చ. లలిత పతివ్రతామణి విలాసవతీతిలకంబు పార్వతీ
లలన గుమారుఁ గన్నటు సులక్షణ జాంబవంతీ లలామ ని
ర్మల గతిఁ గన్న పట్టి సుకుమారతనుండు విరోధిభంజనో
త్కలిక సుఖించునే గుణకదంబుఁడు సాంబుఁడు వృష్టిపుంగవా! ॥53॥

క. హరిపదసేవకుఁ డరి భీ
కరుఁ డర్జును వలన మిగులఁ గార్ముక విద్యల్
దిరముగఁ గఱచిన సాత్యకి
వరసుఖ విభవముల నున్నవాఁడె ధరిత్రిన్? ॥54॥

మ. జలజాతాంకుశ చక్ర చాప కులిశ ఛత్రాది రేఖాంకితో
జ్జ్వల గోవింద పదాబ్జ లక్షిత విరాజన్మార్గ ధూళిచ్ఛటా
కలితాంగుండు విధూతకల్మషుఁడు నిష్కామైక ధర్ముండు స
త్కులజాతుండన నొప్పు నట్టి ఘనుఁ డక్రూరుండు భద్రాత్ముఁడే? ॥55॥

క. శ్రుతులును గ్రతుజాతము స

మ్మతిఁ దాల్చినయట్టి వేదమాతగతిన్ శ్రీ
పతిఁ దనగర్భంబున ర
క్షితుఁ జేసిన గరిత దేవకీసతి సుఖమే. ॥56॥

వ. మఱియు మహాత్మా! మహితోపాసకు లగువారల కోర్కులు నిండింప
జాలిన పరమేశ్వరుండు శబ్దశాస్త్రంబునకుం గారణంబని తన్ను నఖిల
దేవతాజనంబు లగ్గింపం గల మేటి యగుటంజేసి మనోమయుండును
సకల జీవ చతుర్వి ధాంతఃకరణంబు లైన చిత్తాహంకార బుద్ధి మనం
బులకుం గ్రమంబున వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యు మ్నానిరుద్ధులధి
దేవతంబు లగుదు రట్టి చతుర్విధ తత్త్వంబులకుఁ దుర్యం బైన
తత్త్వంబును నైన యనిరుద్ధకుమారుండు సంతోషచిత్తుం డగునే
యని. ॥57॥

మ. ఇతారారాధనము మాని కృష్ణుఁ గమలాధీశుం బయోజాసనా
ర్చితు భక్తిన్ నిజనాథుఁగా సతతమున్ సేవించు పుణ్యుల్ జగ
న్నుతు లధ్యాత్మ విదు ల్మహాభుజులు మాన్యుల్ ధర్మమార్గు ల్సము
న్నతి సత్యాత్మజ చారుదేష్ణ గదు లానందాత్ములే యుద్ధవా! ॥58॥

తే. క్రోధమాత్సర్యధనుండు సుయోధనుండు
వొలుచు నెవ్వనిసభఁ జూచి కలుష మొదవి
మనములోన నసూయానిమగ్నుఁ డయ్యె
నట్టి ధర్మజుఁ డున్నాడే? యనఘచరిత! ॥59॥

తే. ఘనగదాభ్యాస చిత్ర సంగతుల మెఱసి
కురుకుమారుల భూరి సంగరము లోన
హతులఁ గావించి వెలసినయట్టి జెట్టి
వాయుతనయుండు గుశలియై వఱలునయ్య? ॥60॥

చ. హరికరుణాతరంగిత కటాక్ష నిరీక్షణ లబ్ధ శౌర్య వి
స్ఫురణఁ దనర్చి తన్ను నని బోయగతిన్ గిరీశుం డెదర్చినన్
పరవశ మొప్పఁగా గెలిచి పాశుపతాస్త్రముఁ గొన్న శత్రు భీ
కరుఁడు ధనంజయుండు సుభగస్థితి మోదము నొందుచుండునే? ॥61॥

మ. తెఱఁగొప్పన్ జననీవియోగమునఁ గుంతీస్తన్యపానంబు సో
దర సంరక్షయుఁ గల్గి దేవవిభు వక్త్రస్థామృతంబున్ ఖగే
శ్వరుఁ డర్థిం గయికొన్న మాడ్కిఁ గురువంశ శ్రేణి నిర్జించి త
ద్ధరణీరాజ్యముఁ గొన్న మాద్రికొడుకుల్ ధన్యాత్ములే? యుద్ధవా! ॥62॥

తే. పాండుభూమీశ్వరుండు సంప్రాప్తమరణుఁ
డైన శిశువులఁ బ్రోచుటకై నిజేశుం
గూడి చనకున్న యట్టి యా కుంతీభోజ
తనయ జీవించునే నేఁడు? మనుచరిత్ర!” ॥63॥

వ. అని వెండియు. ॥64॥

మ. అనుజాతుండగు పాండుభూవిభుండు నిర్యాణంబునుంబొందనా

తనిపుత్రుల్ తనుఁజేరవచ్చినను మాధ్యస్థ్యంబుఁబోదట్టి యె
గ్గొనరించెన్ ధృతరాష్ట్రభూవిభుఁడట్లూహింపఁగా నెగ్గునే
సీనవాఁడేయగుగాక మేలుగలదే చింతింపఁగానుద్ధవా ॥65॥

క. అనుజుఁడు వీఁడనకయ తన
తనయులునను వెడలనడువఁదానూరకయుం
డిన ధృతరాష్ట్రుఁడు నరకం
బునఁబడు నాధైనదుఃఖముననఘాత్మ ॥66॥

వ. అదియునుంగాక పరమశాంతుండవైన నీమనంబున దుఃఖంబు
కర్తవ్యంబుగాదంటేని ॥67॥

క. నరలోకవిడంబనమున
హరి పరమపరుండు మానవాకృతితో ని
ద్ధరఁబుట్టి యాత్మమాయా
స్ఫురణన్ మోహింపఁజేయు భూజనకోటిన్ ॥68॥

ఉ. కావుననమ్మహాత్ముని వికారవిదూరుని సర్వమోహమా
యావిలయమానసుండనగునప్పుడు సంసృతిదుఃఖినౌదున
ద్దేవుని సత్కృపామహిమఁదేలినవేళ సుఖింతునేనకా
దావిధిశంకరప్రభృతులవ్విభుమాయఁదరింపనేర్తురే ॥69॥

వ. అయిననమ్మహాత్ముని కరుణాతరంగితాపాంగపరిలబ్ధవిజ్ఞానదీ
పాంకురనిరస్తసమస్తదోషాంధకారుండనగుటంజేసి మదీయ చిత్తం
బు హరిపరాయత్తంబయిన కారణంబుననుదత్త్వంబు సతంతంబు
నిరీక్షించుచునుండుదు మఱియును ॥70॥

సీ. అట్టి సరోజాక్షుఁడాత్మీయపదభక్తు
లడవులనిడుమలఁగుడుచుచుండ
దౌత్యంబుసేయఁగొందఱువిరోధులు హరి
బద్ధునిఁజేయ సన్నద్ధులైన
బలహీనుమాడ్కిమార్పడలేఁడ యసమర్థుఁ
డని తలంచెదవేనినచ్యుతుండు
పరుల జయింపనోపక కాదు విద్యాభి
జాత్యధనంబుల జగతిఁబెక్కు
తే. బాధలనలంచు దుష్టభూపతులనెల్ల
సైన్యయుక్తంబుగాననిసంహరించు
కొఱకు సభలోననప్పుడా కురుకుమారు
లాడు దుర్భాషణములకునలుగఁడయ్యె ॥71॥

మ. జననంబందుటలేని యీశ్వరుఁడుదా జన్మించుటెల్లన్ విరో
ధినిరాసార్థము వీతకర్ముఁడగునద్దేవుండు కర్మప్రవ
ర్తనుఁడౌటెల్లఁజరాచరప్రకటభూతశ్రేణులంగర్మవ
ర్తనులంజేయఁదలంచి కాక కలవే దైత్యారికింగర్మముల్ ॥72॥

క. హరి నరులకెల్లఁబూజ్యుఁడు

హరి లీలామనుజుఁడును గుణాతీతుఁడునై
పరఁగిన భవకర్మంబులఁ
బొరయండఁట హరికిఁగర్మములు లీలలగుచున్ ||73||

క. మదిఁదనశాసనమిడి నిజ
పదములు సేవించు లోకపాలాదుల పెం
పొదవింప యదుకులంబున
నుదయించెను భువిని బలసహోదరుఁడగుచున్ ||74||

తే. చలనమందక భూరి సంసరణతరణ
మైనసత్కీర్తి దిక్కులనతిశయిల్లి
వఱల సమమతియైయున్న వాఁడె కృష్ణుఁ
డనుచునుద్ధవుని విదురుఁడడుగుటయును ||75||

వ. అట్టియెడనయ్యుద్ధవుండు ||76||

4 కృష్ణాది నిర్యాణంబు

క. యదుకులనిధియగు కృష్ణుని
పదజలజవియోగతాపభరమున మాటల్
ప్రిదులక హృదయంబెరియఁగఁ
బెదవులుదడుపుచును వగలఁబెంపఱియుండెన్ ||77||

క. అనిచెప్పి బాదరాయణి
మనుజేంద్రునివలనుసూచి మఱి యిట్లనియెన్
వినుమొకనాఁడీ యుద్ధవుఁ
డనయమునైదేండ్ల బాలుఁడై యున్నతఱిన్ ||78||

వ. మున్ను కృష్ణునింగూడియాడు బాలకులలోనొక్క బాలునిఁగృష్ణు
నింగా భావించి పరిచర్యసేయుచుండ గుణవతీమతల్లియగు తల్లిస
నుదెంచి యాకొంటివిదియేలరావన్నయని పిలిచిన జననీవాక్యం
బులుగైకొనక యఖండతేజోనిధియైన పుండరీకాక్షుపాదారవింద
మకరందసేవానురక్తింజేసి యున్న యుద్ధవుండు నేఁడు కృష్ణవి
యోగతాపంబున హరివార్త విదురునకుఁజెప్పంజాలక యొప్పఱి
యుండుట యేమిచిత్రంబని వెండియు నిట్లనియె అంతనుద్ధవుం
డు సరోజాక్షపాదారవిందమకరందసుధాజలనిధినిమగ్నమానసుం
డై గద్గదకంఠుండగుచు ||79||

క. ఘనముగ నెమ్మనమున మిం
చిన కృష్ణవియోగజనిత శిఖిదరికొనఁగాఁ
గనుఁగవఁబెడచేనొత్తుచుఁ
బెనుపొందిన దురితశిఖరిభిదురున్ విదురున్ ||80||

వ. కనుంగొని యిట్లనియె ||81||

క. యముఁడను ఘనకాలభుజం

గమపుంగవుఁడెగచిపట్టఁగా యదువంశో
త్తముల చరిత్రలుఁదత్కుశ
లములేమని చెప్పుదుంగలంగెడిమనమునన్ ॥82॥

సీ. మునిజనముఖపద్మములు ముకుళింపంగ
ఖలజనలోచనోత్పలములలర
జారచోరులకోర్కి సఫలతనొందగ
దానవదర్పాంధతమసమడర
వరయోగిజనచక్రవాకంబులడలంగ
కలుషజనానురాగంబు పర్వ
భూరిదోషాగమస్ఫూర్తి వాటిల్లంగ
నుదిత ధర్మక్రియలుడిగిమడఁగ
తే. మానుషాకారరుచికోటి మందపఱచి
యనఘ యేమన నేర్తుఁగృష్ణాభిదాన
లోకబాంధవుఁడుత్తమశ్లోకమూర్తి
మించుతేజంబుతోనస్తమించెనయ్య ॥83॥

వ. మఱియును ॥84॥

క. హలకులిశజలజరేఖా
లలితశ్రీపాదలక్షితయై ని
ర్మలగతినొప్పెడు ధరణీ
లలనామణి నేఁడభాగ్యలక్షణ యయ్యెన్ ॥85॥

క. యాదవులవలన రాజ్యశ్రీదొలఁగెను
ధర్మగతి నశించెను భువి మ
ర్యాదలుదప్పెనధర్మో
త్పాదనమున దైత్యభేదిదప్పినపిదపన్ ॥86॥

వ. మఱియు లలితనికషణవిరాజమానమణిగణకిరణసుషమావిశేష
విడంబితవిమలసలిలంబులందుఁబ్రతిఫలితసంపూర్ణచంద్రమండల
రుచి నిరీక్షించి జలచరబుద్ధింజేసి తజ్జలవిలోలమీనంబులనూన
స్నేహంబునందలంచు చందంబునఁగృష్ణానుచరులైన యదు వృష్టి
కుమారులమ్మహనీయమూర్తిందమకునగ్రేసరుండని కాని లీలా
మానుషవిగ్రహుండైన పరమాత్ముండని యెఱుంగక హరిమాయా
జనితంబగునసద్భావంబునంజేసి భోజనశయనాసనానుగమనం
బులంజేరి సహోదరాదిభావంబులంగూడి చరియింతురు అద్దేవుని
మాయాపయోనిధినిమగ్నులుగాకుండనబ్జభవాదులకైనందీఱదు
సర్వగుణగరిష్ఠులును సత్పురుషశ్రేష్ఠులునునగు పరమభాగవతుల
కుందక్కఁదక్కినవారలకుంజెప్పనేల అదియునుంగాక యభిజనవి
ద్యాధనబలగర్వమదాంధీభూతచేతస్కులైన శిశుపాలాది భూపాల
కులమ్మహాత్మునింబరతత్త్వంబని యెఱుంగక నిందించు దుర్భాష
లుదలంచి మనస్తాపంబునొందుచుండుదునని వెండియు ॥87॥

మ. అవితృప్తేక్షణధీసమాహితపోవ్యాసంగులైనట్టి భా

గవతశ్రేష్ఠులకాత్మమూర్తి నిఖిలైకజ్యోతిమైఁజూపి శో
కవిశోకంబులు నిర్దహించి కమలాకాంతుండు శాంతుడు మా
నవరూపంబగు దేహమున్ వదలి యంతర్ధానుండయ్యెంజుమీ ||88||

సీ. మానవైకవికాసమానమై తనకును
విస్మయజనకమై వెలయునట్టి
యాత్మీయయోగమాయాశక్తిఁజేపట్టి
చూపుచునత్యంతసుభగుఁడగుచు
భూషణంబులకును భూషణంబై వివే
కములకెల్లనుబరకాష్ఠయగుచు
సకలకల్యాణసంస్థానమై సత్యమై
తేజరిల్లెడునట్టి దివ్యమూర్తి
తే. తాన తనమూర్తి నిజశక్తిఁదగ ధరించె
యమతనూభవు రాజసూయాధ్వరంబు
నందునెవ్వని శుభమూర్తినర్థితోడ
నిండువేడుకఁజూచి వర్ణించుచుండు ||89||

క. ప్రకటముగఁగమలభవసృ
ష్టికిఁగారణమిమ్మహాత్ముఁడే యనుచునును
త్సుకులై తన్మూర్తినిద
ప్పకచూచిరిగాదె తత్సభాజనులెల్లన్ ||90||

వ. మఱియు శాంతోగ్రరూపధరుఁడైన సర్వేశ్వరుండు శాంతరూపుండు
గావునఁబరకృతాపరాధనిపీడ్యమానసుండయ్యుననుకంపాయత్తచి
త్తుండై వర్తించు పరాపరుండునుబ్రకృతికార్యంబైనమహతత్త్వరూ
పుండును జననవిరహితుండయ్యును దారువులువలననసలంబు
దోఁచు చందంబున జననంబునొందుచుండు అట్టి సరోజనాభుని హా
సరాసలీలానురాగవిలోకనప్రతిలబ్ధమానలైన గోపకామినులుదన్మూ
ర్తిదర్శనానుషక్తమనీషలంగలిగి వర్తించిరదియునుంగాక ||91||

చ. దివిజులకోర్కెఁదీర్ప వసుదేవుని యింట జనించి కంసదా
నవుఁడు వధించునన్భయమునంజని నందునియింటనుంటకున్
యవనజరాసుతాదులకునాజినెదుర్పడలేక సజ్జన
స్తవమథురాపురిన్ విడిచి దాగుటకున్ మదిఁజింతనొందుదున్ ||92||

వ. అదియునుంగాక ||93||

సీ. కడఁగి పెక్కిడుమలఁగుడుచుచుఁజిత్తముల్
కలఁగఁగ బంధనాగారములను
వసరిన దేవకీవసుదేవులనుడాయఁ
జనుదెంచి భక్తివందనమొనర్చి
తల్లిదండ్రులార యేఁగలుగంగ మీరలు
కంసుచేనలజడిఁగ్రాగుచుండఁ
గడగి శత్రునిజంపఁగాలేక చూచుచు
నున్న నాతప్పుఁబ్రసన్నులగుచుఁ

తే. గావుఁడని యానతిచ్చిన దేవదేవు
నద్భుతావహమధురవాక్యములఁదలఁచి
తలఁచి నాచిత్తమునఁబెద్దగలుగుచుందుఁ
బృథులపాతకభూమిభృద్భిదుర విదుర ॥94॥

క. విమలమతిఁదలఁపనెవ్వని
బొమముడి మాత్రమున నిఖిలభూదేవీభా
రము వాయునట్టి హరిపద
కమలమరందంబుగ్రోలు ఘనుఁడెవ్వఁడో ॥95॥

క. మందప్రజ్ఞుండనై గో
విందుని మురదైత్యహరుని విష్ణునిఁబరమా
నందుని నందతనూజుని
మందరధరుఁజిత్తమందు మఱతునె యెందున్ ॥96॥

చ. అదియునుంగాక మీరు నృపులందఱుఁజూఁడగ ధర్మసూతి పెం
పొదవిన రాజసూయసవనోత్సవమందును జన్మమాదిగాఁ
బదపడి యెగ్గొనర్చు శిశుపాలుఁడు యోగిజనంబులిట్టిద
ట్టిదని యెఱుంగనోపని కడిందిపదంబునునొందెనే కదా ॥97॥

చ. కురునృపపాండునందనులకుంతితకేళిఁజమూసమేతులై
యరిగిరణోర్వినెవ్వని ముఖాంబురుహామృతమాత్మలోచనో
త్కరములఁగ్రోలి పార్థవిశిఖప్రకరక్షతపూతగాత్రులై
గురుతర మోక్షధామమునకుంజని సౌఖ్యమునొందిరో తుదిన్ ॥98॥

సీ. అట్టి సరోజాక్షుఁడాద్యంతశూన్యుండు
సుభగుండు త్రైలోక్యసుందరుండు
గమనీయ సాగరకన్యకాకుచకుంకు
మాంకితవిపులబాహాంతరుండు
సకలదిక్పాలభాస్వత్కిరీటన్యస్త
పద్మరాగారుణపాదపీఠుఁ
డజుఁడనంతుఁడు సమానాధికవిరహితుం
డిద్ధమూర్తి త్రయాధీశ్వరుండు
తే. నైన హరి యుగ్రసేనునినఖిలరాజ్య
రుచిరసింహాసనమునగూర్చుండఁబెట్టి
భృత్యుభావంబునొంది సంప్రీతినతని
పనుపుసేయుటకెపుడు నామనముగుందు ॥99॥

వ. అని వెండియునిట్లనియె అనఘా పరాత్పరుండును యోగీశ్వరుం
డుననగు కృష్ణుండు భగవద్భక్తుండునుబరమభాగవతోత్తముం
డునునైన యుగ్రసేనునిసేవించుట యాశ్చర్యంబుగాదు తన్ను హ
రియింపందలంచి కుచంబుల విషంబు ధరియించి స్తన్యపానంబు
సేయించిన దుష్టచేతనయైన పూతనకుంజన్నిచ్చిపెంచిన యశోదా
దేవికినైననందరానినిజపదంబుఁగారుణ్యచిత్తుండై యొసెంగెననిన
నిజపాదధ్యానపరాయణులగువారలననుసరించిసేవించుటసెప్పనే

ల యనిననుద్ధవునికి విదురుండిట్లనియె భక్తవత్సలుండునుగారు
ణ్యనిధియునై భాగవతజనులననుగ్రహించు పుండరీకాక్షుండు ని
జదాసలోకంబునకొసంగు పరమపదంబునుగ్రకరులైన రాక్షసులకె
ట్లొసంగె అత్తెఱంగెఱింపుమనిన విదురునకునుద్ధవుండిట్లనియె ॥100॥

మ. దనుజానీకమనేకవారములు దోర్దర్పంబుసంధిల్లఁగా
వినుతాసూను భుజారోహుఁడగునవ్విష్ణున్సునాభాస్త్రుఁదా
రనిలో మార్కొని పోకు పోకు హరి దైత్యారాతి యంచుందదా
ననముంజూచుచుఁగూలి మోక్షపదమున్బ్రాపింతురత్యున్నతిన్ ॥101॥

క. ధీరజనోత్తమ నవసిత
సారసలోచనుఁడుగృష్ణుజననంబునుద
చ్చారిత్రంమునెఱిఁగింతును
దారత నీవిపుడు వినుము తద్విధమెల్లన్ ॥102॥

చ. ధరణీభరంబు వాపుటకుఁదామరసాసనుప్రార్థనన్ రమా
వరుఁడల కంసబంధననివాసమునన్ వసుదేవదేవకీ
వరులకునుద్భవింప బలవంతుఁడుగంసుఁడు హింససేయున
న్వెరపుననర్థరాత్రి సుతునుంగొని యవ్వసుదేవుఁడిమ్ములన్ ॥103॥

క. నందుని మందకుఁజని త
త్సుందరితల్పమునఁబరులుసూడకయుండన్
నందనునినునిచి యానక
దుందుభి మరలంగనేగెఁదొల్లిటిపురికిన్ ॥104॥

క. హరి యేకాదశసంవ
త్సరములు నందవ్రజమునఁదను హరియని యె
వ్వరునెఱుఁగకుండనా హల
దరుతోఁగ్రీడించుచుండె దద్దయుబ్రీతిన్ ॥105॥

క. గోపాలవరులకైనను
నాపోవఁగదనసమంచితాకారమొగిం
జూపని శ్రీపతి వేడుక
గోపాలురఁగూడి కాచె గోవత్సములన్ ॥106॥

వ. అయ్యవసరంబునంగృష్ణుండు లీలావినోదంబులు తోడిగోపాలబాలు
రకుంజూపందలంచి ॥107॥

చ. వరయమునానదీసలిలవర్ధితసౌరభయుక్తపుష్పమే
దురమకరందపానపరితుష్టమధువ్రతయూథమాధవీ
కురవకకుందచందననికుంజములందు మయూరశారికా
పరభృతరాజకీరమృదుభాషలభంగిఁజెలంగిపల్కుచున్ ॥108॥

ఉ. శ్రీరమణీమనోవిభుఁడు సింహకిశోరముఁబోలి లీలఁగౌ
మారదశన్ రమావిమలమందిరముంబురుడించుగోతతిన్
వారకమేపుచుండెఁదన వంశరవస్ఫుటమాధురీసుధా

సారముచేత గోపజనసంఘములన్ ముదమందఁజేయుచున్ ||109||

వ. మఱియును ||110||

మ. చిరకేళీరతి బాలకుల్ తృణములన్ సింహాదిరూపంబులం
గరమొప్పన్ విరచించి వాని మరలన్ ఖండించు చందంబునన్
కరుణాతీతులఁగామరూపులగునక్కంసప్రయుక్తక్షపా
చరులంగృష్ణుఁడు సంగరస్థలములంజక్కాడె లీలాగతిన్ ||111||

చ. వరయమునానదీజలనివాసమహోరగవిస్తృతాస్యవి
స్ఫురితవిషానలప్రభలసోకునఁగ్రాగిన గోపగోధనో
త్కరములనెల్లఁగాచి భుజగప్రవరున్ వెడలంగఁదోలి త
త్సరిదమలాంబుపానమున సంతసమందగఁజేసె గోతతిన్ ||112||

మ. దివిజాధీశుగుఱించి వానకొఱకై దీపింప నందాది వ
ల్లవులేటేఁటననూనసంపదలనుల్లాసంబునంజేయును
త్సవముంగృష్ణుఁడు మాన్పి గోపగణముల్ సంప్రీతినొందన్ శచీ
ధవుగర్వంబడఁపంగనవ్యయముగాఁదాఁజేసె గోయాగమున్ ||113||

చ. హరిహయుఁడంత రోషవివశావిలమానసుండై సరోరుహో
దరుమహిమంబెఱుంగక మదంబడరంగ వలాహకాది భీ
కరఘనపంక్తిఁబంపిననఖండశిలామయభూరివర్షముల్
కురిసెననూనగర్జనల గోకులమాకులమొచుఁగుందఁగన్ ||114||

ఉ. ఆతఱి మందగొందలమునందఁగ వల్లవులెల్లఁగృష్ణ యీ
చేతనులెల్లనిట్టి జడిఁజిందఱవందఱలై కలంగుచున్
కాతరులైరి నీవు గృపఁగావుము కావుమనాథనాథ ని
ర్ధూతకళంక భక్తిపరితోషణభూషణ పాపశోషణ ||115||

మ. అని యిబ్భంగి విపన్నులై పలుకఁగుయ్యాలించి కృష్ణుండు స
జ్జనవర్ధిష్ణుఁడు గోపగోనివహరక్షాదక్షుడై దేవతా
జనులగ్గింపఁగరాంబుజాతముననచ్ఛత్రంబుగాఁదాల్చె బో
రనగోవర్ధనశైలముందటచరద్రమ్యామరీజాలమున్ ||116||

వ. వెండియు ||117||

సీ. శరదాగమారంభసంపూర్ణపూర్ణిమా
చంద్రసాంద్రతపోజ్జ్వలితమగుచు
వెలయు బృందాటవీవీథియందొకనాడు
రాసకేళీమహోల్లాసుఁడగుచు
రుచిరసౌభాగ్యతారుణ్యమనోరమ
స్ఫూర్తిఁజెన్నొందినమూర్తిదనర
సలలితముఖచంద్రచంద్రికల్ గోపికా
నయనోత్పలములకానందమొసగ
తే. భవ్యచాతుర్యభంగిఁద్రిభంగి యగుచు
నబ్జనాభుండు సమ్మోదమతిశయిల్ల

లీలఁబూరించు వరమురళీనినాద
మర్థివీతేరవిని మోహితాత్ములగుచు ||118||

చ. పతులుమఱుందులున్ సుతులుబావలునత్తలుమామలున్ సము
న్నతి వలదన్నమానక మనంబునఁగృష్ణపదాబ్జసేవనా
న్వితరతి గోపకామినులు వేచనుదేర దయాపయోధి శో
భితగతి రాసకేళి సలిపెందరుణీనవపుష్పచాపుడై ||119||

ఉ. రాముఁడుదానుఁగూడి మధురాపురికింజని యందు వైభవో
ద్దామనృపాసనంబున ముదంబుననున్న దురాత్ముఁగంసు దు
ష్టామరశత్రుఁద్రుంచి ముదమారఁగఁదల్లినిదండ్రినంచిత
శ్రీమహితాత్ములై తనరఁజేసె సరోరుహనాభుఁడున్నతిన్ ||120||

మ. వలనొప్పగ షడంగయుక్తమహితామ్నాయంబు చౌషష్టివి
ద్యలు సాందీపనిచేనెఱింగెఁజెలువొందన్ విన్నమాత్రంబులో
పలనే లోకగురుఁడుదాన తనకున్ భావింపనన్యుల్ గురు
ల్గలరే లోకవిడంబనార్థంమగు లీలల్ గావె యమ్మేటికిన్ ||121||

ఉ. మించి ప్రభాసతీర్థమున మృత్యువశంబునఁబొంది పోయి యా
పంచజనోదరస్థుఁడగు బాలకు దేశికునందనుంబ్రభో
దంచితలీలఁదెచ్చి గురుదక్షిణగానతిభక్తియుక్తిన
ర్పించె గురుండు చిత్తమునఁబెంపెసలార మురారివెండియున్ ||122||

సీ. ఘనుఁడు విదర్భేశుఁడననొప్పు భీష్మకు
వరసుతామణి నవవారిజాక్షి
పద్మాసమానరూపశ్రీవిభాసిత
కమనీయభూషణఁగంబుకంఠి
చతురస్వయంవరోత్సవసమాగతచైద్య
సాల్వమాగధముఖ్యజనవరేణ్యా
నికరసమావృతఁ ప్రకటసచ్చారిత్ర
రుక్మిణినసమానరుక్మకాంతి
తే. నమరగుప్తామృతంబు విహంగవిభుఁడు
కొనినకైవడి మనుజేంద్రకోటిఁదోలి
కమలనాభుండు నిజభుజాగర్వమలరఁ
దెచ్చి వరియించెనతనినుతింపవశమె ||123||

చ. పరువడిఁబట్టి సప్తవృషభంబుల ముక్కులుగుట్టఁదద్బల
స్ఫురణఁసహింపఁజాలక నృపుల్ తలపడ్డ జయించి నగ్నజి
ద్ధరణిపునందనన్ వికచతామరసాక్షిఁబ్రమోదియై స్వయం
వరమునఁబెండ్లియాడె గుణవంతుఁడనంతుఁడనంతశక్తితోన్ ||124||

మ. ప్రతివీరక్షయకారి నాబరఁగి సత్రాజిత్తనూజాహృదీ
ప్సితముందీర్పఁదలంచి నాకమునకుబెంపారఁగానేగి వ
ర్ణితశౌర్యోన్నతిఁబారిజాతమిలకున్లీలాగతిందెచ్చెను
ద్ధతి దేవేంద్రు జయించి కృష్ణుఁడననేతన్మాత్రుఁడే చూడగన్ ||125||

సీ. మానితాఖిలజగన్మయదేహమునఁబొల్చు
ధరణిదేవికిఁబ్రియతనయుఁడైన
నరకదానవుని సునాభాఖ్యఁజెన్నొందు
ఘనచక్రధారావిఖండితోత్త
మాంగునిఁజేయనయ్యవనీలలామంబు
వేఁడినఁదత్పుత్రు విపులరాజ్య
పదమున నిల్పి లోపలిమందిరంబులఁ
జిరముగ నరకుండుసెఱలఁబెట్టి
తే. నట్టికన్యలు నూఱుఁబదాఱువేలు
నార్తభాంధవుఁడైన పద్మాక్షుఁజూచి
హర్షభాష్పాంబుధారాప్రవర్షమొదవఁ
బంచశరబాణనిర్భిన్నలగుచు ॥126॥

చ. లలితఁదదీయసుందరవిలాసవిమోహితలైన వారినిం
బొలసినగోర్కిఁదీర్చుటకునొక్కముహూర్తమునన్ వరించి క
న్యల లలితావరోధభవనంబులనందఱకన్నిరూపులై
కలసి సుఖస్థితిందనిపెఁగాంతల భక్తినితాంతచిత్తలన్ ॥127॥

క. చతురతతోనందొక్కొక్క
యతివకుఁబదురేసి సుతులనాత్మసములను
న్నతభుజశక్తులఁగాంచెను
వితతంతంబై కీర్తి దిశలవినుతుకినెక్కన్ ॥128॥

సీ. మధురాపురముఁజతుర్విధబలౌఘములతో
నావరించిన కాలయవనసాల్వ
మగధభూపాలాదిమనుజేంద్రలోకంబు
సైన్యయుక్తముగాఁగ సంహరించి
తనబాహుశక్తిఁజిత్తములనర్థించిన
భీమపార్థులకునుద్దామవిజయ
మొసఁగి తద్వైరులనుక్కడంగఁగఁద్రుంచి
బాణశంబరమురపల్వలాది
తే. దనుజనాయకసేనావితానములను
హలధరాదిసమేతుఁడై హతులఁజేసె
దంతవక్త్రాది దైత్యులుదన్నునెదుర
భండనములోనఁద్రుంచె దోర్బలము మెఱసి ॥129॥

వ. వెండియుంగృష్ణుండుగౌరవపాండవభండనంబునకుందోడ్పడి రాజ
న్యులన్యోన్యమాత్సర్యోత్సహసమేతులై సైనికపాదఘట్టనంబుల
ధరాచక్రంబుగంపింపనసమాన్యంబులయినశంఖభేరీ ప్రముఖతూ
ర్యఘోషంబులు నింగిఁబ్రింగఁదురంగమరింఖాసముద్ధూతధూళిప
టలపరిచ్ఛన్నభానుమండలంబునుంగాఁజనుదెంచి కురుక్షేత్రంబు
న మొహరించిననుభయపక్షంబులందునుమాడి నిఖిలరాజ్యవైభ
వమదోన్మత్తుండైన సుయోధనుండు నిఖిలరాజసమక్షంబునఁగర్ణ
శకునిదుశ్శాసనాదుల దుర్మంత్రంబున నిరంతరంబుఁగుంతీనంద
నులకెగ్గుసేసిన దోషంబునంజేసి సంగరరంగంబున భీముగదాఘా

తంబునందొడలువిరిగి పుడమింబడి గతాయుశ్శ్రీవిభవుండై యుం డఁజూచినంగదా పరితుష్టచిత్తుండనగుదునని యపరిమితబాహు బలోత్సాహులైన భీష్మద్రోణభీమార్జునులచేతనఖిలధరాధిపతులన ష్టాదశాక్షౌహిణీబలంబులతోడందునిమించి మఱియు స్వసమాన బలులయిన యదువీరుల జయింపనెంతవారలకైనందీరదని మ ధుపానమదవిఘూర్ణితతామ్రలోచనులై వర్తించు యాదవులకన్యో న్యవైరంబులుగల్పించి పోరించి యితరేతరకరాఘాతంబులహతులై తన్నుఁగలసినంగాని భూభారంబుడగదనిచిత్తంబునదలంచి అంత ధర్మనందనునిచేనిస్సపత్నంబగురాజ్యంబుపూజ్యంబుగాఁజేయిం చుచు మర్త్యులకుంగర్తవ్యంబులైన ధర్మపథంబులుసూపుచు బం ధుమిత్రులకెల్లఁబరితోషంబునొందించుచుందత్పరోక్షంబున వారివం శంబుద్ధరింపఁదలంచి యభిమన్యువలననుత్తరయందు గర్భంబు నిలిపి గురుతనయప్రయుక్తమహిత బ్రహ్మాస్త్రపాతంబునందద్గర్భ దళనంబుగాకుండనర్భకుని రక్షించి నిజపదారవిందసేవారతుండై న ధర్మసుతుచేఁగీర్తి ప్రతాపంబులునివ్వటిల్లందురంగమేధంబులు మూఁడుసేయించి వెండియు ॥130॥

సీ. వలనొప్ప లౌకికవైదికమార్గముల్
నడపుచు ద్వారకానగరమందు
నవిదితాత్మీయమాయాప్రభావమున ని
స్సంగుఁడై యుండి సంసారిపగిదిఁ
జెంది కామంబులచేత విమోహితుం
డై సుఖించుచు ముదితాత్ముఁడగుచు
నంచితస్నిగ్ధస్మితావలోకముల సు
ధాపరిపూర్ణసల్లాపములను
తే. శ్రీనికేతనమైన శరీరమునను
పాండునందనయదుకులప్రకరములను
లీలఁగారుణ్యమొలయఁబాలించుచుండె
నార్తరక్షాచణుండు నారాయణుండు ॥131॥

సీ. సంపూర్ణపూర్ణిమాచంద్రచంద్రిక నొప్పు
రమణీయశారదరాత్రులందు
సలలితకాంచనస్తంభసౌధోపరి
చంద్రకాంతోపలస్థలములందు
మహితకరేణుకామధ్యదిగ్గజముల
గతిని సౌదామినీలతలనడిమి
నీలమేఘంబులలీల ముక్తాఫల
లలితమధ్యస్థనీలములభాతి
తే. సతతయౌవనసుందరీయుతవిహారుఁ
డగుచు సతులెందఱందఱకన్నిరూప
ములనుఁగ్రీడించెబెక్కబ్దములుసెలంగి
నందనందనుఁడభినవానందలీల ॥132॥

వ. అంతనొక్కనాఁడు ॥133॥

చ. మునివరులేగుదేర యదుముఖ్యులుగొందఱుగూడి ముట్టఁబ
ల్కినఁగనలొంది వారుదమకించి శపించినఁగొన్నిమాసముల్
చనునెడ దైవయోగమున జాతరఁబో సమకట్టి వేడుకల్
మనములఁదొంగిలింప గరిమన్ నిజయానములెక్కి యాదవుల్ ||134||

ఉ. కోరి ప్రభాసతీర్థమునకుంజని తన్నదిఁగ్రుంకి నిర్మలో
దారతనందు దేవమునితర్పణముల్ పిత్రుతర్పణంబులున్
వారనిభక్తిఁజేసి నవవత్సలతోఁబొలుపారుగోవులన్
భూరిదక్షిణాకముగ భూసురకోటికినిచ్చి వెండియు ||135||

క. అజిన పట రత్నకంబళ
రజత మహారజత తిల ధరావరకన్యా
గజతురగ రథములను స
ద్విజకోటికినిచ్చిఁబెంపు దీపింపగన్ ||136||

వ. ఇట్లు సఫలంబులైన భూదానంబు మొదలుగాఁగల దానంబుల
నూనంబులుగా భగవదర్పణబుద్ధింజేసి యనంతరంబ ||137||

తే. ఎసగుమోదంబు సంధిల్లనిష్టమైన
రసికమృదులాన్నమర్థిఁబారణలుసేసి
మంజులాసవరసపానమత్తులగుచుఁ
గడగి యన్యోన్నహాస్యవాక్యములఁగలంగి ||138||

వ. ఇట్లుదమలోన మదిరాపానమదవిఘూర్ణితతామ్రలోచనులయి మ
త్సరంబులనొండొరులంబొడిచి సమస్తయాదవులును వేణూజాతా
నలంబునఁదద్వంశపరంపరలు దహనంబునొందు చందంబునంబొ
లిసిరదియంతయుంగనుంగొని శ్రీకృష్ణుండప్పుడు ||139||

క. చతురతతో నిజమాయా
గతిఁజూచి లసద్విలోలకల్లోలసమం
చితవిమలకమలసార
స్వతజలముల విహితవిధులు సలిపినవాఁడై ||140||

క. ఒకవృక్షమూలతలమున
నకలంకగుణాభిరాముఁడాసీనుండై
యకుటిలమతి బదరీవని
కిఁక నీవరుగుమని మొఱఁగి యేగిన నేనున్ ||141||

క. క్రమమున నిజకులసంహా
రముసేయఁగడంగుటెఱిగి రమణీయశ్రీ
రమణు చరణాబ్జయుగవిర
హమునకు మదినోర్వలేక యనుగమనుండనై ||142||

క. హరినరయుచుఁజనిచని యొక
తరుమూలతలంబునందుఁదనదేహరుచుల్
పరగఁగనున్న మహాత్మునిఁ

బరునిఁబ్రపన్నార్తిహరుని భక్తవిధేయున్ ||143||

వ. మఱియును ||144||

సీ. అస్మత్ప్రియస్వామినచ్యుతుఁబరు సత్త్వ
గుణగరిష్ఠుని రజోగుణవిహీను
సురుచిరద్వారకాపురసమాశ్రయుననా
శ్రయు నీలనీరదశ్యామవర్ణు
దళదరవిందసుందరపత్రనేత్రు ల
క్ష్మీయుతుఁబీతకౌశేయవాసు
విలసితవామాంకవిన్యస్తదక్షిణ
చరణారవిందు శశ్వత్ప్రకాశు
తే. ఘనచతుర్బాహు సుందరాకారు ధీరుఁ
జెన్నుగల లేతరావిపై వెన్నుమోపి
యున్న వీరాసనాసీను నన్నుఁగన్న
తండ్రినానందపరిపూర్ణు దనుజహరుని ||145||

మత్త. కంటిఁగంటి భవాబ్ధి దాటఁగగంటినాశ్రితరక్షకుం
గంటి యోగిజనంబుడెందముగంటిఁ జుట్టముఁగంటి ము
క్కంటికింగనరానియొక్కటిఁగంటిఁదామరకంటిఁజే
కొంటి ముక్తివిధానముందలకొంటి సౌఖ్యములందగన్ ||146||

వ. అయ్యవసరంబునంబరమభాగవతోత్తముండును మునిజనసత్త
ముండును ద్వైపాయనసఖుండును పరమతపోధనుండునునఘ
శూన్యుండును యఖిలజనమాన్యుండును బుధజనవిధేయుండు
నునగు మైత్రేయుండు తీర్థాచరణంబుసేయుచుంజనిచని ||147||

మ. కనియెందాపసపుంగవుండఖిలలోకఖ్యాతవర్ధిష్ణు శో
భనభాస్వత్పరిపూర్ణయౌవనకళాభ్రాజిష్ణు యోగీంద్రహృ
ద్వనజాతైకచరిష్ణు కౌస్తుభముఖోద్యద్భూషణాలంకరి
ష్ణు నిలింపాహితజిష్ణు విష్ణుఁబ్రభవిష్ణుంగృష్ణురోచిష్ణునిన్ ||148||

క. తదనంతరంబ హరిదన
హృదయాబ్జమునందు ముకుళితేక్షణముల స
మ్మదమునఁజూచుచునానత
వదనుండై యుండె ముదమువఱలఁగననఘా ||149||

వ. అంత దగ్గఱనేతెంచియున్న మైత్రేయుండు వినుచుండ దరహాస
చంద్రికాసుందరవదనారవిందుండునునానందసుధానిష్యందకందళి
తహృదయుండును భక్తానురక్తదయాసక్తవిలోకనుండునునగు
పుండరీకాక్షుండు నన్ను నిరీక్షించి యిట్లని యానతిచ్చె పూర్వభ
వంబున వసుబ్రహ్మలుసేయు సత్రయాగంబున వసువై భవదీయ
హృదయంబుననితరపదార్థంబులుగోరక మదీయ పాదారవిందసే
వంగాంక్షించితివిగావునఁదన్నిమిత్తంబున నేను నీ హృదయంబు
న వసియించి సమస్తంబునుగనుచుండుదు యాత్మారాముండునై

న నన్నునెవ్వరేనియు సదసద్వివేకులై యెఱుంగంజాలరు వారల
కు నేనునగోచరుండనై యుండుదు మత్పరిగ్రహంబుగల నీకునీ
జన్మంబ కానిపునర్భవంబునొందకుండుటకు భవదీయపూర్వజన్మ
కృతసుకృతవిశేషఫలంబుకతంబుననియ్యాశ్రమంబున మత్పాదార
వింద సందర్శనంబు కలిగె అదియునుంగాక పద్మకల్పంబునందు
మన్నాభిపద్మమధ్యనిషణ్ణుండగు పద్మసంభవునకు జన్మమరణా
ది సంసృతినివర్తకంబును యవిరతానశ్వరసౌఖ్యప్రవర్తకంబును
నగు మన్మహత్త్వంబుఁదెలియజేయునద్దివ్యజ్ఞానంబు నీకునెఱిం
గింతు అని యమ్మహనీయతేజోనిధి యానతిచ్చిన సుధాసమాన
సరసాలాపంబులు కర్ణకలాంపంబులై మనస్తాపంబులం బాపిన
రోమాంచకంచుకిత శరీరుండనునానందభాష్పధారాసిక్తకపోలుండను
పరితోషసాగరాంతర్నిమగ్నమానసుండనునయి యంజలిపుటంబు
నిటలతటంబున ఘటియించి యిట్లంటి ॥150॥

క. పురుషోత్తమ నీ పదసర
సీరుహధ్యానామృతాభిషేకస్ఫురణం
గరమొప్పిన నా చిత్తమి
తర వస్తువులందు వాంఛఁదగులునె యెందున్ ॥151॥

చ. జననములేని నీవు భవసంగతినొందుటకేమి కారణం
బనియునుఁగాలసంహరుండవై జగముల్ వెలయించు నీవు పా
యనిరిపుభీతికై సరిదుదంచితదుర్గమునాశ్రయించుటె
ట్లనియును దేవ నామనమునందుఁదలంతు సరోజలోచనా ॥152॥

వ. అదియునుంగాక ॥153॥

క. శ్రీరమణీశ్వర నీవా
త్మారాముఁడవయ్యు లీలఁదరుణీకోటిం
గోరి రమించితివనియును
వారక యేఁదలఁతు భక్తవత్సల కృష్ణా ॥154॥

క. పరతత్త్వజ్ఞులుగరుణా
కర నిను సంసారరహితునిగాఁదలపోయ
న్నరసి నినుఁగాంచుటెల్లను
గరమరుదు తలంచిచూడఁగమలాధీశ ॥155॥

వ. దేవా నీవఖండితవిజ్ఞానరూపాంతఃకరణుండవయ్యును ముగ్ధభావం
బునఁబ్రమత్తునిచందంబున విమోహికైవడింబ్రవర్తించుచునెందేనినొ
దిఁగి యుండుటందలంచి నా డెందంబుగుందుచుండు అరవిందలో
చన సురవందిత ముకుంద ఇందిరాసుందరీరమణ సరస్వతీరమ
ణునకుంగరుణించిన సుజ్ఞానంబుధరించుశక్తి నాకుంగలదేనిఁగృప
సేయుము భవదీయశాసనంబు ధరియించి భూరిసంసారపారావా
రోత్తరణంబుసేయుదు అని విన్నవించి బహుభంగులంబ్రస్తుతించి
న భగవంతుడునుఁబ్రపన్నపారిజాతంబునునైన కృష్ణుండు పరత
త్త్వనిర్ణయంబునెఱింగిచిన ॥156॥

క. సరసిలోచనకరుణా
పరిలబ్ధజ్ఞానకలితభావుండనగుటం
హరితత్త్వవేదినై త
చ్చరణసరోజములకెరఁగి సమ్మతితోడన్ ॥157॥

క. హరిపదజలరుహవిరహా
తురతన్ దుర్దాంతదుఃఖతోయధిఁగడవన్
వెరవేది తిరుగవలసెను
సరసిజభవకల్పవిలయసమయము దాఁకన్ ॥158॥

వ. ఇట్లుదిరుగుచు ॥159॥

మ. నరనారాయణదాపసాశ్రమపదౌన్నత్యంబునంబొల్చు భా
సురమందారరసాలసాలవకుళాశోకామ్లపున్నాగకే
సరజంబీరకదంబనింబకుటజాశ్వత్థస్ఫురన్మల్లికా
కరవీరక్షితిజాభిరామ బదరీకాంతారసేవారతిన్ ॥160॥

క. చనుచున్నవాఁడనని ప
ల్కినపలుకులకులికి కళవళించుచు విదురుం
డనుపమశోకార్ణవమున
మునిఁగియు నిజయోగసత్త్వమునఁదరియించెన్ ॥161॥

వ. ఇట్లు విదురుండు శోకపావకునిందనవివేకజలంబులనార్చి యుద్ధ
వునకిట్లనియె ॥162॥

మ. అనఘా యుద్ధవ నీకుఁగృష్ణుఁడసురేంద్రారాతి మన్నించి చె
ప్పినయధ్యాత్మరహస్యతత్త్వవిమలాభిజ్ఞానసారంబు బో
రన నన్నుంగరుణించి చెప్పినఁగృతార్థత్వంబుబొందెదన్
విను పుణ్యాత్ములు శిష్యసంఘములనుర్వింబ్రోవరే వెండియున్ ॥163॥

క. భగవద్భక్తులు సుజనులుఁ
దగవెఱిఁగి పరోపకారతాత్పర్యవివే
కగరిష్ఠులై చరింతురు
జగతింబొగడొంది వృష్టిసత్తమ యెందున్ ॥164॥

5 మైత్రేయునింగనుగొనుట

క. అనవుడునుద్ధవుఁడవ్విదు
రునకిట్లనుననఘ మునివరుఁడు సాక్షాద్వి
ష్ణునిభుండగు మైత్రేయుఁడు
దనమనమున మనుజగతి వదలఁదలఁచి తగన్ ॥165॥

క. హరి మురభేది పరాపరుఁ
గరుణాకరుఁదలఁచునట్టి ఘనుఁడమ్మునికుం
జరుకడకేఁగిననాతడు
గరమర్థిందెలుపు సాత్త్వికజ్ఞానంబున్ ॥166॥

వ. అని యుద్ధవుండు విదురుంగూడి చనిచని ॥167॥

ఉ. ముందటఁగాంచెనంత బుధముఖ్యుఁడు హల్లకఫుల్లపద్మని
ష్యందమరందపానవిలసన్మదభృంగ జలత్తరంగ మా
కందలవంగలుంగలతికాచయసంగ సురాంగనాశ్రితా
నందితపుణ్యసంగ యమునన్ భవభంగ శుభాంగ నర్మిలిన్ ॥168॥

క. కనిడాయనేఁగి మోదం
బునఁదత్సరిదమలపులినభూములఁదగనా
దినశేషమునివసించెను
వనజోదరపాదపద్మవశమానసుఁడై ॥169॥

క. మఱునాఁడు రేపకడ భా
సురపుణ్యుఁడు ఘనుడు మధునిషూదనచరణ
స్మరణక్రీడాకలితుఁడు
దరియించెంగలుషగహనదహనన్ యమునన్ ॥170॥

వ. ఇట్లుద్ధవుండు యమునానదినుత్తరించి బదరికాశ్రమంబునకుంజ
నియె అనిన విని రాజేంద్రుండు యోగీంద్రునకిట్లనియె ॥171॥

క. శౌరియునతిరథవరులు మ
హారథులు సమరథులు యదుబలాధిపులెల్లం
బోరిఁ మృతిఁబొందనుద్ధవుఁ
డేరీతిన్ బ్రతికె నాకునెఱిఁగింపు తగన్ ॥172॥

సీ. నావుడు రాజేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుఁ
డిట్లను మున్ను లోకేశుచేత
సంప్రార్థితుండైన జలరుహనాభుండు
వసుమతిపై యదువంశమందు
నుదయించి తనుఁదాన మదిలోనఁజింతించి
తెలివొంది యాత్మీయకులవినాశ
మొనరించి తానుబంచోపనిషణ్మయ
మగు దివ్యదేహంబునందుఁజెందఁ
తే. దలఁచి విజ్ఞానతత్త్వంబున ధరణిమీఁద
దాల్చి జనకోటికెఱిఁగింపఁదగినధీరుఁ
డుద్ధవుఁడుదక్కనితరులేనోపరితండు
నిర్జితేంద్రియుఁడాత్మసన్నిభుఁడటంచు ॥173॥

తే. క్షితిపై నిలిపిన కతమున
నతనికి మృతిదొరకదయ్యెనవనీశ రమా
పతియభిమానముగలిగిన
యతిపుణ్యుఁడు చనియె బదరికాశ్రమమునకున్ ॥174॥

వ. అంత ॥175॥

క. ఉద్ధవుఁడరిగిన పిదప స

మిద్ధపరిజ్ఞాను సుజనహితు మైత్రేయున్
వృద్ధజనసేవ్యుఁదాపస
వృద్ధశ్రవుఁజూఁడగోరి విదురుఁడుగడఁకన్ ||176||

వ. యమునానది దాఁటి కతిపయప్రయాణంబులంబుణ్యనదులును
హరిక్షేత్రంబులును దర్శించుచునతిత్వరితగమనంబున ||177||

క. చనిచని ముందటఁగనుగొనె
ఘనపాపతమఃపతంగఁగరుణాపాంగం
గనదుత్తుంగతరంగన్
జనవరనుతబహుళపుణ్యసంగన్ గంగన్ ||178||

క. అందునరవిందసౌరభ
నందిత పవమానధూతనటదూర్మిపరి
స్పందితకందశీకర
సందోహ లసత్ప్రవాహ జలమజ్జనుఁడై ||179||

సీ. ఘనసారరుచివాలుకాసముదంచిత
సైకతవేదికాస్థలమునందు
యమనియమాదియోగాంగక్రియానిష్ఠఁ
బూని పద్మాసనాసీనుఁడగుచు
హరిపాదసరసీరుహన్యస్తచిత్తుఁడై
బాహ్యేంద్రియవ్యాప్తిఁబాఱఁదోలి
సకలవిద్వజ్జనస్తవనీయసముచితా
చారవ్రతోపవాసములఁగ్రుస్సి
తే. యున్న పుణ్యాత్ము విగతవయోవికారు
వినుతసంచారు భువనపావనవిహారు
యోగిజనగేయు సత్తతిభాగధేయు
నాశ్రితవిధేయు మైత్రేయునచటఁగాంచె ||180||

6 విదుర మైత్రేయ సంవాదంబు

వ. ఇట్లుగనుంగొని యమ్మునీంద్రుని పాదంబులకుంబ్రణమిల్లి ముకు
ళితహస్తుండై యిట్లనియె మునీంద్రా లోకంబున సకల జనంబులు
మనంబుల ఘనంబులగు సౌఖ్యంబులందందలంచి తత్ఫలప్రాప్తి
హేతువులైన కర్మంబులాచరించి దైవోపహతులై తత్కర్మంబులచే
త నిష్ఫలారంభులగుదురు కర్మంబులు బంధకంబులును దుఃఖ
హేతువులునుంగాని సౌఖ్యదాయకంబులై పాపనివృత్తిఁజేయనోప
వు అదియట్లుండె భూరిదుఃఖానుసారంబైన సంసారచక్రంబునం
దుఁబరిభ్రమించుచుంగామవిమోహితులై పూర్వకర్మానుగతంబులై
న శరీరంబులుఁదాల్చుచుంజచ్చుచు మరలంబుట్టుచునెంతకాలం
బునకుంబాపనివృత్తిఁగానక మాతృయౌవనవనకుఠారులై జని
యించి వర్తించు మూఢాత్ములంబశుప్రాయుల రక్షించుకొఱకుఁగా
దె నారాయణపరాయణులైన మీవంటి పుణ్యాత్ములు లోకంబునం
జరియించుట అదియునుంగాక ||181||

మ. అవివేకానుగతస్వకార్యజలవేలాకీర్ణమై మిత్రబం
ధువధూపుత్రజలగ్రహోదగ్రమై దుర్దాంతసంసారదు
ర్భవపాథోధిఁదరించువారె హరిసంబంధక్రియాలోలభా
గవతానుగ్రహనావ లేని యధముల్ కారుణ్యసంధాయకా ||182||

క. మునినాథచంద్ర ననుఁగై
కొని కాచుతలంపు బుద్ధిఁగూడినయేనిన్
వినుము మదీప్సితమది నా
చనువునఁగావింపవయ్య సజ్జనతిలకా ||183||

వ. అని వెండియు విదురుండు మైత్రేయుంజూచి మునీంద్రా త్రిగుణా
త్మకమాయానియంతయగు భగవంతుండు స్వతంత్రుండయ్యున
వతరించి యేయే యవతారంబులనేయేకర్మంబులాచరించె అది
యు నిష్క్రియుండగునీశుండు మొదలంబ్రపంచంబునేవిధంబునం
గల్పించె ఏపగిదింబాలించె మఱియునీ విశ్వంబునాత్మీయహృద
యాకాశగతముంజేసి నివృత్తవృత్తి యగుచు యోగమాయయందె
ట్లు వసియించె బ్రహ్మాదిరూపంబులంబొంది బహుప్రకారంబులనె
ట్లు క్రీడించె భూసురగోసురాదులఁబరిరక్షించుటకై మత్స్యాద్యవతారం
బులు ధరియించి యేయే ప్రయోజనంబులందీర్చె పయోరుహగ
ర్భాండకటాహాంతర్గతంబులై లోకపాలసహితంబులైన లోకంబుల
ను లోకాలోకపర్వతంబులును బహిర్భాగంబులను నేయే తత్త్వభే
దంబులముఁనెత్తఱంగునఁబుట్టించె అందుఁబ్రతీపితంబగు జీవకోటి
యెవ్వనింగొల్చిబ్రతుకు జనులకుఁగర్మనామరూపభేదంబులెట్లు
నిర్దేశించెనింతయు సవిస్తారంబుగా వివరింపుము ఉత్తమశ్లోకమౌళి
మండనుండును యోగీశ్వరేశ్వరుండునునైన పుండరీకాక్షుని చరి
త్రశ్రవణంబునంగాని జన్మమరణాది సకలదుఃఖకరంబులును దు
ష్కర్మప్రాప్తంబులునునగు భవబంధంబులుదెగవు అని వెండియు
నిట్లనియె ||184||

త. సతతమున్ సరసీరుహోదరసత్కథామృతపూరమున్
శ్రుతిపుటాంజలిచేత నిమ్ములజుఱ్ఱియుందనివోదు భా
రతకథామిషమూని విష్ణుఁబరాశరప్రియసూతి స
న్మతినుతించినచోట సన్మునినాథ నామదినుబ్బుదున్ ||185||

క. ఇతరకథావర్ణనముల
నతిహేయతనొందెజిత్తమనఘాత్మ రమా
పతిచరితామృతరతి సం
సృతివేదనలెల్లఁబాయఁజేయు మునీంద్రా ||186||

తే. భూరివిజ్ఞాననిధులగు నారదాది
నిర్మలాత్ములకయిన వర్ణింపరాని
హరికథామృతపానంబునందు విసివి
యొల్లననువాఁడె పో వెఱ్ఱిగొల్లఁడనఁగ ||187||

వ. అదియునుంగాక ||188||

సీ. అరవిందనాభుని యపరావతారమై
జననమందిన పరాశరసుతుండు
చతురవర్ణాశ్రమాచారధర్మంబులు
రవణింప లోకవిడంబనంబు
లగు గ్రామ్యకథలు పెక్కర్థిఁగల్పించుచు
హరికథావర్ణనమందులోన
నించుకగాని యేర్పడఁజెప్పమి
నంచితవిజ్ఞానమాత్మనిలువ
తే. కున్నఁజింతించి మఱి నారదోపదిష్టుఁ
డగుచు హరివర్ణనామృతమాత్మఁగ్రోలి
విమలసుజ్ఞాననిధియన వినుతికెక్కి
ధన్యుఁడయ్యెను లోకైకమాన్యుఁడగుచు ||189||

వ. కావున ||190||

క. సరసీరుహోదరుమంగళ
చరితామృతమాత్మఁగ్రోలు జనుఁడితరకథా
గరళముఁగ్రోలునె హరిసం
స్మరణము జీవులకునఖిలసౌఖ్యదమనఘా ||191||

క. శ్రీవనితాధిపనామ క
థావిముఖులకిహముఁబరము దవ్వై పిదపం
బోవుదురు నరకమునకున్
వావిరి నే వారిఁజూచి వగతు మునీంద్రా ||192||

క. ఏనరుఁడేనొకనిమిషం
బైన వృథావాదగతిని హరిపదకమల
ధ్యానానందుఁడుగాడే
నానరునకునాయు వల్పమగు మునినాథా ||193||

చ. మృదుగతిఁబువ్వుదేనియ రమించుచుఁబానముసేయఁబాఱు ష
ట్పదమునుఁబోలి యార్తజనబాంధవు విశ్వభవస్థితివ్యయా
స్పదమహితావతారుఁడగు పంకరుహోదరు నిత్యమంగళ
ప్రదగుణకీర్తనామృతముఁబాయకఁగ్రోలెదఁజెప్పవే దయన్ ||194||

క. అని విదురుండు మైత్రేయుం
డను మునినాయకునినడిగెనని వేదవ్యా
సునితనయుండభిమన్యుని
తనయునకుంజెప్పి మఱియుఁదగనిట్లనియెన్ ||195||

వ. ఇట్లు విదురుండు మైత్రేయునడిగిననతండతనింగని యతిమృదు
మధురవచనరచనుండై యిట్లనియె అనఘా కృష్ణకథాశ్రవణతత్ప
రుండవై నీవు నన్నడిగితివిగావున భద్రంబయ్యె నీవు భగవద్భ
క్తుండవుగావున హరికథాసక్తుండవగుట విచిత్రంబుగాదు అది
యునుంగాక మాండవ్యశాపంబున సాత్యవతేయువలనభ్రాతృక్షే

త్రంబున శూద్రయోనింబుట్టినట్టి ప్రజాసంయమనుండవగు య
ముండవు పరమజ్ఞానసంపన్నుండవు నారాయణునకుంబ్రియత
ముండవుగావునఁగృష్ణుండు నిర్యాణకాలంబునందన సన్నిధికింజ
నిన నన్నుడాయంజీరి విజ్ఞానంబెల్లనుపదేశించి నీకునెఱింగింపు
మని యానతిచ్చుటంజేసి యవశ్యంబును నీకునెఱింగింతు దత్తా
వధానుండవై వినుము ॥196॥

7 జగదుత్పత్తి లక్షణంబు

క. వనజాక్షయోగమాయా
జనితంబగు విశ్వజననసంస్థానవినా
శముల తెఱఁగెఱిఁగించుచు
ననఘా విష్ణునిమహత్త్వమభివర్ణింతున్ ॥197॥

సీ. సకలజీవులకెల్లఁబ్రకటదేహమునాత్మ
నాథుండుఁబరుఁడు నానావిధైక
మత్యుపలక్షణమహితుండునగు భగ
వంతుండు సృష్టిపూర్వంబునందు
నాత్మీయమాయ లయంబునొందిన విశ్వ
గర్భుఁడై తాన యొక్కటి వెలుంగు
పరమాత్ముఁడభవుండుపద్రష్ట యయ్యు వ
స్త్వంతర పరిశూన్యుఁడగుటఁజేసి
తే. ద్రష్టగాకుండు మాయాప్రధానశక్తి
నతులచిచ్ఛక్తిగలవాఁడునగుచుఁదన్ను
లేనివానిఁగఁజిత్తంబులోనఁదలంచి
ద్రష్ట యగుఁదన భువననిర్మాణవాంఛ ॥198॥

తే. బుద్ధిఁదోచిననమ్మహాపురుషవరుఁడు
కార్యకారణరూపమై ఘనతకెక్కి
భూరిమాయాభిధానవిస్ఫురతశక్తి
వినుతికెక్కినయట్టి యవిద్య యందు ॥199॥

క. పురుషాకృతినాత్మాంశ
స్ఫురణముగల శక్తి నిలిపి పురుషోత్తముఁడీ
శ్వరుఁడభవుండజుఁడు నిజో
దరసంస్థితవిశ్వమపుడుఁదగఁబుట్టించెన్ ॥200॥

8 మహదాదుల సంభవంబు

సీ. ధృతిఁబూని కాలచోదితమునవ్యక్తంబుఁ
బ్రకృతియుననిపేళ్ళఁబరగు మాయ
వలన మహత్తత్త్వమెలమిఁబుట్టించె మా
యాంశకాలాదిగుణాత్మకంబు
నైన మహత్తత్త్వమచ్యుతదృగ్గోచ
రమగుచు విశ్వనిర్మాణవాంఛ

నందుటఁజేసి రూపాంతరంబునఁబొందె
నట్టి మహత్తత్త్వమందునోలిఁ
తే. గార్యకారణ కర్త్రాత్మకత్వమైన
మహిత భూతేంద్రియకమనోమయమనంగఁ
దగునహంకారతత్త్వముత్పన్నమయ్యెఁ
గోరి సత్త్వరజస్తమోగుణకమగుచు ॥201॥

వ. వెండియు రూపాంతరంబులంబొందుచున్న సాత్త్వికాహంకారంబు వలన మనంబును వైకారికకార్యభూతంబులైన దేవతాగణంబులు ను సంభవించె ఇంద్రియాధిష్ఠాతలైన వానివలన శబ్దంబు పూర్వం బునఁబ్రకాశంబగుటంజేసి జ్ఞానేంద్రియంబులయిన త్వక్చక్షుశ్శ్రో త్రజిహ్వాఘ్రాణంబులునుఁగర్మేంద్రియంబులయినవాక్పాణిపాద పాయూపస్థములునుదైజసాహంకారంబువలన శబ్దస్పర్శరూపర స గంధంబులుదయించె అందు శబ్దంబు నిజగుణంబయిన శబ్దం బు వలననాకాశంబుఁబుట్టించె గగనంబు కాలమాయాంశయోగం బునంబుండరీకాక్షు నిరీక్షణంబున స్పర్శతన్మాత్రంబువలన వా యువుంగలిగించె పవనుండునభోబలంబున రూపతన్మాత్రాంశం బువలన లోకలోచనంబైన తేజంబునుత్పాదించె తేజంబు కాలమా యాంశయోగంబుననుత్తమశ్లోకునివిలోకనంబునఁబవమానయు క్తంబగుచు రసతన్మాంత్రంబువలననంబువులంబుట్టించె సలిలం బు కాలమాయాంశయోగంబునంబరమేశ్వరానుగ్రహంబుగలిగి తే జోయుక్తంబైన గంధగుణంబువలనంబృథివిఁగలిగించె అందు గగ నంబునకు శబ్దంబును వాయువునకు శబ్దస్పర్శంబులును తేజం బునకు శబ్దస్పర్శరూపంబులును సలిలంబునకు శబ్దస్పర్శరూప రసంబులును పృథివికి శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబులును గుణం బులైయుండు కాలమాయాంశలింగంబులుగలిగి మహదాద్యభిమా నంబులునొందిన దేవతలు విష్ణుకళాకలితులగుదురు అట్టి మహ దాదితత్త్వంబులైక్యంబుసాలమింబ్రపంచంబులుగల్పింప సమర్థం బులుగాక కృతాంజలులై యోగీశ్వరేశ్వరుండైన నారాయణునిట్లని స్తుతియించె ॥202॥

9 మహదాదులు హరి స్తుతి

దం. శ్రీనాథనాథా జగన్నాథా నమ్మైకరక్షా విపక్షక్షమాభృత్సహస్రాక్ష నీరేజ పత్రేక్షణా దేవదేవా భవద్దాసవర్గానుతాపంబులంబాపఁగానొప్పు దివ్యా తపత్రంబునాఁబొల్చు యుష్మత్పదాంభోజమూలంబు పుణ్యాలవా లంబుగాఁబొంది యోగీంద్రులుద్దామసంసారతాపంబులంబోవఁగా మీటి వర్తింతురోతండ్రి ఈశా సమస్తాఘనిర్ణాశ ఈ విశ్వమందెల్లజీవుల్ భవోదగ్రదుర్వారతాపత్రయాభీలదావాగ్నిచేఁగ్రాగి దుఃఖాబ్ధిలోఁదో గి యేకర్మమున్ ధర్మముంబొందఁగాలేక సంసారచక్రంబునందుంబ రిభ్రామ్యమాణాత్ములైయుందురమ్మోఢచేతస్కులంజెప్పఁగానేల యోదేవ విజ్ఞానదీపాంకురంబైన మీపాదపంకేరుహచ్ఛాయఁబ్రాపిం తుమబ్జాక్ష సన్మౌనిసంఘంబులైకాంతికస్వాంతతంబేర్చి దుర్దాంత పాపౌఘనిర్ణాశకాంబుప్రవాహోభ్రగంగానివాసంబుగాఁనొప్పు నీపాద యుగ్మంబు యుష్మన్ముఖాంభోజనీడోద్గతంబైన వేదాండజశ్రేణిచే

తంగవేషించి సంప్రాప్తులై యుందురోనాథ వైరాగ్యశక్తిస్ఫుటజ్ఞానబో
ధాత్ములైనట్టి ధీరోత్తముల్ నిత్యనైర్మల్య భవ్యాంతరంగంబులందే
పరంజ్యోతిపాదాబ్జపీఠంబుగీలించి కైవల్యసంప్రాప్తులైరట్టి నిర్వాణ
మూర్తింబ్రశంసింతుమింద్రాదివంద్యా ముకుందా సమస్తంబుఁగల్పిం
పఁబాలింపఁదూలింపఁగాఁబెక్కు దివ్యావతారంబులంబొందు నీ పాద
పంకేరుహధ్యానపారీణసుస్వాంతులైయొప్పు భక్తావళిన్ మోక్షదం
బైన నీ పాదకంజాతముల్ కొల్తుమీశ రమాధీశ పుత్రాంగనామిత్ర
సంబంధబంధంబులంజెంది నిత్యంబు దుష్టక్రియాలోలురై దేహగే
హంబులందోలి వర్తించు దుర్మానవశ్రేణులందంతరాత్ముండవై
యుండియున్ దూరమైతోఁచు నీ పాదపద్మంబులర్చింతుమో దేవ
బాహ్యేంద్రియవ్యాప్తినుద్వృత్తులైనట్టి మూఢాత్ములధ్యాత్మతత్త్వప్ర
భావాఢ్యులై నీ పదాబ్జాత విన్యాసలక్ష్మీకళావాసముంగన్న య
య్యుత్తమశ్లోకులంగానంగాఁజాలరప్పుణ్యులాదుష్టులంజూడఁగానొ
ల్లరంభోధిరాట్కన్యకాకాంతవేదాంతశుద్ధాంతసిద్ధాంతమైయొప్పు నీ
సత్కథాసారచంచత్సుధాసారపూరంబులంగ్రోలి సౌఖ్యోన్నతిన్ సోలి
ధీయుక్తులై వ్రాలి తాపంబులందోలిమోదంబులందేలి సంపన్నులై
మన్ననిత్యప్రసన్నుల్ మహోత్కంఠతంబేర్చి వైకుంఠధామంబున
ల్పక్రియాలోలురై కాంతురద్దివ్యవాసైకసంప్రాప్తికింగోరుచున్నారమో
దేవ వైరాగ్యవిజ్ఞానభోధాత్మయోగక్రియారూఢినంతర్బహిర్వ్యాప్తిఁజా
లించి శుద్ధాంతరంగంబుఁగావించి హృత్పద్మవాసుండవై చిన్మయా
కారమై యున్న నీ యున్నతానంతతేజోవిలాసోల్లసన్మూర్తిఁజిత్త
ములంజేర్చి యానందలోలాత్మతంబొల్చు యోగీశ్వరశ్రేణికిందావకీ
నానుకంపానులబ్ధస్ఫుటజ్ఞానముంగల్గుటంజేసి యాయాసముం
జెందరో దేవతాచక్రవర్తీ సదానందమూర్తీ జగద్గీతకీర్తీ లసద్భూతవర్తీ
భవద్దాసులైనట్టి మమ్మున్ జగత్కల్పనాసక్తచిత్తుండవై నీవు త్రైగు
ణ్యవిస్ఫూర్తిఁబుట్టించినంబుట్టుటేకాక నీదివ్యలీలానుమేయంబుగా
సృష్టినిర్మాణముంజేయ నేమెంతవారమౌదుమీశక్తియుక్తిన్ భవ
త్పూజగావింతుమట్లుండె నీ సత్కళాజాతులైనట్టి మమ్మెన్నఁగానే
లనధ్యాత్మతత్త్వంబవన్నంబరంజ్యోతివన్నంబ్రపంచంబవన్నన్న
ధిష్ఠాతవన్నన్ సదాసాక్షివన్నన్ గుణాతీత నీవే కదా పద్మపత్రాక్ష
సత్వాదిత్రైగుణ్యమూలంబునానొప్పు మాయాగుణంబందునుద్యన్మ
హాతత్త్వమైనట్టి నీ వీర్యముంబెట్టుటంజేసి నీవింతకుంగారణంబౌదు
నాయాయికాలంబులన్నీకు సౌఖ్యంబులేమెట్లుగావింతుమేరీతిన
న్నంబు భక్షింతుమెబ్భంగి వర్తింతుమేనిల్కడన్నుందుమీజీవంబె
యాధారమైయుండి భోగంబులంబొందుచున్నున్న యిక్కార్యసం
ధానులైనట్టిమాకుంజగత్కల్పనాశక్తికిన్ దేవ నీ శక్తిఁదోడ్పాటుగా
వించి విజ్ఞానముంజూపి కారుణ్యసంధాయివై మమ్ము రక్షింపు ల
క్ష్మీమనఃపల్వలక్రోడ యోగీంద్రచేతస్సరోహంస దేవాదిదేవా నమస్తే
నమస్తే నమః ||203||

10 విరాడ్విగ్రహ ప్రకారంబు

సీ. అనినఁబ్రసన్నుఁడై హరి మహదాదుల
కన్యోన్యమిత్రత్వమందకున్న

కతమున నిఖిల జగత్కల్పనాశక్తి
వొడమకుండుటఁదన బుద్ధినెఱిఁగి
కైకొని కాలవేగమునసుద్రేకంబు
నొందిన ప్రకృతితోఁబొంది నిజబ
లము నిల్పి తానురుక్రముఁడన సప్తవిం
శతితత్త్వములయందు సమతనొక్క
తే. పరి ప్రవేశించి యాతత్త్వభవ్యగుణము
నందు జ్యేష్ఠానురూపంబులలరఁజెంది
యొకటినొకటినిఁగలయక యుండి విశ్వ
రచననెఱుఁగని యాతత్త్వనిచయమునకు ॥204॥

వ. ఇట్లు విశ్వనిర్మాణనిపుణత్వంబునెఱుంగంజూపుచునన్నింటికినన్యో
న్యతంగల్పించి తనయనుగ్రహంబునంబ్రేరితంబై కానంబడి క్రియా
సామర్థ్యంబునంజెన్నొందిన తత్త్వవితానంబు దేవప్రేరితంబయి స్వ
కీయంబులగునంశంబులచేతంబుట్టించిన విరాడ్విగ్రహంబై తత్త్వవి
తతిదమయందుఁజెందిన పుండరీకాక్షుని కళాంశంబుననొకటికొక
టికినైక్యంబు వాటిల్లి పరిణతంబై రూపాంతరంబునుంజెందెనేతత్త్వం
బుననేనియుఁజరాచరలోకపుంజంబులునిండియుండునాహిరణ్మ
యంబైన విరాడ్విగ్రహంబునొందిన పురుషుండు సర్వజీవసమే
తుండై యుండె అంత ॥205॥

క. జలములలోపల నిమ్మల
జలరుహజాతాండమందు సాహస్రాబ్దం
బులు నిలిచెఁగార్యరూపా
కలితంబగునవ్విరాట్సుగర్భమువరుసన్ ॥206॥

తే. దైవకర్మాత్మశక్తివితానములను
దగిలి తనచేతఁదనుఁదాన దైవశక్తి
యగుచు వెలుగొందుచునుబ్రకారాంతమునఁ
దనువు వితతంబుగాని చైతన్యమొంది ॥207॥

తే. రూపసంసక్తిఁజేసి నిరూఢకర్మ
శక్తియును వృత్తిభేదసంసక్తి దశ వి
ధముల గలిగిన ప్రాణరూపముననాత్మ
శక్తి బోధత్వమగుచున్న శక్తిగలిగి ॥208॥

క. త్రివిధంబగుచునునాధ్యా
త్మ్యవిభేదంబులనుబాపి మఱి యధిభూతా
త్మ విరాడ్రూపమ్మగునిది
వివిధ ప్రాణులకునాత్మవిధమై మఱియున్ ॥209॥

క. జీవంబై పరమాత్మకుఁ
దావలమై యాదిమావతారంబగున
ద్దేవుని గర్భంబున భూ
తావలితోడంబ్రపంచమర్థిందోఁచెన్ ॥210॥

వ. ఇట్లుదోఁచిన విరాట్పురుషుండాధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికంబుల
ను భేదంబులచేఁబూర్వోక్తక్రమంబున వెలుగొందుననుచు విదురు
నకు మైత్రేయుండెఱింగించెనని చెప్పి వెండియునిట్లనియె ॥211॥

చ. హరిపరమాత్ముఁడీశుఁడజుఁడాఢ్యుఁడనంతుఁడనంతమూర్తి సా
గరతనయాహృదీశుఁడు వికారవిదూరుఁడు నిత్యమంగళా
కరుఁడుగృపాపయోనిధి యకల్మషచిత్తుఁడు సర్వశక్తిదా
మరసవిలోచనుండు బుధమాన్యచరిత్రపవిత్రుఁడిమ్ములన్ ॥212॥

వ. ఇత్తెఱంగుననీశుండగునధోక్షజుండు మహదాదితత్త్వంబుల మనం
బుల ఘనంబులగు తలంపులుదానెఱింగి యట్టి తత్త్వంబుల వివి
ధ వృత్తిలాభంబునకై స్వకీయచిచ్ఛక్తిచేనిటులొనర్తునని చింతించి
నిజకళాకలితంబగు విరాడ్విగ్రహంబునందునగ్ని ప్రముఖంబగు దే
వతావళికెల్ల నివాసంబగుచుఁగానంబడిన వైరాజపురుషుని యా
స్యాద్యవయవంబుల వినిపింతు దత్తావధానుండవై వినుము ॥213॥

సీ. నరనుత యాదివ్యపురుషోత్తముని పృథ
గ్భావంబునొంది ముఖంబువలన
భువనపాలకుఁడైన పవమానసఖుఁడంత
రాత్ముఁడీశ్వరునంశమైనవాని
కనయంబుననుకూలమగుచు నిజస్థాన
మునఁబ్రవేశించిన ముఖమునందుఁ
బరఁగుజీవుండు శబ్దమునుచ్చరించుఁబృ
థగ్భావంబులను నేత్రములనినుఁడు
తే. చక్షురింద్రియయుక్తుఁడై సరవిఁజెంది
రూపవిజ్ఞానమహిమ నిరూఢినొందు
మఱియుఁజర్మంబుననుబవమానుఁడీశ్వ
రాంశమై తత్తగింద్రియమందుఁగూడి ॥214॥

వ. నిజవాసంబునాశ్రయించి జీవుండు స్పర్శేంద్రియగతుండై పృథగ్భా
వంబయ్యె శ్రోత్రంబుల దిక్కులచ్యుతకళాంశంబులగు శ్రవణేంద్రియ
యుక్తంబులై నిజస్థానంబునంబొంది జీవుండు శబ్దజ్ఞానగతుండగు
వెండియుఁదాలువు నిర్భిన్నంబయిన లోకపాలుఁడగు వరుణుం
డందుఁబ్రవేశించి రసనేంద్రియంబుచేఁబ్రకాశించినంబ్రాణి రసంబులం
గ్రహించె పరమేశ్వరుని నాసికేంద్రియంబు పృథగ్భావంబునొంది
యాశ్వినేయాధిష్ఠానంబై ఘ్రాణాంశంబునొందిన జంతువు గంధగ్ర
హణసమర్థంబయ్యె వెండియు భిన్నంబయిన చర్మంబుననోషధు
లునుబరమపురుషాంశంబులయిన కేశంబులంగూడి నిజనివాసం
బునొందిన జీవుండు కండూయమానుండగు భిన్నభూతంబైన
మేఢ్రంబునంబ్రజాపతిరేతంబున నిజస్థానంబునొంది జీవుండానం
దంబునంబొరయు భిన్నభావంబైన గుదంబున మిత్రుండచ్యుతాం
శంబునుబొంది పాయువుంగూడి నిజాస్థానంబునొందుచు జీవుం
డు విసర్గంబుఁజెందు వేఱువేఱైన బాహువులంద్రిదశాధీశ్వరుండ
యినపురంధరుండు క్రయవిక్రయాది శక్తియుక్తుండగుచు నిజస్థా
నంబునొంది జీవుండు వానిచేత జీవికంబొందు మఱియుఁబాదం

బులు నిర్భిన్నంబులయిన విష్ణుండు స్వావాసంబుగైకొని గతిశక్తిం
బొందిన జీవుండు గమనాగమనార్హుండయ్యె వెండియు భిన్నభా
వంబయిన హృదయంబు మనంబుతోడంగలిసి నిజాధిష్ఠానంబు
నంజంద్రుండు ప్రవేశించిన జీవుండు శరీరసంకల్పాది రూపంబగు
వికారంబునుంబొందు భిన్నభావంబైన యహంకారంబుననహంకృ
తియుక్తుండై రుద్రుండు నిజస్థానంబుగా వసియించు ఆ యహం
కృతిచే శరీరకర్తవ్యంబులు నడపు బుద్ధి వాగీశ్వరావాసంబై హృద
యంబుతోడంగలసి నిజాధిష్ఠానంబున బోధాంశంబుచే వెలింగిన శ
రీరి బోద్ధవ్యతంబొందు భిన్నంబైనచిత్తంబు బ్రహ్మావాసంబై చేతనాం
శంబునొందినఁబ్రాణి విజ్ఞానంబునుంబొందు అట్టి విరాట్పురుషుని
శీర్షంబున స్వర్గంబునుజరణంబుల వసుమతియు నాభియందు గ
గనంబునుగలిగె సత్త్వాదిగుణపరిణామంబులనమరులైరి ఊర్జితస
త్త్వగుణంబుననద్దేవతలు త్రిదివంబునుబొందిరి రజోగుణంబున
మనుజులును గవాదులును ధరణింబొందిరి తామసంబున భూ
తాదులైన రుద్రపారిషదులు ద్యావాపృథివ్యంతరంబగు వియత్తలం
బునుంబొందిరి ముఖంబువలననామ్నాయంబులుత్పన్నంబ
య్యె వెండియు ॥215॥

క. ధరణీదివిజులు శ్రుతులును
నరవర యమ్మేటిముఖమునంబొడముట భూ
సురుఁడఖిలవర్ణములకున్
గురుఁడున్ ముఖ్యుండునయ్యె గుణరత్ననిధీ ॥216॥

క. ధరఁబ్రాహ్మణాదికముఁద
స్కరబాధలఁబొందకుండఁగైకొని కావం
బురుషోత్తము బాహువులన్
నరనాథకులంబుపుట్టెనయతత్త్వనిధీ ॥217॥

క. గణుతింపఁగఁగృషి గోర
క్షణవాణిజ్యాది కర్మకలితంబుగనా
గుణనిధియూరువులందుం
బ్రణుతింపగ వైశ్యజాతి ప్రభవంబయ్యెన్ ॥218॥

తే. తివిరి సేవకధర్ములై దేవదేవు
పదములను శూద్రసంతతులుదయమైరి
వారలందఱుఁదమతమవిహితకర్మ
మలరఁజేయుచు జనకుండునాత్మగురుండు ॥219॥

క. అగుసర్వేశుఁబరాత్పరు
జగదేకప్రభుని పాదజలజాతంబుల్
తగిలి భజింతురు సతతము
నిగమోక్తిన్ భక్తియోగనిపుణాత్మకులై ॥220॥

తే. మహిమ దీపింపఁగాల కర్మ స్వభావ
శక్తి సంయుక్తుఁడగు పరేశ్వరుని భూరి

యోగమాయావిజృంభణోద్యోగమెవ్వఁ
డెఱిఁగినుతింపఁగానోపునిద్ధచరిత ॥221॥

ఉ. అన్యకథానులాపములహర్నిశముబరిహరించి చాల మా
లిన్యమునాత్మశోభనవిలీనతనొందు మదీయజిహ్వా సౌ
జన్యముతోడఁగ్రోలు హరి సద్గుణ దివ్యకథామృతంబు స
న్మాన్యచరిత్రమైనెగడు మద్గురువాక్యపదంబుఁజెందఁగన్ ॥222॥

మ. హరినామాంకితసత్కథామృతరసవ్యాలోలుఁడైనట్టి స
త్పురుషశ్రేష్ఠుఁడసత్కథాలవణవాఃపూరంబుఁదాఁగ్రోలునే
వరమందారమరందపానకుతుకస్వాంతద్విరేఫంబు స
త్వరమైపోవునె చేతివేములకుఁదద్గంధానుమోదాత్మమై ॥223॥

క. హరిమహిమముఁదన్నాభీ
సరసిజసంజాతుఁడైన చతురాననుఁడుం
బరికించి యెఱుఁగఁడన్నని
తరమనుజులఁజెప్పనేల తత్త్వజ్ఞనిధీ ॥224॥

తే. శ్రుతులుదమలోన వివరించి చూచి పుండ
రీకలోచనునుత్తమశ్లోకచరితు
నమరగణవంద్యమాన పాదాబ్జయుగళు
వెదకి కనుఁగొనలేవండ్రు విమలమతులు ॥225॥

క. హరియుందనమాయాగతిఁ
బరికించియుఁగానడయ్యెబరిమితిలేమిన్
మఱి మాయావినిమోహిత
చరితముఁగనుఁగొందురెట్లు చతురాస్యాదుల్ ॥226॥

క. ఆ దివిజాధీశుఁడు మహ
దాదులు దిక్పతులుఁబంకజాననుఁడున్ గౌ
రీదయితుఁడుగనఁజాలని
శ్రీదేవునిపదయుగంబుఁజింతింతు మదిన్ ॥227॥

క. అని మైత్రేయుండవ్విదు
రునకెఱిఁగించిన తెఱంగురుచిరముగాన
ర్జునపౌత్రునకుఁబరాశర
మునిమనుమండెఱుఁగజెప్పె ముదముదలిర్పన్ ॥228॥

వ. వెండియునిట్లనియె ॥229॥

క. భూమీశ్వర మైత్రేయ మ
హామౌని విదురునకునట్లు హరిగుణశుభలీ
లామాహాత్మ్యముఁజెప్పిన
నా మైత్రేయునకు విదురుఁడనియెన్ మఱియున్ ॥230॥

క. ఆగుణునకవికారునకున్

జగదవనోద్భవవినాశ సత్కర్మములుం
దగులీలఁబెట్టులాతఁడు
సగుణుండై యుండుటెట్టు సౌజన్యనిధీ ॥231॥

సీ. అని యర్భకునిగతి యనుకొని మైత్రేయ
మునిఁజూచి విదురుఁడిట్లనియె మరల
బాలుఁడు క్రీడావిలోలమానమున
దీపించు లీలానురూపుఁడగుచుఁ
గానిచోఁగామానుగతుఁడై రమించును
నర్భకుఁడర్థివస్త్వంతరమున
నర్భకాంతరముననైనను బాలకే
ళీసంగుఁడగుచునోలినిఁజరించు
తే. హరియునెపుడు నివృత్తుఁడత్యంతతృప్తుఁ
డగుట వర్తించుటెట్లు క్రీడాదులందు
మఱియుఁ ద్రిగుణాత్మకంబైన మాయఁగూడి
యఖిలజగములఁగల్పించెననుట యెట్లు ॥232॥

సీ. అమ్మాయచేతనీ యఖిలంబు సృజియించి
పాలించి పొలియించి పరమపురుషు
డనఘాత్మ దేశకాలావస్థలందును
నితరులయందునహీనమైన
జ్ఞానస్వభావంబుఁబూని యాప్రకృతితో
నెబ్బంగిఁగలసెఁదానేకమయ్యుఁ
గోరి సమస్తశరీరంబులందును
జీవరూపమున వసించియున్న
తే. జీవునకు దుర్భరక్లేశసిద్ధి యెట్టి
కర్మమున సంభవించెనుగడఁగి నాదు
చిత్తమజ్ఞానదుర్గమస్థితిఁగలంగి
యధికఖేదంబునొందెడుననఘచరిత ॥233॥

వ. అదిగావున సూరిజనోత్తముండవైన నీవు మదీయమానసిక సంశ
యంబులఁదొలగింపనర్హుండవు అని విదురుండు మైత్రేయమునీం
ద్రునడిగెను అని బాదరాయఁతనూభవుండభిమన్యునందనునకిట్ల
నియె ॥234॥

క. సరసిరుహోదరు మంగళ
చరితామృతపానకుతుకసంగంబున ని
ర్భరుఁడగు విదురునకు మునీ
శ్వరుఁడగు మైత్రేయుఁడనియె సజ్జనతిలకా ॥235॥

చ. వినుము వితర్కవాదములు విష్ణుని ఫుల్లసరోజపత్రనే
త్రుని ఘనమాయనెప్పుడు విరోధముసేయుఁబరేశు నిత్యశో
భనయుతు బంధనాధికవిపద్దశలుంగృపణత్వమెప్పుడే
ననయముఁబొందలేవు విభుండాద్యుఁడనంతుఁడు నిత్యుఁడౌటచేన్ ॥236॥

వ. మఱియును ||237||

చ. పురుషుఁడు నిద్రవోఁగలలఁబొందు సమస్తసుఖంబులాత్మసం
హరణశిరోవిఖండనములాదిగ జీవునికింబ్రబోధమం
దరయఁగఁదోఁచుచున్నగతినాదిఁబరేశుఁడు బంధనాదులం
బొరయక తక్కుటెట్లనుచు బుద్ధిని సంశయమందెదేనియున్ ||238||

వ. అవ్విధంబతనికింగలుగనేరదు అదియెట్లంటేని ||239||

చ. లలితవిలోలనిర్మలజలప్రతిబింబిత పూర్ణచంద్రమం
డలముదదంబుచాలనవిడంబనహేతువునొందియున్ వియ
త్తలమునఁగంపమొందని విధంబున సర్వశరీరధర్మముల్
కలిగిరమించునీశునకుఁగల్గఁగనేరవు కర్మబంధముల్ ||240||

వ. కావున జీవునకునవిద్యామహిమంజేసి కర్మబంధనాదికంబు సం
ప్రాప్తంబగుగాని సర్వభూతాంతర్యామియైన యీశ్వరునకుబ్రాప్తం
బుగానేరదు అని ||241||

చ. నరునకునాత్మదేహజగుణంబులఁబాపఁగనోపు పంకజో
దరచరణారవిందమహితస్ఫుటభక్తియ యింద్రియంబులీ
శ్వరవిషయంబులైన మది సంచితనిశ్చలతత్త్వమైనచో
సరసిజనేత్రుకీర్తనమె చాలు విపద్దశలన్ జయింపఁగన్ ||242||

చ. హరిచరణారవిందయుగళార్చన సన్నుతి భక్తియోగముల్
నిరతముగల్గువారు భవనీరజగర్భులకందరాని భా
సురపదమందుఁజేరుదురు సూరిజనస్తవనీయ యట్టి స
త్పురుషుల పూర్వజన్మఫలమున్ గణుతింపఁదరంబె యేరికిన్ ||243||

వ. అని చెప్పిన విదురుండు మైత్రేయుంగనుంగొని ముకుళితహస్తుం
డును వినమితమస్తకుండునునగుచుఁదనమనంబున శ్రీహరింద
లంచుచు వినయవచనరచనుండై యిట్లనియె మునీంద్రా భవదీ
యవాక్యములచేత నామనంబున నారాయణుండు లోకైకనాథుం
డెట్లయ్యెననియు శరీరధారియైన జీవునికిఁగర్మబంధంబులేరీతి
సంభవించెననియునుంబొడమిన సంశయంబు నేఁడు నివృత్తంబ
య్యె ఎట్లనిన లోకంబునకీశ్వరుండు హరియనియు జీవుండు పర
తంత్రుండనియునుఁదలంపుదు నారాయణభక్తిప్రభావంబు ప్రాణిగో
చరంబైన యవిద్యకు నాశనకారణంబనందనరుచుండు నారాయ
ణుండుదనకునాధారంబులేక సమస్తంబునకుందాన యాధారభూ
తుండై విశ్వంబుంబొదివి యందుఁదానుండు తెఱంగెట్లు శరీరాభి
మానంబునుబొంది యెవ్వఁడు మూఢతముండై సంసారప్రవర్తకుం
డగునెవ్వండు భక్తిమార్గంబునఁబరమాత్ముండైన పుండరీకాక్షునిఁ
జెందు వీరలిద్దఱును సంశయక్లేశంబులులేమింజేసిసుఖానందప
రిపూర్ణులై యభివృద్ధనొందువారలగుదురు ఎవ్వండు సుఖదుఃఖా
నుసంధానంబుచే లోకానుగతుండగుచుంబ్రమోదవేదనంబులనొం
దునతండు దుఃఖాశ్రయుండగు నారాయణభజనంబునసమస్తదుః

ఖనివారణంబగునని భవదీయచరణసేవానిమిత్తంబునంగంటి ప్ర
పంచంబు ప్రతీతి మాత్రంబుగలిగియున్నదైననందులకుఁగారణం
బు లేకుండుటంజేసి తెలియనివాడనై వర్తింతును అని వెండియు ||244||

క. లలినామదిఁదలఁపుదు సుమ
తులుగొనియాడంగఁదగిన తోయజనాభుం
డలవడఁడల్పతపోనిర
తుల తలపోఁతలకు మిగుల దుర్లభుఁడనియున్ ||245||

సీ. ఇంద్రియంబులతోడనెలమినొప్పెడి మహ
దాదులనితరేతరానుషంగ
ముగఁజేసి వానియందొగి విరాడ్దేహంబు
పుట్టించి యందుఁ జేపట్టి తాను
వసియించునాతఁడు వరుస సహస్రసం
ఖ్యాకంబులగు మస్తకాంఘ్రిబాహు
కలితసత్పురుషునిఁగా బ్రహ్మవాదులు
పలుకుదురా విరాట్ప్రభువునందు
తే. భువనజాలంబులలజడిబొరయకుండుఁ
బ్రాణదశకంబునింద్రియార్థములునింద్రి
యాధిదైవతములుఁగూడననఘ త్రివిధ
మగుచు విప్రాదివర్ణములయ్యెనందు ||246||

క. ఇలఁబుత్రపౌత్రసంపద
గలిగిన వంశములతోడఁగడుఁజోద్యముగా
లలిఁబ్రజలేగతిఁగలిగిరి
కలిగిన యా ప్రజలచే జగములెట్లుండెన్ ||247||

క. చతురత దీపింపఁబ్రజా
పతులకుఁబతియనఁగ వెలయు పద్మాపతి యే
గతిఁబుట్టించెను స్రష్టృ
ప్రతతులచే నవవిధప్రపంచము మఱియున్ ||248||

తే. వానిభేదంబులును మనువంశములును
మనుకులాధీశ్వరులునుదన్మనుకూలాను
చరితములునే విభూతినే జాడ దీని
నంతయునుబుట్టఁజేసె నాకెఱుఁగఁబలుకు ||249||

క. సరవింగ్రిందన్ మీఁదం
ధరణికిఁగల లోకములనుదత్తత్థిస్తులన్
వరుసంబరిణామంబుల
నెఱిఁగింపగదయ్య నాకునిద్ధచరిత్రా ||250||

క. సురతిర్యఙ్నరరాక్షస
గరుడోరగసిద్ధసాధ్యగంధర్వనభ
శ్చరములుమునికుం

జరగర్భస్వేదజాండజముల తెఱంగున్ ||251||

క. త్రిగుణప్రధానకంబులు
నగునవతారములఁబూర్ణమై వెలసిన యా
జగదుత్పత్తిస్థితిలయ
నిగమములవిధంబు వాని నిలుకడలుఁదగన్ ||252||

క. చక్రాయుధుసౌందర్యప
రాక్రమముఖ గుణములును ధరామరముఖవ
ర్ణక్రమములునాశ్రమధ
ర్మక్రియలును శీలవృత్తమతభావములున్ ||253||

తే. యోగవిస్తారమహిమలు యాగములును
జ్ఞానమార్గంబులునుబరిజ్ఞానసాధ
నములునై యొప్పు సాంఖ్యయోగములు వికచ
జలజనయనకృతంబులౌ శాస్త్రములును ||254||

సీ. పాషాండధర్మంబుఁబ్రతిలోమకులవిభా
గములు జీవుల గుణకర్మములును
పలుకులగతులునుఁగలిగెడి ధర్మమో
క్షములయందలి పరస్పరవిరోధ
ములు లేని సాధనమును భూమిపాలక
నీతివార్తలు దండనీతిజాడ
యునుబృథగ్భావంబులును విధానములును
బితృమేధములునుదత్పితృవిసర్గ
తే. గతులుఁదారాగ్రహంబులుఁగాలచక్ర
మున వసించిన నిలుకడలును దపములు
దానములుఁదత్ఫలంబులఁదనరు ప్రబల
ధర్మములుఁబ్రజలొనరించు కర్మములును ||255||

చ. వదలక భూజనావళికివచ్చు విపద్దశధర్మముల్ సరో
జదళనిభాక్షుఁడేగతిని సంతసమందెడునెట్టివారి మే
ల్వదలక కానవచ్చు గురులంబ్రియశిష్యులుగొల్వ వారు స
మ్మదమునఁగోరునర్థములుమానుగనెట్లెఱిఁగింతురిమ్ములన్ ||256||

క. విలయాదిభేదముల న
య్యలఘునిఁబరమేశునెవ్వరంచితభక్తిం
గొలుతురదెవ్వరిలోను
త్కలికన్ సుఖియించు జీవతత్త్వము మఱియున్ ||257||

క. గోవిందునిరూపంబున
జీవబ్రహ్మలకునైక్యసిద్ధియునెటులౌ
భావనసుపనిషదర్థం
బై వెలసెడిజ్ఞానమెట్టిదార్యస్తుత్యా ||258||

తే. ఉచితమగునట్టిశిష్యప్రయోజనములు

సజ్జనులచేత విజ్ఞానసాధనములు
నేమి పలుకంగఁబడు వానినెల్ల మఱియుఁ
బొలుచువైరాగ్యమునఁదగు పురుషభక్తి ॥259॥

తే. ఇన్నియుఁదెలియనానతి యిచ్చి నన్ను
నర్థిరక్షింపు యజ్ఞదానాదిపుణ్య
ఫలము వేదంబుసదివిన ఫలమునార్త
జనులఁగాచిన ఫలముతో సమముగావు ॥260॥

క. అని విదురుఁడు మైత్రేయుని
వినయంబునఁదెలియనడుగు విధమెల్లను వ్యా
సునిసుతుఁడభిమన్యునినం
దనునకెఱిగించి మఱియుఁదగనిట్లనియెన్ ॥261॥

చ. ఇలఁగల మానవాళికినెల్లనుతింప భజింప యోగ్యమై
వెలసిన పూరువంశము పవిత్రముసేయఁగఁబుట్టి సద్గుణా
కలిత యశఃప్రసూనలతికాతతికింబ్రతివాసరంబుఁబెం
పలరఁగబ్రోదివెట్టుదుగదయ్య ముకుందకథామృతంబునన్ ॥262॥

తే. అల్పతరమైన సుఖములనందుచున్న
జనులదుఃఖంబు మానప్పంగఁజాలునట్టి
పుండరీకాక్షుగుణకథాప్రోతమైన
వితతనిగమార్థమగు భాగవతము నీకు ॥263॥

వ. ఎఱింగింతు వినుమని యిట్లనియె ॥264॥

సీ. అమ్మహాభాగవతామ్నాయమొకనాఁడు
గైకొని పాతాళలోకమందు
నప్రతీకజ్ఞానియై వాసుదేవాఖ్యఁ
బొలుచు సంకర్షణమూర్తి దివ్య
పురుషుండుదనుఁదాన బుద్ధిలోఁజూచుచు
సలలితధ్యానముకుళితనేత్రుఁ
డై సనందాభ్యుదయార్థంబుగనువిచ్చి
చూచినవారు సంస్తుతులొనర్ప
తే. నమర గంగావగాహనులై యహీంద్ర
కన్యలార్ద్రజటాబంధకలితలగుచు
భర్తృవాంఛానుబుద్ధినప్పరమపురుషుఁ
గదియనేతెంచి తత్పాదకమలయుగము ॥265॥

క. సేవించి భక్తితో నా
నావిధపూజోపహారనతినుతులనునా
దేవునిహృదయమువడసిరి
యా వేళ సనందనాదులమ్మహితాత్మున్ ॥266॥

మ. ఘనసాహస్రకిరీటరత్నవిలసత్కాంతప్రసిద్ధప్రభా
జనితోదగ్రరుచిప్రకాశితఫణాసాహస్రుఁడౌ దేవతా

వనరక్షణాచణురూపకృత్యములొగిన్ వాంఛంబ్రశంసించి వా
రనురాగస్ఖలితోక్తులొప్పనడుగన్ హర్షించి యా దేవుడున్ ||267||

తే. భూరినిగమార్థసారవిచారమగుచుఁ
దనరు నీ భాగవతము సాదరతఁబలికె
నలినభవసూతియైన సనత్కుమార
కునకునెఱిఁగించె సాంఖ్యాయనునకునతఁడు ||268||

క. పరఁగనతండంతఁబరా
శరునకునుపదేశమిచ్చె సన్మతినతఁడున్
సురగురునకొసఁగెనాతఁడు
గరమరుదుగ నాకుఁజెప్పఁగైకొని యేనున్ ||269||

క. నీకిప్పుడు వివరించెద
నాకర్ణింపుము సరోరుహాక్షుండగు సు
శ్లోకుని చరితామృతపరి
షేకుఁడవై ముదముగదురఁజెలగుము విదురా ||270||

11 బ్రహ్మ జన్మ ప్రకారము

వ. ఇట్లు భగవత్ప్రోక్తంబును ఋషిసంప్రదాయానుగతంబునుబురుషో
త్తమస్తోత్రంబునుబరమపవిత్రంబునుభవలతాలవిత్రంబునునయి
న భాగవతకథాప్రపంచంబు శ్రద్ధాళుండవుభక్తుండవునగు నీకును
పన్యసించెద వినుము ||271||

సీ. అనఘ యేకోదకమైయున్నవేళనం
తర్నిరుద్ధానలదారువితతి
భాతిఁజిచ్ఛక్తిసమేతుఁడై కపట ని
ద్రాలోలుఁడగుచు నిమీలితాక్షుఁ
డైన నారాయణుండంబుమధ్యమున భా
సురసుధాఫేనపాండుశరీర
రుచులు సహస్రశిరోరత్నరుచులతోఁ
జెలమిసేయఁగనొప్పు శేషభోగ
తే. తల్పమునఁబవ్వళించి యనల్పతత్త్వ
దీప్తిఁజెన్నొందఁగానద్వితీయుఁడగుచు
నభిరతుఁడయ్యుఁగోర్కులయందుఁబాసి
ప్రవిమలాకృతినానందభరితుఁడగుచు ||272||

తే. యోగమాయావిదూరుఁడై యుగసహస్ర
కాలపర్యంతమఖిలలోకములుమ్రింగి
పేర్చి మఱి కాలశక్త్యుపబృంహితమున
సమత సృష్టిక్రియాకలాపములఁదగిలి ||273||

క. తనజఠరములోపలఁదాఁ
చిన లోకనికాయముల సృజించుటకును సా

ధనమగు సూక్ష్మార్థము మన
సునఁగని కాలానుగత రజోగుణమంతన్ ॥274॥

సీ. పుట్టించెఁదద్గుణంబునఁబరమేశ్వరు
నాభిదేశమునందు నళిననాళ
ముదయించె మఱి యప్పయోరుహముకుళంబు
గర్మబోధితమైనకాలమందుఁ
దన తేజమునఁబ్రవృద్ధంబైన జలముచే
జలజాప్తుగతిఁబ్రకాశంబునొందఁ
జేసి లోకాశ్రయస్థితి సర్వగుణవిభా
సితగతినొప్పు రాజీవమందు
తే. నిజకళాకలితాంశంబునిలిపి దాని
వలన నామ్నాయమయుఁడును వరగుణుండు
నాత్మయోనియునైన తోయజసంభవుండు
సరవిఁజతురాననుండునా జననమయ్యె ॥275॥

తే. అతఁడుదత్పద్మకర్ణికయందు నిలిచి
వికచలోచనుడై లోకవితతి దిశలు
నంబరంబును నిజచతురాననములఁ
గలయఁబరికించిచూచుచుఁగమలసంభవుఁడు ॥276॥

చ. అలఘుయుగాంతకాలపవనాహతసంచలదూర్మిజాలసం
కలితజలప్రభూతమగు కంజముఁదద్వనజాత కర్ణికా
తలముననున్న తన్ను విశదక్రియఁగల్గిన లోకతత్త్వమున్
నలిఁదెలియంగనోపక మనంబునఁజాల విచారమొందుచున్ ॥277॥

వ. ఇట్లని వితర్కించె ॥278॥

ఉ. ఈ జలమందునీ కమలమేగతినుద్భవమయ్యెనొంటి యే
నీ జలజాతపీఠముననేగతినుంటి మదాఖ్యమెద్ది నా
కీ జననంబునొందుటకునెయ్యది హేతువు బుద్ధిఁజూడనే
యోజనెఱుంగలేనని పయోరుహగర్భుఁడు విస్మితాత్ముడై ॥279॥

క. ఆ వనజనాళమూలం
బావనములలోననర్థిఁనరయుటకొఱకై
యావనజాతప్రభవుం
డా వనరుహనాళవివరమందభిముఖుఁడై ॥280॥

మ. అతిగంభీరవిశాలవారినిధితోయాంతర్నిమగ్నాంగుఁడై
చతురాస్యుండొగి దివ్యవత్సరసహస్రంబబ్జమూలంబు స
న్మతినీక్షించియుఁగానలేక భగవన్మాయామహత్త్వంబు వి
స్మృతిగావింప విభీతుఁడై మరలఁజేరెందత్సరోజాతమున్ ॥281॥

12 బ్రహ్మకు హరి ప్రత్యక్షమగుట

తే. అట్లుగ్రమ్మఱఁజేరి యయ్యబ్జపీఠ

మందునష్టాంగయోగక్రియానురక్తిఁ
బవను బంధించి మహితతపస్సమాధి
నుండి శతవర్షములుసనుచుండనంత ||282||

ఆ. అట్టి యోగజనితమైన విజ్ఞానంబు
గలిగియుండిదానఁగమలనయనుఁ
గానలేక హృదయకమలకర్ణిక యందు
నున్నవానిఁదన్నుఁగన్నవాని ||283||

మ. కనియెన్ నిశ్చలభక్తియోగమహిమంగంజాతగర్భుండు శో
భనచారిత్రు జగత్పవిత్రు విలసత్పద్మాకళత్రున్ సుధా
శనముఖ్యస్తుతిపాత్రు దానవచమూజైత్రున్ దళత్పద్మనే
త్రు నవీనోజ్జ్వలనీలమేఘనిభగాత్రుంబక్షిరాట్పుత్రునిన్ ||284||

వ. మఱియును ||285||

చ. అలఘుఫణాతపత్రనిచయాగ్రసమంచిత నూత్నరత్నని
ర్మలరుచిచే యుగాంతతిమిరంబునడంచి యకల్మషోల్లస
జ్జలములఁజేసి యందు నవసారసనాళసితైకభోగముం
గలిగిన శేషతల్పమునుగైకొనియున్న మహాత్మునొక్కనిన్ ||286||

సీ. వర పీతకౌశేయపరిధానకాంతి సం
ధ్యాంబుదరుచినిచయంబుగాఁగఁ
గమనీయనవహేమకలితకిరీటంబు
రమణఁగాంచనశిఖరంబుగాఁగఁ
మానితమౌక్తికమాలికారుచిసాను
పతితత నిర్ఝరపరంపరలుగాఁగఁ
జెలువొందు నవతులసీదామకములు లా
లిత తటజౌషధీలతలుగాఁగఁ
తే. వరభుజంబులు నికటస్థవంశములుగఁ
బదములంగణపాదపప్రచయములుగ
లలితగతినొప్పు మరకతాచలవిడంబి
తాత్మదేహంబుగలుగు మహాత్ము హరిని ||287||

వ. మఱియునప్పరిచ్ఛిన్నంబును నిరుపమానంబును నిఖిలలోకసం
గ్రహంబుననతివిస్తారవర్తులాయామంబునునై వివిధ విచిత్రదివ్య
మణిభూషణంబులనాత్మీయనిర్మలద్యుతిచేతంబ్రకాశంబునొందంజే
యు దివ్యదేహంబుదనర వివిధంబులగు కామంబులభిలషించి వి
శుద్ధంబైన వేదోక్తమార్గంబున భజియించు పురుషశ్రేష్ఠులకుఁగామ
ధేనువనందగిన పాదపద్మయుగంబును యలికఫలకలలితరుచిని
చయంబులకునోటువడి కృపాపాత్రుండై చంద్రుండు బహురూపం
బులఁబదసరోజంబులనాశ్రయించెననవొప్పు పదనఖంబులును క
మలాభూకాంతలకునుపధానరూపంబులనందగి నీలకదళీకాస్తం
భంబులడంబువిడంబించునూరుయుగళంబును కనకమణిమయ
మేఖలాకలాపాభిరామంబుఁగదంబకింజల్కశోభితపీతాంబరాలం

కృతంబునై విలసిల్లు కటిమండలంబును శృంగారవాహినీజలావ
ర్తంబునాఁబొలుపొందు నాభీవివరంబును జఠరస్థనిఖిలబ్రహ్మాండ
ముహుర్ముహుఃరుద్భవకృశీభూతంబనందగు మధ్య భాగంబును
మహితముక్తాఫలమాలికావిరచితరంగవల్లీవిరాజితంబు నవతులసీ
దామకిసలయతల్పంబుఁగుసుమమాలికాలంకృతంబు ఘనసారక
స్తూరికాచందనవిలిప్తంబున్ కౌస్తుభరత్నదీప్తిప్రదీప్తంబు శ్రీవత్సలక్ష
ణలక్షితంబునైయిందిరారమణికిఁగేళీమందిరంబనంబొల్చు వక్షస్థ
లంబును సుఖకేళీసమారంభపరిరంభణాంభోధిరాట్కన్యకాకరాంబు
జకీలితకనకమణికంకణనికషంబులబొలుపారు రేఖాత్రయవిరాజ
మానంబైన కంధరంబును సుమహితానర్ఘదివ్యమణిప్రభావిభాసిత
కేయూరకంకణముద్రికాలంకృతంబులయిన బాహువులును సక
లలోకార్తినివారకదరహాసచంద్రికాధవళితంబులైన కర్ణకుండలమం
డనమణిమరీచులు నర్తనంబులుసలుంపందనరి నిద్ధంబులగుచె
క్కుటద్ధంబులును పరిపక్వబింబఫలప్రవాళపల్లవారుణాధరంబు
నుయఖిలభువనపరిపాలనంబునకు నేన చాలుదునని నినదిం
చునయనయుగళంబునకు సీమాస్తంభంబుఁజంపకప్రసూనరుచివి
భాసంబునగు నాసాదండంబును కమలకుముదంబులకుంబెంపు
సంపాదించుచుఁగరుణామృతతరంగింతాపాంగంబులైకర్ణాంతవిశ్రాం
తంబులైచెలువొందు నేత్రంబులును సలలితశ్రీకారంబునకునక్షర
త్వంబుసార్థకంబయ్యెననందగు కర్ణంబులునునపరపక్షాష్టమీశశాం
కశంకాస్పదఫాలఫలకంబును నీలగిరీంద్రశృంగసంగతబాలమార్తాం
డమండలవిడంబితపద్మరాగమణిఖచితకాంచనకిరీటంబునంబొ
లుపారి సూర్యేందుపవనానలప్రకాశంబులకునవకాశంబుసూపక
త్రిలోకవ్యాపకసమర్థంబులగు తేజోవిశేషంబులఁజెలువొంది సంగర
రంగంబుల దానవానీకంబుల హరింపంజాలు సుదర్శనాదిదివ్యసా
ధనంబులచే దురాసదంబగు దివ్యరూపంబునుగలిగి మఱియును ||288||

ఉ. హారకలాపపుష్పనిచయంబులఁజంచదనర్ఘకే
యూరకరాంగళీయకమహోజ్జ్వలబాహుసహస్రశాఖలొ
ప్పారఁగఁజూడనొప్పి భువనాత్మకలీలనదృష్టమూలవి
స్ఫురితభోగివేష్టితవిభాసితచందనభూరుహాకృతిన్ ||289||

మ. విలసత్కుండలిరాజసఖ్యమునసుర్వీభృత్సమాఖ్యన్ సము
జ్జ్వలితోదారశిరోవిభూషణసహస్రస్వర్ణకూటంబులన్
సలిలావాసతఁజారుకౌస్తుభవిరాజద్రత్నగర్భంబునన్
నలినాక్షుండుగనుంగొనంగఁదగె మైనకావనీభృద్గతిన్ ||290||

క. వితతార్థజ్ఞానజప
స్తుతిమకరందప్రహృష్టశృతిజాతమధు
వ్రతగణపరివృతశోభా
గతకీర్తిప్రసవమాలికలుగలవానిన్ ||291||

వ. కనుఁగొని చతురాననుండు ||292||

13 బ్రహ్మదేవుని విష్ణుస్తోత్రంబు

సీ. అనఘ సర్వేశ్వరునాద్యంతశూన్యుని
ధన్యుని జగదేకమాన్యచరితుఁ
దన్నాభిసరసిజోద్భవసరోజంబును
నప్పులననిలునినంబరమును
మానితభువననిర్మాణదృష్టినిఁబొడ
గనెఁగాని యితరముఁగానలేక
యాత్మీయకర్మబీజాంకురంబును రజో
గుణయుక్తుఁడగుచునకుంఠితప్ర
తే. జాభిసర్గాభిముఖతనవ్యక్తమార్గుఁ
డైన హరియందుఁదనహృదయంబుఁజేర్చి
యమ్మహాత్మునిఁబరముననంతునభవు
నజునమేయునినిట్లని యభినుతించె ||293||

సీ. నలినాక్ష మాయాగుణవ్యతికరమునఁ
జేసి కార్యంబైన సృష్టిరూప
మునఁబ్రకాశించు నీ ఘనరూపవిభవంబు
రూపింప దేహధారులకు దుర్వి
భావ్యంబుఁదలపోయ భగవంతుఁడవునైన
పద్మాక్ష నీ స్వరూపంబుకంటె
నన్యమొక్కటి సత్యమై బోధకంబైన
యదిలేదుగాన యతులదివ్య
తే. మైనరూపంబు నాకుఁబ్రత్యక్షమయ్యె
నదియుఁగాక వివేకోదయమునఁజేసి
వరద నీ రూపమజ్ఞానగురుతమోని
వారకంబయ్యె నాకు శశ్వత్ప్రదీప ||294||

క. ఘనసత్పురుషానుగ్రహ
మునకై యమితావతారమూలంబగుచుం
దనరెడి నీ రూపము శో
భనమగు భవదీయనాభిపద్మమువలనన్ ||295||

క. జననంబందిన నాచే
ననయము మొదలనె గృహీతమయ్యె జగత్పా
వన నీదు సుస్వరూపము
ఘనరుచిరంబై స్వయంప్రకాశకమగుటన్ ||296||

వ. మఱియు జ్ఞానానందపరిపూర్ణమాత్రంబుననావృతప్రకాశంబును భేదరహితంబునుబ్రపంచజనకంబునుప్రపంచవిలక్షణంబును భూతేంద్రియాత్మకంబుననేకంబుననైన రూపంబునొందియునెందును బొడగాననట్టి నిన్నునాశ్రయించెద అదియునుంగాక జగన్మంగళస్వరూపధరుండవై నీ యుపాసకులమైన మా మంగళంబుకొఱకు నిరంతరధ్యానంబుచేత నీ దివ్యరూపంబునంగానంబడితివి ఇట్టి నీవు నిరయభాక్కులై నిరీశ్వరవాదంబునంజేసి కుతర్కంబులు ప్రసంగించు భాగ్యరహితులచేతనాదృతుండవుగావు మఱియుంగొందఱు కృతార్థులైన మహాత్ములచేత భవదీయ శ్రీచరణారవిందకోశగంధంబు వేద

మారుతానీతంబగుటంజేసి తమతమ కర్ణకుహరంబులచేతనాఘ్రాణిం
చుచుందురు వారల హృదయకమలంబులయందు భక్తిపారతంత్ర్యం
బున గృహీతపాదారవిందంబులుగలిగి ప్రకాశింతువు అదియునుం
గాక ప్రాణులకు ద్రవ్యాగారసుహృన్నిమిత్తంబయిన భయంబునుద
న్నాశనిమిత్తంబయిన శోకంబును ద్రవ్యాదిస్పృహయునుదన్నిమి
త్తంబయిన పరిభవంబును మఱియునందుఁదృష్ణయునది ప్రయా
సంబునలబ్ధంబైన నార్తిమూలంబగు తదీయంబైన వృథాగ్రహంబును
నీ శ్రీపాదారవిందంబులందు వైముఖ్యంబెంతకాలంబుగలుగునంతకా
లంబుబ్రాప్తంబులగుంగాని మానవాత్మనాయకుండవగు నిన్నునాశ్ర
యించిన భయనివృత్తిహేతువైన మోక్షంబుగలుగు మఱియునుం
గొందఱు సకలపాపనివర్తకంబయిన త్వదీయనామస్మరణకీర్తనం
బులందు విముఖులై కామ్యకర్మప్రావీణ్యంబునంజేసి నష్టమతులై
యింద్రియపరతంత్రులై యమంగళంబులైన కార్యంబులుసేయు
చుందురు దానంజేసి వాతాదిత్రిధాతుమూలంబైన క్షుత్తృడాది దుః
ఖంబులచేతను శీతోష్ణవర్షవాతాదిదుఃఖంబులచేతనునతిదీర్ఘంబైన
కామాగ్నిచేతనునవిచ్ఛన్నంబగు క్రోధంబుచేతనుందహ్యమానుల
గుదురు వారలఁగనిన నాచిత్తంబుగలంకంబొందు జీవుండు భవదీ
యమాయాపరిభ్రామ్యమాణుండై యాత్మవేఱని యెప్పుడుదెలి
యునంతకాలంబు నిరర్థకంబై దుస్తరంబైన సంసారసాగరంబుఁదరి
యింపఁజాలకుండు సన్మునీంద్రులైనను భవదీయనామస్మరణం
బుమఱచి యితర విషయాసక్తులైరేని వారలు దివంబులందు వృ
థాప్రయత్నులై సంచరించుచు రాత్రులయందు నిద్రాసక్తులై స్వప్న
గోచరంబులయిన బహువిధసంపదలకునానందించుచు శరీరపరి
ణామాది పీడలకు దుఃఖించుచుంబ్రతిహతంబులైన యుద్యోగంబు
ల భూలోకంబున సంసారులై వర్తింతురు నిష్కాములై నిన్ను భజి
యించు సత్పురుషులకర్ణమార్గంబులంబ్రవేశించి భవదీయభక్తి
యోగపరిశోధితంబైన హృత్సరోజకర్ణికాపీఠంబున వసియింతువు
అదియునుంగాక ॥297॥

మ. వరయోగీంద్రులు యోగమార్గముల భావంబందునేనీమనో
హరరూపంబుఁదలఁచి యేగుణగణధ్యానంబుగావింతుర
ప్పురషశ్రేష్ఠపరిగ్రహంబునకునై పొల్పారఁదద్ధ్యానగో
చరమూర్తిన్ ధరియింతుఁగాదె పరమోత్సాహుండవై మాధవా ॥298॥

తే. అరయ నిష్కామధర్ములైనట్టి భక్తు
లందు నీవు ప్రసన్నుండవైనరీతి
హృదయంబులబద్ధకాములై యెనయు దేవ
గణములందుఁబ్రసన్నతఁగలుగవీవు ॥299॥

చ. అరయ సమస్తజీవహృదయంబులయందు వసించి యేకమై
పరఁగి సుహృత్క్రియానుగుణభాసితధర్ముండవుంబరాపరే
శ్వరుఁడవునై తనర్చుచునసజ్జనదుర్లభమైనయట్టి సు
స్థిరమగు సర్వభూతదయచేఁబొడగానఁగవత్తువచ్యుతా ॥300॥

మ. క్రతుదానోగ్రతపస్సమాధిజపసత్కర్మాగ్నిహోత్రాఖిల

వ్రతచర్యాదులనాదరింపవఖిలవ్యాపారపారాయణ
స్థితినొప్పారెడి పాదపద్మయుగళీసేవాభిపూజాసమ
ర్పితధర్మ్ముండగువానిభంగిననురారీ దేవచూడామణీ ||301||

తే. తవిలి శశ్వత్స్వరూప చైతన్యభూరి
మహిమచేతనపాస్తసమస్తభేద
మోహుఁడవఖిలవిజ్ఞానమునకునాశ్ర
యుండవగు నీకు మ్రొక్కెదనో రమేశ ||302||

క. జననస్థితివిలయంబుల
ననయంబును హేతుభూతమగు మాయాలీ
లనుజెంది నటనసలిపెడు
ననఘాత్మ నీకొనర్తునభివందనముల్ ||303||

సీ. అనఘాత్మ మఱి భవదవతారగుణకర్మ
ఘనవిడంబనహేతుకంబులయిన
రమణీయమగు దాశరథి వసుదేవకు
మారాది దివ్యనామంబులోలి
వెలయంగ మనుజులు వివశాత్ములై యవ
సానకాలంబున సంస్మరించి
జన్మజన్మాంతరసంచితదురితంబుఁ
బాసి కైవల్యసంప్రాప్తులగుదు
తే. రట్టి దివ్యావతారంబులవతరించు
నజుఁడవగు నీకు మ్రొక్కెదననఘచరిత
చిరశుభాకార నిత్యలక్ష్మీవిహార
భక్తమందార దుర్భవ భయవిదూర ||304||

త. జననవృద్ధివినాశహేతుకసంగతింగల యేను నీ
వును హరుఁడుద్రిశాఖలై మనువుల్ మరీచిముఖామరుల్
తనరనందుపశాఖలై చెలువొందనింతకుమూలమై
యనయమున్ భువనద్రుమాకృతివైన నీకిదె మ్రొక్కెదన్ ||305||

మ. పురుషాధీశ భవత్పదాబ్జయుగళీపూజాది కర్మక్రియా
పరతంజెందని మూఢచిత్తునిఁబశుప్రాయున్ మనుష్యాధమున్
జరయున్ నాశమునొందఁజేయునతిదక్షంబైనకాలంబు త
ద్గురుకాలాత్ముఁడవైన నీకు మదిసంతోషంబునన్ మ్రొక్కెదన్ ||306||

సీ. సర్వేశ కల్పాంతసంస్థితమగు జల
జాతమందేను సంజననమంది
భవదీయ సుస్వరూపముఁజూడ నర్థించి
బహువత్సరములుదపంబుఁజేసి
క్రతుకర్మములు పెక్కుగావించియును నినుఁ
బొడగాననఁగలేక బుద్ధిభీతిఁ
బొందిన నాకునిప్పుడును నిర్హేతుక
కరుణచేనఖిలలోకైకవంద్య

తే. మానసతతప్రసన్నకోమలముఖాబ్జ
కలిత భవదీయ దివ్యమంగళవిలాస
మూర్తి దర్శింపఁగలిగె భక్తార్తిహరణ
కరణ తుభ్యంనమో విశ్వభరణ దేవ ||307||

సీ. అమరతిర్యఙ్మనుష్యాది చేతనయోను
లందునాత్మేచ్ఛచేఁజెందినట్టి
కమనీయశుభమూర్తిగలవాడవై ధర్మ
సేతువనంగఁబ్రఖ్యాతినొంది
విషయసుఖంబుల విడిచి సంతతనిజా
నందానుభవమున్నతిఁదనర్తు
వదిగాన పురుషోత్తమాఖ్యఁజెన్నొందుదు
వట్టి నిన్నెప్పుడునభినుతింతు
తే. నర్థి భవదీయపాదంబులాశ్రయింతు
మహితభక్తిని నీకు నమస్కరింతు
భక్తజనపోషపరితోష పరమపురుష
ప్రవిమలాకార సంసారభయవిదూర ||308||

సీ. తలకొని పంచభూతప్రవర్తకమైన
భూరిమాయాగుణస్ఫురణఁజిక్కు
వడక లోకంబులు భవదీయజఠరంబు
లో నిల్పి ఘనసమాలోలచటుల
సర్వంకషోర్మిభీషణవార్థినడుమను
ఫణిరాజభోగతల్పంబునందు
యోగనిద్రారతినుండగనొకకొంత
కాలంబుసనఁగ మేల్కనినవేళ
తే. నలఘుభవదీయనాభితోయజమువలనఁ
గలిగె ముల్లోకములుసోపకరణములుగఁ
బుట్టఁజేసితివతులవిభూతి మెఱసి
పుండరీకాక్ష సంతతభువనరక్ష ||309||

క. నిగమస్థుత లక్ష్మీపతి
జగదంతర్యామివగుచుసర్గమునెల్లం
దగు భవదైశ్వర్యంబున
నగణితసౌఖ్యానుభవమునందింతుగదే ||310||

సీ. జలజాక్ష యెట్టి విజ్ఞానబలంబునఁ
గల్పింతువఖిలలోకంబు లోలి
నతజనప్రియుఁడవు నాకట్టి సుజ్ఞాన
మర్థిమైఁగృపసేయుమయ్య వరద
సృష్టినిర్మాణేచ్ఛఁజెంది నాచిత్తంబుఁ
దత్కర్మకౌశలిఁదగిలియుండి
యునుగర్మవైషమ్యమునుబొందుకతమున
దురితంబుఁబొరయకతొలగునట్టి
తే. వెఱపునాకెట్లు కలుగునవ్విధముఁదలచి

కర్మవర్తను నను భవత్కరుణ మెఱసి
తగఁగృతార్థునిఁజేయవే నిగమవినుత
సత్కృపామూర్తి యో దేవచక్రవర్తి ॥311॥

చ. భవదుదరప్రభూతమగు పద్మమునందు వసించియున్ననే
నవిరళతావకీనకలితాంశమునందనరారు విశ్వముం
దవిలి రచించుచున్ బహువిధములఁబల్కెడి వేదజాలముల్
శివతరమై ఫలింపఁగృపసేయుము భక్తఫలప్రదాయకా ॥312॥

చ. అని యనుకంపదోప వినయంబునఁజాఁగిలి మ్రొక్కి చారులో
చనసరసీరుహుండగుచు సర్వజగత్పరికల్పనారతిం
దనరిన నన్నుఁబ్రోచుటకుఁదానిటు సన్నిధియైన యీశ్వరుం
డనయము నా దుఃఖము దయామతిఁబాపెడునంచునమ్రుడై ॥313॥

క. వనరుహసంజాతుఁడు నె
మ్మనమున హర్షించెననుచు మైత్రేయమహా
ముని ఘనుఁడగు విదురునకున్
వినయంబుననెఱుఁగజెప్పి వెండియుఁబలికెన్ ॥314॥

మ. వనజాతప్రభవుండు కేవలతపోవ్యాసంగుఁడై పద్మలో
చను గోవిందుననంతునాఢ్యుఁదనవాక్ఛక్తిన్ నుతింపన్ సుధా
శనవంద్యుండు ప్రసన్నుఁడై నిఖిలవిశ్వస్థాపనాలోకనం
బునఁజూచెన్ విలయప్రభూతబహువాఃపూరంబులన్ ప్రేల్మిడిన్ ॥315॥

తే. అట్లువొడగని యార్తుఁడైనట్టి పద్మ
భవునివాంఛితమాత్మఁదీర్పఁగఁదలచి
యతని మోహనివారకమైనయట్టి
యమృతరసతుల్యమధురవాక్యములననియె ॥316॥

చ. తలకొని నీయొనర్చు పనిదప్పి మదిందలపోయు దుఃఖముం
దలఁగుము నాదులీలకుఁబ్రధానగుణంబగు సృష్టికల్పనం
బలవడఁజేయు బుద్ధి హృదయంబునఁజొన్పి తపస్సమాధిని
ష్ఠలనతిభక్తులన్ ననుఁబ్రసన్నునిఁజేయుము చెందు కోరికల్ ॥317॥

క. నీవొనరించు తపోవి
ద్యావిభవవిలోకనీయమగు నీసృష్టిం
గావింపుము లోకంబుల
లో వెలిగెడి నన్నుఁగందు లోకస్తుత్య ॥318॥

క. నాలోని జీవకోటులు
వాలాయము నీకుఁగానవచ్చునిపుడు నీ
వాలోకింపుము దారువి
లోలహుతాశనునికరణి లోకస్తుత్యా ॥319॥

సీ. నలువొందనఖిలజీవులలంయయందుఁగల నన్నుఁ
దెలసి సేవింపుము నలినగర్భ

భవదీయదోషముల్ వాయును భూతేంద్రి
యాశ్రయవిరహితమై విశుద్ధ
మైన జీవుని విమలాంతరాత్ముఁడనైన
ననునేకముగఁజూచు నరుఁడు మోక్ష
పదమార్గవర్తియై భాసిల్లు బ్రహ్మాండ
మందును వివిధకర్మానురూప
తే. పద్ధతులఁజేసి పెక్కురూపంబులనొందు
జీవతతి రచియించు నీ చిత్తమెపుడు
మత్పదాంబుజయుగళంబుమరగియున్న
కతన రాజసగుణమునఁగలుగదనఘ ||320||

క. వినుమదియునుఁగాక ప్రాణుల
కనయమునెఱుఁగంగరాని యనఘుఁడఁదేజో
ధనుఁడఁబరేశుఁడ నీచే
తనుగానంబడితినిదె సరోజజ కంటె ||321||

వ. మఱియు భూతేంద్రియగుణాత్ముండనియు జగన్మయుండనియు
నన్ను నీ చిత్తంబునందుఁదలంపుము తామరసనాళవివరప
థంబు వెంటంజని జలంబులలోనంజూడంగోరినట్టి మదీయస్వ
రూపంబు ||322||

క. నీకిపుఁడుగానబడె
నాకులకునునురగపతిపినాకులకైనన్
వాకొనఁగందలపోయను
రాకుండు మదీయరూపరమ్యత్వంబుల్ ||323||

క. కావున మచ్చారిత్రక
థావిలసితమైన సుమహితస్తవము జగ
త్పావనము విగతసంశయ
భావుండవై బుద్ధినిలుపు పంకజజన్మా ||324||

క. సగుణుఁడనై లీలార్థము
జగములఁగల్పింపఁదలచు చతురుని నన్నున్
సగుణునిఁగా నుతియించితి
తగ సంతసమయ్యె నాకుఁదామరసంభవా ||325||

క. ఈ మంజుస్తవరాజము
నీ మనమునఁజింతఁదక్కి నిలుపుము భక్తిన్
ధీమహిత నీ మనంబునఁ
గామించిన కోర్కులెల్లఁగలుగుంజుమ్మీ ||326||

క. అనుదినమునుద్రిజగత్పా
వనమగునీ మంగళస్తవంబుఁబఠింపన్
వినినను జనులకు నేఁబొడ
గనఁబడుదునవాప్తసకలకాముఁడనగుచున్ ||327||

తే. వనతటాకోపనయనవివాహదేవ
భవననిర్మాణభూమ్యాది వివిధదాన
జపతపోవ్రతయోగయజ్ఞముల ఫలము
మామకస్తవఫలము సమంబుగాదు ॥328॥

క. జీవావలిఁగల్పించుచుఁ
జీవావలిలోనఁదగ వసించుచుఁబ్రియవ
స్త్వావలిలోపలఁబ్రియవ
స్త్వావలియై యుండు నన్నునన్నిశముఁబ్రీతిన్ ॥329॥

క. తలఁపుము మత్ప్రీతికినై
కలిగించితి నిన్నుభువనకారణ నాలో
పలనడగి యేకమై ని
శ్చలగతి వసియించియున్న జగములనెల్లన్ ॥330॥

తే. తగనహంకారమూలతత్త్వంబునొంది
నీవు పుట్టింపుమనుచు రాజీవభవుఁడు
వినఁగనానతి యిచ్చి యవ్వనజనాభుఁ
డంతనంతర్హితుండయ్యెనసఘచరిత ॥331॥

14 బ్రహ్మ మానస సర్గంబు

క. అని చెప్పి మైత్రేయునిఁ
గనుఁగొని విదురుండు పలికెఁగడుముదమొప్పన్
జననుత నలినదళాక్షుఁడు
సనినంబద్మజుఁడు దేహసంబంధమునన్ ॥332॥

క. మానససంబంధంబును
బూనిన యీ సర్గమెట్లు పుట్టించె దయాం
భోనిధివై నాకింతయు
మానుగఁనెఱిఁగింపవయ్య మహితవిచారా ॥333॥

వ. అనవుడునమ్మునివరేణ్యుండు విదురునకిట్లనియెఁబుండరీకాక్షవ
రదానప్రభావంబునంబంకజాసనుండు శతదివ్యవత్సరంబులు భగ
వత్పరంబుగాఁదపంబుఁగావించి తత్కాలవాయువుచేఁగంపితంబగు
నిజనివాసంబయిన పద్మంబున వాయువును జలంబులను గ
నుంగొని యాత్మీయతపశ్శక్తిచేతనభివృద్ధింబొందిన విద్యాబలంబు
న వాయువులు బంధించి తోయంబులతోడనొక్క తోయంబు సమ
స్తంబునుం గ్రోలి యంత గగనవ్యాప్తియగు జలంబునుగనుంగొని ॥334॥

ఉ. వారిజసంభవుండు బుధవంద్యుఁడు చిత్తమునందలంచె దై
త్యారిఁబయోవిహారి సముదంచితహారి నతాఖిలామృతా
హారి రమాసతీహృదయహారినుదారి విదూరభూరిసం
సారి భవప్రహారి విలసన్నుతసూరినఘారినయ్యెడన్ ॥335॥

తే. అట్లుదలఁచి సరోజజుండంబుజమును

గగనతలంబునఁజూచి యా కమలకోశ
లీనమైయున్న లోకవితానములను
నొయ్యఁబొడఁగని హరిచే నియుక్తుఁడైన ||336||

తే. వానిఁగాఁదన్నుఁదలఁచి యవ్వనరుహంబు
లోపలికిఁబోయి మున్నందులోననున్న
ముజ్జగంబులఁజూచి యిమ్ముల సృజించె
మఱి చతుర్దశ భువనముల్ మహిమఁజేసి ||337||

క. పరఁగ సుధాశనతిర్య
జ్నరవివిధస్థావరాది నానాసృష్టి
స్ఫురణనజుండొనరించెం
బరువడి నిష్కామధర్మఫలరూపమునన్ ||338||

వ. ఇట్లు భువనంబులఁబద్మజుండుగల్పించెనని మైత్రేయుండు
విదురునకెఱింగించిన ||339||

క. విదురుఁడు దురితావనిభృ
ద్భిదురుఁడు మునివరునిఁజూచి ప్రియము మనమునం
గదురఁగనిట్లని పలికెన
తిదురంతంబయిన విష్ణుదేవుని మహిమన్ ||340||

తే. అమరె భువనంబులతనికాలాఖ్యతయును
గణుతిసేయు తదీయలక్షణములర్థి
నాకునెఱిఁగింపుమయ్య వివేకచరిత
యనిన మైత్రేయుఁడవ్విదురునకుననియె ||341||

సీ. ఆద్యంతశూన్యంబునవ్యయంబై తగు
తత్త్వమింతకునుపాదానమగుట
గుణవిషయములుగైకొని కాలమును మహ
దాదిభూతములుదన్నాశ్రయింపఁ
గాలానురూపంబుఁగైకొని యీశుండు
దనలీలకై తనుఁదా సృజించె
గరమొప్పనఖిలలోకములందుఁదానుండుఁ
దనలోననఖిలంబుఁదనరుచుండుఁ
తే. గాన విశ్వమునకుఁగార్యకారణములు
దాన యమ్మహాపురుషుని తనువువలనఁ
బాసి విశ్వంబువెలియై ప్రభాసమొందె
మానితాచార యీవర్తమానసృష్టి ||342||

క. తెఱఁగొప్పనఖిలవిశ్వముఁ
బురుషోత్తము మాయచేతఁబుట్టుంబెరుఁగున్
విరతింబొందుచునుండుం
గరమర్థిన్ భూతభావికాలములందున్ ||343||

వ. అట్టి సర్గంబు నవవిధంబందుఁబ్రాకృతవైకృతంబులుగాలద్రవ్యగుణం

బులను త్రివిధంబగు భేదంబుచేఁబ్రతిసంక్రమంబులగుచునుండు
అందు మహత్తత్త్వంబు ప్రథమసర్గంబు అది నారాయణసంకాశం
బున గుణవైషమ్యంబునంబొందు ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకంబైన య
హంకారతత్త్వంబు ద్వితీయసర్గంబు శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబుల
ను పంచతన్మాత్రద్రవ్యశక్తియుక్తియుక్తంబైన పృథివ్యాదిభూతసర్గం
బు మూడవదియైయుండు జ్ఞానేంద్రియంబులైన త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజి
హ్వాఘ్రాణంబులుఁగర్మేంద్రియంబులైన వాక్పాణిపాదపాయూపస్థ
ములునను దశవిధేంద్రియజననంబు చతుర్థసర్గంబు సాత్వికా
హంకారజనితంబైన సుమనోగణసర్గంబైదవసర్గంబై యొప్పు అది
మనోమయంబైయుండు జీవలోకంబునకునబుద్ధికృతంబులైన
యావరణవిక్షేపంబులంజేయు తామససర్గంబాఱవదైయుండు ఇ
య్యాఱునీశ్వరునకు లీలార్థంబయిన ప్రాకృతసర్గంబులయ్యె ఇంక
వైకృతసర్గంబులేడవది మొదలుగాఁగలుగునవి వినిపింతు విను
ము పుష్పోత్పత్తిరహితంబులై ఫలించెడునశ్వత్థోదుంబరపనసన్య
గ్రోధాదులైన వనస్పతులునుబుష్పితంబులై ఫలపాకాంతంబుల
యిన వ్రీహియవముద్గాజ్యోషధులునునారోహణానపేక్షంబులయిన
మాలతీమల్లికాది లతలునుద్వక్సారంబులైన వేణ్వాదులునుగఠినీ
భూతమూలంబులును శిఖావిస్తృతంబులును లతా విశేషరూ
పంబులైన వీరుధంబులునుబుష్పవంతంబులయి ఫలప్రాప్తంబుల
గు చూతాదిద్రుమంబులునునవ్యక్తచైతన్యంబులునూర్ధ్వస్రోతంబు
లుననంతస్పర్గంబులుఁదమఃప్రాయంబులునై స్థావరంబులయిన
యీ యాఱునేడవసర్గంబయ్యె ఎనిమిదవసర్గంబిరువదియెనిమిది
భేదంబులుగలిగి శ్వస్తనాది జ్ఞానశూన్యంబులై యాహారాది జ్ఞానమా
త్రనిష్ఠంబులయి ఘ్రాణంబువలననెఱుంగదగినవానినెఱుంగుచు
హృదయంబున దీర్ఘానుసంధానరహితంబులై వర్తించు ద్విశఫంబు
లుగల వృషభమహిషాజకృష్ణసూకరోష్ట్రగవయరురుమేషముఖనవ
కంబునునేకశఫంబుగల ఖరాశ్వాశ్వతరగౌరశరభచమర్యాదిషట్కం
బునుబంచనఖంబులుగల శునకసృగాలవృకవ్యాఘ్రమార్జాలశశశ
ల్యకసింహకపిగజకూర్మగోధాముఖ భూచరద్వాదశకంబును మక
రాది జలచరంబులునుగంకగృధ్రబకశ్యేనభాసభల్లూకబర్హిహంససార
సచక్రవాకకాకోలూకాది ఖేచరంబులును మొదలుగాఁగలది తిర్యక్స
ర్గంబయ్యె అర్వాక్స్రోతంబై యేకవిధంబగు మానుషసర్గంబు రజోగు
ణ ప్రేరితంబై కర్మకరణదక్షంబై దుఃఖంబందును సుఖంబుగోరును
ఇది తొమ్మిదవసర్గంబనందగు ఈ త్రివిధసర్గంబులు వైకృతసర్గంబు
లనంబడు ఇంక దేవసర్గంబు వినుము అదియునెనిమిది తెఱంగు
లుగలిగియుండు అందు విబుధపితృసురాదులు మూఁడును గం
ధర్వాప్సరసలొకటియు యక్షరక్షస్సులేకంబును భూతప్రేతపిశా
చంబులొకటియు సిద్ధచారణవిద్యాధరులేకంబును కిన్నరకింపు
రుషులొకటియుంగా దేవసర్గంబయ్యె ఇట్టి బ్రహ్మనిర్మితంబులైన
దశవిధసర్గంబులునెఱింగించితి ఇంక మనువులందదంతరంబుల
నెఱింగించెద కల్పాదులయందు నీ ప్రకారంబున స్వయంభూతుం
డునునమోఘసంకల్పుండునునగునప్పుండరీకాక్షుండు రజోగుణ
యుక్తుండై స్రష్టయగుచు స్వస్వరూపంబయిన విశ్వంబునాత్మీ
యసామర్థ్యంబునంగల్పించె అయ్యీశ్వరుని మాయావ్యాపారంబుల

చేనీసృష్టియందునద్యావర్తనంబులంబడి భ్రమించుచున్న మహీరు
హంబులుంబోలెఁబూర్వాపరాభావంబులెఱుంగంబడకుండనీ క
ల్పంబునందుండు దేవాసురాదులుప్రతిమన్వంతరంబునందును
నిట్ల నామరూపంబులచే నిర్దేశింపబడుదురు మఱియునిందొక్క
విశేషంబుబెఱింగించెదఁగౌమారసర్గంబనునది దేవసర్గాంతర్భూతం
బయ్యెనుబ్రాకృతవైకృతోభయాత్మకంబై దైవత్వమనుష్యత్వరూపం
బైన సనత్కుమారాది సర్గంబనంబడె అమోఘసంకల్పుండైన పుం
డరీకాక్షుండు తనుఁదాన యిట్లు విశ్వభేదంబునుగల్పించె అని మై
త్రేయుండు విదురునకుఁజెప్పి కాలలక్షణంబెఱింగించువాఁడై
యిట్లనియె ||344||

15 కాలనిర్ణయంబు

సీ. భువిఁదనకార్యాంశమునకునంతమునన్య
వస్తుయోగంబునేఁవలనలేఁక
ఘటపటాదిక జగత్కార్యంబునకు నిజ
సమవాయకారణత్వమునఁబరగి
జాల సూర్యమరీచిసంగతగగనస్థ
మగు త్రసరేణుషడంశమరయఁ
బరమాణువయ్యెఁదత్పరమాణువందర్క
గతి యెంతదడవు తత్కాలమగును
తే. సూక్ష్మకాలంబు వినుమది సూర్యమండ
లంబుద్వాదశరాశ్యాత్మకంబనంగఁ
గలుగు జగముననొకయేఁడు గడచిచనినఁ
గాలమెంతగునది మహత్కాలమనఘ ||345||

వ. అందుఁబరమాణుద్వయంబొక్క యణువగునణుత్రిత్రయంబొక్క
త్రసరేణువగు అవిమూఁడుగూడనొక్క తృటి యగు ఆ తృటి శతం
బొక్క వేధ యనంబరఁగు అట్టి వేధలు మూడుగూడనొక్క లవంబ
నఁదగు అవి మూడైననొక్క నిమేషంబనంజను నిమేషత్రయంబొ
క్క క్షణంబగు క్షణపంచకంబొక్క కాష్ఠ యనందగునవి పదియైన
నొక్క లఘువననొప్పు అట్టి లఘుపంచదశకంబొక్క నాడి యనం
బరఁగు అట్టినాడికాద్వయంబొక్క ముహూర్తంబయ్యె అట్టి నాడిక
లాఱైన నేడైన మనుష్యులకునొక్క ప్రహరంబగు అదియ యామం
బనంజను దివసపరిమాణవిజ్ఞేయంబగు నాడికోన్మానలక్షణంబె
ఱింగింతు వినుము షట్పలతామ్రంబునంబాత్రంబు రచియించి చ
తుర్మాషసువర్ణంబునం చతురంగుళాయశలాకంబుఁగల్పించి దా
నందత్పాత్రమూలంబున ఛిద్రంబుఁగల్పించి తఛ్ఛిద్రంబునంబ్రస్థమా
త్రతోయంబు పరిపూర్ణంబునొందునంతకాలంబొక్క నాడిక యగు
యామంబులు నాలుగుసన నొక్కపగలగు రాత్రియునిప్పగిదిజరు
గు అట్టి యహర్నిశంబులుగూడ మర్త్యులకొక దివసంబగు అవి
పదునేనైననొక్క పక్షంబగు శుక్లకృష్ణ నామంబులంబరఁగిన య
ప్పక్షంబులు రెండుగూడనొక్క మాసంబగు అది పితృదేవతలకునొ
క్క దివసంబగు అట్టి మాసంబులు రెండైననొక్క ఋతువగు ష
ణ్మాసంబరిగిననొక్క యయనంబగు దక్షిణోత్తర నామంబులంబ

రఁగినట్టి యయనంబులు రెండు గూడి ద్వాదశమానంబులైననొక్క
సంవత్సరంబగు అది దేవతలకునొక్క దివసంబగు అట్టి సంవత్స
రశతంబు నరులకుంబరమాయువై యుండు కాలాత్ముండునునీ
శ్వరుండునునైన సూర్యుండు గ్రహనక్షత్రతారాచక్రస్థుండై పరమా
ణ్వాదిసంవత్సరాత్మకంబైన కాలంబునంజేసి ద్వాదశరాశ్యాత్మకం
బైన జగంబున సౌరబార్హస్పత్యసావనచాంద్రనాక్షత్రమాన భేదంబు
లంగానంబడుచున్నవాఁడై సంవత్సరపరీవృత్సరేడావత్సరానువ
త్సర వత్సరనామంబుల సృజ్యంబైన బీజాంకురంబులశక్తింగాలరూ
పంబైన స్వశక్తిచేతనభిముఖంబుగాఁజేయుచుఁబురుషులకునా
యురాదివ్యయనంబులంజేసి విషయాసక్తి నివర్తింపంజేయుచుంగో
రికలుగలవారికి యజ్ఞముఖంబులంజేసి గుణమయంబులైన స్వ
ర్గాది ఫలంబుల విస్తరింపంజేయుచు గగనంబునఁబరువువెట్టు వ
త్సరపంచకప్రవర్తకుండగు మార్తాండునకుంబూజఁగావింపుము అ
ని మైత్రేయుండు పలికిన విదురుండిట్లనియె ॥346॥

క. నరపితృసురపరమాయుః
పరిమాణములెఱుఁగ నాకుఁబలికితివి మునీ
శ్వర యెఱిగింపు త్రిలోకో
పరిలోకవిలోకనైకపరులగువారికిన్ ॥347॥

ఉ. పూనిన యోగసిద్ధిదగఁబొందిన నేత్రయుగంబునన్ బహి
ర్జ్ఞానముగల్గియుండి భువనంబులఁజూచుచునుండువారికి
న్మానుగఁగల్గు కాలగతి నాకెఱిఁగింపు మునీంద్ర నావుడు
న్మానయశాలి యవ్విదురునాదరమొప్పఁగజూచి యిట్లనున్ ॥348॥

16 చతుర్యుగపరిమాణంబు

సీ. జననుత కృతయుగ సంఖ్య నాలుగువేలు
దివ్యవర్షములు తదీయసంధ్య
లెనుబదినూఱేండ్లు విను త్రేతవత్సర
త్రిసహస్రములగు తదీయసంధ్య
లాఱునూఱేఁడులునగు ద్వాపరము రెండు
వేలవత్సరముల వెలయు సంధ్య
లోలినన్నూఱేఁడులొగిఁగలియుగము స
హస్రవర్షములు సంధ్యాంశమరయ
తే. రెండునూఱేఁడులును నిల్చియుండుఁజువ్వె
యనఘ సంధ్యాంశమధ్యంబునందు ధర్మ
మతిశయించును సంధ్యాంశమందు ధర్మ
మల్పమై కానఁబడుచుండుననఘచరిత ॥349॥

వ. మఱియు ధర్మదేవతగృతయుగంబున నాలుగు పాదంబులునుద్రే
తయందు మూఁడుపాదంబులును ద్వాపరంబునంబాదద్వయం
బునుగలియుగంబుననేకపాదంబునుగలిగి సంచరించు అట్లగుటం
జేసి ॥350॥

క. పాదవిభేదంబున మ
ర్యాదలునుదఱుఁగునధర్మమాకొలదినె యు
త్పాదిల్లి వృద్ధిఁబొందు ధ
రాదివిజులు పాదబుద్ధిరతులగుదురిలన్ ॥351॥

సీ. భూర్భువస్స్వర్లోకములకంటెఁబొడువునఁ
గడునొప్పు సత్యలోకంబునందు
నుండు బ్రహ్మకుఁజతుర్యుగసహస్రములేగ
దినమొక్కటియగు రాత్రియునునిట్ల
చన ధాత నిద్రవో జగములడంగు మే
ల్కనిచూడ మరల లోకములు పుట్టుఁ
దద్దినమ్మునఁజతుర్దశమనులగుదురం
దొక్కొక్క మనువున కొనర దివ్య
తే. యుగము లోలిని డెబ్బదియొక్కమాఱు
సనిన మనుకాలమయ్యెనమ్మనుకులంబు
సురలు మునులును సప్తర్షులరయ భగవ
దంశమునఁబుట్టి పాలింతురఖిలజగము ॥352॥

క. హరి పితృసుపర్వతిర్య
జ్నరరూపములన్ జనించి నయమున మన్వం
తరముల నిజసత్త్వంబునఁ
బరిపాలించును జగంబుఁబౌరుషమొప్పన్ ॥353॥

క. క్రమమునఁద్రైవర్గిక స
ర్గముసెప్పంబడె సరోజగర్భుఁడు దివసాం
తమునఁదమఃపిహితపరా
క్రముఁడై శయనించు నిద్రఁగైకొని యంతన్ ॥354॥

సీ. ఆ రాత్రి భువనత్రయముదమఃపిహితమై
భానుచంద్రులతో విలీనమైన
సర్వాత్ముఁడగు హరి శక్తిరూపంబయి
కడఁగివెలుంగు సంకర్షణాగ్ని
భువనత్రయంబునుదవిలి దహింప న
య్యనలకీలలఁబొడమిన మహోష్మ
మలమినఁగమలి మహర్లోకవాసులు
జనలోకమునకునుజనుదురపుడు
తే. విలయసమయసముత్కట విపులచండ
వాతధూతోర్మిజాలదుర్వార వార్ధి
భువనములు ముంచునమ్మాడు భువనములను
దత్పయోరాశిమీఁదఁబద్మావిభుండు ॥355॥

ఉ. చారుపటీరహీరఘనసారతుషారమరాళచంద్రికా
పూరమృణాళహారపరిపూర్ణ సుధాకరకాశమల్లికా
సారనిభాంగశోభితభుజంగమతల్పమునందు యోగని
ద్రారతిఁజెందియుండు జఠరస్థితభూర్భువరాదిలోకుండై ॥356॥

క. జనలోకనివాసకుల
ర్థిని వినుతింపగనతుల దివ్యప్రభచేఁ
దనరుచు మీలితనిజలో
చనుఁడై వసియించునతఁడు సముచితలీలన్ ||357||

వ. ఇవ్విధంబున ||358||

సీ. కైకొని బహువిధకాలగత్యుపలక్షి
తములై యహోరాత్రతతులు జరగ
శతవత్సరంబులు జనులకుఁబరమాయు
వైనరీతినిబంకజాసనునకుఁ
బరమాయువగు శతాబ్దంబులందుల సగ
మరిగిననదియ పరార్ధమండ్రు
గాన పూర్వార్ధంబుగడచుటఁజేసి ద్వి
తీయపరార్ధంబు దీనిపేరు
తే. కడఁగి పూర్వపరార్ధాదికాలమందు
బ్రహ్మకల్పాఖ్యనెంతయుఁబరఁగునందు
బ్రహ్మయుదయించుటంజేసి బ్రహ్మకల్ప
మనియు శబ్దాత్మకబ్రహ్మమనియు నెగడె ||359||

క. వినుమెన్నఁడు పంకజనా
భుని నాభీసరసియందు భువనాశ్రయమై
తనరిన పద్మమువొడవడు
ననఘా యది పద్మకల్పమన విలసిల్లున్ ||360||

వ. పూర్వార్ధాదినింగలిగిన బ్రహ్మకల్పంబుఁజెప్పితి ఇంక ద్వితీయ ప
రార్ధంబు మొదలనెన్నఁడేని హరి సూకరాకారంబుదాల్చెనది వరా
హకల్పంబనందగు అట్టివరాహకల్పంబిపుడు వర్తమానంబగుచు
న్నది వెండియు ||361||

సీ. దీపింపఁగాలస్వరూపుఁడైనట్టి ప
ద్మాక్షుఁడనంతుఁడనాదిపురుషుఁ
డఖిలవిశ్వాత్మకుఁడగునీశునకుఁబర
మాణ్వాదియుగపరార్ధాంతమగుచు
జరుగునీ కాలంబు చర్చింపనొక్క ని
మేష కాలంబయిమెలఁగుచుండుఁ
గాని యీశ్వరునకుఁగర్తగాఁజాలది
క్కాలంబు వినుమది గాక దేహ
తే. మందిరార్థాది కర్మాభిమానశీలు
రైనవారికినాశ్రయంబగుటఁజేసి
యరయ హరి తద్గుణవ్యతికరుఁడుగాన
కాలమమ్మేటికెన్నఁడుగర్తగాదు ||362||

వ. మఱియు షోడశవికారయుక్తంబై పృథివ్యాది పంచభూతపరివృతం
బయి దశావరణంబులుగలిగి పంచశత్కోటి విస్తీర్ణంబై బ్రహ్మాండకో

శంబుదనర్చుచుండు ॥363॥

చ. హరిపరమాణురూపముననందు వసించి విరాజమానుఁడై
సరివెలుఁగొందు నిమ్ములనసంఖ్యములైన మహాండకోశముల్
నెఱిఁదనయందు డింద నవనీరజనేత్రుఁడనంతుఁడాఢ్యుఁడ
క్షరుఁడు పరాపరుండఖిలకారణకారణుఁడప్రమేయుఁడై ॥364॥

క. నిరతిియోజ్జ్వల తేజ
స్స్ఫురణందనరారు పరమపురుషుని విష్ణుం
బురుషోత్తము వర్ణింపను
సరసిజభవభవులకైన శక్యమె చెపుమా ॥365॥

క. అని మైత్రేయుఁడు విదురుం
గనుఁగొని వెండియునుబలికెఁగాలాహ్వయుఁడై
తనరిన హరిమహిమలనే
వినిపించితి సృష్టిమహిమ వినుమెఱిఁగింతున్ ॥366॥

17 సృష్టిభేదనంబు

వ. పరమేష్ఠి యీ సృష్ట్యాదిని అహమ్మను దేహాభిమానబుద్ధింగల మో
హంబునునంగనాసంగమస్రక్చందనాదిగ్రామ్యభోగేచ్ఛలుగల మహా
మోహంబునుదత్ప్రతిఘాతంబైన క్రోధంబునందుంగలుగునంధతా
మిస్రంబునుదన్నాశంబునందు అహమేవమృతోఽస్మియను తా
మిశ్రంబునుజిత్తవిభ్రమంబుననునవిద్యాపంచక మిశ్రంబుగా స
ర్వభూతావలింబుట్టించి యాత్మీయ చిత్తంబునఁబాపసృష్టిఁగల్పిం
చుటకుఁబశ్చాత్తాపంబునొంది భగవద్ధ్యానామృతపూతమానసుండై
యూర్ధ్వరేతస్కులునుబరమపవిత్రులునునైన సనకసనందనసన
త్కుమారసనత్సుజాతులను మునుల సత్త్వగరిష్ఠుల ధీరజనోత్త
ములనార్యుల హరిప్రసన్నులంగా దివ్యదృష్టింగల్పించి వారలంజూచి
మీమీ యంశంబులంబ్రజలంబుట్టించి ప్రపంచంబువృద్ధిఁబొందిం
పుండనిన వారలు తద్వచనంబులపహసించుచుఁబద్మజుంగని
మోక్షధర్ములును నారాయణపారాయణులునునై ప్రపంచనిర్మాణం
బునకుఁబ్రతికూలవాక్యంబులు పలికిననుదయించిన క్రోధంబు బు
ద్ధిచే నిగ్రహింపబడిననునరవిందసంభవుని భ్రూమధ్యంబువలనం
గ్రోధస్వరూపంబున నీలలోహితుండు నిలఁసురాగ్రజుండై యుద
యించుచునాక్రందనంబొనరించెనంత ॥367॥

మ. జననంబందిన నీలలోహితుఁడుగంజాతాసనుంజూచి యి
ట్లనునోదేవ మదాఖ్యలెట్టివి మదీయావాసముల్ వీఁక నా
కనయంబున్నెఱిఁగింపవే యనుడునయ్యంభోజగర్భుండు లా
లనముందోపఁగుమార నీజననవేళన్ రోదనంబిచ్చుటన్ ॥368॥

తే. రుద్రనామంబు నీకు నిరూఢమయ్యెఁ
జంద్రసూర్యానలానిలసలిలగగన
పృథివిప్రాణతపోహృదింద్రియములనఁగఁ

గలుగునేకాదశస్థానముల వసింపు ॥369॥

వ. అని వెండియు మన్యుమనుమహాకాలమహచ్ఛినబుుతధ్వజోరురే
తోభవకాలనామదేవధృతవ్రతులనునేకాదశనామంబులుగలిగి ధీర
వృత్త్యశనోమానియుత్సర్పిరిలాంబికేరావతీసుధాదీక్షానామపత్నీస
మేతుండవై పూర్వయుక్తంబులయిన నామంబులందత్తన్నివాసం
బుల వసియించి ప్రజలంగల్పింపుమని నిర్దేశించిన భగవంతుండ
గు నీలలోహితుండు విశ్వగురుండైన పితామహునిచే నియుక్తుం
డై సత్త్వాకృతిస్వభావంబులనాత్మసములైన ప్రజలంగల్పించె ॥370॥

ఉ. రుద్రునిచేత నీగతి నిరూఢమతిన్ సృజియింపఁబడ్డ యా
రుద్రగణంబులోలినవరుద్ధత విశ్వము మ్రింగెనమ్మహో
పద్రవశాంతికై యజుఁడు భర్గులఁజూచి కుమారులార మీ
రౌద్రవిలోకనానలభరంబునఁగ్రాఁగె సమస్తలోకముల్ ॥371॥

క. మీసృష్టిసాలునింకన్
ధీసత్తములార వినుడు ధృతి మీరు తపో
వ్యాసంగచిత్తులై చనుఁ
డా సన్మంగళములగు దృఢంబుగ మీకున్ ॥372॥

మ. భగవంతుంబురుషోత్తమున్ హరిఁగృపాపాథోధి లక్ష్మీశ్వరున్
సుగుణభ్రాజితునచ్యుతుంబరుఁబరమజ్యోతింబ్రభున్ సర్వభూ
తగణావాసునధోక్షజున్ శ్రితజనత్రాణైకపారీణునా
జగదాత్ముంగనుచుందురార్యులు తపశ్శక్తిన్ స్ఫుటజ్ఞానులై ॥373॥

వ. అనిన విని ॥374॥

ఉ. కైకొని యిట్లు పంకరుహగర్భనియంత్రితులైన రుద్రులు
ద్రేకముఁదక్కి కానలకు ధీమంతులై తపమాచరింపన
స్తోక చరిత్రులేఁగిరి చతుర్ముఖుఁడంతఁబ్రపంచకల్పనా
లోకనుఁడై సృజించె జనలోకశరణ్యుల ధీవరేణ్యులన్ ॥375॥

తే. వినుము భగవద్బలాన్వితవినుతగుణులు
భువనసంతానహేతువిస్ఫురణకరులు
పద్మసంభవతుల్యప్రభావయుతులు
పదురుగొడుకులు పుట్టిరి భవ్యయశులు ॥376॥

సీ. అరవిందసంభవునంగుష్టమున దక్షుఁ
డూరువువలనను నారదుండు
నాభిఁబులహుఁడుగర్ణములఁబులస్త్యుండు
త్వక్కున భృగువు హస్తమునఁగ్రతువు
నాస్యంబువలననయ్యంగిరసుఁడు ప్రాణ
మున వసిష్ఠుఁడు మనమున మరీచి
గన్నులనత్రియుఁగాఁబుత్రదశకంబు
గలిగిరి వెండియు నలినగర్భు
తే. దక్షిణస్తనమువలన ధర్మమొదవె

వెన్నువలననుదయించె విశ్వభయద
మైన మృత్యువధర్మంబునంద కలిగె
నాత్మఁగాముండు జననమునందె మఱియు ||377||

సీ. భ్రూయుగళంబునఁగ్రోధంబునధరంబు
నందులోభంబు నాస్యమునవాణి
యును మేఢ్రమందుఁబయోధులపానంబు
నందునఘాశ్రయుఁడైన నిరృతి
లాలితచ్ఛాయవలన దేవహూతివి
భుండుగర్దముఁడునుబుట్టిరంత
నబ్జజుఁడాత్మదేహమున జనించిన
భారతిఁజూచి విభ్రాంతిఁబొరసి
తే. పంచశరబాణనిర్భిన్నభావుఁడగుచుఁ
గూఁతురని పాపమునకు సంకోచపడక
కవయఁగోరిన జనకునిఁగని మరీచి
మొదలుగాఁగల యమ్మునిముఖ్యులెఱిఁగి ||378||

వ. ఇట్లనిరి ||379||

ఉ. చాలుఁబురే సరోజభవ సత్పథవృత్తిఁదొఱఁగి కూఁతు ని
ట్లాలరివై రమింప హృదయంబునఁగోరుట ధర్మరీతియే
వేలరివైతి నీతగవుఁబెద్దతనంబును నేలపాలుగా
శీలమువోవఁదట్టి యిటుసేసినవారలు మున్ను గల్గిరే ||380||

ఉ. నీవు మహానుభావుఁడవనింద్యచరిత్రుఁడవిట్టిచోట రా
జీవభవుండుదా విధినిషేధములాత్మనెఱుంగఁడయ్యె నీ
భావభవప్రసూనశరబాధితుఁడై తన కూఁతుఁబొందెఁబో
వావిదలంపలేకనుచు వారక లోకులు ప్రువ్వఁదిట్టరే ||381||

క. పాపముదలఁపక నిమిషము
లోపలఁజెడు సౌఖ్యమునకు లోనైతివె యిం
తేపో ధారుణిఁగామా
న్ధోμపి న పశ్యతి యనంగఁదొల్లియు వినమే ||382||

మ. అని యిబ్బంగి మునీంద్రులాడిన కఠోరాలాపముల్ వీనుల
న్విని లజ్జావనతాననుండగుచునా నీరేజగర్భుండు స
య్యన దేహంబు విసర్జనీయముగఁజేయన్ దిక్కులేతెంచి త
త్తనువుంగైకొనఁబుట్టె దిక్కలితమై తామిస్రనీహారముల్ ||383||

వ. అంత ||384||

చ. ఉడుగక పంకజాతభవుఁడొండొకదేహముఁదాల్చి ధైర్యమున్
విడువక సృష్టి పూర్వసమవేతముగన్ సృజియించునేర్పుదాఁ
బొడమమికాత్మలోనఁదలపోయుచునుండఁజతుర్ముఖంబులన్
వెడలెననూనరూపముల వేదములంచితధర్మయుక్తితోన్ ||385||

తే. మఱియు మఖములు మహితకర్మములుఁదంత్ర
ములును నడవళ్లునాశ్రమములుఁదదీయ
ముఖచతుష్కమునందున పొడమెననిన
విని మునీంద్రునిఁజూచి యవ్విదురుఁడనియె ||386||

18 స్వాయంభువు జన్మంబు

క. తోయజసంభవుఁడత్తఱి
నేయేముఖమండలముననేయేసృష్టిన్
ధీయుతుఁడై సృజియించెను
బాయక యత్తెఱంగుదెలియఁబలుకుమునాకున్ ||387||

వ. అని యిట్లు విదురుండడిగిన మైత్రేయుండతనితోనిట్లనియె ఋగ్య
జుస్సామాథర్వంబులను వేదంబులును హోతృకర్మబులయిన య
ప్రగీతమంత్రస్తోత్రంబులగు శస్త్రంబులునునధ్వర్యుకర్మంబైన యిజ్యా
యు సంప్రగీతస్తోత్రంబయినస్తుతియునుద్గాతృ ప్రయోజనంబైన
ఋక్సముదాయరూపంబగు స్తోమంబునుబ్రాయశ్చిత్తంబగు బ్ర
హ్మకర్మంబునునాయుర్వేద ధనుర్వేద గాంధర్వ వేదంబులనును
పవేదంబులును విశ్వకర్మశాస్త్రంబగు స్థాపత్యంబునుబ్రాగాదిము
ఖంబులనుత్పన్నంబులయ్యె పంచమవేదంబగునితిహాసపురాణం
బులు సర్వముఖంబులంగలిగె మఱియుఁగర్మతంత్రంబులయిన
షోడశ్యుక్థ్యులును యజనాగ్నిష్టోమంబులునునాప్తోర్యామాతిరా
త్రంబులును వాజపేయగోసవంబులును ధర్మపాదంబులైన విద్యా
దానతపస్సత్యంబులును బ్రహ్మచర్యగృహస్థవానప్రస్థయత్యాశ్రమం
బులునుగల్గె వీనికినొక్కొక్కటికింజతుర్విధంబులైన వృత్తులును
గలిగియుండు అందు సావిత్రంబన బ్రహ్మచర్యంబు అది యుపన
యనంబాదిగా దివసత్రయంబు గాయత్రిజపించుటయ ప్రాజాపత్యం
బన వేదవ్రతచతుష్కయంబు అందుబ్రతివ్రతంబును వ్రతులు సం
వత్సరపర్యంతంబుగానాచరింపనగు బ్రాహ్మంబు వేదగ్రహణాంతం
బునాచరింపందగు బృహత్తన నైష్ఠికంబియ్యవియగు బ్రహ్మచారివృ
త్తిచతుష్టయంబునుననిషిద్ధకృష్యాదివృత్తియగు వార్తయు యజనా
ది కర్మోపయుక్తంబైన యాజ్ఞాదిరూపధనసంచయంబునుబరుల
యాచింపకుండునయాచితంబగు శాలీనంబును క్షేత్రపతితకణిశక
ణసంగ్రహణరూపంబగు శిలోంఛంబుననను గృహస్తవృత్తులు నా
లుగుననకృష్టపచ్యాహారులగు వైఖానసులును నూతనఫలంబుల
బ్ధంబైనఁబూర్వసంచితపదార్థత్యాగంబుగల వాలఖిల్యులునుబ్రాతః
కాలంబుననేదిక్కు విలోకింతురద్దిక్కునకుంజని యచ్చట లభిం
చు పదార్థంబుల భుజించి జీవించునౌదంబరులునుదమంత ఫలిం
చి తరుపతితంబులగు ఫలంబులఁదినుచుండు ఫేనపులుననను
చతుర్విధవృత్తులుగల వానప్రస్థులును స్వాశ్రమవిహితకర్మంబు
లంబ్రదానుండగు కుటీచకుండునుగర్మంబుపసర్జనంబుసేసి జ్ఞానప్రధా
నుండయిన బహూదుండునుగేవలజ్ఞానాభ్యాసనిష్ఠుండగు హం
సుండునుబ్రాప్తంబైన పరబ్రహ్మతత్త్వంబుగల నిష్క్రియుండునున
ను సన్యాసిచతుర్విధవృత్తులును మోక్షఫలప్రదంబై యాత్మానా
త్మవివేకవిద్యారూపంబగునాన్వీక్షకియు స్వర్గాదిఫలప్రదంబై కర్మవి

ద్యారూపమగు త్రయియు జీవనఫలప్రధానంబై కృష్యాదిరూపంబ
గు వార్తయునర్థసంపాదనైకప్రయోజనంబగు దండనీతియు మోక్ష
ధర్మకామార్థంబులైన న్యాయవిద్యాచతుష్కంబును భూర్భువస్సు
వయను వ్యాహృతులునుబూర్వాదిముఖంబులవలననుదయించె
మఱియునతనిహృదయాకాశంబువలనంబ్రణవంబును రోమంబు
లవలననుష్టిక్ఛందంబునుద్వగింద్రియంబువలనగాయత్రీఛందంబు
ను మాంసంబువలనఁద్రిష్టుక్ఛందంబును స్నాయువువలననను
ష్టుప్ఛందంబునునస్థివలన జగతీచ్ఛందంబును మజ్జవలన పంక్తి
చ్ఛందంబ్రాణంబువలనబృహతీఛందంబును కకారాదిపంచవర్గాత్మ
కంబులయినస్పర్శంబులను జీవుండునునకారాదిస్వరాత్మకంబై
న దేహంబునునూష్మంబులను శ ష స హ వర్ణచతుష్టయరూపం
బులగునింద్రియంబులునునంతస్థంబులగు య ర ల వ యనువ
ర్ణంబులు షడ్జాది సప్తస్వరరూపంబునాత్మబలంబునయిన శబ్దబ్ర
హ్మంబును జతుర్ముఖునిలీలావిశేషంబుననుత్పన్నంబయ్యె వ్య
క్తావ్యక్తంబై వైఖరీప్రణవాత్మకంబైన శబ్దబ్రహ్మంబువలనంబరమా
త్మ యవ్యక్తాత్మకుండగుటంజేసి పరిపూర్ణుండును వ్యక్తాత్మకుండ
గుటంజేసి యింద్రాదిశక్త్యుపబృంహితుండునునై కానంబడు పదం
పడి యజుండు భూరివీర్యవంతులయిన ఋషిగణంబులసంతతి
యవిస్తృతంబని తలంచి పూర్వతనుపరిగ్రహంబుసాలించి యనిషి
ద్ధకామాసక్తంబైన దేహాంతరపరిగ్రహంబుసేసి నిత్యంబుఁబ్రజాసృష్టి
యందు వ్యాసక్తుండనైనంబ్రజలభివృద్ధినొందకయుండుటకేమి కార
ణంబగునని యచ్చరువొంది తద్వృద్ధియగు విధంబాలోచించుచు
దైవంబిచ్చుట విఘాతుకంబుగాన తదానుకూల్యంబావశ్యకంబని
దాని నెదురుచూచుచు యథోచితకృత్యకరణదక్షుండగుచుండు చ
తుర్ముఖుని దేహంబు ద్వివిధంబయిన యట్టి రూపద్వయవిభాగం
బు స్వరాట్టగు స్వాయంభువమనువునుదన్మహిషియగు శతరూ
పయను కన్యకయుంగా మిథునంబయి జనియించె అమ్మిథునం
బువలనబ్రియవ్రతోత్తానపాదులను పుత్రద్వయంబు నాకూతి దేవ
హూతి ప్రసూతులను కన్యకాత్రంయంబునుంగలిగిరి అందు నాకూ
తిని రుచికునకును దేవహూతింగర్దమునకునుబ్రసూతిందక్షునకు
నునిచ్చె వీరలవలనఁగలుగు ప్రజాసంతతులచేత జగంబులు పరి
పూర్ణంబులయ్యె ॥388॥

క. అని మైత్రేయుఁడు పలికిన
వినిమనమున హర్షమొదవ విదురుఁడు మునినా
థునిఁజూచి పలికెఁగ్రమ్మఱ
వనజోదరపాదభక్తివశమానుఁడై ॥389॥

క. ఘనుఁడు స్వయంభువునకుఁబ్రియ
తనయుఁడు స్వాయంభువుండు దైతేయవిభే
దనసేవాచతురుండును
జనవినుతుండాదిరాజ్యసత్తముఁడౌటన్ ॥390॥

క. అతనిచరిత్రంబవ్యా
హతసుఖదము నిఖిలమంగళావహము సమం

చితముంగావున బుధసే
విత నాకెఱుఁగంగఁబలుకవే మునితిలకా ||391||

క. అదియునుంగాక ముకుందుని
పదకమలమరందపానపరవశులై పెం
పొదవినవారిచరిత్రము
సదమలమతి వినిన భవము సఫలముగాదే ||392||

చ. అని విదురుండు పల్కిన దయాన్వితుఁడై మునినాథచంద్రుఁడి
ట్లను శ్రుతిశాస్త్రపాఠకలితాత్మకుఁడైన నరుండు పద్మలో
చనచరణారవిందయుగసంగముగల్గిన సజ్జనుండువొం
దినఫలమొందు భాగవతదివ్యకథాశ్రవణానురక్తిచేన్ ||393||

క. అని చెప్పి మునికులాగ్రణి
దనుజారికథాసుధాప్లుతస్వాంతుండై
తనవునఁబులకాంకురములు
మొనయఁగనానందబాష్పములు జడిగురియన్ ||394||

సీ. వినిపింపఁదొడఁగెనా ఘనుఁడు స్వాయంభువుఁ
డంగనాయుక్తుఁడై యబ్జగర్భు
నకు మ్రొక్కి వినయవినమితోత్తమాంగుఁడై
హస్తముల్ మొగిచి యిట్లనియెబ్రీతి
జీవరాశులకు రాజీవసంభవ నీవ
జనన రక్షణ వినాశముల కరయ
హేతుభూతుఁడవు మాకెద్ది యాచరణీయ
మైనకర్మము దానినానతిమ్మని
తే. ఎట్టి కర్మంబుసేసిననెసఁగు నీకు
నవహితంబైన సంతోషమాత్మజుండు
జనకునకు భక్తిఁబరిచర్యసలిపి కీర్తి
నందినుతికెక్కి నర్తించునందునిందు ||395||

వ. కావుననెఱింగింపుమట్టి సత్కర్మంబు ||396||

క. అని పలికిన స్వాయంభువ
మను మృదుభాషలకునలరి మనమునఁగమలా
సనుఁడనురాగము ముప్పిరి
గొనఁబ్రియతముఁడైన సుతునకునునిట్లనియెన్ ||397||

చ. మునుకొని తండ్రియాజ్ఞఁదలమోచి నిజోచితకృత్యమేమి పం
చినఁదనశక్తియుక్తినెడసేయక చేయుట పుండరీకలో
చనపదసేవసేయుట ప్రజాపరిపాలనశాలియౌటయున్
జనకునకున్ సుతుండు పరిచర్యలొనర్చుట సువ్వె పుత్రకా ||398||

వ. కావున ||399||

మ. వివరింపన్ హరి యజ్ఞమూర్తిబరమున్ విష్ణున్ హృషీకేశుఁగే

శవుఁబద్మాక్షు గుఱించి జన్నములు శశ్వద్భక్తిఁగావింప మా
ధవుఁడాత్మంబరితోషమొందునతఁడుద్యత్ప్రీతిఁగైకొన్న లో
కవితానంబులుదుష్టినొందుననఘా కావింపుమా యజ్ఞముల్ ॥400॥

చ. అకుటిలభక్తిఁగేశవసమర్పణబుద్ధిఁగ్రతుక్రియల్ వొన
ర్పక విపరీతులై యుముకురాసులు దంచి ఫలంబునందఁగా
నక చెడురీతినూరక ధనవ్యయమౌటయకాని మోక్షదా
యకమగుచున్నఁదత్ఫలమునందరు విష్ణుపరాఙ్ముఖక్రియుల్ ॥401॥

ఉ. కావున యజ్ఞముల్ హరి వికారవిదూరు గుఱించి చేయునీ
భావము సూనృతవ్రత శుభస్థితిఁజెందెడు నీ కుమారులున్
నీవునునీ ధరాభరమునెమ్మివహింపుము సజ్జనావలిం
బ్రోవుము ధర్మమార్గమునఁబుత్రక దోషలతాలవిత్రకా ॥402॥

19 వరాహావతారంబు

క. అనవుడునతనికినతఁడి
ట్లనియెన్ భవదీయమైన యానతి యెట్ల
ట్లొనరించెద నాకును నా
తనయులకు వసించియుండఁదగునెలవెందున్ ॥403॥

తే. అరయ లేదు విధాత యీ యఖిలజంతు
జాతములకెల్లనాధారభూతమైన
ధరణి యిప్పుడు ఘనజలాంతర్నిమగ్న
మైనకతమునఁజోటులేదంటిదండ్రి ॥404॥

క. కావున భూమ్యుద్ధరణము
గావించునుపాయమిపుడుగైకొని నాకున్
దేవా నీవెఱింగింపుము
నావుడుఁబద్మజుఁడుదన మనంబునఁదలఁచెన్ ॥405॥

మ. జలమధ్యంబున లీనమొందిన ధరాచక్రంబునే నేర్పునన్
నిలుపన్ వచ్చునుబూర్వమందు జగముల్ నిర్మించునాఁడాది న
ప్పులఁబుట్టించిన మీఁదనవ్వసుమతింబుట్టించితింబుత్ర య
ప్పులలోఁగ్రుంకి రసాతలాంతరమునంబొందెంగదా పృథ్వియున్ ॥406॥

సీ. అఖిలజగత్కల్పనాటోపములకుఁబా
ల్పడిననాచేతనెబ్బంగినిపుడు
దగిలి విశ్వంభరోద్ధరణంబుఁగావింప
నగునని సర్వభూతాంతరాత్ముఁ
బురుషోత్తముని నవపుండరీకాక్షు ల
క్ష్మీపతిఁదనమనస్థితునిఁజేసి
తలపోయుచున్నఁబద్మజునాసికావివ
రమ్మున యజ్ఞవరాహమూర్తి
తే. యర్థినంగుష్ఠమాత్ర దేహంబుతోడ

జననమంది వియత్తలస్థాయి యగుచు
క్షణము లోపల భూరి గజప్రమాణ
మయ్యెనచటిజనులుకద్భుతముగ ||407||

సీ. అంతఁబ్రజాసర్గమందు నియుక్తులై
నట్టి మరీచ్యాదులైన మునులు
మనుకుమారులునమ్మనుసహితంబుగ
యజ్ఞవరాహంబునర్థిఁజూచి
యిట్టి యాశ్చర్యమెట్లెందేనిగలదె నా
సారంధ్రనిర్గత స్తబ్ధరోమ
తోకంబు మనము విలోకింపనంగుష్ఠ
మాత్రమై యీ క్షణమాత్రలోన
తే. మహిమ దీపింప దంతి ప్రమాణమున మ
హోన్నతంబైన గండశైలోపమంబు
నయ్యెననుచు వితర్కించిరబ్జభవుఁడు
హర్షమిగులొత్తనిట్లని యపుడుదలఁచె ||408||

క. నామనంబునఁగల దుఃఖవి
రామముగావించుకొఱకు రాజీవాక్షుం
డీమేర యజ్ఞపోత్రి
శ్రీమూర్తి వహించెనిది విచిత్రముదలఁపన్ ||409||

వ. అని వితర్కించు సమయంబున సూకరాకారుండైన భగవంతుండు ||410||

తే. ప్రళయజీమూతసంఘాతభయదభూరి
గర్జనాటోపభిన్న దిగ్ఘనగభీర
రావమడరింపనపుడు రాజీవభవుఁడు
మునులునానందమునుబొందిరనఘచరిత ||411||

వ. అంత మాయామయవరాహఘుర్ఘురారావంబు బ్రహ్మాండ కోటరపరి
స్ఫోటనంబుఁగావింప విని జనస్తపసత్యలోకనివాసులయిన ము
నులు ఋగ్యజుస్సామమంత్రంబుల వినుతించిరి యజ్ఞవరాహరూ
పధరుండయిన సర్వేశ్వరుండు సత్పురుషపాలనదయాపరుఁడు
గావున దిగ్గజేంద్రలీలావిలోలుండై ||412||

20 భూమ్యుద్ధరణంబు

సీ. కఠినసటాచ్ఛటోత్కటజాతవాత ని
ర్ధూతజీమూతసంఘాతమగుచు
క్షురనిభసునిశిత ఖురపుటాహతచల
త్ఫణిరాజదిగ్గజప్రచయమగుచుఁ
జండదంష్ట్రోత్థవైశ్వానరార్చిస్స్రవ
ద్రజతహేమాద్రివిస్రంభమగుచు
ఘోరగంభీరఘుర్ఘురభూరినిస్స్వన
పంకిలాఖిలవారధి సంకులముగఁ

తే. బొరలుఁగెరలు నటించునంబరముదెరల
రొప్పునుప్పరమెగయును గొప్పరించు
ముట్టె బిగియించు మూరుకొనుచు
నడరు సంరక్షితక్షోణి యజ్ఞఘోణి ||413||

వ. మఱియునయ్యజ్ఞవరాహంబు ||414||

సీ. తివిరి చతుర్దశభువనంబులను దొంతు
లొరగఁగొమ్ములఁజిమ్మునొక్కమాటు
పుత్తడికొండ మూఁపురమును నొరగంట
నుఱుముగా రాపాడునొక్కమాటు
ఖురముల సప్తసాగరములఁరొంపిగా
నుక్కించి మట్టాఁడునొక్కమాటు
నాభీలవాలవాతాహతిచే మింటి
నొరసిబ్రద్దలుసేయునొక్కమాటు
తే. గన్నుఁగొనల విస్ఫులింగములుసెదర
నురుభయంకరగతిఁదోఁచునొక్కమాటు
పరమయోగీంద్రజనసేవ్యభవ్యవిభవ
యోగ్యమై కానఁగానగునొక్కమాటు ||415||

వ. ఇట్లు విహరించుచుఁబ్రాతర్మధ్యందిన తృతీయసవనరూపుండైన యజ్ఞవరాహమూర్తియగు సర్వేశ్వరుండు మహాప్రళయంబునందు యోగనిద్రావివశుండైయుండునవసరంబుననుదకస్థంబైన భూమి రసాతలగతంబైనదానినుద్ధరించుటకు సముద్రోదరంబుఁదరియం జొచ్చువేగంబు సైరింపంజాలక సముద్రుండూర్ములను భుజంబు లెత్తి వికీర్ణహృదయుండై యార్తునిపగిది యజ్ఞవరాహ నన్ను రక్షిం పురక్షింపుమని యాక్రోశింప నిశితకరాళక్షురతీక్ష్ణంబులైన ఖురా గ్రంబుల జలంబులు విచ్ఛిన్నంబులుగావించి యపారంబయిన ర సాతలంబుఁబ్రవేశించి భూమింబొడగనునవసరంబున ||416||

క. శరనిధిలోన మహోగ్రా
మరకంటకుఁడెదురఁగాంచె మఖమయగాత్రిన్
ఖురవిదళితకులగోత్రిన్
ధరణీకళత్రిన్ గవేషధాత్రిన్ పోత్రిన్ ||417||

వ. ఇట్లు పొడగని దైత్యుండు రోషభీషణాకారుడై ||418||

మ. గదసారించి యసహ్యవిక్రమసమగ్రస్ఫూర్తిచేవేయఁగా
నదిదప్పించి వరాహమూర్తి నిజదంష్ట్రాగ్రాహతింద్రుంచెఁబెం
పొదవంగ్రోధమదాతిరేకబలశౌర్యోదారవిస్తారసం
పదఁబంచాస్యము సామజేంద్రుఁజలమొప్పంద్రుంచుచందంబునన్ ||419||

మ. దితిజాధీశుని నీగతిం దునిమి యుద్వృత్తిందదీయాంగశో
ణితపంకాకింతగండభాగుఁడగుచున్విష్ణుండుదానొప్పె వి
స్తృతసంధ్యాంబుదధాతుచిత్రితసముద్దీప్తక్షమాభృద్గతిన్

క్షితిఁదంష్ట్రాగ్రమునన్ ధరించి జలరాశింబాసి యేతేరఁగన్ ॥420॥

తే. బాలశీతాంశురేఖావిభాసమాన
ధవళదంష్ట్రాగ్రముననున్న ధరణి యొప్పె
హరికి నిత్యానపాయినియైన లక్ష్మి
నెఱయఁబూసిన కస్తూరినికరమనఁగ ॥421॥

21 విధాత వరాహస్తుతి

వ. అట్టి యజ్ఞపోత్రిమూర్తింజూచి కమలాసన ప్రముఖులిట్లని స్తుతి
యించిరి ॥422॥

సీ. దేవ జితం జితంతే పరమేశ్వర
సితయజ్ఞభావన శ్రుతిశరీర
కారణసూకరాకారుండవగు నీకు
నతిభక్తి మ్రొక్కెదమయ్య వరద
భవదీయ రోమకూపములందు లీనంబు
లై యుండునంబుధుఁలట్టి యధ్వ
రాత్మకమై తనరారు నీ రూపంబు
గానంగరాదు దుష్కర్మపరుల
తే. కట్టి నీకుఁబ్రణామంబులాచరింతు
మఖిలజగదేకకీర్తి దయానువర్తి
భవ్యచారిత్ర పంకజపత్రనేత్ర
చిరశుభాకార యిందిరాచిత్తచోర ॥423॥

వ. అని వెండియునిట్లు స్తుతియించిరి ॥424॥

సీ. త్వక్కుననఖిలవేదములు రోమంబుల
యందును బర్హిస్సునక్షులందు
నాజ్యంబు పాదంబులందుఁజాతుర్హోత్ర
కలితంబులగు యజ్ఞకర్మములును
స్రుక్కుతుండంబున స్రువము నాసికను ని
డాపాత్రముదరకోటరమునందుఁ
శ్రవణాస్యబిలములఁజమసప్రాశిత్రముల్
గళముననిష్టిత్రికంబుజిహ్వఁ
తే. దగుఁబ్రవర్గ్యమునగ్నిహోత్రములు నీదు
చర్వణంబును సభ్యాపథ్యులుత్త
మాంగమసువులు చయనములగుఁగిటీశ
యనుచునుతియించిరత్తఱి యజ్ఞవిభుని ॥425॥

వ. వెండియు ముహుర్ముహుర్భవదావిర్భావంబు దీక్షణీయేష్టి య
గు నీదుదంష్ట్రలు ప్రాయణీయంబను దీక్షానంతరేష్టియునుదయనీ
యంబను సమాప్తేష్టియు యుష్మద్రేతంబు సోమంబునుద్వదీ
యావస్థానంబు ప్రాతస్సవనాదులు నీదు త్వఙ్మాంసాది సప్తధాతు
వులగ్నిష్టోమాద్యగ్నిష్టోమోక్థ్యషోడశివాజపేయాతిరాత్రాప్తోర్యామం

బులను సంస్థాభేదంబులును ద్వాదశాహాదిరూపంబులైన బహు
యాగ సంఘాతరూపంబులునగు సర్వసత్త్రంబులు భవదీయ శరీర
సంధులు ససోమాసోమంబులగు యజ్ఞక్రతువులు నీవ మఱియు
ను నీవు యజనబంధనంబులచేనొప్పుచుందువు అదియునుం
గాక ||426||

క. హవరూపివి హవనేతవు
హవభోక్తవు నిఖిలహవఫలాధారుఁడవున్
హవరక్షకుఁడవునగు నీ
కవితతముగ నుతులొనర్తుమయ్య ముకుందా ||427||

తే. సత్త్వగుణమున సద్భక్తి సంభవించు
భక్తియుతముగఁజిత్తంబు భవ్యమగును
హృదయపద్మంబునందోలినెఱుఁగఁబడిన
యట్టి నీకు నమస్కారమయ్య వరద ||428||

మ. అరవిందోదర తావకీనసితదంష్ట్రాగ్రాలగ్నక్ష్మా
ధరనద్యబ్ధినదాటవీయుత సమిద్ధక్ష్మాతలంబొప్పె భా
సురకాసరజలావతీర్ణమదవచ్ఛుండాలరాడ్దంతశే
ఖరసంసక్త వినీలపంకజమురేఖంబొల్పు దీపింపఁగన్ ||429||

వ. మఱియును ||430||

మ. చతురామ్నాయవపుర్విశేషధర చంచత్సూకరాకార నీ
సితదంష్ట్రాగ్రవిలగ్నమై ధరణి రాజిల్లెంగులాద్రీంద్రరా
జితశృంగోపరిలగ్నమేఘముగతింజాలందగెన్ సజ్జనాం
చింతహృత్పల్వలలోల భూరమణ లక్ష్మీనాథా దేవోత్తమా ||431||

సీ. సమధిక స్థావరజంగమాత్మకమైన
వసుమతీచక్రమవక్రలీల
నుద్ధరించితి కరుణోపేతచిత్తుండ
వగుచునస్మన్మాత యయ్యె ధరణి
మాత యౌటెట్లనిమదిఁదలంచెదవేనిఁ
జర్చింప మాకు విశ్వమునకీవు
జనకుఁడవగుట యుష్మత్పత్ని భూదేవి
యగుటఁ మాకునుదల్లి యయ్యెనిపుడు
తే. ధరకు నీతోడఁగూడ వందనమొనర్తు
మరణియందును యాజ్ఞికుఁడగ్ని నిలుపు
కరణి నీతేజమీధరాకాంతయందు
నిలుప ధరణి పవిత్రయై నెగడుఁగాన ||432||

చ. తలఁప రసాతలాంతరగతక్షితిఁగ్రమ్మఱ నిల్పినట్టి నీ
కలితనమెన్న విస్మయముగాదు సమస్త జగత్తు లోలిమై
గలుగఁగఁజేయుటద్భుతముగాక మహోన్నతి నీవొనర్చు పెం
పలరిన కార్యముల్ నడపనన్యులకుందరమే రమేశ్వరా ||433||

చ. సకల జగన్నియామక విచక్షణలీలఁదనర్చునట్టి నం
ధకధర తావకస్ఫురదుదారతమంత్రసమర్థుఁడైన యా
జ్ఞికుఁడరణిన్ హుతాశనుని నిల్పిన కైవడి మన్నివాసమౌ
టకుఁదలపోసి యాక్షితిఁదృఢంబుగ నిల్పితివయ్య యీశ్వరా ||434||

చ. సలలితవేదశాస్త్రమయసౌకరమూర్తిఁదనర్చుచున్ రసా
తలముననుండి వెల్వడునుదారత మేను విదుర్పఁదత్సటో
చ్ఛలితములైన బిందువుల సాధుతపోజనసత్యలోకవా
సులమగు మేము దోఁగి పరిశుద్ధివహించితిమయ్య మాధవా ||435||

ఉ. విశ్వభవస్థితి ప్రళయవేళలయందు వికారసత్త్వమున్
విశ్వమునీవయై నిఖిలవిశ్వము లోలి సృజింతువిందిరా
ధీశ్వర యీశ కేశవ త్రయీమయ దివ్యశరీర దేవ నీ
శాశ్వతలీల లిట్టివని సన్నుతిసేయఁగ మాకు శక్యమే ||436||

సీ. పంకజోదర నీవపారకర్ముండవు
భవదీయకర్మాబ్ధి పారమరయ
నెఱిఁగెదనని మదినిచ్ఛగించినవాఁడు
పరికింపఁగా మతిభ్రష్టుగాఁక
విజ్ఞానియే చూడ విశ్వంబు నీ యోగ
మాయాపయోనిధిమగ్నమౌటఁ
దెలిసియుఁదమబుద్ధిఁదెలియని మూఢుల
నే మననఖిలలోకేశ్వరేశ
తే. దాసజనకోటికతిసౌఖ్యదాయకములు
వితతకరుణాసుధాతరంగితములైన
నీ కటాక్షేక్షణములచే నెఱయ మమ్ముఁ
జూచి సుఖులనుజేయవో సుభగచరిత ||437||

క. అని బ్రహ్మవాదులగు స
న్మునివర్యులు భక్తియోగమున వినమితులై
మనమున మోదము ముప్పిరి
గొనఁబొగడిరి ఖురవిదళితగోత్రిఁబోత్రిన్ ||438||

ఉ. అంతట లీలఁబోలె జగదాత్ముఁడు యజ్ఞవరాహమూర్తి య
త్యంతగభీరభీషణ మహార్ణవతోయసమూహమున్ ఖురా
క్రాంతముఁజేసి క్రమ్మఱ ధరాతలమంబులమీద నిల్పి వి
శ్రాంతి వహింపఁజేసి గుణశాలిదిరోహితుఁడయ్యెనయ్యెడన్ ||439||

ఉ. మంగళమైన యీ కథ సమంచితభక్తిబఠింప విన్నవా
రింగరుణార్ద్రదృష్టిఁగని శ్రీహరిసాలబ్రసన్నుఁడౌను స
త్సంగతుఁడైన విష్ణుఁడు ప్రసన్నుఁడు దానగునేని వారికిన్
మంగళముల్ లభించుననుమానము లేదదిగాక వెండియున్ ||440||

చ. హరి నిజదాసకోటికిఁదదాశ్రయులై రమియించునట్టి స
త్పురులకిష్టవస్తు పరిపూర్ణమనోరథసిద్ధిగల్గు సు

స్థిరమగుచున్న ముక్తియును సిద్ధముగాఁజెలువారునన్న న
స్థిరతరతుచ్ఛసౌఖ్యములుసేకూరుటల్ మఱి చెప్పనేటికిన్ ||441||

ఉ. కాన సరోజలోచన జగత్త్స్రవనీయకథాసుథారసం
బానిన యట్టి జిహ్వ యసదన్యకథాలవణోదకంబులం
బానముసేయఁజూచునే సుపర్వమహీజమరందపానలా
భానుభవంబునొందు మధుపంబునుఁబోవునే వేపచెట్లకున్ ||442||

క. అని మైత్రేయమునీంద్రుం
డనఘుఁడు విదురునకుఁజెప్పినట్టి తెఱంగ
ర్జునపౌత్రునకున్ వ్యాసుని
తనయుఁడు వినిపించియు మఱియుఁదగనిట్లనియెన్ ||443||

క. అనిచెప్పిన మైత్రేయుని
గనుగొని౯ విదురుండు పల్కు ఘనతరమగు నా
దనుజకులాంతకుచరితము
విని తనియదు నామనంబు విమలచరిత్రా ||444||

చ. సవనవరాహమూర్తికథ సర్వము నీ దయ వింటి వెండియున్
వివరముగా వినంబలుకవే గుణసాంద్రా మునీంద్రచంద్ర మా
ధవగుణకీర్తనామృతవితానముఁగర్ణపుటాంజలిన్ వెసం
జవిఁగొనకేలమాను జనసంతతికిన్ భవతాపవేదనల్ ||445||

వ. కావున ||446||

సీ. శ్రీహరి యజ్ఞవరాహరూపముఁదాల్చి
మించి హిరణ్యాక్షుఁద్రుంచెననుచు
నప్పుడు మునినాథ చెప్పితి నాతోడ
నవ్వరాహంబు దంష్ట్రాగ్రముననను
ధరణినెబ్భంగి ధరియించె హరికి హిర
ణ్యాక్షుతోడ వైరమునకేమి
కారణమసురనేగతి సంహరించెఁదా
నింతయునెఱింగింపుమిద్ధచరిత
తే. యనిన మైత్రేయముని విదురునకుననియె
హరికథాకర్ణనమునఁబెంపార నీకు
జన్మఫలసిద్ధి యగుటకు సందియంబు
వలదు హరిమాయ విధికైన వశమె తెలియ ||447||

క. అనఘాత్మ నన్ను నీవడి
గిన యీ కథ ధ్రువుఁడు విష్ణుకీర్తనపరతం
దనరిన నారదునడుగనత
డతనికతఁడెఱింగింప హరికథాశ్రవణమునన్ ||448||

తే. దండధరుఁబెల్చుడాకాలఁదన్ని ధ్రువుఁడు
నిందునందున వాసికినెక్కెనట్టి
విష్ణుసంకీర్తనంబరవిందభవుఁడు

దివిజులకుఁజెప్పినది నీకుఁదేటపఱుతు ॥449॥

వ. ఆకర్ణింపుము ॥450॥

22 దితికశ్యప సంవాదంబు

సీ. బలిసి దక్షప్రజాపతితనూభవ దితి
సంతానరుచి మానసమునఁబొడమ
నొకనాడు పుష్పసాయకశరనిర్భిన్న
భావయై విరహతాపమున వచ్చి
పతిసమాగమవాంఛ ప్రభవింప నిజనాథు
సన్నిధి నిలిచి యస్ఖలితనియతి
నగ్నిజిహ్వుండును యజురధీశ్వుండును
నగు విష్ణుఁదన చిత్తమందు నిలిపి
తే. తగఁబయస్సుననగ్నిహోత్రంబుసేసి
కమలహితుఁడస్తశైలసంగతుఁడుగాఁగ
హోమశాలాంగణమునఁగూర్చున్న విభునిఁ
గశ్యపునిఁగాంచి విమలవాక్యములననియె ॥451॥

చ. గజవిభుఁడుద్ధతిన్ననఁటికంబములన్ విదళించు లీలఁజి
త్తజుఁడు ప్రసూనసాయకవితానముచేత మదీయచిత్తమున్
గజిబిజిసేసి నెవ్వగలఁగాఱియవెట్టఁగ నాథ నీ పదాం
బుజములఁగానవచ్చితిబ్రభుత్వమెలర్పఁగ నన్నుఁగావవే ॥452॥

వ. అదియునుంగాక నాతోడిసవతులెల్లను భవత్కృపావిశేషంబున గ
ర్భాదానంబులువడసి నిర్భరానందంబుననుండంజూచి శోకవ్యాకు
లితచిత్తనైయున్న నన్ను రక్షించుట పరమధర్మంబు నీవు వి
ద్వాంసుడవు నీ యెఱుంగనియర్థంబుగలదే నీ వంటి మహానుభా
వులయిన సత్పురుషులార్తులైనవారి కోర్కులు వ్యర్థంబులుగాకుం
డఁదీర్చుట ధర్మంబని వేండియునిట్లనియె ॥453॥

క. పతిసమ్మానము వడసిన
సతులకునభిమతపదార్థసంసిద్ధియు నూ
ర్జితయశముఁగలిగి లోక
స్తుతమై చెలువారుచుండుజువ్వె మహాత్మా ॥454॥

క. తనధర్మపత్నివలనను
మునుకొని తాఁబుత్రరూపముననుదయించున్
విను దీపమందు ముట్టిం
చిన దీపము రెండుగావె శిఖి యొకటయ్యున్ ॥455॥

క. కావున నీ యర్థమ యా
త్మావై పుత్ర యని వేదతతులందోలిన్
వావిరిఁబలుకఁగ వినవే
ధీవర ననుగావుమధికదీనన్ కరుణన్ ॥456॥

చ. వరకరుణామతిన్ దుహితృవత్సలతందనరారునట్టి మ
ద్గురుఁడొకనాడు మమ్ముఁదనకూతులనందఱఁబిల్చి మీ మనో
హరునెఱింగింపుఁడిత్తుఁగమలాననలార యటన్ననందులోఁ
బురుషవరేణ్య యేము పదమువ్వురమర్మిలినిన్ వరింపమే ॥457॥

క. దితి యీగతిఁగామవిమో
హితమతి బహువచనముల హృదీశునిఁబలుకన్
ధృతిఁగృపణఁబతివ్రత నిజ
సతిఁగని కశ్యపుఁడు పలికె సల్లాపమునన్ ॥458॥

వ. నీవు చెప్పినయట్ల పురుషులకునంగనలవలన ధర్మార్థకామంబు
లు సిద్ధించు కర్ణధారుఁడు నావచేతంబయోధిఁగడచు చందంబున
వ్యసనార్ణవంబుదరియింపంజేయు భార్య పురుషునందునర్ధంబు
భార్యయందు సకలగృహకార్యభారంబునుంజేర్చి పురుషుండు ని
శ్చింతుండై సుఖియించుచుండు మఱియునితరాశ్రమదుర్జయం
బులైన యింద్రియశత్రువర్గంబుల భార్యాసమేతుండైన గృహస్థుం
డు దుర్గాధిపతియైనరాజు శత్రుసంఘంబులజయించు చందంబున
లీలామాత్రంబునం జయించు ఇట్టి కళత్రంబునకుంబ్రత్యుపకారం
బుసేయ సకలగుణాభిరాములగు సత్పురుషులునూఱేండ్లకును
జన్మాంతరంబులకునైన సమర్థులుగారు అనిన మముబోటివారలు
సేయనోపుదురే ఐన నీ మనంబునంగల దుఃఖంబుదక్కుమని
యిట్లనియె ॥459॥

తే. తరలలోచన నీవు సంతానవాంఛఁ
జేసి వచ్చితివౌఁగులశీలవర్త
నములుగల భార్యమనముననమరుకోర్కిఁ
దవిలి తీర్చుట పతికిఁగర్తవ్యమరయ ॥460॥

23 కశ్యపుని రుద్రస్తోత్రంబు

మ. తరుణీ యొక్క ముహూర్తముండుమిది సంధ్యాకాలమిక్కాలమం
దరయన్ భూతగణావృతుండగుచుఁగామారాతి లీలన్ వృషే
శ్వరయానంబున సంచరించుటనభావ్యంబయ్యెనీ యుగ్రవే
ళ రమింపంగ నిషిద్ధకర్మమగునేలాధర్మమున్ వీడఁగన్ ॥461॥

మ. అరవిందానన వీఁడె నీ మఱఁది లీలాటోపరుద్రక్షమా
చరఝంఝానిలధూతపాంసుపటలచ్ఛన్నుండు ధూమ్రైకదు
ర్భరవిద్యోతితకీర్ణభీషణజటాబద్ధుండు భస్మావలి
ప్తరుచిస్ఫారసువర్ణవర్ణుఁడగుచున్ భాసిల్లునత్యుగ్రుఁడై ॥462॥

క. అనలసుధాకరరవిలో
చనముల వికసింపఁజేసి సమధికరోషం
బునఁజూచుచున్నవాఁడదె
వనితా బంధుత్వమరయ వలవదుసుమ్మీ ॥463॥

క. అతనికిఁదలపోయ హితా
హితులును సమ్మాన్యులును విహీనులునతిగ
ర్హితులును లేరీశుఁడు సమ
మతియును నిఖిలైకభూతమయుఁడై యుండన్ ||464||

క. కావున మద్భ్రాత భవ
ద్దేవరుఁడని తరుణి నీ మదింజూడకుమా
దేవాదిదేవుఁడ్రిజగ
త్పావను నిఖిలైకనేత భగవంతు హరున్ ||465||

వ. ఏమును సత్పురుషులైన విజ్ఞానవంతులును భుక్తభోగంబై దుర
తోన్యస్తంబైన పుష్పమాలికయునుంబోలెనమ్మహాత్ముని చరణార
విందవందనాభిలాషిణియైన యవిద్యాదేవిననుసరించి వర్తింతుమది
యునుంగాక ||466||

సీ. ఎవ్వనికరుణ బ్రహ్మేంద్రాదిదిక్పాల
వరులాత్మపదవైభవములఁదనరి
రెవ్వని యాజ్ఞ వహించి వర్తించును
విశ్వనేత్రియగునవిద్య యెపుడు
నెవ్వని మహిమంబులిట్టివట్టివి యని
తర్కింపలేవు వేదంబులయిన
నెవ్వని సేవింతురెల్లవారును సమా
నాధికరహితుఁడై యలరు నెవ్వఁ
తే. డట్టిదేవునిఁద్రిపురసంహారకరుని
నస్థిమాలాధరుండు బిక్షాశనుండు
భూతిలిప్తాంగుఁడుగ్రపరేతభూమి
వాసుఁడని హాస్యమొనరించువారు మఱియు ||467||

క. ధర శునకభోగ్యమును నిహ
పరదూరమునైన తనువు పాథేయముగా
నెఱినమ్మి వస్త్రమాల్యా
భరణంబులలరించు పామరజనులన్ ||468||

క. ఘననిర్భాగ్యులుగా మదిఁ
గనుమని యారీతిఁబ్రియకుఁగశ్యపుఁడెఱిగిం
చిన దితిగ్రమ్మఱఁబలికెను
మనసిజసాయకవిభిన్నమానసయగుచున్ ||469||

24 దితి గర్భంబు ధరించుట

క. మునుకొని లజ్జావనతవ
దనయై ప్రాణేశుకొంగుఁదాలిమిదూలం
బెనఁగొనియె వారకామిని
యనువు వినిషిద్ధకర్మమందభిముఖియై ||470||

వ. ఇట్లుసేసిన భార్యానిర్బంధంబునకుందొలంగనేరక యీశ్వరునకు
నమస్కారంబొనరించి యేకాంతంబున నిజకాంతాసంగమంబుదీ
ర్చి సంగమానంతరంబున వార్చి స్నాతుండై ప్రాణాయామంబొ
నర్చి విరజంబును సనాతనంబునునైన బ్రహ్మగాయత్రి జపియిం
చెనంత ||471||

క. దితియును నిషిద్ధకర్మ
స్థితికై మదిలోన సిగ్గు చిట్టాడఁగ నా
నతవదన యగుచునా పశు
పతివలని భయంబుగల్గి పరమప్రీతిన్ ||472||

వ. కశ్యపుగనుంగొని యిట్లనియె సమస్తభూతపతియైన పరమేశ్వరుం
డు నాచేసిన యపరాధంబు సహించి మద్గర్భపరిపాలనంబుసే
యుంగాక రుద్రుండును మహాత్ముండును స్వయంప్రకాశుండును
నలఘ్యుండును సకామజనఫలప్రాపకుండును దుష్టశిక్షకుండును
బరమాత్ముండును జగదంతర్యామియు నిర్గుణుడును నిష్కా
ముండును భక్తసులభుండును భగవంతుండునునగునప్పరమే
శ్వరునకు నమస్కరించెద మఱియు షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుండు
ను జగద్భర్తయు మహానుగ్రహశీలుండును నిర్దయాపరిపాల్యావ
ధూరక్షకుండును సతీదేవిపతియునైన యా పరమేశ్వరుండు
నన్ను రక్షించుగాతమని సన్నుతించి ||473||

క. అర్భకులు లేనిదగుటను
గర్భము నిజనాథువలనఁగమలాననకా
విర్భూతమైనఁగర్మవి
నిర్భరపరితోషమాత్మ నెలకొని యుండెన్ ||474||

వ. అంతఁగశ్యపుండుదత్కాలసముచిత సంధ్యావందనంబులుదీర్చి ||475||

క. ఆ చెలికి గర్భచిహ్నము
లేచినఁబరితోషమాత్మ నేపారగ మా
రీచుండు నిజతలోదరిఁ
జూచి యకర్మమునకాత్మ స్రుక్కుచుఁబలికెన్ ||476||

మ. సతి నీవేగతి నిందకోడక మనోజాతేక్షుకోదండ ని
ర్గతనారాచపరంపరాహతవికీర్ణస్వాంతువై పాపసం
గతి లజ్జాభయధర్మముల్ విడిచి దుష్కాలంబునందే రమిం
చితి బల్మిన్ వెలయాలికైవడిన్ దుశ్శీలక్రియాలోలతన్ ||477||

వ. అట్లగుటంజేసి ||478||

క. సతి విను భూతగణప్రే
రితులై రుద్రానుచరులు పృథుశక్తిసమ
న్వితలుగ్రకర్ములతిశౌ
ర్యతములు భద్రానుభద్రులను నామంములన్ ||479||

క. పరఁగినదర్పోద్ధతులి
ద్దఱుగొడుకులు నీకుఁబుట్టి ధరణికి వ్రేఁగై
నిరతము బుధజనపీడా
పరులై వర్తింతురాత్మబలగర్వమునన్ ||480||

తే. అట్టి దుష్కర్ములకును మహాత్ములలిగి
విశ్వవిదుఁడైన హరికిని విన్నవింప
నతండు కోపించి హరి కులిశాయుధమున
గిరులనఱకినగతి వారిఁధరణిగూల్చు ||481||

క. అని కశ్యపుఁడెఱింగించిన
విని దితి భయమంది చాల విహ్వలమతియై
తనహృదయేశు ముఖాబ్జముఁగనుగొని
యిట్లనియె విగతకౌతుక యగుచున్ ||482||

చ. ధర సుజనాపరాధులగు తామసచిత్తులకెందునాయువున్
సిరియు నశించిపోవు మృతిసేకూఱు శత్రులచేతనింతయౌ
నరయఁగ నిక్కువంబు భవదాత్మజులార్యులకెగ్గుసేసినం
గరుణను వారు వారిమదింగైకొని కావననుగ్రహింపరే ||483||

చ. అనవుడుఁగశ్యపుండుగమలాననకిట్లనునింతి నీవు చే
సినవిపరీతకర్మమునఁజేకూఱెనిట్టియవస్థ దీనికిన్
మనమునఁదాపమొందకుము మాధవుపాదసరోజయుగ్మచిం
తనమునఁజేసియున్ నను ముదంబునఁగొల్చుటజేసియుందగన్ ||484||

తే. రమణీ నా సుతులందు హిరణ్యకశిపు
వలననుదయించువారిలోపల ముకుంద
పదసరోజాత విన్యస్తభావుఁడైన
తనయుఁడుదయింపగలఁడతి ధార్మికుండు ||485||

వ. మఱియును ||486||

క. ఘనపుణ్యుఁడునన్వయపా
వనుఁడగునప్పుణ్యతముని వరకీర్తిలతల్
వనజభవాండోదరమె
ల్లను నిండఁగబర్వు బుధులలాముండగుటన్ ||487||

తే. వామలోచన వినుము దుర్వర్ణహేమ
మగ్నిపుటమునఁబరిశుద్ధమై వెలుంగు
నట్లు దుష్టాత్మసంభవుఁడయ్యు వంశ
పావనుండగు హరిపాదభక్తుఁడగుట ||488||

తే. అంచితాష్టాంగయోగక్రియాకలాపు
లైన యోగీశ్వరులునమ్మహానుభావు
నతులశీలస్వభావవిజ్ఞానసరణిఁ
దాముఁజరియింపనాత్మలఁదలతురెపుడు ||489||

ఉ. ఆ మహితాత్మకుండు సుగుణాంబుధి భాగవతోత్తముండు ల
క్ష్మీమహిళానాథుఁదులసీదళదాముఁబరేశునాత్మహృ
త్తామరసంబునందుఁబ్రమదంబున నిల్పి తదన్యవస్తువుం
దామదిలో హసించు హరిదాస్యవిహారవినిశ్చితాత్ముఁడై ||490||

వ. అట్టినీపౌత్రుండు ||491||

సీ. మహితదేహాద్యభిమానంబు దిగనాడి
చిరతరాలంపటశీలుండగుచుఁ
బరసమృద్ధికినాత్మఁబరితోషమందుచుఁ
బరదుఃఖమునకుఁదాపమునుబొందు
నీ విశ్వమంతయునేవిభుమయమని
యెవ్వనికరుణచేనెఱుఁగనయ్యె
నట్టి యీశ్వరునిఁదానాత్మసాక్షిగ మోద
మడరంగఁజూచుననన్యదృష్టి
తే. నతి నిదాఘోగ్రసమయంబునందు నిఖిల
జంతుసంతాపమడఁగించు చంద్రుమాడ్కి
నఖిలజగముల దుఃఖంబులపనయించు
రూఢినాతఁడజాతవిరోధి యగుచు ||492||

వ. మఱియు హరిధ్యాననిష్ఠాగరిష్ఠుండగునమ్మహాభాగవతాగ్ర
గణ్యుండు ||493||

క. విమలాంతరంగబహిరం
గములను స్వేచ్ఛానురూపకలితుండగు నా
కమలాధీశ్వరు కుండల
రమణీయముఖంబుఁజూచుఁబ్రమదంబెసఁగన్ ||494||

తే. మఱియునీ విశ్వమా హరిమయముగాఁగ
మనములోపలఁదలచునమ్మునిభుండు
మను మహాత్ములలోన నీ మనుమఁడధికుఁ
డనఁగనుతికెక్కునంచుఁగశ్యపుఁడు పలుక ||495||

క. విని తనతనయులు మధుసూ
దనుచే హతులగుదురనుచుఁదనమనుమఁడు స
జ్జననుత భాగవతుండగు
ననుచు మదింజాల దుఃఖహర్షములొదవన్ ||496||

వ. ఉండునంతనా దితియుఁగశ్యపవీర్యసంభృతంబైన గర్భంబు దుర్భ
రతేజోభిరామంబుననన్యతేజోవిరామంబును దినదిన ప్రవర్ధమా
నంబునునై నివ్వటిల్ల నిజోదరస్థితులైన కుమారులమరదమనులై
వర్తింపఁగలరని చింతించుచు గర్భంబు శతవర్షంబులు ధరియించి
యున్న యనంతరంబ ||497||

25 దితిగర్భప్రకారంబుజెప్పుట

ఉ. ఆ దితిగర్భమందు రుచిరాకృతితోనొకతోజమన్యతే
జోదమలీల వెల్వడి వసుంధరయున్ గగనంబునిండి సం
ఛాదితపద్మబాంధవనిశాకరదీప్తులుగల్గి సూచికా
భేదమహోగ్రసంతమసభీషణమైన భయాకులాత్ములై ॥498॥

చ. అమరగణంబులెల్ల గమలాసనుపాలికినేఁగి తత్పదా
బ్జములకుమ్రొక్కి యంజలులు ఫాలములంగదియంగఁజేర్చి చి
త్తముల భయంబు సంభ్రమముఁదార్కొననిట్లని విన్నవించిరో
యమరకులాగ్రగణ్య దురితార్ణవతారణ సృష్టికారణా ॥499॥

ఉ. నీవు చరాచరప్రచయనేతవు ధాతవు సర్వలోకపా
లావళిమౌళిభూషణుండవంచితమూర్తివి దేవదేవ వా
ణీవర యీయజాండమున నీవునెఱుంగని యర్థమున్నదే
భావమునందలంపుము విపన్నుల మమ్ముభవత్ప్రపన్నులన్ ॥500॥

వ. దేవా కార్యరూపంబగు చేతనాచేతనాత్మకప్రపంచంబునకుఁగారణుం
డవైన నీచేత సమస్తభువనంబులును సృజియింపఁబడియె నీవు
సర్వభూతాత్మభావవిదుండవు లోకనాథశిఖామణిభూతుండవు
విజ్ఞానవీర్యుండవవిద్యంజేసి యిట్టి స్రష్టరూపంబునొందితి గృహీతర
జోగుణుండవు నీ యందుఁబ్రపంచంబు లీనంబై యుండు సుపక్వ
యోగంబునొంది నిష్కాములై ధ్యానంబున నిన్నరయుచు నిర్జిత
శ్వాసేంద్రియాత్ములై భవత్ప్రసాదంబు వడసిన వారలకుంబరాభ
వంబులెక్కడివి ఎవ్వని వాగ్జాలంబుచేఁబాశబద్ధంబులైన పశువు
ల చందంబున నిఖిలజీవులు వర్తింతురట్టి నీకు నమస్కరించెద
ము అహోరాత్రవిభాగాభావంబున లుప్తకర్మంబులగు లోకంబులకు
సేమంబుగావింపుము శరణాగతులమైన మమ్మునతిశయకరు
ణారసపరిపూర్ణంబులగు కటాక్షంబులనీక్షించి రక్షింపుము కశ్యప
వీర్యంబు దితిగర్భంబుననుండి సకలదిగ్వలయంబునాక్రమించి దా
రువందు వహ్ని చందంబున లీనంబై ప్రవృద్ధంబగుచున్నది అని
విన్నవించిన బృందారక సందోహంబులకునానందంబుగందళింప
నరవిందనందనుండిట్లనియె ॥501॥

26 సనకాదులవైకుంఠగమనంబు

క. గీర్వాణులార యుష్మ
త్పూర్వజులాత్మీయసుతులు పుణ్యులు విచర
న్నిర్వాణులు సనకాదులు
సర్వంకషశేముషీవిచక్షణులెందున్ ॥502॥

క. వారలు నిస్స్పృహులగుచున
వారణభువనంబులెల్ల వడిఁగ్రుమ్మరుచున్
ధీరులొకనాఁడు భక్తిన్
శ్రీరమణీశ్వరపదాబ్జసేవానిరతిన్ ॥503॥

చ. చనిచని కాంచిరంత బుధసత్తములంచితనిత్యదివ్యశో

భనవిభవాభిరామము(బ్రపన్నజనస్తవనీయనామమున్
జననవిరామమున్ సుజనసన్నుతభూమము భక్తలోకపా
లన గుణధామముంబురలలామము(జారువికుంఠధామమమున్ ||504||

ఉ. ఆ మహనీయపట్టణమునందు వసించెడువారలాత్మ(ని
ష్కామఫలంబె సత్ఫలముగా(దలపోసి ముముక్షుధర్ములై
శ్రీమహిళాధిపాంఘ్రిసరసీరుహపూజలొనర్చుచున్ మహో
ద్ధామ(దదీయరూపముల(దాల్చి సుఖించుచునుందురెప్పుడున్ ||505||

చ. విగతరజస్తమోగుణు(డు విశ్రుతచారుయశుండు శుద్ధస
త్త్వగుణు(డజుండనాదిభగవంతు(డనంతు(డనంతశక్తియున్
నిగమచయాంతవేద్యు(డు వినిశ్చలనిర్మలధర్మమూర్తియు
న్నగు హరిపేర(బెంపెస(గునన్నగరోపవనమ్ములిమ్ములన్ ||506||

వ. మఱియు(గైవల్యంబు మూర్తీభవించిన తెఱంగునంబొలుపారుచు
నైశ్శ్రేయసనామంబుననభిరామంబై సతతంబును సకలర్తుధర్మం
బులుగలిగి యర్థిజనంబుల మనంబుల ఘనంబులుగనీరికలెత్తిన
కోరికలు సారికలుగొననొసంగుచునితరతరురహితంబులునుగామ
దోహనసహితంబులునుబుష్పఫలభరితంబులునునై తనర్చు సంతా
నవనసంతానంబులును సమంచితసౌభాగ్యసంపదభిశోభిత వా
సంతికాకుసుమవిసరపరిమళమిళితగళితమకరందలలితామోద
ముదితహృదయులై యఖండ తేజోనిధియగు పుండరీకాక్షుచరి
త్రంబులుగ్గడింపలేక ఖండితజ్ఞానులయ్యును నిరతిశయవిషయ
సుఖానుభవకారణంబగుటనిందిరాసుందరీరమణచరణసేవావిరమ
ణకారియై యున్నదని తలంచి తద్గంధప్రాపకగంధవహునిందిర
స్కరించి నారాయణభజనపరాయణులై చరియించు సుందరీయు
క్తులైన వైమానికులును వైమానిక మానసోత్సేకంబుగంబారావత
హంస సారస శుక పిక చాతక తిత్తిరి మయూరరథాంగముఖ్య
విహంగకోలాహలవిరామంబుగానరవిందనయనకథాగానంబుల
నూనంబుగా మొరయు మదవదిందిందిరసందోహకలితపుష్పవల్లీ
మతల్లికలుసునకుంఠితచరిత్రుండైన వికుంఠనిలయుని కంఠంబు
నందేజరిల్లు విలసితతులసీదామంబుంగనుంగొని యీ తులసీదా
మంబు హరిమంగళగళవిలగ్నంబై యుండు సౌభాగ్యంబువడయు
టకేమితపంబుగావించెనో యని బహూకరించు చందంబునవొప్పు
చందన మందార కుందారవింద పున్నాగ నాగవకుళాశోక కురవకో
త్పల పారిజాతాది ప్రసూనమంజరులును మంజరీపుంజరంజితని
కుంజంబులయందునుత్తుంగపీనకుచభారకంపితమధ్యంబులు(గ
టితటకనకఘటితమేఖలాకలాపనినదోపలాలితనీలదుకూలశోభిత
పృథునితంబభరాలసయానహసితకలహంసమయూరగమనంబు
లునసమశరకుసుమశరవిలసితంబునపహసించునయనకమలం
బులుంగలిగిన సుందరీసందోహంబులందగిలి కందర్పకేళీవిహారం
బులనానందంబునొందక ముకుంద చరణారవిందసేవాపరిలబ్ధమర
కతవైడూర్యహేమమయవిమానారూఢులై హరిదాసులు విహరిం
చు పుణ్యప్రదేశంబులునునిందిరాసుందరి త్రైలోక్య సౌందర్యఖని
యైన మనోహరమూర్తి ధరియించి రమణీయరణితమణినూపురచ

రణారవిందయై నిజహృదయేశ్వరుండైన సర్వేశ్వరుని మందిరంబు
నంజాంచల్యదోషరాహిత్యంబుగ వర్తిపంగరకమలభ్రమణీకృతలీలాం
బుజాతయై తననీడ కాంచనస్ఫటికమయకుడ్యప్రదేశంబులంబ్రతి
ఫలింప శ్రీనికేతనుని నికేతనసమ్మార్జనకైంకర్యంబ పరమధర్మంబ
ని తెలుపు చందంబునంజూపట్టుచు నిజవనంబునందనరు సౌర
భాభిరామంబులగు తులసీదళదామంబులనాత్మనాయకుని చర
ణారవిందంబులనర్పించుచు నొసలిమ్మృగమదపుటసలున మసలు
కొని తుంపెసలాడు కురులును లలితతిలప్రసూనరుచిరాభనాసం
దనరు మోముఁదామరవిమలసలిలంబులఁబ్రతిబింబింప నిజమనో
నాయకుచేతంజుంబితంబగుటగాఁదలంచి లజ్జావనతవదనయై
యుండంజేయు ప్రవాళలతికాకులంబులైన కూలంబులుగలనడ
బావులునుగలిగి పుణ్యంబునకు శరణ్యంబును ధర్మంబునకు ని
ర్మలస్థానంబును సుకృతమూలంబునకునాలవాలంబునునయి
పొలుపొందుచుండు ॥507॥

చ. హరివిముఖాత్ములన్యవిషయాదృతచిత్తులుఁబాపకర్ములు
న్నిరయనిపాతహేతువును నింద్యచరిత్రమునైన దుష్కథా
నిరతిఁజరించువారలును నేరరు పొందఁగనిందిరామనో
హరచరణారవిందభజనాత్మకులుండెడుగొందినారయన్ ॥508॥

వ. వెండియు ॥509॥

చ. హరిఁబరమేశుఁగేశవుననంతు భజింపఁగ ధర్మతత్త్వధీ
పరిణతసాధనంబగు స్వభావముఁదాల్చిన యట్టి మర్త్యులా
సరసిజనేత్రుమాయను భృశంబుగ మోహితులై తదంఘ్రిపం
కరుహములర్థిమైఁగొలువఁగానమిఁబొందరు తత్పదంబునన్ ॥510॥

చ. మఱియు సరోరుహోదరుని మంగళదివ్యకథానులాప ని
ర్భరపరితోషబాష్పకణబంధురచారుకపోలగద్గద
స్వరపులకాంకితాంగులగువారలు నిస్పృహచిత్తులత్యహం
కరణవిదూరులుందురు సుకర్ములుయుండెడిపుణ్యభూములన్ ॥511॥

వ. అందు ॥512॥

మ. వరవైకుంఠపురము సారసాకరము దివ్యస్వర్ణశాలాంకగో
పురహర్మ్యావృతమైన తద్భవనమంభోజంబు తన్మందిరాం
తరవిభ్రాజితభోగిగర్ణిక తదుద్యద్భోగపర్యంకమం
దిరవొందన్ వసియించు మాధవుఁడుదానేపారు భృంగాకృతిన్ ॥513॥

వ. అంత ॥514॥

మ. హరిచేఁబాలితమైన కాంచనవిమానారూఢమైనట్టి స
త్పురుషానీకముచేఁదనర్చి విభవాపూర్ణప్రభావోన్నతిం
గరమొప్పారు తదీయధామము జగత్కల్యాణమూర్తుల్ మునీ
శ్వరులర్థిన్ నిజయోగశక్తిఁబరితుష్టస్వాంతులై చెచ్చెరన్ ॥515॥

వ. డాయంజని ॥516॥

27 సనకాదుల శాపంబు

చ. మరకతరత్నతోరణసమంచితకుడ్యకవాటగేహళీ
విరచితషట్సుకక్ష్యలరవిందదళాక్షవిలోకనోత్సవా
దరమతినన్యముంగనక దాఁటి యనంతరకక్ష్య యందు ని
ర్ధఱనుదదీయపాలురనుదారసమానవయోవిశేషులన్ ॥517॥

సీ. కాంచననవరత్నకటకాంగుళీయక
హారకేయూరమంజీరధరులఁ
గమనీయసౌరభాగతమత్తమధుకర
కలితసద్వనమాలికావిరాజి
తోరస్థ్సలుల గదాయుతులను ఘనచతు
ర్భావులనున్నతోత్సాహమతుల
నారూఢరోషానలారమణితాక్షుల
భ్రూలతాకౌటిల్యఫాలతలుల
తే. వేత్రదండాభిరాముల వెలయునమ్ము
కుందశుద్ధాంతమందిరాళిందభూమి
నున్న యిద్దఱన్ సనకాదియోగివరులు
సూచుచును వృద్ధులయ్యునాసుభగమతులు ॥518॥

క. ధీరతఁబంచాబ్దముల కు
మారకులై కానఁబడుచు మనమునశంకం
గూరక చతురాత్మకులని
వారితగమనముల డాయవచ్చిన నెదురన్ ॥519॥

క. శ్రీలలనేశ్వరదర్శన
లాలసులై యేఁగు బుధలలాములనతిదు
శ్శీలతఁదద్వచనప్రతి
కూలమతింబోవకుండఁగుటిలాత్మకులై ॥520॥

క. వారించిన వారలు బ్రం
దారకులీక్షంచుచుండదారుణపటురో
షారుణితాంబకులై రొద
వారించుచు వారునచటివారును వినగన్ ॥521॥

వ. ఇట్లనిరి ॥522॥

చ. పరము ననంతు భక్తపరిపాలు సుహృత్తమునిష్ఠునీశ్వరే
శ్వరు భజియింపఁగోరి యనివారణనిందరుదేర నిచ్చలున్
భరితముదాత్ములై కొలువఁబాయక తద్భుజనాంతరాయత
త్పరమతి మాకునిప్పుడరిపడ్డ దురాత్ముల నేఁడుగంటిరే ॥523॥

వ. అని మఱియు సనకసనందనాదులు జయవిజయులంజూచి యి
ట్లనిరి మీమనంబుల స్వామిహితార్థంబై నిష్కపటవర్తనులమైన

మాబోటులఁగుహకవృత్తిగల యితరజనంబులు భగవత్సదనం
బుఁబ్రవేశింతురో యను శంకంజేసి కొందఱంబ్రవేశింపఁజేయుట
యుఁగొందఱ వారించుటయు దౌవారికస్వభావంబని వారింపదలఁ
చితిరేనిబ్రశాంతదివ్యమంగళవిగ్రహుండును గతవిగ్రహుండును
భగవంతుడును విశ్వగర్భుండునునైన యీశ్వరుండు ప్రాప్యంబు
నుబ్రాపకంబునుబ్రాప్తయునను భేదశూన్యుండుగావున మహాకా
శంబునందు ఘటపటాద్యాకాశంబులు వేఱులేక యేకంబైతోఁచు
చందంబున విద్వాసులగువారమ్మహాత్ముని సకలాత్మభేదరహితు
నింగాఁబొడగందురు అదియునుంగాక లోకంబునందు రాజులు సా
పరాధులైన కింకరజనంబులనాజ్ఞాపించు చందంబుననీశ్వరుండు
దండించునో యనుభయంబునంజేసి వారించితిమని తలంచితిరేని
భూసురవేషధారులమైన మాకును వైకుంఠనాయకుండైన సర్వేశ్వ
రునకునుభేదంబు లేకుండుటంజేసి శంకసేయంబనిలేదు ఇట్లగు
ట యెఱింగి మందబుద్ధులరై మమ్మువారించిన యనుచితకర్ముల
గు మీరలు మదీయశాపార్హులగుదురుగావున భూలోకంబునంగా
మ క్రోధ లోభంబులను శత్రువులు బాధింపంబుట్టుండని పలికిన ॥524॥

క. వారలు విని తమమనములు
భూరిస్ఫుటచండకాండపూగంబులచే
వారింపరాని భూసుర
దారుణవాక్యములకులికి తల్లడపడుచున్ ॥525॥

క. పరితాపంబునుబొందుచు
సరసిజలోచనునిభటులు సనకాదిమునీ
శ్వరులపదాంబుజములకుం
గరమర్థిన్ మ్రొక్కి నిటలఘటితాంజలులై ॥526॥

వ. ఇట్లనిరి ॥527॥

మ. వరయోగీశ్వరులార మమ్ము మదినొవ్వన్ మీరలిట్లన్న ని
ష్ఠురవాక్యంబులకింక మామనములన్ శోకింపగా రాదు స
త్పురుషశ్రేణిఁబరాభవించిన వృథాభూతాత్ములన్ మమ్ము మా
దురితంబింతకుఁదెచ్చె మీఁద శుభముందూకొందుమేమారయన్ ॥528॥

వ. అదియెట్లంటిరేని ॥529॥

ఉ. మీకరుణావలోకనసమేతులఁగా మముఁజేయుఁజిత్తముల్
దూకొనెనేని మాచనువుఁద్రోయక యీఁదగుఁగామ లోభముల్
కైకొని పుట్టుచోట నవకంజదళాక్షుని నామవిస్మృతిం
బైకొనకుండ దాననె శుభంబగు మీఁది మదీయజన్మముల్ ॥530॥

వ. అనుసమయంబున ॥531॥

28 శ్రీహరిదర్శనంబు

మ. హరి సర్వేశుఁడనంతుఁడాకలకలంబాలించి పద్మాలయా

సరసాలాపవినోదసౌఖ్యముల్ చాలించి శుద్ధాంతమం
దిరమాణిక్యసుగేహళుల్ గడచి యేతెంచెంబ్రపన్నార్తిసం
హరుఁడై నిత్యవిభూతిశోభనకరుండై మానితాకారుఁడై ॥532॥

వ. మఱియును ॥533॥

చ. శరనిధికన్యకామణియు సంభ్రమమొప్పఁగఁదోడరా మనో
హరనిజలీలమైఁబరమహంసమునీశ్వరవంద్యపాదపం
కరుహములన్ వినూత్నమణికాంచననూపురమంజుఘోషముల్
వరుసఁజెలంగనార్యజనవంద్యుఁడు యోగిజనైకసేవ్యుఁడై ॥534॥

చ. కరమణిహేమకంకణనికాయఝణంకృతులుల్లసిల్లన
చ్చరలిడు హంసపక్షసితచామరగంధవహోచ్చలత్సుధా
కరరుచిరాతపత్రసుభగప్రవిలంబితహారవల్లరీ
సరసగళత్తుషారకణజాలవిరాజితమంగళాంగుడై ॥535॥

వ. మఱియును ॥536॥

సీ. నిఖిలమునీంద్రవర్ణితసస్మితప్రస
న్నాననాంబుజముచేనలరువాఁడు
విశ్రుతస్నేహార్ద్రవీక్షణనిజభక్త
జనగుహాశయుఁడనఁదనరువాఁడు
మానితశ్యామాయమానవక్షముననం
చితవైజయంతి రాజిల్లువాఁడు
నతజనావనకృపామృత తరంగితములై
భాసిల్లు లోచనాబ్జములవాఁడు
తే. నఖిలయోగీంద్రజనసేవ్యుఁడైనవాఁడు
సాధుజనముల రక్షింపఁజాలువాడు
భువనచూడావిభూషయై భూరిమహిమ
మించు వైకుంఠపురము భూషించువాఁడు ॥537॥

సీ. కటివిరాజితపీతకౌశేయశాటితో
వితతకాంచీగుణద్యుతినటింప
నాలంబికంఠహారావళీప్రభలతోఁ
గౌస్తుభరోచులుగ్రందుకొనఁగ
నిజకాంతిజితతటిద్విభ్రాజకర్ణకుండల
రుచులు గండద్యుతుల్ ప్రోదిసేయ
మహనీయనవరత్నమయకిరీటప్రభా
నిచయంబు దిక్కులనిండఁబర్వ
తే. వైనతేయాంసవిన్యస్తవామహస్త
కలితకేయూరవలయకంకణములొప్ప
నన్యకరతలభ్రమణీకృతానుమోద
సుందరాకారలీలారవిందమమర ॥538॥

వ. మఱియుఁజరణారవిందమంజుకింజల్కపుంజప్రభారంజితతులసీ

మరందబంధురగంధానుబంధసుగంధిగంధవహాస్వాదకలితసేవాత
త్పరులై చనుదెంచు యోగీంద్రులకు మానసానందకారియు బహిః
కరణాంతఃకరణపరితోషప్రకీర్ణరోమాంచరుచిదాయకంబును ప్రభా
పూర్తియుక్తంబునునగు మూర్తితోడ నిజసౌందర్యవరకళావినిర్జిత శ్రీ
రమణీసౌందర్యభాసమానుండగుచుఁబాదచారియై యఖిలవిశ్వగు
రుండైన సర్వేశ్వరుండు వేంచేసెనప్పుడు ॥539॥

చ. స్థిరశుభలీలనల్లరుగుదెంచిన యవ్విభు విద్రుమారుణా
ధర నవపల్లవస్ఫురదుదంచితకుందరుచిస్మితైకసుం
దరవదనారవిందము ముదంబునఁదప్పక చూచి యమ్మునీ
శ్వరులు నిజాత్మలందనివిసాలక వెండియుఁజూచిరిమ్ములన్ ॥540॥

చ. సునిశితభక్తిఁదన్ముఖముఁజూచిన చూడ్కులుద్రిప్పలేకయుం
గనుఁగొనిరెట్టకేలకునకల్మషభక్తవిధూతఖేదముల్
మునిజనచిత్తమోదములు ముక్తినివాసకవాటభేదముల్
వినుతవిన్నూత్ననూపురితవేదములమ్మహనీయుపాదముల్ ॥541॥

చ. కని నఖపద్మరాగమణికాంతివిభాసితపాదపద్మము
ల్మనముల యందుఁగీల్కొలిపి లబ్ధమనోరథయుక్తులై పునః
పునరభివందనంబులు విభూతిదలిర్పనొనర్చి యోగమా
ర్గనిరతచిత్తులున్ వెదకి కానఁగలేని మహానుభావునిన్ ॥542॥

క. మానసమున నిలిపిరి త
ద్ధ్యానాస్పదుఁడైనవానిఁదత్త్వజ్ఞులకుం
గాననగువాని భక్తజ
నానందకరైకమూర్తినలరినవానిన్ ॥543॥

29 సనకాదుల హరిన స్తుతి

వ. మఱియుంజక్షురింద్రియగ్రాహ్యంబగు దివ్యమంగళవిగ్రహంబు ధరి
యించి యున్న పురుషోత్తమునుదాత్తతేజోనిధింజూచి సనకాదులి
ట్లని స్తుతియించిరి ॥544॥

చ. వనజదళాక్ష భక్తజనవత్సల దేవ భవత్సుతుండు మ
జ్జనకుఁడునైన పంకరుహజాతుడు మాకు రహస్యమొప్పఁజె
ప్పిన భవదీయమంగళగభీరపరిగ్రహవిగ్రహంబుమే
మనయముఁజూడఁగంటిమి కృతార్థులమైతగమంటిమీశ్వరా ॥545॥

సీ. దేవ దుర్జనులకు భావింప హృదయసం
గతుఁడవై యుండియుఁగానఁబడవు
కడఁగి నీ దివ్యమంగళవిగ్రహంబున
జేసి సమంచితాశ్రితులనెల్లఁ
జేకొని సంప్రీతచిత్తులఁగాఁజేయు
దతిశయ కారుణ్యమతిఁదనర్చి
కమలాక్ష సర్వలోకప్రజాధిప భవ

దనుసరణాభిలాషానులాప
తే. విదితదృఢభక్తియోగప్రవీణులగుచు
నర్థిమై వీతరాగులైనట్టి యోగి
జనమనఃపంకజాత నిషణ్ణమూర్తి
వని యెఱుంగుదురయ్య నిన్నాత్మవిదులు ||546||

క. యుక్తిందలఁప భవద్వ్యతి
రిక్తములైనట్టి యితరదృఢకర్మంబుల్
ముక్తిదములయిన నీ పద
భక్తులు తత్కర్మములనుబాటింపరిలన్ ||547||

ఉ. కావునగీర్తనీయగతకల్మషమంగళతీర్థకీర్తిసు
శ్రీవిభవప్రశస్తసుచరిత్రుఁడవైన భవత్పాదాబ్జసే
వావిమలాంతరంగబుధవర్గ మనర్గళభంగిననన్యమున్
భావమునందలంచునె కృపాగుణభూషణ పాపశోషణా ||548||

చ. పరమతపోవిధూతభవపాపులమై చరియించు మాకు నేఁ
డరయ భవత్పదాశ్రితులనల్గి శపించిన భూరిదుష్కృత
స్ఫురణనసత్పథైకపరిభూతులమై నిజధర్మహానిగా
నిరయమునొందవలసె నేరమువెట్టక మమ్ముఁగావవే ||549||

చ. కరమనురక్తి షట్పదముగమ్రసుగంధమరందవాంఛచేఁ
దరమిడి శాతకంటకవృతస్ఫుటనవ్యతర ప్రసూనమం
జరులను డాయు పోల్కిని భృశంబగు విఘ్నములన్ జయించునీ
చరణసరోజముల్గొలువ సమ్మతి వచ్చితిమయ్య కేశవా ||550||

చ. అలరు భవత్పదాంబుజయుగార్పితమై పొలుపొందునట్టి
తులసి పవిత్రమైనగతిఁదోయజనాభ భవత్కథాసుధా
కలితములైన వాక్కులనకల్మషయుక్తిని విన్నఁగర్ణముల్
విలసితలీలమై భువిఁబవిత్రములై విలసిల్లు మాధవా ||551||

చ. మహితయశోవిలాసగుణమండన సర్వశరణ్య యింద్రియ
స్పృహులకుఁగానరాక యతసీకుసుమద్యుతిఁనొప్పుచున్న నీ
సహజశరీరమిప్పుడు భృశంబుగఁజూచి మదీయదృక్కులిం
దహహ కృతార్థతంబొరసెనచ్యుత మ్రొక్కెదమాదరింపవే ||552||

క. అని సనకాదులుదత్పద
వనజములకు మ్రొక్కి భక్తివశమానులై
వినిపించిన గోవిందుఁడు
మునివరులంజూచి పలికె ముదితాత్ముండై ||553||

30 బ్రహ్మణ ప్రశంస

వ. ఈ యిరువురు జయవిజయాభిధానంబులుగల మదీయద్వారపా
లకులు వీరు మిమ్ముంగైకొనక మదీయాజ్ఞాతిక్రమణులయి చేసిన
యపరాధంబునకుఁదగినదండంబుగావించితిరి అదినాకునభిమ

తంబయ్యె అదియునుంగాక భృత్యువర్గంబుసేయునపరాధంబు
స్వామిదియ కాన యీతప్పునకు మాననీయుండనైన నన్ను మ
న్నించి ప్రసన్నులగుదురుగాక యని వెండియునిట్లనియె ||554||

చ. తనువునఁబుట్టినట్టి బెడిదంబగు కుష్ఠమహాగదంబుచే
వనరి తదీయచర్మము వివర్ణతనొందినరీతి భృత్యులో
ప్పనిపనిసేసినన్ విభులు బంధురచారుయశంబుఁబేరుఁబెం
పునుజెడిపోయి దుర్యశముబొందుచునుందురు విష్టపంబులన్ ||555||

చ. అలవడ నాకు మీవలననబ్బిన తీర్థసుకీర్తనీయ స
ల్లలితవినిర్మలామృతవిలాసయశోవిభవాభిరామమై
వెలయు వికుంఠనామమపవిత్రమనశ్శ్వపచాధమాది లో
కులచెవి సోఁకఁదత్క్షణమ కోరి పవిత్రులఁజేయువారలన్ ||556||

తే. అట్టి నేను దలంప మీ యట్టి సాధు
జనులకపకారమర్థిఁజేసిన మదీయ
బాహుసములైనఁద్రుంతునుత్సాహలీల
నన్ననితరుల మీమ్రోలనెన్ననేల ||557||

క. ధరణిసురోత్తమసేవా
పరిలబ్ధంబయిన యట్టి పాతకనాశం
కర నిఖిలభువనపూత
స్ఫురితాంఘ్రిసరోజతోయములుగల నన్నున్ ||558||

క. అలఘుమతి విరక్తునిఁగాఁ
దలఁపక నిజశుభకటాక్షదామక కలితా
ఖిలసంపద్విభవశ్రీ
లలనారత్నంబురస్థలంబునుజెందెన్ ||559||

చ. క్రతులుసేయుచో శిఖిముఖంబున వేలుచునట్టి తద్ఘృత
ప్లుతచరుభక్షణన్ ముదముఁబొందదు నిస్పృహధర్మమార్గసం
గతుఁడగు భూసురోత్తము ముఖంబున వేడ్క భుజించునయ్యవి
స్త్రృతకబళంబునన్ మనము తృప్తి వహించినరీతి నిచ్చలున్ ||560||

సీ. సతతంబునప్రతిహతయోగమాయావి
భూతిచేఁబ్రఖ్యాతిఁబొందు నేను
నే మహీసురులసమిద్ధనిర్మలపాద
నలి రజోవితానములు భక్తి
హాటకనవరత్నకోటీరమునఁదాల్తు
నట్టి నాచరణాంబుజాంబువులను
దవిలి ధరించి సద్యఃపవిత్రాత్ములై
రర్థిఁజంద్రావతంసాది దేవ
తే. చయములెవ్వాఁడు బ్రాహ్మణజనులుదమకు
నపకృతుల్ సేసిరేని మాఱలుగఁడతఁడు
విప్రులను నన్నుఁగాఁగ భావించునతఁడు

ధర్మపద్ధతినా ప్రియతముఁడు వాఁడు ॥561॥

ఉ. గోవితతిన్ ధరాదివిజకోటిని నన్నును దీనవర్గమున్
వావిరి భేదబుద్ధిఁగనువారలధోగతిఁబొందనందునా
శీవిషరోషవిస్ఫురణజెంది కృతాంతభటుల్ మహోగ్రగృ
ధ్రావలివోలెఁజంచువులనంగములుద్ధతిఁజింతురెప్పుడును ॥562॥

చ. ధరణీసురోత్తముల్ బహువిధంబులఁదమ్ముఁబరాభవించినన్
దరహసితాస్యులై యతిముదంబున నిచ్చలుఁబూజసేయుచున్
సరసవచోవిలాసముల సన్నుతిసేయుచుఁదండ్రినాత్మజుల్
కరమనురక్తిఁబిల్చుగతిఁగైకొని పిల్చిన వారు నా సముల్ ॥563॥

క. వినుఁడయ్యనఘచరిత్రుల
కనయముఁబ్రియతముఁడనగుచునమ్ముడువోదున్
మును నన్ను భృగువుదన్నినఁ
గనలక పరితోషవృత్తిగైకొంటిఁగదే ॥564॥

సీ. పొలుచు నా మానసాంభోజాతభావంబు
దెలియంగలేక యుద్వృత్తులగుచుఁ
గడఁగి నా యానతిఁగడచినఁదద్దోష
ఫలము వీరలకు సంప్రాప్తమయ్యె
మునులారనా చిత్తముననున్న నీతియు
నిట్టిద భూమిపైఁబుట్టి వీర
లచిరకాలమున నా యంతికంబునకోలి
నరుదెంచునట్లుగాననుమతింప
తే. వలయునని యమ్ముకుందుడువలుకుటయును
విని మనంబున సనకాది మునివరేణ్యు
లమ్మహాత్ముని మృదులభాషామృతంబుఁ
దవిలి క్రోలియు రోషసందష్టులగుచు ॥565॥

సీ. మునివరుల్ తమచిత్తములఁదృప్తిఁబొందక
పంకజాతాక్షుఁడువలికినట్టి
పరిమితగంభీరబహుళార్థదురవగా
హములను విస్ఫురదమృతతుల్య
మాధుర్యసుగుణసమన్వితమ్ములు విని
ర్గతశబ్దదోషనికాయములును
నైన వాక్యములకునాత్మలఁబరితోష
మంది యుల్లముల నెయ్యమున మనిచె
తే. నొడయఁడిప్పుడు నందించియో తలంప
నర్థి నిందించియో మత్కృతైకదండ
మునకు సంకోచమొందియో యనుచు సంశ
యాత్ములగుచు వివేకించి యంతలోన ॥566॥

క. నలినాక్షుఁడుదమదెసఁగృప
గలిగినభావంబుఁదెలిసి కౌతుకమొలయం

బులకాంకితాంగులై యు
త్కలికన్ హర్షించి నిటలఘటితాంజలులై ॥567॥

క. భరితనిజయోగమాయా
స్ఫురణందనరారునతివిభూతియు బలముం
బరమోత్కర్షముఁగల యీ
శ్వరునకునిట్లనిరి మునులు సద్వినయమునన్ ॥568॥

తే. పొలుపు దీపింప నిత్యవిభూతినాయ
కుడవు భగవంతుడవునఘుడవు నీవు
మత్కృతంబిష్టు నీకభిమతంమటంటి
వీశ భవదీయచారిత్రమెఱుఁగఁదరమె ॥569॥

ఉ. దేవగణాళికెల్లఁ పరదేవతలై తనరారునట్టి వి
ప్రావలికాత్మనాయకుఁడవైపెనుపొందిన నీకు నీధరా
దేవతలెల్లనెన్ననధిదేవతలైరఁట యెట్టిచోద్యమో
దేవ సమస్తపావన సుధీజనతావన విశ్వభావనా ॥570॥

చ. కమలదళాక్షా నీవలనగల్గిన ధర్మముదావకావతా
రముల సురక్షితంబగుఁదిరంబగునీశ్వర నిర్వికారత
త్వమునఁదనర్చు నిన్నరయఁదత్ఫలరూపముఁదత్ప్రధానగో
ప్యమునని పల్కుచుందురు కృపామయలోచన పాపమోచన ॥571॥

చ. మహిఁదలపోయనెవ్వని సమగ్రపరిగ్రహమున్ లభింప ని
స్పృహమతులై మునీశ్వరులు మృత్యుభయంబునఁబాతురట్టి స
న్మహితవివేకశాలి గుణమండన నీకిలనన్యసత్పరి
గ్రహమది యెట్టిచోద్యము జగత్పరిపాలననిత్యఖేలనా ॥572॥

సీ. సతతంబునర్థార్థిజనశిరోలంకార
పదరేణువులుగల పద్మనేడు
జలజకింజల్కనిష్యందమరందలో
భాగతభ్రమరనాయకునిపగిది
ధన్యజనార్పితోదంచితతులసికా
దామంబునకు నిజధామమగుచు
భాసిల్లు భవదీయపాదారవిందముల్
విలసితభక్తి సేవించుచుండి
తే. కమలనయనకృపావనలోకనములొలయ
నర్థిఁబొడసూపుభాగవతానురక్తిఁ
జేసి భవదీయమహిమంబు చిత్రమరయ
చిరశుభాకార యిందిరాచిత్తచోర ॥573॥

మ. చిరభాగ్యోదయ దేవదేవ లలితశ్రీవత్సలక్ష్మాంగ యీ
వరవిప్రానుపదైకపుణ్యరజమేవర్ణింప నీ మేనికా
భరణంబంటివి సర్వలోకులకు విప్రశ్రేణిమాహాత్మ్యమీ
వెఱుగంజెప్పుటకై ధరించితిగదా యెన్నంబవిత్రాకృతిన్ ॥574॥

వ. అదియునుంగాక ||575||

సీ. ధర్మమూర్తివి జగత్కర్తవునగు నీవు
ప్రోవంగఁదగువారిఁబ్రోవవేని
నవిరాళవేదోక్తమగు ధర్మమార్గమ
సన్మార్గమగుఁగాన సత్త్వగుణవి
శిష్టుండవగుచునీజీవసంఘమునేమ
మరసి రక్షింతు నీదైన శక్తి
చేతను ధర్మఘాతుల దండించు
నీకు సంచితమైన నిగమధర్మ
తే. మార్గనాశకవిధములు మదికినింపు
గావు విప్రుల యందు సత్కరుణ మెఱసి
ఘనతఁబలికిన వినయవాక్యములు నీకు
యుక్తమగుచుండు సతతంబు భక్తవరద ||576||

వ. అట్లయినఁబరులయెడ వినయంబులువలికినబ్రాభవహానియగు
నని తలంచితివేని ||577||

తే. విశ్వమునకెల్లఁగర్తవు విశ్వనిధివి
విశ్వసంరక్షకుడవై వెలయు నీకుఁ
గడగిఁబ్రాభవహాని యెక్కడిదిదలంప
వినయములు నీకు లీలలై వెలయుఁగాన ||578||

తే. మునులమగు మమ్మునతిమోదమునను నీవు
సత్కరించుటలెల్ల సజ్జనపరిగ్ర
హార్థమై యుండుఁగాదె మహాత్మా యొకటి
విన్నవించెదమీ జయవిజయులకును ||579||

తే. అలిగి యేము శపించితిమంతకంటె
బెడిదమగునాజ్ఞసేయనభీష్టమేని
జేయుమదికాక సమధికశ్రీదనర్పఁ
జేసి రక్షించెదేని రక్షింపుమీశ ||580||

వ. అట్లయినమాకుంబ్రియంబగుంగావుననపరాధులునతి నిర్మ
లాంతఃకరణులునైన వీరలకునన్నృతంబులు పలికితిమేని మమ్మ
యినంజిత్తంబుకొలదినాజ్ఞాపింపుమని కరకమలంబులు మొగిచి
కృతాంజలులైయున్న మునులంగరుణార్ద్రదృష్టిం గనుంగొని ||581||

క. అనఘుఁడు భగవంతుండి
ట్లనియెన్ మునులార వీరలలరన్ భువికిం
జని యచటనసురయోనిన్
జనియింతురు లోభమోహసంగతులగుచున్ ||582||

క. దేవజనావళికుపహతిఁ
గావించుచు నిఖిలభువనకంటకవృత్తిన్
జీవించుచునాయెడ సం

భావితవైరానుబంధభావులునగుచున్ ||583||

క. ఆహవముఖమున ననునతి
సాహసముననెదిరిపోరి చక్రనిశితధా
రాహతిఁదెగివచ్చెదరు
త్సాహమెలర్పంగ నాదుసన్నిధికంతన్ ||584||

వ. అదియునుంగాక ||585||

క. నను వైరంబుననైనను
మనమునఁదలఁచుటను నా సమక్షమున మదా
ననమీక్షించుచు నీల్గుట
ననఘాత్ములై వసింతురస్మత్పదవిన్ ||586||

క. వినుఁడిలమీదఁనింకెన్నఁటి
కినిబుట్టువులేదు వీరికిని మీరలు ప
ల్కినయట్ల నాదు చిత్తము
ననుదలంతుంగాన మీ మనంబులనింకన్ ||587||

ఉ. దీనికిఁజింతఁదక్కుఁడు సుధీజనపుంగవులన్నఁబ్రీతులై
యానలినాసనాత్మజులనంతునిభావముదామెఱింగి పెం
పూనినవేడ్కఁదేలి తెలివొందిన చిత్తములన్ నుతించిరం
భోనిధిశాయినార్తజనపోషణుఁబాపశోషణున్ ||588||

వ. మఱియును ||589||

ఉ. ఆ సనకాదులంతఁబులకాంకురముల్ ననలొత్త బాష్పధా
రాసుభగాక్షులై మునిశరణ్యవరేణ్యునగణ్యు దేవతా
గ్రేసరు దివ్యమంగళశరీరముఁజారుతదీయధామమున్
భాసురలీలఁజూచి నవపద్మదళాక్షునకున్ వినమ్రులై ||590||

క. తమపలికిన భాషణములు
కమలోదరుభాషణములుగాదలఁచుచు నె
య్యమునన్ వైష్ణవలక్ష్మిం
బ్రమదంబునఁబ్రస్తుతించి పరమేశ్వరుచేన్ ||591||

క. ఆమంత్రితులై తగ నిజ
ధామములకుఁజనిరి వారుదడయక లక్ష్మీ
కాముడు జయవిజయులనభి
రామంబుగఁజూచి పలికె రయమొప్పారన్ ||592||

క. మీ రసురయోని యందని
వారితులై జననమందవలసెను నే దు
ర్వార బలాఢ్యుడనయ్యును
వారింపగనోప విప్రవచనములెందున్ ||593||

క. అదిగాన దనుజయోనిం
బదపడి జనియించి మద్విపక్షులరై మీ
మదినెప్పుడు నన్నె తలంచుచు
వదలక నా చేతఁజచ్చి వచ్చెదరిటకున్ ||594||

ఉ. పొందని యానతిచ్చి హరి ఫుల్లసరోరుహపత్రనేత్రుఁడా
ఖండలముఖ్యదిగ్వరనికాయకిరీటలసన్మణిప్రభా
మండిత పాదపీఠుఁడు రమారమణీమణితోడనేగుదే
నిండినవేడ్కనేఁగె నిజనిర్మలపుణ్యనివాసభూమికిన్ ||595||

వ. అంత ||596||

క. నిజతేజోహానిగ జయ
విజయులు ధరఁగూలిరపుడు విహ్వాలులగుచుం
ద్రిజగముల సురవిమాన
వ్రజముల హాహారవంబుగ్రందుగఁజెలగన్ ||597||

క. వారలె యా దితిగర్భా
గారంబుననున్నవారుగడగి తదీయో
దారఘనతేజమిపుడని
వారణమీతేజమెల్ల వమ్ముగఁజేసెన్ ||598||

ఉ. ఇంతకు మూలమాహరి రమేశ్వరుఁడర్థినొనర్చు కార్యముల్
వింతలె సర్వభూతభవవృద్ధివినాశనహేతుభూతుఁడా
ద్యంతవికారశూన్యుఁడు దయానిధి మీ యెడ మేలుసేయునీ
చింతదొఱంగి వేచనుఁడు చేకూఱు మీకు మనోరథార్థముల్ ||599||

క. అని వనజాసనుఁడాడిన
విని తద్వృత్తాంతమెఱిఁగి విబుధులు నాకం
బునకేఁగిరి దితి నిజనా
థునిమాటలుదలఁచి యపరితోషముతోడన్ ||600||

31 హిరణ్యకశిపహిరణ్యాక్షులజన్మ

తే. ఇంతి తన సుతుల్ సురలఁగారింతురనుచుఁ
దలచుఁచుండగనంత వత్సరశతంబు
సనఁగనటమీదఁగనియెఁగశ్యపునిదేవి
యఖిలలోకైకకంటకులైన సుతుల ||601||

వ. అయ్యవసరంబున ||602||

తే. ధరణిగంపించెఁగులపర్వతములు వడఁకె
జలధులుగలంగెఁదారకావళులు డుల్లె
గగనమగలెను మ్రొగ్గె దిక్కరులు దిశల
మిడుఁగుఱులెగసెఁబిడుగులు పుడమిఁబడియె ||603||

సీ. హోమానలంబుల ధూమంబులడరెను
బ్రతికూలవాయువుల్ బలసి వీచెఁ
దరువులెల్లెడ విటతాటంబులై కూలె
గ్రహతారకావళికాంతి మాసె
బెరసి మొగిళ్లు నెత్తురువానగురిసెను
మెఱుఁగులు దెసల మిర్మిట్లుగొలిపె
స్వర్భానుడొగినపర్వమున భానునిఁబట్టి
గైకొని చిమ్మచీకట్లు పర్వె
తే. మొనసి కుక్కలు మొఱిఁగెను మోరలెత్తి
పగలు నక్కలు వాపోయె ఖగములార్త
రవములిచ్చెను దేవతాప్రతిమలొరగెఁ
గన్నులనునశ్రుకణములుగ్రందుకొనగ ||604||

క. మొదవులు నెత్తురుఁజీమును
బిదికెన్ గార్దభరవంబు భీషణమయ్యెన్
మదముడిగెఁగరుల కటములఁ
బొదివెఁదురంగముల వాలముల నిప్పులొగిన్ ||605||

క. గుహలు రొదలిచ్చెఁబాప
గ్రహమిత్రతఁజెంది వక్రగతులను సౌమ్య
గ్రహములు వర్తించెను దు
స్సహ తేజోదితితనూజ సంభవవేళన్ ||606||

మ. భయదప్రక్రియనట్లుదోచిన మహోత్పాదంబులీక్షించి సం
క్షయకాలంబని కాని సాధుహననోగ్రక్రూర దేవాహితో
దయ సంక్షోభముగానెఱుగంగ సమస్తప్రాణి సంఘాతము
ల్భయమందెన్ సనకాదియోగిజనముల్దక్కన్ బుధేంద్రోత్తమా ||607||

వ. అట్లావిర్భవించిన యనంతరంబ ||608||

మ. కులశైలాభశరీరముల్ తనర రక్షోనాథులత్యుగ్రదో
ర్బలమొప్పంబదఘట్టనన్ ధర చలింపన్ రత్నకేయూరకుం
డలకాంచీకటకాంగుళీయకకిరీటస్వర్ణమంజీర ని
ర్మలకాంతుల్ దులగింపనాత్మరుచిచే మందీకృతార్కాంశులై ||609||

వ. ఉన్నసమయంబునంగశ్యపుండు నిజతనూభవులఁజూడందలంచి
దితిమందిరంబునకుంజనుదెంచి సుతులంగనుంగొని వారలకు
నామకరణంబుసేయందలంచి ||610||

చ. దితిజఠరంబునందుఁదనతేజము మున్నిడినట్టి పుత్రు న
ద్భుతచరితున్ హిరణ్యకశిపుండనుపేరఁబ్రసూతివేళ నా
దితి మునుగన్నపట్టి రవితేజునిఁగాంచనలోచనుండు నా
హితమతిఁబేరువెట్టి చనియెన్ నిజనిర్మలపుణ్యభూమికిన్ ||611||

32 హిరణ్యాక్షుని దిగ్విజయము

వ. అయ్యవసరంబుననతుల తేజోవిరాజితుండైన హిరణ్యాకశిపుండు
హిరణ్యగర్భవరదానగర్వంబునను దుర్వార పరిపంథిగర్వనిర్వాప
ణాఖర్వభుజావిజృంభణంబునను నిఖిలలోకపాలాదుల జయించి
స్వవశంబొనర్చి సంతుష్టాంతరంగుండై యెందునుందనకు మృ
త్యుభయంబు లేక నిర్భయుండై సుఖంబుండెఁదత్సోదరుండైన
హిరణ్యాక్షుండు ప్రతిదినంబుఁజండవేదండశుండాదండమండితభు
జాదండంబున గదాదండంబు ధరియించి తన్ను నెదిరి కదనంబు
సేయంజాలిన యరివీరునింగానక భూలోకంబెల్లఁగ్రుమ్మరి దివం
బునకు దాడివెట్టి యందు సమరవిముఖులయిన బర్హిర్ముఖులం
గనుంగొని వనజాసనవరప్రదానంబుఁజింతించి హితులుసెలంగన
హితులుగలంగ మహితవైజయంతికాదామంబభిరామంబై వెలుం
గంజరణంబుల మణినూపురంబులుమొరయ నిజదేహద్యుతి
దిక్కులంబిక్కటిల్లంజనుదెంచువానింగని భీతచిత్తులయి దేవతా
గణం బులు గరుడునింగని పఱచునురగంబులుంబోలె నిజనివా
సంబు లర్కనివాసంబులుగాంచనావాసంబులుంగానొనర్చి యె
క్కడికేనింజనిన ||612||

ఉ. శౌర్యమువోవఁదట్టి నిజసాధనముల్ దిగనాడి విక్రమౌ
దార్యపరాక్రమముదప్పఁగ భీతిలి పాఱిరక్కటా
కార్యముఁదప్పి నాకులనిగైకొని యార్చి సుమేరుపర్వత
స్థైర్యుఁడు వార్ధిఁజొచ్చెనతిదర్పిత భూరిభుజావిజృంభియై ||613||

వ. ఇట్లుసొచ్చిన ||614||

క. వరుణుని బలములు దనుజే
శ్వరుతేజముఁదేఱిచూడజాలక శౌర్య
స్ఫురణముసెడి యెందేనిని
బఱచెందజ్జలధిమధ్యభాగమునందున్ ||615||

క. అమరారి విపులనిశ్శ్వా
సములంబ్రభవించినట్టి జలనిధి కల్లో
లములను విపులగధాదం
డంబునంబోనడచెనతిదృఢంబగు శక్తిన్ ||616||

చ. మఱియునునమ్మహాజలధి మధ్యమునన్ సురవైరి పెక్కు వ
త్సరములుగ్రీడసల్పి రిపుసైన్య విదారణ శౌర్యఖేలనా
పరతఁజరించి యవ్వరుణపాలితమైన లసద్విభావరీ
పురమునకేఁగి యందుఁబరిపూర్ణతనున్న పయోధినాథునిన్ ||617||

వ. మఱియును ||618||

సీ. యాదోగణాధీశుఁడగుచుఁబాతాళభు
వనపరిపాలుఁడై తనరుచున్న
వరుణునిఁగనుగొని పరిహసితోక్తుల
నిట్లను విశ్వమందెన్నఁగలుగు

సకలలోకైకపాలకులలోనతిబలా
ధికుఁడని జగము నుతింపఁదగిన
శూరుండవిపుడు నీ పౌరుషమొప్పంగఁ
గదనరంగమున నన్నెదిరి చూడు
తే. నీ భుజావిక్రమంబునుబ్రాభవంబు
నడంతునని పల్కుటయు విని యబ్ధివిభుఁడు
పగతుజయమును వృద్ధియు బలమునాత్మ
బలముదలపోసి దనుజుతోబవరమునకు ॥619॥

క. సమసయముగాదని తన చి
త్తమునంగల రోషవహ్నిఁదాలిమి యను తో
యములందగనార్చుచునుప
శమితోక్తులఁబలికె దనుజసత్తముతోడన్ ॥620॥

చ. మనమున శాంతిఁబూని నియమంబున సంగరముజ్జగించి యే
ననయమునున్నవాఁడనిపుడాహవకేళిఁజరింపరాదు నీ
ఘనభుజవిక్రమస్ఫురితగాఢవిజృంభణమున్ జయింపఁజా
లిన ప్రతివీరులెవ్వారును లేరు ముకుందుడుదక్కనెక్కడన్ ॥621॥

చ. గొనకొని యమ్మహాత్ముండు వికుంఠపురంబుననున్నవాడు దా
ననిమొనఁబెక్కుమాఱులభియాతులనోలి జయించి శక్తి పెం
పున సడిసన్నవీరుడని భూజనకోటి నుతించునందు వే
చనుమతడిచ్చు నీకు నని సర్వముదీఱెడునంతమీదఁటన్ ॥622॥

ఉ. నిందకునోర్చి యాజిమొన నిల్వఁగనోపక వీఁగిపాఱు నీ
పందల వెంటఁబడ్డ మగపంతంమె సర్వశరణ్యుఁడైన గో
విందుఁడు దీర్చు నీపని వివేకహీన చనంగనోపుదే
నందులకేఁగుమాతఁడమరారులఁబోరజయించు నిచ్చలున్ ॥623॥

వ. అదియునుంగాక ॥624॥

క. పురుషాకృతిఁబ్రతియుగమునఁ
బురుషోత్తముఁడవతరించి భూరిభుజావి
స్ఫురణన్ దుష్టనిశాటుల
హరియించుచునుండు మునిగణార్చితపదుఁడై ॥625॥

ఉ. కావుననావిభుందొడరి కయ్యము దయ్యమెఱుంగఁజేసి ర
క్షోవర నీ భుజాబలము సొంపఱి మేదినిఁగూలి సారమే
యావళికాశ్రయంబగుదువచ్చుటికిప్పుడ యేఁగుదేని నీ
చేవయు లావునేర్పడునుజెప్పఁగనేటికి మీఁదికార్యముల్ ॥626॥

చ. అని వరుణుండువల్కిన దురాగ్రహమెత్తి హిరణ్యలోచనుం
డనయము మానసంబున భయంబొకయించుక లేక సంగరా
వనినెదిరింతు నేఁడమరవర్ధను దుష్టవిమర్దనున్ జనా
ర్దనుననుచున్ వికుంఠనగరస్ఫుటనంచితమార్గవర్తియై ॥627॥

క. చనునవసరంబున నారద
మునివరుఁడెదురేఁగుదెంచి ముదముదలిర్పన్
దనుజేంద్ర యెందుఁబోయెద
వని యడిగిన నారదునకునతఁడిట్లనియె ||628||

చ. సరసిరుహోదరుందొడరి సంగరమేనొనరించి యిందిరా
వరునిననంతుఁద్రుంచి సురవైరికులంబులకెల్లమోదవి
స్ఫురణ ఘటింపఁజేయుటకుఁబూని వికుంఠపథానువర్తినై
యరిగెదనన్ననమ్మునికులాగ్రణి దానవనేతకిట్లనున్ ||629||

చ. గురుభుజుఁడమ్మహాత్ముఁడు వికుంఠపురంబున నేడు లేఁడు భూ
భరము వహింప నాదికిటి భావముఁదాల్చి రసాతలంబునం
దిరవుగనున్నవాఁడచటికేఁగఁగనోపుదువేనినేఁగుమం
దరయఁగగల్గు నీకునసురాంతకుతోడి రణంబవశ్యమున్ ||630||

33 హిరణ్యాక్షుని జన్మప్రకారంబు

చ. అనవుడు దానవేంద్రుఁడు హుతాశనుకైవడి మండి పద్మలో
చనునెదిరించు వేడుకలు సందడిగొల్పననల్పతేజుఁడై
ఘనగదఁగేలఁబూని త్రిజగద్భయదాకృతిఁదాల్చి వ్రేల్మిడిం
జనియె రసాతలంబునకుఁజండభుజాబలమేర్పడన్ ||631||

వ. చని జలమధ్యంబున ||632||

క. దివిజారి యెదురఁదగఁగనె
సవిరళదంష్ట్రాభిరామునమరలలాముం
గువలయభరణోద్ధామున్
సవనమయస్తబ్ధరోము జలదశ్యామున్ ||633||

వ. అయ్యవసరంబున సూకరాకారుండైన హరియు ||634||

క. వనజరుచిసన్నిభములగు
తన లోచనయుగళదీప్తిదనరఁదదాలో
కనముల దనుజాధీశుని
తనుకాంతి హరింపఁజేసెఁదత్క్షణమాత్రన్ ||635||

వ. మఱియునయ్యాదివరాహంబవార్యశౌర్యంబున మాఱులేని విహారం
బునజరియించునట్టియెడ ||636||

సీ. తుదమొదళ్ళకుఁజిక్కిదునిసిపాఱఁగ మోరఁ
గులశైలములఁజిమ్ముఁగొంతదడవు
బ్రహ్మాండభాండంబు పగిలి చిల్లులువోవఁ
గొమ్ములఁదాటించుఁగొంతదడవు
జలధులేడునుబంకసంకులంబై యింక
ఖురముల మట్టాడుఁగొంతదడవు
నుడురాజు సూర్యుఁడునొక్కమూలకుఁబోవఁ

గుఱుచవాలముద్రిప్పుఁగొంతదడవు
తే. గునియుఁగుప్పించి లంఘించుఁగొప్పరించు
నెగయు ధరఁద్రవ్వుఁబొఱియఁగానేపురేగి
దానవేంద్రుని గుండెలుదల్లడిల్లఁ
బంది మెల్లన రణపరిపంథి యగుచు ||637||

వ. మఱియును ||638||

క. కనుఁగవ నిప్పులురాలఁగ
సునిశితదంష్ట్రాగ్రయుతవసుంధరుఁడగుచున్
తనకెదురేతేరఁగ నీ
వనచరమేరీతినిపుడు వనచరమయ్యెన్ ||639||

క. అని యాశ్చర్యభయంబులు
దనమనంబునఁదొంగిలింపఁదనుజాధిపుఁడి
ట్లనియెన్ భీకరసూకర
తనువొంది చరించుదనుజదర్పావహుతోన్ ||640||

క. ఘనసూకర మూఢాత్మక
వనరుహసంభూతదత్తవరదానమునం
గనిన రసాతలగతభువి
యనయంబును నా యధీనమై వర్తించున్ ||641||

క. గొనకొని నీవీధరణిం
గొనిపోకుము విడుము కాక కొనియేఁగెదవేఁ
గొనియెద నీప్రాణముఁగై
కొనుమిదె నామాటనలముగొనవేమిటికిన్ ||642||

క. మాయావివగుచునిప్పుడు
వాయక యీ పుడమిఁజోరభావంబున నీ
వీయెడఁగొనిపోజూతువె
యాయాతభుజబలముచేత నడపకయనుచున్ ||643||

సీ. అవిరళయోగమాయాబలంబునఁజేసి
యల్పపౌరుషముననలరు నిన్ను
నర్థి సంస్థాపించి యస్మత్సుహృద్భృత్యా
కులులకెల్లను మోదమొలయఁజేయఁ
జెలువేది మద్గదాశీర్ణుఁడవగు నిన్నుఁ
గనుఁగొని దేవతాగణములెల్ల
నిర్మూలులై చాలనెఱి నశించెదరన్న
విని యజ్ఞపోత్రియై వెలయుచున్న
తే. హరి సరోజాతభవముఖామరులకెల్ల
వచ్చు దురవస్థకాత్మలోవంతనొంది
నిశితదంష్ట్రాగ్రలసితమై నెగడు ధరణి
దేవితోనొప్పెనా వాసుదేవుఁడంత ||644||

క. సురరిపు వాక్యాంకుశముల
గురుకుపితస్వాంతుడగుచుఁగొమరారె వసుం
ధరతోడ భీతినొందిన
కరణింగల కరికులేంద్రుకరణింబెలుచన్ ॥645॥

తే. నిశితసితదంతరోచులు నింగిఁబర్వఁ
గంధి వెడలి భయంకరాకారలీల
నరుగు భీషణమఖవరాహావతార
మొనరఁదాల్చిన పద్మలోచనుని వెనుక ॥646॥

క. కరివెనుకదగులు నక్రము
కరణింజని దైత్యవిభుఁడుగదిసి యిటులనున్
దురితపయోనిధితరికిన్
గిరికిన్ ఖురదళితమేరుగిరికిన్ హరికిన్ ॥647॥

క. నిందకు రోయక లజ్జం
జెందక వంచనను రణముసేసి జయంబుం
బొందెదనని తలఁచుచునిటు
పందగతింబాఱు బంటుపంతమె నీకున్ ॥648॥

వ. అని యాక్షేపించినంబుండరీకాక్షుండుగోపోద్దీపితమానసుండై ॥649॥

క. తోయములమీఁద భూమిన
నాయాసత నిల్పి దానికాధారముగాఁ
దోయజాతనాభుఁడుదనబల
మాయతమతిఁబెట్టె సురలు హర్షమువొందన్ ॥650॥

తే. కుసుమములఁవృష్టి బోరనఁగురిసెనంత
విభవమొప్పార దేవదుందుభులు మొరసెఁ
గడఁక వీతెంచె గంధర్వగానరవము
నందితములయ్యెనప్సరోనర్తనములు ॥651॥

వ. అయ్యవసరంబుననయ్యజ్ఞవరాహమూర్తిధరుండైన కమలలోచ
నుండు కనకకుండలగేయూరగ్రైవేయగటకాంగుళీయక భూషణ
రోచులు నింగిపర్వ సమరసన్నద్ధుండై ॥652॥

చ. ఘనగదఁగేలఁబూని మణికాంచననవవిచిత్రవర్మమిం
పొనరగఁదాల్చి దానవనియుక్త దురుక్త నిశాతబాణముల్
దన ఘనమర్మముల్ కలఁప దానవహంత నితాంతశౌర్యుఁడై
కనలుచువచ్చునద్దనుజుఁగన్గొని రోషవిభీషణాకృతిన్ ॥653॥

వ. ఒప్పినగుచునిట్లనియె ॥654॥

మ. వినరా యోరి యమంగళాచరణ యుద్వృత్తిన్ ననున్ నీ మది
న్ననయంబున్ వనగోచరంబగు మృగంబంచుందలంతౌర నే
నెనయన్ వన్యమృగంబయౌదు బలియై యేతెంచు నీబోటి యా

శునకశ్రేణివధింతు నేఁడని మొనన్ సోఁకొర్చి వర్తించినన్ ॥655॥

క. బలిమిగలదేని నాతోఁ
గలనను నెదిరించి పోరఁగడఁగుము నీకో
ర్కులు నేఁడు దీర్తునూరక
తలపోయ వికత్థనంబు దగదు దురాత్మా ॥656॥

చ. వినుమదిగాక సంగరవివేకవిశారదులైన యట్టి స
జ్జనములు మృత్యుపాశములఁజాలనిబద్ధులునయ్యు నీవలెన్
గొనకొని యాత్మసంస్తుతులకున్ ముదమందిరె యేల యీ విక
త్థనములు బంటుపంతములె దైత్యకులాధమ యెన్ని చూడగన్ ॥657॥

మ. ధృతిఁబాతాళమునందు నీ వనెడి సందీప్తోగ్రనిక్షేపమే
నతిదర్పంబునఁగొందుఁజూడుమిదె దేవారాతి నన్నెన్నెదొ
గతలజ్జుండన దాఁగియుండి రణముంగావింతు యుష్మద్గదా
వితతద్రావితుఁడన్న నన్నెదురుమా వేదీర్తు నీ కోరికల్ ॥658॥

ఉ. ఎన్నఁబదాతియూథములకెల్ల విభుఁడవు పోటుబంటవై
నన్ను రణోర్వి నేఁడెదిరినన్ భవదీయబలంబునాయువున్
మిన్నక కొందుఁజూడుమిదిమేరగ మేదిని వీతదైత్యమై
వన్నెకునెక్కఁజేసెదనవార్యపరాక్రమ విక్రమంబునన్ ॥659॥

చ. నను నెదురంగఁజాలిన ఘనంబగు శౌర్యము ధైర్యమున్ బలం
బునుగలవేని నిల్వు రణభూమిని నీ హితులైన వారికిం
గనుఁగవ బాష్పపూరములుగ్రమ్మఁగ మాన్పఁగనోపుదేనిఁజ
య్యనఁజనఁబొమ్ము దానవకులాధమ యూరక రజ్జులేటికిన్ ॥660॥

క. ననునిట సంస్థాపించెద
నని పలికితివంతవాఁడవౌదువు నీకున్
నెవరైన చుట్టములఁబొడ
గని రా యిదె యముని పురికిఁగాపురమరుగన్ ॥661॥

మ. అని యిబ్భంగి సరోరుహాక్షుండు హిరణ్యాక్షున్ విడంబించి ప
ల్కిన హాసోక్తులకుల్కి రోషమదసంక్షోభితచేతస్కుఁడై
కనుఁగ్రేవన్ మిడుఁగుర్లు సాలఁబొడమంగాఁగిన్కమైఁదోకఁద్రొ
క్కిన కృష్ణోరగరాజుమాడ్కిమదిలోఁగిడ్పాటు వాటిల్లఁగన్ ॥662॥

క. చలితేంద్రియుఁడై నిట్టూ
ర్పులు నిగడించుచును బొమలు ముడుపడ రోషా
కులమానసుఁడై గదఁగొని
జలజాతాక్షునకెదురు నడచె సాహసమొప్పన్ ॥663॥

వ. అత్తఱి హిరణ్యాక్షుండతిభయంకరాకారుండై ॥664॥

మ. గద సారించి మదాసురేంద్రుఁడు సమగ్రక్రోధుఁడై మాధవుం
గుదియన్ వ్రేసిన వ్రేటుగైకొనక రక్షోహంత శౌర్యోన్నతిన్

గదఁగేలన్ ధరియించి దానిఁదునుకల్ కావించినం దైత్యుఁడు
న్మదుఁడై యొండుగదన్ రమావిభుని భీమప్రక్రియన్ వ్రేసినన్ ॥665॥

చ. అది దనుఁదాకకుండ దనుజారి గదారణకోవిదక్రియా
స్పదకరలాఘవ క్రమముఁబైకొని చూపి విరోధిపేరురం
బదరఁగ వ్రేయ వాఁడు వివశాకులభావమునొంది యంతలో
మదిఁదెలివొంది వ్రేసె రిపుమానవిమర్దనునా జనార్దనున్ ॥666॥

వ. ఇట్లుదలపడి యన్యోన్యజయకాంక్షలనితరేతరతుంగతరంగ తాడి
తంబులగు దక్షిణోత్తరసముద్రంబుల రౌద్రంబునఁబరస్పర శుండా
దండఘట్టితమదాంధ గంధసింధుర యుగంబుచందంబున రోష
భీషణాటోపంబులందలపడు బెబ్బులుల గబ్బుననతిదర్పాతిరేకం
బున నెదిర్చి ఱంకెలు వైచు మదవృషభంబుల రభసంబుననస
హ్యసింహపరాక్రమంబున విక్రమించి పోరునెడ హిరణ్యాక్షుండు
సవ్యమండల భ్రమణంబునంబరివేష్టించినంబుండరీకాక్షుండుదక్షిణ
మండలభ్రమణంబునందిరిగి విపక్షవక్షంబశనిసంకాశంబగుగదా
దండంబునంబగిల్చిన వాఁడుదెప్పుఱి తెలివొంది లేచిదనుజపరిపం
థిఫాలంబు నొప్పించెనప్పుడమ్మేటి వీరులు శోణితసిక్తాంగులై
పుష్పితాశోకంబులంబురుడించుచుంబాయుచు డాయుచు వ్రేయు
చు రోయుచునొండొరుల రుధిరంబులాఘ్రాణించుచుఁదిరస్కార పరి
హాసోక్తులనిచ్చుచుఁబోరు సమయంబుననమ్మహాబలుల సమరం
బుఁజూచువేడ్కఁబద్మసంభవుండునిఖిలము నీంద్రసిద్ధసాధ్యదేవ
గణంబులతోడఁజనుదెంచి ధరిత్రీనిమిత్తంబుననసురవరునితోడం
బోరు యజ్ఞవరాహునకిట్లనియె ॥667॥

34 బ్రహ్మస్తవంబు

ఉ. అంచితదివ్యమూర్తి పరమాత్మక యీకలుషాత్ముఁడైన న
క్తంచరుఁడస్మదీయవరగర్వమునన్ భువనంబులెల్లఁగా
రించు మదించి యిట్టి విపరీతచరిత్రునిఁద్రుంపకిట్లుపే
క్షించుటగాదు వీనిబలిసేయు వసుంధరకున్ శుభంబగున్ ॥668॥

క. బాలుఁడుగరమునసుగ్ర
వ్యాళము ధరియించి యాడు వడుపున రక్షః
పాలునిఁద్రుంపక యూరక
పాలార్చుట నీతియే శుభప్రద యింకన్ ॥669॥

వ. అదియునుంగాక ॥670॥

మ. అనఘా యీ యభిజిన్ముహూర్తమున దేవారాతి మర్దింపవే
ననయంబున్ మఱి దైత్యవేళ యగు సంధ్యాకాలమేతెంచినన్
ఘనమాయాబలశాలి యైన దనుజున్ ఖండిపఁగా రాదుగా
వున నీవేళన త్రుంపు సజ్జనహితప్రోద్యోగరక్తుండవై ॥671॥

క. అని సరసిజగఁర్భుడు ప

ల్కినవచనములర్థివిని నిలింపులు గుంపుల్
కొనిచూడ సస్మితానన
వనజమువెలువొందనసురవరుకభిముఖుండై ||672||

తే. పుండరీకాక్షుఁడయ్యును భూరిరోష
నిరతిఁదరుణారుణాంభోజనేత్రుఁడగుచు
ఘనగదాదండమెత్తి రాక్షసుని హనువు
నుగ్రగతి మొత్తె వాఁడునుసోపరించె ||673||

క. పరువడి దితిసుతుఁడతిభీ
కరగదఁజేబూని చిత్రగతులనుబద్మో
దరుఁడాసి చేతిగద సా
గరమునఁబడ నడిచె బాహుగర్వమెలర్పన్ ||674||

వ. అంత ||675||

తే. హరి నిరాయుధుఁడైన సురారి సమర
ధర్మమాత్మనుదలఁచి యుద్ధంబుఁదక్కి
నిలిచి చూచుచునుండెను నింగినమర
వరులహాహారవంబులభరితమయ్యె ||676||

క. సరసిజనేత్రుఁడుదనుజే
శ్వరు సంగరధర్మమునకు సమధికశౌర్య
స్ఫురణకుఁదనచిత్తంబున
గరమాశ్చర్యంబునొంది కడఁకదలిర్పన్ ||677||

మ. కుతలోద్ధర్త మనంబునందలంచె రక్షోరాడ్వ్యధార్థంబుగా
దితిసంతానకులాటవీమహితసందీప్తప్రభాశుక్రమున్
సతతోద్యజ్జయశబ్దసన్ముఖరభాస్వచ్ఛక్రమున్ సంతతా
శ్రితనిర్వక్రముఁబాలితప్రకటధాత్రీచక్రముంజక్రమున్ ||678||

వ. అదియునుంబ్రచండమార్తాండమండలప్రభాపటలచటులవిద్యోత
మానంబును పటునటజ్జ్వాలికాపాస్తసమస్తకుపితారాతిబలాఖర్వ
దుర్వారబాహాగర్వాంధకారంబును యసహ్యకహకహనినదాధరీ
కృత సాగరఘోషంబును సకలదేవతాగణజేగీయమానంబునున
నంతతేజోవిరాజితంబును నిజప్రభాపటలపూరితబ్రహ్మాండకటాహం
బునునై రయంబునంజనుదెంచి దనుజారిదక్షిణకరసరోజంబున
లంకరించిననా శుభాంగుండు రథాంగపాణియై దివంబుననమర
గణంబులు జయజయశబ్దంబులు పలుకనసురవిభునకెదురుగా
నడచిన ||679||

క. పొడగని దనుజుఁడు పెదవులు
దడుపుచుఁబొలివోని బంటుతనమున బీరం
బుడుగక భీషణగదఁగొని
యడిచెన్ మఖమయవరాహునమితోత్సాహున్ ||680||

క. త్రిదశారిదన్ను వ్రేసిన
గదఁబదమునఁబోవదన్ని కమలాక్షుఁడు పెం
పొదవగ మనమున మోదము
గదురగ లేనగవు వదనకమలముబొదువన్ ||681||

వ. ఇవ్విధంబున గదఁబోవందన్ని యసురవిభునితోనిట్లనియె ||682||

చ. ఘనగదఁగేలఁబూని భుజగర్వమెలర్పఁగ నన్ను సంగరా
వనినెదిరింతు రార యనివారణ దైత్యకులేశ్వరాధమా
యనవుడు వాఁడునుబ్బి గదనంబుజనాభుని వ్రేసె వ్రేసినన్
దనుజవిభేది పట్టికొనెఁదార్క్ష్యుఁడహీంద్రునిఁబట్టుకైవడిన్ ||683||

క. దితిజుఁడుదనబలమప్రతి
హతతేజుండగు సరోరుహాక్షుని శౌర్యో
న్నతిమీఁదబెట్టకుండుట
మతినెఱిఁగియుఁబెనఁగె దురభిమానముపేర్మిన్ ||684||

వ. అంత ||685||

సీ. కాలానలజ్వలజ్జ్వాలావిలోలక
రాళమై పెంపొందు శూలమంది
సురవైరి యజ్ఞసూకరరూపధరుఁడైన
వనజనాభునిమీఁద వైవనదియు
సద్విజోత్తముమీఁదఁజపలతగావించు
నభిచారకర్మంబునట్ల బెండు
పడి పఱితేఁగని పద్మోదరుడు దానిఁ
జక్రధారాహతిఁజండవిక్ర
తే. మమున నడమన వడిద్రుంచెనమరభర్త
మహిత దంభోళిచే గరుత్మంతుపక్ష
మతిరయంబునఁద్రుంచినగతిఁజెలంగి
సురలు మోదింపనసురులు సొంపుడింప ||686||

వ. అయ్యవసరంబుననయ్యసురుడుదనశూలంబు చక్రంబుచేత
నిహతంబగుటంగని ||687||

క. దితిజుఁడు రోషోద్ధతుఁడై
యతినిష్ఠురముష్టిఁబొడిచె హరినా లోకో
న్నతుఁడొప్పెఁగుసుమమాలా
హతి దిగ్గజరాజుఁబోలెనతిదర్పితుడై ||688||

మ. హరిమీఁదన్ దితిసంభవుండు ఘనమాయాకోట్లు పుట్టించినన్
ధరణీచక్రము భూరిపాంసుపటలధ్వాంతంబునంగప్పె భీ
కరపాషాణపురీషమూత్రఘనదుర్గంధాస్థిరక్తావళుల్
గురిసెన్ మేఘములభ్రవీథిని మహాక్షోభక్రియాలోలమై ||689||

వ. మఱియును ||690||

చ. తవిలి విముక్తకేశపరిధానములుగ్రకరాళదంతతా
లువులును రక్తలోచనములుంగల భూతపిశాచఢాకినీ
నివహములంతరిక్షమున నిల్చి నిజాయుధపాణులై మహా
రవముగ యక్షదైత్యచతురంగబలంబులఁగూడి తోచినన్ ॥691॥

వ. అంత ॥692॥

క. త్రిసవనపాదుండగునా
బిసరుహనేత్రుండు లోకభీకరమగు నా
యసురాధిపు మాయావిని
రసనకరంబైన శస్త్రరాజముఁబనిచెన్ ॥693॥

క. ఆ చక్రభానుదీప్తి ధ
రాచక్రమునందు నిండిరయమునసమ్మా
యాచక్రమునడఁగించెను
నీచక్రముఁడైన యామినీచరు నెదురన్ ॥694॥

వ. అంతనిక్కడ ॥695॥

క. దితిదనవిభువాక్యంబుల
గతిదప్పదయనుచుఁదలఁపఁగాఁజన్నుల శో
ణితధారలొలికె రక్షః
పతి యగు కనకాక్షుపతనభావముదోఁపన్ ॥696॥

వ. అయ్యవసరంబుననసురవిభుండుదనచేసిన మాయాశతంబులు
గృతఘ్నునకుంగావించిన యుపకారంబులుంబోలె హరిమీఁదఁబ
నిసేయక విఫలంబులయినంబొలివోవని బంటుతనంబునఁబుండరీ
కాక్షుఁజేరంజనుదెంచి బాహుయుగళంబు సాఁచి పూఁచి పొడచి
రక్షోవైరివక్షంబుఁబీడించిననయ్యధోక్షజుండుదప్పించుకొని తలంగి
నంజెలంగి దైత్యుండు నిష్ఠురంబగు ముష్టింబొడచిననసురాంత
కుండు మిసిమింతుడుగాక రోషభీషణాకారాంబున వాసవుండు
వృత్రాసురుందెగటార్చిన చందంబున వజ్రివజ్రసన్నిభంబగునట
చేతంగఱకుటసురకటితటంబుఁజటులగతి వ్రేసిననా హిరణ్యా క్షుం
డుదిర్ద్గిరందిరిగి యుదస్తలోచనుండై సోలి యెట్టకేలకు నెదుర
నిలువంబడెనంత ॥697॥

35 హిరణ్యాక్షవధ

క. దిటచెడి లోఁబడె దైత్యుఁడు
సటికిన్ దంష్ట్రావిభిన్న శత్రు మహోర
స్తటికిన్ ఖరఖురపుటికిం
గటితటహత కమలజాండఘటికింగిటికిన్ ॥698॥

వ. ఇట్లు లోఁబడిన ॥699॥

మ. దివినింద్రాదులు సంతసింప హరి మొత్తెంగర్ణమూలంబునం

బవిసంకాశకఠోరహస్తమున శుంభల్లీలమై దాన దా
నవలోకేశుఁడు రక్తనేత్రుఁడగుచున్దైన్యంబు వాటిల్లగా
భువిమీఁదంబడి సోలె మారుతహతోన్మూలావనీజాకృతిన్ ॥700॥

క. బుడబుడ నెత్తురుగ్రక్కుచు
వెడరూపముదాల్చి గ్రుడ్లు వెలికుఱుక నిలం
బడి పండ్లు గీటుకొనుచును
విడిచెంబ్రాణములు దైత్యవీరుండంతన్ ॥701॥

తే. పడిన దనుజేశ్వరునిఁజూచి పద్మసంభ
వాది దివిజులు వెఱగందిరాత్మలందు
నితఁడువొందుట యెట్లొకో యీయవస్థ
నని తలంచుచు మఱియునిట్లనిరి వరుస ॥702॥

మ. వరయోగీంద్రులు యోగమార్గములనెవ్వానిన్ మనోవీథి సు
స్థిరతన్ లింగశరీరభంగమునకై చింతింతురా పంకజో
దరు పాణ్యాహతిఁదన్ముఖాంబురుహమున్ దర్శించుచుంజచ్చె దు
ర్భరితోత్తంసుఁని దైత్యవల్లభుని సౌభాగ్యంబుదానెట్టిదో ॥703॥

చ. సమమతి వీరు దైత్యకులశాసనుపారిషదుల్ మునీంద్ర శా
పమున నికృష్టజన్మమునఁబైకొని పుట్టియు నేఁడు విష్ణుచే
సమయుటఁజేసి మీఁదనగు జన్మమునన్ జలజాతాక్షు నిత్య వా
సమున వసింతురెన్నటికిఁజావుబుట్టువులేవు వీరికిన్ ॥704॥

క. అని వెఱగునొంది త్రిసవన
తనువొందినయట్టి వికచతామరసాక్షు
న్ననిమిషమునియోగిజనా
వనదక్షున్ దనుజకరటివరహర్యక్షున్ ॥705॥

వ. కనుంగొని ॥706॥

36 దేవతలు శ్రీహరినినుతించుట

చ. వనజదళాక్ష యీజగతి వారల మర్మములీవెఱింగి యీ
సునఁబగబట్టునీ దివిజసూదనుఁజంపితిగాన యింక శో
భనమగునంచు హస్తములు ఫాలములంగదియించి యందఱున్
వినమితులైనుతించిరి వివేకవిశాలునిఁబుణ్యశీలునిన్ ॥707॥

వ. అంత ॥708॥

37 వరహావతార విసర్జనంబు

చ. సవనవరాహమూర్తి సురశాత్రవుఁద్రుంచిన మీఁద భారతీ
ధన ముఖ దేవతామునికదంబముదన్ను నుతించునట్టి సం
స్తవమునకాత్మలోనఁబ్రమదంబునుఁబొంది సమగ్రమంగళో
త్సవముదలిర్పనందఱఁబ్రసాదవిలోకనమొప్పఁజూచుచున్ ॥709॥

చ. అరిగె వికుంఠధామమునకమ్మహితోత్సవసూచకంబుగా
మొరసెసుపర్వదుందుభులమోఘములై ధరణీతలంబునం
గురిసెఁబ్రసూనవృష్టి శిఖికుండములెల్లెడఁదేజరిల్లె భా
స్కరశశిమండలంబులు నిజద్యుతితో వెలుగొందెనత్తఱిన్ ‖710‖

క. అని యీ పుణ్యచరిత్రము
వనరుహసంభవుఁడు త్రిదివవాసులకుంజె
ప్పిన యదిమైత్రేయుఁడు విదు
రునకెఱిఁగించిన విధంబు రూఢముగాఁగన్ ‖711‖

క. శుకయోగి పరీక్షిత్తున
కకుటిలమతినెఱుఁగఁజెప్పెనని సూతుఁడు శౌ
నక ముఖ్యులైన మునివరు
లకుఁదెలియగఁజెప్పె మఱియు లాలనమొప్పన్ ‖712‖

వ. ఇవ్విధంబున మైత్రేయుండుసెప్పినవిని విదురుండు సంతసిల్లెనని ‖713‖

క. అనఘంబగు నీ చరితము
వినినఁబఠించిన లభించు విశ్రుతకీర్తుల్
వనజోదరుపదభక్తియు
మునుకొని యిహపరసుసౌఖ్యములు జనములకున్ ‖714‖

వ. అని చెప్పి వెండియు సూతుండు మహర్షులకిట్లనియె అట్లు పరీక్షి
న్నరేంద్రుఁడు శుకయోగీంద్రుంగనుంగొని మునీంద్రా హిరణ్యాక్షవ
ధానంతరంబున వసుంధర సమస్థితింబొందినవిధంబును స్వా
యంభువమనువుఁబుట్టించిన యనంతరంబున విరించిదిర్యగ్జాతి
జంతుసృష్టినిమిత్తంబులైన మార్గంబులెన్ని సృజించె మహాభాగవ
తోత్తముండయిన విదురుండుగృష్ణునకపకారంబులుదలంచిన
పాపవర్తనులగు ధృతరాష్ట్రపుత్రులంబాసి జనకుండగు కృష్ణద్వైపా
యనునకు సముండగుచుఁదన మనోవాక్కాయకర్మంబులుగృష్ణు
నంద చేర్చి భాగవతజనోపాసకుండై పుణ్యతీర్థసేవాసమాలబ్ధయశో
విగతకల్మషుండగుచు మైత్రేయమహామునినేమి ప్రశ్నంబులడిగె
నవియెల్లందెలియనానతిమ్మనిన రాజేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం
డిట్లనియె ‖715‖

సీ. విమలాత్ముఁడైన యవ్విదురుండు మైత్రేయ
మునివరుఁజూచి యిట్లనియెఁబ్రీతిఁ
జతురాత్మ సకలప్రజాపతియైనట్టి
జలజగర్భుఁడు ప్రజాసర్గమందు
మును ప్రజాపతులనుబుట్టించి వెండియు
జిత్తమందేమి సృజింపఁదలఁచె
మును సృజించినయట్టి మునులమ్మరీచాద్యు
లబ్జజునాదేశమాత్మనిలిపి
తే. యర్థినెట్లు సృజించిరి యఖిలజగము
మెఱసి మఱి వారు భార్యాసమేతులగుచు

నేమి సృజియించిరదిగాక కామినులను
బాసి యేమి సృజించిరా భద్రయశులు ॥716॥

క. అందఱుఁదమలోనైక్యముఁ
జెందినచోనేమిదగ సృజించిరి కరుణా
కందళితహృదయ యిన్నియుఁ
బొందుగనెఱిఁగింపుమయ్య బుధనుత నాకున్ ॥717॥

38 దేవమనుష్యాదుల సృష్టి

సీ. అనిన మునీంద్రుఁడిట్లనియె జీవాదృష్ట
పరుఁడు మాయాయుక్త పురుషవరుఁడుఁ
గాలాత్మకుఁడునను కారణంబున నిర్వి
కారుఁడైనట్టి జగన్నివాసుఁ
డాది జాతక్షోభుఁడయ్యెనమ్మేటి వ
లనను గుణత్రయంబును జనించె
నా గుణత్రయమునందయ్యె మహత్తత్త్వ
మది రజోగుణహేతువైన దాని
తే. యందహంకారమొగిఁద్రిగుణాత్మమునఁ
బొడమె మఱి దానివలనఁబ్రభూతమయ్యె
బంచతన్మాత్రలందు సంభవమునొందె
భూతపంచకమీ సృష్టిహేతువగుచు ॥718॥

వ. అవియునుదమలోనఁబ్రత్యేకంబ భువననిర్మాణకర్మంబునకు
సమర్థంబులుగాక యన్నిటి సంఘాతంబునఁబాంచభౌతికంబైన
హిరణ్మయాండంబు సృజియించె అదియును జలాంతర్వర్తియై
వృద్ధిఁబొందుచుండె అంత ॥719॥

సీ. నారాయణాఖ్యనున్నతినొప్పు బ్రహ్మంబు
సాహస్రదివ్యవర్షంబులోలి
వసియించియుండెనా వాసుదేవుని నాభి
యందు సహస్రసూర్యప్రదీప్తిఁ
దనరుచు సకలజీవనికాయయుతమగు
పంకజాతంబు సంభవమునొందెఁ
బరఁగంగనందులో భగవదధిష్ఠితుం
డై స్వరాట్టగు చతురాననుండు
తే. జననమొందెనుదత్పద్మసంభవుండు
నామరూపగుణాదిసంజ్ఞాసమేతుఁ
డగుచు నిర్మాణమొనరించెనఖిలజగము
వనజజుండు నిజచ్ఛాయవలన మఱియు ॥720॥

సీ. తామిస్రమునునంధతామిస్రమునుదమ
మును మోహమును మహామోహనంబు
నను పంచమోహరూపాత్మకమైన య
విద్యఁబుట్టించి యవ్వేళఁదనకు

నది తమోమయదేహమని ధాత రోసి త
త్తనువు విసర్జించె ధాతృముక్త
దేహంబు సతత క్షుత్తృష్ణలకావాస
మును రాత్రిమయమునయ్యెనుదలంప
తే. నందులో యక్షరక్షస్సులన జనింప
వారికప్పుడు క్షుత్తృషల్ వఱలఁగొంద
ఱా చతుర్ముఖు భక్షింతుమనిరి కొంద
ఱతని రక్షింతుమని తగవాడిరంత ||721||

వ. ఇట్లు పలుకుచు భక్షింతుమనువారలయి ధాతసన్నిధికింజనిన
నతండు భయవిహ్వలుండై యేను మీ జనకుండను మీరలు మ
త్పుత్రులరు నన్ను హింసింపకుండనుచు మా మా జక్షత రక్షత
యను శబ్దంబులు పలుకందన్నిమిత్తంబున వారలకుంగ్రమంబున
యక్షరక్షోనామంబులు ప్రకటంబయ్యె వెండియుంబ్రభావిభాసితంబై
న యొక్క కాయంబు ధరించి సత్త్వగుణగరిష్ఠులుంప్రభావంతులు
నగు సుపర్వులంబ్రముఖులంగా సృజియించి తత్ప్రభామయగా
త్రవిసర్జనంబుసేసిననది యహోరూపంబై దేవతావళికినాశ్రయంబ
య్యె మఱియు జఘనంబువలననతిలోలుపులైన యసురులం
బుట్టింప వారలతికాముకులగుటంజేసి యయ్యజునింజేరి మిథున
కర్మంబపేక్షించిన విరించినగుచు నిర్లజ్జులయిన యసురులుదన
వెంటదగులంబఱచి ప్రపన్నార్తిహరుండును భక్తజనానురూపసంద
ర్శనుండునునైన నారాయణుంజేరి తత్పాదంబులకుంబ్రణమిల్లి
యిట్లనియె ||722||

క. రక్షింపుము రక్షింపుము
పేక్షింపక వినుతనిఖిలబృందారక వి
శ్వక్షేమంకర వినుమిటు
దక్షత నీ యాజ్ఞ నేనుదలనిడి వరుసన్ ||723||

తే. ఈ ప్రజాసృష్టి కల్పనంబేనొనర్ప
నందుఁబాపాత్ములైన యీ యసురులిపుడు
నను రమింపఁగ డాయవచ్చినఁగలంగి
యిటకు వచ్చితి ననుఁగావుమిద్ధచరిత ||724||

వ. అదియునుంగాక లోకంబువారలకుంగ్లేశంబులొనరింపంగ్లేశంబు
నంబొందిన వారల క్లేశంబులపనయింపను నీవ కాక యితరులుగ
లరే యని స్తుతియించినఁబద్మజు కార్పణ్యంబెఱుంగనవధరించి
వివిక్తాధ్యాత్మదర్శనుండగుచుఁగమలసంభవ భవద్ఘోరతనుత్యాగం
బుసేయుమని యానతిచ్చిననతండునట్ల చేసె అంతనదియును ||725||

సీ. నవ్యకాంచనరణన్మణినూపురారావ
విలసితపాదారవిందయుగళ
కాంచీకలాపసంకలితదుకూలవ
స్త్రస్ఫారపులిననితంబబింబ
రాజితాన్యోన్యకర్కశపీనకరికుంభ

పృథుకుచభారకంపిత వలగ్న
మదిరారసాస్వాదమదవిఘూర్ణితచారు
సితనవవికచరాజీవనయన
తే. యపరపక్షాష్టమీశశాంకాభనిటల
మదవదలికులరుచిరోపమానచికుర
లలితచంపకకుసుమవిలాసలాసనాస
హాసలీలావలోకన యబ్జపాణి ||726||

క. అనఁదగి సంధ్యారూపం
బున లలనారత్నమపుడు పుట్టిన దానిం
గనుఁగొని దానవులుపగూ
హనమొగిఁగావించి పలికిరందఱుదమలోన్ ||727||

క. ఈ సౌకుమార్యమీ వయ
సీ సౌందర్యక్రమంబునీ ధైర్యంబు
న్నీ సౌభాగ్యవిశేషము
నే సతులకుఁగలదు చూడనిది చిత్రమగున్ ||728||

చ. అని వెఱగంది యద్దనుజులందఱునిట్లనిరీ తలోదరిం
గని మనమంతనుండియునుగాముకవృత్తింజరించుచుండగా
మనయెడ దీనిచిత్తమున మక్కువలేమికినేమి హేతువో
యని బహుభంగులంబలికి యా ప్రమదాకృతియైన సంధ్యతోన్ ||729||

వ. ఇట్లనిరి ||730||

క. ఓ కదలీస్తంభోరువ
యేకులమేజాడదానవెవ్వరిసుతవి
ట్లేకాంతంబుననిచట
నేకారణమునఁజరించెదెఱిఁగింపు తగన్ ||731||

క. భవదీయచారురూప
ద్రవిణలసత్పుణ్యభూమిఁదగుమోహమునం
దవిలిన దుర్బలులను మముఁ
గవయవు పుష్పాస్త్రబాధ ఘనమయ్యెఁగదే ||732||

వ. మఱియుఁదదీయ సౌందర్యంబుగ్గడింపనలవిగాక చింతించుచు ||733||

సీ. గురుకుచభార సంకుచితావలగ్నంబు
దనరారునాకాశతలముగాఁగ
లలితపల్లవపాణితలమునఁజెన్నొందు
చెండు పతత్పతంగుండుగాఁగ
సలలితనీలపేశలపృథుధమిల్ల
బంధంబు ఘనతమఃపటలిగాఁగ
ప్రవిమలతరకాంతభావవిలోకన
జాలంబుదారకాసమితిగాఁగ
తే. గడఁగి మైపూఁత సాంధ్యరాగంబుగాఁగఁ

నంగనాకృతినొప్పు సంధ్యావధూటిఁ
గదిసి మనముల మోహంబుగడలుకొనఁగ
నసురులందఱుగూడి యిట్లనిరి మఱియు ||734||

క. వెలయఁగబద్మంబేక
స్థలముననే యొప్పుఁగాని త్వత్పదపద్మం
బిల బహుగతులననేక
స్థలములదనరారుఁగాదె తరుణాబ్జముఖీ ||735||

క. అని దనుజులుదమమనముల
ననురాగములుప్పతిల్లనందఱునా సం
ధ్యనుబట్టికొనిరి వనజా
సనుడప్పుడు హృదయమందు సంతసమందెన్ ||736||

క. సరసిజభవుఁడయ్యెడఁదన
కరమాఘ్రాణింపనపుడు గంధర్వులున
ప్సరసలుఁబుట్టిరి ధాతయుఁ
బరువడినాత్మీయతనువుఁబాసిననదియున్ ||737||

వ. చంద్రికారూపంబైనదద్గాత్రంబువిశ్వావసు పురోగములగు గంధర్వా
ప్సరోగణంబులుగైకొనిరి వెండియుంగమలగర్భుండు తంద్రోన్మాద
జృంభికానిద్రారూపంబైన శరీరంబుదాల్చి పిశాచగుహ్యకసిద్ధభూత
గణంబులంబుట్టించిన వారలు దిగంబరులు ముక్తకేశులునయినం
జూచి ధాత లోచనంబులు ముకుళించి తద్గాత్రంబు విసర్జనంబుగా
వించిననది వారలుగైకొనిరి వెండియునజుండుదన్నునన్నవంతు
నిగాఁజింతించి యదృశ్యదేహుండగుచుంబిత్రుసాధ్యగణంబులంబు
ట్టించిన వారలుదమ్ముఁబుట్టించిన యదృశ్యశరీరంబునకుగార్యంబ
గు దేవ భాగంబుగైకొనినందత్కారణంబునంబిత్రుసాధ్య గణంబుల
నుద్దేశించిశ్రాద్ధంబుల హవ్యకవ్యంబులాచరింతురు మఱియును ||738||

సీ. సజ్జనస్తుత విను చతురతఁబంకజా
సనుఁడుదిరోధానశక్తివలన
నర సిద్ధ విబుధ కిన్నరలనుబుట్టించి
తవిలి వారికిఁదిరోధాననామ
ధేయమైనట్టి యా దేహంబునిచ్చెను
వెండియు భారతీవిభుఁడుదనకుఁ
బ్రతిబింబమగు శరీరమునఁగిన్నరులఁగిం
పురుషులఁబుట్టింపఁబూని వారు
తే. ధాత్రుప్రతిబింబదేహముల్ దాల్చి వరుస
నిద్దఱిద్దఱుగలగూడి యింపులొదవ
బ్రహ్మపరమైన గీతముల్ వాడుచుండి
రంతఁబంకజసంభవుఁడాత్మలోన ||739||

క. తనసృష్టి వృద్ధిలేమికిఁ
గనలుచు శయనించి చింతఁగర చరణాదుల్

గొనకొని కదలింపఁగ రా
లినరోమములుగ్రకుండలివ్రజమయ్యెన్ ॥740॥

క. వనజజుఁడుదన్నుఁగృతకృ
త్యునిఁగా భావించి యాత్మఁదుష్టివహింపన్
మనమునఁనిఖిలజగత్పా
వనులగు మునులంద్రిలోకవరుల సృజించెన్ ॥741॥

సీ. పుట్టించి వారికిఁబురుషరూపంబైన
తన దేహంమిచ్చినఁదగిలి వారు
గనుఁగొని మున్ను పుట్టినవారిఁగూడి యా
వనజసంభవునకిట్లనిరి దేవ
యఖిలజగత్స్రష్టవైన నీ చేతఁగా
వింపంగఁబడిన యీ వితతసుకృత
మాశ్చర్యకరము యజ్ఞాదిక్రియాకాండ
మీమనుసర్గమందీడ్యమయ్యెఁ
తే. దద్ధవిర్భాగములు మాకుఁదవిలి జిహ్వా
లందునాస్వాదనములుసేయంగఁగలిగె
ననుచు మనముల హర్షంబులతిశయిల్ల
వినుతిసేసిరి భారతీవిభుని మఱియు ॥742॥

వ. వరతపోయోగవిద్యాసమాధియక్తుండగుచు ఋషివేషధరుండును హృషీకాత్ముండును నై ఋషిగణంబులంబుట్టించి సమాధియోగై శ్వర్య తపోవిధ్యావిరక్తియుక్తంబగునాత్మీయశరీరాంశంబు వారికిం గ్రమంబుననొక్కొక్కనికినిచ్చెనని మైత్రేయుండుసెప్పిన విని విదు రుండు పరమానందంబునంబొంది గోవిందచరణారవిందంబులుడెం దంబునందలంచి వెండియు మైత్రేయునింజూచి యిట్లనియె ॥743॥

సీ. వరగుణ స్వాయంభువమనువంశంబిలఁ
బరమ సమ్మతముదప్పదు తలంపఁ
గొనకొని తద్వంశమున మిథునక్రియఁ
జేసి ప్రజావృద్ధిఁజెప్పితీవు
అదియునుగాక స్వాయంభువ మనువుకుఁ
బూని ప్రియ వ్రతోత్తానపాదు
లనునందనులుగలరంటివి వారు స
ప్తద్వీపవతియైన ధాత్రినెల్ల
తే. ధర్మమార్గంబులేదియుఁదప్పకుండ
ననఘులై యెట్లు పాలించిరయ్యా వారి
చరితమెల్లను సత్కృపా నిరతబుద్ధి
నెఱుఁగ వినిపింపు నాకు మునీంద్రచంద్ర ॥744॥

వ. అదియునుగాక తన్మనుపుత్రియు యోగలక్షణసమేతయునగు దేవహూతియను కన్యకారత్నంబును స్వాయంభువుండుగర్దము నకునేవిధంబునంబెండ్లిచేసె ఆ దేవహూతియందు మహాయోగి యయిన కర్దముండు ప్రజలనేలాగునంబుట్టించె అదియునుంగాక

కర్దముండు రుచియను కన్యను దక్షప్రజాతికినిచ్చెనని చెప్పితివి
అవియన్నియుఁదెలియనానతీయవలయునని యడిగిన విదురు
నకు మైత్రేయుండిట్లనియె ॥745॥

39 కర్దమునికిహరిప్రత్యక్షంబగుట

క. విను మనఘ కృతయుగంబున
మునినాథుండయిన కర్దముఁడు ప్రజల సృజిం
పను వనజసంభవునిచే
త నియుక్తుడగుచు మది ముదము సంధిల్లన్ ॥746॥

తే. ధీరగుణుఁడు సరస్వతీతీరమందుఁ
దవిలి పదివేలదివ్యవత్సరములోలిఁ
దపముసేయుచునొకనాఁడు జపసమాధి
నుండి యేకాగ్రచిత్తుఁడై నిండు వేడ్కఁ ॥747॥

క. వరదుఁబ్రసన్ను మనోరథ
వరదానసుశీలునమరవంద్యు రమేశున్
దురితవిదూరు సుదర్శన
కరుఁబూజించిననతండు కరుణాకరుఁడై ॥748॥

వ. అంతరిక్షంబునంబ్రత్యక్షంబైన ॥749॥

సీ. తరణిసుధాకరకిరణసంమంచిత
సరసీరుహోత్పల స్రగ్విలాసు
కంకణనూపురగ్రైవేయముద్రికా
హారకుండలకిరీటాభిరాము
కమనీయసాగరకన్యకాకౌస్తుభ
మణిభూషణోద్భాసమాన వక్షు
సలలితదరహాసచంద్రికాధవళిత
చారుదర్పణవిరాజత్కపోలు
తే. శంఖచక్రగదాపద్మచారుహస్తు
నలికులాలకరుచిభాస్వదలికఫలకు
పీతకౌశేయవాసుఁగృపాతరంగి
తస్మితేక్షణుఁబంకజోదరుని హరిని ॥750॥

వ. మఱియు శబ్దబ్రహ్మశరీరవంతుండును సదాత్మకుండును జ్ఞానై
కవేద్యుండును వైనతేయాంసవిన్యస్తచరణారవిందుండునున యి
నగోవిందునిగనుంగొని సంజాతహర్ష లహరీ పరవశుండను లబ్ద
మనోరథుండునునగుచు సాష్టాంగదండప్రణామంబులాచరించి
తదనంతరంబ ॥751॥

క. ముకుళితకరకమలులుండయి
యకుటిలసద్భక్తిపరవశాత్మకుఁడగుచున్
వికచాంభోరుహలోచను

నకునిట్లనియెందదాననముఁగనుఁగొనుచున్ ॥752॥

సీ. అబ్జాక్ష సకలభూతాంతరాత్ముఁడవనఁ
దనరుచుండెడి నీదు దర్శనంబుఁ
దలకొని సుకృతసత్ఫలభరితంబులై
నట్టి యనేక జన్మానుసరణ
ప్రకటయోగక్రియాభ్యాసనిరూఢులై
నట్టి యోగీశ్వరులాత్మఁగోరి
యెంతురు యోగీశ్వరేశ్వర యే భవ
త్పాదారవింద సందర్శనంబు
తే. గంటి భవవార్ధిఁగడవంగఁగంటి మంటిఁ
గడఁగి నా లోచనంబుల కలిమి నేఁడు
తవిలి సఫలతనొందె మాధవ ముకుంద
చిరదయాకర నిత్యలక్ష్మీవిహార ॥753॥

వ. అదియునుంగాక దేవా భవదీయ మాయావిమోహితులై హత
మేధస్కులై సంసారపారావారోత్తారకంబులైన భవదీయపాదారవిం
దంబులుదుచ్ఛవృత్తికాములయి సేవించి నిరయగతులైనవారికిం
దత్కాయయోగ్యంబులగు మనోరథంబులనిత్తువు అట్టి సకాము
లైనవారిఁనిందించు నేనును గృహమేధధేనువునశేషమూలయుం
ద్రివర్గకారణయుం సమానశీలయునయిన భార్యంబరిణయంబుగా
నపేక్షించి కల్పతరుమూలసదృశంబులైన భవదీయ పాదారవిందం
బులు సేవించితి అయిననొక్క విశేషంబు గలదు విన్నవించెదనవ
ధరింపుము బ్రహ్మాత్మకుండవయిన నీదు వచస్తంతు నిబద్ధులై
లోకులు కామహతులైరఁట ఏనును వారలననుసరించినవాఁడ నై
కాలాత్మకుండవైన నీకునభిమతంబగునట్లుగాఁగర్మమయంబైన
భవదాజ్ఞాచక్రంబుననుసరించుటకుఁగాని మదీయ కామంబుకొఱ
కుఁగాదు భవదీయ మాయావినిర్మితంబునుగాలాత్మకభూరివేగ
సమాయుక్తంబుననధిమానససమేత త్రయోదశమాసాంరంబును
షష్ట్యుత్తరశతత్రయాహోరాత్రమయపర్వంబును ఋతుషట్కసమా
కలితనేమియుంజాతుర్మాస్యత్రయవిరాజితనాభియునపరిమిత
క్షణలవాదిపరికల్పిత పత్రశోభితంబునుంగాలాత్మక భూరివేగసమా
యుక్తంబునునైన కాలచక్రంబు సకల జీవనికరాయుర్గ్రసనతత్పరం
బగుంగాని కామాభిభూత జనానుగత పశుప్రాయులగు లోకుల
విడిచి భవపరితాపనివారణకారణంబయిన భవదీయచరణాతపత్ర
చ్ఛాయాసమాశ్రయులై తావకీనగుణకథన సుధాస్వాదనరుచిర
లహరీ నిరసితసకలదేహధర్ములైన భగవద్భక్తజనాయుర్హరణ
సమర్థంబుగాకుండునని వెండియు ॥754॥

మ. అనఘా యొక్కఁడవయ్యునాత్మకృతమాయాజాతసత్త్వాది శ
క్తినికాయస్థితినీ జగజ్జననవృద్ధిక్షోభహేతుప్రభా
వనిరూఢిందగుదూర్ణనాభిగతి విశ్వస్తుత్య సర్వేశ నీ
ఘనలీలామహిమార్ణవంబుఁగడవంగా వచ్చునే యేరికిన్ ॥755॥

వ. దేవ శబ్దాదివిషయసుఖకరంబగు రూపంబు విస్తరింపఁజేయుట

ల్లనస్మదనుగ్రహార్థంబుగాని నీకొఱకుంగాదాత్మీయమాయాపరి
వర్తితలోకతంత్రంబుగలిగి మదీయమనోరథసుధాప్రవర్షివైన నీకు
నమస్కరించెద ||756||

మ. అని యిబ్భంగి నుతించినన్ విని సరోజాక్షుండు మోదంబునన్
వినతానందనకంధరోపరిచరద్విభ్రాజమానాంగుఁడై
యనురాగస్మితచంద్రికాకలితశోభాలోకుఁడై యమ్మునీం
ద్రునిఁగారుణ్యమెలర్పఁజూచి పలికెన్ రోచిష్ణుఁడై ప్రేల్మిడిన్ ||757||

క. మునివర యేకోరిక నీ
మనమునఁగామించి నను సమంచిత భక్తిన్
నెనరునఁబూజించితి నీ
కనయమునా కోర్కి సఫలమయ్యెడుఁజుమ్మీ ||758||

వ. అని యానతిచ్చి ప్రజాపతిపుత్త్రుండును సమ్రాట్టునునైన స్వాయం
భువమనువు బ్రహ్మావర్తదేశంబునందు సప్తార్ణవమేఖలామండిత
మహీమండలంబుఁబరిపాలించుచున్నవాఁడు అమ్మహాత్ముండపర
దివసంబుననిందులకు శతరూపయను భార్యాసమేతుండై భర్తృ
కామ యగు కూఁతుందోడ్కొని భవదీయసన్నిధికింజనుదెంచి
నీకుననురూపవయశ్శీలసంకల్పగుణాకర యైన తన పుత్త్రింబరిణ
యంబుగావించు భవదీయమనోరథంబు సిద్ధించు ననుంజిత్తం
బున సంస్మరించుచుండునమ్మనుకన్య నిను వరించి భవద్వీర్యం
బువలననతిసౌందర్యవతులయిన కన్యలందొమ్మండ్రంగను ఆ క
న్యకానవకంబునందు మునీంద్రులు పుత్త్రోద్పాదనంబులుసేయం
గలరు నీవు మదీయ శాసనంబును ధరియించి మదర్పితాశేష
కర్ముండవగుచు నైకాంతికస్వాంతంబున భూతాభయదానదయా
చరితజ్ఞానివై నా యందు జగంబులుగలవనియు నీ యందునేఁ
గలననియునెఱింగి సేవింపుము చరమకాలంబుననునుంబొంద
గలవు భవదీయవీర్యంబువలన నేను నీ భార్యాగర్భంబుఁబ్రవేశించి
మత్కళాంశంబునఁబుత్త్రుండనై సంభవించి నీకుందత్త్వసంహితను
పన్యసింతును అని జనార్దనుండుగర్దమునకెఱింగించి యతండు
గనుగొనుచుండనంతర్హితుండై ||759||

చ. అతుల సరస్వతీసరిదుదంచిత బాలరసాలసాలశో
భితతటతుంగరంగమగు బిందుసరంబు వినిర్గమించి యం
చితగరుడాధిరోహణముసేసి తదీయగరుత్ప్రభూత బు
క్ప్రతతివిలక్షణక్రమవిరాజితనాదము వించు మోదియై ||760||

చ. అరిగె వికుంఠధామమునకంత సకామనుఁడైన కర్దముం
డరయ విమోహియై మనమునందును ముందట వచ్చు కోరికల్
పెరిగొనుచుండఁదత్క్షణమ బిందుసరంబునకేగి యిందిరా
వరుఁదలపోయుచుండె జనవంద్యుఁడు భక్తినితాంతచిత్తుఁడై ||761||

40 దేవహూతి పరిణయంబు

వ. అంత స్వాయంభువుండుగనకరథారూఢుండగుచు నిజబార్యా
సమేతుండై భర్తృవాంఛాపరయైన పుత్రికందోడ్కొనుచునిజ తనూ
జకుందగినవరునన్వేషించుచు భువనంబునంగలయంగ్రుమ్మరి
యెందునుంగానక వచ్చివచ్చి ॥762॥

ఉ. ముందటఁగాంచెనంత బుధముఖ్యుఁడు విష్ణుఁడుగర్దమున్ మహా
నందమెలర్పఁజూచి నయనంబుల రాలినబాష్పముల్ ధరన్
బిందువులై వెసందొరఁగిపేర్చి సరస్వతిఁజుట్టి పాఱుటన్
బిందుసరోవరంబనెడి పేరఁదనర్చిన పుణ్యతీర్థమున్ ॥763॥

ఉ. అందుఁదమాల సాల వకుళార్జున నింబ కదంబ పాటలీ
చందన నారికేళ ఘనసార శిరీష లవంగ లుంగ మా
కంద కుచందన క్రముక కాంచన బిల్వ కపిత్థ మల్లికా
కుంద మధూక మంజులనికుజములందనరారి వెండియున్ ॥764॥

క. పరిపక్వఫలభరానత
తరుశాఖానికర నివసితస్ఫుటవిహగో
త్కరబహుకోలాహలరవ
భరితదిగంతములుగలిగి భవ్యంబగుచున్ ॥765॥

క. అతినిశితచంచుదళన
క్షతనిర్గతపక్వఫలరసాస్వాదనమో
దిత రాజశుక వచోర్థ
శ్రుతఘోషముసెలఁగ శ్రవణసుఖదంబగుచున్ ॥766॥

క. లలితసహకారపల్లవ
కలితాస్వాదనకషాయకంఠవిరాజ
త్కలకంఠపంచమస్వర
కలనాదములుల్లసిల్లఁగడురమ్యములై ॥767॥

క. అతులతమాలమహీజ
ప్రతతిక్షణజాతజలదపరిశంకాంగీ
కృతతాండవఖేలనవిల
సితపింఛవిభాసమానశిఖిసేవ్యంబై ॥768॥

క. కారండవ జలకుక్కుట
సారస బక చక్రవాక షట్పద హంసాం
భోరుహ కైరవ నవక
ల్హార విరాజిత సరోరుహాకరయుతమై ॥769॥

క. కరి పుండరీక వృక కా
సర శశ భల్లూక హరిణ చమరీ హరి సూ
కర ఖడ్గ గవయ వలిముఖ
శరభ ప్రముఖోగ్ర వన్యసత్త్వాశ్రయమై ॥770॥

వ. ఒప్పునప్పరమతాపసోత్తముని యాశ్రమంబుఁగనుంగొని మితపరి

జనంబులతోడంజొచ్చి యందు ॥771॥

సీ. అంచితబ్రహ్మచర్యవ్రతయోగ్యమై
విలసిల్లు ఘనతపోవృత్తిచేత
దేహంబు రుచిరసందీప్తమై చెలువొందఁ
గడుఁగృశీభూతాత్మకాయుఁడయ్యు
నలినోదరాలాపనవసుధాపూరంబు
శ్రోత్రాంజలులఁద్రావి చొక్కియున్న
కతనఁగృశీభూతకాయుండుగాక జ
టావల్కలాజిన శ్రీవెలుంగఁ
తే. గమలపత్ర విశాలనేత్రములుదనర
నలినసంస్కారసంచితానర్ఘనూత్న
రత్నమునుబోలియున్న కర్దమునిఁజూచి
భక్తినమ్మనువెఱఁగెఁదత్పాదములకున్ ॥772॥

వ. ఇట్లు వందనంబుగావించినంగర్దముండుదనగృహంబునకు విందై
చనుదెంచిన యమ్మనువునాదరించి యర్ఘ్యపాద్యాదివిధులంబరి
తుష్టునింగావించి పూర్వోక్తంబైన భగవదాదేశంబు సంస్మరించి
స్వాయంభువునకిట్లనియె ॥773॥

సీ. వరగుణాకర భగవద్భక్తియుక్తుఁడ
వైన త్వదీయపర్యటనమెల్ల
శిష్టపరిగ్రహదుష్టనిగ్రహముల
కొఱకుఁగదా పుణ్యపురుష మఱియు
వనజహితాహిత వహ్నిసమీర వై
వస్వత వార్ధిప వాసవాత్మ
కుండవు హరిస్వరూపుఁడవైన నీకును
మానితభక్తి నమస్కరింతు
తే. ననఘ నీవెప్పుడేనేమి యఖిలలోక
జైత్రమగు హేమమణిమయ స్యందనంబు
నెక్కి కోదండపాణివైయిద్ధసైన్య
పదఘట్టనచే భూమిభాగమగల ॥774॥

మ. తరణింబోలెఁజరింపకున్న ఘననిద్రంబొంది యెందేని భూ
వర పద్మోదరకల్పితంబులగు నీ వర్ణాశ్రమోదారవి
స్తరపాథోనిధిసేతుభూతమహిమాచారక్రియల్ తప్పి సం
కరమై చోరభయంబునన్ నిఖిలలోకంబుల్ నశించుంజుమీ ॥775॥

వ. అని పలికి భవదాగమనంబునకు నిమిత్తంబెయ్యది యనవుడు
సమాహితసకలనిత్యకర్మానుష్ఠానుండైన మునీంద్రునకు స్వాయం
భువుండిట్లనియె ॥776॥

క. సరసిజగర్భుఁడుదనచే
విరచితమైనట్టి వేదవితతులనెల్లన్
ధర వెలయించుటకై బుధ

వర మిమ్ముందనముఖంబువలన సృజించెన్ ॥777॥

క. దురితస్వరూపపాట
చ్చరపీడంబొందకుండ సకలక్షోణిం
బరిపాలించుటకై మము
నరవిందభవుండు భుజములందు సృజించెన్ ॥778॥

క. నెఱినట్టిజలజభవునకుఁ
గరమంతఃకరణగాత్రకములై వరుసం
బరఁగిన బ్రహ్మక్షత్రము
లరయ రమాధీశ్వరునకునవనీయంబుల్ ॥779॥

వ. కావున హరిస్వరూపుండవై దుర్జనదుర్దర్శనుండవయిన నినుం
గనుట మదీయ భాగ్యంబున సిద్ధించె భవత్పాదకంజకింజల్కపుం
జరంజితంబైన మదీయ మస్తకంబునుదావకవచనసుధా పూరితం
బులైన శ్రవణంబులును మంగళకరత్వంబున సాఫల్యం బునుం
బొందె నేను కృతార్థుండనైతి దుహితృస్నేహదుఃఖపరి క్లిన్నాంతః
కరణుండనై సకలదేశభ్రమణఖిన్నుండనైన నావిన్నపంబవధరిం
పుము అని యిట్లనియె ॥780॥

మ. వరయోగీశ్వర దేవహూతి యనునీ వామాక్షి మత్పుత్రి దా
వరలావణ్యగుణాఢ్యులన్ వినియునెవ్వారిన్ మదింగోరకా
తురయై నారదుపంపునన్ మిము వరింతున్నంచునేతెంచెనీ
తరుణీభిక్షఁబరిగ్రహింపుము శుభోదాత్తక్రియాలోలతన్ ॥781॥

క. అమలినగృహమేధిక క
ర్మములకుననురూపగుణవిరాజితశీల
క్రమములఁదనరిన తరుణిం
బ్రమదమున వరింపుమయ్య భవ్యచరిత్రా ॥782॥

క. అనఘ విరక్తులకైనం
దనయంత లభించు సౌఖ్యతతి వర్జింపం
జనదఁట కాముకులకున
బ్బిన మానుదురే లభించుప్రియసౌఖ్యంబుల్ ॥783॥

క. వినుము ఫలారంభుఁడుగృప
ణునినడిగినఁదనయశంబునుందగుమానం
బునుజెడుఁగావునఁదగ నీ
వెనయ వివాహేచ్ఛఁదగులుటెఱిఁగి యిచటికిన్ ॥784॥

క. చనుదెంచితి మస్మత్ప్రా
ర్థనఁగైకొని మత్తనూజందగవరియింపుం
డన ముని స్వాయంభువునిం
గనుఁగొని మరలంగబలికెఁగడుమోదమునన్ ॥785॥

సీ. అనఘ నీచేతనవన్యదత్తముగఁబ్ర

తిష్ఠితంబైన యీ తీవబోఁడి
కమనీయరూపరేఖావిలాసంబుల
మానితలక్ష్మీసమాన యగుచు
నొకనాఁటి రాత్రియందుడురాజచంద్రికా
ధవళితనిజసౌధతలమునందు
మహిత హిరణ్మయమంజీరశోభిత
చరణయై నిజసఖీసహిత యగుచుఁ
తే. గందుకక్రీడఁజరియింప గగనమందు
వరవిమానస్థుఁడగుచు విశ్వావసుండు
నాఁగఁదనరిన గంధర్వనాయకుండు
తరుణిఁజూచి విమోహియైధరణిఁబడియె ॥786॥

తే. పుండరీకాక్షునెఱుఁగని పురుషపశువు
లీ తలోదరిఁబొడగానరేమిసెప్ప
నట్టి కొమరాలు భాగ్యోదయమునఁదాన
వచ్చికామింపనొల్లనివాఁడుగలఁడె ॥787॥

క. ఈ కన్యారత్నమునకు
నాకును గుణరూపవర్తనంబులయెడనా
లోకింప సమమకావునఁ
గైకొని వరియింతు విగతకల్మషవృత్తిన్ ॥788॥

క. విమలాత్మ దీనికొక సమ
యముగలదెఱిఁగింతు విను గుణాకరయగునీ
రమణికినపత్యపర్యం
తము వర్తింపుదు గృహస్థధర్మక్రియలన్ ॥789॥

ఆ. అంతమీఁద విష్ణునాజ్ఞ యౌదలఁదాల్చి
శమదమాదియోగసరణిఁబొంది
సన్యసించువాఁడ జలజనేత్రుని వాక్య
కారణమునఁజేసి ధీరచరిత ॥790॥

క. శ్రీవిభునివలననీ లో
కావళి యుదయించుఁబెరుఁగునడఁగును విను రా
జీవభవాదులకతడే
భూవర నిర్మాణహేతుభూతుండరయన్ ॥791॥

వ. అదిగావుననమ్మహాత్ముని యాజ్ఞోల్లంఘనంబుసేయరాదని కర్ధ
ముండు పలికిన విని స్వాయంభువుండు నిజభార్యయైన శత
రూప తలంపునుబుత్రియైన దేవహూతిచిత్తంబుననెఱింగిన
వాఁడై మునిసమయంబునకియ్యకొని ప్రహృష్టహృదయుండగుచు
సమంచితగుణాఢ్యుండయిన కర్ధమునకు దేవహూతిని విధ్యుక్త
ప్రకారంబున వివాహంబుసేయించె తదనంతరంబ శతరూప
యును బారిబర్హసంజ్ఞికంబులైన వివాహోచితదివ్యాంబరా భరణం
బులు దేవహూతికర్ధములకొసంగె ఇవ్విధంబున నిజకులాచార

సరణింబరిణయంబుగావించి విగతచింతాభరుండై స్వాయంభు
వుండు దుహితృవియోగవ్యాకులితస్వాంతుడై కూఁతుంగౌఁగలిం
చుకొని చుబుకంబుఁలుబుడుకుచుఁజెక్కిలిముద్దుగొని శిరంబు
మూర్కొని ప్రేమాతిరేకంబున బాష్పధారాసిక్తమస్తకంజేసి తల్లీ
పోయివచ్చెదనని చెప్పి కర్ధమునిచేతనామంత్రితుండై నిజభార్యా
సమేతంబుగరథంబెక్కి సపరివారుండై ॥792॥

చ. తరళతరంగవీచి సముదంచితబిందుసరస్సరస్వతీ
సరిదరవిందతుందిల లసత్తరుతీరనివాస సన్మునీ
శ్వరనికరాశ్రమాకలితసంపదలంగనుఁగొంచు వేడ్క ము
ప్పిరిగొన నేగెనాత్మపుటభేదన విస్ఫుటమార్గవర్తియై ॥793॥

వ. ఇట్లు చనిచని బ్రహ్మావర్తదేశంబునందు ॥794॥

సీ. ఎందేనిఁదొల్లి లక్ష్మీశుండు యజ్ఞసూ
కరమూర్తిఁగైకొని సరభసముగ
నొడలు జాడించినఁబుడమిపై రాలిన
రోమజాలంబులు రుచిరహరిత
వర్ణమై పొలుపారు వరకుశకాశమ
యంబును యజ్ఞక్రియాకలాప
యోగ్యంబునై చాలనొప్పారి బర్హిస్సు
సంభవించిన దాన సకలఋషులుఁ
తే. గ్రతువులొనరించి తద్విఘ్నకారులైన
యసురులంద్రుంచిరట్ల స్వాయంభువుండు
విష్ణుపరముగ మఖముగావించి రుచిర
మేధ సెలువొంద వచ్చి యాత్మీయపురము ॥795॥

క. డాయంజనఁబురజనములు
పాయనములుదెచ్చియిచ్చి బహుగతుల నుతుల్
సేయఁగ మంగళతూర్యము
లాయతగతి మ్రోయఁజొచ్చెనంతఃపురమున్ ॥796॥

వ. ఇట్లు ప్రవేశించి తాపత్రయోపశమనంబగు భగవద్భక్తి వృద్ధిఁబొం
దించుచుఁబుత్రమిత్రకళత్ర సుహృద్భావ సహితుండై పరమానం
దంబున ॥797॥

మ. అతిభక్తింబ్రతివాసరంబును హరివ్యాసంగుఁడై మాధవాం
కితగంధర్వవిపంచికాకలితసంగీతప్రబంధానుమో
దితుఁడై యిష్టవిభూతులందుననురక్తింబొందకేప్రొద్దున
చ్యుతసేవైకపారాయణుండగుచు నస్తోకప్రభావోన్నతిన్ ॥798॥

మ. హరిపాదాంబురుహద్వయార్పిత తులస్యామోదముంగొంచుఁద
చ్చరితంబుల్ దలపోయుచుంబొగడుచుంజర్చించుచున్ వించుఁద
త్పరిచర్యావ్యతిరిక్తసంసరణసద్ధర్మార్థకామంబులం
బరిభూతంబులుసేసి మోక్షపద సంప్రాప్తిక్రియారంభుఁడై ॥799॥

క. నిగమార్థగోచరుండనఁ
దగు హరిచరితప్రసంగతత్పరచిత్తుం
డగునతనికి స్వాంతరంగము
లగు యామములొగినయాతయామములయ్యెన్ ||800||

సీ. వెండియునమ్మేటి విష్ణుమంగళకథా
కర్ణనధ్యానానుగాననుతులు
సలుపుచు స్వస్వప్నజాగ్రత్సుషుప్తులఁ
దలఁగించి యా పుణ్యతముఁడుదాను
జక్రిదాసుఁడుగాన శారీరమానస
దివ్యమానుషభౌతికవ్యధలను
దగులక సన్మునీంద్రశ్రేణికిఁదగఁ
దనరు వర్ణాశ్రమధర్మగతులు
తే. దప్పకుండంగనడపుచుఁదగిలి సర్వ
భూతహితవృత్తినతుల విఖ్యాతలీల
నేకసప్తతియుగములస్తోకచరితుఁ
డగుచు వర్తించె సమ్మోదమతిశయిల్ల ||801||

క. అని యమ్మనుచరితము విదు
రునకమ్మైత్రేయమునివరుఁడు దయతోడన్
వినిపించి కర్దమునికథ
దనరఁగనెఱిఁగింతునని ముదంబునఁబలికెన్ ||802||

41 కర్దముని విమానయానంబు

వ. ఇట్లు స్వాయంభువుండు దేవహూతింగర్దమునికివివాహంబుసేసి
మరలిచనినందదనంతరంబ దేవహూతియుఁబతిభక్తిగలిగి భవుని
కి భవాని పరిచర్యసేయు తెఱంగునఁబతియ తనకు నేఁడుగడ
యుంగానెఱింగి యమ్మునీంద్రుని చిత్తవృత్తికొలఁది దినదినంబు
నకు భక్తితాత్పర్యస్నేహంబులు రెట్టింపంబ్రియశుశ్రూష ణంబులు
గావించుచుననూనతేజోవిరాజితయగుచుఁగామక్రోధ దంభలోభాది
గుణవిరహితయై శరీరశుద్ధి వహించి మృదుమధుర వచనరచన
యై పతిభక్తి యేమఱక వర్తింప దైవయోగంబునైననుందప్పింప
సమర్థుండైన కర్దముండు నిజసేవాయాసకృశీభూతదేహయై
యున్న దేవహూతింగరుణాతరంగితాపాంగుండై కనుంగొని
మంజుభాషణంబులనిట్లనియె ||803||

ఉ. మానితధర్మమార్గమహిమస్ఫుట భూరితపస్సమాధి వి
ద్యానిభృతాత్మయోగసముపార్జిత విష్ణుకటాక్షలబ్దశో
భానఘ దివ్యభోగబహుభద్రవితానములస్మదీయ సే
వానిరతిన్ లభించుననివారణనిత్తును దివ్యదృష్టియున్ ||804||

తే. నెలఁత తద్దివ్యదృష్టినన్నియును నీకుఁ
గానవచ్చు విలోకింపు కమలపత్ర
నయనుబొమముడి మాత్రన నాశమందు

నితరమగు తుచ్ఛభోగంబులేమిసెప్ప ||805||

సీ. అనుపమరాజ్యదర్పాంధచేతస్కులై
పాపవర్తనులైన పార్థివులకు
ధృతిఁబొందరాని యీ దివ్యభోగంబులు
నీదు పాతివ్రత్యనిష్టఁజేసి
సంప్రాప్తములునయ్యె సమత భోగింపుము
కార్యసిద్ధియునగుగాక నీకు
ననుటయునతివయునుపమ యోగమా
యావిచక్షణవిభుండైన కర్ద
తే. మునిఁగనుంగొని విగతాధియునుపాంగ
కలితలజ్జానతాస్యపంకజయునగుచు
వినయ సౌహార్దములఁజేసి విహ్వాలంబు
లయిన పలుకులఁబతికినిట్లనియెఁబ్రీతి ||806||

వ. అనఘా యమోఘయోగమాయావిభుండవు సమర్థుండవున
యిన నీ యందు నీ యనుపమదివ్యభోగంబులుగలుగుటనిక్కం
బని యెఱుంగుదు భవత్సంగతినన్నియు నాకుంగలుగునయి
నను దేవా నీవానతిచ్చిన సంతానపర్యంతంబైన శరీరసంగమస
మయంబు చిత్తంబునందలంచి భవదంగసంగమంబుఁ గృపసేసి
మన్నింపుము భవదీయసంయోగవాంఛాపరతంగృశీభూతంబ
యిన యీ దేహంబేవిధంబున మజ్జనభోజనపాన సుఖంబులం
బరితుష్టింబొందునట్టి మన్మనోరథంబుఁదీర్ప రతిరహస్య ప్రకాశం
బగు కామశాస్త్రప్రకారంబుపశిక్షించి యందులకునుచితంబుల
యిన వివిధాంబరాభరణమాల్యానులేపనమందిరారామప్రముఖ
నిఖిల వస్తువిస్తారంబుగావించి నన్నుంగరుణింపుము అనినన
మ్మహాత్ముండు నిజయోగమాయాబలంబునందత్క్షణంబ ||807||

సీ. దివ్యమణిస్తంభదీప్తిఁజెన్నొందుచు
మరకతస్థలముల మహిమదనర
వరవజ్రకుడ్యకవాటశోభితములై
విద్రుమ దేహళీవీథులమరఁ
గొమరొప్పనవశాతకుంభకుంభములపై
హరినీలశకలవిస్ఫురణ మెఱయఁ
దగఁబద్మరాగంపు మొగడలఁజెలువొందు
వైడూర్యవలభులు వన్నెఁజూపఁ
తే. దరళతరధూతకేతుపతాకలొలయ
మంజుశింజత్ప్రమంచితమధుపకలిత
సురుచిరాలంబమానప్రసూనరాజి
మాలికలనొప్పు వివిధగృహాళిఁదనరి ||808||

క. మఱియును దుకూలచీనాం
బరకౌశేయాది వివిధపటపరివృత మం
దిర సుభగాకారంబై
యరుదార విచిత్ర పట్టికాలంకృతమై ||809||

మ. లలితోద్యానవనాంత సంచరణలీలాలోలహంసాళికో
కిలపారావతచక్రవాకశుకకేకీవ్యూహమంచత్సము
త్కలికంగృత్రిమపక్షులన్ నిజవిహంగశ్రేణియంచుంగుతూ
హలియై పల్కుచునాడుచుండఁబ్రతిశాఖారోహణవ్యాప్తులన్ ||810||

వ. వెండియు ||811||

క. ఘనసౌధాంతరశయ్యా
సన కేళీగేహ కృతకజగతీధరశో
భన చంద్రకాంతచారుభ
వన ఫలభరితావనీజవంతములగుచున్ ||812||

క. సకలర్తుశోభితంబును
సకలశుభావహము సకలసంపత్కరమున్
సకలోపభోగయోగ్యము
సకలేప్సితకామదంబు సదలంకృతమున్ ||813||

వ. అగుచునొప్పు దివ్యవిమానంబుఁగల్పించి తదీయ సుషమావిశేష
విచిత్రంబులు నిర్మించిన తానునుఁదెలియంజాలని యద్భుత
కర్మంబులైన విమానంబు దేవహూతికింజూపినంజూచి యమ్ముద్ధి
య సంతసింపకుండుట యెఱింగి సర్వభూతాంతరాశ యాభిజ్ఞుం
డును సంతుష్టాంతరంగుండునునైనగర్దముండిట్లనియె ||814||

తే. అతివ భగవత్కృతంబుననఖిలమంగ
ళాకరంబునగు నీ జలాశయమునఁ
దవిలిగ్రుంకిన జంతువితానములకుఁ
గామ్యఫలసిద్ధిసేకుఱుఁగాన నీవు ||815||

క. ఇజ్జలములనతిభక్తిని
మజ్జనమొనరించి యీ విమానము వేడ్కన్
లజ్జావతి యెక్కవే యని
బుజ్జనమొనరంగఁగర్దముఁడు పల్కుటయున్ ||816||

42 దేవహూతితోగ్రుమ్మరుట

వ. విని యాకువలయాక్షి పతిసేవాయాసమలినాంబరయు వేణీభూత
శిరోజయు ధూళిధూసరితాతికృశీభూతాంగయు శబలస్తనయునై
బిందుసరోవరంబుఁబ్రవేశించి తజ్జలంబులఁగ్రుంకులిడు సమయం
బునఁదద్వాఃపూరమధ్యంబున రుచిరసూక్ష్మాంశుకధారిణులుఁగిశో
రవయఃపరిపాకశోభితలునుత్పలగంధులునగు కన్యాసహస్రం
బులు దేవహూతింగనుంగొని యిట్లనిరి ||817||

క. తరుణీ సంచితధర్మా
చరణలమగు మేము నీకు సదమలభక్తిం
బరిచర్యసేయనేర్తుము
కరుణాకలితేక్షణములఁగనుగొనుమమ్మున్ ||818||

సీ. అని పల్కి డాసి యయ్యతివకునభ్యంజ
నోద్వర్తనములు పెంపొనరఁజేసి
మలయజకర్పూరమహితవాసిత హేమ
కలశోదకంబుల జలకమార్చి
ధవళవస్త్రంబులఁదడి యొత్తి సర్వాంగ
ధూపంబులొసఁగి కస్తూరి యలది
మంజుశింజన్మణిమంజీరకింకిణీ
కలరావకలితమేఖలలు రత్న
తే. ఖచితతాటంకముద్రికాకంకణాది
సముచితానర్ఘ్య హేమభూషణములొసఁగి
భవ్యమాల్యానులేపనాంబరములిచ్చి
షడ్రసోపేత వివిధాన్నసమితిఁదనిసి ||819||

వ. మఱియుంగనకపాత్రరచితంబులయిన కర్పూరనీరజనంబులిచ్చి
రుచిరాసనంబునఁగూర్చుండఁబెట్టి దర్పణంబుసేతికిచ్చినందత్ప్రతి
ఫలితనిజదేహంబుగనుంగొని కర్దముని మనంబునందలంచినన
తండునుంగన్యకాసహస్రంబునుదత్క్షణంబునఁదన సన్నిధినుండు
టంజూచి నిజభర్తృయోగమాయాప్రభావంబునకునద్భుతంబునొందె
అంతఁగర్దముండునుంగృతస్నానయైన దేవహూతిం గనుంగొని
వివాహంబునకు ముందటనేనందంబునందనరుచుండె నాచందం
బునంజెన్నొందుచుండుటకునానందభరితుండై భార్యా సహితం
బుగఁదత్కన్యకాసహస్రంబుగొలువ నిజవిమానారూఢుండై తారా
గణపరివృతరోహిణీయుక్తుండగు సుధాకరుండునుంబోలె
నొప్పుచుఁదదనంతరంబ ||820||

చ. చిరశుభమూర్తియమ్ముని యశేషదిగీశవిహారయోగ్యమున్
సురుచిరమరందగంధవహశోభితమున్ నికటప్రధాతు ని
ర్ఝరసరిదంబు శీతలతుషారమునై తనరారు మేరుకం
దరమునకేగి దేవవనితాయుతుఁడైన కుబేరుచాడ్పునన్ ||821||

వ. మఱియును ||822||

మ. అమరోద్యానవనప్రదేశములునవ్వారామభూముల్ దళ
త్కుముదాంభోజ విభాసిమానససరఃకూలంబులున్ మంజుకుం
జములుంజైత్రరథంబు విస్ఫురిత విస్రంభంబునంజూచె నె
య్యమునంగర్దమయోగి కామగవిమానారూఢుఁడై చెచ్చెరన్ ||823||

వ. ఇవ్విధంబున సమస్తభూభాగంబును వాయువేగంబునంగలయం
గ్రుమ్మరి నిఖిల వైమానికలోకంబునతిశయించి లోకంబులంజ
రించె మోక్షదాయకుండుఁదీర్థపాదుండునగు పుండరీకాక్షుని
సన్నుతించి సేవించు పుణ్యాత్ములకుంబొందరాని పదార్థములు
గలవే ఇట్లు కర్దముండు దేవహూతికి నిఖిల ధరాచక్రంబంతయుఁ
జూపి మరల నిజనివాసంబునకుంజనుదెంచి కామకేళీవినోదాత్మి
కయైయున్న భార్యనుపలక్షించి రతిప్రసంగంబుగైకొని బహు
వత్సరంబులొక్కముహూర్తంబుగా జరుపుచునన్యోన్య సరసావ

లోకనంబుల సముచితాలింగన సంభాషణంబులంగాలనిరూప
ణంబుసేయనేరక శతవత్సరంబులు గడపి తదనంతరంబ ||824||

43 కపిలుని జన్మంబు

క. మునివరుఁడొకనాఁడిమ్ములఁ
దననిజదేహంబు నవవిధంబులుగావిం
చి నయంబునఁదద్వీర్యముఁ
దనసతిగర్భమున నవవిధంబుగ నిలిపెన్ ||825||

క. అది కారణంబుగాఁబెం
పొదవిన మునివలన దేవహూతియుఁగూఁతుల్
ముదమునఁగనెఁదొమ్మండ్రన్
ముదితయు మది సంతసించె మునివరుఁడంతన్ ||826||

తే. సన్యసింపగగోరిన సతి యెఱింగి
యాత్మఁబొడమిన సంతాపమగ్గలింపఁ
జింత వాటిల్లఁజెక్కిటఁజేయిసేర్చి
పదములను నేల వ్రాయుచుఁబలికెఁబతికి ||827||

సీ. అనఘ సంతాన పర్యంతంబు ననుఁగూడి
వర్తింతుననుచుఁబూర్వమునఁబలికి
కూఁతుల నిచ్చితి కొమరారనిప్పుడీ
తరుణులు పతులునుదమకుఁదార
యరసి వర్తింతురోయని భీతినొందెదఁ
గావున నీ పుత్రికలకుఁదగిన
వరుల సంపాదించి పరిణయంబులుసేసి
తత్త్వసంహిత నాకుఁదవిలి తెలుపు
తే. సుతునిఁగృపసేసి ననుఁగావు సుజనవినుత
యర్థి సంసారదుఃఖంబునపనయింప
నర్హుఁడవు నీవ కావె మోహముననింత
కాలమూరకపోయెనేగతియులేక ||828||

చ. ఉపరతి పుట్టె వైవాహిక సుఖోపగతానుభవంబులందు ముం
జపలతఁగామభోగరతిసంగముఁగోరి మహాత్మ నిన్ను న
చ్చపుఁదలపొప్పగాఁదెలియఁజాలక యేవరించుటన్ భవ
త్కృప ఫలియించె ముక్తినినుఁగేవలభక్తి భజింపఁగల్గదే ||829||

వ. అదియునుంగాక ||830||

చ. సమమతినొప్పు సత్పురుషసఖ్యము సద్గతి కారణంబు నీ
చమతివిలోలదుష్పురుషసఖ్యము దుర్గతిహేతువంచుఁజి
త్తమునఁదలంచి యోగిజనతానుత మిమ్ముభజింతుఁబ్రాణిసం
గమునఁబుణ్యపాపములుగైకొని పొందవె యెట్టివారలన్ ||831||

క. అని యిట్లు వేదనాభర

మున మునుకుచుఁబలుకఁగర్దముండు
గనుఁగొని సరసిజనయనువ
చనములు మది సంస్మరించి సతికిట్లనియెన్ ॥832॥

క. మనుసుత నీ మదిదుఃఖం
బునుబొందకుమచిరకాలమున భగవంతుం
డనఘుండక్షరుఁడు జనా
ర్దనుఁడు భవద్గర్భమందుదగ వసియించున్ ॥833॥

క. వరనియమవ్రతనిష్ఠా
చరణనియుక్తాంతరంగసమధికవై సం
భరితతపోధనదాన
స్ఫురిత శ్రద్ధానుభక్తిపూర్వముగాఁగన్ ॥834॥

మ. హరి నారాయణు పాదపద్మములు సమ్యగ్భక్తిఁబూజింపు త
త్పురుషశ్రేష్ఠుఁడు మానసంబున భవత్పూజాసుసంప్రీతుడై
కరమర్థిందరుణీశిరోమణి భవద్గర్భస్థుఁడై యుండి తాఁ
గరుణంజేయు భవన్మనోజనిత శంకాగ్రంథివిచ్ఛేదమున్ ॥835॥

చ. అనవుడు దేవహూతి హృదయంబున సంతసమంది యమ్మునీం
ద్రుని వచనక్రమంబునఁబరున్ భగవంతుననంతుఁబద్మలో
చను హరి విష్ణునర్చనముసల్పుచునుండగఁగొన్నియబ్దముల్
చనునెడ దానవాంతకుఁడు సమ్మతిఁగార్దమమైన తేజమున్ ॥836॥

క. ధరియించి యమ్మునీంద్రుని
తరుణీగర్భంబువలన దనుజారి శమీ
తరుకోటరమున వైశ్వా
నరుఁడుదయించిన విధంబునన్ జనియించెన్ ॥837॥

సీ. అయ్యవసరంబున నాకాశమున దేవ
తూర్యఘోషంబులుదుములమయ్యె
నందితదేవతాబృందంబులందంద
కురిసిరి మందారకుసుమవృష్టి
గంధర్వకిన్నరగానంబు వీతెంచె
నప్సరోగణము యాటలొప్పె
వావిరి దిక్కులఁగావిరి విరిసెను
దవిలి వార్ధులకలంతలును మానె
తే. సాధుజనముల మనములు సంతసిల్లె
హోమవహ్నులు ప్రభలఁజెన్నొంది వెలిఁగెఁ
గుసుమఫలభరములనొప్పెఁగుజములెల్ల
సర్వసస్యాళి చెన్నొందె జగతిలోన ॥838॥

వ. ఇట్టి మహోత్సవంబున దేవహూతికిందత్త్వబోధంబుఁగావించు
కొఱకుఁ దదీయగర్భంబుననుదయించిన పరబ్రహ్మస్వరూపుండైన
నారాయణుని దర్శించుకొఱకు మరీచి ప్రముఖమునిగణసమేతుం

డై చతుర్ముఖుఁడుసనుదెంచి యమ్మహాత్మునిదర్శించి కర్దమ
దేవహూతులంగనుంగొని యిట్లనియె ॥839॥

క. నుతచరితులార మీరలు
కృతకృత్యులు విష్ణుపూజఁగేవలభక్తిన్
మతి నిష్కపటులరై చే
సితిరి తదర్చనఫలంబుసేకూఱె మీకున్ ॥840॥

క. శ్రితభయహరణుఁడు మునిజన
నుతచరితుఁడు పరుఁడు మీ మనోరథసిద్ధిన్
వితతముగఁగావించుటఁ
జతురత మీ జన్మమింక సఫలతఁబొందెన్ ॥841॥

క. వినుడు సకాములునై హరి
ననుపమభక్తిన్ భజించునదె ముక్తికిఁజా
లును మీ పుణ్యంబేమని
కొనియాడఁగవచ్చు నీతికోవిదులార ॥842॥

వ. అని వెండియుంగర్దమునిగనుంగొని యిట్లను భవదీయతనూభ
వలంబ్రకటశీలవ్రతాచారసంపన్నులైన మునివరేణ్యులకుంబెండ్లిసే
యుము అట్లయిన వారివలనబ్రజాసృష్టి బహువిధంబుల వృద్ధిం
బొందునని చెప్పి మఱియునిట్లనియె ॥843॥

చ. అనఘ భవత్సుతుండు సముదంచితతేజుఁడునైన యిమ్మహా
త్మునిఁబరమేశునీశునజితున్ నలినాక్షునమేయునచ్యుతున్
ఘనునిననంతునాద్యునవికారునక్షరుఁగాఁదలంపుమీ
ఘనుఁడు సమస్త చేతననికాయహృదీప్సితదాయిగావునన్ ॥844॥

సీ. మానితజ్ఞానవిజ్ఞానయోగంబులు
నసునుపాయంబులనొనరఁజేసి
యలవుమైఁగర్మజీవులనుద్ధరించుట
కొఱకునమ్మహితాత్మకుఁడు సమగ్ర
హాటకరుచిజటాజూటుండు సత్ఫుల్ల
పంకజనేత్రుండు పద్మవజ్ర
హలకులిశాంకుశ లలితరేఖాంకిత
చరణతలుండును సత్త్వగుణుఁడు
తే. నగుచునిప్పుడు సరసీరుహాక్షి నీదు
గర్భమందుదయించెను ఘనుఁడు నీకుఁ
దత్త్వబోధంబుఁగావించుఁదావకీన
హృదయసంగతసంశయమెల్లఁబాపు ॥845॥

వ. మఱియును ॥846॥

క. నుతికెక్కిసిద్ధగణసే
వితుఁడై ఘనసాంఖ్యయోగవిలసితతత్త్వ
స్థితినిరతుఁడగుచుఁగపిలా

ఖ్యాతఁదనరిచరించునీజగత్రయమెల్లన్ ||847||

44 కన్యకానవకవివాహంబు

క. అని పలికి యమ్మరీచిం
గని యుద్వాహార్థమునిచి కమలజుఁడంతం
దననందనులగు నారద
సనకాదులఁగూడియాత్మసదనము కరిగెన్ ||848||

వ. అంతనాకర్దముండుగమలసంభవచోదితుండగుచు యథోచితం
బుగానాత్మీయదుహితుల వివాహంబుసేయందలంచి మరీచికిం
గళ యనుకన్యకనునత్రికిననసూయనునంగిరసునకు శ్రద్ధను
బులస్త్యునకు హవిర్భువునుబులహునకుగతినిగ్రతువునకు
శాంతినింగా నిజకులాచారసరణింబరిణయంబుగావించిన వారును
గృతదానపరిగ్రహులునుగర్దమకృత సంభావనాసంభావితులగుచు
నతనిచేతననుజ్ఞాతులై జాయాసహితులగుచు నిజాశ్రమభూము
లకుంజనిరి అంతంగర్ద ముండు దేవోత్తముండగు విష్ణుండుదన
మందిరంబుననవతరించి వసించి యుంటందనచిత్తంబుననెఱింగి
వివిక్తస్థలంబునకుంజని యచ్చుటఁగపిలునికి వందనబాచరించి
యిట్లనియె ||849||

సీ. చతురాత్మ వినుమాత్మకృతములైనట్టి య
మంగళభూతకర్మంబులనెడి
దావాగ్నిశిఖలచే దందహ్యమానులై
నట్టిజీవులుదుదముట్టలేక
పాయక సంసారబద్ధులై యుందురు
తద్భవహేతుభూతంబులయిన
సకలదేవతలుఁబ్రసన్నులునగుదురు
బహుజన్మపరిచితప్రాప్తయోగ
తే. చిరసమాధితపోనిష్ఠచే వివిక్త
దేశముల యోగిజనములు ధృతులనే మ
హానుభావు విలోకింతురట్టి దివ్య
పురుషరత్నంబ నా యింటఁబుట్టితీవు ||850||

వ. మఱియు సంసారచక్ర పరిభ్రామ్యమాణులమగుచుగ్రామ్యుల
మయిన మా వర్తనంబులను గణింపక మదీయగృహంబునం
బూర్వంబునంబ్రతిశ్రుతంబులైన భవదీయ వాక్యంబులుదప్ప
కుండననుగ్రహింపనుదయించితని వెండియునిట్లనియె ||851||

క. తలపోయఁగనప్రాకృత
బలయుక్తచతుర్భుజాది భవదవతారం
బులు నీకనురూపములై
పొలుపొందుంగాదె పరమపురుష మహాత్మా ||852||

వ. అదియునుంగాక ||853||

క. అనయము భవదీయాశ్రిత
జనసంరక్షణముకొఱకు సమ్మతితోఁదా
ల్చిన మానవరూపంబులు
ననురూపములయ్యెఁగాదె హరి నీకెప్పుడున్ ||854||

క. సుమహితతత్త్వజ్ఞానా
ర్థము విద్వజ్జనగణంబుదవిలి నమస్కా
రములోలిఁజేయు పదపీ
ఠముగల నినుఁబొగడవశమె ధరణిల్లంగన్ ||855||

సీ. సమధిక షడ్గుణైశ్వర్యకారణుఁడవు
పరమేశ్వరుండవు ప్రకృతిపురుష
మహదహంకారతన్మాత్రతత్త్వోభక
హేతుకాలాత్మవిఖ్యాతధృతివి
జగదాత్మకుండవు చిచ్ఛక్తివినాత్మీయ
జఠరనిక్షిప్తవిశ్వప్రపంచ
మునుగలసర్వజ్ఞమూర్తివి స్వచ్ఛంద
శక్తియుక్తుండవు సర్వసాక్షి
తే. వగుచుఁగపిలాఖ్యదనరారునట్టి నీకు
ననఘ మ్రొక్కెదఁబుత్రుండవగుచు నీవు
నాకుఁబుట్టినకతన ఋణత్రయంబు
వలనఁబాసితినింక భక్తవరద నేను ||856||

తే. మానిత వ్రతయోగసమాధినియతి
చెంది భవదీయపాదారవిందయుగము
డెందమునఁజేర్చి శోకంబులందుఁదొలఁగి
సంచరించెదనంచితస్థలములందు ||857||

క. అని యిట్లు విన్నవించిన
మునిపుంగవుఁడైన కర్దమునివచనంబుల్
విని భగవంతుండగు న
య్యలఘుఁడు కపిలుండు పలికె నర్మిలిదోఁపన్ ||858||

సీ. నాచేతఁబూర్వంబునంబ్రతిశ్రుతమైన
వచనముల్ దప్పక వరమునీంద్ర
నీ యింటఁబుట్టితి నిర్హేతుకస్థితి
భూరిదయాగుణంబున నవాప్త
సకలకాముండ నేను సన్మునివేషంబు
ధరియించుటెల్ల నాకొఱకుఁగాదు
విను మహాత్మకులైన మునులకుఁబరమాత్మ
గురుసద్వివేకంబునరసి చూపు
తే. తత్త్వబోధంబుకొఱకునుదాల్పఁబడిన
యంచితవ్యక్తమార్గమైనట్టి దేహ
మని తలంపుము మత్పదధ్యానభక్తి
దీపరాయణమహిమంబుదేజరిల్లు ||859||

క. సమధికనిష్ఠంగృతయో
గమునన్ సన్న్యస్తసకలకర్ముఁడవై మో
హముఁబాసి భక్తిచే మో
క్షముకై భజియింపునను వికారరహితుఁడై ॥860॥

క. ననుఁబరమేశుఁబరంజ్యో
తినినఘుననంతు దేవదేవు సకలభూ
తనికాయగుహాశయునా
ద్యునినజునాద్యంతశూన్యు దురితవిదూరున్ ॥861॥

క. తిరముగ భవదీయాంతః
కరణసరోజాత కర్ణికాతలమున సు
స్థిరుఁజేసి యింద్రియంబుల
నిరసించి మనోంబకముననెఱఁగనుమనఘా ॥862॥

వ. అట్లేని ॥863॥

క. తనరిన మోక్షమునొందెద
వని పలికినఁగర్దముండు నమ్మునికులచం
ద్రుని వలగొని వందనములు
ఘనముగనతిభక్తిఁజేసిగౌతుకమలరన్ ॥864॥

45 కర్దముని తపోయాత్ర

క. మునిగణసేవితమగు వన
మునకుంజని యందు మౌనమున నిస్సంగుం
డును వహ్నిరహితుఁడనికేతనుఁడై
యాత్మైకశరణతత్పరుడగుచున్ ॥865॥

వ. పరబ్రహ్మంబుఁజిత్తంబున నిల్పి యహంకారంబు విడిచి మమ
త్వంబు నిరసించి దయాగుణంబునంజేసి సకలభూతంబులందు
సమత్వంబు భజియించి శాంతశేముషీగరిష్ఠుండగుచు నిస్తరంగం
బగువార్థిచందంబున ధీరుండై నిఖిల ప్రపంచంబును వాసుదేవ
మయంబుగాదలంచుచు భక్తియోగంబున భాగవతగతింబొందె
అని చెప్పి వెండియు మైత్రేయుండు విదురునింగనుంగొని కర్ద
ముండు వనంబునకుంజనిన యనంతరంబ మాతృవత్సలుం
డయిన కపిలుండు బిందుసరంబున వసియించి యుండ దేవ
హూతి తత్త్వమార్గప్రదర్శకుండైన సుతునింగనుంగొని బ్రహ్మవచ
నంబులుదలంచుచునిట్లనియె ॥866॥

46 కపిల దేవహూతిసంవాదంబు

క. అసదింద్రియఘర్షణమున
వసుమతి నిర్విణ్ణనగుచువనరెడి నాకీ
యసదృశమోహతమోవిని
రసనంబనఘాత్మ యే వెరవున ఘటించున్ ॥867॥

క. పటుఘననీరంధ్రతమః
పటలపరీవృతజగత్ప్రపంచమునకునె
క్కటిలోచనమై మహితో
త్కటరుచి వెలుగుదువు భానునికైవడినఘా ॥868॥

ఉ. భూరిమదీయమోహతమముంబెడఁబాప సమర్థులన్యులె
వ్వారలు నీవకాక నిరవద్య నిరంజన నిర్వికార సం
సారలతాలవిత్ర బుధసత్తమ సర్వశరణ్య ధర్మవి
స్తారక సర్వలోకశుభదాయక నిత్యవిభూతినాయకా ॥869॥

చ. నిను శరణంబుజొచ్చెదననింద్యతపోనిధి నన్నుఁగావవే
యని తను దేవహూతి వినయంబున సన్నుతిసేసి వేడఁగా
ననుపమసత్కృపాకలితుఁడై కపిలుండనురాగమొప్ప స
జ్జననిచయోపవర్గఫలసాధనమై తగు తల్లివాక్యమున్ ॥870॥

క. విని మందస్మితలలితా
ననకమలుండుగుచు నెమ్మనమునఁబ్రమోదం
బనయంబుగడలుకొన నిజ
జననికినిట్లనియెఁబరమశాంతుండగుచున్ ॥871॥

క. విను జీవునిచిత్తముదా
ఘనభవబంధాపవర్గకారణమదియే
చినఁద్రిగుణాసక్తంబయి
నను సంసృతిబంధకారణంబగు మఱియున్ ॥872॥

తే. అదియు నారాయణాసక్తమయ్యెనేని
మోక్షకారణమగునని మునికులాబ్ధి
చంద్రుఁడనొప్పు కపిలుండు జననితోడ
నర్థివినఁజెప్పి మఱియునిట్లనియెఁబ్రీతి ॥873॥

వ. మఱియుఁజిత్తంబహంకారమమకారరూపాభిమానజాతంబులగు
గామలోభాది కలుషవ్రాతంబులచేతనెప్పుడు విముక్తంబై పరిశు
ద్ధంబగునప్పుడు సుఖదుఃఖవివర్జితంబునేకరూపంబునై ప్రకృతి
కంటెఁబరుండునుబరమపురుషుండును నిర్భేదనుండును
స్వయంజ్యోతియు సూక్ష్మస్వరూపుండనునితరవస్త్వంతరాపరి
చ్ఛిన్నుండునునుదాసీనుండునునైన పరమాత్మునిందన్మయం
బును హతౌజస్కంబునైన ప్రపంచంబును జ్ఞానవైరాగ్యభక్తియుక్తం
బగుమనంబుచేఁబొడగాంచి యోగిజనులు పరతత్త్వసిద్ధికొఱకు
నిఖిలాత్మకుండైన నారాయణునందు నియుజ్యమానంబయిన
భక్తిభావంబువలననుదయించినమార్గంబునకునితరమార్గంబులు
సరిగావండ్రు విద్వాంసులు సంగంబింద్రియార్థాద్యసద్విషయంబుగ
నొనరింపబడి జీవునకునశిథిలంబగు బంధంబునకుఁగారణంబగు
ననియునదియె సద్విషయంబైననంతఃకరణసంయమనహేతు
భూతంబగుచు సాధుజనులకునర్గళమోక్షద్వారంబగుననియుఁ
దెలియుదురు సహనశీలురు సమస్తశరీరధారులకు సుహృత్తు

లునుబరమశాంతులునుగారుణికులునునై పరిత్యక్తకర్మఫల
స్వభావులును విస్మృష్టస్వజనబంధుజనులునునై మత్పదాశ్రయు
లును మద్గుణధ్యానపారీణులును మత్కథాప్రసంగసంభరితశ్రవ
ణానందులునునగుచు మదీయకథలనొడువుచు వినుచునుండు
పరమ భాగవతోత్తములనాధ్యాత్మికాది తాపత్రయంబుదపింప
జాలదు అట్టి సర్వసంగవివర్జితులగు పరమభాగవతజనులసంగం
బపేక్షణీయంబు అది సకలదోషనివారకంబగు అట్టి సత్సంగంబున
సర్వప్రాణిహృత్కర్ణరసాయనంబులగు మదీయ కథాప్రసంగంబులు
గలుగు మద్గుణాకర్ణనంబునంజేసి శీఘ్రంబుగఁగ్రమంబునంగైవల్య
మార్గదంబులగు శ్రద్ధాభక్తులుదయించు అదియునుంగాక యే
పురుషుండైననేమి మద్విరచిత జగత్కల్పనాది విహారచింతచే
నుదయించిన భక్తింజేసి యింద్రియసుఖంబువలనను దృష్ట
శ్రుతంబులైన యైహికాముష్మికంబులవలనను విముక్తుండగుచుఁ
జిత్తగ్రహణార్థంబు ఋజువులైన యోగమార్గంబులచే సంయుక్తుం
డగునట్టి యోగి ప్రకృతిగుణసేవనంబుచేత వైరాగ్యగుణవిజృంభితం
బైన జ్ఞానయోగంబుచేతను మదర్పితభక్తియోగంబుచేతనుబ్రత్య
గాత్మకుండనైన నన్నునంతఃకరణనియుక్తునింగావించునని
చెప్పిన విని దేవహూతిగపిలునకిట్లనియె ||874||

క. ఏ భక్తి భవద్గుణపర
మై భవపాపప్రణాశమై ముక్తిశ్రీ
లాభము రయమునఁజేయునో
యాభక్తివిధంబుఁదెలియనానతి యీవే ||875||

వ. అదియునుంగాక భవదుదితంబయిన యోగంబునుదదంగంబు
లునుదద్గతతత్త్వావబోధంబును సాకల్యంబుగ మందబుద్ధినైన
నాకు స్ఫుటంబుగాఁదెలియనానతిమ్మనినఁగపిలుండిట్లనియె ||876||

సీ. జనయిత్రి విను మఱి సకలపదార్థప
రిజ్ఞానతత్త్వపారీణమైన
యామ్నాయవిహితకర్మాచారములుగల్గి
తివుటమై వర్తించు దేవగణము
పూని నైసర్గికంబైన నిర్హేతుక
మగు భగవత్సేవ మిగుల ముక్తి
కంటె గరిష్ఠంబుగావుననదియు భు
క్తాన్నంబు జీర్ణంబునందఁజేయు
తే. దీప్తజఠరాగ్నిగతి లింగదేహనాశ
కంబుగావించునదియునుగాక విష్ణు
భక్తివైభవములఁదేటపఱతు వినుము
సద్గుణవ్రాత యోగలక్షణసమేత ||877||

చ. అమలినభక్తిఁగొందఱు మహాత్ములు మచ్చరణారవిందయు
గ్మము హృదయంబునన్ నిలిపి కౌతుకులై యితరేతరానులా
పముల మదీయదివ్యతనుపౌరుషముల్ కొనియాడుచుండి మో
క్షము మదిఁగోరనొల్లరనిశంబు మదర్పితసర్వకర్ములై ||878||

సీ. పరికింపఁగొందఱు భాగవతోత్తముల్
ఘనతకెక్కిన పురాతనములైన
చారుప్రసన్నవక్త్రారుణలోచన
ములుగల్గి వరదానకలితములుగఁ
దనరు మద్దివ్యావతారవైభవములు
మదినొప్పఁదమ యోగమహిమఁజేసి
యనుభవించుచుఁదదీయాలాపములు సన్ను
తించుచుఁదివుటఁదద్దివ్యవిలస
తే. దవయవోదారసుందరనవవిలాస
మందహాసమనోహరమధురవచన
రచనచేనపహృతమనఃప్రాణులగుచు
నెలమినుందురు నిశ్శ్రేయసేచ్ఛ లేక ||879||

మ. కణఁకన్ వారలు వెండి మోక్షనిరపేక్షస్వాంతులై యుండి తా
మణిమాద్యష్టవిభూతిసేవితము నిత్యానందసంధాయియున్
గణనాతీతమునప్రమేయము సమగ్రశ్రీకమున్ సర్వల
క్షణయుక్తంబునునైన మోక్షపదవింగైకొందురత్యున్నతిన్ ||880||

వ. ఇట్లువొంది ||881||

క. తనరుదురప్పుణ్యాత్ములు
జనయిత్రి మదీయకాలచక్రగ్రసనం
బునునొందక నిత్యంబగు
ననుపమసుఖవృత్తినుందురది యెట్లన్నన్ ||882||

మ. సముఁడై స్నేహముచే సుతత్వమును విశ్వాసంబుచేతన్ సఖి
త్వముఁజాలన్ హితవృత్తిచేతను సుహృత్త్వంబున్ సుమంత్రోపదే
శముచేతన్ నిజదేశికుండనఁగ నిచ్చల్ పూజ్యుఁడౌనిష్టదై
వమునై వారికిఁగాలచక్రభయముల్ వారింపుదుంగావునన్ ||883||

వ. అని యిట్లుదెలుపుచు మఱియునిట్లనియె ||884||

చ. వినుమదిగాక యీ భువిఁదివింబలుమాఱుఁజరించునాత్మదా
ధనపశుపుత్రమిత్రవనితాతతిపైఁదగులంబుమాని న
న్ననఘుని విశ్వతోముఖుననన్యగతిన్ భజియించెనేని వా
నిని ఘనమృత్యురూపభవనీరధి నేఁదరియింపఁజేయుదున్ ||885||

సీ. రూఢిఁబ్రధానపూరుషనాయకుండను
భగవంతుఁడను జగత్ప్రభుఁడనైన
నాకంటెనన్యులఁగైకొని తగిలిన
యాత్మలు భవభయంబందుదురది
గావున నాయాజ్ఞఁగడవంగనోడుట
జేసి వాయువు వీచు శిఖి వెలుంగు
నినుఁడుదపించుఁదానింద్రుఁడు వర్షించు
భయమంది మృత్యువు పరువు పెట్టుఁ

తే. గాన విజ్ఞానవైరాగ్యకలితమైన
భక్తియోగంబునంజేసి పరమపదము
కొఱకునయ్యోగివరులు మచ్చరణభజను
లగుచుఁజరియింపుదురు నిర్భయాత్ములగుచు ||886||

క. గురుభక్తింజిత్తము మ
త్పరమై విలసిల్లునంతపర్యంతము స
త్పురుషులకిహలోకంబునఁ
జిరతర మోక్షోదయంబుసేకూఱుచుండున్ ||887||

క. అని యిట్లు సన్మునీంద్రుఁడు
జననికి హరిభక్తియోగసంగతినెల్లన్
వినిపించుచు వెండియు ని
ట్లనియెన్ సమ్మోదచిత్తుఁడగుచుఁగడకన్ ||888||

వ. అవ్వా యివ్విధంబున భక్తియోగప్రకారంబుసెప్పితి ఇంకదత్త్వలక్ష
ణంబు వేఱువేఱ యెఱింగింతునేతత్త్వగుణంబులనెఱింగి నరులు
ప్రకృతిగుణంబులవలన విముక్తులగుదురు హృదయగ్రంథివిచ్ఛే
దకంబునాత్మదర్శనరూపంబునగునాజ్ఞానంబాత్మనిశ్శ్రేయసకార
ణంబు కావున దానినెఱింగింతు అందునాత్మస్వరూపంబెట్టిదనిన
ననాదియుఁబురుషుండును సత్త్వాదిగుణశూన్యుండునుబ్రకృతి
గుణవిలక్షణుండునుబ్రత్యక్స్వరూపుండును స్వయంప్రకాశుం
డును మఱియునెవ్వనితోడనీ విశ్వంబు సమన్వితంబగునతండు
గుణత్రయాత్మకత్వంబున వ్యక్తంబును భగవత్సంబంధియునగు
ప్రకృతి యందు యదృచ్ఛచే లీలావశంబునంబ్రవేశించినా ప్రకృతి
గుణత్రయమయంబైన స్వరూపంబయిన ప్రజాసర్గంబుఁజేయంగ
నుంగొని యప్పుడు మోహితుండయి విజ్ఞాన తిరోధానంబునం
జేసి గుణత్రయాత్మకంబయిన ప్రకృత్యధ్యాసంబునన్యోన్యమేళ
నంబగుటయునంతంబ్రకృతిగుణంబుఁదనయందునారోపించుకొని
క్రియామాణంబులగు కార్యంబులవలనంగర్తృత్వంబుగలిగి సంసార
బద్ధుండై పారతంత్ర్యంబుగలిగి యుండు కర్తృత్వశూన్యుండగునీశ్వ
రుండు సాక్షియగుటంజేసి యాత్మకుంగార్యకారణ కర్తృత్వంబులు
ప్రకృత్యధీనంబులనియు సుఖదుఃఖభోక్తృత్వంబులు ప్రకృతివి
లక్షణుండయిన పురుషునివనియునెఱుంగుదురు అని చెప్పిన
విని దేవహూతికపిలునకిట్లనియెబురుషోత్తమా ప్రకృతిపురుషు
లు సదసదాత్మక ప్రపంచంబునకుఁగారణభూతులుగావున వాని
లక్షణంబు సదసద్వివేకపూర్వకంబుగానానతిమ్ము అనిన భగ
వంతుండిట్లనియె ||889||

క. క్రమమునఁద్రిగుణము నవ్య
క్తము నిత్యము సదసదాత్మకము మఱియుఁబ్రధా
నమునన(గాఁబ్రకృతివిశే
షములదియు విశిష్టమనిరి సద్విదులెలమిన్ ||890||

వ. అందుఁబ్రకృతి చతుర్వింశతితత్త్వాత్మకంబై యుండు అది యెట్ల

నినంబంచమహాభూతంబులునుబంచతన్మాత్రలును జ్ఞానకర్మాత్మ
కంబులయిన త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబులు వాక్పాణిపాదపా
యూపస్థంబులునను దశేంద్రియంబులును మనోబుద్ధిచిత్తాహంకా
రంబులనునంతఃకరణచతుష్టయంబునునను చతుర్వింశతితత్త్వా
త్మకంబైన సగుణబ్రహ్మసంస్థానంబుసెప్పితినిట మీఁదఁగాలంబను
పంచవింశకతత్త్వంబుసెప్పెద అదిగొందఱు పురుషశబ్దవాచ్యుండైన
యీశ్వరుని పౌరుషంబుగాలశబ్దంబునఁజెప్పబడునందురు అందు
నహంకారమోహితుండై ప్రకృతిఁబొంది జీవుండు భయంబుఁజెందు
ప్రకృతిగుణసామ్యంబునంజేసి వర్తించి నిర్విశేషుండగు భగవంతుని
చేష్టావిశేషంబు దేనివలననుత్పన్నంబగునదియ కాలంబని
చెప్పంబడు అదియు జీవరాశ్యంతర్గతంబగుటంజేసి పురుషుండ
నియు వాని బహిర్భాగవ్యాప్తింజేసి కాలంబనియుఁజెప్పంబడు
ఆత్మమాయంజేసి తత్త్వాంతర్గతుండయిన జీవునివలన క్షుభితం
బయి జగత్కారణంబగు ప్రకృతి యందు పరమపురుషుడుదనవీ
ర్యంబు పెట్టిననా ప్రకృతి హిరణ్మయంబైన మహత్తత్త్వంబు పుట్టిం
చె అంత సకల ప్రపంచబీజభూతుడును లయవిక్షేప శూన్యుం
డునునగునీశ్వరుండుదన సూక్ష్మవిగ్రహంబునందునాత్మ గతం
బైన మహదాది ప్రపంచంబులవెలిగించుచు స్వతేజోవిపత్తిం జేసి
యాత్మప్రస్వాపనంబుసేయునట్టి తమంబునుగ్రసించెనని చెప్పి
వెండియునిట్లనియె ॥891॥

క. దివ్యమగు వాసుదేవా
ది వ్యూహచతుష్టయంబు త్రిజగములందున్
సేవ్యంబని చెప్పంబడు
భవ్యగుణా దానినెఱుఁగబలికెద నీకున్ ॥892॥

సీ. సత్త్వప్రధానమై స్వచ్ఛమై శాంతమై
యూర్మిషట్కంబులనోసరించి
సురుచిరషాడ్గుణ్య పరిపూర్ణమై నిత్య
మై భక్తజనసేవ్యమై తనర్చి
వలనొప్పుచుండునవ్వాసుదేవవ్యూహ
మంత మహత్తత్త్వమందునోలి
రూఢిఁగ్రియాశక్తిరూపంబుగల్గున
హంకారముత్పన్నమయ్యెనదియ
తే. సరవి వైకారింబుఁదైజసంబుఁదామ
సంబు నామూఁడుదెఱఁగులబరగునందుఁ
దనరు వైకారికము మనస్సునకునింద్రి
యములకును గగనముఖభూతములకరయ ॥893॥

వ. అది దేవతారూపంబులనుండు దైజసాహంకారంబు బుద్ధి ప్రాణం
బులుంగలిగి యుండు తామసాహంకారంబింద్రియమేళనంబున
నర్థమాత్రంబై యుండు మఱియును ॥894॥

సీ. అట్టి యహంకారమందధిష్టించి సా
హస్రఫణామండలాభిరాముఁ

డై తనరారునసంగతుఁడు సంకర్ష
ణుండనఁదగు పురుషుండు ఘనుఁడు
మహితభూతేంద్రియమానసమయుఁడునై
కర్తృత్వకార్యత్వకారణత్వ
ప్రకటశాంతత్వఘోరత్వమూఢత్వాది
లక్షణలక్షితోల్లాసియగుచు
తే. నుండునమ్మేటి రెండవ వ్యూహమనఁగ
ఘనవికారంబుఁబొందు వైకారికంబు
వలన వినుము మనస్తత్వమెలమిఁబుట్టె
మఱియు వైకారికంబును మాత వినుము ॥895॥

47 బ్రహ్మాండోత్పత్తి

వ. అది యెట్టులంటేని సామాన్యచింతయు విశేషచింతయుననందగు సంకల్పవికల్పంబులంజేసి కామసంభవంబనంబడునెద్ది యనిరుద్ధాఖ్యంబయిన వ్యూహంబదియ హృషీకంబులకునధీశ్వరంబయి సకల యోగీంద్రసేవ్యంబగుచు శరదిందీవర శ్యామంబయి యుండు వెండియుందైజసంబువలన బుద్ధితత్త్వంబు పుట్టె దాని లక్షణంబులు ద్రవ్యప్రకాశంబైన జ్ఞానంబునునింద్రియానుగ్రహంబును సంశయంబును మిథ్యాజ్ఞానంబును నిద్రయు నిశ్చయంబును స్మృతియుననందగి యుండు మఱియుఁదైజసాహంకారంబు వలన జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియంబులునుగ్రియాజ్ఞానసాధనంబులునుగలిగి యుండుఁబ్రాణంబునకుంగ్రియాశక్తియు బుద్ధికి జ్ఞానశక్తియునగుటంజేసి యింద్రియంబులకుఁదైజసత్వంబుగలిగి యుండు భగద్భక్తిప్రేరితంబయిన తామసాహంకారంబువలన శబ్దతన్మాత్రంబు పుట్టె దానివలననాకాశంబునునాకాశంబువలన శ్రోత్రింద్రియంబును పుట్టె శ్రోత్రంబు శబ్దగ్రాహి యయ్యె శబ్దంబర్థంబునకునాశ్రయంబై శ్రోతకు జ్ఞానజనకంబయ్యె మఱియు శబ్దతన్మాత్రంబువలననాకాశంబయి యా యాకాశంబు భూతంబులకు బాహ్యాభ్యంతరంబులనవకాశంబిచ్చుటయునాత్మప్రాణేంద్రియాదులకునాశ్రయంబగుటయునను లక్షణంబులుగలిగి యుండు కాలగతిచే వికారంబునొందు శబ్దతన్మాత్రలక్షణంబగునభంబువలన స్పర్శంబును స్పర్శంబువలన వాయువును వాయువుచే స్పర్శగ్రాహియై త్వగింద్రియంబునుబుట్టె మృదుత్వంబునుగఠినత్వంబును శైత్యంబునునుష్ణత్వంబునుననునివి స్పర్శంబునకు స్పర్శత్వంబని చెప్పంబడు మఱియు వాయువునకుఁజాలనంబును పరస్పరవిభాగకరణంబునుదన్మేళనంబును ద్రవ్యశబ్దనేతృత్వంబునగు అందు గంధవంతంబగు ద్రవ్యంబును ఘ్రాణేద్రియంబునొందించుట ద్రవ్యనేతృత్వంబు దూరస్థంబగు శబ్దంబును శ్రోత్రేంద్రియగ్రాహ్యమగునట్లొనరించుట శబ్దనేతృత్వంబు సర్వేంద్రియాత్మకత్వంబుననునవి లక్షణంబులై యుండు దైవప్రేరితంబై స్పర్శ తన్మాత్రగుణకంబగు వాయువువలన రూపంబును దానివలనఁదేజంబునుబుట్టె రూపంబు నేత్రేంద్రియగ్రాహకంబయ్యె నేత్రగతం బయిన రూపంబునకునుపలంభకత్వంబును ద్రవ్యాకారసమత్వం బును

ద్రవ్యంబునకునుపసర్జనంబగుటయు ద్రవ్యపరిణామప్రతీతియు నివి రూపవృత్తులనంబడు తైజసంబునకు సాధారణంబు లగు ధర్మంబులు ద్యోతంబనఁబ్రకాశంబు పచనంబనఁదండులాదుల పాకంబు పిపాసానిమిత్తంబైనపానంబు క్షున్నిమిత్తంబైన యోద నంబు హిమమర్దనంబగు శోషణంబుననునివి వృత్తులై యుండు రూపతన్మాత్రంబువలన దైవచోదితంబై వికారంబునొందు తేజస్సు వలన రసతన్మాత్రంబు పుట్టె రసతన్మాత్రంబువలన జలంబు పుట్టె జిహ్వ యను రసనేంద్రియంబు రసగ్రాహకంబయ్యె ఆ రసం బేకంబై యుండియు భూతవికారంబునంజేసి కషాయ తిక్త కట్వా మ్ల మధురాది భేదంబులననేకవిధంబయ్యె వెండియు సాంసర్గిక ద్రవ్యవికారంబునంజేసి యార్ద్రంబగుటయు ముద్దగట్టుటయుఁదృప్తి దాతృత్వంబును జీవంబును దద్వైక్లబ్యనివర్తనంబును మృదూకర ణంబునుదాపనివారణంబునుగూపగతంబయిన జలంబు దివియ మఱియునుద్గమించుటయుననునివి జలవృత్తులనం బడు రస తన్మాత్రంబువలన దైవచోదితంబై వికారంబునంబొందిన జలంబు వలన గంధతన్మాత్రంబు పుట్టె దానివలనంబ్రుథ్వియుగలిగె ఘ్రా ణంబు గంధగ్రాహకంబయ్యె అందు గంధంబేకంబయ్యు వ్యంజనా దిగతంబయి హింగ్వాది నిమిత్తంబయిన మిశ్రమగంధంబును కరం భంబునుగృంజనాదిగతంబయిన పూతిగంధంబును ఘనసారాది నిమిత్తంబయిన సుగంధంబును శతపత్రాదిగతంబగు శాంతగంధం బునులశునాదిగతంబైన యుగ్రగంధంబునుబరుష్యిత చిత్రాన్నాది గతంబయిన యామ్లగంధంబును ద్రవ్యావయవ వైషమ్యంబునం జేసి యనేకవిధంబై యుండు అదియునుంగాక ప్రతిమాదిరూపం బులంజేసి సాకారతాపాదనంబగు భావంబును జలాదివిలక్షణ త్రయాంతరనిరపేక్షంబయినస్థితియు జలాధ్యాధారత యను ధార ణంబునునాకాశాద్యవచ్ఛేదకత్వంబును సకలప్రాణి పుంస్త్వాభి వ్యక్తీకరణంబుననునివి పృథ్వీవృత్తులనంబడు అని చెప్పి వెండియునిట్లనియె నభోసాధారణగుణశబ్దవిశేషగ్రాహకంబు శ్రోత్రం బును వాయ్వసాధారణగుణవిశేషగ్రాహకంబు స్పర్శంబును దేజో సాధారణగుణవిశేషగ్రాహకంబు చక్షురింద్రియంబుననంభో సాధా రణగుణవిశేషగ్రాహకంబు రసనేంద్రియంబును భూమ్య సాధారణ గుణవిశేషగ్రాహకంబు ఘ్రాణేంద్రియంబునునాకాశాది గుణంబుల గుచు శబ్దాదికార్యంబులగు వాయ్వాదులందుఁగారణా న్వయంబు ననన్విటికింబ్రుథ్వీసంబంధంబుగలుగుటంజేసి భూమి యందు శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబులుగలుగుట మహదాదిపృథివ్యంతం బులగుని యేడు తత్త్వంబులు పరస్పరమిళితంబులై భోగాయ తనంబగు పురుషునింగల్పింప సమర్థంబులై యున్నంజూచి కాలాదృష్టసత్వాదులంగూడి జగత్కారణుండునుద్రైగుణ్యవిశిష్టుం డునునశేషనియామకుండును నిరంజనాకారుండునునగు సర్వే శ్వరుండందుబ్రవేశించు అంతనన్యోన్యక్షుబితంబులై మిళితంబు లైన మహదాదులవలననధిష్ఠాతృచేతనరహితంబగునొక యం డంబు పుట్టె అందు ॥896॥

సీ. గురుశక్తియౌ విరాట్పురుషుండు సంభవం

బయ్యెనయ్యండంబునర్థిఁబొదవి
యంబుముఖావరణంబులొక్కటికి
దశగుణితంబులై తవిలి యావ
రణములై యుండునుగ్రమమున లోకంబు
నకుమేలుకట్లపోలికఁదనర్చి
పంకజోదరుని రూపము విలసించును
లోలత జలములోఁదేలుచున్న
తే. హేమమయమైన యండంబులో మహాను
భావుఁడభవుండు హరిదేవదేవుఁడఖిల
జేత నారాయణుఁడు ప్రవేశించి యపుడు
విష్ణుపదభేదనంబుగావించి యందు ||897||

48 విరాట్పురుష ప్రకారంబు

సీ. కరమొప్పఁగా విరాట్పురుషుండు వెలుఁగొందు
నా విరాట్పురుషుని యాననంబు
వలనను వాణియు వాణితో వహ్నియు
నాసంబువలనఁబ్రాణములఁగూడి
ఘ్రాణేంద్రియంబయ్యెఘ్రాణంబువలనను
వాయువులునుబ్రాణవాయువులును
నందునక్షులు చక్షువందు సూర్యుండును
నందభిధ్యానంబునర్థింజేయఁ
తే. గర్ణములు జాతమయ్యెఁదత్కర్ణసమితి
వలన శ్రోత్రేంద్రియంబు దిక్కులునుగలిగెఁ
ద్వక్కుచేశ్మశ్రురోమవితానకములు
నోషధివ్రాతమును భవమొందె మఱియు ||898||

తే. దానివలనను మేఢ్రంబుగానంబడియెఁ
బరఁగ రేతంబువలననాపంబు పుట్టె
గుదమువలననపానంబునుదయమయ్యె
దానివలనను మృత్యువుదగ జనించె ||899||

క. కరములవలనను బలమును
నిరవుగనారెంటివలననింద్రుఁడుఁబాదాం
బురుహంబువలన గతియు
నరుదుగనారెంటివలనను హరియును గలిగెన్ ||900||

క. ఘననాడీపుంజమువల
నను రక్తము దానివలన నదులును జఠరం
బునునాకఁలియును దప్పికయుఁ
ననయమునారెంటివలననబ్ధులు పుట్టెన్ ||901||

క. విను హృదయమువలనను మన
మును మనమునఁదుహినకరుఁడు బుద్ధియుఁ జిత్తం
బున బ్రహ్మయు క్షేత్రజ్ఞుం

డునుగలిగిరి యవ్విరాజుఁడుంబూరుషతన్ ॥902॥

వ. మఱియు విరాట్పురుషునందుదయించిన వ్యష్టిరూపంబులగునా
కాశాది భూతంబులును శబ్దంబు మొదలగు భూతతన్మాత్రంబు
లును వాగాదీంద్రియజాతంబునుదదధిదేవతలునుదమంతన
సమిష్టిరూపుండగు క్షేత్రజ్ఞుంబ్రవృత్తిప్రవక్తకుంజేయనసమర్థంబు
లయ్యె ఎట్లనిన దేవాధిష్టితంబులగు నింద్రియంబులుదాము వేర్వే
ఱ యయ్యాశ్వరుంబ్రవృత్తున్ముఖుంజేయనోపక క్రమంబునందత్త
దధిష్టానాదులనొంది అందునగ్ని వాగింద్రియంబుతోడ ముఖంబు
నొంది ప్రవర్తించిన విరాట్కార్యంబగు వ్యష్టిశరీరజాతంబనుత్పన్నం
బయ్యె అంత నాసయు ఘ్రాణేంద్రియంబుతోడ వాయువుంగూడిన
నట్టిది యయ్యెనాదిత్యుఁడు చక్షురింద్రియంబుతోడ నేత్రంబులు
నొందిన వృథాభూతంబయ్యె దిగ్దేవతాకంబగు కర్ణంబుశ్రోత్రేంద్రియం
బుతోఁగూడిన విరాట్కార్యప్రేరణాయోగ్యంబయ్యె ఓషధులు రోమం
బులంద్వగింద్రియంబుఁజెంది విఫలంబయ్యె అద్దైవంబగు మేఢ్రంబు
రేతంబునొందినఁదత్కార్యకరణాదక్షంబయ్యెఁ బదంపడి గుదంబు
మృత్యువుతోడనపానేంద్రియంబుఁజేరిననది హైన్యంబునొందె విష్ణు
దేవతాకంబులగు చరణంబులు గతితోఁగూడిననసీశ్వరంబులయ్యెఁ
బాణీంద్రియంబులింద్రదైవతంబుల గుచు బలంబునొందిన శక్తిహీ
నంబులయ్యె మఱియు నాడులు సనదీకంబులై లోహితంబు
వొందిన నిరర్థకంబులయ్యెనుదరంబు సింధువులతోడఁజేరి క్షుత్పి
పాసలంబొందిన వ్యర్థంబయ్యె హృదయంబు మనంబుతోడంజంద్రు
నొందిననూరకయుండె బుద్ధి బ్రహ్మాది దైవతంబై హృదయంబు
నొందిన నిష్ఫలంబయ్యెఁజిత్తంబభిమానంబుతోరుద్రునింజెందిన
విరాట్కార్యజాతంబనుభూతంబయ్యెనంతఁజైత్యుండగు క్షేత్రజ్ఞుండు
హృదయాధిష్ఠానంబునొంది చిత్తంబు తోడంబ్రవేశించిన విరాట్పురు
షుండు సలిలకార్యభూతబ్రహ్మాండంబునొంది ప్రవృత్యున్ముఖక్ష
ముండయ్యె సుప్తుండగు పురుషునింబ్రాణాదులుదమబలంబుచే
భగవదప్రేరితంబులగుచునుత్థాపనా సమర్థంబులగు చందంబున
నగ్న్యాదులు స్వాధిష్టాన భూతంబులగునిద్రియంబులతోడ దేవా
దిశరీరంబులనొందియునశక్తంబులయ్యె అని మఱియునవ్విరా
ట్పురుషునినవరతభక్తిం జేసి విరక్తులై యాత్మల యందు వివే
కంబుగల మహాత్ములు చింతింపుదురనియుఁబ్రకృతిపురుష వివే
కంబున మోక్షంబును బ్రకృతి సంబంధంబున సంసారంబునుగలు
గుననియుఁజెప్పి మఱియునిట్లనియె ॥903॥

49 ప్రకృతి పురుష వివేకంబు

సీ. జననుత సత్త్వరజస్తోమోగుణమయ
మైన ప్రాకృతకార్యమగు శరీర
గతుఁడయ్యుఁబురుషుండుగడఁగి ప్రాకృతములు
నగు సుఖదుఃఖమోహములవలనఁ
గరమనురక్తుండుగాఁడు వికారవి
హీనుఁడుద్రిగుణరహితుఁడునగుచు
బలసి నిర్మలజలప్రతిబింబితుండైన

దినకరుభంగి వర్తించునట్టి
తే. యాత్మ ప్రకృతిగుణంబుల యందుఁదగులు
వడి యహంకారమూఢుఁడైదొడరి యేను
గడఁగి నిఖిలంబునకునెల్లఁగర్తనని ప్ర
సంగవశతనుబ్రకృతిదోషములఁబొంది ||904||

క. సుర తిర్యఙ్మనుజ స్థా
వరరూపములగుచుఁగర్మవాసనచేతం
బరపైన మిశ్రయోనులఁ
దిరముగ జనియించి సంసృతింగైకొని తాన్ ||905||

క. పూని చరించుచు విషయ
ధ్యానంబునఁజేసి స్వాప్నికార్థాగమ సం
ధానమురీతినసత్పథ
మానసుఁడగుచున్ భ్రమించు మతిలోలుండై ||906||

వ. అట్లుగావున ||907||

తే. పూని మోక్షార్థి యగు వాఁడు దీనిదీవ్ర
భక్తియోగంబుచేత విరక్తిబొంది
మనము వశముగఁజేసి యమనియమాది
యోగమార్గక్రియాభ్యాసయుక్తిఁజేసి ||908||

సీ. శ్రద్ధాగరిష్ఠుఁడై సత్యమైనట్టి మ
ద్భావంబు మత్పాదసేవనంబు
వర్ణితమత్కథాకర్ణనంబును సర్వ
భూత సమత్వమజాతవైర
మును బ్రహ్మచర్యంబు ఘనమౌనమాదిగా
గల నిజధర్మసంగతులఁజేసి
సంతుష్టుఁడును మితాశనుఁడునేకాంతియు
మననశీలుఁడు వీతమత్సరుండు
తే. నగుచు మిత్రత్వమునగృపఁదగిలి యాత్మ
కలితవిజ్ఞానియై బంధకంబులైన
ఘనశరీరపరిగ్రహోత్కంఠ యందు
నాగ్రహము వాసి వర్తింపనగును మఱియు ||909||

వ. జీవేశ్వరతత్త్వజ్ఞానంబునంజేసి నివృత్తంబయినబుద్ధిదదవస్థానం
బునుంగలిగి దూరీభూతేతరదర్శనుండై జీవాత్మజ్ఞానంబునంజేసి
చక్షురింద్రియంబున సూర్యుని దర్శించుచందంబుననాత్మనాయ
కుండయిన శ్రీమన్నారాయణుని దర్శించి నిరుపాధికంబై మిథ్యా
భూతంబగునహంకారంబున సద్రూపంబుచేఁబ్రకాశమానంబగుచుఁ
బ్రధానకారణంబునకునధిష్ఠానంబునుగార్యంబునకుఁజక్షువుంబో
లెఁబ్రకాశంబును సమస్తకార్యకారణానుస్యూతంబునుబరిపూర్ణం
బును సర్వవ్యాపకంబునునగు బ్రహ్మంబునుబొందునని చెప్పి
వెండియునిట్లనియె ||910||

సీ. వినుమాత్మవేత్తకు విష్ణుస్వరూపంబు
నెఱుఁగంగఁబడునది యెట్లటన్న
గగనస్థుఁడగు దినకరు కిరణచ్ఛాయ
జలముల గృహకుడ్యజాతముల
వలన దోఁచిన ప్రతిఫలితంబుచేతనూ
హింపగఁబడిన యయ్యినునిపగిది
నర్థి మనోబుద్ధ్యహంకరణత్రయ
నాడీప్రకాశముననునెఱుంగ
తే. వచ్చునాత్మస్వరూపంబు వలఁతిగాఁగ
జిత్తమునఁదోచునంచితశ్రీఁదనర్చి
యమ్మహామూర్తి సర్వభూతాంతరాత్ముఁ
డగుచునాత్మజ్ఞులకుఁగాననగును మఱియు ||911||

వ. జీవుండు పరమాత్మానుషక్తుండై భూతాదితత్త్వంబులు లీనంబులై
ప్రకృతియందు వాసనామాత్రంబుగలిగి యకార్యకరణంబులై
యున్న సుషుప్తిసమయంబునందాను నిస్తంద్రుండగుచు నిత
రంబుచేతఁగప్పబడనివాఁడై పరమాత్మానుభవంబుసేయుచుం
డును అని చెప్పిన విని దేవహూతి యిట్లనియె ||912||

సీ. విమలాత్మ యీ పృథివికిని గంధమునకు
సలిలంబునకును రసంబునకును
నన్యోన్యమగునవినాభావసంబంధ
మైన సంగతిఁబ్రకృత్యాత్మలకును
సతతంబునన్యోన్యసంబంధమై యుండు
ప్రకృతిదానయ్యాత్మఁబాయుటెట్లు
దలపోయనొకమాటు తత్త్వబోధముచేత
భవభయంబులనెల్లఁబాయుటెట్లు
తే. చచ్చి క్రమ్మఱఁబుట్టని జాడ యేది
యిన్నియుఁదెలియనానతి యిచ్చి నన్నుఁ
గరుణ రక్షింపవే దేవగణసుసేవ్య
భక్తలోకానుగంతవ్య పరమపురుష ||913||

వ. అనిన భగవంతుండిట్లనియె అనిమిత్తంబయిన స్వధర్మంబునను
నిర్మలాంతఃకరణంబునను సునిశ్చితంబైన మద్భక్తియోగంబునను
సత్కథాశ్రవణసంపాదితంబైన వైరాగ్యంబునను దృష్ట ప్రకృతిపురు
ష యాథ్యాత్మంబగు జ్ఞానంబునను బలిష్ఠంబయి కామానభిష్వం
గంబగు విరక్తివలనఁదపోయుక్తంబయిన యోగంబునను దీవ్రంబ
యిన చిత్తైకాగ్రతంజేసి పురుషునిదగు ప్రకృతిదందహ్యామానంబై
తిరోధానంబునుబొందు అదియునుంగాక యరణిగతంబైన వహ్ని
చేనరణి దహింపఁబడు చందంబున జ్ఞానంబుననుదత్త్వదర్శనం
బుననుంజేసి నిరంతరంబు బలవంతంబును దృష్టదోషంబును
నగు ప్రకృతి జీవునిచేత భుక్తభోగమై విడువంబడు అని చెప్పి ||914||

క. విను ప్రకృతి నైజమహిమం
బునఁదనలోనున్న యట్టి పురుషునకు మహే

శునకునశుభవిస్ఫురణం
బనయముఁగావింపజాలదది యెట్లనినన్ ॥915॥

చ. పురుషుఁడు నిద్రవోఁగలలఁననర్థకముల్ ప్రబోధమం
దరయగఁమిథ్యలై పురుషునందు ఘటింపనికైవడింబరే
శ్వరునకునాత్మనాథునకు సర్వశరీరికిఁగర్మసాక్షికిం
బరువడిఁబొందవెన్నఁటికిఁబ్రాకృతదోషములంగనామణి ॥916॥

వ. అని వెండియునిట్లనియె ॥917॥

సీ. అధ్యాత్మతత్పరుండగువాఁడు పెక్కు జ
న్మంబులఁబెక్కు కాలంబులందు
బ్రహ్మపదప్రాప్తిపర్యంతమునుబుట్టు
సర్వార్థవైరాగ్యశాలి యగుచుఁ
బూనినాభక్తులచేనుపదేశింపఁ
బడిన విజ్ఞానసంపత్తిచేత
బరఁగఁబ్రబుద్ధుఁడై బహువారములు భూరి
మత్ప్రసాదప్రాప్తిమతిఁదనర్చు
తే. నిజపరిజ్ఞానవిచ్ఛిన్ననిఖిలసంశ
యుండు నిర్ముక్తలింగదేహుండునగుచు
ననఘ యోగీంద్రహృద్ధ్యేయమగు మదీయ
దివ్యధామంబునొందు సందీప్తుఁడగుచు ॥918॥

వ. మఱియునణిమాద్యష్టైశ్వర్యంబులు మోక్షంబునకంతరాయంబు
లుగావున వానియందు విగతసంగుండును మదీయచరణసరోజ
స్థిత లలితాంతరంగుండునునగువాడు మృత్యుదేవతనపహసించి
మోక్షంబునొందు అని చెప్పి వెండియు యోగలక్షణప్రకారంబు
వినిపింతు వినుమని భగవంతుండైన కపిలుండు నృపాత్మజ
కిట్లనియె ॥919॥

క. ధీనిధులయ్యును యే యోగవి
ధానంబునఁజేసి మనముదగ విమలంబై
మానితమగు మత్పదముం
బూనుదురాయోగధర్మములనెఱిఁగింతున్ ॥920॥

వ. అది యెట్లనిన శక్తికొలఁది స్వధర్మాచరణంబును శాస్త్రవినిషిద్ధ
ధర్మకర్మంబులు మానుటయు దైవికంబై వచ్చిన యర్థంబువలన
సంతోషించుటయు మహాభాగవత శ్రీపాదారవిందార్చనంబును
గ్రామ్యధర్మ నివృత్తియు మోక్షధర్మంబుల యందు రతియు మితం
బై శుద్ధంబయిన యాహారసేవయు విజనంబయి నిర్బాధకంబ
యిన స్థానంబుననుండుటయు హింసారాహిత్యంబును పత్యంబు
నునస్తేయంబునుదనకెంత యర్థంబుపయోగించునంత యర్థంబ
స్వీకరించుటయు బ్రహ్మచర్యంబును తపశ్శౌచంబులును స్వాధ్యా
యపఠనంబునుబరమపురుషుండైన సర్వేశ్వరుని యర్చనంబు
ను మౌనంబునునాసనజయంబును దానంజేసి స్థైర్యంబునుబ్రాణ

వాయుస్వవశీకరణంబునునింద్రియనిగ్రహరూపంబైన ప్రత్యాహా
రంబును మనంబుచేనింద్రియంబుల విషయంబులవలన మరలిం
చి హృదయమందు నిలుపటయు దేహగతంబైన మూలాధారాది
స్థానంబులలోనొక్కస్థానంబునందు హృదయగతంబయిన మన
స్సుతోడంగూడఁబ్రాణధారణంబును వైకుంఠుండైన సర్వేశ్వ రుండు
ప్రవర్తించిన దివ్యలీలాచరిత్రధ్యానంబును మానసైకాగ్రీకరణంబును
బరమాత్మయగు పద్మనాభుని సమానాకారతయునునిదియు
నుంగాక తక్కిన వ్రతదానాదులంజేసి మనోదుష్టంబయిన యస
న్మార్గంబునుబరిహరించి జితప్రాణుండై మెల్లనయోజించి శుచి
యైనదేశంబునంబ్రతిష్ఠించి విజితాసనుండై యభ్యస్త కుశాజిన
చేలోత్తరాసనంబైన యాసనంబుసేసి ఋజుకాయుండై ప్రాణమా
ర్గంబునుగుంభకరేచకపూరకంబులంగోశశోధనంబుసేసి కుభకపూ
రకంబులచేతంబ్రతికూలంబుగావించి చంచలంబయిన చిత్తంబు
సుస్థిరంబుగావించి తీవ్రంబయిన యమంబునంబ్రతప్తంబయి
విగతసమస్తదోషంబగు చామీకరంబుకరణి విరజంబుసేసి జిత
మారుతుండగు యోగిగ్రమ్మఱంబ్రాణాయామంబను పావకుని
చేత వాతపిత్తశ్లేష్మంబులను దోషంబుల భస్మీకరణంబుసేసి ధార
ణంబుచేతఁగిల్బిషంబులను బ్రత్యాహారంబుచేత సంసర్గంబులను
దహనంబుసేసి ధ్యానంబుచేత రాగంబుల సత్త్వాదిగుణంబులను
నివారించి స్వనాసాగ్రావలోకనంబుసేయుచు ‖921‖

50 విష్ణు సర్వాంగస్తోత్రంబు

సీ. దళదరవిందసుందరపత్రరుచిరాక్షు
సలలిత శ్రీవత్సకలితవక్షు
నీలనీరదనీలనీలోత్పలశ్యాము
నలికులాకులమాలికాభిరాముఁ
గౌస్తుభకలిత ముక్తాహారయుతకంఠు
యోగిమానసపంకజోపకంఠు
సతతప్రసన్నస్మితవదనాంభోజు
దినకరకోటిసందీప్తతేజు
తే. సలలితానర్ఘ్యరత్నకుండలకిరీట
హారకంకణకటకకేయూరముద్రి
కాతులాకోటిభూషు భక్తప్రపోషుఁ
గింకిణీయుతమేఖలాకీర్ణజఘను ‖922‖

వ. మఱియు ‖923‖

సీ. కంజాతకింజల్కపుంజరంజితపీత
కౌశేయవాసు జగన్నివాసు
శత్రుభీకరచక్రశంఖగదాపద్మ
విహితచతుర్బాహు విగతమోహు
నుతభక్తలోకమనోనేత్రవర్ధిష్ణు
లాలితసద్గుణాలంకరిష్ణు
వరకుమారకవయఃపరిపాకు సుశ్లోకు

సుందరాకారు యశోవిహారు
తే. సకలలోకనమస్కృతచరణకమలు
భక్తలోకపరిగ్రహప్రకటశీలు
దర్శనీయమనోరథదాయిఁగీర్త
నీయతీర్థయశోమహనీయమూర్తి ‖924‖

వ. వెండియు ‖925‖

క. అనుపమగుణసంపూర్ణుని
ననఘుని సుస్థితుని గతునినాసీను శయా
నుని భక్తహృద్గుహాశయ
నుని సర్వేశ్వరుననంతు నుతసచ్చరితున్ ‖926‖

మ. విమలంబై పరిశుద్ధమై తగు మనోవిజ్ఞానతత్త్వప్రబో
ధమతిన్ నిల్పి తదీయమూర్తివిభవధ్యానంబుగావించి చి
త్తము సర్వాంగవిమర్శనక్రియలకుందార్కొల్పి ప్రత్యంగమున్
సుమహాధ్యానముసేయఁగావలయుఁబో శుద్ధాంతరంగంబునన్ ‖927‖

వ. అది యెట్టిదనిన ‖928‖

సీ. హలకులిశాంకుశజలజధ్వజచ్ఛత్ర
లాలితలక్షణలక్షితములు
సలలితనఖచంద్రచంద్రికానిర్ధూత
భక్తమానసతమఃపటలములును
సురుచిరాంగుష్ఠనిష్ఠ్యూతగంగాతీర్థ
మండితహరజటామండలములు
సంచిత ధ్యానపారాయణజనభూరి
కలుషపర్వతదీపకులిశములును
తే. దాసలోకమనోరథదాయకములు
జారుయోగిమనఃపద్మషట్పదములు
ననగఁదనరిన హరిచరణాబ్జములను
నిరుపమధ్యానమున మది నిలుపవలయు ‖929‖

చ. కమలజుమాతయై సురనికాయసమంచితసేవ్యమానయై
కమలదళాభనేత్రములుగల్గి హృదీశ్వరభక్తినొప్పున
క్కమల నిజాంకపీఠమునఁగైకొని యొత్తు పరేశుజానుయు
గ్మము హృదయారవిందమున మక్కువఁజేర్చి భజింపగాదగున్ ‖930‖

ఉ. చారువిహంగవల్లభుభుజంబులమీఁద విరాజమానను
శ్రీరుచినుల్లసిల్లి యతసీకుసుమద్యుతిఁజాలనొప్పు పం
కేరుహనాభునూరువులకిల్బిషభక్తి భజించి మానసాం
భోరుహమందు నిల్పఁదగుఁబో మునికోటికినంగనామణీ ‖931‖

క. పరిలంబితమృదుపీతాం
బర కాంచీగుణనినాదభరితంబగున
ప్పురుషోత్తముని నితంబముఁ

దరుణీ భజియింపవలయు దద్దయుఁబ్రీతిన్ ||932||

క. విను భువనాధారత్వం
బునఁదగి విధిజననహేతుభూతంబగున
వ్వనజాతముచేఁగడుమిం
చిన హరినాభీసరస్సుఁజితింపఁదగున్ ||933||

తే. దివ్యమరకతరత్నసందీప్తలలిత
కుచములను మౌక్తికావళిరుచులఁదనరి
యిందిరాదేవి సదనమై యెసక మెసఁగు
వక్షమాత్మనుదలపోయవలయుఁజుమ్ము ||934||

మ. నిరతంబున్ భజియించు సజ్జనమనోనేత్రాభిరామైకసు
స్థిరదివ్యప్రభగల్గు కౌస్తుభరుచిశ్లిష్టంబునై యొప్పునా
వరయోగీశ్వరవంద్యమానుఁడగు సర్వస్వామి లక్ష్మీశు కం
ధరమాత్మంగదియించి తద్గుణధ్యానంబుసేయందగున్ ||935||

క. ఘనమందరగిరిపరివ
ర్తననికషోజ్జ్వలితకనకరత్నాంగదముల్
దనరార లోకపాలకు
లనుగలిగిన బాహుశాఖలనుదలంపందగున్ ||936||

వ. మఱియు విమతజనాసహ్యంబులైన సహస్రారంబులుగలుగు
సుదర్శనంబును సరసిజోదరకరసరోరుహంబందు రాజహంసరుచి
రంబయిన పాంచజన్యంబునునరాతిభటశోణితకర్దమలిప్తాంగంబై
భగవత్ప్రీతికారణి యగు కౌమోదకియును బంధురసుగంధ గంధా
నుబంధ మంథరగంధవహాహూయమానపుష్పంధయఝంకార
నినదవిరాజితంబైన వైజయంతీవనమాలికయును జీవతత్త్వంబైన
కౌస్తుభమణియునుబ్రత్యేకంబ ధ్యానంబుసేయందగు వెండియు భ
క్తసంరక్షణార్థంబంగీకరించు దివ్యమంగళవిగ్రహంబునకనురూపం
బును మకరకుండలమణినిచయమండితముకురోపమాననిర్మల
గండమండలంబును సంతత శ్రీనివాసలోచనపంకజకలితంబును
లాలితభ్రూలతాజుష్టంబును మధుకరసమానరుచిచికురవిరాజి
తంబునునైన ముఖకమలంబు ధ్యానంబుగావింపవలయు
మఱియు శరణాగతులకభయప్రదంబులగుచునెగడు పాణిపం
కేరుహంబుల మనంబునఁదలఁపవలయు ||937||

క. గురుఘోరరూపకంబై
పరఁగెడు తాపత్రయంబుపశమింపఁగ శ్రీ
హరిచేత నిస్సృష్టములగు
కరుణాలోకములఁదలఁపఁగాఁదగు బుద్ధిన్ ||938||

క. ఘనరుచిగల మందస్మిత
మునకనుగుణమగు ప్రసాదమును జిత్తమునన్
మునుకొని ధ్యానముసేయం

జను యోగిజనావళికెపుడు సౌజన్యనిధీ ||939||

తే. పూని నతశిరులైనట్టి భూజనముల
శోకబాష్పాంబుజలధి సంశోషకంబు
నత్యుదారతమము హరిహాసమెపుడుఁ
దలఁపఁగావలెనాత్మలోఁదవిలి వినుము ||940||

సీ. మునులకు మకరకేతనునకు మోహనం
బైన స్వకీయమాయావిలాస
మునరచితంబైన భ్రూమండలంబును
మునిమనఃకుహరసమ్మోదమానుఁ
డగునీశ్వరుని మందహాసంబునవపల్ల
వాధరకాంతిచేనరుణమైన
మొల్లమొగ్గలకాంతినుల్లసంబాడెడు
దంతపంక్తిని మదిఁదలంపవలయు
తే. వెలయనీరీతినన్నియు వేఱువేఱ
సంచితధ్యాననిర్మలస్థానములుగ
మనములోఁగనుమని చెప్పి మఱియుఁబలికె
దేవహూతికిఁగపిలుండుదేటపడఁగ ||941||

51 సాంఖ్యయోగంబు

సీ. ఈ ప్రకారమున సర్వేశ్వరునందును
బ్రతిలబ్ధభావసంపన్నుఁడగుచుఁ
జిరతరసద్భక్తిచేఁబ్రవృద్ధంబైన
యతిమోదమునఁబులకితశరీరుఁ
డగుచు మహోత్కంఠనానందబాష్పముల్
జడిగొనఁబరితోషజలధిఁగ్రుంకి
భగవత్స్వరూపమై భవగుణగ్రాహక
మగుచు మత్సంబంధమనుకరించి
తే. సుమహితధ్యానమునఁబరంజ్యోతియందు
మనముఁజాల నియోజించి మహిమఁదనరు
మోక్షపదమాత్మలోననపేక్షసేయు
ననఘవర్తనుఁడైన మహాత్ముఁడెపుడు ||942||

వ. అదిగావున ముక్తినపేక్షించు మహాత్ముండగువాని చిత్తంబు విము
క్తంబైన భగవద్వ్యతిరిక్తాశ్రయంబుగలిగి విషయాంతర శూన్యంబై
విరక్తింబొందుటంజేసి పురుషుండు శరీరభావంబులననన్యభావం
బగు నిర్వాణపదంబు సూక్ష్మంబగు తేజంబుదనకంటెనధింకబగు
తేజంబుతోడి సమానాకారంబునగుచందంబుననిచ్చగించు
వెండియు ||943||

సీ. పురుషుఁడు చరమమై భువినన్యవిషయ ని
వృత్తమై తగ నివర్తించు చిత్త
వృత్త్యాదులనుగల్గి వెలయంగనాత్మీయ

మగు మహిమ సునిష్ఠుఁడై లభించు
సుఖదుఃఖముల మనస్సునఁదలపక యహం
కారధర్మంబులుగాఁదలంచి
యనయంబు సాక్షాత్కృతాత్మతత్త్వముగల్గు
నతఁడు జీవన్ముక్తుఁడండ్రు ధీరు
తే. లతఁడునేచందముననుండుననిన వినుము
తన శరీరంబు నిలుచుటయునుజరించు
టయునుగూర్చుండుటయు నిఁకేమియునెఱుంగ
కర్థి వర్తించు విను తల్లి యతఁడు మఱియు ||944||

వ. మదిరాపానంబునంజేసి మత్తుండగువాఁడుదనకుబరిధానంబగు
నంబరంబు మఱచి వర్తించు చందంబునఁదన శరీరంబు దైవాధీనం
బనినశ్వరంబని తలంచి యాత్మతత్త్వనిష్ఠుండై యుపేక్షించు అది
యునుంగాక సమాధియోగంబునంజేసి సాక్షాత్కృతాత్మతత్త్వంబు
గలవాడయి స్వాప్నికశరీరంబు చందంబున యావత్కర్మఫలాను
భవపర్యంతంబు పుత్రదారసమేతంబగు ప్రపంచంబుననుభ వించి
యటమీదఁబుత్రదారాదిసంబంధంబువలనంబాసి వర్తించు ||945||

సీ. సుతదారమిత్రానుజులకంటె మర్త్యుండు
భిన్నుఁడై వర్తించుచున్నరీతి
విస్ఫులింగోల్ముక విపులధూమములచే
హవ్యవాహనుఁడు వేఱయినరీతి
వలనొప్ప దేహంబువలననీజీవాత్మ
పరికింప భిన్నరూపముననుండుఁ
దవిలి భూతేంద్రియాంతఃకరణంబుల
భాసిల్లుచున్న యీ ప్రకృతిరూప
తే. బ్రహ్మమునకాత్మదాఁబృథగ్భావమగుచు
ద్రష్టయయి బ్రహ్మసంజ్ఞచేఁదనరుచుండు
నఖిలభూరి ప్రపంచంబులందుఁదన్నుఁ
దవిలి తనయందునఖిలభూతములఁగనుచు ||946||

వ. వెండియు ||947||

సీ. వరుసననన్యభావంబునఁజేసి భూ
తావళి యందుఁదదాత్మకత్వ
మునఁజూచునాత్మీయఘనతరోపాదాన
ముల యందుఁదవిలి యిమ్ములవెలుంగు
నిద్ధజ్యోతి యేకమయ్యును బహు
భావంబులనుదోఁచు ప్రకృతిగతుఁడు
నగుచున్న యాత్మయుఁబొగడొందు దేవ తి
ర్యఙ్మనుష్య స్థావరాది వివిధ
తే. యోనులను భిన్నభావంబునొందుటయును
జాలఁగల్గు నిజగుణ వైషమ్యముననును
భిన్నుఁడై వెల్గుఁగావున యదియు
దేహసంబంధి యగుచు వర్తించుచుండు ||948||

క. భావింప సదసదాత్మక
మై వెలయును దుర్విభావ్యమగుచు స్వకీయం
బై వర్తించుచుఁబ్రకృతిని
భావమునఁదిరస్కరించు భవ్యస్ఫూర్తిన్ ||949||

వ. ఈ యాత్మ నిజస్వరూపంబునంజేసి వర్తించునని కపిలుండెఱింగిం
చిన విని దేవహూతి వెండియునిట్లనియె మహాత్మా మహదాది
భూతంబులకుంబ్రకృతిపురుషులకుంగల్గిన పరస్పర లక్షణంబు
లనుదత్స్వరూపంబులనునెఱింగించితివి ఇంకనీ ప్రకారంబున
సాంఖ్యంబునందు నిరూపింపఁబడునట్టి ప్రకారంబును భక్తియోగ
మహాత్మ్యంబునుబురుషుండు భక్తియోగంబునంజేసి సర్వలోక
విరక్తుండగునట్టి యోగంబునుబ్రాణిలోకంబునకు సంసారంబనేక
విధంబయియుండుఁగావునబరాపరుండవై కాలస్వరూపివైన నీస్వ
రూపంబును ఏనీవలని భయంబునంజేసి జనులు పుణ్యకార్యంబు
లుసేయుచుండుదురు మిథ్యాభూతంబైన దేహంబునందునాత్మా
భిమానంబుసేయుచు మూఢుండై కర్మంబులందు నాసక్తంబైన
బుద్ధింజేసి విభ్రాంతుండగుచు సంసారస్వరూపంబగు మహాంధ
కారంబునందుఁజిరకాల ప్రసుప్తుండైన జనునిఁబ్రబోధిం చుకొఱకు
యోగభాస్కరుండవై యావిర్భవించిన పుణ్యా త్ముండవు నీవు
గావున నాకునిన్నియుందెలియ సవిస్తరంబుగా నానతియ్యవల
యుననిన దేవహూతికిగపిలుండిట్లనియె ||950||

52 భక్తియోగంబు

క. నలినాయతాక్షి విను జన
ముల ఫలసంకల్పభేదమునఁజేసి మదిం
గల భక్తియోగమహిమం
బలవడఁగననేకవిధములనఁదగునవియున్ ||951||

వ. వివరించెదఁదామస రాజస సాత్త్వికాది భేదంబులంద్రివిధంబైయుం
డు అందుఁదామసభక్తిప్రకారంబెట్టిదనిన ||952||

తే. సతతహింసాతిదంభమాత్సర్యరోష
తమములనుజేయుచును భేదదర్శియగుచుఁ
బరఁగ నాయందుఁగావించు భక్తిదలఁప
దామసంబనఁదగు వాఁడు తామసుండు ||953||

క. ఘన విషయప్రావీణ్యము
లను సుమహైశ్వర్యయశములనుబూజాద్య
ర్థుని ననునర్థి భజించుట
చను రాజసయోగమనఁగ సౌజన్యనిధీ ||954||

చ. అనుపమపాపకర్మపరిహారముకై భజనీయుఁడైన శో
భనచరితుండితండనుచు భావమునందలపోసి భక్తిచే
ననితర యోగ్యతన్ భగవదర్పణబుద్ధినొనర్చి కర్మముల్

జనహితకారియై నెగడ సాత్త్వికయోగమనంగఁజొప్పడున్ ॥955॥

చ. మనుసుత మద్గుణశ్రవణమాత్ర లభించిన యట్టి భక్తిచే
ననఘుఁడ సర్వశోభనగుణాశ్రయుఁడన్ పరమేశ్వరుండనై
తనరిన నన్నుఁజెందిన యుదాత్తమనోగతులవ్యయంబులై
వననిధిగామి యైన సురవాహినిఁబోలె ఫలించునిమ్ములన్ ॥956॥

క. హేయగుణరహితుఁడనఁగల
నాయందుల భక్తిలక్షణముఁదెలిపితి నన్
బాయక నిర్హేతుకముగఁ
జేయు మదీయవ్రతైక చిరతరభక్తిన్ ॥957॥

వ. నిష్కాములయిన మదీయభక్తులకునట్టి భక్తియోగంబు సాలో క్య
సార్ష్టి సామీప్య సారూప్య సాయుజ్యంబులకు సాధనంబుగావున
మహాత్ములగువారు నిజమనోరథఫలదాయకంబులయిన మదీ
య సేవావిరహితంబులయిన యితరకర్మంబులాచరింపనొల్లరు
దీనినాత్యంతికభక్తియోగంబని చెప్పుదురు సత్త్వరజస్తమోగుణవి
హీనుండయిన జనుండు మత్సమానాకారంబుఁబొందునని చెప్పి
మఱియునిట్లనియె ॥958॥

సీ. నిత్యనైమిత్తిక నిజధర్మమున గురు
శ్రద్ధాగరిష్ఠతఁజతుర పాంచ
రాత్రోక్తహరిసమారాధన క్రియలను
నిష్కామనంబున నెఱి మదీయ
విగ్రహదర్శన వినుతి పూజా వంద
న ధ్యాన సంశ్రవణములఁగర్మ
సంగిగాకుండుట సజ్జనప్రకరాభి
మానంబునొందుట హీనులందు
తే. జాలననుకంపసేయుట సముల యందు
మైత్రి నెఱపుట యమనియమక్రియాది
యైన యోగంబుచేతనాధ్యాత్మికాధి
భౌతికాదులఁదెలియుట పలుకుటయును ॥959॥

వ. మఱియును ॥960॥

క. హరిగుణమంగళకీర్తన
పరుఁడై తగనార్జవమున భగవత్పరులం
గరమనురక్తి భజించుట
నిరహంకారముననుంట నిశ్చలుఁడగుటన్ ॥961॥

క. ఇవి మొదలుగాఁగగలుగు భ
గవదుద్దేశస్వధర్మకలితుండై వీ
నివలనఁబరిశుద్ధగతిం
దవిలిన మదిగలుగు పుణ్యతముఁడెయ్యెడలన్ ॥962॥

తే. గురుతరానేకకళ్యాణగుణవిశిష్టుఁ

డనఁగనొప్పిననను బొందునండగొనక
పవనవశమునఁబువ్వుల పరిమళంబు
ఘ్రాణమునవరించినకరణి మెఱసి ||963||

చ. అనిశము సర్వభూతహృదయాంబుజవర్తి యనందనర్చు నీ
శు ననునవజ్ఞసేసి మనుజుండొగి మత్ప్రతిమార్చనా విడం
బనమున మూఢుఁడై యుచితభక్తి నన్ను భజింపఁడేని న
మ్మనుజుఁడు భస్మకుండమునమానక వేల్చిన యట్టివాఁడగున్ ||964||

సీ. అబ్జాక్షి నిఖిలభూతాంతరాత్ముఁడనైన
నా యందు భూతగణంబునందు
నతిభేదదృష్టిమాయావులై సతతంబుఁ
బాయక వైరానుబంధనిరతు
లగువారి మనములఁదగులదు శాంతి యె
న్నఁటికైన నేనునా కుటిలజనుల
మానక యెపుడు సామాన్యాధికద్రవ్య
సమితిచే మత్పదార్చన మొనర్ప
తే. నర్థి నాచిత్తమున ముదంబందకుందు
ననుచు నెఱిఁగించి మఱియునిట్లనియెఁగరుణఁ
గలితసద్గుణజటిలుఁడెలమిఁ
దల్లితోడ గుణవతీమతల్లితోడ ||965||

సీ. తరళాక్షి విను మచేతన దేహములకంటెఁ
జేతన దేహముల్ శ్రేష్ఠమందుఁ
బ్రాణవంతంబులై స్పర్శనజ్ఞానంబు
గలుగు చైతన్యవృక్షములకంటె
ఘనరసజ్ఞానసంకలితచేతనులుత్త
ములు రసజ్ఞానంబుగలుగువాని
కంటె గంధజ్ఞానకలితబృందంబులు
గడుశ్రేష్ఠములు వానికంటె శబ్ద
తే. వేదులగుదురు శ్రేష్ఠమై వెలయు శబ్ద
విదులకంటెను సద్రూపవేదులైన
వాయసాదులు శ్రేష్ఠముల్ వానికంటె
వరుస బహుపాదులుత్తముల్ వానికంటె ||966||

క. తలఁపఁజతుష్పాదులధికులు
బలకొని మఱి వానికంటెఁబాదద్వయముం
గల మనుజులలఘుతములి
మ్ముల వారలందు వర్ణములునాల్గరయన్ ||967||

వ. అందు ||968||

సీ. తలఁప బ్రాహ్మణులుత్తములు వారికంటెను
వేదవేత్తలు వేదవిదులకంటె
విలసితవేదార్థవిదులు వారలకంటె

సమధిక శాస్త్రసంశయము మాన్పు
మీమాంసకులు మఱి మీమాంసకులకంటె
నిజధర్మవిజ్ఞాననిపుణులరయ
వారికంటెను సంగవర్జితచిత్తులు
దగ వారికంటె సద్ధర్మపరులు
తే. ధార్మికులకంటెనుత్తమోత్తములు వినుము
మత్సమర్పిత సకలధర్మస్వభావ
మహిమములుగల్గి యితరధర్మములు విడిచి
సమత వర్తించునప్పుణ్యతముఁడు ఘనుఁడు ॥969॥

వ. అట్టివాని ॥970॥

క. కని సకలభూతగణములు
మనముననానందజలధిమగ్నములగుచున్
ఘనబహుమానపురస్సర
మనయముఁబాటిల్ల వినుతులర్థింజేయున్ ॥971॥

వ. అంతనీశ్వరుండు జీవస్వరూపానుప్రవిష్టుండై యుండునట్టి భగ
వంతుంజూచి భక్తియోగంబుననేని యోగంబుననేనిఁబురుషుండు
పరమాత్మఁబొందు ప్రకృతిపురుషాత్మకంబునుదద్వ్యతిరిక్తంబును
నైన దైవంబునై కర్మవిచేష్టితంబగుచునుండు అదియ భగవద్రూ
పంబు ఇట్టి భగవద్రూపంబు భేదాస్పదంబగుచునద్భుత ప్రభావం
బుగల కాలంబనియుఁజెప్పంబడు అట్టి కాలంబు మహదాదిత
త్త్వంబులకును మహత్తత్త్వాభిమానులగు జీవులకును భయావహం
బగుటంజేసి సకల భూతములకునాశ్రయంబగుచునంతర్గ తంబై
భూతంబులచేత భూతంబులగ్రసించుచు యజ్ఞఫలప్రదాత గావున
వశీకృతభూతుండై ప్రభుత్వంబు భజియించి విష్ణుండు ప్రకాశించు
చుండు అతనికి మిత్రుండును శత్రుండును బంధుం డును లేఁడు
అట్టి విష్ణుండు సకలజనంబుల యందావేశించి యప్రమత్తుఁడై
ప్రమత్తులయిన జనంబులకు సంహారకుండై యుండు అతని
వలని భయంబునంజేసి వాయువు వీచు సూర్యుండుదపియించు
నింద్రుండు వర్షించు నక్షత్రగణంబు వెలుంగుఁజంద్రుండు ప్రకాశిం
చుదత్తత్కాలంబుల వృక్షాలతాదులోషధుల తోడంగూడి పుష్ప
ఫలభరితములగు సరిత్తులు ప్రవహించు సముద్రంబులు మేరలు
దప్పక యుండునగ్ని ప్రజ్వలించు భూమి గిరులతోఁగూడ బరువు
నఁగ్రుంగ వెఱచు ఆకాశంబు సకల జనంబులకునవకాశంబిచ్చు
మహత్తత్త్వంబు జగత్తునకునంకుర స్వరూపంబుగావున సప్తావ
రణావృతంబగు లోకంబను స్వదేహంబు విస్తరింపఁజేయు గుణాభి
మానులగు బ్రహ్మాదులు సర్వేశ్వరునిచేత జగత్సర్గంబునందు
నియోగింపఁబడి ప్రతిదినంబునయ్యాయి సర్గంబుసేయనప్రమత్తులై
యుండుదురు పిత్రాదులు పుత్రోత్పత్తిఁజే యుదురు కాలుండు
మృత్యుసహాయుండై మారకుండై యుండు అని చెప్పి కపిలుండు
వెండియునిట్లనియె ॥972॥

క. నెఱినిట్టి నిఖిలలోకే

శ్వరుని పరాక్రమముఁదెలియ సామర్థ్యంబె
వ్వరికినిఁగలుగదు మేఘము
గరువలివిక్రమముఁదెలియఁగా లేని గతిన్ ॥973॥

క. మగువా విను సుఖహేతుక
మగునర్థము దొరకమికి మహాదుఃఖమునం
దగులుదురిది యంతయునా
భగవంతుని యాజ్ఞఁజేసి ప్రాణులు మఱియున్ ॥974॥

సీ. పూని యసత్యంబులైన గృహ క్షేత్ర
పశు ధన సుత వధూ బాంధవాది
వివిధ వస్తువులను ధ్రువముగా మదినమ్మి
వఱలు దుర్మతి యగువాఁడు జంతు
సంఘాతమగు దేహసంబంధమున నిల్చి
యర్థినయ్యె యోనులందుఁజొరఁగ
ననుగమించును వానియందు విరక్తుండు
కాక యుండును నరకస్థుఁడైన
తే. దేహి యాత్మీయదేహంబుదివిరి వదల
లేక తనకది పరమసౌఖ్యాకరంబు
గాఁగ వర్తించునదియునుగాక యతఁడు
దేవమాయావిమోహితభావుఁడగుచు ॥975॥

క. ఘనముగఁబుత్రవధూపశు
ధనగృహరక్షణమునందుదత్తత్క్రియలన్
మనమునఁదలపోయుచు దిన
దినమున్ దందహ్యమానదేహుండగుచున్ ॥976॥

క. అతి మూఢహృదయుఁడగుచు దు
రితకర్మారంభమునఁజరించుచుఁదరుణీ
కృతగోప్యభాషణములను
సుతలాలనభాషణములఁజొక్కుచు మఱియున్ ॥977॥

క. వినుమింద్రియపరవశుఁడై
మునుకొని తత్కూటధర్మములుగల దుఃఖం
బనయము సుఖరూపంబుగ
మనమునఁదలపోసి తదభిమానుండగుచున్ ॥978॥

క. సతతముఁదమతమ సంపా
దితమగునర్థములచేత ధృతిఁబరులకుఁగు
త్సితమతి హింసలు చేయుచు
నతిమూఢమనస్కులగుచునాత్మజనములన్ ॥979॥

తే. పూని రక్షించుచును వారిభుక్తశేష
మనుభవించుచునంత జీవనమువోకఁ
గడఁగి మఱిమఱి యపరార్థకాముఁడగుచు

సత్త్వమెడలి కుటుంబపోషణమునందు ॥980॥

సీ. బలిమిసాలక మందభాగ్యుఁడైకుమతియై
పూని యపుడు క్రియాహీనుఁడగుచు
దవిలి వృథాప్రయత్నంబులుసేయుచు
మూఢుఁడై కార్పణ్యమునఁజరించు
నట్టి యకించనుఁడగువానిఁజూచి త
ద్దారసుతాదులాత్మలను వీఁడు
గడునశక్తుఁడు ప్రోవఁగాఁజాలఁడితఁడని
సెగ్గింతురర్థిఁగృషీవలుండు
తే. బడుగు ముసలెద్దు రోసినపగిదినంత
నతఁడునేవెంటలను సుఖంబందలేక
తానుబోషించుజనులుదన్ తనరఁబ్రోవ
బ్రతుకు ముదిమియు మిక్కిలి బాధపఱుప ॥981॥

క. వెడరూపుదాల్చి బాంధవు
లడలఁగ నిర్యాణమునకునభిముఖుఁడై యి
ల్వెడలఁగజాలక శునకము
వడువునఁగుడుచుచును మేను వడవడ వడఁకన్ ॥982॥

సీ. అతిరోగపీడితుండై మందమగు జఠ
రాగ్నిచే మిగులనల్పాశి యగుచు
మెఱసి వాయువుచేత మీఁదికినెగసిన
కన్నులు కఫమునఁగప్పబడిన
నాళంబులనుగంఠనాళంబునను ఘుర
ఘురమనుశబ్దముదొరయ బంధు
జనులమధ్యంబున శయనించి బహువిధ
ములఁదన్నుబిలువంగబలుకలేక
తే. చటులతరకాలపాశవశంగతాత్ముఁ
డగుచు బిడ్డలఁబెండ్లామునరసిప్రోచు
చింత వికలములైన హృషీకములును
గలిగి విజ్ఞానమునుబాసి కష్టుఁడగుచు ॥983॥

వ. అంత మరణావస్థంబొందు సమయంబుననతిభయంకరాకారులు సరభసేక్షణులునగు యమదూతలిద్దఱుదన ముందఱ నిలిచినం జూచి త్రస్తహృదయుండై శకృన్మూత్రంబులు విడుచుచు యమపాశంబులచే గళంబున బద్ధుండై శరీరంబువలన నిర్గమించి యాత నాశరీరంబునవలంబించి బలాత్కారంబున దీర్ఘంబై దుర్గమంబగు మార్గంబునుబొంది రాజభటులచే నీయమానుండగుచు దండనం బునకభిముఖుండై చనునపరాధి చందంబునఁజనుచుండి ॥984॥

చ. అనయము మూర్ఛనొందు శునకావళిచేతను భక్ష్యమాణుఁడై
యనుపమకాలకింకరభయంకరతర్జనగర్జనంబులన్
మనముగలంగ దేహము సమస్తముఁగంపమువొందగాఁబురా
తనభవపాపకర్మసముదాయముఁజిత్తములోఁదలంచుచున్ ॥985॥

సీ. అనుపమక్షుత్తృష్ణలంతర్వ్యథలఁజేయ
ఝుంఝానిలజ్వలజ్జ్వలనచండ
భానుప్రదీతప్తంబైన వాలుకా
మార్గానుగతతప్యమానగాత్రుఁ
డై వీఁపుఁగశలచేనడువంగ వికలాంగుఁ
డగుచు మార్గమునందునచటనచటఁ
జాల మూర్ఛిల్లి యాశ్రయశూన్యమగు నీళ్ళ
మునుఁగుచు లేచుచు మొనసి పాప
తే. రూపమున తమముచే నిరూఢుఁడగుచు
వెలయఁదొంబదితొమ్మిదివేల యోజ
నముల దూరంబుగల యమనగరమునకుఁ
బూని యమభటుల్ కొంపోవఁబోవునంత ॥986॥

వ. ఇట్లు మహాపాపాత్ముండైనవాఁడు ముహూర్తత్రయకాలంబునను
సామాన్యదోషియగువాఁడు ముహూర్తద్వయంబుననునేగి యాత
నంబొందును అందు ॥987॥

క. పట్టుదురు కొఱవులను వడిఁ
బెట్టుదురు రసిపత్రికలనుబెనుమంటలయం
దొట్టుదురొడళ్ళు నలియన్
మట్టుదురప్పాపచిత్తుమత్తుంబెలుచన్ ॥988॥

ఉ. ముంతురు తప్తతోయముల మొత్తుదురుగ్రగదాసిధారలం
దెంతురుపొట్టప్రేవులు వధింతురు మీఁద నిభేంద్ర పంక్తి ద్రొ
ప్పింతురు ఘోరభంగిఁగఱపింతురు పాములచేత బిట్టుద్రో
బ్బింతురు మీఁద గుండ్లుదినిపింతురు దేహముఁగోసి కండలన్ ॥989॥

వ. మఱియుఁగుటుంబపోషణంబునఁగుక్షింభరుండగుచునధర్మపరుం
డై భూతద్రోహంబుననతిపాపుండై నిరయంబునుంబొంది నిజధనం
బులుగోలుపడి మొఱవెట్టునాపన్నుని చందంబునంబరస్పర
సంబంధంబునఁగల్పింపబడిన తమిస్రాంధతామిస్రరౌరవాదులగు
నరకంబులంబడి తీవ్రంబులయిన బహుయాతనలననుభవించి
క్షీణపాపుండై పునర్నరత్వంబునుంబొందునని చెప్పి వెండియు
నిట్లనియె ॥990॥

53 గర్భసంభవ ప్రకారంబు

సీ. కైకొని మఱి పూర్వకర్మానుగుణమున
శశ్వత్ప్రకాశకుండీశ్వరుండు
ఘటకుండు గావునఁగ్రమ్మఱ జీవుండు
దేహసంబంధంబుఁదివిరి తాల్ప
దొరఁకొని పురుషరేతోబిందుసంబంధి
యై వధూగర్భంబునందుఁజొచ్చి
కైకొని యొకరాత్రిగలిలంబు పంచరా
త్రములబుద్బుదమును దశమదివస

తే. మందు గర్కంధువంతయౌనంతమీఁదఁ
బేశియగునంతమీఁదటఁబేర్చి యండ
కల్పమగునొక్క నెల మస్తకమును మాస
యమళమైననుగరచరణములుఁబొడము ‖991‖

వ. మఱియు మాసత్రయంబున నఖరోమాస్థిచర్మంబులు లింగచ్ఛిద్రం
బులుగలిగి నాలవమాసంబున సప్తధాతువులునుబంచమమాసం
బున క్షుత్తృష్ణలునుగలిగి షష్ఠమాసంబున మావిచేతంబొదువం
బడి తల్లికుక్షిని దక్షిణభాగంబునందిరుగుచు మాతృభుక్తాన్నపా
నంబులవలనఁదృప్తిబొందుచునేధమానధాతువులుగల్గి జంతు
సంకీర్ణంబగు విణ్మూత్రగర్తంబందుఁదిరుగుచుఁక్రిమిభక్షితశరీరుండై
మూర్ఛలంబొందుచుఁదల్లి భక్షించిన కటుతిక్తోష్ణలవణక్షారామ్లాద్యు
ల్బణంబులైన రసంబులచేత బరితప్తాంగుండగుచు జరాయువునఁ
గప్పంబడి బహిప్రదేశంబునందునాత్రంబులచేత బద్ధుండై కుక్షి
యందు శిరంబు మోపికొని భుగ్నంబైన పృష్ఠగ్రీవోదరుండై స్వాంగ
చలనంబునందునసమర్థుండగుచుఁబంజరంబందుండు శకుంతం
బు చందంబుననుండి దైవకృతంబైన జ్ఞానంబునంబూర్వజన్మ దు
ష్కృతంబులదలంచుచు దీర్ఘోచ్ఛ్వాసంబుసేయుచునే సుఖలేశంబు
నుంబొందక వర్తించు అంతనేడవనెల యందు లబ్ధజ్ఞానుండై చేష్ట
లుగలిగి విట్క్రిమిసోదరుండై యొక్కదిక్కుననుండక సంచరించు
చుంబ్రసూతిమారుతంబులచేతనతివేపితుండగుచు యోచమా
నుండు దేహాత్మదర్శియుఁబునర్గర్భవాసంబునకు భీతుండున
గుచు బంధనభూతంబగు సప్తధాతువులచే బద్ధుండై కృతాంజలి
పుటుండు దీనవదనుండునై జీవుండుదానెవ్వనిచేనుదరంబున
వసియింపఁబడెనట్టి సర్వేశ్వరునినిట్లని స్తుతియించు ‖992‖

క. అనయమును భువనరక్షణ
మునకై స్వేచ్ఛానురూపమునఁబుట్టెడి వి
ష్ణుని భయవిరహితమగు పద
వనజయుగంబర్థిఁగొల్తు వారనిభక్తిన్ ‖993‖

వ. అదియునుంగాక పంచభూతవిరహితుఁడయ్యుంబంచభూతవిర
చితంబైన శరీరంబునందుఁగప్పంబడి యింద్రియగుణార్థచిదాభా
సజ్ఞానుండైన నేను ‖994‖

సీ. ఎవ్వఁడు నిఖిలభూతేంద్రియమయమగు
మాయావలంబున మహితకర్మ
బద్ధుఁడై వర్తించు పగిది దందహ్యమా
నంబగు జీవచిత్తంబునందు
నవికారమై శుద్ధమై యఖండజ్ఞాన
మునునుండువానికి ముఖ్యచరితు
నకునకుంఠితశౌర్యునకుఁపరంజ్యోతికి
సర్వజ్ఞునకుఁగృపాశాంతమతికిఁ
తే. గడఁగియుఁబ్రకృతిపురుషులకంటెఁబరముఁ
డయినవానికి మ్రొక్కెదనస్మదీయ

దుర్భరోదగ్రభీకరగర్భనరక
వేదనలఁజూచి శాంతిఁగావించుకొఱకు ॥995॥

సీ. అనవుడు సుతునకు జనని యిట్లనుఁదగ
మహితాత్మ యెవ్వని మహిమచేత
ఘనమోహులై గుణకర్మనిమిత్తసాం
సారికమార్గ సంచారములను
ధృతిసెడి యలసి యేదిక్కునెఱుంగక
హరిపాదధ్యానంబునాత్మ మఱచి
యుండువారలకునే యుక్తియునమ్మహా
పురుషుననుగ్రహబుద్ధిలేక
తే. తద్గుణధ్యానతన్మూర్తి దర్శనములు
గోచరించుటయెట్లు నాకునుఁబ్రబోధ
కలితముగఁబల్కు మనవుడుఁగపిలుఁడనియె
నంబతోడను సుగుణకదంబతోడ ॥996॥

వ. అట్టి యీశ్వరుండుగాలత్రయంబునందును జంగమస్థావరాంత
ర్యామియగుటంజేసి జీవకర్మమార్గంబులంబ్రవర్తించువారు తాప
త్రయనివారణంబుకొఱకు భజియింతురు అని చెప్పి మఱియు
నిట్లనియె ॥997॥

క. జనయిత్రి గర్భమందును
ఘనక్రిమివిణ్మూత్రరక్తగర్తములోనన్
మునుఁగుచు జఠరాగ్నిని దిన
దినమునను సంతప్యమానదేహుండగుచున్ ॥998॥

ఆ. దీనవదనుఁడగుచు దేహి యీ దేహంబు
వలన నిర్గమింపఁదలంచి చనిన
నెలలనెన్నికొనుచు నెలకొని గర్భంబు
వలన వెడలఁద్రోయువారుగలరే ॥999॥

వ. అని తలంచుచు దీనరక్షకుండయిన పుండరీకాక్షుండుదన్ను
గర్భనరకంబువలన విముక్తునింజేయనమ్మహాత్మునికిఁబ్రత్యుప
కారంబుసేయలేమికినంజలిమాత్రంబుసేయందగునట్టి జీవుండ
నైన నేను శమదమాదియుక్తంబైన శరీరంబునందు విజ్ఞానదీపాం
కురంబునంబురాణపురుషు నిరీక్షింతును అని మఱియు ॥1000॥

సీ. నెలకొని బహుదుఃఖములకునాలయమైన
యీ గర్భనరకము నేను వెడలఁ
జాల బహిఃప్రదేశమునకు వచ్చిన
ననుపమ దేవమాయావిమోహి
తాత్ముండనై ఘోరమైనట్టి సంసార
చక్రమందునుబరిశ్రమశీలి
నై యుండవలయుఁదానదిగాక గర్భంబు
నందుండు శోకంబునపనయించి

తే. యాత్మకనయంబు సారథియైన యట్టి
రుచిరవిజ్ఞానమునఁదమోరూపమైన
భూరిసంసారసాగరోత్తారణంబు
సేసి యీ యాత్మనరసి రక్షించుకొందు ||1001||

వ. మఱియును ||1002||

చ. పరఁగుచునున్న దుర్వ్యసనభాజనమై ఘనదుఃఖమూలమై
యరయఁగబెక్కుతూంట్లుగలదై క్రిమిసంభవమైన యట్టి
దుస్తరగర్భవాసములసంగతి మాన్పుటకై భజించెదన్
సరసిజనాభభూరిభవసాగరతారకపాదపద్మముల్ ||1003||

క. అని కృతనిశ్చయుఁడయి యే
చిన విమలజ్ఞానియగుచు జీవుఁడు గర్భం
బున వెడలనొల్లకుండం
జనియెడునవమాసములును జననీయంతన్ ||1004||

వ. దశమమాసంబున వానినధోముఖుంగావించిననుచ్ఛ్వాసనిశ్శ్వా
సంబులు లేక ఘనదుఃఖభాజనుండు విగత జ్ఞానుండు రక్తదిగ్ధా
గుండునై విష్ఠాస్థక్రిమియుంబోలెనేలంబడి యేడ్చుచు జ్ఞానహీనుం
డై జడుడునుంబోలెనుండి యంత నిజభావానభిజ్ఞులగునితరుల
వలన వృద్ధింబొందుచునభిమతార్థంబులంజెప్పనేరక యనేకకీట
సంకులంబయిన పర్యంకంబునందు శయానుండై యవయవం
బులుగండూయమానంబులైనఁగోకనేరక యాసనోత్థానగమనం
బులనశక్తుండై తన శరీరచర్మంబు మశకమత్కుణమక్షికాదులు
పొడువగ్రములచే వ్యథంబడు క్రిమియుంబోలె దోదూయమానుండై
రోదనంబుసేయుచు విగతజ్ఞానుండై మెలంగుచు శైశవంబునందత్త
త్క్రియానుభవంబుఁగావించి పొగండవయస్సునఁదదనురూపంబు
లగునధ్యయనాది దుఃఖంబులనుభవించి తదనంతరంబ యౌవ
నంబు ప్రాప్తంబైననభిమతార్థఫలప్రాప్తికి సాహసపూర్వకంబులగు
వృథాగ్రహంబులుసేయుచుఁగాముకుండై పంచమహాభూతారబ్ధం
బగు దేహంబందుఁబెక్కుమాఱులహంకారమమకారంబులంజేయు
చుఁదదర్థంబులైన కర్మంబులాచరించుచు సంసారబద్ధుడగచు
దుష్పురుషసంగమంబున శిశ్నోదరపరాయణుండై వర్తించుచున
జ్ఞానంబునంజేసి వర్ధిష్యమానరోషుండగుచుఁదత్ఫలంబులగు
దుఃఖంబులనుభవించుచుఁగాముకుండై నిజనాశంబునకు హేతు
వులగు కర్మంబులంబ్రవర్తించుచుండు మఱియును ||1005||

సీ. జనయిత్రి సత్యంబు శౌచంబు దయయును
ధృతియు మౌనంబు బుద్ధియును సిగ్గు
క్షమయును యశమును శమమును దమమును
మొదలుగాగల గుణంబులు నశించు
జనులకసత్సంగముననని యెఱిఁగించి
వెండియునిట్లను వినుము మూఢ
హృదయులు శాంతివిహీనులు దేహాత్మ

బుద్ధులునంగనామోహపాశ
తే. బద్ధకేళీమృగంబుల పగిదిఁదగిలి
పరవశస్వాంతముల శోచ్యభావులైన
వారిసంగతి విడువంగవలయునందు
నంగనాసంగమము దోషమండ్రుగాన ||1006||

వ. దీనికొక్క యితిహాసంబుగలదు తొల్లి యొక్కనాడు ప్రజాపతిదన
కూఁతురయిన భారతి మృగీరూపధారిణియై యుండంజూచి
తదీయ రూపరేఖావిలాసంబులకునోటువడి వివశీకృతాంతరంగుం
డును విగత త్రపుండునునై తానును మృగరూపంబునొంది తద
నుధావనంబు హేయంబని తలంపక ప్రవర్తించెంగావుననంగనాసం
గమంబువలవదస్మదీయ నాభికమలసంజాతచతుర్ముఖనిర్మిత
మరీచ్యాద్యుద్భూత కశ్యపాదికల్పిత దేవమనుష్యాదులందు
మాయాబలంబునంగామినీజనమధ్యంబున విఖండితమనస్కుం
డుగాకుండఁబుండరీకాక్షుండైన నారాయణఋషికిందక్కనన్యు
లకునెవ్వరికిందీరదు అని వెండియునిట్లనియె ||1007||

తే. రూఢి నా మాయగామినీరూపమునను
బురుషులకునెల్ల మోహంబుఁబొందజేయుఁ
గాన పురుషులు సతులసంగంబు మాని
యోగవృత్తిఁజరించుచునుండవలయు ||1008||

క. ధీరతతో మత్పదసర
సీరుహసేవానురక్తిఁజెందినవారల్
నారీసంగము నిరయ
ద్వారముగా మనములందుదలఁపుదురెపుడున్ ||1009||

క. హరిమాయావిరచితమై
తరుణీరూపంబుఁదాల్చి ధరఁబర్విన బం
ధుర తృణపరివృతకూపము
కరణినదియు మృత్యురూపకంబగు మఱియున్ ||1010||

చ. ధనపశుమిత్రపుత్రవనితాగృహకారణభూతమైన యీ
తనువుననున్న జీవుఁడు పదంపడి యట్టి శరీరమెత్తి తా
ననుగతమైన కర్మఫలమందకపోవఁగరాదు మింటఁబో
యిన భువిఁదూరినన్ దిశలకేగిననెచ్చటనైన డాగిఁనన్ ||1011||

వ. అట్టిపురుషరూపంబునొందిన జీవుండు నిరంతరస్త్రీసంగంబుచే
విత్తాపత్యగృహాదిప్రదంబగు స్త్రీత్వంబునొందు ఈ క్రమంబుననంగ
నా రూపుండగు జీవుండు మన్మాయచేఁబురుషరూపంబునొంది
ధనాదిప్రదుండగు భర్తనునాత్మబంధకారణంబగు మృత్యువునుగ
నెఱుంగవలయు మఱియు జీవోపాధిభూతంబగు లింగదేహంబుచే
స్వావాసభూతలోకంబుననుండి లోకాంతరంబునొందుచుంబ్రారబ్ధ
కర్మఫలంబులననుభవించుచు మరలంగర్మాదులందాసక్తుఁడగు
చు మృగయుండుగాననంబుననను కూలసుఖప్రదుండైనను

మృగంబునకు మృత్యువగుచందంబున జీవుండు భూతేంద్రియ
మనోమయంబైన దేహంబుగలిగియుండు అట్టి దేహనిరోధంబె
మరణంబు ఆవిర్భావంబె జన్మంబునుంగాన సకల వస్తువిషయ
జ్ఞానంబుగలుగుటకు జీవునకు సాధనంబు చక్షురింద్రియంబగు
ద్రష్టదర్శనీయయోగ్యతాప్రకారంబున జీవునకు జన్మమరణం
బులు లేవుగావున భయకార్పణ్యంబులు విడిచి సంభ్రమంబు
మాని జీవప్రకారంబు జ్ఞానంబునందెలిసి ధీరుండై ముక్తసంగుండ
గుచు యోగవైరాగ్యయుక్తంబైన సమ్యగ్జ్ఞానంబున మాయావిరచి
తంబైన లోకంబున దేహాదులందాసక్తి మాని వర్తింపవలయునని
చెప్పి వెండియునిట్లనియె ||1012||

54 చంద్రసూర్యపితృ మార్గంబు

సీ. గృహమందు వర్తించు గృహమేధులగువారు
మహితధర్మార్థకామములకొఱకు
సంప్రీతులగుచుఁదత్సాధనానుష్ఠాన
నిరతులై వేదనిర్ణీతభూరి
భగవత్సుధర్మ తద్భక్తి పరాఙ్ముఖు
లై దేవగణములననుదినంబు
భజియించుచును భక్తిఁబైత్రుకర్మముల్
సేయుచునెప్పుడు శిష్టచరితు
తే. లగుచుఁదగ దేవపిత్రుసువ్రతాఢ్యులయిన
కామ్యచిత్తులు ధూమాదిగతులఁజంద్ర
లోకమునకుజెంది పుణ్యంబు లుప్తమయిన
మరలివత్తురు భువికి జన్మంబునొంద ||1013||

వ. అదియునుంగాక ||1014||

తే. ప్రవిమలానంతభోగితల్పంబునందు
యోగనిద్రాళువై హరి యున్న వేళ
నఖిలలోకంబులును విలయంబునొందు
నట్టిసర్వేశ్వరునిగూర్చి యలఘుమతులు ||1015||

మ. పరికింపన్ నిజభక్తియుక్తిగరిమంబాటిల్లు పంకేరుహో
దరవిన్యస్తసమస్తధర్మముల శాంతస్వాంతులై సంగముం
బరివర్జించి విశుద్ధచిత్తులగుచుంబంకేజపత్రేక్షణే
తరధర్మైకనివృత్తులై సతతమున్ దైత్యారిఁజింతించుచున్ ||1016||

సీ. మఱియునహంకారమమకారశూన్యులై
యర్థి వర్తించుచునర్చిరాది
మార్గగతుండును మహనీయచరితుండు
విశ్వతోముఖుఁడును విమలయశుఁడు
జగదుద్భవస్థానసంహారకారణుం
డవ్యయుండజుఁడుఁబరాపరుండుఁ
బురుషోత్తముఁడునవపుండరీకాక్షుండు

నైన సర్వేశ్వరునందుబొంది
తే. మానితాపునరావృత్తి మార్గమయిన
ప్రవిమలానందతేజోవిరాజమాన
దివ్యపదమున సుఖియించు ధీరమతులు
మరలిరారెన్నఁటికిని జన్మములఁబొంద ॥1017॥

వ. మఱియుఁబరమేశ్వరదృష్టిచే హిరణ్యగర్భునుపాసించువారు సత్య
లోకంబున ద్విపరార్థావసానంబగు ప్రళయంబుదనుకఁబరుండగు
చతురాననుంబరమాత్మరూపంబున ధ్యానంబుసేయుచునుండి
పృథివ్యాప్తేజోవాయ్వాకాశమానసేంద్రియశబ్దాది భూతాదులతోడం
గూడ లోకంబునుబ్రకృతియందు లీనంబుసేయ సర్వేశ్వరుండు
సకలసంహర్త యగు సమయంబున గతాభిమానంబులుగలిగి
బ్రహ్మలోకవాసులగునాత్మలు బ్రహ్మతోడంగూడి పరమానందరూ
పుండును సర్వోత్కృష్టుండునునగు పురాణపురుషుంబొందు
దురు కావున నీవు సర్వభూతహృదయపద్మనివాసుండును శ్రు
తానుభావుండును నిష్కళంకుడును నిరంజనుండును నిర్ద్వం
ద్వుండునునగు పురుషుని భావంబుచే శరణంబునొందుమని
చెప్పి మఱియునిట్లనియె ॥1018॥

మ. సకలస్థావరజంగమప్రతతికింజర్చింపఁదానాఢ్యుఁడై
యకలంకశ్రుతిగర్భుండుంబరముండున్నైనట్టి యీశుండు సే
వకయోగీంద్రకుమారసిద్ధమునిదేవశ్రేణియోగప్రవ
ర్తకమై తన్ను భజింపఁజూపు సగుణబ్రహ్మంబు లీలాగతిన్ ॥1019॥

సీ. అట్టి సర్వేశ్వరుండయ్యయికాలంబు
లందునుదద్గుణవ్యతికరమున
జనియించుచుండునీచాడ్పున ఋషిదేవ
గణములుదమతమ కర్మనిర్మి
తైశ్వర్యపారమేష్ఠ్యములందుఁబురుషత్వ
మునఁబొంది యధికారములు వహించి
వర్తించి క్రమ్మఱ వత్తురు మఱికొంద
ఱారూఢకర్మానుసారమైన
తే. మనములనుగలిగి ధర్మముల యందు
శ్రద్ధతోఁగూడి యప్రతిసిద్ధమైన
నిత్యనైమిత్తికాచారనిపుణులగుచుఁ
దగి రజోగుణకలితచిత్తములుగలిగి ॥1020॥

వ. సకాములై యింద్రియజయంబులేక పితృగణంబులనెల్లప్పుడుఁ
బూజించుచు గృహంబులయందు వర్తించి హరిపరాఙ్ముఖులగు
వారు త్రైవర్గికపురుషులని చెప్పంబడుదురు ॥1021॥

చ. వినుతగుణోత్తరుండునురువిక్రముఁడైన హరిన్ భజించి త
న్మననసత్కథామృతము మానుగఁగ్రోలుట మాని దుష్కథల్
విని ముదమందుచుందురు వివేకవిహీనతనూరఁబంది యా
త్మను మధురాజ్యభక్ష్యములు మాని పురీషముకేగుచాడ్పునన్ ॥1022॥

చ. అలవడ ధూమమార్గగతులై పితృలోకముఁబొంది పుణ్యముం
బొలిసినవారుదొంటి తమపుత్రులకుందగఁదాము పుట్టి వి
హ్వలమతి గర్భగోళపతనాది పరేతధరాగతాంతమై
వెలసిన కర్మమిందనుభవింతురుగావున నీవు భామినీ ॥1023॥

క. విను సర్వభావములఁబర
మునిననఘుననంతునీశుఁబురుషోత్తము స
న్మనమున భజియింపుము ముద
మునబునరావృత్తిలేనిముక్తి లభించున్ ॥1024॥

వ. అనిచెప్పి వెండియునిట్లనియె భగవంతుండగు వాసుదేవుని యం
దుంబ్రయుక్తంబగు భక్తియోగంబు బ్రహ్మసాక్షాత్కారసాధనంబు
లగు వైరాగ్యజ్ఞానంబులంజేయు అట్టి భగవద్భక్తియుక్తంబైన చిత్తం
బింద్రియవృత్తులచే సమంబులగునర్థంబులందు వైషమ్యంబును
బ్రియాప్రియంబులును లేక నిస్సంగంబు సమదర్శనంబు హేయో
పాదేయవిరహితంబునై యారూఢంబైన యాత్మపదంబునాత్మచేఁ
జూచుచుండు జ్ఞానపురుషుండునుబరబ్రహ్మంబునుబరమాత్ముం
డునునీశ్వరుండునునగు పరమపురుషుండేకరూపంబుగలిగి
యుండియు దృశ్యద్రష్టృకరణంబులచేతంబృథగ్భావంబుబొందు
చుండు ఇదియ యోగికి సమగ్రంబగు యోగంబునంజేసి ప్రాప్యంబ
గుఫలంబు కావున విషయవిముఖంబులగునింద్రియంబులచేత
జ్ఞాన రూపంబును హేయగుణరహితంబునునగు బ్రహ్మంబు మనో
విభ్రాంతింజేసి శబ్దాదిధర్మంబగునర్థరూపంబునందోఁచు అది యె
ట్టులర్థాకారంబునందోఁచునని యడిగితివేనినహంకారంబు గుణ
రూపంబునంజేసి త్రివిధంబును భూతరూపంబునంబంచవిధంబు
నునింద్రి యరూపంబుననేకాదశవిధంబునునై యుండుజీవరూ
పుండగు విరాట్పురుషుండు జీవవిగ్రహంబైన యండంబగు జగం
బునందోఁచుచుండు దీని శ్రద్ధాయుక్తంబయిన భక్తిచేత యోగాభ్యా
సంబునంజేసి సమాహితమనస్కుండై నిస్సంగత్వంబున విరక్తుం
డైనవాడు పొడగనుచుండు అది యంతయు బుధజనపూజనీయ
చరిత్రవుగావున నీకుంజెప్పితి సర్వయోగసంప్రాప్యుండగు నిర్గు
ణుండు భగవంతుండని చెప్పిన జ్ఞానయోగంబును మదీయభక్తి
యోగంబుననను రెండునొకటియ యింద్రియంబులు భిన్నరూ
పంబులుగావుననేకరూపంబయిన యర్థంబనేకవిధంబులగునట్లే
కంబగు బ్రహ్మంబనేకవిధంబులుగఁదోఁచు మఱియును ॥1025॥

సీ. అంబ నారాయణుండఖిలశాస్త్రములను
సమధికానుష్ఠితసవనతీర్థ
దర్శనజపతపోధ్యయనయోగక్రియా
దానకర్మంబులఁగానఁబడక
యేచినమనము బాహ్యేంద్రియంబుల గెల్చి
సకలకర్మత్యాగసరణినొప్పి
తలకొని యాత్మతత్త్వజ్ఞానమునమించి
యుడుగక వైరాగ్యయుక్తిఁదనరి
తే. మహితఫలసంగరహితధర్మమునఁదనరు

నట్టి పురుషుండుదలపోయనఖిలహేయ
గుణములనుఁబాసి కల్యాణగుణవిశిష్టుఁ
డైన హరినొందుఁబరమాత్మునఘుఁడగుచు ॥1026॥

వ. అదిగావున నీకుంజతుర్విధ భక్తియోగప్రకారంబుఁదేటపడఁనెఱిం
గించింతి అదియునుంగాక కామరూపయగు మదీయగతి జంతు
వుల యందునుత్పత్తివినాశరూపంబులనుండునవిద్యాకర్మనిర్మి
తంబులైన జీవునిగతులనేక ప్రకారంబులై యుండు అదియు
జీవాత్మ వాని యందుంబ్రవర్తించి యాత్మగతి యిట్టిదని యెఱుంగ
క యుండునని చెప్పి మఱియునిట్లనియె ఇట్టి యతిరహస్యంబగు
సాంఖ్యయోగప్రకారంబు ఖలునకునవినీతునకు జడునకు దురా
చారునకు డాంబికునకునింద్రియలోలునకుఁబుత్రదారాగారాద్యం
త్యతాసక్తచిత్తునకు భగవద్భక్తిహీనునకు విష్ణుదాసుల యందు
ద్వేషపడువానికినుపదేశింపవలవదు శ్రద్ధాసంపన్నుండును భ
క్తుండును వినీతుండునుసూయారహితుండును సర్వభూత
మిత్రుండును శుశ్రూషాభిరతుండును బాహ్యార్థజాతవిరక్తుండును
శాంతచిత్తుండును నిర్మత్సరుండును శుద్ధాత్ముండును మద్భక్తుం
డునునగునధికారికినుపదేశింపనర్హంబగు ఈ యుపాఖ్యానంబే
పురుషుండేనిఁబతివ్రతయగునుత్తమాంగనయేని శ్రద్ధాభక్తులుగలిగి
మదర్పితచిత్తంబునన్ వినుఁబఠియించునట్టి పుణ్యాత్ములు మదీ
యదివ్యస్వరూపంబుఁబ్రాపింతురని చెప్పెను అని మైత్రేయుండు
విదురునకు వెండియునిట్లనియె ఈ ప్రకారంబునంగర్దమదయిత
యైన దేవహూతిగపిలుని వచనంబులు విని నిర్ముక్తమోహపటల
యగుచు సాష్టాంగదండప్రణామంబులాచరించి తత్త్వవిషయాంకిత
సాంఖ్యజ్ఞానప్రవర్తకంబగు స్తోత్రంబుసేయనుపక్రమించి కపిలున
కిట్లనియె ॥1027॥

సీ. అనయంబు వినుమింద్రియార్థమనోమయం
బును భూతచయమయంబునునశేష
భూరిజగద్బీజభూతంబును గుణప్ర
వాహకారణమునువలను మెఱయు
నారాయణాభిఖ్యనాఁగల భవదీయ
దివ్యమంగళమూర్తిఁదేజరిల్లు
చారుభవద్గర్భసంజాతుఁడగునట్టి
కమలగర్భుండు సాక్షాత్కరింప
తే. లేక మనమునఁగనియెననేకశక్తి
వర్గములుగల్గి సుగుణప్రవాహరూప
మంది విశ్వంబుదాల్చి సహస్రశక్తి
కలితుఁడై సర్వకార్యముల్ కలుగఁజేయు ॥1028॥

వ. అంత ॥1029॥

తే. అతులభూరియుగాంతంబునందుఁగపట
శిశువవై యొంటి కుక్షినిక్షిప్తనిఖిల
భువననిలయుండవై మహాంభోధినడుమ

జారువటపత్రతల్పసంస్థాయివగుచు ||1030||

తే. లీలనాత్మీయపాదాంగుళీవినిర్గ
తామృతము గ్రోలినట్టి మహాత్మ నీవు
గడఁగి నా పూర్వభాగ్యంబుకతననిపుడు
పూని నా గర్భమున నేడు పుట్టితయ్య ||1031||

వ. అట్టి పరమాత్ముండవయిన నీవు ||1032||

సీ. వరుస విగ్రహపారవశ్యంబుననుజేసి
రఘురామకృష్ణవరాహనార
సింహాదిమూర్తులంచితలీలధరియించి
దుష్టనిగ్రహమును శిష్టపాల
నమునుగావించుచు నయమున సద్ధర్మ
నిరతచిత్తులకు వర్ణింపఁదగిన
చతురాత్మతత్త్వ విజ్ఞానప్రదుండవై
వర్తింతువనఘ భవన్మహత్త్వ
తే. మజునకయినను వాక్రువ్వనలవిగాదు
నిగమజాతంబులయిన వర్ణింప లేవ
యెఱిఁగి సంస్తుతి చేయ నేనెంతదాన
వినుతశీల మాటలు వేయునేల ||1033||

వ. అదియునుంగాక ||1034||

క. ధీమహిత భవన్మంగళ
నామస్మరణానుకీర్తనముగల హీనుల్
శ్రీమంతులగుదురగ్ని
ష్టోమాదికృదాళికంటె శుద్ధులుదలఁపన్ ||1035||

వ. అదియునుంగాక ||1036||

క. నీనామస్తుతి శ్వపచుం
డైనను జిహ్వాగ్రమందుననుసంధిపన్
వానికి సరిభూసురుఁడుం
గానేరఁడు చిత్రమిది జగంబులనరయన్ ||1037||

ఉ. ఈ విధమాత్మలందెలిసి యెప్పుడు సజ్జనసంఘముల్ జగ
త్పావనమైన నీ గుణకథామృతమాత్మలఁగ్రోలి సర్వతీ
ర్థావళిఁగ్రుంకినట్టి ఫలమందుదురంచు సమస్తవేదముల్
వావిరిఁబల్కుఁగావునను వారలు ధన్యులు మాన్యులుత్తముల్ ||1038||

వ. అదిగావునఁబరబ్రహ్మంబవునుబరమపురుషుండవునుబ్రత్యఙ్మనో
విభావ్యుండవును సమస్తజనపాపనివారకస్స్వయంప్రకాశుండవు
ను వేదగర్భుండవును శ్రీమహావిష్ణుడవునునగు నీకు వందనం
బులాచరించెదను అని స్తుతించినంబరమపురుషుండును మాతృ
వత్సలుండునునగు కపిలుండుగరుణారసార్ద్రహృదయకమలుండై

జననికిట్లనియె ||1039||

తే. తవిలి సుఖరూపమును మోక్షదాయకంబు
నైన యీ యోగమార్గమేనంబ నీకు
నెఱుఁగ వివరించి చెప్పితినిది దృఢంబు
గాఁగ భక్తిననుష్ఠింపు కమలనయన ||1040||

క. జీవన్ముక్తి లభించుం
గావుననేమఱక తలఁపు కైకొని దీనిన్
వావిరినొల్లనివారికి
దావలమగు మృత్యుభయము దవ్వగు సుఖమున్ ||1041||

క. అని యిట్లు దేవహూతికి
మనమలరఁగగపిలుఁడాత్మమార్గంబెల్లన్
వినిపించి చనియెనని విదు
రునకున్ మైత్రేయమునివరుండెఱిఁగించెన్ ||1042||

55 దేవహూతి నిర్యాణంబు

వ. అట్లు కపిలుండేఁగినఁబిదప దేవహూతియుంబుత్రుండుసెప్పిన
యోగమార్గంబున విజ్ఞానంబుగలిగి యుండియుంబెనిమిటి యైన
కర్దమునిందనయుండైన కపిలునింబాసి నష్టవత్సయగు గోవు
చందంబునందల్లడిల్లుచుఁగపిలమహామునిందలంచుచుంగర్దతప
స్సామర్థ్యంబుననైన యట్టి ||1043||

ఉ. మానితసౌరభప్రసూనమంజులపక్వఫలప్రవాళభా
రానతచూతపోతవిటపాగ్రనికేతన రాజకీర స
మ్మానిసుఖానులాపపరిమండిత కర్దమతాపసాశ్రమో
ద్యానవనప్రదేశ కమలాకరతీరనికుంజపుంజముల్ ||1044||

వ. వెండియు ||1045||

సీ. అంచితస్ఫటికమయస్తంభదీప్తిచేఁ
గొమరారు మరకతకుడ్యములను
సజ్జాతివజ్రాలసజ్జాలరుచులచే
భాసిల్లు నీలసోపానములును
దీపించు చంద్రకాంతోపలవేదుల
విద్రుమగేహాళీవిలసితముల
హాటకరత్నకవాటశోభితముల
నలరిన సౌధశాలాంగణముల
తే. వరపయఃఫేనపటలపాండురకరీంద్ర
దంతనిర్మిత ఖట్వాంగధవళపట్ట
రచిత శయ్యాళులునుజతురంతయాన
కనకపీఠాది వస్తుసంఘములనెల్ల ||1046||

వ. మఱియు వికచకమలకుముదసౌగంధికబంధురగంధానుబంధి

గంధవహాశోభితంబును యరవిందనిష్యందకందళితమరందరస
పానమదవదిందిందిరసందోహఝుంకారసంకులంబునునై చెలువారు
బావులుగలిగి పురందరసుందరీవందితంబైన కర్దమాశ్రమంబుఁబరి
త్యజించి కుటిలంబులైన కుంతలంబులు జటిలంబులుగా ధరియిం
చి సరస్వతీబిందుసరోవరంబులంద్రిషవణస్నానంబుగావించుచు
నుగ్రతపోభారంబునంగృశీభూతశరీరయై నిజకుమారుండునుబ్రస
న్నవదనుండునుగపిలనామధేయుండునునగు నారాయణుని
సమస్తన్యస్తచింతలచే ధ్యానంబుసేయుచుఁబ్రవాహరూపంబైన భక్తి
యోగంబుననునధికవైరాగ్యంబునను యుక్తానుష్ఠానజాతంబై
బ్రహ్మత్వాపాదకంబగు జ్ఞానంబునను విశుద్ధమనంబునుగలిగి ||1047||

సీ. అనయంబునాత్మ నాయకుఁడును విశ్వతో
ముఖుఁడనంతుఁడు పరముఁడునజుండు
చతురుండు నిజపరిజ్ఞానదీపాంకుర
మహిమ నిరస్తసమస్తభూరి
మాయాంధకారుఁడమేయుఁడీశ్వరుఁడగు
నాపరబ్రహ్మంబునందవిరత
బద్ధతత్త్వజ్ఞానపరతచే నిర్ముక్త
జీవభావమున విశిష్టయోగ
తే. భవ్యసంప్రాప్తనిర్మలబ్రహ్మభావ
ములనుగలిగి సమాధిచే నెలమిఁదనరు
నపునరావృత్తమగు త్రిగుణప్రధాన
తత్త్వములనొప్పి సంతతోదారనియతి ||1048||

తే. కలనఁదోఁచిన వస్తుసంఘముల మేలు
కొని కనుంగొనలేని మనుజులపోల్కిఁ
బొలతిదనయాత్మను మఱచి యిమ్ములనధూమ
మైన పావకుగతినుండెనంతలోన ||1049||

క. గురుయోగశక్తిచేనం
బరతలమునకెగసి సత్కృపామయుండగునా
పరవాసుదేవుచరణాం
బురుహయుగన్యస్తచిత్తమునుగలదగుచున్ ||1050||

56 కపిలమహాముని తపంబు

వ. ఇట్లు కపిలోక్తమార్గంబున దేవహూతి శ్రీహరి యందుఁగలసె అ
య్యంగనారత్నంబు మోక్షంబునకుంజనిన క్షేత్రంబుసిద్ధిపదంబను
పేరంబరఁగి ప్రసిద్ధివహించె అంతనక్కడఁగపిలుండు తల్లిచేతనను
జ్ఞాతుండై సిద్ధచారణగంధర్వాప్సరోమునినివహసంస్తూయమానుం
డగుచు సముద్రునిచేత దత్తార్ఘణపూజానికేతంబులువడసి సాం
ఖ్యాచార్యాభిష్టుతంబగు యోగంబునవలంబించి లోకత్రయశాంతి
కొఱకు సమాహితుండై స్వపితాశ్రమంబువిడిచి యుదగ్భాగంబున
కుజనియె అని మైత్రేయమహాముని విదురునకిట్లనియె తండ్రీ
యీ యుపాఖ్యానంబు నాకు గోచరంచినరీతి నీకుంజెప్పితి ఇది

కపిలదేవహూతిసంవాదంబత్యంతపావనంబు కపిలప్రణీతంబు
నయిన యోగంబు దీనింబరమభక్తియుక్తుండై యెవ్వండు పఠిం
చునెవ్వండు వినునట్టిపుణ్యాత్ములు విగతపాపులై గరుడధ్వజుండై
న పుండరీకాక్షుని శ్రీచరణారవిందంబులంబొందుదురని మైత్రే
యుండు విదురునకెఱింగించిన విధంబున శుకయోగీంద్రుడు పరీ
క్షిన్నరేంద్రునకుంజెప్పెను అని సూతుండుసెప్పిన విని ప్రహృష్ట
హృదయులై మునికులోత్తమా భవద్వాక్పూరంబగు భగవత్కథా
మృతంబుగ్రోలుచుండ మామానసంబులుదనివోవవింకనుదరువా
తి వృత్తాంతంబులు మాకు విశదంబులుగ వినిపింప నీవ యర్హుం
డవని యడుగుటయు ॥1051॥

57 పూర్ణి

చ. జనకసుతామనోవిమలసారసకోమలచంచరీక చం
దనశరదిందుకుందహరతారమరాళపటీరచంద్రికా
వినుతయశోవిశాల రఘువీర దరస్మితపద్మపత్రలో
చన నిటలాంబకప్రకటచాపవిఖండన వంశమండనా ॥1052॥

త. పరమపావన విశ్వభావన బాంధవప్రకరాననా
శరధిశోషణ సత్యభాషణ సత్కృపామయభూషణా
దురితతారణ సృష్టికారణ దుష్టలోకవిదారణా
ధరణిపాలన ధర్మశీలన దైత్యమర్దనఖేలనా ॥1053॥

మా. దివిజగణశరణ్యా దీపితానంతపుణ్యా
ప్రవిమలగుణజాలా భక్తలోకానుపాలా
భవతిమిరదినేశా భానుకోటిప్రకాశా
కువలయహితకారీ ఘోరదైత్యప్రహారీ ॥1054॥

గ. ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలితకవితావిచిత్రకేసనమంత్రిపుత్రసహజ
పాండిత్యపోతనామాత్యప్రణీతంబయిన శ్రీమహాభాగవతంబను
మహాపురాణంబునందు విదురనీతియు విదురుని తీర్థాగమనం
బును యుద్ధవసందర్శనంబును కౌరవ యాదవ కృష్ణాది నిర్యా
ణంబును గంగాద్వారంబున విదురుండు మైత్రేయునింగనుగొ
నుటయు విదురమైత్రేయసంవాదంబును జగదుత్పత్తి లక్షణంబు
ను మహదాదుల సంభవ ప్రకారంబును మహదాదులు నారాయ
ణునభినందించుటయు విరాడ్విగ్రహప్రకారంబును శ్రీమహాభాగవత
భక్తి కారణంబగు పద్మసంభవుజన్మప్రకారంబును బ్రహ్మతపంబు
నుబరమేష్టికిఃబుండరీకాక్షుండు ప్రత్యక్షంబగుటయు బ్రహ్మకృతం
బైన విష్ణుస్తోత్రంబునుగమలసంభవుని మానససర్గంబునుబరమా
ణువుల పుట్టువును భూర్భువస్సురాది లోకవిస్తారంబునుగాల
దివస మాస వత్సరాది నిర్ణయంబునునాయుఃపరిమాణంబును
జతుర్యుగపరిమాణంబునుబద్మసంభవు సృష్టిభేదనంబును సన
కాదుల జన్మంబును స్వాయంభువమనువు జన్మంబును శ్రీహరి
వరాహావతారంబును భూమ్యుద్ధరణంబును సూకరాకారుండైన
హరిని విధాత స్తుతించుటయు దితికశ్యపసంవాదంబునుగశ్యపుం

డురుద్రునిబ్రశంసించుటయుఁగశ్యపువలన దితి గర్భంబు ధరించు టయుఁదత్ప్రభావంబునకువెఱచి దేవతలు బ్రహ్మసన్నిధికింజని దితిగర్భప్రకారంబువిన్నవించుటయు సనకాదులు వైకుంఠంబున కరుగుటయునందు జయవిజయులకలిగి సనకాదులు శపించుట యు శ్రీహరిదర్శనంబును సనకాదులు హరిని నుతించుటయు బ్రాహ్మణ ప్రశంసయు హిరణ్యకశిపు హిరణ్యాక్షులజన్మప్రకారంబు ను హిరణ్యాక్షుని దిగ్విజయంబును సవనవరాహహిరణ్యాక్షుల యుద్ధంబును బ్రహ్మస్తవంబును హిరణ్యాక్షవధయునమరగణం బులు శ్రీహరినభినందించుటయు హరి వరాహావతార విసర్జనంబు సేయుటయును దేవతిర్యఙ్మనుష్యాదుల సంభవంబునుగర్దమమ హాముని తపంబునకు సంతసించి శ్రీహరి ప్రత్యక్షంబగుటయుఁగర్ద ముండు స్వాయంభువమనుపుత్రి యైన దేవహూతింబరిణయంబ గుటయు దేవహూతి పరిచర్యలకు సంతసిల్లి కర్దముండు నిజయో గకలితంబగు విమానంబునందు నిలిచి సహస్రదాసీపరివృతయైన దేవహూతింగూడి భారతాదివర్షంబులుగలయంగ్రుమ్మరుటయు దేవహూతిగర్దమునివలనఁగన్యకానవకంబునుగపిలునిగనుటయు దత్కన్యకావివాహంబులునుగర్దముని తపోయాత్రయుఁగపిలదేవ హూతి సంవాదంబును శబ్దాదిపంచతన్మాత్రల జన్మ ప్రకారంబును బ్రహ్మాండోత్పత్తియు విరాట్పురుషకర్మేంద్రియ పరమాత్మ ప్రకారం బునుబ్రకృతిపురుష వివేకంబును నారాయణుని సర్వాంగస్తోత్రం బును సాంఖ్యయోగంబును భక్తియోగంబును జీవునకైన గర్భసం భవ ప్రకారంబునుజంద్రసూర్యమార్గంబునుబిత్రుమార్గంబును దేవ హూతి నిర్యాణంబునుగపిలమహాముని తపంబునకుజనుటయు నను కథలుగల తృతీయస్కంధము సంపూర్ణము ||1055||

చతుర్థ స్కంధము

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీ విలసితధరణీతన
యావదన సరోజ వాసరాధిప! సిత రా
జీవదళనయన! నిఖిల ధ
రావర నుత సుగుణధామ! రాఘవరామా! ||1||

వ. మహనీయగుణగరిష్ఠులగు న మ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిల పురాణ వ్యాఖ్యాన
వైఖరీ సమేతుండైన సూతుం డి ట్లనియె; అట్లు ప్రాయోపవిష్టుం డైన
పరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డి ట్లనియె. ||2||

2 స్వాయంభువువంశవిస్తారము

సీ. "జననాథ! విను విదురునకును మైత్రేయ
మునినాథచంద్రుఁ డి ట్లనియె మరల
"స్వాయంభువున కర్థి శతరూపవలనను
గూఁతులు ముద్దు రాకూతి దేవ
హూతి ప్రసూతులు నొనరఁ బ్రియవ్రతో
త్తానపాదులు నను తనయయుగము
జనియింప నం దగ్రసంభవ యైన యా
కూతిని సుమహిత భ్రాతృమతినిఁ
తే. దనకు సంతాన విస్తరార్థంబు గాఁగఁ
బుత్రికాధర్మ మొంది యా పుచ్చుఁబోఁడిఁ
బ్రకటమూర్తి రుచిప్రజాపతికి నిచ్చె
మనువు ముద మొంది శతరూప యనుమతింప. ||3||

వ. అట్లు వివాహంబైన రుచిప్రజాపతి బ్రహ్మవర్చస్వియుఁ బరిపూర్ణ
గుణుండును గావునఁ జిత్తైకాగ్రతం జేసి యాకూతియందు శ్రీవిష్ణుండు
యజ్ఞరూపధరుం డగు పురుషుండుగను జగదీశ్వరి యగు నాదిలక్ష్మి
య మ్మహాత్మునకు నిత్యానపాయిని గావునఁ దదంశంబున దక్షిణ
యను కన్యకారత్నంబుగను మిథునంబు సంభవించె; అందు స్వా
యంభువుండు సంతుష్టాంతరంగుం డగుచుఁ బుత్రికాపుత్రుండును,
వితతతేజోధనుండును, శ్రీవిష్ణుమూర్తిరూపుండును నగు యజ్ఞునిఁ
దన గృహంబునకుఁ దెచ్చి యునిచె; రుచియుఁ గామగమన యైన
దక్షిణ యను కన్యకాలలామంబును దన యొద్దన నిలిపె; అంత
సకలమంత్రాధిదేవత యగు శ్రీయజ్ఞుండు దనుఁ బతిఁగం గోరెడు దక్షిణ
యను కన్యకం బరిణయం బయ్యె; వార లాది మిథునంబు గావున నది
నిషిద్ధంబు గాకుండె" నని చెప్పి మైత్రేయుండు వెండియు ని ట్లనియె. ||4||

క. "ధీమహిత! యంత వారల

యామాఖ్యలు గలుగు దేవతావళి గడఁకన్
వేమఱు నభినందించుచు
నా మిథునమువలనఁ బుట్టె నతి బలయుతమై. ॥5॥

వ. వారుతోషుండును బ్రతోషుండును సంతోషుండును భద్రుండును
శాంతియు నిడస్పతియు నిధ్మండును గవియు విభుండును వహ్ని
యు సుదేవుండును రోచనుండును నన బన్నిద్దఱు సంభవించిరి;
వారలు స్వాయంభువాంతరంబునం దుషితు లను దేవగణంబు లై
వెలసిరి; మఱియు మరీచి ప్రముఖులైన మునీశ్వరులును యజ్ఞుం
డును దేవేంద్రుండును మహాతేజస్సంపన్ను లయిన ప్రియవ్రతోత్తాన
పాదులునుం గలిగి పుత్రపౌత్ర నప్తృవంశంబులచే వ్యాప్తంబయి యా
మన్వంతరంబు పాలితం బగుచు వర్తిల్లె; మనువు ద్వితీయ పుత్రి
యైన దేవహూతిం గర్దమున కిచ్చి త ద్వంశ విస్తారంబు గావించె నని
మున్న యెఱింగించితి; వెండియు న మ్మనువు మూఁడవచూలైన
ప్రసూతి యను కన్యకను బ్రహ్మపుత్రుం డగు దక్షప్రజాపతికి నిచ్చె;
ఆ దక్షునకుఁ బ్రసూతివలన నుదయించిన ప్రజాపరంపరల చేత
ముల్లోకంబులు విస్తృతంబు లయ్యె; మఱియుఁ గర్దమపుత్రికా సముద
యంబు బ్రహ్మర్షి భార్య లగుటం జేసి వారివలనం గలిగిన సంతాన
పరంపరల వివరించెద. ॥6॥

3 కర్థమప్రజాపతి వంశాభివృద్ధి

సీ. ఘనుఁడౌ మరీచికిఁ గర్దమాత్మజ యగు
కళ యను నంగనవలనఁ గశ్య
పుం డను కొడుకును బూర్ణిమ యను నాఁడు
బిడ్డయుఁ బుట్టిరి పేర్చి వారి
వలనఁ బుట్టిన ప్రజావళి పరంపరలచే
భువనంబు లెల్ల నాపూర్ణ మగుచు
జరగెను; బూర్ణిమ జన్మాంతరంబున
హరిపదప్రక్షాళితాంబువులను
తే. గంగ యను పేరఁ బుట్టి య క్కన్య "దేవ
కుల్య" యను దాని నొక్కతె గూఁతు నఖిల
విష్టపవ్యాపకుం డగు "విరజుఁ" డనెడి
తనయు నొక్కనిఁ గాంచె మోదంబుతోడ. ॥7॥

క. అనఘుం డత్రిమహాముని
యనసూయాదేవివలన నజ హరి పురసూ
దనుల కళాంశంబుల నం
దనులను ముప్పురను గాంచెఁ దద్ధయుఁబ్రీతిన్." ॥8॥

క. అనవుడు విదురుఁడు మైత్రే
యునిఁ గనుఁగొని పలికె "మునిజనోత్తమ! జగతిన్
జననస్థితిలయకారణ
లన వెలసిన పద్మగర్భ హరి హరు లెలమిన్. ॥9॥

క. ఏమి నిమిత్తం బత్రి మ
హాముని మందిరమునందు ననసూయకు ను
ద్దామగుణు లుదయమై” రన
నా మైత్రేయుండు పలికె న వ్విదురునితోన్. ‖10‖

సీ. “సుచరిత్ర! విను విధిచోదితుండై యత్రి
దప మాచరింపఁ గాంతా సమేతుఁ
డయి ఋక్షనామ కులాద్రి తటంబున
ఘుమఘుమారావ సంకుల విలోల
కల్లోల జాల సంకలిత నిర్వింధ్యా న
దీజల పరిపుష్ట రాజిత ప్ర
సూన గుచ్ఛ స్వచ్ఛ మానితాశోక ప
లాశ కాంతారస్థలమున కెలమి
తే. నరిగి యచ్చట నిర్ద్వంద్వుఁ డగుచుఁ బ్రాణ
నియమమున నేక పదమున నిలిచి గాలిఁ
దివుటఁ గ్రోలి కృశీభూతదేహుఁ డగుచుఁ
దపముఁ గావించె దివ్యవత్సరశతంబు. ‖11‖

వ. ఇ ట్లతి ఘోరం బైన తపంబు చేయుచుఁ దన చిత్తంబున. ‖12‖

క. ఏ విభుఁడు జగదధీశ్వరుఁ
డా విభు శరణంబు సొత్తు నతఁ డాత్మసమం
బై వెలసిన సంతతిని ద
యావరమతి నిచ్చుఁగాక యని తలఁచు నెడన్. ‖13‖

చ. మునుకొని య త్తపోధనుని మూర్ధజమైన తపః కృశాను చే
తను ద్రిజగంబులుం గరఁగి తప్తము లైనను జూచి పంకజా
సన మురశాసన త్రిపురశాసను లచ్చటి కేఁగి రప్సరో
జన సుర సిద్ధ సాధ్య ముని సన్నుత భూరియశోభిరాములై. ‖14‖

వ. అట్లు మునీంద్రు నాశ్రమంబు డాయం జను నవసరంబున. ‖15‖

చ. అనఘతపోభిరాముఁ డగు నత్రి మునీంద్రుఁడు గాంచెఁ దప్తకాం
చన ఘన చంద్రికా రుచిర చారుశరీరుల హంస నాగసూ
దన వృషభేంద్ర వాహుల నుదారకమండలు చక్ర శూల సా
ధనుల విరించి విష్ణు పురదాహుల వాక్కమలాంబికేశులన్. ‖16‖

వ. మఱియుఁ గృపావలోకన మందహాస సుందర వదనారవిందంబులు
గల మహాత్ముల సందర్శించి; యమందానంద కందళిత హృదయార
విందుండై సాష్టాంగ దండప్రణామంబు లాచరించి పుష్పాంజలి గావించి
నిటలతట ఘటిత కరపుటుం డై దుర్నిరీక్ష్యంబైన తత్తేజోవిశేషంబు దేఱి
చూడంజాలక ముకుళితనేత్రుండై త త్పదాయత్త చిత్తుం డగుచు
సర్వలోక గరిష్ఠంబు లైన మృదుమధుర గంభీర భాషణంబుల ని ట్లని
స్తుతియించె. ‖17‖

సీ. “ప్రతి కల్పమందు సర్వప్రపంచోద్భవ

స్థితి వినాశంబులఁ జేయునట్టి
మహిత మాయాగుణమయ దేహములఁ బొల్చు
నజ వాసుదేవ శివాభిధాన
ములు గల్గు మీ పాదజలజాతములకు నే
నతిభక్తి వందనం బాచరింతు;
యఖిల చేతన మానసాగమ్య మన నొప్పు
మూర్తులు గల్గు మీ మువ్వురందుఁ
తే. బరఁగ నాచేతఁ బిలువంగఁ బడిన ధీరుఁ
డెవ్వఁడే నొక్కరునిఁ బిల్వ నిపుడు మీరు
మువ్వు రేతెంచుటకు నాదు బుద్ధి విస్మ
యంబు గదిరెడిఁ జెప్పరే యనఘులార! ॥18॥

వ. అదియునుం గాక సంతానార్థంబు నానావిధ పూజలు గావించి నా
చిత్తంబున ధరియించిన మహాత్ముం డొక్కరుండ" యనిన న మ్ము
వ్వురు విబుధశ్రేష్ఠులు నతనిం గనుంగొని సుధామధురంబు లయిన
వాక్యంబుల ని ట్లనిరి. ॥19॥

క. "విను మేము ముగుర మయ్యును
ననుపమతిఁ దలఁప నేకమై యుందుము; నీ
మన మందు నేమి గోరితి
వనయము నా కోర్కి సఫల మయ్యెడుఁ జుమ్మీ. ॥20॥

క. మా మువ్వుర యంశంబుల
ధీమంతులు సుతులు పుట్టి త్రిభువనములలో
నీ మంగళగుణకీర్తిన్
శ్రీమహితము చేయఁగలరు; సిద్ధము సుమ్మీ;" ॥21॥

క. అని మునిచంద్రుఁడు దన మన
మునఁ గామించిన వరంబు బుధవరులు ముదం
బున నొసఁగి యతనిచేఁ బూ
జనములఁ బరితృప్తు లగుచుఁ జనిరి యథేచ్ఛన్. ॥22॥

ఉ. ఆ సుచరిత్ర దంపతు లుదంచితలీలఁ గనుంగొనంగ న
బ్జాసను నంశమందు నమృతాంశుఁడు, విష్ణుకళన్ సుయోగ వి
ద్యాసుభగుండు దత్తుఁడుఁ, బురాంతకు భూరికళాంశమందు దు
ర్వాసుఁడు నై జనించి రనవద్య పవిత్ర చరిత్రు లిమ్ములన్. ॥23॥

క. అంగిరసుఁ డనెడు మునికిఁ గు
లాంగన యగు శ్రద్ధ యందు నంచిత సౌంద
ర్యాంగులు గూఁతులు నలువురు
మంగళవతు లుదయమైరి మాన్యచరిత్రా! ॥24॥

క. వారు సినీవాలి యనఁ గు
హూ రాకానుమతు లనఁగ నొప్పిరి; మఱియుం
గోర సుత యుగము గలిగెను

స్వారోచిషమనువు వేళ శస్తఖ్యాతిన్. ||25||

వ. వార లెవ్వ రనిన భగవంతు డగు నుచథ్యుండును బ్రహ్మనిష్ఠుం డగు బృహస్పతియు ననం బ్రసిద్ధి వహించిరి; పులస్త్యుండు హవిర్భు క్కను నిజభార్య యందు నగస్త్యునిం బుట్టించె; నా యగస్త్యుండు జన్మాంతరం బున జఠరాగ్ని రూపంబై ప్రవర్తించె; వెండియు నా పులస్త్యుండు విశ్ర వసునిం గలిగించె; ఆ విశ్రవసునకు నిలబిల యను భార్యవలనం గుబేరుండును, గైకసి యను దానివలన రావణ కుంభకర్ణ విభీషణు లునుం బుట్టిరి; పులహునకు గతి యను భార్యవలనఁ గర్మశ్రేష్ఠుండును వరీయాంసుండును సహిష్ణుండును నను ముప్వురు గొడుకులు జనియించిరి; మఱియుఁ గ్రతువునకుఁ గ్రియ యను భార్య యందు బ్రహ్మతేజంబున జ్వలించుచున్న షష్టిసహస్ర సంఖ్యలుగల వాలఖిల్యు లను మహర్షులు గలిగిరి; వశిష్ఠుం డూర్జ యను భార్య యందుఁ జిత్రకేతుండును సురోచియు విరజుండును మిత్రుండును నుల్బణుం డును వసుభృద్ధ్యానుండును ద్యుమంతుండును నను సప్త ఋషు లను, భార్యాంతరంబున శక్తి ప్రముఖ పుత్రులనుం బుట్టించె; అథర్వుం డనువానికిఁ జిత్తి యను భార్య యందు ధృతవ్రతుండు నశ్వ శిరస్కుండు నయిన దధ్యంచుండు పుట్టె; మహాత్ముండగు భృగువు ఖ్యాతి యను పత్ని యందు ధాతయు విధాతయు నను పుత్రద్వ యంబును, భగవత్పరాయణ యగు “శ్రీ” యను కన్యకం బుట్టించె; ఆ ధాతృవిధాతృలు మేరు వనువాని కూఁతు లైన యాయతి నియతు లను భార్యలవలన మృకండ ప్రాణులను కొడుకులంబుట్టించిరి: అందు మృకండునకు మార్కండేయుండును, బ్రాణునకు వేదశిరుం డను మునియుం బుట్టిరి ;భార్గవునకు నుశన యను కన్యయందుఁ గవి యనువాఁడు పుట్టె; ఇట్లు కర్దమదుహితలయిన కన్యకా నవకంబు వలనఁ గలిగిన సంతాన పరంపరలచేత సమస్తలోకంబులుఁ బరి పూర్ణంబు లయ్యె; అట్టి సద్యః పాపహరంబును శ్రేష్ఠతమంబును నైన కర్దమదౌహిత్రసంతాన ప్రకారంబు శ్రద్ధాగరిష్ఠచిత్తుండ వగు నీకుం జెప్పితి: ఇంక దక్షప్రజాపతి వంశం బెఱింగింతు వినుము. ||26||

4 దక్షప్రజాపతి వంశవిస్తారము

క. వనజజునివలన భవ మం
దిన యా దక్ష ప్రజాపతికి మను నిజ నం
దన యగు ప్రసూతి సతి యం
దనఘా! పదయార్వు రుదయ మందిరి కన్యల్. ||27||

వ. ఇ ట్లావిర్భవించిన కన్యకలందు శ్రద్ధయు మైత్రియు దయయు శాంతి యుఁ దుష్టియుఁ బుష్టియుఁ బ్రియయుఁ నున్నతియు బుద్ధియు మేధ యుఁ దితిక్షయు హ్రీయు మూర్తియు నను నామంబులు గల పదు మువ్వురను ధర్మరాజునకిచ్చె; ఒక్క కన్యక నగ్నిదేవునకును నొక్కతెం బితృదేవతలకును నొక్కతె జన్మమరణాది నివర్తకుం డగు నభవు నకుం బెండ్లి చేసె; అంత నా ధర్ముని పత్నుల యందు శ్రద్ధవలన శ్రుతంబును, మైత్రివలనఁ బ్రసాదంబును, దయవలన నభయంబును, శాంతివలన సుఖంబును, దుష్టివలన ముదంబును, బుష్టివలన

స్మయంబును, గ్రియవలన యోగంబును, నున్నతివలన దర్పంబును, బుద్ధివలన నర్థంబును, మేధవలన స్మృతియుఁ, దితిక్షవలన క్షేమం బును, హ్రీవలనఁ బ్రశ్రయంబును, మూర్తివలన సకలకల్యాణగుణోత్పత్తి స్థానభూతు లగు నరనారాయణు లను ఋషు లిద్దఱును సంభవిం చిరి; వారల జన్మకాలంబున. ॥28॥

సీ. గంధవాహుఁడు మందగతి ననుకూలుఁడై
వీచె; నల్దిక్కులు విశద మయ్యెఁ;
నఖిలలోకంబులు నానందమును బొందెఁ;
దుములమై దేవదుంభులు మ్రోసెఁ;
గరమొప్ప జలధుల కలఁక లడంగెను;
మించినగతిఁ బ్రవహించె నదులు;
గంధర్వ కిన్నర గానముల్ వీతెంచె;
నప్సరోజనము లాస్యములు జెలఁగె
తే. సురలు గురియించి రందంద విరులవాన;
మునిజనంబులు సంతోషమునఁ జెలంగి
వినుతు లొనరించి; ర వ్వేళ విశ్వ మెల్లఁ
బరమమంగళమై యొప్పె భవ్యచరిత! ॥29॥

వ. ఆ సమయంబున బ్రహ్మాది దేవత ల మ్మహాత్ములకడకుఁ జనుదెంచి యి ట్లని స్తుతించిరి. ॥30॥

సీ. “గగనస్థలిం దోఁచు గంధర్వనగరాది
రూప భేదము లట్లు రూఢి మెఱసి
యే యాత్మయందేని నేపారు మాయచే
నీ విశ్వ మిటు రచియింపఁబడియె
నట్టి యాత్మ ప్రకాశార్థమై మునిరూప
ముల ధర్మగృహమునఁ బుట్టినట్టి
పరమపురుష! నీకుఁ బ్రణమిల్లెద; మదియుఁ
గాక యీ సృష్టి దుష్కర్మవృత్తి
తే. జరగనీకుండు కొఱకు నై సత్త్వగుణము
చే సృజించిన మ మ్మిట్లు శ్రీనివాస
మైన సరసీరుహప్రభ నపహసించు
నీ కృపాలోకనంబుల నెమ్మిఁ జూడు.” ॥31॥

క. అని యిట్లు దేవగణములు
వినుతింపఁ గృపాకటాక్షవీక్షణములచేఁ
గని వారు గంధమాదన
మున కేగిరి తండ్రి ముదము ముప్పిరిగొనఁగన్. ॥32॥

క. ధరణీభర ముడుపుట కా
నరనారాయణులు భువి జనన మనయము నొం
దిరి యర్జున కృష్ణాఖ్యులఁ
గురుయదువంశముల సత్త్వగుణయుతు లగుచున్. ॥33॥

వ. మఱియు నగ్నిదేవునకు దక్షపుత్త్రియైన స్వాహాదేవి యను భార్య
యందు హుతభోజను లగు పావకుండును బవమానుండును శుచి
యు నను ముువ్వురు గొడుకులు గలిగిరి; వారివలనం బంచచత్వారిం
శత్సంఖ్యలం గల యగ్ను లుత్పన్నంబు లయ్యె; నిట్లు పితృపితామహ
యుక్తంబుగా నేకోనపంచాశత్సంఖ్యలు గల యగ్నులు బ్రహ్మవాదుల
చే యజ్ఞకర్మంబులం దగ్నిదేవతాకంబు లైన యిష్టులు ద త్తన్నామం
బులచేతఁ జేయంబడుచుండు; ఆ యగ్ను లెవ్వరనిన నగ్నిష్వాత్తులు
బర్హిషదులు సౌమ్యులు బితలు నాజ్యపులు సాగ్నులు నిరగ్నులు నన
నేడు దెఱంగులై యుందురు; దాక్షాయణి యగు స్వధ యను ధర్మ
పత్ని యందు వారలవలన వయునయు ధారిణియు నను నిద్దఱు
కన్య లుదయించి జ్ఞానవిజ్ఞానపారగ లగుచు బ్రహ్మనిష్ఠ లయి పరఁగిరి;
వెండియు. ॥34॥

5 ఈశ్వర దక్షుల విరోధము

సీ. దక్షప్రజాపతి తనయ యా భవుని భా
ర్యయు ననఁ దగు సతి యను లతాంగి
సతతంబుఁ బతిభక్తి సలుపు చుండియుఁ దనూ
జాతలాభము నందఁ జాలదయ్యె;
భర్గుని దెసఁ జాలఁ బ్రతికూలుఁ డైనట్టి
తమ తండ్రిమీఁది రోషమునఁ జేసి
వలనేది తా ముగ్ధవలె నిజయోగ మా
ర్గంబున నాత్మదేహంబు విడిచె;”
తే. నని మునీంద్రుఁడు వినిపింప న మ్మహాత్ముఁ
డైన విదురుండు మనమున నద్భుతంబు
గదురఁ దత్కథ విన వేడ్క గడలుకొనఁగ
మునివరేణ్యునిఁ జూచి యి ట్లనియె మఱియు. ॥35॥

సీ. “చతురాత్మ! దుహితృవత్సలుఁడైన దక్షుండు
దన కూఁతు సతి ననాదరము చేసి
యనయంబు నఖిలచరాచర గురుఁడు ని
ర్వైరుండు శాంతవిగ్రహుఁడు ఘనుఁడు
జగముల కెల్లను జర్చింప దేవుండు
నంచితాత్మారాముఁ డలఘుమూర్తి
శీలవంతులలోన శ్రేష్ఠుండు నగు నట్టి
భవునందు విద్వేషపడుట కేమి
తే. కారణము? సతి దా నేమి కారణమున
విడువరానట్టి ప్రాణముల్ విడిచె? మఱియు
శ్వశుర జామాతృ విద్వేష సరణి నాకుఁ
దెలియ నానతి యిమ్ము సుధీవిధేయ!” ॥36॥

క. అని యడిగిన న వ్విదురునిఁ
గనుఁగొని మైత్రేయుఁ డనియెఁ గౌతుక మొప్పన్
“విను మనఘ! తొల్లి బ్రహ్మలు
జన నుతముగఁ జేయునట్టి సత్త్రముఁ జూడన్. ॥37॥

చ. సరసిజగర్భ యోగిజన శర్వ సుపర్వ మునీంద్ర హవ్యభు
క్పరమఋషి ప్రజాపతులు భక్తిఁ మెయిం జనుదెంచి యుండ న
త్తరణిసమాన తేజుఁడగు దక్షుఁడు వచ్చినఁ ద త్సదస్యు లా
దరమున లేచి; రప్పుడు పితామహ భర్గులు దక్క నందఱున్. ||38||

క. చనుదెంచిన యా దక్షుఁడు
వనజజునకు మ్రొక్కి భక్తివశులై సభ్యుల్
తన కిచ్చిన పూజలు గై
కొని యర్హాసనమునందుఁ గూర్చుండి తగన్. ||39||

తే. తన్నుఁ బొడగని సభ్యు లందఱును లేవ
నాసనము దిగనట్టి పురారివలను
గన్నుఁ గొనలను విస్ఫులింగములు సెదరఁ
జూచి యిట్లను రోషవిస్ఫురణ మెఱయ. ||40||

తే. "వినుఁడు మీరలు రొదమాని విబుధ ముని హు
తాశనాది సురోత్తములార! మోహ
మత్సరోక్తులు గావు నా మాట" లనుచు
వారి కందఱ కా పురవైరిఁ జూపి. ||41||

సీ. పరికింప నితఁడు దిక్పాలయశోహాని
కరుఁ డీ క్రియాశూన్యపరుని చేతఁ
గరమొప్ప సజ్జనాచరితమార్గము దూషి
తం బయ్యె; నెన్న గతత్రపుండు
మహితసావిత్రీ సమానను సాధ్వి న
స్మత్తనూజను మృగశాబనేత్ర
సకల భూమీసుర జన సమక్షమున మ
ర్కటలోచనుఁడు కరగ్రహణ మర్థిఁ
తే. జేసి తా శిష్యభావంబుఁ జెందు టాత్మఁ
దలఁచి ప్రత్యుద్గమాభివందనము లెలమి
నడపకుండిన మానసీ; నన్నుఁ గన్న
నోరిమాటకుఁ దన కేమి గోరువోయె. ||42||

సీ. అనయంబు లుప్తక్రియాకలాపుఁడు మాన
హీనుఁడు మర్యాదలేని వాఁడు
మత్తప్రచారుఁ డున్మత్తప్రియుఁడు దిగం
బరుఁడు భూత ప్రేత పరివృతుండు
దామస ప్రమథ భూతములకు నాథుండు
భూతలిప్తుం డస్థిభూషణుండు
నష్టశౌచుండు నున్మదనాథుఁడును దుష్ట
హృదయుఁ డుగ్రుఁడును బరేతభూ ని
తే. కేతనుఁడు వితతస్రస్తకేశుఁ డశుచి
యయిన యితనికి శివనాముఁ డను ప్రవాద
మెటులు గలిగె? నశివుఁ డగు నితని నెఱిఁగి
యెఱిఁగి వేదంబు శూద్రున కిచ్చినటులు. ||43||

వ. ఇతనికి నస్మత్తనూజను విధిప్రేరితుండనై యిచ్చితి.” ‖44‖

క. అని యిట్టులు ప్రతికూల వ
చనములు దక్షుండు పలికి “శపియింతును శ
ర్వుని” నని జలములు గొని కర
మున నిలిపి యిటులనె రోషమున ననఘాత్మా! ‖45‖

క. “ఇతఁ డింద్రోపేంద్ర పరీ
వృతుఁడై మఖసమయమున హవిర్భాగము దే
వతలం గూడఁగ మహిత ని
యతిఁ బొందక యుండుఁగాక” యని శపియించెన్. ‖46‖

వ. ఇట్లు దక్షుండు పల్కిన గర్హితవాక్యంబులు వినిందితంబు లగుం గాని
యాథార్థ్యంబున వాస్తవంబు లగుచు భగవంతుండగు రుద్రునందు
నిందితంబులు గాక స్తుతి రూపంబున నొప్పెఁ; దదనంతరంబ రుద్రునకు
శాపం బిచ్చిన కారణంబున దక్షుండు సదస్యముఖ్యులచే నకృత్యం
బని నిషేధింపబడి ప్రవృద్ధంబయిన క్రోధంబుతోడ నిజనివాసంబున
కుం జనియె; అంత గిరిశానుచరాగ్రేసరుం డగు నందికేశ్వరుండు
దక్షుండు నిటలాక్షుని శపియించిన శాపంబు, నతనిఁ బల్కిన యనర్హ
వాక్యంబులును విని కోపారుణితలోచనుండై యిట్లను “నీ దక్షుండు
మర్త్యశరీరంబు శ్రేష్ఠంబు గాఁ దలఁచి యప్రతిద్రోహియైన భగవంతునందు
భేదదర్శియై యపరాధంబుఁ గావించె; ఇట్టి మూఢాత్ముండు దత్త్వ
విముఖుం డగు; మఱియుం గూటధర్మంబు లయిన నివాసంబుల
గ్రామ్యసుఖకాంక్షలం జేసి సక్తుండై యర్థవాదంబు లైన వేదంబులచేత
నష్టమనీషం గలిగి కర్మతంత్రంబు విస్తృతంబు చేయు; వెండియు దేహా
దికంబు లుపాదేయంబులు గాఁ దలఁచుచు బుద్ధిచేత నాత్మతత్త్వంబు
మఱచి వర్తించుచుఁ బశుప్రాయుండై స్త్రీకాముండు నగు; నిదియునుం
గాక దక్షుం డచిరకాలంబున మేషముఖుం డగు” నని మఱియు. ‖47‖

మ. “అనయంబుం దన మానసంబున నవిద్యన్ ముఖ్యతత్త్వంబు గాఁ
గని గౌరీశుఁ దిరస్కరించిన యసత్కర్మాత్ము నీ దక్షుని
న్ననువర్తించినవారు సంసరణకర్మారంభులై నిచ్చలున్
జననం బందుచుఁ జచ్చుచున్ మరల నోజం బుట్టుచున్ వర్తిలున్. ‖48‖

వ. అదియునుం గాక యీ హరద్వేషులైన ద్విజు లర్థవాద బహుళంబు
లైన వేదవాక్యంబుల వలన మధుగంధ సమంబైన చిత్తక్షోభంబుచేత
విమోహిత మనస్కులై కర్మాసక్తు లగుదురు; మఱియును భక్ష్యాభక్ష్య
విచారశూన్యులై దేహాది పోషణంబుకొఱకు ధరియింపఁ బడిన విద్యా
తపోవ్రతంబులు గలవారలై ధనదేహేంద్రియంబుల యందుఁ బ్రీతిం
బొంది యాచకులై విహరింతురు;” అని నందికేశ్వరుండు బ్రాహ్మణజనం
బుల శపియించిన వచనంబులు విని భృగుమహాముని మరల శపి
యింపం బూని యి ట్లనియె. ‖49‖

తే. “వసుధ నెవ్వారు ధూర్జటివ్రతులు వారు
వారి కనుకూలు రగుదు రెవ్వారు వారు

నట్టి సచ్ఛాస్త్ర పరిపంథు లైన వారు
నవనిఁ బాషండు లయ్యెద” రని శపించె. ॥50॥

సీ. “సకల వర్ణాశ్రమాచార హేతువు, లోక
మునకు మంగళమార్గమును, సనాత
నముఁ, బూర్వఋషిసమ్మతము, జనార్దనమూల
మును, నిత్యమును, శుద్ధమును, శివంబు,
నార్యపథానుగం బగు వేదమును విప్ర
గణము నిందించిన కారణమున
నే శివదీక్ష యందేని మధ్యమ పూజ్యుఁ
డై భూతపతి దైవ మగుచు నుండు
తే. నందు మీరలు భస్మజటాస్థిధార
ణములఁ దగి మూఢబుద్ధులు నష్టశౌచు
లై నశింతురు పాషండు లగుచు”ననుచు
శాప మొనరించె నా ద్విజసత్తముండు. ॥51॥

వ. ఇ ట్లన్యోన్యంబును శాపంబులం బొంది యు భగవదనుగ్రహంబు గల
వారలగుటం జేసి నాశంబు నొందరైరి; అట్టి యెడ విమనస్కుం డగుచు
ననుచర సమేతుం డై భవుండు చనియె నంత. ॥52॥

సీ. అనఘాత్మ! యే యజ్ఞమందు సర్వశ్రేష్ఠుఁ
డగు హరి సంపూజ్యుఁడై వెలుంగు
నట్టి యజ్ఞంబు సమ్యగ్విధానమున స
హస్ర వత్సరములు నజుఁ డొనర్చెఁ
గరమొప్ప నమర గంగాయమునా సంగ
మావనిఁ గలుగు ప్రయాగ యందు
నవభృథస్నానంబు లతిభక్తిఁ గావించి
గతకల్మషాత్ములై ఘనత కెక్కి
తే. తగ నిజాశ్రమభూములఁ దలఁచి వార
లందఱును వేడ్కతోఁ జని” రనుచు విదురు
నకును మైత్రేయుఁ డను మునినాయకుండు
నెఱుఁగ వినిపించి వెండియు నిట్టు లనియె. ॥53॥

వ. “అంత శ్వశురుండగు దక్షునకు జామాత యైన భర్గునకు నన్యోన్య
విరోధంబు పెరుఁగుచుండ నతిచిరంబగు కాలం బరిగె; నంత దక్షుండు
రుద్రవిహీనంబగు యాగంబు లేనిది యైనను శర్వుతోడి పూర్వవిరో
ధంబునను బరమేష్ఠి కృతంబైన సకల ప్రజాపతి విభుత్వగర్వంబు
ననుం జేసి బ్రహ్మనిష్ఠులగు నీశ్వరాదుల ధిక్కరించి యరుద్రకంబుగా
వాజపేయ సవనంబు గావించి తదనంతరంబ బృహస్పతిసవన నామకం
బైన మఖంబు చేయనుపక్రమించిననచ్చటికింగ్రమంబున. ॥54॥

చ. కర మనురక్తి న మ్మఖముఁ గన్గొను వేడుక తొంగలింపఁగాఁ
బరమముని ప్రజాపతి సుపర్వ మహర్షి వరుల్ సభార్యులై
పరువడి వచ్చి యందఱు శుభస్థితి దీవన లిచ్చి దక్షుచేఁ
బొరిఁబొరి నచ్చటన్ విహిత పూజల నొందిరి సమ్మదంబునన్. ॥55॥

తే. దక్షతనయ సతీదేవి దవిలి యాత్మ
సదనమున నుండి జనకుని సవనమహిమ
గగన చరులు నుతింప నా కలకలంబు
విని కుతూహలిని యయి విస్ఫీథిఁ జూడ. ॥56॥

వ. అ య్యవసరంబునఁ దదుత్సవ దర్శన కుతూహలులై సర్వదిక్కుల
వారును జనుచుండి; రా సమయంబున. ॥57॥

సీ. తనరారు నవరత్న తాటంక రోచులు
చెక్కుటద్దములతోఁ జెలిమి చేయఁ;
మహనీయ తపనీయమయ పదకద్యుతు
లంసభాగంబుల నావరింప;
నంచిత చీనిచీనాంబర ప్రభలతో
మేఖలాకాంతులు మేలమాడఁ;
జంచల సారంగ చారు విలోచన
ప్రభలు నల్దిక్కులఁ బ్రబ్బికొనఁగ;
తే. మించు వేడుక భర్తృసమేత లగుచు
మానితంబుగ దివ్య విమానయాన
లగుచు నాకాశపథమున నరుగుచున్న
ఖచర గంధర్వ కిన్నరాంగనలఁ జూచి. ॥58॥

క. సతి దన పతి యగు నా పశు
పతిఁ జూచి సముత్సుకతను భాషించె; "ప్రజా
పతి మీ మామ మఖము సు
వ్రతమతి నొనరించుచున్న వాఁడఁట వింటే; ॥59॥

క. కావున న య్యజ్ఞమునకు
నీ విబుధగణంబు లర్థి నేగెద; రదిగో!
దేవ! మన మిప్పు డచటికిఁ
బోవలె నను వేడ్క నాకుఁ బుట్టెడు నభవా! ॥60॥

క. ఆ యజ్ఞముఁ గనుగొనఁగా
నా యనుజులు భక్తిఁ బ్రాణనాథుల తోడం
బాయక వత్తురు; మనముం
బోయిన నే వారి నచటఁ బొడగనఁ గల్గున్. ॥61॥

క. జనకుని మఖమున కర్థిం
జని నీతోఁ బారిబర్హ సంజ్ఞికతఁ గడుం
దనరిన భూషణములఁ గై
కొన వేడ్క జనించె నీశ! కుజనవినాశా! ॥62॥

క. నాతోడను స్నేహము గల
మాతను దత్సోదరీ సమాజము ఋషి సం
ఘాతకృత మఖసమంచిత

కేతువుఁ గన వేడ్క గగనకేశ! జనించెన్. ॥63॥

వ. అదియునుం గాక; దేవా! మహాశ్చర్యకరంబై గుణత్రయాత్మకంబగు ప్రపంచంబు భవదీయ మాయా వినిర్మితం బగుటం జేసి నీకు నాశ్చర్య కరంబు గాదు; ఐనను భవదీయ తత్త్వం బెఱుంగఁ జాలక కామినీ స్వభావంబు గలిగి కృపణురాలనై మదీయ జన్మభూమిఁ గనుంగొన నిచ్ఛగించితి" నని వెండియు ని ట్లనియె. ॥64॥

చ. "ముదమునఁ ద న్మఖోద్భవ విభూతిఁ గనుంగొన నన్యకామినుల్
పదవులు గట్టి భూషణవిభాసితలై నిజనాథయుక్తలై
మదకలహంస పాండురసమంచిత దివ్య విమానయానలై
యదె చనుచున్నవారు గను మభ్రపథంబున నీలకంధరా! ॥65॥

క. అనఘా! విను లోకంబుల
జనకుని గేహమునఁ గలుగు సకల సుఖంబుల్
తనయలు చని సంప్రీతిం
గనుఁగొన కే రీతి నిలుచుఁ గాయము లభవా! ॥66॥

క. అనయముఁ బిలువక యుండం
జనన నుచిత మంటివేని జనక గురు సుహృ
జ్జననాయక గేహములకుఁ
జనుచుందురు పిలువకున్న సజ్జను లభవా!" ॥67॥

వ. అని మఱియు నిట్లనియె "దేవా! నా యందుఁ బ్రసన్నుండవై మదీయ మనోరథంబుం దీర్ప నర్హుండవు; సమధిక జ్ఞానంబు గల నీచేత నేను భవదీయ దేహంబునం దర్థంబున ధరియింపంబడితి; నట్టి నన్ను నను గ్రహింపవలయు" నని ప్రార్థించిన మందస్మితవదనారవిందుం డగుచు జగత్స్రష్టల సమక్షంబున దక్షుండు త న్నాడిన మర్మభేదంబు లైన కుహక వాక్యసాయకంబులం దలంచుచు ని ట్లనియె. ॥68॥

సీ. "కల్యాణి నీ మాట గడు నొప్పు; బంధువుల్
పిలువకుండినను సంప్రీతిఁ జనుదు
రంటి; విదియు లెస్స యైనను దేహాభి
మాన మదము నవమర్షమునను
గడఁగి యారోపిత ఘన కోప దృష్టులు
గారేనిఁ బోఁదగుఁ గాని వినుము
వినుత విద్యా తపోవిత్త వయో రూప
కులములు సుజనులకును గుణంబు;
తే. లివియ కుజనులయెడ దోషహేతుకంబు
లై వివేకంబు చెఱుచు; మహాత్ములైన
వారి మహాత్మ్యమాత్మ గర్వమునఁ జేసి
జడులు పొడగానఁ జాలరు జలజనేత్ర! ॥69॥

క. విను; మట్టి కుటిలు లగు దు
ర్జనుల గృహంబులకు బంధుసరణిని బోవం

జనదు; వినీతుల కది గడు
నసుచిత మైనట్ల యుండు; నది యెట్లనినన్. ॥70॥

ఆ. కుటిలబుద్ధు లయిన కుజనుల యిండ్లకు
నార్యు లేగ, వా రనాదరమున
బొమలు ముడిపడంగ భూరి రోషాక్షులై
చూతు; రదియుఁ గాక సుదతి! వినుము. ॥71॥

చ. సమద రిపుప్రయుక్త పటుసాయక జర్జరితాంగుఁ డయ్యు దుః
ఖమును దొఱంగి నిద్రఁగనుఁ గాని కృశింపఁడు మానవుండు; నో!
యుమ! విను మిష్ట బాంధవదురుక్తులు మర్మము లంట నాఁటఁ జి
త్తమున నహర్నిశంబుఁ బరితాపము నొంది కృశించు నెప్పుడున్. ॥72॥

క. విను లోకోత్కృష్టుఁడు ద
క్షునికిఁ దనూభవలలోనఁ గూరిమిసుతవై
నను నా సంబంధంబున
జనకునిచేఁ బూజఁ బడయఁజాలవు తరుణీ! ॥73॥

వ. అది యె ట్లతనిచేత భవత్సంబంధంబునం జేసి పూజఁబడయమికి
నతనికి నీకు విరోధంబునకు హేతు వెట్టి దని యంటివేని. ॥74॥

మ. నిరహంకార నిరస్తపాప సుజనానింద్యోల్ల సత్కీర్తిఁ గొం
దఱు కామించి యశక్తులై మనములన్ దందహ్యమానేంద్రియా
తురులై యూరక మచ్చరింతురు; మహాత్ముం డీశ్వరు డైన యా
హరితో బద్ధ విరోధముం దొడరు దైత్యశ్రేణి చందంబునన్. ॥75॥

వ. అదియునుం గాక, నీ వతనికిం బ్రత్యుత్థానాభివందనంబులు గావింప
కుండుటం జేసి యతండు తిరస్కృతుండయ్యె నంటివేని లోకంబున
జను లన్యోన్యంబును బ్రత్యుత్థానాభి వందనంబులు గావింతు; రదియ
ప్రాజ్ఞు లయినవారు సర్వభూతాంతర్యామి యైన పరమపురుషుండు
నిత్యపరిపూర్ణుండు గావునఁ గాయికవ్యాపారం బయుక్తం బని
తదుద్దేశంబుగా మనంబునంద నమస్కారాదికంబులు గావింతురు;
గాని దేహాభిమానంబులు గలుగు పురుషులందుఁ గావింపరు; కాన
యేనును వాసుదేవ శబ్దవాచ్యుండు శుద్ధసత్త్వమయుండు నంతఃకర
ణంబునందు నావరణ విరహితుడు నయి ప్రకాశించు వాసుదేవు
నకు నా హృదయంబున నెల్లప్పుడు నమస్కరించు చుండుదు; ఇట్ల
నపరాధినైన నన్నుఁ బూర్వంబున బ్రహ్మలు చేయు సత్రంబు నందు
దురుక్తులం జేసి పరాభవించి మ ద్వేషి యైన దక్షుండు భవజ్జనకుం
డైన నతఁడును దదనువర్తు లయిన వారలును జూడఁ దగరు; కావున
మద్వచనాతిక్రమంబునం జేసి యరిగితివేని నచట నీకుఁ బరాభవంబు
సంప్రాప్తం బగు; లోకంబున బంధుజనంబులవలనఁ బూజ బడయక
తిరస్కారంబు వొందుట చచ్చుటయ కాదే;" యని పలికి మఱియు
నభవుండు, పొమ్మని యనుజ్ఞ యిచ్చిన నచ్చట నవమానంబునం జేసి
యశుభం బగు ననియు; నిచ్చటఁ బొమ్మనక నివారించిన మనోవేదన
యగు ననియు మనంబునం దలపోయుచు నూరకుండె; అంత. ॥76॥

సీ. సతి సుహృద్దర్శనేచ్ఛా ప్రతికూల దుః
ఖస్వాంత యగుచు నంగములు వడఁక
నందంద తొరఁగెడు నశ్రుపూరంబులు
గండభాగంబులఁ గడలుకొనఁగ
నున్నత స్తనమండలోపరిహారముల్
వేఁడి నిట్టూర్పుల వెచ్చఁ గంద
నతిశోకరో షాకులాత్యంత దోదూయ
మానమై హృదయంబు మలఁగుచుండ
తే. మఱియుఁ గుపితాత్మయై స్వసమానరహితు
నాత్మదేహంబు సగ మిచ్చి నట్టి భవుని
విడిచి మూఢాత్మ యగుచు న వ్వెలఁది జనియె
జనకుఁ జూచెడు వేడుక సందడింప. ||77||

వ. ఇ ట్లతి శీఘ్రగమనంబున. ||78||

సీ. మానిని చనుచుండ మణిమన్మదాది స
హస్ర సంఖ్యాత రుద్రానుచరులు
యక్షులు నిర్భయులై వృషభేంద్రుని
ము న్నిడు కొనుచు న మ్ముదిత దాల్చు
కందుకాంబుజ శారికా తాళవృంత ద
ర్పణ ధవళాతపత్ర ప్రసూన
మాలికా సౌవర్ణమణివిభూషణ ఘన
సార కస్తూరికా చందనాది
తే. వస్తువులు గొంచు నేగి శర్వాణిఁ గదిసి
శంఖ దుందుభి వేణు నిస్వనము లొప్ప
మానితంబైన వృషభేంద్రయానఁ జేసి
యజ్ఞభూమార్గులై యర్థి నరిగియరిగి. ||79||

వ. ముందట. ||80||

చ. మనమున మోదమందుచు నుమాతరుణీమణి గాంచెఁ జారు మృ
త్కనక కుశాజినాయస నికాయ వినిర్మిత పాత్ర సీమము
న్ననుపమ వేదఘోష సుమహత్పశు బంధన కర్మ భూమమున్
మునివిబుధాభిరామము సముజ్జ్వల హోమము యాగధామమున్. ||81||

వ. ఇట్లు గనుంగొని యజ్ఞశాలం బ్రవేశించిన. ||82||

క. చనుదెంచిన య మ్మగువను
జననియు సోదరులుఁ దక్క సభఁ గల జను లె
ల్లను దక్షువలని భయమున
ననయము నపు డాదరింపరైరి మహాత్మా! ||83||

క. నెఱిఁ దల్లియుఁ బినతల్లులుఁ
బరిరంభణ మాచరింపఁ బరితోషాశ్రుల్
దొరఁగఁగ డగ్గతికతో

సరసిజముఖి సేమ మరయ సతి దా నంతన్. ||84||

క. జనకుం డవమానించుట
యును సోదరు లర్థిఁ దనకు నుచిత క్రియఁ జే
సిన పూజల నందక శో
భన మరసిన మాఱుమాట పలుకక యుండెన్. ||85||

వ. ఇట్లు తండ్రిచే నాదరింపబడనిదై విభుండైన యీశ్వరు నందు నాహ్వాన క్రియాశూన్యత్వరూపంబైన తిరస్కారంబును, నరుద్ర భాగంబైన యజ్ఞంబునుం గనుంగొని నిజరోషానలంబున లోకంబులు భస్మంబు చేయంబూనిన తెఱంగున నుద్రేకించి రుద్రద్వేషియుఁ గ్రతుకర్మాభ్యాస గర్విష్ఠుండునగు దక్షుని వధియింతు మనుచు లేచిన భూతగణంబుల నివారించి రోషవ్యక్తభాషణంబుల ని ట్లనియె; లోకంబున శరీర ధారులైన జీవులకుఁ బ్రియాత్మకుండైన యీశ్వరునకుఁ బ్రియాప్రియ లును నధికులును లేరు; అట్టి సకల కారణుండును నిర్మత్సరుండును నైన రుద్రు నందు నీవు దక్క నెవ్వండు ప్రతికూలం బాచరించు? నదియునుం గాక మిముబోఁటి వారలు పరులవలని గుణంబు లందు దుర్గుణంబులన యాపాదింతురు; మఱియుం గొందఱు మధ్యస్థులైన వారలు పరుల దుర్గుణంబుల యందు దోషంబుల నాపాదింపరు; కొందఱు సాధువర్తనంబు గలవారలు పరుల దోషంబుల నైన గుణంబులుగా ననుగ్రహింతురు; మఱియుం గొందఱుత్తమోత్తములు పరుల యందు దోషంబుల నాపాదింపక తుచ్ఛగుణంబులు గలిగినను సద్గుణంబులుగాఁ గైకొందురు; అట్టిమహాత్ముల యందు నీవు పాపబుద్ధి గల్పించితి" వని; వెండియు ని ట్లను "మహాత్ములగు వారల పాదధూళిచే నిరస్తప్రభావులై జడ స్వభావంబుగల దేహంబునాత్మ యని పల్కు కుజను లగువారు మహాత్ముల నిందించుట కార్యంబు గాదు: అదియు వారి కనుచితం బగు" నని వెండియు ని ట్లనియె. ||86||

సీ. అనయంబు శివ యను నక్షరద్వయ మర్థి
వాక్కునఁ బలుక భావమునఁ దలఁప
సర్వజీవుల పాపసంఘముల్ చెడు; నట్టి
మహితాత్మునందు నమంగళుండ
వగు నీవు విద్వేషి వగుట కాశ్చర్యంబు
నందెద; వినుము; నీ వదియుఁ గాక
చర్చింప నెవ్వని చరణపద్మంబుల
నరసి బ్రహ్మానంద మను మరంద
తే. మతుల భక్తిని దమ హృదయంబు లనెడి
తుమ్మెదలచేతఁ గ్రోలి సంతుష్టచిత్తు
లగుదు రత్యంత విజ్ఞాను; లట్టి దేవు
నందు ద్రోహంబు చేసి; తే మందు నిన్ను? ||87||

క. మఱియును న మ్మహితాత్ముని
చరణ సరోజాత యుగము సకలజగంబుల్
నెఱిఁ గొలువఁ గోరు కోర్కులు
దరిమిడి వర్షించు నతనిఁ దగునే తెగడన్? ||88||

చ. పరగఁ జితాస్థిభస్మ నృకపాలజటాధరుఁడుం బరేత భూ
చరుఁడు పిశాచయుక్తుఁ డని శర్వు నమంగళుగాఁ దలంప రె
వ్వరు; నొక్కఁ డీవు దక్క, మఱి వాక్పతి ముఖ్యులు న మ్మహాత్ము స
చ్చరణ సరోజ రేణువులు సమ్మతిఁ దాల్తురు మస్తకంబులన్. ॥89॥

చ. నెలకొని ధర్మపాలన వినిర్మలు భర్గుఁ దిరస్కరించు న
క్కలుషుని జిహ్వఁ గోయఁ దగుఁ; గా కటు చేయఁగ నోపఁడేని దాఁ
బొలియుట యొప్పు; రెంటికిఁ బ్రభుత్వము చాలమిఁ గర్ణరంధ్రముల్
బలువుగ మూసికొంచుఁ జనఁ బాడి యటందురు ధర్మవర్తనుల్. ॥90॥

వ. అది గావున. ॥91॥

మ. జనుఁ డజ్ఞానమునన్ భుజించిన జుగుప్సం బైన యన్నంబు స
య్యన వెళ్ళించి పవిత్రుఁడైన గతి దుష్టాత్ముండవై యీశ్వరున్
ఘను నిందించిన నీ తనూభవ యనం గా నోర్వ, నీ హేయ భా
జన మైనట్టి శరీరమున్ విడిచి భాస్వచ్ఛుద్ధిఁ బాటిల్లెదన్. ॥92॥

వ. అదియునుం గాక దేవతల కాకాశగమనంబును, మనుష్యులకు
భూతలగమనంబును, స్వాభావికంబు లయినట్లు ప్రవృత్తినివృత్తి లక్షణ
కర్మంబులు రాగవైరాగ్యాధికారంబులుగా వేదంబులు విధించుటం
జేసి రాగయుక్తులై కర్మతంత్రు లయిన సంసారులకు వైరాగ్యయు
క్తులయి యాత్మారాము లయిన యోగిజనులకు విధినిషేధరూపంబు
లయిన వైదిక కర్మంబులు గలుగుటయు లేకుండుటయు నైజంబు
లగుటం జేసి స్వధర్మ నిష్ఠుం డగువాని నిందింపం జనదు; ఆ యు
భయకర్మ శూన్యుండు బ్రహ్మభూతుండు నయిన సదాశివునిఁ గ్రియా
శూన్యుం డని నిందించుట పాపం బగు; దండ్రీ! సంకల్పమాత్ర ప్రభవంబు
లగుటం జేసి మహాయోగిజన సేవ్యంబు లయిన యస్మదీయంబు లగు
నణిమాద్యష్టైశ్వర్యంబులు నీకు సంభవింపవు; భవదీయంబు లగు
నైశ్వర్యంబులు ధూమమార్గ ప్రవృత్తులై యాగాన్నభోక్తలైన వారి చేత
యజ్ఞశాలయందె చాల నుతింపంబడి యుండుఁ గాన నీ మనంబున
నే నధిక సంపన్నుండ ననియుఁ, జితాభస్మాస్థి ధారణుండైన రుద్రుండు
దరిద్రుం డనియును గర్వింపం జన” దని వెండియు ని ట్లనియె. ॥93॥

ఉ. “నీలగళాపరాధి యగు నీకుఁ దనూభవ నౌట చాలదా?
చాలుఁ గుమర్త్య! నీదు తనూజాత ననన్ మది సిగ్గు పుట్టెడి
న్నేల ధరన్ మహాత్ములకు నెగ్గొనరించెడి వారి జన్మముల్
గాలుపనే? తలంప జనకా! కుటిలాత్మక! యెన్ని చూడఁగన్. ॥94॥

చ. వర వృషకేతనుండు భగవంతుఁడు నైన హరుండు నన్ను నా
దరపరిహాస వాక్యముల “దక్షతనూభవ” యంచుఁ బిల్వ నేఁ
బురపురఁ బొక్కుచున్ ముదముఁ బొందక నర్మవచఃస్మితంబులం
దొఱఁగుదు; నీ తనూజ నను దుఃఖముకంటెను జచ్చు టొప్పగున్.” ॥95॥

వ. అని యిట్లు యజ్ఞసభామధ్యంబునం బ్రతికూలుండగు దక్షు నుద్దే
శించి పలికి కామక్రోధాది శత్రువిఘాతిని యగు సతీదేవి యుదఙ్ముఖి

యయి జలంబుల నాచమనంబు చేసి శుచియై మౌనంబు ధరియించి
జితాసనయై భూమియందాసీన యగుచు యోగమార్గంబునం జేసి
శరీరత్యాగంబు చేయం దలంచి. ॥96॥

సీ. వరుసఁ బ్రాణాపాన వాయునిరోధంబు
గావించి వాని నేకముగ నాభి
తలమునఁ గూర్చి యంతట నుదానము దాఁక
నెగయించి బుద్ధితో హృదయపద్మ
మున నిల్పి వాని మెల్లన కంఠమార్గము
నను మఱి భ్రూమధ్యమున వసింపఁ
జేసి శివాంఘ్రి రాజీవ చింతనముచే
నాథునిఁ దక్క నన్యంబుఁ జూడ
తే. కమ్మహాత్ముని యంక పీఠమ్మునందు
నాదరంబున నుండు దేహంబు దక్షు
వలని దోషంబునను విడువంగఁ దలఁచి
తాల్చెఁ దనువున ననిలాగ్ని ధారణములు. ॥97॥

వ. ఇట్లు ధరియించి గతకల్మషంబైన దేహంబు గల సతీదేవి నిజయోగ
సమాధి జనితం బయిన వహ్నిచేఁ దత్క్షణంబ దగ్ధ యయ్యె; అంత. ॥98॥

క. అది గనుఁగొని హాహాధ్వని
వొదలఁగ ని ట్లనిరి మానవులుఁ ద్రిదశులు "నీ
మదిరాక్షి యకట దేహము
వదలెఁ గదా! దక్షుతోడి వైరము కతనన్." ॥99॥

వ. మఱియు ని ట్లనిరి. ॥100॥

సీ. "సకల చరాచర జనకుఁ డై నట్టి యీ
దక్షుండు దన కూర్మి తనయ మాన
వతి పూజనీయ యీ సతి దనచే నవ
మానంబు నొంది సమక్షంమందుఁ
గాయంబు దొఱఁగంగఁ గనుఁగొను చున్నవాఁ
డిట్టి దురాత్ముఁ డెందేనిఁ గలఁడె?"
యనుచుఁ జిత్తంబుల నాశ్చర్యములఁ బొంది,
రదియునుఁ గాక యి ట్లనిరి "యిట్టి
తే. దుష్టచిత్తుండు బ్రహ్మబంధుండు నయిన
యీతఁ డనయంబుఁ దా నపఖ్యాతిఁ బొందు
నిందఁబడి మీఁద దుర్గతిఁ జెందుగాక"
యనుచు జనములు పలుకు న య్యవసరమున. ॥101॥

క. దేహము విడిచిన సతిఁ గని
బాహాబల మొప్ప రుద్రపార్షదులును ద
ద్ద్రోహిం ద్రుంచుటకై యు
త్సాహంబున లేచి రసిగదాపాణులునై. ॥102॥

క. ఆ రవ మపు డీక్షించి మ
హారోషముతోడ భృగుమహాముని క్రతు సం
హారక మారక మగు నభి
చారకహోమం బొనర్చె సరభసవృత్తిన్. ॥103॥

వ. ఇట్లు దక్షిణాగ్ని యందు వేల్చిన నందుఁ దపం బొనర్చి సోమలోకంబున నుండు సహస్ర సంఖ్యలు గల ఋభు నామధేయు లైన దేవత లుద యించి బ్రహ్మతేజంబునం జేసి దివ్య విమానులై యుల్ముకంబులు సాధనంబులుగా ధరియించి రుద్రపార్షదులయిన ప్రమథ గుహ్యక గణంబులఁ బాఱందోలిన వారును బరాజితులైరి; తదనంతరంబ నారదు వలన నభవుండు దండ్రిచే నసత్కృతురా లగుటం జేసి భవాని పంచ త్వంబునొందుటయుం బ్రమథగణంబులు ఋభునామక దేవతలచేఁ బరాజితు లగుటయు విని. ॥104॥

7 దక్షధ్వర ధ్వంసంబు

శా. ఆద్యుం డుగ్రుఁడు నీలకంఠుఁ డిభదైత్యారాతి దష్టోష్ఠుఁడై
మాద్యద్భూరి మృగేంద్ర ఘోషమున భీమప్రక్రియన్ నవ్వుచున్
విద్యుద్వహ్ని శిఖాసముచ్చయరుచిన్ వెల్గొందు చంచజ్జటన్
సద్యః క్రోధముతోడఁ బుచ్చివయిచెన్ క్ష్మా చక్ర మధ్యంబునన్. ॥105॥

వ. ఇట్లు పెఱికి వైచిన రుద్రని జట యందు. ॥106॥

సీ. అభ్రంలిహాదభ్ర విభ్ర మాభ్ర భ్రమ
కృన్నీలదీర్ఘ శరీర మమరఁ
బ్రజ్వలజ్జ్వలన దీప్త జ్వాలికా జాల
జాజ్వల్యమాన కేశములు మెఱయఁ
జండ దిగ్వేదండ శుండాభ దోర్దండ
సాహస్ర ధృత హేతిసంఘ మొప్ప
వీక్షణత్రయ లోకవీక్షణ ద్యుతి లోక
వీక్షణతతి దుర్నిరీక్ష్యముగను
తే. గ్రకచ కఠిన కరాళ దంష్ట్రలు వెలుంగ
ఘన కపాలాస్థి వనమాలికలును దనర
నఖిలలోక భయంకరుఁ డగుచు “వీర
భద్రుఁ” డుదయించె మాఱట రుద్రుఁ డగుచు. ॥107॥

తే. వీరభద్రుండు విహత విద్వేషి భద్రుఁ
డగుచుఁ దన వేయి చేతులు మొగిచి వినయ
మెసఁగ “నే నేమి చేయుదు? నెఱుఁగ నాకు
నానతి” మ్మన్న నతని క య్యభవుఁ డనియె. ॥108॥

చ. “గురుభుజశౌర్య! భూరిరణకోవిద! మద్భటకోటి కెల్ల నీ
వరయ వరూధినీవరుఁడవై చని యజ్ఞము గూడ దక్షునిన్
బరువడిఁ ద్రుంపు; మీ వచట బ్రాహ్మణతే జమజేయమంటివే
నరిది మదంశసంభవుఁడవై తగు నీకు నసాధ్య మెయ్యెడన్?” ॥109॥

వ. అని కుపిత చిత్తుండై యాజ్ఞాపించిన “నట్లకాక” యని. ||110||

చ. అనఘుఁడు రుద్రుఁ జేరి ముదమారఁ బ్రదక్షిణ మాచరించి వీ
డ్కొని యనివార్య వేగమునఁ గుంభిని గ్రక్కదలన్ ఝుళంఝుళ
ధ్వని మణినూపురంబులు పదంబుల మ్రోయఁగ భీషణ ప్రభల్
దనరఁ గృతాంత కాంతకశిత స్ఫుట శూలముఁ బూని చెచ్చెరన్. ||111||

చ. సరభసవృత్తి న ట్లరుగు సైన్యపదాహత ధూత ధూళి ధూ
సరిత కుబేరదిక్తటము సభ్యులు దక్షుఁడుఁ జూచి “యెట్టి భీ
కర తమ” మం చనం “దమముగాదు, రజఃపటలం” బటంచు ని
వ్వెఱపడి పల్కి రాత్మల వివేకవిహీనతఁ బొంది వెండియున్. ||112||

సీ. “ఈ ధూళి పుట్టుట కెయ్యది హేతువో?
విలయ సమీరమా? పొలయ దిపుడు;
ప్రాచీనబర్హి ధరాపతి మహితోగ్ర
శాసనుఁ డిపుడు రాజ్యంబు చేయఁ
జోర సంఘములకో రారాదు; మఱి గోగ
ణాళి రాకకు సమయంబు గాదు;
కావున నిప్పుడు కల్పావసానంబు
గాఁబోలుఁ; గా దటు గాక యున్న
తే. నిట్టి యౌత్పాతిక రజ మెందేనిఁ గలదె?
యనుచు మనముల భయమంది రచటి జనులు
సురలు దక్షుఁడు; నంతఁ బ్రసూతి ముఖ్యు
లయిన భూసురకాంత లి ట్లనిరి మఱియు. ||113||

క. “తన కూఁతులు చూడఁగ నిజ
తనయను సతి ననపరాధఁ దగవఱి యి ట్లె
గ్గొనరించిన యీ దక్షుని
ఘనపాప విపాక మిదియుఁ గాఁదగు” ననుచున్. ||114||

వ. వెండియు ని ట్లనిరి “కుపితాత్ముండైన దక్షుండు దన కూఁతుతో విరో
ధంబు చాలక జగత్సంహార కారణుం డయిన రుద్రునిం గ్రోధింప జేసె;
అ మ్మహాత్ముం డెంతటివాఁ డన్నం బ్రళయకాలంబున ||115||

సీ. సుమహిత నిశిత త్రిశూలాగ్ర సంప్రోత
నిఖిల దిక్కరి రాజనివహుఁ డగుచుఁ
జటులోగ్రనిష్ఠుర స్తనిత గంభీరాట్ట
హాస నిర్భిన్నాఖిలాశుఁ డగుచు
భూరి కరాళవిస్ఫార దంష్ట్రా హతి
పతిత తారాగణ ప్రచయుఁ డగుచు
వివిధ హేతివ్రాత విపుల ప్రభాపుంజ
మండిత చండ దోర్దండుఁ డగుచు
తే. వికట రోష భయంకర భ్రుకుటి దుర్ని
రీక్ష్య దుస్సహ తేజోమహిమఁ దనర్చి
ఘన వికీర్ణ జటాబంధ కలితుఁ డగుచు

నఖిల సంహార కారణుఁ డయి నటించు. ||116||

తే. అట్టి దేవునిఁ ద్రిపుర సంహార కరునిఁ
చంద్రశేఖరు సద్గుణసాంద్రు నభవు
మనము రోషింపఁ జేసిన మంగళములఁ
బొంద వచ్చునె పద్మగర్భునకునైన?" ||117||

వ. అని యి వ్విధంబున భయవిహ్వలలోచనలై పలుకుచున్న సమ
యంబున మహాత్ముండైన దక్షునకు భయావహంబులై సహస్ర
సంఖ్యాతంబులైన మహోత్పాతంబులు భూనభోంతరంబులఁ గానం
బడుచుండె; ఆ సమయంబున రుద్రానుచరులు నానావిధాయుధం
బులు ధరియించి కపిల పీత వర్ణంబులు గలిగి వామనాకారులు, మక
రోదరాననులునై యజ్ఞశాలాప్రదేశంబునం బరువులుపెట్టుచుఁ గదియం
జనుదెంచి దక్షాధ్వర వాటంబులు విటతాటంబులు చేయుచుం,
గొందఱు ప్రాగ్వంశంబును, గొందఱు పత్నీశాలయు, కొందఱు సదస్య
శాలయుఁ, గొంద ఱాగ్నీధ్ర శాలయు, కొందఱు యజమానశాలయుఁ,
గొందఱు మహానస గృహంబును, విధ్వంసంబులు గావించిరి; మఱి
యుఁ గొందఱు యజ్ఞపాత్రంబుల నగ్నులం జెఱిచిరి; వెండియుఁ
గొందఱు హోమాగ్ను లార్చిరి; పదంపడి కొందఱు హోమకుండంబుల
యందు మూత్రంబులు విడిచిరి; కొంద ఱుత్తరవేదికా మేఖలలు ద్రెంచిరి;
కొందఱు మునుల బాధించిరి; కొందఱు తత్పత్నుల వెఱపించిరి;
మఱి కొందఱు దేవతా నిరోధంబుఁ గావించిరి; అంత మణిమంతుండు
భృగువును, వీరభద్రుండు దక్షునిఁ, జండీశుండు పూషుని, భగుని
నందీశ్వరుండును బట్టిరి; ఇ వ్విధంబున సదస్య దేవ ఋత్విజ్నికా
యంబుల శిలల ఱువ్వియు, జానువులఁ బొడిచియు, నఱచేతుల
నడచియు, గుల్ఫంబులఁ బొడిచియు వివిధబాధలు పఱచిన వారు
కాందిశీకులై యెక్కడెక్క డేనిం జనిరి; మఱియును. ||118||

క. మును దక్షుఁ డభవుఁ బలుకఁగఁ
గను గీఁటిన భగునిఁ బట్టి కన్నులు పెకలిం
చెను నందీశ్వరుఁ; డచ్చటి
జనముల హాహారవంబు సందడి గొలుపన్. ||119||

తే. కుపితుఁడై నాఁడు భవుని దక్షుఁడు శపింపఁ
బరిహసించిన పూషుని పండ్లు డుల్లఁ
గొట్టె బలభద్రుఁ డా కళింగుని రదంబు
లెలమి డులిచిన పగిదిఁ జండీశ్వరుండు. ||120||

క. తగవేది దక్షుఁ డా సభ
నగచాపుఁ దిరస్కరించునాఁ డట శ్మశ్రుల్
నగచుం జూపుట నా భృగు
పగకై శ్మశ్రువులు వీరభద్రుఁడు పెఱికెన్. ||121||

సీ. అతుల దర్పోద్ధతుండై వీరభద్రుండు
గైకొని దక్షు వక్షంబుఁ ద్రొక్కి

ఘనశితధారాసిఁ గొని మేను వొడచియు
మంత్రసమన్విత మహిత శస్త్ర
జాలావినిర్భిన్న చర్మంబు గల దక్షుఁ
జంపఁగా లేక విస్మయము నొంది
తద్వధోపాయంబు దన చిత్తమునఁ జూచి
కంఠనిష్పీడనగతిఁ దలంచి
తే. మస్తకముఁ దున్మి యంచితామర్షణమున
దక్షిణాలమున వేల్చెఁ ద దనుచరులు
హర్షమును బొంద; నచటి బ్రాహ్మణజనంబు
లాత్మలను జాల దుఃఖంబు లందుచుండ. ॥122॥

వ. ఇట్లు వీరభద్రుండు దక్షుని యాగంబు విధ్వంసంబు గావించి నిజ
నివాసంబైన కైలసంబునకుఁ జనియె న య్యవసరంబున. ॥123॥

చ. హరభటకోటిచేత నిశి తాసి గదా కరవాల శూల ము
ద్గర ముసలాది సాధనవిదారిత జర్జరితాఖిలాంగులై
సురలు భయాకులాత్ము లగుచున్ సరసీరుహజాతుఁ జేరి త
చ్చరణ సరోరుహంబులకు సమ్మతిఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి నమ్రులై. ॥124॥

క. తము ధూర్జటి సైనికు లగు
ప్రమథులు దయమాలి పెలుచ బాధించుట స
ర్వముఁ జెప్పి" రనుచు మైత్రే
య మునీంద్రుఁడు విదురుతోడ ననియెన్; మఱియున్. ॥125॥

8 శివుండనుగ్రహించుట

తే. "ఇంతయును మున్ను మనమున నెఱిఁగి యున్న
కతన విశ్వాత్మకుండును గమలలోచ
నుండు నన నొప్పు నారాయణుండు నజుఁడుఁ
జూడ రా రైరి మున్ను దక్షుని మఖంబు." ॥126॥

వ. అని చెప్పి "సుర లిట్లు విన్నవించినఁ జతుర్ముఖుండు వారల కి ట్లనియె. ॥127॥

క. "ఘన తేజోనిధి పురుషుం
డనయంబుఁ గృతాపరాధుఁ డయినను దా మ
ల్లన ప్రతీకారముఁ గావిం
చిన జనులకు లోకమందు సేమము గలదే?" ॥128॥

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. ॥129॥

క. "క్రతుభాగార్హుం డగు పశు
పతి నీశ్వరు నభవు శర్వు భర్గుని దూరీ
కృత యజ్ఞభాగుఁ జేసిన
యతి దోషులు దుష్టమతులు నగు మీ రింకన్. ॥130॥

సీ. పూని యే దేవుని బొమముడి మాత్రన

లోకపాలకులును లోకములును
నాశ మొందుదు; రట్టి యీశుండు ఘన దురు
క్త్యస్త్ర నికాయ విద్ధాంతరంగుఁ
డును బ్రియా విరహితుండును నైనవాఁ డమ్మ
హాత్మునిఁ ద్రిపుర సంహారకరుని
మఖపునస్సంధానమతి నపేక్షించు మీ
రలు చేరి శుద్ధాంతరంగు లగుచు
తే. భక్తినిష్ఠలఁ దత్పాద పద్మ యుగళ
ఘన పరిగ్రహ పూర్వంబుగాఁగ నతని
శరణ మొందుఁ డతండు ప్రసన్నుఁ డయినఁ
దివిరి మీ కోర్కి సిద్ధించు దివిజులార! ॥131॥

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె; "అ ద్దేవుని డాయం జన వెఱతు మని తలంపకుండు; అతనిఁ జేరు నుపాయం బెఱింగిపు మంటిరేని, నేను నింద్రుండును మునులును మీరలును మఱియు దేహధారు లెవ్వ రేని న మ్మహాత్ముని రూపంబు నతని బలపరాక్రమంబుల కొలఁదియు నెఱుంగజాలము; అతండు స్వతంత్రుండు గావునఁ ద దుపాయం బెఱింగింప నెవ్వఁడు సమర్థుం డగు; అయిన నిపుడు భక్తపరాధీనుం డును శరణాగత రక్షకుండు నగు నీశునిఁ జేరం బోవుదము;" అని పలికి పద్మసంభవుండు దేవ పితృగణ ప్రజాపతులం గూడి కైలా సాభిముఖుఁడై చనిచని. ॥132॥

ఉ. భాసురలీలఁ గాంచిరి సుపర్వులు భక్తజనైక మానసో
ల్లాసముఁ గిన్నరీజన విలాసము నిత్యవిభూతి మంగళా
వాసము సిద్ధ గుహ్యక నివాసము రాజత భూవికాసి కై
లాసముఁ గాంతి నిర్జిత కులక్షితిభృత్సుమహద్విభాసమున్. ॥133॥

సీ. ధాతు విచిత్రితోదాత్త రత్న ప్రభా
సంగతోజ్జ్వల తుంగ శృంగములును;
గిన్నర గంధర్వ కింపురుషాప్సరో
జన నికరాకీర్ణ సానువులును;
మానిత నిఖిల వైమానిక మిథున స
ద్విహరణైక శుభ ప్రదేశములును;
గమనీయ నవమల్లికా సుమనోవల్లి
కా మతల్లీ లసత్కందరములు;
తే. నమర సిద్ధాంగనా శోభితాశ్రమములు;
విబుధజన యోగ్య సంపన్నివేశములును
గలిగి బహువిధ పుణ్యభోగముల నొప్పు
వినుత సుకృతములకు దండ వెండికొండ. ॥134॥

వ. అది మఱియును, మందార పారిజాత సరళ తమాల సాల తాల తక్కోల కోవిదార శిరీ షార్జున చూత కదంబ నీప నాగ పున్నాగ చంపక పాట లాశోక వకుళ కుంద కురవక కన కామ్ర శతపత్ర కింశు కైలా లవంగ మాలతీ మధూక మల్లికా పనస మాధవీ కుట జోదుంబు రాశ్వత్థ ప్లక్ష వట హింగుళ భూర్జ పూగ జంబూ

ఖర్జూ రామ్రాతక ప్రియాళు నారికే ళేంగుద వేణు కీచక ముఖర తరు
శోభితంబును, కలకంఠ కాలకంఠ కలవింక రాజకీర మత్తమధుకర
నానా విహంగ కోలాహల నినద బధిరీభూత రోదోంతరాళంబును,
సింహ తరక్షు శల్య గవయ శరభ శాఖామృగ వరాహ వ్యాఘ్ర కుర్కుర
రురు మహిష వృక శారంగ ప్రముఖ వన్య సత్త్వ సమాశ్రయ విరా
జితంబును, కదళీషండ మండిత కమల కహ్లార కైరవ కలిత పులిన
తల్ల లలిత కమలాకర విహరమాణ కలహంస కారండవ సారస చక్ర
వాక బక జలకుక్కుటాది జలవిహంగకుల కూజిత సంకులంబును,
సలిలకేళీవిహరమాణ సతీరమణీ రమణీయ కుచమండల విలిప్త
మృగమద మిళిత హరిచందన గంధ సుగంధి జలపూరిత గంగా
తరంగణీ సమావృతంబును నైన కైలస పర్వతంబు పొడగని,
యరవిందసంభవ పురందరాది దేవగణంబు లత్యద్భు తానందం
బులంబొంది ముందటఁ దార హీర హేమ మయ విమానసంకులం
బును, పుణ్యజన మానినీ శోభితంబును నైన యలకాపురంబు
గడచి; తత్పుర బాహ్యప్రదేశంబునం దీర్థపాదుండైన పుండరీకాక్షు
పాదారవింద రజః పావనంబును, రతికేళీ వ్యాసంగ పరిశ్రమ నివారక
సలిల కేళీవిలోల దేవకామినీ పీనవక్షోజ విలిప్త కుంకుమపంక సంగత
పిశంగవర్ణ వారిపూర విలసితంబు నునై; నందాలకనందాభిధానం
బులుగల నదీ ద్వితయంబు దాఁటి తత్పురోభాగంబున వనగజ
సంఘృష్ట మలయజ పరిమిళిత మలయపవనాస్వాదన ముహుర్ము
హురున్ముదిత మానస పుణ్యజనకామినీ కదంబంబును, వైదూర్య
సోపాన సమంచిత కనకోత్పల వాపీ విభాసితంబును, గింపురుష
సంచార యోగ్యంబును నగు సౌగంధిక వన సమీపంబు నందు. ॥135॥

సీ. ఉజ్జ్వలంబయి శతయోజనంబుల పొడ
వొగిఁ బంచసప్తతి యోజనముల
పఱపును గల్గి యే పట్టునఁ దఱుగని
నీడ శోభిల్ల నిర్ణీత మగుచుఁ
బర్ణశాఖా సమాకీర్ణమై మాణిక్య
ములఁ బోలఁగల ఫలములఁ దనర్చి
కమనీయ సిద్ధయోగ క్రియామయ మయి
యనఘ ముముక్షు జనాశ్రయంబు
తే. భూరిసంసార తాప నివారకంబు
నగుచుఁ దరురాజ మనఁగఁ బెం పగ్గలించి
భక్తజనులకు నిచ్చలుఁ బ్రమద మెసఁగ
వలయు సంపద లందు నావటము వటము. ॥136॥

వ. ఆ వృక్షమూల తలంబున. ॥137॥

సీ. ఇద్ధ సనందాది సిద్ధ సంసేవితు
శాంతవిగ్రహుని వాత్సల్యగుణునిఁ
గమనీయ లోక మంగళదాయకుని శివు
విశ్వబంధుని జగద్వినుత యశుని
గుహ్యక సాధ్య రక్షో యక్ష నాథ కు
బేర సేవితుని దుర్వారబలుని

నుదిత విద్యా తపోయోగ యుక్తుని బాల
చంద్రభూషణుని మునీంద్రనుతునిఁ
తే. దాపసాభీష్టకరు భస్మదండలింగ
ఘనజటాజిన ధరుని భక్తప్రసన్ను
వితత సంధ్యాభ్రరుచి విడంబిత వినూత్న
రక్తవర్ణు సనాతను బ్రహ్మమయుని. ||138||

వ. మఱియును. ||139||

సీ. అంచిత వామపాదాంభోరుహము దక్షి
ణోరుతలంబున నొయ్య నునిచి
సవ్యజానువుమీఁద భవ్యబాహువు సాఁచి
వలపలి ముంజేత సలలితాక్ష
మాలిక ధరియించి మహనీయతర్క ము
ద్రాయుక్తుఁ డగుచుఁ జిత్తంబులోన
నవ్యయం బయిన బ్రహ్మానంద కలిత స
మాధి నిష్ఠుఁడు వీత మత్సరుండు
తే. యోగపట్టాభిరాముఁడై యుచిత వృత్తి
రోషసంగతిఁ బాసి కూర్చున్న జముని
యనువునను దర్భరచిత బ్రుస్యాసనమున
నున్న మునిముఖ్యు నంచిత యోగనిరతు. ||140||

క. అలఘుని నభవుని యోగీం
ద్రులు వినుచుండంగ నారదునితోఁ బ్రియ భా
షలు జరుపుచున్న రుద్రుని
సలలిత పన్నగ విభూషు సజ్జనపోషున్. ||141||

క. కని లోకపాలురును ముని
జనులును సద్భక్తి నతని చరణంబులకున్
వినతు లయి, రప్పు డజ్జా
సనుఁ గని య య్యభవుఁ డధిక సంభ్రమ మొప్పన్. ||142||

క. అనఘ! మహాత్ముం డగు వా
మనుఁ డా కశ్యపునకొగి నమస్కారము చే
సినగతి నజునకు నభివం
దన మొగిఁ గావించె హరుఁడు దద్దయుఁ బ్రీతిన్. ||143||

తే. అంత రుద్రానువర్తు లైనట్టి సిద్ధ
గణ మహర్షి జనంబులు గని పయోజ
గర్భునకు మ్రొక్కి; రంత నా కమలభవుఁడు
శర్వుఁ గని పల్కె మందహాసంబుతోడ. ||144||

తే. "జగములకు నెల్ల యోనిబీజంబు లైన
శక్తి శివకారణుండవై జగతి నిర్వి
కార బ్రహ్మంబ వగు నిన్నుఁ గడఁగి "విశ్వ

నాథుఁ” గా నెఱిఁగెద నా మనమున నభవ! ॥145॥

తే. సమత నది గాక తావకాంశంబు లైన
శక్తి శివరూపములఁ గ్రీడ సలుపు దూర్ణ
నాభి గతి విశ్వ జనన వినాశ వృద్ధి
హేతుభూతుండ వగుచుందు వీశ! రుద్ర! ॥146॥

సీ. అనఘ! లోకంబుల యందు వర్ణాశ్రమ
సేతువు లనఁగఁ బ్రఖ్యాతి నొంది
బలసి మహాజన పరిగృహీతంబులై
యఖిల ధర్మార్థదాయకము లైన
వేదంబులను మఱి వృద్ధి నొందించుట
కొఱకునై నీవ దక్షుని నిమిత్త
మాత్రునిఁ జేసి య మ్మఖముఁ గావించితి;
వటుగాన శుభమూర్తివైన నీవు
తే. గడఁగి జనముల మంగళకర్ము లయిన
వారి ముక్తి, నమంగళాచారు లయిన
వారి నరకంబు,నొందింతు భూరిమహిమ
భక్తజనపోష! రాజితఫణివిభూష! ॥147॥

వ. అ ట్లగుటం ద త్కర్మంబు లొకానొకనికి విపర్యాసంబు నొందుటకుఁ
గారణం బెయ్యదియో? భవదీయ రోషంబు హేతువని తలంచితినేనిఁ
ద్వదీయ పాదారవింద నిహిత చిత్తులై సమస్తభూతంబుల యందు
నినుం గనుంగొనుచు భూతంబుల నాత్మయందు వేఱుగాఁజూడక
వర్తించు మహాత్ములయందు నజ్ఞులైనవారి యందుఁబోలె రోషంబు
దఱచు వొరయ దఁట; నీకుఁ గ్రోధంబు గలదే?” యని. ॥148॥

సీ. మఱి భేదబుద్ధిఁ గర్మ ప్రవర్తనముల
మదయుతు లయి దుష్టహృదయు లగుచుఁ
బరవిభవాసహ్య భవ మనో వ్యాధులఁ
దగిలి మర్మాత్మ భేదకము లయిన
బహు దురుక్తుల చేతఁ బరులఁ బీడించుచు
నుండు మూఢులను దైవోపహతులఁ
గాఁ దలపోసి య క్కపటచిత్తులకు నీ
వంటి సత్పురుషుఁ డేవలన నైన
తే. హింసఁ గావింపకుండు సమిద్ధచరిత!
నీలలోహిత! మహితగుణాలవాల!
లోకపాలనకలిత! గంగాకలాప!
హర! జగన్నుతచారిత్ర! యదియుఁ గాక. ॥149॥

సీ. అమర సమస్త దేశము లందు నఖిల కా
లములందుఁ దలఁప దుర్లంఘ్య మహిముఁ
డగు పద్మనాభు మాయా మోహితాత్మకు
లై భేదదర్శను లైనవారి
వలనను ద్రోహంబు గలిగిన నైనను

నది దైవకృత మని యన్యదుఃఖ
ముల కోర్వలేక సత్పురుషుండు దయచేయు
గాని హింసింపఁడు గాన నీవు
తే. నచ్యుతుని మాయమోహము నందకుంటఁ
జేసి సర్వజ్ఞుఁడవు; మాయచేత మోహి
తాత్ములై కర్మవర్తను లయినవారి
వలన ద్రోహంబుగలిగిన వలయుఁ బ్రోవ. ॥150॥

వ. అది గావున యజ్ఞభాగార్హుండ వయిన నీకు సవనభాగంబు సమర్పిం
పని కతన నీచేత విధ్వంస్తంబయి పరిసమాప్తి నొందని దక్షాధ్వరంబు
మరల నుద్ధరించి దక్షునిఁ బునర్జీవితుం జేయుము; భగుని నేత్రంబు
లును, భృగుముని శ్మశ్రువులును, బూషుని దంతంబులును, గృపఁ
జేయుము; భగ్నాంగు లయిన దేవ ఋత్విజ్నికాయంబులకు
నారోగ్యంబు గావింపుము; ఈ మఖావశిష్టంబు యజ్ఞ పరిపూర్తిహేతు
భూతం బయిన భవదీయభాగం బగుం గాక.” ॥151॥

చ. అని చతురాననుండు వినయంబున వేఁడిన నిందుమౌళి స
య్యనఁ బరితుష్టిఁ బొంది దరహాసము మోమునఁ దొంగలింప ని
ట్లను “హరిమాయచేత ననయంబును బామరు లైనవారు చే
సిన యపరాధ దోషములు చిత్తములో గణియింప నెన్నఁడున్. ॥152॥

వ. అ ట్లయ్యును. ॥153॥

క. బలియుర దండించుట దు
ర్బలజన రక్షణము ధర్మపద్ధతి యగుటం
గలుషాత్ముల నపరాధము
కొలఁదిని దండించు చుందుఁ గొనకొని యేనున్.” ॥154॥

వ. అని దగ్ధశీర్షుం డయిన దక్షుం డజముఖుం డగు; భగుండు బర్హి
స్సంబంధ భాగంబులు గలిగి మిత్రనామధేయ చక్షుస్సునం బొడ
గాంచు; పూషుండు పిష్టభుక్కగుచు యజమాన దంతంబులచే
భక్షించు; దేవతలు యజ్ఞావశిష్టంబు నాకొసగుటంజేసి సర్వావయవ
పూర్ణులై వర్తింతురు; ఖండితాంగులైన ఋత్విగాది జనంబు లశ్వనీ
దేవతల బాహువులచేతను బూషుని హస్తంబులచేతను లబ్ధబాహు
హస్తులై జీవింతురు; భృగువు బస్తశ్మశ్రువులు గలిగి వర్తించు; అని
శివుండా నతిచ్చిన సమస్తభూతంబులును సంతుష్టాంతరంగంబులై
“తండ్రీ లెస్సయ్యె” నని సాధువాదంబుల నభినందించిరి: అంతనా
శంభుని యామంత్రణంబు వడసి సునాసీర ప్రముఖులగు దేవతలు
ఋషుల తోడం గూడి రా నజుండును రుద్రునిం బురస్కరించుకొని
దక్షాధ్వర వాటంబుకుం జనియె; అంత. ॥155॥

క. శర్వుని యోగ క్రమమున
సర్వావయవములుఁ గలిగి సన్ముని ఋత్వి
గ్గీర్వాణముఖ్యు లొప్పిరి
పూర్వతను శ్రీల నార్యభూషణ! యంతన్. ॥156॥

క. విను దక్షు నంత మేషము
ఖునిఁ జేసిన నిద్ర మేలుకొని లేచిన పో
ల్కిని నిలిచె దక్షుఁ, డభవుఁడు
కనుఁగొనుచుండంగ నాత్మఁ గౌతుక మొప్పన్. ॥157॥

వ. ఇట్లు లేచి నిలిచి ముందఱ నున్న శివునిం గనుంగొనిన మాత్రన శర త్కాలంబున నకల్మషంబైన సరస్సునుంబోలెఁ బూర్వరుద్రవిద్వేష జని తంబు లైన కల్మషంబులం బాసి నిర్మలుండై యభవుని నుతియింపం దొడంగి మృతిఁ బొందిన సతీ తనయం దలంచి యనురా గోత్కంఠ బాష్పపూరితలోచనుండును, గద్గదకంఠుండునునై పలుకం జాలక యెట్టకేలకు దుఃఖంబు సంస్తంభించుకొని ప్రేమాతిరేకవిహ్వలుం డగుచు సర్వేశ్వరుం డగు హరున కి ట్లనియె. ॥158॥

క. "విను; నీ కపరాధుఁడ నగు
నను దండించు టది దండనము గాదు మది
న్నను రక్షించుటగా మన
మునఁ దలఁతును దేవ! యభవ! పురహర! రుద్రా! ॥159॥

సీ. అనఘాత్మ! తగ నీవు నబ్జనాభుండును
బరికింపఁ బ్రాహ్మణాభాసు లయిన
వారల యెడల నెవ్వలన నుపేక్షింప
రఁట! దృఢవ్రతచర్యు లైనవారి
యెడ నీకుపేక్ష యెక్కడిది? సర్గాదిని
నామ్నాయసంప్రదాయ ప్రవర్త
నమునెఱింగించుటకమర విద్యాతపో
వ్రత పరాయణులైన బ్రాహ్మణులను
తే. వరుసఁ బుట్టించితివి; కాన వారి నెపుడుఁ
గేల దండంబుఁ బూని గోపాలకుండు
బలసి గోవుల రక్షించు పగిది నీవు
నరసి రక్షించుచుందు గదయ్య రుద్ర! ॥160॥

సీ. తలపోయ నవిదిత తత్త్వవిజ్ఞానుండ
నైన నాచేత సభాంతరమున
నతి దుర్యుక్త్యంబక క్షతుఁడ వయ్యును మత్కృ
తాపరాధము హృదయంబు నందుఁ
దలఁపక సుజన నిందాదోషమున నధో
గతిఁ బొందుచున్న దుష్కర్ము నన్నుఁ
గరుణఁ గాచిన నీకుఁ గడఁగి ప్రత్యుపకార
మెఱిఁగి కావింప నే నెంతవాఁడ?
తే. నుతచరిత్ర! భవత్పరానుగ్రహాను
రూప కార్యంబుచేత నిరూఢమైన
తుష్టి నీ చిత్తమందు నొందుదువు గాక;
క్షుద్రసంహార! కరుణాసముద్ర! రుద్ర! ॥161॥

వ. అని యిట్లు రుద్రక్షమాపణంబు గావించి పద్మసంభవుచేత నను

జ్ఞాతుండై దక్షుం డుపాధ్యాయ ఋుత్విగ్గణ సమేతుం డగుచుఁ గ్రతు కర్మంబు నిర్వర్తించు సమయంబున, బ్రాహ్మణజనంబులు యజ్ఞం బులు నిర్విఘ్నంబులై సాగుటకుఁ బ్రమథాది వీర సంసర్గ కృత దోష నివృత్త్యర్థంబుగా విష్ణుదేవతాకంబును ద్రికపాలపురోడాశ ద్రవ్యకం బును నైన కర్మంబుఁ గావింప నధ్వర్యుకృత్య ప్రవిష్టుం డగు భృగువు తోడం గూడి నిర్మలాంతఃకరణుం డగుచు దక్షుఁడు ద్రవ్యత్యాగంబుఁ గావింపఁ బ్రసన్నుండై సర్వేశ్వరుండు. ॥162॥

సీ. మానిత శ్యామాయమాన శరీర దీ
ధితులు నల్దిక్కుల దీటుకొనఁగఁ
గాంచన మేఖలా కాంతులతోడఁ గౌ
శేయ చేల ద్యుతుల్ చెలిమి చేయ
లక్ష్మీసమాయుక్త లలిత వక్షంబున
వైజయంతీ ప్రభల్ వన్నెచూప
హాటకరత్న కిరీట కోటిప్రభల్
బాలార్క రుచులతో మేలమాడ
తే. లలితనీలాభ్రరుచిఁ గుంతలములు దనరఁ
బ్రవిమలాత్మీయ దేహజప్రభ సరోజ
భవ భవామర ముఖ్యుల ప్రభలు మాప
నఖిలలోకైక గురుఁడు నారాయణుండు. ॥163॥

చ. సలలిత శంఖ చక్ర జలజాత గదా శర చాప ఖడ్గ ని
ర్మల రుచులున్ సువర్ణ రుచిమన్మణి కంకణ ముద్రికా ప్రభా
వళులును దేజరిల్లు భుజవర్గ మనర్గళ కాంతియుక్తమై
విలసిత కర్ణికార పృథివీరుహముం బురుడింపఁ బిట్టుగన్. ॥164॥

క. సరసోదార సమంచిత
దరహాస విలోకనములఁ దగ లోకములం
బరితోషము నొందించుచుఁ
బరమోత్సవ మొప్ప విశ్వబంధుం డగుచున్. ॥165॥

చ. మఱియును రాజహంస రుచిమద్భ్రమణీకృత తాలవృంత చా
మరములు వీవఁగా దివిజమానిను లచ్చసుధామరీచి వి
స్ఫురణ సితాతపత్ర రుచిపుంజము దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁగాఁ
గరివరదుండు వచ్చె సుభగస్తుతి వర్ణ సుపర్ణయానుఁడై. ॥166॥

9 దక్షాదుల శ్రీహరి స్తవంబు

చ. ఘనరుచి నట్లు వచ్చిన వికారవిదూరు ముకుందుఁ జూచి బో
రన నరవిందనందన పురందర చంద్రకళాధ రామృతా
శనముఖు లర్థి లేచి యతి సంభ్రమ మొప్ప “నమో నమో దయా
వననిధయే” యటంచు ననివారణ మ్రొక్కిరి భక్తియుక్తులై. ॥167॥

వ. అట్లు కృతప్రణాములైన యనంతరంబ. ॥168॥

ఉ. ఆ నళినాయతాక్షుని యనంత పరాక్రమ దుర్నిరీక్ష్య తే
జో నిహత స్వదీప్తు లగుచు న్నుతిసేయ నశక్తులై భయ
గ్లాని వహించి బాష్పములు గ్రమ్మఁగ గద్గదకంఠులై తనుల్
ప్రానుపడంగ న వ్విభుని మన్ననఁ గైకొని యెట్టకేలకున్. ‖169‖

వ. నిటలతట ఘటిత కరపుటులై య మ్మహాత్ముని యపార మహిమం
బెఱిఁగి నుతియింప శక్తులుగాక యుండియుఁ, గృతానుగ్రహవిగ్రహుం
డగుటం జేసి తమతమ మతులకు గోచరించిన కొలంది నుతియింపఁ
దొడంగిరి; అందు గృహీతంబు లగు పూజాద్యుపచారంబులు గలిగి
బ్రహ్మాదులకు జనకుండును, సునంద నందాది పరమభాగవతజన
సేవితుండును, యజ్ఞేశ్వరుండును నగు భగవంతుని శరణ్యునిం
గాఁ దలంచి దక్షుం డి ట్లనియె; “దేవా! నీవు స్వస్వరూపంబునం
దున్న యప్పు డుపరతంబులుగాని రాగాద్యఖిలబుద్ధ్యవస్థలచే విము
క్తుండవును, నద్వితీయుండవును, జిద్రూపకుండవును, భయరహి
తుండవును నై మాయం దిరస్కరించి మఱియు నా మాయ నను
సరించుచు లీలామానుషరూపంబుల నంగీకరించి స్వతంత్రుండ
వయ్యును, మాయా పరతంత్రుడవై రాగాది యుక్తుండునుం బోలె
రామకృష్ణాద్యవతారంబులఁ గానంబడుచుందువు; కావున నీ
లోకంబులకు నీవ యీశ్వరుండవనియు నితరులైన బ్రహ్మరుద్రాదులు
భవన్మాయా విభూతు లగుటం జేసి లోకంబులకు నీశ్వరులుగా
రనియును భేదదృష్టి గల నన్ను రక్షింపుము; ఈ విశ్వకారణు లైన
ఫాలలోచనుండును బ్రహ్మయు దిక్పాలురును సకల చరాచర
జంతువులును నీవ; భవద్వ్యతిరిక్తంబు జగంబున లే” దని విన్న
వించినం ద దనంతరంబ ఋత్విగ్గణంబు లి ట్లనిరి. ‖170‖

సీ. “వామదేవుని శాపవశమునఁ జేసి క
ర్మానువర్తులము మే మైన కతన
బలసి వేద ప్రతిపాద్య ధర్మోపల
క్ష్యంబైన యట్టి మఖంబునందు
దీపింప నింద్రాది దేవతా కలిత రూ
ప వ్యాజమునఁ బొంది పరఁగ నిన్ను
యజ్ఞ స్వరూపుండ వని కాని కేవల
నిర్గుణుండవు నిత్యనిర్మలుఁడవు
తే. నరయ ననవద్యమూర్తివి యైన నీదు
లలిత తత్త్వస్వరూపంబుఁ దెలియఁజాల
మయ్య మాధవ! గోవింద! హరి! ముకుంద!
చిన్మయాకార! నిత్యలక్ష్మీవిహార!” ‖171‖

వ. సదస్యు లి ట్లనిరి. ‖172‖

సీ. “శోకదావాగ్ని శిఖాకులితంబు పృ
థు క్లేశ ఘన దుర్గ దుర్గమంబు
దండధర క్రూర కుండలిశ్లిష్టంబు
పాపకర్మ వ్యాఘ్ర పరివృతంబు
గురు సుఖ దుఃఖ కాకోలపూరిత గర్త

మగుచు ననాశ్రయ మైన యట్టి
సంసార మార్గ సంచారులై మృగతృష్ణి
కలఁ బోలు విషయ సంఘము నహ మ్మ
తే. మేతి హేతుక దేహ నికేతనములు
నయి మహాభారవహు లైన యట్టి మూఢ
జనము లేనాఁట మీ పదాబ్జములు గానఁ
జాలు వారలు? భక్తప్రసన్న! దేవ!" ॥173॥

వ. రుద్రుం డి ట్లనియె. ॥174॥

చ. "వరద! నిరీహ యోగిజన వర్గసు పూజిత! నీ పదాబ్జముల్
నిరతము నంతరంగమున నిల్పి భవత్పదనుగ్రహాదిక
స్ఫురణఁ దనర్చు నన్ను నతిమూఢుల విద్యులు మున్నమంగళా
వరణుఁ డటంచుఁ బల్కిన భవన్మతి నే గణియింప నచ్యుతా!" ॥175॥

వ. భృగుం డి ట్లనియె. ॥176॥

మ. "అరవిందోదర! తావకీన ఘన మాయామోహిత స్వాంతులై
పరమంబైన భవన్మహామహిమముం బాటించి కానంగ నో
పరు బ్రహ్మాది శరీరు లజ్ఞు లయి; యో పద్మాక్ష! భక్తార్తిసం
హరణాలోకన! నన్నుఁ గావఁ దగు నిత్యానందసంధాయివై." ॥177॥

వ. బ్రహ్మ యి ట్లనియె. ॥178॥

సీ. "తవిలి పదార్థభేద గ్రాహకము లైన
చక్షురింద్రియముల సరవిఁ జూడఁ
గలుగు నీ రూపంబు గడఁగి మాయామయం
బగు; నసద్వ్యతిరిక్త మగుచు మఱియు
జ్ఞానార్థ కారణ సత్త్వాది గుణముల
కాశ్రయభూతమై యలరుచున్న
నిరుపమాకారంబు నీకు విలక్షణ
మై యుండు ననుచు నే నాత్మఁ దలఁతు
తే. నిర్వికార! నిరంజన! నిష్కళంక!
నిరతిశయ! నిష్క్రియారంభ! నిర్మలాత్మ!
విశ్వసంబోధ్య! నిరవద్య! వేదవేద్య!
ప్రవిమలానంద! సంసారభయవిదూర!" ॥179॥

వ. ఇంద్రుఁ డి ట్లనియె. ॥180॥

మ. "దితి సంతాన వినాశ సాధన సముద్దీప్తాష్ట బాహా సమ
న్వితమై యోగిమనోనురాగ పదమై వెల్గొందు నీ దేహ మా
యత మైనట్టి ప్రపంచముం బలెను మిథ్యాభూతముం గామి శా
శ్వతముంగా మదిలోఁ దలంతు హరి! దేవా! దైవచూడామణీ!" ॥181॥

వ. ఋత్విక్కు లి ట్లనిరి. ॥182॥

చ. “కడఁగి భవత్పాదార్చనకుఁ గా నిటు దక్షునిచే రచింపఁగాఁ
బడి శితికంఠరోషమున భస్మము నొంది పరేతభూమియై
చెడి కడు శాంతమేధమునఁ జెన్నటియున్న మఖంబుఁ జూడు మే
ర్పడ జలజాభ నేత్రములఁ బావన మై విలసిల్లు నచ్యుతా!” ॥183॥

వ. ఋషు లి ట్లనిరి. ॥184॥

మ. “అనఘా! మాధవ! నీవు మావలెనె కర్మారంభివై యుండియున్
విను తత్కర్మ ఫలంబు నొంద; వితరుల్ విశ్వంబునన్ భూతికై
యనయంబున్ భజియించు నిందిర గరం బర్థిన్ నినుం జేరఁ గై
కొన; వే మందుము నీ చరిత్రమునకున్ గోవింద! పద్మోదరా!” ॥185॥

వ. సిద్ధు లి ట్లనిరి. ॥186॥

చ. హరి! భవ దుఃఖ భీషణ దవానల దగ్ధతృషార్త మన్మనో
ద్విరదము శోభితంబును బవిత్రము నైన భవత్కథా సుధా
సరి దవగాహనంబునను సంస్మృతి తాపము వాసి క్రమ్మఱం
దిరుగదు బ్రహ్మముం గనిన ధీరుని భంగిఁ బయోరుహోదరా!” ॥187॥

వ. యజమాని యగు ప్రసూతి యి ట్లనియె. ॥188॥

చ. “కర చరణాదికాంగములు గల్గియు మస్తము లేని మొండెముం
బరువడి నొప్పకున్న గతిఁ బంకజలోచన! నీవు లేని య
ధ్వరము ప్రయాజులం గలిగి తద్దయు నొప్పక యున్న దీ యెడన్
హరి! యిటు నీదు రాక శుభ మయ్యె రమాధిప! మమ్ముఁ గావవే.” ॥189॥

వ. లోకపాలకు లి ట్లనిరి. ॥190॥

సీ. “దేవాదిదేవ! యీ దృశ్యరూపంబగు
సుమహిత విశ్వంబుఁ జూచు ప్రత్య
గాత్మభూతుండ వై నట్టి నీవు నసత్ప్రా
కాశ రూపంబులై గలుగు మామ
కేంద్రియంబులచేత నీశ్వర! నీ మాయ
నొందించి పంచభూతోపలక్షి
తంబగు దేహి విధంబునఁ గానంగఁ
బడుదువు గాని యేర్పడిన శుద్ధ
తే. సత్త్వగుణ యుక్తమైన భాస్వత్స్వరూప
ధరుఁడవై కానఁబడవుగా? పరమపురుష!
యవ్యయానంద! గోవింద! యట్లు గాక
యెనయ మా జీవనము లింక నేమి కలవు?” ॥191॥

వ. యోగీశ్వరు లి ట్లనిరి. ॥192॥

సీ. “విశ్వాత్మ! నీ యందు వేఱుగా జీవులఁ
గనఁ డెవ్వఁ; డటు వానికంటెఁ బ్రియుఁడు
నీకు లేఁ; డయినను నిఖిల విశ్వోద్భవ

స్థితి విలయంబుల కతన దైవ
సంగతి నిర్భిన్న సత్త్వాది గుణవిశి
ష్టాత్మీయ మాయచే నజ భవాది
వివిధ భేదము లొందుదువు స్వస్వరూపంబు
నం దుండుదువు; వినిహత విమోహి
తే. వగుచు నుందువు గద; ని న్ననన్యభక్తి
భృత్యభావంబుఁ దాల్చి సంప్రీతిఁ గొల్చు
మమ్ము రక్షింపవే; కృపామయ! రమేశ!
పుండరీకాక్ష! సంతతభువనరక్ష!” ‖193‖

వ. శబ్దబ్రహ్మ యి ట్లనియె. ‖194‖

చ. “హరి! భవదీయ తత్త్వము సమంచితభక్తి నెఱుంగ నేను నా
సరసిజ సంభవాదులును జాలము; సత్త్వగుణాశ్రయుండవున్
బరుఁడవు నిర్గుణుండవును బ్రహ్మమునై తగు నీకు నెప్డు నిం
దఱముఁ జతుర్విధార్థ ఫలదాయక! మ్రొక్కెద మాదరింపవే.” ‖195‖

వ. అగ్నిదేవుం డి ట్లనియె. ‖196‖

మ. “హవరక్షా చరణుండ వై నెగడు దీ; వ య్యగ్నిహోత్రాది పం
చవిధంబున్ మఱి మంత్రపంచక సుస్పృష్టంబై తగంబొల్చు నా
హవరూపం బగు నీకు మ్రొక్కెదను; నీ యాజ్ఞన్ భువిన్ హవ్యముల్
సవన వ్రాతములన్ వహింతు హరి! యుష్మత్తేజముం బూనుచున్.” ‖197‖

వ. దేవత లి ట్లనిరి. ‖198‖

మ. “మును కల్పాంతమునందుఁ గుక్షి నఖిలంబున్ దాఁచి యేకాకివై
జనలోకోపరి లోకవాసులును యుష్మత్తత్త్వమార్గంబు చిం
తనముం జేయఁ బయోధియందు నహిరాట్తల్పంబునం బవ్వళిం
చిన నీ రూపము నేఁడు చూపితివి లక్ష్మీనాథ! దేవోత్తమా!” ‖199‖

వ. గంధర్వు లి ట్లనిరి. ‖200‖

మ. హర పంకేజభ వామరాదులు మరీచ్యాది ప్రజానాథు లో
యరవిందాక్ష! రమాహృదీశ! భవదీయాంశాంశ సంభూతులై
పరఁగం దావకలీలయై నెగడు నీ బ్రహ్మాండమున్; దేవ! యీ
శ్వర! నీ కే మతిభక్తి మ్రొక్కెదము దేవా! శ్రీశ! రక్షింపుమా.” ‖201‖

వ. విద్యాధరు లి ట్లనిరి. ‖202‖

సీ. “నళినాక్ష! విను; భవన్మాయా వశంబున
దేహంబుఁ దాల్చి త ద్దేహమందు
నాత్మ “నహమ్ము” మేత్యభిమానమును బొంది
పుత్ర జాయా గృహ క్షేత్ర బంధు
ధన పశు ముఖ వస్తుతతుల సంయోగ వి
యోగ దుఃఖంబుల నొందుచుండు

ధృతి విహీనుఁడు నసద్విషయాతిలాలసుఁ
డతి దుష్టమతియు నై నట్టివాఁడు
తే. దవిలి భవదీయ గుణ సత్కథా విలోలుఁ
డయ్యెనేనియు నాత్తమోహంబు వలనఁ
బాసి వర్తించు విజ్ఞానపరత గలిగి
చిరదయాకార! యిందిరాచిత్తచోర!” ||203||

వ. బ్రాహ్మణజనంబు లి ట్లనిరి “దేవా! యీ క్రతువును, హవ్యంబును, నగ్ని యు, మంత్రంబులును, సమిద్దర్భాపాత్రంబులును, సదస్యులును, ఋత్విక్కులును, దంపతులును, దేవతలును, నగ్నిహోత్రంబులును, స్వధయు, సోమంబును, నాజ్యంబును, బశువును నీవ; నీవు దొల్లి వేదమయ సూకరాకారంబు ధరియించి దంష్ట్రాదండంబున వారణేం ద్రంబు నళినంబు ధరియించు చందంబున రసాతలగత యైన భూమి నెత్తితివి; అట్టి యోగిజన స్తుత్యుండవును, యజ్ఞక్రతురూపకుం డవును నైన నీవు పరిభ్రష్టకర్ములమై యాకాంక్షించు మాకుం బ్రస న్నుండ వగుము; భవదీయ నామకీర్తనంబుల సకల యజ్ఞ విఘ్నం బులు నాశంబు నొందు; నట్టి నీకు నమస్కరింతుము.” ||204||

క. అని తన్ను సకల జనములు
వినుతించిన హరి భవుండు విఘ్నము గావిం
చిన యా దక్షుని యజ్ఞము
ఘనముగఁ జెల్లించెఁ గొఱఁత గాకుండగన్. ||205||

క. సకలాత్ముఁడు దా నగుటను
సకల హవిర్భోక్త యయ్యు జలజాక్షుండుం
బ్రకట స్వభాగమున న
య్యకళంకుఁడు తృప్తిఁ బొంది యనె దక్షునితోన్. ||206||

వ. “అనఘా! యేనును బ్రహ్మయు శివుండు నీ జగంబులకుఁ గారణభూతు లము; అందు నీశ్వరుఁడును, నుపద్రష్టయు స్వయంప్రకాశుండు నైన నేను గుణమయం బయిన యాత్మీయ మాయం బ్రవేశించి జనన వృద్ధి విలయంబులకు హేతు భూతంబు లగు త త్తత్క్రియోచితంబు లయిన బ్రహ్మరుద్రాది నామధేయంబుల నొందుచుండు; దట్టి యద్వి తీయ బ్రహ్మరూపకుండ నైన నా యందు నజ భవాదులను భూత గణంబులను మూఢుం డగువాడు వేఱుగాఁ జూచు; మనుజుండు శరీరం బునకుఁ గరచరణాదులు వేఱుగాఁ దలంపని చందంబున మద్భక్తుం డగువాఁడు నా యందు భూతజాలంబు భిన్నంబుగాఁ దలంపఁడు; కావున మా ముమ్వుర నెవ్వండు వేఱు చేయకుండు వాఁడు కృతా ర్థుండు; అని యానతిచ్చిన దక్షుండును. ||207||

క. విని విష్ణు దేవతాకం
బనఁగాఁ ద్రికపాలకలిత మగు నా యాగం
బునఁ దగ న వ్విష్ణుని పద
వనజంబులు పూజ చేసి వారని భక్తిన్. ||208||

వ. మఱియును. ॥209॥

సీ. అంగప్రధానక యాగంబులను జేసి
యమరుల రుద్రుని నర్థిఁ బూజ
చేసి విశిష్టేష్ట శిష్టభాగమున ను
దవసాన కర్మంబుఁ దవిలి తీర్చి
తాను ఋత్త్విక్కులుఁ దగ సోమపులఁ గూడి
యవభృథస్నానంబు లాచరించి
కడఁక నవాప్త సకల ఫలకాముఁడై
తనరు దక్షునిఁ జూచి ధర్మబుద్ధి
తే. గలిగి సుఖవృత్తి జీవింతుఁగాక యనుచుఁ
బలికి దివిజులు మునులును బ్రాహ్మణులును
జనిరి నిజమందిరముల; కా జలజనయన
భవులు వేంచేసి రాత్మీయ భవనములకు. ॥210॥

వ. అంత దాక్షాయణి యయిన సతీదేవి పూర్వకళేబరంబు విడిచి
హిమవంతునకు మేనకయందు జనియించి విలయకాలంబునం
బ్రసుప్తం బయిన శక్తి సృష్టికాలంబున నీశ్వరునిఁ బొందు చందంబునఁ
బూర్వదయితుండగు రుద్రుని వరించె నని దక్షాధ్వర ధ్వంసకుం డగు
రుద్రుని చరిత్రంబు బృహస్పతి శిష్యుండైన యుద్ధవునకునెఱింగించె;
అతండు నాకుం జెప్పె; నేను నీకుం జెప్పితి;" అని మైత్రేయుండు వెండి
యు విదురున కి ట్లనియె. ॥211॥

క. "ఈ యాఖ్యానముఁ జదివిన
ధీయుతులకు వినినయట్టి ధీరుల కైశ్వ
ర్యాయుః కీర్తులు గలుగును;
బాయును దురితములు; దొలఁగు భవబంధంబుల్." ॥212॥

వ. అని వెండియు ని ట్లనియె. ॥213॥

క. విను సనకాదులు నారదుఁ
డును హంసుఁడు నరుణియు ఋభుఁడు యతియుఁ గమలా
సనజులు నైష్ఠికు లనికే
తను లగుటన్ సాగవయ్యెఁ దద్వంశంబుల్. ॥214॥

వ. మఱియు నధర్మునకు 'మృష' యను భార్య యందు 'దంభుండు'ను,
'మాయ' యను నంగనయుం బుట్టిరి; అధర్మ సంతానం బగుట వారిరు
వురును మిథునంబైరి; వారిని సంతాన హీనుండగు నిర్‌ృతి గైకొనియె;
వారలకు 'లోభుండును' 'నికృతి' యను సతియునుం గలిగి మిథునం
బైరి; ఆ మిథునంబునకుఁ 'గ్రోధుండు' 'హింస' యను నంగనయుం బుట్టి
మిథునం బైరి; ఆ మిథునంబునకుఁ 'గలి'యు 'దురుక్తి' యను నతివ
యుం జన్మించి దాంపత్యంబు గయికొనిరి; ఆ దంపతులకు 'భయ'
'మృత్యువు' లను మిథునంబు గలిగె; దాని వలన 'యాతన'యు 'నిర
యంబు'ను బుట్టిరి; వీరలు సంసార హేతువగు నధర్మ తరుశాఖ లయి
నెగడిరి; వీని శ్రేయస్కాముండగు జనుం డీషణ్మాత్రంబు ననువర్తింపం

జనదు; ఇ వ్విధంబునం బ్రతి సర్గంబును సంగ్రహంబున వినిపించితి;
ఇ ప్పుణ్యకథ నెవ్వండేని ముమ్మాఱు వినిన నతండు ముమ్మాటికి
నిష్పాపుం డగును;” అని చెప్పి మఱియు ని ట్లనియె. ॥215॥

10 ధృవోపాఖ్యానము

క. విను నిఖిలభువన పరిపా
లనమునకై చంద్రధరకళా కలితుండై
వనజజునకు ‘స్వాయంభువ’
మను వపు డుదయించెఁ గీర్తిమంతుం డగుచున్. ॥216॥

తే. రూఢి న మ్మనునకు ‘శతరూప’వలన
భూనుతు లగు ‘ప్రియవ్ర’‘తోత్తానపాదు’
లనఁగ నిద్దఱు పుత్రులై రందులోనఁ
భవ్య చారిత్రుఁ డుత్తానపాదునకును. ॥217॥

క. వినుము ‘సునీతి’యు ‘సురుచి’యు
నను భార్యలు గలరు; వారి యందును ‘ధ్రువు’నిం
గనిన సునీతియు నప్రియ
యును, సురుచియుఁ బ్రియయు నగుచు నున్నట్టి యెడన్. ॥218॥

సీ. ఒకనాఁడు సుఖలీల నుత్తానపాదుండు
నెఱిఁ బ్రియురాలైన సురుచి గన్న
కొడుకు ‘నుత్తముఁ’ దన తొడలపై నిడుకొని
యుపలాలనము చేయుచున్న వేళ
నర్థిఁ ద దారోహణాపేక్షితుం డైన
ధ్రువునిఁ గనుంగొని తివక నాద
రింపకుండుటకు గర్వించి యా సురుచియు
సవతి బిడ్డండైన ధ్రువునిఁ జూచి
తే. తండ్రి తొడ నెక్కు వేడుక దగిలెనేనిఁ
బూని నా గర్భమున నాఁడె పుట్ట కన్య
గర్భమునఁ బుట్టి కోరినఁగలదె నేఁడు
జనకు తొడ నెక్కు భాగ్యంబు సవతి కొడుక! ॥219॥

క. అదిగాన నీ వధోక్షజు
పదపద్మము లాశ్రయింపు; పాయక హరి నా
యుదరమునఁ బుట్టఁ జేయును,
వదలక యట్లయిన ముదము వఱలెడి నీకున్.” ॥220॥

క. అని యీ రీతి నసహ్యావ
చనములు పినతల్లి యపుడు జనకుఁడు వినగాఁ
దను నాడిన దుర్భాషా
ఘనశరములు మనము నాఁటి కాఱియపెట్టన్. ॥221॥

క. తను నట్లుపేక్ష చేసిన

జనకునికడఁ బాసి దుఃఖ జలనిధిలోనన్
మునుఁగుచును దండతాడిత
ఘనభుజగముఁబోలె రోషకలితుం డగుచున్, ॥222॥

క. ఘన రోదనంబు చేయుచుఁ
గనుఁగవలను శోకభాష్ప కణములు దొరఁగన్
జనని కడ కేగుటయు నిజ
తనయునిఁ గని యా సునీతి దద్దయుఁ బ్రేమన్. ॥223॥

వ. తొడలపై నిడుకొని. ॥224॥

క. కర మనురక్తిని మోము ని
విరి తద్వృత్తాంత మెల్ల వెలఁదులు నంతః
పురవాసులుఁ జెప్పిన విని
పఱపుగ నిట్టూర్పు లెసఁగ భాష్పాకుల యై. ॥225॥

తే. సవతి యాడిన మాటలు సారెఁ దలఁచి
కొనుచుఁ బేర్చిన దుఃఖాగ్నిఁ గుందుచుండెఁ
దావపావక శిఖలచేఁ దగిలి కాంతి
వితతిఁ గందిన మాధవీలతికబోలె. ॥226॥

వ. అంత నా సునీతి బాలునిం జూచి "తండ్రీ! దుఃఖింపకు" మని యి ట్లనియె. ॥227॥

క. "అనఘా! యీ దుఃఖమునకుఁ
బనిలే దన్యులకు సొలయ బలవంతంబై
తన పూర్వ జన్మ దుష్కృత
ఘనకర్మము వెంటనంటఁగా నెవ్వలనన్. ॥228॥

వ. కావున. ॥229॥

క. పెనిమిటి చేతను బెండ్లా
మని కాదు నికృష్టదాసి యనియును బిలువం
గను జాలని దుర్భగురా
లనఁగల నా కుక్షి నుదయ మందిన కతనన్. ॥230॥

క. నిను నాడిన యా సురుచి వ
చనములు సత్యంబు లగును; సర్వశరణ్యుం
డనఁగల హరిచరణంబులు
గను జనకుని యంక మెక్కఁగాఁ దలఁతేనిన్. ॥231॥

వ. కావునం బినతల్లి యైన యా సురుచి యాదేశంబున నధోక్షజు
నాశ్రయింపుము" అని వెండియు ని ట్లనియె. ॥232॥

సీ. "పరికింప నీ విశ్వపరిపాలనమునకై
యర్థి గుణవ్యక్తుఁ డైనయట్టి
నారాయణుని పాదనళినముల్ సేవించి

తగ బ్రహ్మ బ్రహ్మపదంబు నొందె;
ఘనుఁడు మీ తాత యా మనువు సర్వాంతర
యామిత్వ మగు నేకమైన దృష్టిఁ
జేసి యాగముల యజించి తా భౌమ సు
ఖములను దివ్యసుఖముల మోక్ష
తే. సుఖములను బొందె నట్టి యచ్యుతునిఁ బరుని
వితత యోగీంద్ర నికర గవేష్యమాణ
చరణ సరసిజ యుగళు శశ్వత్ప్రకాశు
భక్తవత్సలు విశ్వసంపాద్యు హరిని. ॥233॥

వ. మఱియును. ॥234॥

క. కరతల గృహీత లీలాం
బురుహ యగుచుఁ బద్మగర్భముఖ గీర్వాణుల్
పరికింపం గల లక్ష్మీ
తరుణీమణిచేత వెదకఁ దగు పరమేశున్. ॥235॥

11 ధృవుండు తపంబు చేయుట

వ. నిజధర్మపరిశోభితంబైన యేకాగ్రచిత్తంబున నిలిపి సేవింపుము;
అ మ్మహాత్ముని కంటె నీ దుఃఖం బపనయించువాఁ డన్యుం డొక్కరుండు
గలండే?" యని పలికినఁ బరమార్థ ప్రాప్తి హేతుకంబులైన తల్లివాక్యం
బులు విని తన్నుఁ దాన నియమించుకొని పురంబు వెడలి చను
నవసరంబున నారదుండు తద్వృత్తాంతంబెఱింగి, యచ్చటికిం జనుదెంచి,
యతని చికీర్షితంబు దెలిసి, పాపనాశకరం బైన తన కరతలంబు నా
ధ్రువుని శిరంబునం బెట్టి "మానభంగంబునకు సహింపని క్షత్రియుల
ప్రభావం బద్భుతంబు గదా? బాలకుం డయ్యుఁ బినతల్లి యాడిన దురు
క్తులు చిత్తంబునం బెట్టి చనుచున్నవాఁ" డని మనంబున నాశ్చర్యంబు
నొంది "యో బాలక! సకల సంపత్సమృద్ధం బగు మందిరంబు దెగడి
యొంటి నెందు నేగెదవు? స్వజన కృతం బగు నవమానంబుచే నిను
సంతప్తుంగాఁ దలంచెద" ననిన ధ్రువుం డి ట్లనియె; "సపత్నీమాతృ వా
గిషుక్షతం బగు వ్రణంబు భగవద్ధ్యానయోగ రసాయనంబున మాపి
కొందు" ననిన విని ధ్రువునికి నారదుం డి ట్లనియె. ॥236॥

క. "విను పుత్రక! బాలుఁడవై
యనయంబును గ్రీడలందు నాసక్తమనం
బునఁ దిరిగెడు నిక్కాలం
బున నీ కవమానమానములు లే వెందున్. ॥237॥

తే. కాన మనమునఁ ద ద్వివేకంబు నీకుఁ
గలిగెనేనియు సంతోషకలితు లయిన
పురుషు లాత్మీయకర్మ విస్ఫురణఁ జేసి
వితత సుఖదుఃఖము లనుభవింతు రెపుడు. ॥238॥

వ. కావున వివేకంబు గల పురుషుండు దనకుం బ్రాప్తంబు లగు సుఖ

దుఃఖంబులు దైవవశంబులుగాఁ దలంచి తావన్మాత్రంబునం బరి
తుష్టుండగు; నీవును దల్లి చెప్పిన యోగమార్గ ప్రకారంబున సర్వేశ్వ
రానుగ్రహంబుఁ బొందెద నంటివేని. ॥239॥

సీ. అనఘాత్మ! యోగీంద్రు లనయంబు ధరఁ బెక్కు
జన్మంబులందు నిస్సంగమైన
మతినిఁ బ్రయోగ సమాధినిష్ఠలఁ జేసి
యైనను దెలియ లే రతని మార్గ;
మది గాన నతఁడు దురారాధ్యుఁ డగు నీకు;
నుడుగుము నిష్ఫలోద్యోగ మిపుడు
గాక నిశ్శ్రేయస కాముఁడ వగుదేనిఁ
దండ్రి! వర్తించు తత్కాలమందుఁ
తే. బూని సుఖదుఃఖములు రెంటిలోన నెద్ది
దైవవశమునఁ జేకుఱు దానఁ జేసి
డెందమునఁ జాల సంతుష్టి నొందువాఁడు
విమలవిజ్ఞాని యన భువి వెలయుచుండు. ॥240॥

వ. మఱియు గుణాఢ్యుం డగువానిం జూచి సంతోషించుచు నాభాసుం డగు
వానిం జూచి కరుణించుచు సమానుని యెడ మైత్రి సలుపుచు వర్తించు
చున్నవాఁడు తాపత్రయాదికంబులం దొఱంగు" నని నారదుండు
పలికిన విని ధ్రువుం డి ట్లనియె; "అనఘా యీ శమంబు సుఖదుఃఖ
హతాత్ము లగు పురుషులకు దుర్గమం బని కృపాయత్తుండవైన నీ
చేత వినంబడె; అట్లయినంబరభయంకరంబగు క్షాత్త్ర ధర్మంబు
నొందిన యవినీతుండనగు నేను సురుచి దురుక్తులను బాణంబుల
వలన వినిర్భిన్నహృదయుండ నగుట మదీయచిత్తంబున శాంతి నిలు
వదు; కావునం ద్రిభువనోత్కృష్టంబు ననన్యాధిష్ఠితంబు నగు పదం
బును బొంద నిశ్చయించిన నాకు సాధుమార్గంబు నెఱింగింపుము;
నీవు భగవంతుం డగు నజుని యూరువు వలన జనించి వీణావాదన
కుశలుండవై జగద్ధితార్థంబు సూర్యుండునుం బోలె వర్తింతువు;"
అనిన విని. ॥241॥

క. "నారదుఁ డిట్లను ననఘ! కు
మారక! విను నిన్ను మోక్షమార్గంబునకున్
బ్రేరేచినవాఁ డిప్పుడు
ధీరజ నోత్తముఁడు వాసుదేవుం డగుటన్. ॥242॥

వ. నీవు న మ్మహాత్ముని నజస్రధ్యాన ప్రవణ చిత్తుండవై భజియింపుము. ॥243॥

క. పురుషుఁడు దవిలి చతుర్విధ
పురుషార్థశ్రేయ మాత్మఁ బొందెద ననినన్
ధరఁ దత్ప్రాప్తికి హేతువు
హరిపదయుగళంబు దక్క నన్యము గలదే? ॥244॥

వ. కావున. ॥245॥

క. వర యమునానదితటమునఁ
హరి సాన్నిధ్యంబు శుచియు నతిపుణ్యమునై
పరఁగిన మధువనమునకును
సరసగుణా! చనుము మేలు సమకుఱు నచటన్. ॥246॥

క. ఆ యమునా తటినీ శుభ
తోయములం గ్రుంకి నిష్ఠతో నచట నా
రాయణునకును నమస్కృతు
లాయతమతిఁ జేసి చేయు యమనియమములన్. ॥247॥

వ. మఱియు బాలుండ వగుటం జేసి వేదాధ్యయనా ద్యుచిత కర్మానర్హుండ
వయ్యు నుచితంబులగు కుశాజినంబులం జేసి స్వస్తిక ప్రముఖాస
నంబులం గల్పించుకొని త్రివృత్ప్రాణాయామంబులచేతం బ్రాణేంద్రియ
మనోమలంబు లను చాంచల్య దోషంబులఁ బ్రత్యాహరించి స్థిరం బయిన
చిత్తంబున. ॥248॥

సీ. ఆశ్రిత సత్ప్రసాదాభి ముఖుండును
స్నిగ్ధప్రసన్నాననేక్షణుండు
సురుచిర నాసుండు సు భ్రూయుగుండును
సుకపోల తలుఁడును సుందరుండు
హరినీల సంశోభితాంగుండుఁ దరుణుండు
నరుణావలోక నోష్ఠాధరుండుఁ
గరుణాసముద్రుండుఁ బురుషార్థ నిధియును
బ్రణతాశ్రయుండు శోభనకరుండు
తే. లలిత శ్రీవత్సలక్షణ లక్షితుండు
సర్వలోక శరణ్యుండు సర్వసాక్షి
పురుష లక్షణ యుక్తుండుఁ బుణ్యశాలి
యసిత మేఘనిభశ్యాముఁ డవ్యయుండు. ॥249॥

వ. మఱియును. ॥250॥

సీ. హార కిరీట కేయూర కంకణ ఘన
భూషణుం డాశ్రిత పోషణుండు
లాలిత కాంచీకలాప శోభిత కటి
మండలుం డంచిత కుండలుండు
మహనీయ కౌస్తుభమణి ఘృణిచారు గ్రై
వేయకుం డానంద దాయకుండు
సలలిత ఘన శంఖ చక్ర గదా పద్మ
హస్తుండు భువన ప్రశస్తుఁ డజుఁడు
తే. కమ్ర సౌరభ వనమాలికా ధరుండు
హతవిమోహుండు నవ్యపీతాంబరుండు
లలిత కాంచన నూపురాలంకృతుండు
నిరతిశయసద్గుణుఁడు దర్శనీయతముఁడు. ॥251॥

క. సరసమనోలోచన ము

త్కరుఁడును హృత్పద్మ కర్ణికా నివసిత వి
స఼్ఫుర దురునఖ మణిశోభిత
చరణ సరోజాతుఁ డతుల శాంతుఁడు ఘనుఁడున్. ‖252‖

వ. అయిన పురుషోత్తముఁ బూజించుచు హృదయగతుండును, సాను రాగవిలోకనుండును, వరదశ్రేష్ఠుండును నగు నారాయణు నేకాగ్రచిత్తం బునం ధ్యానంబు చేయుచు బరమ నివృత్తి మార్గంబున ధ్యాతుండైన పురుషోత్తముని దివ్యమంగళస్వరూపంబు చిత్తంబునం దగిలిన మరల మగుడ నేరదు; అదియునుం గాక, యే మంత్రంబేని సప్త వాసరం బులు పఠియించిన ఖేచరులం గనుంగొను సామర్థ్యంబు గలుగు; అట్టి ప్రణవయుక్తంబగు ద్వాదశాక్షరకలితంబును దేశకాల విభాగ వేది బుధానుష్ఠితంబును నయిన 'ఓంనమోభగవతేవాసుదేవాయ' యనెడి వాసుదేవ మంత్రంబునం జేసి. ‖253‖

సీ. దూర్వాంకురంబుల దూర్వాంకురశ్యాము
జలజంబులను జారుజలజనయనుఁ
దులసీ దళంబులఁ దులసికా దాముని
మాల్యంబులను సునైర్మల్య చరితుఁ
బత్రంబులను బక్షిపత్రునిఁ గడు వన్య
మూలంబులను నాది మూలఘనుని
నంచిత భూర్జత్వగాది నిర్మిత వివి
దాంబరంబులను పీతాంబరధరుఁ
తే. దనరు భక్తిని మృచ్ఛిలాదారు రచిత
రూపముల యందుఁ గాని నిరూఢమైన
సలిలముల యందుఁ గాని సుస్థలము లందుఁ
గాని పూజింపవలయు న క్కమలనాభు. ‖254‖

క. ధృత చిత్తుఁడు శాంతుండు ని
యత పరిభాషణుఁడు సుమహితాచారుఁడు వ
ర్ణిత హరిమంగళ గుణుఁడును
మితవన్యాశనుఁడు నగుచు మెలఁగఁగ వలయును. ‖255‖

వ. ఉత్తమశ్లోకుండగు పుండరీకాక్షుండు నిజమాయా స్వేచ్ఛావతార చరి తంబుల చేత నంచింత్యముగా నెద్దిచేయు నద్ది హృదయగతంబుగా ధ్యానంబు చేయం దగు; మఱియుఁ గార్యబుద్ధిం జేసి చేయంబడు పూజావిశేషంబులు వాసుదేవమంత్రంబున సర్వేశ్వరునికి సమర్పింప వలయు; ఇట్లు మనోవాక్కాయ కర్మంబులచేత మనోగతం బగునట్లుగా భక్తి యుక్తంబు లయిన పూజల చేతఁ బూజింపం బడి, సర్వేశ్వరుండు మాయాభిభూతులు గాక సేవించు పురుషులకు ధర్మాది పురు షార్థంబులలో ననభిమతార్థంబు నిచ్చు; విరక్తుం డగువాఁడు నిరంతర భావం బయిన భక్తియోగంబునం జేసి మోక్షంబుకొఱకు భజియించు" నని చెప్పిన విని ధ్రువుండు నారదునకుం బ్రదక్షిణ పూర్వకంబుగా నమస్కరించి మహర్షి జనసేవ్యంబై సకలసిద్ధుల నొసంగుచు భగవ త్పాదసరోజాలంకృతంబయిన మధువనంబునకుం జనియె; అంత. ‖256‖

తే. పద్మభవ సూనుఁ డుత్తానపాదు కడకు
నరిగి యా రాజుచే వివిధార్చనముల
నంది సంప్రీతుఁడై యున్నతాసనమున
నెలమిఁ గూర్చుండి యాతని వలను చూచి. ||257||

వ. ఇట్లనియె. ||258||

క. "భూనాయక! నీ విపుడా
మ్లానాస్యుఁడ వగుచుఁజాల మదిలోఁ జింతం
బూనుట కేమి కతం?" బన
నా నారదుతోడ నాతఁ డనియెన్ మరలన్. ||259||

క. "మునివర! వివేకశాలియు
ననఘుఁడు నైదేండ్ల బాలుఁ డస్మత్ప్రియ నం
దనుఁ డదయుఁడ నగు నాచే
తను బరిభవ మొంది చనియెఁ దొల్లియుఁ దానున్. ||260||

మ. చని యుగ్రాటవిఁ జొచ్చి యచ్చటఁ బరిశ్రాంతుండు క్షుత్పీడితుం
డును నామ్లాన ముఖాంబుజుండు ననఘుండున్ బాలకుం డైన మ
త్తనయున్ ఘోర వృ కాహి భల్ల ముఖ సత్త్వశ్రేణి నిర్జించెనో
యని దుఃఖించెద నాదు చిత్తమున నార్యస్తుత్య! యిట్లొటకున్. ||261||

తే. అట్టి యుత్తమబాలు నా యంకపీఠ
మందుఁ గూర్చుండనీక నిరాకరించి
యంగనాసక్త చిత్తుండ నైనయట్టి
నాదు దౌరాత్మ్య మిది మునినాథచంద్ర!" ||262||

ఉ. నా విని నారదుండు నరనాథున కి ట్లను "నీ కుమారుఁ డా
దేవకిరీట రత్నరుచిదీపిత పాదసరోజుఁడైన రా
జీవదళాక్ష రక్షితుఁ డశేష జగత్పరికీర్తనీయ కీ
ర్తివిభవ ప్రశస్త సుచరిత్రుఁడు; వానికి దుఃఖ మేటికిన్? ||263||

ఉ. కావున న మ్మహాత్ముఁడు సుకర్మము చేత సమస్త లోకపా
లావళి కందరాని సముదంచిత నిత్యపదంబునం బ్రభు
శ్రీ విలసిల్లఁ జెందుఁ దులసీదళదాము భజించి; యా జగ
త్పావనుఁడైన నీ సుతు ప్రభావ మెఱుంగవు నీవు భూవరా! ||264||

వ. అదియునుం గాక. ||265||

క. నీ కీర్తియు జగముల యం
దాకల్పము నొందఁజేయు నంచిత గుణర
త్నాకరుఁ డిట కేతెంచును
శోకింపకు మతనిఁ గూర్చి సుభగచరిత్రా!" ||266||

క. అని నారదుండు పలికిన
విని మనమున విశ్వసించి విభుఁడును బ్రియ నం

దను꠰ జింతించుచు నాదర
మున꠰ జూడం డయ్యె రాజ్యమును బూజ్యముగన్. ||267||

వ. అంత నక్కడ నా ధ్రువుండు. ||268||

క. చని ముందట꠰ గను꠰గొనె మధు
వనమును ముని దేవ యోగి వర్ణిత గుణ పా
వనమును దుర్భవ జలద ప
వనమును నిఖిలైక పుణ్యవరభవనంబున్. ||269||

వ. అట్లు గని డాయంజని యమునానదిం గృతస్నానుండై నియతుం
డును, సమాహిత చిత్తుండును నై సర్వేశ్వరుని ధ్యానంబు చేయుచుం
బ్రతిత్రిరాత్రాంతంబున꠰ గృత కపిత్థ బదరీ ఫల పారణుం డగుచు దేహ
స్థితి ననుసరించి యిటుల నొక్కమాసంబు హరిం బూజించి, యంత
నుండి యాఱేసి దినంబుల కొక్కపరి కృతజీర్ణ తృణ పర్ణాహారుం
డగుచు, రెండవ మాసంబున విష్ణుసమారాధనంబు చేసి, యంత
నుండి నవరాత్రంబుల కొకమా ఱుదకభక్షణంబు చేయుచు, మూ꠰డవ
మాసంబున మాధవు నర్చించి, యంతనుండి ద్వాదశ దినంబుల
కొకమాఱు వాయుభక్షణం డగుచు, జితశ్వాసుండై నాలవ మాసంబునం,
బుండరీకాక్షుని భజియించి, యంతనుండి మనంబున నలయక
నిరుచ్ఛ్వాసుండై యేకపదంబున నిలిచి, పరమాత్మ꠰ జింతించుచు,
నచేతనంబైన స్థాణువుంబోలె నైదవ మాసంబును జరిపె; అంత. ||270||

సీ. సకల భూతేంద్రి యాశ్రయ మగు హృదయంబు
నందు విషయముల꠰ జెందనీక
మహదాది తత్త్వ సమాజమ్ములకును నా
ధార భూతమును బ్రధాన పూరు
షేశ్వరు꠰ డైనట్టి శాశ్వత బ్రహ్మ బ్రహ్మంబు꠰
దనదైన హృదయ పద్మమున నిలిపి
హరి రూపమున కంటె నన్యంబు నెఱు꠰గక
చిత్త మ వ్విభునందు꠰ జేర్చియున్న
తే. కతన ముల్లోకములు చాల꠰ గంపమొందె;
వెండియును బేర్చి య య్యర్భకుండు ధరణి
నొక్కపాదంబు చేర్చి నిల్చున్నవేళ꠰
బేర్చి య బ్బాలు నంగుష్ఠపీడ꠰ జేసి. ||271||

తే. వసుమతీతల మర్థము వంగ꠰ జొచ్చె
భూరిమద దుర్నివారణ వారణేంద్ర
మెడమ꠰ గుడి నొరగ꠰గ నడు గడుగునకును
జలన మొందు ఉదస్థిత కలము వోలె. ||272||

చ. అత꠰డు ననన్యదృష్టిని జరాచర దేహిశరీర ధారణా
స్థితి గల యీశునందు꠰ దన జీవితమున్ ఘటియింప꠰ జేసి యే
కత꠰ గన꠰ దన్నిరోధమున꠰ గైకొని కంపము నొందె నీశ్వరుం;
డత꠰డు చలింప ని జ్జగము లన్నియు꠰ జంచల మయ్యె భూవరా! ||273||

క. ఆలోకభయంకర మగు
నా లోకమహావిపద్దశాలోకనులై
నా లోకపాలు రందఱు
నా లోకశరణ్యుఁ గాన నరిగిరి భీతిన్. ॥274॥

వ. అ ట్లరిగి నారాయణు నుద్దేశించి కృతప్రణాములై కరంబులు
ముకుళించి యి ట్లనిరి. ॥275॥

చ. "హరి! పరమాత్మ! కేశవ! చరాచర భూతశరీర ధారివై
పరఁగుదు వీవు; నిట్టులుగఁ బ్రాణనిరోధ మెఱుంగ మెందు ముం
దిరవుగ దేవదేవ! జగదీశ్వర! సర్వశరణ్య! నీ పదాం
బురుహము లర్థిమై శరణు బొందెద మార్తి హరించి కావవే!" ॥276॥

వ. అని దేవతలు విన్నవించిన నీశ్వరుండు వారల కి ట్లనియె "ఉత్తాన
పాదుం డనువాని తనయుండు విశ్వరూపుండ నయిన నా యందుఁ
దన చిత్తం బైక్యంబు చేసి తపంబు గావించుచుండ, దానంజేసి భవదీ
య ప్రాణనిరోధం బయ్యెఁ; అట్టి దురత్యయం బైన తపంబు నివర్తింపఁ
జేసెద: వెఱవక మీమీ నివాసంబులకుం జనుం" డని యానతిచ్చిన నా
దేవతలు నిర్భయాత్ములై యీశ్వరునకుఁ బ్రణామంబు లాచరించి
త్రివిష్టపంబునకుం జనిరి; తదనంతరంబ. ॥277॥

సీ. హరి యీశ్వరుండు విహంగ కులేశ్వర
యానుఁడై నిజభృత్యుఁడైన ధ్రువునిఁ
గనుఁగొను వేఁడుక జనియింప నా మధు
వనమున కప్పుడు చని ధ్రువుండు
పరువడి యోగవిపాక తీవ్రంబైన
బుద్ధిచే నిజమనోంబురుహ ముకుళ
మందుఁ దటిత్ప్రభాయత మూర్తి యటఁ దిరో
ధానంబునను బొంది తత్క్షణంబ
తే. తన పురోభాగమందు నిల్చినను బూర్వ
సమధిక జ్ఞాన నయన గోచర సమగ్ర
మూర్తిఁ గనుఁగొని సంభ్రమమునను సమ్మ
దాశ్రువులు రాలఁ బులకీకృతాంగుఁ డగుచు ॥278॥

తే. నయనముల విభు మూర్తిఁ బానంబు చేయు
పగిదిఁ దన ముఖమునను జుంబనము చేయు
లీలఁ దగ భుజములను నాలింగనంబు
చేయుగతి దండవన్నమస్కృతు లొనర్చె. ॥279॥

వ. ఇట్లు దండప్రణామంబు లాచరించి కృతాంజలి యై స్తోత్రంబు చేయ
నిశ్చయించియు స్తుతిక్రియాకరణ సమర్థుండుఁ గాక యున్న ధ్రువు
నకును సమస్త భూతంబులకు నంతర్యామి యైన యీశ్వరుం డాతని
తలం పెఱింగి వేదమయం బయిన తన శంఖంబు చేత న బ్బాలుని
కపోలతలం బంటిన జీవేశ్వర నిర్ణయజ్ఞుండును, భక్తిభావ నిష్ఠుండును
నగు ధ్రువుండు నిఖిలలోక విఖ్యాత కీర్తిగల యీశ్వరుని భగవత్ప్రీతి

పాదితంబు లగుచు వేదాత్మకంబులైన తన వాక్కుల నిట్లని స్తుతియించె
“దేవా! నిఖిలశక్తి ధరుండవు నంతః ప్రవిష్టుండవు నైన నీవు లీనంబు
లైన మదీయ వాక్యంబులం బ్రాణేంద్రియంబులం గరచరణ శ్రవణత్వ
గాదులను జిచ్ఛక్తిచేఁ గృపంజేసి జీవింపం జేసిన భగవంతుం డవును,
బరమపురుషుండవును నైన నీకు నమస్కరింతు; నీ వొక్కరుండవయ్యు
మహదాద్యంబైన యీ యశేష విశ్వంబు మాయాఖ్యం బయిన యా
త్మీయశక్తిచేతం గల్పించి యందుం బ్రవేశించి యింద్రియంబు లందు
వసించుచుఁ ద త్తద్దేవతారూపంబులచే నానా ప్రకారంబుల దారువు
లందున్న వహ్ని చందంబునం బ్రకాశింతువు; అదియునుం గాక. ॥280॥

చ. వరమతి నార్తబాంధవ! భవద్ఘన బోధసమేతుఁడై భవ
చ్చరణముఁ బొంది నట్టి విధి సర్గము సుప్తజనుండు బోధమం
దరయఁగఁ జూచురీతిఁ గనునట్టి ముముక్షు శరణ్యమైన నీ
చరణములం గృతజ్ఞుఁడగు సజ్జనుఁ డెట్లు దలంపకుండెడున్? ॥281॥

సీ. మహితాత్మ! మఱి జన్మమరణ ప్రణాశన
హేతు భూతుండవు నిద్ధకల్ప
తరువవు నగు నిన్నుఁ దగనెవ్వరే నేమి
పూని నీ మాయా విమోహితాత్ము
లగుచు ధర్మార్థ కామాదుల కొఱకుఁ దా
మర్చించుచును ద్రిగుణాభమైన
దేహోపభోగ్యమై దీపించు సుఖముల
నెనయంగ మదిలోన నెంతు; రట్టి
తే. విషయ సంబంధ జన్యమై వెలయు సుఖము
వారికి నిరయమందును వఱలు దేవ!
భూరి సంసార తాప నివార గుణ క
థామృతాపూర్ణ! యీశ! మాధవా! ముకుంద! ॥282॥

మ. అరవిందోదర! తావకీన చరణ ధ్యా నానురా గోల్లస
చ్చరితాకర్ణనజాత భూరిసుఖముల్ స్వానందకబ్రహ్మ మం
దరయన్ లేవఁట; దండ భృద్భట విమానాకీర్ణులై కూలు నా
సురలోకస్థులఁ జెప్పనేల? సుజనస్తోమైక చింతామణీ! ॥283॥

చ. హరి! భజనీయ మార్గనియతాత్మకులై భవదీయ మూర్తిపై
వఱలిన భక్తియుక్తు లగువారల సంగతిఁ గల్గఁజేయు స
త్పురుష సుసంగంతిన్ వ్యసనదుస్తర సాగర మప్రయత్నతన్
సరస భవత్కథామృత రసంబున మత్తుఁడనై తరించెదన్. ॥284॥

చ. నిరతముఁ దావకీన భజనీయ పదాబ్జ సుగంధలబ్ధి నె
వ్వరి మది వొందఁగాఁ గలుగు, వారలు తత్ప్రియ మర్త్యదేహముం
గరము తదీయ దార సుత కామ సుహృద్గృహ బంధు వర్గమున్
మఱతురు విశ్వతోముఖ! రమాహృదయేశ! ముకుంద! మాధవా! ॥285॥

సీ. పరమాత్మ! మర్త్య సుపర్వ తిర్యఙ్మృగ
దితిజ సరీసృప ద్విజగణాది

సంవ్యాప్తమును సదసద్విశేషంబును
గైకొని మహదాది కారణంబు
నైన విరాడ్విగ్రహంబు నే నెఱుంగుఁదుఁ
గాని తక్కిన సుమంగళమునైన
సంతత సుమహితైశ్వర్య రూపంబును
భూరిశబ్దాది వ్యాపార శూన్య
తే. మైన బ్రహ్మస్వరూప మే నాత్మ నెఱుఁగఁ
బ్రవిమలాకార! సంసార భయవిదూర!
పరమ మునిగేయ! సంతత భాగధేయ!
నళిన నేత్ర! రమా లలనా కళత్ర! ||286||

సీ. సర్వేశ! కల్పాంత సమయంబు నందు నీ
యఖిల ప్రపంచంబు నాహరించి
యనయంబు శేషసహాయుండవై శేష
పర్యంక తలమునఁ బవ్వళించి
యోగనిద్రా రతి నుండి నాభీసింధు
జ స్వర్ణ లోక కంజాత గర్భ
మందుఁ జతుర్ముఖు నమరఁ బుట్టించుచు
రుచి నొప్పు బ్రహ్మస్వరూపి వైన
తే. నీకు మ్రొక్కెద నత్యంత నియమ మొప్ప
భవ్యచారిత్ర! పంకజపత్రనేత్ర!
చిరశుభాకార! నిత్యలక్ష్మీవిహార!
యవ్యయానంద! గోవింద! హరి! ముకుంద! ||287||

వ. అట్లు యోగనిద్రా పరవశుండ వయ్యును జీవులకంటె నత్యంత విలక్ష
ణుండ వై యుండుదువు; అది యెట్లనిన బుద్ధ్యవస్థాభేదంబున నఖం
డితం బయిన స్వశక్తిం జేసి చూచు లోకపాలన నిమిత్తంబు యజ్ఞాధి
ష్ఠాతవు గావున నీవు నిత్యముక్తుండవును, బరిశుద్ధుండవును, సర్వ
జ్ఞుండవును, నాత్మవును, గూటస్థుండవును, నాదిపురుషుండవును,
భగవంతుండవును, గుణత్రయాధీశ్వరుండవును నై వర్తింతువు;
భాగ్యహీనుండైన జీవుని యందు నీ గుణంబులు గలుగవు; ఏ సర్వేశ్వ
రునం దేమి విరుద్ధగతులై వివిధ శక్తి యుక్తంబు లైన యవిద్యాదు
లానుపూర్వ్యంబునం జేసి ప్రలీనంబు లగుచుండు; అట్టి విశ్వకారణంబు
నేకంబు ననంతంబు నాద్యంబు నానందమాత్రంబు నవికారంబు నగు
బ్రహ్మంబునకు నమస్కరించెద; మఱియు దేవా! నీవ సర్వవిధఫలం
బని చింతించు నిష్కాము లయినవారికి రాజ్యాదికామితంబులలోనఁ
బరమార్థం బయిన ఫలంబు సర్వార్థరూపుండవైన భవదీయ పాద
పద్మ సేవనంబ; ఇట్లు నిశ్చితంబ యైనను సకాములయిన దీనులను
గోవు వత్సంబును స్తన్యపానంబు చేయించుచు, వృకాది భయంబు
వలన రక్షించు చందంబునం గామప్రదుండవై సంసార భయంబు
వలన బాపుదువు;" అని యిట్లు సత్యసంకల్పుండును, సుజ్ఞానియు
నయిన ధ్రువునిచేత వినుతింపంబడి భృత్యానురక్తుం డైన భగవం
తుండు సంతుష్టాంతరంగుండై యి ట్లనియె. ||288||

క. "ధీరవ్రత! రాజన్య కు

మారక! నీ హృదయమందు మసలిన కార్యం
బారూఢిగానెఱుంగుదు
నారయ నది వొందరాని దైనను నిత్తున్. ||289||

వ. అది యెట్టి దనిన నెందేని మేధియందుఁ బరిభ్రామ్యమాణ గోచక్రం
బునుం బోలె గ్రహనక్ష త్రతారాగణ జ్యోతిశ్చక్రంబు నక్షత్ర రూపంబుల
యిన ధర్మాగ్ని కశ్యప శక్రులును సప్తర్షులును, దారకా సమేతులై
ప్రదక్షిణంబు దిరుగుచుండుదురు; అట్టి దురాపంబును ననన్యాధిష్ఠితం
బును లోకత్రయ ప్రళయకాలంబునందు నశ్వరంబుగాక ప్రకాశమా
నంబును నయిన ధ్రువక్షితి యను పదంబు ముందట నిరువది
యాఱువేలేండ్లు చనంబ్రాపింతువు; తత్పద ప్రాప్తిపర్యంతంబు భవ
దీయ జనకుండు వనవాస గతుండైనం దద్రాజ్యంబు పూజ్యంబుగా
ధర్మమార్గంబున జితేంద్రియుండవై చేయుదువు; భవదనుజుం డగు
నుత్తముండు మృగయార్థంబు వనంబునకుం జని మృతుం డగు;
త దన్వేషణార్థంబు తదాహిత చిత్త యై తన్మాతయు వనంబునకుం
జని యందు దావదహన నిమగ్నయగు; వెండియు. ||290||

సీ. అనఘాత్మ! మఱి నీవు యజ్ఞరూపుం డనఁ
దగు నన్ను సంపూర్ణ దక్షిణంబు
లగు మఖంబులచేత నర్చించి సత్యంబు
లగు నిహసౌఖ్యంబు లనుభవించి
యంత్యకాలమున నన్నాత్మఁ దలంచుచు
మఱి సర్వలోక నమస్కృతమును
మహిఁ బునరావృత్తి రహితంబు సప్తర్షి
మండలోన్నత మగు మామకీన
తే. పదము దగఁ బొందఁ గల" వని పరమపురుషుఁ
డతని యభిలషితార్థంబు లర్థి నిచ్చి
యతఁడు గనుఁగొను చుండంగ నాత్మపురికి
గరుడగమనుఁడు వేంచేసెఁ గౌతుకమున. ||291||

తే. అంత ధ్రువుఁడునుఁబంకేరుహాక్ష పాద
కమల సేవోపపాదిత ఘన మనోర
థములఁ దనరియుఁ దనదు చిత్తంబులోనఁ
దుష్టిఁ బొందక చనియె విశిష్టచరిత!" ||292||

క. అని మైత్రేయుఁడు ధ్రువుఁ డ
ట్లనయము హరిచేఁ గృతార్థుఁడైన విధం బె
ల్లను వినిపించిన విదురుఁడు
విని మునివరుఁ జూచి పలికె వినయం బెసఁగన్. ||293||

క. "మునినాయక; విను కాముక
జనదుష్ప్రాపంబు విష్ణు చరణాంబురుహా
ర్చన మునిజన సంప్రాప్యము
ననఁగల పంకేరుహాక్షు నవ్యయ పదమున్. ||294||

వ. పెక్కు జన్మంబులం గాని పొందరాని పదంబు దా నొక్క జన్మంబుననే
పొందియుం దన మనంబునం దప్రాప్త మనోరథుండ నని పురుషార్థవేది
యైన ధ్రువుం డెట్లు దలంచె" ననిన మైత్రేయుం డి ట్లనియె ||295||

తే. "అనఘా! పినతల్లి దన్నుఁ బల్కిన దురుక్తి
బాణవిద్ధాత్ముఁ డగుచుఁ దద్భాషణములు
చిత్తమందుఁ దలంచుటఁ జేసి ముక్తిఁ
గోరమికి నాత్మలో వగఁ గూరుచుండె. ||296||

వ. అంతనా ధ్రువుండు. ||297||

చ. అనఘ! జింతేంద్రియుల్ సుమహితాత్ములునైన సనందనాదు లెం
దనయ మనేక జన్మ సముపార్జిత యోగ సమాధిఁ జేసి యె
వ్వని చరణారవిందములు వారని భక్తి నెఱుంగుచుందు; రా
ఘనుఁ బరమేశు నీశు నవికారు నమేయు నజేయు నాద్యునిన్. ||298||

వ. ఏను షణ్మాసంబులు భజియించి తత్పాదపద్మ చ్ఛాయం బ్రాపిం
చియు భేదదర్శనుండ నైతి; నక్కటా! ఇట్టి భాగ్యహీనుండనైన యేను
భవనాశకుండైన యతనిం బొడఁగనియు నశ్వరంబులైన కామ్యంబు
లడిగితి; నిట్టి దౌరాత్మ్యం బెందేనిం గలదే? తమ పదంబులకంటె నున్నత
పదంబు నొందుదునో యని సహింపంజాలని యా దేవతలచేత మ
దీయ మతిగలుషితం బయ్యెం గాక; నాఁడు నారదుం డాడిన మాట
తథ్యం బయ్యె; అతని వాక్యంబు లంగీకరింపక యే నసత్తముండనై
స్వప్నావస్థలంబొందినవాఁడు దైవికంబైన మాయంజెంది భిన్న
దర్శనుండగు చందంబున నే నద్వితీయుండ నై నను, భ్రాతయను
శత్రువుచేఁ బ్రాప్తం బైన దుఃఖంబు నొంది జగదాత్మకుండును, సుప్రసా
దుండును, భవనాశకుండును నైన యీశ్వరు నారాధించి తత్ప్రసాదంబు
బడసియు నాయుర్విహీనుం డైన రోగికిం బ్రయోగించు నౌషధంబుం
బోలె నిరర్థకంబులైన, నశ్వరంబులైన, యీ కామితంబులు గోరితి"
నని; వెండియు. ||299||

మ. "ధనహీనుండు నృపాలుఁ జేరి మిగులన్ ధాటిన్ ఫలీకార మి
మ్మని యర్థించినరీతి ముక్తిఫలదుం డై నట్టి పంకేజలో
చనుఁ డే చాలఁ బ్రసన్నుఁడైన నతనిన్ సాంసారికం బర్థిఁ గో
రిన నావంటి విమూఢమానసులు ధాత్రిం గల్గిరే యెవ్వరున్?" ||300||

12 ధృవుండు మరలివచ్చుట

సీ. అని యిట్లు చింతించె" ననుచు న మ్మైత్రేయ
ముని విదురునకు ని ట్లనియెఁ" దండ్రి
కమనీయ హరిపాద కమల రజోభి సం
స్కృత శరీరులును యాదృచ్ఛికముగ
సంప్రాప్తమగు దాన సంతుష్టచిత్తులై
వఱలుచు నుండు మీవంటి వారు
దగ భగవత్పాద దాస్యంబు దక్కంగ

నితర పదార్థంబు లెడఁద లందు
తే. మఱచియును గోర నొల్లరు మనుచరిత్ర!
తవిలి యిట్లు హరిప్రసాదంబు నొంది
మరలి వచ్చుచునున్న కుమారు వార్తఁ
జారుచే విని యుత్తానచరణుఁ డపుడు. ॥301॥

వ. మనమున ని ట్లని తలంచె. ॥302॥

క. "చచ్చిన వారలుఁ గ్రమ్మఱ
వచ్చుటయే కాక యిట్టి వార్తలు గలవే?
నిచ్చలు నమంగళుఁడ నగు
నిచ్చట మఱి నాకు శుభము లేల ఘటించున్." ॥303॥

క. అని విశ్వసింపకుండియు
మనమున నా నారదుఁడు "గుమారుఁడు వేగం
బునఁ రాఁగలఁ" డనుచును బలి
కిన పలుకులు దలఁచి నమ్మి కృతకృత్యుండై. ॥304॥

క. తన సుతుని రాక చెప్పిన
ఘనునకు ధనములును మౌక్తికపు హారములున్
మన మలర నిచ్చి తనయునిఁ
గనుఁగొను సంతోష మాత్మఁ గడలుకొనంగన్ ॥305॥

సీ. వలను మీఱిన సైంధవంబులఁ బూన్చిన
కనక రథంబు నుత్కంఠ నెక్కి
బ్రాహ్మణ కుల వృద్ధ బంధు జనామాత్య
పరివృతుం డగుచు విస్ఫురణ మెఱసి
బ్రహ్మనిర్ఘోష తూర్య స్వన శంఖ కా
హళ వేణు రవము లందంద చెలఁగ
శిబిక లెక్కియు విభూషితలై సునీతి సు
రుచు లుత్తముండు నారూఢి నడువ
తే. గరిమ దీపింప నతిశీఘ్రగమన మొప్ప
నాత్మనగరంబు వెలువడి యరుగుచుండి
బలసి నగరోపవన సమీపంబునందు
వచ్చు ధ్రువుఁగని మేదినీశ్వరుఁడు నంత. ॥306॥

చ. అరదము డిగ్గి ప్రేమదొలఁకాడ ససంభ్రముఁడై రమామనో
హరు చరణారవింద యుగళార్చన నిర్దళితాఖి లాఘు నీ
శ్వర కరుణావలోకన సుజాత సమగ్ర మనోరథున్ సుతుం
గర మనురక్తి డాసి పులకల్ ననలొత్తఁ బ్రమోదితాత్ముఁడై. ॥307॥

తే. బిగియఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి నెమ్మొగము నివిరి
శిరము మూర్కొని చుబుకంబు చేతఁ బుణికి
యవ్యయానంద బాష్ప ధారాభిషిక్తుఁ
జేసి యాశీర్వదింప నా చిరయశుండు. ॥308॥

క. జనకుని యాశీర్వచనము
లనయముఁ గైకొని ప్రమోదియై తత్పదముల్
దన ఫాలతలము సోఁకఁగ
వినతులు గావించి భక్తి విహ్వలుఁ డగుచున్. ॥309॥

తే. అంత నా సజ్జనాగ్రణి యైన ధ్రువుఁడు
దల్లులకు భక్తి వినతులు దగ నొనర్చి
సురుచికిని మ్రొక్క నర్భకుఁ జూచి యెత్తి
నగు మొగంబున నాలింగనంబు చేసి. ॥310॥

సీ. కరమొప్ప నానంద గద్గద స్వరమున
జీవింపు మనుచు నాశీర్వదించె;
భగవంతుఁ డెవ్వనిపై మైత్రి పాటించు
సత్కృపానిరతిఁ బ్రసన్నుఁ డగుచు
నతనికిఁ దమయంత ననుకూలమై యుండు
సర్వభూతంబులు సమతఁ బేర్చి
మహిఁ దలపోయ నిమ్నప్రదేశములకు
ననయంబుఁ జేరు తోయముల పగిది
తే. గాన ఘను న మ్మహాత్ముని గారవించె
సురుచి పూర్వంబు దలఁపక సుజనచరిత!
విష్ణుభక్తులు ధరను బవిత్రు లగుట
వారి కలుగరు ధరణి నెవ్వారు మఱియు. ॥311॥

వ. కావున నుత్తముండును ధ్రువుండును బ్రేమ విహ్వలు లగుచు నన్యో
న్యాలింగితులై పులకాంకురాలంకృత శరీరులై యానంద బాష్పముల
నొప్పిరి; అంత సునీతియుం దన ప్రాణంబులకంటెఁ బ్రియుండైన సుతు
నుపగూహనంబు చేసి తదవయవ స్పర్శనంబు చేత నానందంబు
నొంది విగతశోక యయ్యెఁ; నప్పుడు సంతోష బాష్ప ధారాసిక్తంబులై
చనుఁబాలునుం గురిసె నంత. ॥312॥

సీ. ఉన్నత సంతోష ముప్పతిల్లఁగఁ బౌర
జనము లా ధ్రువుతల్లి నెనయఁ జూచి
"తొడరిన భవదీయ దుఃఖనాశకుఁ డైన
యిట్టి తనూజుఁ డెందేని పెద్ద
కాలంబు క్రిందటఁ గడఁగి నష్టుం డైన
వాఁడిప్డు నీ భాగ్యవశము చేతఁ
బ్రతిలబ్ధుఁ డయ్యెను; నితఁడు భూమండల
మెల్లను రక్షించు నిద్ధమహిమ;
తే. కమల లోచనుఁ జింతించు ఘనులు లోక
దుర్జయం బైన యట్టి మృత్యువును గెల్తు;
రట్టి ప్రణతార్తి హరుఁడైన యబ్జనాభుఁ
డర్థి నీచేతఁ బూజితుం డగుట నిజము." ॥313॥

వ. అని ప్రశంసించిరి; అట్లు పౌరజనంబులచేత నుపలాల్య మానుండగు
ధ్రువుని నుత్తాన పాదుం డుత్తమ సమేతంబుగా గజారూఢునిం జేసి

సంస్తూయమానుండును, ప్రహృష్టాంతరంగుండును నగుచుఁ బురాభి
ముఖుండై చనుదెంచి. ॥314॥

సీ. స్వర్ణ పరిచ్ఛద స్వచ్ఛకుడ్య ద్వార
లాలిత గోపురాట్టాలకంబు;
ఫల పుష్ప మంజరీ కలిత రంభా స్తంభ
పూగ పోతాది విభూషితంబు;
ఘన సార కస్తూరికా గంధ జలబంధు
రాసిక్త విపణి మార్గాంచితంబు;
మానిత నవరత్న మయ రంగవల్లీ వి
రాజిత ప్రతి గృహ ప్రాంగణంబు;
తే. శుభ నదీజల కుంభ సంశోభితంబు;
తండుల స్వర్ణ లాజాక్షత ప్రసూన
ఫల బలివ్రాత కలిత విభ్రాజితంబు;
నగుచు సర్వతో లంకృత మైన పురము. ॥315॥

వ. ప్రవేశించి రాజమార్గంబునఁ జనుదెంచు నప్పుడు. ॥316॥

మ. హరిమధ్యల్ పురకామినీ తతులు సౌధాగ్రంబులందుండి భా
స్వర సిద్ధార్థ ఫలాక్షత ప్రసవ దూర్వా వ్రాత దధ్యంబువుల్
కరవల్లీ మణి హేమ కంకణ ఝుణత్కారంబు శోభిల్లఁ జ
ల్లిరి యా భాగవతోత్తమోత్తమునిపై లీలాప్రమేయంబుగన్. ॥317॥

వ. ఇట్లు వాత్సల్యంబునం జల్లుచు సత్యవాక్యంబుల దీవించుచు సువర్ణ
పాత్ర రచిత మణి దీప నీరాజనంబుల నివాళింపం బౌర జానపద మిత్రా
మాత్య బంధుజన పరివృతుండై చనుదెంచి. ॥318॥

సీ. కాంచన మయ మరకత కుడ్య మణిజాల
సంచయ రాజిత సౌధములను
వరసుధాఫేన పాండుర రుక్మ పరికరో
దాత్త పరిచ్ఛదతల్పములను
సురతరు శోభిత శుక పిక మిధునాళి
గాన విభాసి తోద్యానములను
సుమహిత వైడూర్య సోపాన విమల శో
భిత జలపూర్ణ వాపీచయముల
తే. వికచ కహ్లార దర దరవింద కైర
వప్రదీపిత బక చక్రవాక రాజ
హంస సారస కారండవాది జల వి
హంగ నినదాభిరామ పద్మాకరముల. ॥319॥

వ. మఱియును. ॥320॥

తే. చారు బహువిధ వస్తు విస్తార మొప్ప
నంగనాయుక్త మగుచుఁ బెం పగ్గలించి
యర్థిఁ దనరారు జనకుగృహంబు చొచ్చె

నెలమిఁ ద్రిదివంబు చొచ్చు దేవేంద్రు పగిది. ||321||

వ. ఇట్లు ప్రవేశించిన రాజర్షి యైన యుత్తానపాదుండు సుతుని యాశ్చర్య
కరంబైన ప్రభావంబు వినియుం జూచియుం మనంబున విస్మయంబు
నొంది ప్రజానురక్తుండును బ్రజాసమ్మతుండును నవయౌవ్వన పరి
పూర్ణుండును నైన ధ్రువుని రాజ్యాభిషిక్తుం జేసి వృద్ధవయస్కుండైన
తన్నుఁదాన యెఱింగి యాత్మగతిఁ బొంద నిశ్చయించి విరక్తుండై
వనంబునకుం జనియె; అంత నా ధ్రువుండు శింశుమార ప్రజాపతి
కూఁతురైన భ్రమి యను దాని వివాహంబై దానివలనఁ గల్ప వత్సరు
లను నిద్దఱు గొడుకులం బడసి; వెండియు వాయుపుత్రియైన యిల
యను భార్య యందు నుత్కల నామకుఁడైన కొడుకు నతి మనోహర
యైన కన్యకారత్నంబునుం గనియె; అంత దద్భ్రాత యైన యుత్త
ముండు వివాహంబు లేకుండి మృగయార్థంబు వనంబున కరిగి
హిమవంతంబున యక్షునిచేత హతుండయ్యెఁ; అతని తల్లియుఁద
ద్దుఃఖంబున వనంబునకేఁగి యందు గహనదహనంబున మృతిం
బొందె; ధ్రువుండు భ్రాతృమరణంబు విని కోపామర్షశోకవ్యాకులిత
చిత్తుండై జైత్రంబగు రథంబెక్కి యుత్తరాభిముఖుండై చని హిమవ
ద్ద్రోణి యందు భూతగణ సేవితంబును గుహ్యక సంకులంబును నైన
యలకాపురంబు బొడగని య మ్మహానుభావుండు. ||322||

13 ధృవయక్షుల యుద్ధము

మ. ఘనశౌర్యోన్నతి తోడ సర్వ కకుభాకాశంబు లందుం బ్రతి
ధ్వనులోలిన్ నిగుడంగ శంఖము మహోద్యల్లీలఁ బూరింపఁ ద
న్నినదంబున్ విని యక్షకాంతలు భయాన్వీతాత్మలై: రుగ్ర సా
ధనులై యక్షభటుల్ పురిన్ వెడలి రుత్సాహంబు సంధిల్లగన్. ||323||

వ. ఇట్లు వెడలి యా ధ్రువునిం దాఁకిన. ||324||

చ. కరము మహారథుండు భుజగర్వ పరాక్రమశాలియున్ ధను
ర్ధరుఁడును శూరుఁడౌ ధ్రువుఁడు దన్ను నెదిర్చిన యక్షకోటిఁ జె
చ్చరఁ బదుమూఁడువేల నొకచీరికిఁ గైకొన కొక్కపెట్ట భీ
కరముగ మూఁడు మూఁడు శితకాండములం దగ గ్రువ్వనేసినన్ ||325||

ఉ. వారు లలాటముల్ పగిలి వారక సోలియుఁ దేఱి య మ్మహో
దారు పరాక్రమ ప్రకట ధైర్యముఁ దత్కర లాఘవంబుఁ బ
ల్మాఱు నుతించుచుం గుపితమానసులై పదతాడితప్రదు
ష్టోరగకోటిఁ బోలెఁ జటులోగ్ర భయంకర రోషమూర్తులై. ||326||

ఉ. ఆ రథికోత్తముం దొడరి యందఱు నొక్కటఁ జుట్టుముట్టి పెం
పారఁగ బాణషట్కముల నంగములం బగులంగనేసి వి
స్ఫార గదా శర క్షురిక పట్టిస తోమర శూల ఖడ్గముల్
సారథియుక్తుడైన రథిసత్తముపైఁ గురిపించి రేపునన్. ||327||

వ. అట్లు గురియించిన నతండు. ||328||

క. పెంపఱి యుండెను ధారా
సంపాతచ్ఛన్నమైన శైలము భంగిన్
గుంపులు కొని యాకసమునఁ
గంపించుచు నపుడు సిద్ధగణములు వరుసన్. ॥329॥

క. హాహాకారము లెసఁగఁగ
నోహో యీ రీతి ధ్రువపయోరుహహితుఁడు
త్సాహము చెడి యిటు దైత్య స
మూహార్ణవమందు నేఁడు మునిఁగెనె యకటా! ॥330॥

వ. అని చింతించు సమయంబున. ॥331॥

క. తామాతని గెలిచితి మని
యా మనుజాశనులు పలుక నట నీహార
స్తోమము సమయించు మహో
ద్ధాముండగు సూర్యుఁ బోలి తద్ధయుఁ దోఁచెన్. ॥332॥

వ. అట్లు దోఁచిన. ॥333॥

మ. అరి దుఃఖావహమైన కార్ముకము శౌర్యస్ఫూర్తితోఁ దాల్చి భీ
కర బాణావళిఁ బింజపింజఁ గఱవంగ నేసి ఝంఝానిలుం
డురు మేఘావళిఁ బాఱఁదోలుగతి నత్యుగ్రాహిత క్రూరబం
ధురశస్త్రావళి రూపుమాపె విలసద్ధోర్లీల సంధిల్లఁగన్. ॥334॥

చ. మఱి యపు డ మ్మహాత్ముఁ డసమానబలుండు మహోగ్రబాణముల్
కరగఱిఁ దాఁక నేసి భుజగర్వ మెలర్ప విరోధి మర్మముల్
పఱియలు చేసి యంగములు భంగమునొందఁగఁజేసె వ్రేల్మిడిన్
గిఱికొని పర్వతంబుల నొగిం దెగఁ గొట్టెడు నింద్రు కైవడిన్. ॥335॥

వ. అ య్యవసరంబున. ॥336॥

చ. అలఘు చరిత్రుఁ డ మ్మనుకులాగ్రణిచే వికలాంగు లైనవా
రల సకిరీట కుండల విరాజిత మస్తక కోటిచే సము
జ్జ్వల మణికంకణాంగద లసద్భుజవర్గముచేత సంగర
స్థల మతిరమ్యమై తనరె సంచిత వీరమనోహరాకృతిన్. ॥337॥

వ. అంత హతశేషులు. ॥338॥

క. వరబలుఁడగు మను మనుమని
శరసంఛిన్నాంగు లగుచు సమరవిముఖులై
హరిరాజముఁ గని పఱచెడు
కరిబృందముఁ బోలెఁ జనిరి కళవళపడుచున్. ॥339॥

క. అప్పుడు రాక్షసమాయలు
గప్పిన ధ్రువుఁ డసురవరుల కార్యం బెఱుఁగం
జొప్పడక, వారిఁ బొడగన

దెప్పర మగుటయును సారథిం గని, యంతన్. ||340||

క. “తలపోయఁగ, భువి మాయా
వుల కృత్యంబెఱుఁగనెవరువోలుదు”రనుచుం
బలుకుచుఁ,దత్పురిఁజొరఁగాఁ
దలఁపఁగ,నదిగానరాక తద్దయు మానెన్ ||341||

వ. అట్లు పురంబున కరుగుట మాని చిత్రరథుండైన యా ధ్రువుండు
సప్రయత్నుండయ్యును బరప్రతియోగశంకితుండై యుండె; నయ్యెడ
మహాజలధి ఘోషంబు ననుకరించు శబ్దంబు వినంబడె; నంత సకల
దిక్తటంబుల వాయుజనితం బయిన రజః పటలంబు దోఁచె; దత్క్షణంబ
యాకాశంబున విస్ఫురత్తటిత్ప్రభా కలిత గర్జారవయుక్త మేఘంబు
లమోఘంబులై భయంకరాకారంబులై తోఁచె; అంత. ||342||

మ. అనయంబున్ ధ్రువుమీఁద దైత్యకృతమాయాజాలమట్లేచి, బో
రన మస్తిష్కపురీష మూత్ర పల దుర్గంధాస్థి మేదశ్శరా
సన నిస్త్రింశ శరాసి తోమర గదా చక్ర త్రిశూలాది సా
ధన భూభృ ద్భుజగావళిం గురిసె నుద్దండ క్రియాలోలతన్. ||343||

వ. మఱియు, మత్తగజ సింహవ్యాఘ్ర సమూహంబులును, నూర్మి భయం
కరంబై సర్వతః ప్లవనం బయిన సముద్రంబును గానంబడియె; వెండి
యుం గల్పాంతంబునందుంబోలె భీషణంబైన మహాహ్రదంబునుం
దోఁచె; న వ్విధంబున నానా విధంబులు ననేకంబులు నవిరళభయం
కరంబులు నయిన యసురమాయలు గ్రూర ప్రవర్తునులగు యక్షుల
చేత సృజ్యమానంబులై యడరె; నా సమయంబున. ||344||

క. అనయంబును న య్యక్షుల
ఘనమాయ నెఱింగి మునినికాయము వరుసన్
మనుమనుమని మను మను మని
మనమునఁ దలఁచుచును దత్సమక్షంబునకున్. ||345||

వ. చనుదెంచి యా ధ్రువుం గని యిట్లనిరి. ||346||

సీ. “అనఘాత్మ లోకు లెవ్వని దివ్య నామంబు
సమత నాకర్ణించి సంస్మరించి
దుస్తరంబైన మృత్యువు నైన సుఖవృత్తిఁ
దరియింతు; రట్టి యాశ్వరుఁడు పరుఁడు
భగవంతుఁడును శార్‌ఙ్గ పాణియు భక్తజ
నార్తిహరుండును నైన విభుఁడు
భవదీయ విమతులఁ బరిమార్చుఁగా కని
పలికిన మునుల సంభాషణములు
తే. విని కృతాచమనుఁడయి యావిభుని పాద
కమలముఁ దలంచి రిపుభయంకరమహోగ్ర
కలిత నారాయణాస్త్రంబుఁ గార్ముకమునఁ
బూనఁ దడవఁ దదీయ సంధానముననుు. ||347||

తే. కడఁగి గుహ్యక మాయాంధకార మపుడు
వెరవుచెడి దవ్వుదవ్వుల విరిసిపోయె
విమలమైన వివేకోదయమునఁ జేసి
సమయు రాగాదికంబుల సరణి నంత. ॥348॥

మ. వరనారాయణ దేవతాస్త్ర భవ దుర్వార ప్రభాహేమపుం
ఖ రుచిస్ఫార మరాళ రాజసిత పక్ష క్రూరధారాపత
చ్ఛర సాహస్రము లోలి భీషణ విపక్షశ్రేణిపై వ్రాలె భీ
కరరావంబునఁ గానఁ జొచ్చు శిఖిసంఘాతంబు చందంబునన్. ॥349॥

వ. అ ట్లేసిన. ॥350॥

చ. ఖర నిశిత ప్రదీప్త ఘన కాండ పరంపర వృష్టిచేఁ బొరిం
బొరి వికలాంగులై యడరి పుణ్యజనుల్ పృథుహేతిపాణులై
గరుడునిఁ జూచి భూరిభుజగ ప్రకరంబు లెదిర్చి పేర్చి చె
చ్చెర నడతెంచు చందమునఁ జిత్రరథున్ బలుపూని తాఁకినన్. ॥351॥

ఉ. వారలఁ జండతీవ్ర శరవర్గము చేత నికృత్తపాద జం
ఘోరు శిరోధరాంబక కరోదర కర్ణులఁ జేసి యోగి పం
కేరుహమిత్ర మండల సకృద్భిద నెట్టి పదంబుఁ జెందు నా
భూరిపదంబునం బెలుచఁ బొందఁగఁ బంపె భుజావిజృంభియై. ॥352॥

వ. ఇ వ్విధంబున నా చిత్రరథుండగు ధ్రువునిచేత నిహన్యమానులును నిరపరాధులును నయిన గుహ్యకులం జూచి యతని పితామహుండైన స్వాయంభువుండు ఋషిగణ పరివృతుం డై చనుదెంచి ధ్రువునిం జూచి యి ట్లనియె “వత్సా నిరపరాధులైన యీ పుణ్యజనుల నెట్టి రోషంబున వధియించితి, వట్టి నిరయహేతువైన రోషంబు చాలు; భ్రాతృవత్సల! భ్రాతృవధాభితప్తుండవై కావించు నీ యత్నం బుడుగుము. ॥353॥

క. అనఘా! మనుకులమున కిది
యనుచిత కర్మంబ; యొకనికై పెక్కం డ్రి
ట్లని మొనఁ ద్రుంగిరి; యిది నీ
కనయంబును వలవ; దుడుగు మయ్య! కుమారా! ॥354॥

వ. అదియునుం గాక దేహాభిమానంబునం బశుప్రాయులై భూతహింస గావించుట హృషీకేశానువర్తను లైన సాధువులకుం దగదు; నీవ సర్వభూతంబుల నాత్మభావంబునఁ దలంచి సర్వభూతావాసుండును దురారాధ్యుండును నైన విష్ణుని పదంబులఁ బూజించి తత్పరమపదంబును బొందితివి; అట్టి భగవంతుని హృదయంబున ననుధ్యాతుండవు, భాగవతుల చిత్తంబులకును సమ్మతుండవు మఱియు సాధువర్తనుండ వన నొప్పు నీ వీ పాపకర్మం బెట్లు చేయ సమకట్టితివి? ఏ పురుషుండైననేమి మహాత్ములయందుఁ దితిక్షయు, సములయందు మైత్రియు, హీనులయందుఁ గృపయు, నితరంబులగు సమస్త జంతువులయందు సమత్వంబును గలిగి వర్తించు వానియందు సర్వాత్మకుండైన భగవంతుడు ప్రసన్నుం డగు; అతండు ప్రసన్నుం డయిన వాఁడు

ప్రకృతి గుణంబులం బాసి లింగశరీరభంగంబు గావించి బ్రహ్మానందం
బునుం బొందు; అదియునుం గాక కార్య కారణ సంఘాత రూపంబైన
విశ్వం బీశ్వరునందు నయస్కాంత సన్నిధానంబు గలిగిన లోహంబు
చందంబున వర్తించు; అందు సర్వేశ్వరుండు నిమిత్తమాత్రంబుగాఁ
బరిభ్రమించు; అట్టి యీశ్వరుని మాయా గుణ వ్యతికరంబున నారబ్ధంబు
లైన పంచభూతంబుల చేత యోషిత్పురుషవ్యవాయంబు వలన
యోషిత్పురుషాదిరూప సంభూతి యగు; ఇ వ్విధంబునఁ దత్సర్గంబుఁ
దత్సంస్థానంబుఁ దల్లయంబు నగుచు నుండు; ఇట్లు దుర్విభావ్యం
బైన కాలశక్తిం జేసి గుణక్షోభంబున విభజ్యమాన వీర్యుండు ననం
తుండు ననాదియు నై జనంబులచేత జనంబులం బుట్టించుచుం
డుటంజేసి యాదికరుండును, మృత్యుహేతువున జనంబుల లయంబు
నొందించుటం జేసి యంతకరుండును,ననాది యగుటంజేసి యవ్య
యుండును నైన భగవంతుండు జగత్కారణుండగుం; గావున నీ సృష్టి
పాలన విలయంబులకుం గర్తగానివాని వడుపున దానిఁ జేయుచుండు;
ఇట్లు మృత్యురూపుండును బరుండును సమవర్తియు నైన యీశ్వరు
నికి స్వపక్ష పరపక్షంబులు లేవు; కర్మాధీనంబులైన భూతసంఘం
బులు రజంబు మహావాయువు ననుసరించుచాడ్పున నస్వతంత్రంబు
లగుచు నతని ననువర్తించు; నీశ్వరుండును జంతుచయాయు రుప
చయాప చయ కరణంబులం దస్పృష్టుండును నగు జీవుండు గర్మ
బద్ధుం డగుటంజేసి కర్మంబ వానికి నాయురుపచయాపచయంబులం
జేయుచుండు; మఱియు సర్వజగత్కర్మసాక్షి యగు సర్వేశ్వరుని. ॥355॥

క. కొందఱు స్వభావ మందురు,
కొందఱు కర్మం బటండ్రు, కొందఱు కాలం
బందురు, కొందఱు దైవం
బందురు, కొంద ఱొగిఁ గామ మండ్రు మహాత్మ! ॥356॥

వ. ఇట్టు లవ్యక్తరూపుండును, నప్రమేయుండును, నానాశక్త్యుదయ హేతు
భూతుండును నైన భగవంతుండు చేయు కార్యంబులు బ్రహ్మరుద్రాదు
లెఱుంగరఁన నతని తత్త్వంబు నెవ్వ రెఱుంగ నోపుదురు: అది గావునఁ
బుత్రా! యి ట్లుత్పత్తి స్థితి లయంబులకు దైవంబు కారణం బై యుండ
నీ ధన దానుచరులు భవదీయ భాతృ హంత లగుదురే? భూతా
త్మకుండు భూతేశుండు భూతభావనుండు సర్వేశ్వరుండుఁ బరా
పరుండు నగు నీశుండ మాయాయుక్తుండై స్వశక్తిచే సృష్టి స్థితి లయం
బులం జేయును; ఐన ననహంకారంబునం జేసి గుణకర్మంబులచే
నస్పృశ్యుం డగుచు వర్తించు; అదియునుం గాక యీ ప్రజాపతులు
విశ్వసృణ్ణామంబుల నియంత్రితు లై ముకుద్రాళ్ళు పెట్టిన పశువులుం
బోలె నెవ్వని యాజ్ఞాధీనకృత్యులై వర్తింతు రట్టి దుష్టజన మృత్యు
వును, సుజ నామృత స్వరూపుండును, సర్వాత్మకుండును, జగ
త్పరాయణుండును నైన యీశ్వరుని సర్వ ప్రకారంబుల శరణంబుఁ
బొందుము; అదియునుం గాక. ॥357॥

సీ. అనఘాత్మ! నీవు పంచాబ్ద వయస్కుండ
వై పినతల్లి నిన్నాడినట్టి
మాటల నిర్భిన్నమర్ముండ వగుచును

జనయిత్రి దిగనాడి వనము కేగి
తప మాచరించి యచ్చుపు భక్తి నీశ్వరుఁ
బూజించి మహితవిభూతి మెఱసి
రమణఁ ద్రిలోకోత్తరంబైన పదమును
బొందితి, వది గాన భూరిభేద
తే. రూప మైన ప్రపంచంబు రూఢి నే మ
హాత్మునందుఁ బ్రతీతమై యలరు నట్టి
యగుణుఁ డద్వితీయుండును నక్షరుండు
నైన యీశ్వరుఁ బరమాత్ము ననుదినంబు. ||358||

సీ. కైకొని శుద్ధంబు గతమత్సరంబును
నమలంబు నగు హృదయంబునందు
సొలయ కన్వేషించుచును బ్రత్యగాత్ముండు
భగవంతుఁడును బరబ్రహ్మమయుఁడు
నానందమాత్రుండు నవ్యయుఁ డుపపన్న
సకలశక్తియుతుండు సగుణుఁడజుఁడు
నయిన సర్వేశ్వరునం దుత్తమంబైన
సద్భక్తిఁ జేయుచు సమత నొప్పి
తే. రూఢి సోహమ్మమేతి ప్రరూఢ మగుచు
ఘనత కెక్కు నవిద్యయన్ గ్రంథి నీవు
ద్రెంచివైచితి; కావున ధీవరేణ్య!
సర్వశుభహాని యైన రోషంబు వలదు. ||359||

క. విను రోషహృదయు చేతను
ననయము లోకము నశించు; నౌషధములచే
ఘనరోగములు నశించిన
యనువున; నది గాన రోష మడఁపు; మహాత్మా! ||360||

తే. అనఘ! నీదు సహోదరహంత లనుచుఁ
బెనఁచి యీ పుణ్యజనులఁ జంపితి కడంగి
పరఁగ నిదియె సదాశివ భ్రాత యైన
యర్థవిభునకు నపరాధ మయ్యెఁ గాన. ||361||

క. నతి నుతులచేత నీ విపు
డతనిఁ బ్రసన్నునిఁగఁ జేయు" మని మనువు దయా
మతిఁ జెప్పి ధ్రువునిచే స
త్కృతుఁడై నయ మొప్పఁ జనియె ఋషియుక్తుండై. ||362||

వ. అంత. ||363||

తే. యక్షచారణసిద్ధ విద్యాధరాది
జనగణస్తూయమానుఁడై ధనదుఁ డంతఁ
బుణ్యజన వైశస నివృత్తు భూరిరోష
రహితుఁ డైనట్టి ధ్రువునిఁ జేరంగ వచ్చె ||364||

సీ. చనుదెంచి వెసఁ గృతాంజలి యైన ధ్రువుఁ జూచి
తివుట ని ట్లనియె "క్షత్రియకుమార!
తగ భవదీయ పితామహాదేశంబు
నను దుస్త్యజంబైన ఘనవిరోధ
ముడిగితి! వటు గాన నొనరంగ నిపుడు నీ
యందుఁ బ్రసన్నుండనైతి, భూత
జనన లయంబుల కనయంబుఁ గాలంబె
కర్త యై వర్తించుఁగాన యుష్మ
తే. దనుజుఁ జంపినవార లీ యక్షవరులు
గారు! తలపోయ నీ యక్షగణము నిట్లు
నెఱి వధించిన వాఁడవు నీవు గావు
వినుతగుణశీల! మాటలు వేయునేల! ॥365॥

వ. అదియునుం గాక, యే బుద్ధింజేసి కర్మ సంబంధ దుఃఖాదికంబులు
దేహాత్మానుసంధానంబునం జేసి సంభవించు, నట్టి యహంత్వ మ్మను
నపార్థజ్ఞానంబు స్వప్నమందుంబోలెఁ బురుషునకుం దోఁచు; అది
గావున సర్వభూతాత్మవిగ్రహుండును, నధోక్షజుండును, భవచ్ఛేదకుం
డును, భజనీయ పాదారవిందుండును, ననంతామేయశక్తి యుక్తుం
డును, గుణమయియగు నాత్మమాయచే విరహితుండును నైన
యీశ్వరుని సేవింపుము. నీకు భద్రం బయ్యెడు; భవదీయ మనోగతం
బైన వరంబుఁగోరుము; నీ వంబుజనాభ పాదారవింద సేవనంబుఁ దిరం
బుగఁ జేయుదు వని యెఱుంగుదు" నని రాజరాజుచేత నట్లు మహా
మతియు, భాగవతోత్తముండునైన ధ్రువుండు ప్రేరేపింపంబడి "యే
హరిస్మరణంబు చేత నప్రయత్నంబున దురత్యయంబైన యజ్ఞానంబుఁ
దరియింతు రట్టి హరిస్మరణం బచలితం బగున ట్లొసంగు" మని
యడగిన "నట్లగాక" యని యంగీకరించి యంతం గుబేరుండు సంప్రీత
చిత్తుండయి, ధ్రువునికి శ్రీహరిస్మరణం బట్ల యనుగ్రహించి యంతర్ధా
నంబు నొందె; అంత ధ్రువుండు యక్ష కిన్నర కింపురషగణ సంస్తూయ
మాన వైభవుం డగుచు నాత్మీయ పురంబునకు మరలి చనుదెంచి. ॥366॥

సీ. గణుతింప భూరిదక్షిణల చేఁ గడునొప్పు
యజ్ఞముల్ చేయ న య్యజ్ఞ విభుఁడు
ద్రవ్యక్రియా దేవతాఫల రూప స
త్కర్మఫల ప్రధాతయయి యొప్పు
పురుషోత్తముని నర్థిఁ బూజించి మఱియు స
ర్వోపాధివర్జితుఁ డుత్తముండు
సర్వాత్మకుఁడు నగు జలజాక్షునందుఁ దీ
వ్రంబై ప్రవాహరూపంబు నైన
తే. భక్తి సలుపుచు నఖిల ప్రపంచమందు
నలరఁ దనయందు నున్న మహాత్ము హరినిఁ
జిదచిదానందమయుని లక్ష్మీవరుఁ బరము
నీశ్వరేశ్వరుఁ బొడఁ గనె నిద్ధచరిత! ॥367॥

వ. ఇట్లు సుశీలసంపన్నుండును, బ్రహ్మణ్యుండును, ధర్మసేతురక్షకుం
డును, దీనవత్సలుండు నయి యవని పాలించు ధ్రువుండు దన్నుఁ
బ్రజలు దండ్రి యని తలంప నిరువది యాఱు వే లేండ్లు భోగంబుల
చేతం బుణ్యక్షయంబును, నభోగంబులైన యాగాదులచేత నశుభ
క్షయంబునుం జేయుచు బహుకాలంబు దనుకఁ ద్రివర్గ సాధనంబుగా
రాజ్యంబుచేసి కొడుకునకుఁ బట్టంబుగట్టి యచలితేంద్రియుండై యవిద్యా
రచిత స్వప్నగంధర్వ నగరోపమం బయిన దేహాదికం బగు విశ్వంబు
భగవన్మాయారచితం బని, యాత్మం దలంచుచు వెండియు. ||368||

చ. మను నిభుఁ డంత భృత్యజన మంత్రి పురోహిత బంధు మిత్ర నం
దన పశు విత్త రత్న వనితా గృహ రమ్యవిహార శైల వా
రినిధి పరీత భూతల హరి ద్వీప ముఖ్య పదార్థ జాలముల్
ఘనమతిచే ననిత్యములుగాఁ దలపోసి విరక్తచిత్తుఁడై. ||369||

సీ. పురము వెల్వడి చని పుణ్యభూ బదరికా
ఘన విశాలానదీకలిత మంగ
ళాంబుపూరంబుల ననురక్తిమైఁ గ్రుంకి
కమనీయ పరిశుద్ధ కరణుఁ డగుచుఁ
బద్మాసనస్థుఁడై పవనుని బంధించి
నెలకొని ముకుళితనేత్రుఁ డగుచు
హరిరూపవైభవ ధ్యానంబు చేయుచు
భగవంతు నచ్యుతుఁ బద్మనేత్రు
తే. నందు సతతంబు నిశ్చలమైన యట్టి
భక్తిఁ బ్రవహింపఁ జేయుచుఁ బరమమోద
బాష్పధారాభిషిక్తుండు భవ్యయశుండుఁ
బులకితాంగుండు నగుచు నిమ్ములఁ దనర్చి. ||370||

వ. మఱియు విగత క్లేశుండును, ముక్తలింగుండునునై, ధ్రువుండు తన్నుఁ
దా మఱచి యుండు సమయంబున దశదిక్కుల నుద్యద్రాకా నిశా
నాయకుండునుం బోలె వెలింగించుచు నాకాశంబుననుండి యొక్క
విమానంబు చనుదేర నందు దేవశ్రేష్ఠులును, జతుర్భుజులును,
రక్తాంబుజేక్షణులును, శ్యామవర్ణులును, గదాధరులును, సువాసు
లును, గిరీటహారాంగదకుండలధరులును, కౌమారవయస్కులును,
నుత్తమశ్లోక కింకరులు నయినవారల నిద్దఱం గని సంభ్రమంబున లేచి
మధుసూదను నామంబులు సంస్మరించుచు వారల భగవ త్కింకరు
లంగాఁ దలంచి దండప్రణామంబు లాచరించినం గృష్ణపాదారవింద
విన్యస్తచిత్తుండుఁ, గృతాంజలియు, వినమితకంధరుండు నైన ధ్రువునిం
గనుంగొని పుష్కరనాభభక్తులైన సునందనందులు ప్రీతియుక్తులై
మందస్మితు లగుచు నిట్లనిరి. ||371||

ఉ. “ఓ నృప! నీకు భద్ర మగు నొప్పగుచున్న మదీయవాక్యముల్
వీనులయందుఁ జొన్పుము; వివేకముతో నయిదేండ్లనాఁడు మే
ధానిధివై యొనర్చిన యుదాత్త తపోవ్రతనిష్ఠచేతఁ దే
జోనయశాలి యైన మధుసూదనుఁ దృప్తి వహింపఁ జేయవే! ||372||

ఆ. అట్టి శార్ఙ్గపాణి యఖిల జగద్భర్త
దేవదేవుఁ డతుల దివ్యమూర్తి
మమ్ముఁ బనుప మేము మాధవపదమున
కర్థి నిన్నుఁ గొనుచు నరుగుటకును. ॥373॥

వ. వచ్చితిమి; ఏ పదంబు నేని సూరిజనంబులు సర్వోత్తమం బని పొందుదురు; దేనిఁ జంద్ర దివాకర గ్రహ నక్షత్ర తారాగణంబులు ప్రదక్షిణంబుగాఁ దిరుగుచుండు; మఱియు నీదు పితరులచేతను నన్యులచేతను ననధిష్ఠితంబును, జగద్వంద్యంబును, నభక్తజనాతిదుర్జయంబును నయిన విష్ణుపదంబుం బొందుదువు ర మ్మిదె విమానశ్రేష్ఠం; బుత్తమశ్లోకజన మౌళిమణియైన శ్రీహరి పుత్తెంచె; దీని నెక్క నర్హుండ” వనిన నురుక్రమ ప్రియుం డయిన ధ్రువుండు తన్మధుర వాక్యంబులు విని కృతాభిషేకుం డయి యచ్చటి మునులకుఁ బ్రణమిల్లి త దాశీర్వాదంబులు గైకొని, విమానంబునకుం బ్రదక్షిణార్చనంబులు గావించి హరిపార్షదులైన సునందనందులకు వందనం బాచరించి భగవద్రూపవిన్యస్త చక్షురంతఃకరణాదికుం డగుచు విమానాధిరోహణంబు గావించుటకు హిరణ్మయ రూపంబు ధరియించె; అప్పుడు. ॥374॥

క. సురదుందుభి పణ వానక
మురజాదులు మొరసె; విరుల ముసురు గురిసె; గి
న్నెర గంధర్వుల పాటలు
భరితములై చెలఁగె నపుడు భవ్యచరిత్రా! ॥375॥

వ. అట్టి సమయంబున ధ్రువుండు దుర్గమంబగు త్రివిష్టపంబునకు నేగువాఁ డగుచు దీన యగు జననిం దిగనాడి యెట్లు వోవుదు? నని చింతించు వానిం బార్షదు లవలోకించి యగ్రభాగంబున విమానారూఢ యై యేగుచున్న జననిం జూపిన సంతుష్టాంతరంగుం డగుచు. ॥376॥

క. జనని సునీతిని మును కనుఁ
గొని యవల విమాన మెక్కి గొనకొని విబుధుల్
దనమీఁదఁ బుష్పవర్షము
లనయముఁ గురియింప ధ్రువుఁడు హర్షముతోడన్. ॥377॥

క. చనిచని వెస గ్రహమండల
మును ద్రైలోక్యంబు సప్తమునిమండలమున్
ఘనుఁ డుత్తరించి యవ్వలఁ
దనరెడు హరిపదము నొందెఁ దద్దయుఁ బ్రీతిన్. ॥378॥

వ. అది మఱియు నిజకాంతిచేతం ద్రిలోకంబులం బ్రకాశింపంజేయుచు నిర్దయాగమ్యంబును శాంతులు సమదర్శనులు శుద్ధులు సర్వభూతానురంజనులు నచ్యుత భక్త బాంధవులు నయిన భద్రాచారులకు సుగమ్యంబుననయి గంభీరవేగంబు ననిమిషంబు నగు జ్యోతిశ్చక్రంబు సమాహితంబై గోగణంబు మేధి యందుం బోలె నెందుఁ బరిభ్రమించుచుండు నట్టి యచ్యుతపదంబునుం బొంది, విష్ణుపరాయణుండైన ధ్రువుండు త్రిలోకచూడామణియై యొప్పుచుండె; అప్పుడు భగ

వంతుండైన నారదుండు ధ్రువుని మహిమం గనుంగొని ప్రచేతస్స
త్త్రంబునందు వీణ వాయించుచు. ‖379‖

సీ. "పతియె దైవంబుగా భావంబులోపలఁ
దలఁచు సునీతినందను తపః ప్ర
భావము క్రియ ధర్మభవ్య నిష్ఠలఁ బొందఁ
జాలరు బ్రహ్మర్షి జనము లనిన
క్షత్రియకులు నెన్నఁగా నేల? యెవ్వఁడు
పంచసంవత్సర ప్రాయమునను
సురుచి దురుక్త్యుగ్ర శరభిన్న హృదయుఁడై
మద్వాక్యహిత బోధమతిఁ దనర్చి
తే. వనమునకు నేగి హరిభక్తి వశత నొంది
యజితుఁ డగు హరిఁ దన వశుఁడై చరింపఁ
జేసి వెసఁ దత్పదంబును జెందె, నట్టి
హరిపదంబును బొంద నెవ్వరికిఁ దరము?" ‖380‖

క. అని పాడె"ననుచు విదురున
కనఘుఁడు మైత్రేయుఁ డనియె నంచిత భక్తిన్
"వినుతోద్దామయశస్కుం
డనఁగల యా ధ్రువుని చరిత మార్యస్తుత్యా! ‖381‖

సీ. మహితసత్పురుష సమ్మతమును ధన్యంబు
స్వర్గప్రదంబు యశస్కరంబు
నాయుష్కరంబుఁ బుణ్యప్రదాయకమును
మంగళకర మఘమర్షణంబు
సౌమనస్యముఁ బ్రశంసాయోగ్యమును బాప
హరమును ధ్రువపదప్రాపకంబు
నై యొప్పు నీ యుపాఖ్యానంబుఁ దగ నీకు
నెఱిఁగించితిని; దీని నెవ్వఁడేని
తే. తివుట శ్రద్ధాగరిష్ఠుఁడై తీర్థపాద
చరణ సరసీరుహద్వయాశ్రయుఁడు నైన
భవ్యచరితు దినాంత ప్రభాతవేళ
లను సినీవాలి పూర్ణిమ లందు మఱియు. ‖382‖

తే. ద్వాదశినిఁ బద్మ బాంధవ వాసరమున
శ్రవణ నక్షత్రమున దినక్షయమునందుఁ
బరఁగ సంక్రమణ వ్యతీపాతలందు
సభల భక్తిని వినునట్టి సజ్జనులకు. ‖383‖

వ. క్లేశనాశనంబును మహాప్రకాశంబును నైన భగవద్భక్తియు శీలాది
గుణంబులును గలుగుచ మఱియుఁ దేజఃకామునకుఁ దేజంబును, మనః
కామునకు మనంబును, నిష్కామునకుఁ దత్త్వవిజ్ఞానంబునుగలుగు;
దీని వినిపించువారికి దేవతానుగ్రహంబు గలుగు: ఇట్టి యుపాఖ్యా
నంబు నీ కెఱింగించింతి" నని మైత్రేయుండు విదురునకుఁ జెప్పిన
క్రమంబున శుకయోగి పరీక్షితున కెఱింగించిన తెఱంగున సూతుండు

శౌనకాదులకు వినిపించి వెండియు ని ట్లనియె;" అట్లు చెప్పిన మైత్రే
యునిం గని విదురుం డి ట్లనియె. ॥384॥

సీ. "అనఘాత్మ! నారదమునిపతి ధ్రువ చరి
త్రము ప్రచేతసుల సత్త్రంబునందు
నర్థిమై గీర్తించె నంటి; ప్రచేతసు
లన నెవ్వ? రెవ్వరి తనయు? లెట్టి
వంశజుల్? సత్త్ర మె వ్వల నను జేసి? ర
ధ్వరమందు నిజకుల ధర్మశీలు
రగు ప్రచేతసులచే యజియింపఁగాఁ బడె
యజ్ఞపూరుషుఁ డెట్టు లచ్యుతాంఘ్రి
తే. భక్తియుక్తుఁడు విదిత సద్భాగవతుఁడు
దివిరి హరిపాదసేవా విధి ప్రయుక్త
దేవదర్శనుఁ డగు నట్టి దివ్యయోగి
నారదుం డెట్లు గొనియాడె శౌరికథలు? ॥385॥

క. నా కిపు డెఱిఁగింపుము సు
శ్లోకుని చరితామృతంబు శ్రోత్రాంజలులం
బైకొని జుట్టియుఁ దనివిం
గైకొనకున్నది మనంబు గరుణోపేత!" ॥386॥

క. అని యడిగిన విదురునిఁ గనుఁ
గొని మైత్రేయుండు పలికె గొనకొని "ధ్రువుఁడున్
వనమునకుఁ జనిన నాతని
తనయుం డగు నుత్కళుండు దళితాఘుండై. ॥387॥

సీ. చతురుఁ డాజన్మ ప్రశాంతుండు నిస్సంగుఁ
డును సమదర్శనుండును ఘనుండు
నై యాత్మయందు లోకావళి, లోకంబు
లందు నాత్మను జూచు చనఘమైన
యనుపమయోగక్రియా పావకాదగ్ధ
కర్మ మలాశయ కలనఁ బేర్చి
జడుని కైవడిఁ జీఁకు చందంబునను మూఢు
పగిది నున్మత్తుని భంగిఁ జెవిటి
తే. వడువునను గానఁబడుచు సర్వజ్ఞుఁడై ప్ర
శాంతకీల హుతాశను సరణిఁ బొల్చి
సతత శాంతంబు నంచిత జ్ఞానమయము
నైన బ్రహ్మస్వరూపంబు నాత్మఁ దలఁచి. ॥388॥

క. తనకంటె నితర మొక టెఱుఁ
గని కతమున సార్వభౌమకశ్రీఁ బొందన్
మనమునఁ గోరక యుండుటఁ
గని కులవృద్ధులును మంత్రిగణములు నంతన్. ॥389॥

వ. అతని నున్మత్తునింగాఁ దెలసి తదనుజుండైన వత్సరునికిఁ బట్టంబు

గట్టిరి; ఆ వత్సరునికి సర్వర్థి యను భార్య యందుఁ బుష్పార్ణుండును జంద్రకేతుండును నిషుండును నూర్జుండును వసువును జయుండును నన నార్వురు తనయులు గలిగిరి; అందుఁ బుష్పార్ణుం డనువానికిఁ బ్రభయు దోషయు నను నిద్దఱు భార్య లైరి; అందుఁ బ్రభ యనుదాని కిం బ్రాతర్మధ్యందిన సాయంబు లను సుతత్రయంబును, దోష యను దానికిం బ్రదోష నిశీథ వ్యుష్టు లనువారు ముగ్గురును బుట్టిరి; అందు వ్యుష్టుం డనువానికిఁ బుష్కరిణి యను పత్ని యందు సర్వతేజుం డను సుతుండు పుట్టె; వానికి నాకూతి యను మహిషి వలనఁ జక్షుస్సంజ్ఞుం డయిన మనువు జనియించె; వానికి నడ్వల యను భార్య యందుఁ బురువును, గుత్సుండును, ద్రితుండును, ద్యుమ్నుండును, సత్య వంతుండును, ఋతుండును, వ్రతుండును, నగ్నిష్టోముండును, నతి రాత్రుండును, సుద్యుమ్నుండును, శిబియును, నుల్ముకుండును నను పన్నిద్దఱు తనయులు గలిగిరి; అందు నుల్ముకునికిఁ బుష్కరిణి యనుదాని వలన నంగుండును, సుమనసుండును, ఖ్యాతియుఁ, గ్రతు వును, నంగిరసుండును, గయుండును నను నార్వురు గొడుకులు పుట్టిరి; అందు నంగునికి సునీథ యను ధర్మపత్నివలన వేనుం డను పుత్రుం డుదయించిన. ‖390‖

15 వేనుని చరిత్ర

మ. క్షితినాథోత్తముఁ డాత్మనందనుని దుశ్శీలంబు వీక్షించి దుః
ఖితుఁడై యొంటిగఁ దత్పురిన్ వెడలి యేగెన్ వేగ మెందేనిఁ ద
ద్గతి వీక్షించి మునీశ్వరు ల్గుపితులై దంభోళిసంకాశ వా
క్యతతిం జావ శపింప వాఁ డపుడు వీఁకం గూలె, న మ్మేదినిన్ ‖391‖

సీ. కైకొని యపుడు లోకం బరాజకమైనఁ
బ్రజలు దస్కరపీడఁ బల్లటిల్లఁ
గనుఁగొని దుఃఖించి మునులు గతాసుఁడై
పడిన వేనుని వలపలి భుజంబు
నర్థి మథింప నారాయణాంశంబున
నాదిరాజన నొప్పునట్టి పృథుఁడు
జనియించె" ననవుడు విని విదురుఁడు మునిఁ
గనుఁగొని పలికె నో "యనఘచరిత!
తే. సాధువు సుశీలనిధియును సజ్జనుండు
నలఘు బ్రహ్మణ్యుఁడును నైన యట్టి యంగ
ధరణివిభునకు దుష్టసంతాన మెట్లు
గలిగెఁ? న య్యంగపతి యేమి కారణమున ‖392‖

వ. విమనస్కుం డగుచుఁ బురంబు విడిచెఁ? ధర్మకోవిదులైన మునులు దండవ్రతధరుండును, రాజును నగు వేనుని యందు నే పాపంబు నిరూపించి బ్రహ్మదండం బొనర్చి రదియునుం గాక లోకంబున రాజులు లోకపాల తేజోధరులు, ప్రజాపాలనాసక్తులుఁ గావునఁ గల్మషంబు గలి గినం బ్రజలచేత నవజ్ఞానర్హులై యుండురు; గావున నా వేనుని చరిత్రంబు శ్రద్ధాగరిష్ఠుండు భక్తుండు నైన నాకుం బరాపరవిదగ్రేసరుండ వయిన నీ వెఱింగింప నర్హుండ" వనిన మైత్రేయుం డతని కిట్లనియె. ‖393‖

సీ. "అనఘాత్మ! రాజర్షి యైనట్టి యయ్యంగ
మేదినీ విభుఁ డశ్వమేధమఖము
గావింప ఋత్విఙ్నికాయంబు చేత నా
హూత మయ్యును సురవ్రాత మందు
నాత్మ హవిర్భాగ మంద రాకుండిన
నప్పుడు ఋత్విక్కు లద్భుతంబు
నందుచు యజమానుఁడైన యయ్యంగ మ
హీవరుఁ జూచి "రాజేంద్ర! యిట్లు
తే. త్రిదశు లిదె పిల్వబడియును దివిరి యాత్మ
భాగములఁ బొంద రా రైరి భవ్యచరిత!
యేమి హేతువొ యిది మాకు నెఱుఁగఁబడదు;
కనఁగ హోమంబు దుష్టంబు గాదు మఱియు. ‖394‖

వ. శ్రద్ధాయుక్తులై ధృతవ్రతులైన యీ బ్రహ్మవాదులచేత సంప్రయుక్తంబు
లైన యీ ఛందస్సులు వీర్యవంతంబు లయి యున్న యవి; ఇందు
దేవతాపరాధం బణు మాత్రం బయిన నెఱుంగము; ఇట్టిచోటం గర్మ
సాక్షు లయిన దేవతలు స్వకీయ భాగంబు లంగీకరింపకుండుటకుఁ
గతం బెయ్యదియో" యనిన న య్యంగుండు దుఃఖితస్వాంతుండై
తన్నిమిత్తంబు సదస్యుల నడుగం దలంచి వారల యనుమతిం
బడసి మౌనంబు మాని యి ట్లనియె. ‖395‖

ఆ. "అనఘచరితులార! యాహూతు లయ్యు సు
పర్వగణము లాత్మ భాగములను
స్వీకరింప? రేను జేసిన యపరాధ
మెట్టి" దనిన వార లిట్టు లనిరి. ‖396‖

క. "నరనాథా! యిది యిప్పుడు
వొరసిన దుష్కృతము గాదు పూర్వభవమునం
బరఁగిన దురితం బిది యా
దరమున నెఱిగింతు మింత ధన్యచరిత్రా; ‖397‖

క. నీ వింతవాఁడ వయ్యును
భూవర! సంతానలాభమును బొందమి నా
దేవతలు యాగభాగము
లీ వేళ భుజింప రైరి యిందుకు నీవున్. ‖398‖

తే. పుత్రకామేష్టిఁ గావించి పుత్రుఁ బడయు
మట్లొనర్చిన దేవత లాత్మభాగ
మర్థి నంగీకరింతు; ర య్యజ్ఞ పురుషు
హరి భజించిన సకల కార్యములుఁ గలుగు." ‖399‖

వ. అనిన నాతండు సంతానార్థంబు శిపివిష్టదేవతాకం బయిన పురోడా
శంబుచే హోమంబు గావించినం దదీయ హోమకుండంబు నందు
హేమమాల్యాంబరాభరణుం డయిన పురుషుండు హిరణ్మయ పాత్రం
బున సిద్ధపాయసంబు గొనుచు నుదయించిన నప్పుడు విప్రాను

మతంబున నా రాజు ద త్పాయసంబు నంజలిచే గ్రహించి సంతోష
యుక్తుం డగుచు భార్య కొసంగె; అంత. ॥400॥

చ. కమలదళాక్షి పాయసము గౌతక మొప్ప భుజించి భర్తృ సం
గమమునఁ జేసి తత్క్షణమ గర్భముఁ దాల్చి కుమారుఁ గాంచె న
క్కొమరుఁడు నంత మాతృజనకుం డగు మృత్యువుఁ బోలి తా నధ
ర్మమునఁ జరించుచుండె గుణమండన! వేనుఁ డనంగ నిచ్చలున్ ॥401॥

చ. ఎనయఁగ బాల్యమందుఁ దన యీడు కుమారులఁ గ్రీడఁ బోలె నె
మ్మనమున భీతి లేక కృపమాలి పశుప్రకరంబు నొంచు పో
ల్కిని నరికట్టి చంపుచును గిల్బిషలుబ్ధక వృత్తిమై శరా
సనశరముల్ ధరించి మృగజాతి నసాధుగతిన్ వధించుచున్. ॥402॥

వ. ఇట్లు మాతామహ దోషంబునం బాపవర్తనుండై చరియించు కొడుకుం
జూచి యంగుండు వివిధ శాసనంబుల దండించియు నతని దుశ్చేష్టి
తంబులు మానుపం జాలక దుఃఖితాత్ముండై మనంబున. ॥403॥

క. "అనయము నిట్టి కుపుత్రునిఁ
గని పరితాపంబుఁ బొందుకంటెను ధరలో
ననపత్యుం డగు టొప్పును
వనజాక్షు భజించునట్టి వాఁ డగువాఁడున్." ॥404॥

వ. అని వెండియు ని ట్లనియె. ॥405॥

సీ. "జనులకు దుష్పుత్రకునిచేత నపకీర్తి
యు నధర్మమును సర్వజనవిరోధ
మును మనోవ్యథయును ననయంబు బ్రాపించు
నట్టి కుపుత్రుమోహంబు విడువఁ
జాలక బహుమాన సంగతిఁ గను నెవ్వఁ
డతని గేహంబు దుఃఖాలయంబు
నగు" నని మఱియు ని ట్లను "మనుజుండు శో
కస్థాన మగు పుత్రుకతనఁ జేసి
తే. యనుపమక్లేశ భాజనం బయిన గృహము
విడుచుఁ గావున నిట్టి వివేకహీనుఁ
డగు కుపుత్రు సుపుత్రుఁగా నాత్మఁ దలఁతు"
ననుచు నా రాజు బహుదుఃఖితాత్ముఁ డగుచు. ॥406॥

క. తగు సుమహైశ్వర్యోదయ
మగు గృహమును బ్రజల, నిద్ర నందిన భార్యన్
దిగవిడిచి యెక్కడేనిని
జగతీశుఁడు చనె నిశీథి సమయము నందున్. ॥407॥

వ. అంతఁ దద్వృత్తాంత బంతయు సుహృద్బాంధవ పురోహితామాత్య
ప్రభృతు లయిన ప్రజ లెఱిఁగి దుఃఖించుచున్న సమయంబున భూమి
యం దెల్ల యెడలఁ ద దన్వేషణం బాచరించి గూఢుం డయిన పరమ
పురుషునిం గానలేని కుయోగి చందంబున నా రాజుం బొడగానలేక

విఫలోద్యోగులయి మగిడి పురంబునకు వచ్చిరి; తదనంతరంబ. ||408||

సీ. సమధిక బ్రహ్మనిష్ఠాతిగరిష్ఠులౌ
భృగ్వాది మౌనీంద్ర బృంద మపుడు
లోకావనై కావలోకనోత్సుకు లైన
జనులు స్వరక్షక జనవిభుండు
లేమిఁ బశుప్రాయులై మెలంగుటఁ గని
యంత వేనుని మాత యగు సునీథ
యనుమతి నఖిల ప్రజావళి కప్రియుం
డైన న వ్వేనుఁ బట్టాభిషిక్తుఁ
తే. జేసి; రంతట మహితోగ్రశాసనుఁ డగు
వేనుఁ బట్టంబు గట్టుట విని సమస్త
తస్కరులు సర్పభీతిచేఁ దలఁగు మూషి
కముల కైవడి నడఁగిరి గహనములను. ||409||

వ. అంత నతండు. ||410||

చ. పరువడి నష్ట లోకపరిపాలక ముఖ్య విభూతి యుక్తుఁడై
పరఁగి నృపాసనంబున విభాసితుఁ డౌట స్వభావసిద్ధమై
వఱలు మహావలేపమున వారక సంతత మాననీయ స
త్పురుషుల నెల్ల నెందుఁ బరిభూతులఁ జేయుచు నుండె నిచ్చలున్. ||411||

చ. మఱియు నతండు భూగగనమార్గములం దొకవేళ నొక్కఁడే
యరదము నెక్కి క్రుమ్మరు నిరంకుశవృత్తిఁ జరించు మత్త సిం
ధురవిభు పోల్కి సత్పురుషదూషిత వర్తన నొప్పుచున్ నిరం
తర సుజనాపరాధకృతి తత్పర మానసుఁడై క్రమంబునన్. ||412||

క. దివ్యులు వెఱఁగందఁగఁ బృ
థ్వీవ్యోమముల గల భేరి వ్రేయించె న 'య
ష్టవ్య మదాతవ్యమహో
తవ్యం విప్రా' యనుచు నుదాత్త ధ్వనులన్. ||413||

క. అని యిట్టులు భేరీరవ
మునఁ జేసి సమస్త ధర్మములు వారింపన్
మును లవినీతుం డగు వే
నుని దుశ్చరితంబు జనమనోభయ మగుటన్. ||414||

తే. కని కృపాయత్తు లగుచు నిట్లనిరి "యిట్టి
రాజచోర భయంబు లీ భూజనులను
బలసి యిరువంకలను బాధ పఱుపఁ జొచ్చె
దారువందుల వహ్ని చందమునఁ బెలుచ. ||415||

చ. అరయ నరాజకంబగు మహాభయముం దొలఁగింపఁగోరి యి
ట్లెఱుఁగక యీ యనర్హుని మహీపతిఁ జేసిన యట్టి దోషముం
బరువడిఁ జెందె దుగ్ధరస పానమునం బరివృద్ధినొందు న
య్యురగము భీతి పోషకుని నొందిన రీతి ననర్థహేతువై. ||416||

వ. అదియునుం గాక. ||417||

క. మునుకొని సునీథ గర్భం
బున జనియించియు స్వభావమున దుర్జనుఁడై
యెనయఁ బ్రజాపాలనమున
కును బాల్పడి ప్రజల మన్నిగొనఁ జొచ్చెఁగదే. ||418||

వ. అదిగాన నీ వేనుండు పూర్వంబున జ్ఞాన సంపన్నులచేత రాజుగాఁ జేయంబడియెఁ; గావున నిట్టివాని మన మందఱమును గూడి ప్రార్థింతము; లోకరక్షణార్థం బగుటఁ దద్దోషంబు మనల స్పృశింపదు; సమీచీనోక్తులం జేసి వీని ననునయింప వాని గ్రహింపకుండెనేని మున్న లోకధిక్కారాగ్నిసందగ్ధుండగు వీని మన తేజోమహాగ్నిచేత భస్మీభూతుంజేయుద" మని యాలోచించి గూఢమన్యు లగుచు వేనునిం గదియం జని యతని కి ట్లనిరి. ||419||

క. "నరపాలక! నీ కాయువు
సిరియును బలమును యశంబుఁ జేకఱు వృద్ధిం
బొరయుదుగా" కనుచు మనో
హరముగ నాశీర్వదించి యతివినయమునన్ ||420||

వ. ఇట్లనిరి "నరేంద్రా! యే మొక్కటి విన్నవించెద; మవధరింపుము; పురుషులకు వాఙ్మనఃకాయ వృత్తుల వలన నాచరించు ధర్మంబు సమస్త లోకంబులను విశోకంబులం జేయు; నసంగు లయిన వారికి మోక్షంబు నిచ్చును; అట్టి ధర్మంబు ప్రజలకు క్షేమ కారణంబు గావున నీ యందుఁ జెడకుండుంగాక" యని పలికి మఱియు "ధర్మంబు నాశంబు నొందిన నైశ్వర్యంబుచే రాజు విడువంబడు" నని చెప్పి వెండియు ని ట్లనిరి "దుష్టచిత్తులగు నమాత్యులవలనను దస్కరులవలనను బ్రజలు నాశంబు నొందకుండ రక్షించుచు యథాన్యాయంబుగ వారలచేఁ గరంబు గొనుచు నుండు మహీపతి యిహపరసౌఖ్యంబుల నందును; అదియునుం గాక యెవ్వని రాష్ట్రంబున నే పురంబున యజ్ఞేశ్వరుం డయిన పురుషోత్తముండు నిజవర్ణాశ్రమోచితం బయిన దర్మంబు గల వారిచేత యజియింపంబడు, నట్టి నిజశాసనవర్తి యగు రాజు వలన సర్వభూతభావనుండును, మహాభాగుండును, భగవంతుండు నగు సర్వేశ్వరుండు సంతుష్టుం డగును; అట్టి సకల జగదీశ్వరుం డైన సర్వేశ్వరుండు సంతోషించిన రాష్ట్రాధిపతికి సర్వసౌఖ్యంబులుఁ బ్రాపించు; లోకపాలకు లగువారు సర్వేశ్వరునికొఱకు బలిప్రదానంబులు చేయుదురు; సమస్తలోకదేవతాయజ్ఞాది సంగ్రహుండును, వేదమయుండును, ద్రవ్యమయుండును,దపోమయుండు నగు నారాయణుని విచిత్రంబులైన యజ్ఞంబులచేత యజనంబుచేసిన నీకు నభయం బగు; మోక్షంబునుం గలుగుం; గావున నీ రాజ్యంబున మఖంబులు చేయు మని యాజ్ఞాపింపుము; నీ దేశంబునఁ జేయంబడిన యజ్ఞంబులచేత హరికళా యుక్తంబులగు దేవగణంబులు స్విష్టంబులై, తుష్టంబు లగుచు భవదీయవాంఛితార్థంబుల నిత్తురు; గావున దేవతా తిరస్కారంబు నీకు యుక్తంబు గాదు; వేదచోదితంబు లగు ధర్మంబులం దాసక్తుండవు గ" మ్మనిన వేనుం డి ట్లనియె. ||421||

క. “మునులార! మీర లిప్పుడు
నను నీ గతిఁ బడుచుఁదనమునం బలికితి; రై
నను నది యధర్మ; మందుల
నెనయఁగ ధర్మమనఁ గలదె? యెచ్చటనైనన్. ||422||

వ. అదియునుం గాక. ||423||

చ. ఎనయఁగ జారకామిని నిజేశుని మ్రుచ్చిలి జారపూరుషుం
దనపతిఁ గాఁ దలంచు గతిఁ దద్దయు మూఢమనస్కులై తన
ర్చిన నరపాలరూపము ధరించిన యీశ్వరు నన్నెఱుంగ క
న్యుని భజియింప మీ రిహపరోన్నత సౌఖ్యము లంద రెన్నఁడున్.” ||424||

వ. అని మఱియు నిట్లనియె “యజ్ఞ పురుషుం డన నెవ్వం? డెవ్వని యం
దు మీకు భక్తి స్నేహంబు లుదయించె? భర్తృస్నేహ విదూర లైన కు
యోషిద్గణంబులు జారునందుఁ జేయు భక్తి చందంబునఁ బలికెదరు;
అదియునుంగాక. ||425||

క. హరి హర హిరణ్యగర్భ
స్వరధీశ్వర వహ్ని శమన జలధిపతి మరు
న్నరవాహన శశి భూ రవి
సురముఖ్యులు నృపశరీర సూచకు లగుటన్. ||426||

క. పరికించి నను భజింపుఁడు
ధరణీశుఁడు సర్వదేవతామయుఁ డగు; మ
త్పర ముడుగుఁడు; నాకంటెను
బురుషుఁడు మఱియెవ్వఁ డగ్రపూజార్హుఁ డిలన్? ||427||

వ. అదిగాన మీరు నాయందు బలివిధానంబులు చేయుండు;” అని పాప
కర్ముండు, నసత్ప్రవర్తకుండు, నష్టమంగళుండు, విపరీతజ్ఞానుండు
నగు వేనుండు పండితమానియగుచుం బలికి మునుల వచనంబులు
నిరాకరించి యూరకున్న; న మ్మునులు భగ్నమనోరథులై తమలో
నిట్లనిరి “ఈ దారుణకర్ముం డయిన పాతకుండు హతుం డగుంగాక;
వీఁడు జీవించెనేని వీనిచేత నీ జగంబులు భస్మంబులు గాఁగలవు;
ఇది నిశ్చితంబు; దుర్వృ త్తుండగు వీడు మహారాజ సింహాసనంబున
కర్హుండు గాఁడు; వీఁడు మున్ను నే సర్వేశ్వరు ననుగ్రహంబున నిట్టి
విభూతి యుక్తుం డయ్యె నట్టి యజ్ఞపతి యైన శ్రీవిష్ణుని నిందించు
చున్నవాఁడు; గావున నిర్లజ్జుండైన హరినిందకుని హననంబు చేయ
వలయు” నని మును లుద్యోగించి యాత్మప్రకాశితంబైన క్రోధంబునం
జేసి హుంకారమాత్రంబున నా యీశ్వరనిందాహతుం డగు వేనునిం
బొలియించిరి; అంత. ||428||

క. అరసి సునీథయు శోకా
తుర యై తన సుతుఁడు దనువుఁ దొఱఁగినఁ దదనం
తరమునను యోగశక్తిం
బరువడి నిజ తనయు తనువుఁ బరిపాలించెన్. ||429||

వ. అంత నొక్కనాఁడు. ॥430॥

సీ. మునివరేణ్యులు భక్తి దనర సరస్వతీ
సలిలంబులను గృతస్నాను లగుచు
మునుకొని తత్తీరమున నగ్నిహోత్రముల్
విలసిల్ల నియతిఁ గావించి యచటఁ
దవిలి సత్పురషకథా వినోదంబులు
సలుపుచు నుండంగ సకలలోక
భయదంబు లగు మహోత్పాతముల్ దోఁచిన
మసలి లోకంబు లమంగళములు
తే. వొరయ కుండెడుఁ గా కని బుద్ధిలోనఁ
దలఁచుచుండఁగఁ బెలుచ నుదగ్ర మగుచు
సర్వ దిశలను బాంసువర్షంబు గురిసెఁ;
దస్కరులు సర్వజనుల విత్తములు గొనిరి. ॥431॥

వ. ఇట్టి లోకోపద్రవం బెఱింగి జననాథుం డుపరతుం డగుటం జేసి జన
పదంబు లరాజకంబులై యన్యోన్యహింసల నొందుచుం దస్కరబాధితంబు
లగుచు నుండుట యెంఱింగియుఁ దన్నివారణంబునకు సమర్థు
లయ్యును జోరాది బాధలం గనుం గొనుచు మునులు వారింపక
యుండిరి; మఱియు సమదర్శనుండు శాంతుండు మననశీలుండు
నగు బ్రాహ్మణుండు దీనుల నుపేక్షించిన నతని తపంబు భిన్నభాండ
గతం బయిన క్షీరంబు చందంబున క్షయించుం గావున నంగ వసుధా
ధీశ వంశోద్భవులు హరిపదాశ్రయు లగుటం జేసియు నమోఘ సత్త్వ
నిష్ఠులగుటం జేసియు వీరల వంశంబు విచ్ఛిత్తి నొందింప ననర్హంబు
గాన స్థాపనీయం బగు నని నిశ్చయించి మృతుండైన వేనుని కళే
బరంబు డగ్గఱ వచ్చి తదూరు మథనంబు గావింప; నందు. ॥432॥

సీ. ఘన కాక కృష్ణ సంకాశ వర్ణుండును
హ్రస్వావయవుఁడు మహాహనుండు
హ్రస్వబాహుండును హ్రస్వపాదుండును
నిమ్న నాసాగ్రుండు నెఱయ రక్త
నయనుండుఁ దామ్రవర్ణ శ్మశ్రు కేశుండు
నతి దీన వదనుండు నైన యట్టి
యొక్క 'నిషాదకుం' డుదయించి యేమి చే
యుదు నని పలుకుచునున్నఁ జూచి
తే. వరమునులు నిషీద యనుచుఁ బలుకుటయును
దాన వాఁడు నిషాదాభిదానుఁ డయ్యెఁ;
నతని వంశ్యులు గిరికాననాళి వేను
కల్మషముఁ దెల్పుచుండిరి కడఁక మఱియు. ॥433॥

16 అర్చిపృథుల జననము

క. కని వార నపత్యుం డగు
మనుజేంద్రుని బాహులంత మథియించిన నం
దనఘం బగు నొక మిథునము

జనియించెను సకల జనులు సమ్మద మందన్. ||434||

వ. అందు లోకరక్షణార్థంబుగా నారాయణాంశంబున నొక్క పురుషుండును
హరికి నిత్యానపాయిని యైన లక్ష్మీకళా కలితయు, గుణంబులను
భూషణంబులకు నలంకార ప్రదాత్రియు నగు కామినియు జనియించె;
అందుఁ బృథుశ్రవుండును బృథుయశుండు నగుట నతండు 'పృథు
చక్రవర్తి' యనుపేరం బ్రసిద్ధుండయ్యెఁ; అ య్యంగనయు 'నర్చి' యను
నామంబునం దనరుచు నతని వరియించె; నా సమయంబున. ||435||

సీ. అందంద కురియించి రమరులు మునినాథ!
వితతి మోదం బంద విరులవానఁ;
బరమానురక్తి శుంభల్లీలఁ జూపట్టె
సురపతి వీట నచ్చరల యాట;
కర్ణ రసాయన క్రమమున వీతెంచెఁ
బర పైన తేట కిన్నరులపాట;
యనిమిషకరహతం బై చాలఁ జెలఁగెను
విభవోత్సవంబు దుందుభిరవంబు;
తే. మునినుతి చెలంగె శిఖి గుండముల వెలింగె
నంత నచటికి సరసీరుహాసనుండు
గరుడ గంధర్వ కిన్నర గణముతోడ
నర్థిఁ జనుదెంచె సమ్మోద మతిశయిల్ల. ||436||

వ. అంత. ||437||

కవి. అరయఁగ వైన్యుని దక్షిణహస్తము నందు రమారమణీసుమనో
హరులలితాయుధచిహ్నము లంఘ్రుల యందు సమగ్రహలాంకుశభా
స్వర కులిశ ధ్వజ చాప సరోరుహ శంఖ విరాజిత రేఖలు వి
స్ఫురగతి నొప్పఁ బితామహముఖ్యులు చూచి సవిస్మయులైరితగన్. ||438||

వ. ఇతండు నారాయణాంశ సంభూతుండు నితని యంగన రమాంశ
సంభూతయుం గానోపుదురు; అని తలంచి య య్యవసరంబున
బ్రహ్మవాదు లగు బ్రాహ్మణోత్తము లతనికి విధ్యుక్తప్రకారంబున
రాజ్యాభిషేకంబుగావించిరి; తదనంతరంబ. ||439||

క. సరిదంభోనిధి ఖగ మృగ
ధరణీ సురవర్త్మ పర్వత ప్రముఖములై
పరఁగిన భూతశ్రేణులు
నరవరునకుఁ దగ నుపాయనము లిచ్చె నొగిన్. ||440||

తే. సమధిక ఖ్యాతి నా పృథుచక్రవర్తి
దేవి యగు నర్చితోఁ గూడ దివ్యవస్త్ర
గంధ మాల్య విభూషణ కలితుఁ డగుచుఁ
బావకుఁడుఁ బోలె సత్ప్రభాభాసి యయ్యెఁ. ||441||

సీ. రాజరాజా పృథురాజుకు హేమమ
యంబైన వీరవరాసనంబు

జలపతి జలకణ స్రావకం బగు పూర్ణ
చంద్ర సన్నిభ సితచ్ఛత్రము మఱి
పవమానుఁ డమలశోభన మగు వాలవ్య
జన సమంచిత సితచామరములు
ధర్ముండు నిర్మలోద్యత్కీర్తిమయ మగు
మహనీయ నవ పుష్ప మాలికయును
తే. జంభవైరి కిరీటంబు శమనుఁ డఖిల
జన నియామక దండంబు జలజభవుఁడు
నిగమమయ కవచంబు వాణీలలామ
స్వచ్ఛ మగు నవ్యహార మొసఁగిరి మఱియు. ||442||

సీ. దామోదరుండు సుదర్శన చక్రంబు
నవ్యాహతైశ్వర్య మబ్జపాణి
చంద్రార్ధధరుఁ డర్ధచంద్ర రేఖాంకిత
కమనీయ కోశసంకలిత ఖడ్గ
మంబిక శతచంద్ర మను ఫలకముఁ జంద్రు
డమృతమయ శ్వేతహయచయంబుఁ
ద్వష్ట రూపాశ్ర యోదాత్త రథంబును
భానుండు ఘృణిమయ బాణములును
తే. శిఖియు నజగోవిషాణ సంచిత మహాజ
గవ మనందగు చాపంబు నవనిదేవి
యోగమయమైన పాదుకాయుగము గగన
చరులు గీతంబు లిచ్చిరి సంతసమున. ||443||

వ. వెండియుంబ్రతిదివసంబునాకాశంబు పుష్పంబులుగురియింప మ
హర్షులు సత్యంబులైన యాశీర్వచనంబులుసలుప సముద్రుండు
శంఖంబును, నదంబులు పర్వతంబులు నదులును రథమార్గంబు
నొసంగెఁ; దదనంతరంబ సూత మాగధ వంది జనంబులు దన్ను నుతి
యించినం బ్రతాపశాలి యగు న వైన్యుండు మందస్మిత సుందర వద
నారవిందుండై చతుర వచనుం డగుచు మేఘగంభీర భాషణంబుల
వారల కి ట్లనియె. ||444||

సీ. "వందిమాగధ సూతవరులార! నా యందుఁ
గమనీయగుణములు గలిగెనేని
నర్థంబు నుతిచేయ; నవి లేవు నా యందు;
నది గాన మీ నుతి వ్యర్థ మయ్యె;
నిటమీఁద గుణముల నేపారి యుండిన
నపుడు నుతించెద రగుట మీరు
సభ్యనియుక్తులై చతురత నుత్తమ
శ్లోకుని గుణము లస్తోకభూప్ర
తే. సిద్ధములు గాన సన్నుతి చేయుఁ డజుని
నతని బహువిధ భావంబు లభినుతింప
నలవి గాకయె యుండుదు; రదియుఁ గాక;
చతుర మతులార! మాగధ జనములార! ||445||

వ. మఱియు మహాత్ముల గుణంబులు దనయందు సంభావితంబులు
చేయ సామర్థ్యంబులు గలిగిన నందు మహాత్ముల గుణంబులు ప్రసి
ద్ధంబులు గావునం దత్సమంబుగా నెట్లు నుతింపవచ్చును? ఎవ్వండే
నొకండు శాస్త్రాభ్యాసంబునం దనకు విద్యా తపో యోగ గుణంబులు
గలుగు నని పలికిన వానిం జూచి సభ్యులు పరిహసింతురు; అది కుమతి
యగు వాఁ డెఱుంగండు; అదియునుం గాక. ॥446॥

క. అతివిశ్రుతులు సులజ్జా
న్వితులు మహోదారు లధిక నిర్మలు లాత్మ
స్తుతి పరనిందలు దోషము
లతి హేయము లని తలంతు రాత్మల నెపుడున్. ॥447॥

క. వంది జనంబులు లోకము
లందు నవిదిత వరకర్ము లగు భూపతులన్
నందించు టవశ్యంబై
నం దగదు నుతింప శిశుజనంబుల పగిదిన్." ॥448॥

క. అన సూత వంది మాగధ
జను లా నరనాయకుని వచనములు వినియున్
మునిచోదితులై క్రమ్మఱ
ననురాగము లుప్పతిల్ల న మ్మనుజేంద్రున్. ॥449॥

వ. అమృతోపమానంబు లయిన మధుర వాక్యంబుల ని ట్లనిరి. ॥450॥

క. "వేనాంగ సంభవుండవు
శ్రీనాథ కళాంశజుఁడవు చిరతరగుణ స
మ్మానార్హుండ వతర్కిత
మైన భవన్మహిమఁ బొగడ నలవియె మాకున్." ॥451॥

క. అని వెండియు ని ట్లని "రై
నను నొక మార్గంబు గలదు నందింప భవ
ద్ఘన చరితామృతపానం
బునఁ జేసియు మునులవచనములఁ జేసి తగన్. ॥452॥

వ. శ్లాఘ్యంబులైన భవదీయ చరిత్రంబుల స్తుతియించెదము" అని
యిట్లనిరి. ॥453॥

సీ. "ఈ వైన్యుఁ డఖిలలోకావళి ధర్మాను
వర్తనముల నెప్డు వఱలఁ జేసి
ఘనధర్మమార్గ వర్తనులలో ధన్యుఁడై
ధర్మ సేతువుఁ బ్రీతిఁ దగిలి ప్రోచు;
ధర్మ శాత్రవులను దండించు నష్ట ది
క్పాలకమూర్తి సంకలితుఁ డగుచు;
నయ్యయి కాలంబులందు భాషణదాన
ములఁ బ్రజారంజనములఁ దనర్చు;
తే. సవన సద్వృష్టి కరణాదిసక్తుఁ డగుట

నుభయలోకంబులకుఁ బ్రీతి నొదవఁ జేయు;
న్యాయమార్గంబునను భూజనాళి ధనముఁ
బుచ్చుకొను నిచ్చు సూర్యుఁడుఁ బోలె నితఁడు. ॥454॥

వ. మఱియును. ॥455॥

సీ. సర్వభూతములకు సముఁడును బర్యతి
క్రమమున లోకాపరాధములను
నతిశాంతి సంయుక్తుఁడై సహించుచు నార్తు
లగు వారి యెడఁ గృపాయత్తుఁ డగుచు
నరరూపధారియౌ హరిమూర్తి గావున
నింద్రుండు వర్షించి యెల్ల ప్రజల
రక్షించుగతిఁ దాను రక్షించు; నమృతాంశు
సన్నిభ వదనాబ్జ సస్మితాను
తే. రాగ మిళితావలోకన రాజిఁ జేసి
సకల జనులకు సంప్రీతి సంభవింపఁ
జేయు సంతతమును గూఢచిత్తుఁ డగుచు
శత్రువరుల కసాధ్యుఁడై సంచరించు. ॥456॥

వ. అని వెండియుఁ బ్రవేశ నిర్గమ శూన్యమార్గ నిరూఢ కార్యుండును, నపరి
మిత మహత్త్వాది గుణగణైక ధాముండును, సముద్రునిభంగి గంభీర
చిత్తుండును, సుగుప్తవిత్తుండును, వరుణుండునుబోలె సంవృతా
త్ముండును, శాత్రవాసహ్య ప్రతాప యుక్తుండును, దురాసదుండును,
సమీపవర్తియయ్యును దూరస్థునిభంగి వర్తించుచు వేనారణిజనిత
హుతాశనుండు గావున హుతాశను చందంబున నన్యదుస్స్పర్శ
నుండునునై, చారులవలన సకలప్రాణి బాహ్యాభ్యంతర కర్మంబులం
దెలియుచు, దేహధారులకు నాత్మభూతుండై సూత్రాత్మకుండైన
వాయువు భంగి వర్తించుచు, నాత్మస్తుతి నిందలవలన నుదాసీనుం
డగుచు, ధర్మపథంబున వర్తించుచు, నాత్మీయ సుహృద్బంధువుల
వలనం దప్పు గలిగినను దండించుచు, నాత్మ శత్రువులనైన నదండ్యుల
దండింపక ధర్మమార్గ గతుం డగుచుఁ, దన యాజ్ఞాచక్రం బప్రతిహతం
బగుచు, మానసాచలపర్యంతంబు వర్తింప సూర్యుండు నిజ కిరణం
బులచేత నెంత పర్యంతంబు భూమిం బ్రకాశింపం జేయు నంత పర్యం
తంబు నిజగుణంబులచేత లోకంబుల రంజిల్లం జేయు; అదియునుం
గాక ప్రకృతి రంజకంబులైన గుణంబులచేత దృఢవ్రతుండును, సత్య
సంధుండును, బ్రహ్మణ్యుండును, సర్వభూతశరణ్యుండును, వృద్ధ
సేవకుండును, మానప్రదుండును, దీనవత్సలుండును, బరవనితా
మాతృభావనుండును, తన పత్ని నర్ధశరీరంబుగాఁ దలంచువాఁడును,
నగుచుం బ్రజల యెడఁ దండ్రి వలెఁ బ్రీతి చేయుచు రక్షించుచుండు;
మఱియును. ॥457॥

సీ. తలపోయ బ్రహ్మవిద్యానిష్ఠ జనముల
కనయంబుఁ గింకరుం డైనవాఁడు;
నఖిలశరీరగుఁ డాప్త సుహృజ్జన
తానంద కరుఁ డన నలరువాఁడు;

సంసారఘనకర్మ సంగహీనుల యందు
సంగసంప్రీతుఁడై జరగువాఁడు;
దుర్మార్గమనుజ సందోహంబునకు నుగ్ర
దండధరుం డనఁ దనరువాఁడుఁ;
తే. బ్రకృతి పురుష కావేశుఁడై పరఁగువాఁడు;
భగవదవతారయుక్తుఁడై నెగడువాఁడు;
నగుచు వర్తించు సమ్మోద మతిశయిల్లఁ
జారుతరమూర్తి యీ రాజచక్రవర్తి. ||458||

వ. మఱియుం ద్ర్యధీశుండుఁ గూటస్థుండుఁ బరమాత్మయు బ్రహ్మకళా
రూపుండు నగువాఁడునునై యుదయించెం; గావున నితని యందు
నవిద్యారచితం బైన భేదంబు నిరర్థకం బగు" నని పెద్ద లగువారలు
చూతురు; మఱియును. ||459||

సీ. ఉదయాద్రి పర్యంత మిుర్వీతలం బేక
వీరుఁడై రక్షించి వెలయు నీతఁ
డొకనాఁడు విజయ యాత్రోత్సవం బేపార
సన్నద్ధుఁడై మణి స్యందనంబు
నెక్కి చాపముఁ బూని దిక్కుల సూర్యుని
పగిదిని శత్రుభూపాలతమము
విరియింతు నని చాల వెలుఁ గొందుచును ధరా
చక్ర ప్రదక్షిణశాలి యగుచుఁ
తే. దిరుగునెడ సర్వ దిక్పాలవర సమేత
పార్థివోత్తమ నికర ముపాయనంబు
లిచ్చి తనుఁ జక్రపాణిని నెనయు నాది
ధరణివిభుఁ డని నుతియించి తలఁతు రెదల. ||460||

క. ఈ నృపతి ధరాచక్రము
ధేనువుగాఁ జేసి పిదుకు ధృతి నఖిల పదా
ర్థానీకము విబుధులు స
న్మానింపఁగఁ బ్రజకు జీవనప్రదుఁ డగుచున్. ||461||

చ. అమరవరేణ్యుఁ బోలి యనయంబు నితండును గోత్ర భేదన
త్వమునఁ జెలంగుఁ దా నజగవప్రదరాసన శింజనీ నినా
దమున విరోధిభూపతులు దల్లడ మంద నసహ్యసింహ వి
క్రమమున సంచరించు" నని కౌతుక మొప్పఁగఁ బల్కి వెండియున్. ||462||

వ. ఇ ట్లనిరి. ||463||

చ. "సకలజగన్నుతుం డితఁడు చారుయశోనిధి యశ్వమేధముల్
ప్రకటముగ శతంబు దగఁ బావనమైన సరస్వతీతటీ
నికటధరిత్రిఁ జేయుతఱి నేర్పున నంతిమ యాగమందుఁ గొం
డొక మఖసాధనాశ్వమును జంభవిరోధి హరించు నుద్ధతిన్. ||464||

సీ. ఒకనాఁడు నిజమందిరోపాంత వనముకుఁ

జని యందు సద్గుణశాలి యైన
ఘనుని సనత్కుమారునిఁ గాంచి య మ్ముని
వరు బ్రహ్మ తనయుఁగా నెఱిఁగి భక్తిఁ
బూజించి విజ్ఞానమును బొంది నచ్చట
బ్రహ్మవేత్తలు మునిప్రవరు వలన
మానిత లబ్ధవిజ్ఞానులై వర్తింతు,
రి మ్మహారాజు మహీతలంబు
తే. నందు విశ్రుతవిక్రముఁ డగుచు మిగులఁ
దన కథావళి భూ ప్రజాతతి నుతింప
నక్కడక్కడ వినుచు శౌర్యమున నఖిల
దిక్కులను గెల్చి వర్తించు ధీరయశుఁడు. ||465||

వ. ఇట్లు విపాటిత విరోధిమన శ్శల్యుండు, సురాసుర జేగీయమాన నిజ
వైభవుండునై ధరాచక్రంబున కీతండు రాజయ్యెడి" నని యి వ్విధంబున
స్తోత్రంబు చేసిన వంది మాగధ సూత జనంబులం బృథుచక్రవర్తి పూజించి
మఱియుం బ్రాహ్మణ భృత్యామాత్య పురోహిత పౌర జానపద తైలిక
తాంబూలిక నియోజ్య ప్రము ఖాశేష జనంబులం దత్త దుచిత క్రియ
లం బూజించె" అని మైత్రేయుండు చెప్పిన విని విదురుం డి ట్లనియె. ||466||

17 భూమినిబితుకుట

సీ. "ఏమి నిమిత్తమై భూమి గోరూపిణి
యయ్యె? దానికి వత్స మయ్యె నెద్ది?
గొనకొని దోహనమునకు నర్హంబైన
పాత్ర మెయ్యది? దలఁపంగ దోగ్ధ
యైన యా పృథువే పదార్థముల్ పిదికెను?
బరికింప నవని స్వభావమునను
విషమమై యుండియు వెలయంగ నే రీతి
సమగతిఁ జెందెను జంభవైరి?
తే. క్రతుహయంబును గొనిపోవఁ గార్య మెద్ది?
ధీరనిధి యైన బ్రహ్మకుమారు వలనఁ
గలిత విజ్ఞానుఁ డగుచు నే గతినిఁ బొందె?
ననఘచారిత్ర! మైత్రేయ! యదియుఁగాక. ||467||

వ. మఱియుఁ బరబ్రహ్మంబును, భగవంతుండును, బుణ్యశ్రవణ కీర్తనుం
డును, సర్వనియామకుండును నగు కృష్ణుని యవతారాంతరాశ్రయం
బగు దివ్యకథలను భగవంతుం డైన పుండరీకాక్షుండు పృథ్వవతారంబు
ధరియించి గోరూపిణి యగు పృథివిం బిదికినది మొదలగు కథ
లన్నియు నీకు నథోక్షజునకు దాసుండ నయిన నాకు నెఱింగింపుము;"
అనిన వాసుదేవ కథా సంప్రీత చేతస్కుం డగు విదురుం బ్రశంసించి
మైత్రేయుం డి ట్లనియె "అట్లు బ్రాహ్మణ జనంబులచేత రాజ్యంబునం
దభిషిక్తుండగుచు సకలప్రజాపాలన నియుక్తుండై పృథువు రాజ్యంబు
చేయుచుండు నంత నీరస యగు ధరిత్రియం దన్నరహితు లగుచుం
బ్రజలు క్షుత్పీడాక్షీణ దేహులై వైన్యునిం జూచి యి ట్లనిరి. ||468||

క. “అరయఁగ నేము బుభుక్షా
పరిపీడం బడితి మయ్య; పై కొని తరు కో
టర జనిత వహ్నిచేతను
దరికొను వృక్షములుఁ బోలె ధరణీనాథా! ॥469॥

క. శరణ శరణ్యుఁడ వగు నిను
శరణము వేఁడెదము; మాకు సత్కృప నన్నం
బరసి కృపచేసి ప్రోవుము
నరనాయక!” యనుచుఁ బ్రజలు నతులై పలుకన్. ॥470॥

క. విని దానికి సదుపాయము
జననాయకుఁ డాత్మఁ దలఁచి సక్రోధుండై
ధనువున బాణముఁ దొడిగెను
ఘనరౌద్రుండైన త్రిపుర ఘస్మరు పగిదిన్. ॥471॥

వ. ఇట్లు దొడిగిన. ॥472॥

క. మహిపతి నప్పుడు గనుఁగొని
మహి గోరూపమునఁ గంప్యమానయు నగుచున్
గుహకుం డగు లుబ్ధకుఁ గని
గహనంబునఁ బాఱు హరిణికైవడిఁ బాఱెన్. ॥473॥

వ. ఇట్లు ధరణి పాఱిన నతండు కుపితారుణేక్షణుండై వెంటం దగిలి దిక్కు
లను విదిక్కులను భూభాగ నభోభాగంబు లనెక్కడఁ జనియె, నక్కడికి
వెనుదగిలి యుద్యతాయుధుండై చనుచుండనవ్వైన్యునింగని
మృత్యుగ్రస్తులగు ప్రజల చందంబుననననన్యశరణ్యయై యతిభయంబునం
బరితప్యమానహృదయ యగుచు “వైన్యా! ధర్మవత్సలుండవును,
నాపన్నరక్షకుండవును, మహాత్ముండవును, సకలప్రాణిపరిపాల
నావస్థితుండవును నయిన నీ వీ దీనయుం బాపరహితయుం గామి
నియు నగు నన్ను వధియింపం బూని యేల వెనుదగులుచున్న
వాఁడవు? ధర్మతత్త్వం బెఱుంగువారు సతీజనంబులు గృతాపరాధ
లైనం దీనవత్సలతం జేసి వధింప” రని పలికి మఱియు నా ధరణీదేవి
పృథుచక్రవర్తి కి ట్లనియె. ॥474॥

క. “జననాథచంద్ర! యీ భూ
జనకోటికి యాన పాత్ర సదృశస్థితితో
ఘనదృఢశరీర యగు నే
ననయము నాధారభూత నగుచుఁ జరింతున్. ॥475॥

తే. ఇట్టి నన్నుఁ గృపామతి యెడలి యిటు వి
పాటనము చేసి త్రుంచెదు? ప్రజలు నీట
మునుఁగకుండంగ నే రీతి ననఘచరిత!
యరసి రక్షింతు” వన నతం డవని కనియె. ॥476॥

వ. “ధరిత్రీ! మదీయాజ్ఞోల్లంఘనంబు చేయు చున్నదానవు; అదియునుం
గాక నీవు యజ్ఞంబులందు హవిర్భాగంబుల ననుభవించుచు ధా

న్యాదికంబుల విస్తరింపం జేయక గోరూపంబు ధరియించి యన
యంబుఁ దృణ భక్షణంబు చేయుచుఁ బాలం బిదుకక నీయంద య
డంచికొంటివి; నీ యందున్న యోషధీ బీజంబులు బ్రహ్మచేతం
బూర్వంబునందె కల్పింపంబడిన యవి; వానిని నీ దేహంబునంద
యడంచికొని యిప్పు డీయక మూఢహృదయవు, మందంతివియు నై
యపరాధంబు చేసిన దురాత్మురాలవగు; నిను నా బాణంబులచే జర్జరీ
భూతశరీరం జేసి వధియించి నీ మేని మాంసంబునం జేసి క్షుద్బాధి
తులు దీనులు నగు నీ ప్రజల యార్తి నివారించెద; నీవు కామినినంటివి;
స్త్రీ పురుష నపుంసకులలో నెవ్వరేని భూతదయ లేక స్వ మాత్ర
పోషకు లగుచు నిరనుక్రోశంబుగ భూతద్రోహు లై వర్తింతురు; వారిని
రాజులు వధించినన్ వధంబుగాదు; గాన దానఁ బాపంబు వొరయదు;
నీవు కామిని వైనను దుర్మదవు స్తబ్ధవు నగుచు మాయాగోరూపం
బునం బాఱిపోవుచున్న నిన్నుఁ దిలలంతల ఖండంబులు చేసి నా
యోగమహిమం బ్రాణికోటి నుద్ధరించెద;" నని పలికి రోషభీషణాకారంబు
ధరియించి దండధరుని వడువున వర్తించు పృథునిం జూచి వడంకుచు
మేదిని ప్రాంజలియై యిట్లని నుతియింపం దొడంగె. ॥477॥

క. "ఓనాథ! పరమపురుషుఁడ
వై నిజమాయా గుణంబు లందిన కతనన్
నానావిధ దేహములం
బూనుదు సగుణుండ వగుచు బుధనుతచరితా! ॥478॥

వ. అట్టి నీవు. ॥479॥

క. నను సకల జీవతతికిని
మును నీ వాధారభూతముగ నిర్మింపన్
విను నా యందుఁ జతుర్విధ
ఘన భూతవిసర్గ మర్థిఁ గైకొన వలసెన్. ॥480॥

వ. అట్లయి యుండ. ॥481॥

క. నను నుద్యతాయుధుఁడవై
మనుజేంద్ర! వధింపఁ బూని మసలెదు; నీకం
టెను నన్యుని నెవ్వని నే
ఘనముగ శరణంబు జొత్తుఁ గరుణాభరణా! ॥482॥

వ. అదియునుం గాక. ॥483॥

సీ. అనఘ! స్వకీయంబునై యతర్కితమునై
మహిమ నొప్పిన భవన్మాయచేత
సకల చరాచర సర్గంబు నిర్మించి
ధర్మార్థపరుఁడవై తనరు దీశ!
నీవిక్రమము నవనీరజలోచన!
సకల లోకులకు దుర్జయము; దలఁపఁ
దగు నట్టి నీవు స్వతంత్రుఁడ వగుటను

బ్రహ్మఁ బుట్టించి యా బ్రహ్మచేత
తే. సకల జగములఁ జేయింతు సమతఁ బేర్చి;
యేక మయ్యు మహాత్మ! యనేక విధము
లగుచు వెలుగొందు చుందు వీ యఖిలమందుఁ
జారుతరమూర్తి! యో! పృథుచక్రవర్తి! ||484||

వ. మఱియు మహాభూతేంద్రియ కారక చేతనాహంకారంబులను శక్తులం
జేసి యీ జగంబుల కుత్పత్తి స్థితి లయంబులఁ గావించుచు సము
త్కట విరుద్ధ శక్తులు గల పురుషునకు నమస్కరించెద; నట్టి పరమ
పురుషుండ వయిన నీవు నిజనిర్మితంబును భూతేంద్రియాంతఃకర
ణాత్మకంబును నైన యీ విశ్వంబు సంస్థాపింపం బూని. ||485||

సీ. ఆదివరాహంబవై యా రసాతల
గతనైన నన్ను నక్కటికతోడ
నుద్ధరించితి; వట్టి యుదకాగ్ర భాగంబు
నం దర్థి నున్న నే ననెఁడి నావ
యందున్న నిఖిల ప్రజావళి రక్షింపఁ
గోరి యీ పృథురూపధారి వైతి;
వట్టి భూభరణుండ వైన నీ విపుడు ప
యో నిమిత్తంబుగా నుగ్రచరుఁడ
తే. వగుచు నన్ను వధించెద ననుచు బుద్ధిఁ
దలఁచుచున్నాఁడ; విది విచిత్రంబుగాదె?
విశ్వసంపాద్య! నిరవద్య! వేదవేద్య!
భవ్యగుణసాంద్ర! వైన్య భూపాలచంద్ర! ||486||

వ. కావున నీశ్వరగుణ సర్గరూపంబైన మాయచే మోహితాంతఃకరణుల
మైన మా వంటి వారలచేత హరిభక్తుల చేష్టితం బెఱుంగఁబడదన్న హరి
చేష్టితం బెట్లెఱుంగంబడు? అట్టి జితేంద్రియ యశస్కరు లయిన వారలకు
నమస్కరింతు" అనుచు ని వ్విధంబునం గోపప్రస్ఫురితాధరుం డైన
పృథుని నభినుతించి ధైర్యం బవలంబించి వెండియు ని ట్లనియె. ||487||

క. "విమలాత్మ; నాకు నభయము
సమకూరెడు నట్లుగాఁగ సన్మతి నీ క్రో
ధము నుపశమించి కరుణిం
పుము; నా విన్నపము వినుము పురుషనిధానా! ||488||

క. ధర విరులు గందకుండఁగ
సరసగతిం బూవుఁదేనెఁ జవిగొను నిందిం
దిరవిభు కైవడి బుధుఁడగు
పురుషుఁడు సారాంశ మాత్మఁబూని గ్రహించున్. ||489||

సీ. వినవయ్య! తత్త్వదర్శనులైన యట్టి స
న్మునులచే నైహికాముష్మికంబు
లైన ఫలప్రాప్తి కర్థిఁ గృష్యాద్యగ్ని
హోత్రాద్యుపాయంబు లుర్విమీఁద

దృష్టంబులును నాచరితములు నగుచుఁ దా
నెనయఁదగు నుపాయ మెవ్వఁ డాచ
రించును వాఁడు ప్రాపించుఁ ద త్ఫలమును
విద్వాంసుఁ డైనను వెలయ దీని
తే. నాదరింపక తనయంత నాచరించె
నేని నాయాసమే యగుఁ గాని తత్ఫ
లమును బొందఁడు బహుళకాలమునకైన
వినుతగుణశీల! మాటలు వేయునేల?" ||490||

వ. అని మఱియు మహి యి ట్లనియె. ||491||

చ. "జలరుహగర్భుచేత మును చాల సృజింపఁగఁబడ్డ యోషధుల్
కలుషమతిన్ ధృతవ్రతులుగాని యసజ్జనభుజ్యమానమై
వెలయుటఁ జూచి యే నృపతివీరులు మాన్పమిఁ జోరబాధలన్
బలుమఱుఁ బొంది యే నపరిపాలితనై కృశియించి వెండియున్. ||492||

క. అనుపమ మఖ కర్మ క్రియ
లనయము లేకుంట నే ననాదృత నగుచున్
జననాయక! యీ లోకము
ఘనచోరీభూత మగుటఁ గనుఁగొని యంతన్. ||493||

క. సవనాది సిద్ధి కొఱకై
తవిలి తదీయౌషధీ వితతులను ధరణీ
ధవ! యే నపుడు గ్రసించితి
నవియును నా యందు జీర్ణమయ్యెఁ గడంకన్. ||494||

క. విను వాని నొక యుపాయం
బునఁ గ్రమ్మఱఁ బడయవచ్చు భూవరచంద్రా!
విను మది యెఱిఁగించెద నీ
కును వత్సలురాల నగుట గురుతరచరితా! ||495||

క. అనయము నా కొక వత్సము
ననురూప సుదోహనమ్ము ననురూపక దో
గ్ధను గల్పింపుమ యట్లయి
నను నీ భూతముల కవనినాయక! దానన్. ||496||

క. పరఁగ నభీప్సితములు బల
కరములు నగు నన్న దుగ్ధ కలితము లగు భా
సురకామంబులఁ బిదికెద
నరనాయకచంద్ర! వినుము నావచనంబుల్. ||497||

చ. మనుజవరేణ్య! యేను విషమస్థలినై యిపు డున్నదాన; నొ
య్యన జలదాగమోదిత పయః ప్రకరంబు తదాగమంబు వో
యినను ద దంబువుల్ పుడమి నింకక యంతట నిల్చునట్లుగా
మనునిభ; నన్ను నిప్పుడు సమస్థలినై పెనుపొందఁ జేయవే." ||498||

క. అని యి వ్విధమున నా భూ
వనితామణి పలుకు మధుర వచనంబులు దా
విని యనురాగము దన మన
మునఁ గడలుకొనంగ రాజముఖ్యుం డంతన్. ||499||

చ. మనువును దూడఁ జేసి గరిమన్ నిజపాణితలంబు లీల దో
హనముగఁ జేసి యందు సకలౌషధులం బిదికెం గ్రమంబునం
దనరఁగఁ దద్విధంబునను దత్పృథు వత్సల యైన భూమియం
దనయము వారువారును బ్రియంబగు కోర్కులు వొంది రున్నతిన్. ||500||

సీ. బలసి ఋషుల్ బృహస్పతి వత్సకంబుగా
నర్థించి తమ యింద్రియంబు లందు
నంచిత చ్ఛందోమయ క్షీరమును దేవ
తలు సురరాజు వత్సంబు గాఁగఁ
గనక పాత్రము నందుఁ దనరు నోజోబల
వీర్యామృతంబునై వెలయు పయసు
దైత్య దానవులు దైత్య శ్రేష్ఠుఁ డగు గుణ
శాలిఁ బ్రహ్లాదు వత్సంబుఁ జేసి
తే. ఘన సురాసవ రూప దుగ్ధంబు వరుస
నప్సరోజన గంధర్వు లలరి యపుడు
దనర విశ్వావసువు వత్సమునుగఁ జేసి
పద్మమయ నిర్మితంబైన పాత్రమందు ||501||

వ. మాధుర్య సౌందర్య సహిత గాంధర్వక్షీరంబును బిత్రుదేవతలు సూర్య వత్సకంబుగా నామ పాత్రంబునందుఁ గవ్యం బను దుగ్ధంబును, సిద్ధులు గపిల వత్సకంబుగా నాకాశ పాత్రమందు సంకల్పనారూపాణిమాది సిద్ధి యను క్షీరంబును, విద్యాధరాదులు తద్వత్సకంబును దత్పా త్రకంబునుంగా ఖేచరత్వాది వ్యాపార రూప క్షీరంబును, గింపురుషా దులు మయవత్సకంబును నాత్మ పాత్రంబునుంగా సంకల్పమాత్ర ప్రభవంబు నంతర్ధానాద్భు తాత్మ సంబంధియు నగు మాయ యను క్షీరంబును, యక్షరక్షోభూత పిశాచంబులు భూతేశ వత్సకంబుఁ గపాల పాత్రంబునుంగా రుధి రాసవం బను క్షీరంబును, నహిదందశూక సర్ప నాగంబులు దక్షకవత్సంబును బిలపాత్రంబునుంగా విషరూప క్షీరం బును, బశువులు గోవృషవత్సకంబు నరణ్యా పాత్రంబునుంగాఁ దృణం బను క్షీరంబును, గ్రవ్యాదమృగంబులు మృగేంద్ర వత్సకంబును నాత్మ కళేబర పాత్రకంబునుంగాఁ గ్రవ్యం బను దుగ్ధంబును, విహంగంబులు సుపర్ణవత్సకంబు నిజకాయ పాత్రంబునుంగాఁ గీటకఫలాదికం బను దుగ్ధంబును, వనస్పతులు వటవత్సకంబుగా భిన్నరోహరూప ప యస్సును, గిరులు హిమవద్వత్సకంబును నిజసాను పాత్రకంబు నుంగా నానాధాతువులను, దుగ్ధంబునుంగా ని వ్విధంబున సమస్త చరాచర వర్గంబు స్వముఖ్యవత్సకంబును స్వస్వపాత్రకంబునుంగా భిన్నరూపంబు లైన క్షీరంబులం బిదికె" అని చెప్పి మఱియును. ||502||

క. క్రమమున నిటు పృథ్వాదులు
దమతమ కామితము లనఁగఁ దగు భిన్న క్షీ

రము దోహన వత్సక భే
దమునం దగఁ బిదికి; రంత ధరణీధవుఁడున్. ||503||

తే. సముచితానందమును బొంది సర్వకామ
దుఘ యనం దగు భూమిని దుహితఁగాఁగఁ
గోరి కైకొని నిజధనుఃకోటిచేత
భూరిగిరి కూటములఁ జూర్ణములుగఁ జేసి. ||504||

తే. చండ దోర్దండలీల భూమండలంబు
సమతలంబుగఁ జేసి శశ్వత్ప్రసిద్ధి
నొంది య వ్విభుఁ డీ లోకమందు నెల్ల
ప్రజకుఁ దండ్రియు జీవనప్రదుఁడు నగుచు. ||505||

తే. అక్క డక్కడఁ బూర్వంబునందు లేని
గ్రామ పట్టణ దుర్గ ఖర్వట పుళింద
ఖేట శబరాలయ వ్రజ వాట ఘోష
వివిధ నిలయము లర్థిఁ గావించె నంత. ||506||

క. వారును భయవిరహితులై
బోరనఁ ద త్తన్నివాసముల యందు సుఖ
శ్రీరుచి నొప్పుచు నుండిరి
వారక యా పృథునిఁ బొగడ వశమె ధరిత్రిన్? ||507||

18 పృథుని యజ్ఞకర్మములు

సీ. అని చెప్పి మునినాథుఁ డైన మైత్రేయుఁ డ
వ్విదురున కిట్లను వేడ్కతోడ
ననఘాత్మ? రాజర్షి యైన వైన్యుం డశ్వ
మేధశతంబు సన్మేధతోడఁ
గావింతు నని దీక్ష గైకొని వ్రతనిష్ఠఁ
దివిరి బ్రహ్మావర్త దేశమందు
నలరు మనుక్షేత్ర మందు సరస్వతీ
నది పొంతఁ దా మహోన్నతి నొనర్చు
తే. సవన కర్మ క్రియకు నతిశయ విశేష
ఫలము గలిగెడి నని బుద్ధిఁ దలఁచి యచట
వరుసఁ గావించు నతిశయాధ్వర మహోత్స
వము సహింపక యుండె న య్యమరవిభుఁడు. ||508||

సీ. అట్టి యధ్వర కర్మమందు సాక్షాద్భగ
వంతుఁడు హరి రమేశ్వరుఁడు లోక
గురుఁడును సర్వాత్మకుండును విభుఁడును
నీరజభవ భవాన్వితుఁడు లోక
పాలక నిఖిల సుపర్వానుగుండును
యజ్ఞాంగుఁ డఖిలాధ్వరాది విభుఁడు
గంధర్వ ముని సిద్ధగణ సాధ్య విద్యాధ

రాప్సరో దైత్య గుహ్యాళి దాన
తే. వాది జేగీయ మానుఁ డత్యలఘుయశుఁడు
ప్రకట నందసునందాది పార్షదుండు
కపిల నారద సనకాదిక ప్రముఖ్య
మహిత యోగీంద్ర సంస్తూయమానుఁ డజుఁడు. ॥509॥

వ. మఱియుం బరమ భాగవత సేవితుండును నారాయణాంశ ప్రభవుం డును నైన పృథుచక్రవర్తికి భూమి హవిరాదిదోగ్ధ్రి యయ్యును సర్వ కామదుఘయై సమస్త పదార్థంబులం బిదుకుచుండె; మఱియుఁ దరువులు ఘనతరాకారంబులు గలిగి మకరంద స్రావు లగుచు నిక్షు ద్రాక్షాది రసంబులును దధిక్షీరాజ్య తక్ర పానకాదికంబులును వర్షింప నవి యెల్ల నదులు వహించె; సముద్రంబులు హీరాది రత్న విశేషం బుల నీనుచుండె; పర్వతంబులు భక్ష్య భోజ్య లేహ్య చోష్యంబు లను చతుర్విధాన్నంబులు గురియుచుండె; లోకపాల సమేతు లైన సకల జనంబులు నుపాయానంబులు దెచ్చి యిచ్చుచుండిరి; ఇట్టి పరిపూర్ణ విభవాభిరాముండై యధోక్షజ సేవాపరాయణుండగు పృథుచక్రవర్తి యేకోనశతాశ్వమేధంబులు సన్మేధంబునం గావించి నూఱవ యాగంబు నందు యజ్ఞపతి యైన పుండరీకాక్షుని యజించు చుండం దదీయ పరమోత్సవంబు సహింపం జాలక. ॥510॥

క. అమరేంద్రుఁడు ఘనరోషో
ద్గముఁడై పాషండ వేషకలితతిరోభా
వమునం దన్మఖపశువుం
గ్రమమేది హరించి చనియె గగనంబునకున్. ॥511॥

వ. అట్లు చను నప్పుడు. ॥512॥

క. అనఘుం డగు నత్రి మహా
ముని చోదితుఁ డగుచుఁ బృథుని పుత్త్రుఁడు బాణా
సనతూణీర ధరుండై
యనిమిషపతి వెనుకఁ జనియె నతిదర్పమునన్. ॥513॥

వ. అట్లు చనిచని ముందట. ॥514॥

సీ. యజ్ఞ సాధన పశుహరణుని వధియించు
ధర్మంబునందు నధర్మ మనెడి
బుద్ధిఁ బుట్టఁగఁ జేయ భూరి మాయా వేష
ధారియై యరుగు సుత్రాముఁ గదిసి
నిలు నిలు మని యార్చి నిజగుణధ్వని చేసి
ఘన జటాభస్మాస్థి కలిత మయిన
మూర్తిఁ గనుంగొని మూర్తీభవించిన
ధర్మంబ కా బుద్ధిఁ దలఁచి యమర
తే. నాయకుని మీఁద సాయక మేయఁ జాల
కున్నఁ గనుఁగొని యత్రి విద్వన్నుతుండు
వైన్యజునకనె వాసవు వలను చూపి

మనములోపల రోషంబు మల్లడింప. ||515||

క. "విను మిత్రఁడు యజ్ఞహంతయు
ననిమిష నికరాధిపుండు నగునింద్రుఁడు గా
వున నితని జయింపుము నీ"
వని మున్మా ఋచ్చరింప న వ్వైన్యజుఁడున్. ||516||

మ. విను వీధిం జను దేవవల్లభునిపై వీరుండు గ్రోధాంతరం
గ నిరూఢిన్ మృగరా ట్కిశోరము మహాగంధద్విపేంద్రంబు మీఁ
దను లంఘించు విధంబునం బడిన నాతం డశ్వ చౌర్యైక సా
ధన రూపంబుఁ ద దశ్వమున్ విడిచి యంతర్ధానముం బొందినన్. ||517||

క. వీరుఁడు పృథు భూపాలకు
మారుఁడు నిజ యజ్ఞపశువు మరలం గొని దు
ర్వారబలుఁ డగుచు జనకుని
భూరి సవనరాజపుణ్యభూమికి వచ్చెన్. ||518||

వ. అ య్యవసరంబున నచ్చట నున్న పరమర్షిపుంగవు లతని యద్భుత
కర్మంబు గనుంగొని యాశ్చర్యంబు నొంది యతనికి 'జితాశ్వుం' డను
నన్వర్థ నామంబు పెట్టి యున్న సమయంబున. ||519||

చ. మఱియును దేవతాపతి తమః పటలంబు జనింపఁ జేసి యె
వ్వరుఁ దనుఁ గానకుండ ననివారణఁ గాంచనపాశ బద్ధ మై
సురుచిరయూపదారు పరిశోభితమైన హయంబుఁ గొంచుఁ జె
చ్చెఱ వినువీధి నేగఁగ ఋషి ప్రవరుం డగు నత్రి చెప్పినన్. ||520||

క. విని పృథు భూవర తనయుఁడు
ఘన బలమునఁ జని కపాలఖట్వాంగము లో
లిని ధరియించి రయంబునఁ
జను నింద్రునిఁ గాంచి నొంపఁజాలక యంతన్. ||521||

ఉ. క్రమ్మఱ నత్రిచేఁ దెలుపఁగాఁబడి వైన్యతనూభవుండు రో
షమ్మునఁ దోఁకఁ ద్రొక్కిన భుజంగమపుంగవుఁ బోలి యుగ్రుఁడై
య మ్మరిఁబోసినం గని సురాధిపుఁ డెప్పటి యట్లఁ బాఱె న
శ్వమ్మును రూపమున్ విడిచి చాలఁ దిరోహితుఁడై రయంబునన్. ||522||

వ. అట్లు చనినం బశువుం గొని మరలి య వ్వీరోత్తముండు పితృ యజ్ఞ
శాలకుం జనుదెంచె; నంత. ||523||

సీ. హరిహయుం డధ్వర హయ హరణార్థమై
మించి కైకొని విసర్జించి నట్టి
భూరి యమంగళ భూత మాయారూప
ములను ధరించిరి మూఢజనులు;
పాషండ చిహ్నముల్ పఱఁగుట వారలు
జగతిపై నగ్నవేషములు గలుగు
జైనులు భూరి కాషాయ వస్త్రంబులు

ధరియించు బౌద్ధులుఁ దగ జటాస్థి
తే. భస్మధారులు నయిన కాపాలికాదు
లనఁగ వెలసిరి లోకంబులందుఁ జాలఁ
దలఁప ధర్మోపమం బనఁదగు నధర్మ
మందు నభిరతి వొడమిన యజ్ఞజనులు. ॥524॥

వ. తదీయ చిహ్నంబులు పారంపర్యంబుగా ధరియింపం దొడంగిరి; తద్వృ
త్తాంతంబు భగవంతుం డయిన పృథు చక్రవర్తి యెఱింగి కుపితుండై
యుద్యతకార్ముకుం డగుచు నింద్రుని మీఁద బాణంబుఁ నేయ నుద్య
మించిన ఋత్విక్కులు శక్రవధోద్యుక్తుండు నసహ్య రంహుండు నయిన
పృథు చక్రవర్తిం గనుంగొని యి ట్లనిరి. ॥525॥

క. "జననాయక! యజ్ఞములం
దనుపమ విధిచోదితంబు లనఁదగు పశు బం
ధన హింసల కా కితరుల
ఘనదీక్షితునకు వధింపఁ గాదండ్రు బుధుల్. ॥526॥

వ. కావున నీ విపు డింద్రవధోద్యోగం బుపసంహరింపుము; భవదీయ ధర్మ
విరోధియైన యట్టి యింద్రుని. ॥527॥

క. జనపాల! వీర్యవంతము
లనఁదగు మంత్రములచేత నాహ్వానము చే
సిన నతఁ డిచటికి వచ్చును
జనుదెంచిన యమరవిభుని సరభసత దగన్. ॥528॥

క. ధృతి చెదరఁ బట్టి శిఖి కా
హుతిఁగా వేల్చెదము; దాన నుర్వీవర! నీ
వితత మహో హత వీర్యో
న్నతుఁడై చెడిపోవు నమరనాథుం డంతన్." ॥529॥

వ. అని పృథుని వారించి ఋత్విగ్జనంబులు గుపితస్వాంతులై హస్తం
బుల స్రుక్స్రువంబులు ధరియించి వేల్చు సమయంబునం జతుర్ము
ఖుండు చనుదెంచి ఋత్విజులం గనుంగొని యి ట్లనియె "యజ్ఞంబు
లందు యజింపంబడు దేవత లెవ్వని యంశంబు; లెవ్వండు యజ్ఞ
నామకంబగు భగవదంశంబగు, నట్టి యింద్రుండు మీచేత వధార్హుండు
గాఁ డితండు భగవదంశ సంభవుం డగుట నీ యజ్ఞ కర్మ విధ్వంస
నేచ్ఛుండయి కావించు ధర్మవ్యతికరంబులు చూచుచుండవలయుం
గాని ప్రతీకారంబులు గర్తవ్యంబులు గావు; ఈ పృథుకీర్తి యగు నీ
పృథునకు నేకోనశతంబగు నధ్వర ప్రయోగఫలంబు సిద్ధించుం గాక"
యని పృథు చక్రవర్తి కి ట్లనియె. ॥530॥

సీ. "మనుజేంద్ర! మోక్షధర్మము నెఱింగిన నీకు
సవనముల్ చేయుట చాలు మఱియు
నే విధంబున నైన దేవేంద్రు మనమునఁ
గైకొని రోషంబు గదురకుండ

వర్తింప వలయును; వాసవుండును నీవుఁ
బూని సుశ్లోకులు గాన మీకు
మంగళం బగుఁ గాక; మానవనాథ! నీ
చిత్తంబులోపలఁ జింతఁ దొఱఁగి
తే. మించి మద్వాక్యముల నాదరించి వినుము
దైవ హతమగు యజ్ఞంబుఁ దగిలి చేయు
కొఱకు భవదీయ చిత్తంబు గుంది రోష
కలుషితంబైన నజ్ఞాన కలిత మగును. ‖531‖

వ. భవదీయ యజ్ఞ హననార్థం బశ్వహరణుం డైన యింద్రుండు దేవతల
లోనన్ దురాగ్రహుం డగుటం జేసి యతనిచేత నిర్మింపంబడి చిత్తాకర్ష
కంబులైన యీ పాషండ ధర్మంబుల చేత ధర్మ వ్యతికరంబు గలుగుం
గాన యీ యజ్ఞంబు చాలింపుము;” అని మఱియు ని ట్లనియె. ‖532‖

సీ. “అది గాక వినుము; వేనాపచారంబునఁ
బూని విలుప్తంబు లైన యట్టి
యలఘు నానా సమయానుధర్మంబులఁ
బరిపాలనము చేయఁ బరఁగి వేను
దేహంబు వలనను దివిరి జనించి యు
న్నాడవు; నారాయణాంశజుఁడవు;
గావున నీ నరకలితలోకంబునఁ
బుట్టిన తెఱఁగు నీ బుద్ధిఁ దలఁచి
తే. యెవరిచే నేమిటికి సృజియింప బడితి
వట్టి యా బ్రహ్మసంకల్ప మవనినాథ!
తప్పకుండంగఁ బాలింపు ధర్మగతినిఁ
జారుశుభమూర్తి! యో! పృథుచక్రవర్తి!” ‖533‖

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె “ఉపధర్మ మాతయుం బ్రచండ పాషండ
మార్గంబు నైన యీ యింద్రకృతం బగు మాయను జయింపుము” అని
వనజసంభవుం డానతిచ్చినం బృథుచక్రవర్తియుఁ దదాజ్ఞాపితుండై
దేవేంద్రునితోడ బద్ధ సఖ్యుం డయ్యె; అంత నవభృథానంతరంబున. ‖534‖

చ. సురుచిర లబ్ధ దక్షిణల సొంపునఁ బొంపిరిపోయి భూసురుల్
వరుసను బెక్కు దీవన లవారణ నిచ్చిరి; సర్వదేవతల్
భరిత ముదంతరంగములఁ బాయనివేడ్క వరంబు లిచ్చి రా
నరవరుఁ డైన వైన్యునకు నందిత కీర్తికిఁ బుణ్యమూర్తికిన్. ‖535‖

వ. అంత నచ్చటి జనంబు లి ట్లనిరి. ‖536‖

తే. “అనఘ! నీ చేత నాదృతు లైరి సర్వ
జనులు మఱి దానమానోపచారములను
బితృ సుదేవర్షి మానవ వితతి పూజ
నొంది సంచిత మోదంబు నొందె నయ్య!” ‖537‖

వ. అని పలుకు సమయంబున యజ్ఞభోక్తయు యజ్ఞవిభుండును

భగవంతుండును నైన సర్వేశ్వరుం డింద్ర సమేతుండై యచ్చటికిం
జనుదెంచి యా పృథున కి ట్లనియె. ||538||

క. "జనవర! భవదీయంబై
జననుతమగు నశ్వమేధ శతమున కిపు డీ
యనిమిషపతి భంగము చే
సిన కతన క్షమాపణంబు చేసెడిఁ గంటే; ||539||

వ. కావున నితని క్షమింపుము; సత్పురుషు లగువారు దేహాభిమానులు
గాకుండుటం జేసి భూతంబుల యెడ ద్రోహం బాచరింపరు; అ ట్లగుటం
జేసి నీ వంటి మహాత్ములు దేవమాయా మోహితులై పరోపతాపంబులు
చేసిరేని దీర్ఘతరంబైన వృద్ధజన సేవ వ్యర్థంబు గాదె; అదియునుం
గాక యీ శరీరం బవిద్యాకామ కర్మంబుల చేత నారబ్ధం బని తెలిసిన
పరమజ్ఞాని యీ దేహంబునందు ననుషక్తుండు గాకుండుట సహజం
బన, దేహోత్పాదితంబులైన గృహదారాదులయందు మమత్వంబు
లేకుండుటం జెప్ప నేల? ఇట్టి దేహంబు నందున్న యాత్మ యేకం
బును, శుద్ధ స్వరూపంబును, స్వయంజ్యోతియు, నిర్గుణంబును, గుణా
శ్రయంబును, వ్యాప్య వ్యాపకంబును, నసంవృతంబును, సాక్షిభూతం
బును, నిరాత్మకంబును నగు; దీని దేహంబుకంటె వేఱుగా నెవ్వండు
తెలియు వాఁడు మత్పరుం డగుటం జేసి దేహధారియై యుండియుఁ
దద్గుణంబులం బొరయక వర్తించు; మఱియు నెవ్వండేని స్వధర్మాచార
పరుండును, నిష్కాముండును, శ్రద్ధాయుక్తుండునై న న్నెల్లప్పుడు
భజియించు నట్టివాని మనంబు క్రమంబునం బ్రసన్నం బగు; నట్లు
ప్రసన్న మనస్కుండును, ద్రిగుణాతీతుండును, సమ్యగ్దర్శనుండును
నైన యతండు మదీయ సమవస్థాన రూపశాంతి నొందును; అదియ
కైవల్యపదం బనంబడు; కూటస్థం బైన యీ యాత్మ యుదాసీన భూతం
బైనను దీని ద్రవ్యజ్ఞాన క్రియామనంబులకు నీశ్వరుంగా నెవ్వండు
దెలియు, వాఁడు భవంబు నొందకుండు; ఈ సంసారంబు ద్రవ్యక్రియా
కారక చేతనాత్మకం బగుటంజేసి ప్రభిన్న దేహోపాధికంబు; గావునఁ
బ్రాప్తంబు లైన యాపత్సంపదలయందు మత్పరులైన మహాత్ములు
వికారంబు నొందరు; కావున నీవు సుఖదుఃఖంబుల యందు సమ
చిత్తుండవును, సమానోత్తమ మధ్యమాధముండవును, జితేంద్రియా
శయుండవునునై వినిష్పాదితాఖి లామాత్యాది సంయుతుండవై,
యఖిలలోక రక్షణంబు చేయు" మని వెండియు ని ట్లనియె. ||540||

సీ. "పార్థివోత్తములఁకుఁ బ్రజల రక్షించుట
పరమ ధర్మం బగు నరవరేణ్య!
ధరణీశులకుఁ బ్రజాపరిపాలనంబునఁ
బూని లోకులు చేయు పుణ్యమందు
షష్ఠాంశ మర్థిని సంప్రాప్త మగు నట్లు
ప్రజలఁ బ్రోవని రాజు ప్రజలచేత
నపహృత సత్పుణ్యుఁడై వారు గావించు
ఘనపాప ఫలముఁ దా ననుభవించు
తే. కాన నీవును విప్రవరానుమతము
సాంప్రదాయిక విధమునై జరగు ధర్మ

మహిమఁ జేపట్టి యర్థకామముల యందు
సమత న మ్మూఁటి యందు నాసక్తి లేక. ||541||

వ. ఇ వ్విధంబున. ||542||

క. జనులకు ననురక్తుఁడవై
జననాయక! నీవు ధరణి సమచిత్తుఁడవై
యనయముఁ బరిపాలించిన
సనకాదులఁ గాంతు వాత్మ సదనము నందున్. ||543||

సీ. భూవర! యోగ తపో మఖంబుల చేతఁ
గైకొని సులభుండఁ గాని యేను
సమచిత్తు లైన సజ్జనుల చిత్తంబుల
వర్తించుచుండెడివాఁడ నగుటఁ
జేసి తావక శమ శీల విమత్సర
కీర్తనముల వశీకృతుఁడ నైతి;
నే నీకు నొక వరం బిచ్చెద వేఁడుము"
నావుడు విని మేదినీ వరుండు
తే. లోకగురుఁ డైన య ప్పుండరీక నయనుఁ
డానతిచ్చిన మృదులలితామృతోప
మానవాక్యము లాత్మీయ మస్తకమునఁ
దాల్చి సమ్మోదితాత్ముఁడై ధరణి విభుఁడు. ||544||

క. తన పాదములకు భక్తిన్
వినతుండై యాత్మకర్మ వితతికి లజ్జం
దనరుచు నున్న సురేంద్రునిఁ
గనుఁగొని సత్ప్రేమ మొదవఁ గౌఁగిటఁ జేర్చెన్. ||545||

వ. ఇట్లు గౌఁగిటం జేర్చి గతద్వేషుండై యున్న యనంతరంబ. ||546||

మ. భగవంతుండును విశ్వరూపకుఁడునై భాసిల్లు నవ్విష్ణుఁ డా
జగతీనాథకృతార్చనా నతులచే సంప్రీత చేతస్కుఁడున్
నిగృహీతాంఘ్రి సరోరుహద్వయుఁడునై నిల్చెం బ్రయాణాభిము
ఖ్యగరిష్ఠాత్మకుఁ డయ్యు నా పృథునిపైఁ గారుణ్య మేపారఁగన్. ||547||

వ. ఇట్లు దనమీఁది యనుగ్రహంబునం జేసి విలంబితుం డగుటయు
న య్యాదిరాజన్యుండైన పృథుచక్రవర్తి య మ్ముకుంద సందర్శనానంద
బాష్పజలబిందు సందోహ కందళిత నయనారవిందుండై య వ్విభు
మూర్తిం గనుంగొని కనుంగొన లేక గద్గదకంఠుండై పలుకలేక యుండి
యు నెట్టకేలకుఁ దన హృదయంబున నద్దేవుని నుపగూహనంబు
గావించి తన్మూర్తి ధరియించి కన్నులం దొరఁగు నానంద బాష్పంబులు
దుడిచికొని విలోకనంబు చేయుచు, నతృప్తదృగ్గోచరుండును, గరుడ
స్కంధ విన్యస్త హస్తుండును, వసుధాతలస్థిత పాదకమలుండును నై
యొప్పు న ద్దివ్యపురుషున కి ట్లనియె. ||548||

19 పృథుండు హరినిస్థుతించుట

క. “వరదా! యీశ్వర! నిను స
త్పురుషుఁడు దేహాభిమాన భోగములకు నై
వరమెట్లు గోరు నిహసుఖ
వరములు నారకుల కైన వఱలవె చెపుమా. ||549||

చ. ఘన మగు దేవ! యీ వరమె కాదు మహాత్మక వాగ్వినిర్గతం
బనఁదగు తావకీన చరణాంబుజ చారు మరందరూపమై
తనరిన కీర్తియున్ విని ముదంబును బొందఁగ లేని మోక్ష మై
నను మదిఁ గోర నొల్ల నఘనాశ! రమేశ! సరోజలోచనా! ||550||

క. అదిగాన పద్మలోచన!
సదమల భవదీయ ఘనయశము వినుటకునై
పదివేల చెవులు కృప ని
మ్మదియే నా యభిమతంబు నిపుడు ముకుందా! ||551||

చ. అనఘ! మహాత్మ వాగ్గళితమైన భవత్పద పంకజాత సం
జనిత సుధాకణానిలవశంబున విస్మృ తతత్త్వ మార్గవ
ర్తను లగు దుష్టయోగులకుఁ గ్రమ్మఱఁ దత్త్వముఁ జూపఁజాలు ని
ట్లొనరుట దక్క నన్య వర మొల్లఁ బయోరుహ పత్త్రలోచనా! ||552||

సీ. వినుత మంగళ యశోవిభవ! సర్వేశ్వర!
యిందిర గుణసంగ్రహేచ్ఛఁ జేసి
యే నీదు శివతరం బైన సత్కీర్తి ని
నర్థిమై వరియించె నట్టి కీర్తి
కలిత సత్పురుష సంగమము గల్గుచు నుండ
ధృతినెవ్వఁడేని యాదృచ్ఛికతను
జేసియునొకమాటు చెవులార విన్నవాఁ
డనయంబును గుణజ్ఞుఁ డయ్యెనేని
తే. విరతి నేరీతి బొందును ధరణిఁ బశువుఁ
దక్కఁ దక్కిన తజ్ఞుండు దనుజ భేది
గాన యుత్సుకమతి నైన యేను లక్ష్మి
కరణి నిన్ను భజింతు; నో! పరమపురుష! ||553||

వ. ఇట్లు భవదీయ సేవాతత్పరులమైన యిందిరయు నేను నేక పదా
ర్థాభిలాషం జేసి స్పర్ధమానుల మగుచున్న మా యిద్దఱకును బర్యా
య సేవం జేసి కలహంబు లేకుండని; మ్మట్లు గాక భవదీయ చరణ
సరోరుహ సేవాసక్త మనోవిస్తారుల మగుటం జేసి యేనయేన మున్ను
భజియింతు నను తలంపులం గలహం బయిననుం గానిమ్ము దేవా;”
యని వెండియు ని ట్లనియె. ||554||

సీ. “జగదీశ! దేవ! యుష్మత్పద కైంకర్య
పరతఁ దనర్చు సాగరతనూజ
కృత్యంబునందు నకిల్బిష బుద్ధి నేఁ

బ్రీతిఁ గోరుట జగన్మాత యైన
యా రమాసతితోడి వైర మవశ్యంబుఁ
గల్గు నైనను దయాకర! నీవు
దీనవత్సలుఁడవు గాన స్వల్పం బైన
నధికంబు చేయుదు! వట్లుగాన
తే. భవ్యచరిత! నిజస్వరూపంబునందు
నభిరతుఁడ వైన నీవు నన్నాదరించు
పగిది నిందిర నాదరింపవు మహాత్మ!
భక్తజనలోక మందార! భవవిదూర! ‖555‖

వ. ఇ ట్లగుటం జేసి సత్పురుషు లైనవారలు నిరస్తమాయాగుణ సముద యంబు గల నిన్ను భజియింతురు; వారలు భవత్పాదానుస్మరణ రూపంబయిన ప్రయోజనంబు దక్క నితర ప్రయోజనంబుల నెఱుం గరు; దేవా! సేవక జనంబులను వరంబులు వేఁడు మని జగద్విమో హనంబు లైన వాక్యంబులు పలుకుదువు; యట్టి భవదీయ వాక్య తంత్రీ నిబద్ధులు లోకులు గాకుండిరేని ఫలకాములై కర్మంబుల నెట్టు లాచరింతురు; యీశా! భవదీయ మాయావిమోహితులై జను లేమి కారణంబున నీకంటె నితరంబులఁ గోరుచుందు? రిట్లగుటం జేసి తండ్రి దనంతన బాలహితం బాచరించు నట్లు మాకు నీవ హితాచరణం బాచ రింప నర్హుండ" వని పలికిన నాదిరాజర్షి యైన పృథుచక్రవర్తి యర్థవం తంబు లయిన వచనంబులు విని విశ్వద్రష్టయగు నారాయణుండు సంతుష్టాంతరంగుండై యి ట్లనియె "మహారాజా! దైవప్రేరితుండవై నా యెడ నిట్టి బుద్ధి గలుగుటం జేసి యచలాచలం బగు భక్తి వొడము; దానిచే దుస్తరం బగు మదీయమాయం దరింతువు; నీవు నాచే నాదిష్టం బగు కృత్యం బప్రమత్తుండ వగుచు నాచరించిన సకల శుభంబులం బొందుదువు; మదీయ భక్తజనంబులు స్వర్గాపవర్గనరకంబులం దుల్యం బులుగా నవలోకింతురు; గావున నీ యధ్యవసాయంబు నట్టిదియ; మఱియు మదీ యాదేశంబున దుస్త్యజం బగు రోషంబును ద్యజించి నా యెడ భక్తి సలిపితివి గాన యదియె నాకుఁ బరమ హర్షదం బగు" అని యభినందించి యనుగ్రహించి యతండు గావించు పూజలు గయికొని గమనోన్ముఖుం డయ్యెఁ; అ య్యవసరంబున. ‖556‖

సీ. నర సిద్ధ చారణ సుర ముని గంధర్వ
కిన్నర పితృ సాధ్య పన్నగులును
నఖిల జనంబులు హరిపార్శ్వవర్తులు
నానంద మగ్నాంగు లగుచు; వేడ్క
యజ్ఞేశ చింతనుం డైన యా పృథువుచే
సత్కారములఁ బొంది; సమ్మదమునఁ
జనిరి నిజాధి వాసములకు; భగవంతుఁ
డైన నారాయణుం డచ్యుతుండు
తే. దగ నుపాధ్యాయ సహితుఁడై తనరు పృథుని
విమలమతు లయి చూచుచు నమరవరులు
దన్ను జయజయ కలిత శబ్దములఁ బొగడఁ
జనియె నప్పుడు వైకుంఠ సదనమునకు. ‖557‖

వ. అంతఁ బృథుచక్రవర్తియు నింద్రియాగోచరుం డయ్యును దర్శితాత్ముం డును దేవదేవుండును నయిన వాసుదేవునకు నమస్కరించి నిజ పురంబునకుం జనుదెంచు సమయంబున మౌక్తిక కుసుమ మాలికా దుకూల స్వర్ణతోరణాలంకృతంబును, లలిత సుగంధ ధూప విలసితం బును, రత్నమయ రంగవల్లికా విరాజితంబును, ఫలపుష్ప లాజాక్షత దీపమాలికా స్తంభ పూగపోతాభిరామ ప్రతిగృహ ప్రాంగణంబును, మృగ మద ఘనసార చందనాగరు వాఃపూర సంసిక్త రథ్యావళీ విభాసితంబును, దరుపల్లవాభి శోభితంబును నైన పురంబుఁ బ్రవేశించి రాజమార్గంబునం జనుదేర మండిత రత్నకుండలమణి మరీచులు గండఫలకంబులం దాండవంబులు సలుపం, బురకామినులు గనక పాత్ర విరచితంబు లయిన యశేష మంగళ నీరాజనంబుల నివాళింప, శంఖ దుందుభి ప్రముఖ తూర్య ఘోషంబులును ఋత్విఙ్నికాయాశీర్వచనంబులును జెలంగ, వందిమాగధ జన సంస్తూయమానుం డగుచు విగత గర్వుండై యంతఃపురంబుం బ్రవేశించి; యనంతరంబ. ॥558॥

సీ. సమధికమతిఁ బౌరజన జానపదులచేఁ
దనరారు వివిధ పూజనము లొంది
రాజు సంతుష్టాంతరంగుండుఁ బ్రియవర
ప్రదుఁడునై వారల బహువిధములఁ
బూజించె; ని వ్విధంబున మహత్తరములై
నట్టి కర్మంబుల నాచరించు
చును నిరవద్య చేష్టుండై మహత్తముఁ
డన నొప్పు నా పృథు మనుజవిభుఁడు
తే. మించి భూమండలంబుఁ బాలించి విశద
యశము సర్వధరాచక్రమందు నిలిపి
చారు శుభమూర్తి రాజన్యచక్రవర్తి
పరమ మోదమునఁ బరమ పదము నొందె.” ॥559॥

క. అని మైత్రేయ మహాముని
యనఘుఁడు విదురునకుఁ జెప్పె నని శుకుఁ డభిమ
న్యుని సుతునకుఁ జెప్పిన తెఱఁ
గని సూతుఁడు చెప్పె శౌనకాదుల తోడన్. ॥560॥

వ. అ ట్లెఱింగించి వెండియు ని ట్లనియె; ఇ వ్విధంబున నశేష గుణ విజృంభి తంబును, నిర్దోషంబును, సత్పురుష సత్కృతంబును నగు పృథుచక్ర వర్తి యశంబును బ్రకటంబుగాఁ జేయంజాలు మైత్రేయునిం జూచి మహా భాగవతుం డైన విదురుం డి ట్లనియె. ॥561॥

సీ. “మునినాథ; విను పృథు జనపాల చంద్రుండు
సొబఁగొప్ప మేదినీసురులచేత
రాజ్యాభిషేక సంపూజ్యుఁడై దేవతా
గణముచే లబ్ధార్హ గుణుఁడు నగుచు
వైష్ణవతేజంబు వలనొప్ప ధరియించి
యర్థి నే యే కర్మ మాచరించె
నది నాకు నెఱిఁగింపు మనఘాత్మ; భూమి యే

రూఢి గవాకృతి రూఢ యెవని
తే. విక్రమోద్దీప్తమై యొప్పి వెలయునట్టి
కర్మమున నిప్డు రాజన్య గణము బ్రతుకు
నట్టి పృథుకీర్తి ధరలోన నతి వివేకి
దవిలి యెవ్వఁడు వినకుండు ధన్యచరిత; ||562||

20 పృథుని రాజ్యపాలన

క. నావుడు విని మైత్రేయుం
డా విదురునిఁ జూచి పలికె నతి వినయమునం
బావన చరిత్రుఁడు పృథుఁడు ధ
రావర నుతుఁ డలఘు యశుఁడు ప్రమదం బలరన్. ||563||

సీ. "రంగ దుత్తుంగ తరంగ గంగా యము
నా మధ్యమందు నున్నతి వసించి
కైకొని ప్రారబ్ధ కర్మ క్షయార్థమై
యఖిల పుణ్యంబుల ననుభవించు
చును సర్వదేశంబులను దనయాజ్ఞ య
ప్రతిహత సత్ప్రతాపమునఁ జెల్లఁ
బూని సర్వద్వీపములకు దాఁనొక్కండ
వైష్ణవ భూసురావళికిఁ దక్కఁ
తే. దక్కఁ గల్గిన ప్రజ కెల్ల దండధరునిఁ
బోలి వర్తించుచును గొంతకాల మరుగఁ
దవిలి యొకనాడు దీర్ఘసత్త్రంబు చేయ
నర్థిఁ గైకొని దీక్షితుం డయ్యె; నందు. ||564||

తే. రాజఋషి దేవఋషి పితృ బ్రహ్మ ఋషులు
జనవరునిచేత విహిత పూజనము లొంది
సమధి కైశ్వర్యగతి నున్న సమయమునను
జిరశుభాకారుఁ డా రాజశేఖరుండు. ||565||

సీ. ఉన్నతోన్నతుఁడు సముత్తుంగ భుజుఁడు స
న్మహనీయతర శోభమాన ముఖుఁడుఁ
జారుసంపుల్ల కంజారుణేక్షణుఁడు సు
నాసాపుటుండు మందస్మితుండు
వక్రసూక్ష్మ స్నిగ్ధ వరనీల కేశుండుఁ
గమనీయరుచి కంబు కంధరుండు
సుభగ విశాల వక్షుండును ద్రివళి శో
భిత మధ్యభాగుండుఁ బృథునితంబ
తే. మండలుండు నావర్త సమాన నాభి
వివరుండును గాంచనస్తంభ విలసదూరు
రాజితుండును నరుణచరణుఁడును ధృత
నవ దుకూ లోత్తరీయుఁ డున్నతయశుండు ||566||

వ. మఱియు నియమ నిమిత్తంబునం బరిత్యక్త భూషణుం డగుటం జేసి

వ్యక్తాశేష గాత్రశ్రీకుండును, గృష్ణాజినధరుండును, శ్రీమంతుండును, గుశహస్తుండును, గృతోచితుండును, శిశిరస్నిగ్ధతారాక్షుండును నైన పృథుచక్రవర్తి సభామధ్యంబునం దారాగణమధ్య విభాసితుండును, సకలజనాహ్లాదకరుండును నగు సుధాకరుండునుం బోలె వెలుంగుచు లేచి నిలుచుండి సదస్య సంతోషదాయకంబులును, జిత్రపదవిరాజితంబులును, బ్రసన్నంబులును, బరిశుద్ధంబులును, గంభీరార్థంబులును, నవ్యాకులంబులును నైన భాషణంబుల ని ట్లనియె. ‖567‖

క. "వినుఁడీ సభ్యులు ధర్మము
నవయము నెఱుఁగంగఁ గోరు నట్టి జనుఁడు దాఁ
దన తలఁపునఁగల యర్థముఁ
జను నెఱిఁగింపంగ ధీర సత్పురుషులకున్. ‖568‖

సీ. ఏను నీ లోకవితానంబు నెల్లను
శాసించి భూప్రజా సంతతులను
దత్త ద్విహిత వృత్తి దానంబులను జేసి
రక్షింప వివిధ మర్యాదఁ దప్పి
పోకుండ నిలుపుటకై కమలజుచే ని
యోగింపఁ బడితి; ని ట్లొనరియుండ
నట్టి ప్రజాపాలనా ద్యనుష్ఠాన వ
శంబునఁ బ్రాక్కర్మ సాక్షి యీశుఁ
తే. డెట్టివానికి సంతుష్టి నెసగుచుండు
నట్టివానికి నే లోకమండ్రు బుధులు
కామదుఘములు నైన లోకములు నాకు
సరవిఁ గలుగు ననుష్ఠానపరుఁడ నగుట. ‖569‖

వ. ఇట్లు ప్రజలను ధర్మంబుల యందు ననుశాసింపక యర్థకాముండై వారివలన నప్పనంబులు గొనెనేని వారల పాపంబు దనకుఁ బ్రాపింపం దేజోహీనుండై భూవిభుండు చెడుం; గావునం బ్రజలు భూపతి హితార్థంబునకు, స్వార్థంబునకు, ననూయారహితులై వాసుదేవార్పణబుద్ధింజేసి ధర్మంబు నెప్పుడు నాచరింపవలయు; నిదియ నన్ను ననుగ్రహించుట; అదియునుం గాక పితృదేవర్షి తుల్యులగు మీర లను మోదించి కర్తయు ననుశాసకుండు ననుజ్ఞాతయు నయిన నాకుఁ బరలోకంబున నే ఫలంబు గలుగు నట్టి ఫలంబునకు సదృశంబైన కర్మం బాచరింపవలయు; నట్లయిన సంతోషంబు నొందుదు" ననిన వార లా రాజేంద్రున కి ట్లనిరి. ‖570‖

క. జననాయక! ప్రజ లిర వొం
దిన ధర్మము లెల్ల వాసుదేవార్పణ బు
ద్ధినిఁ జేయవలయు నంటివి
యనయంబును వాసుదేవుఁ డనఁ గలఁడె మహిన్? ‖571‖

సీ. అనవిని వారికి మనుజేశుఁ డను "నర్హ
తములార! వినుఁడయ్య! తవిలి మీరు
యజ్ఞాధిపతియైన యఖిలేశ్వరుఁడు గొన్ని

మతములఁ గలఁడు ధీమంతులార!
యట్లైన మీరలు నందుకు విప్రతి
పత్తి గల్గుట నుబ్రపన్న మరయ
గా దంటిరేని నా ఘనునిచే రచితమై
కాంతిమంత మగు జగంబు గానఁ
తే. బడుచు నున్నది; యిట్టి ప్రపంచ రచిత
కర్మ వైచిత్ర్య మ మ్మేటి గలుగకున్న
నమరు నను తదుక్తు లుపపన్నములు కావు;
కాన న వ్వాసుదేవుండు గలఁడు మఱియు. ||572||

వ. అదియునుం గాక యీ జగద్వైచిత్ర్యంబు కర్తయైన యీశ్వరుండు
లేకున్నం గర్మవశంబునం జేసి యుపపన్నంబగు నంటిరేని. ||573||

సీ. పూని ప్రియవ్రతోత్తానపాద ధృవ
మనుల కస్మత్పితామహుఁ డనంగఁ
దగు నంగ మేదినీధవునకు మఱియును
వినుతి కెక్కిన పృథివీపతులకుఁ
బద్మసంభవ భవ ప్రహ్లాద బలిచక్ర
వర్తి ప్రముఖ భాగవతుల కర్థి
వర్గసుస్వర్గాపవవర్గంబులకు నను
గతకారణుం డన ఘనత కెక్కి
తే. హీను లగు మృత్యుదౌహిత్రుఁ డైన వేన
ముఖ దురాత్ములు ధర్మవిమోహితులును
దక్కఁ దక్కినవారికిఁ దాఁ బ్రసన్న
వరదుఁడై యిచ్చు నభిమతావళుల నతఁడు. ||574||

వ. ఇట్టి విద్వ దనుభవంబున భువన హితుండగు వాసుదేవుండు లేఁ
డనుట యుపపన్నంబు గాదు; అదియునుం గాక. ||575||

ఉ. భూరి తపోభిరామ ముని పూజన మెవ్వని పాదపద్మ సే
వారతి వృద్ధిఁ బొంది యనివారణఁ బూర్వభవానుసార సం
సార మహోగ్రతాపము భృశంబుగఁ బాపఁగ నోపుఁ దత్పదాం
భోరుహజాత దేవనదిఁ బోలి యశేష మనోఘ హారియై. ||576||

వ. మఱియు. ||577||

చ. అనుపమ భక్తి నెవ్వని పదాంబుజమూలము మందిరంబుగా
ననయముఁ బొందు వాఁడు నిహతాఖిల భూరి మనోమలుండు స
ద్వినుత విరక్తి బోధ ధృతి వీర్య విశేష సమన్వితుండు దా
ననఁ దగి భూరి సంసృతి మహత్తర దుఃఖము నందఁ డెన్నఁడున్. ||578||

క. నారాయణుండు జగదా
ధారుండగు నీశ్వరుండు; దలఁప నతనికిన్
లేరెందు సములు నధికులు
ధీరోత్తముఁ డతఁడు నద్వితీయుం డగుటన్. ||579||

వ. అదియునుం గాక. ||580||

ఉ. కర్మవశంబునన్ జగము గల్గును హెచ్చు నడంగు నన్నచో
గర్మముఁ బుద్ధిఁ జూడ జడకార్యము; గాని ప్రపంచ కల్పనా
కర్మమునందుఁ గర్త యనఁగా విలసిల్లఁగఁ జాల; దీ జగ
త్కర్మక కార్య కారణము గావున నీశుఁడు విష్ణుఁ డారయన్. ||581||

వ. కావున మీర ల వ్వాసుదేవుని నధికారానుసారంబున నిశ్చితార్థ ఫల
సిద్ధిగలవారలై మనో వాక్కాయ కర్మంబుల నిష్కపట వృత్తిం దగిలి
వినుతి నతిపరిచర్యా పూర్వకంబుగాఁ గామదుఘంబు లయిన యతని
పాదపంకజంబులు భజియింపుం; డదియునుం గాక. ||582||

సీ. రూఢి నీశ్వరుఁడు స్వరూపంబునం జేసి
పూని విశుద్ధ విజ్ఞానఘనుఁడు
నగుణుండు నయినఁ దా నరయని కర్మమా
ర్గమునందు వ్రీహ్యాది ద్రవ్యములును
శుక్లాదిగుణము విస్ఫుర దవఘాతాది
సత్క్రియలును మంత్రసంచయంబు
సంకల్పమును యాగసాధ్యమైనట్టి య
ఖండోపకారంబు ఘనపదార్థ
తే. శక్తియు మఱి జ్యోతిష్టోమ సవనముఖ్య
నామత బహు విశేష గుణతను మెఱయు
నట్టి యధ్వరరూపమై యఖిల జగము
నందు ననిశంబుఁ బ్రఖ్యాతి నొందుచుండు. ||583||

వ. అదియునుం గాక దారుస్థితంబైన యనలంబు తద్దారు గుణంబుల
యిన దైర్ఘ్య వక్రత్వాదికంబుల ననుసరించు చందంబున నవ్యక్తంబు
తత్క్షోభకం బయిన కాలంబును వాసనయు నదృష్టంబు నను కారణం
బులచేతం బుట్టిన శరీరంబునందు విషయాకారం బయిన బుద్ధి నొంది
తద్విషయాభివ్యంగ్యంబైన యానందస్వరూపుం డగుచుఁ గ్రియా
ఫలంబునం బ్రసిద్ధి నొందును" అని చెప్పి వెండియు ని ట్లను "మదీయ
జనంబు లి మ్మేదినీతలంబున దృఢవ్రతులై యజ్ఞభుగీశ్వరుండును
గురుండును నయిన సర్వేశ్వరుని, హరిని నిరంతరంబును స్వధర్మ
యోగంబునం బూజించుచున్నవారలు; వారు న న్నాశ్చర్యకరంబుగా
ననుగ్రహించువారు" అని హరిభక్తిరతులైన మహాత్ముల నుతియించి
వెండియు ని ట్లనియె. ||584||

మ. వర సంప ద్విభవ ప్రతాప సుమహైశ్వర్యంబులం బొల్చు నీ
ధరణీనాథులతేజ మంచిత తపోదాంతి క్షమా విద్యలం
గర మొప్పారు ధరాసు పర్వ హరిభక్త శ్రేణులం దెప్పుడున్;
ధరలోనం బ్రభవింప కుండు నని య ద్ధాత్రీవిభుం డి ట్లనున్. ||585||

చ. అరయఁగ నే ధరామర పదాంబుజరేణువు లర్థిఁ దాల్చి య
ప్పరమ పురాణ పూరుషుఁడు బ్రాహ్మణదేవుఁడు నైనయట్టి యీ
శ్వరుఁడు సదానపాయినిని సాగరకన్యను సర్వలోక వి

స్ఫురిత పవిత్రకీర్తియును బొంది విభూతిఁ దనర్చెఁ గావునన్. ‖586‖

సీ. ఏ వసుధామర సేవను జేసి య
శేషగుణాన్విత స్థితిఁ దనర్చు
సర్వేశ్వరుఁడు మఱి సంతుష్టుఁ డగు నట్టి
ధరణిదివిజులఁ ద ద్ధర్మపరులు
నలఘు వినీతులునై యవశ్యంబును
సేవింపరే ధరాదేవ నిత్య
సేవచేఁ బురుషుఁడు చిరతర జ్ఞానవి
ద్యాభ్యాసి గాకున్న నైన నతఁడు
తే. వేగమున నంతరంగంబు విశద మగుటఁ
జేసి కైవల్య పదమును జెందు; నట్లు
గాన లోకులు భూదేవతానికరముఁ
దగిలి భజియింప వలయు నుదాత్త మతిని. ‖587‖

వ. మఱియు. ‖588‖

సీ. విజ్ఞాన ఘనుఁ డన వెలయు నీశ్వరుఁడు త
త్త్వజ్ఞాన యుతులైన వారిచేత
దీపింప నింద్రాది దేవతోద్దేశంబు
నను భూమిసుర ముఖంబున హుతంబు
లగు హవిస్సులఁ దృప్తి నందిన గతి నచే
తన మైన యా హుతాశన ముఖంబు
వలన వేల్చిన హవిస్సులచేతఁ దృప్తుండు
గాకుండు కావున లోకమందు
తే. నగ్ని ముఖమునకంటె ధరామరేంద్ర
ముఖము పరిశుద్ధ మత్యంతముఖ్య మనఁగఁ
దనరు నది గాన భూసురార్చనము సకల
జనులుఁ గావింపఁ దగు నార్యజనములార! ‖589‖

వ. అదియునుం గాక. ‖590‖

సీ. ఏ వేదమం దేని నీ విశ్వ మెల్లను
దర్పణ ప్రతిబింబిత మగు వస్తు
నివహంబు కైవడిఁ దివిరి ప్రకాశించు
నట్టి విరజమును నవ్యయంబు
నగుచు సనాతనం బగు వేద మే ధరా
దేవతాజన మనుదినముఁ దగిలి
మహిత శ్రద్ధాతపో మంగళ మౌన సం
యమ సమాధులఁ బొలుపారుచుండి
తే. యర్థి సదసద్విచారులై యధికరింతు
రట్టివారల పదరజం బర్థిఁ దాల్చు
నలఘులకు సర్వపాపక్షయంబు నఖిల
సద్గుణావాప్తియును నగుఁ జతురులార! ‖591‖

వ. కావున నట్టి విప్రపాద సరోజరేణువు లేనును గిరీటంబున ధరి
యింతు; ఇట్లు బ్రాహ్మణ భజనంబునం జేసి యవాప్త సకల గుణుం
డును శీలధనుండును గృతజ్ఞుండును శ్రద్ధాయుక్తుండును నైన
మహాత్మునఖిల సంపదలఁబ్రాపించుం గావున గోబ్రాహ్మణకులంబును
ననుచర సమేతుం డయిన జనార్దనుండును నా యెడం బ్రసన్ను
లయ్యెదరు గాక" యని పలుకుచున్న పృథు చక్రవర్తిం గనుంగొని
పితృదేవద్విజ సత్పురుషులు సంతుష్టాంతరంగులై సాధువాదంబుల
నభినందించి యిట్లనిరి. ‖592‖

క. "మనుజేంద్ర! నీ కతంబున
ననుపమ ఘన బ్రహ్మదండ హతుఁ డత్యఘ వ
ర్తనుఁడు నగునట్టి వేనుం
డనయము నరకంబు వలన నర్థిఁ దరించెన్. ‖593‖

వ. కావునం "బుత్రేణలోకాన్ జయతి" యను వేదవచనంబు నిశ్చయంబు;
అదియునుం గాక. ‖594‖

చ. పురుషవరేణ్య! హేమకశిపుండు రమా లలనేశు నిందచే
నరకమునొందఁ గోరియు గుణజ్ఞుఁడు భాగవతుండునైన యా
వర తనయ ప్రభావమున వాసికి నెక్కి విధూత పాపుఁడై
నిరయముఁ బొందఁ డయ్యెఁ; నతి నిర్మల కీర్తిఁ దనర్చెఁ గావునన్. ‖595‖

క. అని పలికి వీరవర్యుం
డనఁదగు పృథుచక్రవర్తి "నయుతాబ్దంబుల్
దనరఁగ జీవింతువుగా"
కని తగ నాశీర్వదించి యభినుత మొప్పన్. ‖596‖

వ. వెండియు నిట్లనిరి "దేవా నీకు సకల లోక భర్త యగు నారాయణు
నందు నిట్టి భక్తి వొడముటం జేసియు బ్రహ్మణ్యదేవుండు నుత్తమ
శ్లోకుండు నైన సర్వేశ్వరుని సత్కథాజాలంబు వ్యక్తంబు చేయుచున్న
నీవు మాకు నాథుండ వగుటం జేసియు నేము ముకుంద దాసుల
మైతిమి; భవదీయ ప్రజ్ఞానుశాసనంబు ప్రజానురాగంబు కారుణ్య
మూర్తులైన మహాత్ములకు స్వభావంబులు; గావున నాశ్చర్యంబు
గాదు; దైవసంజ్ఞితంబు లయిన కర్మంబులచేత వినష్టజ్ఞానులమై పరి
భ్రమించు మాదగు తమఃపారంబుఁ గంటిమి; ఏ సర్వేశ్వరుండు బ్రాహ్మణ
జాతి నధిష్ఠించి క్షత్రియులను క్షత్రియజాతి నధిష్ఠించి బ్రాహ్మణు
లను నీ యుభయంబు నధిష్ఠించి విశ్వంబును భరించు నట్టి, వివృద్ధ
సత్త్వుండు సర్వరూపుండు మహాపురుషుండునైన పృథునకు నీశ్వర
బుద్ధిం జేసి యేము నమస్కరింతుము;" అను సమయంబున. ‖597‖

21 పృథునిబరమపదప్రాప్తి

క. వినువీథినుండి మెల్లన
చనుదెంచిరి బాలసూర్య సంకాశ తనుల్
జనవినుత! సిద్ధ వర్యులు

సనకాదులు శేముషీ విచక్షణు లంతన్. ||598||

వ. ఇట్లు చనుదెంచి. ||599||

క. అనఘాత్ము లతిథి రూపం
బున రా గృహమేధి ప్రాణములు నుద్గతిచేఁ
దనరినఁ బ్రత్యుద్గతి వం
దనముల మరలం బ్రతిష్ఠితము లగు ననుచున్. ||600||

క. వినఁబడు వచన న్యాయం
బున నుద్గతములగు ప్రాణములఁ గ్రమ్మఱఁ బొం
దను గోరువాడునుం బలె
ననుచర ఋత్విక్సదస్యుఁడై పృథుఁ డంతన్. ||601||

తే. ఇంద్రియేశుఁడు గంధాదికేష్ట గుణముఁ
గూర్చి యుద్గమన క్రియఁ గోరి చేయు
పగిదిఁ బృథుచక్రవర్తి సంభ్రమముతోడ
మహితభక్తిని బ్రత్యుద్గమంబు చేసె. ||602||

క. ఘనగౌరవమున న మ్మొని
జనచిత్త వశీకృతుండు సభ్యుఁడుఁ బ్రియుఁడున్
వినయానతకంధరుఁడై
జనవరుఁ డా పరమయోగిచంద్రుల నెలమిన్. ||603||

సీ. పూని యర్హాసనాసీనులఁ గావించి
కర మర్థిఁ విధివత్పురస్కారముననుు
బూజించి తత్పదాంభోరుహక్షాళన
సలిలంబు లాత్మమస్తకమునఁ దాల్చి
హాటక కలిత సింహాసనాసీనులై
విహితాగ్నులను బోలి వెలుఁగుచున్న
శర్వాగ్ర జన్ముల సనకాదులను జూచి
యతుల శ్రద్ధాసంయమాన్వితుండుఁ
తే. బరమ సంప్రీత మతియునై పలికె రాజు
గోరి "యో మంగళాయనులార! పూర్వ
భవమునం దెద్ది మంగళప్రద సుకర్మ
మేను జేసితి? మిముఁ జూడ నిపుడు గలిగె." ||604||

వ. అని వెండియు. ||605||

క. "భువి నెవ్వని యెడ విప్రులు
భవుఁడును విష్ణుఁడుఁ దదీయ భక్తులును బ్రస
న్నవదను లగుదురు వానికి
భువి దివిని నసాధ్యకర్మములు లే వరయన్." ||606||

వ. అని మఱియున "నఘాత్ములార! లోకంబుల నీక్షించుచుం బర్యట
నంబు చేయు మిమ్ము సర్వదర్శనుం డయిన యాత్మం గనుంగొనఁ

జాలని సర్వదృశ్యంబు చందంబున నీ లోకంబు గనుంగొనజాలకుండు;
అట్టి మహాత్ముల రయిన మీ దర్శనంబునం జేసి యేను ధన్యుండ
నైతి; అదియునుం గాక. ||607||

చ. అరయ ధరిత్రి నెవ్వని గృహంబు మహార్హజనోపభోగ్య వి
స్ఫురిత తృణాంబు భృత్య గృహభూముల సారెఁ దనర్చు నట్టి మం
దిరపతి పేద యైన జగతిం గడు ధన్యుఁ డటండ్రు గాన సు
స్థిరమతి మీరు వచ్చుట నశేషశుభంబుల నేను బొందెదన్. ||608||

వ. అదియునుం గాక. ||609||

చ. వరమతులార! యెవ్వని నివాసముఁ దీర్థపదాంతరంగులై
పరఁగినయట్టి భాగవత పాదజలంబులు సోఁక వేనిఁ ద
త్పురుషుఁడు భూరి సంపదలఁ బొంపిరిబోయిననైన వాని మం
దిర మురగ ప్రకీర్ణ జగతీజముఁ బోలు నటండ్రు కోవిదుల్.” ||610||

వ. అని పలికి వెండియు ని ట్లనియె. ||611||

సీ. పరమ పావనులార! బాల్యంబునందుండి
మానిత శ్రద్ధా సమన్వితులును
గుణనిధుల్ ధైర్యయుక్తులు ముముక్షువులు నై
యధిక వ్రతంబుల నాచరింతు
రట్టి పుణ్యులు భవదాగమనంబు స్వా
గతమయ్య! సత్కృపాకలితులార!
యనివారిత వ్యసనార్ణవం బయినట్టి
భూరి దుర్లంఘ్య సంసారమందు
తే. మతివిహీన స్వకీయ కర్మములఁ జేసి
యడరి మగ్నులమై యింద్రియార్థములనె
తివిరి పురుషార్థములుఁగాగఁ దెలియు మాకుఁ
గుశల మున్నదె లోకైక కుశలులార! ||612||

వ. మీర లాత్మారాము లగుటం జేసి మీయందు గుశలాకుశల రూపంబు
లయిన మతివృత్తులు సంభవింపవు గావునం గుశలప్రశ్నం బుప
పన్నంబు గాదు; కాన నేనుగృతవిశ్వాసుండనై సంతప్తు లయిన వార
లకు సుహృత్తు లైన మిమ్ము నాకు నీ సంసారంబునందు నేమిట
వేగంబె క్షేమంబు గలుగును యని యడిగెద; ఆత్మవంతులకు నాత్మయు
నాత్మభావనుండు నయిన యీశ్వరుండు భక్తానుగ్రహంబు కొఱకు నీ
లోకంబున మీవంటి సిద్ధరూపంబున వర్తించుచుండు” నని పలికిన
యతని గంభీరార్థ గౌరవంబులును, శుభకరంబులును, న్యాయ
సహితంబులును, మితాక్షరంబులును, శ్రోత్రప్రియంబులును నయిన
వచనంబులు విని సంప్రీత చేతస్కుండును, మందస్మితుండును నై
సన త్కుమారుం డి ట్లనియె. ||613||

మ. “ధరణీశోత్తమ! సర్వభూతహిత చేతస్కుండవై ధర్మ సు
స్థిర భాగ్యోదయశాలివై యెసఁగు నీచే సాధులోకోత్తరో

త్తరసంప్రశ్నము చేయఁగాఁబడె మహాత్మా! సాధులోకైక స
చ్చరితంబుం దలపోయ నిట్టిద కదా; చర్చింప లోకత్రయిన్. ||614||

తే. ధరణి సజ్జనసంగంబుదలఁపనుభయ
సమ్మతంబగువారలు సలుపునట్టి
సరససంభాషణప్రశ్నసరణి నిఖిల
జనములకు సుఖకరమగు జనవరేణ్య! ||615||

వ. అని యభినందించి మోక్షసాధనోపదేశ కాముండైన పృథుచక్రవర్తికి
వెండియు ని ట్లనియె. ||616||

సీ. “ధరణీశ! మధునిషూదనుఁ డైనయట్టి నా
రాయణు లలిత పాదారవింద
వరగుణ ధ్యాన ధీపరిణతత్త్వంబున
సకలాత్మ మల విమోచనము లైన
రతియును నిత్య వైరాగ్యంబు మొదలుగా
లోకోత్తరుఁడవైన నీకుఁగలవు;
సమ్యగ్విచార శాస్త్రములందు జనులకు
సేమంబునకును నిశ్చితములయిన
తే. యాత్మవ్యతిరిక్త వస్తువులందు వీత
రాగతఁ దలంప నిర్గుణ బ్రహ్మ మయిన
యాత్మయందుల రతియును ననఁగ నివియ
హేతువులు బుద్ధిఁ జింతింప నిద్ధచరిత! ||617||

వ. కావున శ్రద్ధయు, భగవద్ధర్మచర్యయుఁ,దద్విశేష జిజ్ఞాసయు,నాధ్యా
త్మికయోగనిష్ఠయు, యోగీశ్వరోపాస్తియుఁ,బుణ్యోపాశ్రయుండును
బుణ్యశ్రవణుండును నైన నారాయణ కథాలాపంబులు, నర్థేంద్రియా
రాములైన వారలతోడి సంగతియందు విరక్తియు, వారలకభిమతం
బులైన యర్థ కామంబు లందు ననాకాంక్షయు, సర్వేశ్వరుని గుణ
కీర్త నామృతపానంబు దక్క నితర పదార్థంబులందు వైరాగ్యంబు నొంది
యాత్మారామత గలిగి విజనస్థలంబులందు రుచిగలుగుటయును,
నహింసయు, శమాదిప్రధానవృత్తియు, నాత్మహితానుసంధానంబును,
భగవత్కథానుస్మరణంబును, నకామ్యంబు లయిన యమనియమం
బులును, నితరభక్తిమార్గా గర్హణంబును, యోగక్షేమార్థ క్రియారాహిత్యం
బును, శీతోష్ణాది ద్వంద్వ సహిష్ణుతయు, భాగవత కర్ణాలంకార భూతం
బగు భగవద్గుణాభిధానంబులు నను వీనిచేత విజృంభమాణంబైన
భక్తియోగంబునం జేసి యనాత్మయందు నసంగంబును, గార్యకారణ
రూపంబగు నిర్గుణ బ్రహ్మంబు నందు రతియును నెప్పుడు గలుగు
నప్పుడ సదాచార్యానుగ్రహ వంతుం డయిన పురుషుండు బ్రహ్మ
నిష్ఠులతోడఁ జెలిమి చేయుచు నీషణత్రయంబు వర్జించి ప్రకృతిం జేరక
జ్ఞాన వైరాగ్య వేగంబునం జేసి. ||618||

సీ. అనఘ! సాక్షాత్కార మగు భక్తి యోగాగ్నిఁ
గడఁగి జీవాధారకమును బంధ
భూతాత్మకంబునై పొలుచు హృద్గ్రంథిని

బూని స్వకారణభూత మయిన
యరణి దహించు హుతాశను కైవడి
నిర్దహించిన నిట్లు నెఱసి దగ్ధ
చిత్తుఁడై ముక్తనిశ్శేషాత్మ గుణుఁడు స
ద్ధర్ముఁడు నైన యతండు మిగుల
తే. నర్థి బాహ్యంబు లయిన ఘటాదికములు
నాంతరము లైన సౌఖ్యదుఃఖాదికములు
నను విభేదము లాత్మ భేదనము లగుట
న య్యుపాధి వినాశంబు నందగలఁడు. ||619||

వ. అది యె ట్లనిన. ||620||

చ. పురుషుఁడు నిద్రపోఁ గలలఁ బొందిన యాత్మసుఖైక హేతువై
పరఁగిన రాజభృత్యజన భావగుణంబులు సంప్రబోధమం
దరయఁగ మిథ్య యైనగతి నాంతర బాహ్యగుణ ప్రభేదముల్
పరువడిఁ గానకుండు జనపాలనశీలన! నిత్యఖేలనా! ||621||

వ. మఱియును ద్రష్టయైన యాత్మయు దృశ్యంబయిన యింద్రియార్థంబు
నను వీనికి నహంకారంబు సంబంధహేతు వగుటం జేసి యది యంతః
కరణంబునం గలుగుచుండు జాగ్రత్స్వప్నంబుల యం దీ భేదంబు
గనుంగొను చుండు; ఇట్టి యంతఃకరణంబు లేనిది యగు సుషుప్తి
కాలంబునం బురుషుండు జలదర్పణాది నిమిత్తాభావం బగునప్పుడు
బింబప్రతిబింబ భేదంబు గనుంగొనని చందంబున దృశ్యభేదంబు
గనుంగొనకుండుం; గావున నంతఃకరణ విలయంబు నొందిన బాహ్యంతర
భేదంబు గనకుండుట నిశ్చయం" బని వెండియు ని ట్లనియె. ||622||

సీ. భువి విష యాకృష్ట భూతంబు లయిన యిం
ద్రియముల చేతను దివిరి మనము
దగ విషయాసక్తిఁ దగిలి యాంతరమైన
మహిత విచార సామర్థ్య మెల్ల
శరకుశాది స్తంబజాలంబు హ్రదతోయ
ములు గ్రోలుగతిఁ గ్రమంబున హరించు
నీ రీతి నంతర్విచార సామర్థ్యంబు
నపహృతం బయినఁ బూర్వాపరాను
తే. మేయ సంధానురూప సంస్మృతి నశించు
నది నశించిన విజ్ఞాన మంతఁ దొలఁగు;
నట్టి విజ్ఞాన నాశంబు నార్యజనులు
స్వాత్మకది సకలాపహ్నవం బటండ్రు. ||623||

వ. అదియునుం గాక 'యాత్మనస్తుకామాయ సర్వం ప్రియం భవతి' యను
వేదవచనంబునం జేసి విషయంబులకుం బ్రియతమత్వంబై యాత్మో
పాధికంబు నొందిఁ యాత్మాపహ్నవంబునం బాటిల్లు స్వార్థనాశం బెద్ది
గలుగు దాని కంటె లోకంబున నధికంబైన స్వార్థనాశంబు లేదు; అది
యె ట్లనిన సర్వార్థ నాశంబునకు స్థైర్యంబు నొందించు నట్టి యర్థకామా
భిధ్యానంబునం దద్ధేతుకంబైన స్వార్థనాశంబునం బరోక్షాపరోక్షరూప

జ్ఞానంబు నశించుం గావున నాత్మాపహ్నవంబున కంటె నధికతరం
బైన సర్వార్థనాశంబు లే" దని వెండియు ని ట్లనియె. ||624||

సీ. "అనఘ! యీ సంసార మతిశయంబునఁ దరి
యింపంగ మది నిశ్చయించువాఁడు
గైకొని ధర్మార్థకామమోక్షములకు
నతి విఘాతుక మెద్ది యట్టి దాని
వలన సంగము చేయవలవ; దా ధర్మాదు
లందుఁ ద్రివర్గంబు నంతకోగ్ర
భయయుతం బగుటను బరమమోక్షంబె ము
ఖ్యార్థమై విలసిల్లు నండ్రు బుధులు;
తే. భువి గుణవ్యతికరమునఁబుట్టినట్టి
యబ్జజాతాదులకునస్మదాదులకును
గాల విధ్వంసితాఖిల క్రమముగల్గుఁ
గలుగదెన్నఁడుసేమంబుగాన వినుము. ||625||

వ. మోక్షంబె పరమపురుషార్థం" బని చెప్పి వెండియు ని ట్లనియె "నరేంద్రా!
దేహేంద్రియ ప్రాణ బుద్ధ్యహంకార పరివృతంబు లయిన యీ స్థావర
జంగమంబుల హృదయంబులందు వ్యాపకుండుఁ బ్రత్యక్షభూతుండుఁ
బ్రత్యగ్రూపుండు భగవంతుండు నయిన యీశ్వరుం డంతర్యామి
రూపంబునం బ్రకాశించుచుండు; అది నారాయణుని సద్రూపంబుగాఁ
దెలియు" మని వెండియు ని ట్లనియె. ||626||

ఉ. "భూవర! యే మహాపురష భూషణు నందుల నీ సమస్త వి
శ్వావళి లీనమై సదసదాత్మక భావము నొంది భూరి మా
యావిభవంబులం దగి సమగ్రవివేక నిరోధి స్రగ్ఘ నా
శీవిషబుద్ధి దోఁచుచు విశేషగతిన్ వెలుఁ గొందు నెన్నఁడున్. ||627||

చ. సుమహిత నిత్య ముక్త పరిశుద్ధ విబుద్ధ సుతత్త్వుఁడై యురు
క్రముఁ డభిభూత సత్ప్రకృతి కర్మకళంకుఁడు నైన యట్టి యు
త్తమచరితుం గృపాకరు నుదాత్తగుణోన్నతు నీశ్వరేశుఁ జి
త్తమునఁ దలంపుమయ్య! జనతాపరిరక్షణ! దుష్టశిక్షణా! ||628||

సీ. వసుమతీనాథ! యెవ్వని పాదపద్మ ప
లాశ విలాస సల్లలిత భక్తి
సంస్మరణంబుచే సజ్జన ప్రకరంబు
ఘనకర్మ సంచయ గ్రథితమగు న
హంకార మను హృదయగ్రంథిఁ జెఱుతురు;
వివరింప నిట్లు నిర్విషయమతులు
మహి నిరుద్ధేంద్రియ మార్గులు నై నట్టి
యతులకుఁ జేరంగ నలవి గాని
తే. యట్టి పరమేశుఁ గేశవు నాదిపురుషు
వాసుదేవుని భువనపావన చరిత్రు
నర్థి శరణంబుగాఁ దత్పదాంబుజములు
భక్తి సేవింపు గుణసాంద్ర! పార్థివేంద్ర! ||629||

మ. అరిషడ్వర్గ మహోర్మి నక్రనికర వ్యాకీర్ణ సంసార సా
గర మబ్జోదర కీర్తనా తరణి సాంగత్యంబునం బాసి తా
మరుదారంగ నఘాపహప్రకట యోగాది క్రియాయుక్తి చేఁ
దరియింపన్ మదిఁ గోరువారలకు దుర్దాంతం బగుం గావునన్. ‖630‖

మ. ధరణీశోత్తమ! నీవు కేవల సముద్యద్భక్తి ధీయుక్తి మై
వరగోవింద పదారవింద యుగభాస్వన్నావ సంధించి దు
స్తర భూరివ్యసనాకరోల్ల సితదుర్దాంతోగ్ర గంభీర సం
సరణాంబోధిఁ దరింపవయ్యా! పరమోత్సాహంబు దీపింపగన్.” ‖631‖

క. అని యీ గతిఁ బంకేరుహా
సనసుతుఁడును బ్రహ్మబోధశాలియు నగు నా
ఘన యోగివల్లభునిచే
తను దెలియఁగఁ బడిన బ్రహ్మతత్త్వం డగుచున్. ‖632‖

క. జనపతి మునిఁ బొగడి ముదం
బున నిట్లనుఁ“ బూర్వజన్మమున నే దీనా
వనుఁడైన యీశ్వరుని చే
తను నిక్క మనుగ్రహింపఁ దగితి మునీంద్రా! ‖633‖

క. వినుఁ డట్టి యనుగ్రహ సా
ధనమునకై మీర లిపుడు దగ నిచ్చటికిం
జనుదెంచితిరి దయాళురు
ననఘులు భాగవతవరులు నగు నుత్తములున్. ‖634‖

సీ. నిరతంబు నా యందు నిష్పాదితములగు
దేహసమేత మదీయరాజ్య
సర్వసంపదలును సద్ద్విజ దత్తముల్
గావునఁ బ్రాణకాంతా విభూతి
మందిర సుత రాజ్య మహి బల కోశ ప
రిచ్ఛదంబుల నెల్ల ధృతిఁ దలంప
రాజుకు భృత్యుండు రాజకీయములగు
తాంబూలముఖ పదార్థములఁ జేసి
తే. రమణ సంతర్పణోపచారములు నడపు
గతిని వారల కవి నివేదితము లయ్యెఁ;
గాన మీ కుపచార మేగతి నొనర్తు
నతులగుణసాంద్రులార! మహాత్ములార! ‖635‖

వ. అది యెట్లు బ్రాహ్మణాధీనం బంటిరేని సేనాధిపత్య రాజ్యదండ నేతృత్వ
సర్వలోకాధిపత్యంబులు వేదశాస్త్రవేది యైన బ్రాహ్మణునకు కాని యి
తరులకు యోగ్యంబులు గావు; కావున బ్రాహ్మణులకు భోజనవసన
దానంబులు స్వకీయంబులై యుండు; క్షత్రియాదులకు బ్రాహ్మణా
నుగ్రహంబున నన్నమాత్రంబు దక్కం దక్కిన వస్తు స్వాతంత్ర్యంబు
లేదు; కావున మీకు గురుదక్షిణ యేమి సమర్పించువాఁడ? నదియు
నుం గాక స్వాతంత్ర్యంబు గలిగిన నిట్టి యధ్యాత్మ విచారులు వేదాంత

వేదులు నై భగవద్భక్తి నుపదేశించెడు మీ వంటి పుణ్యాత్ములకుం
బరిహాసాస్పదుండు దక్కఁ దక్కిన వాఁ డెవ్వం డంజలి మాత్రంబు దక్కఁ
దక్కిన ప్రత్యుపకారంబు చేయం దలంచును? అది గావున దయాళు
వులైన మీరలు స్వకృతోపచారంబులం జేసి సంతుష్టాంతరంగు లగు
దురుగా" కని పలుకుచున్న యాదిరా జయిన పృథుచక్రవర్తి చేతఁ
బూజితులై యాత్మ యోగనిష్ఠులైన సనకాదు లతని స్వభావంబు బ్రశం
సించుచు సమస్తజనంబులుఁ జూచుచుండ నాకాశ గమనంబునం
జనిరి; అ య్యవసరంబున. ||636||

ఆ. విను మహాత్మ! ముఖ్యుఁ డన నొప్పు వైన్యుఁడే
కాగ్రచిత్తుఁ డగుచు నాత్మనిష్ఠుఁ
డైనయట్టి తను నవాప్త కామునిఁ గాఁగ
బుద్ధిలోనఁ దలఁచె భూవరుండు. ||637||

వ. అంత. ||638||

సీ. కర్మంబులను యథాకాల దేశోచిత
బలవిత్తములు గాఁగ బరఁగు ధర్మ
ములను బ్రహ్మార్పణ బుద్ధినిఁ జేసి క
ర్మాసక్తుఁ డగుచు సమాహితుండు
ప్రకృతికంటెను దన్నుఁ బరమైన యాత్మను
గర్మసంచయ సాక్షిఁగాఁగ బుద్ధి
నర్థిఁ దలంచుచు నాచరించుచు నట్ల
మెఱసి సామ్రాజ్యలక్ష్మీ సమేత
తే. మందిరోద్యాన వనభూములందు రాజ్య
గరిమ వర్తింపఁగా నహంకార రహితుఁ
డగుచుఁ దన చిత్తమున నింద్రియార్థములను
దగులకయ యుండె సన్మహోదారుఁ డగుచు. ||639||

వ. ఇ ట్లధ్యాత్మయోగనిష్ఠుండై కర్మంబుల నాచరించుచు నర్చి యను భార్య
యందు విజితాశ్వుండు, ధూమ్రకేశుండు, హర్యశ్వుండు, ద్రవిణుండు,
వృకుండు నను నాత్మసము లైన పుత్రుల నేవురం గనియె; అంత. ||640||

క. జనవినుత! భూమివలనను
ధనముల మర్యాదఁ గొనుచు దాన నిమిత్తం
బునఁ గ్రమ్మఱఁ దా నిచ్చుచు
దిననాయకుఁ బోలి వసుమతీపతి యొప్పెన్. ||641||

వ. అతండు మఱియు నగ్ని చందంబునం దేజోదుర్ధర్షుండును, మహేం
ద్రుని పగిది దుర్జయుండును, ధరణి కరణి సతతక్షమా యుక్తుండును,
స్వర్గంబునుం బోలె నభీష్టదుండును, బర్జన్యుని భాతిఁ గామిత ప్రవర్ష
ణుండును, సముద్రు రీతి గాంభీర్య యుక్తుండును, మేరువు పోలికి
సత్త్వవంతుండును, ధర్మరాజు కైవడి ననుశాసకుండును, మహేంద్రుని
విధంబున నైశ్వర్యవంతుండును, గుబేరుని మాడ్కి ధనవంతుండును,
వరుణుని సరణి గుప్తార్థుండును, సర్వాత్మకుండగు వాయువు చెలు

వున బలౌజస్తేజో యుక్తుండును, రుద్రుని పగిది నసహ్యాతేజుండును, గంధర్వుని యనువున సౌందర్యవంతుండును, మృగరాజు నోజ నధిక శౌర్యోపేతుండును, మనువు ననువున వాత్సల్య యుక్తుండును, నజుని చందంబునం బ్రభుత్వ సమేతుండును, బృహస్పతి గరిమ బ్రహ్మావాది యు, సర్వేశ్వరుని జాడ జితేంద్రియుండునునై విష్వక్సేను నానువర్తను లైన గో గురు విప్రజనంబులందు భక్తి గలిగి లజ్జావినయశీలంబు లందును, బరోపకారంబు నందును నిరుపముండై యి వ్విధంబున సర్వలోక పాలక పృథగ్విధ గుణంబుల నన్నింటినిం దా నొక్కరుండ ధరియించి. ||642||

క. అనఘాత్మక! లోకత్రయ
మున సజ్జన కర్ణ రంధ్రముల వినఁబడు నా
వినుత యశోమహనీయుఁడు
జనవినుతుం డైన రామచంద్రుని మాడ్కిన్. ||643||

చ. సరస వచోర్థ సత్పురుష సంఘ సమంచిత గీయమాన సు
స్థిర వరకీర్తి పూరము సుధీజన కర్ణము లందు నించి తా
నిరుపమ సౌమ్య భాషణ మనీషల చేతఁ బ్రజానురక్తుఁడై
ధరణిని రాజనామమునఁ దాఁ దగు రెండవ చంద్రుఁడో యనన్. ||644||

వ. మఱియు న మ్మహాత్ముండు విజ్ఞానియు, వర్ధితాశేష స్వానుసర్గుండును, బ్రజాపాలకుండును, స్థావర జంగమ వృత్తి దాయకుండును, సత్పు రుష ధర్మవర్తనుండును, నిష్పాది తేశ్వరాదేశికుండును నైన పృథుం డొక్కనాఁడు దన వార్ధకంబు నీక్షించి నిజాత్మజ నాత్మజుల యందు నిలిపి ప్రజలు చింతాతుర చిత్తులగుచుండ నిజ భార్యాసమేతుండై యప్రతిహత నియమంబున వైఖానస సమ్మతంబైన యుగ్రతపంబు నందుఁ బూర్వంబున దిగ్విజయ ప్రవృత్తుండగు చందంబునం బ్రవృ త్తుండై తపో వనంబునకుం జని, యందు. ||645||

మత్త. కందమూల ఫలాశియై బహుకాల ముగ్ర తపః పరి
స్పందుఁడై యటమీఁదటం దృణపర్ణ భక్షణ చేసి యా
చంద మేది జలాశి యై నృపసత్తముం డది మాని తా
మంద గంధవహాశి యయ్యెఁ గ్రమంబునన్ దృఢచిత్తుఁడై. ||646||

వ. ఇట్లు వర్తించుచు. ||647||

సీ. మెండుగా మిటమిట మండు వేసవి యందుఁ
దప్త పంచాగ్ని మధ్యమున నిలిచి
మానక జడిగొన్న వానకాలంబునఁ
బైఁ గోక వేయక బయట నిలిచి
జనులు హూహూయను చలివేళఁ గుత్తుక
బంటి తోయముల లోపల వసించి
శిశిరంబు చాల నల్దిశలఁ బర్విన వేళ
వెలయ భూశయనుఁడై విశ్రమించి
తే. మహిత నియతిఁ దితిక్షా సమన్వితుండు

నియత పరిభాషణుఁడు జితానిలుఁడు దాంతుఁ
డిద్ధమతి యీశ్వరార్పిత బుద్ధి యనఘుఁ
డూర్ధ్వరేతస్కుఁడునునై క్రమోచితముగ. ||648||

వ. అతి ఘోరం బయిన తపం బాచరించె; ఇ వ్విదంబునం గ్రమానుసిద్ధం
బయిన తపంబున విధ్వస్తాశేష కర్మమలాశయుండును బ్రాణాయామం
బులచే జితారిషడ్వర్గుండును ఛిన్నబంధనుండును నై బురుషశ్రేష్ఠుం
డైన పృథుచక్రవర్తి భగవంతుం డైన సనత్కుమారుం డెఱింగించిన యోగ
మార్గంబున సర్వేశ్వర భజనంబు గావించె; నిట్లు భగవద్ధర్మపరుండును
సాధువర్తనుండును శ్రద్ధాసమన్వితుండును నైన పృథునకు నారాయణు
నందు భక్తి, యనన్యవిషయంబై ప్రవృద్ధం బయ్యె; న వ్విధంబున. ||649||

క. నరలోకోత్తర భగవ
త్పరిచర్యారాధనమునఁ బరిశుద్ధాంతః
కరణుండగు నా పృథునకు
సరసిరుహోదరు కథానుసంస్మరణమునన్. ||650||

క. పరిపూర్ణంబగు భక్తిని
గర మనిశము సంశయాత్మకంబై చాలన్
వఱలిన హృదయగ్రంథిని
నిరసించు విరక్తి యుత మనీష జనించెన్. ||651||

వ. దానం జేసి యతండు సంఛిన్న దేహాత్మజ్ఞానుండు నధిగతాత్మ స్వరూ
పుండునునై గదాగ్రజుం డయిన శ్రీకృష్ణుని కథాసక్తి నొంది సమస్త యోగ
సిద్ధులందు నిస్పృహుం డగుటను హృదయగ్రంథి విచ్ఛేదకం బయిన
జ్ఞానయోగంబును విడిచి యాత్మయందు నాత్మయోగంబుఁ గావించి
బ్రహ్మభూతుండయి నిజకళేబరంబు విడువ నిశ్చయించి. ||652||

సీ. కోరి మడమలచే గుదపీడనము చేసి
పూని యుక్తాసనాసీనుఁ డగుచుఁ
దనరు మూలాధారమున నుండి వాయువు
నొయ్యన నెగయించి యొనర నాభి
కలితంబు గావించి క్రమమున హృద్వత్స
కంఠ శిరః కోష్ఠకములఁ జేర్చి
కైకొని మూర్ధభాగమునకు నెగయించి
ప్రాణముల్ విడిచి యా పవనుఁ బవను
తే. నందు నాకాశ మాకాశమందుఁ దేజ
మందుఁ దేజంబు నుదకంబునందు నుదక
మర్థిఁ గాయంబు మేదిని యందుఁ గలిపెఁ
బూని వాని యథోచితస్థానములుగ. ||653||

వ. మఱియు భూమి నుదకంబునందును, నుదకంబును దేజమందుఁ,
దేజంబును వాయువున, వాయువు నాకాశంబునందు,నాకాశంబును
మనంబున, మనంబు నింద్రియంబుల, నింద్రియంబుల తన్మాత్రలఁ,
దన్మాత్రల భూతాదియైన యహంకారంబునందు, నహంకారంబు మహ

త్తత్త్వంబునందును గూర్చి, యట్టి సర్వకార్యహేతుభూతంబైన మహత్త
త్త్వంబును జీవోపాధిభూతంబయిన ప్రకృతియందుఁ గలిపి జీవభూతుం
డయిన పృథుండు జ్ఞాన వైరాగ్యంబులచేత బ్రహ్మనిష్ఠుండై మాయో
పాధిం బాసి ముక్తుం డయ్యె; అని చెప్పి వెండియు ని ట్లనియె. ॥654॥

సీ. అంత నా పృథుని భార్యామణి యగు నర్చి
పుడమిపై వడి నడుగిడినఁ గందు
సుకుమారపాదాబ్జ సుందరీరత్నంబు
నతుల పతివ్రత యగుటఁజేసి
యాత్మేశకృత సువ్రతాచరణంబును
సుమహిత భక్తి శుశ్రూషణమును
నార్షేయ మగు దేహయాత్రయు నను వీని
చేత మిక్కిలిఁ గృశీ భూత దేహ
తే. యయ్యుఁ బ్రియనాథ కృత కరుణావలోక
కరతల స్పర్శనాది సత్కారములను
నబల సుఖవృత్తిఁ జెంది య య్యడవులందుఁ
గృశత మదిఁ దోఁపకుండఁ జరించు నపుడు. ॥655॥

క. తన మనమున నే దుఃఖము
ననయంబు నెఱుంగనట్టి యర్చి నిజాధీ
శుని ప్రాణరహిత దేహము
గనుఁగొని విలపించి విగతకౌతుక యగుచున్. ॥656॥

సీ. మానిత మందర సాను ప్రదేశంబు
నందుఁ జితారోప మర్థిఁ జేసి
లలిత మహానదీ సలిల సుస్నాతయై
కలిత మహోదార కర్ముఁ డయిన
నాథున కుదకదాన క్రియల్ గావించి
యతిభక్తి సురలకు నతు లొనర్చి
వహ్నికి ముమ్మాటు వలగొని పతిపాద
కమల యుగంబుఁ జిత్తమున నిలిపి
తే. వీరవరుఁడైన పృథు పృథివీతలేశు
నందు ననుగమనము చేయునట్టి సాధ్వి
నర్చిఁ గనుఁగొని దేవాంగనాళి యప్పు
డాత్మనాథులఁ గూడి నెయ్యంబుతోడ. ॥657॥

క. పరమోత్కంఠను న మ్మం
దరగిరి సాను ప్రదేశతలమున వరుసం
గురియించిరి నవ సురభిత
వర మందార ప్రసూన వర్షము లంతన్. ॥658॥

క. తరమిడి యచ్చర లాడిరి
మొరయించిరి శంఖతూర్యములు దివిజులు పా
డిరి కిన్నరజనులు పర
స్పర నుతు లొనరించి రా సుపర్వాంగనలున్. ॥659॥

వ. మఱియు ని ట్లనిరి. ॥660॥

సీ. "చర్చింప నిట్టి యాశ్చర్య మెందేనియుఁ
గనుఁగొంటిరే యర్చి యను లతాంగి
ధన్యాత్మురాలు గదా తన విభుతోఁ గూడి
యిందిరా రమణి యజ్ఞేశుఁ గూడి
వెనుచను కైవడి ననుగమనము చేసె
ని య్యమ నిజహృదయేశుఁ డయిన
ఘను వైన్యు నూర్ధ్వలోకమ్మును బొందును
నేఁ డింతపట్టును నిశ్చితంబు
తే. పరమ యోగీంద్రులకు దుర్విభావ్యమైన
దృఢ సుకర్మమువలన నతిక్రమించి
వైన్య భూమీశు వెనుచని వరుస నూర్ధ్వ
గామినియు నయ్యె నీ యింతి ఘనత నొంది. ॥661॥

వ. కాన పతివ్రతలకు నసాధ్యం బెందునుం గలదే?" యని మఱియును. ॥662॥

క. "పరికింపఁగనే మనుజుఁడు
హరి పదమును బొందఁ జేయునట్టి వివేక
స్ఫురణం దనర్చు వానికిఁ
బరువడి నిలఁ బొందరాని పదముం గలదే? ॥663॥

తే. అట్టి యపవర్గ సాధనమైన మనుజ
భావ మొందియు విషయ సంబద్ధుఁ డగుచు
వసుధ నెవ్వఁడు వర్తించు వాఁడు ధరణి
ననయము నిజాత్మవంచకుఁ డనఁ బరఁగు." ॥664॥

క. అని వారలు ద న్నర్థిని
వినుతింపఁగ నర్చి యాత్మవిభు వెనువెంటం
జని యచ్యుతలోకంబున
ననుపమ విభవమును బొందె" నని విదురునకున్. ॥665॥

క. మునివరుఁడగు మైత్రేయుఁడు
వినయంబున నెఱుఁగఁ జెప్పి వెండియుఁ దగ ని
ట్లను "న మ్మహానుభావుం
డనఘుఁడు భగవద్వరుండు నగుఁ బృథుఁ డనఘా! ॥666॥

క. ఏ నీ కిప్పుడు చెప్పితి
మానుగ నీ పుణ్యకథను మహితశ్రద్ధా
ధీనుండై విస్ఫుర దవ
ధానుండై యెవ్వఁడేనిఁ దనరిన భక్తిన్. ॥667॥

క. వినినఁ బఠించిన వ్రాసిన
వినిపించిన వాఁడు పృథుఁడు విమల గతిం బొం
దిన క్రియ హరిపద మొందెడు
ననయము నిర్ధూతపాపుఁ డగచు మహాత్మా! ॥668॥

సీ. బ్రాహ్మణుఁ డంచిత భక్తిఁ బఠించిన
బ్రహ్మవర్చసము సంప్రాప్త మగును;
క్షత్రియుం డర్థిమైఁ జదివిన విన్నను
జగతీ విభుత్వంబు సంభవించు;
వైశ్యుండు విని ధనవంతుఁడై యొప్పును;
శూద్రుండు వినిన సుశ్లోకుఁ డగును;
మఱియును భక్తి ముమ్మాఱు పఠించిన
విత్తవిహీనుండు విత్తపతియు
తే. నప్రసిద్ధుఁడు ప్రఖ్యాత యశుఁడుఁ బ్రజలు
లేని యధముఁడు వితత సంతానయుతుఁడు
మూర్ఖచిత్తుండు విజ్ఞాన బోధమతియు
నగుచు నుతి కెక్కుదురు మహితాత్మ! మఱియు. ॥669॥

వ. ఈ లోకంబునం బురుషులకు స్వస్త్యయనంబును నమంగళ నివార
ణంబును ధనప్రదంబును యశస్కరంబును నాయుష్కరంబును
స్వర్గదాయకంబును గలిమలాపహంబును నైన యీ పుణ్యచరిత్రంబు
చతుర్విధపురుషార్థ కాములైన వారికిఁ జతుర్విధపురుషార్థ కారణం
బగుం గావున వినం దగు; సంగ్రామాభిముఖుం డైన రా జీ చరిత్రంబు
ననుసంధించి విరోధి నెదిర్చిన నవ్విరోధి పృథునకుం బోలెఁ గప్పంబు
లిచ్చు; ముక్తాన్యసంగుండును భగవద్భక్తుండును నైన వాఁడు పుణ్యం
బును వైన్యమహాత్మ్య సూచకంబును నైన యీ చరిత్రంబు వినుచుం
బఠియించుచుం గృతమతియై దినదినంబును నాదరంబునం బ్రకటంబు
చేయువాఁడు భవసింధు పోత పాదుండైన సర్వేశ్వరుని యందు
నచలం బయిన భక్తి గలిగి పృథుచక్రవర్తి బొందిన విష్ణుపదంబుం
బొందు” అని యి ప్పుణ్యచరిత్రంబు మైత్రేయుండు విదురున కెఱిం
గించి వెండియు ని ట్లనియె. ॥670॥

క. “పృథునకు నర్చికిఁ బుట్టిన
పృథు కీర్తిధనుండు ఘనుఁడు పృథుతుల్యుండై
పృథు శౌర్య ధైర్య ధుర్యుఁడు
పృథివి న్విజితాశ్వుఁ డొప్పె పృథివీపతియై. ॥671॥

క. విను మంతర్ధాన గతిం
దనరు సునాసీరు వలనఁ దగ విజితాశ్వుం
డును మఱి యంతర్ధానుం
డనుపేరఁ బ్రసిద్ధుఁ డయ్యె నతి చతురుండై. ॥672॥

సీ. స్థిరమతి రాజ్యాభిషిక్తుఁడై య మ్మేటి
సమమతి న య్యనుజన్ములైన
హర్యశ్వునకు సమాదరమునఁ దూర్పు, ద
క్షిణదిశఁ దగ ధూమ్రకేశునకును,
బరఁగంగ వృకునకుఁ బశ్చిమభాగంబు ,
ద్రవిణున కర్థి నుత్తరపుదిశను,
గొమ రొప్పు నలువురకును బంచి యిచ్చె స్వ
కాంత యైనట్టి శిఖండినికిని

తే. మనుజ యోనిని జనియింపుఁ డనుచు మున్ను
పలికినట్టి వసిష్ఠు శాపమునఁ జేసి
పూని త్రేతాగ్ను లతనికిఁ బుత్రు లగుచు
జనన మొందిరి సజ్జనస్తవ్యచరిత! ॥673॥

వ. వారలు పావకుండుఁ బవమానుండు శుచియు నను నామంబుల మనుష్య యోనిం బుట్టియు నాత్మప్రభావంబునం గ్రమ్మఱ నగ్నులయి చనిరి; తదనంతరంబ. ॥674॥

క. అతఁడు నభస్వతి యనియెడి
ద్వితీయ పత్ని వలనను హవిర్ధానుఁడు నా
సుతుఁగని విజితాశ్వుండా
నతవిమతుఁడు రాజ్యవర్తనము దలపోయన్. ॥675॥

క. విమలాత్మ! కరాదానము
దమశుల్కాదికము గరము దారుణ మని ధై
ర్యమునన్ దీర్ఘమఖ వ్యా
జమునం దద్వర్తనంబు సమమతి విడిచెన్. ॥676॥

వ. ఇట్లు విడిచి. ॥677॥

క. అతఁ డాత్మదర్శనుం డయి
చతురతఁ బరమాత్ము హంసు సర్వేశ్వరుఁ ద
త్క్రితువున యజించి కుశలా
ద్భుత యోగసమాధి ముక్తిఁ బొందె మహాత్మా! ॥678॥

22 ప్రాచీనబర్హి యజ్ఞములు

వ. అంత విజితాశ్వుండు పరలోకగతుం డయిన హవిర్ధానుండు హవిర్ధాని యను భార్యవలన బర్హిష్మదుండు గయుండు శుక్లుండుఁ గృష్ణుండు సత్యుండు జితవ్రతుండు నను పుత్రుల నార్వురం గాంచె; నందు బర్హిష్మదుండు. ॥679॥

సీ. సంతతసవన దీక్షాశాలి యగుచు ధ
రాతలం బెల్లను గ్రతువులకును
విలసిల్లు యజనశాలలు వేఱువేఱ క
ల్పించి యజ్ఞములు గావించుచుండి
చిరకీర్తి యతఁడు ప్రాచీనాగ్రకుశలచే
క్షితితలం బెల్ల నా స్తృతము చేయ
వసుధ యెల్లను యజ్ఞవాటమై విలసిల్ల
సత్క్రియాకాండ నిష్ణాతు డగుచు
తే. సుభగయోగ సమాధి నిష్ఠుఁడు ప్రజాప
తి యగునని తన్ను జనము నుతింప వెలయు
నట్టి ఘనుఁడు హవిర్ధాని యఖిల జగతిఁ
బఱపి కుశలను 'బ్రాచీనబర్హి' యయ్యె. ॥680॥

వ. మఱియు నతండు. ‖681‖

చ. అలవడ నే సతీమణి సమంచితలీల వివాహవేళ ను
త్కలికఁ బ్రదక్షిణంబు లిడఁగాఁ గని హవ్యవహుండు దొల్లి యి
మ్ములఁ శుకిఁ జూచి మోహమును బొందినరీతి విమోహియయ్యె నా
లలిత వినూత్న భూషణ యలంకృత చారు శుభాంగి వెండియున్. ‖682‖

చ. సురుచిర భంగి నా సతి కిశోర వయఃపరిపాకయై రణ
ద్వరమణి హేమనూపురరవంబు చెలంగఁగ నాడుచున్ దివా
కరరుచి రేఖ నొప్పెసఁగఁ గాంచి వినిర్జితు లైరి దేవ కి
న్నర నర సిద్ధ సాధ్య ముని నాగ నభశ్చర ముఖ్యు లందఱున్. ‖683‖

వ. అట్టి సౌందర్యఖనియు సముద్రపుత్రియు నయిన శతధృతి యను
కన్యం బ్రహ్మోదేశంబునం బాణిగ్రహణంబు చేసె; నా శతధృతి వలనం
బ్రాచీనబర్హికిఁ బదుగురు కొడుకులు జనియించిరి; వారలు తుల్యనామ
వ్రతులును ధర్మపారగులును నయిన ప్రచేతసులు; వారు ప్రజాసర్గంబు
నందుఁ దండ్రిచేత నాజ్ఞాపితులయి తపంబు గావింప వనంబునకుం
జను సమయంబునం దన్మార్గంబునఁ బ్రసన్నుం డగుచు దృశ్య
మానుండైన రుద్రునిచేత నేది యుపదేశింపబడె దాని జపధ్యాన
పూజా నియమంబుల సేవించుచుఁ దపఃపతి యైన నారాయణుం
బదివేల దివ్యవత్సరంబులు పూజించి;" రని చెప్పిన విని విదురుండు
మైత్రేయున కి ట్లనియె. ‖684‖

సీ. "తాపసోత్తమ! ప్రచేతసులకు నా వన
మార్గంబునందు నా భర్గుతోడ
సంగ మెట్లయ్యెఁ? బ్రసన్నుఁడై హరుఁ డెద్ధి
తివుట వారల కుపదేశ మిచ్చె?
జీవరాశులకు నా శివుతోడి సంగంబు
గడు దుర్లభం; బీ జగంబు నందుఁ
జర్చింప న మ్మేటి సన్మునీంద్రులకును
సంచిత ధ్యానగోచరుఁడు గాని
తే. పుడమిఁ బ్రత్యక్షమునఁ గానఁబడఁడు; మఱియు
నంచితాత్మ సదారాముఁ డఖిల లోక
రక్షణార్థంబుగా విరూపాక్షుఁ డాత్మ
శక్తితోఁ గూడి జగతిపై సంచరించు. ‖685‖

క. కావున భగవంతుండును
దేవాధీశుండు నయిన దేవుని సంగం
బే వెరవున ఘటియించెనో
యా విధ మంతయును దెలియ నానతి యీవే." ‖686‖

క. అనవుడు విదురున క మ్ముని
జననాయకుఁ డనియె "నట్టి సాధుమనీషం
దనరు ప్రచేతసులును నిజ
జనకుని సద్భాషణములు సమ్మతి తోడన్ ‖687‖

క. శిరమున వహించి ప్రాగ్దిశ
కరిగెడి సమయమున నెదుర నంబుధికంటెం
బఱ పగు నొక సరసి మనో
హర నిర్మల సలిల పూర్ణయై యది మఱియున్. ॥688॥

సీ. రక్తోత్ప లేందీవర ప్రఫుల్లాంభోజ
కమనీయ కహ్లార కలిత మగుచుఁ
గంజాత కింజల్క పుంజ విక్షేపక
మందగంధా నిలానంద మగుచు
రమణీయ హంస సారస చక్రవాక కా
రండవ నినదాభిరామ మగుచు
వరమత్త మధుప సుస్వర మోద పల్లవాం
కురిత లతా తరు భరిత మగుచు
తే. సిద్ధచారణ గంధర్వ సేవ్య మగుచుఁ
బుణ్యముల కాలయం బయి పొలుపు మిగిలి
లలితమై చూడ నొప్పగు లక్షణములఁ
బరగి శుచి లఘు మధురాంబు భవ్య మగుచు. ॥689॥

తే. సజ్జనుని హృదయముఁ బోలి స్వచ్ఛ మగుచు
హరిపదాకృతి దివిజవిహార మగుచు
ఘనుని సిరి భంగి నర్థజీవనము నగుచు
మానవతి వృత్తి గతిని నిమ్నంబు నగుచు. ॥690॥

తే. శశికరంబులుఁ బోలి విశదము లగుచు
హరికథలఁ బోలి కల్మషహరము లగుచు
వహ్నులును బోలి భువన పావనము లగుచుఁ
బొగడఁ దగు నీరములచేఁ బ్రపూర్ణ మగుచు. ॥691॥

వ. ఒప్పునట్టి సరోవరంబుఁ బొడగని యందు నొక్క దివ్యపురుషునిం
గనిరి; అతండును వారు. ॥692॥

మ. సమదశ్రీక మృదంగ వేణుముఖ భాస్వన్నాదమై దివ్య మా
ర్గ మనోరంజకమై తనర్చు విలసద్గాంధర్వగానంబు నె
య్యము సంధిల్లఁగ వించుఁ దన్మహిమ కత్యాశ్చర్యముం బొంది వే
గమునం దత్కమలాకరంబు వెడలెం గౌతూహలోల్లాసియై. ॥693॥

వ. ఇట్లు వెడలి వచ్చిన. ॥694॥

మ. కని రా తాపస పుంగవుల్ దివిజలోక శ్రేష్ఠునిం దప్తకాం
చన వర్ణున్ సనకాది యోగిజన భాస్వద్గీయమానుం ద్రిలో
చను భక్తానుగుణానుగున్ సుమహితైశ్వర్యుం బ్రసాదాభిశో
భనవక్త్రున్ నిహతాఘకర్తృజనసంపద్భద్రునిన్ రుద్రునిన్. ॥695॥

క. కని వారలు దమ మనముల
ననురాగము నద్భుతంబు ననయముఁ బొడమన్
వినయము దోపగఁ దత్పద

వనజములకు మ్రొక్కి భక్తి వశగతు లగుచున్. ॥696॥

వ. భగవంతుండును నఖిల ధర్ముండును గృపాళుండును భక్తవత్సలుం
డును నఖిల పాపహరుండును నయిన హరుండు ప్రీతుం డగుచుం
బ్రసన్నాంతఃకరణులు ధర్మజ్ఞులు శీలసంపన్నులు సంప్రీతులు నయిన
వారల కి ట్లనియె. ॥697॥

సీ. "వినుఁడు నృపాల నందనులార! మీ మదిఁ
గల తలం పెల్లను గానవచ్చె;
మీకు భద్రం బగు; మీ యెడ నే నను
గ్రహబుద్ధిచే నిటు గానఁబడితిఁ;
గైకొని యపుడు సూక్ష్మముఁ ద్రిగుణాత్మక
ము నగు నా ప్రకృతికంటెను ధరణిని
బరఁగు జీవుని కంటెఁ బరుఁడైన వాసుదే
వుని చరణాబ్జముల్ దనరు భక్తి
తే. నర్థి నెవ్వరు భజియింతు రట్టివారు
నాకుఁ బ్రియతముల్; వారికి నయచరిత్రు
లార! యేను బ్రియుండనై భూరిమహిమ
వెలయు చుండుదు; నది గాక వినుఁడు మీరు. ॥698॥

వ. స్వధర్మ నిరతుండైన పురుషుం డనేక జన్మాంతర సుకృతవిశేషంబులం
జతుర్ముఖత్వంబు నొంది, తదనంతరంబునం బుణ్యాతిరేకంబున
నన్నుం బొంది యధికారాంతంబున నేనును దేవతాగణంబులును
నవ్యాకృతంబైన యే హరిపదంబును బొందుదు; మట్టి పదంబు భాగ
వతుండు దనంతనె పొందుం; గావున మీరు భాగవతత్త్వంబు నొందుటం
జేసి నాకుం బ్రియులై యుండుదురు; భాగవత జనంబులకు నాకంటె
నధిక ప్రియుండు లేఁడు; గాన వివిక్తంబును జప్యంబును బవిత్రంబును
మంగళంబును నిశ్శ్రేయస కరంబును నైన నా వచనంబు నాకర్ణిం
పుఁడు; సర్గాదిని బ్రహ్మ నిజనందనుల కెఱింగించిన శ్రీహరి స్తోత్రంబు
మీకు నెఱింగింతు; వినుడు; అది యెట్టిదనిన. ॥699॥

క. వనజాసనుఁ డాత్మజు లగు
సనకాదులఁ జూచి పలికె సమ్మతితోడన్
వినుఁడు కుమారకులారా!
వనజోదరు మంగళ స్తవం బెఱిఁగింతున్." ॥700॥

వ. అని హరి నుద్దేశించి వారలు విన నిట్లనియె "నో! యీశా! యాత్మవేదు
లైన వారలకు భవదీయోత్కర్షంబు స్వానందలాభకరంబు గావున
నట్టి స్వానందలాభంబు మాకుం గలుగ వలయు; నీవు పరిపూర్ణానంద
స్వరూపుండవు; ఇట్టి సర్వాత్మకుండవైన నీకు నమస్కరింతు" నని
వెండియు ని ట్లనియె. ॥701॥

సీ. పంకజనాభాయ సంకర్షణాయ శాం
తాయ విశ్వప్రబోధాయ భూత
సూక్ష్మేంద్రియాత్మనే సూక్ష్మాయ వాసుదే

వాయ పూర్ణాయ పుణ్యాయ నిర్వి
కారాయ కర్మవిస్తారకాయ క్షేత్ర
పాలాయ త్రైలోక్యపాలకాయ
సోమరూపాయ తేజోబలాఢ్యాయ స్వ
యం జ్యోతిషే దురన్త్యాయ కర్మ
తే. సాధనాయ పురాపురుషాయ యజ్ఞ
రేతసే జీవతృప్తాయ పృథ్వీరూప
కాయ లోకాయ నభసే న్తకాయ విశ్వ
యోనయే విష్ణవే జిష్ణవే నమోస్తు. ||702||

సీ. స్వర్గాపవర్గ సుద్వారాయ సర్వ ర
సాత్మనే పరమహంసాయ ధర్మ
పాలాయ సద్ధిత ఫలరూపకాయ కృ
ష్ణాయ ధర్మాత్మనే సర్వశక్తి
యుక్తాయ ఘన సాంఖ్య యోగీశ్వరాయ హి
రణ్య వీర్యాయ రుద్రాయ శిష్ట
నాథాయ దుష్ట వినాశాయ శూన్య ప్ర
వృత్తాయ కర్మణే మృత్యవే వి
తే. రాట్ఛరీరాయ నిఖిల ధర్మాయ వాగ్వి
భూతయే నివృత్తాయ సత్పుణ్య భూరి
వర్ఛ సేఖిల ధర్మదేహాయ చాత్మ
నే నిరుద్ధాయ నిభృతాత్మనే నమోస్తు. ||703||

తే. సర్వ సత్త్వాయ దేవాయ సన్నియామ
కాయ బహిరన్తరాత్మనే కారణాత్మ
నే సమస్తార్థ లిఙ్గాయ నిర్గుణాయ
వేధసే జితాత్మక సాధవే నమోస్తు.” ||704||

వ. అని మఱియుఁ “బ్రద్యుమ్నుండవును నంతరాత్మవును సమస్త శేష
కారణుండవును చాతుర్హోత్రరూపుండవును నంతకుండవును సర్వ
జ్ఞుండవును జ్ఞాన క్రియా రూపుండవును నంతఃకరణవాసివియును
నైన నీకు నమస్కరింతు నని. ||705||

క. అనఘా! దేవ! భవత్పద
వనరుహ సందర్శనేచ్ఛ వఱలిన మాకున్
విను వైష్ణవ సత్కృతమై
యెనయు భవద్దర్శనంబు నీవె మహాత్మ! ||706||

వ. అది యెట్టి దనిన. ||707||

క. అనఘ! సకలేంద్రియగుణాం
జనమును భక్త ప్రియంబు జలదశ్యామం
బును సౌందర్య సమగ్రము
ననుపమమును నిఖిల మంగళావహ మగుచున్. ||708||

వ. మఱియును. ॥709॥

సీ. అళికులోపమ లసదలక శోభిత మగు
నమృతాంశు రేఖానిభాననమును
సమకర్ణ దివ్య భూషా ప్రభా కలితంబు
సుందర భ్రూనాస సురుచిరంబు
సలలిత కుంద కుట్మల సన్నిభ ద్విజ
పూరిత స్నిగ్ధ కపోల యుగము
పద్మ పలాశ శోభన లోచనంబును
మందస్మితాపాంగ సుందరమును
తే. సస్మితాలోక సతతత ప్రసన్న ముఖముఁ
గంబు సుందర రుచిర మంగళ గళంబు
హారమణి కుండల ప్రభాపూర కలిత
చారు మృగరాజ సన్నిభ స్కంధ యుతము. ॥710॥

వ. వెండియు శంఖ చక్ర గదా పద్మ కలితాయత బాహు చతుష్టయంబును,
వైజయంతీ వనమాలికా కౌస్తుభమణి శ్రీవిరాజితంబును, నిత్యానపా
యిని యయిన యిందిరా సుందరీ రత్న పరిస్పందంబునం దనరి
తిరస్కృత నికషోపలం బైన వక్షస్థ్సలంబును, యుచ్ఛ్వాస నిశ్శ్వాసం
బులం జంచలంబులైన వళిత్రయ రుచిర ప్రకాశమాన దళోదరంబును,
పూర్వ వినిర్గత నిఖిల విశ్వంబునుం బ్రవిష్టంబుఁ జేయురీతి నొందు
సలిలావర్త సన్నిభ గంభీర నాభివివరంబును, పంకజ కింజల్క విభా
సిత దుకూలనిబద్ధ కనక మేఖాలా కలాప శోభితశ్యామ పృథు నితంబ
బింబంబును, నీల కదళీ స్తంభరుచిరోరు యుగళంబును, సమచారు
జంఘంబును, నిమ్నజాను యుగళంబును, బద్మపత్ర భాసుర పాద
ద్వయంబును, మదీయాంతరంగ తమోనివారక నిర్మల చంద్రశకల
సన్నిభనఖంబును, గిరీట కుండల గ్రైవేయహార కేయూర వలయ
ముద్రికా మణినూపురాది వివిధ భూషణ భూషితంబును, నిరస్త
సమస్త నతజన సాధ్వంసంబును, భక్తజన మనోహరంబును, సర్వ
మంగళాకరంబును నైన భగవద్దివ్య రూపంబుఁ దామస జన సన్మార్గ
ప్రదర్శకుండవైన నీవు మాకుం జూపి మమ్ముఁ గృతార్థులం జేయు"
మని వెండియు ని ట్లనియె ॥711॥

సీ. "ఆత్మకుఁ బరిశుద్ధి నర్థించు వారికి
ధ్యేయ వస్తువు భవద్దివ్యమూర్తి;
యంచిత స్వర్గరాజ్యాభిషిక్తున కైన
సమధిక స్పృహణీయతముఁడ వీవు;
సద్భక్తియుత భక్త జన సులభుండవు;
దుష్టాత్ములకుఁ గడు దుర్లభుండ;
వాత్మదర్శనులకు నరయ గమ్యుండవు;
నై యర్థి విలసిల్లు దనఘచరిత!
తే. యిట్టి నిఖిల దురారాధ్యు నీశు నిన్ను
నెఱయ సుజనుల కైన వర్ణింపరాదు;
వఱల నెవ్వఁడు పూజించు వాఁడు విడువఁ
జాలునే? పద్మదళనేత్ర! సచ్చరిత్ర! ॥712॥

చ. ఎనసిన భక్తియోగమున నే భవదీయపదాబ్జ మొందఁగా
నెనయముఁ గోరువాఁడు చటులాగ్రహ భీషణ వీర్యశౌర్య త
ర్జనములచే ననూనగతి సర్వజగంబులు సంహరించు న
య్యనుపముఁడైన కాలునిభయంబును బొందఁడు సుమ్ము కావునన్. ॥713॥

తే. ఇట్టి నీ పాదమూలంబు లెవ్వఁడేని
బొంది ధన్యాత్ముఁడౌ నట్టి పుణ్యుఁ డొండు
మనము లోపలఁ గోరునే మఱచియైన?
నవ్యయానంద! గోవింద! హరి! ముకుంద! ॥714॥

క. హరి! నీ భక్తులతోడను
నిరుపమగతిఁ జెలిమిచేయు నిమిషార్థముతో
సరిగాదు మోక్ష మనిన న
చిరశుభ మగు మర్త్య సుఖముఁ జెప్పఁగ నేలా. ॥715॥

క. దురిత వినాశక పదపం
కరుహ! భవత్కీర్తి తీర్థకణచయ బాహ్యాం
తర సేక ధూత కల్మష
పురుషులు ధరమీఁదఁ దీర్థభూతులు గారే? ॥716॥

వ. అట్టి భూతదయా సమేతులును రాగాది విరహిత చిత్తులును నార్జవాది
గుణ యుక్తులును నయిన భాగవత జనుల సంగంబు మాకుం గలుగఁ
జేయుము; ఇదియ మ మ్మనుగ్రహించుట” యని వెండియు ని ట్లనియె. ॥717॥

చ. సరసిజనాభ! సత్పురుష సంగసమంచిత భక్తి యోగ వి
స్ఫురణ ననుగ్రహింపబడి శుద్ధము నొందినవాని చిత్తము
స్థిర బహిరంగముం గనదు; చెందదు భూరితమస్స్వరూప సం
సరణ గుహం జిరంబు గనఁజాలు భవన్మహనీయ తత్త్వమున్. ॥718॥

వ. అది యెట్టి దనిన. ॥719॥

సీ. అరయంగ నేమిటి యందు నీ విశ్వంబు
విదితమై యుండు? నీ విశ్వమందు
నేది ప్రకాశించు? నెప్పుడు నట్టి స్వ
యంజ్యోతి నిత్యంబు నవ్యయంబు
నాకాశమును బోలి యవిరళ వ్యాపక
మగు నాత్మతత్త్వంబు నధిక మహిమ
నమరు పరబ్రహ్మ మగు” నని పల్కి యి
ట్లనియె “నవిక్రియుండైన వాఁడు
తే. నెవ్వఁ డాతఁడు దనయందు నెపుడు నాత్మ
కార్యకరణ సమర్థంబు గాని భేద
బుద్ధి జనకంబు నాఁదగు భూరిమాయఁ
జేసి విశ్వంబు సత్యంబుగా సృజించె. ॥720॥

ఆ. మరలమరలఁ బెక్కుమాఱు లీ విశ్వంబు
జనన వృద్ధి విలయ సంగతులను

నందఁ జేయుచుండు నట్టి యీశ్వరుఁడవై
తనరు నిన్ను నాత్మ తత్త్వముగను. ॥721॥

వ. తెలియుదు” మని వెండియు ని ట్లనియె “యోగపరాయణు లగువారు శ్రద్ధా సమన్వితులై క్రియాకలాపంబుల నంతఃకరణోపలక్షితం బయిన భవదీయ రూపంబు యజింతురు; వారు వేదాగమతత్త్వ జ్ఞానులు; నీ వాద్యుండవును ననాదియు నద్వితీయుండవును మాయాశక్తి యుక్తుండవును నై విలసిల్లు చుండుదు; వట్టి మాయాశక్తి చేత. ॥722॥

సీ. చతురాత్మ! సత్త్వరజస్తమోగుణములు
వరుస జనించెను; వానివలన
మహదహంకార తన్మాత్ర నభోమరు
దనల జలావని ముని సుపర్వ
భూతగణాత్మక స్ఫురణ నీ విశ్వంబు
భిన్న రూపమున నుత్పన్న మయ్యె;
దేవ! యీ గతి భవదీయ మాయను జేసి
రూఢిఁ జతుర్విధ రూపమైన
తే. పురము నాత్మాంశమునఁ జెందు పురుషుఁ డింద్రి
యములచే విషయ సుఖము లనుభవించు;
మహిని మధుమక్షికాకృత మధువుఁ బోలి
యతనిఁ బురవర్తి యగు జీవుఁ డండ్రు మఱియు. ॥723॥

వ. ఇట్టి జగత్సర్జకుండవైన నీవు. ॥724॥

క. భూత గణంబుల చేతనె
భూత గణంబు లను మేఘ పుంజముల ని
ర్ధూతముగఁ జేయు ననిలుని
భాతిని జరియింపఁ జేసి పౌరుష మొప్పన్. ॥725॥

తే. రూఢిఁ దత్తత్క్రియాలబ్ధ రూపుడవును
సుమహిత స్ఫుర దమిత తేజుఁడవుఁ జండ
వేగుఁడవు నయి ఘన భుజా విపుల మహిమ
విశ్వసంహార మర్థిఁ గావింతు వీశ! ॥726॥

వ. అది యె ట్లనిన. ॥727॥

క. ఇతి కర్తవ్య విచారక
మతిచేఁ దగ నెప్పుడుం బ్రమత్తంబును సం
చిత విషయ లాలసము నూ
ర్జిత లోభము నైన యట్టి సృష్టి గడంకన్. ॥728॥

తే. అప్రమత్తుండ వగుచుఁ బద్మాక్ష! నీవు
మ్రింగుదువు చాల నాఁకట మ్రేఁగు చుండి
నాలుకలు గ్రోయు భూరిపన్నగము వాతఁ
బడిన యెలుకను భక్షించు పగిది ననఘ! ॥729॥

చ. అనిశము నస్మదీయగురుఁడైన సరోరుహ సంభవుండు న
మ్మనువులు నాత్మసంశయము మాని భజించు భవత్పదాబ్జముల్
మనమున నిల్పి యుష్మదవమాన మహావ్యథఁ జెందునట్టి స
జ్జనుఁడు పరిత్యజించునె? భుజంగమతల్పక! భక్తకల్పకా! ‖730‖

క. కావున నాకును సూరి జ
నావళికిని సర్వసంశయంబులు వాపం
గావను బ్రోవను దగు గతి
నీ” వని వినుతించి నట్టి యీ స్తవ మెలమిన్. ‖731‖

వ. రుద్రుండు ప్రచేతసుల కెఱిగించి వెండియు ని ట్లనియె “ప్రచేతసులారా! యిట్టి యోగాదేశ నామకం బైన యీ స్తోత్రంబు బహువారావృత్తిచేఁ బఠించి మనంబున ధరియించి సమాహిత చిత్తులై మీరందఱు నాదరం బున విశ్వాసయుక్తులును, స్వధర్మాచార వంతులును, భగవదర్పితాశ యులును నై జపియించుచు సర్వభూతావస్థితుండు నాత్మారాముండు నైన సర్వేశ్వరుని నుతించుచు ధ్యానంబు చేయుచుఁ బూజించు చుండుఁడు; తొల్లి యీ స్తోత్రంబు భగవంతుండైన పద్మసంభవుండు సిసృక్షు వగుచు నాత్మజులమైన మాకును సృజియింప నిచ్ఛగించు భృగ్వాదులకును నెఱింగించె; మేము నా భృగ్వాదులును బ్రజాసర్గంబు నందు బ్రహ్మచోదితులమై యీ స్తోత్రంబునం జేసి విధ్వస్త సమస్త తమోగుణులమై వివిధ ప్రజాసర్గంబు గావించితిమి; కావున నీ స్తోత్రంబు నెల్లప్పుడు నేకాగ్ర చిత్తుండును వాసుదేవ పరాయణుండు నై యెవ్వండు జపియించు, వాఁడు వేగంబె శ్రేయస్సును బొంది తదీయ జ్ఞాన ప్లవంబున వ్యసనార్ణవ రూపం బయిన సంసారంబును సుఖతరం బుగఁ దరియించు; అట్టి మ దుపదిష్టం బయిన యీ శ్రీహరి స్తవంబు నెవ్వండు చదువుచు దురారాధ్యుం డైన శ్రీహరిం బూజించు, వాఁడు మదుక్త స్తోత్ర గాన సంతుష్టుండును శ్రేయస్సులకు నేకాశ్రయ భూతుం డును నగు; శ్రీమన్నారాయణుని వలన సమస్తాభీష్టంబులం బొందు; ఎవ్వండేనిఁ బ్రభాతంబున లేచి ప్రాంజలియు శ్రద్ధాసమన్వితుండు నై యీ మంగళస్తవరాజంబును వినిన వినిపించినం గర్మబంధ విముక్తుం డగును;” అని మఱియు ని ట్లనియె. ‖732‖

క. “నరదేవతనయులారా!
పురుషాధీశుండు పరమ పురుషుఁడు నగు నీ
శ్వరు సుస్తోత్రము మీ కా
దరమునఁ దెలిపితిని; మీరుఁ దద్దయు భక్తిన్. ‖733‖

క. ఏకాగ్రచిత్తులును సు
శ్లోకులునై జపము చేయుచును ఘనతపముం
గైకొని చేసిన మీకును
జేకుఱు మహితేప్సితార్థ సిద్ధి గడంకన్.” ‖734‖

క. అని యీ గతి నుపదేశం
బొనరించి సదాశివుండు నొగి వారలచే
తను బూజితుఁడై వారలు

గన నంతర్ధానుఁ డయ్యెఁ గౌతుక మొప్పన్. ||735||

వ. అంత. ||736||

తే. తివుట వారలు రుద్రోపదిష్టమైన
యచ్యుత స్తవము జపించు చయుత సంఖ్య
వత్సరము లుగ్ర తపము దుర్వార వారి
మధ్యమునఁ జేయుచున్న సమయమునందు. ||737||

వ. ఘనకర్మాసక్త చిత్తుండై యున్న ప్రాచీనబర్హి కడకు నధ్యాత్మవేదియుం
గృపాళువు నైన నారదుండు చనుదెంచి యా రాజునకు జ్ఞానబోధంబు
చేయు కొఱకు నతనితో ని ట్లనియె "రాజా! యీ కర్మంబునం జేసి
యెట్టి శ్రేయస్సు నభిలషించు చున్నవాఁడ వట్టి యనిష్ట నిరసనంబు
నభీష్ట ప్రాప్తి కరంబు నయిన శ్రేయం బీ కర్మంబు వలన లభింప"
దనినం బ్రాచీనబర్హి నారదున కి ట్లనియె. ||738||

సీ. "అనఘ! మునీంద్ర! మహాభాగ! యేను గ
ర్మాపహత జ్ఞాని నగుచు మోక్ష
మెఱుఁగంగ లే నైతి నిట్టి నా కిప్పుడు
గడు విమలంబును గర్మబంధ
నాశకంబును నగు జ్ఞానోపదేశంబు
గావింపు మతిదయాకార! కూట
ధర్మంబులగు గేహతతులందుఁ జెంది జా
యా తనూజాత ధనాదికములె
తే. భూరి పురుషార్థములు గాఁగ బుద్ధిఁ దలఁచు
మతివిహీనుండు సంసార మార్గములను
దగఁ బరిభ్రామ్యమాణుఁడై యొగిని మోక్ష
పదము నొందగఁజాలఁడు భవ్యచరిత!" ||739||

క. అనవుఁడు నతనికి నతఁ డను
"ననఘా! యీ యధ్వరంబులందును గృపమా
లిన నీచే విశసింపం
జని కూలిన పసుల వేల సంఖ్యలఁ గనుమా ||740||

వ. కావునం బశువ్రాతంబులు త్వదీయ వైశసంబును స్మరించుచున్నవై
లోహయంత్రమయ శృంగంబులచేత నెప్పుడు నీవు పరలోకంబు
నొందెద వప్పుడు నిన్ను హింసింతు మని భవదీయ మృతికి నెదురు
చూచుచున్న; విట్టి సంకటంబు నొందంగల నీకు నిస్తారకం బయిన
యొక్క యితిహాసంబు గల దెఱింగింతు విను" మని యి ట్లనియె. ||741||

23 పురంజను కథ

సీ. "భూమీశ! విను మయ్య పూర్వకాలమునఁ బు
రంజనుం డను నొక్క రాజు గలఁడు;
అతని కవిజ్ఞాతుఁ డనుపేరఁ దగిలి వి

జ్ఞాతచేష్టితుఁ డగు సఖుఁడు కలఁడు;
ఆ పురంజనుఁడు పురాన్వేషియై ధరా
చక్రంబుఁ గలయంగ సంచరించి
తన కనురూపమై పెనుపొందు పుర మెందు
వీక్షింపఁ జాలక విమనుఁ డగుచు
తే. నే పురము లుర్విఁ బొడఁగనె నా పురములు
గామములఁ గోరు తనకు న క్కామములను
బొందుటకు వానిని ననర్హములుగఁ దన మ
నమునఁ దలఁచి యొకానొకనాఁ డతండు. ||742||

వ. చనుచున్న సమయంబున హిమవత్పర్వత దక్షిణసానువు లందు. ||743||

సీ. వర నవద్వార కవాట గవాక్ష తో
రణ దేహళీగోపురముల నొప్పి
ప్రాకార యంత్రవప్రప్రతోళీ పరి
ఘట్టాల కోపవనాళిఁ దనరి
సౌవర్ణ రౌప్యాయస ఘన శృంగంబుల
రమణీయ వివిధ గేహముల మించి
రథ్యాసభా చత్వరధ్వజ క్రీడాయ
తన సుచైత్యాపణతతిఁ దనర్చి
తే. మరకత స్ఫటిక విదూర మణి వినూత్న
మౌక్తికాయుత ఖచిత హర్మ్యములు గలిగి
విద్రుమ ద్రుమ వేదుల వెలయు నొక్క
పురముఁ గనియె భోగవతినిఁ బోలు దాని. ||744||

వ. ఇట్లు గనుంగొని యనంతరంబ ముందటం బురబాహ్యాంతరంబున
దివ్యద్రుమ లతాకుంజ పుంజంబును, సమద నదద్విహంగ మత్త మధు
కర కుల కోలాహల సంకుల జలాశయ శోభితంబును, హిమనిర్ఝరబిందు
సందోహ పరిస్పంద కందళిత మందమలయ మరుదుచ్చలిత ప్రవాళ
విటప నళినీతటంబును, పాంథజన మనోరంజ నాహ్వాన బుద్ధిజనక కల
హంస రాజకీర కోకిలాలాప విరాజమానంబును; మునివ్రత నానావిధ
వనమృగవ్రాత బాధా రహితంబును నైన పురబాహ్యోద్యాన వనంబు
నందు యాదృచ్ఛికంబుగ నేకైక శతనాయకంబైన యనుచర దశకం
బును, బంచమస్తకసర్ప ప్రతీహారుండును, దోడరాఁ జనుదెంచుచున్న
భర్త్రన్వేషిణియుం గామరూపిణియు నవోఢయు నయి నట్టి. ||745||

సీ. ఘన సమవిన్యస్త కర్ణ కుండల రుచుల్
గండభాగంబుల నిండి పర్వఁ
దమ్మిఱేకులసిరిఁ దటమటింపగఁ జాలు
మెఱుఁగుఁ గన్నులు దలఁ దిరిగి రాఁగ
జఘన సంకలిత పిశంగ నీవీద్యుతి
కనక కాంచీరుచిఁ గరము పెనుపఁ
జరణ సరోజ భాసుర చలన్నూపుర
ఝణఝణ ధ్వని నర్మ సరణిఁ జూప
తే. లలిత యౌవన లక్ష్మవిలాస భాసు

రోదయ వ్యంజిత ప్రభాయుక్త పీన
సమ నిరంతర కుచకుట్మముల వ్రీడఁ
జెంది పయ్యెదఁ గప్పు బాలేందుముఖిని. ॥746॥

వ. మఱియును బాలయు సుదతియు గజగామినియు నయిన
యొక్క ప్రమదోత్తమం గాంచి. ॥747॥

క. తరమిడి ప్రేమోద్గమమై
మరువిండ్లం బోలు కన్బొమలు గల తరుణీ
సరసాపాంగ విలోకన
శరపరివిద్ధాంగుఁ డగచు జనవిభుఁ డనియెన్. ॥748॥

క. "ఎవ్వరి దానవు? జనకుం
డెవ్వఁడు? పే రేమి? భృత్యు లీ పదియొక రిం
దెవ్వరు? సతు లెవ్వరు? మఱి
యి వ్వనమున నుండఁ గార్య మెద్ది? మృగాక్షీ! ॥749॥

క. భవదీయ పురస్సరుఁ డగు
పవనాశనుఁ డెవ్వఁ? డతికృపామతి నాకున్
వివరింపు" మనుచు వెండియు
ధవళేక్షణఁ జూచి ధరణిధవుఁ డి ట్లనియెన్. ॥750॥

సీ. "తరళాక్షి! పతి యగు ధర్ము నన్వేషింపఁ
జరియించు హ్రీయను సతివొ, కాక
రుద్రు నన్వేషించు రుద్రాణివో, కాక
బ్రహ్మను వెదకు భారతివొ, కాక
నారాయణుని భక్తిఁ గోరి యన్వేషించు
నిందిరవో, కాక యెవ్వ రీవు?
త్వత్పాద కామనత్వము నను సంప్రాప్త
సకల కాముండగు సరసు నెట్టి
తే. వాని వెదకెదు? తరుణీ? భవత్కరాగ్ర
పద్మకోశంబు నేఁ డెందుఁ బతిత మయ్యె?
నాకు నెఱిఁగింపఁ దగుదు వివేకచరిత!"
యని నృపాలుఁడు మఱియు ని ట్లనియె సతికి. ॥751॥

క. "కర మొప్పఁగ నీ విటు భూ
చర వగుటను హ్రీవి శివవు శారదవును సా
గర కన్యవుఁ గాకుండుటఁ
దరుణీ! పొడగంటి" నని పదంపడి పలికెన్. ॥752॥

సీ. "మొనసి యదభ్రకర్ముఁడ నైన నాచేత
నిపుడు పాలితమైన యీ పురంబు
సరసిజోదరుని భుజాపాలితోదాత్త
లలిత వైకుంఠ మలంకరించు
నిందిరా సుందరి చందంబునను నీ వ

లంకరింపఁ గడంగు పంకజాక్షి!
యది గాక తావకీనాపాంగరుచి మోహి
తాంతరంగుండ నైనట్టి నన్ను
తే. మహిత సవ్రీడభావ సన్మందహాస
చారు విభ్రమ భ్రూలతా ప్రేరితుఁడుగఁ
దనరు భగవంతుఁ డగునట్టి మనసిజుండు
పడఁతి! యుడుగక పీడింపఁ దొడఁగె నిపుడు. ॥753॥

వ. కావున. ॥754॥

చ. తరుణి! సుతారలోచన యుతంబును మంజుసుధాసమానభా
సుర మృదువాక్య యుక్తమును శోభిత కోమల లంబమాన సుం
దర చికురాభిరామము సుదారము నైన భవన్ముఖాబ్జమున్
సురుచిరలీల నెత్తి ననుఁ జూడుము; సిగ్గును జెంద నేటికిన్?” ॥755॥

వ. అని యి వ్విధంబున నధీరుం డై పలుకు పురంజనుం జూచి యా
ప్రమదోత్తమ వీరమోహితయై సస్మితానన యగుచు నానందంబు
నొంది యి ట్లనియె. ॥756॥

క. “పురుషవర! నాకు నీకును
గురువును నామమును గులముఁ గోరి యెఱుంగ నీ
పురమున నుండుదుఁగా; కీ
పురము నిర్మించి నట్టి పురుషు నెఱుంగన్! ॥757॥

క. వీరలు నా సఖు లీ లల
నారత్నము లార్యవినుత ! నా చెలు; లీ వృ
ద్ధోరగ మే నిద్రింపఁగ
ధీరత మేల్కాంచి పురము ధృతిఁ బాలించున్.” ॥758॥

వ. వెండియు ని ట్లనియె. ॥759॥

సీ. “మనుజ నాయక; నీవు మద్భాగ్య వశమున
నిటకు నేతెంచితి; విపుడు నీకు
మంగళంబగు; నీవు మహితేంద్రియ గ్రామ
భోగ్యంబు లగు కామపుంజములను
నర్థి సంపాదింతు; వనఘాత్మ; యీ నవ
ద్వార ప్రయుక్త మై తనరు పురము
నీవు గైకొని యేలు; నీ కంటె దీనికి
నధిపుఁ డన్యుండు లేఁ డనఘ; యిందు
తే. మదుపనీతములైన కామముల ననుభ
వింపఁగా సమాశత మధిష్టింపు మెలమిఁ;
గోరి నీకంటెఁ బ్రియులు నెవ్వారు నాకు?
నరసి చూడంగ మనుజేంద్ర; యదియుఁ గాక. ॥760॥

వ. మఱియు రతిజ్ఞాన విహీనుండు నకోవిదుండు నిహపరచింతాశూ
న్యుండుఁ బశుప్రాయుండుఁ ద్వదన్యుండు నైన వాని నెవ్వని వరి

యింతు? గృహస్థాశ్రమమందు ధర్మార్థ కామ మోక్ష ప్రజానందంబు
లును యశంబును యతివేద్యంబులు గాని రజ స్తమో విహీన పుణ్య
లోకంబులును గలుగు; పితృ దేవర్షి మర్త్య భూతగణంబులకుం దనకు
నీ లోకంబున గృహస్థాశ్రమంబు సర్వక్షేమార్థం బయిన యాశ్రమంబండ్రు;
గావున వదాన్యుండవు, వీరవిఖ్యాతుండవుఁ ,బ్రియ దర్శనుండవు,
స్వయం ప్రాప్తుండవు నయి భోగి భోగ సదృశ భుజాదండంబులచే
నొప్పు భవాదృశుం దగిలి మాదృశ యగు కన్య వరియింపకుండునే”
యని వెండియు. ॥761॥

క. “కరుణారస పరిపూర్ణ
స్ఫురిత స్మిత రుచి విలోక పుంజముచేతం
గర మర్థి దీన జన భయ
హరణుఁడవై సంచరింపు మఖిల జగములన్.” ॥762॥

క. అని యీ గతిఁ బలికిన యా
వనజాక్షిఁ బురంజనుండు వరియించి ముదం
బున నన్యోన్య ప్రీతిం
దనరుచుఁ దత్పురము చొచ్చి ధన్యుం డగుచున్ ॥763॥

చ. శతసమకాల మప్పురి నజస్రము భూరిసమస్త సౌఖ్య సం
గతులఁ దనర్చి వందిజన గాయక సద్వినుతోరు గాన మో
దిత మతి నొప్పి సుందరసతీ జనసేవితుఁడై నృపాల కో
చిత లలితస్థలంబుల వసించుచుఁ గ్రీడలు సల్పుచుండఁగన్. ॥764॥

క. నరనాథుఁడు లోకభయం
కరగతి వర్తించు గ్రీష్మకాలము దోపం
దరళ లహరీ మనోహర
వరహ్రదిని సలిలమందు వసియించెఁ దగన్. ॥765॥

వ. ఇట్లు వసియించి కతిపయి దినంబు లరుగు సమయంబున. ॥766॥

సీ. అవనీశ్వరోత్తమ! య ప్పురంబున నాల్గు
వంకలనున్న గవఁకులు వినుము
తూర్పు దిక్కునకు నైదును దక్షిణోత్తరం
బుల రెండుఁ బశ్చిమంబు నను రెండు
గాఁగ నా తొమ్మిది గవఁకుల నుపరి ది
క్కున నేఁడు గ్రింద దిక్కునను రెండు
నయి యుండు; మఱి వాని యందుఁ పృథగ్విధ
విషయ గత్యర్థమై వెలయు నీశ్వ
తే. రుం డొకం డరయఁ గలండు రూఢిఁ దత్పు
రంబుఁ బాలించునట్టి పురంజనుండు
నా పురద్వార నవకంబు; నందులోన
నర్థిఁ బ్రాగ్ద్వార పంచకమందు వరుస. ॥767॥

వ. ఖద్యోతయు హవిర్ముఖియు నను నామంబులుగల ద్వారయుగంబున

ద్యుమత్సఖుఁడై విభ్రాజితాఖ్య జనపదంబును బొందు; వెండియు
నళినియు నాళినియు నను పేళ్ళు గల వాకిళ్లు రెంటి యందు నవ
ధూతసఖుండై సౌరభరూపంబు లయిన విషయంబులం బొందు;
మఱియు ముఖ్యానామకం బైన ప్రధాన ప్రాగ్ద్వారంబున రసజ్ఞ విపణా
న్వితుండై యాపణబహూదనంబులను విషయంబులనొందు; బితృహూ
నామకం బయిన దక్షిణ ద్వారంబున శ్రుతధరాన్వితుం డై దక్షిణ
పాంచాలంబను రాష్ట్రంబు నొందు; దేవహూ నామకంబయిన యుత్త
రపు వాకిట శ్రుతధరాన్వితుండై యుత్తర పాంచాలంబను రాష్ట్రంబు
నొందు; వెండియుం బడమటి వాకిళ్ళు రెంటియందు నాసురీ నామకం
బైన వాకిట దుర్మదసమేతుండై గ్రామక నామకంబైన విషయంబును,
నిర్మృతి నామకం బయిన వాకిటయందు లుబ్ధక యుక్తుండై వైశసం
బను విషయంబు నొందుచుండు; వెండియుం బురంజనుం డ ప్పురం
బునం బౌరజనంబులందు నిర్వా క్పేశస్కరులను నిద్ద ఱంధులు గలరు;
వారలచేత గమన కరణంబులను క్రియల నొందుచు నంతఃపురగతుం
డగు నప్పుడు విషూచీ సమన్వితుండై జాయాత్మ జోద్భవంబు లైన
మోహ ప్రసాద హర్షంబుల నొందుచుండు; ఇ వ్విధంబునం గర్మా
సక్తుండుఁ గామాసక్తుండునై బుద్ధియను మహిషిచేత వంచితుం డయ్యె;
అ క్కామినియు. ॥768॥

సీ. పానంబు చేసినఁ దానుఁ బానము చేయుఁ;
గుడిచినఁ దానును గుడుచు; మఱియు
భక్షింపఁ దానును భక్షించు; నడచిన
నడచును; నవ్విన నవ్వు; నేడ్వ
నేడుచుఁ; బాడినఁ బాడు; విన్నను వినుఁ;
జూచినఁ జూచుఁ; గూర్చున్న నుండు;
దుఃఖింప దీనుఁడై దుఃఖించు; నిలిచిన
నిలుచు; నిద్రింపఁగ నిద్రబోవు;
తే. ముట్టినను ముట్టు; మూర్కొన్న మూరు కొనును;
బలుకఁ బలుకును; బవళింపఁ బవ్వళించు;
హర్షమును బొంద నాత్మను హర్ష మొందు;
మోదమును బొందఁ దానును మోద మందు. ॥769॥

వ. ఇ వ్విధంబున నతండు మహిషీ విప్రలబ్ధుండును వంచిత స్వభావుం
డునునై పారవశ్యంబునంజేసి యజ్ఞుండును నితరేచ్ఛా విరహితుం
డునునై క్రీడామృగంబు చాడ్పున వర్తించుచు నా పురంబునఁ గాపురం
బుండఁ గొన్ని దినంబుల కా పురంజనుం డొకా నొక దినంబున
ధనుర్ధరుండై. ॥770॥

సీ. పంచాశ్వ యుక్తంబు పంచ బంధనముఁ జ
క్రద్వితయమును యుగద్వయంబు
నాశు వేగంబు నేకాక్షంబు కూబర
ద్వయముఁ బతాకాత్రితయ యుతంబు
నేక రశ్మి యుతంబు నేకసారథికంబు
సప్తవరూథంబు స్వర్ణ భూష
మును బంచ విక్రమమును నేక నీడంబుఁ

బ్రకట పంచ ప్రహరణము నయిన
తే. రథము కాంచన రచిత వర్మము ధరించి
విలస దక్షయ తూణీర కలితుఁ డగుచుఁ
గడఁక దీపింప నెక్కి యేకాదశ ప్ర
సంఖ్య సేనాసమేతుఁడై సరభసముగ. ॥771॥

వ. పురంబు వెడలి పంచప్రస్థంబను వనంబునకుంజని యందు విడువ
రాని మహిషిని విడిచి మృగయాసక్తుండై దృప్తుండగుచు ధనుర్బా
ణంబులు ధరియించి సంచరించుచు నాసుర వర్తనంబునం దగిలి
ఘోరాత్ముండు నదయుండునై నిశాతసాయకంబుల చేత న మ్మృగ
వ్రాతంబులం బరిమార్చె; రాజులకు మృగయా వినోదంబు విహితాను
ష్ఠానం బగుచుండ నాసురవృత్తి యెట్లయ్యె; నని యంటివేని; నిది రాగ
ప్రాప్తం బగుటను విహితంబుగాదు; వినుము; శ్రాద్ధాదులందే ప్రఖ్యాత
శ్రాద్ధ దివసంబుల యందే రాజైన వాఁడే, మేధ్యంబులయిన పశువులనే
వనంబునందే యథోపయుక్తంబుగానే వధియింపంజను నను నియమ
మాత్రంబు గలదు; గావున జ్ఞాని యైన విద్వాంసుం డాచరింపండు;
గాక యాచరించినం గర్మానుష్ఠాన జనితం బయిన జ్ఞానంబునం జేసి
యందుఁ బొరయండు; అట్లుగాక నియమోల్లంఘనంబునం గర్మాచ
రణుం డగువాఁ డభిమానంబు నొంది కర్మబద్ధుండై గుణప్రవాహ పతి
తుండును నష్టప్రజ్ఞుండునునై యధోగతిం గూలు; నిట్లగుటం జేసి సాధు
జనులకు సర్వప్రకారంబుల నాసురవృత్తి మానం దగు" నని వెండియు
ని ట్లనియె "అంతం బురంజనుం డ వ్వనంబున. ॥772॥

క. వర చిత్ర పక్ష సునిశిత
శరములచే శశ వరాహ చమరీ రురు కా
సర గవయ శల్య హరిణీ
కరి హరి వృక పుండరీక కపి ఖడ్గములన్. ॥773॥

వ. వధియించి మఱియును. ॥774॥

సీ. వరుస మేధ్యా మేధ్య వనమృగంబుల ఘృణ
సన దుస్సహ క్రీడ సంహరించి
శ్రమయుక్తుఁడై వేఁట చాలించి మరలి మం
దిరమున కర్థి నే తెంచి యందు
సముచిత స్నాన భోజన కృత్యములు దీర్చి
యతి పరిశ్రాంతి శయానుఁ డగుచుఁ
బరిమళ మిళిత ధూపవ్రాత వాసిత
సర్వాంగుఁ డగుచు స్రక్చందనములు
తే. వివిధ భూషణ చేలముల్ వెలయఁ దాల్చి
తుష్టుఁడును హృష్టుఁడున్ మఱి ధృష్టుఁడై య
నన్యజాకృష్ట చిత్తుండునై రతి ప్ర
సంగకౌతుక మాత్మను దొంగలింప. ॥775॥

వ. అంత స్వకీయ ప్రాణవల్లభ యగు మహిషియందు మనంబు నునిచి
నా వరారోహయు గృహమేధినియు నయిన గృహిణిం గానక, విమన

స్కుండై నిజాంతఃపుర కామినులం గనుంగొని యి ట్లనియె. ॥776॥

క. “రామాజన సంఘము లా
రా! మానవతీ లలామ రామామణి సా
రామలకృపచే మెలఁగుదు
రా మానుగఁ గుశలమా? పరామర్శింపన్. ॥777॥

ఉ. సార వివేకలార! గృహసంపద లీ యెడఁ బూర్వరీతిచే
నారాయఁగా రుచింపవు గృహస్థునకుం గృహమందు మాత గా
నీ రమణానుకూల రమణీ మణి యై తనరారు భార్య గా
నీ రుచి నొందకున్నఁ గన నేర్చునే తద్గృహమేధి సౌఖ్యముల్. ॥778॥

వ. అదియునుం గాక. ॥779॥

క. పొగ డొందు జనని గానీ
తగవున వర్తించునట్టి దయితయ కానీ
తగ నుండని గృహమున నుం
టగుఁ జక్ర విహీన రథము నందుం టరయన్. ॥780॥

వ. కావున. ॥781॥

చ. తలకొని నాకుఁ దాను సుపదంబునఁ బ్రజ్ఞ జనింపఁజేసి సం
చల దురు దుర్భర వ్యసన సాగరమగ్నుఁడ నైన నన్ను ని
శ్చలమతి నుద్ధరించి యనిశంబును మత్ప్రియ యైన భార్య యే
వలనఁ జరించుచున్న దనివారణ నా కెఱిఁగింపరే దయన్?” ॥782॥

క. అనవుడు విని య క్కాంతలు
జనపతి కి ట్లనిరి “రాజసత్తమ! యిదిగోఁ
దన కొంగైనను బఱపుగ
నొనరింపక నేలఁ బొరలుచున్నది వగలన్. ॥783॥

తే. ఏమి కతమున నున్నదో యెఱుఁగ మేము
నీవు చూడు మ” టన్న నా భూవరుండు
నేలఁ బడి పొరలెడు భార్యఁ బోలఁ జూచి
మనములో దుఃఖ తాపంబు మల్లడింప. ॥784॥

వ. అంత. ॥785॥

ఆ. జలజనేత్ర ప్రణయ సంజాత రోష భా
వమున నయిన యట్టి వక్రదృష్టి
జన విభుండు చూచి యనునయ కోవిదుఁ
డగుచు న ప్పయోరుహాక్షిఁ జేరి. ॥786॥

క. పొలఁతుకఁ దన యుత్సంగం
బుల నిడి తత్పాద యుగళమును నంటుచు మం
జుల మృదు భాషణముల నా

లలనామణిఁ జూచి పలికె లాలన మొప్పన్. ‖787‖

చ. “రమణిరో! భృత్యులందు నపరాధము గల్గిన నాయకుల్ స్వప
క్షముఁ దలపోసి యుగ్రతర శాసనముఁ దెగి చేయ రట్లు గా
క మనములోని కిన్కఁ దమకంబున నాజ్ఞ యొనర్చిరేని ని
క్కముగ ననుగ్రహించుటయ కాక తలంపఁగ నాజ్ఞ చేయుటే? ‖788‖

క. కమలానన! బాంధవ కృ
త్యముఁ దలఁపక రోషచిత్తుఁ డగు కుటిలాత్మున్
సమదా మర్షుఁడు నీతి
క్రమరహితుఁడు నైన బాలుఁగా నెన్నఁ దగున్.” ‖789‖

వ. అని వెండియు ని ట్లనియె “సుదతీ హృదయేశ్వరి వైన నీవు. ‖790‖

మ. సరసోదార సుధా రసోపమ వచశ్చాతుర్య సౌభాగ్యమై
హరినీలోపమ కోమలాలక యుతంబై విభ్రమ భ్రూలతా
పరిజుష్ట స్మిత సద్విలోకనమునై భాసిల్లు యుష్మన్ముఖాం
బురుహంబున్ భవదీయ దాసునకుఁ బూఁబోఁడీ! కృపం జూపవే. ‖791‖

క. విను; వీరపత్ని! నీ యెడ
ననయంబును బ్రాహ్మణులును హరిభక్తులుఁ ద
క్కను నితరు లెగ్గు చేసిన
వనితా! శిక్షింతు నెంతవారల నయినన్. ‖792‖

క. ఈ ముల్లోకము లందును
నా మనమున రోష మొదవినన్ భయ రహితుం
డై మదిలోఁ బరితోషము
తో మెలఁగెడువానిఁ గానఁ దోయజనేత్రా! ‖793‖

సీ. ఇందీవరేక్షణ! యే నెందు భవదీయ
తిలక విరహితము మలినయుతము
హర్ష శూన్యంబు మనోప్రకాశకమునై
యత్యమర్షయుతంబు నయిన ముఖము
గళితాశ్రుబిందు సంకలిత సంచిత శోభ
మాన పీన స్తన మండలమును
రమణీయ తాంబూలరాగ విహీన మై
నట్టి సుపక్వ బింబాధరంబు
తే. గాఁగ ని ట్లుంట కిపు డేమి కతము? నాకు
నర్థి నెఱిఁగింపవే మృగయాతిసక్తి
నబల; నీ కెఱిఁగింపక యరిగి నట్టి
తప్పు సైరించి కావంగఁ దగుదు నేను. ‖794‖

క. వనితాజన పరవశుఁడై
మనసిజ శర బాధ్యమాన మానసుఁ డగు వా
నిని దగఁ గర్తవ్యార్థము
లను భజియింపక తొలంగు లలనలు గలరే?” ‖795‖

వ. అనుచుం దదీయ విభ్రమ వశంగతుండై పలికిన విని. ||796||

క. కంజాతపత్ర నేత్ర పు
రంజను దెస రోష ముడిగి రమణీయశ్రీ
మంజుల మృదూక్తుల మనము
రంజించుచుఁ బలికె సదనురాగ మెలర్పన్. ||797||

వ. అంత. ||798||

సీ. అ మ్మహాదేవి నెయ్యంబున మంగళ
స్నాతయై మృదుల వస్త్రములు గట్టి
స్రక్చందనాది భూషణములు ధరియించి
కమనీయ మోహనాకార యగుచుఁ
బతికడ నిలిచిన నతఁడు సంతుష్టాంత
రంగుఁడై యభ్యంతరమున నుండి
యన్యోన్య సరస గాఢాలింగనంబులు
గావించి గోప్య వాక్యముల చేత
తే. నతఁడు ప్రమదా పరిగ్రహ వ్యసనమునను
గడఁక నపకృష్ట ఘన వివేకంబు గలిగి
పగలు రే యని ప్రొద్దు లేర్పఱుప రాక
యెనసి యాయుర్వ్యయంబు దా నెఱుఁగఁ డయ్యె. ||799||

వ. మఱియు నతం డున్నద్ధమదుండును మహామనుండును నర్హశయ్యా
శయనుండును మహిషీ భుజోపధానుండును నై యజ్ఞానాభిభూతుం
డగుటంజేసి స్వరూప భూత పరమ పురుషార్థంబు నెఱుంగక నిజ
మహిషియె పరమ పురుషార్థంబుగాఁ దలంచుచు రమించుచుం గామ
కశ్మలచిత్తుం డైన యతనికి నవయౌవనంబైన కాలంబు క్షణార్థం
బునుం బోలె గతం బయ్యె; అంత. ||800||

క. విశద యశోజలనిధి యా
శశిముఖి యగు భార్య వలన సమ్మతి నేకా
దశశత పుత్రుల రణక
ర్కశ దేహులఁ గాంచి కౌతుకంబున మఱియున్. ||801||

క. గురు శీలౌదార్య గుణో
త్తరలను సల్లలిత గుణ కదంబలఁ బ్రియలన్
వరకుల పావనల దశో
త్తరశత దుహితలను గాంచెఁ దత్సతివలనన్. ||802||

వ. ఇట్లు పుత్ర పుత్రికా జనంబులం గని యున్నంత. ||803||

క. విను మాతని యాయువులో
నను నర్థం బరిగె; నంత నరపతి కుల వ
ర్ధను లగు సుతులకుఁ బరిణయ
మొనరించెన్ సదృశ లయిన యువిదల తోడన్. ||804||

క. నరనాథుఁ డాఁడు బిడ్డల
వరరూప వయో విలాస వైభవములచేఁ
బరఁగిన నిజతనయల సమ
వరులకు సంప్రీతితో వివాహము చేసెన్. ||805||

వ. అట్లు వివాహంబులు గావించి యున్న సమయంబున. ||806||

క. విను తత్సుతు లొక్కకనికి
ననయముఁ బాంచాల దేశమందులఁ బౌరం
జన కులవర్ధను లగుచున్
జనియించిరి నూర్వురేసి శౌర్య బలాఢ్యుల్ ||807||

ఆ. అనఘ! యట్టి రిక్థహారులు గేహకో
శాను జీవ యుతులు నయిన యట్టి
నందనాదులందుఁ జెందిన మమత ని
బద్ధుఁడయ్యె నంతఁ బార్థివుండు. ||808||

చ. తిరమగు నిష్ఠతో నతఁడు దీక్షితుఁడై పశుమారకంబులున్
సరవి భయంకరంబులగు సన్మఖముల్ దగఁ బెక్కు చేసి యా
దరమున నీవునుం బలెను దత్తదనూన ఫలాప్తి కాముఁడై
సురపితృ భూత సంఘము నసూయఁ దనర్ప భజించె భూవరా! ||809||

వ. ఇ ట్లాత్మహితంబు లైన కర్మంబులయం దనవహితుండును గుటుం
బాసక్త మానసుండునై యున్న యతనికి విరోధియై ప్రియాంగనా
జనంబులకును నప్రియంబగు కాలంబు సంభవించినం జండవేగ
విఖ్యాతుండను గంధర్వాధీశుండు షష్ట్యుత్తర శతత్రయ సంఖ్యాకులైన
గంధర్వులును నందఱ గంధర్వీజనంబులును సితాసిత వర్ణంబులు
గలిగి మిథునీభూతు లగుచు ననుగమింపం జనుదెంచి స్వపరిభ్రమ
ణంబు చేతనే సర్వకామంబుల నిర్మితంబగు నా పురంబు నిరోధించిన
నప్పు డా చండవేగానుచరు లైన గంధర్వు లా పురంజను పురంబు
వ్యాకులత్వంబు నొందించుచు నపహరింప నుపక్రమించు సమయం
బునఁ బురంజన పురాధ్యక్షుండైన ప్రజాగరుం డనువాడు వింశత్త్యు
త్తర సప్తశతంబులైన గంధర్వ గంధర్వీ జనంబుల నివారించి బలవం
తుండై సంవత్సరశతంబు యుద్ధంబు గావించి యొక్కరుం డయ్యు
న ప్పెక్కండ్రతో నిట్లు పోరి క్షీణుండైనం బురంజనుండు దాన నిలిచి
తత్పురంబున నల్ప సుఖంబు లనుభవించుచుఁ బాంచాల దేశంబు
లందు నిజపార్షదుల చేత నానీతంబు లైన పదార్థంబుల నొందుచుం
గామినీ జనసమేతుండై భయపర్యాలోచనంబు చేయ నేరక రాష్ట్ర పుర
బాంధవ సమేతుండై యార్తి నొంది చింతాక్రాంతుండై యుండె; నంత. ||810||

క. అనయంబుఁ గాల పుత్రిక
యను నొక కామిని వరేచ్ఛ నఖిల జగంబుం
దనయంతఁ గలయఁ దిరుగుచుఁ
జనిచని యొకనాడు రాజసత్తమ! వింటే. ||811||

సీ. అనఘాత్మ! రాజర్షి యైన యయాతి కు
మారకుం డయినట్టి పూరుచేత
వరియింపఁగాఁ బడి వలనొప్ప నతనికి
వర మిచ్చి దౌర్భాగ్యవశత నొంది
ప్రఖ్యాతి గనుట దుర్భగ యనుపేరను
బరఁగు న క్కాంత నే పురుషవరుఁడు
వరియింపఁ డయ్యె; నా తరుణియు నొకనాఁడు
గర మొప్ప బ్రహ్మ లోకమున నుండి
తే. వసుధ కేతెంచి విను బృహద్వ్రతుఁడ నయిన
నన్ను వరియింపఁ గోరి మనమునఁ గామ
శరవిమోహిత యై వేఁడఁ గరము నేను
సమ్మతింపక యున్న రోషమున నలిగి. ॥812॥

వ. ఇ ట్లను "మునీంద్ర! మదీయాశా విముఖుండవైన నీకు నేకత్రావ
స్థానంబు లేక యుండుంగాక" యని శపించి విహత సంకల్పయై
మదుపదేశంబునం జని యవనేశ్వరుండును భయనామకుండును
నయిన వానిం గదిసి యి ట్లనియె. ॥813॥

క. "అవనీపతి! భయనామక
యవనకులాధీశ్వరుండ వగు నినుఁ బతిఁగాఁ
దవిలి వరింపఁగ వచ్చితి
సవినయముగ వినుము భూత సంకల్పమునన్. ॥814॥

వ. కలుగు మత్కామితంబు వృథగాదు; లోకంబున వేదంబు లందు
దేయగ్రాహ్యరూపం బైన వస్తువు యాచ్యమానం బగుచుండ నెవ్వం
డొసంగం; డెవ్వం డిందు దీయమానం బగుచుండం గోరం; డట్టి వీర
లిద్దఱును జడస్వభావులని సత్పురుషులు శోకంబు నొందుదురు;
కావున నిన్ను భజియించుచున్న నన్నుం గరుణార్ద్రచిత్తుండవై భజి
యింపు; మిట్టి యార్తానుకంపయుఁ బురుషధర్మం" బని పలికిన య
క్కాలపుత్రిక వచనంబులు విని యవనేశ్వరుండు దేవగుహ్యచికీర్షు
వగు దానిం గనుంగొని మందస్మిత వదనుం డగుచు ని ట్లనియె. ॥815॥

క. "విను; తరుణి! యాచ్యమానం
బనఁదగు నీ లోకమందు నత్యశుభవు స
జ్జనముల కసమ్మతవు నగు
నిను నభినందింపకుండ్రు నెఱి నెవ్వారున్. ॥816॥

వ. కావున నేను జ్ఞానదృష్టిం జేసి నీకుం బతినిరూపణంబు చేసెద; అది
యెట్లనిన మదీయసేనా సాహాయ్యంబు బడసి ప్రజానాశం బొనరించు
నట్టి నీ వవ్యక్తగతివై కర్మనిర్మితంబైన లోకంబు ననుభవింపుము; ఈ
ప్రజ్వారుం డనువాఁడు నాకు సహోదరుండు; నీవు మదీయ భగినివి;
మీ రిద్దఱుం గూడి యీ లోకంబునందు నవ్యక్తుండును భీమసైనికుం
డును నై యేను వర్తింతును; అనిన నా భయనామకుం డయిన యవ
నేశ్వరుని దిష్టకారులైన సైనికులు ప్రజ్వార కాలకన్యా యుక్తులై భూ
మండలం బెల్లఁ దిరుగుచు నొక్కనాఁ డతివేగంబున భౌమ భోగాఢ్యం

బును జరత్పన్నగ పాలితంబును నయిన పురంజను పురంబు నావ
రించి యున్నంత స్వాభి భూతుం డయిన పురుషునకు నిస్సారత్వంబు
గలిగించు నట్టి కాలకన్యక బలాత్కారంబున నా పురంజను పురంబు
ననుభవించె; అట్లు కాలకన్య కోపభుజ్యమానం బైన పురంబు సర్వ
ద్వారంబు లందును సర్వతోధికంబుగా న య్యవనులు ప్రవేశించి
తత్పురంబు సమస్తంబును బీడింప నిట్లు పురంబు ప్రపీడ్యమానం
బగుచుండ నభిమానియైన పురంజనుండు. ||817||

సీ. అనఘ! యెంతయు మమతాకుల చిత్తుఁడై
బహువిధ భూరితాపములఁ బొందె;
ఘనకుటుంబియుఁ గాలకన్యోపగూఢుండు
నష్టసంపదుఁడు వినష్టమతియు
విషయాత్మకుండును విని హతైశ్వర్యుండుఁ
గృపణుండు చాల నకించనుండు
నగు పురంజనుఁడు శోకావిలభావుఁడై
గంధర్వ యవన సంఘములచేత
తే. నోజ చెడి వికలత నొందు నైజపురముఁ
దవిలి ప్రతికూలురును ననాదరణయుతులు
నయిన పుత్రులఁ బౌత్రుల ననుచరులను
సచివ పౌరోహితుల నిజసతినిఁ జూచి. ||818||

వ. మఱియుం గాలకన్యాగ్రస్తుం డయిన తన్నును నరిదూషితంబు లైన
పాంచాల బలంబునుం జూచి యపార చింత నొంది తత్ప్రతీకారంబు
చేయ నెఱుంగక కాలకన్యాపహృతవీర్యంబు లయినం గామంబుల నభి
లషించుచు దీనుండును విగతాత్మ గతికుండును స్నేహంబునం జేసి
పుత్రదారోపలాలన పరుండునునై కాలకన్యోపమర్దితంబును గంధర్వ
యవనాక్రాంతంబును నైన పురంబు విడువ నిచ్చ లేకయు విడువ
నుపక్రమించె; నప్పుడు. ||819||

క. అనఘా! భయనామాగ్రజుఁ
డనఁగల ప్రజ్వారుఁ డపుడ యరుదెంచి పురం
బును సకలంబును భయనా
మునికిం బ్రీతిగ దహించె మునుకొని యంతన్. ||820||

వ. అట్లు పురంబు దహ్యమానం బగుచుండఁ బౌర భృత్యవర్గాది సమన్వి
తుండును,గౌటుంబికుండును, బుత్రాది సమన్వితుండును, యవనో
పరుద్ధాలయుండును, గాలకన్యాగ్రస్తుండును నయిన పురంజనుం డ
ప్పురంబునందుఁ బ్రజ్వార సంస్పృష్టుండై యనుతాపంబు నొంది త
త్పురపాలనంబు నందు సమర్థుండు గాక పురుకృచ్ఛ్రోరువేపథుం
డయి యం దుండ నశక్తుం డయ్యె; నంత. ||821||

క. దవశిఖియుత తరుకోటర
నివసిత పన్నగము పగిది నిజపురి వెడలం
దివురుచు నతఁడు శిథిల దవ
యవుఁడును గంధర్వ గణ విహత శౌర్యుండున్. ||822||

సీ. అయి చాల ఘురఘుర మను శబ్ద మడరంగ
మనమునఁ జింతా నిమగ్నుఁ డగుచుఁ
గొడుకులఁ గోడండ్రఁ గూతుల నల్లుర
మనుమల నాప్తుల ననుచరాళి
ననయంబు నల్పమాత్రావశిష్టం బైన
గృహకోశనివహ పరిచ్ఛదముల
మసలు నహంకార మమకారములఁ జేసి
మతిహీనుఁ డగుచు నెమ్మనములోనఁ
తే. గడఁకఁ దలఁచుచు విప్రయోగమునఁ దాను
గటకటా! యిట్లు పరలోక గతుఁడ నైన
యిట్టి భార్య యనాథయై యీ కుమార
వరుల నేరీతిఁ బ్రోచునో యరసి యనుచు. ||823||

వ. మఱియు ని ట్లని తలంచు. ||824||

సీ. "పడఁతి యే మును భుజింపక భుజింపదు; నేను
నిద్ర పోవక మఱి నిద్ర పోదు;
నేను నీళ్ళాడక నీళ్ళాడ నొల్లదు;
పదరి యేఁ గోపింప భయము నొందు;
భర్జించినను మాఱుపలుకక వాయోడు;
బుద్ధిహీనుఁడనైన బుద్ధి చెప్పు;
లలి మీఱ నిట్టి కళత్రంబుతో నేను
గడఁగి దేహాంతరగతుఁడ నైన
తే. ననయమును దాను బుత్రిణి యగుటఁ జేసి
యాత్మశోచిని యగుచు గృహస్థ ధర్మ
మాచరించుచు నుండునో? యనుగమనము
చేయునో?" యని మనమునఁ జింత నొంది. ||825||

క. తన పుత్రులుఁ దన పౌత్రులు
ననయముఁ దాఁ జనినయెడ నిరాశ్రయు లగుచున్
వననిధి మధ్యంబున నవి
సిన కలముం బోలె నెట్లు జీవించెదరో ? ||826||

క. అని యి వ్విధమునఁ గృపణుని
యనువున ఘనదుఃఖ విహ్వలానర్హుం డ
య్యును దుఃఖించు పురంజను
ననయముఁ గొనిపోవ నిశ్చితాత్ముం డగుచున్. ||827||

క. చనుదెంచెను భయనాముం
డనువాఁ డప్పుడు పురంజనాఖ్యుఁడు పెలుచన్
వినుతాత్మ! పశువు భంగిని
మనము గలఁగ యవన నీయమానుం డయ్యెన్. ||828||

వ. అనుచర వర్గంబు భృశాతురులును దుఃఖితులునై వెను చనుచుండ
నుపరుద్ధంబగు భుజంగమం బప్పురంబు నెప్పుడు వాసె నప్పు డా

పురంబు పురంజను బాసి విశీర్ణంబై ప్రకృతిం బొందె; బలవంతుం డయిన
యవనునిచేత బలాత్కారంబున వికృష్యమాణుండైన పురంజనుండు
దమః పిహితుం డై పూర్వ సుహృత్తగు సఖు నీశ్వరు నెఱుంగకుండె;
అంతం బరలోకగతుం డైన పురంజనుం గదిసి పూర్వంబున నదయుం
డైన యతనిచేత హింసింప బడిన యజ్ఞపశువులు క్రోధోద్రేకంబునఁ
గుఠారంబులనతని నఱకె; ఇ వ్విధంబునఁ బ్రమదా సంగ దోష దూషితుం
డును, నపార తమోనిమగ్నుండును, నష్ట జ్ఞానుండును నయి పురంజ
నుం డనేక కాలంబు పరలోకంబున నార్తి ననుభవించి తద్భార్యయైన
ప్రమదోత్తమం జిత్తంబున నశ్రాంతంబును దలంచుచుండం దదీయ
సంస్మరణంబునం జేసి తరవాతి జన్మంబున విదర్భరాజ గృహంబునం
బ్రమదోత్తమ యై జన్మించె; నంత. ॥829॥

సీ. అవనీశ! వీర్యపణాత్త యైనట్టి వై
దర్భిని మలయకేతనుఁ డనంగఁ
బరపురంజయుఁ డైన పాండ్యభూమీశుండు
దారుణ సంగర స్థలమునందు
శక్తి ననేక రాజన్యుల నిర్జించి
పరిణయం బయ్యె; నా గురుభుజుండు
నా విదర్భాత్మజయం దసితేక్షణ
యైన కూఁతును ద్రవిడాధినాథు
తే. లైన కొడుకుల నేడ్వుర నర్థిఁ గనియె
వారలకు నెల్ల నొక్కొక్క వరుస నర్బు
దార్బుద సుతులు సంజాతు లైరి; యతని
సుత ధృతవ్రత నా యగస్త్యుఁడు వరించె. ॥830॥

క. అతఁ డా కన్యక వలనను
జతురుండై యిధ్మవాహజనకుఁ డగు దృఢ
చ్యుతుఁడను మునీంద్రుఁ గనియెను
మతి నంత విరక్తుఁ డగుచు మలయధ్వజుఁడున్. ॥831॥

తే. క్ష్మాతలంబెల్ల నిజతనూజాతులకును
బంచి యిచ్చి సరోజాక్ష పాదపంక
జార్చనాయత్తుఁ డగుచుఁ గులాద్రి కరుగ
నంత మదిరాక్షి సతి యగు నా విదర్భి. ॥832॥

తే. కడఁక గృహములు నఖిల భోగములు విడిచి
చంద్రు వెనుచను చంద్రిక చందమునను
భక్తి దళుకొత్తఁ బాండ్యభూపాలుఁ డయిన
మలయకేతను వెనుకొని మగువ చనియె. ॥833॥

వ. అట్లు ధర్మపత్ని వెంట రాఁ జని యందుఁ జంద్రమసా తామ్రపర్ణీ నవో
దక లను నదుల పుణ్యజలంబుల సుస్నాతుం డయి ప్రక్షాళిత బా
హ్యాభ్యంతర మలుండును గందమూల ఫల బీజ పుష్ప పర్ణ తృణ
తోయాహారుండునై కాయకర్శనంబైన తపం బాచరించుచు శీతోష్ణ వర్ష
వాతంబులు క్షుత్పిపాసలుఁ బ్రియాప్రియంబులు సుఖదుఃఖంబులు

నను ద్వంద్వంబుల సమదర్శనుండై జయించి తపోవిద్యాయమ
నియమంబులం జేసి పక్వ కషాయుండై బ్రహ్మంబునందు నిజాత్మ
ననుసంధించి విజితేంద్రియ ప్రాణ చిత్తుండై స్థాణువుం బోలె దివ్యవర్ష
శతంబు దపంబు చేసి భగవంతుం డయిన వాసుదేవుని యందుఁ
బ్రీతి వహించుచు నన్యం బెఱుంగక వర్తించుచుఁ దన్ను స్వప్నమందు
'మమేదం శిర శ్ఛిన్నమితి' యను ప్రతీతియందుం బోలె వ్యతిరిక్తునిఁగా
వ్యాపకునిఁగా నంతఃకరణవృత్తిసాక్షినింగా నెఱింగి. ||834||

సీ. సాక్షాత్కృతుండును సర్వేశ్వరుండును
భగవంతుఁడును గృపాపరుఁడు నైన
హరి యను లోకైక గురునిచే నుక్తమై
సర్వతోముఖమును స్వప్రకాశి
తము నగు మహిత శుద్ధ జ్ఞానదీప ప్ర
భాతతిచేఁ బరబ్రహ్మమందు
దన్నును, దనయందుఁ దగఁ బరబ్రహ్మంబు
నెనయఁ గన్గొనుచు దగ్ధేంధనాగ్ని
తే. భంగి నీషణములఁ; బెడఁబాసి భూరి
వ్యసన సాగర సంసృతి వలనఁ జాల
నుపరతుం డయ్యె; నా మహితోన్నతుండు
నవని నాయక! విను మప్పు డతని భార్య ||835||

క. పతిదైవత శీల సమం
చిత వేణీ భూత చికుర చీరాంబర సు
వ్రత చర్యా క్షామాంగి వి
గతదోష విదర్భరాజ కన్యక యచటన్. ||836||

తే. కమలలోచన నిఖిలభోగములఁ దొఱఁగి
మలయ కేతనుఁ బరమ ధర్మజ్ఞుఁ జేరి
నిరుపమైక పతివ్రతా నియమ మొప్ప
సాధ్వియై భక్తిఁ బరిచర్య సలుపు చుండె. ||837||

క. విమలమతి నిజేశు సమీ
పమునన్ సతి ధూమరహిత పవమానసఖా
గ్రమున వెలుఁగొందు కీల వి
ధమునఁ బ్రకాశించుచు చుండెఁ దద్దయు వేడ్కన్. ||838||

క. సతి దన ప్రాణేశ్వరుఁ డుప
రతుఁ డగుట మనంబులో నరయకయె పూర్వ
స్థితి నుపచార క్రియ లం
చితమతిఁ గావింపఁ దలఁచి చిరతర భక్తిన్. ||839||

క. అనుపమ సుస్థిర నియమా
సనుఁ డగు నిజనాథు డాయఁ జని పూర్వగతిన్
వినమిత యై సతి తత్పద
వనజము లర్చించు నపుడు వరుపాదములన్. ||840||

క. విను మూష్మత లేకున్నను
గని యూథభ్రష్ట హరిణి కైవడి సతి నె
మ్మనమున బెగడుచు దీనత
ననయంబును బంధురహిత యై శోకించెన్. ॥841॥

చ. అనయము నిట్లు శోకవిపులాశ్రు పయఃకణ సిక్త మానిత
స్తనయుగయై వియోగపరి తాపమునన్ హృదయంబు గంద శో
భనలలితాధరోష్ఠ నవపద్మము శోషిల సుస్వరంబుగా
వనజదళాక్షి యేడ్చె ననివారణఁ దద్విపినాంతరంబునన్. ॥842॥

ఉ. "హా! నరనాథ! హా! సుమహితాత్మక! హా! గుణశాలి! యింక నం
భోనిధి మేఖలాకలిత భూమి యధార్మిక రాజ చోర పీ
డా నిరతిం గృశింప నకటా! తగునయ్య యుపేక్షచేయ; శో
భానయశాలి! నీవు పరిపాలన చేయుదు, లెమ్ము భూవర!" ॥843॥

చ. అని విలపించుచున్ సరసిజాక్షి నిజేశు పదారవిందముల్
దన నిటలంబు సోఁకఁ బరితాపమునంబడి బిట్టు చాల రో
దన మొనరించుచుం దగిలి దారువులం జితిఁబేర్చి యందులోఁ
బెనుపగు తత్కళేబరముఁ బెట్టి శిఖిం దరికొల్పి యిమ్ములన్. ॥844॥

క. తా ననుగమనము చేయం
బూనుటయును నంతలోనఁ బూర్వసఖుఁడు వి
జ్ఞాన స్వరూపుఁ డమలుఁడు
నైన ధరాదివిజుఁ డొక్క డబలం గనుచున్. ॥845॥

క. చనుదెంచి య త్తలోదరి
సునయోక్తుల ననునయించుచుం దగ ననియెన్
"వనితా! నీవెవ్వతె? వె
వ్వని దాన? వితం డెవండు? వగచెద వేలా?" ॥846॥

క. అని యడిగి వెండియును ని
ట్లనియెను" నీ సృష్టి పూర్వమందును నీ వె
వ్వనితోడి సఖ్య సౌఖ్యము
లనవరతము ననుభవించి తట్టి సఖుండన్. ॥847॥

క. న న్నెఱుగు దేని మనమున
న న్నెఱుఁగక యున్న నైన నళినదళాక్షీ!
నన్నుఁ బురాతన సఖుఁగా
నెన్నంగలదాన; వైన నెఱుఁగవె చెపుమా? ॥848॥

వ. కావున నీవును నేనునుం బూర్వంబునందు మానసనివాసులమైన
హంసలమై యుండి గృహంబుఁ బాసి సహస్రవత్సరంబులు సఖుల
మై వర్తించు నంత నీవు నన్నుం బాసి భౌమభోగ రతుండవై పదంబు
నిచ్ఛగించుచు మహీమండలంబు గలయం గ్రుమ్మరు నప్పు డొక్క
కామినీ నిర్మితంబుం బంచారామంబు నవద్వారసమేతంబు నేకపాల
కంబుఁ ద్రికోష్ఠంబు షట్కులంబుఁ బంచవిపణంబుఁ బంచప్రకృతియు

స్త్రీనాయకంబు నైన యొక్క పురంబు పొడగంటివి; అది యెట్టి దనినం బంచారామంబు లనం బంచేంద్రియార్థంబులు; నవద్వారంబు లన నాసికాది ద్వారంబు; లేకపాలకం బనం బ్రాణపాలనంబు; త్రికోష్ఠంబు లనం దేజో భిన్నంబులు; షట్కులంబు లన నింద్రియ సంగ్రహంబు; విపణంబు లనఁ గర్మేంద్రియంబులు; పంచ ప్రకృతి యనం బంచ భూతంబులు; బ్రకృతి యను కామిని యన బుద్ధి; ఇట్టి పురంబునం బ్రవిష్టుండైన పురుషుం డంగనా పరతంత్రుఁడు నజ్ఞుండు నైన నీవ యప్పురంబునం గామినీ సంస్పృష్టుండవై రమియించుచుఁ దత్సంగమంబున నష్ట స్మృతివై వైదర్భీ జనసంభావిత సుఖాభాసంబులగు దుఃఖంబులచే నిట్టి పాపిష్ఠంబైన దశం బొందితివి; కావున. ‖849‖

సీ. నీవు వైదర్భివి గావు; వీరుఁ డితండు
వివరింపఁగాఁ గాఁడు విభుఁడు నీకు;
నొగి మున్ను పురమున నుపరుద్ధుఁ జేసిన
యా పురంజన పతి వరయఁ గావు;
మఱియు నీ వన్య సీమంతిని యనియును
జర్చింపఁగా బూర్వ జన్మమందుఁ
బురుషుం డవనియును బుద్ధిఁ దలంచుట
యరయంగ నీ యుభయము నసత్య;
తే. మింతయును మామకీనమై యెసఁగు మాయఁ
జేసి కల్పిత మయ్యెఁ; జర్చింప మనము
పూర్వమున హంసలమ యని పూని యెఱుఁగఁ
బలికితిఁ దెలియు మనల రూపంబుఁ జూడు. ‖850‖

వ. ఏనే నీవు గాని యన్యుండవు గావు; నీవే నేఁ గాని యన్యుండంగా; నిట్లని యెఱుంగుము; విద్వాంసులు మన యిద్దఱ యందు నంతరంబు నీక్షింపరు; పురుషుండు దన్నొక్కనినె యాదర్శ చక్షువులందు భిన్నరూపునింగాఁ దలంచు చందంబున మన యిద్దఱికిని భేదంబు గలిగిన యట్ల తోఁచు; నని యి వ్విధంబున నతం డతనిచేత నీవు పూర్వంబున మదీయసఖుండవైన హంస" వని తెలుపంబడి స్వస్థుండై తద్వియోగ నష్టంబైన జ్ఞానంబు గ్రమ్మఱం బొందె" అని చెప్పి నారదుండు ప్రాచీనబర్హిం జూచి యీ యధ్యాత్మ తత్త్వంబు రాజకథామిషంబున నీకు నెఱింగించితి;" అనిన. ‖851‖

క. విని భూమీశుఁడు నారద
ముని కను "భవదీయవచనములు సూరులు ద
క్కను గర్మ మోహితులమై
వనరెడు నే మెట్టు దెలియువారము చెపుమా." ‖852‖

వ. అనిన యోగీంద్రుండు రాజేంద్రున కి ట్లనియె "నరేంద్ర! యేమి కతంబున నాత్మ చేత యేక ద్వి చతుష్పాదంబును బహుపాదంబును నపాదంబు నగుచుఁ బురంజను దేహంబు ప్రకటం బొనర్చు; నా కతంబున బురంజనుండు పురుషుం డయ్యెఁ; అట్టి పురుషునకు నామ క్రియా గుణంబుల విజ్ఞాతుండు గాకుండుటం జేసి యవిజ్ఞాత శబ్దంబునం జెప్పంబడు; సఖుం డీశ్వరుండు; పురుషుండు సాకల్యంబునం జేసి

దేహపరిగ్రహంబు చేయ నిశ్చయించునప్పుడు నవద్వార కలితంబును ద్విహస్త చరణ యుక్తంబును నయిన పురం బేది గల, దది లెస్స యని తలఁచి య ప్పురం బను దేహంబునందుఁ బురుషుండింద్రి యంబులం జేసి యే బుద్ధి నధిష్ఠించి విషయంబుల ననుభవించు; నహంకార మమకారంబులకు నే బుద్ధి తత్త్వంబు గారణం బగు; నట్టి బుద్ధి ప్రమదోత్తమ యనంబడె; దానికి సఖులు జ్ఞానకర్మకారణంబులైన యింద్రియగుణంబులు; సఖీజనంబులు దదీయ వృత్తులు; పంచముఖో రగంబనం బంచవృత్తి యైన ప్రాణంబు; ఏకాదశ మహాభటులన బృహ ద్బలుండు నుభయేంద్రియ నాయకుండునైన మనంబు; నవద్వార సమేతంబైన య ప్పురంబు చుట్టివచ్చిన పాంచాలదేశంబు లనం బంచ విషయంబులు; నవద్వారంబు లన నక్షి నాసికా కర్ణ ముఖ గుద శిశ్నంబులు; అందు నక్షినాసాస్యంబు లైదునుం బ్రాగ్ద్వార పురస్కృ తంబులు; దక్షిణోత్తర కర్ణంబులు దక్షిణోత్తరద్వారంబులు; గుద శిశ్నం బులు పశ్చిమ ద్వారంబులు; అందు నేకస్థల నిర్మితంబులైన ఖద్యోతా విర్ముఖులు నేత్రంబులు; విభ్రాజితం బన రూపంబు; ద్యుమంతు డనం జక్షురింద్రియంబు; నళినీ నాళిను లన నాసికా ద్వారంబులు; సౌరభం బన గంధంబు: అవధూత యన ఘ్రాణేంద్రియంబు; ముఖ్య యన నాస్యంబు; విపణం బన వాక్కు; రసజ్ఞుం డన రసంబు; ఆపణం బన వ్యవహారంబు; బాహూదనం బన వివిధాన్నంబు; పితృహు వన దక్షిణ కర్ణంబు; దేవహూ వన నుత్తర కర్ణంబు; చండవేగుం డనం గాలోపలక్షకం బైన సంవత్సరంబు; గంధర్వు లన దివంబులు; గంధర్వీ జనంబు లన రాత్రులు; పరివర్తనం బన నాయుర్హరణంబు; గాలకన్యక యన జర; యవ నేశ్వరుం డన మృత్యువు; అతని సైనికులన నాధివ్యాదులు; ప్రజ్వారుం డనం బ్రాణిహింస యందు శ్రీఘ్రవేగంబు గలిగి శీతోష్ణ భేదంబులం ద్వి విధం బైన జ్వరంబు; దక్షిణ పాంచాలం బనం బితృలోక ప్రాపకంబును బ్రవృత్తి రూపకంబు నైన శాస్త్రంబు; ఉత్తర పాంచాలం బన దేవలోక ప్రాప కంబు నివృత్తి సంజ్ఞికంబు నయిన శాస్త్రంబు; శ్రుతధరుం డన శ్రోత్రంబు; ఆసురీ నామకం బనం బశ్చాద్ద్వారంబైన మేఢ్రంబు; గ్రామకం బన సురత సుఖంబు; దుర్మదుం డన గుహ్యేంద్రియంబు; నిరృతి నామకం బైన పశ్చిమ ద్వారం బన గుదంబు; వైశసం బన నరకంబు; లుబ్ధకుం డనం బాయువు; నంధు లన హస్త పాదంబులు; అంతఃపురం బన హృద యంబు; విషూచి యన మనంబు;" అని వెండియు ని ట్లనియె. ||853||

సీ. "అనఘాత్మ! వినుము జాయాత్మజులను గుణా
క్తం బగు మఱి బుద్ధితత్త్వ మర్థి
వెలయ నేయే గతి వికృతి చేయం బడు
నేయే తెఱంగుల నింద్రియములు
వికృతిని బొందు నా విధమునఁ దద్గుణా
న్వితుఁడును వరుసఁ దద్వృత్తులకును
ఘనుఁడు నుపద్రష్టయును దగు నాత్మయుఁ
దద్వృత్తులను బలాత్కారమునను
తే. ననుకరింపంగ నర్థిఁ జేయంగఁ బడుట
ననవరత మాత్మమహిషిని ననుసరించు
టయు నెఱుఁగఁ జెప్పి" యిటు లనియెను మఱియు

జనవరేణ్యునితో యోగిసత్తముండు. ||854||

వ. "మఱియు నరదం బన దేహంబు; దురంగంబు లన నింద్రియంబులు; ఈషాద్వయం బన సంవత్సరంబునుం దత్కృత వయస్సును; చక్ర ద్వయం బనం బుణ్యపాప కర్మద్వయంబు; వేణుత్రయం బన గుణత్ర యంబు; పంచబంధనం బనం బంచప్రాణంబులు; రశ్మి యన మనంబు; సారథి యన బుద్ధి; రథికోపవేశస్థానం బన హృదయంబు; కూబరంబు లన శోకమోహంబులు; పంచప్రహరణంబు లనం బంచేంద్రి యార్థప్రక్షే పంబు; పంచవిక్రమం బనం గర్మేంద్రియంబులు; సప్తవరూధంబు లన ధాతువులు; హైమోపస్కరం బన రజోగుణంబు; అక్షయతూణీరం బన ననంతవాసనాహంకారోపాధి; ఏకాదశ చమూపతి యన నేకాదశేంద్రి యంబైన మనంబు; ఆసురీవృత్తి యనం బాహ్యావిక్రమంబు; పంచేంద్రి యంబులచేత మృగయా వినోదంబు చందంబున హింసాదులం జేసి విషయంబు లనుభవించుటయ మృగయాచరణంబు; ఈ విధంబున నుండ జీవుండు దేహంబున స్వప్న సుషుప్తి జాగ్రదవస్థల యందు నాధ్యాత్మి కాధిదైవి కాధిభౌతికంబులైన బహువిధ దుఃఖంబులం జేసి క్లేశంబు లననుభవించుచు నజ్ఞానావృతుండయి వర్షశతంబు నిర్గుణుం డయ్యును బ్రాణేంద్రియ మనోధర్మంబులం దనయందు నధ్యవసించి కామలవంబుల ధ్యానంబు చేయుచు నహంకార మమకార సహి తంబుగాఁ గర్మాచరణంబు చేయుచుండు. ||855||

క. పురుషుఁడు నిజప్రకాశతఁ
బరగియు నలఘుఁడుఁ బరుండు భగవంతుండున్
గురుఁడును నగు న య్యాత్మను
బరువడి నెఱుఁగంగ లేక ప్రకృతి గుణములన్. ||856||

క. వినుమెపుడు దగులు నప్పుడ
యొనరంగ గుణాభిమానియును గర్మవశుం
డనఁ దగు నా పురుషుఁడు దా
ఘనమగు త్రైగుణ్యకర్మ కలితుం డగుచున్. ||857||

సీ. ధృతి నొప్పుచున్న సాత్విక కర్మమునను బ్ర
కాశ భూయిష్ఠ లోకముల భూరి
రాజస ప్రకట కర్మమున దుఃఖోదర్క
లోలక్రియా యాస లోకములను
గైకొని తామస కర్మంబునను దమ
శ్శోక మోహోత్కట లోకములను
బొందుచుఁ బుం స్త్రీ నపుంసక మూర్తుల
దేవ తిర్యఙ్మర్త్య భావములను
తే. గలుగుఁ గర్మానుగుణములు గాఁగ జగతిఁ
బుట్టి చచ్చుచుఁ గ్రమ్మఱఁ బుట్టు చిట్లు
దివిరి కామాశయుం డైన దేహి యెప్డు
నున్న తానత పదముల నొందుచుండు." ||858||

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. ||859||

మ. “ఎనయన్ క్షుత్పరిపీడఁ గుంది శునకం బింటిటింకిం బోవఁ బూ
నినఁ దద్దైవిక మైన దండహతిఁ గానీ, కాక చౌర్యాన్న మై
నను గానీ తగఁ బొందు చందమున నెన్నన్ దైవయోగంబు పెం
పున నీ జీవుఁడు దాఁ బ్రియాప్రియములం బొందుం ద్రిలోకంబులన్. ॥860॥

చ. గొనకొని యిట్టి దుఃఖములకుం బ్రతికారము మానవేంద్ర! క
ల్గిన విను తత్ప్రతిక్రియ యకించనవృత్తి జనుండు మస్తకం
బున నిడుమోపు మూఁపునను బూనినఁ దద్భరదుఃఖ మాత్మఁ బా
యని గతి జీవుఁడుం ద్రివిధమై తగు దుఃఖముఁ బాయఁ డెన్నఁడున్. ॥861॥

క. ఘన దుఃఖ హేతు కర్మం
బును దత్ప్రతికార కర్మమును నివి మాయా
జననము లగుటను బురుషుఁడు
గనుఁ గలలోఁ దోఁచి నట్టి కల చందమునన్. ॥862॥

వ. సవాసనోచ్ఛేదకంబు గా” దని వెండియు ని ట్లనియె. ॥863॥

సీ. “నరనాథ! వినుము స్వప్నంబు చందంబున
నజ్ఞాన విలసితం బగుటఁ జేసి
తివిరి మిథ్యాభూత దేహాదికమునకు
నరయ నివర్తనాయాస మేటి
కని యంటివేనియు నర్థంబు లేకున్న
నర్థి సోపాధికం బైన మనము
వాంఛతో స్వప్నము వర్తింపఁ బురుషునిఁ
బూని జాగ్రద్బోధచే నుపాధి
తే. చెడక స్వాప్నిక సంసృతి విడువనట్లు
తత్త్వ విజ్ఞానమున నవిద్యా నివృత్తి
దార దేహాదిక నివృత్తి దగులకున్నఁ
దివుట సంసృతి దా నివర్తింప కుండు. ॥864॥

చ. ఘన పురుషార్థభూత మనఁగాఁ దగు నాత్మకు నే నిమిత్తమై
యొనర ననర్థహేతు వన నూల్కొను సంసృతి సంభవించు న
ట్లనయముఁ దన్నిమిత్త పరిహారక మర్థి జగద్గురుండు నాఁ
దనరిన వాసుదేవ పద తామరస స్ఫుటభక్తి యారయన్. ॥865॥

క. పూనిన తద్భక్తి సమీ
చీనగతిం దెలియ ననఘ; చిర వైరాగ్య
జ్ఞాన జనక మగు భక్తి ని
ధానము గోవింద వరకథాశ్రయమ యగున్. ॥866॥

వ. కావున నది తత్కథాకర్ణన గాన నిరతుండు, విశ్వాస సంయుక్తుండు
నైన వానికి సంభవించు మఱియును. ॥867॥

క. ధర సాధులు విమలాంతః
కరణులు భగవద్గుణానుకథన శ్రవణ
స్ఫురిత స్వాంతులు ననఘులు

వరధిషణులు నైన భాగవత జనుల సభన్. ॥868॥

క. సరసోదార మహాత్మ ము
ఖరితము లగు మధువిరోధి కమనీయ గుణో
త్కర సురుచిర చరితామృత
పరిపూరిత వాహినులను బరమప్రీతిన్. ॥869॥

క. మన మలరఁగ శ్రోత్రాంజలు
లను బానము చేయు పుణ్యులకు క్షుత్తృష్ణా
ఘన భయ శోక విమోహము
లనయంబును సోఁకకుండ నవనీనాథా! ॥870॥

వ. కావున నిట్టి భాగవత సహవాసంబు లేక తనంతన భగవద్భాగవత
గుణాభి వర్ణన కథానుచింత నాదులయందుం బ్రవర్తించిన నాలస్యాది
దోషంబు లొంది యీ జీవలోకంబు సహజక్షుధాదికంబున నుపద్రుతం
బై సర్వేశ్వరకథామృత వాహిని యందు రతింజేయదు; ఇది నిశ్చితం”
బని మఱియు ని ట్లనియె. ॥871॥

సీ. “పద్మ సంభవుఁడును భవుఁడును మనుకుల
సమితి దక్షాది ప్రజాపతులును
నైష్ఠికులైన సనకముఖ్య మునులుఁ బు
లస్త్యుండు భృగువుఁ బులహుఁడుఁ గ్రతువు
నత్రి మరీచియు నంగిరసుండు న
రుంధతీవిభుఁడును రూఢి మెఱయ
బహు పుణ్యు లే కడపల గాఁగ బ్రహ్మవా
దుల నందఱు వాక్కులకును
తే. నెనయ నీశ్వరులై యుండియును సమగ్ర
మతిఁ దపో యోగ విద్యా సమాధి వర వి
చారులై యుండియును సర్వసాక్షి యైన
యీశ్వరుని వెదకియుఁ గాన రిద్ధచరిత! ॥872॥

వ. అది యె ట్లంటేని. ॥873॥

మ. ఘనవిస్తార మపార మద్వయ మనంగా నొప్పు వేదంబు దా
మనువర్తించుచు మంత్రయుక్తి వివిధంబై నట్టి దేవాఖ్య శో
భనసామర్థ్యముచేత నింద్ర ముఖ రూపం బిష్టదైవంబుగాఁ
గని వేడ్కన్ భజియించు వారలు గనంగా నేర్తురే యీశ్వరున్. ॥874॥

క. విను మాత్మ భావితుం డన
నెనసిన భగవంతుఁ డెప్పు డెవ్వనిఁ గరుణం
దనరుచు ననుగ్రహించును
మనుజేశ్వర! యపుడ వాఁడు మహితాత్మకుఁడై. ॥875॥

క. ధీరత నీ లోకవ్యవ
హారంబును వైదికంబు ననఁదగు కర్మా
చారములందు వినిష్ఠిత

మై రూఢిఁ దనర్చు బుద్ధి నర్థిన్ విడుచున్. ॥876॥

సీ. కావున రాజేంద్ర! నీవును బరమార్థ
రూపంబు లగుచుఁ బ్రరోచమాన
ములును గర్ణప్రియంబులు నగు నస్పృష్ట
వస్తువులును వివిధ కర్మ
ములయందుఁ బురుషార్థబుద్ధి గావింపకు;
మతి ఘన స్వాంతు లై నట్టివారు
పరఁగు జనార్ధన ప్రతిపాదకంబైన
శ్రుతిఁ గర్మ పర మని చూపుచుండు
తే. వారు వేదజ్ఞు లనఁ దగువారు గారు
రూఢి మఱి వారు నిత్యస్వరూపభూత
మైన యీ యాత్మతత్త్వంబు నలరు వేద
కలిత తాత్పర్య మని యాత్మఁ దెలియ లేరు ॥877॥

వ. కావునం బ్రాగగ్రంబు లైన దర్భలచేత సకల క్షితిమండలాస్తరణంబు
గావించి యహంకార యుక్తుండవు నవినీతుండవు నై పెక్కు పశు
వులఁ జంపనే కాని కర్మ స్వరూపంబును విద్యా స్వరూపంబును
నెఱుంగవు; ఆ కర్మ విద్యా స్వరూపంబు లెట్టి వనిన సర్వేశ్వర పరి
తోషకం బేది యదియ కర్మంబు; ఆ సర్వేశ్వరుని యందునేమిట
మతి సంభవించు నదియ విద్య; అతండే దేహులకు నాత్మయు నీశ్వ
రుండు నగుచుండుఁ గావునఁ బురుషులకు క్షేమకరంబయిన యాశ్ర
యంబు దత్పాద మూలంబ; అతండు ప్రియతముండును సేవ్యమానుం
డును నగుచుండ నణుమాత్రం బయిన దుఃఖంబు లేదు; అట్టి యా భగ
వత్స్వరూపం బెవ్వం డెఱుంగు వాఁడు విద్వాంసుండును గురుండును
హరియు" నని చెప్పి వెండియు ని ట్లనియె. ॥878॥

క. "అవనీశ! యీ విధంబున
భవదీయ ప్రశ్నమిట్లు పరిహృత మయ్యెం;
దవిలి యిఁక నొక్క గోప్యము
వివరించెదఁ జిత్తగింపు విమలచరిత్రా! ॥879॥

సీ. లలి సుమనో వాటికల యందు నల్ప ప్ర
సూన మరంద గంధాను మోద
సంచారియును మృగీసహితముఁ దన్నివే
శిత చిత్తమును మధువ్రత నినాద
మేదుర శ్రవణానుమోదితమును బురో
భాగ చరన్నిజ ప్రాణహారి
దీపిత వృక గణాధిష్ఠితమును లుబ్ధ
క క్రూర ఘన సాయక ప్రభిన్న
తే. పృష్ఠభాగంబునై తగ నెదను మృత్యు
భీతి వాటిల్ల నొండు దప్పింప వెరవు
గాన కడవిఁ జరించు మృగంబు పగిది
భూవరోత్తమ! వినవయ్య! పురుషుఁ డెపుడు. ॥880॥

వ. అంగనా నివాసంబుల యందు క్షుద్రతమంబగు కామ్యకర్మ పరిపాక
జనితంబైన జిహ్వోపస్థాది కామజనిత సుఖలేశంబుల నన్వేషించుచుఁ,
గామినీ యుక్తుండును, ద న్నివేశిత మానసుండును నతి మనో హర
వనితాజనాలాప శ్రవణ తత్పర చిత్తుండును, బ్రత్యక్షంబున, నాయు
ర్హరణ కారణాహోరాత్రాది కాలవిశేషగణనాపరుండును గాక పరోక్షంబునం
గృతాంత శరనిర్భిన్న గాత్రుండును నగుచు నీ జీవుండు విహరించు
చుండు; గావున నీవు నీ జీవుని మృగచేష్టితునిఁగా విచారించి శ్రోత్రాదు
లందున్న శబ్దాదులం బోలె బాహ్య వృత్తులగు శ్రౌతస్మార్తాది రూప
కర్మంబులను హృదయంబు నందు నియమించుచు నసజ్జనయూథ
వార్తాసహితం బైన గృహాశ్రమంబు విడువుము; సకల జీవాశ్రయుండైన
యీశ్వరుని భజియింపుము; ఇట్లు సర్వతో విరక్తుండవు గ" మ్మని
నారదుండు పలికినం బ్రాచీనబర్హి యి ట్లనియె. ॥881॥

క. "మునివర! భగవంతుండవు
ననుపమ విజ్ఞాననిధివి ననఁదగు నీ చే
తను వివరింపగాఁ దగి
యెనసిన యీ యాత్మతత్త్వ మిటు నాచేతన్. ॥882॥

వ. శ్రుతంబును విచారితంబును నయ్యె; గర్మనిష్ఠు లగు నుపాధ్యాయు
లైనవార లీ యాత్మతత్త్వంబు నెఱుంగరు; ఎఱింగిరేని నుపదేశింపరు;
కావునఁ దత్కృతంబైన మహాసంశయంబు నీ చేత నివృత్తం బయ్యె;"
అని వెండియు ని ట్లనియె. ॥883॥

సీ. "అనఘాత్మ! యేమిటి యందు నీ యింద్రియ
వృత్తులు దగఁ బ్రవర్తింపకుండు
టను జేసి బుధు లైన ఘనముగ మోహింతు
రట్టి యర్థము నందు నాత్మ సంశ
యము గల్గుచున్నది; యది యెట్టి దనినను
బురుషుఁ డేయే దేహమునను జేసి
కర్మముల్ చేసి తత్కాయంబు నీ లోక
మందునే విడిచి తా నన్యదేహ
తే. మర్థితో ఘటియించి లోకాంతరమును
బొంది తత్కర్మఫలమును బొందు ననుచుఁ
బ్రకటముగ వేదవేత్తలు పలుకు చుందు
రన్న నది యెట్లు విన నుపపన్న మగును? ॥884॥

వ. అదియునుం గాక యాచరితంబైన కర్మంబు తత్క్షణంబ వినష్టం
బగుటంజేసి జీవుండు దేహాంతరంబున లోకాంతరగామి యైన
ఫలం బెట్లు సంభవించును;" అనిన ప్రాచీనబర్హికి నారదుం డి ట్లనియె
"నరేంద్రా! స్వప్నావస్థ యందు లింగశరీరాధిష్ఠాత యైన జీవుండు
జాగ్రద్దేహాభిమానంబు విడచి తాదృశంబ కాని యతాదృశంబ కాని
యైన శరీరాంతరంబు నొంది మనంబునందు సంస్కార రూపంబున
నాహితంబైన కర్మంబు ననుభవించు చందంబునం బురుషుం డే లింగ
శరీరంబునం జేసి కర్మంబు నాచరించు నా లింగశరీరంబున లోకాంతరం
బున దేహవిభేదంబు నొందక తత్ఫలం బనుభవించును; అదియునుం

గాక దాన ప్రతిగ్రహాదుల యందు స్థూలదేహంబునకుం గర్తృత్వంబు
గల దంటివేని నహంకార మమకార యుక్తుండయిన పురుషుండు
మనంబునం జేసి యేయే దేహంబు పరిగ్రహించు, నాయా దేహంబున
సిద్ధంబైన కర్మం బా జీవుం డనుభవించు; అట్లు గాకున్నఁ గర్మంబు
పునరుద్భవ కారణం బగుట యుపపన్నంబు గాకుండుఁ; గావున
మనః ప్రధానం బైన లింగశరీరంబునకే కర్తృత్వం బుపపన్నం బగు" నని
వెండియు ని ట్లనియె. ||885||

క. "క్షితి నుభయేంద్రియ కర్మ
స్థితు లనుభవ మందఁబడిన చిత్తము పగిదిన్
ధృతిఁ జిత్తవృత్తులను ల
క్షిత మగుఁ దత్పూర్వ దేహకృత కర్మంబుల్. ||886||

వ. అది యె ట్లనిన నీ దేహంబునం జేసి యే రూపంబు నే ప్రకారంబున
నెప్పు డెచ్చట నగు; నది యననుభూతంబును నదృష్టంబును
నశ్రుతంబునునై యుండు; నట్టిది యొకానొక కాలంబున వాసనాశ్రయుం
డయిన పురుషునకుఁ ద దనుభవాది యుక్తంబగు పూర్వదేహంబున
ననుభూతంబును దృష్టంబును శ్రుతంబును నని విశ్వసింపుము; ఈ
మనంబు నననుభూతార్థంబు గోచరింపఁజాలదు; ఈ మనంబె పురు
షులకు శుభాశుభ నిమిత్తంబు లైన పూర్వాపరదేహంబులం బ్రకాశిం
పంజేయుచుండు; ఈ మనంబునందు నదృష్టంబు నశ్రుతంబు నైన
యర్థంబు స్వాప్నాదికమందుం దోఁచు నంటివేని నది దేశకాలక్రియా
శ్రయంబని తలంపం దగు; ఈ సమస్త విషయంబులుఁ గ్రమానురోధం
బున మనంబునం జేసి భోగ్యంబులగు" నని మఱియు ని ట్లనియె. ||887||

చ. సుమహిత శుద్ధ సత్త్వగుణ శోభితమున్ సరసీరుహోద రో
త్తమ గుణచింతనాపరము ధన్యము నైన మనంబునందు భూ
రమణ! సుధాంశునందు నుపరాగమునన్ దివిఁ దోఁచు రాహు చం
దమునను గోచరంబగు నుదారత నీ యఖిల ప్రపంచమున్." ||888||

వ. అని వెండియు ని ట్లనియె "లింగదేహమునకుఁ గర్తృత్వ భోక్తృత్వంబులు
స్థూలదేహద్వారకంబు లగుటంజేసి స్థూలదేహ వినాశంబు గలుగం
జీవునకుఁ గర్తృత్వ భోక్తృత్వంబులు లేకుండుటంజేసి ముక్తి గలుగు
నంటివేని నీ స్థూలదేహ సంబంధంబు జీవుని యందు బుద్ధిమనో
మోక్షార్థగుణవ్యూహరూపాది లింగ శరీర భంగ పర్యంతంబు గలుగు
చుండును; సుషుప్తి మూర్ఛాదుల యందు నిష్టవియోగాది దుఃఖ
మందు నహంకారంబు గలిగి యుండు; నది యింద్రియోపహతింజేసి
యమావాస్య యందలి చంద్రుండునుం బోలెఁ దరుణ పురుషునకు
గర్భబాల్యావస్థల యందు నింద్రియ పౌష్కల్యంబు లేకుండుటంజేసి
యేకాదశేంద్రియ స్ఫురణ సమర్థం బైన యహంకారంబు గర్భాదులకుఁ
బ్రకాశింపని చందంబునం దోపకుండుఁ గావున స్థూలదేహ విచ్ఛేద
కంబు లేకుండుటంజేసి వస్తుభూతార్థంబు లేకున్న నీ సంసారంబు
విషయంబులయం దాసక్తుండగు జీవునకు స్వాప్ని కానర్థాగమనం
బునుం బోలె నివర్తింపదు; ఈ తీరునఁ బంచతన్మాత్రాత్మకంబును
ద్రిగుణాత్మకంబును షోడశ వికారాత్మకంబునై విస్తృతంబునునయిన

లింగ శరీరంబు నధిష్ఠించి చేతనాయుక్తుండైన జీవుండని చెప్పంబడు; మఱియును. ॥889॥

సీ. తివిరి య ప్పురుషుండు దేహంబుననుజేసి
యనయంబుఁ బెక్కు దేహాంతరముల
నంగీకరించుచు నవి విసర్జించుచు
సుఖ దుఃఖ భయ మోహ శోకములను
బొలుపొందు తద్దేహములనె పొందుచు నుండు;
నది యెట్టు లన్నను నగ్రభాగ
తృణమూఁది మఱి పూర్వతృణ పరిత్యాగంబు
గావించు తృణజలూకయును బోలె
తే. జీవుఁ డవనిఁ గొంత జీవించి మ్రియమాణుఁ
డగుచు నొండు దేహ మర్థిఁ జెంది
కాని పూర్వమైన కాయంబు విడువఁడు
గాన మనమె జన్మకారణంబు ॥890॥

త. నరవరోత్తమ! యట్లు గాన మనంబె జీవుల కెల్ల సం
సరణకారణ; మట్టి కర్మవశంబునన్ సకలేంద్రియా
చరణుఁ డౌట నవిద్య గల్గును; సంతతంబు నవిద్యచేఁ
బరఁగుటన్ బహుదేహకర్మనిబంధముల్ గలుగుం జుమీ! ॥891॥

చ. విను మది గాన భూవర! యవిద్య లయించుటకై రమాపతిన్
ఘన జనన స్థితి ప్రళయ కారణభూతునిఁ బద్మపత్రలో
చనుఁ బరమేశు నీశ్వరుని సర్వజగంబుఁ ద దాత్మకంబుగాఁ
గనుగొనుచుం దదీయపదకంజము లర్థి భజింపు మెప్పుడున్.” ॥892॥

క. అని యీ గతి భగవంతుం
డనఘుఁడు భాగవతముఖ్యుఁ డగు నారదుఁ డా
ఘనునకు జీవేశ్వర గతి
ఘనకృప నెఱిఁగించి సిద్ధ గతిఁ జనిన యెడన్. ॥893॥

సీ. రాజర్షి యైనట్టి ప్రాచీనబర్హి దా
దగఁ బ్రజాపాలనార్థంబు సుతుల
ధరకు నియోగించి తపము చేయుటకునై
కపిలాశ్రమంబున కపుడు పోయి
యచ్చట నియతి నేకాగ్రచిత్తుండును
ముక్తసంగుండును భూరిధైర్య
యుక్తుండు నగుచును భక్తియోగంబున
ననఘ! గోవిందపదారవింద
తే. చింతనామృత పాన విశేషచిత్తుఁ
డగుచు విధిరుద్ర ముఖ్యుల కందరాని
యవ్య యానందమయ పద మందె నప్పు”
డనుచు మైత్రేయముని విదురునకుఁ జెప్పి. ॥894॥

వ. వెండియు ని ట్లనియె “ఇట్లు ముకుందయశంబునం జేసి భువనపావ

నంబు, మనశ్శుద్ధికరంబు, సర్వోత్కృష్టఫలప్రదాయకంబు, దేవర్షివర్య ముఖ వినిస్సృతంబు నైన యీ యధ్యాత్మ పారోక్ష్యంబు నెవ్వండు పఠియించు నెవ్వండు విను నట్టివాఁరు లింగ శరీర విధూననంబు గావించి ముక్త సమస్త బంధుడయి విదేహకైవల్యంబు నొంది సంసారమునందుఁ బరిభ్రమింప" దనిన మైత్రేయునకు విదురుం డి ట్లనియె. ॥895॥

24 ప్రచేతసుల తపంబు

క. "మునినాథ ప్రచేతసు లా
ఘన మగు రుద్రోపదిష్ట కమలోదర కీ
ర్తనమున నే గతిఁ బొందిరి
వనజాక్షుఁడు సంతసింప వా రనఘాత్మా! ॥896॥

తే. కడఁగి మఱి వారు యాదృచ్ఛికతను జేసి
హరికి నిత్యప్రియుం డగు హరునిఁ గాంచి
యతని వలన యనుగ్రహ మంది మోక్ష
మంది రని చెప్పి; తది నిశ్చయంబు మఱియు ॥897॥

క. హరి దర్శన పూర్వం బిహ
పరలోకములందు నా నృపాల తనయు లం
దిరి యే ఫలముల నందఱు
నిరతి నెఱింగింపు;" మన మునివరుఁడు పలికెన్. ॥898॥

క. "విను జనకాదేశము ముద
మునఁ దాల్చి నృపాత్మజులు సముద్రోదరమం
దనుపమ జపయజ్ఞంబున
నొనరఁ దపం బూని ముదము నొందుచు నుండన్. ॥899॥

క. పదివే లేఁడులు నిష్ఠను
వదలక తప మాచరింప వారల కర్థిన్
సదయాంతరంగుఁ డభయ
ప్రదుఁడు సనాతనుఁడు నైన పద్మోదరుఁడున్. ॥900॥

క. అనుపమ శాంతము లగు నిజ
తను రశ్మలచే నృపాల తనయ తపో వే
దనలు శమింపగఁ జేయుచు
ననయముఁ బ్రత్యక్ష మయ్యె; నచ్యుతుఁ డంతన్. ॥901॥

సీ. ఘన మేరుశృంగ సంగత నీల మేఘంబు
నెఱి గరుడస్కంధ నివసితుండుఁ
గమనీయ నిజదేహకాంతి విపాటితా
భీలాఖి లాశాంతరాళ తముఁడు
సుమహితాష్టాయుధ సుమనో మునీశ్వర
సేవక పరిజన సేవితుండు
మండిత కాంచన కుండల రుచిరోప

లాలిత వదన కపోలతలుఁడు
తే. చారు నవరత్న దివ్య కోటీర ధరుఁడు
కౌస్తుభ ప్రవిలంబ మంగళ గళుండు
లలిత పీతాంబర ప్రభాలంకృతుండు
హార కేయూర వలయ మంజీర యుతుఁడు ‖902‖

క. లలితాయ తాష్ట భుజ మం
డల మధ్య స్ఫురిత రుచి విడంబిత లక్ష్మీ
లలనా కాంతి స్పర్ధా
కలిత లసద్వైజయంతికా శోభితుఁడున్ ‖903‖

క. సుర గరుడ యక్ష కిన్నర
నిరుపమ జేగీయమాన నిఖిలాశా సం
భరిత యశోమహనీయ
స్ఫురణుండు నగు న ప్పురాణ పురుషుం డెలమిన్ ‖904‖

క. కరుణావలోకనంబులు
నిరవొంద నృపాలసుతుల నీక్షించి రమా
వరుఁ డంబుద గంభీర మ
ధుర భాషలఁ బలికెఁ బ్రియము దూఁకొనుచుండన్ ‖905‖

తే. "తాపసోత్తము లగు ప్రచేతసులు! వేడ్క
వినుఁడు మీరలు సౌహార్దమున నభిన్న
ధర్మ లగుట భవత్సౌహృదమున కేను
జాలఁ బరితోష మందితి సమత నేఁడు ‖906‖

క. అనయమును మీ మనోరథ
మొనరింతు; నెఱుంగఁ బలుకుఁ; డుత్తము లగు మి
మ్మనుదినము నెవ్వఁడు సుఖశ
యనుఁడై మదిలోనఁ దలఁచు నా నరుఁ డెపుడున్. ‖907‖

క. భ్రాతృజన సౌహృదంబును
భూతదయాగుణము విమల బుద్ధియు సుజన
ప్రీతియుఁ గల్గి సుఖించును
వీత సమస్తాఘుఁ డగుచు విశ్వములోనన్. ‖908‖

వ. మఱియు రుద్రగీతం బయిన మదీయ స్తవం బెవ్వ రనుదినంబును స్తోత్రంబు చేయుదురు, వారల కభిమత వరంబులు, శోభనకరం బగు ప్రజ్ఞయు నిత్తు; మీరలు ముదన్వితులై జనకాదేశం బంగీకరించుటం జేసి మీ కీర్తి లోకంబుల విస్తరిల్లు; మీకు ననూన బ్రహ్మగుణుండు నాత్మసంతతింజేసి లోకత్రయ పరిపూర్ణ గుణాకరుండు నైన పుత్రుండు సంభవింపంగలండు; కండుమహాముని తపోవినాశార్థంబుగా నింద్రుని చేతఁ బ్రేషిత యగు ప్రమ్లోచ యను నప్సరస గర్భంబు దాల్చి య మ్మునీంద్రుని వీడ్కొని దివంబునకుం జను సమయంబునం బ్రసూతయై తత్పుత్రిని వృక్షంబు లందుఁ బెట్టి చనిన. ‖909‖

సీ. ఆ శిశు వపుడు పేరాఁకలిచేఁ గుంది
వావిచ్చి బిట్టు వాపోవు చుండ
నాలించి యటకు రాజైన సోముఁడు వచ్చి
వలనొప్ప నవసుధావర్షి యైన
యాత్మీయ తర్జని నర్థిఁ బానమ్ము చే
యింపంగఁ బెరిఁగి య య్యిందువదనఁ
గన్యా వరారోహఁ గడఁక మారిష యను
చెలువఁ బుణ్యుండు ప్రాచీనబర్హి
తే. య న్నృపునిచేఁ బ్రజా విసర్గావసరము
నందు వేడ్కఁ దదాదిష్టులైన మీర
లందఱును నెయ్యమున వివాహంబు గండ”
యని సరోరుహనయనుఁ డి ట్లనియె; మఱియు. ॥910॥

వ. “అనఘాత్ములారా! యభిన్న ధర్మశీలు రయిన మీకు నందఱకు నా
సుమధ్య యైన కన్య యభిన్న ధర్మశీలయు భవ దర్పితాశయయు
నయిన భార్య యగు; మీర లప్రతిహత తేజస్కులై దివ్యవర్ష సహస్రం
బులు భౌమ దివ్య భోగంబులు మదనుగ్రహులై యనుభవించెద; రంత
నా యందుల భక్తిం జేసి నిర్మలాంతఃకరణులై యీ భోగంబులు నిరయ
ప్రాయంబులుగాఁ దలంచి మదీయ స్థానంబు నొందెద” రని వెండియు
ని ట్లనియె. ॥911॥

చ. “అరయ గృహస్థు లయ్యును మదర్పిత కర్ములు నస్మదీయ సుం
దర చరితామృత శ్రవణ తత్పర మానస యాతయాములున్
సరస గుణాఢ్యు లై తనరు సాధుల కీ గృహముల్ దలంప దు
ష్కర భవబంధ హేతువులు గావు నృపాత్మజులార! యెన్నఁడున్. ॥912॥

వ. అది యె ట్లంటిరేని. ॥913॥

చ. అనుపమ బ్రహ్మవాదు లగు నంచిత యోగిజనానుగీయమా
న నిజకథా సముత్సుకుఁ డనందగు నేను మదీయులంద నూ
తనముగ నుందుఁ గావున నుదారత వారికి నీ గృహావళుల్
ఘనభవబంధ హేతువులు గా; విది యంతయు నిక్క మారయన్. ॥914॥

క. సరసుఁడ నగు ననుఁ బొందిన
పురుషులు ఘన శోక మోహ మోదంబులఁ బొం
దరు; గావున నెనయఁగను ద్రి
పురుషాధీశ్వరుఁడ బ్రహ్మభూతుఁడ నగుదున్.” ॥915॥

వ. అని యిట్లు పలుకుచున్న పురుషార్థ భాజనుం డగు జనార్దనుని
దర్శించి తద్దర్శన విధ్వస్త రజస్తమోగుణు లయిన ప్రచేతసులు. ॥916॥

చ. కరసరసీరుహంబు లెసకం బెసఁగన్ ముకుళించి గద్గద
స్వరములఁజేసి యి ట్లనిరి “సర్వశరణ్యు నగణ్యు నిందిరా
వరు నజితున్ గుణాఢ్యు ననవద్యచరిత్రుఁ బవిత్రు నచ్యుతుం
బరుఁ బరమేశు నీశు భవబంధవిమోచనుఁ బద్మలోచనున్. ॥917॥

సీ. కేశవ! సంతత క్లేశ నాశనుఁడవు
గురుసన్మనో వాగగోచరుఁడవు
నిద్ధమనోరథ హేతుభూతోదార
గుణనాముఁడవు సత్త్వగుణుఁడ వఖిల
విశ్వోద్భవస్థితి విలయార్థధృతనిత్య
విపులమాయాగుణ విగ్రహుఁడవు
మహితాఖిలేంద్రియ మార్గ నిరధిగత
మార్గుఁడ వతిశాంత మానసుఁడవు
తే. తవిలి సంసార హారి మేధస్కుఁ డవును
దేవదేవుఁడవును వాసుదేవుఁడవును
సర్వభూత నివాసివి సర్వసాక్షి
వైన నీకు నమస్కారమయ్య! కృష్ణా! ||918||

వ. మఱియును. ||919||

ఉ. తోయరుహోదరాయ భవదుఃఖహరాయ నమో నమః పరే
శాయ సరోజకేసర పిశఙ్గ వినిర్మల దివ్య భర్మ వ
స్త్రాయ పయోజ సన్నిభ పదాయ సరోరుహ మాలికాయ కృ
ష్ణాయ పరాపరాయ సుగుణాయ సురారిహరాయ వేధసే.” ||920||

వ. అని వినుతించి. ||921||

చ. కమలదళాక్ష! దుఃఖలయ కారణమై తగు తావకీన రూ
పము ననివార్య దుర్భర విపద్దశ దుఃఖము నొందు మాకు నీ
సుమహిత సత్కృపా గరిమఁ జూపుట కంటె ననుగ్రహంబు లో
కమునఁ దలఁప నొండొకటి గల్గునె? భక్త ఫల ప్రదాయకా! ||922||

ఉ. భూరిశివేతరాపహవిభూతి సమేత! మహాత్మ! దీనర
క్షారతి నొప్పు నీవు చిరకాలమునన్ సుఖవృత్తి వీరు మా
వార లటంచు బుద్ధి ననవద్య! తలంచిన యంతమాత్ర స
త్కారమె చాలు నట్లగుట గా కిటు సన్నిధి వైతి వీశ్వరా! ||923||

చ. అరయఁగ క్షుద్రభూత హృదయంబుల యందుల నంతరాత్మవై
తిరముగ నుండు నీవు భవదీయ పదాంబురుహ ద్వయార్చనా
పరమతు లైన మాకును శుభప్రద భూరి మనోరథంబు లీ
వరుదుగ నీవె! భక్తహృదయ ప్రమదప్రద! ముక్తినాయకా! ||924||

సీ. అయినను విను సరోజాయతత లోచన;
వర మోక్ష మార్గ ప్రవర్తకుఁడవు;
బురుషార్థ భూత విస్తరుఁడవు నగు నీవు
దగిలి ప్రసన్నుఁ డవగుట మాకు
నర్థి మనోభీష్ట మైన వరం బయ్యె;
నైనను నాథ! పరాపరుండ
వైన నిన్నొక వరం బర్థింతు మనినను
భువిఁ దావకీన విభూతు లెన్న

తే. నంత మెఱుఁగంగ రామి ననంతుఁ డనుచుఁ
బలుకుదురు; నిన్ను నది గానఁ బరమపురుష!
యే వరం బని కోరుదు మేము? దప్పి
గొన్న బాలకుఁ డబ్ధి నీ ళ్ళెన్ని గ్రోలు? ||925||

వ. ఇదియునుం గాక. ||926||

ఉ. పూని భవత్పదాంబురుహ మూల నివాసులమైన మేము మే
ధానిధి! నీ విలోకనముఁ దక్కఁగ నన్యముఁ గోర నేర్తుమే?
మానిత పారిజాత కుసుమ స్ఫుట నవ్యమరందలుబ్ధ శో
భానయశాలి యైన మధుపంబు భజించునె యన్యపుష్పముల్? ||927||

చ. హరి భవదీయ మాయ ననయంబును జెందిన నేము నిచ్చలుం
గర మనురక్తి నేది తుదగా భవకర్ములమై ధరిత్రి పైఁ
దిరుగుదు, మంతదాఁక భవదీయజనంబులతోడి సంగతిన్
గురుమతి జన్మజన్మములకున్ సమకూరఁగ జేయు మాధవా! ||928||

మ. కమలాధీశ్వర! తావకీన వర భక్త వ్రాత సంసర్గ లే
శముతోడన్ సరిగాఁ దలంప; మెలమిన్ స్వర్గాపవర్గాది సౌ
ఖ్యములన్నన్ వినుమానుషంబు లగు నీ కామంబులం జెప్ప నే
ల; మునీంద్ర స్తుత పాదపద్మ! సుజనాలాపాను మోదాత్మకా! ||929||

వ. మఱియు భగవద్భక్త సంగంబుల యందుఁ దృష్ణాప్రశమనంబులైన
మృష్ట కథలు చెప్పఁబడుటచే భూతంబుల యందు వైరంబును
నుద్వేగంబును లేకుండు నని. ||930||

చ. వనముల ముక్తసంగు లగువారు నుతింపఁ దనర్తు వీవు; గా
వున నిలఁ బుణ్యతీర్థములఁ బోలఁ బవిత్రము చేయఁ బూని య
ర్థినిఁ బదచారులై ధరఁ జరించు భవత్పద భక్త సంగమం
బనుపమ భూరి సంసృతి భయస్థుని బుద్ధి రుచింపకుండునే? ||931||

వ. కావున. ||932||

చ. వనరుహపత్రలోచన! భవత్సఖుఁడైన సుధాంశుమౌళితో
డి నిమిషమాత్ర సంగతిఁ గడింది వ్రణంబును దుశ్చికిత్సము
న్ననఁ దగు జన్మరోగమున కర్మిలి వైద్యుఁడ వైన నిన్ను నే
మనయముఁ జూడఁ గంటిమి; కృతార్థులమై తగ మంటి మీశ్వరా! ||933||

వ. దేవా! మదీయ స్వాధ్యాయాధ్యయనంబులును, గురు ప్రసాదంబును,
విప్రవృద్ధానువర్తనంబును, నార్యజననమస్కరణంబును, సర్వభూతా
నసూయయు, నన్న విరహితంబుగా ననేక కాలం బుదకంబుల
యందు సుతప్తంబయిన తపంబు చేయుటయు, నివి యన్నియును
బురాణ పురుషుండ వైన భవదీయ పరితోషంబు కొఱకు నగుంగాక
యని విన్నవించెదము;" అని వెండియు ని ట్లనిరి. ||934||

మ. "మను పద్మాసన ధూర్జటి ప్రముఖ ధీమంతుల్ తపోజ్ఞాన స

త్త్వనిరూఢిం దగువారు నీ మహిమమున్ వర్ణింపఁ బారం బెఱుం
గనివా రయ్యును నోపినంత వినుతుల్ గావింతు; ర ట్లౌట నే
మును ని న్నర్థి నుతింతు మీశ! వరదా! బుద్ధ్యాదిమూలంబుగన్. ||935||

వ. అని మఱియు సముండవు నాదిపురుండవుఁ బరుండవు శుద్ధుం
డవు వాసుదేవుండవు సత్త్వమూర్తివియు భగవంతుండవు నైన
నీకు నమస్కరించెదము;" అని యిట్లు ప్రచేతసులచేత నుతింపం
బడి శరణ్యవత్సలుండగు హరి సంతుష్టాంతరంగుండై వారల కోరిన
యట్ల వరంబు లిచ్చిన. ||936||

త. అనయ మా నృపనందనుల్ ముదమార సన్నుతిఁ జేయఁగాఁ
మనములోఁ బరితోష మంది రమాహృదీశుఁడు భక్త పా
లన కరుండు తదీయ దర్శన లాలసాత్మకు లాత్మలం
దనివి చాలక చూడ నాత్మపదంబు కేగె రయంబునన్. ||937||

వ. తదనంతరంబ ప్రచేతసులు భగవదాజ్ఞ శిరంబుల ధరియించి సముద్ర
సలిల నిర్గతు లయి. ||938||

క. భూరి సమున్నతి నాక
ద్వార నిరోధంబు గాఁగఁ దగఁ బెరిఁగిన యా
భూరుహ సంఛన్నాఖిల
ధారుణి నీక్షించి రాజతనయులు వరసన్. ||939||

చ. ఘన కుపితాత్ములై విలయకాల భయంకర హవ్యవాహ లో
చనుగతి నుగ్రులై ధరణి చక్రము నిర్వసుధారుహంబుగా
ననయముఁ జేయఁ బూనిన జనాధిపసూనుల మోములందుఁ దా
మనల సమీరముల్ జనన మంది కుజంబులఁ గాల్పఁ జొచ్చినన్. ||940||

క. నలినభవుఁ డా మహీజ
ప్రళయముఁ గని వచ్చి ధరణిపాల తనూజా
తుల మధురోక్తుల నుపశాం
తులఁ గావించుచును నయము దూఁకొనఁ బలికెన్ ||941||

వ. అట్లు పలికి వారల నుపశమిత క్రోధులం జేసిన యనంతరంబ. ||942||

సీ. అవశిష్ట ధరణీరుహంబులు భయ మంది
తివిరి చతుర్ముఖాదేశముునను
మారిష యను సతీమణిఁ దమ కూఁతును
నా ప్రచేతసులకు నర్థి నిచ్చె;
నా నరపాలక సూనులు దక్షున
కరయంగ మున్నీశ్వరాపరాధ
మునఁ బ్రాప్త మైనట్టి జనపాల జన్మంబు
నకుఁ గారణం బైన నలిననయన
తే. నాదరంబునఁ గమలజు నాజ్ఞఁ జేసి
కడఁక దీపింప విధివత్ప్రకారముునను
వరుస నందఱుఁ గూడి వివాహ మైరి

గడవ వచ్చునె దైవ సంకల్ప మెందు? ॥943॥

క. కలదే జగతిం బదురు నృ
పుల కిల నొక భార్య యెందుఁ బొసఁగునె? వినఁగా
నలినోదరు ఘనమాయా
కలితాద్భుతములకు నతులు గావింపఁ దగున్. ॥944॥

25 దక్షుండు పుట్టుట

వ. అంతఁ జాక్షుషమన్వంతరంబున దైవచోదితుండై యిష్ట ప్రజాసర్గంబు
గావించుచుఁ బ్రసిద్ధుండైన దక్షుండు పూర్వ దేహంబు గాల విద్రుతం
బగుచుండం బ్రచేతసులకు న మ్మారిష యను భార్య యందు సంభ
వించి నిజకాంతింజేసి సమస్తతేజోధనుల తేజంబును బిహితంబుగాఁ
జేయుచుఁ గర్మ దాక్ష్యంబున దక్షుం డను నామంబు వహించి బ్రహ్మ
చేతం బ్రజాసర్గ రక్షయందు నియోగింపంబడి మరీచ్యాదులం దత్త
ద్వ్యాపారంబులందు నియోగించి యుండె; అంత. ॥945॥

26 ప్రచేతసులు ముక్తికింజనుట

సీ. ఒనరఁ బ్రచేతసు లుత్పన్న విజ్ఞాను
లగుచు వేగంబ నారాయణోక్తిఁ
దలఁచుచు నాత్మ నందను కడ నిజభార్య
నిడి వనవాసులై కడఁగి మున్ను
జాబలి యను మునీశ్వరుఁడు సిద్ధుండైన
భూరి పశ్చిమ వార్ధి తీరమునను
సర్వభూతాత్మ విజ్ఞానంబు గల యాత్మ
ఘన విమర్శకృత సంకల్పు లైరి;
తే. యంత నచటికి సమ్మోద మతిశయిల్ల
నర సురాసుర యక్ష కిన్నర వరేణ్యా
మానితోన్నత సంపూజ్యమానుఁ డైన
నారదుండు వివేక విశారదుండు. ॥946॥

వ. చనుదెంచి నిర్జితప్రాణ మనో వాగ్దర్శనులును జితాసనులును శాంతు
లును నసమాన విగ్రహులును నిర్మలంబైన పరబ్రహ్మంబు నందు
నియోజితంబైన యంతఃకరణంబు గలవారును నైన రాజనందనుల
కడ నిలిచిన. ॥947॥

క. చనుదెంచిన నారదమునిఁ
గనుఁగొని నృపసుతులు లేచి కౌతుక మొప్పన్
వినమితులై సముచిత పూ
జనములఁ బరితుష్టుఁ జేసి సద్వినయమునన్. ॥948॥

చ. “అనఘ! మునీంద్రచంద్ర! భవదాగమనంబు సమస్తలోక శో
భనమగు; నస్మదీయమగు భాగ్యవశంబున నేఁడు విశ్వపా
వన! నినుఁ జూడఁగంటి మనివార్య భవద్భ్రమణంబు లోకలో

చను గతి పోలెఁబ్రాణులకు సర్వ భయాపహరంబు గావునన్.” ‖949‖

వ. అని మఱియు ని ట్లనిరి. ‖950‖

సీ. “అనఘాత్మ! భగవంతులైన కేశవ వామ
దేవులచే నుపదిష్టమైన
యాత్మతత్త్వంబు గృహస్థుల మగు మాకు
ననయంబు విస్మృతం బయ్యె నట్టి
కలిత తత్త్వార్థ ప్రకాశకంబును భూరి
ఘోర సంసారాబ్ధి తారకంబు
నై కర మొప్పారు నాత్మతత్త్వము నేఁడు
చిరదయామతిఁ బ్రకాశింపఁ జేయు”
తే. మని ప్రచేతసు లర్థిఁ బల్కినఁ జెలంగి
భగవదాయత్త చిత్తుండు భవ్యగుణుఁడు
నఖిలలోక విహారుండు నైన యట్టి
నారదుఁడు పల్కె నా రాకుమారులకున్, ‖951‖

సీ. “చర్చింప నరుల కే జన్మకర్మాయుర్మ
నో వచనంబుల దేవదేవుఁ
డఖిల విశ్వాత్మకుం డైన గోవిందుండు
విలసిల్లు భక్తి సేవింపఁబడెడు
నవియపో, జన్మ కర్మాయుర్మనో వచ
నములను ధరణి నెన్నంగఁ దగును
వనరుహనాభ సేవా రహితము లైన
జననోపనయన దీక్షాకృతంబు
తే. లైన జన్మంబు లేల? దీర్ఘాయు వేల?
వేద చోదిత యగు కర్మ వితతి యేల?
జప తపశ్శ్రుత వాగ్విలాసంబు లేల?
మహిత నానావధాన సామర్థ్య మేల? ‖952‖

వ. మఱియు హరి విరహితంబైన యింద్రియ పాటవంబును నిపుణ యైన బుద్ధియు బ్రాణాయామాది యోగంబును దేహాది వ్యతిరిక్తాత్మ జ్ఞానంబును సన్యాసాధ్యాయనంబులును దక్కిన వ్రత వైరాగ్యాది శ్రేయస్సాధనంబులును నేల? సర్వేశ్వరుండును, సమస్త శ్రేయస్స్వ రూపుండును, సమస్త శ్రేయోవధి భూతుండును, సర్వభూతావాసుం డును, సర్వభూతాత్మప్రదుండును, సర్వభూతప్రియుండును, సర్వ వ్యాపకుండునుం గావున. ‖953‖

మ. కమలాధీశ్వరుఁ బూజ చేయుట సమగ్ర ప్రీతిఁ బ్రాణోపహా
రము సర్వేంద్రియ తృప్తి హేతువును సర్వక్ష్మాజమూలాభిషే
కము శాఖాభుజపుష్టిదంబు నగు రేఖన్ సర్వదేవార్చణ
క్రమమై యొప్పు ధరావరేణ్య సుతులార! బుద్ధి నూహించినన్. ‖954‖

వ. అదియునుం గాక. ‖955‖

క. పెను పగు వర్షాకాలం
బున దిననాయకుని వలనఁ బొడమిన సలిలం
బనయముఁ గ్రమ్మఱ గ్రీష్మం
బున సూర్యుని యందు డిందు పోలిక మఱియున్. ॥956॥

క. ధరణిఁ జరాచర భూతము
లరయఁగ జనియించి యందె యడఁగిన పగిదిన్
హరిచేఁ బుట్టిన విశ్వము
హరి యందె లయంబు నొందు; నది యె ట్లన్నన్. ॥957॥

మ. అరుదౌనభ్రతమఃప్రభల్ మును నభంబం దొప్పఁగాఁ దోచియున్
మఱలం జూడఁగ నందె లేనిగతి బ్రహ్మంబందు నీ శక్తులుం
బరికింపం ద్రిగుణ ప్రవాహమున నుత్పన్నంబులై క్రమ్మఱన్
విరతిం బొందుచు నుండుఁ గావున హరిన్ విష్ణున్ భజింపం దగున్. ॥958॥

వ. మఱియును సమస్త దేహులకు నాత్మయు, నిమిత్త భూతుండును,
నద్వితీయుండును, శశ్వత్ప్రకాశుండును, బ్రధాన పురుషుండును,
స్వతేజో విధ్వస్త గుణప్రవాహుండును, మానస బుద్ధి సుఖేచ్ఛాద్వేషాది
వికల్పరహితుండును, నగుణుండును, దేహాత్మభ్రమ నివృత్త్యుపల
భ్యుండును, నాది మధ్యాంత రహితుండును, నిత్యానంద స్వరూపుం
డును, సర్వజ్ఞుండును, బరమేశ్వరుండును నైన నారాయణు నభేద
బుద్ధిం జేసి భజింపుఁడు; అతండు సర్వభూత దయాళువులును,
నెంతమాత్రంబు సంభవించు నంతమాత్రంబున సంతుష్టచిత్తులును,
సర్వేంద్రియోపశాంతులును నగు పురుషుల యెడ సంతుష్టుం డగు”
నని వెండియు ని ట్లనియె. ॥959॥

చ. “చతురత నట్టి యీశ్వరుఁడు సజ్జనలోక నిరస్త సర్వ కా
మిత విమలాంతరంగమున మిశ్రిత భావనఁ జేసి సన్నిధా
పితుఁ డగుచున్ దయాకర గభీర గుణంబులఁ జాల నొప్పి యా
శ్రిత జన పారతంత్ర్యమును జేకొని పాయక యుండు నిచ్చలున్. ॥960॥

క. శ్రుత ధన కుల కర్మ సము
న్నత మదములఁ జేసి సజ్జన ప్రతతికి సం
తతమును నెగ్గొనరించు కు
మతు లర్థిం జేయు పూజ మతిఁ గొనఁ డెందున్. ॥961॥

వ. అది యె ట్లనిన. ॥962॥

సీ. వలనొప్పఁ దను ననువర్తించు నిందిరా
కామినీమణిఁ దదాకాంక్షు లగుచు
ధృతి ననువర్తించు దేవేంద్రముఖ్యుల
నైన నెవ్వఁడు చూడఁ డాత్మ నట్టి
నిత్య స్వతంత్రుని నిజభక్త వరదుని
దీనవత్సలు గుణాధీశు నజునిఁ
బురుషోత్తముని జగద్భరితు సర్వేశ్వరు

నారాయణుని౯ జిదానందమయుని
తే. నజితు నచ్యుతుఁ బుండరీకాయతాక్షుఁ
దవిలి సేవింపకుండునే? ధర రసజ్ఞుఁ
డైన పురుషుండు సమ్మోదితాత్ముఁ డగుచుఁ
జారుమతులార! రాజకుమారులార!” ||963||

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె; “భవదీయ వంశ ధుర్యుండుఁ జిత్రరథుండు
నగు ధ్రువుండు సపత్నీమాతృ వాగ్బాణ భిన్న హృదయుండై పంచ
వర్షార్భకుం డగుచుఁ దపోవనంబున కరుగు నపుడు మార్గంబున
నాచే నుపదిష్టంబైన క్రమంబున భగవంతుఁ డగు పుండరీకాక్షు నారా
ధించి యితరులచే నొందరాని సర్వోత్తమంబగు పదంబు నొందె; కాన
మీరును రుద్రోపదేశ క్రమంబున సర్వభూతాంతర్యామి యగు నీశ్వరు
భవచ్ఛేదంబునకై భజియింపుడు. ||964||

క. అని యి వ్విధంమున నారద
ముని రాజకుమారులకును ముదము దలిర్పన్
వనజోదరు సచ్చరితము
వినిపించి సరోజభవుని వీటికిఁ జనియెన్. ||965||

వ. ఇట్లు నారదుండు చనిన యనంతరంబ. ||966||

చ. నరవర నందనుల్ గడఁక నారద వక్త్ర వినిర్గతంబు సుం
దరమును మంగళావహము ధన్యము లోకమలాపహంబునై
పరఁగిన విష్ణు సద్యశము భక్తి నుతించి ముకుంద చింతనా
నిరుపమ భక్తిఁ జెంది హరినిత్య పదంబును బొంది రున్నతిన్.” ||967||

వ. అని మైత్రేయుండు విదురున కి ట్లనియె “మహాత్మ! నీవు నన్నడిగిన
ప్రచేతో నారద సంవాద రూపంబైన హరికీర్తనంబు మను పుత్రుండైన
యుత్తానపాదుని వంశ ప్రకారంబును జెప్పితిని;” అని వెండియు ని
ట్లనియె “నారదు వలనం బ్రియవ్రతుం డాత్మ విజ్ఞానంబు నొంది మహీ
మండలంబుఁ బరిపాలించి యనంతరంబునఁ బుత్రులకు రాజ్యంబుఁ
బంచి యిచ్చి పరలోకగతుం డయ్యె;” అనిన. ||968||

27 విదురుండు హస్తినకరుగుట

క. విని విదురుం డా మునివరు
ఘన చరణము లాత్మ మస్తకంబున మధుసూ
దను చరణాంభోరుహములు
మనమునఁ దగఁ దాల్చి పలికె మైత్రేయునితోన్. ||969||

క. మునినాథచంద్ర! కరుణా
వననిధి! నీ చేత భక్తవత్సలుఁడగు నా
వనజాక్షు తత్త్వ మెఱిఁగితి
నని తత్పదములకు వినతుఁడై వినయమునన్. ||970||

క. ఆ మునిచే నా మంత్రితుఁ

డై మనమున బంధు దర్శనాకాంక్షితుఁడై
ధీ మహితుఁడైన విదురుఁడు
సామజ పురమునకుఁ జనియె సమ్మద మొప్పన్." ||971||

క. అని శుకుఁడు పరీక్షిత్తున
కనుకంపం జెప్పె నీ యుపాఖ్యానంబున్
వినువాఁ డైశ్వర్యాయు
ర్ధన కీర్తి స్వస్థి గతులఁ దగఁ బ్రాపించున్. ||972||

క. అని శుకయోగి పరీక్షి
జ్జనపాల సుధాపయోధి చంద్రున కర్థిన్
వినిపించిన కథ మోదం
బున సూతుఁడు శౌనకాది మునులకుఁ జెప్పెన్. ||973||

28 పూర్ణి

చ. సరసవచో విలాస! గుణసాగర! సాగర మేఖలా మహీ
భరణ ధురంధర ప్రకట భవ్య భుజా భుజ గేంద్ర! రాజశే
ఖర! ఖర దూషణ ప్రముఖ గాఢ తమః పటల ప్రచండ భా
స్కర! కఱకంఠ కార్ముక విఖండన ఖేలన! భక్త పాలనా! ||974||

క. శర విదళిత సారంగా!
సరస దయాపాంగ! భక్త జలధితరంగా!
దురిత ధ్వాంత పతంగా!
వర జనకసుతానుషంగ! వననిధి భంగా! ||975||

మా. సుర విమత విదారీ! సుందరీ శంబరారీ!
సరస వినుత సూరీ! సర్వలోకోపకారీ!
నిరుపమ గుణ హారీ! నిర్మలానంద కారీ!
గురుసమర విహారీ! ఘోర దైత్య ప్రహారీ! ||976||

గ. ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితా విచిత్ర కేసనమంత్రి పుత్ర సహజ
పాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతం బైన శ్రీ మహాభాగవతం బను మహా
పురాణంబునందు స్వాయంభువ మనువునకు నాకూతి, దేవహూతి,
ప్రసూతి, ప్రియవ్ర, తోత్తానపాదులు జన్మించుటయు, నందు నాకూతిని
రుచిప్రజాపతికి నిచ్చుటయు, నా రుచిప్రజాపతికి నాకూతిదేవియందు
శ్రీ విష్ణుమూర్త్యంశజుండైన యజ్ఞుండును, లక్ష్మీ కళాంశజ యగు దక్షిణ
యను కన్యకయు నుద్భవించుటయు, మనుపుత్రి యైన దేవహూతినిఁ
గర్దమున కిచ్చుటయుఁ, బ్రసూతిం దక్ష ప్రజాపతి కిచ్చుటయుఁ,
బ్రసూతి దక్షుల వలనం బ్రజా పరంపరలు గలుగుటయు, మఱియుం
గర్దమ ప్రజాపతి పుత్రికా సముదయంబును క్షత్త్ర బ్రహ్మర్షుల కిచ్చుట
యుఁ, గర్దమ పుత్రి యైన కళవలన మరీచికిఁ గశ్యపుం డను పుత్రుం
డును బూర్ణిమ యను కూఁతునుం బుట్టుటయును, బూర్ణిమవలన
గంగయు విరజుం డనెడు కుమారుండును జన్మించుటయుఁ, గశ్యప
ప్రజాపతివలన నయిన ప్రజా పరంపరలచే ముల్లోకంబు లాపూర్ణంబు

లగుటయు, అత్రి మహాముని తపంబును, నతనికి హరి హర బ్రహ్మలు ప్రత్యక్షం బగుటయు, అనసూయా పాతివ్రత్య మాహాత్మ్యంబువలన ననసూయాత్రులకుం ద్రిమూర్తుల కళాంశజు లయిన చంద్ర దత్తాత్రేయ దుర్వాసుల జన్మంబును, దక్షాత్మజల జన్మంబును, భృగువువలన ఖ్యాతి యను నంగనకు శ్రీమహాలక్ష్మి జన్మించుటయును, భృగు పౌత్రుం డయిన మార్కండేయ జన్మంబును, ధర్మునకు మూర్తివలన నర నారాయణులు సంభవించుటయును, సత్త్రయాగంబునందు దక్షుండు శివుని నిందించుటయును, దక్షాధ్వర ధ్వంసంబును, బ్రహ్మ చేఁ బ్రార్థితుండై శివుండు దక్షాదుల ననుగ్రహించుటయును, దక్షాది కృత శ్రీహరి స్తవంబును, శ్రీహరి ప్రసన్నుండై దక్షుని యజ్ఞంబు సఫ లంబుగా ననుగ్రహించుటయును, సతీదేవి హిమవంతునకు జనించి హరునకు బ్రాపించుటయు, నుత్తానపాదుని వృత్తాంతంబును, ధృవో పాఖ్యానంబును, ధృవుండు దండ్రిచేత నవమానితుండై నారదోపదేశం బున మధువనంబునకుం జని తపంబు చేయుటయును, హరి ప్రస న్నుండై యతని మనోరథంబు లిచ్చుటయును, నతండు మరలఁ బురంబునకు వచ్చుటయుఁ, గుబేరానుచరులైన యక్షులతోడి యుద్ధం బును, ధ్రువుండు యజ్ఞంబులు చేయుచు రాజ్యభోగంబులం దనిసి తనయు నుల్కలునిం బట్టంబు గట్టి హరి యనుగ్రహంబున ధ్రువక్షితిని నిలుచుటయు, నుల్కలుండు వత్సరుం డను తన సుతునిఁ బట్టంబు గట్టి హరిం జేరుటయు, వత్సరుని వంశపరంపరయు, నందు నంగుని సుతుండయిన వేను కళేబరంబున లక్ష్మీనారాయణుల యంశంబున నర్చియుఁ బృథుండును జన్మించుటయుఁ, బృథుండు భూమిం గామ ధేనువు రీతి నఖిల వస్తువులుం బిదుక నియమించి సమస్థలిం జేసి యింద్రుండు వశవర్తియై యుండ బహుయజ్ఞంబులు చేసిన నతనికి హరి ప్రత్యక్షం బగుటయు, నధ్యాత్మ ప్రబోధంబును, నింద్రునివలనఁ బాషండ సంభవంబును, నింద్రుని జయించిన విజితాశ్వుని నతని తమ్ములను బృథివీపాలనంబునకు నిలిపి పృథుండు నర్చియుం బరమపద ప్రాప్తు లగుటయు, వసిష్ఠుశాపంబునఁ ద్రేతాగ్నులు విజి తాశ్వునికిఁ దనయులై జనియించుటయుఁ, బృథుని పౌత్రుండయిన ప్రాచీనబర్హి రాజ్యంబును నతని యజ్ఞంబు లసంఖ్యాతంబులైన నార దుండు మాన్పందలంచి పురంజను కథ నధ్యాత్మ ప్రపంచంబుగాఁ దెలుపుటయుఁ, బ్రాచీనబర్హి సుతులయిన ప్రచేతసులు పదువురకు శ్రీ మహాదేవుండు ప్రత్యక్షంబై హరి స్తవం బుపదేశించుటయుఁ, బ్రచేత సుల తపంబునకు మెచ్చి హరి బ్రత్యక్షం బగుటయు, వారికి మారిష వలన దక్షుండు పూర్వకాలంబున శివవిద్వేష ప్రయుక్త శాపంబునం బుత్రుండై జనియించుటయును, బ్రచేతసులు ముక్తికిం జనుటయును, విదురుండు మైత్రేయుని వీడ్కొని హస్తిపురంబు కరుగుటయు నను కథలు గల చతుర్థస్కంధము సమాప్తము. ॥977॥

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీకర కరుణా సాగర!
ప్రాకటలక్ష్మీ కళత్ర! భవ్య చరిత్రా!
లోకాతీతగుణాశ్రయ!
గోకులవిస్తార! నందగోపకుమారా! ॥1॥

వ. సకల పురాణార్థజ్ఞాన విఖ్యాతుండగు సూతుండు శౌనకాది మహా
మునుల కి ట్లనియె. ॥2॥

2 ప్రియవ్రతునిబ్రహ్మదర్శనంబు

క. భూనాథుఁ డుత్తరాత్మజుఁ
డైన పరీక్షిన్నరేంద్రుఁ డభిమన్యు సుతుం
డానందమంది ఘన సు
జ్ఞానుండగు శుకునిఁ గాంచి సరసతఁ బలికెన్. ॥3॥

వ. "మునీంద్రా! పరమభాగవతుండు నాత్మరాముండునైన ప్రియవ్రతుండు
గృహంబున నుండి యెట్లు రమించె? కర్మబంధంబులయిన పరాభవం
బులుగల గృహంబుల యందు ముక్తసంబంధు లైన పురుషులకు
సంతోషంబు గా నేరదు; ఉత్తమ శ్లోకుం డైన పుండరీకాక్షుని పాద
చ్ఛాయం జేసి నిర్వృత చిత్తులైన మహాత్ములు కుటుంబంబునందు
నిస్పృహత చేయుదురు; గానఁ బ్రియవ్రతునికి సంసారంబునందుఁ
దగులంబు గలుగు టెట్లు? దారాగారసుతాదులందుఁ దగులంబు గలుగ
వానికి నెట్లు సిద్ధి గలుగు? శ్రీహరియం దస్ఖలితమతి యెట్లు గలుగు? నీ
సంశయంబుఁ దేట పఱుపు" మని పరీక్షిన్నరేంద్రు డడిగిన శుక
యోగీంద్రుం డి ట్లనియె. ॥4॥

క. "హరి చరణాంబుజ మకరం
ద రసావేశిత మనః ప్రధానుండగు స
త్పురుషుఁ డొకవేళ విఘ్నముఁ
బొరసినఁ దన పూర్వ మార్గమును విడువఁ డిలన్ ॥5॥

క. ధరణీవల్లభ! విను మా
నరవరుఁడు ప్రియవ్రతుండు నారదముని స
చ్చరణోపసేవఁ జెందుచు
నరుదుగ నధ్యాత్మ సత్త్రయాగంబందున్. ॥6॥

సీ. దీక్షితుండై ధరిత్రీపాలనముఁ దండ్రి
పనిచిన సుజ్ఞాన భంగ మనుచు
నంగీకరింపమి నంతయుఁ దెలిసి ప

ద్మాసనుఁ డతనికి నతుల రాజ్యా
మందుల మిక్కిలి యాసక్తిఁ బుట్టింతు
ననుచును దన చిత్తమందుఁ దలఁచి
తారకాపరివృతతారాధిపుని మాడ్కి
శ్రుతులతోఁ గూడి యచ్యుత విభూతి
తే. హంసవాహనుఁ డగుచు నింద్రాదు లెల్లఁ
గదిసి సేవింప బ్రహ్మలోకమున నుండి
సన్మునీంద్రులు దన్నుఁ బ్రశంసచేయ
నల్లనల్లన యుడువీథి నరుగు దెంచె. ॥7॥

వ. మఱియు నయ్యై మార్గంబులయందు సిద్ధ సాధ్య గంధర్వ చారణ గరుడ కింపురుషు లిరు దెసల స్తోత్రంబులు చేయుచుండ గంధ మాదనద్రోణులం బ్రకాశంబు నొందించుచు జనుదెంచిన పద్మాసను నకు నారదుండు స్వాయంభువ ప్రియవ్రతులతోఁ గూడి ముకుళిత కర కమలుండై యెదురు చనుదెంచి సంస్తుతి స్తబకంబులం బూజిం చిరి; విరించి సంతసించి ప్రియవ్రతునిం జూచి నవ్వుచు ని ట్లనియె. ॥8॥

క. “హరి నా ముఖమున నీకును
గర మెఱిఁగింపంగఁ బనిచెఁ గావున నిదె సు
స్థిర మతి విను మంతయు శ్రీ
హరి వాక్యముగా నెఱింగి యవనీనాథా! ॥9॥

ఆ. కోరి వేడ్క నీవు నారదుండును నేను
నందఱమును నీశ్వరాజ్ఞఁ బూని
యుడుగ కెపుడు జేయనున్నవారము గాన
నతని యాజ్ఞఁ దప్ప నలవి గాదు. ॥10॥

వ. మఱియు శ్రీహరి యాజ్ఞను జీవుండు తపోవిద్యలను యోగ వీర్య జ్ఞానార్థ ధర్మంబులను దనచేత నొరులచేతం దప్పింప సమర్థుండు గాఁ; డుత్పత్తి స్థితి నాశంబులకు శోకమోహభయసుఖదుఃఖంబులకు నీశ్వరాధీనుండె కాని జీవుండు స్వతంత్రుండు గాఁడు; శ్రీహరి వాగ్రూ పంబు లయిన శ్రుతులందు గుణత్రయం బను రజ్జువున బంధింపం బడిన యస్మదాదులము ముకుఁద్రాటిచేఁ బశువు మనుష్యులకు వశంబయిన చందంబున నీశ్వరాజ్ఞం బ్రవర్తించుచుందుము; నరుండు సుఖదుఃఖానుభవంబులకు నీశ్వరాధీనుండు; నేత్రంబులు గలవాని చేతఁ దివియంబడిన యంధుండును బోలె నీశ్వరుం డిచ్చిన సుఖ దుఃఖంబు లనుభవించుచున్నవారము; స్వప్నంబునంగన్న పదా ర్థంబు మేల్కాంచి మిథ్యగాఁ దలంచిన చందంబున మోక్షార్థియైన సుజ్ఞానవంతుండు ప్రారబ్ధ సుఖదుఃఖంబు లనుభవించుచు దేహాం తరారంభ కర్మంబులం బాయనొల్లఁడు; వనవాసి యైనను జితేంద్రి యుండు గా కుండెనేనిఁ గామాది సహితుం డగుటం జేసి సంసార బంధంబులు గలుగు; గృహస్థాశ్రమంబందును జితేంద్రియుండై యాత్మ జ్ఞానంబుగల పురుషునకు మోక్షంబు సిద్ధించు; శత్రువుల గెలువ నిశ్చయించిన పురుషుండు దుర్గం బాశ్రయించి శత్రువుల జయించిన మాడ్కిని మోక్షార్థి యగు నీవును గృహాశ్రయుండ వగుచు శ్రీనారాయణ

చరణారవిందంబు లను దుర్గం బాశ్రయించి యరిషడ్వర్గంబు జయించి ముక్తసంగుండవై యీశ్వర కల్పితంబులగు భోగంబు లననుభవించి ముక్తిం జెందు;" మనినఁ ప్రియవ్రతుండు త్రిభువన గురుండయిన చతురాననుని వాక్యంబు లవనతమస్తకుం డై బహుమాన పూర్వకం బుగ నంగీకరించె; అంత. ||11||

ఆ. సరసిజాసనుండు స్వాయంభువుని చేత
నధికమైన పూజలంది నార
దుండు నా ప్రియవ్రతుండును జూడంగఁ
జనియెఁ దనదు పూర్వ సదనమునకు. ||12||

ఆ. సత్యసంధుఁడైన స్వాయంభువుం డను
మనువు బ్రహ్మచేత మన్ననఁ దగ
నంది యంత నారదానుమతంబునఁ
దనదు సుతుని రాజ్యమునను నిలిపె. ||13||

వ. ఇట్లు స్వాయంభువమనువు భూచక్ర పరిపాలనంబునకుఁ బ్రియ వ్రతునిఁ బట్టంబు గట్టి విషమంబులగు విషయంబుల వలన విముక్తుండై వనంబునకుం జనియె; అంత. ||14||

మ. ధరణీవల్లభుఁ డా ప్రియవ్రతుఁడు మోదం బందుచున్ లీల నీ
శ్వరవాక్యంబునఁ గర్మతంత్ర పరుఁడై సంగంబులం బాపు శ్రీ
హరిపాదాంబుజ చింతనం దగిలి నిత్యానందముం బొంది దు
ర్భర రాగాదులఁ బాఱఁదోలి ప్రజలం బాలించె నత్యున్నతిన్. ||15||

3 ఆగ్నీధ్రాదుల జన్మంబు

వ. ఇట్లు ప్రియవ్రతుండు రాజ్యంబు చేయుచు విశ్వకర్మ ప్రజాపతి పుత్రిక యగు బర్హిష్మతి యనుదానిం బత్నిగాఁ బడసి, యా సతివలన శీల వృత్త గుణ రూప వీర్యౌదార్యంబులం దనకు సమానులైన యాగ్నీధ్రే ధ్మజిహ్వ, యజ్ఞబాహు, మహావీర, హిరణ్యరేతో, ఘృతపృష్ఠ, సవన, మేధాతిథి, వీతిహోత్ర, కవు లను నామంబులు గల పుత్రదశకంబును; నూర్జస్వతి యను నొక్క కన్యకను గాంచె; నందుఁ గవి మహావీర సవ నులు బాలకులయ్యు నూర్ధ్వరేతస్కులై బ్రహ్మవిద్యా నిష్ణాతులై యుప శమనశీలు రగుచుం బారమహంస్య యోగం బాశ్రయించి, సర్వజీవనికా యావాసుండును, భవభీతజన శరణ్యుండును, సర్వాంతర్యామియు, భగవంతుండు నగు వాసుదేవుని చరణారవిందా విరత స్మరణానుగత పరమ భక్తియోగానుభావంబున విశోధితాంతః కరణు లగుచు నీశ్వరు తాదాత్మ్యంబుఁ బొందిరి; అంత. ||16||

సీ. వసుధేశ! యా ప్రియవ్రతుఁ డొండు కాంత యం
దధికుల మన్వంతరాధిపతుల
మఱియు నుత్తముఁడు తామసుఁడు రైవతుఁ డను
సుతులను బుట్టించె సుమహితులను;
మున్ను జన్మించిన ముప్పురు పుత్రులు

నవ్యయ పదవికి నరుగుటయును
నంతఁ బ్రియవ్రతుఁ డఖిల శాత్రవకోటిఁ
దన బాహుబలముచేతను జయించి
తే. యతఁడు బర్హిష్మతీ కాంతయందుఁ బ్రీతి
గలిగి యౌవన లీలా వికాస హాస
హేలనాదులఁ జిత్తంబు గీలుకొల్పి
గత వివేకుండుబోలె భోగములఁ బొందె. ॥17॥

వ. ఇట్లు ప్రియవ్రతుం డేకాదశార్బుద పరివత్సరంబులు రాజ్యంబు చేసి
యొక్కనాడు మేరునగ ప్రదక్షిణంబు చేయు సూర్యునకు నపరభాగం
బునం బ్రవర్తించు నంధకారంబు నివర్తింపంబూని భగవదుపాసనా
జనితాతిపురుష ప్రభావుండై సవితృ రథసదృక్ష వేగంబు గలిగి తేజో
మయంబైన రథంబు నారోహణంబు చేసి రాత్రుల నెల్ల దినంబు
లొనర్తు నని సప్త రాత్రంబులు ద్వితీయ తపనుండునుం బోలె
నరదంబు పఱపుటయు నా రథనేమి మార్గంబులు సప్తసముద్రంబు
లును, నా మధ్య భూసంధులు సప్త ద్వీపంబులు నయ్యె; నందు. ॥18॥

సీ. సరస జంబూ ప్లక్ష శాల్మలిద్వీప కు
శ క్రౌంచ శాక పుష్కరము లనఁగ
నలరు నా ద్వీపంబులందు జంబూద్వీప
మొనరంగ లక్షయోజనము లయ్యె;
నట యుత్తరో త్త రాయత సంఖ్యఁ దా ద్విగు
ణిత మయి యొండొంటి కతిశయిల్లు
క్షారేక్షురస సు రాజ్యక్షీర దధ్యుద
కంబులు గలుగు సాగరము లేడు
తే. ద్వీప పరిమాణములు గల్గి విస్తరిల్లు
సంధి సంధిని బరిఖల చందమునను
గ్రమము దప్పక యొండొంటిఁ గలయకుండు
సకల జీవుల కెల్ల నాశ్చర్యముగను. ॥19॥

వ. అట్టి ద్వీపంబుల యందుఁ బరిపాలనంబునకుం బ్రియవ్రతుం డాత్మ
భవులు నాత్మసమాన శీలురునైన యాగ్నీధ్రేధ్మజిహ్వా యజ్ఞబాహు
హిరణ్యరేతో ఘృతపృష్ఠ మేధాతిథి వీతిహోత్రుల నొక్కొక్కని నొక్కొక
ద్వీపంబునకుం బట్టంబు గట్టి యూర్జస్వతి యను కన్యకను భార్గవున
కిచ్చిన, నా భార్గవునకు నూర్జస్వతి యందు దేవయాని యను
కన్యారత్నంబు జనించె; నట్టి బలపరాక్రమవంతుండైన ప్రియవ్రతుండు
విరక్తుండై యొక్కనాఁడు నిజ గురువగు నారదుని చరణానుసేవాను
పతిత రాజ్యాది ప్రపంచ సంసర్గంబుఁ దలంచి యి ట్లనియె. ॥20॥

4 వనంబునకుజనుట

సీ. అక్కట! యే నింద్రియములచేఁ గట్టంగఁ
బడియుండి యందులఁ బాయలేక
యజ్ఞాన విరచితం బగు సర్వవిషయము
లను నంధకూపంబులందు నడఁగి

తరుణుల కే వినోదమృగంబనై యుంటి
యవి యెల్ల నే నొల్ల ననుచు రోసి
హరికృపచే నప్పు డబ్బిన యాత్మ వి
ద్యను గల్గి తనవెంట నరుగుదెంచు
తే. కొడుకులకు నెల్ల రాజ్యము గుదురు పఱచి
తనదు పత్నుల దిగనాడి ధనము విడిచి
హరివిహారంబు చిత్తంబునందు నిలిపి
పరఁగ నల్లన నారదపదవి కరిగె. ||21||

వ. ఇట్లు దన రథమార్గంబులు సప్త ద్వీపసాగరంబులుగాఁ జేసి సూర్యు నకుఁ బ్రతిసూర్యుండై సరిద్గిరివనాదులచే భూత నిర్వృత్తికొఱకుఁ బ్రతి ద్వీపంబునకు నవధులు గల్పించి ద్వీపవర్ష నిర్ణయంబులం బుట్టించి పాతాళ భూ స్వర్గాది సుఖంబులు నరకసమానంబులుగాఁ దలంచి విరక్తింబొంది నిరంతర భగవద్ధ్యాన విమలీకృతాశయుం డగుచు హరి భక్తి ప్రియుండయిన ప్రియవ్రతుని చరిత్రంబు లీశ్వరునకుఁ దక్క నన్యుల కెఱుంగఁ దరంబుగా; దతని మహిమంబులు నేడుఁను గొనియాడుదు” రని శుకుండు మఱియు ని ట్లనియె. ||22||

క. “హరిసేవనా ప్రియవ్రతుఁ
డరయఁగఁ గైవల్యపదవి నందుట యరుదే?
ధరఁ జండాలుం డైనను
హరి నామస్మరణఁ జెందు నవ్యయపదమున్.” ||23||

వ. అని పలికి శుకుండు మఱియు ని ట్లనియె ||24||

5 వర్షాధిపతుల జన్మంబు

మ. “జనకుం డిట్లు విరక్తుఁడైనను దదాజ్ఞం జేసి యాగ్నీధ్రుఁ డే
పున ధర్మ ప్రతి పాలనుం డగుచు జంబూ ద్వీపము న్నేలుచుం
దన సత్పుత్రులమాడ్కి నెల్ల ప్రజలం దాత్పర్య చిత్తంబునన్
ఘనతం బ్రోచె ననేకకాల మిలఁ బ్రఖ్యాతంబుగా భూవరా! ||25||

వ. ఇట్లగ్నీధ్రుండు రాజ్యంబు చేయుచు నొక్కనాఁడు పుత్రకాముండై మందరాద్రి సమీపంబున నఖిలోపచారంబుల నేకాగ్రచిత్తుండై యర్చిం చినం గమలసంభవుండు సంతసిల్లి తన సమ్ముఖంబున సంగీతంబు చేయు పూర్వచిత్తి యను నప్సరోంగనం బంపుటయు నా యప్సరోం గన చనుదెంచి రమణీయ వివిధ నిబిడ విటపి విటప సమాశ్లిష్ట సమీప సువర్ణ లతికారూఢస్థల విహంగమ మిథునోచ్చార్యమాణ షడ్జాది స్వరంబులచే బోధ్యమాన సలిలకుక్కుట కారండవ బక కల హంసాది విచిత్ర కూజిత సంకులంబు లయిన నిర్మలోదక కమలాకరం బులుగల తదాశ్ర మోపవనంబు నందు విహరించుచు విలాస విభ్రమ గతివిశేషంబులం జలనంబు నొందు స్వర్ణ చరణాభరణస్వనం బ న్నర దేవ కుమారుం డాలించి యోగ సమాధింజేసి ముకుళితనేత్రుండై యుండి యల్లన కనువిచ్చి చూచి తన సమీపంబున మధుకరాంగన యుంబోలెఁ బుష్పాఘ్రాణంబు చేయుచు దేవమానవుల మనోనయ

నంబుల కాహ్లాదంబు బుట్టించుచున్నగతి విహార వినయావలోకన
సుస్వరావయవంబుల మన్మథ శరపరంపరంల నొందించుచు ముఖ
కమల విగళితామృత సమానహాసభాషణామోదమదాంధంబు లయిన
మధుకర మిథునంబుల వంచించి, శీఘ్ర గమనంబునం జలించు కుచ
కచమేఖలలు గల దేవిం గనుంగొని చిత్తచలనంబునొంది మన్మథపర
వశుండై జడుని చందంబున ని ట్లనియె. ||26||

క. "సతి నీ వెవ్వతె వీ ప
ర్వతమున కేమైనఁ గోరివచ్చిన వనదే
వతవో? శారదవో? రతి
పతి పంచిన మాయవో? తపస్సారమవో? ||27||

ఉ. అంగజుఁ డెక్కుడించిన శరాసనమున్ ధరియించి యంత నా
యంగజు వేఁట మానవమృగావళి నూటిగఁ జేచు దానవో?
రంగగు నీ నిజాకృతి తెఱిం గెఱుఁగంగ నిజంబు పల్కుమా
యంగన నిన్నుఁ గన్గొనిన యంత ననంగుఁడు సందడించెడున్. ||28||

క. పొలుపగుచున్న విలాసం
బుల నంగజు బాణములను బోలెడి నీ చం
చల సత్కటాక్షవీక్షణ
ముల నెవ్వని నింతి చిత్తమునఁ గలఁచెదవే? ||29||

చ. చెదరఁగ వేదముల్ చదువు శిష్యులపైఁ దగఁ బుష్పవృష్టి స
మ్మదమున నంతలోఁ గురియు మాడ్కిని మన్మథసామగానముల్
చదివెడు శిష్యులో యనఁగ షట్పదపంక్తులు చేరి మ్రోయఁగాఁ
బదపడి మీఁద రాలుఁ గచభారము నందుల జాఱు క్రొవ్విరుల్. ||30||

క. అందియలు టిట్టిభంబుల
చందమునం బాదపంకజంబుల యందున్
యందంద మ్రోయుచును నా
డెందంబునఁ దగిలి సందడించెడిఁ దరుణీ! ||31||

క. పాయక కదంబ పుష్ప
చ్ఛాయం గల వస్త్రకాంతి చల్లెడుఁ గంటే
యా యెడ నితంబరోచులు
గాయుచు నెడతెగక తఱిమి కప్పెడుఁ దన్వీ! ||32||

క. నిరతము నీ తనుమధ్యముఁ
గర మరుదుగ నరసి చూడఁ గానంబడ; దీ
కరికుంభంబులఁ బోలెడి
గురు కుచముల నెట్లు నిలుపు కొంటి లతాంగీ! ||33||

క. పొంకములగు కుచములపైఁ
గుంకుమ పంకంబుఁ బూసికొని వాసనలం
గొంకక వెదచల్లెడు నీ
బింకం బగు చన్నుదోయి పెంపో! సొంపో! ||34||

శా. ఏ లోకంబున నుండి వచ్చితివి? నీ విచ్చోటికిన్ మున్ను నే
నే లోకంబునఁ జెప్పఁ జూప నెఱుఁగ న్నీ సుందరాకారము
న్నీ లాలిత్యము లీ వినోదములు నీ కిట్లొప్పునే? కామినీ!
భూలోకంబున కెట్లు వచ్చితివి నా పుణ్యాం బగణ్యంబుగన్? ||35||

క. హాసావలోకనంబుల
భాసిల్లెడు నీ ముఖంబు పలుమఱు నిపుడే
యాసలు పుట్టింపఁగ నే
నాసగొనెద నిన్నుఁ జూచి యంబుజనేత్ర! ||36||

ఆ. కందులేని యిందుకళ మించి నెమ్మోము
కాంతి యుక్త మగుచుఁ గానుపించెఁ
గాన విష్ణుకళయుఁ గాఁబోలు నని నా మ
నంబునందుఁ దోఁచె నళిననేత్ర! ||37||

మ. పటుతాటంక రథాంగ యుగ్మమునకుం బల్మాఱు భీతిల్లుచున్
నటనం బందెడు గండుమీనములతో నాసన్న నీలాలకో
త్కట భృంగావళితో ద్విజావళి లసత్కాంతిన్ విడంబించు మా
ఱట కాసారముఁ బోలి నెమ్మొగము దా రంజిల్లు నత్యున్నతిన్. ||38||

చ. కరువలిఁ బాయు వస్త్రమును గట్ట నెఱుంగవు; చూడ్కి దిక్కులం
బఱపుచుఁ జంచరీకముల భాతిఁ జెలంగెడు కంధరంబునం
బొరలెడు ముక్తకేశభరముం దుఱుమంగఁ దలంప; విప్పు డి
ట్లిరుదుగ రత్నకందుక విహారము సల్పెడు సంభ్రమంబునన్.” ||39||

వ. మఱియు ని ట్లనుఁ “దపోధనులగు వారల తపంబులను నీ రూపంబున నపహ్నవించిన దాన; వీ చక్కదనం బేమి తపంబున సంపాదించితివి? నా తోడం గూడి తపంబు చేయుము; సంసారంబు వృద్ధిఁ బొందం జేయుము; పద్మాసనుండు నాకుం బ్రత్యక్షంబై నిన్ను నిచ్చినవాఁడుఁ; గావున నిన్ను విడువంజాలను; నీ సఖీజనంబులు నా వాక్యంబులకు ననుకూలింతురుగాక; నీవు చను చోటికి నన్నుం దోడ్కొని చను” మని స్త్రీలకు ననుకూలంబుగాఁ బలుక నేర్చిన యాగ్నీధ్రుండు పెక్కుభంగులం బలికిన నా పూర్వచిత్తియు నతని యనునయ వాక్యంబులకు సమ్మతించి వీర శ్రేష్ఠుండగు నా రాజవర్యుని బుద్ధి రూప శీలౌదార్య విద్యా వయశ్శ్రీలచేఁ బరాధీనచిత్త యగుచు జంబూద్వీపాధిపతి యగు నా రాజశ్రేష్ఠునితోడం గూడి శతసహస్ర సంవత్సరంబులు భూస్వర్గ భోగంబు లనుభవించె; నంత నాగ్నీధ్రుం డా పూర్వచిత్తివలన నాభి కింపురుష హరివర్షేలావృత రమ్యక హిరణ్మయ కురు భద్రాశ్వ కేతు మాల సంజ్ఞలు గల కుమారులఁ బ్రతిసంవత్సరంబు నొక్కొక్కనిఁగఁ దొమ్మండ్రం గాంచె; అంత నా పూర్వచిత్తి యా యర్భకుల గృహంబున విడిచి యాగ్నీధ్రుం బాసి బ్రహ్మలోకంబునకుం జనిన నా యాగ్నీధ్ర పుత్రులు మాతృసామర్థ్యంబునం జేసి స్వభావంబునన శరీరబలయుక్తు లగుచుఁ దండ్రిచేత ననుజ్ఞాతులై తమ నామంబులఁ బ్రసిద్ధంబు లయిన జంబూద్వీపాది వర్షంబులం బాలించుచుండిరి; అంత నాగ్నీధ్రుండు నా పూర్వచిత్తి వలనం గామోపభోగంబులం దృప్తిం బొందక పూర్వచిత్తిం

దలంచుచు వేదోక్తంబులగు కర్మంబులంజేసి తత్సలోకంబగు బ్రహ్మ
లోకంబునకుం జనియె; నిట్లు దండ్రి పరలోకంబునకుం జనిన నాభి
ప్రముఖులగు నాగ్నీధ్రకుమారులు దొమ్మండ్రును మేరుదేవియుఁ, బ్రతి
రూపయు నుగ్రదంష్ట్రియు లతయు రమ్యయు శ్యామయు నారియు,
భద్రయు, దేవవతియు నను నామంబులు గల మేరు పుత్రికలగు
తొమ్మండ్రు కన్యకలను వివాహం బైరి; అంత. ॥40॥

6 ఋషభుని జన్మంబు

ఆ. నరవరేణ్యుఁడైన నాభి సంతానార్థ
మంగనయును దాను యజ్ఞ పురుషుఁ
డయిన వాసుదేవు నతుల భక్తి శ్రద్ధ
లను జెలంగి పూజ లొనరఁ జేసి. ॥41॥

వ. మఱియుం బ్రవర్గ్య సంజ్ఞికంబు లగు ధర్మంబులు శ్రద్ధా విశుద్ధ ద్రవ్య
దేశ కాల మంత్రర్త్విగ్దక్షిణా విధాన యోగంబులం బరమేశ్వరుని మెప్పిం
చిన నెవ్వరికిం బ్రసన్నుండు గాని పుండరీకాక్షుండు భక్తవత్సలుం
డై సురుచి రావయవంబులతో యజన శీలం బయిన యాతని
హృదయంబు నందుఁ బాయని రూపంబు గలిగి మనోనయనానంద
కరావయవంబులు గల తన స్వరూపం బాతనికిఁ జూపం దలంచి. ॥42॥

సీ. అంత నావిష్కృత కాంత చతుర్భుజం
బులును బీతాంబరంబును వెలుంగ
శ్రీవత్సకౌస్తుభ శ్రీరమా చిహ్నంబు
లురమందురమ్యమై యిరవు పడఁగ
శంఖ చక్ర గదాంబుజాత ఖడ్గాది ది
వ్యాయుధంబులు చేతులందు మెఱయ
నతులిత నవ రత్నహాట కాంకిత నూత్న
ఘనకిరీటద్యుతు ల్గడలుకొనఁగఁ
తే. గర్ణ కుండల కటిసూత్ర కనకరత్న
హార కేయూర వరనూపురాది భూష
ణముల భూషితుఁడైన శ్రీనాయకుండు
దంపతుల కప్పు డెదురఁ బ్రత్యక్ష మయ్యె. ॥43॥

తే. ఇట్లు ప్రత్యక్షమగు పరమేశ్వరునకుఁ
బెన్నిధానంబుఁ గనుఁగొన్న పేద మాడ్కి
హర్షమున ఋత్విగాది కులవనతాస్యు
లగుచు నభినుతి చేసిచ రి ట్లనుచు నపుడు. ॥44॥

క. “పరిపూర్ణుఁడ వై యుండియు
మఱువక మా పూజ లెల్ల మన్నింతువు; నీ
చరణార విందు సేవయు
ధరఁ బెద్దలు వినిచి నటుల దగఁ జేసెదమౌ. ॥45॥

క. ఏ మిపుడు చేయు సంస్తుతి

నీ మహిమ నెఱింగి కాదు; నిరతముఁ బెద్దల్
దా మెది యుపదేశించిరొ
యా మతమునఁ బ్రస్తుతింతు మయ్యా! మహాత్మ! ॥46॥

వ. మఱియు నీవు సంసారాసక్త మతి గలిగిన వారికి వశ్యుండవుగావు; యీశ్వరుండవును బ్రకృతి పురుష వ్యతిరిక్తుండవును బరమపురుషుండవును నయిన నిన్నుఁ బొందని ప్రపంచాంతర్గతంబు లయిన నామరూపంబులు గల యస్మదాదులచేత నిరూపింప నశక్యంబగు; సర్వజీవులం జెందిన దురిత సంఘంబుల నిరసించు స్వభావంబు గల నీ యుత్తమ గుణంబులందు నేకదేశంబ గాని సర్వగుణనిరూపణంబు చేయ శక్యంబు గానేరదు; నీ భక్తులు మిక్కిలి భక్తిం జేసి సంస్తుతించు గద్గదాక్షరంబులను సలిల శుద్ధ పల్లవ తులసీదళ దుర్వారాంకురంబులను సంపాదించిన పూజను సంతసిల్లెడి నీకు బహువిధ ద్రవ్య సంపాదనంబు గలిగి విభవ యుక్తంబు లయిన యశ్వమేధాదులును దృప్తికరంబులు గా నేరవు స్వభావంబున సర్వకాలంబులందును సాక్షాత్కరించి యతిశయంబై వర్తించుచు నశేషపురుషార్థ స్వరూపంబుఁ బరమానంద రూపంబు నైనవాఁడ వగుటం జేసి యజ్ఞాదుల యందు నీకుఁ దృప్తి లేక యున్న నస్మదాదుల కోరికల కుపచరించు కతంబున యజ్ఞాదుల నొనరింతుము;" అని మఱియు ని ట్లనిరి. ॥47॥

క. "బాలిశుల మగుచు మిక్కిలి
మే లెఱుగని మమ్ము నీదు మించిన దయచేఁ
బాలింతు వెత్తు వెప్పుడుఁ
జాలఁగ నిహపరములందు సకల సుఖములున్. ॥48॥

ఆ. ఇపుడు మేము నీకు నిష్టంబు లగు పూజ
లాచరింపకున్న నైన నధిక
మయిన నీ కృపాకటాక్ష వీక్షణములఁ
జక్కఁ జూచి తగఁ బ్రసన్నుఁ డగుచు. ॥49॥

క. వర మీయఁ దలఁచి మమ్ముం
గరుణించితి గాక; నిన్నుఁ గనుగొనుటకునై
యరసి నుతింపఁగ మాకుం
దర మగునే? వరద! నీరదశ్యామాంగా! ॥50॥

వ. మఱియు నిస్సంగులై నిశితజ్ఞానంబునం జేసి దోషరహితులై భగవత్స్వభావులు నాత్మారాములు నగు మునులకు స్తుతియింపఁ దగిన గుణంబులు గలవాడ వగుచుండియుఁ బ్రసన్నుండవు; స్ఖలన క్షుత పతన జృంభణాది దురవస్థ లందును జరామరణాది దుర్దశలందును వివశుల మగు మాకుఁ గల్మష నాశకరంబులయిన భవ ద్దివ్యనామంబులు మా వచనగోచరంబులగుం గాక; మఱియు నీ రాజర్షి పుత్ర కాముండై నీ తోడ సమానుండయిన కుమారునిం గోరి కామంబుల స్వర్గాపవర్గంబుల నీ నోపిన నినుం బూజించి ధనకాముం డైనవాఁడు ధనవంతునిం జేరి తుషమాత్రం బడిగిన చందంబున మోక్షనాథుండవైన నీవలన సంతానంబు గోరుచున్నవాఁడు; జయింపరాని నీ మాయ

చేత నెవ్వండు మోహంబు నొంది విషయాసక్తుండు గాక యుండు?
నర్థకాములము మదాంధులము నగు మేము నిన్ను నాహ్వానంబు
చేసిన యపరాధంబు సర్వాత్మకుండ వగుటం జేసి సామ్యంబుచే
మన్నింప దగుదువు; మమ్ము దయఁ జూడు" మని ప్రణమిల్లిన
సర్వేశ్వరుండు వర్షాధిపతి యగు నాభిచేతను, ఋత్విక్కులచేతను,
వంద్యమానుండై దయాకలితుం డగుచు యి ట్లనియె. ||51||

క. "మునులార! వేదవాక్యము
లను బ్రస్తుతి చేసి సర్వలక్షణముల నా
కెన యగు పుత్రుని నిమ్మని
వినఁ బలికితి రిపుడు మిగుల వేడుకతోడన్ ||52||

క. నాకాది లోకములలో
నాకున్ సరివచ్చు నట్టి నందను నెటు నా
లోకింప లేరు; గావున
నాకున్ సరి నేన కా మనమున నెఱుఁగుఁడీ. ||53||

వ. అదియునుం గాక భూసురోత్తములు నా ముఖంబగుటం జేసి విప్ర
వాక్యంబు దప్పింపరాదు; మీరు నా యీడు కుమారు నడిగితిరి గావున
నాభిపత్ని యగు మేరుదేవి యందు నేన పుత్రుండనై జనియించెద"
నని పలికి పరమేశ్వరుం డాగ్నీధ్రీయపత్ని యగు మేరుదేవి చూచు
చుండ నా యజ్ఞంబున నంతర్ధానంబు నొంది యా నాభిమీఁది దయం
జేసి దిగంబరులును దపస్వులును జ్ఞానులును నూర్ధ్వరేతస్కులును
నగునైష్ఠికులకు యోగధర్మంబుల నెఱింగింపందలంచి పుండరీకాక్షుండు
నాభిపత్నియగు మేరుదేవి గర్భాగారంబునం బ్రవేశించె; నంత. ||54||

ఆ. మేరుదేవియందు మేరుధీరుం డగు
హరి సమస్త లక్షణాన్వితుండు
శమదమాదిగుణ విశారదుం డుదయించె
సకలజనుల కపుడు సంతసముగ. ||55||

ఆ. ధవళ కాంతియుక్తిఁ దనరు దేహంబును
మహిత బలపరాక్రమంబు వీర్య
మును దలంచి చూచి జనకుండు పేరిడె
సుతుని ఋషభుఁ డనుచు సొంపుతోడ. ||56||

7 ఋషభుని రాజ్యాభిషేకము

క. ధరణీసురులును మంత్రులుఁ
బరివారము హితులుఁ బ్రజలు బాంధవులును సు
స్థిరమతి నా బాలకునిం
గర మనురాగమున రాజుగాఁ జూచి రిలన్. ||57||

క. పురుహూతుఁ డతని మహిమలు
సరగున విని చిత్తమునకు సహ్యము గామిం

బరికించి ఋషభుఁ డేలెడి
ధరణి ననావృష్టి మిగుల దట్టము చేసెన్. ॥58॥

ఆ. అది యెఱింగి ఋషభుఁ డంతట యోగ మా
యా బలంబు కతన నఖిల రాజ్య
మందుఁ గురియఁ జేసె నత్యంత సంపూర్ణ
వృష్టి దినదినంబు వృద్ధిఁ బొంద. ॥59॥

వ. ఇట్లు ఋషభుండు పురందరుండు చేయు దౌష్ట్యంబునకు నవ్వి యజ నాభం బను తన మండలంబు సుభిక్షంబుగాఁ జేసె; నాభియుం దన కోరిన చందంబునం బుత్రుండు జనియించి వర్థిల్లుటకు సంతసిల్లి తన చేత నంగీకరింపంబడు నరలోక ధర్మంబు గల పుండరీకాక్షుని మాయా విలసితంబునం జేసి “బాలకా! నా తండ్రి!” యని మోహంబున నుప లాలించుచుఁ బ్రజానురాగంబున సర్వ సమ్మతుం డయిన పుత్రుని సమయ సేతు రక్షణంబునకుఁ బూజ్యంబయిన రాజ్యంబునం దభిషిక్తుం జేసి భూసురులకుఁ బ్రధానవర్గంబునకు నప్పగించి మేరుదేవిం గూడి నరనారాయణ స్థానం బయిన బదరికాశ్రమంబునకుం జని యచ్చట మహాయోగసమాధిచే నర నారాయణాఖ్యుండుఁ బురుషోత్తముండు నగు వాసుదేవు నారాధించి క్షీణదేహుండై యా నాభి హరి తాదా త్మ్యంబు నొందె; అంత. ॥60॥

చ. సరసత నే నృపాలకుని జన్మమునందును భూసురోత్తముల్
సరసిజనాభునిం దగఁ బ్రసన్నతఁ బెట్టిన నంత మెచ్చి యా
శ్వరుఁడు దనంత గర్భమున వచ్చి తనూభవుఁడై జనించె, నా
నరపతి నాభికిన్ సరి యనం దగునే నరనాథ! యన్యులన్. ॥61॥

వ. అంత. ॥62॥

8 భరతుని జన్మంబు

సీ. భూవరుఁ డగు ఋషభుఁడు దన రాజ్యంబుఁ
గర్మభూమిఁగ నాత్మఁ గాంచి జనుల
కందఱకును బ్రియం బగునట్లు కర్మ తం
త్రంబెల్లఁ దెలుపంగఁ దలంచి కర్మ
ములు చేయుటకు గురువులయొద్ద వేదంబు
చదివి వారల యనుజ్ఞను వహించి
శతమన్యుఁ డిచ్చిన సతి జయంతీ కన్యఁ
బరిణయంబై యట్టి పడఁతి వలన
తే. భరతుఁ డాదిగ సుతుల నూర్వురను గాంచె
నట్టి భరతుని పేరను నవనితలము
పురవరాశ్రమ గిరితరుపూర్ణ మగుచు
నమరి భారత వర్ష నామమున మించె. ॥63॥

వ. ఆ మహాభారతవర్షంబునందుఁ దమతమ పేరంబరఁగు భూములకుఁ గుశావర్తేలావర్త బ్రహ్మావర్తార్యావర్త మలయకేతు భద్రసేనేంద్ర స్పృగ్వి

దర్భ కీకటులను తొమ్మండ్రు కుమారులను దక్కుంగల తొమ్మండ్రు
పుత్రులకుఁ బ్రధానులం జేసె; నంతం గవి హర్యంతరిక్ష ప్రబుద్ధ పిప్పలా
య నావిర్హోత్ర ద్రమీఢ చమస కరభాజను లనువారు తొమ్మండ్రును
భాగవత ధర్మప్రకాశకు లైరి; భగవ న్మహిమోపబృంహితంబు లగు
వారల చరిత్రంబులు ముంద రెఱింగించెదఁ; దక్కిన యెనుబదియొక్క
కుమారులు పిత్రాదేశకరులు నతివినీతులు మహాశ్రోత్రియులు యజ్ఞ
శీలురుఁ గర్మనిష్ఠులు నయిన బ్రాహ్మణోత్తము లైరి; ఋషభుండు స్వతం
త్రుండై సంసారధర్మంబులం బొరయక కేవలానందానుభవుం డయిన
యీశ్వరుండై యుండియు బ్రాకృతుండునుం బోలెఁ గాలానుగతంబు
లగు ధర్మంబుల నాచరించుచు దర్మప్రవర్తకులకు సముండును నుప
శాంతుండును మైత్రుండును గారుణికుండును నై ధర్మార్థ యశః ప్రజా
నందామృతావరోధంబుచే గృహస్థాశ్రమంబులం బ్రజల నియమించుచుఁ
గొంత కాలంబు నీతి మార్గంబు దప్పక ప్రజా పాలనంబు చేయుచు
వేద రహస్యంబు లగు సకల ధర్మంబులును స్వవిదితంబు లయి
నను బ్రాహ్మణోపదేశ పూర్వకంబుగా ద్రవ్య దేశ కాల వయశ్శ్రద్ధర్త్విగ్వి
ధోద్దేశోపచితంబులుగ నొక్కక్క క్రతువును శతవారంబు యథావిధిగఁ
జేసి సుఖం బుండె; నంత. ॥64॥

క. జనవర ఋషభుని రాజ్యం
బున నైహిక ఫలముఁ గోరు పురుషుని నొకనిం
గనుఁగొన నెఱుంగ మెన్నఁడు
నినతేజుం డతనిమహిమ లేమని చెప్పన్. ॥65॥

9 ఋషభునిదపంబు

సీ. ఆ ఋషభుండు రాజ్యంబు చేయుచు నుండి
యంతట నొక్కనాఁ డాత్మయందుఁ
దలపోసి భూలోక ఫల మపేక్షింపక
మోహంబు దిగనాడి పుత్రులకును
దనరాజ్య మెల్ల నప్పనజేసి వెనువెంటఁ
గొడుకులు మంత్రులుఁ గొలిచిరాఁగ
నల్లన యరిగి బ్రహ్మావర్త దేశంబు
నందుల నపుడు మహాత్ములయిన
తే. యట్టి మునిజన సమ్ముఖంబందుఁ జేరి
తనదు పుత్రుల నందఱ డాయఁ బిలిచి
పరమ పుణ్యుండు ఋషభుండు ప్రణయ మొప్ప
హర్ష మందుచు నప్పు డి ట్లనుచుఁ బలికె. ॥66॥

ఆ. “తనయులార! వినుఁడు ధరలోనఁ బుట్టిన
పురుషులకును శునకములకు లేని
కష్టములను దెచ్చుఁ గానఁ గామంబుల
వలన బుద్ధి చేయవలదు మీరు ॥67॥

చ. నరులకు నే తపంబు ననంత సుఖంబులు గల్గుచుండు, శ్రీ
కరమతి నా తపంబుఁ దగఁ గైకొని చేసిన బ్రహ్మసౌఖ్యముం

దిరముగఁ గల్గు; వృద్ధులను దీనులఁ బ్రోవుఁడు; దుష్ట వర్తనన్
జరుగుచునుండు కాముకుల సంగతిఁ బోకుఁడు; మీఁద మేలగున్. ॥68॥

వ. మఱియు నంగనాసక్తులగు కాముకుల సంగంబు నిరయ రూపం బయిన సంసారంబగు; మహత్సంగంబు మోక్షద్వారం బగు; నట్టి మహాత్ము లెవ్వ రనిన శత్రు మిత్ర వివేకంబు లేక సమచిత్తులును శాంతులును గ్రోధరహితులును సకలభూత దయాపరులును సాధు వులును నగువారలు మహాత్ము లనం దగుదు; రట్టి మహాత్ములు నా యందలి స్నేహంబె ప్రయోజనంబుగాఁ గలిగి యుండుటం జేసి విషయ వార్తా ప్రవృత్తు లగు కుజనులందుఁ దమ దేహ గృహ మిత్ర దారాత్మ జాదులందుఁ బ్రీతిలేక యుండుదురు; విషయాసక్తుఁ డయినవాఁడు వ్యర్థ కర్మంబులం జేయు నట్టి దుష్కృత కర్మంబులం జేయువాఁ డెప్పు డును బాపకర్ముం డగుచుం గ్లేశదంబగు దేహంబు నొందుచుండుఁ; గావునఁ బాపమూలంబులయిన కామంబులు గోరకుఁ; డీ జ్ఞానం బెంత కాలంబుఁ లేకయుండు నంతకాలంబు నాత్మతత్త్వం బెఱుంగంబడ; దా తత్త్వం బెఱుంగకుండుటజేసి దేహికి దుఃఖం బధికంబై యుండు; లింగ దేహం బెంత దడ వుండు నంత దడవును మనంబు కర్మవశంబై జ్ఞాన వంతంబుగాక యవిద్యం బాయకుండు; శరీరంబు గర్మమూలం బగుట వలనఁ గర్మంబులు చేయఁజనదు; వాసుదేవుం డగు నా యందుఁ బ్రీతి యెంత తడవు లేక యుండు నంతదడవును దేహధర్మంబులు బాధించు; విద్వాంసు డైనను దేహేంద్రియాదులయందుఁ బ్రీతిచేసిన మిథునీభావ సుఖప్రధానం బగు గృహస్థాశ్రమంబు నంగీకరించి స్వరూప స్మృతి శూన్యుండై మూఢుం డగుచు, నందు సంసారతాపంబులఁ బొందుఁ; బురుషుండు స్త్రీతోడం గూడి యేకీభావంబు నొందుట దనకు హృదయ గ్రంథియై యుండు; నందు జనునకు గృహక్షేత్ర సుతాప్త విత్తంబులందు "నేను నాయది" యనియెడి మోహంబు గలుగు; నట్టి స్త్రీపురుష మిథునీ భావంబుచే సంతానంబు గలుగు; నా సంతాన కారణంబున గృహక్షేత్ర విత్తాదులు సంపాదింపంబడు; నందు మోహం బధికం బగుటంజేసి మోక్షమార్గంబు దవ్వగు; నిట్లు సంసారంబునం దుండియు మనంబున నెపుడు ముక్తిచింతం జేయు నప్పుడు సంసారంబును బాయు; మోక్షో పాయంబులు పరమగురుండనైన నా యందుల భక్తి చేయుటయు, విగతతృష్ణయు, ద్వంద్వ తితిక్షయు, సర్వలోకంబు లందుల జంతు వ్యసనావగతియు, నీశ్వరవిషయక జ్ఞానాపేక్షయుఁ, దపంబును, విగ తేచ్ఛయు, మత్కృతకర్మంబులు మత్కథలు వినుటయు, నన్నె దైవంబు గా నెఱుంగుటయు, నస్మద్గుణ కీర్తనంబులును, నిర్వైరత్వసామ్యోపశ మంబులును, దేహగేహంబులందు నాత్మబుద్ధి జిహాసయు, నధ్యాత్మ యోగంబును, నేకాంతసేవయుఁ, బ్రాణేంద్రియాత్మలఁ గెలుచుటయుఁ, గర్తవ్యాపరిత్యాగంబును, సచ్ఛ్రద్ధయు, బ్రహ్మచర్యంబును, గర్తవ్యకృత్యం బులందుల నప్రమత్తుండగుటయు, వాఙ్నియమనంబును, సర్వంబు నన్నకా దలంచుటయు, జ్ఞానంబును, విజ్ఞాన విజృంభితంబైన యోగం బును, ధృత్యుద్యమంబును, సాత్త్వికంబును నాదిగాఁ గల తెఱంగుల చేత లింగదేహంబు జయించి దేహి కుశలుం డగుచు నుండవలయు. ॥69॥

ఆ. అరయఁ గర్మరూప మగు నవిద్యాజన్మ
మైన హృదయబంధనాది లతల

నప్రమత్తయోగ మను మహాఘురికచేఁ
ద్రెంపవలయు నంతఁ దెంపుతోడ. ॥70॥

ఆ. ఒనర నిట్లు యోగయుక్తుండు గురుఁ డైన
భూపుఁ డైన శిష్యపుత్ర వరుల
యోగయుతులఁ జేయ నొప్పు గావలయును
గర్మపరులఁ జేయఁ గాదుకాదు. ॥71॥

సీ. జనులెల్ల నర్థ వాంఛలఁ జేసి యత్యంత
మూఢులై యైహికంబులు మనంబు
లందును గోరుదు; రల్ప సౌఖ్యములకు
నన్యోన్యవైరంబు లంది దుఃఖ
ములఁ బొందుదురు; గాన మునుకొని గురుఁ డైన
వాఁడు మాయామోహవశుఁడు నెంత
జడుఁడు నైనట్టి యా జంతువునందును
దయ గల్గి మిక్కిలి ధర్మబుద్ధిఁ
ఆ. గన్ను లున్నవాఁడు గానని వానికి
దెరువుఁ జూపి నట్లు దెలియఁ బలికి
యతుల మగుచు దివ్యమైన యా మోక్ష మా
ర్గంబుఁ జూప వలయు రమణతోడ. ॥72॥

వ. మఱియుఁ బితృ గురు జననీ బంధు పతి దైవతంబులలో నెవ్వరైనను
సంసార రూప మృత్యు రహితం బైన మోక్షమార్గంబుం జూపకుండిరేని
వా రెవ్వరును హితులు గా నేరరు; నాదు శరీరంబు దుర్విభావ్యంబు;
నాదు మనంబు సత్త్వయుక్తంబును, ధర్మసమేతంబును, బాపరహి
తంబు నగుటంజేసి పెద్దలు నన్ను బుషభు డండ్రు; గావున శుద్ధ
సత్త్వమయం బైన శరీరంబునం బుట్టిన కుమారులైన మీర లందఱును
సోదరుండును మహాత్ముండును నగ్రజుండును నైన భరతు నన్నెకాఁ
జూచి యక్లిష్టబుద్ధిచే భజింపుం; డదియ నాకు శుశ్రూషణంబు; ప్రజాపా
లనంబు చేయుట మీకును బరమ ధర్మం" బని మఱియు ని ట్లనియె. ॥73॥

సీ. "భూతజాలములందు భూజముల్ వర్యముల్
భూరుహముల కంటె భోగి కులము
భోగి సంతతి కన్న బోధనిష్ఠులు బోధ
మాన్యుల కన్నను మనుజవరులు
వీరికన్నను సిద్ధ విబుధ గంధర్వులు
వారి కన్న నసురుల్ వారి కన్న
నింద్రాది దేవత లిందఱి కన్నను
దక్షాది సన్మును ల్దలఁప నెక్కు
తే. డంతకన్నను భర్గుఁ డా యభవు కన్నఁ
గమలభవుఁ డెక్కుఁ; డాతని కంటె విష్ణుఁ
డధికుఁ; డాతఁడు విప్రుల నాదరించుఁ
గాన విప్రుండు దైవంబు మానవునకును. ॥74॥

క. భూసురులకు సరి దైవం

బీ సచరాచరమునందు నెఱుఁగను; నాకున్
భూసురులు గుడుచు నప్పటి
యా సంతోషంబు దోఁప దగ్నులయందున్. ॥75॥

సీ. మంగళం బైన బ్రహ్మస్వరూపంబును
వేదరూపంబు ననాది రూప
మగుచున్న నాదు దేహము బ్రాహ్మణోత్తముల్
ధరియింతు రెప్పుడుఁ దత్త్వబుద్ధి
శమదమానుగ్రహ సత్యతప స్తితి
క్షలు గల్గు విప్రుండు సద్గురుండు;
గాన మిక్కిలి భక్తిగల్గి యకించను
లైన భూసురుల దేహముల వలన
తే. నందుచుండును నాదు దేహంబు గాఁగ
నెఱిఁగి వరులగు విప్రుల నెల్ల భక్తిఁ
బూజ చేయుటయే నన్నుఁ బూజ చేయు"
టనుచు వినిపించి మఱియు ని ట్లనుచుఁ బలికె. ॥76॥

క. "ఈ తెఱఁగుఁ దెలిసి భూసుర
జాతిం బూజించునట్టి జనుఁడును మాయా
తీతుండై నిక్కంబుగ
భూతలమున మోక్షమార్గమును బొడగాంచున్. ॥77॥

10 భరతుని పట్టాభిషేకంబు

వ. ఇట్లు సదాచారు లగు కుమారులకు లోకానుశాసనార్థం బాచారంబు లుపదేశించి మహాత్ముండును బరమసుహృత్తును నగు భగవంతుండు ఋషభాపదేశంబునం గర్మత్యాగంబు చేసి యుపశమశీలురగు మునులకు భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్య లక్షణంబులు గల పారమహంస్య ధర్మం బుపదేశింపఁ గలవా డగుచుఁ బుత్రశతంబునం దగ్రజుండును బరమభాగవతుండును భగవజ్జన పరాయణుండును నగు భరతుని ధరణీపాలనంబునకుఁ బట్టంబు గట్టి తాను గృహమందె దేహమాత్రావలనంబు చేసి దిగంబరుండై యున్మత్తాకారుం డగుచు బ్రకీర్ణ కేశుండై యగ్నుల నాత్మారోపణంబు చేసి బ్రహ్మావర్తదేశంబును బాసి జడాంధ బధిర మూక పిశాచోన్మాదులుం బోలె నవధూత వేషంబునొంది జనులకు మాఱు పలుకక మౌన వ్రతంబునం బుర గ్రామాకర జనప దారామ శిబిర వ్రజ ఘోష సార్థ గిరి వనాశ్రమాదుల యందు వెంటఁ జనుదెంచు దుర్జన తర్జన తాడనావమాన మేహన నిష్ఠీవన పాషాణ శకృద్రజః ప్రక్షేపణపూతి వాత దురుక్తులం బరిభూతుం డయ్యును గణనం బెట్టక వన మదేభంబు మక్షికాదికృతోపద్రవంబునుంబోలెఁ గైకొనక దేహాభిమానంబునం జిత్తచలనంబు నొందక యేకాకియై చరియించు చుండ నతి సుకుమారంబులగు కరచరణోరస్థ్సలంబులు విపులంబులగు బాహ్వంస కంఠ వదనాద్యవయవ విన్యాసంబులుం గలిగి ప్రకృతి సుందరం బగుచు స్వతస్సిద్ధదరహాసరుచిర ముఖారవిందంబై నవ నళిన దళంబులం బోలి శిశిర కనీనికలం జెలువొంది, యరుణాయతంబు లగు నయనంబులచే నొప్పి యన్యూనాధికంబులగు కపోల కర్ణ కంఠ నాసాదండంబు

లచేఁ దేజరిల్లుచు నిగూఢస్మితవదన విభ్రమంబులం బ్రకాశించు తన
దివ్యమంగళ విగ్రహంబుచేఁ బురసుందరుల మనంబుల కత్యంత
మోహంబు గలుగఁ జేయుచు. ॥78॥

ఆ. ధూళిచేత మిగుల ధూసరితంబునై
జడలుగట్టి కడుఁ బిశంగవర్ణ
ము నగు కేశపాశమును వెలిఁగించుచు
నితరు లెవరుఁ దన్నునెఱుఁగకుండ. ॥79॥

క. అవధూత వేషమున ని
ట్లవనిన్ మలినంబు లైన యవయవములతోఁ
దవిలి చరించుచు నుండును
భువి భూతాక్రాంతుఁ డయిన పురుషుని మాడ్కిన్. ॥80॥

ఆ. జనుల కిట్లు యోగసంచార మెల్ల వి
రుద్ధ మనుచు నాత్మ బుద్ధిఁ జూచి
యజగరంబు మాడ్కి నవనిపై నుండె బీ
భత్సకర్మమునకుఁ బాలు పడుచు. ॥81॥

వ. ఇట్లు బీభత్సరూపంబున వసుంధరం బడియుండి యన్నంబు భుజిం
చుచు నీరు ద్రావుచు మూత్రపురీషంబులు విడుచుచు నవి శరీరంబు
నంటం బొరలుచుండు; మఱియుఁ దత్పురీష సౌగంధ్య యుక్తంబగు
వాయువు దశదిశలన్ దశయోజన పర్యంతంబు పరిమళింపం జేయు
చుండ గో మృగ కాక చర్యలం జరించుచు భగవదంశంబైన ఋషభుండు
మహానందంబు ననుభవించుచుఁ దనయందు సర్వభూతాంతర్యామి
యగు వాసుదేవునిం బ్రత్యక్షంబుగాఁ గనుంగొనుచు సిద్ధిం బొందిన
వై హాయస మనోజవ పరకాయప్రవే శాంతర్ధాన దూరగ్రహణ శ్రవణాది
యోగసిద్ధులు దమంత వచ్చినం గైకొనక యుండె;" అని పలికిన శుక
యోగీంద్రునకుం బరీక్షిన్నరేంద్రు డి ట్లనియె. ॥82॥

క. "మునివర! యోగజ్ఞానం
బునఁ జెఱుపంబడ్డ కర్మములు గల పెద్దల్
కని యుండెడి యైశ్వర్యం
బును ఋషభుం డెఱిఁగి యేల పొందక యుండెన్?" ॥83॥

వ. అనిన శుకుం డి ట్లనియె. ॥84॥

మ. "ధరణీవల్లభ! నీదు వాక్యములు తథ్యం; బింతయుం దప్పు; దె
ట్లరయన్ వన్యమృగంబు పట్టుబడి తా నావేళ నా లుబ్ధకున్
ధర వంచించిన మాడ్కి నింద్రియములన్ దండించి చిత్తంబు ని
ర్భర కామాదుల కాస యిచ్చుఁ గడు సంరంభంబుతో గ్రక్కునన్. ॥85॥

క. చిరకాల తపము నైనను
హరియింపఁగ నోపుఁ జిత్త మని పెద్దలు న
మ్మరు జారులకున్ జారిణి
కరణిని నడరించు మనసు కామాదులకున్. ॥86॥

క. కామక్రోధాదికముల్
భూమీశ్వర! కర్మబంధములు మఱియును జే
తో మూలము లగుటను దా
రీ మహిలో మనసు నమ్మ రెప్పుఁడు పెద్దల్. ॥87॥

సీ. అదిగాన యెన్నఁడు నైశ్వర్యములను జే
పట్టఁ జూడఁడు; లోకభవ్యు లైన
వారలచే నభివందనంబులు వొంది
వెలయంగ నవధూత వేష భాష
షణంబుల నెఱిఁగికొనఁగరాని భగవత్స్వ
రూపంబు గలిగి యా రూపమందుఁ
బరమ యోగధ్యాన పరులకు నెల్ల దే
హ త్యాగ సమయంబు నంతలోనఁ
తే. జూపు చుండియు దేహంబుఁ బాప నిచ్చ
గించె; నచ్చట దివ్యయోగీంద్రుఁ డాద్యుఁ
డతుల దివ్య ప్రకాశకుఁ డమరవరుడు
పరమపురుషుండు ఋషభుండు పార్థివేంద్ర! ॥88॥

వ. అంత విముక్త లింగుండు భగవంతుండునగు ఋషభుండు మనంబున దేహాభిమానంబు విసర్జించి కులాల చక్రంబు కులాలుని చేత భ్రమి యింపంబడి విసృష్టంబయ్యు భ్రమించు గతిం బ్రాచీన సంస్కార విశేషం బగు నభిమానాభాసంబున దేహచలనాదికంబుల నొప్పి యుండియు యోగమాయా వాసనచే యుక్తుం డయ్యె; మఱియు నా ఋషభుం డొక్క దినంబునం గోంకణ వంక పట కుటకంబులను దక్షిణ కర్ణాట దేశంబులకు యదృచ్ఛం జని కుటకాచ లోపవనంబున నిజాస్యకృత శిలా కబళుం డగుచు నున్మత్తుని చందంబున వికీర్ణ కేశుండు, దిగం బరుండునై సంచంరింప వాయువేగ విధూత వేణుసంఘర్షణ సంజాతం బగు నుగ్రదావానలంబు తద్వనంబు దహింప నందు దగ్ధుం డయ్యె; నంత నతని కృత్యంబులు తద్దేశవాసులగు జనంబులు చెప్ప నర్హ న్నామకుండగు దద్రాష్ట్రాధిపతి విని, నిజధర్మంబులం బరిత్యజించి స్వ దేశస్థుల తోడంగూడి, దానా యాచారంబుల నంగీకరించి యధర్మబహు ళంబగు కలియుగంబున భవితవ్యతచే విమోహితుండై మనుజులనస మంజసం బగు పాషాండ మతాభినివేశులం జేసె; మఱియును గలి యుగంబు నందు మనుజాధములు దేవమాయా మోహితులై శాస్త్రోక్త శౌచాచారంబులు విడిచి నిజేచ్ఛం జేసి దేవతా హేళనంబులు చేయుచు నస్నానాచమనాశౌచ కేశోల్లుంచనాది కాపవిత్ర వ్రతంబులం జేయుచు నధర్మ బహుళం బగు కలి యుగంబునం జెఱుపం బడ్డ బుద్ధి ధర్మం బులం గలిగి వేద బ్రాహ్మణ యజ్ఞపురుషుల దూషించుచు లోకంబు లం దమతమ మతంబులకుం దామే సంతసిల్లుచు నవేద మూలం బగు స్వేచ్ఛం జేసి ప్రవర్తించి యంధపరంపరచే విశ్వాసంబు చేసి తమంతన యంధ తమసంబునం బడుచు నుండుదు; రీ ఋషభుని యవతారంబు రజోవ్యాప్తులగు పురుషులకు మోక్ష మార్గంబు నుప దేశించుటకు నయ్యె; నదియునుంగాక సప్త సముద్ర పరివృతంబు లగు నీ భూద్వీప వర్షంబులందలి జనంబులు దివ్యావతార ప్రతిపాద కంబు లతిశుద్ధంబులునగు నెవ్వని కృత్యంబులు గీర్తింతురు, మఱి

యు నెవ్వని యశంబున నతికీర్తిమంతుండగు ప్రియవ్రతుండు గలిగె, నెందు జగదాద్యుండగు పురాణపురుషుం డవతారంబు నొంది కర్మ హేతుకంబులుగాని మోక్ష ధర్మంబులం దెలిపె, వెండియు నెవ్వండు యోగమాయా సిద్ధుల నసద్భూతంబు లగుటంజేసి నిరసించె నట్టి ఋషభునితోడఁ దత్సిద్ధికృత ప్రయత్ను లగు నితరయోగీశ్వరులు మనోరథంబుననైన నెట్లు సరి యగుదు? రిట్లు సకలవేదలోక దేవ బ్రాహ్మణులకు గోవులకుం బరమగురుండు భగవంతుండు నగు ఋషభుని చరిత్రంబు వినినవారలకు దుశ్చరితంబులు దొలంగు మంగళంబులు సిద్ధించు మిక్కిలి శ్రద్ధతోడ నెవ్వండు విను వినిపించు వానికి హరిభక్తి దృఢంబగునట్టి హరి భక్తితాత్పర్యంబునం బెద్దలు భాగవతులగుటంజేసి సంప్రాప్త సర్వపురుషార్థులగుచు వివిధ వృజిన హేతుకంబగు సంసారతాపంబును బాసి యవిరతంబుఁ దద్భక్తియోగా మృతస్నానంబు చేసి పరమపురుషార్థంబయిన మోక్షంబునుజెందుదు;" రని సప్తద్వీపవాసులవారు నేఁడునుం గొనియాడుచుండుదురు. ॥89॥

ఆ. యాదవులకు మీకు నత్యంత కులగురు
వైన కృష్ణుఁ డెచట నైనఁ గలఁడు;
కొలుచువారి కెల్ల సులభుఁడై మోక్షంబు
నిచ్చుఁ; జింత చేయ నేల నీకు? ॥90॥

సీ. నిత్యానుభూతమౌ నిజరూపలాభ ని
వృత్తమై తగు మహాతృష్ణ గలిగి
యతులిత విపుల మాయారచితం బైన
లాభంబునకుఁ దగులంబు లేని
మతి గల్గి లోకుల నతి వేడ్కఁ గరుణించి
యభయదానం బిచ్చి యందఱ కిల
నవ్యయంబై దివ్యమై మహానందమై
యత్యంత సేవ్యమై యతుల మైన
తే. తనదు లోకంబు చూపంగఁ దగిన యట్టి
మోక్షమార్గంబు నెఱిఁగించి ముక్తదేహుఁ
డగుచుఁ దాదాత్మ్య మొందెఁ బ్రత్యక్ష విష్ణు
వైన ఋషభుండు జనులకు నద్భుతముగ. ॥91॥

మ. భరతుం డంత ధరాతలంబుఁ గడఁకం బాలించుచున్ ధారుణీ
శ్వరచంద్రుండగు విశ్వరూపునకు మున్ సంజాతయై యుండి ని
ర్భరకాంతిన్ విలసిల్లు పంచజని పేరం గల్గు కాంతామణిం
గర మర్థిన్ ధరఁ బెండ్లియాడె శుభలగ్నంబందు భూవల్లభా! ॥92॥

వ. ఇట్లు వివాహితుండై యా పంచజని వలన నహంకారంబునం బంచ తన్మాత్రలు జనించిన తెఱంగున సుమతి రాష్ట్రభృత్సుదర్శనాచరణ ధూమ్రకేతువు లను నేవురు పుత్రులం బుట్టించె; నటమున్న యజ నాభం బను పేరం బరఁగు వర్షంబు భరతుండు పాలించు కతంబున భారతవర్షంబు నాఁ బరగె; నంత. ॥93॥

క. భరతుఁడు నిజపిత లేలిన

కరణిని గర్మముల నెల్లఁ గైకొని ప్రజలన్
హరికృప నొందుచు నేలెను
ధరణీసురవరులు పొగడ ధరణీనాథా! ॥94॥

సీ. భగవంతుఁడగు జగద్భరితు నల్పంబులు
నధికంబు లైన పె క్కధ్వరముల
దర్శపూర్ణిమలచేఁ దగను జాతుర్మాస్య
ముల నగ్నిహోత్రమువలనఁ గడఁకఁ
బశుసోమములచేతఁ బలుమాఱుఁ బూజించి
వేదోక్త మైన యా విమలకర్మ
ములఁ గల్గు ధర్మంబుఁ బురుషోత్త మార్పణం
బుగఁ జేయుచును మఖంబులను మంత్ర
9తే. ములను బలికెడు నా దైవములను శ్రీశు
నవయవంబులు గాఁగ భూధవుఁడు ప్రేమ
ననుదినంబును బాయక ఘనతఁ దలఁచి
యఖిల రాజ్యానుసంధానుఁ డగుచు నుండె. ॥95॥

క. ఈ రీతిఁ గర్మసిద్ధుల
నారయ నత్యంత శుద్ధ మగు చిత్తముతో
నా రాచపట్టి భరతుఁడు
ధారుణిఁ బాలించె నధిక ధర్మాన్వితుఁడై. ॥96॥

11 భరతుండు వనంబు జనుట

వ. మఱియు నా భరతుండు శ్రీవత్స కౌస్తుభ వనమాలాలంకృతుండును, సుదర్శనాద్యాయుధోపలక్షితుండును, నిజభక్తజనహృదయారవింద నివాసుండును, బరమపురుషుండును నైన వాసుదేవుని యందు నధికభక్తి ననుదినంబును జేయుచుఁ నేఁబదిలక్షలవేలేండ్లు రాజ్యంబు చేసి పితృ పితామహాద్యాయాతంబగు నా ధనంబును యథార్థంబుగఁ బుత్రులకుఁ బంచియిచ్చి బహువిధ సంపదలుగల గృహంబును బాసి పులహాశ్రమంబున కరిగె; నంత. ॥97॥

సీ. ఏ యాశ్రమంబున నిందిరాధీశ్వరుఁ
డచ్చటి వారల నాదరించి
ప్రత్యక్షమున నుండుఁ బాయక యెప్పుడు
నట్టి రమ్యం బైన యాశ్రమమున
నిలిచి సాలగ్రామములు గల గండకీ
నది యొందు నెంతయుఁ గదిసి యుండు
నచ్చోట నేకాకి యగుచును భరతుండు
బహువిధ నవపుష్ప పల్లవముల
తే. నతుల తులసీ దళంబుల నంబువులను
గందమూలాది ఫలములఁ గంజములను
ఘనత నర్చించి నిచ్చలుఁ దనివిలేక
సేవ చేయుచు నుండె నా శ్రీపు హరిని. ॥98॥

వ. దానం జేసి విగత విషయాభిలాషుండై శమదమాది గుణంబులు గలిగి
యథేచ్ఛంజేసి యెడతెగక పరమపురుషుని పరిచర్యా భక్తిభరంబున
శిథిలీకృత హృదయగ్రంథిఁ గలిగి సంతోషాతిశయంబునం బులకితాం
గుండు, నానంద బాష్పనిరుద్ధావలోక నయనుండు నగుచు నిజ
స్వామి యైన హరిచరణారవిందానుధ్యాన పరిచిత భక్తియోగంబునం
బరమానంద గంభీర హృదయంబను నమృత హ్రదంబున నిమగ్నుం
డగుచుఁ దానపుడు పూజించు పూజ నెఱుంగక యిట్లు భగవద్వ్ర
తంబు ధరియించి యేణాజిన వాసస్త్రిషవణ స్నానంబుల నార్ద్రకుటిల
కపిశ వర్ణ జటాకలాపంబులు గలిగి మార్తాండాంతర్గతుండయిన పర
మేశ్వరుని హిరణ్మయ పురుషునింగాఁ దలంచుచు ని ట్లనియె. ॥99॥

సీ. కర్మఫలంబులఁ గడఁక నిచ్చుచు మనో
వ్యాపారమున నిట్టి యఖిలలోక
ములఁ జేసి యా లోకములకు నంతర్యామి
యగుచుఁ బ్రవేశించి యంత మీఁద
నానంద రూప మైనట్టి బ్రహ్మముఁ గోరు
చున్న జీవునిఁ దనలోని యోగ
శక్తిచేఁ దగ ననిశంబుఁ బాలన చేయు
చుండి యంతటను మార్తాండమధ్య
ఆ. వర్తి యగుచు నిట్లు వఱలుచు జగముల
యందు నుండి ప్రకృతిఁ బొంద కంత
నతుల దివ్యమూర్తియైన యానంద రూ
పమును శరణ మొందె భరతవిభుఁడు. ॥100॥

వ. అంత నా భరతుం డొక్కనాఁ డా మహానదిం గృతాభిషేకుండయి ము
హూర్తత్రయం బంతర్జలంబులందుఁ బ్రణవోచ్చారణంబు చేయుచుండు
సమయంబున, నిర్భరగర్భిణియగు నొక్క హరిణి జలార్థినియై యొంటి
జలాశయ సమీపంబునకు వచ్చి, జలపానంబు చేయు నెడ నాయ
సమీపంబున మృగపతి గర్జించి లోకభయంకరంబుగ నాదంబు చే
నా హరిణి స్వభావంబున భీత యగుటం జేసి బెగ్గడిలి హరి విలో
కనవ్యాకుల చిత్తయై దిగ్గన నదిరి గగనంబునకు నెగిరి. యపగత తృష్ణ
యగుచు నదినుల్లంఘించు నెడ నధిక భయంబునం జేసి యా
గర్భంబు యోని ద్వారంబున గళితంబై జలంబులం బడియె; నా హరిణి
యుల్లంఘనాది భయంబునం జేసి తత్తీరంబున నుండు గిరిదరిం
బడి శరీరంబుఁ బాసె; నంత నా హరిణపోతంబు జలంబులం దేలుచున్న
భరతుండు గను విచ్చి చూచి కరుణార్ద్ర చిత్తుండై మృత జనని యగు
నా హరిణపోతంబును దన యాశ్రమంబునకుం గొనిపోయి మిక్కిలి ప్రీతిం
జేసి యుపలాలనంబు చేయుచుండఁ బోషణ పాలన ప్రీణన లాలనాను
ధ్యానంబుల భరతునకు నాత్మనియమంబు లైన యష్టాంగయోగంబు
లును బరమపురుష పూజా పరిచర్యాదులు నొక్కొక్కటిగఁ గ్రమక్రమం
బునం గొన్ని దినంబులకు సమస్తంబును నుత్సన్నం బయ్యె; అంత. ॥101॥

క. ఘనతపము చలన మొందుట
యును భరతుం డెఱుఁగ కాత్మయోగంబునఁ జ
య్యనఁ బాసె హరిణపోతముఁ

దన మదిలో నిల్పి ప్రీతి దప్పక పలికెన్. ||102||

ఉ. అక్కట! తల్లిఁ బాసి హరిణార్భక మాప్తులు లేమిఁజేసి యే
దిక్కునులేక యున్న నిటఁ దెచ్చితి; నా యెడ నీ మృగార్భకం
బెక్కుడు ప్రేమ చేసి చరియించుచు నున్నది; నాదు సన్నిధిన్
మక్కువ చేసి దీనిఁ గడు మన్ననలం దగఁ బ్రోతు నెంతయున్. ||103||

క. శరణని వచ్చిన జంతువుఁ
గరుణం గను విచ్చి చూచి కాచిన పుణ్యం
బరయఁగ నధికం బని ము
న్గర మెఱిఁగించిరి మునీంద్రగణములు ప్రేమన్. ||104||

వ. అని యిట్లు హరిణపోతంబుం దన యాశ్రమంబున నత్యాసక్తిం జేసి
యాసన శయనాటన స్నాన సమిత్కుశ కుసుమ ఫల ఫలాశ మూ
లోదకాహరణ దేవపూజాజపాదుల యెడం దన యొద్దన యునిచి
కొనుచు వృక సాలావృకాది క్రూరమృగంబుల వలని భయంబున
వనంబుల వెనువెంటం దిరగుచు నధిక ప్రణయభరపరీతహృదయుం
డగుచు నతి స్నేహంబునంజేసి కొంతసేపు స్కంధంబుల వహించుచు;
మఱి కొంతతడ వురంబున నుత్సంగంబున నుంచికొని లాలించుచు
సంతసంబు నొందు; మఱియు నా భరతుండు నిత్యనైమిత్తికాది క్రియా
కలాపంబు నిర్వర్తించు నెడ నంతనంత లేచి హరిణ కుణకంబుఁ జూచుచుఁ
గించిత్స్వస్థ హృదయుండై దాని నాశీఃపరంపరల నభినందించుచుఁ
జుంబనాదులఁ బ్రీతి చేయుచు నతిమోహంబునం బెంచుచుండు నెడ. ||105||

చ. గురువులు వాఱి బిట్టుఱికి కొమ్ములఁ జిమ్ముచు నంతనంత డ
గ్గఱుచును గాలుద్రవ్వుచు నఖంబుల గీఱుచు గాసి చేయుచు
న్నొఱగుచు ధారుణీశ్వరుని యూరువులన్ శయనించి యంతలో
నఱకడ మెక్కుచుం బొదిలి యాడుచు నా హరిణంబు లీలతోన్. ||106||

తే. గరిమ నీ గతి మెల్లన కెరలు వొడిచి
చెలఁగి యాడంగ భరతుండు చిత్త మందు
సంతసిల్లుచు నుండె నాశ్రమముఁ బాసి
హరిణడింభక మంతలో నురిఁగి చనిన. ||107||

వ. భరతుం డంతం దన్మృగశాబకంబు గానంబడమికి వ్యాకులిత చిత్తుం
డగుచు నష్టధనుండునుం బోలె నతిదీనుండై కరుణతోడం గూడి
తద్విరహవిహ్వాల మతియై దానిన తలంచుచు నతి శోకంబుతో
మనంబున దుఃఖించి యి ట్లనియె. ||108||

తే. "హరిణపోతంబ! నీకు వనాంతమందుఁ
గ్రూర మృగబాధ లేకుండఁ గోరుచుండఁ
దలఁగి పోయితె" యనుచుఁ జిత్తంబునందు
రాజవృషభుండు భరతుఁ డారాట మంది. ||109||

తే. "తల్లి చచ్చిన హరిణపోతంబు వచ్చి
పుణ్య హీనుండ నగు నన్నుఁ బొంది పాసె;

నేమి చేయుదు? నే నింక నెట్లు గందుఁ?
జేరి యే రీతిఁ గాంచి రక్షించుకొందు? ॥110॥

క. కట్టా! యీ యాశ్రమమునఁ
బుట్టిన తృణచయము మేసి పొదలిన హరిణం
బిట్టట్టుఁ దిరుగు చుండఁగఁ
బట్టి మృగేంద్రుండు గొట్టి బాధించె నొకో?" ॥111॥

వ. ఇట్లు భరతుండు హరిణకుణక క్షేమంబు గోరుచు నెప్పుడు వచ్చి నన్ను సంతోషపఱచు? నానా ప్రకారంబులైన తన గతులచేత నన్ను నెప్పు డానందంబు నొందించు? ధ్యానసమాధి నున్నప్పుడు నన్నుఁ గొమ్ముల గోకుచు నుండు; నట్టి వినోదంబు లెప్పుడు గనుఁగొందు దేవ పూజా ద్రవ్యంబులు ద్రొక్కి మూర్కొనినం గోపించి చూచినం గుమారుడుంబోలె దూరంబునకుం జని నిలిచి మరల నేఁ బిలిచిన వెనుక నిలిచి యుండు; నిట్టి మెలఁకువ స్వభావంబులు గలుగుట యెట్టులు? ఈ భూదేవి యెంత తపంబు చేసినదియో? యా హరిణ పాదస్పర్శంబులం బవిత్రయైన భూమి స్వర్గాపవర్గకాములైన మును లకు యజ్ఞార్హ యగు నట్టి హరిణపోతంబు నెట్లు గనుఁగొందు? అదియు నుంగాక భగవంతుండగు చంద్రుండు మృగపతిభయంబున మృత జననియు, స్వాశ్రమపరిభ్రష్టంబునైన మృగశాబకంబును గొనిపోయి పెంచుచున్నవాఁడో? మున్ను పుత్రవియోగతాపంబునం జంద్రకిరణం బులం బాపుదు; ఇప్పుడు హరిణపోతంబు దన శరీర స్పర్శంజేసి చంద్రకిరణంబులకన్న నధికం బగుచుం బుత్ర వియోగతాపంబు నివర్తింపం జేసె ననుచుం బెక్కు భంగుల హరిణ నిమిత్తంబులైన మనోరథంబులచేతం బూర్వకర్మవశంబున యోగభ్రష్టుండగు భర తుండు భగవదారాధనంబు వలన విభ్రంశితుం డగుచు నితర జాతిం బుట్టిన హరిణపోతంబుమీఁది మోహం బగ్గలం బగుచుండ నుండె;" అని పలికి శుకయోగీంద్రుండు మఱియు ని ట్లనియె. ॥112॥

సీ. జననాథ! మున్ను మోక్షవిరోధ మని పాయఁ
గా రాని పుత్త్రాదికంబు నెల్లఁ
బాసి తపస్వియై భరతుండు హరిణ శా
బక పోషణంబునఁ బాలనమున
నతి లాలనప్రీణనానుషంగంబుల
మూషకబిల మతిరోషముననను
సర్పంబు చొచ్చిన చందంబునను యోగ
విఘ్నంబు మిక్కిలి విస్తరిల్లెఁ
ఆ. గాన యెంతవానికైనను గాలంబు
గడవ రామి నట్లు గాక పోదు
పరమమునుల కైనఁ బాయవు కర్మంబు
లొరు లనంగ నెంత? నరవరేణ్య! ॥113॥

వ. ఇట్లు భరతుండు మృగవియోగ తాపంబు నొందుచుండు నెడ నా మృగ శాబకంబు చనుదెంచిన సంతసిల్లుచుండె; నంత నొక్కనాఁడు. ॥114॥

12 హరిణీగర్భంబున జనించుట

మ. భరతుం డల్లన యంత్యకాలము వెసం బ్రాపింపఁగా నప్పు డా
హరిణంబుం గడు భక్తిఁ బుత్రగతి నత్యాసక్తి వీక్షింప నా
హరిణంబుం దన యాత్మలో నిలిపి దేహం బంతటం బాసి తా
హరిణీగర్భమునన్ జనించి హరిణంబై యొప్పెఁ బూర్వస్మృతిన్. ॥115॥

వ. ఇట్లు భరతుండు హరిణీగర్భంబునం బుట్టియు భగవ దారాధన
సామర్థ్యంబునం దన మృగజన్మ కారణంబుఁ దెలిసి కడుం దాపంబు
నొందుచు ని ట్లనియె. ॥116॥

ఉ. "రాజులు ప్రస్తుతింప సురరాజసమానుఁడనై తనూజులన్
రాజులఁ జేసి తాపసులు రాజఋషీంద్రుఁ డటంచుఁ బల్కఁగాఁ
దేజము నొంది యా హరిణదేహము నందలి ప్రీతిఁ జేసి నా
యోజ చెడంగ నేఁ జెడితి యోగిజనంబులలోన బేలనై. ॥117॥

వ. ఇట్లు శ్రీహరి శ్రవణ మనన సంకీర్తనారాధనానుసరణాభియోగంబులం
జేసి యశూన్య సకలయామంబగు కాలంబు గల నాకు హరిణపోత
స్మరణంబు కతంబున యోగవిఘ్నంబు ప్రాప్తం బయ్యెఁ; మోక్షదూరుండ
నైతి నని నిగూఢ నిర్వేదుం డగుచుఁ దల్లిం బాసి క్రమ్మఱ నుపశమశీల
మునిగణ సేవితంబయి భగవత్క్షేత్రంబైన సాలతరునిబిడతమ గ్రామ
సమీప పులస్త్య పులహాశ్రమంబులకుం గాలాంజన పర్వతంబు వలనఁ
జనుదెంచి యందు మృగ దేహత్యాగావసానంబు గోరుచు సంగంబు
విడిచి యేకాకి యగుచు శుష్క పర్ణ తృణవీరు దాహారుఁడై మృగత్వ
నిమిత్తం బగు నా నదీతీర్థంబునందు నవసానంబు గోరుచుఁ దత్తీర్థోదక
క్లిన్నం బగుచు నుండు శరీరంబు విడిచె" నని శుకయోగీంద్రుండు
పరీక్షిన్నరేంద్రునకు వినిపించి మఱియు ని ట్లనియె. ॥118॥

13 విప్రసుతుండై జన్మించుట

సీ. హరిణ దేహముఁ బాసి యంత నాంగిర సాహ్వ
యుండు శుద్ధుఁడు పవిత్రుండు ఘనుఁడు
శమదమఘనతపస్స్వాధ్యాయ నిరతుండు
గుణగరిష్ఠుఁడు నీతికోవిదుండు
నైన బ్రాహ్మణునకు నాత్మజుండై పుట్టి
సంగంబు వలనను జకితుఁ డగుచుఁ
గర్మ బంధంబుల ఖండింపఁజాలు నీ
శ్వరుని నచ్యుతు నజు శ్రవణ మనన
తే. ములను హరిచరణధ్యానములను విఘ్న
భయమునునుజేసి మనమందుఁ బాయనీక
నిలిపి సంస్తుతి చేయుచు నిలిచి యుండె
భరితయశుఁడైన భరతుండు పార్థివేంద్ర! ॥119॥

వ. ఇ ట్లాంగిరసుండు ప్రథమభార్య యందుఁ బుత్రనవకంబును, గనిష్ఠభార్య
యందు స్త్రీపురుషుల నిద్దఱను గలుగంజేసిన నందుఁ బురుషుండు

పరమ భాగవతుండును రాజర్షి ప్రవరుండును నుత్సృష్ట మృగశరీరుం
డునుం జరమశరీరంబునం బ్రాప్త విప్రశరీరుండును నగు భరతుండయ్యె;
అతం డా జన్మంబున నన్యజన సంగంబు జన్మపరంపరలకుఁ గారణం
బని యత్యంత భయంబు నొంది కర్మబంధ విధ్వంసన శ్రవణ స్మర
ణాదుల శ్రీహరి యనుగ్రహంబునం బూర్వజన్మపరంపరల సంస్మరిం
చుచుఁ దన స్వరూపంబు నున్మత్తజడాంధబధిర రూపంబుల లోకు
లకుం జూపుచుండె; అంత. ||120||

మ. జనకుం డాంగిరసుండు నాత్మజుని వాత్సల్యంబునం బెంచుచుం
దనరం జౌలముఖాగ్ర్యకర్మముల చేతన్ సంస్కృతుం జేసి పా
యని మోహంబున నిచ్చలుం గడఁక శౌచాచారంబులు చెప్పినన్
ఘనుఁ డా భాగవతుం డసమ్మతిని దత్కర్మంబులం గైకొనెన్. ||121||

వ. ఇట్లు బ్రాహ్మణకుమారుండు గర్మంబులయందు నిచ్ఛలేక యుండి
యును బితృనియోగ నిర్బంధంబునం బితృసన్నిధియందు యసమీ
చీనంబుగా వ్యాహృతిప్రణవ శిరస్సహితం బగునట్లు గాయత్రీమంత్రంబు
జపియించుచుఁ జైత్రాది చతుర్మాసంబుల సమవేతంబుగ వేదంబుల
నధ్యయనంబు చేయు చుండె; జనకుం డాత్మజుని శిష్టాచారంబుచే
శిక్షింపవలయు నను లోకాచారంబు ననువర్తించి యాత్మభూతుండగు
నాత్మజునందు నభినివేశిత చిత్తుండగుచు శౌచాచమనాధ్యయన వ్రత
నియమగుర్వనల శుశ్రూషణాదికంబు లనభియుక్తంబు లయినం
బుత్రునిచే నొనరింపించుచు నప్రాప్తమనోరథుం డయ్యె; అంత. ||122||

క. ఈ రీతిని గొడుకున కా
చారంబులు గఱపి చింత సద్గృహమున సం
సారి యగుచుండి విప్రుఁడు
బోరన దేహంబుఁ బాసి పోయిన మీఁదన్. ||123||

ఆ. తల్లి తండ్రితోడ దా నగ్నిఁ జొచ్చిన
నతని మహిమ లెఱుఁగ కంతలోన
సవితి తల్లి కొడుకు లవినీతు లగుచును
శాస్త్రవిద్య లతనిఁ జదువనీక. ||124||

వ. ఇట్లు బ్రహ్మణకుమారుని సవితి తల్లి కొడుకులు వేదవిద్య వలనం బాపి
గృహకర్మంబుల నతని నియమించిన. ||125||

క. ధరణీసు రోత్తముఁడు దా
నరుదుగఁ దమవారు చెప్పినవి యెల్లను నే
మఱ కందుఁ బ్రీతిచేయక
నిరతము గృహకర్మమట్లు నెఱపుచు నుండెన్. ||126||

వ. ఇట్లు గృహకర్మప్రవర్తనుం డగుచు నుండ మూఢులగు ద్విపాత్ప
శువులచే నున్మత్త జడ బధిర యని యాహూయమానుం డగు
నపుడు తదనురూపంబులగు సంభాషణంబుల నొనర్చుచుఁ
బరేచ్ఛాయదృచ్ఛలం జేసి విష్టివేతన యాచ్నాదుల వలన నియుక్త

కర్మంబులం బ్రవర్తించుచు. ॥127॥

తే. అతుల దివ్యాన్నమైన మృష్టాన్నమైన
నెద్ది వెట్టిన జిహ్వాకు హితముగానె
తలఁచి భక్షించుఁగా; కొండుఁ దలఁచి మిగులఁ
బ్రీతి చేయఁడు రుచులందుఁ బెంపుతోడ. ॥128॥

వ. మఱియు నా విప్రుం డాత్మనిత్యానంద సుఖలాభంబు గలిగి బాహ్య సుఖదుఃఖంబులయందు దేహాభిమానంబు చేయక శీతోష్ణ వాతవర్షా తపంబులకు నోడి పైచీరగప్పక వృషభంబునుం బోలెఁ బీనుండును గఠినాంగుండు నగుచు స్థండిలశాయియై రజఃపటలంబునం గప్పబడిన దివ్యమాణిక్యంబునుం బోలె ననభివ్యక్త బ్రహ్మవర్చసుం డై మలినాంబర పరీతకటితటుండు నతి మషీలిప్తయజ్ఞోపవీతుండు నగుటం జేసి యజ్ఞ జనంబు లతండు బ్రహ్మణాభాసుండు మందుండు నని పలుక సంచ రించుచుండం గర్మమూలంబునం బరులవలన నాహారంబు గొను నపుడు దమవారును వ్యవసాయకర్మంబునందు నియమించిన క్షేత్ర విహిత సమవిషమ న్యూనాధికంబుల నెఱుంగక ప్రవర్తిల్లుచు నూక తవుడు తెలికపిండి పొట్టు మాఁడు ద్రబ్బెడ యాదిగాఁ గల ద్రవ్యంబుల యందు నమృతంబు పగిది రుచిచేసి భక్షించుచుం జేని కావలి యుండు నెడ నొక్కనాఁడు. ॥129॥

14 విప్రుడు బ్రతికివచ్చుట

క. పురిలోన వృషలపతి దా
నరుదుగ సంతాన కాముఁడై వేడుకతోఁ
బురుషుఁడగు పశువుఁ గాళికి
దఱిముక గొనిపోవఁ బశువు దలఁగిన భృత్యుల్. ॥130॥

ఆ. అరసి కానలేక యా రాత్రి వీరాస
ననమునఁ జేని కాఁపు విమల బుద్ధి
నెసఁగు విప్రయోగి నీతనిఁ బొడగాంచి
పశువు మంచి దనుచుఁ బట్టి రతని. ॥131॥

క. ఆ రీతిని భూసురవరు
నారయ నా కాళికాగృహమునకు భృత్యుల్
బోరనఁ గొని చని సల్పిరి
చారుత రాభ్యంజనాది సంస్కారంబుల్. ॥132॥

వ. ఇ ట్లభ్యంజనాది కృత్యంబులు దీర్చి నూతన వసనంబు గట్ట నిచ్చి గంధ పుష్పాభరణాక్షతాలంకృతునిం జేసి మృష్టాన్నంబులు భుజియింపం బెట్టి ధూపదీప మాల్యలాజకిసలయాంకుర ఫలోపహారాదులు సమ ర్పించి మహావాద్యఘోషంబులతోడ నా పురుషపశువుం గాళికాదేవి సమ్ముఖంబున నాసీనుం గావించి యా వృషలపతి పురుషపశువు రక్తంబున భద్రకాళి సంతోషపెట్టం దలంచి కాళికామంత్రాభిమంత్రితంబు నతికరాళంబు నైన ఖడ్గం బంది నిజాభీష్ట సిద్ధికి హింసింపం దలంచిన. ॥133॥

సీ. సర్వభూతములకు సఖుఁడును బ్రహ్మభూ
తాత్ముఁడు నిర్వైరుఁ డయిన బ్రహ్మ
సుతుని తేజం బంతఁ జూడ దుస్సహమైన
భయమంది వడఁకుచు భద్రకాళి
క్రోధంబు ముమ్మడిగొనఁగ హుంకారంబు
సలుపుచు నట్టహాసంబు చేసి
పాపాత్ములును దౌష్ట్యపరులును రాజస
తామస కర్మ సంధాను లగుచు
తే. విప్రవరు నట్లు హింసించు వృషలపతిని
భృత్యువర్గంబుఁదోఁ దలల్ పృథ్విఁ గూల్చి
యపుడు వృషలాధిపుని శిరమంది లీలఁ
బాడి యాడుచు నందంద క్రీడ సలిపె. ||134||

క. ధరలోన నెవ్వరేనియు
ధరణీసురవరుల కెగ్గు దగఁ దలచిన వా
రరయఁగఁ జెడుదురు; నిక్కము
హరి ధరణీసురవరేణ్యు లం దుండుటచేన్. ||135||

వ. మఱియును. ||136||

ఉ. అచ్చుట విప్రసూనుఁడు భయం బొకయించుకలేక చంపఁగా
వచ్చిన వారియందుఁ గరవాలమునందును గాలియందుఁ దా
నచ్యుతభావ ముంచి హృదయంబునఁ బద్మదళాక్షు నెంతయున్
మచ్చికతోడ నిల్పి యనుమానము నొందక యుండె నెంతయున్. ||137||

వ. మఱియు నా విప్రవరుండు చండికాగృహంబు వెలువడి క్రమ్మఱం
జేని కావలి యుండు నెడ. ||138||

15 సింధుపతి విప్రసంవాదంబు

సీ. అంతటఁ గొన్ని హాయనములు చన సింధు
భూపాలనము చేయు భూవరుండు
ధీరత నిక్షునదీ తీరమున నున్న
కపిల మహామునిఁ గాంచి తత్త్వ
విజ్ఞాన మెఱిఁగెడు వేడ్క తోడుత శిబి
కారోహణము చేసి యరుగుచుండ
నాలోన నాశిబికావహు లా చేనఁ
గాపున్న విప్రునిఁ గాంచి తెచ్చి
తే. శిబిక మోపింత మీతనిచేత ననుచుఁ
బట్టి మూపునఁ బల్లకిఁ బెట్టి మోపు
మనుచు మోపించునంత ధరామరుండు
శిబిక మూఁపున నిడి యందుఁ జింత లేక. ||139||

క. తన మనసు కొలఁది నప్పుడు
మునుకొని య ట్లప్రయత్నమున నడవఁగ నా

జనపతి నిమ్నోన్నతమై
చనుట యెఱిఁగి శిబిక మోచు జనులకు ననియెన్. ||140||

ఆ. మీర లిప్పు డిచటఁ జేరి మిక్కిలి ప్రయ
త్నంబుతోడఁ దగిలి నడచుచుండ
విషమ మగుచు గమనవేగంబు నను బాధఁ
బెట్టుచున్న దనిన బెస్త లనిరి. ||141||

వ. దేవా! యీ విషమగమనంబు మావలన నైనది గా; దీ తురీయవాహ
కుండు సుఖగమనంబుగా నడవ నేరండు; వీనితోడ మేము నడవ
నేరము; యనిన రహూగణుం డను నా రాజు పాసిత వృద్ధజనుం
డైనను బలాత్కారంబునం బుట్టిన కోపంబునం గోపించి విమర్శ దప్పి
నీఱుగప్పిన నిప్పునుం బోలె నెఱుంగరాని బ్రహ్మతేజంబుగల బ్రాహ్మ
ణునికిం గంటకంబుగా నిష్ఠుర వాక్యంబుల ని ట్లనియె. ||142||

చ. అలసిత; వెంతయున్ ముసలి; వాఁకట డస్సితి; వెన్ను మిక్కిలిం
బలుచన యున్న; దీ శిబిక భారము; దూరము మోసి; తే గతిన్
నిలిచెద? వంచు భూవరుఁడు నిష్ఠురము ల్దగ బల్క నా యెడం
బలుకక మోసె నా శిబిక బ్రాహ్మణవర్యుఁడు పార్థివేశ్వరా! ||143||

వ. అప్పు డా విప్రవరుండు దనకుం గడపటి శరీరం బయిన కళేబరంబు
నందు నహంకార మమకారంబులం బొందనీక మిథ్యాజ్ఞానరహితుండై
బ్రహ్మభూతుండై మౌనవ్రతంబున నా శిబిక మోయుచున్న విషమ
గమనంబుఁ జూచి యతి కుపితుం డగుచు నా భూవరుండు వెండియు
ని ట్లనియె. ||144||

సీ. “ఓరి! దుర్మద! విన రోరి జీవన్మృత!
నా యాజ్ఞఁ దప్పించి నడచె దీవు;
ఈ వక్రమార్గంబు లిన్నియు విడిపించి
నడపింతు నిన్ను సన్మార్గమందు”
నని రాజగర్వాంధుఁ డగుచు గుణత్రయం
బున వృద్ధిఁ బొందిన భూవరుం డ
బద్ధప్రలాపము ల్పల్కుచుండినఁ జూచి
శమదమాదులచేఁ ప్రశస్తుఁ డగుచు
14తే. జగతి బ్రహ్మస్వరూపమై సకలభూత
ములకునత్యంతహితుఁడైన భూసురుండు
యోగివర్తన దెలియ లేకున్న రాజు
నంత వీక్షించి యల్ల ని ట్లనుచుఁ బలికె. ||145||

వ. నరేంద్రా! నీవు చెప్పునది సత్యంబు; భారం బీ శరీరంబునకే కాని నాకుం
గలుగనేరదు; ఐనను స్థౌల్యకార్శ్యంబులు వ్యాధులు నాధులు క్షుత్తృష్ణలు
నిచ్ఛావిరోధభయంబులు జరామరణంబులు రోషనిద్రా జాగరణంబులు
నహంకార మమకార మదశోషణాదులు దేహంబుతోడన జనియించుం
గాని నాకుం గలుగనేరవు; జీవన్మృతుండ నేన కా దాద్యంతంబులు
గలుగుటం జేసి యందఱి యందును గలిగి యుండు; స్వామిభృత్యా

సంబంధంబులు విధికృతంబు లగుచు వ్యవహారంబులం జేసి శరీరంబు
లకుం గలుగుంగాని జీవునికి లేక యుండును; అదియునుంగాక
రాజాభిమానంబున నీవు నన్నాజ్ఞాపించెదవేనిం బ్రమత్తుండవైన నీకుం
బూర్వస్వభావం బెట్లుండె; అట్లు గాక యే నేమి చేయుదు? నెఱింగిం
పుము; ఉన్మత్త మూకాంధ జడులు బోలె సహజస్వభావంబునుం
బొందిన నాయందు నీ శిక్ష యేమి లాభంబుఁ బొందింప నేర్చు. అది
యునుం గాక స్తబ్ధుండు మత్తుండు నైన నాకు నీ శిక్ష వ్యర్థంబగు" నని
పలికి యుపశమశీలుండైన మునివరుండు పూర్వకర్మశేషంనం గల్గు
భారవాహకత్వంబుం దలంగం ద్రోయుటకు భారంబు వహించి శిబిక
మోచుచుం జనునెడ నా రాజవల్లభుండు దత్త్వజ్ఞానాపేక్షితుండై చని
యెడి వాఁ డగుటం దన హృదయ గ్రంథి విమోచకంబులును బహు
యోగగ్రంథ సమ్మతంబులును నగు బ్రాహ్మణవాక్యంబులు విని యా
శిబిక దిగ్గన డిగ్గనుఱికి యావిప్రునికి సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి
సర్వ గర్వవర్జితుండై ముకుళిత హస్తుం డగుచు ని ట్లనియె. ॥146॥

సీ. "ధరణీసురులలోనఁ దలఁప నెవ్వఁడవు నీ
వవధూతవేషివై యవనియందు
నేమిటికై చరియింపంగ వచ్చి? తి
చట నొక్కఁడవు నొంటి చనుట నేఁడు
ననుఁ గృతార్థునిఁ జేయ ననుకూలుఁ డగుచున్న
యట్టి యా కపిలమహామునీంద్రుఁ
డవో? నీ మహత్త్వంబు దవిలి విచారింప
నెఱుఁగక చేసితిఁ; గరుణఁ జూడు
తే. తప్పుసైరింపు; నే యమదండమునకు
హరుని శూలంబునకును వజ్రాయుధమున
కనల చంద్రార్క ధనదశస్త్రాస్త్రములకు
వెఱవ విప్రుని కే మది వెఱచినట్లు. ॥147॥

వ. మఱియు నిస్సంగుండవయి జడుండునుంబోలె నిగూఢ విజ్ఞానంబు
గలిగి చరియించుచు నున్నవాఁడవు; నీ వచనంబులు యోగశాస్త్ర
సమానంబులై వాఙ్మనసంబులకు నభేద్యంబులయి యున్న; వే న
వ్విష్ణుకళావతీర్ణుండు సాక్షా ద్ధరియు నగు కపిలమహాముని వలన
బ్రహ్మవిద్య దెలియం గోరి చనుచున్నవాఁడ; నీవు లోకనిరీక్షణార్థం
బవ్యక్తలింగుండవై చరియించుచున్న కపిలమహామునీంద్రుండవు
గాఁబోలుదువు; మందుండైన గృహస్థుండు యోగీశ్వర చరిత్రంబు
లెట్టు లెఱుంగనేర్చు? కర్మవశంబున దృష్టంబైన భ్రాంతి వహించుచు
నడచుచునున్న యీ యాశ్రమంబు నాకునుం బోలె నీకు నగు నని
తోఁచుచున్నది; అది యెట్లనిన ఘటంబు లేక జలంబు దేనేరని తెఱం
గున లేనిది గలుగనేరదు; గావునం బ్రమాణమూలం బయిన లోక
వ్యవహారంబు సత్పథంబున సమ్మతంబై యుండుటం జేసి నీ వాడు
వాక్యంబులు నాకు సమ్మతంబు గానేర" వని సింధు దేశాధీశ్వరుండు
వినిపించిన నా విప్రుండు లోకవ్యవహారంబునకు నిత్యత్వం బౌపాధికం
బగుంగాని నిత్యంబు గానేరదని దృష్టాంత నిదర్శనంబుగా ని ట్లనియె. ॥148॥

సీ. పావక శిఖలచే భాండంబు దాఁ దప్త

మగుఁ; దప్త ఘటముచే నందు నున్న
జలము తపించు; నా జలముచేఁ దండులం
బులు తప్త మొంది యప్పుడు విశిష్ట
మైన యన్నం బగు; నా చందమునను దా
దేహేంద్రియంబులఁ దెలివితోడ
నాశ్రయించుక యున్న యట్టి జీవునకు దే
హంబునఁ బ్రాణేంద్రియాదికమున
తే. జరుగుచుండు నిట్లు సంసారఘట వృత్తి
దుండు నయిన రాజు దుష్టమైన
కర్మములకుఁ బాసి కంజాక్షపద సేవఁ
జేసెనేని భవముఁ జెందకుండు. ॥149॥

ఆ. అనుచు ధారుణీసురాత్మజుఁ డీ రీతి
బలుకుటయును రాజు పరిణమించి
వినయవాక్యములను వినుతించి క్రమ్మఱఁ
బుణ్యుఁ డైన సింధు భూవరుండు. ॥150॥

వ. "మహాత్మ! నేను రాజ ననియెడి యభిమాన మదాంధుండనై మహా
త్ములం దిరస్కరించిన నన్నుఁ గరుణింపుము; నీ వార్త బంధుండవు;
నీకృపాదృష్టింజేసి మహాత్ముల నవమానంబు చేసిన దురితంబువలన
విముక్తుండ నయ్యెద; విశ్వసుహృత్త వైన నీకుం గోపంబు గలుగనేరదు;
అసమర్థులయిన మాబోఁటి వారలు మహాజనావమానంబున శీఘ్రంబె
నశింతురు; గావున నీవు దయాళుండ వయి నన్ను మన్నింపు"
మనిన నా విప్రుం డి ట్లనియె. ॥151॥

క. "కడు వేడ్క నీ వవిద్వాం
సుఁడవై యుండియును మిగులఁ జోద్యము విద్వాం
సుఁడుఁ బోలెను బలికెద వి
ప్పుడు మేలనవచ్చుఁగొంత పురుషులలోనన్ ॥152॥

ఆ. పరఁగఁ బెద్ద లీ ప్రపంచమంతయుఁ దథ్య
మనరు; నీవు తథ్య మనుచుఁ బలికి;
తట్లుగాన నిన్ను నధికుండ వని పల్క
రాదు నాకుఁ జూడ రాజచంద్ర! ॥153॥

సీ. యజ్ఞాదికములందు నామ్నాయములయందుఁ
దఱచుగాఁ దత్త్వవాదంబు లేదు
స్వప్నంబునందుల సౌఖ్యమాకారంబు
నందుల నిత్యమై యంతలేని
యట్టి చందమున వేదాంత వాక్యంబులు
తత్త్వంబు నెఱిఁగించి తలఁగుఁగాని
నిత్యంబులై యుండనేరవు; పురుషుని
చిత్తంబు గుణములఁ జెంది యెంత
తే. కాలముండును మఱి యంత కాలమందు
నరయ విజ్ఞాన కర్మేంద్రియములచేత

మరగి ధర్మంబులను నధర్మంబులట్లు
దగిలి పుట్టించుచుండు నత్యంత మహిమ. ||154||

వ. మఱియు ధర్మాధర్మవాసనాయుక్తంబు విషయానురక్తంబు నైన చిత్తంబు గుణ ప్రవాహంబులచేత వికారంబు నొంది దేవతిర్యఙ్మనుష్య రూపంబు లయిన దేహంబులం బుట్టించుచుఁ గాల ప్రాప్తంబులైన సుఖ దుఃఖ తదుభయ ఫలంబు లననుభవించుచు ననవరతంబు జీవునికిం బ్రత్యక్షం బగుచు స్థూల సూక్ష్మరూపంబుల నుండు; స్వాంతంబు గుణ రహితంబైన ముక్తి కారణంబగు; ఘృతవర్తులుగల దీపంబు సధూమ శిఖలం బుట్టించు; ఘృతవర్తులు నాశంబు నొందిన స్వరూపంబుఁ బొందు; నీ తెఱంగున మనంబు గుణకర్మానుబంధంబైన జన్మాదులం బుట్టించు; గుణకర్మంబులం బాసెనేనిం బరతత్త్వంబు నొందు; జ్ఞానేంద్రియంబు లేనును విషయంబులమీఁదఁ దోఁచు; బుద్ధు లేనును నభిమానంబును నను నేకాదశవృత్తులం గూడిన మనంబు జీవునికి నసంఖ్యంబులయిన జన్మంబుల బొందించు; మనోవృత్తుల నతిక్రమించిన జీవుండు పరంజ్యోతియైన నారాయణ స్వరూపంబుగా నెఱుంగుము; స్థావర జంగమంబు లయిన జీవులకుం బవనుండు ప్రాణంబై యున్న చందంబున నీశ్వరుండు సర్వభూతాంతర్యామి యగుచు జీవాత్మ స్వరూపంబున నుండు; జీవాత్ముండు జ్ఞానోదయంబునం జేసి మాయ నెంత కాలంబు గెలువకుండునంత కాలంబు ముక్తసంగుండు గాఁడు; అరిషడ్వర్గంబును జయించి పరతత్త్వంబు నెఱింగిన నీశ్వరుం డగు; చిత్తం బెంత కాలంబు విషయాసక్తం బగు నంతదడవు సంసారచక్రంబు నందు సంచరించుం గావున మహావీరుండైనను దనకు శత్రువైన మనంబు నప్రమత్తుండయి యుపేక్షాబుద్ధింజేసి యిచ్ఛావిహారంబున జరగనీక పరమ గురుండైన శ్రీహరిచరణోపాసనాస్త్రంబునం జిత్తంబు గెలిచినం బరతత్త్వంబు నొందు" నని విప్రుండు పలికిన నతని మహిమకు వెఱఁగంది బ్రాహ్మణునకు నమస్కారంబుచేయుచు భూవరుం డి ట్లనియె. ||155||

ఉ. "కారణ విగ్రహంబు నురుకాయము నీ యవధూతవేషమున్
భూరిధరామరత్వమును బూర్వసమాగమ మాత్మబావమ్ముం
జారువిహార మత్యతుల శాంతి గుణంబును గూఢ వర్తనం
బారయఁ గల్గు నీకు ననయంబును మ్రెక్కెదఁ బెక్కు భంగులన్. ||156||

మ. జ్వరితార్తుం డగు రోగి కౌషధ మతీష్టంబైన చందంబునున్
ధరలో నాతపతప్త దేహి గడు శీతంబైన తోయంబునున్
గరిమం గోరినరీతి నెంతయు నహంకారాహి దష్టుండనై
పరఁగున్ నాకును నీ వచోమృతము దప్పన్ మందు వేఱున్నదే? ||157||

ఆ. విప్రవర్య! నేను వేడ్కతో నా సంశ
యంబులెల్ల నిన్ను నడిగి తెలియఁ
దలఁచి యున్నవాఁడ; దప్పక యెఱిఁగింపు
ముచితవృత్తిఁ దత్త్వయోగమెల్ల." ||158||

వ. అని యడిగిన యా రాజునకు విప్రుం డి ట్లనియె. ||159||

తే. "కాన వచ్చిన ఫలములు కర్మమూల
ము లగుటను జేసి సంసారములను జిత్త
మెపుడు వర్తించుచుండఁగా నెఱుఁగ లేవు
తత్త్వయోగంబు మిగుల నిత్యం బటంచు. ॥160॥

వ. మఱియు నీ వసుంధర నున్న చరణంబులకు నెక్కుడు జంఘ లా
మీఁద జానువు లా పొడవున నూరువు లందులకు నుపరిప్రదేశంబున
మధ్యం బట మీఁద నుర మందులకు నెక్కున కంఠం బటమీఁద స్కంధం
బందుల దారు వా దారువున శిబిక శిబిక యందు రాజ ననియెడి
యభిమానంబుగలిగి నీవున్నవాడ విట్టి చోద్యంబయిన కష్టదశంబొందిన
నీవు ప్రజాపాలనంబు చేయుచున్నవాఁడ; నను గర్వంబున మా వంటి
మహాత్ముల సభలలోనం బూజ్యుండవుగాక యున్నవాడవు; ఈ స్థావర
జంగమంబులకు నివాస స్థానంబు వసుంధర యైన చందంబున
సత్క్రియలచేత నెఱుఁగం దగిన జగత్కారణంబైన తత్త్వంబు నెఱింగించెద;
పరమాణు సముదయం బీ ధరిత్రియైన చందంబున నవిద్యామనం
బులచేతం గల్పితం బయిన కృశస్థూల బృహదణు సదసజ్జీవాజీవ ద్రవ్య
స్వభావాశయ కాల నామ బుద్ధిరూపంబైన మాయచే జగత్తు రెండ
వదియై కల్పింపంబడియె; బాహ్యాభ్యంతరంబులం గలిగి స్వప్రకాశంబై
భగవచ్ఛబ్దవాచ్యంబును విశుద్ధంబును బరమార్థంబును జ్ఞానరూపం
బును నైన బ్రహ్మంబు బొకటి సత్యంబు; జగ త్తసత్యం బగును;" అని
పలికి మఱియును ॥161॥

సీ. ధరలోన బ్రహ్మంబుఁ దపమున దానంబు
లను గృహధర్మంబులను జలాగ్ని
సోమసూర్యులచేత శ్రుతులచే నైనను
బరమ భాగవతుల పాదసేవఁ
బొందిన మాడ్కిని బొందంగ రాదని
పలుకుదు రార్యులుఁ బరమమునులు
ఘనతపోబాహ్య సౌఖ్యములకు విముఖులు
నై పుణ్యులు హరిగుణానువాద
తే. మోదితత్ములు నగు బుధపాదసేవ
ననుదినంబును జేసి నంతమీఁద
మోక్షమార్గంబునకును బద్మాక్షునందు
బట్టుపడి యుండు నెప్పుడుఁ బరఁగబుద్ధి. ॥162॥

వ. నరేంద్రా! యేను బూర్వంబున భరతుం డను రాజను; సర్వసంగపరి
త్యాగంబు చేసి భగవదారాధనంబు చేయుచు మృగంబుతోడి స్నేహంబు
కతన మృగంబనై పుట్టియు నందును హరిభక్తి దప్పకుండిన కతం
బున నిప్పుడు మనుష్యుండనై మనుష్య సంసర్గంబును బాసి యేకాకి
నై చరియించు చున్నవాఁడ; నరుండు వృద్ధసంసేవం జేసి సంసార
మోహంబును బాసి హరిధ్యానకథలచే లబ్ధజ్ఞానుండై పుండరీకాక్షునిం
బూజించుచుం బరలోకంబునుం బొందు" నని పలికి విప్రుండు మఱి
యు ని ట్లనియె ॥163॥

సీ. "ధరణీశ! మాయచేతను దాఁటఁగారాని

పదమునఁ బుట్టంగఁబట్ట జీవుఁ
డెలమిమై గుణకర్మములఁ జేయుచును లాభ
మాశించి తిరుగు బేహారి మాడ్కి
ఫల మపేక్షించుచుఁ బాయక జీవుండు
సంసారగహన సంచారి యగుచు
ననవరతము నుండు నా మహావనమందుఁ
గామ లోభాది తస్కరులుగూడి
తే. ధరణి విజితేంద్రియుఁడు గాని నరునిఁబట్టి
ధర్మ మనియెడి యా మహాధనమునెల్ల
నరసి గొనిపోవుచుండుదు రనుదినంబుఁ
గాన సంసారమందు నాకాంక్ష వలదు. ||164||

క. అరయఁగ సంసారాటవిఁ
దరలక యా పుత్త్రమిత్త్ర దారాదు లనం
బరఁగుచు నుండెడు వృకములు
పరువడి నరబస్తములను బక్షించు వడిన్. ||165||

త. మలసి సంసృతి ఘోరకానన మందిరంబుల నెల్లనుం
జెలఁగి గుల్మలతాతృణాదులచేత గహ్వరమైన ని
శ్చలనికుంజములందు దుర్జన సంజ్ఞలంగల మక్షికం
బుల నిరోధము దన్ను సోఁకినఁ బొందుచుండు విపద్దశన్. ||166||

ఆ. మఱియు నీ గృహస్థమార్గంబునం దెల్ల
విషయములను బొంది విశ్వమెల్లఁ
గడఁకతోడ నిట్లు గంధర్వలోకంబుఁ
గాఁ దలంచి మిగుల మోదమందు. ||167||

ఆ. మఱచి కాననమునఁ గొఱవిదయ్యముఁ గాంచి
యగ్నిఁగోరి వెంట నరుగుమాడ్కిఁ
గాంచనంబు గోరి కలవారియిండ్ల పం
చలను దిరుగు నరుఁడు చలనమంది. ||168||

ఆ. బహుకుటుంబి యగుచు బహుధనాపేక్షచే
నెండమావులఁగని యేగు మృగము
కరణిఁ బ్రేమఁజేసి గురువులు వాఱుచు
నొక్కచోట నిలువకుండు నెపుడు. ||169||

ఆ. మఱియు నొక్కచోట మత్తుఁ డై పవన ర
జోహతాక్షుఁ డగుచుఁ జూపు దప్పి
దిక్కెఱుంగ కొండుదిశ కేగు పురుషుని
కరణిఁ దిరుగు నరుఁడు నరవరేణ్య! ||170||

వ. మఱియు నొక్కచోట నులూక ఝిల్లీ స్వనంబులతోడ సమానంబు
లయిన శత్రురాజి తిరస్కారంబులకు దుఃఖపడుచు, నొక్కచోట క్షుధార్ది
తుండై య పుణ్య ఫలవృక్షంబుల నాశించు మాడ్కిఁ బాపకర్ములు ద్రవ్య

హీనులు నగు వారి నాశ్రయించుచు, నొక్క యెడం బిపాసాతురుండై జల
హీనం బయిన నదికిఁ జనిన రీతి నిహపరదూరు లైన పాషండుల సేవిం
చుచు, మఱియు నొక్క ప్రదేశంబునం దగ్నిచేతం దప్తుడయిన వాఁడు
దావాగ్నిం జేరి వ్యధ నొందురీతి, నన్నార్థి యగుచు దాయాదులం జేరి
దుఃఖించుచు, మఱియు నొక్కచోటఁ బరబాధం జేసి మున్ను గానక
రాజ్యాభిలాషం బ్రాణసఖులైన పితృపుత్రభ్రాతృ జ్యేష్ఠుల నైనను వధియిం
చుచు, మఱియు శూరులచేతం గొట్టుబడి సర్వధనంబును బోనాడి
చింతాపరవశుండై దుఃఖించుచు నున్నంత గంధర్వనగర ప్రాయంబైన
సంసార సుఖంబు ననుభవించి మోదించుచు, మఱియు నగారోహణం
బుచేయు నరుండు గంటక పాషాణాదులవలనం బాదపీడితుం డగుచు
దుఃఖించు చందంబున గృహాశ్రమోచిత మహానుష్ఠానంబునకు నుపక్ర
మించి వ్యసన కంటక శర్కరాపీడితుండై దుఃఖించుచు, నొక్కచోటన్
జఠరాగ్నిపీడితుండై కుటుంబంబు మీఁద నాగ్రహించుచు, వనంబున
నజగరగళితుండై జీర్ణితుండైన చందంబున రాత్రి గృహాటవి యందు
నిద్రాపరవశుండై యెఱుంగక వర్తించుచు, మఱియును వనంబునఁ
దృణచ్ఛన్న కూపపతితుం డగుచు సర్పదష్టుండైన తెఱంగున సంసారి
యై దుర్జనులచేత వ్యధితహృదయుం డగుచు నంధుండై యజ్ఞానాంధ
కూపంబునం బడుచు, నొక్క యెడ జుంటితేనియకునై మక్షికాబాధ
నత్యంతదుఃఖితుం డయిన మాడ్కిని సంసారకాముండై పరదార ద్రవ్యా
భిలాషి యగుచు భూపాలకులచేతనైనను గృహపతిచేతనైనను దాడి
తుండై నరకంబునం బడుచు యౌవనంబున సంపాదించిన ద్రవ్యం
బులు పరులచేతం బోనాడిన విధంబున శీతవాతాద్యనేక ప్రయాస
లబ్దంబైన ధనంబు బోనాడి సంసారి యతిచింతాక్రాంతుం డై యుండు;
మఱియును వనంబున లుబ్ధకులు సంస్పృష్టంబయిన యల్పామి
షంబునకు నన్యోన్య వైషమ్యంబునం గలహించిన విధంబున సంస్పృష్ట
వ్యవహారియై యల్పద్రవ్యంబులకుం బోరాడుచుండు" నని భూపాలు
నకు విప్రుండు సంసారాటవి తెఱం గెఱింగించి వెండియు ని ట్లనియె. ||171||

ఆ. అల్పధనుఁడు విశ్రమాస్థానములఁ దృప్తిఁ
బొంద కొరుల ధనముఁ బొందఁ గోరి
యరిగి వారివలన నవమానములఁ బొంది
యధికమైన దుఃఖ మనుభవించు. ||172||

ఆ. అంతఁ గొందఱల్ల నన్యోన్యవిత్తాది
వినిమయమునఁ గడుఁ బ్రవృద్ధమైన
వైరములనుబొంది పోరాట మొందుదు
రాత్మచింత లేక యనుదినంబు. ||173||

సీ. సంసారమార్గ సంచారుఁడై యధిక ప్ర
యాసంబునన గూర్చు నర్థములను
విహరించుచును గొంద ఱిహలోక ఫలములఁ
గోరుచు మోక్షంబు గోర కంతఁ
జెడిపోవుచుందు; రెపుడు గాని యందుకుఁ
గడపటి యోగంబుఁ గానలేరు;
మానవంతులు నసమానశౌర్యులు నగు

వారు మిక్కిలియైన వైరబుద్ధి
తే. నాహవంబున మడియుదు; రంతె కాని
మోక్షమార్గంబు గానరు మూఢవృత్తి”
ననుచు సంసార గహన విహార మెల్లఁ
దెలిపి క్రమ్మఱ ననియె ధాత్రీసురుండు. ॥174॥

వ. “మఱియుం గాలచక్రనియంత్రితుండై చక్రాయుధునిం గొల్వక కాక గృధ్ర బకసమానులైన పాషాండులతోడి సఖ్యంబునం జేసి వారలచేత వంచితుండై బ్రాహ్మణకులంబునంజేసి శ్రౌత స్మార్తకర్మానుష్ఠానపరుండై విషయసుఖంబులందుఁ దగులుబడి కాలంబు తుద నెఱుంగక వృక్షంబులుం బోలె నైహికార్థంబులయందుఁ దృష్ణ గలిగి మైథున నిమిత్తంబు సుతదారాదులయందు స్నేహంబు చేయుచుఁ బథికుండు మాతంగంబులయందు భయంబున దీర్ఘనిమ్నకూపంబునం బడిన తెఱంగున సంసారమృత్యు గజ భయంబున గిరికంధరప్రాయంబయిన యజ్ఞానతమంబునంబడుం గావున మాయచేత సంసారమార్గం బైన రాజభావంబు విడిచి సర్వభూతమైత్రి గలిగి జితేంద్రియుండవై జ్ఞానాసిచే మార్గంబు కడపల గను” మని పలికిన భూపాలుం డి ట్లనియె. ॥175॥

క. అక్కట! మానుష జన్మము
పెక్కువయై యుండు నెపు డభేదమతిం బెం
పెక్కిన యోగిసమాగమ
మక్కజముగఁ గలిగెనేని నఖిలాత్ములకున్. ॥176॥

క. ధరణీసురవర! నీ శ్రీ
చరణాంబుజ యుగళ రేణు సంస్పర్శము నా
దురితంబు లడఁచె; నింతట
హరిభక్తియు నంతకంత కధికం బయ్యెన్. ॥177॥

వ. మఱియు విప్రవరులయందు యోగీశ్వరు లవధూత వేషంబునం జరియించు చుందురు; గావున విప్రులు పిన్న పెద్ద లనక యందఱకు నమస్కారం” బని స్తుతియించిన నా యోగీశ్వరుండును సింధుపతికిఁ గరుణాన్వితుం డగుచుఁ దత్త్వజ్ఞానం బుపదేశించి యారాజుచేత వందిత చరణుండై పూర్ణార్ణవంబునుం బోలె సంపూర్ణకరుణారసపూరిత స్వాంతుండై వసుంధరం జరియించుచుండె; సింధుభూపతియును సుజన సమాగమంబున లబ్ధతత్త్వజ్ఞానుండయి దేహాత్మభ్రమంబాసె;” అని పలికిన శుకయోగీంద్రునకుం బరీక్షిన్నరేంద్రుం డి ట్లనియె. ॥178॥

చ. అరయఁగ మక్షికంబు వినతాత్మజుఁ గూడఁగలేని రీతి యా
భరతుని సచ్చరిత్రములు ప్రస్తుతి చేయఁగ నీ వసుంధరన్
నరపతు లెల్ల నోపరు మనంబున నైనను నెంచ; నింక నా
భరతుని పుణ్యవర్తనముఁ బ్రస్తుతిచేయఁగ నాకు శక్యమే? ॥179॥

వ. నరేంద్రా! భరతుండు సుతదారరాజ్యాదులను బూర్వకాలంబునంద విడిచి భగవత్పరుం డగుచు యజ్ఞరూపంబును ధర్మస్వరూపంబును సాంఖ్యయోగంబును బ్రకృతిపురుష స్వరూపంబును నైన నారాయణు

నకు నమస్కారంబనుచు మృగరూపంబును బాసె; నట్టి భరతుని చరిత్రం
బెవ్వరు చెప్పిన నెవ్వరు వినిన నట్టివారలఁ బుండరీకాక్షుండు రక్షించు;
ఆయు రభివృద్ధి యగు; ధనధాన్య సమృద్ధియు నగుచుండ స్వర్గోప
భోగంబులం బొందుదురు; అని. ‖180‖

16 పూర్ణి

మ. నరదేవాసుర యక్షరాక్షస మునీంద్రస్తుత్య! దివ్యాంబరా
భరణాలంకృత! భక్తవత్సల! కృపాపారీణ! వైకుంఠ మం
దిర! బృందావన భాసుర ప్రియ ధరిత్రీనాథ! గోవింద! శ్రీ
కర! పుణ్యాకర! వాసుదేవ! త్రిజగత్కల్యాణ! గోపాలకా! ‖181‖

క. పరమపదవాస! దుష్కృత
హర! కరుణాకర1 మహాత్మ! హతదితిసుత! భా
సురగోపికామనోహర!
సరసిజదళనేత్ర! భక్తజననుతగాత్ర! ‖182‖

మా. సరసహృదయవాసా! చారులక్ష్మీవిలాసా!
భరితశుభచరిత్రా! భాస్కరాబ్జారినేత్రా!
నిరుపమఘనగాత్రా! నిర్మలజ్ఞానపాత్రా!
గురుతరభవదూరా! గోపికాచిత్తచోరా! ‖183‖

గ. ఇది సకల సుకవిజనానందకర బొప్పనామాత్యపుత్ర గంగనార్యప్రణీ
తంబైన శ్రీ మహాభాగవతపురాణమునందుఁ బ్రియవ్రతుని సుజ్ఞాన
దీక్షయు, బ్రహ్మదర్శనంబును, నాగ్నీధ్రాదుల జన్మంబును, నుత్తమ
తామస రైవతుల జన్మంబును, బ్రియవ్రతుండు వనంబునకుం జనుట
యు, నాగ్నీధ్రుం డప్సరసం బరిగ్రహించుటయు, వర్షాధిపతుల జన్మం
బును, నాగ్నీధ్రుండు వనంబునకుం జనుటయు, నాభి ప్రముఖుల
రాజ్యంబును, నాభి యజ్ఞంబును, ఋషభుని జన్మంబును, ఋషభుని
రాజ్యాభిషేకంబును, భరతుని జన్మంబును, ఋషభుండు దపంబునకుఁ
జనుచు సుతులకు నతుల జ్ఞానం బుపదేశించుటయు, భరతుని పట్టా
భిషేకంబును, భరతుండు వనంబునకుఁ జనుటయు, భరతుండు
హరిణపోతంబునందలి ప్రీతింజేసి హరిణగర్భంబున జనించుటయు,
మరల విప్రసుతుండై జనియించుటయు, విప్రుండు చండికాగృహంబున
బ్రదికివచ్చుటయు, సింధుపతి విప్ర సంవాదంబును నను కథలు గల
పంచమ స్కంధంబు నందుఁ ప్రథమాశ్వాసము సమాప్తము. ‖184‖

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీకాంతాహృదయప్రియ
లోకాలోకప్రచార లోకేశ్వర సు
శ్లోక భవభయనివారక
గోకులమందార నందగోపకుమారా ॥1॥

వ. సకలపురాణార్థజ్ఞానవిఖ్యాతుండగు సూతుండిట్లనియె ॥2॥

2 సుమతి వంశవిస్తారము

క. మునులారా బాదరాయణి
యనఘాత్మకుఁడైన యుత్తరాత్మజునకు స
ద్వినయోక్తి భరతుచరితము
వినిపించుచు మఱియునిట్లు వినిపించెఁదగన్ ॥3॥

ఆ. పార్థివేంద్ర యిట్లు భరతాత్మజుండైన
సుమతి ధర్మవర్తనమునఁదిరుగ
నది యెఱింగి దుష్టులైన పాషాండులు
తమమతంబు మిగులఁదలఁచి పొగడి ॥4॥

క. ధరణీవల్లభ నిన్నును
నిరతంబును బుద్ధదేవునింగొలిచిన యా
తెఱఁగునఁగొలిచెదమని భా
సురమతి బోధించిరపుడు సుమతింబ్రీతిన్ ॥5॥

వ. ఇట్లు పాషాండబోధితుండైన సుమతికి ధ్రువసేనయందు దేవతాజిత్త
ను పుత్రుండు జనించె వానికి దేవద్యుమ్నుండను సత్పుత్రుండాసు
రియందుదయించెనమ్మహాత్మునకు ధేనుమతియందుఁబరమేష్ఠి జ
నియించెనతనికి సువర్చల యందుఁబ్రతీహుండనువాఁడు సుతుం
డయ్యె యప్పరమపురుషుండు సకల జనులకు బ్రహ్మోపదేశంబు
జేసి తాను శుద్ధాత్ముండై హరిస్మరణజేయుచు యజ్ఞకరణనిపుణు
లగు ప్రతిహర్త ప్రస్తోత యుద్గాత యను సత్పుత్రులంగాంచెను ఆ ప్ర
తిహర్తకు నుతి యందు వ్యోమభూమనామక పుత్రద్వయంబుత్ప
న్నంబయ్యెనందు భూమునకు ఋషికుల్య యందునుద్గీథుండ
ను సుతుండు జనించెనతనికి దేవకుల్య యందుఁబ్రస్తోతగలిగె యా
ప్రస్తోతకు వరరుత్స యందు విభుండను తనయుండుద్భవించెన
తనికి భారతి యందుఁబృథుషణుండుదయించె యతనికినాకూతి
యందు నక్తుండుగలిగె యానక్తునకు రాజర్షిశ్రేష్ఠుండగు గయుండ
ను మహాకీర్తి సంపన్నుండుదయించె ॥6॥

ఆ. అట్టి గయునివలననఖిలజీవులఁబ్రోవఁ
దలఁచి సాత్వికప్రధానమయిన
యట్టి మేను దాల్చి యాత్మతత్త్వజ్ఞానుఁ
డగుచునుండె హరి నిజాంశముననను ||7||

వ. ఇట్టి మహనీయగుణాకరుండగు గయుని గాథానువర్ణనంబు
పురావిదులగు మహాత్ములచేనీ తెఱంగున నుతింపంబడుచున్నది
సావధానమనస్కుండవై యాలకింపుమని యిట్లనియె ||8||

సీ. ధర్మమార్గంబున ధారుణీజనులను
బ్రేమతోఁబోషణప్రేషణోప
లాలనశాసనలక్షణాదులచేతఁ
బోషించుచును యజ్ఞముననను యజ్ఞ
పురుషునీశ్వరుఁజిత్తమున నిల్పి సేవించి
స్వాంతమందున్న యాశ్వరునిఁగాంచి
యఖిలజీవతతికినానందమొసఁగుచు
నిరభిమానతమెయి ధరణినేలె
ఆ. సత్యమందు మిగులు సత్సేవ యందును
ధర్మమందు యజ్ఞ కర్మమందు
గయుఁడు వసుధలోనఁగంజాక్షుఁడే కాని
మానవుండుగాఁడు మానవేంద్ర ||9||

వ. అట్టి మహాపురుషగుణగణపరిపూర్ణుండగు గయునికి దక్షకన్య
కలగు శ్రద్ధామైత్రీదయాదులుదమయంతన వచ్చి కోరికలొసంగ
నతని ప్రజలకు వసుంధర కామధేనువై పిదుక వేదంబులు
సకలకామంబులనిచ్చుచుండ సంగరంబున భంగంబునొందిన
రాజులప్పనంబులొసంగ విప్రులు ధర్మంబాఱవ పాలు పంచియి
డ నిరంతర సోమపానంబును శ్రద్ధాభక్తియోగంబుఁగలిగి యొన
ర్చు యజ్ఞంబులనింద్రాది దేవతలు దృప్తులైయజ్ఞఫలంబులనొ
సంగ బ్రహ్మాది తృణగుల్మలతాంతంబుగా సకలలోకంబుల వారి
నిందృప్తింబొందించుచు శ్రీహరిందృప్తిఁబొందఁజేయుచు గయుం
డు పెక్కుకాలంబు రాజ్యంబుజేసెనట్టి గయునికి జయంతి యం
దుఁజిత్రరథస్వాత్యవరోధనులను ముప్వురుగొడుకలు పుట్టిరి
యా చిత్రరథునికినూర్ణ యందు సామ్రాట్టును వానికినుత్కళ
యందు మరీచియునామేటికి బిందుమతియందు బిందుమం
తుండునునాబిందుమంతునకు సరఘ యందు మధువును
మధువునకు సుమనస యనుదాని యందు వీరవ్రతుండును
నావీరవ్రతునకు భోజ యందు మన్యుప్రమన్యువులనునిరువు
రునునందు మన్యువునకు సత్య యందు భువనుండునునతని
కి దోష యందుఁద్వష్టయునా త్వష్టకు విరోచన యందు విరజుం
డనువాఁడును జనియించిరి అంత ||10||

క. ఆ విరజునకుదయించిరి

భూవినుత విషూచి యందుఁబుత్రశతంబున్
ఆవలనొక కన్యకయును
నావేళ సమస్తజనులు హర్షంబందన్ ॥11॥

క. ఘనుఁడు ప్రియవ్రతువంశం
బునకుందుదయై విరజుఁడు భూపతివంశం
బునుదానలంకరించెను
వినుమింద్రావరజుఁడయిన విష్ణునిమాడ్కిన్ ॥12॥

4 భూద్వీపవర్ష విస్తారములు

క. అని పలికిన శుకయోగిం
గనుఁగొని యభిమన్యుసుతుఁడుగడు మోదముతో
వనజదళాక్షుని మహిమలు
విని సంతసమంది యనియె వేడుక మఱియున్ ॥13॥

వ. మునీంద్రా సూర్యరశ్మి యెందాఁకంబ్రవర్తిల్లు నక్షత్రయుక్తంబైన చంద్ర
కిరణంబులెంతమేరఁదిరుగునంత దూరంబు ప్రియవ్రతునిరథనేమి
ఘట్టనలచేత సప్తద్వీపంబులును సప్తసముద్రంబులునయ్యెనని ప
లికితివి ఆ ద్వీపసముద్రంబుల పరిమాణంబులు సవిస్తరంబుగానె
ఱింగింపుము గుణమయంబును స్థూలరూపంబునునయిన శ్రీహరి
శరీరంబగునీ లోకంబునందు నిలిపిన చిత్తంబగుణంబును సూక్ష్మం
బునునాత్మజ్యోతియు బ్రహ్మంబునునయిన వాసుదేవుని యందు
నిల్చుంగావున ద్వీపవర్షాది విస్తారంబు వినిపింపుము యనిన
శుకయోగీంద్రుడిట్లనియె ॥14॥

క. ధరణీవల్లభ విను శ్రీ
హరిమాయాగుణవిభూతులగు జలనిధులుం
బరఁగిన దీవులు వర్షము
లరయంగఁగొలఁదిపెట్టనలవియె జగతిన్ ॥15॥

ఆ. తెలసినంత నేనుదెలిపెద సంక్షేప
మునను జిత్తగించి వినుముదెలియ
ననుచుఁజెప్పఁదొడఁగెనభిమన్యుసుతునకు
నింపుగాను శుకమునీంద్రుఁడిట్లు ॥16॥

వ. నరేంద్ర జంబుద్వీపంబు భూపద్మంబునకు మధ్యప్రదేశంబున లక్ష
యోజనంబుల వెడల్పునంతియ నిడుపునుంగలిగి కమలపత్రంబు
నుంబోలె వర్తులాకారంబు నవసహస్ర యోజనపరిమితాయామం
బుగల నవవర్షంబులనష్టమర్యాదా గిరులునుంగలిగి విభక్తంబయి
యుండునందు మధ్యవర్షంబిలావృతవర్షంబగునందు మధ్యప్రదేశం
బున సువర్ణమయంబయి ॥17॥

క. భూపద్మమునకు మేరువు
దీపించుచుఁగర్ణికాకృతినిబెంపగుచుం

బ్రాపై కులగిరిరాజుగ\
జూపట్టును సురగణాళి చోద్యంబందన్ ॥18॥

సీ. మఱియునునా మేరుగిరి లక్ష యోజనో
న్నతమగుచుండి యా నడిమి దళము
విదితమై పదియాఱువేల యోజనములు
నంతియపాఁతునై యతిశయిల్లు
నామీఁద విస్తారమరయ ముప్పదిరెండు
వేల యోజనముల వెలసి యుండు
నాగిరికుత్తరంబందు నీలశ్వేత
శృంగపర్వతములు నింగిముట్టి
ఆ. యుండు రెండువేల యోజనంబుల దాఁకఁ
బఱపుగలిగి పూర్వపశ్చిమాయ
తంబు దక్షిణోత్తరంబును విస్తార
మగుచు మిగుల రమ్యమై నరేంద్ర ॥19॥

వ. ఇట్లు పూర్వపశ్చిమంబులు లవణసాగరాంతంబులై యున్న సీమా పర్వతంబుల యందు నీలశ్వేతశృంగవత్పర్వతంబులు నిడివిని యథాక్రమంబుగా దశమాంశన్యూనప్రమాణ యోజనంబులుగలవిగా నుండు వీని మధ్యప్రదేశంబున రమ్యక హిరణ్మయ కురువర్షంబులను నామంబులుగల వర్షంబులుండు వాని విస్తారంబులు నవసహస్ర యోజనంబులుగలిగి లవణసముద్రాంతంబులై క్రమంబున నీలాది పర్వతదీర్ఘ పరిమాణంబులనుండు ఇలావృతవర్షంబునకు దక్షిణంబున నిషధ హేమకూట హిమవత్పర్వతంబులను సీమా పర్వతంబులునుబూర్వపశ్చిమంబులు నిడుపును దక్షిణోత్తరంబులు విశాలంబునునగుచునా నీలాది పర్వతంబులతీరుననుండు ఆ గిరుల మధ్య ప్రదేశంబున హరివర్ష కింపురుషవర్ష భారతవర్షంబులను నామంబులుగల వర్షంబులుండు ఆ యిలావృతవర్షంబునకుఁ బశ్చిమంబున మాల్యావత్పర్వతంబునుబూర్వభాగంబున గంధమాధనంబును సీమాపర్వతంబులు పూర్వపశ్చిమంబులు నిడుపును దక్షిణోత్తరంబులు విశాలంబునునగుచు నీలపర్వత నిషధపర్వతంబులంగదిసి ద్విసహస్రయోజనంబుల విస్తారంబై యుండు మాల్యవత్పర్వతంబు పశ్చిమసముద్రాంతంబై కేతుమాలవర్షంబును గంధమాధనపర్వతంబునకుఁబూర్వభాగంబున సముద్రాంతంబగుచు భద్రాశ్వవర్షంబును మేరువునకుందూర్పున మందరపర్వతంబును దక్షిణంబున మేరుమందరపర్వతంబులునుబడమటిపార్శంబులనుత్తరమునంగుముదపర్వతంబులునను నామంబులుగలిగి యయుత యోజనోన్నతంబులయి మేరునగంబను మధ్యోన్నత మేధిస్తంభంబునకుంజతుర్ముఖంబుల హ్రస్వస్తంభములుంబోలెనుండు ఆ చతుస్తంభంబుల యందునుబర్వతశిఖరంబులఁవెలుఁగొందు కేతువులబోలె చూత జంబూ కదంబ న్యగ్రోధంబులను వృక్షరాజంబులుగ్రమంబుననొండొంటికినేకాదశశత యోజనాయతంబును శత యోజన విస్తారంబునుగలిగి యుండు మఱియునా పర్వతశిఖరంబులం గ్రమంబునంబయోమధ్విక్షురసమృష్టజలంబులుగలిగి శత యోజన విస్తారంబులయిన సరోవరంబులుదేజరిల్లునందు సుస్నాతులగు

వారలకు యోగైశ్వర్యంబులు స్వభావంబునంగలుగు మఱియు నం
దన చైత్రరథ వైభ్రాజిక సర్వతోభద్రంబులను నామంబులుగల దేవో
ద్యానంబులా పర్వతశిఖరంబుల వెలుఁగొందుచుండునందు దేవతా
గణంబులు దేవాంగనలఁగూడి గంధర్వుల గీతనృత్యంబులుగనుగొ
నుచు విహరింతురు అంత ॥20॥

ఉ. మందరపర్వతంబుతుది మామిడిపండ్లమృతోపమానమై
మందరశైలశృంగసుసమానములై గిరిమీఁదనట్టి మా
కందఫలామృతంబుగలఁగంబడి జాఱి మహాప్రవాహమై
యందరుణోదనామముననద్భుతమై విలసిల్లునెంతయున్ ॥21॥

చ. కడు మధురంబునన్ సురభిగంధముచేనరుణప్రకాశతన్
వడిగొని మందరాచలము వంతలచెంతల జాఱి యంతలోఁ
దొడితొడినా యిలావృతముఁదోఁచుచు వింతగఁబూర్వవాహియై
యడరుఁదరంగసంతతులనందఱినచ్చటఁజేయు ధన్యులన్ ॥22॥

ఆ. ఆనదీజలంబులాడిన యచ్చటి
యంబికానుచరుల యంగగంధ
మంది పవనుఁడంత మనుజేశ పది యోజ
నములుజుట్టుఁబరిమళముల నింపు ॥23॥

ఆ. మేరుమందరముల మీఁద జంబూఫలం
బులు మహాగజోపములుగ వ్రాలి
యవిసి యంతఁదద్రసామృతంబల్లన
యమ్మహానగంబునందుఁబొడమి ॥24॥

క. అనుపమమగు జంబూనది
యను పేరను వెలసి లీలనరుగుచునంతన్
ఘనతనిలావృతవర్షము
పనుపడఁదడుపుచును ధరణిబ్రవహించుఁదగన్ ॥25॥

ఉ. ఆ నదినీటఁదోఁగి పదనై యటు మృత్తనిలార్కసంగతిం
బూని కడున్ విపాకమునఁబొందుచు శుద్ధసువర్ణజాతి జాం
బూనదనామమొంది సురముఖ్యులకెల్లను భూషణార్హమై
మానుగ వన్నెమించి కడు మంచిదియై విలసిల్లునెంతయున్ ॥26॥

వ. మఱియు సుపార్శ్వనగాగ్రంబునందుఁబంచవ్యామ పరీణాహ బంధు
రంబులగునైదు మధుధారాప్రవాహంబులు పంచముఖంబుల వెడలి
సుపార్శ్వనగశృంగంబులంబడి యిలావృతవర్షంబు పశ్చిమభాగం
బుఁదడపుచుంబ్రవహించు ఆ తేనియననుభవించువారల ముఖ
మారుత సుగంధంబు శత యోజనపర్యంతంబు పరిమళించు ॥27॥

సీ. కుముద పర్వతశిఖాగ్రముననుత్పన్నమై
కనుపట్టు వటతరుస్కంధముననను
నుదయించునట్టి పయోదధి ఘృత మధు
గుడ విశిష్టాన్నంబులుడుగకెపుడు

నంబర శయ్యాసనాభరణాది వ
స్తువులఁగోరికలుదీర్చుచునుగుముద
పర్వతాగ్రంబునఁబడి యిలావృతవర్ష
మున జనులకునెల్ల భోగ్యములను
ఆ. వదలకొనఁగువారి వళిపలితంబులు
దలఁగు దుష్టగంధములునుబాయు
మరణభయము ముదిమి పొరయదెన్నడును శీ
తోష్ణబాధజెందకుండునధిప ॥28॥

ఆ. దేవదానవులును దివ్యమునీంద్ర గం
ధర్వులాదిగాఁగఁదగిలి యాశ్ర
యించి యుందురాగిరీంద్ర మూలమునందు
హర్షమంది ఘనవిహారలీల ॥29॥

వ. నరేంద్రా కురంగ కురర కుసుంభ వైకంకత త్రికూట శిశిర పతంగ
రుచక నిషధ శితివాస కపిల శంఖాదులయిన పర్వతంబులు
మేరుపర్వతకర్ణికకుఁగేసరంబులయి పరివేష్టించి యుండునా మేరు
నగేంద్రంబునకుఁబూర్వభాగంబున జఠరదేవకూటంబులునుబశ్చి
మంబునంబవనపారియాత్రంబులునను పర్వతంబులు నాలుగు
దక్షిణోత్తరంబులొండొంటికినష్టాదశసహస్ర యోజనంబులనిడుపును
బూర్వపశ్చిమంబులు ద్విసహస్ర యోజనంబుల వెడల్పునునగు
చు దక్షిణంబునఁగైలాస కరవీరంబులునుత్తరంబునద్రిశృంగ మకరం
బులను నామంబులుగల పర్వతంబులు నాలుగును బూర్వపశ్చి
మంబులనష్టాదశసహస్ర యోజనంబుల నిడుపును దక్షిణోత్తరంబు
ల ద్విసహస్ర యోజనంబుల వెడల్పునగుచునగ్నిపురుషునకుం
బ్రదక్షిణంబగు పరిస్తరణంబుల చందంబున మేరువునకుంబ్రదక్షిణం
బుగానష్టనగంబులు నిలిచియుండు మేరుశిఖరంబున దశసహస్ర
యోజనంబుల నిడుపునంతియ విస్తారంబునగుచు సువర్ణమయం
బైన బ్రహ్మపురంబుదేజరిల్లుచుండునా పట్టణంబునకునష్టదిక్కుల
యందును లోకపాలురపురంబులుండు ॥30॥

క. పరమేష్ఠి పట్టణంబున
హరి మున్ను త్రివిక్రమణములందన్ సర్వే
శ్వరచరణాగ్రనఖాహతిఁ
బరువడినూర్ధ్వాండమంతఁబగిలె నరేంద్ర ॥31॥

వ. ఇట్లు చరణనఖస్పర్శంజేసి భేదింపబడ్డ యూర్ధ్వకటాహవివరంబువ
లననంతఃప్రవేశంబుజేయుచున్న బాహ్యాజలధార శ్రీహరిపాదోస్పర్శం
జేయుచుఁజనుదెంచె సకలలోకజనంబుల దురితంబులు వాపుచు
భగవత్పాదియను పేరందేజరిల్లుచు దీర్ఘకాలంబు స్వర్గంబునవిహా
రించు విష్ణుపదంబుననుత్తానపాదపుత్రుండునుబరమ భాగవ
తుండుననైన ధ్రువుండుదన కులదేవతయైన శ్రీహరిపాదోదకంబుఁ
బ్రతిదినంబును భక్తియోగంబున నిమీలితనేత్రుండై యానందబా
ష్పంబుల రోమాంచితగాత్రుండై యత్యాదరంబున నేఁడును శిరం
బున ధరియించుచునున్నవాఁడు యతనికినధోభాగంబుననుండు

మండలాధిపతులైన సప్తర్షులును హరిపాదోదకప్రభావంబునెఱింగి
తాము పొందు తపస్సిద్ధి యాకాశగంగాజలంబుల స్నాతులగుటయే
యని సర్వభూతాంతర్యామి యగు నీశ్వరుని యందు భక్తి సలిపి
యితర పదార్థాపేక్షజేయక మోక్షార్థి ముక్తిమార్గంబు బహుమానం
బుజేయు తెఱంగున బహుమానయుక్తంబుగాఁదమ జటాజూటంబు
ల యందు నేడును ధరియించుచుండుదురు ॥32॥

సీ. అంతనసంఖ్యంబులైన దివ్యవిమాన
సంకులంబుల సువిశాలమైన
దేవమార్గంబున దిగివచ్చి చంద్రమం
డలముఁదోఁచుచు మేరునగశిఖరాగ్ర
మునను నా బ్రహ్మదేవుని పట్టణమునకు
వచ్చి యందులఁజతుర్ద్వారములను
వరుసతో దీర్ఘప్రవాహంబులగుచును
బ్రవహించి యమల ప్రభావములను
ఆ. నరుగు లవణసాగరాంతంబులుగ నాల్గు
మోములందు నాల్గు నామములను
దన్నుఁగన్నవారిఁదనవారిఁదోఁగిన
వారికెల్లనమృతవారి యగుచు ॥33॥

వ. ఇట్లు సీత యను పేర వినుతినొందిన యమ్మహానదీప్రవాహంబు
బ్రహ్మసదనపూర్వద్వారంబున వెడలి కేసరావలయంబుఁదడుపుచు
గంధమాదనాద్రికింజని భద్రాశ్వవర్షంబుంబావనంబుజేయుచుఁబూ
ర్వలవణసాగరంబునంబ్రవేశించు చక్షువనుపేరందేజరిల్లెడు దీర్ఘప్రవా
హంబు పశ్చిమద్వారంబున వెడలి మాల్యవత్పర్వతంబునుత్తరించి
కేతుమాలవర్షంబుంబవిత్రంబుజేయుచుఁబశ్చిమలవణార్ణవంబునం
గలయు భద్ర యనుపేర వెలుఁగొందిన యతుల ప్రవాహంబుత్తర
ద్వారంబున వెడలి కుముదనీలశ్వేతాఖ్య పర్వతశిఖరంబులంగ్రమం
బునఁబ్రవహించుచు శృంగనగరంబునకుంజని మానసోత్తరంబులగు
నుత్తరకురుభూములఁబవిత్రంబుజేయుచునుత్తరసాగరంబుఁజేరున
లకనంద యనంబ్రఖ్యాతిగాంచిన యమ్మహానదీప్రవాహంబు బ్రహ్మ
సదనదక్షిణ ద్వారంబున వెడలి యత్యంతదుర్గమంబులైన భూధరం
బులఁగడచి హేమకూట హిమకూటనగంబులనుత్తరించి యతివేగం
బునఁగర్మక్షేత్రంబగు భారతవర్షంబుఁబావనంబుజేయుచు దక్షిణలవ
ణాంబుధింగలయునంత ॥34॥

సీ. జగతిలో మేరువాదిగఁబర్వతములకుఁ
బుత్రికలైనట్టి పుణ్యతీర్థ
ములు వేలసంఖ్యలుగలవు జంబూద్వీప
మందు భారతవర్షమరయఁగర్మ
భూమిదక్కిన వర్షముల దివంబుననుండి
భువికి వచ్చినవారు పుణ్యశేష
ములు భుజించుచునుండ్రు భూస్వర్గమనఁదగు
నా వర్షములనుండునట్టివార
3ఆ. లయుతసంఖ్య వత్సరాయువులయుత మా

తంగబలులు దేవతాసమాను
లతులవజ్రదేహులధిక ప్రమోదితు
లప్రమత్తులార్యులనఘులధిప ॥35॥

వ. మఱియు సురతసుఖానందంబున మోక్షంబునైనంగైకొనక సకృత్ప్రసూతులగుచుననవరతంబునుద్రేతాయుగకాలంబుగలిగి ప్రవర్తింతురు ఈ యష్టవర్షంబులయందు దేవతాగణంబులుదమ భృత్యవర్గంబులత్యుపచారంబులుజేయుచుండనెల్ల ఋతువుల యందుంగిసలయ కుసుమ ఫల భరితంబులైన లతాదుల శోభితంబులగు వనంబులుగల వర్షనిధి గిరిద్రోణుల యందును వికచ వివిధ నవగమలామోదితంబులగు రాజహంస కలహంసలుగల సరోవరంబుల యందును జలకుక్కుట కారండవ సారస చక్రవాకాది వినోదంబులుగలిగి మత్తాళిఝంకృతి మనోహరంబులై నానావిధంబులయిన కొలంకుల యందును దేవాంగనలకామోద్రేకజంబులయిన విలాసహాసలీలావలోకనంబులందివియంబడిన మనోదృష్టులుగల దేవగణంబులు విచిత్ర వినోదంబులుదగిలి యిచ్చావిహారంబులు సలుపుచుండుదురు ॥36॥

క. ఈ నవవర్షంబు యం
దానారాయణుఁడు వచ్చి యనవరతము లో
కానుగ్రహమునకై సు
జ్ఞానంబీఁదలఁచి లీలఁజరియించుఁదగన్ ॥37॥

సీ. వసుధనిలావృతవర్షాధిపతి యైన
పురహరుండా వర్షమున వనంబు
నందునుండుటకునా యంబికాశాపవ
శంబుననా వనస్థలములందు
నెవ్వారు వచ్చిననింతులై యుందురా
వనమందుఁబార్వతి యనుదినంబు
నంగనాజన సహస్రార్బుదంబులతోడ
నసమానలోచనుఁగొల్చునతుల భక్తి
ఆ. నట్టి శివునిఁగోరి యా యిలావృ
మునఁజరించు జనులు మోదమునను
గదిసి తత్ప్రకాశకములైన మంత్రతం
త్రములఁబూజజేసి తలఁతురెపుడు ॥38॥

క. భద్రాశ్వవర్షమందుల
భద్రశ్రవుడనెడి పేరఁబరఁగుచుఁదపనీ
యాద్రిసమధైర్యుఁడగుచు స
ముద్రాంతంబైన జగతిఁబొలుపుగనేలున్ ॥39॥

క. ఆ నరవరునకుఁబ్రియతముఁ
డైన హయగ్రీవమూర్తిననవరతంబున్
ధ్యానస్తోత్రజపాను
ష్ఠానాదులఁబూజచేసి సజ్జనులంతన్ ॥40॥

ఆ. తత్ప్రకాశకృత్ప్రధానమంత్రార్థసం
సిద్ధిఁజేసి ముక్తిఁజెందిరప్పు
డట్టి వర్షమందునా హయగ్రీవునిఁ
దలఁచి కొలిచి మిగుల ధన్యులగుచు ॥41॥

సీ. హరివర్షపతియైన నరహరిననిశంబు
నందున్న జనులు మహాత్ములయిన
దైత్యదానవకులోత్తములు ప్రహ్లాదాది
వృద్ధులఁగూడి సంప్రీతితోడ
సుస్నాతులై భక్తిఁజూచుచునుందురు
రమ్యదుకూలాంబరములు దాల్చి
తత్ప్రకాశకమంత్రతంత్రజపస్తోత్ర
పఠన సుధ్యానతపఃప్రధాన
తే. మైన సత్పూజలనుజేసి యచలబుద్ధి
శ్రీనృసింహునిఁజేరి పూజించి యతని
కరుణనొందుచునతుల ప్రకాశులగుచు
భుక్తిముక్తులఁగైకొండ్రు భూపవర్య ॥42॥

వ. మఱియుఁగేతుమాలవర్షంబునందు భగవంతుండు శ్రీదేవికి సం
తోషంబునొసంగుటకుఁగామదేవరూపంబుననుండును అమ్మహా
పురుషుని యస్త్రతేజఃప్రకాశంబునఁబ్రజాపతి దుహితలగు రాత్ర్య
ధిదేవతల గర్భంబులు సంవత్సరాంతంబున నిర్జీవంబులై స్రవిం
చును ఆ కామదేవుండునుదన గతివిలాసలీలావిలోకనసుందర
భ్రూమండల సుభగవదనారవిందకాంతులంజేసి శ్రీరమాదేవిని
రమింపంజేయు భగవన్మాయారూపిణి యగు శ్రీదేవియుఁబ్రజాప
తి పుత్రికలునుబుత్రులునైన రాత్రులంబగళ్ళంగూడి కామదేవు
ని స్తోత్రపఠన పూజాధ్యానాదులంబూజించుచుండు మఱియును ॥43॥

క. విమలమతిఁజిత్తగింపుము
రమణీయంబైన విమల రమ్యకమనువ
ర్షమునకునధిదేవతదా
నమరంగా మత్స్యరూపుఁడగు హరిదలపన్ ॥44॥

ఆ. అట్టివర్షమునకునధిపతి యగుచున్న
మనువు పుత్రపౌత్రమంత్రివరులఁ
గూడి మత్స్యమైన కుంభినీధరుఁజిత్త
మతుల భక్తియుక్తి హత్తఁగొలుచు ॥45॥

ఆ. తత్ప్రకాశకృత్ప్రధానమంత్రస్తోత్ర
ములను ధర్మకర్మములను హోమ
ములను జనులు చేసి పుణ్యులై భుక్తి ము
క్తులనుబొందుచుందురెలమితోడ ॥46॥

క. వినుము హిరణ్మయవర్షం
బునకుంగూర్మావతారమునుదాల్చిన యా

వనజోదరుఁడధిదేవత
యనఘుఁడు పితృపతిమహాత్ముఁడర్యముఁడు నృపా ॥47॥

క. ఆ వర్షమందునర్యముఁ
డా వర్షజనంబుగూడి హరిఁజిత్తములో
భావించి సంస్తవంబులు
గావించుచుఁగాంతురతని కైవల్యంబున్ ॥48॥

క. ఉత్తర కురుభూములఁదను
హత్తుకొని వరాహదేవుఁడధిపతియైనన్
సత్తుగ భూసతి యతనిం
జిత్తములో నిలిపి పూజ చేయుచునుండున్ ॥49॥

క. ఆ వర్షమందులనుబ్రజ
లా విపుల వరాహమూర్తిననవతరంబున్
సేవించి కొలిచి సంస్తుతిఁ
గావించుచుఁగాంతురంతఁగైవల్యంబున్ ॥50॥

క. అరయఁగ సీతాలక్ష్మణ
పరివృతుఁడై వచ్చి రామభద్రుఁడుగడిమిం
బరఁగునధిదేవతగఁగిం
పురుషమహావర్షమునకు భూపవరేణ్యా ॥51॥

ఆ. అట్టి రామభద్రునంజనీసుతుఁడుగిం
పురుషగణముఁగూడి పూజ చేసి
తత్ప్రకాశకప్రధానమంత్రస్తోత్ర
పఠనములనుదగను ప్రాప్తిజేయు ॥52॥

సీ. భారతవర్షాధిపతియైన బదరికా
శ్రమముననున్న నారాయణుండు
భూనాథ యా మహాత్ముని నారదాదులు
భారతవర్షంబు ప్రజలఁబ్రేమ
బాయక చేరి యుపాస్తి చేయుచు సాంఖ్య
యోగంబునుపదేశముచితవృత్తి
నంది యందఱునుగ్రృతార్థులై యట్టినా
రాయణదేవునారాధనంబు
ఆ. చేసి యాత్మఁజాలఁజింతించి తత్ప్రకా
శకములయిన మంత్ర సంస్తవములఁ
బూజ చేసి ముక్తిఁబొందుచునుండుదు
రచలమైన భక్తిననుదినంబు ॥53॥

క. భారతవర్షమునందుల
సారాంశములైన పుణ్యశైలంబులు గం
భీర ప్రవాహములుఁగల
వారయనెఱిఁగింతు వానినవనీనాథా ॥54॥

వ. మలయపర్వతంబును మంగళప్రస్థంబును మైనాకంబునుద్రికూ
టంబును ఋషభపర్వతంబునుగూటరంబును గోల్లంబును
సహ్యాపర్వతంబును వేదగిరియును ఋష్యమూకపర్వతంబును
శ్రీశైలంబును వేంకటాద్రియునుమహేంద్రంబును వారిధరంబును
వింధ్యపర్వతంబును శుక్తిమత్పర్వతంబును ఋక్షగిరియునుబా
రియాత్రంబును ద్రోణపర్వతంబును చిత్రకూటంబును గోవర్ధనాద్రి
యును రైవతకంబునుగుకుంభంబును నీలగిరియునుగాకము
ఖంబును నింద్రకీలంబును రామగిరియునునాదిగాఁగల పుణ్యప
ర్వతంబులనేకంబులుగలవా పర్వతపుత్రికలైన చంద్రపటయుదా
మ్రపర్ణియునవటోదయుఁగృతమాలయు వైహాయసియుఁగావేరి
యు వేణియుఁబయస్వినియుఁబయోదయు శర్కరావర్తయుఁ
దుంగభద్రయుఁగృష్ణవేణియు భీమరథియు గోదావరియు నిర్విం
ధ్యయుఁబయోష్ణియుఁదాపియు రేవానదియు శిలానదియు సు
రసయుఁజర్మణ్వతియు వేదస్మృతియు ఋషికుల్యయుఁద్రిసమ
యుఁగౌశికయు మందాకినియు యమునయు సరస్వతియుఁ
దృషద్వతియు గోమతియు సరయువును భోగవతియు సుషు
మయు శతద్రువునుజంద్రభాగయు మరుద్వృథయు వితస్తయు
నసిక్నియు విశ్వయునను నీ మహానదులును నర్మద సింధు
వు శోణ యను నదంబులునునైన మహాప్రవాహంబులీ భార
తవర్షంబునఁగలవు అందు స్నాతులైన మానవులు ముక్తింజెం
దుదురు మఱియునీ భారతవర్షంబున జన్మించిన పురుషులు
శుక్ల లోహిత కృష్ణవర్ణ రూపంబులగు త్రివిధకర్మంబులంజేసి
క్రమంబుగ దేవ మనుష్య నరక గతులను త్రివిధగతులంబొందు
దురు వినుము రాగద్వేషాదిశూన్యుండునవాఙ్మానసగోచరుండు
ననాధారుండునగు శ్రీవాసుదేవమూర్తియందుఁజిత్తంబునిలిపి
భక్తియోగంబున నారాధించెడు మహాత్ముల విద్యాగ్రంథి దహనం
బుగావించుటజేసి పరమ భాగవతోత్తములు పొందెడునుత్తమ
గతింజెందుదురు కావున భారతవర్షంబు మిగులనుత్తమంబని
మహాపురుషులిట్లు స్తుతించుచుండుదురు ॥55॥

ఉ. భారతవర్షజంతువుల భాగ్యములేమని చెప్పవచ్చునీ
భారతవర్షమందు హరిపల్మఱుఁబుట్టుచు జీవకోటికిన్
ధీరతతోడఁదత్త్వముపదేశము చేయుచుఁజెల్మిజేయుచు
న్నారయ బాంధవాకృతిఁగృతార్థులఁజేయుచుండుననెంతయున్ ॥56॥

క. తన జన్మకర్మములనుం
గొనియాడెడివారికెల్లఁగోరినవెల్లం
దనియఁగనొసఁగుచు మోక్షం
బనయముఁగృపచేయుఁగృష్ణుడవనీనాథా ॥57॥

వ. ఇట్లు భారతవర్షంబునందుల జనంబులకునెద్ధియునసాధ్యంబు
లేదు నారాయణస్మరణంబు సకల దురితంబులనడంచు తన్నా
మస్మరణ రహితంబులైన యజ్ఞ తపోదానాదులు దురితంబుల
నడంప లేవు బ్రహ్మకల్పాంతంబుబ్రదికెడి యితర స్థానంబునం
బునర్జన్మభయంబున భీతిల్లుచునుండుటకన్న భారతవర్షంబు

నందు క్షణమాత్రంబు మనంబున సర్వసంగపరిత్యాగంబు చేసిన
పురుషశ్రేష్ఠునకు శ్రీమన్నారాయణపదప్రాప్తి యతిసులభంబుగ
సంభవించుంగావుననట్టి యుత్తమంబగునీ భారతవర్షంబె కోరు
చుండుదురు మఱియునెక్కడ వైకుంఠుని కథావాసనలేకుండు
నే దేశంబున సత్పురుషులైన పరమభాగవతులు లేకుండుదురే
భూమిని యజ్ఞేశ్వరుని మహోత్సవంబులు లేక యుండునది
సురేంద్రలోకంబైననుండదగదు జ్ఞానానుష్ఠానద్రవ్యకలాపంబుల
చేత మనుష్యజాతింబొంది తపంబున ముక్తింబొందకుండెనేని
మృగంబులమాడ్కినతండుదనకుందానె బంధనంబునొందు భా
రతవర్షంబునందుఁబ్రజలచేత శ్రద్ధాయుక్తంబుగాననుష్ఠింపంబ
డిన యజ్ఞంబులయందు వేల్వంబడు హవిస్సులనుబెక్కునా
మంబులంబుండరీకాక్షుండంది తనమీఁది భక్తి యధికంబుగాఁజే
యునట్టి భారతవర్షంబునందలి ప్రజమీఁదంగరుణించి సర్వేశ్వ
రుండిహపరసౌఖ్యంబులనొసంగుచుండు జంబూద్వీపంబున స
గరాత్మజులశ్వమేధాశ్వంబునన్వేషింపంబూని భూఖననంబు
చేయుటంజేసి స్వర్ణప్రస్థ చంద్రశుక్లావర్తన రమణకమందేహారుణ
పాంచజన్య సింహళ లంకాద్వీపంబులననెనిమిది యుపద్వీ
పంబులుగలిగె ॥58॥

సీ. లక్ష యోజనముల లవణాబ్ది పరివృత
మగుచు జంబూద్వీపమతిశయిల్లు
విను రెండు లక్షల విస్తృతముగను ప్ల
క్షద్వీపముండునా క్షారసాగ
రముఁజుట్టి యందుల రమ్యమై యొప్పెడు
వృక్షంబు ప్లక్షంబు విదితముగను
దనరునా ద్వీపంబుదరునామ మహిమచే
మిగులఁబ్లక్షంబన మించిరహిని
ఆ. నందు సంచరించునట్టి వారలకగ్ని
దేవుఁడమరునాది దేవతయుఁగ
నందులోననా ప్రియవ్రత పుత్రుండు
నిధ్మజిహ్వుఁడగు మహీవరుండు ॥59॥

వ. నరేంద్రా యా యిధ్మజిహ్వుండా ప్లక్షద్వీపంబునేడు వర్షంబులు
గ విభజించి యందునా వర్షనామధారులుగానుండు తన పుత్రు
లగు శివ యశస్య సుభద్ర శాంత క్షేమాభయామృతులనియెడు
నేడుగురనేడు వర్షంబులకధిపతులంగావించి తపంబునకుంజని
యె ఆ వర్షంబుల యందు మణికూట వజ్రకూటనింద్రసేన జ్యోతి
ష్మద్ధూమ్రవర్ణ హిరణ్యగ్రీవ మేఘమాలలను నామంబులుగల స
ప్తకులపర్వతంబులునునరుణయు నృమణయునాంగీరసయు
సావిత్రియు సుప్రభాతయు ఋతంభరయు సత్యంభరయున
న సప్తమహానదులునునా నదులయందు సుస్నాతులగుచు గ
తపాపులైన హంస పతంగోర్ధ్వాయనసత్యాంగులను నామంబు
లుగల చాతుర్వర్ణ్యంబునుగలగి యుండునందుఁబురుషులు స
హస్ర వత్సరజీవులును దేవతాసములును దృష్టిమాత్రంబునంగ్ల
మస్వేదాదిరహితంబగునపత్యోత్పాదనంబుగలవారలగుచు వేద

త్రయాత్మకుండును స్వర్గద్వారభూతుండును భగవత్స్వరూపి
యునగు సూర్యుని వేదత్రయమ్మున సేవింపుదురు ప్లక్షద్వీపం
బాదిగామీఁదటి ద్వీపపంచకంబునందలి పురుషులకునాయురిం
ద్రియ పటుత్వంబులునుదేజోబలంబులునుదోడనెజనియించు
చుండు ‖60‖

క. ప్లక్షద్వీపము ద్విగుణీత
లక్షేక్షురసాబ్ధి చుట్టిరా విలసిల్లు
న్నిక్షురసోదద్విగుణం
బక్షయముగ శాల్మలీమహాద్వీపమిలన్ ‖61‖

వ. అందు శాల్మలీవృక్షంబు ప్లక్షాయామంబై తేజరిల్లునా వృక్షరాజంబు
నకునధోభాగంబునంబతత్త్రిరాజుగానుండు గరుత్మంతుండు నిలుక
డగా వసించునా శాల్మలీవృక్షంబు పేరనా ద్వీపంబు శాల్మలీ ద్వీపం
బనవిలసిల్లు ఆ ద్వీపపతియైన ప్రియవ్రతాత్మజుండగు యజ్ఞబాహు
వుదన పుత్రులగు సురోచన సౌమనస్య రమణక దేవబర్హ పారిబర్హా
ప్యాయనాభిజ్ఞాతులనియెడువారి పేరనేడు వర్షంబులనేర్పఱచి యా
వర్షంబులయందేడ్వురఁగుమారులనభిషిక్తులంజేసెనా వర్షంబుల
యందు స్వరస శతశృంగ వామదేవ కుముద ముకుంద పుష్పవర్ష
శతశ్రుతులను పర్వతసప్తకంబునుననుమతియు సినీవాలియు
సరస్వతియుఁగుహువును రజనియు నందయు రాకయునను
సప్త మహానదులునుగలవునందు శ్రుతధర విద్యాధర వసుంధరేధ్మ
ధరసంజ్ఞలగునా వర్షపురుషులు భగవత్స్వరూపుండు వేదమయుం
డునాత్మస్వరూపుండునగు సోముని వేదమంత్రంబులచేనారాధింపు
దురా ద్వీపంబు లక్షచతుష్టయ పరిమిత యోజనవిస్తృతంబయిన
సురాసముద్రంబుచేనావృతంబై తేజరిల్లునందు ‖62‖

సీ. భూనాథ యా సురాంభోధికిఁజుట్టుగా
నుండు కుశద్వీపముర్విమీఁదఁ
దోరమై తా ద్విచతుర్లక్ష యోజనం
బులను విస్తారమై పొలుపు మిగుల
నందుఁగుశస్తంభమనిశంబు దేవతా
కల్పితంబైనట్టి కాంతిచేత
దిక్కులు వెలిఁగించు ద్వీపంబునకుఁదన
పేరను సత్కీర్తి పెంపుజేయు
తే. నట్టి దీవికినధిపతియగు ప్రియవ్ర
తతనయుండు హిరణ్యరేతసుఁడనంద
నరెడి భూపతి తన సుతనామములను
వర్షములఁజేసెనత్యంత హర్షమునను ‖63‖

వ. ఇట్లు హిరణ్యరేతసుండు వసుదాన దృఢరుచి నాభి గుప్త సత్యవ్రత
విప్ర వామదేవులను నామంబులుగల పుత్రులనామంబుల సప్త
వర్షంబులంగావించి యా కుమారులనందు నిలిపి తానుదపంబున
కుంజనియెనా వర్షంబునందు బభ్రు చతుశ్శృంగ కపిల చిత్రకూట
దేవానీకోర్ధ్వరోమ ద్రవిణంబులను నామంబులుగల సప్తగిరులును

రసకుల్యయు మధుకుల్యయు శ్రుతవిందయు మిత్రవిందయు దేవ
గర్భయు ఘృతచ్యుతయు మంత్రమాలయునను సప్తమహానదులు
నుగలవా నదీజలంబులఁగృతమజ్జనులగుచు భగవంతుండగు య
జ్ఞపురునిఁగుశల కోవిదాభియుక్త కులక సంజ్ఞలుగల వర్షపురుషు
లారాధించుచుందురు ||64||

సీ. ఆ కుశద్వీపంబునరికట్టుకొని యుండు
నెనిమిదిలక్షల ఘన ఘృతాబ్ధి
యా ఘృతసాగరంబవ్వల షోడశ
లక్ష యోజనముల లలితమగుచు
నుండుఁగ్రౌంచద్వీపముర్వీశ యందు మ
ధ్యప్రదేశంబుననట్టి దీని
పేరుగాఁదనపేరఁబెద్దగాఁజేసిన
క్రౌంచాద్రిగలదా నగంబు మున్ను
6ఆ. షణ్ముఖుండు దివ్యశరమున ఘననితం
బంబు దూయనేయఁబాలవెల్లి
గరిమఁదడుపుచుండు వరుణుండు రక్షింప
నందు మిగులభయమునొందకుండె ||65||

వ. నరేంద్రా యా క్రౌంచద్వీపపతి యగు ఘృతపృష్ఠుండుదన కుమా
రులనా పేళ్ళుగల యామోద మధువహ మేఘపృష్ఠ సుదామ ఋ
షిజ్య లోహితార్ణ వనస్పతులను వర్షంబులకభిషిక్తులంజేసి పరమ
కల్యాణగుణయుక్తుండయిన శ్రీహరిచరణారవిందంబుల సేవించుచు
దపంబునకుంజనియెనా వర్షంబుల యందు శుక్ల వర్ధమాన భోజ
నోపబర్హణానంద నందన సర్వతోభద్రంబులను సప్త సీమాపర్వతం
బులునునభయయునమృతౌఘయునార్యకయు తీర్థవతియుఁదృ
ప్తిరూపయుఁబవిత్రవతియు శుక్లయునను సప్తనదులునుగలవు
అందులఁబవిత్రోదకంబులనుభవించుచు గురు ఋషభ ద్రవిణక దే
వక సంజ్ఞలుగలిగి వరుణదేవునినుదకాంజలులంబూజించుచున్న
చాతుర్వర్ణ్యంబుగలిగియుండు ||66||

సీ. జగతీశ వినుము క్రౌంచద్వీపమునుజుట్టి
యుండు షోడశలక్ష యోజనముల
విస్తారమై పాలవెల్లి యందునను శా
కద్వీపమతుల ప్రకాశమొందు
దండిమై ముప్పదిరెండులక్షల యోజ
నముల విస్తారమై యమరి యుండు
నందుల శాకవృక్షామోదమాద్వీప
మును సుగంధంబునఁబెనఁగఁజేసి
తే. యంతఁదనపేర దీవి ప్రఖ్యాతమగుటఁ
జేసి యందుల మిగులఁబ్రసిద్ధికెక్కె
నందు మేధాతిథియుఁగర్త యగుచునుండెఁ
దవిలి వేడుకఁదనదునందనులఁజూచి ||67||

వ. మఱియునా ప్రియవ్రతపుత్త్రుండయిన మేధాతిథిదనపుత్త్రులపేరం

గల పురోజవ మనోజవ వేపమాన ధూమ్రానీక చిత్రరథ బహురూప
విశ్వచారంబులను సంజ్ఞలుగల సప్త వర్షంబుల యందు వారలకుఁ
బట్టంబుగట్టి శ్రీహరిపాదసేవజేయుచుఁదపోవనంబునకుంజనియెనా
శాకద్వీపంబునందునీశానోరుశృంగ బలభద్ర శతకేసర సహస్రస్రోతో
దేవపాల మహానస నామంబులుగల సీమాగిరులునునఘాయు
ర్దోభయస్సృష్ట్యపరాజిత పంచపదీ సహస్రస్మృతి నిజధృతులను సప్తన
దులునుగలవా నదీజలంబులుపయోగించి యచ్చటివారలు ప్రా
ణాయామంబుజేసి విధ్వస్తరజస్తమోగుణులయి పరమసమాధిని
వాయురూపంబైన భగవంతుని సేవింతురు ఋతువ్రత సత్యవ్రత
దానవ్రత సువ్రత నామంబులుగల చాతుర్వర్ణ్యంబందుగలిగియుండు ‖68‖

సీ. అట్టి శాకద్వీపమరికట్టి తత్ప్రమా
ణంబున దధిసముద్రంబు వెలుఁగు
నందుకుఁబరివృతంబయి పుష్కరద్వీప
మిలఁజతుష్షష్ఠిలక్షల విశాల
మమ్మహాద్వీపమందయుత కాంచనపత్ర
ములుగల్గి కమలగర్భునకునాస
నంబగు పంకేరుహంబుండునా ద్వీప
మధ్యంబుననునొక్క మానసోత్త
ఆ. రంబనంగఁబర్వతంబుండుఁదనకుఁబూ
ర్వాపరములనుండునట్టి వర్ష
ములకు రెంటికట్లు నిలిచిన మర్యాద
నగ మనంగఁజాలఁబొగడ నెగడు ‖69‖

వ. ఇట్లుదనకు లోపలి వెలుపలి వర్షంబులు రెంటికి మర్యాదాచలంబు
నుంబోలెనున్న మానసోత్తరపర్వతంబయుత యోజన విస్తారంబు
నునంతియ యౌన్నత్యంబునుంగలిగి యుండునా నగంబునకు
నలుదిక్కుల యందు నాలుగు లోకపాలుర పురంబులుండునా
మానసోత్తరపర్వతంబు తుద సూర్యరథచక్రంబు సంవత్సరాత్మకంబ
యి యహోరాత్రంబుల యందు మేరుప్రదక్షిణంబుజేయునందునా
పుష్కరద్వీపాధిపతియగు వీతిహోత్రుండు రమణక ధాతక నామం
బులుగల పుత్రులనిరువుర వర్షద్వయంబునందభిషిక్తులంజేసి తా
నుబూర్వజులేగిన తెఱంగున భగవత్కర్మశీలుండగుచుఁదపంబున
కుంజనియె అంత ‖70‖

క. మనుజేశ్వర యా వర్షం
బుననప్పుడు సంచరించు పురుషులు పద్మా
సనునిఁదగనర్చనారా
ధన చేయుదురచలబుద్ధితాత్పర్యమునన్ ‖71‖

క. ధరణీవల్లభ విను పు
ష్కరమను ద్వీపమున లేరు చాతుర్వర్ణ్యుల్
పరగఁగ భేదములేకే
సరసత సములగుదురందు సకలజనములున్ ‖72‖

వ. మఱియు పుష్కరద్వీపంబు చతుష్షష్ఠిలక్ష యోజనవిస్తారంబైన శుద్ధోదకసముద్రముద్రితంబగుచుండునవ్వల లోకాలోకపర్వతం బుండు శుద్ధోదకసముద్రలోకాలోకపర్వతంబుల నడుమ రెండుకోట్ల యోజనవిస్తారంబయిన నిర్జనభూమి దర్పణోదర సమానంబై దేవ తావాస యోగ్యంబుగానుండునా భూమింజేరిన పదార్థంబు మరలఁ బొందనశక్యంబుగానుండు అటమీఁద లోకాలోకపర్వతంబెనిమిది కోట్ల యోజనంబులు సువర్ణభూమియు సూర్యాదిధ్రువాంతంబులగు జ్యోతిర్గణంబుల మధ్యంబుననుండుటంజేసి లోకాలోకపర్వతంబనం దగి యుండు పంచాశత్కోటి యోజనవిస్తృతంబగు భూమండలమా నంబునకు దురీయాంశ ప్రమాణంబుగల యా లోకాలోక పర్వతం బుమీఁదనఖిల జగద్గురువగు బ్రహ్మచేతఁజతుర్దిశల యందు ఋష భ పుష్కరచూడ వామనాపరాజిత సంజ్ఞలుగల దిగ్గజంబులు నాలు గును లోకరక్షణార్థంబు నిర్మితంబై యుండు మఱియును ॥73॥

సీ. తనదు విభూతులై తనరిన యా దేవ
బృందతేజశ్శౌర్య బృంహణార్థ
మై భగవంతుండునాది దేవుండును
నైన జగద్గురుండచ్యుతుండు
సరిలేని ధర్మ విజ్ఞాన వైరాగ్యాదు
లయిన విభూతులనలరి యున్న
యట్టి విష్వక్సేనుడాదిగాఁగలుగు పా
ర్షదులతోఁగూడి ప్రశస్తమైన
తే. నిజవరాయుధదోర్దండనిత్యసత్త్వుఁ
డగుచునా పర్వతంబుపైనఖిలలోక
రక్షణార్థంబు కల్పపర్యంతమతఁడు
యోగమాయా విరచితుఁడై యొప్పుచుండు ॥74॥

వ. ఇట్లు వివిధమంత్రగోపనార్థంబా నగాగ్రంబుననున్న భగవంతుండు దక్క లోకాలోకపర్వతంబునకునవ్వలనొరులకు సంచరింపనశక్యం బయి యుండు బ్రహ్మాండంబునకు సూర్యుండు మధ్య గతుండై యుండునా సూర్యునకునుభయపక్షంబుల యందునిరువదేనుకోట్ల యోజన పరిమాణంబుననండకటాహంబుండునట్టి సూర్యునిచేతనా కాశదిక్స్వర్గాపవర్గంబులును నరకంబులును నిర్ణయింపంబడు దేవ తిర్యఙ్మనుష్య నాగ పక్షి తృణ గుల్మలతాది సర్వజీవులకును సూ ర్యుండాత్మ యగుచునుండు ॥75॥

క. కరమనురాగంబుననీ
ధరణీమండలము సంవిధానంబెల్ల
న్నెఱిఁగించితినింతియకా
దెఱిఁగించెద దివ్యమానమెల్ల నరేంద్రా ॥76॥

5 భగణ విషయము

ఆ. కమలజాండ మధ్యగతుఁడైన సూర్యుండు
భరితమైన యా తపంబుచేత

మూఁడులోకములను ముంచి తపింపంగఁ
జేసి కాంతినొందఁజేయుచుండు ॥77॥

వ. ఇట్లు భాస్కరుండుత్తరాయణ దక్షిణాయన విషువులను నామంబు
లుగల మాంద్య తీవ్ర సమానగతులనారోహణావరోహణ స్థానంబుల
యందు దీర్ఘ హ్రస్వ సమానంబులుగాఁజేయుచుండు ॥78॥

ఆ. మేషతులల యందు మిహిరుండహోరాత్ర
మందుఁదిరుగు సమవిహారములను
బరఁగఁగ వృషభాది పంచమాసముల నొ
క్కొక్క గడియ రాత్రిదక్కి నడచు ॥79॥

ఆ. మించి వృశ్చికాది పంచమాసములనొ
క్కొక్క గడియ రాత్రి నిక్కి నడచు
దినములందునెల్ల దిగజారునొక్కొక్క
గడియ నెలకుఁదత్ప్రకారమునను ॥80॥

వ. మఱియునివ్విధంబున దివసంబులుత్తరాయణ దక్షణాయనంబుల
వృద్ధిక్షయంబులనొందనొక్క యహోరాత్రంబుననేకపంచాశదుత్తరన
వకోటి యోజనంబుల పరిమాణంబుగల మానసోత్తరపర్వతంబున
సూర్యరథంబుదిరుగుచుండునా మానసోత్తరపర్వతంబునందుఁదూ
ర్పున దేవధాని యనునింద్రపురంబును దక్షిణంబున సంయమని
యను యమనగరంబును పశ్చిమంబున నిమ్లోచని యను వరు
ణపట్టణంబునునుత్తరంబున విభావరి యను సోమునిపుటభేదనం
బునుదేజరిల్లుచుండునా పట్టణంబులయందునుదయ మధ్యాహ్నా
స్తమయ నిశీథంబులనియెడు కాలభేదంబులను భూతప్రవృత్తి ని
మిత్తంబచ్చుట జనులకుఁబుట్టించుచుండు సూర్యుండెపుడింద్రనగ
రంబుననుండి గమనించునది యాదిగాఁబదియేను గడియలను
రెండుకోట్లముప్పదియేడులక్షలడెబ్బదియైదువేల యోజనంబులు
నడచునివ్వింధంబుననింద్ర యమ వరుణ సోమ పురంబులమీఁదఁ
జంద్రాది గ్రహనక్షత్రంబులంగూడి సంచరించుచుంబండ్రెండంచులు
నాఱుగమ్ములును మూఁడుదొలులుంగలిగి సంవత్సరాత్మకంబయి
యేక చక్రంబయిన సూర్యుని రథంబు ముహూర్తమాత్రంబున ము
ప్పది నాలుగులక్షలనెనమన్నూఱు యోజనంబులు సంచరించు ॥81॥

సీ. ఇనురథంబునకున్న యిరుసొక్కటియ మేరు
శిఖరంబునందునుజేరియుండు
నొనరఁజక్రము మానసోత్తరపర్వతం
బందులఁదిరిగెడునా రథంబు
నిరుసుననున్న రెండిరుసులుదగులంగఁ
బవనపాశంబుల బద్ధమగుచు
ధ్రువమండలంబునందులనంటి యుండఁగా
సంచరించుచునుండు సతతంబు
తే. నట్టి యరదంబు ముప్పదియాఱులక్ష
లందునంటిన కాడిఁయునన్ని యోజ

నముల విస్తారమై తురంగముల కంధ
రములఁదగులుచు వెలుఁగొందు రమణతోడ ||82||

వ. ఆ రథంబునకు గాయత్రీచ్ఛందంబాదిగా సప్తచ్ఛందంబులునశ్వం
బులై సంచరించు భాస్కరునకునగ్రభాగంబుననరుణుండు నియు
క్తుండై రథంబు గడపుచుండు వెండియునంగుష్టపర్వమాత్రశరీరం
బులుగల యఱువదివేల వాలఖిల్యాఖ్యులగు ఋషివరులు సూర్యు
ని ముందట సౌరసూక్తంబుల స్తుతియింప మఱియుననేకమును
లును గంధర్వ కిన్నర కింపురుష నాగాప్సరః పతంగాదులును నెల
నెల వరుస క్రమంబున సేవింపందొమ్మిదికోట్లనేబఁదియొకలక్ష యో
జనంబుల పరిమాణంబుగల భూమండలంబునందొక్క క్షణంబున
సూర్యుండు రెండువేలయేబది యోజనంబులు సంచరించుచునొక
యహోరాత్రంబునందె యీ భూమండలంబంతయు సంచరించున
నిన శుకయోగీంద్రునకుఁబరీక్షిన్నరేంద్రుండిట్లనియె ||83||

క. మునివర మేరుధ్రువులకు
నొనరఁబ్రదక్షిణముదిరుగుచుండెడునజుఁడా
యినుఁడభిముఖుఁడై రాసుల
కనుకూలతనేగునంటివది యెట్లొప్పున్ ||84||

క. అని పలికిన భూవరునిం
గనుగొని శుకయోగి మిగులఁగరుణాన్వితుఁడై
మనమున శ్రీహరిఁదలఁచుచు
వినుమని క్రమ్మఱఁగనిట్లు వినిపించెఁదగన్ ||85||

వ. నరేంద్రా యతి వేగంబునఁదిరుగుచుండు కులాలచక్రంబునందుజక్ర
భ్రమణంబునకు వేఱైన గతినొంది బంతిసాగి తిరిగెడు పిపీలకాదుల
చందంబున నక్షత్రరాసులతోడంగూడిన కాలచక్రంబు ధ్రువమేరువు
లంబ్రదక్షిణంబుదిరుగునపుడా కాలచక్రంబునెదుర సంచరించు సూ
ర్యాదిగ్రహంబులకు నక్షత్రాంతరంబుల యందును రాశ్యంతరంబుల
యందునునునికిగలుగుటంజేసి సూర్యాదిగ్రహంబులకుఁజక్రగతిస్వ
గతులవలన గతిద్వయంబుగలుగుచుండు మఱియునా సూర్యుం
డాదినారాయణమూర్తి యగుచు లోకంబుల యోగక్షేమంబులకు
వేదత్రయాత్మకంబై కర్మసిద్ధి నిమిత్తంబై దేవర్షిగణంబులచేత వేదాం
తార్థంబులననవరతంబు వితర్క్యమాణంబగుచున్న తన స్వరూ
పంబును ద్వాదశవిధంబులుగ విభజించి వసంతాది ఋతువుల
నాయాకాలవిశేషంబులయందుఁగలుగఁజేయుచుండునట్టి పరమ
పురుషుని మహిమనీ లోకంబున మహాత్ములగు పురుషులుద
మ తమ వర్ణాశ్రమాచారములచొప్పున వేదోక్తప్రకారంబుగా భక్త్యతిశ
యంబుననారాధించుచు క్షేమంబునొందుచుందురట్టి యాదినారా
యణమూర్తి జ్యోతిశ్చక్రాంతర్వర్తియై స్వకీయ తేజఃపుంజదీపితాఖిల
జ్యోతిర్గణంబులుగలవాడై ద్వాదశరాసుల యందునొక సంవత్సరం
బున సంచరించుచుండునట్టి యాదిపురుషుని గమన విశేషకాలం
బును లోకులయన ఋతు మాస పక్ష తిథ్యాదులచే వ్యవహరించు
చుందురు మఱియునప్పరమపురుషుండా రాసుల యందు షష్ఠాం

శసంచారంబునొందిన సమయంబును ఋతువని వ్యవహరింపుదు
రా రాసుల యందునర్థాంశ సంచారమ్మున రాశిషట్కభోగలబొందిన
తటి యయనంబని చెప్పుదురు సమగ్రంబుగా రాశుల యందు
సంచారమొందిన యెడలనట్టి కాలంబును సంవత్సరంబని నిర్ణ
యింపుదురట్టి సమగ్రరాశి సంచారంబునందు శీఘ్రగతి మందగతి
సమగతులనియెడు త్రివిధగతి విశేషంబులవలన వేఱుపడెడునా
వత్సరంబును సంవత్సరంబు పరివత్సరంబిడా వత్సరంబనువత్స
రంబిద్వత్సరంబని పంచవిధంబులఁజెప్పుదురు చంద్రుండునీ తె
ఱంగుననా సూర్యమండలంబుమీఁద లక్షయోజనంబులనుండి సం
వత్సర పక్ష రాశి నక్షత్రభుక్తులు గ్రహించుచునగ్రచారియై శీఘ్రగతిం
జరించునంత వృద్ధిక్షయరూపంబునంబితృగణంబులకుఁబూర్వప
క్షాపరపక్షంబులచేతనహోరత్రంబులఁగలుఁగఁజేయుచు సకలజీవ
ప్రాణంబై యొక్క నక్షత్రంబు త్రింశన్మూహూర్తంబులనుభవించుచు
షోడశకళలుగలిగి మనోమయాన్నమయామృతమయదేహుండై
దేవ పితృ మనుష్య భూత పశు పక్షి సరీసృప వీరుత్ప్రి భృతులకుఁ
బ్రాణాప్యాయశీలుండగుటంజేసి సర్వసముండనంబడు ॥86॥

క. చందురునకుమీఁద్రై యా
నందంబున లక్ష యోజనంబులఁదారల్
క్రందుకొని మేరుశైలం
బంది ప్రదక్షిణముదిరుగునభిజిద్భముతోన్ ॥87॥

సీ. అటమీఁదఁదారలకన్నిటికుపరి యై
రెండులక్షల శుక్రుఁడుండి భాస్క
రుని ముందఱంబిఱుఁదను సామ్యమృదు శీఘ్ర
సంచారములను భాస్కరునిమాడ్కిఁ
జరియించుచుండును జనులకుననుకూలుఁ
డై వృష్టినొసఁగుచునంతనంతఁ
జతురత వృష్టివిష్కంభకగ్రహశాంతి
నొనరించువారలకొసఁగు శుభము
తే. లుండునామీఁద సౌమ్యుండు రెండులక్ష
లనుజరించుచు రవిమండలంబుఁబాసి
కానఁబడినను జనులకు క్షామడాంబ
రాది భయములఁబుట్టించునతులమహిమ ॥88॥

సీ. ధరణీతనూజుఁడంతటిమీఁద రెండుల
క్షలనుండి మూఁడు పక్షములనొక్క
రాశిదాఁటుచునుండుఁగ్రమమున ద్వాదశ
రాసుల భుజియించు రాజసమున
వక్రించియైననవక్రతనైనను
దఱచుగాఁబీడలు నరులకొసఁగు
నంగారకుని టెంకి కావల రెండు ల
క్షల యోజనంబుల ఘనత మించి
ఆ. యొక్క రాశినుండి యొక్కొక్క వత్సరం
బనుభవించుచుండునమరగురుఁడు

వక్రమందునైన వసుధామరులకును
శుభమునొసఁగునెపుడునభినవముగ ॥89॥

క. సురగురునకుమీఁదై భా
స్కరసుతుఁడిరులక్షలను జగములకుబీడల్
జరపుచుఁద్రింశన్మాసము
లరుదుగనొక్కొక్కరాశి యందు వసించున్ ॥90॥

క. ప్రాకటముగ రవిసుతునకు
నేకాదశలక్షలను మహీసురులకునీ
లోకులకు మేలుగోరుచుఁ
జోకగ మునిసప్తకంబు సొంపువహించున్ ॥91॥

క. మునిసప్తకమునకెగువం
దనరుచునామీఁదఁద్రియుతదశలక్షలఁబెం
పున శింశుమారచక్రం
బనఁగానిన్నిఁటికినుపరి యగుచుండు నృపా ॥92॥

సీ. ఆ శింశుమారాఖ్యమగు చక్రమున భాగ
వతుఁడైన ధ్రువుఁడింద్ర వరుణ కశ్య
పప్రజాపతి యమ ప్రముఖులతోఁగూడి
బహుమానముగ విష్ణుపదముఁజేరి
కణఁక నిచ్చలుఁబ్రదక్షిణముగాఁదిరుగుచుఁ
జెలఁగియుండునుగల్పజీవి యగుచు
ననఘుఁడుత్తానపాదాత్మజుఁడార్యుఁడు
నయిన యాధ్రువుని మహత్త్వమెల్లఁ
తే. దెలిసి వర్ణింప బ్రహ్మకునలవిగాదు
నేనెఱింగినయంతయు నీకు మున్న
తెలియఁబలికితిఁగ్రమ్మఱఁదలఁచికొనుము
జితరిపువ్రాత శ్రీపరీక్షిన్నరేంద్ర ॥93॥

వ. మఱియునా ధ్రువుండుగాలంబుచేత నిమిషమాత్రంబెడలేక సంచ
రించు జ్యోతిర్గ్రహ నక్షత్రంబులకునీశ్వరునిచేత ధాన్యాక్రమణంబునఁ
బశువులకై యేర్పఱిచిన మేధిస్తంభంబు తెఱంగున మేటిగాఁగల్పిం
పంబడి ప్రకాశించుచుండు గగనంబునందు మేఘంబులును శ్యేనాది
పక్షులును వాయువశంబునంగర్మసారథులై చరించు తెఱంగున
జ్యోతిర్గణంబులునుబ్రకృతిపురుషయోగగృహీతాశులై కర్మనిమిత్త
గతిగలిగి వసుంధరంబడకుందురు ॥94॥

క. పొందుగ జ్యోతిర్గణముల
నందఱనా శింశుమారమందులనుండం
గొందఱుదఱచుగఁజెప్పుచు
నుందురు వినిపింతు విను మనూనచరిత్రా ॥95॥

క. తలక్రిందై వట్రువ యై

సలలితమగు శింశుమారచక్రమునందున్
నెలకొనిపుచ్ఛాగ్రంబున
నిలిచి ధ్రువుండుండునెపుడు నిర్మలచరితా ||96||

వ. మఱియునా శింశుమారచక్ర పుచ్ఛంబునఁబ్రజాపతియునగ్నీంద్ర
ధర్ములునుబుచ్ఛమూలంబున ధాతృవిధాతలునుగటిప్రదేశంబున
ఋషిసప్తకంబును దక్షిణావర్తకుండలీభూతభూతశరీరంబునకును
దగయన నక్షత్రంబులును దక్షిణపార్శ్వంబున దక్షిణాయన నక్ష
త్రంబులునుబృష్ఠంబున దేవమార్గంబునునాకాశగంగయునుత్తరభా
గంబునఁబునర్వసు పుష్యంబులును దక్షిణభాగంబుననార్ద్రాశ్లేషలు
ను దక్షిణవామపాదంబులనభిజిదుత్తరాషాఢలును దక్షిణవామనా
సారంధ్రంబుల శ్రవణ పూర్వాషాఢలును దక్షిణవామలోచనంబుల
ధనిష్ఠా మూలలును దక్షిణవామకర్ణంబుల మఘాద్యష్టనక్షత్రంబు
లును వామపార్శ్వంబున దక్షిణాయనంబును దక్షిణపార్శ్వంబునఁ
గృత్తికాదినక్షత్రత్రయంబునునుత్తరాయణంబును వామదక్షిణస్కం
ధంబుల శతభిజ్జ్యేష్ఠలునునుత్తమ హనువుననగస్త్యుండునునపర
హనువున యముండును ముఖంబుననంగారకుండును గుహ్యం
బున శనైశ్చర్యుండును మేఢ్రంబున బృహస్పతియును వక్షంబున
నాదిత్యుండును నాభిని శుక్రుండును మనంబునంజంద్రుండును
స్తనంబులనాశ్వినులునుబ్రాణాపానంబుల బుధుండును గళంబున
రాహువును సర్వాంగంబులఁగేతుగ్రహంబును రోమంబులఁదారలు
నునుండుననది సర్వదేవతామయంబైన పుండరీకాక్షుని దివ్యదే
హంబు ధ్రువునింగానెఱుంగుము ||97||

సీ. ఇట్టి దివ్యశరీరమెవ్వఁడు ప్రతిదినం
బందు సంధ్యాకాలమతులభక్తి
మనమందు నిలిపి యేమఱక మిక్కిలి ప్రయ
త్నంబున నియతుఁడై తత్త్వబుద్ధి
మౌనవ్రతంబునఁబూని వీక్షించుచు
నీ సంస్తవంబుదానెంతొ ప్రేమ
జపియించి కడుఁబ్రశస్తమును మునీంద్రసే
వ్యమును జ్యోతిస్వరూపమున వెలుఁగు
ఆ. విపుల శింశుమార విగ్రహంబునకు వం
దనము వందనంబులనుచు నిలిచి
సన్నుతించెనేని సకలార్థ సిద్ధులఁ
బొందు మీఁద ముక్తిఁజెందునధిప ||98||

క. ఇనమండలంబునకుఁగ్రిం
దను దశసాహస్ర యోజనంబుల స్వర్భా
నుని మండలంబు గ్రహమై
ఘనముగనపసవ్యమార్గగతినుండు నృపా ||99||

క. అసురాధముఁడగు రాహువు
బిసరుహసంభవుని వరము పెంపుననెంతో
పస యగునమరత్వంబున

నసమానంబైన గ్రహవిహారముఁబొందెన్ ‖100‖

సీ. జననాథ రాహువు జన్మకర్మంబులు
వినిపింతు ముందఱ విస్తరించి
యయుత యోజన విస్తృతార్కమండలము ద్వి
షట్సహస్రవిశాలచంద్రమండ
లముఁబర్వకాలంబులనుద్రయోదశసహ
స్ర విశాలమై మీఁద రాహువుగప్పు
నది చూచి యుపరాగమనుచునుబలుకుదు
రెల్లవారును స్వధర్మేచ్ఛులగుచు
ఆ. నంతలోననినశశాంకమండలములఁ
గరుణఁబ్రోవఁదలచి హరి సుదర్శ
నంబు వచ్చునను భయంబుననైదాఱు
గడియలకును రాహువు నడిఁకి తొలఁగు ‖101‖

క. నరవర యా రాహువునకు
సరసతనా క్రింద సిద్ధ చారణ విద్యా
ధరులయుత యోజనములఁ
దిరముగ వసియించి లీలఁదిరుగుదురచటన్ ‖102‖

క. పరికింప సిద్ధవిద్యా
ధరులకుఁబదివేలు క్రిందదరలక యక్షుల్
మఱియును భూతప్రేతలు
జరియింతురు రాక్షసులు పిశాచులుగొలువన్ ‖103‖

ఆ. వారి క్రిందఁదగిలి వాయువశంబున
మలయుచుండు మేఘమండలంబు
మేఘమండలంబు మీఁదగుచుండు భూ
మండలంబు క్రిందనుండునధిప ‖104‖

6 పాతాళ లోకములు

వ. అట్టి భూమండలంబు క్రింద యోజనాయుతాంతరంబుననండక టాహాయామంబుగలిగి క్రమంబుననొండొంటికింగ్రిందగుచునతల వితల సుతల రసాతల తలాతల మహాతల పాతాళలోకంబు లుండునట్టి బిలస్వర్గంబుల యందునుపరిస్వర్గంబునకధికంబైన కామలోకంబులనైశ్వర్యానందంబులను సుసమృద్ధ వనోద్యాన క్రీడా విహార స్థానంబులననుభవించుచు దైత్య దానవ కాద్రవేయాది దేవయోనులు నిత్యప్రముదితానురక్తులగుచుఁగళత్రాపత్య సుహృద్బంధు దాసి దాస పరిజనులతోఁజేరుకొని మణిగణ ఖచితంబులగునతిరమణీయగృహంబుల యందునీశ్వరునివల నంజేటులేని కాయంబులుగలిగి వివిధమాయావిశేషవినిర్మిత నూతన కేళీసదన విహరణమండప విచిత్రోద్యానాదుల యందుఁ గేళీవినోదంబులు సలుపుచుఁజరియింతురు అంత ‖105‖

సీ. అట్టి పాతాళంబులందును మయకల్పి
తములగు పుటభేదనముల యందు
బహురత్ననిర్మిత ప్రాకార భవన గో
పుర సభా చైత్య చత్వరవిశేష
ముల యందునాగాసురుల మిథునములచే
శుక పిక శారికానికర సంకు
లముల శోభిల్లు కృత్రిమ భూములనుగల
గృహములచేనలంకృతములగుచు
ఆ. కుసుమచయ సుగంధి కిసలయ స్తబక సం
తతులచేత ఫలవితతులచేత
నతుల రుచిరనవలతాంగనాలింగిత
విటపములనుగలుగు విభవములను ॥106॥

వ. మఱియు మానసేంద్రియంబులకానందకరంబులైన నానావిధజ
లవిహంగమ మిథునంబులుగలిగి నిర్మలజలపూరితంబులై మ
త్స్యకుల సంచార క్షుబితంబులైన కుముద కువలయ కహ్లార
లోహిత శతపత్రాదికంబులఁదేజరిల్లెడు సరోవరంబులుగల యు
ద్యానవనంబుల యందుఁగృతనికేతనులై స్వర్గభూములనతిశ
యించిన వివిధవిహారంబులుగలిగి యహోరాత్రాది కాలవిభాగ భ
యంబులు లేక మహాహిప్రవరుండయిన శేషుని శిరోమణి దీధి
తులచేనంధకారోపద్రవంబులులేక యెల్లప్పుడు దివసాయమా
నంబుగానుండునా లోకంబునందునఖిల జనులు దివ్యౌషధి ర
స రసాయనంబులననవరతంబునన్నపానంబులుగా సేవించు
టంజేసి యచ్చటివారలకునాధివ్యాధులును వలితఫలితంబులు
ను జరారోగంబులును శరీర వైవర్ణ్యంబులును స్వేదదౌర్గంధ్యం
బులునుగలుగక పరమకల్యాణమూర్తులగుచు హరిచక్రభయం
బుదక్కనన్యంబగు మృత్యుభయంబునొందక యుందురు
అదియునుంగాక ॥107॥

తే. అట్టి పాతాళలోకంబునందు విష్ణు
చక్రమెప్పుడేనినిబ్రవేశంబునొందు
నప్పుడెల్లను దైత్యకులాంగనలకు
గర్భసంపదలందంద కరఁగుచుండు ॥108॥

చ. అతలమునందునమ్మయుని యాత్మజుఁడైన బలాసురుండు స
మ్మతిఁజరియించు షణ్ణవతి మాయలఁగూడి వినోదమందుచుం
గుతలములందు నేఁడునొకకొందఱునచ్చటి మాయఁజెంది సం
తతముఁజరించుచుండుదురుదప్పక మోహనిబద్ధచిత్తులై ॥109॥

వ. అట్టి బలుని యావలింతలను స్వైరిణులు కామినులు పుంశ్చ
లులను స్త్రీగణంబులు జనియించిరా కామినీజనంబులు పాతా
ళంబుఁబ్రవేశించిన పురుషునికి హాటకరసంబనియెడు సిద్ధరస
ఘుటికనిచ్చి రససిద్ధునింగావించి యతని యందు స్వవిలాసా
వలోకనానురాగ స్మిత సల్లాపోపగూహనాదులనిచ్ఛావిహారంబు
లు సలుపుచుండనా పురుషుండు మదాంధుండై తానె సిద్ధుం

డనవియును నాగాయుతబలుండనవియునుదలంచి నానావి
ధ రతిక్రీడలఁబరమానందంబునొందుచుండు ॥110॥

సీ. హాటకేశ్వరుఁడైన యంబికాధీశుండు
వితలంబునందుల వేడ్క నిలిచి
తనదు పార్షద భూతతతులతో బ్రహ్మాస
ర్గోపబృంహణముననొక్కచోటఁ
బార్వతీసంభోగపరుఁడగుచుండఁగా
వారల వీర్యంబువలనఁబుట్టి
నట్టిది హాటకి యనియెడునది యని
లాగ్నులు భక్షించి యందునుమియు
తే. నదియు హాటకమనుపేరనతిశయిల్లి
వన్నె మీఱుచు శుద్ధ సువర్ణమయ్యె
నా సువర్ణంబునా లోకమందునున్న
జనులకెల్లను వినుత భూషణములయ్యె ॥111॥

సీ. ఆ క్రింది సుతలంబునందు మహాపుణ్యుఁ
డగు విరోచనపుత్రుఁడైనయట్టి
బలిచక్రవర్తి యా పాకశాసనునకు
ముదమొసంగఁగఁగోరి యదితిగర్భ
మున వామనాకృతిఁబుట్టి యంతటఁద్రివి
క్రమరూపమునను లోకత్రయంబు
నాక్రమించిన దానవారాతిచేత ముం
దటన యీఁబడినయింద్రత్వమిట్లు
ఆ. గలుగువాఁడు పుణ్యకర్మసంధానుండు
హరిపదాంబుజార్చనాభిలాషుఁ
డగుచు శ్రీరమేశునారాధనము చేయు
చుండునెపుడునతి మహోత్సవమున ॥112॥

వ. నరేంద్రా సకలభూతాంతర్యామియుదీర్ఘభూతుండునునయిన
వాసుదేవుని యందుఁజిత్తంబుగలిగి యిచ్చిన భూదానంబున
కు సాక్షాత్కరించిన మోక్షంబు ఫలంబగుంగాని పాతాళస్వర్గ రా
జ్యంబులు ఫలంబులుగానేరవు అయిననెవ్వరికిని మోక్షంబు
సాక్షాత్కృతంబుగాకుండుటంజేసి లోకప్రదర్శనార్థంబు పాతాళ
స్వర్గరాజ్యంబులనిచ్చె క్షుత పతన ప్రస్ఖలనాదులందును వివ
శుండైన యెడల నామస్మరణంబు చేయు పురుషుండుగర్మబం
ధంబువలన విముక్తుండగుచు సుజ్ఞానంబునంబొందునట్టి వా
సుదేవుండాత్మజ్ఞాన ప్రపోషణంబుజేయు మాయామయంబు
లైన భోగైశ్వర్యంబులనెల్లనెట్లొసంగుననవలదు భగవంతుండు
యాచనజేసి సకలసంపదలఁజేకొని శరీర మాత్రావశిష్టునింజేసి
వారుణ పాశంబులంగట్టి విడిచినప్పుడు బలీంద్రుడిట్లనియె ॥113॥

సీ. పరమేశ్వరునకునెప్పటి పదార్థంబులందు
దృష్ణ లేకుండుటదెలిసినాఁడ
నింద్రాదులెల్లనుపేంద్రునిఁబ్రార్థించి

యడిగిరిగాని శ్రీహరికిఁగోరి
కలులేవు మిక్కిలి గంభీరమగు మహా
కాల స్వభావంబుగలుగుచుండు
నరయంగ మన్వంతరాధిపత్యమును లో
కత్రయంబుననెంతగాన తలపన్
ఆ. మత్పితామహుండు మానవంతుండు ప్ర
హ్లాద విభునిఁజూచి హర్షమంది
యెద్ధియైనఁగోరుమిచ్చెదననుటకు
నంతలోననీశ్వరాజ్ఞఁదెలిసి ॥114॥

వ. ఇట్లు కృతార్థుండై ప్రిత్ర్యంబయిన రాజ్యంబునొల్లక పరమేశ్వరుదా
స్యంబ కోరెనా ప్రహ్లాదచరిత్రకథనావసరమ్మున నీ తండ్రికిని నీకు
ను విశేషంబుగానే పురుషుండు భగవదనుగ్రహంబుఁబొందనోపు
నని పుండరీకాక్షుండానతిచ్చిన వాక్యంబులు వక్ష్యమాణ గ్రంథం
బున విస్తరించెదనా బలిచక్రవర్తి గృహద్వారంబుననఖిలలోకగు
రుండయిన శ్రీమన్నారాయణుండు గదాపాణియును నిజజనా
ను కంపితుండును శంఖచక్రాద్యాయుధధరుండుననగుచుని
ప్పుడునుదేజరిల్లుచుండునట్టి బలిద్వారంబున లోకంబుల గెలు
వనిచ్చుగొన్న దశగ్రీవుండుల్లంఘిత శాసనుండై ప్రవేశంబుగావిం
పనయ్యాది పురుషుండుదన పాదాంగుష్ఠంబున యోజనాయు
తాయుతంబులంబాఱంజిమ్మె వినుము ॥115॥

క. ఆ సుతలమునకుఁగ్రిందై
భాసిల్లుఁదలాతలంబు ప్రభువందు మయుం
డాసురపురనిర్మాతగ
వాసిగఁబొగడొంది యేలు వసుధాధీశా ॥116॥

చ. పురహరుచే రమేశ్వరుఁడు భూతహితార్థముగాఁబురత్రయం
బరుదుగ నీఱుజేసె శరణాగతునా మయుఁగాచి యెంతయుం
గరుణఁదలాతలంబునకుఁగర్తగ నిల్పిననున్నవాఁడు శ్రీ
ధరుని సుదర్శనంబునకుఁదప్పి విముక్తభయుండుగాఁదగన్ ॥117॥

క. తలఁపఁగనా క్రింద మహా
తలమునఁగద్రువధూటి తనయులు సర్పం
బులుగలవు పెక్కు శిరములు
నలరంగాఁగ్రోధవశగణావళి యనఁగఁగన్ ॥118॥

వ. మఱియును గుహక తక్షక కాళియ సుషేణాదిప్రధానులయిన
వారలతుల శరీరంబులుగలిగి యాదిపురుషుని వాహనంబైన
పతగరాజభయంబుననవరతంబునుద్వేజితులగుచు స్వక
ళత్రా పత్య సుహృద్బాంధవ సమేతులయి యుండుదురా క్రింద
రసాతలంబున దైత్యులు దానవులునగు నివాత కవచ కాల
కేయులను హిరణ్యపురనివాసులగు దేవతాశత్రువులు మహా
సాహసులునుదేజోధికులుననగుచు సకలలోకాధీశ్వరుండైన
శ్రీహరితేజంబునంబ్రతిహతులై వల్మీకంబునందునడంగి యున్న

సర్పంబుల చందంబున నింద్రదూత యగు సరమచేఁజెప్పబడె
డు మంత్రాత్మక వాక్యంబులకు భయంబునొందుచుండుదురు ॥119॥

క. ఇందుకులోద్భవ వినుమా
క్రిందటి పాతాళముననుగ్రీడించుచునా
నందమునొందుచునుండును
సందడిఁబడి నాగకులము చతురతతోఁడన్ ॥120॥

వ. ఇట్లు వాసుకిప్రముఖులైన శంఖకులిక మహాశంఖ శ్వేత ధనం
జయ ధృతరాష్ట్ర శంఖచూడ కంబళాశ్వతర దేవదత్తాదులయిన
మహానాగంబులైదునేడు పది నూఱు వేయి శిరంబులుగలిగి ఫ
ణామణికాంతులంజేసి పాతాళతిమిరంబునుబాపుచుందురు ॥121॥

సీ. పాతాళలోకంబు పాఁతున శేషుండు
వెలయంగ ముప్పదివేల యోజ
నంబుల వెడలుపుననుదోఁకఁజుట్టగా
జుట్టుక యుండు విష్ణుని మహోగ్ర
మైన శరీరంబుదానై యనంతాఖ్య
సంకర్షణుండుండు సంతతంబు
నట్టి యనంతనామాభిధానుని మస్త
కమున సిద్ధార్థంబు కరణి ధరణి
ఆ. యంతనా విభుండునఖిలలోకంబుల
సంహరింపఁగోరి చండకోప
వశత సృజనఁజేయు వరుసనేకాదశ
రుద్రమూర్తులనెడు రౌద్రమతుల ॥122॥

ఆ. అట్టి రుద్రమూర్తులతుల త్రినేత్రులు
నఖిలశూలహస్తులగుచునుందు
రందునున్న ఫణికులాధిపుల్ శేషుని
పాదపంకజముల భక్తిఁజేరి ॥123॥

ఆ. నమ్రులగుచుననుదినంబును మౌళిర
త్నములచేతఁగడు ముదంబునొంది
కోరికలుదలిర్ప నీరాజనంబుల
నిచ్చుచుందురెపుడు మచ్చికలను ॥124॥

వ. మఱియునా సంకర్షణమూర్తింజేరి నాగకన్యకలు కోరికలుగల
వారలగుచునొప్పెడి శరీరవిలాసంబులంజేసి యగరు చందన
కుంకుమపంకంబులను లేపనంబులు చేయుచు సంకర్షణమూ
ర్తి దర్శన స్పర్శనాదులనునుద్బోధిత మకరధ్వజావేశితచిత్తం
బులగలిగి చిఱునవ్వులొలయనధికాభిలాషంజేసి స్మితావలోక
నంబుల సవ్రీడితలై యవలోకించుచుండననంతగుణంబులుగల
యనంతదేవుండుపసంహరింపంబడిన క్రోధంబుగలిగి లోకంబు
లకు క్షేమంబుగోరుచు సురాసుర సిద్ధ గంధర్వ విద్యాధర ముని
గణంబులనవరతంబు ధ్యానంబుజేయ సంతతసంతోషాతిశయం

బున మ్రాఁగన్నుబెట్టుచు సలలితగీతావాద్యంబులనానందంబు
నొందుచుఁదన పరిజనంబులనతిస్నేహంబుననవలోకించుచు
నవతులసీగంధపుష్ప రసామోదిత మధుకరవ్రాతమధురగీతం
బులుగల వైజయంతీవనమాలికల ధరియించుచు నీలాంబరధ
రుండును హలధరుండుననగుచునితండు మహేంద్రుండో హ
రుండో యనుచు జనంబులు పలుకుచుండఁగాంచనాంబరధరుం
డై ముముక్షువులు ధ్యానంబులు చేయనధ్యాత్మ విద్యాయు
క్తంబయిన యా నందహృదయగ్రంథిని భేదించునట్టి శేషుని స్వా
యంభువుండగు నారదుండు తుంబురుప్రభ్రుతులగు ఋషిశ్రే
ష్టులతోఁజేరుకొని కమలాసనుని సభాస్థానమునందునిట్లు స్తుతి
యించుచుండు ||125||

సీ. ఓలిమైనెవ్వని లీలావినోదముల్
జన్మసంరక్షణక్షయములకును
హేతువులగుచుండునెవ్వని చూపుల
జనియించె సత్త్వరజస్తమంబు
లెవ్వని రూపంబులేకమై బహువిధం
బులను జగత్తులఁబ్రోచుచుండు
నెవ్వని నామంబులెఱుఁగక తలఁచిన
యంతన దురితంబులఁడఁగుచుండు
తే. నట్టి సంకర్షణాఖ్యుండునవ్యయుండు
నైన శేషుని వినుతిజేయంగఁదరమె
తలఁపనెప్పుడు వాఙ్మనంబులకునింక
మూఁడులోకంబులందును భూతతతికి ||126||

ఆ. మఱియుఁబెక్కుగతుల మాబోటి వారలఁ
బ్రోవదలఁచి శేషమూర్తి సాత్త్వి
కస్వభావమొందెఁగడఁకతోనట్టి శే
షునకు మ్రొక్కుచుందుననుదినంబు ||127||

వ. మఱియునా శేషునినెవ్వండేనినాకస్మికంబుగనయిననునార్తుం
డగుచునయినను స్మరించినమాత్రన యఖిల పాపంబులంబాసి
సకల శ్రేయస్సులంబొందునట్టి శేషుని ముముక్షువులాశ్రయిం
చి ధ్యానంబొనర్చి భవబంధనిర్ముక్తులగుదురు అతని ఫణంబు
ల యందు భూగోళంబణుమాత్రంబగుచునుండునతని మహిమ
లు గణుతింప సహస్రజిహ్వాలుగల పురుషుండైననోపండని ప
లుకుచుందురా యనంతుండు పాతాళంబుననుండి సకలలోక
హితార్థంబు భూమిని ధరియించునని లోకతిర్యఙ్మనుష్యగతుల
ను లోకస్థితియును శుకయోగీంద్రుండు వినిపించి యింకనేమి
వినిపింతునెఱింగింపుమనినంబరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీం
ద్రునకిట్లనియె ||128||

క. మునివర లోకచరిత్రం
బనుపమము మహావిచిత్రమగునట్లుగ నా
కును వినిపించితివంతయుం

బనుపడి నా చిత్తమందుఁబాయకనిలిచెన్ ||129||

వ. అనిన శుకయోగీంద్రుండిట్లనియె ||130||

ఆ. జంతుజాలములకు శ్రద్ధలు త్రిగుణాత్మ
కములుగాన వారి కర్మగతుల
తారతమ్యములునుదగిలి యిన్నియు వివి
ధంబులగుచు సంతతంబునుండు ||131||

వ. నరేంద్రా ప్రతిషిద్ధలక్షణంబగునధర్మంబాచరించునరుని శ్రద్ధ విప
రీతంబుగాఁబ్రవర్తిల్లునట్టివానికిఁగలిగెడి కర్మఫలంబును విపరీ
తంబుగనే యుండుంగావుననవాద్యవిద్యాకామప్రవర్తనలవలనఁ
బెక్కు తెఱంగులఁగలిగెడి కర్మగతుల సంగ్రహంబుగనెఱింగించెద
ననిన శుకునితోఁబరీక్షిన్నరేంద్రుండిట్లనియె ||132||

ఆ. మునివరేణ్య నరకములు ముజ్జగంబుల
యందొ యంతరాళమందొ వెలినొ
యదియుఁగాక దేశమందుండు భూవిశే
షములయందొ తెలుపు సంతసమున ||133||

వ. అనిన శుకయెగీంద్రుండిట్లనియె ||134||

7 నరక లోక విషయములు

క. ఎడతెగక ముజ్జగంబుల
కడపలనయ్యామ్యదిశనుగదలక నిలుచుం
గడు ఘోరములుగ నరకము
లడరంగానంతరాళమందులనధిపా ||135||

వ. మఱియును దక్షిణంబుననగ్నిష్వాత్తాది పితృగణంబులుదమ
గోత్రజులకు మేలుగలుగుట కొఱకు సత్యంబులగునాశీర్వాదం
బులనొసంగుచుండుదురచ్చటి పితృపతి యగు శమనుండుదన
లోకంబునకుంజనుదెంచు జంతువుల కర్మంబులకుందగిన ఫ
లంబులనిచ్చి శిక్షించుచునుండునందుఁదామిస్రంబునునంధతా
మిస్రంబును రౌరవంబును మహారౌరవంబునుగుంభీపాకంబు
ను కాలసూత్రంబుననసిపత్రవనంబును సూకరముఖంబును
నంధకూపంబునుగ్రిమిభోజనంబును సందంశంబునుదప్తోర్మి
యు వజ్రకంటకశాల్మలియు వైతరణియుఁబూయోదంబునుబ్రా
ణరోధంబును విశసనంబును లాలాభక్షంబును సారమేయాద
నంబును నవీచిరయంబును రేతఃపానంబుననునేకవిశంతి
మహానరకంబులును మఱియును క్షారకర్దమంబును రక్షోగణ
భోజనంబును శూలప్రోతంబును దందశూకంబునునవటనిరో
ధనంబుననపర్యావర్తనంబును సూచీముఖంబునునన సప్తవి
ధనరకంబులతోడంగూడి యష్టావింశతి నరకంబులుగలవని
కొందఱునొడువుదురు అందు ||136||

క. పరపుత్రకళత్రంబులఁ
బరికింపక యపహసించు పాపాత్ముఁడు దు
ష్కరపాశబద్ధుఁడై యమ
పురుషులచేనధిక బాధఁబొందుచునుండున్ ॥137॥

వ. మఱియునవ్విధంబున బాధితుండగుచుఁదామిస్రనరకంబునం
బడి యనశనాద్రిపాతన దండతాడన తర్జనాది బాధలంజెంది
కడు భయంబున మూర్ఛలంబొందుచుండు ॥138॥

క. పరకాంతనెవ్వఁడేనిం
బురుషుండుండంగ మొఱఁగి పొందిన యమకిం
కరులతనిఁబట్టి వడిఁద
త్తఱమునఁబడవైతురంధతామిస్రమునన్ ॥139॥

వ. నరేంద్రా యెవ్వఁడేనింగుటుంబ పోషణార్థంబు పరులకు ద్రోహం
బుజేయునా నరుండు రౌరవాదినరకంబునంబడునెవ్వండిహ
లోకంబునందు స్వేచ్ఛావిహారంబున సంచరించుచుఁబరోపద్రవ
పరాఙ్ముఖంబులయి యుండు పశుపక్షిమృగాదుల బాధించునా
యా మృగంబులు రురురూపంబులఁదాల్చి యట్టి పాపజనుల
నానావిధ యాతనల బాధించుటంజేసి రౌరవనరకంబులనంబ
డునెవ్వఁడేని దేహపోషణార్థంబు మూషకాదుల బిలనిరోధంబు
జేసి వధించునా నిష్కరుణుండైన పురుషునింగుంభీపాకనరకం
బుల యందుఁగల తప్తతైలంబులంబెక్కు బాధలంబొందింతురు ॥140॥

సీ. తల్లిదండ్రులకును ధరణిసురులకును
నహితంబుజేసిన యట్టివాడు
కాలసూత్రంబను కడుఁదీవ్ర నరకంబు
నందునునందంద యయుత యోజ
నాయత పాత్రాదులందుల సూర్యుఁడా
మీఁదగ్రింద వహ్ని మిగుల మండ
నత్యంత క్షుత్పిపాసాదులచేతను
బాధితుండగుచుండుఁబాయకెపుడుఁ
ఆ. బరువుపెట్టుచున్నఁబడియున్న నిలిచినఁ
గదలకున్నఁజాలనొదిగియున్న
బాధఁబొందుచుండఁబశురోమములలెక్క
వరుసనపరిమేయవత్సరములు ॥141॥

వ. మఱియు వేదమార్గంబు విడిచి పాషాండమార్గంబులాచరించు పు
రుషునినసిపత్రవనంబునందు యమకింకరులు తఱట్లనడచుచుఁ
బరిహసించుచుందోలునెడనా యసిపత్రంబులిరుగెలంకుల శరీరం
బుఁద్రెంచుచుండ నడుగడుగున బిట్టు మొఱపెట్టుచుండ బాధించు
చుండుదురు ॥142॥

క. దండింపదగని వారల
దండించిన విప్రవరుల తనువులు ముట్టం

దండించిన దుర్మతులం
దండింతురు కాలసూత్ర నరకములందున్ ॥143॥

ఆ. మఱియునట్టి దుష్టమానవుఁగింకరుల్
విఱిచి చెఱకుఁగోల విఱిచినట్లు
బాధపెట్టుచుండఁబడి మూర్ఛఁజెందుచు
మొఱలుపెట్టుచుండు భూపవర్య ॥144॥

వ. నరేంద్రా యెవ్వండేనినీశ్వరకల్పితవృత్తిగల జంతువుల హింసిం
చునట్టివానినంధకూపంబను నరకంబునంబడవైచిననందునతం
డుదొల్లి తానుజేసిన భూతద్రోహంబుననచ్చట వివిధ క్రూర పక్షి
మృగ పశు సర్ప మశక మత్కుణ మక్షికాదులచేత హింసంబొం
దుచు మహాంధకారంబునందు నిద్రానుభవసుఖ లేశంబునులేక
కుశరీరంబునందుల జీవుండునుంబోలె మృతప్రాయుండై యుం
డు అంత ॥145॥

క. తన కలిమినెవ్వఁడేనిం
దన బాంధవవరులఁగూడి తగఁగుడువక తా
నును వాయసంబు భక్షిం
చిన మాడ్కిందిన్నవాని శీఘ్రమె యచటన్ ॥146॥

క. క్రిమిభోజనమనియెడి నర
కమునంబడి క్రిములె కూడుగాఁగుడుచుచుఁదాఁ
గ్రిమి యగుచు లక్ష పరిమా
ణముఁగల క్రిమిగుండమందు నాఁటుక యుండున్ ॥147॥

వ. మఱియునీ భూలోకంబుననెవ్వఁడేనినవిపన్నుండై చౌర్యవృత్తిచే
బ్రాహ్మణాదుల హిరణ్యరత్నాది ద్రవ్యంబులనపహరించునట్టి పు
రుషునినగ్నివర్ణంబులగునయఃపిండంబులనగ్నితప్తంబులగు శూ
లంబులనతని శరీరంబునందివియుచుండుదురు మఱియును
మదనాతురులగుచు స్త్రీపురుషులగమ్యాగమనంబుజేసిరేనినట్టి
వారిని యమలోకంబుననతి తీక్ష్ణకశాతాడితులంజేసి యగ్నిమ
యంబులయిన యుక్కుప్రతిమలనాలింగనంబు చేయింతురు ॥148॥

ఆ. సర్వజంతుజాల సంగమమొందెడు
వానిఁబట్టి కట్టి వజ్రదంష్ట్రి
కములుగలుగునట్టి ఘనతర శాల్మలీ
తరువులందుఁజేర్చి దంతురెపుడు ॥149॥

ఆ. పార్థివేంద్ర నరుఁడు పాషండదర్శనుఁ
డగుచు ధర్మమార్గమడఁచెనేని
వాఁడు నరకమందు వైతరణీనది
నుడుగకెపుడుఁబొరలి పడుచునుండు ॥150॥

వ. మఱియునట్టి వైతరణీనదియందు జలగ్రాహంబులుదిగిచి భక్షిం
పంబ్రాణంబులు నిర్గమింపఁదన పాపంబులుచ్చరించుచు విణ్మూ

త్ర పూయ శోణిత కేశ నఖాస్థి మేదోమాంస వసా వాహిని యం
దుఁదప్తుండగుచునుండు విప్రుండు శూద్రకామినులంబొంది శౌ
చాచారంబులంబాసి గతలజ్జుండై పశువుంబోలెజరియించెనేనిన
తండు నరకంబునుంబొంది యందుఁబూయ విణ్మూత్ర లాలా శ్లేష్మ
పూర్ణార్ణవమందు ద్రొబ్బంబడి యతి భీభత్సితంబులగునా ద్రవ్యం
బుల భుజియించుచుండు ||151||

క. శునకములఁబెంచి యెవ్వం
డనయంబును వేఁట సలిపి యాత్మార్థముగా
వనమృగములఁజంపునునా
మనుజాధమునస్త్రములను మర్దింతురొగిన్ ||152||

ఆ. ద్రవ్యలోభముననను దంభార్థమై పశు
వులనుజంపి జన్నములనుజేయు
వానిఁబట్టి యముని వారలుగోయుచు
నుందురెపుడు మిగుల సందడిలుచు ||153||

వ. కామమోహితుండై యెవ్వండేనిఁదన భార్యచేత రేతఃపానంబు చే
యించునా పాపాత్ముని రేతోప్రదంబునంద్రోచి యా రేతంబునె పా
నంబుజేయింపుదురు రాజపుత్రులైనను జోరులైనను ధనికుల
గ్రామంబులపైఁబడి యందు గృహదాహంబుజేయువారలను విషా
దులవలననన్యులఁజంపెడువారలను వజ్రదంష్ట్రులుగల వింశత్యు
త్తరసప్తశత శునకంబులెడతెగక తిగిచి భక్షించుచుండు ||154||

సీ. లంచంబుఁగొని సాక్షి వంచించి యనృతంబు
పలికెడు పాపాత్ముఁబట్టి కట్టి
యంత మానకవీచి యను నరకమునందు
శత యోజనోన్నత శైలశిఖర
మునఁదలక్రిందుగానునిచి యధోముఖం
బుగఁబడద్రొబ్బిన బొబ్బలిడుచుఁ
గల్లోలములులేని కమలాకరముఁబోలెఁ
జదరమై యున్న పాషాణమందుఁ
15తే. బడిన యంతన దేహంబుపగిలి పెక్కు
తునకలై పాసి యది గూడుకొనుచునుండ
నుండి యాకులతనుబొందుచుండుఁగాని
చావులేకుండునా దుష్ట జంతువునకు ||155||

ఆ. సోమయాజి భార్యఁగామించి పొందిన
వానిఁగపట మద్యపాన సోమ
పానమనుదినంబుఁబానంబుజేయు వి
ట్టత్రియులనుబట్టి సంభ్రమమున ||156||

ఆ. ఱొమ్ముఁదొక్కి మోము ఱిమ్మపట్టఁగ మోది
యనలముఖమునందునగ్నివర్ణ
ముగనుగాఁచి వక్త్రమున నిండఁగానుక్కు

నీరు పోతురేచి నిష్ఠురముగ ॥157॥

వ. మఱియు నీచవర్ణుండు నిష్ఠ సలుపుచుఁదపోదానవిద్యాచారంబు
లఁబెద్దలకవమానంబుజేయువాఁడు క్షారకర్దమంబను నరకంబు
నందునధోముఖుండగుచు బాధలంబొందు స్త్రీపురుషులెవ్వరేని
శరీరరక్షణార్థంబు పశువుల మానవుల బలియిచ్చిరేని వారల ని
రయంబునందు యమకింకరులు సురియలందునిమి తద్రక్తంబు
పానంబుజేయుచుంబాఱాడుచుందురు గ్రామారణ్యంబులయందు
జంతువుల శూలప్రోతంబులంగావించి హింసించుచు హర్షించుచు
న్నవారలను శూలసూత్రంబను నరకంబునందు శూలప్రోతులం
జేసిన క్షుత్పిపాసా పరవశులగుచుండఁగంక గృధాదులుదీక్ష్ణతుం
డాగ్రంబులందిగిచి భక్షించుచుండు మఱియు ధూర్తస్వభావంబున
జంతుపీడనంబుఁగావించెడు పాపాత్ముల దందశూకంబనునరకం
బునందు వైవనైదునేడు ముఖంబుల సర్పంబులుగఱచుచుండు ॥158॥

ఆ. ఎనయ దొడ్డిలోన నిండ్లలోనైనను
బశు పతంగ హరిణ పంక్తినెల్లఁ
బట్టి హింసజేయు పాపాత్ము విషవహ్ని
ధూమశిఖల ద్రొబ్బుదురు నృపాల ॥159॥

క. తనయింటికి వచ్చిన మను
జునినతిథింగ్రోధదృష్టిఁజూచిన వానిం
గనుఁగవల వజ్రదంష్ట్రలఁ
దనరిన యా కంక గృధతతి భక్షించున్ ॥160॥

మ. ధనవంతుండగు మానవుండుగడఁకన్ ధర్మోపకారంబులన్
ఘనతంజేయక యుండెనేని యమలోకంబందు సూచీముఖం
బనునా దుర్గతిఁబట్టి త్రోఁచి నిధిగాపై యున్న భూతంబటం
చునుబాశంబులఁబట్టి కట్టి వడితోనొప్పితురత్యుగ్రులై ॥161॥

ఆ. నరవరేణ్య యిట్టి నరకముల్ యమలోక
మందుఁగలవు మఱి సహస్రసంఖ్య
లందు శమనదూతలనిశంబు బాధింతు
రవని ధర్మదూరులయిన నరుల ॥162॥

ఆ. ధర్మవంతులెల్లదప్పక స్వర్గంబు
నందు భోగసమితిఁబొందుచుందు
రెలమిఁబుణ్యపాపములశేషములవల్లఁ
బుట్టుచుందురవనిఁబుణ్యచరిత ॥163॥

వ. నరేంద్రా మోక్షమార్గంబు మున్నె వినిపించితినిప్పుడునీకెఱింగించి
నవెల్లను బ్రహ్మాండకోశంబునంజతుర్దశ కోశంబులుఁగలవని పురా
ణంబులు పలుకుచుండునట్టి బ్రహ్మాండంబు శ్రీమన్నారాయణుని
స్థూలశరీరంబగుటంజేసి బ్రహ్మాండంబెవ్వరు వర్ణింతురెవ్వరు విం
దురు వారలకు సకలశ్రేయస్సులుంగలుగునీశ్వరస్థూలశరీరంబుఁ

దెలిసిన వారికి శ్రద్ధాభక్తులంజేసి సూక్ష్మదేహంబునెఱుంగవచ్చు
భూ ద్వీప వర్ష సరిదద్రి నభస్సముద్ర పాతాళ దిఙ్నరక తారాగణ
లోకసంస్థితంబైన సకలజీవనికాయ్యంబై యద్భుతంబైన శ్రీహరి
స్థూలశరీరప్రకారంబు వినిపించితినని ||164||

8 పూర్ణి

చ. జలజభవాదిదేవమునిసన్నుతతీర్థపదాంబుజాత ని
ర్మలనవరత్ననూపురవిరాజిత కౌస్తుభభూషణాంగ యు
జ్జ్వలతులసీకురంగమదవాసనవాసితదివ్యదేహ శ్రీ
నిలయశరీర కృష్ణ ధరణీధర భానుశశాంకలోచనా ||165||

క. శ్రీతరుణీహృదయస్థిత
పాతకహర సర్వలోకపావన భువనా
తీతగుణాశ్రయ యతివి
ఖ్యాతసురార్చితపదాబ్జ కంసవిదారీ ||166||

మత్త. దండితారిసమూహ భక్తనిధాన దాసవిహార మా
ర్తాండమండలమధ్యసంస్థిత తత్త్వరూప గదాసికో
దండశంఖసుదర్శనాంక సుధాకరార్కసునేత్రా భూ
మండలోద్ధరణార్తపోషణ మత్తదైత్యనివారణా ||167||

గ. ఇది శ్రీసకలసుకవిజనానందకర బొప్పనామాత్యపుత్ర గంగనార్య
ప్రణీతంబైన శ్రీమద్భాగవతమహాపురాణంబునందు భరతాత్మజుం
డైన సుమతికి రాజ్యాభిషేకంబును పాషండదర్శనంబును సుమ
తిపుత్రజన్మవిస్తారంబును గయుని చరిత్రంబును గయుని సంస్తు
తియు భూ ద్వీప వర్ష సరిదద్రి నభస్సముద్ర పాతాళ దిఙ్నరక
తారాగణ సంస్థితియుననుకథలుగల పంచమస్కంధంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము సమాప్తము ||168||

షష్ఠ స్కంధము

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీవత్సాంకిత కౌస్తుభస్ఫురిత లక్ష్మీచారు వక్షస్థల
శ్రీవిభ్రాజితు నీలవర్ణు శుభు రాజీవాక్షుఁ గంజాత భూ
దేవేంద్రాది సమస్తదేవ మకుటోద్దీప్తోరు రత్నప్రభా
వ్యావిద్ధాంఘ్రిసరోజు నచ్యుతుఁ గృపావాసుం బ్రశంసించెదన్. ॥1॥

ఉ. నిండుమతిం దలంతుఁ గమనీయ భుజంగమరాజమండలీ
మండనుఁ జంద్రఖండ పరిమండితమస్తకుఁ దారమల్లికా
పాండురవర్ణుఁ జండతరభండను హేమగిరీంద్రచారు కో
దండు మహేశు గంధగజదానవభంజను భక్తరంజనున్. ॥2॥

ఉ. హంసతురంగముం బరమహంసము నంచితదేవతా కులో
త్తంసము నాగమాంత విదిత ధ్రువపుణ్యరమావతంసమున్
కంసజిఘాంసు నంశమును గర్బురసూత్ర సమావృతాంసమున్
హింస నడంచు బ్రహ్మము నహీనశుభంబులకై భజించెదన్. ॥3॥

ఉ. మోదకహస్తునిన్ సమదమూషకవాహను నేకదంతు లం
బోదరు నంబికాతనయు నూర్జితపుణ్యు గణేశు దేవతా
హ్లాదగరిష్ఠు దంతిముఖు నంచిత భక్తఫలప్రదాయకున్
మోదముతోడ హస్తములుమోడ్చి భజించెద నిష్టసిద్ధికిన్. ॥4॥

ఉ. కల్లతనంబు గాక పొడగట్టిన పూర్వపురీతి నేఁడు నా
యుల్లమునందు నుండుము సమున్నత తేజముతోడ భక్తి రం
జిల్లిన చూపుగూడ విధిఁజెందిన ప్రోడ బుధాళి నీడ మా
తల్లి దయామతల్లి ప్రణతద్రుమకల్పకవల్లి భారతీ! ॥5॥

క. విలస త్కంకణరవరవ
కలితం బగు నభయ వరద కరముల బెరయం
జెలరేఁగి భక్తులకు నల
కలుములు దయచేయు జలధికన్యకఁ దలతున్. ॥6॥

క. కాళికి బహుసన్నుత లో
కాళికిఁ గమనీయ వలయ కరకీలిత కం
కాళికిఁ దాపస మానస
కేళికి వందనము చేసి కీర్తింతు మదిన్. ॥7॥

వ. అని యిష్టదేవతా ప్రార్థనంబు జేసి. ॥8॥

చ. పరమసమాధిధుర్యుఁ బటు పావనకర్మ విధేయు దేవతా
వర నర వంద్యు సద్విమలవాక్యు జనార్థన కీర్తన క్రియా

భరణ సమర్థు వేద చయ పారగు భవ్యుఁ ద్రికాలవేది భా
సురమతిఁ గొల్చుటొప్పు బుధశోభితుఁ బుణ్యుఁ బరాశరాత్మజున్, ||9||

క. వ్యాసుని భగవ త్పద సం
వాసుని నాగమ పురాణ వర విష్ణుకథా
వాసుని నిర్మల కవితా
భ్యాసుని పదపద్మయుగము భావింతు మదిన్. ||10||

సీ. వరకవిత్వోద్రేకి వాల్మీకిఁ గొనియాడి
భాగవతార్థ వైభవముఁ బలుకు
శుకమంజులాలాపు శుకయోగిఁ బ్రార్థించి
బాణ మయూరుల ప్రతిభ నొడివి
భాస సౌమల్లిక భారవి మాఘుల
ఘన సుధా మధుర వాక్యములఁ దలఁచి
కాళిదాసుఁ గవీంద్రకల్పవృక్షముఁ గొల్చి
నన్నపాచార్యు వర్ణనలఁ బొగడి
తే. వెలయఁ దిక్కన సోమయాజుల భజించి
యెఱ్ఱనామాత్యు భాస్కరు నిచ్చుఁ గొల్చి
సుకవిసోముని నాచనసోమునెఱిఁగి
కవిమనోనాథు శ్రీనాథు ఘనత మెచ్చి. ||11||

ఉ. ఎమ్మెలు చెప్పనేల? జగమెన్నఁగఁ బన్నగరాజశాయికిన్
సొమ్ముగ వాక్యసంపదలు సూఱలు చేసినవాని భక్తి లో
నమ్మినవాని భాగవత నైష్ఠికుఁడై తగువానిఁ బేర్మితో
బమ్మెఱ పోతరాజుఁ గవిపట్టపురాజుఁ దలంచి మ్రొక్కెదన్. ||12||

వ. అని సకల సుకవి నికరంబులకు ముకుళిత కరకమలుండనై. ||13||

2 కృతిపతి నిర్ణయము

ఉ. ఎయ్యది కర్మబంధముల నెల్ల హరించు విభూతికారణం
బెయ్యది సన్మునీంద్రులకు నెల్లఁ గవిత్వసమాశ్రయంబు ము
న్నెయ్యది సర్వమంత్రముల నేలిన దెయ్యది మోక్షలక్ష్మి రూ
పెయ్యది దానిఁ బల్కెద సుహృద్యము భాగవతాఖ్య మంత్రమున్. ||14||

వ. అని శ్రీమహాభాగవత పురాణంబునందు షష్ఠస్కంధం బాంధ్రభాష
రచియింపంబూని యీ కృతికిం బతిగా నద్దేవుండు గలం డని విత
ర్కించి నాకుం గవిత్వమహత్వంబు సంప్రాప్తంబగు కాలంబు దలంచి
నారాయణుండే దైవం బని యెఱింగి మనోరథంబు సఫలంబయ్యె నని
యీ కృతిఁ గృష్ణార్పణంబు చేసితిని; అది యెట్లనిన నేను విద్యాభ్యా
సంబునం దగిలి కొండొక నై యుండ నొక్కనాఁడు దివంబున. ||15||

చ. కలిత విశేషవస్త్రములు గట్టి హిమాంబు సుగంధ చందనం
బలఁది వినూత్న భూషణము లారఁగఁ దాల్చి వినోదలీల నిం
పుల మృదుశయ్య నిద్రఁదగఁ బొందినచోఁ గనుపట్టెఁ బల్మఱుం

దలమునఁ గమ్మ క్రొమ్మెఱుఁగుదండము రూపున నిల్చు పోలికిన్. ॥16॥

సీ. ఉరవడిఁ బ్రాగ్వీథి నుదయించు మార్తాండ
కోటిబింబచ్ఛాయ గూడినట్లు
హరిహర బ్రహ్మల యాత్మలలో నుబ్బి
కరుణ యొక్కట మూర్తి బెరసినట్లు
ఖరకర కర తీవ్ర గతినిఁ గరంగుచు
హేమాద్రి చెంతఁ బె ల్లెగసినట్లు
ఫణిరాజ ఫణరాజి మణిగణ విస్ఫూర్తి
సుషిరంపు వెలిఁదల చూపినట్టు
తే. లుట్టిపడ్డట్లు కట్టెల్టి నూఁదినట్లు
తేజ మెసఁగంగ నా మ్రోల దివ్యవాణి
పూని సాక్షాత్కరించి సంపూర్ణదృష్టిఁ
జూచి యిట్లని పలికె మంజులముగాను ॥17॥

ఉ. "ఆటలుఁ బాటలుం జదువు లద్భుతముల్ విననొప్పు వాద్యముల్
సాటి దలంపరాని బలుసాములు మున్నగు విద్యలెల్ల నీ
కాటఁలు బాట లయ్యె విను మన్నిటికిన్ మెఱుఁగిడ్డభంగి నా
చాటునఁ జాటుకారపద సాధుకవిత్వముఁ జెప్పు మింపుగన్ ॥18॥

వ. అని యానతిచ్చు జగన్మాతృ కృపావలోకన సుశ్లోకుండనై యే నొక్క
శ్లోకంబు నా క్షణంబ నుడివితి; నది యెట్టి దనిన. ॥19॥

శ్లో. హంసాయ సత్త్వనిలయాయ సదాశ్రయాయ
నారాయణాయ నిఖిలాయ నిరాశ్రయాయ
స త్సంగ్రహాయ సగుణాయ సదీశ్వరాయ
సంపూర్ణ పుణ్యపతయే హరయే నమస్తే. ॥20॥

వ. ఈ శ్లోకం బద్దేవి యంగీకరించె; అంత మేలుకాంచి యానంద భరితుండ
నై నాఁటనుండి, చంద్రానుగత యగు చంద్రికయుం బోలె, నారాయ
ణాంకితం బయిన కవిత్వ తత్త్వజ్ఞానంబు గోచరం బయ్యె; దానికి ఫలం
బుగా గోపికావల్లభుని నుల్లంబున నిడికొని. ॥21॥

ఆ. పలుకఁ గలిగె మొదల భాగవతార్థంబు
భర్త గృష్ణుఁ డయ్యె భాగ్య మొదవె
నమృతరసముఁ గోర నలరు చింతామణి
పాత్ర సంభవించు భంగి నిపుడు. ॥22॥

ఆ. భాగవతము దేటపఱుప నెవ్వఁడు జాలు
శుకుఁడు దక్క నరుని సఖుఁడు దక్క
బుద్ధిఁ దోచినంత బుధులచే విన్నంత
భక్తి నిగిడినంత పలుకువాఁడ. ॥23॥

ఉ. పుట్టిననాఁటనుండియును, బుట్టద యెట్టియ దట్టు నైనఁ జేఁ
పట్టి నుతింపఁ జిత్తము శుభం బగు మద్వరవాక్యసీమకుం
బట్టము గట్టినాఁడ హరిఁబాయక త త్కథనామృతంబు నే

నుట్టిపడంగఁ జెప్పుదు బుధోత్తము లానుఁడు శ్రోత్రపద్ధతిన్. ‖24‖

వ. అని. ‖25‖

3 గ్రంథకర్త వంశవర్ణనము

సీ. శ్రీవత్స గోత్రుండు శివభక్తి యుక్తుఁ డా
పస్తంబ సూత్రుఁ డపార గుణుఁడు
నేర్చూరి శాసనుం డెఱ్ఱిన ప్రెగ్గడ
పుత్త్రుండు వీరన పుణ్యమూర్తి
కాత్మజుం డగు నాదయామాత్యునకుఁ బోల
మాంబకు నందను లమితయశులు
కసువనామాత్యుండు ఘనుఁడు వీరనమంత్రి
సింగధీమణియు నంచితగుణాఢ్యు
తే. లుద్భవించిరి తేజంబు లూర్జితముగ
సొరది మూర్తి త్రయం బన శుభ్రకీర్తిఁ
బరఁగి రందులఁ గసువనప్రభువునకును
ముమ్మడమ్మను సాధ్వి యిమ్ములను వెలసె. ‖26‖

ఉ. ఆడదు భర్తమాట కెదురాడదు వచ్చినవారి వీఁడగా
నాడదు పెక్కుభాష లెడనాడదు వాకిలి వెళ్ళి, కల్ల మా
టాడదు మిన్నకేని సుగుణావళి కిందిరగాక సాటి యే
చేడియ లేదు చూరికుల శేఖరు కస్వయ ముమ్మడమ్మకున్. ‖27‖

క. ఆ కసువయమంత్రికిఁ బు
ణ్యాకల్పశుభాంగి ముమ్మడమ్మ మము న్న
వ్యాకుల చిత్తుల నిరువుర
శ్రీకర గుణగణులఁ బుణ్యశీలురఁ గాంచెన్. ‖28‖

క. అంగజసమ లావణ్య శు
భాంగులు హరి దివ్యపదయుగాంబుజ విలస
ద్భృంగాయమాన చిత్తులు
సింగయ తెలగయలు మంత్రిశేఖరు లనగన్. ‖29‖

క. అం దగ్రజుండ శివపూ
జం దనరినవాఁడ విష్ణుచరితామృత ని
ష్యంది పటు వాగివ్విలాసా
నందోచిత మానసుండ నయకోవిదుఁడన్ ‖30‖

వ. కావునం గృష్ణపాదారవింద సందర్శ నాదర్శతలాయమాన చిత్తుండ నై. ‖31‖

4 షష్ఠ్యంతములు

క. శ్రీపతికి మత్పతికి నుత
గోపతికిఁ ద్రిలోకపతికి గురుజనబుధ సం
తాప నివారణ మతికిని

బ్రాపితసనకాది తతికి బహుతర ధృతికిన్, ||32||

క. హరికి గురు కలుషకుంజర
హరికి బలాభీలహరికి నంతస్థ్సిత గ
హ్వరికి నరహరికి రక్షిత
కరికిఁ గరాగ్రస్థగిరికి ఘనతరకిరికిన్. ||33||

క. గుణికి సమాశ్రిత చింతా
మణికి మహేంద్రాది దివిజమండల చూడా
మణికిఁ బ్రకల్పితశయ్యా
ఫణికి నురోభాగ కౌస్తుభ ప్రియమణికిన్, ||34||

క. కంసాసుర సంహారున
కంసాంచిత కర్ణకుండ లాభరణునకున్
హింసాపర పరమస్తక
మాంసకరాళిత గదాభిమత హస్తునకున్. ||35||

క. వర యోగిమాన సాంతః
కరణ సుధాంభోధి భావకల్లోల లస
త్పరతత్త్వశేషశాయికిఁ
జిరదాయికి సకలభక్తచింతామణికిన్ ||36||

5 కథాప్రారంభము

వ. సమర్పింతంబుగా నా యొనర్పం బూనిన షష్ఠస్కంధంబునకుఁ గథా
ప్రారంభక్రమం బెట్టిదనిన, హరి చరణస్మరణ పరిణామ వినోదులయిన
శౌనకాదులకు నిఖిల పురాణేతిహాస నిర్ణయ విఖ్యాతుండైన సూతుం
డిట్లనియె. ||37||

క. శ్రీరమణీ రమణక థా
పారాయణ చిత్తుఁడగుచుఁ బలికెఁ బరీక్షి
ద్భూరమణుఁ డాదరంబున
సూరిజనానందసాంద్రు శుకయోగీంద్రున్. ||38||

సీ. షడ్గుణైశ్వర్య శాశ్వతమూర్తి వయినట్టి
మునినాథ! దయతోడ ముక్తిపదము
మున్నుగా నేమార్గమున వినిపించితి
వారయ నపవర్గ భూరిమహిమఁ
గ్రమయోగసంభవ బ్రహ్మంబుతోఁగూడ
ననుబొంద నగు నని వినుతి కెక్క
మఱియు సత్త్వరజ స్తమః ప్రభావంబులఁ
గడిఁదియై యున్నట్టి కర్మచయము
తే. నప్పటప్పటి కడఁగని యట్టి ప్రకృతి
గలుగు పురుషుని భోగార్థఘటన దేహ
కారణా రంభ రూపమార్గంబు మొదలు

మాటిమాటికి నన్నియుఁ దేటపడఁగ ||39||

వ. మఱియు ననేక పాపలక్షణంబులగు నానావిధ నరకంబులును వాని కాద్యంతంబులును, స్వాయంభువ సంబంధి యగు మన్వంతరం బును, బ్రియవ్రతోత్తానపాదుల వంశంబును, దచ్చరిత్రంబును, ద్వీప వర్ష సముద్రాద్రి నద్యుద్యానవనస్పతులును, భూమండల సంస్థాప నంబును, వాని పరిమాణంబును, జ్యోతిశ్చక్రచలన ప్రకారంబును, విభుండయిన పరమేశ్వరుం డెవ్విధంబున నిర్మించె నా విధంబంత యు నెఱింగించినాడవు; ఇప్పుడు. ||40||

ఆ. కడిఁది వేదనలకుఁ గారణంబై యుండు
గుఱుతులేని నరక కూపరాశి
పాలుగాక నరుఁడు బ్రతికెడు మార్గంబు
పరమపుణ్యా! తెలియఁ బలుకవయ్యా! ||41||

వ. అనినం బరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డి ట్లనియె. ||42||

క. కట్టా! త్రికరణ మెఱుఁగక
పుట్టిన దురితముల నపుడ పొలియింపని యా
కట్టఁడి దేహం బుడిగినఁ
గొట్టాడును బిట్టు నరకకూపంబులలోన్. ||43||

ఉ. కావునఁ గాలకింకర వికారము గానకమున్న మృత్యు దు
ర్భావనఁ జిత్తమున్ వెడఁగుపాటును జెందకమున్న మేనిలో
జీవము వెల్గుచుండఁ దన చెల్వము దప్పకమున్న పన్నుగాఁ
బావనచిత్తుఁడై యఘముఁ బాయు తెఱం గొనరింపఁ గాఁదగున్. ||44||

క. కాలం బెడగని పాపము
మూలముఁ జెఱుపంగవలయు మును రోగములం
దేలిన దోషము నెఱుఁగుచు
వాలాయము దాని నడఁచు వైద్యుని భంగిన్. ||45||

సీ. అనవుడు నాతని కనియె భూకాంతుండు
కనుకలి వినుకలి గలిగినట్టి
పాపము దనకు నొప్పని దని కని చాలఁ
బరితప్తుఁడయ్యుఁ గ్రమ్మఱ నొనర్చు
మూఢాత్మునకు దోషమోచనం బెయ్యది
యారయ నెఱిఁగింపు మదియుఁగాక
కలుష మొక్కొకచోటఁ గావించు నొకచోటఁ
గావింపకుండుఁ దత్కర్మమెఱిగి
ఆ. యిట్టి జనుఁడు పుణ్య మేరీతిఁ జేసిన
నది ఫలింపనేర దని తలంతు
సలిలమందు మేని మలినంబుఁ బోకుండ
గజము గ్రుంకుబెట్టు గతియుఁ బోలె. ||46||

వ. అనిన శుకుం డి ట్లనియె. ||47||

క. కర్మము కర్మముచేతను
నిర్మ్మూలనము గాదు తెలియనేరక తా నే
కర్మము జేసినఁ దత్ప్రతి
కర్మం బొనరింప వలయుఁ గలుషవిదూరా! ॥48॥

క. హితవు గల కుడుపు మఱి రు
గ్వితతులఁ బొడమంగ నీని విధమున నతి స
ద్వ్రతుఁ డైనవాఁడు నిర్మల
మతిచే నఘరాశి నెల్ల మట్టము జేయున్. ॥49॥

చ. తపమున బ్రహ్మచర్యమున దానమునన్ శమ సద్దమంబులన్
జపమున సత్యశౌచముల సన్నియమాది యమంబులం గృపా
నిపుణులు ధర్మవర్తనులు నిక్కము హృత్తను వాక్యజంపు పా
పపుగురిఁ ద్రుంతు రగ్ని శతపర్వ వనంబుల నేర్చుకైవడిన్. ॥50॥

వ. అదియుం గాక. ॥51॥

ఉ. కొందఱు పుణ్యవర్తనులు గోపకుమార పదారవింద జా
నంద మరందపాన కలనారత షట్పదచిత్తు లౌచు గో
వింద పరాయణుల్ విమలవేషులు దోష మడంతు రాత్మలం
జెందిన భక్తిచేత రవి చేకొని మంచు నడంచు కైవడిన్. ॥52॥

క. హరిభక్తిచేతఁ గొందఱు
పరిమార్తురు మొదలుముట్ట పాపంబుల ని
ష్ఠురతర కరముల సూర్యుం
డరదుగఁ బెనుమంచుఁ బించ మడఁచిన భంగిన్. ॥53॥

క. దంతిపురనాథ! విను మొక
మంతన మెఱిఁగింతు శమ దమంబులు నంహో
వంతు శుభవంతుఁ జేయవు
కంతుని గురుభక్తి ముక్తిఁ గలిగించు గతిన్. ॥54॥

సీ. హరికి నర్థముఁ బ్రాణ మర్పితంబుగ నుండు
వాని కైవల్య మెవ్వనికి లేదు
వనజలోచను భక్తపరుల సేవించిన
వాని కైవల్య మెవ్వనికి లేదు
వైకుంఠ నిర్మల వ్రతపరుండై నట్టి
వాని కైవల్య మెవ్వనికి లేదు
సరసిజోదరు కథాశ్రవణ లోలుం డైన
వాని కైవల్య మెవ్వనికి లేదు
తే. లేదు తపముల బ్రహ్మచర్యాది నియతి
శమ దమాదుల సత్యశౌచముల దాన
ధర్మ మఖముల సుస్థిర స్థానమైన
వైష్ణవజ్ఞాన జనిత నిర్వాణపదము. ॥55॥

తే. అరయ నెన్నఁడుఁ జేటు లేనట్టి ముక్తి

వర్త్మ మీ లోకమందు నెవ్వరికిఁ గలదు?
సాధులును బుణ్యశీలురు సజ్జనులును
హరిపరాయణ తత్పరు లయినఁ గాక. ॥56॥

క. అరుదుగ నరహరి భక్తిం
బొరయని యా పురుషు సుకృత పుంజంబులు వేఁ
మఱుఁ బుణ్యుఁ జేయ నేరవు
నరవర మధుఘటముఁ బెక్కు నదులుం బోలెన్. ॥57॥

చ. సతతముఁ గృష్ణపాదజలజంబుల యందు మనంబు నిల్పు సు
వ్రతులు దదీయ శుద్ధ గుణరాగులుఁ గాలుని యుగ్రపాశ సం
హతుల ధరించు తత్సుభటకౌఘములం గలలోనఁ గాన రే
గతులను దుష్టకర్మములు గైకొని వారలఁ జెందనేర్చునే? ॥58॥

వ. కావున నీ యర్థంబునకుం బురాతనంబగు నొక్క యితిహాసంబు
గలదు; అది విష్ణుదూత యమదూత సంవాదం బనంబడు; దాని
నెఱింగింతు; ఆకర్ణింపుము ॥59॥

6 అజామిళోపాఖ్యానము

సీ. నరనాథ! వినుము కన్యాకుబ్జపురమునఁ
గలఁడు బ్రాహ్మణుఁ డజామిళుఁ డనంగఁ
బాతకుం డతుల నిర్భాగ్యుం డవజ్ఞుండు
నష్టసదాచారి కష్టరతుఁడు
జూదంబులందు దుర్వాదంబు లందును
జౌర్యంబునందు మచ్చరము గలిగి
తొత్తాత్మ పత్నిగా మత్తుఁడై వరియించి
కొడుకులఁ బదుగురఁ బడసి చాల
ఆ. మోహజలధిలోన మునిఁగి ముచ్చట దీఱ
బాల లాలనాది లీలఁ దగిలి
పెద్దకాల మతఁడు పెంపార సుఖియించి
ఫలిత మెల్ల వదిలి పతితుఁడయ్యె. ॥60॥

సీ. నిర్మలం బనఁ జాలనెఱయు చిత్తం బన
నల్లని వెండ్రుకల్ తెల్లనయ్యెఁ;
దగు మోహపాశ బంధంబు జాఱినమాడ్కిఁ
బొదలిన యంగముల్ వదలి వ్రేలె;
నింద్రియంబుల కోర్కులిఁక నొల్ల నను భంగి
నుడుగక తల చాల వడఁక జొచ్చెఁ;
దమకంబు ప్రాయంబుఁ దగిలిపోయిన మాడ్కి
లోచనంబుల చూడ్కి నీచమయ్యెఁ;
ఆ. వగరు పుట్టె; నంతఁ బొగలె దంతంబులు;
నుక్కిసయును దగ్గుఁ బిక్కటిల్లె;
శిరసు నొవ్వఁ దొడఁగెఁ; జెదరె మనం; బంతఁ
గడిఁది యైన ముప్పు కాలమునకు. ॥61॥

ఆ. ఎనయ నతని కెనుబ దెనిమిది వర్షంబు
లంత నరుగుటయును భ్రాంతుఁ డగుచుఁ
గోరి పిన్నకొడుకు నారాయణాఖ్యుండు
బాలుఁ డగుట మిగుల భక్తిఁ జేసి. ॥62॥

క. తన సతియుఁ దాను గూరిమి
మనమునఁ బెనఁగొనఁగ న క్కుమారుని ననిశం
బును ముద్దు జేయుచుండెను
జనవర! వాత్సల్య మాత్మ సందడిఁ గొనఁగన్. ॥63॥

క. బాలుని ముగ్ధ వచో ఋజు
ఫాలుని నిజ జనక బంధు పరిణామ కళా
శీలుని లోలతఁ గనుఁగొని
యాలరి బ్రాహ్మణుఁడు నందితాత్ముం డగుచున్. ॥64॥

క. అత్యంత పాన భోజన
కృత్యంబులఁ బొత్తు గలిగి క్రీడలఁ దత్సాం
గత్యంబు వదల కాగత
మృత్యువుఁ గన నేరఁ డయ్యె మిక్కిలి జడుఁడై. ॥65॥

తే. తెలియ కీ రీతి నతఁడు వర్తించుచుండ
భయద మగు మృత్యుకాలంబు ప్రాప్తమైన
భూరి వాత్సల్యవృత్తి న ప్పుత్రుఁ దలఁచి
యాత్మఁ బ్రలపించె నారాయణా యటంచు. ॥66॥

వ. అప్పుడు. ॥67॥

క. కింకరుల ధర్మరాజ వ
శంకరుల దురంత దురిత సమధిక జన నా
శంకరుల సకలలోక భ
యంకరులం గనియె నింద్రియాకులుఁ డగుచున్. ॥68॥

క. ఘాతుకుల దండ దండిత
పాతకుల మహోగ్ర కర్మ భర నిష్కరుణా
జాతకులఁ బ్రేతనాయక
దూతక సంతతుల నతఁడు దూరమునందున్. ॥69॥

మ. కనియెన్ బ్రాహ్మణుఁ డంత్యకాలమున వీఁకన్ రోషనిష్ఠ్యూతులన్
ఘనపీనోష్ఠ వికారవక్త్రు విలస ద్గర్వేక్షణోపేతులన్
జన సంత్రాస కరోద్యతాయత సుపాశ శ్రేణికా హేతులన్
హననవ్యాప్తి విభీతులన్ మువుర నాత్మానేతలన్ దూతలన్. ॥70॥

వ. ఇ ట్లతి వికృత తుండ గండాభోగ విభాగ విషమ వివృత్త నేత్రులు, నతి
పుష్ట నిష్ఠుర తనుయష్టి సంవేష్టిత మహోర్ధ్వరోములు, నభ్యస్త సమస్త
జీవాపహరణ కరణ ప్రశస్త హస్త విన్యస్త పాశధారులు నగు యమభటుల
ముప్పురం గనుంగొని యజామిళుండు వికలేంద్రియుండును, వికం

పిత ప్రాణుండును, వికృత లోచనుండును, విహ్వాలాత్మకుండునై. ||71||

క. దూరమున నాడు బాలుఁడు
బోరనఁ దన చిత్తసీమఁ బొడగట్టిన నో!
నారాయణ! నారాయణ!
నారాయణ! యనుచు నాత్మనందను నొడివెన్. ||72||

చ. మరణపువేళ న ద్దనుజమర్దను సంస్మరణంబు జేయఁ ద
త్పరిసరవర్తు లాత్మపరిపాలకు నామము నాలకించి ని
ష్ఠురగతి నేగుదెంచి పొడచూపి యదల్చిరి కాలుదాసులన్
ఖరతరభాషులన్ వికట కల్పిత వేషుల దీర్ఘరోషులన్. ||73||

క. దాసీభర్త నజామిళ
భూసురుఁ దత్తనువువలన బోరన వెలికిం
దీసిన యమభటులఁ దొలఁగఁ
ద్రోసిరి శ్రీవరుని కూర్మిదూతలు కడిమిన్. ||74||

వ. ఇట్లు విష్ణుదూతల వలన నిర్ధూత ప్రయత్నులై యమదూత
లి ట్లనిరి. ||75||

క. "ఎవ్వనివారలు? మాతోఁ
జివ్వకుఁ గత మేమి? యిట్లు చిక్కినవానిం
గ్రొవ్వున విడిపించితి; రిఁక
నవ్వులకో? జముని శాసనంబులు జగతిన్. ||76||

వ. అదియునుం గాక. ||77||

సీ. ఎవ్వరు మీ రయ్య? యీ భవ్యరూపముల్
గన్నుల కద్భుతక్రమ మొనర్చె;
దివిజులో? భువిజులో? దేవతాప్రవరులో?
సిద్ధులో? సాధ్యులో? చెప్పరయ్య;
దళిత పాండుర పద్మదళ దీర్ఘ నేత్రులు,
వర పీత కౌశేయ వాసు లరయ
గండమండల నట త్కుండల ద్వయులును,
బటు కిరీటప్రభా భాసితులును,
తే. భూరి పుష్కర మాలికా చారువక్షు,
లమిత కోమల నవయౌవ నాధికులును,
బాహు కేయూర మణిగణ భ్రాజమాన
ఘన చతుర్భుజు, లభ్రసంకాశ రుచులు. ||78||

క. ధనువులు, నిషంగచయములుఁ,
గన దంబుజ, శంఖ, చక్ర, ఖడ్గ, గదా, సా
ధనములు ధరియించిన మీ
తనువులు లోకముల కద్భుతం బొనరించెన్. ||79||

క. శాంతంబు లయిన మీ తను

కాంతులు జగములను దిశలఁ గలిగిన బహుళ
ధ్వాంతములఁ బాఱఁదోలుచు
సంతస మొనరించె నిపుడు సర్వంకషమై. ॥80॥

వ. ఇ ట్లఖిల లోకానందకర కమ్రాకారులు, నఖిల విభ్రాజమాన తేజో
దుర్నిరీక్ష్యమాణులును, నిఖిలధర్మపాలురును నగు మీరు ధర్మ పరి
పాలుర మమ్ము నడ్డపెట్టం గతం బేమి?" యనిన ధర్మరాజానుచరులు
గారను తలంపున మందస్మిత కందళిత ముఖారవిందులయి గోవిం
దుని కందువ మందిరంబు కావలివారలు వారివాహ గంభీర నిర్ఘోష
పరిపోషణంబు లైన విశేషభాషణంబుల ని ట్లనిరి. ॥81॥

ఉ. "మీరు పరేతనాయకుని మేలిమి దూత లఁటేనిఁ బల్కుఁ డా
తీరపుఁ బుణ్యలక్షణము, దుష్కృతభావము, దండకృత్యమున్
బీరముతోడ నీతని కభీష్టనివాసము, నోలి దండ్యు లె
వ్వారలొ? సర్వభూతములో? వారొక కొందఱు పాపకర్ములో?" ॥82॥

వ. అనిన యమభటు లి ట్లనిరి. ॥83॥

క. "వేద ప్రణిహితమే యను
మోదంబుగ ధర్మ మయ్యె మున్ను; త దన్యం
బేది యగునది యధర్మం
బాదియు హరిరూపు వేద మని విను కతనన్. ॥84॥

సీ. ఎవ్వనిచేఁ దన యిరవొందు త్రిగుణ స్వ
భావమైనట్టి యీ ప్రాణిచయము
లనుగుణ నామక్రియారూపములచేత
నేర్పడుగతిఁ దాన యెఱుఁగఁబడును
నర్యముం డనలంబు నాకాశమును బ్రభం
జనుఁడు గోచయమును శశధరుండు
సంధ్యలు దివములు శర్వరీచయములుఁ
గాలంబు వసుమతీ జాలములును
తే. దేహధారికి సాక్షులై తెలుపుచుండు
దండన స్థాన విధము సద్ధర్మ గతియుఁ
దగులు మీ రీ క్రమానురోధనముఁ జేసి
యఖిల కర్ములు దండార్హు లరయ నెపుడు. ॥85॥

తే. కోరి కర్మంబు నడపెడు వారి కెల్ల
గలిత శుభములు నశుభము ల్గలుగుచుండు;
నరయఁగా దేహి గుణసంగి యైన యపుడె
పూని కర్మంబు జేయక మానరాదు. ॥86॥

క. ప్రకృతమునఁ దా నొర్చిన
సుకృతము దుష్కృతము నెంత చూడఁగ నంతే
వికృతిఁ గని యనుభవించు
న్నకృతమతిం ద త్ఫలంబు నతి నిపుణుండై. ॥87॥

వ. మఱియు వినుండు, జన్మంబు శాంత ఘోర మూఢ గుణంబులచేత
నైనను, సుఖదుఃఖ గుణంబులచేత నైనను, ధార్మికాది గుణంబుల
చేత నైనను, సకల భూతంబులుఁ ద్వైవిధ్యంబు నే ప్రకారంబునం బొందు,
నా ప్రకారంబున జన్మాంతరంబునం బొందుచుండు; దేవుండైన య
ముండు సర్వ జీవాంతర్యామియై ధర్మాధర్మయుక్తం బయిన పూర్వ
రూపంబుల మనస్సుచే విశేషంబుగఁ జూచుచుండి, వాని కనురూపం
బులఁ జింతించుచుండు; అవిద్యోపాధి జీవుండు తమోగుణయుక్తుం
డై ప్రాచీన కర్మంబులచేత నేర్పడిన వర్తమాన దేహంబు, నే నని తలం
చుచుండి, నష్ట జన్మ స్మృతి గలవాడై పూర్వాపరంబు లెఱుంగం జాల
కుండు; మఱియుఁ గర్మేంద్రియంబులచేతఁ గర్మంబులం జేయుచుండి,
జ్ఞానేంద్రియముల చేతఁ దమోవిషయంబు లయిన శబ్ద స్పర్శ రూప
రస గంధంబుల నెఱుంగుచుండి, పదియాఱవది యైన మనంబు
తోఁ గూడి, పదియేడవవాఁ డగుచుండి, షోడశోపాధ్యంతర్గతుం డై యొ
క్కరుం డైన జీవుండు, సర్వేంద్రియ విషయ ప్రతి సంధానంబు కొఱకు
జ్ఞనేంద్రియ కర్మంద్రియ మనోవిషయంబులఁ బొందుచుండి, షోడశ
కళలు గలిగి, లింగ శరీరం బనం బరఁగి గుణత్రయకార్యం బను నిమిత్తం
బున హ ర్ష శోక భయంబుల నిచ్చుచున్న సంసారంబు ధరియించు
చుండు; విజిత షడ్వర్గం డైన దేహి కర్మంబు లొల్లని బుద్ధి నెఱింగి
యు, వినియుఁ, గర్మంబులు జేయుచుండి, తన సంచార కర్మంబునం
జుట్టుకొన్న పసిడి కాయ పురువునుం బోలె నిర్గమోపాయం బెఱుంగక
నాశంబు నొందు చుండు, వర్తమాన వసంతాది కాలంబు, భూత భావి
వసంతాది కాలయోగ్యం బైన పుష్ప ఫలాదులు త త్కాల జ్ఞాపకంబు
నెట్లు జేయు, నట్లు భూత భావి జన్మంబులకు ధర్మాధర్మంబులు
నిదర్శనంబులు జేయు చుండు; ఒక్క నరుండు నొక క్షణంబును
గర్మంబు జేయకుండువాఁడు లేఁడు; పూర్వసంస్కారంబులం గల
గుణంబుల చేతఁ బురుషుం డవశుండు గావున బలిమిఁ గర్మంబులు
చేయింపంబడు చుండు; అవ్యక్తనిమిత్తంబు నొంది త దనురూపంబు
లయిన స్థూల సూక్ష్మ శరీరంబులు మాతా పితృ సదృశంబు లగు
చుండు, ఇట్టి విపర్యయంబు పురుషునికిఁ బ్రకృతి సంగమంబునం
గలుచుండు; ఆ ప్రకృతి పురాణపురుషుం డయిన యప్పరమేశ్వరుని
సేవించినం దలంగుచుండు. ‖88‖

సీ. కావున నితఁడు సత్కర్మ వర్తనమున
భూదేవకులమునఁ బుట్టినాడు;
దాంతుఁడై శాంతుఁడై ధర్మసంశీలుఁడై
సకల వేదంబులఁ జదివినాఁడు;
అనయంబు గురువుల నతిథులఁ బెద్దలఁ
జేరి శుశ్రూషలఁ జేసినాఁడు;
సర్వభూతములకు సమబుద్ధియై చాల
బహు మంత్ర సిద్ధులఁ బడసినాఁడు;
తే. సత్యభాషణ నియమంబుఁ జరపినాఁడు;
నిత్యనైమిత్తికాదుల నెఱపినాఁడు;
దండి లోభాది గుణములఁ దరపినాఁడు;
మంచిగుణములు దనయందు మరపినాఁడు. ‖89‖

క. సతతాచార సమంచిత
మతియై సుజ్ఞానమునకు మరగెడు తఱి నా
యతగతి నాతని కంగజ
మతమై నవయౌవనాగమం బెడ జొచ్చెన్. ॥90॥

సీ. కడకంట యౌవనగర్వంబు పొడగట్టె;
మదిలోన నుద్రేక మదము దొట్టెఁ;
గడుమేనఁ గామ వికారంబు దలచూపె;
ముఖమునఁ జిరునవ్వు మొలక లెత్తెఁ;
నతి పుష్టి నిష్ఠురం బయ్యె; దేహం బెల్లఁ
గచ భారమున నెఱికప్పు మెఱసెఁ;
గటిభారమున నూరు కాండముల్ జిగి మీఱె;
బాహుశాఖలు దీర్ఘ భంగిఁ దోఁచె;
ఆ. నురము విపుల మయ్యె; నుల్లస ద్వర కాంతి
పూర మంగళమునఁ బొందు పడియె;
భూరితేజుఁ డయిన భూసురాన్వయునకు
నభినవైక యౌవనాగమమున. ॥91॥

క. హృదయమునఁ బొడము యౌవన
మదము వెలిం దోచు భంగి మానిత రుచిఁ ద
ద్వదనమున నూగుమీసలు
పొదలుచుఁ గప్పడరి చూడఁ బొంకం బయ్యెన్. ॥92॥

వ. మఱియును. ॥93॥

క. తమ్మివిరి మీఁద వ్రాలిన
తుమ్మెద పంక్తియును బోలెఁ దోరపు లీలం
గ్రమ్ముకొని విప్రతనయుని
నెమ్మొగమునఁ గానబడియె నెఱిమీసంబుల్. ॥94॥

వ. అంత ననంగబ్రహ్మ తంత్రమునకు వసంతు డొనర్చు నంకురార్ప
ణారంభంబునుంబోలె లలిత కిసలయ విసర ప్రసార భాసుర బహు
పాదపాది పురోపవన పవన జనన ప్రభావ పరికంపిత విటపవిటపీ జన
హృదయ ప్రఫుల్ల పల్లవ భల్లంబును, అనూన ప్రసూన నిర్భర గర్భావి
ర్భూత సురభి పరాగపటల పటఘటిత నభోమంటలంబును, నమంద
నిష్యంద మరంద బిందు సందోహ కందళిత చిత్త మత్త మధుప
సంకుల ఝుంకార ముఖరిత సకల దిశావలయంబును, నిరంతర
ధారాళ రసభరిత పరిపక్వ ఫ లానుభవ ప్రభావ సమ్మోదవాద శుక
ప్రముఖ పతంగ కోలాహలంబునునై, మధుమాసంబు సర్వ జన
మనోహరంబునునై, నిఖిల వనపాదపంబుల నలంకరించె; అయ్యె
వసరంబున నజామిళుండు పితృనిర్దేశంబునం గుశ సమి త్పుష్ప
ఫలార్థంబు వనంబున కరిగి, తిరిగి వచ్చు సమయంబున, నొక్క
లతా భవనంబున. ॥95॥

క. బద్ధానురాగయై స్మర

యుద్ధంబున కలరు బుద్ధి నురు కామకళా
సిద్ధి యగు వృషలితోఁ బ్రియ
వృద్ధిం దగఁ గూడియున్న విటు నొరుఁ గాంచెన్. ॥96॥

క. భటునిన్ రతిశాస్త్ర కళా
ర్భటునిన్ వర యౌవనానుభవ మదవిభవో
ద్భటునిన్ సురతేచ్ఛా సం
ఘటునిన్ విగతాంబరోరుకటునిన్ విటునిన్. ॥97॥

శా. హాలా ఘూర్ణిత నేత్రతో మదన తంత్రారంభ సంరంభతో
ఖేలాపాలన యోగ్య భ్రూవిభవతోఁ గీర్ణాలకాజాలతో
హేలాలింగన భంగి వేషవతితోఁ నిచ్ఛావతీమూర్తితోఁ
గేళిం దేలుచునున్నవానిఁ గనెఁ బుంఖీభూత రోమాంచుఁడై. ॥98॥

క. కలికి వరు మదన కదనపుఁ
బలుకుల కలకలము బెడఁగు పడు మేఖల ము
వ్వల రవళిఁ దగిలి గతిగొనఁ
గలకంఠి రతంబు సలుపు గమకముఁ గనియెన్. ॥99॥

క. కవకవనై పదనూపుర
రవరవ లాగుబ్బుకొన్న రతిపతి గతులం
జివచివనై విటు చెవులకు
రవళిన్ రతిసల్పు రతుల రవరవ గనియెన్. ॥100॥

చ. కురు లళికంబుపై నెగయఁ గ్రొమ్ముడి వీడఁగ గుబ్బదోయిపై
సరములు చౌకళింపఁ గటిసంగతి మేఖల తాళగింప స
త్కర వర కంకణావళులు గర్జిలఁ గౌ నసియాడ మీఁదుగా
మరుని వినోదముల్ సలిపె మానిని యౌవ్వన గర్వరేఖతోన్. ॥101॥

క. మవ్వపు సుకుమారాంగిని
జవ్వని నుపగూహనాది సముచిత రతులన్
నివ్వటిలుదానిఁ గని మది
నువ్విళ్లూరంగ మన్మథోద్దీపనుఁడై. ॥102॥

త. బహుళ దృక్పరిపాక మోహ నిబద్ధుఁ డౌచు మనంబులో
సహజ కర్మము వేదశాస్త్రము సాత్త్వికంబుఁ దలంచి త
న్నిహిత చిత్తము పట్టి పట్టఁగ నేరఁ డయ్యె సదా మనో
గహనమందు మరుండు పావకు కైవడిం జరియింపగాన్. ॥103॥

శా. ఆ లీలావతి గండపాళికలపై హాస ప్రసాదంబు పై
నాలోలాలక పంక్తి పై నళికపై నాకర్ణ దృగ్భాతి పై
హేలాపాది కుచద్వ యోరు కటిపై నిచ్చల్ పిసాళింపఁగా
జాలిం బొందుచు నాత్మఁ గుందుచు మనోజాతానలోపేతుఁడై. ॥104॥

తే. మఱి కులాచార వర్తన మాటు చేసి
పరఁగు పిత్రర్థములు దాని పాలు చేసి

సాధు లక్షణ గుణవృత్తిఁ జాలు చేసి
లోలలోచన పసఁ జెంది లోలుఁ డయ్యె. ॥105॥

క. శ్యామను సుమాస్త్ర ఖేలన
కామను సుగుణాభిరామఁ గమనీయగుణ
స్తోమ నిజభామ నొల్లక
ధామమున నటించెఁ గ్రించుఁ దనమున జడుఁడై. ॥106॥

ఉ. బంధులఁ దిట్టి సజ్జనులఁ బాధలఁ బెట్టి యనాథకోటిఁ బెం
బందెలు చుట్టి యీరములు పట్టి పథంబులు గొట్టి దిట్టయై
నిందల కోర్చి సాధులకు నిందితుఁడై గడియించు విత్త మా
సుందరి కిచ్చి మచ్చికలు సొంపెదఁ గూర్చి వసించెఁ దత్కృపన్. ॥107॥

సీ. సముచిత శ్రుతిచర్చఁ జర్చింప నొల్లక
సతి కుచద్వయచర్చఁ జర్చ జేయు;
దర్క కర్కశ పాఠ తర్కంబు గాదని
కలికితోఁ బ్రణయ తర్కంబు జేయు;
స్మృతి పదవాక్య సంగతి గాక తత్స్రతి
పదవాక్య సంగతి పరఁగ జేయు;
నాటకాలంకార నైపుణం బుడిగి త
న్నాటకాలంకార పాటిఁ దిరుగుఁ;
తే. బరఁగఁ జిరకాల మీ రీతిఁ బాపనియతి
రమణ దాసీ కుటుంబ భారము వహించి
యది కుటుంబి నిగాఁగఁ బాపాత్ముఁ డగుచు
నశుచియును దుష్టవర్తనుఁ డై మెలంగె. ॥108॥

క. అటు గాన పాపకర్ముని
గుటిలుని సుజనార్తు ధూర్తుఁ గ్రూరుని నే మా
రటమునఁ గొని యేగెద మం
తట దండమువలన నితఁడు ధన్యత నొందున్.” ॥109॥

వ. ఇట్లు పలుకుచున్న యమదూతల వారించి, నయకోవిదు లైన
భగవద్దూత లి ట్లనిరి. ॥110॥

క. అవురా! ధర్మవివేక
ప్రవరుల పస గానఁబడియెఁ బాపము పుణ్యో
ద్భవుల యదండ్యుల దండన
వివరం బొనరింపఁ బడియె విధి యెఱుఁగమిచేన్. ॥111॥

చ. సములును సాధులున్ విహితశాసనులు న్సుదయాళురున్ శుభో
త్తమగుణులైన యట్టి తలిదండ్రులు బిడ్డల కెగ్గు జేయుచోఁ
గ్రమమున వార లెవ్వరికిఁ గైకొని కుయ్యిడఁ జాలువారు సం
భ్రమమున మీ మనంబులఁ దిరంబుగఁ జర్చ యొనర్చి చూడుఁడా; ॥112॥

ఆ. ఎఱుక గలుగు నాతఁ డేది యొనర్చిన
నది యొనర్తు రితరు లైన వార

లతఁడు సత్య మిట్టి దనె నేని లోకంబు
దత్ప్రవర్తనమునఁ దగిలి యుండు. ||113||

ఆ. నెమ్మిఁ దొడలమీఁద నిద్రించు చెలికాని
నమ్మఁదగినవాఁడు నయము విడిచి
ద్రోహబుద్ధిఁ జంప దొడరునే? యెందైనఁ
బ్రీతి లేక ధర్మదూతలార! ||114||

ఆ. చిత్తమెల్ల నిచ్చి చెలితనంబున వచ్చి
నచ్చి కలయ మెచ్చి నమ్మువానిఁ
గరుణ గలుగువాఁడు కడుసౌమ్యుఁ డగువాఁడు
చింతజెయ కెట్లు చెఱుప నేర్చు? ||115||

వ. అదియునుం గాక ||116||

ఉ. ఈతఁడు కోటిసంఖ్యలకు నెక్కుడు పుట్టువులందుఁ జెంది యా
యాతము లైన పాప నివహంబుల నన్నిటిఁ బాఱఁ దోలెఁ బ్ర
ఖ్యాతమతిన్ మహా మరణ కాలమునన్ హరిపుణ్యనామ సం
భూత సుధామయాద్భుత విభూతిక రాక్షర సంగ్రహంబునన్. ||117||

సీ. బ్రహ్మహత్యానేక పాపాటవుల కగ్ని
కీలలు హరినామ కీర్తనములు;
గురుతల్ప కల్మష క్రూరసర్పములకుఁ
గేకులు హరినామ కీర్తనములు;
తపనీయ చౌర్య సంతమసంబునకు సూర్య
కిరణముల్ హరినామ కీర్తనములు;
మధుపాన కిల్బిష మదనాగ సమితికిఁ
గేసరుల్ హరినామ కీర్తనములు;
తే. మహిత యోగోగ్ర నిత్యసమాధి విధుల
నలరు బ్రహ్మాది సురలకు నందరాని
భూరి నిర్వాణ సామ్రాజ్య భోగభాగ్య
ఖేలనంబులు హరినామ కీర్తనములు; ||118||

సీ. ముక్తికాం తైకాంత మోహన కృత్యముల్
కేలిమై హరినామ కీర్తనములు;
సత్యలోకానంద సౌభాగ్యయుక్తముల్
కేలిమై హరినామ కీర్తనములు;
మహిత నిర్వాణ సామ్రాజ్యాభిషిక్తముల్
కేలిమై హరినామ కీర్తనములు;
బహుకాల జనిత తపఃఫల సారముల్
కేలిమై హరినామ కీర్తనములు;
తే. పుణ్యమూలంబు లనపాయ పోషకంబు
లభిమతార్థంబు లజ్ఞాన హరణ కరము
లాగమాం తోపలబ్ధంబు లమృతసేవ
లార్తశుభములు హరినామ కీర్తనములు; ||119||

క. కామంబు పుణ్యమార్గ
స్థేమంబు మునీంద్ర సాంద్రచే తస్సరసీ
ధామంబు విష్ణు నిర్మల
నామంబుఁ దలచువాఁడు నాథుఁడు గాడే? ॥120॥

క. డెందంబు పుత్రు వలనం
జెందిన దని తలఁప వలదు శ్రీపతి పే రే
చందమున నైనఁ బలికిన
నందకధరుఁ డందుఁ గలఁడు నాథుం డగుచున్. ॥121॥

ఆ. బిడ్డపేరు పెట్టి పిలుచుట విశ్రామ
కేళి నైన మిగులఁ గేలి నయినఁ
బద్య గద్య గీత భావార్థముల నైనఁ
గమలనయనుఁ దలఁపఁ గలుషహరము. ॥122॥

ఉ. కూలినచోటఁ గొట్టుపడి కుందినచోట మహాజ్వరాదులం
బ్రేలినచోట సర్పముఖ పీడల నందినచోట నార్తులై
తూలినచోట విష్ణు భవదూరునిఁ బేర్కొనిరేని మీఁద న
క్కాలుని యాతానావితతిఁ గానరు పూనరు దుఃఖభావముల్. ॥123॥

సీ. అతిపాపములకుఁ బ్రయత్న పూర్వకముగఁ
దనుపాపముల కమితంబు గాఁగ
సన్ముని వరులచే సంప్రోక్తమై యుండు
నిర్మలం బగు పాప నిష్కృతములు
గ్రమరూపమున నుపశమనంబులగుఁ గాని
తత్పాపచయములు దరువ లేవు;
సర్వకర్మంబుల సంహార మొనరించి
చిత్తంబునకుఁ దత్త్వసిద్ధి నొసఁగు
ఆ. నొనర నీశు సేవ, యోగిమానస సరో
వాసు సేవ, హేమవాసు సేవ,
వేదవేద్యు సేవ, వేదాంత విభు సేవ,
పరమపురుష పాదపద్మ సేవ. ॥124॥

క. హరి నెఱుగని యా బాలుఁడు
హరిభక్తులతోడఁ గూడి హరి యను వాఁడున్
సరియై దోషము లడఁచును
గరువలితో నగ్ని దృణముఁ గాల్చిన భంగిన్. ॥125॥

ఉ. ఆరయ వీర్యవంత మగు నౌషధమెట్లు యదృచ్ఛఁ గొన్న ద
చ్చారు గుణంబు రోగములఁ జయ్యనఁ బాపెడు మాడ్కిఁ బుణ్య వి
స్తారుని నంబుజోదరునిఁ బామరుఁ డజ్ఞుఁ డవజ్ఞఁ బల్కినన్
వారక తత్ప్రభావము ధ్రువంబుగ నాత్మగుణంబుఁ జూపదే? ॥126॥

క. ధ్రుతి దప్పిన తఱినిఁ బురా
కృతమునఁ గాకెట్లు దోఁచుఁ గేశవుఁడు మదిన్

మితి లేని జగముఁ దాల్చిన
యతఁ డొక్కని మనములోన నడఁగెడు వాఁడే? ॥127॥

మ. నిరతంబై నిరవద్యమై నిఖిల చి న్నిర్మాణమై నిత్యమై
నిరహంకార గుణాఢ్యమై నియమమై నిర్దోషమైనట్టి శ్రీ
హరి నామస్మర ణామృతం బితఁడు ప్రత్యక్షంబు సేవించెఁ దా
మరణాంతంబున నిట్టి సజ్జనుని ధర్మంబేల వ్యర్థం బగున్. ॥128॥

వ. అని యిట్లు భగవద్దూతలు భాగవత ధర్మంబు నిర్ణయించి, ఈ య
ర్థంబున మీకు సంశయంబు గలదేని మీ రాజు నడుఁగుడు; పొం" డని
పలికి బ్రాహ్మణుని నతిఘోరం బైన యామ్యపాశ బంధ నిర్ముక్తునిం
గావించి, యమభటుల వలని యుదుటు వాపి; రంత నా యమదూత
లా భగవ ద్దూతల సంభాషణ ప్రభావంబునఁ దమ మనంబుల శాంతి
నొంది భగవ త్తత్త్వ జిజ్ఞాసులై చేయునది లేక నిరాకృతులై, యమ
లోకంబునకుం జని, పితృపతికి సర్వంబును నెఱింగించిరి; అంత. ॥129॥

క. అతఁడును బాశచ్యుతుఁడై
గతభయుఁడై ప్రకృతినొంది కడునుత్సవ సం
గతిఁ జూచి మ్రొక్కి మదిలో
నతులిత ముద మొదవి పొదలి హరిదాసులకున్. ॥130॥

ఆ. నిలిచి కేలు మొగచి పలుక నుద్యోగించి
చెలఁగుచున్న లోనితలఁపు దెలసి
చక్రధరుని కూర్మి సహచరు లరిగి ర
దృశ్యు లగుచు దేవదేవు కడకు. ॥131॥

క. వేదత్రయ సంపాద్యము
మోదంబు గుణాశ్రయంబు మొగి భగవ ద్ధ
ర్మాదేశంబగు తద్భట
వాదంబు నజామిళుండు వదలక వినుచున్. ॥132॥

క. శ్రీమన్నారాయణ పద
తామరస ధ్యానసలిల ధౌత మహౌఘ
స్తోముండై సద్భక్తికి
ధామం బగుచుండెఁ దెలిసి తత్క్షణమాత్రన్. ॥133॥

క. బరవసమున నరికట్టిన
దురితంబులఁ దలఁచి దలఁచి తుదిఁ దాపమునన్
హరి నీశు నాశ్రయించుచుఁ
బరితాపము నొంది పలికె బ్రాహ్మణుఁ డంతన్. ॥134॥

సీ. "వృషలియం దనురాగ వృద్ధిఁ బిడ్డలఁ గని
కులము గోదావరిఁ గూలఁ ద్రోచి
రచ్చల కెక్కి పెన్ రజ్జుచేఁతల సరి
వారిలోపలఁ దలవంపు చేసి
కట్టఁడిముదుక నై కర్మబంధంబుల

పుట్టనై నిందల ప్రోవ నగుచుఁ
దరుణుల రోతలఁ దవిలి భోగించిన
కడిఁది నా జన్మంబు గాలిపోయె;
ఆ. చదువు చట్టుబడియె; శాస్త్రంబు మన్నయ్యె;
బుద్ధి పురువు మేసెఁ బుణ్య మడఁగె;
నీతి మట్టుబడియె నిర్మలజ్ఞానంబు
మొదలి కుడిగె బోధ మూరిఁ బోయె. ॥135॥

క. చిక్కని చక్కని చన్నుల
మక్కువ యిల్లాలి విడిచి మాయలుగల యీ
వెక్కసపు మద్యపానపు
డొక్కపసం దగిలి దుర్విటుఁడనై చెడితిన్. ॥136॥

ఉ. అక్కట! ఘోర దుష్కృత మహానలకీలలు నన్ను ముట్టి పే
రుక్కడఁగింప కిట్లు ధృతి నుండఁగ నిచ్చెనహో! దురాత్మునిం
గ్రక్కునఁ దల్లిదండ్రుల నకల్మషచిత్తులఁ బెద్దలన్ మఱే
దిక్కును లేనివారిఁ బలు త్రిక్కులఁ బెట్టుచుఁ బాఱఁ దోలితిన్. ॥137॥

క. అకృతజ్ఞుఁడ నై విడిచితిఁ
బ్రకృతిం గల బంధువులను బాల్యమున ననున్
వికృతిఁ గనకుండఁ బెంచిన
సుకృతుల మజ్జనకవరుల శోభనకరులన్. ॥138॥

వ. అప్పుడు ॥139॥

ఆ. పెక్కు పాతకముల భృశదారుణం బైన
దొడ్డ నరకమందుఁ బడ్డ నున్న
నాపాదలకుఁ బాపి యరికట్టి రక్షించి
రిట్టి ధర్మపురుషు లెందు వారొ? ॥140॥

శా. చోద్యంబై కలవోలె నీ క్షణమునం జూడంగఁ బ్రత్యక్షమై
వేద్యం బయ్యెను నన్ను నీడ్చిన మహావీరుల్ భృశోదగ్రు లా
యుద్యోగంబులవారు పాశధరు లీ యుత్సాహముల్ మాని సం
పాద్యానేక వికారరూప కుటిల ప్రఖ్యాతు లెం దేగిరో? ॥141॥

ఉ. దారుణ పాశబంధన విధానములన్ నరకార్ణవంబులోఁ
గూరిన నన్ను నేఁడు చెడకుండ నొనర్చిన పుణ్యమూర్తు లం
భోరుహనేత్రు లుజ్జ్వల నభోమణితేజులు లోచనోత్సవుల్
చారుదయా సమంచిత విచారులు నల్వురు నెందు నేఁగిరో? ॥142॥

మ. నను రక్షించిన పుణ్యవంతులు కన న్నాళీకపత్రాక్షు లం
జనసంకాశులు శంఖచక్రధరు లాజానూరుబాహుల్ స్మితా
నను లాలంబిత కర్ణవేష్టన సువర్ణచ్ఛాయ దివ్యాంబరుల్
ఘన కారుణ్య రసైకపూర్ణులు సమగ్రస్ఫూర్తి నెం దేఁగిరో? ॥143॥

వ. పాతకుండ నగు నాకు న వ్విబుధోత్తమ దర్శనంబు పురాకృతంబగు

మదీయ పుణ్య విశేషంబునం గాని పొంద శక్యంబు గాదు; త త్సంద
ర్శనం బాత్మకు నతిసుప్రసన్నంబయి యొప్పె; నట్లు గాకుండె నేనిఁ
గలుషవర్తనంబున వృషలీభర్తనై యుండి మృతిఁ బొందు చున్న నాదు
జిహ్వకు శ్రీమన్నారాయణ నామ గ్రహణంబు సంభవింప నేరదు;
మఱియును. ||144||

ఆ. పాతకుండ జడుఁడ బ్రహ్మఘాతుకుఁడను
మాన లోభ మోహ మత్సరుండ
నాకు నెట్లు దొరకు? నారాయణుని దివ్య
నామ విమల కీర్తనంబు మదికి. ||145||

సీ. దారుణ మోహాంధకార పూరితుఁడను
హరి విస్మయ స్మరణార్హ మతినె?
పంచ మహాతీవ్ర పాతకోపేతుఁడ
హరి విస్మయ స్మరణార్హ మతినె?
కౌటిల్య కితవ వికార పారీణుండ
హరి విస్మయ స్మరణార్హ మతినె?
యఖిల దుఃఖైక ఘోరార్ణవ మగ్నుండ
హరి విస్మయ స్మరణార్హ మతినె?
తే. నిందలకు నెల్ల నెలవైన నిర్గుణుండ
మందభాగ్యుండ నే నేఁడ? మధువిదారి
దివ్య గుణనామ కీర్తన తెఱఁ గదేడఁ?
బూర్వ సుకృతంబు లే కెట్లు పొందఁ గలుగు? ||146||

వ. అని వితర్కించి. ||147||

మ. యత చిత్తేంద్రియమారుతుండ నగుచున్ యత్నం బొనర్తున్ హరి
వ్రత సంపత్తికిఁ బుణ్యవృత్తికిఁ జిదావాసోన్ము ఖాసక్తికిన్
యుత నిర్వాణ పదానురక్తికి సుఖోద్యోగ క్రియాశక్తికిన్
ధృతి లబ్ధోత్తమ ముక్తికిన్ సకల ధాత్రీధుర్య సద్భక్తికిన్. ||148||

క. విడిచితి భవబంధంబుల
నడఁచితి మాయావిమోహ మైన తమంబు
న్నొడిచితి నరివర్గంబులఁ
గడచితి నా జన్మ దుఃఖ కర్మార్ణవమున్. ||149||

క. యోషి ద్రూపంబున నను
నేషణ ముఖగహ్వరమున నెగమ్రింగి కడున్
ద్వేషమున గోతి నేసిన
దోషద యగు నాత్మ మాయఁ దొలఁగం గంటిన్. ||150||

వ. అని యిట్లు వైష్ణవ జ్ఞానదీపం బాత్మస్నేహంబునం దోఁచిన నా
బ్రాహ్మణుండు. ||151||

మ. భగవ ద్ధర్మపరాయ ణోత్తముల సంభాషైక మంత్రంబులన్
మిగులన్ జ్ఞానము పుట్ట మోహ భవ సమ్మి శ్రాత్మ బంధంబులన్

తెగ ఖండించి సబంధు మిత్ర సుత పత్నీ మోహ విశ్రాంతుఁడై
జగతీనాథు రమేశు కృష్ణుని దయైశ్వర్యంబులం గోరుచున్. ‖152‖

క. హరిభక్తులతో మాటలు
ధర నెన్నఁడుఁ జెడని పుణ్యధనముల మూటల్
వర ముక్తికాంత తేటలు
నరిషడ్వర్గంబు చొరని యరుదగు కోటల్.” ‖153‖

సీ. అనుచు నా బ్రాహ్మణుం డతి తత్త్వవేదియై
భవబంధముల నెల్లఁ బాఱఁ దోలి
మొనసి గంగాద్వారమున కేగి యచ్చటఁ
బ్రబ్బిన దేవతాభవనమందు
నాసీనుఁడై యోగ మాశ్రయించి చెలంగు
దేహేంద్రియాదుల తెరువువలన
దన్నుఁ బాపుకొని పరతత్త్వంబుతోఁ గూర్చి
మానుగా నాత్మసమాధిచేత
ఆ. గుణగణంబుఁ బాసి కొమ రొప్పిన భగవ
దనుభవాత్మయందు నాత్మఁ గలిపి
రమణఁ దన్ను మొదల రక్షించినట్టి యా
పురుషవరులఁ గాంచి పొసఁగ మ్రొక్కె. ‖154‖

వ. అ ట్లజామిళుండు యోగమార్గంబున దేహంబు విడిచి పుణ్య శరీ
రుండై యగ్రభాగంబునం బ్రా గుపలబ్ధులైన మహాపురుష కింకరులం
గాంచి, సమంచిత రోమాంచిత చల చ్ఛటాపింజరిత స్వేదబిందు సం
దోహ మిష నిష్యంద మహానందవల్లీకామతల్లికాంకుర సంకుల పరిశో
భిత తనుండును, హర్ష నికర్షమాణ మానసోద్యోగ యోగప్రభా వోత్సాహ
విస్మయ మందస్మిత కందళిత ముఖారవిందుండును, నిఖిల జగజ్జే
గీయమానాఖండ శుభప్రద శుభాకార సందర్శన సమాసాదిత కుతూ
హల మానసుండును నై, ప్రణామంబు లాచరించుచు భాగీరథీ తీరం
బునఁ గళేబరంబు విడిచి, తత్క్షణంబ హరిపార్శ్వవర్తు లైన దాస
వరుల స్వరూపంబుఁ దాల్చి, యా విష్ణుసేవకులతోడం గూడి దివ్య
మణిగణఖచితంబై సువర్ణమయంబైన యసమాన విమానంనం బెక్కి,
నిఖిలానంద భోగభాగ్యానుభ వాకుంఠితం బైన వైకుంఠనగరంబునకు
శ్రీమన్నారాయణ పదారవింద సేవాచరణ పరిమాణ స్థితికిం జనియెను;
ఇట్లు విప్లావిత సర్వధర్ముండైన దాసీపతి, గర్హిత కర్మంబులచేతఁ బతి
తుండును, హతప్రభుండును నై నరకంబునం గూలుచుండి భగవ
న్నామ గ్రహణంబున సద్యోముక్తుం డయ్యె; కావున. ‖155‖

క. కర్మంబు లెల్లఁ బాయను
మర్మము దెలియంగ లేదు మధురిపు పేరే
పేర్మిని నొడువుటకంటెను
దుర్మదమునఁ జిత్త మెన్నిత్రోవలఁ జన్నన్. ‖156‖

ఉ. పాండవవంశపావన! నృపాలక! యీ యితిహాస మెవ్వఁడే
నొండొక భక్తి లేక విను నోర్పుమెయిం బఠియించు నాతఁ డు

ద్దండత ముక్తికామినికిఁ దానకమై దనుజారిలోకమం
దుండు మహావిభూతి యమదూతల చూడ్కికగోచరాకృతిన్. ‖157‖

తే. అరయఁ బుత్త్రోపచారిత మైన విష్ణు
నామ మవసానకాలంబు ననుభవించి
శార్ఙ్గి నిలయంబుఁ జేరె నజామిళుండు
నిట్లు సద్భక్తిఁ దలఁచిన నేమిజెప్ప? ‖158‖

క. కోరినవారల కెల్లను
జేరువ కైవల్యపదము శ్రీవరుని మదిం
గోరనివారల కెల్లను
దూరము మోక్షాప్తి యెన్ని త్రోవలనైనన్." ‖159‖

వ. అనినం బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె "మునీంద్రా! యాజ్ఞాభ్రష్టుం డై
యమధర్మరాజు శ్రీవిష్ణు నిర్దేశకులచే విహతులైన భటులచేత వర్ణింపం
బడిన నారాయణుని నామప్రభావం బాకర్ణించి, వారల కే మనియె?
మఱియు, నెన్నఁడేని యమదండంబు విఫలం బై పోయిన తెఱంగు గల
దేని వినవలయు; నీ సందేహంబుఁ బాప మహాత్మా! నీవు దక్కఁ దక్కిన
వారలు సమర్థులు గారని తలంచుచున్నవాఁడ; చిత్తంబును బ్రసా
దాయత్తంబుగా భవదీయ వచన సుధాధారలం బ్రసాదింపవలయు;"
అనిన శుకుం డి ట్లనియె. ‖160‖

క. "శ్రీకృష్ణభటులచేత ని
రాకృతులై యామ్యభటులు యమునకు నాత్మ
స్వీకృత విప్రకథా క్రమ
మీ క్రియ ము న్దెలిపి రదియు నెఱింగింతుఁ దగన్. ‖161‖

తే. చేరి త్రైవిధ్యమున మించు జీవతతికిఁ
గర్మఫలములఁ దెలిపెడు కారణంబు
లగుచు శిక్షించువార లీ యవనిమీఁద
దేవ! యెందఱు గలరయ్య! తెలియవలయు. ‖162‖

క. దక్షిణదిశాధినాయక!
శిక్ష దగం జేయువారు క్షితిఁ బెక్కండ్రే
నీ క్షయమును నక్షయమును
సాక్షాత్తుగా నెందు రెండు సంపన్న మగున్? ‖163‖

తే. దట్టమైనట్టి కర్మబంధముల నెల్ల
నాజ్ఞ బెట్టెడువారు పెక్కైన చోట
నకట! శాస్తృత్వ ముపచార మయ్యెఁ గాదె?
శూరులై నట్టి మండలేశులకుఁ బోలె. ‖164‖

ఉ. కావున నీవ యొక్కఁడవ కర్తవు మూఁడు జగంబులందు సం
భావిత భూతకోటిఁ బరిపాకవశంబున శిక్షజేయఁగా
నీ వర శాసనం బఖిలనిర్ణయమై తనరారుచుండ నేఁ
డీవలఁ గ్రమ్మఱింప మఱి యెవ్వఁడు శక్తుఁడు? ధర్మపాలనా! ‖165‖

క. చండ కర తనయ! యొరులకు
దండధరత్వంబు గలదె? తగ జగమున ను
ద్దండధరవృత్తి నొత్తిలి
దండింతువు నిన్ను దండధరుఁడని పొగడన్. ॥166॥

సీ. ఇట్టి నీ దండంబ యీ మూఁడుజగములఁ
దెగువమై నేఁడు వర్తిల్లుచుండ
మనుజలోకంబున మహితాద్భు తాకార
సిద్ధుల మిగులఁ బ్రసిద్ధు లైన
వారు నల్వురు వేగ వచ్చి నిర్దేశంబు
భంగించి మ మ్మంత చెంగఁదోలి
నీ శాసనంబున నే మీడ్చి కొనువచ్చు
క్రూరచిత్తునిఁ బుచ్చికొని యదల్చి
తే. పాశబంధంబు లీసునఁ బట్టి త్రెంచి
బలిమి మిగులంగ మమ్మును బాఱఁదోలి
యిచ్చఁ జనినారు వారు దా మెచటివార
లాదరమ్మున మాకు నేఁ డానతిమ్ము.” ॥167॥

వ. అని” రని మఱియు శుకుం డిట్లనియె “నట్లు దూతలు పరితాప సమే
తులై పలికిన, దండధరుఁడు పుండరీకాక్షుని చరణ కమలంబులు
దన మానసంబున సన్నిహితంబుగఁ జేసికొని, వందనం బాచరించి,
పరమ భక్తిపరుండై వారల కి ట్లనియె. ॥168॥

సీ. కలఁడు మదన్యుండు ఘనుఁ డొక్కఁ డతఁ డెందు
వెలికిఁ గానఁగరాక విశ్వమెల్లఁ
నతిలీనమై మహాద్భుత సమగ్రస్ఫూర్తి
నుండును గోకఁ నూలున్నభంగి
దామెనఁ బశువులు దగిలి యుండెడు మాడ్కి
నామసంకీర్తన స్థేమగతుల
విహరించు నెవ్వఁడు విలసిత మత్ప్రాజ
లెవ్వని పదముల నివ్వటిల్లుఁ
ఆ. గనుట మనుట చనుట గల్గు నెవ్వని లీల
లందు లోక మెవనియందుఁ బొందు
నెన్నఁబడుచుఁ బుడమి నెవ్వని నామముల్
కర్మబంధనముల పేర్మి నడఁచు. ॥169॥

త. వినుఁడు నేను మహేంద్రుఁ డప్పతి వీతిహోత్రుఁడు రాక్షసుం
డనిలుఁ డర్కుఁడు చంద్రుఁడుం గమలాసనుండు మరుద్గణం
బును మహేశుఁడు రుద్రవర్గము భూరి సంయమి సిద్ధులున్
మొనసి కన్గొనజాల రెవ్వని మూర్తి విశ్రుతకీర్తిమై. ॥170॥

క. సత్త్వేతర గుణపాశ వ
శత్త్వంబునఁ బొంది వీరు జలజాక్షు సదై
కత్త్వంబు గాన నోపరు
సత్త్వప్రాధాన్యు లితర జనముల తరమే? ॥171॥

చ. అభవు నమేయు నవ్యయు ననంతు ననారతుఁ బూని మేనిలో
నుభయము నై వెలుంగు పురుషోత్తముఁ గానరు చిత్తకర్మ వా
గ్విభవ గరిష్ఠులై వెదకి వీఁటిఁడి ప్రాణులు; సర్వవస్తువుల్
శుభగతిఁ జూడనేర్చి తనుఁ జూడఁగనేరని కంటిపోలికన్. ||172||

చ. పరముని భక్తలోక పరిపాలన శీలుని దుష్టలోక సం
హరుని పతంగపుంగవ విహారుని కూరిమిదూత లామనో
హరులు సురేంద్రవందితులు నా హరిరూప గుణ స్వభావులై
తిరుగుచునుందు రెల్లడలఁ దిక్కులఁ దేజము పిక్కటిల్లఁగన్. ||173||

ఉ. లెక్కకు నెక్కువై కసటులేని మహాద్భుత తేజ మెల్లెడం
బిక్కటిలం జరింతు రతి భీమబలాఢ్యులు విష్ణుదూత లా
చక్కని ధర్మశాంతు లతిసాహసవంతులు దేవపూజితుల్
గ్రిక్కిఱియన్ జగంబునను గేశవసేవక రక్షణార్థమై. ||174||

క. నా వలనను మీ వలనను
దేవాసుర గణము వలనఁ ద్రిజగంబులలో
నే వగలఁ బొందఁకుండఁగఁ
గావం గలవారు పుడమిఁ గల వైష్ణవులన్. ||175||

క. భగవ త్ప్రణిహిత ధర్మం
బగపడ దెవ్వరి మతికి ననిమిష గరుడో
రగ సిద్ధ సాధ్య నర సుర
ఖగ తాపస యక్ష దివిజ ఖచరుల కైనన్. ||176||

క. ఎన్నఁడుఁ దెలియఁగ నేరరు
పన్నగపతిశాయి తత్త్వభావము మేనం
గన్నుల వేల్పును డాపలఁ
జన్నమరిన వేల్పు ముదుక చదువుల వేల్పున్. ||177||

సీ. వర మహాద్భుత మైన వైష్ణవజ్ఞానంబుఁ
దిరముగా నెవ్వరు దెలియఁగలరు?
దేవాదిదేవుండు త్రిపురసంహరుఁ డొండెఁ
గమలసంభవుఁ డొండెఁ గార్తికేయ
కపిల నారదు లొండె గంగాత్మజుం డొండె
మను వొండె బలి యొండె జనకుఁ డొండెఁ
బ్రహ్లాదుఁ డొండె నేర్పాటుగా శుకుఁ డొండె
భాసుర మతి వ్యాసుఁ డొండెఁ
తే. గాక యన్యుల తరమె? యీ లోకమందు
నీ సుబోధంబు సద్బోధ మీ పదార్థ
మీ సదానంద చిన్మయ మీ యగమ్య
మీ విశుద్ధంబు గుహ్యంబు నీ శుభంబు. ||178||

క. ఈ పన్నిద్దఱు దక్కఁగ
నోపరు తక్కొరులు దెలియ నుపనిష దుచిత

శ్రీపతినామ మహాద్భుత
దీపిత భాగవత ధర్మ దివ్యక్రమమున్. ॥179॥

తే. ఏది జపియింప నమృతమై యెసఁగుచుండు
నేది సద్ధర్మపథ మని యెఱుఁగ దగిన
దదియె సద్భక్తి యోగంబు నావహించు
మూర్తిమంతంబు దా హరికీర్తనంబు. ॥180॥

తే. కంటిరే మీరు సుతులార! కమలనేత్రు
భవ్య మగు నామకీర్తన ఫలము నేఁడు
దవిలి మృత్యువు పాశబంధములవలన
జాణతనమున నూడె నజామిళుండు. ॥181॥

ఉ. ఏటికి జాలిఁ బొందఁ? నరులే క్రియఁ గృష్ణుని కీర్తనంబు పా
పాటవులన్ దహింపఁ గల దౌటకు సందియ మేల? యిప్పు డీ
తూఁటరి దోషకారి పెనుదోషి యజామిళుఁ డంతమొందుచుం
బాటిగ విష్ణునామ సుతుఁ బల్కుచుఁ గేవలముక్తి కేగఁడే? ॥182॥

క. ఇంతయును దథ్య మని మది
నింతయుఁ దెలియంగలేరు హీనాత్ములు దు
ర్దాంతతర ఘటిత మాయా
క్రాంతాత్యంత ప్రకాశ గౌరవ జడులై. ॥183॥

మంగ. ఈ విధమునన్ విబుధు లేకతమ చిత్తముల
నేకతము లేక హరి నీశున్
భావమున నిల్పి తగు భాగవతయోగ పరి
పాకమున నొందుదరు వారిం
దేవలదు దండనగతిం జనదు మాకు గుఱు
తింప నఘము ల్దలఁగు మీఁదన్
శ్రీవరుని చక్రము విశేషగతిఁ గాచు సుర
సేవితులు ముక్తిఁ గడుఁ బెద్దల్. ॥184॥

ఉ. ఎవ్వరు సిద్ధ సాధ్య ఖచరేశ లస త్పరిగీత గాధలం
దెవ్వరు ముక్తిభోగతల హేమ మనోహర చంద్రశాలలం
దెవ్వరు శంఖచక్ర గురుహేతి గదా రుచిరోగ్రపాణు లా
మవ్వపు రూపవంతు లసమానులు పో ధరలోని వైష్ణవుల్. ॥185॥

సీ. శ్రుత్యంత విశ్రాంత మత్యనుక్రణీయ
భగవత్ప్రసంగతుల్ భాగవతులు;
సనకాది ముని యోగిజన సదానందైక
పరమ భాగ్యోదయుల్ భాగవతులు;
కృష్ణ పద ధ్యాన కేవ లామృతపాన
పరిణామ యుతులు శ్రీభాగవతులు;
బహుపాత కానీక పరిభవ ప్రక్రియా
పరుషోగ్ర మూర్తులు భాగవతులు;

తే. భావ తత్త్వార్థవేదులు భాగవతులు;
బ్రహ్మవా దానువాదులు భాగవతులు;
సిరులు దనరంగ నెన్నఁడుఁ జేటులేని
పదవి నొప్పారువారు పో భాగవతులు. ||186||

క. అదిగాన విష్ణుభక్తులఁ
గదియఁగఁ జనవలదు మీరు కరివరదు లస
త్పదపద్మ వినతి విముఖులఁ
దుది నంటఁగఁ గట్టి తెండు ధూర్తులు వారల్. ||187||

సీ. ఎకసక్కెమున కైన నిందిరారమణునిఁ
బలుకంగలేని దుర్భాషితులను
గలలోన నైన శ్రీకాంతుని సత్పాద
కమలముల్ చూడని కర్మరతుల
నవ్వుచు నైనఁ గృష్ణప్రశంసకుఁ జెవిఁ
దార్పనేరని దుష్కథా ప్రవణుల
యాత్రోత్సవంబుల నైన నీశుని గుడి
త్రోవఁ ద్రొక్కఁగలేని దుష్పదులను
ఆ. బరమ భాగవతుల పాదధూళి సమస్త
తీర్థసార మనుచుఁ దెలియలేని
వారి వారివారి వారిఁ జేరినవారిఁ
దొలుతఁ గట్టి తెండు దూతలార! ||188||

ఆ. ఎల్ల పాపములకు నిల్లైన యింటిలో
బద్ధతృష్ణు లగుచు బుద్ధి దలఁగి
పరమహంసకులము గుఱిదప్పి వర్తించు
ధూర్తజనులఁ దెండు దూతలార! ||189||

ఆ. అరయఁ దనదు జిహ్వ హరిపేరు నుడువదు
చిత్త మతని పాదచింతఁ జనదు;
తలఁపఁ దమకు ముక్తి తంగేటి జున్నొకో
సకల విష్ణు భక్తులకును బోలె? ||190||

ఆ. పద్మనయను మీఁది భక్తి యోగం బెల్ల
ముక్తి యోగ మనుచు మొద లెఱుంగు
వారి వారివారి వారిఁ జేరినవారి
త్రోవఁ బోవ వలదు దూతలార!" ||191||

వ. అని పలికె" నని చెప్పి మఱియు శుకుం డిట్లనియె "శ్రీకృష్ణనామ కీర్త నంబు జగన్మంగళం బనియును, జగన్మోహనం బనియును, జగజ్జేగీయమానం బనియును, నిఖిలపాపైక నిష్కృతి యనియును, నిఖిల దుఃఖ నివారణం బనియును, నిఖిలదారిద్ర్య నిర్మూలనం బనియును, నిఖిల మాయా గుణవిచ్ఛేదకం బనియును, నుద్దామంబు లగు హరి వీర్యంబుల నాకర్ణించు వారల చిత్తంబు లతి నిర్మలంబులగు భంగిం దక్కిన వ్రతాచరణంబులం గావనియును, శ్రీకృష్ణ పదపద్మంబులు

హృత్పద్మంబుల నిలుపు వార లన్య పాపకర్మంబు లగు నవిద్యా వ్యసనంబులం బొరయ నేరరనియును, నిజస్వామియైన యమధర్మ రాజుచేతఁ గీర్తింపంబడిన భగవ న్మహత్త్వంబు నాకర్ణించి, విస్మితులై కాలకింకరులు నాఁటనుండియు వైష్ణవజనంబులం దేఱిచూడ వెఱ తురు; నరేంద్రా! పరమగుహ్యంబగు నీ యితిహాసంబును బూర్వ కాలంబున సకల విజ్ఞానగోచరుండైన కుంభసంభవుండు సకలదుఃఖ విలయంబును సకలపుణ్య నిలయంబును నైన మలయంబునఁ బురాణ పురుషుండైన పురుషోత్తము నారాధనంబు చేయుచుండి నాకెఱింగించెను; అని చెప్పిన విని విస్మయానంద హృదయుండై పరీక్షిజ్జనపాలుం డి ట్లనియె. ॥192॥

7 చంద్రుని ఆమంత్రణంబు

క. స్వాయంభువ మనువేళల
నోయయ్య! సురాసు రాండ జోరగ నర వ
ర్గాయత సర్గము దెలిపితి
పాయక యది విస్తరించి పలుకం గదవే. ॥193॥

క. ఉత్తర కొడు కి ట్లడిగిన
నుత్తరమును న మ్మునీంద్రుఁ డుత్తమచేతో
వృత్తి ముదమంది పలికెను
దత్తఱపా టుడిగి వినుఁడు తాపసవర్యుల్! ॥194॥

సీ. "పూని ప్రచేతసుపుత్రులు పదుగురు
ప్రాచీనబర్హిష ప్రాఖ్య గలుగు
వారు మహాంబోధి వలన వెల్వడి వచ్చి
తగ వృక్ష వృతమైన ధరణిఁ జూచి
మేదినీజములపై మిక్కిలి కోపించి
మదిలోన దీపితమన్యు లగుచు
వక్త్రంబులను మహావాయు సంయుతమైన
యనలంబుఁ గల్పించి యవనిజములఁ
తే. బెల్లువడఁ గాల్పఁ దొడఁగినఁ దల్లడిల్లి
వారి కోపంబు వారించువాఁడ పోలెఁ
బలికెఁ జంద్రుం డో మహాభాగులార!
దీనమగు వృక్షముల మీఁదఁ దెగుట దగునె? ॥195॥

తే. మొదల వర్ధిష్ణు లగు మిమ్ము సదయ హృదయు
లగు ప్రజాపతు లనుచు సర్వాత్ముఁ డనియె;
నట్టి మీరు ప్రజాసృష్టి కైన వార
లీ వనస్పతి తతుల దహింపఁ దగునె? ॥196॥

సీ. ఆదికాలంబున నా ప్రజాపతి పతి
యైన లోకేశ్వరుం డచ్యుతుండు
పద్మనేత్రుఁడు వనస్పతుల నోషధి ము
ఖ్యజాతంబు నిషము నూర్జంబుఁ గోరి

కల్పించె; నందు ముఖ్యంబైన యన్నంబు
నచరంబు లై నట్టి యపద మెల్లఁ
బాదచారులకును బాల్వెట్టి యిరుగాళ్ళు
చేతులు గలిగిన జీవతతికి
తే. పాణులొగి లేని యా చతుష్పాత్తు లెల్ల
నన్నముగఁ బూని గావించె నదియుఁగాక
నా మహాభాగుఁ డచ్యుతుఁ డాదరమున
మీకు ననఘాఖ్య విఖ్యాతి జోకపఱిచె. ॥197॥

క. నిజముగ దేవాధీశ్వరుఁ
డజుఁడు ప్రజాసర్గమునకు ననఘుల మిమ్మున్
సృజియించె నిట్టివారికిఁ
గుజదహనంబు చేయ నెట్లు గోరిక పొడమెన్? ॥198॥

చ. సతత మహత్త్వ సత్త్వ గుణ సత్పురుష స్మృతిఁ బొందరయ్య! మీ
పితరులునుం బితామహులుఁ బెద్దలు నెన్నఁడుఁ బొందనట్టి దు
ష్కృతమతమైన కోపమునఁ గిల్బిషభావము మానరయ్య! సం
భృత కరుణావలోకమున భీత తరు ప్రకరంబు జూచుచున్. ॥199॥

ఉ. తప్పక యర్భకావళికిఁ దల్లియుఁ దండ్రియు నేత్రపంక్తికిన్
ఱెప్పలు నాతికిం బతియు ఱేఁడు ప్రజావళి కెల్ల నర్థి కిం
పొప్ప గృహస్థు మూఢులకు నుత్తము లెన్న సమస్తబాంధవుల్
ముప్పునఁ గావలేని కడుమూర్ఖులు గారు నిజాల చుట్టముల్. ॥200॥

సీ. అఖిల భూతముల దేహాంతస్థమగునాత్మ
యీశుఁ డచ్యుతుఁడని యెఱుఁగవలయు;
నెఱిఁగి సర్వం బైన యిందిరారమణు లోఁ
జూపులఁ దనివిగాఁ జూడవలయు;
జూచిన చిద్రూప శుద్ధాత్ము లగు మిమ్ము
నెలసిన వేడ్కతోనిచ్చమెచ్చు;
మెచ్చిన సర్వాత్ము మీ రెఱింగినచోటఁ
గోపగుణంబులఁ బాపవలయు;
ఆ. బాపి దగ్ధశేష పాదపజాలంబు
దియ్య మెసఁగ బ్రతుకనియ్యవలయు;
ననఘులార! మీర లస్మదీయ ప్రార్థ
నంబు పరఁగఁ జేకొనంగవలయు. ॥201॥

క. ఇదె వృక్ష సముద్భవ యగు
మదిరేక్షణ నాప్సరసిఁ గుమారిక నిత్తున్
వదలక పత్నిఁగఁ జేకొని
ముద మందుఁడు పాదపముల మోసమువాయన్." ॥202॥

వ. అని యిట్లామంత్రణంబు జేసి, మారిష యను కన్యకను వారల
కిచ్చి చంద్రుండు చనియె; అప్పుడు. ॥203॥

క. వారలు పర్యాయంబున
నీరేజముఖిన్ వరించి నెఱి రమియింపన్
ధీరుఁడు ప్రాచేతసుఁడై
వారక దక్షుండు పుట్టె వనజజ సముఁడై. ॥204॥

క. ఎవ్వని సంతానంబులు
నివ్వటిలెన్ వసుధ నెల్ల నెఱి నా దక్షుం
డెవ్వలన జగము లన్నిటఁ
బ్రవ్వ జలము నిలిపినట్లు ప్రజఁ బుట్టించెన్. ॥205॥

ఉ. వారని వేడ్కతో దుహితృ వత్సలదక్షుఁడు దక్షుఁడాత్మచేఁ
గోరి సృజించెఁ గొన్నిటి నకుంఠిత వీర్యముచేతఁ గొన్నిటిన్
బోరన ఖేచరంబులను భూచరముఖ్య వనేచరంబులన్
నీరచర ప్రజంబు రజనీచరజాల దివాచరంబులన్. ॥206॥

క. నర సుర గరు డోరగ కి
న్నర దానవ యక్ష పక్షి నగ వృక్షములం
దరమిడి సృష్టి యొనర్చెను
దిరముగ దక్షప్రజాపతి వితతకీర్తిన్. ॥207॥

క. బహువిధముల బహుముఖముల
బహురూపములైన ప్రజల బహులోకములన్
బహుళముగఁ జేసి మదిలో
బహుమానము నొందఁ డయ్యె బ్రఖ్యాతముగన్. ॥208॥

తే. ఆ ప్రజాసర్గ బృంహితం బయిన జగము
దక్షుఁ డీక్షించి మదిలోనఁ దాప మొంది
మఱియు జననంబు నొందించు మతము రోసి
పరమపురుషుని నాశ్రయింపంగఁ దలఁచె. ॥209॥

వ. ఇట్లు దక్షప్రజాపతి ప్రజాసర్గంబు చాలక చింతించి మంతనంబున
లక్ష్మీకాంతుని సంతుష్టస్వాంతుంజేయువాఁడై. ॥210॥

క. మోదం బై పరిదూషిత
ఖేదం బై శాబరీద్ధ కిలికించిత దృ
గ్భేదం బై బహుసౌఖ్యా
పాదం బై యొప్పు వింధ్యపాదంబునకున్. ॥211॥

వ. అరిగి, యం దఘమర్షణం బను తీర్థంబు సర్వ దురితహరం బయి
యొప్పుదాని ననుసవనంబు సేవించి, యతి ఘోరం బయిన తపంబు
చేయుచు హరిం బ్రసన్నుం జేసి, హంసగుహ్యం బను స్తవరాజం
బున ని ట్లని స్తుతియించె. ॥212॥

8 హంసగుహ్యా స్తవరాజము

తే. "పరమునికి వందన మొనర్తుఁ బరిఢవించి

ము న్నవితథానుభూతికి మ్రొక్కికొందు;
మెఱయు గుణములఁ దేలు నిమిత్తమాత్ర
బంధువై నట్టి వానికిఁ బ్రణతు లిడుదు. ||213||

ఆ. తవిలి గుణుల చేతఁ దత్త్వబుద్ధులచేత
నిగిడి కానరాని నెలవువాని
మొదలఁ దాన కలిగి ముక్తి మానావధి
రూపమైనవాని ప్రాపుఁ గందు. ||214||

ఆ. ఎల్ల తనువులందు నిరవొంది తనతోడఁ
బొందు చేసినట్టి పొందుకాని
పొందు పొందలేఁడు పురుషుండు గుణము నా
గుణినిఁ బోలు నట్టి గుణి భజింతు. ||215||

ఉ. పూని మనంబునుం దనువు భూతములున్ మఱి యింద్రియంబులుం
బ్రాణములున్ వివేక గతిఁ బాయక యన్యముఁ దమ్ము నెమ్మెయిం
గానఁగనేర వా గుణనికాయములం బరికించునట్టి స
ర్వానుగతున్ సమస్తహితు నాదిమపూరుషు నాశ్రయించెదన్. ||216||

వ. మఱియు ననేకవిధ నామ రూప నిరూప్యంబగు మనంబునకు దృష్ట
స్మృతుల నాశంబువలనఁ గలిగెడు నుపరామం బగు సమాధి యం
దుఁగేవల జ్ఞానస్వరూపంబునఁ దోచు నిర్మల ప్రతీతస్థానంబైన హంస
స్వరూపికి నమస్కరింతు. దారువందు నతి గూఢంబైన వీతిహోత్రుని
బుద్ధిచేతం బ్రకాశంబు నొందించు భంగి బుద్ధిమంతులు హృదంతరం
బున సన్నివేశుం డయిన పరమపురుషుని నాత్మశక్తిత్రయంబుచేతం
దేజరిల్లఁ జేయుదురు; అట్టి దేవుండు, సకల మాయావిచ్ఛేదకం
బయిన నిర్వాణ సుఖానుభవంబునం గూడి యుచ్చరింపం గొలంది
గాని శక్తిగల విశ్వరూపుండు నాకుం బ్రసన్నుండగుంగాక; వాగ్బుద్ధీం
ద్రియ మానసంబులచేతం జెప్పను, నిట్టి దని నిరూపింపను, నలవిగాక
యెవ్వని గుణరూపంబులు వర్తించు, నెవ్వండు నిర్గుణుండు, సర్వంబు
నెవ్వనివలన నుత్పన్నంబగు, నెవ్వనివలన స్థితిం బొందు, నెవ్వని
వలన లయంబగు, నట్టి పరాపరంబులకుం బరమంబై, యనన్యంబై,
ప్రాక్ప్రసిద్ధంబై, సర్వవ్యాపకంబై, యాదికారణంబై యున్న తత్త్వంబు
నాశ్రయింతు; ఎవ్వని ప్రభావంబు మాటలాడెడు వారలకు, వాదంబు
చేయువారలకు వివాద సంవాదస్థలంబు లగుచు నప్పటప్పటికి
మోహంబు నొందించుచుండు, నట్టి యనంతగుణంబులుగల మహాత్ము
నకుం బ్రణామంబు చేయుదు; అస్తి నాస్తి యను వస్తుద్వయ నిష్ఠలం
గలిగి, యొక్కటన యుండి విరుద్ధ ధర్మంబులుగఁ గనంబడు నుపాసనా
శాస్త్ర సాంఖ్యశాస్త్రంబులకు సమంబై, వీక్షింపఁదగిన పరమంబు
నాకు ననుకూలంబగు గాక, ఎవ్వఁడు జగదనుగ్రహంబుకొఱకు జన్మ
కర్మంబులచేత నామరూపంబు లెఱుంగంబడ కుండియు, నామరూ
పంబులు గలిగి తేజరిల్లు, నట్టి యనంతుడయిన భగవంతుండు
ప్రసన్నుండగుం గాక ఎవ్వండు జనులకుఁ బురాకృత జ్ఞాన పదంబుల
చేత నంతర్గతుండై, మేదినిం గలుగు గంధాది గుణంబుల నాశ్రయించిన
వాయువు భంగి మెలంగుచుండు నా పరమేశ్వరుండు మదీయ

మనోరథంబు సఫలంబు జేయు గాక యనుచు” భక్తి పరవశుండయి
యుక్తి విశేషంబున స్తుతియించుచున్న దక్షునికి భక్తవత్సలుం డైన
శ్రీవత్స లాంఛనుండు ప్రాదుర్భావంబు నొందె; అప్పుడు ॥217॥

సీ. ఘర్మాచలేంద్ర ప్రపాతద్వయంబునఁ
గలిగిన నీలంపు గను లనంగ
మొనసి తార్క్ష్యుని యిరుమోపులపై నిడినట్టి
పదముల కాంతులు పరిఢవిల్లఁ
జండ దిఙ్మండల శుండాల కరముల
కైవడి నెనిమిది కరము లమరఁ
జక్ర కోదండాసి శంఖ నందక పాశ
చర్మ గదాదుల సరవిఁ బూని
ఆ. నల్లమేను మెఱయ నగుమొగం బలరంగఁ
జల్ల చూపు విబుధ సమితిఁ బ్రోవ
బసిఁడికాసెఁ బూని బహు భూషణ కిరీట
కుండలముల కాంతి మెండు కొనఁగ. ॥218॥

సీ. కుండల మణిదీప్తి గండస్థలంబులఁ
బూర్ణేందురాగంబుఁ బొందుపఱుప
దివ్యకిరీట ప్రదీప్తులంబర రమా
సతికి గౌసుంభవస్త్రంబు గాఁగ
వక్షస్థలంబుపై వనమాలికాశ్రీలు
శ్రీవత్స కౌస్తుభ శ్రీల నొఱయ
నీలాద్రిఁ బెనఁగొని నిలిచిన విద్యుల్ల
తల భాతిఁ గనకాంగదంబు మెఱయ
ఆ. నఖిలలోక మోహనాకార యుక్తుఁడై
నారదాది మునులు జేరి కొలువఁ
గదిసి మునులు పొగడ గంధర్వ కిన్నర
సిద్ధ గాన రవము చెవుల నలర. ॥219॥

క. సర్వేశుఁడు సర్వాత్ముఁడు
సర్వగతుం డచ్యుతుండు సర్వమయుండై
సర్వంబుఁ జేరి కొలువఁగ
సర్వగుఁడై దక్షునకుఁ బ్రసన్నుం డయ్యెన్. ॥220॥

వ. ఇట్లు ప్రసన్నుండయిన సర్వేశ్వరుని సర్వంకషంబును మహాశ్చ
ర్యధుర్యంబును నయి తేజరిల్లు దివ్యరూపంబుఁ గాంచి, భయం
బును హర్షంబును విస్మయంబును జిత్తంబున ముప్పిరిగొని చొప్పు
దప్పింపం దెప్పఱి, కప్పరపాటునం బుడమిపైఁ జాగిలంబడి, దండ
ప్రణామంబు లాచరించి, కరకమలంబులు మొగిడ్చి సెలయేఱుల
తొట్టునఁగొట్టుపడి, యిట్టట్టుఁ బట్టుచాలక నిట్టపొడిచి, మున్నీరుదన్ని
నిలచిన పెన్నీరునుం బోలె, సర్వాగంబులుం దొంగిలింపఁ, జిత్తంబు
నాత్మాయత్తంబుజేసి, పిక్కటిల్లిన సంతోషంబుచేత భగవంతుం బలు
కను, నత్యంత మంగళసందోహాపాదకంబులైన తన్నామంబు లుగ్గడిం
పను, నతి నిర్మలంబులైన తదీయకర్మంబులు దడవను, విబుధహర్ష

కరంబులైన త త్పౌరుషంబులు పొగడను, నాత్మీయ మనోరథంబు వాక్రువ్వను నోపక ప్రజాకాముండై యూరకున్న ప్రజాపతిం జూచి, సర్వజీవ దయాపరుండును, సర్వసత్త్వ హృదంతరస్థుండును, సర్వ జ్ఞుండునుం, గావున నతని భావంబు దెలిసి, జగన్నాథుం డార్తపోష ణంబులైన భాషణంబుల ని ట్లనియె. ॥221॥

క. “మెచ్చితిఁ బ్రాచేతస! తప
మిచ్చట ఫలసిద్ధి యయ్యె ని ట్లతిభక్తిన్
హెచ్చగు మద్వరవిభవము
నచ్చుపడం బొంద నెవ్వఁ డర్హుఁడు? జగతిన్. ॥222॥

ఆ. తపము చాలు నింకఁ దగ భూతతికి వి
భూతు లొసరుఁ గాక పొందుపడఁగ;
నిదియ సుమ్ము మాకు నిచ్చలోఁ గల కోర్కి
పొసఁగ నీదువలనఁ బొందుపడియె. ॥223॥

వ. వినుము, బ్రహ్మయు, భర్గుండును, బ్రజాపతులును, మనువులును, నింద్రులును, నిఖిల భూతంబులకు భూతిహేతువులయిన మ ద్భూతి విభవంబులు; మఱియు, నాకు యమ నియమాది సహిత సంధ్యావందనాది రూపంబగు తపంబు హృదయంబు; సాంగ జపవ ద్ధ్యానరూపం బగు విద్య శరీరంబు; ధ్యానాది విషయంపు వ్యాపారం బుగా నుండు భావనాది శబ్దవాచ్యంబగు క్రియ యాకృతి; క్రతు జాతంబు లంగంబులు; ధర్మం బాత్మ; దేవతలు ప్రాణంబులు; నిగ మంబు మ త్స్వరూపంబు; జగదుత్పత్తికి నాది యందు నే నొక్కండన తేజరిల్లుచుంటి; బహిరంతరంబుల వేఱొక్కటి లేక సుషుప్త వ్యవస్థ యందు సర్వంబు లీనం బగుటం జేసి సంజ్ఞామాత్రుండును, నవ్యక్తుం డునుగా నుండు జీవుని భంగి నొక్కండన యుండుదు; ననంతుండ నై యనంతగుణంబులు గల మాయా గుణంబువలన గుణ విగ్రహం బగు బ్రహ్మాండంబును, నయోనిజుండు స్వయంభువు నగు బ్రహ్మ యును నుదయించిరి; మదీయ వీర్యోపబృంహితుండయి మహా దేవుం డగు నా బ్రహ్మ యసమర్థుండునుంబోలె నకృతార్థ మ్మన్య మాన మనస్కుండయి, సృజింప నుద్యమించు తఱి తపం బాచరిం పుమని నాచేత బోధితుండై, ఘోరంబైన తపం బాచరించి తొలుత సృష్టికర్తృత్వంబు వహించిన మిమ్ము సృజియించె; నంతఁ బంచజన ప్రజాపతి తనూజయగు యసిక్ని యనుపేరిట వినుతినొంది యున్న యిక్కన్యకను నీ కిచ్చితి; దీనిం బత్నిఁగాఁ గైకొని మిథునవ్యవాయ ధర్మంబు గలవాఁడవై మిథునవ్యవాయధర్మంబు గల యీ నాతి యందుఁ బ్రజాసర్గంబు నతి విపులంబుగ గావింపఁగలవాఁడవు. మఱియు నీకుఁ బిదప నీ క్రమంబున నిఖిల ప్రజలును మన్మాయా మోహితులై మిథునవ్యవాయధర్మంబునఁబ్రజావృద్ధినొందించి మదా రాధనపరులై యుండ గలవా” రని పలికి, విశ్వభావనుండైన హరి, స్వాప్నోపలబ్ధార్థంబునుంబోలె నంతర్ధానంబు నొందె; నప్పుడు దక్షుండు విష్ణుమాయోప బృంహితుండై పాంచజని యగు నసక్ని యందు హర్యశ్వసంజ్ఞల వినుతిఁ జెందియున్న యయుతసంఖ్యాపరిగణితు లైన పుత్రులం గాంచె; అప్పు డా ధర్మశీలు రైన దాక్షాయణులు

పితృనిర్దేశంబునం బ్రజాసర్గంబు కొఱకుఁ దపంబుచేయువారై పశ్చిమ
దిశకుం జని, యచ్చట సింధుసముద్ర సంగమంబున సమస్త దేవ
ముని సిద్ధగణ సేవితంబై, దర్శనమాత్రంబున నిర్ధూతకల్మషులను
నిర్మలచిత్తులనుం జేయుచున్న నారాయణ సరస్సనం బరగు
తీర్థరాజంబున నవగాహనంబు చేసి, నిర్మలాంతరంగులై పరమ
హంసధర్మంబు నందు నుత్పన్నమతు లై ప్రజాసర్గంబు కొఱకుఁ
దండ్రి యనుమతంబున నుగ్రతపంబు చేయుచుండ, వారికడకు
నారదుండు వచ్చి, యి ట్లనియె. ||224||

సీ. "మీ రతిమూఢులు మీఁదఁటి గతి గాన
రెన్నంగఁ బసిబిడ్డ లన్నలార!
పుడమిఁ దా నింతని కడఁ బరికింపరు
ప్రజలఁ బుట్టింప నే ప్రతిభ గలదు?
అట్లైన నొక్క మహాత్ముఁడు పురుషుండు
బహురూపములు గల భామ యొకతె
పుంశ్చలి గర్తంబు బురణింప నుభయ ప్ర
వాహంబు గల నది వఱలఁ గదల
ఆ. నంచ యొకటి యిరువదైదింటి మహిమలఁ
గలిగియుండు తెరువు గానరాక
వజ్రనిబిడ మగుచు వరుసఁ దనంతన
తిరుగుఁ గాష్ఠబిలము దేటపడఁగ. ||225||

క. వినుఁ డందుల ననురూపము
నను పొందఁగ నెఱుఁగ కాత్మ నాత్మ గురూక్తిం
గొనసాగించెద మను మి
మ్మన నేమియు లేదు మూఢు లని తెలిసి తగన్." ||226||

వ. అని నారదుండు బోధించిన హర్యశ్వులు సహజబుద్ధిచేత నారద
వాక్యంబులఁ దమలోన ని ట్లని వితర్కించిరి. ||227||

తే. "సొరిది క్షేత్రజ్ఞుఁడన నతిసూక్ష్మ బుద్ధి
నరయ నజ్ఞానబంధనం బగుచు లింగ
దేహమన నెద్ది గల దది దెలియకున్నఁ
గలదె? మోక్షంబు దుష్కృర్మ గతులచేత. ||228||

తే. కలఁడు జగదేక సన్నుత కారణుండు
స్వామి భగవంతుఁ డభవుండు స్వాశ్రయుండు
పరముఁ డాతనిఁ జూడక బ్రహ్మ కైనఁ
గలుగునే? ముక్తిపదము దుష్కర్మగతుల. ||229||

ఆ. పురుషుఁ డెట్టులేనిఁ బూని బిల స్వర్గ
గతుఁడుఁ బోలె వర్తకంబు మాను
నట్టి బ్రహ్మ మెఱుఁగు నయ్యకు స్వర్భోగ
కర్మగతుల నేమి గానఁబడును? ||230||

శా. త న్నిష్ఠాగతి లేనివానికి నసత్కర్మ ప్రచారంబుచే
ము న్నే మయ్యెడి నాత్మబుద్ధి గుణ సమ్మోహంబునందోఁచుచున్
వన్నెల్ పెట్టుక వింతబాగుల తటిన్ వర్తించు దౌర్గుణ్యా సం
పన్నస్త్రీయనుబోలెనెల్లగతులంబ్రఖ్యాతమై యుండగన్ ||231||

సీ. అనువొంద సృష్టిన వ్యయముగఁ జేయుచుఁ
బ్రచుర ప్రవాహ సంపతిత మైన
నెఱయఁ గూలం బను నిర్గమ స్థానంబు
నందు వేగముగల క్రందు మాయ
గదిలి యహంకార గతివశంబునఁ జాల
వివశుఁడై బోధకు విపరి యైన
వానికి నీరీతి వలవంత కర్మ ప్ర
చారంబులను మీఁదఁ జక్కనైన
ఆ. జన్మ మరణ ముఖ్య జాడ్యంబుతోఁ బాసి
నిఖిల సౌఖ్య పదవి నెఱసి కమ్ర
మార్గమైనయట్టి మహనీయ ధామంబు
జిత్త మార నెట్లు చేరఁ గలడు? ||232||

తే. దాని సంసర్గ గుణములు దప్పి నడచు
కుచ్చితపు భార్యఁ జేకొన్న కుమతిబోలె
దివిరి సుఖదుఃఖములఁ గూడి తిరిగి జీవ
రూప మెఱుఁగని వారికిఁ బ్రాపు గలదె? ||233||

మత్త. పంచవింశతి తత్త్వరాశి కపారదర్పణ మయ్యుఁ దాఁ
గొంచమై పురుషుండు తత్త్వముఁగోరి పట్టఁగ నేర కే
మంచుఁ గించుఁ దలంచువాఁడు కదధ్వ కర్మము జేయఁగా
మంచిలోకము వానికేటికి మానుగా సమకూరెడిన్? ||234||

క. బంధాను మోక్షణ క్రమ
సంధా నైశ్వర్యధుర్య శాస్త్ర సమగ్ర
గ్రంథంబు మాను చిద్రూ
పాంధునకును గర్మగతుల నగునే శుభముల్. ||235||

మత్త. చూడ నీ జగమంతయున్ వెసఁ జుట్టి పట్టుక లీల నే
జోడులేక రయంబునం గుడి సుట్టుపట్టి స్వతంత్రముం
గూడి యుండిన కాలచక్రముఁ గోరి చూడని వారి కే
జాడఁగల్గును గర్మ సంగతిఁ జారుమోక్షపదం బిలన్. ||236||

ఆ. జన్మ హేతు వైన జనకునిర్దేశంబు
తనకుఁ జేయరాని దనుచుఁ దెలిసి
గుణమయ ప్రవృత్తి ఘోరాధ్వ నిశ్వాస
నిరతుఁ డగుచుఁ జేయ నేరఁ డతఁడు.” ||237||

వ. అని తమలో వితర్కించి యా కుమారు లప్పుడు. ||238||

సీ. వినవయ్య! భూపాల! మునివరేణ్యుని మాట

లనువొందఁ దలపోసి వినయ మలర
వలగొని యతనికి వందనంబు లొనర్చి
తిరిగి యెన్నఁడు రాని తెరువు పట్టి
చయ్యన నేగిరి సహజ సత్త్వ బ్రహ్మ
మయమైన పంకజనయను పాద
పద్మ మరందంబు పానంబు జేయుచు
మత్తిల్లి నిలిచిన మానసాళి
ఆ. బరిణమింప విష్ణుఁ బాడుచుఁ దత్కీర్తి
సరణి మ్రోయు మహతి సంఘటించి
నారదుండు గుణవిశారదుం డెందేనిఁ
జనియెఁ దన్ను జగము సన్నుతింప. ॥239॥

క. అప్పుడు దక్షుఁడు దనయులు
దప్పి మహాపథము గనుటఁ దగ నారదుఁడే
చెప్పినఁ గప్పిన శోకము
ముప్పిరిగొని చిత్తవృత్తి మూరిం బోవన్. ॥240॥

చ. అడలుచు నున్న వచ్చి కమలాసనుఁ డూఱడిలంగఁ బల్కె మున్
పడసిన లీలఁ బుత్రుల నపార గుణాఢ్యులఁ గాంచుమన్న నా
పడఁతుక యందుఁ బల్వురను బన్నుగఁ దా శబళాశ్వ సంజ్ఞులం
బెడఁగగు వారిఁ బుణ్యముల చేర్చినవారి సహస్ర సంఖ్యులన్. ॥241॥

క. పుట్టించిన జనకుని మదిఁ
బుట్టిన తలఁ పెఱిగి వారు పూనికఁ బ్రజలం
బుట్టించు వ్రతముఁ గైకొనిఁ
గట్టిగఁ దప మాచరింపఁగాఁ జనిరి వెసన్. ॥242॥

వ. ఇట్లు శబళాశ్వులు ప్రజాసర్గంబు కొఱకుఁ దండ్రి పంపునం దపంబు
జేయువారై యే తీర్థంబు తీర్థరాజం బై సకలతీర్థఫలంబు నాలోకన
మాత్రంబునన నుగ్రహించుచు సకలపాపంబుల నిగ్రహించు, నే తీర్థ
ప్రభావంబున నగ్రజన్ములు ఫలసిద్ధిం బొందుదు, రట్టి నారాయణసర
స్సను పుణ్యతీర్థంబునకుం జని, త దుపస్పర్శమాత్రంబున నిర్ధూత
మలాశయులై. ॥243॥

శా. బ్రహ్మేంద్రాదులు నందనేరని పరబ్రహ్మంబుఁ జింతించుచున్
బ్రహ్మానందముఁ బొంది జిహ్వాకలపై బ్రహ్మణ్యమంత్రంబులన్
బ్రహ్మాలోకనవాంఛతో నిలుపుచున్ బ్రహ్మం బితండంచు మున్
బ్రహ్మజ్ఞాన గురున్ హరిం దపమునం బాటించి ర బ్బాలకుల్. ॥244॥

సీ. ఏకపాదాంగుష్ఠ మిలమీఁద సవరించి
నిశ్చల కాయులై నిక్కి నిలిచి
కరములు గీలించి సరవి మీఁదికి నెత్తి
గుఱుతుగాఁ బెనుబయల్ గుట్టిపట్టి
నిడివిగాఁ గ్రూరమై నిగిడిన చూడ్కులఁ
గఁడు దీవ్రభానునిఁ బొడిచిపట్టి

వడిఁ గొంతకాలంబు వాయువు భక్షించి
యంతనుండియు నిరాహారు లగుచు
ఆ. సకలలోకములకు సంహారకరమును
బేర్చి దేవతలకు భీతికరము
గాఁగ ఘోరతపముఁ గావింపఁ దొడఁగిరి
మహిత చిత్తు ల క్కుమారవరులు. ||245||

9 శబళాశ్వులఁబోధించుట

వ. ఇట్లతి భయంకరంబైన తపంబు చేయుచు, నెడతెగక భగవన్మంత్రం
బులు నుడువుచుఁ బ్రజాసర్గ కాములై యున్న య చ్చిన్నబాలుర
కడకు నారదుండు చనుదెంచి, పూర్వవిధంబునం బలుకుచు ని
ట్లనియె ఠభ్రాతృవత్సలులై యున్న మీరలు వేదాంతసారం బొలుకు
చున్న నా వచనంబు లాదరించి, తోఁబుట్టువులు చనిన మార్గంబునఁ
జనుండుచ ఎవ్వరేనిం దమ యగ్రజులు చనిన మార్గంబునం దాము
నుం దప్పక వర్తింతు రేని నట్టివారిని విశేషధర్మం బెఱింగిన వారండ్రు,
సతతంబును బుణ్యబంధువు లైన దేవతలం గూడి సుఖంబుండుంత"
డని బల్కి, నారదుండు చనియె; వారలును సర్వకర్మంబుల యందు
నిర్మోహితులై పరమపదంబునకు నాస్పంబు లైన దేవర్షి వాక్యంబుల
నాశ్రయించి ||246||

ఉ. అప్పుడు లజ్జతోడ శబళాశ్వులు పూర్వజు లేగినట్టి యా
చొప్పున నెన్నఁడుం దిరిగి చూడని త్రోవ విశేష పద్ధతిం
దప్పక పోయిరయ్యా! గుణధాములు; నేఁడును మళ్ళరేమి నేఁ
జెప్పెదఁ గాక రాక కడ చేరిన రాత్రులఁ బోలి భూవర. ||247||

క. దక్షున కా కాలంబున
లక్షితమై యుండెఁ బెక్కు లాగుల నుత్పా
త క్షోభంబులు వానికి
రూక్షవ్యథ నొంది యా పురుష నాశంబున్. ||248||

క. నారదకృత మని యెఱిఁగి మ
హారోషముతోడ నేగి యాతనిఁ గని దుః
ఖారూఢ చిత్తుఁడై మది
నూఱడిలం దెరువు లేక యుగ్రుం డగుచున్. ||249||

ఆ. మోము జేవుఱింప ముడిపడ బొమదోయి
చూపు వెంట మంట సుడిగొనంగఁ
బెదవు లదరఁ బండ్లు పెటపెటఁ గొఱుకుచు
దక్షుఁ డాగ్రహించి తపసిఁ బలికె. ||250||

చ. నెఱయఁగ సాధురూపమున నీ వతిబాలుర కాత్మజాళికిం
గఱుకున భిక్షుమార్గ మగు కందువ చెప్పితి వేల? ధూర్తవై
మఱుఁగక యుండవచ్చునె? కుమారుల నీ దురితంబు పొంద; ని
న్నొఱఁలగఁ ద్రోతు నాదు సమదోగ్ర మహాగ్రహ శాపవహ్నులన్. ||251||

వ. అది యెట్లంటేని, దేవర్షి పితృ ఋణంబులు దీర్పక కర్మవిచారంబు చేయని బాలుర మనంబులకు నైహికేచ్ఛలయందు నైరాశ్యంబు గలుగంజేసి నివృత్తిమార్గం బుపదేశించి, వారలకు నుభయలోకముల యందుఁ జెందఁ గల శ్రేయోహాని నొనర్చితి; విట్టి పాతకంబున భాగవ తోత్తములలో లజ్జాహీనుండవై యశోహానిం బొంది చరింపుదు గాక; నిరపరాధులై వైరంబులేని నా పుత్రుల పట్ల ద్రోహకృత్యం బొనర్చిన నీవు దప్పఁ దక్కిన భాగవతోత్తములు సకల భూతానుగ్రహ పరవశు లుగావున, నిరంతరంబును లోకసంచారియైన నీకు నే లోకంబునను నునికిపట్టు లేకుండుం గాక" యని నిర్దయుండై శాపంబిచ్చె; నంత నారదుండు త త్క్రోధవాక్యంబుల కలుగక "యట్ల కాని" మ్మని సమ్మ తించి చనియె; నిట్టి శాంతభావం బెవ్వనివలనం గలుగు, నతండు సర్వాతీతుండయిన సర్వేశ్వరుం డనంబడు; మఱియు దక్షుండు దన మనోరథంబు విఫలంబగుటం జేసి యతి దుఃఖితమనస్కుడై పొగలు చున్నఁ బితామహుండు చనుదెంచి, మఱియుఁ బ్రజాసర్గోపాయం బుపదేశించిన నా ప్రజాపతి ప్రియభామయైన యసిక్ని యందుఁ బిత్రువత్సల లైన పుత్రికల నఱువదుండ్రం బుట్టించి వారిలో ధర్మ నకుం బదువురను, కశ్యపునకుం బదమువ్వురను, జంద్రునకు నిఱువదేడ్వురను, భూతునకు నాంగిరసునకుఁ గృశాశ్వునకు నిద్ద ఱేసిచొప్పున నార్వురను, తార్క్ష్యుండను నామాంతరంబుఁ దాల్చిన కశ్యపునకు మరలఁ గడమ నలువురను నీ క్రమంబున నిచ్చె వారి నామంబు లాకర్ణింపుము. ॥252॥

ఆ. ఎట్టి పుణ్యవతులో? యీ చేడియలు చెప్ప
సవతు లేనియట్టి సవతులయ్యుఁ
గడుప పడసి రెట్టి కడుపునఁ బుట్టిరో
కడిఁది త్రిజగ మెల్లఁ గడుపు గాఁగ. ॥253॥

వ. వార లెవ్వ రనిన భానువు, లంబయుఁ, గకుప్పు, జామియు, విశ్వయు, సాధ్యయు, మరుత్వతియు, వసువు, ముహూర్తయు, సంకల్పయు, ననం బదుగురు గురుధర్మునకుఁ బత్నులై కొడుకులం బడసిరి; వార లెవ్వ రంటేని భానువునకు వేదఋషభుండు పుట్టె; నతనికి నింద్ర సేనుం డుదయించె; లంబకు విద్యోతుండు గలిగె; నతనికి స్తనయి త్నువు లనువారు పుట్టిరి; కకుబ్దేవికి సంకటుండు పుట్టె; సంకటు నకుం గీటకుండు పుట్టె; కీటకునకు దుర్గాభిమానినులయిన దేవతలు జన్మించిరి; జామిదేవికి దుర్గ భూముల కధిష్ఠాన దేవతలు జని యించిరి; వారికి స్వర్గుండును, నందియు జన్మించిరి; విశ్వ యను దానికి విశ్వేదేవ గణంబు జనియించె; వార లపుత్రుకులనం బరఁగిరి; సాధ్య యనుదానికి సాధ్యగణంబులు పుట్టె; వానికి నర్థసిద్ధి యను వాఁడు పుట్టె; మరుత్వతి యనుదానికి మరుత్వంతుఁడు, జయం తుం డను వార లుదయించి; రందు జయంతుండు వాసుదేవాంశజుం డైన యుపేంద్రుం డనంబడి వినుతి నొందె; ముహూర్త యనుదానికి సకల భూతంబులకు నాయాకాలంబులం గలిగెడు నాయా ఫలాఫలం బుల నిచ్చు మౌహర్తికు లనియెడు దేవగణంబులు పుట్టిరి; సంకల్ప యనుదానికి సంకల్పుం డుదయించె; నా సంకల్పునకుఁ గాముండు జనియించె; వసు వనుదానికి ద్రోణుండును, బ్రాణుండును, ధ్రువుం

డును, నర్కుండును, నగ్నియు, దోషుండును, వస్తువును, విభావసు
వును నన నెనమండ్రు వసువు లుదయంబు నొంది; రందు ద్రోణునకు
నభిమతి యను భార్య యందు హర్ష శోక భయాదులు పుట్టిరి; ప్రాణు
నకు భార్య యైన యూర్జస్వతి యందు సహుఁడును, నాయువును,
బురోజవుండును ననువారలు గలిగిరి; ధ్రువునకు భార్య యగు ధరణి
యందు వివిధంబులగు పురంబులు పుట్టె; నర్కునకు భార్య యగు
వాసన యందుఁ దర్షాదు లుదయించి; రగ్నికి భార్యయైన వసుధార
యందు ద్రవిణ కాదులు పుట్టిరి; మఱియుఁ గృత్తికలకు స్కందుండు
గలిగె; నా స్కందునకు విశాఖాదు లుదయించిరి; దోషునకు శర్వరి
యను భార్య యందు హరికళ యగు శింశుమారుం డుదయించె
వస్తువునకు నాంగిరస యందు విశ్వకర్మ యను శిల్పాచార్యుం డుద
యంబందె; నా విశ్వకర్మకు నాకృతి యను సతియందుఁ జాక్షుషుం
డను మనువు జనియించె; నా మనువు వలన విశ్వులు సాధ్యు
లనువారలు పుట్టిరి; విభావసునకు నుష యను భార్య యందు
వ్యుష్టియు, రోచియు, నాతపుండును జనించి; రందు నాతపునికిఁ
బంచయాముం డను దివసాభిమాన దేవత జనియించె; శంకరాంశజుం
డయిన భూతునకు సరూప యను భార్య యందుఁ గోట్ల సంఖ్యలైన
రుద్రగణంబు లుదయించిరి; మఱియు రైవతుండు, నజుండు, భవుండు,
భీముండు, వాముండు, నుగ్రుండు, వృషాకపియు నజైకపాత్తు, నహి
ర్బుధ్న్యుండు, బహురూపుండు, మహాంతుండు ననువారలును,
రుద్రపారిషదులును నతిభయంకరు లయిన ప్రేతులును వినాయకు
లును బుట్టి; రంగిరసుం డను ప్రజాపతికి స్వధ యను భార్యయందుఁ
బిత్రుగణంబులు పుట్టిరి; సతి యను భార్యకు నధ్వర వేదాభిమాన
దేవతలు పుట్టరి; కృశాశ్వునకు నర్చి యను భార్యయందు ధూమ్ర
కేశుం డను పుత్రుం డుదయించె; వేదశిరునకు ధిషణ యను భార్య
యందు దేవలుఁడును, వయనుండును, మనువునుం బుట్టిరి;
తార్క్ష్యునకు వినత కద్రువ పతంగి యామిని యన నలువురు భార్య
లందుఁ బతంగికిఁ బక్షులు పుట్టె; యామినికి శలభంబులు పుట్టె;
వినతకు సాక్షాత్కరించిన యజ్ఞాధిపతికి వాహనం బయిన గరుడుం
డును, సూర్యునకు సారథి యైన యనూరుండును జనియించిరి;
కద్రువకుఁ బెక్కు తెఱంగు లగు భుజంగమంబులు పుట్టె; చంద్రునకుఁ
గృత్తికాది నక్షత్రంబులు భార్యలయినను వారల యందుఁ జంద్రుండు
రోహిణి యందు మాత్రము మోహితుం డగుటంజేసి దక్షశాపం
బున క్షయరోగగ్రస్తుండై సంతానంబు పడయ నేరఁ డయ్యె; నంత దక్ష
ప్రసాదంబున క్షయపీడితంబు లగు షోడశ కళల మరలం బొందె;
మఱియును. ||254||

సీ. కామితప్రదుఁ డైన కశ్యపు కౌగిఁట
ముచ్చట దీర్తు రే ముద్దరాండ్రు;
యఖిల లోకములకు నవ్వలై జగ మెల్లఁ
బూజింప నుందు రే పువ్వుఁబోండ్లు;
బలియు రై పుత్రులు పౌత్రులు త్రిజగంబు
లేలంగఁ జూతు రే యిందుముఖులు;
ముంగొంగు పసిడి యై మూల్గు పుణ్యంబుల

విఱ్ఱవీఁగుదు రెట్టి వింతరాండ్రు;
తే. వారి కలగంప కడుపుల నేరుపఱుప
నరిది బిడ్డలఁ బడసిన బిరుదు సతుల
నామములు నన్వయంబులు నీ మనంబు
పూనఁ జెప్పుదు వినవయ్య! మానవేంద్ర! ||255||

త. అదితియున్ దితి గాష్ఠయున్ దను వ య్యరిష్టయుఁ దామ్రయు
న్నదనఁ గ్రోధవశాఖ్యయున్ సురసాఖ్యయున్ సురభిన్ మునిన్
మొదలుగాఁ దిమియు న్నిళాఖ్య సుముఖ్య యా సరమాదిగా
ముదిత లెన్నఁగఁ గన్న సంతతి ముజ్జగంబుల భూవరా! ||256||

సీ. చాలంగఁ దిమికి జలచరంబులు పుట్టె;
మఱి శ్వాపదులు సరమకును బ్రజలు;
సురభికి మహిషాది సురభులు జనియించెఁ;
దామ్రకు శ్యేన గృధ్రములు గలిగె;
మునికి నప్సరసల మూఁకలు జనియించె;
నిళ గనె భూరుహములను; గ్రోధ
వశ కుద్భవిల్లె దుర్వార సర్పంబులు;
సరి యాతుధానులు సురస కరయ
తే. నుప్పతిల్లిరి; గంధర్వు లొక్క మొగి న
రిష్టకు సుతు; ల్దనువునకుఁ ద్రిదశ రిపులు
పదియునెనమండ్రు నై నట్టి విదితబలులు
వారి నామాన్వయంబులఁ గోరి వినుము. ||257||

వ. ద్విమూర్ధుండును, శంబరుండును, నరిష్టుండును, హయగ్రీవుండును, విభావసుండును, నయోముఖుండును, శంకుశిరుండును, స్వర్భా నుండును, గపిలుండును, నరుణియుఁ, బులోముండును, వృష పర్వుండును, నేకచక్రుండును, ననుతాపకుండును, ధూమ్రకేశుండును, విరూపాక్షుండును, దుర్జయుండును, విప్రచిత్తియు ననువారలు వీర లలోన స్వర్భానునకు సుభద్ర యను కన్యక పుట్టె దాని నముచి వివాహం బయ్యెఁ; వృషపర్వునకు శర్మిష్ఠ యను కూఁతురు పుట్టె; దాని నహుష పుత్రుండైన యయాతి పెండ్లియయ్యెఁ; వైశ్వానరున కు నుపదానవి, హయశిరస, పులోమ, కాలక యను నలువురు పుత్రిక లుదయించి; రందు నుపదానవి హిరణ్యాక్షునకుం బత్ని యయ్యెఁ; హయశిరసను గ్రతువు వివాహంబయ్యెఁ; పులోమ కాలకలను నిరువురను గశ్యపప్రజాపతి చతుర్ముఖుని వాక్యంబునఁ గైకొనియె; నా యిరువురకును సమరకోవిదు లయిన దానవులు పౌలోమ కాల కేయు లనం బుట్టిరి; మఱియు నా యిరువురకును నఱువదివేల రాక్షసులు జన్మించిరి; వారు యజ్ఞకర్మంబులకు విఘాతకులై వర్తింప వారి నింద్రునకుం బ్రియంబుగా నీ పితామహుం డగు నర్జునుండు వధించె మఱియు విప్రచిత్తి సింహిక యనుదాని యందు రాహు ప్రముఖంబుగాఁ గల కేతు శతంబును బడసె; వారలు గ్రహత్వంబుఁ గైకొనిరి; మఱియుం బురాణపురుషుండైన శ్రీమన్నారాయణుండు దన యంశంబునఁ బరమభాగ్యవతి యయిన యదితి గర్భంబున నుదయించె; నా యదితి వంశంబును విదితంబుగా వినిపించెద సావ

ధానుండవై వినుము; వివస్వంతుడును, నర్యముండును, బూషుం
డును, ద్వష్టయు, సవితయు, భగుండును, ధాతయు, విధాతయు,
వరుణుండును, మిత్రుండును, శక్రుండును, నురుక్రముండును నను
ద్వాదశాదిత్యులు జన్మించి రందు వివస్వంతునకు శ్రాద్ధదేవుం డను
మనువు సంజ్ఞాదేవి యందు నుదయించె; మఱియు యముండు
యమియు నను నిరువురు మిథునంబుగా నుదయంబు నొందిరి.
వెండియు నా సంజ్ఞాదేవి బడబా స్వరూపంబు నొంది యశ్వనీదేవ
తలం గనియె; ఛాయాదేవి యందు శనైశ్చరుండును, సావర్ణి యను
మనువును దపతి యను కన్యకయుం బుట్టిరి; యా తపతిని సంవ
రణుండు వరియించె; అర్యమునకు మాతృక యను పత్నియందుఁ
జర్షణు లుదయించిరి; వారి మూలంబున మనుష్యజాతి యీలోకం
బున స్థిరంబుగా నుండు నట్లు బ్రహ్మదేవునిచేఁ గల్పింపంబడె;
పూషుండు భర్గునిఁ జూచి దంతంబులు వివృతంబులుగా నగిన,
నతండు క్రోధించి దంతంబు లూడనడచిన నాఁటనుండియు, భగ్న
దంతుడయి యనపత్యుండయి పిష్టాదులు భక్షించుచుండె; ద్వష్టకు
దైత్యానుజ యైన రచన యను కన్యకకు నధిక బలాఢ్యుం డగు విశ్వ
రూపుండు పుట్టె; నంత నా దేవతలు, బృహస్పతి గోపించి తలంగి
పోయినం, దమకు నా విశ్వరూపుని నాచార్యునింగా వరియించి" రని
చెప్పిన విని శుకయోగీంద్రునకుం బరీక్షిన్నరేంద్రుం డి ట్లనియె. ||258||

10 బృహస్పతి తిరస్కారము

సీ. "అరయంగ యోగీంద్ర! యద్భుతం బయ్యెడు;
సురలపై నేటికి సురగురుండు
గోపించె? నీతండు గురుభావమున దేవ
తల కేమి యాపదఁ దలఁగఁ జేసె?
నెఱిఁగింపు" మనవుడు "నింద్రుండు త్రిభువనై
శ్వర్య మదంబున సత్పథంబు
గానక వసు రుద్ర గణములు నాదిత్య
మరుదశ్వి దేవాది మండలములు
తే. సిద్ధ చారణ గంధర్వ జిహ్మాగాది
సురులు మునులును రంభాది సుందరాంగు
లాడఁ బాడంగ వినుతి చేయంగఁ గొలువఁ
మ్రొక్క భద్రాసనంబున నుక్కుమీఱి. ||259||

సీ. నిండు పున్నమనాఁడు గండరించిన చంద్ర
మండల శ్రీలతో మాఱుమలయ
భద్రవిద్యోతాతపత్రంబు గ్రాలుచు
మిన్నేటి తరఁగల మేలుకొలుపఁ
గలిత దివ్యాంగనా కరతల చాతుర్య
చామీరిక శ్రేణి జొడపఱుపఁ
జింతామణి స్ఫుట కాంత రత్నానేక
ఘటిత సింహాసనాగ్రంబు నందు
తే. నూరుపీఠంబుపై శచి యుండ నుండి
వరుస దిక్పాలకాది దేవతలు గొలువ

చాటి చెప్పంగరాని రాజసముతోడ
నింద్రుఁ డొప్పారె వైభవసాంద్రుఁ డగుచు. ॥260॥

వ. అ య్యవసరంబున ॥261॥

క. గురుతర ధర్మక్రియ నయ
గురుఁడున్ గురుమంత్ర విషయ గురుఁడు వచశ్శ్రీ
గురుఁడు సమస్తామరగణ
గురుఁడు గురుం డరుగుదెంచెఁ గొల్వునకు నృపా! ॥262॥

చ. అమిత తపఃప్రభావుఁ గరుణాత్ముని గీష్పతిఁ జూచి రాజ్యదు
ర్దమ మదరేఖ నింద్రుఁడు వృథా తనగద్దియ లేవకుండె నె
య్యమున నెదుర్కొనం జనక యాసన మీయక గౌరవోప చా
రములఁ బ్రసన్నుఁ జేయక తిరంబుగ దివ్యసభాంతరంబునన్. ॥263॥

క. అప్పుడు సురపతి గన్నులఁ
గప్పిన సురరాజ్య మదవికారంబునకుం
జప్పుడు జేయక గృహమున
క ప్పుణ్యుఁడు దిరిగిపోయె నతిఖిన్నుండై. ॥264॥

చ. ఎఱుఁగమిఁ జేసినట్టి గురుహేళన మంత నెఱింగి యింద్రుఁ డ
చ్చెరుపడి భీతినొంది యతిచింతితుఁడై తలపోసి పల్కె "న
ప్పరమపవిత్రు లోకనుతభవ్యచరిత్ర విశేషు పాదపం
కరుహముఁ బూజ చేయక యకర్మముఁ జేసితి నల్పబుద్ధి నై. ॥265॥

క. త్రిభువన విభవ మదంబున
సభలో మద్గురువునకుఁ బ్రసన్నునకు లస
త్ప్రభువునకు నెగ్గు జేసితి
శుభములు దొలఁగంగ నే నసురభావమునన్. ॥266॥

ఆ. పారమేష్ఠ్య మయిన పదవి నొందిన భూపు
లెట్టివారి కైన లేవవలదు;
విబుధు లిట్లు చెప్పు విధమెన్న వారలు
ధర్మవేత్త లనుచుఁ దలఁపబడరు. ॥267॥

ఆ. కుపథవర్తు లగుచుఁ గుత్సిత దుర్వచో
నిపుణు లైనవారు నిడివి దెలిసి
తొలఁగలేక వా రధోగతిఁ బడుదురు
తప్పులేక రాతి తెప్ప భంగి. ॥268॥

ఉ. కావున లోకవందితుని కార్యవిచారుని యింటి కేగి త
త్పావన పాదపద్మములపై మకుటంబు ఘటిల్ల మ్రొక్కి స
త్సేవ యొనర్చి చిత్తము వసింపఁ బ్రసన్ను నొనర్తు" నంచు న
ద్దేవవిభుండు పోయె నతితీవ్రగతిన్ గురుధామ సీమకున్. ॥269॥

11 దేవాసుర యుద్ధము

సీ. ఈరీతిఁ దనయింటి కేతెంచు దేవతా
పతి రాక యా బృహస్పతి యెఱింగి
యధ్యాత్మమాయచే నడఁగి యదృశ్యుఁ డై
పోయె నప్పుడు దేవపుంగవుండు
సకలంబుఁ బరికించి జాడఁ గానక గురుఁ
జింతించి తలపోసి చిన్నపోయెఁ;
బోయిన విధ మెల్ల దాయలు రాక్షస
వీరులు వేగులవారివలనఁ
తే. దెలిసి మిక్కలి తమలోనఁ దెలివినొంది
యందఱును గూడి భార్గవు నాశ్రయించి
తత్కృపాదృష్టిఁ దమశక్తి దట్టమైన
దేవతలమీఁది దాడికిఁ దెరువు పెట్టి. ॥270॥

క. ధూర్తులు సమస్త కిల్బిష
మూర్తులు వర ధర్మ కర్మ మోచిత మార్గా
వర్తులు దుర్ణయ నిర్మిత
కీర్తులు దానవులు చనిరి గీర్వాణులపై. ॥271॥

స్రగ్ధ. దండిం గోదండ కాండోద్ధత రథ హయ వేదండ దండంబుతోడన్
దండెత్తెన్ మెండుగా న ద్దనుజనికరముల్ దైవవర్గంబు మీఁదం
జండ బ్రహ్మాండభే దోచ్ఛ్రయ జయరవముల్ సర్వదిక్ క్షోభగా ను
ద్దండ ప్రఖ్యాతలీలం దలపడిరి సురల్ దర్పులై వారితోడన్. ॥272॥

చ. మదమున దేవదానవులు మచ్చరము ల్గడుఁ బిచ్చలింప సం
పదలను గోరి పోరునెడ భార్గవ మంత్రకళా విశేషులై
యెదురులువాఱు నస్త్రముల చేయ మహాసురు లేచియేసి పెం
గుదులుగఁ గ్రువ్వ దేవతలు కోల్తల కోర్వక వీఁగి ర య్యెడన్. ॥273॥

ఆ. దనుజవీరు లేయు దారుణ దివ్యాస్త్ర
దళితదేహు లగుచుఁ దలలు వీడ
నోడి పాఱి రద్భుతోపేత బలులైన
త్రిదశవరులు బిట్టు దిట్టినట్లు. ॥274॥

క. ఒక మొగము గాక దివిజులు
తికమక గొని వైరులెల్ల ఢీకొనఁ దమ్ముం
బికపిక లై నకనక లై
లుకలుకఁ బరువెత్తి రోడి లోగొను భీతిన్. ॥275॥

చ. దనుజుల గర్వరేఖయును దానవవీరుల యంపజోకయున్
మనుజవిశేష భోజనుల మచ్చరికంబు నిశాటకోటి యే
చిన బల శౌర్యముం దమకు సిగ్గును హాని మహాభయంబు ని
ర్గుణతను జేయు నుమ్మలికఁ గోల్తల కోర్వక పాఱిరార్తు లై. ॥276॥

క. అమరులు విసృష్ట దానవ

సమరులు శరభిన్న దేహ సంతాపగుణ
భ్రమరులు దైత్య కిరాతక
చమరులు కమలజుని కడఁకుఁ జనిరి భయార్తిన్. ||277||

ఉ. ధాతకు దేవతా విభవదాతకుఁ బుణ్యజనానురాగ సం
ధాతకు సర్వలోకహితదాతకు వైదిక ధర్మమార్గ ని
ర్ణేతకు నుల్లస ద్విభవ నేతకు సర్వ జగ జ్జయాంగజ
భ్రాతకుఁ బుణ్య యోగిజన భావవిధాతకు మ్రొక్కి ర య్యెడన్. ||278||

క. ఆఖండలుండు మొదలుగ
లేఖానీకముల బ్రహ్మ లేనగవున ని
త్యాఖండ సత్కృపారస
శేఖర వాక్యముల వారి సేదలు దేర్చెన్. ||279||

వ. ఇట్లు బ్రహ్మదేవుండు దేవేంద్రప్రముఖు లయిన దేవతల కనుకం
పాతిశయవిభవంబున నభయం బొసంగి యిట్లనియె. ||280||

ఉ. "నెట్టన పాపకర్మమున నేరమిఁ జేసితి రేమి చెప్ప; మీ
పుట్టిన నాఁటనుండియును బుద్ధులు జెప్పి జగంబు లేలఁగాఁ
బట్టముఁ గట్టి పెంచిన కృపానిధి బ్రహ్మకళావిధిజ్ఞుఁ జే
పట్టక గుట్టు జాఱి సిరిపట్టునఁ దొట్టిన పొట్ట క్రొవ్వునన్. ||281||

వ. బ్రహ్మిష్ఠుం డైన బ్రాహ్మణు నాచార్యుం గైకొనక గురుద్రోహంబు చేసితిరి;
త ద్దోషం బిపుడు మీఁకుఁ జేసేఁత శత్రుకృతం బై యనుభవింపం జేసె;
నతి బలవంతులయిన మిమ్ము నతి క్షీణులైన యారాక్షసులు జయిం
చుట దమ యాచార్యుండైన శుక్రు నారాధించి తన్మంత్ర ప్రభావంబునఁ
బునర్లబ్ధ వీర్యు లగుటచేతనే; ఇప్పుడు మదీయంబైన నిలయంబు
నాక్రమింపం గలవారై మ దోద్రేకంబున నెదురు లేక వర్తిల్లుచున్న
రక్షోనాయకులకుం ద్రిదివంబు గొనుట తృణప్రాయంబు; అభేద్య మంత్ర
బలంబుగల భార్గవునకు వారు శిష్యులగుటంజేసి విప్ర గోవింద గణే
శ్వరానుగ్రహంబు గలవారలకుఁ దక్కం దక్కిన రాజుల కరిష్టంబగుం;
గావున మీ రిప్పుడు త్వష్ట యను మను పుత్రుండగు విశ్వరూపుం
డను ముని నిశ్చల తపో మహత్త్వ సత్త్వ స్వభావుం డతని నారాధిం
చిన, మీకు నభీష్టార్థంబుల నతండు సంఘటిల్లఁ జేయు; నిట్టి దుర్దశల
నతం డడంచు" ననీ చెప్పిన దిక్పాలకాదులు డెందంబులు డిందు
పడి కమలగర్భుని వీడ్కొని విశ్వరూపు కడకుం జని యి ట్లనిరి. ||282||

తే. "అన్న మేలగు నీకు ని న్నడుగఁ గోరి
వచ్చినారము భవదీయ వనమునకును;
దండ్రులకు నేఁడు సమయోచితంబు లైన
కోర్కు లొడఁగూడఁ జేసి చేకొనుము యశము ||283||

క. సుతులకుఁ బితృశుశ్రూషణ
మతిపుణ్యము జేయుచుండు నాత్మజులు గుణో
న్నతి బ్రహ్మచారు లైనను

మతిలో గురుసేవకన్న మఱియుం గలదే? ॥284॥

వ. అదియునుం గాక ॥285॥

సీ. అరయ నాచార్యుండు పరతత్త్వరూపంబు;
దండ్రి దలంపఁగ ధాతరూపు;
రూపింప భ్రాత మరుత్పతి రూపంబు;
దెలియంగఁ దల్లి భూదేవిరూపు;
భగిని కరుణరూపు; భావంబు ధర్మ స్వ
రూపంబు దా నర్థిరూపు మొదల
నభ్యాగతుఁడు మున్న యగ్ని దేవునిరూపు;
సర్వభూతములుఁ గేశవుని రూపు;
ఆ. గాన తండ్రి వేగ కడు నార్తులగు పితృ
జనులమైన మమ్ముఁ జల్లఁ జూచి
పరభయంబు వాపి నిరుపమం బగు తపో
మహిమచేత మెఱసి మనుపవయ్య! ॥286॥

వ. ఇప్పుడు బ్రహ్మనిష్ఠుండ వైన ని న్నాచార్యునింగా వరియించి, భవదీయ తేజోవిశేషంబు చేత వైరివీరులం బరిమార్చెద; మాత్మీయార్థం బైన యుష్మ త్పాదాభివందనంబు నిందితంబు గాదని వేదవాక్యంబు గలదు; గావున నీకు నమస్కరించుచున్న దేవతలం గైకొని పౌరోహిత్యంబు జేయు” మనినఁ బ్రహసితవదనుండై య మ్మునీశ్వరుం డి ట్లనియె. ॥287॥

తే. బ్రహ్మతేజంబు పోయెడి ప్రార్థనంబు
ధర్మగుణ గర్హితం బని తా నెఱింగి
“సొరిది ననుబోఁటి తపసి యీ సురలచేతఁ
బ్రకట మధురోక్తి నేఁటికిఁ బలుకఁబడియె. ॥288॥

వ. విశేషించి ॥289॥

క. గురుధనముఁ గూర్ప నేటికి
గురుశిక్షం దగిలి మంత్రకోవిదులై స
ద్గురుధర్మ నిరతు లేనిన్
గురువులకును శిష్యవరులె కూర్చిన ధనముల్. ॥290॥

సీ. అరయ నకించను లై నట్టివారికిఁ
దగు శిలోంఛనవృత్తి ధనము సుమ్ము;
దానిచే నిర్వర్తిత ప్రియసాధు స
త్క్రియ గలవారలై ప్రీతినొందె
దరు గాన సద్గర్హితాచారమైన యా
చార్యత్వ మిపుడు మీ శాసనమునఁ
గైకొంటి; గురువుల కామంబు ప్రాణార్థ
వంచనములు లేక వడి నొనర్తు”
ఆ. ననుచు విశ్వరూపుఁ డనియెడు ముని ప్రతి
జ్ఞోక్తిఁ బలికె వారి నూఱడించి

మహితమైన త త్సమాధిచే గురుభావ
మమరఁ జేసె దేవసమితి కపుడు. ॥291॥

క. భార్గవవిద్యా గుప్త
స్వర్గశ్రీ ద్విగుణ దనుజ సమధిక సంప
ద్వర్గముల విష్ణుమాయా
నర్గళగతిఁ దెచ్చి యింద్రునకు నిచ్చె నృపా! ॥292॥

క. ఏ విద్యచేత రక్షితుఁ
డై వజ్రి దురంబులోన నసురలఁ ద్రుంచెన్
భావింప నట్టి విద్యను
శ్రీవరమాయామతంబుఁ జెప్పెను హరికిన్.” ॥293॥

ఉ. నావుడు పాండవాన్వయుఁడు నమ్మినభక్తి జగన్నివాసు రా
జీవదళాక్షుఁ గృష్ణుఁ దన చిత్తమునన్ భజియించి పల్కె నో
దేవగణార్చితాంఘ్రియుగ! దివ్యమునీశ్వర! విశ్వరూపుఁడ
ప్పావనమైన విద్య సురపాలున కే క్రియ నిచ్చెఁ? జెప్పవే. ॥294॥

ఉ. ఎందును రక్షితుం డగుచు నింద్రుఁడు లీలయ పోలె వైరి సే
నం దునుమాడి దేవతలు నమ్మి సుఖింపఁగ నిష్టసంపదం
జెంది సమస్తలోకముల జేకొని యేలె మునీంద్ర! దాని నే
విందు సుఖంబుఁ గందు నిఁక వీనులు సంతస మందఁ బల్కవే. ॥295॥

12 శ్రీమన్నారాయణ కవచము

క. వర నారాయణ కవచము
నరిభీకర వజ్రకవచ మాశ్రిత సంప
త్పరిణామ కర్మకవచము
పురుహూతున కెట్లు మౌని బోధించె? దగన్.” ॥296॥

వ. అనినం బరీక్షిజ్జనపాలునకు మునినాథుం డి ట్లనియె. ॥297॥

సీ. “వినవయ్య! నరనాథ! మునినాథుఁ డింద్రున
కనువొంద నారాయణాఖ్య మైన
కవచంబు విజయ సంకల్పంబు నప్రమే
య స్వరూపంబు మహాఫలంబు
మంత్రగోప్యము హరిమాయావిశేషంబు
సాంగంబుగాఁగ నెఱుంగఁ జేసె;
దాని నే వినిపింతుఁ బూని తదేకాగ్ర
చిత్తంబుతోడుతఁ జిత్తగింపు;
తే. మొనర ధౌతాంఘ్రిపాణి యై యుత్తరంబు
ముఖముగా నుత్తమాసనమున వసించి
కృత నిజాంగ కరన్యాస మతిశయిల్ల
మహిత నారాయణాఖ్య వర్మము నొనర్చె. ॥298॥

వ. ఇట్లు నారాయణకవచంబు ఘటియించి, పాదంబులను, జానువు

లను, నూరువులను, నుదరంబునను, హృదయంబునను, నురంబు
నను, ముఖంబునను, శిరంబునను న ట్లష్టాంగంబులం బ్రణవ
పూర్వకంబైన యష్టాక్షరీ మంత్రరాజంబు విన్యాసంబుచేసి ద్వాదశాక్షర
విద్యచేతం గరన్యాసంబు చేసి, మంత్రమూఁర్తియై భగవచ్ఛబ్ద వాచ్యం
బైన ప్రణవాది యకారాంత మహామంత్రంబు చేత నంగుళ్యంగుష్ఠ పర్వ
సంధులయం దుపన్యసించి, మఱియు హృదయంబున నోంకారంబు,
వికారంబు మూర్ధంబున, షకారంబు భ్రూమధ్యంబు నందు, ణకారంబు
శిఖ యందు, వేకారంబు నేత్రంబులయందు, నకారంబు సర్వ
సంధులయందు మఱియు నస్త్రము నుద్దేశించి మకారంబు నుపన్య
సించె నేని మంత్రమూర్తి యగు; మఱియును "అస్త్రాయఫట్" అను
మంత్రంబున దిగ్బంధనంబుచేసి, పరమేశ్వరునిం దన భావంబున నిల్పి
విద్యామూర్తియుఁ, దపోమూర్తియు నగు షట్ఛక్తి సంయుతం బైన
నారాయణ కవచాఖ్య మైన మంత్రరాజంబు ని ట్లని పఠియించె. ||299||

చ. గరుడుని మూఁపుపై బదయుగంబు ఘటిల్లఁగ శంఖచక్ర చ
ర్మ రుచిర శార్ఙ్గ ఖడ్గ శర రాజితపాశ గదాది సాధనో
త్కర నికరంబు లాత్మకరకంజములన్ ధరియించి భూతి సం
భరిత మహాష్టబాహుఁడు కృపామతితో ననుఁ గాచుఁ గావుతన్. ||300||

ఆ. ప్రకట మకర వరుణ పాశంబు లందును
జలములందు నెందుఁ బొలియ కుండఁ
గాచుఁగాక నన్ను ఘనుఁడొక్కఁ డై నట్టి
మత్యమూర్తి విద్యమానకీర్తి. ||301||

క. వటుఁడు సమాశ్రిత మాయా
నటుఁడు బలి ప్రబల శోభన ప్రతిఘట నో
ద్భటుడు త్రివిక్రమదేవుఁడు
చటుల స్థలమందు నన్ను సంరక్షించున్. ||302||

చ. అడవుల సంకటస్థలుల నాజిముఖంబుల నగ్ని కీలలం
దెడరుల నెల్ల నాకు నుతి కెక్కఁగ దిక్కగుఁగాక శ్రీనృసిం
హుఁడు సురశత్రుయూధప వధోగ్రుడు విస్ఫురి తాట్టహాస వ
క్త్రుఁడు ఘన దంష్ట్రి పావక విధూత దిగంతరుఁ డప్రమేయుఁడై. ||303||

చ. అరయఁగ నెల్ల లోకములు నంకిలి నొంద మహార్ణవంబులో
నొరిగి నిమగ్న మైన ధర నుద్ధతిఁ గొమ్మున నెత్తినట్టి యా
కిరిపతి యగ్ని కల్పుఁ డురుఖేలుఁడు నూర్జిత మేదినీ మనో
హరుఁడు గృపావిధేయుఁడు సదాధ్వముల నన్నుఁ గాచుఁగావుతన్. ||304||

క. రాముఁడు రాజకులైక వి
రాముఁడు భృగు సత్కులాభిరాముఁడు సుగుణ
స్తోముఁడు నను రక్షించును
శ్రీమహితోన్నతుఁడు నద్రి శిఖరములందున్. ||305||

సీ. తాటక మర్దించి తపసి జన్నముఁ గాచి

హరువిల్లు విఱిచి ధైర్యమున మెఱసి
ప్రబలు లైనట్టి విరాధ కబంధోగ్ర
ఖరదూషణాది రాక్షసులఁ దునిమి
వానరవిభు నేలి వాలిఁ గూలఁగ నేసి
జలరాశి గర్వంబుఁ జక్కజేసి
సేతువు బంధించి చేరి రావణ కుంభ
కర్ణాది వీరులఁ గడిమిఁ ద్రుంచి
తే. యల విభీషణు లంకకు నధిపుఁ జేసి
భూమిసుతఁ గూడి సాకేత పురము నందు
రాజ్యసుఖములు గైకొన్న రామవిభుఁడు
వరుస నను బ్రోచుచుండుఁ బ్రవాసగతుల. ||306||

వ. మఱియు నఖిల ప్రమాదంబు లైన యభిచార కర్మంబుల వలన నారాయణుండును, గర్వంబువలన నరుండును, యోగభ్రంశంబువలన యోగనాథుఁ డయిన దత్తాత్రేయుండును, గర్మబంధంబులవలన గణేశుం డైన కపిలుండును, గామదేవునివలన సనత్కుమారుండును మార్గంబుల దేవహేళనంబు చేయుటవలన శ్రీహయగ్రీవమూర్తి యును, దేవతానమస్కార తిరస్కార దేవపూజా చ్ఛిద్రంబులవలన నారదుండును, నశేష నిరయంబులవలనఁ గూర్మంబును, నపథ్యంబు వలన భగవంతుం డైన ధన్వంతరియును, ద్వంద్వంబువలన నిర్జి తాత్ముం డయిన ఋషభుండును, జనాపవాదంబువలన నగ్ని దేవుండును, జనన మరణాదులం గలుగఁ జేయు కర్మంబులవలన బలభద్రుండును, గాలంబువలన యముండును, సర్పగణంబులవలన శేషుండును, నప్రబోధంబువలన ద్వైపాయనుండును, బాషాండ సమూహంబువలన బుద్ధదేవుండును, శనైశ్చరునివలనఁ గల్కియునై, దర్మరక్షణపరుం డయిన మహావతారుండు నన్ను రక్షించుంగాత; ప్రాత స్సంగమ ప్రాహ్ణ మధ్యా హ్నాపరాహ్ణ సాయంకాలంబులను ప్రదో షార్ధరా త్రాపరాత్ర ప్రత్యూ షానుసంధ్యలను గదా ద్యాయుధంబుల ధరియించి, కేశవ, నారాయణ, గోవింద, విష్ణు, మధుసంహార, త్రివిక్రమ, వామన, హృషికేశ, పద్మనాభ, శ్రీవత్సధామ, సర్వేశ్వరేశ, జనార్దన, విశ్వేశ్వర, కాలమూర్తు లను నామ రూపంబులు గల దేవుండు నన్ను రక్షించుంగాక; ప్రళయకాలాన లాతితీక్ష్ణ సంభ్రమ భ్రమణ నిర్వక్రవిక్రమ వక్రీకృత దనుజచక్రం బైన సుదర్శన నామ చక్రంబ! మహావాయు ప్రేరి తుండై హుతాశనుండు నీరస తృణాటవుల భస్మీభూతంబు చేయు భంగి, భగవత్ప్రయుక్తంబవై మద్వైరి సైన్యంబుల దగ్ధంబు గావింపుము; జగ త్సంహారకాల పటు ఘటిత చటుల మహోత్పాత గర్జారవ తర్జన దశదిశాభి వర్జిత ఘనఘనాంతర నిష్ఠ్యూత నిష్ఠురకోటి శతకోటిసం స్పర్శ స్ఫుర ద్విస్ఫులింగ నిర్గ మనానర్గళ భుగ భుగాయమాన మూర్తి విస్ఫూర్తి! నారాయ ణకరకమలవర్తి! గదాయుధోత్తమ మదీయవైరి దండోపదండంబుల భండనంబునం జండ గతిం బిండిపిండిగాఁ గూశ్మాండ వైనాయక రక్షో భూత గ్రహంబులు చూర్ణంబులుగాఁ గొండొక వినోదంబు సలుపుము; దరేంద్రంబ వైన పాంచజన్యంబ! సర్వ లోక జిష్ణుండైన శ్రీకృష్ణునిఁ నిఖిల పుణ్యైక సదన వదన నిష్ఠ్యూత నిశ్శ్వా సాధర వేణు పూరితంబవై యున్మత్త భూత, ప్రేత, పిశాచ, విప్ర

గ్రహాది క్రూర దుర్గ్రహంబులు విద్రావణంబులుగా, నస్మ త్పరవీరమండ లంబుల గుండియలతోఁ దదీయమానినీ దుర్భర గర్భంబులు గర్భ స్థార్భక వివర్జితంబులుగా నవియ, బ్రహ్మాండభాండ భీకరంబయిన భూరి నాదంబున మోదింపు; మతి తీవ్రధారా దళిత నిశాతకోటి కఠోర కంఠ కరాళ రక్తధారా ధౌత మలీమస విసరంబవయిన నందక మహాసి శేఖరంబ! జగదీశ ప్రేరితంబవై మద్విద్వేషి విషమ వ్యూహంబుల మెండు ఖండములుగ ఖడించి చెండాడుము; నిష్కళంక నిరాంతక సాంద్ర చంద్రమండల పరిమండిత సర్వాంగ లక్షణ విచక్షణ ధర్మనిరతం బవయిన చర్మంబ! దుర్మద మద్వైరిలోకంబులకు భీకరాలోకంబులను సమాకుల నిబిడ నిరీంద్ర నిష్ఠుర తమః పటల పటు ఘటనంబులం గుటిల పఱుపుము; నిఖిల పాపగ్రహంబుల వలనను సకల నర మృగ సర్ప క్రోడ భూతాదులవలనను నగు భయంబులు పొంద కుండ భగవన్నామ రూప యాన దివ్యాస్త్రంబుల రక్షించుం గాక; బృహ ద్రథంతరాది సామంబులచేత స్తోత్రంబు చేయం బడుచున్న ఖగేం ద్రుండు రక్షణ దక్షుండై నన్ను రక్షించుఁగాక; శ్రీహరి నామ రూప వాహన దివ్యాయుధ పారిషదోత్తమ ప్రముఖంబు లస్మదీయ బుద్ధీం ద్రియ మనఃప్రాణంబుల సంరక్షించు; భగవంతుండయిన శేషుండు సర్వోపద్రవంబుల నాశంబు చేయు; జగ దైక్యభావంబయిన ధ్యానంబు గలవానికి వికల్పరహితుండై, భూషణాయుధ లింగాఖ్యలగు శక్తులం దన మాయ చేత ధరియించి తేజరిల్లు చుండు లక్ష్మీకాంతుండు వికల్ప విగ్రహంబులవలన నన్ను రక్షించుఁగాక; లోకభయంక రాట్టహాస భాసుర వదనగహ్వరుం డగుచు, సమస్త తేజోహరణ ధురీణ తేజః పుంజ సంజాత దివ్య నృసింహావతారుం డగు న ప్పరమేశ్వరుండు సర్వ దిగ్భాగంబు వలన, సమస్త బహిరంతరంబుల వలన నన్ను రక్షించుచుండుఁ గాత" మని నారాయణాత్మక కవచ ప్రభావం బితిహాస రూపంబున నింద్రుండు దెలిసికొని, ధ్యానంబు చేసి, త ద్విద్యాధారణ మహిమవలన నరాతుల నిర్జించెం; గావున నెవ్వరేని నిర్మలాత్ము లగు వార లే త ద్విద్యా ధారణులై యనుదినంబును బఠియించిన; నతి ఘోర రణంబుల నత్యుత్కట సంకటంబులను, సర్వ గ్రహ నిగ్రహ కర్మ మారణకర్మాది దుష్కర్మ జన్య క్లేశంబులను వదలి, యవ్యాకుల మనస్కులై, విజయంబు నొందుదురు; మఱియును, సర్వ రోగంబులకు నగమ్యశరీరులై సుఖంబు నొందుదురు; అదియునుం గాక. ||307||

సీ. అతిభక్తిఁ గౌశికుం డను బ్రాహ్మణుఁడు దొల్లి
యీ విద్య ధరియించి యెలమి మించి
మరుభూమియందు నిర్మలచిత్తుఁడై యోగ
ధారణంబున బిట్టు తనువు విడిచె
దానిపై నొకఁడు గంధర్వవరేణ్యుండు
చిత్రరథాఖ్యుఁ డజేయుఁ డొంటి
చదలఁ జనంగఁ దచ్ఛాయ తదస్థిపైఁ
గదసిన నాతఁడు గళవళించి
ఆ. యువిద పిండుతోడ నవ విమానముతోడఁ
దనదు విద్యతోడ ధరణిఁ ద్రెళ్ళి
తిరిగి లేవలేక తికమక గుడువంగ

వాలఖిల్యమౌని వానిఁ జూచి. ||308||

క. నారాయణ కవచ సమా
ధారణ పుణ్యాస్థి దీని దగ్గఱ నీకుం
గూరెడినె? విష్ణుభక్తుల
వారక చేరంగ నెట్టివారికిఁ దరమే? ||309||

ఇ. సంధించి నీ యంగక సంధు లెల్లన్
బంధించి తన్మంత్రబలంబు పేర్మి
న్స్పందంబు మాన్పింపఁ ద దన్య మేదీ?
సింధు ప్రవా హోన్నతిచేతఁ దీరున్. ||310||

వ. కావున నీ పుణ్యాశల్యంబులు భక్తియుక్తుండ వై కొనిపోయి ప్రాఙ్ముఖం
బునఁ బ్రవహించెడు సరస్వతీ జలంబుల నిక్షేపణంబు జేసి కృతస్నా
నుండవై యాచనంబు చేసిన, నీ సర్వాంగబంధనంబు లుడుగు ననిన
నతం డట్ల చేసి, తన విమానం బెక్కి నిజస్థానంబున కరిగెఁ; గావున. ||311||

క. అనుదినము దీని నెవ్వరు
వినిరేనిఁ బఠించిరేని విస్మయ మొదవన్
ఘన భూతజాల మెల్లను
మునుకొని వారలను గాంచి మ్రొక్కుచు నుండున్. ||312||

ఆ. విశ్వరూపువలన నైశ్వర్యకరమైన
యిట్టి విద్యఁ దాల్చి యింద్రుఁ డపుడు
మూఁడులోకములకు ముఖ్యమైనట్టి శ్రీ
ననుభవించి మించె నధికమహిమ. ||313||

సీ. భూపాల! యా విశ్వరూపున కరుదైన
తలలు మూఁ డనువొందఁ గలిగి యుండు;
సొరిది సురాపాన సోమపానంబులు
నన్నాద మనఁగను నమరవరుల
తోఁగూడి భుజియించి తూకొని వారితో
యజ్ఞభాగంబు ప్రత్యక్ష మొంది
కైకొనుచుండి దుష్కర్ముఁడై యా యజ్ఞ
భాగంబు రాక్షస ప్రవరులకును
ఆ. దల్లిమీఁద గలుగు తాత్పర్యవశమున
దివిజవరుల మొఱఁగి తెచ్చి యిచ్చు
నది యెఱింగి యింద్రుఁ డతిభీతచిత్తుఁడై
తనకుఁగాని యతని తలలు ద్రుంచె. ||314||

క. భాసురుఁ డనక మహాత్మా
గ్రేసరుఁ డన కతఁడు పూర్వకృత కర్మగతిన్
వేసరుఁ డనక మహేంద్రుఁడు
భూసురు తల లపుడు రోషమునఁ దెగ నడిచెన్. ||315||

వ. ఇ ట్లయ్యింద్రుఁడు క్రోధంబు సహింపంజాలక విశ్వరూపుతలలు

ఖడ్గంబునం దెగనడచిన సోమపానంబు చేయు శిరంబు కపింజలం బయ్యెఁ; సురాపానంబు చేయు శిరంబు కలవింకం బయ్యెఁ; అన్నంబు భక్షించు శిరంబు తిత్తిరి యయ్యెఁ; నిట్లు త్రివిధ పక్షిస్వరూపంబు దాల్చి, బ్రహ్మహత్య యేతెంచి యింద్రునిఁ జుట్టుకొని తమ్ముఁ బరిగ్రహింపు మని నిర్బంధింప నపు డింద్రు డతి భీతచిత్తుండై త్రిలోకనాయకుం డైనన్ దానిం దప్పించుకొనంజాలక యంజలి యొగ్గి, య మ్మహాదోషం బుఁ గైకొని, తద్దోషం బొక్క సంవత్సరం బనుభవించి, యంతం బాపు కొనువాఁడై భూ జల వృక్ష స్త్రీలం బ్రార్థించి, మ ద్దురితంబు చతుర్విధంబు కొలం బుచ్చికొనుం డనిన, భూమి తనయందుఁ జేయంబడిన ఖాతంబు తనంతన పూఁడునట్టి వరంబును, జలంబు సర్వంబు దనయందు బ్రక్షాళితంబైనం బావనం బగునట్టి వరంబును, వృక్షంబులు భేదింపం బడి పునఃప్రరోహంబు గలుగు వరంబును, స్త్రీ లెల్లపుడుం దమకు గామసుఖంబు గలుగునట్టి వరంబును గోరిన నతం డట్ల కా నొసంగిన నతని దుష్కృతంబు ధరణి నెఱియ లూషర క్షేత్రంబుల విధంబునను, నుదకంబు బుద్బుద ఫేన రూపంబునను, మహీరుహంబులు నిర్యాస భావంబునను, నింతులు రజో వికారంబునను నిట్లు చతుర్భాగంబులం బంచికొనిరి; అంత. ||316||

13 వృత్రాసుర వృత్తాంతము

మ. హతపుత్రుం డగు విశ్వరూపజనకుం డా త్వష్ట దుఃఖాయతో
ద్ధత రోషానల దహ్యమానుఁ డగుచుం దా నింద్రుపై మారణ
క్రతు హోమం బొనరింప నందుఁ బొడమెం గల్పాంతకాకార వి
శ్రుత కీలానల నిష్ఠు రేక్షణ గుణ క్షుభ్య త్త్రిలో కోగ్రుఁడై. ||317||

సీ. యుగము ద్రుంగెడునాఁడు జగములు పొలియించు
నంతకుమూర్తిపై నింత యగుచుఁ;
బఱపును బొడువును బ్రతిదినంబును నొక్క
శరపాత మంగంబు విరివిగొనుచుఁ,
గడు దగ్ధ శైల సంకాశ దేహము నందుఁ
గరము సంధ్యారాగకాంతి బెరయ;
మును గాఁక రాగిచేఁ గనుమించు మించులఁ
గఱకుమీసలు కచాగ్రములు మెఱయఁ;
తే. జండ మధ్యాహ్న మార్తాండ మండ లోగ్ర
చటుల నిష్ఠుర లోచనాంచల విధూత
దశ దిశాభాగుఁ డుజ్జ్వలతర కరాళ
భిదుర సునిశిత దంష్ట్రోరు వదనగుహుఁడు. ||318||

ఉ. నింగికి నేలకుం బొడవు నిచ్చలమై శిఖలందుఁ బర్వు ను
త్తుంగత రాగ్నిజాలములఁ దొట్రిలుచున్ గ్రహపంక్తి జాఱ ని
స్సంగ కరాళ శాత ఘన సద్ఘృణి మండల చండ శూలము
ప్పొంగుచుఁ గేల లీలఁ గొని భూమిచలింపఁగ సోలియాడుచున్. ||319||

సీ. వదలక విరివిగా వదనంబుఁ దెఱచుచు
నాకాశమంతయు నప్పళించుఁ;

గడనాల్క నిగిడించి గ్రహతారకంబుల
నయ మెల్ల దిగజాఱ నాకి విడుచు;
నలవోకయునుబోలె నట్టహాసము చేసి
మెఱసి లోకములెల్ల మ్రింగఁ జూచుఁ;
దనరు దిగ్దంతి దంతములు చెక్కలువాఱ
నుగ్రదంష్ట్రలు ద్రిప్పు నుక్కుమిగిలి;
తే. త్వష్ట బలితంపుఁ దపమునఁ బుష్టినొంది
యఖిల లోకంబు లెల్లఁ దా నాక్రమించి
వృత్రనాముండు దేవతాశత్రుఁ డగుచు
దారుణాకారుఁ డఖిల దుర్దముఁడు మెఱసె. ||320||

మత్త. అట్టి వృత్రునిమీఁద దేవత లల్కతోఁ బెనుమూఁక లై
చుట్టిముట్టి మహాస్త్రవిద్యలు చూపి యేపున నేయ నా
గొట్టువీరుఁడు వార లేసిన క్రూరశస్త్రము లన్నియుం
జుట్టి పట్టుక మ్రింగి శూరత జోక నార్చె మహోగ్రుఁడై. ||321||

క. భక్షితదివ్యాస్త్రుం డగు
రక్షోనాయకుని నమరరాజ ప్రముఖుల్
వీక్షింప వెఱచి పఱచిరి
రక్షకుఁ జింతించు కొనుచు రయ మొప్పారన్. ||322||

వ. ఇట్లు సర్వసాధనంబులతోడ సాధుజనంబుల వృత్రాసురుండు
మ్రింగిన, నచ్చరుపడి చేయునది లేక త త్తేజోవిశేష విభవంబునకు
భయంబునొంది, కందిన డెందంబునం గుందుచుం, బురందర ప్రము
ఖు లార్తరక్షకుండగు పుండరీకాక్షునకుం గుయ్యిడు వారలై. ||323||

లగ్రా. వీఁడు కడు దుర్దముఁడు వాఁడి మన కైదువులు;
వాఁడి చెడఁగా మెసవి యీడు గనకున్నాఁ;
డేడ బ్రతుకింకఁ? బెనుఁగీడు పొడమెన్ మనకుఁ;
దోడుపడ నొక్కరుఁడు లేఁడు హరి దక్కన్;
వేఁడుదము శ్రీధరునిఁ; గూడుదుము సద్భటులఁ;
బాడుదము గీతముల; జాడపడు నంతన్
వీఁడు చెడుత్రోవ దయతోడ నెఱిఁగించు ఘనుఁ
డోడక సురాలయము పాడుపడ దింకన్. ||324||

క. అని తలపోయుచుఁ దమలో
మునుకుచుఁ దికమకలు గొనుచు మురరిపు కడకున్
గునుకుచుఁ దినుకుచుఁ నేగిరి
ఘనరాక్షసుఁ గన్న కన్నుఁగవ బెగ్గిలఁగన్. ||325||

వ. ఇట్లు భయార్తులై యమర్త్యవ్రాతంబు చనిచని ముందట నభంగ
భంగ రంగ దుత్తుంగ డిండీర మండల సముద్దం డాడంబర విడంబిత
నారాయణ నిరంతర కీర్తిలతా కుసుమగుచ్ఛ స్వచ్ఛంబును అనవరత
గోవింద చరణారవింద సేవా సమాకుల కలకలఫలిత మహాపుణ్యా
ఫలాయమాన సముద్దీపి తావర్తవర్తిత దక్షిణావర్త రుచిర శంఖమం

డల మండితంబును, నతినిష్ఠుర కఠిన పాఠీన పృథురోమ రాజిసంకుల తిమి తిమింగిల కర్కట కమఠ కచ్ఛప మకర నక్ర వక్రగ్రహ గ్రహణ ఘుమఘుమారావ దారుణగమన విషమిత విషమ తరంగఘట్టన ఘట్టిత సముద్ధూత శీకర నికర నీరంధ్ర తారకిత తారాపథంబును, మహోచ్ఛ్రయ శిలోచ్చయ శిఖరాగ్ర ప్రవహిత దుగ్ధనిర్ఝర సమ్మార్జిత పురాణపురుష విశుద్ధ శుద్ధాంత విహరణధురీణ నవవసుధాధౌత ధావళ్య ధగద్ధగాయమాన రమ్య హర్మ్య నిర్మాణ కర్మంబును, నతి పవిత్రగుణ విచిత్ర నిజకళత్ర ప్రేమానంద సందర్శిత ముకుంద పరిస్రవ దంతరంగ కరుణారస పరిమిళిత భావబంధుర విద్రుమ వల్లీమతల్లి కాంకుర శోభితంబును, ప్రసిద్ధ సిద్ధరసాంబువాహ సంగమ సముత్థిత గంభీర ఘోష పరిదూషిత సకల రోదోంతరాళంబును, సముద్రమేఖ లాఖిలప్రదేశ విలసిత నవీన దుకూలాయమానంబును, హరిహర ప్రముఖ దేవతానిచయ పరిలబ్ధామృత మహైశ్వర్య దానధౌరేయ మహానిధానంబును, వైకుంఠపుర పౌరవర కామ్యఫలఫలిత మందార పారిజాత సంతాన కల్పవృక్ష హరిచందన ఘన వనానుకూలంబు నునై యొప్పుచుఁ గుబేరు భాండాగారంబును బోలెఁ బద్మ, మహా పద్మ, శంఖ, మకర, కచ్ఛప, ముకుంద, కుంద, నీల, వర సమగ్రంబై, విష్ణు కరకమలంబునుం బోలె సుదర్శనావర్త ప్రగల్భంబై, కైలాస మహీధరంబునుం బోలె, నమృతకళాస్థాన శేఖరపదార్పణంబై, యింద్ర వైభవంబునుం బోలెఁ గల్పవృక్ష, కామధేను, చింతామణి జనితంబై, సుగ్రీవసైన్యంబునుం బోలె నపరిమిత నిబిడ హరిసంచారంబై, నారా యణోదరంబునుం బోలె నఖిల భువన భారభరణ సమర్థంబై, శంకరు జటాజూటంబును బోలె గంగాతరంగిణీ సమాశ్రయం బై, బ్రహ్మలోకం బునుం బోలె బరమహంసకుల సేవ్యంబై, పాతాళ లోకంబునుం బోలె ననంత భోగి భోగయోగ్యంబై, నందనవనంబునుం బోలె నైరావత మాధవీ రంభాది సంజననకారణంబై, సౌదామినీ నికరంబునుం బోలె నభ్రంకషంబై, విష్ణునామకీర్తనంబునుం బోలె నిర్మలస్వభావంబై, క్రతు శతగతుండునుం బోలె హరిపదభాజనంబై యొప్పుచున్న దుగ్ధ వారాశి డాసి, శ్వేతద్వీపంబున వసియించి, యందు సకల దిక్పాలకాది దేవతలు దేవదేవు నాశ్రయించి యి ట్లని స్తుతియించి; రంత. ||326||

సీ. "పంచమహాభూత పరినిర్మితంబైన
ముజ్జగంబుల కెల్ల నొజ్జ యైన
బ్రహ్మయు నేమును బరఁగ నందఱుఁ గూడి
యెవ్వనికై పూజలిత్తు మెపుడు
నట్టి సర్వేశ్వరుం డాగమ వినుతుండు
సర్వాత్మకుఁడు మాకు శరణ మగును
అతిపూర్ణకాము నహంకారదూరుని
సముని శాంతునిఁ గృపాస్పదుని గురుని
తే. మాని యన్యుని సేవింపఁ బూనునట్టి
కపటశీలుని నతి పాపకర్మబుద్ధి
శునక వాలంబు పట్టుక ఘనతరాబ్ధి
దరియఁ జూచుట గాదె? తాఁ దామసమున. ||327||

చ. ఉదకమయంబునన్ వసుధ నోడగఁ జేసి తనర్చు కొమ్మునన్

వదలక యంటఁగట్టి మనువల్లభుఁ గాచిన మత్స్యమూర్తి స
మ్మదమున మమ్ముబ్రోచు ననుమానము మానఁగ వృత్రుచేతి యా
పద దొలగించి నేఁడు సురపాలురి పాలిటి భాగ్య దైవమై. ‖328‖

మత్త. రంతు చేయుచు వాతధూత కరాళ భంగుర భంగ దు
ర్దాంత సంతత సాగరోదక తల్ప మొంది వసించు బ
హ్మాంతవానిని బొడ్డుఁదమ్మిని నాఁచి కాచిన ప్రోడ యిం
తంతవాఁ డనరాని యొంటరి యాదరించు మముం గృపన్. ‖329‖

తే. దేవతలమైన మే మిట్టి దేవదేవు
సర్వలోక శరణ్యుని శరణు చొచ్చి
బలిత మైనట్టి వీని యాపదలఁ బాసి
మీఁటి శుభములఁ జేకొనువార మిపుడు." ‖330‖

వ. ఇట్లు స్తుతియించుచున్న దేవతలకు భక్తవత్సలుండైన వైకుంఠుండు
ప్రసన్నుం డయ్యె నప్పుడు. ‖331‖

సీ. తగు శంఖ చక్ర గదా ధరుం డగువానిఁ
శ్రీవత్స కౌస్తుభ శ్రీల వానిఁ
గమనీయ మాణిక్య ఘన కిరీటమువాని
దివ్యవిభూషణ దీప్తివాని
మండిత కేయూర కుండలంబులవాని
సిరి యురస్థలమునఁ జెలఁగు వానిఁ
దనుఁబోలు సేవకదండంబు గలవానిఁ
జిలుగైన పచ్చని వలువవాని
ఆ. దెల్ల దమ్మివిరులఁ దెగడు కన్నులవాని
నవసుధాద్రవంపు నవ్వువానిఁ
గనియె వేల్పుపిండు కప్పురపాటుతోఁ
గన్నులందు నున్న కఱవు దీఱ. ‖332‖

సీ. తన సేవకులలోనఁ దడఁబడు రూపంబు
శ్రీవత్స కౌస్తుభ శ్రీలఁ దెలుప
వికచాబ్జములతోడ వీడ్వడు కన్నుల
కడలు దైవాఱెడు కరుణఁ దెలుప
నెల్ల లోకములకు నిల్లైన భాగ్యంబుఁ
గాపురం బుండెడు కమల దెలుప
మూఁడుమూర్తులకును మొదలైన తేజంబు
ధాతఁ బుట్టించిన తమ్మి దెలుప
ఆ. బుద్ధిఁ బోల్పరాని పుణ్యంబుఁ ద త్పాద
కమల జనిత యైన గంగ దెలుప
నప్రమేయుఁ డభవు డవ్యక్తుఁ డవ్యయు
డాదిపురుషుఁ డఖిలమోది యొప్పె. ‖333‖

వ. ఇట్లు జగన్మోహనాకారుండయిన నారాయణుని కృపావలోక నాహ్లాద
చకిత స్వభావ చరితులై సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి

ఫాలభాగ పరికీలిత కరకమలులై యి ట్లనిరి. ॥334॥

ఆ. “దుర్గమంబు లయిన స్వర్గాది ఫలములఁ
బుట్టఁజేయఁ జాలునట్టి గుణము
గలిగి మెలఁగుచున్న ఘనుఁడ వై నట్టి నీ
కరయ మ్రొక్కువార మాదిపురుష! ॥335॥

సీ. దండంబు యోగీంద్రమండల నుతునకు;
దండంబు శార్ఙ్ఞ కోదండునకును;
దండంబు మండిత కుండల ద్వయునకు;
దండంబు నిష్ఠుర భండనునకు;
దండంబు మత్తవేదండ రక్షకునకు;
దండంబు రాక్షసఖండనునకు;
దండంబు పూర్ణేందు మండల ముఖునకు;
దండంబు తేజః ప్రచండునకును;
తే. దండ మద్భుత పుణ్యప్రధానునకును;
దండ ముత్తమ వైకుంఠధామునకును;
దండ మాశ్రిత రక్షణ తత్పరునకు;
దండ మురు భోగినాయక తల్పునకును. ॥336॥

ఉ. చిక్కిరి దేవతావరులు చిందఱ వందఱలైరి ఖేచరుల్;
స్రుక్కిరి సాధ్యసంఘములు; సోలిరి పన్నగు లాజి భూమిలో;
మ్రక్కిరి దివ్యకోటి; గడు మ్రగ్గిరి యక్షులు వృత్రుచేత నీ
చిక్కినవారి నైన దయచేయుము నొవ్వకయుండ నో! హరీ! ॥337॥

క. మొదలాటిన రక్కసులకు
మొదలై మా కాపదలకు మూలం బగుచుం
దుద మొదలు లేని రక్కసు
తుది చూపఁ గదయ్య! తుదకుఁ దుది యైన హరీ! ॥338॥

తే. అకట! దిక్కుల కెల్ల దిక్కైన మాకు
నొక్క దిక్కును లేదు కాలూనఁ నైన;
దిక్కుగావయ్య! నేఁడు మా దిక్కుఁ జూచి
దిక్కు లేకున్నవారల దిక్కు నీవ. ॥339॥

క. నీ దిక్కు గానివారికి
నే దిక్కును లేదు వెదక యిహపరములకున్
మోదింపఁ దలఁచువారికి
నీ దిక్కే దిక్కు సుమ్ము; నీరజనాభా! ॥340॥

తే. అరయ మాతేజములతోడ నాయుధములు
మ్రింగి భువన త్రయంబును మ్రింగుచున్న
భీకరాకారు వృత్రునిఁ బీచ మడఁచి
యెల్ల భంగుల మా భంగ మీఁగు మభవ! ॥341॥

ఆ. పరమపురుష! దుఃఖభంజన! పరమేశ!

భక్తవరద! కృష్ణ! భవవిదూర!
జలరుహాక్ష! నిన్ను శరణంబు వేఁడెద
మభయ మిచ్చి కావవయ్య! మమ్ము. ॥342॥

వ. నమస్తే భగవన్నారాయణ! వాసుదేవ! యాదిపురుష! మహానుభావ! పరమమంగళ! పరమకళ్యాణ! దేవ! పరమకారుణికు లయిన పరమ హంస లగు పరివ్రాజకులచేత నాచరితంబు లగు పరమసమాధి భేదంబులఁ బరిస్ఫుటం బయిన పరమహంస ధర్మంబుచేత నుద్ఘాటితం బగు తమః కవాటద్వారంబున రసావృతంబయిన యాత్మలోకంబున నుపలబ్ధమాత్రుండవై, నిజ సుఖాను భవుండ వై యున్న నీ వాత్మ సమవేతంబు లై యపేక్షింపఁ బడని శరీరంబులకు నుత్పత్తి స్థితి లయ కారణుండ వై యుండుదువు; గుణసర్గ భావితుండ వై యపరి మిత గుణగణంబులుగల నీవు, దేవదత్తుని మాడ్కిఁ బారతంత్ర్యం బున నబ్బిన కుశల ఫలంబుల ననుభవించి చింతింతువు; షడ్గుణై శ్వర్యసంపన్నుండ వైన నీ వాత్మారాముండ వయి యుండుదువు; గుణసర్గ భావితుండ వయి యపరిమిత గుణగణంబు లర్వాచీన వితర్క విచార ప్రమాణభావంబులగు తర్కశాస్త్రంబులఁ గర్కశంబు లయిన ప్రజ్ఞలు గలిగి, దురవగ్రహవాదు లయిన విద్వాంసుల వివాదా నుసరణంబుల యందు నుపరతంబులగు నస్తినాస్తీత్యాది వాక్యంబుల సమస్త మాయా మయుండ వై నిజ మాయచేతఁ గానంబడక యుక్తి గోచరుండవై, సమస్త విషమ రూపంబులఁ బ్రవర్తింతువు; దేవా! రజ్జు వునందు సర్పభ్రాంతి గలుగు నట్లు ద్రవ్యాంతరంబులచేత బ్రహ్మం బయిన నీ యందుఁ బ్రపంచ భ్రాంతి గలుగుచుండు సర్వేశ్వరా! సర్వ జగత్కారణరూపం బైన నీవు సర్వభూత ప్రత్యగాత్మ వగుటంజేసి సర్వగుణాభావభాసోపలక్షితుడవై కానంబడుదువు, లోకేశ్వరా! భవ న్మహిమ మహామృతసముద్ర విప్రు ట్సకృత్పాన మాత్రంబున సంతుష్టచిత్తులై, నిరంతర సుఖంబున విస్మారిత దృష్ట శ్రుత విషయ సుఖ లేశాభాసులైన పరమభాగవతులు భవ చ్చరణ కమల సేవాధర్మంబు విడువరు; త్రిభువనాత్మభవ! త్రివిక్రమ! త్రిణయన! త్రిలోక మనోహరానుభావ! భవదీయ వైభవ విభూతి భేదంబు లైన దనుజాదులకు ననుపమక్రమ సమయం బెఱింగి, నిజమాయాబలం బున సుర నర మృగ జలచరాది రూపంబులు ధరియించి, తదీయా వతారంబుల ననురూపంబైన విధంబున శిక్షింతువు; భక్తవత్సలా! భవన్ముఖ కమల నిర్గత మధుర వచనామృత కళావిశేషంబుల, నిజ దాసులమైన మా హృదయతాపం బడంగింపుము; జగదుత్పత్తి స్థితి లయకారణ ప్రధాన దివ్య మాయా వినోదవర్తివై సర్వజీవనికాయంబు లకు బాహ్యాభ్యంతరంబుల యందు బ్రహ్మ ప్రత్యగాత్మ స్వరూప ప్రధానరూపంబుల దేశకాల దేహావస్థాన విశేషంబులఁ, దదుపాదాను భవంబులు గలిగి, సర్వప్రత్యయసాక్షివై, సాక్షాత్పరబ్రహ్మస్వరూపుం డవై యుండెడి నీకు నేమని విన్నవించువారము? జగదాశ్రయంబై, వివిధ వృజిన సంసార పరిశ్రమోపశమనం బైన భవదీయ దివ్యచరణ శతపలాశచ్ఛాయ నాశ్రయించెదము;” అని పెక్కువిధంబుల విను తించి యి ట్లనిరి. ॥343॥

క. “తేజంబు నాయువును వి

భ్రాజిత దివ్యాయుధములుఁ బరువడి వృత్రుం
డాజి ముఖంబున మ్రింగెను
మా జయ మింకెందుఁ? జెప్పుమా; జగదీశా!” ||344||

వ. అని యి ట్లతిమనోహర చతుర వచనంబుల భక్తిపరవశులయి
వినుతి చేయుచున్న దేవతలం జూచి, య ప్పరమేశ్వరుండమృత
ప్రాయంబు లగు గంభీరభాషణంబుల ని ట్లనియె. ||345||

క. మ దుపస్థానం బగు మీ
సదమల సుజ్ఞానమునకు సంతోషమునం
బొదలె మదిఁ బ్రీతి నొందితి
వదలక నా భక్తి పొడమి వ్యర్థం బగునే? ||346||

వ. మఱియును, బ్రీతుండనైన నాయందు భక్తులకుం బొందరాని యర్థంబు
లేదు, విశేషించి నాయందునేకాంతమతి యైన తత్త్వవిదుం డన్యం
బులం గోరకుండు; గుణంబుల యందుఁ దత్త్వ జ్ఞాన గోచరుం డైన
వాఁడు విషయ నివృత్త చిత్తుండై సంసార మార్గంబు నిచ్ఛింపడు;
కావున మీకు శుభం బయ్యెడు; దధీచియను ఋషి సత్తముండు గలం
డతని శరీరంబు మ ద్విద్యాతిశయ మహత్త్వంబునను దేజోవిశేషంబు
నను సారవంతంబై యున్న యది; నతని నడిగి, త చ్ఛరీరంబుఁబుచ్చి
కొనుండు; అతండు పూర్వ కాలంబున యశ్వినీదేవతలకు నశ్వ
శిరో నామం బను బ్రహ్మస్వరూపం బగు నిష్కళంకం బయిన విద్య
యుపదేశించిన; వారలు జీవన్ముక్తిత్త్వంబు నొందిరి మఱియు త్వష్ట్ర
పుత్రుండయిన విశ్వరూపునకు మ దాత్మకంబయిన యభేద్య కవ
చంబు నిచ్చెఁ; గావున నతం డతివదాన్యుండు; దేహంబు వంచింపక
మీ కిచ్చు; నతని శల్యంబులు విశ్వకర్మ నిర్మితంబు లై, శతధారలు
గల యాయుధ శ్రేష్ఠంబ యి, మ త్తేజోపబృంహితం బయి వృత్రాసురశిరో
హరణ కారణం బయి యుండు; దానం జేసి మీరు పునర్లబ్ధ తేజోస్త్రా
యుధ సంపదలు గలిగి వెలింగెదరు; విశేషించియు మ ద్భక్తవరులైన
వార లే లోకంబుల నెవ్వరికి నజయ్యులు; కావున మీకు భద్రం బయ్యెడు”
మని భూతభావనుం డైన భగవంతుం డదృశ్యుం డయ్యె; నప్పుడు
దేవతలు దధీచిముని కడకుం జనిరి; అ త్తఱి నింద్రుం డి ట్లనియె. ||347||

ఆ. “దేహి సుఖము గోరి దేహంబు ఘటియించి
దేహి విడువ లేఁడు దేహ మెపుడు;
దేహి! యస్మదీయ దేహంబుకొఱకునై
దేహ మీఁగదయ్య! దేవతలకు. ||348||

ఉ. ఎక్కడ నెల్ల లోకముల నెవ్వరు గోరని కోర్కి, నేఁడు మా
తెక్కలిపాటునన్ దివిరి దేహము వేఁడగ వచ్చినార; మే
మెక్కడ? తీవ్ర కర్మగతి యెక్కడ? దైవకృతంబు గాక; యీ
రొక్కపు దాన మీ వరుస రోయక వేఁడుదురే జగంబులన్? ||349||

క. నీచగతి యెల్లభంగుల
యాచన యని తెలిసి తగని దడుగుదు రేనిన్

యాచక వర్గము లోపల
నీచకులనఁ బడరె? యెంత నేర్పరులైనన్. ॥350॥

క. అడుగంగరాని వస్తువు
లడుగరు బతిమాలి యెట్టి యర్థులు నిను నే
మడిగితిమి దేహమెల్లను
గడు నడిగెడు వారికేడ కరుణ? మహాత్మా!" ॥351॥

ఉ. నావుడునా దధీచియు మనంబున సంతసమంది నవ్వి సం
భావిత వాక్య పద్ధతులఁ బల్కుచు నిట్లనెఁ బేర్మితోడ "నో!
దేవతలార! ప్రాణులకుఁ దెక్కలి మృత్యుభయంబు పూనుటే
భావములం దలంపరు కృపామతి నెన్నఁడు మీ మనంబులన్. ॥352॥

ఆ. ఎలమి బ్రదుక నిచ్చు నెనసిన వారికి
దేహ మెల్లభంగిఁ దీపు గాదె?
యచ్యుతుండు వచ్చి యర్థించె నేనిని
దన్ను నిచ్చునట్టి దాత గలఁడె? ॥353॥

వ. అదియునుం గాక ॥354॥

సీ. అర్థంబు వేఁడెడు నర్థులు గలరు గా
కంగంబు వేఁడెడి యర్థి గలఁడె?
తగు కోరికల నిచ్చు దానశీలుఁడు గల్గుఁ
దన దేహ మీ నేర్చు దాత గలఁడె?
యీ నేర్చువాఁడు దన్నిచ్చిన రోయక
చంపెడునట్టి యాచకుఁడు గలఁడె?
చంపియుఁ బోవక శల్యంబు లన్నియు
నేఁటి పంచుక పోవువారు గలరె?
ఆ. రమణ లోకమెల్ల రక్షించు వారికి
హింస చేయుబుద్ధి యెట్టు పొడమె?
బ్రాంతి యైనయట్టి ప్రాణంబుపైఁ దీపు
తమకుఁ బోలె నెదిరిఁ దలఁప వలదె?" ॥355॥

వ. అనిన నింద్రుం డి ట్లనియె. ॥356॥

తే. "సర్వ భూతదయాపర స్వాంతులకును
బుణ్యవర్తను లగు మిమ్ముబోఁటి వారి
కమిత సత్కీర్తి కాముల కలఘుమతుల
కియ్యరాని పదార్థంబు లెవ్వి గలవు? ॥357॥

ఆ. అడుగరాని సొమ్ము నడుగ రాదని మానఁ
డడుగువాని మాట లడుగ నేల?
బ్రాంతి నడుగుచోటఁ బ్రాణంబు లేనియు
నిచ్చువాఁడు దాపఁ డిచ్చుఁ గాని. ॥358॥

వ. అని పరసంకటంబు దలంపక నిలింపులు గార్యపరతన్ సవినయ

వాక్యపరంపరలఁ బ్రార్థించిన, నతండు దరహసితవదనుండై, యఖిల
లోకధర్మం బెఱింగియు నొక్కింత కాలంబు ప్రతివాక్యం బిచ్చితి; దీని
సహింప దగుదురు; మీ యట్టివారలకుం బ్రియం బగునేని నెప్పుడైన
విడువందగిన శరీరంబు విడుచుట యేమి దుర్లభంబు? నధ్రువం బైన
యీ దేహంబుచేతం గీర్తి సుకృతంబుల నెవ్వం డార్జింపకుండు నతండు
పాషాణాదులకంటె నతి కఠినుండు; మీయట్టి పుణ్యశ్లోకులచేతఁ
గాంక్షింపబడిన శరీరం బప్రమేయ ధర్మార్జితంబు; ఏ దేహంబుచేత
సకలభూతంబులు శోకానుభవంబున శోకించు; హర్షానుభవంబున
హర్షించు నట్టి మహాకష్ట దైన్యాకరం బైన శరీరంబు కాక శునక సృగా
లాదుల పాలు గాకుండ మేలయ్యె; నని నిశ్చితాత్ముం డయి దధీచి
దత్త్వాలోకనంబుచేత నిరసిత బంధనుండై, బుద్ధీంద్రియ మానసంబు
లతోఁ గూడిన క్షేత్రజ్ఞునిఁ బరబ్రహ్మస్వరూపంబైన భగవంతు నందు
నేకీభూతంబు చేసి, యోగజ్ఞానంబున శరీరంబు విడిచె; అప్పుడిం
ద్రుం డతని శల్యంబుల విశ్వకర్మ నిర్మితం బైన, నిశిత శతధారా సమా
వృతంబై వెలుంగు వజ్రాయుధంబుఁ గైకొని, భగవత్తేజోప బృంహితుం
డై, యైరావతారూఢుండై, సకలదేవోత్తమ గరుడ గంధర్వ ఖచర కిన్నర
కింపురుష సిద్ధ విద్యాధర పరిసేవితు డై సకల ముని జనంబులు
వినుతింపఁ ద్రిలోక హర్షకారియై, భగవ దనుగ్రహ సంప్రాప్త మహో
త్సాహ వికసిత వదనారవిందుండై వృత్రాసురుపై నడచె; అప్పుడు.
త్సాహ వికసిత వదనారవిందుండై వృత్రాసురుపై నడచె; అప్పుడు.
360-ఉ. వృత్రుఁడు దాన వాన్వయ పవిత్రుఁడు లోకజిఘాంసకక్రియా
సూత్రుఁడు నిగ్రహాగ్రహణ సుస్థిర వాక్య వివేక మాన చా
రిత్రుఁడు దేవతోరగ దరీకృత వక్త్రుఁడు రోష దూషితా
మిత్రుఁడు శత్రురాకఁ గని మిక్కలియైన యుగాంతకాకృతిన్. ||359||

వృత్రుఁడు దాన వాన్వయ పవిత్రుఁడు లోకజిఘాంసకక్రియా
సూత్రుఁడు నిగ్రహాగ్రహణ సుస్థిర వాక్య వివేక మాన చా
రిత్రుఁడు దేవతోరగ దరీకృత వక్త్రుఁడు రోష దూషితా
మిత్రుఁడు శత్రురాకఁ గని మిక్కలియైన యుగాంతకాకృతిన్. ||360||

క. మెండు గల దనుజ నాయక
మండలములు గొల్వ నడచె మహితోద్ధతి వే
దండముల నడుమ జను నడ
గొండయునుం బోలె నిబిడ గోపోద్ధతుఁడై. ||361||

క. కాలగళుఁ డడిరి కడువడిఁ
గాలునిపైఁ గవయు మాడ్కి ఖరతర రవ సం
చాలిత పూర్వ దిగంతరుఁ
డై లీల మహేంద్రుమీఁద నతఁ డరిగె నృపా! ||362||

వ. ఇట్లు రుద్రగణంబులు, మరుద్గణంబులు, నాదిత్యగణంబులు, నశ్వినీ
దేవతలుఁ, బితృదేవతలు, విశ్వేదేవులు, వహ్ని, యమ, నైరృతి, వరుణ
వాయు, కుబే, రేశా నాదులు, సిద్ధ, సాధ్య, కిన్నర, కింపురుష, గరుడ,
గంధర్వ, ఖేచర ప్రముఖంబు లగు నింద్ర సైన్యంబులతోడ నముచి
యు, శంబరుండును, ననుర్వుండును, ద్విమూర్ధండును, వృషభుం

డును, నంబరుండును, హయగ్రీవుండును, శంకుశిరుండును, విప్రచి
త్తియు, నయోముఖుండును, బులోముండును, వృషపర్వుండును,
హేతియుఁ, బ్రహేతియు, నుత్కటుండును, ధూమ్రకేశుండును, విరూ
పాక్షుండును, గపిలుండును, విభావసుండును, నిల్వలుండును, బల్వ
లుండును, దందశూకుండును, వృషధ్వజుండును, గాలనాభుండును,
మహానాభుండును, భూతసంతాపనుండును, వృకుండును, సుమాలి
యు, మాలియు మున్నగు దైతేయ దానవ యక్ష రాక్షసాద్యసంఖ్యం
బు లగు వృత్రాసురు బలంబు లంతం దలపడి, సమరంబు చేసిరి;
అప్పుడు. ||363||

చ. అసురులకున్ సురావళికి నయ్యె మహారణ మప్పు డొండొరుల్
ముసల గదాసి కుంత శర ముద్గర తోమర భిందిపాల ప
ట్టిస పటుశూల చక్రముల రేవలు చూపి యదల్చి యార్చుచున్
మసలక కప్పి రస్త్రముల మార్కొని మంటలు మింట నంటగన్. ||364||

క. ఒండొరులఁ గడవ నేసిన
కాండము లాకాశపథముఁ గప్పి మహోల్కా
దండంబు లొలసి నిష్ఠుర
భండన ముఖ మొప్పెఁ జూడఁ బ్రళయోచితమై. ||365||

చ. సురవరు లేయు బాణములు చూడ్కి కగోచరమై నభస్థలం
బఱిముఱి గప్పి రేసి దివసాంతముఁ జేసిన లీల నా సురే
శ్వర బలయూథ వీరులను సాయక పంక్తుల చేత వాని రూ
పఱ శతధూళిఁ జేసి పఱపైన తమం బొనరించి రార్చుచున్. ||366||

చ. సమరమదాంధు లై సుర నిశాచర వీరులు సైనికాంఘ్రి సం
క్రమిత మహీపరాగములు గ్రమ్మిన నుమ్మలికంపుఁ జీకటుల్
తమ కనుదోయి కడ్డముగఁ దార్కొనినం జల మేది పోరి రా
క్రమిత నిజాంతరంగ పరిఘట్టిత రోష మహాగ్ని పెంపునన్. ||367||

క. అతిగళిత రక్తధారా
క్షతములతోఁ గానఁబడిరి సైనికులు మహో
ద్ధత రోషవహ్ని కీలలు
వితతం బై పెల్లగిల్లి వెడలెడి భంగిన్. ||368||

సీ. రవణించు శింజినీ టంకార రవములు
భట సింహనాదంబుఁ బరిఢవింప
భీషణోత్తమ హయ హేషావిఘోషంబు
కరి బృంహిత స్ఫూర్తిఁ గ్రందుకొలుప
సమర నిశ్శంకాంశ శంఖ నినాదంబు
నేమి స్వనంబుల నిహ్నవింపఁ
దుములమై చెలఁగెడు దుందుభి ధ్వానంబు
లట్టహాసంబుల నాక్రమింప
తే. ఘటిత శస్త్రాస్త్ర నిష్ఠుర ఘట్టనోత్థ
ఖర కఠో రోరు విస్ఫులింగంబు లడరి

దివ్య కోటీర మణిఘృణి దిక్కరింప
సమర మొనరించి రసురులు నమరవరులు. ||369||

వ. ఇట్లు ప్రళయసంరంభ విజృంభిత సముత్తుంగ రంగత్తరంగిత భైరవారావ నిష్ఠ్యూత నిష్ఠుర మహార్ణవంబునుం బోలె యుగాంత సంక్రాంత ఝంఝా పవన పరికంపిత దీర్ఘ నిర్ఘాత నిబిడ నిష్ఠుర నీరదంలుం బోలె, నుభయ సైన్యంబులు గలసి సంకుల సమరంబు సలుపు సమయంబున, యుగాంత కృతాంత సకలప్రాణి సంహార కారణలీలయుం బోలెఁ, బదాతిరాతి మావంత రథిక మహారథిక వీరు లొండురులు చండ గతిం గాండంబులు పఱపుచు, గదలం జదుపుచుఁ, గత్తులఁ గత్తళం బులఁ జినుఁగం బొడుచుచు, నడిదంబుల నఱకుచుఁ, గుంతలంబులం గ్రుచ్చుచు, గుఠారంబుల ప్రచ్చుచు, ముసలంబుల మోఁదుచు, ముద్గరంబులం బాఁదుచుఁ, జక్రంబులం ద్రుంచుచు, సబళంబుల నొంచుచు, చురియల మెఱుముచు, శూలంబులఁ దుఱుముచు, వాజుల కుఱికియు, వాలంబుల నఱికియుఁ, దొడలు తుండించియుఁ, దొండంబులు ఖండించియు, మెడ లెడయించియు, మెదళ్ళు గెడయించియు, నములు ద్రుంచియు, నాసికలు ద్రెంచియుఁ, బదంబుల విఱిచియుఁ, బార్శ్వంబులం జఱచియు, గజంబులఁ బఱపియు, గాత్రంబుల మఱపియుఁ, గుంభంబులఁ బగిలించియుఁ, గొమ్ములఁ బెకలించియు, హస్తంబులఁ దుండించియు, నంగంబులఁ జించియు, రథంబుల చలియించియు, రథికుల బొలియించియు, సారథుల జంపియు, సైంధవంబులఁ దంపియు, శిరంబు నొగిలించియు, సీసకంబు లగిలించియు, ఛత్రంబుల నుఱుమాడియుఁ, జామరంబులం దునుమాడియు, సైన్యంబులఁ జిదిపియు, సాహసుల మెదిపియు, నడుములు ద్రుంచియు, మఱియును బరస్పర గుణవిచ్ఛేదనంబున, నన్యోన్య కోదండ ఖండన పటుత్వంబు నుభయ సైంధవ ధ్వజ సారథి రథిక రథ వికలనంబును, నొండొరుల పాద జాను జంఘా హస్త మస్తక నిర్దళనంబును, రక్త మాంసమేదః పంకసంకలిత సమరాంగణంబునునై యతి ఘోర భంగిం బెనంగిరి; అప్పుడు. ||370||

చ. సమజయమున్ సమాపజయ సామ్య పరిశ్రమమున్ సమోరు వి
క్రమము సమాస్త్రశస్త్రబల గర్వము నై కడు ఘోర భంగి నా
నముచి విరోధి సైన్య గణనాథులతోడ నిశాచరేశ్వ రో
త్తములు దురంబుజేసి రొగిఁ దార్కొని వృత్రుబలంబు ప్రాపునన్. ||371||

వ. అప్పుడు. ||372||

లగ్రా. మొత్తముగఁ బాఱు పెనునెత్తురు మహానదులఁ
దత్తరముతో నుఱికి కుత్తుకలు మోవం
జిత్తముల నుబ్బి వెస నెత్తుకొను భూతముల
నత్తుకొని శాకినులు జొత్తిలుచు మాంసం
బుత్తలముతో మెసఁగి నృత్తములు జేయు మద
మత్తఘన ఢాకినులు వృత్తగతిఁ బ్రేవుల్
బిత్తరములం దిగిచి మెత్తమెదడుల్ మొనసి
గుత్తగొనుచుండ భయవృత్తిఁ గల నొప్పెన్. ||373||

వ. ఇట్లు దేవదానవులు నర్మదాతీరంబునఁ గృతయుగంబునం దలపడి
త్రేతాయుగంబు చొచ్చునంత కాలంబుఁ బోరు దారుణంబుగాఁ జేయు
చుండ; నంత వృత్రాసురు భుజబలంబు పెంపునఁ దెంపుచేసి కంపిం
పక నిలింపులపై రక్కసులు గుంపులై పెంపు చూపి మహా వృక్ష
పాషాణ గిరిశిఖరంబులు వర్షించిన. ||374||

మ. గిరి పాషాణ మహీజము ల్గుఱియఁగా గీర్వాణులన్నిఁటి ని
ష్ఠుర నారాచపరంపర ల్పఱపుచు న్జూర్ణంబుఁ గావింప ని
ర్భర లీలం దమచేయు సత్త్వములు దోర్భంగంబు లై పోవఁగాఁ
దెరలన్ రాక్షస యోధవీరుల మదోద్రేకంబు సంఛిన్నమై. ||375||

క. ప్రచురముగ రాక్షసావళి
ఖచరులపై నేయు నిబిడకాండావళి దు
ర్వచనుఁ డెడ నాడు మాటలు
సుచరిత్రుని యందుఁ బోలెఁ జొరవయ్యె నృపా! ||376||

వ. అప్పుడు. ||377||

వన. అంత సురలేయు నిబిడాస్త్రములపాలై
పంతములు దక్కి హత పౌరుషముతో ని
శ్చింతగతి రక్కసులు సి గ్గుడిగి భూమిం
గంతుగొని పాఱి రపకారపరు లార్వన్. ||378||

క. కొండలఁ బోలెడు రక్కసు
లొండొరులం గడవఁ బాఱి రుక్కఱి పటు కో
దండముఖ సాధనంబులు
భండనమున వైచి దివిజపతు లార్వంగన్. ||379||

వ. ఇట్లు సమరతలంబు వాసి తన ప్రాపుమాసి, తీసి పఱచు చుండు
దండనాయకులం జూచి, యకుటిలమతిం బకపక నగి వృత్రాసురుండు,
ఇ ట్లనియె ||380||

ఉ. “క్షుల్లతవృత్తి మీ కగునె? శూరుల కిమ్మొయిఁ గీర్తి భోగముల్
గొల్లగఁ జేయు చావు మదిఁ గోరినవారల కైనఁ గల్గునే?
తల్లడ మంది యీ సమరధర్మము మాని తలంగఁ బాడియే?
మల్లుఁడు దుర్దమ ప్రధనమత్తుఁడు వృత్రుని పా టెఱుంగరే? ||381||

క. చావు ధ్రువమైన ప్రాణికిఁ
జావులు రెం డరసికొనుఁడు సమరమునందున్
భావింప యోగమందును
జావంగా లేని చెడుగుచావుం జావే?” ||382||

వ. అని వాసుదేవ తేజోవిశేష విశేషితులై దవానలకీలలం బోలె వెలుం
గుచు వెఱచి వెన్నిచ్చి పాఱెడు నసురుల వెనుకొని తఱుము సుర
వీరులం జూచి హుంకరించి స్వర్గానుభవంబున నిచ్చలేకుండె నేని
మ దవలోకన స్పర్శన మాత్రంబు ముందర నిలుతురు గాక; యని

యేచి కల్పాం తానల్ప ఘనఘనాటోపంబునుం బోలెఁ గఠోరకంఠ
హుంకార తర్జనంబులన్ గర్జిల్లుచుఁ, బ్రళయకాల పవన పరిభావిత
మహాశిఖిశిఖావళులఁ దృణీకరించు కుటిలావలోకనంబుల నాలోకిం
చుచుం, గాల పరిపక్వ లీలాలోలుండయిన శూలి పోలిక నాభీలమూర్తి
యై సకల జీవభార భరణ దుర్భర భగ్న బ్రహ్మాండ మహాధ్వానంబు
భంగి నాస్ఫోటించిన. ॥383॥

ఉ. కూడె జగంబు లన్నియును; గ్రుంకిరి సూర్య సుధాంశు; లద్రు లూ
టాడె; నభస్థ్సలం బగిలె; నంబుధు లింకె; నుడుగ్రహాళి ప
ట్టూడె; వడిం దిశల్ పగిలె; నుర్వర క్రుంగె; నజాండభాండ మ
ల్లాడె; విధాత బెగ్గడిలె; నార్చుచు వృత్రుఁడు బొబ్బపెట్టినన్. ॥384॥

లగ్రా. కూలిరి వియచ్చరలు; సోలిరి దిశాధిపులు;
వ్రాలి రమర ప్రజము; దూలి రురగేంద్రుల్;
ప్రేలిరి మరుత్తు; లెద జాలిగొని రాశ్వినులు;
కాలుడిగి రుద్రు లవలీల బడి రార్తిన్;
వ్రేలిరి దినేశ్వరులు; కీ లెడలినట్లు సుర
జాలములు పె న్నిదుర పాలగుచు ధారా
భీల గతితోడఁ దమ కేలిధనువుల్ విడిచి
నేలఁబడి మూర్ఛలను దేలిరి మహాత్మా! ॥385॥

వ. ఇట్లు కఠోర కంఠనాదం బొనర్చిన నశనిపాతంబునం గూలు ప్రాణి
చయంబు భంగి నంగంబు లెఱుంగక రణరంగంబునం బడి బిట్టు
మూర్ఛిల్లిన, దివిజరాజసైన్యంబుల వృత్రాసురుండు సంగరరంగ దుర్ద
ముండై మహీవలయంబు పదాహతంబుల గడగడ వడంక, నిశిత
శూలంబు గేల నంకించుచు, మదించిన భద్రమాతంగంబు కమల
వనంబు చొచ్చి, మట్టిమల్లాడు విధంబున నిమీలితాక్షుండయి, తన
పదతలంబుల రూపంబులు మాయం జమురుచు, వెక్కసంబుగఁ
గ్రీడించు వానింగని వజ్రి వజ్రశతోపమ నిష్ఠుర గదాదండం బాభీల భంగిఁ
బ్రళయకాల మార్తాండ చండపరివేష ప్రేరితంబుగాఁ ద్రిప్పి వైచిన. ॥386॥

మ. అది మింటం బెనుమంట లంటఁ బఱపై యాభీల వేగంబునం
గదియన్ వచ్చిన లీల వామకర సంక్రాంతంబు గావించి, బె
ట్టిదుఁడై చేరి సురారి దానిఁ గొని కాఠిన్యోరు పాతంబులం
జదియన్ మోఁదె గజేంద్ర మస్తకము నుత్సాహైక సాహాయ్యుఁడై. ॥387॥

ఆ. అ గ్గజంబు గులిశహతిఁ గూలు కులమహీ
ధ్రంబుఁ బోలె రక్తధార లురల
మస్తకంబు పగిలి మదమఱి జిరజిరఁ
దిరిగి భీతితోడఁ దెరలి పఱచె. ॥388॥

ఉత్సా. గజము దెరలి దాని కొఱలి కంప మొంది పాఱఁగా
భజన నింద్రుఁ డంకుశమునఁ బట్టి బిట్టు నిల్పుచున్
నిజసుధారసైకపాన నిర్ణ యార్ద్ర కరమునన్
బుజత మీఱ నిమిఱె నదియు రీతి మెఱసి క్రమ్మఱన్. ॥389॥

వ. ఇ వ్విధంబున నైరావతంబును సేదదేర్చుచు, నెదుర నిలుచున్న
భిదురపాణింగని, తోఁబుట్టువుఁ జంపిన తెంపుఁ దలంచి, మోహ
శోకంబున విపర్యాసంబుగా నవ్వుచు నాహవకామ్యార్థి యై
వృత్రుం డి ట్లనియె. ||390||

శా. నాకుం బెద్దయు నీకు సద్గురువు దీనవ్రాత రక్షున్ శుభా
లోకుం జంపితి విట్లు పాపమతివై లోభంబుతో ని య్యెడన్
లోకుల్ నవ్వఁగ మద్భుజాపటిమకున్ లోనైతి వీ శూలమం
దాకంపింపఁగ నిన్ను గ్రుచ్చి ఋణముక్తాత్ముండనై పేర్చెదన్. ||391||

క. ఎట్టి తులు వయినఁ గాని
నెట్టన తన బ్రదుకుకొఱకు నీవలె గురువుం
జుట్టమును బుణ్యు బ్రాహ్మణుఁ
బట్టి వధింపంగఁ గలఁడె? పశువుం బోలెన్. ||392||

చ. దయయును సత్యమున్ విడిచి ధర్మమువాని యశంబుఁబాసి శ్రీ
జయములఁ బాఱఁదోలి పురుషత్వము గానక లోకనిందితా
హ్వయుఁ డగువాని చావునకు నార్యులు గుందుదురే? సృగాలముల్
ప్రియమున నంటునే శవముఁ? బ్రేలక చేరునే? కంక గృధ్రముల్. ||393||

క. నిక్కమగు పాపములచేఁ
జిక్కితివి నిశాత శూల శిఖరాగ్రమునన్
మక్కించి నీదు మాంసము
నక్కలుఁ గుక్కలును జేరి నమల నొనర్తున్. ||394||

ఉ. దీకొని నీకు నేఁ డిచట దిక్కని వచ్చినవారు గల్గిరే?
నేకమతిం బిశాచముల కెల్లను దృప్తిగ మన్నిశాత శూ
లైక మహాగ్ని కీలల ననేకవిధంబుల సోమయాజి నై
మేఁకల జేసి వ్రేల్చెద నమేయ మదోద్ధతి వ్రాలి యి య్యనిన్. ||395||

క. కాక ననుఁ గులిశధారల
దీకొని నిర్జింపఁ గలిగి తేనిఁ బ్రభూతో
ద్రేకంబు చేసి శూరుల
ప్రాకట పదపద్మ ధూళి భాగంగగుదున్. ||396||

సీ. సందేహ మేటికి జంభారి వేవేగ
భిదురంబు వ్రేయు మాభీల భంగి
నతిలోభి నడిగిన యర్థరాశియుఁ బోలె
గడపకు మిది వృథ గాదు సుమ్ము;
మురమర్దనుని తేజమున నా దధీచి వీ
ర్యాతిశయంబున నధికమయిన
యదిగాన హరిచే నియంత్రి తోన్నతుఁడ వై
గెలువుము శత్రుల గీ టడంచి
ఆ. యెందుఁ గలఁడు విష్ణు డందు జయశ్రీలు
పొందు గాఁగ వచ్చి పొందుచుండు;

గాన భక్తవరదుఁ గమలాక్షు సర్వేశు
పదములందు మనముఁ బదిలపఱతు. ॥397॥

వ. ఇప్పుడు వజ్రధారలం ద్రెంపబడిన విషయ భోగంబులు గలవాఁడ
నయి, శరీరంబు విడిచి, భగవద్ధామంబు నొందెద; నారాయణుని
దాసుండ నైన నాకు స్వర్గమర్త్యపాతాళంబులం గల సంపద్భోగంబులు
నిచ్ఛగింపంబడవు; త్రైవర్గికాయాస రహితంబైన మహైశ్వర్యంబు
ప్రసాదించుం గావున ననుపమేయం బైన భగవత్ప్రసాదం బన్యుల కగో
చరం; బ ద్దేవుని పాదైక మూలంబుగా నుండు దాసులకు దాసానుదా
సుండ నగుచున్నవాఁడ” నని య ప్పరమేశ్వరు నుద్దేశించి. ॥398॥

చ. అరయఁగ భక్తపాలనము లైన భవద్గుణజాల మాత్మ సం
స్మరణము చేయ వాక్కు నిను సన్నుతి చేయ శరీరమెల్లఁ గిం
కర పరివృత్తి చేయ మదిఁ గాంక్ష యొనర్చెదఁ గాని యొల్ల నే
నరిది ధ్రువోన్నత స్థలము నబ్జజు పట్టణ మింద్ర భోగమున్. ॥399॥

ఉ. ఆఁకలి గొన్న క్రేపులు రయంబున నీకలురాని పక్షులున్
దీకొని తల్లికిన్ మఱి విదేశగతుండగు భర్త కంగజ
వ్యాకులచిత్త యైన జవరాలును దత్తఱ మందు భంగి నో!
శ్రీకర! పంకజాక్ష! నినుఁ జేరఁగ నామది గోరెడుం గదే. ॥400॥

క. నాకును సఖ్యము పుణ్యా
శ్లోకులతోఁగాని తత్త్వశూన్యులు సంసా
రైక విమోహులతోడం
గాకుండనొనర్పుమయ్య కంజదళాక్షా ॥401॥

వ. అని పలుకుచు. ॥402॥

మస్ర. హరిపై సర్వాత్ముపై నత్యగణితగుణుపై నంతరంగంబు పర్వన్
సరిమే నుప్పొంగఁ జావుం జయమును సరిగా సంతసంబందుచుం భీ
కరుఁడై కాలాగ్ని పోలెం గనులుచుఁ గవిసెన్ గర్వదుర్వారుఁడై దు
ర్భరలీలన్ భూమి గంపింపఁగ దిశ లద్రువన్ భండనోద్దండవృత్తిన్. ॥403॥

క. దొరఁకొని ప్రళయోదకమున
హరిపైఁ గైటభుఁడు గవియు హంకారమునన్
సురనాథు మీఁద వృత్రా
సురుఁడు మదోద్వృత్తి నడచె శూలాయుధుఁడై. ॥404॥

శా. కల్పాంతాగ్నియుబోలె నుల్కలెగయంగాఁ ద్రిప్పుచున్ దీన నో!
యల్పా! చావు మటంచు శూలము రయం బారఁగఁ బైవైచినం
బోల్పం గోటిరవి ప్రకాశత దివిం బోవంగ వీక్షించి యా
వేల్పుల్ పొంగఁగ వజ్రధారఁ దునిమెన్ విన్నాణ మొప్పారఁగన్. ॥405॥

ఆ. శూల మప్పు డతఁడు స్రుక్కక ఖండించి
పూని తోన కదిసి భుజము ద్రుంచె;
నసుర గనలి యేకహస్తుఁడై పరిఘంబు

గొని మహేంద్రుఁ గిట్టి హనువు లడిచె. ||406||

వ. ఇట్లు ప్రళయకాల భీషణ పరివేష పోషంబుగా రోషంబునం బరిఘంబుఁ
ద్రిప్పి కుప్పించి గజ కుంభస్థలంబు భగ్నంబు చేసి యింద్రు హను
ప్రదేశంబును నిష్ఠురాహతి నొప్పించిన. ||407||

క. గజము మద ముడిగి తిరుగుచు
గుజగుజనై గీఁకపెట్టఁ గులిశము నేలన్
భజన చెడి విడిచె నింద్రుఁడు
గజిబిజితో బెగడె నసుర కడిమి జగంబుల్. ||408||

క. గరుడుఁడు పొదవిన నాగము
కరణిన్ వృత్రాసురేంద్రు కడిమికి లోనై
తిరుగుడు పడ్డ హరిం గని
పురపుర నాహా! యటంచుఁ బొగిలె జగంబుల్. ||409||

వ. అప్పుడు. ||410||

ఆ. గజముపాటు చూచి కడు దీనగతిఁ జూచి
పరికరంబు జాఱి పడుటఁ జూచి
యుద్ధధర్మ మెఱిఁగి యున్న శత్రునిఁ జూచి
సిగ్గుతోడ వజ్రి శిరము వాంచె. ||411||

వ. ఇట్లు యుద్ధంబున శత్రు సన్నిధిం గరంబు జాఱిపడిన వజ్రంబుఁ
బుచ్చుకొనక నివ్వెఱపడి, లజ్జించి యున్న పాకశాసనుం జూచి వృత్రుం
డి ట్లనియె. ||412||

క. దురమునఁ గైదువు వదలిన
శరణన్నను వైరిజనులఁ జంపరు వీరుల్
వెఱఁగంద నేల? కులిశము
కర మరుదుగఁ బుచ్చికొనుము కాచితి నింద్రా! ||413||

సీ. వజ్రంబుఁ గైకొని వైరి నిర్జింపు; మి
ట్లడలంగ వేళ గా దమరనాథ!
యమర దేహాధీను లైన మూర్తుల కెల్ల
నీశు లక్ష్మీశు సర్వేశుఁ బాసి
కడతేఱ జయములు గల్గునె యెందైనఁ?
దలపోసి చూడుమా; తత్త్వబుద్ధి
నీ లోకపాలకు లెవ్వాని వశగతి
వలఁ బడ్డ పక్షుల వర్తనమునఁ
తే. జిక్కి చేష్టలు చేయుచుఁ జింతగాంతు
రట్టి మృత్యు బలంబుల నాత్మజయము
తమదిగాఁ గోరి యజ్ఞాన తంత్రు లగుచుఁ
గమలలోచను లీలా వికారములను. ||414||

తే. మెఱయ యంత్రమయం బైన మృగము భంగి

దారునిర్మితమైనట్టి తరణిపోల్కి
శక్ర! యెఱుఁగుమ యీ భూతజాల మెల్ల
దళిత పంకేరుహాక్ష తంత్రంబు గాఁగ. ||415||

వ. మఱియు భూతంబులచేతను, నింద్రియంబులచేతను, నవశుండైన
పురుషుండు ప్రకృతిచేత వేఱుచేయంబడిన యాత్మం బరమేశ్వరా
నుగ్రహంబు వాసి సుఖియించుచుండు; నవిద్వాంసుండైన వాఁ డనవ
రతంబుఁ దన్ను స్వతంత్రుంగాఁ దలంచుచుండు; భూతంబుల వలన
భూతంబులు పుట్టుచుండును; నా భూతంబులు భూతంబులచేత
భక్షింపబడుచుండు; పురుషున కాయువు, శ్రీయును, గీర్తియు, నైశ్వ
ర్యంబును మొదలైనవి యనుభవింప నెంతగాలంబు ప్రాప్తం బంత
గాలంబు నివసించు, ప్రాప్తంబు దీఱినఁ బురుషుండు జాలిం బొందిన
నవి యుండక పోవుచుండును; కావున గుణంబును నవగుణంబును
గీర్త్యప గీర్తులును, జయాప జయంబులును, సుఖదుఃఖంబులును,
జావుబ్రతుకులును, సమంబులై కలుగుచుండు; నజ్ఞాని యైన
వానికి సత్త్వరజస్తమో గుణంబులు గలిగి యుండు; నట్టివానికి గుణ
మయంబులైన యింద్రియాదులే యాత్మ యని తోఁచుచుండును;
కావున వాఁ డా గుణంబులచేత బద్ధుం డగు; నా గుణంబులకు సాక్షి
మాత్రంబగు శరీరంబు వేఱని యెవ్వఁ డెఱుంగనోపు, వాఁ డా గుణం
బులచేత బద్ధుండు గాఁడు; కావున గుణంబులును, గుణియు, భోక్త
యును, భోగ్యంబును, జయంబును, నపజయంబును, హర్తయును,
హాస్యంబును, నుత్పత్తిస్థితిలయకర్తయై, సర్వోత్కృష్టుండైన య ప్పర
మేశ్వరుండె కాని యన్యంబు లేదు; ఇప్పు డొక్క హస్తంబు నాయు
ధంబునుం బోయినను భవత్ప్రాణాహరణంబునకు సమర్థుండ నగు
చున్న నన్నుం జూడు" మని వృత్రాసురుండు మఱియు ని ట్లనియె. ||416||

తే. "వాహనంబులు సారెలు వాఁడిశరము
లూర్జి తాక్షము లసువులె యొడ్డణములు
గాఁగఁ బోరెఁడు నీ ద్యూతకర్మమందు
నెసఁగ జయమును నపజయ మెవ్వఁ డెఱుఁగు?" ||417||

చ. అనవుడు వృత్రుమాటలకు నద్భుత మంది సురేంద్రుఁ డెంతయుం
దన మదిఁ గుత్సితం బుడిగి దైవముగా నతనిన్ భజించి కై
కొనియెఁ గరంబునన్ దిగువఁ గూలిన వజ్రము, న ప్పు డాత్మలోఁ
దనరె జగంబు లన్నియు ముదంబునఁ బొందిరి ఖేచరావళుల్. ||418||

క. రాహుగ్రహ వక్త్ర గుహా
గేహాంతము వాసి వచ్చి కిరణావళి స
ద్బాహుళ్య మొప్ప వెలిఁగెడు
నా హరిదశ్వుండుఁ బోలె హరి యొప్పె నృపా! ||419||

వ. ఇట్లు కరకలిత వజ్రాయుధ రుఙ్మండల మండిత దిఙ్మండలుం డైన
జంభారి గంభీర వాక్యంబుల విస్మయ మందస్మిత ముఖారవిందుం
డయి వృత్రున కి ట్లనియె. ||420||

క. “ఓ! దానవేంద్ర! నీ మతి
వేదాంతముఁ బోలెఁ దత్త్వ విజ్ఞాన కళా
మోదము నీ వతిభక్తుఁడ
వాదిమ పురుషునకు హరికి నబ్జాక్షునకున్. ॥421॥

ఉ. లోకములెల్ల నిండి తన లోనుగ సర్వముఁ జేసి ప్రాణులన్
దీకులఁ బెట్టి యెల్లడలఁ దీప్తులు చూపెడి విష్ణుమాయ నేఁ
డేకమతిం దలంచి తిది యేల? మహాసురు రూపుమాని సు
శ్లోకుఁ బురాణపూరుషుని శోభనమూర్తి ధరింపు మింపునన్. ॥422॥

ఉ. ఏ నియమంబు సల్పితివొ? యెట్టి మహాతప మాచరించితో
పూని రజోగుణాభిరతిఁ బొందిన నీ మతి శాంతి దాంతి స
మ్మానస మానసానుభవ మత్తమరాళుఁ డరోష భావ స
మ్మానుఁ డమేయుఁ డా దనుజమర్దను భక్తి పొసంగె నెంతయున్. ॥423॥

క. నారాయణ రూ పామృత
పారావారమునఁ దేలు భక్తుఁడు దా భూ
దారకరఖాత కోదక
పూరంబులు నేల తృప్తిఁ బొందు మహాత్మా!” ॥424॥

వ. ఇట్లు పలుకుచున్న యింద్రు నుపలక్షించి, వృత్రాసురుం డా యోధన
దుర్మర్షణ సంఘర్ష మానసుండై వైరిం బురి కొల్పు కొని, వామహస్తం
బునం బరిఘంబుఁ ద్రిప్పుచు నుప్పరంబునం గుప్పించుచు, బ్రహ్మాండ
కర్పరంబు నిష్ఠుర భైరవారావంబునం బగిలించుచు, సముత్తుంగ
మత్త మాతంగ పుంగవంబు వృషభంబుపైఁ గవియు భంగి సుర వృషభు
పేరురం బుపలక్షించి, భీషణాశని నిపాత వేగంబునం గొట్టిన నింద్రుండు
కులిశ ధార న ప్పరిఘంబుఁ దునిమితోడన శేష ఫణా విశేష భాసురం
బయిన బాహుదండంబు ఖండించె; నప్పుడు వృత్రుండు భిన్న
బాహు ద్వయ మూలుండై రక్తధారలం దోఁగుచు వజ్రిచేతఁ బక్షహతం
బై దివంబుననుండి జాఱుచున్న కులపర్వతంబునుం బోలెఁ జూపట్టి
ప్రళయకాల సంహార నిటలచ్ఛటచ్ఛటార్భట కఠోర కీలా భీలాగ్ని
సమాన క్రూర కుటిల నిరీక్ష దుర్నిరీక్షుండయి, భూనభో మండలంబులఁ
గ్రింది మీఁది దౌడల హత్తించి, నభోమండలంబునుం బోలెఁ దుది
మొద లెఱుంగ రాక, వికృతంబుగా వక్త్రంబు దెఱచి, మందర మథన
మధ్యమాన విషధర విషమజిహ్వాభీలం బగు నాలుక నభంబు నాకు
చుఁగాల సంహారకారణుం డయిన కాలుని భుజదండ మండితంబగు
దండంబునుం బోలిన దంష్ట్రలచేత జగత్త్రయంబును మ్రింగెడువాఁడు
నుం బోలె నతిమాత్ర మహాకాయుం డయి, పర్వతంబులం దలంగ
మీటుచు నడగొండయుం బోలె నభోభాగ భూభాగంబుల నాక్రమించి;
యప్పుడు. ॥425॥

ఉ. కాలమునాటి మృత్యువుముఖంబునఁ బోలెను విస్ఫులింగముల్
గ్రాలఁగ దేవసంఘములు గంపమునొంద జగంబు లెల్ల నా
హా లుఠి తారవం బెసఁగ నభ్రగజంబును నాయుధంబుతో
నాలుకఁ జుట్టి పట్టి సురనాథుని మ్రింగె మహాద్భు తాకృతిన్. ॥426॥

ఆ. లోక మెల్ల నపుడు చీఁకాకు పడెఁ దమం
బడరె నుడుగణంబు లవనిఁ బడియె;
సోనవాన గురిసె సూర్యచంద్రాగ్నుల
రశ్మి లడఁగె దిశలు రభస మయ్యె. ॥427॥

వ. అప్పుడు. ॥428॥

ఉ. కందఁడు భీతి గుందఁడు ప్రకంపనమొందఁడు పెద్దనిద్దురం
జెందఁడు తత్తఱింపఁడు విశేషముఁ జొప్పఁడు వైష్ణవీ జయా
నందపరైక విద్యను మనంబునఁ దాల్చుచు నుండెఁ గాని సం
క్రందనుఁడా నిశాచరుని గర్భములో హరిరక్షితాంగుఁడై. ॥429॥

వ. ఇట్లు కవచరూప శ్రీనారాయణ కృపాపాలితుండై యోగబలంబున
బలభేది యతని యుదరంబు వజ్రాయుధంబున భేదించి యైరావణ
సహితుండై వెడలి, యతని కంధరంబు తెగనడువ వజ్రంబుఁ బ్రయో
గించిన, నతి నిష్ఠురవేగంబున వృత్రు హరణార్థంబుగం దిరుగుచు
సూర్యాది గ్రహ నక్షత్రంబులకు దక్షిణోత్తర గతి రూపంబయిన సంవత్సర
సంధియందు నహోరాత్ర మధ్యంబున వృత్రు శిరంబు పర్వత శిఖరం
బునుం బోలెఁ ద్రుంచి కూలం ద్రోచె; నప్పుడు. ॥430॥

మ. మొరసెన్ దుందుభు లంబరంబునఁ గడున్ మోదించి గంధర్వులున్
సురలున్ సాధ్యులు సిద్ధులున్ మునివరుల్ సొంపార వృత్రఘ్ను భీ
కర తేజోవిభవ ప్రకాశకర విఖ్యాతైక మంత్రంబులం
దిర మొప్పం బఠియించుచుం గురిసి రెంతేఁ గ్రొత్త పూ సోనలన్. ॥431॥

ఆ. ఏమి చెప్ప నప్పు డింద్రారి తనువున
నొక్క దివ్యతేజ ముబ్బి వెడలి
లోకమెల్లఁ జూడ లోకులు చూడని
లోక మరసి విష్ణులోను చొచ్చె. ॥432॥

వ. ఇట్లు లోకభీకరుండై వృత్రాసురుండు గూలిన, నఖిల లోకంబులు బరి
తాపంబు లుడిగి సుస్థితిం బొందె; దేవర్షి పితృగణంబులు దానవుల
తోడం గూడి, యింద్రునకు జెప్పక తమతమ స్థానంబులకుం జనిరి;”
అనిన విని, పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున కి ట్లనియె. ॥433॥

ఆ. “ఏమి కారణమున నింద్రుతోఁ బలుకక
సురలు పోయి? రట్టి సురగణంబు
లెందుచేత సుఖముఁ జెందిరి? వజ్రికిఁ
జేటు గలుగు టెట్లు? చెప్పవయ్య!” ॥434॥

వ. అనిన శుకుం డి ట్లనియె “వృత్రపరాక్రమ చకితులయిన నిఖిల దేవత
లును, మహర్షి గణంబులును, మున్ను వృత్రవధార్థం బింద్రునిం
బ్రార్థించిన నతండు బ్రహ్మహత్యకుం జాలక, “తొల్లి విశ్వరూపునిం జంపిన
పాపంబు స్త్రీలయందును, భూమియందును, జలంబులందును,
ద్రుమంబులందును విభజించి పెట్టితిని; ఇప్పు డీ హత్య యేరీతిం
బాపుకొనువాఁడ? నా కశక్యం” బనిన మహర్షు “లశ్వమేధ యజ్ఞంబు

చేయించి, యజ్ఞపురుషుం డైన శ్రీ నారాయణదేవుని సంతుష్టునిం జేసి యీ హత్యం బాపంగలవారము; స్వభావంబున బ్రాహ్మణ పితృ గో మాతృ సజ్జన హంతలైనవార లే దేవునిం గీర్తించి శుద్ధాత్ము లగుదు; ర ద్దేవుని నశ్వమేధ మహామఖంబున శ్రద్ధాన్వితుండవై సేవించిన నీకు ఖలుండైన యిద్దురాత్ముని హింసించిన హత్య యేమి చేయం గల?" దని యొడంబఱచిన, నింద్రుండు వల్లె యని యి వ్విధంబున మార్తునిం బరిమార్చి, బ్రహ్మహత్యం బొంది, య త్తాపంబు భరియింప నోపక దుర్దశం బొందె; అప్పుడు. ‖435‖

సీ. పాపంబుఁ జండాలరూపంబు గలదాని
ముదిమిచే నొడలెల్ల గదలుదాని
క్షయకుష్ఠరోగ సంచయకృతం బగుదాని
నురురక్తపూరంబు దొరఁగుదాని
నరసిన వెండ్రుకల్ నెరసిన తలదాని
నటఁ బోకుపో కుండు మనెడుదానిఁ
గదరు కంపునఁ బ్రేవు లద రఁజేసెడుదానిఁ
దా నెందుఁ బాఱిన దఱుముదాని
ఆ. నా గుణంబు లెల్ల భోగింప కేరీతి
నరుగ నెంతవాఁడ వనెడుదాని
బిట్టు దిరిగి చూచి భీతిల్లి సిగ్గుతో
దేవనాయకుండు దెరలి పఱచె. ‖436‖

వ. ఇ ట్లతి వికృ తత్వంబుతో బ్రహ్మహత్య వెనుతగుల నింద్రుండు నభోభాగ భూభాగ దిగ్భాగంబు లెల్లం దిరిగి, చొరం దెరువులేక దీర్ఘ నిర్ఘాతాటోప నిశ్వాస దూషితుండై, యీశాన్య భాగంబునకుం బఱచె; య ద్దెస నమే యపుణ్య గణ్యంబైన మానస సరస్సునం బ్రవేశించి, యం దొక్క కమల నాళంబు చొచ్చి తంతువులం గలసి రూపంబు లేక యలబ్ధభోగుం డై, బ్రహ్మహత్యా విమోచనంబుఁ జింతించికొనుచు, సహస్ర వర్షంబు లుండె నా చండాలియు నది పరమేశ్వర దిగ్భాగం బగుటం జేసి, యందు జొరరాక కాచియుండె, నంతకాలంబుఁ ద్రిదివంబున నహుషుండు విద్యాబల తపోబల యోగబలంబులం బాలించు చుండి, సంపదైశ్వర్య మదాంధుండై, యింద్ర పత్నిం గోరి, యింద్రుండు వచ్చునందాక నాకుం బత్నివి గమ్మనిన, నా శచీదేవి బృహస్పతి ప్రేరితయై, బ్రహ్మర్షి వాహ్యాశిబిక నెక్కి వచ్చి, నన్ను భోగింపు మనిన నతం డట్ల చేసి, కుంభ సంభవ శాపహతుండై, యజగర యోనియందుఁ బుట్టె; అంత నింద్రుండు బ్రహ్మర్షి గణోపహూతుండై, త్రిదివంబునకు వచ్చె, నంత కాలంబు నారాయణ చరణారవింద ధ్యానపరుండై యుండుటం జేసియు, దిశాధినాథుం డైన శంకరుచేత రక్షింపఁబడ్డవాఁడై యుండుటం జేసియు, ద ద్దోష బలంబు దఱఁగి సహస్రాక్షుం బీడింప లే దయ్యె; అప్పు డింద్రుండు నిజైశ్వర్యంబునుం బొంది బ్రహ్మర్షి పరివృతుండై, మహాపురు షారాధనంబు చేసి, హయమేధా ధ్వరంబునకు దీక్షఁ గైకొని, బ్రహ్మవాదులచేత నాదరింపఁ బడుచున్న వాఁడై, సర్వదేవతా మయుండైన నారాయణుం బరితృప్తుం జేసి, మంచు విరయించు మార్తాండుని చందంబునఁ ద్వాష్ట్రవధరూప పాపంబు నాశంబు నొందించి, సకల దివిజ యక్ష గంధర్వ సిద్ధ మునిజన సంస్తూయ

మానుండయి, త్రిభువనైశ్వర్య భోగభాగ్యంబులం గైకొనియె; అప్పుడు. ||437||

చ. సతతత మరీచిముఖ్య మునిసంఘముచేత యథోచితంబుగాఁ
గృత ఘన వాజిమేధమునఁ గేశవు నీశుఁ బురాణపూరుషున్
హితు జగదీశు యజ్ఞపతి నిష్టఫలప్రదు నంతరంగ సం
గతు భజియించి వజ్రి గతకల్మషుఁడై నెగడెన్ మహీశ్వరా! ||438||

సీ. మఱియుఁ బుట్టింపంగ మనసు పెట్టిన యట్టి
క్రూరకర్మాంబోధి కుంభజుండు
అంగారములు చేయ నాహుతిఁ గన నోపు
బహు పాపకానన పావకుండు
కందక దిగమ్రింగి గఱ్ఱునఁ ద్రేపంగఁ
గల్మషగరళ గంగాధరుండు
ఘనగుహాంతరములఁ గాలూన నియ్యని
కలుష దుస్తర తమో గ్రహ విధుండు
ఆ. సకల ముక్తిలోక సామ్రాజ్య సమధిక
సహజ భోగ భాగ్య సంగ్రహైక
కారణాప్రమేయ కంజాక్ష సర్వేశ
కేశవాది నామ కీర్తనంబు. ||439||

సీ. అఖిల దుఃఖైక సంహారాది కారణం
బఖిలార్థ సంచ యాహ్లాదకరము
విమల భక్త్యుద్రేక విభవ సందర్శనం
బనుపమ భక్త వర్ణనరతంబు
విబుధహర్షానేక విజయ సంయుక్తంబు
గ్రస్తామరేంద్ర మోక్షక్రమంబు
బ్రహ్మహత్యానేక పాపనిస్తరణంబు
గమనీయ సజ్జన కాంక్షితంబు
తే. నైన యీ యితిహాసంబు నధిక భక్తి
వినినఁ జదివిన వ్రాసిన ననుదినంబు
నాయు రారోగ్య విజయ భాగ్యాభివృద్ధి
కర్మనాశము సుగతియుఁ గల్గు ననఘ!” ||440||

సీ. నావుడు యోగీంద్ర! నామనం బీ వృత్రు
వివరంబు నీచేత విన్న మొదలు
కడు నద్భుతంబునఁ గళవళం బందెడుఁ;
గోరి రజస్తమోగుణములందు
వర్తించు నీ పాపవర్తికి నే రీతి
మాధవ పదభక్తి మది వసించె?
సత్త్వ స్వభావు లై సమబుద్ధు లై తపో
నియమ ప్రయత్ను లై నిష్ఠచేత
తే. నిర్మలాత్మకు లై నట్టి ధర్మపరుల
కమరులకుఁ బుణ్యమునులకు నంబుజాక్షు
భూరి కైవల్య సంప్రాప్తి మూలమైన
భక్తి వీనికిఁ బోలె నేర్పాటుగాదు. ||441||

సీ. భూస్థలిఁ గల రేణువులకన్న దట్టమై
కడు నొప్పు జీవసంఘములు గలవు;
ఆ జీవములలో ననరయ ధర్మాయత
మతి వసించినవారు మనుజజాతి;
ఆ మనుష్యులలోనఁ గామంబుఁ బెడఁబాసి
మోక్షార్థు లగువారు మొదల నరిది;
మోక్షమార్గం బాత్మమూలంబుగా నుండు
వారిలో ముక్తులు లేరు తఱచు;
తే. ముక్తు లై నట్టి వారిలో యుక్తిఁ దలఁపఁ
జాల దుర్లభుఁ డమిత ప్రశాంతి పరుఁడు
పరమ సుజ్ఞాన నిరతుండు భద్రగుణుఁడు
రమణ శ్రీవాసుదేవపరాయణుండు. ||442||

తే. సకలలోకాపకారి దుస్సంగతుండు
వృత్రుఁ డే క్రియ సుజ్ఞాన వేది యయ్యె?
సమరమునఁ బౌరుషంబుచే నమరవిభుని
నెట్లు మెప్పించె? దీని నాకెఱుఁగఁ జెపుమ.” ||443||

14 చిత్రకేతోపాఖ్యానము

వ. అని పరీక్షన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రు నడిగె నని సూతుండు శౌన
కాది మునులకుం జెప్పి, మఱియు ని ట్లనియె నట్టు గజపుర వల్ల
భుండు సంప్రశ్నంబు చేసిన, బాదరాయణి హరిస్మరణ శ్రద్ధాపరుం
డయి “తొల్లి కృష్ణద్వైపాయన నారద దేవల మహర్షులు నా కెఱింగిం
చిన యితిహాసంబు గలదు; దాని నెఱింగించెద సావధానుండవై
యాకర్ణింపు” మని యి ట్లనియె. ||444||

చ. అమిత విభూతిఁ జాల నమరాధిపుఁ బోలుచు శూరసేన దే
శములకు భర్తయై ప్రజలు సంతస మందఁగ సార్వభౌముఁడై
క్షమ దమ కెల్ల కాలమును గామ దుహంబుగఁ జిత్రకేతు నా
మమునఁ బ్రసిద్ధి కెక్కె గుణమండనుఁ డంచిత కీర్తికాముఁడై. ||445||

సీ. మానిత తారుణ్య మదనతురంగులు
కందర్ప విజయైక ఖడ్గలతలు
మదన సమ్మోహన మంత్రాధి దేవతల్
పంచశిలీముఖు బందెకత్తె
లసమాస్త్రుఁ డఖిలంబు నడకించు బొమ్మలు
నాత్మసంభవుని కట్టాయితములు
పుండ్రేక్షుకోదండు భూరితేజంబులు
శంబర విద్వేషి సాయకములు
తే. నాగఁ బొలుపారు నొకకోటి నలినముఖులు
దనకుఁ బత్నులు గాఁగ నత్యంత విమల
కీర్తి వైభవ సన్మార్గవర్తి యగుచు
జగతిఁ బాలించుచుండె నా జనవిభుండు. ||446||

తే. కలిమి వేవేలు భార్యలు గలిగియుండఁ
బరఁగ సంతతి యొక్కండుఁ బడయ లేక
చిత్తమునఁ జాల బాయని చింత పొడమి
బడలఁ జొచ్చెను వేసవి మడువుఁ బోలె. ॥447॥

ఉ. రూపము సత్ప్రతాపము మరుత్ప్రత్తిభోగము యౌవనంబు సం
దీపిత చారువర్తనము దిగ్విజయంబును సత్యమున్ జగ
ద్వ్యాపిత కీర్తియున్ సతులు వైభవముఖ్యములెల్ల మాన్పగా
నోపక యుండె నా నృపతి నొందిన సంతతిలేని దుఃఖమున్. ॥448॥

వ. ఇట్లు సంతతి లేక అతి దుఃఖమానసుండయిన యా నరేంద్రుని
మందిరంబున కంగిరస మహాముని వచ్చి, యతనిచేత నతిధి సత్కా
రంబులు బడసి, కుశలం బడిగి "రాజ్యంబు భవద ధీనంబ కదా! పృథి
వ్యప్తేజో వాయ్వాకాశ మహదహంకారంబు లనియెడి యేడింటిచేత
రక్షింపంబడ్డ జీవుండునుం బోలె నమాత్య జనపద దుర్గ ద్రవిణ సంచ
య దండ మిత్రంబు లనెడి సప్తప్రకృతులచేత రక్షితుండ వై, ప్రకృతి
పురుషుల యందు భారంబు పెట్టి, రాజ్యసుఖంబు లనుభవింతువు
గదా? మఱియు దార ప్రజా మాత్య భృత్య మంత్రి పౌర జానపద
భూపాలురు నీకు వశవర్తులుగదా? సర్వంబునుం గలిఁగి సార్వభౌ
ముండ వైన నీ వదనంబున విన్నఁదనంబు గలిగి యున్నయది;
కతంబేమి?" యనిన నా మునిప్రవరునకు నతం డి ట్లనియె; మీ తపోబ
లంబున మీకు నెఱుంగరాని యదియుం గలదే? యని తలవంచి
యూరకున్న, నతని యభిప్రాయం బెఱింగి యా భగవంతుం డైన
యంగిరసుండు దయాళుండై, పుత్రకామేష్టి వ్రేల్చి యజ్ఞశేషం బతని
యగ్ర మహిషి యయిన కృతద్యుతి కిచ్చి "నీకుం బుత్త్రుండు గలిగెడి,
నతని వలన సుఖదుఃఖంబు లనుభవింపగల" వని చెప్పి యమ్మహా
త్ముండు చనియె; ఆ కృతద్యుతి యనుదేవి గర్భంబు ధరియించి,
నవమాసంబులు నిండినం గుమారునిం గనియె; నా కాలంబున
రాజును, సమస్త భృత్యామాత్య జనంబులుఁ బరమానందంబుఁ బొందిరి;
అపుడు చిత్రకేతుండు కృతస్నానుండై, సకల భూషణ భూషితుండై,
సుతునకు జాతకర్మంబు నిర్వర్తించి, బ్రాహ్మణులకు నపరిమిత
హిరణ్య రజత దానంబులును, వస్త్రాభరణంబులును, గ్రామంబులును,
గజంబులును, వాహనంబులును, ధేనువులును నాఱేసి యర్బుదం
బుల ద్రవ్యంబును దానంబు చేసి, ప్రాణిసముదాయంబునకుం బర్జ
న్యుండునుం బోలెఁ దక్కిన వారలకు నిష్టకామంబులు వర్షించి, పర
మానంద హృదయుండై యుండెఁ; గుమారుండును మాతృపితృ
జనంబులకు సంతోషము చేయుచు, దినదినప్రవర్ధమానుండై పెరు
గుచుండె; నంతం బుత్రమోహంబునం గృతద్యుతి యందు బద్ధాను
రాగుండై మహీధవుండు వర్తించుచుండం; దక్కిన భార్యలు సంతాన
సంతోష వికలలై, యీ మోహంబునకుం గారణంబు పుత్రుండ యని
యీర్ష్యం జేసి, దారుణ చిత్తలై, కుమారునకు విషం బిడిన సుఖ
నిద్రితుండునుం బోలె బాలుండు మృతి బొందె; అప్పుడు వేగుటయు
దాది బోధింపం జని యా కుమారుని వికృతాకారంబుఁ జూచి, విస్మయ
శోకభయార్త యై పుడమిం బడి యాక్రందించె; అప్పుడు. ॥449॥

త. పుడమి నిట్టక నిల్వనం బడి పొక్కుచుం గడు దీన యై
యడఁకు వేమియు లేని వాక్కుల నావు రంచు విలాపమం
దెడరు దోప భృశాతురోన్నతి నేడ్చినన్ విని భీతితోఁ
గడుపు బిట్టవియంగ భూపతి కాంత గ్రక్కున నేగుచున్. ||450||

ఆ. బాలుఁ డొక్కరుండు పరిణామశీలుండు
వంశకర్త తపసి వరము వలనఁ
బుట్టి మిన్న కట్లు పొలిసి యున్నట్టి యా
కొడుకుఁ జూచి తల్లి యడలఁ జొచ్చె ||451||

ఉ. కుంకుమరాగ రమ్య కుచకుంభములం గడుఁ గజ్జలంబుతోఁ
బంకిలమైన బాష్పముల పాల్పడ మజ్జన మాచరించుచుం
గంకణపాణి పల్లవయుగంబున వక్షము మోఁదికొంచు నా
పంకరుహాక్షి యేడ్చెఁ బరిభావిత పంచమ సుస్వరంబునన్. ||452||

క. ఆ యార్తరవమునకు భూ
నాయకుఁడు భయంబు నొంది నయ ముడిగి సుతున్
డాయఁగ వేగంబునఁ జని
పాయని మోహంబు తోడ బాలుని మీఁదన్. ||453||

స్రగ్వి. వ్రాలి "యో పుత్రా! నీ వార్త దంభోళియై
కూలఁగా వ్రేయ కీ కొల్ది న న్నేటికిన్
జాలి నొందించె? నా జాడ యిం కెట్టిదో?
తూలు మీ తల్లికిన్ దుఃఖ మె ట్లాఱునో?" ||454||

వ. అని తల మొల యెఱుంగక పలవించుచు, భృత్యామాత్య బంధుజనం
బులం గూడి యడలుచు నున్న యా రాజు దుఃఖం బెఱింగి, యంగిర
సుండు నారదునితోడం గూడి చనుదెంచి, మృతుండైన పుత్రుని పద
తలంబున మృతుండునుం బోలెఁ బడియున్న యా రాజుం గనుం
గొని, యిట్లనియె ||455||

సీ. "నీకు వీఁ డెవ్వఁడు? నీ వెవ్వనికి శోక
సంతాప మందెదు? సార్వభౌమ!
పుత్ర మిత్రాదులు పూర్వజన్మంబున
నెవ్వని వారలో యెఱుఁగఁ గలవె?
మొదల నదీవేగమున నాడ కాడకు
సికతంబు గూడుచుఁ జెదరుచుండు;
నారీతిఁ బ్రాణుల కతికాల గతిచేతఁ
బుట్టుట చచ్చుట పొసగుచుండుఁ;
ఆ. గాన భూతములకుఁ గలుగు భూతంబులు
మమత తోడ విష్ణుమాయఁ జేసి
దీని కడల నేల? ధృతిఁ దూలఁగా నేల?
బుద్ధిఁ దలఁప వలదె? భూత సృష్టి. ||456||

వ. మఱియు నేము, నీవును దక్కినవారలును బ్రవర్తమాన కాలంబునం

గలిగిన జన్మంబు నొంది, మృత్యువువలన విరామంబు నొందంగల
వారమై యిపుడ లేకపోవుదము; చావు పుట్టువులకు నిక్కువంబు
లేదు; ఈశ్వరుండు దన మాయచేత భూతజాలంబుల వలన
భూతంబులం బుట్టించు, వాని నా భూతంబులచేతన రక్షించు; వాని
నా భూతంబులచేతన హరించు; స్వతంత్రంబు లేని తన సృష్టిచేత
బాలుండునుం బోలె నపేక్షలేక యుండు; దేహి యైన పితృదేహంబు
చేత దేహి యైన పుత్రదేహంబు మాతృదేహంబు వలనం గలుగుచుండు
నా ప్రకారంబున బీజంబు వలన బీజంబు పుట్టుచుండు; దేహికి నివి
శాశ్వతంబై జరుగుచు నుండు; పూర్వకాలంబున సామాన్య విశేషం
బులు సన్మాత్రంబైన వస్తువులం దే విధంబునం గల్పింపంబడియె
నా ప్రకారాంబున దేహంబునకు జీవునకు నన్యోన్య విభాగంబు
పూర్వకాలంబున నజ్ఞాన కల్పితం బయ్యె; జన్మఫలంబులను జూచు
చున్నవారికి దహనక్రియల నగ్ని పెక్కురూపంబులం గానంబడు
భంగి, నొక్కండైన జీవుండు పెక్కు భంగుల వెలుంగుచుండు; నివి
యన్నియు నాత్మజ్ఞానంబు చాలక దేహి దేహ సంయోగంబున
స్వప్నంబునందు భయావహం బైన ప్రయోజనంబు నడుపుచుండి,
మేల్కాంచి, యా స్వప్నార్థంబైన ప్రయోజనంబు తనదిగాదని యెఱుం
గు భంగి, జీవుండే తానని జ్ఞానగోచరుండైన వాఁడెఱుంగుం గావున;
నన్నియును మనోమాత్రం బని తెలిసి, మోహతమంబు వాసి, భగవం
తుండైన వాసుదేవుని యందుఁ జిత్తంబు పెట్టి, నిర్మలాత్మకుండ వగు”
మని బోధించినఁ జిత్రకేతుండు లేచి వారల కి ట్లనియె. ॥457॥

సీ. “యతివేషములు పూని యతి గూఢగతి నిందు
నేతెంచినట్టి మీ రెవ్వరయ్య?
కడఁగి నన్ బోలిన గ్రామ్యబుద్ధుల నెల్ల
బోధింప వచ్చిన పుణ్యమతులొ?
రమణఁ గుమార నారద ఋష భాదులో?
దేవ లాసితు లను ధీరమతులొ?
వ్యాస వసిష్ఠ దుర్వాస మార్కండేయ
గౌతమ శుక రామ కపిల మునులొ?
తే. యాజ్ఞవల్క్యుండుఁ దరణియు నారుణియును
జ్యవన రోమశు లాసురి జాతుకర్ణ
దత్త మైత్రేయ వర భరద్వాజ బోధ్య
పంచశిఖులొ? పరాశర ప్రభృతి మునులొ? ॥458॥

క. వీరలలో నెవ్వరు? సుర
చారణ గంధర్వ సిద్ధ సంఘంబులలో
వారలొ? యీ సుజ్ఞానము
కారణమై యెవరి యందు గలదు తలంపన్? ॥459॥

క. పొందుగ గ్రామ్య పశుత్వముఁ
బొంది మహాశోకతమముఁ బొందిన నాకున్
ముందఱ దివ్యజ్ఞానముఁ
జెందించినవారి మిమ్ముఁ జెప్పుడు తెలియన్.” ॥460॥

వ. అనిన నంగిరసుం డి ట్లనియె "నేను బుత్రకాంక్షివైన నీకుఁ బుత్రుం బ్రసా
దించిన యంగిరసుండ; నితండు బ్రహ్మపుత్రుం డైన నారదభగవం
తుండు; దుస్తరంబైన పుత్రశోకంబున మగ్నుండ వైన నిను ననుగ్ర
హించి, పరమజ్ఞానం బుపదేశింప వచ్చితిమి; నీ దుఃఖం బెఱింగి, పుత్రు
నిచ్చితిమేనిఁ బుత్రవంతులైన వారి తాపంబు నీ చేత ననుభవింపం
బడు; నీ ప్రకారంబున లోకంబున సతులును, గృహంబులును,
సంపదలును, శబ్దాదులైన విషయంబులును, రాజ్యవైభవంబును
జంచలంబులు; మఱియు రాజ్యంబును, భూమియును, బలంబును
ధనంబును, భృత్యామాత్య సుహృజ్జనంబులును మొదలైనవి శోక
మోహ భయ పీడలం జేయు చుండుఁ; గాని సుఖంబుల నీ నేరవు
గంధర్వ నగరంబునుం బోలె స్వప్న లబ్ధ మనోరథంబునుం బోని
యర్థంబుఁ బాసి కానంబడుచు, మనోభవంబులయిన యర్థంబులం
గూడి, స్వార్థంబులై కానంబడ నేరవు; కర్మంబులచేత ధ్యానంబులు
చేయుచుండు మనంబులు నానాకర్మంబు లగుచు నుండు నీ దేహి
దేహంబు ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకంబై దేహికి వివిధ క్లేశసంతాపంబులం
జేయుచుండు; గావున నీవు నిర్మలంబైన మనంబు చేత నాత్మగతి
వెదకి ధ్రువం బయిన పదవి నొందు" మనియె; అప్పుడు నారదుం
డిట్లనియె "ఉపనిషద్గోప్యంబగు నే నిచ్చుమంత్రం బెవ్వడేని సప్తరాత్రం
బులు పఠియించు, నతండు సంకర్షణుండైన భగవంతునిం జూచును;
ఎవ్వని పాదమూలంబు సర్వాశ్రయంబై యుండు నట్టి శ్రీమన్నారా
యణుని పాదంబులు సేవించి, యీ మోహంబు వదలి యతి శీఘ్రం
బున నుత్తమ పదంబు నొందు; మిప్పు డీ క్కుమారునకు నీకును
బ్రయోజనంబు గలదేనిం జూడు" మని నారదుండు మృతబాలకుని కళే
బరంబుఁ జూచి "యో జీవుండ! నీకు శుభం బయ్యెడు; నిందుఁ బ్రవేశించి
మీ తల్లిదండ్రుల బంధుజనులం జూచి వీరల దుఃఖంబు లార్చి యీ
కళేబరంబునందుఁ బ్రవేశించి యాయుశ్శేషంబు ననుభవించి పిత్రధీనం
బైన రాజ్యాసనంబునఁ గూర్చుండు" మనిన న బ్బాలుం డి ట్లనియె. ||461||

తే. "కర్మవశమున నెందు సుఖంబు లేక
దేవతిర్యఙ్నృ యోనులఁ దిరుగు నాకు
వెలయ నే జన్మమందునొ వీరు తల్లి
దండ్రు లయినారు చెప్పవే తాపసేంద్ర! ||462||

తే. బాంధవ జ్ఞాతి సుతులును బగతు రాత్మ
వరు లుదాసీన మధ్యస్థ వర్గములును
సరవిఁ గనుచుందు రొక్కక్క జన్మమునను
నెఱయఁ బ్రాణికి నొక వావి నిజము గలదె? ||463||

తే. రత్నములు హేమములు ననురాగలీల
నమ్మకంబుల నీవల నావల నగు
భంగి నరులందు జీవుండు ప్రాప్తుఁ డగుచు
నెలమిఁ దిరుగుచు నుండుఁ; దా నెందుఁ జెడఁడు. ||464||

సీ. ఒక్కఁడై నిత్యుఁడై యెక్కడఁ గడలేక
సొరిది జన్మాదుల శూన్యుఁ డగుచు

సర్వంబు నందుండి సర్వంబుఁ దనయందు
నుండంగ సర్వాశ్రయుం డనంగ
సూక్ష్మమై స్థూలమై సూక్ష్మాధికములకు
సామ్యమై స్వప్రకాశమున వెలిగి
యఖిలంబుఁ జూచుచు నఖిల ప్రభావుఁడై
యఖిలంబుఁ దనయందు నడఁచి కొనుచు
తే. నాత్మమాయాగుణంబుల నాత్మమయము
గాఁగ విశ్వంబుఁ దనసృష్టి ఘనతఁ జెందఁ
జేయుచుండును సర్వసంజీవనుండు
రమణ విశ్వాత్ముఁ డయిన నారాయణుండు. ॥465॥

క. సతు లెవ్వరు? సుతు లెవ్వరు?
పతు లెవ్వరు? మిత్ర శత్రు బంధు ప్రియ సం
గతు లెవ్వరు? సర్వాత్మక
గతుఁడై గుణసాక్షి యైన ఘనుఁ డొక్కనికిన్. ॥466॥

వ. మఱియు సుఖదుఃఖంబులం బొందక సర్వోదాసీనుండై పరమాత్మ
యై యుండు న ప్పరమేశ్వర రూపుండు నయిన, నాకును మీకు
నెక్కడి సంబంధంబు? మీకు దుఃఖంబునకుం బని లే” దని పలికి యా
జీవుండు పోయినం జిత్రకేతుండును బంధువులు నతి విస్మిత చిత్తులై
శోకంబులు విడిచి మోహంబులం బాసి యమునా నది యందు న
క్కుమారునకు నుత్తరకర్మంబులు నిర్వర్తించిరి చిత్రకేతుండు గాఢ
పంకంబునంబడిన యేనుంగునుం బోలె గృహాంధకూపంబు నం
దుండి వెడలి కాళిందీనదికిం బోయి యందు విధిపూర్వకంబుగఁ
గృతస్నానుండై, మౌనంబుతోడ నారదునకు నమస్కరించిన, నతండు
ప్రసన్నుండై భగవన్మంత్రంబు విధిపూర్వకంబుగా నతనికిం నుపదే
శించి యంగిరసుతోడం గూడి బ్రహ్మలోకంబునకుం జనియె; చిత్ర
కేతుండును నార దోపదేశ మార్గంబున నిరాహారుండై సమాధినియ
తుండై నారాయణ రూపంబయిన యా విద్య నారాధించి సప్తరాత్రం
బున నప్రతిహతం బయిన విద్యాధరాధిపత్యంబును భాస్వద్రత్న
దివ్య విమానంబునుం బడసి, నారాయణానుగ్రహంబునుం బొంది,
మనోగమనంబునం ద్రిజగంబులం జరియించుచుండఁ గొన్ని దినంబు
లకు నొక్కచోట. ॥467॥

సీ. తార హార పటీర ధవళ దేహమువాని;
రమణీయ నీలాంబరంబువాని;
మణికిరీట స్ఫురన్మస్తకంబులవానిఁ;
గంకణ కేయూర కరమువానిఁ;
గర్బురమయదీప్త కటిసూత్రములవానిఁ;
దరళ యజ్ఞోపవీతములవాని;
నతిప్రసన్న వక్త్రాంబుజంబులవానిఁ;
దరుణవివృత్త నేత్రములవాని;
ఆ. సిద్ధమండలంబు సేవింపఁ బుణ్యప్ర
సిద్ధి వెలసినట్టి యిద్ధచరితుఁ;
బద్మలోచనునకుఁ బాదపీఠంబైన

ఘనుని, బన్నగేంద్రుఁ గాంచె నతఁడు. ॥468॥

ఆ. కన్నమాత్ర నతఁడు కల్మషంబులఁ బాసి
విమలచిత్తుఁ డగుచు విశదభక్తి
నిట్టరోమములకుఁ బట్టగు చానంద
బాష్పనేత్రుఁ డగుచుఁ బ్రణుతి చేసె ॥469॥

క. సంతోషాశ్రులచేత న
నంతునిఁ బరిషిక్తుఁ జేసి యతఁడు ప్రమోదం
బెంతయు నరికట్టిన నొక
కొంతయుఁ బలుకంగలేక కొండొక వడికిన్. ॥470॥

చ. మదినొక యింతమాత్రన సమంబుగఁ జేయుచు బాహ్యావర్తనం
గదిసిన యింద్రియంబుల నొకంతకుఁ దెచ్చి మనంబు వాక్కునుం
గుదురుగఁ ద్రోచి తత్త్వమునఁ గూర్చుచు శాశ్వత విగ్రహంబు నా
సదయుఁ బ్రశాంతు లోకగురు సన్నుతి చేయఁ దొడం గెనిమ్ములన్. ॥471॥

క. "అజితుఁడవై భక్తులచే
విజితుఁ డై నాఁడ విపుడు వేడుక వారున్
విజితులు నీచేఁ గోర్కులు
భజియింపనివారు నిన్నుఁ బడయుదురె? హరీ! ॥472॥

ఉ. నీ విభవంబు లీ జగము నిండుట యెండుట నాశ మొందుటల్
నీ విమలాంశజాతములు నెమ్మి జగంబు సృజించువార, లో
దేవ! భవద్గుణాంబుధుల తీరముఁ గానక యాశ! బుద్ధితో
వావిరిఁ జర్చ చేయుదురు వారికి వారలు దొడ్డవారలై. ॥473॥

క. పరమాణువు మొదలుగఁ గొని
పరమము దుదిగాఁగ మధ్యపరికీర్తనచే
స్థిరుఁడవు త్రయీవిదుఁడవై
సరి సత్త్వాద్యంత మధ్య సదృశగతుఁడవై. ॥474॥

తే. ఉర్వి మొదలైన యేడు నొండొకటికంటె
దశగుణాధికమై యుండు; దాని నండ
కోశమందురు; నా యండకోటి యెవ్వఁ
డందు నణుమాత్రమగున నంతాఖ్యుఁ డతఁడు. ॥475॥

వ. మఱియు, నొక్కచోట విషయతృష్ణాపరులైన నరపశువులు పరత
త్త్వంబవైన నిన్ను మాని యైశ్వర్యకాములై తక్కిన దేవతల భజి
యింపుదురు; వా రిచ్చు సంపదలు రాజకులంబునుంబోలె వార
లంగూడి నాశంబునం బొందుచుండు; విషయకామములేని నిన్ను
సేవించినవారు వేఁచిన విత్తనంబునుంబోలె దేహాంతరోత్పత్తి నొంద
కుండుదురు; నిర్గుణుండవై జ్ఞానవిజ్ఞాన రూపంబు నొందియున్న
నిన్ను గుణసమేతునింగా జ్ఞానులు భావింపుదురు; నీ భజనం బే
రూపున నయిన మోక్షంబు ప్రసాదించు; జితమతివైన నీవు భాగవత
ధర్మం బే ప్రకారంబున నిర్ణయించితి; వా ప్రకారంబున సర్వోత్కృష్టుండ

వైన నిన్ను సనత్కుమారాదులు మోక్షంబు కొఱకు సేవించుచు
న్నారు; ఈ భాగవత ధర్మంబునందు జ్ఞానహీనుం డొక్కండును లేఁ;
డన్య కామ్యధర్మంబులందు విషమబుద్ధిచేత నేను నీవు నాకు నీకు
నని వచియించు చున్నవాఁ డధర్మనిరతుండై క్షయించుచుండు;
స్థావర జంగమ ప్రాణిసమూహంబునందు సమంబైన భాగవతధర్మం
బుల వర్తించుచున్న మనుజునికి భవద్దర్శనంబువలనఁ బాపంబు
క్షయించుట యేమి చిత్రం; బిపుడు భవత్పాదావలోకనంబున నిర
స్తాశుండ నైతి; మూఢుండ నయిన నాకుఁ బూర్వ కాలంబున నార
దుం డనుగ్రహించి, భగవద్ధర్మంబు దయచేసె; నది నేఁడు నాకు వర
దుండ వయిన నీ కతంబున దృష్టంబయ్యె; ఖద్యోతంబులచేత
సూర్యుండు గోచరుండు గానిమాడ్కి జగదాత్మకుండవయిన నీ మహ
త్త్వంబు మనుజులచేత నాచరింపబడి ప్రసిద్ధంబైనది గాదు; అం దు
త్పత్తి స్థితి లయ కారణుండవై భగవంతుండ వైన నీకు నమస్కరిం
చెద; అని మఱియును. ||476||

తే. అరయ బ్రహ్మాదు లెవ్వని ననుయించి
భక్తియుక్తుల మనమునఁ బ్రస్తుతింతు?
రవని యెవ్వని తలమీఁద నావగింజఁ
బోలు? నా వేయుశిరముల భోగిఁ గొల్తు. ||477||

క. ఈ విధమున వినుతింపఁగ
నా విద్యాధరుల ర్త కనియె ననంతుం
డో! విమలబుద్ధి! నీ దగు
ధీవిభవంబునకు మెచ్చితిం బ్రియమారన్. ||478||

ఆ. అరయ నారదుండు నంగిరసుండును
దత్త్వ మొసఁగినారు; దాని కతన
నన్నుఁ జూడఁగల్గె నా భక్తి మదిఁ గల్గె
నా పథంబు నీకు నమ్మఁ గలిగె. ||479||

సీ. పూని నా రూపంబు భూతజాలంబులు;
భూతభావనుఁడ నేఁ బొందుపడఁగ;
బ్రహ్మంబు మఱియు శబ్దబ్రహ్మమును శాశ్వ
తంబైన తనువులు దగిలె నాకు;
నఖిలలోకంబులు ననుగతంబై యుండు
లోకంబు నాయందు జోకఁ జెందు;
నుభయంబు నా యందు నభిగతంబై యుండు;
యభిలీ నమయ్యె న య్యుభయమందు;
తే. వెలయని ద్రించువాఁ డాత్మ విశ్వమెల్ల
జూచి మేల్కాంచి తా నొక్క చోటివానిఁ
గా వివేకించు మాడ్కినీ జీవితేశ
మాయ దిగనాడి పరమధర్మంబుఁదెలియు. ||480||

ఆ. నిద్రపోవు వేళ నిరతుఁడై దేహిదా
నెట్టి గుణముచేత నింద్రియములఁ

గడచినట్టి సుఖముఁ గను నట్టి బ్రహ్మంబుఁ
గడిమి మెఱయ నన్నుఁగా నెఱుంగు. ॥481॥

ఆ. స్వప్న మందు నెట్లు సంచార మొనరించు
మేలుకాంచి దృష్ట మోలి నెఱఁగు
నుభయ మెఱుఁగునట్టి యుత్తమ జ్ఞానంబు
తత్త్వ; మట్టిదైన తలఁపు నేను ॥482॥

సీ. అరయంగ నెవ్వని కలవిగానట్టి యీ
సలలిత మానుషజాతిఁ బుట్టి
యాత్మతత్త్వజ్ఞాన హతుఁడైన వానికిఁ
గలుగునె యెందు సుఖం బొకింత?
వెలయఁ బ్రవృత్తి నివృత్తి మార్గంబుల
సుఖదుఃఖచయముల సొరిదిఁ దెలిసి
పనిచెడి సంకల్పఫలమూలమునఁ బాఱు
కడు సుఖదుఃఖ మోక్షములకొఱకు
ఆ. దంపతిక్రియామతంబు వర్తింతురు
దాన మోక్ష మేల దక్కి యుండు?
నఖిల దుఃఖహేతు వయిన యీ కర్మంబు
నెఱిఁగి నన్నుఁ దలఁప రిచ్ఛలోన. ॥483॥

వ. మఱియు విజ్ఞానాభిమాను లైన మనుష్యులకు నతిసూక్ష్మం బైన
యాత్మగతి నిజస్థానత్రయలక్షణంబునఁ జతుర్థాంశంబు నెఱింగి
యైహికాముష్మిక విషయంబులచేతను వివేకబలంబులచేతను
నియుక్తుండై జ్ఞానవిజ్ఞాన సంతృప్తుండైన పురుషుండు నాకు భక్తుం
డగు; నీ విధంబులు గలవారలు యోగనైపుణ్యబుద్ధిగలవారలునై
స్వార్థంబయిన యాత్మచేతం బరమాత్మను దెలియుచుందురు; నీవు
నీ క్రమంబున మద్భక్తిశ్రద్ధాపరుండవై విజ్ఞాన సంపన్నంబులైన
వాక్కులచేత నన్ను స్తోత్రంబు చేసి ముక్తుండ వైతి” వని యా శేషభగ
వంతుండు విద్యాధరపతి యైన చిత్రకేతుం బలికి యతని కదృశ్యుం
డైపోయె; ఏ దిక్కున సర్వాత్మకుండైన యనంతుం డంతర్ధానంబు
నొందె. నా దిక్కునకు విద్యాధర భర్త నమస్కరించి గగనచరుండై చని
లక్షలసంఖ్య లైన దివ్యవర్షంబు లవ్యాహత బలేంద్రియుండై పరమ
యోగి పురుషులును, దివ్యమునీంద్రులును, సిద్ధ చారణ గంధర్వు
లును, వినుతి చేయఁ గులద్రోణాదిశైలంబులను రమ్యప్రదేశంబు
లను సంకల్పసిద్ధ ప్రదేశంబులను వినోదించుచు, శ్రీనారాయణ దత్తం
బగు దివ్యవిమానంబునందుఁ జరియించుచు నుండి. ॥484॥

శా. ఆడించున్ హరి దివ్యనాటక గుణవ్యాపార నృత్యంబులం;
బాడించున్ జలజాత నేత్రబిరుద ప్రఖ్యాత గీతంబులం;
గూడించున్ సతతంబు జిహ్వలతుదిన్ గోవిందనామావళుల్
క్రీడం గిన్నర యక్ష కామినులచేఁ గృష్ణార్పిత స్వాంతుఁడై. ॥485॥

సీ. వాసించు నాత్మఁ బో వైష్ణవజ్ఞానంబు;
నాశించు భాగవతార్చనంబు;

భూషించు నే ప్రొద్దుఁ బుండరీకాక్షుని;
భాషించు హరికథాప్రౌఢి మెఱసి;
ఘోషించు హరినామగుణనికాయంబులు;
పోషించుఁ బరతత్త్వ బోధ మరసి;
సేవించు శ్రీకృష్ణ సేవక నికరంబు;
సుఖమునఁ జేయు నీశునకు బలులు;
తే. పాడుఁ బాడించు వైకుంఠభర్త నటన
రూప వర్తన గుణ నామ దీపి తోరు
గీతజాత ప్రబంధ సంగీత విధుల
గేశవ ప్రీతిగాఁ జిత్రకేతుఁ డపుడు. ॥486॥

మ. హరిఁ గీర్తించుచు నల్లనల్ల మదిలో నబ్జాక్షు సేవించుచుం
బరమానందము నొందుచున్ జగములం బ్రఖ్యాతి వర్తించుచున్
సురరాజోపమమూర్తి యక్షగణముల్ సొంపార విద్యాధరా
ప్సరసల్ గొల్వఁగఁ బాడఁగా సితగిరి ప్రాంతంబున న్నేగుచున్. ॥487॥

శా. ఆ విద్యాధరభర్త గాంచె హరనీహా రామృతాహాసమున్
శ్రీవిభ్రాజితమున్ నిరస్త గిరిజా సేవాగతాయాసమున్
దేవానీక వికాసమున్ శుభమహాదేవాంఘ్రి సంవాసమున్
భూవిఖ్యాత విలాసముం ద్రిభువనీ పూతంబుఁ గైలాసమున్. ॥488॥

క. ఆ రజత భూధరంబున
నీరేజభవామరాది నికరము గొల్వం
బేరోలగమున నుండిన
గౌరీయుతుఁ డయిన హరునిఁ గనియె నరేంద్రా! ॥489॥

సీ. తన దగు రూప మింతయు నేని దెలియక
వాదంబు చేసెడు వేదరవముఁ
గరుణావలోకనాకాంక్షితులై యున్న
బ్రహ్మాది సనకసంప్రణుతిరవము
సారశివానందసల్లాపముల నొప్పు
ప్రమథగణాళి యార్భటరవంబు
డమరుమృదంగాది ఢమఢమధ్వనితోడి
పటుభృంగి నాట్య విస్ఫారరవము
తే. మానుగాఁ జామరులు వీచు మాతృకాది
కామినీజన మహిత కంకణరవంబు
మెండుఁ జెలఁగంగఁ గన్నుల పండు వయ్యెఁ
గొండరాచూలి పెనిమిటి నిండుకొల్వు. ॥490॥

వ. ఇట్లు బ్రహ్మాది సురనికర సేవితుండై యూరుపీఠంబున నున్న భవానిం
గౌగిటం జేర్చుకొని యొడ్డోలగంబున నున్న పరమేశ్వరుం జూచి
చిత్రకేతుండు పకపక నగి య ద్దేవి వినుచుండ ని ట్లనియె. ॥491॥

సీ. కొమరొప్పఁగా లోకగురుఁడును గడలేని
ధర్మస్వరూపంబుఁ దాన యగుచు

జడలు ధరించియు సరిలేని తపమునఁ
బొడవైన యీ యోగిపుంగవులును
బ్రహ్మవాదులుఁ గొల్వ భాసిల్లు కొల్వులో
మిథునరూపంబున మెలఁతతోడఁ
బ్రాకృతుండునుబోలె బద్ధానురాగుఁడై
లాలితుం డయ్యె నిర్లజ్జత నిట;
ఆ. నకట! ప్రకృతిపురుషుఁ డైనఁ దా నేకాంత
మందు సతులతోడ నలరుఁగాని
యిట్లు ధర్మసభల నింతులతోఁగూడి
పరిఢవింపలేఁడు భ్రాంతి నొంది. ||492||

క. అన విని సర్వేశ్వరుఁ డా
తని నేమియు ననక నవ్వెఁ దత్సభవారుం
గనుగొని యూరక యుండిరి
మనుజేశ్వర! యీశుధైర్య మది యెట్టిదియో? ||493||

వ. ఇట్లు దన పూర్వకర్మశేషంబున నింద్రియ జయుండ నని పుట్టిన
యహంకారంబున, జగద్గురువుం బెక్కు ప్రల్లదంబు లాడుచున్న
చిత్రకేతుం జూచి భవాని యిట్లనియె. ||494||

క. “మముబోఁటి లజ్జ లుడిగిన
కుమతులకుం గర్త యగుచుఁ గోపింపంగా
నమితాజ్ఞానిపుణుం డగు
శమనుండా నేఁడు వీఁడు జగముల కెల్లన్? ||495||

క. భృగు నారద కపిలాదులు
నిగమాంతజ్ఞులును యోగనిర్ణయ నిపుణుల్
త్రిగుణాతీతు మహేశ్వరు
నగ రెన్నఁడు వారు ధర్మనయ మెఱుఁగరొకో? ||496||

సీ. ఎవ్వని పదపద్మ మింద్రాది విబుధుల
చూడాగ్రపంక్తుల నీడఁ జూచు,
నెవ్వని తత్త్వంబ దెనయంగ బ్రహ్మాది
యోగిమానసపంక్తి నోలలాడు,
నెవ్వని రూపంబు నేర్పాటు గానక
వేదంబు లందంద వాద మడంచు,
నెవ్వని కారుణ్య మీ లోకముల నెల్లఁ
దనిపి యెంతయు ధన్యతములఁ జేయు,
తే. నట్టి సర్వేశుఁ బాపసంహారు ధీరు
శాశ్వతైశ్వర్యు నాత్మసంసారు నీశు
నెగ్గు పల్కిన పాపాత్ముఁ డెల్ల భంగి
దండనార్హుండు గాకెట్లు దలఁగఁ గలడు? ||497||

తే. నిఖిలలోకాశ్రయంబు సన్నిహితసుఖము
సకలభద్రైక మూలంబు సాధుసేవ్య

మైన కంజాక్షుపాదపద్మార్చనంబు
ననుసరింపంగ ఖలుఁడు వీఁ డర్హుఁ డగునె? ॥498॥

వ. కావున, నోరి! దురాత్మక! యీ పాపంబునం బాపస్వరూపంబైన రాక్షస యోనిం బుట్టు” మని శపియించి “యింతనుండి మహాత్ములకు నవజ్ఞ చేయకుండు” మని పలికినఁ జిత్రకేతుండు విమానంబు డిగ్గి వచ్చి, య ద్దేవికి దండప్రణామంబు లాచరించి కరకమలంబులు దోయిలించి యి ట్లనియె “ఓ జగన్మాతా! భవచ్ఛాప వాక్యంబు లట్ల కైకొంటి ప్రాచీన కర్మంబులం బ్రాప్తం బైన సంసార చక్రంబు చేత నజ్ఞాన మోహితు లై తిరుగుచున్న జంతువులకు సుఖదుఃఖంబులు నైజంబులై ప్రవర్తిల్లు చుండు; నిందులకుఁ బరతంత్రులైనట్టి వా రాత్మ సుఖదుఃఖంబులకు నెవ్వరు కర్తలు; ఈ గుణంబుల నిమిత్తమై శాపానుగ్రహంబులును స్వర్గ నరకంబులును, సుఖ దుఃఖంబులును సమంబులు; భగ వంతుం డొక్కండ తన మాయ చేత జగంబులు సృజియించుచు వారి వారికి బద్ధానురాగంబులు గలుగం జేయుచుఁ దాను వానికి లోను గాక నిష్కళుండై యుండు; నీ విధంబునం బుట్టుచున్న నరునకుం బత్ని బంధు శత్రు మిత్రోదాసీనత్వంబు లెక్కడివి? వారివారి కర్మ వశంబునం బరమేశ్వరుండు కల్పించుచు సర్వసముండై యుండు; న ప్పరమేశ్వరునకు సుఖ దుఃఖంబుల చేత రాగంబు లేదు రాగాను బంధంబైన రోషంబును లే; దతని మాయా గుణవిసర్గంబు జంతు వులకు సుఖ దుఃఖంబులను, బంధ మోక్షంబులను గల్పించుచుం డును; కావున, నీకు నమస్కరించుచున్న నన్ను ననుగ్రహింపు ము; శాపభయశంకితుండంగాను; జగన్మాతవైన నిన్నుఁ బలికిన దోషంబునకు శంకించుచున్నవాఁడ” నని దండప్రణామంబు లాచరించి పార్వతీ పరమేశ్వరులం బ్రసన్నులం జేసి తన విమానం బెక్కి చనియె; నప్పుడు పరమేశ్వరుండు బ్రహ్మాది దేవర్షి దైత్య దానవ ప్రమథ గణంబులు వినుచుండఁ బార్వతికి ని ట్లనియె “నీకు నిప్పుడు దృష్టం బయ్యెఁ గదా నారాయణదాసానుచరుల నిస్పృహభావంబు; హరి తుల్యార్థదర్శనులై నిస్పృహులైన భాగవతులకు స్వ ర్గాపవర్గ నరక భేద భావంబులు లేవు; ప్రాణులకు దేహసంయోగంబు వలన నారా యణలీలం జేసి యుండి ద్వంద్వాది సుఖ దుఃఖంబు లాత్మ యందు నజ్ఞానంబున భేదంబు చేయం బడియె; నట్టి విపర్యయంబులు భగ వంతుండైన వాసుదేవునిభక్తి గలవారిం జెందవు; మఱియును. ॥499॥

ఉ. నేనుఁ, గుమారనారదాదులు, నీరజగర్భుఁడు, దేవసంఘమున్,
మానిత యోగివర్య ముని మండల, మి ట్లగు వార మందఱున్
దానవవిద్విడంశ జనితంబులమయ్యుఁ దదీయ తత్త్వముం
గానఁగ నేర; మీశు ఘనగర్వమునం దలపోసి చూచుచున్. ॥500॥

క. అతనికిం బ్రియుఁ డప్రియుఁ
డే తెఱఁగున లేడు నిఖిల మెల్లను దానై
భూతముల కాత్మ యగుటయు
భూతప్రియుఁ డొక్కఁ డాదిపురుషుఁడు తన్వీ! ॥501॥

ఆ. అరయఁ జిత్రకేతుఁ డతిశాంతుఁ డతిలోక

సముఁడు విష్ణుభక్తి సంగతుండు
నితని నేమిచెప్ప? నీశుండ నగు నేను
నువిద! యచ్యుత ప్రియుండఁ జుమ్మి. ॥502॥

క. కావున భగవద్భక్తుల
భావమునకు విస్మయంబు పనిలేదు మహా
ధీ విభవశాంత చిత్తులు
పావన పరతత్త్వనిపుణ భవ్యులు వారల్." ॥503॥

వ. అనిన విని యద్రితనయ విస్మయంబు మాని శాంతచిత్త యయ్యె;
నట్లు పరమభాగవతుండయిన చిత్రకేతుం డ ద్దేవికిం బ్రతిశాపం బియ్య
సమర్థుం డయ్యును, మరల శపింపక యతి శాంత రూపంబున
శాపంబు శిరంబున ధరియించె; నిట్టి సాధులక్షణంబులు నారాయణ
పరాయణు లైన వారలకుం గాక యొరులకుం గలుగ నేర్చునే? యట్లు
శాపహతుండైన చిత్రకేతుండు త్వష్ట చేయు యజ్ఞంబున దక్షిణాగ్ని
యందు దానవ యోనిం బుట్టి వృత్రాసురుం డన విఖ్యాతుం డయి
భగవద్జ్ఞాన పరిణతుం డయ్యెం; గావున. ॥504॥

సీ. నరనాథ! యీ వృత్రునకు రాక్షసాకృతి
గలిగిన యీ పూర్వకారణంబు
చిరపుణ్యుఁ డయినట్టి చిత్రకేతు మహాను
భావంబు భక్తితోఁ బరఁగ విన్న
చదివినవారికి సకల దుష్కర్ముల్
శిథిలంబులై కడుఁ జెదరిపోవు
సకలవైభములు సమకూరుఁ దనయంతఁ
దొల్కాడు కోర్కులతోడఁ గూడి
ఆ. నిర్మలాత్ము లగుచు నిత్యసత్యజ్ఞాన
నిరతు లగుచు విగత దురితు లగుచు
బంధు మిత్ర పుత్ర పౌత్రాదులను గూడి
యనుభవించుచుందు రధిక సుఖము. ॥505॥

15 సవితృవంశ ప్రవచనాది కథ

సీ. వినవయ్య! నరనాథ! విశదంబుగాఁ ద్వష్టృ
వంశంబు చెప్పితి; వాని వెనుక
సవితృండు పృశ్నియు సావిత్రి వ్యాహృతి
యను భార్యలందు నింపారు వేడ్క
నగ్ని హోత్రంబుల నరయంగఁ బశుసోమ
పంచయజ్ఞంబులఁ బరఁగఁ గనియె;
భగుఁడు సిద్ధిక యను భార్యకు మహిమాను
భవుల విభవులఁ దాఁ బడసె మువురఁ;
ఆ. దనయ నొకతెఁ గాంచెఁ ద దనంతరమున నా
తరళనేత్ర సద్వ్రితస్వధామ
పుణ్యశీల సుగుణ పూరిత చారిత్ర
యఖిలలో కపూజ్య యాశిషాఖ్య. ॥506॥

వ. మఱియు, ధాతకుఁ గల కుహూ సినీవాలీ రాకానుమతు లనియెడు నలువురు భార్యలలోఁ గుహూదేవి సాయమను సుతునిం గాంచె; సినీవాలి దర్శాఖ్యునిం బడసె; రాక ప్రాతరాఖ్యునిఁ గాంచె; ననుమతి పూర్ణిమాఖ్యునిఁ బడసె; విధాత క్రియ యను భార్యయందు నగ్నిపు రీష్యాదులం గనియె; వరుణునకుఁ జర్షిణి యను భార్యయందుఁ బూర్వ కాలంబున బ్రహ్మపుత్రుం డయిన భృగువును వల్మీకంబునం జనియించిన వాల్మీకియు నుదయించిరి; మిత్రావరుణులకు నూర్వశి యందు రేతోద్గమంబైన, దానిఁ గుంభంబునం బ్రవేశింప జేయ నందు నగస్త్యుండును, వసిష్ఠుండును జనియించిరి; ప్రత్యేకంబ మిత్రునకు రేవతియందు నుత్సర్గ సంభవులైన యరిష్టయుఁ, బిప్పలుండును నను వారలు జనియించిరి; శక్రునకుఁ బౌలోమి యందు జయంత ఋషభ విదుషులన ముగ్గురు పుట్టిరి; వామనుం డయిన యురుక్రమ దేవునకుఁ గీర్తి యను భార్యయందు బృహశ్లోకుండు పుట్టె; నా బృహ శ్లోకునకు సౌభగాదులు పుట్టిరి; మఱియు, మహానుభావుం డయిన కశ్యపప్రజాపతికి నదితి యందు శ్రీమన్నారాయణుం డవతరించిన ప్రకారంబు వెనుక వివరించెద; దితిసుతులైన దైతేయుల వంశంబు చెప్పెదను; ఏ దైతేయ వంశంబు నందు బ్రహ్లాద బలులు పరమ భాగవతులై దైత్యదానవవందితులై వెలసిరి; దితి కొడుకులు హిరణ్యా కశిపు హిరణ్యాక్షులనఁ బ్రసిద్ధి నొంది; రందు హిరణ్యకశిపునకుఁ జంభా సుర తనయ యైన దత్తకుఁ బ్రహ్లాదానుహ్లాద సంహ్లాద హ్లాదులను నలుగురు గొడుకులును సింహిక యను కన్యకయు జన్మించి; రా సింహికకు రాహువు జనియించె; నా రాహువు శిరం బమృతపానంబు చేయ, హరి దన చక్రంబునం ద్రుంచె; సంహ్లాదునకు గతి యను భార్య యందుఁ బంచజనుండు పుట్టె; హ్లాదునకు దమని యను భార్య యందు వాతాపీల్వలులు పుట్టిరి; వారల నగస్త్యుండు భక్షించె; నను హ్లాదునకు సూర్మి యను భార్యయందు బాష్కల మహిషులు గలిగిరి; ప్రహ్లాదునకు దేవి యను భార్యయందు విరోచనుండు పుట్టె; నతనికి బలి జన్మించె; నా బలికి నశన యను భార్య యందు బాణుండు జ్యేష్ఠుండుగా నూర్వురు గొడుకులు పుట్టి; రా బలి ప్రభావంబు వెనుక వివరించెద; బాణాసురుండు పరమేశ్వరు నారాధించి ప్రమథగణంబు లకు ముఖ్యుం డయ్యెను; మఱియు, నా దితి సంతానంబు లగు మరుత్తు లేకోనపంచదశకంబులు గలవార లందఱున నపత్యులై యింద్రుతోఁ గూడి దేవత్వంబు నొంది” రనిన విని పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున కి ట్లనియె. ||507||

16 మరుద్గణంబుల జన్మంబు

ఆ. “ఏమి కారణమున నింద్రునికిని మరు
చ్చయము లాప్తు లగుచు శాంతి నొంది?
రరయఁ దత్సమాను లగుచు వర్తించిరి?
దీని వినఁగవలయుఁ దెలుపవయ్య!” ||508||

వ. అనిన శుకుం డి ట్లనియె. ||509||

సీ. “నరనాథ! విను తన నందను లందఱు

నమరేంద్రుచే హతు లగుచు నుండఁ
గోపశోకంబులఁ గ్రుళ్ళుచుఁ దనలోన
మండుచు దితి చాల మఱుఁగఁ దొడఁగె;
భాత్రు హంతకుఁ డతి పాతకుం డీ యింద్రుఁ
జంపక నా కేల సొంపు గలుగు?
వీని భస్మము చేయువానిఁగా నొక సుతుఁ
బడసెద నని చాల భర్తఁ గోరి
ఆ. ప్రియము చేయఁదొడఁగెఁ బెక్కు భావముల
భాషణముల నధికపోషణముల
భక్తియుక్తిచేతఁ బరిచర్యగతిచేత
నుతులచేత నతుల రతులచేత. ॥510॥

చ. కలికి కటాక్ష వీక్షణ వికారములన్ హృదయానురాగ సం
కలిత విశేషవాఙ్మధుర గర్జనలన్ లలితాననేందు మం
డల పరిశోభి తామృత విడంబిత సుస్మిత సుప్రసన్నతా
ఫల రుచిర ప్రదానముల భామిని భర్తమనంబు లోఁగొనెన్. ॥511॥

తే. అఖిల మెఱిఁగిన కశ్యపు నంతవాని
హితవు తలకెక్కు రతుల సంగతులచేత
నవశుఁ గావించె ప్రేల్మిడి నబ్జవదన
పతుల భ్రమియింప నేరని సతులు గలరె? ॥512॥

క. ఏ తలఁ పెఱుఁగక నిలిచెడు
భూతంబులఁ జూచి ధాత పురుషుల మనముల్
భీతి గొలుపంగ యువతి
వ్రాతంబు సృజించెఁ; బతులు వారల కరుదే? ॥513॥

వ. ఇట్లు నిజసతిచేత నుపలాలితుండై కశ్యప ప్రజాపతి యా సతికింబరమ
ప్రీతుం డై యి ట్లనియె "నో తన్వీ! నీకుఁ బ్రసన్నుండ నైతి; వరంబు గోరు
మిచ్చెద; నాథుండు ప్రసన్నుండైన స్త్రీలకుం గోరిక సంభవించుట
కేమి గొఱంత? సతికిం బతియె దైవంబు సర్వభూతంబుల మానసంబు
లకు వాసుదేవుండె భర్త; నామరూప కల్పితులైన సకల దేవతా
మూర్తులచేతను ఋషులచేతను భర్తృరూపధరుం డయిన భగవం
తుండు సేవింపబడుచుండు; స్త్రీలచేతఁ బతిరూపంబున భజియింపం
బడుఁ; గావునం బతివ్రత లైన సుందరులు శ్రేయస్కామ లై యేక
చిత్తంబున నాత్మేశ్వరుండయిన య ప్పరమేశ్వరుని భర్తృ భావం
బున సేవించుచుండుదురు; నేనును నీదు భావంబున వరదుండ
నైతి; దుశ్శీల లయిన వనితలకుం బొందరాని వరంబు నీ కిచ్చెద;
వేఁడు" మనిన నా కశ్యపునకు దితి యి ట్లనియె. ॥514॥

ఆ. "వరము గోర నాకు వరదుండ వేనిని
నింద్రుఁ ద్రుంచునట్టి యిద్ధబలుని
నమిత తేజుఁ దనయు నమరత్వసంప్రాప్తు
నెందుఁ జెడనివాని నిమ్ము నాథ!" ॥515॥

వ. అనవుడు ॥516॥

క. ఉట్టిపడునట్టి వర మీ
కట్టఁడి న న్నెట్టు వేఁడెఁ? గటకట! యనుచున్
మిట్టిపడి యతఁడు మదిలోఁ
బుట్టిన తల్లడముతోడఁ బొక్కుచు నుండెన్. ॥517॥

చ. "ప్రకృతిని గర్మపాశముల బద్ధుఁడ నైతిఁ గదయ్య! నేఁడు నే
వికటసతీ స్వరూపమున వేదుఱు గొల్పిన మాయ నింద్రియా
ధికమతి యైనవాఁడు దన తెంపునఁ జిత్తము వెచ్చపెట్టి పా
తకములఁ గూలకున్నె? నను దైవము నవ్వదె లోలితాత్మునిన్? ॥518॥

సీ. ఖండ శర్కరతోడఁ గలహించు పలుకులుఁ,
బద్మవిలాస మేర్పఱచు మోముఁ,
దుహినాంశు కళలతోఁ దులఁదూఁగు చెయ్వుఁ బెయ్వులుఁ,
జెమటఁ గ్రొన్నెత్తురు చేయు మేను,
నిలువెల్లఁ గరఁగించు నేర్పుల యింపులుఁ,
బువ్వుల కరుదైన ప్రోది చేఁత,
తమకంబు రెట్టించు తరితీపు తలఁపులు,
నెనసిన మదిలోని యిచ్చగింత,
ఆ. గలిగి కఱవనున్న కాలాహిపోలికిఁ
జెలఁగుచున్న సతుల చిత్తవృత్తిఁ
దెలియవశమె? యెంత ధృతి గలవారికి
నాక కాదు నిఖిలలోకములకు. ॥519॥

ఆ. కోరి సతుల కెల్లఁ గూర్చువా రెవ్వరు?
పతులనైన సుతుల హితులనైన
బలిమిఁ జెలిమి నైనఁ బరహస్తమునన్నైన
హింసబఱతు రాత్మ హితము కొఱకు." ॥520॥

వ. అని చింతించి; "దీనికి నే మని ప్రతివాక్యం బిచ్చువాఁడ? మద్వచనం
బెందు నమోఘంబు; త్రిలోక పరిపాలనశీలుం డయిన భిదురపాణి
వధార్హుండె? యేను దీనికి నైనది యొకటి గల్పించెద" నని దితిం జూచి,
యో! తనుమధ్య! నీకు నట్ల దేవబాంధవుండయిన యింద్రహంత
యగు పుత్రుండు గలిగెడు; నొక్క సంవత్సరంబు వ్రతంబునం జరియిం
పుము; దాని ప్రకారంబెల్ల నేను జెప్పెద, విను; మెల్ల జీవులవలన
హింసా భావంబు లేక, యతిధ్వనివాక్యంబు లుడిగి, కోపంబు మాని,
యనృతంబులు పలుకక, నఖరోమచ్ఛేదనంబు చేయక, యస్థికపా
లాదులయిన యమంగళంబుల నంటక, నదీతటాకాదులన కాని
ఘటోదక కూపోదకంబుల స్నానంబు చేయక, దుర్జన సంభాషణంబు
వర్జించి, కట్టిన కోకను ముడిచిన పువ్వులను గ్రమ్మఱ ధరియిం
పక, భోజనంబుల యందు నుచ్ఛిష్టాన్నంబును జండికా నివేదితా
న్నంబును కేశ శునక మార్జార కంక క్రిమి పిపీలికాది విదూషితా
న్నంబును నామిషాన్నంబును వృషలాహితాన్నంబును నను నీ
పంచవిధ నిషిద్ధాన్నంబును వర్జించి, దోయిట నీళ్ళు ద్రావక, సంధ్యా

కాలంబుల ముక్తకేశిగాక, మితభాషిణియై, యలంకారవిహీనగాక,
వెలుపలం దిరుగక, పాదప్రక్షాళనంబు చేసికొని కాని శయనింపక,
యార్ద్రపాదయై పవ్వళింపక, పశ్చిమ శిరస్కయయ్యును నగ్నయయ్యు
ను సంధ్యాకాలంబుల నిద్రింపక, నిత్యంబును ధౌతవస్త్రంబులుగట్టి,
శుచియై, సర్వమంగళ సంయుక్తయై, ప్రాతః కాలంబున లక్ష్మీనారా
యణల నారాధించి, యావాహనార్ఘ్యపాద్యోపస్పర్శన సుస్నాన వా
సోపవీత భూషణ పుష్ప ధూప దీపోపహారా ద్యుపచారంబుల
నర్చించి, హవిశ్శేషంబు ద్వాదశాహుతుల వేల్చి దండప్రణామంబు
లాచరించి, భగవన్మంత్రంబును దశవారంబు లనుసంధించి స్తోత్రంబు
చేసి, గంధ పుష్పాక్షతంబుల ముత్తైదువలం బూజించి, పతిని
సేవించి, పుత్రుం గుక్షిగతుంగా భావించి యి వ్విధంబున మార్గశీర్ష
శుద్ధ ప్రతిప దారంభంబుగా నొక్క సంవత్సరంబు సలిపి, యా ద్వాదశ
మాసాంత్యదివసంబున విధ్యుక్తంబుగా నుద్యాపనంబు చేయవల
యును; నీ వీ పుంసవనం బనియెడి వ్రతంబు ద్వాదశమాస పర్యంతం
బేమఱక సల్పిన, నీవు గోరిన కుమారుండు గలిగెడు" ననిన దితి
యా వ్రతంబుతోడనె గర్భంబు ధరియించి వ్రతంబు సలుపుచునుండ
నింద్రుండు మా త్రభిప్రాయం బెఱింగి, యా యమ్మ నహ రహంబును
రహస్యంబున సేవించుచు; వ్రతంబునకుం దగిన పుష్ప ఫల సమి
త్కుశ పత్రాంకురంబులు మొదలయిన వస్తు వితతిం ద్రికాలంబులం
దెచ్చి యిచ్చుచుఁ, బుండరీకంబు హరిణికిం బొంచి యున్న భంగి
నా యమ్మ వ్రత భంగంబున కై కాచి శుశ్రూష చేయుచునా యమ్మ
ధరియించిన తేజో విశేషంబునకు బెగ్గలించుచుఁ గృశించుచు నుండె;
అంత నొక్కనాడు. ||521||

సీ. వామాక్షి యనుదిన వ్రతధార ణోన్నత
పరిచర్య విధులచే బడలి యలసి
యొంటి సంధ్యావేళ నుచ్ఛిష్ట యై పద
ప్రక్షాళ నాదులఁ బాసి మఱచి
తనకర్మ మోహంబు దవిలి నిద్రింపంగ
నింద్రుండు సయ్యన నెడరు గాంచి
యోగమాయా బలోద్యుక్తుఁడై యా యింతి
యుదరంబుఁ జొరఁబడి యుగ్రుఁ డగుచుఁ
తే. దివిరి దేదీప్యమానమై తేజరిల్లు
నర్భకుని వజ్రధారల నడిచె నేడు
దునుకలుగ వాఁడు దునిసియుఁ దునుక దునుక
చెడక యొక్కక్క బాలుఁడై చెలఁగుచున్న. ||522||

క. వా డేర్పు రగుచుఁ గుయ్యిడ
"నోరి యఱవ" కనుచుఁ ద్రుంచె నొక్కక్కని నా
శూరుం డేడ్గురఁ దునుకలు
గా రయమున వారు చెడక ఖండితు లయ్యున్. ||523||

క. ఖండము లన్నియు నందఱుఁ
జండాంశు సమప్రకాశ శాశ్వతు లగుచున్
మెండుకొని నిల్చి యని రా

ఖండలునకుఁ గరుణ పుట్టుగతి మతి దోపఁన్. ‖524‖

వ. అందఱు ముకుళిత కరకమలులై "నీకుం దోడుబుట్టువులము; మమ్ము హింసింపంబనిలేదు; నీకుం బారిషదులమై మరుద్గణముల మై నిన్ను సేవించెదము; మమ్ము రక్షింపు" మనిన నారాయణ ప్రసాదంబునం జెడని మరుద్గణంబుల పలుకులం గృపాళుండై, యింద్రుండు వారల సహోదరులంగాఁ గైకొని మఱి హింసింపక మానె; అశ్వత్థామశరాగ్నివలన నారాయణ రక్షితుండ వయిన నీవునుం బోలెఁ గులిశధారల శకలంబు లయిన కుమారుం డన్నిరూపంబులై సంవత్సరంబునకు నొక్కింత కడమగా హరి బూజించినవారు గావున, నింద్రుతోడం గూఁడ బంచాశద్దేవత లయిన మరుద్గణంబులు దితి గర్భంబు వెలువడి; రంత దితి మేల్కాంచి యనలప్రకాశులై యింద్రు తోడం గూడి వెలుంగుచున్న కుమారులం జూచి, సంతోషింపక యిం ద్రుంజూచి నీకు "మృత్యురూపంబయిన పుత్రుం గోరి దుస్తరంబయిన వ్రతంబు సలిపితి; సంకల్పించిన పుత్రుం డొక్కరుం డీ సప్త సంఖ్య గల కుమారు లగుట కేమి కతంబు? నీ వెఱింగిన భంగిన తథ్యంబు పలుకు" మనిన నింద్రుం డి ట్లనియె "తల్లీ భవద్వ్రతంబుఁ జింతించి సమయ విచ్ఛేదనంబున గర్భంబుఁ జొచ్చి పాప చిత్తుండనై వజ్రధారల గర్భంబు విదళనంబు చేసిన నా శకలంబులు చెడక మహాశ్చర్యంబుగా ని వ్విధంబునం గుమారు లైరి; మహాపురుష పూజాసంసిద్ధి కార్యా నుషంగి కాకుండునే? భగవదారాధనంబు గోరికలఁ బాపి యెవ్వరు గావింతురు; వా రిహపరంబుల సర్వార్థకుశలు లగుదు; ర మ్మహాపురుష వ్రతసముత్పన్న తేజంబు నడంప నెవ్వం డోపుఁ? గావున దుర్మదం బున బాలిశ స్వభావుండనై దోషంబు చేసిన నా దౌర్జన్య కర్మంబు స హింపఁ దల్లికన్న నెవ్వరు సమర్థులు? పాపాత్ముండ నగు నన్నుం గావుము; నేను వీరలతోడివాఁడ నని నిష్కపటంబుగాఁ బ్రార్థించిన న ద్దేవి "యట్టికాక" యని శాంతచిత్త యయ్యె; నింద్రుండును వారలం గూడి త్రిదివంబునకుం బోయి సోమపాన హవిర్భాగంబులు వారల కుం బంచిపెట్టి సుఖంబుండె" నని చెప్పి పరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుక యోగీంద్రుండు వెండియు ని ట్లనియె. ‖525‖

క. "హరి వరదుఁ డయిన వ్రతమట;
హరి యంశజు లగుచు నెగడు నమరుల జన్మ
స్ఫురణం బఁట; పఠియించిన
నరయఁగ నురుదీర్ఘపాప హరమగు టరుదే." ‖526‖

వ. అని విష్ణుకథాశ్రవణ కుతూహలాయమానమానసులైన శౌనకాది మహామునులకు సూతుండు చెప్పె నని శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షి న్నరేంద్రునకుఁ జెప్పె ననుటయు. ‖527‖

17 పూర్ణి

క. రాజీవరాజపూజ్యా
శ్రీజిత గోపీకటాక్ష సేవాంతర వి
భ్రాజితమూర్తి! మదోద్ధత

రాజకులోత్సాద రామరాజాఖ్యనిధీ! ॥528॥

త. మురవిదారణ ముఖ్యకారణ! మూలతత్త్వవిచారణా!
దురితతారణ దుఃఖవారణ! దుర్మదాసురమారణా!
గిరివిహారణ! కీర్తిపూరణ! కీర్తనీయమహారణా!
ధరణిధారణ! ధర్మతారణ1 తాపసస్తుతిపారణా! ॥529॥

తో. కరుణాకర! శ్రీకర! కంబుకరా!
శరణాగతసంగతజాడ్యహరా!
పరిరక్షితశిక్షితభక్తమురా!
కరిరాజశుభప్రద! కాంతిధరా! ॥530॥

గ. ఇది సకల సుకవి జనమిత్ర శ్రీవత్సగోత్ర పవిత్ర కసువయామాత్య
పుత్ర బుధజనప్రసంగానుషంగ సింగయ నామధేయ ప్రణీతంబైన
శ్రీ మహాభాగవత పురాణంబునందు నజామిళోపాఖ్యానంబును, బ్రచే
తసులఁ జంద్రు డామంత్రణంబు చేయుటయు, దక్షోత్పత్తియు, ప్రజా
సర్గంబును, దక్షుండు శ్రీహరింగూర్చి తపంబు చేయుటయు, నత
నికి న ప్పరమేశ్వరుండు ప్రత్యక్షం బగుటయు, హర్యశ్వ శబళాశ్వుల
జన్మంబును, వారలకు నారదుండు బోధించుటయు, నారదు వచన
ప్రకారంబునవారు మోక్షంబు నొందుటయుఁ, ద ద్వృత్తాంతంబు నారదు
వలన విని దక్షుండు దుఃఖాక్రాంతుం డగుటయుఁ, ద దనంతరంబ
బ్రహ్మ వరంబున దక్షుండు శబళాశ్వసంజ్ఞల సహస్ర సంఖ్యాకు లగు
పుత్రులం గాంచుటయును, సృష్టినిర్మాణేచ్ఛా నిమిత్తంబున దక్షు
పంపున వార లగ్రజన్ములు సిద్ధింబొందిన తీర్థరాజంబైన నారాయణ
సరస్సునకుం జనుటయు, వారికి నారదభగవంతుండు బ్రహ్మజ్ఞానంబు
నుపదేశించుటయు, వారు పూర్వజు లేగిన ప్రకారంబున మోక్షంబు
నొందుటయుఁ, ద ద్వృత్తాంతంబును దక్షుండు దివ్య జ్ఞానంబున
నెఱింగి నారదోపదిష్టం బని తెలిసి నారదుని శపించుటయు, నారదుండు
దక్షు శాపంబు ప్రతిగ్రహించుటయు, దక్షునకు బ్రహ్మవరంబున
సృష్టివిస్తారంబు కొఱకుఁ గూతులఱువండ్రు జనియించుటయు,
నందు గశ్యపునకు నిచ్చిన పదముప్పురు వలన సకల లోకంబులు
నిండుటయు, దేవాసుర నర తిర్యఙ్మృగ ఖగాదుల జన్మంబులును,
దేవేంద్ర తిరస్కారంబున బృహస్పతి యధ్యాత్మమాయచేతం గాన
రాకుండుటయుఁ, ద ద్వృత్తాంతంబు రాక్షసులు విని శుక్రోపదిష్టులై
దేవతలపై నెత్తివచ్చుటయు, దేవాసుర యుద్ధంబును, నాచార్య తిర
స్కారంబున దివిజరాజపలాయనంబును, బలాయమానులైన దేవ
తలు బ్రహ్మసన్నిధికిం జనుటయును, బ్రహ్మవాక్యంబునఁ ద్వష్ట
కుమారుండయిన విశ్వరూపు నాచార్యునింగా దేవతలు వరించుట
యును, విశ్వరూపు ప్రసాదంబున నింద్రుండు నారాయణ వర్మం
బను మంత్రకవచంబు ధరియించి రాక్షసుల జయించుటయుఁ, బరో
క్షంబున రాక్షసులకు ననుకూలుం డయిన విశ్వరూపు నింద్రుండు
వధియించుటయు, విశ్వరూపు వధానంతరంబున నింద్రునకు బ్రహ్మ
హత్య సంప్రాప్తం బయిన నింద్రుండు స్త్రీ భూ జల ద్రుమంబుల
యందుఁ బంచిపెట్టుటయు, విశ్వరూపుండు హతుండగుటకుఁ ద్వష్ట
గోపించి యింద్రవధార్థంబు మారణహోమంబు చేయ వృత్రాసురుండు

జనించుటయు, వృత్రాసుర యుద్ధంబునఁ బరాజితు లై యింద్ర సహితు లయిన దేవతలు శ్వేతద్వీపంబునకుం జనుటయు, నందు శ్రీహరి ప్రసన్నుండయి దధీచి వలన భిదురంబు గైకొన; నుపదేశించుటయు, నింద్రుండు వజ్రాయుధంబున వృత్రుని సంహరించుటయు, నింద్రుండు బ్రహ్మహత్యా పీడితుండయి మానస సరస్సు ప్రవేశించుటయును, నహుషుండు శతాశ్వమేధంబులం జేసి యింద్రాధిపత్యంబు బడయుటయు, నహుషుండు డగస్త్య శాపంబున సురరాజ్య చ్యుతుం డై యజగర యోనిం బుట్టుటయు, యింద్రాగమనంబును, యశ్వమేధంబును, యింద్రుండు మరలఁ ద్రిలోకాధిపత్యంబు బడయుటయును, జిత్రకేతూపాఖ్యానంబును, మరుద్గణంబుల జన్మప్రకారంబును నను కథలు గల షష్ఠస్కంధము సమాప్తము. ||531||

సప్తమ స్కంధము

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీ మద్విఖ్యాతిలతా
క్రామితరోదోంతరాళ! కమనీయమహా
జీమూతతులితదేహా!
శ్యామలరుచిరజాల! రామచంద్రనృపాలా! ॥1॥

వ. మహనీయగుణగరిష్ఠు లగు న మ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిల పురాణ
వ్యాఖ్యాన వైఖరీసమేతుం డయిన సూతుం డి ట్లనియె; నట్లు ప్రాయోప
విష్టుం డయిన పరీక్షిన్నరేంద్రుడు శుకయోగీంద్రు నవలోకించి. ॥2॥

2 నారాయణునివైషమ్యాభావం

సీ. “సర్వభూతములకు సముఁడు నెచ్చలి ప్రియుం
డైన వైకుంఠుఁ డనంతుఁ డాద్యుఁ
డింద్రునికొఱకు దైత్యేంద్రుల నేటికి
విషముని కైవడి వెదకి చంపె?
నసురులఁ జంపంగ నమరులచేఁ దన,
కయ్యెడి లాభ మింతైనఁ గలదె?
నిర్వాణనాథుండు నిర్గుణుం డగు తన,
కసురుల వలని భయంబుఁ బగయుఁ
ఆ. గలుగనేర వట్టి ఘనుఁడు దైత్యులఁ జంపి
సురులఁ గాచు చునికి చోద్య మనుచు
సంశయంబు నాకు జనియించె మునినాథ!
ప్రజ్ఞమెఱసి తెలియఁ బలుకవయ్య!” ॥3॥

వ. అనిన శుకుం డి ట్లనియె. ॥4॥

శా. “నీ సంప్రశ్నము వర్ణనీయము గదా నిక్కంబు రాజేంద్ర! ల
క్ష్మీసంభావ్యుని సచ్చరిత్రము మహాచిత్రంబు చింతింపఁ ద
ద్దాసాఖ్యానము లొప్పు విష్ణుచరణ ధ్యానప్రధానంబు లై
శ్రీ సంధానములై మునీశ్వరవచో జేగీయమానంబు లై. ॥5॥

క. చిత్రంబులు త్రైలోక్య ప
విత్రంబులు భవలతాలవిత్రంబులు స
న్మిత్రంబులు మునిజన వన
చైత్రంబులు విష్ణుదేవు చారిత్రంబుల్. ॥6॥

వ. నరేంద్రా! కృష్ణద్వైపాయనునకు నమస్కరించి హరికథనంబులు
జెప్పద వినుము; వ్యక్తుండుగాక గుణంబులు లేక ప్రకృతిం జెందక,
భవంబుల నొందక, పరమేశ్వరుండు దన మాయవలన నయిన

గుణంబుల నావేశించి, బాధ్యబాధకత్వంబులనొందు; నతండు గుణరహితుండు; సత్త్వరజస్తమంబులు ప్రకృతిగుణంబు; లా గుణంబులకు నొక్కొక్క కాలంబున హానివృద్ధులు గల; వా యీశ్వరుండు సత్త్వంబున దేవఋషులను, రజోగుణంబున నసురులను, దమోగుణంబున యక్ష రక్షోగణంబులను, విభజించె; సూర్యుండు పెక్కెడలం గానంబడియు నొక్కరుం డైన తెఱంగునఁ ద ద్విభుండును సర్వగతుండయ్యును భిన్నుండు గాఁడు; తత్త్వవిదులైన పెద్దలు దమలోనం బరమాత్మ స్వరూపంబున నున్న యీశ్వరు ని వ్విధంబున నెఱుంగుదురు; జీవాత్మకుఁ బరుండైన సర్వమయుండు తన మాయచేత రజంబును విశ్వంబు సృజింపం గోరి, సత్త్వంబును గ్రీడింపం గోరి, తమంబును నిద్రింపం గోరి యుత్పాదించి, చరమైన కాలంబును సృజియించు; నా కాలంబున సర్వదర్శనుం డైన యీశ్వరుండును గాలాహ్వయుం డును నై హరి సత్త్వగుణం బయిన దేవానీకంబునకు వృద్ధియు, రజస్తమోగుణులయిన రాక్షసులకు హానియుం జేయుచుండు. ‖7‖

క. జననాయక! యీ యర్థము
ఘనయశుఁ డగు ధర్మజునకుఁ గ్రతుకాలమునన్
మును నారదుండు చెప్పెను
వినిపించెద వినుము చెవులు విమలత నొందన్. ‖8‖

వ. మున్ను ధర్మరాజు చేయు రాజసూయయాగంబున బాలుండైన శిశుపాలుండు హరిని నిందించి నిశితనిర్వక్రచక్రధారాదళితమస్తకుం డయి తేజోరూపంబున వచ్చి హరిదేహంబు జొచ్చినం జూచి వెఱఁగుపడి ధర్మజుండు సభలోనున్న నారదునిం జూచి యిట్లనియె. ‖9‖

ఆ. "ఎట్టివారి కైన నేకాంతులకు నైన,
వచ్చి చొరఁగ రాని వాసుదేవు
తత్త్వమందుఁ జేది ధరణీశుఁ డహితుఁడై,
యెట్లు జొచ్చె? మునివరేణ్య! నేఁడు. ‖10‖

ఉ. వేనుఁడు మాధవుం దెగడి విప్రులు దిట్టిన భగ్నుఁడై తమో
లీనుఁడు గాఁడె తొల్లి; మదలిప్తుఁడు చైద్యుఁడు పిన్ననాటనుం
డేనియు మాధవున్ విన సహింపఁడు భక్తి వహింపఁ డట్టివాఁ
డే నిబిడప్రభావమున నీ పరమేశ్వరునందుఁ జొచ్చెనో? ‖11‖

మ. హరిసాధింతు హరిన్ గ్రసింతు హరిఁ బ్రాణాంతంబు నొందింతుఁ దా
హరికిన్ వైరినటంచు వీఁడు పటురోషాయత్తుఁడై యెప్పుడుం
దిరుగుం, బ్రువ్వదు నోరు, వ్రీలిపడ దా దేహంబు, దాహంబుతో
నరక ప్రాప్తియు నొందఁ, డే క్రియ జగన్నాథుం బ్రవేశించెనో? ‖12‖

వ. అదియునుం గాక, దంతవక్త్రుండును వీఁడును నిరంతరంబు గోవిందు నింద జేయుదురు; నిఖిలజనులు సందర్శింప నేఁడు వీనికి విష్ణుసాయుజ్యంబు గలుగుట కేమి హేతువు? వినిపింపుము. పవన చలితదీపశిఖయునుం బోలె నా హృదయంబు సంచలించుచున్న" దనిన, ధర్మనందనునకు నారదుం డి ట్లనియె; "దూషణభూషణతిరస్కా

రంబులు శరీరంబునకుం గాని పరమాత్మకు లేవు; శరీరాభిమానం
బునం జేసి దండవాక్పారుష్యంబులు హింసయై తోఁచు తెఱంగున;
నేను నాయది యనియెడు వైషమ్యంబును భూతంబులకు శరీరంబు
నందు సంభవించు; అభిమానంబు బంధంబు; నిరభిమానుండై
వధించినను వధంబుగాదు; కర్తృత్వ మొల్లనివానికి హింసయు
సిద్ధింపదు; సర్వ భూతాత్మకుండైన యీశ్వరునికి వైషమ్యంబు లేదు;
కావున. ‖13‖

ఆ. అలుక నైనఁ జెలిమి నైనఁ గామంబున
నైన బాంధవమున నైన భీతి
నైనఁ దగిలి తలఁప నఖిలాత్ముఁ డగు హరిఁ
జేర వచ్చు వేఱు జేయఁ డతఁడు. ‖14‖

క. వైరానుబంధనంబునఁ
జేరిన చందమున విష్ణుఁ జిరతర భక్తిం
జేరఁగ రాదని తోఁచును
నారాయణభక్తి యుక్తి నా చిత్తమునన్. ‖15‖

క. కీటకముఁ దెచ్చి భ్రమరము
పాటవమున బంభ్రమింప భ్రాంతంబై త
త్కీటకము భ్రమరరూపముఁ
బాటించి వహించుఁ గాదె భయయోగమునన్. ‖16‖

వ. ఇవ్విధంబున. ‖17‖

శా. కామోత్కంఠత గోపికల్, భయమునం గంసుండు, వైరక్రియా
సామగ్రిన్ శిశుపాలముఖ్య నృపతుల్, సంబంధులై వృష్ణులుం,
బ్రేమన్ మీరలు, భక్తి నేము, నిదె చక్రింగంటి; మెట్లైన ను
ద్ధామధ్యానగరిష్ఠుఁడైన హరిఁ జెందన్ వచ్చు ధాత్రీశ్వరా! ‖18‖

వ. మఱియుం బెక్కండ్రు కామ ద్వేష భయ స్నేహ సేవాతిరేకంబులఁ
జిత్తంబు హరిపరాయత్తంబుగాఁ జేసి త ద్గతిం జెందిరి; హరి నుద్దేశించి
క్రోధాదులైన యేనింటిలోపల నొక్కటి యైన వెన్నునికి లేని నిమిత్తం
బున నతండు వ్యర్థుం డయ్యె; మీ తల్లి చెలియలి కొడుకు లయిన
శిశుపాల దంతవక్త్రులు దొల్లి విష్ణుమందిర ద్వారపాలకులు విప్రశాపం
బునఁ బదభ్రష్టులై భూతలంబున జన్మించిరి;" అనిన విని యుధిష్ఠి
రుండు నారదున కి ట్లనియె. ‖19‖

మ. "అలుగం గారణ మేమి విప్రులకు ము? న్నా విప్రు లెవ్వారు? ని
శ్చలు లేకాంతులు నిర్జితేంద్రియులు నిస్సంసారు లీశాను వ
ర్తులు వైకుంఠపురీనివాసు లన విందున్ వారి కెబ్భంగి నీ
ఖలజన్మంబులు వచ్చె? నారద! వినం గౌతూహలం బయ్యెడిన్." ‖20‖

3 హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపులకథ

వ. అనిన నారదుం డి ట్లనియె "నొక్కనాఁడు బ్రహ్మమానసపుత్త్రు లైన

సనకసనందనాదులు దైవయోగంబున భువనత్రయంబు నందును
సంచరించుచు నైదాఱేండ్లప్రాయంపు బాలకులభావంబున దిగంబరు
లయి హరిమందిరంబునకు వచ్చి చొచ్చు నెడ మొగసాల నున్న
పురుషు లిరువురు వారలం జూచి. ‖21‖

క. డింభకుల ననర్గళవి
స్రంభకుల రమాధినాథసల్లాప సుఖా
రంభకుల ముక్తమానస
దంభకులం జొరంగనీక తఱిమి రధీశా! ‖22‖

క. వారించిన తమకంబున
వారించుక నిలువలేక వడిఁ దిట్టిరి దౌ
వారికుల "నసురయోని న
వారితులై పుట్టుఁ" డనుచు వసుధాధీశా! ‖23‖

వ. మఱియు నా పిన్నపెద్దలు వారలం జూచి "మీర లి య్యెడనుండ నర్హులు
గారు; నారాయణచరణకమలంబు విడిచి రజస్తమోగుణులై రాక్షస
యోనిం బుట్టుం" డని శపియించిన, వారు నా శాపవశంబునఁ బద
భ్రష్టులై కూలుచు మొఱలిడిన న మ్మహాత్ములు దయాళులై క్రమ్మఱం
గరుణించి "మూఁడు జన్మంబులకు వైరంబున భగవ త్సన్నిధానంబు
గలిగెడు" మని నిర్దేశించి చని; రి వ్విధంబున శాపహతు లై హరి
పార్శ్వచరులైన పురుషు లిరువురు హిరణ్యకశిపు హిరణ్యాక్షు లన
దితికి జన్మించి; రందుఁ గనిష్ఠుఁడైన హిరణ్యాక్షుని హరి వరాహ
రూపంబున సంహరించె; నగ్రజుండయిన హిరణ్యకశిపుండు నరసింహ
మూర్తి యయిన శ్రీహరిచేత విదళితుం డయ్యె; నతని కొడుకు ప్రహ్లా
దుండు దండ్రిచేత హింసితుఁడయ్యును నారాయణపరాయణుండై
శాశ్వతుం డయ్యె; రెండవ భవంబునఁ గైకశి యను రాక్షసికి రావణ
కుంభకర్ణులయి సంభవించిన, విశ్వంభరుడు రఘుకులంబున రాఘ
వుండయి యవతరించి వారల వధియించె; న మ్మహాత్ముని పరా
క్రమంబులు మార్కండేయ ఋషి వలన నెఱింగెదవు; తృతీయ జన్మం
బున మీ తల్లి చెలియలికి శిశుపాలదంతవక్త్రు లన నుద్భవించి. ‖24‖

శా. వక్రం బింతయు లేక పాయని మహావైరంబునన్ నిత్యజా
తక్రోధస్మరణంబులన్ విదళితోద్యత్పాపసంఘాతులై
చక్రచ్ఛిన్నశిరస్కులై మునివచశ్శాపావధిప్రాప్తులై
చక్రిం జెందిరి వారు పార్శ్వచరులై సారూప్యభావంబునన్." ‖25‖

వ. అనిన విని ధర్మనందనుం డి ట్లనియె. ‖26‖

క. "బాలున్ హరిపదచింతా
శీలున్ సుగుణాలవాలు శ్రీమన్మేధా
జాలున్ సంతోషింపక
యేలా శిక్షించె రాక్షసేంద్రు డనఘా! ‖27‖

క. పరిభూతవ్యధనంబులు,

నిరుపమసంసారజలధినిర్మథనంబుల్
నరకేసరికథనంబులు,
పరిరక్షిత దేవయక్షఫణిమిథునంబుల్. ॥28॥

వ. మునీంద్రా! వినిపింపు" మనిన నారదుం డి ట్లనియె "కమలోదరుచేతం దన సహోదరుండు హతమయ్యె నని విని హిరణ్యకశిపుండు రోష శోకదందహ్యమానమానసుండయి ఘూర్ణిల్లుచు నాభీలదావదహన జ్వాలాకరాళంబులయిన విలోకనంబుల గగనంబునం బొగలెగయ నిరీక్షించుచుఁ దటిల్లతాంకురసంకాశధగద్ధగిత దంతసందష్టదశన చ్ఛదుండును, నదభ్రభయంకరభ్రుకుటిత ఫాలభాగుండును, నిరం తరాక్రాంతదురంతవైరవేగుండును నై మహాప్రభాజాల జటాలంబగు శూలంబుఁ గేలనందుకొని సభామండపంబున నిలువంబడి త్రిమస్తక త్రిలోచన శకుని శంబర శతబాహు నముచి హయగ్రీవ పులోమ విప్రచిత్తి ప్రముఖులైన దైత్యదానవుల నాలోకించి యి ట్లనియె. ॥29॥

శా. "నాకుం దమ్ముఁడు మీకు నెచ్చెలి రణన్యాయైకదక్షుండు బా
హాకుంఠీకృతదేవయక్షుఁడు హిరణ్యాక్షుండు వానిన్ మహా
సౌకర్యాంగము దాల్చి దానవవధూసౌకర్యముల్ నీఱుగా
వైకుంఠుండు వధించిపోయెనఁట యీ వార్తాస్థితిన్ వింటిరే. ॥30॥

చ. వనములనుండుఁ జొచ్చు ముని వర్గములోపల ఘోణిగాఁడు సం
జనన మెఱుంగ రెవ్వరును జాడ యొకింతయు లేదు తన్ను డా
సిన మఱి డాయు వెంటఁబడి చిక్కక చిక్కఁడు వీని నొక్క కీ
లున మన మెల్ల లోఁబడక లోఁబడఁ బట్టుకొనంగవచ్చునే? ॥31॥

సీ. భుజశక్తి నాతోడఁ బోరాడ శంకించి,
మున్నీట మునిఁగిన మునుఁగుఁ గాక;
అలయించి పెనఁగు నా యచలసంభ్రమమున,
కెఱఁగి వెన్నిచ్చిన నిచ్చుఁ గాక;
జగడంబు సైఁపక సౌకర్యకాంక్షియై,
యిలక్రింద నీఁగిన నీఁగుఁ గాక;
క్రోధించి యటుగాక కొంత పౌరుషమున,
హరి భంగి నడరిన నడరు గాక;
ఆ. కఠినశూలధారఁ గంఠంబు విదళించి,
వాని శోణితమున వాఁడి మెఱసి,
మత్సహోదరునకు మహిఁ దర్పణము జేసి,
మెఱసివత్తు మీకు మేలు దెత్తు. ॥32॥

క. ఖండిత మూలద్రుమమున
నెండిన విటపములభంగి నితఁడు పడిన, నా
ఖండలముఖ్యులు పడుదురు,
భండనమున నితఁడు దమకుఁ బ్రాణము లగుటన్. ॥33॥

సీ. పొండు దానవులార! భూసురక్షేత్ర సం
గతమైన భూమికి గములు గట్టి

మఖతపస్స్వాధ్యాయ మౌనవ్రతస్థుల
వెదకి ఖండింపుఁడు విష్ణుఁ డనఁగ
నన్యుఁ డొక్కఁడు లేఁడు యజ్ఞంబు వేదంబు
నతఁడె భూదేవ క్రి యాదిమూల
మతఁడు దేవర్షి పిత్రాదిలోకములకు
ధర్మాదులకు మహాధార మతఁడె
తే. యే స్థలంబుల గో భూసురేంద్ర వేద
వర్ణధర్మాశ్రమంబులు వరుస నుండు
నా స్థలంబుల కెల్ల మీ రరిగి చెఱచి
దగ్ధములు జేసి రండు మీ దర్ప మొప్ప.” ॥34॥

వ. అని యిట్లు నిర్దేశించిన దివిజమర్దను నిర్దేశంబులు శిరంబుల ధరి
యించి రక్కసులు పెక్కండ్రు భూతలంబునకుం జని. ॥35॥

సీ. గ్రామ పుర క్షేత్ర ఖర్వట ఖేట ఘో
షారామ నగరాశ్రమాదికములు
గాలిచి, కొలఁకులు గలఁచి, ప్రాకార గో
పుర సేతువులు త్రవ్వి, పుణ్య భూజ
చయములు ఖండించి, సౌధ ప్రపా గేహ
పర్ణశాలాదులు పాడుచేసి,
సాధు గో బ్రాహ్మణ సంఘంబులకు హింస
గావించి, వేదమార్గములు జెఱచి,
ఆ. కుతల మెల్ల నిట్లు కోలాహలంబుగా
దైత్యు లాచరింపఁ దల్లడిల్లి
నష్టమూర్తు లగుచు నాకలోకము మాని
యడవులందుఁ జొచ్చి రమరవరులు. ॥36॥

వ. అంత హిరణ్యకశిపుండు దుఃఖితుండై, మృతుం డయిన సోదరునకు
నుదక ప్రదానాదికార్యంబు లాచరించి, యతని బిడ్డల శకుని శంబర
కాలనాభ మదోత్కచప్రముఖుల నూఱడించి, వారల తల్లితోఁ గూడ
హిరణ్యాక్షుని భార్యల నందఱ రావించి, తమ తల్లియైన దితి నవలో
కించి యి ట్లనియె. ॥37॥

శా. “నీరాగారనివిష్టపాంథులక్రియన్ నిక్కంబు సంసారసం
చారుల్ వత్తురు గూడి విత్తురు సదా; సంగంబు లే దొక్కచో;
శూరుల్ పోయెడి త్రోవఁ బోయెను భవత్సూనుండు దల్లీ! మహా
శూరుం డాతఁడు తద్వియోగమునకున్ శోకింప నీ కేటికిన్. ॥38॥

సీ. సర్వజ్ఞుఁ డీశుండు సర్వాత్ముఁ డవ్యయుం
డమలుండు సత్యుఁ డనంతుఁ డాఢ్యుఁ
డాత్మరూపంబున నశ్రాంతమును దన
మాయాప్రవర్తన మహిమవలన
గుణములఁగల్పించి గుణసంగమంబున
లింగశరీరంబు లీలఁ దాల్చి
కంపితజలములోఁ గదలెడి క్రియఁ దోచు

పాదపంబులభంగి భ్రామ్యమాణ
ఆ. చక్షువుల ధరిత్రి చలితయై కానంగఁ
బడినభంగి, వికల భావరహితుఁ
డాత్మమయుఁడు గంపితాంతరంగంబునఁ
గదలినట్లు తోఁచుఁ గదల కుండు. ||39||

4 సుయజ్ఞోపాఖ్యానము

వ. అవ్వా! యి వ్విధంబున లక్షణవంతుండు గాని యీశ్వరుండు లక్షి
తుండై కర్మసంసరణంబున యోగవియోగంబుల నొందించు సంభవ
వినాశ శోక వివేకావివేక చింతా స్మరణంబులు వివిధంబు; లీ య
ర్థంబునకుఁ బెద్దలు ప్రేతబంధుయమసంవాదం బను నితిహాసంబు
నుదాహరింతురు; వినుండు, చెప్పెద; నుశీనరదేశంబు నందు సుయ
జ్ఞుండను రాజు గలం; డతండు శత్రువులచేత యుద్ధంబున నిహతుం
డయి యున్నయెడ. ||40||

సీ. చిరిఁగిన బహురత్న చిత్రవర్మముతోడ
రాలినభూషణ రాజితోడ
భీకరబాణ నిర్భిన్న వక్షముతోడఁ
దఱచుఁ గాఱెడు శోణితంబుతోడఁ
గీర్ణమై జాఱిన కేశబంధముతోడ
రయరోషదష్టాధరంబుతోడ
నిమిషహీనంబైన నేత్రయుగ్మముతోడ
భూరజోయుత ముఖాంబుజముతోడఁ
ఆ. దునిసిపడిన దీర్ఘ దోర్దండములతోడ
జీవరహితుఁ డగు నుశీనరేంద్రుఁ
జుట్టి బంధుజనులు సొరిది నుండఁగ భయా
క్రాంత లగుచు నతని కాంత లెల్ల. ||41||

శా. స్రస్తాకంపితకేశబంధములతో సంఛిన్నహారావళితో
హస్తాబ్జంబులు సాఁచి మోఁదికొనుచున్ హా నాథ! యంచున్ బహు
ప్రస్తావోక్తులతోడ నేడ్చిరి వగం బ్రాణేశుపాదంబుపై
నస్తోక స్తనకుంకమారుణ వికీర్ణాస్రంబు వర్షించుచున్. ||42||

మ. "అనఘా! నిన్ను నుశీనరప్రజల కర్థానందసంధాయిగా
మును నిర్మించిన బ్రహ్మ నిర్దయత నున్మూలించెనే వీరికిం
దనయశ్రేణికి మాకు దిక్కు గలదే ధాత్రీశ! నీబోటికిం
జనునే పాసి చనంగ భాతృజనులన్ సన్మిత్రులం బుత్రులన్. ||43||

మ. జనలోకేశ్వర! నిన్నుఁ బాసిన నిమేషంబుల్ మహాబ్దంబులై
చను లోకాంతరగామివై మరల కీ చందంబునన్ నీవు పో
యిన మే మెట్లు చరింతు మొల్లముగదా యీ లోకవృత్తంబు నేఁ
డనలజ్వాలలఁ జొచ్చి వచ్చెదము నీ యంఘ్రిద్వయిం జూడగన్." ||44||

వ. అని యిట్లు రాజభార్య లా రాజశవంబు డగ్గఱి విలపింపం బ్రొద్దు

గ్రుంకెడు సమయంబున వారల విలాపంబులు విని బ్రాహ్మణబాల
కుండై యముండు చనుదెంచి ప్రేతబంధువులం జూచి యి ట్లనియె. ||45||

ఉ. "మచ్చిక వీరికెల్ల బహుమాత్రముఁ జోద్యము దేహి పుట్టుచుం
జచ్చుచు నుంటఁ జూచెదరు చావక మానెడువారిభంగి నీ
చచ్చినవారి కేడ్చెదరు చావున కొల్లక డాఁగ వచ్చునే?
యెచ్చటఁ బుట్టె నచ్చటికి నేఁగుట నైజము ప్రాణికోటికిన్. ||46||

క. జననీజనకులఁ బాసియు,
ఘనవృకముల బాధపడక కడుఁ బిన్నలమై
మనియెద మెవ్వఁడు గర్భం
బున మును పోషించె వాఁడె పోషకుఁ డడవిన్. ||47||

క. ఎవ్వఁడు సృజించుఁ బ్రాణుల,
నెవ్వఁడు రక్షించుఁ ద్రుంచు నెవ్వఁ డనంతుం
డెవ్వఁడు విభుఁ డెవ్వఁడు వాఁ
డి వ్విధమున మనుచుఁ బెనుచు హేలారతుఁడై. ||48||

ఆ. ధనము వీథిఁ బడిన దైవవశంబున
నుండు; పోవు మూల నున్న నైన;
నడవి రక్ష లేని యబలుండు వర్ధిల్లు;
రక్షితుండు మందిరమునఁ జచ్చు. ||49||

క. కలుగును మఱి లేకుండును
గల భూతము లెల్లఁ గాలకర్మవశములై
నిలుఁవడు ప్రకృతిం దద్గుణ
కలితుఁడు గాఁ డాత్మమయుఁ డగమ్యుఁడు దలపన్. ||50||

సీ. పాంచభౌతికమైన భవనంబు దేహంబు;
పురుషుఁడు దీనిలోఁ బూర్వకర్మ
వశమున నొకవేళ వర్తించు దీపించుఁ
దఱియైన నొకవేళఁ దలఁగి పోవుఁ
జెడెనేని దేహంబు జెడుఁగాని పురుషుండు
చెడ డాతనికి నింత చేటులేదు
పురుషునకిని దేహపుంజంబునకు వేఱు
గాని యేకత్వంబు గానరాదు
ఆ. దారువులఁ వెలుంగు దహనుని కైవడిఁ
గాయములఁ జరించు గాలిభంగి
నాళలీనమైన నభము చాడ్పున వేఱు
దెలియవలయు దేహి దేహములకు." ||51||

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. ||52||

సీ. భూపాలకుఁడు నిద్రపోయెడి నొండేమి
విలపింప నేటికి వెఱ్ఱులార!
యెవ్వఁడు భాషించు నెవ్వఁ డాకర్ణించు

నట్టి వాఁ డెన్నడో యరిగినాఁడు,
ప్రాణభూతుం డైన పవనుఁ డాకర్ణింప
భాషింప నేరఁడు, ప్రాణి దేహ
ములకు వేఱై తాన ముఖ్యుఁడై యింద్రియ
వంతుఁడై జీవుండు వలను మెఱయ,
ఆ. ప్రాభవమున భూతపంచకేంద్రియమనో
లింగదేహములను లీలఁ గూడు
విడుచు నన్యుఁ డొకఁడు విభుఁడు దీనికి మీరు
పొగల నేల? వగలఁ బొరల నేల? ||53||

క. ఎందాఁక నాత్మ దేహము
నొందెడు నందాఁకఁ గర్మయోగము; లటపైఁ
జెందవు; మాయాయోగ
స్పందితులై రిత్త జాలిఁ బడ నేమిటికిన్? ||54||

మ. చెలులుం దల్లులు దండ్రు లాత్మజులు సంసేవ్యుల్ సతుల్ చారు ని
ర్మలగేహంబు లటంచుఁ గూర్తురు మహామాయాగుణభ్రాంతులై
కలలోఁ దోచిన యోగముల్ నిజములే కర్మానుబంధంబులం
గలుగున్ సంగము లేక మానుఁ బిదపం గర్మాంతకాలంబునన్. ||55||

వ. మఱియు, మాయాగుణప్రపంచంబు నెఱింగెడు తత్త్వజ్ఞులు నిత్యాని
త్యంబులం గూర్చి సుఖదుఃఖంబులం జెంద; రజ్ఞులు గొందఱు యోగ
వియోగంబులకు సుఖదుఃఖంబుల నొందుదురు; తొల్లి యొక్క మహా
గహనంబున విహగంబులకు నంతకభూతుం డైన యెఱుక గల డతం
డొక్కనాఁడు ప్రభాతంబున లేచి వాటంబైన వేఁటతమకంబున, ||56||

క. వల, లురులు, జిగురుఁ గండెలుఁ,
జలిదియు, జిక్కంబు, ధనువు, శరములుఁ గొనుచుం
బులుఁగులఁ బట్టెడు వేడుక
యలుఁగులు వెడలంగఁ గదలి యడవికిఁ జనియెన్. ||57||

వ. ఇ ట్లడవికిం జని త త్ప్రదేశంబు నందు. ||58||

క. క ట్టలుకఁ దడుకుచాటునఁ
బిట్టల నురిగోలఁ దిగిచి, బిఱుసున ఱెక్కల్
పట్టి విఱిచి, చిక్కములోఁ
బెట్టుచు విహరించె లోకభీకరలీలన్. ||59||

వ. మఱియు నానావిధంబు లగు శకుంతలంబుల నంతంబు నొందిం
చుచు సకల పక్షి సంహారసంరబ్ధకుం డైన లుబ్ధకుండు దన ముందటఁ
గాలచోదితంబై సంచరించుచున్న కుళింగపక్షి మిథునంబు గనుం
గొని యందుఁ గుళింగి నురిం దిగిచి యొక్క చిక్కంబులో వైచినం
జూచి దుఃఖించి కుళింగపక్షి యిట్లనియె. ||60||

చ. “అడవులమేఁత మేసి మనమన్యుల కెన్నఁడు నెగ్గు జేయ కి
క్కడ విహరింప నేఁ డకట కట్టిఁడిబ్రహ్మ కిరాతు చేతిలోఁ

బడు మని వ్రాసెనే నుదుటఁ బాపపు దైవము కంటి కింత యె
క్కుడు బరువయ్యెనే బ్రదుకు గోమలి! యే మన నేర్తుఁ జెల్లరే. ॥61॥

క. ఒకమాటు మనల నందఱఁ
బ్రకటించి కిరాతువలలఁ బడఁజేయక ని
న్నొకతిన్ వలఁబడఁ జేసిన
వికటీకృతదక్ష మైన విధి నే మందున్. ॥62॥

ఉ. ఱెక్కలు రావు పిల్లలకు ఱేపటినుండియు మేఁత గానమిం
బొక్కెడు గూటిలో నెగసి పోవఁగ నేరవు; మున్ను తల్లి యీ
దిక్కుననుండి వచ్చు నని త్రిప్పని చూడ్కుల నిక్కినిక్కి న
ల్దిక్కులుఁ జూచుచున్న వతిదీనత నెట్లు భరింతు నకటా! ॥63॥

వ. అని యి వ్విధంబున. ॥64॥

క. కుంఠితనాదముతోడను
గంఠము శోషింప వగచు ఖగమును హననో
త్కంఠుండైన కిరాతుఁ డ
కుంఠితగతి నేసె నొక్క కోలం గూలన్. ॥65॥

క. కాలము వచ్చిన శబరుని
కోలను ధరఁగూలె ఖగము ఘోషముతోడం
గాలము డాసిన నేలం
గూలక పో వశమె యెట్టి గుణవంతులకున్. ॥66॥

ఉ. కావున మీఱు చచ్చుతఱిఁ గానరు చచ్చి ధరిత్రిఁ బడ్డ ధా
త్రీవిభుదేహముం గదిసి దీనత నేడువ నేల? పొండు చిం
తావతులార! వత్సర శతంబుల కైన నిజేశు చక్కికిం
బోవుట దుర్లభంబు; మృతిఁ బొందినవారలు చేర వత్తురే." ॥67॥

వ. అని యిట్లు కపటబాలకుండై క్రీడించుచున్న యముని యుపలాల
నాలాపంబులు విని సుయజ్ఞుని బంధువు లెల్ల వెఱఁగుపడి సర్వప్రపం
చంబు నిత్యంబుగాదని తలంచి శోకింపక సుయజ్ఞునికి సంపరాయిక
కృత్యంబులు జేసి చని; రంత నంతకుం డంతర్హితుం డయ్యె" నని చెప్పి
హిరణ్యకశిపుండు దన తల్లిని దమ్ముని భార్యలం జూచి ట్లనియె. ॥68॥

క. "పరులెవ్వరు దా మెవ్వరు
పరికింపఁగ నేక మగుట భావింపరు త
త్పరమజ్ఞానము లేమిని
బరులును నే మనుచుఁ దోఁచుఁ బ్రాణుల కెల్లన్." ॥69॥

వ. అని తెలియం బలికిన హిరణ్యకశిపుని వచనంబులు విని దితి
గోడండ్రునుం దానును శోకంబు మాని తత్త్వవిలోకనంబు గలిగి
లోకాంతరగతుండైన కొడుకునకు వగవక చనియె" నని చెప్పి
నారదుండు ధర్మనందనున కి ట్లనియె. ॥70॥

క. అజరామరభావంబును
ద్రిజగద్రాజ్యంబు నప్రతిద్వంద్వము దో
ర్విజితాఖిలశాత్రవమును
గజరిపుబలమును హిరణ్యకశిపుఁడు గోరెన్. ॥71॥

వ. ఇట్లు గోరి మందరాచల ద్రోణికిం జని; యందుఁ గాలి పెనువ్రేల నేల నిలువంబడి, యూర్ధ్వబాహుండయి మిన్ను చూచుచు, వాఁడి మయూఖంబులతోడి ప్రళయకాల భానుండునుం బోలె దీర్ఘజటారుణ ప్రభాజాలంబులతోడ నెవ్వరికిం దేఱిచూడరాక పరమదారుణంబైన తపంబు జేయుచుండె; నిర్జరులు నిజస్థానంబుల నుండిరి; అంత. ॥72॥

మ. అదిరెం గుంభిని, సాద్రియై కలఁగె నే డంభోనిధుల్, తారకల్
చెదరెన్ సగ్రహసంఘలై, దిశలు విచ్ఛిన్నాంతలై మండెఁ, బె
ల్లదరెన్ గుండెలు జంతుసంహతికి, నుగ్రాచార దైత్యేంద్రమూ
ర్ధదిశోద్ధూతసధూమ హేతిపటలోదంచత్తపోవహ్నిచేన్. ॥73॥

వ. ఇట్లు త్రైలోక్యసంతాపకరంబైన దైత్యరాజతపోవిజృంభణంబు సైరింపక నిలింపులు నాకంబు విడిచి బ్రహ్మలోకంబునకుం జని లోకేశ్వరుండయిన బ్రహ్మకు వినతులయి యి ట్లని విన్నవించిరి. ॥74॥

క. దితికొడుకు తపము వేఁడిమి
నతితప్తుల మైతి మింక నలజడి నమరా
వతి నుండ వెఱతు; మెయ్యది
గతి మాకును? దేవదేవ! కారుణ్యనిధీ! ॥75॥

శా. శంకాలేశము లేదు దేవ! త్రిజగత్సంహారమున్ దేవతా
సంకోచంబును వేదశాస్త్రపదవీసంక్షేపమున్ లేక యే
వంకన్ లేవ నటంచు దుస్సహతపోవ్యావృత్తి చిత్తంబులో
సంకల్పించె నిశాచరుండు ప్రతిసంస్కారంబు చింతింపవే. ॥76॥

శా. నీ వేరీతిఁ దపోబలంబున జగన్నిర్మాణముం జేసి యా
దేవాధీశులకంటె నెక్కుడు సిరిం దీపించి తిబ్భంగిఁ దా
నీ విశ్వంబుఁ దపస్సమాధిమహిమన్ హింసించి వేఱొక్క వి
శ్వావిర్భావకరత్వశక్తి మదిలో నర్థించినాఁ డీశ్వరా! ॥77॥

వ. అదియునుం గాక, కాలాత్మకు లగు జీవాత్మల కనిత్యత్వంబు గలుగుటం జేసి తపోయోగసమాధిబలంబునం దనకు నిత్యత్వంబు సంపాదింతు నని తలంచినా" డని మఱియు ని ట్లనిరి. ॥78॥

మ. "భవదీయంబగు నున్నతోన్నత మహాబ్రహ్మైకపీఠంబు సం
స్తవనీయం బగు భూతియు న్విజయమున్ సౌఖ్యంబు సంతోషమున్
భువనశ్రేణికి నిచ్చి దైత్యుని తపస్స్ఫూర్తిన్ నివారించి యో
భువనాధీశ్వర! కావవే భువనముల్ పూర్ణప్రసాదంబునన్." ॥79॥

5 బ్రహ్మవరములిచ్చుట

వ. అని దేవతలు విన్నవించిన స్వయంభూతుండును భగవంతుండును
నైన నలుమొగంబులప్రోడ భృగుదక్షాదులతోడ మందరపర్వతం
బునకు వచ్చి యందు నియమ యుక్తుండును, బిపీలకావృత
మేదోమాంసచర్మరక్తుండును, వల్మీకతృణవేణు పరిచ్ఛన్నుండును,
మహాతపఃప్రభావ సంపన్నుండును నై నీరంధ్ర నిబిడ నీరద నికర
నివిష్ట నీరజబంధుండునుం బోలె నివసించి యున్న నిర్జరారాతిం జూచి
వెఱఁగుపడి నగుచు ని ట్లనియె. ‖80‖

మత్త. ఓ! సురారికులేంద్ర! నీ క్రియ నుగ్రమైన తపంబు మున్
చేసి చూపినవారు లే; రిఁకఁ జేయువారును లేరు; నే
నీ సమాధికి మెచ్చితిన్ విను నీ యభీష్టము లిత్తు నా
యాస మేటికి లెమ్ము లెమ్ము మహాత్మా కోరుము కోరికల్ ‖81‖

శా. దంశవ్రాతములుం బిపీలికలు మేదః క్రవ్య రక్తంబులన్
సంకీర్ణంబులు జేసి పట్టితినఁగా శల్యావశిష్టుండ వై
వంశచ్ఛన్నతృణావళీయుత మహావల్మీకమం దింద్రియ
భ్రంశం బింతయు లేక నీకు నిలువం బ్రాణంబు లె ట్లుండెనో? ‖82‖

ఉ. ఉత్సుకతన్ జలాన్నముల నొల్లక యీ క్రియ నూఱుదివ్య సం
వత్సరముల్ శరీరమున వాయువులన్ నిలుపంగ వచ్చునే
యుత్సవమయ్యెఁ జూచి మము నుగ్రతపంబున గెల్చి తీవు నే
వత్సలతన్ నినుం గదియ వచ్చితిఁ గోరిక లెల్ల నిచ్చెదన్. ‖83‖

వ. అని పలికి వనమక్షికాపిపీలికాభక్షితం బైన రక్షోవిభుని దేహంబు
మీఁదంగ మండలు జలంబులు ప్రోక్షించిన న ద్దానవేంద్రుండు గమ
లాసనకరకమల కమనీయ కనకమయదివ్యామోఘ కమండలు నిర్గత
నిర్మల నీరధారా బిందుసందోహ సంసిక్త సకలాంగుం డయి తపంబు
చాలించి సాంద్రకీచకసంఘాత సంఛాదిత వామలూరుమధ్యంబు
వెలువడి మహా ప్రభావ బలసౌందర్యతారుణ్య సహితుండును, వజ్ర
సంకాశ దేహుండును, దప్తసువర్ణుండును నై నీరసేంధననికర నిర్గత
వహ్నియునుంబోలె వెలుంగుచుం జనుదెంచి. ‖84‖

మ. దివిజానీకవిరోధి మ్రొక్కెఁ, గని వాగ్దేవీమనోనేతకున్
సవిశేషోత్సవ సంవిధాతకు, నమత్సంత్రాతకున్, సత్తపో
నివహాభీష్టవరప్రదాతకు, జగన్నిర్మాతకున్, ధాతకున్,
వివిధప్రాణిలలాట లేఖన మహావిద్యాను సంధాతకున్. ‖85‖

వ. ఇట్లు దైత్యేశ్వరుండు దివి నున్న హంసవాహనునకు ధరణీతలం
బున దండప్రణామంబు లాచరించి సంతోషబాష్పసలిలసంవర్ధిత
పులకాంకురుండై యంజలి జేసి కంజాతగర్భునిమీఁద దృష్టి యిడి
గద్గద స్వరంబున ని ట్లని వినుతించె. ‖86‖

సీ. కల్పాంతమున నంధకారసంవృత మైన
జగము నెవ్వఁడు దన సంప్రకాశ
మున వెలిగించుచు మూఁడుభంగుల రజ

స్సత్త్వతమోగుణసహితుఁ డగుచుఁ
గల్పించు రక్షించుఁ గడపటఁ బ్రహరించు
నెవ్వఁ డాద్యుఁడు సర్వహేతు వగుచు
శోభితుండై స్వయంజ్యోతియై యొక్కట
విలసిల్లు నెవ్వఁడు విభుత మెఱసి
ఆ. సమయ మయిన మానసప్రాణబుద్ధీంద్రి
యములతోడ నెవ్వఁ డలఘు మహిమ
నడరు నట్టి సచ్చిదానందమయునకు,
మహితభక్తి నే నమస్కరింతు. ॥87॥

వ. దేవా! నీవు ముఖ్యప్రాణం బగుటంజేసి ప్రజాపతివి; మనోబుద్ధి చి
త్తేంద్రియంబులకు నధీశ్వరుండవు; మహాభూతగణంబులకు నాధార
భూతుండవు; త్రయీతనువునం గ్రతువులు విస్తరింతువు; సకల
విద్యలు నీ తనువులు; సర్వార్థసాధకులకు సాధనీయుండ; వాత్మ
నిష్ఠాగరిష్ఠులకు ధ్యేయంబగు నాత్మవు; కాలమయుండవై జనులకు
నాయు ర్నాశంబు జేయుదువు; జ్ఞానవిజ్ఞానమూర్తి; వాద్యంతరహి
తుండ; వంతరాత్మవు; మూఁడు మూర్తులకు మూలంబగు పరమా
త్మవు; జీవలోకంబునకు జీవాత్మవు; సర్వంబును నీవ నీవుగానిది
లేశంబును లేదు; వ్యక్తుండవు గాక పరమాత్మవై పురాణపురు
షుండవై యనంతుడవైన నీవు ప్రాణేంద్రియ మనోబుద్ధి గుణంబుల
నంగీకరించి, పరమేష్ఠిపద విశేషంబున నిలిచి, స్థూలశరీరంబునం
జేసి యింతయుం బ్రపంచింతువు; భగవంతుఁడవైన నీకు మ్రొక్కెద"
నని మఱియు ని ట్లనియె. ॥88॥

క. "కోరినవారలకోర్కులు
నేరుపుతో నిచ్చి మనుప నీ క్రియ నన్యుల్
నేరరు కరుణాకర నేఁ
గోరెద నీ విచ్చెదేనిఁ గోరిక లభవా! ॥89॥

శా. గాలిం, గుంభిని, నగ్ని, నంబువుల, నాకాశస్థలిన్, దిక్కులన్,
రేలన్, ఘస్రములం, దమఃప్రభల, భూరిగ్రాహ, రక్షో, మృగ,
వ్యా ళాదిత్య, నరాది జంతు కలహవ్యాప్తిన్, సమ,స్తాస్త్ర శ
స్త్రాళిన్, మృత్యువులేని జీవనము లోకాధీశ! యిప్పింపవే." ॥90॥

వ. అని మఱియు రణంబులందుఁ దన కెదురులేని శౌర్యంబును, లోక
పాలుర నతిక్రమించు మహిమయును, భువనత్రయజయంబును,
హిరణ్యకశిపుండు గోరిన నతని తపంబునకు సంతోషించి దుర్లభం
బయిన వరంబు లన్నియు నిచ్చి కరుణించి విరించి యి ట్లనియె. ॥91॥

శా. "అన్నా! కశ్యపపుత్రా! దుర్లభము లీ యర్థంబు లెవ్వారికిన్;
ము న్నెవ్వారలుఁ గోర రీ వరములన్; మోదించితిన్ నీ యెడన్
నన్నుం గోరిన వెల్ల నిచ్చితిఁ బ్రవీణత్వంబుతో బుద్ధి సం
పన్నత్వంబున నుండు మీ సుమతివై భద్రైకశీలుండవై." ॥92॥

వ. అని యి ట్లమోఘంబు లయిన వరంబు లిచ్చి దితినందనుచేతం

బూజితుండై యరవిందసంభవుండు బృందారకసందోహవంద్య
మానుండగుచు నిజమందిరంబునకుం జనియె; ఇ వ్విధమ్మున
నిలింపారాతి వరపరంపరలు సంపాదించుకొని. ‖93‖

క. సోదరుఁ జంపిన పగ కై
యాదర మించుకయు లేక యసురేంద్రుఁడు కం
జోదరుపై వైరము దు
ర్మాదరతుం డగుచుఁ జేసె మనుజాధీశ! ‖94‖

సీ. ఒకనాఁడు గంధర్వయూథంబుఁ బరిమార్చు;
దివిజుల నొకనాఁడు దెరలఁ దోలు;
భుజగుల నొకనాఁడు భోగంబులకుఁ బాపు;
గ్రహముల నొకనాఁడు గట్టివైచు;
నొకనాఁడు యక్షుల నుగ్రత దండించు;
నొకనాఁడు విహగుల నొడిసిపట్టు;
నొకనాఁడు సిద్ధుల నోడించి బంధించు;
మనుజుల నొకనాఁడు మద మడంచు;
తే. గడిమి నొకనాఁడు కిన్నర ఖచర సాధ్య
చారణ ప్రేత భూత పిశాచ వన్య
సత్త్వ విధ్యాధరాదుల సంహరించు
దితితనూజుండు దుస్సహతేజుఁ డగుచు. ‖95‖

క. అట్టళ్ళతోడఁ గోటలఁ
గట్టలుకం గూలఁ ద్రోచి క్రవ్యాదులతోఁ
జుట్టు విడిసి దిక్పాలుర
పట్టణములు గొనియె; నతఁడు బలమున నధిపా! ‖96‖

క. కృశలై సంప్రాపిత దు
ర్దశలై సర్వంకషోగ్ర దైతేయాజ్ఞా
వశలై నిశలును దివములు
దిశ లెల్లను గట్టుబడియె దీనత ననఘా! ‖97‖

వ. మఱియు న ద్దానవేంద్రుండు విద్రుమ సోపానంబులును, మరకత
మణిమయప్రదేశంబులును, వైడూర్యరత్నస్తంభ సముదయంబులును,
జంద్రికాసన్నిభ స్ఫటికసంఘటిత కుడ్యంబులును, పద్మరాగపీఠ కనక
కవాట గేహళీ విటంక వాతాయనంబులును, విలంబమాన ముక్తాఫల
దామవితానశోభిత ధవళ పర్యంకంబులును, వివిధ చిత్ర విమానం
బులును, నిరంతర సురభికుసుమఫలభరిత పాదపమహోద్యానంబు
లును, హేమారవిందసౌగంధికబంధుర సరోవరంబులును, రమణీయ
రత్న ప్రసాదవిశేషంబులును మనోహరపరిమళ శీతలమందమారు
తంబులును, మృదుమధురనినద కీరకోకిలకుల కోలాహలంబును
గలిగి విశ్వకర్మనిర్మితంబై త్రైలోక్యరాజ్యలక్ష్మీ శోభితంబైన మహేంద్ర
భవనంబు చొచ్చి. ‖98‖

మ. దితిపుత్రుండు జగత్త్రయైకవిభుఁడై దేవేంద్రసింహాస నో

ద్ధతుఁడై యుండ హరాచ్యుతాంబుజభవుల్ దప్పించి భీతిన్ సమా
గతులై తక్కిన యక్ష కిన్నర మరుద్గంధర్వ సిద్ధాదు లా
నతులై కానుక లిచ్చి కొల్తు రతనిన్ నానా ప్రకారంబులన్. ॥99॥

శా. ఏ దిక్పాలకుఁ జూచి నేఁ డలుగునో యే దేవు బంధించునో
యే దిగ్భాగముమీఁద దాడి చనునో యే ప్రాణులం జంపునో
యీ దైత్యేశ్వరుఁ డంచు నొండొరులు దా రింద్రాదు లాస్థాన భూ
వేదిన్ మెల్లన నిక్కి చూతురు భయావిర్భూత రోమాంచు లై. ॥100॥

సీ. కోలాహలము మాని కొలువుఁడీ సురలార!
తలఁగి దీవింపుఁడీ తపసులార!
ఫణు లెత్తకుఁడు నిక్కి పన్నగేంద్రములార!
ప్రణతులై చనుఁడీ దిక్పాలకులార!
గానంబు చేయుఁడీ గంధర్వవరులార!
సందడిఁ బడకుఁడీ సాధ్యులార!
యాడుఁడీ నృత్యంబు లప్సరోజనులార!
చేరిక మ్రొక్కుఁడీ సిద్ధులార!
తే. శుద్ధకర్పూర వాసిత సురభిమధుర
భవ్య నూతన మైరేయపాన జనిత
సుఖవిలీనత నమరారి సొక్కినాఁడు
శాంతి లేదండ్రు నిచ్చలుఁ జారు లధిప! ॥101॥

శా. లీలోద్యాన లతా నివాసములలో లీలావతీయుక్తుఁడై
హాలాపానవివర్ధమాన మదలోలావృత్త తామ్రాక్షుఁడై
కేళిం దేలఁగ నేనుఁ దుంబురుఁడు సంగీతప్రసంగంబులన్
వాలాయంబుఁ గరంగఁ జేయుదుము దేవద్వేషి నుర్వీశ్వరా! ॥102॥

క. యాగములు బుధులు ధరణీ
భాగములం జేయుచుండఁ బఱతెంచి హవి
ర్భాగములు దాన కైకొనుఁ
జాగింపఁడు దైత్యుఁ డమరసంఘంబునకున్. ॥103॥

సీ. సకల మహాద్వీప సహిత విశ్వంభరా
స్థలిని దున్నక పండు సస్యచయము;
కామధేన్వాదుల కరణి నర్థులు గోరు
కోర్కులు గగనంబు గురియుచుండు;
వననిధు లేడును వాహినీసందోహ
ములును వీచుల రత్నములు వహించు;
నుర్వీరుహంబులు నొక్కకాలంబున
నఖిలర్తు గుణముల నతిశయిల్లు;
తే. నంబుసంపూరిత ద్రోణు లగుచు నొప్పుఁ
బర్వతంబులు; సర్వదిక్పాల వివిధ
గుణము లెల్లను తానె కైకొనుచు దైత్య
విభుఁడు త్రైలోక్యరాజ్యసంవృద్ధి నుండ. ॥104॥

వ. ఇట్లు సకల దిక్కులు నిర్జించి లోకైకనాయకుండై తన యిచ్ఛాప్రకారం
బున నింద్రియసుఖంబు లనుభవించుచుఁ దనియక శాస్త్రమార్గంబు
నతిక్రమించి విరించి వరజనిత దుర్వారగర్వాతిరేకంబున సుప
ర్వారాతి యైశ్వర్యవంతుండై పెద్దకాలంబు రాజ్యంబు జేయునెడ. ॥105॥

ఉ. ఎన్నఁడు మాకు దిక్కు గల, దెన్నఁడు దైత్యునిబాధ మాను, మే
మెన్నఁడు వృద్ధిఁ బొందఁ గల, మెవ్వరు రక్షకు లంచు దేవతా
కిన్నర సిద్ధ సాధ్య ముని ఖేచరనాయకు లాశ్రయించి రా
పన్నగతల్పు భూరిభవబంధవిమోచనుఁ బద్మలోచనున్. ॥106॥

వ. ఇట్లు దానవేంద్రుని యుగ్రదండంబునకు వెఱచి యనన్యశరణ్యులై
రహస్యంబున నందఱుం గూడికొని. ॥107॥

ఉ. "ఎక్కడ నున్నవాఁడు జగదీశ్వరుఁ డాత్మమయుండు మాధవుం
డెక్కడి కేఁగె శాంతులు మునీశులు బిక్షులు రారు క్రమ్మఱన్
దిక్కుల నెల్ల నెక్కుడు తుదిం జొర దిక్కగు నట్టి దిక్కుకై
మ్రొక్కెద మేము హస్తయుగముల్ ముకుళించి మదీయరక్షకున్." ॥108॥

వ. అని మఱియు నాహారాదులు మాని చిత్తంబులు పరాయత్తంబులు
గానీక సమాహితబుద్ధులై భగవంతుఁడును మహాపురుషుండును
మహాత్ముండును విశుద్ధజ్ఞానానందమయుండును నైన హృషీకేశు
నకు నమస్కరించుచున్న యెడ, మేఘరవసమాన గంభీర నినదం
బున దిశలు మ్రోయించుచు సాధులకు నభయంబు గావించుచు
దృశ్యమానుండు గాక పరమేశ్వరుండైన హరి యి ట్లనియె. ॥109॥

మ. "భయముం జెందకుఁ డయ్య! నిర్జరవరుల్! భద్రంబు మీ కయ్యెడున్
జయమున్ లాభము భూతసంతతికి మత్సందర్శనప్రాప్తి న
వ్యయమై చేరు; నెఱుంగుదున్ దితిసుత వ్యాపారభాషా విప
ర్యయముల్; కాలము గూడఁ జంపెదఁ జనుం డందాఁక మీ త్రోవలన్. ॥110॥

ఆ. శుద్ధసాధు లందు, సుర లందు, శ్రుతు లందు,
గోవు లందు, విప్రకోటి యందు,
ధర్మపదవి యందుఁ దగిలి నా యందు వాఁ
డెన్నఁ డలుగు నాఁడె హింస నొందు. ॥111॥

క. కన్నకొడుకు శమదమ సం
పన్నుఁడు నిర్వైరుఁ డనక ప్రహ్లాదుని వాఁ
డెన్నఁడు రోషంబున నా
పన్నత నొందించు నాఁడె పట్టి వధింతున్. ॥112॥

శా. వేధోదత్త వరప్రసాద గరిమన్ వీఁ డింతవాఁడై మిమున్
బాధంబెట్టుచు నున్నవాఁ డని మదిన్ భావింతు, భావించి నే
సాధింపం దఱిగాదు; కావునఁ గడున్ సైరించితిన్, మీఁదటన్
సాధింతున్ సురలార! నేఁడు చనుఁడా శంకింప మీ కేటికిన్." ॥113॥

వ. అని యిట్లు దనుజమర్దనుండు నిర్దేశించిన నిలింపులు గుంపులు

గొని మ్రొక్కి రక్కసుండు మ్రగ్గుట నిక్కం బని తమతమ దిక్కుల
కుం జనిరి; హిరణ్యకశిపునకు విచిత్రచరిత్రులు నలువురు పుత్రు
లుద్భవించిరి; అందు. ‖114‖

6 ప్రహ్లాద చరిత్రము

సీ. తన యందు నఖిల భూతము లందు నొకభంగి
సమహితత్వంబున జరుగువాఁడు;
పెద్దలఁ బొడగన్న భృత్యునికైవడిఁ
జేరి నమస్కృతుల్ చేయువాఁడు;
కన్నుదోయికి నన్యకాంత లడ్డం బైన
మాతృభావము జేసి మరలువాఁడు;
తల్లిదండ్రుల భంగి ధర్మవత్సలతను
దీనులఁ గావఁ జింతించువాఁడు;
తే. సఖుల యెడ సోదరస్థితి జరుపువాఁడు;
దైవతము లంచు గురువులఁ దలఁచువాఁడు
లీల లందును బొంకులు లేనివాఁడు;
లలితమర్యాదుఁ డైన ప్రహ్లాదుఁ డధిప! ‖115‖

వ. మఱియును. ‖116‖

సీ. ఆకార జన్మ విద్యార్థ వరిష్ఠుఁడై
గర్వసంస్తంభ సంగతుఁడు గాఁడు
వివిధ మహానేక విషయ సంపన్నుఁడై
పంచేంద్రియములచేఁ బట్టుబడఁడు
భవ్య వయోబల ప్రాభవోపేతుఁడై
కామరోషాదులఁ గ్రందుకొనఁడు
కామినీ ప్రముఖ భోగము లెన్ని గలిగిన
వ్యసన సంసక్తి నావంకఁ బోఁడు
ఆ. విశ్వమందుఁ గన్న విన్న యర్థము లందు
వస్తుదృష్టిఁ జేసి వాంఛ యిడఁడు
ధరణీనాథ! దైత్యతనయుండు హరిపర
తంత్రుఁ డై హతాన్యతంత్రుఁ డగుచు. ‖117‖

ఆ. సద్గుణంబు లెల్ల సంఘంబు లై వచ్చి
యసురరాజతనయ నందు నిలిచి
పాసి చనవు విష్ణుఁ బాయని విధమున
నేఁడుఁ దగిలి యుండు నిర్మలాత్మ! ‖118‖

మ. పగవారైన సురేంద్రులున్ సభలలోఁ బ్రహ్లాదసంకాశులన్
సుగుణోపేతుల నెందు నే మెఱుఁగ మంచున్ వృత్తబంధంబులం
బొగడం జొత్తురు సత్కవీంద్రుల క్రియన్ భూనాథ! మీబోఁటి స
ద్భగవద్భక్తులు దైత్యరాజతనయుం బాటించి కీర్తింపరే? ‖119‖

క. గుణనిధి యగు ప్రహ్లాదుని

గుణము లనేకములు గలవు గురుకాలమునన్
గణుతింప నశక్యంబులు
ఫణిపతికి బృహస్పతికిని భాషాపతికిన్. ॥120॥

వ. ఇట్లు సద్గుణగరిష్ఠుం డయిన ప్రహ్లాదుండు భగవంతుం డయిన వాసు
దేవుని యందు సహజ సంవర్ధమాన నిరంతర ధ్యానరతుండై. ॥121॥

సీ. శ్రీవల్లభుఁడు దన్నుఁ జేరిన యట్లైన,
జెలికాండ్ర నెవ్వరిఁ జేర మఱచు;
నసురారి దనమ్రోల నాడిన యట్లైన,
నసురబాలురతోడ నాడ మఱచు;
భక్తవత్సలుఁడు సంభాషించినట్లైన,
బరభాషలకు మాఱుపలుక మఱచు;
సురవంద్యుఁ దనలోనఁ జూచినయట్లైనఁ,
జొక్కి సమస్తంబుఁ జూడ మఱచు;
తే. హరిపదాంభోజయుగ చింతనామృతమున
నంతరంగంబు నిండినట్లైన, నతఁడు
నిత్య పరిపూర్ణుఁ డగుచు నన్నియును మఱచి
జడత లేకయు నుండును జడుని భంగి. ॥122॥

శా. పానీయంబులు ద్రావుచుం గుడుచుచున్ భాషించుచున్ హాసలీ
లానిద్రాదులు చేయుచుం దిరుగుచున్ లక్షించుచున్ సంతత
శ్రీనారాయణపాదపద్మయుగళీచింతామృతాస్వాద సం
ధానుండై మఱచెన్ సురారిసుతుఁ డే తద్విశ్వమున్ భూవరా! ॥123॥

సీ. వైకుంఠచింతావివర్జిత చేష్టుఁ డై
యొక్కఁడు నేడుచు నొక్కచోట;
నశ్రాంత హరిభావనారూఢచిత్తుఁ డై
యుద్ధతుఁ డై పాడు నొక్కచోట;
విష్ణుఁడింతియ కాని వేఱొండు లేదని
యొత్తిలి నగుచుండు నొక్కచోట;
నళినాక్షుఁ డను నిధానముఁ గంటి నే నని
యుబ్బి గంతులువైచు నొక్కచోటఁ;
ఆ. బలుకు నొక్కచోటఁ బరమేశుఁ గేశవుఁ
బ్రణయహర్ష జనిత బాష్పసలిల
మిళితపులకుఁ డై నిమీలితనేత్రుఁ డై
యొక్కచోట నిలిచి యూరకుండు. ॥124॥

వ. ఇట్లు పూర్వజన్మపరమభాగవత సంసర్గసమాగతం బైన ముకుంద
చరణారవింద సేవాతిరేకంబున నఖర్వ నిర్వాణభావంబున విస్తరించుచు
నప్పటప్పటికి దుర్జన సంసర్గ నిమిత్తంబునం దన చిత్తం బన్యాయ
త్తంబుగానీక నిజాయత్తంబు చేయుచునప్రమత్తుండును, సంసార
నివృత్తుండును, బుధజనవిధేయుండును, మహాభాగధేయుండును,
సుగుణమణిగణగరిష్ఠుండును, పరమభాగవతశ్రేష్ఠుండును, కర్మబంధ
లతా లవిత్రుండును, పవిత్రుండును నైన పుత్రుని యందు విరోధించి

సురవిరోధి యనుకంపలేక చంపం బంపె” నని పలికిన నారదునకు
ధర్మజుం డి ట్లనియె. ||125||

శా. పుత్రుల్ నేర్చిన నేరకున్న జనకుల్ పోషింతు రెల్లప్పుడున్
మిత్రత్వంబున బుద్ధి చెప్పి దురితోన్మేషంబు వారింతు రే
శత్రుత్వంబుఁ దలంప రెట్టి యెడ నా సౌజన్యరత్నాకరుం
బుత్రున్ లోకపవిత్రుఁ దండ్రి నెగులుంబొందింప నె ట్లోర్చెనో. ||126||

ఉ. బాలుఁ బ్రభావిశాలు హరిపాదపయోరుహచింతనక్రియా
లోలుఁ గృపాళు సాధుగురులోకపదానతఫాలు నిర్మల
శ్రీలు సమస్త సభ్యనుతశీలు విఖండితమోహవల్లికా
జాలు న దేల? తండ్రి వడిఁ జంపఁగఁ బంపె మునీంద్ర! చెప్పవే. ||127||

వ. అనిన నారదుం డి ట్లనియె. ||128||

శా. లభ్యం బైన సురాధిరాజపదమున్ లక్షింపఁ డశ్రాంతమున్
సభ్యత్వంబున నున్నవాఁ డబలుఁడై జాడ్యంబుతో వీఁడు వి
ద్యాభ్యాసంబునఁ గాని తీవ్రమతి గాఁ డంచున్ విచారించి దై
త్యేభ్యుం డొక్క దినంబునం బ్రియసుతున్ వీక్షించి సోత్కంఠుఁడై. ||129||

క. “చదువనివాఁ డజ్ఞుం డగు
జదివిన సదసద్వివేక చతురత గలుగుం
జదువఁగ వలయును జనులకుఁ
జదివించెద నార్యులొద్ధఁ జదువుము తండ్రీ!” ||130||

వ. అని పలికి యసురలోకపురోహితుండును భగవంతుండును నయిన
శుక్రాచార్యకొడుకులఁ బ్రచండవితర్కులఁ జండామార్కుల రావించి
సత్కరించి యి ట్లనియె. ||131||

శా. “అంధప్రక్రియ నున్నవాఁడు, పలుకండ స్మత్పుతాపక్రియా
గంధం బించుక లేదు, మీరు గురువుల్ కారుణ్యచిత్తుల్ మనో
బంధుల్ మాన్యులు మాకుఁ బెద్దలు, మముంబాటించి యీబాలకున్
గ్రంథంబుల్ చదివించి నీతికుశలుం గావించి రక్షింపరే.” ||132||

వ. అని పలికి వారలకుఁ బ్రహ్లాదు నప్పగించి తోడ్కొని పొం డనిన వారును
దనుజరాజకుమారునిం గొనిపోయి యతనికి సవయస్కులగు
సహశ్రోతల నసురకుమారులం గొందఱం గూర్చి. ||133||

ఉ. అంచితభక్తితోడ దనుజాధిపు గేహసమీపముం బ్రవే
శించి సురారిరాజసుతుఁ జేకొని శుక్రకుమారకుల్ పఠిం
పించిరి పాఠయోగ్యములు పెక్కులు శాస్త్రము లా కుమారుఁ డా
లించి పఠించె నన్నియుఁ జలింపని వైష్ణవభక్తిపూర్ణుఁడై. ||134||

క. ఏ పగిది వారు చెప్పిన
నా పగిదిం జదువుఁగాని య ట్టి ట్టని యా
క్షేపింపఁడు తా నన్నియు

రూపించిన మిథ్య లని నిరూఢమనీషన్. ॥135॥

శా. అంతం గొన్నిదినంబు లేగిన సురేంద్రారాతి శంకాన్విత
స్వాంతుండై నిజనందనున్ "గురువు లే జాడం బఠింపించిరో
భ్రాంతుం డేమి పఠించెనో పిలిచి సంభాషించి విద్యాపరి
శ్రాంతిం జూచెదఁ గాక నేఁ" డని మహాసౌధాంతరాసీనుఁడై. ॥136॥

ఉ. మోదముతోడ దైత్యకులముఖ్యుడు రమ్మని చీరఁ బంచె బ్ర
హ్లాదకుమారకున్ భవమహార్ణవతారకుఁ గామ రోష లో
భాది విరోధివర్గ పరిహారకుఁ గేశవచింతనామృతా
స్వాద కఠోరకుం గలుషజాల మహోగ్రవనీకుఠారకున్. ॥137॥

వ. ఇట్లు చారులచేత నాహూయమానుం డై ప్రహ్లాదుండు చనుదెంచిన. ॥138॥

శా. ఉత్సాహప్రభుమంత్రశక్తియుతమే యుద్యోగ? మారూఢ సం
విత్సంపన్నుఁడ వైతివే? చదివితే వేదంబులున్ శాస్త్రముల్?
"వత్సా ర" మ్మని చేరఁ జీరి కొడుకున్ వాత్సల్యసంపూర్ణుఁ డై
యుత్సంగాగ్రముఁ జేర్చి దానవవిభుం డుత్కంఠ దీపింపగన్. ॥139॥

క. "అనుదిన సంతోషణములు,
జనితశ్రమతాపదుఃఖ సంశోషణముల్,
తనయుల సంభాషణములు,
జనకులకుం గర్ణయుగళ సద్భూషణముల్." ॥140॥

వ. అని మఱియుఁ "బుత్రా నీ కెయ్యది భద్రంబై యున్నది; చెప్పు" మనినఁ
గన్నతండ్రికిఁ బ్రియనందనుం డి ట్లనియె. ॥141॥

ఉ. "ఎల్ల శరీరధారులకు నిల్లను చీఁకటినూతిలోపలం
ద్రెళ్ళక "మీరు నే" మను మతిభ్రమణంబున భిన్ను లై ప్రవ
ర్తిల్లక "సర్వము న్నతని దివ్యకళామయ" మంచు విష్ణునం
దుల్లముఁ జేర్చి తా రడవి నుండుట మేలు నిశాచరాగ్రణీ!" ॥142॥

వ. అని కుమారకుం డాడిన ప్రతిపక్షానురూపంబు లయిన సల్లాపంబులు
విని దానవేంద్రుండు నగుచు ని ట్లనియె. ॥143॥

క. "ఎట్టాడిన నట్టాడుదు
రి ట్టి ట్టని పలుక నెఱుఁగ రితరుల శిశువుల్
దట్టించి యెవ్వ రేమని
పట్టించిరొ బాలకునకుఁ బరపక్షంబుల్ ॥144॥

శా. నాకుం జూడఁగఁ జోద్య మయ్యెడిఁ గదా నా తండ్రి! యీ బుద్ధి దా
నీకున్ లోపలఁ దోఁచెనో? పరులు దుర్నీతుల్ పఠింపించిరో?
యేకాంతంబున భార్గవుల్ పలికిరో? యీ దానవశ్రేణికిన్
వైకుంఠుఁడు గృతాపరాధుఁ డతనిన్ వర్ణింప నీ కేటికిన్? ॥145॥

మ. సురలం దోలుటయో, సురాధిపతులన్ స్రుక్కించుటో, సిద్ధులం

బరివేధించుటయో, మునిప్రవరులన్ బాధించుటో, యక్ష కి
న్నర గంధర్వ విహంగ నాగపతులన్ నాశంబు నొందించుటో,
హరి యంచున్ గిరియంచు నేల చెడ మోహాంధుండవై పుత్రకా!" ‖146‖

వ. అనినఁ దండ్రిమాటలకుఁ బురోహితు నిరీక్షించి ప్రహ్లాదుం డి ట్లనియె
"మోహనిర్మూలనంబుజేసి యెవ్వనియందుఁ దత్పరులయిన యె
ఱుకగల పురుషులకుం బరులు దా మనియెడు మాయాకృతంబ
యిన య సద్గ్రాహ్యంబగు భేదంబు గానంబడ దట్టి పరమేశ్వరునకు
నమస్కరించెద. ‖147‖

శా. అజ్ఞుల్ కొందఱు నేము దా మనుచు మాయం జెంది సర్వాత్మకుం
బ్రజ్ఞాలభ్యు దురన్వయక్రమణునిన్ భాషింపఁగా నేర రా
జిజ్ఞాసాపథమందు మూఢులు గదా చింతింప బ్రహ్మాది వే
దజ్ఞుల్ తత్పరమాత్ము విష్ణు నితరుల్ దర్శింపఁగా నేర్తురే? ‖148‖

తే. ఇను మయస్కాంతసన్నిధి నెట్లు భ్రాంత
మగు హృషీకేశు సన్నిధి నా విధమునఁ
గరఁగుచున్నది దైవయోగమునఁ జేసి
బ్రాహ్మణోత్తమ! చిత్తంబు భ్రాంత మగుచు. ‖149‖

సీ. మందారమకరందమాధుర్యమునఁ దేలు
మధుపంబు బోవునే మదనములకు?
నిర్మల మందాకినీవీచికలఁ దూఁగు
రాయంచ జనునె తరంగిణులకు?
లలిత రసాలపల్లవ ఖాదియై చొక్కు
కోయిల చేరునే కుటజములకుఁ?
బూర్ణేందుచంద్రికా స్ఫురితచకోరక
మరుగునే సాంద్రనీహారములకు?
తే. నంబుజోదర దివ్యపాదారవింద
చింతనామృతపానవిశేషమత్త
చిత్త మేరీతి నితరంబుఁ జేరనేర్చు?
వినుతగుణశీల! మాటలు వేయునేల?" ‖150‖

వ. అనిన విని రోషించి రాజసేవకుండైన పురోహితుండు ప్రహ్లాదుం జూచి
తిరస్కరించి యి ట్లనియె. ‖151‖

ఉ. "పంచశరద్వయస్కుఁడవు బాలుఁ డవించుక గాని లేవు భా
షించెదు తర్కవాక్యములు, చెప్పిన శాస్త్రములోని యర్థ మొ
క్కించుక యైనఁ జెప్ప వసురేంద్రుని ముందట, మాకు నౌదలల్
వంచుకొనంగఁ జేసితివి వైరివిభూషణ! వంశదూషణా! ‖152‖

చ. తనయుఁడు గాఁడు శాత్రవుఁడు దానవభర్తకు వీఁడు దైత్య చం
దనవనమందుఁ గంటకయుత క్షితిజాతము భంగిఁ బుట్టినాఁ
డనవరతంబు రాక్షసకులాంతకుఁ బ్రస్తుతి చేయుచుండు, దం
డనమునఁ గాని శిక్షలకు డాయఁడు పట్టుఁడు కొట్టుఁ డుద్ధతిన్. ‖153‖

క. ఈ పాపనిఁ జదివింతుము
నీ పాదము లాన యింక నిపుణతతోడం
గోపింతుము దండింతుము
కోపింపకు మయ్య దనుజకుంజర! వింటే.” ॥154॥

వ. అని మఱియు నా రాచపాపనికి వివిధోపాయంబులం బురోహి
తుండు వెఱపుఁ జూపుచు రాజసన్నిధిం బాపి తోడికొనిపోయి యేకాం
తంబున. ॥155॥

క. భార్గవనందనుం డతనికి
మార్గము చెడకుండఁ బెక్కు మాఱులు నిచ్చల్
వర్గత్రితయము చెప్పె న
నర్గళ మగు మతివిశేషమమర నరేంద్రా! ॥156॥

వ. మఱియు గురుండు శిష్యునకు సామదానభేదదండోపాయంబు లన్ని
యు నెఱింగించి నీతికోవిదుండయ్యె నని నమ్మి నిశ్చయించి తల్లికి
నెఱింగించి తల్లిచేత నలంకృతుం డయిన కులదీపకు నవలోకించి. ॥157॥

ఉ. “త్రిప్పకు మన్న మా మతము, దీర్ఘములైన త్రివర్గపాఠముల్
దప్పకు మన్న, నేఁడు మన దైత్యవరేణ్యుని మ్రోల నేము మున్
చెప్పినరీతి గాని మఱి చెప్పకు మన్న విరోధిశాస్త్రముల్,
విప్పకుమన్న దుష్టమగు విష్ణుచరిత్రకథార్థజాలముల్. ॥158॥

వ. అని బుజ్జగించి దానవేశ్వరుని సన్నిధికిం దోడి తెచ్చిన. ॥159॥

సీ. అడుగడ్డునకు మాధవానుచింతనసుధా
మాధుర్యమున మేను మఱచువాని;
నంభోజగర్భాదు లభ్యసింపఁగ లేని
హరిభక్తిపుంభావ మైనవాని;
మాతృగర్భముజొచ్చి యున్నది మొదలుగాఁ
జిత్త మచ్యుతుమీఁదఁ జేర్చువాని;
నంకించి తనలోన నఖిలప్రపంచంబు
శ్రీవిష్ణుమయ మని చెలఁగువాని;
తే. వినయకారుణ్యబుద్ధివివేకలక్ష
ణాదిగుణముల కాటపట్టయినవాని;
శిష్యు బుధలోకసంభావ్యుఁ జీరి గురుఁడు
ముందఱికి ద్రొబ్బి “తండ్రికి మ్రొక్కు” మనుచు. ॥160॥

క. “శిక్షించితి మన్యము లగు
పక్షంబులు మాని నీతిపారగుఁ డయ్యెన్
రక్షోవంశాధీశ్వర!
వీక్షింపుము; నీ కుమారు విద్యాబలమున్.” ॥161॥

వ. అని పలికిన శుక్రకుమారకు వచనంబు లాకర్ణించి దానవేంద్రుండు
దనకు దండప్రణామంబుచేసి నిలుచున్న కొడుకును దీవించి బాహు
దండంబులు చాచి దిగ్గనన్ డగ్గఱం దిగిచి గాఢాలింగనంబు చేసి

తన తొడలమీఁద నిడుకొని చుంచు దువ్వి చిబుకంబుఁ బుడికి
చెక్కిలి ముద్దుగొని శిరంబు మూర్కొని ప్రేమాతిరేకసంజనిత బాష్ప
సలిలబిందుసందోహంబుల నతని వదనారవిందంబుఁ దడుపుచు
మందమధురాలాపంబుల ని ట్లనియె. ॥162॥

శా. చోద్యంబయ్యెడి నింతకాల మరిగెన్ శోధించి యేమేమి సం
వేద్యాంశంబులు చెప్పిరో? గురువు లేవెంటం బఠింపించిరో?
విద్యాసార మెఱుంగఁ గోరెద భవద్విజ్ఞాతశాస్త్రంబులోఁ
బద్యం బొక్కటి చెప్పి సార్థముగఁ దాత్పర్యంబు భాషింపుమా. ॥163॥

శా. నిన్నున్ మెచ్చరు నీతిపాఠమహిమన్ నీతోటి దైత్యార్భకుల్
కన్నా రన్నియుఁ జెప్ప నేర్తురు గదా గ్రంథార్థముల్ దక్షులై
యన్నా! యెన్నఁడు నీవు నీతివిదుఁ డౌ దంచున్ మహావాంఛతో
నున్నాఁడన్ ననుఁ గన్నతండ్రి భవదీయోత్కర్షముం జూపవే.” ॥164॥

వ. అనినం గన్నతండ్రికిఁ బ్రియనందనుం డయిన ప్రహ్లాదుం డి ట్లనియె. ॥165॥

క. “చదివించిరి నను గురువులు
చదివితి ధర్మార్థముఖ్య శాస్త్రంబులు నేఁ
జదివినవి గలవు పెక్కులు
చదువులలో మర్మ మెల్లఁ జదివితిఁ దండ్రీ! ॥166॥

మ. “తనుహృద్భాషలసఖ్యమున్ శ్రవణమున్ దాసత్వమున్ వందనా
ర్చనముల్ సేవయు నాత్మలో నెఱుకయున్ సంకీర్తనల్ చింతనం
బను నీ తొమ్మిది భక్తిమార్గముల సర్వాత్మున్ హరిన్ నమ్మి స
జ్జనుఁడై యుండుట భద్రమంచుఁ దలతున్ సత్యంబు దైత్యోత్తమా! ॥167॥

శా. అంధేందూదయముల్ మహాబధిరశంఖారావముల్ మూకస
ద్గ్రంథాఖ్యాపనముల్ నపుంసకవధూకాంక్షల్ కృతఘ్నావళీ
బంధుత్వంబులు భస్మహవ్యములు లుబ్ధద్రవ్యముల్ క్రోడస
ద్గంధంబుల్ హరిభక్తి వర్జితుల రిక్తవ్యర్థసంసారముల్. ॥168॥

సీ. కమలాక్షు నర్చించు కరములు కరములు;
శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ;
సురరక్షకునిఁ జూచు చూడ్కులు చూడ్కులు;
శేషశాయికి మ్రొక్కు శిరము శిరము;
విష్ణు నాకర్ణించు వీనులు వీనులు;
మధువైరిఁ దవిలిన మనము మనము;
భగవంతు వలగొను పదములు పదములు;
పురుషోత్తముని మీఁది బుద్ధి బుద్ధి;
తే. దేవదేవుని చింతించు దినము దినము;
చక్రహస్తునిఁ బ్రకటించు చదువు చదువు;
కుంభినీధవుఁ జెప్పెడి గురుఁడు గురుఁడు;
తండ్రి! హరిఁ జేరు మనియెడి తండ్రి తండ్రి. ॥169॥

సీ. కంజాక్షునకుఁ గాని కాయంబు కాయమే?

పవనకుంభిత చర్మభస్త్రి గాక;
వైకుంఠుఁ బొగడని వక్త్రంబు వక్త్రమే?
ఢమఢమధ్వనితోడి ఢక్క గాక;
హరిపూజనము లేని హస్తంబు హస్తమే?
తరుశాఖనిర్మిత దర్వి గాక?
కమలేశుఁ జూడని కన్నులు కన్నులే?
తనుకుడ్యజాలరంధ్రములు గాక;
ఆ. చక్రిచింత లేని జన్మంబు జన్మమే?
తరళసలిలబుద్బుదంబు గాక;
విష్ణుభక్తి లేని విబుధుండు విబుధుఁడే?
పాదయుగముతోడి పశువు గాక. ॥170॥

సీ. సంసారజీమూతసంఘంబు విచ్చునే?
చక్రిదాస్యప్రభంజనము లేక;
తాపత్రయాభీలదావాగ్ను లాఱునే?
విష్ణుసేవామృతవృష్టి లేక;
సర్వంకషాఘౌఘజలరాసు లింకునే?
హరిమనీషాబడబాగ్ని లేక;
ఘనవిపద్గాఢాంధకారంబు లడగునే?
పద్మాక్షునతిరవిప్రభలు లేక;
తే. నిరుపమాపునరావృత్తి నిష్కళంక
ముక్తినిధిఁ గానవచ్చునే? ముఖ్యమైన
శార్ఙ్గ కోదండచింతనాంజనము లేక
తామరసగర్భునకు నైన దానవేంద్ర!" ॥171॥

వ. అని యివ్విధంబున వెఱపు మఱపు నెఱుంగక యులుకుచెడి పలికెడు కొడుకునుడువులు చెవులకు ములుకుల క్రియ నొదవినఁ గటము లదరఁ బెదవులం గఱచుచు నదిరిపడి గురుసుతునిం గనుంగొని "విమతకథనంబులు గఱపినాఁడ" వని దానవేంద్రుం డి ట్లనియె. ॥172॥

చ. "పటుతరనీతిశాస్త్రచయ పారగుఁ జేసెద నంచు బాలు నీ
వటు గొనిపోయి వానికి ననర్థము లైన విరోధిశాస్త్రముల్
కుటిలతఁ జెప్పినాఁడవు భృగుప్రవరుండ వటంచు నమ్మితిన్
కటకట! బ్రాహ్మణాకృతివి గాక యథార్థపు బ్రాహ్మణుండవే? ॥173॥

క. ధర్మేతరవర్తనులును
దుర్మంత్రులు నైన జనుల దురితము లొందున్
మర్మములు గలఁచి కల్మష
కర్ముల రోగములు పొందు కైవడి విప్రా!" ॥174॥

వ. అనిన రాజునకుఁ బురోహితుం డి ట్లనియె. ॥175॥

ఉ. తప్పులు లేవు మావలన దానవనాథ! విరోధిశాస్త్రముల్
చెప్పము క్రూరులై పరులు చెప్పరు మీ చరణంబులాన సు
మ్మెప్పుడు మీ కుమారునకు నింతయు నైజమనీష యెవ్వరుం

జెప్పెడిపాటి గాదు ప్రతిచింతఁ దలంపుము నేర్పుకైవడిన్. ||176||

క. మిత్రులము పురోహితులము
పాత్రుల మే మదియుఁ గాక భార్గవులము నీ
పుత్రుని నిటువలెఁ జేయఁగ
శత్రులమే దైత్యజలధిచంద్రమ! వింటే." ||177||

వ. అనిన గురునందనుం గోపింపక దైత్యవల్లభుండు గొడుకు నవలోకించి
యి ట్లనియె. ||178||

క. "ఒజ్జలు చెప్పని యీ మతి
మజ్జాతుఁడవైన నీకు మఱి యెవ్వరిచే
నుజ్జాత మయ్యె బాలక!
తజ్జనులం బేరుకొనుము తగ నా మ్రోలన్." ||179||

వ. అనినఁ దండ్రికిఁ బ్రహ్లాదుం డి ట్లనియె. ||180||

ఉ. "అచ్చపుఁ జీకటిం బడి గృహవ్రతులైన విషయప్రవిష్టులై
చచ్చుచుఁ బుట్టుచున్ మరలఁ జర్వితచర్వణు లైనవారికిం
జెచ్చరఁ బుట్టునే పరులు చెప్పిన నైన నిజేచ్ఛ నైన నే
మిచ్చిన నైనఁ గానలకు నేఁగిన నైన హరిప్రబోధముల్. ||181||

ఉ. కాననివాని నూఁతగొని కాననివాఁడు విశిష్టవస్తువుల్
గానని భంగిఁ గర్మములు గైకొని కొందఱు కర్మబద్ధులై
కానరు విష్ణుఁ, గొంద ఱటఁ గందుఁ రకించన వైష్ణవాంఘ్రిసం
స్థాన రజోభిషిక్తు లగు సంహృతకర్ములు దానవేశ్వరా! ||182||

శా. శోధింపంబడె సర్వశాస్త్రములు రక్షోనాథ! వే యేటికిన్
గాథల్ మాధవశేముషీతరణిసాంగత్యంబునం గాక దు
ర్మేధన్ దాఁటఁగ వచ్చునే సుతవధూమీనోగ్రవాంఛామద
క్రోధోల్లోల విశాల సంసృతిమహాఘోరామితాంభోనిధిన్." ||183||

వ. అని పలికిన కొడుకును ధిక్కరించి మక్కువచేయక రక్కసుల ఱేఁడు
దన తొడలపై నుండనీక గొబ్బున దిగద్రొబ్బి నిబ్బరంబగు కోపంబు
దీపింప వేఁడిచూపుల మింట మంట లెగయ మంత్రులం జూచి
యిట్లనియె. ||184||

శా. "క్రోడంబై పినతండ్రిఁ జంపె నని తాఁ గ్రోధించి చిత్తంబులో
వీడం జేయఁడు బంటుభంగి హరికిన్ విద్వేషికిన్ భక్తుఁడై
యోడం డక్కట! ప్రాణవాయువులు వీఁ డొప్పించుచున్నాఁడు నా
తోడన్ వైరముపట్టె నిట్టి జనకద్రోహిన్ మహిం గంటిరే." ||185||

వ. అని రాక్షసుల నీక్షించి యి ట్లనియె. ||186||

7 ప్రహ్లాదుని హింసించుట

శా. “పంచాబ్దంబులవాఁడు తండ్రి నగు నా పక్షంబు నిందించి య
త్కించిద్భీతియు లేక విష్ణు నహితుం గీర్తించుచున్నాఁడు వ
ల్దంచుం జెప్పిన మానఁ డంగమునఁ బుత్త్రాకారతన్ వ్యాధి జ
న్మించెన్ వీని వధించి రండు దనుజుల్ మీమీ పటుత్వంబులన్. ॥187॥

శా. అంగవ్రాతములోఁ జికిత్సకుఁడు దుష్టాంగంబు ఖండించి శే
షాంగశ్రేణికి రక్ష చేయుక్రియ నీ యజ్ఞుం గులద్రోహి దు
స్సంగుం గేశవపక్షపాతి నధముం జంపించి వీరవ్రతో
త్తుంగఖ్యాతిఁ జరించెదం గులము నిర్దోషంబు గావించెదన్. ॥188॥

క. హంతవ్యుఁడు రక్షింపను
మంతవ్యుఁడు గాడు యముని మందిరమునకున్
గంతవ్యుఁడు వధమున కుప
రంతవ్యుం డనక చంపి రం డీ పడుచున్.” ॥189॥

వ. అని దానవేంద్రుం డానతిచ్చిన వాఁడికోఱలు గల రక్కసులు పెక్కండ్రు
శూలహస్తులై వక్త్రంబులు దెఱచికొని యుబ్బి బొబ్బ లిడుచు
ధూమసహితదావదహనంబునుం బోలె దామ్రసంకాశంబు లయిన
కేశంబులు మెఱయ ఖేదనచ్ఛేదనవాదంబులు జేయుచు. ॥190॥

ఉ. “బాలుఁడు రాచబిడ్డఁడు కృపాళుఁడు సాధుఁడు లోకమాన్యసం
శీలుఁడు వీఁ డవధ్యుఁ డని చిక్కక స్రుక్కక క్రూరచిత్తులై
శూలములం దదంగముల సుస్థిరులై ప్రహరించి రుగ్ర వా
చాలత నందఱున్ దివిజశత్రుఁడు వల్దనఁ డయ్యె భూవరా! ॥191॥

చ. పలువురు దానవుల్ పొడువ బాలుని దేహము లేశమాత్రమున్
ఒలియదు లోపలన్ రుధిర ముబ్బదు కందదు శల్యసంఘమున్
నలియదు దృష్టివైభవము నష్టము గాదు ముఖేందుకాంతియుం
బొలియదు నూతనశ్రమము పుట్టదు పట్టదు దీనభావమున్. ॥192॥

ఉ. తన్ను నిశాచరుల్ పొడువ దైత్యకుమారుఁడు మాటిమాటి కో!
పన్నగశాయి! యో! దనుజభంజన! యో! జగదీశ! యో! మహా
పన్నశరణ్య! యో! నిఖిలపావన! యంచు నుతించుఁ గాని తాఁ
గన్నుల నీరు దేఁడు భయకంపసమేతుఁడు గాఁడు భూవరా! ॥193॥

ఉ. పాఱఁడు లేచి దిక్కులకు; బాహువు లొడ్డఁడు; బంధురాజిలోఁ
దూఱఁడు; ఘోరకృత్య మని దూఱఁడు; తండ్రిని మిత్రవర్గముం
జీరఁడు; మాతృసంఘము వసించు సువర్ణగృహంబులోనికిం
దాఱఁడు; కావరే యనఁడు; తాపము నొందఁడు; కంటగింపఁడున్. ॥194॥

వ. ఇట్లు సర్వాత్మకంబై యిట్టి దట్టిదని నిర్దేశింప రాని పరబ్రహ్మంబు
దానయై య మ్మహావిష్ణుని యందుఁ జిత్తంబుజేర్చి తన్మయుం
డయి పరమానందంబునం బొంది యున్న ప్రహ్లాదుని యందు రాక్ష
సేంద్రుండు దన కింకరులచేతం జేయించుచున్న మారణకర్మంబు
లు పాపకర్ముని యందుఁ బ్రయుక్తంబు లైన సత్కారంబులుం బోలె
విఫలంబు లగుటం జూచి. ॥195॥

ఉ. "శూలములన్ నిశాచరులు స్రుక్కక దేహము నిగ్రహింపఁగా
బాలుఁడు నేలపైఁ బడఁడు పాఱఁడు చావఁడు తండ్రినైన నా
పాలికి వచ్చి చక్రధరు పక్షము మానితి నంచుఁ బాదముల్
ఫాలము సోఁక మ్రొక్కఁ డనపాయత నొందుట కేమి హేతువో?" ||196||

వ. అని శంకించుచు. ||197||

సీ. ఒకమాటు దిక్కుంభియూథంబుఁ దెప్పించి
కెరలి డింభకునిఁ ద్రొక్కింపఁ బంపు;
నొకమాటు విషభీకరోరగశ్రేణుల
గడువడి నర్భకుఁ గఱవఁ బంపు;
నొకమాటు హేతిసంఘోగ్రానలములోన
విసరి కుమారుని వ్రేయఁ బంపు;
నొకమాటు కూలంకషోల్లోలజలధిలో
మొత్తించి శాబకు ముంపఁ బంపు;
ఆ. విషముఁ బెట్టఁ బంపు; విదళింపఁగాఁ బంపు;
దొడ్డకొండచఱులఁ ద్రోయఁ బంపుఁ;
బట్టి కట్టఁ బంపు; బాధింపఁగాఁ బంపు;
బాలుఁ గినిసి దనుజపాలుఁ డధిప! ||198||

సీ. ఒకవేళ నభిచార హోమంబు చేయించు;
నొకవేళ నెండల నుండఁ బంచు;
నొకవేళ వానల నుపహతి నొందించు;
నొకవేళ రంధ్రంబు లుక్కఁ బట్టు;
నొకవేళఁ దన మాయ నొదవించి బెగడించు;
నొకవేళ మంచున నొంటి నిలుపు;
నొకవేళఁ బెనుగాలి కున్ముఖుఁ గావించు;
నొకవేళఁ బాఁతించు నుర్వి యందు;
తే. నీరు నన్నంబు నిడనీక నిగ్రహించు;
గశల నడిపించు; ఱువ్వించు గండశిలల;
గదల వ్రేయించు; వేయించు ఘనశరములఁ;
గొడుకు నొకవేళ నమరారి క్రోధి యగుచు. ||199||

వ. మఱియు ననేక మారణోపాయంబులఁ బాపరహితుం డైన పాపని
రూపుమాపలేక యేకాంతంబున దురంతచింతాపరిశ్రాంతుండయి
రాక్షసేంద్రుండు దన మనంబున. ||200||

ఉ. ముంచితి వార్ధులన్, గదల మొత్తితి, శైలతటంబులందు ద్రో
బ్బించితి, శస్త్రరాజిఁ బొడిపించితి, మీఁద నిభేంద్రపంక్తి ఱొ
ప్పించితి; ధిక్కరించితి; శపించితి; ఘోరదవాగ్నులందుఁ ద్రో
యించితిఁ; బెక్కుపాట్ల నలయించితిఁ; జావఁ డి దేమి చిత్రమో ||201||

చ. ఎఱుఁగఁడు జీవనౌషధము; లెవ్వరు భర్తలు లేరు; బాధలం
దఱలఁడు నైజ తేజమునఁ; దథ్యము జాడ్యము లేదు; మిక్కిలిన్
మెఱయుచు నున్నవాఁ; డొక నిమేషము దైన్యము నొందఁ డింక నే

తెఱఁగునఁ ద్రుంతు? వేసరితి; దివ్యము వీని ప్రభావ మెట్టిదో? ||202||

వ. అదియునుం గాక తొల్లి శునశ్శేఫుం డను మునికుమారుండు దండ్రి
చేత యాగపశుత్వంబునకు దత్తుం డయి తండ్రి తనకు నపకారియని
తలంపక బ్రదికిన చందంబున. ||203||

క. ఆగ్రహమునఁ నేఁ జేసిన
నిగ్రహములు పరులతోడ నెఱి నొకనాఁడున్
విగ్రహము లనుచుఁ బలుకఁ డ
నుగ్రహములుగా స్మరించు నొవ్వఁడు మదిలోన. ||204||

వ. కావున వీఁడు మహాప్రభావసంపన్నుండు వీనికెందును భయం
బు లేదు; వీనితోడి విరోధంబునం దనకు మృత్యువు సిద్ధించు నని
నిర్ణయించి చిన్నఁబోయి ఖిన్నుండై ప్రసన్నుండు గాక క్రిందు జూచుచు
విషణ్ణుండై చింతనంబు జేయుచున్న రాజునకు మంతనంబునఁ
జండామార్కు లి ట్లనిరి. ||205||

శా. శుభ్రఖ్యాతివి నీ ప్రతాపము మహాచోద్యంబు దైత్యేంద్ర! రో
షభ్రూయుగ్మవిజృంభణంబున దిగీశవ్రాతముం బోరులన్
విభ్రాంతంబుగఁ జేసి యేలితి గదా విశ్వంబు వీఁ డెంత? యీ
దభ్రోక్తుల్ గుణదోషహేతువులు చింతం బొంద నీ కేటికిన్? ||206||

శా. వక్రుండైన జనుండు వృద్ధగురుసేవంజేసి మేధానయో
పక్రాంతిన్ విలసిల్లు మీఁదట వయఃపాకంబుతో బాలకున్
శక్రద్వేషణబుద్ధిఁ జేయుము మదిం జాలింపు మీ రోషమున్
శుక్రాచార్యులు వచ్చునంత కితఁడున్ సుశ్రీయుతుం డయ్యెడున్.” ||207||

వ. అని గురుపుత్రులు పలికిన రాక్షసేశ్వరుండు “గృహస్థులైన రాజులకు
నుపదేశింపఁ దగిన ధర్మార్థకామంబులు ప్రహ్లాదునకు నుపదేశింపుఁ”
డని యనుజ్ఞ జేసిన, వారు నతనికిఁ ద్రివర్గంబు నుపదేశించిన
నతండు రాగద్వేషంబులచేత విషయాసక్తులైనవారలకు గ్రాహ్యంబు
లైన ధర్మార్థకామంబులుఁ దనకు నగ్రాహ్యంబు లనియును వ్యవహార
ప్రసిద్ధికొఱకైన భేదంబు గాని యాత్మభేదంబు లే దనియును నన
ర్థంబుల యం దర్థకల్పన చేయుట దిగ్భ్రమం బనియు నిశ్చయించి,
గురూపదిష్టశాస్త్రంబులు మంచి వని తలంపక గురువులు దమ గృ
హస్థకర్మానుష్ఠానంబులకుం బోయిన సమయంబున. ||208||

క. ఆటలకుఁ దన్ను రమ్మని
పాటించి నిశాటసుతులు భాషించిన దో
షాటకులేంద్రకుమారుఁడు
పాటవమున వారిఁ జీరి ప్రజ్ఞాన్వితుఁడై. ||209||

క. “చెప్పఁ డొక చదువు మంచిది
చెప్పెడిఁ దగులములు చెవులు చిందఱ గొనఁగాఁ
జెప్పెడు మన యెడ నొజ్జలు
చెప్పెద నొక చదువు వినుఁడు చిత్తము లలరన్.” ||210||

వ. అని రాజకుమారుండు గావునఁ గరుణించి సంగడికాండ్రతోడ నగి
యెడి చందంబునఁ గ్రీడలాడుచు సమానవయస్కులైన దైత్యకుమా
రుల కెల్ల నేకాంతంబున ని ట్లనియె. ॥211॥

ఉ. "బాలకులార రండు మన ప్రాయపు బాలురు కొంద ఱుర్విపైఁ
గూలుట గంటిరే? గురుఁడు క్రూరుఁ డనర్థచయంబునందు దు
శ్శీలత నర్థకల్పనముఁ జేసెడి గ్రాహ్యము గాదు శాస్త్రమున్
మే లెఱిఁగించెదన్ వినిన మీకు నిరంతర భద్ర మయ్యెడిన్. ॥212॥

వ. వినుండు సకల జన్మంబు లందును ధర్మార్థాచరణకారణం బయిన
మానుషజన్మంబు దుర్లభం; బందుఁ బురుషత్వంబు దుర్గమం; బది
యు శతవర్షపరిమితంబైన జీవితకాలంబున నియతంబై యుండు;
నందు సగమంధకారబంధురం బయి రాత్రి రూపంబున నిద్రాది
వ్యవహారంబుల నిరర్థకంబయి చను; చిక్కిన పంచాశద్వత్సరంబు
లందును బాల కైశోర కౌమారాది వయోవిశేషంబుల వింశతి హాయ
నంబులు గడచు; కడమ ముప్పది యబ్దంబులు నింద్రియంబుల
చేతఁ బట్టుపడి దురవగాహంబు లయిన కామ క్రోధ లోభ మోహ
మద మాత్సర్యంబులను పాశంబులం గట్టుపడి విడివడ సమర్థుండు
గాక ప్రాణంబులకంటె మధురాయమాన యైన తృష్ణకు లోనై భృత్య
తస్కర వణి క్కర్మంబులఁ బ్రాణహాని యైన నంగీకరించి పరార్థం
బుల నర్థించుచు, రహస్యసంభోగచాతుర్యసౌందర్యవిశేషంబుల ధైర్య
వల్లికా లవిత్రంబులయిన కళత్రంబులను, మహనీయమంజుల
మధురాలాపంబులు గలిగి వశులయిన శిశువులను, శీలవయోరూప
ధన్య లగు కన్యలను, వినయవివేకవిద్యాలంకారులయిన కుమారు
లను, గామిత ఫలప్రదాతలగు భ్రాతలను, మమత్వప్రేమదైన్యజనకు
లయిన జననీజనకులను, సకలసౌజన్యసింధువు లయిన బంధువు
లను, ధన కనక వస్తు వాహన సుందరంబు లయిన మందిరంబు
లను, సుకరంబు లైన పశు భృత్య నికరంబులను, వంశపరంపరా
యత్తంబు లయిన విత్తంబులను వర్జింపలేక, సంసారంబు నిర్జించు
నుపాయంబుఁ గానక, తంతువర్గంబున నిర్గమద్వారశూన్యం బయిన
మందిరంబుఁ జేరి చుట్టుపడి వెడలెడి పాటవంబు చాలక తగులు
పడు కీటకంబు చందంబున గృహస్థుండు స్వయంకృతకర్మ
బద్ధుండై శిశ్నోదరాది సుఖంబుల బ్రమత్తుండయి నిజకుటుంబపోషణ
పారవశ్యంబున విరక్తి మార్గంబు దెలియనేరక, స్వకీయపరకీయభిన్న
భావంబున నంధకారంబునం బ్రవేశించుం; గావునఁ గౌమార సమయం
బున మనీషా గరిష్ఠుండై పరమ భాగవతధర్మంబు లనుష్ఠింప
వలయు; దుఃఖంబులు వాంఛితంబులు గాక చేకుఱుభంగి సుఖంబు
లును గాలానుసారంబులై లబ్ధంబు లగుం; గావున వృథాప్రయా
సంబున నాయుర్వ్యయంబు జేయం జనదు; హరిభజనంబున
మోక్షంబు సిద్ధించు; విష్ణుండు సర్వభూతంబులకు నాత్మేశ్వరుండు
ప్రియుండు; ముముక్షువైన దేహికి దేహావసానపర్యంతంబు నారా
యణచరణారవింద సేవనంబు కర్తవ్యంబు. ॥213॥

సీ. కంటిరే మనవారు ఘనులు గృహస్థులై
విఫలులై కైకొన్న వెఱ్ఱితనము;

భద్రార్థులై యుండి పాయరు సంసార
పద్ధతి నూరక పట్టుబడిరి;
కలయోనులం దెల్ల గర్భాద్యవస్థలఁ
బురుషుండు దేహి యై పుట్టుచుండుఁ
ద న్నెఱుంగఁడు కర్మతంత్రుఁడై కడపట
ముట్టఁడు భవశతములకు నయిన
ఆ. దీన శుభము లేదు దివ్యకీర్తియు లేదు
జగతిఁ బుట్టి పుట్టి చచ్చి చచ్చి
పొరల నేల మనకుఁ బుట్టని చావని
త్రోవ వెదకికొనుట దొడ్డబుద్ధి. ॥214॥

శా. హాలాపానవిజృంభమాణ మదగర్వాతీత దేహోల్లస
ద్బాలాలోకన శృంఖలానిచయ సంబద్ధాత్ముఁడై లేశమున్
వేలానిస్సరణంబు గానక మహావిద్వాంసుఁడుం గామినీ
హేలాకృష్ట కురంగశాబక మగున్ హీనస్థితిన్ వింటిరే. ॥215॥

ఆ. విషయసక్తులైన విబుధాహితులతోడి
మనికి వలదు ముక్తిమార్గవాంఛ
నాదిదేవు విష్ణు నాశ్రయింపుఁడు ముక్త
సంగజనులఁ గూడి శైశవమున. ॥216॥

వ. కావున విషయంబులఁ జిక్కుపడిన రక్కసులకు హరిభజనంబు
శక్యంబు గాదు; రమ్యమయ్యును బహుతరప్రయాసగమ్య మని తలం
చితిరేనిఁ జెప్పెద; సర్వభూతాత్మకుండై సర్వదిక్కాలసిద్ధుండై బ్రహ్మ
కడపలగాఁ గల చరాచరస్థూల సూక్ష్మజీవసంఘంబులందును నభో
వాయుకుంభినీసలిలతేజంబు లనియెడు మహాభూతంబుల యం
దును భూతవికారంబు లయిన ఘటపటాదుల యందును గుణ
సామ్యం బయిన ప్రధానమందును గుణవ్యతికరంబైన మహత్తత్త్వాది
యందును రజస్సత్త్వతమోగుణంబుల యందును భగవంతుం
డవ్యయుం డీశ్వరుండు పరమాత్మ పరబ్రహ్మ మనియెడు వాచకశబ్దం
బులు గల్గి కేవలానుభవానందస్వరూపకుండు నవికల్పితుండు
ననిర్దేశ్యుండు నయిన పరమేశ్వరుండు త్రిగుణాత్మకంబైన తన దివ్య
మాయచేత నంతర్హితైశ్వరుండై వ్యాప్యవ్యాపకరూపంబులం జేసి
దృశ్యుండును ద్రష్టయు, భోగ్యుండును భోక్తయు నయి నిర్దేశింపందగి
వికల్పితుండై యుండు; త త్కారణంబున నాసురభావంబు విడిచి
సర్వభూతంబు లందును దయాసుహృద్భావంబులు గర్తవ్యంబులు;
దయాసుహృద్భావంబులు గల్గిన నధోక్షజుండు సంతసించు; అనంతుం
డాద్యుండు హరి సంతసించిన నలభ్యం బెయ్యదియు లేదు;
జనార్దన చరణసరసీరుహయుగళ స్మరణ సుధారస పానపరవశుల
మైతిమేని మనకు దైవవశంబున నకాంక్షితంబులై సిద్ధించు ధర్మార్థ
కామంబులుఁ గాంక్షితంబై సిద్ధించు మోక్షంబు నేల? త్రివర్గంబును
నాత్మవిద్యయుం దర్క దండనీతి జీవికాదు లన్నియుఁ ద్రైగుణ్య విష
యంబులైన వేదంబువలనం బ్రతిపాద్యంబులు; నిస్త్రైగుణ్య లక్షణం
బునం బరమపురుషుండైన హరికి నాత్మసమర్పణంబుజేయుట మేలు;
పరమాత్మతత్త్వ జ్ఞానోదయంబునం జేసి స్వపరభ్రాంతి జేయక పురు

షుండు యోగావధూతతత్త్వంబున నాత్మవికల్పభేదంబునం గలలోఁ
గన్న విశేషంబులభంగిం దథ్యం బనక మిథ్య యని తలంచు” నని
మఱియు ప్రహ్లాదుం డి ట్లనియె. ||217||

మ. నరుఁడుం దానును మైత్రితో మెలఁగుచున్ నారాయణుం డింతయున్
వరుసన్ నారదసంయమీశ్వరునకున్ వ్యాఖ్యానముం జేసె మున్;
హరిభక్తాంఘ్రిపరాగ శుద్ధతను లేకాంతుల్ మహాకించనుల్
పరతత్త్వజ్ఞులు గాని నేరరు మదిన్ భావింప నీ జ్ఞానమున్. ||218||

వ. తొల్లి నేను దివ్యదృష్టి గల నారదమహామునివలన సవిశేషంబయిన
యీ జ్ఞానంబును బరమభాగవతధర్మబును వింటి” ననిన వెఱఁగు
పడి దైత్యబాలకు ల ద్దనుజరాజకుమారున కి ట్లనిరి. ||219||

ఉ. “మంటిమి కూడి, భార్గవకుమారకులొద్ద ననేకశాస్త్రముల్
వింటిమి. లేఁడు సద్గురుఁడు వేఱొకఁ డెన్నఁడు, రాజశాల ము
క్కంటికి నైన రాదు చొరఁగా, వెలికిం జన రాదు, నీకు ని
ష్కంటకవృత్తి నెవ్వఁడు ప్రగల్భుఁడు చెప్పె? గుణాఢ్య! చెప్పుమా. ||220||

క. సేవింతుము నిన్నెప్పుడు
భావింతుము రాజ వనుచు బహుమానములం
గావింతుము తెలియము నీ
కీ వింతమతిప్రకాశ మే క్రియఁ గలిగెన్.” ||221||

వ. అని యిట్లు దైత్యనందనులు ద న్నడిగినఁ బరమభాగవతకులాలం
కారుం డైన ప్రహ్లాదుండు నగి తనకుఁ బూర్వంబునందు వినంబడిన
నారదు మాటలు దలంచి యి ట్లనియె. ||222||

8 ప్రహ్లాదుని జన్మంబు

శా. “అక్షీణోగ్రతపంబు మందరముపై నర్థించి మా తండ్రి శు
ద్ధక్షాంతిం జని యుండఁ జీమగమిచేతన్ భోగి చందంబునన్
భక్షింపం బడెఁ బూర్వపాపములచేఁ బాపాత్మకుం డంచు మున్
రక్షస్సంఘముమీఁద నిర్జరుల్ సంరంభించి యుద్ధార్థులై. ||223||

శా. ప్రస్థానోచిత భేరిభాంకృతులతోఁ బాకారియుం దారు శౌ
ర్యస్థైర్యంబుల నేగుదెంచినఁ దదీయాటోపవిభ్రాంతులై
స్వస్థేమల్ దిగనాడి పుత్రధనయోషామిత్రసంపత్కళా
ప్రస్థానంబులు డించి పాఱి రసురుల్ ప్రాణావనోద్యుక్తులై. ||224||

మత్త. ప్రల్లదంబున వేల్పు లుద్ధతిఁ బాఱి రాజనివాసముం
గొల్ల బెట్టి సమస్తవిత్తముఁ గ్రూరతం గొని పోవఁగా
నిల్లు చొచ్చి విశంకుఁడై యమరేశ్వరుం డదలించి మా
తల్లిఁ దాఁ జెఱఁబట్టె సిగ్గునఁ దప్తయై విలపింపఁగాన్. ||225||

వ. ఇట్లు సురేంద్రుండు మా తల్లిం జెఱగొని పోవుచుండ న మ్ముగుద
కురరి యను పులుఁగుక్రియ మొఱలిడినఁ దెరువున దైవయోగంబున

నారదుండు పొడఁగని యి ట్లనియె. ‖226‖

ఉ. స్వర్భువనాధినాథ! సురసత్తమ! వేల్పులలోన మిక్కలిన్
నిర్భరపుణ్యమూర్తివి సునీతివి మానినిఁ బట్ట నేల యీ
గర్భిణి నాతురన్ విడువు కల్మషమానసురాలు గాదు నీ
దుర్భరరోషమున్ నిలుపు దుర్జయుఁ డైన నిలింపవైరి పై.” ‖227‖

వ. అనిన వేల్పుఁ దపసికి వేయిగన్నులు గల గఱువ యి ట్లనియె. ‖228‖

ఉ. అంతనిధాన మైన దితిజాధిపువీర్యము దీని కుక్షి న
త్యంతసమృద్ధి నొందెడి మహాత్మక! కావునఁ దత్ప్రసూతి ప
ర్యంతము బద్ధఁ జేసి జనితార్భకు వజ్రముధారఁ ద్రుంచి ని
శ్చింతుఁడనై తుదిన్ విడుతు సిద్ధము దానవరాజవల్లభన్.” ‖229‖

వ. అని పలికిన వేల్పులఱేనికిం దపసి యి ట్లనియె. ‖230‖

శా. “నిర్భీతుండు ప్రశస్తభాగవతుఁడున్ నిర్వైరి జన్మాంతరా
విర్భూతాచ్యుతపాదభక్తి మహిమావిష్టుండు దైత్యాంగనా
గర్భస్థు డగు బాలకుండు బహుసంగ్రామాద్యుపాయంబులన్
దుర్భావంబునఁ బొంది చావఁడు భవద్దోర్దండవిభ్రాంతుఁ డై.” ‖231‖

వ. అని దేవముని నిర్దేశించిన నతని వచనంబు మన్నించి తానును
హరిభక్తుండు గావున దేవేంద్రుండు భక్తి బాంధవంబున మా
యవ్వను విడిచి వలగొని సురలోకంబునకుం జనియె; మునీంద్రుం
డును మజ్జనని యందుఁ బుత్రికాభావంబు జేసి యూఱడించి;
నిజాశ్రమంబునకుం గొనిపోయి “నీవు పతివ్రతవు, నీ యుదరంబునఁ
బరమభాగవతుండయిన ప్రాణి యున్నవాఁడు తపోమహత్త్వంబునం
గృతార్థుండై నీ పెనిమిటి రాఁగలం; డందాక నీ విక్కడ నుండు” మనిన
సమ్మతించి. ‖232‖

శా. యోషారత్నము నాథదైవత విశాలోద్యోగ మా తల్లి ని
ర్వైషమ్యంబున నాథురాక మదిలో వాంఛించి నిర్దోష యై
యీషద్భీతియు లేక గర్భపరిరక్షేచ్ఛన్ విచారించి శు
శ్రూషల్ చేయుచు నుండె నారదునకున్ సువ్యక్తశీలంబునన్. ‖233‖

వ. ఇట్లు దనకుఁ బరిచర్య జేయుచున్న దైత్యరాజకుటుంబినికి నాశ్రిత
రక్షావిశారదుండైన నారదుండు నిజసామర్థ్యంబున నభయం బిచ్చి
గర్భస్థుండ నైన నన్ను నుద్దేశించి ధర్మతత్త్వంబును నిర్మలజ్ఞానం
బును నుపదేశించిన, న మ్ముద్దియ దద్దయుం బెద్దకాలంబునాఁటి
వినికి గావున నాడుది యగుటం జేసి పరిపాటి దప్పి నూటి లేక
మఱచె; నారదుఁడు నా యెడఁ గృప గల నిమిత్తంబున. ‖234‖

క. వెల్లిగొని నాఁటనుండియు
నుల్లసితం బైన దైవయోగంబున శో
భిల్లెడు మునిమత మంతయు
నుల్లంబున మఱపు పుట్ట దొకనాఁ డైనన్. ‖235‖

ఆ. వినుఁడు నాదు పలుకు విశ్వసించితిరేని
సతుల కయిన బాల జనుల కయినఁ
దెలియ వచ్చు మేలు దేహాద్యహంకార
దళననిపుణ మైన తపసిమతము.” ||236||

వ. అని నారదోక్త ప్రకారంబున బాలకులకుఁ బ్రహ్లాదుం డి ట్లనియె; ఈశ్వర మూర్తి యైన కాలంబునం జేసి వృక్షంబు గలుగుచుండ ఫలంబునకు జన్మసంస్థానవర్ధనాపచయక్షీణత్వపరిపాకనాశంబులు ప్రాప్తంబు లయిన తెఱంగున దేహంబులకుం గాని షడ్భావవికారంబు లాత్మకు లేవు; ఆత్మ నిత్యుండు క్షయరహితుండు శుద్ధుండు క్షేత్రజ్ఞుండు గగనాదులకు నాశ్రయుండుఁ గ్రియాశూన్యుండు స్వప్రకాశుండు సృష్టిహేతువు వ్యాపకుండు నిస్సంగుండుఁ బరిపూర్ణుండు నొక్కండు నని వివేకసమర్థంబు లగు నాత్మలక్షణంబులు పండ్రెండు నెఱుంగుచు, దేహాదులందు మోహజనకంబు లగు నహంకారమమ కారంబులు విడిచి పసిండిగనులుగల నెలవున విభ్రాజమానకనక లేశంబులైన పాషాణాదులందుఁ బుటంబుపెట్టి వహ్నియోగంబున గరంగ నూది హేమకారకుండు పాటవంబున హాటకంబుఁ బడయు భంగి నాత్మకృతకార్యకారణంబుల నెఱింగెడి నేర్పరి దేహంబునం దాత్మసిద్ధికొఱకు నయిన యుపాయంబునం జేసి బ్రహ్మభావంబుఁ బడయు; మూలప్రకృతియు మహదహంకారంబులును బంచతన్మాత్రంబులు నివి యెనిమిదియుం బ్రకృతు లనియును, రజస్సత్త్వతమంబులు మూఁడును బ్రకృతిగుణంబు లనియుఁ, గర్మేంద్రియంబులయిన వాక్పాణిపాదపాయూపస్థంబులును జ్ఞానేంద్రియంబులైన శ్రవణ నయనరసనాత్వగ్ఘ్రాణంబులును మనంబును మహీసలిలతేజో వాయుగగనంబులును నివి పదాఱును వికారంబులనియును, ది పూర్వాచార్యులచేతఁజెప్పబడియె సాక్షిత్వంబుననీ యిరువదే డింటిని నాత్మగూడి యుండు; పెక్కింటి కూటువదేహ; మదియు జంగమస్థావరరూపంబుల రెండువిధంబు లయ్యెఁ; మూలప్రకృతి మొదలయిన వర్గంబునకు వేఱై మణిగణంబులఁ జొచ్చి యున్న సూత్రంబు చందంబున నాత్మ యన్నింటి యందునుంజొచ్చి దీపించు; ఆత్మకు జన్మస్థితిలయంబులు గల వంచు మిథ్యాతత్పరులు గాక వివేకశుద్ధమైన మనంబునం జేసి దేహంబునం దాత్మ వెదకవలయు; ఆత్మకు నవస్థలు గలయట్లుండుఁ గాని యవస్థలు లేవు జాగరణ స్వప్నసుషుప్తులను వృత్తు లెవ్వనిచేత నెఱుంగంబడు నతం డాత్మ యండ్రు; కుసుమ ధర్మంబు లయిన గంధంబుల చేత గంధాశ్రయు డయిన వాయువు నెఱింగెడు భంగిం ద్రిగుణాత్మకంబులయి కర్మ జన్యంబులయిన బుద్ధి భేదంబుల నాత్మ నెఱుంగం దగు” నని చెప్పి. ||237||

సీ. “సంసార మిది బుద్ధిసాధ్యము గుణకర్మ
గణబద్ధ మజ్ఞానకారణంబుఁ
గలవంటి దింతియకాని నిక్కముగాదు
సర్వార్థములు మనస్సంభవములు
స్వప్న జాగరములు సమములు గుణశూన్యుఁ
డగు పరమునికి, గుణాశ్రయమున
భవనాశంబులు వాటిల్లి నట్లుండుఁ

బట్టి చూచిన లేవు బాలులార!
తే. కడఁగి త్రిగుణాత్మకము లైన కర్మములకు
జనకమై వచ్చునజ్ఞానసముదయమును
ఘనతర జ్ఞానవహ్నిచేఁ గాల్చి పుచ్చి
కర్మవిరహితు లై హరిఁ గనుట మేలు. ‖238‖

వ. అది గావున, గురుశుశ్రూషయు సర్వలాభసమర్పణంబును సాధు
జన సంగమంబును నీశ్వరప్రతిమా సమారాధనంబును హరికథా
తత్పరత్వంబును వాసుదేవుని యందలి ప్రేమయు నారాయణ
గుణకర్మకథానామకీర్తనంబును వైకుంఠచరణకమలధ్యానంబును
విశ్వంభరమూర్తి విలోకనపూజనంబును మొదలయిన విజ్ఞానవైరాగ్య
లాభసాధనంబు లైన భాగవతధర్మంబుల పై రతి గలిగి సర్వభూతం
బుల యందు నీశ్వరుండు భగవంతుం డాత్మ గలం డని సమ్మా
నంబు జేయుచుఁ గామక్రోధలోభమోహమదమత్సరంబులం గెలిచి
యింద్రియవర్గంబును బంధించి భక్తి చేయుచుండ నీశ్వరుం డయిన
విష్ణుదేవుని యందలి రతి సిద్ధించు. ‖239‖

సీ. దనుజారి లీలావతారంబు లందలి
శౌర్యకర్మంబులు సద్గుణములు
విని భక్తుఁ డగువాఁడు వేడ్కతోఁ బులకించి
కన్నుల హర్షాశ్రుకణము లొలుక
గద్గదస్వరముతోఁ గమలాక్ష! వైకుంఠ!
వరద! నారాయణ! వాసుదేవ!
యనుచు నొత్తిలిపాడు నాడు నాక్రోశించు
నగుఁ జింతనము జేయు నతి యొనర్చు
తే. మరులు కొని యుండుఁ దనలోన మాటలాడు
వేల్పు సోఁకిన పురుషుని వృత్తి దిరుగు
బంధములఁ బాసి యజ్ఞానపటలిఁ గాల్చి
విష్ణుఁ బ్రాపించుఁ దుది భక్తి వివశుఁ డగుచు. ‖240‖

వ. కావున, రాగాదియుక్తమనస్కుం డయిన శరీరికి సంసారచక్రనివర్తకం
బయిన హరిచింతనంబు బ్రహ్మమందలి నిర్వాణసుఖం బె ట్టిద ట్టి
దని బుధులు దెలియుదురు; హరిభజనంబు దుర్గమంబుగాదు; హరి
సకల ప్రాణిహృదయంబుల యందు నంతర్యామియై యాకాశంబు
భంగి నుండు; విషయార్జనంబుల నయ్యెడిది లేదు; నిమిషభంగుర
ప్రాణు లయిన మర్త్యులకు మమతాస్పదంబులును జంచలంబు
లును నైన పుత్ర మిత్ర కళత్ర పశు భృత్య బల బంధు రాజ్య కోశ
మణి మందిర మంత్రి మాంతంగ మహీ ప్రముఖ విభవంబులు నిర
ర్థకంబులు; యాగ ప్రముఖపుణ్యలబ్ధంబులైన స్వర్గాదిలోకభోగం
బులు పుణ్యానుభవక్షీణంబులు గాని నిత్యంబులు గావు; నరుండు
విద్వాంసుండ నని యభిమానించి కర్మంబు లాచరించి యమోఘంబు
లయిన విపరీత ఫలంబుల నొందు; కర్మంబులు గోరక చేయవలయు;
కోరి చేసిన దుఃఖంబులు ప్రాపించు; పురుషుండు దేహంబుకొఱకు
భోగంబుల నపేక్షించు; దేహంబు నిత్యంబు కాదు తోడ రాదు; మృతం
బైన దేహంబును శునకాదులు భక్షించు; దేహి కర్మంబు లాచరించి

కర్మబద్ధుండయి క్రమ్మఱం గర్మానుకూలంబయిన దేహంబుఁ దాల్చు;
అజ్ఞానంబునం జేసి పురుషుండు కర్మదేహంబుల విస్తరించు;
అజ్ఞాన తంత్రంబులు ధర్మార్థ కామంబులు; జ్ఞాన లభ్యంబు మోక్షంబు;
మోక్షప్రదాత యగు హరి సకల భూతంబులకు నాత్మేశ్వరుండు
ప్రియుండు; తన చేత నయిన మహాభూతంబులతోడ జీవసంజ్ఞితుం
డై యుండు; నిష్కాములై హృదయగతుం డయిన హరిని నిజభక్తిని
భజింపవలయు. ॥241॥

క. దానవ దైత్య భుజంగమ
మానవ గంధర్వ సుర సమాజములో ల
క్ష్మీనాథుచరణకమల
ధ్యానంబున నెవ్వఁడయిన ధన్యత నొందున్. ॥242॥

క. చిక్కఁడు వ్రతములఁ గ్రతువులఁ
జిక్కఁడు దానముల శౌచశీలతపములం
జిక్కఁడు యుక్తిని భక్తిని
జిక్కినక్రియ నచ్యుతుండు సిద్ధము సుండీ! ॥243॥

క. చాలదు భూదేవత్వము
చాలదు దేవత్వ మధిక శాంతత్వంబుం
జాలదు హరి మెప్పింప వి
శాలోద్యములార! భక్తి చాలిన భంగిన్. ॥244॥

ఆ. దనుజ భుజగ యక్ష దైత్య మృగాభీర
సుందరీ విహంగ శూద్ర శబరు
లైనఁ బాపజీవు లైన ముక్తికిఁ బోదు
రఖిలజగము విష్ణుఁ డనుచుఁ దలఁచి. ॥245॥

క. గురువులు దమకును లోఁబడు
తెరువులు చెప్పెదరు విష్ణు దివ్యపదవికిం
దెరువులు చెప్పరు; చీఁకటిఁ
బరువులు పెట్టం గనేల బాలకులారా! ॥246॥

క. తెం డెల్ల పుస్తకంబులు
నిం డాచార్యునకు మరల నేకతమునకున్
రండు విశేషము చెప్పెదఁ
బొం డొల్లనివారు కర్మపుంజము పాలై. ॥247॥

క. ఆడుదము మనము హరిరతిఁ
బాడుద మే ప్రొద్దు విష్ణుభద్రయశంబుల్
వీడుదము దనుజసంగతిఁ
గూడుదము ముకుందభక్తికోటిన్ సూటిన్. ॥248॥

క. విత్తము సంసృతిపటలము
వ్రత్తము కామాదివైరివర్గంబుల నేఁ
డిత్తము చిత్తము హరికిని

జొత్తము నిర్వాణపదము శుభ మగు మనకున్." ||249||

వ. అని యిట్లు ప్రహ్లాదుండు రహస్యంబున న య్యేవేళల రాక్షస కుమా
రులకు నపవర్గమార్గం బెఱింగించిన; వారును గురుశిక్షితంబులైన
చదువులు చాలించి నారాయణభక్తి చిత్తంబులం గీలించి యుండుటం
జూచి వారల యేకాంతభావంబు దెలిసి వెఱచి వచ్చి శుక్రనందనుండు
శక్రవైరి కి ట్లనియె. ||250||

శా. "రక్షోబాలుర నెల్ల నీ కొడుకు చేరం జీరి లోలోన నా
శిక్షామార్గము లెల్ల గల్ల లని యాక్షేపించి తా నందఱన్
మోక్షాయత్తులఁ జేసినాఁడు మనకున్ మోసంబు వాటిల్లె; నీ
దక్షత్వంబునఁ జక్కఁజేయవలయున్ దైతేయవంశాగ్రణీ! ||251||

క. ఉల్లసిత విష్ణుకథనము
లెల్లప్పుడు మాఁకు జెప్పఁ డీ గురుఁ డని న
న్నుల్లంఘించి కుమారకు
లొల్లరు చదువంగ దానవోత్తమ! వింటే. ||252||

క. ఉడుగఁడు మధురిపుకథనము
విడివడి జడుపగిదిఁ దిరుగు వికసనమున నే
నొడివిన నొడువులు నొడువఁడు
దుడుకనిఁ జదివింప మాకు దుర్లభ మధిపా! ||253||

క. చొక్కపు రక్కసికులమున
వెక్కురు జన్మించినాఁడు విష్ణునియందున్
నిక్కపు మక్కువ విడువం
డెక్కడి సుతుఁ గంటి రాక్షసేశ్వర! వెఱ్ఱిన్." ||254||

వ. అని యిట్లు గురుసుతుండు చెప్పినఁ గొడుకువలని విరోధవ్యవహా
రంబులు గర్ణరంధ్రంబుల ఖడ్గప్రహారంబులయి సోఁకిన; బిట్టు మిట్టి
పడి పాదాహతంబైన భుజంగంబు భంగిఁ బవనప్రేరితంబైన దవాన
లంబు చందంబున దండతాడితంబయిన కంఠీరవంబుకైవడి భీషణ
రోషరసావేశ జాజ్వాల్యమానచిత్తుండును బుత్రసంహారోద్యోగా
యత్తుండును గంపమానగాత్రుండును నరుణీకృతనేత్రుండును నై
కొడుకును రప్పించి సమ్మానకృత్యంబులు దప్పించి నిర్దయుండై
యశనిసంకాశ భాషణంబుల నదల్చుచు. ||255||

శా. సూనున్ శాంతగుణప్రధాను నతి సంశుద్ధాంచిత జ్ఞాను న
జ్ఞానారణ్యకృశాను నంజలిపుటీ సంభ్రాజమానున్ సదా
శ్రీనారాయణపాదపద్మయుగళీ చింతామృతాస్వాద నా
ధీనున్ ధిక్కరణంబుజేసి పలికెన్ దేవాహితుం డుగ్రతన్. ||256||

సీ. అస్మదీయం బగు నాదేశమునఁ గాని
మిక్కిలి రవి మింట మెఱయ వెఱచు;
నన్ని కాలములందు ననుకూలుఁడై కాని
విద్వేషి యై గాలి వీవ వెఱచు;

మత్ప్రతాపానలమందీకృతార్చి యై
విచ్చలవిడి నగ్ని వెలుఁగ వెఱచు;
నతిశాత యైన నా యాజ్ఞ నుల్లంఘించి
శమనుండు ప్రాణులఁ జంప వెఱచు;
తే. నింద్రుఁ డౌదల నా మ్రోల నెత్త వెఱచు;
నమర కిన్నర గంధర్వ యక్ష విహగ
నాగ విద్యాధరావళి నాకు వెఱచు;
నేల వెఱువవు పలువ! నీ కేది దిక్కు. ||257||

శా. ప్రజ్ఞావంతులు లోకపాలకులు శుంభద్ద్వేషు లయ్యున్ మదీ
యాజ్ఞాభంగము చేయ నోడుదురు రోషాపాంగదృష్టిన్ వివే
కజ్ఞానచ్యుత మై జగత్త్రితయముం గంపించు నీ విట్టిచో
నాజ్ఞోల్లంఘన మెట్లు చేసితివి సాహంకారతన్ దుర్మతీ! ||258||

శా. కంఠక్షోభము గాఁగ నొత్తిలి మహాగాఢంబుగా డింభ! వై
కుంఠుం జెప్పెదు దుర్జయుం డనుచు వైకుంఠుండు వీరవ్రతో
త్కంఠాబంధురుఁ డేని నే నమరులన్ ఖండింప దండింపఁగా
గుంఠీభూతుఁడు గాక రావలదె మద్ఘోరాహవక్షోణికిన్. ||259||

శా. ఆచార్యోక్తముగాక బాలురకు మోక్షాసక్తిఁ బుట్టించి నీ
వాచాలత్వముఁ జూపి విష్ణు నహితున్ వర్ణించి మద్దైత్యవం
శాచారంబులు నీఱు చేసితివి మూఢాత్ముం గులద్రోహినిన్
నీచుం జంపుట మేలు చంపి కులమున్ నిర్దోషముం జేసెదన్. ||260||

క. దిక్కులు గెలిచితి నన్నియు
ది క్కెవ్వఁడు? రోరి! నీకు దేవేంద్రాదుల్
దిక్కుల రాజులు వే ఱొక
ది క్కెఱుఁగక కొలుతు రితఁడె దిక్కని నన్నున్. ||261||

క. బలవంతుఁడ నే జగముల
బలములతోఁ జనక వీరభావమున మహా
బలుల జయించితి నెవ్వని
బలమున నాడెదవు నాకుఁ బ్రతివీరుఁడ వై. ||262||

వ. అనినఁ దండ్రికి మెల్లన వినయంబునఁ గొడు కి ట్లనియె. ||263||

క. బలయుతులకు దుర్బలులకు
బల మెవ్వఁడు? నీకు నాకు బ్రహ్మాదులకున్
బల మెవ్వఁడు ప్రాణులకును
బల మెవ్వం డట్టి విభుఁడు బల మసురేంద్రా! ||264||

క. దిక్కులు కాలముతో నే
దిక్కున లే కుండుఁ గలుగుఁ దిక్కుల మొదలై
దిక్కుగల లేని వారికి
ది క్కయ్యెడు వాఁడు నాకు దిక్కు మహాత్మా! ||265||

సీ. కాలరూపంబులఁ గ్రమవిశేషంబుల
నలఘుగుణాశ్రయుం డయిన విభుఁడు
సత్త్వబలేంద్రియ సహజప్రభావాత్ముఁ
డై వినోదంబున నఖిలజగముఁ
గల్పించు రక్షించు ఖండించు నవ్యయుం
డన్ని రూపము లందు నతఁడు గలఁడు
చిత్తంబు సమముగాఁ జేయుము మార్గంబుఁ
దప్పి వర్తించు చిత్తంబుకంటె
తే. వైరు లెవ్వరు చిత్తంబు వైరి గాఁక?
చిత్తమును నీకు వశముగాఁ జేయ వయ్య!
మదయుతాసురభావంబు మానవయ్య!
యయ్య! నీ మ్రోల మేలాడ రయ్య! జనులు. ||266||

ఉ. లోకము లన్నియున్ గడియలోన జయించినవాఁడ వింద్రియా
నీకముఁ జిత్తమున్ గెలువ నేరవు నిన్ను నిబద్ధుఁ జేయు నీ
భీకర శత్రు లార్వురఁ బ్రభిన్నులఁ జేయుము ప్రాణికోటిలో
నీకు విరోధి లేఁ డొకఁడు నేర్పునఁ జూడుము దానవేశ్వరా! ||267||

క. పాలింపుము శేముషి ను
న్మూలింపుము కర్మబంధముల సమదృష్టిం
జాలింపుము సంసారముఁ
గీలింపుము హృదయ మందుఁ గేశవభక్తిన్. ||268||

వ. అనినఁ బరమభాగవతశేఖరునకు దోషాచరశేఖరుం డి ట్లనియె. ||269||

క. చంపినఁ జచ్చెద ననుచును
గంపింపక యోరి! పలువ! కఠినోక్తుల నన్
గుంపించెదు చావునకుం
దెంపరి యై వదరువాని తెఱఁగునఁ గుమతీ! ||270||

శా. నాతోడం బ్రతిభాషలాడెదు జగన్నాథుండ నా కంటె నీ
భూతశ్రేణికి రాజు లేఁ డొకఁడు; సంపూర్ణ ప్రభావుండు మ
ద్భ్రాతం జంపిన మున్ను నే వెదకితిం బల్మాఱు నారయణుం
డే త ద్విశ్వములోన లేఁడు; మఱి వాఁ డెందుండురా? దుర్మతీ! ||271||

క. ఎక్కడఁ గలఁ డే క్రియ నే
చక్కటి వర్తించు నెట్టి జాడను వచ్చుం
జక్కడఁతు నిన్ను విష్ణునిఁ
బెక్కులు ప్రేలెదవు వాని భృత్యుని పగిదిన్. ||272||

వ. అనిన హరికింకరుండు శంకింపక హర్షపులకాకుంర సంకలిత విగ్ర
హుండై యాగ్రహంబు లేక హృదయంబున హరిం దలంచి నమస్క
రించి బాలవర్తనంబున నర్తనంబు జేయుచు ని ట్లనియె. ||273||

మ. కలఁ డంభోధిఁ, గలండు గాలిఁ, గలఁ డాకాశంబునం, గుంభినిం
గలఁ, డగ్నిన్ దిశలం బగళ్ళ నిశలన్ ఖద్యోత చంద్రాత్మలం

గలఁ, డోంకారమునం ద్రిమూర్తులఁ ద్రిలింగవ్యక్తులం దంతటం
గలఁ, డీశుండు గలండు, తండ్రీ! వెదకంగా నేల యీ యా యెడన్. ||274||

క. ఇందు గలఁ డందు లేఁ డని
సందేహము వలదు చక్రి సర్వోపగతుం
డెం దెందు వెదకి చూచిన
నందందే కలఁడు దానవాగ్రణీ! వింటే. ||275||

వ. అని యి వ్విధంబున. ||276||

మ. హరి సర్వాకృతులం గలం డనుచుఁ బ్రహ్లాదుండు భాషింప స
త్వరుఁడై యెందును లేఁడు లేఁ డని సుతున్ దైత్యుండు తర్జింప శ్రీ
నరసింహాకృతి నుండె నచ్యుతుఁడు నానా జంగమ స్థావరో
త్కర గర్భంబుల నన్ని దేశముల నుద్దండ ప్రభావంబునన్. ||277||

వ. అ య్యవసరంబున న ద్దానవేంద్రుండు. ||278||

క. డింభక సర్వస్థలముల
నంభోరుహనేత్రుఁ డుండు ననుచు మిగుల సం
రంభంబునఁ బలికెద వీ
స్తంభంబునఁ జూపఁ గలవె చక్రిన్ గిక్రిన్. ||279||

క. స్తంభమునఁ జూపవేనిం
గుంభిని నీ శిరముఁద్రుంచి కూల్పఁగ రక్షా
రంభమున వచ్చి హరి వి
స్రంభంబున నడ్డపడఁగ శక్తుండగునే. ||280||

వ. అనిన భక్తవత్సలుని భటుం డి ట్లనియె. ||281||

శా. అంభోజాసనుఁ డాదిగాఁగ దృణపర్యంతంబు విశ్వాత్ముఁడై
సంభావంబున నుండు ప్రోడ విపులస్తంభంబునం దుండడే?
స్తంభాంతర్గతుఁ డయ్యు నుండుటకు నే సందేహమున్ లేదు ని
ర్దంభత్వంబున నేఁడు గానఁబడు బ్రత్యక్షస్వరూపంబునన్. ||282||

వ. అనిన విని కరాళించి గ్రద్దన లేచి గద్దియ డిగ్గ నుఱికి యొఱఁ బెట్టిన
ఖడ్గంబు పెఱికి కేల నమర్చి జళిపించుచు మహాభాగవతశిఖామణి
యైన ప్రహ్లాదుని ధిక్కరించుచు. ||283||

మ. వినరా డింభక! మూఢచిత్త! గరిమన్ విష్ణుండు విశ్వాత్మకుం
డని భాషించెద; వైన నిందుఁ గలఁడే యంచున్ మదోద్రేకియై
దనుజేంద్రుం డరచేత వ్రేసెను మహోదగ్రప్రభాశుంభమున్
జనదృగ్భీషణదంభమున్ హరిజను స్సంరంభమున్ స్తంభమున్. ||284||

9 నృసింహరూపావిర్భావము

వ. ఇట్లు దానవేంద్రుండు పరిగృహ్యమాణ వైరుండును, వైరానుబంధ

జాజ్వాల్యమాన రోషానలుండును, రోషానలజంఘన్యమాన విజ్ఞాన వినయుండును, వినయగాంభీర్యధైర్య జేగీయమాన హృదయుండును హృదయ చాంచల్యమాన తామసుండును, తామస గుణచంక్ర మ్యమాణస్థైర్యుండును నై విస్రంభంబున హుంకరించి బాలుని ధి క్కరించి హరి నిందుఁ జూపు మని కనత్కనకమణిమయకంకణక్రేంకార శబ్దపూర్వకంబుగా దిగ్దంతిదంత భేదన పాటవ ప్రశస్తం బగు హస్తం బున సభామండప స్తంభంబు వ్రేసిన వ్రేటుతోడన దశదిశలను మిడుంగుఱులు చెదరం జిటిలి పెటిలిపడి బంభజ్యమానం బగు న మ్మహాస్తంభంబువలనఁ బ్రళయవేళాసంభూత సప్తస్కంధబంధుర సమీ రణ సంఘటితఘోరరజోఘుష్యమాణ మహావలాహకవర్గనిర్గత నిబిడ నిష్ఠురదుస్సహనిర్ఘాతసంఘనిర్ఘోషనికాశంబు లయిన ఛటచ్ఛట స్ఫటస్ఫటధ్వని ప్రముఖ భయంకరారావపుంజంబులు జంజన్య మానంబులై యెగసి యాకాశకుహరాంతరాళంబు నిరవకాశంబు జేసి నిండినం బట్టుచాలక దోధూయమానహృదయంబులయి పర వశంబులైన పితామహ మహేంద్ర వరుణ వాయు శిఖిముఖర చ రాచర జంతుజాలంబులతోడ బ్రహ్మాండకటాహంబు పగిలి పరిస్ఫో టితంబుగాఁ బ్రఫుల్లపద్మయుగళ సంకాశభాస్వర చక్ర చాప హల కులిశ జలచర రేఖాంకిత చారు చరణతలుండును, చరణచంక్రమణ ఘనవినమిత విశ్వంభరాభార ధౌరేయదిక్కుంభికుంభీనస కుంభి నీధర కూర్మకులశేఖరుండును, దుగ్ధజలధిజాత శుండాల శుండా దండమండిత ప్రకాండ ప్రచండ మహోరుస్తంభ యుగళుండును, ఘణఘణాయమాన మణికింకిణీగణముఖరిత మేఖలావలయువ లయిత పీతాంబరశోభితకటిప్రదేశుండును, నిర్జరనిమ్నగావర్తవర్తుల కమలాకరగంభీర నాభివివరుండును, ముష్టిపరిమేయవినుత తను తరస్నిగ్ధ మధ్యుండును, కులాచల సానుభాగ సదృశ కర్కశవిశాల వక్షుండును, దుర్జనదనుజభట ధైర్యలతికాలవిత్రాయమాణ రక్షోరాజ వక్షోభాగ విశంకటక్షేత్ర విలేఖనచంగలాంగలాయమాన ప్రతాపజ్వాల జ్వాలాయమాన శరణాగతనయనచకోరచంద్రరేఖాయమాణ వజ్రా యుధ ప్రతిమాన భాసమాన నిశాతనఖరతర ముఖనఖరుండును, శంఖ చక్ర గ దా ఖడ్గ కుంత తోమర ప్రముఖ నానాయుధమహిత మహోత్తుంగ మహీధరశృంగసన్నిభ వీరసాగరవేలాయమాన మాలికా విరాజమాన నిరర్గళానేకశత భుజార్గళుండును, మంజు మంజీర మణిపుంజ రంజిత మంజుల హార కేయూర కంకణ కిరీట మకర కుండలాది భూషణభూషితుండును, త్రివళీయుత శిఖరిశిఖరాభ పరిణద్ధ బంధురకంధరుండును, బ్రకంపనకంపిత పారిజాతపాదపల్లవ ప్రతీకాశ కోపావేశ సంచలితాధరుండును, శరత్కాల మేఘజాలమధ్య ధగద్ధగాయమాన తటిల్లతాసమాన దేదీప్యమాన దంష్ట్రాంకురుం డును, కల్పాంతకాల సకలభువనగ్రసన విజృంభమాణ సప్తజిహ్వా జిహ్వాతులిత తరళతరాయమాణ విభ్రాజమానజిహ్వుండును, మేరు మందర మహాగుహాంతరాళవిస్తార విపుల వక్త్రనాసికారంధ్రుండును, నాసికారంధ్ర నిస్సరన్నిబిడనిశ్వాసనికర సంఘట్టన సంక్షోభిత సంతప్య మాన సప్త సాగరుండును, పూర్వ పర్వత విద్యోతమాన ఖద్యోత మండలసదృక్ష సమంచిత లోచనుండును, లోచనాంచలసముత్కీర్య మాణ విలోలకీలాభీల విస్ఫులింగ వితానరోరుధ్యమాన తారకా

గ్రహమండలుండును, శక్రచాప సురుచిరాదభ్ర మహాభ్రూలతా బంధ
బంధురభయంకర వదనుండును, ఘనతర గండశైలతుల్య కమనీ
యగండభాగుండును, సంధ్యారాగ రక్తధారాధర మాలికాప్రతిమ
మహాభ్రంకష తంతన్యమాన పటుతర సటాజాలుండును సటాజాల
సంచాలసంజాత వాత డోలాయమాన వైమానిక విమానుండును,
నిష్కంపిత శంఖవర్ణమహోర్ధ్వ కర్ణుండును, మంథదండాయమాన
మందరవసుంధరాధర పరిభ్రమణవేగ సముత్పద్యమాన వియన్మండల
మండిత సుధారాశికల్లోల శీకారాకారభాసుర కేసరుండును, పర్వాఖర్వ
శిశిరకిరణ మయూఖ గౌర తనూరుహుండును నిజ గర్జా నినద నిర్ద
ళిత కుముద సుప్రతీక వామ నైరావణ సార్వభౌమ ప్రముఖ దిగిభ
రాజ కర్ణ కోటరుండును, ధవళధరాధరదీర్ఘ దురవలోకనీయ దేహుం
డును, దేహప్రభాపటల నిర్మథ్యమాన పరిపంథి యాతుధాన నికు
రంబ గర్వాంధకారుండును, బ్రహ్లాద హిరణ్యకశి పురంజన భంజన
నిమిత్తాంతరంగ బహిరంగ జేగీయమాన కరుణావీరరస సంయుతుం
డును, మహాప్రభావుండును నయిన శ్రీనృసింహదేవుం డావిర్భవిం
చినం, గనుంగొని. ॥285॥

క. “నరమూర్తిగాదు కేవల
హరిమూర్తియుఁ గాదు మానవాకారముఁ గే
సరియాకారము నున్నది
హరిమాయారచిత మగు యథార్థము చూడన్. ॥286॥

ఉ. తెంపున బాలుఁ డాడినను, ధీరత సర్వగతత్వముం బ్రతి
ష్ఠింపఁ దలంచి యిందు నరసింహశరీరముఁ దాల్చి చక్రి శి
క్షింపఁగ వచ్చినాఁడుచ హరిచే మృతి యంచుఁ దలంతు నైన నా
సొంపును బెంపు నందఱును జూడఁ జరింతు హరింతు శత్రువున్.” ॥287॥

వ. అని మెత్తంబడని చిత్తంబున గద యెత్తికొని తత్తఱంబున నార్చుచు
నకుంఠిత కంఠీరవంబు డగ్గఱు గంధసింధురంబు చందంబున నక్తం
చరకుంజరుండు నరసింహదేవున కెదురునడచి తదీయదివ్యతేజో
జాలసన్నికర్షంబునం జేసి దవానలంబు డగ్గఱిన ఖద్యోతంబునుం
బోలెఁ గర్తవ్యాకర్తవ్యంబులు దెలియక నిర్గతప్రభుం డయి యుండె;
అప్పుడు. ॥288॥

మ. ప్రకటంబై ప్రళయావసానమున మున్ బ్రహ్మాండభాండావరో
ధక మై యున్న తమిస్రమున్ జగము నుత్పాదించుచోఁ ద్రావి సా
త్త్విక తేజోనిధి యైన విష్ణు నెడ నుద్దీపించునే? నష్టమై
వికలంబై చెడుఁగాక తామసుల ప్రావీణ్యంబు రాజోత్తమా! ॥289॥

వ. అంత న ద్దానవేంద్రుండు మహోద్దండంబగు గదాదండంబు గిరగిరం
ద్రిప్పి నరమృగేంద్రుని వ్రేసిన; నతండు దర్పంబున సర్పంబు నొడిసి
పట్టు సర్పపరిపంథినేర్పున దితిపట్టిం బట్టికొనినన, మిట్టిపడి దట్టించి
బిట్టుకట్టలుక న య్యసురవరుండు దృఢబలంబున నిట్టట్టు జడిసి
పట్టు దప్పించుకొని, విడివడి దిటదప్పక కుప్పించి యుప్పరం బెగసి
విహంగకులరాజ చరణనిర్గళితభుజంగంబు తెఱంగునం దలంగ

నుఱికి తన భుజాటోపంబున నరకంఠీరవుండు కుంఠితుం; డయ్యెడి
నని తలంచి, కలంగక చెలంగుచుఁ దన్ను నిబిడనీరద నికరంబుల
మాటున నిలింపులు గుంపులు గొని డాఁగి మూఁగి క్రమ్మఱ నాత్మీయ
జీవన శంకా కళంకితు లై మంతనంబులఁ జింతనంబులు చేయుచు
నిరీక్షింప నక్షీణ సమరదక్షతా విశేషం బుపలక్షించి ఖడ్గవర్మంబులు
ధరియించి, భూ నభోభాగంబుల వివిధ విచిత్ర లంఘన లాఘవంబులం
బరిభ్రమణభేదంబులం గరాళవదనుం డయి, యంతరాళంబునఁ
దిరుగు సాళువపు డేగ చందంబున సంచరించిన; సహింపక. ‖290‖

సీ. పంచాననోద్ధూత పావకజ్వాలలు
భూనభోంతరమెల్లఁ బూరితముగ;
దంష్ట్రాంకురాభీల ధగధగాయితదీప్తి
నసురేంద్రు నేత్రము లంధములుగ;
గంటకసన్నిభోత్కట కేసరాహతి
నభ్రసంఘము భిన్నమై చలింపఁ;
బ్రళయాభ్రచంచలాప్రతిమ భాస్వరములై
ఖరనఖరోచులు గ్రమ్ముదేర;
తే. సటలు జళిపించి గర్జించి సంభ్రమించి
దృష్టి సారించి బొమలు బంధించి కెరలి
జిహ్వ యాడించి లంఘించి చేతనొడిసి
పట్టె నరసింహుఁ డా దితిపట్టి నధిప! ‖291‖

క. సరకుగొనక లీలాగతి
నురగేంద్రుఁడు మూషికంబు నొడసిన పగిదిన్
నరకేసరి దను నొడిసిన
సురవిమతుఁడు ప్రాణభీతి సుడివడియె నృపా! ‖292‖

క. సురరాజవైరి లోఁబడెఁ
బరిభావితసాధుభక్త పటలాంహునకున్
నరసింహునకు నుదంచ
త్ఖరతరజిహ్వున కుదగ్రఘనరంహునకున్. ‖293‖

వ. అంత. ‖294‖

మ. విహగేంద్రుం డహి వ్రచ్చుకైవడి మహోద్వృత్తిన్ నృసింహుండు సా
గ్రహుఁడై యూరువులందుఁ జేర్చి నఖసంఘాతంబులన్ వ్రచ్చె దు
స్సహు దంభోళికఠోరదేహు నచలోత్సాహున్ మహాబాహు నిం
ద్రహుతాశాంతకభీరున్ ఘనకరున్ దైత్యాన్వయశ్రీకరున్. ‖295‖

శా. చించున్ హృత్కమలంబు, శోణితము వర్షించున్ ధరామండలిం,
ద్రెంచుం గర్కశనాడికావళులు, భేదించున్ మహావక్షముం,
ద్రుంచున్ మాంసము సూక్ష్మఖండములుగా, దుష్టాసురున్ వ్రచ్చి ద
ర్పించుం, బ్రేవులు కంఠమాలికలు గల్పించున్ నఖోద్భాసియై. ‖296‖

సీ. వక్షకవాటంబు వ్రక్కలు చేయుచో,

ఘనకుఠారంబుల కరణి నొప్పు;
గంభీర హృదయ పంకజము భేదించుచో,
గుద్దాలముల భంగిఁ గొమరు మిగులు;
ధమనీవితానంబు దవిలి ఖండించుచో,
బటు లవిత్రంబుల పగిది మెఱయు;
జఠర విశాలాంత్రజాలంబుఁ ద్రెంచుచో,
గ్రకచసంఘంబుల గరిమఁ జూపు;
తే. నంకగతుఁడైన దైత్యుని నాగ్రహమున
శస్త్రచయముల నొంపక సంహరించి
యమరు నరసింహునఖరంబు లతి విచిత్ర
సమర ముఖరంబులై యుండె జనవరేణ్య! ‖297‖

క. స్ఫురితవిబుధజన ముఖములు
పరివిదళిత దనుజనివహపతి తనుముఖముల్
గురురుచి జిత శిఖిశిఖములు
నరహరిఖరనఖము లమరు నతజనసఖముల్. ‖298‖

వ. ఇట్లు కేవలపురుషరూపంబును మృగరూపంబునుం గాని నరసింహ రూపంబున, రేయునుం బవలునుం గాని సంధ్యా సమయంబున, నంతరంగంబును బహిరంగంబునుం గాని సభాద్వారంబున, గగనం బును భూమియునుం గాని యూరుమధ్యంబునఁ, బ్రాణసహితంబు లును బ్రాణరహితంబులునుం గాని నఖంబులం, ద్రైలోక్యజనహృదయ భల్లుం డయిన దైత్యమల్లుని వధియించి, మహా దహన కీలాభీల దర్శనుండును, గరాళవదనుండును, లేలిహాన భీషణ జిహ్వుండును, శోణితపంకాంకిత కేసరుండును నై ప్రేవులు కంఠమాలికలుగ ధరించి కుంభికుంభ విదళనంబు చేసి చనుదెంచు పంచాననంబునుం బోలె, దనుజకుంజర హృదయకమల విదళనంబు చేసి, తదీయ రక్తసిక్తంబు లైన నఖంబులు సంధ్యారాగ రక్త చంద్రరేఖల చెలువు వహింప సహింపక, లేచి తన కట్టెదుర నాయుధంబు లెత్తుకొని తత్తఱంబున రణంబునకు నురవడించు రక్కసులఁ బెక్కుసహస్రంబులం జక్రాధిక నిర్వక్రసాధనంబుల నొక్కనిఁ జిక్కకుండం జక్కడిచె; ఇవ్విధంబున. ‖299‖

శా. రక్షోవీరుల నెల్లఁ ద్రుంచి రణసంరంభంబు చాలించి దృ
ష్టిక్షేపంబు భయంకరంబుగ సభాసింహాసనారూఢుఁడై
యక్షీణాగ్రహుఁడై నృసింహుఁడు కరాళాస్యంబుతో నొప్పెఁ దన్
వీక్షింపం బలికింప నోడి యితరుల్ విభ్రాంతులై డాఁగఁగన్. ‖300‖

క. సుర చారణ విద్యాధర
గరుడోరగ యక్ష సిద్ధగణములలో నొ
క్కరుఁ డైన డాయ వెఱచును
నరహరి న య్యవసరమున నరలోకేశా! ‖301‖

క. తర్షంబుల నరసింహుని
హర్షంబులఁ జూచి నిర్జరాంగనలు మహో
త్కర్షంబులఁ గుసుమంబుల

వర్షంబులు గురిసి రుత్సవంబుల నధిపా! ||302||

వ. మఱియు నయ్యవసరంబున మింట ననేక దేవతావిమానంబులును గంధర్వగానంబులును, నప్సరోగణ నర్తన సంవిధానంబులును, దివ్య కాహళ భేరీ పటహ మురజాది ధ్వానంబులును బ్రకాశమానంబు లయ్యె; సునందకుముదాదులయిన హరిపార్శ్వచరులును, విరించి మహేశ్వర మహేంద్ర పురస్సరులగు త్రిదశ కిన్నర కింపురుష పన్నగ సిద్ధ సాధ్య గరుడ గంధర్వ చారణ విద్యాధరాదులును, ప్రజా పతులును, నరకంఠీరవదర్శనోత్కంఠు లయి చనుదెంచి. ||303||

10 దేవతల నరసింహ స్తుతి

క. కరకమలయుగళ కీలిత
శిరులై డగ్గఱక భక్తిఁ జేసిరి బహుసం
సరణాబ్ధితరికి నఖరికి
నరభోజనహస్తిహరికి నరకేసరికిన్. ||304||

వ. ఆ సమయంబున దేవత లందఱు వేఱువేఱ వినుతించిరి; అందుఁ గమలాసనుం డి ట్లనియె. ||305||

మ. "ఘనలీలాగుణచాతురిన్ భువనముల్ కల్పించి రక్షించి భే
దనముం జేయు దురంతశక్తికి ననంతజ్యోతికిం జిత్ర వీ
ర్యునికిన్ నిత్యపవిత్రకర్మునికి నే నుత్కంఠతో నవ్యయా
త్మునికిన్ వందన మాచరించెదఁ గృపాముఖ్యప్రసాదార్థి నై." ||306||

వ. రుద్రుం డి ట్లనియె. ||307||

చ. "అమరవరేణ్య! మీఁదట సహస్రయుగాంతమునాఁడు గాని కో
పమునకు వేళ గాదు సురబాధకుఁ డైన తమస్వినీచరున్
సమరమునన్ వధించితివి చాలుఁ ద దాత్మజుఁడైన వీఁడు స
ద్విమలుఁడు నీకు భక్తుఁడు పవిత్రుఁడు గావుము భక్తవత్సలా!" ||308||

వ. ఇంద్రుం డి ట్లనియె. ||309||

సీ. "ప్రాణిసంఘముల హృత్పద్మమధ్యంబుల
నివసించి భాసిల్లు నీవ యెఱుఁగు;
దింతకాలము దానవేశ్వరుచే బాధ
పడి చిక్కి యున్న యాపన్నజనుల
రక్షించితివి మమ్ము; రాక్షసుఁ జంపితి;
క్రతుహవ్యములు మాకుఁ గలిగె మరల;
మంటిమి; నీ సేవ మరిగినవారలు
కైవల్యవిభవంబు కాంక్ష చేయ
ఆ. రితరసుఖము లెల్ల నిచ్ఛగింపఁగ నేల?
యస్థిరంబులివి, యనంతభక్తిఁ
గొలువ నిమ్ము నిన్ను ఘోరదైత్యానీక
చిత్తభయదరంహ! శ్రీనృసింహ!" ||310||

వ. ఋషు లి ట్లనిరి. ||311||

మ. "భవదీయాదరలీల లోకముల నుత్పాదించి రక్షింప నేఁ
డవి దైత్యేశునిచేత భేదితములై హ్రస్వంబులై యుండ నీ
యవినీతున్ నరసింహరూపమున సంహారంబు నొందించి వే
దవిధిం గ్రమ్మఱ నుద్ధరించితి గదా ధర్మానుసంధాయివై." ||312||

వ. పితృదేవత లి ట్లనిరి. ||313||

శా. "చండక్రోధముతోడ దైత్యుఁడు వడిన్ శ్రాద్ధంబులన్ మత్సుతుల్
పిండంబుల్ సతిలోదకంబులుగ నర్పింపంగ మా కీక యు
ద్దండత్వంబునఁ దాన కైకొను మహోదగ్రుండు; వీఁ డిక్కడన్
ఖండింపంబడె నీ నఖంబుల నుతుల్ గావింతు మాత్మేశ్వరా!" ||314||

వ. సిద్ధు లి ట్లనిరి. ||315||

క. "క్రుద్ధుండై యణిమాదిక
సిద్ధులుగైకొనిన దైత్యుఁ జీరితివి; మహా
యోద్ధవు నీ కృప మాకును
సిద్ధులు మరలంగఁ గలిగె శ్రీనరసింహా!" ||316||

వ. విద్యాధరు లి ట్లనిరి. ||317||

క. "దానవునిఁ జంపి యంత
ర్ధానాదివిద్య లెల్ల దయతో మరలం
గా నిచ్చితివి విచిత్రము
నీ నిరుపమ వైభవంబు నిజము నృసింహా! ||318||

వ. భుజంగు లి ట్లనిరి. ||319||

క. రత్నములను మత్కాంతా
రత్నంబుల బుచ్చికొన్న రక్కసు నురమున్
యత్నమున వ్రచ్చి వైచితి;
పత్నులు రత్నములుఁ గలిగి బ్రతికితి మీశా! ||320||

వ. మనువు లి ట్లనిరి. ||321||

క. "దుర్ణయుని దైత్యుఁ బొరిగొని
వర్ణాశ్రమధర్మసేతువర్గము మరలం
బూర్ణము చేసితి వే మని
వర్ణింతుము? కొలిచి బ్రతుకువారము దేవా!" ||322||

వ. ప్రజాపతు లి ట్లనిరి. ||323||

మ. "ప్రజలం జేయుటకై సృజించితి మముం బాటించి; దైత్యాజ్ఞచేఁ
బ్రజలం జేయక యింతకాలము మహాభారంబుతో నుంటి; మీ

కుజనున్ వక్షముఁ జీరి చంపితివి; సంకోచంబు లే కెల్ల చోఁ
బ్రజలం జేయుచు నుండువారము జగద్భద్రాయమాణోదయా!” ||324||

వ. గంధర్వు లి ట్లనిరి. ||325||

క. “ఆడుదుము రేయుఁబగలుం
బాడుదుము నిశాటు నొద్ద, బాధించు దయం
జూడఁడు నీచే జమునిం
గూడె మహాపాతకునకుఁ గుశలము గలదే.” ||326||

వ. చారణు లి ట్లినిరి. ||327||

క. “భువనజనహృదయభల్లుఁడు
దివిజేంద్రవిరోధి నేఁడు దెగె నీచేతన్
భవరోగనివర్తక మగు
భవదంఘ్రియుగంబుఁ జేరి బ్రదికెద మీశా!” ||328||

వ. యక్షు లి ట్లనిరి. ||329||

ఉ. “భ్రంశము లేని నీ భటుల భంగవిముక్తుల మమ్ము నెక్కి ని
స్సంశయవృత్తి దిక్కులఁ బ్రచారము చేయుచు నుండు వీఁడు ని
స్త్రింశముతోడ; వీనిఁ గడతేర్చితి వాపద మాని నో! చతు
ర్వింశతితత్త్వశాసక! త్రివిష్టపముఖ్యజగన్నివాసకా!” ||330||

వ. కింపురుషు లి ట్లనిరి. ||331||

క. “పురుషోత్తమ నేరము కిం
పురుషుల మల్పులము నిన్ను భూషింపఁగ దు
ష్పురుషున్ సకల సుజనహృ
త్పురుషుం జంపితివి జగము బ్రదికె నధీశా!” ||332||

వ. వైతాళికు లి ట్లనిరి. ||333||

క. “త్రిభువనశత్రుఁడు పడియెను
సభలందును మఖము లందు జగదీశ్వర! నీ
శుభగీతములు పఠించుచు
నభయులమై సంచరింతు మార్తశరణ్యా!” ||334||

వ. కిన్నర లి ట్లనిరి. ||335||

క. “ధర్మము దలఁపడు లఘుతర
కర్మము చేయించు మమ్ముఁ గలుషాత్మకు దు
ష్కర్మునిఁ జంపితి; వున్నత
శర్ములమై నీదు భక్తి సలిపెదము హరీ! ||336||

వ. విష్ణుసేవకు లి ట్లనిరి. ||337||

ఉ. “సంచిత విప్రశాపమునఁ జండనిశాచరుఁ డైన వీని శి
క్షించుట కీడు గాదు కృప జేసితి వీశ్వర! భక్తితోడ సే
వించుటకంటె వైరమున వేగమ చేరఁగ వచ్చు నిన్ను; నీ
యంచిత నారసింహ తను వద్భుత మాపదఁ బాసి రందఱున్.” ‖338‖

వ. ఇట్లు బ్రహ్మరుద్రేంద్ర సిద్ధ సాధ్య పురస్సరులైన దేవముఖ్యులందఱు
నెడ గలిగి యనేక ప్రకారంబుల వినుతించి; రందు రోష విజృంభ
మాణుం డయిన నరసింహదేవుని డగ్గఱఁ జేర వెఱచి లక్ష్మీదేవిం
బిలిచి; యి ట్లనిరి. ‖339‖

క. “హరికిం బట్టపుదేవివి
హరిసేవానిపుణమతివి హరిగతివి సదా
హరిరతివి నీవు చని నర
హరిరోషము డింపవమ్మ! హరివరమధ్యా!” ‖340‖

వ. అనిన నియ్యకొని మహోత్కంఠతోడ నా కలకంఠకంఠి నరకంఠీరవుని
యుపకంఠంబునకుం జని. ‖341‖

సీ. ప్రళయార్కబింబంబు పగిది నున్నది గాని
నెమ్మోము పూర్ణేందు నిభము గాదు;
శిఖిశిఖాసంఘంబు చెలువు చూపెడుఁ గాని
చూడ్కిఁ ప్రసాద భాసురము గాదు;
వీరరౌద్రాద్భుతావేశ మొప్పెడుఁ గాని
భూరి కృపారస స్ఫూర్తి గాదు;
భయద దంష్ట్రాంకుర ప్రభలు గప్పెడుఁ గాని
దరహసితాంబుజాతంబు గాదు;
తే. కఠిన నఖర నారసింహవిగ్రహము గాని
కామినీజన సులభ విగ్రహము గాదు;
విన్నదియుఁ గాదు; తొల్లి నే విష్ణువలన
గన్నదియుఁ గాదు; భీషణాకార మనుచు. ‖342‖

క. పలికెద నని గమకముఁ గొను;
బలికినఁ గడు నలుగు విభుఁడు ప్రతివచనములం
బలుకఁ డని నిలుచు; శశిముఖి
బలువిడి హృదయమునఁ జనవు భయమును గదురన్. ‖343‖

వ. ఇట్లు నరహరిరూపంబు వారిజనివాసిని వీక్షించి శంకించి శాంతు
డైన వెనుక డగ్గఱెద నని చింతించుచున్న వారిజసంభవుం డ ద్దేవుని
రోషంబు నివారింప నితరుల కలవి గా దని ప్రహ్లాదుం జీరి యి ట్లనియె. ‖344‖

క. “తీండ్ర మగు రోషమున మీ
తండ్రి నిమిత్తమునఁ జక్రి దారుణమూర్తిన్
వేండ్రము విడువఁడు మెల్లన
తండ్రీ! శీతలునిఁ జేసి దయచేయఁగదే.” ‖345‖

వ. అనిన “నౌ గాక” యని మహాభాగవతశేఖరుం డయిన బాలకుండు

కరకమలంబులు ముకుళించి మందగమనంబున నమంద వినయ
వివేకంబుల నరసింహదేవుని సన్నిధికిం జని సాష్టాంగదండప్రణా
మంబు జేసిన భక్తపరాధీనుం డగు న య్యీశ్వరుం డాలోకించి కరుణా
యత్తచిత్తుండై. ||346||

ఉ. ప్రాభవ మొప్ప నుత్కటకృపామతియై కదియంగఁ జీరిఁ సం
శోభిత దృష్టిసంఘములఁ జూచుచు బాలుని మౌళి యందు లో
కాభినుతుండు పెట్టె నసురాంతకుఁ డుద్భటకాలసర్పభీ
తాభయదానశస్తము ననర్గళమంగళహేతు హస్తమున్. ||347||

వ. ఇట్లు హరికరస్పర్శనంబున భయవిరహితుండును, బ్రహ్మజ్ఞాన
సహితుండును, బులకితదేహుండును, సముత్పన్నసంతోషబాష్ప
సలిలధారా సమూహుండును, బ్రేమాతిశయగద్గదభాషణుండును,
వినయ వివేక భూషణుండును, నేకాగ్రచిత్తుండును, భక్తిపరాయత్తుం
డును నయి య ద్దేవుని చరణకమలంబులు దన హృదయంబున
నిలిపికొని కరకమలంబులు ముకుళించి యి ట్లని వినుతించె. ||348||

11 ప్రహ్లాదుడు స్తుతించుట

మ. “అమరుల్ సిద్ధులు సంయమీశ్వరులు బ్రహ్మాదుల్ సతాత్పర్య చి
త్తములన్ నిన్ను బహుప్రకారముల నిత్యంబున్ విచారించి పా
రము ముట్టన్ నుతిచేయ నోపరఁట; నే రక్షస్తనూజుండ గ
ర్వమదోద్రిక్తుఁడ బాలుఁడన్ జడమతిన్ వర్ణింప శక్తుండనే? ||349||

మ. తపము న్వంశముఁ దేజమున్ శ్రుతము సౌందర్యంబు నుద్యోగమున్
నిపుణత్వంబుఁ బ్రతాపపౌరుషములున్ నిష్ఠాబలప్రజ్ఞలున్
జపహోమంబులుఁ జాల వీశ్వర! భవత్సంతుష్టికై దంతి యూ
థంపు చందంబున భక్తిజేయవలయుం దాత్పర్య సంయుక్తుఁడై. ||350||

మ. అమలజ్ఞాన సుదాన ధర్మరతి సత్య క్షాంతి నిర్మత్సర
త్వములన్ యజ్ఞ తపోనసూయలఁ గడున్ దర్పించు ధాత్రీసురో
త్తముకంటెన్ శ్వపచుండు ముఖ్యుఁడు మనోర్థప్రాణవాక్కర్మముల్
సమతన్ నిన్ను నయించెనేని, నిజవంశశ్రీకరుండౌ దుదిన్. ||351||

సీ. అజ్ఞుండు చేసిన యారాధనములఁ జే
పట్టఁ డీశ్వరుఁడు కృపాళుఁ డగుటఁ;
జేపట్టు నొకచోట; సిద్ధ మీశ్వరునకు
నర్థంబు లేకుండు నతఁడు పూర్ణు
డైన నర్థము లీశ్వరార్పణంబులు గాఁగఁ
జేయుట ధర్మంబు; చేసెనేని
నద్దంబుఁ జూచిన నళికలలామంబు
ప్రతిబింబితం బగు పగిది మరల
తే. నర్థములు దోఁచుఁ; గావున నధిక బుద్ధి
భక్తి జేయంగవలయును భక్తిఁ గాని
మెచ్చఁ డర్థంబు లొసఁగెడు మేరలందుఁ

బరమకరుణుండు హరి భక్తిబాంధవుండు. ‖352‖

క. కావున నల్పుఁడ సంస్తుతి
గావించెద వెఱపు లేక కలనేరుపునన్;
నీ వర్ణనమున ముక్తికిఁ
బోవు నవిద్యను జయించి పురుషుం డనంతా! ‖353‖

సీ. సత్త్వాకరుఁడ వైన సర్వేశ! నీ యాజ్ఞ
శిరముల నిడుకొని చేయువారు
బ్రహ్మాదు లమరులు భయ మందుచున్నారు
నీ భీషణాకృతి నేఁడు చూచి;
రోషంబు మాను నీ రుచిరవిగ్రహములు
కల్యాణకరములు గాని భీతి
కరములు గావు లోకములకు వృశ్చిక
పన్నగంబుల భంగి భయముఁ జేయు
తే. నసుర మర్దించితివి; సాధుహర్ష మయ్యె;
నవతరించిన పనిదీఱె నలుక యేల?
కలుషహారివి సంతోషకారి వనుచు
నిన్నుఁ దలఁతురు లోకులు నిర్మలాత్మ! ‖354‖

మ. ఖరదంష్ట్రా భ్రుకుటీ సటా నఖయు నుగ్ర ధ్వానయున్ రక్త కే
సరయున్ దీర్ఘతరాంత్రమాలికయు భాస్వన్నేత్రయు న్నైన నీ
నరసింహాకృతిఁ జూచి నే వెఱవఁ బూర్ణ క్రూర దుర్వార దు
ర్భర సంసార దవాగ్నికిన్ వెఱతు నీ పాదాశ్రయుం జేయవే. ‖355‖

వ. దేవా! సకల యోను లందును సుఖవియోగ దుఃఖసంయోగసం
జనితంబైన శోకానలంబున దందహ్యమానుండ నై దుఃఖ నివారకంబు
గాని దేహాద్యభిమానంబున మోహితుండనై పరిభ్రమించుచున్న
యేను నాకుం బ్రియుండవు సఖుండవుఁ బరదేవతవు నైన నీవగు
బ్రహ్మగీతంబు లయిన లీలావతారకథావిశేషంబులఁ బఠియించుచు
రాగాదినిర్ముక్తుండనై దుఃఖపుంజంబులఁ దరియించి భవదీయచరణ
కమలస్మరణ సేవానిపుణులైన భక్తులం జేరి యుండెద; బాలునిఁ
దల్లిదండ్రులును, రోగిని వైద్యదత్తంబయిన యౌషధంబును, సముద్రం
బున మునింగెడు వాని నావయును, ద క్కొరులు రక్షింపనేరని
తెఱంగున సంసారతాపసంతప్యమానుండై నీచేత నుపేక్షితుండయిన
వాని నుద్ధరింప నీవు దక్క నన్యుండు సమర్థుండు గాఁడు; జగంబుల
నెవ్వం డేమి కృత్యంబు నెవ్వనిచేతం బ్రేరితుండై యేయింద్రియంబులం
జేసి యేమిటికొఱకు నెవ్వనికి సంబంధి యై యే స్థలంబున నే
సమయంబునం దేమిరూపంబుననే గుణంబున నపరంబయిన
జనకాది భావంబున నుత్పాదించి పరంబయిన బ్రహ్మాదిభావంబున
రూపాంతరంబు నొందించు నట్టి వివిధప్రకారంబు లన్నియు నిత్య
ముక్తుండవు రక్షకుండవు నైన నీవ; నీ యంశంబైన పురుషునికి
నీ యనుగ్రహంబునఁ గాలంబుచేతం బ్రేరితయై కర్మమయంబును
బలయుతంబును బ్రధానలింగంబును నైన మనంబును నీ మాయ
సృజియించు; అవిద్యార్పితవికారంబును వేదోక్తకర్మప్రధానంబును

సంసారచక్రాత్మకంబైన యీ మనమున నిన్ను సేవింపక నియ
మించి తరియింప నొక్కరుండును సమర్థుండు లేడు; విజ్ఞాననిర్జిత
బుద్ధిగుణుండవు; నీ వలన వశీకృతకార్యసాధనయైన కాలంబు
మాయతోడం గూడ షోడశవికారయుక్తంబయిన సంసారచక్రంబుఁ
జేయుచుండు; సంసారదావదహన తంతప్యమానుండ నగు నన్ను
రక్షింపుము. ||356||

సీ. జనులు దిక్పాలుర సంపదాయుర్విభ
వములు గోరుదురు భవ్యంబు లనుచు;
అవి యంతయును రోషహాసవిజృంభితమైన
మాతండ్రి బొమముడిమహిమఁ జేసి
విహతంబులగు; నట్టి వీరుండు నీ చేత
నిమిషమాత్రంబున నేఁడు మడిసె;
కావున ధ్రువములు గావు బ్రహ్మాదుల
శ్రీవిభవంబులు జీవితములుఁ;
తే. గాలరూపకుఁ డగు నురుక్రమునిచేత
విదళితములగు; నిలువవు; వేయునేల
యితర మే నొల్ల నీ మీఁది యెఱుక గొంత
గలిగియున్నది గొలుతుఁ గింకరుఁడ నగుచు. ||357||

మత్త. ఎండమావులవంటి భద్రము లెల్ల సార్థము లంచు మ
ర్త్యుండు రోగనిధానదేహముతో విరక్తుఁడుగాక యు
ద్దండమన్మథవహ్ని నెప్పుడుఁ దప్తుఁడై యొకనాఁడుఁ జే
రండు పారము దుష్టసౌఖ్య పరంపరాక్రమణంబునన్. ||358||

ఉ. శ్రీమహిళా మహేశ సరసీరుహగర్భుల కైన నీ మహో
ద్దామకరంబుచే నభయదానము జేయవు; నేను బాలుఁడం
దామసవంశ సంభవుఁడ దైత్యుఁడ నుగ్రరజోగుణుండ ని
స్సీమదయం గరాంబుజము శీర్షముఁజేర్చుట చోద్య మీశ్వరా! ||359||

వ. మహాత్మా! సుజనులయిన బ్రహ్మాదు లందును దుర్జనులైన మా
యందును సేవానురూపంబుగం బక్షాపక్షంబులు లేక కల్పవృక్షంబు
చందంబున ఫల ప్రదానంబు జేయుదువు; కందర్ప సమేతం బగు
సంసారకూపంబునం గూలుచున్న మూఢజనులం గూడి కూలెడు
నేను భవదీయభృత్యుం డగు నారదుని యనుగ్రహంబునం జేసి నీ
కృపకుం బాత్రుండ నైతి; నన్ను రక్షించి మజ్జనకుని వధియించుట
నా యందులఁ బక్షపాతంబు గాదు; దుష్టదనుజసంహారంబును శిష్ట
భృత్య మునిజన రక్షాప్రకారంబును నీకు నైజగుణంబులు; విశ్వంబు
నీవ; గుణాత్మకం బయిన విశ్వంబు సృజియించి యందుం బ్రవేశించి
హేతుభూతగుణయుక్తుండవై రక్షకసంహారకారాది నానారూపంబుల
నుండుదువు; సదసత్కారణకార్యాత్మకం బయిన విశ్వంబునకు
పరమకారణంబు నీవ; నీ మాయచేత వీఁడు దా ననియెడి బుద్ధి వికల
ల్పంబు దోఁచుగాని నీకంటె నొండెద్దియు లేదు; బీజంబు నందు వస్తు
మాత్రభూతసౌక్ష్మ్యంబును వృక్షంబు నందు నీలత్వాది వర్ణంబునుం
గలుగు తెఱంగున; విశ్వంబునకు నీ యంద జన్మ స్థితి ప్రకాశ

నాశంబులుం గలుగు; నీ చేత నయిన విశ్వంబు నీ యంద నిలుపు
కొని తొల్లి ప్రళయకాలపారావారంబునఁ బన్నగేంద్రపర్యంకంబునఁ
గ్రియారహితుండవై నిజసుఖానుభవంబు జేయుచు నిద్రితుని భంగి
యోగనిమీలితలోచనుండవై మెలంగుచుఁ గొంత కాలంబునకు నిజ
కాలశక్తిచేతం బ్రేరితంబులై ప్రకృతిధర్మంబు లయిన సత్త్వాదిగుణం
బుల నంగీకరించి సమాధిచాలించి విలసించుచున్న నీనాభి యందు
వటబీజంబువలన నుద్భవించు వటంబు తెఱంగున నొక్క కమ
లంబు సంభవించె; నట్టి కమలంబువలన నాల్గుమోముల బ్రహ్మ
జన్మించి దిశలు వీక్షించి కమలంబునకు నొండయిన రూపంబు లే
కుండుటఁ జింతించి జలాంతరాళంబుఁ బ్రవేశించి జలంబు లందు
నూఱు దివ్యవత్సరంబులు వెదకి తన జన్మంబునకు నుపాదానకారణం
బైన నిన్ను దర్శింప సమర్థుండు గాక, మగిడి కమలంబుకడకుం
జని విస్మయంబు నొంది చిరకాలంబు నిర్భరతపంబు జేసి పృథివి
యందు గంధంబు గను చందంబునఁ దన యందు నానాసహస్రవదన
శిరో నయన నాసా కర్ణ వక్త్ర భుజ కర చరణుండును బహువిధాభర
ణుండును మాయాకలితుండును మహాలక్షణలక్షితుండును నిజ
ప్రకాశదూరీకృత తముండును బురుషోత్తముండును నయిన నిన్ను
దర్శించె; అ య్యవసరంబున. ॥360॥

క. ఘోటకవదనుఁడ వై మధు
కైటభులం ద్రుంచి నిగమగణముల నెల్లం
బాటించి యజున కిచ్చిన
కూటస్థుఁడ వీశ్వరుఁడవు కోవిదవంద్యా! ॥361॥

వ. ఇ వ్విధంబున గృత త్రేతా ద్వాపరంబులను మూఁడుయుగంబు
లందును దిర్యఙ్మానవమునిజలచరాకారంబుల నవతరించి లోకం
బుల నుద్ధరించుచు ధరించుచు హరించుచు యుగానుకూలధర్మం
బులం బ్రతిష్ఠించుచు నుండుదువు; దేవా! యవధరింపుము. ॥362॥

సీ. కామహర్షాదిసంఘటితమై చిత్తంబు
భవదీయచింతనపదవి చొరదు;
మధురాదిరసముల మరగి చొక్కుచు జిహ్వ
నీ వర్ణనమునకు నిగుడనీదు;
సుందరీముఖులఁ జూడఁగోరెడి జూడ్కి
తావకాకృతులపైఁ దగులుపడదు;
వివిధదుర్భాషలు వినఁ గోరు వీనులు
వినవు యుష్మత్కథావిరచనములు;
తే. ఘ్రాణ మురవడిఁ దిరుగు దుర్గంధములకు
దవులు గొలుపదు వైష్ణవధర్మములకు;
నడఁగి యుండవు కర్మేంద్రియములు పురుషుఁ
గలఁచు, సవతులు గృహమేధిఁ గలఁచు నట్లు. ॥363॥

వ. ఇ వ్విధంబున నింద్రియంబులచేతఁ జిక్కుపడి స్వకీయపరకీయశరీ
రంబు లందు మిత్రామిత్ర భావంబులు జేయుచు జన్మమరణంబుల
నొందుచు సంసారవైతరణీనిమగ్నంబైన లోకంబు నుద్ధరింటుట లోక

సంభవస్థితిలయకారణుండ వైన నీకుం గర్తవ్యంబు; భవదీయ సేవ
కులమైన మా యందుఁ బ్రియభక్తులయిన వారల నుద్ధరింపుము. ॥364॥

మ. భగవద్దివ్య గుణానువర్తన సుధాప్రాప్త్యైక చిత్తుండ నై
బెగడన్ సంసరణోగ్రవైతరణికిన్; భిన్నాత్ములై తావకీ
యగుణస్తోత్ర పరాఙ్ముఖత్వమున మాయాసౌఖ్యభావంబులన్
సుగతిం గానని మూఢులం గని మదిన్ శోకింతు సర్వేశ్వరా! ॥365॥

వ. దేవా! మునీంద్రులు నిజవిముక్తకాములయి విజనస్థలంబులం
దపంబు లాచరింతురు; కాముకత్వంబు నొల్లక యుండువారికి నీ
కంటె నొండు శరణంబు లేదు గావున నిన్ను సేవించెదరు; కొందఱు
కాముకులు కరద్వయకండూతిచేతం దనియని చందంబునఁ దుచ్ఛం
బయి పశు పక్షి క్రిమి కీట సామాన్యం బయిన మైథునాది గృహ
మేది సుఖంబులం దనియక కడపట నతి దుఃఖవంతు లగుదురు; నీ
ప్రసాదంబు గల సుగుణుండు నిష్కాముం డయియుండు. మౌనవ్రత
జప తప శ్శ్రుతాధ్యయనంబులును నిజధర్మవ్యాఖ్యాన విజనస్థల
నివాస సమాధులును మోక్షహేతువు లగు; నయిన నివి పదియు
నింద్రియజయంబు లేనివారికి భోగార్థంబులయి విక్రయించువారికి
జీవనోపాయంబులయి యుండు; డాంభికులకు వార్తాకరంబులయి
సఫలంబులుగావు; భక్తి లేక భవదీయజ్ఞానంబు లేదు; రూపరహి
తుండ వైన నీకు బీజాంకురంబులకైవడిఁ గారణకార్యంబు లయిన సద
సద్రూపంబులు రెండును బ్రకాశమానంబు లగు; నా రెంటి యందును
భక్తియోగంబున బుద్ధిమంతులు మథనంబున దారువులందు
వహ్నిం గనియెడు తెఱంగున నిన్ను బొడఁగందురు; పంచభూత
తన్మాత్రంబులును ప్రాణేంద్రియంబులును మనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తం
బులును నీవ; సగుణంబును నిర్గుణంబును నీవ; గుణాభిమాను
లయిన జననమరణంబుల నొందు విబుధు లాద్యంతంబులు గానక
నిరుపాధికుండ వైన నిన్నెఱుంగరు; తత్త్వజ్ఞులయిన విద్వాంసులు
వేదాధ్యయనాది వ్యాపారంబులు మాని వేదాంతప్రతిపాద్యుండ వగు
నిన్ను సమాధివిశేషంబుల నెఱింగి సేవింతురు; అదిగావున. ॥366॥

సీ. నీ గృహాంగణభూమి నిటలంబు మోవంగ
మోదించి నిత్యంబు మ్రొక్కఁడేని
నీ మంగళస్తవ నికర వర్ణంబులు
పలుమాఱు నాలుకఁ బలుకఁడేని
నీ యధీనములుగా నిఖిలకృత్యంబులు
ప్రియభావమున సమర్పింపఁడేని
నీ పదాంబుజముల నిర్మల హృదయుఁడై
చింతించి మక్కువఁ జిక్కఁడేని
తే. నిన్నుఁ జెవులార వినఁడేని నీకు సేవ
చేయరాఁడేని బ్రహ్మంబు జెందఁ గలఁడె?
యోగి యైనఁ దపోవ్రతయోగి యైన
వేది యైన మహాతత్త్వవేది యైన. ॥367॥

వ. కావున భవదీయ దాస్యయోగంబుఁ గృపజేయు” మని ప్రణతుండైన

ప్రహ్లాదుని వర్ణనంబునకు మెచ్చి నిర్గుణం డయిన హరి రోషంబు విడిచి యిట్లనియె. ॥368॥

శా. “సంతోషించితి నీ చరిత్రమునకున్ సద్భద్ర మౌఁగాక నీ
యంతర్వాంఛితలాభ మెల్లఁ గరుణాయత్తుండనై యిచ్చెదం
జింతం జెందకు భక్తకాముఁడ నే సిద్ధంబు దుర్లోక్యుఁడన్
జంతుశ్రేణికి నన్నుఁ జూచినఁ బునర్జన్మంబు లే దర్భకా! ॥369॥

ఆ. సకలభావములను సాధులు విద్వాంసు
లఖిల భద్రవిభుఁడ నైన నన్నుఁ
గోర్కు లి మ్మటంచుఁ గోరుదు రిచ్చెదఁ
గోరు మెద్ది యైనఁగుఱ్ఱ! నీవు.” ॥370॥

వ. అని పరమేశ్వరుండు ప్రహ్లాదునియందుఁ గల సకామత్వంబుఁ దెలియుకొఱకు వంచించి యి ట్లానతిచ్చిన; నతండు నిష్కాముండైన యేకాంతి గావునఁ గామంబు భక్తియోగంబునకు నంతరాయం బని తలంచి యి ట్లనియె; “ఉత్పత్తి మొదలు కామాద్యనుభవాసక్తి లేని నాకు వరంబు లిచ్చెద నని వంచింప నేల? సంసారబీజంబులును హృదయబంధకంబులు నయిన గామంబులకు వెఱచి ముముక్షుండనై సేమంబుకొఱకు నేమంబున నిన్నుం జేరితి; కామంబులును నింద్రియంబులును మనశ్శరీర ధైర్యంబులు మనీషా ప్రాణ ధర్మంబులును లజ్జాస్మరణలక్ష్మీసత్యతేజోవిశేషంబులును నశించు; లోకంబులందు భృత్యు లర్థకాము లయి రాజుల సేవింతురు రాజులుం బ్రయోజనంబు లర్థించి భృత్యులకు నర్థంబు లొసంగుదు; రవ్విధంబు గాదు; నాకుం గామంబు లేదు; నీకుం బ్రయోజనంబు లే; దయినను దేవా! వరదుండ వయ్యెద వేనిఁ గామంబులు వృద్ధిఁబొందని వరంబుఁ గృపజేయుము; కామంబులు విడిచిన పురుషుండు నీతోడ సమాన విభవుం డగు నరసింహా! పరమాత్మ! పురుషోత్తమ!” యని ప్రణవ పూర్వకంబుగా నమస్కరించిన హరి యి ట్లనియె. ॥371॥

సీ. “నీ యట్టి సుజ్ఞాన నిపుణు లేకాంతులు
గోర్కులు నా యందుఁ గోర నొల్ల;
రట్లైనఁ బ్రహ్లాద! యసురేంద్రభర్తవై
సాగి మన్వంతర సమయ మెల్ల
నిఖిలభోగంబులు నీవు భోగింపుము;
కల్యాణబుద్ధి నా కథలు వినుము;
సకలభూతములందు సంపూర్ణుఁ డగు నన్ను
యజ్ఞేశు నీశ్వరు నాత్మ నిలిపి
ఆ. కర్మచయము లెల్ల ఖండించి పూజన
మాచరింపు మీశ్వరార్పణముగ;
భోగముల నశించుఁ బుణ్యంబు; వ్రతములఁ
బాప సంచయములు పాయు నిన్ను. ॥372॥

వ. మఱియు మీఁదటఁ గాలవేగంబునం గళేబరంబు విడిచి త్రైలోక్యవిరాజమానంబును దివిజరాజజేగీయమానంబును బరిపూరిత దశదిశం

బును నయిన యశంబుతోడ ముక్తబంధుండవై నన్ను డగ్గఱెదవు;
వినుము. ||373||

ఆ. నరుఁడు ప్రియముతోడ నాయవతారంబు,
నీ యుదారగీత నికరములను
మానసించునేని మఱి సంభవింపఁడు
కర్మబంధచయముఁ గడచిపోవు." ||374||

వ. అనినఁ బ్రహ్లాదుం డి ట్లనియె. ||375||

సీ. దంష్ట్రివై తొల్లి సోదరుని హిరణ్యాక్షు
నీవు చంపుటఁ జేసి నిగ్రహమున
మా తండ్రి రోషనిర్మగ్నుఁడై సర్వలో
కేశ్వరుఁ బరము ని న్నెఱుఁగ లేక
పరిపంథి పగిది నీ భక్తుండ నగు నాకు
నపకారములు జేసె నతఁడు నేఁడు
నీ శాంతదృష్టిచే నిర్మలత్వము నొందెఁ
గావున బాప సంఘంబువలనఁ
తే. బాసి శుద్ధాత్మకుండు గాఁగ భవ్యగాత్ర!
వరము వేఁడెద నా కిమ్ము వనజనేత్ర!
భక్తసంఘాతముఖపద్మపద్మమిత్ర!
భక్తకల్మషవల్లికాపటులవిత్ర!" ||376||

వ. అనిన భక్తునికి భక్తవత్సలుం డి ట్లనియె. ||377||

మ. "నిజభక్తుండవు నాకు నిన్నుఁ గనుటన్ నీ తండ్రి త్రిస్సప్త పూ
ర్వజులం గూడి పవిత్రుఁడై శుభగతిన్ వర్తించు విజ్ఞానదీ
పజితానేక భవాంధకారు లగు మద్భక్తుల్ వినోదించు దే
శజనుల్ దుర్జనులైన శుద్ధులు సుమీ సత్యంబు దైత్యోత్తమా! ||378||

సీ. ఘనసూక్ష్మ భూతసంఘాతంబులోపల
నెల్ల వాంఛలు మాని యెవ్వ రయిన
నీ చందమున నన్ను నెఱయ సేవించిన
మద్భక్తు లగుదురు మత్పరులకు
గుఱి జేయ నీవ యోగ్యుఁడ వైతి విటమీఁద
వేదచోదిత మైన విధముతోడఁ
జిత్తంబు నా మీఁదఁ జేర్చి మీ తండ్రికిఁ
బ్రేతకర్మములు సంప్రీతిఁ జేయు
తే. మతఁడు రణంబున నేఁడు నా యంగమర్శ
నమున నిర్మల దేహుఁడై నవ్యమహిమ
నపగతాఖిలకల్మషుఁ డైఁ తనర్చి
పుణ్యలోకంబులకు నేఁగుఁ బుణ్యచరిత!" ||379||

వ. అని యిట్లు నరసింహదేవు డానతిచ్చిన హిరణ్యకశిపునకుం బ్రహ్లా
దుండు పరలోకక్రియలు జేసి, భూసురోత్తములచేత నభిషిక్తుండ

య్యేన య్యెడం బ్రసాద సంపూర్ణ ముఖుండైన శ్రీనృసింహదేవుని జూచి దేవతాప్రముఖసహితుం డైన బ్రహ్మదేవుం డి ట్లనియె, ॥380॥

సీ. "దేవదేవాఖిలదేవేశ! భూతభా
వన! వీఁడు నా చేత వరముపడసి
మత్సృష్టజనులచే మరణంబు నొందక
మత్తుఁడై సకలధర్మములుఁ జెఱిచి
నేఁడు భాగ్యంబున నీచేత హతుఁ డయ్యెఁ
గల్యాణ మమరె లోకముల కెల్ల
బాలు నీతని మహాభాగవత శ్రేష్ఠుఁ
బ్రతికించితివి మృత్యు భయముఁ బాపి
తే. వరముఁ గృపజేసితివి మేలు వారిజాక్ష!
నీ నృసింహావతారంబు నిష్ఠతోడఁ
దగిలి చింతించువారలు దండధరుని
బాధ నొందరు మృత్యువు బారిఁ పడరు." ॥381॥

వ. అనిన నరసింహదేవుం డి ట్లనియె. ॥382॥

క. "మన్నించి దేవశత్రుల
కెన్నఁడు నిటువంటి వరము లీకుము పా పో
త్పన్నులకు వరము లిచ్చుట
పన్నగముల కమృత మిడుట పంకజగర్భా!" ॥383॥

వ. అని యి ట్లానతిచ్చి బ్రహ్మాదిదేవతాసమూహంబుచేఁ బూజితుఁడై భగవంతుండైన శ్రీనృసింహదేవుండు తిరోహితుండయ్యెఁ; ప్రహ్లాదుం డును శూలికిఁ బ్రణమిల్లి తమ్మిచూలికి వందనంబులు జేసి బ్రజాప తులకు మ్రొక్కి భగవత్కళలైన దేవతలకు నమస్కరించినం జూచి బ్రహ్మదేవుండు శుక్రాది మునీంద్ర సహితుండై దైత్యదానవరాజ్యం బునకుం బ్రహ్లాదుం బట్టంబు గట్టి యతనిచేతం బూజితుండై దీవించె; నంత నీశానాది నిఖిల దేవతలు వివిధంబులగు నాశీర్వాదంబులచేత నా ప్రహ్లాదునిఁ గృతార్థుం జేసి తమ్మిచూలిని ముందట నిడుకొని నిజ స్థానంబునకుఁ జనిరి; ఇట్లు విష్ణుదేవుండు నిజపార్శ్వచరు లిరువురు బ్రాహ్మణశాపంబునం జేసి బ్రథమ జన్మంబున దితిపుత్రులైన హిర ణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపు లను వరాహ నారసింహ రూపంబుల నవతరించి వధియించె; ద్వితీయ భవంబున రాక్షస జన్మంబు దాల్చిన రావణ కుంభకర్ణులను శ్రీరామ రూపంబున సంహరించె; తృతీయ జన్మంబున శిశుపాల దంతవక్త్రులను పేరులం బ్రసిద్ధి నొందిన వారలను శ్రీకృష్ణ రూపంబున ఖండించె; ని వ్విధంబున మూఁడు జన్మంబుల గాఢ వైరానుబంధంబున నిరంత రసంభావిత ధ్యానులై వారలు నిఖిల కల్మష విముక్తు లై హరిం గదిసి" రని చెప్పి నారదుం డి ట్లనియె. ॥384॥

ఉ. శ్రీ రమణీయమైన నరసింహ విహారము నింద్రశత్రు సం
హారముఁ బుణ్య భాగవతుఁడైన నిశాచరనాథపుత్ర సం
చారము నెవ్వఁడైన సువిచారత విన్నఁ బఠించినన్ శుభా
కారముతోడ నే భయముఁ గల్గని లోకముఁ జెందు భూవరా! ॥385॥

మ. జలజాతప్రభవాదులున్ మనములో నర్చించి భాషావళిం
బలుకన్ లేని జనార్దనాహ్వయ పరబ్రహ్మంబు నీ యింటిలోఁ
జెలి యై మేనమఱంది యై సచివుఁడై చిత్తప్రియుండై మహా
ఫలసంధాయకుఁడై చరించు టది నీ భాగ్యంబు రాజోత్తమా! ॥386॥

12 త్రిపురాసుర సంహారము

క. బహుమాయుఁడైన మయుచే
విహతం బగు హరుని యశము విఖ్యాత జయా
వహముగ నీ భగవంతుఁడు
మహితాత్ముఁడు ము న్నొనర్చె మనుజవరేణ్యా!" ॥387॥

వ. అనిన ధర్మనందనుం డి ట్లనియె. ॥388॥

క. "ఏ కర్మంబున విభుఁడగు
శ్రీకంఠుని యశము మయునిచే సుడివడియెన్
వైకుంఠుఁ డె వ్విధంబునఁ
గైకొని తత్కీర్తి చక్కఁగా నొనరించెన్." ॥389॥

వ. అనిన నారదుం డి ట్లనియె. ॥390॥

క. "చక్రాయుధబలయుతు లగు
శక్రాదుల కోహటించి శ్రమమున నసురుల్
సాక్రోధంబున నరిగిర
విక్రమములు మాని మయుని వెనుకకు నధిపా! ॥391॥

వ. ఇట్లు రక్కసులు దన వెనుకఁ జొచ్చిన మాయానిలయుండును
దుర్జయుండును నైన మయుండు దన విద్యాబలంబున నయోరజత
సువర్ణమయంబులై యెవ్వరికిని లక్షింపరాని గమనాగమనంబు
లును వితర్కింపరాని కర్కశపరిచ్ఛదంబులును గలిగిన త్రిపురం
బుల నిర్మించి యిచ్చిన, నక్తంచరు లందఱు నందుంబ్రవేశించి కామ
సంచారులై పూర్వవైరంబుఁ దలంచి సనాయకంబు లయిన లోకంబుల
నస్తోకం బయిన నిజబలాతిరేకంబున శోకంబు నొందించిన. ॥392॥

క. లోకాధినాథు లెల్లను
శోకాతురు లగుచు శరణు జొచ్చిరి దుష్టా
నీక విదళనాకుంఠున్
శ్రీకంఠున్ భువనభరణచిత్తోత్కంఠున్. ॥393॥

వ. ఇట్లు సకలలోకేశ్వరుం డగు మహేశ్వరుం జేరి లోకపాలకులు
ప్రణతులై పూజించి కరకమలంబులు ముకుళించి. ॥394॥

క. "త్రిపురాలయు లగు దానవు
లపరాజితు లగుచు మాకు నశ్రాంతంబున్
వపురాదిపీడఁ జేసెద
రపరాధికులను వధింపు మగజాధీశ! ॥395॥

క. దీనులము గాక యుష్మద
ధీనులమై యుండు మేము దేవాహితదో
ర్గీనుల మైనారము బల
హీనుల మగు మమ్ముఁ గావు మీశాన! శివా! ॥396॥

వ. అనిన భక్తవత్సలుం డగు పరమేశ్వరుండు శరణాగతు లైన గీర్వా
ణుల వెఱవకుం డని దుర్వారబలంబున బాణాసనంబుఁ గేల నంది
కొని యొక్క దివ్యబాణంబు సంధించి త్రిపురంబులపయి నేసిన
మార్తాండమండలంబున వెలువడు మయూఖజాలంబుల చందం
బునఁ ద ద్బాణంబువలన దేదీప్యమానంబులై యనేకబాణసహస్రం
బులు సంభవించి భూ నభోంతరాళంబులు నిండి మండి తెప్పలుగాఁ
గుప్పలు గొని త్రిపురంబుల పయిఁ గప్పె; నప్పుడు త ద్బాణపావక
హేతిసందోహ దందహ్యమాను లై గతాసు లయిన త్రిపురపుర నివా
సులం దెచ్చి మహాయోగి యైన మయుండు సిద్ధరసకూపంబున
వైచిన. ॥397॥

క. సిద్ధామృతరస మహిమను
శుద్ధమహావజ్రతుల్య శోభిత తను లై
వృద్ధిం బొందిరి దానవు
లుద్ధత నిర్ఘాత పావకోపము లగుచున్. ॥398॥

క. కూపామృత రససిద్ధిని
దీపితులై నిలిచి యున్న దేవాహితులన్
రూపించి చింత నొందెడు
గోపధ్వజుఁ జూచి చక్రి కుహనాన్వితుఁడై. ॥399॥

శా. ఉత్సాహంబున నొక్క పాఁడిమొదవై యూథంబు ఘ్రాణించుచున్
వత్సంబై తనవెంట బ్రహ్మ నడవన్ వైకుంఠుఁ డేతెంచి యు
ద్యత్సత్త్వంబునఁ గూపమధ్య రసముం ద్రావెన్ విలోకించుచుం
ద త్సౌభాగ్యనిమగ్ను లై మఱచి రా దైత్యుల్ నివారింపఁగన్. ॥400॥

వ. ఇట్లు విష్ణుండు మోహనాకారంబున ధేను వయి వచ్చి త్రిపుర
మధ్య కూపామృతరసంబు ద్రావిన నెఱింగి శోకాకులచిత్తు లయిన
రసకూపపాలకులం జూచి మహాయోగి యైన మయుండు వెఱఁగుపడి
దైవగతిం జింతించి శోకింపక యి ట్లనియె. ॥401॥

ఆ. అమరు లైన దనుజు లైనను నరు లైన
నెంత నిపుణు లైన నెవ్వరైన
దైవికార్థచయముఁ దప్పింపఁగా లేరు
వలదు దనుజులార! వగవ మనకు. ॥402॥

వ. అని పలికె; అంత విష్ణుండు నైజంబు లైన ధర్మవిజ్ఞానవిద్యాతపో
విరక్తి సమృద్ధి క్రియాశక్తివిశేషంబుల శంభునికిఁ బ్రాధాన్యంబు
సమర్పించి రథసూత కేతు వర్మ బాణాసన ప్రముఖ సంగ్రామ
సాధనంబులు చేసినం గైకొని. ॥403॥

మ. శరి యై కార్ముకి యై మహాకవచి యై సన్నాహి యై వాహి యై
సరథుండై సనియంత యై సబలుఁడై సత్కేతన చ్ఛత్రుఁ డై
పరమేశుం డొక బాణమున్ విడిచెఁ ద ద్బాణానల జ్వాలలం
బురముల్ కాలె ఛటచ్ఛటధ్వని నభోభూమధ్యముల్ నిండగన్. ॥404॥

వ. ఇట్లు హరుండు దురవగాహంబు లైన త్రిపురంబుల నభిజిన్ముహూర్తం
బున భస్మంబు చేసి కూల్చిన, నమర గరుడ గంధర్వ సాధ్య యక్ష
వల్లభులు వీక్షించి జయజయశబ్దంబులు జేయుచుఁ గుసుమ వర్షం
బులు వర్షించిరి; ప్రజలు హర్షించిరి; బ్రహ్మాదులు గీర్తించి; రప్సరసలు
నర్తించిరి; దివ్య కాహళ దుందుభి రవంబులును మునిజనోత్సవంబు
లును బ్రచురంబు లయ్యె; నిట్లు విశ్వజనీనం బగు త్రిపురాసురసంహా
రంబున నఖిలలోకులును సంతసిల్లి యుండ న య్యవసరంబున. ॥405॥

ఆ. తృణకణముల భంగి ద్రిపురంబుల దహించి
పరముఁ డవ్యయుండు భద్రయశుఁడు
శివుఁడు పద్మజాది జేగీయమానుఁ డై
నిజనివాసమునకు నెమ్మిఁ జనియె. ॥406॥

వ. ఇట్లు నిజమాయావిశేషంబున మర్త్యలోకంబున విడంబించుచున్న
విష్ణుని పరాక్రమవిధానంబులు మునిజనవంద్యమానంబు లై
సకలలోకకల్యాణ ప్రధానంబులై యుండు" ననిన విని నారదునకు
ధర్మనందనుం డి ట్లనియె. ॥407॥

13 వర్ణాశ్రమ ధర్మంబులు

సీ. "అనఘాత్మా! సకల వర్ణాశ్రమాచార స
మ్మత ధర్మ మెయ్యది మానవులకు?
నే ధర్మమున నరుం డిద్ధ విజ్ఞానము
భక్తియుఁ బ్రాపించుఁ? బద్మజునకు
సాక్షాత్సుతుండవు సర్వజ్ఞుఁడవు నీకు
నెఱుఁగరానిది ధర్మ మింత లేదు;
నారాయణపరాయణస్వాంతు లనఘులు
శాంతులు సదయులు సాధువృత్తి
ఆ. మెఱయుచున్న ఘనులు మీవంటి వా రెద్ది
పరమధర్మ మనుచు భక్తిఁ దలఁతు
రట్టి ధర్మరూప మఖిలంబు నెఱిఁగింపు;
వినఁగ నిచ్ఛ గలఁదు విమలచరిత! ॥408॥

వ. అనిన నారదుండు ధర్మరాజుం జూచి "దాక్షాయణి యందు నిజాం
శంబున నవతరించి భువనశోభనంబుకొఱకు బదరికాశ్రమంబునఁ
దపో నిరతుండయి యున్న నారాయణునివలన సనాతనంబగు
ధర్మంబు వింటి; నది చెప్పెద; సకల వర్ణంబుల జనులకు సత్యం
బును, దయయును, నుపవాసాది తపంబును, శౌచంబును, సైరణ
యును, సదసద్వివేకంబును, మనోనియమంబును, బహిరింద్రియ
జయంబును, హింసలేమియును, బ్రహ్మచర్యంబును, దానంబును,

యథోచితజపంబును, సంతోషంబును, మార్దవంబును, సమదర్శనంబును, మహాజనసేవయు, గ్రామ్యంబులయిన కోరికలు మానుటయు, నిష్ఫలక్రియలు విడుచుటయు, మితభాషిత్వంబును, దేహంబు గాని తన్ను వెదకికొనుటయు, నన్నోదకంబులు ప్రాణులకుం బంచి యిచ్చుటయుఁ, బ్రాణులందు దేవతాబుద్ధియు, నాత్మబుద్ధింజేయుటయు, శ్రీనారాయణచరణస్మరణ కీర్తన శ్రవణ సేవార్చన నమస్కార దాస్యాత్మసమర్పణ సఖ్యంబు లనియెడి త్రింశల్లక్షణంబులు గలుగ వలయు; నందు సత్కులాచారుం డయి మంత్రవంతంబు లయిన గర్భాదానాదిసంస్కారంబు లవిచ్ఛిన్నంబులుగాఁ గలవాఁడు ద్విజుండు ద్విజునకు యజన యాజ నాధ్యయ నాధ్యాపన దానప్రతిగ్రహంబులను షట్కర్మంబులు విహితంబులు రాజునకుఁ బ్రతిగ్రహ వ్యతిరిక్తంబు లయిన యజనాది కర్మంబులయిదును బ్రజాపాలనంబును బ్రాహ్మణులుగానివారివలన దండశుల్కాదులు గొనుటయు విహిత కర్మంబులు; వైశ్యునికిఁ గృషి వాణిజ్య గోరక్షణాది కర్మంబులును బ్రాహ్మణకులానుసరణంబులును విహితంబులు; శూద్రునకు ద్విజ శుశ్రూష జేయ వలయు. ॥409॥

సీ. విను కర్షణాదికవృత్తికంటెను మేలు
యాచింపనొల్లని యట్టివృత్తి;
ప్రాప్తంబు గైకొని బ్రతుకుకంటెను లెస్స
యనుదినంబును ధాన్య మడిగికొనుట;
యాయవారముకంటెను నధిక కళ్యాణంబు
పఱిగ యెన్నుల ధాన్యభక్షణంబు;
శిలవృత్తికంటెను శ్రేయ మాపణముల
బడ్డగింజలు దిని బ్రదుకుఁ గనుట
ఆ. యెడరుచోట నృపతికీ నాల్గువృత్తులుఁ
దగుఁ; బ్రతిగ్రహంబు దగదు; తలఁప
నాపదవసరముల నధముఁ డెక్కువజాతి
వృత్తి నున్న దోషవిధముగాదు. ॥410॥

వ. వినుము; శిలవృత్తియు నుంఛవృత్తియు ఋత మనియు నయాచిత వృత్తి యమృతమనియు యాచ్ఞావృత్తి మృతమనియుఁ గర్షకవృత్తి ప్రమృత మనియు నెన్నుదురు; అట్టి వృత్తు లెఱింగి జీవించుట మేలు; వాణిజ్యంబు సత్యానృతమనియు; శ్వవృత్తి నీచసేవ యనియుఁ బలుకుదురు; సర్వవేదమయుండు బ్రాహ్మణుండు; సర్వదేవమయుండు క్షత్రియుండు; బ్రాహ్మణ క్షత్రియులకు నీచసేవనంబు కర్తవ్యంబు గాదు. ॥411॥

క. దమమును శౌచముఁ దపమును
శమమును మార్దవముఁ గృపయు సత్యజ్ఞాన
క్షమలును హరిభక్తియు హ
ర్షము నిజలక్షణము లగ్రజాతికి నధిపా! ॥412॥

ఉ. శౌర్యము దానశీలముఁ బ్రసాదము నాత్మజయంబుఁ దేజమున్
ధైర్యము దేవభక్తియును ధర్మము నర్థముఁ గామమున్ బుధా

చార్యముకుందసేవలును సత్కృతియుం బరితోషణంబు స
ద్వీర్యము రక్షణంబుఁ బృథివీవరశేఖర! రాజచిహ్నముల్. ॥413॥

క. ధర్మార్థకామవాంఛయు
నిర్మల గురుదేవ విప్ర నివహార్చనముల్
నిర్మదభావముఁ బ్రమదము
శర్మకరత్వమును వైశ్యజనలక్షణముల్. ॥414॥

ఉ. స్తేయము లేనివృత్తియు శుచిత్వము సన్నుతియున్ నిజేశులన్
మాయలు లేక డాయుటయు మంత్రము జెప్పక పంచయజ్ఞముల్
చేయుటయున్ ధరామరుల సేవయు గోవులరక్షణంబు న
న్యాయములేమియు న్మనుజనాథ! యెఱుంగుము శూద్రధర్మముల్. ॥415॥

సీ. నిలయము పాటించి నిర్మలదేహ యై
శృంగార మేప్రొద్దుఁ జేయవలయు
సత్యప్రియాలాపచతురయై ప్రాణేశు
చిత్తంబు ప్రేమ రంజింపవలయు
దాక్షిణ్య సంతోష ధర్మ మేధాదుల
దైవత మని ప్రియుఁ దలఁపవలయు
నాథుఁ డే పద్ధతి నడచు నా పద్ధతి
నడచి తద్బంధుల నడపవలయు
ఆ. మార్దవమునఁ బతికి మజ్జన భోజన
శయన పాన రతులు జరపవలయు
విభుఁడు పతితుఁడైన వెలఁది పాతివ్రత్య
మహిమఁ బుణ్యుఁ జేసి మనుపవలయు. ॥416॥

క. తరుణి దన ప్రాణవల్లభు
హరిభావముగా భజించి యతఁడున్ తానున్
సిరికైవడి వర్తించును
హరిలోకము నందు సంతతానందముసన్. ॥417॥

క. ఉపవాసంబులు వ్రతములు
దపములు వేయేల భర్త దైవత మని ని
ష్కపటతఁ గొల్చిన సాధ్వికి
నృపవర! దుర్లభము లేదు నిఖిలజగములన్. ॥418॥

వ. మఱియు సంకరజాతు లయిన రజక చర్మకారక నట బురడ కైవ
ర్తక మ్లేచ్ఛ భిల్లు లను నంత్యజాతు లేడ్వురకును జండాల పుల్కస
మాతంగ జాతులకును నాయా కులాగతంబు లైన వృత్తులఁ జౌర్య
హింసాదులు వర్జించి సంచరింపవలయు; మానవులకుఁ బ్రతియు
గంబున నైసర్గికంబులైన ధర్మంబులు రెండు లోకంబు లందును
సుఖకరంబు లని వేదవిదులైన పెద్దలు చెప్పుదురు; కారుకారున
దున్నెడు క్షేత్రంబు లావు చెడు; నందు జల్లిన బీజంబులు నిస్తేజం
బులై యుండి లెస్సగ నంకురింపవు; నిరంతంర ఘృతధారావర్షం
బున దహనునకు దాహకత్వంబు లేక శాంతిం జెందు; నందు వేల్చిన

హవ్యంబులు ఫలింపవు; త ద్విధంబున ననవరతకామానుసంధా
నంబునఁ గామోన్ముఖంబైన చిత్తంబు కామంబులం దనిసి నిష్కా
మంబై విరక్తి నొందుం; గావున సత్త్వస్వభావంబుతోడ నెప్పుడుఁ
దప్పక నిజవంశానుగత విహితధర్మంబున వర్తించు నరుండు మెల్లన
స్వాభావికకర్మపరత్వంబు విడిచి ముక్తి నొందు; జాతి మాత్రంబునఁ
బురుషునికి వర్ణంబు నిర్దేశింపం బనిలేదు; శమ దమాది వర్ణలక్షణ
వ్యవహారంబులఁ గనవలయు" నని మఱియు నారదుం డి ట్లనియె. ॥419॥

క. "క్రమమున వర్ణంబుల చి
హ్నము లెల్లను జెప్పఁబడియె నాశ్రమముల ధ
ర్మము లెఱిఁగించెద నన్నియు
సమదాహితహృదయశూల! సదమలశీలా! ॥420॥

వ. వినుము; బ్రహ్మచారి మౌంజీ కౌపీన యజ్ఞోపవీత కృష్ణాజిన పాలాశ
దండ కమండలు ధరుండును, సంస్కార హీన శిరోరుహుండును,
దర్భహస్తుండును, శీలప్రశస్తుండును, మౌనియు నై త్రిసంధ్యంబును
బ్రహ్మగాయత్రి జపియించుచు సాయంప్రాతరవసరంబులు నర్క
పావక గురు దేవతోపాసనంబులు చేయుచు గురుమందిరంబునకుం
జని దాసుని చందంబున భక్తి వినయ సౌమనస్యంబులు గలిగి
వేదంబు చదువుచు నధ్యయ నోపక్రమావసానంబుల గురుచరణం
బులకు నమస్కరించుచు రేపుమాపును విహిత గృహంబుల
భిక్షించి భైక్ష్యంబు గురువునకు నివేదించి యనుజ్ఞ గొని మితభోజ
నంబు కావించుచు నర్వకాలంబుల నుపవసించుచు నంగనలందు
నంగనాసక్తులందుం బ్రయోజనమాత్ర భాషణంబు లొనర్చుచు గురు
పరాంగనలవలన నభ్యంగ కేశప్రసాధన శరీరమర్దన మజ్జన రహస్య
యోగంబులు వర్జించుచు గృహంబున నుండక జితేంద్రియత్వంబున
సత్యభాషణుం డయి సంచరింపవలయు. ॥421॥

ఆ. పొలఁతి దావవహ్ని పురుషుఁ డాజ్యఘటంబు
కరఁగ కుండ రాదు కదిసెనేని
బ్రహ్మ యైనఁ గూఁతుఁ బట్టకమానఁడు
వడుగు కింతి పొత్తు వలదు వలదు. ॥422॥

వ. వినుము; స్వరూపసాక్షాత్కారంబున దేహి బహిరింద్రియాదికం
బయిన యింతయు నాభాసమాత్రంబుగా నిశ్చయించి యెందాఁక
జీవుండు స్వతంత్రుఁ డయిన యీశ్వరుండు గాకుండు నంతదడవు
నంగన యిది పురుషుండ నే ననియెడి భేదబుద్ధి మానుట కర్తవ్యంబు
గాదు; బ్రహ్మచారి యతి గృహస్థు లం దెవ్వఁ డైనఁ జిత్తంబు పరి
పక్వంబు గాక యద్వైతానుసంధానంబుజేసిన మూఢుండగుంగావున
రహస్యంబునఁ బుత్రిక నైనం డాయ కుండవలయు. ॥423॥

చ. శిరమున మేన సంస్కృతులు చేయక చందనభూషణాద్యలం
కరణము లెల్ల మాని ఋతుకాలములన్ నిజభార్యఁ బొందుచుం
దరుణుల జూడఁ బాఱక ధృతవ్రతుఁడై మధు మాంస వర్జి యై
గురుతరవృత్తితో మెలఁగు కోవిదుఁ డొక్క గృహస్థు భూవరా! ॥424॥

వ. మఱియు ద్విజుండు గృహస్థుండై గురువువలన నుపనిషదంగ
సహితంబైన వేదత్రయంబును బఠియించి నిజాధికారానుసారం
బుగ నర్థవిచారంబు జేసి తన బలంబుకొలంది గురువులకు నభీ
ష్టంబు లొసంగి గృహంబున నొండె వనంబున నొండె నైష్ఠికత్వంబు
నాశ్రయించి యొండె బ్రాణులతోడ జీవించుచు గురువు నందు నగ్ని
యందు నాత్మ యందు సర్వభూతంబు లందు నచ్యుతదర్శనంబు
జేయుచు నింద్రియవ్యసనాది మగ్నుండుగాక యెఱుక గలిగి వర్తిం
చుచు పరబ్రహ్మంబు నొందు. ‖425‖

క. వినుము; వనప్రస్థునకున్
మునికథితము లైన నియమములు గల వా చొ
ప్పున వనగతుఁడై మెలఁగెడి
ఘనుఁడు మహర్లోకమునకు గమనించు నృపా! ‖426‖

వ. అటమీఁద గృహస్థాశ్రమంబు విడిచి వనంబునకుం జని దున్నక
పండెడి నీవారాదికంబు లగ్నిపక్వంబు జేసి యొండె నామంబులు
చేసి యొండె నర్కపక్వంబులైన ఫలాదు లొండె భక్షింపుచు వన్యా
హారంబుల నిత్యకృత్యంబులయిన చరుపురోడాంశంబు లొనర్చుచుఁ
బ్రతిదినంబును బూర్వ సంచితంబులు పరిత్యజించి నూతన ద్రవ్యం
బులు సంగ్రహించుచు నగ్నికొఱకుఁ బర్ణశాల యైనఁ బర్వతకందరం
బయిన నాశ్రయించుచు హిమ వాయు వహ్ని వర్షాతపంబులకు
సహించుచు నఖ శ్మశ్రు కేశ తనూరుహంబులు ప్రసాధితంబులు
జేయక జటిలుండై వసియించుచు దండాజిన కమండలు వల్కల
పరిచ్ఛదంబులు ధరియించి పండ్రెండైన నెనిమిదైన నాలుగైన రెండైన
నొక వత్సరంబయినఁ దపః ప్రయాసంబున బుద్ధి నాశంబు గాకుండ
ముని యై చరించుచు దైవవశంబున జరారోగంబులచేతఁ జిక్కి నిజ
ధర్మానుష్ఠాన సమర్థుండు గాని సమయంబున నిరశన వ్రతుం
డయి యగ్నుల నాత్మారోపణంబు జేసి సన్యసించి యాకాశంబు
నందు శరీరరంధ్రంబులును, గాలి యందు నిశ్వాసంబును, దేజంబు
లోపల నూష్మంబును, జలంబుల రసంబును, ధరణి యందు శల్య
మాంస ప్రముఖంబులును, వహ్ని యందు వ్యక్తంబుతోడ వాక్కును,
నింద్రుని యందు శిల్పంబుతోడఁ గరంబులును, విష్ణుని యందు
గతితోడఁ బదంబులును, బ్రజాపతి యందు రతితోడ నుపస్థంబును,
మృత్యువందు విసర్గంబుతోడఁ బాయువును, దిక్కులందు శబ్దంబు
తోడ శ్రోత్రంబును, వాయు వందు స్పర్శంబుతోడ ద్వక్కును, సూర్యు
నందు రూపంబుతోడఁ జక్షువులును, సలిలంబు లందుఁ బ్రచేతస్స
హిత యయిన జిహ్వాయు, క్షితి యందు గంధ సహితం బయిన
ఘ్రాణంబును, జంద్రుని యందు మనోరథంబులతోడ మనంబును,
గవియైన బ్రహ్మ యందు బోధంబుతోడ బుద్ధియు, రుద్రుని యం
దహంకారంబుతోడ మమత్వంబును, క్షేత్రజ్ఞుని యందు సత్త్వంబు
తోడ జిత్తంబును. బరంబు నందు గుణంబులతోడ వైకారికంబును,
డిందించి యటమీఁదఁ బృథివి యందుఁ బృథివిని జలంబునందు జలం
బును దేజంబు నందుఁ దేజంబును వాయువు నందు వాయువును
గగనంబు నందు గగనంబును నహంకారతత్త్వంబు నందు నహంకా
రంబును మహత్తత్త్వంబు నందు మహత్తత్త్వంబును బ్రకృతి యందు

బ్రకృతిని నక్షరుండైన పరమాత్మ యందు లయంబు నొందించి
చిన్మాత్రావశేషితుం డయిన క్షేత్రజ్ఞుని నక్షరత్వంబున నెఱింగి ద్వయ
రహితుండై దగ్ధకాష్ఠుండైన వహ్ని చందంబున బరమాత్మ యైన
నిర్వికారబ్రహ్మంబునందు లీనుండ గావలయు. ||427||

క. అనఘ! వనప్రస్థుండై
చని త ద్ధర్మంబు లిట్లు సలుపుచు మఱియున్
మనెనేని సన్న్యసింపం
జను నటమీఁదటను ముక్త సంగత్వమునన్. ||428||

వ. ఇట్లు వానప్రస్థాశ్రమంబు జరపి సన్న్యసించి దేహమాత్రావశిష్టుం
డును నిరపేక్షుండును బిక్షుండును నిరాశ్రయుండును నాత్మా
రాముండును సర్వభూతసముండును శాంతుండును సమచిత్తుం
డును నారాయణపరాయణుండును నై కౌపీనం బను నాచ్ఛాదక
మాత్రం బయిన వస్త్రంబు ధరియించి దండాదివ్యతిరిక్తంబులు విస
ర్జించి యాత్మపరంబులుగాని శాస్త్రంబులు వర్జించి గ్రహనక్షత్రాది
విద్యల జీవింపక భేదవాదంబులయిన తర్కంబులుదర్కింపక
యెందును బక్షీకరింపక శిష్యులకు గ్రంథంబులు వంచించి యుప
న్యసింపక బహువిద్యల జీవింపక మత్తాదివ్యాపారంబుల నుల్లసిల్లక
పెక్కు దినంబు లొక్కయెడ వసియింపక యూరూర నొక్కొక్క రాత్రి
నిలుచుచుఁ గార్యకారణవ్యతిరిక్తం బయిన పరమాత్మ యందు
విశ్వంబు దర్శించుచు సదసన్మయంబయిన విశ్వంబు నందు
బరబ్రహ్మంబయిన యాత్మ నవలోకించుచు జాగరణ స్వప్న సంధి
సమయంబుల నాత్మనిరీక్షణంబు చేయుచు నాత్మకు బంధమోక్ష
ణంబులు యామాత్రంబులుగాని వస్తుప్రకారంబున లేవనియును
దేహంబునకు జీవితంబు ధ్రువంబు గాదనియును మృత్యువు
ధ్రువంబనియును నెఱుంగుచు భూతదేహంబుల సంభవనాశంబు
లకు మూలంబయిన కాలంబు బ్రతీక్షించుచు నివ్విధంబున జ్ఞానో
త్పత్తి పర్యంతంబుఁ జరియించి యటమీఁద విజ్ఞానవిశేషంబు సంభ
వించినఁ బరమహంసుండయి దండాదిచిహ్నంబులు ధరియించి
యొండె ధరియింపక యొండె బహిరంగవ్యక్తచిహ్నుండు గాక
యంతరంగవ్యక్తంబయిన యాత్మానుసంధానంబుగలిగి మనీషియై
బాహ్యానుసంధానభావంబున మనుష్యులకుఁ దనవలన నున్మత్త
బాలమూకల తెఱంగుఁ జూపు చుండవలయు. ||429||

14 ప్రహ్లాదాజగర సంవాదము

క. మునివల్లభుఁ డజగరుఁ డను
సునయుండు హిరణ్యకశిపు సూనుండును ము
న్నొనరించిన సంవాదము
వినుమీ యర్థంబునందు వెలయు నరేంద్రా! ||430||

వ. తొల్లి భగవత్ప్రియుం డయిన ప్రహ్లాదుండు కతిపయామాత్య సమే
తుండై లౌకికతత్త్వంబు నెఱింగెడికొఱకు లోకంబుల సంచరించుచు
నొక్క నాఁడు కావేరీతీరంబున సహ్యపర్వతతటంబున ధూళిధూసరి

తంబు లయిన కరచరణాద్యవయవంబులతోడ గూఢంబైన నిర్మల
తేజంబుతోఁ గర్మాకారవచోలింగ వర్ణాశ్రమాదుల నెవ్వరికి నెఱుంగఁ
బడక నేల నిండ్రించుచు నజగర వ్రతధరుండైన మునిం గని డాయం
జని విధివత్ప్రకారంబున నర్చించి మునిచరణంబులకు శిరంబు
మోపి మ్రొక్కి యతని చరిత్రంబు దెలియ నిచ్ఛయించి యి ట్లనియె. ‖431‖

సీ. "భూమి నుద్యోగి యై భోగి యై యుండెడి
నరుని కైవడి మునినాథ! నీవు
ఘనశరీరము దాల్చి కదలవు చిత్ర ము
ద్యమయుక్తునకుఁ గాని ధనము లేదు
ధనవంతునకుఁ గాని తగు భోగములు లేవు
భోగికిఁ గాని సంపూర్ణమైన
తనువు లే దుద్యోగధనభోగములు లేక
నేల నూరక పడి నిద్ర పోవు
ఆ. నీకు నెట్లు గలిగె నిరుపమ దేహంబు
సముఁడ వార్యుఁడవు విశారదుఁడవు
బుద్ధినిధివి జనులఁ బొగడవు దెగడవు
నిద్ర ప్రతిదినంబు నిలుప నేల?" ‖432‖

వ. అని యిట్లు ప్రహ్లాదుం డడిగిన వికసితముఖుం డయి మునీం
ద్రుండు తదీయమధురాలాపసుధారసప్రవాహంబులు కర్ణంబులఁ
బరిపూర్ణంబులైన నతని నవలోకించి యి ట్లనియె. ‖433‖

సీ. "ఆంతరంగికదృష్టి నంతయు నెఱుఁగుదు
వార్యసమ్మతుఁడ వీ వసురవర్య!
విశ్వజంతువుల ప్రవృత్తి నివృత్తిల
క్షణముల నీ యెఱుంగనివి లేవు
భగవంతుఁ డగు హరి పాయక నీ మనో
వీథి రాజిల్లుచు వెలుఁగుచేని
క్రమమున బహుళాంధకారంబు బరిమార్చుఁ
బరమ సాత్వికుఁడవు భద్రబుద్ధి
ఆ. వైన నీవు నన్ను నడిగెదు గావున
విన్న ధర్మ మెల్ల విస్తరింతు
నిన్నుఁ జూడఁ గలిగె నీతోడి మాటలు
నాత్మశుద్ధి గలిగె నసఘచరిత! ‖434‖

వ. వినుము; ప్రవాహకారిణి యై విషయంబులచేతం బూరింప రాని
తృష్ణచేతం బడి కర్మంబులఁ బరిభ్రామ్యమాణుండ నైన నేను నానా
విధ యోనుల యందుఁ బ్రవేశించుచు వెడలుచు నెట్టకేలకు మనుష్య
దేహంబు ధరియించి యందు ధర్మంబున స్వర్గద్వారంబును నధ
ర్మంబున శునకసూకరాది తిర్యగ్జంతు యోని ద్వారంబుల నొంది
క్రమ్మఱ మనుష్యుండై పుట్టవలయు నని వివేకించి సుఖరక్షణదుఃఖ
మోక్షంబులకొఱకు ధర్మంబు చేయు దంపతుల వ్యవహారంబు గని
సర్వక్రియానివృత్తి గలిగిన జీవుండు స్వతంత్రుం డై ప్రకాశించు నని
నిర్ణయించి భోగంబులు మనోరథజాతమాత్రంబులు గాని శాశ్వతం

బులు గావని పరీక్షించి నివృత్తుండనై యుద్యోగంబు లేక నిద్రిం చుచుఁ బ్రారబ్ధభోగంబులననుభవించుచు నుండుదు; ఇవ్విధంబునఁ దనకు సుఖరూపంబైన పురుషార్థంబు దన యందుఁ గలుగుట యెఱుంగక పురుషుండు శైవాలజాలనిరుద్ధంబు లైన శుద్ధజలంబుల విడిచి యెండమావులు జలంబు లని పాఱెడు మూఢుని వడువున సత్యంబుగాని ద్వైతంబుఁ జొచ్చి ఘోరసంసారచక్ర పరిభ్రాంతుం డై దైవతంత్రంబు లైన దేహాదులచేత నాత్మకు సుఖంబును దుఃఖనాశం బునుం గోరుచు నిరీశుం డైనవాని ప్రారంభంబులు నిష్ఫలంబు లగు; అదియునుం గాక మర్త్యునకు ధనంబు ప్రాప్తంబయిన నది దుఃఖ కరంబు గాని సుఖకరంబు గాదు; లోభవంతు లయిన ధనవంతులు నిద్రాహారంబులు లేక రాజ చోర యాచక శత్రు మిత్రాది సర్వస్థలంబు లందును శంకించుచు దానభోగంబులు మఱచి యుండుదురు; ప్రాణార్థవంతులకు భయంబు నిత్యంబు; శోకమోహ భయక్రోధ రాగ శ్రమాదులు వాంఛామూలంబులు; వాంఛ లే కుండవలయును. ॥435॥

మ. సరఘల్ గూర్చిన తేనె మానవులకున్ సంప్రాప్త మైనట్లు లో
భ రతుల్ గూర్చిన విత్తముల్ పరులకుం బ్రాపించుఁ బ్రాప్తాశి యై
తిరుగం బోని మహోరగంబు బ్రదుకున్ దీర్ఘాంగమై యుండియుఁ
జిరకాలం బగు వాని వర్తనములం జింతించి యేకాంతి నై. ॥436॥

క. అజగరమును జుంటీఁగయు
నిజగురువులుగాఁ దలంచి నిశ్చింతుఁడ నై
విజనస్థలిఁ గర్మంబుల
గజిబిజి లేకున్నవాఁడ గౌరవవృత్తిన్. ॥437॥

సీ. అజిన వల్కల దుకూలాంబరంబులు గట్టి
యైన గట్టక యైన నలరుచుందు;
నాందోళికా రథ హయ నాగములనెక్కి
యైన నెక్కక యైన నరుగుచుందుఁ;
గర్పూర చందన కస్తూరికా లేప
మైన భూరజ మైన నలదికొందు;
భర్మశయ్యల నైనఁ బర్ణ శిలా తృణ
భస్మంబులం దైన బండు చుందు;
ఆ. మానయుక్త మైన మానహీనం బైనఁ
దీయ నైన మిగులఁ దిక్త మైన
గుడుతు సగుణ మైన గుణవర్జితం బైన
నల్ప మైనఁ జాల నధిక మైన ॥438॥

క. లే దని యెవ్వరి నడుగను
రా దని చింతింపఁ బరులు రప్పించినచోఁ
గా దని యెద్దియు మానను
ఖేదము మోదమును లేక క్రీడింతు మదిన్. ॥439॥

క. నిందింప బరుల నెన్నఁడు
వందింప ననేక పీడ వచ్చిన మది నా

క్రందింప విభవముల కా
నందింపఁ బ్రకామ వర్తనంబున నధిపా! ॥440॥

వ. ఇట్లు గోరికలు లేక యొక్క సమయంబున దిగంబరుఁడనై పిశాచంబు చందంబున నుండుచుఁ బెక్కు దినంబులుం గోలెఁ బెనుఁబాప వర్త నంబుఁ గైకొని నిమీలితలోచనత్వంబున నేకాంతభావంబు విష్ణుని యందు జేర్చి వికల్పంబు భేదగ్రాహకచిత్తవృత్తులఁ జిత్తంబు నర్థరూప విభ్రమంబు గల మనంబు నందు మనంబును నహంకారంబు నందు నహంకారంబును మాయ యందు మాయను నాత్మానుభూతి యందు లయంబు నొందించి సత్యంబు దర్శించుచు విరక్తి నొంది స్వాను భవంబున నాత్మస్థితుండనై యుండుదుచ నీవు భగవత్పరుండవు గావున రహస్యం బైన పరమహంసధర్మంబు స్వానుభవగోచరం బైన తెఱంగున నీకు హృద్గోచరంబగు నట్లు చెప్పితి" ననిన విని. ॥441॥

క. ఘను నజగరమునివల్లభు
దనుజేంద్రుఁడు పూజ చేసి తగ వీడ్కొని నె
మ్మనమున సంతోషించుచుఁ
జనియెన్ నిజ గేహమునకు శశికులతిలకా!" ॥442॥

వ. అనిన యుధిష్ఠరుం డి ట్లనియె. ॥443॥

క. "ననుఁ బోటి జడగృహస్థుఁడు
మునివల్లభ! యిట్టి పదవి మోదంబున నే
యనువునఁ జెందును వేగమ
వినిపింపుము నేఁడు నాకు విజ్ఞాననిధీ!" ॥444॥

15 ఆశ్రమాదుల ధర్మములు

వ. అనిన నారదుం డి ట్లనియె "గృహస్థుం డయినవాఁడు వాసుదేవార్ప ణంబుగా గృహోచితక్రియ లనుసంధించుచు మహామునుల సేవించి వారల వలన నారాయణ దివ్యావతార కథాకర్ణనంబు చేయుచు నయ్యైవిహితకాలంబుల శాంతజనులం గూడి మెలంగుచు బుత్రమిత్ర కళత్రాది సంగంబులు గలల వంటి వని యెఱుంగుచు లోపల నాసక్తి లేక సక్తునికైవడి వెలుపలఁ బురుష కారంబు లొనర్చుచుఁ దగు లంబు లేక విత్తంబు లిచ్చి జనక సుత సోదర సఖ జ్ఞాతిజనుల చిత్తం బులు సమ్మదాయత్తంబులు గావించుచు ధనధాన్య విధాన దైవ లబ్ధంబులవలన నభిమానంబు మాని యనుభవించుచు గృహక్షేత్రం బులఁ జొచ్చి యుదరపూరణమాత్రంబు దొంగిలినవాని దండింపక భుజగ మృగ మూషిక మర్కట మక్షికా ఖరోష్ట్రంబుల హింసింపక పుత్రుల భంగి నీక్షించుచు దేశకాలదైవంబుల కొలందిని ధర్మార్థ కామంబులఁ బ్రవర్తించుచు శునక పతిత చండాలాదుల కైన భోజ్య పదార్థంబులు దగిన భంగి నిచ్చుచు నిజవృత్తిలబ్ధంబు లగు నశనా దులచేత దేవ ఋషి పితృ భూత మానవుల సంతర్పించుచుఁ బంచ మహాయజ్ఞావశేషంబుల నంతర్యామి పురుష యజనంబును నాత్మ జీవనోపాయంబును సమర్థించుచు నుండవలయు. ॥445॥

ఆ. జనక గురుల నైనఁ జంపు నర్థమున కై
ప్రాణమైన విడుచు భార్యకొఱకు
నట్టి భార్యఁ బురుషుఁ డతిథి శుశ్రూష చే
యించి గెలుచు నజితు నీశు నైన. ॥446॥

ఆ. పరముఁ డీశ్వరుండు బ్రాహ్మణముఖమున
నాహరించి తుష్టుఁ డయిన భంగి
నగ్నిముఖము నందు హవ్యరాసులు గొని
యైనఁ దుష్టి నొందఁ డనఘచరిత! ॥447॥

వ. కావున గృహస్థుండు బ్రాహ్మణు లందును దేవత లందును మర్త్య
పశుప్రముఖజాతులందును నంతర్యామియు బ్రాహ్మణాననుం
డును నైన క్షేత్రజ్ఞు నందు నయ్యై కోరికలు సమర్పించి సంతర్పణంబు
జేయ వలయు బాద్రపదంబునఁ గృష్ణపక్షంబు నందును దక్షిణోత్తరా
యణంబు లందును రేయింబగలు సమమైనకాలంబు లందును
వ్యతీపాతంబు లందును దినక్షయంబు నందును సూర్యచంద్రగ్రహ
ణంబు లందును శ్రవణ ద్వాదశి యందును వైశాఖ శుక్ల తృతీయ
యందును గార్తిక శుక్ల నవమి యందును హేమంత శిశిరంబుల
లోను నాలుగష్టక లందును మాఘ శుక్ల సప్తమి యందును మాస
నక్షత్రంబులతోడం గూడిన పున్నము లందును ద్వాదశితోడం
గూడిన యుత్తరాత్రయ శ్రవణానురాధ లందును నుత్తరాత్రయ సహి
తంబు లయిన యేకాదశుల యందును జన్మనక్షత్రయుక్త దివసంబు
లందును మఱియుఁ బ్రశస్తకాలంబు లందును జననీజనకబంధు
జనులకు శ్రాద్ధంబులును జప హోమ స్నాన వ్రతంబులును దేవ
బ్రాహ్మణసమారాధనంబులును నాచరింపవలయు భార్యకుఁ బుంస
వనాదికంబును నపత్యంబునకు జాతకకర్మాదికంబును దనకు
యజ్ఞదీక్షాదికంబును బ్రేతజనులకు దహనాదికంబును మృతదివసం
బున సాంవత్సరికంబును జరుపవలయు. ॥448॥

మ. విను మే దేశములన్ దయాగుణతపోవిద్యాన్వితం బైన వి
ప్రనికాయంబు వసించు, నే స్థలములన్ భాగీరథీముఖ్య వా
హినులుండున్, హరిపూజ లెయ్యెడల భూయిష్ఠప్రకారంబులం
దనరున్, భూవర! యట్టి చోటులఁ దగున్ ధర్మంబులం జేయఁగన్. ॥449॥

క. హరి యందు జగము లుండును
హరిరూపము సాధుపాత్ర మందుండు శివం
కర మగు పాత్రము గలిగిన
నరయఁగ నది పుణ్యదేశ మనఘచరిత్రా! ॥450॥

వ. మఱియు గురుక్షేత్రంబును గయాశీర్షంబును బ్రయాగంబును బుల
హాశ్రమంబును నైమిశంబును ఫాల్గుణంబును సేతువును బ్రభాసం
బును గుశస్థలియును వారణాసియు మధురాపురియును బంపా
బిందు సరోవరంబులును నారాయణాశ్రమంబును సీతారామాశ్ర
మంబును మహేంద్రమలయాదులయిన కులాచలంబులును హరి
ప్రతిమార్చన ప్రదేశంబులును హరిసేవాపరులయిన పరమభాగ

వతులు వసించెడి పుణ్యక్షేత్రంబులును శుభకాముండైనవాఁడు
సేవింపవలయు. ‖451‖

ఆ. భూవరేంద్ర! యిట్టి పుణ్యప్రదేశంబు
లందు నరుడు చేయు నట్టి ధర్మ
మల్పమైన నది సహస్రగుణాధిక
ఫలము నిచ్చు హరికృపావశమున. ‖452‖

వ. వినుము; చరాచరం బయిన విశ్వ మంతయు విష్ణుమయం బగుటఁ
జేసి పాత్ర నిర్ణయ నిపుణులైన విద్వాంసులు నారాయణుండు ముఖ్య
పాత్రం బని పలుకుదురు; దేవఋషులును బ్రహ్మపుత్రులైన సనకా
దులును నుండ భవదీయ రాజసూయంబున నగ్రపూజకు హరి
సమ్మతుం డయ్యె; ననేక జంతుసంఘాతకీర్ణంబైన బ్రహ్మాండపాదపం
బునకు నారాయణుండు మూలంబు; త న్నిమిత్తంబు నారాయణ
సంతర్పణంబు సకలజంతుసంతర్పణం బని యెఱుంగుముచ ఋషి
నర తిర్య గమర శరీరంబులు పురంబులు వాని యందుఁ దారత
మ్యంబులతోడ జీవరూపంబున భగవంతుడయిన హరి వర్తించుటం
జేసి పురుషుండనఁ బ్రసిద్ధుం డయ్యె; నందుఁ దిర్యగ్జాతుల కంటె
నధికత్వంబు పురుషుని యందు విలసిల్లుటం జేసి పురుషుండు
పాత్రంబు; పురుషులలోన హరి తనువైన వేదంబును ధరించుచు
సంతోషవిద్యాతపోగరిష్ఠుండైన బ్రాహ్మణుండు పాత్రంబు; బ్రాహ్మణు
లలోన నాత్మజ్ఞాన పరిపూర్ణుండయిన యోగి ముఖ్యపాత్రం బని
పలుకుదురు; పరస్పర పాత్రంబులకు సహింపని మనుష్యులకుఁ
బూజనార్థంబుగాఁ ద్రేతాయుగంబు నందు హరి ప్రతిమలు గల్పింప
బడియె; కొందఱు ప్రతిమార్చనంబు చేయుదురు; పాత్రపురుషద్వేషు
లైనవారలకు నట్టి ప్రతిమార్చనంబు ముఖ్యార్థప్రదంబు గాదు;
మందాధికారులకుఁ బ్రతిమార్చనంబు పురుషార్థప్రదం బగును. ‖453‖

ఆ. అఖిలలోకములకు హరి దైవతము చూడ
హరికి దైవతము ధరాధినాథ!
పదపరాగలేశ పంక్తిచేఁ ద్రైలోక్య
పావనంబు జేయు బ్రాహ్మణుండు. ‖454‖

వ. అట్టి బ్రాహ్మణజను లందుఁ గర్మనిష్ఠులుఁ దపోనిష్ఠులు వేదశాస్త్ర
నిష్ఠులు జ్ఞానయోగనిష్ఠులు నై కొందఱు వర్తింతు; రందు జ్ఞాననిష్ఠు
నికి ననంతఫలకామియైన గృహస్థుండు పితృజనుల నుద్దేశించి కవ్యం
బులును దేవతల నుద్దేశించి హవ్యంబులును బెట్టుట ముఖ్యంబు; దైవ
కార్యంబునకు నిరువుర నైన నొకరి నైన బిత్రుకార్యంబునకు మువ్వురి
నైన నొకరినైన భోజనంబు చేయింప వలయు; ధనవంతున కైనను
శ్రాద్ధవిస్తారంబు కర్తవ్యంబు గాదు; దేశకాలప్రాప్త కందమూలఫలాదికం
బయిన హరి నైవేద్యంబున విధిచోదిత ప్రకారంబుగా శ్రద్ధతోడఁ
బాత్రంబు నందుఁ బెట్టిన యన్నంబు గామదుహంబయి యక్షయ
ఫలకారి యగు; ధర్మతత్త్వవేది యైనవాఁడు శ్రాద్ధంబులందు మాంస
ప్రదానంబు జేయక భక్షింపక చరింపవలయు; కంద మూలాది దానం
బున నయ్యెడి ఫలంబు పశుహింసనంబున సంభవింపదు; ప్రాణ

హింస చేయక వర్తించుట కంటె మిక్కిలి ధర్మంబు లేదు; యజ్ఞవిదు
లైన ప్రోడలు నిష్కాములై బాహ్యకర్మంబులు విడిచి యాత్మ జ్ఞాన
దీపంబు లందుఁ గర్మమయంబు లయిన యజ్ఞంబుల నాచరింతురు. ॥455॥

క. పశువులఁ బొరిగొని మఖములు
విశదములుగఁ జేయు బుధుని వీక్షించి తమున్
విశసనము చేయునో యని
క్రశిమన్ బెగడొందు భూతగణము నరేంద్రా! ॥456॥

వ. అదిగావున ధర్మవేది యయినవాఁడు దైవప్రాప్తంబు లయిన కంద
మూలాదికంబులచేత నిత్యనైమిత్తికక్రియలఁ జేయవలయు; నిజ
ధర్మబాధకంబయిన ధర్మంబును బరధర్మప్రేరితంబయిన ధర్మం
బును నాభాసధర్మంబును బాషండధర్మంబును గపటధర్మంబునుధ
ధర్మజ్ఞుండయినవాఁడు మానవలయు నైసర్గికధర్మంబు దురితశాంతి
సమర్థం బగు; నిర్ధనుండు ధర్మార్థంబు యాత్ర జేయుచు నైన ధనంబు
గోరవలదు జీవనోపాయంబునకు ని ట్ట ట్టుఁదిరుగక కార్పణ్యంబు
లేక జీవించుచు మహాసర్పంబు తెఱంగున సంతోషంబున నా
త్మారాముండై యెద్ధియుం గోరక బ్రదికెడి సుగుణునికిం గల సుఖంబు
గామ లోభంబుల దశదిశలం బరిధావనంబు చేయువానికి సిద్ధిం
పదు పాదరక్షలు గలవానికి శర్కరా కంటకాదుల వలన భయంబు
లేక మెలంగ నలవడు భంగిఁ గామంబులవలన నివృత్తి గలవానికి
నెల్లకాలంబును భద్రంబగు; ఉపస్థమునకును జిహ్వాదైన్యంబునకును
బురుషుండు గృహపాలకశునకంబుకైవడి సంచరించుచు సంతుష్టి
లేక చెడు; సంతోషిగాని విప్రుని విద్యా తపో విభవ యశంబులు
నిరర్థకంబు లగు; ఇంద్రియలోలత్వంబున జ్ఞానంబు నశించు; సకల
భూలోక భోగంబులు భోగించియు దిగ్విజయంబు చేసియు బుభుక్షా
పిపాసలవలనఁ గామపారంబును హింసవలనఁ గ్రోధపారంబును
జేరుట దుర్లభంబు; సంకల్పవర్జనంబునం గామంబును గామవర్జనం
బునఁ గ్రోధంబును నర్థానర్థదర్శనంబున లోభంబును నద్వైతాను
సంధానంబున భయంబునునాత్మానాత్మ వివేకంబున శోకమోహంబు
లును సాత్త్వికసేవనంబున దంభంబును మౌనంబున యోగాంతరా
యంబును శరీర వాంఛ లేమిని హింసయు హితాచరణంబున
భూతజంబయిన దుఃఖంబును సమాధిబలంబున దైవికవ్యథయు
బ్రాణాయామాదికంబున మన్మథవ్యథయు సాత్త్వికాహారంబుల నిద్ర
యు సత్త్వగుణంబున రజస్తమంబులును నుపశమంబున సత్త్వం
బును గురుభజన కుశలుఁడై శీలంబున జయింపవలయు. ॥457॥

క. హరిమహిమ దనకుఁ జెప్పిన
గురువున్ నరుఁ డనుచుఁ దలఁచి కుంఠితభక్తిం
దిరుగు పురుషుశ్రమ మెల్లను
కరిశౌచముక్రియ నిరర్థకం బగు నధిపా! ॥458॥

ఉ. ఈ వనజాతనేత్రుఁ బరమేశు మహాత్ముఁ బ్రధానపూరుషున్
దేవశరణ్యు సజ్జనవిధేయు ననంతుఁ బురాణయోగ సం
సేవితపాదపద్ముఁ దమ చిత్తమునన్ నరుఁ డంచు లోకు లి

చ్ఛావిధిఁ జూచుచుండుదురు; సన్మతి లేక నరేంద్రచంద్రమా! ॥459॥

వ. వినుము; షడింద్రియంబులలోన నొకటియందుఁ దత్పరులై యిచ్ఛా
పూరణ విధానంబులఁ జరితార్థుల మైతి మనువారలు ధారణాభ్యాస
సమాధియోగంబుల సాధింప లేరు; కృషిప్రముఖంబులు సంసార
సాధనంబులు గాని మోక్ష సాధనంబులు గావు; కుటుంబ సంగం
బునఁ జిత్త విక్షేపం బగు; చిత్తవిజయ ప్రయత్నంబున సన్న్యసించి
సంగంబు వర్జించి మితంబయిన బిక్షాన్నంబు భక్షించుచు శుద్ధవివిక్త
సమప్రదేశంబున నొక్కరుండు నాసీనుండై సుస్థిరత్వంబున బ్రణవో
చ్చారణంబు చేయుచు రేచకపూరకకుంభకంబులఁ బ్రాణాపానంబుల
నిరోధించి కామహతం బయిన చిత్తంబున బరిభ్రమణంబు మాని
కామ విసర్జనంబు చేసి మరలు నంతకు నిజా నాసాగ్ర నిరీక్షణంబు
చేయుచు ని వ్విధంబున యోగాభ్యాసంబు చేయువాని చిత్తంబు
కాష్ఠరహితంబయిన వహ్ని తెఱంగున శాంతిం జెందు కామాదుల
చేత వేధింపఁ బడక ప్రశాంత సమస్తవృత్తంబయిన చిత్తంబు బ్రహ్మ
సుఖ సమ్మర్శనంబున లీనంబై మఱియు నెగయ నేరదు. ॥460॥

మ. ధరణీదేవుఁడు సన్న్యసించి యతియై ధర్మార్థకామంబులం
బరివర్జించి పునర్విలంబమునఁ దత్ప్రారంభి యౌనేని లో
భ రతిం గ్రక్కిన కూడు మంచి దనుచున్ భక్షించి జీవించు దు
ర్నరు చందంబున హాస్యజీవనుఁ డగున్ నానాప్రకారంబులన్. ॥461॥

క. మలమునఁ గ్రిమియును బడు క్రియ
నిలబడు నొడ లాత్మ గాదు హేయం బనుచుం
దలఁతురు తజ్ఞులు పొగడుదు
రలసత నొడ లాత్మ యనుచు నజ్ఞు లిలీశా! ॥462॥

ఆ. వ్రతము మానఁదగదు వడుగు గుఱ్ఱనికిని
గ్రియలు మానఁదగదు గృహగతునికి
దపసి కూర నుండదగదు సన్న్యాసికిఁ
దరుణితోడి పొత్తు తగదు తగదు. ॥463॥

సీ. రథము మేనెల్ల, సారథి బుద్ధి, యింద్రియ
గణము గుఱ్ఱములు, పగ్గములు మనము,
ప్రాణాది దశవిధ పవనంబు లిరుసు, ధ
ర్మాధర్మగతులు రథాంగకములు,
బహుళతరంబైన బంధంబు చిత్తంబు,
శబ్దాదికములు సంచారభూము,
లభిమాన సంయుతుం డయిన జీవుఁడు రథి,
ఘనతరప్రణవంబు కార్ముకంబు,
తే. శుద్ధజీవుండు బాణంబు, శుభదమైన
బ్రహ్మ మంచిత లక్ష్యంబు, పరులు రాగ
భయ మద ద్వేష శోక లోభ మోహా
మాన మత్సర ముఖములు మానవేంద్ర! ॥464॥

వ. ఇట్లు మనుష్య శరీరరూపం బయిన రథంబు దన వశంబు చేసికొని మహాభాగవతచరణకమలసేవానిశితం బయిన విజ్ఞానఖడ్గంబు ధరియించి శ్రీమన్నారాయణకరుణావలోకనబలంబున రాగాదిశత్రు నిర్మూలనంబు గావించి ప్రణవబాణాసనంబున శుద్ధజీవశరంబును సంధించి బ్రహ్మ మనియెడి గుఱి యందుఁ బడవేసి యహంకారరథి కుండు రథికత్వంబు మాని నిజానందంబున నుండవలయు; నట్టి విశేషంబు సంభవింపని సమయంబున బహిర్ముఖంబు లయిన యింద్రియఘోటకంబులు బుద్ధిసారథిసహితంబులై స్వాభిమాన రథికుని ప్రమత్తత్వంబుం దెలిసి ప్రవృత్తిమార్గంబు నొందించి విషయ శత్రుమధ్యంబునం గూల్చిన. ॥465॥

ఆ. విషయ శత్రు లెల్ల విక్రాంతితోడ సా
రథిసమేతుఁ డయిన రథికుఁ బట్టి
యుగ్ర తిమిరమృత్యుయుత మగు సంసార
కూపమధ్యమందుఁ గూల్తు రధిపా! ॥466॥

వ. వినుము; వైదికకర్మంబు ప్రవృత్తంబును నివృత్తంబును నన రెండు దెఱంగు లయ్యె; నందు బ్రవృత్తంబునఁ బునరావర్తనంబును నివృత్తంబున మోక్షంబును సిద్ధించు; ప్రవృత్త కర్మంబులోన నిష్టాపూర్తంబు లన రెండుమార్గంబులు గల; వందు హింసాద్రవ్యమయకామ్యరూపంబులయిన దర్శ పూర్ణమాస పశు సోమయాగ వైశ్వదేవ బలిహరణ ప్రముఖంబు లయిన యాగాదికంబు లిష్టంబులు; దేవతాలయ వన కూప తటాక ప్రముఖంబులు పూర్తంబులు; ప్రవృత్త కర్మంబున దేహంబు విడిచి దేహాంతరారంభంబు నొందు దేహి హృదయాగ్రంబు వెలుంగు వానితోడ నింద్రియంబులం గూడి భూతసూక్ష్మయుక్తుం డై ధూమదక్షిణాయనకృష్ణపక్షరాత్రిదర్శంబుల వలన సోమలోకంబుఁ జేరి భోగావసానంబున విలీనదేహుండై వృష్టి ద్వారంబునఁ గ్రమంబున నోషధి లతాన్న శుక్ల రూపంబులం బ్రాపించి భూమి యందు జన్మించు; నిది పునర్భవరూపం బయిన పితృమార్గంబు; నివృత్తకర్మనిష్ఠుం డయినవాఁడు జ్ఞానదీప్తంబు లయిన యింద్రియంబు లందుఁ గ్రియాయజ్ఞంబులు యజించి యింద్రియంబుల దర్శనాది సంకల్ప మూలంబయిన మనంబునందు వికారయుక్తంబయిన మనంబును, వాక్కు నందు విద్యా విలక్షణ యయిన వాక్కును వర్ణ సముదాయము నందు వర్ణ సముదాయంబును, అకారాది సర్వత్రయాత్మకం బయిన యోంకారంబు నందు నోంకారంబును, బిందు వందు బిందువును, నాదంబు నందు నాదంబును, బ్రాణంబు నందు బ్రాణంబును, బ్రహ్మ మందు నిలుపవలయును; దేవమార్గంబయిన యుత్తరాయణశుక్లపక్షదివాప్రాహ్ణపూర్ణిమా రాకలవలన సూర్యద్వారంబున బ్రహ్మలోకంబు నందుఁ జేరి భోగావసానంబున స్థూలోపాధియైన విశ్వుండై స్థూలంబును సూక్ష్మంబు నందు లయించి సూక్ష్మోపాధియైన తైజసుండై సూక్ష్మంబును గారణంబు నందు లయించి కారణోపాధి యైన ప్రాజ్ఞుండై కారణంబును సాక్షిస్వరూపంబు నందు లయించి తుర్యుండై సూక్ష్మలయంబునందు శుద్ధాత్ముండై యివ్విధంబున ముక్తుం డగును. ॥467॥

ఆ. అమరనిర్మితంబు లై యొప్పు పితృదేవ
సరణు లెవ్వఁ డెఱుఁగు శాస్త్రదృష్టి
నట్టివాఁడు దేహి యై మోహమున నొందఁ
డతిశయించు బుద్ధి నవనినాథ! ‖468‖

వ. వినుము; దేహాదులకుఁ గారణత్వంబున నాదియందును నవధి త్వంబు ననంతమందును గలుగుచు బహిరంగంబున భోగ్యంబును నంతరంగంబున భోక్తయు బరంబు నఁనపరంబును జ్ఞానంబున జ్ఞే యంబును వచనంబున వాచ్యంబును నప్రకాశంబున బ్రకాశంబును నైన వస్తువునకు వేఱొండు లేదు; ప్రతిబింబాదికంబు వస్తుత్వం బునం జేసి వికల్పితంబై తలంపంబడు భంగి నైంద్రియకంబైన సర్వం బును నర్థత్వంబున వికల్పితం బయి తోఁచుం గాని పరమార్థంబు గాదు; దేహాదికంబులు మిథ్యాత్మకంబులు; వానికి హేతువు లయిన క్షితిప్రముఖంబులకును మిథ్యాత్వం బగుట సిద్ధంబు; పర మాత్మకు నవిద్యచేత నెంతదడవు వికల్పంబుదోఁచు; నంతదడవును భ్రమంబునుం దోఁచు; అవిద్యానివృత్తి యైన సర్వంబును మిథ్య యని శాస్త్రవిధినిషేధంబులు కలలోపల మేలుగన్న తెఱంగగు; భావా ద్వైత క్రియాద్వైత ద్రవ్యాద్వైతంబులు మూఁడు గల; వందుఁ బట తంతు న్యాయంబునఁ గార్యకారణంబు లందు వస్త్వైకత్వాలోచనంబు చేసి వికల్పంబు లేదని భావించుట భావాద్వైతంబు; మనోవాక్కాయ కృతంబు లైన సర్వ కర్మంబులను ఫల భేదంబు జేయక పరబ్రహ్మా ర్పణంబు జేయుట క్రియాద్వైతంబు; పుత్ర మిత్ర కళత్రాది సర్వ ప్రాణులకుం దనకును దేహంబునకుం బంచభూతాత్మకత్వంబున భోక్త యొక్కం డను పరమార్థత్వంబున నర్థకామంబుల యెడ నైక్య దృష్టిఁ జేయుట ద్రవ్యాద్వైతంబు; నేర్పున నాత్మతత్త్వానుభవంబున నద్వైతత్రయంబును విలోకించి వస్తుభేదబుద్ధియుఁ గర్మభేదబుద్ధి యు స్వకీయపరకీయబుద్ధియు స్వప్నంబులుగాఁ దలంచి ముని యైనవాఁడు మానవలయు. ‖469‖

క. వాదములు వేయు నేటికి
వేదోక్త విధిం జరించు విబుధుఁడు గృహమం
దాదరమున నారాయణ
పాదంబులు గొలిచి ముక్తిపదమున కేగున్. ‖470‖

శా. భూపాలోత్తమ! మీరు భక్తిగరిమస్ఫూర్తిన్ సరోజేక్షణ
శ్రీ పాదాంబుజయుగ్మమున్ నియతులై సేవించి కాదే మహో
గ్రాపత్సంఘము లోనఁ జిక్కక సమస్తాశాంత నిర్జేతలై
యేపారంగ మఖంబు చేసితిరి దేవేంద్ర ప్రభావంబునన్. ‖471‖

16 నారదుని పూర్వజన్మంబు

వ. వినుము; పోయిన మహాకల్పంబునందు గంధర్వులలోన నుపబర్హణుం డను పేర గంధర్వుండ నైన నేను సౌందర్య మాధుర్య గాంభీర్యాది గుణంబుల సుందరులకు బ్రియుండనై క్రీడించుచు నొక్కనాఁడు; విశ్వస్రష్టలైన బ్రహ్మలు దేవసత్రమనియెడి యాగంబులోన నారా

యణకథలు గానంబు చేయుకొఱకు నప్సరోజనులను గంధర్వు
లనుం జీరిన. ||472||

ఆ. క్రతువులోని కేను గంధర్వగణముతోఁ
గలసి పోయి విష్ణుగాథ లచట
గొన్ని పాడి సతులఁ గూడి మోహితుఁడ నై
తలఁగి చనితి నంత ధరణినాథ! ||473||

క. వారిజగంధుల పొత్తున
వారిం గైకొనక తలఁగి వచ్చిన బుద్ధిన్
వా రెఱిఁగి శాప మిచ్చిరి
వారింపఁగరాని రోషవశమున నధిపా! ||474||

ఆ. "పంకజాక్షు నిచటఁ బాడక కామినీ
గణము గూడి చనిన కల్మషమున
దగ్ధకాంతి వగుచు ధరణీ తలంబున
శూద్రజాతిసతికి సుతుఁడ వగుము." ||475||

వ. అని యిట్లు విశ్వస్రష్టలు శపించిన నొక బ్రాహ్మణదాసికిఁ బుత్రుండ
నై జన్మించి యందు బ్రహ్మవాదులైన పెద్దలకు శుశ్రూష చేసిన
భాగ్యంబున నిమ్మహాకల్పంబునందు బ్రహ్మపుత్రుండనై జన్మించితి. ||476||

ఆ. కౌశలమున మోక్షగతికి గృహస్థుఁ డే
ధర్మ మాచరించి తగిలి పోవు
నట్టి ధర్మ మెల్ల నతి విశదంబుగాఁ
బలుకఁ బడియె నీకు భవ్యచరిత! ||477||

మ. అఖిలాధారుఁ డజాది దుర్లభుఁడు బ్రహ్మం బైన విష్ణుండు నీ
మఖమం దర్చితుఁడై నివాసగతుఁ డై మర్త్యాకృతిన్ సేవ్యుఁ డై
సఖి యై చారకుఁ డై మనోదయితుఁ డై సంబంధి యై మంత్రి యై
సుఖదుం డయ్యె భవన్మహిమ దాఁ జోద్యంబు ధాత్రీశ్వరా!" ||478||

వ. అని యిట్లు నారదుండు చెప్పిన వృత్తాంతం బంతయు విని ధర్మ
నందనుండు ప్రేమవిహ్వలుండయి వాసుదేవునిం బూజించె; వాసు
దేవ ధర్మనందనులచేతఁ బూజితుండై నారదముని దేవమార్గంబునం
జనియె" నని శుకయోగీంద్రుండు పాండవపౌత్రునకుం జెప్పె నని
సూతుండు శౌనకాదులకుం జెప్పిన. ||479||

17 పూర్ణి

క. రాజీవసదృశలోచన!
రాజీవభవాదిదేవరాజివినుతవి
బ్రాజితకీర్తిలతావృత
రాజీవభవాండభాండ! రఘుకులతిలకా! ||480||

మా. ధరణిదుహితృరంతా! ధర్మమార్గానుగంతా!

నిరుపమనయవంతా! నిర్జరారాతిహంతా!
గురుబుధసుఖకర్తా! కుంభినీచక్రభర్తా!
సురభయపరిహర్తా! సూరిచేతోవిహర్తా! ॥481॥

చ. హరపటుచాపఖండన! మహాద్భుతవిక్రమశౌర్యభండనా!
శరనిధిగర్వభంజన! రసాతనయాహృదయాబ్జరంజనా!
తరుచరసైన్యపాలన! సుధాంధసమౌనిమనోజ్ఞఖేలనా!
సరసిజగర్భసన్నుత! నిశాచరసంహర! త్రైజగన్నుతా! ॥482॥

గ. ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితావిచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్ర సహజ పాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతం బయిన శ్రీ మహాభాగవతం బను మహాపురాణంబు నందు ధర్మనందనునకు నారదుండు హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపుల పూర్వజన్మ వృత్తాంతంబు చెప్పుటయు, హిరణ్యా కశిపు దితి సంవాదంబును, సుయజ్ఞోపాఖ్యానంబును, యమసల్లా పంబును, బ్రహ్మావరలాభగర్వితుండైన హిరణ్యకశిపు చరిత్రంబును, బ్రహ్లాదవిద్యాభ్యాసకథయును, బ్రహ్లాదహిరణ్యకశిపు సంవాదంబును, బ్రహ్లాదవచనంబుప్రతిష్ఠింప హరి నరసింహరూపంబున నావిర్భవించి హిరణ్యకశిపుని సంహరించి ప్రహ్లాదునకు నభయం బిచ్చి నిఖిలదేవతా నివహ ప్రహ్లాదాది స్తూయమానుం డై తిరోహితుం డగుటయుఁ, ద్రిపు రాసురవృత్తాంతంబును, నీశ్వరుండు త్రిపురంబుల దహించుటయు, వర్ణాశ్రమధర్మవివరణంబును, బ్రహ్లాదాజగర సంవాదంబును, స్వధర్మ ప్రవర్తకుఁ డగు గృహస్థుండు ముక్తుం డగు మార్గంబు నారదుండు ధర్మరాజునకుఁ దెలుపుటయు, నారదుని పూర్వజన్మ వృత్తాంతం బును, నను కథలు గల సప్తమస్కంధము సంపూర్ణము. ॥483॥

అష్టమ స్కంధము

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీమన్నామ! పయోద
శ్యామ! ధరాభృల్లలామ! జగదభిరామ!
రామాజనకామ! మహో
ద్ధామ! గుణస్తోమధామ! దశరథరామా! ‖1‖

వ. మహనీయ గుణగరిష్ఠు లగు న మ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిల పురాణ
వ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండైన సూతుం డిట్లనియె; అట్లు ప్రాయోప
విష్టుం డైన పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రుం గనుంగొని. ‖2‖

2 స్వాయంభువాదిచరిత్ర

క. వినఁబడియెను స్వాయంభువ
మనువంశము వర్ణ ధర్మ మర్యాదలతో
మనుజుల దనుజుల వేల్పుల
జననంబులు స్రష్ట లెల్ల జనియించుటయున్. ‖3‖

ఉ. ఏ మనుకాలమందు హరి యీశ్వరుఁ డేటికి సంభవించె? నే
మేమి యొనర్చె? నమ్మనువు లే? రతఁ డే క్రియఁ జేయుచున్నవాఁ?
డేమి నటించు మీఁద? గత మెయ్యది? సజ్జనులైనవారు ము
న్నేమని చెప్పుచుందురు? మునీశ్వర! నా కెఱిఁగింపవే దయన్. ‖4‖

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. ‖5‖

క. ఈ కల్పంబున మనువులు
ప్రాకటముగ నార్వురైరి పదునలువురలో;
లోకముల జనుల పుట్టువు
లాకథితము లయ్యె వరుస నఖిలములు నృపా! ‖6‖

3 స్వాయంభువమనువుచరిత్ర

వ. ప్రథమ మనువువైన స్వాయంభువునకు నాకూతి దేవహూతు లను
నిరువురుఁ గూతులు గలరు; వారికి గ్రమంబునఁ గపిల యజ్ఞ
నామంబుల లోకంబులకు ధర్మజ్ఞాన బోధంబు జేయుకొఱకు హరి
పుత్రత్వంబు నొందె; నందుఁ గపిలుని చరిత్రంబు మున్నఁజెప్పం
బడియె; యజ్ఞుని చరిత్రంబు చెప్పెద వినుము. ‖7‖

మ. శతరూపాపతి గామభోగ విరతిన్ సంత్యక్త భూ భారుఁడై
సతియుం దానును గాన కేఁగి శతవర్షంబుల్ సునందానదిన్
వ్రతియై యేక పదస్థుఁడై నియతుఁడై వాచంయమస్ఫూర్తితో

గతదోషుండు తపంబుజేసె భువనఖ్యాతంబుగా భూవరా. ||8||

వ. ఇట్లు తపంబు జేయుచు స్వాయంభువ మనువు తన మనంబు
లోన. ||9||

సీ. "సృష్టిచే నెవ్వఁడు చేతనపడకుండు?
సృష్టి యెవ్వని చేఁతచే జనించు?
జగములు నిద్రింప జాగరూకత నొంది
యెవ్వఁడు బ్రహ్మాండ మెఱుఁగుచుండు?
నాత్మ కాధారంబు నఖిలంబు నెవ్వఁడౌ?
నెవ్వని నిజధనం బింతవట్టుఁ
బొడగాన రాకుండఁ బొడఁగను? నెవ్వెడే
నెవ్వని దృష్టికి నెదురులేదు
ఆ. జనన వృద్ధి విలయ సంగతిఁ జెందక
యెవ్వఁ డెడపకుండు నెల్ల యెడలఁ?
దన మహత్త్వతత్త్వ సంజ్ఞ నెవ్వఁడు దాన
విశ్వరూపుఁ డనఁగ విస్తరిల్లు?" ||10||

వ. అని మఱియు "నిరహంకృతుండును నిర్గత బుద్ధుండును నిరాశి
యుఁ బరిపూర్ణుండును ననన్య ప్రేరితుండును నృశిక్షాపరుండును
నిజమార్గ సంస్థితుండును నిఖిలధర్మ భావనుండును నైన పరమేశ్వ
రునకు నమస్కరించెద" నని యుపనిషదర్థంబులు పలుకుచున్న
మనువుం గనుంగొని. ||11||

క. రక్కసులు దినఁగఁ గడఁగిన
వెక్కసముగ యజ్ఞనామ విష్ణుఁడు వారిం
జక్కడిచెఁ జక్రధారల
మిక్కుటముగ వేల్పులెల్ల మేలని పొగడన్. ||12||

వ. అది ప్రథమ మన్వంతరం బింక ద్వితీయ మన్వంతరంబు వినుము. ||13||

4 స్వారోచిషమనువుచరిత్ర

సీ. స్వారోచిషుం డన సప్తార్చిబిడ్డఁడు
మనువు; వానికి నా ద్యుమత్సుషేణ
రోచిష్మదాదు లారూఢ పుత్రులు ధాత్రి
నేలిరి; రోచనుఁ డింద్రుఁ డయ్యెఁ;
అధికులు తుషితాదు లమరు లూర్జస్తంబ
ముఖ్యు లాఢ్యులు సప్తమునులు నాఁడు;
వేదశిరుం డను విప్రుని దయితకుఁ
దుషితకుఁ బుత్రుఁడై తోయజాక్షుఁ
ఆ. డవతరించెను విభుఁ డన నశీత్యష్ట స
హస్ర మునులు నధికు లయినవారు;
ఘను లనుగ్రహింపఁ గౌమారక బ్రహ్మ
చారి యగుచు నతఁడు సలిపె వ్రతము. ||14||

వ. తదనంతరంబ. ‖15‖

5 ఉత్తమమనువు చరిత్ర

సీ. మనువు మూఁడవవాఁడు మనుజేంద్ర! యుత్తముం
డనఁ బ్రియవ్రతునకు నాత్మజుండు
పాలించె నిల యెల్లఁ బవన సృంజయ యజ్ఞ
హోత్రాదు లాతని పుత్రు లధిక
గుణులు; వసిష్ఠుని కొడుకులు ప్రమథాదు
లైరి సప్తర్షులు; నమరవిభుఁడు
సత్యజిత్తనువాఁడు; సత్యభద్రాద్యులు
సురలు; ధర్మునికి సూనృతకును
ఆ. బుట్టి సత్యనియతిఁ బురుషోత్తముఁడు సత్య
సేనుఁ డనఁగ దుష్టశీలయుతుల
దనుజ యక్షపతుల దండించె సత్యజి
న్మిత్రుఁ డగుచు జగము మే లనంగ. ‖16‖

6 తామసమనువు చరిత్ర

వ. చతుర్థమనువు కాల ప్రసంగంబు వివరించెద. ‖17‖

సీ. మానవాధీశ్వర! మనువు నాలవవాఁడు
తామసుం డనఁగ నుత్తముని భ్రాత
పృథ్వీపతులు కేతు వృష నర ఖ్యాత్యాదు
లతని పుత్రులు పద్గు రధికబలులు;
సత్యకహరి వీర సంజ్ఞలు వేల్పులు;
త్రిశిఖనామమువాఁడు దేవవిభుఁడు;
మునులు జ్యోతిర్వ్యోమ ముఖ్యులు; హరి పుట్టె
హరిమేధునకుఁ బ్రీతి హరిణియందు;
ఆ. గ్రాహబద్ధుఁ డయిన గజరాజు విడిపించి
ప్రాణభయము వలనఁ బాపి కాచె
హరి దయాసముద్రుఁ డఖిలలోకేశ్వరుఁ”
డనిన శుకునిఁ జూచి యవనివిభుఁడు. ‖18‖

7 గజేంద్రమోక్షకథాప్రారంభము

క. “నీరాట వనాటములకుఁ
బోరాటం బెట్లు కలిగెఁ? బురుషోత్తముచే
నారాట మెట్లు మానెను
ఘోరాటవిలోని భద్ర కుంజరమునకున్. ‖19‖

క. మునినాథ! యీ కథాస్థితి
వినిపింపుము వినఁగఁ నాకు వేడుక పుట్టెన్;
వినియెదఁ గర్ణేంద్రియముల
బెనుఁబండువు చేయ మనముఁ బ్రీతిం బొందన్. ‖20‖

క. ఏ కథల యందుఁ బుణ్య
శ్లోకుఁడు హరి చెప్పఁబడును సూరిజనముచే
నా కథలు పుణ్యకథలని
యాకర్ణింపుదురు పెద్ద లతి హర్షమునన్.” ॥21॥

వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రాయోపవిష్టుండైన పరీక్షిన్నరేంద్రుండు బాదరాయణి నడిగె నని చెప్పి సభాసదులైన మునుల నవలోకించి సూతుండు పరమహర్ష సమేతుండై చెప్పె: నట్లు శుకుండు రాజున కిట్లనియె. ॥22॥

8 త్రికూటపర్వతవర్ణన

సీ. “రాజేంద్ర! విను సుధారాశిలో నొక పర్వ
తము త్రికూటం బనఁ దనరుచుండు;
యోజనాయుతమగు నున్నతత్వంబును
నంతియ వెడలుపు నతిశయిల్లుఁ;
గాంచనాయస్సారకలధౌతమయములై
మూఁడు శృంగంబులు మొనసియుండుఁ;
దట శృంగబహురత్న ధాతుచిత్రితములై
దిశలు భూనభములుఁ దేజరిల్లు;
తే. భూరి భూజ లతా కుంజ పుంజములును
మ్రోసిపఱతెంచు సెలయేటి మొత్తములును
మరఁగి తిరిగెడు దివ్యవిమానములును
జఱులఁ గ్రీడించు కిన్నరచయముఁ గలిగి. ॥23॥

వ. అది మఱియును మాతులుంగ లవంగ లుంగ చూత కేతకీ భల్లాత కామ్రాతక సరళ పనస బదరీ వకుళ వట కుటజ కుంద కురవక కురంటక కోవిదార ఖర్జూర నారికేళ సింధువార చందన పిచుమంద మందార జంబూ జంబీర మాధవీ మధూక తాల తక్కోల తమాల హింతాల రసాల సాల ప్రియాళు బిల్వామలక క్రముక కదంబ కర వీర కదళీ కపిత్థ కాంచన కందరాళ శిరీష శింశు పాశోక పలాశ నాగ పున్నాగ చంపక శతపత్ర మరువక మల్లికామతల్లికా ప్రముఖ నిరంతర వసంతసమయ సౌభాగ్య సంపదంకురిత పల్లవిత కోరకిత కుసుమిత ఫలిత లలిత విటప విటపి వీరున్నివహాలంకృతంబును; మణివాలుకానేక విమల పులినతరంగిణీ సంగత విచిత్ర విద్రుమలతా మహోద్యాన శుక పిక నికర నిశిత సమంచిత చంచూపుట నిర్ధళిత శాఖిశాఖాంతర పరిపక్వ ఫలరంధ్ర ప్రవర్షిత రసప్రవాహ బహుళంబును; కనక మయ సలిల కాసార కాంచన కుముద కల్హార కమల పరిమళ మిళిత కబళాహార సంతతాంగీంకార భార పరిశ్రాంత కాంతా సమా లింగిత కుమార మత్త మధుకర విటసముదయ సమీపసంచార స ముదంచిత శకుంత కలహంస కారండవ జలకుక్కుట చక్రవాక బక బలాక కోయష్టిక ముఖర జలవిహంగ విసర వివిధ కోలాహల బధిరీ భూత భూనభోంతరాళంబును; తుహినకరకాంత మరకత కమల రాగ వజ్ర వైఢూర్య నీల గోమేధిక పుష్యరాగ మనోహర కనక కల ధౌత మణిమయానేక శిఖరతట దరీవిహరమాణ విద్యాధర విబుధ సిద్ధ చారణ గరుడ గంధర్వ కిన్నర కింపురుష మిథున సంతత సరస

సల్లాప సంగీత ప్రసంగ మంగళాయతనంబును; గంధగజ గవయ
గండభేరుండ ఖడ్గ కంఠీరవ శరభ శార్దూల శశ చమర శల్య భల్ల
సారంగ సాలావృక వరాహ మహిష మర్కట మహోరగ మార్జాలాది
నిఖిల మృగనాథ సమూహ సమర సన్నాహ సంరంభ సంచకిత శర
ణాగత శమన కింకరంబునై యొప్పు నప్పర్వత సమీపము నందు. ॥24॥

క. భిల్లీ భిల్ల లులాయక
భల్లుక ఫణి ఖడ్గ గవయ వలిముఖ చమరీ
ఝిల్లీ హరి శరభక కిటి
మల్లాద్భుత కాక ఘూక మయమగు నడవిన్. ॥25॥

9 త్రికూటమందలి గజములు

శా. అన్యాలోకన భీకరంబులు జితాశానేకపానీకముల్
వన్యేభంబులు కొన్ని మత్తతనులై వ్రజ్యావిహారరాగతో
దన్యత్వంబున భూరి భూధరదరీ ద్వారంబులందుండి సా
జన్యక్రీడల నీరుగాలిపడి కాసారావగాహార్థమై. ॥26॥

ఆ. అంధకార మెల్ల నద్రిగుహాంతర
వీథులందుఁ బగలు వెఱచి డాఁగి
యెడరు వేచి సంధ్య నినుఁడు వృద్ధత నున్న
వెడలె ననఁగ గుహలు వెడలెఁ గరులు. ॥27॥

క. తలఁగవు కొండలకైనను
మలఁగవు సింగములకైన మార్కొను కడిమిం
గలఁగవు పిడుగుల కైనను
నిల బలసంపన్న వృత్తి నేనుఁగు గున్నల్. ॥28॥

సీ. పులుల మొత్తంబులు పొదరిండ్లలోఁ దూఱు;
ఘోరభల్లూకముల్ గుహలు జొచ్చు;
భూదారములు నేల బొఱియలలో డాఁగు;
హరిదంతముల కేఁగు హరిణచయము;
మడువులఁ జొరఁబాఱు మహిషసంఘంబులు;
గండశైలంబులఁ గపులు ప్రాఁకు;
వల్మీకములు జొచ్చు వనభుజంగంబులు;
నీలకంఠంబులు నింగి కెగయు;
తే. వెఱచి చమరీమృగంబులు విసరు వాల
చామరంబుల విహరణశ్రమము వాయ
భయదపరిహేల విహరించు భద్రకరుల
గాలివాఱిన మాత్రాన జాలిఁ బొంది. ॥29॥

క. మదగజ దానామోదముఁ
గదలని తమకములఁ ద్రావి కడుపులు నిండం
బొదలుచుఁ దుమ్మెదకొదమల
కదుపులు జుం జుమ్మటంచు గానము చేసెన్. ॥30॥

క. తేటి యొకటి యొరు ప్రియకును
మాటికి మాటికిని నాగ మదజల గంధం
బేటి కని తన్నుఁ బొందెడి
బోటికి నందిచ్చు నిండు బోటు దనమునన్. ॥31॥

క. అంగీకృత రంగ న్మా
తంగీ మదగంధ మగుచు దద్ధయు వేడ్కన్
సంగీత విశేషంబుల
భృంగీగణ మొప్పె మ్రానుపెట్టెడి మాడ్కిన్. ॥32॥

క. వల్లభలు పాఱి మునుపడ
వల్లభ మని మునరి రేని వారణదానం
బొల్లక మధుకరవల్లభు
లుల్లంబులఁ బొందిరెల్ల యుల్లాసంబుల్. ॥33॥

వ. అప్పుడు. ॥34॥

మ. కలభంబుల్ చెరలాడుఁ బల్వలము లాఘ్రాణించి మట్టాడుచున్
ఫలభూజంబులు రాయుచుం జివురు జొంపంబుల్ వడిన్ మేయుచుం
బులులం గాఱెనుపోతులన్ మృగములం బోనీక శిక్షించుచుం
గొలఁకుల్ జొచ్చి కలంచుచున్ గిరులపై గొబ్బిళ్ళు గోరాడుచున్. ॥35॥

క. తొండంబుల మదజలవృత
గండంబులఁ గుంభములను ఘట్టన చేయం
గొండలుద లక్రిందై పడు
బెండుపడున్ దిశలు చూచి బెగడున్ జగముల్. ॥36॥

10 గజేంద్రుని వర్ణన

క. ఎక్కడఁ జూచిన లెక్కకు
నెక్కువ యై యడవి నడచు నిభయూథములో
నొక్క కరినాథుఁ డెడతెగి
చిక్కె నొక కరేణుకోటి సేవింపంగన్. ॥37॥

వ. ఇట్లు వెనుక ముందట నుభయ పార్శ్వంబులఁ దృషార్దితంబులై య
రుగుదెంచు నేనుంగు గములం గానక తెఱంగు దప్పి తొలంగుడుపడి
యీశ్వరాయత్తంబైన చిత్తంబు సంవిత్తంబు గాకుండుటంజేసి తానును
దనకరేణు సమూహంబును నొక్కతెరువై పోవుచు. ॥38॥

సీ. పల్వలంబుల లేఁత పచ్చి మచ్చికఁ
జెలుల కందిచ్చు నచ్చికము లేక;
నివురుజొంపములఁ గ్రొవ్వేలయు పూఁగొమ్మలఁ
బ్రాణవల్లభలకుఁ బాలువెట్టు;
ఘనదానశీతల కర్ణతాళంబుల
దయితల చెమటార్చుఁ దనువు లరసి;
మృదువుగాఁ గొమ్ముల మెల్లన గళములు

నివురుచుఁ బ్రేమతో నెఱపు వలపు;
తే. పిఱుదు చక్కట్ల డగ్గఱి ప్రేమతోడ
డాసి మూర్కొని దివికిఁ దొండంబు జాఁచు
వెద వివేకించుఁ గ్రీడించు విశ్రమించు
మత్తమాతంగ మల్లంబు మహిమతోడ. ||39||

సీ. తన కుంభముల పూర్ణతకు డిగ్గి యువతుల
కుచములు పయ్యెదకొంగు లీఁగఁ;
దన యానగంభీరతకుఁ జాల కబలల
యానంబు లందెల నండఁగొనఁగఁ;
దన కరశ్రీఁ గని తలఁకి బాలల చిఱు
దొడలు మేఖలదీప్తిఁ దోడు పిలువఁ;
దన దంతరుచికోటి తరుణుల నగవులు
ముఖచంద్ర దీప్తుల ముసుఁగు దిగువఁ;
తే. దనదు లావణ్యరూపంబుఁదలఁచి చూఁడ
నంజనాభ్రము కపిలాది హరిదిభేంద్ర
దయిత లందఱుఁ దనవెంటఁ దగిలినడవఁ;
గుంభివిభుఁ డొప్పెనొప్పుల కుప్ప బోలె. ||40||

వ. మఱియు నానాగహన విహరణ మహిమతో మదగజేంద్రంబు మా
ర్గంబుఁ దప్పి పిపాసా పరాయత్త చిత్తంబున మత్తకరేణువుల మొత్తం
బునుం దానునుం జని చని. ||41||

మ. అటఁ గాంచెం గరిణీవిభుండు నవఫుల్లాంభోజకల్హారమున్
నటదిందిందిర వారముం గమఠ మీన గ్రాహ దుర్వారమున్
వట హింతాల రసాల సాల సుమనో వల్లీకుటీతీరముం
జటులోద్ధూత మరాళ చక్ర బక సంచారంబుఁ గాసారమున్. ||42||

11 గజేంద్రుని కొలను ప్రవేశము

వ. ఇట్లనన్య పురుష సంచారంబై నిష్కళంకంబైన య ప్పంకజాకరంబుఁ
బొడగని. ||43||

సీ. తోయజగంధంబుఁ దోఁగిన చల్లని
మెల్లని గాడ్పుల మేను లలరఁ
గమల నాళాహార విమలవా క్కలహంస
రవములు చెవుల పండువులు చేయ
ఫుల్లదిందీవరాంభోరుహా మోదంబు
ఘ్రాణరంధ్రంబుల గారవింప
నిర్మల కల్లోల నిర్గతాసారంబు
వదన గహ్వరముల వాడు దీర్ప
తే. త్రిజగ దభినవ సౌభాగ్య దీప్తమైన
విభవ మీక్షణములకును విందు చేయ
నరిగి పంచేంద్రియ వ్యవహారములను
మఱచి మత్తేభయూథంబు మడుఁగుఁజొచ్చె. ||44||

క. తొండంబులఁ బూరించుచు
గండంబులఁ జల్లుకొనుచు గళగళరవముల్
మెండుకొన వలుఁదకడుపులు
నిండన్ వేదండకోటి నీటిం ద్రావెన్. ॥45॥

వ. అప్పుడు. ॥46॥

మ. ఇభలోకేంద్రుఁడు హస్తరంధ్రముల నీరెక్కించి పూరించి చం
డభ మార్గంబున కెత్తి నిక్కి వడి నుడ్డాడించి పింజింప నా
రభటిన్ నీరములోనఁ బెల్లెగసి నక్ర గ్రాహ పాఠీనముల్
నభమం దాడెడు మీన కర్కటము లన్పట్టెన్ సురల్ మ్రాన్పడన్. ॥47॥

వ. మఱియు న గ్గజేంద్రంబు నిరర్గళవిహారంబున. ॥48॥

సీ. కరిణీకరోజ్ఝిత కంకణచ్ఛటఁ దోఁగి
సెలయేటి నీలాద్రి చెలువుఁ దెగడు
హస్తినీ హస్త విన్యస్త పద్మంబుల
వేయిగన్నులవాని వెరవు చూపుఁ
గలభసముత్కీర్ణ కల్హార రజమునఁ
గనకాచలేంద్రంబు ఘనతఁ దాల్చు
గుంజరీ పరిచిత కుముద కాండంబుల
ఫణిరాజ మండన ప్రభ వహించు
ఆ. మదకరేణు ముక్త మౌక్తిక శుక్తుల
మెఱుఁగుమొగిలుతోడ మేలమాడు
నెదురులేని గరిమ నిభరాజ మల్లంబు
వనజగేహకేళి వ్రాలునపుడు. ॥49॥

వ. మఱియు నా సరోవరలక్ష్మి మదగజేంద్ర వివిధ విహారవ్యాకులిత నూ
తన లక్ష్మీవిభవయై యనంగ విద్యానిరూఢ పల్లవ ప్రబంధపరికంపిత
శరీరాలంకార యగు కుసుమ కోమలియునుం బోలె వ్యాకీర్ణ చికుర
మత్తమధుకర నికరయు; విగతరస వదనకమలయు; నిజస్థాన చలిత
కుచరథాంగయుగళయు; లంపటిత జఘనపులినతలయునై
యుండె; అంత. ॥50॥

12 కరిమకరులయుద్ధము

సీ. భుగభుగాయితభూరి బుద్బుదచ్ఛటలతోఁ
గదలుచు దివికి భంగంబు లెగయ;
భువన భయంకరఫూత్కార రవమున
ఘోరనక్రగ్రాహకోటి బెగడ;
వాలవిక్షేప దుర్వార ఝుంఝానిల
వశమున ఘుమఘుమావర్త మడరఁ;
గల్లోలజాల సంఘట్టనంబులఁ దటీ
తరులమూలంబులై ధరణిఁ గూల;
తే. సరసిలోనుండి పొడగని సంభ్రమించి

యుదరి కుప్పించి లంఘించి హుంకరించి
భానుఁ గబళించి పట్టు స్వర్భానుపగిది
నొక్క మకరేంద్రుఁ డిభరాజు నొడిసిపట్టె. ॥51॥

క. వడిఁ దప్పించి కరీంద్రుఁడు
నిడుదకరం బెత్తి వ్రేయ నీరాటంబుం
బొడ వడఁగినట్లు జలముల
బడి కడువడిఁ బట్టెఁ బూర్వపదయుగళంబున్. ॥52॥

చ. పదములఁ బట్టినం దలకుబా టొకయింతయు లేక శూరతన్
మదగజవల్లభుండు ధృతిమంతుఁడు దంతయుగాంత ఘట్టనం
జెదరఁగఁ జిమ్మె న మ్మకరిచిప్పలు పాదులు దప్పనొప్పఱన్
వదలి జలగ్రహంబు కరివాలముమూలముఁ జీరెఁ గోరులన్. ॥53॥

క. కరిఁ దిగుచు మకరి సరసికిఁ
గరి దరికిని మకరిఁ దిగుచు గరకరి బెరయన్
గరికి మకరి మకరికిఁ గరి
భర మనుచును నతల కుతల భటు లరుదు పడన్. ॥54॥

వ. ఇట్లు కరిమకరంబులు రెండును నొండొండ సముద్దండదండంబులై
తలపడి నిఖిల లోకాలోకన భీకరంబులై; యన్యోన్య విజయశ్రీ వశీకరం
బులై; సంక్షోభిత కమలాకరంబులై; హరి హరియును; గిరి గిరియునుం
దాఁకి పిఱుతివియక పెనంగు తెఱంగున నీరాటం బయిన పోరాటం
బునం బట్టుచు వెలికి లోనికిం దిగుచుచుఁ గొలంకు గలంకంబొందఁ
గడువడి నిట్టట్టుఁబడి తడఁబడక బుడబుడానుకారంబులై బుగులు
బుగు ల్లను చప్పుళ్ళతో నురువులుఁ గట్టుచు జలంబు లుప్పరం
బెగయం జప్పరించుచుఁ దప్పక వదనగహ్వరంబుల నప్పళించుచు
నిశితనితాంత దురంతదంత కుంతలంబుల నింతింతలు తునియ
లయి నెప్పళంబునం బునుక చిప్పలుఁ గుదుళ్ళుఁ దప్పి రక్తంబులుఁ
గ్రమ్ముదేర హుమ్మని యొక్కుమ్మడిం జిమ్ముచు నితరేతర సమా
కర్షణంబులం గదలక పదంబుల మొదలిపట్టు వదలక కుదురై
వర్తించుచు బరిభ్రమణ వేగంబున జలంబులం దిరుగుచు మకర
కమఠ కర్కట గండక మండూకాది సలిల నిలయంబుల ప్రాణంబులు
క్షీణంబులుగా నొండొంటిం దాఁకు రభసంబున నిక్కలుబడ మ్రక్కం
ద్రొక్కుచు మెండుచెడి బెండుపడి నాఁచు గుల్లచిప్ప తండంబులఁ
బరస్పర తాడనంబులకు నడ్డంబుగా నొడ్డుచు నోలమాసగొనక
గెలుపు దలంపులు బెట్టిదంబులై రెట్టింప నహోరాత్రంబులుం బోలెఁ
గ్రమక్రమ విజృంభమాణంబులై బహుకాల కలహ విహారంబులయి
నిర్గత నిద్రాహారంబులై యవక్రపరాక్రమ ఘోరంబులై పోరుచున్న
సమయంబున. ॥55॥

క. జవమును జలమును బలమును
వివిధములుగఁ బోరు కరటివీరతకు భువిన్
దివి మకర మీన కర్కట
నివహము లొక్కటన మిత్రనిలయముఁ బొందెన్. ॥56॥

శా. ఆటోపంబునఁ జిమ్ము జొమ్మగల వజ్రాభీల దంతంబులం
దాటించున్ మెడఁ జుట్టిపట్టి హరి దోర్దండాభ శుండాహతిన్
నీటన్ మాటికిమాటికిం దిగువఁగా నీరాటమున్ నీటి పో
రాట న్నోటమిపాటుఁ జూపుట కరణ్యాటంబు వాచాటమై. ||57||

వ. అప్పుడు. ||58||

ఆ. మకరితోడఁ బోరు మాతంగవిభుని నొ
క్కరుని డించి పోవఁ గాళ్ళు రాక
గోరి చూచు చుండెఁ గుంజరీయూథంబు
మగలు దగులుఁ గారె మగువలకును. ||59||

వ. అంత. ||60||

ఆ. జీవనంబు దనకు జీవనంబై యుంట
నలవుఁ జలము నంతకంత కెక్కి
మకరమొప్పెఁ డస్సె మత్తేభమల్లంబు
బహుళపక్ష శీతభాను పగిది. ||61||

మ. ఉఱుకుం గుంభయుగంబుపై హరి క్రియన్ హుమ్మంచుఁ; బాదంబులం
నెఱయం గంతము వెన్నుదన్ను; నెగయు న్హేలాగతిన్; వాలముం
జఱచుం నుగ్గుగఁదాఁకు ముంచు మునుగుం శల్యంబులుందంతముల్
విఱుఁగన్ వ్రేయుచుఁ బొంచిపొంచి కదియున్ వేదండ యూథోత్తమున్. ||62||

మ. పొడగానం బడకుండ డాఁగు వెలికిం బోవంగ దా నడ్డమై
పొడచూపుం జరణంబులం బెనగొనున్ పో రాక రా రాక బె
గ్గడిలం గూలఁగ దాఁచు లేచుతఱి నుద్ఘాటించు లంఘించుఁ బ
ల్విడిఁ జీరుం దలఁగున్ మలంగు నొడియన్ వేధించుఁ గ్రోధించుచున్. ||63||

వ. ఇట్లు విస్మితనక్రచక్రంబయి నిర్వక్రవిక్రమంబున నల్పహృదయజ్ఞాన
దీపంబు నతిక్రమించు మహా మాయాంధకారంబునుంబోలె నంత
కంతకు నుత్సాహ కలహ సన్నాహ బహువిధ జలావగాహం బయిన
గ్రాహంబు మహాసాహసంబున. ||64||

శా. పాదద్వంద్వము నేలమోపి పవనున్ బంధించి పంచేంద్రియో
న్మాదంబుం బరిమార్చి బుద్ధిలతకున్ మాఱాకు హత్తించి ని
ష్ఖేదబ్రహ్మపదావలంబనరతిం గ్రీడించు యోగీంద్రు మ
ర్యాదన్ నక్రము విక్రమించెఁ గరిపాదాక్రాంతనిర్వక్రమై. ||65||

ఆ. వనగజంబు నెగచు వనచారిఁ బొడగని
వనగజంబ కాన వజ్రిగజము
వెల్ల నై సురేంద్రు వేచి సుధాంధులు
పట్టఁ బట్టనీక బయలు ప్రాకె. ||66||

ఉ. ఊహ గలంగి జీవనపుటోలమునం బడి పోరుచున్ మహా
మోహలతా నిబద్ధపదమున్ విడిపించుకొనంగ లేక సం

దేహముఁ బొందు దేహిక్రియ దీనదశన్ గజ ముండె భీషణ
గ్రాహ దురంత దంత పరిఘట్టిత పాదఖురాగ్ర శల్యమై. ||67||

వ. ఇ వ్విధంబున. ||68||

క. అలయక సొలయక వేసట
నొలయకఁ గరి మకరితోడ నుద్దండత రా
త్రులు సంధ్యలు దివసంబులు
సలిపెం బో రొక్క వేయి సంవత్సరముల్. ||69||

13 గజేంద్రుని దీనాలాపములు

మ. పృథుశక్తిన్ గజ మా జలగ్రహముతోఁ బెక్కేండ్లు పోరాడి సం
శిథిలంబై తన లావు వైరిబలముం జింతించి మిథ్యామనో
రథమిం కేటికి? దీని గెల్వ సరి పోరం జాలరా దంచు స
వ్యథమై యిట్లనుఁ బూర్వపుణ్యఫల దివ్యజ్ఞాన సంపత్తితోన్. ||70||

శా. "ఏ రూపంబున దీని గెల్తు? నిటమీఁ దేవేల్పుఁ జింతింతు? నె
వ్వారిం జీరుదు? నెవ్వరడ్డ? మిఁక ని వ్వారిప్రచారోత్తమున్
వారింపం దగువార లెవ్వ? రఖిల వ్యాపారపారాయణుల్
లేరే? మ్రొక్కెద దిక్కుమాలిన మొఱాలింపం బ్రపుణ్యాత్మకుల్. ||71||

శా. నానానేకపయూథముల్ వనములోనం బెద్దకాలంబు స
న్మానింపన్ దశలక్షకోటి కరిణీనాథుండనై యుండి మ
ద్దానాంభః పరిపుష్ట చందన లతాంతచ్ఛాయలం దుండ లే
కీ నీరాశ నిటేల వచ్చితి? భయం బెట్లోకదే యీశ్వరా! ||72||

ఉ. ఎవ్వనిచే జనించు జగ; మెవ్వని లోపల నుండు లీనమై;
యెవ్వని యందు డిందుఁ; బరమేశ్వరుఁ డెవ్వఁడు; మూలకారణం
బెవ్వఁ; డనాదిమధ్యలయుఁ డెవ్వఁడు; సర్వముఁ దానయైనవాఁ
డెవ్వఁడు; వాని నాత్మభవు నీశ్వరు నే శరణంబు వేడెదన్. ||73||

క. ఒకపరి జగములు వెలినిడి
యొకపరి లోపలికిఁ గొనుచు నుభయముఁ దానై
సకలార్థ సాక్షి యగు న
య్యకలంకుని నాత్మమూలు నర్థిఁ దలంతున్. ||74||

క. లోకంబులు లోకేశులు
లోకస్థులుఁ దెగినఁ దుది నలోకం బగు పెం
జీకటి కవ్వల నెవ్వం
డే కాకృతి వెలుఁగు నతని నే సేవింతున్. ||75||

క. నర్తకుని భంగిఁ బెక్కగు
మూర్తులతో నెవ్వఁ డాడు? మునులు దివిజులుం
గీర్తింప నేర? రెవ్వని
వర్తన మొరు లెఱుఁగ? రట్టివాని నుతింతున్. ||76||

ఆ. ముక్తసంగులైన మునులు దిదృక్షులు
సర్వభూత హితులు సాధుచిత్తు
లసదృశ వ్రతాఢ్యులై కొల్తు రెవ్వని
దివ్యపదము వాఁడు దిక్కు నాకు. ||77||

సీ. భవము దోషంబు రూపంబుఁ గర్మంబు నా
హ్వయమును గుణము లెవ్వనికి లేక
జగములఁ గలిగించు సమయించు కొఱకునై
నిజమాయ నెవ్వఁ డిన్నియునుఁ దాల్చు
నా పరేశునకు ననంతశక్తికి బ్రహ్మ
కిద్ధరూపికి రూపహీనునకునుఁ
జిత్రచారునికి సాక్షికి నాత్మరుచికినిఁ
బరమాత్మునకుఁ బరబ్రహ్మమునకు
ఆ. మాటలను నెఱుకల మనములఁ జేరంగఁ
గాని శుచికి సత్త్వగమ్యుఁ డగుచు
నిపుణుఁ డైనవాని నిష్కర్మతకు మెచ్చు
వాని కే నొనర్తు వందనములు. ||78||

సీ. శాంతున కపవర్గ సౌఖ్య సంవేదికి
నిర్వాణ భర్తకు నిర్విశేషు
నకు; ఘోరునకు గూఢునకు గుణధర్మికి
సౌమ్యున కధిక విజ్ఞాన మయున
కఖిలేంద్రియ ద్రష్ట కధ్యక్షునకు బహు
క్షేత్రజ్ఞునకు దయాసింధుమతికి
మూలప్రకృతి కాత్మ మూలున కఖిలేంద్రి
య జ్ఞాపకునకు దుఃఖాంత కృతికి
ఆ. నెఱి నసత్య మనెడి నీడతో వెలుఁగుచు
నుండు నెక్కటికి మహోత్తరునకు
నిఖిలకారణునకు నిష్కారణునకు న
మస్కరింతు నన్ను మనుచు కొఱకు. ||79||

క. యోగాగ్ని దగ్ధకర్ములు
యోగీశ్వరు లే మహాత్ము నొం డెఱుఁగక స
ద్యోగ విభాసిత మనముల
బాగుగ వీక్షింతు రట్టి పరము భజింతున్. ||80||

సీ. సర్వాగమామ్నాయ జలధికి నపవర్గ
మయునికి నుత్తమ మందిరునకు
సకలగుణారణిచ్ఛన్న బోధాగ్నికిఁ
దనయంత రాజిల్లు ధన్యమతికి
గుణలయోద్దీపిత గురు మానసునకు సం
వర్తితకర్మనిర్వర్తితునకు
దిశ లేని నా బోఁటి పశువుల పాపంబు
లడఁచువానికి సమస్తాంతరాత్ముఁ
ఆ. డై వెలుంగువాని కచ్ఛిన్నునకు భగ

వంతునకుఁ దనూజ పశు నివేశ
దారసక్తు లయినవారి కందఁగరాని
వాని కాచరింతు వందనములు. ||81||

వ. మఱియును. ||82||

సీ. వరధర్మకామార్థ వర్జితకాములై
విబుధు లెవ్వని సేవించి యిష్ట
గతిఁ బొందుదురు? చేరి కాంక్షించువారి క
వ్యయ దేహ మిచ్చు నెవ్వాఁడు కరుణ?
ముక్తాత్ము లెవ్వని మునుకొని చింతింతు?
రానందవార్ధి మగ్నాంతరంగు
లేకాంతు లెవ్వని నేమియు గోరక
భద్రచరిత్రంబుఁ బాడుచుందు?
ఆ. రా మహేశు నాద్యు నవ్యక్తు నధ్యాత్మ
యోగగమ్యుఁ బూర్ణు నున్నతాత్ము
బ్రహ్మమయిన వానిఁ బరుని నతీంద్రియు
నీశు స్థూలు సూక్ష్ము నే భజింతు. ||83||

వ. అని మఱియు ని ట్లని వితర్కించె. ||84||

సీ. పావకుండర్చుల భానుండు దీప్తుల
నెబ్భంగి నిగిడింతు రెట్ల డంతు
రా క్రియ నాత్మకరావళిచేత బ్ర
హ్మాదుల వేల్పుల నఖిలజంతు
గణముల జగముల ఘన నామ రూప భే
దములతో మెఱయించి తగ నడంచు
నెవ్వఁడు మనము బుద్ధీంద్రియంబులుఁ దాన
యై గుణ సంప్రవాహంబు నెఱపు
తే. స్త్రీ నపుంసక పురుష మూర్తియునుఁ గాక
తిర్య గమర నరాది మూర్తియునుఁ గాక
కర్మ గుణ భేద స దసత్ప్రకాశిఁ గాక
వెనుక నన్నియుఁ దా నగు విభుఁ దలంతు. ||85||

క. కలఁ డందురు దీనుల యెడఁ
గలఁ డందురు పరమయోగి గణముల పాలం
గలఁ డందు రన్నిదిశలను
గలఁడు కలం డనెడి వాఁడు గలఁడో లేఁడో? ||86||

సీ. కలుగఁడే నాపాలికలిమి సందేహింపఁ
గలిమిలేములు లేకఁ గలుగువాఁడు?
నా కడ్డపడ రాఁడె నలి నసాధువులచేఁ
బడిన సాధుల కడ్డపడెడువాఁడు?
చూడఁడే నా పాటుఁ జూపులఁ జూడకఁ
జూచువారలఁ గృపఁ జూచువాఁడు?

లీలతో నా మొఱాలింపఁడే మొఱఁగుల
మొఱ లెఱుంగుచుఁ దన్ను మొఱఁగువాఁడు?\
తే. అఖిల రూపముల్ దనరూప మైనవాఁడు
ఆదిమధ్యాంతములు లేక యడరువాఁడు
భక్తజనముల దీనుల పాలివాఁడు
వినఁడె? చూడఁడె? తలఁపడె? వేగ రాఁడె? ‖87‖

క. విశ్వకరు విశ్వదూరుని
విశ్వాత్ముని విశ్వవేద్యు విశ్వు నవిశ్వున్
శాశ్వతు నజు బ్రహ్మప్రభు
నీశ్వరునిం బరమపురుషు నే భజియింతున్.” ‖88‖

వ. అని పలికి తన మనంబున నగ్గజేంద్రుం డీశ్వర సన్నిధానంబు
కల్పించుకొని యిట్లనియె. ‖89‖

శా. “లా వొక్కింతయు లేదు; ధైర్యము విలోలంబయ్యె; బ్రాణంబులున్
ఠావుల్ దప్పెను; మూర్ఛ వచ్చెఁ; దనువున్ డస్సెన్; శ్రమంబయ్యెడిన్;
నీవే తప్ప నితఃపరం బెఱుఁగ; మన్నింపందగున్ దీనునిన్;
రావే! యీశ్వర! కావవే వరద! సంరక్షింపు భద్రాత్మకా! ‖90‖

క. విను దఁట జీవుల మాటలు
చను దఁట చనరానిచోట్ల శరణార్థుల కో
యను దఁట పిలిచిన సర్వముఁ
గను దఁట సందేహ మయ్యెఁ గరుణావార్ధీ! ‖91‖

ఉ. ఓ! కమలాప్త! యో! వరద! యో! ప్రతిపక్షవిపక్షదూర! కు
య్యో! కవియోగివంద్య! సుగుణోత్తమ! యో! శరణాగతామరా
నోకహ! యో! మునీశ్వర మనోహర! యో! విమలప్రభావ! రా
వే కరుణింపవే తలఁపవే శరణార్థిని నన్నుఁగావవే.” ‖92‖

వ. అని పలికి మఱియు నరక్షిత రక్షకుండైన యీశ్వరుం డాపన్నుఁడైన
నన్నుఁ గాచుఁ గాక యని నింగి నిక్కి చూచుచు నిట్టూర్పులు నిగ
డించుచు బయ లాలకించుచు న గ్గజేంద్రుండు మొఱ చేయుచున్న
సమయంబున. ‖93‖

14 విష్ణువు ఆగమనము

ఆ. విశ్వమయత లేమి వినియు నూరక యుండి
రంబుజాసనాదు లడ్డపడక
విశ్వమయుఁడు విభుఁడు విష్ణుండు జిష్ణుండు
భక్తియుతున కడ్డపడఁ దలంచె. ‖94‖

మ. అల వైకుంఠపురంబులో నగరిలో నా మూల సౌధంబు దా
పల మందారవనాంతరామృత సరః ప్రాంతేందు కాంతోపలో
త్పల పర్యంక రమావినోది యగు నాపన్న ప్రసన్నుండు వి
హ్వల నాగేంద్రము “పాహిపాహి” యనఁ గుయ్యాలించి సంరంభియై. ‖95‖

మ. సిరికిం జెప్పఁడు; శంఖ చక్ర యుగముం జేదోయి సంధింపఁ; డే
పరివారంబును జీరఁ' డభ్రగపతిం బన్నింపఁ' డాకర్ణికాం
తర ధమ్మిల్లముఁ జక్క నొత్తఁడు; వివాదప్రోత్థిత శ్రీకుచో
పరిచేలాంచలమైన వీడఁడు గజప్రాణావనోత్సాహియై. ||96||

వ. ఇట్లు భక్తజన పాలన పరాయణుండును; నిఖిల జంతు హృదయార
వింద సదన సంస్థితుండును నగు నారాయణుండు కరికులేంద్ర విజ్ఞా
పిత నానావిధ దీనాలాపంబు లాకర్ణించి; లక్ష్మీకాంతా వినోదంబులం
దగులు చాలించి; సంభ్రమించి దిశలు నిరీక్షించి; గజేంద్రరక్షాపర
త్వంబు నంగీకరించి; నిజపరికరంబు మరల నవధరించి గగనంబున
కుద్గమించి వేంచేయు నప్పుడు. ||97||

మ. తనవెంటన్ సిరి; లచ్చివెంట నవరోధవ్రాతమున్; దాని వె
న్కనుఁ బక్షీంద్రుఁడు; వాని పొంతను ధనుఃకౌమోదకీ శంఖ చ
క్రనికాయంబును; నారదుండు; ధ్వజినీకాంతుండు రా వచ్చి రొ
య్యన వైకుంఠపురంబునం గలుగువా రాబాలగోపాలమున్. ||98||

వ. తదనంతరంబ ముఖారవింద మకరంద బిందు సందోహ పరిష్యంద
మానానందేం దిందిరయగు న య్యిందిరాదేవి గోవింద కరారవింద
సమాకృష్యమాణ సంవ్యానచేలాంచల యై పోవుచు. ||99||

మ. తన వేంచేయు పదంబుఁ బేర్కొనఁ; డనాథస్త్రీ జనాలాపముల్
వినెనో? మ్రుచ్చులు మ్రుచ్చలించిరొ ఖలుల్ వేదప్రపంచంబులన్?
దనుజానీకము దేవతానగరిపై దండెత్తెనో? భక్తులం
గని చక్రాయుధుఁ డేఁడి చూపుఁ డని ధిక్కరించిరో? దుర్జనుల్. ||100||

వ. అని వితర్కించుచు. ||101||

శా. తాటంకాచలనంబుతో; భుజనటద్ధమ్మిల్లబంధంబుతో;
శాటీముక్త కుచంబుతో; నదృఢచంచత్కాంచితో; శీర్ణలా
లాటాలేపముతో; మనోహరకరాలగ్నోత్తరీయంబుతోఁ;
గోటీందుప్రభతో; నురోజభర సంకోచద్విలగ్నంబుతోన్. ||102||

క. అడిగెద నని కడువడిఁ జను
నడిగినఁ దను మగుడ నుడుగఁ డని నడ యుడుగున్
వెడవెడ సిడిముడి తడఁబడ
నడు గిడు; నడుగిడదు జడిమ నడు గిడునెడలన్. ||103||

సీ. నిటలాలకము లంట నివుర జుం జుమ్మని
ముఖసరోజము నిండ ముసురుఁ దేంట్లు;
నళులఁ జోపఁగఁ జిల్క లల్ల నల్లన చేరి
యోష్ఠబింబద్యుతు లొడియ నుఱుకు;
శుకముల దోలఁ జక్షుర్మీనములకు మం
దాకినీ పాఠీనలోక మెసఁగు;
మీన పంక్తుల దాఁట మొయిదీఁగతో రాయ
శంపాలతలు మింట సరణిఁ గట్టు;

ఆ. శంపలను జయింపఁ జక్రవాకంబులుఁ
గుచయుగంబుఁ దాఁకి క్రొవ్వుఁజూపు;
మెలఁత మొగిలు పిఱిఁది మెఱుఁగుఁదీవయుఁ బోలె
జలదవర్ణు వెనుకఁ జనెడునపుడు. ॥104॥

మ. వినువీథిన్ జనుదేరఁ గాంచి రమరుల్ విష్ణున్ సురారాతి జీ
వనసంపత్తి నిరాకరిష్ణుఁ గరుణావర్ధిష్ణుఁ యోగీంద్ర హృ
ద్వనవర్తిష్ణు సహిష్ణు భక్తజనబృంద ప్రాభవాలంకరి
ష్ణు నవోఢోల్ల సదిందిరా పరిచరిష్ణున్ జిష్ణు రోచిష్ణునిన్. ॥105॥

వ. ఇట్లు పొడగని. ॥106॥

మ. "చనుదెంచెన్ ఘనుఁ డల్లవాఁడె; హరి పజ్జం గంటిరే లక్ష్మి? శం
ఖ నినాదం బదె; చక్ర మల్లదె; భుజంగధ్వంసియున్ వాఁడె; క్ర
న్నన యేతెంచె" నటంచు వేల్పులు "నమోనారాయణాయేతి" ని
స్వనులై మ్రొక్కిరి మింట హస్తిదురవస్థావక్రికిం జక్రికిన్. ॥107॥

వ. అ య్యవసరంబునఁ గుంజరేంద్రపాలన పారవశ్యంబున దేవతానమ
స్కారంబు లంగీకరింపక మనస్సమానసంచారుండై పోయిపోయి
కొంతదూరంబున శింశుమార చక్రంబునుం బోలె గురుమకరకుళీర
మీనమిథునంబై; కిన్నరేంద్రుని భాండాగారంబునుంబోలె స్వచ్ఛ
మకరకచ్ఛపంబై; భాగ్యవంతుని భాగధేయంబునుంబోలె సరాగ
జీవనంబై; వైకుంఠపురంబునుంబోలె శంఖచక్ర కమలాలంకృతంబై;
సంసార చక్రంబునుంబోలె ద్వంద్వసంకుల పంక సంకీర్ణంబై యొప్పు
న ప్పంకజాకరంబుఁ బొడగని. ॥108॥

15 గజేంద్రరక్షణము

మ. కరుణాసింధుఁడు శౌరి వారిచరమున్ ఖండింపఁగాఁ బంపె స
త్త్వరితాకంపిత భూమిచక్రము మహోద్యద్విస్ఫులింగచ్ఛటా
పరిభూతాంబర శుక్రమున్ బహువిధ బ్రహ్మాండభాండచ్ఛటాం
తరనిర్వక్రముఁ బాలితాఖిల సుధాంధశ్చక్రముం జక్రమున్. ॥109॥

వ. ఇట్లు పంచిన. ॥110॥

శా. అంభోజాకరమధ్య నూతన నలిన్యాలింగన క్రీడనా
రంభుం డైన వెలుంగుఱేని చెలువారన్ వచ్చి నీటన్ గుభుల్
గుంభద్ధ్వానముతోఁ గొలంకును కలంకం బొందఁగా జొచ్చి దు
ష్టాంభోవర్తి వసించు చక్కటికి డాయంబోయి హృద్వేగమై. ॥111॥

శా. భీమంబై తలఁద్రుంచి ప్రాణములఁ బాపెం జక్రమా శుక్రియన్
హేమక్ష్మాధర దేహముం జకితవన్యేభేంద్ర సందోహముం
గామక్రోధన గేహమున్ గరటి రక్తస్రావ గాహంబు ని
స్సీమోత్సాహము వీత దాహము జయశ్రీ మోహమున్ గ్రాహమున్. ॥112॥

వ. ఇట్లు నిమిష స్పర్శనంబున సుదర్శనంబు మకరి తలఁ ద్రుంచు నవ

సరంబున. ||113||

క. మకర మొకటి రవిఁ జొచ్చెను;
మకరము మఱియొకటి ధనదు మాటున డాఁగెన్;
మకరాలయమునఁ దిరిగెఁడు
మకరంబులు కూర్మరాజు మఱువున కరిగెన్. ||114||

మ. తమముం బాసిన రోహిణీవిభు క్రియన్ దర్పించి సంసారదుః
ఖము వీడ్కొన్న విరక్తచిత్తుని గతిన్ గ్రాహంబు పట్టూడ్చి పా
దము లల్లార్చి కరేణుకావిభుఁడు సౌందర్యంబుతో నొప్పె సం
భ్రమదాశాకరిణీ కరోజ్ఝిత సుధాంభస్స్నాన విశ్రాంతుఁడై. ||115||

శా. పూరించెన్ హరి పాంచజన్యముఁ గృపాంభోరాశి సౌజన్యమున్
భూరిధ్వాన చలాచలీకృత మహాభూత ప్రచైతన్యమున్
సారోదారసిత ప్రభాచకిత పర్జన్యాది రాజన్యమున్
దూరీభూత విపన్నదైన్యమును నిర్ధూతద్విషత్సైన్యమున్. ||116||

మ. మొరసెన్ నిర్జరదుందుభుల్; జలరుహామోదంబులై వాయువుల్
దిరిగెం; బువ్వులవానజల్లుఁ గురిసెన్; దేవాంగనాలాస్యముల్
పరఁగెన్; దిక్కులయందు జీవజయశబ్ధధ్వానముల్ నిండె; సా
గర ముప్పొంగెఁ దరంగ చుంబిత నభోగంగాముఖాంభోజమై. ||117||

క. నిడుద యగు కేల గజమును
మడువున వెడలంగఁ దిగిచి మదజల రేఖల్
దుడుచుచు మెల్లన పుడుకుచు
నుడిపెన్ విష్ణుండు దుఃఖ మూర్వీనాథా! ||118||

క. శ్రీహరి కర సంస్పర్శను
దేహము దాహంబు మాని ధృతిఁ గరిణీసం
దోహంబుఁ దాను గజపతి
మోహన ఘీంకార శబ్దములతో నొప్పెన్. ||119||

క. కరమున మెల్లన నివురుచుఁ
గర మనురాగమున మెఱసి కలయం బడుచుం
గరి హరికతమున బ్రతికినఁ
గరపీడన మాచరించెఁ గరిణుల మరలన్. ||120||

16 గజేంద్రునిపూర్వజన్మకథ

సీ. జననాథ! దేవలశాప విముక్తుఁడై
పటుతర గ్రాహరూపంబు మాని
ఘనుఁడు హూహూ నామ గంధర్వుఁ డప్పుడు
తన తొంటి నిర్మల తనువుఁ దాల్చి
హరికి నవ్యయునకు నతిభక్తితో మ్రొక్కి
తవిలి కీర్తించి గీతములు పాడి
యా దేవు కృప నొంది యందంద మఱియును

వినత శిరస్కుఁడై వేడ్కతోడ
ఆ. దళిత పాపుఁ డగుచు దనలోకమున కేగె
నపుడు శౌరి కేల నంటి తడవ
హస్తి లోకనాథుఁ డజ్ఞాన రహితుఁడై
విష్ణురూపుఁ డగుచు వెలుఁగుచుండె. ॥121॥

మ. అవనీనాథ! గజేంద్రుఁడా మకరితో నాలంబుఁ గావించె మున్
ద్రవిళాధీశుఁ డతండు పుణ్యతముఁ డింద్రద్యుమ్న నాముండు వై
ష్ణవ ముఖ్యుండు గృహీతమౌననియతిన్ సర్వాత్ము నారాయణున్
సవిశేషంబుగఁ బూజ చేసెను మహాశైలాగ్రభాగంబునన్. ॥122॥

మ. ఒకనాఁడా నృపుఁ డచ్యుతున్ మనసులో నూహించుచున్ మౌనియై
యకలంకస్థితి నున్నచోఁ గలశజుం డచ్చోటికిన్ వచ్చి లే
వక పూజింపక యున్న మౌనిఁ గని నవ్య క్రోధుఁడై "మూఢ! లు
బ్ధ! కరీంద్రోత్తమ యోనిఁ బుట్టు" మని శాపం బిచ్చె భూవల్లభా! ॥123॥

క. మునిపతి నవమానించిన
ఘనుఁ డింద్రద్యుమ్న విభుఁడుఁ గౌంజరయోనిం
జననం బందెను విప్రులఁ
గని యవమానింపఁ దగదు ఘన పుణ్యులకున్. ॥124॥

క. కరినాథుఁ డయ్యె నాతఁడు
కరులైరి భటాదులెల్ల; గజముగ నయ్యున్
హరిచరణ సేవ కతమునఁ
గరి వరునకు నధికముక్తిఁ గలిగె మహాత్మా! ॥125॥

ఆ. కర్మతంత్రుఁ డగుచుఁ గమలాక్షుఁ గొల్చుచు
నుభయ నియతవృత్తి నుండెనేనిఁ
జెడును గర్మమెల్ల శిథిలమై మెల్లన
ప్రభలమైన విష్ణుభక్తి చెడదు. ॥126॥

క. చెడుఁ గరులు హరులు ధనములుఁ
జెడుదురు నిజసతులు సుతులుఁ జెడు చెనఁటులకుం;
జెడక మనునట్టి గుణులకుఁ
జెడని పదార్థములు విష్ణుసేవా నిరతుల్. ॥127॥

17 లక్ష్మీనారాయణసంభాషణ

వ. అప్పుడు జగజ్జనకుండగు న ప్పరమేశ్వరుండు దరహసిత ముఖ
కమల యగు న క్కమల కి ట్లనియె. ॥128॥

క. "బాలా! నా వెనువెంటను
హేలన్ వినువీథినుండి యేతెంచుచు నీ
చేలాంచలంబుఁ బట్టుట
కాలో నేమంటి నన్ను నంభోజముఖీ! ॥129॥

క. ఎఱుఁగుదు తెఱవా! యెప్పుడు
మఱవను సకలంబు నన్ను మఱచిన యెడలన్
మఱతు నని యెఱిఁగి మొఱఁగక
మఱవక మొఱ యిడిర యేని మఱి యన్యములన్." ॥130॥

వ. అని పలికిన నరవింద మందిర యగు న య్యిందిరాదేవి మందస్మిత
చంద్రికా సుందర వదనారవింద యగుచు ముకుందున కి ట్లనియె. ॥131॥

క. "దేవా! దేవర యడుగులు
భావంబున నిలిపి కొలచు పని నా పని గా
కో వల్లభ! యే మనియెద
నీ వెంట వచ్చుచుంటి నిఖిలాధిపతీ! ॥132॥

క. దీనుల కుయ్యాలింపను
దీనుల రక్షింప మేలు దీవనఁ బొందన్
దీనావన! నీ కొప్పును.
దీనపరాధీన! దేవదేవ! మహేశ!" ॥133॥

వ. అని మఱియును సముచిత సంభాషణంబుల నంకించుచున్న య
ప్పరమ వైష్ణవీరత్నంబును సాదర సరస సల్లాప మందహాస పూర్వ
కంబుగా నాలింగనంబు గావించి సపరివారుండై గరుడ గంధర్వ సిద్ధ
విబుధగణ జేగీయమానుండై గరుడారూఢుం డగుచు హరి నిజసద
నంబునకుం జనియె" నని చెప్పి శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. ॥134॥

18 గజేంద్రమోక్షణకథాఫలస్మృతి

సీ. "నరనాథ! నీకును నాచేత వివరింపఁ
బడిన యీ కృష్ణానుభావమైన
గజరాజమోక్షణకథ వినువారికి
యశము లిచ్చును గల్మషాపహంబు;
దుస్స్వప్న నాశంబు దుఃఖ సంహారంబుఁ;
బ్రొద్దున మేల్కాంచి పూతవృత్తి
నిత్యంబుఁ బఠియించు నిర్మలాత్మకులైన
విప్రులకును బహువిభవ మమరు;
తే. సంపదలు గల్గుఁ; బీడలు శాంతిఁ బొందు;
సుఖము సిద్ధించు; వర్ధిల్లు శోభనములు;
మోక్ష మఱచేతిదై యుండు; ముదము చేరు
ననుచు విష్ణుండు ప్రీతుఁడై యానతిచ్చె." ॥135॥

వ. అని మఱియు న ప్పరమేశ్వరుం డిట్లని యానతిచ్చె "ఎవ్వరేని నపర
రాత్రాంతంబున మేల్కాంచి సమాహిత మనస్కులయి నన్నును;
నిన్నును; నీ సరోవరంబును; శ్వేతద్వీపంబును; నాకుం బ్రియంబైన
సుధాసాగరంబును; హేమనగంబును; ని గ్గిరి కందర కాననంబులను;
వేత్ర కీచక వేణు లతాగుల్మ సురపాదపంబులను; నేనును బ్రహ్మా
యు ఫాలలోచనుండును నివసించియుండు నక్కొండ శిఖరంబు

లను; గౌమోదకీ కౌస్తుభ సుదర్శన పాంచజన్యంబులను; శ్రీదేవిని; శే
ష గరుడ వాసుకి ప్రహ్లాద నారదులను; మత్స్య కూర్మ వరాహాద్యవతా
రంబులను; దదవతారకృత కార్యంబులను; సూర్య సోమ పావకులను;
బ్రణవంబును; ధర్మతపస్సత్యంబులను; వేదంబును; వేదాంగంబుల
ను శాస్త్రంబులను; గో భూసుర సాధు పతివ్రతా జనంబులను; జంద్ర
కాశ్యపజాయా సముదయంబును; గౌరీ గంగా సరస్వతీ కాళిందీ
సునందా ప్రముఖ పుణ్యతరంగిణీ నిచయంబును; నమరులను; నమ
రతరువులను; నైరావతంబును; నమృతంబును; ధ్రువుని; బ్రహ్మర్షి
నివహంబును; బుణ్య శ్లోకులైన మానవులను; సమాహితచిత్తులై
తలంచువారలకుఁ బ్రాణావసాన కాలంబున మదీయంబగు విమలగతి
నిత్తు" నని హృషీకేశుండు నిర్దేశించి శంఖంబు పూరించి సకలామర
వందితచరణారవిందుఁడై విహగపరివృఢ వాహనుండై వేంచేసె విబు
ధానీకంబు సంతోషించె" నని చెప్పి శుకుండు రాజున కిట్లనియె. ||136||

క. గజరాజమోక్షణంబును
నిజముగఁ బఠియించునట్టి నియతాత్ములకున్
గజరాజ వరదుఁ డిచ్చును
గజ తురగ స్యందనములుఁ గైవల్యంబున్. ||137||

19 రైవతమనువుచరిత్ర

క. తామసు తమ్ముఁడు రైవత
నామకుఁడై వెలసె మనువు; నలువురమీదన్
భూమికిఁ బ్రతివింధ్యార్జున
నామాదులు నృపులు మనువు నందనులు నృపా! ||138||

సీ. మునులు హిరణ్యరోముఁడు నూర్ధ్వబాహుండు
వేదశీర్షుండను వీరు మొదలు
నమరులు భూతరయాదులు శుభ్రుని
పత్ని వికుంఠాఖ్య పరమసాధ్వి;
యా యిద్దఱకుఁ బుత్త్రుఁడై తన కళలతో
వైకుంఠుఁ డనఁ బుట్టి వారిజాక్షు
డవనిపై వైకుంఠ మనియెడి లోకంబుఁ
గల్పించె నెల్లలోకములు మ్రొక్క;
తే. రమ యెదుర్కోలు చేకొనె రాజముఖ్య!
తదనుభావంబు గుణములుఁ దలఁపఁ దరమె?
యీ ధరారేణు పటలంబు నెఱుఁగవచ్చుఁ
గాని రాదయ్య హరిగుణగణము సంఖ్య. ||139||

వ. తదనంతరంబ. ||140||

20 చాక్షుసమనువుచరిత్ర

సీ. చక్షుస్తనూజుండు చాక్షుషం డను వీరుఁ
డాఱవ మనువయ్యె నవనినాథ!

భూమీశ్వరులు పురుః పురుష సుద్యుమ్నాదు
లాతని నందను; లమరవిభుఁడు
మంత్రద్యుమాఖ్యుఁ; డమర్త్య లాప్యాదికు
లాహవిష్మద్వీరకాది ఘనులు
మునులందు విభుఁడు సంభూతికి వైరాజు
నకుఁ బుట్టి యజితుండు నాఁగ నొప్పె;
ఆ. నతఁడు కాఁడె కూర్మమై మందరాద్రిని
నుదధి జలములోన నుండి మోచె;
నతఁడు చువ్వె దివిజు లర్థింప నమృతాబ్ధిఁ
ద్రచ్చి యిచ్చె నా సుధారసంబు. ॥141॥

21 సముద్రమథనకథాప్రారంభం

వ. అని పలికినం బరీక్షిన్నరేంద్రుండు మునీంద్రున కిట్లనియె. ॥142॥

మ. "విను మున్నేటికిఁ ద్రచ్చె పాలకడలిన్ విష్ణుండు? కూర్మాకృతిన్
వనధింజొచ్చి య దెట్లు మోచె బలుకవ్వంబైన శైలంబు? దే
వ నికాయం బమృతంబు నెట్లు పడసెన్? వారశి నేమేమి సం
జనితం బయ్యెఁ? మునీంద్ర! చోద్యము గదా సర్వంబుఁ జెప్పంగదే. ॥143॥

క. అప్పటినుండి బుధోత్తమ!
చెప్పెడు భగవత్కథా విశేషంబులు నా
కెప్పుడుఁ దనవి జనింపదు
చెప్పఁగదే చెవులు నిండ శ్రీహరికథలున్." ॥144॥

వ. అని మఱియు నడుగం బడినవాఁడై యతని నభినందించి హరి
ప్రసంగంబు జెప్ప నుపక్రమించె నని సూతుండు ద్విజుల కిట్లనియె
నట్లు శుకుండు రాజుం జూచి. ॥145॥

22 సురలుబ్రహ్మశరణుజొచ్చుట

క. "కసిమఁసగి యసుర విసరము
లసి లతికల సురల నెగవ నసువులు వెడలం
బసఁ జెడిరి; పడిరి; కెడసిరి
యసమ సమర విలసనముల నసమెడలి నృపా! ॥146॥

క. సురపతి వరుణాదులతో
సురముఖ్యులు గొంద ఱరిగి సురశైలముపై
సురనుతుఁడగు నజుఁ గని యా
సుర దుష్కృతిఁ జెప్పి రపుడు సొలయుచు నతులై. ॥147॥

క. దుర్వాసు శాపవశమున
నిర్వీర్యత జగము లెల్ల నిశ్శ్రీకములై
పర్వతరిపుతోఁ గూడ న
పర్వము లయి యుండె హతసుపర్వావళులై. ॥148॥

ఆ. నెలవు వెడలి వచ్చి నిస్తేజులై నట్టి
వేల్పుగములఁ జూచి వేల్పుఁ బెద్ద
పరమపురుషుఁ దలఁచి ప్రణతుఁడై సంఫుల్ల
పద్మవదనుఁ డగుచుఁ బలికెఁ దెలియ. ॥149॥

క. "ఏనును మీరును గాలము
మానవ తిర్యగ్లతా ద్రుమ స్వేదజముల్
మానుగ నెవ్వని కళలము
వానికి మ్రొక్కెదముగాక వగవఁగ నేలా? ॥150॥

క. వధ్యుండు రక్షణీయుఁడు
సాధ్యుఁడు మాన్యుఁడని లేక సర్గత్రాణా
వధ్యాదు లొనర్చు నతం
డాధ్యంత విధానమునకు నర్హుఁడు మనకున్. ॥151॥

క. వరదునిఁ బరము జగద్గురు
కరుణాపరతంత్రు మనము గనుఁగొన దుఃఖ
జ్వరములు చెడు" నని సురలకు
సరసిజజని చెప్పి యజితు సదనంబునకున్. ॥152॥

23 బ్రహ్మాదులహరిస్తుతి

వ. అంత దానును దేవతాసమూహంబును నతిరయంబునం జని విన
యంబునఁ గానంబడని య వ్విభు నుద్దేశించి దైవికంబులగు వచ
నంబుల నియతేంద్రియుండై యిట్లని స్తుతియించె. ॥153॥

సీ. ఎవ్వని మాయకు నింతయు మోహించుఁ
దఱిమి యెవ్వని మాయ దాఁట రాదు;
తన మాయ నెవ్వఁ డింతయు గెల్చినట్టివాఁ
డెవ్వనిఁ బొడగాన రెట్టి మునులు;
సర్వభూతములకు సమవృత్తి నెవ్వఁడు
చరియించుఁ దనచేత జనితమయిన;
ధరణి పాదములు చిత్తము సోముఁ డగ్ని ము
ఖంబు గన్నులు సోమకమలహితులు;
తే. చెవులు దిక్కులు; రేతంబు సిద్ధజలము;
మూఁడు మూర్తులపుట్టిల్లు; మొదలి నెలవు
గర్భమఖిలంబు; మూర్ధంబు గగన మగుచు;
మలయు నెవ్వఁడు వాని నమస్కరింతు. ॥154॥

వ. మఱియు నెవ్వని బలంబున మహేంద్రుండును; బ్రసాదంబున దేవ
తలును; గోపంబున రుద్రుండును; బౌరుషంబున విరించియు; నింద్రి
యంబులవలన వేదంబులును మునులును; మేఢ్రంబునఁ బ్రజాప
తియును; వక్షంబున లక్ష్మియు; ఛాయవలనఁ బిత్రుదేవతలును;
స్తనంబులవలన ధర్మంబును; బృష్ఠంబువలన నధర్మంబును; శిరంబు
వలన నాకంబును; విహారంబువలన నప్సరోజనంబులును; ముఖం

బువలన విప్రులును; గుహ్యంబున బ్రహ్మంబును; భుజంబుల వలన
రాజులును బలంబును; నూరువులవలన వైశ్యులును నైపుణ్యం
బును; బదంబులవలన శూద్రులును నవేదంబును; నధరంబున
లోభంబునును; పరిరదచ్ఛదనంబువలన బ్రీతియు; నాసాపుటంబు
వలన ద్యుతియు; స్పర్శంబునఁ గామంబును; భ్రూయుగళంబున
యమంబును; బక్షంబునఁ గాలంబును సంభవించె; నెవ్వని యోగ
మాయావిహితంబులు ద్రవ్యవయః కర్మగుణ విశేషంబులు; చతుర్విధ
సర్గం బెవ్వని యాత్మతంత్రం; బెవ్వనివలన సిద్ధించి లోకంబులును
లోకపాలురును బ్రతుకుచుందురు పెరుగుచుందురు; దివిజులకు
నాయువు నంధంబు బలంబునై జగంబులకు నీశుండై ప్రజలకుఁ
బ్రజనుండై ప్రజావన క్రియాకాండ నిమిత్త సంభవుండగు జాతవేదుం
డై; యంతస్సముద్రంబున ధాతుసంఘాతంబులం బ్రపచించుచు
బ్రహ్మమయుండై; ముక్తికి ద్వారంబై; యమృత మృత్యు స్వరూపుండై;
చరాచరప్రాణులకుఁ బ్రాణంబై; యోజస్సహోబల వాయురూపంబులైన
ప్రాణేంద్రి యాత్మ శరీర నికేతనుండై పరమ మహాభూతి యగు న
ప్పరమేశ్వరుండు మాకుం బ్రసన్నుం డగుం గాక” యని మఱియును. ‖155‖

క. మొదల జల మిడిన భూజము
దుది నడుమను జల్లదనము దొరకొను మాడ్కిన్
మొదలను హరికిని మ్రొక్కిన
ముద మొందుదు మెల్ల వేల్పుమూకలు నేమున్. ‖156‖

క. ఆపన్నులగు దిదృక్షుల
కో! పుణ్య! భవన్ముఖాబ్జ మొయ్యన తఱితోఁ
బ్రాపింపఁ జేయు సంపద
నో! పరమదయానివాస! యుజ్జ్వలతేజా! ‖157‖

24 విశ్వగర్భుని ఆవిర్భావము

వ. అని యిట్లు దేవగణసమేతుండై యనేక విధంబులం గీర్తించుచు
నున్న పరమేష్ఠి యందుఁ గరుణించి దయాగరిష్ఠుండగు విశ్వగర్భుం
డావిర్భవించె. ‖158‖

మ. ఒకవేయర్కులు గూడిగట్టి కదుపై యుద్యత్ప్రభాభూతితో
నొకరూపై చనుదెంచుమాడ్కి హరి దా నొప్పారె; నా వేలుపుల్
వికలాలోకనులై; విషణ్ణమతులై; విభ్రాంతులై మ్రోలఁ గా
నక శంకించిరి కొంతప్రొద్దు; విభుఁ గానం బోలునే వారికిన్. ‖159‖

వ. అప్పుడు. ‖160‖

సీ. హార కిరీట కేయూర కుండల పాద
కటక కాంచీలతా కంకణాది
కౌస్తుభోపేతంబుఁ గౌమోదకీ శంఖ
చక్ర శరాసన సంయుతంబు
మరకతశ్యామంబు సరసిజ నేత్రంబుఁ

గర్ణాభరణ కాంతి గండ యుగముఁ
గలిత కాంచనవర్ణ కౌశేయవస్త్రంబు
శ్రీ వన మాలికా సేవితంబు
ఆ. నై మనోహరంబునై దివ్యసౌభాగ్య
మైన యతని రూపు హర్ష మెసఁగ
జూచి బ్రహ్మ హరుఁడు సురలును దానును
బొంగి నమ్రుఁ డగుచుఁ బొగడఁ దొడఁగె. ॥161॥

క. జననస్థితిలయ దూరుని
మునినుతు నిర్వాణసుఖ సముద్రుని సుగుణుం
దనుతనునిఁ బృథుల పృథులుని
ననఘాత్ము మహానుభావు నభినందింతున్. ॥162॥

క. పురుషోత్తమ! నీ రూపము
పరమ శ్రేయంబు భువన పంక్తుల కెల్లన్
స్థిరవైదిక యోగంబున
వరుసను మీ యంద కానవచ్చెను మాకున్. ॥163॥

క. మొదలును నీలోఁ దోఁచెను;
దుదియును నటఁ దోఁచె; నడుమ దోఁచెను; నీవే
మొదలు నడుమ దుది సృష్టికిఁ
గదియఁగ ఘటమునకు మన్ను గతి యగు మాడ్కిన్. ॥164॥

క. నీ మాయ చేత విశ్వము
వేమాఱు సృజింతు వనుచు విష్ణుఁడ వనుచున్
ధీమంతులు గుణపద విని
నేమంబున సగుణుఁడైన నినుఁ గాంతు రొగిన్. ॥165॥

ఆ. అన్న మవని యందు నమృతంబు గోవుల
యందు వహ్ని సమిధలందు నమర
యోగవశతఁ బొందు నోజను బుద్ధిచే
నగుణు నిన్నుఁ గాంతు రాత్మవిదులు. ॥166॥

మత్త. పట్టులేక బహుప్రకార విపన్న చిత్తులమైతి; మే
మెట్టకేలకు నిన్నుఁ గంటి మభీప్సితార్థము వచ్చుఁ; బె
న్వెట్టయైన దవానలంబున వేఁగు నేనుఁగు మొత్తముల్
నిట్టవేర్చిన గంగలోపల నీరు గాంచిన చాడ్పునన్. ॥167॥

మత్త. నీకు నే మని విన్నవింతుము నీవు సర్వమయుండవై
లోకమెల్లను నిండి యుండగ లోకలోచన! నీ పదా
లోకనంబు శుభంబు మాకును లోకపాలకు లేను నీ
నాకవాసులు నీవ వహ్నిఁ దనర్చు కేతుతతి క్రియన్. ॥168॥

వ. అని కమలసంభవ ప్రముఖులు వినుతి చేసి రని” చెప్పి నరేంద్రునకు
శుకుం డిట్లనియె. ॥169॥

25 విష్ణుని అనుగ్రహవచనము

శా. ఈ రీతిం జతురాననాది నుతుఁడై యేపార జీమూత గం
భీరంబైన రవంబునం బలికె సంప్రీతాత్ముఁడై యీశ్వరుం
డా రోమాంచిత కాయులన్ నవవిముక్తాపాయులం బ్రేయులం
బ్రారబ్ధోగ్ర మహార్ణవోన్మథన వాంఛానల్పులన్ వేల్పులన్. ॥170॥

క. "ఓ! నలువ! యో! సురేశ్వర!
యో! నిటలతటాక్ష! యో! సురోత్తములారా!
దానవులతోడ నిప్పుడు
మానుగ బోరామి గలిగి మనుటే యొప్పున్. ॥171॥

వ. అది యెట్లంటి రేని. ॥172॥

క. ఎప్పుడు దనకును సత్త్వము
చొప్పడు నందాఁక రిపులఁ జూచియుఁ దనమైఁ
గప్పికొని యుండవలయును
నొప్పుగ నహి మూషకమున కొదిఁగిన భంగిన్. ॥173॥

క. అమృతోత్పాదన యత్నము
విమల మతిం జేయు టొప్పు; వేల్పులు! వినుఁడీ
యమృతంబుఁ ద్రావి జంతువు
లమృతగతిన్ బ్రతుకుచుండు నాయుర్వృద్ధిన్. ॥174॥

సీ. పాలమున్నీటి లోపల సర్వతృణలతౌ
షధములు దెప్పించి చాల వైచి
మందరశైలంబు మంథానముగాఁ జేసి
తనర వాసుకిఁ దరిత్రాడు జేసి
నా సహాయతచేత నలి నందఱును మీరు
తరువుఁడు వేగ మతంద్రు లగుచు;
ఫలము మీఁదయ్యెడు; బహుళ దుఃఖంబులఁ
బడుదురు దైత్యులు పాపమతులు;
ఆ. అలసటేమి లేక యఖిలార్థములుఁగల్గు;
విషధిలోన నొక్క విషము పుట్టుఁ;
గలఁగి వెఱవ వలదు కామరోషంబులు
వస్తుచయము నందు వలదు చేయ. ॥175॥

వ. అని యాదేశించి. ॥176॥

క. అంతాది రహితుఁ డచ్యుతుఁ
డంతర్ధానంబు నొందె; నజ ఫాలాక్షుల్
సంతోషంబునఁ దమతమ
కాంతాలయములకుఁ జనిరి గౌరవ మొప్పన్. ॥177॥

26 సురాసురలుస్నేహము

క. కయ్యంబు జేయ నొల్లక
నెయ్యంబున నతులు పెట్టి నిర్జర నికరం
బియ్యప్పనములు పెట్టుచుఁ
దియ్యంబునఁ గొల్చె బలిని దేవద్వేషిన్. ॥178॥

క. పస చెడి తనకును వశమై
సుసరముతో గొల్చుచున్న సురసంఘములన్
గసిమసఁగి చంపఁ బూనిన
నసురుల వారించె బలియు నతినయయుక్తిన్. ॥179॥

వ. అటు వారించి వైరోచని రాక్షస సముదయంబున కిట్లనియె. ॥180॥

క. పగవారు శరణు చొచ్చిన
మగతనములు నెఱపఁ దగునె మగవారలకున్
తగు సమయ మెఱుఁగ వలదే
మగటిమిఁ బాటింప వల దమర్త్యులతోడన్. ॥181॥

వ. అని పలికి కొలువు కూటంబున నసుర నికర పరివృతుండై నిఖిల లోకరాజ్యలక్ష్మీసహితుండై యఖిల విబుధ వీర విజయాహంకార నిజాలంకారుండై సుఖంబునం గొలువున్న విరోచన నందనుంగని శచీవిభుం డుత్తమ సచివుండునుం బోలె స్వాంతఁ వచనంబుల శాంతిం బొందించి పురుషోత్తమ శిక్షితంబైన నీతిమార్గంబున శంబరుని కిం బ్రియంబు చెప్పి; యరిష్టనేమి ననునయించి త్రిపురవాసులగు దానవుల నొడంబఱచి; జంభుని సమ్మతంబు చేకొని; హయగ్రీవుని విగ్రహంబు మాన్పి; నముచితారకబాణాదులతో సఖ్యంబునెఱపి; విప్రచిత్తికిం బొత్తు హత్తించి; శకుని విరోచన ప్రహేతులకుఁ బోరామి చూపి మయ మాలి సుమాలి ప్రముఖులకు మైత్రి యెఱింగించి; కుంభ నికుంభులకు సౌజన్యంబుఁ గైకొలిపి; పౌలోమ కాలకేయ నివాత కవచాదుల యెడ బాంధవంబు ప్రకటించి; వజ్రదంష్ట్రికి వశుండై; యి తర దానవ దైత్య సమూహంబువలన నతిస్నేహంబు సంపాదించి; మనకు నక్క చెలియండ్ర బిడ్డలకు నొడ్డారంబు లేమిటికి? నేక కార్యపర త్వంబున నడ్డంబు లేక బ్రదుకుద; మన్యోన్య విరోధంబు లేల? తొల్లి యన్యోన్య విరోధంబున నలంగితి; మిది మొదలు దనుజ దివిజ సముదయంబులకు రాజు విరోచననందనుండ; మనమందఱ మతని పంపు చేయంగలవార; ముభయ కులంబును వర్ధిల్లునట్టి యుపా యం బెఱింగింతు నని యమృతజలధిమథన ప్రారంభ కథనంబు దెలి యం జెప్పె; నట్లు సురాసుర యూథంబులు బలారాతిబలి ప్రముఖం బులై పరమోద్యోగంబున సుధాసంపాదనాయత్త చిత్తులై యైకమత్యం బునొంది యమంద గమనంబున మందరనగంబునకుం జని. ॥182॥

27 మంధరగిరిని తెచ్చుట

సీ. వాసవ వర్ధకి వాఁడిగాఁ జఱచిన
కుద్దాలముఖములఁ గొంత ద్రవ్వి
ముసలాగ్రముల జొన్పి మొదలి పాఁ తగలించి;

దీర్ఘ పాశంబులఁ ద్రిండు చుట్టి
పెకలించి బాహుల బీడించి కదలించి;
పెల్లార్చి తమతమ పేరు వాడి
పెఱికి మీఁదికి నెత్తి పృథుల హస్తంబులఁ
దలల భుజంబులఁ దరలకుండ
తే. నాని మెల్లన కుఱుతప్పుటడుగు లిడుచు
భార మధికంబు మఱవక పట్టుఁ డనుచు
మందరనగంబుఁ దెచ్చి రమందగతిని.
దేవ దైత్యులు జలరాశి తెరువు పట్టి. ॥183॥

క. మందరము మోవ నోపమి
నందఱపైఁబడియె నదియు నతిచోద్యముగాఁ;
గొందఱు నేలం గలిసిరి
కొందఱు నుగ్గయిరి; చనిరి కొందఱు భీతిన్. ॥184॥

క. ఏలా హరికడ కేఁగితి?
మేలా దొరఁకొంటి మధిక హేలన శైలో
న్మూలనము జేసి తెచ్చితి?
మేలా పెక్కండ్రు మడిసి రేలా నడుమన్? ॥185॥

క. ఏటికి మముఁ బని బంచెను?
నేటికి మనఁ బోటివారి కింతలు పను? లిం
కేటికి రాఁడు రమేశ్వరుఁ?
డేటి కుపేక్షించె? మఱవ నేటికి మనలన్? ॥186॥

వ. అని కులకుధర పతనజన్యంబగు దైన్యంబు సహింప నోపక పల
వించుచున్న దివిజ దితిజుల భయంబు మనంబున నెఱింగి సకల
వ్యాపకుండగు హరి దత్సమీపంబున. ॥187॥

మ. గరుడారోహకుఁడై గదాదిధరుఁడై కారుణ్యసంయుక్తుఁడై
హరికోటిప్రభతో నోహో వెఱవకుం డంచుం బ్రదీపించి త
ద్గిరిఁ గేలన్ నలువొంద గందుకము మాడ్కింబట్టి క్రీడించుచు
న్గరుణాలోకసుధన్ సురాసురుల ప్రాణంబుల్ సమర్థించుచున్. ॥188॥

క. వారలు గొలువఁగ హరియును
వారాన్నిధి కరుగు మనఁగ వసుధాధరమున్
వారిజనయనునిఁ గొంచు న
వారితగతిఁ జనియె విహగవల్లభుఁ డఱుతన్. ॥189॥

క. చని జలరాశి తటంబున
వనజాక్షుని గిరిని డించి వందనములు స
ద్వినుతులు జేసి ఖగేంద్రుఁడు
పనివినియెను భక్తి నాత్మభవనంబునకున్. ॥190॥

వ. అప్పుడు. ॥191॥

28 సముద్రమథనయత్నము

సీ. భూనాథ! వినవయ్య భోగీంద్రు వాసుకిఁ
బిలిపించి యతనికిఁ బ్రియము జెప్పి
ఫలభాగ మీ నొడఁబడి సమ్మతునిఁ జేసి
మెల్లన చేతుల మేను నివిరి
"నీవ కా కెవ్వరు నేర్తు? రీ పని కియ్య
కొ" మ్మని యతని కైకోలు పడసి
కవ్వంపుఁ గొండ నిష్కంటకంబుగఁ జేసి
ఘర్షించి యతని భోగంబుఁ జుట్టి
ఆ. కడఁగి యమృతజలధిఁ గలశంబుఁ గావించి
త్రచ్చు నవసరమునఁ దలఁపు లమర
బద్ధవస్త్రకేశభారులై యా రెండు
గములవారు తరువఁ గదిసి రచట. ||192||

వ. తదనంతరంబ. ||193||

క. హరియును దేవానీకము
నురగేంద్రుని తలలు పట్టనుద్యోగింపన్
హరిమాయా పరవశులై
సురవిమతులు కూడి పలుకఁ జొచ్చిరి కడిమిన్. ||194||

మత్త. "స్వచ్ఛమైన ఫణంబు మీరలు చక్కఁబట్టి మథింపఁగాఁ
బుచ్ఛ మేటికి మాకుఁ బట్టఁగఁ? బూరుషత్వము గల్గి మే
మచ్ఛమైన తపోబలాధ్యయనాన్వయంబుల వారమై
యిచ్ఛయింతుమె తుచ్ఛవృత్తికి? నిండు మాకు ఫణాగ్రముల్ . ||195||

వ. అని పలుకు దనుజులం జూచి. ||196||

క. విస్మయముఁ బొంది దానవ
ఘస్మరుఁ డహిఫణము విడువఁ గైకొని యసురుల్
విస్మితముఖులై యార్చి ర
విస్మితముగఁ గొనిరి సురలు వీఁకం దోకన్. ||197||

వ. ఇట్లు సమాకర్షణస్థానభాగనిర్ణయంబు లేర్పఱచుకొని దేవతలు
పుచ్ఛంబును; బూర్వదేవతలు ఫణంబులుం బట్టి పయోరాశి మధ్యం
బునం బర్వతంబు పెట్టి; పరమాయత్తచిత్తులై యమృతార్థంబు
త్రచ్చుచున్న సమయంబున. ||198||

క. విడు విడుఁ డని ఫణి పలుకఁగఁ
గడుభరమున మొదలఁ గుదురు గలుగమి గెడఁవై
బుడబుడ రవమున నఖిలము
వడవడ వడఁకఁగ మహాద్రి వనధి మునింగెన్. ||199||

ఉ. గౌరవమైన భారమునఁ గవ్వపుఁగొండ ధరింప లేక దో
స్సార విహీనులై యుభయ సైనికులుం గడు సిగ్గుతోనకూ

పారతటంబునం బడిరి పౌరుషముం జెడి పాండవేయ! యె
వ్వారికి నేరఁబోలు బలవంతపు దైవము నాక్రమింపగన్? ||200||

29 కూర్మావతారము

క. వననిధి జలము లోపల
మునిఁగెడి గిరిఁ జూచి దుఃఖమునఁ జింతాబ్ధిన్
మునిఁగెడి వేల్పులఁ గనుఁగొని
వనజాక్షుఁడు వార్ధినడుమ వారలు చూడన్. ||201||

సీ. సవరనై లక్ష యోజనముల వెడలుపై
కడుఁ గఠోరమునైన కర్పరమును
నదనైన బ్రహ్మాండమైన నాహారించు
ఘనతరంబగు ముఖగహ్వరంబు
సకల చరాచర జంతురాసుల నెల్ల
మ్రింగి లోఁగొనునట్టి మేటి కడుపు
విశ్వంబుపై వేఱు విశ్వంబు పైఁబడ్డ
నాఁగినఁ గదలని యట్టి కాళ్ళు
తే. వెలికి లోనికిఁ జనుదెంచు విపుల తుండ
మంబుజంబులఁ బోలెడు నక్షి యుగము
సుందరంబుగ విష్ణుండు సురలతోడి
కూర్మి చెలువొంద నొక మహా కూర్మ మయ్యె. ||202||

మ. కమఠంబై జలరాశిఁ జొచ్చి లఘు ముక్తాశుక్తి చందంబునన్
సమదద్రీంద్రము నెత్తె వాసుకి మహానాగంబుతో లీలతో
నమరేంద్రాదులు మౌళికంపములతో నౌనౌగదే! బాపురే!
కమలాక్షా! శరణంచు భూదిశలు నాకాశంబునున్ మ్రోయఁగన్. ||203||

వ. ఇవ్విధంబున. ||204||

క. తరిగాండ్రలోన నొకఁడట
తరి గడవకుఁ గుదురు నాఁక త్రాడఁట చేరుల్;
దరి గవ్వంబును దా నఁట
హరిహరి! హరిచిత్రలీల హరియే యెఱుఁగున్. ||205||

ఆ. జలధిఁ గడవ చేయ శైలంబుఁ గవ్వంబు
చేయ భోగిఁ ద్రాడు చేయఁ దరువ
సిరియు సుధయుఁ బడయ శ్రీవల్లభుఁడుఁ దక్క
నొరుఁడు శక్తిమంతుఁ డొకఁడు గలఁడె? ||206||

ఆ. గొల్లవారి బ్రతుకు గొఱఁతన వచ్చునె
గొల్లరీతిఁ బాలకుప్ప ద్రచ్చి
గొల్లలైరి సురలు గొల్లయ్యె విష్ణుండు
చేటు లేని మందు సిరియుఁ గనిరి. ||207||

30 సముద్రమథన వర్ణన

వ. ఇట్లు సురాసురయూథంబులు హరిసనాథంబులయి కవచంబులు నెట్టంబులు పెట్టికొని; పుట్టంబులు పిరిచుట్లు చుట్టుకొని; కరంబులుఁ గరంబుల నప్పళించుచు; భుజంబులు భుజంబుల నొరయుచు; లెండు లెండు దరువఁ దొడంగుఁడు రండని యమందగతిం బెరుగుఁ ద్రచ్చు మందగొల్లల చందంబున మహార్ణవమధ్యంబున మంథాయ మాన మందరమహీధర విలగ్నభోగి భోగాద్యంతంబులం గరంబులం దెమల్చుచుఁ; బెనుబొబ్బలం బ్రహ్మాండ కటాహంబు నిర్భరంబయి గుబ్బుగుబ్బని యురులు కొండకవ్వంబుగుత్తి జిఱజిఱందిరుఁగు వేగంబున ఛటచ్ఛటాయ మానంబులయి బుగులుబుగుళ్ళను చప్పు ళ్ళుప్పరం బెగసి లెక్కకు మిక్కిలి చుక్కల కొమ్మల చెక్కుల నిక్కలుపడు మిసిమిగల మీఁది మీఁగడ పాలతేట నిగ్గుఁ దుంప రల పరంపరలవలన నిజకరక్రమ క్రమాకర్షణపరిభ్రాంత ఫణి ఫణా గర్భ సముద్భూత నిర్భర విష కీలి కీలాజాలంబుల నప్పటప్పటికి నుప్పతిల్లిన దప్పిం గొండొక మందగతిం జెందక యక్కూపార వేలా తట కుటజ కుసుమగుచ్ఛ పిచ్ఛిల స్వచ్ఛ మకరంద సుగంధి గంధవ హంబులం గ్రొంజెమట నీటి పెను వఱదగము లొడళ్ళ నిగుర నొండొరు లంబరిహసించుచుఁ బేరువాడి విలసించుచు; మేలు మేలని యుగ్గ డించుచుఁ; గాదు కాదని భంగించుచు; నిచ్చ మెచ్చని మచ్చరంబుల వలన వనధి వలమాన వైశాఖ వసుంధరాధర పరివర్తన సముజ్జనిత ఘుమఘుమారావంబును; మథన గుణాయమాన మహాహీంద్రప్ర ముఖ ముహుర్ముహురుచ్చలిత భూరి ఘోర ఫూత్కార ఘోషంబు ను; గులకుధర పరిక్షేపణ క్షోభిత సముల్లంఘన సమాకులితంబులై వెఱచఱచి గుబురుగుబురలై యొరలు కమఠ కర్కట కాకోదర మకర తిమి తిమింగిల మరాళ చక్రవాక బలాహక భేక సారసానీకంబుల మొఱలునుం గూడికొని ముప్పిరిగొని; దనుజ దివిజ భటాట్టహాస తర్జనగర్జనధ్వనులు నలుపురియై మొత్తినట్లైన దిశదిగంతభిత్తులును; బేఁటెత్తి పెల్లగిలం ద్రుళ్ళుచుఁ గికురు పొడుచుచు నొక్కఁడొకనికంటె వడియునుం గడపునుం గలుగఁ ద్రచ్చుచుఁ బంతంబు లిచ్చుచు సుధాజననంబుఁ జింతించుచు నూతనపదార్థంబులకు నెదుళ్ళు చూచుచు నెంతదడవు ద్రత్తుమని హరి నడుగుచు నెడపడని తమ కంబుల నంతకంతకు మురువుడింపక త్రచ్చు సమయంబున. ॥208॥

క. అప్పాలవెల్లి లోపల
నప్పటికప్పటికి మందరాగము దిరుగం
జప్పుడు నిండె నజాండము
చెప్పెడి దే మజుని చెవులు చిందఱగొనియెన్. ॥209॥

వ. అంత న ప్పయోరాశి మధ్యంబున. ॥210॥

క. ఎడమఁ గుడి మునుపు దిరుగుచు
గుడి నెడమను వెనుకఁ దిరుగు కులగిరి గడలిం
గడ లెడల సురలు నసురులుఁ
దొడితొడి ఫణి ఫణము మొదలుఁ దుదియును దిగువన్. ॥211॥

క. వడిగొని కులగిరిఁ దరువఁగ
జడనిధి ఖగ మకర కమఠ ఝష ఫణి గణముల్
సుడివడుఁ దడఁబడుఁ గెలఁకులఁ
బడు భయపడి నెగసి బయలఁ బడు నురలిపడున్. ‖212‖

క. అమరాసుర కర విపరి
భ్రమణ ధరాధరవరేంద్ర భ్రమణంబును దాఁ
గమఠేంద్రు వీపు తీఁటను
శమియింపఁగఁ జాలదయ్యె జగతీనాథా! ‖213‖

వ. తదనంతరంబ ‖214‖

31 కాలకూటవిషముపుట్టుట

క. ఆలోల జలధి లోపల
నాలో నహి విడిచి సురలు నసురులుఁ బఱవం
గీలా కోలాహలమై
హాలాహల విషము పుట్టె నవనీనాథా! ‖215‖

వ. అదియునుం బ్రళయకాలాభీల ఫాలలోచన లోచనానల శతంబు చందంబు ననమందంబై; విలయ దహన సహస్రంబు కైవడి వడియై; కడపటి పట్టపగలింటి వెలుంగుల లక్ష తెఱంగున దుర్లక్షితంబై; తుదిరేయి వెలింగిన మొగిలు గముల వలనం బడు బలు పిడుగుల వడువున బెడిదంబై; పంచభూతంబులుం దేజోరూపంబులైన చాడ్పున దుస్సహంబై; భుగభుగాయమానంబులైన పొగలును; జిటచిటాయమానంబులైన విస్ఫులింగంబులును; ధగధగాయ మానంబులైన నెఱమంటలును; గలిగి మహార్ణవ మధ్యంబున మందరనగం బమంథరంబుగం దిరుగునెడ జనియించి పటపటాయమానంబై నింగికిం బొంగి దిశలకుం గేలు చాఁచి బయళ్ళు ప్రబ్బికొని తరి గవ్వంపుఁ గొండ నండ గొనక; నిగిడి కడలి నలుగడలకుం బఱచి; దరుల కుఱికి; సురాసుర సముదయంబులం దరిగొని; గిరివర గుహాగహ్వరంబుల సుడిపడక కులశిఖరి శిఖరంబుల నెరగలివడి; గహనంబుల దహించి కుంజమంజరీ పుంజంబుల భస్మంబుజేసి; జనపదంబు లేర్చి; నదీ నదంబు లెరియించి; దిక్కుంభికుభంబులు నిక్కలుపడ నిక్కి; తరణి తారామండలంబులపై మిట్టించి; మహర్లోకంబు దరికొని; యుపరిలోకంబునకు మాఱుగొనలిడి సుడిపడి ముసురుకొని; బ్రహ్మాండ గోళంబు చిటిలి పడన్ దాఁటి; పాతాళాది లోకంబులకు వేళ్ళుబాఱి; సర్వలోకాధికంబై శక్యంబు గాక యెక్కడఁ జూచినం దానయై; కురంగంబు క్రియం గ్రేళ్ళుఱుకుచు; భుజంగంబు విధంబున నొడియుచు; సింగంబు భంగి లంఘించుచు; విహంగంబు పగిది నెగయుచు; మాతంగంబు పోలికి నిలువంబడుచు నిట్లు హాలాహల దహనంబు జగంబులం గోలాహలంబు చేయుచున్న సమయంబున; మెలకు సెగల మిడుకం జాలక
నీఱైన దేవతలును; నేలంగూలిన రక్కసులును; డుల్లిన తారకలును; గీటడంగిన కిన్నర మిథునంబులును; గమరిన గంధర్వవిమానంబులును; జీకాకుపడిన సిద్ధచయంబులును; జిక్కుపడినగ్రహంబులును

జిందఱవందఱ లయిన వర్ణాశ్రమంబులును; నిగిరిపోయిన నదు
లును; నింకిన సముద్రంబులును; గాలిన కాననంబులును బొగిలిన
పురంబులును; బొనుఁగు పడిన పురుషులును; బొక్కి పడిన
పుణ్యాంగనా జనంబులును; బగిలిపడిన పర్వతంబులును భస్మంబు
లైన ప్రాణి సంఘంబులును; వేఁగిన లోకంబులును; వివశలైన దిశ
లును; నొడ్డగెడవులైన భూజచయంబులును; నఱవఱలైన భూము
లునునై యకాల విలయకాలంబై తోచుచున్న సమయంబున. ॥216॥

క. ఒడ్డారించి విషంబున
కడ్డము చనుదెంచి కావ నధికులు లేమిన్
గొడ్డేటి ప్రంది రా లన
బిడ్డన నెడలేక జనులు పృథ్వీనాథా! ॥217॥

వ. అప్పుడు ॥218॥

32 శివునిగరళభక్షణకైవేడుట

మ. చని కైలాసముఁ జొచ్చి శంకరుని వాసద్వారముం జేరి యా
శుని దౌవారికు లడ్డపడఁ దల మంచుం జొచ్చి "కుయ్యో మొఱో
విను; మాలింపుము; చిత్తగింపుము; దయన్ వీక్షింపు" మం చంబుజా
సనముఖ్యుల్ గని రార్తరక్షణ కళాసంరంభునిన్ శంభునిన్. ॥219॥

క. వారలు దీనత వచ్చుటఁ
గూరిమితో నెఱిఁగి దక్షుకూఁతురుఁ దానుం
బేరోలగమున నుండి ద
యారతుఁడై చంద్రచూడుఁ డవసర మిచ్చెన్. ॥220॥

వ. అప్పుడు భోగిభూషణునకు సాష్టాంగ దండప్రణామంబులు గావించి
ప్రజాపతి ముఖ్యు లిట్లని స్తుతించిరి. ॥221॥

సీ. "భూతాత్మ! భూతేశ! భూత భావనరూప!
దేవ! మహాదేవ! దేవవంద్య!
యీ లోకముల కెల్ల నీశ్వరుండవు నీవ;
బంధమోక్షములకుఁ బ్రభుఁడ వీవ;
యార్త శరణ్యుండ వగు గురుండవు నిన్నుఁ
గోరి భజింతురు కుశలమతులు;
సకల సృష్టి స్థితి సంహారకర్తవై
బ్రహ్మ విష్ణు శివాఖ్యఁ బరఁగు దీవ;
ఆ. పరమ గుహ్య మయిన బ్రహ్మంబు సదసత్త
మంబు నీవ శక్తిమయుఁడ వీవ;
శబ్దయోని వీవ; జగదంతరాత్మవు
నీవ; ప్రాణ మరయ నిఖిలమునకు. ॥222॥

క. నీ యంద సంభవించును
నీ యంద వసించి యుండు నిఖిల జగములున్

నీ యంద లయముఁ బొందును
నీ యుదరము సర్వభూత నిలయము. రుద్రా! ||223||

సీ. అగ్నిముఖంబు; పరా పరాత్మక మాత్మ;
కాలంబు గతి; రత్నగర్భ పదము;
శ్వసనంబు నీ యూర్పు; రసన జలేశుండు;
దిశలుఁ గర్ణంబులు; దివము నాభి;
సూర్యుండు గన్నులు; శుక్లంబు సలిలంబు;
జఠరంబు జలధులు; చదలు శిరము;
సర్వౌషధులు రోమచయములు; శల్యంబు
లద్రులు; మానస మమృతకరుఁడు;
తే. ఛందములు ధాతువులు; ధర్మసమితి హృదయ;
మాస్య పంచక ముపనిష దాహ్వయంబు;
నయిన నీ రూపు పరతత్త్వమై శివాఖ్య
మై స్వయంజ్యోతి యై యొప్పునాద్య మగుచు. ||224||

క. కొందఱు గలఁ డందురు నినుఁ;
గొందఱు లేఁ డందు; రతఁడు గుణి గాఁ డనుచుం
గొందఱు; గలఁ డని లేఁ డని
కొందల మందుదురు నిన్నుఁ గూర్చి మహేశా! ||225||

సీ. తలఁపఁ బ్రాణేంద్రియ ద్రవ్య గుణ స్వభా
వుఁడవు; కాలక్రతువులును నీవ;
సత్యంబు ధర్మ మక్షరము ఋతంబును
నీవ ముఖ్యుండవు నిఖిలమునకు;
ఛందోమయుండవు సత్త్వరజస్తమ
శ్చక్షుండవై యుందు; సర్వరూప
కామ పురాధ్వర కాలగరాది భూ
త ద్రోహభయము చోద్యంబు గాదు;
తే. లీలలోచనవహ్ని స్ఫులింగ శిఖల
నంతకాదులఁ గాల్చిన యట్టి నీకు
రాజఖండావతంస! పురాణ పురుష!
దీన రక్షక! కరుణాత్మ! దేవ దేవ! ||226||

ఆ. మూఁడు మూర్తులకును మూఁడు లోకములకు
మూఁడు కాలములకు మూల మగుచు
భేద మగుచుఁ దుది నభేదమై యొప్పారు
బ్రహ్మ మనఁగ నీవ ఫాలనయన! ||227||

క. సదసత్తత్త్వ చరాచర
సదనం బగు నిన్నుఁ బొగడ జలజభవాదుల్
పెదవులుఁ గదలుప వెఱతురు
వదలక నినుఁ బొగడ నెంతవారము రుద్రా! ||228||

మత్త. బాహుశక్తి సురాసురుల్ చని పాలవెల్లి మథింప హా

లాహలంబు జనించె నేరి కలంఘ్య మై భువనంబు గో
లాహలంబుగఁ జేసి చిచ్చును లాగముం గొని ప్రాణిసం
దోహమున్ బ్రతికింపవే దయ దొంగలింపఁగ నీశ్వరా! ॥229॥

క. లంపటము నివారింపను
సంపదఁ గృపజేయ జయము సంపాదింపం
జంపెడివారి వధింపను
సొంపారఁగ నీక చెల్లు సోమార్ధధరా! ॥230॥

క. నీకంటె నొండెఱుంగము;
నీకంటెం బరులు గావ నేరరు జగముల్;
నీకంటె నొడయఁ డెవ్వఁడు
లోకంబుల కెల్ల నిఖిలలోక స్తుత్యా!” ॥231॥

33 గరళభక్షణము

వ. అని మఱియు నభినందించుచున్న ప్రజాపతి ముఖ్యులం గని సకల
భూత సముండగు న ద్దేవదేవుండుఁ దన ప్రియసతి కిట్లనియె. ॥232॥

క. “కంటే జగముల దుఃఖము;
వింటే జలజనిత విషము వేఁడిమి; ప్రభువై
యుంటకు నార్తుల యాపద
గెంటింపఁగ ఫలము గాదె కీర్తి మృగాక్షీ! ॥233॥

క. ప్రాణేచ్ఛ వచ్చి చొచ్చిన
ప్రాణుల రక్షింపవలయుఁ బ్రభువుల కెల్లం
బ్రాణుల కిత్తురు సాధులు
బ్రాణంబులు నిమిష భంగురము లని మగువా! ॥234॥

క. పరహితము జేయ నెవ్వఁడు
పరమ హితుం డగును భూత వంచకమునకుం
బరహితమె పరమ ధర్మము
పరహితునకు నెదురులేదు పర్వేందుముఖీ! ॥235॥

క. హరి మది నానందించిన
హరిణాక్షి జగంబులెల్ల నానందించున్
హరియును జగములు మెచ్చఁగ
గరళము వారించు టొప్పుఁ గమలదళాక్షీ! ॥236॥

క. శిక్షింతు హాలాహలమును
భక్షింతును మధురసూక్ష్మ ఫలరసము క్రియన్
రక్షింతుఁ బ్రాణి కోట్లను
వీక్షింపుము నీవు నేఁడు వికచాబ్జముఖీ!” ॥237॥

వ. అని పలికిన ప్రాణవల్లభునకు వల్లభ “దేవా! దేవర చిత్తంబు కొలంది
నవధరింతురు గాక!” యని పలికె” నని చెప్పిన య మ్మునీంద్రునకు

నరేంద్రుం డిట్లనియె. ||238||

మ. "అమరన్ లోకహితార్థమంచు నభవుం డౌఁ గాక యం చాడెఁ బో
యమరుల్ భీతిని మ్రింగవే యనిరి వో యంభోజగర్భాదులుం
దముఁ గావన్ హర! లెమ్ము లెమ్మనిరి వో తాఁ జూచి కన్గంట న
య్యుమ ప్రాణేశ్వరు నెట్లు మ్రింగుమనె న య్యుగ్రానల జ్వాలలన్." ||239||

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. ||240||

క. "మ్రింగెడి వాఁడు విభుం డని
మ్రింగెడిది గరళ మనియు మే లని ప్రజకున్
మ్రింగు మనె సర్వమంగళ
మంగళసూత్రంబు నెంత మది నమ్మినదో?" ||241||

మ. తనచుట్టున్ సురసంఘముల్ జయజయధ్వానంబులన్ బొబ్బిడన్
ఘన గంభీర రవంబుతో శివుఁడు లోకద్రోహి! హుం! పోకు ర
మ్మని కెంగేలఁ దెమల్చి కూర్చి కడిగా నంకించి జంబూఫలం
బని సర్వంకషమున్ మహావిషము నాహారించె హేలాగతిన్. ||242||

వ. అ య్యవిరళ మహాగరళ దహన పాన సమయంబున. ||243||

మ. కదలం బాఱవు పాఁప పేరు; లొడలన్ ఘర్మాంబుజాలంబు పు
ట్టదు; నేత్రంబులు నెఱ్ఱ గావు; నిజజూటా చంద్రుఁడుం గందఁడున్;
వదనాంభోజము వాడ; దా విషము నాహ్వానించుచో డాయుచోఁ
బదిలుండై కడి జేయుచోఁ దిగుచుచో భక్షించుచో మ్రింగుచోన్. ||244||

క. ఉదరము లోకంబులకును
సదనం బగు టెఱిఁగి శివుఁడు చటుల విషాగ్నిం
గుదురుకొనఁ గంఠబిలమున
బదిలంబుగ నిలిపె సూక్ష్మఫలరసము క్రియన్. ||245||

క. మెచ్చిన మచ్చిక గలిగిన
నిచ్చిన నీవచ్చుఁ గాక యిచ్చ నొరులకుం
జిచ్చుఁ గడిగొనఁగ వచ్చునె
చిచ్చుఱరూ పచ్చుపడిన శివునకుఁ దక్కన్. ||246||

ఆ. హరుఁడు గళమునందు హాలహలము బెట్టఁ
గప్పుఁ గలిగి తొడవు కరణి నొప్పె;
సాధురక్షణంబు సజ్జనులకు నెన్న
భూషణంబు గాదె భూవరేంద్ర! ||247||

వ. తదనంతరంబ ||248||

క. గరళంబుఁ గంఠబిలమున
హరుఁడు ధరించుటకు మెచ్చి యౌ నౌ ననుచున్
హరియు విరించియు నుమయును

సురనాథుఁడుఁ బొగడి రంత సుస్థిరమతితోన్. ||249||

క. హాలాహల భక్షణ కథ
హేలాగతి విన్న వ్రాయ నెలమిఁ బఠింపన్
వ్యాళానల వృశ్చికముల
పాలై చెడ రెట్టిజనులు భయవిరహితులై. ||250||

34 సురభి ఆవిర్భావము

వ. మఱియు నా రత్నాకరంబు సురాసురులు ద్రచ్చునెడ. ||251||

క. తెల్లని మేనును నమృతము
జిల్లున జల్లించు పొదుఁగు శితశృంగములుం
బెల్లుగ నర్థుల కోర్కులు
వెల్లిగొలుపు మొదవు పాలవెల్లిం బుట్టెన్. ||252||

ఆ. అగ్నిహోత్రి యనుచు నా సురభిని దేవ
మునులు పుచ్చికొనిరి మున్నెఱింగి
విబుధ సంఘములకు వెరవుతో నధ్వర
హవులు పెట్టుకొఱకు నవనినాథ! ||253||

వ. మఱియు నా జలరాశి యందు. ||254||

35 ఉచ్చైశ్రవావిర్భవము

క. సచ్చంద్రపాండురంబై
యుచ్చైశ్రవ మనఁగ దురగ మొగి జనియించెం
బుచ్చి కొనియె బలి దైత్యుం
డిచ్చ గొనం డయ్యె నింద్రుఁ డీశ్వరశిక్షన్. ||255||

క. ఒఱ పగు నురమును బిఱుఁదును
నెఱిఁ దోఁకయు ముఖముసిరియు నిర్మలఖరముల్
కుఱుచచెవులుఁ దెలిఁగన్నులు
దఱచగు కందంబుఁ జూడఁ దగు నా హరికిన్. ||256||

వ. అంత నా పాలకుప్ప యందు. ||257||

36 ఐరావతావిర్భావము

క. దంతచతుష్టాహతి శై
లాంతంబులు విఱిగి పడఁగ నవదాత కుభృ
త్కాంతంబగు నైరావణ
దంతావళ ముద్భవించె ధరణీనాథా! ||258||

క. తడ లేని నడపు వడి గల
యొడలును బెను నిడుదకరము నురుకుంభములున్

బెడఁగై యువతుల మురిపపు
నడకలకున్ మూలగురు వనన్ గజ మొప్పెన్. ||259||

వ. మఱియు న త్తరంగిణీవల్లభు మథించు న య్యెడ. ||260||

37 కల్పవృక్షావిర్భావము

ఆ. ఎల్ల ఋతువులందు నెలరారి పరువమై
యింద్రువిరులతోఁట కేపు దెచ్చి
కోరి వచ్చు వారి కోర్కుల నీనెడు
వేల్పుమ్రాను పాలవెల్లిఁ బుట్టె. ||261||

38 అప్సరావిర్భావము

వ. మఱియునుం గొండకవ్వంబునం గడలి మథింప న ప్సరోజనంబు
జనించె నంత. ||262||

క. క్రొక్కారు మెఱుఁగు మేనులు
గ్రిక్కిరిసిన చన్నుఁగవలుఁ గ్రిస్సిన నడుముల్
పిక్కటిలి యున్న తుఱుములుఁ
జక్కని చూపులును దివిజసతులకు నొప్పెన్. ||263||

వ. వెండియు నా రత్నాకరంబు నందు సుధాకరుం డుద్భవించి; విరించి
యనుమతంబునఁ దన యథాస్థానంబునం బ్రవర్తించుచుండె; నంత. ||264||

39 లక్ష్మీదేవి పుట్టుట

క. తొలుకారు మెఱుఁగు కైవడి
తళతళ మని మేను మెఱవ ధగధగ మనుచున్
గలుముల నీనెడు చూపులఁ
జెలువంబుల మొదలి టెంకి సిరి పుట్టె నృపా! ||265||

సీ. పాలమున్నీటి లోపలి మీఁది మీఁగడ
మిసిమి జిడ్డునఁ జేసి మేను పడసి
క్రొక్కారు మెఱుఁగుల కొనల క్రొత్తళుకుల
మేనిచే గలనిగ్గు మెఱుఁగు జేసి
నాఁటి నాఁటికిఁ బ్రోది నవకంపుఁదీవల
నునుఁ బోద నెయ్యంబు నూలుకొలిపి
క్రొవ్వారు కెందమ్మి కొలఁకునఁ బ్రొద్దునఁ
బొలసిన వలపులఁ బ్రోది పెట్టి
తే. పసిడి చంపక దామంబు బాగుఁగూర్చి
వాలు క్రొన్నెల చెలువున వాడిఁ దీర్చి
జాణతనమునఁ జేతుల జడ్డు విడిచి
నలువ యీ కొమ్మ నొగిఁ జేసినాఁడు నేఁడు. ||266||

క. కెంపారెడు నధరంబును

జంపారెడి నడుము సతికి శంపారుచులన్
సొం పారు మోముఁ గన్నులుఁ
బెంపారుచు నొప్పుగొప్పు పిఱుఁదును గుచముల్. ||267||

వ. అని జనులు పొగడుచుండ ||268||

సీ. తరుణికి మంగళస్నానంబు చేయింత
మని పెట్టె నింద్రుఁ డనర్ఘమైన
మణిమయ పీఠంబు; మంగళవతులైన
వేలుపు గరితలు విమల తోయ
పూర్ణంబులై యున్న పుణ్యాహ కలశంబు
లిడిరి; పల్లవముల నిచ్చె భూమిఁ;
గడిమి గోవులు పంచగవ్యంబులను నిచ్చె;
మలసి వసంతుండు మధు వొసంగె;
తే. మునులు గల్పంబుఁ జెప్పిరి; మొగిలుగములు
పణవ గోముఖ కాహళ పటహ మురజ
శంఖ వల్లకీ వేణు నిస్వనము లిచ్చెఁ;
బాడి రాడిరి గంధర్వ పతులు సతులు. ||269||

క. పండిత సూక్తుల తోడుతఁ
దుండంబులు చాఁచి తీర్థ తోయములెల్లం
దుండముల ముంచి దిగ్వే
దండంబులు జలక మార్చెఁ దరుణీ మణికిన్. ||270||

సీ. కట్టంగఁ బచ్చని పట్టుఁబుట్టపు దోయి
ముదితకుఁ దెచ్చి సముద్రుఁ డిచ్చె;
మత్తాళి నికరంబు మధ్వాశ మూఁగిన
వైజయంతీమాల వరుణుఁ డిచ్చెఁ;
గాంచన కేయూర కంకణ కింకిణీ
కటకాదులను విశ్వకర్మ యిచ్చె;
భారతి యొక మంచి తారహారము నిచ్చె;
బాణిపద్మము నిచ్చెఁ బద్మభవుఁడు;
ఆ. కుండలివ్రజంబు గుండలముల నిచ్చె;
శ్రుతులు భద్రమైన నుతులు జేసె;
నెల్ల లోకములకు నేలిక సానివై
బ్రతికె దనుచు దిశలు పలికె నధిప! ||271||

వ. మఱియును ||272||

సీ. పలుకుల నమృతంబు చిలుక నెవ్వానితో
భాషించె వాఁడెపో బ్రహ్మ యనఁగ
నెలయించి కెంగేల నెవ్వని వరియించె
వాఁడె లోకములకు వల్లభుండు
మెయిదీఁగ నెవ్వని మేనితోఁ గదియించె
వాఁడెపో పరమ సర్వజ్ఞమూర్తి

నెలతుక యెప్పుడు నివసించె నేయింట
నాయిల్లు పరమగు నమృత పదము
ఆ. నింతి చూపు వాఱె నెచ్చోటి కచ్చోటు
జిష్ణుధనద ధర్మ జీవితంబు
గొమ్మ చిన్న నగవు గురుతర దుఃఖ ని
వారణంబు సృష్టి కారణంబు. ||273||

వ. మఱియు న క్కొమ్మ నెమ్మనంబున. ||274||

సీ. భావించి యొకమాటు బ్రహ్మాండ మంతయు
నాటల బొమ్మరిల్లని తలంచుఁ
బోలించి యొకమాటు భువనంబు లన్నియుఁ
దన యింటిలో దొంతులని తలంచుఁ
బాటించి యొకమాటు బ్రహ్మాది సురులను
దన యింటిలో బొమ్మలని తలంచు
గొనకొని యొకమాటు కుంభినీచక్రంబు
నలవడ బొమ్మపీఁటని తలంచు
ఆ. సొలసి యొక్కమాటు సూర్యేందురోచుల
నచటి దీపకళిక లని తలంచు
భామ యొక్క మాటు భారతీదుర్గల
నాత్మసఖు లటంచు నాదరించు. ||275||

వ. తదనంతరంబ. ||276||

ఆ. చంచరీకనికర ఝుంకార నినదంబు
దనరు నుత్పలముల దండ పెట్టి
మేఘకోటి నడిమి మెఱుఁగుఁ బుత్తడి మాడ్కి
సురల నడుమ నిల్చె సుందరాంగి. ||277||

క. ఆ కన్నులు నా చన్నులు
నా కురు లా పిఱుఁదు నడుము నా ముఖమా న
వ్యాకారముఁ గని వేల్పులు
చీకాకునఁ బడిరి కలఁగి శ్రీహరి దక్కన్. ||278||

40 లక్ష్మీదేవిహరినివరించుట

వ. అట్లు నిలిచి దశ దిశలం బరివేష్టించి యున్న యక్ష రక్షస్సిద్ధ సాధ్య
దివిజ గరుడ గంధర్వ చారణ ప్రముఖ నిఖిల యూథంబులం గనుం
గొని య ప్పురాణ ప్రౌఢకన్యకారత్నంబుఁ దన మనంబున నిట్లని
వితర్కించె. ||279||

సీ. ఐదువనై యుండ నలవడ దొక చోట
నొకచోట సవితితో నోర్వ రాదు
తగ నొకచోట సంతత వైభవంబుఁ గా
దొకచోట వేఁడిమి నుండఁ బోల

దొకచోటఁ గరుణ లే దొక్కింత వెదకిన
నొకచోట డగ్గఱి యుండఁ బెట్టి
నెఱయంగ నొకచోట నిలుకడ చాలదు
చర్చింప నొకచోట జడత గలదు
ఆ. కొన్నిచోట్ల కామగుణ గరిష్ఠంబులు
క్రోధ సంయుతములుఁ గొన్ని యెడలు
గొన్ని మోహలోభకుంఠితంబులుఁ గొన్ని
ప్రమద మత్సరాను భావకములు. ॥280॥

వ. అని సకల సత్పురుష జనన వర్తనంబులు మానసించి పరిహరించి. ॥281॥

సీ. అమర ముత్తైదువనై యుండ వచ్చును
వరుసకు సవతు లెవ్వరును లేరు
వెలయంగ నశ్రాంత విభవ మీతని యిల్లు
శృంగార చందన శీతలుండు
గలఁగఁ డెన్నఁడు శుద్ధకారుణ్యమయమూర్తి
విమలుండు గదిసి సేవింప వచ్చు
నెఱి నాడి తిరుగఁడు నిలుకడఁ గలవాఁడు
సకల కార్యములందు జడత లేదు;
ఆ. సాధురక్షకుండు షడ్వర్గ రహితుండు
నాథుఁ డయ్యె నేని నడప నోపు
నితఁడె భర్త యనుచు నింతి సరోజాక్షుఁ
బుష్ప దామకమునఁ బూజచేసె. ॥282॥

క. ఇందీవర దామమున ము
కుందునిఁ బూజించి తనకుఁ గూడి వసింపన్
మందిరముగఁ దద్వక్షము
నందంద సలజ్జదృష్టి నాలోకించెన్. ॥283॥

ఆ. మోహరుచుల వలన ముద్దియ దల యెత్తు
సిగ్గువలన బాల శిరము వంచు
నింతి వెఱపు వలన నెత్తదు వంపదు
తనదు ముఖము ప్రాణదయితుఁ జూచి. ॥284॥

క. హరి చూచిన సిరి చూడదు
సిరి చూచిన హరియుఁ జూఁడ సిగ్గును బొందున్
హరియును సిరియునుఁ దమలో
సరిఁజూపులఁజూడ మరుఁడు సందడి పెట్టెన్. ॥285॥

చ. జగముల తండ్రియై తనరు శౌరి జగంబుల తల్లి నిందిరం
దగ నురమందుఁ దాల్చె; నటఁ దత్కరుణారసదృష్టిచేఁ బ్రజల్
మగుడఁగఁ దొంటి భంగి నతిమంగళసాధ్వి పతిత్వసంపదన్
నెగడిన లోకముల్ గని; రనేక శుభంబులఁ బొంది ర త్తఱిన్. ॥286॥

వ. అట మున్న యబ్ధిరాజు దనయందు నున్న యమూల్యంబైన

కౌస్తుభంబు పేరిటి మణిరాజంబు న య్యంబుజాక్షునకు సమర్పిం
చిన దానిం దన వక్షస్థలంబున ధరియించె; నప్పు డ య్యాదిలక్ష్మియు
శ్రీవత్స కౌస్తుభ వైజయంతీవనమాలికా తారహారాద్యలంకృతంబైన
పుండరీకాక్షు వక్షంస్థలంబున వసియించె న య్యవసరంబున. ॥287॥

శా. మ్రోసెన్ శంఖ మృదంగ వేణురవముల్ మున్నాడి; పెంజీఁకటుల్
వాసెన్; నర్తన గాన లీలల సురల్ భాసిల్లి; రార్యుల్ జగ
ద్వాసుల్ విష్ణుని బ్రహ్మ రుద్ర ముఖరుల్ తల్లింగమంత్రంబులం
బ్రాసక్తిన్ వినుతించి రుల్లసిత పుష్ప శ్రేణి వర్షించుచున్. ॥288॥

క. ఆ పాలవెల్లి కూఁతురు
దీపుల చూపులను దోఁగి తిలకింపఁ బ్రజల్
చేపట్టిరి సంపదలనుఁ;
బ్రాపించెను మేలు; జగము బ్రతికె నరేంద్రా! ॥289॥

క. పాలేటి రాచకన్నియ
మే లారెడు చూపులేక మిడు మిడు కంచున్
జాలిం బురపురఁ బొక్కుచుఁ
దూలిరి రక్కసులు కీడు దోఁచిన నధిపా! ॥290॥

41 వారుణి ఆవిర్భావము

క. వారిధిఁ దరువఁగ నంతట
వారుణి యన నొక్క కన్య వచ్చిన నసురుల్
వారిజలోచను సమ్మతి
వారై కైకొనిరి దాని వారిజనేత్రన్. ॥291॥

వ. మఱియుం దరువం దరువ న ప్పయెరాశి యందు. ॥292॥

42 ధన్వంతర్యామృతజననము

సీ. తరుణుండు దీర్ఘ దోర్దండుండు గంబుకం
ధరుఁడు పీతాంబరధారి స్రగ్వి
లాసిత భూషణాలంకృతుం డరుణాక్షుఁ
డున్నతోరస్కుఁ డత్యుత్తముండు
నీలకుంచిత కేశ నివహుండు జలధర
శ్యాముండు మృగరాజ సత్త్వశాలి
మణికుండలుఁడు రత్నమంజీరుఁ డచ్యుతు
నంశాంశ సంభవుం డమలమూర్తి
ఆ. భూరియాగభాగ భోక్త ధన్వంతరి
యనఁగ నమృత కలశ హస్తుఁ డగుచు
నిఖిలవైద్యశాస్త్ర నిపుణుఁ డాయుర్వేది
వేల్పు వెజ్జుఁ గడలి వెడలి వచ్చె. ॥293॥

వ. తదనంతరంబ ॥294॥

ఆ. అతనిచేత నున్న యమృత కుంభము చూచి
కెరలు పొడిచి సురలఁ గికురుపెట్టి
పుచ్చికొనిరి యసుర పుంగవు లెల్లను
మాఱులేని బలిమి మానవేంద్ర! ‖295‖

వ. వెండియు. ‖296‖

ఆ. చావులేని మందు చక్కఁగ మన కబ్బె
ననుచుఁ గడవ నసుర లాఁచి కొనిన
వెఱచి సురలు హరికి మొఱలు పెట్టిరి సుధా
పూర్ణఘటము పోయెఁ బోయె ననుచు. ‖297‖

వ. ఇట్లు శరణాగతులైన వేల్పుల దైన్యంబు పొడగని భృత్యుజన కామ
దుండగు న ప్పరమేశ్వరుండు "మీరలు దుఃఖింప వలవ దేను నా
మాయాబలంబునంజేసి మీ యర్థంబు మరల సాధించెద" నని పలికె;
దత్సమయంబున న య్యమృతపూరంబు నేమ త్రావుదు మని తమ
కించు దైత్యదానవ జనంబుల లోపల నమంగళంబగు కలి సంభవించిన
కతంబునఁ బ్రబలులగు రక్కసులు విలోకించి సత్త్రయాగంబు నందు
నడచు చందంబునఁ దుల్యప్రయాస హేతువులగు సురలును సుధా
భాగంబున కర్హు లగుదురు గావునఁ బంచి కుడుచుట కర్తవ్యం; బిది
సనాతనంబగు ధర్మంబగుటంజేసి య య్యమృత కుంభంబు విడు
వుండని దుర్బలులగు నిశాచరులు జాతమత్సరులై ప్రబలు లైన
తమవారల వారించుచున్న సమయంబున. ‖298‖

ఆ. ఒకని చేత నుండ నొకఁడు బలిష్ఠుఁడై
పుచ్చికొనిన వానిఁ బొదుగఁ బట్టి
యంతకంటె నధికుఁ డమృత కుంభము నెత్తి
కొంచుఁ బాఱెఁ బరులుఁ గుయ్యిడంగ. ‖299‖

వ. అంత. ‖300‖

43 జగన్మోహిని వర్ణన

సీ. మెత్తని యడుగుల మెఱుఁగారు జానువు
లరఁటి కంబములదో యైన తొడలు
ఘనమగు జఘనంబుఁ గడు లేత నడుమును
బల్లవారుణకాంతి పాణియుగము
గడు దొడ్డ పాలిండ్లుఁ గంబుకంఠంబును
బింబాధరముఁ జంద్రబింబముఖముఁ
దెలిగన్నుఁ గవయును నలికుంతలంబును
బాలేందు సన్నిభ ఫాలతలము
తే. నమరఁ గుండల కేయూర హార కంక
ణాదు లేపార మంజీర నాద మొప్ప
నల్ల నవ్వులఁ బద్మదళాక్షుఁ డసుర
పతుల నడగింప నాఁడు రూపంబుఁ దాల్చి. ‖301‖

వ. అ య్యవసరంబున జగన్మోహనాకారంబున. ||302||

సీ. పాలిండ్లపై నున్న పయ్యెద జాఱించు
జాఱించి మెల్లన చక్క నొత్తు
దళ్కు దళ్కను గండఫలకంబు లొలయించు
నొలయించి కెంగేల నుజ్జగించుఁ
గటు మెఱుంగులు వాఱు కడకన్ను లల్లార్చు
నల్లార్చి ఱెప్పల నండఁ గొలుపు
నవరని దరహాస చంద్రికఁ జిలికించుఁ
జిలకించి కెమ్మోవిఁ జిక్కుపఱచు
తే. దళిత ధమిల్ల కుసుమ గంధమ్ము నెఱపుఁ
గంకణాది ఝణంకృతుల్ గడలు కొలుపు
నొడలి కాంతులు పట్టులే కులుకఁ బాఱు
సన్నవలిపంపుఁ బయ్యెద చౌకళింప. ||303||

వ. ఇ వ్విధంబున న క్కపట యువతీరత్నంబు జగన్మోహన దేవతయు
నుంబోలె నెమ్మొగంబు తావికి మత్తిల్లిన తేఁటి మొత్తంబులన్ గెలిచి
చిగురు జొంపంబుల నెడగలుగ జడియుచు ముఱియుచుండ
రాక్షసవరులు గనుంగొని. ||304||

సీ. అవ్వఁగదే లావణ్య; మవ్వఁగదే మాధుర్య;
మవ్వఁగదే సతి! నవయౌవనాంగి!
యెటనుండి వచ్చితి? వేమి యిచ్ఛించెదు?
నీ నామమెయ్యది? నీరజాక్షి!
యమర గంధర్వ సిద్ధాసుర చారణ
మనుజకన్యలకు నీ మహిమ గలదె?
ప్రాణ చిత్తేంద్రియ పరిణామ దాయియై
నిర్మించెఁ బో విధి నిన్ను గరుణ;
తే. వనిత! గశ్యపు సంతతి వార మేము
భ్రాతలము సురలకు నిద్ధపౌరుషులము
జ్ఞాతులకు మాకు నేకార్థసంగతులకుఁ
బాలు దీరని యర్థంబు బంచి యిమ్ము. ||305||

క. సభ యై యుండెద మిందఱ
మభయంబున వచ్చు కొలఁది నమృతంబును నీ
విభరాజగమన! తప్పక
విభజింపు విపక్షపక్ష విరహితమతి వై. ||306||

వ. అని మందలించిన దైత్యులం గని మాయాయువతి రూపుం డగు
హరి తన వాఁడి వాలు జూపుటంపఱలవలన వారల తాలుముల
నగలించి చిఱునగవు లెగయ మొగమెత్తి యి ట్లనియె. ||307||

క. సుందరులగు పురుషులఁగని
పొందెడు నాయందు నిజము పుట్టునె మీకున్?
బృందారకరిపులారా!

చెందరు కామినుల విశ్వసింపరు పెద్దల్. ||308||

క. పలుకులు మధురసధారలు
దలఁపులు నానా ప్రకార దావానలముల్
చెలుములు సాలావృకములు
చెలువల నమ్ముటలు వేదసిద్ధాంతములే? ||309||

44 అమృతము పంచుట

క. నా నేర్చుకొలది మీకును
మానుగ విభజించి యిత్తు; మానుఁడు శంకన్
కా నిం డనవుడు నిచ్చిరి
దానవు లమృతంపుఁ గడవఁ దరుణీమణికిన్. ||310||

క. ఆ శాంతా లోకనములు
నా శీతల భాషణములు నా లాలితముల్
రాశి పరంపర లగుచుం
బాశములై వారి నోళ్ళు బంధించె నృపా! ||311||

వ. ఇట్లు సుధాకలశంబు కేల నందికొని మందస్మిత భాషణంబుల సుందరీ రూపుఁ డగు ముకుందుండు “మేలుఁ గీ డనక నేనుఁ బంచి యిచ్చిన తెఱంగున నంగీకరించుట కర్తవ్యం” బనవుడు “నగుంగాక” యని సురాసుర దైత్యదానవ సమూహం బుపవసించి కృతస్నానులై హోమంబు లాచరించి విప్రులకు గోభూహిరణ్యాది దానంబులు చేసి తదాశీః ప్రవచనంబులు గై కొని ధవళపరిధాను లై గంధమాల్య ధూపదీపాలంకృతం బగు కనకరత్నశాలా మధ్యంబునఁ బ్రాగగ్రకుశ పీఠంబులం బూర్వ దిశా ముఖులై పంక్తులుఁ గొని యున్న సమయంబున. ||312||

క. శ్రోణీభర కుచయుగ భర
వేణీభరములను డస్సి వివిధాభరణ
క్వాణ యయి యువిద వచ్చెను
బాణి సరోజమున నమృతభాండముఁ గొంచున్. ||313||

క. భాసుర కుండల భాసిత
నాసాముఖ కర్ణ గండ నయనాంచల యై
శ్రీసతి యగు సతిఁ గని దే
వాసుర యూథంబు మోహ మందె నరేంద్రా! ||314||

వ. అప్పుడు ||315||

క. అసురుల కమృతము పోయుట
పొసగదు పాములకుఁ బాలు పోసిన మాడ్కిన్
దొసఁగగు నంచును వేఱొక
దెసఁ గూర్చుండంగఁ బెట్టె దేవాహితులన్. ||316||

వ. ఇట్లు రెండు పంక్తులుగా నేర్పరచి. ||317||

సీ. "వేగిర పడకుడీ వినుఁడు దానవులార!
తడవు చేయక వత్తు దైత్యులార!
యటు ప్రక్కఁ గూర్చుండుఁ" డని కన్ను లల్లార్చి
చనుగవ పయ్యెద జాఱఁ దిగిచి
వదినె మఱందలి వావులు కల్పించి
మర్మంబు లెడలించి మఱుఁగు జేసి
మెల్లని నగవుల మేనులు మఱపించి
కడు జాణ మాటలఁ గాకు పఱచి
ఆ. యసుర వరుల నెల్ల నడకించి సురలను
"దడవు జేయ వలదు; ద్రావుఁ" డనుచు
వచ్చు కొలఁది నమృతవారి విభాగించెఁ
దరుణి దివిజు లెల్లఁ దనిసి పొగడ. ||318||

వ. అ య్యవసరంబున. ||319||

సీ. మనకు వేల్పులకును మందట లేకుండఁ
బంచి పెట్టెద నని పడఁతి పూనెఁ
దానేల తప్పును? తప్పదు తరళాక్షి
గాక రమ్మనుచు గడకఁ బిల్వ
మఱుమాట లాడదో మఱి చూడకుండునో
చను గవఁ గప్పునో చాలు ననుచు
నొండాడఁ గలుగుచు నొక్కింత సొలయునో
మనయెడఁ గందునో మగువ యనుచు
ఆ. నెలతఁ చూడ్కి గముల నీరై కరంగుచుఁ
బ్రణయ భంగ భీతి బద్ధు లగుచు
నూరకుండ్రు గాని "యువిద తే తె" మ్మని
యడుఁగ జాలరైరి యసుర వరులు. ||320||

వ. అప్పుడు ||321||

45 రాహువువృత్తాంతము

మ. అమర వ్రాతములోన జొచ్చి దివిజుండై రాహు పీయూష పా
నము జేయం గని చంద్రభాస్కరులు సన్నల్ చేయ నారాయణుం
డమరారాతిశిరంబు చక్రహతిఁ దున్మాడెన్ సుధాసిక్త మై
యమరత్వంబును జెందె మూర్ధముఁ దదన్యాంగంబు నేలం బడెన్. ||322||

ఆ. అజుఁడు వాని శిరము నంబరవీథిని
గ్రహము జేసి పెట్టి గారవించె;
వాఁడు పర్వములను వైరంబు దప్పక
భానుచంద్రములను బట్టు చుండు. ||323||

క. ఒకబొట్టుఁ జిక్క కుండఁగ
సకల సుధారసము నమర సంఘంబులకుం
బ్రకటించి పోసి హరి దన

సూకరాకృతిఁ దాల్చి నసుర శూరులు బెగడన్. ||324||

మ. అమరుల్ రక్కసులుం బ్రయాసబలసత్త్వార్థా భిమానంబులన్
సములై లబ్ధవికల్పు లైరి యమరుల్ సంశ్రేయముం బొంది ర
య్యమరారుల్; బహుదుఃఖముల్ గనిరి తా మత్యంత దోర్గర్వులై;
కమలాక్షున్ శరణంబు వేఁడని జనుల్ కల్యాణ సంయుక్తులే. ||325||

క. దానవు లమృతము ద్రావం
బూని పయోరాశిఁ ద్రచ్చి పొగిలిన మాడ్కిన్
శ్రీనాథ పరాఙ్ముఖులగు
హీనులు పొందంగఁజాల రిష్టార్థంబుల్. ||326||

క. శోధించి జలధి నమృతము
సాధించి నిలింపవైరి చక్షుర్గతులన్
రోధించి సురల కిడి హరి
బోధించి ఖగేంద్రు నెక్కి పోయె నరేంద్రా! ||327||

46 సురాసుర యుద్ధము

క. శుద్ధముగ సురల కమృతము
సిద్ధించిన నసుర వరులు సిడిముడిపడుచున్
క్రుద్ధులు నానాయుధ స
న్నధులు నయి యుద్ధమునకు నడచిరి బలిమిన్. ||328||

క. ధన్యులు వైరోచని శత
మన్యుప్రముఖులు మదాభిమానులు దమలో
నన్యోన్యరణము బాహా
సిన్యాసంబులను బేర్చి చేసిరి కడిమిన్. ||329||

మ. అరుదై కామగమై మయాసురకృతంబై లోకితాలోక్యమై
వరశస్త్రాస్త్ర సమేతమై తరళమై వైహాయసంబై మహా
సురయోధాన్వితమైన యానమున సంశోభిల్లెఁ బూర్ణేందు సు
స్థిరకాంతిన్ బలి చామరధ్వజ చమూదీప్తస్థితిన్ ముందటన్. ||330||

వ. మఱియు నముచి శంబర బాణ ద్విమూర్ధ కాలనాభ శకుని జం
భాయోముఖ ప్రహేతి హేతి భూతసంత్రాస హయగ్రీవ కపిలేల్వ
లోత్కళ మేఘదుందుభి మయత్రిపురాధిప విప్రచిత్తి విరోచన వజ్ర
దంష్ట్ర తార కారిష్టారిష్టనేమి శుంభ నిశుంభ శంకుశిరః ప్రముఖులును
బౌలోమ కాలకేయులును, నివాత కవచ ప్రభృతులును, దక్కిన
దండయోధులునుం గూడికొని యరదంబులం దురగంబుల మాతం
గంబుల హరిణంబుల హరి కిరి శరభ మహిష గవయ ఖడ్గ గండభే
రుండ చమరీ జంబుక శార్దూల గో వృషాది మృగంబులను, గంక గృధ్ర
కాక కుక్కుట బక శ్యేన హంసాది విహంగంబులను, దిమి తిమింగ
లాది జలచరంబులను, నరులను, నసుర సుర నికర వికృత విగ్రహ
రూపంబులగు జంతువులను నారోహించి తమకు నడియాలంబులగు

గొడుగులు పడగలు జోడుఁగైదువలు పక్కెరలు బొమిడికంబులు
మొదలగు పోటుము ట్లాయితంబుగఁ గైకొని వేఱు వేఱ మొనలై
విరోచననందనుండగు బలిముందట నిలువంబడిరి; దేవేంద్రుండును
నైరావతారూఢుండై వైశ్వానర వరుణ వాయు దండధరా ద్యనేక
నిర్జర వాహినీ సందోహంబునుం, దాను నెదురుపడి పిఱుతివియక
మోహరించె; నట్లు సంరంభసన్నాహ సముత్సాహంబుల రెండుదెఱం
గుల వారునుం బోరాడు వేడుకల మీఁటగు మాటల సందడించు
చున్న సమయంబున. ॥331॥

సీ. వజ్రదంష్ట్రాగ్రాంచిత వ్యజనంబులును బర్హ
చామరంబులు సితచ్ఛత్రములును
జిత్రవర్ణ ధ్వజ చేలంబులును వాత
చలితోత్తరోష్ణీష జాలములును
జప్పుళ్ళను నెసఁగు భూషణ కంకణంబులుఁ
జండాంశురోచుల శస్త్రములును
వివిధ ఖేటకములు వీరమాలికలును
బాణపూర్ణములైన తూణములును
ఆ. నిండి పెచ్చురేఁగి నిర్జరాసురవీర
సైన్యయుగ్మకంబు చాల నొప్పె
గ్రాహతతుల తోడఁ గలహంబునకు వచ్చు
సాగరములభంగి జనవరేణ్య! ॥332॥

క. భేరీ భాంకారంబులు
వారణ ఘీంకారములును వరహరి హేషల్
భూరి రథనేమి రవములు
ఘోరములై పెల్లగించెఁ గులశైలములన్. ॥333॥

వ. ఇ వ్విధంబున నుభయబలంబులును మోహరించి బలితో నింద్రుం
డును, దారకునితో గుహుండును, హేతితో వరుణుండును, బ్రహేతి
తో మిత్రుండును, గాలనాభునితో యముండును, మయునితో విశ్వ
కర్మయు, శంబరునితోఁ ద్వష్టయు, విరోచనితో సవితయు, నముచి
తోఁ బరాజితుండును, వృషపర్వునితో నశ్విదేవతలును, బలిసుతబా
ణాది పుత్రశతంబుతో సూర్యుండును, రాహువుతో సోముండును,
బులోమునితో ననిలుండును, శుంభ నిశుంభులతో భద్రకాళీదేవి
యు, జంభునితో వృషాకపియును, మహిషునితో విభావసుండును,
నిల్వల వాతాపులతో బ్రహ్మపుత్రులును, దుర్మర్షణునితోఁ గామదే
వుండును, నుత్కలునితో మాతృకాగణంబును, శుక్రునితో బృహస్ప
తియు, నరకునితో శనైశ్చరుండును, నివాత కవచులతో మరుత్తు
లును, గాలేయులతో వసువులు, నమరులును, బౌలోములతో విశ్వే
దేవగణంబును, గ్రోధవశులతో రుద్రులును, నివ్విధంబునం గలిసి
పెనంగి ద్వంద్వయుద్ధంబు చేయుచు మఱియు రథికులు రథికు
లను, పదాతులు పదాతులను, వాహనారూఢులు వాహనారూఢు
లనుం, దాఁకి సింహనాదంబులు చేయుచు, నట్టహాసంబు లిచ్చుచు,
నాహ్వానంబు లొసంగుచు, నన్యోన్యతిరస్కారంబులు చేయుచు, బాహు
నాదంబుల విజృంభించుచుఁ, బెనుబొబ్బల నుబ్బిరేగుచు, హుంకరిం

చుచు, నహంకరించుచు, ధనుర్గుణంబులఁ డంకరించుచు, శరంబుల
నాటించుచుఁ, బరశువుల నఱకుచుం, జక్రంబులం జెక్కుచు, శక్తులం
దునుముచుఁ, గశలంబెట్టుచుఁ, గుఠారంబులఁ బొడుచుచు, గదల నడ
చుచుఁ, గరంబులఁ బొడుచుచుఁ, గరవాలంబుల వ్రేయుచుఁ, బట్టిసం
బులనొంచుచుఁ, బ్రాసంబులం ద్రెంచుచుఁ, బాశంబులం గట్టుచుఁ, బరి
ఘంబుల మొత్తుచు, ముసలంబుల మోఁదుచు, ముద్గరంబుల జదు
పుచు, ముష్టివలయంబుల ఘట్టించుచుఁ, దోమరంబుల నుఱుముచు
శూలంబులఁ జిమ్ముచు, నఖంబులం జీరుచుఁ, దరు శైలంబుల
ఱువ్వుచు, నుల్ముకంబులం జూఁడుచు నిట్లు బహువిధంబులం గలహ
విహారంబులు సలుపు నవసరంబున భిన్నంబు లయిన శిరంబు
లును, విచ్ఛిన్నంబులైన కపాలంబులును, వికలంబులైన కపోలం
బులును, జిక్కుపడిన కేశబంధంబులును, భగ్నంబులైన దంతంబు
లును, గృత్తంబులైన భుజంబులును, ఖండితంబులైన కరంబులును,
విదళితంబు లైన మధ్యంబులును, వికృతంబులైన వదనబింబంబు
లును, వికలంబు లైన నయనంబులును, వికీర్ణంబు లయిన
కర్ణంబులును, విశీర్ణంబు లైన నాసికలును, విఱిగిపడిన యూరు
దేశంబులును, విసంధులయిన పదంబులునుఁ, జిరిగిన కంకటంబు
లును, రాలిన భూషణంబులును, వ్రాలిన కేతనంబులును, గూలిన
ఛత్రంబులును, మ్రగ్గిన గజంబులును, నుగ్గయిన రథంబులును,
నుఱుమైన హయంబులునుఁ, జిందఱవందఱలైన భటసమూహంబు
లును, నొఱలెడు కొఱప్రాణంబులును, బొఱలెడు మేనులును, నుబ్బి
యాడెడు భూతంబులును, బాఱెడు రక్త ప్రవాహంబులును, గుట్టలు
గొన్న మాంసంబులును, నెగసి తిరిగెడి కబంధంబులునుఁ, గలకలం
బులు జేయు కంక గృధ్రాది విహంగంబులు, నయి యొప్పు న ప్పో
రతి ఘోరం బయ్యె నప్పుడు. ||334||

47 బలిప్రతాపము

శా. నాకాధీశుఁ బదింట, మూఁట గజమున్, నాల్గింట గుఱ్ఱంబులన్,
ఏకాస్త్రంబున సారథిం జొనిపె, దైత్యేంద్రుండు దా నాకస
ల్లోకాధీశుఁడు ద్రుంచి యన్నిటిని దోద్తో నన్ని భల్లంబులన్
రాకుండన్ రిపువర్గముం దునిమె గీర్వాణారి యగ్గింపఁగన్. ||335||

సీ. తన తూపులన్నియుఁ దరమిడి శక్రుండు
నఱికిన జోదు విన్ననువు మెఱసి
బలి మహాశక్తిచేఁ బట్టిన నదియును
నతఁడు ఖండించె నత్యద్భుతముగ;
మఱి ప్రాస శూల తోమరములు గైకొన్న
దోర్తోడ నవియును దునిమివైచె;
నంతటఁ బోక యెయ్యది వాఁడు సాగించెఁ
దొడరి తా నదియును దురుము జేసె;
ఆ. నసురభర్త విరథుఁడై తన పగఱకుఁ
గానఁబడక వివిధ కపట వృత్తి
నేర్పు మెఱసి మాయ నిర్మించె మింటను
వేల్పుగములు చూచి వెఱఁగు పడఁగ. ||336||

వ. ఇట్లు దానవేంద్రుని మాయావిశేషవిధానంబున సురానీకంబులపైఁ
బర్వతంబులు పడియె; దావాగ్ని దందహ్యమాన తరువర్షంబులు గురిసె
సటంక శిఖర నికర శిలాసారంబులు గప్పె; మహోరగ దందశూకం
బులు గఱచె; వృశ్చికంబులు మీటె; వరాహ వ్యాఘ్ర సింహంబులు
గదిసి విదళింపన్ దొరఁకొనియె; వనగజంబులు మట్టిమల్లాడం జొచ్చె;
శూలహస్తులు దిగంబరులునై రండు రండని బలురక్కసులు శత
సహస్రసంఖ్యలు భేదనచ్ఛేదన భాషణంబు చేయం దొడంగిరి; వికృత
వదనులు గదా దండధారులు నాలంబిత కేశభారులునై యనేక రాక్షస
వీరులు "పోనీకు పోనీకుఁడు; తునుము తునుముం" డని వెనుతగి
లిరి; పరుష గంభీర నిర్ఘాత సమేతంబులయిన జీమూత సంఘాతం
బులు వాతాహతంబు లై యుప్పతిల్లి నిప్పుల కుప్పలు మంటల
ప్రోవులుం గురిసె; మహాపవన విజృంభితంబైన కార్చిచ్చు ప్రళయా
నలంబు చందంబునం దరికొనియె; ప్రచండ ఝంఝానిల ప్రేరిత
సముత్తుంగ తరంగావర్త భీషణంబయిన మహార్ణవంబు చెలియలి
కట్ట దాఁటి వెల్లివిరిసిన ట్లమేయంబయి యుండె; నా సమయంబునం
బ్రళయకాలంబునుం బోలె మిన్ను మన్నును రేయింబగలు నెఱుంగ
రాదయ్యె; అయ్యవసరంబున. ॥337॥

క. ఆ యసురేంద్రుని బహుతర
మాయాజాలంబులకును మా ఱెఱుఁగక వ
జ్రాయుధ ముఖరాదిత్యుల
పాయంబును బొంది చిక్కుపడిరి నరేంద్రా! ॥338॥

వ. అప్పుడు ॥339॥

క. ఇ య్యసురుల చేఁ జిక్కితి
మెయ్యది దెరు? వెందుఁ జొత్తుఁ? మిటు పొలయఁ గదే
యయ్యా! దేవ! జనార్దన!
కుయ్యో! మొఱ్ఱో! యటంచుఁ గూయిడి రమరుల్ ॥340॥

వ. అట్లు మొఱయిడు నవసరంబున. ॥341॥

48 హరి అసురులశిక్షించుట

మ. విహగేంద్రాశ్వ నిరూఢుఁడై మణిరమా విభ్రాజితోరస్కుఁడై
బహుశస్త్రాస్త్ర రథాంగ సంకలితుఁడై భాస్వత్కిరీటాది దు
స్సహుఁడై నవ్యపిశంగచేల ధరుఁడై సంఫుల్లపద్మాక్షుఁడై
విహితాలంకృతితోడ మాధవుఁడు దా వేంచేసె నచ్చోటికిన్. ॥342॥

చ. అసురుల మాయ లన్నియును నబ్జదళాక్షుఁడు వచ్చినంతటన్
గసిబిసియై నిరర్థమయి గ్రక్కునఁ బోయెను; నిద్రబొంది సం
తసమున మేలుకొన్నగతిఁ దాల్చి చెలంగిరి వేల్పు లందఱుం;
బస చెడ కేలయుండు హరిపాద పరిష్కృతిచేయ నాపదల్? ॥343॥

వ. అయ్యెడ ॥344॥

ఆ. కాలనేమి ఘోర కంఠీరవము నెక్కి
తార్క్ష్యు శిరము శూలధారఁ బొడువ
నతని పోటుముట్టు హరి గేల నంకించి
దానఁ జావఁ బొడిచె దైత్యవరుని. ||345||

క. పదపడి మాలి సుమాలులు
బెదరించినఁ దలలుఁ ద్రుంచెఁ బృథు చక్రహతిన్;
గదఁగొని గరుడుని ఱెక్కలు
చెదరించిన మాల్యవంతు శిరమున్ వ్రేసెన్. ||346||

వ. ఇట్లు పరమపురుషుండగు హరి కరుణాపరత్వంబునం బ్రత్యుపలబ్ధ
మనస్కులయిన వరుణ వాయు వాసవ ప్రముఖులు పూర్వంబున
నెవ్వరెవ్వరితోఁ గయ్యంబు జేయుదురు, వారు వారలం దలపడి
నొప్పించి; ర య్యవసరంబున. ||347||

క. బాహుబలంబున నింద్రుఁడు
సాహసమున బలిని గెలువ సమకట్టి సము
త్సాహమున వజ్ర మెత్తిన
హాహానినదంబు జేసి రఖిల జనములున్. ||348||

వ. ఇట్లు సముద్యత భిదుర హస్తుండై యింద్రుండుఁ దన పురోభాగంబునం
బరాక్రమించుచున్న విరోచన నందను నుపలక్షించి యిట్లనియె. ||349||

మ. జగతిన్ వైరి మొఱంగి గెల్చుటదియున్ శౌర్యంబె ధైర్యంబె? తా
మగవాఁడయ్యును దన్నుఁ దా నెఱిఁగి సామర్థ్యంబునుం గల్గియున్
బగవానిం గని డాఁగెనేని మెయి చూపం జాలఁడేనిం గటా!
నగరే బంధులు? దిట్టరే బుధులుఁ? గన్యల్ గూర్తురే? దానవా! ||350||

శా. మాయల్ చేయఁగ రాదు పో; నగవులే మాతోడి పోరాటముల్?
దాయా! చిక్కితి; వ్రక్కలించెదఁ గనద్దంభోళి ధారాహతిన్;
నీ యిష్టార్థము లెల్లఁ జూడుము వెసన్ నీ వారలం గూడుకో
నీ యాటోపము నిర్జరేంద్రుఁ డడఁచున్ నేఁడాజిలో దుర్మతీ! ||351||

వ. అని యుపాలంభించిన విని విరోచననందనుం డిట్లనియె. ||352||

శా. నీవే పోటరివే? సురేంద్ర! తెగడన్ నీకేల? గెల్పోటముల్
లేవే? యెవ్వరి పాలఁ బోయినవి? మేల్గీడుల్ విరించాదులుం
ద్రోవం జాలుదు రెవ్విధానమున సంతోషింప శోకింప నా
దైవం బేమి? కరస్థలామలకమే? దర్పోక్తులుం బాడియే? ||353||

ఆ. జయము లపజయములు సంపద లాపద
లనిల చలిత దీపికాంచలములు
చంద్రకళలు మేఘచయములు దరఁగలు
మెఱుఁగు లమరవర్య! మిట్టిపడకు. ||354||

వ. అని యి ట్లాక్షేపించి. ||355||

క. వీరుఁడు దానవ నాథుఁడు
నారసముల నింద్రు మేన నాటించి మహా
ఘోరాయుధ కల్పములగు
శూరాలాపములు చెవులఁ జొనిపెన్ మరలన్. ॥356॥

వ. ఇట్లు తథ్యవాది యైన బలిచే నిరాకృతుండై ॥357॥

క. శత్రువు నాక్షేపంబునఁ
దోత్త్రాహత గజము భంగిఁ ద్రుళ్ళుచు బలి నా
వృత్రారి వీచి వైచిన
గోత్త్రాకృతి నతఁడు నేలఁగూలె నరేంద్రా! ॥358॥

49 జంభాసురుని వృత్తాంతము

క. చెలికాని పాటుఁ గనుఁగొని
బలి సఖుఁడగు జంభుఁ డతుల బాహాశక్తిం
జెలితనము చాల నెఱపుచు
“నిలునిలు” మని వీఁకఁ దాఁకె నిర్జర నాథున్. ॥359॥

క. పంచానన వాహనుఁడై
చంచద్గద జంభుఁ డెత్తి శైలారిని దాఁ
కించి సురేభంబును నొ
ప్పించి విజృంభించి యార్చిపేర్చెం గడిమిన్. ॥360॥

క. వీఁక చెడి ఘనగదాహతిఁ
దోఁకయు గదలింపలేక దుస్సహపీడన్
మోఁకరిలఁ బడియె నేలను
సోఁ కోర్వక దిగ్గజంబు సుడిసుడి గొంచున్. ॥361॥

వ. అయ్యెడ ॥362॥

క. సారథి వేయు హయంబుల
తే రాయిత పఱచి తేర దేవేంద్రుఁడు దా
నారోహించెను దైత్యుఁడు
దారత మాతలిని శూలధారం బొడిచెన్. ॥363॥

ఆ. శూల నిహతి నొంది స్రుక్కక యార్చిన
సూతు వెఱకు మంచు సురవిభుండు
వాని శిరముఁ దునిమె వజ్రఘాతంబున
దైత్య సేన లెల్ల దల్ల డిల్ల. ॥364॥

చ. చని సురనాథుచేఁ గలన జంభుఁడు చచ్చుట నారదుండు చె
ప్పిన విని వాని భ్రాతలు గభీర బలాధికుఁ డా బలుండు పా
కనముచు లా పురందరునిఁ గాంచి ఖరోక్తులఁ దూలనాడుచున్
ఘనజలధారలన్ నగముఁ గప్పిన చాడ్పునఁ గప్పి రమ్ములన్. ॥365॥

సీ. విబుధలోకేంద్రుని వేయుగుఱ్ఱంబుల
నన్ని కోలల బలుఁ డదర నేసె
నిన్నూట మాతలి నిన్నూట రథమును
నా రీతి నింద్రు ప్రత్యంగకమును
వేధించెఁ; బాకుండు వింట వాఁ డస్త్రంబు
లేయుటఁ దొడుగుట యెఱుఁగరాదు;
కనక పుంఖంబుల కాండంబు లొక పది
యేనింట నముచియు నేసి యార్చె;
ఆ. బలిమి నిట్లు ముగురు పగవాని రథ సూత
సహితు ముంచి రస్త్ర జాలములను
వనజలోక సఖుని వాన కాలంబున
మొగిలు గములు మునుఁగ మూఁగినట్లు. ॥366॥

వ. అ య్యవసరంబున. ॥367॥

మ. అమరారాతుల బాణజాలముల పాలై పోయితే చెల్లరే!
యమరాధీశ్వర! యంచు ఖిన్నతరులై యంభోధిలోఁ జంచల
త్వమునం గ్రుంకు వణిగ్జనంబుల క్రియన్ దైత్యాధిప వ్యూహ మ
ధ్యమునం జిక్కిరి వేల్పు లందఱు విపద్ధ్వానంబులం జేయుచున్. ॥368॥

శా. "ఓహో! దేవతలార! కుయ్యిడకుఁ; డే నున్నాఁడ ' నం చంబు భృ
ద్వాహుం డా శరబద్ధ పంజరము నంతం జించి తేజంబునన్
వాహోపేత రథంబుతోడ వెలికిన్ వచ్చెన్ నిశాంతోల్ల స
న్మాహాత్మ్యంబునఁ దూర్పునం బొడుచు నా మార్తాండు చందంబునన్. ॥369॥

వ. ఇట్లు వెలువడి. ॥370॥

చ. విఱిగిన సేనఁ గాంచి సురవీరుఁ "డొహో" యని బిట్టు చీరి క్ర
మ్మఱఁ బురికొల్పి పాకబల మస్తకముల్ నిశితాస్త్రధారలన్
నెఱసిన తీక్ష్ణవజ్రమున నేలకు వ్రాల్చెను వాని చుట్టముల్
వెఱచిరి; తచ్చమూపతులు విహ్వలులై చెడి పాఱి రార్తితోన్. ॥371॥

50 నముచివృత్తాంతము

వ. అప్పుడు నముచి నిలువంబడి. ॥372॥

మ. తన చుట్టంబులఁ జంపె వీఁడనుచు నుద్యత్క్రోధ శోకాత్ముఁడై
కనకాంతంబును నశ్మసారమయమున్ ఘంటాసమేతంబునై
జనదృ గ్దుస్సహమైన శూలము నొగిన్ సారించి వైచెన్ సురేం
ద్రునిపై "దీన హతుండవౌ" దని మృగేంద్రుంబోలి గర్జించుచున్. ॥373॥

శా. ఆకాశంబున వచ్చు శూలమును జంభారాతి ఖండించి నా
నా కాండంబుల వాని కంఠము దెగన్ దంభోళియున్ వైచె న
స్తోకేంద్రాయుధమున్ సురారిగళముంద్రుంపంగ లేదయ్యె; వా
డాకంపింపక నిల్చె దేవవిభుఁ డత్యాశ్చర్యముం బొందఁగన్. ॥374॥

వ. ఇట్లు నిలిచి యున్న నముచిం గనుంగొని వజ్రంబు ప్రతిహతం బగు
టకు శంకించి బలభేది దన మనంబున. ||375||

సీ. "కొండల ఱెక్కలు ఖండించి వైచుచో
వజ్ర మెన్నఁడు నింత వాఁడి చెడదు;
వృత్రాసురాదుల విదళించుచో నిది
దిరుగ దెన్నఁడు పనిఁ దీర్చికాని;
యింద్రుండఁ గానొకో యేను దంభోళియుఁ
గాదొకో యిది ప్రయోగంబు చెడెనొ
దనుజాధముఁడు మొనతాఁకుఁ దప్పించెనో
భిదురంబు నేఁ డేల బెండుపడియె;"
ఆ. ననుచు వజ్రి వగవ "నార్ద్ర శుష్కంబులఁ
జావకుండఁ దపము సలిపె నీతఁ
డితర మెద్ది యైన నింద్ర! ప్రయోగింపు
వైళ" మనుచు దివ్యవాణి పలికె. ||376||

వ. ఇ ట్లాదేశించిన దివ్యవాణి పలుకు లాకర్ణించి పురందరుండు. ||377||

ఆ. ఆత్మబుద్ధిఁ దలఁచి యార్ద్రంబు శుష్కంబు
గాని సాధనంబు ఫేన మనుచు
నది యమర్చి దాన నమరులు మెచ్చంగ
నముచి శిరముఁ ద్రుంచె నాకవిభుఁడు. ||378||

వ. అ య్యవసరంబున. ||379||

సీ. పురుహూతు నగ్గించి పుష్పాంజలులు చేసి
మునులు దీవించిరి ముదము తోడ;
గంధర్వముఖ్యులు ఘనులు విశ్వావసుఁ
డును బరావసుఁడు నింపెనయఁ బాడి;
రమరాంగనాజను లాడిరి; దేవతా
దుందుభులును మ్రోసె దురములోన;
వాయు వహ్ని కృతాంత వరుణాదులును బ్రతి
ద్వంద్వుల గెల్చి రుద్దండ వృత్తి;
తే. నల్ప మృగముల సింహంబు లట్ల తోలి
రమరవర్యులు దనుజుల నదటు వాయ
నజుఁడు పుత్తేర నారదుఁ డరుగుఁ దెంచె
దైత్యహరణంబు వారింప ధరణినాథ! ||380||

వ. వచ్చి సురలకు నారదుం డిట్లనియె. ||381||

శా. "సిద్ధించెన్ సురలార! మీ కమృతమున్; శ్రీనాథ సంప్రాప్తులై
వృద్ధిం బొందితి రెల్ల వారలును; విద్వేషుల్ మృతిం బొంది; రీ
యుద్ధం బేటికి ? నింకఁ జాలుఁ; బనిలే దోహో పురే"' యంచు సం
బద్ధాలాపము లాడి మాన్చె సురలం బాండవ్యవంశాగ్రణీ! ||382||

వ. ఇట్లు నారద వచన నియుక్తులై రాక్షసులతోడి సంగ్రామంబు చాలించి

సకల దేవ ముఖ్యులును ద్రివిష్టపంబునకుం జనిరి' హతశేషు లైన దైత్యదానవులు విషణ్ణుండైన బలిం దోడ్కొని పశ్చిమ శిఖిశిఖరంబుఁ జేరిరి; విధ్వంసమానకంధరులై వినష్టదేహులగు యామినీచరుల నెల్లను శుక్రుండు మృతసంజీవని యైన తన విద్య పెంపునం జేసి బ్రతికించె; బలియును భార్గవానుగ్రహంబున విగత శరీర వేదనుండై పరాజితుండయ్యును లోకతత్త్వ విచక్షణుం డగుటం జేసి దుఃఖింపక యుండె" నని చెప్పి రాజునకు శుకుం డిట్లనియె. ॥383॥

51 హరిహరసల్లాపాది

సీ. "కైలాసగిరి మీఁద ఖండేందు భూషణుం
డొకనాఁడు గొలువున నున్న వేళ
నంగన యై విష్ణుఁ డసురుల వంచించి
సురలకు నమృతంబు సూఱ లిడుట
విని దేవియును దాను వృషభేంద్ర గమనుఁడై
కడు వేడ్క భూత సంఘములు గొలువ
మధుసూదనుం డున్న మందిరంబున కేగి
పురుషోత్తమునిచేతఁ బూజ పడసి
తే. తానుఁ గూర్చుండి పూజించె దనుజ వైరిఁ
గుశలమే మీకు మాకునుఁ గుశల మనుచు
మధురభాషల హరిమీఁద మైత్రి నెఱపి
హరుఁడు పద్మాక్షుఁజూచి యిట్లనియెఁ బ్రీతి. ॥384॥

సీ. "దేవ! జగన్మయ! దేవేశ! జగదీశ!
కాలజగద్వ్యాపకస్వరూప!
యఖిల భావములకు నాత్మయు హేతువు
నైన యీశ్వరుఁడ వాద్యంతములకు
మధ్యంబు బహియును మఱి లోపలయు లేక
పూర్ణమై యమృతమై భూరిసత్య
మానంద చిన్మాత్ర మవికార మాద్య మ
నన్య మశోకంబు నగుణ మఖిల
తే. సంభవస్థితిలయముల దంభకంబు
నైన బ్రహ్మంబు నీవ; నీ యంఘ్రియుగము
నుభయ సంగ విసృష్టులై యున్నమునులు
గోరి కైవల్యకాములై కొల్తు రెపుడు. ॥385॥

సీ. భావించి కొందఱు బ్రహ్మంబు నీ వని
తలపోసి కొందఱు ధర్మ మనియుఁ
జర్చించి కొందఱు సదసదీశ్వరుఁడని
సరవిఁ గొందఱు శక్తి సహితుఁ డనియుఁ
జింతించి కొందఱు చిరతరుం డవ్యయుఁ
డాత్మతంత్రుఁడు పరుం డధికుఁ డనియు
దొడరి యూహింతురు తుది నద్వయద్వయ
సదసద్విశిష్ట సంశ్రయుఁడ వీవు;
తే. తలఁప నొక్కింత వస్తుభేదంబుఁ గలదె

కంకణాదులు బసిఁడి యొక్కటియ కాదె?
కడలు పెక్కైన వార్థి యొక్కటియ కాదె?
భేద మందును నిను వికల్పింప వలదు. ‖386‖

సీ. యద్విలాసము మరీచ్యాదు లెఱుంగరు
నిత్యుఁడ నై యున్న నేను నెఱుఁగ
యన్మాయ నంధులై యమరాసురాదులు
వనరెద రఁట! యున్నవారలెంత?
యే రూపమునఁ బొంద కేపారుదువు నీవు;
రూపివై సకలంబు రూపుచేయ
రక్షింపఁ జెఱుపఁ గారణమైన సచరాచ
రాఖ్యమై విలసిల్లు దంబరమున
తే. ననిలుఁ డే రీతి విహరించు నట్ల నీవు
గలసి వర్తింతు సర్వాత్మకత్వ మొప్ప;
జగములకు నెల్ల బంధమోక్షములు నీవ
నీవ సర్వంబుఁ దలపోయ నీరజాక్ష! ‖387‖

మ. ఘనతన్ నీ మగపోఁడుముల్ పలుమఱుం గన్నారఁ గన్నార; మే
నిను విన్నారము చూడమెన్నఁడునుమున్ నీయాఁడుఁజందంబు మో
హినివై దైత్యులఁ గన్నుఁ బ్రామి యమృతం బింద్రాది దేవాళి కి
చ్చిన నీ రూపముఁ జూపుమా; కుతుకముం జిత్తంబునం బుట్టెడిన్. ‖388‖

క. మగవాఁడ వై జగంబులఁ
దగిలిఁచి చిక్కులను బెట్టు దంటకు నీకున్
మగువ తనంబున జగములఁ
దగులము బొందింప నెంతదడవు ముకుందా!” ‖389‖

వ. అని పలుకుచున్న శూలపాణిచే నపేక్షితుండై విష్ణుండు భావ
గంభీరంబగు నవ్వు నివ్వటిల్ల న వ్వామదేవున కిట్లనియె. ‖390‖

శా. “శ్రీకంఠా! నిను నీవ యేమఱకు మీ చిత్తంబు రంజించెదన్;
నాకద్వేషుల డాఁగురించుటకునై నాఁ డేను గైకొన్న కాం
తాకారంబు జగద్విమోహనము నీకై చూచెదేఁ జూపెదం;
గైకో నర్హము లండ్రు కాముకులు సంకల్ప ప్రభావంబులన్.” ‖391‖

వ. అని పలికి కమలలోచనుం డంతర్హితుం డయ్యె; అ య్యుమా సహి
తుండైన భవుండు విష్ణుఁ డెటు పోయెనో యెందుఁ జొచ్చెనో యని
దశ దిశలం గలయ నవలోకించుచుండం దన పురోభాగంబున. ‖392‖

52 జగనమోహిని కథ

సీ. ఒక యెలదోటఁలోనొకవీథి నొకనీడఁ
గుచకుంభముల మీఁదఁ కొంగుఁ దలఁగఁ
గబరికాబంధంబుఁ గంపింప నుదుటిపైఁ
జికురజాలంబులు జిక్కుపడఁగ

ననుమానమై మధ్య మల్లాడఁ జెక్కులఁ
గర్ణకుండల కాంతి గంతు లిడఁగ
నారోహభరమున నడుగులుఁ దడఁబడ
దృగ్దీప్తి సంఘంబు దిశలఁ గప్ప
తే. వామకరమున జాఱిన వలువఁ బట్టి
కనక నూపుర యుగళంబు గల్లనంగఁ
గంకణంబుల ఝణఝణత్కార మెసఁగ
బంతిచే నాడు ప్రాయంపుటింతిఁ గనియె. ||393||

వ. కని మున్ను మగువ మరగి సగమయిన మగవాఁ డమ్మగువ వయో రూప గుణ విలాసంబులు దన్ను నూరింపం గనుఱెప్ప వ్రేయక తప్పక చూచి మెత్తనయిన చిత్తంబున. ||394||

శా. "ఈ కాంతాజనరత్న మెవ్వరిదొకో? యీ యాడురూపంబు ము
న్నే కల్పంబుల యందుఁ గాన; మజుఁ డీ యింతిన్ సృజింపంగఁ దా
లేకుం టెల్ల నిజంబు; వల్లభత నీ లీలావతిం జేరఁగా
నే కాంతుండుఁ గలండొ? క్రీడలకు నాకీ యింతి సిద్ధించునే? ||395||

వ. అని మఱియుం జెఱకువిలుతుని మెఱవడిఁ దరపిన నెఱ బిరుదు వెఱంగుపడం దెఱవ దుఱిమికొనిన తుఱుము బిగిముడి వదలి కదలి భుజముల మెడల నొడల నదరి చెదరిన కురులు నొసలి మృగమద తిలకంపుటసలు మసల, విసవిస నగుమొగము మెఱుంగులు దశ దిశలం బసలు కొలుపఁ, జిఱునగవు మెఱయ, నునుఁ జెమటం దడంబడి పులకరములు గులకరములు గొన, హృదయానంద కందం బగు కందుకంబు గరారవిందంబునం దమర్చి, యక్కునం జేర్చి, చెక్కున హత్తించి, చుబుకంబు మోపి, చూచుకంబులం గదియించి, నఖంబుల మీటుచు, మెల్లమెల్లన గెల్లాడు కరకమలంబులం గనక మణి వలయంబులు ఝణఝణ యనం గుచకలశంబు లొండొంటి నొరయ, నెడమఁ గుడిం దడంబడఁ గ్రమ్మన నెగురఁ జిమ్ముచు, నెగురఁ జిమ్మి తనకుఁదానె కొన్ని చిన్నపన్నిదంబులు చేసికొని బడుగు నడుము బెడఁకి వడవడ వడంక నఱితి సరులుఁ గలయంబడఁ దిరుగుచు, తిరుఁగు నెడఁ బెనఁకువలుగొనఁ జెవుల తొడవుల రుచులు గట ముల నటనములు సలుపఁ బవిరి తిరిగి యొడియుచు, నొడిచి కెలం కులన్ జడియుచు, జడిసి జడను పడక వలువ నెలవు వదలి దిగంబడం, గటిస్థలంబునఁ గాంచీ కనకమణి కింకిణులు మొరయఁ జరణకటకమ్ములు గల్లుగల్లుమనం, గరకంకణమణి గణములు మెఱయ మితితప్పిన మోహాతిరేకం బుప్పొంగ వెనుకొని యుఱికి పట్టుచుఁ, బట్టి పుడమిం బడవైచి, పాటు వెంటన మింటికెగసి గెంటక కరంబునం గరంబు దిరంబయి పలు మఱు నెగయ నడుచుచు, నెగయు నెడం దిగంబడు తఱిని నీలంపు మెఱుంగు నిగ్గుసోగ పగ్గం బుల వలలువైచి రాఁ దిగిచిన పగిది వెనుకొనంగ, విలోకన జాలం బులు నిగిడించుచు, మగిడించుచుఁ గర లాఘవంబున నొకటి, పది, నూఱు, వేయి చేసి నేర్పులు వాటించుచు, నరుణ చరణకమల రుచుల నుదయ శిఖరి శిఖర తరణి కరణి చేయుచు, ముఖచంద్ర చంద్రికలఁ జంద్రమండలంబులు గావించుచు, నెడనెడ నురోజ దుర్గ నిర్గత చేలాం

చలంబు జక్క నొత్తుచుం, గపోలఫల కాల్లోల ఘర్మ జలబిందు
బృందంబుల నఖాంకురంబుల నోసరించుచు, అరుణాధరబింబఫల
భ్రాంత సమాగత రాజకీరంబులం జోపుచు, ముఖసరోజ పరిమళా
సక్త మత్త మధుపంబుల నివారించుచు, మందగమనాభ్యాస కుతూ
హలాయత్త మరాళ యుగ్మంబులకుం దలంగుచు, విలాస వీక్షణా
నందిత మయూర మిథునంబులకు నెడగలుగుచుఁ, బొదఱిండ్ల యీా
అములకుం బోక మలంగుచు, కరకిసలయాస్వాద కాముక కలకంఠ
దంపతులకు దూరమగుచు, దీఁగ యుయ్యేలల నూగుఁచు, మాధవీ
మండపంబు లెక్కుచుఁ, గుసుమరేణు పటలంబుల గుబ్బళ్ళు ప్రాకుచు
మకరందస్యంద బిందుబృందంబు నుత్తరించుచుఁ, గృతక శైలం
బుల నారోహించుచుఁ, బల్లవ పీఠంబులం బథిశ్రమంబు పుచ్చుచు,
లతాసౌధభాగంబులఁ బొడచూపుచు, నున్నత కేతకీ స్తంభంబుల
నొరగుచుఁ, బుష్పదళ ఖచిత వాతాయనంబులం దొంగిచూచుచుఁ,
గమల కాండ పాలికల నాలంబించుచుఁ, జంపక గేహాళీ మధ్యంబుల
నిలువంబడుచుఁ, గదళికాపత్ర కవాటంబుల నుద్ఘాటించుచుఁ, బరాగ
నిర్మిత సాలభంజికా నివహంబుల నాదరించుచు, మణికుట్టిమం
బుల మురియుచుఁ, జంద్రకాంత వేదికల నొలయుచు, రత్నపంజర
శారికానివహంబులకుం జదువులు చెప్పుచుఁ, గోరిన క్రియంజూచుచు
చూచిన క్రియ మెచ్చుచు, మెచ్చిన క్రియ వెఱఁగు పడుచు, వెఱఁగు
పడిన క్రియ మఱచుచు, మఱవక యేకాంతం బగు న వ్వనాంతం
బున ననంత విభ్రమంబుల జగన్మోహినియై విహరించుచు నున్న
సమయంబున. ॥396॥

ఆ. వాలుఁగంటి వాఁడి వాలారుఁజూపుల
శూలి ధైర్యమెల్లఁ గోలుపోయి
తఱలి యెఱుకలేక మఱచె గుణంబుల
నాలి మఱచె నిజగణాలి మఱచె. ॥397॥

వ. అప్పుడు ॥398॥

ఆ. ఎగురవైచి పట్ట నెడలేమి చే దప్పి
వ్రాలు బంతి గొనంగ వచ్చునెడను
బడతి వలువ వీడి పడియె మారుతహతిఁ
జంద్రధరుని మనము సంచలింప. ॥399॥

మ. రుచిరాపాంగిని వస్త్రబంధనపరన్ రోమాంచ విభ్రాజితం
గుచభారానమితం గరద్వయపుటీ గూఢీకృతాంగిం జల
త్కచ బంధం గని మన్మథాతురత నాకంపించి శంభుండు ల
జ్జ చలింపం దనకాంత చూడఁ గదిసెం జంద్రాస్య కేల్దమ్మికిన్. ॥400॥

ఆ. పదము చేరవచ్చు ఫాలక్షుఁ బొడగని
చీర వీడిపడిన సిగ్గుతోడ
మగువ నగుచుఁ దరుల మాటున డాఁగెను
వేల్పుఱేఁడు నబల వెంటఁ బడియె. ॥401॥

మ. ప్రబలోత్కరిణిం గరీంద్రుఁడు రమింపన్ వచ్చు లీలన్ శివుం
"డబలా పోకుము పోకుమీ" యనుచు డాయం బాఱి కెంగేలఁ ద
త్కబరీ బంధము పట్టి సంభ్రమముతోఁ గౌగిళ్ళ నోలార్చె నం
త బహిః ప్రక్రియ నెట్టకేనిఁ గదియం దద్బాహునిర్ముక్త యై. ||402||

సీ. వీడి వెన్నున నాడు వేణీభరంబుతో
జఘన భారాగత శ్రాంతితోడ
మాయావధూటి యై మరలిచుచుచుఁ బాఱు
విష్ణు నద్భుతకర్ము వెంటఁదగిలి
యీశాను మరల జయించె మరుం డనఁ
గరిణి వెన్కను కరి కరణిఁ దాల్చి
కొండలు నేఱులుఁ గొలఁకులు వనములు
దాఁటి శంభుఁడు చనం దన్మహాత్ము
తే. నిర్మలామోఘ వీర్యంబు నేలమీఁదఁ
బడిన చోటెల్ల వెండియుఁ బైడి యయ్యె
ధరణి వీర్యంబు పడఁ దన్నుఁదా నెఱింగి
దేవ మాయా జడత్వంబు దెలిసె హరుఁడు. ||403||

క. జగదాత్మకుఁడగు శంభుఁడు
మగిడెను హరి నెఱిఁగి తనదు మాహాత్మ్యమునన్
విగతత్రపుఁడై నిలిచెను
మగువతనం బుడిగి హరియు మగవాఁ డయ్యెన్. ||404||

ఆ. కాము గెలువవచ్చుఁ గాలారి గావచ్చు
మృత్యుజయముఁ గలిగి మెఱయవచ్చు
నాఁడువారి చూపుటంపఱ గెలువంగ
వశము గాదు త్రిపురవైరి కైన. ||405||

వ. ఇట్లు పురుషాకారంబు వహించిన హరి హరున కిట్లనియె. ||406||

సీ. "నిఖిలదేవోత్తమ! నీ వొక్కరుఁడు దక్క
నెవ్వఁడు నా మాయ నెఱుఁగ నేర్చు?
మానిని యైన నా మాయచే మునుఁగక
ధృతి మోహితుండవై తెలిసి తీవు
కాలరూపంబునఁ గాలంబుతోడ నా
యందును నీ మాయ యధివసించు
నీ మాయ నన్ను జయింప నేరదు నిజ
మకృతాత్ములకు నెల్ల ననుపలభ్య
తే. మిపుడు నీ నిష్ఠ పెంపున నెఱిఁగి" తనుచు
సత్కరించిన సఖ్యంబు చాల నెఱిపి
దక్షతనయ గణంబులుఁ దన్నుఁ గొలువ
భవుఁడు విచ్చేసెఁదగ నిజ భవనమునకు. ||407||

శా. పారావారము ద్రచ్చుచో గిరి సముద్యద్భారమై కచ్చ పా
కారుండైన రమేశువర్తనము నాకర్ణింపఁ గీర్తింప సం

సారాంభోనిధిలో మునుంగు కుజనుల్ సంశ్రేయముం బొంది వి
స్తారోదార సుఖంబుం జెందుదురు తథ్యం బెంతయున్ భూవరా! ॥408॥

మ. ఎలమిన్ దైత్యుల నాఁడురూపమున మోహింపించి పీయూషముం
జలితాపన్నులకున్ సురోత్తములకుం జక్కన్ విభాగించి ని
ర్మల రేఖన్ విలసిల్లు శ్రీవిభుని(దన్మాయావధూరూపముం
దలఁతున్ మ్రొక్కుదు నాత్మలోన దురితధ్వాంతార్క రూపంబుగన్. ॥409॥

వ. అని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె. ॥410॥

53 వైవశ్వతమనువు చరిత్ర

తే. నరవరాధీశ! యిప్పుడు నడచుచున్న
వాఁడు సప్తమ మనువు వైవస్వతుండు;
శ్రాద్ధదేవుం డనందగు జనవరేణ్య!
పదురు నందను లతనికిఁ బ్రకట బలులు. ॥411॥

వ. వారలిక్ష్వాకుండును, నభంగుండును, ధృష్టుండును, శర్యాతియు,
నరిష్యంతుండును, నాభాగుండును, దిష్టుండును, గరూశకుండును,
బృషధ్రుండును, వసుమంతుండును ననువారు పదుగురు రాజులు;
పురందరుండను వా డింద్రుం; డాదిత్య మరుదశ్వి వసు రుద్ర సంజ్ఞలుఁ
గలవారు దేవతలు; గౌతమ కశ్య పాత్రి విశ్వామిత్ర జమదగ్ని భర
ద్వాజ వసిష్ఠు లనువారు సప్తర్షులయి యున్నవారు; అందుఁ గశ్య
పున కదితి గర్భంబున విష్ణుండు వామనరూపుండై జనియించి
యింద్రావరజుం డయ్యె; ఇప్పు డేడు మన్వంతరంబులు చెప్పంబడి
యె; రాఁగల మన్వంతరంబులును శ్రీహరి పరాక్రమంబునుం జెప్పెద
దత్తావధానుండవై విను” మని శుకుం డిట్లనియె. ॥412॥

54 సూర్యసావర్ణిమనువుచరిత్ర

సీ. జననాథ సంజ్ఞయు ఛాయయు ననువారు
గల రర్కునకు విశ్వకర్మతనయ
లిరువురు వల్లభ లిటమున్న చెప్పితిఁ
బరఁగు దృతీయము బడబ యనఁగ
సంజ్ఞకు యముఁడును శ్రాద్ధదేవుండును
యమునయుఁ బుట్టిరి హర్ష మెసఁగ;
ఛాయకుఁ దపతియు సావర్ణియును శనీ
శ్వరుఁడునుఁ గలిగిరి; సంవరణుఁడు
తే. దపతి నాలిఁగఁ గైకొనెఁ దా వరించె;
యశ్వి యుగళంబు బడబకు నవతరించె;
వచ్చు నష్టమ వసువు సావర్ణి వాఁడు
తపము చేయుచునున్నాఁడు ధరణినాథ! ॥413॥

క. ఒకపరి చూచిన వెండియు
నొకపరి చూడంగ లేకయుండు సిరులకై

యొక నొకని చేటు వేళకు
నొకఁ డొక్కఁడు మనువుఁ గాచి యుండు నరేంద్రా! ॥414॥

వ. సూర్యసావర్ణి మన్వంతరంబున నతని తనయులు నిర్మోహ విరజ
స్కాద్యులు రాజులును; సుతపోవిరజోమృత ప్రభు లనువారు దేవత
లును గాఁగలరు; గాలవుండును, దీప్తిమంతుండును, బరశురాముం
డును, ద్రోణపుత్రుఁడగు నశ్వత్థామయుఁ, గృపుండును, మజ్జనకుం
డగు బాదరాయణుండును, ఋష్యశృంగుండును సప్తర్షు లయ్యెదరు;
వార లిప్పుడుఁ దమతమ యోగబలంబుల నిజాశ్రమ మండలంబులఁ
జరియించు చున్నవారు; విరోచన నందనుం డగు బలి యింద్రుం
డయ్యెడు" నని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె. ॥415॥

సీ. బలిమున్న నాకంబు బలిమిమైఁ జేకొన్న
వామనుండై హరి వచ్చి వేఁడఁ
బాదత్రయం బిచ్చి భగవన్నిబద్ధుఁడై
సురమందిరము కంటె సుభగమైన
సుతల లోకంబున సుస్థితి నున్నాఁడు
వెతలేక యట మీఁద వేదగుహికి
నా సరస్వతికిఁ దా నట సార్వభౌముండు
నాఁ బ్రభువయి హరి నాకవిభునిఁ
ఆ. బదవిహీనుఁ జేసి బలిఁదెచ్చి నిలుపును;
బలియు నిర్జరేంద్రు పదము నొందు;
నింద్రపదము హరకి నిచ్చిన కతమున
దానఫలము చెడదు ధరణినాథ! ॥416॥

55 దక్షసావర్ణిమనువుచరిత్ర

వ. అట మీఁదటి కాలంబున వరుణ నందనుండగు దక్షసావర్ణి తొమ్మి
దవ మను వయ్యెడు; నతని కొడుకులు ధృతకేతు, దీప్తకేతు, ప్రము
ఖులు రాజులును; బరమరీచి గర్గాదులు నిర్జరులును; నద్భుతుం
డను వాఁడింద్రుండును; ద్యుతిమత్ప్రభృతులగు వారలు ఋషులును
నయ్యెదరు; అందు. ॥417॥

ఆ. దనుజహరణుఁ డంబుధార కాయుష్మంతు
నకు జనించి రక్షణంబు చేయ
మూఁడు లోకములను మోదంబుతో నేలు
నద్భుతాఖ్య నొప్పు నమర విభుఁడు. ॥418॥

56 బ్రహ్మసావర్ణిమనువుచరిత్ర

వ. మఱియు నుపశ్లోక సుతుం డగు బ్రహ్మసావర్ణి దశమ మనువయ్యెడి;
తత్పుత్రులు భూరిషేణాదులు భూపతులును; హవిష్మత్ప్రముఖులు
మునులును; శంభుం డను వాఁ డింద్రుండును; విబు ధ్ధాద్యులు
నిర్జరులును నయ్యెదరు; అందు. ॥419॥

ఆ. విశ్వసృజుని యింట విభుఁడు విషూచికి
సంభవించు నంశ సహితుఁ డగుచుఁ
జెలిమి శంభుతోడఁ జేయు విష్వక్సేనుఁ
డనఁగ జగముఁ గాచు నవనినాథ! ||420||

57 ధర్మసావర్ణిమనువుచరిత్ర

వ. మఱియుం దదాగమ్యిష్యత్కాలంబున ధర్మసావర్ణి పదునొకండవ మనువయ్యెడి; మనుతనూజులు సత్యధర్మాదులు పదుండ్రు; ధరణీ పతులును; విహంగమ కామగమన నిర్వాణరుచు లనువారు సురులును; వైధృతుఁడను వాఁ డింద్రుండును; నరుణాదులు ఋషు లును నయ్యెదరు; అందు. ||421||

ఆ. అంబుజాత నేత్రుఁడా సూర్య సూనుఁడై
ధర్మసేతు వనఁగఁ దగ జనించి
వైభవాఢ్యుఁ డగుచు వైధృతుఁ డలరంగఁ
గరుణఁ ద్రిజగములనుఁ గావఁ గలఁడు. ||422||

58 భద్రసావర్ణిమనువుచరిత్ర

వ. మఱియుఁ దద్భవిష్యత్సమయంబున భద్రసావర్ణి పండ్రెండవ మను వయ్యెడి; నతని నందనులు దేవవ దుపదేవ దేవ జ్యేష్ఠాదులు వసు ధాధిపతులును; ఋతుధాముం డను వాఁ డింద్రుండును హరితాదులు వేల్పులునుఁ; దపోమూర్తి తపాగ్నీధ్ర కాదులు ఋషులును నయ్యె దరు; అందు. ||423||

ఆ. జలజలోచనుండు సత్యతపసూనృ
తలకు సంభవించుఁ దనయుఁ డగుచు
ధరణిఁ గాచు నంచిత స్వధామాఖ్యుఁడై
మనువు సంతసింప మానవేంద్ర! ||424||

59 దేవసావర్ణిమనువుచరిత్ర

వ. మఱియుం దదేష్యత్కాలంబున నాత్మవంతుండగు దేవసావర్ణి పదు మూఁడవ మనువయ్యెడి; మనుకుమారులు చిత్రసేన విచిత్రాదులు జగతీనాయకులును; సుకర్మ సుత్రామ సంజ్ఞలు గల వారు బృందార కులును; దివస్పతి యను వా డింద్రుండును; నిర్మోహ తత్త్వదర్శా ద్యులు ఋషులును నయ్యెదరు; అందు. ||425||

ఆ. ధరణి దేవహోత్ర దయితకు బృహతికి
యోగవిభుఁడు నాఁగ నుద్భవించి
వనజనేత్రుఁ డా దివస్పతి కెంతయు
సౌఖ్య మాచరించు జగతినాథ! ||426||

60 ఇంద్రసావర్ణిమనువుచరిత్ర

వ. మఱియు నట వచ్చు కాలంబున నింద్రసావర్ణి పదునాలవ మను
వయ్యెడి; మను నందనులు గభీరవస్వాదులు రాజులును; బవిత్ర
చాక్షుష లనువారు దేవగణంబులును; శుచి యనువాఁ డింద్రుండును;
నగ్ని బాహు శుచి శుక్ర మాగధాదులు ఋషులును నయ్యెదరు;
అందు. ||427||

తే. తనర సత్త్రాయణునకు వితాన యందు
భవము నొందెడి హరి బృహద్భానుఁ డనఁగ
విస్తరించుం గ్రియాతంతు విసరములను
నాకవాసులు ముదమంద నరవరేణ్య! ||428||

క. జగతీశ! త్రికాలములనుఁ
బొగడొందు మనుప్రకారములు చెప్పఁబడెం;
దగఁ బదునలువురు మనువులుఁ
దెగ యుగములు వేయు నడవ దివ మగున కగున్." ||429||

వ. అనినఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రున కిట్లనియె. ||430||

ఆ. "ఈ పదంబులందు నీ మను ప్రముఖుల
నెవ్వఁ డునుచు? వార లేమి కతన
నధిక విభవులైరి? హరి యేల జనియించె?
నెఱుఁగఁ బలుకు నాకు నిద్ధచరిత! ||431||

వ. అనినం బారాశర్య కుమారుం డిట్లనియె. ||432||

సీ. మనువులు మునులును మనుసుతు లింద్రులు
నమరులు హరి యాజ్ఞ నడఁగువారు
యాజ్ఞాదు లందఱు హరిపౌరుషాకృతు
లా మనువులు దత్సహాయశక్తి
జగముల నడుపుదు రొగి నాల్గుయుగముల
కడపటఁ గాల సంగ్రస్తమైన
నిగమచయంబును నిజతపోబలముల
మరలఁ గాంతురు ఋషివరులు; దొంటి
తే. పగిది ధర్మంబు నాలుగు పాదములను
గలిగి వర్తిల్లు; మనువులు గమల నేత్రు
నాజ్ఞఁ దిరుగుదు; రేలుదు రవని పతులు
జగతి భాగించి తమతమ సమయములను. ||433||

వ. మఱియుం బ్రాప్తులయిన వారల నింద్రపదంబులను, బహుప్రకారం
బుల దేవపదంబులను, హరి ప్రతిష్ఠించుచుండు; వారలు విహిత
కర్మంబుల జగత్త్రయంబునుం బరిపాలింతురు; లోకంబులు సువృ
ష్టులై యుండు. ||434||

సీ. యోగీశరూపుఁడై యోగంబుఁ జూపుచు
మౌని రూపమునఁ గర్మంబుఁ దాల్చు
సర్గంబు చేయుఁ బ్రజాపతి రూపుఁడై

యింద్రుఁడై దైత్యుల నేపడంచు
జ్ఞానంబు నెఱిఁగించుఁ జతుర సిద్ధాకృతిఁ
గాలరూపమునఁ బాకంబు చేయు
నానావిధములైన నామరూపంబులఁ
గర్మలోచనులకుఁ గానఁబడఁడు
ఆ. చనిన రూపములనుఁ జనురూపముల నింక
జనఁగనున్న రూపచయము నతఁడు
వివిధుఁడై యనేక వృత్తుల వెలిఁగించు
విష్ణుఁ డవ్యయుండు విమలచరిత!" ||435||

వ. అనిన భూవరుం డిట్లనియె. ||436||

మ. "బలి నంభోరుహ నేత్రుఁ డేమిటికినై పాదత్రయిన్ వేఁడె? ని
శ్చలుఁడున్ బూర్ణుఁడు లబ్ధకాముఁడు రమా సంపన్నుఁడై తాఁ బర
స్థలికిన్ దీనునిమాడ్కి నేల చనియెం? దప్పేమియున్ లేక ని
ష్కలుషున్ బంధన మేల చేసెను? వినం గౌతూహలం బయ్యెడిన్. ||437||

61 బలియుద్ధయాత్ర

వ. అనిన శుకుం డి ట్లనియె. ||438||

సీ. పురుహూతుచే నొచ్చి పోయి భార్గవులచే
బలి యెట్టకేలకు బ్రతికి వారి
చిత్తంబురాఁ గొల్చి శిష్యుఁడై వర్తింప
వారు నాతని భక్తి వలన మెచ్చి
విశ్వజిద్యాగంబు విధితోడఁ జేయింప
భవ్యకాంచనపట్ట బద్ధ రథము
నర్కవాజులఁ బోలు హరులుఁ గంఠీరవ
ధ్వజము మహాదివ్యధనువుఁ బూర్ణ
తే. తూణయుగళంబుఁ గవచంబుఁ దొలుత హోమ
పావకుం డిచ్చె; నమ్లాన పద్మమాలఁ
గలుష హరుఁడగు తన తాత కరుణ నొసఁగె;
సోమ సంకాశ శంఖంబు శుక్రుఁ డిచ్చె. ||439||

వ. ఇ వ్విధంబున ||440||

క. పాణియు, రథియుఁ, గృపాణియుఁ,
దూణియు, ధన్వియును, స్రగ్వి తురగియు, దేహ
త్రాణియు, ధిక్కృత విమత
ప్రాణియు, మణి కనక వలయ పాణియు నగుచున్. ||441||

మ. పలుదానంబుల విప్రులం దనిపి తద్భద్రోక్తులం బొంది పె
ద్దలకున్ మ్రొక్కి విశిష్టదేవతల నంతర్భక్తిఁ బూజించి ని
ర్మలుఁ బ్రహ్లాదునిఁ జీరి నమ్రశిరుఁడై రాజద్రథారూఢుఁడై
వెలిఁగెన్ దానవ భర్త శైల శిఖరోద్వేల్లద్దవాగ్ని ప్రభన్. ||442||

క. దండిత మృత్యు కృతాంతులు
ఖండిత సుర సిద్ధ సాధ్య గంధర్వాదుల్
పిండిత దిశు లమరాహిత
దండాధీశ్వరులు సములు దన్నుం గొలువన్. ||443||

క. చూపుల గగనము మ్రింగుచు
నేపున దివి భువియు నాత లీతల చేయన్
రూపించుచు దనుజేంద్రుఁడు
ప్రాపించెను దివిజనగర పథము నరేంద్రా! ||444||

వ. ఇట్లు బలవంతుఁడగు బలి సురేంద్రుని సాధింప సమకట్టి దండ
గమనంబులు జేసి, నిడుద పయనంబులం జనిచని. ||445||

62 స్వర్గవర్ణనము

మ. కనియెం బుణ్యజనౌకమున్ విగతరోగస్వప్న పీడాన్న ఖా
దన సంశోకముఁ బుష్ప పల్లవ ఫలోద్దామ ద్రుమానీకమున్
స్వనితోద్ధూత పతాకముం బ్రవిచర ద్వైమానికానీకమున్
ఘన గంగాసలి లైకమున్ మఘవయుక్త శ్రీకమున్ నాకమున్. ||446||

వ. కని రక్కసులఱేఁడు వెక్కసంబై చాల్పుగల వేల్పుల నెలవు దఱియం
జొచ్చి, చెచ్చెర ముందటికిం జనిచని, ముందట నెడపడక మొన
మోపి, యిగురుచు చిగురు తలిరాకు జొంపంబు నన మొగుడు
మొగ్గ యరవిరి నెఱవిరి గుత్తి పిందె పూఁప దోరకాయ పండు గెల
లతండంబుల వ్రేగు లాఁగలేక మూఁగి వీఁగి వ్రేఁకలగు మ్రాకుల ప్రోక
లకుఁ బేఁట లగు పెందోఁటలును; దోఁటల గాటంబులై నివ్వటిల్లు
మవ్వంపుఁ గ్రొవ్విరులకుఁ గవలువివ్వక కసిమసలు కలిగి ముసిరి
కొసరి పూనిపోని తేనియ లాని విసరు గలిగి మసరు కవిసి క్రొవ్వి రిమ్మ
గొని జుమ్ము జుమ్మనుచు జంజాటించు తేఁటి దాటులును; దాఁటు
పడక నాఁటుకొని పూవిడుచు కూడి జోడువీడక క్రోమ్మావుల కమ్మని
కొమ్మల నిమ్ముల మురసి పసిమి గల కిసలయమ్ములు పొసగంగ
మెసంగి కిసరుపడక కసరు చెడి బిట్టు రట్టడితనంబు లలమి మించి
కరాళించు కోయిలల మొత్తంబులును; మొత్తంబులయి చిత్తంబుల
మత్తంబులుగఁ దత్తఱంబున దియ్యని పండ్లకుఁ గయ్యంబులు చేసి
చయ్యన నేసరేఁగి బేసంబులు గాసంబులుగొని వాసికెక్కి పలుబాస
లాడుచు బహుప్రకారంబులగు కీరంబులును; గీరంబులకు సరిఁ
గడచి మింటనంట నెగసి పెట్టలం బట్టి చీరి యిట్టట్టు చనక నెట్టుకొని
నెలవుల వ్రాలుచు నింపుగల రవమ్ములుఁ గలుఁగు కలరవమ్ము
లును గలరవమ్ము లలరం దొలంకుల కొలంకుల కెలంకులఁ గడంకల
బ్రియల నిడుకొని క్రమ్మిదొమ్మిచేసి యెలదమ్మి తూఁడుల వాఁడు
లగు చంచువులం జించి మెక్కి చొక్కి మిక్కలి కలఁ కలం బడుచు
నలబలంబులు చేయు కలహంసంబులును; హంసరుచి జనిత విక
సనముల వికవిక నగుచుం బసఁగలిగి మిసమిస మెఱచు పసిఁడి
కెందమ్ము లిందిరా మందిరమ్ముల చందమ్ములుగ నందమ్ములగు
కొలంకులును; కొలంకుల కరళ్ళఁ దడిసి వడవడ వడంకుచు నల్లి

బిల్లులు గొని సాఁగిన తీగెయిండ్ల గండ్ల యీఱములం దోరములు చెడి పలువిరుల కమ్మ వలపుల వ్రేఁగునం దూఱలేక యీడిగలం బడు గాడ్పులును, గాడ్పుల వలన నెగసి గగనమున విరిసి పలువన్నెలం జెనగు మేలుకట్టుఁ బుట్టంబుల తెఱంగున దట్టంబులయిన కుసుమ పరాగంబులును; బరాగంబుల సరాంగంబు లగు వాఁగు వ్రంతల చెంతల గుంపులుగొని గఱికి జొంపంబుల లంపులు దిని మంపులు గొని పెల్లు నెమర్లు పెట్టుచు నొదుఁగుల పొదుగులు గదల వాడల వాడల జాడలం బరుగులిడు దూడల క్రీడల వేడుకలం గూడుకొని యిండ్ల వాకిండ్లకుం జేరి పౌరుల కోరికల కనుసొరికలగుచు నమృతం బుఁగురియు కామధేనువులునుఁ; గామధేనువులకు నిలువ నీడ లగుచు నడిగిన జనమ్ములకు ధనమ్ములు ఘనమ్ముగఁ బుడుకు కల్పతరువులును; కల్పతరువుల పల్లవ మంజరులఁ గుంజరులకు విఱిచి యిచ్చుచు మచ్చికల కలిమి నిచ్చ మెచ్చుచు గృతక గిరుల చఱుల సిరుల నడరు పడఁతుల నడకలకు గురువులగుచు మెఱ యు మురువుల నొత్తరించు మత్తేభంబులును, నిభంబుల సరస నొరసికొని వరుసఁ బరుసఁదనములెడలి సుకరములగు మకరతోరణ స్తంభంబులును; తోరణస్తంభంబుల చేరువ నిలిచి చెఱకువిలుతుం డొఱ పెఱికిన బెడిదము లగు నవకంపు మెఱుఁగుం జిగురు టడి దముల తెఱంగున నిలుకడ సంపదలు గలుగు శంపల సొంపునం గరచరణాది శాఖలుగల చంద్రరేఖల పోఁడిమిని వాహిని గల మోహినీ విద్యల గ్రద్దనఁ జూపులకుం దీపు లొదవించుచు మర్మకర్మంబు వశంబు లరయు యశంబులు గలిగి యనూనంబులగు విమానంబు లెక్కి చచ్చివచ్చిన సచ్చరిత్రులకుం జెచ్చెర నెదురు చని తూకొని తోడ్కొని పోవు రంభాది కుంభికుంభకుచల కలకలంబులును; గల హంస కారండవ కోక సారసబృంద సుందర సుందరియు; నిందీవరార విందనందదిందిందిరయు; నభంగయు సభంగయునగు గంగ నింగి కిం బొంగెనో యని మిగుల దిగులుపడఁ బొగడ్తల కెక్కిన యగడ్తలును నగడ్తల మిన్నేటి తేటనీట నీటులీను పాటి సూటిచల్లులాటల మేటి కూటువలు గొనుచు నేచిన ఖేచర కన్యకావారంబులును; వారవనితా సుపూజిత విరాజిత దేహళీ పాటవంబు లగు గోపుర కనక కవాటం బులును; గవాట వేదికాఘటిత మణిగణ కిరణోదారంబులగు నింద్ర నీల స్తంభ గంభీరతలును; గంభీర విమల కమలరాగ పాలికా వారం బులగు చతుర్ద్వారంబులును; ద్వారదేశంబుల చావిళ్ళం గావళ్ళుండి ప్రొద్దు పోక పెద్ద రక్కసుల వేల్పుల కయ్యంబులు నెయ్యంబులం జెప్పికొనుచున్న యస్త్ర శస్త్ర ధారులు శూరులు నయిన మహాద్వార పాలక వీరులును; వీర రస జలధి వేలోదారంబులయి శుద్ధస్ఫటిక బద్ధ మహోత్తానంబులగు సోపాన సుభగాకారంబులును; సుభగాకార ప్రదీపంబు లగు వజ్ర మహారజిత వప్రంబులును; వ ప్రోపరి వజ్ర కుడ్య శిరోభాగ చంద్రకాంత తరుణ హిమకరకిరణ ముఖరంబులగు సాలశిఖరంబులును, శిఖర స్తోమధామ నికృత్త తారకంబులును, దార తార మణి శిలా కఠోరంబులగుచు మిగుల గరిత యగు నగరిసిరి మీఱ నమరు మొగులు పొడగని నిలుకడలకు నలువ నడిగికొని పడసిన పసిఁడి తెరల వలువల బెడంగునం దోరంబులగు ప్రాకారం బులునుఁ; బ్రాకార కాంచనాంచిత యుద్ధసన్నద్ధ మహాఖర్వ గంధర్వ

వాహినీ పాలకంబులగు మరకత తాట్టాలకంబులును; నట్టాలకోత్తుంగ వజ్రమయ స్తంభోదంచనంబులును; బరభట ప్రాణ వంచనంబులు సముదంచనంబులు నగు దంచనంబులును; దంచనంబుల తుదలు రథంబుల యిరుసులు నొరసికొనం, గోట యీవలి యావలి తివియని దివియల కరణి రుచిరము లగుచుఁ బచరించు నహిమకర హిమ కర మండలంబులును; హిమకర మండలంబు నిద్దంపు టద్దంబని మూఁగి తొంగి చూచుచు నలిక ఫలకంబులఁ గులకములుఁగొను నలకములం దరపి తిలకములం దెఱంగు పఱచుకొను సమయ ముల వెనుక నొదిఁగి కదిసి ముకురంబులం బ్రతిఫలితులైన పతు లితర సతుల రతుల కనుమతులని కనుకనిన్ మరలి నీడ తలం గినఁ గలంగి చని కాంతులు పొలయ నలయు ముగుదలకు నేకాం తంబులై గగన సముత్సేధంబు లైన రాజ సౌధంబులును; సౌధం బుల సీమల ముత్తియంపు సరుల తోడి నిబ్బరపు గుబ్బచన్నులకు చెన్నులం బ్రక్కలం జుక్కలపదవులుండ మండిత సౌధశిఖరంబుల శృంగారంబులయిన భృంగారంబులును; భృంగారశయన జాలక డోలికా నిశ్రేణికాది విశేష రమ్యంబులయిన హర్మ్యంబులును; హర్మ్య కనక గవాక్షరంధ్ర నిర్గత కర్పూర కుంకుమాగరు ధూపధూమంబు లును; ధూమంబులు జీమూత స్తోమంబులని ప్రేమంబు లుబ్బ గొబ్బునం డబ్బాటు పబ్బంబు లబ్బె నని మరులుఁగొని పురుల వన్ని యల సిరులు సరులు గొనం గుట విటపములఁ దటపెట నటించుచుఁ బలుకులు విరిసి కికురుపొడుచు వలఱేని మఱుపుఁ జదువుల టీక లనం గేక లిడు నెమిళ్ళును; నెమిళ్ళ పురుల నారలు నారులగు రతనంపు విండ్ల నినదములను తలంపులం దోకలు జడిసి వీఁకలు మెఱసి మూఁకలుఁగొని దివికెగిరి రవికిం గవిసిన రాహువు క్రియం దివిఁ దడంబడు పడగలును; బడగలును గొడుగులును దమకునాలం బులకు నడియాలంబులుగఁ దోరంబులైన సారంబుల బీరంబులు మెఱసి బెబ్బులుల గబ్బునం గరుల సిరుల సింగంబుల భంగుల శరభంబుల రభసంబుల ధూమ కేతువుల రీతుల వైరిం జీరికిం గొనక శంకలుడిగి ఱంకె లిడుచు లంకెలై లెక్కకు మిక్కలి యగుచు రక్కసుల చక్కటి యెక్కటి కయ్యముల డయ్యము లెఱుంగం దిరుగు వీరభటకదంబులును; గదంబ కరవాల శూలాదుల మెఱుం గులు మెఱపుల తెఱంగులం దిశల చెఱంగులం దుఱంగలింప నేమి నినదంబులు దరములగు నుఱుములుగ నడ మొగిళ్ళ పెల్లునం బ్రవర్షిత రథిక మనోరథంబు లగు రథంబుల గములును; గములుఁ గొని గమన వేగంబు వలన హరిహరుల నగి గాలిం జాలింబడం గేలికొని ఘనంబులగు మనంబులం దెగడి నెగడు సురంగంబు లగు తురంగంబులును; రంగదుత్తుంగ విశద మదకల కరటి కటతట జనిత మదసలిల కణగణ విగళిత దశశతనయన భుజ సరళ మిళిత లలిత నిఖిలదిగధిపతి శుభకర కరకనక కటకఘటిత మణి సముదయ సముదిత రేణువర్గదుర్గమంబు లయిన నిర్వక్ర మార్గం బులును; మార్గస్థలోపరిగతాగత శతశతాయతానేక గణనాతీత రోహణాచలతట విరాజమానంబులగు విమానంబులును; విమాన విహరమాణ సుందర సుందరీ సందోహ సంవాదిత భూరిభేరీ వీణా పణవ మృదంగ కాహళ శంఖాది వాదనా నూన గాన సాహిత్య నృత్య

విశేషంబులును; విశేషరత్నసంఘటిత శృంగార శృంగాటక వాటికా దేహ దేహళీ ప్రదీపంబులును, దీపాయమాన మానిత సభామం డప ఖచిత రుచిర చింతారత్నంబులునుం, గలిగి రత్నాకరంబు నుంబోలె ననిమిష కౌశిక వాహినీ విశ్రుతంబయి, శ్రుతివాక్యంబు నుంబోలె నకల్మష సువర్ణ ప్రభూతంబయి భూతపతి కంఠంబునుం బోలె భోగిరాజకాంతంబయి, కాంతాకుచంబునుం బోలె సువృత్తం బయి, వృత్తజాతంబునుంబోలె సదా గురులఘు నియమాభిరామం బయి, రామచంద్రుని తేజంబునుం బోలె ఖరదూషణాది దోషాచరా నుపలబ్ధంబయి, లబ్ధవర్ణుచరిత్రంబునుం బోలె విమలాంతరంగ ద్యోత మానం బయి మానధనుని నడవడియునుం బోలె సన్మార్గ భాతి సుందరం బయి సుందరోద్యానంబునుం బోలె రంభాంచితాశోక పున్నాగంబయి, పున్నాగంబునుం బోలె సురభిసుమనోవిశేషం బయి, శేషాహి మస్తకంబునుంబోలె సున్నత క్షమా విశారదంబయి, శారద సముదయంబునుంబోలె ధవళ జీమూత ప్రకాశితంబయి, సితేతర రాజిన దానంబునుం బోలె సరస తిలోత్తమంబయి, యుత్తమ పురుష వచనంబునుం బోలె ననేక సుధారస ప్రవర్షంబై, వర్షాదియు నుంబోలె నుల్లసదింద్ర గోపంబయి, గోపతి మూఁపురంబునుంబోలె విచక్షురార్యాలంకృతంబై, కృతార్థం బయిన యమరావతీ నామ నగ రంబు చేరం జని కోటచుట్టునుం బట్టు గలుగ బలంబులఁ జలంబున విడియం బంచి పొంచి మార్గంబు లెల్ల నరికట్టుకొని యేమఱక యుండెను; అంత. ॥447॥

క. మాయరు నగవులకును గను
మూయరు కాలంబు కతన ముదియరు ఖలులన్
డాయరు పుణ్యజనంబుల
బాయరు సురరాజ వీటి ప్రమదాజనముల్. ॥448॥

వ. అప్పుడు ॥449॥

63 దుర్భరదానవప్రతాపము

క. దుర్భర దానవ శంఖా
విర్భూత ధ్వనులు నిండి విబుధేంద్రవధూ
గర్భములు పగిలి లోపలి
యర్భకతతు లావు రనుచు నాక్రోశించెన్. ॥450॥

వ. అంత ॥451॥

సీ. బలి వచ్చి విడియుట బలభేది వీక్షించి
గట్టిగాఁ గోటకుఁ గాపు పెట్టి
దేవవీరులుఁ దాను దేవతామంత్రిని
రప్పించి సురవైరి రాకఁ జెప్పి
"ప్రళయానలుని భంగి భాసిల్లుచున్నాఁడు
ఘోరరాక్షసులను గూడినాఁడు
మన కోడి చని నేఁడు మరల వీఁ డేతెంచె

నే తపంబున వీని కింత వచ్చె?
ఆ. నీ దురాత్మునకు నెవ్వఁడు దోడయ్యె?
నింక వీని గెల్వ నేది త్రోవ?
యేమి చేయువార? మెక్కడి మగఁటిమి?
నెదురు మోహరింప నెవ్వఁ డోపు? ॥452॥

క. మ్రింగెడు నాకాశంబునుఁ
బొంగెడు నమరాద్రి కంటెఁ బొడవై వీఁడున్
మ్రింగెడుఁ గాలాంతకు క్రియ
భంగించును మరలఁ బడ్డ బంకజగర్భున్. ॥453॥

క. ఈరాదు రాజ్య మెల్లనుఁ
బోరాదు రణంబు చేయఁ బోయితి మేనిన్
రారాదు దనుజుచేతను
జారా దిట మీఁద నేమిజాడ మహాత్మా!" ॥454॥

64 బృహస్పతిమంత్రాంగము

వ. అనిన సురరాజునకు సురాచార్యుం డిట్లనియె. ॥455॥

సీ. వినవయ్య దేవేంద్ర వీనికి సంపద
బ్రహ్మవాదులు భృగుప్రవరు లర్థి
నిచ్చిరి; రాక్షసు నెదురను నిలువంగ
హరి యీశ్వరుఁడు దక్క నన్యజనులు
నీవును నీ సముల్ నీకంటె నధికులుఁ
జాలరు; రాజ్యంబు చాలు; నీకు
విడిచి పోవుట నీతి విబుధనివాసంబు;
విమతులు నలఁగెడువేళ చూచి
తే. మరలి మఱునాఁడు వచ్చుట మా మతంబు;
విప్రబలమున వీనికి వృద్ధివచ్చె
వారిఁ గైకొన కిటమీఁద వాఁడి చెడును;
దలఁగు మందాక రిపుఁ బేరు దలఁపరాదు. ॥456॥

క. పరు గెలువ వలయు నొండెను
సరిపోరగ వలయు నొండె జా వలె నొండెన్
సరి గెలుపు మృతియు దొరకమి
సరసంబుగ మున్న తొలఁగి చనవలె నొండెన్. ॥457॥

వ. అనినఁ గార్యకాల ప్రదర్శి యగు బృహస్పతి వచనంబులు విని కామ
రూపులై దివిజులు త్రివిష్టపంబు విడిచి తమతమ పొందుపట్లకుం
జనిరి; బలియునుం బ్రతిభట వివర్జిత యగు దేవధాని నధిష్ఠించి
జగత్రయంబునుం దన వశంబు జేసికొని విశ్వవిజయుండై పెద్ద
కాలంబు రాజ్యంబు జేయుచుండె, శిష్యవత్సలులగు భృగ్వాదు
లతని చేత శతాశ్వమేధంబులు చేయించిరి; తత్కాలంబున. ॥458॥

శా. అర్థుల్ వేఁడరు; దాతలుంజెడరు; సర్వారంభముల్ పండుఁ; బ్ర
త్యర్థుల్ లేరు; మహోత్సవంబులను దేవాగారముల్ పొల్చుఁ బూ
ర్ణార్థుల్ విప్రులు; వర్షముల్ గురియుఁ గాలార్హంబులై; ధాత్రికిన్
సార్థంబయ్యె వసుంధరాత్వ మసురేంద్రాధీశు రాజ్యంబునన్. ||459||

వ. అంత ||460||

65 దితికశ్యపులసంభాషణ

సీ. తన తనూజు ప్రోలు దనుజులు గొనుటయు
వేల్పు లెల్లను డాఁగ వెడలుటయును
భావించి సురమాత పరితాపమునఁ బొంది
వగ ననాథాకృతి వనరుచుండ
నా యమ్మ పెనిమిటి యగు కశ్యపబ్రహ్మ
మఱి యొకనాఁడు సమాధి మాని
తన కుటుంబిని యున్న ధామమునకు నేగి
నాతిచే విహితార్చనములు పడసి
ఆ. వంది వ్రాలి కుంది వాడిన యిల్లాలి
వదనవారిజంబు వడువుఁ జూచి
చేరఁ దిగిచి మగువ చిబుకంబు పుడుకుచు
వారజాక్షి యేల వగచె దనుచు. ||461||

వ. ఆ మహాత్ముం డిట్లనియె. ||462||

మ. "తెఱవా! విప్రులు పూర్ణులే? చెలగునే దేవార్చనాచారముల్?
తఱితో వేలుతురే గృహస్థులు? సుతుల్ ధర్మానుసంధానులే?
నెఱి నభ్యాగత కోటి కన్న మిడుదే? నీరంబును బోయుదే?
మఱి లే కర్థుల దాసులన్ సుజనులన్ మన్నింపుదే? పైదలీ! ||463||

ఆ. అన్నమైనఁ దక్రమైనఁ దోయంబైన
శాకమైన దనకుఁ జరగు కొలఁది
నతిథి జనుల కడ్డ మాడక యిడరేని
లేమ! వారు కలిగి లేనివారు. ||464||

వ. మఱియు ||465||

ఆ. నెలఁత! విష్ణునకును నిఖిలదేవాత్మున
కాననంబు శిఖియు నవనిసురులు;
వారు దనియఁ దనియు వనజాతలోచనుం
డతఁడుఁ దనియ జగము లన్నిఁ దనియు. ||466||

క. బిడ్డలు వెఱతురె నీకఱ
గొడ్డంబులు జేయ కెల్ల కోడండ్రును మా
టొడ్డారింపక నడతురె
యెడ్డము గాకున్నదె మృగేక్షణ! యింటన్." ||467||

వ. అని పలికినం బతికి సతి యి ట్లనియె. ॥468॥

ఉ. "ప్రేమ యొకింత లేక దితి బిడ్డలు బిడ్డలబిడ్డలున్ మహా
భీమ బలాఢ్యులై తనదుబిడ్డల నందఱఁ దోలి సాహసా
క్రామిత వైరులయ్యు నమరారాతి నేలుచు నున్నవారు; నీ
కే మని విన్నవింతు? హృదయేశ్వర! మేలుఁ దలంచి చూడవే? ॥469॥

క. అక్కా చెల్లెండ్రయ్యును
దక్కరు నాతోడి పోరుఁ; దానున్ దితియున్
రక్కసులు సురల మొత్తఁగ
నక్కట! వల దనదు చూచు నౌనౌ ననుచున్. ॥470॥

సీ. ఎండకన్నెఱుగని యింద్రుని యిల్లాలు
పలుపంచలను జాలిఁ బడియె నేఁడు
త్రిభువన సామ్రాజ్య విభవంబుఁ గోల్పోయి
దేవేంద్రుఁ డడవులఁ దిరిఁగె నేఁడు
కలిమి గారాబు బిడ్డలు జయంతాదులు
శబరార్భకుల వెంటఁ జనిరి నేఁడు
నమరుల కాధారమగు నమరావతి
యసురుల కాటపట్టయ్యె నేఁడు
ఆ. బలి జగముల నెల్ల బలియుచు నున్నాఁడు
వాని గెలువరాదు వాసవునకు
యాగభాగమెల్ల నతఁ డాహరించుచుఁ
గడఁగి సురల కొక్క కడియుఁ నీఁడు. ॥471॥

క. ప్రజలకు నెల్లను సముఁడవు
ప్రజలను గడుపారఁ గన్న బ్రహ్మవు నయ్యుం
బ్రజలందు దుష్టమతులను
నిజముగ శిక్షింప వలదె నీవు? మహాత్మా! ॥472॥

మ. సురలన్ సభ్యుల నార్తులన్ విరథులన్ శోకంబు వారించి ని
ర్జరధానిన్ నిలుపంగ రాత్రిచరులన్ శాసింప సత్కార్య మే
వెర వేరీతి ఘటిల్లు నట్టి క్రమమున్ వేగంబ చింతింపవే?
కరుణాలోక సుధార్ఝరిం దనుపవే? కళ్యాణ సంధాయకా!" ॥473॥

వ. అనిన మనోవల్లభ పలుకు లాకర్ణించి ముహూర్తమాత్రంబు చింతించి
విజ్ఞానదృష్టి నవలంబించి భావికాల కార్యంబు విచారించి కశ్యప
బ్రహ్మ యిట్లనియె. ॥474॥

మ. "జనకుం డెవ్వడు? జాతుఁ డెవ్వఁడు? జనిస్థానంబు లెచ్చోటు? సం
జననం బెయ్యది? మేను లేకొలఁదిఁ? సంసారంబు లేరూపముల్?
వినుమా యింతయు విష్ణుమాయ దలఁప న్వేఱేమియున్ లేదు; మో
హ నిబంధంబు నిదాన మింతటికి జాయా! విన్నఁబో నేటికిన్? ॥475॥

వ. అగున యిననుం గాలోచిత కార్యంబు చెప్పెద. ॥476॥

మ. భగవంతుం బరముం జనార్దనుఁ గృపాపారీణు సర్వాత్మకున్
జగదీశున్ హరి సేవజేయు: మతఁడున్ సంతుష్టనిం బొంది నీ
కగు నిష్టార్థము లెల్ల నిచ్చు; నిఖిలార్థావాప్తి చేకూరెడిన్
భగవత్సేవలఁ బొందరాదె బహుసౌభాగ్యంబులం బ్రేయసీ!" ||477||

వ. అనిన గృహస్థునకు గృహిణి యిట్లనియె. ||478||

క. "నారాయణుఁ బరమేశ్వరు
నేరీతిఁ దలంతు? మంత్ర మెయ్యది? విహితా
చారంబు లే ప్రకారము?
లారాధన కాల మెద్ది? యానతి యీవే." ||479||

వ. అనినఁ గశ్యప ప్రజాపతి సతికిఁ బయోభక్షణంబను వ్రతం బుపదేశించి
తాత్కాలంబునుఁ, దన్మంత్రంబును, దద్విధానంబును, దదుపవాస
దాన భోజన ప్రకారంబులును నెఱింగించెను. అదితియును ఫాల్గుణ
మాసంబున శుక్లపక్షంబునఁ బ్రథమదివసంబునన్ దొరకొని పండ్రెండు
దినంబులు హరి సమర్పణంబుగా వ్రతంబు జేసి వ్రతాతంతంబున
నియత యై యున్న యెడఁ జతుర్బాహుండునుఁ బీతవాసుం
డును శంఖ చక్ర గదాధరుండునునై, నేత్రంబుల కగోచరుండైన
నారాయణదేవుండు ప్రత్యక్షంబైనం గనుంగొని. ||480||

క. కన్నుల సంతోషాశ్రులు
చన్నులపైఁ బఱవఁ బులక జాలము లెసగన్
సన్నతులును సన్నుతులును
నున్నత రుచిఁ జేసి నిటల యుక్తాంజలియై. ||481||

క. చూపుల శ్రీపతి రూపము
నాపోవక త్రావి త్రావి హర్షోద్ధతయై
వాపుచ్చి మంద మధురా
లాపంబులఁ బొగడె నదితి లక్ష్మీనాథున్. ||482||

సీ. "యజ్ఞేశ! విశ్వంభరాచ్యుత! శ్రవణ మం
గళనామధేయ! లోకస్వరూప!
యాపన్న భక్త జనార్తి విఖండన!
దీనలోకాధార! తీర్థపాద!
విశ్వోద్భవస్థితి విలయకారణభూత!
సంతతానంద! శశ్వద్విలాస!
యాయువు దేహంబు ననుపమ లక్ష్మియు
వసుధయు దివముఁ ద్రివర్గములును
తే. వైదికజ్ఞాన యుక్తియు వైరిజయము
నిన్నుఁ గొలువని నరులకు నెఱయఁ గలదె
వినుతమందార! గుణహార! వేదసార!
ప్రణత వత్సల! పద్మాక్ష! పరమపురుష! ||483||

ఆ. అసురవరులు సురల నదలించి బెదరించి
నాక మేలుచున్న నాఁట నుండి
కన్న కడుపుఁ గాన కంటఁ గూరుకు రాదు
కడుపుఁబొక్కు మాన్పి కావవయ్య." ||484||

వ. అనిన విని దరహసితవదనుండయి యాశ్రిత కామధేనువైన
యప్పరమేశ్వరుం డిట్లనియె. ||485||

శా. "నీ కోడండ్రును, నీ కుమారవరులున్, నీ నాథుఁడున్, నీవు సం
శ్లోకింపన్ సతులుం బతుల్ మిగుల సమ్మోదింప రాత్రించరుల్
శోకింపన్, భవదీయ గర్భమునఁ దేజోమూర్తి జన్మించెదన్
నాకున్ వేడుక పుట్టు నీ సుతుఁడనై నర్తించి వర్తింపఁగాన్. ||486||

మ. బలిమిన్ దైత్యులఁ జంపరాదు వినయోపాయంబునం గాని; సం
చలనం బొందకు; నేను నీ నియతికిన్ సద్భక్తికిన్ మెచ్చితిన్;
బలి విద్వేషియు నా నిలింపగణముం బౌలోమియున్ మెచ్చ దై
త్యుల రాజ్యంబు హరింతు; నింద్రునికి నిత్తున్; దుఃఖమింకేటికిన్? ||487||

క. నీ రమణుని సేవింపుము
నా రూపము మానసించి నళినీ! గర్భా
గారంబు వచ్చి చొచ్చెద
గారమునఁ బెంపవమ్మ కరుణన్ నన్నున్. ||488||

67 వామనుడుగర్భస్తుడగుట

క. ఏలింతు దివము సురలనుఁ
బాలింతు మహేంద్రయువతి భాగ్య శ్రీలం
దూలింతు దానవుల ని
ర్మూలింతు రిపు ప్రియాంగముల భూషణముల్. ||489||

వ. అని యిట్లు భక్తజనపరతంత్రుండగు పురాణపురుషుం డానతిచ్చి
తిరోహితుడయ్యె; అ య్యదితియుఁ గృతకృత్య యై సంతోషంబునఁ
దన మనోవల్లభుండగు కశ్యపు నాశ్రయించి సేవించుచుండె; అంత
నొక్క దివసంబున. ||490||

ఆ. ఘన సమాధినుండి కశ్యపుఁ డచ్యుతు
నంశ మాత్మనొలయ నదితి యందుఁ
దనదు వీర్య మధికతరము నేర్చెను గాలి
శిఖిని దారువందుఁజేర్చినట్లు. ||491||

వ. ఇట్లు కశ్యప చిరతర తపస్సంభృత వీర్య ప్రతిష్ఠిత గర్భయై సురల తల్లి
యుల్లంబున నుల్లసిల్లుచు నుండె; నంత. ||492||

క. చలచలనై పిదపిదనై
గలలంబై కరుడు గట్టి గళనాళముతోఁ
దల యేర్పడి గర్భంబై

నెలమసలం జీరచిక్కె నెలఁతకు నధిపా! ॥493॥

క. నెలతకుఁ జూలై నెల రె
న్నెలలై మఱి మూఁడు నాల్గు నెలలై వరుసన్
నెల లంతకంత కెక్కఁగ
నెలలును డగ్గఱియె నసుర నిర్మూలతకున్. ॥494॥

క. మహితతర మేఘమాలా
పిహితాయుత చండభాను బింబప్రభతో
విహితాంగంబులఁ గశ్యపు
గృహిణీగర్భమున శిశువుఁ గ్రీడించె నృపా! ॥495॥

క. తన కడుపున నొక యిరువునఁ
వనరుహ గర్భాండభాండ వనధిచయంబుల్
గొనకొని జగములు నిడుకొని
తనుగతిఁ గడు నడఁగి మడిఁగి తనరెన్ బెడఁగై. ॥496॥

వ. అంత న క్కాంతాతిలకంబు క్రమక్రమంబున. ॥497॥

మ. నిలిపెన్ ఱెప్పల బృందిమన్, విశదిమన్ నేత్రంబులం, జూచుకం
బుల నాకాళిమ, మేఖలం ద్రఢిమ, నెమ్మోమారఁగాఁ బాండిమ
న్బలిమిం జన్నుల శ్రోణిపాళిగరిమ, న్మధ్యంబునన్ బృంహిమ
న్ల లితాత్మన్ లఘిమన్, మహామహిమ మేనన్ గర్భదుర్వారమై. ॥498॥

క. పెట్టుదురు నుదుట భూతిని
బొట్టిడుదురు మేఁన బట్టుఁ బుట్టపుదోయిం
బెట్టుదురు వేల్పు లమ్మకుఁ
గట్టుదురు సురక్ష పడఁతుగర్భంబునకున్. ॥499॥

వ. ఇ వ్విధంబున ॥500॥

తే. విశ్వగర్భుఁడు దన గర్భ వివరమందు
బూటపూటకుఁ బూర్ణుఁడై పొటకరింప
వ్రేక జూలాలితనమున వేల్పుఁ బెద్ద
పొలఁతి కంతట నీళ్ళాడు ప్రొద్దులయ్యె. ॥501॥

68 గర్భస్థవామనునిస్తుతించుట

వ. తదనంతరంబునం జతురాననుం డరుగుదెంచి యదితిగర్భపరిభ్రమ
విభ్రముం డగు న ప్పరమేశ్వరు నుద్దేశించి యిట్లని స్తుతియించె. ॥502॥

సీ. త్రిభువన జయరూఢ! దేవ! త్రివిక్రమ!
పృథులాత్మ! శిపివిష్ట! పృశ్నిగర్భ;
ప్రీత త్రినాభ! త్రిపృష్ఠ! జగంబుల
కాద్యంత మధ్యంబు లరయ నీవ;
జంగమ స్థావర జననాది హేతువు

నీవ; కాలంబవై నిఖిల మాత్మ
లోపల ధరియింతు లోని జంతుల నెల్ల
స్రోతంబులోఁ గొను చొప్పు దోప;
తే. బ్రహ్మలకు నెల్ల సంభవ భవన మీవ;
దివమునకుఁ బాసి దుర్దశ దిక్కులేక
శోకవార్ధి మునింగిన సురలకెల్లఁ
దేల నాధార మగుచున్న తెప్ప నీవ. ॥503॥

క. విచ్చేయు మదితి గర్భము
చెచ్చెర వెలువడి మహాత్మా! చిరకాలంబున్
విచ్చలవిడి లే కమరులు
ముచ్చటపడి యున్నవారు ముద మందింపన్. ॥504॥

వ. అని యిట్లు కమలసంభవుండు వినుతిచేయు న య్యవసరంబున. ॥505॥

69 వామనుడవతరించుట

మ. రవి మధ్యాహ్నమునం జరింప గ్రహతారాచంద్రభద్రస్థితిన్
శ్రవణద్వాదశినాఁడు శ్రోణ నభిజి త్సంజ్ఞాత లగ్నంబునన్
భువనాధీశుఁడు పుట్టె వామనగతిం బుణ్యవ్రతోపేతకున్
దివిజాధీశ్వరు మాతకుం బరమపాతివ్రత్య విఖ్యాతకున్. ॥506॥

వ. మఱియు నద్దేవుండు శంఖచక్రగదా కమల కలిత చతుర్భుజుండునుఁ
బిశంగవర్ణవస్త్రుండును. మకర కుండల మండిత గండ భాగుండును,
శ్రీవత్సవక్షుండును, నళినచక్షుండును, నిరంతర శ్రీ విరాజిత రోలంబ
కదం బాలంబిత వనమాలికా పరిష్కృతుండును, మణి కన కాంచిత
కాంచీవలయాంగద కిరీటహార నూపురాలంకృతుండునుఁ, గమనీయ
కంఠ కౌస్తుభాభరణుండును, నిఖిల జన మనోహరణుండునునై
యవతరించిన సమయంబున. ॥507॥

శా. చింతం బాసిరి యక్ష తార్క్ష్య సుమన స్సిద్ధోరగాధీశ్వరుల్
సంతోషించిరి సాధ్య చారణ మునీశ బ్రహ్మవిద్యాధరుల్
గాంతిం జెందిరి భానుచంద్రములు; రంగద్గీత వాద్యంబులన్
గంతుల్ వైచిరి మింటఁ గింపురుషులున్ గంధర్వులుం గిన్నరుల్. ॥508॥

క. దిక్కులకావిరి వాసెను
నెక్కువ నిర్మలత నొందె నేఁడు పయోధుల్
నిక్కమెయి నిలిచె ధరణియుఁ
జుక్కల త్రోవయును విప్రసుర సేవ్యములై. ॥509॥

క. ముంపుఁగొని విరుల వానల
జొంపంబులు గురియు సురలు, సమనోమధువుల్
తుంపర లెగయఁ బరాగపు
రొంపుల భూభాగమతి నిరూషిత మయ్యెన్. ॥510॥

వ. తదనంతరంబ ॥511॥

ఆ. ఈ మహానుభావుఁ డె ట్లింత కాలంబు
నుదర మందు నిలిచి యుండె ననుచు
నదితి వెఱఁగుపడియె నానంద జయశబ్ద
ములను గశ్యపుండు మొగి నుతించె. ॥512॥

వ. అంత న వ్విభుండు సాయుధసాలంకారంబగు తన దివ్యరూపంబు
నుజ్జగించి రూపాంతరం బంగీకరించి కపటవటు చందంబున నుపన
యనవయస్కుండైన వామన బాలకుండై తల్లి ముంగటఁ గుమార
సముచితాలాపంబు లాడుఁచు గ్రీడించు సమయంబున నదితియుం
దనయ విలోకన పరిణామ పారవశ్యంబున. ॥513॥

క. "నన్నుఁ గన్న తండ్రి! నా పాలి దైవమ!
నా తపఃఫలంబ! నా కుమార!
నాదు చిన్ని వడుగ! నా కులదీపిక!
రాఁగదయ్య; భాగ్య రాశి వగుచు ॥514॥

క. అన్నా! ర" మ్మని డగ్గఱి
చన్నుల పాలేఱువాఱ సంశ్లేషిణి యై
చిన్నారి మొగము నివురుచుఁ
గన్నారం జూచెఁ గన్నకడుపై యుంటన్. ॥515॥

క. పురు డీ బోటికి నిందిర
పురు డంబిక గాక యొరులు పురుడే? యనుచున్
బురుటాలికిఁ బది దినములు
పురుడు ప్రవర్తించి రెలమిఁ బుణ్యపు గరితల్. ॥516॥

వ. అంత న బ్బాలునకు సంతసంబున మహర్షులు కశ్యపప్రజాపతిం
బురస్కరించుకొని సముచితోపనయనకర్మ కలాపంబులు చేయించిరి;
సవిత సావిత్రి నుపదేశించె, బృహస్పతి యజ్ఞోపవీతధారణంబునుఁ,
గశ్యపుండు ముంజియుఁ, గౌపీనం బదితియు, ధరణి కృష్ణాజినంబును,
దండంబు వనస్పతి యగు సోముండును, గగనాధిష్ఠానదేవత ఛత్రం
బునుఁ, గమండలువు బ్రహ్మయు, సరస్వతి యక్షమాలికయు,
సప్తర్షులు కుశపవిత్రంబులు నిచ్చిరి; మఱియును. ॥517॥

క. బిక్షాపాత్రిక నిచ్చెను
యక్షేశుఁడు వామనునకు; నక్షయ మనుచున్
సాక్షాత్కరించి పెట్టెను
బిక్షునకు భవాని పూర్ణబిక్ష నరేంద్రా! ॥518॥

క. శుద్ధబ్రహ్మర్షి సమా
రాద్ధుండై విహితమంత్రరాజిఁ జదువుచుం
బ్రోద్ధంబగు ననలంబున
వృద్ధాచారమున వటుఁడు వేల్చెన్ గడకన్! ॥519॥

70 వామనునివిప్రులసంభాషణ

వ. ఇట్లు కృతకృత్యుండైన మాయామాణవకుండు దేశాంతర సమాగతు
లగు బ్రాహ్మణులం గొందఱ నవలోకించి యిట్లనియె. ||520||

క. వత్తురె విప్రులు? వేడఁగ
నిత్తురె దాతలును వేడ్క నిష్టార్థములం?
దెత్తురె మీరును సంపద?
లిత్తెఱఁగున దానవ వీరుఁ డెవ్వఁడొ చెపుడా. ||521||

వ. అనిన నఖిల దేశీయు లగు భూసురు లిట్లనిరి. ||522||

మ. కలరున్ దాతలు; నిత్తురున్ ధనములుం; గామ్యార్థముల్ గొంచు వి
ప్రులు నేతెంతురు; గాని యీవిని బలిం బోలన్ వదాన్యుండు లేఁ
డలఘుండై యొనరించె నధ్వరశతం బా భార్గవానుజ్ఞచే;
బలి వేఁడం బడయంగ వచ్చు బహుసంపల్లాభముల్ వామనా! ||523||

వ. అని తెలియంజెప్పిన బ్రాహ్మణులవచనంబు లాలకించి లోకంబులకుం
బ్రీతి పుట్టింపఁ బయనంబై లాభవచనంబులుఁ గైకొని తల్లిఁదండ్రుల
వీడ్కొని శుభముహూర్తంబునం గదిలి. ||524||

71 వామనునిబిక్షాగమనము

క. ప్రక్షీణ దివిజ వల్లభ
రక్షాపరతంత్రుఁ డగుచు రాజీవాక్షుం
డా క్షణమున బలి యింటికి
బిక్షాగమనంబు జేసెఁ బేదటికముతోన్. ||525||

క. హరిహరి; సిరి యురమునఁ గల
హరి హరిహయుకొఱకు దనుజు నడుగం జనియెన్;
బరహితరత మతియుతులగు
దొరలకు నడుగుటయు నొడలి తొడవగుఁ బుడమిన్. ||526||

క. సర్వప్రపంచ గురుభర
నిర్వాహకుఁ డగుటఁజేసి నెఱిఁ జనుదేరన్
ఖర్వుని వ్రేఁగు సహింపక
నుర్వీస్థలి గ్రుంగె; మ్రొగ్గె నురగేంద్రుండున్. ||527||

వ. ఇట్లు చనిచని ||528||

క. శర్మద, యమదండ క్షత
వర్మద, నతి కఠిన ముక్తి వనితాచేతో
మర్మద, నంబునివారిత
దుర్మద, నర్మదఁ దరించెఁ ద్రోవన్ వటుఁడున్. ||529||

వ. దాటి తత్ప్రవాహంబున కుత్తర తటంబు నందు. ||530||

శా. చండస్ఫూర్తి వటుండుఁ గాంచె బహుధాజల్పన్నిశాటంబు, ను

ద్దండాహూత మునీభ్యబిభ్యదమృతాంధ స్స్పిద్ధకూటంబు, వే
దండాశ్వధ్వజనీ కవాటము, మహోద్యద్ధామ సంఛన్న మా
ర్తాండ స్యందన ఘోటమున్, బలిమఖాంతర్వేది కావాటమున్. ||531||

72 వామనుడుయజ్ఞవాటికచేరుట

వ. కని దానవేంద్రుని హయమేధ వాటి దఱియం జొచ్చు న య్యవసరం
బున. ||532||

శా. శంభుఁడో హరియో పయోజభవుఁడో చండాంశుఁడో వహ్నియో
దంభాకారత వచ్చెఁ గాక ధరణిన్ ధాత్రీసురుం డెవ్వఁడీ
శుంభద్యోతనుఁ డీ మనోజ్ఞ తనుఁ డంచున్ విస్మయభ్రాంతులై
సంభాషించిరి బ్రహ్మచారిఁ గని తత్సభ్యుల్ రహస్యంబుగన్. ||533||

క. గుజగుజలు పోవువారును
గజిబిజిఁ బడువారు చాలఁ గలకల పడుచున్
గజిబిజి యైరి సభాస్థలిఁ
బ్రజ లెల్లను బొట్టివడుగు పాపని రాకన్. ||534||

వ. ఆ సమయంబున బలిసభామండపంబుఁ దఱియం జొచ్చి. ||535||

సీ. చవులుగాఁ జెవులకు సామగానంబులు
చదువు నుద్గాతల చదువు వినుచు
మంత్ర తంత్రార్థ సంబంధభావములు పే
ర్కొనెడి హోతలతోడఁ గూడికొనుచు
హోమకుండంబులం దున్న త్రేతాగ్నుల
వెలిఁగించు యాజక వితతిఁ గనుచు
దక్షులై బహువిధాధ్వర విధానంబులు
చెప్పెడు సభ్యులఁ జేరఁ జనుచుఁ
తే. బెట్టుగోరెడు వేడుక పట్టుపఱుచు
నదితి పుట్టువు లచ్చికి నాటపట్టు
కోరి చరియించె సభలోనఁ గొంతఁదడవు
పుట్టు వెన్నఁడు నెఱుగని పొట్టివడుఁగు. ||536||

వ. మఱియును. ||537||

క. వెఱచుచు వంగుచు వ్రాలుచు
నఱిముఱిఁ గబురులకుఁ జనుచు హరిహరి యనుచున్
మఱుఁగుచు నులుకుచు దిఱదిఱఁ
గురుమట్టపుఁ బడుచు వడుగుఁ గొంత నటించెన్. ||538||

క. కొందఱతోఁజర్చించును
గొందఱతో జటలు చెప్పు గోష్ఠిం జేయుం
గొందఱతోఁ దర్కించును
గొందఱతో ముచ్చటలాడుఁ; గొందఱ నవ్వున్. ||539||

వ. మఱియు ననేక విధంబుల నందఱకు నన్ని రూపులై వినోదించుచు. ॥540॥

క. వెడవెడ నడకలు నడచుచు
నెడనెడ నడు గిడక నడరి యిల దిగఁబడగా
బుడిబుడి నొడువులు నొడువుచుఁ
జిడిముడి తడఁబడగ వడుగు చేరెన్ రాజున్. ॥541॥

వ. ఇట్లు డగ్గఱి మాయాబిక్షుకుండు రక్షోవల్లభుం జూచి యి ట్లనియె. ॥542॥

మ. "ఇతఁడే దానవచక్రవర్తి సురలోకేంద్రాగ్నికాలాది ది
క్పతి గర్వాపనయనప్రవర్తి, గతలోభస్ఫూర్తి, నానా మఖ
వ్రతదాన ప్రవణానువర్తి, సుమనోరామామనోఖేదనో
ద్ధత చంద్రాతపకీర్తి, సత్యకరుణా ధర్మోల్లసన్మూర్తి దాన్." ॥543॥

వ. అని కుశ పవిత్రాక్షత సంయుతం బయిన దక్షిణహస్తంబు సాఁచి
యి ట్లనియె. ॥544॥

ఉ. "స్వస్తి జగత్త్రయీ భువన శాసన కర్తకు హాసమాత్ర వి
ధ్వస్త నిలింపభర్తకు, నుదారపద వ్యవహర్తకున్, మునీం
ద్రస్తుత మంగళాధ్వర విధాన విహర్తకు, నిర్జరీగళ
న్యస్త సువర్ణసూత్ర పరిహర్తకు, దానవలోక భర్తకున్." ॥545॥

వ. అని దీవించి కరచరణాద్యవయవంబులు ధరించిన వేదరాశియుం
బోలె ముందట నకుటిలుండును, జటిలుండును, సదండఛత్రుండునుఁ,
గక్షలంబిత బిక్షాపాత్రుండునుఁ, గరకలిత జల కమండలుండును,
మనోహరవదన చంద్రమండలుండును, మాయావాదన నటుండును
నగు వటునిం గని దినకర కిరణ పిహితంబులైన గ్రహంబుల చందం
బునఁ దిరోహితులై భృగువులుఁ గూర్చున్న యెడల లేచి క్షేమం
బడిగి తియ్యని మాటల నాదరించిరి; బలియును నమస్కరించి తగిన
గద్దియ నునిచి, పాదంబులుఁ దుడిచి తన ప్రాణవల్లభ పసిండి గిండి
యల నుదకంబు పోయ వడుగు కొమరుని చరణంబులఁ గడిగి తడి
యొత్తి తత్సమయంబున. ॥546॥

ఆ. వటుని పాద శౌచవారి శిరంబునఁ
బరమ భద్ర మనుచు బలి వహించె
నే జలము గిరీశుఁ డిందుజూటుఁడు దేవ
దేవుఁ డుద్వహించె ధృతి శిరమున. ॥547॥

73 వామనునిబిక్షకోరుమనుట

వ. మఱియు న య్యజమానుం డభ్యాగతున కిట్లనియె. ॥548॥

మ. "వడుగా! యెవ్వరివాఁడ? వెవ్వఁడవు? సంవాసస్థలంబెయ్యె? ది
య్యెడన్ నీ వరుదెంచుటన్ సఫలమయ్యెన్ వంశమున్ జన్మముం;
గడు ధన్యాత్ముఁడనైతి; నీ మఖము యోగ్యంబయ్యెఁ; నా కోరికల్
గడతేఱెన్; సుహుతంబులయ్యె శిఖులుం; గల్యాణ మిక్కాలమున్. ॥549॥

మ. వరచేలంబులొ మాడలో ఫలములో వన్యంబులో గోవులో
హరులో రత్నములో రథంబులొ విమృష్టాన్నంబులో కన్యలో
కరులో కాంచనమో నికేతనములో గ్రామంబులో భూములో
ధరణీ ఖండమొ కాక యే మడిగెదో ధాత్రీసురేంద్రోత్తమా!" ॥550॥

వ. అని ధర్మయుక్తంబుగాఁ బలికిన వైరోచని వచనంబులు విని సంతో
షించి యాశ్వరుం డిట్లనియె. ॥551॥

74 వామునునిసమాధానము

సీ. "ఇది నాకు నెలవని యేరీతిఁ బలుకుదు?
నొక చో టనక యెందు నుండ నేర్తు;
నెవ్వనివాఁడ నం చేమని నుడువుదు?
నా యంతవాఁడనై నడవనేర్తు;
నీ నడవడి యని యెట్లు వక్కాణింతుఁ?
బూని ముప్పోకల బోవ నేర్తు;
నదినేర్తు నిదినేర్తు నని యేలఁ జెప్పంగ?\
నేరుపు లన్నియు నేన నేర్తు;
తే. నొరులుఁ గారు నాకు నొరులకు నే నొదు
నొంటివాఁడఁ జుట్ట మొకఁడు లేఁడు
సిరియుఁ దొల్లి గలదు చెప్పెద నా టెంకి
సుజనులందుఁ దఱచు చొచ్చియుందు. ॥552॥

వ. అది య ట్లుండ నిమ్ము. ॥553॥

సీ. జననాథ! నీ మాట సత్యంబు సత్కీర్తి
దంబు గులార్హంబు ధర్మయుతముఁ
గరుణానువర్తులు ఘనసత్త్వమూర్తులు
కాని మీ కులమందుఁ గలుగ రొరులు
రణభీరువులు వితరణభీరువులు లేరు
ప్రత్యర్థు లర్థులు ప్రబ్బికొనిన
దానశౌండిమమునఁ దనుపుదు రధికులై
మీ తాత లందఱు మేటిమగలు
ఆ. మీ కులంబునందు మెఱయుఁ బ్రహ్లాదుండు
మింటి చంద్రుమాడ్కి మేలి రుచులఁ
బృథిత కీర్తితోడ భవదీయవంశంబు
నీరరాశి భంగి నెగడు చుండు. ॥554॥

వ. తొల్లి మీ మూఁడవ తాత హిరణ్యాక్షుండు విశ్వ జయంబు జేసి గదా
యుధుండై భూతలంబునఁ బ్రతివీరులం గానక సంచరింప విష్ణుండు
వరాహరూపంబున నతని సమయించె; తద్భ్రాత యగు హిరణ్యకశిపుఁ
డది విని హరిపరాక్రమంబునకు నాశ్చర్యంబు నొంది తన జయం
బును బలంబునుం బరిహసించి గ్రద్దన నుద్దవిడి న ద్దనుజమర్దను
మందిరంబునకుం జనియె; అప్పుడు. ॥555॥

క. శూలాయుధహస్తుండై
కాలాకృతి వచ్చు దనుజుఁ గని విష్ణుండుం
గాలజ్ఞత మాయాగుణ
శీలత నిట్లని తలంచెఁ జిత్తములోనన్. ‖556‖

మ. "ఎదురై పోర జయింప రా దితని; గా కెందేనియుం బోవ భీ
ప్రదుఁడై ప్రాణులఁ దోలు మృత్యువు క్రియం బైవచ్చు" నంచుం గ్రియా
విదుఁ డబ్జాక్షుఁడు సూక్ష్మరూపమున నావేశించె నిశ్శ్వాస రం
ధ్ర దిశన్ దైత్యు హృదంతరాళమునఁ బ్రత్యక్ష క్రియాభీరుఁడై. ‖557‖

వ. అంత న ద్దైత్యవల్లభుండు వైష్ణవాలయంబు జొచ్చి వెదకి హరిం గానక
కోపంబు మానక మిన్ను మన్ను నన్వేషించి త్రిదివంబు నరసి, దిశ
లం బరికించి, భూ వివరంబులు వీక్షించి, సముద్రంబులు వెదకి,
పురంబులు శోధించి, వనంబులు విమర్శించి, పాతాళంబు పరీక్షించి,
జగంబున నదృష్టశత్రుండై మార్గణంబు చాలించి, తనలో నిట్లనియె. ‖558‖

క. "పగవాఁడు మడియ నోపును
దెగడేనియు నెదురుపడఁడె? దేహధరులకుం
దెగిన యెడఁ బగఱ మీఁదనుఁ
బగఁ గొనఁ దగ ద" నుచు నుడిగెఁ బ్రాభవశక్తిన్. ‖559‖

వ. అతండు మీ ప్రపితామహుం; డతని గుణంబు లనేకంబులు గలవు;
అవి యట్లుండనిమ్ము. ‖560‖

క. ఆతుర భూసురగతిఁ బురు
హూతాదులుఁ దన్ను వేఁడ నొగిఁ గొం డనుచున్
మీ తండ్రి యిచ్చె నాయువు
నేతన్మాత్రుఁడవె నీవు నీలోకమునన్? ‖561‖

క. ఏలితివి మూఁడు జగములుఁ;
దోలితి వింద్రాది సురలఁ; దొల్లిటివారిం
బోలితివి దానగుణముల;
సోలితివి పిశాచరాక్షసుల రక్షింపన్. ‖562‖

వ. అదియునుం గాక ‖563‖

75 వామనుడుదానమడుగుట

క. రాజ్యంబు గలిగె నేనిం
బూజ్యులకును యాచకులకు భూమిసురులకున్
భాజ్యముగ బ్రతుక డేనిం
ద్యాజ్యంబులు వాని జన్మ ధన గేహంబుల్. ‖564‖

క. మున్నెన్నఁడుదురు వదాన్యుల
నెన్నెడుచో నిన్నుఁ ద్రిభువనేశుం డనుచున్;
ఇన్ని దినంబుల నుండియు

నెన్నఁడు నినుఁ బెట్టు మనుచు నీంద్రము జేయన్. ||565||

ఆ. ఒంటివాఁడ నాకు నొకటి రెం డడుగుల
మేర యిమ్ము సొమ్ము మేర యొల్ల;
గోర్కిఁదీర బ్రహ్మకూకటి ముట్టెద
దానకుతుకసాంద్ర! దానవేంద్ర!" ||566||

వ. అనిన బరమయాచకునకుఁ బ్రదాత యిట్లనియె. ||567||

ఆ. "ఉన్నమాటలెల్ల నొప్పును విప్రుండ!
సత్య గతులు వృద్ధ సమ్మతంబు;
లడుగఁ దలఁచి కొంచె మడిగితివో చెల్ల;
దాత పెంపు సొంపుఁ దలఁపవలదె." ||568||

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. ||569||

మ. "వసుధాఖండము వేఁడితో? గజములన్ వాంఛించితో? వాజులన్
వెసనూహించితొ? కోరితో యువతులన్ వీక్షించి కాంక్షించితో?
పసి బాలుండవు; నేర వీ వడుగ; నీ భాగ్యంబు లీపాటి గా
కసురేంద్రుండు పదత్రయం బడుగ నీ యల్పంబు నీ నేర్చునే?" ||570||

వ. అనిన మొగంబునం జిఱునగవు మొలకలెత్త గృహమేధికి మేధావి
యి ట్లనియె. ||571||

మ. "గొడుగో. జన్నిదమో, కమండలువొ. నాకున్ ముంజియో, దండమో,
వడుఁ గే నెక్కడ" భూమి లెక్కఁడ? కరుల్, వామాక్షు, లశ్వంబు లె
క్కడ? నిత్యోచిత కర్మ మెక్కడ? మదాకాంక్షామితంబైన మూఁ
డడుగుల్ మేరయ త్రోవ కిచ్చుటది బ్రహ్మాండంబు నా పాలికిన్. ||572||

వ. అదియునుంగాక. ||573||

క. వ్యాప్తిం బొందక వగవక
ప్రాప్తంబగు లేశమైనఁ బదివే లనుచుం
దృప్తిం జెందని మనుజుఁడు
సప్తద్వీపముల నయినఁ జక్కంబడునే? ||574||

శా. ఆశాపాశంబు దాఁ గడున్ నిడుపు; లే దంతంబు రాజేంద్ర! వా
రాశిప్రావృత మేదినీవలయ సామ్రాజ్యంబు చేకూడియుం
గాశిం బొందిరిఁ గాక వైన్య గయ భూకాంతాదులు; న్నర్థకా
మాశం బాయఁగ నేర్చిరే మును నిజాశాంతంబులం జూచిరే. ||575||

సీ. సంతుష్టుఁడీ మూఁడు జగములఁ బూజ్యుండు
సంతోషి కెప్పుడుఁ జరఁగు సుఖము
సంతోషిఁ గాకుంట సంసార హేతువు
సంతసంబున ముక్తిసతియు దొరకుఁ
బూఁటపూఁటకు జగంబుల యదృచ్ఛాలాభ

తుష్టిని దేజంబు తోన పెరుఁగుఁ
బరితోష హీనతఁ బ్రభ చెడిపోవును
జలధార ననలంబు సమయునట్లు
ఆ. నీవు రాజ వనుచు నిఖిలంబు నడుగుట
దగవు గాదు నాకుఁ; దగిన కొలఁది
యేను వేఁడికొనిన యీ పదత్రయమునుఁ
జాల దనక యిమ్ము; చాలుఁజాలు.” ॥576॥

76 శుక్రబలిసంవాదంబును

వ. అని యిట్లు పలుకుచున్న ఖర్వునకు నుర్వీదానంబు చేయం
దలంచి కరకలిత సలిల కలశుండైన య వ్వితరణగుణముఖరునిం
గని, నిజ విచారయుక్త దనుజ రాజ్య చక్రుండగు శుక్రుం డిట్లనియె. ॥577॥

సీ. “దనుజేంద్ర! యీతఁడు ధరణీసురుఁడుఁ గాడు
దేవకార్యంబు సాధించుకొఱకు
హరి విష్ణుఁ డవ్యయుం డదితి గర్భంబునఁ
గశ్యపసూనుఁడై కలిఁగె; నకట;
యెఱుగ కీతని కోర్కి నిచ్చెద నంటివి
దైత్య సంతతి కుపద్రవము వచ్చు
నీ లక్ష్మిఁ దేజంబు నెలవు నైశ్వర్యంబు
వంచించి యిచ్చుఁ దా వాసవునకు;
ఆ. మొనసి జగము లెల్ల మూఁడు పాదంబుల
నఖిలకాయుఁ డగుచు నాక్రమించు
సర్వ ధనము విష్ణు సంసర్జనము చేసి
బడుగు పగిది నెట్లు బ్రతికె దీవు? ॥578॥

క. ఒక్కపదంబున భూమియు
నొక్కటఁ ద్రిదివంబు దొక్కి యున్నతమూర్తిన్
దిక్కులు గగనముం దానై
వెక్కసమై యున్న నెందు వెడలెదు? చెపుమా. ॥579॥

సీ. ఇచ్చెద నని పల్కి యీకున్న నరకంబు
ద్రోవ నీవును సమర్థుఁడవుఁ గావ;
యే దానమున నాశ మేతెంచు నదియును
దానంబుఁ గా దండ్రు తత్త్వవిదులు;
దానంబు యజ్ఞంబుఁ దపముఁ గర్మంబును
దా విత్తవంతుఁడై తలఁపవలయుఁ;
దన యింటఁ గల సర్వధనమును నైదు భా
గములుగా విభజించి కామమునకు
ఆ. నర్థమునకు ధర్మయశముల కాశ్రిత
బృందములకు సమతఁ బెట్టునట్టి
పురుషుం డిందు నందు బూర్ణుఁడై మోదించుఁ
దన్ను మాని చేఁత దగవుఁ గాదు. ॥580॥

వ. అదియునుం గాక యీ యర్థంబునందు బహుభంగి బహ్వృచ గీతా
ర్థంబుఁ గల దొక్కటి; సావధానుండవై యాకర్ణింపుము. ॥581॥

సీ. అంగీకరించిన నఖిలంబుఁ బోవుచో
నన్నృతంబుఁగాదు లే దనిన నధిప!
యాత్మ వృక్షము మూల మనృతంబు నిశ్చయ
మనృత మూలముఁ గల్గ నాత్మ చెడదు;
పుష్పఫలము లాత్మ భూజంబునకు సత్య
మామ్రాను బ్రతుకమి నదియుఁ జెడును;
ఫలపుష్పములు లేక పస చెడి వృక్షంబు
మూలంబుతో వృద్ధిఁ బొందుఁ గాదె?
తే. చేటుఁ గొఱఁతయు లఘిమయుఁ జెందకుండ
నిచ్చు పురుషుండు చెడకుండు నిద్ధచరిత!
కాక యంచిత సత్య సంగతి నటంచు
నిజధనం బర్థి కిచ్చిన నీకు లేదు. ॥582॥

ఆ. సర్వమయినచోట సర్వధనంబులు
నడుగ "లే" దటంచు నన్నృతమాడు
చెనటి పందనేమి చెప్పఁ బ్రాణము తోడి
శవము వాఁడు; వాని జన్మ మేల? ॥583॥

వ. మఱియు నిం దొక్క విశేషంబు గలదు; వివరించెద. ॥584॥

ఆ. వారిజాక్షులందు వైవాహికము లందుఁ
బ్రాణవిత్తమానభంగమందుఁ
జకిత గోకులాగ్ర జన్మరక్షణ మందు
బొంకవచ్చు నఘము పొందఁ దధిప! ॥585॥

మ. కులమున్ రాజ్యముఁ దేజమున్ నిలుపు మీ కుబ్జుండు విశ్వంభరుం
డలతిం బోఁడు; త్రివిక్రమస్ఫురణ వాఁడై నిండు బ్రహ్మాండముం;
గలఁడే మాన్ప నొకండు? నా పలుకు లాకర్ణింపు కర్ణంబులన్;
వలదీ దానము గీనముం బనుపుమా వర్ణిన్ వదాన్యోత్తమా!" ॥586॥

వ. అని యిట్లు హితంబు పలుకుచున్న కులాచార్యునకు క్షణమాత్ర
నిమీలిత లోచనుండయి యశస్వి యిట్లనియె. ॥587॥

సీ. "నిజ మాన తిచ్చితి వీవు మహాత్మక!
మహిని గృహస్థధర్మంబు నిదియ
యర్థంబుఁ గామంబు యశమును వృత్తియు
నెయ్యది ప్రాపింప నిత్తు ననియు
నర్థ లోభంబున నర్థిఁ బొమ్మను టెట్లు?
పలికి లే దనుకంటెఁ బాప మెద్ది?
"యెట్టి దుష్కర్ముని నే భరించెదఁ గాని
సత్యహీనుని మోవఁ జాల" ననచుఁ
తే. పలుకదే తొల్లి భూదేవి బ్రహ్మతోడ

సమరముననుండి తిరుగక చచ్చుకంటె
బలికి బొంకక నిజమునఁ బరఁగుకంటె
మానధనులకు భద్రంబు మఱియుఁ గలదె. ||588||

క. ధాత్రిని హలికునకును సు
క్షేత్రము బీజములు నొకటఁ జేకుఱు భంగిం
జిత్రముగ దాత కీవియుఁ
బాత్రము సమకూరునట్టి భాగ్యము గలదే? ||589||

శా. కారే రాజులు? రాజ్యముల్ గలుగవే? గర్వోన్నతిం బొందరే?
వారేరీ సిరిమూటఁగట్టుకొని పోవం జాలిరే? భూమిపైఁ
బేరైనం గలదే? శిబిప్రముఖులుం బ్రీతిన్ యశః కాములై
యీరే కోర్కులు? వారలన్ మఱచిరే యి క్కాలమున్? భార్గవా! ||590||

క. ఉడుగని క్రతువులఁ వ్రతములఁ
బొడగనఁ జన నట్టి పొడవు పొడవునఁ గుఱచై
యడిగెడినఁట; ననుబోఁటికి
నిడరాదె మహానుభావ! యిష్టార్థంబుల్. ||591||

శా. ఆదిన్ శ్రీసతి కొప్పుపైఁ, దనవుపై, నంసోత్తరీయంబుపై,
బాదాబ్జంబులపైఁ, గపోలతటిపై, బాలిండ్లపై నూత్నమ
ర్యాదం జెందు కరంబు గ్రిం దగుట మీఁదై నా కరంబుంట మేల్
గాదే? రాజ్యము గీజ్యమున్ సతతమే? కాయంబు నాపాయమే? ||592||

మ. నిరయంబైన, నిబంధమైన, ధరణీ నిర్మూలనంబైన, దు
ర్మరణంబైనఁ గులాంతమైన నిజమున్ రానిమ్ము; కానిమ్ము పో;
హరుఁడైనన్, హరియైన, నీరజభవుం డభ్యాగతుండైన నౌ;
దిరుగన్ నేరదు నాదు జిహ్వ; వినుమా; ధీవర్య! వే యేటికిన్? ||593||

ఆ. నొడివినంత పట్టు నుసలక యిచ్చుచో
నేల కట్టు విష్ణుఁ డేటి మాట?
గట్టెనేనిఁ దాన కరుణించి విడుచును
విడువకుండ నిమ్ము విమలచరిత! ||594||

77 బలిదాననిర్ణయము

క. మేరువు దలక్రిందైనను
బారావారంబు లింకఁ బాఱిన లోలో
ధారుణి రజమై పోయినఁ
దారాధ్వము బద్ధమైనఁ దప్పక యిత్తున్. ||595||

మత్త. ఎన్నఁడుం బరువేఁడఁ బోఁడట; యేకలుం డఁట; కన్న వా
రన్నదమ్ములు నైన లేరఁట; యన్నివిద్యల మూల గో
ష్ఠి న్నెఱింగిన ప్రోఢ గుజ్జఁట; చేతు లొగ్గి వసింప నీ
చిన్ని పాపనిఁ ద్రోసిపుచ్చఁగ జిత్త మొల్లదు సత్తమా!” ||596||

వ. అని యిట్లు సత్య పదవీ ప్రమాణ తత్పరుండును, వితరణ కుతూహల
సత్త్వరుండును, విమల యశస్కుండును, దృఢ మనస్కుండును,
నియతసత్యసంధుండును, నర్థిజన కమలబంధుండును నైన బలిం
జూచి శుక్రుండు గోపించి “మదీయ శాసనం బతిక్రమించితివి గావున
శీఘ్రకాలంబునఁ బదభ్రష్టుండవుఁ గ” మ్మని శాపం బిచ్చె బలియును
గురుశాపతప్తుండయ్యు నసృతమార్గంబు నకభిముఖుండుఁ గాకుండె;
అప్పుడు. ॥597॥

ఆ. బ్రతుక వచ్చుఁగాక బహుబంధనములైన
వచ్చుఁగాక లేమి వచ్చుఁగాక
జీవధనములైనఁ జెడుఁగాక పడుఁగాక
మాటఁ దిరుఁగ లేరు మానధనులు. ॥598॥

వ. అ య్యవసరంబున. ॥599॥

78 వామనునికిదానమిచ్చుట

ఆ. దనుజలోకనాథు దయిత వింధ్యావళి
రాజవదన మదమరాళ గమన
వటుని కాళ్ళుఁ గడుగ వరహేమ ఘటమున
జలముఁ దెచ్చె భర్త సన్న యెఱిఁగి. ॥600॥

వ. అ య్యవసరంబునఁ గపటవటునకు న ద్దానవేంద్రుం డిట్లనియె. ॥601॥

క. “రమ్మా మాణవకోత్తమ!
లెమ్మా నీ వాంఛితంబు లే దన కిత్తుం
దెమ్మా యడుగుల నిటు రా
నిమ్మా కడుగంగవలయు నేటికిఁ దడయన్?” ॥602॥

వ. అనిన విని ॥603॥

మ. బలి దైత్యేంద్ర కరద్వయీ కృత జలప్రక్షాళన వ్యాప్తికిన్
జలజాతాక్షుఁడు చాఁచె యోగి సుమన స్సంప్రార్థిత శ్రీదముం
గలితానమ్ర రమా లలాటపదవీ కస్తూరికా శాదమున్
నలినామోదము రత్ననూపురిత నానావేదముం బాదమున్. ॥604॥

క. సురలోక సముద్ధరణము
నిరత శ్రీకరణ మఖిల నిగమాంతాలం
కరణము భవసంహరణము
హరిచరణము నీటఁ గడిగె నసురోత్తముడున్. ॥605॥

వ. ఇట్లు ధరణీసుర దక్షిణ చరణ ప్రక్షాళనంబు చేసి వామపాదంబు గడిగి
తత్పావన జలంబు శిరంబునం జల్లుకొని వార్చి దేశ కాలాది పరిగణ
నంబు చేసి. ॥606॥

శా. “విప్రాయ ప్రకటవ్రతాయ భవతే విష్ణుస్వరూపాయ వే

దప్రామాణ్యవిదే త్రిపాద ధరణిం దాస్యామి!” యంచుం గ్రియా
క్షిప్తుండై దనుజేశ్వరుండు వడుగుం జే సాఁచి పూజించి “బ్ర
హ్మప్రీత” మ్మని ధారపోసె భువనం బాశ్చర్యముం బొందగన్. ||607||

వ. తత్కాలంబున. ||608||

ఆ. నీరధారఁ బడఁగ నీక యడ్డంబుగాఁ
గలశరంధ్ర మాఁపగాను దెలిసి
హరియుఁ గావ్య నేత్ర మటఁ గుశాగ్రంబున
నడువ నేకనేత్రుఁ డయ్యె నతఁడు. ||609||

వ. అంత ||610||

మ. అమరారాతి కరాక్షతోజ్ఝిత పవిత్రాంభః కణశ్రేణికిం
గమలాధీశ్వరుఁ డొడ్డె ఖండిత దివౌకస్స్వామిజిహ్మస్తము
గమలాకర్షణ సుప్రశస్తము రమాకాంతాకుచోపాస్తమున్
విమలశ్రీ కుచశాత చూచుక తటీవిన్యస్తమున్ హస్తమున్. ||611||

క. మునిజన నియమాధారను
జనితాసుర యువతి నేత్రజలకణ ధారన్
దనుజేంద్ర నిరాధారను
వనజాక్షుఁడు గొనియె బలివివర్జితధారన్. ||612||

ఆ. కమలనాభు నెఱిఁగి కాలంబు దేశంబు
నెఱిఁగి శుక్రు మాట లెఱిగి నాశ
మెఱిఁగి పాత్ర మనుచు నిచ్చె దానము బలి
మహి వదాన్యుఁ డొరుఁడు మఱియుఁ గలఁడె. ||613||

క. బలి చేసిన దానమునకు
నళినాక్షుఁడు నిఖిలభూత నాయకుఁ డగుటం
గలకల మని దశదిక్కులు
బళిబళి యని పొగడె భూతపంచక మనఘా! ||614||

క. “క్షితి దానమిచ్చు నతఁడును
నతికాంక్షఁ బరిగ్రహించు నతఁడును దురిత
చ్యుతులై శతవత్సరములు
శతమఖ లోకమునఁ గ్రీడ సలుపుదు రెలమిన్. ||615||

వ. అట్లుగావున నే దానంబును భూదానంబునకు సదృశంబు గానేరదు;
గావున వసుంధరా దానం బిచ్చితి; వుభయలోకంబులం గీర్తి సుకృతం
బులు పడయు” మని పలికి య మ్మాయావటుం డిట్లనియె. ||616||

క. “ఇది యేమి వేఁడితని నీ
మది వగవక ధారపోయుమా; సత్యము పెం
పొదవఁగ గోరిన యర్థం
బిది యిచ్చుట ముజ్జగంబు లిచ్చుట మాకున్.” ||617||

వ. అని పలికిన వటుని పలుకులకు హర్ష నిర్భర చేతస్కుండై వైరోచ
నుండు. ॥618॥

ఆ. "పుట్టి నేర్చుకొనెనొ పుట్టక నేర్చెనో
చిట్టి బుద్ధు లిట్టి పొట్టివడుగు
పొట్ట నున్న వెల్ల బూమెలు" నని నవ్వి
యెలమి ధరణి దాన మిచ్చె నపుడు. ॥619॥

ఆ. గ్రహ మునీంద్ర సిద్ధ గంధర్వ కిన్నర
యక్ష పక్షి దేవతాహి పతులు
పొగడి రతని పెంపుఁ; బుష్పవర్షంబులు
గురిసె దేవతూర్యకోటి మొరసె. ॥620॥

వ. ఇట్లు ధారా పరిగ్రహంబు చేసి. ॥621॥

79 త్రివిక్రమస్ఫురణంబు

శా. ఇంతితంతై, వటుఁడింతయై మఱియుఁ దా నింతై నభోవీథిపై
నంతై తోయదమండలాగ్రమున కల్లంతై ప్రభారాశిపై
నంతై చంద్రుని కంతయై ధ్రువునిపై నంతై మహర్వాటిపై
నంతై సత్యపదోన్నతుం డగుచు బ్రహ్మాండాంత సంవర్ధియై. ॥622॥

మ. రవిబింబం బుపమింపఁ బాత్రమగు ఛత్రంబై శిరోరత్నమై
శ్రవణాలంకృతియై గళాభరణమై సౌవర్ణకేయూరమై
ఛవిమత్కంకణమై కటిస్థలి నుదంచద్ఘంటయై నూపుర
ప్రవరంబై పదపీఠమై వటుఁడు దా బ్రహ్మాండమున్ నిండుచోన్. ॥623॥

వ. ఇట్లు విష్ణుండు గుణత్రయాత్మకంబగు విశ్వరూపంబు ధరియించి
భువియును, నభంబును, దివంబును, దిశలును, దిశాఛిద్రంబు
లును, సముద్రంబులునుఁ, జలదచల భూతనివహంబులుం దానయై
యేకీభవించి, క్రమక్రమంబున భూలోకంబునకుం బొడవై భువర్లో
కంబు నతిక్రమించి, సువర్లోకంబును దలకడచి, మహర్లోకంబు దాఁటి,
జనలోకంబునకు మీఁదై, తపంబునకు నుచ్ఛ్రితుండై, సత్యలోకంబు
కంటె నౌన్నత్యంబు వహించి, యెడ లిఱుములు సందులు రంధ్ర
ములు లేకుండ నిండి, మహాదేహ మహితుండై చరణతలంబున
రసాతలంబునుఁ, బాదంబుల మహియును, జంఘల మహీధ్రంబు
లును, జానువులఁ బతత్త్రిసముదయంబులును, నూరువుల నింద్రసేన
మరుద్గణంబులును, వాసస్థ్సలంబున సంధ్యయు, గుహ్యంబునఁ
బ్రజాపతులును, జఘనంబున దనుజులును, నాభిని నభంబును,
నుదరంబున నుదధిసప్తకంబును, నురంబున దారకానికరంబును,
హృదయంబున ధర్మంబును, నురోజంబుల ఋతసత్యంబులును,
మనంబునఁ జంద్రుండును, వక్షంబున గమలహస్త యగు లక్ష్మియుఁ,
గంఠంబున సామాది సమస్త వేదంబులును, భుజంబులఁ బురంద
రాది దేవతలునుఁ, గర్ణంబుల దిశలును, శిరంబున నాకంబును, శిరో
జంబుల మేఘంబులును, నాసాపుటంబున వాయువును, నయ

నంబుల సూర్యుండును, వదనంబున వహ్నియు, వాణి నఖిలచ్ఛంద
స్సముదయంబును, రసనంబున జలేశుండును, భ్రూయుగళం
బున విధినిషేధంబులును, ఱెప్పల నహోరాత్రంబులును, లలాటం
బునఁ గోపంబును, నధరంబున లోభంబును, స్పర్శంబునఁ గామం
బును, రేతంబున జలంబును, బృష్ఠంబున నధర్మంబును, గ్రమణం
బుల యజ్ఞంబులును, ఛాయల మృత్యువును, నగవులవలన ననేక
మాయావిశేషంబులును, రోమంబుల నోషధులును, నాడీప్రదేశం
బుల నదులును, నఖంబుల శిలలును, బుద్ధి నజుండును, బ్రాణం
బుల దేవర్షిగణంబులును, గాత్రంబున జంగమ స్థావర జంతు సంఘం
బులును గలవాఁడయి, జలధరనినద శంఖ శార్ఙ్గ సుదర్శన గదాదండ
ఖ డ్గాక్షయ బాణతూణీర విభ్రాజితుండును, మకరకుండల కిరీట కే
యూర హార కటక కంకణ కౌస్తుభమణి మేఖలాంబర వనమాలికా
విరాజితుండును, సునంద నంద జయ విజయ ప్రముఖ పరిచర
వాహినీ సందోహ పరివృతుండును, నమేయ తేజోవిరాజితుండును,
నై బ్రహ్మాండంబు దన మేనికప్పు తెఱంగున నుండ విజృంభించి. ||624||

మ. ఒక పాదంబున భూమి గప్పి దివి వే ఱొంటన్ నిరోధించి యొం
డొకటన్ మీఁది జగంబు లెల్లఁ దొడి, నొండొంటిన్ విలంఘించి. ప
ట్టక బ్రహాండకటాహముం బెటిలి వేండ్రంబై పరుల్ గానరా
కొకఁడై వాగ్దృగలభ్యుఁడై హరి విభుం డొప్పారె విశ్వాకృతిన్. ||625||

ఆ. ఒక పదంబు క్రింద నుర్వి పద్మము నంటి
కొన్న పంకలవము కొమరుఁ దాల్చె;
నొకటి మీఁదఁ దమ్మి కొదిఁగిన తేఁటినా
వెలసె మిన్ను నృప! త్రివిక్రమమున. ||626||

వ. తత్సమయంబున. ||627||

ఆ. జగము లెల్ల దాఁటి చనిన త్రివిక్రము
చరణనఖర చంద్ర చంద్రికలను
బొనుఁగు పడియె సత్యమున బ్రహ్మతేజంబు
దివసకరుని రుచుల దివియ బొలె. ||628||

సీ. భవబంధములఁ బాసి బ్రహ్మలోకంబునఁ
గాపురంబులు చేయు ఘనులు రాజు
లా మరీచ్యాదులు, నా సనందాదులు
నా దివ్యయోగీంద్రు లచట నెపుడు
మూర్తిమంతంబులై మ్రోయు పురాణ త
ర్కామ్నాయ నియమేతిహాస ధర్మ
సంహితాదులు గురుజ్ఞానాగ్నినిర్దగ్ధ
కర్ములై మఱియును గలుగునట్టి
తే. వార లెల్లఁ జొచ్చి వచ్చి సర్వాధిపు
నంఘ్రిఁ జూచి మ్రొక్కి రధిక భక్తిఁ
దమ మనంబు లందుఁ దలచు నిధానంబుఁ
గంటి మనుచు నేఁడు మంటి మనుచు. ||629||

మ. తన పుట్టిల్లిదె పొమ్మటంచు నజుఁడుం దన్నాభిపంకేరుహం
బు నిరీక్షించి నటించి యున్నత పదంబుం జూచి తత్పాదసే
చనముం జేసెఁ గమండలూదకములం జల్లించి; తత్తోయముల్
వినువీథిం బ్రవహించె దేవనదినా విశ్వాత్మకీర్తిప్రభన్. ||630||

వ. తత్సమయంబున. ||631||

సీ. యోగమార్గంబున నూహించి బహువిధ
పుష్పదామంబులఁ బూజ చేసి
దివ్యగంధంబులుఁ దెచ్చి సమర్పించి
ధూపదీపములఁ దోడ్తోడ నిచ్చి
భూరి లాజాక్షతంబులు జల్లి ఫలములుఁ
గానిక లిచ్చి రాగములఁ బొగడి
శంఖాదిరవములు జయఘోషములుఁ జేసి
"కరుణాంబునిధి! త్రివిక్రమ!" యటంచు
ఆ. బ్రహ్మ మొదలు లోకపాలురుఁ గొనియాడి;
రెల్ల దిశల వనచరేశ్వరుండు
జాంబవంతుఁ డరిగి చాటె భేరిధ్వని
వెలయఁ జేసి విష్ణు విజయ మనుచు. ||632||

క. అన్నిజగంబులఁ దానై
యున్న జగన్నాథుఁ జూడ నొగి భావింపం
గ న్నందక మన మందక
సన్నుతులం జేసి రపుడు సభ్యులు బలియున్. ||633||

80 దానవులువామనుపైకెళ్ళుట

వ. అంత నొయ్యన పూర్వప్రకారంబున వామనాకారంబు వహించి యున్న
వామనునిం గని "పదత్రయ వ్యాజంబున నితండు సకల మహీ
మండలంబు నాక్రమించె కపటవటురూప తిరోహితుండగు విష్ణుండని
యెఱుంగక మన దానవేంద్రుఁడు సత్యసంధుండు గావున మాటఁ
దిరుగక యిచ్చె నతని వలన నేరంబు లేదు ఈ కుబ్జుం డప్రతిహత
తేజః ప్రభావంబున సజ్జకట్టుగా ని జ్జగంబులం బరిగ్రహించి, పర్జన్యా
దులకు విసర్జనంబు చేయందలంచి యున్నవాఁ, డీ పాఱునిం దూఱి
పాఱనీక నిర్జించుటఁ గర్జం" బని తర్జనంబులును గర్జనంబులునుఁ
జేయుచు, వజ్రాయుధాధి మరుజ్జేతలగు హేతి ప్రహేతి విప్రచిత్తిము
ఖ్యులయిన రక్కసులు పెక్కం డ్రుక్కుమిగిలి యుద్ధంబునకు సన్న
ధులై పరశు పట్టిస భల్లాది సాధనంబులు ధరియించి కసిమెసంగి
ముసిరికొని దశదిశలఁ బ్రసరించినఁ జూచి హరిపరిచరులు సునంద
నంద జయ జయంత విజయ ప్రబలోద్బల కుముద కుముదాక్ష
తార్క్ష్య పుష్పదంత విష్వక్సేన శ్రుతదేవ సాత్వత ప్రముఖులగు
దండనాథు లయుత వేదండ సముద్దండ బలులుఁ దమతమ యూ
థంబుల నాయుధంబులతోడం గూర్చుకొని దానవానీకంబులం బర
లోకంబున కనుచువారలై వారల నెదుర్కొని కదనంబునకున్ బర
వసంబు చేయుచున్నం గనుంగొని శుక్రుశాపంబుఁ దలంచి దనుజ

వల్లభుం డిట్లనియె. ॥634॥

సీ. రాక్షసోత్తములార! రండు పోరాడక;
కాలంబు గాదిది కలహమునకు;
సర్వభూతములకు సంపదాపదలకు
బ్రభువైన దైవంబుఁ బరిభవింప
మన మోపుదుమె? తొల్లి మనకు రాజ్యంబును
సురలకు నాశంబు సొరిది నిచ్చి
విపరీతముగఁ జేయు వేల్పు నే మందము
మనపాలి భాగ్యంబు మహిమ గాక;
తే. వెఱచి పలుమాఱుఁ బాఱెడి విష్ణుభటులు
మిమ్ము నెగచుట దైవంబు మేర గాదె?
మనకు నెప్పుడు దైవంబు మంచిదగును
నాఁడు గెలుతుము పగవారి నేఁడు వలదు. ॥635॥

వ. అదియునుం గాక. ॥636॥

క. పలు దుర్గంబులు సచివులు
బలములు మంత్రౌషధములు బహు శేముషియుం
గలిగియు సామోపాయం
బులఁ గాల మెఱింగి నృపుడు పోరుట యొప్పున్. ॥637॥

81 బలినిబంధించుట

వ. అట్లు గావున రణంబున శత్రుల కిప్పు డెదురు మోహరించుట
కార్యంబుఁ గాదు; మనకుం దగు కాలంబున జయింతము; నలంగక
తొలంగుం డనిన దలంగి భాగవత భట భీతులై చిక్కి రక్కసులు రసా
తలంబునకుం జని; రంత హరి హృదయం బెఱింగి తార్క్ష్యనందనుండు
యాగసుత్యాహంబున వారుణ పాశంబుల నసురవల్లభుని బంధించెను;
అంత. ॥638॥

క. బాహులుఁ బదములుఁ గట్టిన
“శ్రీహరి కృపగాక యేమి జేయుదు” నని సం
దేహింపక బలి నిలిచెను
హాహారవ మెసఁగె దశ దిగంతములందున్. ॥639॥

క. సంపద చెడియును దైన్యము
గంపంబును లేక తొంటికంటెను బెంపుం
దెంపును నెఱుకయు ధైర్యము
వంపని సురవైరిఁ జూచి వటుఁ డిట్లనియె. ॥640॥

సీ. దానవ! త్రిపదభూతల మిత్తు నంటివి
ధరణిఁ జంద్రార్కు లెందాఁక నుందు
రంత భూమియు నొక్క యడుగయ్యె నాకును;
స్వర్లోకమును నొక్క చరణమయ్యె;

నీ సొమ్ము సకలంబు రెండడుగులు
గడమ పాదమునకుఁ గలదె భూమి?
యిచ్చెద నన్నర్థ మీని దురాత్ముండు
నిరయంబు బొందుట నిజముగాదె?
తే. కాన దుర్గతికినిఁ గొంత కాల మరుగు
కాక యిచ్చెదవేని వేగంబ నాకు
నిపుడ మూఁడవ పదమున కిమ్ముఁ జూపు
బ్రాహ్మణాధీనములు ద్రోవ బ్రహ్మవశమె? ||641||

వ. అని యిట్లు వామనుండు పలుక సత్యభంగ సందేహ విషదిగ్ధ శల్య నికృత్త హృదయుం డయ్యును విషణ్ణుండుఁ గాక వైరోచని ప్రసన్న వదనంబుతోడఁ జిన్ని ప్రోడ వడుగున కి ట్లనియె. ||642||

ఆ. సూనృతంబుఁ గాని నుడియదు నా జిహ్వ
బొంకఁజాల; నాకు బొంకు లేదు;
నీ తృతీయపదము నిజము నా శిరమున
నెలవు జేసి పెట్టు నిర్మలాత్మ! ||643||

ఆ. నిరయమునకును బ్రాప్త నిగ్రహంబునకును
బదవిహీనతకును బంధనమున
కర్థ భంగమునకు నఖిల దుఃఖమునకు
వెఱవ దేవ! బొంక వెఱచినట్లు. ||644||

వ. అదియునుం గాక. ||645||

సీ. తల్లిదండ్రులు నన్నదమ్ములు జెలికాండ్రు
గురువులు శిక్షింపఁ గొఱతపడునె?
పిదప మేలగుఁ గాక; పృథుమదాంధులకును
దానవులకు మాకుఁ దఱియెఱింగి
విభ్రంశచక్షువు వెలయ నిచ్చుటఁ జేసి
గురువులలోనాదిగురువ వీవ;
నీవు బంధించిన నిగ్రహమో లజ్జ
యో నష్టియో బాధయో తలంప
తే. నిన్నునెదిరించి పోరాడి నిర్జరాదు
లాదియోగీంద్రు లందెడు నట్టి టెంకి
నందరే తొల్లి పెక్కండ్రు? హర్షమూర్తి!
యీశ! నీ యెడ దుర్లభ మేమి కలదు? ||646||

మ. చెలియే మృత్యువు? చుట్టమే యముఁడు? సంసేవార్థులే కింకరుల్?
శిలలం జేసెనె బ్రహ్మదన్ను? దృఢమే జీవనంబు? నో చెల్లరే;
చలితం బౌట యెఱుంగ కీ కపట సంసారంబు నిక్కంబుగాఁ
దలఁచున్ మూఢుఁడు సత్యదాన కరుణాధర్మాదినిర్ముక్తుఁడై. ||647||

సీ. చుట్టాలు దొంగలు సుతులు ఋణస్థులు
కాంతలు సంసార కారణములు;

ధనము లస్థిరములు; దను వతి చంచల;
గార్యార్థు లన్యులు; గడచుఁగాల
మాయువు; సత్వర మైశ్వర్య మతి శీఘ్ర
మని కాదె తమ తండ్రి నతకరించి
మా తాత సాధుసమ్మతుఁడు ప్రహ్లాదుండు
నీ పాదకమలంబు నియతిఁ జేరె
తే. భద్రుఁ డతనికి మృతి లేని బ్రతుకుఁ గలిగె
వైరులై కాని తొల్లి మా వారుఁ గాన
రర్థివై వచ్చి నీవు న న్నడుగు టెల్ల
బద్మలోచన! నా పుణ్య ఫలము గాదె? ॥648॥

వ. అని యిట్లు పలుకుచున్న యవసరంబున. ॥649॥

శా. ఆ దైత్యేంద్రుఁడు పీనవక్షు, నవపద్మాక్షుం, బిశంగాంబరా
చ్ఛాదున్. నిర్మలసాధువాదు. ఘనసంసారాదివిచ్ఛేదు. సం
శ్రీదున్, భక్తిలతాతిరోహిత హరి శ్రీపాదు, నిఃఖేదుఁ, బ్ర
హ్లాదున్ బోధకళావినోదుఁ గనియెన్ హర్షంబుతో ముందటన్ ॥650॥

82 ప్రహ్లాదాగమనము

వ. ఇట్లు సమాగతుండైన తమ తాతం గనుఁగొని విరోచన నందనుండు
వారుణపాశబద్ధుండుఁ గావునఁ దనకుం దగిన నమస్కారంబు జేయ
రామింజేసి సంకులాశ్రువిలోల లోచనుండై సిగ్గుపడి నత శిరస్కుండై
నమ్రభావంబున మ్రొక్కు చెల్లించె; నంతఁ బ్రహ్లాదుఁడు ముఖమండ
పంబున సునందాది పరిచర సమేతుండై కూర్చున్న వామనదేవునిం
గని యానంద బాష్పజలంబులుఁ బులకాకుంరంబులున్ నెరయ
దండప్రణామం బాచరించి యిట్లని విన్నవించె. ॥651॥

సీ. "ఇతనికి మున్ను నీ వింద్రపదం బిచ్చి
నేఁడు త్రిప్పుటయును నెఱయమేలు
మోహనా హంకృతి మూలంబు గర్వాంధ
తమస వికారంబు దాని మాన్పి
కరుణ రక్షించుటఁగాక బంధించుటే?
తత్త్వజ్ఞునకు మహేంద్రత్వమేల?
నీ పాదకమలంబు నియతిఁ గొల్చిన దాని
బోలునే సురరాజ్య భోగపరత?
తే. గర్వ మేపారఁ గన్నులు గానరావు;
చెవులు వినరావు; చిత్తంబు చిక్కుపడును;
మఱచు నీ సేవలన్నియు మహిమ మాన్పి
మేలు చేసితి నీ మేటి మేర చూపి." ॥652॥

వ. అని పలికి జగదీశ్వరుండును నిఖిలలోక సాక్షియు నగు నారాయణ
దేవునకు నమస్కరించి, ప్రహ్లాదుండు పలుకు చున్న సమయం
బున. ॥653॥

మ. తతమత్తద్విపయాన యై కుచ నిరుంధ చ్ఛోళ సంవ్యానయై
ధృత భాష్పాంబు వితాన యై కరయుగాధీ నాలిక స్థానయై
"పతిబిక్షాం మమ దేహి కోమలమతే! పద్మాపతే!" యంచుఁ ద
త్సతి వింధ్యావళి చేరవచ్చెఁ ద్రిజగ ద్రక్షామనున్ వామనున్. ||654||

వ. వచ్చి యచ్చేడియ తచ్చరణ సమీపంబునం బ్రణతయై నిలువంబడి
యిట్లనియె. ||655||

క. "నీకుం గ్రీడార్థము లగు
లోకంబులఁ జూచి పరులు లోకులు కుమతుల్
లోకాధీశుల మందురు
లోకములకు రాజవీవ లోకస్తుత్యా! ||656||

క. కా దనఁడు సొమ్ము లే దీ
రా దనఁడు జగత్త్ర యైక రాజ్యము నిచ్చెన్
నా దయితుఁ గట్టనేటికి?
శ్రీదయితాచిత్తచోర! శ్రితమందారా!" ||657||

83 హిరణ్యగర్భాగమనము

వ. అని యిట్లు వింధ్యావళియుం బ్రహ్లాదుండును విన్నవించు నవసరం
బున హిరణ్యగర్భుండు చనుదెంచి యిట్లనియె. ||658||

సీ. "భూతలోకేశ్వర! భూతభావన! దేవ!
దేవ! జగన్నాథ! దేవవంద్య!
తన సొమ్ము సకలంబుఁ దప్పక నీ కిచ్చె
దండయోగ్యుఁడు గాడు దానపరుఁడు;
గరుణింప నర్హుండు గమలలోచన! నీకు;
విడిపింపు మీతని వెరపు దీర;
తోయపూరము చల్లి దూర్వాంకురంబులఁ
జేరి నీ పదము లర్చించునట్టి
తే. భక్తియుక్తుఁడు లోకేశుపదము నందు
నీవు ప్రత్యక్షముగ వచ్చి నేఁడు వేఁడ
నెఱిఁగి తన రాజ్య మంతయు నిచ్చి నట్టి
బలికిఁ దగునయ్య! దృఢపాశబంధనంబు?" ||659||

వ. అని పలికిన బ్రహ్మవచనంబులు విని భగవంతుం డిట్లనియె. ||660||

సీ. "ఎవ్వనిఁ గరుణింప నిచ్ఛయించితిని వాని
యఖిల విత్తంబు నే నపహరింతు
సంసార గురుమద స్తబ్ధుఁడై యెవ్వఁడు
దెగడి లోకము నన్ను ధిక్కరించు
నతఁ డెల్ల కాలంబు నఖిల యోనుల యందుఁ
బుట్టుచు దుర్గతిఁ బొందుఁ బిదప
విత్త వయో రూప విద్యా బలైశ్వర్య

కర్మ జన్మంబుల గర్వ ముడిగి
తే. యేక విధమున విమలుఁడై యెవ్వఁ డుండు
వాఁడు నా కూర్చి రక్షింపవలయువాఁడు;
స్తంభ లోభాభిమాన సంసార విభవ
మత్తుఁడై చెడ నొల్లఁడు మత్పరుండు. ॥661॥

శా. బద్ధుండై గురుశాపతప్తుఁడయి తా బంధుప్రజత్యక్తుఁడై
సిద్ధైశ్వర్యముఁ గోలుపోయి విభవక్షీణుండునై పేదయై
శుద్ధత్వంబును సత్యముం గరుణయున్ సొంపేమియుం దప్పఁ డు
ద్బుద్ధుండై యజయాఖ్యమాయ గెలిచెం బుణ్యుం డితం డల్పుఁడే. ॥662॥

ఆ. అసురనాథుఁ డనుచు ననఘుని మర్యాద
యేను జూత మనుచు నింత వలుక
నిజము పలికె నితఁడు నిర్మలాచారుండు
మేలుమేలు నాకు మెచ్చువచ్చు. ॥663॥

84 రాక్షసుల సుతలగమనంబు

క. సావర్ణి మనువు వేళను
దేవేంద్రుండగు నితండు దేవతలకు; దు
ర్భావిత మగు నా చోటికి
రావించెద; నంతమీఁద రక్షింతు దయన్. ॥664॥

క. వ్యాధులుఁ దప్పులు నొప్పులు
బాధలుఁ జెడి విశ్వకర్మభావిత దనుజా
రాధిత సుతలాలయమున
నేధిత విభవమున నుండు నింతఁ డందాకన్.” ॥665॥

వ. అని పలికి బలిం జూచి భగవంతుం డి ట్లనియె. ॥666॥

సీ. “సేమంబు నీ కింద్రసేన మహారాజ!
వెఱవకు మేలు నీ వితరణంబు;
వేలుపు లం దుండ వేడుక పడుదురు;
దుఃఖంబు లిడుములు దుర్మరణము
లాతురతలు నొప్పు లందుండు వారికి
నొందవు సుతల మందుండు నీవు;
నీ వంపు జేయని నిర్జరారాతుల
నా చక్ర మేతెంచి నఱకుచుండు;
ఆ. లోకపాలకులకు లోనుగా వక్కడ
నన్యు లెంతవార లచట? నిన్ను
నెల్ల ప్రొద్దు వచ్చి యేను రక్షించెదఁ
గరుణతోడ నీకుఁ గానవత్తు. ॥667॥

క. దానవ దైత్యుల సంగతిఁ
బూనిన నీ యసురభావమును దోడ్తో మ

ధ్యానమునఁ దలఁగి పోవును
మానుగ సుతలమున నుండుమా మా యాజ్ఞన్." ||668||

వ. అని యిట్లు పలుకుచున్న మున్మూర్తుల ముదుకవేల్పు తియ్యని
నెయ్యంపుఁ బలుకుఁ జెఱకు రసంపుసోనలు వీనుల తెరువులం
జొచ్చి లోను బయలు నిండి ఱెప్పల కప్పు దప్పం ద్రోచికొని కనుఁ
గవ కొలంకుల నలుగులు వెడలిన చందంబున సంతసంబునం
గన్నీరు మున్నీరై పఱవ, నురః ఫలకంబునం బులకంబులు కులకం
బులయి తిలకంబు లొత్తఁ, గేలు మొగిడ్చి నెక్కొన్న వేడుకం ద్రొక్కుడు
పడుచుఁ జిక్కని చిత్తంబునఁ జక్కని మాటల రక్కసుల ఱేఁ డిట్లనియె. ||669||

ఉ. "ఎన్నడు లోకపాలకుల నీ కృపఁ జూడని నీవు నేఁడు న
న్నున్నతుఁ జేసి నా బ్రతుకు నోజయు నానతి యిచ్చి కాచి1 తీ
మన్నన లీ దయారసము మాటలు పెద్దఱికంబుఁ జాలవే?
పన్నగతల్ప! ని న్నెఱిఁగి పట్టిన నాపదఁ గల్గనేర్చునే?" ||670||

వ. అని పలికి హరికి నమస్కరించి బ్రహ్మకుం బ్రణామంబు జేసి, యిందు
ధరునకు వందనం బాచరించి, బంధవిముక్తుండై తన వారలతోఁ
జేరికొని బలి సుతలంబునకుం జనియె; నంత హరి కృపావశంబునం
గృతార్థుండై కులోద్ధారకుం డయిన మనుమనిం గని సంతోషించి
ప్రహ్లాదుండు భగవంతున కిట్లనియె. ||671||

సీ. "చతురాననుఁడు నీ ప్రసాదంబు గానఁడు
శర్వుఁడీ లక్ష్ముల జాడఁ బొందఁ,
డన్యుల కెక్కడి? దసురులకును మాకు
బ్రహ్మాదిపూజితపదుఁడ వయిన
దుర్లభుండవు నీవు దుర్గపాలుఁడ వైతి;
పద్మజాదులు భవత్పాదపద్మ
మకరంద సేవన మహిమ నైశ్వర్యంబు
లందిరి కాక యే మల్పమతుల
తే. మధిక దుర్యోనులము కుత్సితాత్మకులము
నీ కృపాదృష్టిమార్గంబు నెలవు చేర
నేమి తప మాచరించితి మెన్నఁగలమె?
మమ్ముఁ గాచుట చిత్రంబు మంగళాత్మ! ||672||

వ. అదియునుం గాక. ||673||

ఆ. సర్వగతుఁడ వయ్యు సమదర్శనుఁడ వయ్యు
నొకట విషమవృత్తి నుండు దరయ
నిచ్చలేనివారి కీవు భక్తులు గోరు
తలఁపు లిత్తు కల్పతరువు మాడ్కి." ||674||

వ. అని విన్నవించుచున్న ప్రహ్లాదుం జూచి పరమ పురుషుం డిట్లనియె. ||675||

తే. "వత్స! ప్రహ్లాద! మేలు నీ వారు నీవు
సొరిది మనుమనిఁ దోడ్కొని సుతలమునకుఁ

బయనమై పొమ్ము నే గదాపాణి నగుచుఁ
జేరి రక్షింప దురితంబు చెంద దచట.” ||676||

వ. అని యిట్లు నియమించినం బరమేశ్వరునకు నమస్కరించి వలగొని
కరకమల పుట ఘటిత నిటల తటుండయి, వీడ్కొని, బలిం దోడ్కొని
సక లాసురయూథంబునుం దాను నొక్క మహాబిలద్వారంబు చొచ్చి
ప్రహ్లాదుండు సుతల లోకంబునకుం జనియె; నంత బ్రహ్మావాదు
లయిన యాజకుల సభామధ్యంబునం గూర్చున్న శుక్రునిం జూచి
నారాయణుం డి ట్లనియె. ||677||

85 బలియజ్ఞమువిస్తరించుట

ఆ. “ఏమిఁ గొఱత పడియె నీతని జన్నంబు
విస్తరింపు కడమ విప్రవర్య!
విషమ మయిన కర్మ విసరంబు బ్రాహ్మణ
జనులు చూచినంత సమతఁ బొందు.” ||678||

వ. అనిన శుక్రుం డి ట్లనియె. ||679||

సీ. “అఖిల కర్మంబుల కధినాథుఁడవు నీవ;
యజ్ఞేశుఁడవు నీవ యజ్ఞపురుష!
ప్రత్యక్షమున నీవు పరితుష్టి నొందినఁ
గడ మేలఁ కల్గు నే కర్మములకు?
ధనదేశకాలార్హతంత్రమంత్రంబులఁ
గొఱఁతలు నిన్నుఁ బేర్కొనిన మాను;
నయినఁ గావింతు నీ యానతి భవదాజ్ఞ
మెలఁగుట జనులకు మేలుఁ గాదె? ||680||

680.1-తే. యింతకంటెను శుభము నా కెచటఁ గలుగు”
ననుచు హరిపంపు శిరమున నావహించి
కావ్యుఁ డసురేంద్రు జన్నంబు కడమఁ దీర్చె
మునులు విప్రులు సాహాయ్యమునఁ జరింప.
వ. ఇ వ్విధంబున వామనుం డయి హరి బలి నడిగి, మహిం బరిగ్రహించి,
తనకు నగ్రజుండగు నమరేంద్రునకుం ద్రిదివంబు సదయుం డయి
యొసంగె; న త్తరి దక్ష భృగు ప్రముఖ ప్రజాపతులును, భవుండును,
గుమారుండును, దేవర్షి, పితృగణంబులును, రాజులును, దానును
గూడికొని చతురాననుండు గశ్యపునకు నదితికి సంతోషంబుగా
లోకంబులకు లోకపాలురకు “వామనుండు వల్లభుం” డని నియమించి
యంత ధర్మంబునకు యశంబునకు లక్ష్మికి శుభంబులకు దేవత
లకు వేదంబులకు వ్రతంబులకు స్వర్గాపవర్గంబులకు “నుపేంద్రుండు
ప్రధానుం” డని సంకల్పించె నా సమయంబున. ||681||

క. కమలజుఁడు లోకపాలురు
నమరేంద్రునిఁగూడి దేవయానంబున న
య్యమరావతికిని వామను

నమరం గొనిపోయి రంత నట మీఁద నృపా! ॥682॥

ఆ. బల్లిదంపుదొడు ప్రాపున నింద్రుని
కింద్రపదము చేరు టిట్లు గలిగెఁ;
దనకు నాథ్యుఁడైన తమ్ముఁడుఁ గలిగినఁ
గోర్కులన్న కేల కొఱఁత నొందు? ॥683॥

క. పా లడుగఁడు మే లడుగం
డేలఁడు బిక్షించి యన్నకిచ్చెఁ ద్రిజగమున్
వేలుపులతల్లి కడపటి
చూలుం బోలంగఁ గలరె సొలయని తమ్ముల్. ॥684॥

ఆ. కడుపు బదరగాఁగ గొడుకులఁ గనుకంటె
దల్లి కొకఁడె చాలు బల్లిదుండు;
త్రిదశగణముఁ గన్న యదితి గానుపు దీఱఁ
జిన్ని మేటివడుగుఁ గన్న యట్లు. ॥685॥

వ. ఇట్లు దేవేంద్రుండు వామన భుజపాలితం బగు త్రిభువనసామ్రాజ్య
విభవంబు మరల నంగీకరించె; నప్పుడు బ్రహ్మయు, శర్వుండునుఁ,
గుమారుండును, భృగు ప్రముఖులయిన మునులునుఁ, బితృదేవత
లును, దక్షాది ప్రజాపతులును, సిద్ధులును, వైమానికులును మఱి
యుం దక్కిన వారలును బరమాద్భుతబైన విష్ణుని సుమహాకర్మం
బులకు నాశ్చర్యంబు నొందుచుఁ, బ్రశంసించుచు, నాడుచుం, బాడుచు,
తమతమ నివాసంబులకుం జని;" రని చెప్పి శుకుం డి ట్లనియె. ॥686॥

తే. "మనుజనాథ! త్రివిక్రము మహిమ కొలఁది
యెఱుఁగఁ దర్కింప లెక్కింప నెవ్వఁడోపుఁ?
గుంభినీ రేణుకణములు గుఱుతు పెట్టు
వాఁడు నేరఁడు; తక్కిన వారి వశమె? ॥687॥

క. అద్భుత వర్తనుఁడగు హరి
సద్భావితమైన విమలచరితము వినువాఁ
డుద్భట విక్రముఁడై తుది
నుద్భాసితలీలఁ బొందు నుత్తమ గతులన్. ॥688॥

తే. తగిలి మానుష పైతృక దైవ కర్మ
వేళలందుఁ ద్రివిక్రమ విక్రమంబు
లెక్క డెక్కడఁ గీర్తింతు రెవ్వరేనిఁ
బొందుదురు నిత్య సౌఖ్యంబు భూవరేంద్ర!" ॥689॥

మ. జడులై నాకముఁ గోలుపోవు సురలం జంభారినిం బ్రోవఁగా
వడుగై భూమి బదత్రయం బిడుటకై వైరోచనిన్ వేఁడి రెం
డడుగుల్ సాఁచి త్రివిక్రమస్ఫురణ బ్రహ్మాండంబుఁ దా నిండుచుం
గడు మోదంబున నుండు వామనున కెక్కాలంబునన్ మ్రొక్కెదన్." ॥690॥

వ. అని యిట్లు శుకుండు రాజునకు వామనావతారచరితంబు చెప్పెనని

సూతుండు మునులకుం జెప్పిన విని, వార లతని కిట్లనిరి. ॥691॥

86 మత్స్యావతారకథాప్రారంభం

సీ. "విమలాత్మ! విన మాకు వేడ్క యయ్యెడి; మున్ను
హరి మత్స్యమైన వృత్తాంతమెల్లఁ;
గర్మబద్ధుని భంగి ఘనుఁ డీశ్వరుఁడు లోక
నిందితంబై తమోనిలయమైన
మీనరూపము నేల మే లని ధరియించె?
నెక్కడ వర్తించె? నేమి చేసె?
నాద్యమై వెలయు న య్యవతారమునకు నె
య్యది కారణంబు? గార్యాంశ మెట్లు?
ఆ. నీవు దగుదు మాకు నిఖిలంబు నెఱిఁగింపఁ
దెలియఁ జెప్పవలయు, దేవదేవు
చరిత మఖిలలోక సౌభాగ్య కరణంబు
గాదె? విస్తరింపు క్రమముతోడ." ॥692॥

వ. అని మునిజనంబులు సూతు నడిగిన నతం డిట్లనియె మీర లడిగిన
యీ యర్థంబుఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుం డడిగిన భగవంతుం డగు బాదరా
యణి యిట్లనియె. ॥693॥

సీ. "విభుఁ డీశ్వరుఁడు వేదవిప్రగోసురసాధు
ధర్మార్థములఁ గావఁ దనువుఁ దాల్చి,
గాలిచందంబున ఘనరూపములయందుఁ
దనురూపములయందుఁ దగిలియుండు;
నెక్కువఁ దక్కువ లెన్నఁడు నొందక
నిర్గుణత్వంబున నెఱియు ఘనుఁడు;
గురుతయుఁ గొఱఁతయు గుణసంగతివహించు;
మనుజేశ! చోద్యమే మత్స్య మగుట?
తే. వినుము పోయిన కల్పాంతవేళఁ దొల్లి
ద్రవిళదేశపురాజు సత్యవ్రతుండు
నీరుద్రావుచు హరిఁగూర్చి నిష్ఠతోడఁ
దపముఁ గావించె నొకయేటి తటము నందు. ॥694॥

వ. మఱియు, నొక్కనాఁ డమ్మేదినీ కాంతుండు గృతమాలిక యను నేటి
పొంత హరిసమర్పణంబుగా జలతర్పణంబు జేయు చున్న సమ
యంబున నా రాజు దోసిట నొక్క మీనుపిల్ల దవిలివచ్చిన నులికిపడి,
మరలం దరంగిణీ జలంబు నందు శకుల శాబకంబు విడిచె; నట్లు విడి
వడి నీటిలో నుండి జలచరపోతంబు భూతలేశ్వరున కి ట్లనియె. ॥695॥

మత్త. పాటువచ్చిన జ్ఞాతి ఘాతులు పాపజాతి ఝషంబు లీ
యేటఁ గొండొక మీనుపిల్లల నేఱి పట్టి వధింప న
చ్చోటు నుండక నీదు దోసిలి చొచ్చి వచ్చిన నన్ను న
ట్టేటఁ ద్రోవఁగఁ బాడియే? కృప యింత లేక దయానిధీ! ॥696॥

ఆ. వలలు దారు నింక వచ్చి జాలరి వేఁట
కాఱు నేఱు గలఁచి కారపెట్టి
మిడిసి పోవనీక మెడఁ బట్టుకొనియెద;
రప్పు డెందుఁ జొత్తు? ననఘచరిత! ॥697॥

క. భక్షించు నొండె ఝషములు
శిక్షింతురు ధూర్తు లొండెఁ; జెడకుండ ననున్
రక్షింపు దీనవత్సల!
ప్రక్షీణులఁ గాచుకంటె భాగ్యము గలదే?" ॥698॥

వ. అనిన విని కరుణాకరుండగు న వ్విభుండు మెల్లన య య్యంభశ్చర డింభకంబునుఁ గమండలు జలంబునం బెట్టి తన నెలవునకుం గొని పోయె, నదియు నొక్క రాత్రంబునం గుండిక నిండి తనకు నుండ నిమ్ము చాలక రాజన్యున కి ట్లనియె. ॥699॥

క. "ఉండ నిదిఁ గొంచె మెంతయు
నొండొకటిం దెమ్ము భూవరోత్తమ!" యనుడున్
గండకముఁ దెచ్చి విడిచెను
మండలపతి సలిల కలశ మధ్యమున నృపా! ॥700॥

వ. అదియును ముహూర్తమాత్రంబునకు మూఁడు చేతుల నిడుపై యుదంచంబు నిండి పట్టు చాలక వేఱొండుఁ దె మ్మనవుడు నా రాచ పట్టి కరుణాగుణంబునకు నాటపట్టుఁ గావున గండకంబు నొండొక్క చిఱుతమడుఁగున నునిచె; నదియు నా సరోవర జలంబునకు నగ్గలం బై తనకు సంచరింప నది గొంచెం బని పలికినం బుడమిఱేడు మంచి వాఁడగుటం జేసి యా కంచరంబు నుదంచిత జలాస్పదంబైన ప్రాదం బునందు నిడియె; నదియు నా సలిలాశయంబునకును నధికంబై పెరుఁగ నిమ్ము చాలదని చెప్పికొనిన నప్పుణ్యుం డొప్పెడి నడవడిం దప్పని వాఁడైన కతంబున న మ్మహామీనంబును మహార్ణవంబున విడిచె; నదియును మకరాకరంబునం బడి రాజున కిట్లను "పెను మొసళ్ళు ముసరికొని కసిమసంగి మ్రింగెడి; నింతకాలంబు నడపి కడ పట దిగవిడువకు వెడలఁ దిగువు" మని యెలింగింప దెలిసి కడపట యన్నీటితిరుగుడు ప్రోడకుం బుడమిఱేఁ డిట్లనియె. ॥701॥

సీ. "ఒక దినంబున శతయోజనమాత్రము
విస్తరించెదు నీవు; వినము చూడ
మిటువంటి ఝషముల నెన్నఁడునెఱుఁగము;
మీనజాతుల కిట్టి మేను గలదె?
యేమిటి కెవ్వఁడ? వీ లీలఁ ద్రిప్పెదు
కరుణ నా పన్నులఁ గావ వేఁడి
యంభశ్చరంబైన హరివి నే నెఱిఁగితి;
నవ్యయ నారాయణాభిధానచ
తే. జనన సంస్థితి సంహార చతురచిత్త!
దీనులకు భక్తులకు మాకు దిక్కు నీవ;
నీదు లీలావతారముల్ నిఖిలభూత

భూతి హేతువుల్ మ్రొక్కెదఁ బురుషవర్య! ‖702‖

క. ఇతరులముఁ గాము చిత్సం
గతులము మా పాలి నీవుఁ గలిగితి భక్త
స్థితుఁడవగు నిన్ను నెప్పుడు
నతి చేసినవాని కేల నాశముఁ గలుగన్. ‖703‖

క. శ్రీలలనాకుచవేదికఁ
గేళీపరతంత్రబుద్ధిఁ గ్రీడించు సుఖా
లోలుఁడవు దామసాకృతి
నేలా మత్స్యంబ వైతి వెఱిఁగింపు హరీ!” ‖704‖

87 మీనావతారుని ఆనతి

వ. అని పలుకు సత్యవ్రత మహారాజునకు నయ్యుగంబు కడపటఁ బ్రళయ
వేళ సముద్రంబున నేకాంతజన ప్రీతుండయి విహరింప నిచ్ఛించి మీన
రూపధరుండైన హరి యిట్లనియె. ‖705‖

సీ. “ఇటమీఁద నీ రాత్రికేడవదినమునఁ
బద్మగర్భున కొక్క పగలు నిండు;
భూర్భువాదిక జగంబులు మూఁడు విలయాబ్ధి
లోన మునుంగు; నాలోనఁ బెద్ద
నావ చేరఁగ వచ్చు; నా పంపు పెంపున
దానిపై నోషధితతులు బీజ
రాసులు నిడి పయోరాశిలో విహరింపఁ
గలవు సప్తర్షులుఁ గలసి తిరుఁగ
ఆ. మ్రోలఁ గాన రాక ముంచు పెంజీఁకటి
మిడుకుచుండు మునుల మేనివెలుఁగుఁ
దొలకుచుండు జలధి దోధూయమాన మై
నావ దేలుచుండు నరవరేణ్య! ‖706‖

వ. మఱియు న న్నావ మున్నీటి కరళ్ళకు లోనుఁ గాకుండ, నిరుఁ గెలం
కుల వెనుక ముందట నేమఱకుండఁ, బెన్నెఱుఁలగు నా గఱులన్ జడి
యుచుఁ బొడువ వచ్చిన బలుగ్రాహంబుల నొడియుచు సంచరించెద;
ఒక్క పెనుఁబాము చేరువ నా యనుమతిం బొడచూపెడు దానంజేసి
సుడిగాడ్పుల కతంబున నావ వడిం దిరుగంబడకుండ నా కొమ్ము
తుదిం పదిలము చేసి నీకునుఁ దపసులకును నలజడి చెందకుండ
మున్నీట ని ప్పాటం దమ్మిచూలి రేయి వేగునంతకు మెలంగెద;
నది కారణంబుగా జలచర రూపంబుఁ గయికొంటి; మఱియు నొక
ప్రయోజనంబుఁ గలదు; నా మహిమ పరబ్రహ్మం బని తెలియుము;
నిన్ను ననుగ్రహించితి” నని సత్యవ్రతుండు చూడ హరి తిరోహితుం
డయ్యె; అయ్యవసరంబున. ‖707‖

ఆ. మత్స్యరూపి యైన మాధవు నుడుగులుఁ
దలఁచికొనుచు రాచతపసి యొక్క

దర్భశయ్యఁ దూర్పుఁ దలగడగాఁ బండి
కాచి యుండె నాఁటి కాలమునకు. ॥708॥

వ. అంతఁ గల్పాంతంబు డాసిన ॥709॥

క. ఉల్లసిత మేఘ పంక్తులు
జల్లించి మహోగ్రవృష్టి జడిగొని కురియన్
వెల్లి విరిసి జలరాసులు
చెల్లెలి కట్టలను దాఁటి సీమల ముంచెన్. ॥710॥

వ. తదనంతరంబ ॥711॥

88 కల్పాంతవర్ణన

తే. మున్ను పోయిన కల్పాంతమున నరేంద్ర!
బ్రహ్మ మనఁగ నైమిత్తిక ప్రళయ వేళ
నింగిపై నిట్టతొలఁకు మున్నీటిలోనఁ
గూలె భూతాళి జగముల కొలఁదు లెడలి. ॥712॥

వ. అంత న మ్మహారాత్రి యందు ॥713॥

మ. నెఱి నెల్లప్పుడు నిల్చి ప్రాణిచయమున్ నిర్మించి నిర్మించి వీఁ
పిఱియన్ నీల్గుచు నావులించుచు నజుం డే సృష్టియున్ మాని మే
నొఱఁగన్ ఱెప్పలు మూసి కేల్ దలగడై యుండంగ నిద్రించుచున్
గుఱు పెట్టం దొడఁగెం గలల్ గనుచు నిర్ఘోషించుచున్ భూవరా! ॥714॥

ఆ. అలసి సొలసి నిదుర నందిన పరమేష్ఠి
ముఖము నందు వెడలె మొదలి శ్రుతులు
నపహరించె నొక హయగ్రీవుఁ డను దైత్య
భటుఁడు; దొంగఁ దొడర బరుల వశమె? ॥715॥

క. చదువులుఁ దన చేఁ బడినం
జదువుచుఁ బెన్ బయల నుండ శంకించి వడిం
జదువుల ముదుకఁడు గూరుకఁ
జదువుల తస్కరుఁడు చొచ్చె జలనిధి కడుపున్. ॥716॥

వ. ఇట్లు వేదంబులు దొంగిలి దొంగరక్కసుండు మున్నీట మునింగిన,
వాని జయింపవలసియు, మ్రానుదీఁగెల విత్తనంబుల పొత్తరలు పె
న్నీట నాని చెడకుండ మనుపవలసియు నెల్ల కార్యంబులకుం గావలి
యగునా పురుషోత్తముం డ ప్పెను రేయి చొరుదల యందు. ॥717॥

క. కుఱుగఱులు వలుఁద మీసలు
చిఱుదోకయుఁ బసిఁడి యొడలు సిరిగల పొడలున్
నెఱి మొగము నొక్క కొమ్మును
మిఱుచూపులుఁ గలిగి యొక్క మీనం బయ్యెన్. ॥718॥

89 గురుపాఠీనవిహారణము

వ. ఇట్లు లక్ష యోజనాయతం బయిన పాఠీనంబై విశ్వంభరుండు జలధి
చొచ్చి. ॥719॥

సీ. ఒకమాటు జలజంతుయూథంబులోఁగూడు;
నొకమాటు దరులకు నుఱికి వచ్చు;
నొకమాటు మింటికి నుదరి యుల్లంఘించు;
నొకమాటు లోపల నొదిఁగి యుండు;
నొకమాటు వారాశి నొడలు ముంపమిఁ జూచు;
నొకమాటు బ్రహ్మాండ మొరయఁ దలఁచు;
నొకమాటు ఝషకోటి నొడిసి యాహారించు;
నొకమాటు జలముల నుమిసి వైచు;
తే. గఱులు సారించు; మీసాలుఁ గడలు కొలుపుఁ;
బొడలు మెఱయించుఁ; గన్నులఁ బొలప మార్చు;
నొడలు జళిపించుఁ దళతళ లొలయ మీన
వేషి పెన్నీట నిగమ గవేషి యగుచు. ॥720॥

90 కడలిలో నావనుగాచుట

వ. అంతకు మున్న సత్యవ్రతుండు మహార్ణవంబులు మహీవలయంబు
ముంచు నవసరంబున భక్త పరాధీనుం డగు హరిఁ దలంచుచు
నుండ నారాయణ ప్రేరితయై యొక్క నావ వచ్చినం గనుంగొని. ॥721॥

మ. చని సత్యవ్రతమేదినీదయితుఁ డోజం బూని వ్రాన్దీఁగె వి
త్తనముల్ పెక్కులు నావపై నిడి హరి ధ్యానంబుతో దానిపై
ముని సంఘంబులుఁ దాను నెక్కి వెఱతో మున్నీటిపైఁ దేలుచుం
గనియెన్ ముందట భక్తలోక హృదలంకర్మీణమున్ మీనమున్. ॥722॥

వ. కని జలచరేంద్రుని కొమ్మున నొక్క పెనుఁ బాపత్రాటన నావఁ గట్టి,
సంతసించి డెందంబు నివురుకొని తపస్వులుం దాను నా రాచపెద్ద
మీనాకారుండగు వేల్పుతేని నిట్లని పొగడం దొడంగె. ॥723॥

మ. “తమలోఁ బుట్టు నవిద్య గప్పికొనుడుం దన్మూలసంసార వి
భ్రములై కొందఱు దేలుచుం గలఁగుచున్ బల్వెంటలన్ దైవ యో
గమునం దే పరమేశుఁ గొల్చి ఘనులై కైవల్య సంప్రాప్తులై
ప్రమదంబందుదు రట్టి నీవు కరుణం బాలింపు మ మ్మీశ్వరా! ॥724॥

ఉ. కన్నులు గల్గువాఁడు మఱి కాననివారికిఁ ద్రోవఁ జూపఁగాఁ
జన్న తెఱంగు మూఢునకు సన్మతిఁ దా గురుఁడౌట సూర్యుఁడే
కన్నులుగాఁగ భూతములఁ గాంచుచు నుండు రమేశ! మాకు ను
ద్యన్నయమూర్తివై గురువవై యల సద్గతిజాడఁ జూపవే. ॥725॥

క. ఇంగలముతోడి సంగతి
బంగారము వన్నె గలుగు భంగిని ద్వత్సే
వాంగీకృతుల యఘంబులు

భంగంబులఁ బొందు ముక్తి ప్రాపించు హరీ! ॥726॥

క. హృదయేశ! నీ ప్రసన్నత
పదివేలవపాలి లేశభాగము కతనం
ద్రిదశేంద్రత్వము గలదఁట;
తుది నిను మెప్పింప నేది దొరకదు శ్రీశా! ॥727॥

క. పెఱవాఁడు గురు డటంచును
గొఱగాని పదంబు చూపఁ గుజనుండగు నీ
నెఱ త్రోవ నడవ నేర్చిన
నఱమఱ లేనట్టిపదమునందు దయాబ్ధీ! ॥728॥

మ. చెలివై చుట్టమవై మనస్థితుఁడవై చిన్మూర్తివై యాత్మవై
వలనై కోర్కులపంటవై విభుఁడవై వర్తిల్లు నిన్నొల్లకే
పలువెంటంబడి లోక మక్కట; వృథా బద్ధాశమై పోయెడిన్
నిలువన్ నేర్చునే హేమరాశిఁ గనియున్ నిర్భాగ్యుఁ డంభశ్శయా! ॥729॥

ఆ. నీరరాశిలోన నిజకర్మ బద్ధమై
యుచితనిద్రఁ బొంది యున్న లోక
మే మహాత్ముచేత నెప్పటి మేల్కాంచు
నట్టి నీవు గురుఁడ వగుట మాకు. ॥730॥

క. ఆలింపుము విన్నప మిదె
వేలుపు గమిఱేని నిన్ను వేఁడికొనియెదన్
నాలోని చిక్కు మానిచి
నీలోనికిఁ గొంచుఁ బొమ్ము నిఖిలాధీశ!” ॥731॥

వ. అని యిట్లు సత్యవ్రతుండు పలికిన సంతసించి మత్స్యరూపంబున
మహాసముద్రంబున విహరించు హరి పురాణపురుషుం డగుటం
జేసి సాంఖ్యయోగక్రియాసహితయగు పురాణసంహిత నుపదేశించె;
న మ్మహారాజు ముని సమేతుండై భగవన్నిగదితంబై సనాతనంబగు
బ్రహ్మస్వరూపంబు విని కృతార్థుం డయ్యె; నతం డి మ్మహాకల్పం
బున వివస్వతుం డనం బరఁగిన సూర్యునకు శ్రాద్ధదేవుండన
జన్మించి శ్రీహరి కృపావశంబున నేడవ మనువయ్యె; అంత న వ్విధం
బున బెనురేయి నిండునంతకు సంచరించి జలచరాకారుండగు నారా
యణుండు త న్నిశాంత సమయంబున. ॥732॥

మ. ఉఱ కంబోనిధి రోసి వేదముల కుయ్యున్ దైన్యముం జూచి వేఁ
గఱు లల్లార్చి ముఖంబు సాఁచి బలువీఁకందోక సారించి మే
న్మెఱయన్ దౌడలు దీటి మీస లదరన్ మీనాకృతిన్ విష్ణుఁ డ
క్కఱిటిం దాఁకి వధించె ముష్టిదళితగ్రావున్ హయగ్రీవునిన్. ॥733॥

91 ప్రళయావసానవర్ణన

వ. అంతం బ్రళయావసాన సమయంబున. ॥734॥

సీ. ఎప్పుడు వేగు నం చెదురు చూచునుండు
మునుల డెందంబులన్ ముదము నొంద,
దెలివితోఁ బ్రక్క నిద్రించు భారతి లేచి
యోరపయ్యెదఁ జక్క నొత్తి కొనఁగ,
మలినమై పెనురేయి మ్రక్కిన తేజంబుఁ
దొంటి చందంబునఁ దొంగలింపఁ,
బ్రాణుల సంచితభాగధేయంబులుఁ
గన్నుల కొలకులఁ గానఁబడఁగ,
తే. నవయవంబులుఁ గదలించి, యావులించి
నిదురఁ దెప్పఱి, మేల్కాంచి, నీల్గి, మలఁగి,
యొడలు విఱుచుచుఁ గనుఁగవ లుసుముకొనుచు.
ధాత గూర్చుండె సృష్టి సంధాత యగుచు. ||735||

వ. అ య్యవసరంబున. ||736||

ఆ. వాసవారిఁ జంపి వాని చేఁ బడియున్న
వేదకోటి చిక్కు విచ్చి తెచ్చి
నిదుర మాని యున్న నీరజాసనునకు
నిచ్చెఁ గరుణతోడ నీశ్వరుండు. ||737||

క. జలరుహనాభుని కొఱకై
జలతర్పణ మాచరించి సత్యవ్రతుఁ డా
జలధి బ్రతికి మను వయ్యెను;
జలజాక్షునిఁ గొలువ కెందు సంపదఁ గలదే? ||738||

92 మత్స్యావతారకథాఫలస్మృతి

ఆ. జనవిభుండు దపసి సత్యవ్రతుండును
మత్స్యరూపి యైన మాధవుండు
సంచరించినట్టి సదమలాఖ్యానంబు
వినిన వాఁడు బంధ విరహితుండు. ||739||

క. హరి జలచరావతారముఁ
బరువడి ప్రతిదినముఁ జదువఁ బరమపదంబున్
నరుఁ డొందు వాని కోర్కులు
ధరణీశ్వర! సిద్ధిఁ బొందుఁ దథ్యము సుమ్మీ. ||740||

మ. ప్రళయాంభోనిధిలోన మేన్మఱచి నిద్రంజెందు వాణీశు మో
ముల వేదంబులుఁ గొన్న దైత్యుని మృతిం బొందించి సత్యవ్రతుం
డలరన్ బ్రహ్మము మాటలం దెలిపి సర్వాధారుఁడై మీనమై
జలధిం గ్రుంకుచుఁ దేలుచున్ మెలఁగు రాజన్మూర్తికిన్ మ్రొక్కెదన్." ||741||

వ. అని చెప్పి. ||742||

93 పూర్ణి

క. రాజేంద్ర! దైతేయదానవ
రాజమహాగహన దహన! రాజస్తుత్య!
రాజావతంస! మానిత
రాజధరార్చిత! గుణాఢ్య! రాఘవరామ! ॥743॥

మా. దివిజరిపువిదారీ! దేవలోకోపకారీ!
భువనభరనివారీ! పుణ్యరక్షానుసారీ!
ప్రవిమలశుభమూర్తీ! బంధుపోషప్రవర్తీ!
ధవళబహుళకీర్తీ! ధర్మనిత్యానువర్తీ! ॥744॥

గ. ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితావిచిత్ర కేసనమంత్రి పుత్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతంబయిన శ్రీమహాభాగవత పురాణంబను మహాప్రబంధంబు నందు స్వాయంభువ స్వారోచిషోత్తమ తామస మనువుల చరిత్రంబును, గరిమకరంబుల యుద్ధంబును, గజేంద్ర రక్షణంబును, రైవత చాక్షుష మనువుల వర్తనంబును, సముద్రమథనంబును, కూర్మావతారంబును, గరళ భక్షణంబును, అమృతాది సంభవంబును, దేవాసుర కలహంబును, హరి కపటకామినీ రూపంబున నసురుల వంచించి దేవతల కమృతంబు పోయుటయు, రాక్షస వధంబును, హరిహర సల్లాపంబును, హరికపట కామినీ రూప విభ్రమణంబును, వైవశ్వత సూర్యసావర్ణి దక్షసావర్ణి బ్రహ్మసావర్ణి భద్రసావర్ణి దేవసావర్ణీంద్రసావర్ణి మనువుల వృత్తాంతంబులును, బలియుద్ధయాత్రయును, స్వర్గవర్ణనంబును, దేవ పలాయనంబును, వామనావతారంబును, శుక్రబలిసంవాదంబునుఁ,ద్రివిక్రమవిస్ఫురణంబును, రాక్షసుల సుతల గమనంబును, సత్యవ్రతోపాఖ్యానంబును, మీనావతారంబును నను కథలుఁ గల యష్టమ స్కంధము. ॥745॥

నవమ స్కంధము

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీరాజిత! మునిపూజిత!
వారిధి గర్వాతిరేక వారణ బాణా!
సూరిత్రాణ! మహోజ్జ్వల
సారయశస్సాంద్ర! రామచంద్ర నరేంద్రా! ||1||

వ. మహనీయ గుణగరిష్ఠులగు న మ్ముని శ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణ
వ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండైన సూతుం డిట్లనియె; నట్లు ప్రాయోప
విష్టుం డయిన పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రుం గనుంగొని. ||2||

2 సూర్యవంశారంభము

సీ. మనువుల నడవళ్ళు మర్యాదలును వింటి;
మన్వంతరంబున మాధవుండు
దిరిగిన జాడలు దెలిసె సత్యవ్రతుం
డను రాజు ద్రవిళదేశాధిపుండు
పోయిన కల్పాంతమున విష్ణు సేవించి
విజ్ఞానమును బొంది వెలుఁగుఁజేని
కతఁడు వైవస్వతుండై పుట్టి మను వయ్యెఁ;
నతనికి నిక్ష్వాకుఁడాదిగాఁగఁ
9-3.1-తే. బదురు గొడుకులు గల రండ్రు పరఁగ వారి
వంశ మేరీతి వర్తించె? వారిలోనఁ
జనినవారిని జనువారిఁ జనెడువారిఁ
జెప్పవే వ్యాసనందన! చిత్తగించి. ||3||

క. చెవులార నేఁడు వినియెద
రవివంశమునందుఁ గలుగు రాజుల కీర్తుల్
వివరింపు వరుసతోడను
భువిఁ బుణ్యుల కీర్తి వినినఁ బుణ్యము గాదే! ||4||

వ. అనినం బరాశరమునిమనుమం డిట్లనియె. ||5||

ఆ. వినుము మనువుకులము వేయి నూఱేండ్లును
బరఁగ విస్తరించి పలుకరాదు
నాకుఁ దోచినంత నరనాథ! వేగంబ
యెఱుకపడఁగఁ బ్రీతి నేర్పరింతు. ||6||

క. ఎక్కువ దక్కువ పొడవుల
కెక్కటి మొదలయిన పురుషుఁ డింతయుఁ జెడఁ దా
నొక్కఁడుఁ గల్పాంతంబున

నక్కజమై నిల్చె విశ్వ మతఁడై యుంటన్. ॥7॥

3 వైవస్వతమనువు జన్మంబు

సీ. భూమీశ! య మ్మహాపురుషుని నాభిమ
ధ్యమున బంగారుఁ గెందమ్మి మొలిచె;
నా దమ్మిపూవులో నటమీఁదఁ దనయంత
నాలుగు మోముల నలువ పుట్టె;
నా బ్రహ్మమనమున నట మరీచి జనించెఁ;
గశ్యపుండతనికిఁగలిగెనంత; నంత
నా కశ్యపునికి దక్షాత్మజ యదితికిఁ
గొమరుఁడై చీఁకటి గొంగ పొడమె;
9-8.1-తే. జలజ బంధుని పెండ్లాము సంజ్ఞ యందు
శ్రాద్ధదేవుండు మనువు సంజాతుఁ డయ్యెఁ;
మనువునకు శ్రద్ధ యనియెడి మగువ యందుఁ
బదురు గొడుకులు గలిగిరి భద్రయశులు. ॥8॥

వ. వార లిక్ష్వాకుండును, నృగుండును, శర్యాతియు, దిష్టుండును, ధృష్టుం
డును, గరూశకుండును, నరిష్యంతుడును, బృషద్ధ్రుండును, నభగుం
డును, గవియు నన నెగడి; రటమున్ను మనువు గొడుకులు లేని
వాఁడయి, మిత్రావరుణుల నుద్దేశించి. ॥9॥

4 సుద్యుమ్నాదుల చరిత్ర

సీ. మనువు బిడ్డలు పుట్ట మఖ మాచరించుచో
నతని భార్యయు హోత నాశ్రయించి
కూఁతురు పుట్ట నాకుం జేయు మని పల్కి
వరభక్తితోఁ బయోవ్రతము సలిపె;
నా సతి చెప్పిన ట్లధ్వర్యుఁడును హోత
"నగుఁగాక! వేలుపు" మనుచుఁ బలికె;
హవి సందుకొని "కూఁతు రయ్యెడు" మని వష
ట్కారంబు చెప్పుచుఁ గదిసి వేల్వ
9-10.1-తే. హోత పెడచేత నిల యను నువిద పుట్టె
దానిఁ బొడగని మనువు సంతాప మంది
"కొడుకుమేల్ గాక; యేటికిఁ గూతు? రకట
చెప్పవే" యని పోయె వసిష్ఠుకడకు. ॥10॥

వ. చని యిట్లనియె. ॥11॥

క. "అయ్యా! కొడుకుల కొఱకై
యి య్యాగము నీ యనుజ్ఞ నేఁ జేయంగా
ని య్యాఁడు దేల పుట్టెను?
మియ్యంతటివారి కొండు మేరయుఁ గలదే! ॥12॥

వ. అదియునుంగాక; మీరు బ్రహ్మవాదులరు; మంత్రవాదులరుఁ; బాపంబు

లందకుండం జేయించువా; రిది యేమి?" యనవుడు మా తాత
వసిష్ఠుండు హోతృవ్యభిచారం బెటింగి, మనువున కిట్లనియె. ॥13॥

తే. అధిప! సంకల్ప వైషమ్య మగుటఁ జేసి
హోతకల్లతనంబుననువిదగలిగె
నైనఁగలిగింతు నీకుఁబ్రియాత్మజునిగ
నీవు మెచ్చంగఁజూడు నా నేర్పుబలిమి. ॥14॥

వ. అని పలికి భగవంతుండగు వసిష్ఠుండు గీర్తితత్పరుండు గావున
మనువు కూఁతు మగతనంబు కొఱకు నేక చిత్తంబున నాదిపురు
షుండగు హరింబొగడిన నప్పరమేశ్వరుండు మెచ్చి తపసి కోరిన
వరం బిచ్చె; నది నిమిత్తంబుగా నిలాకన్యక సుద్యుముండను కుమా
రుండయి రాజ్యంబు చేయుచు. ॥15॥

సీ. ప్రొద్దు పో కొకనాఁడు పోయి పేరడవుల
వెంట వేఁటాడుచు వేడ్కతోడఁ
గొందఱు మంత్రులుగూడ రా సైంధవం
బయిన గుఱ్ఱము నెక్కి యందమైన
బలువిల్లు గ్రొవ్వాడి బాణంబులును దాల్చి
పెను మెకంబులవెంట బిఱుసుతోడ
నుత్తరదిశను మహోగ్రుఁడై చనిచని
మేరువు పొంతఁ గుమారవనముఁ
9-16.1-తే. జేరె నందు మహేశుండు శివయు నెపుడు
రతి సలుపుచుందు రందుఁ జొరంగఁ బోవ
నాఁడుదయ్యెను రాజు; రాజానుచరులుఁ
బడఁతులైరి; తదశ్వంబు బడబ యయ్యె. ॥16॥

వ. ఇట్లు మగతనంబు చెడి మగువలై యొండొరుల మొగంబులు
చూచి మఱుఁగుచుండి; రనిన విని శుకునకు రాజి ట్లనియె. ॥17॥

ఆ. "రాజుఁ తోటివారు రమణు లై రంటివి;
కాంత లగుట యేమి కారణమున?
నిట్టి దేశ మెఱుఁగ మెన్నఁడు నా కథల్
వేడ్కదీర నాకు విస్తరింపు. ॥18॥

వ. అదియునుం గాక. ॥19॥

ఆ. మగువతనము మాని మగవాఁడు గావచ్చుఁ;
గాక పేరుఁ బెంపు గాసి గాఁగ
మగతనంబు మాని మగువ గావచ్చునె
మానవంతుఁ డైన మానవునకు? ॥20॥

వ. అని యడిగిన నర్జునపౌత్రునకు వ్యాసపుత్రుం డిట్లనియె. ॥21॥

సీ. "పురవైరి కొకనాఁడు పొడచూపు వేడుకఁ
దద్దయు దిక్కుల తమము లెల్లఁ

దమతమ వెలుఁగులు దగిలి గొందులు చొరఁ
గొందఱు మౌనులు గోరి రాఁగఁ
బ్రాణేశు తొడలపై భాసిల్లు నంబిక
వారలఁ జూచి మై వలువ లేమి
సిగ్గు పుట్టిన లేచి చీరఁ గట్టినఁ జూచి
దేవియు దేవుండు దీర్ఘ లీల
9-22.1-తే. నొంటి దమలోనఁ గ్రీడించుచున్నవారు
"మనకు సమయంబు గా" దని మరలి మునులు
నరుఁడు నారాయణుండు ననారతంబు
మెలఁగు చోటికి నడచిరి మేదినీశ! ||22||

వ. అది కారణంబుగా, భగవంతు డగు శివుండు దన ప్రియురాలి వేడు
కల కొఱకు నిట్లని వక్కాణించె. ||23||

క. "ఈ నెల వెవ్వఁడు జొచ్చిన
మానిని యగు" ననిన తొంటి మాట కతమునన్
మానవుఁడు మగువ పోఁడిమి
మానక పేరడవులందు మఱియుం దిరిగెన్. ||24||

వ. ఇట్లు చెలికత్తియల మొత్తంబులుం దానును నా రాచపూఁబోడి
వాఁడిచూపుల నాఁడు పోఁడిమి నెఱపుచు దైవయోగంబున సోమ
సుతుండును, భగవంతుడును నగు బుధుని యాశ్రమంబు జేరి
మెలఁగుచున్న యెడ. ||25||

ఆ. రాజు కొడుకుఁ జూచె రాజీవదళనేత్ర
రాజవదనఁ జూచె రాజుపట్టి
దొంగ కాముఁ డంత దొందడిఁ జిగురాకు
వాలు వెఱికి యుఱికి వారి మొత్తె. ||26||

వ. ఇట్లలరువిల్తుని నెఱబిరుదు చిగురు టడిదంబు మొనకు నోహ
టించి, వారలిరువురుం బైపడి వేడుకలకుం జొచ్చిన వారలకుం
బురూరవుం డను కుమారుండు పుట్టె నివ్విధంబున. ||27||

ఆ. మనుసుతుండు ఘనుఁడు మగనాలి తనమునఁ
గొడుకుఁ గాంచి విసివి కుందికుంది
చింతఁ బొంది గురు వసిష్ఠుని భావించె
నతని తలఁపుతోన యతఁడు వచ్చె. ||28||

వ. వచ్చి సుద్యుమ్నుండు మగవాఁడగు కొఱకు న మ్మునిపుంగవుండు
శంకరు నారాధింప నీశ్వరుండును దపసి ప్రయాసంబునకు సంతసిల్లి
యిట్లనియె. ||29||

మ. "తను మున్నాడిన మాటయున్ నిజముగాఁ దన్మౌనికిం బ్రీతిగా
మనుజుండున్ నెల పో నెలం బురుషుఁడై మాసాంతరంబైనఁ గా
మినియై యా గతి వీడు పాటమర భూమిం దాన రక్షించుఁ" బొ
మ్మనినన్ వచ్చె వసిష్ఠుఁ; డా మనుసుతుండారీతి రాజ్యస్థుఁడై. ||30||

ఆ. మగువ యగుచు మరల మగవాఁడు నగుచును
భూతధాత్రి యంత నాతఁ డేలెఁ
బ్రజలు సంతసింప బాహాబలముతోడఁ
గురుని కరుణఁ జేసి కువలయేశ! ||31||

వ. అతనికి నుత్కళుండును, గయుండును, విమలుండును నను కొడు
కులు ముచ్వురు గలిగి ధర్మపరులై యుత్తరాపథంబునకు రాజులైరి;
సుద్యుమ్నుండు ముదుసలి యయి ప్రతిష్ఠానపురంబు విడిచి
పురూరవునకు భూమి నిచ్చి వనంబునకుం జనియె ని వ్విధంబున. ||32||

సీ. కొడుకు సుద్యుమ్నుండు ఘోరాటవుల కేఁగ
వందుచు మనువు వైవస్వతుండు
దనకు బిడ్డలు గల్గఁ దప మాచరించెను
హరిఁగూర్చి నూఱేండ్లు యమునలోన
హరి యంత నిక్ష్వాకుఁ డాదిగాఁ బదుగురు
పుత్రుల నిచ్చెను బొసఁగ; వారి
యందుఁ బృషధ్రాఖ్యుఁ డనువాఁడు గురునాజ్ఞ
విమల ధర్మంబులు వెలయఁబూని
9-33.1-తే. పసుల కదుపులఁ గాచుచు బలుమొగిళ్ళు
వచ్చి నడురేయి జోరున వాన గురియ
మంద విడియించి చుట్టు నేమఱక యుండె
నడవి మొకములు చొరకుండ నరసికొనుచు. ||33||

వ. అంత. ||34||

క. ప్రబ్బికొనిన పెంజీఁకటి
నిబ్బరముగ నడిఁకినడిఁకి నింగికి వడితో
గొబ్బున నెగసి తటాలున
బెబ్బులి మందావుఁ బట్టెఁ బెలుకుఱి యఱవన్. ||35||

క. ఉల్లములు గలఁగి మొదవుల
వెల్లువ లన్నియును లేచి విచ్చలవిడితోఁ
జెల్లాచెదురై పాఱెను
బెల్లుగ నంబే యటంచు బెబ్బులి గాలిన్. ||36||

వ. అ య్యవసరంబున. ||37||

శా. ఆ పెంజీకటి మ్రోలఁ గాన కడిదం బంకించి శార్దూల మం
చా పుల్లావు శిరంబుఁ ద్రుంచి తెగదో యంచుం, బులిన్ వెండియున్
వాపోవం దెగ వ్రేసి భూవరుఁడు ద్రోవన్ ఖడ్గరక్తంబుచేఁ
బైపై గీయుచుఁ జేరి చూచెఁ దల ద్రెవ్వంబడ్డ య ధ్ధేనువున్. ||38||

వ. చూచి దుఃఖితుండయి యున్న పృషధ్రునిం గని కులగురుం డగు
వసిష్ఠుండు కోపించి “నీవు రాజత్వంబునకుఁ బాసి యీ యపరా
ధంబున శూద్రుండవు గ” మ్మని శపియించె; నతండును గృతాంజలి
యయి తన కులాచార్యుని వలన మరలం గైకోలు బడసి యతని

యనుమతంబున. ॥39॥

సీ. అఖిలాత్ముఁ డగుచున్న హరియందుఁ బరునందు
భక్తితోఁ జాలఁ దత్పరత మెఱసి
యూర్ధ్వరేతస్కుఁ డై యున్న ప్రాణులకెల్ల
నాప్తుఁడై సర్వేంద్రియములు గెల్చి
సంగంబునకుఁ బాసి శాంతుండు నపరిగ్ర
హుండునై కోరక యుండి తనకు
వచ్చిన యదియ జీవనము గావించుచుఁ
దనుఁదాన నిలుపుచు ధన్యబుద్ధి
9-40.1-తే. జడుని తెఱంగున నంధుని చందమునను
జెవిటి భంగిని మహి నెల్లఁ జెల్లఁ దిరిగి
యడవులకు నేఁగి కార్చిచ్చునందుఁ జొచ్చి
చిక్కి నియతుఁడై బ్రహ్మంబుఁ జెందె నతఁడు. ॥40॥

క. కవి యను కడపటి కొమరుఁడు
భవనము రాజ్యంబు విడిచి బంధులతో నేఁ
గి వనమునఁ బరమపురుషునిఁ
బ్రవిమలమతిఁ దలఁచితలఁచి పరముం బొందెన్. ॥41॥

వ. మఱియుఁ గరూశుం డను మానవునివలనం గొందఱు కారూశులు క్షత్రియులు గలిగి, ధర్మంబుతోడి ప్రియంబున బ్రహ్మణ్యులై యుత్తరా పథంబునకు రక్షకులైరి; దృష్టుని వలన ధార్ష్టం బను వంశంబు గలిగి భూతలంబున బ్రహ్మభూయంబు నొంది నెగడె; నృగుని వంశంబున సుమతి పుట్టె; నతనికి భూతజ్యోతి పుట్టె; నతనికి వసువు జనించె; వసువునకుం బ్రతీతుండు గలిగెఁ; బ్రతీతునికి నోఘవంతుండు జనించె; నతని కూఁతు నోఘవతి యను కన్యకను సుదర్శనుండు వివాహంబయ్యెఁ; నరిష్యంతుండను మనుపుత్రునికి జిత్రసేనుం; డా విభునకు దక్షుం; డా పుణ్యునకు మీఢ్వాంసుం; డా సుజనునికి శర్వుం; డ మ్మహాత్మునికి నింద్రసేనుం; డా రాజునకు వీతిహోత్రుం; డా సుమతికి సత్యశ్రవుం; డా ఘనునికి నురుశ్రవుం; డా వీరునకు దేవ దత్తుం; డా పండితునకు నగ్నివేశుండు సుతు లయి జనియించి; ర య్యగ్నివేశుండు గానీనుం డన నెగడి జాతకర్ణుండను మహర్షి యై వెలసె; నతని వలన నాగ్నివేశ్యాయనం బను బ్రహ్మకులంబు గలిగెను. ఇవ్విధంబున. ॥42॥

క. తెలుపఁబడె నరిష్యంతుని
కుల మెల్లను నీకు దిష్టకులముం దెలియం
దెలిపెద రాజేంద్రోత్తమ!
తెలియుము సర్వంబు నీకుఁ దేటపడంగన్. ॥43॥

5 మరుత్తుని చరిత్ర

వ. దిష్టుని కొడుకు నాభాగుం డనువాఁడు కర్మవశంబున వైశ్యత్వంబు నొందె; నా నాభాగునికి హలంధనుండు కలిగె; నతనికి వత్సప్రీతి

యు, వత్సప్రీతికిఁ బ్రాంశువు, నతనికిఁ బ్రమతియుఁ, బ్రమతికి ఖమి
త్రుండు, ఖమిత్రునికిఁ జాక్షుషుండు, నతనికి వివింశతియు, వివింశ
తికి రంభుండు, రంభునికి ధార్మికుండైన ఖనినేత్రుండు, నతనికిఁగరం
ధనుండు, గరంధనున కవిక్షిత్తు, నా యవిక్షిత్తునకు మరుత్తుండు
జనియించి; రా మరుత్తుండు చక్రవర్తి యయ్యె; నతని చరిత్రంబు
వినుము. ॥44॥

సీ. అంగిరస్సుతుఁడు మహాయోగి సంవర్తుఁ
డతని యాగమునకు యాజకుండు;
దిరిగి యుండెడివారు మరుదాఖ్యగణము; లొ
ప్పారు విశ్వేదేవు లచటి సభ్యు;
లధిక దక్షిణల బ్రాహ్మణకోటిఁ దనిపెను;
సోమపానంబున సురవరుండు
మది నుబ్బి బంగారు మయము గావించెను
యాగవస్తువులెల్ల; నధిక నియతి
9-45.1-తే. నా మరుత్తుఁడు జేసిన యట్టిభంగి
ధీరభావంబుఁ జాగంబుఁ దెంపు గలిగి
మఖము జేసినవారిని మఱియు నెఱుఁగ
మెల్ల లోకములందు నరేంద్రముఖ్య! ॥45॥

వ. ఆమరుత్తునకు దముండును, దమునకు రాజవర్ధనుండును, రాజ
వర్ధనునకు సుధృతియు, సుధృతికి సౌధృతేయుండును, సౌధృతే
యునకు గేవలుండును, కేవలునకు బంధుమంతుడును, నతనికి
వేదవంతుండును, వేదవంతునికి బంధుండును, బంధునకుఁ దృణ
బిందుండును సంభవించిరి; అంత. ॥46॥

క. అచ్చరకన్య యలంబుస
గ్రచ్చుఱఁ దృణబిందుఁ జూచి కామించి తుదిం
బచ్చవిలుకాని యమ్ముల
ముచ్చిచ్చున వచ్చిపొందె మోహాతురయై ॥47॥

6 తృణబిందు వంశము

వ. ఆ దంపతులకు నిలబిల యనుగూఁతురుం జన్మించె; నా కొమ్మను
విశ్రవసుండు పొందిన నైలబిలుండనం గుబేరుండు పుట్టె; మఱియు
నా తృణబిందునకు విశాలుండును, శూన్యబంధుండును, ధూమ్ర
కేతుండును ననువారు ముగ్వురు గొడుకులు గలిగి రందు విశా
లుండు వంశవర్ధనుండయి వైశాలి యను నగరంబు నిర్మించె; నా
రాజునకు హేమచంద్రుం, డా నరేంద్రునకు ధూమ్రాక్షుం, డా పుడమి
ఱేనికి సహదేవుం; డా బలిష్ఠునకుఁ గృశాశ్వుం; డాతనికి సోమద
త్తుండు జన్మించె; నతండు. ॥48॥

ఆ. అమరవిభుఁడు మెచ్చ నశ్వమేధము జేసి
భూరిపుణ్యగతికిఁ బోయె నెలమి;
సోమదత్తుకొడుకు సుమతికి జనమేజ

యుం డనంగఁ గొమరు డుప్పతిల్లె. ॥49॥

వ. వీరులు వైశాలు రనం బరఁగి తృణబిందుని కీర్తివహించి, రాజ్యంబు
జేసిరి; మఱియును. ॥50॥

7 శర్యాతి వృత్తాంతము

సీ. శర్యాతి యను రాజు జనియించె బ్రహ్మప
రుండైన మనువుకు రూఢితోడ;
నతఁ డంగిరుని సత్రమందు రెండవనాఁటి
విహితకర్మము లెల్ల వెలయఁ జెప్పె;
నతని కూఁతురు సుకన్యక యను వనజాక్షి
దన తండ్రితోఁ దపోవనికి నరిగి
చ్యవనాశ్రమముఁ జేరి సఖులును దానును
ఫలపుష్పములు గోయఁ బాఱి తిరిగి
9-51.1-ఆ. యొక్కపుట్టలోన నొప్పారు జ్యోతుల
రెంటిఁ గాంచి వాఁడి ముంటఁ బొడిచెఁ;
గన్య ముగుద మఱచి ఖద్యోతయుగ మంచు
దైవవశముకతనఁ దమకి యగుచు. ॥51॥

క. జ్యోతుల ముంటం బొడిచిన
వాతుల నెత్తురులు గురిసె వసుధేశభట
వ్రాతముల కెల్ల నచ్చుట
నా తఱి మలమూత్రబంధమయ్యె; నరేంద్రా! ॥52॥

వ. వారలంజూచి రాజర్షి యగు శర్యాతి విస్మితుండై “మీర లి య్యాశ్రమ
దూషణంబు చేయనోపుదు; రది కారణంబుగా మీ కీ నిరోధంబు
సిద్ధించె” నని పలుకు నవసరంబునఁ దండ్రికి సుకన్యక యిట్లనియె. ॥53॥

తే. “అయ్య! యీ పుట్టచేరువ నాడి యాడి
యిందులో రెండు జ్యోతుల నేను గాంచి
కంటకంబునఁ బొడువ రక్తంబు గురిసె
నే విధంబునఁ గురిసెనో యెఱుఁగు మీవు.” ॥54॥

వ. అనిన శర్యాతి భీతుండై కూఁతుం దోడ్కొని వల్మీకంబు కడకుం జని
యందుఁ దపంబు జేయుచున్న చ్యవనునిం గని తన నేర్పున నతని
వలనఁ బ్రసన్నత పడసి తపసి చిత్తంబు నెఱింగి తన పుత్రిక నిచ్చి
యెట్టకేలకుం బ్రదికినవాఁడై మునీశ్వరుని వీడ్కొని పురంబునకుం
జనియె; అంత. ॥55॥

ఆ. పరమకోపుఁ డయిన భార్గవుఁ బతిఁ జేరి
మిగులఁ బనుల యెడల మెచ్చఁ దిరిగి
యతని పర్ణశాల నా సుకన్యక యను
మగువ గొన్ని యేండ్లు మనువు మనియె. ॥56॥

వ. అంత నొకనాఁ డ య్యాశ్రమంబునకు వేల్పువెజ్జులైన నాసత్యు లిద్దఱు

వచ్చిన వారలం బూజించి తన ముదిమి జూపి చ్యవనుం డిట్లనియె
"మీకు మున్ను యాగభాగంబుల లేని సోమపానంబు నేఁడు గల్పించి
యిచ్చెద; సోమపాన సమయంబునఁ బానపాత్రంబు మీకు నందిచ్చెద
నా ముదిమి మానుపుం" డని యిట్లనియె. ॥57॥

క. "నవకంబగు ప్రాయంబున
జవరాండ్రఁ గరంచు మేని చక్కఁదనంబున్
శివతరముగఁ గృప జేయుఁడు
దివిజాధిప వైద్యులార! దీవింతు మిమున్." ॥58॥

వ. అనిన నశ్వినిదేవతలు సంతోషించి "సిద్ధనిర్మితంబయిన యీ
మడుఁగున మునుఁగు" మని పలికి. ॥59॥

సీ. ముసలితాపసుఁ బట్టి మొగి నెత్తుకొనిపోయి
ముగురు నా మడుఁగున మునిఁగి లేచి
వనితాజనుల నెల్ల వలపించువారలై
సుందర మూర్తులై సుభగు లగుచుఁ
గమలమాలికలతోఁ గనకకుండలముల
తోఁ బుష్పసాయకుతోడఁ దుల్యు
లై సూర్యతేజస్కులై యున్నవారల
మువ్వురఁ బొడగాంచి ముగుద బాల
9-60.1-తే. యందుఁ బెనిమిటి వీఁ డని యెఱుఁగ లేక
గరిత గావున నిజనాథుఁ గానఁ గోరి
"సుభగమతులార! నా నాథుఁ జూపుఁ" డనుచు
నశ్విదేవతల కపు డ య్యబల మ్రొక్కె. ॥60॥

వ. వార లా పతివ్రత నిజమరితనంబునకు మెచ్చి వయోరూపసంప
న్నుం డయిన చ్యవనుం జూపి, దంపతుల వీడ్కొని విమానారూఢులై
వేలుపుల ప్రోలికిం జనిరి; అంత. ॥61॥

సీ. యాగంబు చేయంగ నర్థించి శర్యాతి
చ్యవనమునీంద్రు నాశ్రమము కడకుఁ
గూఁతు నల్లునిఁ దోడుకొనిపోవు వేడుక
వచ్చి పుత్రికకుఁ బార్శ్వంబు నందు
సూర్యతేజంబున సొంపారు వరుఁ గని
"వీ డెవ్వఁడో దీని విభుఁడు గాఁడు
చెల్లరే!" యని పుత్రి చేసిన ప్రియములు
మొక్కులు నొల్లక మోము వాంచి
9-62.1-తే. మాఱుమాటాడ దీవింప మనసు రోసి
"చ్యవనుఁ డధికుండు మునిజన సత్తముండు
భువన సన్నుతుఁ డతఁ డెందు బోయె నాతఁ
డెట్లు వంచింపఁబడియె? వీఁడెవ్వఁ? డబల! ॥62॥

మ. తగవే? ధర్మమె? శీలమే? కులజ వై దర్పించి మోదింప నా
జగదారాధ్యునిఁ బుణ్యశీలుఁ దపసిన్ సాధ్వీమనస్సమ్మతున్

మగనిన్ మాని భుజంగుఁ బొందఁ దగునే మానంబు వాటింపఁగా
దగదే! దుర్గతిఁ ద్రోచితే కఠిన వై తండ్రిం బతిం గూఁతురా! ॥63॥

ఆ. పద్మనయన! మగఁడు ప్రాయంపు వాడైనఁ
గాపు పెట్టి కొంతఁ గావ నేర్చుఁ
గడఁగి ముసలి తపసి గావంగ నేర్చునే
యువతి ముదుకఁ గూర్ప నొప్పదెందు.” ॥64॥

వ. అని పలికిన నప్పరమపతివ్రతాలలామంబు చిఱునగవు చెక్కుట
ద్దంబులఁ జిడిముడిపడఁ దండ్రి కిట్లనియె. ॥65॥

క. “నీ యల్లు డితఁడు భార్గవుఁ
డయ్యా! జారుండు గాఁడు; హర్షముతోడన్
నెయ్యంబు నిల్పు” మంచును
దొయ్యలి సర్వంబుఁ దండ్రితో వినిపించెన్. ॥66॥

వ. అంత శర్యాతియు నప్రమత్తుండై కూఁతుం గౌగలించుకొని గారవం
బున “నయిదువవు గ” మ్మని దీవించె; నంత భార్యాసహితుండై
చ్యవనుండు చని తన మామకు యాగంబు చేయించి యొక్క
పాత్రంబున సోమభాగంబుఁ బట్టి నిజ తపోబలంబున నశ్విదేవతల
కర్పించినం జూచి. ॥67॥

క. కోపముతోడను వాసవుఁ
డేపున ముని పైని వజ్రమెత్తిన మరలం
దాపసుండు వజ్రిభుజమున
నా పవి నిలిపెన్ జగంబు లాశ్చర్యపడన్. ॥68॥

వ. ఇవ్విధంబున నశ్విదేవత లిద్దఱు వైద్యులై సోమపానంబు లేని వార
య్యుఁ జ్యవను సామర్థ్యంబునఁ బ్రాప్తభాగులయి చనిరి; శర్యాతికి
నుత్తానబర్హియు, నానర్తుండును భూరిషేణుండు నను ముప్పురు
గొడుకులు గలిగిరి. అందు. ॥69॥

8 రైవతుని వృత్తాంతము

సీ. ఆనర్తునకు రైవతాహ్వయుం డుదయించె;
నతఁడు కుశస్థలి యను పురంబు
నీరధిలోపల నిర్మించె; బెంపుతో
నానర్తముఖ విషయంబులేలె;
గనియెఁ గకుద్మి ముఖ్యంబైన నందన
శతము; రైవతుఁడు విశాలయశుడు
దన కూఁతు రేవతి ధాత ముందటఁ బెట్టి
తగు వరు నడిగెడి తలఁపుతోడఁ
9-70.1-తే. గన్యఁ దోడ్కొని బ్రహ్మలోకమున కేగి
యచట గంధర్వ కిన్నరు లజుని మ్రోల
నాటపాటలు సలుపఁగ నవసరంబు

గాక నిలుచుండె నతఁ డొక్క క్షణము తడవు. ॥70॥

వ. అంత నవసరంబయిన నజునికి నమస్కరించి రైవతుండు రేవతిం
జూపి యిట్లనియె. ॥71॥

ఆ. "చాల ముద్దరాలు జవరాలుఁ గొమరాలు
నీ శుభాత్మురాలి కెవ్వఁ డొక్కొ
మగఁడు? చెప్పు" మనిన యది చూచి పకపక
నవ్వి భూమిపతికి నలువ పలికె. ॥72॥

సీ. "మనుజేశ! దీనికై మదిలోనఁ దలఁచిన
వార లెల్లను గాలవశతఁ జనిరి;
వారల బిడ్డల వారల మనుమల
వారల గోత్రంబు వారినైన
వినము మేదిని మీఁద; వినుము నీ వచ్చిన
యాలోన నిరువదియేడు మాఱు
లొండొండ నాలుగు యుగములుఁ జనియె; నీ
వటు గాన ధరణికి నరుగు మిపుడు
9-73.1-తే. దేవదేవుండు హరి బలదేవుఁ డనఁగ
భూమి భారంబు మాన్పంగఁ బుట్టినాఁడు;
సకలభూతాత్మకుఁడు నిజాంశంబుతోడ
యువతిమణి నిమ్ము జనమణి కున్నతాత్మ!" ॥73॥

వ. అని యానతిచ్చిన బ్రహ్మకు నమస్కరించి భూలోమునకుఁ జను
దెంచి సోదర స్వజన హీనంబగు తన నగరంబున కా రాజు వచ్చి
బలభద్రుం గాంచి రేవతీకన్య నతని కిచ్చి నారాయణాశ్రమంబగు
బదరికావనంబునకు నియమంబునఁ దపంబు జేయం జనియె. ॥74॥

9 నాభాగుని చరిత్ర

క. నభగుఁడను మనుజపతికిని
శుభమతి నాభాగుఁ డనఁగ సుతుఁ డుదయించెం;
బ్రభులై కవి యను తలఁపున
విభజించిరి భ్రాత లతని విత్తము నధిపా! ॥75॥

వ. అంత నాభాగుండును బ్రహ్మచారియై తన తోడంబుట్టువులను ధనం
బుల పాలడిగిన వారలు "దండ్రి చెప్పిన క్రమంబున నిచ్చెద" మనిన
నాభాగుండు తండ్రి యగు నభగు కడకుం జని "విభాగంబు చేయు"
మని పలికిన నతం "డిందు నంగిరసులు మేధ గలవారయ్యును
సత్త్ర యాగంబు చేయుచు నాఱవ దినంబున నర్హకర్మంబులు దోఁపక
మూఢులయ్యెదరు; వారలకు నీవు వైశ్వదేవసూక్తంబులు రెండెఱిం
గించినఁ గవి యనం బ్రసిద్ధి కెక్కెదవు; దానంజేసి వారు కృతకృత్యు
లై స్వర్గంబునకు బోవుచు, సత్త్రపరిశేషితంబైన ధనంబు నీకిచ్చెద"
రని పలికినం దండ్రి వీడ్కొని నాభాగుండు చని యట్ల చేసిన,
నంగిరసులు సత్త్ర పరిశేషిత ధనంబు లతని కిచ్చి నాకంబునకుం

జనిరి; అంత. ॥76॥

క. అంగిరసు లిచ్చు పసిఁడికి
మంగళమతిఁ జేరు నృపుని మానిచి యొకఁ డు
త్తుంగుఁడు గృష్ణాంగుఁడు దగ
ముంగల నిలుచుండి విత్తముం జేకొనియెన్. ॥77॥

వ. వానింజూచి నాభాగుండు దనకు మును లిచ్చుటం జేసి తన ధనం
బని పలికిన నమ్మహాపురుషుండు "మీ తండ్రి చెప్పిన క్రమంబ కర్త
వ్యం" బనిన నాభాగుండు నభగు నడిగిన నతండు "యజ్ఞమందిర గతం
బయిన యుచ్ఛిష్టం బగు ధనంబు దొల్లి మహామునులు రుద్రున కిచ్చి;
రది కారణంబుగా నా దేవుండు సర్వధనంబునకు నర్హుం" డనిన
విని, వచ్చి నాభాగుండు మహాదేవునకు నమస్కరించి "దేవా! యీ
ధనంబు నీ యధీనం బని మా తండ్రి చెప్పె; నే నపరాధంబు చేసితి;
సహింపు" మనవుడు భక్తవత్సలుండగు నమ్మహాపురుషుండు నభగు
సత్యవచనంబునకు నాభాగుని నిజంబునకు మెచ్చి "నీవు దప్పక
పలికితివి కావున, సత్త్ర పరిశేషితం బగు ధనంబు నీకు నిచ్చితి"
నని పలికి యంతర్దర్శిత్వంబును సనాతనం బగు బ్రహ్మజ్ఞానంబు
నుపదేశించి తిరోహితుండయ్యె; ఇవ్విధంబున. ॥78॥

క. భువిలో నాభాగునికథ
దవిలి మతిన్ రేపు మాపుఁ దలఁచినమాత్రం
గవి యగు; మంత్రజ్ఞుం డగుఁ
బ్రవిమలగతిఁ బొందు నరుఁడు భద్రాత్మకుఁడై. ॥79॥

10 అంబరీషోపాఖ్యానము

వ. అంత నాభాగునకు నంబరీషుండు జనియించె; నతని యందు జగ
దప్రతిహతంబైన బ్రాహ్మణశాపంబు నిరర్థకం బయ్యె" ననిన విని
"యేమి కారణంబున దురంతంబైన బ్రహ్మదండంబు వలన నతండు
విడువంబడియె" ననిన నప్పుడమిఱేనికి శుకుం డిట్లనియె. ॥80॥

శా. సప్తద్వీప విశాలభూభరము దోస్తంభంబునం బూని సం
ప్రాప్త శ్రీయుతుఁడై మహావిభవసంపచ్ఛాతురిం గల్గి దు
ర్వ్యాప్తిం జెందక వైష్ణవార్చనలమేరం గాలముం బుచ్చుచున్
సుప్తిం బొందక యొప్పె సద్గుణగరిష్ఠుం డంబరీషుం డిలన్. ॥81॥

సీ. చిత్తంబు మధురిపు శ్రీపాదముల యంద;
పలుకులు హరిగుణపఠనమంద;
కరములు విష్ణుమందిర మార్జనములంద;
శ్రవములు హరికథాశ్రవణమంద;
చూపులు గోవింద రూపవీక్షణమంద;
శిరము కేశవ నమస్కృతుల యంద;
పదము లీశ్వరగేహపరిసర్పణములంద;
కామంబు చక్రికైంకర్యమంద;

9-82.1-తే. సంగ మచ్యుతజన తనుసంగమంద;
ఘ్రాణ మసురారి భక్తాంఘ్రి కమలమంద;
రసనఁ దులసీదళములంద; రతులు పుణ్య
సంగతుల యంద యా రాజచంద్రమునకు. ||82||

వ. మఱియు న మ్మహీవిభుండు. ||83||

సీ. ఘన వైభవంబునఁ గల్మషదూరుఁడై
యజ్ఞేశు నీశు నబ్జాక్షుఁ గూర్చి
మొనసి వసిష్ఠాది మునివల్లభులతోడఁ
దగిలి సరస్వతీ తటమునందు
మేధతో బహువాజిమేధంబు లొనరించె
గణుతింపరాని దక్షిణలు బెట్టి;
సమలోష్టహేముఁడై సర్వకర్మంబులు
హరిపరంబులు గాఁగ నవని యేలె;
9-84.1-ఆ. విష్ణుభక్తులందు విష్ణువునందుఁ గ
లంక యెడల మనసు లంకె పెట్టి
విహితరాజ్యవృత్తి విడువనివాఁడునై
యతఁడు రాచతపసి యనఁగ నొప్పె. ||84||

వ. వెండియు న మ్మహాభాగవతుండు ||85||

క. హరి యని సంభావించును;
హరి యని దర్శించు; నంటు; నాఘ్రాణించున్;
హరి యని రుచిగొనఁ దలఁచును;
హరిహరి; ఘను నంబరీషు నలవియె పొగడన్? ||86||

వ. ఇట్లు పుణ్యచిత్తుండు, నీశ్వరాయత్తుండునై యల్లనల్లన రాజ్యంబు
చేయుచున్న సమయంబున. ||87||

ఆ. ఆతని కిహ మానె హరులందుఁ గరులందు
ధనములందుఁ గేళివనములందుఁ
బుత్రులందు బంధుమిత్రుల యందును
బురమునందు నంతిపురమునందు. ||88||

వ. అంతఁ గొంతకాలంబున క మ్మేదినీకాంతుండు సంసారంబువలని
తగులంబు విడిచి నిర్మలుండై యేకాంతంబున భక్తిపరవశుండై
యుండ నా రాచతపసికి భక్తలోకవత్సలుండగు పురుషోత్తముండు
ప్రతిభటశిక్షణంబును, నిజజనరక్షణంబును, నిఖిలజగదవక్రంబును
నగు చక్రంబు నిచ్చి చనియె; అంత. ||89||

క. తన తోడినీడ కైవడి
ననురూప గుణాఢ్య యైన యాత్మమహిషితో
జనవిభుఁడు ద్వాదశీవ్రత
మొనరన్ హరిఁగూర్చి చేసె నొక యేఁ డధిపా! ||90||

వ. ఇట్లు వ్రతంబు చేసి, యా వ్రతాంతంబునం గార్తికమాసంబున
మూఁడు రాత్రు లుపవసించి, కాళిందీజలంబుల స్నాతుండయి,
మధువనంబున మహాభిషేక విధానంబున విహిత పరికరసుసంప
న్నుండయి, హరి నభిషేకంబు జేసి, మనోహరంబులయిన గంధా
క్షతంబులు సమర్పించి యభినవామోదంబులైన పుష్పంబులం
బూజించి తదనంతరంబ. ||91||

శా. పా లేఱై ప్రవహింప నంగరుచులం బ్రాయంబులున్ రూపము
ల్మేలై ధూర్తులుగాక వెండిగొరిజ ల్హేమోరు శృంగంబులుం
గ్రాలం గ్రేపుల యట్టు నాఁకుచును రంగచ్చేలలై యున్న మం
దాలన్ న్యర్బుదషట్క మిచ్చె విభుఁ డుద్య ద్వైదిక శ్రేణికిన్ ||92||

క. పెక్కండ్రు విప్రవరులకు
గ్రక్కున నతిభక్తితోడఁ గడుపులు నిండం
జొక్కపు టన్నంబిడి విభుఁ
డొక్కెడఁ బారణము చేయ నుద్యోగింపన్. ||93||

వ. అ య్యవసరంబున. ||94||

క. భాసుర నిగమ పదోప
న్యాసుఁడు సుతపోవిలాసుఁ డనుపమ యోగా
భ్యాసుఁడు రవిభాసుఁడు దు
ర్వాసుఁ డతిథి యయ్యెఁ దన్నివాసంబునకున్. ||95||

వ. అట్లతిథి యై వచ్చిన న మ్మునివల్లభునకుఁ బ్రత్యుత్థానంబు చేసి,
కూర్చుండ గద్దియ యిడి పాదంబులు గడిగి పూజించి క్షేమం బరసి
తన యింట నన్నంబు గుడువు మని నమస్కరించిన న మ్మహా
త్ముండు సంతసించి భోజనంబునకు నంగీకరించి, నిర్మలంబులగు
కాళిందీజలంబులం బరమధ్యానంబు చేయుచు, మునింగి లేచి రాక
తడవు చేసిన, ముహూర్తార్ధావశిష్ట యగు ద్వాదశి యందుఁ బారణ
చేయవలయుటఁ జింతించి బ్రాహ్మణాతిక్రమదోషంబునకు శంకించి
విద్వజ్జనంబుల రావించి వారల నుద్దేశించి. ||96||

క. "ముని నీరు జొచ్చి వెడలడు
చనియెడు ద్వాదశియు నింత చనియె న్నీలో
నన పారణయున్ వలయును
వినిపింపుం డర్థధర్మవిధ మెట్టిదియో?" ||97||

వ. అని పలికిన నా రాజునకు బ్రాహ్మణజను లిట్లనిరి. ||98||

ఆ. "అతిథి పోయిరామి నధిప! యీ ద్వాదశి
పారణంబు మానఁ బాడి గాదు
గుడువకుంట గాదు కుడుచుటయును గాదు
సలిలభక్షణంబు సమ్మతంబు." ||99||

11 దూర్వాసుని కృత్య కథ

వ. అని ధర్మసందేహంబు పాపిన, నా రాజర్షిశ్రేష్ఠుండును మనంబున
హరిం దలంచి నీరు పారణంబు చేసి, జలంబుల మునింగిన తపసి
రాక కెదురుచూచుచున్న సమయంబున. ॥100॥

సీ. యమునలోఁ గృతకృత్యుఁడై వచ్చి రాజుచే
సేవితుండై రాజుచేష్టితంబు
బుద్ధిలో నూహించి బొమముడి మొగముతో
నదరెడి మేనితో నాగ్రహించి
రెట్టించి యాఁకలి గొట్టుమిట్టాడంగ
"నీ సంపదున్మత్తు నీ నృశంసు
నీ దురహంకారు నిందఱుఁ గంటిరే?
విష్ణుభక్తుఁడు గాడు వీఁడు; నన్నుఁ
9-101.1-తే. గుడువ రమ్మని మునుముట్టఁ గుడిచినాఁడు
ధర్మభంగంబు చేసి దుష్కర్ముఁ డయ్యెఁ;
నయిన నిప్పుడు చూపెద నన్ని దిశల
నేను గోపింప మాన్చువాఁ డెవ్వఁ?" డనుచు. ॥101॥

చ. పెటపెటఁ బండ్లు గీఁటుచును భీకరుఁడై కనుఁగ్రేవ నిప్పుకల్
పొటపొటరాల గండములుపొంగ మునీంద్రుఁడు హుంకరించుచున్
జట మొదలంటఁగాఁ బెఱికి చక్కన దానన కృత్య నాయుధో
త్కట వరశూల హస్తయుతఁగా నొనరించి కవించె రాజుపైన్. ॥102॥

వ. అంత. ॥103॥

క. కాలానల సన్నిభయై
శూలాయుధహస్త యగుచు సుఱసుఱ స్రుక్కన్
నేలఁ బదంబులఁ ద్రొక్కుచు
వాలి మహాకృత్య మనుజవల్లభుఁ జేరెన్. ॥104॥

ఆ. ఆ ప్రకార మెఱిఁగి హరి విశ్వరూపుండు
వెట్టి తపసి చేయు వేడబంబుఁ
జక్కఁబెట్టు మనుచుఁ జక్రంబుఁ బంచిన
వచ్చె నదియుఁ బ్రళయవహ్ని పగిది. ॥105॥

వ. వచ్చి మునిపంచిన కృత్యను దహించి, తనివిచనక ముని వెంటం
బడిన, మునియును మేరుగుహ జొచ్చిన నదియు నురగంబు
వెనుకొను దవానలంబు చందంబునఁ దోన చొచ్చి మఱియును. ॥106॥

మ. భువిఁదూఱిన్ భువిదూఱు; నబ్ధిఁ జొర నబ్ధిన్ జొచ్చు; నుద్వేగియై
దివిఁబ్రాకన్ దివిఁబ్రాకు; దిక్కులకుఁ బో దిగ్వీథులం బోవుఁ; జి
క్కి వెసం గ్రుంగినఁ గ్రుంగు; నిల్వ నిలుచుం; గ్రేడింపఁ గ్రేడించు; నొ
క్కవడిన్ దాపసు వెంటనంటి హరిచక్రం బన్యదుర్వక్రమై. ॥107॥

శా. ఏ లోకంబున కైన వెంటఁబడి తోనేతెంచు చక్రానల

జ్వాలల్ మానుపువారు లేమిఁ జని దేవజ్యేష్ఠు లోకేశు వాఁ
డాలోకించి "విధాత! విశ్వజనన వ్యాపారపారీణరే
ఖాలీలేక్షణ! కావవే కరుఁణ జక్రంబున్ నివారింపవే." ||108||

వ. అనిన బ్రహ్మ యి ట్లనియె. ||109||

మ. "కర మర్థిన్ ద్విపరార్థ సంజ్ఞ గల యీ కాలంబుఁ గాలాత్ముఁడై
సొరిదిన్ నిండఁగఁ జేసి లోకములు నా చోటున్ విభుం డెవ్వఁడో
పరిపూర్తిన్ గనుఁగ్రేవఁ గెంపుగదురన్ భస్మంబుగాఁజేయు నా
హరి చక్రానల కీల కన్యుఁ డొకరుం డడ్డంబు గా నేర్చునే? ||110||

ఆ. ఏను భవుఁడు దక్షుఁ డింద్రాదులును బ్రజా
పతులు భృగుఁడు భూతపతులు శిరము
లందుఁ దాల్తు మతని యాజ్ఞ జగద్ధితం
బంచు భూరికార్యమతుల మగుచు. ||111||

వ. కావున సుదర్శనానల నివారణంబునకు నోప" నని విరించి పలికిన
దుర్వాసుండు కైలాసంబునకుం జనుదెంచి, శర్వు నాలోకించి చక్రా
నలంబు తెఱం గెఱింగించిన న మ్మహాదేవుం డిట్లనియె. ||112||

సీ. "వినవయ్య! తండ్రి! ఈ విశ్వేశ్వరుని యందుఁ
జతురాస్య జీవకోశములు పెక్కు
వేల సంఖ్యలు గూడి వేళతో నిబ్బంగి
నగుచుండుఁ జనుచుండు; నదియుఁగాక
యె వ్వానిచే భ్రాంతి నేమందుచున్నార
మేను దేవలుఁ డసురేంద్ర సుతుఁడు,
నారదుఁ డజుఁడు సనత్కుమారుఁడు ధర్ముఁ
డా కపిలుఁడు మరీచ్యాదు లన్య
9-113.1-ఆ. పారవిదులు సిద్ధపతులు నెవ్వని మాయ
నెఱుఁగలేము దాన నింత పడుదు
మట్టి నిఖిలనాథు నాయుధశ్రేష్ఠంబుఁ
దొలఁగఁ జేయ మాకు దుర్లభంబు. ||113||

వ. మునీంద్ర! నీవు న మ్మహాత్ముని శరణంబు వేఁడుము; అతండు
మేలు చేయంగలవా" డని పలికిన నీశ్వరునివలన నిరాశుండై
దుర్వాసుండు వైకుంఠనగరంబునకుం జని. ||114||

శా. ఆ వైకుంఠములోని భర్మ మణి సౌధాగ్రంబు పై లచ్చితోఁ
గ్రేవన్ మెల్లన నర్మభాషణములం గ్రీడించు పుణ్యున్ హరిన్
దేవాధీశ్వరుఁ గాంచి "యో వరద! యో దేవేశ! యో భక్తర
క్షావిద్యాపరతంత్ర! మానుపఁగదే చక్రానలజ్వాలలన్, ||115||

ఉ. నీ మహిమార్ణవంబు తుది నిక్కముగా నెఱుఁగంగ లేక నీ
ప్రేమకు వచ్చు దాసునకుఁ గ్రించుతనంబున నెగ్గు చేసితిన్
నా మఱపున్ సహింపు మట నారకుఁడైన మనంబులో భవ
న్నామము చింత చేసిన ననంత సుఖస్థితి నొందకుండనే?" ||116||

వ. అని పలికి పాదకమలంబులకు మ్రొక్కి, లేవక యున్న
దుర్వాసునిం గని హరి యి ట్లనియె. ||117||

చ. చలమున బుద్ధిమంతులగు సాధులు నా హృదయంబు లీల దొం
గిలి కొనిపోవుచుండుదు రకిల్బిషభక్తిలతాచయంబులన్
నిలువఁగఁ బట్టి కట్టుదురు నేరుపుతో మదకుంభికైవడిన్;
వలలకుఁ జిక్కి భక్తజన వత్సలతం జనకుందుఁ దాపస! ||118||

ఆ. నాకు మేలు గోరు నా భక్తుఁ డగువాఁడు
భక్తజనుల కేన పరమగతియు;
భక్తుఁడెందు జనినఁ బఱతెంతు వెనువెంట
గోవు వెంటఁ దగులు కోడె భంగి. ||119||

వ. అదియునుం గాక. ||120||

ఆ. తనువు మనువు విడిచి, తనయులఁ జుట్టాల
నాలి విడిచి, సంపదాలి విడిచి,
నన్నకాని యన్య మెన్నఁడు నెఱుఁగని
వారి విడువ నెట్టివారి నైన. ||121||

క. పంచేంద్రియముల తెరువుల
వంచించి మనంబునందు వరమతులు ప్రతి
ష్ఠించి వహింతురు నన్నును
మంచివరుం బుణ్యసతులు మరగిన భంగిన్. ||122||

క. సాధుల హృదయము నాయది;
సాధుల హృదయంబు నేను; జగముల నెల్లన్
సాధుల నేన యెఱుంగుదు
సాధు లెఱుంగుదురు నాదు చరితము విప్రా! ||123||

ఆ. ధారుణీసురులకుఁ దపము విద్యయు రెండు
ముక్తి చేయుచుండు ముదముతోడ;
దుర్వినీతులగుచు దుర్జనులగువారి
కివియుఁ గీడు జేయ కేల యుండు?. ||124||

క. నా తేజము సాధులలో
నాతతమై యుండు వారి నలఁచు జనులకున్
హేతిక్రియ భీతి నిచ్చుం
జేతోమోదంబుఁ జెఱచు సిద్ధము సుమ్మీ. ||125||

క. అదేపో బ్రాహ్మణ! నీకును
సదయుఁడు నాభాగసుతుఁడు జనవినుత గుణా
స్పదుఁ డిచ్చు నభయ మాతని
మది సంతసపఱచి వేఁడుమా శరణంబున్." ||126||

మ. అని శ్రీవల్లభుఁ డానతిచ్చిన మహోద్యచ్చక్రకీలావళీ

జనితాయాసుఁడు నిర్వికాసుఁ డుదితశ్వాసుండు దుర్వాసుఁడ
ల్లన యేతెంచి సుభక్తిఁ గాంచెఁ గరుణాలావణ్య వేషున్ విదో
షు నయోదారమనీషు మంజుమితభాషు న్నంబరీషున్ వెసన్. ||127||

వ. కని దుఃఖితుండయి, య మ్మహీవల్లభు పాదంబులు పట్టి విడువ
కున్న నా నరేంద్రచంద్రుండు చరణస్పర్శనంబునకు నోడుచుఁ గరు
ణారసభరిత హృదయుండయి, హరిచక్రంబు నిట్లని స్తుతియించె. ||128||

సీ. "నీవ పావకుఁడవు; నీవ సూర్యుండవు;
నీవ చంద్రుండవు; నీవ జలము;
నీవ నేలయు; నింగి నీవ; సమీరంబు
నీవ; భూతేంద్రియ నికర మీవ;
నీవ బ్రహ్మంబును; నీవ సత్యంబును;
నీవ యజ్ఞంబును; నీవ ఫలము;
నీవ లోకేశులు; నీవ సర్వాత్మయు;
నీవ కాలంబును; నీవ జగము;
9-129.1-తే. నీవ బహుయజ్ఞభోజివి; నీవ నిత్య
మూలతేజంబు; నీకు నే మ్రొక్కువాఁడ
నీరజాక్షుండు చాల మన్నించు నట్టి
శస్త్రముఖ్యమ! కావవే చాలు మునిని. ||129||

మ. హరిచే నీవు విసృష్టమై చనఁగ మున్నాలించి నీ ధారలన్
ధరణిన్ వ్రాలుట నిక్కమంచు మునుపే దైత్యేశ్వరవ్రాతముల్
శిరముల్ పాదములున్ భుజాయుగళముల్ చేతుల్ నిజాంగంబులం
దురులన్ బ్రాణసమీరముల్ వదలు నీ యుద్ధంబులం జక్రమా! ||130||

ఆ. కలఁగి నిద్రపోవఁ గలలోన వచ్చిన
నిన్నుఁ జూచి దీర్ఘనిద్ర పోదు
రసురవరులు శయ్యలం దున్న సతులు ప్ర
భాతమందు లేచి పలవరింప. ||131||

ఉ. చీఁకటిఁ బాపుచున్ వెలుఁగు జేయుచు సజ్జనకోటినెల్ల స
శ్రీకను జేయు నీరుచులు చెల్వగ ధర్మసమేతలై నినున్
వాకున నిట్టి దట్టిదని వర్ణన చేయ విధాత నేరఁ డ
స్తోకము నీదు రూపు గలదుం దుది లేదు పరాత్పరాద్యమై. ||132||

ఆ. కమలలోచనుండు ఖలుల శిక్షింపంగఁ
బాలు చేయ నీవు పాలు పడితి
వైన నింకఁజాలు నాపన్నుఁడై యున్న
తపసిఁ గావు మీవు ధర్మవృత్తి." ||133||

వ. అని వినుతించి కేలుఁదమ్మిదోయి నొసలం బొసంగించి యిట్లనియె. ||134||

ఆ. "ఏ నమస్కరింతు నింద్రశాత్రవ ధూమ
కేతువునకు ధర్మ సేతువునకు
విమల రూపమునకు విశ్వదీపమునకుఁ

జక్రమునకు గుప్త శక్రమునకు. ॥135॥

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. ॥136॥

ఆ. విహిత ధర్మమందు విహరింతు నేనియు
నిష్టమైన ద్రవ్యమిత్తునేని
ధరణిసురుఁడు మాకు దైవతం బగునేని
విప్రునకు శుభంబు వెలయుఁగాక. ॥137॥

క. అఖిల గుణాశ్రయుఁ డగు హరి
సుఖియై నా కొలువు వలనఁ జొక్కెడి నేనిన్
నిఖిలాత్మమయుం డగుటకు
సుఖమందుం గాక భూమిసురుఁ డీ వేళన్." ॥138॥

వ. అని యివ్విధంబునం బొగడు పుడమిఱేనివలన మన్నించి, తప
సిని దాహంబు నొందింపక, రక్కసుల గొంగ చక్రంబు తిరిగి చనియె;
అంత దుర్వాసుండు శాంతిం బొంది మెల్లని మేలి మాటల నా రాజుం
దీవించి, యిట్లనియె. ॥139॥

మ. "నరనాథోత్తమ! మేలు చేసితి కదా! నా తప్పు మన్నించి శ్రీ
హరి పాదాబ్జము లింత ముట్టఁగొలుతే? యాశ్చర్యమౌనెన్నుచో
నరుదండ్రే నినుబోటి సాధునకుఁ దానై యిచ్చుటల్ గాచుటల్
సొరిదిన్ నైజగుణంబులై సరస వచ్చుం గాదె మిత్రాకృతిన్. ॥140॥

వ. అదియునుం గాక. ॥141॥

మ. ఒక మా టెవ్వని పేరు కర్ణములలో నొయ్యారమై సోకినన్
సకలాఘంబులు పల్లటిల్లి తొలఁగున్ సంభ్రాంతితో నట్టి స
త్సుకరున్ మంగళతీర్థపాదు హరి విష్ణున్ దేవదేవేశుని
న్నకలంకస్థితిఁ గొల్చు భక్తులకు లే దడ్డంబు రాజాగ్రణీ! ॥142॥

మత్త. తప్పు లోఁగొని చక్రపావక దాహముం బెడఁబాపి తొ
నొప్పునొప్పు భవద్దయారస మో నరేశ్వర! ప్రాణముల్
చెప్ప మున్నును పోయి క్రమ్మఱఁ జేరె ధన్యుఁడ నైతి నీ
కెప్పుడున్ శుభ మేను గోరెద నింకఁ బోయెద భూవరా!" ॥143॥

క. అనిన విని రాజముఖ్యుఁడు
మునివల్లభు పాదములకు మ్రొక్కి కడున్ మ
న్ననచేసి యిష్ట భోజన
మనువుగఁ బెట్టించెఁ దృప్తుఁ డయ్యె నతండున్. ॥144॥

వ. మఱియు న మ్మునీంద్రుం డిట్లనియె. ॥145॥

శా. కంటిన్ నేఁటికి నిన్ను నీ వచనముల్ కర్ణద్వయిం బ్రీతిగా
వింటి న్నన్నముఁ గొంటి నీ గృహమునన్ వేడ్కన్ ఫలం బందె నే
మంటిం బోయెద; నీ చరిత్ర మమరుల్ మర్త్యుల్ సుఖాసీనులై

మింటన్ మేదిని సన్నుతింపఁగల రీమీఁదన్ నరేంద్రాగ్రణీ!" ॥146॥

వ. అని చెప్పి దుర్వాసుం డంబరీషుని దీవించి కీర్తించి మింటి తెరు
వున బ్రహ్మలోకంబునకుం జనియె, మునీశ్వరుండు వచ్చి మగు
డంజనువేళకు నొక్కవత్సరంబు నిండి వ్రతంబు పరిపూర్ణం బైన. ॥147॥

ఆ. అవనిసురుండు గుడువ నతి పవిత్రంబైన
వంటకంబు భూమివరుఁడు గుడిచెఁ
దపసి నెగులు మాన్పఁ దానెంత వాఁడను
హరి కృపామహత్త్వ మనుచుఁ దలఁచి. ॥148॥

వ. మఱియును. ॥149॥

క. హరి గొల్చుచుండువారికిఁ
బరమేష్ఠిపదంబు మొదలు పదభోగంబుల్
నరకసమము లను తలఁపున
ధరణీ రాజ్యంబుతోడి తగులము మానెన్. ॥150॥

వ. ఇట్లు విరక్తుండై. ॥151॥

ఆ. తనకు సదృశులైన తనయుల రావించి
ధరణి భరము వారిఁ దాల్పఁ బంచి
కాననంబు చొచ్చెఁ గామాది విజయుఁడై
నరవిభుండు హరి సనాథుఁ డగుచు. ॥152॥

క. ఈ యంబరీషు చరితముఁ
దీయంబున విన్నఁ జదువ ధీసంపన్నుం
డై యుండును భోగపరుం
డై యుండును నరుఁడు పుణ్యుఁడై యుండు నృపా! ॥153॥

వ. వినుమ య్యంబరీషునకు విరూపుండును, గేతుమంతుండును,
శంభుండును ననువారు మువ్వురు గొడుకు; లందుఁ గేతుమంతు
డును శంభుండును హరింగూర్చి తపంబు చేయువారై వనంబునకుం
జనిరి; విరూపునికిఁ బృషదశ్వుండును, బృషదశ్వునకు రథీతరుం
డును గలిగి; ర మ్మహాత్మునికి సంతతి లేకున్ననంగిరసుఁ డను
మునీంద్రుం డతని భార్యయందు బ్రహ్మతేజోనిధులయిన కొడుకులం
గలిగించె వారలు రథీతరగోత్రులు నాంగిరసులను బ్రాహ్మణులునై
యితరులందు ముఖ్యులయి ప్రవర్తిల్లి రని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె. ॥154॥

12 ఇక్ష్వాకుని వంశము

క. ఒకనాఁడుమనువు దుమ్మిన
వికలుఁడు గా కతని ఘ్రాణవివరము వెంటం
బ్రకటయశుం డిక్ష్వాకుం
డకలంకుఁడు పుట్టె రవికులాధీశుండై. ॥155॥

సీ. ఇక్ష్వాకునకుఁ బుత్రు లెలమిఁ బుట్టిరి నూర్వు
రమర వికుక్షియు నిమియు దండ
కుండు నాతని పెద్దకొడుకులు ముప్వ రా
ర్యావర్త మందు హిమాచలంబు
వింధ్యాద్రిమధ్య ముర్వీమండలము గొంత
యేలిరి యిరువదియేవు రొక్క
పొందున నా తూర్పుభూమి పాలించిరి
యందఱు పడమటి కధిపులైరి
9-156.1-తే. యు న్ననలువది యేడ్వురు నుత్త రోర్వి
దక్షిణోర్వియుఁ గాచిరి తండ్రి యంత
నష్టకాశ్రాద్ధ మొనరింతు ననుచు నగ్ర
సుతు వికుక్షి నిరీక్షించి శుద్ధమైన
మాంసఖండంబు దెమ్మనె మహితయశుఁడు. ॥156॥

13 వికుక్షి చరితము

మ. అగుఁగా కంచు వికుక్షి వేఁటజని ఘోరారణ్యభూమిం దగన్
మృగసంఘంబులఁ జంపి బి ట్టలసి తా; మే నొల్లఁబో నాకటన్
సగమై యొక్క శశంబుఁ బట్టి తిని శేషంబైన మాంసంబు శీ
ఘ్రగతిం దండ్రికిఁ దెచ్చి యిచ్చె నకలంకస్ఫూర్తి వర్ధిల్లగాన్. ॥157॥

త. కులగురుండు వసిష్ఠుఁ డంత వికుక్షి కుందెలు దింట లో
పల నెఱింగి "యనర్హ మెంగిలి పైతృకం బొనరింపఁగా
వలదు వీఁడు దురాత్మకుం" డన వాని తండ్రియు వానిఁ జెం
తలను జేరఁగనీక దేశము దాఁటి పో నడిచెన్ వడిన్. ॥158॥

ఆ. కొడుకు వెడలఁగొట్టి గుణవంతుఁ డిక్ష్వాకుఁ
డా వసిష్ఠుఁ డేమి యానతిచ్చె
నదియుఁ జేసి యోగి యై వనంబునఁ గళే
బరము విడిచి ముక్తి పదము నొందె. ॥159॥

చ. జనకుఁడు ముక్తి కేఁగ నయశాలి వికుక్షి శశాదుఁ డంచు భూ
జనులు నుతింప నీ ధరణిచక్ర మశేషము నేలి యాగముల్
గొనకొని చేసెఁ బ్రీతి హరిఁగూర్చి పురంజయుఁ బుత్రుఁ గాంచెఁ బే
ర్కొనె "నమరేంద్ర వాహుఁడుఁ గకుత్స్థుఁడు" నంచును వాని లోకముల్. ॥160॥

సీ. కృతయుగాంతంబున దితిసుతామరులకు
రణ మయ్యె; నందు నా రాక్షసులకు
నమర వల్లభుఁ డోడి హరితోడఁ జెప్పిన
జలజనేత్రుఁడు పురంజయుని యందు
వచ్చి నే నుండెద వాసవ! వృషభంబ
వై మోవు మని పల్క నమరవిభుఁడు
గోరాజమూర్తిఁ గకుత్ప్రదేశంబున
నా పురంజయు మోచె నంత నతఁడు
9-161.1-తే. విష్ణుతేజంబు దనయందు విస్తరిల్ల

దివ్యచాపంబు చేఁబట్టి దీర్ఘ నిశిత
బాణములఁ బూని వేల్పులు ప్రస్తుతింప
నంతఁ గాలాగ్ని చాడ్పున ననికి నడచె. ||161||

చ. నడచి శరావళిన్ దనుజనాథుల మేనులు చించి కంఠముల్
దొడిఁదొడిఁ ద్రుంచి కాలుపురి త్రోవకుఁ గొందఱిఁ బుచ్చి కొందఱిన్
వడి నురగాలయంబున నివాసము చేయఁగ దోలి యంతనూ
ఱడక నిశాచరేంద్రుల పురంబులు గూల్చెఁ బురంజయాఖ్యతన్. ||162||

వ. ఇవ్విధంబున శశాదపుత్రుండు రాక్షసుల పురంబులు జయించిన
కతనం బురంజయుండును, వృషభరూపుండైన యింద్రుండు
వాహనంబగుటం జేసి యింద్రవాహనుండును, నతని మూఁపురం
బెక్కి రణంబు చేసిన కారణంబునఁ గకుత్థ్సుండును నన నీ మూఁడు
నామంబులం బ్రసిద్ధికెక్కి, దైత్యుల ధనంబుల నింద్రున కిచ్చె నప్పు
రంజయుని పుత్త్రుం డనేనసుం, డతని పుత్త్రుండు పృథుండు;
పృథుని కొడుకు విశ్వగంధుండు; విశ్వగంధునకు నందనుండు
చంద్రుండు; చంద్రుసుతుండు యవనాశ్వుండు; యవనాశ్వతనూభ
వుండు శవస్తుం; డతడు శావస్తి నామ నగరంబు నిర్మించె; శవస్త
తనయుండు బృహదశ్వుండు; బృహదశ్వతనూజుండు గువలయా
శ్వుండా నరేంద్రుండు. ||163||

క. లావు మెఱసి యిరువది యొక
వేవురు నందనులుఁ దాను వీరుఁ డతఁడు భూ
దేవుఁ డుదంకుడు పనుప దు
రావహుఁడై చంపె ధుంధు నమరాబంధున్. ||164||

వ. అది కారణంబుగా ధుంధుమారుం డన నెగడె న య్యసురముఖాన
లంబునఁ గువలయాశ్వకుమారు లందఱు భస్మంబై; రందు దృఢా
శ్వుండును, గపిలాశ్వుండును, భద్రాశ్వుండును ననువారలు ము
గ్గురు చిక్కి; రందు దృఢాశ్వునకు హర్యశ్వుండును, హర్యశ్వునకు
నికుంభుండును, నికుంభునకు బర్హిణాశ్వుండును, బర్హిణాశ్వునకుఁ
గృతాశ్వుండును, గృతాశ్వునకు సేనజిత్తును, సేనజిత్తునకు యు
వనాశ్వుండును, జనించి; ర య్యువనాశ్వుండు గొడుకులు లేక
నూర్వురు భార్యలుం దానును నిర్వేఱ పడియుండ నా రాజునకు
మునులు గృపచేసి యింద్రుని గూర్చి సంతతికొఱకు నైంద్రయాగంబు
చేయించిరి; అందు. ||165||

14 మాంధాత కథ

సీ. భూమీశు భార్యకుఁ బుత్రలాభమునకై
పోయు తలంపున భూమిసురులు
జలములు మంత్రించి జలకలశము దాఁచి
నియమంబుతోఁ గూడి నిద్రపోవ
ధరణీశ్వరుఁడు పేరుదప్పితోఁ నా రాత్రి
ధృతి లేక యజ్ఞమందిరముఁ జొచ్చి

యానీరు ద్రావిన నంత మేల్కని వార
"లెవ్వఁడు ద్రావె నీరెందుఁ బోయె;"
9-166.1-ఆ. ననుచు రాజు ద్రావు టంతయు భావించి
యెఱిఁగి చోద్య మంది యీశ్వరాజ్ఞ
యెవ్వఁ డోపుఁ గడవ; నీశ్వరునకు నమ
స్కార మనుచు నేది కార్య మనుచు. ||166||

వ. వారలు దుఃఖించుచుండు నంతఁ గొంత తడవునకు యువనాశ్వుని కడుపు వ్రక్కలించుకొని చక్రవర్తి చిహ్నంబులు గల కుమారుండు జన్మించి తల్లి లేని కతంబునఁ గడుపునకు లేక యేడ్చుచుండ, నింద్రుండు వచ్చి, శిశువునకు నాకఁలి దీఱుకొఱకు వాని నోటం దన వ్రేలిడినం, ద్రావిన కతంబున వాని పేరు మాంధాత యని నిర్దేశించి చనియె; ఇవ్విధంబున. ||167||

ఆ. కడుపు పగుల ముద్దులకొడుకు జన్మించినఁ
దీఱఁ డయ్యెఁ దండ్రి దేవ విప్ర
కరుణ యట్లకాదె? కడింది దైవములావు
కలుగువాఁడు బ్రతుకుఁ గాక చెడునె? ||168||

వ. ఇట్లు బ్రతికి యున్న యువనాశ్వుండు గొంతకాలంబునకుఁ దపంబుచేసి సిద్ధిం బొందె; నంత. ||169||

సీ. పడమటఁ బొడమెడు బాలచంద్రుని మాడ్కిఁ
బూటపూటకు వృద్ధిఁబొందె బాలుఁ;
డల్లన పరిపూర్ణ యౌవనారూఢుఁడై
రావణాది రిపుల రాజవరుల
దండించి తనుఁ ద్రసదస్యుఁ డంచు సురేంద్రుఁ
డంకింప శూరుఁడై యఖిలదేవ
మయు నతీంద్రియు విష్ణు మాధవు ధర్మాత్ము
నజుని యజ్ఞాధీశు నాత్మఁ గూర్చి
9-170.1-తే. చేసెఁ గ్రతువులు భూరిదక్షిణల నిచ్చి
ద్రవ్య యజమాన విధి మంత్ర ధర్మ యజ్ఞ
కాల ఋత్వి క్ప్రదేశ ముఖ్యంబు లెల్ల
విష్ణురూపంబు లనుచు భావించి యతఁడు. ||170||

క. బలిమి నడంచుచు నరులం
జలి వెలుఁగున్ వేఁడివెలుగుఁ జనుచో ట్లెల్లన్
జలరుహనయనుని కరుణను
జెలువుగ మాంధాత యేలె సిరి నిండారన్. ||171||

వ. అంతనా రాజునకు శతబిందుని కూఁతురగు బిందుమతి యందుఁ బురుకుత్సుండును, నంబరీషుండును, ముచుకుందుండును, ననువారు ముగ్గురు గొడుకులు నేబండ్రు గూఁతులును జనియించి పెరుఁగుచున్న యెడ. ||172||

సీ. యమునాజలములోన నధికుఁడు సౌభరి
తపము చేయుచు జలస్థలమునందుఁ
బిల్లలుఁ దన ప్రాణవల్లభయును గూడి
మెలఁగ నానందించు మీనరాజుఁ
గనుఁగొని సంసారకాంక్షియై మాంధాత
నొక కన్య నడుగ నృపోత్తముండు
దరుణి నిత్తును స్వయంవరమునఁ జేకొను
మనవుడు ననుఁ జూచి యౌవనాంగి
9-173.1-ఆ. యేల ముసలిఁ గోరు నిట్టట్టు వడఁకెడి
వాఁడఁ జాల నరసినాఁడ నొడల
జిగియు బిగియు లేని శిథిలుండఁ గరఁగింప
బాలఁ దిగిచికొను నుపాయ మెట్లు? ॥173॥

వ. అదియునుం గాక. ॥174॥

ఆ. బాల పువ్వుఁబోడి ప్రాయంపు వానిని
జెన్నువాని ధనము జేర్చువాని
మరిగెనేనిఁ గొంత మరుగుఁగా కెదిరిఁ ద
న్నెఱిఁగి ముసలితపసి నేల మరుగు? ॥175॥

వ. అని విచారించి సౌభరి దన తపోబలంబునం జేసి ముసలితనంబు
విడిచి యెల ప్రాయంపుఁ గొమరుం డయి యలంకరించుకొని ముం
దట నిలువంబడిన మాంధాతయుఁ గన్నియల నగరు గాచికొని
యున్నవారికి సెలవు జేసిన వా ర మ్మునీంద్రుని నా రాజపుత్రిక
లున్న యెడకుఁ గొనిపోయి చూపిన. ॥176॥

ఉ. "కోమలులార వీఁడు నలకూబరుఁడో; మరుఁడో; జయంతుఁడో;
యేమఱి వచ్చె; వీనిఁ దడవేల వరింతుము నేమ యేమ" యం
చా మునినాథుఁ జూచి చలితాత్మికలై సొరదిన్ వరించి రా
భామిను లందఱుం గుసుమబాణుఁడు గీ యని ఘంట వ్రేయఁగన్. ॥177॥

వ. ఇట్లు రాజకన్యకల నందఱం జేకొని సౌభరి నిజతపఃప్రభావంబున
ననేక లీలావినోదంబులఁ గల్పించి. ॥178॥

సీ. గృహరాజముల యందుఁ గృతకాచలములందుఁ
గలువలు విలసిల్లు కొలఁకులందుఁ
గలకంఠ శుక మధుకర నినాదములచే
వర్ణనీయములైన వనములందు
మణివేదికలయందు మహనీయ పర్యంక
పీఠ లీలాశైల బిలములందు
శృంగారవతులగు చెలువలు పలువురు
తనపంపు చేయ సుస్థలములందు
9-179.1-తే. వస్త్ర మాల్యానులేప సువర్ణహార
భూరి సంపద నిష్టాన్న భోజి యగుచుఁ
బూఁటపూఁటకు నొక వింత పొలుపుఁ దాల్చి

రాజకన్యల నందఱ రతులఁ దేల్చె. ॥179॥

క. పెక్కండ్రు రాజముఖులకు
నొక్కఁడు మగఁ డయ్యుఁ దనియకుండె మునీంద్రుం
డెక్కుడు ఘృతధారలచే
నక్కజమై తృప్తి లేని యనలుని భంగిన్. ॥180॥

వ. ఇ వ్విధంబున. ॥181॥

క. ఆరామంబున మునివరుఁ
డా రామలతోడ బహువిహారమయుండై
గారాములఁ దన కిట్టట్టు
పోరాములు చేసి కొన్ని ప్రొద్దుల్ పుచ్చెన్. ॥182॥

వ. అంత నొక్కనాఁడు మాంధాతృమేదినీవల్లభుండు "మునీశ్వరుం డెందుఁ
బోయెఁ గూఁతు లెక్కడ నలజడి పడుచున్నవారలో" యని తలంచి
వెదకవచ్చి, యొక్క మహాగహనంబున మణిమయ సౌధంబులం
జక్రవర్తియుంబోలెఁ గ్రీడించుచున్న తాపస రాజుం గని, సంతసించి,
వెఱఁగుపడి, మన్ననలం బొంది మెల్లన కూఁతులం బొడగని సత్క
రించి యిట్లనియె. ॥183॥

క. "నాతోడులారా! మీ పతి
మీ తోడే? పనుల యెడల మే లే" యనుడున్
"నాతోడిదె నాతోడిదె
తాతా మే" లనుచు ననిరి తరుణులు వరుసన్. ॥184॥

వ. అంతఁ గొంతకాలమునకు బహుభార్యాచర్యుండగు సౌభరి యేకాం
తంబునఁ దన్నుఁ దాన చింతించుకొని, మీనమిథున సంగదోషం
బునం గాఁపురంబు దనకు నగపడుట యెఱింగి, పశ్చాత్తాపంబున
ని ట్లనియె. ॥185॥

మ. "ఉపవాసంబుల డయ్యుటో? విషయసంయోగంబు వర్జించుటో?
తపముం బూని చరించుటో? హరిపదధ్యానంబునన్ నిల్చుటో?
యుపలాపంబున నేల పొందితి? హతం బయ్యెం దపం బెల్ల నీ
కపట స్త్రీపరిరంభముల్ మునులకుం గైవల్య సంసిద్ధులే? ॥186॥

చ. మునినఁట; తత్త్వవేదినఁట; మోక్షమకాని సుఖంబులెవ్వియుం
జనవఁట; కాంత లేఁబదట; సౌధచయంబఁట; వాసదేశముం,
దనయులు నైదువేలఁట; నిదానము మీనకుటుంబి సౌఖ్యముం
గనుటఁట; చెల్లరే! నగవుగాక మహాత్ములు చూచి మెత్తురే? ॥187॥

ఆ. తపము జేయువాఁడు తత్త్వజ్ఞుడగువాఁడు
నెలమి మోక్ష మిచ్ఛయించువాఁడు
నేకతంబు విడిచి యేర్పడనేరఁడు
కాఁపురంబు జేయుఁ గఱటి తపసి." ॥188॥

వ. అని దుఃఖించి, తన్నుం దాన నిందించుకొని, తన వేడబంబు వివే
కించుచు, నిహపరసాధకుండై, కాపురంబువిడిచి, సతులుం దానును
వానప్రస్థధర్మంబున నడవికిం జని, ఘోరతపంబు జేసి, శరీరంబు
గుదియించి, యగ్నిసహితుండై, పరబ్రహ్మంబు జొచ్చె; అంత. ||189||

క. మునిపతి వనమున కరిగిన
వనితలుఁ తోనరిగి ప్రాణవల్లభు గతికిం
జనిరి వెనుతవిలి విడువక
యనలము చన శిఖలు నిలువ కరిగిన భంగిన్. ||190||

15 పురుకుత్సుని వృత్తాంతము

వ. అంత మాంధాత పెద్దకొడుకగు నంబరీషునిం దత్పితామహుండగు
టంజేసి యువనాశ్వుండు దనకుఁ బుత్త్రుండు గావలయునని కోరి
పుచ్చుకొనియె; న య్యంబరీషునకు యౌవనాశ్వుం, డతనికి హారి
తుండు జనియించి రది కారణంబుగా నంబరీష యౌవనాశ్వ హారి
తులు మాంధాతృ గోత్రంబునకు ప్రవరు లయిరి; మాంధాత రెండవ
కొడుకు పురుకుత్సుఁ; డతని నురగలోకంబునకుఁ గొనిపోయి నాగ
కుమారులు దమ చెల్లెలి నర్మదయను కన్యకను వివాహంబు చేసిరి;
పురుకుత్సుండు నక్కడ ననేక గంధర్వ నాథుల వధించి తన నాగ
లోకసంచరణంబు దలంచువారికి నురగభయము లేకుండ వరంబు
పడసి తిరిగి వచ్చె; ఆ పురుకుత్సునకుఁ ద్రసదస్యుండుఁ, ద్రసదస్యు
నకు ననరణ్యుండు, నా యనరణ్యునకు హర్యశ్వుండు, హర్యశ్వు
నకు నరుణుండును, యరుణునకుఁ ద్రిబంధనుండుఁ, ద్రిబంధను
నకు సత్యవ్రతుండును జన్మించి రా సత్యవ్రతుండ త్రిశంకుం డనం
బరగె; అతండు. ||191||

16 హరిశ్చంద్రుని వృత్తాంతము

సీ. గురుశాపవశమునఁ గూలి చండాలుఁడై
యనఘాత్ముఁ గౌశికు నాశ్రయించి;
యతని లావున దివిజాలయంబున కేఁగ;
మన్నింప కమరులు మరలఁ ద్రోయఁ;
దలక్రిందుగాఁ బడి దైన్యంబుతో రాఁగఁ;
గౌశికుఁ డెప్పటి ఘనత మెఱసి
నిలిపె నాకసమున; నేఁడు నున్నాడు త్రి
శంకుఁ; డాతఁడు హరిశ్చంద్రుఁ గనియె;
9-192.1-తే. నా హరిశ్చంద్రుఁ గౌశికుఁ డర్థిఁ జేరి
యాగదక్షిణామిషమున నఖిలధనముఁ
గొల్ల గొని మీఁదఁ గులహీనుఁ గొలువఁ బెట్టఁ;
బొంక కలఁజడిఁ బొందె నా భూవరుండు. ||192||

వ. ఇట్లు విశ్వామిత్రుండు హరిశ్చంద్రు నెగులపఱచుట విని వసిష్ఠుండు
విశ్వామిత్రునిఁ గృధ్రమ్మువు గమ్మని శపించె; విశ్వామిత్రుండును
వసిష్ఠుని బకంబవు గమ్మని శపించె; పక్షిరూపు లయ్యును వైరంబు

మానక యయ్యిరువురును యుద్ధంబు చేసి రంత హరిశ్చంద్రుండు
పుత్రులు లేక నారదు నుపదేశంబున వరు ణోపాసనంబు నతి
భక్తితోఁ జేయ నా వరుణుండు ప్రత్యక్షంబైన నతనిక మ్రొక్కి
యిట్లనియె. ‖193‖

ఆ. “వరుణదేవ! నాకు వరవీరగుణముల
కొడుకు పుట్టెనేని కొడుకుఁ బట్టి
పశువుఁ జేసి నీవు పరిణమింపఁగ వేల్తుఁ
గొడుకు నీఁ గదయ్య కొసరు లేక.” ‖194‖

వ. అని పలికినం గుమారుండు గలిగెడు మని వరంబిచ్చి వరుణుండు
చనియె; నంత హరిశ్చంద్రునకు వరుణప్రసాదంబున రోహితుఁడను
కుమారుండు జన్మించె; వరుణుండును హరిశ్చంద్రకుమారు నుద్దే
శించి. ‖195‖

సీ. పురిటిలోపల వచ్చి పుత్రు వేలుపు మన్నఁ
బురుడు బోయినగాని పొసఁగ దనియె;
బలురాకమును వచ్చి బాలు వేలుపు మన్న
బండ్లు లేకుండ నభావ్యుఁ డనియెఁ;
బండ్లు రాఁజూచి డింభకుని వేలుపు మన్నఁ
బడి పండ్లురామి నభావ్యుఁ డనియె;
బడిపండ్లు పొడమినఁ గొడుకు వేలుపు మన్నఁ
బోరుల కొదవక పోల దనియెఁ;
9-196.1-ఆ. దొడరి యిట్టు గొడుకుతోడి మోహంబునఁ
బ్రొద్దు గడుపుచుండె భూవరుండు
దండ్రి తలఁపుకొలఁది దనలోనఁ జింతించి
యింట నుండ కడవి కేఁగెఁ గొడుకు. ‖196‖

వ. ఇట్లు వనంబునకుఁ జని శరశరాసన ధరుండయి రోహితుండు
దిరుగుచుండి వరుణగ్రస్తుండై హరిశ్చంద్రుండు మహోదరవ్యాధిచేఁ
బీడితుండుగా నుండుట విని పురంబునకుం దిరిగిరా గమకింప
నింద్రుండు ముసలి తపసియై వచ్చి నిట్లనియె. ‖197‖

క. “పుణ్యభూము లరుగు; పుణ్యతీర్థంబులఁ
గ్రుంకు; పుణ్యజనులఁ గోరి చూడు;
పుణ్యకథలు వినుము భూపాలపుత్రక!
మేలు గలుగునట్టి మేర గలదు.” ‖198‖

వ. అని యిట్లు మగిడించినం దిరిగి చని రోహితుం డొక్క యేఁ డవ్వనం
బునం దిరిగి క్రమ్మఱఁ జనుదేర నింద్రుండు వచ్చి తొంటి యట్ల
నివారించె; ఇవ్విధంబున. ‖199‖

సీ. ఐదేండ్లు మరలించె నమరేంద్రుఁ డా బాలు
నాఱవ యేఁటఁ దా నడవినుండి
యింటికి వచ్చుచుచు నెలమి నజీగర్తు

మధ్యమ పుత్రు సన్మాన్యచరితు
ఘను శునశ్శేపుని\ గొని యాగపశువుగ
నా హరిశ్చంద్రున కాత\ డిచ్చెః;
బురుషమేధము చేసి భూపాల వర్యుఃడు
వరుణాది నిఖిల దేవతల\ దనిపె
9-200.1-తే. హోత కౌశికు\; డధ్వర్యు\ డొనర భృగువు;
బ్రహ్మ జమదగ్ని; సామంబు పాడువాడు
ముని వసిష్ఠు\; డా మఖమున ముదము\ బొంది
కనకరథ మిచ్చె నింద్రు\ డా మనుజపతికి. ||200||

వ. శునశ్శేపుని ప్రభావంబు వెనుక వివరించెద; నంత భార్యాసహితుం
డైన హరిశ్చంద్రు వలనం బ్రీతుండై విశ్వామిత్రుండు నిరస్తదోషుం
డైన యతనికి ముఖ్యజ్ఞానంబు గృప జేసిన మనం బన్నమయంబు
గావున, మనంబున నన్నరూపి యైన పృథివి నెఱింగి, పృథివిని
జలంబువలన నడంచి, జలంబు\ దేజంబువలన నింకించి, తేజంబు
వాయువు వలనం జేరిచి, వాయువు నాకాశంబునం గలిపి, యా
కాశంబు\ దామసాహంకారంబునందు లయంబు చేసి, యహంకార
త్రయంబు మహత్తత్త్వంబునందు డిందించి, పరతత్త్వంబునకు లోకం
బులు సృజించెద నను తలం పైన మహత్త త్త్వంబు నందు విష
యాకారంబు నివర్తించి, విషయవర్జితంబైన మహత్తత్త్వంబునుబర
తత్త్వంబుగా నెఱుంగుచు న య్యెఱుకవలన సంసారహేతువైన ప్రకృ
తిని భస్మంబు చేసి, యయ్యెఱుకను నిర్వాణసుఖ పారవశ్యంబునం
బరిహరించి, సకల బంధ విముక్తుండై హరిశ్చంద్రుం డవాఙ్మానస
గోచరంబయిన నిజరూపంబుతో వెలుంగుచుండె; అతని కుమా
రునకు లోహితునకు హరితుండు పుట్టె; హరితునకు\ జంపనామ
ధేయుఃడు జనియించె; అతండు దనపేర జంపానగరంబు నిర్మించె;
ఆ చంపునికి సుదేవుండు, సుదేవునికి విజయుండు, విజయునకు
రురుకుండు, రురుకునకు వృకుండు, వృకునకు బాహుకుండు
జనియించిరి; అందు బాహుకుండు. ||201||

17 సగరుని కథ

సీ. దండించి పగవారు దనభూమి\ జేకొన్న
నంగనలును దాను నడవి కేఃగి
యడవిలో ముసలియై యాతఃడు చచ్చిన
నాతని భార్య దా ననుగమింప\
గదియుచో నా స్త్రీకి గర్భంబు గలుగుట
యౌర్వమునీశ్వరు\ డాత్మ నెఱిఃగి
వారించె; నంత న వ్వనజాక్షి సవతులు
చూలు నిండారిన\ జూడ\ జాల
9-202.1-తే. కర్థి నన్నంబు గుడుచుచో నందు\ గలిపి
విషము పెట్టిరి; పెట్టిన విరిసి పడక
గరముతో గూడ సగరుండు ఘనుఃడు పుట్టి
వరయశస్ఫూర్తితో జక్రవర్తి య య్యె. ||202||

శా. చండస్ఫూర్తి నతండు తండ్రిపగకై సంగ్రామరంగంబులం
జెండెన్ హైహయబర్బరాదుల; వధించెం దాళజంఘాదులన్;
ముండీభూతులుగా నిరంబరులుగా మూర్తుల్ సబీభత్సలై
యుండంజేసె, నిజారులన్ సగరనామోర్వీవిభుం డల్పుఁడే. ||203||

క. ఖగరాజరుచులు గల యిల
పగరాజుల నడఁచి యేలె బాహాశక్తిన్
నగరాజధీరు శూరున్
సగరున్ హతవిమతనగరుఁ జను వినుతింపన్. ||204||

సీ. ఔర్వుండు చెప్పంగ నమర వేదాత్మకు
హరి నీశు నమృతు ననంతుఁగూర్చి
వాజిమేధంబులు వసుధేశ్వరుఁడు చేసె;
నందొక్క మఖమున హయము విడువ
నగభేది గొనిపోయి నాగలోకంబునఁ
గపిలుని చేరువఁ గట్టి తొలఁగెఁ;
నంత గుఱ్ఱముఁ గాన కా రాజు దన పుత్ర
నివహంబు దిశలకు నెమకఁ బంప
9-205.1-తే. వారు నిల యేడు దీవుల వరుస వెదకి
మఖతురగంబు లేకున్న మగిడి రాక
ప్రాభవంబున దోర్దండబలము మెఱసి
గ్రొచ్చి కోరాడి త్రవ్విరి కుతల మెల్ల. ||205||

వ. ఇట్లు సుమతికొడుకులు నేలంద్రవ్వి పాతాళంబునం దూర్పుముట్టి
యున్న నుత్తరభాగంబునం గపిలమునిపొంతనున్న తురగంబుఁగని. ||206||

చ. "ఎఱిఁగితి మద్దిరయ్య తడవేటికి? గుఱ్ఱపుదొంగ చిక్కె; నీ
జఱభుని బట్టి చంపుఁ; డతిసాధుమునీంద్రుఁడుఁబోలె నేత్రము
ల్దెఱవక బాకినోరు మెదలింపక బైసుక పట్టె" నంచు న
య్యఱువది వేవురున్ నిజకరాయుధముల్ జళిపించి డాయుచోన్. ||207||

చ. కపిలుఁడు నేత్రముల్ దెఱవఁగాఁ దమ మేనుల మంట పుట్టి తా
రపగతధైర్యులై పడి యఘాళికతంబున మూఢచిత్తులై
నృపసుతు లందఱున్ ధరణి నీఱయి రా క్షణమంద; సాధులం
దపసులఁ గాసిఁ బెట్టెడి మదస్ఫురితాత్ములు నిల్వనేర్తురే?. ||208||

సీ. కొందఱు కపిలుని కోపానలంబున
మ్రందిరి సగరకుమారు లనుచు
నందు రా ముని శాంతుఁ డానందమూర్తి
తొడరి కోపించునే? దువ్వ నేలఁ
గాక జన్మించునే గగనస్థలంబున?
నే సాంఖ్యమతమున నీద్ధమతులు
భవసముద్రము మృత్యుపదమును లంఘింతు
రా బుద్ధిఁ జేయు పరాత్మభూతుఁ
9-209.1-తే. డఖిలబోధకుఁ డతనికి నరసిచూడ

సఖు లమిత్రులు నెవ్వరు? సగరసుతులు
దాము దయచేయు నేరమిఁ దనువులందు
ననలకీలలు పుట్టి నీఱైరి గాక. ||209||

వ. మఱియు సగరుండు గేశిని యందు గన్న పుత్త్రుం డసమంజసుం
డనువాఁడు, సమంజస గుణంబులు లేక పూర్వజన్మంబున యోగీ
శ్వరుండై యుండి, సంగదోషంబువలన యోగభ్రష్టుండయి సగరు
నకు జన్మించి, జాతిస్మరజ్ఞానంబు గలిగి లోకంబువారలకుఁ దమ
వారలకు నప్రియంబగు వర్తనంబునం దిరుగుచు నొక్కనాఁడు. ||210||

చ. వరుస నయోధ్యలోనఁ గలవారల నాడెడు పిన్నవాండ్ర నా
సరయువులోనఁ వైచి జనసంఘముఁ దండ్రియుఁ దిట్టుచుండ వాఁ
డురుమతిఁ గొన్ని ప్రొద్దులకు యోగబలంబునఁ జేసి బాలురం
దిరిగి పురంబు లోపలికిఁ దెచ్చిన నివ్వెఱఁ గంది రందఱున్. ||211||

వ. అ య్యసమంజసుని కొడు కంశుమంతుం డనువాఁడు వినీతుండై
తన యొద్దఁ బనులు జేయుచుండు నంత; సగరుండ మ్మనుమని
నంశుమంతు నశ్వంబు వెదకి తెమ్మనిపంచిన నతండు దనతండ్రుల
చొప్పునం జని, వారలు ద్రవ్విన మహాఖాతంబుచొచ్చి, యందు భస్మ
రాసులపొంత నున్న హయంబుఁ గని, యా సమీపంబు నందున్న
కపిలాఖ్యుం డయిన విష్ణుదేవునికి దండప్రణామంబు చేసి, యిట్లని
స్తుతియించె. ||212||

సీ. "మతిచిక్కఁబట్టి సమాధి గౌరవమున
వాసిగాఁ దనకు నవ్వల వెలుంగు
నినుఁ గానఁ డొకనాఁడు ని న్నెఱుంగునె? బ్రహ్మ
యజుని మనంబున నవయవముల
బుద్ధి జన్మించిన భూరిజంతువులందు
హీనులమైన మా కెఱుఁగ వశమె?
తమలోన నీ వుండఁ దా మెఱుంగరు నిన్ను
గుణములఁ జూతురు గుణములైనఁ
9-213.1-తే. గాన రొకవేళఁ జీఁకటిఁ గందు రాత్మ
లందుఁ దెలియరు వెలుపల నమరు బొందు
లరయుదురు దేహధారు లత్యంధు లగుచుఁ
గడిఁది నీ మాయ నెన్నఁడుఁ గడువ లేక." ||213||

వ. అని వినుతి చేయుచు, హయంబు విడువు మని చెప్పక తన
తండ్రులు నీఱగుటం దడవక, మ్రొక్కి నిలుచున్న యంశుమంతు
నికిఁ గరుణావిపులుం డగు కపిలుం డిట్లనియె. ||214||

క. "గుఱ్ఱముఁ గొనిపో బుద్ధుల
కుఱ్ఱఁడ! మీ తాతయొద్దకున్ నీతండ్రుల్
వెఱ్ఱులు నీఱై రదె! యీ
మిఱ్ఱున గంగాజలంబు మెలఁగ శుభమగున్." ||215||

వ. అని పలికిన నమస్కరించి, తురంగంబుఁ గొనివచ్చి, యా సగరుని
కిచ్చిన సగరు డా పశువువలన జన్నంబు కడమ నిండించి యంశు
మంతునకు రాజ్యంబిచ్చి, ముక్తబంధనుండై, యౌర్వుండు చెప్పిన
మార్గంబున నుత్తమ గతికిం జనియెను; అంత. ‖216‖

క. జనకులు మ్రగ్గినచోటికి
ననిమిషనదిఁ దెత్తు ననుచు నటవీస్థలికిం
జని తపము చేయఁ జాలక
మనమున వగ లొలయ నంశుమంతుఁడు దీఱెన్. ‖217‖

క. అతని కొడుకు దిలీపుఁడు
భూతలమున గంగ దెచ్చి పొందించుటకై
ప్రీతిం దపంబు చేయుచు
భాతిగఁ దేలేక కాలపరవశుఁ డయ్యెన్. ‖218‖

18 భగీరథుని చరితంబు

క. అతని సుతుండు భగీరథుఁ
డతి తప మొనరించి కనియె నమృతాపాంగన్
సుతరంగన్ ముఖవనరుహ
రతభృంగన్ శివజటాగ్రరంగన్ గంగన్. ‖219‖

వ. కని నమస్కరించిన గంగ గృపజేసి, వరంబు వేఁడు మనిన నా
రాచపట్టి యిట్లనియె. ‖220‖

క. "మా వారి భస్మరాసుల
నీ వారిఁ గలిపికొనుము; నెఱి మావారల్
నీ వారిఁ గలయ నాకము
మావారికిఁ గలుగు నిది ప్రమాణము తల్లీ!" ‖221‖

ఇ. చెల్లన్ మదిన్ నిన్ను భజింతు గంగన్
ఫుల్లాంతరంగన్ బహుపుణ్యసంగం
గల్లోలలక్ష్మిజితకాశమల్లిం
దల్లిన్ సుధీకల్పలతామతల్లిన్. ‖222‖

వ. అని వినుతి చేయుచున్న రాజకుమారునకు లోకపావ నిట్లనియె. ‖223‖

మ. "వినువీథిం బఱతెంచి నేలఁబడు నా వేగంబునున్ నిల్ప నో
పినవాఁ డెవ్వడు? మేదినీతలము నే భేదించి పాతాళముం
జనుదున్; వచ్చితినేని నా జలములన్ సంస్నాతులై మానవుల్
ననుఁ బొందించు నఘవ్రజం బెచట నే నాశంబుఁ బొందించెదన్. ‖224‖

వ. అది కారణంబుగా విచారించెద" నని పలుకుచున్న లోకమాతకు
రాజన్యవర్యుండగు భగీరథుం డిట్లనియె. ‖225‖

మ. "పరతత్త్వజ్ఞులు శాంతచిత్తులు తపఃపారీణు లార్యుల్ ఘనుల్

బురుషశ్రేష్ఠులు వచ్చి తల్లి! భవదంభోగాహముల్ చేయఁగా
నరసంఘాఘము నిన్నుఁ బొందునె జగన్నాథుండు నానాఘ సం
హరుఁ డా విష్ణుఁడు వారిచిత్తములఁ దా నై యుంట మందాకినీ. ॥226॥

మ. తనలో నిన్ని జగంబులుం గలుగుటం దా నిన్నిటం గల్గుటన్
జననీ! తంతువులందుఁ జీర గల యా చందంబునన్ విశ్వభా
వనుఁడై యొప్పు శివుండు గాక మఱి నీ వారిన్ నివారింప నే
ర్చిన వారెవ్వరు? నిన్ ధరించుకొఱకై శ్రీకంఠునిం గొల్చెదన్.” ॥227॥

వ. అని యెఱింగించి వీడ్కొని, చని, భగీరథుండు మహేశ్వరు
నుద్దేశించి గ్రద్దనఁ దపంబు చేసిన. ॥228॥

ఆ. భక్తవత్సలుండు ఫాలాక్షుఁ డా భగీ
రథుని మెచ్చి నిజ శిరంబునందు
శౌరిపాదపూత సలిల మై దివి నుండి
ధరకు వచ్చు గంగఁ దాల్చె నపుడు. ॥229॥

19 గంగాప్రవాహ వర్ణన

వ. ఇ ట్లమ్మహానదీప్రవాహంబు, పురారాతిజటాజూటరంధ్రంబుల వలన
వెలువడి, నిరర్గళాయమానంబై, నేలకుఁ జల్లించి, నెఱసి నిండి పెల్లు
వెల్లిగొని, పెచ్చు పెరిగి విచ్చలవిడిం గ్రేపువెంబడి నుఱక క్రేళ్ళుఱుకుచు
మఱక ప్రాయంపుఁ గామధేనువు చందంబున ముందఱికి నిగుడు
ముద్దుఁ జందురు తోడి నెయ్యంబునఁ గ్రయ్య నడరి చొప్పుదప్పక
సాఁగి చనుదెంచు సుధార్ణవంబు కైవడిఁ బెంపుఁ గలిగి మహేశ్వరు
వదనగహ్వరంబు వలన నోంకారంబు పిఱుంద వెలువడు శబ్దబ్ర
హ్మంబు భంగి నదభ్రవిభ్రమంబై య మ్మహీపాల తిలకంబు తెరువు
వెంటనంటి వచ్చు వెలియేనుఁగు తొండంబుల ననుకరించి పఱచు
వఱదమొగంబులును, వఱదమొగంబుల పిఱుందనందంద క్రందు
కొని పొడచూపి తొలంగు బాలశారదా కుచకుంభంబులకు నగ్గలం
బైన బుగ్గలును, బుగ్గలసంగడంబునం బారిజాతకుసుమ స్తబకం
బుల చెలువంబులం దెగడు వెలినురువులును, వెలినురువుల
చెంగట నర్థోన్మీలిత కర్పూరతరుకిసలయంబులఁ జక్కందనముఁ
గేలిగొను సుళ్ళును, సుళ్ళ కెలంకుల ధవళజలధరరేఖాకారంబుల
బాగు మెచ్చని నిడు దయేఱులును, నేఱులం గలసి వాయువశం
బున నొండొంటిం దాఁకి బిట్టు మిట్టించి, మీఁది కెగయు దురితభం
గంబులైన భంగంబులును, భంగంబులకొనల ఛిన్నభిన్నంబులై
కుప్పించి, యుప్పరం బెగసి, ముత్తియంపు సరుల వడుపున,
మల్లికాదామంబుల తెఱంగునఁ గర్పూరఖండకదంబంబుల చెలువం
బున నిందుశకలంబుల తేజంబునఁ, దారకా నికరంబుల పొలుపున
మెఱయుచు, ముక్తి కన్యా వశీకరంబులైన శీకరంబులునుం గలిగి,
మధ్యమలోక శ్రీకరంబై, శ్రీకరంబు తెఱంగున విష్ణుపదంబు ముట్టి,
విష్ణుపదంబు భాతి నుల్లసితహంసరుచిరంబై, రుచిరపక్షంబురీతి
నతిశోభితకువలయంబై, కువలయంబు చెన్నున బహుజీవనంబై,
జీవనంబులాగున సుమనోవికాసప్రధానంబై, ప్రధాన పర్వంబు పోలు

పున నేకచక్ర బక భీమ మహాభంగ సుభద్రార్జున చరిత్రారామంబై,
రామచిత్తంబు మెలఁపువం దనవారిలోఁజొచ్చిన దోషాచరులకభ
యప్రదాన చణంబై, ప్రదాన చణ వర్తనంబు భాతి సముపాసిత
మృత్యుంజయయంబై, మృత్యుంజయురూపంబుపోలిక విభూతి సుకు
మారంబై, కుమారచరిత్రంబుఠేవను గ్రౌంచప్రముఖవిజయంబై, విజయ
రథంబుభాతి హరిహయామంథరంబై, మంథరవిచారంబు గ్రద్దన
మహారామగిరివనప్రవేశకామంబై, కామకేతనంబు పెల్లున నుద్దీపిత
మకరంబై మకరకేతను బాణంబు కైవడి విలీనపరవాహినీకలిత
శంబరంబై, శంబరారాతి చిగురు గొంతంబుసూటి నధ్వగవేదనా శమ
నంబై, శమనదండంబు జాడ నిమ్నోన్నత సమవృ త్తంబై, వృత్త
శాస్త్రంబు విధంబున వడిగలిగి సదా గురులఘువాక్యచ్ఛటా పరిగణి
తంబై, గణితశాస్త్రంబు కొలఁదిని ఘనఘనమూల వర్గమూల సం
కలిత భిన్నమిశ్ర ప్రకీర్ణ ఖాతభీష్మంబై, భీష్మపర్వంబు పెంపున ననేక
భగవద్గీతంబై, గీతశాస్త్రంబు నిలుకడను మహాసుషిరతను ఘన
నానాశబ్దంబై, శబ్దశాస్త్రంబు మర్యాద నచ్చువడి హల్లు గలిగి, మహా
భాష్యరూపావతారవృత్తి వృద్ధిగుణసమర్థంబై, యర్థశాస్త్రంబు మహి
మను బహుప్రయోజన ప్రమాణ దృష్టాంతంబై, దృష్టాంతంబు తెఱం
గున సర్వసామాన్య గుణవిశేషంబై, శేషవ్యాపారంబు కరణిని సుస్థి
రోద్ధరణతత్పరంబై, పరబ్రహ్మంబుగరిమ నతిక్రాంతానేక నిగమంబై,
నిగమంబు నడవడిని బ్రహ్మవర్ణపదక్రమసంగ్రహంబై, గ్రహశాస్త్రంబు
పరిపాటిని గర్కట మీన మిథున మకరరాశి సుందరంబై, సుందరి
ముఖంబు పోఁడిమిని నిర్మల చంద్రకాంతంబై, కాంతాధరంబు
రుచిని శోణచ్ఛాయావిలాసంబై, విలాసవతి కొప్పునొప్పునఁ గృష్ణనా
గాధికంబై, యధికమతిశాస్త్రసంవాదంబు సొంపున నపార సరస్వతీ
విజయ విభ్రమంబై, విభ్రమవతిచనుదోయి పగిది నిరంతర పయో
వ్యాప్తాఖిలలోక జీవనప్రద తుంగభద్రాతిరేఖా సలలితంబై, లలితవతి
నగవు మించున నపహసిత చంద్రభాగధేయంబై, భాగధేయవంతుని
వివాహంబు లీల మహామేఖలకన్యకావిస్తారంబై, తారకెంగేలి యొడి
కంబున నాక్రాంత సూర్యతనయంబై, సూర్యతనయు శరవర్షంబు
పోలిక భీమరథ్యాటోపవారణంబై, వారణంబు పరుసునం బుష్కరో
న్నత సంరంభంబై, రంభ నెమ్మోము డాలున సురసాతిశయ దశం
బై, దశరథ తనయు బొమముడి చాడ్పున సింధుగర్వ ప్రభంజనం
బై, ప్రభంజతనయు గదపెట్టు మాడ్కిని సమీపగత దుశ్శాసన దు
ర్మద నివారకరంబై, వారకన్యక ముంజేతి గతిని ముహుర్ముహురు
చ్చలిత కంకణాలంకృతంబై, కృతయుగంబు నోజ నపంకంబై, పంక
జాసనుముఖంబు నొఱపునఁ బ్రభూతముఖ్యవర్ణంబై, వర్ణగుణితంబు
తెఱకువను బహుదీర్ఘబిందు విసర్గంబై, సర్గబంధకావ్యంబు విన్న
నువున గంభీరభావమధురంబై, మథురాపురంబు సొబగున
మహానందనందనంబై, నందనవనంబు పొందున విహరమాణ కౌశి
కంబై, కౌశికహయంబు రీతి సుదశధ్రువంబై, ధ్రువు తలంపు క్రియం
గ్రియాబరిశీలిత విశ్వంభరంబై, విశ్వంభరుని శంఖంబు రూపున
దక్షిణావర్తోత్తరంబై, యుత్తరావివాహంబు చందంబునఁ బ్రముదిత
నరంబై, నరసింహు నఖరంబుల భాతి నాశ్రిత ప్రహ్లాద గురువిభవ
ప్రదానంబై, దానకాండంబు సిరిం గామధేను కల్పలతాద్యభివనంబై,

నవసూతికాకుచంబు పేర్మిని నిరంతర పయోవర్ధనంబై, ధనదు నిల
యంబు తూనికను సంభృత మకర పద్మ మహాపద్మ కచ్ఛపంబై,
కచ్ఛప కర్పరంబు బలిమిని బతితశైలసముద్ధరణంబై, ధరణీధరంబు
సాటి నుత్తుంగ తటముఖ్యంబై, ముఖ్యవరాహంబు గరిమ నున్నత
క్షమంబై, క్షమాసుర హస్తంబు గరగరికను సత్పవిత్ర మనోరామం
బై, రామచంద్రుని బాణంబుకడింది నభాగ్యత ఖరదూషణ మదాపహ
రణ ముఖరంబై, ముఖర రామ కుఠారంబు రీతిని భూభృన్మూలచ్ఛే
దన ప్రబలంబై, బలరామహలంబుభాతిని బ్రతికూలసన్నికర్షణ ప్రబు
ద్ధంబై, బుద్ధదేవునిమేని యొఱపున నభియాతి రక్షోదార మనోహరం
బై, హరతాండవంబు మేర నుల్లసి తానిమిషంబై, యనిమిషావతా
రంబు కీర్తిని శ్రుతి మంగళప్రదంబై, ప్రదాత యీగి సూటినర్థ పరంపరా
వామనంబై, వామనచరణరేఖను బలివంశవ్యపనయంబై, నయ
శాస్త్రంబు మార్గంబున సామభేదమాయోపాయ చతురంబై, చతురాన
నాండంబు భావంబున నపరిమిత భువన జంతుజాల సేవ్యమానం
బై, మానినియన లోఁతు చూపక, గరితయన చడిచప్పుడు చేయక,
ముగుద యన బయలు పడక, ప్రమద యన గ్రయ్యంబాఱుచుఁ,
బతివ్రత యన నిట్టట్టుఁ జనక, తల్లియన నెవ్వియైన లోఁగొనుచు,
దైవంబన భక్త మనోరథంబు లిచ్చుచు, నంతకంతకు విస్తరించి గుఱి
గడచి, యవాఙ్మానస గోచరంబై ప్రవహించి. ॥230॥

మ. జగతీనాథు రథంబుపజ్జ బహుదేశంబుల్ వడిన్ దాఁటి త
త్సగరక్ష్మాపకుమార భస్మముల మీఁదన్ ముంచి పాఱన్ మరు
న్నగరావాసము వారు పొందిరి నవీనశ్రీలతో గంగ నీ
రుగతిం గాక మహాదురంత సుజన ద్రోహానలం బాఱునే. ॥231॥

మ. హరు మెప్పించి మహా తపో నియతుఁడై యాకాశగంగానదిన్
ధరకుం దెచ్చి నితాంత కీర్తిలతికా స్తంభంబుగా నవ్య సు
స్థిర లీలం బితృకృత్య మంతయు నొనర్చెన్ వారితానేక దు
స్తర వంశవ్యథుఁ డా భగీరథుఁడు నిత్యశ్రీకరుం డల్పుఁడే? ॥232॥

క. హరిఁ దమ మనముల లోనిడి
హరి పాదాంభోజ జనితమైన నదిన్ సు
స్థిరులై క్రుంకి మునీంద్రులు
హరిఁ గలిసిరి త్రిగుణరహితులై య వ్వేళన్. ॥233॥

వ. అంత నా భగీరథునకు శ్రుతుండును, శ్రుతునకు నాభావరుండును,
నాభావరునకు సింధుద్వీపుండును, సింధుద్వీపునికి నయుతా
యువును, నయుతాయువునకు ఋతుపర్ణుండును జనియిం
చెను; అతండు. ॥234॥

ఆ. నయ విశాలబుద్ధి నలచక్రవర్తితో
సంగడీనితనము చాలఁ జేసి
యక్షహృదయ మతని కవ్యస్తముగ నిచ్చి
యశ్వవిద్య నేర్చె నతనివలన. ॥235॥

20 కల్మాషపాదుని చరిత్రము

వ. ఆ ఋతుపర్ణునకు సర్వకాముండును, సర్వకామునకు మద
యంతీ వల్లభుండైన సుదాసుండును, బుట్టె నా రాజశేఖరుని మిత్ర
సహుండును, గల్మాషపాదుండు నని చెప్పుదు రా భూవరుండు
వసిష్ఠుని శాపంబున రాక్షసుడయి, తన కర్మంబున నపత్యుండయ్యె,"
ననిన విని పరీక్షిన్నరేంద్రు డేమి కారణంబున సుదాసునకు గురు
శాపంబు ప్రాప్తంబయ్యె" నని యడిగిన శుకుం డిట్లనియె. ||236||

సీ. ఆ సుదాసుఁడు వేఁటకై వనంబున కేగి
గర్వించి యొక్క రక్కసునిఁ జంపి
వానితోఁ బుట్టిన వానిఁ బో విడిచిన
వాఁడును దనతోడివాని చావు
పోనీక కపటియై భూపాలుగృహమున
నడబాలతనమున నర్థిఁ గొలిచి
యుండ వసిష్ఠున కుర్వీశుఁ డొక్కనాఁ
డన్నంబు జేయంగ నతనిఁ బనుప
9-237.1-తే. వాఁడు మానవ మాంసంబు వండి తెచ్చి
మునికి వడ్డింపఁ గోపించి ముని నరేంద్రుఁ
బిలిచి మనుజామిషంబును బెట్టి తనుచు
నలుకతో రాక్షసుఁడవు గమ్మని శపించె. ||237||

వ. ఇట్లు శపియించి పదంపడి, రాక్షసుండు వండి తెచ్చుటయు,
సుదాసుం డెరుంగమియుఁ దన మనంబున నెఱింగి, వసిష్ఠుఁడు
పండ్రెండేండ్లు రక్కసుండవయి యుండుమని నియమించెను;
అ య్యవసరంబున. ||238||

మ. గురువున్ మాఱుశపింతు నంచు జలముల్ గోపంబుతో దోయిటన్
నరనాథుండు ధరింపఁ దత్సతి పతి న్వారింప మిన్నుం దిశల్
ధరయున్ జీవమయంబకా నిఖిలముందాఁ జూచి చల్లెన్ ధరా
వరుఁ డాత్మీయపదంబులం గరపుటీ వాఃపూరముం బొక్కుచున్. ||239||

వ. ఇట్లు మిత్రసహుండు గావునఁ గళత్రానుకూలుండై శపియింప
నొల్లక సుదాసుండు రాక్షస భావంబు నొంది, కల్మషవర్ణంబు
లయిన పాదంబులతో నడవులం దిరుగుచు. ||240||

క. ఆఁకట మలమల మాఁడుచు
వీఁక నతం డడవి నున్న విప్ర మిథునముం
దాఁకి తటాలున విప్రునిఁ
గూఁకటి చేఁబట్టి మ్రింగఁ గొనిపోవుతఱిన్. ||241||

వ. అంత నా బ్రాహ్మణుని భార్య మోఁదికొనుచుం బెగ్గడిల్లి, డగ్గుత్తికతోఁ
బతికి నడ్డంబు వచ్చి, యేడ్చుచు రాచరక్కసున కిట్లనియె. ||242||

క. "మానుషదేహము గలుగుట
భూనాయక! దుర్లభంబు పుట్టినమీదఁన్

దానముఁ బరోపకారము
భూనుతకీర్తియును వలదె పురుషున కెందున్? ॥243॥

మ. రవి వంశాగ్రణివై సమస్తధరణీరాజ్యాను సంధాయివై
భువనస్తుత్యుఁడవై పరార్థరతివై పుణ్యానుకూలుండవై
వివరంబేమియు లేక నా పెనిమిటిన్ విప్రుం దపశ్శీలు స
త్ప్రవరున్ బ్రహ్మవిదున్ జగన్నుతగుణున్ భక్షింపఁగాఁ బాడియే? ॥244॥

శా. తండ్రీ! మీకు దినేశవంశజులకున్ దైవం బగున్ బ్రాహ్మణుం
డండ్రా మాటలు లేవె? భూమిసుర గోహత్యాభిలాషంబు గై
కొండ్రే మీ యటువంటి సాధువులు? రక్షోభావ మిట్లేల? మీ
తండ్రిం దాతలఁ బూర్వులం దలఁపవే ధర్మంబునుం బోఁగదే. ॥245॥

శా. అన్నా! చెల్లెల నయ్యెదన్; విడువు నీకన్నంబు బెట్టింతు; నా
ప్రాణేశున్ ద్విజు గంగికుట్టి నకటా! హింసింప నేలయ్య? నీ
వెన్నం డింతులతోడఁ బుట్టవె? నిజం బిట్టైన మున్మట్ట నా
పన్నన్ నన్ను శిరంబు ద్రుంచి మఱి మత్ప్రాణేశు భక్షింపవే." ॥246॥

క. అని కరుణ పుట్ట నాడుచు
వనితామణి పలవరింప వసుధాదేవుం
దినియె నతఁడు పులి పశువుం
దిను క్రియ శాపంబు కతన ధీరహితుండై. ॥247॥

వ. అంత నా బ్రాహ్మణి గోపించి "కామార్తనయిన నాదు పెనిమిటిని
భక్షించితివిగావున నీవు నెలఁతలంబొందఁ జేరినవేళ మరణంబుఁ
బొందు" మని కల్మాషపాదుని శపించి, పతిశల్యంబులతో నగ్నిప్రవే
శంబు జేసి సుగతికిం జనియె; నంతఁ బండ్రెండేండ్లు చనిన నా రాజు
మునిశాపనిర్ముక్తుండై. ॥248॥

ఆ. రతులకొఱకు నాలి రావింప నదియును
బెదరి విప్రసతి శపించు టెఱిఁగి
మగని నడ్డపెట్టి మైథునకర్మంబు
మాన్చె సతుల గోష్ఠి మానె నతడు. ॥249॥

క. అది కారణంబుగఁ బుత్రా
భ్యుదయము లేదా సుదాసభూపాలునకుం
దదనుమతి న వ్వసిష్ఠుఁడు
మదయంతికిఁ గడుపుజేసె మదనక్రీడన్. ॥250॥

వ. ఇట్లు సుదాసుని భార్య యగు మదయంతి వసిష్ఠునివలన గర్భిణి
యై యేడేండ్లు గర్భంబు ధరించి నీళ్ళాడ సంకటపడుచున్న
వసిష్ఠుండు వాఁడి యగు నశ్మంబున నా గర్భంబుఁ జీరిన నశ్మకుం
డను కుమారుండు పుట్టె; నతనికి మూలకుండు పుట్టె; నతండు. ॥251॥

క. వీరుఁడగు పరశురాముఁడు
ఘోర కుఠారమున నృపులఁ గూలుచు వేళన్

నారీజనములు దాఁచిన
నారీకవచుం డనంగ నలి నుతి కెక్కెన్. ॥252॥

21 ఖట్వాంగుని చరిత్రము

వ. ఆ నారీకవచుండు నిర్మూలం బయిన రవివంశంబునకు మూలం
బగుటంజేసి మూలకుండనం బరఁగెనా మూలకునకు విశ్వసహుం
డు పుట్టె విశ్వసహునకు ఖట్వాంగుడు పుట్టి చక్రవర్తి యయ్యెను;
అతండు. ॥253॥

సీ. అమరులు వేఁడిన నసురనాథులఁ జంపి
త్రిదశులతోఁ దన బ్రతుకుకాల
మెంతని యడిగిన "నిదె నిండుచున్నది
తడవులే దేమైన నడుగు" మనిన
వరములు గోరక వరవిమానం బెక్కి
తనపురికేతెంచి తత్త్వబుద్ధిఁ
బరమేశ్వరుని యంద భావంబుఁ గీలించి
కుల దైవత ద్విజకులము కంటె
9-254.1-తే. నంగనా ప్రాణ రాజ్య పుత్త్రాదు లెల్ల
గావు ప్రియములు ధర్మంబు గడచి నాదు
మతి ప్రవర్తింప దెన్నఁడు మది నెఱుంగ
నన్య మా యీశ్వరునిఁ దక్క ననుచు మఱియు. ॥254॥

మ. ఇలమీఁదన్ బ్రదుకేల? వేల్పులవరం బేలా? ధనం బేల? చం
చల గంధర్వపురీ విడంబనము లైశ్వర్యంబు లేలా? జగం
బులఁ బుట్టించు తలంపునం బ్రకృతితోఁ బొత్తై తుదిం బాసి ని
ర్మలమై వాఙ్మనసామితం బగు పరబ్రహ్మంబు నేఁ జెందెదన్. ॥255॥

వ. అని నిశ్చయించి. ॥256॥

మ. కలసెన్ సంగములెల్లఁ బాసి నియతిన్ ఖట్వాంగు డశ్రాంతమై
కల దయ్యున్ మఱిమీఁద లే దనెడిదై కల్యాణమై యాత్మలోఁ
దలఁపం బల్కఁగరానిదై పరమమై తత్త్వజ్ఞు లూహించి హృ
జ్జలజాతంబుల వాసుదేవుఁ డని సంస్థాపించు నా బ్రహ్మమున్. ॥257॥

22 శ్రీరాముని కథనంబు

వ. అట్టి ఖట్వాంగునకు దీర్ఘబాహుండు, దీర్ఘబాహునకు రఘువు,
రఘువునకుఁ బృథుశ్రవుండుఁ, బృథుశ్రవునకు నజుండు, నజునకు
దశరథుండును, పుట్టె; రా దశరథునకు సురప్రార్థితుండై పరబ్రహ్మ
మయుండైన హరి నాల్గు విధంబులై శ్రీరామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న
నామంబుల నిజాంశ సంభూతుం డై జన్మించె; త చ్చరిత్రంబు
వాల్మీకి ప్రముఖులైన మునులచేత వర్ణితంబైనది; యైననుం జెప్పెద
సావధానమనస్కుండవై యాకర్ణింపుము. ॥258॥

మ. అమరేంద్రాశకుఁ బూర్ణచంద్రుఁ డుదితుండై నట్లు నారాయణాం

శమునం బుట్టి మదాంధ రావణశిరస్సంఘాతసంఛేదన
క్రమణోద్దాముఁడు రాముఁ డా గరితకుం గౌసల్యకున్ సన్నుతా
సమనైర్మల్య కతుల్య కంచితజనుస్సంసారసాఫల్యకున్. ॥259॥

మ. సవరక్షార్థము దండ్రి పంపఁ జని విశ్వామిత్రుఁడుం దోడరా
నవలీలం దునుమాడె రాముఁ డదయుండై బాలుఁడై కుంతల
చ్ఛవిసంపజ్జితహాటకం గపటభాషావిస్ఫురన్నాటకన్
జవభిన్నార్యమఘోటకం గరవిరాజ త్ఖేటకం దాటకన్. ॥260॥

క. గారామునఁ గౌశిక మఖ
మా రాముఁడు గాచి దైత్యు నధికు సుబాహున్
ఘోరాజిఁ ద్రుంచి తోలెన్
మారీచున్ నీచుఁ గపటమంజులరోచున్. ॥261॥

మ. ఒక మున్నూఱు గదల్చి తెచ్చిన లలాటోగ్రాక్షుచాపంబు బా
లకరీంద్రంబు సులీలమైఁ జెఱకుఁ గోలం ద్రుంచు చందంబునన్
సకలోర్వీశులు చూడఁగా విఱిచె దోశ్శక్తిన్ విదేహక్షమా
పక గేహంబున సీతకై గుణమణి ప్రస్ఫీతకై లీలతోన్. ॥262॥

క. భూతలనాథుఁడు రాముఁడు
ప్రీతుండై పెండ్లియాడెఁ బృథుగుణమణి సం
ఘాతన్ భాగ్యోపేతన్
సీతన్ ముఖకాంతివిజిత సితఖద్యోతన్. ॥263॥

క. రాముఁడు నిజబాహుబల
స్థేమంబున భంగపఱిచె దీర్ఘకుఠారో
ద్దామున్ విదళీకృతనృప
భామున్ రణరంగభీము భార్గవరామున్. ॥264॥

క. దశరథుఁడు మున్ను గైకకు
వశుఁడై తానిచ్చి నట్టి వరము కతన వా
గ్దశ చెడక యడివి కనిచెను
దశముఖముఖకమలతుహినధామున్ రామున్. ॥265॥

క. జనకుఁడు పనిచిన మేలని
జనకజయును లక్ష్మణుండు సంసేవింపన్
జనపతి రాముఁడు విడిచెను
జనపాలారాధ్య ద్విషదసాధ్య నయోధ్యన్. ॥266॥

క. భరతున్ నిజపదసేవా
నిరతున్ రాజ్యమున నునిచి నృపమణి యెక్కెన్
సురుచిర రుచి పరిభావిత
గురుగోత్రాచలముఁ జిత్రకూటాచలమున్. ॥267॥

ఉ. పుణ్యుఁడు రామచంద్రుఁ డట పోయి ముందంబునఁ గాంచె దండకా
రణ్యముఁ దాపసోత్తమ శరణ్యము నుద్ధత బర్హి బర్హ లా

వణ్యము గౌతమీ విమల వాఃకణ పర్యటన ప్రభూత సా
ద్గుణ్యము నుల్లసత్తరు నికుంజ వరేణ్యము నగ్రగణ్యమున్. ॥268॥

సీ. ఆ వనంబున రాముఁ డనుజ సమేతుండై
సతితోడ నొక పర్ణశాల నుండ
రావణు చెల్లలు రతిఁ గోరి వచ్చిన
మొగి లక్ష్మణుఁడు దాని ముక్కు గోయ
నది విని ఖరదూషణాదులు పదునాల్గు
వేలు వచ్చిన రామవిభుఁడు గలన
బాణానలంబున భస్మంబు గావింప
జనకనందన మేని చక్కఁదనము
9-269.1-తే. విని దశగ్రీవుఁ డంగజ వివశుఁ డగుచు
నర్థిఁ బంచినఁ బసిఁడిట్టి యై నటించు
నీచు మారీచు రాముఁడు నెఱి వధించె
నంతలో సీతఁ గొనిపోయె నసురవిభుఁడు. ॥269॥

ఉ. ఆ యసురేశ్వరుండు వడి నంబరవీథి నిలాతనూజ న
న్యాయము చేసి నిష్కరుణుఁడై కొనిపోవఁగ నడ్డమైన ఘో
రాయతహేతిఁ ద్రుంచె నసహాయత రామనరేంద్రకార్యద
త్తాయువుఁ బక్షవేగపరిహాసితవాయువు నజ్జటాయువున్. ॥270॥

వ. అంతనా రామచంద్రుండు లక్ష్మణసహితుండై, సీత వెదక నరుదెంచి,
నిజకార్యనిహతుండైన జటాయువునకుఁ పరలోకక్రియలు గావించి,
ఋశ్యమూకంబునకుం జని. ॥271॥

క. నిగ్రహము నీకు వల దిఁక
నగ్రజు వాలిన్ వధింతు నని నియమముతో
నగ్రేసరుఁగా నేలెను
సుగ్రీవుం జరణఘాతచూర్ణగ్రావున్. ॥272॥

క. లీలన్ రామవిభుం డొక
కోలం గూలంగ నేసె గురు నయశాలిన్
శీలిన్ సేవితశూలిన్
మాలిన్ వాలిన్ దశాస్యమానోన్మూలిన్. ॥273॥

క. ఇలమీఁద సీత వెదకఁగ
నలఘుఁడు రాఘవుఁడు పనిచె హనుమంతు నతి
చ్ఛలవంతున్, మతిమంతున్,
బలవంతున్, శౌర్యవంతు, బ్రాభవవంతున్. ॥274॥

క. అలవాటు కలిమి మారుతి
లలితామిత లాఘవమున లంఘించెను శై
వలినీగణసంబంధిన్
జలపూరిత ధరణి గగన సంధిం గంధిన్. ॥275॥

వ. ఇట్లు సముద్రంబు దాఁటి సీతం గని, హనుమంతుండు దిరిగి చను

దెంచుచు నక్షకుమారాదుల వధియించి. ॥276॥

క. సముదగ్రత ననిలసుతుం
డమరాహిత దత్త వాల హస్తాగ్నుల భ
స్మము చేసె నిరాంతకన్
సముదాసురసుభటవిగతశంకన్ లంకన్. ॥277॥

వ. ఇట్లు లంకాదహనంబు చేసివచ్చి వాయుజుండు సీతకథనంబు
చెప్పిన విని రామచంద్రుండు వనచరనాథ యూథంబులుం
దానును చనిచని. ॥278॥

శా. ఆ రాజేంద్రుఁడు గాంచె భూరివిధరత్నాగారమున్ మీన కుం
భీరగ్రాహకఠోరమున్ విపుల గంభీరంబు నభ్రభ్రమ
ద్ఘోరాన్యోన్యవిభిన్నభంగభవనిర్ఘోషచ్ఛటాంభఃకణ
ప్రారుద్ధాంబరపారమున్ లవణపారావారముం జేరువన్. ॥279॥

వ. కని తనకుఁ ద్రోవ యిమ్మని వేఁడిన నదియు మార్గంబు చూపక
మిన్నందిన నా రాచపట్టి రెట్టించిన కోపంబున. ॥280॥

క. మెల్లని నగవున నయనము
లల్లార్చి శరంబు విల్లు నందిన మాత్రన్
గుల్లలు నాఁచులుఁ జిప్పలుఁ
బెల్లలునై జలధి పెద్ద బీడై యుండెన్. ॥281॥

వ. ఇట్లు విపన్నుండగు సముద్రుండు నదులతోఁ గూడి మూర్తి
మంతుండయి చనుదెంచి రామచంద్రుని చరణంబులు శరణంబు
జొచ్చి యిట్లని స్తుతియించె. ॥282॥

శా. ఓ కాకుత్స్థకులేశ! యోగుణనిధీ! యో దీనమందార! నే
నీ కోపంబున కెంతవాఁడ? జడధిన్; నీవేమి భూరాజవే?
లోకాధీశుఁడ; వాదినాయకుఁడ; వీ లోకంబు లెల్లప్పుడున్
నీ కుక్షిం బ్రభవించు; నుండు; నడఁగున్; నిక్కంబు సర్వాత్మకా! ॥283॥

క. ధాతల రజమున దేవ
వ్రాతము సత్త్వమున భూతరాశిఁ దమమునన్
జాతులఁగా నొనరించు గు
ణాతీతుఁడ వీవు గుణగణాలంకారా! ॥284॥

క. కట్టుము సేతువు; లంకం
జుట్టుము; నీ బాణవహ్ని సురవైరితలల్
గొట్టుము నేలంబడఁ; జే
పట్టుము నీ యబల నధికభాగ్యప్రబలన్. ॥285॥

ఆ. హరికి మామ నగుదు; నటమీఁద శ్రీదేవి
తండ్రి; నూరకేల తాగడింప?
గట్టఁ గట్టి దాఁటు కమలాప్తకులనాథ!

నీ యశోలతలకు నెలవుగాఁగ ||286||

వ. అని విన్నవించిన రామచంద్రుండు సముద్రునిం బూర్వప్రకారంబున నుండు పొమ్మని వీడుకొల్పెను; అంత. ||287||

క. ఘన శైలంబులుఁ దరువులు
ఘనజవమునఁ బెఱికి తెచ్చి కపికులనాథుల్
ఘనజలరాశిం గట్టిరి
ఘనవాహప్రముఖదివిజగణము నుతింపన్. ||288||

వ. ఇట్లు సముద్రంబు దాఁటి రామచంద్రుండు రావణు తమ్ముం డైన విభీషణుండు శరణంబు వేఁడిన నభయం బిచ్చి; కూడుకొని లంకకుఁ జని విడిసి వేడె పెట్టించి లగ్గలు పట్టించిన. ||289||

సీ. ప్రాకారములు ద్రవ్వి పరిఖలు పూడిచి
కోటకొమ్మలు నేలఁ గూలఁ ద్రోచి
వప్రంబు లగలించి వాకిళ్ళు పెకలించి
తలుపులు విఱిచి యంత్రములు నెఱిచి
ఘనవిటంకంబులు ఖండించి పడవైచి
గోపురంబులు నేలఁ గూలఁ దన్ని
మకరతోరణములు మహిఁ గూల్చి కేతనం
బులు చించి సోపానములు గదల్చి
9-290.1-ఆ. గృహము లెల్ల వ్రచ్చి గృహరాజముల గ్రొచ్చి
భర్మకుంభచయము పాఱవైచి
కరులు కొలను చొచ్చి కలఁచిన కైవడిఁ
గపులు లంకఁ జొచ్చి కలఁచి రపుఁడు. ||290||

వ. అంత న య్యసురేంద్రుండు పంచినఁ గుంభ, నికుంభ, ధూమ్రాక్ష, విరూపాక్ష, సురాంతక, నరాంతక, దుర్ముఖ, ప్రహస్త, మహాకాయ ప్రముఖులగు దనుజవీరులు శర శరాసన తోమర గదాఖడ్గ శూల భిందిపాల పరశు పట్టిస ప్రాస ముసలాది సాధనంబులు ధరించి మాతంగ తురంగ స్యందన సందోహంబుతో బవరంబు చేయ సుగ్రీవ, పవనతనయ, పనస, గజ, గవయ, గంధమాదన, నీలాంగద, కుముద, జాంబవదాదు లా రక్కసుల నెక్కటి కయ్యంబు లందుఁ దరుల గిరులఁ గరాఘాతంబుల నుక్కడించి త్రుంచి రంత. ||291||

క. ఆ యెడ లక్ష్మణుఁ డుజ్జ్వల
సాయకములఁ ద్రుంచె శైలసమకాయు సురా
జేయు ననర్గళమాయో
పాయున్ నయగుణ విధేయు న య్యతికాయున్. ||292||

ఆ. రామచంద్రవిభుఁడు రణమున ఖండించె
మేటికడిమి నీలమేఘవర్ణు
బాహుశక్తిపూర్ణుఁ బటుసింహనాదసం
కుచిత దిగిభకర్ణుఁ గుంభకర్ణు. ||293||

క. అలవున లక్ష్మణుఁ డాజి
స్థలిఁ గూల్చెన్ మేఘనాదుఁ జటులాహ్లాదున్
బలభేదిజయవినోదున్
బలజనితసుపర్వసుభటభావవిషాదున్. ||294||

వ. అంత. ||295||

క. తనవా రందఱు మ్రగ్గిన
ననిమిషపతివైరి పుష్పకారూఢుండై
యనికి నడచి రామునితో
ఘనరౌద్రముతోడ నంపకయ్యము చేసెన్. ||296||

వ. అ య్యవసరంబున. ||297||

క. సురపతిపంపున మాతలి
గురుతరమగు దివ్యరథముఁ గొనివచ్చిన, నా
ధరణీవల్లభుఁ డెక్కెను
ఖరకరుఁ డుదయాద్రి నెక్కు కైవడి దోఁపన్. ||298||

వ. ఇట్లు దివ్యరథారూఢుండయి రామచంద్రుండు రావణున కిట్లనియె. ||299||

మ. చపలత్వంబున డాఁగి హేమమృగమున్ సంప్రీతిఁ బుత్తెంచుటో
కపటబ్రాహ్మణమూర్తివై యబల నా కాంతారమధ్యంబునం
దపలాపించుటయో మదీయశితదివ్యామోఘబాణాగ్ని సం
తపనం బేగతి నోర్చువాఁడవు? దురంతం బెంతయున్ రావణా! ||300||

క. నీ చేసిన పాపములకు
నీచాత్మక! యముఁడు వలదు నేఁడిట నా నా
రాచముల ద్రుంచి వైచెద
ఖేచర భూచరులు గూడి క్రీడం జూడన్. ||301||

వ. అని పలికి. ||302||

మ. బలువింటన్ గుణటంకృతంబు నిగుడన్ బ్రహ్మాండ భీమంబుగా
బ్రళయోగ్రానలసన్నిభం బగు మహాబాణంబు సంధించి రా
జలలాముండగు రాముఁడేసె ఖరభాషాశ్రావణున్ దేవతా
బలవిద్రావణు వైరిదారజనగర్భస్రావణున్ రావణున్. ||303||

క. దశరథసూనుండేసిన
విశిఖము హృదయంబుఁదూఱ వివశుం డగుచున్
దశకంధరుండు గూలెను
దశవదనంబులను రక్తధారలు దొరఁగన్. ||304||

వ. అంతనా రావణుం డుదెగుట విని. ||305||

సీ. కొప్పులు బిగి వీడి కుసుమమాలికలతో

నంసభాగంబుల నావరింప
సేసముత్యంబులు చెదరఁ గర్ణిక లూడఁ
గంఠహారంబులు గ్రందుకొనఁగ
వదనపంకజములు వాడి వాతెఱ లెండఁ
గన్నీళ్ళవఱద లంగములు దడుప
సన్నపు నడుములు జవ్వాడఁ బాలిండ్ల
బరువులు నడుములఁ బ్రబ్బికొనఁగ
9-306.1-ఆ. నెత్తి మోఁదికొనుచు నెఱఁ బయ్యెదలు జాఱ
నట్టు నిట్టుఁ దప్పటడుగు లిడుచు
నసురసతులు వచ్చి రట భూతభేతాళ
సదనమునకు ఘోరకదనమునకు. ||306||

వ. ఇట్లు వచ్చి తమతమ నాథులం గని, శోకించి; రందు మండోదరి
రావణుం జూచి యిట్లనియె. ||307||

ఉ. హా! దనుజేంద్ర! హా! సురగణాంతక! హా! హృదయేశ! నిర్జరేం
ద్రాదుల గెల్చి నీవు కుసుమాస్త్రునికోలల కోర్వలేక సో
న్మాదముగన్ రఘుప్రవరుమానిని నేటికిఁ దెచ్చి? తప్పుడేఁ
గాదని చెప్పినన్ వినక కాలవశంబునఁ బొంది తక్కటా. ||308||

ఆ. ఎండఁ గాయ వెఱచు నినుడు వెన్నెలఁ గాయ
వెఱచు విధుఁడు గాలి వీవ వెఱచు
లంకమీఁద; నిట్టి లంకాపురికి మాకు
నధిప! విధవభావ మడరె నేఁడు. ||309||

క. దురితముఁ దలపరు గానరు
జరుగుదు రెట కైన నిమిష సౌఖ్యంబుల కై
పరవనితాసక్తులకును
బరధనరక్తులకు నిహముఁ బరముం గలదే? ||310||

వ. అని విలపింప నంత విభీషణుండు రామచంద్రుని పంపుపడసి,
రావణునకు దహనాది క్రియలు గావించె; నంత రాఘవేంద్రుండు
నశోకవనంబున కేఁగి, శింశుపాతరు సమీపంబు నందు. ||311||

శా. దైతేయ ప్రమదా పరీత నతిభీతన్ గ్రంథి బంధాలక
వ్రాతన్ నిశ్శ్వసనానిలాశ్రుకణ జీవం జీవదారామ భూ
జాతన్ శుష్కకపోల కీలిత కరాబ్జాతం బ్రభూతం గృశీ
భూతం బ్రాణసమేత సీతఁ గనియెన్ భూమీశుఁ డా ముందటన్. ||312||

వ. కని రామచంద్రుండును దాపంబు నొంది, భార్యవలన దోషంబు
లేకుంట వహ్నిముఖంబునం బ్రకటంబుజేసి, దేవతల పంపున
దేవిం జేకొని. ||313||

ఉ. శోషితదానవుండు నృపసోముఁడు రాముఁడు రాక్షసేంద్రతా
శేషవిభూతిఁ గల్పసమజీవివి గమ్మని నిల్పె నర్థి సం
తోషణుఁ బాపశోషణు నదూషణు శశ్వదరోషణున్ మితా

భాషణు నార్యపోషణుఁ గృపాగుణభూషణు న వ్విభీషణున్. ||314||

వ. ఇట్లు విభీషణసంస్థాపనుండయి రామచంద్రుఁడు సీతాలక్ష్మణ
సమేతుండయి సుగ్రీవ హనుమదాదులం గూడికొని, పుష్పకారూ
ఢుండయి, వేల్పులు గురియు పువ్వులసోనలం దడియుచుఁ దొల్లి
వచ్చిన తెరువుజాడలు సీతకు నెఱిఁగించుచు, మరలి నందిగ్రామం
బునకు వచ్చెను; అ య్యవసరంబున. ||315||

ఆ. రామచంద్రవిభుని రాక వీనుల విని
భరతుఁ డుత్సహించి పాదుకలను
మోచికొనుచు వచ్చి ముదముతోఁ బురజను
లెల్ల గొలువ నన్న కెదురువచ్చె. ||316||

వ. వచ్చి పాదుకల ముందట నిడికొని, యెడనెడ సాష్టాంగదండప్రణా
మంబులు చేయుచు, మెల్లమెల్లన డాసి, రామచంద్రుని పాదంబులు
దన నొసలం గదియించి, తచ్చరణరేణువులు దుడిచి, శిరంబునం
జల్లికొని, తనివి చనక, మఱియు న ప్పదకమలంబు లక్కున మోపి
కొనుచు, సంతసంపుఁ గన్నీటం గడిగి, క్షేమంబు లరయుచుండె;
నంత సీతాలక్ష్మణ సహితుండయి విభుండును, దన కెదురువచ్చిన
బ్రాహ్మణ జనంబులకు నమస్కరించి, తక్కినవారలచేత మన్ననలు
పొంది, వారల మన్నించెను; అ య్యవసరంబున. ||317||

చ. నృపవర! పెక్కునాళ్ళఁగొలె నిన్ గనకుండిన యట్టి నేఁడు మా
తపములుపండె నిందఱము ధన్యులమైతి మటంచుఁ బుట్టముల్
చపలతఁ ద్రిప్పి పువ్వుల వసంతములాడుచుఁ బాడుచున్ గత
త్రపులయి యాడుచుం బ్రజలు దద్దయుఁ బండుగ జేసి రెల్లెడన్. ||318||

సీ. కవ గూడి యిరుదెసఁ గపిరాజు రాక్షస
రాజు నొక్కటఁ జామరములు వీవ
హనుమంతుఁ డతిధవళాతపత్రముఁ బట్ట
బాదుకల్ భరతుండు భక్తిఁ దేర
శత్రుఘ్ను డమ్ములుఁ జాపంబుఁ గొనిరాఁగ
సౌమిత్రి భృత్యుఁడై చనువుచూప
జలపాత్రచేఁబట్టి జనకజ గూడిరాఁ
గాంచనఖడ్గ మంగదుఁడు మోవఁ
9-319.1-ఆ. బసిఁడి కేడె మర్థి భల్లూకపతి మోచి
కొలువఁ బుష్పకంబు వెలయ నెక్కి
గ్రహము లెల్లఁ గొలువఁ గడు నొప్పు సంపూర్ణ
చంద్రుపగిది రామచంద్రుఁ డొప్పె. ||319||

వ. ఇట్లు పుష్పకారూఢుండై, కపి బలంబులు చే రికొలువ. శ్రీరాముం
డయోధ్యకుం జనియె; నంతకు మున్న య ప్పురంబునందు. ||320||

సీ. వీథులు చక్కఁ గావించి తోయంబులు
చల్లి రంభా స్తంభచయము నిలిపి

పట్టుజీరలు చుట్టి బహుతోరణంబులుఁ
గలువడంబులు మేలుకట్లుఁ గట్టి
వేదిక లలికించి వివిధరత్నంబుల
మ్రుగ్గులు పలుచందములుగఁ బెట్టి
కలయ గోడల రామకథలెల్ల వ్రాయించి
ప్రాసాదముల దేవభవనములను
9-321.1-తే. గోపురంబుల బంగారు కుండ లెత్తి
యెల్ల వాకిండ్ల గానిక లేర్పరించి
జనులు గైచేసి తూర్యఘోషములతోడ
నెదురు నడతెంచి రా రాఘవేంద్రుకడకు. ||321||

క. సమద గజదానధారల
దుమదుమలై యున్న పెద్దత్రోవల తోడన్
రమణీయ మయ్యె న ప్పురి
రమణుఁడు వచ్చినఁ గరంగు రమణియపోలెన్. ||322||

ఆ. రామచంద్రవిభుని రాకఁ దూర్యములతో
రథ గజాశ్వ సుభటరాజితోడ
నమరెఁ బురము చంద్రుఁ డరుదేర ఘూర్ణిల్లు
జంతుభంగమిలిత జలధిభంగి. ||323||

వ. ఇ ట్లొప్పుచున్న య ప్పురంబు ప్రవేశించి, రాజమార్గంబున
రామచంద్రు డరుగుచున్న సమయంబున. ||324||

మ. “ఇతఁడే రామనరేంద్రుఁ డీ యబలకా యింద్రారి ఖండించె న
ల్లతఁడె లక్ష్మణుఁ డాతఁడే కపివరుం డా పొంతవాఁడే మరు
త్సుతుఁ డా చెంగట నా విభీషణుఁ” డటంచుం చేతులం జూపుచున్
సతులెలల్లం బరికించి చూచిరి పురీసౌధాగ్రభాగంబులన్. ||325||

వ. ఇట్లు సమస్తజనంబులు చూచుచుండ రామచంద్రుండు రాజ
మార్గంబునం జనిచని. ||326||

సీ. పటికంపు గోడలు బవడంపు వాకిండ్లు
నీలంపుటరుగులు నెఱయఁ గలిగి
కమనీయ వైడూర్యక స్తంభచయముల
మకరతోరణముల మహిత మగుచు
బడగల మాణిక్యబద్ధ చేలంబులఁ
జిగురుఁ దోరణంబులఁ జెలువు మీఱి
పుష్పదామకముల భూరివాసనలను
బహుతరధూపదీపముల మెఱసి
9-327.1-తే. మాఱువేల్పులభంగిని మలయుచున్న
సతులుఁ బురుషులు నెప్పుడు సందడింప
గుఱుతు లిడరాని ధనముల కుప్ప లున్న
రాజసదనంబునకు వచ్చె రామవిభుఁడు. ||327||

వ. ఇట్లు వచ్చి. ॥328॥

ఉ. తల్లులకెల్ల మ్రొక్కి తమ తల్లికి వందన మాచరించి య
ల్లల్ల బుధాళికిన్ వినతుఁడై చెలికాండ్రను దమ్ములం బ్రసం
పుల్లతఁ గౌగలించుకొని భూవరుఁ డోలిఁ గృపారసంబు రం
జిల్లఁగఁ జాల మన్ననలు చేసె నమాత్యులఁ బూర్వభృత్యులన్. ॥329॥

వ. తత్సమయంబునఁ దల్లులు ॥330॥

చ. కొడుకులుఁ బెద్దకోడలును మ్రొక్కిన నెత్తి చేతులం
బుడుకుచు మోములుందలలుబోరన ముద్దులుగొంచునవ్వుచుం
దొడలకు వారి రాఁదిగిచి తోఁగఁగఁ జేసిరి నేత్రధారలన్
వెడలిన ప్రాణముల్ దగఁ బ్రవిష్టములయ్యె నటంచు నుబ్బుచున్. ॥331॥

వ. అంత వసిష్ఠుం డరుగుదెంచి. శ్రీరామచంద్రుని జటాబంధంబు విడి
పించి, కులవృద్ధులుం దానును సమంత్రకంబుగ దేవేంద్రుని మంగ
ళస్నానంబు చేయించు బృహస్పతి చందంబున, సముద్రనదీజలం
బుల నభిషేకంబు చేయించె; రఘువరుండును, సీతాసమేతుండై,
జలకంబులాడి, మంచి పుట్టంబులు గట్టికొని, కమ్మని పువ్వులు
దుఱిమి, సుగంధంబు లలందికొని, తొడవులు దొడిగికొని, తనకు
భరతుఁడు సమర్పించిన రాజసింహాసనంబునం గూర్చుండి, యతని
మన్నించి కౌసల్యకుఁ బ్రియంబు చేయుచు, జగత్పూజ్యంబుగ
రాజ్యంబు జేయుచుండెను; అప్పుడు. ॥332॥

సీ. కలఁగు టెల్లను మానెఁ జలధు లేడింటికి;
జలనంబు మానె భూచక్రమునకు;
జాగరూకత మానె జలజలోచనునకు;
దీనభావము మానె దిక్పతులకు;
మాసి యుండుట మానె మార్తాండవిధులకుఁ;
గావిరి మానె దిగ్గగనములకు;
నుడిగిపోవుట మానె నుర్వీరుహంబుల;
కడఁగుట మానె ద్రేతాగ్నులకును;
9-333.1-ఆ. గడిందివ్రేఁగు మానెఁ గరి గిరి కిటి నాగ
కమఠములకుఁ బ్రజల కలఁక మానె;
రామచంద్రవిభుఁడు రాజేంద్రరత్నంబు
ధరణిభరణరేఖలఁ దాల్చు నపుడు. ॥333॥

వ. మఱియును. ॥334॥

సీ. పొలతుల వాలుచూపుల యంద చాంచల్య;
మబలల నడుముల యంద లేమి;
కాంతాలకములంద కౌటిల్యసంచార;
మతివల నడపుల యంద జడిమ;
ముగుదల పరిరంభముల యంద పీడన;
మంగనాకుచముల యంద పోరు;

పడతుల రతులంద బంధసద్భావంబు;
సతులఁబాయుటలంద సంజ్వరంబు;
9-335.1-తే. ప్రియులు ప్రియురాండ్ర మనముల బెరసి తార్పు
లంద చౌర్యంబు; వల్లభు లాత్మ సతుల
నాఁగి క్రొమ్ముళ్ళు పట్టుటలం దక్రమంబు;
రామచంద్రుఁడు పాలించు రాజ్యమందు. ||335||

క. తంద్రిక్రియ రామచంద్రుఁడు
తంద్రుల మఱపించి ప్రజలఁ దా రక్షింపన్
తంద్రుల నందఱు మఱచిరి
తంద్రిగదా రామచంద్రధరణిపుఁ డనుచున్. ||336||

వ. మఱియు, నా రామచంద్రుండు రాజర్షిచరితుండును, నిజధర్మనిర
తుండును, నేకపత్నీవ్రతుండును, సర్వలోకసమ్మతుండును నగుచు
ధర్మవిరోధంబు గాకుండఁ గోరిక లనుభవించుచుఁ ద్రేతాయుగంబైన
గృతయుగధర్మంబుఁ గావించుచు, బాలమరణంబు మొదలగు నరి
ష్టంబులు ప్రజలకుఁ గలుగకుండ రాజ్యంబుచేయుచుండె; నయ్యెడ. ||337||

ఆ. సిగ్గుపడుట గల్గి సింగారమును గల్గి
భక్తిగల్గి చాల భయముఁ గలిగి
నయముఁ బ్రియముఁ గల్గి నరనాథు చిత్తంబు
సీత దనకు వశము చేసికొనియె. ||338||

వ. అనిన విని పరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె. ||339||

ఆ. భ్రాతృజనుల యందు బంధువులందును
ప్రజల యందు రాజభావ మొంది
యెట్లు మెలఁగె? రాఘవేశ్వరుం డెవ్వనిఁ
గూర్చి క్రతువు లెట్లు గోరి చేసె? ||340||

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. ||341||

సీ. భగవంతుఁడగు రామభద్రుండు ప్రీతితో
దేవోత్తముని సర్వదేవమయునిఁ
దనుఁదాన కూర్చి యధ్వరములు చేసెను;
హోతకుఁ దూరుపు నుత్తరంబు
సామగాయకునికి శమనదిగ్భాగంబు
బ్రహ్మకుఁ గ్రమమునఁ బడమ రెల్ల
నధ్వర్యునకు శేష మాచార్యునకు నిచ్చి
సొమ్ములఁ బంచి భూసురుల కొసఁగి
9-342.1-తే. తనదు రెండు పుట్టంబులు దనకు నయిన
మెలఁత మంగళసూత్రంబు మినుకుఁ దక్క
వినతుఁడై యుండె; నా రాము వితరణంబు
పాండవోత్తమ! యేమని పలుకవచ్చు? ||342||

వ. అంత నా రామచంద్రుని దానశీలత్వంబునకు మెచ్చి విప్రవరులు

దమతమ భూములు మరల నిచ్చి యిట్లనిరి. ॥343॥

ఆ. ధరణి వలదు మాకుఁ దపసుల కేల? నీ
వఖిలలోక గురుఁడవైన హరివి;
మా మనంబు లందు మలయు చీఁకటిఁ బాపు
భవ దుదారరుచులఁ బార్థివేంద్ర! ॥344॥

వ. అని పలికి బ్రహ్మణ్యదేవుండైన రామచంద్రుని వినయోక్తులం
బూజించి మునులు చని; రిట్లు పెద్దకాలంబు రాజ్యంబుచేసి,
రాఘవేంద్రుం డొక్కదినంబున. ॥345॥

23 శ్రీరామాదుల వంశము

సీ. వసుధపైఁ బుట్టెడు వార్త లాకర్ణించు
కొఱకునై రాముండు గూఢవృత్తి
నడురేయి దిరుగుచో నాగరజనులలో
నొక్కఁడు దన సతి యొప్పకున్న
నొరునింటఁ గాపురం బున్న చంచలురాలిఁ
బాయంగలేక చేపట్ట నేమి
తా వెఱ్ఱి యగు రామధరణీశ్వరుండనే
బేల! పొమ్మను మాట బిట్టు పలుక
9-346.1-ఆ. నాలించి మఱియు నా మాట చారుల
వలన జగములోనఁ గలుగఁ దెలిసి
సీత నిద్రపోవఁ జెప్పక వాల్మీకి
పర్ణశాలఁ బెట్టఁ బనిచె రాత్రి. ॥346॥

వ. అంత. సీతయు గర్భిణి గావునఁ గుశలవు లనియెడి కొడుకులం
గనియె; వారికి వాల్మీకి జాతకర్మంబు లొనరించె లక్ష్మణునకు నంగ
దుండును, జంద్రకేతుండును భరతునకుఁ దక్షుండును, బుష్కలుం
డును శత్రుఘ్నునకు సుబాహుండును, శ్రుతసేనుండును సంభ
వించిరి; అయ్యెడ. ॥347॥

క. బంధురబలుఁడగు భరతుఁడు
గంధర్వచయంబుఁ ద్రుంచి కనకాదుల స
ద్బంధుఁ డగు నన్న కిచ్చెను
బంధువులును మాతృజనులుఁ బ్రజలున్ మెచ్చన్. ॥348॥

ఆ. మధువనంబులోన మధునందనుం డగు
లవణుఁ జంపి భుజబలంబు మెఱసి
మధుపురంబు చేసె మధుభాషి శత్రుఘ్నుఁ
డన్న రామచంద్రుఁ డౌ ననంగ. ॥349॥

వ. అంతఁ గొంతకాలంబునకు రామచంద్రుని కొమారులయిన కుశ
లవులిద్దఱును వాల్మీకివలన వేదాదివిద్యల యందు నేర్పరులై
పెక్కు సభల సతానంబుగా రామకథాశ్లోకంబులు పాడుచునొక్క

నాఁడు రాఘవేంద్రుని యజ్ఞశాలకుం జని. ॥350॥

మత్త. వట్టి మ్రాకులు పల్లవింప నవారియై మధుధార దా
నుట్టఁబాడిన వారిపాటకు నుర్వరాధిపుఁడుం బ్రజల్
బిట్టు సంతస మంది; రయ్యెడఁ బ్రీతిఁ గన్నుల బాష్పముల్
దొట్ట నౌదల లూఁచి వారలతోడి మక్కువ పుట్టఁగాన్. ॥351॥

వ. అంతనా రామచంద్రుండు కుమారుల కిట్లనియె. ॥352॥

ఆ. చిన్నయన్నలారా! శీతాంశుముఖులార!
నళినదళవిశాలనయనులార!
మధురభాషులార! మహిమీఁద నెవ్వరు
దల్లిదండ్రి మీకు ధన్యులార? ॥353॥

వ. అనిన వార "లేము వాల్మీకి పౌత్రులము; రాఘవేశ్వరుని యాగంబు
చూడ వచ్చితి" మనవుడు; మెల్లన నగి " యెల్లి ప్రొద్దున మీ తండ్రి
నెఱింగెద; రుండుం" డని యొక్క నివాసంబునకు సత్కరించి పనిచె;
మఱునాఁడు సీతం దోడ్కొని కుశలవుల ముందట నిడుకొని వాల్మీకి
వచ్చి రఘుపుంగవునిం గని యనేక ప్రకారంబుల వినుతించి యి
ట్లనియె. ॥354॥

ఆ. సీత సుద్దరాలు, చిత్తవాక్కర్మంబు
లందు సత్యమూర్తి యమలచరిత
పుణ్యసాధ్వి విడువఁ బోలదు చేకొను
రవికులాబ్ధిచంద్ర! రామచంద్ర! ॥355॥

వ. అని వాల్మీకి పలుక, రామచంద్రుండు పుత్రార్థి యై విచారింపఁ, గుశ
లవులను వాల్మీకికి నొప్పగించి, రామచంద్రచరణధ్యానంబు చేయుచు
నిరాశ యై సీత భూ వివరంబు జొచ్చెను; అయ్యెడ. ॥356॥

మ. "ముదితా! యేటికిఁ గ్రుంకి తీవు మనలో మోహంబు చింతింపవే
వదనాంభోజము చూపవే మృదువు నీ వాక్యంబు విన్పింపవే
తుది చేయం దగ" దంచు నీశ్వరుండునై దుఃఖించె భూపాలుఁ డా
పదగాదే ప్రియురాలిఁ బాసిన తఱిన్ భావింప నెవ్వారికిన్? ॥357॥

వ. అని వగచి, రామచంద్రుండు బ్రహ్మచర్యంబు ధరియించి, పదు
మూఁడువేల యేం డ్లెడతెగకుండ నగ్నిహోత్రంబు చెల్లించి తా నీశ్వ
రుండు గావునఁ దన మొదలినెలవుకుం జనియె ని వ్విధంబున. ॥358॥

ఆ. ఆదిదేవుఁడైన యా రామచంద్రుని
కబ్ధి గట్టు టెంత యసురకోటి
జంపు టెంత కపుల సాహాయ్య మది యెంత
సురల కొఱకుఁ గ్రీడ జూపెఁగాక. ॥359॥

చ. వశుఁడుగ మ్రొక్కెదన్ లవణవార్ధి విజృంభణతా నివర్తికిన్
దశదిగధీశమౌళిమణి దర్పణమండిత దివ్యకీర్తికిన్

దశశతభానుమూర్తికి సుధారుచిభాషికి సాధుపోషికిన్
దశరథరాజుపట్టికిని దైత్యపతిం బొరిగొన్న జెట్టికిన్. ॥360॥

ఉ. నల్లనివాఁడు పద్మనయనంబులవాఁడు మహాశుగంబులున్
విల్లును దాల్చువాఁడు గడు విప్పగు వక్షమువాఁడు మేలు పైఁ
జల్లెడువాఁడు నిక్కిన భుజంబులవాఁడు యశంబు దిక్కులం
జల్లెడువాఁడు నైన రఘుసత్తముఁ డిచ్చుత మా కభీష్టముల్. ॥361॥

ఆ. రామచంద్రుఁ గూడి రాకలఁ బోకలఁ
గదిసి తిరుగువారుఁ గన్నవారు
నంటికొన్నవారు నా కోసలప్రజ
లరిగి రాదియోగు లరుగు గతికి. ॥362॥

క. మంతనములు సద్గతులకుఁ
బొంతనములు ఘనములైన పుణ్యముల కిదా
నీంతనపూర్వమహాఘ ని
కృంతనములు రామనామ కృతి చింతనముల్. ॥363॥

వ. ఆ రామచంద్రునకుఁ గుశుండును, గుశునకు నతిథియు, నతిథికి
నిషధుండును, నిషధునకునభుండును, నభునికిఁబుండరీకుండును
బుండరీకునకు క్షేమధన్వుండును, క్షేమధన్వునకు దేవానీకుం
డును, దేవానీకునకు నహీనుండును, నహీనునకుఁ బారియాత్రుం
డును, బారియాత్రునకు బలుండును, బలునకుఁ జలుండును. జలు
నకు నర్కసంభవుం డగు వజ్రనాభుండును, వజ్రనాభునకు శంఖ
ణుండును, శంఖణునకు విధృతియు, విధృతికి హిరణ్యానాభుండును
జనియించి; రతండు జైమిని శిష్యుండైన యాజ్ఞవల్కమునివలన
నధ్యాత్మయోగంబు నేర్చి, హృదయకలుషంబులం బాసి యోగచ
ర్యుండయ్యె నా హిరణ్యానాభునకుఁ బుష్యుండును, బుష్యునకు ధ్రువ
సంధియు, ధ్రువసంధికి సుదర్శనుండును, సుదర్శనునకు నగ్ని
వర్ణుండును, నగ్నివర్ణునకు శీఘ్రుండును, శీఘ్రునకు మరువను
రాజశ్రేష్ఠుండును బుట్టి: రా రాజయోగి సిద్ధుండయి కలాపగ్రామంబున
నున్నవాఁడు కలియుగాంతంబున నష్టంబయ్యెడు సూర్యవంశంబుఁ
గ్రమ్మఱఁ బుట్టింపంగలవాఁ; డా మరువునకుఁ బ్రశుశ్రుకుండును,
నా ప్రశుశ్రుకునకు సంధియు, నతనికి నమర్షణుండును, నా యమ
ర్షణునికి మహస్వంతుండును, నా మహస్వంతునకు విశ్వసాహ్యుం
డును, నా విశ్వసాహ్యునకు బృహద్బలుండును, జనియించి; రా
బృహద్బలుఁడు భారతయుద్ధంబున మీ తండ్రి యగు నభిమన్యు
చేత హతుండయ్యెఁ; వినుము. ॥364॥

24 భవిష్యద్రాజేతిహాసము

తే. పరఁగ నిక్ష్వాకుఁడును బృహద్బలుఁడు మొదలు
దుదయుఁ గాఁగల రాజులఁ దోడుతోడ
నెఱుఁగఁ జెప్పితి నీవారి; నింకమీఁదఁ
బుట్టఁ గలవారిఁ జెప్పెద భూవరేంద్ర! ॥365॥

వ. ఆ బృహద్బలునకు బృహద్రణుండును బృహద్రణునకు నురుక్ష
తుండును, నాతనికి వత్సప్రీతుండును, వత్సప్రీతునకుఁ బ్రతివ్యో
ముండును, బ్రతివ్యోమునకు భానుండును, భానునకు సహదేవుం
డును, సహదేవునకు బృహదశ్వుండును, బృహదశ్వునకు భాను
మంతుండును, భానుమంతునకుఁ బ్రతీకాశ్వుండును, బ్రతీకాశ్వు
నకు సుప్రతీకుండును, సుప్రతీకునకు మేరుదేవుండును, మేరుదే
వునకు సుతక్షత్రుండును, సుతక్షత్రునకు ఋక్షకుండును, ఋక్ష
కునకు నంతరిక్షుండును, నంతరిక్షునకు సుతపుండును, సుతపు
నకు నమిత్రజిత్తును, నతనికి బృహద్వాజియు, నతనికి బర్హియు,
బర్హికి ధనంజయుండును, ధనంజయునకు రణంజయుండును, నత
నికి సృంజయుండును, సృంజయునకు శాక్యుండును, శాక్యునకు
శుద్ధాదుండును, శుద్ధాదునకు లాంగలుండును, లాంగలునకుఁ
బ్రసేనజిత్తును, నతనికి క్షుద్రకుండును, క్షుద్రకునకు ఋణకుండును,
ఋణకునకు సురథుండును, సురథునకు సుమిత్రుండును బుట్టు
దురు; సుమిత్రుని యనంతర కాలంబున సూర్యవంశంబు నశింపఁ
గలదు వీరలు బృహద్బలునినుండి క్రమంబునం బుట్టం గలవార”
లని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె. ॥366॥

25 నిమి కథ

సీ. ధన్యుఁడా యిక్ష్వాకు తనయుఁడౌ నిమి యాగ
మాచరింపఁగఁ గోరి యా వశిష్ఠు
నార్త్విజ్యమునకుఁ దా నర్థింపఁ గని యాతఁ
“డింద్రునిమఖము చేయింప నియ్య
కొనినాఁడ మఱి వత్తుఁ గొదవలే” దన వచ్చి
“సంసార మెంతయు చంచలంబు
కాలయాపనమేల? క్రతువు చేసెద” నని
యన్య ఋత్విక్కుల నతఁడు గూర్చి
9-367.1-తే. చేయ నింద్రుని యాగంబు చెల్లఁజేసి
గురుఁడు చనుదెంచి శిష్యుపైఁ గోప మెత్తి
“యోరి నా వచ్చునందాక నుండ” వనుచు.
నతని దేహంబు పడుఁగాత మని శపించె ॥367॥

వ. ఇట్లు వశిష్ఠుండు శపించిన, నిమియును వశిష్ఠుని దేహంబు పడుఁ
గాక యని మరల శపియింప, నవ్వశిష్ఠుండు మిత్రావరుణుల
వలనఁ గడపట నూర్వశికి జన్మించె; గురుశాపంబున బ్రహ్మజ్ఞాని
యైన నిమి విగతదేహుండైన, నతని దేహంబు మునీశ్వరులు గంధ
వస్తువులం బొదివి, దాఁచి దొరకొన్న సత్త్రయాగంబు చెల్లించిరి;
కడపట దేవగణంబులు మెచ్చి వచ్చిన వారలకు నిమిదేహంబు
చూపి “బ్రదుకం జేయుం” డనవుడు వారలు “నిమిప్రాణంబు వచ్చుం
గాక” యని పలికిన నిమి తనదేహంబు చొరనొల్లక యిట్లనియె. ॥368॥

మ. అతి మోహాకులితంబు సాంద్రమమతాహంకారమూలంబు సం
తత నానాసుఖదుఃఖపీడిత మనిత్యం; బిట్టి దేహంబు సం
కృతి నా కేటికి? మీనజీవనము భంగిన్ భీతి బాహుళ్య మం

చితరుల్ పెద్దలు దీనిఁ జేకొనరు సర్వేశున్ హరిం గొల్చుచున్. ॥369॥

వ. అని పలికిన నిమిమాటలు క్రమ్మఱింపనేరక, శరీరులు గన్నులు
దెఱచినప్పుడును, మూసినప్పుడును నిమి గానవచ్చుంగాక యని
పల్కి దేవతలు చని; రంత. ॥370॥

ఆ. పెద్దలైన మునులు పృథివీస్థలికి రాజు
లేమిఁ జూచి నిమికళేబరంబు
దరువ నొకఁడు పుట్టెఁ దనయుండు వానిని
జనకుఁ డనుచుఁ బలికె జగము లెల్ల. ॥371॥

వ. మఱియు నతండు విదేహజుండు గావున వైదేహుం డనియు మథన
జాతుండు గావున మిథిలుం డనియు ననం బరగె; న మ్మిథులుని
చేత నిర్మితం బయినది మిథిలానగరంబు నాఁ బరగె; నా జనకునకు
నుదావసుండును, నుదావసునకు నందివర్ధనుండును, నందివర్ధను
నకు సుకేతుండును, సుకేతునకు దేవరాతుండును, దేవరాతున
కు బృహద్రథుండును బుట్టిరి; ఆతనికి మహావీర్యుండును, నతనికి
సుధృతియు, నతనికిఁ ధృష్టకేతుండును, నతనికి హర్యశ్వుండును,
నతనికి మరువును, నతనికిఁ బ్రతింధకుండును, నతనికిఁ గృతర
యుండును, నతనికి దేవమీఢుఁడును, నతనికి విధృతుండును, నత
నికి మహాధృతియు, నతనికి గీర్తిరాతుండును, నతనికి మహారోముం
డును, నతనికి స్వర్ణరోముండును, నతనికి హ్రస్వరోముండును, నత
నికి సీరధ్వజుండును పుట్టిరి. ॥372॥

ఆ. అతఁడు మఖము చేయ నవని దున్నింపంగ
లాగలంబుకొనను లక్షణాంగి
సీత జాత య య్యె సీరధ్వజుం డనఁ
దానఁ జెప్పఁబడియె ధన్యుఁ డతఁడు. ॥373॥

వ. ఆ సీరధ్వజునకుఁ గుశధ్వజుండును, గుశధ్వజునకు ధర్మధ్వజుండు,
ధర్మధ్వజునకుఁ గృతధ్వజ మితధ్వజులను వారిద్దఱుఁ బుట్టి; రందుఁ
గృతధ్వజునకుఁ గేశిధ్వజుం డుదయించె నతండు తన్నుఁ దానె
ఱింగెడి విద్య యందు నేర్పరి య య్యెఁ; మితధ్వజునకు ఖాండిక్యుం
డనువాఁడు జన్మించి తండ్రివలన నెఱుక గలవాఁడయి, కర్మ
తంత్రంబు నేర్చి కేశిధ్వజునివలన భీతుండయి యేఁగె; ఖాండిక్యు
నకు భానుమంతుండును, భానుమంతునకు శతద్యుమ్నుండును
శతద్యుమ్నునికి శుచియు, శుచికి సనధ్వాజుండు, సనధ్వాజు
నకు నూర్ధ్వకేతుండును, నూర్ధ్వకేతునకు నజుండును, నజునకుఁ
గురుజిత్తును, గురుజిత్తునకు నరిష్టనేమియు, నరిష్టనేమికి శ్రుతా
యువును, శ్రుతాయువునకుఁ బార్శ్వకుండును, బార్శ్వకునకుఁజిత్ర
రథుండును, చిత్రరథునకు క్షేమాపియు, క్షేమాపికి హేమరథుండు
ను, హేమరథునకు సత్యరథుండును, సత్యరథునకు నుపగురుం
డును, నుపగురునకు నగ్నిదేవు ప్రసాదంబున నుపగుర్వుండును,
నుపగుర్వునకు సావనుండును, సావనునకు సువర్చసుండును,
గల్గి; రతండె సుభూషణుండని వినంబడు; నా సుభూషణునకు

జయుండును, జయునకు విజయుండును, విజయునకు ధృతుం
డును, ధృతునకు ననఘుండును, ననఘునకు వీతిహవ్యుండును,
వీతిహవ్యునకు ధృతియు, ధృతికి బహుళాశ్వుండును, బహుళా
శ్వునకుఁ గృతియుఁ, గృతికి మహావశియును జన్మించిరి; వీరలు
మైథిలులగు రాజులని చెప్పంబడుదురు; యోగీశ్వరప్రసాదంబున
గృహస్థులయి యుండియు, బంధనిర్ముక్తులయి, యాత్మజ్ఞానంబు
గలిగి నిరంతర బ్రహ్మానుసంధానంబు చేయుచునుండుదు” రని
పలికి శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. ||374||

26 చంద్రవంశారంభము

ఆ. చంద్రగౌరమైన చంద్రవంశమునందుఁ
జంద్రకీర్తితోడ జనిత మైన
యట్టి పుణ్యమతుల నైళాది రాజుల
నింక వినుము మానవేంద్రచంద్ర! ||375||

సీ. ఒక వేయితలలతో నుండు జగన్నాథు
బొడ్డుఁ దమ్మిని బ్రహ్మ పుట్టె; మొదల
నతనికి గుణముల నతనిఁ బోలిన దక్షుఁ
డగు నత్రి సంజాతుఁ డయ్యె; నత్రి
కడగంటి చూడ్కులఁ గలువలసంగడీఁ
డుదయించి విప్రుల కోషధులకు
నమరఁ దారాతతి కజుని పంపున నాథుఁ
డై యుండి రాజసూయంబు చేసి
9-376.1-తే. మూఁడులోకములను గెల్చి మోఱకమున
జని బృహస్పతి పెండ్లాముఁ జారుమూర్తిఁ
దార నిలుచొచ్చి కొనిపోయి తన్ను గురుఁడు
వేడినందాక న య్యింతి విడువఁ డయ్యె. ||376||

వ. అంత వేల్పులతో రక్కసులకుఁ గయ్యం బయ్యె; బృహస్పతితోడి
వైరంబునం జేసి, రాక్షసులుం దానును శుక్రుండు చంద్రునిం జేపట్టె
సురాచార్యునిం బోఁదోలిన, హరుండు భూతగణసమేతుండై, తన
గురుపుత్రుండైన బృహస్పతిం జేపట్టె; దేవేంద్రుండు సురగణంబు
లుం దానును బృహస్పతికి నడ్డంబు వచ్చె; న య్యవసరంబున
బృహస్పతి భార్యానిమిత్తంబున రణంబు సురాసుర వినాశకరం
బయ్యె; నా లోన బృహస్పతి తండ్రి యగు నంగిరసుండు చెప్పిన
విని, బ్రహ్మదేవుండు వచ్చి చంద్రుని గోపించి, గర్భిణియైన తారను
మరల నిప్పించినం జూచి బృహస్పతి దాని కిట్లనియె. ||377||

ఉ. సిగ్గొకయింతలేక వెలచేడియ కైవడి ధర్మకీర్తులన్
బొగ్గులు చేసి జారు శశిఁ బొంది కటా! కడుపేల దెచ్చుకొం
టెగ్గుదలంపఁగా వలదె? యిప్పుడు గర్భము దించుకొమ్ము నిన్
మ్రగ్గఁగఁ జేసెదం, జెనటి! మానవతుల్ నినుఁ జూచి మెత్తురే? ||378||

27 బుధుని వృత్తాంతము

వ. అని కోపించుచుండ నా చెలువకుఁ బసిండిచాయమేనుగల కుఱ్ఱండు
పుట్టె. వానింజూచి మోహంబు చేసి, బృహస్పతిదన కొడుకని
యును, జంద్రుండు దనకన్నవాఁడనియును జగడించి రప్పుడు. ||379||

ఆ. వారివాదు చూచి వారింపఁగా వచ్చి
యేర్పరింప లేక యెల్ల మునులు
నమరవరుల నడుగ నా వేడుకలకత్తె
యెఱుఁగుఁ గాని యితరు లెఱుఁగ రనిరి. ||380||

వ. ఆ పలుకులు విని సిగ్గుపడియున్న తారం జూచి చిన్ని కొమరుం
డిట్లనియె. ||381||

క. ఇలువరుస చెడఁగ బంధులు
దలవంపఁగ మగఁడు రోయఁ దల్లీ! కట్టా!
వెలినేల నన్నుఁ గంటివి
కలిగించినవాఁడు శీతకరుఁడో గురుఁడో. ||382||

వ. అని పలుకుచున్న కొడుకునకు మఱుమాటలాడనేరకూరక యు
న్న తార నేకాంతంబునకుంజీరి మంతనంబున బ్రహ్మ యిట్లనియె. ||383||

మ. చెలువా! నీ యెలసిగ్గు వాసి, గురుఁడో శీతాంశుఁడో యెవ్వడీ
లలితాకారుఁ గుమారుఁ గన్న యతఁ? డేలా దాఁప? నీపాటు నీ
తలనేపుట్టెనె? వెచ్చనూర్పకుము? కాంతల్ గాముకల్ గారె? మా
టల నిందేమియుఁ బోదు పో యొరులతోడంజెప్ప; విన్పింపవే. ||384||

వ. అని పలికిన బ్రహ్మకు నెదురుమాటాడ వెఱచి, మంతనంబున న
య్యింతి "చంద్రునికిం గన్నదాన" ననవుడు నా బాలకునకు బుధుం
డని పేరు పెట్టి; చంద్రున కిచ్చి బ్రహ్మ చనియె; నంత. ||385||

ఆ. బుద్ధిమంతుఁడయిన బుధుఁడు పుత్రుండైన
మేను పెంచి రాజు మిన్నుముట్టె;
బుద్ధిగల సుతుండు పుట్టినచోఁ దండ్రి
మిన్నుముట్టకేల మిన్నకుండు? ||386||

28 పురూరవుని కథ

వ. ఆ బుధునకుఁ దొల్లి చెప్పిన యిళాకన్యకవలనఁ బురూరవుండు
పుట్టె; నా పురూరవునకుం గల శౌర్యసౌందర్యగాంభీర్యాదిగుణంబు
లు నారదునివలన నింద్రసభలోన నూర్వశి విని. మిత్రావరుణశాపం
బున మనుష్య స్త్రీరూపంబు దాల్చి, భూలోకంబునకు వచ్చి, య
ప్పురూరవు ముందట నిలువంబడి. ||387||

త. సరసిజాక్షు మృగేంద్రమధ్యు విశాలవక్షు మహాభుజున్
సురుచిరాననచంద్రమండలశోభితున్ సుకుమారు నా
పురుషవర్యుఁ బురూరవుం గని పువ్వుటంపఱజోదుచేఁ
దొరఁగు క్రొవ్విరితూపులన్ మది దూలిపోవఁగ భ్రాంతయై. ||388||

వ. ఊర్వశి నిలిచి యున్నంత. ‖389‖

ఉ. భావజుదీమమో? మొగులుఁబాసి వెలుంగు మెఱుంగొ? మోహినీ
దేవతయో? నభోరమయొ? దీనికరగ్రహణంబు లేనిచో
జీవన మేటి కంచు మరుచేఁ జిగురా కడిదమ్ము జిమ్ములం
దా వడఁకెం బురూరవుఁడు దామరపాకు జలంబు కైవడిన్. ‖390‖

వ. ఇ ట్లా రాచపట్టి చెఱుకువింటివాని దాడికి నోడి, యెట్టకేలకు సైరణ
జేసి నిలుకడఁ దెచ్చికొని, య చ్చెలువ కిట్లనియె. ‖391‖

ఉ. ఎక్కడనుండి రాక? మన కిద్ధఱకుం దగు నీకు దక్కితిన్
మ్రుక్కడి వచ్చెనే యలరుముల్కులవాఁ డడిదంబుఁ ద్రిప్పుచే
దిక్కు నెఱుంగ జూడు నను దేహము దేహముఁ గేలుఁ గేల నీ
చెక్కునఁ జెక్కు మోపి తగుచెయ్యిల నన్ను విపన్నుఁ గావవే. ‖392‖

వ. అనినం బ్రోడ చేడియ యిట్లనియె. ‖393‖

మ. ఇవె నాకూర్చు తగళ్ళు రెండు దగ నీ వెల్లప్పుడుం గాచెదే
ని వివస్త్రుండవుగాక నాకడఁ దగన్ నీవుండుదేనిన్ విశే
షవిలాసాధిక! నీకు నా ఘృతము భక్ష్యంబయ్యెనేనిన్ మనో
జవినోదంబుల నిన్నుఁ దేల్తు నగునే చంద్రాన్వయగ్రామణీ! ‖394‖

వ. అని పలికిన వేల్పులవెలయాలి ప్రతినమాటల కియ్యకొని తన
మనంబున. ‖395‖

క. “మంచిదఁట రూపు సంతతి
నంచిత యౌ దేవగణిక యఁట మరుచేతన్
సంచలితచిత్త యై కా
మించిన దఁట యింతకంటె మేలుం గలదే.” ‖396‖

వ. అని నిశ్చయించుకొని. ‖397‖

ఆ. రాజు రాజముఖిని రతిఁదేల్చె బంగారు
మేడలందుఁ దరుల నీడలందుఁ
దోటలందు రత్నకూటంబులందును
గొలఁకులందు గిరులకెలఁకులందు. ‖398‖

వ. అంత న య్యిద్ధఱకుం దగులంబు నెలకొనిన. ‖399‖

క. ఒకదిక్క కాని చనఁబో
రొకచోటన కాని నిలిచి యుండరు దమలో
నొకటియ కాని తలంపరు
నొకనిమిషముఁ బాయలేరు నువిదయు ఱేఁడున్. ‖400‖

క. దయ్యా మెఱుంగున్ వారల
నెయ్యంబులు మక్కువలును నిజమరితనముల్

వియ్యములును నెడసందిని
బయ్యదకొం గడ్డమైనఁ బ్రాణము వెడలున్. ||401||

వ. ఇ ట్లూర్వశియుం బురూరవుండు నొం డొరులవలన మక్కువలు
చెక్కులొత్త బగళ్ళు రేలు నెల్లడల విహరింప నొక్కనాఁడు దేవలోకం
బున దేవేంద్రుండు గొలువుండుతఱిఁ గొలువుననూర్వశిలేకుండుటం
జూచి. ||402||

క. ఇన్నిదినంబులకును మన
మున్న సభామధ్యవేది యూర్వశి లేమిన్
విన్నఁదనంబున నున్నది
వన్నె దఱిఁగియున్న బసిఁడివడువున ననుచున్. ||403||

వ. ఇంద్రుండు గంధర్వులంబనిచిన వారు నడురేయిం జని చీఁకటి
నూర్వశి పెంచుచున్న యేడకంబులం బట్టిన నవి రెండును మొఱ
పెట్టిన; వాని మొఱ విని రతిఖిన్నుండై మేను మఱచి కూరుకు
చున్న పురూరవు కౌఁగిటనుండి యూర్వశి యిట్లనియె. ||404||

మ. “అదె నా బిడ్డలఁ బట్టి దొంగలు మహాహంకారులై కొంచు ను
న్మదులై పోయెద; రడ్డపాటునకు సామర్థ్యంబునన్ హీనుఁడై
కదలం డీ మగపంద కూరుకుగతిం గన్మూసి గుర్వెట్టుచున్
వదలం జాలఁడు నాదుకౌఁగిలియు దా వంధ్యాత్ముఁడై చెల్లరే. ||405||

క. పగతురు దొంగల రేఁపఁగ
మగఁటిమి పాటింపలేక మగతన మెల్లన్
మగువల కౌఁగిటఁ జూపెడు
మగవాఁ డగుటకంటె మగఁడు మగువగు టొప్పున్. ||406||

ఆ. అధముఁడైనవాని కా లగుకంటె న
త్యధికునింట దాసి యగుట మేలు;
హీనుఁ బొంది యోని హింసింపఁగా నేల?
యువతిజనుల కూరకుంట లెస్స. ||407||

క. ఏటికి నీ రాచఱికం
బాఁటది మొఱపెట్టఁ బశువులాతురపడ నో
యాఁటదని లేచి దొంగల
గీఁటవు వెడలంగ శవముక్రియనుండె దిదే. ||408||

క. వినియు వినవు రణభీరువు
మనుజాధము నిదురపోతు మందుని నకటా!
నినుఁ జక్రవర్తిఁ జేసిన
వనజాసనుకంటె వెఱ్ఱివాఁడును గలఁడే.” ||409||

వ. అని పెక్కుభంగుల న య్యింతి పరుషపుపలుకులను కఱకువాల
మ్ములు చెవులఁజొనుప, నా రాజశేఖరుం డంకుశంబుపోట్లనడరు
మదగజంబు చందంబునఁ జీర మఱచి దిగంబరుండై లేచి వాలు

కేల నంకించి, యా నడురేయి దొంగల నజికివైచి మేషంబుల విడి
పించుకొని, తిరిగివచ్చు నెడ. ॥410॥

ఆ. చీరలేనిమగని జెలువ దా నీక్షించి
కన్నుమొఱఁగిపోయెఁ గడక నతఁడు
వెఱ్ఱివానిభంగి వివశుఁడై పడిలేచి
పొరలి తెరలి స్రుక్కి పొక్కిపడియె. ॥411॥

వ. మఱియుఁ బురూరవుండు మదనాతురుండై, వెదకుచు, సరస్వతీ
నదీతీరంబునం జెలికత్తెలతోఁ గూడియున్న యూర్వశింగని, వికసిత
ముఖకమలుండై యిట్లనియె. ॥412॥

మ. "తనుమధ్యా! యిది యేల వచ్చి తకటా! ధర్మబె శర్మంబె మున్
మనలో నుంకుగనాడికొన్న పలుకుల్ మర్యాదలుం దప్పెనే
నిను నేఁ బాసిన యంతనుండి తనువు న్నేలం బడంబాఱె మే
దినిపై వ్రాలకమున్న నన్నుఁ గరుణాదృష్టిన్ విలోకింపవే." ॥413॥

వ. అనిన నూర్వశి యిట్లనియె. ॥414॥

క. "మగువలకు నింత లొంగెదు
మగవాఁడవె నీవు పశువుమాడ్కిన్ వగవం
దగవే మానుషపశువును
మృగములుఁ గని రోయుఁగాక మేలని తినునే. ॥415॥

వ. అదియునుం గాక. ॥416॥

మ. తలఁపుల్ చిచ్చులు మాట లుజ్జ్వలసుధాధారల్ విభుండైన పు
వ్విలితున్ మెచ్చర యన్యులన్ వలఁతురే విశ్వాసముంలేదు క్రూ
రలు తోడుంబతినైనఁ జంపుదు రధర్మల్ నిర్దయల్ చంచలల్
వెలయాండ్రెక్కడ వారి వేడబము లా వేదాంతసూక్తంబులే. ॥417॥

ఉ. ఇంకొక యేఁడు పోయిన నరేశ్వర! యాతలిరేయి నీవు నా
లంకెకు వచ్చి యాత్మజుల లక్షణవంతులఁ గాంచె దేమియుం
గొంకక పొమ్ము నీ" వనుడుఁ గొమ్మను గర్భిణిఁగాఁ దలంచుచున్
శంక యొకింతలేక నృపసత్తముఁ డల్లన పోయె వీటికిన్. ॥418॥

వ. ఇట్లు మరలి, తన పురంబున నొక్క యేఁడుండి, పిదప నూర్వశి కడ
కేఁగి యొక్క రేయి పురూరవుం డ య్యింతికడ నున్న నా వెలంది
యు గంధర్వవరుల వేఁడికొనుము నన్నిచ్చెద; రనవుడు నతండు
గంధర్వవరులం బ్రార్థించిన వార లతండు పొగడుటకు మెచ్చి య
గ్నిస్థాలి నిచ్చిన, న య్యగ్నిస్థాలి నూర్వశింగా దలంచుచు దానితో
నడవిం దిరుగుచుండి యొక్కనాఁ డది యూర్వశిగాదగ్నిస్థాలి యని
యెఱింగి; వనంబున దిగవిడిచి, యింటికిఁ జనుదెంచి, నిత్యంబు
రాత్రి దానిన చింతించుచుండఁ ద్రేతాయుగంబు చొచ్చిన నా రాజు
చిత్తంబునఁ గర్మబోధంబులయి వేదంబులు మూఁడు మార్గంబులం
దోఁచిన, నా భూవరుండు స్థాలికడకుం జని యందు శమీగర్భజాతం

బైన యశ్వత్థంబుఁ జూచి, యా యశ్వత్థంబుచేత నరణులు రెండు గావించి, ముందటి యరణి దానును, వెనుకటి యరణి యూర్వశి యును, రెంటినడుమ నున్న కాష్ఠంబు పుత్రుండు నని, మంత్రంబు చెప్పుచుం ద్రచ్చుచుండ, జాతవేదుండను నగ్ని సంభవించి విహితారాధన సంస్కారంబునం జేసి యాహవనీయాది రూపియై నెగడి, పురూరవుని పుత్రుం డని కల్పింపం బడియె; నా యగ్ని పురూరవునిఁ బుణ్యలోకంబునకుఁ బనుపం గారణం బగుటం జేసి. ||419||

క. ఆ యగ్నిచేఁ బురూరవుఁ
డా యజ్ఞేశ్వరు ననంతు హరి వేదమయున్
శ్రీయుతుఁ గూర్చి యజించె గు
ణాయుతుఁ డూర్వశిఁ గనంగ నరిగెడు కోఱికై. ||420||

ఉ. ఒక్కఁడవహ్ని వేల్పు పురుషోత్తముఁ డొక్కఁడ సర్వవాఙ్మయం
బొక్కఁడ వేద మా ప్రణవ మొక్కఁడ వర్ణము దొల్లి త్రేతయం
దెక్కటిమాన్చి మూఁడుగను నేర్పఱిచెం దనబుద్ధిపెంపుచేఁ
జక్కఁగ నా పురూరవుఁ డశక్తులకున్ సులభంబులౌ గతిన్. ||421||

వ. ఇట్లు వేదవిభాగంబు గల్పించి, యాగంబుచేసి, పురూరవుం డూర్వశి యున్న గంధర్వలోకంబునకుం జనియె నతనికి నూర్వశి గర్భంబున నాయువు, శ్రుతాయువు, సత్యాయువు, రయుండు, జయుండు, విజయుం డన నార్గురు పుత్రులు గలిగి; రందు శ్రుతాయువునకు వసుమంతుండును, సత్యాయువునకు శ్రుతంజయుండును, రయునకు శ్రుతుండు నేకుం డన నిరువును, జయునకు నమితుండును, విజయునకు భీముండును జనించి రా భీమునకుఁ గాంచనుండు, కాంచనునకు హోత్రకుండు, హోత్రకునకు గంగాప్రవాహంబు పుక్కిటం బెట్టిన జహ్నుండు, జహ్నునకుఁ బూరుండు పూరునకు బాలకుండు, బాలకునకు నజకుం, డజకునకుఁ గుశుండు, కుశునకుఁ గుశాంబుండు ధూర్తయుండు వసువు కుశనాభుం డన నలువురును సంభవించి; రందు గుశాంబునకు గాధి యను వాఁడు గలిగె నా గాధి రాజ్యంబు చేయుచుండ. ||422||

29 జమదగ్ని వృత్తాంతము

సీ. సత్యవతిని గాధిజాతను గన్యను
విప్రుఁడు ఋచికుండు వేఁడికొనిన
గాధియు సుత కీడు గాఁడని తెల్లని
నవకంపు మేనులు నల్లచెవులు
గల గుఱ్ఱములు వేయి కన్యకు నీ వుంకు
విచ్చినఁ గూతు నే నిత్తు ననిన
వసుధామరుండును వరుణుని కడ కేఁగి
హరులఁ దెచ్చినఁ గూతు నాఁత డిచ్చె
9-423.1-ఆ. నా మహాత్ము సతియు నత్తయుఁ గొడుకులఁ
గోరి యడుగ నియ్యకొని యతండు
విప్రరాజ మంత్రవితతుల వేల్పించి

చరువు చేసి క్రుంక నరిగె నదికి. ||423||

వ. అ య్యెడం దల్లి యడిగిన, సత్యవతి బ్రహ్మమంత్రంబులఁ దనకు
వేల్పించిన చరువు దల్లి కిచ్చి క్షాత్రమంత్రంబులం దల్లికి వేల్పించిన
చరువు దా నందుకొని యుండ నా ముని చనుదెంచి చరువు వీడ్వ
డుట యెఱింగి భార్య కిట్లనియె. ||424||

ఆ. "తల్లి చరువు నీవు దాల్చి నీ చరు వేల
తల్లిపాల నిడితి తరళనేత్ర!
కొమ్మ! యింక నీకుఁ గ్రూరుఁడు పుట్టు మీ
యమ్మ బ్రహ్మవిదుని ననఘుఁ గాంచు." ||425||

వ. అనిన న య్యింతి వెఱచి మ్రొక్కి వినయంబులాడినం బ్రసన్నుండై
నీ కొడుకు సాధువై, నీ మనుమండు క్రూరుం డగుంగాక యని
ఋచికుం డనుగ్రహించిన నా సత్యవతికి జమదగ్ని సంభవించె;
సత్యవతియుం గౌశకీనది యై లోకపావని యై ప్రవహించె; నా జమ
దగ్నియు రేణువు కూఁతురయిన రేణుకను వివాహంబై వసుమ
నాది కుమారులం గనియెను; అందు. ||426||

30 పరశురాముని కథ

క. పురుషోత్తము నంశంబున
ధర జమదగ్నికి జనించి ధన్యుఁడు రాముం
డిరువదియొకపరి నృపతుల
శిరములఁ జక్కడిచెఁ దనదు చేగొడ్డంటన్." ||427||

వ. అనిన విని భూవరుండు శుకున కిట్లనియె. ||428||

ఉ. "ఏటికి జంపె రాముఁడ వనీశులఁ బల్వుర వారి యందు ద
ప్పేటికిఁ గల్గె విప్రుఁ డతఁ డేటికి రాజస తామసంబులన్
వాటముఁ బొందె భూభరము వారిత మౌ టది యేవిధంబు నా
మాటకు మౌనిచంద్ర! మఱుమాట ప్రకాశముగాఁగఁ జెప్పవే." ||429||

వ. అనిన విని శుకుం డిట్లనియె. ||430||

సీ. "హైహయాధీశ్వరుం డర్జునుం డనువాఁడు
ధరణీశ్వరులలోనఁ దగినవాఁడు
పురుషోత్తమాంశాంశుఁ బుణ్యు దత్తాత్రేయు
నారాధనముచేసి యతనివలన
బరపంథిజయమును బాహుసహస్రంబు
నణిమాదిగుణములు యశము బలము
యోగీశ్వరత్వంబు నోజయుఁ దేజంబుఁ
జెడనియింద్రియములు సిరియుఁ బడసి
9-431.1-తే. గాలికైవడి సకలలోకంబు లందుఁ
దనకుఁ బోరాని రారాని తావులేక
యెట్టిచో నైనఁ దనయాజ్ఞ యేపు మిగుల

ధరణి వెలుఁగొందె వినువీథిఁ దరణి మాడ్కి. ||431||

మ. ఒకనాఁ డా మనుజేంద్రుం డంగనలతో నుద్దాముఁడై వీట నుం
డక రేవానది కేఁగి యందుఁ దెలినీటం జల్లుపోరాడి దీ
ర్ఘకరాబ్జంబుల నా నదీజలములం గట్టెన్ వడిన్ నీరు మ్రో
లకుఁ బెల్లుబ్బి రణాగతుండయిన యా లంకేశుపైఁ దొట్టఁగన్. ||432||

వ. ఇట్లు దిగ్విజయార్థంబు వచ్చిన రావణుం డా రాజుచే కట్టందొట్టిన
యేటినీటికి సహింపక రోషంబునం బోటరియుంబోలె నమ్మేటిమగని
తోడి పోరాటకుం దొడరినఁ బాటింపకఁ దన బాహుపాటవంబున. ||433||

క. వీఁకమెయి నతఁడు రావణుఁ
గూఁకటు లగలించి పట్టికొని మోకాళ్ళం
దాఁకించి కోఁతికైవడి
నాఁకం బెట్టించెఁ గింకరావళిచేతన్. ||434||

వ. అంత నర్జునుండు మహిష్మతీపురంబున కేతెంచి. ||435||

క. ఆ రాజేంద్రుఁడు రావణు
"నోరీ! యిటమీఁద నూరకుండుము; జగతిన్
వీరుఁడ ననకుము; కాచితిఁ
బోరా! యని సిగ్గు పఱచి పుచ్చెన్ మరలన్. ||436||

వ. అంత. ||437||

సీ. ధరణీశుఁ డొకనాఁడు దైవయోగంబున
వేఁటకై కాంతారవీథి కేఁగి
తిరిగి యాఁకట శ్రాంతదేహుఁడై జమదగ్ని
ముని యాశ్రమముఁజేరి మ్రొక్కి నిలువ
నా మునీంద్రుఁడు రాజు నర్థితోఁ బూజించి
యా రాజునకు రాజుననుచరులకుఁ
దన హోమధేనువుఁ దడయక రప్పించి
యిష్టాన్నములు గురియింప నతఁడు
9-438.1-తే. గుడిచి కూర్చుండి మొదవుపై గోర్కిఁ జేసి
సంపద యదేల యీ యావు చాలుఁగాక
యిట్టి గోవుల నెన్నండు నెఱుఁగ మనుచుఁ
బట్టి తెండని తమ యొద్ది భటులఁ బనిచె. ||438||

వ. పంచిన వారలు దర్పంబునం జని. ||439||

క. క్రేపుం బాపకుఁ డంచును
నాపదలం బడితి మనుచు నంబా యనుచుం
జూపోరు నృపు లంచును
వాపోవన్ మొదవుఁ గొనుచు వచ్చిరి పురికిన్. ||440||

వ. అంత నర్జునుండు మహిష్మతీపురంబునకు వచ్చునెడ రాముండా

శ్రమంబున కేతెంచి, తద్వృత్తాంతం బంతయు విని. ||441||

ఆ. అద్దిరయ్య! యింట నన్నంబు గుడిచి మా
యయ్య వల దనంగ నాక్రమించి
క్రొవ్వి రాజు మొదవు గొనిపోయినాఁ డంట
యేను రాముఁ డౌట యెఱుఁగఁ డొక్కొ. ||442||

వ. అని పలికి. ||443||

మ. ప్రళయాగ్నిచ్ఛట భంగిఁ గుంభి విదళింపం బాఱు సింహాకృతిం
బెలుచన్ రాముఁ డిలేశు వెంట నడచెం బృథ్వీతలంబెల్ల నా
కులమై క్రుంగఁ గుఠారియై కవచియై కోదండియై కాండియై
ఛలియై సాహసియై మృగాజినమనోజ్ఞశ్రోణియై తూణియై. ||444||

వ. చని మహిష్మతీపురద్వారంబుఁ జేరి నిలుచున్న సమయంబున. ||445||

మ. కనియెన్ ముందటఁ గార్తవీర్యుఁడు సమిత్కాముం బ్రకామున్ శరా
సన తూణీర కుఠార భీము నతిరోష ప్రోచ్చల ద్భ్రూయుగా
నన నేత్రాంచల సీము నైణపట నానామాలికోద్దాము నూ
తన సంరంభ నరేంద్రదార శుభసూత్రక్షామునిన్ రామునిన్. ||446||

వ. కని కోపించి. ||447||

ఉ. బాలుఁడు వెఱ్ఱిబ్రాహ్మణుఁడు బ్రాహ్మణుకైవడి నుంట మాని భూ
పాలురతోడ భూరిబలభవ్యులతోడ భయంబు దక్కి క
య్యాలకు వచ్చినాఁడు మన యందిఁకఁ బాపము లేదు లెండులెం
డేల సహింప భూసురుని నేయుఁడు వ్రేయుఁడు గూల్పుఁ డిమ్మహిన్. ||448||

వ. అని కదలించి దండనాయకులఁ బురికొల్పిన, వారు రథ గజ తురగ
పదాతి సమూహంబులతో లెక్కకుం బదియేడక్షౌహిణులతో నెదురు
నడచి శర చక్ర గదాఖడ్గ భిండిపాల శూల ప్రముఖ సాధనంబుల
నొప్పించిన న వ్విప్ర వరుండు గన్నులకొలకుల నిప్పులుగుప్పలు
కొన రెట్టించిన కట్టల్క మిట్టిపడి, యజ్ఞోపవీతంబు చక్కనిడికొని
కరాళించి బిట్టు దట్టించి కఠోరం బగు కుఠారంబు సారించి మూఁకల
పై కుఱికి, తొలకరి మొగంబునం గ్రొచ్చెలికపట్టునం జెట్టులు గొట్టు
కృషీవలుని తెఱంగునఁ బదంబులు ద్రెంచుచుఁ, ననటీకంబంబులఁ
దెగనడచు నారామకారుని పగిది మధ్యంబులఁద్రుంచుచుఁ, దాళఫలం
బులు రాల్చు వృక్షారోహకునికైవడి శిరంబులు ద్రుంచుచు, మృగం
బుల వండం దుండించు సూపకారుని భంగి నవయవంబులం జె
క్కుచు, నంతటం దనివిజనక విలయకాలకీలి కేలిని మంట లుమి
యుచు, విల్లంది యెల్లడం బిడుగుల సోనలు గురియు బలుమొగి
ళ్ళువడువున నప్రమాణంబు లగు బాణంబుల బఱపి, సుభటసై
న్యంబుల దైన్యంబు నొందించుచు, నడ్డంబులేని యార్భాటంబులు
గల బాణ వర్షఘృతంబులతో రాహుతులం గోపానలంబున కాహు
తులుచేయుచు, తురంగంబుల నిరంగంబులఁ గావించుచు, రథంబు
ల విశ్లథంబులఁగా నొనర్చుచు ద్విరదంబుల నరదంబులపైఁబఱవం

ద్రోలుచు నివ్విధంబున సేనల నంపవానల ముంచి రూపుమాపిన. ||449||

క. మత్తిల్లి భూతజాలము
చిత్తంబులఁ జొక్కి వేడ్కఁ జిందులుబాఱన్
జొత్తిల్లి సమిత్తలమున
నెత్తురు మేదంబు పలలనికరం బయ్యెన్. ||450||

వ. అ య్యవసరంబున. ||451||

క. "మేలీ బ్రాహ్మణుఁ డొక్కఁడు
నేలం బడఁగూల్చె సైన్యనిచయము నెల్లన్
బాలార్ప నేల యీతనిఁ
దూలించెదఁగాక నాదు దోర్బలము వడిన్." ||452||

వ. అని పలికి ||453||

మ. ఒక యేనూఱుకరంబులన్ ధనువు లత్యుల్లాసియై తాల్చి వే
ఱొక యేనూట గుణధ్వనుల్ నిగుడ శాతోగ్రాస్త్రముల్ గూర్చి వి
ప్ర! కుఠారంబును నిన్నుఁ గూల్తు ననుచున్ భర్జించి పుంఖానుపుం
ఖకఠోరంబుగ నేసి యార్చె రయరేఖా ధామునిన్ రామునిన్. ||454||

క. వడిఁదూపు లెగయ గుడుసులు
పడి కార్ముకపంచశతము పరగ విభుఁడు సొం
పడరెఁ బరివేషమండలి
నడుమఁ గరద్యుతుల వెలయు నళినాప్తు క్రియన్. ||455||

వ. ఇ ట్లర్జునుండు బాహువిలాసంబు చూపిన. ||456||

మ. ధరణీదేవుఁడు రాముఁ డాఢ్యుఁడు జగద్ధానుష్కరత్నంబు దు
ష్కర చాపం బొక టెక్కుపట్టి శరముల్ సంధించి పెల్లెసి భూ
వరు కోదండము లొక్కచూడ్కిఁ దునిమెన్ వాఁడంతటం బోక వే
తరువుల్ ద్రువ్వఁ గుఠారధార నఱకెం దద్బాహుసందోహమున్. ||457||

క. కరములు దునిసిన నతనికి
శిర మొక్కటి చిక్క శైలశిఖరముభంగిం
బరశువున నదియుఁ ద్రుంచెను
బరసూదనుఁ డైన ఘనుఁడు భార్గవుఁడు వడిన్. ||458||

ఆ. తండ్రి పడిన నతని తనయులు పదివేలు
దలఁగిపోయి రతనిఁ దాకలేక
పరభయంకరుండు భార్గవుం డంత నా
గోవుఁ గ్రేపుతోడఁ గొనుచుఁ జనియె. ||459||

వ. ఇట్లు హోమధేనువు మరలం దెచ్చి యిచ్చి తన పరాక్రమంబు దండ్రి
దోబుట్టువులకుం దెలియం జెప్పిన జమదగ్ని రామున కిట్లనియె. ||460||

క. కలవేల్పు లెల్లఁ దమతమ
చెలువంబులు దెచ్చి రాజుఁ జేయుదు రకట!
బలువేల్పు రాజు వానిం
జలమునని ట్లేల పోయి చంపితి పుత్రా! ॥461॥

క. తాలిమి మనకును ధర్మము
తాలిమి మూలంబు మనకు ధన్యత్వమునం
దాలిమి గలదని యీశుం
డేలించును బ్రహ్మపదము నెల్లన్ మనలన్. ॥462॥

క. క్షమ గలిగిన సిరి గలుగును
క్షమ గలిగిన వాణి గలుగు సౌరప్రభయున్
క్షమ గలుగఁ దోన కలుగును
క్షమ గలిగిన మెచ్చు శౌరి సదయుఁడు దండ్రీ! ॥463॥

క. పట్టపురాజును జంపుట
గట్టలుకన్ విప్రుఁ జంపు కంటెను బాపం
బట్టిట్టనకుము నీవీ
చెట్టజెడం దీర్థసేవచేయుము దనయా! ॥464॥

క. అని తన్నుఁ దండ్రి పనిచినఁ
బనిపూని ప్రసాద మనుచు భార్గవుఁడు రయం
బున నొకయేఁడు ప్రయాణము
చని తీర్థము లెల్ల నాడి చనుదెంచె నృపా! ॥465॥

ఉ. ఆ యెడ నొక్కనాఁడు సలిలార్థము రేణుక గంగలోనికిం
బోయి ప్రవాహమధ్యమునఁ బొల్పుగ నచ్చరలేమపిండుతోఁ
దోయవిహారముల్ సలుపు దుర్లభుఁ జిత్రరథున్ సరోజమా
లాయుతుఁ జూచుచుండెఁ బతి యాజ్ఞ దలంపక కొంతప్రేమతోన్. ॥466॥

వ. ఇట్లు గంధర్వవల్లభునిం జూచు కారణంబున దడసి. ॥467॥

ఉ. అక్కట వచ్చి పెద్దతడ వయ్యెను; హోమమువేళ దప్పె; నే
నిక్కడనేల యుంటి; ముని యేమనునో యని భీతచిత్త యై
గ్రక్కునఁ దోయకుంభము శిరస్థలమందిడి తెచ్చియిచ్చి వే
మ్రొక్కి కరంబు మోడ్చి పతి ముందట నల్లన నిల్చె నల్కుచున్. ॥468॥

వ. అప్పుడు. ॥469॥

క. చిత్తమున భార్య దడసిన
వృత్తాంతం బెఱిఁగి తపసి వేకని సుతులన్
మత్తం దీనిం జావఁగ
మొత్తుం డన మొత్తరైరి మునుకుచు వారల్. ॥470॥

క. కొడుకులు పెండ్లాముఁ జంపమిఁ
గొడుకులఁ బెండ్లాముఁ జంప గురు డానతి యీ

నడుగులకు నెఱిఁగి రాముం
డడుగిడకుండగఁ ద్రుంచె నన్నలఁ దల్లిన్. ||471||

శా. తల్లిన్ భ్రాతల నెల్లఁ జంపు మనుచోఁ దాఁ జంపి రాకున్నఁ బెం
పెల్లంబోవ శపించుఁ దండ్రి తన పంపేఁ జేయుడున్ మెచ్చి దా
తల్లిన్ భ్రాతల నిచ్చు నిక్కము తపోధన్యాత్మకుం డంచు వే
తల్లిన్ భ్రాతలఁ జంపె భార్గవుఁడు లేదా చంపఁ జేయాడునే? ||472||

వ. ఇ వ్విధంబున. ||473||

క. అడ్డము జెప్పక కడపటి
బిడ్డఁడు రాముండు సుతులఁ బెండ్లము నచటన్
గొడ్డంటం దెగ నడచిన
జడ్డనఁ దలయూఁచి మెచ్చె జమదగ్ని మదిన్. ||474||

క. మెచ్చిన తండ్రిని గనుఁగొని
చెచ్చెర నీ పడినవారి జీవంబులు నీ
విచ్చితి నను మని మ్రొక్కిన
నిచ్చెన్ వారలును లేచి రెప్పటి భంగిన్. ||475||

ఆ. పడినవారి మరల బ్రతికింప నోపును
జనకుఁ డనుచుఁ జంపె జామదగ్న్యుఁ
డతఁడు చంపె ననుచు నన్నలఁ దల్లిని
జనకునాజ్ఞ యైనఁ జంపఁ దగదు. ||476||

సీ. పరశురాముని కోడి పరుగులు పెట్టిన
యర్జునుపుత్రకు లాత్మ యందుఁ
దండ్రి మ్రగ్గుటకు సంతప్తులై పొగలుచు
నింతట నంతట నెడరు వేచి
తిరిగి యాడుచు నొక్క దివసమం దా రాముఁ
డడవి కన్నలతోడ నరుగఁ బిదప
బగఁదీర్పఁ దఱి యని పఱతెంచి హోమాల
యంబున సర్వేశు నాత్మ నిలిపి
9-477.1-తే. నిరుపమ ధ్యాన సుఖవృత్తి నిలిచియున్న
పుణ్యు జమదగ్నినందఱు బొదివి పట్టి
కుదులకుండంగఁ దలఁ ద్రెంచి కొనుచుఁ జనిరి
యడ్డ మేతెంచి రేణుక యడచికొనఁగ. ||477||

వ. మఱియును. ||478||

మ. “జనకుం జంపిన వైరముం దలఁచి రాజన్యాత్మజుల్ నేఁడు మీ
జనకుం జంపిరి రామ! రామ! రిపులన్ శాసింతు ర” మ్మంచు న
మ్మునిపైవ్రాలి లతాంగి మోఁదికొనియెన్ ముయ్యేడుమాఱు ల్రయం
బున రాముం డరుదెంచి యెన్నికొన నాపూర్ణాపదాక్రాంతయై. ||479||

వ. అప్పుఁడుఁ దల్లి మొఱ విని, జమదగ్ని కుమారులు వచ్చి యిట్లని

విలపించిరి. ||480||

క. వాకిలివెడలవు కొడుకులు
రాకుండఁగ నట్టి నీవు రాజసుతులచేఁ
జీకాకు నొంది పోవఁగ
నీకా ళ్లెట్లాడెఁ దండ్రి! నిర్జరపురికిన్. ||481||

వ. అని విలపించుచున్న యన్నలఁ జూచి రాముం డిట్లనియె. ||482||

ఉ. ఏడువనేల తండ్రి తను వేమఱకుండుఁడు తోడులార! నే
నూడిదె తీర్తునంచుఁ బరశుద్యుతిభీముఁడు రాముఁ డుగ్రుఁడై
యోడక యర్జునాత్మభవులున్నపురంబున కేఁగి చొచ్చి గో
డాడఁగఁ బట్టి చంపె వడి నర్జునజాతుల బ్రహ్మఘాతులన్. ||483||

క. ఖండించి రిపుల శిరములు
గొండలుగాఁ బ్రోగు లిడియె గురురక్తనదుల్
నిండికొని పాఱ నుబ్బుచు
భండనమున విప్రరిపులు భయమంద నృపా! ||484||

వ. మఱియు నంతటఁ బోక. ||485||

ఆ. అయ్య పగకు రాముఁ డలయక రాజుల
నిరువదొక్కమాఱు నరసి చంపె;
జగతిమీఁద రాజశబ్దంబు లేకుండ
నూడు దీర్పలేని సుతుఁడు సుతుఁడె? ||486||

వ. మఱియు నా రాముండు శమంతపంచకంబున రాజరక్తంబులం
దొమ్మిది మడుఁగులు గావించి తండ్రిశిరంబు దెచ్చి, శరీరంబుతో
సంధించి, సర్వదేవమయుండగు దేవుండు దాన కావునఁ దన్నును
ద్దేశించి యాగంబుంజేసి, హోతకుం దూర్పును, బ్రహ్మకు దక్షిణ
భాగంబును, నధ్వరునకుఁ బడమటి దిక్కును, నుద్గాతృనకునుత్తర
దిశయు, నున్నవారల కవాంతరదిశలును, గశ్యపునకు మధ్యదేశం
బును, నుపద్రష్టకు నార్యావర్తంబును, సదస్యులకుం దక్కిన యెడలు
నుగలయ నిచ్చి బ్రహ్మనది యైన సరస్వతియం దవభృథస్నానంబు
చేసి, కల్మషంబులం బాసి, మేఘవిముక్తుండయిన సూర్యుండునుం
బోలె నొప్పుచుండెను; అంత. ||487||

క. ఆప్తుఁడగు పుత్రువలనను
బ్రాప్తతనుం డగుచుఁ దపము బలిమిని మింటన్
సప్తర్షిమండలంబున
సప్తముఁడై వెలుఁగుచుండె జమదగ్ని నృపా! ||488||

క. ఆ జమదగ్నితనూజుఁడు
రాజీవాక్షుండు ఘనుఁడు రాముఁ డధికుఁడై
యోజను సప్తర్షులలో
రాజిల్లెడు మీఁది మనువు రా నవ్వేళన్. ||489||

ఆ. శాంతచిత్తుఁ డగుచు సంగవిముక్తుఁడై
భవ్యుఁడై మహేంద్రపర్వతమున
నున్నవాఁడు రాముఁ డోజతో గంధర్వ
సిద్ధవరులు నుతులు చేయుచుండ. ॥490॥

క. భగవంతుఁడు హరి యీ క్రియ
భృగుకులమునఁ బుట్టి యెల్ల పృథివీపతులన్
జగతీభారము వాయఁగఁ
బగగొని పలుమాఱుఁ జంపె బవరమున నృపా! ॥491॥

31 విశ్వామిత్రుని వృత్తాంతము

వ. అంత గాధికి నగ్నితేజుండగు విశ్వామిత్రుండు జన్మించి, తపోబలం
బున రాజధర్మంబును దిగనాడి, బ్రహ్మర్షియై యేకశతసంఖ్యాగణి
తులగు కొడుకులం గనియె; నయ్యెడ భృగుకులజాతుండైన యజీ
గర్తునికొడుకు శునశ్శేఫుండు దల్లిదండ్రులచేత హరిశ్చంద్రుని యా
గపశుత్వంబునకు నమ్ముడుపడి, బ్రహ్మాదిదేవతల వినుతిచేయుచు
మెప్పించి, దేవతలచేత బంధవిముక్తుండయిన వానియందుఁ
గృప గలిగి విశ్వామిత్రుండు పుత్రుల కిట్లనియె. ॥492॥

క. కన్నులఁ గంటిని వీనిని
మన్నన కొమరుండు నాకు మక్కువ మీరో
యన్నన్న యనుచు నీతని
మన్నింపు డనినఁ జూచి మదసంయుతులై. ॥493॥

క. ఇతఁ డన్నఁటపో మాకును
గృతకృత్యుల మయితి మనుచు గేలి యొనర్పన్
సుతులన్ మ్లేచ్ఛులు గండని
ధృతిలేక శపించెఁ దపసి తిరుగుడుపడఁగన్. ॥494॥

వ. అయ్యెడ నతని శాపంబునకు వెరచి, యా నూర్వురయందు మధ్య
ముండైన మధుచ్ఛందుం డేఁబండ్రు దమ్ములుం దానును నమ
స్కరించి “తండ్రీ నీచెప్పిన క్రమంబున శునశ్శేపుండు మా కన్న
యని మన్నింపంగలవార” మనవుడు సంతసించి మంత్రదర్శియైన
శునశ్శేపుని వారల యందుఁ బెద్దఁజేసి, మధుచ్ఛందున కిట్లనియె. ॥495॥

ఆ. పాడి చెడక వీఁడు నేఁడు మీకతమునఁ
గొడుకు గలిగె నాకుఁ గొడుకులార
కడుపులారా మీరు గొడుకులఁ గనుఁ డింక
బ్రీతితోడ దేవరాతుఁ గూడి. ॥496॥

వ. అని పలికె; నట్లు శునశ్శేఫుండు దేవతలచేత విడివడుటం జేసి
దేవరాతుండయ్యె; మధుచ్ఛందుండు మొదలయిన యేఁబండ్రు నా
దేవరాతునకుఁ దమ్ములైరి పెద్దలయిన యష్టక, హారీత, జయంత
సుమదాదు లేఁబండ్రును వేఱై చనిరి; ఈ క్రమంబున విశ్వామిత్రు

కొడుకులు రెండు విధంబులయినం, బ్రవరాంతంబు గలిగె” నని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె “నా పురూరవు కొడుకగు నాయువునకు నహుషుండును, క్షత్త్రవృద్ధుండును, రజియును, రంభుండును, ననేనసుండును ననువారు పుట్టి; రందు క్షత్త్రవృద్ధునకుఁ గుమారుండగు సుహోత్రునకుఁ గాశ్యుండుఁ గుశుఁడు గృత్స్నమదుండు నన ముగ్గురు గలిగి; రా కృత్స్నమదునకు శునకుండును, శునకునకు శౌనకుండును, నమ్మహాత్మునికి బహ్వృచప్రవరుండును జన్మించి; రా బహ్వృచప్రవరుండు దపోనియతుండై చనియె; కాశ్యునకుఁ గాశియుఁ గాశికి రాష్ట్రుండును, రాష్ట్రునకు దీర్ఘతపుండును జనించిరి. ॥497॥

క. ఆ దీర్ఘతపుని కధికుఁడు
శ్రీదయితాంశమునఁ బుట్టి సేవ్యుం డాయు
ర్వేదజ్ఞుఁడు ధన్వంతరి
ఖేదంబులు వాయు నతనిఁ గీర్తనచేయన్. ॥498॥

వ. వాసుదేవాంశసంభూతుండగు నా ధన్వంతరి యజ్ఞభాగంబున కర్హుం; డతనికిఁ గేతుమంతుండు, గేతుమంతునకు భీమరథుఁడు నతనికి దివోదాసుండనం బరఁగు ద్యుమంతుండు నుదయించి; రా ద్యుమంతునకుఁ బ్రతర్దనుండు జన్మించె; నా ప్రతర్దనుండు శత్రుజిత్తనియును ఋతధ్వజుండనియుం జెప్పంబడె; నాతనికిఁ గువలయాశ్వుండు సంభవించె. ॥499॥

ఆ. వసుమతీశ! విను కువలయాశ్వభూభర్త
లలితపుణ్యు ఘను నలర్కుఁ గనియె
నాతఁ డేలె నేల నఱువదియాఱు వే
లేండ్లు వాని భంగి నేల రెవరు. ॥500॥

వ. అయ్యలర్కునకు సన్నతియును, నతనికి సునీతుండును, నతనికి సుకేతనుండును, నతనికి ధర్మకేతువు, నతనికి సత్యకేతువును, నాతనికి ధృష్టకేతువును, నా ధృష్టకేతువునకు సుకుమారుండును, సుకుమారునకు వీతిహోత్రుండు, వీతిహోత్రునకు భర్గుండును, భర్గునకు భార్గభూమియు జనియించిరి. ॥501॥

ఆ. వాఁడు తుదయుఁ గాశ్యవసుమతీశుం డాది
యైనవారు కాశు లనఁగ నెగడి
రవనిమీఁద వార లా క్షత్రవృద్ధుని
వంశజాతు లగుచు వంశవర్య! ॥502॥

వ. మఱియు, క్షత్రవృద్ధునికి రెండవకొడుకగు కుశునికిఁ బ్రీతియును, వానికి సంజయుండును, సంజయునికి జయుండును, జయునికిఁ గృతుండును, గృతునికి హర్యధ్వనుండును, హర్యధ్వనునకు, సహదేవుండును, సహదేవునికి భీముండును, భీమునకు జయత్సేనుండును, జయత్సేనునకు సంకృతియు, సంకృతికి జయుండును, జయునికి, క్షత్రధర్మండును బుట్టిరి; వీరలు క్షత్రవృద్ధుని వంశంబు నంగల రాజులు; రంభునికి రభసుండును, రభసునికి గంభీరుండును

గంభీరునికిఁ గృతుండును గల్గి; రా గృతునికి బ్రహ్మకులంబు పుట్టె;
న య్యనేసునకు శుద్ధుండును, శుద్ధునకు శుచియు, శుచికి బ్రహ్మ
సారథి యైన త్రికకుత్తును జనించి; రతనికి శాంతరజుండు పుట్టె;
నతండు విజ్ఞానవంతుండుఁ, గృతకృత్యుండు, విరక్తుండు నయ్యె. ||503||

సీ. రజియను వానికి రాజేంద్ర! యేనూఱు
కొడుకులు గలిగిరి ఘోరబలులు
వేల్పులెల్లను వచ్చి వేఁడిన నా రజి
దైత్యులఁ బెక్కండ్ర ధరణిఁ గూల్చి
నాకంబు దేవేంద్రునకు నిచ్చె నిచ్చిన
రజికాళ్ళకెఱఁగి సురప్రభుండు
వెండియు నతనికి విబుధగేహము నిచ్చి
సంతోషబుద్ధి నర్చన మొనర్చె
9-504.1-ఆ. నంతనా రజి మృతుఁడైన నతని పుత్రు
లమరవిభుఁడు తమ్ము నడిగికొనిన
నీక యింద్రలోక; మేలిరి యాగభా
గములు పుచ్చికొనిరి గర్వమంది. ||504||

క. వేలుపులఱేఁడు గురుచే
వేలిమి వేల్పించి బలిమి వెలయఁగ నిజ దం
భోళిని రజిసుతులను ని
ర్మూలము గావించి స్వర్గముం గైకొనియెన్. ||505||

32 నహుషుని వృత్తాంతము

వ. అది యట్లుండె; నహుషునకు యతియు, యయాతియును, సం
యాతియు, నాయాతియు, వియతియుఁ, గృతియు నన నార్గురు
గొడుకులు దేహికి నింద్రియంబుల చందంబున సంభవించి; రందుఁ
బెద్దకొడుకగు యతికి రాజ్యం బిచ్చిన నతండు విరక్తుండై. ||506||

క. "రాజ్యంబు పాపమూలము
రాజ్యముతో నొడలెఱుంగ రాదు సుమతియున్
రాజ్యమునఁ బూజ్యు నెఱుఁగడు
రాజ్యము గీజ్యమ్ము ముక్తిరతునకు నేలా?" ||507||

వ. అని పలికి వాఁడు రాజ్యంబునకుం బాసి చనియె. ||508||

క. ఆ నహుషుఁడు మఖశతమును
మానుగఁ నొనరించి యింద్రమానిని గవయం
బూని మునీంద్రులు మోచిన
యానముపై నుండి కూలె నహి యై నేలన్. ||509||

33 యయాతి కథ

ఉ. అన్నయుఁ దండ్రియుం జన, యయాతి మహీపతి యై చతుర్దిశల్
పన్నుగఁ గావఁ దమ్ములకుఁ బాలిడి శుక్రుని కూఁతురున్ సుసం

పన్నగుణాభిరామ వృషపర్వుని కూఁతురు నోలి నాండ్రుగా
నన్నయశాలి యీ ధరణిచక్రధురంధరుఁ డయ్యెఁ బేర్మితోన్.” ||510||

వ. అనిన విని పరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె. ||511||

ఆ. “పార్థివుఁడు యయాతి బ్రహ్మర్షి భార్గవుఁ
డల్లుఁ డగుట మామ యగుట యెట్లు?
రాజు రాచకూఁతు రతిజేయఁ దగు గాక
విప్రకన్య నొంద విహిత మగునె?” ||512||

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. ||513||

సీ. దనుజేంద్రు కూఁతురు తరళాక్షి శర్మిష్ఠ
పురములో నొకనాఁడు ప్రొద్దుపోక
వేవురుబోటులు వెంటరా గురుసుత
యగు దేవయానితో నాట మరిగి
పూచిన యెలదోఁట పొంత జొంపముగొన్న
క్రొమ్మావి చేరువ కొలఁకుఁ జేరి
యందుఁ దమ్ములతేనె లాని చొక్కుచు మ్రోయు
నళుల ఝంకృతులకు నదిరిపడుచు
9-514.1-ఆ. వలువ లూడ్చి కొలఁకు వడిఁ జొచ్చి తమలోన
బెల్లు రేఁగి నీటఁ జల్లులాడ
నందినెక్కి మౌళి నిందురోచులు పర్వ
శూలి వచ్చెఁ గొండచూలితోడ. ||514||

చ. మలహరుఁ జూచి సిగ్గుపడి మానిను లందఱు సంభ్రమంబునన్
వలువలు గట్టుచో దనుజవల్లభుకూఁతురు దేవయాని దు
వ్వలువ ధరించి వేగమున వచ్చినఁ జూచి “యెఱింగెఱింగి నా
వలు విది యెట్లు కట్టికొనివచ్చిన దానవు” యంచుఁ దిట్టుచున్. ||515||

వ. దేవయాని యిట్లనియె. ||516||

శా. ఆ లోకేశుముఖంబునం గలిగె బ్రాహ్మణ్యంబు బ్రహ్మంబునా
మేలై వైదికమార్గముల్ దెలుపుచున్; మిన్నంది యందున్ మహా
శీలుర్ భార్గవు; లందు శుక్రుఁడు సుధీసేవ్యుండు; నే వానికిం
జూలన్ నా వలువెట్లు గట్టితివి రక్షోజాతవై చేటికా! ||517||

క. మహిమవతులైన భూసుర
మహిళల విత్తమ్ములు పెఱమగువల కగునే?
మహిఁ బసిఁడిగొలుసు లిడినన్
విహితములే కుక్కలకు హవిర్భాగంబుల్? ||518||

క. మీ తండ్రి మాకు శిష్యుఁడు
మా తండ్రి గురుండు గొంతమాత్రం బైనం
బ్రీతిం గావింపక పరి
భూతం జేయుదువె తులువ పోఁడిమిఁ జెనఁటీ!” ||519||

వ. అని భర్జించుచున్న దేవయాని పలుకులు విని, కరాళించి, మ్రోగు
చున్న భుజంగి చందంబున నిట్టూర్పులు నిగిడించి, పెదవులు
గొఱుకుచు శర్మిష్ఠ యిట్లనియె. ॥520॥

శా. “బిక్షుండై తమ తండ్రి మా జనకునిన్ బిక్షించినం దన్ను సం
రక్షింపం దుది నింత యై మఱపుతో రాజప్రసూనాకృతి
న్రక్షోరాజతనూజతో సుగుణతో నాతో సమం బాడెడిం
గుక్షిస్ఫోటముగాఁగ దీనిఁ జెలు లీ కూపంబునం ద్రోవరే.” ॥521॥

వ. అని పలికి ॥522॥

ఆ. బోటిపిండుచేతఁ బొదువంగఁ బట్టించి
రాజసమున దైత్యరాజతనయ
దొడరి దేవయానిఁ ద్రోపించె వలు వీక
క్రుంకి నూతిలోనఁ గుతిలఁగొనఁగ. ॥523॥

వ. ఇట్లు చేసి శర్మిష్ఠ పోయిన వెనుక, యయాతిభూపాలుండు వేఁట
మార్గంబున నడవిం దిరుగుచు, దైవయోగంబున నా దేవయాని
యున్న నూయి జేరం జనుదెంచి యందు. ॥524॥

క. బంధువుల నెల్లఁ జీరుచు
నందు జలామగ్ననగ్న యై వగచుచు ని
ర్బంధమునఁ జిక్కి వ్రీడా
సింధువున మునింగి యున్న చేడియఁ గనియెన్. ॥525॥

వ. కనుంగొని ॥526॥

34 దేవయాని యయాతివరించుట

శా. సప్తాంభోనిధిమేఖలావృతమహాసర్వంసహాకన్యకా
ప్రాప్తోద్యద్వరదక్షదక్షిణకరప్రాలంబముం జేసి ప్రో
త్క్షిప్తం జేసె యయాతి గట్టుకొనఁ బై చేలంబు మున్నిచ్చి ప
ర్యాప్తస్వేదజలాంగి నాళిసముదాయస్వర్గవిన్ భార్గవిన్. ॥527॥

వ. ఇట్లు నూయి వెడలించిన రాజునకు రాజవదన యిట్లనియె. ॥528॥

మ. “ననుఁ బాణిగ్రహణం బొనర్చితికదా నా భర్తవున్ నీవ దై
వ నియోగం బిది తప్పదప్పురుషతా వాక్యంబు సిద్ధంబు సౌ
ఖ్యనివాసున్ నిను మాని యొండువరునిం గాంక్షింప నే నేర్తునే?
వనజం బానెడి తేఁటి యన్యకుసుమావాసం బపేక్షించునే? ॥529॥

వ. అదియునుం గాక. ॥530॥

సీ. సుగుణాఢ్య! విను నేను శుక్రుని కూఁతుర
దేవయానిని దొల్లి దేవమంత్రి
తనయుండు కచుఁడు మా తండ్రిచేత మృతసం

జీవినిఁ దా నభ్యసించువేళ
నతనిఁ గామించిన నత డొల్ల ననవుడు
నతఁడు నేర్చిన విద్య యడఁగి పోవ
నతని శపించిన నతఁడు నా భర్త బ్రా
హ్మణుఁడు గాకుండెడు మని శపించె
9-531.1-తే. నది నిమిత్తంబు నాకు బ్రాహ్మణుఁడు గాఁడు
ప్రాణనాథుఁడ వీ" వని పడఁతి పలుకఁ
దనదు హృదయంబు నెలఁతపైఁ దగులుపడినఁ
దమక మొక యింతయును లేక తలఁచి చూచి. ||531||

మత్త. దైవయోగముగాక విప్రసుతన్ వరించునె నా మనం
బే విధంబున నీశ్వరాజ్ఞ నిట్టి దంచు వరించె ధా
త్రీవరుండును దేవయానిని ధీరబుద్ధులకున్ మనో
భావ మొక్కటియే ప్రమాణ మభావ్యభావ్య పరీక్షకున్. ||532||

వ. ఇట్లు వరించి, యయాతి చనిన వెనుక దేవయాని శుక్రునికడకుం
జని, శర్మిష్ఠ చేసిన వృత్తాంతం బంతయు జెప్పి కన్నీరుమున్నీ
రుగా వగచిన. ||533||

క. "క్రూరాత్ముల మందిరములఁ
బౌరోహిత్యంబు కంటె పాపం బీ సం
సారముకంటె శిలల్ దిని
యూరక కాపోతవృత్తి నుండుట యొప్పున్." ||534||

వ. అని వృపర్వుకడ నుండుట నిందించుచు శుక్రుం డా కూఁతుం దో
డ్కొని పురంబు వెడలి చన; నయ్యసురవల్లభుం డెఱింగి శుక్రుని
వలనం దేవతల గెలువఁదలంచి తెరువున కడ్డంబువచ్చి, పాదంబు
లపైఁ బడి, ప్రార్థించి ప్రసన్నుం జేసిన, నా కోపంబు మాని శుక్రుండు
శిష్యున కిట్లనియె. ||535||

త. "చెలులు వేవురుఁ దాను నీ సుత చేటికైవడి నా సుతం
గొలుచు చుండినఁ దీఱుఁ గోపము గొల్వఁ బెట్టెదవేని నీ
వెలఁదిఁ దోడ్కొని వత్తు" నావుడు వేగ రమ్మని భార్గవిం
గొలువఁ బెట్టె సురారివర్యుఁడు గూఁతు నెచ్చలిపిండుతోన్. ||536||

మ. చల మింకేలని తన్నుఁ దండ్రి పనుపన్ శర్మిష్ఠ సన్నిష్ఠతో
జలజాతాస్యలు సద్వయస్యలు సహస్రంబు న్నిజస్రంబుఁ ద
న్నలమన్ దాసి సుదాసి యయ్యెఁ బగవాయన్ భూరికోపానలా
కలిత గ్లానికి దేవయానికి మహాగర్వోద్యమ స్థానికిన్. ||537||

వ. అంత. ||538||

ఉ. ఆతతమైన వేడ్క దనుజాధిపమంత్రి సురారినందనో
పేతఁ దనూభవం బిలిచి పెండ్లి యొనర్చె మహావిభూతికిం
బ్రీతి మహోగ్రజాతికి నభీతికి సాధువినీతికిన్ సిత
ఖ్యాతికి భిన్నదుఃఖబహుకార్యభియాతికి న య్యయాతికిన్. ||539||

వ. ఇట్లు యయాతికి దేవయాని నిచ్చి శుక్రుండు శర్మిష్ఠాసంగమంబు
చేయకు మని యతని నియమించి పనిచె; పిదప దేవయానియు
న య్యయాతివలన యదు తుర్వసులను కుమారులం గనియెను;
ఒక్క రేయి చెఱంగుమాసి, దేవయాని వెలుపల నున్నయెడ శర్మిష్ఠ
యెడరు వేచి యేకాంతంబున యయాతి కడకుం జని, చెఱకువింటి
జోదు పువ్వుటంపఱ కోహటించి తన తలంపు జెప్పిన. ॥540॥

35 యయాతి శాపము

ఉ. ఆ జవరాలిఁ జూచి మన మాఁపగ లేక మనోభవార్తుఁడై
యా జనభర్త మున్ను కవి యాడిన మాట దలంచి యైనఁ జే
తోజసుఖంబులం దనిపెఁ ద్రోవఁగవచ్చునె దైవయోగముల్
రాజఁట సద్రహస్యమఁట రాజకుమారిని మాన నేర్చునే? ॥541॥

వ. ఇట్లు యయాతివలన శర్మిష్ఠ గర్భంబై క్రమంబున ద్రుహ్యుండు,
ననువుఁ, బూరువు నన ముగ్వురు తనయులం గాంచె; నంత దేవ
యాని తద్వృత్తాంతంబంతయు నెఱింగి, కోపించి, శుక్రుకడకుం జని
క్రోధమూర్ఛిత యై యున్న సమయంబున యయాతి వెంట జని,
యిట్లనియె. ॥542॥

ఆ. "మామకేల చెప్ప మాను సరోజాక్షి
దనుజతనయఁ బొంది తప్పుపడితిఁ
గామినయిన నన్నుఁ గరుణింపు పతిమాట
తండ్రిమాటకంటెఁ దగును సతికి." ॥543॥

వ. అని పలికి పాదంబుల కెఱఁగిన న య్యింతి యొడంబడక యుండె;
నంత నది యెఱింగి శుక్రుం డిట్లనియె. ॥544॥

క. "నామాటఁ ద్రోచి దానవ
భామను బొందితివి ధరణిపాలక! తగవే?
యేమాట యేది రూపము
కాముకులకు లోలుపులకుఁ గలవే నిజముల్." ॥545॥

వ. అని పలికి "నిన్ను వనితాజనహేయంబయిన ముదిమి పొందెడు"
మని శపియించిన యయాతి యిట్లనియె. ॥546॥

క. మామా నా పైఁ గోపము
మానూ నీ పుత్రియందు మానవు నాకుం
గామోపభోగవాంఛలు
ప్రేమన్ రమియించి ముదిమిఁ బిదపం దాల్తున్. ॥547॥

వ. అని పలికి యనుజ్ఞగొని, దేవయానిందోడ్కొని పురంబునకుం జని,
పెద్దకొడుకగు యదువుం బిలిచి యయాతి యిట్లనియె. ॥548॥

శా. "నీ తల్లిం గని నట్టి శుక్రువలనన్ నేఁడీ జరం బొందితిన్;
నా తండ్రీ యదునామధేయ! తనయా! నా వృద్ధతం దాల్పవే;

నీ తారుణ్యము నాకు నీవె; తనివో నిండార గొన్నాళ్ళు నేఁ
జేతోజాతసుఖంబులం దిరిగెదన్ శృంగారినై పుత్రకా!" ॥549॥

వ. అనిన విని తండ్రికి యదుండిట్లనియె. ॥550॥

శా. "కాంతాహేయము దుర్వికారము దురాకండూతి మిశ్రంబు హృ
చ్చింతామూలము పీనసాన్వితము ప్రస్వేదవ్రణాకంపన
శ్రాంతిస్ఫోటకయుక్త మీ ముదిమి వాంఛం దాల్చి నానాసుఖో
పాంతంబైన వయోనిధానమిది యయ్యా! తేర యీ వచ్చునే? ॥551॥

36 పూరువు వృత్తాంతము

వ. అని యదుం డొడంబడకున్న యయాతి దుర్వసు ద్రుహ్యాదుల నడి
గిన వారును యదువు పలికినట్ల పలికినఁ గడగొట్టు కుమారుం
డైన పూరువున కిట్లనియె. ॥552॥

ఉ. "పిన్నవుగాని నీవు కడుఁబెద్దవు బుద్ధుల యందు రమ్ము నా
యన్న! మదాజ్ఞ దాఁటవుగ దన్న! వినీతుఁడ వన్న! నీవు నీ
యన్నలు చెప్పినట్లు పరిహారము చెప్పకు మన్న! నా జరన్
మన్నన దాల్చి నీ తరుణిమం బొనగూర్చుము నాకుఁ బుత్రకా!" ॥553॥

వ. అనిన విని గురుభక్తిగుణాధారుండయిన పూరుం డిట్లనియె. ॥554॥

శా. "అయ్యా నన్నిటు వేఁడనేల? భవదీయాజ్ఞాసముల్లంఘనం
బయ్యుండం బరిహారము న్నొడువ నే నన్యాయినే? నీ జరన్
నెయ్యం బొప్పగఁ దాల్చి, నా తరుణిమన్ నీకిచ్చెదం, బంపినం
గయ్యం బాడెడి పుత్రకుండు క్రిమిసంకాశుండు గాకుండునే? ॥555॥

వ. అదియునుం గాక. ॥556॥

క. మునివృత్తి డయ్య నేఁటికి
జనపాలక! సుగతిఁ గోరు సత్పురుషులకుం
దనుఁ గన్న తండ్రిజెప్పిన
పని చేసిన సుగతి గొంగుపసిఁడియ కాదే? ॥557॥

క. పనుపక చేయుదు రధికులు
పనిచిన మధ్యములు పొందుపఱతురు తండ్రుల్
పని చెప్పి కోరి పనిచిన
ననిశము మాఱాడు పుత్రు లధములు దండ్రీ!" ॥558॥

వ. అని పలికి పూరుండు ముదిమి చేకొని తన లేబ్రాయంబు
యయాతి కిచ్చెను; అ య్యయాతియుం దరుణుండై. ॥559॥

శా. ఏడౌ ద్వీపము లేడు వాడలుగ సర్వేలాతలంబెల్లఁ బె
న్వీడై పోఁడిమి నేలుచుం బ్రజల నన్వేషించి రక్షించుచుం
దోడన్ భార్గవి రా మనోజసుఖసంతోషంబులం దేలుచుం

గ్రీడించెన్ నియతేంద్రియుం డగుచు నా క్రీడాతిరేకంబులన్. ॥560॥

క. మర్మంబుల నతిసాధ్వీ
ధర్మంబుల దేవయాని దన ప్రాణేశున్
నర్మముల మనోవాక్తను
కర్మంబుల నొండులేక కడు మెప్పించెన్. ॥561॥

శా. ఆకాశంబున మేఘబృందము ఘనంబై సన్నమై దీర్ఘమై
యేకంబై బహురూపమై యడఁగున ట్లే దేవు గర్భంబులో
లోకశ్రేణి జనించుచున్ మెలఁగుచున్ లోపించు నా దేవు సు
శ్రీకాంతున్ హరిఁగూర్చి యాగములు చేసెన్ నాహుషుం డిమ్ములన్. ॥562॥

వ. మఱియును. ॥563॥

ఉ. చెలికాండ్రం గరులన్ రథమ్ముల భటశ్రేణిం దురంగంబులం
గలలోఁగన్న ధనావళిన్ సమములంగాఁ జూచుచుచున్ భార్యతో
బలు వేలేండ్లు మనోజభోగలహరీపర్యాప్తుఁడై తేలియున్
బలుతృష్ణం గడఁగాన కెంతయు మహాబంధంబులన్ స్రుక్కుచున్. ॥564॥

37 యయాతి బస్తోపాఖ్యానము

వ. ఒక్క దినంబున నాత్మజ్ఞానంబునం జేసి కాంతానిమిత్తంబున మోస
పోవుట యెఱింగి యయాతి యతివిషాదంబు నొంది దేవయాని
కిట్లనియె. ॥565॥

క. “మన చారిత్రమువంటిది
విను మితిహాసంబు గలదు; వృద్ధజనములున్
మునులును మెత్తురు; నీవును
మనమున నంగీకరింపు మంజులవాణీ! ॥566॥

వ. అది యెట్టిదనిన. ॥567॥

సీ. అజ మొకం డడవిలో నరుగుచుం దాఁ గర్మ
ఫలమున నూతిలోపలికి జాఱి
లోఁగెడి ఛాగి నాలోకించి కామి యై
కొమ్మున దరిఁ గొంత గూలఁద్రోచి
వెడలింపన చ్ఛాగి విభునిఁగాఁ గోరిన
నగుఁగాక యని తాను నదియుఁ దిరుగ
నెన్నియేనిని దన్ను నెంత కామించిన
నన్నిటికిని భర్త యై తనర్చి
9-568.1-తే. వాని నే ప్రొద్దు రతులకు వశలఁ జేసి
సొరిదిఁ గ్రీడించి క్రీడించి చొక్కిచొక్కి
కాముఁ డనియెడి దుస్సహగ్రహముకతన
జిత్త మేమఱి మత్తిల్లి చెల్లఁ జిక్కి . ॥568॥

క. వెడ విలుతుకేళిఁ జిగురా

కడిదపు వ్రేటునకు లోఁగి యతి మోహితుఁడై
విడువక సతులం దగిలెడు
జడునకు నెక్కడివి బుద్ధిచాతుర్యంబుల్? ॥569॥

వ. అంత నచ్ఛాగంబు దన పిదపం దగిలిన ఛాగినీనివహంబు లోపలం
జూడ నొప్పెడి ఛాగి యందుఁ దగిలి క్రీడింపం గని, నూతిలోపలంబడి
వెలువడిన ఛాగి, తన పతివలని నెయ్యంబు లేకుండుటకు విన్న
నై తన మనంబున. ॥570॥

క. పలికినఁ బలుకులు పలుకఁడు
కలఁచున్ నవకాంతఁ జూచి కడు సంచలుఁడై
నిలిచిన చోటన్ నిలువఁడు
నిలువెల్లను గల్ల కామి నిజమరి గలఁడే. ॥571॥

వ. అని పలికి విడిచి చనిన న య్యజవల్లభుండు సురతపరతంత్రుండై,
మిసిమిసియను శబ్దంబు చేయుచుఁ, ద చ్ఛాగివెంటం జని, యొడం
బఱుపంజాలకుండె; నంత దానికిఁ గర్త యైన బ్రాహ్మణుండు రోషం
బున రతిసమర్థంబు గాకుండ నల్లాడుచుండ ఛాగవృషణంబులు
ద్రెంచివేసిన, న చ్ఛాగంబు గ్రిందఁబడి వేడుకొనినఁ, బ్రయోజనంబు
పొడగని యోగవిదుండు గావున బ్రాహ్మణోత్తముండు గ్రమ్మఱ న
య్యజవృషణంబులు సంధించిన. ॥572॥

క. వృషణములు మరలఁ గలిగిన
సుషముండై ఛాగవిభుఁడు సుందరితోడన్
విషయసుఖంబులఁ బొందుచుఁ
దృష తుదిఁ గనఁ డయ్యెఁ బెక్కు దివసము లయ్యున్." ॥573॥

వ. అని యి వ్విధంబున యయాతి దేవయానికి నిజవృత్తాంతంబు
గథా రూపంబున నెఱింగించి యిట్లనియె. ॥574॥

మ. "అబలా! నీ నిబిడాతిదుర్జయ సలజ్జాపాంగభల్లంబులం
బ్రబలంబైన మనంబు భగ్నముగ నా ప్రావీణ్యముం గోలుపో
యి బలిష్ఠుండగు కాముబారిఁ బడి నే నెట్లోర్తునే బందిక
త్తె బడిం బాపపుఁ దృష్ణ యిప్పు డకటా! దీర్ఘాకృతిన్ రొప్పెడిన్. ॥575॥

క. అదలదు ప్రాణము లదలినఁ
గదలదు సర్వాంగకములుఁ గదలుచు నుండన్
వదలదు బిగువులు వదలినఁ
దుదిలే దీ తృష్ణ దీనిఁ ద్రుంపఁగవలయున్. ॥576॥

క. వెయ్యేం డ్లయ్యెను నీతోఁ
గ్రయ్యంబడి యున్నవాఁడఁ గామసుఖములం
గ్రుయ్యా దొక యించుకైన
న్డయ్యదు కొనలిడియెఁ దృష్ణ నవపద్మముఖీ! ॥577॥

క. ముదిసెను దంతావళియును

ముదిసెను గేశములు దనువు ముదిసెం దనకున్
ముదియ నివి రెండు చిక్కెను
బ్రదికెడి తీపియును విషయపక్షస్పృహయున్. ‖578‖

క. కడలే దాశాలతకుం
గడఁ జూడఁగఁ గానగరాదు కడఁ గనిరేనిం
గడు ముదమున సంసారము
గడఁ గందురు తత్త్వవిదులు గమలదళాక్షీ! ‖579‖

క. మండన హాటక పశు వే
దండాశ్వ వధూ దుకూల ధాన్యాదులు పె
క్కుండియు నాశాపాశము
ఖండింపఁగ లేవు మఱియుఁ గడమయ చుమ్మీ. ‖580‖

క. కామోపభోగసుఖములు
వేమాఱును బురుషుఁ డనుభవించుచు నున్నం
గామంబు శాంతిఁ బొందదు
ధూమధ్వజుఁ డాజ్యవృష్టిఁ ద్రుంగుడు పడునే? ‖581‖

ఆ. అక్క తల్లి చెల్ల లాత్మజ యెక్కిన
పాను పెక్కఁ జనదు పద్మనయన!
పరమయోగికైన బలిమిని నింద్రియ
గ్రామ మధికపీడఁ గలుగఁ జేయు. ‖582‖

క. వెంగలివిత్తయి తిరుగుచుఁ
గంగార్యై చెడక ముక్తిఁ గాంక్షించు నతం
డంగనలతోడ విడువని
సంగడములు వదలవలయు జలజాతముఖీ! ‖583‖

వ. అదిగావున నేఁడు మొదలు తృష్ణాఖండనంబు చేసి, నిర్విషయుం డనయి, యహంకారంబు విడిచి, మృగంబులం గలసి, వనంబున సంచరించెద; పరబ్రహ్మంబునందుఁ జిత్తంబు జేర్చెద బ్రహ్మనిష్ఠ మనుష్యులకు నాశానివారిణి యగుటం జేసి యే నందుఁ దత్పరుండనై యాహారనిద్రాదియోగంబులం బరిహరించెద నాత్మవిదుండై సంసార నాశంబులఁ దలంచినవాఁడె విద్వాంసుఁ” డని పలికి, పూరుని యౌవనం బతని కిచ్చి ముదిమి దాను గైకొని విగతలోభుండై, నిజ భుజ శక్తిపాలితం బగు భూమండలంబు విభాగించి, ద్రుహ్యునకుఁ బూర్వ భాగంబును, యదువునకు దక్షిణభాగంబును, దుర్వసునకుఁ బశ్చిమదిగ్భాగంబును, ననువునకు నుత్తరదిగ్భాగంబును సంరక్షింపుం డని యిచ్చి వారల సమక్షంబున. ‖584‖

క. నాలుగుచెఱగుల నేలయుఁ
బాలింపు డనుచు నగ్రభవులను బంచెన్
భూలోకమేలు మనుచును
బాలార్కోదారుఁ బూరుఁ బట్టము గట్టెన్. ‖585‖

వ. ఇట్లు పూరునికి రాజ్యం బిచ్చి పెక్కువర్షంబులందు ననుభూతంబు
లయిన యింద్రియసుఖంబులు వర్జించి. ||586||

క. మిక్కలి సుజ్ఞానంబునఁ
జక్కగఁ దెగనడచి వైరిషడ్వర్గంబున్
ఱెక్కలు వచ్చిన విహగము
గ్రక్కున నీడంబు విడుచు కరణి నుదితుఁడై. ||587||

క. కారుణికోత్తముఁడగు హరి
కారుణ్యముకతన నతఁడు ఘనుఁడై గెలిచెం
గ్రూరములగు విషయంబుల
నూరక గెలువంగ శక్తుఁ డొక్కఁడు గలఁడే? ||588||

వ. మఱియు నిర్మూలితసకలసంగుండై సత్త్వరజస్తమోగుణంబుల
దిగనాడి నిర్మలంబయి, పరమంబయిన వాసుదేవాభిధానబ్రహ్మం
బునందు యయాతిభూపాలుండు స్వతస్సిద్ధయయిన భాగవత
గతిం జెందెను; అంత. ||589||

సీ. ప్రాణేశుఁ డాడిన పలుకులు నగవులు
గాఁ జూడ కంతరంగమున నిలిపి
పథికులై పోవుచుఁ బానీయశాలలఁ
జల్లగా నుండెడి జనుల యట్ల
సంసారమునఁ గర్మసంబంధులై వచ్చి
యాలు బిడ్డలు మగం డనుచుఁ గూడి
యుండుట గాని సంయోగంబు నిత్యంబు
గా దీశమాయాప్రకల్పితంబు
9-590.1-తే. దీని విడుచుట దగ వని తెగువ మెఱసి
నిద్రచాలించి మేల్కొన్న నేర్పు చాల
గలిగి భార్గవి సర్వసంగముల విడిచి
హరిపరాధీన యై ముక్తి కరిగె నధిప!” ||590||

వ. అని యిట్లు యయాతిచరితంబు చెప్పి “భగవంతుండును సర్వ
భూతనివాసుండును, శాంతుండును, వేదమయుండును నైన
వాసుదేవునికి నమస్కరించెద” నని శుకుం డిట్లనియె. ||591||

38 పూరుని చరిత్ర

క. భారత! నీవు జనించిన
పూరుని వంశంబునందుఁ బుట్టిన వారిం
జారు యశోలంకారుల
ధీరుల వినిపింతు నధిక తేజోధనులన్. ||592||

వ. పూరునకు జనమేజయుండు, జనమేజయునకుఁ బ్రాచీన్వాంసుండు,
నా ప్రాచీన్వాంసునకుఁ బ్రవిరోధనమన్యువు, నతనికిఁ జారువుఁబుట్టి
రా చారువునకు సుద్యువు, సుద్యువునకు బహుగతుండును,

బహుగతునకు శర్యాతియు, శర్యాతికి సంయాతియు, సంయాతికి
రౌద్రాశ్వుండును, రౌద్రాశ్వునకు ఘృతాచి యనునచ్చరలేమ
యందు ఋతేపువుఁ, గక్షేపువు, స్థలేపువుఁ, గృతేపువు, జలేపువు,
సన్నతేపువు, సత్యేపువు, ధర్మేపువు, వ్రతేపువు, వనేపువు నను
వారు జగదాత్మభూతుండైన ప్రాణునకు నింద్రియంబుల చందంబునఁ
బదుగురు గొడుకులు జన్మించి; రందు ఋతేపువునకు నంతిసారుం
డును, నంతిసారునకు సుమతియు, ధ్రువుండు, నప్రతిరథుండునన
మువ్వురు పుట్టి; రందు నప్రతిరథునికిఁ గణ్వుండును, గణ్వునికి
మేధాతిథియు, నతనికి బ్రస్కందుండు మొదలగు బ్రాహ్మణులును
జన్మించి; రా సుమతికి రైభ్యుండు పుట్టె; రైభ్యునకు దుష్యంతుడు
పుట్టె. ||593||

39 దుష్యంతుని చరిత్రము

క. పారావారపరీతో
దార ధరాభారదక్ష దక్షిణహస్త
శ్రీ రాజిల్లఁగ నొకనాఁ
డా రాజేంద్రుండు వేఁటయం దభిరతుఁడై. ||594||

క. గండక కంఠీరవ భే
రుండ శశ వ్యాళ కోల రోహిష రురు వే
దండ వ్యాఘ్ర మృగాదన
చండ శరభ శల్య భల్ల చమరాటవులన్. ||595||

క. చప్పుడు చేయుచు మృగముల
రొప్పుచు నీరముల యందు రోయుచు వలలం
ద్రిప్పుకొని పడఁగఁ బోవుచుఁ
దప్పక వ్రేయుచును వేఁటతమకం బొప్పన్. ||596||

క. మృగయూథంబుల వెంటను
మృగలాంఛన సన్నిభుండు మృగయాతురుఁడై
మృగయులు గొందఱు గొలువఁగ
మృగరాజపరాక్రమంబు మెఱయఁగ వచ్చెన్. ||597||

వ. ఇట్లు వచ్చివచ్చి దైవయోగంబునఁ గణ్వమహాముని తపోవనంబు
చేరం జని. ||598||

సీ. ఉరుతర శ్రాంతాహి యుగళంబులకుఁ బింఛ
ముల విసరెడి కేకిముఖ్యములను
గరుణతో మదయుక్త కలభంబులకు మేఁత
లిడుచు ముద్దాడు మృగేంద్రములును
ఘనమృగాదనములు గాపుగా లేళ్ళతో
రతులు సాగించు సారంగములను
నునుపుగా హోమధేనువుల కంఠంబులు
దువ్వుచు నాడు శార్దూలములను

9-599.1-తే. దార కలహించు నుందురు దంపతులకు
మైత్రి నంకించు మార్జాలమల్లములను
మతిని జాతివైరంబులు మాని యిట్లు
గలసి క్రీడించు మృగములఁ గాంచె నతఁడు. ॥599॥

క. ఇత్తెఱఁగున మృగజాతుల
పొత్తులు మే మెఱుఁగ మనుచు భూవల్లభుఁడుం
జిత్తములోపల నా ముని
సత్తము సద్వృత్తమునకు సంతసపడుచున్. ॥600॥

క. హల్లక బిసురుహ సరసీ
కల్లోలోత్ఫుల్ల యూథికా గిరిమల్లీ
మల్లీ మరువక కురువక
సల్లలితానిలములవలన సంతుష్టుండై ॥601॥

వ. దుష్యంతుండు వచ్చు నవసరంబున. ॥602॥

క. ఇందిందిరాతిసుందరి
యిందిందిరచికుర యున్న దిందింద; శుభం
బిం దిందువంశ; యను క్రియ
నిందీవరవీథి మ్రోసె నిందిందిరముల్. ॥603॥

క. మా కందర్పుని శరములు
మాకందము లగుటఁ జేసి మా కందంబుల్
మాకందము లను కైవడి
మాకందాగ్రములఁ బికసమాజము లులిసెన్. ॥604॥

వ. అంత. ॥605॥

క. ఇందున్న కణ్వమునికిని
వందన మొనరించి తిరిగి వచ్చెద ననుచుం
బొందుగ ననుచరులను దా
నందఱ నందంద నిలిపి యటఁ జని మ్రోలన్. ॥606॥

శా. ఆ కణ్వాశ్రమమందు నీరజనివాసాంత ప్రదేశంబులన్
మాకందంబులనీడఁ గల్పలతికా మధ్యంబులన్ మంజు రం
భాకాండాంచితశాలలో గుసుమ సంపన్నస్థలిం జూచె నా
భూకాంతుండు శకుంతలన్ నవనటద్భ్రూపర్యటత్కుంతలన్. ॥607॥

క. దట్టపుఁ దుఱుమును మీఁదికి
మిట్టించిన చన్నుఁగవయు మిఱుమిఱు చూడ్కుల్
నట్టాడునడుముఁ దేనియ
లుట్టాడు మోవియును మనము నూరింపంగన్. ॥608॥

వ. అంతనా రాజకుమారుం డలరుటమ్ములవిలుకాని వెడవింట ఘణ
ఘణాయమానలయి మ్రోయు ఘంటలకుం బంటించి, తన మనం

బున. ॥609॥

శా. వన్యాహారములన్ జితేంద్రియత నావాసించు నా కణ్వుఁ డీ
కన్యారత్నము నే గతిం గనియెడిం; గా దీ కురంగాక్షి రా
జన్యాపత్యముగాఁగనోపు; నభిలాషం బయ్యెఁ; గాదేని నే
యన్యాయక్రియలందుఁ బౌరవుల కెం దాశించునే చిత్తముల్? ॥610॥

క. అడిగిన నృపసుతుఁ గానని
నొడివెడినో యిది మనంబు నొవ్వ నని విభుం
డుడురాజవదన నడుగక
తడుమన యొక కొంత ప్రొద్దు దడఁబడ జొచ్చెన్. ॥611॥

వ. మఱియు నెట్టకేలకుఁ దన చిత్తసంచారంబు సత్యంబుగాఁ దలంచి
యిట్లనియె. ॥612॥

క. “భూపాలకన్యక వని
నీ పయిఁ జిత్తంబు నాఁటె; నీవా రేరీ?
నీ పేరెవ్వరు? నిర్జన
భూపర్యటనంబు దగవె? పూర్ణేందుముఖీ!” ॥613॥

వ. అని పలుకుచున్న రాజకుమారుని వదనచంద్రికారసంబు నేత్ర
చకోరంబులవలనం ద్రావుచు, నయ్యువిద విభ్రాంతయై యున్న
సమయంబున. ॥614॥

క. కంతేకాలునిచేతం
గుంఠితుఁడగు టెట్లు మరుఁడు? కుసుమాస్త్రంబుల్
లుంఠించి గుణనినాదము
ఠంఠమ్మన బాల నేసె ఠవఠవ గదురన్. ॥615॥

వ. ఇట్లు వలరాచవాని క్రొవ్విరికోలలవేఁడిమిఁ దాలిమిపోఁడిమి చెడి,
యా వాలుఁగంటి యిట్లనియె. ॥616॥

మ. “అనివార్యప్రభ మున్ను మేనకయు విశ్వామిత్రభూభర్తయుం
గని; రా మేనక డించిపోయెనడవిం; గణ్వుండు న న్నింతగా
మనిచెన్; సర్వము నా మునీంద్రుఁ డెఱుఁగు; న్మద్భాగధేయంబునన్
నినుఁగంటిం బిదపం గృతార్థ నగుచున్ నేఁడీ వనాంతంబునన్. ॥617॥

క. నీ వారము ప్రజలేమును
నీవారము పూజగొనుము నిలువుము నీవున్
నీవారును మా యింటను
నీవారాన్నంబుగొనుఁడు నేఁడు నరేంద్రా! ॥618॥

వ. అని పలికిన, దుష్యంతుండు మెచ్చి, మచ్చెకంటి యిచ్చ యెఱింగి
యిట్లనియె. ॥619॥

ఆ. రాజతనయ వగుదు రాజీవదళనేత్ర!

మాట నిజము లోనిమాటలేదు
తనకు సదృశుఁడయిన తరుణునిఁ గైకొంట
రాజసుతకుఁ దగవు రాజవదన! ||620||

వ. అని మఱియుఁ దియ్యని నెయ్యంపుం బలుకులవలన నయ్యువిద
నియ్యకొలిపి. ||621||

క. బంధురయశుఁడు జగన్నుత
సంధుఁడు దుష్యంతుఁ డుచిత సమయజ్ఞుండై
గంధగజగమన నప్పుడు
గాంధర్వవిధిన్ వరించె గహనాంతమునన్. ||622||

40 భరతుని చరిత్ర

వ. ఇవ్విధంబున నమోఘవీర్యుండగు నా రాచపట్టి, దపసిరాచూలికిఁ
జూలు నెక్కొలిపి, మఱునాఁడు తన వీటికిం జనియె; న య్యింతియుఁ
గొంతకాలంబునకుఁ గొడుకుం గనినఁ గణ్వమునీంద్రుం డా రాచపట్టికి
జాతకర్మాది మంగళాచారంబు లొనర్చె నా డింభకుండును దినదినం
బునకు బాలచంద్రుఁడునుం బోలె నెదుగుచు. ||623||

క. కుంఠితుఁడుగాక వాఁడు
త్కంఠం దన పిన్ననాఁడె కణ్వవనచర
త్కంఠీరవ ముఖ్యంబుల
కంఠములం బట్టి యడుచుఁ; గట్టున్; విడుచున్. ||624||

వ. అంత నా కణ్వమునీంద్రుండు బాలకుం జూచి శకుంతల కిట్లనియె. ||625||

ఉ. పట్టపురాజు నీ మగఁడు; పాపఁడు నన్నిట నెక్కు డంతకుం;
బట్టపుదేవివై గఱువ బాగున నుండక పాఱువారితో
గట్టువనంబులో నవయఁగాఁ బనిలే దిటఁ దర్లిపోఁగదే
పుట్టిన యిండ్ల మానినులు పోరచిగా ననిశంబు నుందురే? ||626||

వ. అనిన నియ్యకొని. ||627||

క. ఆ పినవాని నతుల
వ్యాపారు నుదారు వైష్ణవాంశోద్భవునిం
జూపెద నంచు శకుంతల
భూపాలునికడకు వచ్చెఁ బుత్రుని గొనుచున్. ||628||

వ. వచ్చి దుష్యంతుండున్న సభామండపంబునకుం జని నిలిచి
యున్న యెడ ||629||

మ. వల కేలన్ గురుచక్రరేఖయుఁ బదద్వంద్వంబునం బద్మరే
ఖలు నొప్పారఁగ నందు వచ్చిన రమాకాంతుండు నాఁ గాంతి న
గ్గలమై యున్న కుమారు మారసదృశాకారున్ విలోకించి తాఁ
బలుకం డయ్యె విభుం డెఱింగి సతి విభ్రాంతాత్మ యై యుండగన్. ||630||

వ. ఆ సమయంబున. ‖631‖

మ. అదె నీ వల్లభ; వాఁడు నీ సుతుఁడు; భార్యాపుత్రులం బాత్రులన్
వదలంగా; దలనాఁటి కణ్వవనికా వైవాహికారంభముల్
మది నూహింపు; శకుంతలావచనముల్ మాన్యంబుగా భూవరేం
ద్ర! దయం జేకొను మంచుం మ్రోసెను వియద్వాణీవధూవాక్యముల్. ‖632‖

వ. ఇ ట్లశరీరవాణి సర్వభూతంబులకుఁ దేటపడ భరింపు మని పలికిన,
నా కుమారుండు భరతుండయ్యె; నంత నా రాజు రాజవదన నంగీక
రించి తనూభవుం జేకొని కొంతకాలంబు రాజ్యంబు జేసి పరలోకం
బునకుం జనియె; తదనంతరంబ. ‖633‖

క. రెండవహరి క్రియ ధరణీ
మండలభారంబు నిజసమంచితబాహా
దండమున నిలిపి తనకును
భండనమున నెదురులేక భరతుం డొప్పెన్. ‖634‖

వ. మఱియునా దౌష్యంతి, యమునాతటంబున దీర్ఘతపుండు పురో
హితుండుగా డెబ్బదియెనిమిదియును, గంగాతీరంబున నేఁబది
యయిదును, నిట్లు నూటముప్పదిమూఁడశ్వమేధయాగంబులు
సదక్షిణంబులుగానొనర్చి; దేవేంద్రవిభవంబున నతిశయించి, పదు
మూఁడువేలునెనుబదినాలుగు కదుపుధేనువులుగలయది ద్వం
ద్వంబనం బరఁగు, నట్టి వేయి ద్వంద్వంబుల పాఁడిమొదవులఁగ్రేపు
లతోడ నలంకారసహితలం జేసి వేవురు బ్రాహ్మణుల కిచ్చి, మష్కార
తీర్థకాలంబున విప్రముఖ్యులకుఁ బుణ్యదినంబున గనక భూషణ
శోభితంబులయి ధవళదంతంబులు గల నల్లని యేనుంగులం బదు
నాలుగులక్షలనొసంగె; దిగ్విజయకాలంబున శక, శబర, బర్బర, కష,
కిరాతక, హూణ, మ్లేచ్ఛ దేశంబుల రాజులఁ బీచం బడంచి, రసాతలం
బున రాక్షస కారాగృహంబులందున్న వేల్పుల గరితలం బెక్కండ్ర
విడిపించి తెచ్చి, వారల వల్లభులం గూర్చె; త్రిపురదానవుల జయిం
చి, నిర్జరుల నిజమందిరంబుల నునిచె; నతని రాజ్యంబున గగన
ధరణీతలంబులు ప్రజలుగోరిన కోరిక లిచ్చుచుండె; ని వ్విధంబున. ‖635‖

ఆ. సత్యచరితమందుఁ జలమందు బలమందు
భాగ్యమందు లోకపతులకంటె
నెక్కుడైన పేర్మి నిరువదియేడువే
లేండ్లు ధరణి భరతుఁ డేలె నధిప! ‖636‖

క. అర్థపతికంటెఁ గలిమిఁ గృ
తార్థుండై యతుల శౌర్య మలవడియు నతం
డర్థములను బ్రాణములను
వ్యర్థము లని తలఁచి శాంతుఁ డయ్యె నరేంద్రా! ‖637‖

క. భరతుని భార్యలు ముప్వురు
వరుసం బుత్రకులఁ గాంచి వల్లభుతోడన్

సరిగారని తోడ్తోడను
శిరములు దునుమాడి రాత్మ శిశువుల నధిపా! ||638||

వ. ఇట్లు విదర్భరాజపుత్రికలు శిశువులం జంపిన భరతుం డపుత్ర కుండై మరుత్ స్తోమం బను యాగంబు పుత్రార్థి యై చేసి, దేవతల మెప్పించెను; అ య్యవసరంబున. ||639||

సీ. అన్న యిల్లాలిఁ జూలాలిని మమతాఖ్యఁ
జూచి బృహస్పతి సురతమునకుఁ
దొరఁకొని పైబడ్డఁ దొల్లి గర్భంబున
నున్న బాలుఁడు భయం బొదవి వలదు
తగదని మొఱజేయఁదమకంబుతో వాని
నంధుండ వగుమన్న నలిగి వాఁడు
యోనిలోపలి వీర్య మూడఁ దన్నిన నేలఁ
బడి బిడ్డఁడై యున్నఁ బాయ లేక
9-640.1-ఆ. నితని పెంపు; కొడుకు లిరువురు జన్మించి
రనుచు వెలయఁ జేయు మనిన మమతఁ
బెంపఁజాల; నీవ పెంపు; భరింపు; మీ
ద్వాజు ననుచుఁ జనియె దాని విడిచి. ||640||

వ. ఇట్లు చథ్యుని భార్య యగు మమతయు బృహస్పతియు శిశువుం గని, ద్వాజుండైన వీని నీవ నీవ భరింపుమని, వదినె మఱఁదులు దమలో నొండొరువులం బలికిన కారణంబున వాఁడు భరద్వాజుండయ్యె; గర్భస్థుండయిన వాఁడు బృహస్పతి శాపంబున దీర్ఘతముం డయ్యె; నంత నా బృహస్పతియు మమతయు నుదయించిన వాని విడిచి నిజేచ్ఛం జనిన, మరుత్తులు వానిం బోషించి పుత్రార్థి యయిన భరతున కిచ్చిరి; భరతుండు వానిం జేకొనియె; వితథం బయిన భరతవంశంబునకు నా భరద్వాజుండు వంశకర్త యగుటం జేసి వితథుండనం బరఁగె నా వితథునికి మన్యువు, మన్యువునకు బృహత్క్షత్ర జయ మహావీర్య నర గర్గు లను వారేవురు సంభవించి; రందు నరునికి సంకృతి, సంకృతికి గురుండు, రంతిదేవుం డన నిరువురు జన్మించిరి; అందు. ||641||

41 రంతిదేవుని చరిత్రము

సీ. రాజవంశోత్తమ! రంతిదేవుని కీర్తి
యేల చెప్పఁగ? విను మిందు నందు
నా రాజు దన సంచితార్థంబు లన్నియు
నెడపక దీనుల కిచ్చియిచ్చి
సకుటుంబుఁడై ధైర్యసంయుతుండై పేద
యై కూడు నీరులే కథమవృత్తి
నెందేని నలువదియెనిమిది దివసముల్
చరియింప నొకదివసంబు రేపు
9-642.1-ఆ. నెయ్యి పాయసంబు నీరును గలిగిన
బహుకుటుంబభారభయముతోడ

నలసి నీరుపట్టు నాకలియును మిక్కి
లొదవఁ జూచి కుడువ నుత్సహించె. ||642||

వ. అ య్యవసరంబున. ||643||

సీ. అతిథి భూసురుఁ డొక్కఁ డాహార మడిగినఁ
గడపక ప్రియముతో గారవించి
హరిసమర్పణ మంచు నన్నంబులో సగ
మిచ్చిన భుజియించి యేఁగె నాతఁ;
డంతలో నొక శూద్రుఁ డశనార్థి యై వచ్చి
పొడసూప లేదనఁ బోక తనకు
నున్న యన్నములోన నొక భాగమిచ్చిన
సంతుష్టుఁడై వాఁడు చనిన వెనుక
9-644.1-ఆ. కుక్కగమియుఁ దాను నొక్కఁ డేతేర నా
యన్న శేష మిచ్చి సన్నయంబు
లాడి మ్రొక్కి పంప నోడక చండాలుఁ
డొక్క డరుగుదెంచి చక్క నిలిచి. ||644||

క. హీనుఁడఁ జండాలుండను
మానవకులనాథ! దప్పి మానదు; నవలం
బోనేర; నీకుఁ జిక్కిన
పానీయము నాకుఁ బోసి బ్రతికింపఁగదే. ||645||

వ. అనిన వాని దీనాలాపంబులకుఁ గరుణించి రా జిట్లనియె. ||646||

ఉ. అన్నము లేదు కొన్ని మధురాంబువు లున్నవి; త్రావు మన్న! రా
వన్న! శరీరధారులకు నాపద వచ్చిన వారి యాపదల్
గ్రన్నన మాన్చి వారికి సుఖంబులు చేయుటకన్న నొండు మే
లున్నదె? నాకు దిక్కు పురుషోత్తముఁ డొక్కఁడ చుమ్ము పులస్కా! ||647||

వ. అని పలికి ||648||

మ. బలవంతంబగు నీరుపట్టున నిజప్రాణాంతమై యున్నచో
నలయం డేమియు; వీని హృజ్జ్వరము నాయాసంబు ఖేదంబు నా
జలదానంబున నేఁడు మాను ననుచున్ సర్వేశ్వరాధీనుఁడై
జలముం బోసెను రంతిదేవుఁడు దయం జండాలపాత్రంబునన్. ||649||

వ. తదనంతరంబ; బ్రహ్మాది దేవతలు సంతోషించి, రంతిదేవునికి మేలు
చేయం దలఁచి, నిజాకారంబులతో ముందట నిలువంబడి యా రాజ
ధైర్యపరీక్షార్థంబు దమ చేసిన వృషలాది రూపంబులగు విష్ణుమాయ
నెఱింగించిన, నా నరేంద్రుం డందఱకు నమస్కరించి. ||650||

క. వారల నేమియు నడుగక
నారాయణభక్తి దన మనంబున వెలుఁగన్
ధీరుం డాతఁడు మాయా
పారజ్ఞుం డగుచు బరమపదముం బొందెన్. ||651||

క. ఆ రాజర్షిని గొలిచిన
వారెల్లఁ దదీయ యోగవైభవమున శ్రీ
నారాయణ చింతనులై
చేరిరి యోగీశులగుచు సిద్ధపదంబున్. ॥652॥

వ. ఇట్లు రంతిదేవుండు విజ్ఞానగర్భిణి యగు భక్తివలనఁ బరమపదం బునకుం జనియె; నంత గర్గునకు శిని జన్మించె. శినికి గార్గ్యుండు గలిగె; నాతనినుండి బ్రాహ్మణ కులంబయ్యెఁ; మహావీర్యునికి నురుక్ష యుండును, నురుక్షయునకుఁ ద్రయారుణియుఁ గవియుఁ బుష్కరా రుణియు నను మువ్వురు సంభవించిరి; వారును బ్రాహ్మణులయి చనిరి; బ్రహ్మక్షత్రునికి సుహోత్రుండు, సుహోత్రునకు హస్తియు జనించి రా హస్తి దన పేర హస్తినాపురంబు నిర్మించె నా హస్తికి నజ మీఢుండును ద్విమీఢుండును బురుమీఢుండును నన మువ్వురు జనియించి; రం దజమీఢుని వంశంబునం బ్రియమేధాదులు గొందరు పుట్టి బ్రాహ్మణులయి చని; ర య్యజమీఢునికి బృహదిషుఁడు నతని పుత్రుండు బృహద్ధనువు, నతనికి బృహత్కాయుండు, నతనికి జయద్రథుండు, నతనికి విశ్వజిత్తు, విశ్వజిత్తునకు సేనజిత్తు, సేన జిత్తునకు రుచిరాశ్వుండు, దృఢహనువుఁ గాశ్యుండు వత్సుండునన నలువురు జనించి; రందు రుచిరాశ్వునకుఁ బ్రాజ్ఞుండును, నతనికిఁ బృథుసేనుండును, బృథుసేనునికిఁ బారుండును, వానికి నీపుండు, నీపునికి నూర్వురుగొడుకులును బుట్టిరి; మఱియును. ॥653॥

ఆ. శుకుని కూఁతురైన సుందరి సత్కృతిఁ
బొంది వేడ్క నీపభూవిభుండు
విమల యోగవిత్తు విజ్ఞానదీపితో
దారచిత్తు బ్రహ్మదత్తుఁ గనియె. ॥654॥

వ. ఆ బ్రహ్మదత్తుండు జైగిషవ్యోపదేశంబున, యోగతంత్రంబునం జేసి గోదేవియను భార్యవలన విష్వక్సేనుండను కుమారునిం గనియె; విష్వక్సేనునకు నుదక్సేనుండును, దక్సేనునకు భల్లాదుండు గల్గి, వీరలు బార్హదిషవులను రాజులైరి; ద్విమీఢునకు యమీనరుండు, యమీనరునికిఁ గృతిమంతుండు, గృతిమంతునికి సత్యధృతి, సత్య ధృతికి దృఢనేమి, దృఢనేమికి సుపార్శ్వకృత్తు, సుపార్శ్వకృత్తున కు సుపార్శ్వుండును, సుపార్శ్వునకు సుమతి, సుమతికి సన్న తిమంతుండు, సన్నతిమంతుని కొడుకు కృతి యనువాఁడు హిర ణ్యనాభునివలన యోగమార్గం బెఱింగి, శోకమోహంబులు విడిచి తూర్పుదేశంబున సామసంహిత పఠియించె; నతనికి నుగ్రాయు ధుండును, నుగ్రాయుధునకు క్షేమ్యుండు. క్షేమ్యునకు సువీరుండు, సువీరునకుఁ బురంజయుండుఁ, బురంజయునకు బహురథుండు జన్మించిరి; హస్తి కొడుకు పురుమీఢునికి సంతతి లేదయ్యెఁ; న య్య జమీఢునికి నళిని యను భార్య యందు నీలుండు నీలునికి శాంతి యు, శాంతికి సుశాంతియు, సుశాంతికిఁ బురుజుండు, బురుజునికి నర్కుండు,నర్కునికి భర్మ్యాశ్వుండు,భర్మ్యాశ్వునకు ముద్గల యవీ నర బృహదిషు కాంపిల్య సృంజయులను వారేరువురుం బుట్టిరి. ॥655॥

క. మించిన భర్మ్యాశ్వుఁడు సుత
పంచకమును జూచి విషయపంచకమును వ
ర్జించితిఁ దల మని పల్కినఁ
బాంచాలురు నాఁగ సుతులు పరఁగిరి ధరణిన్. ॥656॥

వ. అంత ముద్గలునినుండి బ్రాహ్మణకులంబై, ముద్గల గోత్రంబు నా నెగడె; భర్మ్యాశ్వపుత్రుండైన యా ముద్గలునికి దివోదాసుండు, నహల్యయను కన్యకయునుం బుట్టి; రా యహల్య యందు గౌతము నికి శతానందుండు పుట్టె; శతానందునికి ధనుర్వేద విశారదుండ యిన సత్యధృతి పుట్టె; నతం డొకనాఁడు వనంబున నూర్వశిం గనిన నతనికి రేతఃపాతంబై, తద్వీర్యంబు శరస్తంబంబునం బడి మిథునం బయ్యెఁ; నా సమయంబున. ॥657॥

క. చపలరతి శంతనుఁ డను
నృపవరుఁ డడవికిని వేఁట నెపమునఁ జనుచుం
గృపతో శిశుయుగముం గని
కృపియుఁ గృపుం డనుచుఁ దెచ్చి గృహమునఁ బెంచెన్. ॥658॥

42 పాంచాలాదుల వంశము

వ. ఆ కృపి ద్రోణునకు భార్య యయ్యెఁ; దివోదాసునకు మిత్రాయువు, మిత్రాయువునకుఁ జ్యవనుఁడుఁ, జ్యవనునకు సుదాసుండు, సుదా సునకు సహదేవుండు, సహదేవునకు సోమకుండు, సోమకునకు సుజన్మకృత్తు సుజన్మకృత్తునకు నూర్వురు కొడుకులుం గలిగిరి; వారిలో జంతు వనువాఁడు జ్యేష్ఠుండు కడచూలు పృషతుండు పృషతునకు ద్రుపదుండు, ద్రుపదునకు ధృష్టద్యుమ్నాదులయిన కొడుకులును ద్రౌపది యను కూఁతురుం గలిగిరి; ధృష్టద్యుమ్ను నకు ధృష్టకేతువు పుట్టె; వీరలు పాంచాలరాజులని యెఱుంగుము; మఱియు నయ్యజమీఢుని కొడుకు ఋక్షుండు, ఋక్షునకు సంవర ణుండా సంవరణుండు తపతి యనియెడి సూర్యకన్య యందుఁ గురువుం గనియె; నా కురువు పేరం గురుక్షేత్రంబయ్యెనా కురువు నకుఁ బరీక్షిత్తు సుధనువు జహ్నువు నిషధుండు ననువారు నలు వురు పుట్టి; రందుఁ బరీక్షిత్తుకొడుకులులేక చనియె; సుధనువునకు సుహోత్రుం, డతనికిఁజ్యవనుండు, చ్యవనునకుఁగృతి, గృతికి వసువు వసువునకు బృహద్రథ, కుసుంభ, మత్స్య, ప్రత్యగ్ర, చేదిషాదులు పుట్టి; రందు బృహద్రథునకుఁగుశాగ్రుండు, గుశాగ్రునికి ఋషభుండు, ఋషభునికి సత్యహితుండు, సత్యహితునికిఁ బుష్పవంతుండు పుష్పవంతునకు జహ్ను వనువాఁడు మఱియును. ॥659॥

43 బృహద్రథుని వృత్తాంతము

సీ. ఆ బృహద్రథునకు నన్య భార్యాగర్భ
మున రెండు తనుఖండములు జనించె:
దునుకలుగని తల్లి తొలఁగంగ వైచిన
సంధించె నొకటిగా జర యనంగ

నొక దైత్యకాంత; వాఁడొప్పె జరాసంధుఁ
డన; గిరివ్రజపుర మాతఁ డేలె;
నతనికి సహదేవుఁ; డతనికి సోమాపి
తనయుఁ; డాతనికి శ్రుతశ్రవుండు
9-660.1-తే. జహ్నుపుత్రుండు సురథుండు జనవరేణ్య!
యతని కొడుకు విదూరథుఁ; డతని పట్టి
సార్వభౌముండు; వానికి సంభవుండు
విను జయత్సేనుఁ డనువాఁడు విమలకీర్తి!. ॥660॥

వ. ఆ జయత్సేనునికి రథికుండు, రథికునకునయుతాయువు, నయు
తాయువునకుఁ గ్రోధనుండు, గ్రోధనునకు దేవాతిథియు, దేవాతిథికి
ఋక్షుండు, ఋక్షునికి భీమసేనుండు, వానికిఁ బ్రతీపుండుఁ, బ్రతీపు
నకు దేవాపి శంతను బాహ్లికు లన ముువ్వురు గొడుకులు పుట్టిరి;
అందు. ॥661॥

44 శంతనుని వృత్తాంతము

సీ. దేవాపి రాజ్యంబు దీర్పనొల్లక వనం
బునకేఁగెఁ దమ్ముండు పూర్వజన్మ
మందు మహాభిషుఁ డనియెడు వాఁడు శం
తనుఁ డయ్యె వాఁడె యీ ధాత్రినెల్ల
నేలుచుఁ గరముల నే వృద్ధు ముట్టిన
వాఁడెల్ల నిండు జవ్వనము నొందు;
నతఁడు శాంతిప్రాప్తుఁడై యున్నదానఁ బం
డ్రెండేండ్లు వజ్రి వర్షింపకున్న
9-662.1-ఆ. వృష్టి లేని చొప్పు విప్రుల నడిగిన
“నన్న యుండఁ దమ్ముఁ డగ్నిహోత్ర
దార సంగ్రహంబు దాల్చినఁ” బరివేత్త
యండ్రు గాన నీవ యతఁడ వైతి. ॥662॥

వ. అది కారణంబుగా నన్నయుండఁ దమ్ముండుఁ రాజ్యార్హుండుగాఁడు;
నీవు పరివేత్తవు; మీ యన్నకు రాజ్యం బిచ్చిన, ననావృష్టిదోషంబు
చెడు” నని బ్రాహ్మణులు పల్కిన, శంతనుండు వనంబునకుం జని,
దేవాపికిఁ బ్రియంబు జెప్పి, రాజ్యంబు చేకొమ్మని పల్కె; నంతకు
మున్న వానిమంత్రి దేవాపిని రాజ్యంబునకర్హుంజేయందలంచి విప్రు
లం బిలిచిన నా విప్రులు పాషాండమత వాక్యంబులు దేవాపికి
నుపదేశించిన, దేవాపి వేదంబుల నిందించిన పాషాండుండును దేవ
దూషకుండునునయ్యెం గావున దేవాపికి రాజ్యంబు లేదని బ్రాహ్మ
ణులుజెప్పిన శంతనుండు మగిడి వచ్చి రాజ్యంబుఁ జేకొనియె;
నంత వర్షంబును గురిసెను; ఇ వ్విధంబున. ॥663॥

క. దేవాపి కలాపపురం
బావాసము గాఁగ యోగి యై యున్నాఁ డు
ర్వీవర! కలి నష్టంబగు
జై వాతృకకులముమీఁద సంస్థాపించున్. ॥664॥

వ. బాహ్లీకుం డనువానికి సోమదత్తుండు పుట్టె; సోమదత్తునకు భూరి
యు భూరిశ్రవసుఁడును శలుండు ననువారు ముప్వురు పుట్టిరి. ॥665॥

45 భీష్ముని వృత్తాంతము

క. భాతిగ శంతనునకు గం
గాతటికిని వైష్ణవాగ్రగణ్యుఁడు ఘోరా
రాతినయననీలోత్పల
భీతికరగ్రీష్ముఁడైన భీష్ముఁడు పుట్టెన్. ॥666॥

ఆ. పరశురాముతోడఁ బ్రతిఘటించి జయింప
నన్యు నొకనిఁ గాన మతనిఁ దక్క
వీరయూథపతి వివేకధర్మజ్ఞుండు
దివిజనది సుతుండు దేవసముఁడు. ॥667॥

వ. ఆ శంతనునకు దాశకన్యక యైన సత్యవతి యందుఁ జిత్రాంగద
విచిత్రవీర్యులు పుట్టి; రందుఁ జిత్రాంగదుండు గంధర్వులచే నిహ
తుండయ్యె మఱియును. ॥668॥

ఉ. సత్యవతీవధూటి మును శంతనుపెండ్లముగాని నాఁడు సాం
గత్యమునం బరాశరుఁడు గర్భముజేసిన బాదరాయణుం
డత్యధికుండు శ్రీహరికళాంశజుఁడై ప్రభవించె నిత్యముల్
సత్యములైన వేదముల సాంగములన్ విభజింపఁ దక్షుఁడై. ॥669॥

ఆ. బాదరాయణుండు భగవంతుఁ డనఘుండు
పరమగుహ్యమైన భాగవతము
నందనుండ నయిన నాకుఁ జెప్పెను శిష్య
జనుల మొఱఁగి యేను జదువుకొంటి. ॥670॥

46 పాండవ కౌరవుల కథ

వ. ఆ విచిత్రవీర్యునికిఁ గాశిరాజుకూఁతుల, నంబికాంబాలికల భీష్ముం
డు బలాత్కారంబున దెచ్చి వివాహంబు చేసిన విచిత్రవీర్యుండు
వారలం దగిలి మనోజరాగమత్తుండై, చిరకాలంబు నానావిధక్రీడల
విహరించుచు, రాజయక్ష్మ పీడితుండై, మృతుం డయ్యె; నంత. ॥671॥

క. అతని సతులవలన సుతుల
సుత! కను మని తల్లి పనుప సొరిదిం గనియెన్
ధృతరాష్ట్రి పాండు విదురుల
నుతచరితుఁడు బాదరాయణుండు నరేంద్రా! ॥672॥

వ. అంత, ధృతరాష్ట్రునికి గాంధారి యందు దుర్యోధనాదులగు కొడు
కులు నూర్వురును, దుశ్శలయను కన్యకయును జన్మించిరి; మృ
గశాప భయంబునం జేసి, భార్యలం బొంద వెఱచిన పాండునకుఁ
గుంతీదేవియందు ధర్మానిలేంద్రుల ప్రసాదంబున యుధిష్ఠిర భీ
మార్జునులను ముప్వురును, మాద్రిదేవివలన నాసత్యప్రసాదం

బున నకుల సహదేవులను వారిద్ధఱునుగా నేవురు పుట్టి; రయ్యే
వురకును ద్రుపదరాజపుత్త్రి యైన ద్రౌపది యందుఁ గ్రమంబునం
బ్రతివింధ్యుండును, శ్రుతసేనుండును, శ్రుతకీర్తియు, శతానీకుండు
ను, శ్రుతకర్ముండును నననేవురు పుట్టిరి; మఱియు యుధిష్ఠిరున
కుఁ బౌరవతి యందు దేవకుండును, భీమసేనునికి హిడింబయందు
ఘటోత్కచుండును, గాళి యందు సర్వగతుండును, సహదేవు
నికి విజయ యందు సుహోత్రుండును, నకులునకు రేణుమతి
యందు నిరమిత్రుండును, నర్జుననకు నులూపి యను నాగకన్య
కయందు నిలావంతుండును, మణలూరుపతిపుత్త్రి యయిన
చిత్రాంగదయందు బభ్రువాహనుండును, సుభద్రయందు శౌర్యధైర్య
తేజోవిభవంబుల నఖిలరాజనికరంబునం బ్రఖ్యాతుండైన యభిమ
న్యుండును జన్మించి; రందు బభ్రువాహనుం డర్జుననియోగంబున
మాతామహుని గోత్రంబునకు వంశకర్త యయ్యె. ॥673॥

ఉ. అన్యసుపూజ్య! నీ జనకుఁడై యభిమన్యుఁడు భూవరేంద్రమూ
ర్ధన్యుఁడు ధన్యమార్గణ కదంబవిదారితవైరివీర రా
జన్యుఁడు జన్యభీత గురుసైన్యుఁడు సైన్యసమూహనాథదృ
ఙ్మాన్యుఁడు మాన్యకీర్తి మహిమం దనరెం గురువంశకర్త యై. ॥674॥

వ. ఆ అభిమన్యునకు నుత్తర యందు నీవు జన్మించితివి. ॥675॥

క. ద్రోణసుతు తూపువేఁడిమి
బ్రాణంబులఁ బాసి హరికృపాదర్శన సం
త్రాణంబున బ్రతికితికా
క్షోణీశ్వర! మున్ను నీ శిశుత్వమువేళన్. ॥676॥

వ. నీ కుమారులు జనమేజయ, శ్రుతసేన, భీమసే, నోగ్రసేను లను
నల్వురు వీరల యందు. ॥677॥

ఆ. నీవు తక్షకాహి నిహతుండ వని విని
సకలసర్పలోక సంహృతముగ
సర్పయాగ మింక జనమేజయుఁడు చేయఁ
గలఁడు పూర్వరోషకలితుఁ డగుచు. ॥678॥

వ. మఱియు నతండు సర్వధరణీమండలంబును జయించి, కావషే
యుండు పురోహితుండుగానశ్వమేధంబు చేయంగలవాఁడు. వాని
కి శతానీకుండు జనియించి, యాజ్ఞవల్క్యునితోడ వేదంబులు
పఠించి, కృపాచార్యునివలన విలువిద్యనేర్చి, శౌనకునివలననాత్మ
జ్ఞానంబు బడయఁగలవాఁ; డా శతానీకునికి సహస్రానీకుండు వానికి
నశ్వమేధజుం, డశ్వమేధజునికి నాసీమకృష్ణుం; డాసీమకృష్ణునకు
నిచకుం; డా నిచకుండు గజాహ్వయంబునదిచేహృతంబుగాఁ, గౌశంబి
యందు వసియించు; నాతనికి నుప్తుం; డుప్తునికిఁ జిత్రరథుండు,
చిత్రరథునకు శుచిరథుండు, శుచిరథునికి వృష్టిమంతుండు, వృష్టి
మంతునికి సుషేణుండు, సుషేణునికి సునీతుండు, సునీతునికి
నృచక్షువు, నృచక్షువునకు సుఖానిలుండు, సుఖానిలునికిఁ బరిప్ల

వుండు, బరిప్లవునకు మేధావి, మేధావికి సునయుండు, సునయు
నికి నృపంజయుండు, నృపంజయునికి దూర్వుండు, దూర్వునికి
నిమి, నిమికి బృహద్రథుండు, బృహద్రథునకు సుదాసుండు, సుదా
సునికి శతానీకుండు, శతానీకునకు దుర్దమనుండు, దుర్దమనునికి
విహీనరుండు, విహీనరునికి దండపాణి, దండపాణికి మితుండు,
మితునకు క్షేమకుండు, క్షేమకునకు బ్రహ్మక్షత్రుండు; వాఁడు నిర్వం
శుండై, దేవర్షి సత్కృతుండై, కలియుగంబు నందు జనంగలవాఁడు. ||679||

క. జగతి నిటమీఁదఁ బుట్టెడు
మగధాధీశ్వరుల నిఖిలమనుజేశ్వరులన్
నిగమాంతవిదులఁ జెప్పెద
సుగుణాలంకార! ధీర! సుభగవిచారా! ||680||

వ. జరాసంధపుత్రుండయిన సహదేవునికి మార్జాలి, మార్జాలికి శ్రుత
శ్రవుండు, శ్రుతశ్రవునకు నయుతాయువు, నయుతాయువునకు
నిరమిత్రుండు, నిరమిత్రునకు సునక్షత్రుండు, సునక్షత్రునికి బృహ
త్సేనుండు, బృహత్సేనునికిఁ గర్మజిత్తు, గర్మజిత్తునకు శ్రుతంజ
యుండు, శ్రుతంజయునకు విప్రుండు, విప్రునకు శుచి, శుచికి
క్షేముండు, క్షేమునికి సువ్రతుండు, సువ్రతునకు ధర్మనేత్రుండు,
ధర్మనేత్రునకు శ్రుతుండు, శ్రుతునకు దృఢసేనుండు, దృఢసేనునికి
సుమతి, సుమతికి సుబలుండు, సుబలునకు సునీతుండు, సునీ
తునకు సత్యజిత్తు, సత్యజిత్తునకు విశ్వజిత్తు, విశ్వజిత్తునకుఁ
బురంజయుండును జన్మించెద" రని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. ||681||

ఆ. "వినుము మగధదేశవిభులు జరాసంధ
ప్రముఖ ధరణిపతులు ప్రబలయశులు
వీరు కలియుగమున వేయేండ్ల లోపలఁ
బుట్టి గిట్టఁగలరు భూవరేంద్ర! ||682||

వ. యయాతికొడు కనువునకు సభానరుండుఁ, జక్షువుఁ బరోక్షుండు
నను వారు ముువ్వురు పుట్టి; రందు సభానరునికిఁ గాలనాథుండు,
గాలనాథునకు సృంజయుండు, సృంజయనకుఁ బురంజయుండు,
పురంజయునకు జనమేజయుండు, జనమేజయునకు మహాశా
లుండు, మహాశాలునికి మహామనసుండు, మహామనసునకు
సుశీనరుండు తితిక్షువన నిరువురు జన్మించి; రందు సుశీనరునకు
శిబి వన క్రిమి దర్పు లన నలువురు జన్మించి; రందు శిబికి వృష
దర్ప సువీర మద్ర కేకయులు నలువురు పుట్టిరి; తితిక్షునకు రుశ
ద్రథుండు, రుశద్రథునకు హేముండు, హేమునకు సుతపుండు, సు
తపునకు బలియుఁ, బుట్టి; రా బలివలన నంగ వంగ కళింగ సింహ
పుండ్రాంధ్రులను పేర్లుగలవా రార్వురు కుమారులు పుట్టిరి; వారలు
దూర్పు దేశంబులకు రాజులయి దేశంబులకుఁ దమ తమ నామ
ధేయంబు లిడి, యేలిరి; సువీరునకు సత్యరథుండు సత్యరథుని
కి దివిరథుండు, దివిరథునికి ధర్మరథుఁడు, ధర్మరథునకుఁ జిత్ర
రథుండుఁ బుట్టి; రా చిత్రరథుండు రోమపాదుండు నాఁ బరఁగె. ||683||

47 ఋశ్యశృంగుని వృత్తాంతము

క. సంతతిలేనితనంబునఁ
జింతించుచునుండ నతని చెలికాఁ డగు ధీ
మంతుఁడు దశరథుఁ డతనికి
సంతతిగా నిచ్చె నాత్మజను శాంతాఖ్యన్. ||684||

వ. అంత రోమపాదుండు, దన కూఁతురు శాంత యని కైకొని మెలం
గుచుండ, నా రాజు రాజ్యంబునఁ గొంతకాలంబు వర్షంబు లేమికిం
జింతించి, విభాండకసుతుండైన ఋశ్యశృంగుండు వచ్చిన వర్షంబు
గురియు నని పెద్దలవలన నెఱింగి. ||685||

క. ఆ రాజు ఋశ్యశృంగుని
ఘోరతపోనియముఁ దెచ్చుకొఱకై పనిచెన్
వారసతుల నేర్పరుల ను
దారస్తనభారభీరుతరమధ్యగలన్. ||686||

వ. వారలుఁ జని. ||687||

తే. "కాంతలార మెకము గన్నది మొదలుగా
నాఁడువారి నెఱుఁగఁ డడవిలోన
గోఁచి బిగియఁగట్టుకొనిన యా వడుగని
మత్తికాని రతికి మరపవలయు." ||688||

వ. అని పలుకుచు. ||689||

క. ఆడుచుఁ జెవులకు నింపుగఁ
బాడుచు నాలోక నిశితబాణౌఘములన్
వీడుచు డగ్గఱ నోడుచుఁ
జేడియ లా తపసికడకుఁ జేరిరి కలఁపన్. ||690||

వ. అ య్యవసరంబున వారలం జూచి. ||691||

సీ. మిళితానీల ధమ్మిల్లభారంబులు
చారుజటావిశేషంబు లనియు,
భర్మాంచ లోజ్వలప్రభ దుకూలంబులు
తతచర్మవస్త్రభేదంబు లనియు,
బహు రత్నకీలిత భాసురహారంబు
లధికరుద్రాక్షమాలాదు లనియు,
మలయజ మృగనాభి మహిత లేపంబులు
బహువిధ భూతి లేపంబు లనియు,
9-692.1-తే. మధురగానంబు శ్రుతియుక్తమంత్రజాతు
లనియు, వీణెలు దండంబు లనియు, సతుల
మూర్తు లెన్నఁడు నెఱుఁగని ముగుద తపసి
వారిఁ దాపసులని డాయవచ్చి మ్రొక్కె. ||692||

వ. ఇట్లు వచ్చి మ్రొక్కిన ఋశ్యశృంగుం జూచి, నగుచు డగ్గఱి. ॥693॥

సీ. క్షేమమే యని సతుల్ చేతుల గ్రుచ్చి క
ర్కశకుచంబులు మోవఁ గౌఁగలించి
చిరతపోనియతి డస్సితిగదా యని మోముఁ
గంఠంబు నాభియుఁ గలయఁ బుడికి
క్రొత్తదీవన లివి గొనుమని వీనుల
పొంత నాలుకలఁ జప్పుళ్ళు చేసి
మా వనంబుల పండ్లు మంచివి తినుమని
పెక్కు భక్ష్యంబులు ప్రీతి నొసఁగి
9-694.1-ఆ. నూతనాజినంబు నునుపిది మేలని
గోఁచి విడిచి మృదు దుకూలమిచ్చి
మౌని మరగఁజేసి మా పర్ణశాలకుఁ
బోద మనుచుఁ గొంచుఁబోయి రతని. ॥694॥

వ. ఇట్లు హరిణీసుతుండు కాంతాకటాక్షపాశబద్ధుండై, వారల వెంటం జని, రోమపాదుకడకుం బోయిన, నతండు దన ప్రియనందన యైన శాంతనిచ్చి పురంబు ననునిచికొనియె; నమ్మునీశ్వరుండు వచ్చిన వర్షప్రతిబంధదోషంబు చెడి వర్షంబు గురిసెను; అంత. ॥695॥

ఆ. ఆ నృపాలచంద్రుఁ డనపత్యుఁడై యుండ
నెఱిగి మునికులేంద్రుఁ డింద్రుఁగూర్చి
యిష్టి చేసి సుతుల నిచ్చె నాతని కృపఁ
బంక్తిరథుఁడు పిదపఁ బడసె సుతుల. ॥696॥

వ. ఆ రోమపాదునకుఁ జతురంగుఁడును, జతురంగునకుఁ బృథులాక్షుండును, బృథులాక్షునికి బృహద్రథుండు, బృహత్కర్ముండు బృహద్భానుండు ననువారు ముగ్వురు పుట్టి; రందు బృహద్రథునకు బృహన్మనసుఁడు, బృహన్మనసునకు జయద్రథుండు, జయద్రథునకు విజయుండు, విజయునకు సంభూతి యను భార్యయందు ధృతియు, నా ధృతికి ధృతవ్రతుండు, ధృతవ్రతునకు సత్యకర్ముండు, సత్యకర్మునకునతిరథుండును జన్మించిరి. ॥697॥

ఆ. కుంతి పిన్ననాఁడు గోరి సూర్యునిఁ బొంద
బిడ్డఁ డుదితుఁడైనఁ బెట్టెఁ బెట్టి
గంగ నీట విడువఁ గని యతిరథుఁ డంత
గర్ణుఁ డనుచుఁ గొడుకు గారవించె. ॥698॥

48 ద్రుహ్యానుతుర్వసులవంశము

వ. ఇట్లతిరథునకుఁ గానీనుండైన కర్ణుండు కొడుకయ్యెఁ; కర్ణునకు వృషసేనుండు పుట్టెను; అ య్యయాతి కొడుకైన ద్రుహ్యునకు బభ్రుసేతువు, బభ్రుసేతువునకు నారబ్ధుండు, నారబ్ధునకు గాంధారుండు, గాంధారునకు ఘర్మండు, ఘర్మనకు ఘృతుండు, ఘృతునకు దుర్మదుండు, దుర్మదునకుఁ బ్రచేతసుండు, బ్రచేతసునకు నూర్గురు

పుట్టి, మ్లేచ్ఛాధిపతులయి, యుదగ్దిశ నాశ్రయించిరి; తుర్వసునకు వహ్ని, వహ్నికి భర్గుండు, భర్గునకు భానుమంతుండు, భానుమం తునకుఁ ద్రిసానువు, ద్రిసానువునకుఁ గరంధముండును, గరంధము నకు మరుత్తుండు, నతనికి యయాతిశాపంబున సంతతి లేదయ్యె; వినుము. ||699||

49 యదువంశ చరిత్రము

చ. అనఘ యయాతి పెద్దకొడుకైన యదుక్షితిపాలు వంశమున్
వినినఁ బఠించినన్ నరుఁడు పుట్టియుఁ బుట్టఁడు ముక్తిఁ బొందు న
య్యనుపమమూర్తి విష్ణుఁడు నరాకృతిఁ బొంది జనించెఁ గావునన్
వినుము నరేంద్రా! నా పలుకు వీనుల పండువుగాఁగఁ జెప్పెదన్. ||700||

వ. యదువునకు సహస్రజిత్తుఁ గ్రోష్టువు నలుండు రిపుండుననువారు నలువురు సంభవించి; రందుఁ బెద్దకొడుకయిన సహస్రజిత్తునకు శతజిత్తు గలిగె; నా శతజిత్తునకు మహాహయ వేణుహయ హేహ యులనువారు ముప్వురు జనించి;రందు హేహయునకుధర్ముండు ధర్మునకు నేత్రుండు నేత్రునకుఁగుంతిగుంతికి మహిష్మంతుండు మహిష్మంతునికి భద్రసేనుండు, భద్రసేనునకు దుర్మదుండు, దుర్మదునికి ధనికుండు, ధనికునికిఁ గృతవీర్య కృతాగ్ని కృతవర్మ కృతౌజులను నలువురు సంభవించి; రందు గృతవీర్యునికి నర్జు నుండు జనియించె; అతండు మహాబుద్ధిబలంబున. ||701||

50 కార్తవీర్యుని చరిత్ర

సీ. హరికళాసంజాతుఁడైన దత్తాత్రేయు
సేవించి సద్యోగసిద్ధిఁ బొంది
బహు యజ్ఞ దాన తపంబులు గావించి
సకలదిక్కులు గెల్చి జయముతోడ
సతతంబు హరినామ సంకీర్తనము చేసి
ధనముల నొంది యుదారవృత్తి
యెనుబదియైదువే లేండ్లు భూచక్రంబు
ఘనకీర్తిఁ దనపేరుగాఁగ నేలె;
9-702.1-ఆ. ముదిమిలేక తరుణమూర్తి యై యురుకీర్తి
నమరెఁ గార్తవీర్యుఁ డనఁగ విభుఁడు
నిజము వానిభంగి నేల యేలినయట్టి
రాజు నెఱుఁగ మెందు రాజముఖ్య! ||702||

వ. అ య్యర్జుననకుం గల పుత్త్రసహస్రంబునం బరశురామునిబారికిం దప్పి జయధ్వజుండు, శూరసేనుండు, వృషణుండు, మధువు, నూ ర్జితుండు నను వారేవురు బ్రతికిరి; జయధ్వజునకుఁ దాళజంఘుం డును, దాళజంఘునకు నౌర్వముని తేజంబున నూర్వురు గొడుకు లును గలిగి; రందుఁ బ్రథముండు వీతిహోత్రుండు మధువునకు వృష్ణుండు, వృష్ణునకుఁ బుత్త్రశతంబు పుట్టె; నందుఁ బ్రథముఁడు వృష్ణి; మఱియు మధు వృష్ణి యదువుల యా వంశంబులవారు మాధ

వులు వృష్ణులు యాదవులు ననం బరఁగిరి; యదుపుత్త్రుం డైన క్రోష్టువునకు వృజినవంతుండు, వృజినవంతునకు శ్వాహితుండు, శ్వాహితునకు భేరుశేకుండు, భేరుశేకునకుఁ జిత్రరథుండు, చిత్ర రథునకు శశిబిందుండుం బుట్టిరి. ||703||

51 శశిబిందుని చరిత్ర

మ. కృశమధ్యల్ పదివేవు రంగనలతోఁ గ్రీడం బ్రమోదింప స
త్కుశలుండై పదివేలలక్షలు సుపుత్త్రుల్ భక్తిజేయం జతు
ర్దశ రత్నుండును యోగినాఁ బరఁగి సప్తద్వీపరాజేంద్రుఁడై
శశిబిందుం డురునీతిమంతుఁ డమరన్ సత్కాంతిపూర్ణేందుఁడై. ||704||

వ. అతని కొడుకుల మొత్తంబునకు ముఖరులయిన యార్వురలోఁ బృథుశ్రవుండను వానికి ధర్ముండు పుట్టె; ధర్మునకు నుశనుండు పుట్టి, నూఱశ్వమేధంబులుజేసె; నయ్యశనునకు రుచికుండు పుట్టె; నా రుచికునకుఁ బురుజిత్తు, రుక్మండు, రుక్మేషువుఁ, బృథువు, జ్యాముఖుండు నను వారేవురు పుట్టి; రందు జ్యాముఖుండు. ||705||

సీ. తొట్రుకొల్పెడు శైబ్యతోడి ప్రేమంబున
ననపత్యుఁ డయ్యును నన్యభార్యఁ
గైకొన కొక కొంతకాలంబునకుఁ బోయి
పగవారి యింటను బలిమిఁ బట్టి
యొకకన్యఁ దేరిపై నునిచి తోడ్తేరంగ
జననాథుఁగన్యను శైబ్య చూచి
కోపించి మానవకుహక! యీ పడుచును
దెచ్చియు నేనుండఁ దేరిమీఁద
9-706.1-ఆ. బెట్టినాఁడ వనుచు బిఱుసులు పలుకంగ
నతడు పలికె నంత నతివతోడ
నాకుఁ గోడ లింత నమ్ము మీ లలితాంగి
సవతిగాదు నీకు సత్య మనుచు. ||706||

వ. అ య్యవసరంబున శైబ్య కొడుకుం గాంచు నని యెఱింగి విశ్వేదేవత లును బితృదేవతలును సంతసించిరి; వారల ప్రసాదంబున. ||707||

క. తన సవతి మొఱఁగి పెనిమిటి
తనుఁ బొందిన శైబ్య మఱి విదర్భునిఁ గనియెం
దనయుఁ గని జ్యాముఖుండును
దనతెచ్చిన కన్యఁ దెచ్చి తనయున కిచ్చెన్. ||708||

వ. ఆ కన్యక యందు విదర్భునకుఁ గుశుండును గ్రథుండును రోమ పాదుండునుం బుట్టి; రా రోమపాదునకు బభ్రువు బభ్రువునకు విభువు విభువునకుఁగృతి గృతికినుశికుండు నుశికునకుంజేది చేది కిఁ జైద్యాదులు పుట్టిరి; కృథునకుఁ గుంతి, గుంతికి ధృష్టి, ధృష్టికి నిర్వృతి, నిర్వృతికి దశార్హుండు, దశార్హునకు వ్యోముండు, వ్యోమున కు జీమూతుండు, జీమూతునకు వికృతి, వికృతికి భీమరథుండు,

భీమరథునకు నవరథుండు, నవరథునకు దశరథుండు, దశరథు
నకు శకుని, శకునికిఁ గుంతి, గుంతికి దేవరాతుండు, దేవరాతునకు
దేవక్షత్రుండు దేవక్షత్రునకు మథువు మథువునకుఁ గురువశుండు,
కురువశునకు నను, వనువునకుఁ బురుహోత్రుం, డతనికి నంశు,
వతనికి సాత్వతుండు సాత్వతునకు భజమానుండును భజియును
దివ్యుండును వృష్ణియు దేవాపృథుండును నందకుండును మహా
భోజుండును నన నేడ్వురు పుట్టి; రందు భజమానునకుఁ బ్రథమ
భార్య యందు నిమ్రోచి కంకణ వృష్ణులు ముప్వురును, రెండవ
భార్య యందు శతజిత్తు సహస్రజిత్తు నయుతజిత్తునన ముప్వురు
బుట్టి; రందు దేవాపృథునికి బభ్రువు పుట్టె; వీర లిరువుర ప్రభావం
బులఁ బెద్దలు శ్లోకరూపంబునఁబఱియింతు; రట్టి శ్లోకార్థంబెట్టిదనిన. ||709||

తే. వినుము దూరంబునం దేమి వినుచు నుందు
మదియ చూతుము డగ్గఱ నరుగుదేర
నరులలో బభ్రుకంటె నున్నతుఁడు లేడు
యోజ దేవాపృథున కెన యొరుఁడు గలఁడె? ||710||

క. పదునాలుగు వేవురు నఱు
వదియేవురు నరులు ముక్తి పడసిరి బభ్రుం
డుదితుఁడు దేవాపృథుఁడును
బదపడి యోగంబుఁ దెలియఁ బలికినకతనన్. ||711||

వ. మహాభోజుం డతిధార్మికుండు; వాని వంశంబువారు భోజులని పలు
కంబడిరి; వృష్టికి సుమిత్రుండు, యుధాజిత్తును జన్మించి; రందు
యుధాజిత్తునకు శినియు, ననమిత్రుండును జనించిరి; అనమిత్రు
నికి నిమ్నుండు, నిమ్నునికి సత్రాజితుండు, బ్రసేనుండు నన నిరు
వురు పుట్టిరి; మఱియు ననమిత్రునికి శిని యనువాఁడు వేఱొ
కండుగలం; డతనికి పుత్రుండు సత్యకుండును; నతనికి యుయుధా
నుండనం బరఁగిన సాత్యకియు, నా సాత్యకికి జయుండును, జయు
నకుఁ గుణియు, నా కుణికి యుగంధరుండునుం బుట్టరి; మఱియు
ననమిత్రునకుఁ బృశ్ని యను వేఱొక కొడుకు గలఁడు; వానికి శ్వఫ
ల్క చిత్రకులు గలిగి; రందు శ్వఫల్కునకు గాందినియం దక్రూరుం
డును, నసంగుండును, సారమేయుండును, మృదుకుండును, మృ
దుపచ్ఛివుండును, వర్మదృక్కును, ధృష్టవర్ముండును, క్షత్రోపేక్షుం
డును, నరిమర్దనుండును, శత్రుఘ్నుండును, గంధమాదనుండును,
బ్రతిబాహువును నను వారు పన్నిద్ధఱు గొడుకులును సుచారు
వను కన్యకయు జనించిరి; వారియం దక్రూరునికి దేవలుండును,
ననుపదేవుండునుం బుట్టరి; మఱియుఁ జిత్రునకుఁ బృథుండును
విడూరథుండును మొదలుగాఁగలవారు పెక్కండ్రు వృష్ణివంశజాతు
లైరి; భజమానుండు, కుకురుఁడు, శుచి, కంబళబర్హిషుండు నన
నలువు రంధకునకుఁ బుట్టిరి; కుకురునికి వృష్ణి వృష్ణికి విలోమతన
యుండు, విలోమతనయునుకిఁ గపోతరోముండు గపోతరోమునికి
దుంబురు సఖుండైన యనువును, ననువునకు దుందుభి దుం
దుభికి దవిద్యోతుండు, దవిద్యోతునకుఁ బునర్వసువు, నతనికి
నాహుకుండను కుమారుండు, నాహుకి యనుకన్యయుం గలిగి; రా

యాహుకునికి దేవకుం, డుగ్రసేనుండు నన నిరువురు జనించి;
రందు దేవకునికి దేవలుండు, నుపదేవుండును, సుదేవుండు, దేవ
వర్ధనుం డన నలుగురు గలిగరి; వారలకు ధృతదేవయు, శాంతిదేవ
యు, నుపదేవయు, శ్రీదేవయు, దేవరక్షితయు, సహదేవయు, దేవకి
యు నన(దోబుట్టవు లేడ్వురు గలిగిరి; వినుము. ||712||

క. అసదృశ లలితాకారల(
గిసలయ కరతలల దేవకీముఖ్యల నా
బిసరుహనయనల నందఱ
వసుదేవు(డు పెండ్లియాడె వసుధాధీశా! ||713||

వ. ఉగ్రసేనునకు(గంసుండును, న్యగ్రోధుండును, సునామకుండును,
కహ్వుండును, శంకుండును, సుభువును, రాష్ట్రపాలుండును, వి
సృష్టుండును, దుష్టిమంతుండును ననువారు దొమ్మండ్రు కొడుకు
లును, కంసయు(, గంసవతియు, సురాభువును, రాష్ట్రపాలికయు
నను కూ(తులుం బుట్టరి; వారు వసుదేవానుజభార్యలైరి; భజమాను
నికి విడూరథుండును, విడూరథునికి శినియు, నతనికి భోజుండు
భోజునికి హృదికుండును గలిగి; రందు హృదికునికి దేవమీఢుండు,
శతధనువు కృతవర్మయునను కొడుకులు గలిగి; రా దేవమీఢుండు
శూరుండు ననంబడు శూరునికి మారిష యను భార్య యందు
వసుదేవుండును దేవభాగుండును దేవశ్రవుండును నానకుండును
సృంజయుండును శ్యామకుండును గంకుండును ననీకుండును
వత్సకుండును వృకుండును ననువారు పదుగురు గొడుకులును
బృథయు శ్రుతదేవయు శ్రుతకీర్తియు శ్రుతశ్రవసయు రాజాధి
దేవియు నను కూ(తు లేవురును బుట్టిరి; అందు. ||714||

52 వసుదేవుని వంశము

ఉ. ధీనయశాలి యైన వసుదేవు(డు పుట్టినవెంట మింటిపై
నానక దుందుభుల్ మొరసె నచ్యుతు(డీతనికిం దనూజు(డై
మానుగ(బుట్టునంచు గరిమంబున దేవత లుబ్బ రాజపం
చానన! తన్నిమిత్తమున నానకదుందుభి యయ్యె వా(డిలన్. ||715||

క. తన చెలికా(డగు కుంతికి(
దనయులు లేకున్న(జూచి తన తనయ(బృథం
దనయ(గ నిమ్మన శూ(రుడు
దన యందలి మైత్రి నిచ్చె ధరణీనాథా! ||716||

వ. అయ్యింతి కుంతిభోజునింటం బెరుగుచుండ, నొకనా(డు దుర్వాసుం
డరుగుదెంచిన, న మ్మహాత్మునకు(గొన్ని దినంబులు పరిచర్యలు
చేసి వేల్పులంజేరం జీరు విద్యం బడసి, యా విద్య లావెఱుంగ నొక్క
నాడేకాంతంబున వెలుంగుఱేని నాకర్షించిన నా దేవుండు వచ్చినం
జూచి వెఱ(గుపడి, యిట్లనియె. ||717||

క. మంత్ర పరీక్షార్థం బభి

మంత్రించితిఁ గాని దేవ! మదనక్రీడా
తంత్రంబుఁ గోరి చీరను
మంత్రించిన తప్పు సైఁచి మరలు దినేశా! ‖718‖

వ. అనిన న య్యువిదకుఁ బద్మినీవల్లభుం డిట్లనియె. ‖719‖

మ. తెఱవా! నీ పలుకట్లయౌ నసదులే దేవోత్తమాహ్వానముల్
మొఱఁగంబోలునె? వేల్పులం బడయుటల్ మోఘంబులే నీకు నీ
తఱి గర్భం బగుఁ బుత్త్రుఁడుం గలుగు; నీ తారుణ్యముం బూజ్యమౌ
వెఱవం గార్యములేదు; సిగ్గుదగునే? వ్రీడావినమ్రాననా! ‖720‖

చ. అని తగ నియ్యకొల్పి లలితాంగికి గర్భము చేసి మింటికిం
జనియె దినేశ్వరుం డపుడు చక్కని రెండవసూర్యుడో యనం
దనరెడు పుత్త్రుఁ గాంచి కృప దప్పి జగజ్జనవాదభీతయై
తనయుని నీటఁ బోవిడిచి తా నరిగెం బృథదండ్రి యింటికిన్. ‖721‖

వ. అ య్యువిదను నీ ప్రపితామహుండైన పాండురాజు వివాహంబయ్యె;
న య్యంగనకుఁ బాండురాజువలన ధర్మజ, భీమార్జునులు పుట్టి;
రమ్మగువ చెల్లెలగు శ్రుతదేవయనుదానిం గారూషకుం డైన వృద్ధ
శర్మ పెండ్లియాడె; న య్యిద్దఱకు మునిశాపంబున దంతవక్త్రుండను
దానవుండు జన్మించె; దాని తోడంబుట్టువగు శ్రుతకీర్తిని గేకయరా
జైన ధృష్టకేతుండు పెండ్లియాడె; నా దంపతులకుఁ బ్రతర్దనాదులేవు
రు పుట్టిరి; దాని భగిని యైన రాజాధిదేవిని జయత్సేనుండు పరిణ
యంబయ్యె; నా మిథునంబునకు విందానువిందులు సంభవించిరి;
చేదిదేశాధిపతి యైన దమఘోషుండు శ్రుతశ్రవసనుబరిగ్రహించె;
వారలకు శిశుపాలుండుదయించె. వసుదేవుని తమ్ముఁడైన దేవ
భాగునికిఁ గంసయందుఁ జిత్రకేతుబృహద్బలు లిరువురు జనించిరి;
వాని భ్రాతయగు దేవశ్రవుండనువానికిఁగంసవతి యందు వీరుం
డును నిషుమంతుండును నుప్పతిల్లిరి; వాని సోదరుండయిన
కంకునికిఁ గంక యనుదానికి బకుండు, సత్యజిత్తు, పురుజిత్తు,
ననువారుద్భవిల్లిరి; వానిసహజుండయిన సృంజయునికి రాష్ట్రపాలి
యందు వృషదుర్మర్షణాదు లావిర్భవించిరి; వాని యనుజాతుండ
యిన శ్యామకునకు సురభూమి యందు హరికేశ హిరణ్యాక్షులు
ప్రభవించిరి; వాని తమ్ముండైన వత్సుండు మిశ్రకేశియను నప్సరస
యందు వృకాది సుతులం గనియె; వాని యనుజుండైన వృకుండు
దూర్వాక్షి యందుఁ దక్ష పుష్కర సాళ్వాదుల నుత్పాదించె; వాని
జఘన్యజుండయిన యనీకుండు సుదామని యనుదాని యందు
సుమిత్రానీక బాణాదులయిన గొడుకులం బడసె; వాని యనుజుం
డైన యానకుండు గర్ణికయందు ఋతుధామ జయులం గాంచె;
వసుదేవునివలన రోహిణి యందు బలుండును గదుండును సార
ణుండును దుర్మదుండును విపులుండును ధృవుండును గృతా
దులును, బౌరవి యందు సుభద్రుండును భద్రబాహుండును దుర్మ
దుండును భద్రుండును భూతాదులుం గూడ బన్నిద్దఱును, మదిర
యందు నందోపనంద కృతక శ్రుత శూరాదులును గౌసల్య
యందుఁ గేశియు, రోచన యందు హస్త హేమాంగాదులును, నిళ

యందు యదు ముఖ్యులయిన యురువల్కలాదులును, ధృతదేవ
యందుఁ ద్రిపృష్ఠుండును, శాంతిదేవ యందుఁ బ్రశ్రమ ప్రశ్రితాదు
లును, నుపదేవ యందుఁ గల్ప వృష్ట్యాదులు పదుండ్రును, శ్రీదేవ
యందు వసుహంస సుధన్వాదు లార్గురును, దేవరక్షిత యందు
గదాదులు దొమ్మండ్రును, సహదేవయందుఁ బురూఢ శ్రుతము
ఖ్యు లెనమండ్రును, దేవకి యందుఁ గీర్తిమంతుండును సుషేణుం
డును భద్రసేనుండును బుజువును సమదనుండును భద్రుండును
సంకర్షణుండును నను వా రేడ్వురును బుట్టిరి; మఱియును. ||722||

53 శ్రీకృష్ణావతార కథాసూచన

క. దుష్టజన నిగ్రహంబును
శిష్టజనానుగ్రహంబు చేయుట కొఱకై
యష్టమగర్భమున గుణో
త్కృష్టుఁడు దేవకికి విష్ణుదేవుఁడు పుట్టెన్. ||723||

ఆ. విష్ణుఁ డుదితుఁడైన వెనుక నా దేవకి
భద్రమూర్తి యగు సుభద్రఁ గనియె;
నా గుణాఢ్య ముత్తవగు నీకు నర్జును
దయిత యగుటఁ జేసి ధరణీనాథ! ||724||

క. ఎప్పుడు ధర్మక్షయ మగు
నెప్పుడు పాపంబుపొడము నీ లోకములో
నప్పుడు విశ్వేశుఁడు హరి
దప్పక విభుఁ డయ్యుఁ దన్నుఁ దా సృజియించున్. ||725||

క. తనమాయ లేక పరునకు
ఘనునకుఁ నీశ్వరున కాత్మకర్తకు హరికిన్
జననములకుఁ గర్మములకును
మనుజేశ్వర! కారణంబు మఱియును గలదే? ||726||

క. తలఁపఁగ నెవ్వని మాయా
విలసనములు జననవృద్ధి విలయంబులకుం
గలిమి కనుగ్రహ మోక్షం
బులకును జీవునికి మూలములు నా నెగడున్. ||727||

సీ. అట్టి సర్వేశ్వుని కరయంగ జన్మాది
పరతంత్రభావ మెప్పాటఁ గలదు
రాజలాంఛనముల రాక్షసవల్లభు
లక్షౌహిణీశులై యవనిఁ బుట్టి
జనులను బాధింప శాసించు కొఱకునై
సంకర్షణునితోడ జననమంది
యమరుల మనముల కైన లెక్కింపంగ
రాకుండు నట్టి కర్మములఁ జేసి
9-728.1-తే. కలియుగంబున జన్మింపఁ గలుగు నరుల

దుఃఖజాలంబు లన్నిటిఁ దొలఁగ నడచి
నేల వ్రేఁగెల్ల వారించి నిఖిలదిశల
విమలకీర్తులు వెదచల్లి వెలసె శౌరి. ‖728‖

క. మంగళహారికీర్తి మహా
గంగామృత మించుకైనఁ గర్ణాంజలులన్
సంగతము జేసి ద్రావఁ దొ
లంగును గర్మంబు లావిలం బగుచు నృపా! ‖729‖

క. వనజాక్షుని మందస్మిత
ఘనకుండలదీప్తిగండ కలితాననమున్
వనితలుఁ బురుషులుఁ జూచుచు
ననిమిషభావంబు లేమి కలయుదు రధిపా! ‖730‖

సీ. జనకుని గృహమున జన్మించి మందలోఁ
బెరిఁగి శత్రులనెల్లఁ బీఁచ మడఁచి
పెక్కండ్రు భార్యలఁ బెండ్లియై సుతశతం
బులఁ గాంచి తను నాదిపురుషుఁ గూర్చి
క్రతువులు పెక్కులు గావించి పాండవ
కౌరవులకు నంతఁ గలహ మయిన
నందఱ సమయించి యర్జును గెలిపించి
యుద్ధవునకుఁ దత్త్వ మొప్పఁ జెప్పి
9-731.1-ఆ. మగధ పాండవ సృంజయ మధు దశార్హ
భోజ వృష్ణ్యంధకాది సంపూజ్యుఁ డగుచు
నుర్విభరము నివారించి, యుండ నొల్ల
కా మహామూర్తి నిజమూర్తి యందుఁ బొందె. ‖731‖

చ. నగుమొగమున్ సుమధ్యమును నల్లనిదేహము లచ్చి కాటప
ట్టగు నురమున్ మహాభుజము లంచితకుండలకర్ణముల్ మదే
భగతియు నీలవేణియుఁ గృపారసదృష్టియుఁ గల్గు వెన్నుఁ డి
మ్ముగఁ బొడసూపుఁగాత గనుమూసిన యప్పుడు విచ్చునప్పుడున్. ‖732‖

వ. అని చెప్పి. ‖733‖

54 పూర్ణి

క. జనకసుతాహృచ్చోరా!
జనకవచోలబ్ధవిపిన శైలవిహారా!
జనకామితమందారా!
జనకాది మహీశ్వరాతిశయసంచారా! ‖734‖

మా. జగదవనవిహారీ! శత్రులోకప్రహారీ!
సుగుణవనవిహారీ! సుందరీమానహారీ!
విగతకలుషపోషీ! వీరవిద్యాభిలాషీ!
స్వగురుహృదయతోషీ! సర్వదా సత్యభాషీ! ‖735‖

గ. ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత కవితావిచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్ర సహజ
పాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతం బైన శ్రీ మహాభాగవతం బను
మహాపురాణంబు నందు సూర్యవంశారంభంబును, వైవస్వతమ
నువు జన్మంబును, హైమచంద్రకథనంబును, సుద్యుమ్నాదిమను
సూనుల చరిత్రంబును, మరుత్తు, తృణబిందు, శర్యాతి, కకుద్మి,
సగర, నాభాగ ప్రముఖుల చరిత్రంబులును, నంబరీషుని యందుఁ
బ్రయోగింపబడిన దుర్వాసుని కృత్యనిరర్థక యగుటయు, నిక్ష్వాకు
వికుక్షి మాంధాతృ పురుకుత్స హరిశ్చంద్ర సగర భగీరథ ప్రము
ఖుల చరిత్రంబులును, భాగీరథీప్రవాహ వర్ణనంబును, గల్మాషపాద
ఖట్వాంగ ప్రముఖుల వృత్తాంతంబును, శ్రీరామచంద్ర కథనంబును,
దదీయవంశపరంపరాగణనంబును, నిమికథయును, జంద్రవంశా
రంభంబును, బుధ పురూరవుల కథయును, జమదగ్ని పరశు
రాముల వృత్తాంతంబును, విశ్వామిత్ర నహుష యయాతి పూరు
దుష్యంత భరత రంతిదేవ పాంచాల బృహద్రథ శంతను భీష్మ
పాండవ కౌరవ ప్రముఖుల వృత్తాంతంబును, ఋశ్యశృంగ వ్రతభం
గంబును, ద్రుహ్యానుతుర్వసుల వంశంబును, యదు కార్తవీర్య శశి
బిందు జామదగ్న్యాదుల చరిత్రంబును, శ్రీకృష్ణావతారకథాసూచ
నంబును నను కథలుగల నవమ స్కంథము సంపూర్ణము. ||736||

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీకంఠచాప ఖండన!
పాకారి ప్రముఖ వినుత భండన! విలస
త్కాకుత్స్థవంశమండన!
రాకేందు యశోవిశాల! రామనృపాలా! ||1||

వ. మహనీయ గుణగరిష్ఠులగు న మ్మౌని శ్రేష్ఠులకు నిఖిల పురాణ వ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుం డయిన సూతుం డిట్లనియె; అట్లు పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రుం గనుంగొని. ||2||

2 పరీక్షిత్తు కృష్ణలీలలడుగుట

క. “తెలిపితివి సోమసూర్యుల
కులవిస్తారంబు; వారి కులము ధరిత్రీ
శుల నడవళ్ళును వింటిమి;
కలరూపము లెల్ల మాకుఁ గడు వెఱఁగులుగన్. ||3||

క. శీలముగల యదుకులమున
నేలా పుట్టెను మహాత్ముఁ డీశుఁడు విష్ణుం?
డే లీల మెలఁగె? నెయ్యెయ్యే
వేళల నే మేమి చేసె? వివరింపు తగన్. ||4||

క. భవములకు మందు; చిత్త
శ్రవణానందము; ముముక్షుజన పదము; హరి
స్తవము పశుఘ్నుఁడు దక్కను
జెవులకుఁ దని వయ్యె ననెడి చెనఁటియుఁ గలఁడే. ||5||

క. మా పెద్దలు మును వేల్పులు
నోపని భీష్మాది కురుకులోత్తమ సేనా
కూపారము నే కోలము
ప్రాపున లంఘించి రొక్క బాలపదముగాన్. ||6||

క. మా యమ్మ కుక్షి గురుసుత
సాయక పీడితుఁడ నైన జడు నన్నుం గౌం
తేయ కురుకులము నిలుపఁగ
నే యుత్తముఁ డాత్త చక్రుఁడై రక్షించెన్. ||7||

ఆ. కలసి పురుషమూర్తి కాలరూపములను
లోకజనుల వెలిని లోన నుండి
జన్మ మృత్యువులను సంసారముక్తుల

నిచ్చు నతని చరిత మెల్లఁ జెపుమ. ‖8‖

సీ. ఊహించి రాముఁడు రోహిణి కొడు కంచు
నప్పుడు యోగీంద్ర! చెప్పి తీవు
దేవకి కడుపున నే వెరవున నాతఁ
డుండెను దేహంబు నొందులేక?
తన తండ్రి యిలువాసి వనజాక్షుఁ డేరీతి
మందకుఁ బోయె? నే మందిరమున
నుండి యెయ్యది చేయుచుండెను? దన మేన
మామ కంసుని నేల నామ మడఁచె?
ఆ. నెన్ని యేండ్లు మనియె నిలమీఁద మనుజుఁడై?
యెంద ఱైరి భార్య? లెట్లు మెలఁగె?
మఱియు నేమి చేసె? మాధవు చారిత్ర
మెంత గలదు? నాకు నేర్పరింపు.” ‖9‖

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. ‖10‖

ఆ. నీ ముఖాంబుజాత నిర్ముక్త హరికథా
మృతముఁ ద్రావఁద్రావ మేను వొదలె;
వంత మానె; నీరుపట్టు నాఁకలియును
దూరమయ్యె; మనము తొంగలించె.” ‖11‖

వ. అని పలుకుచున్న రాజు మాటలు విని, వైయాసి యిట్లనియె. ‖12‖

క. “విష్ణు కథా రతుఁ డగు నరు
విష్ణుకథల్ చెప్పు నరుని వినుచుండు నరున్
విష్ణుకథా సంప్రశ్నము
విష్ణుపదీ జలము భంగి విమలులఁ జేయున్. ‖13‖

సీ. రాజేంద్ర! విను తొల్లి రాజలాంఛనముల
వేలసంఖ్యల దైత్యవిభులు దన్ను
నాక్రమించిన భార మాఁగఁజాలక భూమి
గోరూపయై బ్రహ్మఁ జేరఁ బోయి
కన్నీరుమున్నీరుగా రోదనము చేయఁ
గరుణతో భావించి కమలభవుఁడు
ధరణి నూఱడఁ బల్కి ధాత్రియు వేల్పులుఁ
గదలిరా విష్ణునిఁ గాన నేఁగి
తే. పురుషసూక్తంబుఁ జదివి యద్భుత సమాధి
నుండి యొకమాట విని వారిజోద్భవుండు
“వినుఁడు వేల్పులు ధరయు నే విన్నయట్టి
పలుకు వివరింతు” నని ప్రీతిఁ బలికెఁ దెలియ. ‖14‖

క. “యాదవకులమున నమరులు!
మేదినిపైఁ బుట్టఁ జనుడు; మీ యంశములన్
శ్రీదయితుఁడు వసుదేవున

కాదరమునఁ బుట్టి భార మంతయుఁ బాపున్. ॥15॥

క. హరి పూజార్థము పుట్టుఁడు
సురకన్యలు! భూమియందు సుందరతనులై
హరి కగ్రజుఁడై శేషుఁడు
హరికళతోఁ బుట్టు దత్ప్రియారంభుండై. ॥16॥

ఆ. ఈ ప్రపంచ మెల్ల నే మాయచే మోహి
తాత్మ యగుచు నుండు నట్టి మాయ
కమలనాభు నాజ్ఞఁ గార్యార్థమై నిజాం
శంబు తోడఁ బుట్టు జగతి యందు." ॥17॥

వ. అని ఇట్లు వేల్పుల నియ్యకొలిపి పుడమి ముద్దియ నొడంబఱచి
తమ్మిచూలి దన మొదలి నెలవునకుం జనియె; నంత యదు
విభుం డయిన శూరసేనుం డనువాఁడు మథురాపురంబు తనకు
రాజధానిగా మాథురంబులు శూరసేనంబు లనియెడు దేశంబు
లేలెం; బూర్వకాలంబున. ॥18॥

క. ఏ మథుర యందుఁ నిత్యము
శ్రీమన్నారాయణుండు చెలగు, బ్రియముమై
నా మథుర సకల యాదవ
భూమీశుల కెల్ల మొదలి పురి యయ్యె నృపా! ॥19॥

3 వసుదేవదేవకీల ప్రయాణం

సీ. ఆ శూరసేనున కాత్మజుం డగు వసు
దేవుఁ డా పురి నొక్క దినమునందు
దేవకిఁ బెండ్లియై దేవకియును దానుఁ
గడువేడ్క రథమెక్కి కదలువేళ
నుగ్రసేనుని పుత్త్రుఁ డుల్లాసి కంసుండు
చెల్లెలు మఱఁదియు నుల్లసిల్ల
హరుల పగ్గములఁ జేనంది రొప్పఁ దొడంగె
ముందట భేరులు మురజములును
ఆ. శంఖ పటహములును జడిగొని మ్రోయంగఁ
గూఁతుతోఁడి వేడ్క కొనలుసాఁగ
దేవకుండు సుతకు దేవకీదేవికి
నరణ మీఁ దలంచి యాదరించి. ॥20॥

వ. సార్థంబు లయిన రథంబుల వేయునెనమన్నూటిని, గనకదామ
సముత్తుంగంబు లయిన మాతంగంబుల నన్నూటిని, బదివేల
తురంగంబులను, విలాసవతు లయిన దాసీజనంబుల నిన్నూటి
నిచ్చి, యనిచినం గదలి వరవధూయుగళంబు తెరువునం జను
సమయంబున. ॥21॥

క. పగ్గములు వదలి వేగిర

మగ్గలముగ రథముఁ గడపు నా కంసుడు లో
బెగ్గిలి యెగ్గని తలఁపగ
దిగ్గన నశరీరవాణి దివి ని ట్లనియెన్. ||22||

క. "తుష్ట యగు భగిని మెచ్చఁగ
నిష్టుఁడ వై రథము గడపె; దెఱుగవు మీఁదన్
శిష్ట యగు నీతలోదరి
యష్టమగర్భంబు నిన్ను హరియించుఁ జుమీ." ||23||

4 కంసుని అడ్డగించుట

వ. అని యిట్లాకాశవాణి పలికిన నులికిపడి భోజకుల పాంసనుండైన
కంసుండు సంచలదంసుండై యడిదంబు బెడిదంబుగాఁ బెఱికి,
జళిపించి దెప్పరంబుగ ననుజ కొప్పుఁ బట్టి కప్పరపాటున
నొప్పఱం దిగిచి యొడిసి పట్టి, తోఁబుట్టువని తలంపక తెంపుఁ జేసి
తెగవ్రేయ గమకించు సమయంబున వసుదేవుండు డగ్గఱి. ||24||

క. ఆ పాపచిత్తు మత్తుం
గోపాగ్ని శిఖానువృత్తుఁ గొనకొని తన స
ల్లాపామృతధారా వి
క్షేపణమునఁ గొంత శాంతుఁ జేయుచుఁ బలికెన్. ||25||

ఉ. "అన్నవు నీవు చెల్లెలికి; నక్కట! మాడలు చీర లిచ్చుటో?
మన్నన చేయుటో? మధుర మంజుల భాషల నాదరించుటో?
'మిన్నుల మ్రోతలే నిజము, మే'లని చంపకు మన్న మాని రా
వన్న! సహింపు మన్న! తగ దన్న! వధింపకు మన్న! వేడెదన్. ||26||

వ. అదియునుం గాక. ||27||

5 వసుదేవుని ధర్మబోధ

మ. చెలియల్; కన్నియ; ముద్దరా; లబల; నీ సేమంబె చింతించు ని
ర్మల; దీనిన్ బయలాడుమాటలకు నై మర్యాదఁ బోఁదట్టి, స
త్కుల జాతుండవు పుణ్యమూర్తి వకటా! కోపంబు పాపంబు; నె
చ్చెలి నోహో! తెగవ్రేయఁ బాడి యగునే? చింతింపు భోజేశ్వరా! ||28||

సీ. మేనితోడనపుట్టు మృత్యువు జనులకు
నెల్లి నేఁ డైన నూఱేండ్ల కైనఁ
దెల్లంబు మృత్యువు దేహంబు పంచత
నందఁ గర్మానుగుఁడై శరీరి
మాఱుదేహముఁ నూఁది, మఱి తొంటి దేహంబుఁ
బాయును దన పూర్వ భాగమెత్తి
వేఱొంటిపైఁ బెట్టి వెనుకభాగం బెత్త
గమకించు తృణజలూకయునుబోలె;
ఆ. వెంటవచ్చు కర్మవిసరంబు; మును మేలు
కన్నవేళ నరుడు గన్న విన్న

తలఁపఁబడిన కార్యతంత్రంబు కలలోనఁ
బాడితోడఁ గానఁబడిన యట్లు. ॥29॥

క. తన తొంటి కర్మరాశికి
ననుచరమై బహువికారమై మనసు వడిం
జను; నింద్రియముల తెరువులఁ
దనువులు పెక్కైనఁ జెడవు తన కర్మంబుల్. ॥30॥

ఆ. జలఘటాదులందుఁ జంద్రసూర్యాదులు
గానబడుచు గాలిఁ గదలు భంగి
నాత్మకర్మ నిర్మితాంగంబులను బ్రాణి
గదలుచుండు రాగకలితుఁ డగుచు. ॥31॥

క. కర్మములు మేలు నిచ్చును;
గర్మంబులు గీడు నిచ్చు; గర్తలు దనకుం
గర్మములు బ్రహ్మ కైనను;
గర్మగుఁ డై పరులఁ దడవఁగా నేమిటికిన్? ॥32॥

క. కావునఁ బరులకు హింసలు
గావింపఁగ వలదు తనకుఁ గల్యాణముగా
భావించి పరుల నొంచినఁ
బోవునె? తత్ఫలము పిదపఁ బొందక యున్నే? ॥33॥

మత్త. వావిఁ జెల్లెలు గాని పుత్రికవంటి దుత్తమురాలు; సం
భావనీయచరిత్ర; భీరువు; బాల; నూత్నవివాహ సు
శ్రీవిలాసిని; దీన; కంపితచిత్త; నీ కిదె మ్రొక్కెదన్;
కావవే; కరుణామయాత్మక; కంస! మానవవల్లభా!” ॥34॥

వ. అని మఱియు సామభేదంబు లగు పలుకులు పలికిన వినియు
వాఁడు వేఁడిచూపుల రాలు నిప్పులు కుప్పలు గొన నను
కంపలేక, తెంపుఁ జేసి చంపకగంధిం జంపఁ జూచుట యెఱింగి
మొఱంగెడి తెఱంగు విచారించి తనలో నిట్లనియె. ॥35॥

క. “ఎందును గాలము నిజ మని
పందతనంబునను బుద్ధిఁ బాయక ఘనులై
యెందాఁక బుద్ధి నెగడెడి
నందాఁకఁ జరింపవలయు నాత్మబలమునన్.” ॥36॥

వ. అని నిశ్చయించి. ॥37॥

సీ. “ఆపన్నురాలైన యంగన రక్షింప
సుతుల నిచ్చెద నంట శుభము నేడు;
మీ దెవ్వ డెఱుగును? మెలఁత ప్రాణంబుతోడ
నిలిచిన మఱునాడు నేరరాదె?
సుతులు పుట్టిర యేని సుతులకు మృత్యువు
వాలాయమై వెంట వచ్చెనేని

బ్రహ్మచేతను వీఁడు పా టేమియును లేక
యుండునే? సదుపాయ మొకటి లేదె?
తే. పొంత ప్రాఁకులఁ గాల్పక పోయి వహ్ని
యెగసి దవ్వులవాని దహించు భంగి
గర్మవశమున భవమృతికారణంబు
దూరగతిఁ బొందు; నిఁక నేల తొట్రుపడఁగ? ॥38॥

క. కొడుకుల నిచ్చెద నని సతి
విడిపించుట నీతి; వీఁడు విడిచిన మీఁదన్
కొడుకులు పుట్టినఁ గార్యము
తడఁబడదే? నాటి కొక్క దైవము లేదే? ॥39॥

క. ఎనిమిదవ చూలు వీనిం
దునుమాడెడి నంచు మింటఁ దోరపుఁ బలుకుల్
వినఁబడియె; నేల తప్పును?
వనితను విడిపించు టొప్పు వైళం" బనుచున్, ॥40॥

క. తిన్నని పలుకులు పలుకుచుఁ
గ్రన్నన తగఁ బూజ చేసి కంసు నృశంసున్
మన్నించి చిత్త మెరియఁ బ్ర
సన్నాననుఁ డగుచుఁ బలికె శౌరి నయమునన్. ॥41॥

క. "లలనకుఁ బుట్టెడి కొమరుని
వలనం దెగె దనుచు గగనవాణి పలికె నం
చలిగెద వేని మృగాక్షికిఁ
గల కొడుకులఁ జంప నిత్తుఁ గ్రమమున నీకున్." ॥42॥

వ. అని యిట్లు పలికిన విని కంసుడు కంపితావతంసుండై సంతసించి
గుణగ్రాహిత్వంబుఁ గైకొని కొందలమందు చెలియలిమందల విడిచి
చనియె; వసుదేవుండును బ్రదుకుమందలఁ గంటి ననుచు
సుందరియుం దానును మందిరంబునకుం బయి డెందంబున
నానందంబు నొందియుండె; నంతఁ గొంత కాలంబు చనిన
సమయంబున. ॥43॥

క. విడువక కంసుని యెగ్గులఁ
బడి దేవకి నిఖిలదేవభావము తన కే
ర్పడ నేఁట నొకని లెక్కను
గొడుకుల నెనమండ్ర నొక్క కూతుం గనియెన్. ॥44॥

వ. అందు. ॥45॥

ఆ. సుదతి మున్ను గన్న సుతుఁ గీర్తిమంతుని
పుట్టుఁ దడవు కంసభూవరునకుఁ
దెచ్చి యిచ్చెఁ జాల ధృతి గల్గి వసుదేవుఁ
డాసపడక సత్యమందు నిలిచి. ॥46॥

క. పలికిన పలుకులు దిరుగక
సొలయక వంచనము లేక సుతుల రిపునకున్
కలఁగక యిచ్చిన ధీరుం
డిల వసుదేవుండు దక్క నితరుఁడు కలడే? ॥47॥

ఆ. మానవేంద్ర! సత్యమతికి దుష్కరమెయ్యి?
దెఱుఁకగలుగు వాని కిష్ట మెయ్యి?
దీశభక్తిరతుని కీరాని దెయ్యది?
యెఱుకలేనివాని కేది కీడు? ॥48॥

వ. ఇట్లు సత్యంబు దప్పక కొడుకు నొప్పించిన వసుదేవుని పలు
కులు విని నిలుకడకు మెచ్చి కంసుం డిట్లనియె. ॥49॥

ఆ. కొడుకు నీవు మరలఁ గొనిపొమ్ము వసుదేవ!
వెఱపులేదు నాకు వీనివలన;
నల్గ వీనికి; భవ దష్టమ పుత్రుండు
మృత్యు వఁట; వధింతు మీఁద నతని. ॥50॥

వ. అనిన నానకదుందుభి నందనుం గొని చనియు నానందంబు
నొందక, దుష్టస్వభావుండగు బావపలుకులు వినియు నులుకు
చుండె; అంత ॥51॥

6 మథురకునారదుడువచ్చుట

సీ. ఒకనాఁడు నారదుం డొయ్యన కంసుని
యింటికిఁ జనుదెంచి యేకతమున
"మందలోపలనున్న నందాదులును, వారి
భార్యలుఁ బుత్రులు బాంధవులును
దేవకి మొదలగు తెఱవలు వసుదేవుఁ
డాదిగాఁగల సర్వ యాదవులును,
సురలుగాని, నిజంబు నరులు గా" రని చెప్పి
"కంసుండ! నీవు రక్కసుడ వనియు
ఆ. దేవమయుడు చక్రి దేవకీదేవికిఁ
బుత్రుడై జనించి భూతలంబు
చెఱుపఁ బుట్టినట్టి చెనఁటి దైత్యుల నెల్లఁ
జంపు" ననుచుఁ జెప్పి చనియె దివికి. ॥52॥

క. నారదు మాటలు విని పె
ల్లారాటముఁ బొంది యదువు లనిమిషు లనియున్
నారాయణకరఖడ్గవి
దారితుఁ డగు కాలనేమి దా ననియు మదిన్. ॥53॥

7 దేవకీవసుదేవుల చెరసాల

మ. కలఁగంబాటి మఱందిఁ జెల్లెలి నుదగ్రక్రోధుడై పట్టి బ
ద్ధులఁ గావించి హరిం దలంచి వెస తోడ్తో వారు గన్నట్టి పు

త్రులఁ జంపెన్; గురు నుగ్రసేను యదుఁ దద్భోజాంధకాధీశు ని
ర్మలు బట్టెం గడు వాలి యేలెఁ జల మారన్ శూరసేనంబులన్. ॥54॥

ఆ. తల్లిఁదండ్రి నైనఁ దమ్ము లనన్నల
సఖుల నైన బంధుజనుల నైన
రాజ్యకాంక్షఁ జేసి రాజులు చంపుదు
రవనిఁ దఱచు జీవితార్థు లగుచు. ॥55॥

వ. మఱియును బాణ భౌమ మాగధ మహాశన కేశి ధేనుక బక
ప్రలంబ తృణావర్త చాణూర ముష్టి కారిష్ట ద్వివిధ పూత నాది
సహాయ సమేతుండై కంసుండు కదనంబున మదంబు లడం
చిన వదనంబులు వంచికొని, సదనంబులు విడిచి యదవలై,
యదువులు, పదవులు వదలి నిషధ కురు కోసల విదేహ వి
దర్భ కేకయ పాంచాల సాల్వ దేశంబులుఁ జొచ్చిరి; మచ్చరం
బులు విడిచి కొందరు కంసునిం గొలిచి నిలిచి; రంత. ॥56॥

క. తొడితొడిఁ గంసుడు దేవకి
కొడుకుల నార్వ్వర వధింప గురుశేషాఖ్యం
బొడవగు హరిరుచి యా సతి
కడుపున నేడవది యైన గర్భం బయ్యెన్. ॥57॥

8 యోగమాయనాజ్ఞాపించుట

వ. అ య్యవసరంబున విశ్వరూపుం డగు హరి దన్ను నమ్మిన
యదువులకుఁ గంసునివలన భయంబు గలుగు నని యెఱింగి
యోగమాయాదేవి కిట్లనియె. ॥58॥

సీ. “గోపికా జనములు గోపాలకులు నున్న
పసులమందకుఁ బొమ్ము భద్ర! నీవు
వసుదేవుభార్యలు వరుసఁ గంసుని చేత
నాఁకల బడియుండ నందుఁ జొరక
తలఁగి రోహిణి యను తరళాక్షి నంద గో
కుల మందు నున్నది గుణగణాఢ్య
దేవకికడుపున దీపించు శేషాఖ్య
మైన నా తేజ మీ వమరఁ బుచ్చి
ఆ. నేర్పు మెఱసి రోహిణీదేవి కడుపునఁ
జొనుపు దేవకికిని సుతుఁడ నగుదు
నంశభాగయుతుఁడనై యశోదకు నందు
పొలఁతి కంత మీద బుట్టె దీవు. ॥59॥

క. నానావిధ సంపదలకుఁ
దానకమై సర్వకామదాయిని వగు నిన్
మానవులు భక్తిఁ గొలుతురు
కానికలును బలులు నిచ్చి కల్యాణమయీ! ॥60॥

వ. మఱియు నిన్ను మానవులు దుర్గ భద్రకాళి విజయ వైష్ణవి
కుముద చండిక కృష్ణ మాధవి కన్యక మాయ నారాయణి
యీశాన శారద యంబిక యను పదునాలుగు నామంబు
లం గొనియాడుదు రయ్యై స్థానంబుల యం” దని యెఱింగించి
సర్వేశ్వరుండగు హరి పొమ్మని యానతిచ్చిన మహాప్రసాదం
బని య య్యోగనిద్ర యియ్యకొని మ్రొక్కి చయ్యన నియ్యిల
కయ్యెడ బాసి వచ్చి. ‖61‖

9 రోహిణి బలభద్రుని కనుట

తే. దేవకీదేవికడుపులోఁ దేజరిల్లు
దీప్త గర్భంబు మెల్లనఁ దిగిచి యోగ
నిద్ర రోహిణికడుపున నిలిపి చనియెఁ;
గడుపు దిగె నంచుఁ బౌరులు గలగఁ బడగ. ‖62‖

వ. అంత. ‖63‖

ఆ. బలము మిగులఁ గలుగ ‘బలభద్రుఁ’ డన లోక
రమణుఁ డగుటఁ జేసి ‘రాముఁ’ డనగ
సతికిఁ బుట్టె గర్భసంకర్షణమున ‘సం
కర్షణుం’ డనంగ ఘనుఁడు సుతుఁడు. ‖64‖

వ. తదనంతరంబ. ‖65‖

క. ఆనకదుందుభి మనమున
శ్రీనాథుం డంశభాగశిష్టతఁ జొరఁగన్
భానురుచి నతఁడు వెలిఁగెను
గానఁగఁ బట్టయ్యె భూతగణములకు నృపా! ‖66‖

ఉ. ఆ వసుదేవుఁ డంతఁ దన యం దఖిలాత్మక మాత్మ భూతముం
బావనరేఖయున్ భువనభద్రమునై వెలుఁగొందుచున్న ల
క్ష్మీవిభుతేజ మచ్చుపడఁ జేర్చినఁ దాల్చి నవీనకాంతితో
దేవకి యొప్పెఁ బూర్వయగు దిక్సతి చంద్రునిఁ దాల్చు కైవడిన్.” ‖67‖

వ. అనిన విని తర్వాతి వృత్తాంతం బెట్లయ్యె నని రా జడిగిన శుకుం
డిట్లనియె. ‖68‖

క. గురుతరముగఁ దన కడుపునఁ
సరసిజగర్భాండభాండ చయములు గల యా
హరి దేవకికడుపున భూ
భరణార్థము వృద్ధిఁబొందె బాలార్కుక్రియన్. ‖69‖

వ. అంత. ‖70‖

సీ. విమతులమోములు వెలవెలఁ బాఱంగ
విమలాస్యమోము వెల్వెలకఁ బాఱె;

మలయు వైరులకీర్తి మాసి నల్లనగాఁగ
నాతిచూచుకములు నల్లనయ్యెఁ;
దుష్టాలయంబుల ధూమరేఖలు పుట్ట
లేమ యారున రోమలేఖ మెఱసె;
నరి మానసముల కాహారవాంఛలు దప్ప
వనజాక్షి కాహారవాంఛ దప్పె;
తే. శ్రమము సంధిల్లె రిపులకు శ్రమము గదుర
జడత వాటిల్లె శత్రులు జడను పడఁగ;
మన్ను రుచియయ్యెఁ బగతురు మన్ను చొరఁగ;
వెలఁది యుదరంబులో హరి వృద్ధిఁబొంద. ॥71॥

వ. మఱియును. ॥72॥

సీ. సలిల మా యెలనాఁగ జఠరార్భకునిఁ గానఁ
జనిన కైవడి ఘర్మసలిల మొప్పె;
నొగిఁ దేజ మా యింతి యుదరడింభకు గొల్వఁ
గదిసిన క్రియ దేహకాంతి మెఱసెఁ;
బవనుఁ డా కొమ్మ గర్భస్థుని సేవింప
నొలసెనా మిక్కిలి యూర్పు లమరెఁ;
గుంభిని యా లేమ కుక్షిగు నర్చింపఁ
జొచ్చుభంగిని మంటి చొరవ దనరెఁ;
ఆ. గగన మిందువదనకడుపులో బాలు సే
వలకు రూపుమెఱసి వచ్చినట్లు
బయలువంటి నడుము బహుళ మయ్యెను; బంచ
భూతమయుఁడు లోనఁ బొదల సతికి. ॥73॥

వ. తదనంతరంబ. ॥74॥

సీ. అతివకాంచీగుణం బల్లన బిగియంగ
వైరివధూగుణవ్రజము వదలె;
మెల్లన తన్వంగి మెయిదీవ మెఱుఁ గెక్క
దుష్టాంగనాతనుద్యుతు లడంగె;
నాతి కల్లన భూషణములు పల్పలనగాఁ
బరసతీభూషణ పంక్తు లెడలె;
గలకంఠి కొయ్యన గర్భంబు దొడ్డుగాఁ
బరిపంథిదారగర్భములు పగిలెఁ;
తే. బొలఁతి కల్లన నీళ్ళాడు ప్రొద్దు లెడుగ
నహితవల్లభ లైదువలై తనర్చు
ప్రొద్దు లన్నియుఁ గ్రమమున బోవఁ దొడగెఁ;
నువిదకడుపున నసురారి యుంటఁజేసి. ॥75॥

వ. ఇ వ్విధంబున. ॥76॥

ఆ. జ్ఞానఖలునిలోని శారదయును బోలె
ఘటములోని దీపకళిక బోలె

భ్రాతయింట నాకఁబడియుండె దేవకీ
కాంత విశ్వగర్భగర్భ యగుచు. ॥77॥

వ. అంత న క్కాంతాతిలకంబు నెమ్మొగంబు తెలివియును, మేని
మెఱుంగును, మెలంగెడి సొబగునుం జూచి వెఱఁగుపడి తఱచు
వెఱచుచుఁ గంసుండు తనలో నిట్లనియె. ॥78॥

క. "కన్నులకుఁ జూడ బరువై
యున్నది యెలనాఁగగర్భ ముల్లము గలగన్
ము న్నెన్నఁడు నిట్లుండదు
వెన్నుఁడు చొరఁ బోలు గర్భవివరములోనన్. ॥79॥

ఉ. ఏమి దలంచువాఁడ? నిఁక నెయ్యదికార్యము? నాఁడునాఁటికిం
గామిని చూలు పెంపెసఁగె; గర్భిణిఁ జెల్లెలి నాఁడు పేద నే
నేమని చంపువాఁడఁ? దగవేలని చంపితినేని శ్రీయు ను
ద్దామయశంబు నాయువును ధర్మమునుం జెడిపోవకుండునే? ॥80॥

క. వావి యెఱుంగని క్రూరుని
జీవన్మృతుఁ డనుచు నిందఁ జేయుదు; రతడుం
బోవును నరకమునకు; దు
ర్భావముతో బ్రదుకు టొక్క బ్రదుకే తలఁపన్?" ॥81॥

వ. అని నిశ్చయించి క్రౌర్యంబు విడిచి, ధైర్యంబు నొంది, గాంభీర్యంబు
వాటించి, శౌర్యంబు ప్రకటించికొనుచు, దిగ్గనం జెలియలిం జంపు
నగ్గలిక యెగ్గని యుగ్గడించి మాని, మౌనియుం బోలెనూర
కుండియు. ॥82॥

ఆ. "పాపరాని దొడ్డ పగపుట్టె: నిక నెట్టు
లిందుముఖికిఁ జక్రి యెపుడు పుట్టుఁ?
బుట్టినపుడె పట్టి పురిటింటిలోఁ దెగఁ
జూతు" ననుచు నెదురుచూచుచుండె. ॥83॥

వ. మఱియు వైరానుబంధంబున నన్యానుసంధానంబు మఱచి
యతండు. ॥84॥

క. తిరుగుచుఁ గుడుచుచుఁ ద్రావుచు
నరుగుచుఁ గూర్చుండి లేచు చనవరతంబున్
హరిఁ దలఁచితలఁచి జగ మా
హరిమయ మని చూచెఁ గంసుఁ డాఱని యలుకన్. ॥85॥

వ. వెండియు. ॥86॥

సీ. శ్రవణరంధ్రముల నే శబ్దంబు వినఁబడు
నది హరిరవ మని యాలకించు;
నక్షిమార్గమున నెయ్యది చూడఁబడు నది
హరిమూర్తి గానోపు నంచుఁ జూచుఁ;

దిరుగుచో దేహంబు తృణమైన సోఁకిన
హరికరాఘాతమో యనుచుఁ నులుకు;
గంధంబు లేమైన ఘ్రాణంబు సోఁకిన
హరిమాలికాగంధ మనుచు నదరుఁ;
తే. బలుకు లెవ్వియైనఁ బలుకుచో హరిపేరు
పలుకఁబడియె ననుచు బ్రమసి పలుకుఁ;
దలఁపు లెట్టివైనఁ దలఁచి యా తలఁపులు
హరితలంపు లనుచు నలుఁగఁ దలఁచు. ॥87॥

10 బ్రహ్మాదుల స్తుతి

వ. అ య్యవసరంబున ననుచరసమేతులైన దేవతలును, నారదాది
మునులునుం గూడ నడవ నలువయును, ముక్కంటియు
నక్కడకు వచ్చి దేవకీదేవిగర్భంబున నర్భకుండై యున్న
పురుషోత్తము నిట్లని స్తుతియించిరి. ॥88॥

సీ. “సత్యవ్రతుని నిత్యసంప్రాప్త సాధనుఁ
గాలత్రయమునందు గలుగువాని
భూతంబు లైదును బుట్టుచోటగు వాని
నైదుభూతములం దమరువాని
నైదుభూతంబులు నడఁగిన పిమ్మట
బరఁగువానిని సత్యభాషణంబు
సమదర్శనంబును జరిపెడువానిని
ని న్నాశ్రయింతుము; నీ యధీన
ఆ. మాయచేత నెఱుకమాలిన వారలు
పెక్కుగతుల నిన్నుఁ బేరుకొందు;
రెఱుగనేర్చు విబుధు లేకచిత్తంబున
నిఖిలమూర్తు లెల్ల నీవ యండ్రు. ॥89॥

వ. అదియునుం గాక. ॥90॥

సీ. ప్రకృతి యొక్కటి పాదు; ఫలములు సుఖదుఃఖ
ములు రెండు; గుణములు మూఁడు వేళ్ళు;
తగు రసంబులు నాల్గు ధర్మార్థ ముఖరంబు;
లెఱిగెడి విధములై దింద్రియంబు;
లాఱు స్వభావంబు లా శోక మోహాదు
లూర్ములు; ధాతువులొక్క యేడు;
పైపొరలెనిమిది ప్రంగలు; భూతంబు
లైదు బుద్ధియు మనోహంకృతులును;
తే. రంధ్రములు తొమ్మిదియుఁ గోటరములు; ప్రాణ
పత్త్రదశకంబు; జీవేశ పక్షియుగముఁ
గలుగు సంసారవృక్షంబు గలుగఁ జేయఁ
గావ నడఁగింప రాజ వొక్కరుఁడ వీవ. ॥91॥

క. నీదెసఁ దమచిత్తము లిడి

యే దెసలకుఁ బోక గడతు రెఱుక గలుగువా;
రా దూడయడుగు క్రియ నీ
పాదం బను నావకతన భవసాగరమున్. ||92||

ఆ. మంచివారి కెల్ల మంగళ ప్రద లయ్యుఁ
గల్లరులకు మేలుగాని యట్టి
తనువు లెన్నియైనఁ దాల్చి లోకములకు
సేమ మెల్లప్రొద్దు చేయు దీవు. ||93||

క. ఎఱిఁగినవారల మనుచును
గొఱమాలిన యెఱుక లెఱిఁగి కొందఱు నీ పే
రెఱిగియు దలఁపగ నొల్లరు
పఱతు రధోగతులజాడఁ బద్మదళాక్షా! ||94||

క. నీ వారై నీ దెసఁ దమ
భావంబులు నిలిపి ఘనులు భయవిరహితులై
యే విఘ్నంబులఁ జెందక
నీ వఱలెడి మేటిచోట నెగడుదు రీశా! ||95||

క. నిను నాలుగాశ్రమంబుల
జనములు సేవింప నఖిల జనముల సత్త్వం
బును శుద్ధంబును శ్రేయం
బును నగు గాత్రంబు నీవు పొందుదువు హరీ! ||96||

సీ. నలినాక్ష! సత్త్వగుణంబు నీ గాత్రంబు
గాదేని విజ్ఞానకలిత మగుచు
నజ్ఞానభేదనం బగు టెట్లు? గుణముల
యందును వెలుఁగ నీవనుమతింపఁ
బడుదువు; సత్త్వరూపంబు సేవింపంగ
సాక్షాత్కరింతువు సాక్షి వగుచు
వాఙ్మనసములకు నవ్వలయైన మార్గంబు
గలుగు; నీగుణజన్మకర్మరహిత
తే. మైన రూపును బేరు నత్యనఘబుద్ధు
లెఱుగుదురు; నిన్నుఁ గొల్వ నూహించుకొనుచు
వినుచుఁ దలచుచుఁ బొగడుచు వెలయువాఁడు
భవము నొందఁడు నీ పాద భక్తుఁడగును. ||97||

క. ధరణీభారము వాసెను
బురుషోత్తమ! యీశ! నీదు పుట్టువున; భవ
చ్చరణాంబుజముల ప్రాపున
ధరణియు నాకసముఁ గాంచెదము నీ కరుణన్. ||98||

ఉ. పుట్టువు లేని నీ కభవ పుట్టుట క్రీడయె కాక పుట్టుటే?
యెట్టనుడున్ భవాదిదశ లెల్లను జీవులయం దవిద్య దాఁ
బుట్టుచు నుండుఁగాని నినుఁ బుట్టినదింబలెఁ బొంతనుండియుం

జుట్టఁగ లేని తత్క్రియలఁ జొక్కని యెక్కటి వౌదు వీశ్వరా! ॥99॥

ఉ. గురు పాఠీనమవై, జలగ్రహమవై, కోలంబవై, శ్రీనృకే
సరివై, భిక్షుఁడవై, హయాననుఁడవై, క్ష్మాదేవతాభర్తవై,
ధరణీనాథుడవై, దయాగుణగణోదారుండవై, లోకముల్
పరిరక్షించిన నీకు మ్రొక్కెద; మిలాభారంబు వారింపవే. ॥100॥

క. ముచ్చిరి యున్నది లోకము
నిచ్చలుఁ గంసాదిఖలులు నిర్దయు లేఁపన్;
మచ్చికఁ గావఁగవలయును
విచ్చేయుము తల్లికడుపు వెడలి ముకుందా!" ॥101॥

వ. అని మఱియు దేవకీదేవిం గనుంగొని యిట్లనిరి. ॥102॥

మత్త. "తల్లి! నీ యుదరంబులోనఁ బ్రధానబూరుషుఁ డున్నవాఁ
డెల్లి పుట్టెడిఁ; గంసుచే భయ మింత లేదు; నిజంబు; మా
కెల్లవారికి భద్రమయ్యెడు; నింక నీ కడు పెప్పుడుం
జల్లగావలె యాదవావళి సంతసంబునఁ బొంగఁగన్." ॥103॥

వ. అని యి వ్విధంబున హరిం బొగడి దేవకీదేవిని దీవించి దేవత
లీశాన బ్రహ్మల మున్నిడుకొని చని; రంత ॥104॥

11 దేవకి కృష్ణుని కనుట

క. పంకజముఖి నీ ళ్ళాడఁను
సంకటపడ ఖలులమానసంబుల నెల్లన్
సంకటము దోఁచె; మెల్లన
సంకటములు లేమి తోఁచె సత్పురుషులకున్. ॥105॥

సీ. స్వచ్ఛంబులై పొంగె జలరాసు లేడును;
గలఘోషణముల మేఘంబు లుఱిమె;
గ్రహతారకలతోడ గగనంబు రాజిల్లె;
దిక్కులు మిక్కిలి తెలివిఁ దాల్చెఁ;
గమ్మని చల్లని గాలి మెల్లన వీఁచె;
హోమానలంబు చెన్నొంది వెలిఁగెఁ;
గొలఁకులు కమలాళి కులములై సిరి నొప్పెఁ;
బ్రవిమలతోయలై పాఱె నదులు;
తే. వరపురగ్రామఘోషయై వసుధ యొప్పె;
విహగ రుత పుష్ప ఫలముల వెలసె వనము;
లలరుసోనలు గురిసి ర య్యమరవరులు;
దేవదేవుని దేవకీదేవి గనఁగ. ॥106॥

క. పాడిరి గంధర్వోత్తము;
లాడిరి రంభాది కాంత; లానందమునన్
గూడిరి సిద్ధులు; భయముల
వీడిరి చారణులు; మొరసె వేల్పులభేరుల్. ॥107॥

వ. అ య్యవసరంబున. ॥108॥

క. సుతుఁ గనె దేవకి నడురే
యతి శుభగతిఁ దారలును గ్రహంబులు నుండన్
దితిసుత నిరాకరిష్ణున్
శ్రితవదనాలంకరిష్ణు జిష్ణున్ విష్ణున్. ॥109॥

క. వెన్నుని నతిప్రసన్నునిఁ
గ్రన్నన గని మెఱుఁగుఁ బోఁడి గడు నొప్పారెం
బున్నమనాఁడు కళానిధిఁ
గన్న మహేంద్రాశచెలువుగలిగి నరేంద్రా! ॥110॥

వ. అప్పుడు. ॥111॥

సీ. జలధరదేహు నాజానుచతుర్బాహు
సరసీరుహాక్షు విశాలవక్షుఁ
జారు గదా శంఖ చక్ర పద్మ విలాసుఁ
గంఠకౌస్తుభమణికాంతిభాసుఁ
గమనీయ కటిసూత్ర కంకణ కేయూరు
శ్రీవత్సలాంఛనాంచిత విహారు
నురుకుండల ప్రభాయుత కుంతలలలాటు
వైడూర్యమణిగణ వరకిరీటు
తే. బాలుఁ బూర్ణేందురుచిజాలు భక్తలోక
పాలు సుగుణాలవాలుఁ గృపావిశాలుఁ
జూచి తిలకించి పులకించి చోద్య మంది
యుబ్బి చెలరేఁగి వసుదేవు డుత్సహించె. ॥112॥

క. స్నానముచేయఁగ రామిని
నానందరసాబ్ధిమగ్నుఁడై విప్రులకున్
ధేనువులం బదివేలను
మానసమున ధారవోసె మఱి యిచ్చుటకున్. ॥113॥

వ. మఱియు వసుదేవుండు. ॥114॥

క. ఈ పురిటియింటి కుద్య
ద్దీపంబును బోలి చాల దీపించె నిజం
బీ పాపఁడు నలుమొగముల
యా పాపని గనిన మేటి యగు నని భక్తిన్. ॥115॥

12 వసుదేవుడుకృష్ణునిపొగడుట

ఆ. చాఁగి మ్రొక్కి లేచి సరగున నొసలిపైఁ
గేలుదమ్మిదోయిఁ గీలుకొలిపి
పాపఁ డనక వెఱక పాపని మొదలింటి
పోకలెల్లఁ దలఁచి పొగడఁ దొడఁగె. ॥116॥

క. “ఏ నిన్ను నఖిలదర్శను
జ్ఞానానందస్వరూపు సంతతు నపరా
ధీనుని మాయాదూరుని
సూనునిఁగాఁ గంటి; నిట్టి చోద్యము గలదే? ||117||

క. అచ్చుగ నీ మాయను మును
చెచ్చెరఁ ద్రిగుణాత్మకముగఁ జేసిన జగముల్
చొచ్చినక్రియఁ జొరకుందువు
చొచ్చుటయును లేదు; లేదు చొరకుండుటయున్. ||118||

సీ. అదియు నెట్లన మహదాదులఁ బోలెడి
దై వేఱు వేఱ యై యన్నివిధము
లగు సూక్ష్మభూతంబు లమర షోడశ వికా
రములతోఁ గూడి విరాట్టనంగఁ
బరమాత్మునకు నీకు బఱపైన మేను సం
పాదించి యందు లోఁబడియుఁ బడక
యుండు సృష్టికి మున్న యున్న కారణమున
వానికి లోనిభవంబు గలుగ;
ఆ. దట్లు బుద్ధి నెఱుఁగ ననువైన లాగునఁ
గలుగు చింద్రియముల కడలనుండి
వాని పట్టులేక వరుస జగంబులఁ
గలసి యుండి యైనఁ గలయ వెపుడు. ||119||

క. సర్వము నీలోనిదిగా
సర్వాత్ముఁడ; వాత్మవస్తుసంపన్నుఁడవై
సర్వమయుఁడ వగు నీకును
సర్వేశ్వర! లేవు లోను సందులు వెలియున్. ||120||

ఆ. ఆత్మ వలనఁ గలిగి యమరుదేహాదుల
నాత్మకంటె వేఱు లవి యటంచు
దలఁచువాఁడు మూఢతముఁడు గావునఁ నీశ!
విశ్వ మెల్ల నీవ వేఱు లేదు. ||121||

వ. అదియునుం గాక. ||122||

సీ. గుణము వికారంబుఁ గోరికయును లేని
నీ వలన జగంబు నెఱి జనించుఁ;
బ్రబ్బు; లేదగు; నంచుఁ బలుకుట తప్పుగా
దీశుండవై బ్రహ్మ మీవ యైన
నినుఁ గొల్చు గుణములు నీ యానతులు చేయ,
భటులశౌర్యంబులు పతికి వచ్చు
పగిది నీ గుణముల బాగులు నీ వని
తోఁచును నీ మాయతోడఁ గూడి
ఆ. నీవు రక్త ధవళ నీల వర్ణంబుల
జగము చేయఁ గావ సమయఁ జూడఁ

దనరు; దట్లు నేఁడు దైత్యుల దండింపఁ
బృథివి గావ నవతరించి తీశ! ॥123॥

శా. మింటన్ మ్రోసిన మ్రోత తాలిమిని లోమేండ్రింప మున్ నీవు నా
యింటం బుట్టెద వంచుఁ గంసుడు దొడిన్ హింసించె నీ యన్నలం;
గంటం గూరుకుఁ దేఁడు; నీ యుదయ మీ కారాజనుల్ చెప్పగాఁ
బంటింపం; డెదురేఁగుదెంచు వడి నీపై నేఁడు సన్నద్ధుఁడై.” ॥124॥

వ. అనుచుండ దేవకీదేవి మహాపురుషలక్షణుండును, విచక్షణుం
డును, సుకుమారుండునునైన కుమారునిం గని, కంసునివలని
వెఱపున శుచిస్మితయై యిట్లనియె. ॥125॥

13 దేవకి చేసిన స్తుతి

సీ. “అట్టిట్టి దనరానిదై మొదలై నిండు
కొన్నదై వెలుఁగుచు గుణములేని
దై యొక్క చందంబుదై కలదై నిర్వి
శేషమై క్రియలేక చెప్పరాని
దేరూపమని శ్రుతు లెప్పుడు నొడివెడి
యా రూప మగుచు నధ్యాత్మదీప
మై బ్రహ్మ రెండవ యర్థంబు తుది జగం
బులు నశింపఁగఁ బెద్దభూతగణము
ఆ. సూక్ష్మభూతమందుఁ జొరగఁ నా భూతంబు
ప్రకృతిలోనఁ జొరఁగఁ బ్రకృతి పోయి
వ్యక్త మందుఁ జొరఁగ వ్యక్త మడంగను
శేషసంజ్ఞ నీవు చెలువ మగుదు. ॥126॥

ఉ. విశ్వము లీల ద్రిప్పుచు నవిద్యకు జుట్టమ వైన నీకు దా
శాశ్వతమైన కాలమిది సర్వము వేడబమందు; రట్టి వి
శ్వేశ్వర! మేలుకుప్ప! నిను నెవ్వఁడుఁ గోరి భజించు వాడె పో
శాశ్వతలక్ష్మి మృత్యుజయ సౌఖ్యయుతుం డగువాడు మాధవా! ॥127॥

మత్త. ఒంటి నిల్చి పురాణయోగులు యోగమార్గనిరూఢులై
‘కంటి’మందురు గాని, నిక్కము గాన; రీ భవదాకృతిం
గంటి భద్రముఁ గంటి; మాంసపుఁ గన్నులం గనబోల; దీ
తొంటిరూపుఁ దొలంగఁ బెట్టుము తోయజేక్షణ! మ్రొక్కెదన్. ॥128॥

తే. విలయకాలమందు విశ్వంబు నీ పెద్ద
కడుపులోన దాఁచు కడిమి మేటి
నటుఁడ వీవు; నేఁడు నా గర్భజుఁడ వౌట
పరమపురుష! వేడబంబు గాదె? ॥129॥

త. నళినలోచన! నీవు నిక్కము నాకుఁ బుట్టెద వంచు నీ
ఖలుఁడు కంసుఁడు పెద్దకాలము కారయింట నడంచె; దు
ర్మలినచిత్తుని నాజ్ఞజేయుము; మమ్ముఁ గావుము భీతులన్;

నులుసు లేక ఫలించె నోచిన నోము లెల్లను నీవయై. ||130||

14 దేవకీవసుదేవులపూర్వజన్మ

వ. అని యిట్లు దేవకీదేవి విన్నవించిన నీశ్వరుం డిట్లనియె; “నవ్వా!
నీవు తొల్లి స్వాయంభువ మన్వంతరంబున పృశ్ని యను
పరమపతివ్రతవు; వసుదేవుఁడు సుతపుఁ డను ప్రజాపతి; మీ
రిరువురును సృష్టికాలంబున బ్రహ్మపంపునం, బెంపున నింద్రి
యంబులం జయించి తెంపున వాన గాలి యెండ మంచులకు
సైరించి యేకలములై యాకలములు దిని యే కలంకం
బును లేక వేండ్రంబుగఁ బండ్రెండువేల దివ్యవర్షంబులు తపం
బుల నెపంబున మీ రూపంబులు మెఱయ యోజనాజపంబులు
జేసి, డాసి, పేర్చి, యర్చింప మీకు నాకుఁ గలరూపుఁ జూపి
యేను తిరంబులగు వరంబులు వేఁడుఁ డనిన మీరు నా మాయం
బాయని మోహంబున బిడ్డలు లేని దొడ్డయడ్డంబున దుర్గమం
బగు నపవర్గంబుఁ గోరక నా యీడు కొడుకు నడిగిన మెచ్చి
యట్ల వరం బిచ్చి మీ కేను పృశ్నిగర్భుం డను నర్భకుండనైతి;
మఱియును. ||131||

క. అదితియు కశ్యపుఁ డనగా
విదితుల రగు మీకుఁ గుఱుచవేషంబున నే
నుదయించితి వామనుఁ డన
ద్రిదశేంద్రానుజుడనై ద్వితీయభవమునన్ ||132||

క. ఇప్పుడు మూఁడవ బామున
దప్పక మీ కిరువురకునుఁ దనయుఁడ నైతిం
జెప్పితిఁ బూర్వము మీయం
దెప్పటికిని లేదు జన్మమిటపై నాకున్ ||133||

క. నందనుఁ డనియుం బరమా
నందంబగు బ్రహ్మ మనియు ననుఁ దలచుచు నా
పెందెరువు నొందెదరు; నా
యందుల ప్రేమమున భవము నందరు మీరల్ ||134||

15 కృష్ణుడు శిశురూపియగుట

వ. అని యిట్లు పలికి యీశ్వరుం డా రూపంబు విడిచి. ||135||

క. ఱెప్ప లిడక తలిదండ్రులు
తప్పకఁ దనుఁ జూడ మాయఁ దనరి లలితుఁడై
యప్పు డటు గన్న పాపని
యొప్పున వేడుకలు చేసె నొకకొన్ని నృపా! ||136||

16 కృష్ణుని వ్రేపల్లెకుతరలించుట

వ. అంత వసుదేవుండు తనకుం జేయవలసిన పను లీశ్వరుండైన

హరివలన నెఱింగిన వాడు గావున. ||137||

క. ఆ పురిటి యిల్లు వెలువడి
పాపనిఁ దరలించుకొనుచుఁ బఱచెద ననుచున్
రూపింప నందుభార్యకుఁ
బాప యగుచు యోగమాయ బ్రభవించె నృపా! ||138||

వ. అ య్యవసరంబున ||139||

క. బిడ్డనిఁ గరముల ఁరొమ్మున
నడ్డంబుగ బట్టి పదము లల్లన యిడుచున్
జడ్డనఁ గావలి వారల
యొడ్డుగడచి పురిటిసాల యొయ్యన వెడలెన్. ||140||

వ. అంత నట. ||141||

క. నందుని సతికి యశోదకుఁ
బొందుగ హరి యోగమాయ పుట్టిన మాయా
స్పందమున నొక్క యెఱుఁగమి
క్రందుకొనియె నూరివారిఁ గావలివారిన్. ||142||

వ. అప్పుడు చప్పుడు కాకుండఁ దప్పుటడుగు లిడుచు, నినుప
గొలుసుల మెలుసులు వీడిన దాలంబులు మహోత్తాలుండైన
బిడ్డనికి నడ్డంబు గాక కీలూడి వీడిపడి, యరళంబులు విరళంబు
లయిన సరళంబులగు మొగసాలలం గడచి, పాఁపఱేఁడు వాకిళ్ళు
మరల మూయుచుఁ బడగ లెడగలుగ విప్పి, కప్పి, యేచి,
కాచికొని వెంట నంటి రాఁగ దూఁగి నడచునెడ. ||143||

క. ఆ శౌరికిఁ దెరువొసఁగెఁ బ్ర
కాశోద్ధత తుంగ భంగ కలిత ధరాశా
కాశ యగు యమున మును సీ
తేశునకుఁ బయోధి త్రోవ యిచ్చిన భంగిన్. ||144||

17 శయ్యనునుంచుట

వ. ఇట్లు యమున దాఁటి, దూఁటి, చని నందునిమందం జేరి,
యందమంద నిద్రంబొంది, యొడ లెఱుంగని గొల్లలం దెలుపనొల్లక
, నిత్యప్రసాద యగు యశోదశయ్య నొయ్యన చిన్నినల్లనయ్య
నునిచి, చయ్యన న య్యవ్వ కూఁతు నెత్తుకొని మరల నింటికిఁ
బంటింపక వచ్చి య చ్చిఱుతపాపను దేవకి ప్రక్కం జక్క నిడి. ||145||

క. పదముల సంకెల లిడుకొని
మదిఁ దలఁకుచు శూరసుతుడు మందుఁడు బోలెన్
బెదరుగలరీతి దేహము
గదలించుచు నొదిఁగియుండె గఱువతనమునన్ ||146||

క. వనజాక్షునిఁ దెచ్చుటయును
దనసుతఁ గొనిపోవుటయును దా నెఱుఁగక మూఁ
గిననిద్ర జొక్కియుండెను
వనజాక్షి యశోద రేయి వసుధాధీశా! ॥147॥

సీ. అంత బాలిక యావు రని యేడ్చు చిఱుచప్పు
డాలించి వేకన నాఁకయింటి
కావలివారలు మేల్కని చూచి తలుపుల
తాళముల్ తొంటివిధమున నుండఁ
దెలిసి చక్కన వచ్చి దేవకి నీళ్ళాడె
రమ్ము రమ్మని భోజరాజుతోడఁ
జెప్పిన నాతఁడు చిడిముడి పాటుతోఁ
దల్పంబు పై లేచి తత్తఱమున
తే. వెండ్రుకలు వీడఁ బైచీర వ్రేలియాడ
తాల్మి కీలూడ రోషాగ్ని దర్పమాడ
భూరివైరంబుతోఁ గూడఁ బురిటియింటి
జాడఁ జనుదెంచి యా పాపఁ జంపఁ గదియ. ॥148॥

18 దేవకి బిడ్డనువిడువవేడుట

వ. అంత దేవకీదేవి యడ్డంబు వచ్చి యిట్లనియె. ॥149॥

ఉ. "అన్న! శమింపుమన్న! తగ దల్లుఁడు గాఁ డిది మేనగోడ లౌ
మన్నన జేయు మన్న! విను మానినిఁ జంపుట రాచపాడి గా
దన్న! సుకీర్తివై మనఁగ దన్న! మహాత్ములు పోవు త్రోవఁ బో
వన్న! భవత్సహోదరిఁ గదన్న! నినున్ శరణంబు వేడెదన్. ॥150॥

క. కట్టా; యార్గురు కొడుకులఁ
బట్టి వధించితివి; యాఁడుఁబడుచిది; కోడల్;
నెట్టన చంపఁగ వలెనే?
కట్టిఁడివి గదన్న! యన్న! కరుణింపఁ గదే. ॥151॥

క. పుత్రుడు నీ బ్రతుకునకును
శత్రుండని వింటిగాన సమయింపఁ దగున్;
పుత్రులకు నోమ నైతిని
పుత్రీ దానంబు జేసి పుణ్యముఁ గనవే. ॥152॥

19 మాయమింటనుండిపలుకుట

వ. అని పయ్యెదఁ జక్కఁగ సవరించుకొనుచుఁ బలవరించుచు; భ్రాంతి
పడి కూఁతుం గ్రక్కున నక్కునం జక్క హత్తుకొని, చెక్కుచెక్కున
మోపి చక్కన నుత్తరీయాంచలంబున సంచలతం గప్పి చప్పు
డుగాఁ గుయ్యిడ నయ్యెడం గ్రయ్యం బడి వాఁడు పోఁడిమి చెడఁ
దోబుట్టువుం దిట్టి, చిట్టిపట్టి నావు రని వాపోవఁ గావరంబున
నడుగు లొడిసి తిగిచి వడిం బెడిసిపడం బుడమిపైం బడవ్రేసిన

న బ్బాలయు నేలంబడక లీల నెగసి నవ్య దివ్య మాలికా గంధ
బంధుర మణి హారాంబరాద్యలంకార మనోహారిణియు, గదా శంఖ
చక్ర పద్మశర చాపాసి శూలధారిణియునై యెనిమిది కరంబులం
గరంబొప్పుచు, సిద్ధ చారణ కిన్నర గరుడ గంధర్వాది వైమానిక
నికాయంబుకానుకలిచ్చి పొగడ, నెగడుచు నచ్చరల యాట
పాటలకు మెచ్చుచు, మింటనుండి కంటఁబడి కంటుపడఁ గంసుని
కిట్లనియె. ॥153॥

ఉ. "తెంపరివై పొరిం బొరిని దేవకిబిడ్డలఁ జిన్నికుఱ్ఱలం
జంపితి వింకనైన నుపశాంతి వహింపక ఱాలమీఁద నొ
ప్పింపితి విస్సిరో! యిదియు బీరమె? నా సరసన్ జనించి నిన్
జంపెడు వీరుఁ డొక్క దెస సత్కృతి నొందెడువాడు దుర్మతీ!" ॥154॥

వ. అని పలికి. ॥155॥

క. మహనీయ గుణాస్పదయై
మహిలో నా దేవి జనము మన్నింపంగా
బహు నామ నివాసంబుల
బహునామములం జరించె భద్రాత్మికయై. ॥156॥

వ. అంత నాబోటి పలికిన కలికి పలుకులు ములుకులై, చెవులఁ
జిలికిన, నులికిపడి జళుకు గదిరిన మనంబున ఘనంబుగ
వెఱఁగంది, కంది, కుందెడు దేవకీవసుదేవుల రావించి, యాద
రంబున గారవించి, చేరి వారితో నిట్లనియె. ॥157॥

ఉ. "పాపుఁడ; బాలఘాతకుఁడ; బంధు విరక్తుఁడ; దుష్ట చిత్తుఁడన్;
గోపనుఁడన్; జరన్మృతుఁడఁ; గ్రూరుఁడ; బ్రాహ్మణహంత భంగి మీ
పాపల జంపితిన్ బయలి పల్కుల నమ్మితి సాధులార! నా
పాపము లుగ్గడింపక కృపాపరులై కనరే శమింపరే. ॥158॥

ఉ. ఒక్కెడఁ బ్రాణులందఱు నిజోచితకర్మము లోలిఁ ద్రిప్పగా
నొక్కొక మేనితో బొడమి యొక్కొక త్రోవను రాకపోకలం
జిక్కులఁ బొందుచుండుదురు; చెల్మిని సంసృతితోడఁ బాయ రే
నెక్కడి హంత? మీ శిశువులెక్కడి హన్యులు? దూఱనేటికిన్. ॥159॥

క. పగతురఁ జెఱిచితి ననియును
బగతురచేఁ జెడితి ననియు బాలుఁడు తలఁచున్;
బగ చెలుములు లే వాత్మకుఁ
బగచెలుముల కీలు కర్మబంధము సుండీ." ॥160॥

వ. అని పలికి కన్నీరు నించి, వగచి, వెఱచుచు, దేవకీవసుదేవుల
పాదంబులఁ బట్టుకొని, సంకెలలు విప్పించి, మిక్కిలి యక్కఱ
గల వాక్యంబుల నైక్యంబులు నెఱపిన, వారును బరితప్తుం డైన
కంసునిఁ జూచి, రోషంబును బాసి; రంత నా వసుదేవుండు బావ
కిట్లనియె. ॥161॥

శా. “బావా! నీ వచనంబు నిక్కము సుమీ; ప్రాణుల్ గతజ్ఞాను లై
నీవే నంచును లోభ మోహ మద భీ నిర్మిత్రతామోద శో
కావేశంబుల నొండొరుం బొడుతు రేకాకారుఁడై సర్వరూ
పావిష్టుండగు నీశ్వరుం దెలియలే రన్యోన్యవిభ్రాంతులై” ||162||

20 కంసునికి మంత్రుల సలహా

వ. అని యిట్లు బ్రసన్నులైన దేవకీవసుదేవుల యనుజ్ఞ బడసి
కంసుం డింటికిం జని యా రేయి గడపి, మఱునాఁడు ప్రొద్దునం
గ్రద్దనం దనకుం బరతంత్రులగు మంత్రుల రావించి, యోగనిద్ర
వలనం దా వినిన వృత్తాంతం బంతయు మంతనంబున నెఱింగిం
చిన, నపుడు వార లతని కిట్లనిరి. ||163||

క. “ఇట్టయినఁ దడయ నేటికి?
పట్టణముల మందలందుఁ బల్లెల నెల్లన్
బుట్టెడి పెరిఁగెడి శిశువులఁ
బట్టి వధించెదము మమ్ముఁ బంపు మధీశా! ||164||

మ. భవదీయోజ్జ్వల బాహు చాప విలసద్బాణావళీ భగ్నులై
దివిజాధీశ్వరు లే క్రియంబడిరొ యే దేశంబులం డాఁగిరో
శివునిం జొచ్చిరొ బ్రహ్మఁ జెందిరొ హరిన్ సేవించిరో మౌని వృ
త్తి వనాంతంబుల నిల్చిరో మనకు శోధింపం దగున్ వల్లభా! ||165||

క. నొచ్చిరి శాత్రవు లనుచును
విచ్చలవిడిఁ దిరుగ వలదు వివిధాకృతులన్
మ్రుచ్చిలివత్తురు వారలు
సచ్చినయందాఁక మఱవఁ జన దధిపునకున్. ||166||

క. ఒత్తికొనుచురానీఁ జనఁ
దెత్తిన రోగముల రిపుల నింద్రియముల ను
త్పత్తి సమయములఁ జెఱుపక
మెత్తన గారాదు రాదు మీఁద జయింపన్. ||167||

మ. అమరశ్రేణికి నెల్లఁ జక్రి ముఖరుం డా చక్రి యేధర్మమం
దమరున్; గోవులు భూమిదేవులు దితిక్షామ్నాయ కారుణ్య స
త్యములున్ యాగతపోదమంబులును శ్రద్ధాశాంతులు న్విష్ణుదే
హము లిన్నింటిని సంహరించిన నతం డంతంబునుం బొందెడిన్. ||168||

వ. కావున. ||169||

ఉ. చంపుదు మే నిలింపులను? జంకెల ఱంకెలఁ దాపసావళిం
బంపుదు మే కృతాంతకునిపాలికిఁ? గ్రేపులతోడ గోవులన్
ద్రుంపుదు మే? ధరామరులఁ దోలుదు మే? నిగమంబులన్ విదా
రింపుదు మే? వసుంధర హరింపుదు మే? జననాథ! పంపుమా.’ ||170||

వ. అని పలుకు మంత్రుల మంత్రంబుల నిమంత్రితుండై బ్రాహ్మణ

నిరోధంబు నిషేధం బని తలంపక కాలపాశ బద్ధుం డయి వి
ప్రాది సాధుమానవులఁ జంప దానవులం బంపి యంతిపురం
బునకుం జనియె; ననంతరంబ యా రక్కసులు వెక్కసంబు
లగు మొక్కలంబుల సజ్జనులపజ్జలంబడి తర్జన గర్జన భర్జ
నాది దుర్జనత్వంబులం జేసి నిర్జించి పాపంబు లార్జించిరి. ‖171‖

ఆ. వెదకి వెదకి దైత్యవీరులు సాధుల
నడఁప వారి బలము లణఁగిపోయె
యశము సిరియు ధర్మ మాయువు భద్రంబు
నార్యహింసచేయ నడఁగుఁగాదె. ‖172‖

21 కృష్ణునికి జాతకర్మచేయుట

వ. అంత మందలో నందుండు నందనుండు పుట్టుట యెఱింగి
మహానందంబున నెఱవాదులగు వేదవిదులం బిలిపించి, జలం
బులాడి, శుచియై శృంగారించుకొని, స్వస్తి పుణ్యాహ వచనం
బులు చదివించి, జాతకర్మంబు జేయించి, పితృదేవతల నర్చించి
క్రేపులతోడఁగూడఁ గైజేసిన పాఁడిమొదవుల రెండులక్షలను గనక
కలశ మణి వసన విశాలంబు లైన తిల శైలంబుల లేడింటిని
భూదేవతల కిచ్చిన. ‖173‖

క. “ఈ యాభీరకుమారుఁడు
శ్రీయుతుడై వీరవైరిజేతయునై దీ
ర్ఘాయుష్మంతుం” డగు నని
పాయక దీవించి రపుడు బ్రాహ్మణ జనముల్. ‖174‖

క. దుందుభులు మొరసె; గాయక
సందోహము పాడె; సూత సముదాయముతో
వందిజనులు కీర్తించిరి
క్రందుగ వీతెంచె భద్రకాహళ రవముల్. ‖175‖

క. పల్లవ తోరణసురుచిర
వల్లీధ్వజరాజిధూపవాసనములతో
సల్లలితములై యొప్పెను
వల్లవవల్లభుల యిండ్ల వాకిం డ్లెల్లన్ ‖176‖

క. పసుపులు నూనెలు నలఁదిన
పసఁ దనరి సువర్ణబర్హిబర్హప్రభతోఁ
మిసిమి గలిగి వెలుగొందుచుఁ
బసు లన్నియుఁ మందలందుఁ బ్రసరించె నృపా! ‖177‖

క. క్రేళ్ళుఱికి మసలె లేఁగలు;
మల్లడిగొని ఱంకె లిడియె మదవృషభంబుల్;
పెల్లుగ మొదవులు పొదుఁగుల
జల్లించెం బాలు బాలుసంభవవేళన్ ‖178‖

క. ఆరఁగఁ జదివెడి పొగడెడి
వారికి విద్యలను బ్రతుకువారికి లేమిం
జేరిన వారికి నెల్లను
గోరక మును నందు డిచ్చె గోధనచయముల్. ||179||

వ. ఆ సమయంబున. ||180||

క. కంచుకములు తలచుట్లును
కాంచన భూషాంబరములుఁ గడు మెఱయఁగ నే
తెంచిరి గోపకు లందఱు
మంచిపదార్థములు గొనుచు మాధవుఁ జూడన్. ||181||

క. ఏతెంచి చూచి చెలఁగుచు
నేతులఁ బెరుఁగులను బాల నీళ్ళను వెన్నం
బ్రీతి వసంతము లాడిరి
యాతురులై సరసభాష లాడుచు గొల్లల్. ||182||

వ. తదనంతరంబ. ||183||

ఆ. "ఏమినోము ఫలమొ యింత ప్రొ ద్దొక వార్త
వింటి మబలలార! వీను లలర
మన యశోద చిన్నిమగవానిఁ గనె నట
చూచి వత్త మమ్మ! సుదతులార!" ||184||

వ. అని యొండొరుల లేపికొని గోపిక లోపికలు లేని చిత్తంబుల నెత్తిన
తత్తఱంబు లొత్తుకొన నుదారంబులగు శృంగారంబులతో నిండ్లు
వెలువడి. ||185||

క. జడగతులును బలుపిఱుదులుఁ
బిడికెడు నడుములును వలుఁద బిగి చనుఁగవలున్
వెడఁద నయనములు సిరి తడఁ
బడు మోములు భ్రమరచికురభరములు నమరన్. ||186||

ఉ. వేడుకతోడఁ గ్రొమ్ముడులు వీడఁ గుచోపరిహారరేఖ ల
ల్లాడఁ గపోలపాలికల హాటకపత్త్రరుచుల్ వినోదనం
బాడఁ బటాంచలంబు లసియాడఁగఁ జేరి యశోద యింటికిన్
జేడియ లేగి చూచి రొగి జిష్ణుని విష్ణునిఁ జిన్నికృష్ణునిన్. ||187||

వ. చూచి సంతసించి తెచ్చిన కానుక లిచ్చి. ||188||

22 జలకమాడించుట

తే. పాపనికి నూనెఁ దలయంటి పసుపుఁ బూసి
బోరుకాడించి "హరిరక్ష పొ" మ్మటంచు
జలము లొక కొన్ని చుట్టి రాఁజల్లి తొట్ల
నునిచి దీవించి పాడి ర య్యువిద లెల్ల. ||189||

క. “జోజో కమలదళేక్షణ!
జోజో మృగరాజమధ్య! జోజో కృష్ణా!
జోజో పల్లవకరపద!
జోజో పూర్ణేందువదన! జోజో” యనుచున్. ॥190॥

వ. ఇ వ్విధంబున. ॥191॥

క. పలు తోయంబులు జగములఁ
బలు తోయములందు ముంచి భాసిల్లెడి యా
పలుతోయగాఁడు వల్లవ
లలనా కరతోయములఁ జెలంగుచుఁ దడియున్. ॥192॥

క. లోకములు నిదుర బోవఁగ
జోకొట్టుచు నిదురబోని సుభఁగుడు రమణుల్
జోకొట్టి పాడ నిదురం
గైకొను క్రియ నూరకుండెఁ గను దెఱవకయున్. ॥193॥

సీ. ఏ బాము లెఱుగక యేపారు మేటికిఁ
బసుల కాపరియింటఁ బాము గలిగె;
నే కర్మములు లేక యెనయు నెక్కటికిని
జాత కర్మంబులు సంభవించె;
నే తల్లి చనుఁబాలు నెఱుఁగని ప్రోడ య
శోద చన్నులపాల చొరవ నెఱిఁగె;
నే హాని వృద్ధులు నెఱుఁగని బ్రహ్మంబు
పొదిఁగిటిలో వృద్ధిఁ బొందఁ జొచ్చె;
తే. నే తపములనైన నెలమిఁ బండనిపంట
వల్లవీ జనముల వాడఁ బండె;
నే చదువుల నైన నిట్టిట్టి దనరాని
యర్థ మవయముల నంద మందె. ॥194॥

మ. చెయువుల్ చేయుతఱిన్ విధాతకరణిం జెన్నొందు సంతోష దృ
ష్టియుతుండై నగుచున్ జనార్దనుని మాడ్కిం బొల్చు రోషించియు
న్న యెడన్ రుద్రునిభంగి నొప్పును సుఖానందంబునం బొంది త
న్మయుడై బ్రహ్మముభాతి బాలుఁడమరున్బాహుళ్య బాల్యంబునన్. ॥195॥

వ. అ య్యవసరంబున ॥196॥

23 నందుడురోహిణిమన్నించుట

ఆ. కొడుకుఁ గన్న వేడ్క కొనసాగ రోహిణిఁ
జీరఁ బంచి చిత్రచేలములను
మండనముల నిచ్చి మన్నించె నందుఁ డా
యంబుజాక్షి ప్రీతయై చరించె. ॥197॥

24 నందుడువసుదేవునిచూచుట

వ. అది మొదలు మొదవుల కదుపులు పొదువులు గలిగి యుడె;
నంత నందుండు గోపకుల ననేకుల గోకుల రక్షకు దక్షు లైన
వారిని నియమించి మథురకుం జని కంసునకు నేఁటేఁటం బెట్టెడి
యరిం బెట్టి వీడ్కొని వసుదేవుని కడకుం జని యథోచితంబుగా
దర్శించిన. ||198||

క. నందుని గనుఁగొని ప్రాణముఁ
బొందిన బొందియునుఁ బోలెఁ బొలుపారుచు నా
నందాశ్రులు గడకన్నుల
గ్రందుకొనం గేలుసాఁచి కౌఁగిటఁ జేర్చెన్. ||199||

వ. మఱియుఁ గౌఁగిలించుకొని, సుఖాసీనునింగాఁజేసి, వసుదేవుండు
దన కొడుకువలని మోహంబు దీపింప నందుని కిట్లనియె. ||200||

క. “సంతతి లే దని మును ఘన
చింతనముల మునిఁగి ముదిసి చిక్కిన నీకున్
సంతతి గలిగెను భాగ్యము;
సంతతిహీనునికి సౌఖ్యసంతతి గలదే? ||201||

క. పొడగంటి నిన్ను బ్రతికితిఁ
గడచితి నాపదల నింకఁ గార్యములం దే
యెడమడుగు లేని నెచ్చెలిఁ
బొడగాంచుట చచ్చి మరలఁ బుట్టుటగాదే. ||202||

క. పలుపాటులఁబడు జనులకు
నిల నొకచో నుండఁ గలదే? యేఱులవెంటం
గలసి చను మ్రాఁకు లన్నియుఁ
బలువెంటలఁ బోవుఁగాక పాయక యున్నే? ||203||

మ. పలు రోగంబుల నొందకున్నవె పసుల్? పాలిచ్చునే ధేనువుల్?
గొలఁకుల్ వాగులు వారిపూరితములే? గోష్ఠప్రదేశంబులం
బులులున్ దుప్పులు సంచరింపవుగదా; పొల్పారునే ఘోషముల్?
కలవే పచ్చని పూరిజొంపములు తత్కాంతార భాగంబులన్? ||204||

క. తన పుత్ర మిత్ర ముఖరులఁ
దనుపక చూడకయు వారు దఱిఁగి నశింపన్
మనుచు గృహమేధియాశ్రమ
మున నుండెడువాని కొక్క మోదము గలదే? ||205||

క. నీ కాంతయొద్ద నీవును
నీ కాంతయు గారవింప నినుఁ దండ్రిగ నా
లోకించుచు నీ మందను
నా కొడు కున్నాఁడె? నంద! నందాన్వితుఁడై.” ||206||

25 వసుదేవనందులసంభాషణ

వ. అనిన నందుం డిట్లనియె. ॥207॥

శా. “నీకున్ దేవకికిన్ జనించిన సుతానీకంబుఁ దోడ్తోడ ము
న్నీకంసుండు వధించె; మీ సుతఁ దుదిన్ హింసింపఁ జే తప్పి తా
నాకాశంబున కేగె; బాల యిది; దైవాధీనమాపద్దశన్
శోకంబందునె తజ్జ్ఞుఁ; డూఱడిలు నా సూనుండు నీ సూనుఁడే.” ॥208॥

వ. అనిన వసుదేవుండు నందునికి మఱియు నిట్లనియె. ॥209॥

క. “జనపతి కరి యిడితివి; మముఁ
గనుఁగొంటివి; మేము నిన్నుఁ గంటిమి; మేల
య్యెను; బొమ్మింకను గోకుల
మున నుత్పాతములు దోఁచు మునుకొనవలయున్.” ॥210॥

వ. అని పలికి వసుదేవుండు నందాదులైన వల్లవుల వీడ్కొలిపిన
వారలు గొబ్బున వడిగల గిబ్బలం బూనిన శకటంబులు ప్రకటం
బులుగ నెక్కి తమతమ పల్లెలత్రోవలుపట్టి చని రా నందుండు
ప్రతీతంబులైన యుత్పాతంబులు ముందరఁ బొడగని శౌరి తన
తోఁ బలికిన పలుకులు తప్పవనుచుఁ దలంచుచుండె నంత. ॥211॥

26 పూతన వ్రేపల్లెకొచ్చుట

సీ. కంసుపంపున బాలఘాతని పూతన
పల్లెల మందలఁ బట్టణముల
నిల యెల్లచో బాలహింస గావించుచుఁ
జనుచు నెవ్వని పేరు శ్రవణవీథిఁ
బడిన యంతన సర్వభయనివారణ మగు
నట్టి దైత్యాంతకుం డవతరించి
యున్న నందునిపల్లె కొకనాడు ఖేచరి
యై వచ్చి యందు మాయాప్రయుక్తిఁ
తే. గామరూపిణి యై చొచ్చి కానకుండ
నరిగి యిల్లిల్లు దప్పక యరసికొనుచు
నందగృహమున బాలునినాద మొకటి
విని ప్రమోదించి సుందరీవేష యగుచు. ॥212॥

మత్త. క్రాలుకన్నులు గుబ్బచన్నులుఁ గందుఁబొందని చందురుం
బోలు మోమును గల్గు లేదను బుద్ధి దూఱని కౌను హే
రాళమైన పిఱుందు పల్లవరాగ పాద కరంబులుం
జాల దొడ్డగు కొప్పు నొప్పగ సర్వమోహనమూర్తితోన్ ॥213॥

మాని. కాంచనకుండలకాంతులు గండయు
గంబునఁ గ్రేళ్ళుఱుకన్ జడపై
మించినమల్లెల మేలిమి తావులు
మెచ్చి మదాళులు మింటను రా
నంచిత కంకణహారరుచుల్ చెలు

వారఁగఁ బైవలు వంచల నిం
చించుక జారఁగ నిందునిభానన
యేగెఁ గుమారుని యింటికినై. ॥214॥

వ. ఆ సమయంబునన్. ॥215॥

27 పూతన బాలకృష్ణునిచూచుట

మ. "సిరి మమ్మున్ బ్రతుకంగఁజూచుకొఱకై శృంగారవేషంబుతో
నరుదేనోపు" నటంచు గోపికలు జిహ్వాల్ రాక మోహించి త
త్పరులై చూడ లతాంగి పోయి కనియెం బర్యంకమధ్యంబునం
బరు భస్మానలతేజు దుర్జనవధప్రారంభకున్ డింభకున్. ॥216॥

వ. కని కదియవచ్చు సమయంబున. ॥217॥

శా. ఆ లోకేశ్వరుఁ డా చరాచరవిభుం డా బాలగోపాలుఁ డా
బాలధ్వంసిని గొంటు కంటిడి వెసన్ బాలింతచందంబునన్
బాలిండ్లన్ విష మూని వచ్చుట మదిన్ భావించి లో నవ్వుచున్
గాలుం గేలు నెఱుంగకున్న కరణిం గన్మోడ్చి గుర్వెట్టుచున్. ॥218॥

28 పూతన కృష్ణునిముద్దాడుట

క. ఆ పాపజాతి సుందరి
యా పాపని పాన్పుఁ జేర నరిగి కరములన్
లేపి చనుంగవ శిశువున్
మోపుచు ముద్దాడి శిరము మూర్కొని పలికెన్. ॥219॥

క. "చను నీకు గుడుపఁజాలెడి
చనువారలు లేరు; నీవు చనవలె" ననుచుం
"జనుఁగుడుపి మీఁద నిలుకడఁ
జనుదాన" ననంగ వేడ్కఁ జనుఁ జనుఁ గుడుపన్. ॥220॥

క. "నా చనుఁబా లొక గ్రుక్కెఁడు
నో! చిన్నికుమార! త్రావు మొయ్యన పిదపన్
నీ చెలువ మెఱుఁగ వచ్చును
నా చెలువము సఫల మగును నళినదళాక్షా!" ॥221॥

వ. అని బాలు నుద్దేశించి ముద్దాడెడి భంగి మాటలాడెడి చేడియం
జూచి. ॥222॥

29 పూతన కృష్ణునికిపాలిచ్చుట

మ. "వనితా! ముట్టకుమమ్మ; చన్నుఁగుడుప న్వల్దమ్మ; నీ చన్నుమా
తనయుం డొల్లఁడు; పాసిపొ" మ్మని యశోదా రోహిణుల్ చీరఁ గై
కొన కీక్షించుచు మాయఁ బన్ని పెలుచంగోశంబులో వాలు మె
ల్పున రాజిల్లుచు మాటమెత్తఁదనమున్ లోవాడియు నేర్పడన్ ॥223॥

వ. కదిసి కలికి పలుకులు పలుకుచు నులుకుచెడి జళుకు చొరక
యెదుర నిదురంగదిరిన ఫణిని ఫణియని యెఱుంగక గుణమతిం
దిగుచు జడమతి బెడంగునఁ గఱటిజఱభితెఱవ వెరపునం జను
దెంచి పఱపునడుమ నొఱపు గలిగి మెఱయుచుఁ గనుంగవం
దెఱవక వెఱపు మఱపు నెఱుంగక కొమరుమిగులు చిఱుతకొమ
రునిం దిగిచి తొడలనడుమ నిడుకొని యొడలు నివురుచు నెడ
నెడ మమతం గడలుకొలుపుచు నాఁకొన్న చిన్ని యన్న! చన్ను
గుడువు మని చన్నిచ్చు సమయంబున. ‖224‖

30 పూతనసత్తువ పీల్చుట

సీ. మేల్కొన్న తెఱఁగున మెల్లనఁ గనువిచ్చి
క్రేగంటఁ జూచుచుఁ గిదికి నీల్గి
యావులించుచుఁ జేతు లాకసంబునఁ జాఁచి
యొదిఁగిలి యాఁకొన్న యోజనూది
బిగిచన్నుగవఁ గేలఁ బీడించి కబళించి
గ్రుక్కగ్రుక్కకు గుటుగుటుకు మనుచు
నొక రెండు గ్రుక్కల నువిద ప్రాణంబులు
సైతము మేనిలో సత్వ మెల్లఁ
తే. ద్రావె నదియును గుండెలు దల్లడిల్లఁ
జిమ్మ దిరుగుచు నిలువక శిరము వ్రాల
నితర బాలుర క్రియవాఁడ వీవు గావు
చన్ను విడువుము విడువుము చాలు ననుచు. ‖225‖

31 పూతననేలగూలుట

క. నిబ్బరపు దప్పి మంటలు
ప్రబ్బిన ధృతి లేక నేత్ర పద హస్తంబుల్
గొబ్బున వివృతములుగ నా
గుబ్బనుచున్నట్టి కూఁతఁ గూలె న్నేలన్. ‖226‖

మ. అదరెం గొండలతోడ భూమి; గ్రహతారానీకముల్ మింటిపై
బెదరెన్; దిక్కుల మారుమ్రోత లెసఁగెన్; భీతిల్లి లోకంబులుం
గదలం బాఱెను; వజ్రభిన్నగిరిరేఖం బూర్వదేహంబుతోఁ
ద్రిదశధ్వంసిని గూలి కుయ్యిడిన దద్ఘోరుఘోషంబునన్. ‖227‖

క. అప్పుడు దెప్పరమగు నా
చప్పుడు హృదయములఁ జొచ్చి సందడిపెట్టన్
ముప్పిరిఁగొనిపడి రెఱుకలు
దప్పి ధరన్ గొల్ల లెల్లఁ దల్లడపడుచున్ ‖228‖

క. ఆ జఱభి రండ రక్కసి
నైజశరీరంబు నేల నలియంబడినన్
యోజనమున్నర మేర ధ
రాజంబులు నుగ్గులయ్యె రాజవరేణ్యా! ‖229‖

సీ. దారుణ లాంగూలదండ దంతంబులు
నగ గహ్వరముఁ బోలు నాసికయును
గండశైలాకృతి గల కుచయుగమును
విరిసి తూలెడు పల్ల వెండ్రుకలును
జీఁకటినూతులఁ జెనయు నేత్రంబులుఁ
బెనుదిబ్బఁ బోలెడి పెద్ద పిఱుఁదుఁ
జాఁగుకట్టలఁ బోలు చరణోరుహస్తంబు
లింకినమడువుతో నెనయు కడుపుఁ
తే. గలిగి షట్క్రోశ దీర్ఘమై కదిసి చూడ
భయదమగు దాని ఘనకళేబరముఁ జూచి
గోపగోపీజనంబులు గుంపుగూడి
బెగడుచుండిరి మనముల బెదురు గదిరి. ||230||

వ. ఇ వ్విధంబునన్. ||231||

క. ఆ తఱిఁ గుడువఁగ నడచెను
నూతనఫుల్లాబ్జలోచనుఁడు హరి మృత్యు
ద్యోతనఁ గృతమునిసముదయ
యాతనఁ బూతన నెఱింగి యాతనలీలన్. ||232||

క. విషధరరిపుగమనునికిని
విషగళసఖునికిని విమల విషశయనునికిన్
విషభవభవజనకునికిని
విషకుచచనువిషముఁగొనుట విషమే తలపఁన్? ||233||

వ. అంత నా గోపగోపీజనంబులు దెలిసి రోహిణీయశోదలం గూడుకొని
బెగ్గడిలక డగ్గఱి. ||234||

శా. నేలంగూలిన దాని పెన్నురముపై నిర్భీతిఁ గ్రీడించు నో!
బాలా! రమ్మని మూపుఁ జేర్చుకొని సంస్పర్శించి యూరార్చుచున్
గోలాంగూలముఁ ద్రిప్పి గోపురజమున్ గోమూత్రముం జల్లి త
ద్బాలాంగంబుల గోమయం బలఁది రా పండ్రెండు నామంబులన్. ||235||

వ. మఱియు నంతటం దనియక గోపిక లాచమనంబు జేసి దక్షులై,
మునుపుగాఁదమకు రక్షాకరంబగు బీజన్యాసంబుచేసికొని, చిన్ని
యన్న నీ యడుగు లజుండును జానువు లననిలుండును దొడల
యజ్ఞుండును, గటితలం బచ్యుతుండును, గడుపు హయాస్యుం
డును, హృదయంబు కేశవుండు, నురము నీశుండును, గంఠంబు
నినుండును, భుజంబుల జతుర్భుజుండును, ముఖంబు త్రివిక్ర
ముండును, శిరం బీశ్వండును రక్షింతురు; ముందు చక్రియు,
వెనుక గదాధరుండైన హరియుఁ, బార్శ్వంబుల ధనుర్ధరుండైన
మధువైరియు నసిధరుండగు జనార్దనుండును, గోణంబుల శంఖ
చక్రగదాధరుండైన యురుగాయుండును, మీఁదు నుపేంద్రుడును
గ్రిందు దార్క్ష్యుండు, నంతటను హలధరుండగు పురుషుండును
గాతురు; నీ యింద్రియంబుల హృషీకేశుండును, బ్రాణంబుల

నారాయణుండును, జిత్తంబు శ్వేతద్వీపపతియును, మనంబు
యోగీశ్వరుండును, బుద్ధిని బృశ్నిగర్భుండు, నహంకారంబున
భగవంతుండైన పరుండును బాలనంబుచేయుదురు; నీవు క్రీడిం
చునెడ గోవిందుండును, శయనించు తఱి మాధవుండును, నడ
చువేళ వైకుంఠుండును, గూర్చున్న సమయంబున శ్రీపతియును,
గుడుచు కాలంబున సర్వభక్షకుం డయిన యజ్ఞభుజుండు నే
మఱకుండుదురు; నిన్నుఁ బేర్కొనిన దుస్స్వప్న వృద్ధబాలగ్రహం
బులును, గూశ్మండ, డాకినీ, యాతుధానులును భూత ప్రేత
యక్ష రాక్షస పిశాచ వినాయకులును, గోటరాదులును జ్యేష్ఠాది
భూతనాథులును, మాతృకాదిగణంబులు నశియింతురు; నీ
యందుఁ బ్రాణేంద్రియ శరీరనిరోధంబు లైన యున్మాదంబులు
నపస్మారంబులును మహోత్పాతంబులును బొందకుండుంగావుత
యని రక్షచేసి దీవించి రంత. ||236||

క. ఆ పెద్ద వేడబంబుల
పాపనికిని జన్నుఁగుడిపి పానుపుపై సం
బ్రాపించి కప్పి "కూరుకు
మో పాపఁడ!" యని యశోద యొయ్యనఁ బాడెన్. ||237||

వ. అంత నందుండు మొదలయిన గోపకులు మథురనుండి వచ్చి
రక్కసి మేనుఁ గని వెఱఁగుపడి "మున్ను వసుదేవుం డుత్పాతం
బులెఱింగి చెప్పె; నతండు మహాయోగి" యని పొగిడి కఠోరం
బగు పూతన యొడలు గుఠారంబుల నఱికి తమ కుటీరంబుల
కుం దవ్వగు ప్రదేశంబున పటీరంబుల దహనంబు సంగ్రహించి
దహించిరి అంత. ||238||

ఆ. పొగిలిపొగిలి కాలు మగువదేహంబున
నగరు పరిమళముల పొగలు వెడలె
దేహకల్మషములు శ్రీహరి ముఖమునఁ
ద్రావఁబడుటఁ జేసి భూవరేణ్య! ||239||

క. హరి దనమీఁదం బదములు
గరములు నిడి చన్నుగుడిచి కదిసినమాత్రన్
హరిజనని పగిదిఁ బరగతి
కరిగెను దురితములు బాసి యసురాంగనయున్. ||240||

క. వెన్నుని కొకమఱి విషమగు
చన్నిచ్చిన బాలహంత్రి చనెనట దివికిన్
వెన్నునిఁ గని పెంచుచుఁ దన
చన్నిచ్చిన సతికి మఱియు జన్మము గలదే? ||241||

క. హరిఁగని చన్నులు గుడిపెడి
తరుణులు ప్రాపించు పదము తలఁపఁగ వశమే?
హరి యారగించుటకుఁ బా
ల్గురిసిన ధేనువులు ముక్తి కొనలఁ జరించున్. ||242||

క. ఆ పూతన మెయిగంధము
గోపాలు రెజెంగి "యిట్టి కువనిత యొడలం
దీపాటి స్వాదుగంధము
ప్రాపించెనె" యనుచుఁ జనిరి పల్లెల కధిపా! ||243||

వ. అంత నందుండు పరమానందంబున నింటికిఁ జని ప్రేతలచేత
రక్కసిచేత లన్నియు నెఱింగి వెఱఁగుపడి పాపని లేపి శిరంబు
మూర్కొని ముద్దాడి ముదంబున నుండె;" నని చెప్పిన విని
పరీక్షిన్న రేంద్రుఁ డిట్లనియె. ||244||

క. "ఏయే యవతారంబుల
నే యే కర్మములు జేసె నీశుఁడు హరి భ
ద్రాయతనము లన్నియు వినఁ
బాయదు చిత్తంబు చెవులపండువు లయ్యెన్. ||245||

క. ఉరుసంసారపయోనిధి
తరణంబులు పాపపుంజ దళనంబులు శ్రీ
కరణంబులు ముక్తి సమా
చరణంబులు బాలకృష్ణు సంస్మరణంబుల్." ||246||

వ. అని "తరువాత బాలకృష్ణుం డేమి చేసె నా యందుఁ గృప గల
దేనిం జెప్పవే" యని యడిగిన రాజునకు శుకుం డిట్లనియె. ||247||

32 యశోద కృష్ణుని తొట్లనిడుట

సీ. "బాలకుం డొదిగిలఁ బడనేర్చెనని జన్మ
నక్షత్రమం దొకనాడు నందు
పొలతి వేడుకతోడఁ బొరుగుప్రేతలఁ జీరి
వాదిత్రగీతారవంబు చెలఁగ
విప్రులతోఁగూడ వేదమంత్రంబుల
నభిషేచనాదిక మాచరించి
వారి దీవెన లొంది వారికి మొదవులు
నన్నంబు చీరలు నడిగినట్టు
తే. లిచ్చి బాలుఁ దియ్యు మెసఁగఁ బానుపుఁ జేర్చి
నిదురఁబుచ్చి గోపనివహమునకు
గోపికలకుఁ బూజ గొమరారఁ జేయుచు
జనని కొడుకు మఱచె సంభ్రమమున. ||248||

వ. ఆ సమయంబున. ||249||

33 కృష్ణుడు శకటము దన్నుట

క. నిదురించిన శిశు వాకొని
కిదుకుచుఁ జనుఁ గోరి కెరలి కిసలయ విలస
న్మృదు చక్రచాపరేఖా
స్పద పదమునఁ దన్నె నొక్క బండిన్ దండిన్. ||250||

క. శకటము హరి దన్నిన దివిఁ
బ్రకటం బై యెగసి యిరుసు భరమునఁ గండ్లున్
వికటంబుగ నేలంబడె
నకటా! యని గోపబృంద మాశ్చర్యపడన్. ||251||

వ. అప్పు డం దున్న సరసపదార్థంబులు వ్యర్థంబు లై నేలం
గూలుటం జూచి యశోదానంద ముఖ్యులైన గోపగోపికాజనంబులు
పనులు మఱచి పబ్బంబులు మాని యుబ్బుచెడి వెఱపులు
ఘనంబులుగ మనంబులందుఁ గదుర. ||252||

క. మిన్నున కూరక నెగయదు
తన్న సమర్థుండు గాఁడు తల్పగతుం డీ
చిన్నికుమారుఁడు తేరే
విన్ననువున నెగసె దీని విధ మెట్టిదియో. ||253||

వ. అని వితర్కించు సమయంబున ||254||

క. "బాలకుఁ డాకొని యేడ్చుచు
గా లెత్తినఁ దాఁకి యెగసెఁ గాని శకట మే
మూలమున నెగయ దని త
ద్బాలుని కడ నాడుచుండి పలికిరి శిశువుల్." ||255||

వ. ఇట్లు శిశువులు పలికిన పలుకులు విని. ||256||

శా. "బాలుం డెక్కడ? బండి యెక్కడ? నభోభాగంబుపైఁ జేడ్పడం
గాలం దన్నుట యెక్క? డేల పడుచుల్ గల్లాడి? రీ జడ్డు ప
ల్కే లోకంబున నైనఁ జెప్పఁబడునే? యే చందమో కాక" యం
చాలపించుచుఁ బ్రేలు వ్రేతలు ప్రభూతాశ్చర్యలై రంతటన్. ||257||

వ. అప్పుడా బాలుని రోదనంబు విని యశోద పఱతెంచి. ||258||

ఆ. "అలసితివి గదన్న! యాకొంటివి గదన్న!
మంచి యన్న! యేడ్పు మాను మన్న!
చన్నుఁగుడువు మన్న! సంతసపడు మన్న!"
యనుచుఁ జన్నుఁగుడిపె నర్భకునకు. ||259||

వ. అంత న బ్బాలునిమేన బాలగ్రహంబు సోఁకును గదా యని
శంకించి గోపకు లనేకు లనేక బలి విధానంబులు చేసిరి; బ్రాహ్మ
ణులు దధికుశాక్షతంబుల హోమంబు లాచరించిరి; ఋగ్యజు
స్సామ మంత్రంబుల నభిషేచనంబులు చేయించి స్వస్తిపుణ్యాహ
వచనంబులు చదివించి కొడుకున కభ్యుదయార్థంబు నందుండ
లంకరించిన పాఁడిమొదవుల విద్వజ్జనంబుల కిచ్చి వారల యా
శీర్వాదంబులు గైకొని ప్రమోదించె" నని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె. ||260||

34 వ్రేగయిన కృష్ణునిలపైబెట్టుట

క. “కొడుకు నొకనాడు తొడపై
నిడుకొని ముద్దాడి తల్లి యెలమి నివురుచోఁ
గడుదొడ్డ కొండ శిఖరము
వడువున వ్రేఁ గయ్యె నతఁడు వసుధాధీశా! ॥261॥

క. బరువైన కొడుకు మోవను
వెరవిడి యిలమీఁదఁ బెట్టి వెఱచి జనని దా
ధరఁ గావఁ బుట్టిన మహా
పురుషుఁడు గాఁబోలు ననుచు బుద్ధిఁ దలంచెన్. ॥262॥

వ. అప్పుడు. ॥263॥

35 తృణావర్తుడు కొనిపోవుట

క. ఖరుఁడగు కంసునిపంపున
నరిగి తృణావర్తుఁ డవని కవచాటముగాఁ
సురకరువలి యై బిసబిస
నరు దరు దన ముసరి విసరి హరిఁ గొనిపోయెన్. ॥264॥

క. సుడి యెఱుఁగని హరి సుడివడ
సుడిగాలి తెఱంగు రక్కసుఁడు విసరెడి యా
సుడిగాలి ధూళి కన్నుల
సుడిసిన గోపకులు బెగడి సుడివడి రధిపా! ॥265॥

వ. మఱియు నవ్వాలయపవనదనుజుండు విలయపవనుని తెఱం
గునంగసిమసంగి ముసరి మసరు కవిసి విసిరెడి సురకరువలిం
బొడమిన పుడమిరజంబు వడి నెగసి గగనమున మెఱసి తరణి
కిరణములకు మఱుఁగుపడిన నిబిడ మగు బెడిదంపు తిమిర
మున దశదిశ లెఱుంగఁబడక గోకులం బాకులంబు నొంద నొండొ
రుల నెఱుంగక బెండుపడుచున్న జనంబుల మనంబుల ఘనం
బగు భయంబు రయంబునం జెంద నదభ్రపరిభ్రమణ శబ్దంబున
దిగంతంబులు చెవుడుపడి పరిభ్రాంతంబులుగ నొక్క ముహూర్త
మాత్రంబున భువనభయంకరత్వంబు దోఁచె; నా సమయంబున. ॥266॥

ఉ. పాపనిఁ జూడఁ గానక విపద్దశ నొంది కలంగి తల్లి “యో
పాపఁడ! బాలసూర్యనిభ! బాలశిరోమణి! నేడు గాలికిం
జేపడిపోయితే” యనుచుఁ జీరుచు దైవముఁ జాల దూఱుచుం
దాపము నొంది నెవ్వగలడయ్యుచుఁ గుందుచు బిట్టు గూయుచున్ ॥267॥

క. “సుడిగాలి వచ్చి నిన్నున్
సుడిగొని కొనిపోవ మింట సుడిసుడి గొనుచున్
బెడఁ గడరెడు నా ముద్దుల
కొడుకా! యేమంటి” వనుచు “ఘోరం” బనుచున్ ॥268॥

ఉ. “ఇక్కడఁ బెట్టితిం దనయుఁ డిక్కడ నాడుచు నుండె గాలి దా
నెక్కడినుండి వచ్చె శిశు వెక్కడి మార్గము పట్టిపోయె నే

నెక్కడఁ జొత్తు" నంచుఁ గమలేక్షణ గ్రేపుఁ దొఱంగి ఖిన్నయై
పొక్కుచు వ్రాలు గోవుక్రియ భూస్థలి వ్రాలె దురంత చింతయై ||269||

క. పాపనికై యిటు పొగిలెడి
యా పాపని తల్లిఁ జూచి యారటపడుచున్
గోపాలసతులు బాష్పజ
లాపూరితనయన లైరి యార్తిం బడుచున్ ||270||

శా. ఆలోఁ జక్రసమీరదైత్యుఁడు మహాహంకారుఁడై మింటికిన్
బాలుం దోకొని పోయిపోయి తుదిఁ దద్భారంబు మోవన్ బల
శ్రీ లేమిం బరిశాంత వేగుఁ డగుచుం జేష్టింపఁగా లేక ము
న్నీలా గర్భకుఁ జూడ నంచు నిటమీఁ దెట్లంచుఁ జింతించుచున్. ||271||

వ. అట్లు దనుజుండు చింతించుచున్న సమయంబున. ||272||

క. బాలద్విరద కరంబులఁ
బోలెడి కరములను దనుజు బొండుగు బిగియం
గీలించి వ్రేలఁ బడియెను
బాలకుఁ డొక కొండభంగి బరు వై యధిపా! ||273||

క. మెడ బిగియఁబట్టుకొని డిగఁ
బడియెడి బాలకునిచేతఁ బర్వతనిభుచే
విడివడఁజాలక వాఁ డురిఁ
బడి బెగడెడు ఖగము భంగి భయముం బొందెన్. ||274||

క. హరి కరతల పీడనమునఁ
బరవశుఁడై ఱాలమీఁద భగ్నాంగకుఁ డై
సురవైరిభటుఁడు గూలెను
బురభంజను కోలఁ గూలు పురముం బోలెన్. ||275||

వ. అంత గోపకాంత లంతయుం గని రోదనంబులు మాని సమ్మోదం
బున విక్కవిరిసి రక్కసుని యురమున మురువు గలిగి బరు
వులేక వ్రేలు బాలునిం గొనివచ్చి ముచ్చిరుచున్న తల్లి కిచ్చి
రప్పుడు గోపగోపికాజనంబు లందఱు దమలో నిట్లనిరి. ||276||

క. రక్షణము లేక సాధుఁడు
రక్షితుఁ డగు సమతఁ జేసి రాయిడు లందున్
రక్షణములు వెయి గలిగిన
శిక్షితుఁ డగు ఖలుఁడు పాపచిత్తుం డగుటన్. ||277||

మ. గత జన్మంబుల నేమి నోఁచితిమొ? యాగ శ్రేణు లే మేమి చే
సితిమో? యెవ్వరి కేమి పెట్టితిమొ? యే చింతారతింబ్రొద్దు పు
చ్చితిమో? సత్యము లేమి పల్కితిమొ? యే సిద్ధప్రదేశంబుఁ ద్రొ
క్కితిమో? యిప్పుడు చూడఁగంటిమిచటంగృష్ణార్భకున్నిర్భయున్ ||278||

వ. అని పలికి రంత నందుండు మున్ను దనకు వసుదేవుండు

జెప్పిన మాటలకు వెఱంగుపడుచుండె మఱియును. ||279||

36 పొలుతాగివిశ్వరూపప్రదర్శన

సీ. జననాథ! యొకనాడు చన్ను చేఁపినఁ దల్లి
చిన్నిముద్దులకృష్ణుఁ జేరఁ దిగిచి
యెత్తి పెందొడలపై నిడికొని ముద్దాడి
చ న్నిచ్చి నెమ్మోము చక్క నివిరి
యల్లని నగవుతో నావులించిన బాలు
వదన గహ్వరమున వారినిధులు
దిశలు భూమియు వనద్వీపశైలంబులు
నేఱులు గాలియు నినుడు శశియు
ఆ. దహనుఁ డాకసంబు దారలు గ్రహములు
నఖిలలోకములు చరాచరంబు
లైన భూతగణము లన్నియు నుండుటఁ
జూచి కన్నుమోడ్చి చోద్యపడియె. ||280||

37 గర్గాగమనము

వ. అంత నొక్కనాడు వసుదేవు పంపున యాదవ పురోహితుం డైన
గర్గుండు మందకుం జనుదెంచిన నందుం డతనిఁ గనుంగొని లేచి
నిలిచి కృతాంజలి యై. ||281||

క. కోరి భజించెను నందుఁడు
సారగుణాచారమార్గు సత్సంసర్గు
న్నారాధితభర్గున్ మతి
దూరితషడ్వర్గుఁ గుజన దుర్గున్ గర్గున్. ||282||

వ. మఱియుఁ దగిన సత్కారంబులు చేసి ఇట్లనియె. ||283||

క. ఊరక రారు మహాత్ములు
వా రధముల యిండ్లకడకు వచ్చుట లెల్లం
గారణము మంగళములకు
నీ రాక శుభంబు మాకు నిజము మహాత్మా! ||284||

శా. జ్యోతిశ్శాస్త్రుల కెల్ల మేటరివి తేజోమూర్తి వాశాంతవి
ఖ్యాతస్ఫూర్తివి బ్రహ్మబోధనుఁడ వాకర్ణింపు నా పల్కు ని
ర్ణీతుండైన గురుండు మానవులకున్ విప్రోత్తముం డండ్రు నీ
చాతుర్యంబున నీ కుమారులకు సంస్కారంబుఁ గావింపవే. ||285||

38 రామకృష్ణుల నామకరణం

వ. అని రామకృష్ణులం జూపిన గర్గుండు మున్ను కంసునిచేత
వ్రేటుపడి దివికెగసిపోయిన తెఱవ చెప్పిన తెఱంగు తేటపఱచి
దేవకీదేవి కొడుకని కృష్ణుని కంసుండు దలంచుఁ గావున రహ
స్యంబున సంస్కారంబు చేయుట కార్యం బని నం దానుమతం

బున రోహిణీకుమారు నుద్దేశించి. ||286||

క. జనులు రమియింపఁ దిరిగెడి
యనువు కలిమి రాముఁ డనియు యదు సంకర్షం
బున సంకర్షణుఁ డనియును
ఘన బలమున బలుడు ననియు గణుతించె నృపా! ||287||

వ. మఱియుం గృష్ణు నుద్దేశించి తొల్లి యీ శిశువు ధవళారుణపీత వర్ణుండై యిప్పుడు నల్లనైన కతంబునఁ గృష్ణుం డయ్యెఁ; వసుదేవునకు నొక్కెడ జన్మించిన కారణంబున వాసుదేవుండయ్యెఁ; నీ పాపనికి గుణరూపకర్మంబు లనేకంబులు గలుగుటం జేసి నామంబు లనేకంబులు గల; వీ శాబకునివలన మీరు దుఃఖంబులఁ దరియింతు; రీ యర్భకునిచేత దుర్జనశిక్షణంబు సజ్జనరక్షణంబు నగు నీ కుమారుండు నారాయణ సమానుం” డని చెప్పి; తన గృహంబునకు నమ్మునీశ్వరుండు చనియె; నందుండును బరమానందంబున నుండె; అంత. ||288||

39 కృష్ణబలరాములక్రీడాభివర్ణన

సీ. జానుభాగముల హస్తములు వీడ్వడఁ జేసి
నిగుడు చల్లనఁ బోదు రింత నంత
నవ్వల పయ్యెద లంది జవ్వాడుదు
రాలక్రేపుల తోఁక లలమి పట్టి
విడువ నేరక వాని వెనువెంట జరుగుదు
రప్పంకముల దుడు కడర జొత్తు
రెత్తి చన్నిచ్చుచో నిరుదెస పాలిండ్లు
చేతులఁ బుడుకుచుఁ జేపు గలుగ
తే. దూటుదురు గ్రుక్క గ్రుక్కకు దోర మగుచు
నాడుదురు ముద్దుపలుకు లవ్యక్తములుగఁ
గరము లంఘ్రులు నల్లార్చి కదలుపుదురు
రామకృష్ణులు శైశవరతులఁ దగిలి. ||289||

క. తడ వాడిరి బలకృష్ణులు
దడ వాడిరి వారిఁ జూచి తగ రంభాదుల్
దడవాడి రరులు భయమునఁ
దడ వాడిరి మంతనములఁ దపసులు వేడ్కన్. ||290||

సీ. తల లెత్తి మెల్లనఁ దడవి యాడెడు వేళ
పన్నగాధీశులపగిదిఁ దాల్తు;
రంగసమ్మృష్ట పంకాంగరాగంబుల
నేనుగుగున్నల నెత్తువత్తు;
రసమంబులైన జవ్వాడు లేఖంబుల
సింగంపుఁగొదమల సిరి వహింతు;
రాననంబుల కాంతు లంతంతకు నెక్కు
బాలార్క చంద్రుల పగిదిఁ దోతు;

తే. రెలమిఁ దల్లుల చన్నుఁబా లెల్లఁ ద్రావి
పరమయోగోద్భవామృత పానలీల
సోలి యెఱుగని యోగుల సొంపు గందు
రా కుమారులు జనమనోహరు లగుచు. ॥291॥

క. చూడని వారల నెప్పుడు
జూడక లోకములు మూఁడు చూపులఁ దిరుగం
జూడఁగ నేర్చిన బాలక
చూడామణి జనుల నెఱిఁగి చూడఁగ నేర్చెన్. ॥292॥

క. నగవు లనవిద్య పోఁడిమి
నగుబాటుగఁ జేయనేర్చు నగవరి యంతన్
నగుమొగముతోడ మెల్లన
నగుమొగముల సతులఁ జూచి నగ నేర్చె నృపా! ॥293॥

క. అవ్వల నెఱుఁగక మువ్వరి
కవ్వల వెలుఁగొందు పరముఁ డర్భకుఁడై యా
యవ్వలకు సంతసంబుగ
నవ్వా! యవ్వా! యనంగ నల్లన నేర్చెన్. ॥294॥

క. అడుగులు వే గలిగియు రెం
డడుగులనే మన్నుమిన్ను నలమిన బాలుం
డడుగిడఁ దొడఁగెను శాత్రవు
లడుగులు సడుగులును వదలి యడు గవనిఁబడన్. ॥295॥

వ. మఱియును. ॥296॥

40 హరిహరాభేదము చూపుట

సీ. తనువున నంటిన ధరణీ పరాగంబు
పూసిన నెఱిభూతి పూఁతగాఁగ;
ముందఱ వెలుగొందు ముక్తాలలామంబు
తొగలసంగడికాని తునుకగాఁగ;
ఫాలభాగంబుపైఁ బరగు కావిరిబొట్టు
కాముని గెల్చిన కన్నుగాఁగ;
గంఠమాలికలోని ఘననీల రత్నంబు
కమనీయ మగు మెడకప్పుగాఁగ;
ఆ. హారవల్లు లురగ హారవల్లులుగాఁగ;
బాలలీలఁ బ్రౌఢబాలకుండు
శివుని పగిది నొప్పె శివునికిఁ దనకును
వేఱులేమిఁ దెలుప వెలయునట్లు. ॥297॥

క. ఆ పాపల విహరణములు
తీపులు పుట్టింప మరిగి తేఁకువ లే కా
గోపాల సతులు మక్కువ

నే పనులును మఱచి యుండి రీక్షణపరలై. ॥298॥

వ. ఆ సమయంబున బాలకుల తల్లులు గోఱ గోరు కొమ్ములు గల
జంతువులవలన నేమఱక, జలదహనకంటకాదుల యెడ మోస
పోక, బాలసంరక్షణంబు చేయుచు నుల్లంబుల మొల్లంబు లైన
ప్రేమంబు లభిరామంబులుగా విహరించుచుండి రంత. ॥299॥

41 కృష్ణుడు బాలురతోతిరుగుట

క. తన యీడు గోపబాలురు
తనుఁ గొలువఁగ రాముఁ గూడి తనువు గలుగుచుం
దను గమనంబులఁ గృష్ణుఁడు
తనుమధ్యలు మెచ్చ నీల తనురుచి మెఱసెన్. ॥300॥

వ. మఱియు నా కుమారుండు దినదినంబునకు సంచార సంభాషణ
దక్షుండై. ॥301॥

42 కృష్ణుని అలక

ఉ. చప్పుడు చేయకుండు మని జంకె యొనర్చిన నల్గిపోవఁగా
నప్పుడు బార చాఁచి తన యర్మిలి విందులు వచ్చి రంచు న
వ్వొప్పుఁగఁ జీరు తల్లి దెస కొత్తిలి కృష్ణుఁడు రంతు జేయుచు
న్నెప్పటియట్ల చన్గుడుచు నింపొలయన్ మొలగంట మ్రోయఁగన్. ॥302॥

43 కృష్ణుడు బువ్వపెట్టుమనుట

క. వల్లవగృహనవనీతము
లెల్లను భక్షించి వచ్చి యెఱుఁగని భంగిం
దల్లిఁ గదిసి చిట్టాడుచు
నల్లనఁ జను "బువ్వఁ బెట్టుమవ్వా!" యనుచున్. ॥303॥

వ. మఱియు గోపకుమారులం గూడికొని కృష్ణుండు. ॥304॥

44 కృష్ణుని క్రీడాభివర్ణన

సీ. "గోవల్లభుఁడ నేను; గోవులు మీ" రని
వడి ఱంకె వైచుచు వంగి యాడు;
"రాజు నే; భటులు మీరలు రండురం" డని
ప్రాభవంబునఁ బెక్కు పనులుపనుచు;
"నేఁదస్కరుండ; మీరింటివా" రని నిద్ర
పుచ్చి సొమ్ములు గొనిపోయి డాఁగు;
"నే సూత్రధారి; మీ రిందఱు బహురూపు"
లని చెలంగుచు నాటలాడఁ బెట్టు;
తే. మూల లుఱుకును; డాఁగిలిమూఁతలాడు;
నుయ్యలల నూఁగుఁ జేబంతు లొనరవైచు;
జార చోరుల జాడలఁ జాల నిగుడు;

శౌరి బాలురతో నాడుసమయమందు. ||305||

45 గోపికలుకృష్ణయల్లరిచెప్పుట

వ. మఱియు నా కుమారశేఖరుండు కపట శైశవంబున దొంగజాడలం
గ్రీడింప గోపికలోపికలు లేక యశోదకడకు వచ్చి యిట్లనిరి. ||306||

క. “బాలురకుఁ బాలు లే వని
బాలింతలు మొఱలుపెట్టఁ బకపక నగి యీ
బాలుం డాలము చేయుచు
నాలకుఁ గ్రేపులను విడిచె నంభోజాక్షీ! ||307||

క. పడఁతీ! నీ బిడ్డడు మా
కడవలలో నున్న మంచి కాఁగిన పా లా
పడుచులకుఁ బోసి చిక్కిన
కడవలఁ బో నడిచె నాజ్ఞ కలదో లేదో? ||308||

క. మీ పాపఁడు మా గృహముల
నా పోవఁగఁ బాలు ద్రావ నగపడ కున్నన్
గోపింపఁ బిన్నపడుచుల
వాపోవఁగఁ జిమ్ముకొనుచు వచ్చెం దల్లీ! ||309||

మత్త. పుట్టిపుట్టఁడు నేడు దొంగిలఁ బోయి మా యిలు జొచ్చి తా
నుట్టి యందక ఱోలు పీఁటలు నొక్క ప్రోవిడి యెక్కి చై
పెట్టఁ జాలక కుండ క్రిం దొక పెద్ద తూఁ టొనరించి మీ
పట్టి మీఁగడపాలు చేరలఁ బట్టి త్రావెఁ దలోదరీ! ||310||

క. ఆడం జని వీరల పెరు
గోడక నీ సుతుఁడు ద్రావి యొక యించుక తాఁ
గోడలి మూఁతిం జరిమినఁ
గోడలు మ్రు చ్చనుచు నత్త గొట్టె లతాంగీ! ||311||

క. వా రిల్లు చొచ్చి కడవలఁ
దోరంబగు నెయ్యిఁ ద్రావి తుది నా కడవల్
వీరింట నీ సుతుం డిడ
వారికి వీరికిని దొడ్డ వా దయ్యె సతీ! ||312||

క. వేలుపులఁటె; నా కంటెను
వేలుపు మఱి యెవ్వఁ రనుచు వికవిక నగి మా
వేలుపుల గోడపై నో
హేలావతి! నీ తనూజుఁ డెంగిలిఁ జేసెన్. ||313||

క. వెన్నఁ దినఁగఁ బొడగని మా
పిన్నది యడ్డంబు వచ్చి పిఱఁదికిఁ దివియన్
జ న్నొడిసి పట్టి చీఱెను
జిన్ని కుమారుండె యితఁడు? శీతాంశుముఖీ! ||314||

క. ఇమ్మగువ తన్ను వాకిటఁ
గ్రుమ్మరుచోఁ జీరి నిలిపికొని పే రడుగం
గెమ్మోవిఁ గఱచి వడిఁ జనె
నమ్మా! యీ ముద్దు కుఱ్ఱఁ డల్పుఁడె? చెపుమా. ॥315॥

క. చేబంతి తప్పి పడెనని
ప్రాబల్యముతోడ వచ్చి భవనము వెనుకన్
మా బిడ్డ జలక మాడఁగ
నీ బిడ్డఁడు వలువఁ దెచ్చె నెలఁతుక! తగునే? ॥316॥

క. ఇచ్చెలువఁ జూచి "మ్రుచ్చిలి
యచ్చుగ నుఱికించుకొనుచు నరిగెద; నాతో
వచ్చెదవా?" యని యనినాఁ
డి చ్చిఱుతఁడు; సుదతి! చిత్ర మిట్టిది గలదే? ॥317॥

క. కొడుకులు లేరని యొక సతి
కడు వగవఁగఁ దన్ను మగనిఁగాఁ గైకొనినం
గొడుకులు గలిగెద రని పైఁ
బడినాఁ డిది వినుము శిశువు పనులే? తల్లీ! ॥318॥

క. "తలఁగినదానం దల" మనఁ
దలఁగక యా చెలికి నాన తలయెత్తఁగ "నీ
తలఁగిన చోటెయ్యది" యని
తల యూఁచెన్ నీ సుతుండు తగవె? మృగాక్షీ! ॥319॥

క. వ్రాలఁగ వచ్చిన నీ సతి
"చూలాలం దలఁగు" మనుఁడు "జూ లగుటకు నే
మూలంబు చెప్పు" మనె నీ
బాలుఁడు; చెప్పుదురె సతులు? పర్వేందుముఖీ! ॥320॥

క. మగువా! నీ కొమరుఁడు మా
మగవా రటు వోవఁ జూచి మంతనమునకుం
దగఁ జీరి పొందు నడిగెను
జగముల ము న్నిట్టి శిశువు చదువంబడెనే? ॥321॥

క. నమ్మి నిదురబోవ నా పట్టిచుంచు మా
లేఁగతోఁకతోడ లీలఁ గట్టి
వీథులందుఁ దోలె వెలది! నీ కొమరుండు;
రాచబిడ్డఁ డైన ఱవ్వ మేలె? ॥322॥

క. నా పట్టి పొట్ట నిండఁగఁ
బై పడి నీ పట్టి వెన్న బానెం డిడినాఁ;
డూపిరి వెడలదు; వానిం
జూపెద నేమైన నీవ సుమ్ము లతాంగీ! ॥323॥

క. తెఱవ యొకతె నిద్రింపఁగ

నెఱిఁ గట్టిన వలువ వీడ్చి నే టగు తేలుం
గఱపించి నీ కుమారుఁడు
వెఱచుచు నది పఱవ నగియె విహితమె? సాధ్వీ! ||324||

క. నా కొడుకును నా కోడలు
నేకతమునఁ బెనఁగ బాము నీతఁడు వైవం
గోక లెఱుంగక పాఱినఁ
గూఁక లిడెన్ నీ సుతుండు గుణమె? గుణాఢ్యా! ||325||

ఆ. తరుణి యొకతె పెరుగుఁ దరుచుచుఁ దుది వంగి
వెన్నదీయ నొదిఁగి వెనుకఁ గదిసి
మగువ! నీ సుతుండు మగపోఁడుములు చేయ
సాఁగినాఁడు తగదె? చక్కఁజేయ. ||326||

సీ. కలకంఠి! మా వాడ గరితల మెల్ల నీ
పట్టి రాఁగల డని పాలు పెరుగు
లిండ్లలోపల నిడి యే మెల్లఁ దన త్రోవఁ
జూచుచో నెప్పుడు చొచ్చినాఁడొ?
తలుపుల ముద్రల తాళంబులును బెట్టి
యున్న చందంబుననున్న వరయ;
నొక యింటిలోఁ బాడు నొక యింటిలోఁ నాడు
నొక యింటిలో నవ్వు నొకటఁ దిట్టు;
ఆ. నొకట వెక్కిరించు నొక్కొకచో మృగ
పక్షి ఘోషణములు పరఁగఁ జేయు
నిట్లు చేసి వెనుక నెక్కడఁ బోవునో
కాన రాఁడు రిత్త కడవ లుండు. ||327||

క. కడు లచ్చి గలిగె నేనిం
గుడుతురు గట్టుదురు గాక కొడుకుల నగుచున్
బడుగుల వాడలపైఁ బడ
విడుతురె రాకాంత లెందు? విమలేందుముఖీ! ||328||

46 గోపికలూరువిడిచెదమనుట

క. ఓ యమ్మ! నీ కుమారుఁడు
మా యిండ్లను బాలు పెరుగు మననీ డమ్మా!
పోయెద మెక్కడి కైనను
మా యన్నల సురభులాన మంజులవాణీ!" ||329||

47 యశోదగోపికలనొడంబరచుట

వ. అని మఱియు ననేకవిధంబుల బాలకృష్ణుండు చేయు వినోదం
బులు దమ యందుఁ జేయు మహాప్రసాదంబు లని యెఱుంగక
దూఱుచున్నయట్టి గోపికలకు యశోద యిట్లనియె. ||330||

క. "చన్ను విడిచి చనఁ డిట్టటు

నెన్నఁడుఁ బొరిగిండ్ల త్రోవ లెఱుఁగఁడు నేడుం
గన్నులు దెఱవని మా యీ
చిన్ని కుమారకుని ఱవ్వ చేయం దగునే? ||331||

క. అన్య మెఱుఁగఁడు; తన యంత నాడుచుండు;
మంచివాఁ డీత; డెగ్గులు మానరమ్మ!
రామలార! త్రిలోకాభిరామలార!
తల్లులార! గుణవతీమతల్లులార!" ||332||

వ. అని యశోద వారల నొడంబఱచి పంపి కొడుకుం గోపింపఁజాలక
యుండె నిట్లు. ||333||

ఉ. కాంతలు దల్లితోఁ దన వికారము లెల్ల గణింప భీతుఁ డై
శాంతుని సొంపునం బరమ సాధుని పెంపున గోలమాడ్కి వి
భ్రాంతునికైవడిన్ జడుని భంగిఁ గుమారకుఁ డూరకుండె నే
వింతయు లేక దల్లికుచవేదికపైఁ దల మోపి యాడుచున్. ||334||

48 కృష్ణుడుమన్నుదినెననుట

వ. అంత నొక్కనాడు బలభద్రప్రముఖులైన గోపకుమారులు
వెన్నుండు మన్ను దినె నని చెప్పిన యశోద బాలుని కేలు
పట్టుకొని యిట్లనియె. ||335||

క. "మ న్నేటికి భక్షించెదు?
మన్నియమము లేల నీవు మన్నింపవు? నీ
యన్నయు సఖులును జెప్పెద
రన్నా! మ న్నేల మఱి పదార్థము లేదే?" ||336||

వ. అని పలికిన ముగుదతల్లికి నెఱదంట యైన కొడు కిట్లనియె. ||337||

శా. "అమ్మా! మన్నుదినంగ నే శిశువునో? యాఁకొంటినో? వెఱ్ఱినో?
నమ్మం జూడకు వీరి మాటలు మదిన్; న న్నీవుగొట్టంగ వీ
రిమ్మార్గంబు ఘటించి చెప్పెదరు; కాదేనిన్ మదీయాస్య గం
ధమ్మాఘ్రాణము చేసి నా వచనముల్ తప్పైన దండింపవే." ||338||

49 నోటిలో విశ్వరూపప్రదర్శన

వ. అని పలికి నెయ్యంబున న య్యవ్వ నియ్యకొలిపి క్రీడామనుజ
బాలకుండైన యీశ్వరుండు తన నోరు దెఱచి ముఖంబుఁ జూపిన ||339||

క. ఆ లలితాంగి గనుంగొనె
బాలుని ముఖమందు జలధి పర్వత వన భూ
గోళ శిఖి తరణి శశి ది
క్పాలాది కరండమైన బ్రహ్మాండంబున్. ||340||

వ. కనుంగొని. ||341||

క. “కలయో! వైష్ణవ మాయయో! యితర సంకల్పార్థమో! సత్యమో!
తలఁపన్ నేరక యున్నదాననొ! యశోదాదేవిఁ గానో! పర
స్థలమో! బాలకుఁడెంత? యీతని ముఖస్థంబై యజాండంబు ప్ర
జ్వలమై యుండుట కేమి హేతువొ! మహాశ్చర్యంబు చింతింపఁగన్ ॥342॥

ఆ. బాలమాత్రుఁడగు సలీలుని ముఖమందు
విశ్వ మెల్ల నెట్లు వెలసి యుండు
బాలు భంగి నితఁడు భాసిల్లుఁ గాని స
ర్వాత్ముఁ డాది విష్ణుఁ డగుట నిజము.” ॥343॥

వ. అని నిశ్చయించి. ॥344॥

ఆ. ఏ మహాత్మువలన నీ విశ్వరూపంబు
గానఁబడిన బుద్ధి కంప మయ్యె
నా మహాత్ము విష్ణు నఖిలలోకాధారు
నార్తులెల్లఁ బాయ నాశ్రయింతు. ॥345॥

క. నా మగడు నేను గోవులు
నీ మందయు గోపజనులు ని బ్బాలుని నె
మ్మోమున నున్న విధముఁ గని
యేమఱితిమి గాక యీశుఁ డీతఁడు మాకున్. ॥346॥

వ. అని తన్ను పరమేశ్వరుండని తలంచుచున్న యశోద యందు
నా కృష్ణుండు వైష్ణవమాయం బొందించిన. ॥347॥

క. జడనుపడి యెఱుక చెడి యా
పడతుక సర్వాత్ముఁ డనుచుఁ బలుకక యతనిం
గొడుకని తొడపై నిడుకొని
కడు వేడుకతోడ మమతఁ గావించె నృపా! ॥348॥

వ. అనిన విని రా జిట్లనియె. ॥349॥

50 నందయశోదలపూర్వజన్మ

ఆ. జగదధీశ్వరునకుఁ జ న్నిచ్చు తల్లి గా
నేమి నోము నోఁచె నీ యశోద!
పుత్రుఁ డనుచు నతనిఁ బోషించు తండ్రి గా
నందుఁ డేమి చేసె! నందితాత్మ. ॥350॥

క. ప్రబ్బిన భక్తిని హరిపైఁ
గబ్బంబులు చెప్పి కవులు కైవల్య శ్రీ
కబ్బుదు రఁట హరిపోషణ
మబ్బిన తలిదండ్రు లెచటి కబ్బుదురొ? తుదిన్. ॥351॥

వ. అనిన విని రాజయోగికి శుకయోగి యిట్లనియె. ॥352॥

సీ. అవనీశ! విను ద్రోణుఁ డనువాఁడు వసువుల
యందు ముఖ్యుఁడు; ధర యతని భార్య;
వారి నిద్దఱి బ్రహ్మ "వసుధపై జన్మించు"
డంచుఁ బంపిన వార లతనిఁ జూచి
"విశ్వేశ్వరుండైన విష్ణుసేవారతి
మా కిచ్చితేనిని మహి జనింతు"
మనవుడు "నట్ల కా" కనియె వేల్పులపెద్ద
యా ద్రోణుఁ డీ నందుఁడై జనించె
ఆ. ధర యశోద య్యె; దనుజేంద్రవైరియుఁ
గమలగర్భుమాట గారవించి
తల్లిదండ్రు లనుచుఁ దగ వారి మన్నించె;
నధిక భక్తితోడ నలరి నట్లు. ||353||

51 చిలుకుతున్నకవ్వంపట్టుట

వ. అంతనొక్కనాఁడు తనయింటికడ పాపలందఱునయ్యేపనులందుఁ
బంపుపడిపోయిన నందసుందరి సంరంభంబునం దరికంబంబు
కడఁ గుదురుగా నొక్క దధికుంభంబు పెట్టి మిసిమిగల మీఁగడ
పెరుగు కూడంబోసి వీఁక నాఁక త్రాడు కవ్వంబున నలంవరించి. ||354||

సీ. కరకమలారుణ కాంతిఁ గవ్వపు త్రాడు
పవడంపు నునుఁదీఁగె పగిది మెఱయఁ;
గ్రమముతో రజ్జు వాకర్షింపఁ బాలిండ్లు
వీడ్వడ నొండొంటి వీఁక నొత్తఁ;
గుచకుంభములమీఁది కొంగుజాఱఁగ జిక్కు
పడుచు హారావళుల్ బయలుపడగఁ;
బొడమిన చెమటతోఁ బొల్పారు నెమ్మొము
మంచుపైఁ బడిన పద్మంబుఁ దెగడఁ;
తే. గౌను నులియంగఁ; గంకణ క్వణన మెసఁగఁ;
దుఱుము బిగివీడఁ; గర్ణికాద్యుతులు మెఱయ;
బాలు నంకించి పాడెడి పాట వలనఁ
దరువు లిగురొత్త పెరు గింతి దరువఁ జొచ్చె. ||355||

వ. ఆ సమయంబున. ||356||

క. సుడియుచు వ్రాలుచుఁ గిదుకుచు
సడి గొట్టుచు "నమ్మ రమ్ము; చన్ని" మ్మనుచున్
వెడవెడ గంతులు వైచుచుఁ
గడవఁ గదిసి బాలకుండు గవ్వముఁ బట్టెన్. ||357||

క. కవ్వముఁ బట్టిన ప్రియసుతు
న వ్వనరుహనేత్ర దిగిచి యంకతలమునన్
నవ్వుచు నిడుకొని కూఁకటి
దువ్వుచుఁ జన్నిచ్చె; నతఁడు దూఁటుఁచుఁ గుడిచెన్. ||358||

మ. కడుపారం జనుబాలు ద్రావని సుతుం గంజాక్షి పీఠంబుపై
నిడి పొంగారెడు పాలు డించుటకునై యేగంగ దద్బాలుఁ డె
క్కుడు కోపంబున వాఁడిఱాత దధిమత్కుంభంబుఁ బోగొట్టి తెం
పడరం గుంభములోని వెన్నఁ దినె మిథ్యా సంకులద్బాష్పుఁడై. ||359||

వ. అంత నా లోలలోచన పాలు డించి వచ్చి వికలంబు లయిన
దధికుంభ శకలంబులఁ బొడఁగని తుంటకొడుకు వెన్నదింట
యెఱింగి నగుచు నా కలభగామిని యతనిం గానక చనిచని. ||360||

52 కోతికి వెన్నయిడుట

ఆ. వికచకమలనయన వే ఱొక యింటిలో
వెలయ ఱోలు దిరుగవేసి యెక్కి
యుట్టిమీఁది వెన్న నులుకుచు నొక కోఁతి
పాలు చేయుచున్న బాలుఁ గనియె. ||361||

53 యశోదకృష్ణుని అదిలించుట

మ. కని చేతన్ సెలగోలఁ బట్టికొనుచుం "గానిమ్ము కానిమ్ము రా
తనయా! యెవ్వరి యందుఁ జిక్కుపడ నే దండంబునుం గాన నే
వినివారంబును బొంద నే వెఱపు నే విభ్రాంతియుం జెంద ము
న్ననియో నీవిటు నన్నుఁ గైకొనమి నేఁడారీతి సిద్ధించునే." ||362||

వ. అని యదలించుచు కొడుకునడవడిం దలంచి తనుమధ్య తన
మనంబున. ||363||

సీ. బాలుఁ డీతండని భావింతు నందునా
యే పెద్దలును నేర రీక్రమంబు
వెఱ పెఱుంగుటకు నై వెఱపింతు నందునా
కలిగి లే కొక్కఁడుగాని లేఁడు
వెఱపుతో నా బుద్ధి వినిపింతు నందునా
తనుదాన యై బుద్ధిఁ దప్పకుండు
నొండెఱుంగక యింట నుండెడి నందునా
చొచ్చి చూడని దొకచోటు లేదు
ఆ. తన్ను నెవ్వరైనఁ దలపోయఁ బాఱెడి
యోజ లేదు భీతి యొక టెఱుంగఁ
డెలమి నూరకుండఁ డెక్కసక్కెము లాడుఁ
బట్టి శాస్తిజేయు భంగి యెట్లు? ||364||

వ. అని వితర్కించి. ||365||

క. లాలనమున బహుదోషము
లోలిం బ్రాపించుఁ దాడనోపాయములన్
జాల గుణంబులు గలుగును
బాలురకును దాడనంబ పథ్యం బరయన్. ||366||

వ. అని నిశ్చయించి కేల నున్న కోల జళిపించి బాలా! నిలునిలు
మని బగ్గుబగ్గున నదల్చుచు దల్లి డగ్గఱిన బెగ్గడిలిన చందంబున
నగ్గలిక చెడి ఱోలు డిగ్గ నుఱికి. ||367||

క. గజ్జలు గల్లని మ్రోయఁగ
నజ్జలు ద్రొక్కుటలు మాని యతిజవమున యో
షిజ్జనములు నగఁ దల్లియుఁ
బజ్జం జనుదేర నతఁడు పరువిడె నధిపా! ||368||

వ. అప్పుడు. ||369||

మ. స్తనభారంబున డస్సి గ్రుస్సి యసదై జవ్వాడు మధ్యంబుతో
జనితస్వేదముతోఁ జలత్కబరితో స్రస్తోత్తరీయంబుతో
వనజాతేక్షణ గూడ పాఱి తిరిగెన్ వారించుచున్ వాకిటన్
ఘనయోగీంద్రమనంబులున్ వెనుకొనంగాలేని లీలారతున్. ||370||

వ. ఇట్లు గూడం జని. ||371||

54 కృష్ణుని ఱోలుకి కట్టుట

సీ. స్తంభాదికంబులు దనకు నడ్డం బైన
నిట్టట్టు చని పట్టనీనివాని
నీ తప్పు సైరింపు మింక దొంగిలఁ బోవ
నే నని మునుముట్ట నేడ్చువాని
గాటుక నెఱయంగఁ గన్నులు నులుముచు
వెడలు కన్నీటితో వెగచువాని
నే దెసవచ్చునో యిది యని పలుమాఱు
సురుగుచుఁ గ్రేగంటఁ జూచువానిఁ
ఆ. గూడఁ బాఱి పట్టుకొని వెఱపించుచుఁ
జిన్న వెన్నదొంగ చిక్కె ననుచు
నలిగి కొట్టఁ జేతు లాడక పూఁబోఁడి
కరుణతోడ బాలుఁ గట్టఁ దలఁచి. ||372||

వ. ఇట్లనియె. ||373||

క. "వీరెవ్వరు? శ్రీకృష్ణులు
గారా? యెన్నడును వెన్నఁ గానరఁట కదా!
చోరత్వం బించుకయును
నేర రఁట! ధరిత్రి నిట్టి నియతులు గలరే? ||374||

క. పట్టినఁ బట్టుపడని నినుఁ
బట్టెద నని చలముఁగొనినఁ బట్టుట బెట్టే?
పట్టువడ వండ్రు పట్టీ
పట్టుకొనన్ నాఁకుఁగాక పరులకు వశమే? ||375||

క. ఎక్కడనైనను దిరిగెద;

వొక్క యెడన్ గుణము గలిగి యుండవు; నియమం
బెక్కడిది నీకు? మఱచినఁ
జక్కగఁ బోయెదవు పెక్కు జాడలఁబుత్రా! ॥376॥

సీ. తోయంబు లివి యని తొలగక చొచ్చెదు;
తలఁచెదు గట్టెనఁ దరల నెత్త;
మంటితో నాటలు మానవు; కోరాడె;
దున్నత స్తంభంబు లూఁపఁ బోయె;
దన్యుల నల్పంబు లడుగంగఁ బాఱెదు;
రాచవేఁటలఁ జాల ఱవ్వఁదెచ్చె;
దలయవు నీళ్ళకు నడ్డంబు గట్టెదు;
ముసలివై హలివృత్తి మొనయఁ; జూచె
ఆ. దంబరంబు మొలకు నడుగవు తిరిగెద
వింకఁ గలికి చేఁత లేల పుత్ర!
నిన్ను వంప వ్రాల్చ నే నేర ననియొ నీ
విట్టు క్రింద మీఁదు నెఱుఁగ కునికి." ॥377॥

వ. అని మర్మంబు లెత్తి పలికి. ॥378॥

క. ఆ లలన గట్టె ఱోలన్
లీలన్ నవనీతచౌర్యలీలుం బ్రియవా
గ్జాలుం బరివిస్మిత గో
పాలున్ ముక్తాలలామ ఫాలున్ బాలున్. ॥379॥

క. ఱోలను కట్టుపడియు న
బ్బాలుఁడు విలసిల్లె భక్త పరతంత్రుండై
యాలాన సన్నిబద్ధ వి
శాలమదేభేంద్రకలభ సమరుచి నధిపా! ॥380॥

క. వెలి లోను మొదలు తుది నడు
ములు లేక జగంబు తుదియు మొదలున్ నడుమున్
వెలియున్ లో నగు నీశ్వరు
నలవడునే కట్టఁ బ్రణతురాల్ గాకున్నన్? ॥381॥

ఆ. పట్టి యెల్లబోఁటి పట్టి యీతం డని
గట్టితలఁపుతోడఁ గట్టెఁ గాక
పట్టికడుపు పెక్కు బ్రహ్మాండములు పట్టు
టెఱిఁగి నేనిఁ దల్లి యేల కట్టు? ॥382॥

క. చిక్కఁడు సిరికౌగిలిలోఁ
జిక్కఁడు సనకాదియోగిచిత్తాబ్జములం
జిక్కఁడు శ్రుతిలతికావళిఁ
జిక్కె నతఁడు లీలఁ దల్లి చేతన్ ఱోలన్ ॥383॥

వ. ఇట్లు గ్రద్దన నా ముద్దియ ముద్దులపట్టి యుదరంబు గట్టనడ
రుచుఁ జతురంబుగఁ జక్క నొక్కత్రాడు చుట్టిన నది రెండంగుళం

బులు కడమపడియె; మఱియు నొక్క బంధంబు సంధించి వలగొ
నిన నంతియ కొఱంతయయ్యె; వెండియు నొక్కపాశంబు గూర్చి
పరివేష్టించిన వెల్తిఁ జూపె నిట్లు. ||384||

క. తజ్జనని లోఁగిటం గల
రజ్జుపరంరపరలఁ గ్రమ్మఱన్ సుతుఁ గట్టన్
బొజ్జ దిరిగి రా దయ్యె జ
గజ్జాలము లున్న బొజ్జఁ గట్టన్ వశమే? ||385||

వ. అప్పు డా యవ్వయు గోపికలును వెఱంగుపడిరి; తదనంతరంబ ||386||

ఆ. ఒడలఁ జెమట లెగయ నుత్తరీయము జాఱ
వీడి యున్న తుఱుము విరులు రాలఁ
గట్టరాని తన్నుఁ గట్టెద నని చింతఁ
గట్టుకొనిన తల్లిఁ గరుణఁ జూచి. ||387||

క. బంధవిమోచనుఁ డీశుఁడు
బంధింపఁ బెనంగు జనని పాటోర్చి సుహృ
ద్బంధుఁడు గావున జననీ
బంధంబునఁ గట్టుపడియెఁ బాటించి నృపా! ||388||

క. సంగడిఁ దిరిగెడు శంభుఁడు
నంగాశ్రయ యైన సిరియు నాత్మజుఁడై యు
ప్పొంగెడు పద్మజుఁడును గో
పాంగనక్రియఁ గరుణ పడయ రఖిలేశ్వరుచేన్. ||389||

క. జ్ఞానులచే మౌనులచే
దానులచే యోగ సంవిధానులచేతం
బూని నిబద్ధుం డగునే
శ్రీనాథుఁడు భక్తియుతుల చేతం బోలెన్? ||390||

వ. అంత న య్యశోద యింటికడం బనుల వెంటం దిరుగఁ గృష్ణుఁడు
తొల్లి నారదు శాపంబున నిరుమద్దు లై యున్న నలకూబర మణి
గ్రీవు లను గుహ్యకుల నిద్దఱం గని ఱో లీడ్చుకొని చనియె నని
చెప్పిన శుకయోగివరునకు భూవరుం డిట్లనియె. ||391||

55 గుహ్యకుల నారదశాపం

క. "నారదుఁ డేల శపించెను?
వా రా వృక్షత్వమునకు వచ్చినపనికిం
గారణ మెయ్యది? యోగికు
లారాధ్య! యెఱుంగఁ జెప్పు మయ్య! వినియెదన్." ||392||

వ. అనిన శుకుండిట్లనియె "మున్ను కుబేరుని కొడుకు లిరువురు
శంకరకింకరులై యహంకరించి వెండికొండమీఁద విరులతోఁటలం
బాడెడి చేడియలం గూడికొని కరేణు సంగతంబు లైన యేనుం

గుల భంగి సురంగంబు లైన మందాకినీతరంగంబులం గ్రీడింప
నారదుండు వచ్చిన న చ్చెలువలు చెచ్చెర వలువలు ధరియిం
చిరి; మదిరాపాన పరవశులు గావున వార లిరువురు వివ
స్త్రులై మెలంగుచున్న నా మునీశ్వరుండు చూచి శపియించు
వాఁడై ప్రతీతంబగు గీతంబు బాడె; వినుము. ||393||

శా. సంపన్నుండొరుఁగాన లేఁడు తనువున్ సంసారము న్నమ్మి హిం
సింపం జూచు దరిద్రుఁ డెత్తుబడి శుష్కీభూతుఁడై చిక్కి హిం
సింపం డన్యుల నాత్మకున్ సముల కాఁ జింతించు నట్లౌటఁ ద
త్సంపన్నాంధున కంజనంబు వినుమీ దారిద్ర్య మూహింపఁగన్. ||394||

వ. అని గీతంబు పాడి తన మనంబున. ||395||

క. కలవాని సుతుల మనుచును
గలకంతులతోడఁ గూడి కానరు పరులం
గలలో నైనను; వీరికిఁ
గల క్రొ వ్వడఁగించి బుధులఁ గలపుట యొప్పున్. ||396||

వ. అని చింతించి విజ్ఞాన విశారదుండగు నారదుండు నలకూబర
మణిగ్రీవులఁ జూచి మీరలు స్త్రీమదాంధులరు గావున భూలోకం
బున నర్జున తరువులై నూఱుదివ్యవర్షంబు లుండుం డటమీఁద
గోవిందచరణారవింద పరిస్పందంబున ||397||

క. ముక్తులరై నారాయణ
భక్తులరై పరమసాధుభావశ్రీ సం
సక్తులరై సురలోక
వ్యక్తుల రయ్యెదరు నాదువాక్యము కతనన్. ||398||

వ. అని యిట్లు పలికి నారదుండు నారాయణాశ్రమంబునకుం జనియె
వారిరువురు సంగడిమద్దులైరి, పరమభాగవతుండైన నారదు
మాటలు వీటింబుచ్చక పాటించి. ||399||

56 కృష్ణుడుమద్దిగవనుగూల్చుట

క. ముద్దుల తక్కరిబిడ్డఁడు
మద్దులఁ గూల్పంగ దలఁచి మసలక తా నా
మద్దికవ యున్న చోటికిఁ
గ్రద్దన ఱో లీడ్చుకొనుచుఁ గడకం జనియెన్. ||400||

వ. చని యా యూర్జిత మహాబలుండు నిజోదరదామ సమాకృష్య
మాణ తిర్యగ్భవదులూఖలుండై యా రెండు మ్రాకుల నడుమం
జొచ్చి ముందరికి నిగుడుచు. ||401||

క. బాలుఁడు ఱో లడ్డము దివ
మూలంబులు పెకలి విటపములు విఱిగి మహా
భీలధ్వనిఁ గూలెను శా

పాలస్య వివర్జనములు యమళార్జునముల్ ॥402॥

57 గుహ్యకులుకృష్ణునిపొగడుట

వ. ఇట్లు నిర్మూలంబు లై పడిన సాలంబులలోనుండి కీలికీలలు
వెల్వడు పోలిక నెక్కుడు తేజంబున దిక్కులు పిక్కటిల్లం బ్రసిద్ధు
లైన సిద్ధు లిద్దఱు వెడలివచ్చి ప్రబుద్ధులై భక్తలోకపాలకుండైన
బాలకునకు మ్రొక్కి లేచి కరకమలంబులు మొగిడ్చి యిట్లనిరి. ॥403॥

క. "బాలుఁడవె నీవు? పరుఁడ వ
నాలంబుఁడ వధికయోగి వాద్యుఁడవు తను
స్థూలాకృతి యగు విశ్వము
నీ లీలారూప మండ్రు నిపుణులు కృష్ణా! ॥404॥

సీ. ఎల్లభూతంబుల కింద్రియాహంకృతి
ప్రాణంబులకు నధిపతివి నీవ;
ప్రకృతియుఁ బ్రకృతిసంభవమహత్తును నీవ;
వీని కన్నిటికిని విభుఁడ వీవ;
ప్రాకృతగుణవికారములఁ బొందక పూర్వ
సిద్ధుఁడ వగు నిన్నుఁ జింత చేయ
గుణయుతుం డోపునే? గుణహీన! నీ యంద
కల గుణంబుల నీవ కప్పఁబడుదు;
తే. మొదల నెవ్వని యవతారములు శరీరు
లందు సరిదొడ్డు లేని వీర్యముల తనువు
లడర జన్మించి వారల యందుఁ జిక్క;
వట్టి పరమేశ! మ్రొక్కెద మయ్య! నీకు. ॥405॥

క. భువనములు చేయఁ గావఁగ
నవతీర్ణుఁడ వైతి కాదె యఖిలేశ్వర! యో
గివరేణ్య! విశ్వమంగళ!
కవిసన్నుత! వాసుదేవ! కల్యాణనిధీ! ॥406॥

ఉపేం. తపస్వివాక్యంబులు దప్ప వయ్యెన్;
నెపంబునం గంటిమి నిన్నుఁ జూడన్
దపంబు లొప్పెన్; మముఁ దావకీయ
ప్రపన్నులం జేయుము భక్తమిత్రా! ॥407॥

శా. నీ పద్యావళు లాలకించు చెవులన్ ని న్నాడు వాక్యంబులన్
నీ పేరం బనిచేయు హస్తయుగముల్ నీ మూర్తిపైఁ జూపులన్
నీ పాదంబుల పొంత మ్రొక్కు శిరముల్ నీ సేవపైఁ జిత్తముల్
నీ పై బుద్ధుల మాకు నిమ్ము కరుణన్ నీరేజపత్రేక్షణా!" ॥408॥

వ. అని యిట్లు కీర్తించిన గుహ్యకులం జూచి నగుచు నులూఖల
బద్ధుండైన హరి యిట్లనియె. ॥409॥

క. "తమతమ ధర్మముఁ దప్పక

సములై నను నమ్మి తిరుగు సభ్యులకును బం
ధము నను౯ జూచిన విరియును
గమలాప్తు౯డు పొడమ విరియు ఘనతమము క్రియన్. ||410||

క. కారుణ్యమానసుండ గు
నారదువచనమున౯ జేసి నను౯ బొడ౯గనుటన్
మీరు ప్రబుద్ధుల రైతిరి
చేరెన్ నామీ౯ది తల౯పు సిద్ధము మీకున్." ||411||

వ. అని యీశ్వరుండు మీరు "మీ నెలవులకుంబొం" డని యానతి
చ్చిన మహాప్రసాదం బని వలగొని పెక్కు మ్రొక్కులిడి నలకూబర
మణిగ్రీవు లుత్తర భాగంబున కరిగి రంత; నందాదు లైన గోపాల
కులు నిర్మూలంబులై పడిన సాలంబుల చప్పుడు పిడుగు చప్పు
డని శంకించి వచ్చి చూచి. ||412||

క. "ఈ పాదపములు గూల౯గ
నీ పాప౯ డులూఖలమున నిట బద్ధుండై
యే పగిది బ్రతికె౯? గంటిరె;
వాపోవ౯డు; వెఱవ౯; డెట్టివా౯డో యిత౯డున్. ||413||

తే. పిడుగు పడదు; గాక పెనుగాలి విసరదు;
ఖండితంబు లగుట గానరాదు;
బాలు౯ డిత౯డు; పట్టి పడ౯ద్రోయ౯ జాల౯డు;
తరువు లేల గూలె ధరణిమీ౯ద" ||414||

వ. అని పెక్కండ్రు పెక్కువిధంబుల నుత్పాతంబులు గావలయు నని
శంకింప నక్కడ నున్న బాలకు లిట్లనిరి. ||415||

క. "నందుని కొమరు౯డు విను౯ డీ
సందున మును దూఱి ఱోలు సరి యడ్డముగా
ముందఱి కీడ్చిన మద్దులు
గ్రందుకొనం గూలె; జనుల౯ గంటి మిరువురన్." ||416||

వ. అని యిట్లు పలికిన బాలకాలాపంబులు విని మిథ్యా రూపంబు
లని కొందఱనిరి; కొందఱు నానావిధంబుల సందేహించిరి; అంత
నందుండు వికసిత వదనారవిందుం డగుచు౯ బట్టి కట్లు విడిచెను;
అట్టి యెడ౯ దన తెఱం గెవ్వరు నెఱుంగ కుండవలె నని తవర
కుమారుండు. ||417||

శా. పాడున్ మందుని భంగి; గోపవనితల్ పాణిధ్వనుల్ సేయ౯గా
నాడున్ జంత్రముకైవడిం; బరవశుండై హస్తముల్ త్రిప్పుచుం;
జూడన్ నేరని వాని భంగి జనులం జూచున్; నగున్; బాలురం
గూడుం బెద్దలపంపు చేయ౯జను; డాగున్; మట్టి౯ జిట్టాడుచున్. ||418||

క. “చుంచొదవుఁ బాలు ద్రావు ము
దంచితముగ” ననుఁడుఁ బాలు ద్రావి జననితోఁ
జుం చొదవ దనుచు లీలా
చుంచుం డై యతఁడు చుంచుఁ జూపె నరేంద్రా! ॥419॥

క. సెలగోల పట్టుకొని జల
కలశములో నీడఁ జూచి కలశయుతుండై
సెలగోలఁ బాపఁ డొకఁ డిదె
తలచెన్ ననుఁ గొట్ట ననుచుఁ దల్లికి జెప్పెన్. ॥420॥

క. బిక్షులు వచ్చెద రేడ్చిన;
బిక్షాపాత్రమున వైచి బెగడించి నినున్
శిక్షించెద; రని చెప్పిన
బిక్షులఁ గని, తల్లిఁ గనియు భీతిల్లె నృపా! ॥421॥

వ. ఇట్లు కృష్ణుండు బహువిధంబులఁ గపటబాలలీలల వినోదింప, బృహద్వనంబున నందాదు లైన గోపవృద్ధులు మహోత్పాతంబు లగుటయు, వానివలన బాలుఁ డుత్తరించుటయుఁ చూచి యే కాంతంబున నొక్కనాడు విచారింప నుపనందుం డను వృద్ధగోప కుండు తన యెఱుక మెఱసి యిట్లనియె. ॥422॥

59 బృందావనముబోవతలచుట

ఉ. “ఇక్కడనుందురే మనుజు? లీ మన కృష్ణున కెగ్గు చేయఁగా
రక్కసురాలు చన్నొసఁగె; జాలపయిన్ సుడిగాలి వీచెఁ; బై
గ్రిక్కిరియం దరుల్ వడియెఁ; గేశవు సత్కృపఁ దప్పెఁ; జాలు నేఁ
డెక్కడి కైనఁ బోవలయు నిం కిట గోపకులార! వింటిరే? ॥423॥

క. కసవుగల దిరవు పసులకు
లస దద్రి నదీ మహీజ లతికావళిఁ బెం
పెసఁగును, గాపురమునకును
బొసఁగును బృందావనంబు పోదఁ డచ్చటికిన్.” ॥424॥

60 బృందావనమునకుబోవుట

వ. అని పలుకు నుపనందుని పలుకుల కార్యులైన గోపకు “లిది యె కార్యంబు మందల” యని కొందల మందక యాలమందల నమంద గమనంబున ముందఱ నడవం బనిచి పిఱుందం గ్రందు కొనకుండ, బాల వృద్ధనారు లెక్కిన తేరులు సాగించి తారు తను త్రాణ తూణీర బాణధరులై విండ్లు పట్టుకొని నడవ, బండ్లవెనుకఁ గొమ్ములిమ్ములం బూరించుచు నవార్యంబులగు తూర్యరవంబుల నార్య పురోహిత సమేతులై వేడుకలు కొనలు నిగుడ మొన లేర్ప ఱచుకొని పావనం బగు బృందావనంబునకుం జని రప్పుడు. ॥425॥

త. పసుపు లాడి యురోజకుంకుమ పంకశోభితలై లస
ద్వసనలై కచభారచంపకదామలై సులలామలై

పసిఁడిమాడల కాంతు లట్టులఁ బర్వఁ దేరులమీఁద బెం
పెసఁగ బాడిరి వ్రేత లా హరిహేల లింపగు నేలలన్. ॥426॥

61 బృందావనముజొచ్చుట

వ. అప్పుడు రోహిణీయశోద లేక రథంబునఁ బరిపూర్ణమనోరథలై
రామకృష్ణుల ముందట నిడుకొని వారల వినోదంబులకుఁ బ్రమో
దంబు నొందుచుండి; రిట్లు గోపకులు బృందావనంబు జొచ్చి యం
దర్ధచంద్రాకారంబుగ శకట సందోహంబు నిలిపి మందలు విడి
యించి వసియించిరి. ॥427॥

క. చెందిరి బలమాధవు లభి
నందించుచుఁ బరమపావనము సంచిత కా
ళిందీ సంజీవనమున్
బృందావనమున్ మునీంద్ర బృందావనమున్. ॥428॥

వ. ఇట్లు బృందావనంబు చేరి కొంత కాలంబునకు రామకృష్ణులు
సమానవయస్కులైన గోపబాలకులం గూడుకొని వేడుక
లాదుకొన దూడలఁ గాచుచు. ॥429॥

సీ. వేణువు లూఁదుచు వివిధరూపములతో
గంతులు వైతురు గౌతుకమున;
గురుకంబళాదుల గోవృషంబులఁ బన్ని
పరవృషభము లని ప్రతిభటింతు;
రల్లులు దట్టించి యంఘ్రుల గజ్జలు
మొఱయఁ దన్నుదు రోలి ముమ్మరముగఁ;
బన్నిదంబులు వైచి ఫలమంజరులు గూల్చి
వేటు లాడుదురు ప్రావీణ్య మొప్ప;
తే. వన్య జంతు చయంబుల వానివాని
పదురు పదురుచు వంచించి పట్టఁబోదు;
రంబుజాకారములఁ జల్లులాడఁ జనుదు;
రా కుమారులు బాల్యవిహారు లగుచు. ॥430॥

క. పోరుదురు గికురు పొడుచుచు;
దూఱుదురు భయంబు లేక తోరపుటిరవుల్;
జాఱుదురు ఘనశిలాతటి;
మీఱుదు రెన్నంగరాని మెఁలకువల నృపా! ॥431॥

62 వత్సాసురవధ

వ. అంత నొక్కనాడు యమునాతీరంబున నా కుమారులు గోపకుమా
రులుం దారును గ్రేపుల మేప నొక్క రక్కసుండు క్రేపు రూపున
వచ్చి వారల హింసింపం దలంచి. ॥432॥

క. క్రేపుల యట్టులు నాకుచుఁ
గ్రేపులలో నిదియె మంచి క్రే పనఁగఁ గడుం

జూపట్టి భక్త సంగతిఁ
గ్రేపై చనువానిమ్రోలఁ గ్రేపై తిరిగెన్. ||433||

వ. వాని నెఱింగి కృష్ణుండు రామునకుం జెప్పి ||434||

చ. "ఇది యొక మంచిలేగ; వినుం డెంతయు నొప్పెడి" నంచు దాని త
త్పదములు తోఁకయున్ బిగియఁబట్టి చెలంగి వెలంగమ్రానితోఁ
జదియఁగ నొక్క పెట్టుగొని చంపెఁ గుమారుఁడు లేఁగరక్కసుం
గుదులుకొనంగ బాలకులు కోయని యార్వ నఖర్వ లీలతోన్. ||435||

వ. ఇట్లు రక్కసుండు వ్రేటుపడి విశాలంబగు సాలంబుతో నేలం
గూలెను; అప్పుడు ||436||

క. గొంగడు లెగురఁగ వైచుచుఁ
జంగున దాఁటుచును జెలఁగి చప్పట లిడుచుం
బొంగుచుఁ గృష్ణుని బొగడుచుఁ
ద్రుంగిన రక్కసునిఁ జూచి త్రుళ్ళిరి కొమరుల్. ||437||

వ. ఆ సమయంబున వేలుపులు విరులవానలు గురియించి రి
వ్విధంబున. ||438||

క. వత్సముల పగిది జగముల
వత్సలతన్ మనుపఁ జూచువాఁడై యుంటన్
వత్సముల మేపు చుండియు
వత్సాసురుఁ జంపె భక్తవత్సలుఁ డధిపా! ||439||

63 దూడలదోలుకొనిపోవుట

వ. మఱియు నొక్కనాడు రేపకడ గోపకుమారులు క్రేపులంగొంచు నడ
వికిం జని యెండం బడి మెండుకొనిన దప్పిని బెండుపడిన తమ
తమ లేఁగకదుపుల నేర్పరించి నిలువరించుకొని కలంకంబు లేని
యొక్క కొలంకున నీరు ద్రావించి తారును జలపానంబు జని
వచ్చునెడ నందు. ||440||

64 బకాసుర వధ

క. అకలంకులు బాలురు గని
రకుటిలదంభోళిహతసితాద్రి శిఖర రూ
పకమున్ హరిహింసారం
భకమున్ బకమున్ విశాలభయదాంబకమున్. ||441||

వ. కని దాని యొడలిపొడవునకు వెఱఁగుపడి చూచు చుండ. ||442||

ఆ. ఎల్ల పనులు మాని యేకాగ్రచిత్తుఁ డై
మౌనివృత్తి నితర మతము విడిచి
వనములోన నిలిచి వనజాక్షుపైఁ దృష్టి

చేర్చి బకుఁడు తపసి చెలువుఁ దాల్చె. ||443||

వ. ఇ వ్విధంబున నొదుగు పెట్టుకొని యుండి. ||444||

ఉ. చంచువు దీఁటి పక్షములు జల్లున విచ్చి పదంబు లెత్తి కు
ప్పించి నభంబుపై కెగసి, భీషణ ఘోషణ వక్త్రుడై విజృం
భించి గరుత్సమీరమున భిన్నము లై తరులోలిఁ గూలఁగా
మించి బకాసురుం డొడిసి మ్రింగె సహిష్ణునిఁ జిన్నికృష్ణునిన్. ||445||

క. సంగడి లోకము లన్నియు
మ్రింగుచుఁ గ్రక్కుచును బయల మెలఁగించుచు ను
ప్పొంగెడు వేడుకకాఁ డటు
మ్రింగుడుపడె బకునిచేత మీఁ దెఱిఁగి నృపా! ||446||

క. దనుజుఁడు మ్రింగినఁ గృష్ణునిఁ
గనలేక బలాది బాలకప్రముఖు లచే
తనులై వెఱఁ గందిరి చ
య్యనఁ బ్రాణములేని యింద్రియంబుల భంగిన్. ||447||

వ. అట్లు మ్రింగుడుపడి లోనికిం జనక. ||448||

శా. కంఠోపాంతము దొడలున్ మెఱముచుం గాలాగ్ని చందంబునం
కుంఠీభూతుఁడు గాక వేండ్రమగు నా గోపాలబాలున్ జయో
త్కంఠున్ బ్రహ్మగురు న్మహామహిముఁ జక్కం మ్రింగ రాదంచు సో
ల్లుంఠం బాడుచు వాఁడు గ్రక్కె వెడలన్ లోకం బశోకంబుగన్. ||449||

క. క్రక్కి మహాఘోషముతోఁ
జక్కగఁ దనుఁ బొడువరాఁగఁ జంచులు రెండున్
స్రుక్కఁగఁ బట్టి తృణము క్రియ
గ్రక్కున హరి చీరె బకునిఁ గలహోత్సుకునిన్. ||450||

వ. అప్పు డా నందనందనుమీఁద వేలుపులు చాలపులుగా నందన
మల్లికాది కుసుమవర్షంబులు హర్షంబునం గురియించిరి; దేవ
వాద్యంబులు మొరసె; రామాది గోపకుమారులు ప్రాణంబుల
తోఁ గూడిన యింద్రియంబులుం బోలెఁ గ్రమ్మఱ కృష్ణునిం గని
రమ్మని కౌగిలించుకొని కృష్ణసహితులయి లేఁగదాఁటుల మరల
దాఁటించుకొని మందగమనంబున మంద కరిగిరి; వారలచేత నా
వృత్తాంతం బంతయు విని వెఱంగుపడి గోపగోపికాజనంబులు. ||451||

క. "ఆపదలమీఁద నాపద
లీ పాపనిఁ జెంది తొలఁగె; నీ యర్భకుపై
వే పడిన ఖలులు దహనుని
పైపున శలభముల పగిదిఁ బడిరి ధరిత్రిన్." ||452||

వ. అని పలికిరి; మఱియు నా రామకృష్ణులు క్రేపులం గాచు తఱి. ||453||

సీ. కపులమై జలరాశిఁ గట్టుదమా యని
కట్టుదు రడ్డంబు కాలువలకు;
మునులమై తపములు మొనయుదమా యని
మౌనులై యుందురు మాటలేక;
గంధర్వవరులమై గానవిద్యలు మీఱఁ
బాడుదమా యని పాడఁ జొత్తు;
రప్సరోజనులమై యాడుదమా యని
యాఁడు రూపముఁ దాల్చి యాఁడఁ జనుదు;
ఆ. రమర దైత్యవరులమై యబ్ధిఁ ద్రత్తమా
యని సరోవరముల యందు హస్త
దండచయముఁ ద్రిప్పి తరుతురు తమ యీడు
కొమరు లనుచరింపఁ గొమరు మిగుల. ॥454॥

65 చల్దులుగుడుచుట

వ. అంత నొక్కనాఁడు రామకృష్ణులు కాంతారంబున బంతిచల్దులు గుడువ నుద్యోగించి ప్రొద్దునలేచి, గ్ర్దనం దమ యింటి లేఁగకదు పులం గదలించి, సురంగంబులగు శృంగంబులు పూరించిన విని, మేలుకని, సంరంభంబున గోప డింభకులు చలిది కావడులు మూఁపున వహించి, సజ్జంబులగు కజ్జంబులు గట్టుకొని పదత్రాణ వేత్రదండంధరులయి, లెక్కకు వెక్కసంబైన తమతమ క్రేపుకదు పులం జప్పుడించి రొప్పుకొనుచు, గాననంబు జొచ్చి, కాంచన మణి పుంజ గుంజాది భూషణ భూషితులయ్యును, ఫల కుసుమ కోరక పల్లవ వల్లరులు తొడవులు గా నిడుకొని, కొమ్ములి మ్ముగఁ బూరించుచు వేణువు లూఁదుచుఁ, దుమ్మెదలం గూడి పాడుచు, మయూరంబులతోడం గూడి యాడుచుఁ, బికంబులం గలసి కూయుచు, శుకంబులం జేరి రొదలు జేయుచుఁ, బులుగుల నీడలం బాఱుచుఁ, బొదరిండ్లందూఱుచు సరాళంబులగు వాఁగులు గడచుచు, మరాళంబుల చెంత నడచుచు, బకమ్ములం గని నిలుచుచు, సారసంబులం జోపి యలంచుచు, నదీజలంబులం దోఁగుచుఁ, దీగె యుయ్యెలల నూఁగుచు, పల్లంబులం డాగుచు, దూరంబుల కేగుచుఁ, గపుల సంగడిఁదరువులెక్కుచు ఫలంబులు మెక్కుచు రసంబులకుంజొక్కుచు నింగికిన్నిక్కుచు నీడలు చూచి నవ్వుచుఁ, గయ్యంబులకుఁ గాలుదువ్వుచు, చెలంగుచు, మెలం గుచు, వ్రాలుచు, సోలుచు బహుప్రకారంబుల శరీర వికారంబులు జేయుచు మఱియును. ॥455॥

క. ఒకనొకని చల్దికావిడి
నొకఁ డొకఁ డడకించి దాఁచు; నొకఁ డొకఁ డది వే
ఱొక డొకని మొఱఁగికొని చను
నొక డొకఁ డది దెచ్చి యిచ్చు నుర్వీనాథా! ॥456॥

క. ఒక్కఁడు ము న్నేమఱి చన
నొక్కఁడు బలుబొబ్బ వెట్టు నులికిపడన్; వే
ఱొక్కఁడు మిట్టి తటాలున

నొక్కని కనుదోయి మూయు నొక్కఁడు నగఁగన్. ||457||

క. తీపుగల కజ్జ మన్యుఁడు
కోపింపఁగ నొడిసి పుచ్చుకొని త్రోపాడం
బైపడి యది గొని యొక్కఁడు
క్రేపులలో నిట్టునట్టుఁ గికురించు నృపా! ||458||

క. వనజాక్షుఁడు ము న్నరిగిన
"మునుపడఁగా నతని నేనె ముట్టెద" ననుచుం
జని మునుముట్టనివానిన్
మునుముట్టినవాఁడు నవ్వు మొనసి నరేంద్రా! ||459||

వ. ఇ వ్విధంబున. ||460||

ఉ. ఎన్నడునైన యోగివిభు లెవ్వని పాద పరాగ మింతయుం
గన్నులఁ గాన రట్టి హరిఁ గౌఁగిఁటఁ జేర్చుచుఁ జెట్టపట్టుచుం
దన్నుచు గ్రుద్దుచు న్నగుచుఁ దద్దయుఁబైఁపడి కూడి యాడుచుం
మన్నన జేయ వల్లవకుమారుల భాగ్యము లింత యొప్పునే? ||461||

క. విందులకును బ్రహ్మాసుఖా
నందం బై భక్తగణమునకు దైవత మై
మందులకు బాలుఁ డగు హరి
పొందుఁ గనిరి గొల్ల; లిట్టి పుణ్యులు గలరే?" ||462||

66 అఘాసుర వధ

వ. అని పలికి శుకయోగీంద్రుండు మఱియు నిట్లనియె. ||463||

క. "అమరు లమృతపానంబున
నమరిన వా రయ్యు నే నిశాటుని పంచ
త్వమునకు నెదుళ్ళు చూతురు
తము నమ్మక యట్టి యఘుఁడు దర్పోద్ధతుఁడై. ||464||

క. బకునికిఁ దమ్ముఁడు గావున
బకమరణముఁ దెలిసి కంసు పంపున గోపా
లక బాలురఁతోఁ గూఁడను
బకవైరినిఁ ద్రుంతు ననుచుఁ బటురోషమునన్. ||465||

క. "బాలురు ప్రాణంబులు గో
పాలురకు; మదగ్రజాతు ప్రాణము మా రీ
బాలురఁ జంపిన నంతియ
చాలును; గోపాలు రెల్ల సమసిన వారల్." ||466||

వ. అని నిశ్చయించి, యోజనంబు నిడుపును, మహాపర్వతంబు
పొడుపును, గొండతుదల మీఱిన కోఱలును, మిన్నుదన్ని
పన్నిన నల్ల మొగిళ్ళ పెల్లుగల పెదవులును, బిలంబులకు నగ్గ

లంబులయిన యిగుళ్ళ సందులు, నంధకారబంధురంబయిన
వదనాంతరాళంబును, దావానల జ్వాలాభీలంబయిన దృష్టిజా
లంబులును, వేఁడిమికి నివాసంబులయిన యుచ్ఛ్వాస నిశ్వా
సంబులును మెఱయ, నేల నాలుకలు పఱచుకొని ఘోరంబగు
నజగ రాకారంబున. ॥467॥

క. జాపిరము లేక యిప్పుడు
గ్రేపుల గోపాలసుతులఁ గృష్ణునితోడన్
గీపెట్టఁగ మ్రింగెద నని
పాపపు రక్కసుఁడు త్రోవఁ బడి యుండె నృపా! ॥468॥

వ. ఆ సమయంబున. ॥469॥

మ. "ఒక వన్యాజగరేంద్ర మల్లదె గిరీంద్రోత్సేధ మై దావపా
వక కీలా పరుష ప్రచండతర నిశ్వాసంబుతో ఘోర వ
హ్ని కరాళాతతజిహ్వతోడ మనలన్ హింసింప నీక్షించుచున్
వికటంబై పడి సాగి యున్నది పురోవీధిం గనుంగొంటిరే?" ॥470॥

వ. అని యొండొరులకుం జూపుచు. ॥471॥

మ. "బకునిం జంపిన కృష్ణుఁ డుండ మనకుం బామంచుఁ జింతింప నే
టికి? రా పోదము దాఁటి; కాక యది కౌటిల్యంబుతో మ్రింగుడున్
బకువెంటంజనుఁ గృష్ణుచేత" ననుచుం బద్మాక్షు నీక్షించి యు
త్సుకులై చేతులు వ్రేసికొంచు నగుచున్ దుర్వారులై పోవగన్. ॥472॥

వ. వారలం జూచి హరి తన మనంబున. ॥473॥

మ. "అర్భకు లెల్లఁ బాము దివిజాంతకుఁ డౌట యెఱుంగ; రక్కటా!
నిర్భయులై యెదుర్కొనిరి నేఁ గల నంచు విమూఢు లంచు నా
విర్భవదాగ్రహత్వమున వెందగులన్ తమలేఁగపిండుతో
దుర్భర ఘోర సర్ప ఘన తుండ బిలాంతముఁ జొచ్చి రందఱున్." ॥474॥

వ. అ య్యవసరంబున. ॥475॥

శా. వేల్పుల్ చూచి భయంబు నొంద గ్రసనావేశంబుతో నుజ్జ్వల
త్కల్పాంతోజ్జ్వలమాన జిహ్వ దహనాకారంబుతో మ్రింగె న
స్వల్పాహీంద్రము మాధవార్పిత మనోవ్యాపార సంచారులన్
యల్పాకారుల శిక్యభారులఁ గుమారాభీరులన్ ధీరులన్. ॥476॥

వ. ఇట్లు పెనుబాముచేత మ్రింగుడుపడు సంగడికాండ్ర గమిం జూచి
కృష్ణుండు. ॥477॥

ఉ. "పడుచులు లేఁగలుం గలసి పైకొని వత్తురు తొల్లి కృష్ణ! మా
కొడుకు లదేల రా;" రనుచు గోపిక లెల్లను బల్క నే క్రియన్
నొడివెద? నేఁడు పన్నగము నోరికి వీరికి నొక్క లంకెగా
దొడఁబడ నేలచేసె? విధి యోడక జేయుఁగదయ్య! క్రౌర్యముల్. ॥478॥

వ. అని తలపోసి, నిఖిలలోచనుండును, నిజాశ్రిత నిగ్రహమోచనుం
డునైన తమ్మికంటి, మింటి తెరువరులు మొఱలిడ రక్కసు లు
క్కుమిగుల వెక్కసంబగు నజగరంబయి యున్న యన్నరభో
జను కుత్తుకకుం బొత్తుగొని మొత్తంబు వెంటనంటం జని తమ్ము
నందఱఁ జిందఱ వందఱ చేసి మ్రింగ నగ్గలించు నజగరంబు
కంఠద్వారంబున సమీరంబు వెడలకుండఁ దన శరీరంబుఁ బెంచి
గ్రద్ధన మిద్దెచఱచి నట్లుండ. ॥479॥

క. ఊపిరి వెడలక కడుపున
వా పొదవినఁ బాము ప్రాణవాతంబులు సం
తాపించి శిరము వ్రక్కలు
వాపికొనుచు వెడలి చనియెఁ బటు ఘోషముతోన్. ॥480॥

శా. క్రూర వ్యాళ విశాల కుక్షి గతులన్ గోవత్ససంఘంబుతో
గారుణ్యామృతవృష్టిచేత బ్రతుకంగాఁ జూచి వత్సంబులున్
వారుం దాను దదాస్యవీథి మగుడన్ వచ్చెన్ ఘనోన్ముక్తుఁడై
తారానీకముతోడ నొప్పెసఁగు నా తారేశు చందంబునన్. ॥481॥

ఆ. అమరవరులకొఱకుఁ గమలజాండం బెల్ల
బలిఁ దిరస్కరించి బలియు వడుగు
గోపసుతులకొఱకుఁ బాపపుఁ బెనుబాము
గళము దూఁటుగట్ట బలియకున్నె? ॥482॥

ఉ. ఆ పెనుబాము మేన నొక యద్భుతమైన వెలుంగు దిక్తటో
ద్దీపకమై వడిన్ వెడలి దేవపథంబునఁ దేజరిల్లుచున్
క్రేపులు బాలురున్ బెదరఁ గృష్ణుని దేహము వచ్చి చొచ్చె నా
పాపఁడు చొచ్చి ప్రాణములఁ బాపిన యంతన శుద్ధసత్వమై. ॥483॥

క. తన రూ పొకమా రైనను
మనమున నిడుకొనినఁ బాపమయు నైనను లోఁ
గొనిచను హరి తను మ్రింగిన
దనుజునిఁ గొనిపోవకున్నె తనలోపలికిన్? ॥484॥

67 సురలు పూలుగురియించుట

వ. త దవసరంబున, సురలు కుసుమ వర్షంబులు గురియించిరి;
రంభాదు లాడిరి; గంధర్వాదులులు పాడిరి; మేఘంబులు మృదంగం
బుల భంగి ఘోషించె; సిద్ధ గణంబులు జయజయ భాషణంబులు
భాషించి; రంత. ॥485॥

శా. ఆ వాద్యంబులు, నా మహాజయరవం, బా పాట, లా యాటలుం
దేవజ్యేష్ఠుఁడు పద్మజుండు విని ప్రీతిన్ భూమి కేతెంచి నే
డీ వత్సార్భకులన్ భుజంగపతి హింసింపంగ నీ బాలకుం
డేవెంటన్ బ్రతికించె? మే, లనుచు నూహించెం గడుం నివ్వెఱన్. ॥486॥

వ. అంత న య్యజగర చర్మంబు కొన్ని దివసంబుల కెండి పెద్దకాలం

బు గోపాలబాలురకు కేళీబిలంబై యుండె; నిట్లు కౌమార విహా
రంబుల నైదవ యేటఁ గృష్ణుం డఘాసురునిం దెగఁ జూచుటయుఁ
దమ్ముంగాచుటయు నాఱవయేటిదైన పౌగండవృత్తాంతంబని
చిత్తంబుల గోపకుమారులు దలంచుచుందు” రని
చెప్పిన నప్పుడమిఱేఁ డప్పరమయోగీంద్రునకిట్లనియె. ॥487॥

సీ. “అయిదేండ్లు కౌమార; మటమీఁద నయిదేండ్లు
పౌగండ మనియెడు ప్రాయ మందు;
నయిదేండ్లవాఁడైన యబ్జాక్షుచరితంబు
పౌగండ మని గోపబాలు రెల్లఁ
దలఁతు రంటివి యెట్లు తలతురు వారలు?
నిరుడు చేసిన పని నేటి దనఁగ
వచ్చునే? యిది నాకు వరుసతో నెఱిఁగింపు”
మనవుడు యతిచంద్రుఁడైన శుకుఁడు
ఆ. యోగ దృష్టిఁజూచి యొక్కింత భావించి
“వినుము రాజవర్య! వినయధుర్య!
పరమగుహ్య మనుచుఁ బలుకుదు రార్యులు
శిష్యజనుల కీవు చేయు తలఁపు. ॥488॥

క. ప్రియురాలివలని వార్తలు
ప్రియజనులకు నెల్ల ప్రొద్దుఁ బ్రియ మగు భంగిన్
ప్రియుఁడగు హరిచరితంబులు
ప్రియభక్తుల కెల్లయెడలఁ బ్రియములు గావే?” ॥489॥

వ. అని పలికి యోగీంద్రుండు రాజేంద్రున కిట్లనియె; న ట్లఘాసురు
మొగంబువలనం గడచి చనిన లేఁగల గోపకుమారులం బ్రతికించి
వారును దానునుం జనిచని. ॥490॥

మ. కనియెం గృష్ణుఁడు సాధునీరము మహాగంభీరముం బద్మకో
కనదాస్వాదు వినోదమోద మదభృంగద్వంద్వ ఝుంకారమున్
ఘనకల్లోల లతావితాన విహరత్కాదంబ కోలాహల
స్వనవిస్ఫారము మందవాయుజ కణాసారంబుఁ గాసారమున్. ॥491॥

వ. కని తమ్మికంటి తమ్ముల యింటి సొబగునకు నిచ్చ మెచ్చుచుఁ
జెచ్చెర గాలి నోలిం గదలెడు కరళ్ళ తుంపురుల జల్లు పెల్లున
నొడళ్ళు గగుర్పొడువఁ గొలంకు కెలంకులఁ గాయ పండుల గెలల
వ్రేగున వీఁగి పట్టుగల చెట్టుతుటము నీడల నొప్పుచున్న యిసుక
తిప్పల విప్పుఁ జూచి వేడుక పిచ్చలింప నెచ్చెలుల కిట్లనియె. ॥492॥

68 చల్దులారగించుట

శా. “ఎండన్ మ్రగ్గితి రాఁకటం బడితి రింకేలా విలంబింపఁగా
రండో బాలకులారా! చల్ది గుడువన్ రమ్యస్థలం బిక్క డీ
దండన్ లేఁగలు నీరు ద్రావి యిరవందం బచ్చికల్ మేయుచుం
దండం బై విహరించుచుండఁగ నమంద ప్రీతి భక్షింతమే?” ॥493॥

వ. అనిన "నగుఁగాక" యని వత్సంబుల నుత్సాహంబున నిర్మలంబు
లగు జలంబులు ద్రావించి, పచ్చికల మొల్లంబులుగల పల్లంబుల
నిలిపి చొక్కంబులగు చల్దిచిక్కంబులు చక్క డించి. ॥494॥

మ. జలజాంతస్థిత కర్ణికం దిరిగిరా సంఘంబులై యున్న టే
కుల చందంబునఁ గృష్ణునిం దిరిగిరాఁ గూర్చుండి వీక్షించుచున్
శిలలుం బల్లవము ల్దృణంబులు లతల్చిక్కంబులుం బువ్వు లా
కులు కంచంబులుగా భుజించి రచటన్ గోపార్భకుల్ భూవరా! ॥495॥

సీ. మాటిమాటికి వ్రేలు మడిఁచి యూరించుచు
నూరుఁగాయలు దినుచుండు నొక్క;
డొకని కంచములోని దొడిసి చయ్యన మ్రింగి
చూడు లేదని నోరు చూపునొక్కఁ;
డేగు రార్గురి చల్దు లెలమిఁ బన్నిదమాడి
కూర్కొనికూర్కొని కుడుచు నొక్కఁ;
డిన్నియుండఁగఁ బంచి యిడుట నెచ్చలితన
మనుచు బంతెనగుండు లాడు నొకఁడు;
ఆ. కృష్ణుఁ జూడు మనుచుఁ గికురించి వడి మ్రోల
మేలి భక్ష్యరాశి మెసఁగు నొకఁడు;
నవ్వు నొకఁడు; సఖుల నవ్వించు నొక్కఁడు;
ముచ్చటలాడు నొకఁడు; మురియు నొకఁడు. ॥496॥

వ. అ య్యవసరంబున. ॥497॥

సీ. కడుపున దిండుగాఁ గట్టిన వలువలో
లాలిత వంశనాళంబు చొనిపి
విమల శృంగంబును వేత్రదండంబును
జాఱి రానీక డాచంక నిఱికి
మీఁగడ పెరుగుతో మేళవించిన చల్ది
ముద్ద డాపలిచేత మొనయ నునిచి
చెలరేగి కొసరి తెచ్చిన యూరుగాయలు
వ్రేళ్ళ సందులయందు వెలయ నిఱికి
ఆ. సంగడీల నడుమఁ జక్కగఁ గూర్చుండి
నర్మభాషణముల నగవు నెఱపి
యాగభోక్త కృష్ణుఁ డమరులు వెఱఁగంద
శైశవంబు మెఱసి చల్ది గుడిచె. ॥498॥

వ. ఇట్లు కృష్ణసహితు లయిన గోపకుమారులు చల్దులు గుడుచు
నెడఁ గ్రేపులు మేపులకుం జొచ్చి, పచ్చని గఱికి జొంపంబుల
గుంపుల కుఱికి, లంపులు మేయుచు, ఘోరంబగు నరణ్యంబు
నడుమం దోరంబగు దూరంబు చనిన, వానింగానక వెఱచుచున్న
గోపడింభకులకు నంభోజనయనుం డిట్లనియె. ॥499॥

69 క్రేపుల వెదకబోవుట

మ. ‘వినుఁ డో! బాలకులార! క్రేపు లటవీ వీథిన్ మహా దూరముం
జనియెన్ కోమల ఘాసఖాదనరతోత్సాహంబుతో నెందుఁ బో
యెనొ? యేమయ్యెనొ క్రూరజంతువులచే నే యాపదం బొందెనో?
కని తెత్తుం గుడువుండు చల్ది గొఱఁతల్ గాకుండ మీరందఱున్. ॥500॥

వ. అని చెప్పి, ॥501॥

శా. కర్ణాలంబిత కాక పక్షములతో గ్రైవేయహారాళితో
స్వర్ణాభాసిత వేత్రదండకముతో సత్పింఛదామంబుతో
పూర్ణోత్సాహముతో ధృతాన్నకబళోత్ఫుల్లాబ్జహస్తంబుతో
తూర్ణత్వంబున నేఁగె లేఁగలకునై దూరాటవీ వీథికిన్. ॥502॥

వ. ఇ ట్లేగుచు. ॥503॥

క. ఇచ్చోఁ బచ్చిక మేసిన;
విచ్చోఁ ద్రావినవి తోయ; మేగిన విచ్చో;
నిచ్చోట మంద గొన్నవి;
యిచ్చోఁ బాసినవి; జాడ యిదెయిదె యనుచున్. ॥504॥

క. కంజదళాక్షుఁడు వెదకెను
గొంజక లేఁగల నపార గురుతృణవనికా
పుంజంబుల భీకర మృగ
కుంజంబుల దరుల గిరులఁ గొలఁకుల నదులన్. ॥505॥

వ. అంత. ॥506॥

70 బ్రహ్మ వత్సబాలకులదాచుట

శా. “బాలుం డయ్యు నితండఘాసురుఁడు ద్రుంపన్ బాలురం గ్రేపులన్
యేలీలన్ బ్రతికించెనొక్కొ? భువి నూహింపం గడుం జోద్య మం
చాలో నంబుజసంభవుండు చని మాయా బాలు శుంభద్బలం
బాలోకింపఁ దలంచి డాఁచె నొకచో నా లేఁగలన్ బాలురన్. ॥507॥

వ. ఆ సమయంబున, దూడలు పోయిన జాడ యెఱుంగక, తప్పి
య పద్మలోచనుం డెప్పటి కొలంకుకడకు వచ్చి, యచ్చోట నె
నెచ్చెలులం గానక వారింజీరి, లేకుండుట నిశ్చయించి గోవిం
దుండు విశ్వవిదుండు గావున నిది విరించి మొఱంగని యెఱింగి
తిరిగి పోవుచు. ॥508॥

శా. వంచింప బనిలేదు బ్రహ్మ కిచటన్ వత్సంబులన్ బాలురన్
వంచించెం గనుఁబ్రామి; తన్ను మరలన్ వంచించు టాశ్చర్యమే?
వంచింపం దన కేల? తెచ్చుటకునై వల్లించు బ్రహ్మాండము
ల్వంచింపన్ మరలింప నేర్చు హరి లీలన్ మందహాసాస్యుఁడై. ॥509॥

క. గోపాలసుతులు లే రని
గోపికలకుఁ జెప్ప నేల? గోపాలకులున్

గోపికలు నలర బాలుర
క్రేపుల రూపముల నేఁ జరించెద ననుచున్. ||510||

71 వత్సబాలకులరూపుడగుట

మ. కరము ల్పాదములున్శిరంబు లవలగ్నంబుల్ముఖంబుల్ భుజాం
తరము ల్మొక్కలుగన్నులుం శ్రవణముల్దంతాదులుం దండకాం
బర స్ర గ్వేణు విషాణ భూషణ వయో భాషా గుణాఖ్యాన త
త్పరతల్ వీడ్వడకుండఁ దాల్చె విభుఁడా వత్సార్భ కాకారముల్. ||511||

క. రూపంబు లెల్ల నగు బహు
రూపకుఁ డిటు బాలవత్స రూపంబులతో
నేపారు టేమి చోద్యము?
రూపింపఁగ నతని కితర రూపము గలదే? ||512||

క. మరలుపు మనియెడు కర్తయు
మరలించు కుమారకులును మరలెడి క్రేపుల్
పరికింపఁ దానయై హరి
మరలం జనె లీలతోడ మందకు నధిపా! ||513||

వ. ఇట్లు బాల వత్స రూపంబులతో విహరించుచు మందకు వచ్చి
వారివారి దొడ్ల నయ్యై వత్సంబుల ముందరికందువల నిలిపి, త
త్తద్బాలరూపంబుల నందటి గృహంబులం బ్రవేశించి వేణునాదం
బులు చేసిన. ||514||

చ. కొడుకుల వేణునాదములు గొబ్బున వీనులకుం బ్రియంబు లై
ముడిపడ లేచి యెత్తుకొని మూర్కొని తల్లులు గౌగలించుచుం
జడిగొనఁజేపు వచ్చి తమ చన్నుల యందు సుధాసమంబు లై
వెడిలెడి పాలు నిండుకొనువేడుక నిచ్చిరి తత్సుతాళికిన్. ||515||

వ. మఱియుఁ దల్లు లుల్లంబులం బెల్లుగ వెల్లిగొనిన వేడుకలం దమ
నందనులకు నలుంగు లిడి, మజ్జనంబులు గావించి, గంధంబు
లలంది తొడవులు దొడిగి నిటలతటంబుల రక్షాతిలకంబులు పెట్టి,
సకల పదార్థసంపన్నంబు లైన యన్నంబు లొసంగి సన్నములు
గాని మన్ననలు చేసిరి. ||516||

క. ఏ తల్లుల కే బాలకు
లే తెఱఁగునఁ దిరిగి ప్రీతి నెసగింతురు ము
న్నా తల్లుల కా బాలకు
లా తెఱఁగునఁ బ్రీతిఁ జేసి రవనీనాథా! ||517||

వ. ఆ సమయంబున. ||518||

ఉ. పాయని వేడ్కతో నునికిపట్టులకుం జని గోవు లెల్ల నం
బే యని చీరి హుమ్మనుచుఁ బేరిచి మూర్కొని పంచితిల్లి పె
ల్లై యతిరేకమై పొదుగులం దెడలేక స్రవించుచున్న పా

లాయెడ నాకుచున్ సుముఖలై యొసఁగెన్ నిజవత్సకోటికిన్. ॥519॥

క. వ్రేతలకును గోవులకును
మాతృత్వము చాలఁ గలిగె మఱి మాధవుపై
మాత లని హరియు నిర్మల
కౌతూహల మొప్పఁ దిరిగెఁ గడు బాల్యమునన్. ॥520॥

ఆ. ఘోషజనుల కెల్లఁ గుఱ్ఱలపై వేడ్క
పూఁటపూఁట కెలమిఁ బొటకరించె
నిచ్చ గ్రొత్త యగుచు నీరజాక్షునిమీఁద
వేడ్క దమకుఁ దొల్లి వెలసినట్లు. ॥521॥

వ. ఇట్లు కృష్ణుండు బాలవత్స రూపంబులు దాల్చి తన్నుఁ దాన రక్షించుకొనుచు, మందను వనంబున నమంద మహిమంబున నొక్క యేఁడు గ్రీడించె, నా యేటికి నైదాఱు దినంబులు కడమపడి యుండ నం దొక్కనాఁడు బలభద్రుండునుం దానును వనంబునకుం జని మంద చేరువ లేఁగల మేప నతి దూరంబునం గోవర్ధన శైలశిఖరంబున ఘాసంబులు గ్రాసంబులు గొనుచున్న గోవు లా లేఁగలం గని. ॥522॥

చ. ముదమునహుంకరించుచును;మూఁపులపైమెడలెత్తి చాఁచుచున్
బదములు నాల్గు రెండయిన బాగునఁ గూడఁగ బెట్టి దాఁటుచున్
వదనములన్ విశాలతర వాలములన్ వడి నెత్తి పాఱి యా
మొదవులు చన్నులంగుడిపె మూఁతులమ్రింగెడిభంగి నాకుచున్. ॥523॥

వ. అంత గోపకులు గోవుల వారింప నలవి గాక దిగ్గన నలుకతోడి సిగ్గు లగ్గలంబుగ దుర్గమ మార్గంబున వానివెంట నంటి వచ్చి లేఁగల మేపుచున్న కొడుకులం గని. ॥524॥

ఉ. అయ్యలఁ గంటి మంచుఁ బులకాంకురము ల్వెలయంగఁ గుఱ్ఱలం
జయ్యన డాసి యెత్తికొని సంతస మందుచుఁ గౌగలింపఁ దా
రయ్యెడ నౌదల ల్మనములారఁగ మూర్కొని ముద్దు చేయుచున్
దయ్యమెఱుంగు; గోపకులు దద్దయు నుబ్బిరి నిబ్బరంబుగన్. ॥525॥

వ. ఇట్లు బాలకాలింగనంబుల నానందభాష్పపూరితనయనులై గోపకులు గోవుల మరలించుకొని తలంగి చన వారలం జూచి బలభద్రుండు తనలో నిట్లని తలంచె. ॥526॥

72 బలరాముడన్నరూపెరుగుట

సీ. చన్ను మానిన యట్టి శాబకశ్రేణిపై
గోగణంబులకును గోపకులకు
నిబ్బంగి వాత్సల్య మెబ్బంగి నుదయించె?
హరిఁ దొల్లి మన్నించునట్లు వీరు
మన్నించు చున్నారు మమతఁ జేయుచుఁ బ్రీతి
నంబుజాక్షునిఁ గన్న యట్లు నాకుఁ

బ్రేమయయ్యెడి, డింభబృందంబుఁ గనుఁగొన్న
నిది మహాద్భుత మెందు నెఱుఁగరాదు
తే. మనుజ దైవత దానవ మాయ యొక్కొ?
కాక నా భర్త యగుచున్న కమలనయను
మాయయో గాక యితరుల మాయ నన్నుఁ
గలఁప నోపదు; విభుమాయ కాఁగ నోపు. ||527||

క. అని మున్ను ముగ్ధుఁ డయ్యును
దన యందుల దివ్యదృష్టిఁ దప్పక బుద్ధిన్
తన చెలికాండ్రను గ్రేపుల
వనజాక్షుం డనుచుఁ జూచె వసుధాధీశా! ||528||

వ. ఇట్లు విజ్ఞానదష్టిం జూచి యెఱింగియు నమ్మక బలదేవుండు
గొందలపడుచుఁ గృష్ణుం జూచి "మహాత్మా! తొల్లి యెల్ల క్రేపులును
ఋషుల యంశం బనియును గోపాలకులు వేల్పుల యంశం బని
యును దోఁచుచుండు; నిపుడు వత్సబాలకసందోహంబు సందే
హంబు లేక నీవ యని తోఁచుచున్నది; యిదియేమి?" యని
యడిగిన యన్నకు నున్న రూపంబు వెన్నుండు మన్ననఁ జేసి
క్రన్నన నెఱింగించె నతండు నెఱింగె యివ్విధంబున హరి బాలవ
త్సంబులుదానయై సంచరించిన యేఁడు విరించికిఁ దన మానం
బున నొక్క త్రుటిమాత్రం బైన విరించి చనుదెంచి వత్సబాలకాకా
రుండైన కృష్ణబాలకుం జూచి వెఱంగుపడి యిట్లని వితర్కించె. ||529||

73 బ్రహ్మ తర్కించుకొనుట

శా. మందం గల్గిన వత్సబాలకులు నా మాయా గుహాసుప్తులై
యెందుం బోవరు; లేవ రిప్పుడును; వేఱే చేయ నా కన్యులొం
డెందున్ లేరు; విధాతలుం బరులు; వీ రెవ్వార లె ట్లేరొకో?
యెందేతెంచిరొ కృష్ణుతో మెలఁగువా? రేఁడయ్యెడిన్ నేఁటికిన్. ||530||

మత్త. బ్రహ్మపంపునఁ గాని పుట్టదు ప్రాణిసంతతి యెప్పుడున్
బ్రహ్మ నొక్కఁడ గాని వేఱొకబ్రహ్మ లేఁడు సృజింపఁగా
బ్రహ్మ నేను సృజింప నొండొక బాలవత్సకదంబ మే
బ్రహ్మ యందు జనించె? నొకట బ్రహ్మమౌనది చూడఁగాన్. ||531||

వ. అని యిట్లు సకలంబును సుకరంబుగ నెఱింగెడి నెఱవాది ము
దుక యెఱుకగలప్రోడ వెఱంగుపడి గ్రద్దనఁ బెద్దప్రొద్దు తద్దయుం
దలపోసి కర్జంబు మందల యెఱుంగక కొందలపడుచు నాందో
ళనంబున. ||532||

క. మోహము లేక జగంబుల
మోహింపఁగఁ జేయ నేర్చి మొనసిన విష్ణున్
మోహింపించెద ననియెడు
మోహమున విధాత తాన మోహితుఁ డయ్యెన్. ||533||

తే. పగలు ఖద్యోతరుచి చెడుపగిది రాత్రి
మంచు చీఁకటి లీనమై మాయుమాడ్కి
విష్ణుపై నన్య మాయలు విశద మగునె?
చెడి నిజేశుల గరిమంబుఁ జెఱుచుఁ గాక. ||534||

వ. మఱియును. ||535||

క. పుట్టితి; బుద్ధి యెఱింగితిఁ;
బుట్టించితి జగము; సగము పోయెను బ్రాయం;
బిట్టివి నూతన సృష్టులు
పుట్టుట లే; దౌరా! యిట్టి బూమెలు భూమిన్. ||536||

వ. అని యిట్లు తలవాకిట వాణి గల పోఁడిమిచే వాఁడిమి కెక్కిన
నలుమొగంబుల తక్కరిగొంటు పెనుదంట పలువెంట లైన
తనమనంబున వితర్కించి, విచారించు నెడ, నతండు కనుగొను
చుండ న బ్బాలకులు మేఘశ్యాములును, హార కుండల కిరీట
వనమాలికాభిరాములును, శ్రీవత్స మంగళాంగద నూపుర కనక
కటక కంకణ కటిఘటిత కాంచీగుణోద్దాములును, నాపాదమస్తక
తులసీదళదాములును, విలసదంగుళీయక స్తోములును, శంఖ
చక్ర గదా కమల హస్తులును, జతుర్భుజ ప్రశస్తులును పీతకౌశే
యవాసులును, చంద్రికాధవళహాసులును, కరుణాకటాక్షవీక్షణ
విలాసులును, రవికోటిభాసులును, ననంత సచ్చిదానందరూప
మహితులును, యణిమాదిగుణోపేతులును, విజాతీయభేదర
హితులును, శ్రీమన్నారాయణప్రతిమాన విగ్రహస్వరూపులునై
తమకుఁ బరతంత్రు లగుచు నృత్తగీతాది సేవా విశేషంబులకుం
జొచ్చి మెలంగుచు మూర్తిమంతంబు లయిన బ్రహ్మాదిచరాచరం
బులు, నణిమాదిసిద్ధులును, మాయాప్రముఖంబులయిన శక్తు
లును, మహదాది చతుర్వింశతి తత్త్వంబులును, గుణక్షోభకాల
పరిణామ హేతుసంస్కారకామ కర్మగుణంబులును సేవింప
వేదాంతవిదులకయిన నెఱుంగరాని తెఱంగున మెఱయుచుఁ
గానబడిన వారలం గనుంగొని. ||537||

ఉ. బాలురఁ గంటి నా చెయిది బాసిన వారిని మున్ను వారి నేఁ
బోలఁగఁ జూచునంతటన భూరినిరర్గళదుర్గమప్రభా
జాలముతోడఁ జూపులకుఁ జాలమిఁ దెచ్చుచు నున్నవార; లే
మూలమొ మార్గమెయ్యదియొ? మోసమువచ్చెఁగదే విధాతకున్. ||538||

వ. అని సకలేంద్రియంబులకు వెక్కసంబైన స్రుక్కి. ||539||

ఉ. ఏ పరమేశు తేజమున నీ సచరాచరమైన లోక ము
ద్దీపిత మయ్యె నట్టి విభుతేజముఁ గన్నులఁ జక్కఁ జూడఁగా
నోపక పారవశ్యమును నొందుచు సంస్తిమితాఖిలేంద్రియుం
డై పరమేష్ఠి మైమఱచె నప్పుడు చిత్రపురూపుకైవడిన్. ||540||

వ. ఇట్లు మాయాతీతుండును, వేదాంతవిజ్ఞాన దుర్లభుండును,

స్వప్రకాశానందుండునునైన తన బాహుళ్యంబుఁ జూచి నివ్వెఱ
పడిన బ్రహ్మంగని యీశ్వరుండు. ||541||

శా. “బాలుండై చతురాననుండు తన యీ బ్రహ్మాభిమానంబునన్
లోలుండై మతిదప్పి నా మహిమ నాలోకింప నేతెంచెఁ దా
నాలోకింపఁగ నెంతవాఁ?” డనుచు మాయాజాలమున్ విప్పి త
ల్లీలా రూపము లెల్ల డాఁచె నటఁ గేళీచాతురీధుర్యుఁడై. ||542||

వ. అంతలోన నజీవుండు సజీవుండైన తెఱంగున నెనిమిది కన్నులు
గల వేల్పుగమికాఁడు తేఱి తెప్పఱి కాలు గేలు గదలించి చెచ్చెరం
గన్నులు విచ్చి చూడ సమర్థుం డై ముందటఁ గని వెనుకఁ జూచి,
దివి విలోకించి దిక్కులు వీక్షించి, యెల్లయెడలం గలయదర్శించి
తన పురోభాగంబున హరి సంచరించుటం జేసి జాతివైరంబు లేని
నర పక్షి మృగాదులకు నాటపట్టయి సిరి గలిగి కామ క్రోధాది రహి
తులకు జీవనంబైన బృందావనంబుఁ బొడగాంచి; యందు. ||543||

సీ. తన కన్యములు లేక తనరారి ముమ్మాల
విభుడయ్యుఁ గ్రేపుల వెదకువాని
నఖిలజ్ఞుఁడై యొక్కఁడయ్యు నజ్ఞాకృతిఁ
జెలికాండ్రఁ బెక్కండ్రఁ జీరువాని
బహిరంతరాద్యంత భావశూన్యుండయ్యు
నంతంత నడుగు చొప్పరయువాని
గురుగభీరుండయ్యుఁ గురువులు వాఱుచు
నట్టిట్టు పాతరలాడువాని
ఆ. జాతిరహితుఁ డయ్యుఁ జతుర గోపార్భక
భావ మెల్ల నచ్చుపడిన మేటి
చెలువువాని హస్త శీతాన్నకబళంబు
వానిఁ గాంచె నపుడు వాణిమగఁడు. ||544||

వ. కని సంభ్రమించి విరించి రాయంచ డిగ్గనుఱికి కనకదండను
కుమారంబైన శరీరముతోడ నేలం జాగిలంబడి మణిగణసుప్రకా
శంబులైన తన కిరీటశిఖరప్రదేశంబు లా కుమారుని పాదపద్మం
బులు మోవ మ్రొక్కి తోరంబులగు నానందభాష్పజలపూరం
బుల నతని యడుగులు గడిగి మఱియును. ||545||

క. అడుగులపైఁ బడు లేచున్
పడుఁ గ్రమ్మఱఁ లేచు, నిట్లు భక్తిన్ మును దాఁ
బొడగనిన పెంపుఁ దలఁచుచు
దుడుకని మహిమాబ్ధి నజుఁడు దుడు కడఁచె నృపా! ||546||

వ. అంత నల్లనల్లన లేచి నిలుచుండి నయనారవిందంబులు దెఱచి,
గోవిందుని సందర్శించి చతుర్ముఖుండు ముఖంబులు వంచి
కృతాంజలి యై దిగ్గన డగ్గుతిక యిడుచు నేకచిత్తంబున
చతుర్ముఖంబుల నిట్లని స్తుతియించె. ||547||

సీ. “శంపాలతికతోడి జలదంబు కైవడి
మెఱుఁగు టొల్లియతోడి మేనివానిఁ
కమనీయ మృదులాన్నకబళ వేత్ర విషాణ
వేణుచిహ్నంబుల వెలయువాని
గుంజా వినిర్మిత కుండలంబులవాని
శిఖిపింఛవేష్టిత శిరమువానిఁ
వనపుష్పమాలికావ్రాత కంఠమువాని
నళినకోమల చరణములవానిఁ
ఆ. గరుణ గడలుకొనిన కడకంటివాని గో
పాలబాలుభంగిఁ బరగువాని
నగుమొగంబువాని ననుఁగన్నతండ్రిని
నిను భజింతు మ్రొక్కి నీరజాక్ష! ॥548॥

మ. నను మన్నించి భవజ్జనంబులకు నానందంబు నిండించు నీ
తను రూపంబిదె నా మనంబున కచింత్యంబయ్యె; నీ యుల్లస
ద్ఘన విశ్వాకృతి నెవ్వఁ డోపు? నెఱుఁగన్ కైవల్యమై యొప్పు నా
త్మ నివేద్యంబగు నీదు వైభవము చందం బెట్టిదో? యీశ్వరా! ॥549॥

క. విజ్ఞాన విధము లెఱుఁగక
తజ్ఞులు నీ వార్త చెప్పఁ దను వాఙ్మనముల్
యజ్ఞేశ! నీకు నిచ్చిన
యజ్ఞులు నినుఁబట్టి గెలుతు రజితుఁడవైనన్. ॥550॥

క. శ్రేయములు గురియు భక్తిని
జేయక కేవలము బోధ సిద్ధికిఁ దపమున్
చేయుట విఫలము; పొల్లున
నాయము చేకుఱునె తలఁప నధికం బైనన్. ॥551॥

క. నిజముగ ని న్నెఱుఁగఁగ మును
నిజవాంఛలు నిన్నుఁ జేర్చి నీ కథ వినుచున్
నిజకర్మలబ్ధ భక్తిన్
సుజనులు నీ మొదలిటెంకిఁ జొచ్చి రధీశా! ॥552॥

సీ. విక్రియాశూన్యమై విషయత్వమును లేని
దగుచు నాత్మాకారమై తనర్చు
నంతఃకరణ మొక్క యధిక సాక్షాత్కార
విజ్ఞానమునఁ బట్టి వే ఱొరులకుఁ
నెఱుఁగంగ రానిదై యేపారి యుండుటఁ
జేసి నీ నిర్గుణ శ్రీవిభాతి
బహిరంగవీధులఁ బాఱక తిరములై
యమలంబు లగు నింద్రియములచేత
ఆ. నెట్టకేలకైన నెఱుఁగంగ నగుగాని
గుణవిలాసి వగుచుఁ గొమరుమిగులు

నీ గుణ వ్రజంబు నేర రా దెఱుఁగంగ
నొక్క మితము లేక యుంట నీశ! ॥553॥

క. తారా తుషార శీకర
భూరజములకైన లెక్క బుధు లిడుదురు; భూ
భారావతీర్ణకరుఁ డగు
నీ రమ్యగుణాలిం నెన్న నేర రగణ్యా! ॥554॥

శా. "ఏ వేళం గృపఁ జూచు నెన్నఁడు హరిన్ వీక్షింతు" నం చాఢ్యుఁడై
నీ వెంటంబడి తొంటి కర్మచయమున్ నిర్మూలముం జేయుచున్
నీ వాఁడై తను వాఙ్మనోగతుల నిన్ సేవించు విన్నాణి వో
కైవల్యాధిపలక్ష్మి నుద్దవడిఁ దాఁ గైకొన్నవాఁ డీశ్వరా! ॥555॥

ఉ. మాయలు గల్గువారలను మాయలఁ బెట్టెడి ప్రోడ నిన్ను నా
మాయఁ గలంచి నీ మహిమ మానముఁ జూచెద నంచు నేరమిం
జేయఁగాఁ బూనితిం; గరుణచేయుము; కావుము; యోగిరాజ వా
గ్గేయ దవాగ్నిఁ దజ్జనిత కీలము గెల్చి వెలుంగ నేర్చునే. ॥556॥

సీ. సర్వేశ! నే రజోజనితుండ; మూఢుండఁ;
బ్రభుఁడ నేనని వెఱ్ఱిప్రల్లదమున
గర్వించినాఁడను; గర్వాంధకారాంధ
నయనుండ గృపఁజూడు నను; బ్రధాన
మహదహంకృతి నభో మరుదగ్ని జల భూమి
పరివేష్టితాండకుంభంబులోన
నేడు జేనల మేన నెనయు నే నెక్కడ?
నీ దృగ్విధాండంబు లేరి కైన
తే. సంఖ్య చేయంగ రానివి; సంతతంబు
నోలిఁ బరమాణవుల భంగి నొడలి రోమ
వివరముల యందు వర్తించు విపులభాతి
నెనయుచున్న నీ వెక్కడ? నెంతకెంత? ॥557॥

త. కడుపులోపల నున్న పాపఁడు కాలఁ దన్నినఁ గిన్కతో
నడువఁ బోలునె క్రాఁగి తల్లికి? నాథ! సన్నము దొడ్డునై
యడఁగి కారణ కార్యరూపమునైన యీ సకలంబు నీ
కడుపులోనిదె గాదె? పాపఁడఁ గాక నే మఱి యెవ్వఁడన్? ॥558॥

క. భూరి లయ జలధినిద్రిత
నారాయణనాభికమలనాళమున నజుం
డారఁయఁ బుట్టె ననుట నిజ
మో! రాజీవాక్ష! పుట్టెనోటు తలంపన్. ॥559॥

సీ. నళినాక్ష! నీ వాది నారాయణుండవు;
జలము నారము జీవచయము నార
మందు నీవుంట నీ యం దవి యుంటను
నారాయణుండను నామ మయ్యె

సకల భూతములకు సాక్షివధీశుండ;
వబ్ధి నిద్రించు నారాయణుఁడ
నీ మూర్తి యిది నీకు నిజమూర్తి యనరాదు;
నళిననాళము త్రోవ నడచి మున్ను
తే. కడఁగి నూఱేండ్లు వెదికితిఁ నేఁ గాననైతి
నేక దేశస్థుఁడవు గా వనేక రుచివి
జగములోనుందు; నీలోన జగములుండు
నరుదు; నీ మాయ నెట్లయిన నగుచునుండు. ||560||

మ. వినుమో; యీశ్వర! వెల్పలన్వెలుఁగు నీ విశ్వంబు నీ మాయ గా
క నిజంబైన యశోద యెట్లుగనియెం? గన్నార నీ కుక్షిలోఁ
గనెఁ బోఁ గ్రమ్మఱఁ గాంచెనే? భవదపాంగ శ్రీఁ బ్రపంచంబు చ
క్కన లోనౌ; వెలి యౌను; లోను వెలియుం గాదేఁ దదన్యంబగున్; ||561||

మ. ఒక్కఁడై యుంటివి; బాలవత్సములలో నొప్పారి తీ వంతటన్
సకలోపాసితులౌ చతుర్భుజులునై సంప్రీతి నేఁ గొల్వఁగాఁ
బ్రకటశ్రీగలవాఁడవైతివి; వటపై బ్రహ్మాండముల్ చూపి యొ
ల్లక యిట్లొక్కఁడవైతి; నీ వివిధ లీలత్వంబుఁ గంటింగదే? ||562||

క. ఎఱిఁగిన వారికిఁ దోఁతువు
నెఱిఁ బ్రకృతింజేరి జగము నిర్మింపఁగ నా
తెఱఁగున రక్షింపఁగ నీ
తెఱఁగునం బ్రహరింప రుద్రు తెఱఁగున నీశ! ||563||

వ. అదియునుం గాక. ||564||

క. జలచర మృగ భూసుర నర
కులముల జన్మించి తీవు కుజనులఁ జెఱుపన్
చెలిమిని సుజనుల మనుపను
దలపోయఁగరాదు నీ విధంబు లనంతా! ||565||

ఆ. మబ్బుగొలిపి యోగమాయ నిద్రించిన
యో! పరాత్మభూమ! యోగిరాజ!
యే తెఱంగు లెన్ని యెంత యెచ్చోట నీ
హేల లెవ్వఁ డెఱుఁగు నీశ్వరేశ! ||566||

సీ. అదిగాన నిజరూప మనరాదు; కలవంటి
దై బహువిధదుఃఖమై విహీన
సంజ్ఞానమై యున్న జగము సత్సుఖబోధ
తనుఁడవై తుదిలేక తనరు నీదు
మాయచేఁ బుట్టుచు మనుచు లే కుండుచు
నున్న చందంబున నుండుచుండు;
నొకఁడ; వాత్ముఁడ; వితరోపాధి శూన్యుండ;
వాద్యుండ; వమృతుండ; వక్షరుండ;
ఆ. వద్వయుండవును; స్వయంజ్యోతి; వాపూర్ణుఁ

డవు; పురాణపురుషుఁడవు; నితాంత
సౌఖ్యనిధివి; నిత్యసత్యమూర్తివి; నిరం
జనుఁడ వీవు; తలఁపఁ జనునె నిన్ను.? ॥567॥

వ. దేవా! యిట్టి నీవు జీవాత్మ స్వరూపకుఁడవు, సకలాత్మలకు
నాత్మయైన పరమాత్మ స్వరూపకుఁ డవని యెవ్వ రెఱుంగుదురు,
వారుగదా గురు వనియెడు దినకరునివలనఁ బ్రాప్తంబైన యుప
నిషదర్థజ్ఞానం బను సునేత్రంబునంజేసి సంసార మిథ్యాసాగరంబుఁ
దరించిన చందంబున నుండుదురు; రజ్జువందు రజ్జువని యె
ఱింగెడి యెఱుక లేకుండ, నయ్యెఱుంగమి నది సర్పరూపంబయి
తోఁచిన పిదప నెఱింగిన వారివలన రజ్జువు రజ్జ వని యెఱుంగు
చుండ, సర్పరూపంబు లేకుండు కైవడి, నాత్మ య ప్పరమాత్మ
యని యెవ్వ రెఱుంగరు వారి కయ్యెఱుంగమివలన సకల ప్రపం
చంబు గలిగి తోఁచు; నాత్మ య ప్పరమాత్మ యని యెవ్వరె
ఱుంగుదురు, వారి కయ్యెఱుకవలనఁ బ్రపంచంబు లేకుండు నజ్ఞాన
సంభావిత నామకంబులైన సంసారబంధమోక్షంబులు, జ్ఞాన
విజ్ఞానంబులలోనివి గావు; కావునఁ గమలమిత్రున కహోరాత్రం
బులు లేని తెఱంగునఁ, బరిపూర్ణ జ్ఞానమూర్తి యగు నాత్మ
యందు నజ్ఞానంబులేమిని బంధంబును సుజ్ఞానంబు లేమిని
మోక్షంబు లే; వాత్మవయిన నిన్ను దేహాదికంబని తలంచియు,
దేహాదికంబు నిన్నుఁగాఁ దలంచియు, నాత్మ వెలి నుండు నంచు
మూఢులు మూఢత్వంబున వెదకుచుందురు; వారిమూఢత్వ్బుఁ
జెప్పనేల? బుద్ధిమంతులయి పరతత్త్వంబు గాని జడంబును
నిషేధించుచున్న సత్పురుషులు తమతమ శరీరంబుల యంద
ని న్నరయు చుందు రది గావున. ॥568॥

శా. దేవా! నీ చరణప్రసాదకణలబ్ధిం గాక లేకున్న నొం
డేవెంటం జను నీ మహామహిమ నూహింపంగ నెవ్వారికిన్?
నీ వారై చనువారిలో నొకఁడనై నిన్ గొల్చు భాగ్యంబు నా
కీవే యిప్పటి జన్మమం దయిన నొండెం దైన నో! యీశ్వరా! ॥569॥

త. క్రతుశతంబునఁ బూర్ణ కుక్షివి; గాని నీ విటుక్రేపులున్
సుతులునై చనుఁబాలు ద్రావుచుఁ జొక్కి యాడుచుఁ గౌతుక
స్థితిఁ జరింపఁగఁ దల్లులై విలసిల్లు గోవుల గోపికా
సతుల ధన్యత లెట్లు చెప్పగఁ జాలువాఁడఁ గృపానిధీ! ॥570॥

క. పరిపూర్ణంబుఁ బురాణముఁ
బరమానందంబునైన బ్రహ్మమె చెలికాఁ
డరు దరుదు నందఘోష
స్థిరజనముల భాగ్యరేఖ చింతింపంగన్ ॥571॥

సీ. ఏకదశేంద్రియాధీశులు చంద్రాదు
లేను ఫాలాక్షుండు నిట్లు గూడఁ
బదుమువ్వురము నెడపడక యింద్రియ పాత్ర
ముల నీ పదాంభోజముల మరంద

మమృతంబుగాఁ ద్రావి యమర నేకై కేంద్రి
యాభిమా నులుమయ్యు నతి కృతార్థ
భావుల మైతిమి; పరఁగ సర్వేంద్రియ
వ్యాప్తులు నీ మీఁద వాల్చి తిరుగు
తే. గోప గోపికాజనముల గురు విశిష్ట
భాగ్య సంపద తలపోసి ప్రస్తుతింప
నలవిగా దెవ్వరికి నైన నంబుజాక్ష!
భక్తవత్సల! సర్వేశ! పరమపురుష! ||572||

శా. ఏలా బ్రహ్మపదంబు? వేదములకున్ వీక్షింపఁగారాని ని
న్నీలోకంబున నీ వనాంతరమునం దీ మందలో గృష్ణ యం
చాలాపాది సమస్త భావములు నీ యందే సమర్పించు నీ
వ్రేలం దొక్కని పాదరేణువులు పై వేష్టించినం జాలదే? ||573||

మ. నిను హింసించిన పూతనాదులకు మున్ నీ మేటి సంకేత మి
చ్చితి నీకుం బుర దార పుత్ర గృహ గో స్త్రీ ప్రాణ దేహాదు లె
ల్లను వంచింపక యిచ్చు గోపకులకున్ లక్షింప నే మిచ్చెదో?
యని సందేహము దోఁచుచున్నది ప్రపన్నానీకరక్షామణీ! ||574||

క. దేహము కారాగేహము
మోహము నిగళంబు; రాగముఖరములు రిపు
వ్యూహములు భక్తితో ని
న్నూహింపఁని యంతదడవు నో! కమలాక్షా! ||575||

ఆ. ఆశ్రయించు జనుల కానందసందోహ
మీఁ దలఁచి వివిధ హేలతోడ
న ప్రపంచకుండ వయ్యుఁ బ్రపంచంబు
వెలయఁజేయు దీవు విశ్వమూర్తి! ||576||

క. ఎఱిఁగిన వార లెఱుంగుదు
రెఱుఁగన్ బహు భాషలేల? నీశ్వర! నీ పెం
పెఱుఁగ మనోవాక్కులకున్
గుఱి చేయం గొలది గాదు గుణరత్ననిధీ! ||577||

క. సర్వము నీవ యెఱుంగుదు
సర్వవిలోకనుఁడ వీవ; జగదధిపతివిన్;
సర్వాపరాధి నను నో!
సర్వేశ! యనుగ్రహింపు; చనియెద నింకన్. ||578||

క. జిష్ణు! నిశాటవిపాటన!
వృష్ణికులాంభోజసూర్య! విప్రామర గో
వైష్ణవ సాగర హిమకర!
కృష్ణా! పాషండధర్మగృహదావాగ్నీ! ||579||

75 పులినంబునకుతిరిగివచ్చుట

వ. దేవా! నీకుఁ గల్పపర్యంతంబు నమస్కరించెద”నని యివ్విధంబున
సంస్తుతించి ముమ్మాఱు వలగొని పాదంబులపైఁ బడి వీడ్కొని
బ్రహ్మ తన నెలవునకుం జనియె; నతని మన్నించి భగవం
తుండైన హరి తొల్లిచెడి తిరిగి వచ్చిన వత్సబాలకులం గ్రమ్మఱం
గైకొని పులినంబుకడఁ జేర్చె; నిట్లు. ||580||

క. క్రించు దనంబున విధి దము
వంచించిన యేఁడు గోపవరనందను లో
క్కించుక కాలంబుగ నీ
క్షించిరి రాజేంద్ర! బాలకృష్ణుని మాయన్. ||581||

ఆ. ఏ మహాత్ము మాయ నీ విశ్వమంతయు
మోహితాత్మక మయి మునిఁగి యుండు
నట్టి విష్ణుమాయ నర్భకు లొక్క యేఁ
డెఱుఁగ కుండి రనుట యేమి వెఱఁగు? ||582||

వ. అప్పుడు. ||583||

మ. “చెలికాఁడా! యరుదెంచితే యిచటికిన్? క్షేమంబునం గ్రేపులున్
నెలవుల్ చేరె నరణ్యభూమివలనన్ నీ వచ్చునం దాకఁ జ
ల్దులు వీరించుక యెవ్వరుం గుడువ ;రా లోకింపు; ర”మ్మంచు నా
జలజాక్షుండు నగన్ భుజించి రచటన్ సంభాషలన్ డింభకుల్. ||584||

వ. ఇట్లు బాలకులతోడఁ జల్ది గుడిచి వారలకు నజగర చర్మంబు
చూపుచు వనంబున నుండి తిరిగి. ||585||

పంచ. ప్రసన్నపింఛమాలికా ప్రభావిచిత్రితాంగుఁడుం
బ్రసిద్ధ శృంగ వేణునాద పాశబద్ధ లోకుఁడుం
బ్రసన్న గోప బాలగీత బాహువీర్యుఁ డయ్యు ను
ల్లసించి యేగె గోపకుల్ చెలంగి చూడ మందకున్. ||586||

వ. ఆ సమయంబున. ||587||

క. పెనుఁబాము దమ్ము మ్రింగిన
మన నందసుతుండు పాము మర్దించి మమున్
మనిచె నరణ్యములోపల
నని ఘోషించిరి కుమారు లా ఘోషములోన్.” ||588||

వ. అనిన విని నరేంద్రుం డిట్లనియె ||589||

76 కృష్ణుడుఆత్మీయుడగుట

క. “కని మనిచి యెత్తి పెంచిన
తనుజన్మలకంటె నందతనయుం డా ఘో
షనివాసులకు మనోరం
జనుఁ డె ట్లయ్యెను? బుధేంద్ర! చనునెఱిఁగింపన్” ||590||

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. ॥591॥

సీ. “అఖిల జంతువులకు నాత్మవల్లభమైన
భంగి బిడ్డలు నిండ్లుఁ బసిఁడి మొదలు
వస్తువు లెవ్వియు వల్లభంబులు గావు
సకలాత్మకుండైన జలజనేత్రు
డఖిల జంతువులకు నాత్మ గావున ఘోష
వాసుల కెల్లను వల్లభత్వ
మున మిక్కిలొప్పెను మూడులోకములకు
హితము చేయఁగ జలజేక్షణుండు
ఆ. మాయతోడ మూర్తిమంతుడై యొప్పారు;
గలఁ డతండు నిఖిలగణము లందు
భవతిధాతు వెట్లు భావార్థమై సర్వ
ధాతు గణమునందుఁ దనరు నట్లు. ॥592॥

క. శ్రీపతి పదమను నావను
ప్రాపించి భవాబ్ధి వత్సపదముగ ధీరుల్
రూపించి దాఁటి చేరుదు
రాపత్పదరహితు లగుచు నమృతపదంబున్. ॥593॥

ఆ. అఘునిఁ జంపి కృష్ణుఁ డాప్తులు దానును
జల్ది గుడిచి జలజసంభవునకుఁ
జిద్విలాసమైన చెలువుఁ జూపిన కథఁ
జదువ వినినఁ గోర్కి సంభవించు. ॥594॥

వ. అని చెప్పి మఱియు వ్యాసనందనుం డిట్లనియె ॥595॥

క. రాగంబున బలకృష్ణులు
పౌగండవయస్కు లగుచుఁ బశుపాలకతా
యోగంబున బృందావన
భాగంబునఁ గాఁచి రంతఁ బశువుల నధిపా! ॥596॥

77 ఆలకదుపుల మేపబోవుట

వ. అయ్యెడఁ గృష్ణుం డొక్కనాడు రేపకడలేచి, వేణువు పూరించి బల భద్ర సహితుండై గోపకుమారులు దన్ను బహువారంబులు గైవా రంబులు చేయ మ్రోల నాలకదుపుల నిడుకొని నిరంతర ఫల కిసలయ కుసుమంబులును, కుసుమ నిష్యంద మకరంద పానా నంద దిందింర కదంబంబును, కదంబాది నానాతరులతా గుల్మ సంకులంబును, కులవిరోధరహిత మృగపక్షిభరితంబును, భరి త సరస్సరోరుహపరిమళమిళితపవనంబును నైన వనంబుఁ గని యందు వేడుకం గ్రీడింప నిశ్చయించి వెన్నుం డన్న కిట్లనియె. ॥597॥

శా. “శాఖాపుష్పఫల ప్రభారనతలై చర్చించి “యో! దేవ! మా
శాఖిత్వంబు హరింపు;” మంచు శుకభాషన్ నీకెఱింగించుచున్

శాఖాహస్తములం బ్రసూనఫలముల్ చక్కన్ సమర్పించుచున్
శాఖిశ్రేణులు నీ పదాబ్జముల కోజన్ మ్రొక్కెడిం జూచతే. ||598||

సీ. నిఖిల పావనమైన నీ కీర్తిఁ బాడుచు
నీ తుమ్మెదలు వెంట నేగుదెంచె
నడవిలో గూఢుండవైన యాశుఁడ వని
మునరి కొల్వఁగ వచ్చె మునిగణంబు
నీలాంబరముతోడి నీవు జీమూతమ
వని నీలకంఠంబు లాడఁ దొడఁగెఁ
బ్రియముతోఁ జూచు గోపికలచందంబున
నినుఁ జూచె నదె హరిణీచయంబు
ఆ. నీవు విందవనుచు నిర్మలసూక్తులు
పలుకుచున్న విచటఁ బరభృతములు
నేడు విపినచరులు నీవు విచ్చేసిన
ధన్యులైరి గాదె తలఁచి చూడ. ||599||

సీ. నీ పాదములు సోకి నేడు నీరును దృణ
పుంజంబుతో భూమి పుణ్య యయ్యె
నీ నఖంబులు దాఁకి నేడు నానాలతా
తరుసంఘములు గృతార్థంబు లయ్యె
నీ కృపాదృష్టిచే నేడు నదీ శైల
ఖగ మృగంబులు దివ్యకాంతిఁ నందె
నీ పెన్నురము మోవ నేడు గోపాంగనా
జనముల పుట్టువు సఫల మయ్యె;"
ఆ. నని యరణ్యభూమి నంకించి పసులను
మిత్రజనులు దాను మేపు చుండి
నళినలోచనుండు నదులందు గిరులందు
సంతసంబు మెఱయ సంచరించె. ||600||

వ. మఱియు న య్యీశ్వరుండు. ||601||

78 ఆవులమేపుచువిహరించుట

సీ. ఒకచోట మత్తాళియూథంబు ఝుమ్మని
మ్రోయంగ ఝుమ్మని మ్రోయుచుండు
నొకచోటఁ గలహంసయూథంబు గూడి కేం
కృతులు చేయంగఁ గేంకృతులు చేయు
నొకచోట మదకేకియూథంబు లాడంగ
హస్తాబ్జములు ద్రిప్పి యాడఁ దొడఁగు
నొకచోట వనగజయూథంబు నడవంగ
నయముతో మెల్లన నడవఁజొచ్చు
ఆ. క్రౌంచ చక్ర ముఖర ఖగము లొక్కొకచోటఁ
బలుక వానియట్ల పలుకుఁ గదిసి
పులుల సింహములను బొడగని యొకచోటఁ
బఱచు మృగములందుఁ దఱచు గూడి. ||602||

వ. మఱియును. ||603||

సీ. "రా పూర్ణచంద్రిక! రా గౌతమీగంగ!
రమ్ము భగీరథరాజతనయ!
రా సుధాజలరాశి! రా మేఘబాలిక!
రమ్ము చింతామణి! రమ్ము సురభి!
రా మనోహారిణి! రా సర్వమంగళ!
రా భారతీదేవి! రా ధరిత్రి!
రా శ్రీమహాలక్ష్మి! రా మందమారుతి!
రమ్ము మందాకిని! రా శుభాంగి!"
ఆ. యనుచు మఱియుఁ గలుగు నాఖ్యలు గల గోవు
లడవిలోన దూరమందు మేయ
ఘనగభీరభాషఁ గడునొప్పఁ జీరు నా
భీరజనులు పొగడఁ బెంపు నెగడ. ||604||

క. కాంతార విహారమ్ముల
శ్రాంతుండై గోపకాంకశయుఁడగు నన్నన్
సంతుష్టిఁ బొందఁజేయు ని
రంతర కరచరణ మర్శనాదుల నధిపా! ||605||

క. పాడుచు నాడుచు ముచ్చట
లాడుచు నొండొరులఁ దాఁకు నాప్తులఁ గని బి
ట్టాడుచుఁ జేతులు వ్రేయుచుఁ
గ్రీడింతురు నగుచు బలుఁడుఁ గృష్ణుఁడు నొకచోన్. ||606||

వ. ఇ వ్విధంబున. ||607||

సీ. వేదాంత వీధుల విహరించు విన్నాణి
విహరించుఁ గాంతారవీధులందు;
ఫణిరాజశయ్యపైఁ బవళించు సుఖభోగి
వల్లవ శయ్యలఁ బవ్వళించు;
గురుయోగి మానసగుహలఁ గ్రుమ్మరు మేటి
గ్రుమ్మరు నదీంద్ర గుహలలోనఁ;
గమలతోడఁ బెనంగి కడు డయ్యు చతురుఁ డా
భీరజనులతోడఁ బెనఁగి డయ్యు;
ఆ. నఖిల లోకములకు నాశ్రయుండగు ధీరుఁ
డలసి తరులనీడ నాశ్రయించు
యాగభాగచయము లాహరించు మహాత్ముఁ
డడవిలోని ఫలము లాహరించు ||608||

వ. ఆ సమయంబున. ||609||

సీ. అలసినచోఁ గొంద ఱతిమోదమున వీపు
లెక్కించుకొని పోదు రేపు మెఱసి;
సొలసి నిద్రించినచోఁ నూరుతల్పంబు

లిడుదురు కొందఱు హితవు గలిగి;
చెమరించి యున్నచోఁ జిగురుటాకులఁ గొంద
ఱొయ్యన విసరుదు రుత్సహించి;
దవ్వేగి నిలుచుచోఁ దడయకఁ గొందఱు
పదము లొత్తుదు రతిబాంధవమున;
ఆ. గోపవరులు మఱియుఁ గొందఱు ప్రియమున
మాధవునకుఁ బెక్కుమార్గములను
బనులు చేసిరెల్ల భవములఁ జేసిన
పాపసంచయములు భస్మములుగ. ॥610॥

79 ధేనుకాసుర వధ

వ. అ య్యవసరంబున శ్రీదామ నామధేయుం డయిన గోపాలకుండు
రామకేశవులం జూచి యిట్లనియె. ॥611॥

క. “దూరంబునఁ దాలతరు
స్ఫారం బగు వనము గలదు; పతితానుపత
ద్భూరిఫలసహిత మది యే
ధీరులుఁ జొర వెఱతు రందు ధేనుకుఁ డుంటన్. ॥612॥

వ. ఆ ధేనుకాసురుండు మహాశూరుండును, ఖరాకారుండు నై సమా
నసత్వసమేతులైన జ్ఞాతులుం దానును మనుష్యులం బట్టి
భక్షించుచుండు; నయ్యెడఁ బరిమళోపేతంబులైన నూతన ఫల
వ్రాతంబు లసంఖ్యాతంబులు గలవు; వినుఁడు. ॥613॥

క. ఫలగంధము నాసాపుట
ముల వెంటం జొచ్చి కలంచి చిత్తములఁ గొనిపోయెన్
ఫలముల నమలింపుఁడు మము;
బలియురకును మీకు దైత్యభటు లడ్డంబే?” ॥614॥

వ. అని పలికిన చెలికాని పలుకు లాదరించి విని నగి వారునుం
దారును నుత్తాలంబగు తాల వనంబునకుం జని; యంత. ॥615॥

క. తత్తఱమున బలభద్రుఁడు
దత్తాలానోకహములఁ దనభుజబలసం
పత్తిఁ గదల్చుచు గ్రక్కున
మత్తేభము భంగిఁ బండ్లు మహిపై రాల్చెన్. ॥616॥

వ. అప్పుడు పండ్లు రాల్చిన చప్పుడు చెవులకు దెప్పరంబయిన
నదిరిపడి రిపుమర్దన కుతుకంబున గార్దభాసురుండు ॥617॥

మ. పదవిక్షేపములన్ సవృక్షధరణీభాగంబు గంపింపఁగా
రదముల్ దీటుచుఁ గత్తిరించిన చెవుల్ రాజిల్ల వాలంబు భీ
తిదమై తూలఁగఁ గావరంబున సముద్దీపించి గోపాలకుల్
బెదరన్ రాముని ఱొమ్ముఁ దన్నె వెనుకై బీరంబు తోరంబుగన్. ॥618॥

క. మఱియును దనుజుఁడు రామునిఁ
గఱవఁగ గమకించి తెఱపిఁ గానక యతనిం
జుఱచుఱఁ జూచుచు శౌర్యము
పఱిబోవఁగ నింత నంతఁ బదమలఁ దన్నెన్ ‖619‖

వ. అంత బలభద్రుండు రౌద్రాకారంబున గర్దభాసురుపదంబులు
నాలుగు నొక్క కేల నంటంబట్టి బెట్టు దట్టించి త్రిప్పి విగతజీవుం
జేసి. ‖620‖

మ. ఒక తాలాగ్రముఁ దాఁక వైవ నది కంపోద్రిక్తమై త్రుళ్ళి వే
ఱొక తాలాగ్రముపైఁ బడ న్నదియు నయ్యుగ్రాహతిన్ నిల్వ కొం
డొక తాలాగ్రముపైఁ బడన్ విఱిగి యిట్లొండొంటిపైఁ దాలవృ
క్షకము ల్గూలెఁ బ్రచండ మారుతముదాఁకం గూలు చందంబునన్. ‖621‖

ఉ. తంతువులందుఁ జేలము విధంబుననే పరమేశుమూర్తి యం
దింతయుఁ బుట్టునట్టి జగదీశుఁ డనంతుఁడు దైత్యమాత్రుని
ట్లంతము చేయు టెంతపని? యద్భుతమే వినుమంతలోన వాఁ
డంతముఁ బొందు టెల్లఁ గని యాతని బంధులు గార్దభంబులై. ‖622‖

క. బలకృష్ణులపైఁ గదిసిన
బలియుర ఖరదైత్యభటులఁ బశ్చిమపాదం
బుల బట్టి తాల శిఖరం
బుల కెగురఁగ వైచి వారు పొరిగొని రధిపా! ‖623‖

వ. అప్పుడు. ‖624‖

క. ఆలమున నోలిఁ గూలిన
తాలద్రుమఖండ దైత్యతనుఖండములన్
కీలితమై ధర జలధర
మాలావృతమైన మింటి మాడ్కిన్ వెలిగెన్ ‖625‖

క. ధేనుకవనమున నమలిరి
మానవు లావేళఁ దాఁటి మ్రాకుల ఫలముల్;
ధేనువులు మెసఁగెఁ గసవులు;
ధేనుకహరభక్తకామధేనువు గలుగన్. ‖626‖

వ. ఆ సమయంబున సురలు విరులవానలు గురియించి దుందు
భులు మొరయించి; రంతఁ గమలలోచనుండు గోపజనజేగీయ
మానవర్తనుండై, యన్నయుం దానును గోగణంబులం దోలుకొని
మందకు జనియె; న య్యెడ. ‖627‖

ఉ. గోపదరేణుసంకలితకుంతలబద్ధమయూరపింఛు ను
ద్దీపితమందహాసశుభదృష్టిలసన్ముఖు వన్యపుష్పమా
లాపరిపూర్ణు గోపజనలాలితవేణురవాభిరాము నా
గోపకుమారునిం గనిరి గోపసతుల్ నయనోత్సవంబుగన్. ‖628‖

ఆ. కమలనయను వదనకమల మరందంబు
దవిలి నయనషట్పదములవలనఁ
ద్రావి దినవియోగతాపంబు మానిరి
గోపకాంతలెల్లఁ గోర్కు లలర. ॥629॥

వ. ఇట్లు గోపికలు సాదరంబుగంజూడ వ్రీడాహాసవినయంబులంజూచు
చుం గ్రీడాగరిష్ఠుండైన ప్రోడ గోష్ఠంబు ప్రవేశించె; నంత రోహిణీయ
శోదలు కుఱ్ఱలవలని మచ్చికలు పిచ్చలింప నిచ్చకువచ్చినట్లయ్యె
వేళల దీవించిరి; వారును మజ్జనోన్మర్ధనాదు లంగీకరించి, సురభి
కుసుమ గంధంబులు గైకొని, రుచిర చేలంబులు గట్టికొని, రసోప
పన్నంబులయిన యన్నంబులు గుడిచి, తృప్తులయి, మంజుల
శయ్యల సుప్తులై యుండి; రందు. ॥630॥

80 విషకలిత కాళిందిగనుగొనుట

సీ. ఒకనాడు బలభద్రుఁ డొక్కఁడు రాకుండ
గోపాలకులు దానుఁ గూడి కృష్ణుఁ
డడవికిఁ జని యెండ నా గోవులును గోప
కులు నీరుపట్టునఁ గుంది డస్సి
కాళిందిలో విషకలిత తోయముఁ ద్రావి
ప్రాణానిలంబులు పాసి పడిన
యోగీశ్వరేశుండు యోగివంద్యుఁడు గృష్ణుఁ
డీక్షణామృతధార లెలమిఁ గురిసి
ఆ. పశుల గోపకులను బ్రతికించె మరలంగ;
వారుఁ దమకుఁ గృష్ణువలన మరలఁ
బ్రతుకు గలిగెనంచు భావించి సంతుష్ట
మానసములఁ జనిరి మానవేంద్ర! ॥631॥

క. కాళియఫణిదూషిత యగు
కాళిందిఁ బవిత్రఁ జేయఁగా నుత్సుకుఁడై
కాళిందీజలవర్ణుండు
కాళియు వెడలంగ నడిచెఁ గౌరవముఖ్యా!" ॥632॥

వ. అనిన "నయ్యగాధజలంబుల వలన మాధవుం డెట్టి నేర్పున
సర్పంబు దర్పంబు మాపి వెడలించె, నందుఁ బెద్దకాలంబా వ్యాళం
బేల యుండె? నెఱిగింపుము. ॥633॥

క. తొల్లిటులఁ గాచిన నందుని
కుఱ్ఱని చరితామృతంబు గొనకొని చెవులన్
జుఱ్ఱంగఁ దనివి గల్గునె;
వెఱ్ఱుల కైనను దలంప? విప్రవరేణ్యా!" ॥634॥

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. ॥635॥

సీ. "మానవేశ్వర! యొక్క మడుఁగు కాళిందిలోఁ

గల; దది యెప్పుడుఁ గాళియాహి
విషవహ్నిశిఖలచే వేచు చుండును; మీఁదఁ
పఱతెంచినంతన పక్షులైనఁ
బడి మ్రగ్గు; నందుఁ దద్భంగశీకరయుక్త
పవనంబు సోఁకినఁ బ్రాణు లెవ్వి
యైన నప్పుడ చచ్చు; నట్టి యా మడుఁగులో
నుదకంబు పొంగుచు నుడుకు చుండుఁ
తే. జూచి వెఱగంది కుజనుల స్రుక్కఁ జేయ
నవతరించిన బలువీరుఁ డాగ్రహించి
భుజగవిషవహ్ని దోషంబుఁ బొలియఁజేసి
సుజలఁ గావించి యా నదిఁ జూతు ననుచు. ||636||

వ. కృతనిశ్చయుండై, పూర్వజన్మ భాగ్యంబునం దన చరణ సంస్ప
ర్శనంబునకు యోగ్యంబై, తత్సమీపంబున విశాల విటప శాఖా
కదంబంబుతో నున్న కదంబభూజంబు నెక్కి. ||637||

81 కాళిందిలో దూకుట

మ. కటిచేలంబు బిగించి పింఛమునఁ జక్కం గొప్పు బంధించి దో
స్తట సంస్ఫాలన మాచరించి చరణద్వంద్వంబుఁ గీలించి త
త్కటశాఖాగ్రము మీఁదనుండి యుఱికెన్ గోపాలసింహంబు ది
క్తటముల్ మ్రోయ ప్రదంబులో గుభగుభధ్వానం బనూనంబుగన్. ||638||

ఉ. భూరి మహాప్రతాప పరిపూర్ణ భయంకర గోపబాల కం
ఠీరవపాతవేగవికటీకృత దుర్విషభీషణోర్మి సం
పూరితమై వడిం గలఁగి పొంగి ధనుశ్శతమాత్రభాగ వి
స్తారము పొందె నమ్మడుఁగు తప్తపయఃకణ బుద్బుదోగ్రమై. ||639||

శా. పాఠీనాకృతిఁ దోయరాశినడుమన్ భాసిల్లి ము న్నాఢ్యుఁడై
కాఠిన్యక్రియ నీదునేర్పు దనకుం గల్మిన్ భుజగేంద్ర హృ
త్పీఠాగ్రంబున రోషవహ్ని లెగయన్ భీమంబుగా నీదె ను
ల్లోలోత్తుంగతరంగమై మడుఁగు దుర్లోక్యంబుగా బాహులన్. ||640||

వ. ఆ సమయంబున. ||641||

శా. "బాలుం డొక్కఁడు వీఁడు నా మడుఁగు విభ్రాంతోచ్చలత్కీర్ణ క
ల్లోలంబై కలఁగం జరించె నిట నే లోనుంటం జూడండు; మ
త్కీలాభీలవిశాలదుస్సహవిషాగ్నిజ్వాలలన్ భస్మమై
కూలంజేసెద నేడు లోకులకు నా కోపంబు దీపింపఁగన్." ||642||

వ. అని తలంచి విజృంభించి. ||643||

ఉ. ఘోరవిషానలప్రభలు గొబ్బునఁ గ్రమ్మఁగ సర్పసైన్య వి
స్ఫారుఁడు గాళియోరగుఁడు పాఱివడిం గఱచెన్ పయోధరా
కారుఁ బయోవిహారు భయకంప విదూరు మహాగభీరు నా
భీరకుమారు వీరు నవపీత శుభాంబరధారు ధీరునిన్. ||644||

క. కఱచి పిఱుతివక మఱియును
వెఱవక నిజవదనజనిత విషదహనశిఖల్
మెఱయఁ దన నిడుద యొడలిని
నెఱి హరిఁ బెనగొనియె భుజగనివహపతి వడిన్. ॥645॥

వ. ఇట్లు భోగిభోగపరివేష్టితుండై, చేష్టలు లేనివాని తెఱంగునఁ గానం
బడుచున్న ప్రాణసఖునిం గనుంగొని తత్ప్రభావంబు లెఱుంగక,
తత్సమర్పిత ధనదారమనోరథమానసులు గావున. ॥646॥

చ. అదె మన కృష్ణునిం గఱచి; యంతటఁ బోక భుజంగమంబు దు
ర్మదమున మేనఁ జుట్టుకొని మానక యున్నది; యింక నేమి చే
యుద? మెఱఁజొత్త? మే పురుషు లోపుదు రీ యహినడ్డపెట్ట నె?
య్యది సదుపాయ? మంచుఁ బడి రార్తరవంబులఁ దూలి గోపకుల్. ॥647॥

క. గోపకుమారశేఖరు
నేపున సర్పంబు గఱచు టీక్షించి వగన్
మేపులకుఁ దొలఁగి గోవులు
వాపోవుచునుండె వృషభవత్సంబులతోన్. ॥648॥

క. భూతలము వడఁకె నుల్కా
పాతంబులు మింటఁ గానబడె ఘోషములో
వ్రేతలకును గోపక సం
ఘాతములకు నదరె గేడుకన్ను లిలేశా! ॥649॥

వ. అంత నా దుర్నిమిత్తంబులు పొడగని బెగడు గదిరిన చిత్తంబుల
నుత్తలపడుచు మందనున్న నంద యశోదాదులైన గోపగోపికా
జనంబులు హరి దళసరి యెఱుంగక గోపాల గోగణ పరివృతుం
డైన కృష్ణుం డెక్కడ నైనం జిక్కనోపునని పొక్కుచుం బెక్కువలైన
మక్కువలు చెక్కలొత్త నొక్కపెట్ట బాలవృద్ధసమేతులై మహాఘో
షంబున నా ఘోషంబు వెలువడి. ॥650॥

క. వారిబ్బంగి నెఱుంగని
వారై హరిఁ జూడఁబోవ వడిగొని నగుచున్
వారింపఁ డయ్యె రాముఁడు
వారిని హరి లా వెఱుంగువాఁ డయ్యు నృపా! ॥651॥

వ. అంతలోన వారునుం దానును గాంతారమార్గంబు పట్టిపోవుచు
నెడనెడ గోపగోప్పదంబుల సందుల నింత నంత నక్క డక్కడ
యవాంకుశ హల కమల కులిశ చక్ర చాప కేతనాది రేఖాలంకృతం
బులై మార్గాభరణంబులయిన హరిచరణంబుల జాడఁ గని చొప్పు
దప్పక చని దుర్ఘటం బైన యమునా తటంబుఁ జేరి వారిమ
ధ్యంబున నితరుల కసాధ్యం బయిన సర్పంబుచేతఁ గాటుపడి
దర్పంబుఁజూపక భోగిభోగపరివృతుండయిన శ్రీకృష్ణునిం గని కృష్ణ
కృష్ణేతి విలాపంబులఁ దాపంబులం బొందుచు తత్కాలంబునఁ
బ్రతికూలంబయ్యె ననుచు దైవంబుఁదిట్టు గోపికలును గోపకులం

గలసి మేతలుడిగి ఱెప్పలిడక కృష్ణునిం దప్పకచూచుచు నొఱలు
చున్న గోవులం గని; రందు గోపికలు యశోదం బట్టుకొని విలపిం
చుచుఁ గృష్ణు నుద్దేశించి యిట్లనిరి. ॥652॥

82 గోపికలు విలపించుట

సీ. “ఎదురువచ్చినఁ జాల నెదురుగా జనుదెంతు;
వెదురువచ్చిన నే డదేల రావు?
చూచినఁ గృపతోడఁ జూచు చుందువు నీవు;
చూచినఁ గనువిచ్చి చూడ వేల?
డాసిన నఱలేక డాయంగ వత్తువు;
డాసిన నేటికి డాయ విచటఁ?
జీరిన “నో!” యని చెలరేగి పలుకుదు;
విది యేమి చీరిన నెఱుఁగకుంట?
ఆ. తలఁపు చేయునంతఁ దలపోయుచుందువు
తలఁపు చేయ నేడు తలఁప వకట;”
యనుచు భక్తివివశు లాడెడి కైవడి
వ్రేత లెల్ల నాడి వివశలైరి. ॥653॥

వ. ఆ సమయంబున నంద యశోదాదులు హరిం జూచి యధికం
బయిన శోకంబున నిట్లనిరి. ॥654॥

క. “విషకుచయుగ యగు రక్కసి
విషకుచదుగ్ధంబుఁ ద్రావి విషవిజయుఁడ వై
విషరుహలోచన! యద్భుత
విషయుండగు నీకు సర్పవిష మెక్కెఁ గదా! ॥655॥

క. కట్టా! క్రూర భుజంగము
గట్టలుకన్ నిన్నుఁ గఱవఁ గంపించితివో?
తిట్టితివో పాపపు విధిఁ?
బట్టి మముం దలఁచి కాఁక పలవించితివో? ॥656॥

క. పన్నగము మమ్ముఁ గఱవక
ని న్నేటికిఁ గఱచెఁ గుఱ్ఱ! నెమ్మి గలిగి నీ
వున్నను మము రక్షింతువు;
నిన్నున్ రక్షింప నేము నేరము తండ్రీ! ॥657॥

ఉ. చూడ వ దేమి గౌరవపుఁజూపుల మమ్ము; సఖాలితోడ మా
టాడ వ దేమి? మర్మముగ నందెలు పాదములందు మ్రోయ నే
డాడ వ దేమి నర్తనము? లవ్వల మ్రోలను గోపికావళిం
గూడ వ దేమి నవ్వులను? గోపకుమారవరేణ్య! చెప్పుమా; ॥658॥

సీ. శ్రవణరంధ్రంబులు సఫలతఁ బొందంగ
నెలమి భాషించు వా రెవ్వ రింకఁ?
గరచరణాదుల కలిమి ధన్యత నొంద

నెరిగి పైఁ బ్రాఁకు వా రెవ్వ రింక?
నయనయుగ్మంబు లున్నతిఁ గృతార్థములుగా
నవ్వులు చూపు వా రెవ్వ రింక?
జిహ్వలు గౌరవశ్రీఁ జేరఁ బాటల
యెడఁ బలికించు వా రెవ్వ రింక
ఆ. తండ్రి! నీవు సర్పదష్టుండవై యున్న
నిచట మాకుఁ బ్రభువు లెవ్వ రింక?
మరిగి పాయ లేము; మాకు నీతోడిద
లోక మీవు లేని లోక మేల?" ॥659॥

వ. అని యొండొరులం బట్టుకొని విలపించుచుఁ "గృష్ణునితోడన మడుఁగుఁ జొత్తము చత్త" మనుచుఁ గృష్ణవిరహవేదననానలభార తప్తులై మడుఁగు చొరఁబాఱుచున్న వారలం గనుంగొని భగవం తుండైన బలభద్రుండు "మీరు మీఁ దెఱుఁగరు; ధైర్యంబు విడుచుట కార్యంబు గాదు సహించి చూడుం" డనుచు వారిని వారించె. ॥660॥

క. తనుఁ గూర్చి యి వ్విధంబున
వనితలు బిడ్డలును దారు వాపోయెడి ఘో
షనివాసులఁ గని కృష్ణుఁడు
మనుజుని క్రియ నొక ముహూర్తమాత్రము జరపెన్. ॥661॥

83 కాళియ మర్ధనము

శా. అంతం గృష్ణుఁడు మేను పెంప భుజగుం డావృత్తులం బాసి తా
సంతప్తాయతభోగుఁ డై కఱచుటల్ చాలించి నిట్టూర్పుతో
శ్రాంతుండై తల లెత్తి దుర్విషము నాసావీథులం గ్రమ్మ దు
శ్చింతన్ దిక్కులు చూచుచుం దలగి నిల్చెన్ ధూమకాష్ఠాకృతిన్. ॥662॥

చ. వెఱ మఱలేని మేటి బలువీరుఁడు కృష్ణకుమారుఁ డొక్క చేఁ
జఱచి ఖగేంద్రుచందమునఁ జక్కన దొడలు పట్టి కన్నులం
జొఱజొఱ దుర్విషానలము జొబ్బిలుచుండఁగ నెత్తి లీలతోఁ
జిఱజిఱఁ ద్రిప్పి వైచెఁ బరిశేషిత దర్పముఁ గ్రూరసర్పమున్. ॥663॥

వ. ఇట్లు వేగంబుగ నాగంబు వీచివైచి జగజ్జెట్టియైన నందునిపట్టి రెట్టించిన సంభ్రమంబున. ॥664॥

సీ. ఘన యమునానదీ కల్లోల ఘోషంబు
సరసమృదంగఘోషంబు గాఁగ
సాధుబృందావనచరచంచరీక గా
నంబు గాయక సుగానంబు గాఁగ
కలహంస సారస కమనీయమంజు శ
బ్దంబులు తాళశబ్దములు గాఁగ
దివినుండి వీక్షించు దివిజ గంధర్వాది
జనులు సభాసీనజనులు గాఁగ
తే. పద్మరాగాది రత్నప్రభాసమాన

మహితకాళియ ఫణిఫణామండపమున
నళినలోచన విఖ్యాత నర్తకుండు
నిత్యనైపుణమునఁ బేర్చి నృత్య మాడె. ||665||

శా. కుక్షిన్ లోకములున్న గౌరవముతో గోపాకృతి న్నున్న యా
రక్షోహంత వడిన్ మహాఫణిఫణారంగ ప్రదేశంబుపై
నక్షీణోద్ధత నాడుఁ; బాడుఁ; జెలఁగున్; హాసంబుతోడం బద
ప్రక్షేపంబులు చేయుఁ గేళిగతులం బ్రాణైకశేషంబుగన్. ||666||

క. ఘనతర సుషిరానంద
స్వనములతో సిద్ధ సాధ్య చారణ గంధ
ర్వ నిలింప మునిసతులు చ
య్యన గురిసిరి విరులవాన లాడెడు హరిపై. ||667||

వ. ఇట్లు దుష్టజన దండధరావతారుండైన హరి వడి గలిగిన పడగల
మీఁదఁ దాండవంబు సలుప, బెండుపడి యొండొండ ముఖంబుల
రక్తమాంసంబు లుమియుచుఁ గన్నుల విషంబు గ్రక్కుచు నుక్కు
చెడి చిక్కి దిక్కులు చూచుచుఁ గంఠగతప్రాణుండై ఫణీంద్రుండు
తన మనంబున. ||668||

ఉ. వేలుపులైన లావుచెడి వేదనఁ బొందుచు నా విషానల
జ్వాలలు సోఁకినంతటన చత్తురు; నేడిది యేమి చోద్య? మా
భీలవిషాగ్ని హేతిచయపీడకు నోర్చియుఁ గ్రమ్మఱంగ నీ
బాలుఁడు మత్ఫణాశతము భగ్నముగా వెసఁద్రొక్కి యాడెడున్. ||669||

క. ఈతఁడు సర్వచరాచర
భూతేశుండైన పరమయోగిపురుషుఁడు సేవా
ప్రీతుఁడు శ్రీహరి యగు నని
భీతిన్ శరణంబు నొందె బిట్టలసి నృపా! ||670||

వ. ఇట్లు క్రూరంబులయిన హరిచరణ ప్రహరంబులం బడగ లెడసి
నొచ్చి చచ్చినక్రియం బడియున్న పతింజూచి నాగకాంతలు దురం
తంబయిన చింతాభరంబున నివ్వటిల్లెడు నెవ్వగల నొల్లంబోయి
పల్లటిల్లిన యుల్లంబుల. ||671||

మ. కచబంధంబులు వీడ భూషణము లాకంపింపఁ గౌఁదీవియల్
కుచయుగ్మంబుల వ్రేగునం గదలఁ బైకొంగుల్ వడిన్ జారఁగాఁ
బ్రచురభ్రాంతిఁ గలంగి ముందట రుదద్బాలావళిం గొంచు స్రు
క్కుచు, భక్తింజని కాంచి రా గుణమణిన్ గోపాలచూడామణిన్. ||672||

84 నాగకాంతలు స్తుతించుట

వ. కని దండప్రణామంబు లాచరించి నిటలతటఘటిత కరకమలలై
యిట్లనిరి. ||673||

క. "క్రూరాత్ముల దండింపఁగ

ధారుణిపై నవతరించి తనరెడి నీ కీ
క్రూరాత్ముని దండించుట
క్రూరత్వము గాదు సాధుగుణము గుణాఢ్యా! ||674||

క. పగవారి సుతుల యందును
బగ యించుక లేక సమతఁ బరగెడి నీకుం
బగగలదె? ఖలుల నణఁచుట
జగదవనముకొఱకుఁ గాదె జగదాధారా! ||675||

క. నిగ్రహమె మము విషాస్యుల
నుగ్రుల శిక్షించు టెల్ల? నూహింప మహా
నుగ్రహము గాక మాకీ
నిగ్రహము విషాస్యభావనిర్గతిఁ జేసెన్. ||676||

ఉ. ఎట్టి తపంబు చేసెనొకొ? యెట్టి సుకర్మములాచరించెనో?
యెట్టి నిజంబు పల్కెనొకొ? యీఫణి పూర్వభవంబునందు ము
న్నెట్టి మహానుభావులకు నెన్నఁడుఁ జేరువగాని నీవు నేఁ
డిట్టి వినోదలీలఁ దల లెక్కి నటించెద వీ ఫణీంద్రుపై. ||677||

మ. బహు కాలంబు తపంబు చేసి వ్రతముల్ పాటించి కామించి నీ
మహనీయోజ్వల పాదరేణుకణసంస్పర్శాధికారంబు శ్రీ
మహిళారత్నము తొల్లి కాంచెనిదె నేమం బేమియున్ లేక నీ
యహి నీ పాదయుగాహతిం బడసె నే డత్యద్భుతం బీశ్వరా! ||678||

ఉ. ఒల్లరు నిర్జరేంద్రపద మొల్లరు బ్రహ్మపదంబు నొందఁగా
నొల్లరు చక్రవర్తిపద మొల్లరు సర్వరసాధిపత్యము
న్నొల్లరు యోగసిద్ధి మఱియొండు భవంబుల నొందనీని నీ
సల్లలితాంఘ్రిరేణువులసంగతి నొందిన ధన్యు లెప్పుడున్. ||679||

క. ఘన సంసారాహతులగు
జను లాకాంక్షింపఁ గడు నశక్యం బగు శో
భనము సమక్షంబున నహి
గనియెం దామసుఁడు రోషకలితుం డయ్యున్ ||680||

వ. దేవా! సకల పురుషాంతర్యామి రూపత్వంబు వలనఁ బరమ
బురుషుండ వయ్యు, నపరిచ్ఛిన్నత్వంబువలన మహాత్ముండవ
య్యు, నాకాశాది భూతసమాశ్రయత్వంబువలన భూతావాసుండ
వయ్యును, భూతమయత్వంబు వలన భూతశబ్ద వాచ్యుండవ
య్యుఁ, గారణాతీతత్వంబువలనఁ బరమాత్ముండవయ్యును, జ్ఞాన
విజ్ఞాన పరిపూర్ణత్వంబు గలిగి నిర్గుణత్వ నిర్వికారత్వంబు వలన
బ్రహ్మంబ వయ్యుఁను, బ్రకృతి ప్రవర్తకత్వంబువలన ననంతశక్తివై
యప్రాకృతుండవయ్యుఁ, గాలచక్రప్రవర్తకత్వంబువలనఁ గాలుండ
వయ్యుఁ, గాలశక్తి సమాశ్రయత్వంబువలన గాలనాభుండవయ్యు,
సృష్టి జీవన సంహారాది దర్శిత్వంబువలనం గాలావయవ
సాక్షివయ్యు నొప్పు నీకు నమస్కరించెదము; మఱియును. ||681||

సీ. విశ్వంబు నీవయై విశ్వంబుఁ జూచుచు
విశ్వంబుఁ జేయుచు విశ్వమునకు
హేతువవై పంచభూతమాత్రేంద్రియ
ములకు మనః ప్రాణ బుద్ధి చిత్త
ముల కెల్ల నాత్మవై మొనసి గుణంబుల
నావృత మగుచు నిజాంశభూత
మగు నాత్మచయమున కనుభూతి చేయుచు
మూ డహంకృతులచే ముసుఁగుబడక
తే. నెఱి ననంతుఁడవై దర్శనీయరుచివి
గాక సూక్ష్మఁడవై నిర్వికారమహిమఁ
దనరి కూటస్థుఁడన సమస్తంబు నెఱుఁగు
నీకు మ్రొక్కెద మాలింపు నిర్మలాత్మ! ||682||

వ. మఱియుఁ గలండు లేఁడు; సర్వంబు నెఱుంగు; నించుకనెఱుంగు బద్ధుండు; విముక్తుండొకం; డనేకుఁడు నను నివి మొదలుగాఁగల వాదంబులు మాయవలన ననురోధింపుదురు గావున నానావా దానురోధకుండ వయ్యు, నభిధానాభిధేయ శక్తిభేదంబులవలన బహుప్రభావప్రతీతుండ వయ్యుఁ, జక్షురాది రూపంబులవలనఁ బ్రమాణ రూపకుండ వయ్యు, నిరపేక్ష జ్ఞానంబు గలిమిం గవి వయ్యు, వేదమయనిశ్వాసత్వంబువలన శాస్త్రయోని వయ్యు, సంకర్షణవాసుదేవప్రద్యుమ్నానిరుద్ధ రూపంబులవలనఁ జతు ర్మూర్తి వయ్యు, భక్తజనపాలకుండ వయ్యు, నంతఃకరణ ప్రకాశ త్వంబుగలిగి సేవకజన ఫలప్రదానంబుకొఱకు గుణాచ్ఛాదకుండ వయ్యుఁ, జిత్తాదివర్తనంబులఁ గానందగిన గుణంబులకు సాక్షివై యొరుల కెఱుంగరామి నగోచరుండవయ్యుఁ, దర్కింపరాని పెంపు వలన నవ్యాహతవిహారుండవయ్యు, సకల కార్య హేతువయ్యు, నంతఃకరణప్రవర్తకత్వంబువలన హృషీకేశుండ వయ్యును, సాధ నవశంబుగాని యాత్మారామత్వంబువలన ముని వయ్యు, స్థూల సూక్ష్మగతుల నెఱుంగుచు నెందుం జెందక నీవు విశ్వంబుగాక యు విశ్వంబు నీ వయ్యును, విశ్వభావాభావ సందర్శనంబు చేయుచు విద్యావిద్యలకు హేతు వైన నీకుం బ్రణామంబు లాచరిం చెదము; అవధరింపుము. ||683||

క. లోక జని స్థితి లయములు
గైకొని చేయుదువు త్రిగుణకలితుండవై కా
లాకారమున నమోఘ
శ్రీకలితుఁడ వగుచు నిచ్చ చెందక యీశా! ||684||

క. ఈ శాంతులు గాని తనువు
లీశా! యీ మూఢజాతు లీ సజ్జాతుల్
ఈశాంత తనువులందుఁ బ్ర
కాశింతువు ధర్మహితముగా సుజనులలోన్. ||685||

ఉ. నేరము లెన్న నెక్కడివి? నేము దలంచు తలంపు లోపలన్
నేరుపు లున్నవే? సుతుల నేరమిఁ దండ్రులు ద్రోచిపుచ్చరే?

నేరము చేయువారి ధరణీపతు లొక్కకమాటు గావరే?
నేరము గల్గు మద్విభుని నే డిటఁ గావఁగదే కృపానిధీ! ॥686॥

శా. బాలుం డీతఁడు మంచివాఁడనుచుఁ జెప్పన్రాము క్రూరుండు దు
శ్శీలుండౌ నవునైన నేము సుభగశ్రీఁ బాసి వైధవ్య దు
ష్టాలంకారముఁ బొంద నోడెద మనాథాలాప మాలింపవే?
చాలున్ నీ పద తాండవంబు; పతిభిక్షం బెట్టి రక్షింపవే? ॥687॥

ఉ. ఆకులమయ్యె భోగమిదె యొడల లన్నియు వ్రస్సెఁ బ్రాణముల్
రాకలఁబోకలం బొలిసె రాయిడి పెట్టక మా నిజేశుపై
నీ కరుణాకటాక్షములు నిల్పఁగదే తగ నో! సమస్తలో
కైకశరణ్య! యో! యభయకారణ! యో! కమలామనోహరా! ॥688॥

ఆ. మమ్ముఁబెండ్లి చేయు మా ప్రాణవల్లభు
ప్రాణమిచ్చి కావు భక్తవరద!
నీవు చేయు పెండ్లి నిత్యంబు భద్రంబు
పిన్ననాటి పెండ్లి పెండ్లి కాదు. ॥689॥

ఇ. నీయాన; యెవ్వారిని నిగ్రహింపం
డా యుగ్ర పాపాకృతి నంద డింకన్;
నీ యాజ్ఞలో నుండెడు నేఁటఁగోలెన్
మా యీశు ప్రాణంబులు మాకు నీవే.” ॥690॥

వ. అని యిట్లు తమ పెనిమిటి బ్రతుకుఁ గోరెడి భుజగసతుల యందు
శరణాగతవత్సలుండైన పుండరీకాక్షుండు కరుణించి, చరణ
ఘట్టనంబు చాలించి, తలంగిన నెట్టకేలకుఁ బ్రాణేంద్రియముల
మరలం బడసి చిదిసినలఁగినతలలు సవరించుకొని వగర్చుచు
భుజగపతి జలజనయనునికి నంజలి చేసి మెల్లన యిట్లనియె. ॥691॥

85 కాళిందుని విన్నపము

చ. “మలఁకలుమాప్రచారములు మాముఖముల్విషవహ్నిఘోరముల్;
ఖలులము; రోషజాతులము; గర్వుల; మే మొక మంచివారమే?
నళినదళాక్ష! ప్రాణులకు నైజగుణంబులు మాన నేర్చునే?
వెలయవె? మా వికారములు వింతలె? మేలొనరించి తీశ్వరా! ॥692॥

సీ. వివిధ భావాకార వీర్యబీజాశయ
జవయోనియుతముగా జగము లెల్ల
నీవ చేసితి మున్న; నే మా జగంబులో
సహజకోపనులము సర్పములము;
దుర్వారమైన నీ తోరంపు మాయ నే
మెఱిఁగి దాఁటెడు పని కెంతవార;
మంతకుఁగారణ మఖిలేశ్వరుండవు
సర్వజ్ఞుఁడవు నీవు జలజనయన!
తే. మనిచె దేనిని మన్నించి మనుపు నన్ను

నిగ్రహించెద వేనిని నిగ్రహింపు;
మింక సర్వేశ! మాయిమ్ము లెందుఁ గలవు
చిత్తమందున్న క్రమమునఁ జేయఁదగును. ||693||

క. నా పుణ్య మేమి చెప్పుదు?
నీ పాదరజంబుఁ గంటి నే; సనకాదుల్
నీ పాదరజముఁగోరుదు
రే పదమందున్న నైన నిట మేలు హరీ!" ||694||

86 కాళిందుని శాసించుట

వ. అని విన్నవించిన కాళియు పలుకులు విన నవధరించి కారుణ్య
మానసుండైన సర్వేశ్వరుం డతని కిట్లనియె ||695||

క. "గోవర్గముతో మనుజులు
ద్రావుదు రీ మడుఁగు నీరుఁ; దగ దిం దుండన్;
నీవును నీ బాంధవులును
నీ వనితలు సుతులుఁ జనుఁడు నేఁ డంబుధికిన్. ||696||

క. నిను నే శాసించిన కథ
మనమునఁ జింతించి రేపుమాపును గీర్తిం
చిన మనుజులు నీ భయమును
విను మెన్నడు బొంద రెందు విషవిజయముతోన్. ||697||

మ. ఇది మొద లెవ్వరైన నరు లీ యమునాతటినీ హ్రదంబులో
వదలక తోఁగి నన్ను నుపవాసముతోడఁ దలంచి కొల్చుచుం
గదలక దేవతాదులకుఁ గా జలతర్పణ మాచరించినన్
సదమలచిత్తులై దురితసంఘముఁ బాయుదు రా క్షణంబునన్. ||698||

ఆ. గరుడభీతి రమణక ద్వీప మొల్ల కీ
మడువుఁ జొచ్చి తీవు; మత్పదాబ్జ
లాంఛనములు నీ తలను నుంటఁజూచి యా
పక్షిరాజు నిన్నుఁ బట్ట డింక." ||699||

వ. అని యిట్లు విచిత్రవిహారుండైన గోపాలకృష్ణకుమారుండానతిచ్చిన,
నియ్యకొని, చయ్యన న య్యహీంద్రుండు తొయ్యలులుం దానును
నెయ్యంబున న య్యీశ్వరునకు నవ్యదివ్యాంబరాభరణ రత్నమా
లికానులేపనంబులు సమర్పించి, తేఁటి తండంబులకు దండ
యగు నీలోత్పలంబుల దండ యిచ్చి, పుత్ర మిత్ర కళత్ర సమే
తుండై, బహువారంబులు కైవారంబుచేసి, వలగొని, మ్రొక్కి లేచి,
వీడ్కొని రత్నాకరద్వీపంబునకుం జనియె; నిట్లు. ||700||

క. వారిజలోచనుఁ డెవ్వరు
వారింపగలేని ఫణినివాసత్వంబున్
వారించిన యమున సుధా
వారిం బోలుపారె నెల్లవారికిఁ బ్రియమై." ||701||

వ. అనినవిని “మునీంద్రా! యేమి కారణంబునఁ గాళియుండు భుజగ
నివాసంబైన రమణకద్వీపంబు విడిచె? నతం డొక్కరుండును గరు
డున కేమి తప్పుఁ దలంచె?” నని నరవరుం డడిగిన మునివరుం
డిట్లనియె. ॥702॥

సీ. సర్పభీరువులైన జనులెల్ల నెలనెల
సరసభక్ష్యములు వృక్షముల మొదల
సర్పంబులకుఁ బెట్ట, సర్పంబులును మును
సర్పాంతకుఁడు దమ్ముఁ జంప కుండఁ
బ్రతిమాసమును దమ భాగ భక్ష్యంబు లా
పక్షిరాజున కిచ్చి బ్రతుకు చుండ,
విషవీర్యదుర్మదావిష్టుఁడై కాళియుఁ
డహికులాంతకుని పా లపహరించి
తే. యాక తన పాలిభాగ మెల్లఁ దినిన
విని ఖగేంద్రుఁడు కోపించి “వీని తలలు
చీఱి చెండాడి భోగంబు చించివైచి
ప్రాణములఁ బాపి వచ్చెదఁ బట్టి” యనుచు. ॥703॥

క. అక్షీణ కనకసన్నిభ
పక్షయుగోద్భూత ఘోర పవమాన మహా
విక్షేప కంపితానే
కక్షోణిధరేంద్రుఁ డగుచు గరుడుఁడు వచ్చెన్. ॥704॥

ఉ. వచ్చిన సర్పవైరిఁ గని వ్రాలక లేచి మహాఫణావళుల్
విచ్చి దృగంచలంబుల నవీనవిషాగ్నికణంబు లొల్కఁగా
నుచ్చలదుగ్రజిహ్వలు మహోద్ధతిఁ ద్రిప్పుచు నూర్పు లందుఁ గా
ర్చి చ్చెగయంగఁ బాఱి కఱచెన్ విహగేంద్రు నహీంద్రుఁ డుగ్రతన్. ॥705॥

క. కఱచిన భుజగము రదములు
విఱుగఁగ వదనముల విషము వెడలఁగ శిరముల్
పఱియలుగ నడిచె గరుడుఁడు
తఱిమి కనకరుచులు గలుగు తన డాఱెక్కన్. ॥706॥

వ. ఇ ట్లహికులారాతి చేత వ్రేటుపడి వెఱచి పఱతెంచి కాళియుం డీ
గభీరంబైన మడుఁగుఁ జొచ్చె; మఱియు నొక్కవిశేషంబు గలదు. ॥707॥

సీ. మున్ను సౌభరి యను ముని యీ హ్రదంబునఁ
దపము చేయుచునుండ ధరణిలోన
నాకలిగొని పన్నగాంతకుఁ డొకనాడు
చనుదెంచి యందుల జలచరేంద్రు
నొడిసి భక్షించిన నున్న మీనము లెల్ల
ఖిన్నంబులై వగఁ గ్రిస్సి యున్నఁ
జూచి యా మునిరాజు శోకించి కోపించి

"గరుడుఁడు నేఁడాది గాఁగ నిందుఁ
తే. జొచ్చి మీనంబులను మ్రింగఁజూచెనేనిఁ
జచ్చుగావుత" మని యుగ్రశాప మిచ్చెఁ
గాళియుం డొక్కఁడా శాపకథ నెఱుంగు
నితర భుజగంబు లెవ్వియు నెఱుఁగ వధిప! ||708||

వ. అది కారణంబుగాఁ గాళియుం డా మడుఁగు చొచ్చియున్న, గో
మనుజ రక్షణార్థంబు కృష్ణుం డతని వెడలించెను; ఇట్లు దివ్య
గంధాంబర సువర్ణ మణిగణ మాలికాలంకృతుండయి, మడుఁగు
వెడలివచ్చిన మాధవుం గని, ప్రాణలాభంబులం బొందిన యింద్రి
యంబులుం బోలె, యశోదారోహిణీ సమేతలయిన గోపికలును,
నందసునందాదులయిన గోపకులును మూర్ఛలం బాసి, తేఱి,
తెప్పఱిలి, లేచి పరమానందంబులం బొందిరి; బలభద్రుండు
తమ్ముని యాలింగనంబుఁ జేసె నప్పుడు. ||709||

క. ఱంకెలు వైచె వృషభము ల
హంకారముతోడ; లేఁగ లట్టి ట్టుఱికెం;
బొంకముల నొప్పె ధేనువు;
లంకురితము లయ్యె దరువు లా హరి రాకన్. ||710||

క. "నీ సుతుఁడహిచే విడివడె
నీ సురుచిరభాగ్యమహిమ నిశ్చల" మనుచున్
భూసురులు సతులుఁ దారును
భాసుర వచనముల నందుఁ బలికి రిలేశా! ||711||

శా. "నిన్నా యుగ్ర భుజంగమంబు గఱవన్ నీ వాపదం బొందుచున్
న న్నేమంటి తనూజ! యోడవుగదా నా కూన! నా తండ్రి! రా
వన్నా" యంచు శిరంబుమూర్కొని నిజాంకాగ్రంబుపై నిల్పుచున్
కన్నీ రొల్కఁగఁ గౌగలించెఁ దనయున్ గారాముతోఁ దల్లి దాన్. ||712||

88 కార్చిచ్చు చుట్టుముట్టుట

వ. ఇట్లు పరమ సంతోషులై ఘోషజను లా రేయి కాళిందీ తటంబున
నాఁకలి నీరుపట్టుల డస్సి క్రుస్సి, గోవులుం దారు నుండ నగణ్యం
బగు నయ్యరణ్యంబున నొక్కదవానలంబు పుట్టి చుట్టుముట్టుకొని
నడురేయి నిద్రింతంబైన వ్రజంబుమీఁద గదిసిన నదిరిపడి లేచి,
దంద హ్యమానదేహులై సకల జనులును మాయా మనుజబాల
కుండైన హరికి శరణాగతులై యిట్లనిరి. ||713||

మ. "అదె వచ్చెన్ దవవహ్ని ధూమకణ కీలాభీల దుర్వారమై
యిదె కప్పెన్ మమునెల్లవారినిట మీఁ దేలాగు రక్షింపు; నీ
పదపద్మంబులకాని యొండెఱుఁగ; మో పద్మాక్షా యో కృష్ణా మ్రొ
క్కెద మో! రామ! మహాపరాక్రమ! దవాగ్నిన్ వేగ వారింపవే. ||714||

క. నీ పాదంబులు నమ్మిన

నాపద లెక్కడివి? జనుల కత్యుగ్ర మహా
దీపిత తాపజ్వలనము
పైఁబడ కుండెడి విధంబు భావింపఁగదే." ॥715॥

వ. అని ఘోషించు ఘోషజనులం గరుణించి జగదీశ్వరుండగు
ననంతు డనంతశక్తియుక్తుం డై గహనంబు నిండిన దావదహ
నంబు పానంబు చేసిన, విజయగానంబు దశదిశల నిగిడె; నంత
రామకృష్ణులు గోగణ జ్ఞాతి సహితులై మందయానంబున మంద
కుం జని; రిట్లు రామకేశవులు గోపాలబాల వేషంబులఁ గ్రీడించు
సమయంబున. ॥716॥

89 గ్రీష్మఋతువర్ణనము

సీ. దినము లంతంతకు దీర్ఘంబులై యుండె;
దిననాథుఁ డుత్తుర దిశఁ జరించె;
నాఁటినాటికి నెండ నవ్యమై ఘన మయ్యె;
వెచ్చని గాడ్పులు విసరఁ జొచ్చె;
మేదినీరేణువుల్ మింట సంకుల మయ్యె;
నేఱులుఁ గొలఁకులు నిగిరిపోయెఁ;
బానీయ శాలలఁ బథిక సంఘము నిల్చెఁ;
జప్పరంబుల భోగిచయము డాఁగెఁ;
ఆ. దరులఁ గుసుమ చయము దళములతో వాడె;
మిథునకోటికి రతి మెండు దోఁచె;
నఖిలజంతుభీష్మమైన గ్రీష్మము రాకఁ
గీలి యడవులందుఁ గేలి సలిపె. ॥717॥

ఆ. వాఁడిరుచులు గలుగువానివేఁడిమి గ్రీష్మ
కాలమందు జగము గలయఁబడియె
బ్రహ్మ జనులకొఱకు బ్రహ్మాండఘటమున
నుష్ణరసముఁ దెచ్చి యునిచె ననఁగ. ॥718॥

వ. ఇట్లాభీలంబైన నిదాఘకాలంబు వర్తింప బృందావనంబు రామ
గోవింద మందిరంబైన కతంబున నిదాఘకాలలక్షణంబులంబాసి,
నిరంతర గిరినిపతిత నిర్ఝర శీకర పరంపరా భాసిత పల్లవిత
కుసుమిత తరుతలం బయ్యును, దరు లతా కుసుమ పరిమళ
మిళిత మృదుల పవనం బయ్యును, బవనచలిత కమల కల్హార
సరోవర మహాగభీర నదీహ్రదం బయ్యును, నదీహ్రద కల్లోలకం
కణప్రభూతపంకం బయ్యును, బంక సంజనిత హరితాయమాన
తృణనికుంజ బయ్యును, జనమనోరంజనంబయిన వసంతకాల
లక్షణంబులు గలిగి లలితమృగపక్షి శోభింతంబై యొప్పుచుండె;
మఱియు నందు. ॥719॥

క. పికముల కోలాహలమును,
శుకసంఘము కలకలంబు, సుభగ మయూర
ప్రకరము కేకారవ, మళి

నికరము రొదయును జెలంగె నెఱి న య్యడవిన్. ॥720॥

క. ఆతత యమునా సరసీ
జాత తరంగాభిషిక్త జలరుహ గంధో
పేతానిల మడఁచె నిదా
ఘాతత దావాగ్నిపీడ న వ్వనమందున్. ॥721॥

వ. ఇ ట్లామని కందువ తెఱంగు గలిగి సుందరంబైన బృందావనంబు
నకు బలకృష్ణులు గోవుల రొప్పికొని చని గోపకులుం దారును
నొండొరులతో నగుచుఁ, దెగడుచుఁ, జెలంగుచుఁ, దలంగుచు. జిఱ
జిఱ్ఱందిరుగుచుఁ, దరులసందుల కరుగుచు, దాఁగిలిమూతలా
డుచు, గీతంబులు పాడుచు, వేణునాదంబులు ఘటియించుచు,
నటియించుచు, గతులు దప్పినక్రియ నొరగుచుఁ, గుప్పల కుఱు
కుచుఁ జప్పటలుగొట్టుచుఁ, గందుకంబులఁదట్టుచునుప్పరంబెగసి
దర్దురంబులచందంబున దాఁటుచు, నామలకబిల్వాది ఫలంబుల
మీఁటుచుఁ, గుటవిటపంబులుఁ గదల్చుచు, మృగంబుల నద
ల్చుచుఁ, బెరల రేఁపుచు, మధుమక్షికలఁ జోపుచుఁ,దేనియలు
ద్రావుచు, సొమ్మసిలంబోవుచు, గురుశిష్యకల్పనంబులం బనులు
చేయుచుఁ, గాకపక్షధరులై ముష్టియుద్ధంబుల డాయుచుఁ, బన్ని
దంబులు చఱచుచుఁ, బులుగుల భంగి నఱచుచు, బహురూపం
బులు పన్నుచు, నెగిరి తన్నుచు, సేవ్యసేవక మిత్రామిత్రభావం
బులు వహించుచు, నుత్సహించుచు మఱియు ననేకవిధంబులఁ
గ్రీడించిరి; అందు. ॥722॥

క. మా పాలికి బలకృష్ణులు
భూపాలకు లంచు నెగిరి బొబ్బ లిడుచు నా
గోపాలురు మోతురు బ్రమ
దాపాదకు లగుచు వల్లికాందోళికలన్. ॥723॥

క. గోపకు లందఱు నాడుచు
దీపింపఁగ రామవాసుదేవుల వెనుకం
గైకొని పాఠక గాయక
రూపంబులఁ బొగడుదురు నిరూఢాత్మకులై. ॥724॥

క. ప్రీతిన్ గోపకు లందఱు
గీతంబులు పాడఁ దరులక్రిందను నగుచుం
జేతులు ద్రిప్పుచు వెడవెడ
బాతర లాడును యశోదపాపం డడవిన్. ॥725॥

మ. జలజాక్షుండును రాముఁడున్ నటనము ల్సల్పంగ గోపాల మూ
ర్తులతో వారలఁ గొల్చు నిర్జరులు సంతోషించి, వేణుస్వనం
బులుగావించుచుఁగొమ్ములూదుచు శిరంబుల్ద్రిప్పుచుంబాడుచున్
వలనొప్పన్ వినుతించి రప్పుడు నటుల్ వర్ణించు చందంబునన్. ॥726॥

90 ప్రలంబాసురవధ

వ. ఇట్లు రామకృష్ణులు నదనదీ తీరంబులఁ, గొలంకుల సమీపం
బుల, గిరులచఱుల సెలయేఱుల పొంతల మడుఁగులచెంతలఁ,
బొదలక్రేవలఁ, బసిమి గల కసవుజొంపంబులఁ బసుల మేపు
చుడం బ్రలంబుడను రక్కసుం డుక్కు మిగిలి గోపాలరూపంబున
వచ్చి వారల హింసజేయ దలంచుచుండ న య్యఖిలదర్శనుం
డగు సుదర్శనధరుం డెఱింగియు నెఱుంగని తెఱంగున. ||727||

క. ఆ రాముని సహజన్ముఁడు
రా రమ్మని వానిఁజీరి రాకం బోకన్
గారాము చేసి మెల్లన
పోరామి యొనర్చెఁ బిదపఁ బొరిగొనుకొఱకున్. ||728||

వ. ఇట్లు ప్రలంబునితోఁ జెలిమి చేయుచుఁ, గృష్ణుండు గోపాలకులకు,
యిట్లనియె. ||729||

ఆ. "మనకుఁ బ్రొద్దుపోదు మన మిందఱము రెండు
గములవార మగుచుఁ గందుకముల
శిలలు గుఱులు చేసి చేరి క్రీడింతము
రండు వలయు జయపరాజయములు." ||730||

వ. అని యిట్లుపలికి, తానును బలభద్రుండును బెన్నుద్దులై యితర
వల్లవు లెల్ల నుద్దించుకొని చిఱుద్దు లై వచ్చిన సమంబుగ విభ
జించికొని, రెండు గములవారై మార్గంబులందుఁ దృణ దారు శిలా
కల్పితంబు లగు గుఱు లొడ్డి, కందుక శి లాది ప్రక్షేపణంబుల
లక్ష్యంబులఁ దాఁక వైచి, జయ పరాజయ నిర్ణయంబులు గైకొని
వాహ్యావాహక లక్షణంబుల నిర్జితులు జేతలవహించి క్రీడించుచు,
బలరామునికి వాని చందంబు రహస్యంబున నెఱింగించి పసుల
బిల్చుచు, భాండీరకం బను వటంబు జేరి రా సమయంబున;
క్రీడయందుఁ శ్రీదామనామధేయండైన గోపకుండు శ్రీకృష్ణుని
వహించె; భద్రసేనుండు వృషభు నెక్కించుకొనియె; బలభద్రుండు
ప్రలంబు నారోహించె నప్పుడు. ||731||

మ. "వనజాక్షున్ బలిమి న్బలాఢ్యుఁడు తృణావర్తుండు ము న్మింటికిం
గొనిపోఁ జాలక చిక్కినాఁ డతని నాకున్ మోవరా" దంచు నా
దనుజారిన్ గొనిపోఁ దలంపక వడిన్ దైత్యేశుఁ డ య్యాటలోఁ
గొనిపోయెన్ గిరి దాఁటి రాము నఖిలక్రూరక్షయోద్ధామునిన్. ||732||

వ. ఇట్లు క్రీడాకల్పిత వాహనుం డయిన ప్రలంబుండు బలభద్రునిం
గొనిపోవుచు. ||733||

మ. గురుశైలేంద్రసమానభారుఁ డగు నా గోపాలకున్ మోవలే
క రయోద్రేకము మాని దైత్యుఁడు నరాకారంబు చాలించి భీ
కర దైత్యాకృతి నేగె హేమకటకాకల్పంబుతో రాముతో
మురు వొప్పంగఁ దటిల్లతేందుయుత జీమూతంబు చందంబునన్. ||734||

ఉ. మోసము లేక వాని పెనుమూఁపుననుండుచు నా హలాయుధుం

డా సమయంబునం గనియె హాటక రత్న కిరీట కుండలో
ద్భాసితమస్తకున్ భ్రుకుటి భాసుర దారుణ నేత్రు నుగ్ర దం
ష్ట్రా సహితుం బ్రలంబు నురు శౌర్యవిలంబు మదావలంబునిన్. ‖735‖

వ. కని నక్తంచరుం డని యించుక శంకించి వెఱవక. ‖736‖

క. కడువడిఁ దను దివికిం గొని
వడిఁ జనియెడు దనుజు శిరము వ్రయ్య హలధరుం
డడరి పటు చటులతర మగు
పిడికిట వెసఁ విసరి పొడిచె బిఱుసున నలుకన్. ‖737‖

క. హలధరు బలుపిడికిట హతిఁ
దల పగిలిన రుధిరజలము తనువివరములం
దొలఁక మొఱయిడుచు దనుజుఁడు
బలరిపుపవి నిహత నగము పగిదిం బడియెన్. ‖738‖

మత్త. "మేలుమేలుగదయ్య! రాముఁడు మేటి రక్కసు నొక్కఁడున్
నేలఁ గూలిచె నొక్క పోటున నేడు విస్మయ" మంచు గో
పాలకుల్ గని చచ్చి వచ్చిన భ్రాతఁ గన్న విధంబునం
జాల దీవన లిచ్చి రాముని సత్కరించిరి వేడుకన్. ‖739‖

క. బలవంతుఁ డగు ప్రలంబుఁడు
బలుముష్టిన్ నిహతుఁడైన బ్రతికితి మనుచున్
బలసూదనాది దివిజులు
బలుపైఁ గుసుమముల వాన పరఁగించి రొగిన్. ‖740‖

91 దావాగ్ని తాగుట

వ. ఇట్లు గోపకులు క్రీడింప గోవు లంతంతం గాంతారంబున వింత
కసవులు మెసవుచు, మేఁతపడి నొం డడవికి దూరంబు చని
యందు దవదహనపవన సంస్పర్శంబు సైరింపక కంపించి దప్పి
నొప్పుజెడి ఘోషించిన. ‖741‖

శా. ఆ గోపాలకు లందఱుం బసుల కుయ్యాలించి కౌమార కే
ళీ గాఢత్వము మాని గోఖురరదాళిచ్ఛిన్న ఘాసంబుతో
బాగై యున్న పథంబునం జని దవాపన్నంబు గాకుండ వే
వేగన్ గోగణమున్ మరల్చి రటవీ వీధిన్ జవం బొప్పఁగన్. ‖742‖

క. జలధర గభీరరవమున
నళినదళాక్షుండు దమ్ము నామాంకములం
బిలిచిన విని ప్రతి ఘోషణ
ములు జేయుచుఁ బసులు దిరిగె ముదమున నధిపా! ‖743‖

వ. అంత నవ్వనంబున దైవయోగంబునం బుట్టిన గార్చిచ్చు బిట్టు
విసరెడి కరువలి వలన మిన్నుముట్ట మిట్టిపడి, గట్టు చెట్టనక
దరికొని, యట్టె క్రాలుచుఁ జుట్టుకొని, పరవం గని పల్లటిల్లిన

యుల్లంబులతో వల్లవులెల్లఁ దల్లడిల్లి సబలుండైన హరికి మృత్యు
భీతుల రీతిం జక్క మ్రొక్కి యిట్లనిరి. ॥744॥

క. “అభ్రంకష ధూమాయిత
విభ్రాంత మహాస్ఫులింగ విసరోగ్రశిఖా
విభ్రష్ట దగ్ధలోకా
దభ్రంబై వచ్చెఁ జూడు దవశిఖి కృష్ణా! ॥745॥

శా. నీ చుట్టాలకు నాపదల్ గలుగునే? నే మెల్ల నీ వార మ
న్యాచారంబు లెఱుంగ; మీశుడవు; మా కాభీలదావాగ్ని నే
డే చందంబున నింక దాఁటుదుము? మ మ్మీక్షించి రక్షింప వ
న్నా! చంద్రాభ! విపన్నులన్ శిఖివితానచ్ఛన్నులన్ ఖిన్నులన్.” ॥746॥

వ. అని విన్నవించి రంత. ॥747॥

ఉ. బంధుజనంబుచేత నిటు ప్రార్థితుఁడై హరి విశ్వరూపు “డో!
బంధువులార! మీ నయనపంకజముల్ ముకుళింపుఁ డగ్నినీ
సంధి నడంతు నే” ననినఁ జక్కన వారలు నట్ల చేయుఁడున్,
బంధురదావపావకముఁ బట్టి ముఖంబునఁ ద్రావె లీలతోన్. ॥748॥

వ. ఇట్లు నిజయోగవైభవంబున దావదహనంబుఁ బానంబుచేసి
నిమిషమాత్రంబున గోపకుల నందఱ భాండీరక వటసమీపం
బునకుం దెచ్చి విడిచిన వారు వికసితనయనకమలులై కృష్ణుని
యోగమాయాప్రభావంబున నెరగలి చిచ్చు మ్రగ్గె నని యగ్గిం
చుచుఁ దమ మనంబులందు. ॥749॥

క. “కార్చిచ్చార్చు పటుత్వము
నేర్చునె నరుఁ డొకఁడు? శౌరి నే డిదె కార్చి
చ్చార్చి మనలఁ రక్షింపఁగ
నేర్చె; నితం డజుఁడొ హరియొ నిటలాక్షుండో.” ॥750॥

వ. అని వితర్కించి; రంతఁ గృష్ణుండు సాయాహ్న సమయంబున
రామ సహితుండై వంశనాళంబు పూరించుచు గోపగణజేగీయ
మానుండై గోష్ఠంబు ప్రవేశించె; నప్పుడు. ॥751॥

క. కమలాక్షు నొద్ద నుండని
నిమిషము యుగశతముగాఁగ నెగడిన గోప
ప్రమదలు సంభ్రమమున నా
కమలాక్షునిఁ జూచి ముదముఁ గనిరి మహీశా! ॥752॥

వ. ఆ సమయంబున గోపకు లిండ్లకడనున్న వృద్ధకాంతాజనంబు
లకు రామకృష్ణుల చిత్రచరిత్రంబులు చెప్పిన, విని వారు వారిని
కార్యార్థులై వచ్చిన వియచ్చరవరులని తలంచి రంత. ॥753॥

92 వర్షర్తువర్ణనము

సీ. పూర్వవాయువులు ప్రభూతంబులై వీచెఁ
బడమట నింద్రచాపంబు దోఁచెఁ
బరివేషయుక్తమై భానుమండల మొప్పె
మెఱపు లుత్తరదిశ మెఱవఁ దొడగె
దక్షిణగాములై తనరె మేఘంబులు
జలచరానీకంబు సంతసించెఁ
జాతకంబుల పిపాసలు కడపలఁ జేరెఁ
గాంతారవహ్నుల గర్వ మడఁగె
ఆ. నిజకరాళివలన నీరజబంధుండు
దొల్లి పుచ్చుకొనిన తోయ మెల్ల
మరల నిచ్చుచుండె మహిఁ గర్షకానంద
కందమైన వాన కందు వందు. ||754||

క. వర్షాకాలభుజంగుఁడు
హర్షముతో నిడిన నవ నఖాంకము లని యు
త్కర్షింప భూమిసతిపైఁ
కర్షక హలరేఖ లమరె గహనాంతములన్. ||755||

క. చెలువుడు ప్రావృట్కాలుఁడు
పొలసినఁ బులకించు భూమి పులకము లనఁగా
మొలచి తల లెత్తి నిక్కుచు
సలలితగతిఁ జాలువారె సస్యము లధిపా! ||756||

వ. మఱియుఁ జటులపవనచలితంబులై మిన్నుదన్ని, లెక్కకు
మిక్కిలియై, ఱెక్కలు గల నీలగిరుల సిరుల మీఱి, కాఱుకొని
తెఱపి పడక, నిబిడంబులై, శిశిరకిరణ తరణి మండలంబుల
చొప్పుదప్పించి, విప్పుగలిగి, చదలుగప్పుకొనిన లీలం గ్రాలు నీల
మేఘంబులును, మేఘవిముక్తంబులై జలదసమయవిటుండు
సరసగతి ధరణిసతి యురమ్మున దర్పించి, నేర్పున సమర్పించు
కర్పూరఖండంబుల వడువునఁ బుడమిం బడు కరకలును, గరకా
నుగతంబులై యసిత భోగిభోగంబుల బాగున నీలమణిమాలికా
విశేషంబుల విధంబున నెడపడక పడు సలిలధారలును, ధారా
ధరవిగళితవిమల సలిలంబులం దోఁగుచు మదజలాభిషిక్త మా
తంగంబుల సొబగున నుండు కొండలును, గొండల తుదలనుండి
గండ శైలంబులపైఁ బడి వికీర్యమాణంబులగు గిరినిర్ఝరంబుల శీక
రంబులును, శీకరపరంపరల చొదుకులు మడుగులుగొనినఁ బిద
పిద నగుచుఁ జిదుకుచిదుకుమను రొంపులును, రొంపులు గ్రొచ్చి
క్రచ్చర నుచ్చలితంబు లై పఱచు వఱదలును, వఱదల వలన
మెదలి కదలిపాఱెడి యేఱులును నేఱులవెంట గఱులుత్రిప్పుచు
గములుగొని క్రొన్నీటి కెదురునడచు మీనంబులును, మీననయ
నల మేనుల మెఱుంగు సొంపు పెంపు సైరింపక కంపించి తిరిగి
సురిఁగి చనియెడు కరణి మేఘ మధ్యంబులం బొలసి మలసి
నిలువక మరలిచను క్రొమ్మెఱుంగులును, మెఱుంగుల తెఱంగునఁ
దెఱవలు పురుషులం దగిలి నిలువరని జనుల కెఱుంగ నలువ
మొఱయిడిన వడువున మొరయు నుఱుములును, నుఱు

ముల కులికిపడక కికురుపొడుచుచుఁ బింఛంబులు కొంచెంబులు జేయక విప్పి దెప్పరంబుగ ఔప్పుచు నర్తనంబులు చేయు మయూరంబులును, మయూర ఘోషంబులు భీషణంబు లై చెవులు సోఁకిన ననూనంబులైన మానంబుల నాసలు చెడి యొం డొరులకుం గ్రిందుపడి క్రందుకొను విరహిజనులును, జనులకు రేపు మా పని రూపింప రాక మాలతీ కుసుమ విసర వికసన విదితావసానంబులగు దుర్దినంబులును, దినావసానసమయం బున మినుకుమినుకు మని మెఱయుచుం దిరుగు ఖద్యోతంబు లును, ఖద్యోత సందర్శనంబు గోరుచు నుడుగక విడువక గురి యు జడింబడి వలిగొని వడఁకుచు నశనయత్నంబులు వర్జించి ఖర్జూర జంబూఫల భక్షణంబుల దేహసంరక్షణంబు లాచరించు వనచరులును, వనచరానందకారిణులై వారరమణులరుచి నన వరత భుజగ సమేతలగు కేతకులును, కేతకీ కదంబ యూధికా కుటజ కుసుమ పరిమళమిళితంబు లగు విపిన మార్గంబులును మార్గ నిరోధంబు లగుచుం బెరిగి రసికంబులై పసరు దొలంకుచు హరిన్మణికిరణపుంజంబులభంగి రంజిల్లి తొంగలించుచు జొంపం బులు గొనిన కసువులును, గసువులు మెసవి మిస మిసం దనువులు మెఱయ వలుద పొదుఁగుల బరువునం కదలక నిల్చి నెమరమరనిడు ధేనువులును, గలిగి ధేనువ్రజంబుకైవడిఁ బయః కణమనోహరం బై, హరకరంబు భంగిఁ బరిపూర్ణ సారంగ భాసు రంబై, సురగిరి చెలువున హరి శరాసన విభీషణం బై, విభీషణ హృదయంబు పోలికఁ బ్రకటిత హరిశబ్దవైభవంబై, భవపూజనబు చందంబున నింద్ర గోపాది విభవజనకం బయి, జనకయాగంబు భాతి సీతాప్రకర ణాలంకృతం బయి, కృతయుగంబు సొంపున బహువర్షంబునై వర్షాగమంబు చెలువొందె నప్పుడు. ||757||

క. వాడక వ్రాలక తెవులుల‌ఁ
గూడక తగ నల్ల గెఱలుగొని నవకములై
చూడఁగ భద్రము లగుచును
వీడెన్ సస్యంబు లిడుమ వీడెం బ్రజకున్. ||758||

క. జీవనము చాలఁ గలిగియుఁ
గావరమున మిట్టిపడని ఘనుని క్రియ నదీ
జీవనములు చొర జలనిధి
ప్రావృట్కాలమున డిందుపడి యుండె నృపా! ||759||

93 వర్షాగమవిహారంబు

శా. ఆ వర్షాగమమందు గోవుల నరణ్యాంతంబులన్ మేపుచున్
గోవిందుండు ప్రలంబవైరి యుతుఁడై గోపాలవర్గంబుతోఁ
బ్రావీణ్యంబునఁ గందమూలఫలముల్ భక్షించుచున్ మంజుల
గ్రావాగ్రంబులఁ బ్రీతిఁ జల్దిగుడిచెం గాసారతీరంబులన్. ||760||

వ. ఆ సమయంబున. ||761||

సీ. విశ్వమోహనమైన వేణు నినాదంబు
సరసగంభీరగర్జనముగాఁగ
మహనీయ నిర్మల మందహాసద్యుతి
లలిత సౌదామనీ లతికగాఁగఁ
దలచుట్టు బాగుగఁ దనరు పింఛపుదండ
శైలభేదనుశరాసనముఁగాఁగఁ
గరుణాకటాక్షవీక్షణ సుధావర్షంబు
సలిలధారా ప్రవర్షంబుగాఁగఁ
తే. జాడ నేతెంచు గోపాలజన మునీంద్ర
చాతకంబుల దురవస్థఁ జక్కఁ జేసి
కృష్ణమేఘంబు బహుతరకీర్తి నొప్పె
విమల బృందావనాకాశవీధి యందు. ॥762॥

క. గోవుల వృషవత్సంబుల
వావిరిఁ బూజించి పిదప వర్షాకాల
శ్రీవనితను బూజించెను
శ్రీవల్లభుఁ డయ్యు గోపశేఖరుఁ డధిపా! ॥763॥

వ. ఇట్లు కృష్ణుండు విహితవిహారంబుల వర్షాకాలంబుఁ బుచ్చె నంత. ॥764॥

94 శరదృతువర్ణనము

క. జొంపములు గొనియె వనములు;
రొంపు లిగిరె; నెమలిగముల రొద లుడిగె; నదుల్
పెంపులకుఁ బాసె; నుఱుముల
శంపల సంపదలు మానె శారదవేళన్. ॥765॥

వ. మఱియు జీవనంబులు విడిచి, విమలజ్ఞానవశంబున ముక్తు
లగు పురుషరత్నంబులచెన్నునఁజెన్ను వదలి, మిన్ను విడిచి,
వాయువశంబులై, వెల్లివిరిసి చను మేఘంబులును, మేఘపటల
రహితంబును, గలశభవముని సహితంబునునయి, విజ్ఞానదీప
విలసితం బగు యోగిహృదయంబు చందంబున శుభం బైన
నభంబును, నభంబున నీలదుకూలవితానసంయుక్తముక్తాఫలం
బుల వడువున నెగడు నుడుగణంబులును, నుడుగణమయూ
ఖంబు క్రొవ్వులు వ్రెత్తుగఁగొని నివ్వటిల్లుచు బ్రహ్మాంకరండకర్పూ
రఖండాయమానంబు లగు చంద్రకిరణంబులును, జంద్రకిరణ
సమ్మర్శనంబున సగర్భంబులై భూమికి దుర్భరంబు లగుచు
నిండి పండి హాలిక కర నిశితలవిత్ర ధారాసంరంభంబుఁ దలంచి
తల్లడిల్లి వెలవెలకంబాఱుచుఁ దల్లియగు విశ్వంభరకు మునుకొని
ప్రణతంబు లై వడంకుచు నెఱుంగ మొఱయిడుచున్న పెంపున
సంపన్నంబులైన యెన్నులవ్రేగున వ్రాలి గాలిందూలుచు మర్మర
ధ్వనుల సారస్యంబు లగు కల మాది సస్యంబులును సస్య
మంజరీ పుంజంబులం గొంచక చంచువులఁ ద్రుంచి కబళించి
పిల్లపెంటి తండంబులంగూడి కడుపులునిండ మెక్కి విక్కవిరిసి
చొక్కుచుఁ ద్రిక్కలుగొని మహోత్తుంగ సమంచిత మంచప్రదేశంబు

లెక్కి సంచరించుచు వెన్నుల కావలియున్న యన్నుల కెమ్మో
వులు బింబఫలంబు లని కఱచి తత్కరాస్ఫాలనంబుల నులికి
పడి యెగసిచను శుకనికరంబులకలకలంబులును, గలహంస
కోక సారస కోలాహల మండితంబులై నిండిన నిర్మలజలంబులు
గల జలాశయంబులును, జలాశయముల జలము లనుదినము
నిగుర గృహములఁబ్రతుకుదినములు చనుట యెఱుంగని మను
జుల గమనికం దిరుగు జలచరములును, జలచర హృదయ
ముల బెగడుగదుర డొంకి యింకిన నదులును, నదులందుఁ
గర్పూరమండపంబుల తెఱంగున, మణికుట్టిమంబుల మాడ్కిని
సౌధసోపానమార్గంబుల జాడను, విలోకితంబులగు నూతన సైక
తంబులును సైకత ప్రదేశంబుల నుదయ వేళల నిత్యకర్మాను
ష్ఠాన నిరతులగు మునులును, మునికన్యకాకర కలశ సలిలా
భిషిక్తమూలంబులగు తపోవన బాలసాలంబులును, సాలవిటపి
వాసంతికా కుంజపుంజంబుల తఱచున నిముడుకొని దినకర
కిరణములకుం గరువలికిం జొర వెరవుపడని వనములును వన
ములం దరులకొమ్మల నాకలమ్ములు నేకలమ్ము లై మెసంగి
మసరుకవిసి క్రొవ్వి కొమ్ముకొనల సూటి యేటిదరులు త్రవ్వి చి
మ్మి కుమ్మి కోరాడెడు వనగజంబులును, గజకుంభ కనకకుంభ
రుచిర కుచభార భీరుమధ్యసమంచిత లగు చెంచితలును, జెంచి
తల క్రూరమ్ము లగు వాలమ్ముల సారములుచెడి బెడిదంబుగఁ
బాదంబులు దొట్రుపడఁ బెనగాథంబులఁబడు వరాహ పుండరీకం
బులును, బుండరీక కుంద కుముద కురంటకాది కుసుమ మక
రందంబు గ్రోలి తేలి సోలి వాలి మహాహంకృతుల ఝుంకృతులు
చేయు తేఁటికదుపులును, గదుపులం గలయక యెదగలిగి మద
మున నదనుపద నెఱింగి మదనమార్గణ ప్రేరితంబులై పెంటితు
టుముల వెంటం జని యొండొంటి గెంటించుచుఁ దగుల నెక్కి గ
ర్భంబులు నెక్కొలుపు మృగవృషభరాజంబులునుగలిగి రాజరాజ
గృహంబు పగిది విలసిత కుంద పద్మ సౌభాగ్యం బై, భాగ్యహీను
కర్మంబు రేఖ నశ్రుత నీలకంఠ శబ్దంబై, శబ్దశాస్త్రవేది హృదయంబు
బాగున విశదప్రకాశాభిరామంబై, రామసంగ్రామంబు కైవడి బాణా
సనాలంకృతం బై, కృతాంత హృదయంబు కరణి నపంకం బై,
పంకజాసను గేహంబు సొంపున రాజహంస విరాజమానం బై,
మానధనుని చరిత్రంబు సొబగున నకల్మషజీవనం బై, వననిధి
పొలుపున సమ్మిళిత భూభృద్వాహినీ సంకులంబై, కులవధూ
రత్నంబు చెలువున నదృష్ట పయోధరంబై ధరణికిం దొడ వగుచు
శరత్కాలంబు వచ్చె; నందు. ॥766॥

క. వాజుల నీరాజనములు
రాజుల జయగమనములును రాజిత లక్ష్మీ
పూజలు దేవోత్సవములు
రాజిల్లెను జగతి యందు రాజకులేంద్రా! ॥767॥

క. చేగ గల చెఱకువింటను
బాగుగ నీలోత్పలంబు బాణంబుగ సం
యోగంబు చేసి మదనుఁడు

వేగంబున విరహిజనుల వేటాడె నొగిన్. ||768||

వ. ఇట్లు భాసురంబైన శరద్వాసరంబుల గోవిందుండు గోబృంద
సమేతుండై బృందావనంబునం బసులఁ బొసంగ మేపుచు. ||769||

95 వేణువిలాసంబు

సీ. కర్ణావతంసిత కర్ణికారప్రభ
గండభాగద్యుతిఁ గడలుకొలుప
భువనమోహనమైన భ్రూవిలాసంబుతో
వామభాగానతవదన మొప్ప
నపసవ్యకరమృదులాంగుళీ చాతురి
షడ్జధ్వనికి మర్మ సరణిఁ జూప
డాకాలిమీఁద నడ్డము చాఁచి నిల్పిన
పదనఖద్యుతి భూమిఁ బ్రబ్బికొనఁగ
తే. మౌళిపింఛముఁ గంఠదామమును మెఱయ
విలసితగ్రామముగ నొక్క వేణువందు
బ్రహ్మగాంధర్వగీతంబు పరఁగఁ జేసెఁ
జతురనటమూర్తి గోపాలచక్రవర్తి. ||770||

వ. ఇట్లు హరి వేణునాదంబు పూరింపఁగ మారవికారహేతు వగు
తద్గీతం బాలించి సిగ్గులు చాలించి మక్కువలు చెక్కులొత్త గోపిక
లోపికలు లేక తమతమ పొత్తుకత్తెలుం దారును దత్తఱంబునం
బదుగురు నేగురుం దుటుములు గట్టి జిలిబిలి ముచ్చటలకుం
జొచ్చి తమలోన. ||771||

96 గోపికలవేణునాదునివర్ణన

మ. "శ్రవణోదంచితకర్ణికారమునతో స్వర్ణాభ చేలంబుతో
నవతంసాయిత కేకిపింఛమునతో నంభోజ దామంబుతో
స్వవశుండై మధురాధరామృతముచే వంశంబుఁ బూరించుచు
న్నువిదా! మాధవుఁ డాలవెంట వనమం దొప్పారెడిం జూచితే? ||772||

శా. రావే సుందరి! యేమె బోటి! వినవే; రాజీవనేత్రుండు బృం
దావీథిం దగ వేణు వూఁదుచు లసత్సవ్యానతాస్యంబుతో
భ్రూవిన్యాసములంగుళీక్రమములుంబొల్పార షడ్జంబుగాఁ
గావించెన్ నటుభంగి బ్రహ్మమగు దద్గాంధర్వ సంగీతమున్. ||773||

క. తలఁకెను గొబ్బునఁ జిత్తము
నళినాక్షుని మధుర వేణునాదము నా వీ
నులు సోఁకినంత మాత్రన
చెలియా! యిఁక నేటివెఱపు చింతింపఁ గదే. ||774||

క. నాతోడ వెఱవ వలదే?
నాతోడనె గొనుచుఁ బోయి నళినదళాక్షున్
నీతోడుతఁ బలికించెద

నీతోడి జనంబు మెచ్చ నీతోడు సుమీ.” ||775||

వ. అని పెక్కు భంగుల నోర్తోర్తు నుద్దేశించి పలుకుచు గోపసుంద
రులు బృందావనంబునకు గోవిందుని కెదురు చని పరమానం
దంబున నతనిం దమ మనంబులఁ బ్రతిపదంబును నాలింగనంబు
చేసిన వార లగుచు, రామకృష్ణు లనుద్దేశించి. ||776||

మ. “నవగోష్ఠానక రంగమందుఁ బరమానందంబునం జూడఁ బ
ల్లవ నీలోత్పల పింఛ పద్మదళ మాలా వస్త్ర సంపన్నులై
కవయై వేణువులూఁదుచున్ బహునటాకారంబులం గేళితాం
డవముల్ చేసెద రీ కుమారకులు; వేడ్కం గామినుల్ గంటిరే. ||777||

క. ఓ చెలువలార! వినుఁడీ
వాచా శతకంబులేల? వర్ణింపంగా
లోచనముల కలిమికి ఫల
మీ చెలువురఁ జూడఁగలుగు టింతియ సుండీ.” ||778||

వ. అని పలికి; రందుఁ గొందఱు గోవిందు నుద్దేశించి. ||779||

మ. “ఒనరన్ వ్రేతల కించుకేనియును లేకుండంగ గోపాలకృ
ష్ణుని కెమ్మోవి సుధారసంబు గొనుచుం జోద్యంబుగా మ్రోఁగుచుం
దన పర్వంబులు నేత్ర పర్వములుగా దర్పించెఁ, బూర్వంబునన్
వనితా! యెట్టి తపంబు చేసెనొకొ యీ వంశంబు వంశంబులోన్. ||780||

మ. ముదితా! యేతటినీపయఃకణములన్ మున్ వేణు వింతయ్యె నా
నది సత్పుత్రునిఁ గన్న తల్లి పగిదిన్ నందంబుతో నేడు స
మ్మద హంసధ్వని పాటగా వికచపద్మశ్రేణిరోమాంచమై
యొదవం దుంగతరంగ హస్తనటనోద్యోగంబు గావింపదే? ||781||

క. నళినోదరు భక్తునిఁ గని
కులజులు ప్రమదాశ్రుజలము గురియు తెఱఁగు మ్రాఁ
కులు పూదేనియ లొలికెడు
నలినాక్షుని చేతి వంశనాళము మ్రోతన్. ||782||

శా. నా మోసంబున కెద్ది మేర? విను నే నా పూర్వజన్మంబులన్
లేమా! నోములు నోచుచో నకట! కాళిందీతటిన్ వేణువై
భూమిం బుట్టెద నంచుఁ గోరఁ దగదే? బోధిల్లి యెట్లైన నీ
బామం దిప్పుడు మాధవాధరాసుధాపానంబు గల్గుంగదే? ||783||

క. కాళిందీ కూలంబున
నాళీ! యీ నందతనయు నధరామృతముం
గ్రోలెడి వేణువు నగు నో
మేలాగున నోమవచ్చు నెఱిఁగింపఁగదే? ||784||

క. వనితా! కృష్ణుఁడు నల్లని
ఘన మనియున్ వేణురవము గర్జన మనియున్

మనమునఁ దలఁచి రొప్పుచు
నన‌వరతము నెమలితుటుమొలాడెడిఁ గంటే? ॥785॥

క. గిరిచరమిథునము లోలిం
బరికింపఁగఁ గృష్ణపాదపద్మాంకితమై
సురరాజునగరికంటెను
దరుణీ! బృందావనంబు తద్దయునొప్పెన్. ॥786॥

మ. అమరేంద్రాంగన లాకసంబున విమానారూఢులై పోవుచుం
గమలాక్షున్ శుభమూర్తిఁగాంచి మురళీగానంబు లందందఁ గ
ర్ణములన్ నిల్పుచు మేఖలల్ వదలఁగా నాథాంకమధ్యంబులం
బ్రమదా! వ్రాలిరి చూచితే వివశలై పంచాశుగ భ్రాంతలై? ॥787॥

ఉ. కానలనుండుచున్ సరసగాన వివేకవిహీనజాతలై
వీనులనేడు కృష్ణముఖవేణురవామృతధార సోఁకినన్
మేనులు మేఁతలున్ మఱచి మెత్తనిచూడ్కి మృగీమృగావళుల్
మానిని! చూడవమ్మ; బహుమానము చేసెఁ గృతార్థచిత్తలై. ॥788॥

ఉ. తల్లుల చన్నుఁబాలు మునుద్రావుతఱిం దమకర్ణవీథులం
వల్లభమైన మాధవుని వంశరవామృతధార చొచ్చినం
ద్రుళ్ళక పాలురాఁ దివక ద్రూఁటక మానకఁ గృష్ణుమీఁద దృ
గ్వల్లులు చేర్చి నిల్చె నదె; వత్సము లంగనలార! గంటిరె? ॥789॥

మ. మమతం మోములు మీఁది కెత్తుకొని రోమంథంబు చాలించి హృ
త్కమలాగ్రంబులఁ గృష్ణు నిల్పి మురళీగానామృతశ్రేణి క
ర్ణములం గ్రోలుచు మేఁతమాని గళితానందాశ్రులై చిత్రితో
పమలై గోవులు చూచుచున్న వవిగో పద్మాక్షి! వీక్షించితే? ॥790॥

మ. జగతీజంబుల శాఖలెక్కి మురళీశబ్దామృత స్యందమున్
మిగులన్ వీనులఁ ద్రావి వ్రేఁగుపడి నెమ్మిం గృష్ణు రూపంబు చి
త్తగమై యుండఁగ నడ్డపెట్టుక్రియ నేత్రంబుల్ దగన్ మూసి యీ
ఖగముల్ చొక్కెడిఁ జూచితే? మునిజనాకారంబులం గామినీ! ॥791॥

మ. క్రమమొప్పన్ నదులెల్ల వంశరవ మాకర్ణించి సంజాత మో
హములన్ మన్మథసాయకక్షతవిశాలావర్తలై హంసవా
క్యములం జీరి తరంగహస్తముల నాకర్షించి పద్మోపహా
రములం గృష్ణపదార్చనంబు సలిపెన్ రామా! విలోకించితే? ॥792॥

ఆ. వనితా! నేడు కృష్ణు వంశనినాదంబు
విని పయోధరంబు విరులు గురిసి
తన శరీర మెల్ల ధవళాతపత్రంబుఁ
జేసి మింట నీడఁ జేసెఁ గంటే? ॥793॥

క. మంచి ఫలంబులు హరిచే
నించి కరాలంబనముల నెగడుచు నిదె క్రీ
డించెద, రంగన! చూడుము

చెంచెతలం బింఛ పత్ర చేలాంచితలన్. ||794||

క. ఉల్లసితకుచభరంబున
నల్లాడెడి నడుముతోడ నలరుల దండన్
భిల్లి యొకతె హరి కిచ్చెను
హల్లోహలకలిత యగుచు నంగన! కంటే? ||795||

క. గిరు లెల్ల జలము లయ్యెను
దరు లెల్లను బల్లవించె ధరణి గగన భూ
చరులెల్లను జొక్కిరి హరి
మురళీరవామృతము సోఁకి ముద్దియ! కంటే? ||796||

మ. బలకృష్ణాంఘ్రిసరోజసంగమముచే భాసిల్లుచున్ ధన్యమై
ఫలపుష్పంబులఁ గానికల్ గురిసి సంభావించి మిన్నందుచున్
జలఘాసంబుల గోవులం దనిపి చంచద్వ్యాజరోమాంచమై
వెలసెం జూడఁ గదమ్మ! యీ గిరిపురోవీథిన్ సరోజాననా!" ||797||

వ. అని యిట్లు బృందావన విహారియైన గోవిందుని సందర్శించి పంచబాణభల్లభగ్నహృదయలై వల్లవకాంత లేకాంతంబులఁ జింతించుచుఁ దత్పరతంత్రలై యుండి రంత. ||798||

97 హేమంతఋతువర్ణనము

క. శామంతికా స్రగంచిత
సీమంతవతీ కుచోష్ణజితశీతభయ
శ్రీమంతంబై గొబ్బున
హేమంతము దోఁచె; మదనుఁ డేఁచె విరహులన్. ||799||

క. ఉత్తరపుగాలి విసరె వి
యత్తలమునఁ దుహినకిరణుం డహితుం డయ్యెం
బొత్తు జరిగె మిథునములకు
నెత్తమ్ములు దఱిగె హిమము నెలకొనియె నృపా! ||800||

క. అహములు సన్నము లయ్యెను
దహనము హితమయ్యె దీర్ఘదశలయ్యె నిశల్;
బహు శీతోపేతంబై
యుహుహూయని వడఁకె లోకముర్వీనాథా! ||801||

క. అన్నుల చన్నుల దండ వి
పన్నులు గా కెల్లవారు బ్రతికిరిగా కీ
చన్నుల మీఱిన వలి నా
పన్నులు గా కుండఁ దరమె బ్రహ్మాదులకున్. ||802||

ఆ. పొడుపుకొండ మీఁద పొడిచిన మొదలుగాఁ
బరువుపెట్టి యినుఁడు పశ్చిమాద్రి
మఱుఁగుఁ జొచ్చెఁ గాక నుసలినఁ జలిచేతఁ

జిక్కెఁజిక్కె ననఁగఁ జిక్కకున్నే. ||803||

క. చెంగల్వ విరుల గంధము
మంగళముగఁ గ్రోలుచున్న మధుపము లొప్పె
న్నంగజవహ్నులపై ను
ప్పొంగి విజృంభించు పొగల పోలిక నధిపా! ||804||

ఆ. శంభుకంట నొకటి జలరాశి నొక్కటి
మఱియు నొకటి మనుజమందిరముల
నొదిగెఁగాక మెఱసియున్న మూడగ్నులు
చలికి యులికి భక్తి సలుపకున్నె? ||805||

శా. ఈ హేమంతము రాకఁ జూచి రమణీహేలాపరీరంభ స
త్సాహాయ్యంబునఁగాని దీని గెలువన్ శక్యంబుగా దంచుఁ దా
రూహాపోహవిధిం ద్రిమూర్తులు సతీయుక్తాంగులైనారు గా
కోహో! వారలదేమి సంతతవధూయోగంబు రాఁ గందురే? ||806||

క. ఈ హేమంతము రాకకు
శ్రీహరి యొక్కింత వడఁకి చింతింపంగా
నోహో! వెఱవకు మని తా
మా హరికిని శ్రీకుచంబు లభయం బిచ్చెన్. ||807||

98 గోపికలకాత్యాయనిసేవనంబు

వ. ఇట్టి నితాంతంబగు హేమంతంబున మొదలినెల తొలిదినంబు
నందు నందుని మందంగల గోపకుమారికలు రేపకడ లేచిచని
కాళిందీజలంబులం దోగి; జలతీరంబున నిసుమునం గాత్యాయనీ
రూపంబుఁ జేసి, సురభి కుసుమ గంధంబులిడి, ధూప దీపంబు
లిచ్చి, బహువిధోపచారంబులు సమర్పించి. ||808||

క. ఓ! కాత్యాయని! భగవతి!
నీకున్ మ్రొక్కెదము మేము నే డనుకంపన్
మా కిందఱకును వైళమ
శ్రీకృష్ణుఁడు మగఁడుగాఁగఁ జేయుము తల్లీ! ||809||

క. ఓ తల్లి! మాకుఁగృష్ణుఁడు
చేతోవిభుఁ డైననాడు చెలువల మెల్లన్
నేతివసంతము లాడుచు
జాతర చేసెదము భక్తి చాతురితోడన్. ||810||

వ. అని నమస్కరించి హవిష్యంబులు గుడుచుచు నివ్విధంబున
మాసవ్రతంబు సల్పి రం దొక్కనాడు. ||811||

మ. రమణుల్ ప్రొద్దున మేలుకాంచి సఖులన్ రండంచు నాత్మీయ నా
మములం జీరి, కుచద్వయీభరములన్ మధ్యంబు లల్లాడఁగాఁ
బ్రమదోద్దామ గజేంద్రయాన లగుచుం బద్మాక్షునిం బాడుచున్

యమునాతీరముఁ జేరఁబోయిరి గృహీతాన్యోన్య హస్తాబ్జలై. ॥812॥

99 గోపికావస్త్రాపహరణము

వ. అట్లా నదీతీరంబు చేరం జని గజగమనలు విజన ప్రదేశంబున
వలువలు విడిచి యిడి మది శంక లేక యకలంకలై గ్రుంకులిడఁ
జలంబున జలంబు జొచ్చి. ॥813॥

క. వారిజలోచనుఁ బాడుచు
వారిజలోచనలు వారివారికి వేడ్కన్
వారివిహారము సలిపిరి
వారి విహారములు జగతివారికిఁ గలవే? ॥814॥

వ. ఆ సమయంబున. ॥815॥

క. తోయజనయనలు యమునా
తోయములం దుండు టెఱిఁగి దూరగుఁ డయ్యున్
తోయజనయనుఁడు హరి తన
తోయము వారలును దానుఁ దోతెంచె నృపా! ॥816॥

త. కదలకుం డని తోడివారలఁ గన్నుసన్నల నిల్పుచుం
బదము లొయ్యన నేలఁ బెట్టుచుఁ బద్మనేత్రుఁడు మౌనియై
పొదల మాటున నల్లనల్లనఁ బొంచిపొంచి నతాంగుఁడై
యదను గోరుచు డాసి వ్రేతల యంబరంబులు దొంగిలెన్. ॥817॥

వ. ఇట్లు దొంగిలి. ॥818॥

శా. ఉద్యద్గంధ గజేంద్ర గౌరవముతో యోషాంబరంబుల్ విభుం
డాద్యుం డర్భకు భంగి నర్భకులతో హాసార్థియై కొంచు ద
న్నద్యంభఃకణ శీతవాత జనితానందంబుతో నెక్కెఁ దా
సద్యోముక్త దురంతపాదపజనుస్సంతాపమున్ నీపమున్. ॥819॥

వ. అప్పు డ య్యింతు లిట్లనిరి. ॥820॥

క. “మామా వలువలు ముట్టకు
మామా! కొనిపోకుపోకు మన్నింపు తగన్
మా మానమేల కొనియెదు?
మా మానసహరణ మేల? మానుము కృష్ణా! ॥821॥

సీ. బహుజీవనముతోడ భాసిల్లి యుండుటో?
గోత్రంబు నిలుపుటో కూర్మితోడ?
మహి నుద్ధరించుటో? మనుజసింహంబవై
ప్రజలఁ గాచుటొ? కాక బలిఁదెరల్చి
పిన్నవై యుండియుఁ బెంపు వహించుటో?
రాజుల గెలుచుటో రణములోన?
గురునాజ్ఞ చేయుటో? గుణనిధి వై బల

ప్రఖ్యాతిఁ జూపుటో భద్రలీల?
ఆ. బుధులు మెచ్చ భువిఁ బ్రబుద్ధత మెఱయుటో?
కలికితనము చేయ ఘనత గలదే?
వావి లేదు వారివారు నావా రని
యెఱుఁగ వలదె? వలువ లిమ్ము కృష్ణ! ॥822॥

క. కొంటివి మా హృదయంబులు;
గొంటివి మా మనము; లజ్జఁగొంటివి; వలువ
ల్గొంటి; వింక నెట్లు చేసెదొ;
కొంటెవుగద; నిన్నునెఱిఁగికొంటిమి కృష్ణా! ॥823॥

సీ. రాజసంబున నీవు రంజిల్లు టెఱుఁగమే
చెలరేఁగి వింతలు చేయుచుండ?
సత్త్వసంపద గల్గి జరుగుటఁ దలపమే
సిరి గల్గి యన్యులఁ జెనకుచుండ?
గురుతర శక్తి యుక్తుఁడ వౌట యెఱుఁగమే
తామసంబున నెగ్గు దలఁచుచుండ?
నొకభంగితో నుండకుంట చింతింపమే
మాయావివై మాఱుమలయుచుండ?
ఆ. నేమి జాడవాఁడ? వేపాటి గలవాఁడ?
వే గుణంబు నెఱుఁగ? వెల్ల యెడల
నొదిగి యుండ నేర వోరంత ప్రొద్దును?
బటము లీగదయ్య! పద్మనయన! ॥824॥

క. రాజుల నెఱుఁగవు బలిమిని
రాజిల్లెదు చీర లీవు రమణుల మింకన్
రాజున కెఱిఁగించెద; మో
రాజీవదళాక్షా! నీవు రాజవె ధరకున్?" ॥825॥

వ. అని పలికిన కన్నియల పలుకు లాలించి మందహాస సుందర
వదనారవిందుండై గోపాలబాలకులకరంబులం గరంబులు వ్రేసి
య మ్ముద్దియల నుద్దేశించి నెఱవాది చతురుం డిట్లనియె. ॥826॥

శా. "రామల్ రామలతోడి నీ పనికిగా రాగింతురే మీ క్రియన్
మోమోటేమియు లేక దూఱెదరు మీ మోసంబు చింతింప రం
భో మధ్యంబుననుండి వెల్వడి వెసం బూర్ణేందుబింబాననల్
మీమీ చీరలు వచ్చి పుచ్చుకొనుఁడా; మీకిచ్చెదం జెచ్చెరన్." ॥827॥

వ. అనిన నమ్మానవతు లొండొండురుల మొగంబులుచూచి నగుచు,
మర్మంబులు నాటిన మాటలకు మగుడం బలుక సిగ్గుపడచు,
నగ్గలం బైన చలిని వలిగొని కంఠప్రమాణజలంబు లం దుండి
డోలాయమానమానస లై యిట్లనిరి. ॥828॥

క. "మా వలువ లాగడంబున
నీ వేటికిఁ బుచ్చుకొంటి? నీ వల్పుఁడవే?

నీ వెఱుఁగని దేమున్నది?
నీ వందఱిలోన ధర్మనిరతుఁడవు గదే? ॥829॥

శా. ఇంతుల్ తోయము లాడుచుండ మగవారేతెంతురే? వచ్చిరా
యింతల్ చేయుదురే? కృపారహితులై యేలోకమందైన నీ
వింతల్ నీ తలఁబుట్టెఁగాక; మఱి యేపీ కృష్ణ! యోచల్ల! నీ
చెంతన్ దాసులమై చరించెదము మా చేలంబులిప్పింపవే. ॥830॥

క. వచ్చెదము నీవు పిల్చిన;
నిచ్చెద మేమైనఁగాని; నెటు చొరు మనినం
జొచ్చెదము; నేడు వస్త్రము
లిచ్చి మమ్ముం గరుణతోడ నేలుము కృష్ణా!" ॥831॥

వ. అనిన దరహసితవదనుండై హరి యిట్లనియె. ॥832॥

క. "ఏ తరుణుఁడు మగఁ డౌటకు
మీ తపములు చెప్పుఁ డింక మీ యానలు సుం
డీ తప్పిన నీ కూరిమి
మీ తలలనె పుట్టెనోటు మేదిని లేదే? ॥833॥

క. ఎవ్వనిఁగని మోహించితి?
రెవ్వఁడు మీ మానధనములెల్ల హరించెన్?
నివ్వటిలె మీకుఁ గూరిమి
యెవ్వనిపైఁ? బలుకరాదె? యేనన్యుఁడనే?" ॥834॥

వ. అనిన విని సుందరు లన్యోన్య సందర్శనంబులు చేయుచు, హృద
యారవిందంబులఁ గందర్పుండు సందడింప నగుచు నిరుత్తర
లయి యున్న లోకోత్తరుం డిట్లనియె. ॥835॥

క. "నా యింటికి దాసులరై
నా యాజ్ఞ వహించి మీరు నడచెదరేనిన్
మీ యంబరంబు లిచ్చెదఁ
దోయంబులు వెడలి రండు తొయ్యలులారా!" ॥836॥

వ. అనిన విని హరిమధ్యలు చలికి వెఱచి సలిలమధ్యంబున నిలువ
నోపక. ॥837॥

క. కొందఱు వెడలుద మందురు;
కొందఱు వెడలుటయు సిగ్గుఁగొను గోవిందుం
డందురు; కొందఱు దమలోఁ
గొందల మందుదురు వడఁకుఁగొని మనుజేంద్రా! ॥838॥

వ. మఱియు నెట్టకేలకుఁ జిత్తంబులు గట్టిపఱచుకొని తనుమధ్యలు
తోయ మధ్యంబు వెలువడి. ॥839॥

క. చంచత్పల్లవ కోమల

కాంచన నవరత్నఘటిత కంకణరుచిరో
దంచిత కరసంఛాదిత
పంచాయుధగేహ లగుచుఁ బడతులు వరుసన్. ॥840॥

వ. చని ప్రౌఢలైన సుందరుల ముందట నిడుకొని మందగమనలు
మందహాసంబుతోడ నెదుర నిలిచిన నరవిందనయనుం డిట్లనియె. ॥841॥

సీ. "శృంగారవతులార! సిగ్గేల? మిముఁ గూడి
పిన్ననాటను గోలెఁ బెరిగినాఁడ;
నెఱుఁగనే మీలోన నెప్పుడు నున్నాఁడ;
నేను జూడని మర్మ మెద్ది గలదు?
వ్రతనిష్ఠలై యుండి వలువలు గట్టక
నీరు జొత్తురె మీరు నియతిఁ దప్పి?
కాత్యాయనీదేవిఁ గల్ల చేయుట గాక
నీ రీతి నోమువా రెందుఁ గలరు?
ఆ. వ్రతము ఫలము మీకు వలసినఁ జక్కఁగ
నింతు లెల్లఁ జేతు లెత్తి మ్రొక్కి
చేరి పుచ్చుకొనుఁడు చీరలు; సిగ్గు పో
నాడనేల? యెగ్గు లాడనేల?" ॥842॥

వ. అనిన విని మానవతులు తమలోన. ॥843॥

మ. "వ్రతముల్ చేయుచు నొక్క మాటయిన నెవ్వానిన్ విచారించినన్
వ్రతభంగంబులు మానునట్టి వరదున్ వామాక్షు లీక్షించియున్
గతచేలాప్లవనంబు నేడు వ్రతభంగం బంచు శంకించి ఫా
లతటన్యస్తకరాబ్జలై సరసలీలన్ మ్రొక్కి ర ట్లందఱున్." ॥844॥

100 గోపికలయెడప్రసన్నుడగుట

క. బాలలకు హస్తకీలిత
ఫాలలకు నితాంతశీతపవనాగమ నా
లోలలకు నంబరములు గృ
పాలుఁడు హరి యిచ్చె భక్తపాలకు డగుటన్. ॥845॥

ఆ. "చీర లపహరించి సిగ్గులు విడిపించి
పరిహసించి యైన బరఁగ మనకు
ఘనుఁడు నోము కొఱఁతగాకుండ మ్రొక్కించె
ననుచు హరి నుతించి రబలలెల్ల" ॥846॥

క. ఉల్లములు నొవ్వ నాడిఁన
గల్లలు చేసినను నగినఁ గలఁచిన నైనన్
వల్లభులు చేయు కృత్యము
వల్లభలకు నెగ్గుగాదు; వల్లభ మధిపా! ॥847॥

వ. ఇట్లు హరి వలువ లిచ్చినఁ గట్టుకొని సతు లతని యందు బద్ధా
నురాగులై యుచ్చరింపక ఱెప్పలిడక తప్పక చూడ నా ప్రౌఢ

యెఱింగి చేరి వారి కిట్లనియె. ॥848॥

సీ. "లక్షణవతులార! లజ్జించి చెప్పరు
గాని మీ మర్మముల్ గానఁబడియె;
ననుఁ గొల్వఁ జింతించినారు నాచేతను
సత్యంబు మీ నోము సఫల మగును;
గామితార్థంబులు కలిమిఁ జెప్పఁగ నేల?
ననుఁ గొల్వ ముక్తికి నడవవచ్చుఁ;
గడమ కూడఁగ నంబికాదేవి నోమంగ
నటమీఁద రాత్రుల యందు మీకు
ఆ. నన్నుఁ బొందఁ గల్గు నమ్మి పొం" డని హరి
పల్కఁ నింతు లెల్ల భ్రాంతిఁ జనిరి
తపము పండె ననుచుఁ దత్పదాంభోజములు
మానసించి కొనుచు మందకడకు. ॥849॥

వ. ఇట్లు గోపకన్యక లందుఁ బ్రసన్నుండయి గోవిందుండు బృందావ
నంబు దాఁటి దూరంబున ధేనువుల మేపుచుండఁ; జండకిరణుని
యెండంబడి దండిచెడి తరుల దండ నండగొనుచు నాతపత్త్రా
కారంబులయి నీడలు చేయుచున్న వృక్షంబుల నీక్షించి కృష్ణ
బలరామ శ్రీదామ దేవప్రస్థ విశాలార్జున ప్రముఖులకుం దక్కిన
గోపకు లిట్లనిరి. ॥850॥

మ. "అపకారంబులు చేయ వెవ్వరికి నేకాంతంబు లం దుండు నా
తప శీతానిల వర్ష వారకములై త్వగ్గంధ నిర్యాస భ
స్మ పలాశాగ్ర మరంద మూల కుసుమ చ్ఛాయా ఫల శ్రేణిచే
నుపకారంబులు చేయు నర్థులకు నీ యుర్వీజముల్ గంటిరే." ॥851॥

వ. అని చిగురాకు పువ్వు కాయ పండు తండంబుల వ్రేఁగున వీఁగిన
తరువుల నడిమి తెరువునం బసుల దాఁటుల దాఁటించి, య
మునకుం జని, వెడఁదమడుఁగుల మెల్లనఁ జల్లని నీరుఁ ద్రావించి,
తత్సమీపంబున మేపుచు, వల్లవు లెల్ల మూఁకలుగొని, యాఁకలి
గొంటిమని విన్నవించినఁ దనకు భక్తురాండ్రగు విప్రభార్యలవలనం
బ్రసన్నుం డయి వారలం జూచి రామసహితుం డయిన హరి
యిట్లనియె. ॥852॥

సీ. "వల్లవులార! యీ వనమున విప్రులు
బ్రహ్మవాదులు దేవభవనమునకు
నరుగుట కాంగిరిసాహ్వయ సత్త్రంబు
సలుపుచున్నారు చనుఁడు మీరు
మా నామములు చెప్పి మైత్రితో నడిగిన
నన్నంబుఁ బెట్టెద" రనుచుఁ బలుక
వారలు చని విప్రవరుల కెల్లను మ్రొక్కి
"పసుల మేపుచు బలభద్ర కృష్ణు
తే. లలసి పుత్తెంచి రిట మమ్ము నన్న మడుగ
ధర్మవిదులార! యర్థిప్రదాతలార!

పెట్టు డన్నంబు; శ్రాంతులఁ బిలిచి తెచ్చి
పెట్టుదురు గాదె మిముబోఁటి పెద్ద లెల్ల. ||853||

క. ఘన దీక్షితునకు నైనం
జనుఁ గుడువఁగ; బశువధంబు సౌత్రామణియుం
జనిన వెనుక దోషము లే
దనఘాత్మకులారా! పెట్టు డన్నము మాకున్." ||854||

వ. అని గోపకులు పలికిన. ||855||

మ. క్రతువు న్మంత్రముఁ దంత్రమున్ ధనములుం గాలంబు దేశంబు దే
వతయున్ ధర్మము నన్యము ల్దలఁప నెవ్వాఁ డట్టి సర్వేశ్వరున్
మతి నూహింపక గోపబాలుఁ డనుచున్ మందస్థితిం జూచి దు
ర్మతులై యన్నము లేదు లే దనిరి సన్మాన్యక్రియాశూన్యులై. ||856||

వ. అంత గోపకులు నిరాశులై వచ్చి యెఱింగించిన హరి లౌకికాను
సారి యగుచు "మీ రయ్యార్యుల నడుగక, వారి భార్యలకు మా
రాకఁ జెప్పుఁ; డన్నంబు పెట్టుదు" రని పంచిన వారు చని బ్రాహ్మ
ణసతుల దర్శించి నమస్కరించి సంపూజితులై యిట్లనిరి. ||857||

క. "గోవుల మేపుచు నాఁకొని
గోవిందుం డన్న మడిగికొని రండని మ
మ్మీవేళను బుత్తెంచెను
ధీవిలసితలారా! రండు తెం డన్నంబుల్." ||858||

101 విప్రవనితాదత్తాన్నభోజనంబు

వ. అనిన విని గోవింద సందర్శనకుతూహలలై ధరణీసురసుందరులు
సంభ్రమానందంబులు డెందంబుల సందడింప, భక్ష్య భోజ్య
లేహ్య చోష్య పానీయ భేదంబులుం గలిగి, సంస్కార సంపన్నంబు
లైన యన్నంబులు కుంభంబుల నిడికొని సంరంభంబున సము
ద్రంబునకు నడచు నదుల తెఱంగున. ||859||

క. బిడ్డలు మగలును భ్రాతలు
నడ్డము చని వల దనంగ నటు తలఁడని మా
ఱొడ్డుచు జగదీశ్వరునకు
జడ్డన నన్నంబు గొనుచు జని రా సుదతుల్. ||860||

వ. చని యమునాసమీపంబున నవపల్లవాతిరేకంబును విగతవన
చరశోకంబును నైన యశోకంబుక్రింద నిర్మలస్థలంబున. ||861||

సీ. ఒక చెలికానిపై నొక చేయి చాఁచి వే
ఱొక చేత లీలాబ్జ మూఁచువానిఁ
గొప్పున కందని కొన్ని కుంతలములు
చెక్కుల నృత్యంబు చేయువానిఁ
గుఱుచ చుంగులు పుచ్చి కొమరారఁ గట్టిన

పసిఁడి వన్నియ గల పటమువానిఁ
నౌదలఁ దిరిగిరా నలవడఁ జుట్టిన
దట్టంపు పింఛపుదండవాని
తే. రాజితోత్పల కర్ణపూరములవాని
మహిత పల్లవ పుష్ప దామములవాని
భువన మోహన నటవేష భూతివానిఁ
గనిరి కాంతలు గన్నుల కఱవు దీఱ. ॥862॥

క. కని లోచనరంధ్రంబుల
మునుమిడి హరిలలితరూపమును లోఁగొని నె
మ్మనములఁ బరిరంభించిరి
తనుమధ్యలు హృదయజనితతాపమువాయన్. ॥863॥

వ. ఇ వ్విధంబున. ॥864॥

క. వారిత సర్వస్పృహలై
వా రందఱుఁ దన్నుఁ జూడ వచ్చుట మదిలో
వారిజనయనుఁడు పొడగని
వారికి నిట్లనియె నగి యవారితదృష్టిన్. ॥865॥

శా. "కాంతారత్నములార! మీ గృహములం గళ్యాణమే యేమి గా
వింతున్ మీ? కిటు రండు; మమ్ము నిచటన్ వీక్షింప నేతెంచినా
రెంతో వేడుకతో; నెఱుంగుదుము; నిర్హేతుస్థితిన్ నన్ను ధీ
మంతుల్ మీ క్రియఁ జేరి కందురుగదా మత్సేవలన్ సర్వమున్. ॥866॥

వ. కావున గృహస్థులయిన మీ పతులు మిమ్ముంగూడి క్రతువు
నిర్విఘ్నంబుగా సమాప్తిం జేసెదరు; మీరు యాగవాటంబున
కుం జనుఁ" డనిన విప్రభార్య లిట్లనిరి. ॥867॥

మ. "తగునె మాధవ! యిట్టి వాఁడిపలుకుల్ ధర్మంబులే మా యెడన్?
మగలుం బిడ్డలు సోదరుల్ జనకులున్ మమ్ము న్నివారింప మ
చ్చిగ నీ యంఘ్రులు చేరినార; మటఁ బో జేకొందురే వార లా
పగి దే మొల్లము; కింకరీజనులఁగా భావించి రక్షింపవే." ॥868॥

వ. అనిన జగదీశ్వరుండు. ॥869॥

సీ. "నా సమీపమున నున్నా రంచు నలుగరు
బంధులు భ్రాతలు పతులు సుతులు
మిమ్ము దేవతలైన మెత్తు రంగనలారా!
నా దేహసంగంబు నరుల కెల్ల
సౌఖ్యానురాగ సంజనకంబు గాదు; ము
క్తిప్రదాయకము; నా కీర్తనమున
దర్శనాకర్ణన ధ్యానంబులను గర్మ
బంధ దేహంబులఁ బాసి మీరు
తే. మానసంబులు నా యందు మరుగఁజేసి
నన్నుఁ జేరెద రటమీఁద నమ్ము" డనుచుఁ

బలికి వారలు దెచ్చిన భక్షణాదు
లాప్తవర్గంబుతో హరి యారగించె. ॥870॥

క. పరమేశ్వరార్పణంబుగఁ
బరజనులకు బిక్ష యిడినఁ బరమపదమునం
బరఁగెద రఁట; హరి సాక్షా
త్పరమేశ్వర బిక్ష చేయు ఫలమెట్టిదియో? ॥871॥

102 విప్రులవిచారంబు

వ. ఇట్లు సర్వేశ్వరుండైన హరికి బిక్షయిడి తమ భార్య లతని వలనం
గృతార్థు లగుట యెఱింగి భూసురులు తమలో నిట్లనిరి. ॥872॥

చ. “కటకట! మోసపోయితిమి; కాంతల పాటియు బుద్ధి లేదు; నే
డిట హరిఁ గానఁబో నెఱుఁగ; మేము దురాత్ముల; మేము గల్మషో
ద్భటులము; విష్ణుదూరగుల ప్రాజ్ఞతలేల? తపంబులేల? ప
ర్యటనములేల? శీలములు యాగములున్ మఱియేల కాల్పనే? ॥873॥

క. జపహోమాధ్యయనంబులు
తపములు వ్రతములును లేని తరుణులు హరి స
త్కృపఁ బడసి రిన్ని గిలిగియుఁ
జపలతఁ బొందితిమి భక్తి సలుపమి నకటా! ॥874॥

క. సుర గురులగు యోగీంద్రుల
నరుదుగ మోహితులఁజేయు హరిమాయ మమున్
నర గురుల మూఢవిప్రుల
నురవడి మోహితులఁ జేయ నోపక యున్నే? ॥875॥

మ. క్రతువుల్ ధర్మము మంత్రతంత్రధనముల్ కాలంబు దేశంబు దే
వతయున్ వహ్నులు మేదినీసురులు నెవ్వా డట్టి సర్వేశుఁ డీ
క్షితి రక్షింప జనించినాఁ; డెఱుఁగ; మా శ్రీభర్తకుం గర్తకుం
గుతలోద్ధర్తకు మేము మ్రొక్కెదము రక్షోనాథ సంహర్తకున్.” ॥876॥

103 యాగముచేయయోచించుట

వ. అని మఱియు ననేకవిధంబులఁ బశ్చాత్తాపంబునం బొంది హరిం
దలంచి శమింపుమని మ్రొక్కి బ్రాహ్మణులు కంసభీతులై కృష్ణ
సందర్శనంబు జేయం జన రైరి; అంత నక్కడ నఖిలదర్శనుం
డైన హరి యింద్రయాగంబు జేయం దలంచి తనకడకు వచ్చిన
నందాది గోపవృద్ధులం గని నందున కిట్లనియె. ॥877॥

సీ. “యాగంబు జేయంగ నర్థించి వచ్చితి;
రీ యాగమున ఫల మేమి గలుగు?
నెవ్వాఁడు దీనికి నీశ్వరుం? డధికారి
యెవ్వఁడు? సాధన మెంత వలయు?
శాస్త్రీయమో, జనాచారమో కార్యంబు?

వైరుల కెఱిఁగింప వలదు గాని
యెఱిఁగెడి మిత్రుల కెఱిఁగింపఁ దగుఁ జేరి
యెఱిఁగి చేసినఁ గోర్కు లెల్లఁ గలుగుఁ
ఆ. బగయుఁ జెలిమి లేక పరఁగిన మిముబోఁటి
మంచివారల కేల మంతనంబు?
తలఁపు లెల్ల మాకుఁ దగ నెఱిఁగింపవే
తాత! వాక్సుధాప్రదాత వగుచు." ||878||

వ. అనినఁ బ్రౌఢకుమారునికిఁ దండ్రి యిట్లనియె. ||879||

సీ. "పర్జన్యుఁ డధిపుండు భగవంతుఁ డమరేంద్రుఁ
డతనికిఁ బ్రియమూర్తు లగుచునున్న
మేఘ బృందంబులు మేదినీ తలముపై
నతని పంపున భూతహర్షణముగ
జలములు గురియుఁ, దజ్జలపూరములఁ దోఁగి
పండు సస్యంబు లా పంట దమకు
ధర్మార్థకామప్రదాయకములు లోకు
లెల్లను బ్రతుకుదు; రింత యెఱిఁగి
తే. మేఘవిభుఁడైన యింద్రుఁడు మెచ్చుకొఱకు
నింద్రమఖములు జేయుదు రెల్ల నృపులుఁ
గామ లోభ భయ ద్వేషకలితు లగుచుఁ
జేయ కుండిన నశుభంబు చెందుఁ బుత్ర! ||880||

వ. అదియునుం గాక. ||881||

ఆ. మఖము జేయ వజ్రి మది సంతసించును
వజ్రి సంతసింప వాన గురియు
వాన గురియఁ గసవు వసుమతిఁ బెరుగును
గసవు మేసి ధేనుగణము బ్రతుకు. ||882||

క. ధేనువులు బ్రతికెనేనియు
మానక ఘనమైన పాఁడి మందలఁ గలుగున్;
నూనముగ బాఁడి గలిగిన
మానవులును సురలుఁ దనిసి మనుదురు పుత్రా!" ||883||

104 ఇంద్రయాగనివారణంబు

వ. అని యిట్లు నొడివిన నందుని పలుకులు విని యింద్రునికిఁ
గోపంబు దీపింప దనుజదమనుండు తండ్రి కిట్లనియె. ||884||

క. "కర్మమునఁ బుట్టు జంతువు
కర్మముననను వృద్ధి బొందుఁ గర్మమునఁ జెడుం
గర్మమె జనులకు దేవత
కర్మమె సుఖదుఃఖములకుఁ గారణ మధిపా! ||885||

క. కర్మములకుఁ దగు ఫలములు

కర్మలకు నిడంగ రాజు గాని సదా ని
ష్కర్ముఁ డగు నీశ్వరుండును
గర్మవిహీనునికి రాజు గాఁడు మహాత్మా! ॥886॥

వ. కావునఁ గర్మానుయాతంబులైన భూతంబులకుఁ బురుహూతుని
వలని భీతి యేటికిఁ? బురాతన జన్మసంస్కారంబులు కుప్పలు
గొని కప్పినఁ గర్మంబులఁ దప్పించి పెంపు వడయ నప్పరమేశ్వ
రుండునునేరం; డితరులంజెప్పనేల? సురాసురనరానీకంబుల
తో లోకంబు నిజసంస్కారవశంబై యంద డిందియున్నది; సందే
హంబు లేదు; దేహి కర్మవశంబున గురుతను దేహంబులం జొచ్చి
వెడలు; నొజ్జ, వేలుపు, నెచ్చలి, పగఱు, చుట్టంబులు కర్మంబు
జీవుండు కర్మంబుతోడ వర్తించు; నతనికిఁ గర్మంబు దైవతంబు
కర్మంబునం బ్రతుకుచు నితర సేవజేయుట సతి పతివిడిచి జారుం
జేరిన చందంబగు; విప్రుండు వైదిక కర్మంబున మెలంగు; నృపతి
ధరణీ పాలనంబున సంచరించు; వైశ్యుండు వాణిజ్య కృషి
కుసీదగోరక్షాదుల వర్తించు శూద్రుండగ్రజన్ముల సేవించి బ్రతుకు;
రజస్సత్త్వ తమోగుణంబు లుత్పత్తి స్థితి లయ కారణంబు లందు
రజంబున జగంబు జన్మించు; రజోగుణప్రేరితంబులై మేఘంబులు
వర్షించు; వర్షంబునం బ్రజావృద్ధి యగు; నింద్రుం డేమి చేయంగల
వాఁడు; అదియునుం గాక. ॥887॥

శా. కోపింపం బనిలేదు శక్రునికిఁ; దాఁ గోపించుఁగా కేమి సం
క్షేపం బయ్యెడి దేమి? పట్టణములున్ గేహంబులున్ దేశముల్
వ్యాపారంబులు మీకుఁ బోయెడినె? శైలారణ్యభాగంబులన్
గోపత్వంబున నుండుచున్ మనకు సంకోచింపఁగా నేటికిన్? ॥888॥

సీ. పసులకుఁ గొండకు బ్రాహ్మణోత్తములకు
మఖము గావించుట మంచిబుద్ధి
యింద్రయాగంబున కేమేమి దెప్పింతు
రవి యెల్లఁ దెప్పింపుఁ డరసి మీరు
పాయసంబులు నపూపములు సైఁదపుఁబిండి
వంటలుఁ బప్పును వలయు నట్టి
ఫలశాకములు వండఁ బంపుఁడు; హోమంబు
జేయుఁడు; ధేనుదక్షిణల నిచ్చి
తే. బహురసాన్నంబు పెట్టుఁడు బ్రాహ్మణులకు
నచలులై పూజ యొనరిపు డచలమునకు;
నధమ చండాల శునక సంహతికిఁ దగిన
భక్ష్యములు పెట్టి కసవులు పసుల కిండు. ॥889॥

శా. గంధాలంకరణాంబరావళులచేఁ గైచేసి యిష్టాన్నముల్
బంధుశ్రేణియు మీరలుం గుడిచి నా భాషారతిన్ వేడుకల్
సంధిల్లన్, గిరి గో ద్విజానల నమస్కారంబు గావింపుఁడా;
సంధిల్లున్ సకలేప్సితంబులును మీ జన్మంబు ధన్యంబగున్." ॥890॥

వ. అని మఱియు నిలింపపతి సొంపు దింపుతలంపున ని మ్మ

ఖంబు తనకు సమ్మతం బని గోవిందుండు పలికిన నందాదులు
మేలుమే లని తద్వచన ప్రకారంబునం బుణ్యాహవాచనంబులు
చదివించి ధరణీసురులకు భోజనంబు లిడి పసులకుం గసవు
లొసంగిరి; అప్పుడు. ||891||

105 పర్వతభంజనంబు

మ. సకలాభీరులు వీఁడె కృష్ణుఁ డన నైజంబైన రూపంబుతో
నకలంకస్థితినుండి "శైల మిదె మీరర్చింప రం" డంచుఁ దా
నొక శైలాకృతిఁదాల్చి గోపకులతో నొండొండఁ బూజించి గో
పకదత్తాన్నము లాహరించె విభుఁ డా ప్రత్యక్ష శైలాకృతిన్. ||892||

మ. వినుఁ డీ శైలము కామరూపి; ఖలులన్ వేధించు; నాజ్యాన్నముల్
మన మొప్పింపఁగ నాహరించె; మనలన్ మన్నించెఁ; జిత్తంబులో
ననుకంపాతిశయంబు చేసె మనపై నంచున్ సగోపాలుఁడై
వనజాక్షుండు నమస్కరించె గిరికిన్ వందారుమందారుఁడై. ||893||

వ. ఇట్లు గోపకులు హరిసమేతు లై గిరికిం బూజనోపహారంబులు
సమర్పించి, గోధనంబులం బురస్కరించుకొని భూసురాశీర్వాద
వచనంబులతో గిరికిం బ్రదక్షిణంబు చేసి, రా సమయంబున. ||894||

క. గుబ్బముల పరువు మెచ్చుని
నబ్బల గట్టిన రథంబు నందప్రముఖుల్
గుబ్బల యార్పులు చెలఁగఁగఁ
దొబ్బలగమి వెంట నంటఁ దోలి రిలేశా! ||895||

క. పాటించి గానవిద్యా
పాటవమునఁ దేరు లెక్కి బహుతానములం
బాటలగంధులు గృష్ణుని
బాటలు పాడిరి విరోధిపాటనుఁ డనుచున్. ||896||

క. కుండ నిభాపీనంబులు
మండితవర్ణములు వివిధమహితాకృతులున్
నిండిన కడుపులుఁ గన్నుల
పండువులుగఁ బాఁడి కుబ్బిపదువులు జరగెన్. ||897||

క. పొగరెక్కిన మూఁపురములు;
దెగ గల వాలములు, శైల దేహంబులు, భూ
గగనములు నిండు ఱంకెలు
మిగుల మెఱయు వృషభగణము మెల్లన నడచెన్. ||898||

106 పాషాణసలిలవర్షంబు

వ. ఇట్లు పర్వత ప్రదక్షిణంబు చేసి గోపకులు మాధవసమేతులై
మందకుం జని; రంత మహేంద్రుం డంతయునెఱింగి మహాకోపం
బునఁ బ్రళయ ప్రవర్తకంబులగు సంవర్తకాది మేఘంబులం జీఱి

యిట్లనియె. ॥899॥

మ. “పెరుగుల్ నేతులు ద్రావి క్రొవ్వి, భువి నాభీరుల్ మదాభీరులై
గిరిసంఘాత కఠోరపత్రదళనక్రీడా సమారంభ దు
ర్భర దంభోళిధరుం బురందరు ననుం బాటించి పూజింప క
గ్గిరికిం బూజలు చేసి పోయి రిదిగో కృష్ణుండు ప్రేరేఁపఁగన్. ॥900॥

క. గురు దేవ హీను బాలుని
గిరి భూజ ప్రముఖ వాసుఁ గృష్ణు ననీశుం
బరిమాణశీల కుల గుణ
విరహితుఁ జేపట్టి యింద్రు విడిచిరి గొల్లల్. ॥901॥

ఆ. విమల ఘనతరాత్మవిజ్ఞానవిద్యచే
నిగుడలేక యుడుప నిభము లగుచుఁ
గర్మమయములైన క్రతువుల భవ మహా
ర్ణవముఁ గడవఁ గోరినారు వీరు. ॥902॥

శా. ఉద్యత్సంపద నమ్మి నందతన యోద్యోగంబునన్ వెఱ్ఱులై
మద్యాగంబు విసర్జనీయ మని రీ మర్త్యుల్ వడిన్ మీరు మీ
విద్యుద్వల్లులఁ గప్పి గర్జనములన్ వేధించి గోవుల్ జనుల్
సద్యోమృత్యువుఁ బొంద ఱా ల్గురియుఁడీ; శౌర్యంబ వార్యంబుగన్. ॥903॥

క. మీవెంట వత్తు నే నై
రావణనాగంబు నెక్కి రయ మొప్పంగా
దేవగణంబులతోడను
గోవిందుని మంద లెల్లఁ గొందలపెట్టన్.” ॥904॥

వ. అని యిట్లు పలికి జంభవైరి సంరంభంబున దంభోళి జళిపించి,
బింకంబున శంకింపక, కిన్కతోడ సంకెలలు విప్పించిన, మహా
నిలప్రేరితంబులై చని, నందుని మందమీఁద నమోఘంబులైన
మేఘంబులు మహౌఘంబులై పన్ని, ప్రచండగతిఁ జండమరీచి
మండలంబుఁ గప్పి, దివినిండి, దిశ లావరించి, రోదోంతరాళంబు
నిరంతరనీరంధ్ర నిబిడాంధకారబంధురంబుగ నిరోధించి, బలిభం
జన ద్వితీయ పాదపల్లవభగ్నంబైన బ్రహ్మాండభాండంబు చిల్లుల
జల్లించినఁ, దొరఁగు బహిస్సముద్రసలిలనిర్ఝరంబుల వడుపున
నెడతెగక తోరంబులైన నీరధారలం గురియుచు శిలల వర్షించుచు,
బిడుగుల ఱువ్వుచు, మిట్టుపల్లంబులు సమతలంబులై,
యేకార్ణవంబు రూపునచూపి, నందు దుడు కడఁచుచు విలయ
శిఖిశిఖాసంరంభ విజృంభమాణవిద్యుల్లతావిలోకనంబుల మిఱు
మిట్లుగొని, సొమ్మసిలంబోవు లేగలును, లేఁగలకు మూతుల
డ్డంబులిడి ప్రళయభైరవ భేరీభాంకారభీషణంబులగు గర్జనఘోష
ణంబులఁ జెవుడుపడి చిందఱవందఱ లైన డెందంబులం గంది
కుంది వ్రాలు ధేనువులును, ధేనువుల వెనుక నిడుకొని దురంత
కల్పాంత కాలకేళీవిశాల కాలకంఠ గదా ఘాత ప్రభూతంబు లైన
నిర్ఘాతపాతంబులకు భీతంబులై హరికి మ్రొక్కి, రక్షరక్షేతి శబ్దం

బులు చేయు కైవడి విడువని జడింబడి, సైరింపక శిరంబులు
వంచుకొని, గద్గదకంఠంబుల నంభారవంబులు చేయు వృషభం
బులును, వృషభాది గోరక్షణంబు చేయుచు దుర్వారఘోర శిలా
సారంబుల సారంబులు జెడి శరీరంబులు భారంబులైన మ్రాను
పడు గోపకులును, గోపకులం బట్టుకొని దట్టంబైన వానగొట్టునం
బెట్టుపడి బడుగునడుములు నుసులుపడ వడవడ వడంకుచు
గోవిందునిం జీరు గోపికలును, గోపికాజన కఠినకుచకలశయుగ
ళంబుల మఱుంగునం దలలు పెట్టుకొని పరవశులైన శిశువు
లుంగలిగి, మహాఘోషంబుతోడ నష్టంబైన ఘోషంబుఁ జూచి ప్ర
బుద్ధులైన గోపవృద్ధులు కొందఱు దీనజనరక్షకుండైన పుండరీ
కాక్షునకు మ్రొక్కి యిట్లనిరి. ॥905॥

ఉ. అక్కట! వానఁ దోగి వ్రజ మాకుల మయ్యెఁ గదయ్య! కృష్ణ! నీ
వెక్కడనుంటి? వింతదడవేల సహించితి? నీ పదాబ్జముల్
దిక్కుగ నున్న గోపకులు దీనత నొంద భయాపహారివై
గ్రక్కునఁ గావ కిట్లునికి కారుణికోత్తమ! నీకుఁ బాడియే? ॥906॥

క. ఈ యుఱుములు నీ మెఱుములు
నీ యశనీఘోషణములు నీ జలధారల్
నీ యాన తొల్లి యెఱుఁగము
కూయాలింపం గదయ్య! గుణరత్ననిధీ! ॥907॥

క. వారి బరు వయ్యె మందల
వారికి; నిదె పరులు లేరు వారింపంగా;
వారిద పటల భయంబును
వారిరుహదళాక్షా! నేడు వారింపఁగదే. ॥908॥

వ. అనిన విని సర్వజ్ఞుండైన కృష్ణుం డంతయు నెఱింగి. ॥909॥

ఉ. "తన్నొక యింతగైకొనరు; తప్పిరి; యాగము చేసి" రంచుఁ దా
మిన్నుననుండి గోపకులమీఁద శిలల్ గురియించుచున్న వాఁ
డున్నత నిర్జరేంద్రవిభవోద్ధతి గర్వనగాధిరూఢుడై
కన్నులఁ గానఁ డింద్రుఁ డిటు; గర్వపరుం డొరుఁగాన నేర్చునే? ॥910॥

క. దేవత లందఱు నన్నునె
సేవింతురు; రాజ్యమదముఁ జెందరు; చెఱుపం
గా వలదు; మానభంగముఁ
గావింపఁగ వలయు శాంతి గలిగెడుకొఱకై. ॥911॥

వ. అని చింతించి శిలావర్షహతులై శరణాగతులైన ఘోషజనుల
రక్షించుట తగ వని, సకలలోకరక్షకుండైన విచక్షణుండు. ॥912॥

చ. "కలఁగకుఁడీ వధూజనులు; కంపము నొందకుఁడీ వ్రజేశ్వరుల్;
తలఁగకుఁడీ కుమారకులు; తక్కినవారలు జాలవానచే
నలయకుఁడీ; పశువ్రజము నక్కడ నక్కడ నిల్వనీకుఁడీ;
మెలుపున మీకు నీశ్వరుఁడు మేలొసఁగుం గరుణార్ద్రచిత్తుఁడై." ॥913॥

వ. అని చెప్పి. ॥914॥

107 గోవర్ధనగిరినెత్తుట

క. కిరి యై ధర యెత్తిన హరి
కరి సరసిజముకుళ మెత్తుగతిఁ ద్రిభువన శం
కరకరుఁడై గోవర్ధన
గిరి నెత్తెం జక్క నొక్క కేలన్ లీలన్. ॥915॥

క. దండిని బ్రహ్మాండంబులు
చెండుల క్రియఁ బట్టి యెగురఁ జిమ్మెడు హరికిన్
గొండఁ బెకలించి యెత్తుట
కొండొకపని గాక యొక్క కొండా తలఁపన్? ॥916॥

వ. ఇట్లు గిరి యెత్తి. ॥917॥

శా. బాలుం డాడుచు నాతపత్ర మని సంభావించి పూగుత్తి కెం
గేలందాల్చినలీల లేనగవుతోఁ గృష్ణుండు దా న మ్మహా
శైలంబున్ వలకేలఁ దాల్చి విపులచ్ఛత్రంబుగాఁ బట్టె నా
భీలాభ్రచ్యుత దుశ్శిలాచకిత గోపీ గోప గోపంక్తికిన్. ॥918॥

వ. ఇట్లు గోత్రంబు ఛత్రంబుగాఁ బట్టి గోపజనులకు గోపాలశేఖరుం
డిట్లనియె. ॥919॥

క. “రా తల్లి! రమ్ము తండ్రీ!
వ్రేతలు గోపకులు రండు; వినుఁ; డీ గర్త
క్ష్మాతలమున నుండుఁడు గో
వ్రాతముతో మీరు మీకు వలసిన యెడలన్. ॥920॥

శా. బాలుం డీతఁడు; కొండ దొడ్డది; మహాభారంబు సైరింపఁగాఁ
జాలండో; యని దీని క్రింద నిలువన్ శంకింపఁగాబోల; దీ
శైలాంభోనిధి జంతు సంయుత ధరాచక్రంబు పైఁబడ్డ నా
కేలల్లాడదు; బంధులార! నిలుఁ డీ క్రిందం బ్రమోదంబునన్. ॥921॥

వ. ఇట్లు పలుకుచున్న హరిపలుకులు విని నెమ్మనమ్ముల నమ్మి
కొండ యడుగున తమతమ యిమ్ములం బుత్ర మిత్ర కళత్రాది స
మేతులై గోవులుం దారును గోపజనులు జనార్దనకరుణావలోక
నామృతవర్షంబున నాఁకలి దప్పుల చొప్పెఱుంగక కృష్ణకథావినో
దంబులనుండిరి; యివ్విధంబున. ॥922॥

మ. హరిదోర్దండము కామ, గుబ్బశిఖరం, బాలంబి ముక్తావళుల్
పరఁగం జారెడు తోయబిందువులు, గోపాలాంగ నాపాంగ హా
సరుచుల్ రత్నచయంబు గాఁగ, నచలచ్ఛత్రంబు శోభిల్లెఁ ద
ద్గిరిభిద్దుర్మదభంజి యై జలధరాఖిన్న ప్రజారంజి యై. ॥923॥

క. రాజీవాక్షునిచే నొక

రాజీవముభంగి శైలరాజము మెఱసెన్;
రాజేంద్ర! మీఁద మధుకర
రాజి క్రియన్ మేఘరాజి రాజిల్లెఁ గడున్. ॥924॥

క. వడిగొని బలరిపు పనుపున
నుడుగక జడి గురిసె నే డహోరాత్రము; ల
య్యెడ గోపజనులు బ్రతికిరి
జడిఁ దడియక కొండగొడుగు చాటున నధిపా! ॥925॥

వ. ఇట్లు హరి యే డహోరాత్రంబులు గిరి ధరించిన గిరిభేది విసిగి వేసరి కృష్ణు చరితంబులువిని వెఱఁగుపడి విఫలమనోరథుండై మేఘంబుల మరలించుకొనిచనియె నంత నభోమండలంబు విద్యోతమాన ఖద్యోతమండలం బగుట విని గోవర్ధనధరుండు గోపాలకులకు యిట్లనియె. ॥926॥

క. “ఉడిగెను వానయు గాలియు
వడిచెడి నదులెల్లఁబొలుప వఱదలిగిరెఁ; గొం
డడుగున నుండక వెడలుఁడు
కొడుకులుఁ గోడండ్రు సతులు గోవులు మీరున్.” ॥927॥

వ. అనిన విని సకల గోపజనులు శకటాద్యుపకరణ సమేతులై గోవులుందారును గొండ యడుగు విడిచివచ్చి రచ్యుతుండునుజెచ్చెరఁ దొల్లింటి యట్ల నిజస్థానంబున గిరినిలిపె; నంత వల్లవులెల్లం గృష్ణునిఁ గౌగలించుకొని సముచిత ప్రకారంబుల సంభావించి దీవించిరి; గోపికలు సేసలిడి, దధ్యన్నకబళంబు లొసంగుచు నాశీర్వదించిరి; నంద బలభద్ర రోహిణీ యశోద లాలింగనంబుజేసి భద్రవాక్యంబులు పలికిరి సిద్ధసాధ్యగంధర్వవరులు విరులుగురియించిరి సురలు శంఖ దుందుభులు మ్రోయించిరి; తుంబురు ప్రముఖులయిన గంధర్వులు పాడి; రప్పుడు. ॥928॥

క. వల్లవకాంతలు దన కథ
లెల్లను బాడంగ నీరజేక్షణుఁ డంతన్
వల్లవబలసంయుతుఁడై
యల్లన గోష్ఠంబుఁ జేరె నవనీనాథా! ॥929॥

108 గోపకులు నందునికిజెప్పుట

వ. అయ్యవసరంబునఁ గృష్ణు చరిత్రంబులు తలంచి వెఱఁగుపడి గోపజనులు నందున కిట్లనిరి. ॥930॥

సీ. కన్నులు దెఱవని కడుచిన్ని పాపఁడై
దానవిఁ జనుఁబాలు ద్రాగి చంపె;
మూడవ నెలనాఁడు ముద్దుల బాలుఁడై
కోపించి శకటంబుఁ గూలఁ దన్నె;
నేఁడాది కుఱ్ఱఁడై యెగసి తృణావర్తు

మెడఁ బట్టుకొని కూల్చి మృతునిఁ జేసెఁ;
దల్లి వెన్నలకునై తను ఱోలఁ గట్టినఁ
గొమరుఁడై మద్దులు గూల నీడ్చెఁ;
తే. బసుల క్రేపులఁ గాచుచు బకునిఁ జీఱె;
వెలఁగతో వత్సదైత్యుని వ్రేసి గెడపె;
సబలుఁడై ఖరదైత్యుని సంహరించె;
నితఁడు కేవల మనుజుఁడే యెంచి చూడ. ||931||

క. తెంపరి యై రామునిచేఁ
జంపించెఁ బ్రలంబు; మ్రింగెఁ జటుల దవాగ్నిన్;
సొంపు చెడఁ ద్రొక్కి గాళియుఁ
ద్రుంపక కాళింది వెడలఁ దోలెన్ లీలన్. ||932||

క. ఏడేండ్ల బాలుఁ డెక్కడ?
క్రీడం గరి తమ్మి యెత్తు క్రియ నందఱముం
జూడ గిరి యెత్తు టెక్కడ?
వేడుక నొక కేల నేడు వెఱ గౌఁ గాదే. ||933||

క. ఓ! నంద! గోపవల్లభ!
నీ నందనుఁ డాచరించు నేర్పరితనముల్
మానవులకు శక్యంబులె;
మానవమాత్రుండె నీ కుమారుఁడు తండ్రీ! ||934||

వ. అనిన విని నందుండు వారలం జూచి మున్ను తనకు గర్గమహా
ముని చెప్పిన సంకేతంబు తెలిపి “శంకలేదు; కృష్ణుండు లోకరక్ష
కుండైన పుండరీకాక్షుని నిజాంశం బనుచు నంతరంగంబునం
జింతింతు” నని పలికిన వెఱఁగుపడి గోపకులు కృష్ణుం డనంతుం
డని పూజించి; రంత. ||935||

109 ఇంద్రుడు పొగడుట

మ. హరి కేలన్ గిరి యెత్తి వర్షజలఖిన్నాభీర గోరాజికిన్
శరణంబైనఁ ద్రిలోక రాజ్యమదముం జాలించి నిర్గర్వుఁడై
సురభిం గూడి బలారివచ్చి కనియెన్ సొంపేది దుష్టప్రజే
శ్వరదుర్మాన నిరాకరిష్ణు కరుణావర్ధిష్ణు శ్రీకృష్ణునిన్. ||936||

క. కని యింద్రుఁడు పూజించెను
దినకరనిభ నిజ కిరీటదీధితిచేతన్
ముని హృదలంకరణంబులు
సునతోద్ధరణములు నందసుతుచరణంబుల్. ||937||

వ. ఇట్లు నమస్కరించి కరకమలంబులు ముకుళించి హరికి హరి
హయుండు యిట్లనియె. ||938||

సీ. “పరమ నిధానంబు; భాసుర సత్వంబు;
శాంతంబు; హత రజస్తమము; నిత్య

మధిక తపోమయ; మట్లు గావున మాయ
నెగడెడి గుణములు నీకు లేవు
గుణహీనుఁడవు గాన గుణముల నయ్యెడి
లోభాదికములు నీలోనఁ జేర
వైన దుర్జననిగ్రహము శిష్టరక్షయుఁ
దగిలి జేయఁగ దండధారి వగుచు
తే. జగముభర్తవు; గురుడవు; జనకుఁడవును
జగదధీశుల మను మూఢజనులు దలఁక
నిచ్చపుట్టిన రూపంబు లీవు దాల్చి
హితము జేయుదు గాదె లోకేశ్వరేశ! ॥939॥

క. నావంటి వెఱ్ఱివారిని
శ్రీవల్లభ! నీవు శాస్తి చేసితివేనిం
గావరము మాని పెద్దల
త్రోవన్ జరుగుదురు బుద్ధితోడుత నీశా! ॥940॥

క. ఒక్కొక్క లోకముఁ గాచుచు
నెక్కుడు గర్వమున "నేమె యీశుల" మనుచుం
జొక్కి ననుబోటి వెఱ్ఱులు
నిక్కము నీ మహిమ దెలియనేర రనంతా! ॥941॥

ఆ. వాసుదేవ! కృష్ణ! వరద! స్వతంత్ర! వి
జ్ఞానమయ! మహాత్మా! సర్వపుణ్య
పురుష! నిఖిలబీజ! భూతాత్మక! బ్రహ్మ!
నీకు వందనంబు నిష్కళంక! ॥942॥

శా. నీ సామర్థ్య మెఱుంగ మేఘములచే నీ ఘోషమున్ భీషణో
గ్రాసారంబున ముంచితిన్ మఖము నాకై వల్లవుల్ చేయ రం
చో సర్వేశ! భవన్మహత్వమున నా యుద్యోగ మిట్లయ్యె; నీ
దాసున్ నన్నుఁ గృతాపరాధుఁ గరుణన్ దర్శింపవే మాధవా! ॥943॥

మ. నిను బ్రహ్మాదు లెఱుంగలేరు; జడతానిష్ఠుండ లోకత్రయా
వనదుర్మానగరిష్ఠుఁడన్; విపులదుర్వైదుష్యభూయిష్ఠుఁడన్;
వినయత్యాగకనిష్ఠుడం; గుజన గర్విశ్రేష్ఠుఁడన్; దేవ! నీ
ఘనలీలావిభవంబు పెంపుఁ దెలియంగా నెవ్వఁడన్? సర్వగా!" ॥944॥

వ. అనిన విని నగుచు జలధరగంభీర రవంబున శక్రునకుం జక్రి
యిట్లనియె. ॥945॥

మ. "అమరాధీశ్వర! లక్ష్మితోఁ దగిలి యిట్లంధుండవై యున్న నీ
సమదోద్రేకముఁ ద్రుంచివైచుటకు నీ జన్నంబుఁ దప్పించితిం
బ్రమదశ్రీరత దండధారినగు నన్ భావింపఁ; డెవ్వాఁడు ని
క్కము శిక్షింపఁ దలంతు వాని నధనుం గావింతు జంభాంతకా! ॥946॥

క. నా యాజ్ఞ జేయు చుండుము
నీ యధికారంబునందు నిలువు; సురేంద్రా!

శ్రీయుతుఁడవై మదింపకు
శ్రేయంబులు గల్గుఁ; బొమ్ము సితకరిగమనా! ||947||

110 కామధేనువు పొగడుట

వ. అని యిట్లు జిష్ణునిం బలుకుచున్న కృష్ణునికి మ్రొక్కి గోగణస
మేత యయిన కామధేనువు భక్తజనకామధేనువైన యీశ్వరు
నకు యిట్లనియె. ||948||

క. "విశ్వేశ! విశ్వభావన!
విశ్వాకృతి! యోగివంద్య! విను నీచేతన్
శాశ్వతుల మైతి మిప్పుడు
శాశ్వతముగఁ గంటి మధిక సౌఖ్యంబు హరీ! ||949||

వ. దేవా! మాకుం బరమదైవంబ వింద్రుండవు భూసురగోసురసాధు
సౌఖ్యంబులకొఱకు నిన్నింద్రునిం జేసి పట్టముగట్టుమని విరించి
నియమించి పుత్తెంచె నీవు భూతలభూరిభారనివారణంబు చేయ
నవతరించిన హరి" వని పలికి యంత. ||950||

మ. సురభిక్షీరములన్ సురద్విపమహాశుండాలతానీత ని
ర్జరగంగాంబువులన్ నిలింపజననీ సన్మౌనిసంఘంబుతో
సురనాథుం డభిషిక్తుఁ జేసి పలికెన్ సొంపార గోవిందుఁ డం
చు రణాక్రాంతవిపక్షుఁ దోయజదళాక్షున్ సాధుసంరక్షణున్! ||951||

సీ. తుంబుర నారదాదులు సిద్ధచారణ
గంధర్వులును హరికథలు పాడి
రమరకాంతలు మింట నాడిరి వేల్పులు
కురియించి రంచిత కుసుమవృష్టి
జగములు మూఁడును సంతోషమును బొందెఁ
గుఱ్ఱుల చన్నులం గురిసెఁ బాలు
నవజలంబులతోడ నదులెల్లఁ బ్రవహించె
నిఖిల వృక్షములు దేనియలు బడిసె
తే. సర్వలతికల ఫల పుష్ప చయము లమరెఁ
బర్వతంబులు మణిగణప్రభల నొప్పెఁ
బ్రాణులకునెల్ల తమలోని పగలుమానె
వాసుదేవుని యభిషేక వాసరమున. ||952||

వ. ఇట్లు గోపగోగణపతిత్వంబునకు గోవిందు నభిషిక్తుంజేసి వీడ్కొని
పురందరుండు, దేవగణంబులతో దివంబున కరిగె నంత. ||953||

111 వరుణునినుండితండ్రిదెచ్చుట

సీ. నందుఁ డేకాదశినాఁ డుపవాసంబు
చేసి శ్రీహరిఁబూజ చేసి దనుజ
వేళ యెఱుంగక వేగక ముందర
ద్వాదశీస్నానంబుఁ దగ నొనర్ప

యమునాజలము చొర నందొక్క దైత్యుండు
నందుని వరుణుని నగరమునకుఁ
గొనిపోవఁ దక్కిన గోపకు లందఱు
నందగోపకునిఁ గానక కలంగి
తే. రామకృష్ణులఁ బేర్కొని రవము జేయఁ
గృష్ణుఁ డీశుండు తమ తండ్రిఁ గికురుపెట్టి
వరుణభృత్యుండు గొనిపోయి వరుణుఁ జేర్చు
టెఱిఁగి రయమున నచ్చోటి కేఁగె నధిప! ||954||

వ. అప్పుడు. ||955||

క. వచ్చిన మాధవుఁ గనుఁగొని
చెచ్చెర వరుణుండు పూజ చేసి వినతుఁడై
యచ్చుగ నిట్లని పలికెను
“విచ్చేసితి దేవ! నా నివేశంబునకున్, ||956||

ఉ. ఏ విభు పాదపద్మరతు లెన్నఁడు నెవ్వరుఁ బొందలేని పెం
ద్రోవఁ జరింతు రట్టి బుధతోషక! నీ వరుదెంచుటం బ్రమో
దావృతమయ్యెఁ జిత్తము కృతార్థత నొందె మనోరథంబు నీ
సేవఁ బవిత్రభావమును జెందె శరీరము నేఁడు మాధవా! ||957||

ఉ. ఏ పరమేశ్వరున్ జగములిన్నిటిఁ గప్పిన మాయ గప్పఁగా
నోపక పారతంత్ర్యముననుండు మహాత్మక! యట్టి నీకు ను
ద్దీపితభద్రమూర్తికి సుధీజనరక్షణవర్తికిం దనూ
తాపము వాయ మ్రొక్కెద నుదారతపోధనచక్రవర్తికిన్. ||958||

చ. ఎఱుఁగఁడు వీఁడు నా భటుఁ డొకించుకయైన మనంబులోపలం
దెఱుకువలేక నీ జనకుఁదెచ్చె; దయంగొనిపొమ్ము ద్రోహమున్
మఱవుము నన్ను నీ భటుని మన్నన చేయుము నీదు సైరణన్
వఱలుదుఁగాదె యో! జనకవత్సల! నిర్మల! భక్తవత్సలా! ||959||

వ. అని ఇట్లు పలుకుచున్న వరుణునిం గరుణించి, తండ్రిం దోడ్కొని
హరి తిరిగివచ్చె; నంత నందుండు తన్ను వెన్నుండు వరుణనగ
రంబుననుండి విడిపించి తెచ్చిన వృత్తాంతబంతయు బంధువుల
కెఱింగించిన వారలు కృష్ణుం డీశ్వరుండని తలంచి; రఖిలదర్శనుం
డీశ్వరుండును వారల తలంపెఱింగి వారి కోరిక సఫలంబు చేయు
దునని వారి నందఱి బ్రహ్మహ్రదంబున ముంచి యెత్తి. ||960||

ఆ. “ప్రకృతిఁ గామకర్మ పరవశమై యుచ్చ
నీచగతులఁ బొంది నెఱయ భ్రమసి
తిరుగుచున్న జనము తెలియనేరదు నిజ
గతి విశేష మీ జగంబు నందు.” ||961||

మ. అని చింతించి దయాళుఁడైన హరి మాయాదూరమై, జ్యోతి యై,
యనిరూప్యంబయి, సత్యమై, యెఱుకయై, యానందమై, బ్రహ్మమై,
యనఘాత్ముల్ గుణనాశమందుఁ గను నిత్యాత్మీయ లోకంబు గ్ర

క్కునఁ జూపెం గరుణార్ద్రచిత్తుఁ డగుచున్ గోపాలక శ్రేణికిన్. ॥962॥

వ. ఇట్లు హరి ము న్నక్రూరుండు పొందిన లోకమంతయుం జూపి,
బ్రహ్మలోకంబునుం జూపినం జూచి, నందాదులు పరమానందం
బునుం బొంది వెఱఁగుపడి హంసస్వరూపకుండైన, కృష్ణునిం
బొడగని పొగడి పూజించి రంత. ॥963॥

112 శరద్రాత్రి గోపికలుజేరవచ్చుట

చ. కలువలమేలికందువలు, కాముని కయ్యపు నేలలున్, విర
క్తులు దలడించువేళలు, చకోరక పంక్తుల భోగకాలముల్,
చెలువలు సైరణల్ విడిచి చిక్కుతఱుల్, ఘనచంద్ర చంద్రికా
జ్వలిత దిశల్, శరన్నిశలు, జారకదుర్దశ లయ్యె నయ్యెడన్. ॥964॥

ఆ. కామతంత్రటీక, కలువల జోక, కం
దర్పుడాక, విటులతాల్మి పోక,
చకితచక్రవాక, సంప్రీతజనలోక,
రాక వచ్చె మేలురాక యగుచు. ॥965॥

క. పతి తన కరముల కుంకుమ
సతి మొగమున నలఁదుభంగి సముదయవేళాం
చితకరరాగమున నిశా
పతి రంజించెన్ నరేంద్ర! ప్రాక్సతి మొగమున్. ॥966॥

సీ. విటసేనపై దండువెడలెడు వలరేని
గొల్లెనపై హేమకుంభ మనఁగఁ
గాముకధృతివల్లికలు ద్రెంపనెత్తిన
శంబరాంతకు చేతి చక్ర మనఁగ
మారుండు పాంథుల మానాటవులు గాల్పఁ
గూర్చిన నిప్పుల కుప్ప యనఁగ
విరహిణీమృగమ్ముల వేటాడ మదనుండు
దెచ్చిన మోహంపు దీమ మనఁగ
ఆ. వింతనునుపు గల్గి వృత్తమై యరుణమై
కాంతితోఁ జకోరగణము లుబ్బఁ
బొడుపుకొండ చక్కిఁ బొడిచె రాకాచంద్ర
మండలంబు గగనమండలమున. ॥967॥

వ. ఇట్లు పొడమి నవకుంకుమాంకిత రమాముఖ మండలమండనం
బై యఖండంబైన చంద్రమండలంబు పొడగని పుండరీకనయ
నుండు యమునాతటంబున జగన్మోహనంబుగ నొక్క గీతంబు
పాడిన విని, పరాయత్తచిత్తలై తత్తఱంబున వ్రేతలే పనులకుంజేతు
లాడకయు గోవులకుం గ్రేపులవిడువకయు విడిచి విడిచియు నీడ
కయు నీడి యీడియు నీడినపాలు కాఁపకయుఁ గాఁచి కాఁచియుఁ
గాఁగిన పాలు డింపకయు డించి డించియు, డించినపాలు బాలుర
కుఁ బోయకయుఁ బోసి పోసియుఁ, బతులకుఁ బరిచర్యలు చేయక

యుఁ జేసి చేసియు నశనంబులు గుడువకయుఁ గుడిచి కుడిచి యుఁ గుసుమంబులు ముడువకయు ముడిచి ముడిచియుఁ దొడ వులు దొడగకయు దొడిగి తొడిగియు గోష్టంబుల పట్టుల నుండక యుఁ బాయసంబు నెఱయ వండకయు నయ్యె యెడల నిలువం బడకయుఁ గాటుకలు సూటినిడకయుఁ గురులు చక్కనొత్తకయుఁ గుచంబుల గంధంబులు కలయ మెత్తకయుఁ, బయ్యెదలు విప్పి కప్పకయు సఖులకుంజెప్పకయు సహోదరులు మగలుమామలు మఱందులు బిడ్డలు నడ్డంబుచని నివారింపం దలారింపక సంచ లించి పంచభల్లుని భల్లంబుల మొల్లంపు జల్లుల పెల్లునం దల్లడిల్లి డిల్లపడి, మొగిళ్ళగమి వెలువడి; యుల్లసిల్లు తటిల్లతల పొందున మందగమన లమందగమనంబుల మంద వెలువడి గోవిందసంద ర్శనంబునకుం జనిరి; అప్పుడు. ||968||

మ. తరుణు ల్గొందఱు మూలగేహముల నుద్దండించి రారాక త
ద్విరహాగ్నిం బరితాప మొందుచు మనోవీధిన్ విభున్ మాధవుం
బరిరంభంబులు చేసి జారుఁ డనుచున్ భావించియుం జొక్కి పొం
దిరి ముక్తిన్ గుణదేహముల్ విడిచి ప్రీతిన్ బంధనిర్ముక్తలై." ||969||

వ. అనిన నరేంద్రుం డిట్లనియె. ||970||

క. "జారుఁ డని కాని కృష్ణుఁడు
భూరిపరబ్రహ్మ మనియు బుద్ధిఁ దలంపన్
నేరరు; గుణమయదేహము
లే రీతిన్ విడిచి రింతు? లెఱిఁగింపు శుకా!" ||971||

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. ||972||

మ. "మును నేఁజెప్పితిఁ జక్రికింబగతుఁడై మూఢుండు చైద్యుండు పెం
పునఁ గైవల్యపదంబు నొందెఁ; బ్రియలై పొందంగ రాకున్నదే?
యనఘుం డవ్యయుఁ డప్రమేయుఁ డగుణుం డైనట్టి గోవిందమూ
ర్తి నరశ్రేణికి ముక్తిదాయియె సుమీ! తెల్లంబు భూవల్లభా! ||973||

ఆ. భాంధవమున నైనఁ బగనైన వగనైనఁ
బ్రీతినైనఁ బ్రాణభీతినైన
భక్తినైన హరికిఁ బరతంత్రులై యుండు
జనులు మోక్షమునకుఁ జనుదు రధిప! ||974||

వ. అటు గావునఁ బరమపురుషుండు, నజుండును, యోగీశ్వరేశ్వ రుండునైన హరిని సోకిఁన స్థావరం బైన ముక్తంబగు; వెఱఁగుపడ వలవదు, యివ్విధంబున. ||975||

113 గోపికలకు నీతులు చెప్పుట

క. ఘన మధుర గీత నినదము
విని వచ్చిన గోపికలను వీక్షించి నయం
బున మేటి సుగుణి నేర్పరి

తన వాగ్వైభవము మెఱయఁ దగ నిట్లనియె. ॥976॥

శా. “మేలా మీకు భయంబు పుట్టదుగదా మీ మందకున్? సింహశా
ర్దూలానేకప ముఖ్యము ల్దిరిగెడిన్ దూరంబు లేతెంతురే?
యేలా వచ్చితి? రీ నిశా సమయమం దిచ్చోట వర్తింతురే?
చాలుంజాలు లతాంగులార! చనుఁడీ సంప్రీతితో మందకున్. ॥977॥

శా. మీరేతెంచినజాడఁ గానక వగన్ మీ తల్లులుం దండ్రులున్
మీ రాముల్ మఱదుల్తనూజులు గురుల్ మీసోదరుల్బంధువుల్
“మేరల్ మీఱిరి లేరు పోయి” రనుచున్ మీ ఘోష భూభాగమం
దేరీతిం బరికించిరో తగవులే యీ సాహసోద్యోగముల్? ॥978॥

చ. ఇలువడి సున్న చేసి, హృదయేశుల సిగ్గులఁ జంపి, యత్తమా
మల నెరియించి, సోదరులమానము సూఱలుపుచ్చి, తల్లిదం
డ్రుల రుచిమాన్చి, బంధులకు రోఁత యొనర్చుచు జారవాంఛలన్
వలనఱి సత్కులాంగనలు వత్తురె? లోకులు చూచి మెత్తురే? ॥979॥

సీ. ప్రాణేశుఁ డెఱిఁగినఁ బ్రాణంబునకుఁ దెగు
దండించు నెఱిఁగిన ధరణివిభుఁడు
మామ యెఱింగిన మనువెల్లఁ జెడిపోవుఁ
దలవరి యెఱిఁగినఁ దగులు జేయు
తల్లిదండ్రు లెఱిఁగినఁ దల లెత్తకుండుదు
రేరాలెఱింగిన నెత్తిపొడుచు
నాత్మజు లెఱిఁగిన నాదరింపరు చూచి
బంధువు లెఱిఁగిన బహి యొనర్తు
ఆ. రితరు లెఱిఁగిరేని నెంతయుఁ జుల్కఁగాఁ
జూతు; రిందు నందు సుఖము లేదు;
యశము లేదు నిర్భయానందమును లేదు
జారుఁ జేరఁ జనదు చారుముఖికి. ॥980॥

క. నడవడి కొఱ గాకున్నను
బడుగైనఁ గురూపియైనఁ బామరుఁ డైనన్
జడుడైన రోగియైనను
విడుచుట మర్యాద గాదు విభు నంగనకున్. ॥981॥

చ. ఇది యమునానదీజల సమేధిత పాదప పల్లవ ప్రసూ
నదళవిరాజితంబగు వనంబు; మనంబుల మేర దప్పెనో?
పొదిఁగిట నేడ్చు బిడ్డలకుఁ బోయుఁడు పాలు; విడుండు లేఁగలన్
మొదవులకున; నిజేశ్వరుల ముద్దియలార! భజింపుఁ డొప్పుగన్. ॥982॥

చ. వనితలు నన్నుంగోరి యిట వచ్చితి, రింతఁ గొఱంత లేదు మే
లొనరెె; సమస్త జంతువులు నోలిఁ బ్రియంబులుగావె? నాకు నై
నను నిలువంగఁ బోలదు, సనాతన ధర్మము లాఁడువారికిం
బెనిమిటులన్ భజించుటలు పెద్దలు చెప్పుచు నుందు రెల్లెడన్. ॥983॥

క. ధ్యానాకర్ణన దర్శన

గానంబుల నా తలంపు గలిగినఁ జాలుం
బూనెదరు కృతార్థత్వము
మానవతుల్! చనుఁడు మరలి మందిరములకున్; ॥984॥

వ. అనిన విని. ॥985॥

114 గోపికల దీనాలాపములు

సీ. "విరహాగ్ని శిఖలతో వెడలు నిట్టూర్పుల
ముమ్మరంబులఁ గంది మోములెండఁ
గన్నుల వెడలెడి కజ్జలధారలఁ
గుచ కుంకుమంబులు గ్రుస్సి పాఱఁ
జెక్కులఁ జేర్చిన చేతుల వేఁడిమి
మోముఁదమ్ముల మేలిమురువు డిందఁ
బొరిఁబొరిఁ బుంఖానుపుంఖంబులై తాఁకు
మదనుకోలల ధైర్యమహిమ వెడల
తే. దుఃఖభరమున మాటలు దొట్రుపడఁగఁ
బ్రియము లాడని ప్రియుఁజూచి బెగ్గడిల్లి
చరణములు నేలవ్రాయుచు సంభ్రమమునఁ
గాంత లెల్లను వగల నాక్రాంత లగుచు. ॥986॥

వ. ఇట్లనిరి. ॥987॥

మ. "అకటా! నమ్మితిమేము; క్రూరుఁడన ని న్నర్హంబె? మా యిండ్లలో
సకల వ్యాప్తుల డించి నీ పదసరోజాతంబు లర్చింపఁ జి
క్కక యేతెంచితి, మీశుఁ; డాఢ్యుఁడవు; మోక్షాసక్తులం గాచు పో
లికఁ గావందగు గావవే? విడువ మేలే కాంతలన్ భ్రాంతలన్. ॥988॥

మ. పతులన్ బిడ్డల బంధులన్ సతులకుం బాటించుటే ధర్మప
ద్ధతి యౌ నంటివి; దేహధారిణులకున్ ధర్మజ్ఞ! చింతింపుమా;
పతి పుత్రాదిక నామమూర్తి వగుచున్ భాసిల్లు నీ యందుఁ ద
త్పతి పుత్రాదిక వాంఛలన్ సలిపి సంభావించు టన్యాయమే? ॥989॥

మత్త. నీ పయిన్ రతి చేయుచుందురు నేర్పరుల్; సతతప్రియో
ద్దీపకుండవు; గాన నెవ్వగ దెచ్చు నాథ సుతాదులం
జూప నేటికి? మన్మహాశలు చుట్టి నీకడ నుండఁగాఁ
బాపనేల? మదీయ తాపముఁ బాపఁ బోలుఁ గృపానిధీ! ॥990॥

సీ. నీ పాదకమలంబు నెమ్మి డగ్గఱఁ గాని
తరలి పోవంగఁ బాదములు రావు;
నీ కరాబ్జంబులు నెఱి నంటితివఁ గాని
తక్కిన పనికి హస్తములు చొరవు;
నీ వాగమృతధార నిండఁ గ్రోలనె గాని
చెవులన్య భాషలఁ జేరి వినవు;
నీ సుందరాకృతి నియతిఁ జూడఁగఁ గాని

చూడ వన్యంబులఁ జూడ్కికవలు;
ఆ. నిన్నెకాని పలుకనేరవు మా జిహ్వ;
లొల్ల ననుచుఁ బలుకనోడ వీవు
మా మనంబు లెల్ల మరపించి దొంగిలి
తేమి చేయువార మింకఁ? గృష్ణ! ||991||

చ. సిరికి నుదార చిహ్నములు చేయు భవచ్చరణారవిందముల్
సరసిజనేత్ర! మా తపము సంపదఁ జేరితి మెట్టకేలకున్
మరలఁగ లేము మా మగల మాటల నొల్లము; పద్మగంధముల్
మరగినతేఁటు లన్య కుసుమంబుల చెంతను జేరనేర్చునే? ||992||

ఆ. సవతు లేక నీ విశాల వక్షస్థలిఁ
దొలసితోడఁ గూడఁ దోయజాక్ష!
మనుపుమనుచు లక్ష్మి మానైన నీ పాద
కమలరజముఁ గోరుఁగాదె కృష్ణ! ||993||

ఉ. అత్తలు మామలున్ వగవనాఱడి కోడక నాథులన్ శుగా
యత్తులఁజేసి యిల్వరుస లాఱడి పోవఁగ నీదునవ్వులన్
మెత్తనిమాటలన్ మరుఁడుమేల్కొని యేఁచిన వచ్చినార మే
పొత్తుల నొల్లమో పురుషభూషణ! దాస్యము లిచ్చి కావవే. ||994||

మ. మగువల్ చిక్కరె తొల్లి వల్లభులకున్? మన్నించి తద్వల్లభుల్
మగపంతంబు తలంపరే? తగులముల్ మా పాలనే పుట్టెనే?
మగవారాడెడి మాటలే తగవు నీ మాటల్ మనోజాగ్నిచేఁ
బొగలంజాలము;కౌఁగలింపుము మముం బుణ్యంబు పుణ్యాత్మకా! ||995||

ఉ. కుండలదీప్త గండమును గుంచిత కుంతల ఫాలమున్ సుధా
మండితపల్లవాధరము మంజులహాసవిలోకనంబునై
యుండెడు నీ ముఖంబుఁగని యుండఁగ వచ్చునె? మన్మథేక్షు కో
దండవిముక్త బాణముల దాసుల మయ్యెద; మాదరింపవే. ||996||

సీ. నీ యధరామృతనిర్ఝరంబులు నేడు
చేరి వాతెరలపైఁ జిలుకకున్న
నీ విశాలాంతర నిర్మలవక్షంబుఁ
గుచకుట్మలంబులఁ గూర్పకున్న
నీ రమ్యతర హస్తనీరజాతంబులు
చికురబంధంబులఁ జేర్పకున్న
నీ కృపాలోకననివహంబు మెల్లన
నెమ్మొగంబుల మీఁద నిలుపకున్న
ఆ. నీ నవీన మాననీయసల్లాపంబు
కర్ణరంధ్రదిశలఁ గప్పకున్న
నెట్లు బ్రతుకువార? మెందుఁ జేరెడువార?
మధిప! వినఁగఁ దగదె యాఁడుకుయులు ||997||

మ. భవదాలోకన హాస గీతజములై భాసిల్లు కామాగ్నులన్

భవదీయాధరపల్లవామృతముచేఁ బాఁపం దగుం, బాఁపవే
ని వియోగానలహేతిసంహతులచే నీఱై, భవచ్చింతలన్
భవదంఘ్రిద్వయవీధిఁ బొందెదము నీ పాదంబులాన ప్రియా! ||998||

క. తరు మృగ ఖగ గో గణములు
కర మొప్పెడు నిన్నుఁ గన్నఁ గానము విన్నం
గరఁగి పులకించు, నబలలు
కరఁగరె నినుఁ గన్న నీదు గానము విన్నన్? ||999||

సీ. ఈ పంచబాణాగ్ని నేమిట నార్తుము
నీ మంజు వాగ్వృష్టి నెగడదేని?
నీ మన్మథాంబోధి నే త్రోవఁ గడతుము
నీ దృష్టి నావ యై నిలువదేని?
నీ చిత్తజధ్వాంత మే జాడఁ జెఱుతుము
నీ హాసచంద్రిక నిగుడదేని?
నీ దర్పకజ్వర మే భంగి నడఁతుము
నీ నవాధరసుధ నింపవేని?
ఆ. నెట్లు నిర్వహింతు? మేలాగు మాలాగు;
కరుణ చేయవేనిఁ గదియవేని
మరుఁడు నిర్దయుండు మన నిచ్చునే? యశో
దాకుమార! యువతిధైర్యచోర! ||1000||

క. అమరులఁ గాచిన హరి క్రియఁ
గమలేక్షణ! నీవు నేడు కరుణ నభయహ
స్తము మా యురముల శిరములఁ
బ్రమదంబున నిడుము మూర్ఛ పాల్పడకుండన్. ||1001||

క. కట్టా తలమునకలునై
దట్టపు విరహాగ్ని శిఖలు తరుణుల నేఁపన్
నెట్టుం బలుకవు చూడవు
కట్టిఁడివి గదా కుమార! కరుణోదారా!" ||1002||

115 ఆత్మారాముడై రమించుట

వ. అని యిట్లు కుసుమశరుని శరపరంపరాపరవశలై యోపికలు
లేక పలికిన గోపికల దీనాలాపంబులు విని, నవ్వి యోగీశ్వరేశ్వ
రుండైన కృష్ణుం డాత్మారాముండై వారలతో రమించె నప్పుడు. ||1003||

మ. కరుణాలోకములం బటాంచల కచాకర్షంబులన్ మేఖలా
కర బాహు స్తన మర్శనంబుల నఖాంకవ్యాప్తులన్, నర్మవా
క్పరిరంభంబుల మంజులాధరసుధాపానంబులం గాంతలం
గరగించెన్ రతికేళిఁ గృష్ణుడు గృపం గందర్పుఁ బాలార్చుచున్. ||1004||

క. మక్కువ వికసిత వదనలు
చక్కఁగఁ దనుఁ గొల్వ హాసచంద్రికతోడన్

మిక్కలి మెఱసెను గృష్ణుఁడు
చుక్కలగమి నడిమి పూర్ణసోముని భంగిన్. ||1005||

ఆ. సతులు దన్నుఁబాడ సంప్రీతి నాడుచు
నఱుతనున్న వైజయంతితోడ
వనజలోచనుండు వనభూషణుం డయ్యె
యువతిజనశతంబు లోలిఁ గొలువ ||1006||

ఉ. చిక్కక యీశుఁడై యెదిరిఁ జిక్కులఁ బెట్టెడు మాయలానికిం
జిక్కి కృతార్థలై మరుని చిక్కులఁ జొక్కి లతాంగు లుండగా
మక్కువశాంతి చేయుటకు మన్ననఁజేసి ప్రసన్నుఁడౌటకుం
జక్కన నా విభుండు గుణశాలి తిరోహితుఁడయ్యె నయ్యెడన్. ||1007||

వ. ఇట్లు హరి కను మొఱంగి చనినఁ గరింగానకతిరుగు కరేణువుల
పెల్లున నుల్లంబులు దల్లడిల్ల వల్లవకాంతలు తదీయగమనహాస
విలాస వీక్షణ విహార వచన రచనానురాగంబులం జిత్తంబులు
గోల్పడి, వివిధ చేష్టలకుం బాల్పడి, తదాత్మకత్వంబున నేన నేన
కృంష్ణుండ నని కృష్ణాగుణావేశంబులం జరియించుచు. ||1008||

116 గోపికలు కృష్ణుని వెదకుట

క. భూతముల లోన వెలిఁ బ్ర
ఖ్యాతుం డగునట్టివానిఁ; గాంతలు కాళిం
దీతీరవనాంతరముల
భ్రాంతిన్ వెదుకంగఁ జనిరి పాడుచు నధిపా! ||1009||

సీ. “పున్నాగ కానవే! పున్నాగవందితుఁ;
దిలకంబ! కానవే తిలకనిటలు;
ఘనసార! కానవే ఘనసారశోభితు;
బంధూక! కానవే బంధుమిత్రు;
మన్మథ! కానవే మన్మాథాకారుని;
వంశంబ! కానవే వంశధరునిఁ;
జందన! కానవే చందనశీతలుఁ;
గుందంబ! కానవే కుందరదను;
తే. నింద్రభూజమ! కానవే యింద్రవిభవుఁ;
గువల వృక్షమ! కానవే కువలయేశుఁ;
బ్రియకపాదప! కానవే ప్రియవిహారు;”
ననుచుఁ గృష్ణుని వెదకి ర య్యబ్జముఖులు. ||1010||

వ. మఱియును. ||1011||

ఉ. “నల్లనివాఁడు పద్మనయనంబులవాఁడు గృపారసంబు పైఁ
జల్లెడువాఁడు మౌళిపరిసర్పిత పింఛమువాఁడు నవ్వు రా
జిల్లెడు మోమువాఁ డొకఁడు చెల్వల మానధనంబుఁ దెచ్చె నో!
మల్లియలార! మీ పొదలమాటున లేఁడు గదమ్మ! చెప్పరే! ||1012||

ఉ. అంగజునైనఁ జూడ హృదయంగముఁడై కరఁగించు వాఁడు శ్రీ
రంగదురంబువాఁడు, మధురంబగు వేణురవంబు వాఁడు మ
మ్మంగజుపువ్వుఁదూపులకునగ్గము చేసె లవంగ! లుంగ నా
రంగములార! మీకడకు రాఁడుగదా కృప యుంచి చూడరే. ॥1013॥

సీ. మానినీమన్మథు మాధవుఁ గానరే
సలలితోదార వత్సకములార!
సలలితోదారవత్సక వైరిఁ గానరే
సుందరోన్నత లతార్జునములార!
సుందరోన్నతలతార్జునభంజుఁ గానరే
ఘనతరలసదశోకంబులార!
ఘనతరలసదశోకస్ఫూర్తిఁ గానరే
నవ్యరుచిరకాంచనంబులార!
ఆ. నవ్య రుచిర కాంచన కిరీటుఁ గానరే
గహనపదవిఁ గురవకంబులార!
గహనపదవి గురవక నివాసిఁ గానరే
గణికలార! చారు గణికలార! ॥1014॥

సీ. అదె నందనందనుం డంతర్హితుం డయ్యెఁ
బాటలీతరులార! పట్టరమ్మ!
హేలావతులఁ గృష్ణ! యేల పాసితి వని
యైలేయలతలార! యడుగరమ్మ!
వనజాక్షుఁ డిచటికి వచ్చి డాఁగఁడు గదా
చూతమంజరులార! చూడరమ్మ!
మానినీమదనుతో మారాక యెఱిఁగించి
మాధవీలతలార! మనుపరమ్మ!
ఆ. జాతిసతులఁ బాయ నీతియె హరి కని
జాతులార! దిశలఁ జాటరమ్మ!
కదళులార! పోయి కదలించి శిఖిపింఛ
జూటుఁ దెచ్చి కరుణఁ జూపరమ్మ! ॥1015॥

క. హరి చరణములకుఁ బ్రియమై
హరి నిను మన్నింప భద్రమందెడు తులసీ!
హరి నీ దెస రాఁడు గదా
హరి చొప్పెఱిఁగించి శుభము నందింపఁగదే. ॥1016॥

తే. పొగడఁ దగువానిఁ గానరే పొగడలార!
యీ డెఱుంగని విభుఁ జూపుఁ డీడెలార!
మొల్లమగు కీర్తివాఁడేడీ మొల్లలార!
శుక నిగదితునిఁ జెపుఁడు కింశుకములార! ॥1017॥

క. తరుణీకుచకుంకుమయుత
హరికంధరదామగంధ మడరెడు చూడ్కిన్
హరిఁ గనిన పగిదిఁ దనరెడి
హరిణీ! హరి జాడఁ బుణ్యమయ్యెడిఁ జెపుమా! ॥1018॥

క. కిటి యై కౌఁగిటఁ జేర్చెను
వటుఁడై వర్ధిల్లి కొలిచె వడిఁ గృష్ణుండై
యిటు పదచిహ్నాము లిడెఁ గ్రిం
దటి బాముున నేమి నోచి తమ్మ ధరిత్రీ!" ॥1019॥

117 గోపికల తాదాన్యతోన్మత్తత

వ. అనుచు నున్మత్తచిత్తలై తదాత్మకత్వకంబునఁ గృష్ణు లీలల
ననుకరించుచు. ॥1020॥

సీ. పూతన యై యొక్క పొలఁతి చరింపంగ
శౌరి యై యొక కాంత చన్నుఁగుడుచు;
బాలుఁడై యొక భామ పాలకు నేడ్చుచో
బండి నేనను లేమఁ బాఱఁదన్ను;
సుడిగాలి నని యొక్క సుందరి గొనిపోవ;
హరి యని వర్తించు నబ్జముఖియు;
బకుఁడ నే నని యొక్క పడఁతి సంరంభింపఁ
బద్మాక్షుఁడను కొమ్మ పరిభవించు;
ఆ. నెలమి రామకృష్ణు లింతు లిద్దఱు గాఁగ
గోపవత్సగణము కొంద ఱగుదు
రసురవైరి ననుచు నబల యొక్కతె చీరుఁ
బసుల మనెడి సతుల భరతముఖ్య! ॥1021॥

ఆ. లోకమెల్లఁ గుక్షిలోపల నున్నట్టి
మాధవుండ నేను మాత వీవు
చూడు మనుచు నొక్క సుందరి యొకతెకు
ముఖము దెఱచి చూపు ముఖ్యచరిత! ॥1022॥

క. వెన్నలు దొంగిలి తినియెడి
వెన్నుఁడ నని యొకతె నుడువ వేఱొక్కతె చే
సన్నల యశోద నంచును
గ్రన్ననఁ గుసుమముల దండఁ గట్టు నిలేశా! ॥1023॥

క. "కాళియఫణి యిది వీరలు
కాళియఫణి సతులు మ్రొక్కఁ గడఁగిరి నే గో
పాలకుమారుఁ" డననుచును
లీలాగతి నాడు నొక్క లేమ నరేంద్రా! ॥1024॥

క. "తరుణులు గోపకు లందఱు
హరిహయుఁ డిదె వాన గురిసె హరి నే" నని భా
సుర చేలాంచల మొక్కతె
గిరి నెత్తెద ననుచు నెత్తుఁ గెంగేల నృపా! ॥1025॥

క. "మీరలు గోపకులే నను
రారిని దావాగ్ని వచ్చె నటు చూడకుఁడీ

వారించెద" నని యొక్కతె
చేరి బయల్ కబళనంబు చేయు నరేంద్రా!" ||1026||

వ. ఇట్లు తన్మయత్వంబున గోపసుందరులు బృందావనంబునంగల
తరులతాదుల హరి నడుగుచు, నిరర్గళంబులయిన విపినమార్గం
బుల సరోజాత కేతన హల కులిశాంకుశాది లక్షణలక్షితంబులై
మనోహరంబులయిన హరి చరణంబుల చొప్పుఁగని తప్పక చెప్పి
కొనుచుఁ దమలో యిట్లనిరి. ||1027||

సీ. కొమ్మకుఁ బువ్వులు కోసినాఁ డిక్కడ
మొనసి పాదాగ్రంబు మోపినాఁడు
సతి నెత్తుకొని వేడ్క జరిగినాఁ డిక్కడఁ
దృణములోఁ దోపఁదు తెఱవ జాడ
ప్రియకు ధమ్మిల్లంబు పెట్టినాఁ డిక్కడఁ
గూర్చున్న చొప్పిదె కొమరు మిగులు
నింతికిఁ గెమ్మోవి యిచ్చినాఁ డిక్కడ
వెలఁది నిక్కిన గతి విశదమయ్యె
ఆ. సుదతితోడ నీరు చొచ్చినాఁ డిక్కడఁ
జొచ్చి తో వెడలిన చోటు లమరెఁ
దరుణిఁ గాముకేళిఁ దనిపినాఁ డిక్కడఁ
ననఁగి పెనఁగియున్న యంద మొప్పె. ||1028||

వ. మఱియును. ||1029||

సీ. ఒక యెలనాగ చెయ్యూఁదినాఁ డిక్కడ
సరస నున్నవి నాల్గు చరణములును
నొక నీలవేణితో నొదిఁగినాఁ డిక్కడ
మగ జాడలో నిదె మగువ జాడ
యొక లేమ మ్రొక్కిన నురివినాఁ డిక్కడ
రమణి మ్రొక్కిన చొప్పు రమ్యమయ్యె
నొక యింతి కెదురుగా నొలసినాఁ డిక్కడ
నన్యోన్యముఖములై యంఘ్రు లొప్పె
ఆ. నొకతె వెంటఁ దగుల నుండక యేగినాఁ
డడుగుమీఁదఁ దరుణి యడుగు లమరె
నబల లిరుగెలంకులందు రాఁ దిరిగినాఁ
డాఱు పదము లున్నవమ్మ! యిచట. ||1030||

సీ. ఈ చరణంబులే యిందునిభానన!
సనకాది ముని యోగ సరణి నొప్పు;
నీ పాదతలములే యెలనాగ! శ్రుతివధూ
సీమంతవీధులఁ జెన్నుమిగులు;
నీ పదాబ్జంబులే యిభకులోత్తమయాన!
పాలేటిరాచూలి పట్టుకొమ్మ;
లీ సుందరాంఘ్రులే యిందీవరేక్షణ!
ముక్తికాంతామనోమోహనంబు;

ఆ. లీ యడుగల రజమే యింతి! బ్రహ్మేశాది
దివిజవరులు మౌళిదిశలఁ దాల్తు
రనుచుఁ గొంద ఱబల లబ్జాక్షుఁ డేగిన
క్రమముఁ గనియు నతనిఁ గానరైరి. ‖1031‖

వ. అప్పుడు. ‖1032‖

సీ. పతుల దైన్యంబును భామల క్రౌర్యంబుఁ
జూపుచు విభుఁ డొక్క సుదతితోడ
విహరింప నది యెల్ల వెలఁదుల వర్జించి
"నా యొద్దనున్నాఁడు నాథుఁ" డనుచు
గర్వించి రాఁ జాలఁ గమలాక్ష! మూఁపున
నిడుకొను మనుఁడు న య్యీశ్వరుండు
మొఱఁగి పోయినఁ దాపమును బొంది "యో! కృష్ణ!
యెక్కడఁ జనితి ప్రాణేశ! రమణ!
తే. నీకు వరవుడ నయ్యెద నిలువు" మనుచు
వగవఁ గొందఱు కాంతలా వనితఁ జూచి
వరుఁడు మన్నింప గర్వించి వనజనేత్ర
చిక్కె నేఁ డని వెఱఁగును జెంది రపుడు. ‖1033‖

వ. మఱియును. ‖1034‖

సీ. "ఈ పొదరింటిలో నిందాఁకఁ గృష్ణుండు
నాతోడ మన్మథనటన మాడె
నియ్యోల మగుచోట నిందాఁకఁ జెలువుండు
గాఢంబుగా నన్నుఁ గౌఁగలించె
నీ మహీజము నీడ నిందాఁక సుభగుండు
చిట్టంబు చేతల సిగ్గుగొనియె
నీ పుష్పలత పొంత నిందాఁక దయితుండు
నను డాసి యధరపానంబు చేసె
ఆ. నీ ప్రసూనవేది నిందాఁక రమణుండు
కుసుమ దామములను గొప్పుఁ దీర్చె"
ననుచుఁ గొంద ఱతివ లంభోజనయనుని
పూర్వలీలఁ దలఁచి పొగడి రధిప! ‖1035‖

మ. అని యిబ్భంగి లతాంగు లందఱును బృందారణ్య మందీశ్వరున్
వనజాక్షుం బరికించి కానక విభున్ వర్ణించుచుం బాడుచున్
మనముల్ మాటలు చేష్టలుం గ్రియలు నమ్మానాథుపైఁ జేర్చి వే
చని ర య్యామున సైకతాగ్రమునకున్ సంత్యక్త గేహేచ్ఛలై. ‖1036‖

వ. చని గోపికలు హరి నుద్దేశించి యిట్లనిరి. ‖1037‖

118 గోపికల విరహపు మొరలు

క. "నీవు జనించిన కతమున

నో! వల్లభ! లక్ష్మి మంద నొప్పె నధికమై
నీ వెంటనె ప్రాణము లిడి
నీ వా రరసెదరు చూపు నీ రూపంబున్. ॥1038॥

క. శారదకమలోదరరుచి
చోరకమగు చూపువలన సుందర! మమ్ముం
గోరి వెల యీని దాసుల
ధీరత నొప్పించు టిది వధించుట గాదె? ॥1039॥

ఆ. విషజలంబువలన విషధరదానవు
వలన జాలవలన వహ్ని
నున్నవానివలన నొగి మమ్ము రక్షించి
కుసుమశరుని బారిఁ గూల్పఁ దగునె? ॥1040॥

ఉ. నీవు యశోదబిడ్డడవె? నీరజనేత్ర! సమస్తజంతు చే
తోవిదితాత్మ; వీశుఁడవు; తొల్లి విరించి దలంచి లోకర
క్షావిధ మాచరింపు మని సన్నుతి చేయఁగ సత్కులంబునన్
భూవలయంబుఁ గావ నిటు పుట్టితి గాదె మనోహరాకృతిన్. ॥1041॥

ఆ. చరణ సేవకులకు సంసార భయమును
బాఁపి శ్రీకరంబు పట్టు గలిగి
కామప్రదాయి యైన కరసరోజంబు మా
మస్తకముల నునిచి మనుపు మీశ! ॥1042॥

ఉ. గోవుల వెంటఁ ద్రిమ్మరుచుఁ గొల్చినవారల పాప సంఘముల్
ద్రోవఁగఁజాలి శ్రీదనరి దుష్టభుజంగఫణాలతాగ్ర సం
భావితమైన నీ చరణపద్మము చన్నులమీఁద మోపి త
ద్భావజపుష్పభల్లభవబాధ హరింపు వరింపు మాధవా! ॥1043॥

క. బుధ రంజనియును సూక్తయు
మధురయునగు నీదు వాణి మరిగించెను నీ
యధరామృత సంసేవన
విధి నంగజతాపమెల్ల విడిపింపఁ గదే. ॥1044॥

క. మగువల యెడ నీ క్రౌర్యము
తగునే? నిజభక్తభీతిదమనుఁడ వకటా!
తగదు భవద్దాసులకును
నగు మొగముం జూపి కావు నళినదళాక్షా! ॥1045॥

మ. ఘనలక్ష్మీయుతమై మహా శుభదమై కామాది విధ్వంసి యై
సనకాదిస్తుతమై నిరంతరతపస్సంతప్త పున్నాగ జీ
వనమై యొప్పెడు నీ కథామృతము ద్రావం గల్గునే భూరిదా
ననిరూఢత్వము లేనివారలకు మానారీమనోహారకా! ॥1046॥

క. నీ నగవులు నీ చూడ్కులు
నీ నానావిహరణములు నీ ధ్యానంబుల్

నీ నర్మాలాపంబులు
మానసముల నాటి నేడు మగుడవు కృష్ణా! ||1047||

ఆ. ఘోషభూమి వెడలి గోవుల మేపంగ
నీరజాభమైన నీ పదములు
కసవు శిలలు దాఁకి కడునొచ్చునో యని
కలఁగు మా మనములు కమలనయన! ||1048||

ఉ. మాపటివేళ నీవు వనమధ్యము వెల్వడి వచ్చి గోష్పద
ప్రాపితధూళిధూసరితభాసితకుంతలమై సరోరుహో
ద్దీపితమైన నీ మొగము ధీరజనోత్తమ! మాకు వేడ్కతోఁ
జూపి మనంబులన్ మరునిఁ జూపుదుగాదె క్రమక్రమంబునన్. ||1049||

ఆ. భక్త కామదంబు బ్రహ్మ సేవిత మిలా
మండనంబు దుఃఖమర్దనంబు
భద్రకరమునైన భవదంఘ్రియుగము మా
యురములందు రమణ యునుపఁదగదె? ||1050||

ఆ. సురతవర్ధనంబు శోకాపహరణంబు
స్వనిత వంశనాళ సంగతంబు
నన్యరాగజయమునైన నీ మధురాధ
రామృతమునఁ దాప మార్పు మీశా! ||1051||

ఉ. నీవడవిం బగల్ దిరుగ నీ కుటిలాలకలాలితాస్య మి
చ్ఛావిధిం జూడకున్న నిమిషంబులు మాకు యుగంబులై చనుం
గావున రాత్రు లైన నినుఁ గన్నుల నెప్పుడుఁ జూడకుండ ల
క్ష్మీవర! ఱెప్ప లడ్డముగఁ జేసె నిదేల? విధాత క్రూరుఁడై ||1052||

ఉ. అక్కట! బంధులున్ మగలు నన్నలు దమ్ములుఁ బుత్రకాదులున్
నెక్కొని రాత్రిఁబోకుఁడన నీ మృదుగీతరవంబు వీనులన్
వెక్కసమైన వచ్చితిమి వేగమె మోహము నొంది నాథ! నీ
వెక్కడబోయితో? యెఱుఁగ మీ క్రియ నిర్దయుఁ డెందుఁ గల్గునే? ||1053||

తే. మదనుఁ డార్వంగ నీ వాడు మంతనములు
నవరసాలోకనంబగు నగుమొగంబు
కమల కిరవైన మహితవక్షస్థలంబు
మా మనంబుల లోఁగొని మరపెఁ గృష్ణ! ||1054||

మ. అరవిందంబులకంటెఁ గోమలములై యందంబులై యున్న నీ
చరణంబుల్ కఠినంబులై మొనయు మా చన్నుంగవల్ మోవఁగా
నెఱియంబోలు నటంచుఁబొక్కుదుము నయ్యో! కర్కశారణ్యభూ
పరిసంచారము కృష్ణ! నీ ప్రియలకుం బ్రాణవ్యథం జేయదే? ||1055||

క. కట్టా! మన్మథు కోలలు
నెట్టన నో నాఁట బెగడి నీ పాదంబుల్
పట్టికొనఁగ వచ్చిన మము

నట్టడవిని డించిపోవ న్యాయమె? కృష్ణా! ॥1056॥

క. హృదయేశ్వర! మా హృదయము
మృదుతరముగఁ జేసి తొల్లి మిక్కిలి కడ నీ
హృదయము కఠినముఁ జేసెను
మదీయ సౌభాగ్య మిట్టి మందము గలదే? ॥1057॥

ఉ. క్రమ్మి నిశాచరుల్ సురనికాయములన్ వడిఁదాఁకి వీఁక వా
లమ్ముల తెట్టెలన్ పఱవ నడ్డము వచ్చి జయింతు వండ్రు నిన్
నమ్మిన ముగ్ధలన్ రహితనాథల నక్కట! నేఁడు రెండు మూ
డమ్ముల యేటుకాఁ డెగువ నడ్డము రాఁ దగదే కృపానిధీ! ॥1058॥

క. తియ్యవిలుకాఁడు డీకొని
వ్రయ్యలుగా దూఱనేసె వనితల మనముల్
నియ్యాన యింక నైనం
గుయ్యాలింపం గదయ్య! గోవింద! హరీ! ॥1059॥

119 గోపికలకు ప్రత్యక్షమగుట

మ. అని యిట్లంగన లంచితస్వరముతో నంకించుచుం బాడుచుం
దను “రావే” యని చీరి యేడువ జగత్రాణుండు త్రైలోక్య మో
హనుఁడై మన్మథమన్మథుండయి మనోజ్ఞాకారియై యంతటన్
ఘనపీతాంబరధారియై పొడమెఁ దత్కాంతాసమీపంబునన్. ॥1060॥

క. వచ్చిన వల్లభుఁ గనుగొని
విచ్చేసె నటంచు సతులు వికసిత ముఖులై
యచ్చుగ నిల్చిరి ప్రాణము
వచ్చిన నిలుచుండు నవయవంబుల భంగిన్. ॥1061॥

సీ. అతివ యొక్కతె భక్తి నంజలి గావించి
ప్రాణేశు కెంగేలుఁ బట్టుకొనియె
నింతి యొక్కతె జీవితేశ్వరు బాహువు
మూపున నిడుకొని ముదము నొందె
వనిత యొక్కతె తన వల్లభు తాంబూల
చర్విత మాత్మ హస్తమునఁ దాల్చెఁ
బడతి యొక్కతె ప్రియుపదములు విరాహాగ్ని
తప్తకుచంబులఁ దాఁపుకొనియె
ఆ. భామ యొకతె భ్రుకుటిబంధంబు గావించి
ప్రణయభంగ రోషభాషణమున
దష్టదశన యగుచు దండించుకైవడి
వాఁడి చూడ్కిగముల వరునిఁ జూచె. ॥1062॥

క. హరిముఖకమలముఁ జూచుచుఁ
దరుణి యొకతె ఱెప్పలిడక తనియక యుండెన్
హరిపదకమలముఁ జూచుచు

మరిగి తనివి లేని సుజను మాడ్కి నరేంద్రా! ||1063||

ఉ. ఒక్క లతాంగి మాధవుని యుజ్జ్వలరూపము చూడ్కితీఁగలం
జిక్కఁగఁబట్టి హృద్గతముఁజేసి వెలిం జనకుండ నేత్రముల్
గ్రక్కునమూసి మేనఁ బులకంబులు క్రమ్మఁగఁ గౌగలించుచుం
జొక్కములైన లోచవులఁ జొక్కుచునుండెను యోగికైవడిన్. ||1064||

సీ. ఎలయించి ప్రాణేశ! యెందుఁ బోయితి వని
తోరంపుటలుకతో దూఱె నొకతె
జలజాక్ష! ననుఁబాసి చనఁగ నీ పాదంబు
లెట్లాడెనని వగ నెదిరె నొకతె;
నాథ! నీ వరిగిన నా ప్రాణ మున్నది
కూర్మియే యిది యని కుందె నొకతె
యీశ్వర! నిను నన్ను నిందాఁక పాపెనే
పాపపు విధి యని పలికె నొకతె
ఆ. తలఁగి పోవు నట్టి తప్పేమి చేసితి
నధిప! పలుకు ధర్మ మనియె నొకతె
యేమినోము ఫలమొ హృదయేశ! నీ మోము
మరలఁ గంటి ననుచు మసలె నొకతె. ||1065||

క. “పలికిన ప్రతిజ్ఞ దప్పెడిఁ
బలికించినఁ గాని రమణుఁ బలుక” నటంచుం
గలకంఠి యొకతె చెలితోఁ
బలుకుల నమృతములు గురియు పలుకులఁ బలికెన్. ||1066||

క. పట్టినఁ గాని మనోవిభుఁ
బట్టఁగదా? యంచుఁ నొక్క బాలిక సఖి చే
పట్టుకొని చెప్పె ధైర్యము
పట్టెల్లను మరుని టెంకి పట్టుగ నధిపా! ||1067||

క. చెలువుఁడు చెప్పక పోయిన
సొలపున నొక ముగ్ధ మున్ను చూడననుచు నౌ
దల వంచి యుండఁ జాలక
తల యెత్తెను లోన మరుఁడు తలయెత్త నృపా! ||1068||

వ. ఇ వ్విధంబున. ||1069||

క. హరిసురుచిర లలితాకృతిఁ
దరుణులు గని ముక్తవిరహతాపజ్వరలై
పరమోత్సవంబు సలిపిరి
పరమేశ్వరుఁ గనిన ముక్తబంధులభంగిన్. ||1070||

వ. అత నక్కాంతుండు కాంతాజనపరిక్రాంతుండై వనాంతరంబున శక్తి
నికర సంయుక్తుండైన పరమపురుషుడునుంబోలె వారలం దోడ్కొ
ని మందార కుంద కుసుమ పరిమళ మిళిత పవమాన మానిత
మధుకరనికర ఝంకారసుకుమారంబును, శరత్కాలచంద్రకిరణ

సందోహ సందళితాంధకారంబును యమునాతరంగసంగత కోమల
వాలుకాస్ఫారంబు నై యమలినం బైన పులినంబు ప్రవేశించె;
వారును జ్ఞానకాండంబున నీశ్వరుంగని శ్రుతులు ప్రమోదంబునం
గామానుబంధంబుల విడిచిన విధంబున హరిం గని విరహవేదనల
విడిచి పరిపూర్ణమనోరథలై. ॥1071॥

క. పాఠీననయన లెల్ల న
కాఠిన్య పటాంచలములఁ గౌతుకములు హృ
త్పీఠముల సందడింపఁగఁ
బీఠముఁ గల్పించి రంతఁ బ్రియునకు నధిపా! ॥1072॥

ఆ. పరమయోగి హృదయ భద్రపీఠంబుల
నుండు మేటి వ్రజవధూత్తరీయ
పీఠమున వసించి పెంపారెఁద్రిభువన
దేవి లక్ష్మి మేనఁ దేజరిల్ల ॥1073॥

మ. మదనోద్దీపితుఁడైన నాథునికి సన్మానంబు గావించుచున్
ముదితల్ హాసవిలోకవిభ్రమములన్ మోదించుచుం జేరి త
త్పదముల్ హస్తతలంబులం బిసుకుచుం బైముట్టుచున్దూఱుచుం
జదురుల్ పల్కుచుఁ గూర్మి నిట్లనిరి యీషత్కోపదీప్తాస్యలై. ॥1074॥

క. "కొలచినఁ గొలుతురు కొందఱు
గొలుతురుఁ దముఁ గొలువకున్నఁ గొందఱు పతులం
గొలిచినను గొలువకున్నను
గొలువరు మఱి కొంద ఱెలమి గోపకుమార!" ॥1075॥

120 గోపికలతో సంభాషించుట

వ. అని త న్నునుద్దేశించి రహస్యంబుగాఁ బల్కిన సుందరుల పలు
కులు విని గోపాలసుందరుం డిట్లనియె. ॥1076॥

సీ. "కొలిచినఁ గొలుతురు కొందఱు పశువుల
భజనము భంగిని ఫలము కొఱకు
నై; సఖ్యధర్మములందు సిద్ధింపవు
కొందఱు తండ్రుల గుణముఁ దాల్చి
దయ గలవారును దగిన సుహృత్తులు
గొలువని వారలఁ గొల్తు రెపుడు
ధర్మకామంబులు తలరంగఁ గొందఱు
కొలువని వారినిఁ గొలుచువారిఁ
ఆ. గొలుచు తలఁపులేమిఁ గొలువ రాత్మారాము
లాప్తకాము లజ్ఞు లతికఠినులు
వారి యందుఁ బిదపవానిఁగాఁ జింతించి
యే లతాంగులార! యిట్టు లనుట. ॥1077॥

క. ఏనిం దెవ్వఁడ నైనం

గా నంగనలార! పరమకారుణికుండన్
మానసబంధుఁడ నిత్య
ధ్యానము మీ కొనరవలసి తలఁగితిఁ జుండీ. ‖1078‖

మ. నను సేవించుచునున్నవారలకు నే నా రూపముం జూపఁ జూ
చినఁ జాలించి మదించి వారు మది నన్ సేవింపరో యంచు ని
ర్ధనికుం డాత్మధనంబు చెడ్డ నెప్పుడుం దత్పారవశ్యంబుఁ దా
ల్చినభంగిన్ననుఁబాసి మత్ప్రియుఁడుదాఁజింతించు నా రూపమున్ ‖1079‖

త. తగవు ధర్మముఁ జూడనొల్లక దల్లిదండ్రుల బంధులన్
మగల బిడ్డలఁ బాసి వచ్చిన మన్నిషక్తల మిమ్ము నేఁ
దగదు; పాసితిఁ దప్పుఁ సైపుఁడు; తద్వియోగభరంబునన్
వగలఁ బొందుచు మీర లాడిన వాక్యముల్ వినుచుండితిన్. ‖1080‖

ఉ. పాయని గేహశృంఖలలఁ బాసి నిరంతర మత్పరత్వముం
జేయుచునున్న మీకుఁ బ్రతిజేయ యుగంబుల నైన నేర; నన్
బాయక గొల్చు మానసము ప్రత్యుపకారముగాఁ దలంచి నా
పాయుట దప్పుగాఁ గొనక భామినులార! కృపన్ శమింపరే.” ‖1081‖

క. చక్కఁగ హరి యిటు పలికిన
చక్కని వాక్యముల నతని సంగమమున లో
నిక్కిన వియోగతాపము
లొక్కట విడిచిరి లతాంగు లుర్వీనాథా! ‖1082‖

121 రాసక్రీడావర్ణనము

ఉ. ఆ సమయంబునన్ విభుఁ డనంతుఁడు కృష్ణుఁడు చిత్రమూర్తి యై
చేసెను మండలభ్రమణశీలపరస్పరబద్ధబాహు కాం
తా సువిలాసమున్ బహువిధస్ఫురితానన హస్త పాద వి
న్యాసము రాసముం గృత వియచ్చరనేత్ర మనోవికాసమున్. ‖1083‖

వ. ఇట్లు బహుగతులం దిరుగ నేర్పరి యగు హరి దర్పించి తన యి
రు కెలంకుల నలంకృతలై కళంకరహితచంద్రవదన లిద్దఱు ముద్ది
యలందుకొని వీణలం బ్రవీణలై, సొంపుమెఱసి యింపుగ వాయిం
చుచు నానందలహరీ నిధానంబగు గానంబు చేయ నవిరళంబై
తరళంబుగాని వేడుక సరళంబగు మురళంబు లీలంగేల నందుకొని
మధురంబగునధరంబునం గదియించి మించి కామినీజనకబరికా
సౌగంధిక గంధ బంధుర కరాంగుళీకిసలయంబులు యతిలయం
బులంగూడి వివరంబుగ మురళీవివరంబుల సారించి పూరించుచు
సరిలేని భంగిం ద్రిభంగి యై కమల కర్ణికాకారంబున నడుమ
నిలిచి, మఱియు గోపసుందరు లెందఱందఱకు నందఱయి సుంద
రులకవలి యెడలం దానును దన కవలి యెడల సుందరులును
దేజరిల్ల, నృత్యవిద్యామహార్ణవ వేలావలయవలయితంబై, విస్మితా
ఖండలంబైన రాసమండలంబుఁ గల్పించి, వేల్పులు హర్షంబునం
గుసుమవర్షంబులు గురియ నందుఁ బ్రసూనమంజరీ సహచరంబు

లైన చంచరీకంబుల మించుఁ బ్రకటించుచు సువర్ణమణిమధ్యగంబు
లైన మహేంద్రనీలంబుల తెఱంగు నెఱపుచుఁ, గరణీవిహారబంధు
రంబులైన సింధురంబుల చెలువుఁ గైకొలుపుచుఁ బల్లవిత కుసు
మిత లతానుకూలంబులైన తమాలంబుల సొబగు నిగుడించుచు
మెఱుపుతీఁగల యెడనెడల బెడం గడరు నల్లమొగిళ్ళ పెల్లుచూ
పుచుఁ దరంగిణీసంగతంబులైన రోహణాచల శృంగంబులబాగు
లాగించుచు, జగన్మోహనుండై యుండి రక్తకమలారుణంబులును,
జంద్రశకలనిర్మలనఖర సంస్ఫురణంబులును, శ్రుతి నితంబినీ
సీమంత వీధికాలంకరణంబులును, సనకసనందనాది యోగీంద్ర
మానసాభరణంబులునునైన చరణంబులు గదియనిడి సమస్థితి
నంజలి పుటంబులంబుష్పంబు లుల్లసిల్లఁ జల్లి, సల్లలితకమలప్రశ
స్తంబులైన హస్తంబులు వల్లవీజనుల కంఠంబులపై నిడి, గీతాను
సారంబుగ విచిత్ర పాదసంచారంబులు సలుపుచు, వర్తులాకారరా
సబంధంబుల నర్తనంబునంబ్రవర్తించి వెండియు వ్రేతలుం దానును
శంఖ పద్మ వజ్ర కందుక చతుర్ముఖ చక్రవాళ చతుర్భద్ర సౌభద్ర
నాగ నంద్యావర్త కుండలీకరణ ఖరళీ ప్రముఖంబులైన విశేష రాస
బంధంబులకుం జొక్కి, యేకపాద సమపాద వినివర్తిత గతాగత
వలిత వైశాఖ మండల త్రిభంగి ప్రముఖంబులైన తానకంబుల నిలు
చుచుఁ, గనకకింకిణీమంజులమంజీరశింజనంబులు జగజ్జనకర్ణ
రంజనంబులై చెలంగ, ఘట్టిత మర్దిత పార్శ్వగ ప్రముఖంబులైన
పాదకర్మభేదంబులు చేయుచు, సమపాద శకటవదన మతల్లి
శుక్తి ప్రముఖంబులైన పార్థివచారి విశేషంబులును నపక్రాంత డోలా
పాద సూచీ ప్రముఖంబులైన వ్యోమచారి విశేషంబులం జూపుచు,
సురేంద్రశాఖి శాఖామనోహరంబులు, నపహసిత దిక్కరీంద్రకరంబు
లునుద్రిలోక క్షేమకరంబులునునగు కరంబులందిరంబులగు రత్న
కటకంబుల మెఱుంగులు నింగి చెఱంగులం దఱచుకొన నర్ధ
చంద్రకర్తరీముఖకపిత్థకటకాముఖశుకతుండలాంగూలపద్మకోశ
పతాక ప్రముఖంబులైన స్వస్వభావసూచక నానావిధకరభావం
బులాచరించుచుఁ గటినిబద్ధ సువర్ణవర్ణచేలాంచల ప్రభానికరంబు
లు సుకరంబులై దిశాంగనాముఖంబులకు హరిద్రాలేపనముద్రా
లంకారంబు లొసంగుచు, నాస్కందిత భ్రమర శకటాసన ప్రముఖం
బులైన జానుమండల భేదంబులు నలాత దండలాత లలిత విచిత్ర
ప్రముఖంబులైన దైవమండలంబు లొనర్చుచుఁ గమనీయ కంబు
కంఠాభిరామంబులు నుద్దామ తేజోస్తోమంబులును నైన నీల
మౌక్తిక వజ్ర వైఢూర్య దామంబుల రుచు లిందిరాసుందరికి మంది
రంబులై సుందరంబులయిన యురంబులం దిరుగుడుపడి కల
యంబడనం గాంతర వాహ్యాలకు ఛత్ర ప్రముఖంబులైన భ్రమణ
విశేషంబుల విలసించుచునిద్దంబులగు చెక్కుటద్దంబుల నుద్దవిడిఁ
దద్దయుం బ్రభాజిత చంద్రమండలంబులగు కుండలంబుల మెఱుం
గు మొత్తంబులు నృత్యంబు లొనరింపఁ గటిభ్రాంత దండరచిత ల
లాట తిలక మయూర లలిత చక్రమండలనికుంచిత గంగావతరణ
ప్రముఖంబులైన కరణంబు లెఱింగించుచు వెలిదమ్మి విరుల
సిరుల చెన్నుమిగులు కన్నులవలని దీనజనదైన్యకర్కశంబులై
తనరు కటాక్షదర్శన జాలంబులు జాలంబులై కామినీజన నయన

మీనంబుల నావరింప లలితకుంచిత వికాస ముకుళ ప్రముఖం
బులైన చూడ్కులఁ దేజరిల్లుచు, ననేక పరిపూర్ణచంద్రసౌభాగ్య సద
నంబులగు వదనంబులఁ బ్రసన్నరాగంబుఁబ్రకటించుచు నుదంచిత
పింఛమాలికా మయూఖంబు లకాల శక్రచాపంబుల సొంపు సంపా
దింప, నికుంచితాకుంచిత కంపితాకంపిత పరివాహిత పరావృత్త
ప్రముఖంబులైన శిరోభావంబులు నెఱపుచు మృగనాభి తిలకం
బులుగల నిటలఫలకంబులఁ జికురంబుల నికరంబులుగప్ప, నప
రాజిత సూచికావిద్ధపరిచ్ఛిన్న విష్కంభ రేచిత ప్రముఖంబులగు
నంగహారంబుల విలసిల్లు చరణ కటి కర కంఠ రేచకంబులా చరిం
చుచు నొప్పెడు; నప్పు డా రాసంబు సంజనిత సకలజనమానసో
ల్లాసకరంబై సుధార్ణవంబునుం బోలె నుజ్జ్వలరసాభిరామంబై రామ
రాజ్యంబునుబోలె రాగపరిపూర్ణంబై, పూర్ణచంద్రమండలంబునుం
బోలెఁ గువలయానందంబై, నందనవనంబునుంబోలె భ్రమరవిరాజ
మానంబై, మానధనుని చిత్తంబునుంబోలెఁ బ్రధానవృత్తి సమర్థంబై,
సమర్థకవివిలసనంబునుంబోలె బహుప్రబంధభాసురంబై, సుర
లోకంబునుంబోలె వసుదేవనందన విశిష్టంబై, శిష్టచరితంబునుం
బోలె ధరణీగగనమండల సుందరంబై, సుందరీరత్నంబునుంబోలె
నంగహారమనోహరంబై, హరవధూనిలయంబునుంబోలె ననేకచారి
సుకుమారంబై, సుకుమార వృత్తంబునుంబోలె నుద్దీపిత వంశంబై,
యుండె; నందు. ‖1084‖

చ. నడుములు వీగియాడఁ, జిఱునవ్వులు నివ్వటిలంగ, హారముల్
సుడివడ, మేఖలల్ వదలఁ, జూడ్కిమెఱుంగులు పర్వ ఘర్మముల్
పొడమఁ, గురుల్ చలింప, శ్రుతిభూషణముల్ మెఱయన్, సకృష్ణలై
పడతుక లాడుచుం జెలఁగి పాడిరి మేఘతటిల్లతాప్రభన్. ‖1085‖

క. అంకరహితేందు వదనలు
పంకజలోచనునిఁ గూడి పరఁగ నటింపం
గింకిణుల నూపురంబుల
కంకణముల మ్రోఁత లెసఁగెఁ గర్ణోత్సవమై. ‖1086‖

క. హరిణీనయనలతోడను
హరి రాసక్రీడ చేయ నంబరవీధిన్
సురనాథులు భార్యలతో
సొరిది విమానంబు లెక్కి చూచి రిలేశా! ‖1087‖

క. కురిసెం బువ్వుల వానలు
మొరసెన్ దుందుభులు మింట ముదితలు దారున్
సరసన్ గంధర్వపతుల్
వరుసన్ హరిఁ బాడి రపుడు వసుధాధీశ! ‖1088‖

క. రామలతోడను రాసము
రామానుజుఁ డాడఁ జూచి రాగిల్లి మనో
రాములమీఁద వియచ్చర
రామలు మూర్ఛిల్లిపడిరి రామవినోదా! ‖1089‖

క. తారాధిపనిభవదనలు
తారాధిపవంశుఁ గూడి తారు నటింపం
దారలునిల్చి సుధాంశుఁడుఁ
దారును వీక్షింప రేయి తడవుగ జరగెన్. ‖1090‖

మ. యమునాకంకణచారియై వనజపుష్పామోదసంచారియై
రమణీఘర్మనివారియై మదవతీరాసశ్రమోత్తారియై
ప్రమదామానస నవ్యభవ్య సుఖ సంపత్కారియై చేరి యా
కమలాక్షుం డలరంగ గాలి విసరెం గల్యాణభావంబునన్. ‖1091‖

వ. అప్పుడు. ‖1092‖

122 గోపికలవద్ద పాడుట

చ. ప్రమద యొకర్తు మాధవుఁడు పాడ విపంచి ధరించి కేల సం
భ్రమమునఁ దంత్రి మీటుచుఁ దిరంబుగ తాయముచేసి యొక్క రా
గముఁ దగ నాలపించి సుభగ స్వరజాతులు వేఱువేఱు కా
నమరఁగఁ బాడెఁ దన్ రమణుఁ డౌనన దారువు లంకురింపఁగన్. ‖1093‖

క. ఆడుచుఁ బాడుచు నందొక
చేడియ మంజీరమంజుశింజిత మమరం
గూడి హరికరము చనుగవ
పై డాయఁగఁ దిగిచె జఘనభారాలసయై. ‖1094‖

క. చందనలిప్తంబై యర
విందామోదమున నొప్పు విపులభుజము గో
విందుఁ డొక తరుణి మూపుఁనఁ
బొందించిన నది దెమల్చి పులకించె నృపా! ‖1095‖

సీ. చెలువ యొక్కతె చెక్కుఁజెక్కుతో మోపిన
విభుఁడు తాంబూలచర్విత‌ముఁ బెట్టె
నాడుచు నొక లేమ యలసినఁ బ్రాణేశుఁ
డున్నత దోస్తంభ మూఁతఁ జేసెఁ
జెమరించి యొకభామ చేరినఁ గడగోరఁ
జతురుఁడు గుచఘర్మజలముఁ బాపె
నలకంబు లొక యింతి కళిక చిత్రకరేఖ
నంటినఁ బ్రియుఁడు పాయంగ దువ్వెఁ
ఆ. బడతి యొకతె పాటపాడి డస్సిన యధ
రామృతమున నాథుఁ డాదరించె
హారమొక్క సతికి నంసావృతంబైనఁ
గాంతుఁ డురముఁ జేర్చి కౌఁగలించె. ‖1096‖

క. హాసంబులఁ గరతల వి
న్యాసంబుల దర్శనముల నాలాపములన్
రాసశ్రాంతల నా హరి

జేసెన్ మన్ననలు కరుణఁ జేసి నరేంద్రా! ||1097||

క. హరితను సంగసుఖంబున
బరవశలై వ్రేత లెల్లఁ బయ్యెదలు నిజాం
బరములు నెఱిఁగమి చోద్యమె?
సురసతు లీక్షించి కరఁగి చొక్కిరి మింటన్. ||1098||

వ. ఇట్లు భగవంతుండైన కృష్ణు డాత్మారాముం డయ్యును గోపసతు లెంద ఱందఱకు నందఱై నిజప్రతిబింబంబులతోడం గ్రీడించు బాలు పోలిక రాసకేళి సలిపిన. ||1099||

క. తగఁ గూడి యాడి మనముల
నగెఁ జూచెం బలికె నందనందనుం డనుచున్
మగువలు పెద్దఱికముతోఁ
బొగడిరి తమ పూర్వజన్మపుణ్యశ్రేణిన్. ||1100||

123 గోపికలతో జలక్రీడలాడుట

వ. ఇట్లు హరి రాసకేళి చాలించి, తలంగు తటిల్లతల చెలువున ఘర్మ సలిలకణాక్రాంతలగు కాంతలం గూడి జలక్రీడాకుతూహలుండై య మునాజలంబుఁ జొర, నందు ముందర సుందరులు జొచ్చి పదప్ర మాణంబు, జానుదఘ్నంబు, కటిద్వయసంబు, మధ్యమాత్రంబు, కుచంబులబంటి యని పలుకుచుం గుచ నయన నాభివివర కుం తలంబులు చక్రవాక జలచరావర్త శైవాలంబుల చందంబుననందం బుగ నీడుపొందిన యేఱులని కళిందనందనకరంబులు చాచి పరి రంభంబులకు నారంభించుకైవడి నెదురు చనుదెంచి తాఁకు తరం గంబులకు నులుకుచు, సారసంబులకుం గరంబులు చాఁచుచు మ రాళంబులంజోపుచుఁ జెన్నుమిగిలిన చన్నుల యెత్తువత్తు మను నెపంబులఁ దపంబుల నీటఁ గావించు మాడ్కిని సంచరించు చక్రవా కంబులందోలుచు నితాంతకాంతిసదనంబులగు వదనంబులకునోడి వ్రీడం జెంది కంది చందురుఁడు చల మ్ముడిగి జలమ్మునం బడి కంపించు కరణి, నిజకరచలితజలప్రతిఫలితుండై కదలు చంద్రునిం గని మెచ్చి సోలుచు, సలిలావగాహసమయ సముచ్చలిత వారిశీ కర పరంపరలవలన మకరందపానమత్తమధుకర పక్షవిక్షేపణసం జాత వాత సముద్ధూత కుముదాది పరాగపటలంబులం జేరుచు మోముదమ్ముల కమ్మఁదనమ్ములకు మూఁగి, జుమ్మురను తు మ్మెదలకు వెఱచుచుఁ గరంబుల నీ రెగయం జఱచుచు నీలనీరద నిపతిత పయోబిందు సందోహంబులం దడియు పువ్వుదీవియల బాగునఁ గృష్ణుకరద్వయంబునంజిలుకు తోయంబులందడియుచుఁ గ్రందుకొని సుడియుచు, నసమబాణుని పులుకడిగిన కుసుమ బాణంబుల పగిది మేనులు మెఱయ సలిలావగాహనపరాయత్త చిత్త లగుచు మొత్తంబులై సరసభాషణంబులంద్రుళ్ళుచు బాహుల నీరు నించుచు హరిమీఁదంజల్లుచుఁ జల్లునెడం దడఁబడ దాఁటుచు దాఁటి చనక నిలువరించుచు వినోదింప, హరియుం గరేణుకర వికీర్ణ నీరధారాభిషిక్తంబగు శుండాలంబు లీల నాభీరకామినీకరస

ముజ్జిత జలాసారంబులం దోఁగుచు, వ్రజవధూజన హస్తప్రయుక్త
కల్హార కైరవ పరాగపటలంబువలన భూతిభూషణసిరి వహించుచు
గోపికాజన పాణికిసలయ సమున్ముక్త కమలదళంబుల వలన
సహస్రనయనుని రూపుఁ జూపుచు గోపాలబాలికా కుచకలశకుం
కుమపంకంబువలనఁ బ్రభాతబాలభానుని భంగి భాసిల్లుచు, ఘోష
యోషాకటాక్ష విక్షేపణంబులవలన మధుపపరివృత హరిచందన
సౌందర్యంబు నొందుచు, వల్లవీహాసరుచుల వలనఁ జంద్రికాప్రభా
భాసిత నీలశైలంబు క్రియ నమరెఁ నంత. ||1101||

124 గోపికలతోడ క్రీడించుట

మ. సతులుందానును నీటిలో వెడలి భూషా గంధ చేలాద్యలం
కృతుఁడై కుంభికరేణుయూథములతోఁ గ్రీడించు చందంబునన్
లతలందుం దరులందుఁ బుష్పమయ లీలాశయ్యలందున్ సుఖో
న్నతుఁడై కృష్ణుఁడు క్రీడలం దనిపె నా నారీలలామంబులన్. ||1102||

వ. ఇట్లు శరత్కాలంబున వెన్నుం డింద్రియస్ఖలనంబు చేయక గోపికల
తోడ రమించె" నని చెప్పిన మునివరునకు భూవరుం డిట్లనియె. ||1103||

మత్త. "ధర్మకర్తయు ధర్మభర్తయు ధర్మమూర్తియు నైన స
త్కర్ముఁ డీశుఁడు ధర్మశిక్షయు ధర్మరక్షయు చేయఁగా
నర్మిలిన్ ధరమీఁదఁ బుట్టి పరాంగనాజనసంగ మే
ధర్మమంచుఁ దలంచి చేసె? నుదాత్తమానస! చెప్పుమా." ||1104||

వ. అనిన శుకుండిట్లనియె. ||1105||

ఆ. "సర్వభక్షుఁ డగ్ని సర్వంబు భక్షించి
దోషిగాని పగిది దోష మైనఁ
జేసి దోషపదముఁ జెందరు తేజస్వు
లగుటఁ జంద్ర వాసవాదుఁ లధిప! ||1106||

క. ఈశ్వరుఁడు గానివాఁడు న
రేశ్వర! పరకాంతఁ దలఁచి యెట్లు బ్రదుకు? గౌ
రీశ్వరుఁడు దక్క నన్యుఁడు
విశ్వభయదవిషము మ్రింగి వెలయంగలఁడే? ||1107||

క. సత్యము ప్రభువుల వచనము
నిత్యము తద్వచన వీధిని నిలుతురు పెద్దల్;
సత్యాసత్యము గావున
సత్య మనఁగఁ జనదు వారి చరితమును నృపా! ||1108||

మ. ఘనులై యెవ్వని పాదపంకజపరాగధ్యానసంప్రాప్త యో
గ నిరూఢతత్వముచే మునీంద్రులు మహాకర్మంబులం బాసి బం
ధ నిరోధంబులు లేక విచ్చలవిడిం దర్పింతు, రా దివ్య శో
భనుఁ డెట్లుండిన నుండెఁ గాక; కలవే బంధంబు లుర్వీశ్వరా! ||1109||

ఆ. గోపజనములందు గోపికలందును
సకలజంతులందు సంచరించు
నా మహాత్మునకుఁ బరాంగన లెవ్వరు?
సర్వమయుఁడు లీల సలిపెఁ గాక." ‖1110‖

వ. అని చెప్పి శుకుండిట్లనియెనంత బ్రాహ్మ్యముహూర్తంబునం గృష్ణు
వీడ్కొని గోపికలిచ్చలేకయు నిండ్ల కడకేగినం గృష్ణమాయా మోహి
తులై గోపకులు వారలం గోపింప నేరరైరి. ‖1111‖

ఇ. గోపాలకృష్ణుండును గోపకాంతల్
ప్రాపించి క్రీడించిన భంగు లెల్లన్
రూపించి వర్ణించి నరుండు హృత్సం
తాపంబులం బాయును దత్ప్రసక్తిన్. ‖1112‖

125 సర్పరూపి శాపవిమోచనము

వ. అంత నొక్కనాడు నందాదులైన గోపకు లంబికావనంబునకు శక
టంబు లెక్కి జాతరకుం జని సరస్వతీనదీజలంబుల స్నానంబులు
చేసి, యుమామహేశ్వరుల నర్చించి కానికలిచ్చి బ్రాహ్మణులకు గో
హిరణ్య వస్త్రాన్న దానంబు లొసంగి, జలప్రాశనంబు చేసి, నియ
మంబున నుండ దైవయోగంబున నాఁకొని యొక్క మహోరగంబు
నిదురబోయిన నందునిం గఱచిమ్రింగనగ్గలింప నతఁడు కృష్ణకృష్ణేతి
వచనంబులం దన్ను విడిపింపు మని మొఱ యిడిన విని. ‖1113‖

క. గోపకు లందఱు మేల్కొని
కోపముతోఁ బెద్దగుదెలఁ గొఱవుల మొత్తన్
తాపము నొందియు వదలక
పాపపు పెనుఁబాము నందుఁ బట్టె నృపాలా! ‖1114‖

వ. అ య్యవసరంబునఁ గృష్ణుండు దర్పించి పాద తాడనంబు చేసి
త్రొక్కిన సర్పంబు సర్పరూపంబు విడిచి విద్యాధరేంద్ర రూపంబుఁ
దాల్చి హరికిఁ మ్రొక్కిన నతనికి హరి యిట్లనియె. ‖1115‖

ఉ. "మండిత మూర్తితోఁ గనక మాలికతో శుభలక్షణుండవై
యుండెడు నీకు దుష్టపు మహోరగదేహ మిదేల వచ్చె? నె
వ్వండవు? నామ మెయ్యది? భవంబునకెద్దిమిషంబు? నాకునొం
డొండ యెఱుంగఁ జెప్పుము బుధోత్తమ! నీపని చోద్యమయ్యెడిన్" ‖1116‖

వ. అనిన వాఁడిట్లనియె "దేవా యేను సుదర్శనుండను విద్యాధరుండ
విమానారూఢుండ నై రూప సంప ద్గర్వంబులం జొక్కి దిక్కులం
జరించుచు నొక్కయెడ నాంగిరసులైన ఋషులం గురూపులైన
వారలం గని నగిన వారు నీవు రూపదర్పంబునం మమ్ము నగితివి
గావున మహాసర్పంబ వై యుండు మని శపించి పిదప నే వేడు
కొనిన యిట్లనిరి. ‖1117‖

చ. యదుకులమందు భక్తుల భయంబు హరించుటకున్ జనార్దనుం

డుదయము నొంది యీ యడవి కొక్క దినంబున రాఁగలండు త
త్పదమున నీవు దన్నఁబడి పన్నగ దేహముతోడఁ బాసి నీ
మొదలిటి మేనుఁ గాంచెదవు మూఢుఁడ! పొమ్మని రో! దయానిధీ! ॥1118॥

మ. నినుఁ జింతించిన విన్నఁ బేరుకొనినన్ నిర్మూలమై క్రుస్సి పా
పనికాయంబు వినష్టమౌ నఁట; భవత్పాదంబు నా మీఁదఁ బె
ట్టినఁ దద్బ్రాహ్మణశాపసంజనిత కౌటిల్యంబు దా నిల్చునే?
వనజాతేక్షణ! నేడు బాసె నురగత్వం బెల్ల నేఁ బోయెదన్.” ॥1119॥

వ. అని విన్నవించి హరికిఁ బ్రదక్షిణంబువచ్చి మ్రొక్కి, సుదర్శనుండు
దివంబునకుం జనియె, సర్పంబు వలన నందుండు విముక్తుండ
య్యెఁ; దత్ప్రకారంబు విని వెఱఁగుపడి గోపకులు దేవతామహోత్స
వంబు సమాప్తి నొందించి కృష్ణకీర్తనంబు చేయుచు మరల మంద
కుం జనిరి; అంత. ॥1120॥

126 బలరామకృష్ణులవేణుగానం

చ. మఱి యొకనాటి రాత్రి బలమాధవు లుజ్జ్వల వస్త్రమాలికా
ధరులును లేపనాభరణధారులునై చని మల్లికాది పు
ష్పరసనిమగ్నమైన మధుపంబుల గీతము వించుఁ దద్వనాం
తరమున వెన్నెలన్ వ్రజనితంబిను లుండగఁ బాడి రింపుగన్. ॥1121॥

క. ఆ పాట చెవుల సోఁకిన
నేపాటియు దేహలతల నెఱుఁగక దృగ్వా
చాపాటవములు చెడి పడి
రా పాటల గంధు లెల్ల నటవీవీధిన్. ॥1122॥

127 శంఖచూడుని వధ

వ. ఇట్లు సకలభూతసమ్మోహనంబగు గానంబు జేయుచు, నిచ్ఛావర్త
నంబులం బ్రమత్తుల చందంబున రామకృష్ణులు గ్రీడింపఁ గుబేరభ
టుండు శంఖచూడుండనువాఁడు రామకృష్ణ రక్షితులగు గోపికలం
దన యోగబలంబున నుత్తరపు దిక్కునకుం గొనిపోవ న య్యోషిజ్జ
నంబులు రామకృష్ణేతి భాషణంబులు పలుకుచుఁ బులికి నగపడిన
మొదవుల క్రియ మొఱయిడిన విని. ॥1123॥

ఉ. గ్రద్దన సాలవృక్షములు గైకొని బల్లిదు లన్నదమ్ము లా
యిద్దఱు కాలమృత్యువుల యేపున వే చని “యోడకుండుఁ డో!
ముద్దియలార!” యంచుఁ దనుముట్టినఁ జూచి కలంగి గుహ్యకుం
డుద్దవడిం దగం బఱచె నుత్తర మింతుల డించి భీతుఁడై. ॥1124॥

వ. ఇట్లు గుహ్యకునిచేత విడివడిన గోపికలను రక్షించుకొని యుండు
మని బలభద్రునిం బలికి. ॥1125॥

శా. “ఓరి! గుహ్యక! పోకుపోకు మని రోషోక్తిం బకారాతి వాఁ
డే రూపంబున నెందుఁ జొచ్చె నెటు బోయెం దోడఁ దా నేగి దు

ర్వారోదంచిత ముష్టి వాని తలఁ ద్రెవ్వంబెట్టి తద్వీరు కో
టీరభ్రాజిత రత్నముం గొనియె దండిన్ గోపికల్ చూడగన్. ||1126||

వ. ఇట్లు శంఖచూడునిం జంపి వాని శిరోరత్నంబుఁ దెచ్చి బలభద్రున
కిచ్చి మెప్పించె మఱియు నొక్క దినంబునం గృష్ణుండు వనంబున
కుం జనిన నతని లీలలు పాడుచు నిండ్లకడఁ దద్విరహవేదనానల
భరంబు సహింపక గోపికలు తమలో నిట్లనిరి. ||1127||

128 గోపికల విరహాలాపములు

శా. "భ్రూవిక్షేపముతోడ దాపలిభుజంబుం జెక్కుఁగీలించి కె
మ్మోవిన్ వేణువుఁ గూర్చి సుస్వరముగా మ్రోయించుచు న్నంగుళీ
ప్రావీణ్యంబు విభుండు చూపఁ గని సప్రాణేశలై యుండియున్
నీవీబంధములూడఁ జొక్కుదురుపో నింగిన్ నిలింపాంగనల్. ||1128||

మ. నవమాధుర్యము గల్గు కృష్ణు మురళీ నాదామృత స్యందముల్
చెవులం జొచ్చి హృదంతరాళముల భాసిల్లన్ సవత్సంబులై
యువిదా! మేపులకుం దొఱంగి మృగ గోయూథంబు లుత్కంఠతో
దివికిం గంఠము లెత్తి లోవదలుఁబో దేహేంద్రియవ్యాప్తులన్. ||1129||

శా. ఓ! కంజేక్షణ! కృష్ణుఁ డుజ్జ్వలిత హారోద్దాముఁడై గానవి
ద్యాకౌతూహలతన్ మనోజ్ఞమురళీధ్వానంబు గావింపఁగా
నాకర్ణించి సశంపమై మొరయు నీలాభ్రంబుగాఁ జూచుచుం
గేకారావము లిచ్చుచున్ మురియుఁబో కేకీంద్రసంఘాతముల్. ||1130||

మ. లలనా! యేటికి తెల్లవాఱె? రవి యేలాదోఁచెఁ బూర్వాద్రిపైఁ?
గలకాలంబు నహంబుగాక నిశిగాఁ గల్పింపఁ డా బ్రహ్మ దా
వలఱేఁడుం గృపలేఁడు; కీరములు దుర్వారంబు; లెట్లోకదే;
కలదే మాపటికాల మందు మనకుం గంజాక్షు సంభోగముల్. ||1131||

ఉ. ఎప్పుడు ప్రొద్దుగ్రుంకు? హరి యెప్పుడు గోవుల మేపి వచ్చు? నా
కెప్పుడు తన్ముఖాంబుజ సమీక్షణ మబ్బు? నతండు వచ్చిన
న్నెప్పుడు గారవించుఁ? దుది యెప్పుడు మద్విరహాగ్నిరాశికిం?
జెప్పఁగదమ్మ; బోటి! మరుచేఁతల నుల్లము తల్లడిల్లెడిన్. ||1132||

మ. చెలియా! కృష్ణుఁడు నన్నుఁబాసి వనముం జేరంగ న య్యాక్షణం
బులు నా కన్నియు నుండనుండగఁ దగం బూర్ణంబులై సాగి లో
పలఁ దోఁచుం బ్రహరంబులై దినములై పక్షస్వరూపంబులై
నెలలై యబ్దములై మహాయుగములై నిండారు కల్పంబులై." ||1133||

వ. అని మఱియుఁ గృష్ణవిరహదుఃఖంబున బహువిధంబుల బశ్చాత్తా
పంబు నొందుచు గోపిక లోపికలు లేక నెట్టకేలకు దివంబు గడిపి
దినాంతసమయంబు నందు. ||1134||

మ. "అదె భానుం డపరాద్రిఁ జేరె; నిదె సాయంకాల మేతెంచె; న
ల్లదె గోపాదపరాగ మొప్పెసఁగె; బృందారణ్య మార్గంబునం

దిదె వీతెంచె వృషేంద్రఘోషము; ప్రియుం డేతెంచె రం" డంచుఁ దా
మెదు రేతెంతురు మాపు కృష్ణునికి న య్యింతుల్ పరిభ్రాంతలై. ||1135||

వ. ఇట్లు తనకెదురు వచ్చిన మచ్చిక న చ్చెలువల నచ్యుతుం డిచ్ఛా
నువర్తనంబుల గారవించె నంత నొక్కనాడు. ||1136||

129 వృషభాసుర వధ

సీ. ఎవ్వని మూఁపుర మీక్షించి మేఘంబు
లద్రి శృంగంబని యాశ్రయించు;
నెవ్వని ఱంకె కర్ణేంద్రియంబులు సోఁక
గర్భపాతనమగు గర్భిణులకు;
నెవ్వని పదహతి నెగయు పరాగంబు
లంధకారారాతి నావరించు;
నెవ్వఁడు కొమ్ముల నెదిరించి చిమ్మినఁ
బృథ్వీధరంబులు పెల్లగిల్లు;
తే. నట్టి వృషభాసురేంద్రుఁ డహంకరించి
వాలలత నెత్తి పెనుఱంకె వైచి నేలఁ
గాలఁ ద్రవ్వుచు నిశితశృంగములు చాఁచి
మంద బెదరంగఁ గవిసె నమంద గతిని. ||1137||

వ. ఇట్లు వృషభాకారంబున నరిష్టుండు హరికి నరిష్టంబు చేయం
దలంచి పై కుఱికిన. ||1138||

ఉ. క్రేపులు పాఱె గోవులకుఁ; గ్రేపులు గోవులు గోవృషంబులం
బైపడె; వత్సధేనువృషభంబులు గోపకులందుఁజొచ్చె; నా
గోపకులా వృషేంద్రములు గోవులు లేఁగలు విచ్చిపాఱఁగా
గోపచమూవిభుండు గనె గోవృషదైత్యుఁడు వెంటనంటఁగన్. ||1139||

వ. ఇట్లు భయభ్రాంతులై కాంతలుం దారును గృష్ణకృష్ణ! "రక్షింపు
రక్షింపు" మని తన్ను వేఁడుకొనెడు గోపకులకు నడ్డంబువచ్చి
దీనజనరక్షకుండయిన పుండరీకాక్షుం డిట్లనియె. ||1140||

ఉ. "బాలుర నింతుల బసులఁ బాఱఁగఁ దోలుట బంటు పంతమే
చాలు; వృషాసురేంద్ర! బలసంపదఁ జూపఁగ నెల్లఁబాడి గో
పాలురమందఁగాదు; చను పైఁబడితేని ప్రచండ కృష్ణశా
ర్దూలము నేడు నీ గళము త్రుంపక చంపక పోవనిచ్చునే?" ||1141||

ఆ. అనుచు ధిక్కరించి హస్తతలంబునఁ
జప్పళించి నగుచు సఖునిమీఁదఁ
బన్నగేంద్రభయదబాహుదండము చాఁచి
దండి మెఱసి దనుజదండి నిలిచె. ||1142||

వ. అప్పుడు. ||1143||

చ. ఖురముల నేలఁ ద్రవ్వుచు నకుంఠిత వాల సమీరణంబులన్

విరవిరఁబోయి మేఘములు విప్ప విషాణము లొడ్డికొంచు దు
స్తరతరమూర్తియై వృషభదైత్యుఁడు కన్నుల నిప్పు లొల్కఁగా
దురతురవచ్చి తాఁకె రిపుదుర్మదమోచనుఁ బద్మలోచనున్. ||1144||

ఉ. యాదవకుంజరుండు వృషభాసురు కొమ్ములు రెండుఁ బట్టి య
ష్టాదశపాదమాత్రము గజంబు గజంబును ద్రొబ్బుకైవడిన్
భేదిల ద్రొబ్బ న య్యసుర పిమ్మటనొంది చమర్చి మ్రొగ్గి దు
ర్మాదముతోడ డీకొనెఁ బ్రమత్తవిమర్దను నా జనార్దనున్. ||1145||

ఆ. అంత గోపసింహుఁ డసురఁ గొమ్ములు పట్టి
ధరణి ద్రొబ్బి త్రొక్కి దైత్యభటుల
కొమ్ము వీఁగ సురలకొమ్ము వర్ధిల వాని
కొమ్ము పెఱికి మొత్తి కూల్చె నధిప! ||1146||

క. ఉక్కుచెడి రోఁజి నెత్తురు
ముక్కున వాతను స్రవింప మూత్ర శకృత్తుల్
మిక్కిలి విడుచుచుఁ బసరపు
రక్కసుఁ డని సమసెఁ బ్రజకు రాగము లమరన్. ||1147||

వ. ఇట్లు వృషభాసురుం జంపిన నిలింపులు గుంపులుగొని విరులు
వర్షింప గోపకులు హర్షింప గోపసతు లుత్కర్షింప బలభద్రుండును
వారును గోవిందుండును బరమానందంబున మందకుం జని రంత. ||1148||

130 కంసునికి నారదుడుజెప్పుట

చ. ఘనుఁడొకనాడు నారదుఁడు కంసునితోడ యశోద కూఁతు తాఁ
గనుటయుఁ జక్రి దేవకికి గర్భజుఁడౌటయు మున్ను రోహిణీ
తనయుఁడు రాముఁడౌటయును దద్విభులిద్దఱు మందనున్నవా
రని యెఱుఁగంగఁ జెప్పిన మహాద్భుత మంచుఁ జలించి గిన్కతోన్. ||1149||

చ. కొడుకుల మందలోననిడి గొంటుతనంబున మోసపుచ్చె నీ
బడుగును బట్టి చంపు టిది భావ్యమటంచుఁ గృపాణపాణి యై
వడి వసుదేవునిం దునుమ వచ్చిన కంసునిఁ జూచి నారదుం
డుడుగుము చంపఁబోల దని యొడక మానిచి పోయె మింటికిన్. ||1150||

131 కంసుని మంత్రాలోచన

వ. మఱియు నలుక దీఱక కంసుండు దేవకీవసుదేవుల లోహపాశ
బద్ధులంజేసి కేశియనువానిం బిలిచి రామకేశవులం జంపుమని
పంపి మంత్రి భట గజారోహక చాణూర ముష్టిక సాల్వ కోసల ప్రము
ఖుల రావించి యిట్లనియె. ||1151||

శా. "ఎందున్ నన్నెదిరించి పోరుటకు దేవేంద్రాదులుం జాల రీ
బృందారణ్యము మంద నిప్పుడు మదాభీరార్భకుల్ రామగో
విందుల్ వర్ధిలుచున్న వారఁట రణోర్విం గంసు నొప్పింతు మం
చుం దర్పంబులు పల్కుచుందు రఁట యా చోద్యంబులన్ వింటిరే? ||1152||

క. పట్టణజనములు చూతురు
దట్టంబుగ మల్లరంగతలపార్శ్వములం
బెట్టింపుఁడు తమగంబులు
పుట్టింపుఁడు వీట మల్లుపో రను మాటన్. ||1153||

శా. విన్నాణంబులఁ బోరనేర్తురు మహా వీర్యప్రతాపాది సం
పన్నుల్ మీరలు మేటిమంతనములం బ్రఖ్యాతులై పెంపుతో
మన్నా రా బలకృష్ణులం బెనఁకువన్ మర్దించి మత్ప్రీతి కా
సన్నుల్ గండు పురీజనుల్ పొగడనో! చాణూర! యో! ముష్టికా! ||1154||

శా. రారా హస్తిపకేంద్ర! గండమదధారాగంధలోభాంధ గం
భీరాళివ్రజమైన మత్కువలయాపీడద్విపేంద్రంబు మ
ద్వారోదంచిత దేహళీపరిసరస్తంభంబు డాయంగ నా
భీరుల్ రా నదలించి డీకొలుపు మీ బీరంబు తోరంబుగన్. ||1155||

క. పశువిశసనములు చేయుఁడు
పశుపతికిం బ్రియముగాఁగ భావించి చతు
ర్దశినాడు ధనుర్యాగము
విశదంబుగఁ జేయవలయు విజయముకొఱకున్. ||1156||

132 కంసుడక్రూరునితోమాట్లాడుట

వ. అని తనవారి నందఱ నయ్యై పనులకు నియమించి యదుశ్రేష్ఠుం
డగు నక్రూరునిం బిలిచి చెట్ట పట్టుకొని యిట్లనియె. ||1157||

శా. అక్రూరత్వముతోడ నీవు మనఁగా నక్రూరనామంబు ని
ర్వక్రత్వంబున జెల్లె మైత్రి సలుపన్ వచ్చున్ నినుం జేరి నీ
వక్రోధుండవు మందలోన బలకృష్ణాభీరు లస్మద్వినా
శక్రీడారతులై చరింతురఁట యోజందెచ్చి యొప్పింపవే. ||1158||

ఆ. నాకు వెఱచి సురలు నారాయణుని వేఁడి
కొనిన నతఁడు వచ్చి గోపకులము
నందు గృష్ణమూర్తి నానకదుందుభి
కుదితుఁ డయ్యె ననఁగ నొకటి వింటి. ||1159||

వ. కావున నీవు గోపకులచేత నరులుగొని ధనుర్యాగంబు చూడ రం
డని వారలం దోడ్కొని రమ్ము తెచ్చిన. ||1160||

శా. కొండల్లూలఁగఁ ద్రొబ్బు కొమ్ముల తుదిం గోపించి కోరాడుచో
దండిన్ దండి నధఃకరించు నొకవేదండంబు నా యింట బ్ర
హ్మాండంబైనఁ గదల్పనోపు బలకృష్ణాభీరులం బోరిలో
ఖండింపం దడవెంత? దాని కదియుం గాదేని యక్రూరకా! ||1161||

శా. చాణూరుండును ముష్టికుండును సభాసంఖ్యాతమల్లుల్ జగ
త్ప్రాణున్ మెచ్చరు సత్వసంపదల బాహాబాహి సంగ్రామపా
రీణుల్ వారలు రామకృష్ణుల బలోద్రేకంబు సైరింతురే?

క్షీణప్రాణులఁ జేసి చూపుదురు సంసిద్ధంబు యుద్ధంబునన్. ||1162||

సీ. ఆ రామకేశవు లంతరించిన వసు
దేవ ముఖ్యులఁ జంపి తెగువ మెఱసి
వృష్ణి భోజ దశార్హ వీరులఁ దెగటార్చి
ముదుకఁడు రాజ్యకాముకుఁడు ఖలుఁడు
నగు నుగ్రసేను మా యయ్య గీటడగించి
పినతండ్రి దేవకుఁ బిలుకుమార్చి
మఱియు వైరులనెల్ల మర్దించి నే జరా
సంధ నరక బాణ శంబరాది
ఆ. సఖులతోడ భూమిచక్ర మేలెదఁ బొమ్ము
తెమ్ము వేగమ వసుదేవసుతుల
మఖము పేరు చెప్పి మంత్రభేదము చేయ
వలయుఁ బెంపఁ జనదు వైరి జనుల. ||1163||

వ. అనిన నక్రూరుం డిట్లనియె. ||1164||

ఉ. పంపినఁ బోనివాఁడనె నృపాలక! మానవులైన తమ్ము నూ
హింపరు దైవయోగముల నించుక గానరు తోఁచినట్లు ని
ష్కంపగతిన్ చరింతు రది గాదన వచ్చునె? యీశ్వరేచ్ఛఁ ద
ప్పింపఁగ రాదు నీ పగతుబిడ్డలఁ దెచ్చెదఁ బోయి వచ్చెదన్. ||1165||

వ. అని పలికి రథంబెక్కి యక్రూరుండు చనిన సకలజనులను వీడు
కొలిపి కంసుం డంతిపురంబునకుంజనియె నంతఁ; గంసప్రేరితుండై. ||1166||

133 కేశిని సంహారము

సీ. ఖురపుటాహతిఁ దూలి కుంభినీచక్రంబు
ఫణిరాజఫణలకు బరువుసేయ
భీషణహేషావిభీషితులై మింట
నమృతాంధు లొండొరు నండఁ గొనఁగఁ
జటులచంచలసటాఛటలగాడ్పుల మేఘ
ములు విమానములపై ముసుఁగు పడఁగ
వివృతాస్యగహ్వర విపులదంతంబులు
ప్రళయాగ్నికీలల పగిది మెఱయఁ
ఆ. గాలపాశలీలగా వాల మేపార
వాహ మగుచు గంధవాహగతుల
విజితశక్రపాశి వీర్యపయోరాశి
కేశి వచ్చె మంద క్లేశ మంద. ||1167||

వ. మఱియును. ||1168||

క. భీషణ ఘోటక దానవ
హేషానిర్ఘోషభిన్నహృదయ నిఖిల గో
యోషా పురుషార్భకమై

ఘోషము హరి చూడ దైన్యఘోషం బయ్యెన్. ॥1169॥

వ. అ య్యవసరంబున. ॥1170॥

ఉ. పేదల ఘోషగోపకుల బిట్టదలించుట వీరధర్మమా?
కాదు; వ్రజంబులో దనుజఘస్మరుఁ డేడని తన్ను రోయు క్ర
వ్యాదునిఁ జూచి గోపకుల కడ్డమువచ్చి "నిశాట! యింకఁ బో
రా"దని శౌరి చీరె మృగరాజు క్రియ న్నెదిరించె దైత్యుఁడున్. ॥1171॥

ఆ. నిష్ఠురోగ్ర సింహ నినదంబుతో నింగి
మ్రింగు భంగి నోరు మిగులఁ దెఱచి
కఱవరాగ నతఁడు కాటు తప్పించినఁ
దన్నె నెగసి తురగదానవుండు. ॥1172॥

ఉ. తన్నిన తన్నునంబడక దానవహంత సమీకరంతయై
కన్నులఁ గెంపు పెంపెనయ గ్రక్కున ఘోటనిశాటు పాదముల్
వన్నె చెడంగఁ బట్టి పడవైచె ధనుశ్శతమాత్రదూరమున్
పన్నగడింభమున్ విసరి పాఱఁగవైచు ఖగేంద్రు కైవడిన్. ॥1173॥

ఉ. వైచిన మ్రొగ్గి లేచి వెస వాజినిశాటుఁడు హుంకరించి సం
కోచము లేక పైఁ బడిన గోపకులేంద్రుఁడు దిగ్గజేంద్ర శుం
డాచటుల ప్రభాబల విడంబకమైన భుజార్గళంబు దో
షాచరునోటిలోన నిడెఁ జండఫణిన్ గుహ నుంచుకైవడిన్. ॥1174॥

శా. దంభోళి ప్రతిమాన కర్కశ మహోద్యద్వామ దోఃస్తంభమున్
శుంభల్లీల నఘారి వాని రదముల్ చూర్ణంబులై రాలఁగా
గంభీరంబుగఁ గుక్షిలోఁ జొనిపి వీఁకన్ వృద్ధిఁ బొందించుచున్
గుంభించెం బవనంబు పిక్కటిలఁ దత్కుక్షి న్నరేంద్రోత్తమా! ॥1175॥

క. వాయువు వెడలక నిలిచిన
గాయంబు చెమర్పఁ గన్నుఁగవ వెలి కుఱకన్
మాయచెడి తన్నుకొనుచును
గూయుచు నశ్వాసురుండు గూలెన్ నేలన్. ॥1176॥

ఆ. ఘోటకాసురేంద్రు కుక్షిలోఁ గృష్ణుని
బాహువధికమైనఁ బట్టలేమిఁ
బగిలి దోసపండు పగిదిఁ దద్దేహంబు
వసుమతీశ రెండు వ్రయ్య లయ్యె. ॥1177॥

క. నళినాక్షుఁడు లీలాగతి
విలయముఁ బొందించె నిట్లు వీరావేశిన్
బలలాశిన్ జగదభినవ
బలరాశిన్ విజితశక్రపాశిం గేశిన్. ॥1178॥

134 నారదుడు కృష్ణునిదర్శించుట

వ. ఆ సమయంబునం బుష్పవర్షంబులు గురియించి సురలు విను
తించి; రంత హరిభక్తివిశారదుండైన నారదుండు వచ్చి గోవిందుని
సందర్శించి రహస్యంబున నిట్లనియె. ॥1179॥

సీ. "జగదీశ! యోగీశ! సర్వభూతాధార!
సకలసంపూర్ణ! యీశ్వర! మహాత్మ!
కాష్ఠగతజ్యోతికైవడి నిఖిల భూ
తము లందు నొక్కఁడవై తనరు దీవు
సద్గూఢుఁడవు; గుహాశయుఁడవు సాక్షివి
నీ యంతవాఁడవై నీవు మాయఁ
గూడి కల్పింతువు గుణములు; వానిచేఁ
బుట్టించి రక్షించి పొలియఁజేయుఁ
ఆ. దీ ప్రపంచ మెల్ల నిట్టి నీ విప్పుడు
రాజమూర్తులైన రాక్షసులను
సంహరించి భూమిచక్రంబు రక్షింప
నవతరించినాఁడ వయ్య! కృష్ణ! ॥1180॥

వ. దేవా! నీచేత నింక చాణూర ముష్టిక గజ శంఖ కంస యవన ముర
నరక పౌండ్రక శిశుపాల దంతవక్త్ర సాల్వ ప్రముఖులు మడిసె
దరు పారిజాతం బపహృతం బయ్యెడిని నృగుండు శాపవిముక్తుం
డగు శ్యమంతకమణి సంగ్రహంబగు మృతబ్రాహ్మణపుత్రప్రదానంబు
సిద్ధించు నర్జునసారథివై యనేకాక్షౌహిణీ బలంబుల వధియించె
దవు; మఱియును. ॥1181॥

శా. కృష్ణా! నీ వొనరించు కార్యములు లెక్కింపన్ సమర్థుండె? వ
ర్ధిష్ణుండైన విధాత మూడుగుణముల్ దీపించు లోపించు రో
చిష్ణుత్వంబుననుండు నీవలన; నిస్సీమంబు నీ రూపునిన్
విష్ణున్ జిష్ణు సహిష్ణు నీశు నమితున్ విశ్వేశ్వరున్ మ్రొక్కెదన్. ॥1182॥

135 వ్యోమాసురుని సంహరించుట

వ. అని వినుతించి వీడుకొని నారదుం డరిగె; నంత నొక్కనాడు కృష్ణ
సహితులై గోపకుమారు లడవికిం జని పసుల మేపుచు నొక్క
కొండదండ నిలాయనక్రీడ చేసి; రందు. ॥1183॥

క. కొందఱు గొఱియల మంచును
గొందఱు పాలకుల మంచుఁ గుటిలత్వమునం
గొందఱు దొంగల మనుచును
జెంది కుమారకులు క్రీడఁజేసిరి తమలోన్. ॥1184॥

శా. ఆలో దొంగలలో మయాసురసుతుం డాద్యుండు వ్యోముండు గో
పాలుండై చని మేషకల్పనలతో భాసిల్లి క్రీడించు త
ద్బాలవ్రాతము నెల్ల మెల్లనఁ జతుఃపంచావశిష్టంబుగా
శైలాంతర్గుహలోనికిం గొనిచనెం జౌర్యం బవార్యంబుగన్. ॥1185॥

వ. ఇట్లు కొండగుహలోనఁ గ్రమక్రమంబున గోపకుమారుల నిడి యొ
క్క పెనుఱాతఁ దద్ద్వారంబుఁ గప్పి యెప్పటి యట్ల వచ్చిన. ||1186||

ఉ. వీరుఁడు మాధవుం డఖిలవేది నిశాచరభేది నవ్వుతో
"నౌర! నిశాట! దొంగతన మచ్చుపడెన్ నెఱదొంగ వౌదు; వా
భీరుల నెల్ల శైలగుహఁ బెట్టితి చిక్కినవారిఁ బెట్టరా;
రార యటంచుఁ బట్టె మృగరాజు వృకాఖ్యముఁ బట్టు కైవడిన్. ||1187||

ఉ. పంకజలోచనుం డొడిసి పట్టిన శైలనిభాసురాకృతిన్
బింకముతోడఁ బొంగి విడిపించుకొనంగ బలంబు లేమి లో
శంకిలి బిట్టు తన్నుకొనఁ జక్కన నా రణభీము వ్యోమునిం
గొంకకఁ గూల్చె న వ్విభుఁడు కోయని మింట సుపర్వు లార్వఁగన్. ||1188||

ఆ. ఘోర దనుజు నేల గూల్చి పర్వతగుహ
వాత నున్న ఱాయి వ్రయ్యఁ దన్ని
గుహఁ జరించుచున్న గోపాలకులఁ గొంచు
బల్లిదుండు గోపపల్లి కరిగె. ||1189||

136 అక్రూరుడు వ్రేపల్లెకొచ్చుట

వ. అంత నా రాత్రి మథురానగరంబున నక్రూరుండు వసియించి మరు
నాడు రేపకడ లేచి నిత్యకృత్యంబు లాచరించి రథం బెక్కి కదలి
నందగోకులంబునకుం బోవుచుం దెరువునం దనలో నిట్లనియె. ||1190||

ఉ. "ఎట్టి తపంబుఁ జేయఁబడె? నెట్టి చరిత్రము లబ్ధమయ్యెనో?
యెట్టి ధనంబు లర్థులకు నీఁబడెనో తొలిబామునందు; నా
యట్టి వివేకహీనునకు నాదిమునీంద్రులు యోగదృష్టులం
బట్టఁగలేని యీశ్వరుని బ్రహ్మమయున్ హరిఁ జూడఁ గల్గెడిన్. ||1191||

ఉ. సూరులు దొల్లి యే విభుని శోభితపాదనఖ ప్రభావళిం
జేరి భవాంధకారములఁ జిక్కక దాఁటుదు రట్టి దేవునిన్
వైరముతోడనైనఁ బిలువన్ ననుఁ బంచి శుభంబుఁ జేసె ని
ష్కారణ ప్రేమతోడ; నిదె కంసునిఁ బోలు సఖుండు గల్గునే. ||1192||

మ. "ఇతడాఁ కంసునిచేతఁ బంపువడి నన్ హింసింప నేతెంచినాఁ
డతిదుష్టుం" డని చూచునో? సకలభూతాంతర్బహిర్మధ్య సం
గతుఁ డౌటం దలపోసి నన్ను సుజనుంగాఁ జూచునో? యెట్టి యు
న్నతిఁ గావించునొ? యేక్రియం బలుకునో? నా భాగ్య మెట్లున్నదో? ||1193||

వ. అని మఱియును. ||1194||

మ. "అలకభ్రాజితమై సుధాంశునిభమై హాసప్రభోద్దామమై
జలజాక్షంబయి కర్ణకుండలవిరాజద్గండమై యున్న యా
జలజాతాక్షు ముఖంబు చూడఁగలుగున్ సత్యంబుపో నాకు నా
వలది క్కేగుచు నున్న వీ వనమృగవ్రాతంబు లీ త్రోవలన్. ||1195||

ఉ. మాపటివేళ నేను చని మాధవుపాదసమీప మందు దం
డాపతితుండనైన నతఁ డాశుగకాలభుజంగవేగ సం
తాపిత భక్తలోకభయదారణమైన కరాబ్జ మౌదలన్
మోపి హసించి నా కభయముం గృపతోడుత నీయకుండునే?” ‖1196‖

వ. అని మఱియు నక్రూరుం డనేకవిధంబుల గోవింద సందర్శనంబు
గోరుచు నమంద గమనంబున సుందర స్యందనారూఢుండయి
చనిచని. ‖1197‖

137 అక్రూరుడుబృందావనంగనుట

క. ముందటఁగనె ఘనచందన
కుంద కుటజ తాల సాల కురవక వట మా
కందన్ నందిత బల గో
విందన్ వికచారుణారవిందన్ బృందన్. ‖1198‖

వ. కని బృందావనంబుఁ దఱియం జొచ్చి యందు సాయంకాలంబున
నడవికి నెఱిగల మేతల వెంబడి దిగంబడి రాక చిక్కిన కుఱ్ఱకోడె
పడ్డ తండంబులం గానక పొద యిరువు మిట్టు పల్లంబనక తూఱి
పాఱి వెదకి కానక చీరెడు గోపకుల యాహ్వానశబ్దంబు లాకర్ణించు
చుఁ గోమలఘాసఖాదన కుతూహలంబులం జిక్కి మక్కువం గ్రేపు
లం దలంచి తలారింపక తమకంబులం దమతమయంత నంభారా
వంబులు చేయుచు మూత్రంబులు స్రవింపఁ బరువులిడు ధేనువు
లును, ధేనువులకు నోసరించుచు సద్యోజాతంబులగు తర్ణకంబుల
వహించి నవసూతికలు వెనుతగులుటవలన దామహస్తులై చను
వల్లవుల మెల్లన విలోకించుచు, మంద యిరుకెలంకులం గళంకర
హితులై పులి శివంగి వేఁగి లోనగు వాలుమెకంబుల మొత్తంబు
లవలన నప్రమత్తులై కుఠారకుంతశరాసనప్రముఖాయుధంబు
లు ధరియించి కావలితిరుగు వ్రేలం గడచి నానావిధ సరసతృణక
బళఖాదనగరిష్ఠలై గోష్ఠంబులు ప్రవేశించి రోమంథలీలాలసలైయు
న్న ధేనువులును జన్నులుగుడిచి తల్లుల మ్రోలఁ బెల్లురేఁగి క్రేళ్ళు
ఱుకు లేగలుఁను వెదలైన మొదవులం బైకొని పరస్పర విరుద్ధం
బులై డీకొని కొమ్ములయుద్ధంబులు సలుపు వృషభంబులును
నకుంఠితబలంబులఁ కంఠరజ్జువులం ద్రెంచుకొని పొద లుఱికి దాఁటి
తల్లులం దూటికుడుచు తఱపిదూడల దట్టించి పట్టనోపక గ్రద్దనఁ బె
ద్దలంజీరు గోపకుమారులును గొడుకుల మగల మామలు మఱం
దుల వంచించి పంచాయుధభల్లభగ్నహృదయలయి గృహకృత్యం
బులు మఱచి శంకిలక సంకేతస్థలంబులఁ గృష్ణాగమ తత్పరలయి
యున్న గోపకామినులును గోష్ఠప్రదేశంబుల గోవులకుఁ గ్రేపుల వి
డిచి యొడ్డుచు మరలం గట్టుచు నీడ్చుచుం గ్రీడించు గోపకులును
గోఖుర సముద్ధూత కరీషపరాగపటలంబులవలన నుల్లారిదు లదు
లనైన ధేనుదోహనవేళా వికీర్ణ పయోబిందు సందోహ పరంపరా సం
పాదిత పంకంబులును దోహనసమయ గోపకరాకృష్ట గోస్తన నిర్గ
తంబులయి కలశంబులందుఁ బడియెడు క్షీరధారల చప్పుళ్ళును
మహోక్షకంఠ సంస్పర్శనస్నిగ్ధంబులయిన మందిరద్వార దారుస్తం

భంబుల పొంతలనుండి యులికిపడి నలుదిక్కులు గనుంగొని నూ
తనజనవిలోన కుపితంబులయి కరాళించు సారమేయంబులునుఁ
గలిగి బలకృష్ణబాహుదండ ప్రాకారరక్షావిశేభూషణంబైన ఘోషంబు
బ్రవేశించి; అందు. ‖1199‖

క. జలజాంకుశాది రేఖలు
గల హరిపాదముల చొప్పుఁ గని మోదముతో
బులకించి రథము డిగి యు
త్కలికన్ సంతోషబాష్పకలితాక్షుండై. ‖1200‖

138 అక్రూరుడు బలకృష్ణులగనుట

మ. కనె నక్రూరుఁడు పద్మనేత్రులను రంగద్గాత్రులన్ ధేనుదో
హనవాటీగతుల న్నలంకృతుల నుద్యద్భాసులం బీత నీ
ల నవీనోజ్జ్వలవాసులం గుసుమమాలాధారులన్ ధీరులన్
వనితాకాములఁ గృష్ణరాముల జగద్వంద్య క్రమోద్దాములన్. ‖1201‖

క. కని వారల పాదములకు
వినయంబున మ్రొక్కె భక్తి వివశుం డగుచుం
దనువునఁ బులకాంకురములు
మొనయఁగ నానందబాష్పములు జడిఁ గురియన్. ‖1202‖

వ. తదనంతరంబ. ‖1203‖

క. అక్రూరులైన జనుల న
వక్రగతిం గాచు భక్తవత్సలుఁ డంత
న్నక్రూరుఁ గౌగలించెను
జక్రాంకిత హస్తతలముఁ జాచి నరేంద్రా. ‖1204‖

వ. మఱియు నక్రూరుఁడు బలభద్రునికిం బ్రణతుం డయినఁ నతండు
గౌగలించి చెట్టపట్టుకొని కృష్ణసహితుండై గృహంబునకుం గొనిపోయి
మేలడిగి గద్దియనిడి పాదప్రక్షాళనంబు చేసి మధుపర్కంబు సమ
ర్పించి గోవునిచ్చి యాదరంబున రసవదన్నంబు పెట్టించి
తాంబూల గంధ మాల్యంబు లొసంగె న య్యవసరంబున నందుం
డుపవిష్టుండై యక్రూరుని సత్కరించి యిట్లనియె. ‖1205‖

139 అక్రూరనందాదులసంభాషణ

క. “చెలియలు మొఱయిడ నల్లుర
ఖలుఁడై పొరిగొనిన యట్టి కంసుఁడు బ్రదుకం
గలదె మనకి దశార్హుల
కిలపై? మీ క్షేమమింక నేమని యడుగన్?” ‖1206‖

వ. అని పలికె నంత నక్రూరుం డొక పర్యంకంబున సుఖోపవిష్టుండై
యుండ హరి యిట్లనియె. ‖1207‖

మ. “శుభమే నీకుఁ? బ్రమోదమే సఖులకుం? జుట్టాలకున్ క్షేమమే?
యభయంబే ప్రజకెల్ల? గోత్రజులకత్యానందమే? మామ ము
క్తభయుండే? వసుదేవ దేవకులు తత్కారాగృహంబందు మ
త్ప్రభవవ్యాజనిబద్ధులై బ్రతికిరే ప్రాణానిలోపేతులై? ॥1208॥

మ. నెఱి నే డిక్కడ నీవు రాఁగ వగతో నీతోడ నేమైన నా
కెఱుఁగం జెప్పుమటంచుఁ జెప్పరు గదా యేమందు? రా వార్త యే
తెఱఁగున్ లేదని డస్సిరో వగచిరో దీనత్వముంజెందిరో
వెఱతో నా తల్లిదండ్రులెట్లు పడిరో? విన్పింపు మక్రూరకా! ॥1209॥

వ. మఱియు నీ వేమి కారణంబున వచ్చి” తని హరి యడిగిన నతండు
కంసునికి నారదుండు వచ్చి చెప్పిన వైరానుబంధ ప్రకారంబును
గంసుండు దేవకీ వసుదేవుల వధియింపం గమకించి మానిన
తెఱంగును ధనుర్యాగంబు పేరుచెప్పి పుత్తెంచిన ప్రకారంబు నెఱిం
గించిన రామకృష్ణులు నగి తమ్ముఁ బరివేష్టించిన నందాది గోపకు
లం జూచి కృష్ణుం డిట్లనియె. ॥1210॥

శా. “భూనాథుండు మఖంబుఁ జూఁడఁ బిలువం బుత్తెంచినాఁ డవ్విభుం
గానం బోవలెఁ బాలు నెయ్యి పెరుగుల్లట్టంబులుం గానుకల్
మీ నేర్పొప్పఁగఁ గూడఁబెట్టుఁడు తగన్ మీమీ నివాసంబులన్
యానంబుల్గొనిరండు పొండు మధురాయాత్రాభిముఖ్యంబుగన్.” ॥1211॥

140 వ్రేతలు కలగుట

వ. అని నియమించె నంత నక్రూరుండు మధురకు హరిం గొనిపోయెడి
నని యెఱింగి వ్రేతలు గలంగి. ॥1212॥

మ. “హరినవ్వుల్ హరిమాటలున్ హరిమనోజ్ఞాలాపముల్ లీలలున్
హరివేడ్కల్ హరిమన్ననల్ హరికరాబ్జాలంబనాహ్వానముల్
హరిణీలోచన లందఱున్ మఱి యుపాయం బెట్లొకో యంచు లో
నెరియన్ ముచ్చట లాడిరంత గములై యేకాంత గేహంబులన్.” ॥1213॥

వ. మఱియుం దమలో నిట్లనిరి. ॥1214॥

ఉ. “మేటి గృహస్థు బ్రహ్మ యని మిక్కలి నమ్మితి మమ్మ చూడ నే
పాటియు లేదు మాకుఁ బరిపాలకుఁడైన సరోజనేత్రు ని
చ్చోట వసింపనీక నొకచోటికిఁ బో విధియించి పిన్నబి
డ్డాటలు చేసె నీ దుడుకు లక్కట! భారతికైనఁ జెప్పరే.” ॥1215॥

వ. అని విధిం దూఱుచు మదనతాపాయత్త చిత్తలై. ॥1216॥

ఉ. రమ్మని చీరినంతనె పురంబున కేగెడుఁ గాని నన్ను నీ
కొమ్మలు నమ్మినారు మరుకోలల కగ్గము చేసి పోవఁగా
ముమ్మరమైన తాపమున మ్రొగ్గుదురో యనఁ డంబుజాక్షుఁ డా
యమ్మలు గోపవృద్ధులు ప్రయాణము వల్దనరైరి చెల్లరే! ॥1217॥

శా. అక్రూరుం డని పేరుపెట్టుకొని నేఁ డస్మన్మనోవల్లభుం
జక్రిన్ మాకడఁ బాపికొంచు నరుగం జర్చించి యేతెంచినాఁ
డక్రూరుం డఁట క్రూరుఁ డీతఁడు నిజం బక్రూరుఁ డౌనేని ని
ర్వక్రత్వంబునఁ గృష్ణుఁ బెట్టి తన త్రోవంబో విచారింపఁడే? ॥1218॥

ఉ. ఫుల్లసరోజలోచనలు పూర్ణసుధాంశుముఖుల్ పురాంగనల్
మెల్లనె యెల్లి పట్టణము మేడలనుండి సువర్ణ లాజముల్
చల్లఁగ వారిఁ జూచి హరి సంగతి చేయఁదలంచుఁ గాక వ్రే
పల్లె వసించు ముద్దియలపైఁబడ నేల తలంచు నక్కటా! ॥1219॥

క. పురసతుల విలోకనములు
సరసాలాపములు నర్మసంభోగములున్
మరిగి హరి మనల నొల్లఁడు;
నరవరు లో! యమ్మ! నూతనప్రియులు గదే. ॥1220॥

క. పుట్టిన్నఁడు హరి నెఱుఁగని
పట్టణసుందరుల కితనిఁ బతిఁ జేసి కడున్
దట్టపు విరహాగ్నులకును
గట్టిఁడి దైవంబు ఘోషకాంతల వెదకెన్. ॥1221॥

మ. “హరినేలా కొనిపోయె” దంచు మన మా యక్రూరుఁ బ్రార్థింతమా?
“హరిఁ బోనీకుఁడు నిల్వరే” యనుచు నేఁ డర్చింతమా వేల్పులన్?
హరిపాదంబుల కడ్డముల్ పడుదమా; “హా దైవమా” యంచు నా
తరుణుల్ కొప్పులుఁ జీరలున్ మఱచి కందర్పజ్వర భ్రాంతలై. ॥1222॥

మ. ఉవిదల్ సిగ్గులుమాని కన్గవల నీ రొండొండ వర్షించుచున్
వివశత్వంబులతోఁ గపోలతట సంవిన్యస్త హస్తాబ్జలై
పవనోద్ధూతలతాభలై “మముఁ గృపం బాలింపు గోవింద! మా
ధవా! దామోదరా!” యంచునేడ్చిరి సుజాతంబైన గీతంబులన్. ॥1223॥

141 కృష్ణుడు మథురకుచనుట

వ. అంత మఱునాడు సూర్యోదయకాలంబునం దన తోడఁ బయనం
బునకు గమకించి నడచు గోపికలను “మరలివత్తు” నని దూతికా
ముఖంబున నివర్తించి, కృష్ణుండు శకటంబులందుఁ గానుకలును
గోరసంబు నిడికొని నందాదులైన గోపకులు వెనుదగుల నక్రూరచో
దితంబైన రథంబెక్కి మథురాభిముఖుండై చను సమయంబున. ॥1224॥

చ. అదె చనుచున్నవాఁడు ప్రియుఁ డల్లదె తేరదె వైజయంతి య
ల్లదె రథ ఘోటకాంఘ్రి రజమా దెస మార్గము చూడుఁ డంచు లో
నొదవెడి మక్కువన్ హరిరథోన్ముఖలై గములై వ్రజాంగన
ల్గదలక నిల్చిచూచి రటు కన్నుల కబ్బినయంత దూరమున్. ॥1225॥

వ. ఇట్లు నక్రూర రామ సహితుండై చనిచని. ॥1226॥

క. అవలోకించెను గృష్ణుఁడు

ప్రవిమలకల్లోలపవన భాసితజన్య
న్నవసన్నపాపసైన్యం
గవిజనమాన్యం గళిందకన్యన్ ధన్యన్. ॥1227॥

వ. కని తత్కాళింది యందుఁ బరిక్షుణ్ణమణిగణసముజ్జ్వలంబులగు
జలంబులు ద్రావి, తరుసమూహ సమీపంబున రామసహితుండై
కృష్ణుండు రథంబు ప్రవేశించె; నంత నక్రూరుండు వారలకు మ్రొక్కి
వీడ్కొని కాళిందీహ్రదంబు జొచ్చి విధిపూర్వకంబుగా వేదమంత్రం
బులు జపియించుచు. ॥1228॥

142 అక్రూరుని దివ్యదర్శనములు

ఉ. స్నానము చేసిచేసి నది చల్లని నీటను రామకృష్ణులన్
మానుగఁ జూచి వారు రథమధ్యముపై వసియించి యున్నవా
రీ నది నీటిలోపలికి నెప్పుడు వచ్చి? రటంచు లేచి మే
ధానిధి చూచె వారిని రథస్థుల భక్తమనోరథస్థులన్. ॥1229॥

వ. చూచి వెఱఁగుపడి. ॥1230॥

శా. కంటిన్ మున్ను రథంబుపై; జలములోఁ గంటిం దుదిం గ్రమ్మఱం
గంటిం దొంటి రథంబుమీఁద; నిదె యీ కల్యాణచారిత్రు లే
వెంటం దోఁచిరి రెండుదిక్కుల; మనోవిభ్రాంతియో? నీటిలో
నుంటాశ్చర్యము చూతునంచుమఱియున్నూహించిమగ్నాంగుఁడై. ॥1231॥

ఉ. పోషిత బాంధవుండు యదుపుంగవుఁ డా జల మందుఁ గాంచె స
ద్భాషు సహస్రమస్తకవిభాసితభూషు నహీశు భూమిభృ
ద్వేషుఁ గృపాభిలాషుఁ బ్రతివీరచమూవిజిగీషు నిత్యసం
తోషు నరోషు నిర్దళితదోషు ననేకవిశేషు శేషునిన్. ॥1232॥

వ. మఱియు నీలాంబరసంయుతుండును సిద్ధోరగాది సన్నుతుండు
నునై యొప్పు న ప్పాపఱేనిం దప్పక కనుంగొని. ॥1233॥

సీ. ఆ భోగి భోగపర్యంకమధ్యంబున
వలనొప్పు పచ్చని వలువవాని
మేఘంబుపై నున్న మెఱుంగు చందంబున
నురమున శ్రీదేవి యొప్పువాని
మునురు తేఁటులు విప్ప ముఖచతుష్కముగల
తనయుఁ డాడెడి బొడ్డుదమ్మివానిఁ
గదలని బహుపదక్రమవిశేషంబుల
రవము చూపెడి నూపురములవాని
ఆ. జలజగర్భ రుద్ర సనక సనందన
సద్ద్విజామర ప్రశస్యమాన
చరితుఁడైనవాని సౌందర్యఖనియైన
వాని నొక్క పురుషవర్యుఁ గాంచె. ॥1234॥

వ. మఱియుఁ జారు లక్షణలక్షిత నఖ పాద గుల్ఫ జాను జంఘోరు

కటి నాభి మధ్యోదరుండును, సాదరుండును, శ్రీవత్స కౌస్తుభ వన మాలికా విరాజిత విశాలవక్షుండును, బుండరీకాక్షుండును, శంఖ చక్ర గదా పద్మ హస్తుండును, సత్వగుణ ప్రశస్తుండును, బ్రహ్మసూత్ర కటిసూత్ర హార కేయూర కటక కంకణ మకరకుండల కిరీటాది విభూషణుండును, భక్తజనపోషణుండును, సుందరకపోల ఫాల నాసాధర వదన కర్ణుండును, నీలనీరదవర్ణుండును,గంబుకంధరుండును, గరుణాగుణబంధురుండును, ప్రహ్లాద నారద సునంద నంద ప్రముఖసంభావితుండును, శ్రీ పుష్టి తుష్టి కీర్తి కాంతీలోర్జా విద్యాశక్తి మాయాశక్త్యాది సేవితుండునునై యొప్పు న ప్పరమేశ్వరునకు మ్రొక్కి భక్తి సంభ్రమంబు లగ్గంబులుగ గద్గదకంఠుండై దిగ్గనంగరంబులు ముకుళించి యిట్లని వినుతించె. ||1235||

143 శ్రీమానినీచోరదండము

దం. "శ్రీమానినీమానచోరా! శుభాకార! వీరా! జగద్ధేతుహేతుప్రకారా! సమస్తంబు నస్తంగతంబై మహాలోలకల్లోలమాలాకులాభీల పాథోనిధిం గూలఁగా బాలకేళీగతిందేలి నారాయణాఖ్యంబటుఖ్యాతిఁ శోభిల్లు నీ నాభికంజంబులో లోకపుంజంబులం బన్న విన్నాణి యై మన్న యా బమ్మ యుత్పన్నుఁ డయ్యెంగదా పావకాకాశవాతావనీవార్యహంకార మాయా మహామానసాదుల్ హృషీకాదులు న్లోకముల్ లోకబీజంబులున్ నిత్యసందోహమై నీ మహా దేహమందు ల్లసించున్; వసించున్; నశించున్; జడత్వంబు లేకాత్మ యై యొప్పు నీ యొప్పిదం బెల్ల నోచెల్ల చెల్లన్ విచారింపఁ దారెంత వారెంత వారైన మాయాదులు న్మాయతోఁ గూడి క్రీడించు లోకానుసంధాత యౌ ధాత నిర్ణేతలే నీ కళారాశికిం గొంద ఱంభోజగర్భాదు లధ్యాత్మలందున్నశేషాధిభూతంబులందు న్ననేకాధిదైవంబు లందున్ సదా సాక్షి వై యుందువంచుం దదంతర్గతజ్యోతి వీశుండవంచుం ద్రయీపద్ధతిం గొంద ఱింద్రాదిదేవాభిదానంబులన్, నిక్కుదొక్కండవంచున్ మఱిం గొంద ఱారూఢకర్మంబులంద్రెంచి సంసారముం ద్రుంచి సన్యస్తులై మించి విజ్ఞానచక్షుండ వంచున్ మఱిం బాంచరాత్రానుసారంబునం దన్మయత్వంబుతోఁ గొందఱీ వాత్మవంచున్ మఱిం గొందఱా వాసుదేవాది భేదంబులన్ నల్వురై చెల్వుబాటింతువంచున్; మఱి న్నీవు నారాయణాఖ్యుండ వంచున్; శివాఖ్యుండ వంచున్; మఱిం బెక్కుమార్గంబులన్ నిన్నునగ్గింతురెగ్గేమి యేఱుల్ పయోరాశినేరాసులై కూడు క్రీడన్ విశేషంబు లెల్లన్ విశేషంబులై డింది నీ యందనూనంబు లీనంబు లౌనేక రాకేందుబింబంబు కుంభాంతరంభంబులం బింబితంబైన వేఱున్నదే? యెన్ననేలా ఘటాంతర్గతాకాశము లద్ఘటాంతంబులం దేకమౌ రేఖ లోకావధిన్ వీకనే పోకలంబోక; యేకాకివై యుండు; దీశా! కృశానుండు నెమ్మోము, సోముండు భానుండు కన్నుల్ దిశల్ కర్ణముల్ భూమి పాదంబులంభోనిధుల్గుక్షి, శల్యంబులద్రుల్, లతాసాలముల్ రోమముల్, గాలి ప్రాణంబు, బాహుల్ సురేంద్రుల్, ఘనంబుల్ కచంబుల్, నభోవీధి నాభిప్రదేశంబు, రేలుంబగళ్ళున్ నిమేషంబు, లంభోజగర్భుండు గుహ్యంబు వర్షంబు వీర్యంబు, నాకంబు మూర్ధంబు గానేకమై యున్న నీమేని

దండం బయోజాత గర్భాండమ్ముల్ మండితోదుంబరానోకహానేక
శాఖా ఫలాపూరితానంత జంతు ప్రకాండంబు లీలం బ్రసిద్ధోదరాశిస్థ
జంతు ప్రకారంబుగా నిండియుండున్; మహారూప! నీ రూపముల్
వెగ్గలం బుగ్గడింపన్న లయాంభోధిలో మీనుమేనన్ విరోధిన్ నిరో
ధించి సాధించి మున్ వేధకున్ వేదరాశిం బ్రసాదింపవే; ద్రుంపవే
కైటభశ్రీమధుంజక్రివై మొత్తవే యెత్తవే మందరాగంబు రాగంబుతోఁ
గూర్మలీలాపరిష్పందివై పందివై మేదినిన్ మీదికిం ద్రోచి దోషాచ
రుంగొమ్ములన్ నిమ్ములం జిమ్ముచుం గ్రువ్వవే త్రెవ్వవే ఘోరవై
రిన్ నృసింహుండవై దండివై, దండి వైరోచనింజూచి యాచింపవే,
పెంపవే మేను బ్రహ్మాండమున్నిండఁ, బాఱుండవై రాజకోటిన్ విపా
టింపవే, రాజవై రాజబింబాస్యకై దుర్మదారిన్ విదారింపవే నొంపవే
క్రూరులన్ వాసుదేవాది రూపంబులన్, శుద్ధ బుద్ధుండవై వైరిదా
రాంతరంగంబుల న్నంతరంగంబులుంగాఁ గరంగింపవే పెంపు దీపిం
పవే కల్కిమూర్తిం బ్రవ ర్తించు నిన్నెన్న నేనెవ్వఁడన్ నన్ను మా
యావిపన్నున్ విషణ్ణుం బ్రపన్నుం బ్రసన్నుండవయి ఖిన్నతంబా
పి మన్నింపవే పన్నగాధీశతల్పా! కృపాకల్పా! వందారుకల్పా!
నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః. ॥1236॥

మ. కలలం బోలెడి పుత్రమిత్ర వనితాగారాది సంయోగముల్
జలవాంఛారతి యెండమావులకునాసల్ చేయు చందంబునం
దలఁతున్నృచ్యములంచు; మూఢుఁడ1 వృథాతత్త్వజ్ఞుఁడన్నాకు నీ
విలసత్పాదయుగంబుఁ జూపి కరుణన్ వీక్షింపు లక్ష్మీపతీ!” ॥1237॥

వ. అని మఱియును వినుతింప నక్రూరునికి యమునా జలంబుల
లోనం దన మొదలి మేను చూపి చాలించి నటునికైవడిఁ దిరోహి
తుండైన నక్రూరుండు నీరు వెడలి వెఱంగుపడుచు వచ్చి రథారో
హణంబు చేసిన హరి యిట్లనియె. ॥1238॥

క. “జలములు చేరువ నున్నవి
తలపోయఁగ నీవు పోయి తడ వయ్యెఁ; నదీ
జలమున నభమున ధరణిం
గలుగని చోద్యములు నీకుఁ గానంబడెనే?” ॥1239॥

వ. అనిన నతం డిట్లనియె. ॥1240॥

క. “నీలోన లేని చోద్యము
లే లోకములందుఁ జెప్ప రీశ్వర! నీటన్
నేలన్ నింగిని దిక్కుల
నీలో చోద్యంబు లెల్ల నెగడు మహాత్మా!” ॥1241॥

వ. అని పలికి సాయంకాలంబునకు నక్రూరుండు మథురానగరంబు
చేర రథంబు గడపె నంతటట నటమున్న చని నందాదులు పురోపవ
నంబున విడిసి యుండ వారలం గూడుకొని కృష్ణుం డక్రూరునిం
జూచి “నీవు రథంబు గొనుచు నగరంబునకుం జనుము మేము
వెనుక వచ్చెద” మనిన నతం డిట్లనియె. ॥1242॥

క. “నా యింటికి విచ్చేయుము
నీ యంఘ్రి సరోజరేణునికరము సోకన్
నా యిల్లు పవిత్రం బగు
శ్రీయుత! నీ భటునిఁ బెద్ద జేయం దగదే.” ‖1243‖

వ. అని మఱియుం బ్రార్థించిన హరి యిట్లనియె. ‖1244‖

క. “యదుకుల విద్వేషణుఁడై
మదమున వర్తించు కంసు మర్దించి భవ
త్సదనంబుఁ జూడ వచ్చెదఁ
బొద యీ స్యందనముఁ గొనుచుఁ బురమున కనఘా!” ‖1245‖

వ. అని పలికిన నక్రూరుండు పురంబునకుం జని రామకృష్ణులు వ
వచ్చి రని కంసున కెఱింగించి తన గృహంబునకుం జనియె; నంత
నపరాహ్ణంబున బలభద్ర గోపాల సహితుండై కృష్ణుండు. ‖1246‖

144 కృష్ణుడు మథురనుగనుట

మ. పరిఖ ల్గోటలు కొమ్మలుం బడగలుం బ్రాసాదముల్ వీధులున్
హరులుందేరులువీరులుంగజములుంహర్మ్యంబులుం వాద్యముల్
తరుణుల్ ధాన్యములుం ధనంబులు మహోద్యానంబులుం దీర్ఘికల్
గర మాశ్చర్యరుచిం దనర్చు మథురం గాంచెన్ విభుం డంతటన్. ‖1247‖

వ. కని యప్పురంబు ప్రవేశించి వచ్చు సమయంబున. ‖1248‖

ఉ. నంద తపఃఫలంబు సుగుణంబుల పుంజము; గోపకామినీ
బృందము నోముపంట; సిరివిందు దయాంబుధి యోగిబృందముల్
డెందము లందుఁ గోరెడు కడింది నిధానము చేరవచ్చె నో!
సుందరులార! రండు చని చూతము కన్నుల కోర్కిదీరఁగన్. ‖1249‖

వ. అని మఱియు గోవింద సందర్శన కుతూహలంబునం బౌరసుంద
రులు పరస్పరాహూయమానలై భుంజానలై భోజన భాజనంబులు
దలంగఁ ద్రోచియు, శయానలై లేచియు, నభ్యంజమానలై జలంబు
లాడకయు, గురుజనశిక్ష్యమాణలై యోడకయు, గృహకార్యప్రవర్త
మానలై పరిభ్రమింపకయు, రమణరమమాణలై రమింపకయు,
శిశుజనబిభ్రాణలై డించియు నలంకుర్వాణలై యన్యోన్య వస్త్రాభరణ
మాల్యానులేపనంబులు వీడ్వడ ధరించియు నరిగి. ‖1250‖

క. వీటఁ గల చేడె లెల్లను
హాటకమణిఘటితతుంగహర్మ్యాగ్రములం
గూటువులు గొనుచుఁ జూచిరి
పాటించి విశాలవక్షుఁ బద్మదళాక్షున్. ‖1251‖

సీ. వీఁడఁటే రక్కసి విగతజీవగఁజన్నుఁ
బాలుద్రావిన మేటిబాలకుండు;
వీఁడఁటే నందుని వెలఁదికి జగమెల్ల

ముఖమందుఁ జూపిన ముద్దులాఁడు;
వీఁడఁటే మందలో వెన్నలు దొంగిలి
దర్పించి మెక్కిన దాఁపరీఁడు;
వీఁడఁటే యెలయించి వ్రేతల మానంబు
చూఱలాడిన లోకసుందరుండు;
తే. వీఁడు లేకున్న పుర మటవీస్థలంబు
వీనిఁ బొందని జన్మంబు విగత ఫలము
వీనిఁ బలుకని వచనంబు విహగ రుతము
వీనిఁ జూడని చూడ్కులు వృథలువృథలు; ॥1252॥

మ. చెలియా గోపిక లీ కుమారతిలకుం జింతించుచుం బాడుచుం
గలయం బల్కుచు నంటుచున్ నగుచు నాకర్షించుచున్ హస్తగా
మలక క్రీడకుఁదెచ్చి నిచ్చలును సమ్మానంబులం బొందఁగాఁ
దొలి జన్మంబుల నేమి నోఁచిరో కదే దుర్గప్రదేశంబులన్.? ॥1253॥

క. అని మఱియుఁ బౌరకాంతలు
మునుకొని హరిరూపు నేత్రముల వెంటను లోఁ
గొని తాల్చిరి హృదయములను
జనిత ప్రమదమున విరులు చల్లుచు నధిపా! ॥1254॥

వ. మఱియును. ॥1255॥

క. నానావిధ గంధములు ప్ర
సూనఫలాదులును హరితశుభలాజములుం
గానుక లిచ్చుచు విప్రులు
మానుగఁ బూజించి రా కుమారోత్తములన్. ॥1256॥

145 రజకునివద్ద వస్త్రముల్గొనుట

వ. ఆ సమయంబున నగర ద్వారంబుననుండి వచ్చు రాగకారుం
డగు నొక్క రజకునిం గాంచి హరి యిట్లనియె. ॥1257॥

ఉ. "విందులమై నరేశ్వరుని వీటికి వచ్చితి మేము; మాకు మా
మందలోనఁ గట్టికొన మంచి పటంబులు లేవు; నీ ముడిన్
సుందరధౌత చేలములు శోభిలుచున్నవి; తెమ్ము నిన్ను మే
లందెడు; నిమ్ము రాజుదెస నల్లుర; మో! రజకాన్వయాగ్రణీ!" ॥1258॥

వ. అనిన రోషించి వాఁ డిట్లనియె. ॥1259॥

శా. "ఎట్టెట్రా? మనుజేంద్రు చేలములు మీకీఁ బాడియే? మీరలుం
గట్టం బోలుదురే? పయోఘృతదధిగ్రాసంబులన్ మత్తులై
యిట్లాడం జనెఁగాక గొల్లలకు మీ కిట్లాడ నోరాడెడిం;
గట్టా! ప్రాణముఁ గోలుపోయెదు సుమీ కంసోద్ధతిన్ బాలకా! ॥1260॥

క. మా రాజుసొమ్ము గైకొన
నే రాజులు వెఱతు; రింత యెల్లిదమే; నీ

కీ రాజరాజగృహమున
నీ రాజసమేల? గొల్ల! యేగుము తలఁగన్. ||1261||

వ. అనిన విని రోషించి. ||1262||

క. ఘోర కరాగ్రతలంబున
ధీరుఁడు కృష్ణుండు శిరము దెగిపడఁ గొట్టెం
జౌరుల గుండెలు పగులఁగ
వీరోద్రేకిన్ మదావివేకిం జాకిన్. ||1263||

వ. అంత భగ్నశిరుం డైన రజకుం జూచి వానివారలు వెఱచి పటం
బులు డించి పఱచిన రామకృష్ణులు వలసిన వస్త్రంబులు ధరి
యించి కొన్ని గోపకుల కొసంగి చనుచుండ. ||1264||

146 వాయకుని అనుగ్రహించుట

క. అంతట నొక వాయకుఁ డా
క్రంతన్ వసుదేవసుతులఁ గని బహువర్ణా
త్యంతమృదుపటాభరణము
లెంతయు సంతసముతోడ నిచ్చెన్ మెచ్చన్. ||1265||

శా. కారుణ్యంబున వానిఁ గైకొని యలంకారంబు గావించి శృం
గారోదంచిత దిగ్గజేంద్ర కలభాకారంబులం బొల్చి రా
శూరుల్; మాధవుఁ డంత వాయకుని శుశ్రూషన్ మహాప్రీతుఁడై
సారూప్యంబును లక్ష్మియు న్నొసఁగె నైశ్వర్యాది సంధాయియై. ||1266||

147 సుదామునిమాలలుగైకొనుట

వ. అంత నా రామకృష్ణులు సుదాముం డను మాలాకారుగృహంబున
కుంజనిన నతండు గని లేచి గ్రక్కున మ్రొక్కి చక్కన నర్ఘ్యపాద్యాది
కంబు లాచరించి సానుచరులయిన వారలకుఁ దాంబూల కుసుమ
గంధంబు లొసంగి యిట్లనియె. ||1267||

ఉ. పావనమయ్యె నా కులము; పండెఁ దపంబు; గృహంబు లక్ష్మికిన్
సేవితమయ్యె; నిష్టములు చేకుఱె; విశ్వనిదానమూర్తులై
భూవలయంబుఁగావ నిటు పుట్టిన మీరలు రాకఁ జేసి నే
నే విధ మాచరింతుఁ? బను లెయ్యవి? బంట; నెఱుంగ జెప్పరే. ||1268||

వ. అని పలికి. ||1269||

క. దామోదర రాముల కు
ద్దామయశోహసితతుహినధాములకు వధూ
కాములకుఁ దెచ్చి యిచ్చె సు
దాముఁడు ఘనసురభికుసుమదామము లధిపా! ||1270||

క. వారును మాలికుఁ డిచ్చిన

భూరి కుసుమ దామములను భూషితులై "నీ
కోరిన వరమిచ్చెద" మని
కారుణ్యము చేయ నతఁడు గని యి ట్లనియెన్. ॥1271॥

క. "నీ పాదకమలసేవయు
నీ పాదార్చకులతోడి నెయ్యమును నితాం
తాపార భూతదయయును
దాపసమందార! నాకు దయచేయఁ గదే. ॥1272॥

వ. అని వేఁడికొనిన నిచ్చి మఱియు మాధవుం డమ్మాలికునకు బలా
యుః కాంతి కీర్తి సంపద లొసంగి వాని గృహంబు వెడలి రాజవీధిం
జనిచని. ॥1273॥

148 కుబ్జననుగ్రహించుట

క. ఆ నళినాక్షుఁడు గాంచెను
నానా లేపముల భాజనముఁ జేఁగొనుచుం
బూని చనుదెంచు దానిని
నాననరుచినిచయ వినమితాబ్జం గుబ్జన్. ॥1274॥

వ. కని యిట్లనియె. ॥1275॥

క. "ఎవ్వరిదానవు? లేపము
లెవ్వరికిం గోరి కొనుచు నేగెదు? నీ పే
రెవ్వరు మా కి మ్మిన్నియు
నివ్వటిలెదు చక్క నగుచు నీరజనేత్రా!" ॥1276॥

వ. అని న య్యబల యిట్లనియె. ॥1277॥

ఉ. "చక్కనివాఁడ వౌదు; సరసంబుల నొంపకు; మెల్ల వారికిం
జక్కఁదనంబు లెక్కడివి; చారుశరీర! త్రివక్ర యండ్రు; నే
నిక్కము కంసుదాసిని; వినిర్మలలేపనవిద్యదాన; నన్
మిక్కలి రాజుమెచ్చుఁ; దగ మీరు విలేపనముల్ ధరింపరే." ॥1278॥

క. అని పలికి యా కుమారుల
తనువులు నగవులును వీక్షితమ్ములు మాటల్
తన చిత్తముఁ గరఁగించిన
ననులేపము లిచ్చె వారి కబల ప్రియముతోన్. ॥1279॥

సీ. ఇ వ్విధంబునఁ గుబ్జ యిచ్చిన లేపంబు
లన్నియుఁ దాను దేహమున నలఁది
కొని ప్రసన్నత నొంది కుబ్జ మువ్వంకల
యొడలు చక్కఁగ నొత్తి యునుపఁ దలఁచి
తత్పదంబుల మీఁదఁ దన పదంబులు ద్రొక్కి
హస్తాంగుళ ద్వయ మబల గవుద
క్రింద విప్పుగ నిడి కృష్ణుఁడు మీఁదికి

నెత్తఁగ వక్రత లెల్ల మాని
ఆ. చక్కనైన చిత్తజన్ముబాణము క్రియఁ
గొమరు మిగులఁ బిఱుఁదుఁ గుచయుగంబు
సొంపుఁ జేయఁ దరుణి సుందరమూర్తి యై
కమలనయనుఁ జూచి కాంక్షతోడ. ॥1280॥

క. "వేంచేయుము నా యింటికిఁ
బంచశరాకార!" యనుచుఁ బైకొం గాక
ర్షించి హరిఁ దిగిచెఁ గామిని
పంచాశుగబాణజాల భగ్నహృదయయై. ॥1281॥

క. కామిని తిగిచినఁ గృష్ణుఁడు
రాముని వీక్షించి నగుచు "రాజానన మ
త్కామితముఁ దీర్చి పిదపన్
నీ మందిరమునకు వత్తు నే డలుగకుమీ." ॥1282॥

వ. అని వీడుకొలిపి కృష్ణుండు విపణిమార్గంబునం జనిచని తాంబూల
మాలికాగంధంబులును బహువిధంబు లయిన కానుకలు పౌరు
లిచ్చినఁ బరిగ్రహించుచు ధనుశ్శాల కరిగి యందు. ॥1283॥

149 విల్లువిరుచుట

క. సురరాజు వింటికైవడి
గురుతరమై భూరివీరగుప్తంబై దు
స్తరమైన విల్లు పొడగని
నరులు వల దనంగ బట్టు నగి వికసితుఁడై. ॥1284॥

శా. బంధుల్ మేలన వామహస్తమునఁ జాపంబెత్తి మౌర్వీలతా
సంధానం బొనరించి కొంచెపు తెగన్ శబ్దించుచున్ ధీరతా
సింధుం డా హరి దాని ఖండితముగాఁ జేసెన్ జనుల్ చూడగా
గంధేభంబు రసాలదండము నొగిన్ ఖండించు చందంబునన్. ॥1285॥

క. కోదండభగ్ననిర్గత
నాదము వీనులకు భీషణం బై యాశా
రోదోంతరములు నిండుచు
భేదించెన్ భోజవిభుని బింకము నధిపా! ॥1286॥

వ. అప్పుడు. ॥1287॥

ఉ. "అద్దిర రాచవి ల్విఱిచె నర్భకుఁ డింతయు శంకలేక నే
డుద్ధవిడిన్ సహింపఁ దగ దుగ్రతఁ బట్టుద" మంచుఁ గ్రుద్ధులై
గ్రద్దన లేచి తద్ధనువు కావలివా రరుదేర వారి న
య్యిద్దఱుఁ గూడిఁబట్టి మడియించిరి కార్ముకఖండహస్తులై. ॥1288॥

వ. ఇట్లు రామకృష్ణులు మథురాపురంబున విహరించి వెడలి విడిదు
లకుం జనిరి అంత. ॥1289॥

మ. గగనారణ్యచరాంధకారగజముం గాలాహ్వయ వ్యాధుఁ డ
చ్చుగఁ బట్టం గమకించి మ చ్చిడుటకై చూతాంకుర శ్రేణిచే
నొగిఁ గల్పించిన కందుకం బనఁగ సూర్యుం డంత వీక్షింపఁగాఁ
దగె మందప్రభతోడఁ బశ్చిమ మహాధాత్రీధరేంద్రంబునన్. ||1290||

క. తరుణుఁడగు శీతకిరణుని
మరిగి వియల్లక్ష్మి తన్నుమాని ముదుకఁడున్
ఖరకరుఁడు ననుచుఁ ద్రొబ్బిన
కరణిన్ రవి పశ్చిమాద్రికడఁ గ్రుంకె నృపా! ||1291||

ఆ. కళలు గలుగుఁ గాక; కమల తోడగుగాక;
శివునిమౌళిమీఁదఁ జేరుఁ గాక;
యన్యు నొల్లఁ దపనుఁ డైన మత్పతి యని
సాధ్విభంగిఁ గమలజాతి మొగిడె. ||1292||

క. సుందర సాయంసంధ్యా
వందన విప్రార్ఘ్యతోయ వజ్రహతోద్య
న్మందేహాసుర రక్త
స్యందము క్రియఁ గెంపుసొం పెసఁగె నపరదిశన్. ||1293||

ఆ. భూమి నిండి మింటఁ బూర్ణమై కర్కట
మకర మీనరాశి మహితమైన
హరియశస్సుధాబ్ధి యందుల తుంపురు
లనఁగఁ జుక్క లొప్పె నాకసమున. ||1294||

క. ఎల్లదిశలు నిండిన శ్రీ
వల్లభుగుణమహిమ బ్రహ్మ వాసించుటకై
చల్లిన మృగమద మనఁగా
వెల్లివిరిసెఁ దమము గగనవీధుల నెల్లన్. ||1295||

క. ఆ చీఁకటి వెనుదగిలినఁ
బ్రాచీదిశనుండి గంతు పరువున రవి భ
ర్మాచలము మలఁక త్రోవను
వే చనియెంగాక నిలిచి విఱుఁగక యున్నే. ||1296||

ఉ. మీకును వైరి; యెప్పుడును మిక్కలి మాకును వైరి; రాజు దో
షాకరుఁ; డింక వచ్చు జలజాతములార! మదీయ బాలురం
జేకొనుఁ డంచు బాలకులఁ జీఁకటి దాఁచిన భంగిఁ జిక్కి రా
రాక వసించెఁ దుమ్మెదలు రాత్రి సరోరుహకుట్మలంబులన్. ||1297||

151 చంద్రోదయవర్ణన

సీ. ప్రాచీదిశాంగనా ఫాలతలంబున
దీపించు సింధూరతిలక మనఁగ

దర్పించి విరహుల ధైర్యవల్లులు త్రెంప
దర్పకుం డెత్తిన దాత్ర మనఁగ
నలిగి కాలకిరాతుఁ డంధకారమృగంబు
ఖండింప మెఱయించు ఖడ్గ మనఁగ
గగనతమాలవృక్షము తూర్పుకొమ్మను
లలితమై మెఱయు పల్లవ మనంగఁ
తే. దొగలు సంతసిల్ల దొంగలు భీతిల్లఁ
గడలి మిన్నుముట్టి కడలుకొనఁగఁ
బొడిచె శీతకరుఁడు భూరిచకోరక
ప్రీతికరుఁడు జారభీతికరుఁడు. ॥1298॥

క. దర్పిత తారాధిప పరి
సర్పిత కిరణౌఘమిళిత సకలదిశంబై
యేర్పడి కమలభవాండము
కర్పూరపు క్రోవి భంగిఁ గనుపట్టె నృపా. ॥1299॥

క. ఆ రేయి గోపయుతులై
క్షీరాన్నముఁ గుడిచి రామకృష్ణులు మదిఁ గం
సారంభ మెఱిఁగి యిష్ట వి
హారంబుల నప్రమత్తులై యుండి రిటన్ ॥1300॥

152 కంసుడుదుశ్శకునముల్గనుట

క. తన పురికి రామకృష్ణులు
చనుదెంచి నిజానుచరులఁ జంపుటయు మహా
ధనువుఁ గదిసి విఱుచుటయును
విని కంసుఁడు నిద్రలేక విహ్వలమతియై. ॥1301॥

సీ. కర్ణరంధ్రములు చేఁ గప్పిన లోపలి
ప్రాణ ఘోషము విన఼బడక డిందెఁ
దోయాదికములందుఁ దొంగిచూచుచు నుండ
తల గానరాదయ్యెఁ దనువుమీఁదఁ
గరశాఖ నాసికాగ్రంబుపై నిడి చూడ
గ్రహతారకలు రెంటఁ గానబడియె
వెలుఁగున నిలుచుండి వీక్షింపఁగా మేని
నీడ సరంధ్రమై నేలఁ దోఁచె
ఆ. నడుగుజాడ దృష్టమౌట లే దయ్యెను
దరువులెల్ల హేమతరువు లగుచు
మెఱయుచుండెఁ గాలమృత్యువు డగ్గఱ
బుద్ధి యెల్లఁ గలఁగె భోజపతికి. ॥1302॥

క. గరళముఁ దినుటయుఁ బ్రేతము
బరిరంభించుటయు నగ్నభావుఁ డవుటయున్
శిరమునఁ దైలము పడుటయు
ఖరపతి నెక్కుటయు నతఁడు కలలోఁ గనియెన్. ॥1303॥

వ. మఱియు రక్త కుసుమమాలికాధరుండై యొక్కరుండును నెక్కడే
నియుం జనుచున్నవాఁడ నని కలఁ గాంచి మరణహేతుకభీతిం
జింతాక్రాంతుండై నిద్రఁజెందక వేగించుచున్న సమయంబున. ॥1304॥

క. అరుణ హరినఖర విదళిత
గురుతిమిరేభేంద్రకుంభకూట వినిర్ము
క్త రుధిర మౌక్తికముల క్రియ
సురపతిదిశఁ గెంపుతోడి చుక్కలు మెఱసెన్. ॥1305॥

153 సూర్యోదయవర్ణన

సీ. పౌలోమి తన బాలు పాన్పుపైఁ గనుపట్టఁ
బన్నిన పవడంపుబంతి యనఁగ
నాయురర్థముల వ్యయంబు లొత్తులి చాటు
కాలశాంఖికు చేతి ఘంట యనఁగ
ఘనజంతుజీవితకాలరాసుల విధి
గొల్వనెత్తిన హేమకుంభ మనఁగఁ
బశ్చిమదిక్కాంత పరఁగఁ గైసేయుచో
ముందర నిడుకొన్న ముకుర మనఁగఁ
తే. గోకతాపోపశమదివ్యఘుటిక యనఁగఁ
బద్మినీకాంత నోములఫల మనంగ
మూఁడుమూర్తుల సారంపు ముద్ద యనఁగ
మిహిరమండల ముదయాద్రిమీఁద నొప్పె. ॥1306॥

క. వచ్చెం జల్లని గాడ్పులు
విచ్చెం గమలములు; దమము విరిసి బిలంబుల్
చొచ్చెం; బద్మమరందము
మెచ్చెం దుమ్మెదలు గ్రోలి మిహిరుఁడు పొడమన్. ॥1307॥

క. సంకాశితోదయాచల
పంకజసఖ కిరణరాగ పరిపూర్ణంబై
పంకేరుహగర్భాండము
కుంకుమసలిలంబు క్రోవి కొమరున నొప్పెన్. ॥1308॥

వ. తదనంతరంబ. ॥1309॥

154 మల్లరంగవర్ణన

సీ. పాషాణ వల్మీక పంకాది రహితంబు
మృదులకాంచననిభ మృణ్మయంబు
గమనీయ కస్తూరికా జలసిక్తంబు
బద్ధచందనదారు పరివృతంబు
మహనీయ కుసుమదామ ధ్వజ తోరణ
మండితోన్నత మంచ మధ్యమంబు
బ్రాహ్మణ క్షత్రాది పౌరకోలాహలం

బశ్రాంత తూర్యత్రయాంచితంబు
ఆ. నిర్మలంబు సమము నిష్కంటకంబునై
పుణ్యపురుషుమనముఁ బోలి కంస
సైన్య తుంగ మగుచు సంతుష్ట లోకాంత
రంగమైన మల్లరంగ మొప్పె. ॥1310॥

క. ఆ మల్లరంగ పరిసర
భూమిస్థిత మంచమందు భోజేంద్రుఁడు మా
న్యామాత్యసంయుతుండై
భూమీశులు గొలువ నుండె బొక్కుచు నధిపా. ॥1311॥

మ. సకలాంభోనిధి మేఖలావహనముం జాలించి యేతెంచు నా
గకులాగంబుల భంగి నొప్పుచుఁ దగం గైసేసి చాణూర ము
ష్టికకూటుల్ చలకోసలుల్ గురువులన్ సేవించుచున్ రంగధా
త్రికి నేతెంచిరి తూర్యఘోషముల నుద్రేకం బనేకంబుగన్. ॥1312॥

క. నందాదులైన గోపకు
లందఱు చని కానుకలు సమర్పించి నృపున్
సందర్శించి తదనుమతిఁ
జెంది మహామంచమున వసించిరి వరుసన్. ॥1313॥

వ. అంత నా రామకృష్ణులు నలంకృతులై మల్లదుందుభి నినదంబు
విని సందర్శన కుతూహలంబున. ॥1314॥

క. ఓడక రంగద్వారము
జాడం జని వారు గనిరి సమద కువలయా
పీడంబున్ భిన్నపరా
క్రీడంబుం బ్రమదకంటకిత చూడంబున్. ॥1315॥

155 కరిపాలకునితోసంభాషణ

వ. కని తత్కరిపాలకశ్రేష్ఠుండైన యంబష్ఠునికి మేఘనాదగంభీర
భాషణంబుల రిపుభీషణుం డగు హరి యిట్లనియె. ॥1316॥

శా. ఓరీ! కుంజరపాల! మా దెసకు నీ యుద్యన్మదేభేంద్రముం
బ్రేరేఁపం బనిలేదు; ద్రిప్పు మరలం బ్రేరేఁపినన్ నిన్ను గం
భీరోగ్రాశనితుల్య ముష్టిహతులన్ భేదించి నే డంతకుం
జేరం బుత్తు మహత్తర ద్విపముతో సిద్ధంబు యుద్ధంబునన్. ॥1317॥

వ. అని పలికి. ॥1318॥

మ. మించిన కొప్పుఁ జక్కనిడి మేలనఁ బచ్చనిచీర కాశ బం
ధించి లలాట కుంతలతతిన్ మరలించుచు సంగరక్రియా
చుంచుతఁ బేర్చి బాలకుఁడు చూచు జనంబులు దన్ను "బాపురే!"
యంచు నుతింప డగ్గఱియె హస్తజితాగము గంధనాగమున్. ॥1319॥

క. అంజక బాలకుఁ డనియును
గొంజక దయమాలి రాజకుంజర! యంతన్
గుంజరమును డీకొలిపెను
గుంజరపాలకుఁడు గోపకుంజరుమీఁదన్. ॥1320॥

వ. మఱియు న య్యనేకపం బనేకపపాలక ప్రేరితంబై, మహావాత సంఘాత సముద్ధూతంబగు విలయకాల కీలి కేళిని బిట్టుమిట్టిపడి, మృత్యుదేవత యెత్తునం, గాలు పోలిక శమను గమనిక నెదిరి మదసలిల పరిమళ లుబ్ధ పరిభ్రమదదభ్ర భ్రమర గాయక ఝంకృతుల హుంకృతి సొంపు సంపాదింపం గులకుంభినీధర గుహాకుంభ గుంభనంబుగ ఘీంకరించి, రోషభీషణ శేషభోగిభోగ భయంకరంబగు కరంబున శౌరిం జీరి, చీరికింగొనక, పట్టఁ నందుపట్టి యట్టిట్టు గెంటి, విధుంతుద వదన గహ్వారంబువలన విడివడి యుఱుకు తరణి కరణి దర్పించి కుప్పించి, పాదమధ్యంబునకు నసాధ్యుండై దూఁటి, దాఁటి మాటుపడినం సింధురంబు గ్రోధబంధురంబై మహార్ణవమధ్య మంథాయమాన మంథరమహీధరంబుకైవడి జిఱజిఱం దిరిగి కానక భయానకంబై కాలివెరవునం గని పొంగి చెంగటం బ్రళయదండి దండ ప్రశస్తంబగు హస్తంబువంచి వంచించి చుట్టిపట్టి పడవేయం గమకించినం జలింపక తెంపున హరి కరి పిఱింది కుఱికి మహారాహు వాలవల్లికాకర్షణోద్దీర్ణుండగు సుపర్ణు తెఱంగున నెగిరి శుండాలంబు వాలంబు లీలం గేల నొడిసిపట్టి జళిపించి పంచవింశతి బాణాసనప్రమాణదూరంబున జిఱజిఱం ద్రిప్పి వైవ, నవ్వారణంబు దుర్నివారణంబై రణంబునకోహటింపక సవ్యాపసవ్యపరిభ్రమణంబుల నవక్రంబై కవిసిన నపసవ్యసవ్యక్రమణంబులఁదప్పించి యొప్పి కుప్పించి యెదుర్కొని కర్కశుండై మేచకాచలతుంగ శృంగ నిభంబగు కుంభి కుంభంబు చక్కటి వ్రక్కలై చెక్కులెగయ దురంత కల్పాంత జీమూత ప్రభూత నిర్ఘాత నిష్ఠురంబగు ముష్టి సారించి యూఁచి పొడిచినం దద్వికీర్ణపూర్ణ రక్తసిక్త మౌక్తికంబులు వసుంధరకు సంధ్యారాగ రక్త తారకాచ్ఛన్నం బగు మిన్ను చెన్నులవరింప నిలువరింపక మ్రొగ్గి మోఁకరిలి మ్రగ్గక దిగ్గన నగ్గజంబు లేచి చూచి త్రోచి నడచి, సంహారసమయ సముద్ర సంఘాత సంభూత సముత్తుంగ భంగ సంఘటితంబగు కులాచలంబుక్రియఁ గ్రమ్మఱ నమ్మహాభుజుని భుజాదండంబువలన ఘట్టితంబై, కట్టలుక ముట్టి నెట్టి డీకొని ముమ్మరమ్ముగం గొమ్ములంజిమ్మిన నమ్మేటి చేసూటి మెఱసి హస్తాహస్తిసంగరంబునఁ గరంబొప్పి దప్పింబడ నొప్పించిన నకుంఠితకాలకంఠ కఠోర భల్లభగ్నంబగు పురంబు పగిది జలధిం జటుల ఝంఝూనిలవికలంబగు కలంబుకైవడి నమ్మదకలభంబు బలంబు దక్కి చిక్కి స్రుక్కిపడి లోభికరంబునుంబోలె దానసలిల ధారావిరహితంబై విరహి తలంపునుం బోలె నిరంతర చిత్తజాతజనక నిగ్రహంబై గ్రహణకాలంబునుబోలెఁ బరాధీనఖరకరంబై ఖరకరోదయంబునుంబోలె భిన్నపుష్కరంబై పుష్కరవైరి విలసనంబునుం బోలె నభాసిత పద్మకంబై యున్న సమయంబున. ॥1321॥

157 కువలయాపీడ సంహారంబు

ఉ. కాలం ద్రొక్కి సలీలుఁడై నగవుతోఁ గంఠీరవేంద్రాకృతిం
గేలన్ భీషణ దంతముల్ పెఱికి సంక్షీణంబుగా మొత్తి గో
పాలగ్రామణి వీరమౌళిమణియై ప్రాణంబులం బాపె నా
శైలేంద్రాభముఁ బ్రాణలోభము నుఁదంచత్సారగంధేభమున్. ‖1322‖

వ. మఱియు దంతిదంత తాడనంబుల దంతావళపాలకుల హరించి
తత్ప్రదేశంబుఁ బాసి. ‖1323‖

158 మల్లావనీప్రవేశము

మ. కరిదంతంబులు మూఁపునమెఱయన్ ఘర్మాంబువు ల్మోములన్
నెరయన్ గోపకు లంతనంతన్ మెలయన్ నిత్యాహవస్థేము లా
హరిరాముల్ చనుదెంచి కాంచిరి మహోగ్రాడంబరాపూరితా
మరమర్త్యాది జనాంతరంగము లసన్మల్లావనీరంగమున్. ‖1324‖

సీ. మహితరౌద్రంబున మల్లుర కశనియై
నరుల కద్భుతముగ నాథుఁ డగుచు
శృంగారమునఁ బురస్త్రీలకుఁ గాముఁడై
నిజమృత్యువై కంసునికి భయముగ
మూఢులు బీభత్సమును బొంద వికటుఁడై
దండ్రికి దయరాఁగఁ దనయు డగుచు
ఖలులకు విరసంబుగా దండియై గోప
కులకు హాస్యంబుగాఁ గులజుఁ డగుచు
ఆ. బాంధవులకుఁ బ్రేమ భాసిల్ల వేలుపై
శాంత మొనర యోగి జనుల కెల్లఁ
బరమతత్త్వ మగుచు భాసిల్లె బలునితో
మాధవుండు రంగమధ్య మందు. ‖1325‖

వ. అప్పుడు. ‖1326‖

క. చచ్చిన కుంభీంద్రంబును
వచ్చిన బలమాధవులను వరుసం గని తా
నొచ్చిన చిత్తముతోడుతఁ
జెచ్చెరఁ గడు వెఱచె భోజసింహుం డధిపా. ‖1327‖

ఉ. ధీరుల వస్త్రమాల్యమణిదీప్త విభూషణధారులన్ నటా
కారుల సర్వలోకశుభకారుల మానవమానినీ మనో
హారుల రంగభూతల విహారుల గోపకుమారులన్ మహా
వీరులఁ జూచిచూచి తనివిం దుదిముట్టక లోకు లందఱున్. ‖1328‖

ఉ. సన్నుత రామకృష్ణముఖచంద్రమయూఖ సుధారసంబులం
గన్నులఁ ద్రావు చందమునఁ గాంచుచు జిహ్వల నంటి చూచు లీ
ల న్నుతి చేయుచుం గరములం బరిరంభము చేయు భంగి న
త్యున్నతిఁ జూపుచుం దగిలి యొండొరుతోడ రహస్యభాషలన్. ‖1329‖

క. వసుదేవు నివాసంబున
వసుధన్ రక్షింప వీరు వైష్ణవతేజో
ల్లసనమునఁ బుట్టినారఁట
పసిబిడ్డ లనంగఁ జనదు పరదేవతలన్. ॥1330॥

సీ. చంపె రక్కసిఁ బట్టి; చక్రవాకునిఁగూల్చెఁ;
బడఁద్రొబ్బె మద్దుల; బకునిఁ జీఱె;
నఘదైత్యుఁ బొరిగొనె; నడరి వత్సకుఁ ద్రుంచె;
గిరి యెత్తి దేవేంద్రుఁ గ్రిందుపఱిచెఁ;
గాళియు మర్దించె; గహనానలముఁ ద్రావెఁ;
గేశి నంతకుపురి కేవ కనిచె;
మయుపుత్రుఁ బరిమార్చె; మఱియు దానవ భటు
ల హరించి గోపకులంబుఁగాచె;
తే. గోపకాంతల మనముల కోర్కిదీర్చె;
నీ సరోరుహలోచనుండీ శుభాంగుఁ
డీ మహామహుఁడీ దిగ్గజేంద్ర మడఁచె;
మనుజమాత్రుఁడె తలపోయ మాధవుండు. ॥1331॥

159 చాణూరునితో సంభాషణ

వ. అని పలుకుచు సకలజనులును జూచుచుండ రామకృష్ణులకుఁ
జాణూరుండు యిట్లనియె. ॥1332॥

మ. “వనమార్గంబున గోపబాలకులతో వత్సంబులన్ మేపుచుం
బెనఁగన్ మిక్కలి నేర్చినా రనుచు నీ పృథ్వీజనుల్ చెప్ప మా
మనుజేంద్రుం డిట మిమ్ముఁ జీరఁ బనిచెన్ మల్లాహవక్రీడకుం;
జనదే కొంత పరాక్రమింప మనకున్ సభ్యుల్ విలోకింపఁగన్. ॥1333॥

మ. జవసత్వంబులు మేలె? సాము గలదే? సత్రాణమే మేను? భూ
ప్రవరుం డౌనని మి మ్మనంగ వలెనే? పాళీ లభీష్టంబులే?
పవివో? కాక కృతాంతదండకమవో? ఫాలాక్షు నేత్రాగ్నివో?
నవనీతంబుల ముద్దగాదు; మెసఁగన్ నా ముష్టి గోపార్భకా. ॥1334॥

క. జనములు నేర్చిన విద్యలు
జననాథునికొఱకుఁ గాదె; జననాథుఁడు నీ
జనములు మెచ్చఁగ యుద్ధం
బున మనముం గొంత ప్రొద్దు పుత్తమె? కృష్ణా?” ॥1335॥

వ. అనిన విని హరి యిట్లనియె. ॥1336॥

ఉ. “సాములు లేవు; పిన్నలము; సత్వము గల్దనరాదు; మల్ల సం
గ్రామ విశారదుల్ కులిశకర్కశదేహులు మీరు; మీకడన్
నేము చరించు టెట్లు; ధరణీశుని వేడ్కలు చేయువారముం
గాము; వినోదముల్ సలుపఁ గాదనవచ్చునె యొక్కమాటికిన్. ॥1337॥

క. నీ తోడుత నేఁ బెనఁగెదఁ

బ్రీతిన్ ముష్టికునితోడఁ బెనగెడి బలుఁ డు
గ్రాతత మల్లాహవమున
భూతలనాథునికి మెచ్చు పుట్టింతు సభన్.” ‖1338‖

వ. అనిన విని రోషించి చాణూరుం డిట్లనియె. ‖1339‖

శా. “నాతోఁ బోరఁగ నెంతవాఁడ? విసిరో! నాపాటియే నీవు? వి
ఖ్యాతుండం; గులజుండ; సద్గుణుఁడ; సత్కర్మస్వభావుండ; నీ
కేతాదృగ్విభవంబు లెల్లఁ గలవే; యీ వీటఁ బోరాడుటల్
ప్రేతల్ చూడఁగఁ గుప్పిగంతు లిడుటే? వీక్షింపు గోపార్భకా! ‖1340‖

శా. స్థాణున్ మెచ్చఁడు; బ్రహ్మఁ గైకొనఁడు; విష్వక్సేను నవ్వున్; జగ
త్ప్రాణున్ రమ్మనఁ డీడుగాఁ డని; మహా బాహాబల ప్రౌఢి న
క్షీణుం; డాజికి నెల్లి నే డనఁడు; వైచిత్రిన్ వినోదించు న
చ్చాణూరుం డొక గోపబాలు పనికిన్ శక్తుండు గాకుండునే? ‖1341‖

క. ప్రల్లద మేటికి గోపక
బల్లిదుఁడను; లోకమందుఁ బ్రఖ్యాతుఁడ; నా
చల్లడము క్రింద దూఱని
మల్లురు లే రెందు ధరణిమండలమందున్. ‖1342‖

సీ. చలమున నను డాసి జలరాశిఁ జొరరాదు;
నిగిడి గోత్రముదండ నిలువరాదు;
కేడెంచి కుంభిని క్రిందకిఁ బోరాదు;
మనుజసింహుఁడ నని మలయరాదు;
చేరినఁ బడవైతుఁ జెయ్యి చాపఁగరాదు;
బెరసి నా ముందరఁ బెరుగరాదు;
భూనాథ హింసకుఁ బోరాదు నను మీఱి;
శోధింతుఁ గానలఁ జొరఁగరాదు;
ఆ. ప్రబలమూర్తి ననుచు భాసిల్లఁగారాదు;
ధరఁ బ్రబుద్ధుఁడ నని దఱుమరాదు;
కలికితనము చూపి గర్వింపఁగారాదు;
తరముగాదు; కృష్ణ! తలఁగుతలఁగు. ‖1343‖

వ. అదిగాక నీవు శ్రీహరి నంటేని. ‖1344‖

సీ. మహిమతో నుండగ మథురాపురము గాని
పొలుపారు వైకుంఠపురము గాదు
గర్వంబుతో నుండఁ గంసుని సభ గాని
సంసారరహితుల సభయుఁ గాదు
ప్రకటించి వినఁగ నా బాహునాదము గాని
నారదు వీణాస్వనంబు గాదు
చదురు లాడఁగ మల్లజన విగ్రహము గాని
రమతోడి ప్రణయ విగ్రహము గాదు
తే. వెలసి తిరుగంగ వేదాంతవీథి గాదు

మొఱఁగిపో ముని మనముల మూల గాదు
చాఁగి నడువంగ భక్తుల జాడ గాదు
శౌరి! నా మ్రోల నీ వెందు చనియె దింక.” ||1345||

వ. అని పలికి. ||1346||

సీ. రోషాగ్నిధూమప్రరోహంబుకైవడి
శిరమున సన్నపు సిక వెలుంగ
నాశామదేభేంద్ర హస్తసన్నిభములై
బాహుదండంబులు భయదములుగ
లయసమయాంతకోల్లసిత దంష్ట్రల భంగిఁ
జాఁగిన కోఱ మీసములు మెఱయ
నల్లని తెగఁగల నడకొండ చాడ్పున
నాభీల నీల దేహంబు వెలయఁ
ఆ. జరణహతుల ధరణి సంచలింపఁగ నభో
మండలంబు నిండ మల్ల చఱచి
శౌరి దెసకు నడచెఁ జాణూర మల్లుండు
పౌరలోకహృదయభల్లుఁ డగుచు. ||1347||

160 చాణూరముష్టికులతో పోరు

వ. ఇట్లగ్గలంబగు నగ్గలిక డగ్గఱిన మల్లునిం గని మెల్లన మొల్లం బగు బీరంబు వెల్లిగొన, వల్లవీవల్లభుం డుల్లసిల్లి బాహునాదంబున రో దోంతరాళంబు పూరించి మించి కవిసెన ట్లిద్దఱు నుద్దవిడి నున్నత విషమంబులగు తాణలిడి, కరి కరియును, హరి హరియును గిరి గిరియునుం దాఁకు వీఁకందలపడి యితరేతర హేతిహింసితంబుల గు దవానలంబుల తెఱంగునఁబరస్పర దీర్ఘనిర్ఘాత ఘట్టితంబులగు మహాభ్రంబుల విభ్రమంబున నన్యోన్యతుంగతరంగ తాడితంబు లగు కల్పాంతకాల సముద్రంబుల రౌద్రంబున నొండరుల ముష్టి ఘట్టనంబుల ఘట్టితశరీరులై దద్దరిలక డగ్గఱి గ్రద్దన న య్యిద్దఱుం దిరుగు నెడ హరి చొచ్చి పేర్చి యార్చి జెట్టిం బట్టి పడం దిగిచి పాదంబుల జాడించి సముల్లాసంబున నెసకంబునకు వచ్చిన మె చ్చి నొచ్చి యచ్చపలుండు మీఱి మోర సారించి తెరలక పొరలం ద్రొబ్బిన నబ్బలానుజుండుబ్బి గొబ్బున మేను వర్ధిల్ల నర్ధాంగకంబు ననుండి జానువుల నొత్తుచు నురవడింగరవడంబుననున్నా దు ర్నయుండును “బాల మేలుమే”లని లీలంగాలు చొరనిచ్చి త్రోచినం జూచి యేచి ఖేచరు లగ్గించి యుగ్గడింప న గ్గోపకుమారుండు పాట వంబున రాటవంబునకుంజని వెన్నెక్కి నిక్కిన న క్కంసభటుండు మదజల రేఖాబంధురంబగు గంధసింధురంబు చందంబునఁ పదం బును బదంబునం జాపి కరంబునుగరంబున గ్రహించి సహించి వ హించి నైపుణ్యంబున లోపలం దిరిగి యట్టిట్టు దట్టించిన దిట్టతనం బునం దిటవు దప్పక న ప్పద్మలోచనుండు కేడించి యేచి సమత లంబున వైచి ప్రచండం బగు వాని పిచండంబు వాగించి కాలఁధి క్కరించి డొక్కరంబు గొనిన నయ్యభ్యాసి సభ్యులు సన్నుతింపంగ్ర మ్మరించి జడ్డనఁ గాలడ్డగించి రక్షించుకొనిన నా రక్షోవైరి వైరికటిచే

లంబు పట్టి యెత్తి యొత్తి నడుమ రాగెయిడి, సందుబెట్టి నవ్విన
నవ్విరోధి కాలుకాలిలోనిడి వేధించి నిరోధించిన నిరోధంబుఁ బాసి
తిరిగిన వసుదేవుపట్టి పట్టిసంబుఁ గొని దట్టించిన నుబ్బరిక చేసి
చాణూరుండు హరికరంబుపట్టి హుమ్మని నెమ్మొగంబునం గాలిడి
మీఁదైనం గేళీ బాలకుండు కాలుగాల నివారించి మీఁదై నెగడియుం
డియునుండక దుర్వారబలంబున విదలించిలేచి గృహీతపరిపంథి
చరణుండయి విపక్షుని వక్షంబు వజ్రివజ్ర సన్నిభంబగు పిడికిటం
బొడిచిన వాఁడు వాఁడిచెడక విజృంభించి యంభోరాశి మధనంబు
నందిరుగు శైలంబు పోలిక నేల జిఱజిఱందిరిగి తన్నిన వెన్నుండు
కుప్పించి యుప్పరం బెగసి మీఁద నుఱికిన నతండు కృష్ణపాద
సంధి పరిక్షిప్తపాదుండై యెగసి లేచి సముద్ధతుండయ్యె నయ్యెడ. ॥1348॥

క. బలభద్రుఁడు ముష్టికుఁడును
బలములు మెఱయంగఁ జేసి బాహాబాహిం
బ్రళయాగ్నుల క్రియఁ బోరిరి
వెలయఁగ బహువిధములైన విన్నాణములన్. ॥1349॥

వ. ఇ వ్విధంబున. ॥1350॥

క. వల్లవులు పెనఁగి రున్నత
గల్లులతో భిన్నదిగిభకరవల్లులతో
మల్లురతో రిపుమానస
భల్లులతో భీతగోపపల్లులతోడన్. ॥1351॥

161 పౌరకాంతలముచ్చటలు

వ. ఆ సమయంబునం బౌరకాంతలు మూఁకలు గట్టి వెచ్చనూర్చుచు
ముచ్చటలకుం జొచ్చి తమలో నిట్లనిరి. ॥1352॥

ఉ. “మంచి కుమారులం గుసుమ మంజు శరీరులఁ దెచ్చి చెల్లరే
యంచిత వజ్రసారులు మహాద్రి కఠోరులు నైన మల్లురం
గ్రించులఁ బెట్టి రాజు పెనఁగించుచుఁ జూచుచు నున్నవాఁడు; మే
లించుకలేదు; మాను మనఁ డిట్టి దురాత్ముని మున్ను వింటిమే? ॥1353॥

క. చూచెదరు గాని సభికులు
నీ చిన్నికుమారకులకు నీ మల్లురకుం
నో చెల్ల! యీడు గాదని
సూచింపరు పతికిఁ దమకు శోకము గాదే? ॥1354॥

సీ. వేణునాళములమై వెలసిన మాధవుం
డధరామృతము లిచ్చి యాదరించుఁ
బింఛదామములమై పెరిగిన వెన్నుండు
మస్తకంబునఁ దాల్చి మైత్రి నెఱపుఁ
బీతాంబరములమై బెరసిన గోవిందుఁ
డంసభాగములఁ బాయక ధరించు

వైజయంతికలమై వ్రాలినఁ గమలాక్షుఁ
డతి కుతూహలమున నఱుతఁ దాల్చుఁ
తే. దనరు బృందావనంబునఁ దరులమైనఁ
గృష్ణుఁ డానందమునఁ జేరి క్రీడ సల్పు
నెట్టి నోముల నైన ము న్నిట్టి విధము
లేల కామైతిమో యమ్మ! యింక నెట్లు? ॥1355॥

ఉ. పాపపు బ్రహ్మ; గోపకుల పల్లెలలోన సృజింపరాదె; ము
న్నీ పురిలోపలన్ మనల నేల సృజించె? నటైన నిచ్చలుం
జేపడుఁ గాదె; యీ సుభగుఁ జెందెడి భాగ్యము సంతతంబు నీ
గోపకుమారుఁ బొంద మును గోపకుమారిక లేమి నోఁచిరో? ॥1356॥

క. గోపాలకృష్ణుతోడను
గోపాలన వేళలందుఁ గూడి తిరుగు నా
గోపాలు రెంత ధన్యులో
గోపాలుర కైన నిట్టి గురురుచి గలదే? ॥1357॥

క. శ్రమజలకణసిక్తంబై
కమలదళేక్షణుని వదనకమలము మెఱసెన్
హిమజలకణసిక్తంబై
కమనీయం బగుచు నున్న కమలము భంగిన్. ॥1358॥

ఆ. సభకుఁ బోవఁ జనదు; సభవారి దోషంబు
నెఱిఁగి యూరకున్ననెఱుఁగకున్న
నెఱిఁగి యుండియైన నిట్టట్టు పలికినఁ
బ్రాజ్ఞుఁ డైనఁ బొందుఁ బాపచయము. ॥1359॥

వ. అని పెక్కండ్రు పెక్కువిధంబులం బలుకుచుండఁ దద్బాహు
యుద్ధంబున. ॥1360॥

162 చాణూరముష్టికులవధ

క. ధృతిచెడి లోఁబడె మల్లుం
డతులిత భవజలధితరికి హతరిపు పురికిన్
హితకరికిన్ ధృతగిరికిం
దద హరిరవభరిత శిఖరిదరికిన్ హరికిన్. ॥1361॥

క. హరికిని లోఁబడి బెగడక
హరి యురము మహోగ్రముష్టి నహితుఁడు పొడువన్
హరి కుసుమమాలికాహత
కరి భంగిఁ బరాక్రమించెఁ గలహోద్ధతుఁడై. ॥1362॥

క. శౌరి నెఱిఁజొచ్చి కరములఁ
గ్రూరగతిం బట్టి త్రిప్పి కుంభిని వైచెన్
శూరుం గలహ గభీరున్
వీరుం జాణూరు ఘోరు వితతాకారున్. ॥1363॥

క. శోణితము నోర నొలుకఁగఁ
జాణూరుం డట్లు కృష్ణు సంభ్రమమున సం
క్షీణుండై క్షోణిం బడి
ప్రాణంబులు విడిచెఁ గంసు ప్రాణము గలఁగన్. ॥1364॥

క. బలభద్రుండును లోకులు
బలభద్రుం డనంగఁ బెనఁగి పటుబాహుగతిన్
బలభేది మెచ్చఁ ద్రిప్పెను
బలవన్ముష్టికునిఁ గంసు బలములు బెగడన్. ॥1365॥

ఆ. త్రిప్పి నేలవైవ దిగ్గన రక్తంబు
వదనగహ్వరమున వఱదవాఱ
ముష్టికుండు ఘోరముష్టి సత్త్వము చెడి
గూలెఁ గాలిఁ దరువు గూలునట్లు. ॥1366॥

వ. మఱియును. ॥1367॥

క. పాటవమునఁ బలుపిడికిట
సూటిం బడఁబొడిచె బలుఁడు శోభిత ఘన బా
హాటోప నృపకిరీటుం
గూటున్ వాచాటు నధిక ఘోరలలాటున్. ॥1368॥

వ. అంత న ద్దనుజాంతకుండు చరణప్రహరణంబుల భిన్నమస్తకులం
జేసి వాని చెలుల నంతకాంతికంబున కనిచిన. ॥1369॥

క. వల్లవ బాలకు లని మన
మల్లవరులు పెనఁగి నేడు మడిసిరి వీరల్
బల్లిదులు; తలఁడుతలఁ డని
చెల్లాచెదరైరి పాఱి చిక్కిన మల్లుల్. ॥1370॥

ఉ. మల్లురఁ జంపి గోపక సమాజములో మృగరాజు రేఖ శో
భిల్లఁగఁ బాదపద్మములఁ బెల్లుగ నందెలు మ్రోయ వచ్చు నా
వల్లవరాజనందనుల వారక చూచి మహీసురాదుల
ల్లల్లన సంస్తుతించిరి ప్రియంబుగఁ గంసుఁడు దక్క నందఱున్. ॥1371॥

వ. అంత సభాజనంబుల కలకలంబు నివారించి మంత్రులనుఁ జూచి
కంసుం డిట్లనియె. ॥1372॥

ఉ. వల్లవ బాలురన్ నగరి వాకిటికిన్ వెడలంగఁ ద్రొబ్బుఁ; డీ
గొల్లల ముట్టికోల్గొనుఁడు; క్రూరుని నందునిఁ గట్టు; డుర్వికిం
దెల్లముగాఁగ నేడు వసుదేవునిఁ జంపుఁడు; తండ్రిగాఁడు వీఁ
డెల్లవిధంబులం; బరుల కిష్టుఁడు కావకుఁ డుగ్రసేనునిన్. ॥1373॥

వ. అని పలుకు సమయంబున. ॥1374॥

శా. జంఘాలత్వముతో నగోపరిచరత్సారంగ హింసేచ్ఛను
ల్లంఘింపన్ గమకించు సింహము క్రియన్ లక్షించి పౌర ప్రజా
సంఘాతంబులు తల్లడిల్ల హరి కంసప్రాణహింసార్థి యై
లంఘించెం దమగంబు మీఁదికి రణోల్లాసంబు భాసిల్లఁగన్. ||1375||

క. తమగమున కెగురు యదు స
త్తమగణ్యునిఁ జూచి ఖడ్గధరుఁడై యెదిరెం
దమ గమివారలు వీరో
త్తమగణవిభుఁడనఁగఁ గంసధరణీపతియున్. ||1376||

శా. పక్షీంద్రుం డురగంబుఁ బట్టు విధ మొప్పం గేశ బంధంబు లో
కక్షోభంబుగఁ బట్టి మౌళిమణు లా కల్పాంతవేళాపత
న్నక్షత్రంబుల భంగి రాల రణసంరంభంబు డిందించి రం
గక్షోణిం బడఁద్రొబ్బెఁ గృష్ణుఁడు వెసం గంసున్ నృపోత్తంసునిన్. ||1377||

శా. మంచాగ్రంబుననుండి రంగధరణీమధ్యంబునం గూలి యే
సంచారంబును లేక చిక్కి జను లాశ్చర్యంబునుం బొందఁగా
బంచత్వంబును బొంది యున్న విమతుం బద్మాక్షుఁ డీడ్చెన్ వడిం
బంచాస్యంబు గజంబు నీడ్చు పగిదిన్ బాహాబలోల్లాసియై. ||1378||

క. రోష ప్రమోద నిద్రా
భాషాశన పాన గతులఁ బాయక చక్రిన్
దోషగతిఁ జూచి యైన వి
శేషరుచిం గంసుఁ డతనిఁ జెందె నరేంద్రా. ||1379||

వ. ఆ సమయంబున. ||1380||

164 కంససోదరులవధ

క. గోపాలుఁ డొక్కఁ డద్దిర
భూపాలకుఁ జంపె వీనిఁ బొడువుం డేత
ద్భూపాలస్యము లేలని
తాపాలఘురోషు లగుచు దర్పోద్ధతులై. ||1381||

శా. న్యగ్రోధుండును గహ్వుఁడున్ మొదలుగా నానాయుధానీక సా
మగ్రిం గంసుని సోదరు ల్గవియుఁడున్ మాద్యద్గజేంద్రాభుఁడై
యుగ్రుండై పరిఘాయు ధోల్లసితుఁడై యొండొండఁ జెండాడి కా
లాగ్రక్షోణికిఁ బంచె రాముఁడు గరీయస్థేముఁడై వారలన్. ||1382||

వ. అ య్యవసరంబున. ||1383||

క. చేతులఁ దాళము లొత్తుచు
చేతోమోదంబుతోడ సిగముడి వీడం
బాతర లాడుచు మింటను
గీతము నారదుఁడు పాడెఁ గృష్ణా! యనుచున్. ||1384||

క. వారిజభవ రుద్రాదులు
భూరికుసుమవృష్టిఁ గురిసి పొగడిరి కృష్ణున్
భేరులు మ్రోసెను నిర్జర
నారులు దివి నాడి రధిక నటనముల నృపా! ॥1385॥

165 కంసునిభార్యలువిలపించుట

వ. అంతం గంసాదుల కాంతలు భర్తృమరణదుఃఖాక్రాంతలై కరంబుల శిరంబులు మోదికొనుచు నశ్రుసలిలధారా పరిషిక్త వదనలై సద నంబులు వెలువడి వచ్చి వీరశయ్యా నిద్రితులైన విభులం గౌగలిం చుకొని సుస్వరంబుల విలపించి రందుఁ గంసు భార్య లిట్లనిరి. ॥1386॥

సీ. గోపాలసింహంబు గోపించి వెల్వడి
నిను గజేంద్రుని భంగి నేడు గూల్చె
యాదవేంద్రానిల మాభీల జవమున
నిను మహీజము మాడ్కి నేలవ్రాల్చె
వాసుదేవాంభోధి వారి యుద్వేలమై
నిను దీవికైవడి నేడు ముంచె
దేవకీసుతవజ్రి దేవత లలరంగ
నినుఁగొండ క్రియ నేడు నిహతుఁ జేసె
తే. హా! మనోనాథ! హా! వీర! హా! మహాత్మా!
హా! మహారాజ! నీ విట్లు హతుఁడవైన
మనుచు నున్నార మక్కట! మమ్ముఁ బోలు
కఠినహృదయలు జగతిపైఁ గలరె యెందు? ॥1387॥

క. భూతముల కెగ్గుచేసిన
భూతంబులు నీకు నెగ్గు పుట్టించె వృథా
భూతముగ మనికి యెల్లను
భూతద్రోహికిని శుభము పొంద దధీశా! ॥1388॥

క. గోపాలకృష్ణుతోడను
భూపాలక! మున్ను తొడరి పొలిసిన వారిన్
నీపాల బుధులు చెప్పరె
కోపాలస్యములు విడిచి కొలువం దగదే. ॥1389॥

166 దేవకీవసుదేవుల విడుదల

వ. అని విలపించుచున్న రాజవల్లభల నూరార్చి, జగద్వల్లభుండైన హరి కంసాదులకుం బరలోకసంస్కారంబులు చేయం బనిచి దేవకీ వసుదేవుల సంకలియలు విడిపించి, బలభద్ర సహితుండై వారల కుం బ్రణామంబులు చేసిన. ॥1390॥

మ. కని లోకేశులుగాని వీరు కొడుకు ల్గారంచుఁ జిత్తంబులన్
జనయిత్రీ జనకుల్ విచారపరులై శంకింపఁ గృష్ణుండు దా
జనసమ్మోహినియైన మాయఁ దదభిజ్ఞానంబు వారించి యి

ట్ల నియెన్ సాగ్రజుఁడై మహావినతుఁడై యానందసంధాయియై. ‖1391‖

సీ. "మమ్ముఁ గంటిరిగాని మా బాల్య పౌగండ
కైశోర వయసులఁ గదిసి మీర
లెత్తుచు దించుచు నెలమి మన్నించుచు
నుండు సౌభాగ్యంబు నొంద రైతి;
రాకాంక్ష గలిగియు న్ననది దైవయోగంబు
తల్లిదండ్రుల యొద్ద తనయు లుండి
యే యవసరమున నెబ్బంగి లాలితు
లగుచు వర్ధిల్లుదు రట్టి మహిమ
తే. మాకు నిన్నాళ్ళు లే దయ్యె మఱియు వినుఁడు
నిఖిల పురుషార్థహేతువై నెగడుచున్న
మేని కెవ్వార లాఢ్యులు మీ రకారె
యా ఋణముఁ దీర్ప నూఱేండ్లకైనఁ జనదు. ‖1392‖

క. చెల్లుబడి గలిగి యెవ్వఁడు
తల్లికిఁ దండ్రికిని దేహధనముల వృత్తుల్
చెల్లింపఁ డట్టి కష్టుఁడు
ప్రల్లదుఁ డామీఁద నాత్మపలలాశి యగున్. ‖1393‖

క. జననీజనకుల వృద్ధులఁ
దనయుల గురువిప్రసాధుదారాదులనే
జనుఁడు ఘనుఁ డయ్యుఁ బ్రోవక
వనరును జీవన్మృతుండు వాఁడు ధరిత్రిన్. ‖1394‖

వ. అదియునుం గాక. ‖1395‖

శా. కారాశాలల మా నిమిత్తము మిముం గంసుండు గారింపఁగా
వారింపంగ సమర్థతల్ గలిగియున్ వారింపఁగా లేక ని
ష్కారుణ్యాత్ములమైన క్రూరుల మహాకౌటిల్యసంచారులన్
సారాతిక్షములార! మమ్ముఁ గొఱతల్ సైరించి రక్షింపరే." ‖1396‖

వ. అని యిట్లు మాయామనుష్యుండైన హరి పలికిన పలుకులకు
మోహితులై వారల నంకపీఠంబుల నిడుకొని కౌగలించుకొని వారి
వదనంబులు కన్నీటం దడుపుచుఁ బ్రేమపాశబద్ధులై, దేవకీవసు
దేవు లూరకుండి; రంత మాతామహుండైన యుగ్రసేనుం జూచి. ‖1397‖

167 ఉగ్రసేనుని రాజుగ చేయుట

చ. "అనఘ! యయాతి శాపమున యాదవ వీరులకున్ నరేశ్వరా
సనమున నుండరాదు; నృపసత్తమ! రాజవు గమ్ము భూమికిన్;
నినుఁ గొలువంగ నిర్జరులు నీ కరిఁ బెట్టుదు రన్య రాజులం
బనిగొనుటెంత; రమ్ము జనపాలనశీలివి గమ్ము వేడ్కతోన్." ‖1398‖

వ. అని పలికి. ‖1399‖

క. మన్నించి రాజుఁ జేసెను
వెన్నుఁడు సత్యావధాను విశ్రుతదానున్
సన్నుతమాను స్థదన
చ్ఛిన్నాహితసేను నుగ్రసేనున్ దీనున్. ‖1400‖

వ. తదనంతరంబ తొల్లి కంసభీతులై విదేశంబులం గృశియించుచున్న యదు వృష్ణి భోజ మరు దశార్హ కకురాంధక ప్రముఖు లగు సకల జ్ఞాతి సంబంధులను రావించి చిత్తంబు లలర విత్తంబు లిచ్చి వారి వారి నివాసంబుల నుండ నియమించె నివ్విధంబున. ‖1401‖

క. మధుసూదన సత్కరుణా
మధురాలోకన విముక్త మానస భయులై
మధురవచనములఁ దారును
మథురానగరంబు ప్రజలు మనిరి నరేంద్రా! ‖1402‖

168 నందుని వ్రేపల్లెకు పంపుట

వ. అంత నొక్కనాడు సంకర్షణసహితుండై నందునిం జీరి గోవిందుండు యిట్లనియె. ‖1403‖

శా. "తండ్రిం జూడము తల్లిఁ జూడము యశోదాదేవియు న్నీవు మా
తండ్రిం దల్లియు నంచు నుండుదుము సద్ధర్మంబులం దొల్లి యే
తండ్రుల్ బిడ్డల నిట్లు పెంచిరి? భవత్సౌజన్య భావంబులం
దండ్రీ! యింతటివార మైతిమిగదా! తత్తద్వయోలీలలన్. ‖1404‖

ఉ. ఇక్కడ నున్న బాంధవుల కెల్లను సౌఖ్యము చేసి వత్తు మే
మక్కడికిన్; మదీయులకు నందటికిన్ వినుపింపు మయ్య యే
మెక్కడ నున్న మది నెన్నఁడు పాయవు మీ వ్రజంబులో
మక్కువతోడ మీరు కృప మా కొనరించు క్రియావిశేషముల్." ‖1405‖

వ. అని పలికి వస్త్రభూషణాదు లొసంగి సాదరంబుగం గౌగలించుకొని గోవిందుం డనిచిన నందుండు ప్రణయవిహ్వలుండై బాష్పజలపూరితలోచనుం డగుచు వల్లవులుందానును వ్రేపల్లెకుం జనియె నంత ‖1406‖

169 రామకృష్ణుల ఉపనయనము

క. గర్గాది భూసురోత్తమ
వర్గముచే నుపనయనము వసుదేవుఁడు స
న్మార్గంబునఁ జేయించెను
నిర్గర్వచరిత్రులకును నిజ పుత్రులకున్. ‖1407‖

క. ద్విజరాజ వంశవర్యులు
ద్విజరాజ ముఖాంబుజోపదిష్టవ్రతులై
ద్విజరాజత్వము నొందిరి
ద్విజరాజాదిక జనంబు దీవింపంగన్. ‖1408‖

వ. ఉపనయ నానంతరంబున వసుదేవుండు బ్రాహ్మణులకు సదక్షి
ణంబులు గా ననేక గో హిరణ్యాది దానంబు లొసంగి తొల్లి రామకృ
ష్ణుల జన్మసమయంబు లందు నిజమనోదత్తలైన గోవుల నుచ్చ
రించియిచ్చి కామితార్థంబుల నర్థులకుం బెట్టె నిట్లు బ్రహ్మచారులై. ॥1409॥

శా. ఉర్విన్ మానవు లెవ్వరైన గురువా క్యోద్యుక్తులై కాని త
త్పూ ర్వారంభము చేయఁ బోల దనుచున్ బోధించు చందంబునన్
సర్వజ్ఞత్వముతో జగద్గురువులై సంపూర్ణులై యుండియున్
గుర్వంగీకరణంబు చేయఁ జని; రా గోవిందుఁడున్ రాముఁడున్. ॥1410॥

170 సాందీపుని వద్ద శిష్యులగుట

వ. చని మహావైభవరాశియైన కాశిం జేరి తత్తీరంబున నవంతీపురని
వాసియు సకలవిద్యావిలాసియు నైన సాందీపుం డను బుధవర్యు
నిఁగని యథోచితంబుగ దర్శించి, శుద్ధభావవర్తనంబుల భక్తి జేయు
చునుండ, వారలవలన సంతుష్టుండై. ॥1411॥

శా. వేదశ్రేణియు నంగకంబులు ధనుర్వేదంబుఁ దంత్రంబు మ
న్వాది వ్యాహృత ధర్మశాస్త్రములు నుద్యన్న్యాయముం దర్కవి
ద్యాదక్షత్వము రాజనీతియును శబ్దప్రక్రియం జెప్పె నా
భూదేవాగ్రణి రామకృష్ణులకు సంభూత ప్రమోదంబునన్. ॥1412॥

క. అఱువదినాలుగు విద్యలు
నఱువదినాలుగు దినంబు లంతన వారల్
నెఱవాదులైన కతమున
నెఱి నొక్కొక నాటి వినికి నేర్చి రిలేశా! ॥1413॥

క. గురువులకు నెల్ల గురులై
గురులఘుభావములు లేక కొమరారు జగ
ద్గురులు త్రిలోకహితార్థము
గురుశిష్యన్యాయలీలఁ గొలిచిరి వేడ్కన్. ॥1414॥

వ. ఇట్లు కృతకృత్యులైన శిష్యులం జూచి వారల మహాత్మ్యంబునకు
వెఱఁగుపడి సభార్యుండైన సాందీపుం డిట్లనియె. ॥1415॥

శా. “అంభోరాశిఁ బ్రభాసతీర్థమున ము న్నస్మత్తనూ సంభవుం
డంభోగాహము చేయుచున్ మునిఁగి లేఁ డయ్యెం గృపాంభోనిధుల్
శుంభద్వీర్యులు మీరు మీ గురునకుం జోద్యంబుగా శిష్యతన్
గాంభీర్యంబునఁ బుత్రదక్షిణ యిడం గర్తవ్య మూహింపరే. ॥1416॥

క. శిష్యులు బలాఢ్యులైన వి
శేష్యస్థితి నొంది గురువు జీవించును ని
ర్దూష్యగుణ బలగరిష్ఠులు
శిష్యులరై గురుని కోర్కి జేయం దగదే?” ॥1417॥

171 గురుపుత్రుని తేబోవుట

వ. అనిన విని రామకృష్ణులు గుర్వర్థంబుగా దుర్వారరథారూఢులై
రయంబునం జని రౌద్రంబున సముద్రంబుఁ జేరి యిట్లనిరి. ॥1418॥

క. “సాగర! సుబుద్ధితోడను
మా గురుపుత్రకునిఁ దెమ్ము మా ఱాడిన నీ
వాగడ మవుదువు దుస్సహ
వేగరణాభీలనిశితవిశిఖాగ్నులకున్.” ॥1419॥

వ. అనిన వారలకు జలరాశి యిట్లనియె. ॥1420॥

ఉ. “వంచన యేమి లేదు యదువల్లభులార! ప్రభాసతీర్థమం
దంచితమూర్తి విప్రసుతుఁ డాఢ్యుఁడు తోయములాడుచుండ ను
త్సంచలితోర్మి యొక్కటి ప్రచండగతిం గొనిపోయెఁ బోవఁగాఁ
బంచజనుండు మ్రింగె నతిభాసురశీలుని విప్రబాలునిన్.” ॥1421॥

వ. అని వాని వసియించు చో టెఱింగించిన. ॥1422॥

శా. శంఖారావముతోడఁ బంచజనుఁ డాశంకించి చిత్తంబులో
వంఖిన్నుండయి వార్థిఁ జొచ్చె దహనజ్వాలాభ హేమోజ్జ్వల
త్పుంఖాస్త్రంబునఁ గూల్చి వాని జఠరంబున్ వ్రచ్చి గోవిందుఁ డ
ప్రేంఖచ్చిత్తుఁడు బాలుఁ గానక గురుప్రేమోదితోద్యోగుఁడై. ॥1423॥

క. దానవుని దేహజం బగు
మానిత శంఖంబుఁ గొనుచు మసలక బలుఁడుం
దో నేతేరఁగ రథి యై
దానవరిపుఁ డరిగె దండధరుపురికి నృపా! ॥1424॥

వ. చని సంయమనీనామ నగరంబు చేరి తద్వారంబునఁ బ్రళయకాల
మేఘగంభీర నినద భీషణం బగు శంఖంబు పూరించిన విని వెఱఁ
గుపడి. ॥1425॥

శా. అస్మద్బాహుబలంబుఁ గైకొనక శంఖారావమున్ మానసా
పస్మారంబుగ నెవ్వఁ డొక్కొ నగరప్రాంతంబునం జేసె? మ
ద్విస్మేరాహవరోషపావకునిచే విధ్వస్తుఁడై వాఁడు దా
భస్మంబై చెడు నంచు నంతకుఁడు కోపప్రజ్వలన్మూర్తియై. ॥1426॥

వ. వచ్చి రామకృష్ణులం గని వారు లీలామనుష్యు లైన విష్ణుమూర్తు
లని యెఱింగి; భక్తితోడ శుశ్రూష చేసి సర్వభూతమయుం డగు
కృష్ణునకు నమస్కరించి “యేమి చేయుదునానతి” మ్మనిన న
మహాత్ముండు యిట్లనియె. ॥1427॥

క. “చెప్పెద మా గురునందనుఁ
దప్పుగలుగఁ జూచి నీవు దండనమునకుం
దెప్పించినాఁడ వాతని

నొప్పింపుము మాకు వలయు నుత్తమచరితా!" ||1428||

172 గురుపుత్రునితెచ్చిఇచ్చుట

క. అనిన విని "వీఁడె వీనిం
గొనిపొం" డని భక్తితోడ గురునందను ని
చ్చినఁ గృష్ణుఁడు వీడ్కొలిపెను
ఘనదుర్జనదమను మహిషగమనున్ శమనున్. ||1429||

వ. ఇట్లు జము నడగి తెచ్చి రామకృష్ణులు సాందీపునికిం బుత్రుని
సమర్పించి "యింకనేమి చేయవలయు నానతిం" డనిన న
మహాత్ముండు యిట్లనియె. ||1430||

క. "గురునకుఁ గోరిన దక్షిణఁ
గరుణన్ మున్నెవ్వఁ డిచ్చె? ఘనులార! భవ
ద్గురునకుఁ గోరిన దక్షిణఁ
దిరముగ నిచ్చితిరి మీరు దీపితయశులై. ||1431||

క. కాలుని వీటికిఁ జని మృత
బాలకుఁ దే నొరుల వశమె? భవదీయ కృపన్
మేలు దొరఁకొనియె మాకు; వి
శాల మగుంగాత మీ యశము లోకములన్. ||1432||

వ. మహాత్ములార! యేను కృతార్థుండ నైతి నని దీవించిన సాందీపుని
వీడ్కొని కృతకృత్యులై రామకృష్ణులు రథారోహణంబు చేసి మధు
రకుఁ జనుదెంచి పాంచజన్యంబుఁ బూరించిన విని నష్టధనంబులు
గనినవారి భంగిం బ్రజలు ప్రమోదించిరంత నొక్కనా డేకాంతంబున. ||1433||

శా. నా పైఁ జిత్తము లెప్పుడున్ నిలుపుచున్ నా రాకఁ గాంక్షించుచున్
నా పేరాత్మల నావహించుచు వగన్ నానాప్రకారంబులన్
గోపాలాంగన లెంత జాలిఁ బడిరో? కోపించిరో? దూఱిరో?
వ్రేపల్లెన్ నిజధర్మ గేహములలో విభ్రాంతచైతన్యలై. ||1434||

వ. అని చింతించి. ||1435||

173 గోపస్త్రీలకడకుద్ధవునిబంపుట

క. సిద్ధవిచారు గభీరున్
వృద్ధవచోవర్ణనీయు వృష్ణిప్రవరున్
బుద్ధినిధి నమరగురుసము
నుద్ధవునిం జూచి కృష్ణుఁ డొయ్యనఁ బలికెన్. ||1436||

శా. "రమ్మా యుద్ధవ! గోపకామినులు నా రాకల్ నిరీక్షంచుచున్
సమ్మోహంబున నన్నియున్ మఱచి యే చందంబునం గుందిరో
తమ్మున్ నమ్మినవారి డిగ్గవిడువన్ ధర్మంబు గాదండ్రు; వే
పొమ్మా; ప్రాణము లే క్రియన్ నిలిపిరో ప్రోద్యద్వియోగాగ్నులన్. ||1437||

క. లౌకిక మొల్లక న న్నా
లోకించు ప్రపన్నులకును లోఁబడి కరుణా
లోకనములఁ బోషింతును
నా కాశ్రితరక్షణములు నైసర్గికముల్. ॥1438॥

క. "సందేహము మానుం డర
విందాననలార! మిమ్ము విడువను వత్తున్
బృందావనమున" కని హరి
సందేశము పంపె నసుము సంకేతమునన్." ॥1439॥

వ. అని మందహాససుందరవదనారవిందుండై కరంబు కరంబున నవ
లంబించి, సరసవచనంబు లాడుచు వీడుకొల్పిన నుద్ధవుండును
రథారూఢుండై సూర్యాస్తమయసమయంబునకు నందవ్రజంబు
జేరి వనంబులనుండి వచ్చు గోవుల చరణరేణువులంబ్రచ్ఛన్న
రథుండై చొచ్చి నందుమందిరంబు ప్రవేశించిన. ॥1440॥

174 నందోద్ధవ సంవాదము

శా. ఆ పుణ్యాత్మునిఁ గౌగలించుకొని నందాభీరుఁ డానంది యై
"మా పాలింటికిఁ గృష్ణు డీతఁ" డనుచున్ మన్నించి పూజించి వాం
ఛాపూర్ణంబుగ మంజులాన్నమిడి మార్గాయాసముం బాపి స
ల్లాపోత్సాహముతోడ నిట్లనియె సంలక్షించి మోదంబునన్. ॥1441॥

క. "నా మిత్రుఁడు వసుదేవుఁడు
సేమంబుగ నున్నవాఁడె? చెలువుగఁ బుత్రుల్
నేమంబున సేవింప మ
హామత్తుండైన కంసుఁ డడగిన పిదపన్. ॥1442॥

శా. అన్నా! భద్రమె? తల్లిదండ్రుల మమున్ హర్షించి చింతించునే?
తన్నుం బాసిన గోపగోపికల మిత్రవ్రాతమున్ గోగణం
బు న్నిత్యంబు దలంచునే? వన నదీ భూముల్ ప్రసంగించునే?
వెన్నుం డెన్నఁడు వచ్చు నయ్య! యిట మా వ్రేపల్లెకు న్నుద్ధవా? ॥1443॥

క. అంకిలి గలుగక మా కక
లంకేందుని పగిదిఁ గాంతిలలితంబగు న
ప్పంకజనయనుని నెమ్మొగ
మింక విలోకింపఁ గలదె యీ జన్మమునన్?" ॥1444॥

క. అని హరి ము న్నొనరించిన
పను లెల్లను జెప్పిచెప్పి బాష్పాకుల లో
చనుఁడై డగ్గుత్తికతో
వినయంబున నుండె గోపవీరుం డంతన్. ॥1445॥

క. పెనిమిటి బిడ్డని గుణములు
వినిపింప యశోద ప్రేమవిహ్వాలమతియై
చనుమొనలఁ బాలు గురియఁగఁ

గనుఁగొనలను జలము లొలుకఁగా బెగ్గిలియెన్. ॥1446॥

వ. ఇట్లు గోవింద సందర్శనాభావవిహ్వలురైన యశోదానందులకు
నుద్ధవుండు యిట్లనియె. ॥1447॥

క. “జననీజనకుల మిమ్ముం
గనుఁగొన శీఘ్రంబె వచ్చుఁ గని భద్రంబుల్
వనజాక్షం డొనరించును
మనమున వగవకుఁడు ధైర్యమండనులారా? ॥1448॥

మ. బలుడుం గృష్ణుఁడు మర్త్యులే? వసుమతీ భారంబు వారింప వా
రలరూపంబులఁ బుట్టినాఁడు హరి నిర్వాణప్రదుం డిప్పు; డు
జ్జ్వలుఁడై ప్రాణవియోగకాలమునఁ దత్సర్వేశుఁ జింతించువాఁ
డలఘుశ్రేయముఁ బొందు బ్రహ్మమయుఁడై యర్కాభుఁడై నిత్యుఁడై ॥1449॥

సీ. అట్టి నారాయణుం డఖిలాత్మభూతుండు
కారణమానవాకారుఁడైనఁ
జిత్తంబు లతనిపైఁ జేర్చి సేవించితి
రతికృతార్థులరైతి; రనవరతము
శోభిల్లు నింధనజ్యోతి చందంబున
నఖిల భూతములందు నతఁ; డతనికి
జననీజనక దార సఖి పుత్ర బాంధవ
శత్రు ప్రియాప్రియజనులు లేరు
ఆ. జన్మకర్మములును జన్మంబులును లేవు
శిష్టరక్షణంబు చేయుకొఱకు
గుణవిరహితుఁడయ్యు గుణియగు సర్వ ర
క్షణ వినాశకేళి సలుపుచుండు.” ॥1450॥

175 గోపికలు యుద్ధవునిగనుట

వ. అని మఱియుఁ బెక్కు విధంబుల హరి ప్రభావంబు లుపన్యసించు
చునా రేయి గడపి మఱునాడు దధిమథనశబ్దంబు లాకర్ణించుచు
లేచి కృతానుష్ఠానుండై యుద్ధవుం డొక్క రహస్యప్రదేశంబుననున్న
సమయంబున. ॥1451॥

శా. “రాజీవాక్షుఁడు సుందరాస్యుఁడు మహోరస్కుండు పీతాంబరుం
డాజానుస్థిత బాహుఁ డంబురుహమాలాలంకృతుం డుల్లస
ద్రాజత్కుండలుఁ డొక్క వీరుఁ డిచటన్ రాజిల్లుచున్నాఁడు మా
రాజీవాక్షుని భంగి” నంచుఁ గనిరా రాజాన్వయున్ గోపికల్. ॥1452॥

వ. కని లజ్జాసహిత హాసవిలోకనంబులు ముఖంబులకుం జెలు
వొసంగను యిట్లనిరి. ॥1453॥

చ. “ఎఱుఁగుదు మేము నిన్ను వనజేక్షణమిత్రుఁడ వీవు; కూరిమిన్
మెఱయుచుఁ దల్లిదండ్రులకు మే లెఱిఁగింపఁ బ్రియుండు పంపఁగా
వఱలెడు భక్తి వచ్చితివి; వారలనైన మనంబులోపలన్

మఱవఁడు శౌరి మేలు; మఱి మాన్యులు రాజున కెవ్వ రిచ్చుటన్. ॥1454॥

క. మునివరులైనను బంధుల
ఘనసఖ్యము విడువలేరు గాక విడువరే
యనిమిత్తసఖ్య మాఁకటి
పనిదీరిన నళులు విరులఁ బాయునొ లేదో." ॥1455॥

176 భ్రమరగీతములు

చ. అని యిటు గోపికల్ పలుక నం దొక గోపిక కృష్ణపాదచిం
తనమునఁ జొక్కి చేరువను దైవవశంబునఁ గాంచె నుజ్జ్వల
త్సునిశిత సద్వివేకముఁ బ్రసూనమరందమదాతిరేకమున్
ఘనమృదునాదసంచలిత కాముకలోకముఁ జంచరీకమున్. ॥1456॥

వ. కని హరి దన్నుం బ్రార్థింపఁ బుత్తెంచిన దూతయని కల్పించుకొని
యుద్ధవునికి నన్యాపదేశంబై యెఱుకపడ న య్యాళికిం దొయ్యాలి
యిట్లనియె. ॥1457॥

మ. "భ్రమరా! దుర్జనమిత్ర! ముట్టకుము మా పాదాబ్జాతముల్ నాగర
ప్రమదాళీకుచకుంకుమాంకిత లసత్ప్రాణేశదామప్రసూ
న మరందారుణితాననుండ వగుటన్ నాథుండు మన్నించుఁగా
క మము న్నేఁపుచుఁ బౌరకాంతల శుభాగారంబుల న్నిత్యమున్. ॥1458॥

మ. ఒక పువ్వందలి తేనెఁ ద్రావి మధుపా! యుత్సాహివై నీవు వే
ఱొకటిం బొందెడి భంగి మ మ్మధరపియ్యూషంబునం దేల్చి మా
యకలం కోజ్జ్వల యౌవనంబు గొని యన్యాసక్తుఁ డయ్యెన్ విభుం
డకటా! యాతని కెట్లు దక్కె సిరి? మిథ్యాకీర్తి యయ్యెంజుమీ. ॥1459॥

శా. భృంగా! కృష్ణుఁడు మంచివాఁ డనుచు సంప్రీతిం బ్రశంసించె; దీ
సంగీతంబున నేము చొక్కుదుమె? తచ్చారిత్రముల్ వింతలే?
యంగీకారముగావు మాకుఁ; బురకాంతాగ్ర ప్రదేశంబులన్
సంగీతం బొనరింపు వారిడుదు రోజ న్నీకు నిష్టార్థముల్. ॥1460॥

శా. సమదాళీశ్వర! చూడు ముజ్జ్వలిత హాస భ్రూవిజృంభంబులన్
రమణీయుండగు శౌరిచేఁ గరఁగరే రామల్ త్రిలోకంబులం?
బ్రమదారత్నము లక్ష్మి యాతని పదాబ్జాతంబు సేవించు ని
క్కము నే మెవ్వర మా కృపాజలధికిం గారుణ్యముం జేయఁగన్? ॥1461॥

శా. రోలంబేశ్వర! నీకు దూత్యము మహారూఢంబు; నీ నేరుపుల్
చాలు; న్మచ్చరణాబ్జముల్ విడువు మస్మన్నాథపుత్రాదులన్
లీలం బాసి పరంబు డించి తనకున్ లీనత్వముం బొందు మ
మ్మేలా పాసె విభుండు? ధార్మికులు మున్నీ చందముల్ మెత్తురే. ॥1462॥

శా. వాలిం జంపెను వేటగాని పగిదిన్ వంచించి; దైత్యానుజన్
లోలం బట్టి విరూపిఁ జేసెను; బలిన్ లోభంబుతోఁగట్టి యా
త్రైలోక్యంబు మొఱంగి పుచ్చుకొనియెన్l; ధర్మజ్ఞుఁడే మాధవుం?

డేలా షట్పద! యెగ్గు మా వలన నీ కెగ్గింపఁగా నేటికిన్. ॥1463॥

ఉ. పన్నుగ మింటిపై కెగసి పాఱు విహంగములైన వీనులం
దన్నొక మాటు విన్న గృహ దార సుతాదులఁ బాసి విత్తసం
పన్నత డించి సంసరణ పద్ధతిఁ బాపెడువాఁడు నిత్య కాం
క్ష న్నెఱి నున్న మా బ్రతుకు సైఁచునే యేల మధువ్రతోత్తమా! ॥1464॥

మ. కమనీయంబగు వేఁటకానిపలు కాకర్ణించి నిక్కంబుగాఁ
దమ చిత్తంబులఁ జేర్చి చేరి హరిణు ల్దద్బాణ నిర్భిన్నలై
యమితోగ్రవ్యథ నొందు భంగి హరి మాయాలాపముల్ నమ్మి దుః
ఖములం జెందితి మంగజాస్త్రజనితోగ్రశ్రాంతి నిందిందిరా! ॥1465॥

ఉ. బంధుల బిడ్డలన్ మగల భ్రాతలఁ దల్లులఁదండ్రులన్ మనో
జాంధతఁ జేసి డించి తను నమ్మిన మమ్ము వియోగదుర్దశా
సింధువులోనఁ ద్రోచి యిటు చేరక పోవుట పాడిగాదు; పు
ష్పంధయ! మీ యధీశునకుఁ బాదములంబడి యొత్తి చెప్పవే. ॥1466॥

సీ. కాంచనరత్నసంఘటిత సౌధంబులే
మా కుటీరంబులు మాధవునకు?
వివిధ నరేంద్రసేవిత రాజధానియే
మా పల్లె యదువంశమండనునకు?
సురభిపాదప లతాశోభితారామమే
మా యరణ్యము సింహమధ్యమునకుఁ?
గమనీయ లక్షణ గజ తురంగంబులే
మా ధేనువులు కంసమర్దనునకు?
తే. రూప విభ్రమ నైపుణ్య రూఢలైన
మగువలమె మేము మన్మథమన్మథునకు?
నేల చింతించు మముఁ? గృష్ణుఁ డేల తలఁచుఁ?
బృథివి నథిపులు నూతన ప్రియులు గారె.?” ॥1467॥

177 ఉద్ధవుడుగోపికలనూరార్చుట

వ. అని మఱియు ని ట్లనేక విధంబులఁ గృష్ణసందర్శనలాలసలై పలు
కుచున్న గోపికల వచనంబులు విని యుద్ధవుండు మధురాలా
పంబుల నూరార్చుచు యిట్లనియె. ॥1468॥

మ. “జప దాన వ్రత హోమ సంయమ తపస్స్వాధ్యయ ముఖ్యంబులన్
నిపుణు ల్గోరియునే విభున్ మనములన్ నిల్పంగ లే రట్టి స
ద్విపులాకారునిపై మహామహిముపై విశ్వేశుపై మీ కజ
స్ర పటుధ్యానము లిట్లు నిల్చునె? భవచ్చారిత్రముల్ చిత్రముల్. ॥1469॥

క. నను మీకడకుం గృష్ణుఁడు
పనిపంపెడు వేళఁ బిలిచి పలికిన పలుకుల్
వినుఁ; డన్నియు వివరించెద
వనజేక్షణలార! మీరు వగవకుఁ డింకన్.” ॥1470॥

వ. అని హరివచనంబులుగా నిట్లనియె. ||1471||

సీ. "ఎల్లకార్యములకు నేను ప్రధానకా
రణము గావున మీకు రమణులార!
కలుగదు మద్వియోగము చరాచరరూప
ములలో మహాభూతములు వసించు
కరణి నుండుదు సర్వగతుఁడనై నే మనః
ప్రాణబుద్ధిగుణేంద్రియాశ్రయుండ
నాత్మయం దాత్మచే నాత్మఁ బుట్టింతు ర
క్షింతును ద్రుంతు హృషీకభూత
తే. గుణగణాకార మాత్మలోఁ గొమరుమిగుల
నిబిడ మాయానుభవమున నిత్యశుద్ధ
మాత్మ విజ్ఞానమయము వేఱయ్యు గుణము
ప్రకృతికార్యమనోవృత్తిఁ బట్టి పొందు. ||1472||

చ. కలఁగని లేచి మున్ను కలఁ గన్న సమస్తవిధంబు కల్ల గా
దలఁచిన భంగి మానసపదార్థముచే నిఖిలేంద్రియార్థముల్
బలమునఁ గట్టి తద్జ్ఞుఁడు ప్రపంచము లేదనుఁ దన్మనంబుఁ దా
రలయక గట్టుడున్ బుధుల కవ్వల నొండొక భేదమున్నదే? ||1473||

ఆ. సాంఖ్య యోగ నిగమ సత్య తపో దమ
ములు మనోనిరోధమును గడపల
గాఁగ నుందు జలధి కడపలగాఁ గల
నదుల భంగి నళిననయనలారా! ||1474||

మ. చెలువల్ దవ్వుల నున్న వల్లభులపైఁ జిత్తంబులం గూర్తు రు
త్కలికం జేరువవారికంటె నదియుంగా దెప్పుడున్ నన్ను మీ
రలు చింతించుచు నుండఁగోరి యిటు దూరస్థత్వముం బొందితిం
దలకం బోలదు నన్నుఁ బొందెదరు నిత్యధ్యానపారీణలై." ||1475||

178 ఉద్ధవునికడగోపికలువగచుట

వ. అని మీకుం జెప్పు మని కృష్ణుండు చెప్పె" ననవుడు నుద్ధవునికి
గోపికలు సంతసించి యిట్లనిరి. ||1476||

ఉ. "ఇమ్ములనున్నవాఁడె హరి? యిక్కడి కెన్నడు వచ్చు" వచ్చి మా
యుమ్మలికంబు బాపునె" ప్రియుం డిట వచ్చెదనన్న సైఁతురే?
య మ్మథురాపురీ రమణు లడ్డము వత్తురుగాక చెల్లరే!
మమ్ము విధాత నిర్దయుఁడు మన్మథవేదన పాలు చేసెనే. ||1477||

చ. మఱచునొకో మదిం దలఁచి మాధవుఁ డా యమునాతటంబునం
దఱచగు దివ్యసౌరభ లతా గృహసీమల నేము రాగ; మా
మఱువులనుండి నీడలకు మ మ్మెలయించి కలంచి దేహముల్
మఱచినఁ దేల్చి నూల్కొలిపి మన్మథలీలలఁ దేల్చు చందముల్. ||1478||

శా. నీతో నర్మగృహంబులం బలుకునే నే మెల్ల వంశోల్ల స

ద్గీతభ్రాంతలమై కళిందతనయా తీరంబునం జేరినం
జేతోజాతసుఖంబులం దనిపి మా చిత్తస్థితుల్ చూడ లీ
లాతంత్రజ్ఞతఁ దాఁగి మెల్లన మదాలాపంబు లాలించుటల్. ||1479||

క. ముచ్చట వేళలఁ జెప్పునె
యచ్చుగ మును నేము నోమునప్పుడు జలము
ల్జొచ్చిన మా చేలంబులు
మ్రుచ్చిలి యిచ్చిన విధంబు మూలం బెల్లన్. ||1480||

శా. ఏకాంతంబున నీదుపైఁ నొరిగి తా నేమేని భాషించుచో
మా కాంతుండు వచించునే రవిసుతామధ్యప్రదేశంబునన్
రాకాచంద్రమయూఖముల్ మెఱయఁగా రాసంబు మాతోడ నం
గీకారం బొనరించి బంధనియతిం గ్రీడించు విన్నాణముల్. ||1481||

సీ. తనుఁబాసి యొక్కింతతడవైన నిటమీఁద
నేలపై మేనులు నిలువ వనుము
నేలపై మేనులు నిలువక యటమున్న
ధైర్యంబు లొక్కటఁ దలగు ననుము
ధైర్యంబు లొక్కటఁ దలఁగిన పిమ్మటఁ
జిత్తంబు లిక్కడఁ జిక్క వనుము
చిత్తంబు లిక్కడఁ జిక్కక వచ్చినఁ
బ్రాణంబు లుండక పాయు ననుము
తే. ప్రాణములుపోవ మఱి వచ్చి ప్రాణవిభుఁడు
ప్రాణిరక్షకుఁ డగు తన్నుఁ బ్రాణులెల్ల
జేరి దూఱంగ మఱి యేమి జేయువాఁడు
వేగ విన్నప మొనరింపవే మహాత్మా! ||1482||

క. తగులరె మగలను మగువలు?
దగులదె తను మున్ను గమల? దగవు విడిచియుం
దగిలిన మగువల విడుచుట
దగుదఁగ దని తగవు బలుకఁ దగుదువు హరికిన్. ||1483||

సీ. విభుఁడు మా వ్రేపల్లె వీధుల నేతేరఁ
జూతుమే యొకనాడు చూడ్కు లలరఁ?
బ్రభుఁడు మాతో నర్మభాషలు భాషింప
వింధుమే యొకనాఁడు వీను లలరఁ?
దనువులు పులకింప దయితుండు డాసినఁ
గలుగునే యొకనాఁడు కౌగలింపఁ?
బ్రాణేశు! మమ్మేల పాసితి వని దూఱఁ
దొరకునే యొకనాఁడు తొట్రుపడఁగ?
తే. వచ్చునే హరి మే మున్న వనముఁ జూడఁ?
దలఁచునే భర్త మాతోడి తగులు తెఱఁగుఁ?
దెచ్చునే విధి మన్నాథుఁ దిట్టువడక?
యెఱుఁగ బలుకు మహాత్మ! నీ కెఱుఁగ వచ్చు." ||1484||

వ. అని “దుఃఖార్ణవమగ్నంబయిన గోపకులంబు నుద్ధరింపుము రమా
నాథ” యని గోపికలు వగచి తదనంతరంబ మఱియు నుద్ధవ నిగ
దితంబు లయిన కృష్ణసందేశంబులవలన విరహవేదనలు వీడిచి
యుద్ధవునింబూజించి; రిట్లు కృష్ణలీలావర్ణనలు చేయుచు వ్రేపల్లె
నుద్ధవుండు గొన్ని నెల లుండి నందాదుల వీడ్కొని మరలి రథా
రూఢుండై చనిచని. ॥1485॥

క. సారమతిఁ బ్రణుతి జేయుచు
నారయ నుద్ధవుఁడు గాంచె నఘసంహారిన్
హారిన్ మథురానగర వి
హారిన్ రిపుజన మదాపహారిన్ శౌరిన్. ॥1486॥

వ. కని యథోచితంబుగా భాషించుచుఁ దనచేత నందాదులు పుత్తెం
చిన కానుకలు బలకృష్ణులకు నుగ్రసేనునికి వేఱువేఱ యిచ్చె నని
చెప్పి శుకుండు పరీక్షిన్నరేంద్రున కిట్లనియె. ॥1487॥

179 కుబ్జగృహంబునకేగుట

మ. తను ము న్నంగజకేళిఁ గోరిన లతాతన్విన్ రతిక్రీడలం
దనుపం గోరి జనార్దనుం డరిగె రత్న స్వర్ణ మాల్యాను లే
పన భూషాంబర ధూపదీప పరిదీప్తంబై మనోజ ప్రదీ
పనమై యున్న తదీయ గేహమునకుం బంచేషుపంచేషుఁడై. ॥1488॥

వ. ఇ ట్లరిగి తద్గేహంబున. ॥1489॥

ఆ. కాము శరముబోలెఁ గమలారి కళబోలె
మెలఁగి యాడనేర్చు మెఱుఁగుబోలె
నిఖిలభువనమోహినీదేవతయుఁ బోలెఁ
జెలువు మెఱసియున్న చెలువఁ గనియె. ॥1490॥

మ. హరి యేతెంచిన లేచి సంభ్రమముతో నాళీ సమూహంబుచే
సిరి యొప్పన్ విహితోపచారములు తాఁ జేయించి సౌవర్ణ సుం
దరతల్పస్థితుఁ జేసి యుద్ధవుని నుద్యత్ప్రీతిఁ బూజించి భా
సుర పీఠంబున నుండఁ బంచి మది నౌత్సుక్యంబు శోభిల్లఁగన్. ॥1491॥

క. ఆళీనివహ నివేదిత
మాలా మృగనాభిపంక మణిమయభూషా
చేలాలంకృత యగుచును
హేలావతి గోరె వనరుహేక్షణుఁ గవయన్. ॥1492॥

180 కుబ్జతో క్రీడించుట

క. లీలావతి సుకృతోల్లస
దేలాకర్పూరమిళిత హిత మధుర మహా
హాలారసపాన మద
శ్రీలాలిత యగుచు నబల చేరెం గృష్ణున్. ॥1493॥

మ. సరసాలోకనవృష్టి పైఁ గురియుచున్ సమ్యగ్వచో వైఖరిం
గరఁగం జేసి సువర్ణకంకణసమగ్రం బైన సైరంధ్రి కే
ల్గరపద్మంబునఁ బట్టి తల్పమున కాకర్షించి గంభీరతం
బరిరంభాదుల నానపుచ్చి మరుసంభావించుచున్ వేడుకన్. ||1494||

ఉ. జాతియుఁ గాలముం గళయు సత్త్వము దేశము భావచేష్టలున్
ధాతువుఁబ్రాయముంగుణముఁదద్దశయుంహృదయంబుఁజూడ్కియుం
బ్రీతి విశేషముం దెలిసి పెక్కువిధంబులఁ దొయ్యలిన్ మనో
జాత సుఖంబులం దనిపె శౌరి వధూహృదయాపహారియై. ||1495||

క. కరపద్మంబుల మాధవుఁ
గరమొప్పం గౌగలించి కామానలముం
గరభోరువు వర్జించెను
గర మరు దని తోడిశీతకరముఖు లలరన్. ||1496||

మ. సనకాదు ల్దలపోసి కానని విభున్ సర్వప్రభున్ దుర్లభున్
మును దా నిచ్చిన యంగరాగ సుకృతామోదంబునం గూడియున్
ఘన నిర్వాణవిభూతి యిమ్మనక నా కంజాక్షి "యేఁ బాయఁజా
ల ననుం గొన్ని దినంబు లంగభవకేళిం దేల్పవే?" నావుడున్. ||1497||

ఆ. వనిత గోరుకొనిన వరమిచ్చి యా శౌరి
యుద్ధవుండు దాను నువిద యిల్లు
వెడలె నపుడు తియ్యవిలుకాఁడు సురభితోఁ
దీఁగ యిల్లు వెడలు తెఱఁగు మెఱయ. ||1498||

క. ఏ వేదంబులఁ గానని
దేవోత్తముఁ గాంచి ముక్తి తెరు వడుగక రా
జీవేక్షణ రతి యడిగెను
భావింపఁ దదీయ కర్మఫల మెట్టిదియో. ||1499||

క. కారుణ్యంబునఁ గృష్ణుఁడు
దారుణ్యము మెఱసి మదనతంత్రంబుల లీ
లారణ్యవీధిఁ దేల్చెను
సైరంధ్రిన్ విభవవిజిత శక్రపురంధ్రిన్. ||1500||

వ. తదనంతరంబ కృష్ణుం డుద్ధవ రామ సహితుండై హస్తినాపురంబు
నకు నక్రూరునింబనుపందలంచి తద్గృహంబునకుంజనిన నతండు
వారలం గని లేచి రామకృష్ణులకు నమస్కరించి యుద్ధవుం గౌఁగ
లించుకొని వారి నందఱ యథావిధిం బూజించి హరిపాదంబులు
తన తొడలమీఁద నిడుకొని యిట్లనియె. ||1501||

క. "అనుచరులుఁ దానుఁ గంసుఁడు
చనియెన్ మీచేత జమునిసదనంబునకున్
ఘనులార! మీ బలంబున
నొనరఁగ యాదవకులంబు నుద్ధృత మయ్యెన్. ||1502||

వ. మహాత్ములార! మీరు విశ్వాదిపురుషులరు, విశ్వకారణులరు,
విశ్వమయులరగుట మీకుఁ గార్యకారణంబులు లేవ వధరింపుము
పరమేశ్వరా! నీవు రజోగుణంబున నఖిలంబు సృజియించి కారణ
రూపంబునఁ దదనుపవిష్టుండవై కృతదృష్టకార్యరూప ప్రపంచాకా
రంబున దీపింపుదువు; కార్యరూప చరాచర దేహంబులకుం గార
ణంబులైన భూప్రముఖంబులనుగతంబులైనఁ గార్యరూప దేహంబు
లునై ప్రకాశించు చందంబున నొక్కండవుఁ గారణరహితుండవు
నాత్మతంత్రుండవునై యుండియు విశ్వాకారంబునఁ బెక్కగుదువు
సృష్టిస్థితిలయంబులఁ జేయుచుండియును విజ్ఞానమూర్తి వగుటం
బరిభ్రాంతుండైన జీవుని భంగి గుణకర్మబద్ధుండవు కావు; కావున
సిద్ధంబు తన్నిమిత్తంబున బంధహేతువు సిద్ధింపదు. ||1503||

సీ. పరఁగ జీవునికైన బంధమోక్షము లంట
వంటునే పరతత్త్వమైన నిన్ను
నంటునే యీశ! దేహాద్యుపాధులు నని
ర్వచనీయములుగాన వరుస నీకు
జన్మంబు జన్మసంశ్రయ భేదమును లేదు;
కావున బంధమోక్షములు లేవు;
గణుతింప ని న్నులూఖలబద్ధుఁ డనుటయు
నహిముక్తుఁ డనుటయు నస్మదీయ
ఆ. బాలబుద్ధిఁగాదె? పాషండముఖర మా
ర్గములచేత నీ జగద్ధితార్థ
మైన వేదమార్గ మడఁగిపో వచ్చిన
నవతరించి నిలుపు దంబుజాక్ష. ||1504||

క. ఆ నీవు ధరణిభారము
మానిచి రక్కసుల నెల్ల మర్దించుటకై
యానకదుందుభి యింటను
మానక జన్మించితివి సమంచితకీర్తిన్. ||1505||

మ. త్రిజగత్పావనపాదతోయములచే దీపించి వేదామర
ద్విజ ముఖ్యాకృతివైన నీవు కరుణన్ విచ్చేయుటం జేసి మా
నిజగేహంబులు ధన్యతం దనరెఁ బో; ని న్నార్యు లర్చింపఁగా
నజితత్వంబులు వారి కిత్తు వనుకంపాయత్త చిత్తుండవై. ||1506||

శా. ఏ పుణ్యాతిశయ ప్రభావముననో యీ జన్మమం దిక్కడన్
నీ పాదంబులు గంటి ని న్నెఱిఁగితిన్ నీవుం గృపాళుండవై
నాపై నర్మిలిఁజేసి మాన్పఁ గదవే నానా ధనాగార కాం
తా పుత్రాదులతోడి బంధనము భక్తవ్రాతచింతామణీ." ||1507||

వ. అని పలికిన నగుచు నక్రూరుని మాటలవలన సంసారబంధం బగు
మోహంబు గీలుకొలుఁపుచు హరి యిట్లనియె. ||1508||

క. "బంధుండవు సద్ధ్యోహిత
సంధుండవు వావిఁ జూడ జనకుఁడవు కృపా
సింధుండ వెల్ల గుణముల
నంధుండవుగావు ప్రోవ నర్హుల మెందున్. ॥1509॥

చ. కొలుతురు మర్త్యు లిష్టములు గోరి శిలామయదేవసంఘమున్
జలమయ తీర్థసంఘమును సంతతము న్నటు వారు గొల్వఁగా
వలదనరాదుగాక భగవత్పదభక్తులరైన మీ క్రియన్
సొలయక దేవతీర్థములు చూచిన యంతనె కోర్కు లిచ్చునే. ॥1510॥

182 అక్రూరుని హస్తిన పంపుట

వ. మహాత్మా! పరమభాగవతుండవైన నీవు మాకభీష్టంబు లొనరింప నర్హుండవు; వినుము పాండురాజు పరలోకగతుండైనఁ గుంతీ సహితులైన పాండవులు ధృతరాష్ట్రు శాసనంబున నేతెంచి కరిపురంబున నున్నవారఁట; నిజపుత్రమోహితుం డగు న య్యంధ నృపతి వారి యందు సమత్వంబునం జరింపం డటుగావున. ॥1511॥

క. వారలు బంధులు గావున
వారలకు మే లొనర్చి వా రలరంగా
వారింప వలయు దుస్థితి
వారిజరిపువంశ! పొమ్ము వారిం జూడన్." ॥1512॥

వ. అని పలికి సంకర్షణోద్ధవసహితుండై హరి నిజగృహంబునకుం జనుటయు నక్రూరుండు కౌరవరాజధాని యగు కరిపురికరిగి యందు ధృతరాష్ట్ర భీష్మ విదుర బాహ్లిక భారద్వాజ గౌతమ దుర్యోధన కర్ణాశ్వత్థామాదులం గుంతీసహితులైన పాండవులం దక్కిన బంధువులనుం గని యథోచిత సత్కారంబుల నొంది త త్తద్వర్తనంబులెఱింగికొనుచుఁ గొన్నిదినంబు లుండ నొక్కనాడు విదురుండు విన నేకతంబున నక్రూరునికిఁ గుంతి యిట్లనియె. ॥1513॥

183 అక్రూరునితో కుంతిసంభాషణ

శా. "అన్నా తల్లులుఁదండ్రులున్ భగినులు న్నల్లుండ్రు మద్భ్రాతలున్
నిన్నుం బొమ్మనువేళ నే మనిరి? మా నెవ్వాల్ విచారింతురే?
యున్నారా సుఖయుక్తులై? మృగి వృక వ్యూహంబులోనున్న రే
ఖన్నే నిక్కడ నున్నదానఁ గుమనః కౌరవ్యమధ్యంబునన్. ॥1514॥

మ. కఱపించెన్ ఫణికోటిచే లతికలం గట్టించి గంగానదిన్
నెఱిఁ ద్రోపించె విషాన్వితాన్న మొసఁగెన్ నిద్రారతిం జెంది యే
మఱియుండం బొడిపించె నాయుధములన్మత్పుత్రులం దేమియుం
గొఱగాఁ డీ ధృతరాష్ట్రసూనుఁడు మహాక్రూరుండు క్రౌర్యంబునన్. ॥1515॥

మ. బలుఁడుం గృష్ణుఁడు నెన్నఁడైనఁ దమలో భాషించి మేనత్త బి
డ్డలకున్ మేలు తలంతురే? వగపులన్ డయ్యంగఁ బా లయ్యేనే
జలజాతాక్షుఁడు భక్తవత్సలుఁ డిలాచక్రంబు భాగించి యి

మ్ముల నిప్పించునె నా కుమారకులకున్ ముఖ్యప్రకారంబునన్. ॥1516॥

వ. అని పలికి కృష్ణునిఁ జిత్తంబున నిల్పి నమస్కరించి సంకీర్తనంబు
చేసి “సర్వాత్మ! సర్వపాలక! పుండరీకాక్ష! శరణాగతనైన నన్ను
రక్షింపు రక్షింపు” మని వగచుచున్న కుంతికి నక్రూరుండు విదుర
సమేతుండై ప్రియవచనంబుల దుఃఖోపశమనంబు చేసి వీడ్కొని
బంధుమిత్రమధ్యంబున సుఖోపవిష్టుండైన ధృతరాష్ట్రున కిట్లనియె. ॥1517॥

184 అక్రూరధృతరాష్ట్రులసంభాషణ

ఉ. నీ యనుజుండు పాండుధరణీవిభుఁ డీల్గిన నీవు భూమి ధ
ర్మాయతబుద్ధి నేలుచుఁ బ్రజావళిఁ గాచుచు గౌరవంబుతోఁ
బాయక లోకులందు సమభావతఁ జేసితివేనిఁ గీర్తియున్
శ్రేయముఁ గల్గు వేఱొకటి చేసిన దుర్గతిగల్గు భూవరా! ॥1518॥

సీ. అవనీశ! పాండవులందు నీ నందను
లందు సమానుండ వగుట బుద్ధి
యెవ్వనితో యోగ మిం దెవ్వనికి నిత్య
మంగనాగార పుత్రాదికముల
వలన నయ్యెడి దేమి? వసుమతి నొక జంతు
వుదయింప నొక జంతు వుక్కడంగు
నొకఁడు పుణ్యము జెందు నొకఁడు పాపము నొందు
మీనజీవనభూత మిళిత జలముఁ
ఆ. దత్తనూజు లెట్లు ద్రావుదు రట్లు మూ
ఢాత్ము విత్త మెల్ల నపహరింతు
రహితులైన కొడుకు లటమీఁద మనియైనఁ
జచ్చియైనఁ దండ్రి జాడఁ జనరు ॥1519॥

క. కావున మూఢాత్ముఁడవై
నీ వార్జించిన ధనంబు నీ పుత్రులు దుః
ఖావహులు పంచుకొనఁగా
భూవర! నిందితుఁడ వగుదు భూనాకములన్. ॥1520॥

శా. నిందం బొందకు మయ్య! యీ తనువు దా నిద్రా కళా దృష్టమౌ
సందోహంబు విధంబు నిల్వదు సుమీ; జాత్యంధతం బొందియున్
మందప్రజ్ఞత లేల చేసెదవు సమ్యజ్ఞాన చక్షుండవై
సందేహింపక యిమ్ము పాండవులకున్ సర్వంసహా భాగమున్.” ॥1521॥

వ. అనిన ధృతరాష్ట్రుండిట్లనియె. ॥1522॥

సీ. “నీ మాట మంచిది నిశ్చయ మగు; నైన
నస్థిరంబైన నా యంతరంగ
మందు నిల్వదు సుదామాచలస్ఫటిక శి
లాతత ద్యుతి తటిల్లతిక భంగి;
నమృతంబు నొందియు నానందితుఁడు గాని

నరుమాడ్కి నేను నానంద మొంద;
నీశ్వ రాజ్ఞావిధ మెవ్వఁడు దప్పింప
నోపు విజ్ఞాని యై యుండి యైన
ఆ. విశ్వమెల్లఁ జేసె విభజించి గుణముల
నెవ్వఁ డనుసరించె నెవ్వఁ డవని
భారమెల్లఁ బాపఁ బ్రభవించె దేవకి
కెవ్వఁ డాత్మతంత్రుఁ డీశ్వరుండు. ‖1523‖

వ. అట్టి కృష్ణునకు నమస్కరించెద; నా నందనందనుని దివ్యచిత్తంబు నంగల తెఱంగున న్బ్రతుకం గలవార" మని వీడ్కొలిపిన నక్రూరుం డతని తలంపెఱింగి "నీతలంపుఁగనుగొంటి నీకిష్టం బగునట్లు వర్తింపు" మని పలికి మరలి మథురకుం జనుదెంచి తదీయ వృత్తాంతంబు రామకృష్ణుల కెఱింగించె; అంతఁ గంసుభార్యలగు నస్తియు బ్రాస్తియు విధవలయి దుఃఖించుచుం దమ తండ్రి యయిన జరాసంధుని కడకుం జని. ‖1524‖

185 అస్తిప్రాస్తులు మొరపెట్టుట

శా. "వాండ్రున్ వీండ్రును రాజులే యనుచు గర్వప్రౌఢితో యాదవుల్
వేండ్రంబైన బలంబుతో మథురకున్ వే వచ్చి నిష్కారణం
బాండ్రున్ బిడ్డలు బంధులున్ వగవఁ గంసాది క్షమానాథులం
దండ్రీ! చంపిరి కృష్ణుచేత నిటు వైధవ్యంబు వచ్చెం జుమీ." ‖1525‖

వ. అనిన విని, ప్రళయకాలానలంబు తెఱంగున మండిపడి శోకరోషంబులు బంధురంబులుగా జరాసంధుం డిట్లనియె. ‖1526‖

శా. ఏమీ? కంసునిఁ గృష్ణుఁడే రణములో హింసించె నోచెల్ల! నా
సామర్థ్యంబు దలంప డించుకయు మచ్చండప్రతాపానలో
ద్దామార్చుల్ వడి నేడు గాల్చు యదుసంతానాటవీవాటికన్
భూమిం గ్రుంగిన నింగిఁ బ్రాకిన మహాంభోరాశిలోఁ జొచ్చినన్. ‖1527‖

క. యాదవ విరహిత యగుఁ బో
మేదిని నాచేత నేడు మీఁదుమిగిలి సం
పాదిత బలులై హరి రు
ద్రద్రుహిణేంద్రాదు లెవ్వ రడ్డం బైనన్. ‖1528‖

వ. అని పలికి సమరసన్నాహ సంకులచిత్తంబునఁ గోపంబు దీపింప సంగరభేరి వ్రేయించి కదలి. ‖1529‖

క. దక్షుండై యిరువదిమూ
డక్షౌహిణులైన బలము లనుగతములుగా
నాక్షణమ జరాసంధుఁడు
ప్రక్షోభముతోడ మథురపైఁ జనియె నృపా! ‖1530‖

క. గంధేభ తురగ రథ భట
బంధుర చరణోత్థితోగ్రపాంసుపటల యో

గాంధీభూతములై దివి
మంధర గతి నడచె నపుడు మార్తాండ హరుల్. ||1531||

186 జరాసంధుని మథురముట్టడి

వ. ఇట్లు చని నిరంతర కిసలయపత్రకోరకకుసుమఫలభారవినమిత వృక్షవిలసిత మహోద్యానంబును, నుద్యానవనభాగ వలమాన జలోన్నయన దారుయంత్ర లతానిబద్ధ కలశ విముక్త సలిలధారా శీకరపరంపరాసంపాదిత వర్షాకాలంబును, గాలకింకర సదృశ వీర భట రథ తురగ సామజ సంకులంబును, గులాచార ధర్మప్రవీణ పౌరజన భాసురంబును, సురాభేద్యమాన మహోన్నతాట్టాలక యంత్ర భయంకర ప్రాకారచక్రంబును, జక్రసారసహంసాదికలకలరవకలిత సరోవరంబును, సరోవర సంఫుల్ల హల్లక కమల పరిమళమిళిత పవనవిరాజితంబును, జితానేక మండలేశ్వర భూషణ మణిగణ రజోనివారిత మదగజేంద్రదానజలప్రభూత పంకంబును బంకరహిత యాదవేంద్ర దత్త సువర్ణాచల కల్పతరు కామధేను సమ్మర్దిత విద్వజ్జన నికేతనంబును గేతన సన్నిబద్ధ చామర మయూర చాప శింజనీనినద పరిపూరితాభ్రంబును, నభ్రంలిహ మహాప్రాసాద సౌధ గవాక్షరంధ్ర నిర్గత ఘనసార ధూపధూమపటల విలోకన సంజనిత జలధర విభ్రాంత శిఖండితాండవ రుచిరంబును, జిరతరానేక దేవాలయ జోఘుష్యమాణ తూర్యనినద పరిభావిత పారావార కల్లోల ఘోషంబును, ఘోషకామినీ ప్రాణవల్లభ బాహుదండపరిరక్షితంబునై, పరులకు నలక్షితంబైన మథురా నగరంబు చేరి, వేలాలంఘనంబు చేసి, వెల్లివిరిసిన మహార్ణవంబు తెఱంగునఁ బట్టణంబునకు ముట్టణంబుచేసి, చుట్టును విడిసిన జరాసంధుని బలౌఘంబుఁగని వేళావిదుండగు హరి తన మనంబున. ||1532||

మ. అయిదున్నాలుగునాఱురెండునిరుమూ డక్షౌహిణుల్పుట్టి సం
ఛాదించెం బురమెల్ల మాగధునెడన్ సామంబు దానంబు సం
భేదంబుం బనిలేదు దండవిధి శోభిల్లం బ్రయోగించి యీ
భూదేవీ గురుభార మెల్ల నుడుపం బోలున్ జయోద్భాసినై. ||1533||

క. ఏ నవతరించు టెల్లను
మానుగఁ జతురంత ధరణిమండలభరమున్
మానుపుకొఱకుం గాదె
పూనెద నిది మొదలు దగిలి భూభార మడఁపన్. ||1534||

ఆ. మగధనాథుఁ బోర మడియింపఁ బోలదు
మడియకున్న వీఁడు మరలమరల
బలముఁ గూర్చుకొనుచుఁ బఱతెంచుఁ బఱతేరఁ
ద్రుంపవచ్చు నేల దొసఁగు దొఱఁగ. ||1535||

వ. అని యిట్లు చింతించుచున్న సమయంబున నభోభాగంబుననుండి మహాప్రభా సమేతంబులును, సపరిచ్ఛదసూతంబులును, ననేక బాణ బాణాసన చక్రాది వివిధాయుధోపేతంబులునైన రథంబులు

రెండు మనోరథంబులు పల్లవింప దైవయోగంబునం జేరవచ్చినం
జూచి హరి సంకర్షణున కిట్లనియె. ॥1536॥

శా. "కంటే రామ! రథంబు లాయుధములున్ గాఢప్రకాశంబులై
మింటన్ వచ్చెను వీనిఁ గైకొని సురల్ మెచ్చన్ నృపశ్రేణులం
బంటింపం బనిలేదు చంపుము ధరాభారంబు వారింపు మీ
వెంటన్ నీ యవతారమున్ సఫలమౌ వేవేగ లెమ్మాజికిన్." ॥1537॥

వ. అని పలికి. ॥1538॥

187 జరాసంధునితోపోర వెడలుట

క. ఖరులై దృఢకవచ ధను
శ్శరులై యధిగత రథానుచరులై మదవ
త్కరులై ఘన హరులై బల
హరు లయ్యెడ నాజి కేగి రతిభీకరులై. ॥1539॥

వ. ఇట్లు సమరసన్నాహంబునం బురంబు వెడలి. ॥1540॥

ఉ. అన్యులు తల్లడిల్ల దనుజాంతకుఁ డొత్తె గభీరఘోష కా
రిన్య మహాప్రభావ వికటీకృత పద్మభవాండ జంతు చై
తన్యము ధన్యమున్ దివిజతాపసమాన్యముఁ బ్రీత భక్త రా
జన్యము భీతదుశ్చరితశాత్రవసైన్యముఁ బాంచజన్యమున్. ॥1541॥

క. సింధుర భంజనపూరిత
బంధురతర శంఖనినద భారమున జరా
సంధునికిం గల సైన్యము
లంధములై సంచలించె నాహవభూమిన్. ॥1542॥

188 జరాసంధుని సంవాదము

వ. అ య్యవసరంబున మాగధుండు మాధవున కిట్లనియె. ॥1543॥

సీ. "అదలించి రొప్పంగ నాలమందలు గావు
గంధగజేంద్ర సంఘములు గాని
పరికించి వినఁగ నంభారావంబులు గావు
వాజీంద్ర హేషారవంబు గాని
పదహతిఁ గూల్పంగఁ బాత బండ్లివి గావు
నగసమాన స్యందనములు గాని
ప్రియము లాడంగ నాభీరలోకము గాదు
కాలాభ వైరివర్గంబు గాని
తే. యార్ప వనవహ్ని గాదు బాణాగ్ని గాని
మురియ బృందావనము గాదు మొనలు గాని
యమున గాదు నటింప ఘోరాజి గాని
పోరు నీకేల గోపాల! పొమ్ముపొమ్ము. ॥1544॥

మ. తరుణిం జంపుటయో బకున్ గెడపుటో ధాత్రీజముల్ గూల్చుటో
ఖరునిం ద్రుంచుటయో ఫణిం బఱపుటో గాలిన్ నిబంధించుటో
గిరి హస్తంబునఁ దాల్చుటో లయమహాగ్నిస్ఫార దుర్వార దు
ర్భర బాణాహతి నెట్లు నిల్చెదవు సప్రాణుండవై గోపకా! ॥1545॥

వ. అదియునుం గాక. ॥1546॥

సీ. గోపికావల్లకీ ఘోషణంబులు గావు
శింజనీరవములు చెవుడుపఱచు
వల్లవీకరముక్త వారిధారలు గావు
శరవృష్టి ధారలు చక్కుచేయు
ఘోషాంగనాపాంగ కుటిలాహతులు గావు
నిశితాసి నిహతులు నిగ్రహించు
నాభీరకామినీ హస్తాబ్జములు గావు
ముష్టి ఘాతంబులు మురువడంచు
తే. నల్ల వ్రేపల్లెగాదు ఘోరావనీశ
మకరసంఘాత సంపూర్ణ మగధరాజ
వాహినీసాగరం బిది వనజనేత్ర!
నెఱసి నిను దీవి కైవడి నేడు ముంచు.” ॥1547॥

వ. అనిన శ్రీహరి యిట్లనియె. ॥1548॥

ఉ. “పంతములేల తొల్లి జనపాలురఁ బోరుల గెల్చినాఁడ వం
ద్రంతియ చాలదే? బిరుదు లాడుట బంటుతనంబు త్రోవయే?
యింతటదీఱెనే? మగధ! యేటికి ప్రేలెదు? నీవ యేల క
ల్పాంత మహోగ్రపావకునినైన హరింతు వరింతు సంపదన్. ॥1549॥

క. గోపాలుఁడ వని పలికితి
భూపాలక! దీననేమి? పోరాడంగా
గోపాల మహీపాల
వ్యాపారాంతరము దెలియవచ్చుం బోరన్.” ॥1550॥

వ. అనిన రోషబంధురుండై జరాసంధుం డిట్లనియె. ॥1551॥

ఉ. “బాలుఁడ వీవు కృష్ణ! బలభద్రునిఁ బంపు రణంబు జేయ; గో
పాలక! బాలుతోడ జనపాలశిఖామణి యైన మాగధుం
డాలము చేసె నంచు జను లాడెడి మాటకు సిగ్గు పుట్టెడిం
జాలుఁ దొలంగు దివ్యశరజాలుర మమ్ము జయింపవచ్చునే?” ॥1552॥

వ. అనిన నగధరుం డిట్లనియె. ॥1553॥

క. “పొగడుకొనుదురే శూరులు;
మగటిమిఁ జూపుదురు గాక మాగధ! నీకున్
మగతనము గలిగెనేనియుఁ
దగు మెఱయ వికత్థనములు దగ దీ పోరన్.” ॥1554॥

వ. అనిన రోషించి. ||1555||

చ. పవనుఁడు మేఘరేణువుల భాను కృశానులఁ గప్పు కైవడిన్
వివిధబలౌఘముం బనిచి వేగమ మాగధుఁ డావరించె భూ
మ్యావన చరిష్ణులన్ విమతమానవనాథ నిరాకరిష్ణులన్
దివిషదలంకరిష్ణుల నతిస్థిరజిష్ణుల రామకృష్ణులన్. ||1556||

మ. హయహేషల్ గజబృంహితంబులు రథాంగారవముల్ శింజనీ
చయ టంకారములున్ వివర్ధిత గదా చక్రాస్త్ర నాదంబులున్
జయశబ్దంబులు భేరీభాంకృతులు నిస్సాణాది ఘోషంబులున్
భయద ప్రక్రియ నొక్కవీఁక నెగసెన్ బ్రహ్మాండభేద్యంబుగన్. ||1557||

189 జరాసంధునిసేన పోరాటము

వ. మఱియు నయ్యెడ మాగధ మాధవ వాహినులు రెండు నొండొంటిం దాఁకి రౌద్రంబున సంవర్త సమయ సముద్రంబుల భంగి నింగికిం బొంగి చెలంగి చలంబునం దలపడి పోరునెడ మసరు కవిసి మహారణ్యంబులు వెలువడి మార్కొను మదగజంబుల మాడ్కిని, మహోత్కంఠంబులగు కంఠీరవంబుల గ్రద్ధన, దుర్లభంబులగు శరభంబుల చాడ్పునం, బ్రచండంబులగు గండభేరుండంబుల గమనికం దమతమమొనలకుందలకడచి వీరరసంబుల వివిధరూపంబులైన విధంబునం బదుగురు నూర్వు రేవురు గములై కులకుధరగుహాంతరాళంబులు నిండ సింహనాదంబు లొనర్చుచు, నార్చుచునట్టహాసంబులుజేయుచు, నరివీరుల రోయుచు పటహకాహాళభేరీశంఖ శబ్దంబులకు నుబ్బుచు, గర్వంబులం బ్రబ్బుచు, గదల వ్రేయుచుఁ గాండంబు లేయుచు, ముద్గరంబుల నొత్తుచు, ముసలంబుల మొత్తుచుఁ, గుంతంబుల గ్రుచ్చియెత్తుచుఁ గరవాలంబులం ద్రెంచుచు, జక్రంబులంద్రుంచుచు శస్త్రంబులఁదఱుగుచుఁజిత్రంబులందిరుగుచు పరిఘంబులఁ ద్రిప్పికొట్టుచుఁ, బ్రాసంబులఁ బెట్టు,చు శూలంబులఁ జిమ్ముచు సురియల గ్రుమ్ముచు బహుభంగులఁబరాక్రమించు వీర భటులును, నిబిడనీరంధ్రంనేమి నిర్ఘోషంబులనాకాశంబు నిరవకాశంబుగ ననర్గళ చక్రమార్గణంబులంబడు పదాతులును జదియు నరదంబులును వివిధాయుధ ప్రయోగంబుల వైరుల వ్రచ్చి వంద అలాడు రథికులును, రథికశరపరంపరలఁ గంపింపక మహామోఘ మేఘధారలకుఁ జలింపని ధరణీధరంబుల చాడ్పున రథంబులకుం గవిసి కల్పాంతకాల దండిదండ ప్రచండంబులగు శుండాదండంబులు సాఁచి యూఁచి కడనొగ లొడిసి తిగిచి కుదిచి విఱిచి కూబరములు నుఱుములుగ జిఱజిఱంద్రిప్పి వైచియు, భటులం జటుల గతి బంతులక్రియ నెగుర వైచి దంతంబుల గ్రుచ్చియు ఘోటకంబులవ్రచ్చియు విచ్చలవిడిం దిరుగు కరులును, వజ్రి వజ్రధారలకుం దప్పి కకుప్పులకు నెగయు ఱెక్కలుగల గిరుల సిరులం బక్కెరల తోడ హేషారవ భీషణంబులయి మనోజవంబులగు తురంగంబులం బఱపి తురంగ పద పాంసుపటల ప్రభూత బహుళాంధకారంబులు కరకలిత కఠోర ఖడ్గ మరీచి జాలంబుల నివారించుచు నానాప్రకారంబులం బ్రతివ్యూహంబులం జించి చెండాడు రాహుత్తులుం గలిగి

సంగ్రామంబు భీమం బయ్యె నందు. ॥1558॥

క. చెడు రథములుఁ దెగు హరులును
బడు కరులును మడియు భటులుఁ బఱచు రుధిరమున్
మడియు తల లొఱగు తనువులుఁ
బొడియగు తొడవులును మథురిపుని దెసఁగలిగెన్. ॥1559॥

క. భీతంబై హతసుభట
వ్రాతంబై భగ్న తురగ వారణ రథ సం
ఘాతంబై విజయశ్రీ
వీతంబై యదుబలంబు విఱిగె నరేంద్రా! ॥1560॥

శా. యోధాగ్రేసరుఁ డా హలాయుధుఁడు లోకోత్కృష్ట బాహాబల
శ్రీ ధౌరేయుఁడు గృష్ణుఁ డిట్టి ఘనులం జిత్రంబు; నే డిట్లు సం
రోధించెన్; బలముం దెరల్చె; మగధేంద్రుం” డంచు నీక్షించుచున్
సౌధాగ్రంబులఁ బౌరకాంతలు మహాసంతప్తలై రెంతయున్. ॥1561॥

190 కృష్ణుడు విజృంభించుట

వ. ఇట్లు తన మొనలు విఱిగి పాఱినం గనుంగొని, సమరసంరంభం
బున హరి విశ్వంభరాభరణ వేదండ తుండాభంబులగు బాహుదం
డంబులంబెంచి, విజృంభించి, బ్రహ్మాండకుహరకుంభ పరిస్ఫోటనం
బగు పాంచజన్యనినదంబు నిబిడ నిర్ఘాతశబ్దంబులుగ నుదంచిత
పింఛదామంబు సంక్రందన చాపంబుగఁ, బ్రశస్త హస్తలాఘవంబున
శరాకర్షణ సంధాన మోక్షణంబు లేర్పడక, నిర్వక్ర చక్రారాంబుతోడ
మార్తాండమండలప్రభాప్రచండంబగు శార్ఙ్గ కోదండంబు క్రొమ్మెఱుం
గులు మెఱుంగులుగ, దిగ్గజేంద్ర కర్ణభీషణంబులగు గుణఘోషంబు
లు ఘుమఘుమారావ దుస్సహంబు లయిన గర్జనంబులుగ రథ
తురంగమ రింఖా సముద్ధూత పరాగపటల పరంపరా సంపాదిత
పుంజీభూతంబగు పెంజీఁకటి యిరులుగ నసమసమరసన్నాహ
చాతురీ విశేషంబులకుం జొక్కి నిక్కి కరంబు లెత్తి నర్తనంబులం
బ్రవర్తించు నారాదాదులు లీలాతాండవమండిత మహోత్కంఠంబు
లగు నీలకంఠంబులుగ సుందరస్యందననేమి నిర్ఘోషభీతులై కుంభి
కుంభంబులపై వ్రాలు వీరులు మత్తమయూర కేకారవ చకితులై
యువతీ కుచకుంభంబుల మీఁద వ్రాలెడు కాముకులుగ నానా
నరేంద్ర రక్తపిపాసాపరవశంబులై వాచఱచుచున్న భూతవ్రాతంబు
లు వర్షవర్షేతి నిస్వనంబు లొసంగు చాతకంబులుగ నభంగ సంగర
ప్రేరకుండగు హలాయుధుండు వృష్టికారణంబగు మందసమీరణం
బుగ, ననల్ప కల్పాంతకాల నీలవలాహకంబు భాతిం బరఁగు మేని
చాయతోడం దోయజనాభుండరాతి చతురంగదేహక్షేత్రంబులం బుం
ఖానుపుంఖంబులుగ నసంఖ్యాత బహువిధ దివ్యబాణవర్షంబు
గురియునెడ శస్త్రాస్త్రపరంపరా సంఘట్టనజనితంబులగు మిడుఁగు
ఱులు వర్షాకాలవిహిత విద్యోతమాన ఖద్యోతంబులుగ, విశిఖవికీర్ణ
కోటిరఘట్టిత పద్మరాగశకలంబు లింద్రగోపంబులుగ, మహితమార్గ
ణవిదళిత మత్తమాతంగ కుంభమౌక్తికంబులు వడగండ్లుగ, జటు

లార్ధచంద్రశరచ్ఛిన్నంబులై కృష్ణ కృష్ణ నిలునిలు మని పలుకుచుం
గూలెడి మేనులు కృషీవల కర పరశుధారా విదళిత మూలవిశాల
సాలంబులుగ, భాసురభల్లభగ్నంబులైన వదనగహ్వరంబులవలన
డుల్లెడు దంతపుంజంబులు మాలతీకుసుమ మంజరులుగ నవ్య
నారాచభిన్న దేహంబులయి దిగ్గనఁ గ్రొగ్గండ్లవలన వెడలు రక్త
స్యందసందోహంబులతో సంచరింపక ప్రాణంబులు విడుచు శుండా
లంబులు సెలయేఱులతోడి కొండలుగఁ గఠోరకాండ ఖండితంబు
లైన భుజాదండంబులతోడం గలసిపడిన వజ్రమయ కంఠికాభరణం
బులు భోగిభోగసమేత కేతకీ కుసుమంబులుగఁ బ్రళయార్ణవ కల్లోల
శబ్దసన్నిభంబులైన భేరీరవంబులు భీకర భేకీరవంబులుగ దారు
ణేషు విలూన వాహ వారణ మనుజ మస్త మస్కిష్కంబు రొంపి
యునై సొంపుమెఱయ నాభీల కీలాల ప్రవాహంబులు ప్రవహించె;
నందు భుజంబులు భుజంగంబులుగఁ, గపాలంబులు కమఠంబు
లుగ, శిరోజంబులు శైవలంబులుగఁ, గరంబులు మీనంబులుగ,
హయంబులునక్రంబులుగ గజంబులుదీవులుగ ధవళఛత్రంబులు
నురువులుగఁ, జామరంబులు కలహంసంబులుగ, భూషణరత్నరే
ణురాసులు పులినంబులుగ నొప్పె నప్పుడు. ॥1562॥

191 బలరాముడు విజృంభించుట

లవి. హసిత హరినీలనిభ వసనము విశాలకటి
నసమ నయనాద్రి పరిహసితమగు మేఘో
ల్లసనము వహింపఁ గరకిసలయము హేమ మణి
విసర వలయ ద్యుతులు దెసల తుదలందుం
బసలఁగురియంగ సరభసమున బలుండు దర
హసితము ముఖాబ్జమున నెసఁగ ఘనకాలా
యసమయ మహోగ్రతర ముసలము వడిన్ విసరి
కసిమసఁగి శత్రువుల నసువులకుఁ బాపెన్. ॥1563॥

లవి. ప్రళయసమయాంతకుని చెలువునఁ గటాక్షముల
నలఘు చటులాగ్ని కణములు చెదరఁ గోలా
హలముగ సువర్ణమణివలయ నిచయోజ్జ్వలిత
హలము వడిఁజాఁచి శిరములు నురములు న్ని
ర్దళితములుగన్ శకలములుగ నొనరింపఁ గని
బెలుకుఱి జరాసుతుని బలము రణవీథిన్
జలిత దనుజావళికి బలికి భయభీత సుర
ఫలికిఁ ద్రిజగచ్ఛలికి హలికిఁ దలడించెన్. ॥1564॥

శా. రోషోద్రేకకళాభయంకర మహారూపంబుతో నొక్క చే
నీషాదండము సాఁచి లాంగలము భూమీశోత్తమ గ్రీవలన్
భూషల్ రాలఁ దగిల్చి రాఁదిగిచి సంపూర్ణోద్ధతిన్ రోఁకటన్
వేషంబుల్ చెడమొత్తె రాముఁడు రణోర్విన్ నెత్తురుల్ జొత్తిలన్. ॥1565॥

క. హలిహలహృత కరికుంభ
స్థల ముక్తాఫలము లోలిఁ దనరెఁ గృషిక లాం

గల మార్గ కీర్ణ బీజా
వలి కైవడి నద్భుతాహవక్షేత్రమునన్. ॥1566॥

క. తఱిమి హలి హలము విసరుచు
నెఱిఁ గదిసిన బెగడి విమతనికరము లెడలై
వెఱఁగుపడు నొదుఁగు నడఁగును
మఱుపడుఁ జెడు మడియుఁ బొరలు మరలుం దెఱలున్. ॥1567॥

క. హరి తిగ్మగోశతంబుల
హరిదంతర మెల్లఁ గప్పునాకృతిఁ గడిమిన్
హరి తిగ్మగోశతంబుల
హరిదంతర మెల్లఁ గప్పె నతిభీకరుఁడై. ॥1568॥

సీ. పదుగురేగురు దీర్ఘబాణము ల్గాఁడిన
గుదులు గ్రుచ్చిన భంగిఁ గూలువారుఁ;
దలలు ద్రెవ్విన మున్ను దారు వీక్షించిన
వారల నొప్పించి వ్రాలువారుఁ;
బదములు దెగిబడ్డ బాహులఁ బోరి ని
ర్మూలిత బాహులై మ్రొగ్గువారు;
క్షతముల రుధిరంబు జల్లింప నిర్ఝర
యుతశైలములభంగి నుండువారు;
ఆ. భ్రాతృ పుత్ర మిత్ర బంధువుల్ వీఁగిన
నడ్డమరుగుదెంచి యడఁగువారు;
వాహనములు దెగిన వడి నన్యవాహనా
ధిష్ఠులగుచు నెదిరి ద్రెళ్ళువారు. ॥1569॥

శా. ఈ కాయంబులఁ బాసినంతటనే మా కెగ్గేమి? జేతృత్వమున్
నీకుం జెల్లదు కృష్ణ! నిర్జరులమై నిన్నోర్తు మీమీఁదటన్
వైకుంఠంబున నంచుఁ బల్కు క్రియ దుర్వారాస్త్రభిన్నాంగులై
యాకంపింపక గొంద ఱాడుదురు గర్వాలాపము ల్గృష్ణునిన్. ॥1570॥

వ. ఇ వ్విధంబున. ॥1571॥

క. జగతీశ! యేమిచెప్పుదు?
నగణితలయవార్ధి భయదమై మూఁగిన య
మ్మగధేశు బలము నెల్లను
దెగఁ జూచిరి హరియు హలియుఁ దీవ్రక్రీడన్. ॥1572॥

క. భువన జను స్థిత విలయము
లవలీలం జేయు హరికి నరినాశన మెం
త విషయమైన మనుజుఁడై
భవ మొందుటఁ జేసి పొగడఁ బడియెం గృతులన్. ॥1573॥

వ. ఆ సమయంబున. ॥1574॥

శా. అంహఃకర్ములు దల్లడిల్ల భయదాహంకారుఁడై సీరి దో

రంహం బొప్ప హలాహతిన్ రథ ధనూరథ్యంబులం గూల్చి త
త్సంహారస్పృహఁ జొచ్చి పట్టెను జరాసంధున్ మదాంధున్ మహా
సింహంబుం బ్రతిసింహముఖ్యము బలశ్రీఁ బట్టు నేర్పేర్పడన్. ||1575||

వ. ఇట్లు పట్టుకొని. ||1576||

192 జరాసంధుని విడుచుట

ఉ. కుంఠితులై పరుల్ బెగడ ఘోరబలుండు వాని సో
ల్లుంఠము లాడుచుం దిగిచి లోకభయంకరమైన ముష్టిచేఁ
గంఠగతాసుఁ జేసి తమకంబున మొత్తఁగ భూభర క్షయో
త్కంఠుఁడు చక్రి మీఁదెఱిఁగి కార్యము గల్దని మాన్పి యిట్లనున్. ||1577||

శా. దుఃఖింపం బనిలేదు; పొమ్ము; బలసందోహంబులం దెమ్ము; చే
తఃఖేదం బెడలంగ రమ్ము; రిపులం దండింపు; కాదేని భూ
స్వఃఖేల్లజ్జన మెల్ల మెచ్చ నృప! నీ శౌర్యోన్నతు ల్వాపి మే
దఃఖండంబులు భూతము ల్దినఁ దనుత్యాగంబు చేయం దగున్. ||1578||

వ. అని నగుచు విడిపించిన విడివడి చిడిముడికి నగ్గలంబైన సిగ్గున
మ్రొగ్గి నెమ్మొగంబు చూపక, కోప కపట భావంబులు మనంబునం
బెనంగొనఁ దపంబు చేసి యైన వీరలం జయించెద నని పలా
యితులైన రాజులం గూడుకొనుచు జరాసంధుండు విరిగి చనియె;
సురలు కుసుమవర్షంబులు గురియ హలియు హరియును మధు
రానగర జన వందిమాగధ జేగీయమానులై వీణా వేణు మృదంగ
శంఖ దుందుభి నినదంబు లాకర్ణించుచు, మృగమద జలసిక్త
విమల వీధికాశతంబును, వివిధ విచిత్ర కేతనాలంకృతంబును సు
వర్ణ మణిమయ జయస్తంభ నిబద్ధ తోరణ సంయుతంబును, వేద
నాద నినాదితంబును, సంతుష్టజన సంకుల గోపురంబునునైన
పురంబుఁ బ్రవేశించి రందు. ||1579||

ఉ. వెల్లువలైన వైరినృపవీరుల నెల్ల జయించి వీటికిన్
బల్లిదులైన కృష్ణబలభద్రులు వచ్చుచునున్నవారు రం;
డుల్లములారఁ జూత మని యున్నత సౌధము లెక్కి వారిపైఁ
బల్లవ పుష్ప లాజములఁ బౌరపురంధ్రులు చల్లి రెల్లెడన్. ||1580||

వ. ఇట్లు పురంబు ప్రవేశించి యుద్ధప్రకారంబెల్ల నుగ్రసేనున కెఱింగించి
కృష్ణుం డిచ్ఛావిహారంబుల నుండె; మఱియు నెక్కువ మత్సరం
బున నమ్మాగధుండు మహీమండలంబునంగల దుష్టమహీపతుల
నెల్లం గూడుకొని సప్తదశ వారంబులు సప్తదశాక్షౌహిణీ బల సమే
తుండై మథురానగరంబుపై విడిసి మాధవ భుజాప్రాకార రక్షితు
లగు యాదవులతోడ నాలంబు చేసి నిర్మూలిత బలుండై పోయి
క్రమ్మఱ నష్టాదశ యుద్ధంబునకు వచ్చునెడం గలహ విద్యావిశార
దుండగు నారదుండు కాలయవను కడకుం జని యిట్లనియె. ||1581||

193 కాలయవనునికినారదుని బోధ

మ. యవనా! నీవు సమస్త భూపతుల బాహాఖర్వగర్వోన్నతిం
బవనుం డభ్రములన్ హరించు పగిదిన్ భంజించియు న్నేల యా
దవులన్ గెల్వవు? వారలన్ మఱచియో దర్పంబు లేకుండియో?
యవివేకస్థితి నొందియో? వెఱచియో? దైన్యంబునుం జెందియో? ||1582||

క. యాదవులలోన నొక్కఁడు
మేదినిపై సత్త్వరేఖ మెఱసి జరాసం
ధాదులఁ దూలం దోలెను
దాదృశుఁ డిలలేడు వినవె తత్కర్మంబుల్. ||1583||

వ. అనిన విని, కాలయవనుం డిట్లనియె. ||1584||

శా. ఏమీ; నారద! నీవు చెప్పిన నరుం డే రూపువాఁ? డెంతవాఁ?
డే మేరన్ విహరించు? నెవ్వఁడు సఖుం? డెందుండు? నేపాటి దో
స్సామర్థ్యంబునఁ గయ్యముల్ సలుపు నస్మద్బాహు శౌర్యంబు సం
గ్రామక్షోణి భరించి నిల్వఁ గలఁడే? గర్వారూఢ్యుఁడే? చెప్పుమా. ||1585||

వ. అనిన విని దేవముని యిట్లనియె. ||1586||

సీ. నీలజీమూత సన్నిభ శరీరమువాఁడు
తామరసాభ నేత్రములవాఁడు
పూర్ణేందుబింబంబుఁ బోలెడి మోమువాఁ
డున్నత దీర్ఘ బాహువులవాఁడు
శ్రీవత్సలాంఛనాంచిత మహోరమువాఁడు
కౌస్తుభమణి పతకంబువాఁడు
శ్రీకర పీతకౌశేయ చేలమువాఁడు
మకరకుండల దీప్తి మలయువాఁడు
తే. రాజ! యింతంతవాఁ డనరానివాఁడు
మెఱసి దిక్కుల నెల్లను మెఱయువాఁడు
తెలిసి యే వేళలందైనఁ దిరుగువాఁడు
పట్టనేర్చినఁ గాని లోఁబడనివాఁడు. ||1587||

వ. అని మఱియు నితర లక్షణంబులుం జెప్పిన విని, సరకుజేయక. ||1588||

ఉ. యాదవుఁ డెంతవాఁడు ప్రళయాంతకుఁడైన నెదిర్చెనేనియుం
గాదనఁ బోర మత్కలహ కర్కశ బాహు ధనుర్విముక్త నా
నా దృఢ హేమపుంఖ కఠిన జ్వలదస్త్ర పరంపరా సము
త్పాదిత వహ్ని కీలముల భస్మము చేసెదఁ దాపసోత్తమా! ||1589||

194 కాలయవనుని ముట్టడి

వ. అని పలికి కాలయవనుండు మూడుకోట్ల మ్లేచ్ఛవీరులం గూడు
కొని, శీఘ్రగమనంబున దాడివెడలి, మథురాపురంబుమీఁద విడి
సినం జూచి, బలభద్ర సహితుండై కృష్ణుం డిట్లని వితర్కించె. ||1590||

సీ. యవనుండు పుర మెల్ల నావరించెను నేటి

యెల్లిటి యెల్లుండి యీ నడుమను
మాగధుండును వచ్చి మనమీఁద విడియును
యవన మాగధులు మహాప్రబలులు
పురి రెండువంకలఁ బోరుదు రట్టిచో
నోపిన భంగి నొక్కొక్కచోట
మనము యుద్ధము చేయ మఱియు నొక్కఁడు చొచ్చి
బంధుల నందఱఁ బట్టి చంపు
తే. నొండె గొనిపోయి చెఱఁబెట్టు నుగ్రకర్ముఁ
డైన మాగధుఁ; డదిగాన యరివరులకు
విడియఁ బోరాడఁగా రాని విషమభూమి
నొక్క దుర్గంబుఁ జేసి యం దునుపవలయు. ॥1591॥

వ. అని వితర్కించి సముద్రు నడిగి సముద్రమధ్యంబునం బండ్రెండు
యోజనంబుల నిడుపు నంతియ వెడల్పుంగల దుర్గమ ప్రదేశంబు
సంపాదించి, తన్మధ్యంబునం గృష్ణుండు సర్వాశ్చర్యకరంబుగ నొక్క
నగరంబు నిర్మింపు మని విశ్వకర్మం బంచిన. ॥1592॥

195 ద్వారకానగర నిర్మాణము

ఆ. వరుణుపురముకంటె వాసవుపురికంటె
ధనదువీటికంటె దండధరుని
నగరికంటె బ్రహ్మ నగరంబుకంటెఁ బ్ర
స్ఫుటముగాఁగ నొక్క పురముఁ జేసె. ॥1593॥

వ. అందు. ॥1594॥

క. ఆకసముతోడిచూ లనఁ
బ్రాకారము పొడవు గలదు పాతాళమహా
లోకముకంటెను లో తెం
తో కలదా పరిఖ యెఱుఁగ దొరక దొకరికిన్. ॥1595॥

క. కోటయు మిన్నును దమలోఁ
బాటికి జగడింప నడ్డపడి నిల్చిన వా
చాటుల రుచిఁ దారకములు
కూటువలై కోటతుదలఁ గొమరారు పురిన్. ॥1596॥

శా. సాధు ద్వార కవాట కుడ్య వలభి స్తంభార్గళాగేహళీ
వీధీవేది గవాక్ష చత్వర సభావేశ్మ ప్రఘాణ ప్రపా
సౌధాట్టాలక సాల హర్మ్య విశిఖా సోపాన సంస్థానముల్
శ్రీధుర్యస్థితి నొప్పుఁ గాంచన మణి స్నిగ్ధంబులై య ప్పురిన్. ॥1597॥

క. కూడి గ్రహంబులు దిరుగఁగ
మేడలతుద నెలవులందు మెలఁగెడి బాలల్
క్రీడింపరు పురుషులతో
వ్రీడం దద్వేళ లందు వినుమా వీటన్. ॥1598॥

ఉ. ఆయత వజ్ర నీలమణి హాటక నిర్మిత హర్మ్య సౌధ వా
తాయనరంధ్ర నిర్యదసితాభ్ర మహాగరు ధూపధూమముల్
తోయద పంక్తులో యనుచుఁ దుంగమహీరుహ రమ్యశాఖలం
జేయుచునుండుఁ దాండవవిశేషము ల ప్పురి కేకి సంఘముల్. ||1599||

ఆ. సరస నడచుచుండి సౌధాగ్ర హేమ కుం
భములలోన నినుఁడు ప్రతిఫలింప
నేర్పరింపలేక నినులు పెక్కం డ్రంచుఁ
బ్రజలు చూచి చోద్యపడుదు రందు. ||1600||

ఉ. శ్రీరమణీయ గంధములఁ జెన్నువహించుఁ బురీవనంబులం
గోరక జాలక స్తబక కుట్మల పుష్పమరందపూర వి
స్ఫార లతా ప్రకాండ విటపచ్ఛద పల్లవవల్లరీ శిఫా
సారపరాగ మూల ఫల సంభృత వృక్షలతావిశేషముల్. ||1601||

క. శ్రీకరములు జనహృదయ వ
శీకరములు మందపవనశీర్ణమహాంభ
శ్శీకరములు హంసవిహం
గాకరములు నగరి కువలయాబ్జాకరముల్. ||1602||

క. నవకుసుమామోద భరా
జవనము రతిఖిన్నదేహజస్వేదాంభో
లవనము సమధిగతవనము
పవనము విహరించుఁ బౌరభవనము లందున్. ||1603||

క. బ్రహ్మత్వము లఘు వగు నని
బ్రహ్మయు బిరుదులకు వచ్చి పట్టఁడుగా కా
బ్రహ్మాది కళలఁ దత్పురి
బ్రహ్మజనుల్ బ్రహ్మఁ జిక్కఁ పరుపరె చర్చన్ ||1604||

క. నగరీభూసుర కృత లస
దగణిత మఖధూమ పిహితమై గాక మహా
గగనము నీలం బగునే?
మిగులఁగ బెడ గగునె గ్రహసమృద్ధం బయ్యున్. ||1605||

క. తిరుగరు పలు కర్థులకును
సురుఁగరు ధన మిత్తు రితర సుదతీమణులన్
మరుగరు రణమునఁ బిఱిఁదికి
నరుగరు రాజన్యతనయు లా నగరమునన్. ||1606||

క. రత్నాకరమై జలనిధి
రత్నము లీ నేర దద్ది రత్నాకరమే?
రత్నములఁ గొనుదు రిత్తురు
రత్నాకరజయులు వైశ్యరత్నములు పురిన్. ||1607||

క. తుంగంబులు కరహత గిరి

శృంగంబులు దానజలవశీకృత భంగీ
భృంగంబులు శైలాభ స
మాంగంబులు నగరి మత్తమాతంగంబుల్. ॥1608॥

క. ప్రియములు జితపవన మనో
రయములు కృతజయము లధికరమణీయ గుణా
న్వయములు సవినయములు ని
ర్భయములు హతరిపుచయములు పట్టణ హయముల్. ॥1609॥

క. పులుల పగిదిఁ గంఠీరవ
ముల క్రియ శరభముల మాడ్కి ముదిత మదేభం
బుల తెఱఁగున నానావిధ
కలహమహోద్భటులు భటులు గల రా వీటన్. ॥1610॥

క. ఆ వీట నుండువారికి
భావింపఁగ లేవు క్షుత్పిపాసాదులు త
ద్గోవింద కృపావశమున
దేవప్రతిమాను లగుచు దీపింతు రిలన్. ॥1611॥

సీ. ఆసక్తి కృష్ణముఖావలోకనమంద
హరిపాదసేవనమంద చింత
వెఱపు నారాయణవిముఖకార్యములంద
పారవశ్యము విష్ణుభక్తి యంద
బాష్పనిర్గతి చక్రిపద్యసంస్తుతులంద
పక్షపాతము శార్ఙ్గి భక్తులంద
లేమి గోవిందాన్యలీలాచరణమంద
శ్రమము గోవిందపూజనములంద
తే. బంధ మన్యుతపరదుష్టపథములంద
జ్వరము మాధవవిరహితక్షణములంద
మత్సరము లీశు కైంకర్యమతములంద
నరవరోత్తమ! వినుము త న్నాగరులకు. ॥1612॥

వ. మఱియు హరికిం బారిజాతమహీజంబును సుధర్మ యనియెడి
దేవసభను దేవేంద్రుం డిచ్చెఁ గర్ణైకదేశంబుల నలుపు గలిగి మనోజ
వంబులును శుక్లవర్ణంబులునైన తురంగంబుల వరుణుం డొసంగె,
మత్స్య కూర్మ పద్మ మహాపద్మ శంఖ ముకుంద కచ్ఛప నీలంబు
లను నెనిమిది నిధులఁ గుబేరుండు సమర్పించె, నిజాధికార
శుద్ధికొఱకుఁ దక్కిన లోకపాలకులును దొల్లి తమకు భగవత్కరుణా
కటాక్షవీక్షణంబుల సంభవించిన సర్వసంపదల మరల నతిభక్తితో
సమర్పించి రివ్విధంబున. ॥1613॥

క. దర్పించి చేసి పురము స
మర్పించెను విశ్వకర్మ మంగళగుణ సం
తర్పితగహ్వారికిని గురు
దర్పిత దుఃఖప్రవాహతరికిన్ హరికిన్. ॥1614॥

196 పౌరులను ద్వారకకుతెచ్చుట

వ. ఇట్లు విశ్వకర్మ నిర్మితంబైన ద్వారకానగరంబునకు నిజయోగప్ర
భావంబున మథురాపురజనుల నందఱిం జేర్చి, బలభద్రున కెఱిం
గించి; తదనుమతంబున నందనవనంబు నిర్గమించు పూర్వదిగ్గ
జంబు పెంపున, మేరుగిరిగహ్వరంబు వెలువడు కంఠీరవంబు
తెఱంగున హరిహయదిగంతరాళంబున నుదయించు నంధకారపరి
పంథికైవడి మథురానగరంబు వెలువడి నిరాయుధుండై యెదుర
వచ్చుచున్న హరిం గని. ॥1615॥

మ. కరి సంఘంబులు లేవు; రావు తురగౌఘంబుల్; రథవ్రాతముల్
పరిసర్పింపవు; రారు శూరులు ధనుర్బాణాసి ముఖ్యాయుధో
త్కరముం బట్టఁడు; శక్రచాపయుతమేఘస్ఫూర్తితో మాలికా
ధరుఁ డొక్కం డదె నిర్గమించె నగర ద్వారంబునం గంటిరే. ॥1616॥

శా. ఎన్నే నయ్యె దినంబు లీ నగరిపై నే నుండి పోరాటకున్
ము న్నెవ్వాండును రాఁడు వీఁడొకఁడు నిర్ముక్తాయుధుం డేగు దెం
చె న్నన్నోర్వఁగనో ప్రియోక్తులకునో శ్రీఁగోరియో చూడుఁ డం
చు న్నాత్మీయ జనంబుతోడ యవనేశుం డిట్లు తర్కింపఁగన్. ॥1617॥

క. విభులగు బ్రహ్మప్రముఖుల
కభిముఖుఁడై నడవకుండు నట్టి గుణాఢ్యుం
డిభరాజగమన మొప్పఁగ
నభిముఖుఁడై నడిచెఁ గాలయవనున కధిపా. ॥1618॥

వ. ఆ సమయంబు న య్యాదవేంద్రుని నేర్పడం జూచి. ॥1619॥

మ. "వనజాతాక్షుఁడు సింహమధ్యుఁడు రమావక్షుండు శ్రీవత్సలాం
ఛనుఁ డంభోధరదేహుఁ డిందుముఖుఁ డంచద్దీర్ఘబాహుండు స
ద్వనమాలాంగద హార కంకణ సముద్యత్కుండలుం డీతఁ డా
ముని సూచించిన వీరుఁ డా" ననుచు న మ్మాఢుండు గాఢోద్ధతిన్. ॥1620॥

197 కాలయవనుడు వెంటజనుట

సీ. చటులవాలాభీల సైంహికేయుని భంగి
లాలితేతరజటాలతిక దూలఁ
బ్రళయావసర బృహద్భాను హేతిద్యుతిఁ
బరుషారుణశ్మశ్రుపటలి వ్రేలఁ
గాదంబినీఛన్న కాంచనగిరిభాతిఁ
గవచసంవృతదీర్ఘ కాయ మమర
వల్మీకసుప్త దుర్వారాహి కైవడిఁ
గోశంబులో వాలు కొమరు మిగుల
ఆ. నార్చి పేర్చి మించి యశ్వంబుఁ గదలించి
కమలసంభవాది ఘనులకైనఁ
బట్టరాని ప్రోడఁ బట్టెద నని జగ
దవనుఁ బట్టఁ గదిసె యవనుఁ డధిప! ॥1621॥

క. ఇటు దన్నుఁ బట్టవచ్చినఁ
బటుతర జవరేఖ మెఱసి పట్టుబడక ది
క్తటము లదుర హరి పాఱెం
జటులగతిన్ వాఁడు దోడఁ జనుదేరంగన్. ‖1622‖

వ. అప్పుడు కాలయవనుం డిట్లనియె. ‖1623‖

మ. యదువంశోత్తమ! పోకుపోకు రణ మీ నర్హంబు; కంసాదులం
గదనక్షోణి జయించి తీ వని సమిత్కామంబునన్ వచ్చితిన్;
విదితఖ్యాతులు వీటిపోవ నరికిన్ వెన్నిచ్చి యిబ్భంగి నే
గుదురే రాజులు? రాజమాత్రుఁడవె? వైగుణ్యంబు వచ్చెంజుమీ? ‖1624‖

మ. బలిమిన్ మాధవ! నేడు నిన్ను భువనప్రఖ్యాతిగాఁ బట్టుదున్
జలము ల్జొచ్చిన, భూమిక్రిందఁ జనినన్, శైలంబుపై నెక్కినన్,
బలిదండన్ విలసించినన్, విక్రుతరూపంబుం బ్రవేశించినన్,
జలధిం దాఁటిన, నగ్రజన్మ హలి కాశ్వాటాకృతుల్ దాల్చినన్. ‖1625‖

వ. అదియునుం గాక. ‖1626‖

మ. శరముల్ దూఱవు; మద్ధనుర్గుణలతాశబ్దంబు లేతేర; వీ
హరిరింఖోద్ధతిధూళి గప్ప; దకటా! హాస్యుండవై పాఱె; దు
ర్వరపై నే క్రియఁ బోరితో కదిసి మున్ వాతాశితోఁ గేశితో
గరితో మల్లురతో జరాతనయుతోఁ గంసావనీనాథుతోన్. ‖1627‖

వ. అని పలుకుచుఁ గాలయవనుండు వెంట నరుగుదేర సరకుచేయక
మందహాసంబు ముఖారవిందంబునకు సౌందర్యంబు నొసంగ "వేగి
రపడకు; రమ్ము ర" మ్మనుచు హరియును. ‖1628‖

సీ. "అదె యిదె లోఁబడె" నని పట్టవచ్చినఁ
గుప్పించి లంఘించుఁ గొంతదడవు
"పట్టరా; దీతని పరువగ్గలం" బని
భావింపఁ దన సమీపమున నిలుచు
నడరి పార్శ్వంబున కడ్డంబు వచ్చినఁ
గేడించి యిట్టట్టు గికురుపెట్టు;
వల్మీక తరు సరోవరము లడ్డంబైన
సవ్యాపసవ్యసంచరతఁ జూపు;
తే. బల్లముల డాఁగు; దిబ్బల బయలుపడును;
నీడలకుఁ బోవు; నిరవుల నిగిడి తాఱు
"నన్నుఁ బట్టిన నీవు మానవుఁడ" వనుచు
యవనుఁ డెగువంగ బహుజగదవనుఁ డధిప! ‖1629‖

వ. మఱియును. ‖1630‖

సీ. సకలభూతవ్రాతసంవాసుఁ డయ్యును
వనములు నగములు వరుస దాఁటు;
లోకోన్నతుండును లోకచక్షుఁడు నయ్యు

మాటిమాటికి నిక్కి మగిడి చూచుఁ;
బక్ష విపక్ష సంబంధశూన్యుం డయ్యుఁ
దనుఁ విపక్షుఁడు వెంటఁ దగుల నిగుడు;
విజయాపజయభావ విరహితుం డయ్యుఁ దా
నపజయంబును జెందినట్లు చేయు;
ఆ. నభయ భయ విహీనుఁ డయ్యు భీతుని మాడ్కిఁ
గానఁబడును సర్వకాలరూపుఁ
డయ్యుఁ గాలచకితుఁడైన కైవడి వన
మాలి పఱచు వెఱపుమాలి యధిప! ||1631||

వ. ఇ వ్విధంబున. ||1632||

క. దారిత శాత్రవ భవను న
పార మహావేగ విజిత పవనున్ యవనున్
దూరఁము గొనిచని కృష్ణుఁడు
ఘోరంబగు నొక్క శైలగుహ వడిఁ జొచ్చెన్. ||1633||

క. "అదె లోఁబడె నిదె లోఁబడె
నదె యిదె పట్టెద" నటంచు నాశావశుఁడై
యదుసింహుని పదపద్ధతి
వదలక గిరగహ్వరంబు వాఁడుం జొచ్చెన్. ||1634||

వ. ఇట్లు చొచ్చి మూఢహృదయంబునుం బోలెఁ దమఃపూర్ణంబయిన గుహాంతరాళంబున దీర్ఘతల్పనిద్రితుండయి గుఱక లిడుచున్న యొక్క మహాపురుషునిం గని శ్రీహరిగాఁ దలంచి. ||1635||

ఉ. "ఆలము చేయలేక పురుషాధమ! దుర్లభ కంటక ద్రుమా
భీల మహాశిలాసహిత భీకర కుంజర ఖడ్గ సింహ శా
ర్దూల తరక్షుసంకలిత దుర్గపథంబునఁ బాఱుదెంచి యీ
శైలగుహన్ సనిద్రు క్రియఁ జాఁగి నటించినఁ బోవనిత్తునే? ||1636||

క. ఎక్కడ నెవ్వారలకును
జిక్క వనుచు నారదుండు చెప్పెను; నాకుం
జిక్కతి వెక్కడఁ బోయెదు?
నిక్కముగా నిద్రపుత్తు ని న్నీకొండన్." ||1637||

198 కాలయవనుడు నీరగుట

ఆ. అనుచు యవనుఁ డట్టహాసంబు గావించి
చటుల కఠిన కులిశ సదృశమైన
పాదమెత్తి తన్నెఁ బాటి తద్దేహంబు
నగగుహం బ్రతిస్వనంబు నిగుడ. ||1638||

ఉ. తన్నిన లేచి నీల్గి కనుదమ్ములు మెల్లన విచ్చి లోపలన్
సన్నపు గిన్క వర్ధిల దిశ ల్గని దృష్టిసమిద్ధవిగ్రహో
త్పన్న మహాగ్ని కీలముల భస్మముచేసె నతండు సాయక

చ్ఛిన్నవిరోధికంతవను శ్రీభవనున్ యవనున్ లఘుక్రియన్. ||1639||

వ. ఇట్లేక క్షణమాత్రంబున యవనుండు నీఱయ్యె” ననిన విని రాజు
యిట్లనియె. ||1640||

ఆ. “ఎవ్వఁడాతఁ” డతని కెవ్వండు దండ్రి? ఘో
రాద్రిగుహకు నేటి కతఁడు వచ్చి
నిద్రపోయె? యవను నిటు గాల్ప నెట్లోపెఁ?
దెలియఁ బలుకు నాకు ధీవరేణ్య!” ||1641||

వ. అనినం బరీక్షిన్నరేంద్రునకు నతికుతూహలంబుతో శుకయోగివ
ర్యుం డిట్లనియె “నిక్ష్వాకు కులసంభవుండు మాధాత కొడుకు ము
చికుందుం డను రాజు రాక్షసభీతులైన వేల్పులం బెద్దగాలంబు
సంరక్షించిన మెచ్చి వారమరలోకరక్షకుండైన యా రాజకుమారుని
కడకుం జేరి వరంబు వేఁడు మనిన వారలం గనుంగొని మోక్షపదం
బడిగిన వార లతని కిట్లనిరి. ||1642||

మ. జగతిన్ నిర్గతకంటకం బయిన రాజ్యంబున్ విసర్జించి శూ
రగణాగ్రేసర! పెద్దకాలము మమున్ రక్షించి తీలోన నీ
మగువ ల్మంత్రులు బంధులున్సుతులు సంబంధుల్ భువిన్లేరు కా
లగతిం జెందిరి; కాల మెవ్వరికి దుర్లంఘ్యంబు దా నారయన్. ||1643||

క. కాలము ప్రబలురకును బలి
కాలాత్మ్ముం డీశ్వరుం డగణ్యుఁడు జనులం
గాలవశులఁగాఁ జేయును
గాలముఁ గడవంగలేరు ఘను లెవ్వారున్. ||1644||

క. వర మిచ్చెదమ డర్థింపుము
ధరణీశ్వర! మోక్షపదవి దక్కను మే మె
వ్వరమును విభులముగా మీ
శ్వరుఁ డగు హరి దక్క మోక్షసంగతిఁ జేయన్. ||1645||

వ. అని పలికిన దేవతలకు, నమస్కరించి ముచికుందుఁడు నిద్రఁ గోరి
దేవదత్త నిద్రావశుండయ్యి పర్వతగుహాంతరాళంబున శయనించి
యుండె; యవనుండు నీఱయిన పిమ్మట హరి ముచికుందుని
ముందఱ నిల్చిన. ||1646||

సీ. వనరుహలోచను వైజయంతీదామ
శోభితు రాకేందు సుందరాస్యు
మకరకుండలకాంతి మహితగండస్థలుఁ
గౌస్తుభగ్రైవేయు ఘనశరీరు
శ్రీవత్సలాంఛనాంచితవక్షు మృగరాజ
మధ్యుఁజతుర్బాహు మందహాసుఁ
గాంచనసన్నిభకౌశేయవాసు గాం
భీర్యసౌందర్యశోభితుఁ బ్రసన్ను
ఆ. న మ్మహాత్ముఁ జూచి యాశ్చర్యమును బొంది

తన్మనోజ్ఞదీప్తిఁ దనకుఁ జూడ
నలవిగాక చకితుఁడై యెట్టకేలకుఁ
బలికెఁ బ్రీతి నవనిపాలకుండు. ॥1647॥

మ. “శశివో? యింద్రుఁడవో? విభావసుఁడవో? చండప్రభారాశివో?
శశిచూడామణివో? పితామహుఁడవో? చక్రాంకహస్తుండవో?
దిశలున్ భూమియు మిన్ను నిండె నిదె నీ తేజంబుఁ జూడంగ దు
ర్వశ; మెవ్వండ విటేల వచ్చి తిచటన్ వర్తించె దేకాకివై. ॥1648॥

క. ఈ యడవి విషమకంటక
భూయిష్ఠము ఘోరసత్త్వపుంజాలభ్యం
బో! యయ్య! యెట్లు వచ్చితి?
నీ యడుగులు కమలపత్రనిభములు జూడన్. ॥1649॥

వ. మహాత్మ! యేను నీకు శుశ్రూషణంబుజేయం గోరెద నీ జన్మగోత్రం
బు లెఱింగింప నే నర్హుండనైన నెఱింగింపు; నే నిక్ష్వాకువంశ సంభ
వుండను; మాంధాతృ నందనుండను; ముచికుందుం డనువాఁడ;
దేవహితార్థంబు చిరకాల జాగరశ్రాంతుండనై నిద్ర నొంది యింద్రియ
సంచారంబులు మఱచి. ॥1650॥

శా. ఏ నిద్రించుచు నుండ నొక్క మనుజుం డేతెంచి దుష్కర్ముఁడై
తా నీఱై చెడె నాత్మకిల్బిషమహాదావాగ్నిచే నంతటన్
శ్రీనాథాకృతివైన నిన్నుఁ గని వీక్షింప న్నశక్తుండనై
దీనత్వంబును జెందితిన్ ననుఁ గృపాదృష్టిన్ విలోకింపవే. ॥1651॥

వ. అనిన విని మేఘగంభీరభాషల హరి యిట్లనియె. ॥1652॥

సీ. “భూరజంబులనైన భూనాథ! యెన్నంగఁ
జనుఁ గాని నా గుణ జన్మ కర్మ
నామంబు లెల్ల నెన్నంగ నెవ్వరుఁ జాల
రదియేల; నాకును నలవిగాదు
నేలకు వ్రేగైన నిఖిల రాక్షసులను
నిర్జించి ధర్మంబు నిలువఁబెట్ట
బ్రహ్మచే మున్ను నేఁ బ్రార్థింపఁబడి వసు
దేవునింటను వాసుదేవుఁ డనఁగ
ఆ. గరుణ నవతరించి కంసాఖ్యతో నున్న
కాలనేమిఁ జంపి ఖలుల మఱియు
ద్రుంచుచున్నవాఁడఁ దొడరి నీ చూడ్కి నీ
ఱైనవాఁడు కాలయవనుఁ డనఘ! ॥1653॥

వ. వినుము; తొల్లియు నీవు నన్ను సేవించిన కతంబున నిన్ననుగ్ర
హింప నీ శైలగుహకు నేతెంచితి; నభీష్టంబులైన వరంబు లడుగు
మిచ్చెద మద్భక్తులగు జనులుగ్రమ్మఱ శోకంబునకర్హులుగా రనిన
హరికి ముచికుందుండు నమస్కరించి, నారాయణదేవుం డగుట
యెఱింగి యిరువదియెనిమిదవ మహాయుగంబున నారాయణుం

డవతరించు నని మున్ను గర్గుండు చెప్పుటఁ దలచి. ॥1654॥

199 ముచికుందుడు స్తుతించుట

క. “నీ మాయ జిక్కి పురుష
స్త్రీమూర్తిక జనము నిన్ను సేవింపదు; వి
త్తామయగృహగతమై సుఖ
తామసమై కామవంచితంబై యీశా! ॥1655॥

ఉ. పూని యనేకజన్మములఁ బొంది తుదిం దన పుణ్యకర్మ సం
తానము పేర్మిఁ గర్మ వసుధాస్థలిఁ బుట్టి ప్రపూర్ణదేహుఁడై
మానవుఁడై గృహేచ్ఛఁబడు మందుఁ డజంబు తృణాభిలాషి యై
కానక పోయి నూతఁబడు కైవడి నీ పదభక్తిహీనుఁడై. ॥1656॥

క. తరుణీ పుత్ర ధనాదుల
మరిగి మహారాజ్యవిభవ మదమత్తుఁడనై
నరతనులుబ్ధుఁడ నగు నా
కరయఁగ బహుకాల మీశ! యాఱడిబోయెన్. ॥1657॥

క. ఘట కుడ్య సన్నిభం బగు
చటుల కళేబరముఁ జొచ్చి జనపతి నంచుం
బటు చతురంగంబులతో
నిటునటుఁ దిరుగుదును నిన్ను నెఱుఁగమి నీశా! ॥1658॥

ఆ. వివిధ కామ లోభ విషయ లాలసు మత్తు
నప్రమత్తవృత్తి నంతకుండ
వైన నీవు వేళ యరసి త్రుంతువు సర్ప
మొదిఁగి మూషకంబు నొడియునట్లు. ॥1659॥

క. నరవరసంజ్ఞితమై రథ
కరిసేవితమైన యొడలు కాలగతిన్ భీ
కరమృగభక్షితమై దు
స్తరవిట్క్రిమిభస్త్రిసంగతం బగు నీశా! ॥1660॥

ఆ. సకల దిశలు గెలిచి సములు వర్ణింపంగఁ
జారుపీఠమెక్కి సార్వభౌముఁ
డైన సతులగృహము లందుఁ గ్రీడాసక్తి
వృత్తినుండు; నిన్ను వెదకలేఁడు. ॥1661॥

ఆ. మానసంబు గట్టి మహితభోగంబులు
మాని యింద్రియముల మదము లడఁచి
తపము చేసి యింద్రతయ గోరుఁ గాని నీ
యమృత పదముఁ గోరఁ డజ్ఞుఁ డీశ! ॥1662॥

సీ. సంసారి యై యున్న జనునకు నీశ్వర!
నీ కృప యెప్పుడు నెఱయఁ గల్గు

నప్పుడ బంధంబు లన్నియుఁ దెగిపోవు;
బంధమోక్షంబైనఁ బ్రాప్త మగును
సత్సంగమంబు; సత్సంగమంబున నీదు
భక్తి సిద్ధించు; నీ భక్తివలన
సన్ముక్తి యగు; నాకు సత్సంగమునకంటె
మును రాజ్యబంధనిర్మూలనంబు
తే. గలిగినది దేవ! నీ యనుగ్రహము గాదె?
కృష్ణ! నీ సేవగాని తక్కినవి వలదు;
ముక్తి సంధాయి వగు నిన్ను ముట్టఁ గొలిచి
యాత్మబంధంబు గోరునే యార్యుఁ డెందు? ॥1663॥

వ. కావున రజస్తమస్సత్త్వగుణంబుల ననుబంధంబు లగు నైశ్వర్య శత్రు మరణ ధర్మాది విశేషంబులు విడిచి యీశ్వరుండును విజ్ఞాన ఘనుండును, నిరంజనుండును, నిర్గుణుండును, నద్వయుఁడును నైన పరమపురుషుని ని న్నాశ్రయించెదఁ; జిరకాలంబు కర్మఫలంబులచేత నార్తుండనై క్రమ్మఱం దద్వాసనల సంతుష్టుండనై తృష్ణం బాయక శత్రువులైన యింద్రియంబు లాఱింటిని గెలువలేని నాకు శాంతి యెక్కడిది? విపన్నుండ నైన నన్ను నిర్భయుం జేసి రక్షింపు” మనిన ముచికుందునికి హరి యిట్లనియె. ॥1664॥

ఉ. “మంచిది నీదు బుద్ధి నృపమండన! నీవు పరార్థ్య మెట్లు వ
ర్తించిన నైనఁ గోరికల దిక్కునఁ జిక్కవు మేలు నిర్మలో
దంచితవృత్తి నన్గొలుచు ధన్యుల బద్ధులు నెట్లు నీకు ని
శ్చంచలభక్తి గల్గెడిని సర్వము నేలుము మాననేటికిన్. ॥1665॥

వ. నరేంద్రా! నీవు తొల్లి క్షత్రధర్మంబున నిలిచి, మృగయావినోదంబుల జంతువుల వధియించినాఁడవు; తపంబునఁ దత్కర్మవిముక్తుండవై తర్వాతి జన్మంబున సర్వభూతసఖిత్వంబుగలిగి బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠుండవై నన్నుఁ జేరెద”వని వీడ్కొలిపిన హరికిఁ బ్రదక్షిణంబు వచ్చి నమస్కరించి గుహ వెడలి సూక్ష్మప్రమాణదేహంబులతో నున్న మనుష్య పశు వృక్షలతాదులం గని కలియుగంబు ప్రాప్తం బగు నని తలంచి యుత్తరాభిముఖుండై తపోనిష్ఠుం డగుచు సంశయంబులు విడిచి, సంగంబులు పరిహరించి విష్ణుని యందుఁ జిత్తంబు చేర్చి గంధమాదనంబు ప్రవేశించి మఱియు నరనారాయణ నివాసంబైన బదరికాశ్రమంబు చేరి, శాంతుండై హరినారాధించుచుండె, నిట్లు ముచికుందుని వీడ్కొని. ॥1666॥

శా. అచ్ఛిద్రప్రకటప్రతాపరవిచే నాశాంతరాళంబులన్
ప్రచ్ఛాదించుచుఁ గ్రమ్మఱన్ మథురకుం బద్మాక్షుఁ డేతెంచి వీ
డాచ్ఛాదించి మహానిరోధముగ, జక్రాకారమై యున్న యా
మ్లేచ్ఛవ్రాతము నెల్లఁ ద్రుంచె రణభూమిం బెంపు సొంపారఁగన్. ॥1667॥

200 జరసంధుడుగ్రమ్మరవిడియుట

వ. ఇట్లు మ్లేచ్ఛులం బొరిగొని మఱియు నమ్మథురానగరంబునం గల

ధనంబు ద్వారకానగరంబునకుం బంచిన మనుష్యులు గొనిపోవు
నెడ. ||1668||

సీ. ఘోటకసంఘాత ఖురసమున్నిర్గత
ధూళి జీమూత సందోహముగను
మహనీయ మదకల మాతంగకటదాన
ధారలు కీలాలధారలుగను
నిరుపమ స్యందననేమి నిర్ఘోషంబు
దారుణగర్జితధ్వానముగను
నిశితశస్త్రాస్త్రమానిత దీర్ఘరోచులు
లలితసౌదామినీ లతికలుగను
తే. శత్రురాజ ప్రతాపాగ్ని శాంతముగను
వృష్టికాలము వచ్చు న వ్విధముఁ దోప
నేగుదెంచె జరాసంధుఁ డిరువదియును
మూడు నక్షౌహిణులు దన్ను మొనసి కొలువ. ||1669||

చ. ఇటు చనుదెంచి యున్న మగధేశ్వరవాహినిఁ జూచి యుద్ధ సం
ఘటనము మాని మానవుల కైవడి భీరుల భంగి నోడి ముం
దటి ధనమెల్ల డించి మృదుతామరసాభపదద్వయుల్ క్రియా
పటువులు రామకేశవులు పాఱిరి ఘోరవనాంతరంబులన్. ||1670||

వ. ఇట్లు పఱచుచున్న కృష్ణబలభద్రులం జూచి వారల ప్రభావంబు
లెఱుంగక పరిహసించి. ||1671||

ఉ. “ఓ యదువీరులార! రభసోద్ధతిఁ బాఱకుఁ; డిట్లు పాఱినం
బోయెడువాఁడఁ గాను; మిము భూమి నడంగిన మిన్ను ప్రాకినం
దోయధిఁ జొచ్చినఁ దగిలి త్రుంచెద” నంచు సమస్త సేనతోఁ
బాయక వచ్చె వెంటఁబడి బాహుబలాఢ్యుఁడు మాగధేశుఁడున్. ||1672||

201 ప్రవర్షణపర్వతారోహణంబు

వ. మఱియుం బలాయమానులై బహుయోజనంబుల దూరంబు చని
విశ్రాంతులై తమకు డాఁగ నెల వగునని యింద్రుండు మిక్కలి
వర్షింపఁ బ్రవర్షణాఖ్యంబై పదునొకండు యోజనంబుల పొడవును
నంతియ వెడలుపునుం గల గిరి యెక్కి రంత. ||1673||

శా. ఆ శైలేంద్రము చుట్టి రా విడిసి రోషావిష్టుఁడై మాగధో
ర్వీశుం డా వసుదేవనందనులఁ దా వీక్షింపఁగా లేక త
న్నాశేచ్ఛన్ బిల సాను శృంగములఁ బూర్ణక్రోధుఁడై కాష్టముల్
రాసు ల్గానిడి చిచ్చుపెట్టఁ బనిచెన్ రౌద్రంబుతో భృత్యులన్. ||1674||

వ. ఇట్లు జరాసంధపరిజన ప్రదీపితంబైన మహానలంబు దరికొనియె
అందు. ||1675||

క. పొగ లెగసెఁ బొగల తుదలను
మిగులుచు మిడుఁగుఱులు నిగిడె మిడుఁగుఱగమి ము

న్నుగ బ్రహ్మాండము నిండను
భగభగ యని మంట లొదివె భయదము లగుచున్. ॥1676॥

వ. మఱియు న మ్మహానలంబు బిల సాను శృంగ వృక్ష లతా కుంజ
పుంజంబుల దరికొని శిఖలు కిసలయంబులుగ విస్ఫులింగంబులు
విరులుగ, సముద్ధూత ధూమపటలంబులు బంధురస్కంధశాఖా
విసరంబులుగ, ననోహకంబు కైవడి నభ్రంకషం బై ప్రబ్బి కఠోరస
మీరణ సమున్నత మహోల్కాజాల తిరోహిత వియచ్చర విమానం
బును, వివిధ విధూమవిస్ఫులింగ విలోకనప్రభూత నూతనతారకా
భ్రాంతి విభ్రాంతి గగనచరంబును, సంతప్తమాన సరోవరసలిలం
బును, విశాలజ్వాలాజాలజాజ్వల్యమాన తక్కోల చందనాగరు
కర్పూరధూమవాసనావాసిత గగనకుహరంబును, గరాళకీలా
జాల దందహ్యమాన కీచకనికుంజపుంజసంజనిత చిటచిటారావ
పరిపూరిత దిగంతరాళంబును, భయంకర బహుళతరశాఖాభిద్య
మాన పాషాణఘోషణపరిమూర్ఛిత ప్రాణిలోకంబును సంతప్య
మాన శాఖిశాఖాంతర నిబిడ నీడనిహిత శాబకవియోగ దుఃఖ
డోలాయమాన విహంగకులంబును, మహాహేతిసందీప్యమాన కటి
సూత్ర సంఘటిత మయూరపింఛ కుచకలశయుగళ భారాలస
శబరకామినీసమాశ్రిత నిర్ఘరంబును, దగ్ధానేక మృగమిథునంబు
నునై యేర్చునెడ. ॥1677॥

క. ఇల నేకాదశ యోజన
ముల పొడవగు శైలశిఖరమున నుండి వడిన్
బలకృష్ణులు రిపుబలముల
వెలి కుఱికిరి కానఁబడక విలసితలీలన్. ॥1678॥

వ. ఇట్లు శత్రువుల వంచించి యాదవేంద్రులు సముద్రపరిఖంబైన
ద్వారకానగరంబునకుం జనిరి; జరాసంధుండు వారలు దగ్ధులై రని
తలంచుచు బలంబులుం దానును మగధదేశంబునకు మరలి
చనియె" నని చెప్పి శుకుండు వెండియు నిట్లనియె. ॥1679॥

202 రుక్మిణీకల్యాణ కథారంభము

క. "ఆ వనజగర్భు పంపున
రైవతుఁ డను రాజు దెచ్చి రామున కిచ్చెన్
రేవతి యనియెడు కన్యను
భూవర! మును వింటిగాదె బుద్ధిం దెలియన్. ॥1680॥

వ. తదనంతరంబ. ॥1681॥

మ. ఖగనాథుం డమరేంద్రు గెల్చి సుధ మున్ గైకొన్న చందంబునన్
జగతీనాథులఁ జైద్యపక్షచరులన్ సాళ్వాదులన్ గెల్చి భ
ద్రగుఁడై చక్రి వరించె భీష్మకసుతన్ రాజీవగంధిన్ రమా
భగవత్యంశభవన్ మహాగుణమణిన్ బాలామణిన్ రుక్మిణిన్." ॥1682॥

వ. అనిన రాజిట్లనియె "మున్ను రాక్షసవివాహంబున స్వయంవరం
బునకు వచ్చిన హరి రుక్మిణిం గొనిపోయె నని పలికితివి; కృష్ణుం
డొక్కరుం డెవ్విధంబున సాళ్వాదుల జయించి తన పురంబునకుం
జనియె; అదియునుం గాక. ||1683||

శా. కల్యాణాత్మకమైన విష్ణుకథ లాకర్ణించుచున్ ముక్త వై
కల్యుం డెవ్వఁడు తృప్తుఁడౌ; నది వినంగాఁ గ్రొత్త లౌచుండు సా
కల్యం బేర్పడ భూసురోత్తమ! యెఱుంగం బల్కవే; రుక్మిణీ
కల్యాణంబు వినంగ నాకు మదిలోఁ గౌతూహలం బయ్యెడిన్. ||1684||

క. భూషణములు చెవులకు బుధ
తోషణము లనేక జన్మదురితౌఘ విని
శ్శోషణములు మంగళతర
ఘోషణములు గరుడగమను గుణభాషణముల్. ||1685||

వ. అని రా జడిగిన శుకుం డిట్లనియె. ||1686||

203 రుక్మిణీ జననంబు

చ. వినుము విదర్భదేశమున వీరుఁడు కుండినభర్త భీష్మకుం
డను నొక దొడ్డరాజు గలఁ; డాతని కేవురు పుత్రు లగ్రజుం
డనయుఁడు రుక్మినాఁ బరఁగు; నందఱకుం గడగొట్టు చెల్లెలై
మనుజవరేణ్య! పుట్టె నొక మానిని రుక్మిణినాఁ బ్రసిద్ధయై. ||1687||

క. బాలేందురేఖ దోఁచిన
లాలిత యగు నపరదిక్కులాగున ధరణీ
పాలుని గేహము మెఱసెను
బాలిక జన్మించి యెదుగ భాసుర మగుచున్. ||1688||

వ. మఱియును నానాదినప్రవర్ధమాన యై. ||1689||

సీ. పేర్వేర బొమ్మల పెండ్లిండ్లు చేయుచు
నబలలతోడ వియ్యంబు లందు;
గుజ్జెనఁ గూళులు గొమరొప్ప వండించి
చెలులకుఁ బెట్టించుఁ జెలువు మెఱసి;
రమణీయ మందిరారామ దేశంబులఁ
బువ్వుఁ దీగెలకును బ్రోది చేయు;
సదమల మణిమయ సౌధభాగంబుల
లీలతో భర్మడోలికల నూఁగు
తే. బాలికలతోడఁ జెలరేగి బంతు లాడు
శారికా కీర పంక్తికిఁ జదువుఁ జెప్పు
బర్హి సంఘములకు మురిపములు గరపు
మదమరాళంబులకుఁ జూపు మందగతులు. ||1690||

వ. అంత. ||1691||

సీ. దేవకీసుతు కోర్కి తీఁగలు వీడంగ
వెలఁదికి మైదీఁగ వీడఁ దొడఁగెఁ;
గమలనాభుని చిత్త కమలంబు వికసింపఁ
గాంతి నింతికి ముఖకమల మొప్పె;
మధువిరోధికి లోన మదనాగ్ని పొడచూపఁ
బొలఁతికి జనుదోయి పొడవు జూపె;
శౌరికి ధైర్యంబు సన్నమై డయ్యంగ
జలజాక్షి మధ్యంబు సన్నమయ్యె;
ఆ. హరికిఁ బ్రేమబంధ మధికంబుగాఁ గేశ
బంధ మధిక మగుచు బాల కమరెఁ;
బద్మనయను వలనఁ బ్రమదంబు నిండార
నెలఁత యౌవనంబు నిండి యుండె. ||1692||

వ. ఇట్లు రుక్మి రుక్మరథ రుక్మబాహు రుక్మకేశ రుక్మనేత్రు లను నేవు
రకుం జెలియలైన రుక్మిణీదేవి దన యెలప్రాయంబున. ||1693||

క. తన తండ్రి గేహమునకుం
జనుదెంచుచునున్న యతిథిజనులవలనఁ గృ
ష్ణుని రూప బల గుణాదులు
విని కృష్ణుఁడు దనకుఁ దగిన విభుఁడని తలఁచెన్. ||1694||

క. ఆ లలనరూపు బుద్ధియు
శీలము లక్షణము గుణముఁ జింతించి తగన్
బాలారత్నముఁ దన కి
ల్లాలుగఁ జేకొందు ననుచు హరియుం దలఁచెన్. ||1695||

వ. అంత. ||1696||

ఉ. బంధువు లెల్లఁ గృష్ణునకు బాలిక నిచ్చెద మంచు శేముషీ
సింధువులై విచారములు చేయఁగ వారల నడ్డపెట్టి దు
స్సంధుఁడు రుక్మి కృష్ణునెడఁ జాల విరోధముఁ జేసి మత్త పు
ష్పంధయవేణి నిత్తు శిశుపాలున కంచుఁ దలంచె నంధుఁడై. ||1697||

204 రుక్మిణి సందేశము పంపుట

ఉ. అన్న తలంపు తా నెఱిఁగి య న్నవనీరజగంధి లోన నా
పన్నత నొంది, యాప్తుఁడగు బ్రాహ్మణు నొక్కనిఁ జీరి “గర్వసం
ఛన్నుఁడు రుక్మి నేడు ననుఁ జైద్యున కిచ్చెద నంచు నున్నవాఁ
డెన్నివిధంబులం జని బుధేశ్వరా! చక్రికి విన్నవింపవే. ||1698||

క. అయ్యా! కొడుకు విచారము
లయ్యయు వారింపఁ జాలఁ డటు గాకుండన్
నెయ్యం మెఱిఁగించి చీరుము
చయ్యన నిజసేవకానుసారిన్ శౌరిన్.” ||1699||

వ. అని కొన్ని రహస్యవచనంబులు చెప్పిన విని బ్రాహ్మణుండు ద్వార

కానగరంబునకుం జని, ప్రతిహారుల వలనఁ దనరాక యెఱింగించి
యన్నగధరుండున్న నగరు ప్రవేశించి, యందుఁ గనకాసనాసీనుం
డయి యున్న పురుషోత్తముం గాంచి "పెండ్లికొడుకవుగ" మ్మని
దీవించిన ముసిముసి నగవులు నగుచు బ్రహ్మణ్యదేవుండైన హరి
తన గద్దియ దిగ్గన డిగ్గి, బ్రాహ్మణుంగూర్చుండ నియోగించి, తనకు
దేవతలు చేయు చందంబునం బూజలు చేసి, సరసపదార్థ సంప
న్నంబైన యన్నంబుఁ బెట్టించి, రెట్టించిన ప్రియంబున నయంబున
భాసురుండైన భూసురుం జేరి లోకరక్షణ ప్రశస్తంబైన హస్తంబున
నతని యడుగులు పుడుకుచు మెల్లన నతని కిట్లనియె. ॥1700॥

సీ. జగతీసురేశ్వర! సంతోషచిత్తుండ
వై యున్న నీ ధర్మ మతిసులభము
వృద్ధసమ్మత మిది విత్త మెయ్యది యైనఁ
బ్రాపింప హర్షించు బ్రాహ్మణుండు
దన ధర్మమున నుండుఁ దరలఁ డా ధర్మంబు
గోరిక లతనికిఁ గురియుచుండు
సంతోషిగాఁడేని శక్రుఁడైన నశించు
నిర్ధనుండైనను నిద్రబోవు
ఆ. సంతసించెనేని, సర్వభూతసుహృత్త
ములకుఁ బ్రాప్తలాభ ముదితమాన
సులకు శాంతులకును సుజనులకును గర్వ
హీనులకును వినతు లే నొనర్తు. ॥1701॥

ఉ. ఎవ్వని దేశమం దునికి యెవ్వనిచేఁ గుశలంబు గల్గు మీ
కెవ్వని రాజ్యమందుఁ బ్రజలెల్ల సుఖింతురు వాఁడు మత్ప్రియుం
"డివ్వనరాశి దుర్గమున కే లరుదెంచితి రయ్య! మీరు? లే
నవ్వులుగావు; నీ తలఁపునం గల మే లొనరింతు ధీమణీ." ॥1702॥

వ. అని యిట్లు లీలాగృహీతశరీరుండైన య ప్పరమేశ్వరుం డడిగిన
ధరణీసురవరుం డతని కిట్లనియె "దేవా! విదర్భదేశాధీశ్వరుండైన
భీష్మకుండను రాజుగలం డా రాజుకూఁతురు రుక్మిణి యను కన్య
కామణి గల ద య్యిందువదన నీకుం గైంకర్యంబు జేయం గోరి
వివాహమంగళ ప్రశస్తంబయిన యొక్క సందేశంబు విన్నవింపు
మని పుత్తెంచె నవదరింపుము. ॥1703॥

సీ. ఏ నీ గుణములు గర్ణేంద్రియంబులు సోఁక
దేహతాపంబులు దీఱిపోవు
నే నీ శుభాకార మీక్షింపఁ గన్నుల
కఖిలార్థలాభంబు గలుగుచుండు
నే నీ చరణసేవ యే ప్రొద్దు చేసిన
భువనోన్నతత్వంబుఁ బొందఁ గలుగు
నే నీ లసన్నామ మే ప్రొద్దు భక్తితోఁ
దడవిన బంధసంతతులు వాయు
తే. నట్టి నీ యందు నా చిత్త మనవరతము
నచ్చి యున్నది నీ యాన నాన లేదు,

కరుణఁ జూడుము కంసారి! ఖలవిదారి!
శ్రీయుతాకార! మానినీచిత్తచోర! ॥1704॥

శా. ధన్యున్ లోకమనోభిరాముఁ గుల విద్యా రూప తారుణ్య సౌ
జన్య శ్రీ బల దాన శౌర్య కరుణాసంశోభితున్ నిన్ను నే
కన్య ల్గోరరు? కోరదే మును రమాకాంతాలలామంబు రా
జన్యానేకపసింహ! నా వలననే జన్మించెనే మోహముల్. ॥1705॥

ఉ. శ్రీయుతమూర్తి! యో పురుషసింహమ! సింహముపాలి సొమ్ము గో
మాయువు గోరు చందమున మత్తుఁడు చైద్యుఁడు నీ పదాంబుజ
ధ్యాయిని యైన నన్ను వడిఁ దాఁ గొనిపోయెద నంచు నున్నవాఁ
డా యధమాధముం డెఱుఁగఁ డద్భుతమైన భవత్ప్రతాపమున్ ॥1706॥

మ. వ్రతముల్ దేవ గురు ద్విజన్మ బుధసేవల్ దానధర్మాదులున్
గతజన్మంబుల నీశ్వరున్ హరి జగత్కల్యాణుఁ గాంక్షించి చే
సితి నేనిన్ వసుదేవనందనుఁడు నా చిత్తేశుఁ డౌఁ గాక ని
ర్జితు లై పోదురుగాక సంగరములోఁ జేదీశముఖ్యాధముల్. ॥1707॥

ఉ. అంకిలి జెప్పలేదు; చతురంగబలంబులతోడ నెల్లి యో!
పంకజనాభ! నీవు శిశుపాల జరాసుతులన్ జయించి నా
వంకకు వచ్చి రాక్షసవివాహమునన్ భవదీయశౌర్యమే
యుంకువ చేసి కృష్ణ! పురుషోత్తమ! చేకొనిపొమ్ము వచ్చెదన్. ॥1708॥

సీ. లోపలి సౌధంబులోన వర్తింపంగాఁ
దేవచ్చునే నిన్నుఁ దెత్తునేని
గావలివారలఁ గల బంధువులఁ జంపి
కాని తేరా దని కమలనయన!
భావించెదేని యుపాయంబు చెప్పెద
నాలింపు కులదేవయాత్రఁ జేసి
నగరంబు వెలువడి నగజాతకును మ్రొక్కఁ
బెండ్లికి మునుపడఁ బెండ్లికూఁతుఁ
తే. నెలమి మావారు పంపుదు రేను నట్లు
పురము వెలువడి యేతెంచి భూతనాథు
సతికి మ్రొక్కంగ నీవు నా సమయమందు
వచ్చి గొనిపొమ్ము నన్ను నవార్యచరిత! ॥1709॥

మ. ఘను లాత్మీయ తమోనివృత్తికొఱకై గౌరీశుమర్యాద నె
వ్వని పాదాంబుజతోయమందు మునుఁగన్ వాంఛింతు రే నట్టి నీ
యనుకంపన్ విలసింపనేని వ్రతచర్యన్ నూఱుజన్మంబులున్
నినుఁ జింతించుచుఁ బ్రాణముల్ విడిచెదన్ నిక్కంబు ప్రాణేశ్వరా! ॥1710॥

సీ. ప్రాణేశ! నీ మంజు భాషలు వినలేని
కర్ణరంధ్రంబుల కలిమి యేల?
పురుషరత్నమ! నీవు భోగింపఁగాలేని
తనులతవలని సౌందర్య మేల?

భువనమోహన! నిన్నుఁ బొడగానఁగా లేని
చక్షురింద్రియముల సత్వ మేల?
దయిత! నీ యధరామృతం బానఁగాలేని
జిహ్వకు ఫలరససిద్ధి యేల?
ఆ. నీరజాతనయన! నీ వనమాలికా
గంధ మబ్బ దేని ఘ్రాణ మేల?
ధన్యచరిత! నీకు దాస్యంబుజేయని
జన్మ మేల? యెన్ని జన్మములకు." ॥1711॥

వ. అని యిట్లు రుక్మిణీదేవి పుత్తెంచిన సందేశంబులు, రూప సౌంద
ర్యాది విశేషంబులును బ్రాహ్మణుండు హరికి విన్నవించి "కర్తవ్యం
బెద్ది చేయ నవధరింపు" మని సవరణగా నిట్లనియె. ॥1712॥

సీ. పల్లవ వైభవాస్పదములు పదములు;
కనకరంభాతిరస్కారు లూరు;
లరుణప్రభామనోహరములు గరములు;
కంబుసౌందర్యమంగళము గళము;
మహిత భావాభావమధ్యంబు మధ్యంబు;
చక్షురుత్సవదాయి చన్నుదోయి;
పరిహసితార్ధేందు పటలంబు నిటలంబు;
జితమత్త మధుకరశ్రేణి వేణి;
ఆ. భావజాశుగముల ప్రాపులు చూపులు;
కుసుమశరుని వింటి కొమలు బొమలు;
చిత్తతోషణములు చెలువభాషణములు;
జలజనయన ముఖము చంద్రసఖము. ॥1713॥

ఉ. ఆ యెలనాగ నీకుఁ దగు; నంగనకుం దగు దీవు మా యుపా
ధ్యాయుల యాన పెండ్లి యగుఁ; దప్పదు జాడ్యములేల? నీవు నీ
తోయమువారుఁ గూడుకొని తోయరుహాననఁ దెత్తుగాని వి
చ్చేయుము;శత్రులన్నుఱుముజేయుముచేయుముశోభనం బిలన్. ॥1714॥

205 వాసుదేవాగమన నిర్ణయము

వ. అని యిట్లు పలికిన బ్రాహ్మణునివలన విదర్భరాజతనయ పుత్తెం
చిన సందేశంబును, రూప సౌందర్యాదివిశేషంబులును విన, నవ
ధరించి నిజకరంబున నతని కరంబుఁబట్టి నగుచు న య్యాదవేం
ద్రుండు; యిట్లనియె ॥1715॥

ఉ. కన్నియమీఁద నా తలఁపు గాఢము; కూరుకురాదు రేయి నా
కెన్నఁడు; నా వివాహము సహింపక రుక్మి దలంచు కీడు నే
మున్నె యెఱుంగుదుం; బరులమూఁక వధించి కుమారిఁ దెత్తు వి
ద్వన్నుత! మ్రానుఁద్రచ్చి నవవహ్నిశిఖన్ వడిఁదెచ్చు కైవడిన్. ॥1716॥

క. వచ్చెద విదర్భభూమికి;
జొచ్చెద భీష్మకుని పురము; సురుచిరలీలం

దెచ్చెద బాలన్1 వ్రేల్మిడి
ద్రచ్చెద నడ్డంబు రిపులు వచ్చినఁ బోరన్. ॥1717॥

వ. అని పలికి, రుక్మిణీదేవి పెండ్లినక్షత్రంబుఁ దెలిసి, దన పంపున రథ
సారథి యైన దారకుండు సైబ్య సుగ్రీవ మేఘపుష్ప వలాహకంబు
లను తురంగంబులం గట్టి రథమాయత్తంబు చేసి తెచ్చిన నమోఘ
మనోరథుండైన హరి తానును, బ్రాహ్మణుండును రథారోహణంబు
జేసి యేకరాత్రంబున నానర్తకదేశంబులు గడచి, విదర్భదేశంబు
నకుఁ జనియె; నందు కుండినపురీశ్వరుండైన భీష్మకుండు కొడు
కునకు వశుండై కూఁతు శిశుపాలున కిత్తునని తలఁచి, శోభనోద్యో
గంబులు చేయించె నప్పుడు. ॥1718॥

సీ. రచ్చలు గ్రంతలు రాజమార్గంబులు
విపణి దేశంబులు విశదములుగఁ
జేసిరి; చందనసిక్త తోయంబులు
గలయంగఁ జల్లిరి; కలువడములు
రమణీయ వివిధతోరణములుఁ గట్టిరి
సకల గృహంబులు చక్కఁ జేసి;
కర్పూరకుంకుమాగరుధూపములు పెట్టి
రతివలుఁ బురుషులు నన్ని యెడల
ఆ. వివిధవస్త్రములను వివిధమాల్యాభర
ణానులేపనముల నమరి యుండి
రఖిల వాద్యములు మహాప్రీతి మ్రోయించి
రుత్సవమున నగర మొప్పియుండె. ॥1719॥

వ. అంత నా భీష్మకుండు విహితప్రకారంబునం బితృదేవతల నర్చించి
బ్రాహ్మణులకు భోజనంబులు పెట్టించి, మంగళాశీర్వచనంబులు
చదివించి, రుక్మిణీదేవి నభిషిక్తంజేసి వస్త్రయుగళభూషితం గావించి
రత్నభూషణంబులిడి, ఋగ్యజుస్సామ మంత్రంబుల మంగళాచా
రంబు లొనరించి, భూసురులు రక్షాకరణంబు లాచరించిరి; పురోహి
తుండు గ్రహశాంతికొఱకు నిగమనిగదితన్యాయంబున హోమంబు
గావించె; మఱియు నా రాజు దంపతుల మేలుకొఱకుఁ దిల ధేను
కలధౌత కనక చేలాది దానంబులు ధరణీదేవతల కొసంగెను;
అయ్యవసరంబున. ॥1720॥

మ. భటసంఘంబులతో రథావళులతో భద్రేభయూథంబుతోఁ
బటువేగాన్విత ఘోటకవ్రజముతో బంధు ప్రియ శ్రేణితోఁ
గటుసంరంభముతో విదర్భతనయం గై కొందు నంచున్ విశం
కటవృత్తిం జనుదెంచెఁ జైద్యుఁడు గడున్ గర్వించి య వ్వీటికిన్. ॥1721॥

ఉ. బంధులఁ గూడి కృష్ణబలభద్రులు వచ్చినఁ బాఱదోలి ని
ర్మంథర వృత్తిఁ జైద్యునకు మానినిఁ గూర్చెద మంచు నుల్లస
త్సింధుర వీర రథ్య రథ సేనలతోఁ జనుదెంచి రా జరా
సంధుఁడు దంతవక్త్రుఁడును సాల్వ విదూరథ పౌండ్రకాదులున్. ॥1722॥

వ. మఱియు నానాదేశంబుల రాజు లనేకు లేతెంచి రందు శిశుపాలు
నెదుర్కొని పూజించి భీష్మకుం డొక్క నివేశంబున నతని విడి
యించె; నంతఁ ద ద్వృత్తాంతంబు విని. ॥1723॥

చ. హరి యొకఁ డేగినాఁడు మగధాదులు చైద్యహితానుసారులై
నరపతు లెందఱేని చనినారు కుమారికఁ దెచ్చుచోట సం
గర మగుఁ దోడు గావలయుఁ గంసవిరోధికి నంచు వేగఁ దా
నరిగె హలాయుధుండు గమలాక్షుని జాడ ననేక సేనతోన్. ॥1724॥

క. ఆలోపల నేకతమున
నాలోలవిశాలనయనయగు రుక్మిణి ద
న్నా లోకలోచనుఁడు హరి
యాలోకము చేసి కదియఁ డని శంకితయై. ॥1725॥

శా. లగ్నం బెల్లి వివాహముం గదిసె నేలా రాఁడు గోవిందుఁ? డు
ద్విగ్నం బయ్యెడి మానసంబు వినెనో వృత్తాంతమున్? బ్రాహ్మణుం
డగ్నిద్యోతనుఁ డేటికిం దడసె? నా యత్నంబు సిద్ధించునో?
భగ్నంబై చనునో? విరించికృత మెబ్బంగిం బ్రవర్తించునో? ॥1726॥

మ. ఘను డా భూసురు డేగెనో? నడుమ మార్గశ్రాంతుఁడై చిక్కెనో?
విని కృష్ణుం డది తప్పుగాఁ దలఁచెనో? విచ్చేసెనో? యీశ్వరుం
డనుకూలింపఁ దలంచునో తలఁపడో? యార్యామహాదేవియున్
నను రక్షింప నెఱుంగునో యెఱుఁగదో? నా భాగ్య మెట్లున్నదో? ॥1727॥

వ. అని వితర్కించుచు. ॥1728॥

ఉ. పోఁ డను బ్రాహ్మణుండు యదుపుంగవు వీటికి; వాసుదేవుఁడున్
రాఁ డను; నింకఁ బోయి హరి రమ్మని చీరెడు నిష్టబంధుడున్
లేఁ డను; రుక్మికిం దగవు లేదటు చైద్యున కిత్తు నంచు ను
న్నాఁ డను; గౌరి కీశ్వరికి నావలనం గృపలేదు నే డనున్. ॥1729॥

ఉ. చెప్పదు తల్లికిం దలఁపు చిక్కు; దిశల్ దరహాస చంద్రిక
ల్గప్పదు; వక్త్రతామరసగంధ సమాగత భృంగసంఘమున్
రొప్పదు; నిద్ర గైకొన; దురోజపరస్పరసక్త హారముల్
విప్పదు; కృష్ణమార్గగతవీక్షణపంక్తులు ద్రిప్ప దెప్పుడున్. ॥1730॥

చ. తుడువదు కన్నులన్ వెడలు తోయకణంబులు; గొప్పు చక్కఁగా
ముడువదు; నెచ్చలిం గదిసి ముచ్చటకుం జన దన్న మేమియుం
గుడువదు; నీరముం గొనదు; కూరిమి కీరముఁ జేరి పద్యముం
నొడువదు; వల్లకీగుణవినోదము చేయదు; డాయ దన్యులన్. ॥1731॥

సీ. మృగనాభి యలఁదదు మృగరాజమధ్యమ;
జలకము లాడదు జలజగంధి;
ముకురంబు చూడదు ముకురసన్నిభముఖి;
పువ్వులు దుఱుమదు పువ్వుఁబోఁడి;
వనకేళిఁ గోరదు వనజాతలోచన;

హంసంబుఁ బెంపదు హంసగమన;
లతలఁ బోషింపదు లతికాలలితదేహ
తొడవులు తొడుపదు తొడవుతొడవు
ఆ. తిలకమిడదు నుదుటఁ దిలకినీతిలకంబు
గమలగృహముఁ జొరదు కమలహస్త
గారవించి తన్నుఁ గరుణఁ గైకొన వన
మాలి రాఁడు తగవుమాలి యనుచు. ॥1732॥

వ. మఱియును. ॥1733॥

మ. మలఁగున్ మెల్లని గాలికిం; బటునటన్మత్తద్విరేఫాళికిం
దలఁగుం; గోయలమ్రోఁతకై యలఁగు; నుద్యత్కీరసంభాషలం
గలఁగున్; వెన్నెలఁవేఁడిమిం నలఁగు; మాకందాంకురఛాయకుం
దొలఁగుం; గొమ్మ మనోభవానలశిఖాదోధూయమానాంగియై. ॥1734॥

206 వాసుదేవాగమనంబు

వ. ఇట్లు హరిరాక కెదురుచూచుచు సకల ప్రయోజనంబులందును
విరక్త యయి మనోజానలంబునం బొగులు మగువకు శుభంబు
చెప్పు చందంబున వామోరులోచనభుజంబులదరె; నంతఁ గృష్ణు
నియోగంబున బ్రాహ్మణుండు చనుదెంచిన నతని ముఖలక్షణం
బుపలక్షించి యా కలకంఠకంఠి మహోత్కంఠతోడ నకుంఠిత య
యి మొగంబునం జిఱునగవు నిగుడ నెదురు జని నిలువంబడిన
బ్రాహ్మణుం డిట్లనియె. ॥1735॥

ఉ. "మెచ్చె భవద్గుణోన్నతి; కమేయ ధనావళు లిచ్చె నాకుఁ; దా
వచ్చె సుదర్శనాయుధుఁడు వాఁడె; సురాసురు లెల్ల నడ్డమై
వచ్చిననైన రాక్షసవివాహమునం గొనిపోవు నిన్నుఁ; నీ
సచ్చరితంబు భాగ్యమును సర్వము నేడు ఫలించెఁ గన్యకా!" ॥1736॥

వ. అనిన వైదర్భి యిట్లనియె. ॥1737॥

మ. "జలజాతేక్షణుఁ దోడి తెచ్చితివి నా సందేశముం జెప్పి; నన్
నిలువం బెట్టితి; నీ కృపన్ బ్రతికితిన్ నీ యట్టి పుణ్యాత్మకుల్
గలరే దీనికి నీకుఁ బ్రత్యుపకృతిం గావింప నే నేర; నం
జలిఁ గావించెద; భూసురాన్వయమణీ! సద్బంధుచింతామణీ!" ॥1738॥

వ. అని నమస్కరించె; నంత రామకృష్ణులు దన కూఁతు వివాహంబు
నకు వచ్చుట విని, తూర్యఘోషంబులతో నెదుర్కొని, విధ్యుక్తప్రకా
రంబునం బూజించి, మధుపర్కంబులిచ్చి, వివిధాంబరాభరణంబు
లు మొదలైన కానుక లొసంగి, భీష్మకుండు బంధుజనసేనాసమే
తులైన వారలకుం దూర్ణంబ సకలసంపత్పరిపూర్ణంబులైన నివేశం
బులు గల్పించి విడియించి; యిట్లు కూడిన రాజుల కెల్లను వయో
వీర్యబలవిత్తంబు లెట్లట్ల కోరినపదార్థంబు లెల్ల నిప్పించి పూజించె,
నంత విదర్భపురంబుప్రజలు హరిరాక విని వచ్చి చూచి నేత్రాం

జలులం దదీయ వదనకమలమధుపానంబుఁ జేయుచు. ॥1739॥

మ. తగు నీ చక్రి విదర్భరాజసుతకుం; దథ్యంబు వైదర్భియుం
దగు నీ చక్రికి; నింత మంచి దగునే? దాంపత్య మీ యిద్దఱిం
దగులం గట్టిన బ్రహ్మ నేర్పరిగదా; దర్పాహతారాతియై
మగఁడౌఁ గావుతఁ జక్రి యీ రమణికిన్ మా పుణ్యమూలంబునన్. ॥1740॥

వ. అని పలికి రా సమయంబున. ॥1741॥

సీ. సన్నద్ధులై బహు శస్త్ర సమేతులై
బలిసి చుట్టును వీరభటులు గొలువ
ముందఱ నుపహారములు కానుకలు గొంచు
వర్గంబులై వారవనిత లేఁగఁ
బుష్ప గంధాంబర భూషణ కలితలై
పాడుచు భూసురభార్య లరుగఁ
బణవ మర్దళ శంఖ పటహ కాహళ వేణు
భేరీధ్వనుల మిన్ను పిక్కటిలఁగఁ
ఆ. దగిలి సఖులు గొల్వఁ దల్లులు బాంధవ
సతులు దోడ రాఁగ సవినయముగ
నగరు వెడలి నడచె నగజాతకును మ్రొక్క
బాల చికురపిహితఫాల యగుచు. ॥1742॥

వ. మఱియు సూత మాగధ వంది గాయక పాఠక జను లంతంత నభి
నందించుచుఁ జనుదేర మందగమనంబున, ముకుందచరణారవిం
దంబులు డెందంబునం దలఁచుచు నిందుధరసుందరీ మందిరంబు
చేరి సలిల ధౌత చరణకరారవింద యై వార్చి శుచియై, గౌరీసమీ
పంబునకుం జనియె నంత ముత్తైదువలగు భూసురోత్తమభార్యలు
భవసహితయైన భవానికి మజ్జనంబు గావించి, గంధాక్షత లిడి,
వస్త్రమాల్యాది భూషణంబుల నలంకరించి ధూపదీపంబు లొసంగి
నానావిధోపహారంబులు సమర్పించి, కానుకలిచ్చి, దీపమాలికల
నివాళించి రుక్మిణీదేవిని మ్రొక్కించి; రప్పుడు. ॥1743॥

ఉ. “నమ్మితి నా మనంబున సనాతను లైన యుమామహేశులన్
మిమ్ముఁ బురాణదంపతుల మేలు భజింతుఁ గదమ్మ! మేటి పె
ద్దమ్మ! దయాంబురాశివి గదమ్మ! హరిం బతిఁ జేయుమమ్మ! ని
న్నమ్మినవారి కెన్నటికి నాశము లేదు గదమ్మ! యీశ్వరీ!” ॥1744॥

వ. అని గౌరీదేవికి మ్రొక్కి పతులతోడం గూడిన బ్రాహ్మణభార్యలకు
లవణాపూపంబులును, తాంబూల కంఠసూత్రంబులును, ఫలం
బులు నిక్షుదండంబులు నిచ్చి రుక్మిణీదేవి వారలం బూజించిన. ॥1745॥

ఆ. వార లుత్సహించి వలనొప్ప దీవించి
సేస లిడిరి యువతి శిరమునందు;
సేస లెల్లఁ దాల్చి శివవల్లభకు మ్రొక్కి
మౌననియతి మాని మగువ వెడలె. ॥1746॥

వ. ఇట్లు మేఘమధ్యంబు వెలువడి విలసించు క్రొక్కారు మెఱుంగు తెఱంగున, మృగధరమండలంబు నిర్గమించి చరించు మృగంబు చందంబునఁ, గమలభవ నర్తకుం డెత్తిన జవనిక మఱుఁగు దెరలి పొడచూపిన మోహినీదేవత కైవడి, దేవదానవ సంఘాత కరతల సవ్యాపసవ్య సమాకృష్యమాణ పన్నగేంద్ర పాశ పరివలయిత పర్యాయ పరిభ్రాంత మంథరాచల మంథాన మథ్యమాన ఘూర్ణిత ఘుమఘుమాయత మహార్ణవమధ్యంబున నుండి చనుదెంచు నిందిరాసుందరీ వైభవంబున, బహువిధప్రభాభాసమానయై యిందుధరసుందరీ మందిరంబు వెడలి మానసకాసార హేమకమల కానన విహారమాణ మత్తమరాళంబు భంగి మందగమనంబునఁగనకకలశ యుగళ సంకాశ కర్కశ పయోధరభార పరికంప్యమాన మధ్యయై రత్నముద్రికాలంకృతంబైన కెంగేల నొక్క సఖీలలామ కైదండఁ గొని రత్ననివహ సమంచిత కాంచన కర్ణపత్ర మయూఖంబులు గండభాగంబుల నర్తనంబులు సలుప నరవింద పరిమళ కుతూహలావతీర్ణ మత్తమధుకరంబుల మాడ్కి నరాళంబులైన కుంతలజాలంబులు ముఖమండలంబునఁ గ్రందుకొన, సుందర మందహాస రోచులు దిశలందు బాలచంద్రికా సౌందర్యంబు నావహింప నధర బింబఫలారుణ మరీచిమాలికలు రదనకుందకుట్మంబులకనురాగంబు సంపాదింప, మనోజాతకేతన సన్నిభంబైన పయ్యెదకొంగు దూఁగ; సువర్ణమేఖలాఘటిత మణికిరణ పటలంబు లకాలశక్రచాప జనకంబులై మెఱయఁ జెఱుకువిలుతుం డొరబెఱికి వాఁడి యడిదంబు జళిపించిన ధగధగాయానంబులగు బాణంబుల పగిది, సురుచిర విలోకన నికరంబులు రాజవీరుల హృదయంబులు భేదింప, శింజాన మంజు మంజీర నినదంబులు చెవుల పండువు చేయఁ, బాద సంచారంబున హరిరాక కెదురుచూచుచు వీరమోహినియై చనుదెంచుచున్న సమయంబున. ॥1747॥

మ. అళినీలాలకఁ బూర్ణచంద్రముఖి, నేణాక్షిం, బ్రవాళాధరిం,
గలకంఠిన్, నవపల్ల వాంఘ్రియుగళన్, గంధేభకుంభస్తనిం,
బులిన శ్రోణి నిభేంద్రయాన, నరుణాంభోజాతహస్తన్, మహో
త్పలగంధిన్, మృగరాజమధ్యఁ గని విభ్రాంతాత్ములై రందఱున్. ॥1748॥

వ. మఱియు న య్యింతి దరహాస లజ్జావనోకంబులం జిత్తంబు లేమఱి ధైర్యంబులు దిగనాడి గాంభీర్యంబులు విడిచి గౌరవంబులు మఱచి చేష్టలు మాని, యెఱుక లుడిగి యాయుధంబులు దిగవైచి, గజ తురగ రథారోహణంబులు చేయ నేరక, రాజులెల్ల నేలకు వ్రాలి; రాయేణీలోచన తన వామకర నఖంబుల నలకంబులఁ దలంగఁ ద్రోయుచు నుత్తరీయంబు చక్కనొత్తుచుఁ గడకంటి చూపులం గ్రమంబున నా రాజలోకంబు నాలోకించుచు. ॥1749॥

మ. కనియెన్ రుక్మిణి చంద్రమండలముఖుం, గంఠీరవేంద్రావల
గ్ను, నవాంభోజదళాక్షుఁ, జారుతరవక్షున్, మేఘసంకాశదే
హు, నగారాతిగజేంద్రహస్తనిభబాహుం, జక్రి, బీతాంబరున్,
ఘనభూషాన్వితుఁ గంబుకంఠు, విజయోత్కంఠున్ జగన్మోహనున్. ॥1750॥

వ. కని తదీయ రూప వయో లావణ్య వైభవ గాంభీర్య చాతుర్య తేజో
విశేషంబులకు సంతసించి మనోభవశరాక్రాంతయై రథారోహణంబు
గోరుచున్న యవ్వరారోహంజూచి, పరిపంథి రాజలోకంబు చూచు
చుండ మందగమనంబున గంధసింధురంబు లీలం జనుదెంచి
ఘేరవంబుల నడిమిభాగంబుఁ గొని చను కంఠీరవంబు కైవడి నిఖిల
భూపాలగణంబుల గణింపక దృణీకరించి రాజకన్యకం దెచ్చి హరి
తన రథంబుమీఁద నిడికొని భూనభోంతరాళంబు నిండ శంఖంబు
పూరించుచు బలభద్రుండు తోడ నడవ, యాదవవాహినీ పరివృ
తుండై ద్వారకానగరమార్గంబు పట్టి చనియె; నంత జరాసంధవశు
లైన రాజు లందఱు హరిపరాక్రమంబు విని సహింప నోపక. ॥1751॥

మ. ఘన సింహంబుల కీర్తి నీచమృగముల్ గైకొన్న చందంబునన్
మన కీర్తుల్ గొని బాలఁ దోడ్కొనుచు నున్మాదంబుతో గోపకుల్
చనుచున్నా రదె; శౌర్య మెన్నటికి? మీ శస్త్రాస్త్రముల్ గాల్పనే?
తనుమధ్యన్ విడిపింపమేని నగరే ధాత్రీజనుల్ క్రంతలన్. ॥1752॥

వ. అని యొండొరులఁ దెలుపుకొని, రోషంబులు హృదయంబుల నిలు
పుకొని, సంరంభించి, తనుత్రాణంబులు వహించి, ధనురాది సాధ
నంబులు ధరియించి, పంతంబులాడి, తమతమ చతురంగబలం
బులంగూడి, జరాసంధాదులు యదువీరుల వెంటనంటఁదాఁకి,
నిలునిలుమని ధిక్కరించి పలికి, యుక్కుమిగిలి, మహీధరంబుల
మీఁద సలిలధారలు కురియు ధారాధరంబుల చందంబున బాణ
వర్షంబులు గురియించిన యాదవసేనలం గల దండనాయకులు
కోదండంబు లెక్కిడి, గుణంబులు మ్రోయించి; రప్పుడు. ॥1753॥

క. అరిబల భట సాయకముల
హరిబలములు గప్పఁబడిన నడరెడు భీతిన్
హరిమధ్య సిగ్గుతోడను
హరివదనముఁ జూచెఁ జకితహరిణేక్షణయై. ॥1754॥

వ. ఇట్లు చూచిన. ॥1755॥

క. వచ్చెద రదె యదువీరులు
వ్రచ్చెద రరిసేన నెల్ల వైరులు పెలుచన్
నొచ్చెదరును విచ్చెదరును
జచ్చెదరును నేడు చూడు జలజాతాక్షీ! ॥1756॥

వ. అని రుక్మిణీదేవిని హరి యూరడించె; నంత బలభద్ర ప్రముఖులైన
యదువీరులు ప్రళయవేళ మిన్నునం బన్ని బలుపిడుగు లడరిం
చు పెనుమొగుళ్ళ వడువున జరాసంధాది పరిపంథిరాజచక్రంబు
మీఁద నవక్ర పరాక్రమంబున శిఖిశిఖా సంకాశ నిశిత శిలీముఖ
నారాచ ప్రముఖంబులైన బహువిధ బాణపరంపరలుగురియ నది
యును విదళిత మత్త మాతంగంబును, విచ్ఛిన్న తురంగంబును

విభిన్న రథవరూథంబును, వినిహత పదాతియూథంబును, విఖం
డిత వాహ వారణ రథారోహణ మస్తకంబును, విశకలిత వక్షోమధ్య
కర్ణ కంఠ కపోల హస్తంబును, విస్ఫోటిత కపాలంబును, వికీర్ణ కేశ
జాలంబును, విపాటిత చరణ జాను జంఘంబును, విదళిత దంత
సంఘంబును, విఘటిత వీరమంజీర కేయూరంబును, విభ్రష్ట కుం
డల కిరీట హారంబును, విశ్రుత వీరాలాపంబును, విదార్యమాణ
గదాకుంత తోమర పరశు పట్టిస ప్రాస కరవాల శూల చక్ర చాపం
బును, వినిపాతిత కేతన చామర ఛత్రంబును, విలూన తనుత్రాణం
బును, వికీర్యమాణ ఘోటకసంఘ రింఖాసముద్ధూత ధరణీపరాగం
బును, వినష్ట రథ వేగంబును, వినివారిత సూత మాగధ వంది
వాదంబును, వికుంఠిత హయహేషా పటహ భాంకార కరటిఘటా
ఘీంకార రథనేమి పటాత్కార తురగ నాభిఘంటా ఘణఘణాత్కార
వీరహుంకార భూషణ ఝణఝణాత్కార నిస్సాణ ధణధణాత్కార
మణినూపుర క్రేంకార కింకిణీ కిణకిణాత్కార శింజనీటంకార భటప
రస్పరధిక్కార నాదంబును, వినిర్భిద్యమాన రాజసమూహంబును,
విద్యమాన రక్తప్రవాహంబును, విశ్రూయమాణ భూతబేతాళ
కలకలంబును, విజృంభమాణ ఫేరవ కాక కంకాది సంకులంబును,
బ్రచలిత కబంధంబును బ్రభూత పలల గంధంబును బ్రదీపిత మేదో
మాంస రుధిర ఖాదనంబును, బ్రవర్తిత డాకినీ ప్రమోదంబును,
నయి యుండె; నప్పుడు. ‖1757‖

208 రాజలోక పలాయనంబు

చ. మగిడి చలించి పాఱుచును మాగధ ముఖ్యులు గూడి యొక్కచో
వగచుచు నాలిఁ గోల్పడినవాని క్రియం గడు వెచ్చనూర్చుచున్
మొగమునఁ దప్పిదేరఁ దమ ముందఱఁ బొక్కుచునున్న చైద్యుతోఁ
బగతుర చేతిలోఁ బడక ప్రాణముతోడుత నున్నవాఁడవే. ‖1758‖

వ. అని మఱియును. ‖1759‖

ఆ. బ్రతుకవచ్చు నొడలఁ బ్రాణంబు లుండినఁ;
బ్రతుకు గలిగెనేని భార్య గలదు;
బ్రతికితీవు; భార్యపట్టు దైవమెఱుంగు;
వగవ వలదు చైద్య! వలదువలదు. ‖1760‖

వ. వినుము, దేహధారి స్వతంత్రుండు గాఁడు, జంత్రగానిచేతి జంత్రపు
బొమ్మ కైవడి నీశ్వరతంత్ర పరాధీనుండై, సుఖదుఃఖంబులందు
నర్తనంబులు సలుపుఁ;దొల్లి యేను మధురాపురంబుపైఁబదియేడు
మాఱులు పరాక్రమంబున విడిసి, సప్తదశవారంబులు చక్రిచేత ని
ర్మూలితబలచక్రుండనై కామపాలుచేతంబట్టుబడి కృష్ణుండు గరుణ
చేసి విడిపించి పుచ్చిన వచ్చి క్రమ్మఱ నిరువదిమూ డక్షౌహిణు
లంగూడుకొని పదునెనిమిదవ మాఱు దాడిచేసి శత్రువులం దోలి
విజయంబు చేకొంటిని యిట్టి జయాపజయంబులందు హర్షశోకం
బులం జెంద నే నెన్నండు; నేటి దినంబున నీ కృష్ణు నెదిరి పోర
మనరాజలోకంబెల్ల నుగ్రాక్షుంగూడికొని పోరిన నోడుదుమింతి య10

కాక దైవయుక్తంబైన కాలంబునం జేసి లోకంబులు పరిభ్రమించు
చుండును; అదియునుం గాక. ||1761||

మ. తమకుం గాలము మంచిదైన మనలం ద్రైలోక్య విఖ్యాతి వి
క్రములన్ గెల్చిరి యాదవుల్ హరి భుజాగర్వంబునన్ నేడు; కా
లము మేలై చనుదెంచెనేని మనమున్ లక్షించి విద్వేషులన్
సమరక్షోణి జయింత; మింతపనికై శంకింప నీకేటికిన్. ||1762||

209 రుక్మి యనువాని భంగంబు

వ. అని యిట్లు జరాసంధుండు నతని యొద్ది రాజులును శిశుపాలుని
పరితాపంబు నివారించి, తమతమ భూములకుం జనిరి; శిశుపా
లుండు ననుచర సేనాసమేతుండయి తన నగరంబునకుం జనియె
నంత రుక్మి యనువాఁడు కృష్ణుండు రాక్షసవివాహంబునం దన
చెలియలిం గొనిపోవుటకు సహింపక, యేకాక్షౌహిణీబలంబుతోడ
సమరసన్నాహంబునం గృష్ణుని వెనుదగిలి పోవుచుఁ దన సారథి
తో యిట్లనియె. ||1763||

ఉ. బల్లిదు, నన్ను భీష్మజనపాలకుమారకుఁ జిన్న చేసి నా
చెల్లెలి రుక్మిణిం గొనుచుఁ జిక్కని నిక్కపు బంటుబోలె నీ
గొల్లఁడు పోయెడిన్; రథము గూడఁగఁ దోలుము; తేజితోల్లస
ద్భల్ల పరంపరన్ మదముఁ బాపెదఁ జూపెద నా ప్రతాపమున్. ||1764||

వ. అని యిట్లు రుక్మి హరి కొలంది యెఱుంగక సారథి నదలించి రథం
బుఁగూడందోలించి గోపాలక! వెన్నముచ్చ! నిమిషమాత్రంబు నిలు
నిలు" మని ధిక్కరించి, బలువింట నారి యెక్కించి మూడు వాఁడి
తూపుల హరి నొప్పించి యిట్లనియె. ||1765||

సీ. "మా సరివాఁడవా మా పాపఁ గొనిపోవ?
నేపాటి గలవాడ? వేది వంశ?
మెందు జన్మించితి? వెక్కడఁ బెరిగితి?
వెయ్యది నడవడి? యెవ్వఁ డెఱుఁగు?
మానహీనుఁడ వీవు; మర్యాదయును లేదు;
మాయ గైకొని కాని మలయ రావు;
నిజరూపమున శత్రునివహంబుపైఁ బోవు;
వసుధీశుఁడవు గావు వావి లేదు;
ఆ. కొమ్మ నిమ్ము; నీవు గుణరహితుండవు
విడువు; విడువవేని విలయకాల
శిఖిశిఖా సమాన శితశిలీముఖముల
గర్వ మెల్లఁ గొందుఁ గలహమందు. ||1766||

వ. అని పలికిన నగధరుండు నగి, యొక్క బాణంబున వాని కోదండం
బు ఖండించి, యాఱు శరంబుల శరీరంబు దూఱనేసి, యెనిమిది
విశిఖంబుల రథ్యంబులంగూల్చి రెండమ్ముల సారథింజంపి మూ
డువాఁడి తూపులంగేతనంబుఁద్రుంచి మఱియు నొక్క విల్లందినం

ద్రుంచి వెండియు నొక్క ధనువు పట్టిన విదళించి క్రమంబునఁ బరి
ఘ పట్టిస శూల చర్మాసి శక్తి తోమరంబులు ధరియించినం దును
కలు చేసి క్రమ్మఱ నాయుధంబు లెన్ని యెత్తిన నన్నియు శకలం
బులు గావించె; నంతటం దనివిజనక వాఁడు రథంబు డిగ్గి ఖడ్గహ
స్తుండై దవానలంబుపైఁ బడు మిడుత చందంబునం గదిసిన ఖడ్గ
కవచంబులు చూర్ణంబులు చేసి, సహింపక మెఱుంగులు చెదర
నడిదంబుపెఱికి జళిపించి వాని శిరంబు తెగవ్రేయుదునని గమ
కించి, నడచుచున్న నడ్డంబు వచ్చి రుక్మిణీదేవి హరిచరణారవిం
దంబులు పట్టుకొని యిట్లనియె. ॥1767॥

మత్త. "నిన్నునీశ్వరు దేవదేవుని నిర్ణయింపఁగ లేక యో
సన్నుతామలకీర్తిశోభిత! సర్వలోకశరణ్య! మా
యన్న యాతఁడు నేడు చేసె మహాపరాధము నీ యెడన్
నన్ను మన్నన చేసి కావు మనాథనాథ! దయానిధీ! ॥1768॥

మత్త. కల్ల లేదని విన్నవించుట గాదు వల్లభ! యాతనిన్
బ్రల్లదుం దెగఁజూచితేనియు భాగ్యవంతుల మైతి మే
మల్లుం డయ్యె ముకుందుఁ డీశ్వరుఁ డంచు మోదితు లైన మా
తల్లిదండ్రులు పుత్ర శోకము దాల్చి చిక్కుదు రీశ్వరా!" ॥1769॥

మ. అని డగ్గుతికతో మహాభయముతో నాకంపితాంగంబుతో
వినత శ్రాంత ముఖంబుతో శ్రుతిచలద్వేణీకలాపంబుతోఁ
గనుదోయిన్ జడిగొన్న బాష్పములతోఁ గన్యాలలామంబు మ్రొ
క్కిన రుక్మిం దెగవ్రేయఁబోక మగిడెం గృష్ణుండు రోచిష్ణుఁడై. ॥1770॥

వ. ఇట్లు చంపక బావా! రమ్మని చిఱునగవు నగుచు వానిం, బట్టి
బంధించి, గడ్డంబును మీసంబునుం దలయును నొక కత్తివాతి య
మ్మున రేవులువాఱఁ గొఱిగి విరూపిం జేసె; నంతట యదువీరులు
పరసైన్యంబులం బాఱఁదోలి, తత్సమీపంబునకు వచ్చి; రప్పుడు
హతప్రాణుండై కట్టుబడియున్న రుక్మిం జూచి కరుణజేసి, కామపా
లుండు వాని బంధంబులు విడిచి హరి డగ్గఱి యిట్లనియె. ॥1771॥

క. తలమనక భీష్మనందనుఁ
దలయును మూతియును గొఱుగఁ దగవే? బంధుం
దలయును మూతియు గొఱుగుట
తల తఱుఁగుటకంటెఁ దుచ్ఛతరము మహాత్మా! ॥1772॥

క. కొందఱు రిపులని కీడును;
గొందఱు హితులనుచు మేలుగూర్పవు; నిజ మీ
వందఱి యందును సముఁడవు;
పొందఁగ నేలయ్య విషమబుద్ధి? ననంతా! ॥1773॥

వ. అని వితర్కించి పలికి రుక్మిణీదేవి నుపలక్షించి యిట్లనియె. ॥1774॥

శా. తోడంబుట్టినవాని భంగమునకున్ దుఃఖించి మా కృష్ణు నె
గ్గాడం జూడకు మమ్మ పూర్వభవకర్మాధీనమై ప్రాణులం

గీడున్ మేలునుజెందు; లేఁ డొకఁడు శిక్షింపంగ రక్షింప నీ
తోడంబుట్టువు కర్మశేష పరిభూతుం డయ్యె నే డీ యెడన్. ॥1775॥

క. చంపెడి దోషము గలిగినఁ
జంపఁ జనదు బంధుజనులఁ జను విడువంగాఁ
జంపిన దోషము సిద్ధము
చంపఁగ మఱి యేల మున్న చచ్చిన వానిన్. ॥1776॥

ఆ. బ్రహ్మచేత భూమిపతుల కీ ధర్మంబు
గల్పితంబు రాజ్యకాంక్షఁ జేసి
తోడిచూలు నైనఁదోడఁబుట్టినవాఁడు
చంపుచుండుఁ గ్రూర చరితుఁ డగుచు. ॥1777॥

క. భూమికి ధన ధాన్యములకు
భామలకును మానములకుఁ బ్రాభవములకుం
గామించి మీఁదుఁ గానరు
శ్రీ మదమున మానధనులు చెనఁకుదు రొరులన్. ॥1778॥

వ. వినుము, దైవమాయం జేసి దేహాభిమానులైన మానవులకుం బగ
వాఁడు బంధుండు దాసీనుండు నను భేదంబు మోహంబున సిద్ధం
బయి యుండు జలాదుల యందుఁ జంద్రసూర్యాదులును ఘటా
దులందు గగనంబును బెక్కులై కానంబడు భంగి దేహధారులకంద
ఱకు నాత్మ యొక్కండయ్యును బెక్కండ్రై తోఁచు; నాద్యంతంబులు
గల యీ దేహంబు ద్రవ్య ప్రాణ గుణాత్మకంబై, యాత్మ యందు
నవిద్య చేతఁ గల్పితంబై, దేహిని సంసారంబునం ద్రిప్పు సూర్యుండు
తటస్థుండై యుండం బ్రకాశమానంబులైన దృష్టి రూపంబులుంబో
లె నాత్మ తటస్థుండై యుండ దేహేంద్రియంబులు ప్రకాశమానంబు
లగు నాత్మకు వేఱొక్కటితోడ సంయోగవియోగంబులు లేవు వృద్ధి
క్షయంబులు చంద్రకళలకుంగాని చంద్రునికి లేని కైవడి జన్మనాశం
బులు దేహంబునకుంగాని యాత్మకుఁ గలుగనేరవు; నిద్రబోయిన
వాఁడాత్మను విషయఫలానుభవంబులు చేయించు తెఱంగున
నెఱుక లేని వాఁడు నిజము గాని యర్థంబులందు ననుభవము
నొందుచుండు కావున. ॥1779॥

క. అజ్ఞానజ మగు శోకము
విజ్ఞానవిలోకనమున విడువుము నీకుం
బ్రజ్ఞావతికిం దగునే
యజ్ఞానుల భంగి వగవ నంభోజముఖీ! ॥1780॥

వ. ఇట్లు బలభద్రునిఁచేతఁ దెలుపంబడి రుక్మిణీదేవి దుఃఖంబు మాని
యుండె; నట రుక్మి యనువాఁడు ప్రాణావశిష్టుండై, విడువంబడి
తన విరూపభావంబునకు నెరియుచు హరిం గెలిచికాని కుండినపు
రంబు చొరనని ప్రతిజ్ఞచేసి, తత్సమీపంబున నుండె నివ్విధంబున. ॥1781॥

క. రాజీవలోచనుఁడు హరి
రాజసమూహముల గెల్చి రాజస మొప్పన్
రాజిత యగు తన పురికిని
రాజాననఁ దెచ్చె బంధురాజి నుతింపన్. ॥1782॥

వ. అంత నయ్యాదవేంద్రుని నగరంబు సమారబ్ధ వివాహ కృత్యంబును బ్రవర్తమాన గీత వాద్య నృత్యంబును, బ్రతిగృహాలంకృతాశేష నర నారీ వర్గంబును, బరిణయమహోత్సవ సమాహూయమాన మహీ పాల గజఘటా గండమండల దానసలిలధారాసిక్త రాజమార్గంబు ను బ్రతిద్వార మంగళాచార సంఘటిత క్రముక కదళికా కర్పూర కుంకుమాగరు ధూపదీప పరిపూర్ణకుంభంబును, విభూషిత సకల గృహవేదికా కవాట దేహళీ స్తంభంబును, విచిత్ర కుసుమాంబర రత్నతోరణ విరాజితంబును, సముద్ధూత కేతన విభ్రాజితంబును నై యుండె; న వ్వసరంబున. ॥1783॥

మ. ధ్రువకీర్తిన్ హరి పెండ్లియాడె నిజ చేతోహారిణిన్ మాన వై
భవ గాంభీర్య విహారిణిన్ నిఖిల సంపత్కారిణిన్ సాధు బాం
ధవ సత్కారిణిఁ బుణ్యచారిణి మహాదారిద్ర్య సంహారిణిన్
సువిభూషాంబర ధారిణిన్ గుణవతీచూడామణిన్ రుక్మిణిన్. ॥1784॥

క. సతులుం దారును బౌరులు
హితమతిఁ గానుకలు దెచ్చి యిచ్చిరి కరుణో
న్నత వర్ధిష్ణులకును మా
నిత రోచిష్ణులకు రుక్మిణీకృష్ణులకును. ॥1785॥

క. హరి పెండ్లికిఁ గైకేయక
కురు సృంజయ యదు విదర్భ కుంతి నరేంద్రుల్
పరమానందముఁ బొందిరి
ధరణీశులలోన గాఢతాత్పర్యమునన్. ॥1786॥

క. హరి యీ తెఱఁగున రుక్మిణి
నరుదుగఁ గొనివచ్చి పెండ్లియాడుట విని దు
ష్కరకృత్య మనుచు వెఱగం
దిరి రాజులు రాజసుతులు దిక్కుల నెల్లన్. ॥1787॥

ఆ. అనఘ! యాదిలక్ష్మి యైన రుక్మిణితోడఁ
గ్రీడ సలుపుచున్న కృష్ణుఁ జూచి
పట్టణంబులోని ప్రజ లుల్లసిల్లిరి
ప్రీతు లగుచు ముక్తభీతు లగుచు. ॥1788॥

వ. అని చెప్పి. ॥1789॥

211 పూర్ణి

క. కువలయరక్షాతత్పర!
కువలయదళనీలవర్ణకోమలదేహా!

కువలయనాథశిరోమణి!
కువలయజనవినుత విమలగుణసంఘాతా! ||1790||

మా. సరసిజనిభహస్తా! సర్వలోకప్రశస్తా!
నిరుపమ శుభమూర్తీ! నిర్మలారూఢకీర్తీ!
పరహృదయవిదారీ! భక్తలోకోపకారీ!
గురుబుధజనతోషీ! ఘోరదైతేయశోషీ! ||1791||

గ. ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత కవితావిచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతంబయిన శ్రీమహాభాగతం బను మహాపురాణంబునందు దేవకీదేవి వివాహంబును, గగనవాణీశ్రవణంబును, గంసోద్రేకంబును వసుదేవప్రార్థనయును యోగమాయా ప్రభావంబును బలభద్రుని జన్మంబును, బ్రహ్మాది సురస్తోత్రంబును గృష్ణావతారంబును, ఘోషప్రవేశంబును, యోగనిద్రాచరితంబును నందపుత్రోత్సవంబును, బూతనా సంహారంబును, శకటభంజనంబును, దృణావర్తుమరణంబును, గర్గాగమనంబును, నారాయణాది నామనిర్దేశంబును, బాలక్రీడయును, మృద్భక్షణంబును, వాసుదేవ వదనగహ్వరవిలోక్యమానాఖిల లోకాలోకనంబును నవనీతచౌర్యంబును, యశోదారోషంబు, నులూఖలబంధనంబు నర్జున తరుయుగళ నిపాతనంబును నలకూబర మణిగ్రీవుల శాపమోక్షణంబును బృందావనగమనంబును వత్సపాలనంబును వత్సాసుర వధయును బకదనుజ విదారణంబు నఘాసుర మరణంబును వత్సాపహరణంబును నూతన వత్సబాలక కల్పనంబును బ్రహ్మ వినుతియు గోపాలకత్వంబును, గార్దభాసుర దమనంబును, కాళియఫణి మర్దనంబును, గరుడ కాళియ నాగ విరోధ కథనంబును, బ్రలంబాసుర హింసనంబును, దవానలపానంబును, వర్షర్తు వర్ణనంబును, శరత్కాల లక్షణంబును, వేణు విలాసంబును, హేమంత సమయ సమాగమంబును, గోపకన్యాచరిత హవిష్య వ్రతంబును, గాత్యాయనీ సేవనంబును, వల్లవీవస్త్రాపహరణంబును, విప్రవనితా దత్తాన్న భోజనంబు, నింద్రయాగ నివారణంబును నందముకుంద సంవాదంబును, పర్వత భజనంబును, బాషాణసలిలవర్షంబును, గోవర్ధనోద్ధరణంబును, వరుణకింకరుండు నందునిగొనిపోయిన హరి తెచ్చుటయును, వేణుపూరణంబును, గోపికాజన ఘోషనిర్గమంబును, యమునాతీర వనవిహరణంబును, గృష్ణాంతర్ధానంబును, ఘోషకామినీ గణాన్వేషణంబును, గోపికాగీతలును, హరి ప్రసన్నతయును, రాసక్రీడనంబును, జలకేళియును, సర్పరూపకుండైన సుదర్శన విద్యాధరుండు హరిచరణతాడనంబున నిజరూపంబు పడయుటయును, శంఖచూడుండను గుహ్యకుని వధించుటయును, వృషభాసుర విదళనంబును, నారదోపదేశంబున హరి జన్మకథ నెఱింగి కంసుండు దేవకీవసుదేవుల బద్ధులం జేయుటయును, ఘోటకాసురుండైన కేశియను దనుజుని వధియించుటయును, నారద స్తుతియును, వ్యోమదానవ మరణంబు నక్రూరాగమంబున క్రూర రామకృష్ణుల సల్లాపంబును, ఘోషనిర్గమంబును, యమునాజలాంతరాళంబున నక్రూరుండు హరి విశ్వరూపంబును గాంచుటయు నక్రూర స్తవంబును, మథురానగరప్రవేశంబును, రజక వధ

యును వాయక మాలికులచే సమ్మానంబునొందుటయును కుబ్జా ప్రసాదకరణంబును, ధనుర్భంగంబును గంసు దుస్వప్నంబును, గువలయాపీడ పీడనంబును, రంగస్థల ప్రవేశంబును జాణూర ముష్టికుల వధయును గంస వధయును, వసుదేవదేవకీబంధ మోక్షణంబు నుగ్రసేను రాజ్యస్థాపనంబును, రామకృష్ణులు సాందీపుని వలన విద్యలభ్యసించుటయును, సంయమనీనగర గమనంబును, గురుపుత్ర దానంబు నుద్ధవుని ఘోషయాత్రయును, భ్రమరగీతలును గుబ్జావాస గమనంబును గరినగరంబునకు నక్రూరుండు చని కుంతీదేవి నూరార్చుటయును గంసభార్యలగు నస్తి ప్రాస్తులు జరాసంధునకుఁ గంసుమరణం బెఱింగించుటయును జరాసంధుని దండయాత్రయును, మథురానగర నిరోధంబును, యుద్ధంబున జరాసంధుండు సప్తదశ వారంబులు పలాయితుండగుటయును, నారదప్రేరితుండై కాలయవనుండు మథురపై దాడివెడలుటయును, ద్వారకానగర నిర్మాణంబును, మథురాపురనివాసులం దన యోగబలంబున హరి ద్వారకానగరంబునకుం దెచ్చుటయును, కాలయవనుడు హరి వెంట జని గిరిగుహ యందు నిద్రితుండైన ముచికుందునిదృష్టివలన నీఱగుటయును, ముచికుందుండు హరిని సంస్తుతి చేసి తపంబునకుం జనుటయును జరాసంధుండు గ్రమ్మఱ రామకృష్ణుల పైనేతెంచుటయును, బ్రవర్షణ పర్వతారోహణంబును, గిరిదహనంబును గిరిడిగ్గనుఱికి రామకృష్ణులుద్వారకకుం జనుటయును, రుక్మిణీజననంబును, రుక్మిణీసందేశంబును వాసుదేవాగమనంబును, రుక్మిణీ గ్రహణంబును, రాజలోక పలాయనంబును రుక్మి యనువానిభంగంబును రుక్మిణీకల్యాణంబును యను కథలుఁ గల దశమస్కంధంబు నందుఁ బూర్వభాగము సమాప్తము. ||1792||

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీకర! పరిశోషిత ర
త్నాకర! కమనీయగుణగణాకర! కారు
ణ్యాకర! భీకరశర ధా
రాకంపితదానవేంద్ర! రామనరేంద్రా! ||1||

వ. మహనీయగుణగరిష్ఠులగు న మ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిల పురాణ
వ్యాఖ్యాన వైఖరీసమేతుండైన సూతుం డిట్లనియె; నట్లు ప్రాయో
పవిష్టుండైన పరీక్షిన్నరేంద్రుండు రుక్మిణీపరిణయానంతరంబున
నైన కథావృత్తాంతం బంతయు వినిపింపు మనిన శుకయోగీంద్రుం
డిట్లనియె. ||2||

2 ప్రద్యుమ్న జన్మంబు

ఉ. "తామరసాక్షునంశమున దర్పకుఁ డీశ్వరుకంటిమంటలం
దా మును దగ్ధుఁడై; పిదపఁ దత్పరమేశుని దేహలబ్ధికై
వేమఱు నిష్ఠఁ జేసి హరి వీర్యమునం బ్రభవించె రుక్మిణీ
కామిని గర్భమం దసురఖండను మాఱట మూర్తియో యనన్. ||3||

వ. అంత నా డింభకుండు ప్రద్యుమ్నుండను పేర విఖ్యాతుం డయ్యె;
నా శిశువు సూతికాగృహంబునం దల్లి పొదిఁగిట నుండం దనకు
శత్రుండని యెఱింగి శంబరుండను రాక్షసుండు దన మాయా
బలంబునం గామరూపి యై వచ్చి కొనిపోయి సముద్రంబులో వైచి
జనియె; నంత నా శాబకుండు జలధి జలంబున దిగఁబడ నొడిసి
యొక మహా మీనంబు మ్రింగె; నందు. ||4||

క. జాలిఁ బడి పాఱు జలచర
జాలంబులఁ బోవనీక చని రోషాగ్ని
జ్వాలలు నిగుడఁగ నూరక
జాలంబులు వైచిపట్టు జాలరు లంతన్. ||5||

వ. సముద్రంబులోన నా మీనంబును దత్సహచరంబులైన మీనంబు
లనుం బట్టికొని తెచ్చి శంబరునకుం గానికఁగా నిచ్చిన నతండు
"వండి తెండ"ని మహానస గృహంబునకుం బంచిన. ||6||

క. రాజునగరి యడబాలలు
రాజీవముకడుపు వ్రచ్చి రాజనిభాస్యున్
రాజశిశువుఁ గని చెప్పిరి
రాజీవదళాక్షియైన రతికి నరేంద్రా! ||7||

వ. అంత నారదుండు వచ్చి బాలకుని జన్మంబును శంబరోద్యోగం
బును మీనోదరప్రవేశంబునుం జెప్పిన విని యా రతి మాయావతి
యను పేర శంబరునియింట బాతివ్రత్యంబు సలుపుచు దహన
దగ్ధుం డయిన తన పెనిమిటి శరీర ధారణంబు సేయుట కెదురు
చూచుచున్నయదిగావున; నయ్యర్భకుండు దర్పకుండని తెలిసి
మెల్లన పుత్త్రార్థినియైన తెఱంగున శంబరుని యనుమతి వడసి
సూపకారుల యొద్ద నున్న పాపనిం దెచ్చి పోషించుచుండె; నా
కుమారుండును శీఘ్రకాలంబున నారూఢ యౌవనుండై. ‖8‖

క. సుందర మగు తన రూపము
సుందరు లోకమాఱు దేఱి చూచినఁ జాలున్
సౌందర్య మేమి చెప్పను?
బొందెద మని డాయు బుద్ధిఁ బుట్టించు, నృపా! ‖9‖

సీ. చక్కని వారల చక్కఁ దనంబున
కుపమింప నెవ్వండు యోగ్యుఁ డయ్యె!
మిక్కిలి తపమున మెఱయు నంబికకు నై
శంకరు నెవ్వండు సగము సేసె!
బ్రహ్మత్వమును బొంది పరఁగు విధాతను
వాణికై యెవ్వఁడు వావి సెఱిచె!
వేయిడాఁగులతోడి విబుధ లోకేశుని
మూర్తికి నెవ్వఁడు మూల మయ్యె!
10.2-10.1-తే. మునుల తాలిమి కెవ్వఁడు ముల్లు సూపు
మగల మగువల నెవ్వండు మరులుకొలుపు!
గుసుమధనువున నెవ్వండు కొను విజయము
చిగురువాలున నెవ్వండు సిక్కువఱుచు? ‖10‖

వ. అని తన్ను లోకులు వినుతించు ప్రభావంబులు గలిగి పద్మదళ
లోచనుండును, బ్రలంబబాహుండును, జగన్మోహనాకారుండును
నైన పంచబాణునిం గని లజ్జాహాస గర్భితంబు లైన చూపులం
జూచుచు మాయావతి సురత భ్రాంతిఁ జేసినం జూచి ప్రద్యుమ్నుం
డిట్లనియె. ‖11‖

మత్త. "నా తనూభవుఁ డీతఁ డంచును నాన యించుక లేక యో!
మాత! నీ విది యేమి? నేఁ డిటు మాతృ భావము మాని సం
ప్రీతిఁ గామినిభంగిఁ జేసెదు పెక్కు విభ్రమముల్? మహా
ఖ్యాత వృత్తికి నీకు ధర్మము గాదు మోహము సేయఁగాన్." ‖12‖

వ. అనిన రతి యిట్లనియె; "నీవు నారాయణ నందనుండ వైన కంద
ర్పుండవు; పూర్వ కాలంబున నేను నీకు భార్య నైన రతిని; నీవు
శిశు వై యుండునెడ నిర్దయుండై దొంగిలి తల్లిం దొఱంగఁజేసి శంబ
రుండు కొని వచ్చి నిన్ను నీరధిలో వైచిన నొక్క మీనంబు మ్రింగె;
మీనోదరంబు వెడలి తీవు; మీఁదటి కార్య మాకర్ణింపుము. ‖13‖

క. మాయావి వీఁడు దుర్మతి

మాయఁడు సంగరములం దమర్త్యుల గెలుచున్
మాయికరణమున వీనిన్
మాయింపుము మోహనాది మాయలచేతన్. ‖14‖

మత్త. పాపకర్ముఁడు వీఁడు ని న్నిటఁ బట్టి తెచ్చిన లేచి “నా
పాపఁ డెక్కడఁ బోయెనో? సుతుఁ బాపితే విధి “యంచుఁ దా
గ్రేపుఁ బాసిన గోవు భంగిని ఖిన్నయై పడి గాఢ సం
తాపయై నిను నోఁచి కాంచిన తల్లి కుయ్యిడ కుండునే?” ‖15‖

వ. అనిపలికి మాయావతి మహానుభావుండైన ప్రద్యుమ్నునికి సర్వ
శత్రు మాయా వినాశిని యైన మహామాయ విద్య నుపదేశించె;
నివ్విధంబున. ‖16‖

3 శంబరోద్యగంబు

మ. గురు మాయారణవేదియై, కవచియై, కోదండియై, బాణియై
హరిజుం డోరి! నిశాట! వైచితివి నాఁ డంభోనిధిన్ నన్ను, ఘో
రరణాంభోనిధి వైతు నిన్ను నిదె వే రమ్మంచుఁ జీరెన్ మనో
హర దివ్యాంబరు నుల్లసద్దనుజ సేనాడంబరున్ శంబరున్. ‖17‖

చ. అదలిచి యిట్టు కృష్ణసుతుఁ డాడిన నిష్ఠుర భాషణంబులం
బదహతమై వడిం గవియు పన్నగరాజముఁ బోలి శంబరుం
డదరుచు లేచి వచ్చి గద నచ్యుతనందను వ్రేసె నుజ్జ్వల
ద్భిదురకఠోరఘోష సమభీషణనాదము చేసి యార్చుచున్. ‖18‖

క. దనుజేంద్రుఁడు వ్రేసిన గదఁ
దన గదచేఁ బాయ నడిచి దనుజులు బెదరన్
దనుజాంతకుని కుమారుఁడు
దనుజేశుని మీఁద నార్చి తన గద వైచెన్. ‖19‖

వ. అంత నా రక్కసుండు వెక్కసంబగు రోషంబునఁ దనకు దొల్లి
మయుం డెఱింగించిన దైతేయమాయ నాశ్రయించి మింటికి నెగసి,
పంచబాణుని పై బాణవర్షంబు గురిసిన; న మ్మహారథుండు నొచ్చి
యు సంచలింపక మచ్చరంబున సర్వమాయా వినాశిని యైన
సాత్త్విక మాయం బ్రయోగించి దనుజుని బాణవృష్టి నివారించె;
మఱియు వాఁడు భుజగ గుహ్యక పిశాచ మాయలు పన్ని నొప్పిం
చిన నన్నియుం దప్పించి. ‖20‖

క. దండధర మూర్తిఁ గైకొని
యొండాడక చక్రిసూనుఁ డుగ్రతరాసిన్
ఖండించె శంబరుని తలఁ
గుండల కోటీర మణులు గుంభిని రాలన్. ‖21‖

క. చిగురాకడిదపు ధారను
జగములఁ బరవశము సేయు చలపాదికి దొ
డ్డగు నుక్కడిదంబునఁ దన

పగతుం దెగవ్రేయు టెంత పని చింతింపన్? ॥22॥

క. బెగడుచు నుండఁగ శంబరుఁ
దెగడుచు బూవింటిజోదు ధీరగుణంబుల్
వొగడుచు గురిసిరి ముదమున
నెగడుచుఁ గుసుమముల ముసురు నిర్జరు లధిపా! ॥23॥

4 రతీప్రద్యుమ్నులాగమనంబు

వ. ఇట్లు శంబరుని వధియించి విలసిల్లు చున్న యించువిలుకానిం
గొంచు నాకాశచారిణియైన యా రతీదేవి, గగనపథంబుఁబట్టి ద్వార
కానగరోపరిభాగమునకుం జనుదెంచిన. ॥24॥

ఆ. మెఱుఁగుఁదీగెతోడి మేఘంబు కైవడి
యువిదతోడ మింటి నుండి కదలి
యరుగుదెంచె మదనుఁ డంగనాజనములు
మెలఁగుచున్న లోనిమేడకడకు. ॥25॥

మ. జలదశ్యాముఁ బ్రలంబబాహుయుగళుం జంద్రాననున్ నీల సం
కులవక్త్రాలకుఁ బీతవాసు ఘనవక్షున్ సింహమధ్యున్ మహో
త్పలపత్త్రేక్షణు మందహాసలలితుం బంచాయుధున్ నీరజా
క్షులు దారేమఱుపాటఁ జూచి హరి యంచుం డాఁగి రయ్యెయెడన్. ॥26॥

క. కొందఱు హరి యగు నందురు,
కొందఱు చిహ్నములు కొన్నికొన్ని హరికి లే
వందురు, మెల్లనె తెలియుద
మందురు మఱుఁ జూచి కొంద ఱబలలు గుములై. ॥27॥

క. హరి యని వెనుచని పిదపన్
హరిఁ బోలెడువాఁడు గాని హరి గాఁ డనుచున్
హరిమధ్య లల్లనల్లన
హరినందను డాయ వచ్చి రాశ్చర్యమునన్. ॥28॥

ఉ. అన్నులు సేర వచ్చి మఱు నందఱుఁ జూడఁగఁ దాను వచ్చి సం
పన్న గుణాభిరామ హరిపట్టపుదేవి విదర్భపుత్త్రి క్రే
గన్నుల నా కుమారకుని కైవడి నేర్పడఁ జూచి బోటితోఁ
జన్నులు సేఁప నిట్లనియె సంభ్రమదైన్యము లుల్లసిల్లఁగన్. ॥29॥

శా. "ఈ కంజేక్షణుఁ డీ కుమారతిలకుం డీ యిందుబింబాననుం
డీ కంఠీరవమధ్యుఁ డిచ్చుటికి నేఁ డెందుండి యేతెంచెనో
యీ కల్యాణునిఁ గన్న భాగ్యవతి మున్నే నోములన్ నోఁచెనో
యే కాంతామణియందు వీని కనెనో యేకాంతుఁ డీ కాంతునిన్. ॥30॥

శా. ఆళీ! నా తొలుచూలి పాపనికి బోర్కాడించి నే సూతికా
శాలామధ్య విశాలతల్పగత నై చన్నిచ్చి నిద్రింప నా
బాలున్ నా చనుఁబాలకుం జెఱిచి యే పాపాత్ములే త్రోవ ము

న్నే లీలం గొనిపోయిరో? శిశువుఁ దా నే తల్లి రక్షించెనో! ‖31‖

క. కొడుకఁడు నా పొదిగిఁటిలోఁ
జెడిపోయిన నాఁటనుండి చెలియా! తెలియం
బడ దే వార్తయు నతఁడే
వడువున నె చ్చోట నిలిచి వర్తించెడినో! ‖32‖

క. ఇందాఁక వాఁడు బ్రదికిన
సందేహము లేదు దేహచాతుర్యవయ
స్సౌందర్యంబుల లోకులు
వందింపఁగ నితనియంతవాఁ డగుఁ జుమ్మీ! ‖33‖

మ. అతివా! సిద్ధము నాఁటి బాలకున కీ యాకార మీ వర్ణ మీ
గతి యీ హాస విలోకన స్వరము లీ గాంభీర్య మీ కాంతి వీఁ
డతఁడే కాఁదగు నున్నవారలకు నా యాత్మేశు సారూప్య సం
గతి సిద్ధింపదు; వీనియందు మిగులం గౌతూహలం బయ్యెడిన్. ‖34‖

క. పొదలెడి ముదమునఁ జిత్తము
గదలెడి నా యెడమమూఁపు, గన్నుల వెంటం
బొదలెడి నానందాశ్రులు
మెదలెడిఁ బాలిండ్లఁ బాలు; మేలయ్యెడినో!" ‖35‖

వ. అని డోలాయమాన మానసయై వితర్కించుచు. ‖36‖

క. తనయుఁ డని నొడువఁ దలఁచును;
దనయుఁడు గా కున్న మిగులఁ దతిగొని సవతుల్
తను నగియెద రని తలఁచు; న
తను సంశయ మలమికొనఁగఁ దనుమధ్య మదిన్. ‖37‖

వ. ఇట్లు రుక్మిణీదేవి విచారించుచుండ లోపలి నగరి కావలివారివలన
విని కృష్ణుండు దేవకీవసుదేవులం దోడ్కొని చనుదెంచి సర్వజ్ఞుం
డయ్యు నేమియు వివరింపక యూరకుండె; నంత నారదుండు
సనుదెంచి శంబరుఁడు గుమారునిం గొనిపోవుట మొదలైన వార్త
లెఱింగించిన, ‖38‖

క. "చచ్చినబాలుఁడు గ్రమ్మఱ
వచ్చినక్రియ వచ్చెఁ బెక్కువర్షములకు నీ
సచ్చరితు నేఁడు గంటిమి;
చెచ్చెర మున్నెట్టి తపము సేయంబడెనో?" ‖39‖

వ. అని యంతఃపుర కాంతలును, దేవకీవసుదేవ రామకృష్ణులును
యథోచితక్రమంబున నా దంపతుల దివ్యాంబరాభరణాలంకృతుల
సత్కరించి సంతోషించిరి; రుక్మిణీదేవియు నందనుం గౌగిలించు
కొని. ‖40‖

శా. "అన్నా! నా చనుఁ బాపి నిన్ను దనుజుం డంభోనిధిన్ వైచెనే

యెన్నే వర్షము లయ్యెఁ బాసి సుత! నీ వేరీతి జీవించి యే
సన్నాహంబున శత్రు గెల్చితివొ? యాశ్చర్యంబు సంధిల్లెడిన్
నిన్నుం గాంచితి నింతకాలమునకున్ నే ధన్యతం జెందితిన్." ॥41॥

వ. అని కొడుకుం జూచి సంతోషించి కోడలిగుణంబులు కైవారంబు
సేసి, వినోదించుచుండె; నంత ద్వారకానగరంబు ప్రజలు విని
హర్షించి; రందు. ॥42॥

క. సిరిపెనిమిటి పుత్త్రకుఁ డగు
మరుఁ గని హరిఁ జూచినట్లు మాతలు దమలోఁ
గరఁగుదు రఁట, పరకాంతలు
మరుఁ గని మోహాంధకార మగ్నలు గారే? ॥43॥

వ. అని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె ॥44॥

క. సత్త్రాజిత్తు నిశాచర
శత్రునకుం గీడు సేసి సద్వినయముతోఁ
బుత్త్రి, శమంతకమణియును
మైత్రిం గొని తెచ్చి యిచ్చె మనుజాధీశా! ॥45॥

వ. అనిన విని రా జిట్లనియె. ॥46॥

ఆ. "శౌరి కేమి తప్పు సత్త్రాజితుఁడు సేసెఁ?
గూఁతు మణిని నేల కోరి యిచ్చె?
నతని కెట్లు కలిగె నా శమంతకమణి
విప్రముఖ్య! నాకు విస్తరింపు." ॥47॥

5 శమంతకమణి పొందుట

వ. అనిన విని శుకయోగివర్యుం డిట్లనియె; సత్త్రాజి త్తనువాఁడు సూ
ర్యునకు భక్తుండై చెలిమి సేయ నతనివలన సంతసించి సూర్యుం
డు శమంతకమణి నిచ్చె; నా మణి కంఠంబున ధరియించి సత్త్రా
జిత్తు భాస్కరుని భంగి భాసమానుం డై ద్వారకానగరంబునకు
వచ్చిన దూరంబున నతనిం జూచి జనులు మణిప్రభాపటల తేజో
హృతదృష్టులయి సూర్యుం డని శంకించి వచ్చి హరి కిట్లనిరి. ॥48॥

క. "నారాయణ! దామోదర!
నీరజదళనేత్ర? చక్రి! నిఖిలేశ! గదా
ధారణ! గోవింద! నమ
స్కారము యదుపుత్త్ర! నిత్యకల్యాణనిధీ! ॥49॥

మ. దివిజాధీశ్వరు లిచ్చగింతురు గదా దేవేశ! నిన్ జూడ యా
దవ వంశంబున గూఢమూర్తివి జగత్త్రాణుండవై యుండఁగా
భవదీయాకృతిఁ జూడ నేఁ డిదె రుచి ప్రచ్ఛన్న దిగ్భాగుఁడై
రవియో, నీరజగర్భుఁడో యొకఁడు సేరన్ వచ్చె మార్గంబునన్." ॥50॥

వ. అని యిట్లు పలికిన మూఢజనులఁ జూచి గోవిందుండు నగి మణి
సమేతుండైన సత్రాజితుండుగాని సూర్యుండు గాఁడని పలికె; నంత
సత్రాజితుండు శ్రీయుతంబయి మంగళాచారంబైన తన గృహంబు
నకుం జని, మహీసురులచేత నిజదేవతా మందిరంబున నమ్మణి
శ్రేష్ఠంబు ప్రవేశంబు సేయించె; నదియును బ్రతిదినంబు నెనిమిది
బారువుల సువర్ణంబు గలిగించు చుండు. ‖51‖

క. ఏ రా జేలెడు వసుమతి
నా రత్నము పూజ్యమాన మగు నక్కడ రో
గారిష్ట సర్వ మాయిక
మారీ దుర్భిక్ష భయము మాను; నరేంద్రా! ‖52‖

క. అ మ్మణి యాదవ విభునకు
ని మ్మని హరి యడుగ నాతఁ డీక ధనేచ్ఛం
బొమ్మని పలికెను, జక్రికి
ని మ్మణి యీకున్న మీఁద నేమౌ ననుచున్. ‖53‖

వ. అంత. ‖54‖

6 ప్రసేనుడు వధింపబడుట

చ. అడరెడు వేడ్కఁ గంఠమున న మ్మణిఁ దాల్చి ప్రసేనుఁ డొక్క నాఁ
డడవికి ఘోరవన్యమృగయారతి నేగిన వానిఁ జంపి పైఁ
బడి మణిఁ గొంచు నొక్క హరి పాఱఁగ దాని వధించి డాసి యే
ర్పడఁ గనె జాంబవంతుఁడు ప్రభాత్తదిగంతము నా శమంతమున్. ‖55‖

క. కని జాంబవంతుఁ డా మణిఁ
గొనిపోయి సమీప శైలగుహఁ జొచ్చి ముదం
బునఁ దన కూరిమిసుతునకు
ఘనకేళీకందుకంబుగాఁ జేసె, నృపా! ‖56‖

7 సత్రాజితుని నిందారోపణ

వ. అంత సత్రాజితుండు తన సహోదరుండైన ప్రసేనునిం గానక
దుఃఖించుచు. ‖57‖

మ. “మణి కంఠంబునఁ దాల్చి నేఁ డడవిలో మావాఁడు వర్తింపఁగా
మణికై పట్టి వధించినాఁడు హరికిన్ మర్యాద్య లే” దంచు దూ
షణముం జేయఁగ వాని దూషణముఁ గంసధ్వంసి యాలించి “యే
వ్రణమున్ నా యెడ లేదు, నింద గలిగెన్ వారించు టే రీతియో?” ‖58‖

వ. అని వితర్కించి. ‖59‖

మ. తనవారెల్లఁ బ్రసేనుజాడఁ దెలుపం దర్కించుచున్ వచ్చి త
ద్వనవీథిం గనె నేలఁ గూలిన మహాశ్వంబుం బ్రసేనుం బ్రసే
నుని హింసించినసింహమున్ మృగపతిన్ నొప్పించిఖండించి యేఁ

గిన భల్లూకము సొచ్చియున్న గుహయుం గృష్ణుండు రోచిష్ణుఁడై. ||60||

వ. కని తన వెంట వచ్చిన ప్రజల నెల్ల గుహా ముఖంబున విడిచి, సా
హసంబున మహానుభావుం డైన హరి నిరంతర నిబి డాంధకార
బంధురంబయి, భయంకరంబై, విశాలంబయిన గుహాంతరాళంబు
సొచ్చి; చని యక్కడ నొక్క బాలున కెదురు దర్శనీయ కేళీకందు
కంబుగా వ్రేలంగట్టఁబడిన య మ్మణి శ్రేష్ఠంబుఁ గని హరింప నిశ్చ
యించి. ||61||

క. మెల్లన పదము లిడుచు యదు
వల్లభుఁ డా శిశువుకడకు వచ్చిన గుండెల్
జల్లనఁగఁ జూచి కంపము
మొల్లంబుగ దానిదాది మొఱపెట్టె నృపా! ||62||

8 జాంబవతి పరిణయంబు

వ. అంత నా ధ్వని విని బలవంతుండైన జాంబవంతుఁడు వచ్చి తన
స్వామి యని కృష్ణు నెఱుంగక ప్రాకృత పురుషుం డని తలంచి
కృష్ణునితో రణంబు చేసె; నందు. ||63||

క. పలలమునకుఁ బోరెడు డే
గలక్రియ శస్త్రములఁ దరులఁ గరముల విజయే
చ్ఛల నిరువదియెనిమిది దిన
ములు వోరిరి నగచరేంద్రముఖ్యుఁడు హరియున్. ||64||

క. అడిదములుఁ దరులు విఱిగిన
బెడిదము లగు మగతనములు బిఱుతివక వడిం
బిడుగులవడువునఁ బడియెడి
పిడికిటిపోటులను గలన బెరసి రిరువురున్. ||65||

శా. స్ప ష్టాహంకృతు లుల్లసిల్ల హరియున్ భల్లూకలోకేశుఁడున్
ముష్టాముష్టి నహర్నిశంబు జయసమ్మోహంబునం బోరుచోఁ
బుష్టిం బాసి ముకుంద ముష్టిహతులం బూర్ణశ్రమోపేతుఁడై
పిష్టాంగోరు శరీరుఁడై యతఁడు దా భీతాత్ముఁడై యిట్లనున్. ||66||

వ. "దేవా! నిన్నుఁ బురాణపురుషు నధీశ్వరు విష్ణుం బ్రభవిష్ణు నెఱుం
గుదు; సర్వభూతంబులకుం బ్రాణ ప్రతాప ధైర్యబలంబులు నీవ;
విశ్వంబునకు సర్గస్థితిలయంబు లెవ్వ రాచరింతురు, వారికి సర్గ
స్థితిలయంబులఁ జేయు నీశ్వరుండవు నీవ; యాత్మవు నీవ"
యని మఱియును. ||67||

సీ. బాణాగ్ని నెవ్వఁడు పఱపి పయోరాశి
నింకించి బంధించి యేపు మాపెఁ
బరఁగ నెవ్వఁడు ప్రతాప ప్రభారాశిచే
దానవగర్వాంధతమస మడఁచెఁ
గంజాతములు ద్రెంచు కరిభంగి నెవ్వఁడు

దశకంఠుకంఠబృందములు ద్రుంచె
నా చంద్రసూర్యమై యమరు లంకారాజ్య
మునకు నెవ్వఁడు విభీషణుని నిలిపె
10.2-68.1-తే. నన్ను నేలిన లోకాధినాథుఁ డెవ్వఁ
డంచితోదారకరుణారసాబ్ధి యెవ్వఁ
డాతఁడవు నీవ కావె; మహాత్మ! నేఁడు
మాఱుపడి యెగ్గు సేసితి మఱవవలయు. ||68||

వ. అని యిట్లు పరమభక్తుండయిన జాంబవంతుండు వినుతించిన
నతని శరీర నిగ్రహ నివారణంబుగా భక్తవత్సలుండైన హరి దన
కరంబున నతని మేను నిమిరి గంభీర భాషణంబుల నిట్లనియె. ||69||

క. "ఈ మణి మాచేఁ బడె నని
తామసు లొనరించు నింద దప్పెడు కొఱకై
నీ మందిర మగు బిలమున
కే మరుదెంచితిమి భల్లుకేశ్వర! వింటే!" ||70||

వ. అనిన విని సంతసించి జాంబవంతుఁడు మణియునుం, దన
కూఁతు జాంబవతి యను కన్యకామణియునుం దెచ్చి హరికిం
గానికఁగా సమర్పించె; నటమున్న హరివెంట వచ్చిన వారలు
బిలంబువాకిటం బండ్రెండు దినంబులు హరిరాక కెదురుచూచి
వేసరి వగచి పురంబునకుం జని; రంత దేవకీవసుదేవులును
రుక్మిణియును మిత్ర బంధు జ్ఞాతి జనులును గుహ సొచ్చి
కృష్ణుండు రాక చిక్కె నని శోకించి. ||71||

క. దుర్గమ మగు బిలమున హరి
నిర్గతుఁడై చేరవలయు నేఁ డని పౌరుల్
వర్గములై సేవించిరి
దుర్గం గృతకుశలమార్గఁ దోషితభర్గన్. ||72||

క. డోలాయిత మానసులై
జాలింబడి జనులు గొలువఁ జండిక పలికెన్
"బాలామణితో మణితో
హేలాగతి వచ్చు నంబుజేక్షణుఁ" డనుచున్. ||73||

క. యత్నము సఫలం బయిన స
పత్న సమూహములు బెగడఁ బద్మాక్షుం డా
రత్నముతోఁ గన్యాజన
రత్నముతోఁ బురికి వచ్చె రయమున నంతన్. ||74||

క. మృతుఁ డైనవాఁడు పునరా
గతుఁడైన క్రియం దలంచి కన్యామణి సం
యుతుఁడై వచ్చిన హరిఁ గని
వితతోత్సవ కౌతుకముల వెలసిరి పౌరుల్. ||75||

9 సత్రాజితుకు మణితిరిగిచ్చుట

వ. ఇట్లు హరి దన పరాక్రమంబున జాంబవతీదేవిం బరిగ్రహించి, రాజ
సభకు సత్రాజిత్తుం బిలిపించి, తద్వృత్తాంతం బంతయు నెఱిగించి,
సత్రాజిత్తునకు మణి నిచ్చె; నతండును సిగ్గువడి మణిం బుచ్చు
కొని పశ్చాత్తాపంబు నొందుచు బలవద్విరోధంబునకు వెఱచుచు
నింటికిఁ జని. ‖76‖

క. “పాపాత్ముల పాపములం
బాపంగా నోపునట్టి పద్మాక్షునిపైఁ
బాపము గల దని నొడివిన
పాపాత్ముని పాపమునకుఁ బారము గలదే? ‖77‖

మ. మితభాషిత్వము మాని యేల హరిపై మిథ్యాభియోగంబు సే
సితిఁ? బాపాత్ముఁడ నర్థలోభుఁడను దుశ్చిత్తుండ మత్తుండ దు
ర్మతి నీ దేహముఁ గాల్పనే? దురితమే మార్గంబునం బాయు? నే
గతిఁ గంసారి ప్రసన్నుఁ డై మనుచు నన్ గారుణ్య భావంబునన్? ‖78‖

ఆ. మణిని గూఁతు నిచ్చి మాధవు పదములు
పట్టుకొంటినేని బ్రదుకు గలదు
సంతసించు నతఁడు సదుపాయమగు నిది
సత్య మితర వృత్తిఁ జక్కఁబడదు.” ‖79‖

10 సత్యభామా పరిణయంబు

మ. అని యిబ్భంగి బహు ప్రకారముల నేకాంతస్థుఁడై యింటిలోఁ
దన బుద్ధిం బరికించి నీతి గని, సత్రాజిత్తు సంప్రాప్త శో
భనుఁడై యిచ్చె విపత్పయోధితరికిన్ భామామనోహారికిన్
దనుజాధీశవిదారికిన్ హరికిఁ గాంతారత్నమున్ రత్నమున్. ‖80‖

ఉ. తామరసాక్షుఁ డచ్యుతుఁ డుదారయశోనిధి పెండ్లియాడె నా
నా మనుజేంద్ర నందిత గుణస్థితిలక్షణ సత్యభామ ను
ద్దామ పతివ్రతాత్వ నయ ధర్మ విచక్షణతా దయా యశః
కామను సత్యభామను ముఖద్యుతినిర్జితసోమ నయ్యెడన్. ‖81‖

క. “మణి యిచ్చినాఁడు వాసర
మణి నీకును; మాకుఁ గలవు మణులు; కుమారీ
మణి చాలు” నంచుఁ గృష్ణుఁడు
మణి సత్రాజిత్తునకు మరలఁగ నిచ్చెన్. ‖82‖

వ. అంత నక్కడఁ గుంతీసహితులయిన పాండవులు లాక్షాగారంబున
దగ్ధులై రని విని నిఖిలార్థ దర్శనుండయ్యును, గృష్ణుండు బలభద్ర
సహితుండై కరి నగరంబునకుం జని కృప విదుర గాంధారీ భీష్మ
ద్రోణులం గని దుఃఖోపశమనాలాపంబు లాడుచుండె; నయ్యెడ. ‖83‖

11 శతధన్వుఁడుమణిగొనిపోవుట

సీ. “జగతీశ! విన వయ్య శతధన్వుఁ బొడగని
యక్రూర కృతవర్మ లాప్తవృత్తి
‘మన కిత్తు’ ననుచు సమ్మతిఁ జేసి తన కూఁతుఁ
బద్మాక్షునకు నిచ్చి పాడి దప్పె
ఖలుఁడు సత్రాజిత్తుఁ, డలయ కే క్రియ నైన
మణిపుచ్చుకొనుము నీమతము మెఱసి”
యని తన్నుఁ బ్రేరేప నా శతధన్వుఁడు
పశువుఁ గటికివాఁడు పట్టి చంపు
10.2-84.1-ఆ. కరణి నిదురవోవఁ గడఁగి సత్రాజిత్తుఁ
బట్టి చంపి, వాని భామ లెల్ల
మొఱలువెట్ట లోభమునఁ జేసి మణి గొంచుఁ
జనియె నొక్క నాఁడు జనవరేణ్య! ॥84॥

వ. ఇట్లు హతుం డైన తండ్రిం గని శోకించి సత్యభామ యతనిం దైల
ద్రోణియందుఁ బెట్టించి హస్తిపురంబునకుం జని సర్వజ్ఞుండైన హరి
కి సత్రాజిత్తు మరణంబు విన్నవించిన హరియును బలభద్రుండు
నీశ్వరులయ్యును మనుష్య భావంబుల విలపించి; రంత బలభద్ర
సత్యభామా సమేతుండై హరి ద్వారకా నగరంబునకు మరలివచ్చి
శతధన్వుం జంపెద నని తలంచిన; నెఱింగి శతధన్వుండు ప్రాణ
భయంబునఁ గృతవర్మ నింటికిం జని తనకు సహాయుండవు
గమ్మని పలికినం గృతవర్మ యిట్లనియె. ॥85॥

ఉ. “అక్కట! రామకృష్ణులు మహాత్ములు వారల కెగ్గు సేయఁగా
నిక్కడ నెవ్వఁ డోపు? విను మేర్పడఁ గంసుఁడు బంధుయుక్తుఁడై
చిక్కఁడె? మున్ను మాగధుఁడు సేనలతోఁ బదియేడు తోయముల్
దిక్కులఁ బాఱఁడే! మనకు దృష్టము, వారల లావు వింతయే?” ॥86॥

వ. అని యుత్తరంబు సెప్పిన విని శతధన్వుం డక్రూరుని యింటికిం
జని హరితోడ పగకుందోడు రమ్మని చీరిన నక్రూరుండు హరి బల
పరాక్రమ ధైర్య స్థైర్యంబు లుగ్గడించి మఱియు నిట్లనియె. ॥87॥

సీ. “ఎవ్వఁడు విశ్వంబు నెల్ల సలీలుఁడై
పుట్టించు రక్షించుఁ బొలియఁ జేయు,
నెవ్వనిచేష్టల నెఱుఁగరు బ్రహ్మాదు
లెవ్వని మాయ మోహించు భువన,
మేడేండ్లపాపఁడై యే విభుఁ డొకచేత
గో రక్షణమునకై కొండ నెత్తె,
నెవ్వఁడు కూటస్థుఁ డీశ్వరుఁ డద్భుత
కర్ముఁ డనంతుండు కర్మసాక్షి,
10.2-88.1-తే. యట్టి ఘనునకు శౌరికి ననవరతము
మ్రొక్కెదము గాక; విద్వేషమునకు నేము
వెఱతు మొల్లము నీ వొండు వెంటఁ బొమ్ము
చాలు పదివేలువచ్చె నీ సఖ్యమునను.” ॥88॥

12 శతధన్వునిద్రుంచుట

వ. అని యిట్లక్రూరుం డుత్తరంబు పలికిన నమ్మహామణి యక్రూరుని యొద్ద నునిచి, వెఱచి శతధన్వుండు తురగారూఢుండై శతయోజనదూరంబు సనియె; గరుడ కేతనాలంకృతంబైన తేరెక్కి రామకృష్ణులు వెనుచని; రంత నతండును మిథిలానగరంబుఁజేరి తత్సమీపంబునందు. ‖89‖

చ. తురగము డిగ్గి తల్లడముతో శతధన్వుఁడు పాదచారియై
పరువిడఁ "బోకు పోకు" మని పద్మదళాక్షుఁడు గూడఁ బాటి భీ
కరగతి వాని మస్తకము ఖండితమై పడ వ్రేసెఁ జక్రముం
బరిహతదైత్యచక్రముఁ బ్రభాచయ మోదితదేవశక్రమున్. ‖90‖

వ. ఇట్లు హరి శతధన్వుని వధియించి వాని వస్త్రంబులందు మణి వెదకి లేకుండటఁ దెలిసి బలభద్రునికడకు వచ్చి "శతధన్వుండూరక హతుం డయ్యె, మణి లే" దనిన బలభద్రుం డిట్లనియె. ‖91‖

సీ. "ఆ మణి శతధన్వుఁ డపహరించుట నిక్క
మెవ్వరిచే దాఁప నిచ్చినాఁడొ?
వేగమె నీ వేఁగి వెదకుము పురిలోన
వైదేహు దర్శింప వాంఛ గలదు,
పోయి వచ్చెద, నీవు పొ " మ్మని వీడ్కొని
మెల్లన రాముండు మిథిలఁ జొచ్చి
పోయిన జనకుండు పొడగని హర్షించి
యెంతయుఁ బ్రియముతో నెదురు వచ్చి
10.2-92.1-తే. యర్ఘ్యపాద్యాది కృత్యంబు లాచరించి
యిచ్చగించిన వస్తువు లెల్ల నిచ్చి
"యుండు" మని భక్తి చేసిన నుండె ముసలి;
కువలయేశ్వర! మిథిలలోఁ గొన్ని యేండ్లు. ‖92‖

వ. అంత దుర్యోధనుండు మిథిలానగరంబునకుం జనుదెంచి జనకరాజుచేత సమ్మానితుండై. ‖93‖

13 దుర్యోధగదావిధ్యాభ్యాసము

క. చలమున గాంధారేయుఁడు
లలిత గదాయుద్ధగౌశలము నేర్చెఁ దగన్
హలిచే నాశ్రితనిర్జర
ఫలిచేఁ ద్రైలోక్యవీరభటగణబలిచేన్. ‖94‖

వ. అటఁ గృష్ణుండును ద్వారకానగరంబునకుం జని శతధన్వుని మరణంబును మణి లేకుండుటయును, సత్యభామకుం జెప్పి, సత్యభామా ప్రియకరుండు గావున సత్రాజిత్తునకుఁ బరలోకక్రియలు సేయించె; నక్రూర కృతవర్మలు శతధన్వు మరణంబు విని వెఱచి ద్వారకానగరంబు వెడలి బహు యోజన దూర భూమికిం జని; రక్రూరుండు లేమిం జేసి వానలు లేక మహోత్పాతంబులును, శరీర మానస తాపంబులును ద్వారకా వాసులకు సంభవించిన

నందుల వృద్ధజనులు బెగడి హరి కిట్లనిరి. ॥95॥

సీ. “కమలాక్ష! వినవయ్య! కాశీశుఁ డేలెడి
కుంభిని వానలు గురియకున్నఁ
గోరి శ్వఫల్కునిఁ గొనిపోయి యతనికిఁ
గాందిని యనియెడు కన్య నిచ్చి
కాశీవిభుండు సత్కారంబు సేసిన
వానలు గురిసె నా వసుధమీఁద;
నాతని పుత్త్రకుఁ డైన యక్రూరుండు
నంతటివాఁడు, మహాతపస్వి
10.2-96.1-ఆ. మరలి వచ్చెనేని మాను నుత్పాతంబు
లెల్ల; వాన గురియు నీ స్థలమున;
దేవ! యతనిఁ దోడితెప్పింపు; మన్నింపు;
మానవలయుఁ బీడ మానవులకు. ॥96॥

వ. అని పలుకు పెద్దల పలుకు లాకర్ణించి దూతలం బంపి కృష్ణుం
డక్రూరుని రావించి పూజించి ప్రియకథలు కొన్ని సెప్పి సకలలోక
జ్ఞుండు గావున మృదుమధుర భాషణంబుల నతని కిట్లనియె. ॥97॥

సీ. “తా నేగుతఱి శతధన్వుండు మణిఁ దెచ్చి
నీ యింటఁ బెట్టుట నిజము తెలిసి
నాఁడ, సత్రాజిత్తునకుఁ బుత్త్రకులు లేమి
నతనికిఁ గార్యంబు లాచరించి
విత్తంబు ఋణమును విభజించుకొనియెద
రతని పుత్త్రిక లెల్ల, నతఁడు పరుల
చేత దుర్మరణంబుఁ జెందినాఁ, డతనికై
సత్కర్మములు మీఁద జరుపవలయు,
10.2-98.1-ఆ. మణి గ్రహింపు మీవ, మా యన్న నను నమ్మఁ
డెలమి బంధుజనుల కెల్లఁ జూపు
మయ్య! నీ గృహమున హాటక వేదికా
సహితమఖము లమరు సంతతమును”. ॥98॥

వ. అని యిట్లు సామవచనంబులు హరి పలికిన నక్రూరుండు వస్త్ర
చ్ఛన్నంబైన మణిం దెచ్చి హరి కిచ్చిన. ॥99॥

ఉ. సంతసమంది బంధుజనసన్నిధికిన్ హరి దెచ్చి చూపె; న
శ్రాంతవిభాసమాన ఘృణిజాలపలాయిత భూనభోంతర
ధ్వాంతము, హేమభారచయవర్షణవిస్మిత దేవ మానవ
స్వాంతముఁ, గీర్తి పూరితదిశావలయాంతము నా శమంతమున్. ॥100॥

క. చక్రాయుధుఁ డీ క్రియఁ దన
యక్రూరత్వంబు జనుల కందఱకును ని
ర్వక్రముగఁ దెలిపి క్రమ్మఱ
నక్రూరుని కిచ్చె మణిఁ గృపా కలితుండై. ॥101॥

క. ఘనుఁడు భగవంతుఁ డీశ్వరుఁ
డనఘుఁడు మణి దెచ్చి యిచ్చినట్టి కథనమున్
వినినఁ బఠించినఁ దలఁచిన
జనులకు దుర్యశముఁ బాపసంఘముఁ దలఁగున్. ॥102॥

14 ఇంద్రప్రస్థంబున కరుగుట

వ. అంత నొక్కనాఁడు పాండవులం జూడ నిశ్చయించి సాత్యకి ప్రముఖ
యాదవులు గొలువఁ బురుషోత్తముం డింద్రప్రస్థపురంబునకుం
జనినం బ్రాణంబులంగనిన యింద్రియంబులభంగి వారఖిలేశ్వరుం
డైనహరిం గని కౌఁగిలించుకొని; కృష్ణుని దివ్యదేహసంగమంబున
నిర్ధూత కల్మషులై యనురాగహాసవిభాసితం బైన ముకుందము
ఖారవిందంబు దర్శించి యానందంబు నొందిరి; గోవిందుండును
యుధిష్ఠిర భీమసేనుల చరణంబులకు నభివందనంబులు సేసి
యర్జును నాలింగనంబున సత్కరించి, నకుల సహదేవులు మ్రొ
క్కిన గ్రుచ్చి యెత్తి, యుత్తమ పీఠంబున నాసీనుండై యుండె;
నప్పుడు. ॥103॥

క. చంచద్ఘనకుచభారా
కుంచితయై క్రొత్త పెండ్లికూఁతు రగుట నిం
చించుక సిగ్గు జనింపఁగఁ
బాంచాలతనూజ మ్రొక్కెఁ బద్మాక్షునకున్. ॥104॥

వ. అంత సాత్యకి పాండువులచేతం బూజితుండై యొక్క పీఠంబున
నాసీనుండై యుండెఁ; దక్కిన యనుచరులును వారిచేతఁ బూజి
తులై కొలిచి యుండిరి; హరియుం గుంతీదేవి కడకుం జని నమ
స్కరించి యిట్లనియె. ॥105॥

క. “అత్తా! కొడుకులుఁ గోడలుఁ
జిత్తానందముగఁ బనులు సేయఁగ నాత్మా
యత్తానుగవై యాజ్ఞా
సత్తాదులు గలిగి మనుదె సమ్మోదమునన్? ॥106॥

చ. అనవుడుఁ బ్రేమ విహ్వలత నందుచు గద్గదభాషణంబులం
గనుఁగవ నశ్రుతోయములు గ్రమ్మఁగఁ గుంతి సుయోధనుండు సే
సిన యపచారముం దలఁచి చెందిన దుఃఖములెల్లఁ జెప్పి యా
దనుజవిరోధి కిట్లనియెఁ దద్దయుఁ బెద్దఱికంబు సేయుచున్. ॥107॥

సీ. “అన్న! నీ చుట్టాల నరయుదు! మఱవవు;
నీవు పుత్తెంచిన నెమ్మితోడ
మా యన్న యేతెంచి మముఁ జూచి పోయెను;
నిల్చి యున్నారము నీ బలమున;
నా పిన్నవాండ్రకు నాకు దిక్కెవ్వరు
నేఁ డాదిగా నింక నీవె కాక?
యఖిల జంతువుల కీ వాత్మవు గావునఁ

బరులు నా వారని భ్రాంతి సేయ;
10.2-108.1-తే. వయ్య! నా భాగ్యమెట్టిదో? యనవరతముఁ
జిత్తమున నుండి కరుణ మా చిక్కులెల్లఁ
వాపుచుందువు గాదె! యో! పరమపుణ్య!
యదుకుమారవరేణ్య! బుధాగ్రగణ్య!." ||108||

వ. అనిన యుధిష్ఠిరుం డిట్లనియె. ||109||

మ. "పట్టఁగ లేరు నిన్నుఁ దమభావము లందు సనందనాదు లే
పట్టుననైన, నట్టి గుణభద్రచరిత్రుఁడ వీవు, నేఁడు మా
చుట్టమ వంచు వచ్చెదవు; చూచెద వల్పులమైన మమ్ము; నే
మెట్టి తపంబు చేసితి మధీశ్వర! పూర్వశరీర వేళలన్?" ||110||

వ. అని ధర్మజుండు దన్నుఁ బ్రార్థించిన నింద్రప్రస్థపురంబు వారలకు
నయనానందంబు సేయుచు హరి గొన్ని నెలలు వసియించి
యుండె; నం దొక్క నాఁడు. ||111||

15 అర్జునితోమృగయావినోదంబు

మ. తురగశ్రేష్ఠము నెక్కి కంకటధనుస్తూణీశరోపేతుఁడై
హరితోడన్ వనభూమి కేగి విజయుం డాసక్తుఁడై చంపె శం
బర శార్దూల తరక్షు శల్య చమరీ భల్లూక గంధర్వ కా
సర కంఠీరవ ఖడ్గ కోల హరిణీ సారంగ ముఖ్యంబులన్. ||112||

క. అచ్చోటఁ బవిత్రములై
చచ్చిన మృగరాజి నెల్ల జననాథునకుం
దెచ్చి యొసంగిరి మెచ్చుగఁ
జెచ్చెర నరుఁ గొల్చి యున్న సేవకు లధిపా! ||113||

వ. అంత నర్జునుండు నీరుపట్టున డస్సిన, యమునకుం జని, య
మ్మహారథులైన నరనరాయణు లందు వార్చి జలంబులు ద్రావి,
యొక పులినప్రదేశంబున నుండి. ||114||

ఉ. ఉపగతు లైన యట్టి పురుషోత్తమ పార్థులు గాంచి రాపగా
విపుల విలోల నీలతర వీచికలందు శిరోజభార రు
చ్యపహసితాళిమాలిక నుదంచిత బాల శశి ప్రభాలికం
దపనుని బాలికన్ మదనదర్పణతుల్య కపోలపాలికన్. ||115||

వ. కని యచ్యుతుండు పంచిన వివ్వచ్చుండు సని యా కన్య
కిట్లనియె. ||116||

మ. "సుదతీ! యెవ్వరి దాన? వేమికొఱ కిచ్చోటం బ్రవర్తించె? దె
య్యది నీ నామము? కోర్కి యెట్టిది? వివాహాకాంక్షతోఁగూడి యీ
నదికిన్ వచ్చినజాడ గానఁబడె? ధన్యంబయ్యె నీ రాక, నీ
యుదయాదిస్థితి నెల్లఁ జెప్పు మబలా! యుద్యత్కురంగేక్షణా!" ||117||

వ. అనిన నర్జుననకుఁ గాళింది యిట్లనియె. ||118||

మ. "నరవీరోత్తమ! యేను సూర్యుని సుతన్; నాపేరు కాళింది; భా
స్కర సంకల్పితగేహమందు నదిలోఁ గంజాక్షు విష్ణుం బ్రభున్
వరుగాఁ గోరి తపంబుసేయుదు; నొరున్ వాంఛింప; గృష్ణుండు వ
న్యరతిన్ వచ్చి వరించునంచుఁ బలికెన్ నా తండ్రి నాతోఁడుతన్." ||119||

వ. అనిన విని ధనంజయుఁ డా నీలవేణి పలుకులు హరికిం జెప్పిన
విని సర్వజ్ఞుండైన హరియు హరిమధ్యను రథంబుమీఁద నిడు
కొని ధర్మరాజు కడకుం జని వారలు గోరిన విశ్వకర్మను రావించి
వారి పురం బతివిచిత్రంబు సేయించె. ||120||

క. దేవేంద్రుని ఖాండవ మ
ప్పావకునకు నీఁ దలంచి పార్థుని రథికుం
గావించి సూతుఁ డయ్యెను
గోవిందుఁడు మఱఁదితోడఁ గూరిమి వెలయన్. ||121||

వ. ఇట్లు నర నారాయణులు సహాయులుగా దహనుండు ఖాండవ
వనంబు దహించిన సంతసించి విజయునకు నక్షయ తూణీరం
బులు, నభేద్యకవచంబును, గాండీవమనియెడి బాణాసనంబును,
దివ్యరథంబును, ధవళరథ్యంబులను నిచ్చె నందు. ||122||

ఉ. వాసవసూనుచేఁ దనకు వహ్నిశిఖాజనితోగ్రవేదనల్
పాసినఁ జేసి యొక్క సభ పార్థున కిచ్చె మయుండు ప్రీతుఁడై
యా సభలోనఁ గాదె గమనాగమనంబులఁ గౌరవేంద్రుఁ డు
ల్లాసముఁ బాసి యుండుట జలస్థలనిర్ణయ బుద్ధి హీనుఁడై. ||123||

16 కాళింది మిత్రవిందల పెండ్లి

వ. అంతం గృష్ణుండు ధర్మరాజప్రముఖుల వీడుకొని, సాత్యకిప్రముఖ
సహచరులు గొలువ, మరలి తనపురంబునకుం జని బంధుజనం
బులకుఁ బర మానందంబు సేయుచు నొక్క పుణ్య దివసంబున
శుభ లగ్నంబునం గాళిందిం బెండ్లి యయ్యె; మఱియు నవంతి
దేశాధీశ్వరులయిన విందానువిందులు దుర్యోధనునకు వశులై
హరికి మేనత్తయైన రాజాధిదేవి కూఁతురైన తమ చెలియలిని
వివాహంబు సేయ నుద్యోగించి స్వయంవరంబుఁ జాటించిన. ||124||

క. భూ రమణులు సూడఁగ హరి
వీరతఁ జేకొనియె మిత్రవిందను నిత్యా
పూరిత సుజనానందం
జారు చికురకాంతి విజిత షట్పదబృందన్. ||125||

17 నాగ్నజితి పరిణయంబు

సీ. జననాథ! వినుము కోసలదేశ మేలెడి
నగ్నజిత్తను నరనాథుఁ డొకడు

సుమతి ధార్మికుఁడు దత్సుత నాగ్నజితి యను
కన్యక గుణవతి గలదు దానిఁ
బెండ్లియాడుటకునై పృథివీశు లేతెంచి
వాఁడికొమ్ములు గల వాని, వీర
గంధంబు సోఁకినఁ గాలు ద్రవ్వెడివాని,
నతిమదమత్తంబు లైన వాని
10.2-126.1-తే. గోవృషంబుల నేడింటిఁ గూర్చి తిగిచి
బాహుబలమున నెవ్వఁడు పట్టి కట్టు
నతఁడు కన్యకుఁ దగు వరుం డనిన వానిఁ
బట్టఁజాలక పోదురు ప్రజలు బెగడి. ||126||

వ. ఇట్లు గోవృషంబుల జయించినవాఁడ క్కన్యకు వరుండనిన భగ
వంతుండైన హరి విని సేనాపరివృతుండై కోసలపురంబునకుం
జనినం గోసలాధీశ్వరుండును హరి నెదుర్కొని యర్ఘ్యపాద్యాది
విధులం బూజించి పీఠంబు సమర్పించి ప్రతివందితుండై యున్న
యెడ. ||127||

క. ఆ రాజకన్య ప్రియమున
నా రాజీవాక్షు మోహనాకారుఁ ద్రిలో
కారాధితు మాధవుఁ దన
కారాధ్యుండైన నాథుఁ డని కోరె నృపా! ||128||

వ. మఱియు న క్కన్యకారత్నంబు తన మనంబున. ||129||

ఆ. విష్ణుఁ డవ్యయుండు విభుఁడు గావలె నని
నోఁచినట్టి తొంటి నోముఫలము
సిద్ధ మయ్యెనేనిఁ జేకొనుఁ బో నన్నుఁ
జక్రధరుఁడు వైరిచక్రహరుఁడు. ||130||

మ. సిరియుం బద్మభవేశ దిక్పతులు మున్ సేవించి యెవ్వాని శ్రీ
చరణాంభోజపరాగముల్ శిరములన్ సమ్యగ్గతిం దాల్తు; రీ
ధరణీచక్రభరంబు వాపుటకు నుద్యత్కేళిమూర్తుల్ దయా
పరుఁడై యెవ్వఁడు దాల్చు నట్టి హరి యెబ్భంగిం బ్రవర్తించునో! ||131||

వ. అని యిట్లు నాగ్నజితి విచారించు నెడఁ గృష్ణుం డా రాజుం జూచి
మేఘ గంభీర నినదంబున నిట్లనియె. ||132||

క. “అన్యుల యాచింపరు రా
జన్యులు సౌజన్యకాంక్షఁ జనుదెంచితి నీ
కన్యన్ వేఁడెద నిమ్మా!
కన్యాశుల్కాదుల మేము గాము నరేంద్రా!” ||133||

వ. అనిన రాజిట్లనియె. ||134||

శా. “కన్యం జేకొన నిన్నిలోకముల నీ కన్నన్ ఘనుండైన రా
జన్యుం డెవ్వఁడు? నీ గుణంబులకు నాశ్చర్యంబునుం బొంది తా

నన్యారంభము మాని లక్ష్మి భవదీయాంగంబునన్ నిత్యయై
ధన్యత్వంబునుఁ జెంది యున్నది గదా తాత్పర్యసంయుక్తయై. ॥135॥

శా. చంచద్గోవృషసప్తకంబుఁ గడిమిన్ సైరించి యెవ్వాఁడు భం
జించున్ వానికిఁ గూఁతు నిత్తు నని యేఁ జీరించినన్ వైభవో
దంచద్గర్వులు వచ్చి రాజతనయుల్ తత్పాద శృంగాహతిం
గించిత్కాలము నోర్వ కేగుదు రనిం గేడించి భిన్నాంగులై. ॥136॥

శా. ఉష్ణాంశుండు తమంబుఁ దోలు క్రియ నీ వుగ్రాహవక్షోణిలోఁ
గృష్ణా! వైరులఁ దోలినాఁడవు, రణక్రీడావిశేషంబులన్
నిష్ణాతుండవు, సప్తగోవృషములన్ నేఁ డాజి భంజించి రో
చిష్ణుత్వంబున వచ్చి చేకొనుము మా శీతాంశుబింబాననన్.” ॥137॥

వ. అని నగ్నజిత్తు తన కూఁతు వివాహంబునకుం జేసిన సమ
యంబు సెప్పిన విని. ॥138॥

చ. కనియె నఘారి వత్స బక కంస విదారి ఖల ప్రహారి దా
ఘనతర కిల్బిషంబుల నగణ్య భయంకర పౌరుషంబులన్
సునిశిత శృంగ నిర్దళితశూరసమూహ ముఖామిషంబులన్
హనన గుణోన్మిషంబుల మహా పరుషంబుల గోవృషంబులన్. ॥139॥

ఉ. చేలము చక్కఁ గట్టుకొని చిత్రగతిన్ వడి నేడు మూర్తులై
బాలుఁడు దారురూపములఁ బట్టెడు కైవడిఁ బట్టి వీర శా
ర్దూలుఁడు గ్రుద్ది నేలఁ బడఁద్రోచి మహోద్ధతిఁ గట్టి యీడ్చె భూ
పాలకులెల్ల మెచ్చ వృషభంబులఁ బర్వత సన్నిభంబులన్. ॥140॥

వ. ఇట్లు వృషభంబుల నన్నింటినిం గట్టి యీడ్చినంజూచి హరికి నగ్న
జిత్తు నాగ్నజితి నిచ్చిన విధివత్ప్రకారంబునం బెండ్లి యయ్యె; నా
రాజసుందరు లానందంబును బొంది; రా సమయంబున బ్రాహ్మ
ణాశీర్వాదంబులును, గీత పటహ శంఖ కాహళ భేరీ మృదంగ నిన
దంబులును జెలంగె; నంతనా కోసలేంద్రుండు దంపతుల రథారోహ
ణంబు సేయించి పదివేల ధేనువులును, విచి త్రాంబ రాభరణ
భూషితలైన యువతులు మూఁడువేలును, దొమ్మిదివేల గజంబు
లును, గజంబులకు శతగుణంబులైన రథంబులును, రథంబు
లకు శతగుణంబులైన హయంబులును, హయంబులకు శత
గుణాధికంబైన భట సమూహంబును నిచ్చి పుత్తెంచిన; వచ్చు
నప్పుడు. ॥141॥

ఉ. భూతి యెలర్పఁ గోసలుని పుత్త్రికకై చనుదెంచి తొల్లి యాఁ
బోతులచేత నోటువడి పోయిన భూపతులెల్ల మాధవుం
డా తరుణిన్ వరించుట చరావలిచే విని త్రోవ సైన్య సం
ఘాతముతోడఁ దాఁకి రరిగర్వవిమోచనుఁ బద్మలోచనున్. ॥142॥

ఉ. దండి నరాతు లెల్ల హరిఁ దాఁకిన నడ్డము వచ్చి వీఁకతో
భండన భూమియందుఁ దన బాంధవులెల్లను సన్నుతింపఁగా
గాండివచాపముక్త విశిఖంబుల వైరుల నెల్లఁ జంపె నా

ఖండలనందనుండు శశకంబుల సింహము చంపుకైవడిన్. ||143||

వ. ఇట్లు హరి నాగ్నజితిం బెండ్లియై, యరణంబులు పుచ్చుకొని,
ద్వారకానగరంబునకు వచ్చి సత్యభామతోడం గ్రీడించుచుండె
మఱియును. ||144||

18 భద్ర లక్షణల పరిణయంబు

మ. జనవంద్యన్ శ్రుతకీర్తినందన్యఁ దరుణిన్ సందర్శనక్షోణి పా
ద్యనుజన్ మేనమఱందలిన్ విమలలోలాపాంగఁ గైకేయి ని
ర్ధనయోన్నిద్రఁ బ్రపూర్ణసద్గుణసముద్రన్ భద్ర నక్షుద్ర నా
వనజాతాక్షుఁడు పెండ్లియాడె నహితవ్రాతంబు భీతిల్లఁగన్. ||145||

వ. మఱియును. ||146||

చ. అమరులఁ బాఱఁదోలి భుజ గాంతకుఁడైన ఖగేశ్వరుండు ము
న్నమృతముఁ దెచ్చుకైవడి మదాంధుల రాజుల నుక్కడంచి యా
కమలదళాయతేక్షణుఁడు గైకొని తెచ్చెను మద్రకన్యకన్
సమదమృగేక్షణన్ నయవిచక్షణ లక్షణఁ బుణ్యలక్షణన్. ||147||

వ. ఇట్లు హరికి రుక్మిణియు, జాంబవతియు, సత్యభామయుఁ,
గాళిందియు, మిత్రవిందయు, నాగ్నజితియు, భద్రయు, మద్ర
రాజనందనయైన లక్షణయు ననంగ నెనమండ్రు భార్య లైరి; మఱి
యు నరకాసురుని వధియించి త న్నిరుద్ధకన్యల షోడశసహస్ర
కన్యల రోహిణి మొదలైన వారిం బరిగ్రహించె" నని విని. ||148||

క. "ధరకుం బ్రియనందనుఁ డగు
నరకుని శూరి యేల చంపె? నరకాసురుఁ డా
వరకుంతల లగు చామీ
కర కుంభస్తనుల నేల కారం బెట్టెన్?" ||149||

19 నరకాసురవధకేగుట

వ. అనిన నరేంద్రునకు మునీంద్రుం డిట్లనియె; నరకాసురునిచేత న
దితి కర్ణకుండలంబులును, వరుణచ్ఛత్త్రంబును, మణిపర్వత మని
యెడు నమరాద్రి స్థానంబును గోలుపడుటయు నింద్రుండు వచ్చి
హరికి విన్నవించిన హరి నరకాసుర వధార్థంబు గరుడవాహనా
రూఢుండై చను సమయంబున హరికి సత్యభామ యిట్లనియె. ||150||

శా. "దేవా! నీవు నిశాటసంఘముల నుద్దీపించి చెండాడ నీ
ప్రావీణ్యంబులు సూడఁ గోరుదుఁ గదా! ప్రాణేశ! మన్నించి న
న్నీ వెంటం గొనిపొమ్ము నేఁడు కరుణన్; నేఁ జూచి యేతెంచి నీ
దేవీ సంహతికెల్లఁ జెప్పుదు భవద్దీప్త ప్రతాపోన్నతుల్," ||151||

వ. అనినఁ బ్రాణవల్లభకు వల్లభుం డిట్లనియె. ||152||

సీ. “సమద పుష్పంధయ ఝుంకారములు గావు;
భీషణకుంభీంద్ర బృంహితములు
వాయునిర్గత పద్మవనరేణువులు గావు;
తురగ రింఖాముఖోద్ధూతరజము
లాకీర్ణజలతరం గాసారములు గావు;
శత్రుధనుర్ముక్త సాయకములు
గలహంస సారస కాసారములు గావు;
దనుజేంద్రసైన్య కదంబకములు
10.2-153.1-తే. కమల కహ్లార కుసుమ సంఘములు గావు;
చటుల రిపు శూల ఖడ్గాది సాధనములు
కన్య! నీ వేడ? రణరంగ గమన మేడ?
వత్తు వేగమ; నిలువుము; వలదు వలదు.” ॥153॥

వ. అనినఁ బ్రియునకుం బ్రియంబు జనియింప డగ్గఱి. ॥154॥

ఉ. “దానవులైన నేమి? మఱి దైత్యసమూహములైన నేమి? నీ
మానితబాహు దుర్గముల మాటున నుండగఁ నేమి శంక? నీ
తో నరుదెంతు” నంచుఁ గరతోయజముల్ ముకుళించి మ్రొక్కె న
మ్మానిని దన్ను భర్త బహుమాన పురస్సరదృష్టిఁ జూడఁగన్. ॥155॥

వ. ఇట్లు తనకు మ్రొక్కిన సత్యభామను గరకమలంబులఁగ్రుచ్చి
యెత్తి తోడ్కొని గరు డారూఢుండై హరి గగన మార్గంబునం జని,
గిరి శస్త్ర సలిల దహన పవన దుర్గమంబై మురాసురపాశ పరి
వృతం బయిన ప్రాగ్జ్యోతిషపురంబు డగ్గఱి. ॥156॥

మ. గదచేఁ బర్వతదుర్గముల్ శకలముల్ గావించి సత్తేజిత
ప్రదరశ్రేణుల శస్త్రదుర్గచయమున్ భంజించి చక్రాహతిం
జెదరన్ వాయుజలాగ్ని దుర్గముల నిశ్శేషంబులం జేసి భీ
ప్రదుఁడై వాలునఁ ద్రుంచెఁ గృష్ణుఁడు ముర ప్రచ్ఛన్నపాశంబులన్. ॥157॥

వ. మఱియును. ॥158॥

శా. ప్రాకారంబు గదా ప్రహారముల నుత్పాటించి యంత్రంబులున్
నాకారాతుల మానసంబులును భిన్నత్వంబు సెందంగ న
స్తో కాకారుఁడు శౌరి యొత్తె విలయోద్ధూతాభ్ర నిర్ఘాత రే
ఖాకాఠిన్యముఁ బాంచజన్యము విముక్తప్రాణి చైతన్యమున్. ॥159॥

వ. అంత లయకాల కాలాభ్రగర్జనంబు పగిది నొప్పు న మ్మహా ధ్వని
విని పంచశిరుం డైన మురాసురుండు నిదుర సాలించి యావు
లించి నీల్గి లేచి జలంబులు వెడలివచ్చి హరిం గని ప్రళయకాల
కీలికైవడి మండుచు దుర్నిరీక్ష్యుండై కరాళించుచుం దన పంచ
ముఖంబులం పంచభూతమయంబయిన లోకంబుల మ్రింగ నప్ప
ళించు చందంబునం గదిసి యాభీల కీలాజటాలంబగు శూలం
బున గరుడుని వైచి భూనభోంతరంబులు నిండ నార్చుచు. ॥160॥

క. దురదురఁ బరువిడి బిరుసున

"హరి హరి! నిలు నిలువు" మనుచు నసురయుఁ గదిసెన్
మురమురి! దివిజుల హృదయము
మెరమెర యిదె యడఁగు ననుచు మెఱసెన్ హరియున్. ||161||

వ. అప్పుడు. ||162||

క. గరుడునిపైఁ బడ వచ్చిన
మురశూలము నడుమ నొడిసి ముత్తునియలుగాఁ
గరముల విఱిచి ముకుందుఁడు
ముర ముఖముల నిశితవిశిఖములు వడిఁ జొనిపెన్. ||163||

మ. గద వ్రేసెన్ మురదానవుండు హరిపైఁ; గంసారియుం దద్గదన్
గదచేఁ ద్రుంచి సహస్రభాగములుగాఁ గల్పించె; నాలోన వాఁ
డెదురై హస్తము లెత్తికొంచు వడి రా నీక్షించి లీలాసమ
గ్రదశన్ వాని శిరంబులైదును వడిన్ ఖండించెఁ జక్రాహతిన్. ||164||

వ. ఇట్లు శిరంబులు చక్రిచక్రధారాచ్ఛిన్నంబు లయిన వజ్రివజ్రధారా
దళితశిఖరంబై కూలెడి శిఖరిచందంబున మురాసురుండు జలం
బులందుఁ గూలిన, వాని సూనులు జనకవధజనిత శోకాతురులై
జనార్దను మర్దింతు మని రణకుర్దనంబునం దామ్రుండు, నంతరి
క్షుండు, శ్రవణుండు, విభావసుండు, వసుండు, నభస్వంతుండు,
నరుణుండు నననేడ్వురు యోధులు సక్రోధులై కాలాంతకచోదితం
బైన ప్రళయపవన సప్తకంబు భంగి నరకాసుర ప్రేరితులై రయం
బునఁ బీఠుండనియెడు దండనాథుంబురస్కరించుకొని, పఱతెంచి
హరిం దాఁకి శర శక్తి గదా ఖడ్గ కరవాల శూలాది సాధనంబులు
ప్రయోగించిన. ||165||

ఉ. ఆ దనుజేంద్రయోధ వివిధాయుధసంఘము నెల్ల నుగ్రతన్
మేదినిఁ గూలనేయుచు సమిద్ధనిరర్గళ మార్గణాళిఁ గ్ర
వ్యాదకులాంతకుండసుర హస్త భుజానన కంఠ జాను జం
ఘాదులఁ ద్రుంచివైచెఁ దిలలంతలు ఖండములై యిలం బడన్. ||166||

వ. మఱియు హరి శరజాలచక్రనిహతులయి తనవారలు మడియు
టకు వెఱంగుపడి రోషించి గరుడగమనుని దూషించి తన్ను
భూషించుకొని సరకు సేయక నరకుండు వర కుండల ప్రముఖా
భరణభూషితుండయి దానసలిలధారాసిక్త గండంబులును, మహో
ద్దండశుండాదండంబులు నైన వేదండంబులు తండంబులై నడువ
వెడలి భండనంబునకుం జని. ||167||

మ. బలవంతుండు ధరాసుతుండు గనె శుంభద్రాజ బింబోపరి
స్థల శంపాన్వితమేఘమో యన ఖగేంద్రస్కంధపీఠంబుపై
లలానారత్నముఁ గూడి సంగరకథాలాపంబులం జేయు ను
జ్జ్వలనీలాంగుఁ గనన్నిషంగుఁ గుహనాచంగున్ రణాభంగునిన్. ||168||

వ. కని కలహంబునకు నరకాసురుండు గమకింపం దమకింపక
విలోకించి సంభ్రమంబున. ||169||

20 సత్యభామ యుద్ధంబు

శా. వేణిం జొల్లెము వెట్టి సంఘటిత నీవీబంధయై భూషణ
శ్రేణిం దాల్చి ముఖేందుమండల మరీచీజాలముల్ పర్వఁగాఁ
బాణిం బయ్యెదఁ జక్కఁగాఁ దుఱిమి శుంభద్వీరసంరంభయై
యేణీలోచన లేచి నిల్చెఁ దన ప్రాణేశాగ్ర భాగంబునన్. ॥170॥

క. జన్యంబున దనుజుల దౌ
ర్జన్యము లుడుపంగఁ గోరి చనుదెంచిన సౌ
జన్యవతిఁ జూచి యదురా
జన్య శ్రేష్ఠుండు సరససల్లాపములన్. ॥171॥

క. "లేమా! దనుజుల గెలువఁగ
లేమా? నీ వేల కడఁగి లేచితి? విటు రా
లే మాను మాన వేనిన్
లే మా విల్లందికొనుము లీలం గేలన్." ॥172॥

వ. అని పలికి. ॥173॥

క. హరిణాక్షికి హరి యిచ్చెను
సురనికరోల్లాసనమును శూరకఠోరా
సురసైన్యత్రాసనమును
బరగర్వనిరాసనమును బాణాసనమున్. ॥174॥

శా. ఆ విల్లంది బలంబు నొంది తదగణ్యానంత తేజోవిశే
షావిర్భూత మహాప్రతాపమున వీరాలోక దుర్లోకయై
తా వేగన్ సగుణంబుఁ జేసె ధనువుం దన్వంగి దైత్యాంగనా
గ్రీవాసంఘము నిర్గుణంబుగ రణక్రీడా మహోత్కంఠతోన్. ॥175॥

క. నారి మొరయించె రిపు సే
నా రింఖణ హేతువైన నాదము నిగుడన్
నారీమణి బలసంప
న్నారీభాదికము మూర్ఛనంద నరేంద్రా! ॥176॥

సీ. సౌవర్ణ కంకణ ఝణఝణ నినదంబు
శింజినీరవముతోఁ జెలిమి సేయఁ
దాటంక మణిగణ ధగధగ దీప్తులు
గండమండలరుచిఁ గప్పికొనఁగ
ధవళతరాపాంగ ధళధళ రోచులు
బాణజాల ప్రభాపటలి నడఁప
శరపాత ఘుమఘుమశబ్దంబు పరిపంథి
సైనిక కలకల స్వనము నుడుప
10.2-177.1-తే. వీర శృంగార భయ రౌద్ర విస్మయములు
గలసి భామిని యయ్యెనో కాక యనఁగ
నిషువుఁ దొడుగుట దివుచుట యేయుటెల్ల
నెఱుఁగరా కుండ నని సేసె నిందువదన. ॥177॥

మ. పరుఁ జూచున్ వరుఁ జూచు నొంప నలరింపన్, రోషరాగోదయా
విరతభ్రూకుటి మందహాసములతో వీరంబు శృంగారమున్
జరగం; గన్నులఁ గెంపు సొంపుఁ బరఁగం జండాస్త్రసందోహమున్
సరసాలోక సమూహమున్ నెఱపుచుం, జంద్రాస్య హేలాగతిన్. ॥178॥

మ. అలినీలాలక చూడ నొ ప్పెసఁగెఁ బ్రత్యాలీఢ పాదంబుతో
నలికస్వేద వికీర్ణకాలకలతో నాకర్ణికానీత స
ల్లలిత జ్యానఖపుంఖ దీధితులతో లక్ష్యావలోకంబుతో
వలయాకార ధనుర్విముక్త విశిఖవ్రాతాహతారాతియై. ॥179॥

సీ. “బొమ్మ పెండిండ్లకుఁ బో నొల్ల” నను బాల
రణరంగమున కెట్లు రాఁ దలంచె?
మగవారిఁ గనినఁ దా మఱుఁగు జేరెడు నింతి
పగవారి గెల్వనే పగిదిఁ జూచెఁ?
బసిఁడియుయ్యేల లెక్క భయ మందు భీరువు
ఖగపతి స్కంధమే కడిఁది నెక్కె?
సఖుల కోలాహల స్వనము లోర్వని కన్య
పటహభాంకృతుల కెబ్బంగి నోర్చె?
10.2-180.1-ఆ. నీలకంఠములకు నృత్యంబుఁ గఱపుచుఁ
నలసి తలఁగిపోవు నలరుఁబోఁడి
యే విధమున నుండె నెలమి నాలీఢాది
మానములను రిపులమాన మడఁప? ॥180॥

సీ. వీణెఁ జక్కఁగఁ బట్ట వెరవెఱుంగని కొమ్మ
బాణాసనం బెట్లు పట్ట నేర్చె?
మ్రాఁకునఁ దీగెఁ గూర్పంగ నేరని లేమ
గుణము నే క్రియ ధనుఃకోటిఁ గూర్చె?
సరవి ముత్యము గ్రువ్వఁ జాలని యబల యే
నిపుణత సంధించె నిశితశరముఁ?
జిలుకకుఁ బద్యంబు సెప్ప నేరని తన్వి
యస్త్రమంత్రము లెన్నఁ డభ్యసించెఁ?
10.2-181.1-ఆ. బలుకు మనినఁ బెక్కు పలుకని ముగుద యే
గతి నొనర్చె సింహగర్జనములు?
ననఁగ మెఱసెఁ ద్రిజగదభిరామ గుణధామ
చారుసత్యభామ సత్యభామ. ॥181॥

శా. జ్యావల్లీధ్వని గర్జనంబుగ; సురల్ సారంగయూథంబుగా;
నా విల్లింద్రశరాసనంబుగ; సరోజాక్షుండు మేఘంబుగాఁ;
దా విద్యుల్లతభంగి నింతి సురజిద్దావాగ్ని మగ్నంబుగాఁ
బ్రావృట్కాలము సేసె బాణచయ మంభశ్శీకరశ్రేణిగాన్. ॥182॥

సీ. రాకేందుబింబమై రవిబింబమై యొప్పు
నీరజాతేక్షణ నెమ్మొగంబు;
కందర్పకేతువై ఘన ధూమకేతువై
యలరుఁ బూఁబోఁడి చేలాంచలంబు;

భావజు పరిధియై ప్రళయార్కు పరిధియై
మెఱయు నాకృష్టమై మెలఁత చాప;
మమృత ప్రవాహమై యనల సందోహమై
తనరారు నింతిసందర్శనంబు;
10.2-183.1-తే. హర్షదాయియై మహారోషదాయియై
పరఁగు ముద్దరాలి బాణవృష్టి;
హరికి నరికిఁ జూడ నందంద శృంగార
వీరరసము లోలి విస్తరిల్ల. ||183||

వ. ఇ వ్విధంబున. ||184||

క. శంపాలతాభ బెడిదపు
టంపఱచే ఘోరదానవానీకంబుల్
పెంపఱి సన్నాహంబుల
సొంపఱి భూసుతుని వెనుకఁ జొచ్చెన్ విచ్చెన్. ||185||

21 నరకాసురుని వధించుట

వ. అ య్యవసరంబునం గంససంహారి మనోహారిణిం జూచి సంతోషకారి
యుం, గరుణారసావలోకన ప్రసారియు, మధురవచన సుధారస
విసారియుం, దదీయ సమరసన్నాహ నివారియునై యిట్లనియె. ||186||

క. "కొమ్మా! దానవ నాథుని
కొమ్మాహవమునకుఁ దొలఁగె గురువిజయముఁ గై
కొమ్మా! మెచ్చితి నిచ్చెదఁ
గొ మ్మాభరణములు నీవు గోరిన వెల్లన్." ||187||

వ. అని పలికి సమ్మానరూపంబులును, మోహనదీపంబులును,
దూరీకృత చిత్తవిక్షేపంబులునైన సల్లాపంబులంగళావతిందద్దయుఁ
బెద్దఱికంబు సేసి, తత్కరకిసలయోల్లసిత బాణాసనంబు మరల
నందుకొనియె; నప్పుడు సురవైరి మురవైరి కిట్లనియె. ||188||

క. "మగువ మగవారి ముందఱ
మగతనములు సూప రణము మానుట నీకున్
మగతనము గాదు; దనుజులు
మగువల దెసఁ జనరు మగలమగ లగుట హరీ!" ||189||

వ. అనిన హరి యిట్లనియె. ||190||

క. "నరకా! ఖండించెద మ
త్కరకాండాసనవిముక్త ఘనశరముల భీ
కరకాయు నిన్ను సుర కి
న్నరకాంతలు సూచి నేఁడు నందం బొందన్." ||191||

వ. అని పలికి హరి నరకాసురయోధులమీఁద శతఘ్ని యను దివ్యా
స్త్రంబు ప్రయోగించిన నొక్క వరుసను వార లందఱు మహావ్యథం

జెందిరి; మఱియును. ॥192॥

మ. శర విచ్ఛిన్న తురంగమై పటుగదాసంభిన్న మాతంగమై,
యురుచక్రాహతవీరమధ్య పద బాహు స్కంధ ముఖ్యాంగమై,
సురభిత్సైన్యము దైన్యముం బొరయుచున్ శోషించి హైన్యంబుతో
హరి మ్రోలన్ నిలువంగ లేక పఱచెన్ హాహానినాదంబులన్. ॥193॥

వ. అప్పుడు. ॥194॥

ఆ. మొనసి దనుజయోధముఖ్యులు నిగుడించు
శస్త్రసముదయముల జనవరేణ్య!
మురహరుండు వరుస మూఁడేసి కోలలం
ఖండితంబు సేసె గగన మందు. ॥195॥

క. వెన్నుని సత్యను మోచుచుఁ
బన్నుగఁ బద నఖర చంచు పక్షాహతులన్
భిన్నములు సేసె గరుడుఁడు
పన్నిన గజసముదయములఁ గౌరవముఖ్యా! ॥196॥

వ. మఱియును విహగరాజపక్షవిక్షేపణసంజాతవాతంబు సైరింపం
జాలక హతశేషంబైన సైన్యంబు పురంబు సొచ్చుటం జూచి, నరకా
సురుండు మున్ను వజ్రాయుధంబుం దిరస్కరించిన తనచేతి శక్తిం
గొని గరుడుని వైచె; నతండును విరుల దండ వ్రేటునఁ జలింపని
మదోద్దండ వేదండంబునుంబోలె విలసిల్లె; న య్యవసరంబున
గజారూఢుండై కలహరంగంబున ॥197॥

మ. సమదేభేంద్రము నెక్కి భూమిసుతుఁ డా చక్రాయుధున్ వైవ శూ
లము చేఁబట్టిన, నంతలోన రుచిమాలాభిన్న ఘోరాసురో
త్తమ చక్రంబగు చేతిచక్రమున దైత్యధ్వంసి ఖండించె ర
త్నమయోదగ్ర వినూత్నకుండల సమేతంబైన తన్మూర్ధమున్. ॥198॥

శా. "ఇల్లాలం గిటియైన కాలమున మున్నే నంచు ఘోషింతు వో!
తల్లీ! నిన్నుఁ దలంచి యైన నిచటం దన్నుం గృపం గావఁడే!
చెల్లంబో! తలఁ ద్రుంచె" నంచు నిల నాక్షేపించు చందంబునన్
ద్రెళ్లెం జప్పుడు గాఁగ భూమిసుతుఁ డుద్దీప్తాహవక్షోణిపై. ॥199॥

క. "కంటిమి నరకుడు వడఁగా
మంటిమి నేఁ" డనుచు వెస నమర్త్యులు మునులున్
మింటం బువ్వులు గురియుచుఁ
బంటింపక పొగడి రోలిఁ బద్మదళాక్షున్. ॥200॥

వ. అంత భూదేవి వాసుదేవుని డగ్గఱ నేతెంచి జాంబూనదరత్న
మండితంబైన కుండలంబులును, వైజయంతియను వనమాల
యును, వరుణదత్తంబయిన సితచ్ఛత్త్రంబును, నొక్క మహా
రత్నంబును సమర్పించి మ్రొక్కి భక్తి తాత్పర్యంబులతోడం గర
కమలంబులు ముకుళించి, విబుధవందితుండును, విశ్వేశ్వరుం

డునునైన దేవదేవుని నిట్లని వినుతించె. ॥201॥

సీ. “అంభోజనాభున కంభోజనేత్రున
కంభోజమాలాసమన్వితునకు
నంభోజపదున కనంతశక్తికి వాసు
దేవునకును దేవదేవునకును
భక్తులు గోరినభంగి నే రూపైనఁ
బొందువానికి నాదిపురుషునకును
నఖిల నిదానమై యాపూర్ణవిజ్ఞానుఁ
డైనవానికిఁ, బరమాత్మునకును,
10.2-202.1-ఆ. ధాతఁ గన్న మేటితండ్రికి, నజునికి,
నీకు వందనంబు నే నొనర్తు
నిఖిలభూతరూప! నిరుపమ! యీశ! ప
రాపరాత్మ మహిత! యమితచరిత! ॥202॥

వ. దేవా! నీవు లోకంబుల సృజియించుటకు రజోగుణంబును, రక్షిం
చుటకు సత్త్వగుణంబును, సంహరించుటకుఁ దమోగుణంబును
ధరియింతువు; కాలమూర్తివి, ప్రధాన పూరుషుండవు, పరుం
డవు, నీవ; నేనును, వారియు, ననిలుండు, వహ్నియు, నాకా
శంబుఁ, భూతతన్మాత్రలును, నింద్రియంబులును, దేవతలును,
మనంబును, గర్తయును, మహత్తత్త్వంబును, జరాచరంబైన
విశ్వంబును, నద్వితీయుండవైన నీ యంద సంభవింతుము. ॥203॥

చ. దయ నిటు సూడుమా! నరకదైత్యుని బిడ్డఁడు వీఁడు; నీ దెసన్
భయముననున్నవాఁడు; గడుబాలుఁ; డనన్యశరణ్యుఁ; డార్తుఁ; డా
శ్రయరహితుండు; దండ్రిక్రియ శౌర్యము నేరఁడు; నీ పదాంబుజ
ద్వయిఁ బొడఁగాంచె భక్తపరతంత్ర! సువీక్షణ! దీనరక్షణా!” ॥204॥

వ. అని యిట్లు భూదేవి భక్తితోడ హరికిం బ్రణమిల్లి వాక్కుసుమం
బులం బూజించిన నర్చితుండై భక్తవత్సలుం డయిన పరమేశ్వ
రుండు నరకపుత్త్రుం డయిన భగదత్తున కభయం బిచ్చి, సర్వ
సంపద లొసంగి నరకాసురగృహంబు ప్రవేశించి యందు. ॥205॥

22 కన్యలంబదాఱువేలందెచ్చుట

ఉ. రాజకులావతంసుఁడు పరాజిత కంసుఁడు సొచ్చి కాంచె ఘో
రాజుల రాజులం బటుశరాహతి నొంచి ధరాతనూజుఁ డు
త్తేజిత శక్తిఁ దొల్లిఁ జెఱదెచ్చినవారిఁ బదాఱువేల ధా
త్రీజన మాన్యలన్ గుణవతీ వ్రతధన్యల రాజకన్యలన్. ॥206॥

మ. కని రా రాజకుమారికల్ పరిమళత్కౌతూహలాక్రాంతలై
దనుజాధీశ చమూవిదారు నతమందారున్ శుభాకారు నూ
తనశృంగారు వికారదూరు సుగుణోదారున్ మృగీలోచనా
జన చేతోధనచోరు రత్నమకుటస్ఫారున్ మనోహారునిన్. ॥207॥

వ. కని యతని సౌందర్య గాంభీర్య చాతుర్యాది గుణంబులకు మో
హించి, తమకంబులు జనియింప, ధైర్యంబులు సాలించి, సిగ్గులు
వర్జించి, పంచశరసంచలిత హృదయలై, దైవయోగంబునం బరా
యత్తంబులైన చిత్తంబుల నమ్మత్తకాశినులు దత్తరంబున మనో
జుండుత్తలపెట్ట నతండు దమకుఁ బ్రాణవల్లభుండని వరియించి. ||208||

ఉ. "పాపపురక్కసుండు సెఱపట్టె నటంచుఁ దలంతుఁ మెప్పుడుం
బాపుఁడె? వాని ధర్మమునఁ బద్మదళాక్షునిఁ గంటి మమ్మ! ము
న్నీ పురుషోత్తముం గదియ నేమి వ్రతంబులు సేసినారమో?
యా పరమేష్ఠి పుణ్యుఁడుగదమ్మ! హరిన్ మముఁగూర్చె నిచ్చుటన్ ||209||

క. ఉన్నతి నీతఁడు గౌఁగిట
మన్నింపఁగ నింక బ్రదుకు మానిని మనలో
ము న్నేమి నోము నోఁచెనొ
సన్నుతమార్గముల విపిన జల దుర్గములన్. ||210||

క. విన్నారమె యీ చెలువముఁ?
గన్నారమె యిట్టి శౌర్యగాంభీర్యంబుల్?
మన్నార మింతకాలముఁ
గొన్నారమె యెన్నఁ డయినఁ గూరిమి చిక్కన్. ||211||

సీ. వనజాక్షి! నేఁ గన్క వైజయంతిక నైన
గదిసి వ్రేలుదు గదా కంఠమందు;
బింబోష్ఠి! నేఁ గన్క బీతాంబరము నైన
మెఱసి యుండుదు గదా మేనునిండఁ;
గన్నియ! నేఁ గన్క గౌస్తుభమణి నైన
నొప్పు సూపుదుఁ గదా యురమునందు;
బాలిక! నేఁ గన్కఁ బాంచజన్యము నైన
మొనసి చొక్కుదుఁ గదా మోవిఁ గ్రోలి;
10.2-212.1-ఆ. పద్మగంధి! నేను బర్హదామము నైనఁ
జిత్ర రుచుల నుందు శిరమునందు"
ననుచుఁ బెక్కుగతుల నాడిరి కన్యలు
గములు గట్టి గరుడగమనుఁ జూచి. ||212||

శా. భూనాథోత్తమ! కన్యకల్ వరుస నం "భోజాతనేత్రుండు న
న్నే నవ్వెం దగఁ జూచె డగ్గఱియె వర్ణించెన్ వివేకించె స
మ్మానించెం గరుణించెఁ బే రడిగె సన్మార్గంబుతోఁ బెండ్లి యౌ
నేనే చక్రికి దేవి" నంచుఁ దమలో నిర్ణీత లై రందఱున్. ||213||

వ. ఇట్లు బహువిధంబులం దమతమ మన్ననలకు నువ్విళ్ళూరు
కన్నియలం బదాఱువేల ధవళాంబరాభరణ మాల్యానులేపనంబు
లొసంగి, యందలంబుల నిడి, వారలను నరకాసుర భాండాగారం
బులం గల నానావిధంబు లయిన మహాధనంబులను, రథంబు
లను, దురంగంబులను, ధవళంబులై వేగవంతంబులై యైరావత
కుల సంభవంబులైన చతుర్దంత దంతావళంబులను, ద్వారకానగ

రంబునకుం బనిచి; దేవేంద్రుని పురంబునకుం జని యదితిదేవి మందిరంబు సొచ్చి, యా పెద్దమ్మకు ముద్దు సూపి, మణికిరణ పటల పరిభావితభానుమండలంబులైన కుండలంబు లొసంగి, శచీసమేతుండైన మహేంద్రునిచేత సత్యభామతోడం బూజితుండై, పిదప సత్యభామ కోరిన నందనవనంబు సొచ్చి. ||214||

23 పారిజాతాపహరణంబు

మ. హరి కేలం బెకలించి తెచ
దరగంధానుగతభ్రమద్భ్రమరనాదవ్రాతముం బల్లవాం
కుర శాఖా ఫల పర్ణ పుష్ప కలికా గుచ్ఛాది కోపేతమున్
గిరిభిత్త్రాతముఁ బారిజాతముఁ ద్రిలోకీయాచకాఖ్యాతమున్. ||215||

వ. ఇట్లు పారిజాతంబును హరించి యదువల్లభుండు వల్లభయుం దానును విహగవల్లభారూఢుండై చనుచున్న సమయంబున. ||216||

సీ. నరకాసురుని బాధ నలఁగి గోవిందుని
కడ కేగి తత్పాదకమలములకుఁ
దన కిరీటము సోఁక దండప్రణామము
ల్గావింప నా చక్రి కరుణ సేసి
చనుదెంచి భూసుతు సమయించి తనవారిఁ
దన్ను రక్షించుటఁ దలఁప మఱచి
యింద్రుండు బృందారకేంద్రత్వ మదమునఁ
"బద్మలోచన! పోకు పారిజాత
10.2-217.1-ఆ. తరువు విడువు" మనుచుఁ దాఁకె నడ్డము వచ్చి
తఱిమి సురలు నట్లు దాఁకి రకట!
యెఱుకవలదె నిర్జరేంద్రత కాల్పనే?
సురల తామసమును జూడ నరిది. ||217||

వ. ఇట్లు దనకు నొడ్డారించి యడ్డంబు వచ్చిన నిర్జరేంద్రాదుల నిర్జించి తన పురంబునకుం జని, నిరంతర సురభి కుసుమ మకరంద మాధురీ విశేషంబులకుఁ జొక్కిచిక్కక నాకలోకంబుననుండి వెంట నరుగుదెంచు తుమ్మెదలకు నెమ్మిదలంచుచున్న పారిజాతమ్ము నాశ్రితపారిజాతుండయిన హరి మహా ప్రేమాభిరామ యగు సత్యభామతోఁ గ్రీడించు మహోద్యానంబున సంస్థాపించి, నరకాసురుని యింటం దెచ్చిన రాజకన్యక లెందఱందఱకు నన్నినివాసంబులు గల్పించి గృహోపకరణంబులు సమర్పించి. ||218||

24 పదాఱువేలకన్యలపరిణయం

చ. అమితవిహారుఁ డీశ్వరుఁ డనంతుఁడు దా నొక నాఁడు మంచి ల
గ్నమునఁ బదాఱువేల భవనంబులలోనఁ బదాఱువేల రూ
పములఁ బదాఱువేల నృపబాలలఁ బ్రీతిఁ బదాఱువేల చం
దముల విభూతినొందుచు యథావిధితో వరియించె భూవరా! ||219||

ఉ. దానములందు సమ్మద విధానములం దవలోకభాషణా
హ్వానములందు నొక్క క్రియ నా లలితాంగుల కన్ని మూర్తు లై
తా ననిశంబు గానఁబడి తక్కువ యెక్కువలేక యుత్తమ
జ్ఞాన గృహస్థధర్మమునఁ జక్రి రమించెఁ బ్రపూర్ణకాముఁడై. ॥220॥

క. తరుణులు బెక్కం డ్రయినను
బురుషుఁడు మనలేఁడు సవతి పోరాటమునన్,
హరి యా పదాఱువేవురు
తరుణులతో సమత మనియె దక్షత్వమునన్. ॥221॥

శా. ఎన్నే భంగుల యోగమార్గముల బ్రహ్మేంద్రాదు లీక్షించుచున్
ము న్నే దేవునిఁ జూడఁగానక తుదిన్ మోహింతు; రా మేటి కే
విన్నాణంబుననో సతుల్ గృహిణులై విఖ్యాతి సేవించి ర
చ్ఛి న్నాలోకన హాస భాషణ రతి శ్లేషానురాగంబులన్. ॥222॥

సీ. ఇంటికి వచ్చిన నెదురేగుదెంచుచు
నానీత వస్తువులందుకొనుచు
సౌవర్ణమణిమయాసనములు వెట్టుచుఁ
బదములు గడుగుచు భక్తితోడ
సంవాసిత స్నానజలము లందించుచు
సద్గంధవస్త్రభూషణము లొసఁగి
యిష్ట పదార్థంబు లిడుచుఁ దాంబూ లాదు
లొసఁగుచు విసరుచు నోజ మెఱసి
10.2-223.1-తే. శిరము దువ్వుచు శయ్యపైఁ జెలువు మిగుల
నడుగు లొత్తుచు దాసీసహస్రయుక్త
లయ్యుఁ గొలిచిరి దాసులై హరి నుదారుఁ
దారకాధిప వదనలు దారు దగిలి. ॥223॥

శా. “నన్నే పాయఁడు; రాత్రులన్ దివములన్ నన్నే కృపం జెందెడిన్;
నన్నే దొడ్డగఁ జూచు వల్లభలలో నాథుండు నా యింటనే
యున్నా” డంచుఁ బదాఱువేలుఁ దమలో నూహించి సేవించి రా
యన్నుల్ గాఢ పతివ్రతాత్వ పరిచర్యా భక్తియోగంబులన్. ॥224॥

క. ఆ రామలతో నెప్పుడుఁ
బోరాములు సాల నెఱపి పురుషోత్తముఁడున్
గారామునఁ దిరిగెను సౌ
ధారామ లతాసరోవిహారముల నృపా! ॥225॥

క. ఏ దేవుఁడు జగముల ను
త్పాదించును మనుచుఁ జెఱుచుఁ బ్రాభవమున మ
ర్యాదారక్షణమునకై
యా దేవుం డట్లు మెఱసె యాదవులందున్. ॥226॥

వ. అంత నొక్కనాఁడు రుక్మిణీదేవి లోఁగిట మహేంద్రనీల మరకతాది
మణిస్తంభ వలభి విటంకపటల దేహళీకవాట విరాజమానంబును,

శాతకుంభ కుడ్య గవాక్ష వేదికా సోపానంబును, విలంబమాన
ముక్తాఫలదామ విచిత్ర కౌశేయవితానంబును, వివిధ మణిదీపికా
విసర విభ్రాజమానంబును, మధుకరకులకలిత మల్లికాకుసుమ
మాలికాభిరామంబును, జాలకరంధ్ర వినిర్గత కర్పూరాగరుధూప
ధూమంబును, వాతాయన విప్ర కీర్ణ శిశిరకర కిరణస్తోమంబును,
బారిజాత ప్రసవామోద పరిమిళితపవనసుందరంబు నయిన
లోపలి మందిరంబున శరచ్చంద్రచంద్రికా ధవళపర్యంక మధ్యం
బున, జగదీశ్వరుం డయిన హరి సుఖాసీనుండై యుండ, సఖీ
జనంబులుం దానును డగ్గఱి కొలిచి యుండి. ॥227॥

సీ. కుచకుంభములమీఁది కుంకుమతో రాయు
హారంబు లరుణంబు లగుచు మెఱయఁ;
గరపల్లవము సాఁచి కదలింప నంగుళీ
యక కంకణప్రభ లావరింపఁ;
గదలిన బహురత్న కలిత నూపురముల
గంభీర నినదంబు గడలుకొనఁగఁ;
గాంచన మణికర్ణికా మయూఖంబులు
గండపాలికలపై గంతు లిడఁగ;
10.2-228.1-తే. గురులు నర్తింపఁ బయ్యెద కొంగు దూఁగ;
బోటిచే నున్న చామరఁ బుచ్చుకొనుచు
జీవితేశ్వరు రుక్మిణి సేర నరిగి
వేడ్క లిగురొత్త మెల్లన వీవఁ దొడఁగె. ॥228॥

వ. అప్పుడు. ॥229॥

25 రుక్మిణీదేవి విప్రలంభంబు

మ. పతి యే రూపము దాల్చినంద దనురూపంబైన రూపంబుతో
సతి దా నుండెడు నట్టి రూపవతి నా చంద్రాస్య నా లక్ష్మి నా
సుతనున్ రుక్మిణి నా యనన్యమతి నా శుద్ధాంతరంగం గళా
చతురత్వంబున శౌరి యిట్లనియెఁ జంచన్మందహాసంబుతోన్. ॥230॥

మ. "బలశౌర్యంబుల భోగమూర్తి కుల రూప త్యాగ సంపద్గుణం
బుల దిక్పాలురకంటెఁ జైద్యముఖరుల్ పూర్ణుల్ ఘనుల్; వారికిన్
నెలఁతా! తల్లియుఁదండ్రియుం సహజుఁడున్ నిన్నిచ్చినంబోక యీ
బలవద్భీరుల వార్ధిలీనుల మముం బాటింప నీ కేటికిన్? ॥231॥

సీ. లోకుల నడవడిలోని వారము గాము;
పరులకు మా జాడ బయలు పడదు;
బలమదోపేతులు పగగొండ్రు మా తోడ;
రాజపీఠములకు రాము తఱచు;
శరణంబు మాకు నీ జలరాశి సతతంబు
నిష్కించనుల మేము; నిధులు లేవు;
కలవారు చుట్టాలు గారు; నిష్కించన
జనబంధులము; ముక్తసంగ్రహులము;

10.2-232.1-ఆ. గూఢవర్తనులము; గుణహీనులము; భిక్షు
లైన వారిఁ గాని నాశ్రయింప;
మిందుముఖులు దగుల; రిటువంటి మముబోఁటి
వారి నేల దగుల వారిజాక్షి! ॥232॥

క. సిరియును వంశము రూపును
సరియైన వివాహసఖ్య సంబంధంబుల్
జరుగును; సరి గాకున్నను
జరగవు; లోలాక్షి! యెట్టి సంసారులకున్. ॥233॥

క. తగదని యెఱుఁగవు మమ్ముం
దగిలితివి మృగాక్షి! దీనఁ దప్పగు; నీకుం
దగిన మనుజేంద్రు నొక్కనిఁ
దగులుము; గుణహీనజనులఁ దగునే తగులన్? ॥234॥

సీ. సాల్వ జరాసంధ చైద్యాది రాజులు
చెలఁగి నన్ వీక్షించి మలయుచుండ
నది గాక రుక్మి నీ యన్నయు గర్వించి
వీర్యమదాంధుఁ డై వెలయుచున్న
వారి గర్వంబులు వారింపఁగాఁ గోరి
చెలువ! నిన్నొడిచి తెచ్చితిమి; గాని
కాంతా తనూజార్థ కాముకులము గాము;
కామమోహాదులఁ గ్రందుకొనము;
10.2-235.1-తే. విను; ముదాసీనులము; క్రియావిరహితులము
పూర్ణులము మేము; నిత్యాత్మబుద్ధితోడ
వెలుఁగుచుందుము గృహదీపవిధము మెఱసి;
నవలతాతన్వి! మాతోడ నవయ వలదు.” ॥235॥

వ. అని యిట్లు భగవంతుడైన హరి దన్నుఁ బాయక సేవించుటం
బ్రియురాలను, పట్టంపుదేవి ననియెడి రుక్మిణి దర్పంబు నేర్పున
నుపసంహరించి యూరకుండిన న మ్మానవతి యప్రియంబులు
నపూర్వంబులు నైన మనోవల్లభు మాటలు విని దురంతంబైన
చింతాభరంబున సంతాపంబు నొందుచు. ॥236॥

సీ. కాటుక నెఱియంగఁ గన్నీరు వరదలై
కుచకుంభయుగళ కుంకుమము దడియ
విడువక వెడలెడు వేఁడినిట్టూర్పుల
లాలితాధర కిసలయము గందఁ
జెలువంబు నెఱిదప్పి చిన్నఁవోవుచు నున్న
వదనారవిందంబు వాడు దోప
మారుతాహతిఁ దూలు మహిత కల్పకవల్లి
వడువున మేన్ వడవడ వడంకఁ
10.2-237.1-తే. జిత్త మెఱియంగఁ జెక్కిటఁ జేయ్యి సేర్చి
కౌతుకం బేది పదతలాగ్రమున నేల
వ్రాసి పెంపుచు మో మరవాంచి వగలఁ

బొందె మవ్వంబు గందిన పువ్వుఁబోలె. ||237||

చ. అలికుల వేణి తన్నుఁ బ్రియుఁ డాడిన యప్రియభాష లిమ్మెయిన్
సొలవక కర్ణరంధ్రముల సూదులు చొచ్చిన రీతిఁగాఁగ బె
బ్బులి రొద విన్న లేడి క్రియఁ బొల్పఱి చేష్టలు దక్కి నేలపై
వలనఱి వ్రాలెఁ గీ లెడలివ్రాలిన పుత్తడిబొమ్మ కైవడిన్. ||238||

వ. ఇట్లు వ్రాలిన. ||239||

మ. ప్రణతామ్నాయుఁడు కృష్ణుఁ డంతఁ గదిసెన్ బాష్పావరుద్ధారుణే
క్షణ విస్రస్త వినూత్నభూషణ దురుక్త క్రూర నారాచ శో
షణ నాలింగితధారుణిన్ నిజకులాచారైక సద్ధర్మ చా
రిణి విశ్లేషిణి వీతతోషిణిఁ బురంధ్రీగ్రామణిన్ రుక్మిణిన్. ||240||

సీ. కని సంభ్రమంబునఁ దనువునం దనువుగా
ననువునఁ జందనం బల్ల నలఁది
కన్నీరు పన్నీటఁ గడిగి కర్పూరంపుఁ
బలుకులు సెవులలోఁ బాఱ నూఁది
కరమొప్ప ముత్యాలసరుల చి క్కెడలించి
యురమునఁ బొందుగా నిరవుకొలిపి
తిలకంబు నునుఫాలఫలకంబుపైఁ దీర్చి
వదలిన భూషణావళులఁ దొడిగి
10.2-241.1-తే. కమలదళ చారు తాలవృంతమున విసరి
పొలుచు పయ్యెదఁ గుచములఁ బొందుపఱిచి
చిత్త మిగురొత్త నొయ్యన సేదఁదీర్చి
బిగియఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి నె మ్మొగము నిమిరి. ||241||

తే. నెరులు గలమరునీలంపు టురుల సిరుల
నరులుగొనఁ జాలి నరులను మరులు కొలుపు
యిరులు గెలిచిన తుమ్మెద గఱులఁ దెగడు
కురుల నులిదీర్చి విరు లిడి కొప్పువెట్టి. ||242||

క. మురసంహరుఁ డిందిందిర
గరుదనిలచలత్ప్రసూనకలికాంచిత సుం
దరశయ్యఁ జేర్చె భీష్మక
వరపుత్రిన్ నుతచరిత్ర వారిజనేత్రన్. ||243||

వ. ఇట్లు పానుపునం జేర్చి మృదుమధుర భాషణంబుల నను
నయించిన. ||244||

క. పురుషోత్తము ముఖకోమల
సరసిజ మ య్యిందువదన సవ్రీడా హా
సరుచి స్నిగ్ధాపాంగ
స్ఫుర దవలోకనము లొలయఁ జూ చిట్లనియెన్. ||245||

26 రుక్మిణిదేవి స్తుతించుట

క. “మురహర! దివసాగమ దళ
దరవిందదళాక్ష! తలఁప నది యట్టి దగున్
నిరవధిక విమలతేజో
వరమూర్తివి; భక్తలోకవత్సల! యెందున్. ‖246‖

తే. సంచిత జ్ఞాన సుఖ బలైశ్వర్య శక్తు
లాదిగాఁ గల సుగుణంబు లమరు నీకు;
నేను దగుదునె? సర్వలోకేశ్వరేశ!
లీలమై సచ్చిదానందశాలి వనఘ! ‖247‖

సీ. రూఢిమైఁ బ్రకృతి పూరుష కాలములకు నీ
శ్వరుఁడవై భవదీయ చారుదివ్య
లలితకళా కౌశలమున నభిరతుఁడై
కడఁగు నీ రూప మెక్కడ మహాత్మ!
సత్త్వాది గుణసముచ్చయయుక్త మూఢాత్మ
నయిన నే నెక్కడ? ననఘచరిత!
కోరి నీ మంగళ గుణభూతి గానంబు
సేయంగఁబడు నని చెందు భీతి
10.2-248.1-తే. నంబునిధి మధ్యభాగమం దమృత ఫేన
పటల పాండుర నిభమూర్తి పన్నగేంద్ర
భోగశయ్యను బవ్వళింపుచును దనరు
నట్టి యున్నతలీల దివ్యంబు దలఁప. ‖248‖

వ. శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధంబు లనియెడు గుణంబులచేతఁ బరి
గ్రహింపఁబడిన మంగళ సుందర విగ్రహుండవై, యజ్ఞానాంధకార
నివారకంబైన రూపంబుఁ గైకొని, భవదీయులైన సేవకులకు నను
భావ్యుండ వైతి; భవత్పాదారవింద మకరందరసాస్వాద లోలాత్మ
లైన యోగీంద్రులకైనను భవన్మార్గంబు స్ఫుటంబు గా; దట్లగుటం
జేసి యీ మనుజపశువులకు దుర్విభావ్యంబగుట యేమి సెప్ప?
నిట్టి యీశ్వరుండవైన నీకు నిచ్ఛ స్వతంత్రంబు గావున నది
యును నా కభిమతంబు గావున నిన్ను నే ననుసరింతు; దేవా!
నీవకించనుఁడవైతేని బలిభోక్తలయిన బ్రహ్మేంద్రాదు లెవ్వనికొఱకు
బలి సమర్పణంబు సేసిరి? నీవు సమస్త పురుషార్థమయుండ
వనియును, ఫలస్వరూపి వనియును నీ యందలి ప్రేమాతిశయం
బులం జేసి విజ్ఞానదీపాంకురంబున నిరస్త సమస్త దోషాంధకారులై
యిహ సౌఖ్యంబులు విడిచి సుమతులు భవదీయదాస సంగంబు
గోరుచుండుదు; రట్లు సేయనేరక నిజాధికారాంధకార మగ్నులైన
వారు భవత్తత్త్వంబు దెలిసి బలిప్రక్షేపణంబులు సేయంజాలక
మూఢులై సంసారచక్రంబునం బరిభ్రమింతు రదియునుంగాక. ‖249‖

ఆ. వరమునీంద్ర యోగివర సురకోటిచే
వర్ణిత ప్రభావ వైభవంబు
గలిగి యఖిల చేతనులకు విజ్ఞాన ప్ర

దుండ వగుదు వభవ! దురితదూర! ||250||

వ. దేవా! భవదీయ కుటిల భ్రూవిక్షేపోదీరిత కాలవేగంబుచేత విధ్వస్త
మంగళులగు కమలభవ భవ పాకశాసనాదులం దిరస్కరించినట్టి
మదీయ చిత్తంబున. ||251||

చ. నిను వరియించినం బెలుచ నీరజలోచన! శార్‌ఙ్గ సాయకా
సన నినదంబులన్ సకల శత్రుధరాపతులన్ జయించి బో
రన పశుకోటిఁ దోలు మృగరాజు నిజాంశము భూరిశక్తిఁ గై
కొనిన విధంబునన్ నను నకుంఠిత శూరతఁ దెచ్చి తీశ్వరా! ||252||

ఉ. అట్టి నృపాల కీటముల నాజి నెదుర్పఁగ లేనివాని య
ట్లొట్టిన భీతిమై నిటు పయోధిశరణ్యుఁడ వైతి వింతయున్
నెట్టన మాయ గాక యివి నిక్కములే? భవదీయ భక్తు లై
నట్టి నరేంద్రమౌళిమణు లంచిత రాజ్యసుఖంబు లేమియున్
నట్టి నరేంద్రమౌళిమణు లంచిత రాజభుషల్ ముదంబునన్. ||253||

ఆ. వితత రాజ్యగరిమ విడిచి కాననముల
నాత్మలందు మీ పదాబ్జయుగము
వలఁతి గాఁగ నిలిపి వాతాంబు పర్ణాశ
నోగ్రనియతు లగుచు నుందు రభవ! ||254||

మ. విమలజ్ఞాననిరూఢులైన జనముల్ వీక్షింప మీ పాద కం
జ మరంద స్ఫుట దివ్యసౌరభము నాస్వాదించి నిర్వాణ రూ
పము సత్పూరుష వాగుదీరితము శోభాశ్రీనివాసంబు నౌ
మిము సేవింపక మానవాధముని దుర్మేధాత్ము సేవింతునే? ||255||

వ. మఱియును దేవా! భూలోకంబునందును, నిత్యనివాసంబునం
దును, సకల ప్రదేశంబులందును జగదీశ్వరుండ వయిన నిన్ను
నభిమతంబులయిన కామరూపంబులు గైకొని వరియింతు; భవ
దీయ చరణారవింద మకరందాస్వాదన చాతుర్యధుర్యభృంగియైన
కామిని యతి హేయంబైన త్వక్ శ్మశ్రు రోమ నఖ కేశంబులచేతఁ
గప్పంబడి యంతర్గతంబయిన మాంసాస్థి రక్త క్రిమి విట్కఫ పిత్త
వాతంబుగల జీవచ్ఛవంబయిన నరాధముని మూఢాత్మయై
కామించునే? యదియునుంగాక. ||256||

సీ. నీరదాగమమేఘనిర్యత్పయః పాన
చాతకం బేగునే చౌటి పడెకుఁ?
బరిపక్వ మాకంద ఫలరసంబులు గ్రోలు
కీరంబు సనునె దుత్తూరములకు?
ఘనర వాకర్ణనోత్కలిక మయూరము
గోరునే కఠిన ఝిల్లీరవంబుఁ?
గరికుంభ పిశిత సద్గ్రాస మోదిత సింహ
మరుగునే శునక మాంసాభిలాషఁ
10.2-257.1-తే. బ్రవిమలాకార! భవదీయ పాదపద్మ
యుగ సమాశ్రయ నైపుణోద్యోగచిత్త

మన్యుఁ జేరునె తన కుపాస్యంబు గాఁగ?
భక్తమందార! దుర్భర భవవిదూర! ||257||

క. వాసవవందిత! భవ కమ
లాసన దివ్యప్రభా సభావలి కెపుడున్
నీ సమధిక చారిత్ర క
థా సురుచిరగాన మవితథం బయి చెల్లున్. ||258||

క. ధరణీనాథులు దమతమ
వరవనితామందిరముల వసియించుచు గో
ఖర మార్జాలంబుల గతి
స్థిరబద్ధు లగుదురు నిన్నుఁ దెలియని కతనన్. ||259||

ఆ. జలజనాభ! సకల జగ దంతరాత్మవై
నట్టి దేవ! నీ పదారవింద
యుగళి సానురాగయుక్తమై నా మదిఁ
గలుగునట్లు గాఁగఁ దలఁపు మనఘ! ||260||

ఆ. పృథు రజోగుణ ప్రవృద్ధమైనట్టి నీ
దృష్టిచేత నన్నుఁ దేఱుకొనఁగఁ
జూచు టెల్ల పద్మలోచన! నా మీఁద
ఘనదయార్ద్రదృష్టిగాఁ దలంతు. ||261||

వ. అదియునుంగాక, మధుసూదనా! నీవాక్యంబులు మిథ్యలుగావు; తల్లివచనంబు కూఁతున కభిమతంబుగాదె? యౌవనారూఢమదంబున స్వైరిణి యగు కామిని పురుషాంతరాసక్త యగుట విచారించి పరిజ్ఞాని యైనవాఁడు విడుచు; నవివేకి యయిన పురుషుండింద్రియలోలుండై రతిం దగిలి దాని విడువనేరక పరిగ్రహించి యుభయ లోకచ్యుతుండగు; నట్లుగావున నీ యెఱుంగని యర్థంబుగలదే?" యని విన్నవించిన రుక్మిణీదేవి వచనంబులకుఁ గృష్ణుండు సంతసిల్లి యిట్లనియె. ||262||

27 రుక్మిణీదేవినూరడించుట

చ. "అలికులవేణి! నవ్వులకు నాడినమాటల కింత నీ మదిం
గలఁగఁగ నేల? వేఁటలను గయ్యములన్ రతులందు నొవ్వఁగాఁ
బలికినమాట లెగ్గు లని పట్టుదురే? భవదీయ చిత్తముం
దెలియఁగఁ గోరి యేఁ బలికితిన్ మదిలో నిటు గుంద నేఁటికిన్? ||263||

వ. అదియునుం గాక. ||264||

ఉ. కింకలు ముద్దుఁబల్కులును గెంపుఁగనుంగవ తియ్యమోవియున్
జంకెలు తేఱిచూపు లెకసక్కెములున్ నెలవంక బొమ్మలుం
గొంకక వీడనాడుటలుఁ గూరిమియుం గల కాంతఁ గూడుటల్
అంకిలి లేక జన్మఫల మబ్బుట గాదె కురంగలోచనా!" ||265||

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. ॥266॥

ఉ. "నీవు పతివ్రతామణివి నిర్మల ధర్మవివేక శీల స
ద్భావవు నీ మనోగతులఁ బాయక యెప్పుడు నస్మదీయ సం
సేవయ కాని యన్యము భజింపవు; పుట్టిన నాఁటనుండి నీ
భావ మెఱింగి యుండియును బల్కిన తప్పు సహింపు మానినీ!" ॥267॥

వ. అని వెండియు నిట్లనియె "నీవాక్యంబులు శ్రవణసుఖంబుగావించె; నీవు వివిధంబులైన కామంబులు గోరితివేని, నవి యన్నియు నాయంద యుండుటం జేసి యేకాంతసేవాచతుర వైన నీకు నవి యన్నియు నిత్యంబు లై యుండు; నీ పాతివ్రత్యంబును, నా యందలి స్నేహంబు నతివిశదంబులయ్యె; నావాక్యములచేత భవదీయచిత్తంబు చంచలంబు గాక నా యందలి బుద్ధి దృఢంబగుం గావున సకలసంపద్విలసితంబైన ద్వారకానగర దివ్యమందిరంబులందు నీదుభాగ్యంబునం జేసి సంసారికైవడి నీ యందు బద్ధానురాగుండనై వర్తింతుఁ; దక్కిన ప్రాణేంద్రియ పరవశత్వంబున వికృత శరీరధారిణియైన సతి నన్నుం జెందుట దుష్కరం; బదియునుం గాక మోక్షప్రదుండనైన నన్నుఁ గామాతురలైన యల్పమతులు ప్రతతపోమహిమలచేత దాంపత్య యోగంబుకై సేవింతు; రదియంతయు నా మాయా విజృంభితంబు; దానంజేసి వారు మందభాగ్యలై నిరయంబు నొందుదు; రట్లుగావున నీసమానయైన కాంత యే కాంతలందైనఁ గలదె? నీ వివాహకాలంబు ననేక రాజన్యవర్యులఁ గైకొనక భవదీయ మధురాలాప శ్రవణాత్మకుండనైన నా సన్నిధికి 'నా శరీరం బితర యోగ్యంబు గాదు; నీకు శేషంబనయి యున్నదాన' నని యేకాంతంబునం బ్రాహ్మణుం బుత్తెంచిన నేనును జనుదెంచి, నీ పరిణయసమయంబున భవత్సహోదరుంబట్టి విరూపుం గావించిన నది గనుంగొనియును నా యందలి విప్రయోగ భయంబున నూరకుండితి; వదిగావున బహుప్రకారంబులై వర్తించు నీ సద్గుణంబులకుసంతసింతు!"నని యివ్విధంబున దేవకీసుతుండు నరలోక విడంబనంబుగ గృహస్థునిభంగి నిజగృహకృత్యంబు లాచరించు చుండెనని శుకుండు మఱియు నిట్లనియె. ॥268॥

క. అని యిట్లు కృష్ణుఁ డాడిన
వినయ వివేకానులాప వితతామృత సే
చన ముదిత హృదయయై య
వ్వనితామణి వికచ వదన వనరుహ యగుచున్. ॥269॥

క. నగ వామతించు చూపులు
నగధరు మోమునను నిలిపి నయమునఁ గరముల్
మొగిచి వినుతించెఁ గృష్ణున్
ఖగవాహున్ రుచిరదేహుఁ గలితోత్సాహున్. ॥270॥

చ. అతుల విరాజమానముఖుఁడై వివిధాంబర చారుభూషణ
ప్రతతులతోడ గోరిన వరంబులు దద్దయుఁ నిచ్చెఁగృష్ణుఁ డు
న్నతశుభమూర్తి దేవగణనందితకీర్తి దయానువర్తియై

యతిమృదువాణికిం గిసలయారుణపాణికి నీలవేణికిన్. ॥271॥

వ. ఇట్లుసమ్మానించి కృష్ణుండు రుక్మిణియుందానును దదనంతరంబ ॥272॥

చ. ఎలమి ఘటింపఁగాఁ గలసి యాడెల నీడల మల్లికా లతా
వలిఁ గరవీరజాతి విరవాదుల వీథులఁ గమ్మ దెమ్మెరల్
వొలయు నవీనవాసములఁ బొన్నలఁ దిన్నెలఁ బచ్చరచ్చలం
గొలఁకుల లేఁగెలంకులను గోరిక లీరిక లొత్తఁ గ్రొత్తలై. ॥273॥

క. ఆరామభూములందు వి
హారామల సౌఖ్యలీల నతిమోదముతో
నా రామానుజుఁ డుండెను
నా రామామణియుఁ దాను నభిరామముగన్. ॥274॥

28 కృష్ణకుమారోత్పత్తి

వ. మఱియు ననేకవిధ విచిత్రమణివితానాభిశోభిత ప్రాసాదోపరిభాగం
బులను, లాలిత నీలకంఠ కలకంఠ కలవింక శుక కలాప కలిత
తీరంబులను, మకరందపానమదవదిందిందిర ఝంకార సంకుల
కమల కహ్లార సుధాసార నీహా పూరిత కాసారంబులను, ధాతు
నిర్ఝర రంజిత సానుదేశగిరి కుంజ పుంజంబులను, గృతకశైలంబు
లను, గ్రీడాగృహంబులనుంజెలంగి నందనందనుండు విదర్భరాజ
నందనందగిలి కందర్పకేళీలోలాత్ముండయ్యె; ననంతరంబా సుంద
రీలాలామంబువలనఁ బ్రద్యుమ్నుండు, చారుధేష్ణుండు, చారుదే
వుండు, సుధేష్ణుండు, సుచారువు, చారుగుప్తుండు, భద్రచారువు,
చారుభద్రుండు, విచారువు, చారువు ననియెడు పదుగురు తన
యులం బడసె; నట్లు సత్యభామా జాంబవతీ నాగ్నజితీ కాళిందీ
మాద్రి మిత్రవిందా భద్రలకు వేఱువేఱ పదుగు రేసి భద్రమూర్తు
లైన కుమారు లుదయించి రవ్విధంబున మఱియును. ॥275॥

చ. అనఘ! పదాఱువేల సతులందు జనించిరి వేఱువేఱ నం
దన దశకంబు తత్సుత వితానము గాంచి రనేక సూనుల
న్నెనయఁగ నిట్లు పిల్లచెఱ కీనిన కైవడిఁ బుత్త్ర పౌత్త్ర వ
ర్ధనమున నొప్పెఁ గృష్ణుఁడు ముదంబునఁ దామరతంపరై భువిన్. ॥276॥

తే. అట్లు యదు వృష్ణి భోజాంధకాది వివిధ
నామధేయాంతరముల నెన్నంగ నూట
యొక్కటై చాల వర్ధిల్లె న క్కులంబు
నృపకుమారులఁ జదివించు నేర్పు గలుగు. ॥277॥

తే. గురుజనంబులు విను మూఁడుకోట్లమీఁద
నెనుబదెనిమిదివేలపై నెసఁగ నూర్వు
రన్నఁ దద్బాలకావలి నెన్నఁదరమె
శూలికైనను దామరచూలికైన? ॥278॥

వ. అందు గోవిందనందనుండయిన ప్రద్యుమ్నునకు రుక్మి కూఁతు

వలన ననిరుద్ధుండు సంభవించె ననిన మునివరునకు భూవరుం
డిట్లనియె. ॥279॥

క. బవరమునఁ గృష్ణుచే ము
న్నవమానము నొంది రుక్మి యచ్యుతు గెలువం
దివురుచుఁ దన సుత నరిసం
భవునకు నెట్లిచ్చె? నెఱుఁగఁ బలుకు మునీంద్రా! ॥280॥

29 ప్రద్యుమ్న వివాహంబు

సీ. నావుడు శుకయోగి "నరనాయకోత్తమ!
నీవు చెప్పిన యట్ల నె మ్మనమునఁ
బద్మాయతాక్షుచేఁ బడిన బన్నమునకుఁ
గనలుచు నుండియు ననుజతోడి
నెయ్యంబునను భాగినేయున కిచ్చెను
గూఁతు నంచితపుష్ప కోమలాంగిఁ
దన పూన్కి దప్పినఁ దగ విదర్భేశుండు
విను మెఱింగింతు న వ్విధము దెలియఁ
10.2-281.1-తే. బరఁగ "రుక్మవతీ స్వయంవరమున కొగి
నరుగుదెం" డని భీష్మభూవరసుతుండు
వరుస రప్పించె రాజన్యవర కుమార
వరుల నను వార్త కలరి యా హరిసుతుండు. ॥281॥

చ. వరమణిభూషణ ప్రభలవర్గ మనర్గళ భంగిఁ బర్వఁ బ్ర
స్ఫురిత రథాధిరోహణవిభూతి దలిర్ప మనోహరైక సు
స్థిరశుభలీల నేగె యదుసింహకిశోరము రాజకన్యకా
పరిణయవైభవాగత నృపాలక కోటికి రుక్మివీటికిన్. ॥282॥

చ. చని పురిఁజొచ్చి వృష్ణికులసత్తముఁ డచ్చట మూఁగియున్న య
మ్మనుజవరేణ్యనందనుల మానము దూలి భయాకులాత్ము లై
చనఁగ ననేక చండతర సాయకసంపదఁ జూపి రుక్మి నం
దనఁ గొనివచ్చి వేడ్క నిజధామము సొచ్చె నవార్యశౌర్యుఁ డై. ॥283॥

వ. ఇట్లు తెచ్చి ప్రద్యుమ్నుండు హరినయనం బరిణయంబంది నిఖిల
సుఖంబు లనుభవింపుచుండె యనంతరంబ. ॥284॥

క. ధీరుఁడు కృతవర్ముని సుకు
మారుఁడు వరియించె రుచిరమండనయుత నం
భోరుహముఖి రుక్మిసుతం
జారుమతీకన్యఁ బ్రకటసజ్జనమాన్యన్. ॥285॥

తే. ప్రకటచరితుండు భీష్మభూపాలసుతుఁడు
మనము మోదింపఁ దన కూర్మిమనుమరాలి
రుక్మలోచన నసమాన రుక్మకాంతిఁ
జెలిమి ననిరుద్ధునకు బెండ్లి సేయు నపుడు. ॥286॥

క. పొలుపుగ రత్నవిభూషో
జ్జ్వలుఁలయి శుభవేళ న వ్వివాహార్థము ని
ర్మల బహు వైభవ శోభన
కలితవిదర్భావనీశ కటకంబునకున్. ॥287॥

చ. హరియును రుక్మిణీసతియు నా బలభద్రుఁడు శంబరారియు
న్నరిమదభేది సాంబుఁడును నాదిగ రాజకుమారకోటి సిం
ధుర రథవాజి సద్భటులతోఁ జని యందు సమగ్రవైభవా
చరిత వివాహయుక్త దివసంబులు వేడుకఁ బుచ్చి యంతటన్. ॥288॥

క. ఒకనాఁడు యదుకుమారకు
లకలంక సమగ్ర వైభవాటోప మహో
త్సుకులై యుండఁగఁ జూపో
పక యెకసెక్కెమున నవనిపాలురు వరుసన్. ॥289॥

ఉ. ఎచ్చరికం గళింగధరణీశుఁడు రుక్మిమొగంబు సూచి "నీ
యొచ్చెముఁ దీర్చుకో నిదియ యొప్పగువేళ బలుండు జూదమం
దిచ్చ గలండు; గాని పొలుపెక్కిననేర్పరి గాఁడు; గాన నీ
కిచ్చు నవశ్యమున్ జయము నీఁగుము తొల్లిటఁబడ్డ బన్నమున్." ॥290॥

క. అని పురికొల్పిన రుక్మియుఁ
దన చేటు దలంప లేక తాలాంకునితో
డను జూదమాడఁ దివిరెను
వనజాసను కృతము గడచు వారెవ్వ రిలన్? ॥291॥

వ. అంత. ॥292॥

క. కోరి విదర్భుఁడు కుటిల వి
హారుండై పిలిచె జూదమాడ జితారిన్
హారిన్ సన్నుతసూరిన్
సీరిన్ రైవతసుతార్ద్ర చిత్తవిహారిన్. ॥293॥

30 రుక్మిబలరాములజూదంబు

ఆ. "పూని మనము గొంత ప్రొద్దుపోకకు రామ!
నెత్త మాడ నీవు నేర్తు వనఁగ
విందు; మిపుడు గొంత వెల యొడ్డి యాడుద"
మనిన బలుఁడు లెస్స యని చెలంగె. ॥294॥

క. మదిలోని చలము డింపక
పది యిరువది నూఱు వేయి పదివే లిదె ప
న్నిద మని యొడ్డుచు నాడిరి
మదమున నిద్దఱును దురభిమానము పేర్మిన్. ॥295॥

ఉ. ఆడిన యాట లెల్లను హలాయుధుఁ డోడిన రుక్మి గెల్చుడున్
దోడి నృపాల కోటి పరితోషముఁ జెందఁ గళింగభూవిభుం

"డోడె బలుం" డటంచుఁ బ్రహసోక్తుల నెంతయు రాముఁ జుల్కఁగా
నాడెను దంతపంక్తి వెలి యై కనుపట్టఁగఁ జాల నవ్వుచున్. ॥296॥

తే. బలుఁడు కోపించి యొక లక్ష పణము సేసి
యాడి ప్రకటంబుగా జూద మపుడు గెల్చె;
గెల్చి నను రుక్మి "యిది యేను గెల్చియుండ
గెలుపు నీ దని కికురింప నలవి యగునె?" ॥297॥

క. అనవుడు హలధరుఁ డచ్చటి
జనపాలకసుతులఁ జూచి సత్యము పలుకుం
డని యడిగిన వారలు రు
క్మని హితులై పలుక రైరి మొగమోటమునన్. ॥298॥

ఉ. అప్పటి యట్ల యొడ్డి ముసలాయుధుఁ డేపున నాడి జూదముం
జొప్పడ గెల్చి "యీ గెలుపు సూడగ నాదియొ వానిదో జనుల్
తప్పక చెప్పుఁ డన్న" విదితధ్వనితో నశరీరవాణి తా
"నిప్పటియాట రాముఁడె జయించె విదర్భుఁడె యోడె" నావుడున్. ॥299॥

వ. అనినవిని సకల జనంబులు నద్భుతానందనిమగ్నమానసులైరి;
కుటిలస్వభావులయిన భూవరులు రుక్మిం గైకొల్పిన నతండు తన
తొల్లింటి పరాభవము దలంచి యెదిరిం దన్నునెఱుంగక బలాబల
వివేకంబుసేయనేరక విధివశానుగతుండై చలంబున బలునిం గని
యిప్పటి యాటయు నేన గెల్చియుండ వృథా జల్పకల్పనుండ
వయి 'గెల్చితి' నని పల్కెద; వక్షవిద్యా నైపుణ్యంబు గల భూపకు
మారులతోఁ బసులకాపరు లెత్తువత్తురే యని క్రొవ్వున నవ్వుచుం
బలికిన, న ప్పలుకులు సెవులకు ములుకుల క్రియం దాఁకినఁ
గోపోద్దీపితమానసుండై పెటపెటంబండ్లుగొఱకుచుం గన్నులనిప్పు
లుప్పతిల్లం గినుకం దోఁకత్రొక్కిన మహోరగంబు నోజ రోజుచు
దండతాడితంబయిన పుండరీకంబులీల హుమ్మని మ్రోయుచుఁ
బ్రచండ బాహుదండంబులు సాఁచి పరిఘం బందుకొని పరిపంథి
యైన రుక్మిని నతని కనుకూలంబయిన రాజలోకంబును బడలు
పడ నడిచె; న య్యవసరంబున. ॥300॥

క. మును దంతపంక్తి వెలిగాఁ
దను నవ్విన య క్కళింగుఁ దల వట్టి రయం
బునఁ బడఁదిగిచి వదన మే
పునఁ బెడచే వ్రేసి దంతములు వెస డులిచెన్. ॥301॥

క. అంతం బోవక రుక్మిని
దంతంబులు మున్ను డులిచి తను వగలింప
న్నంతకుపురి కేగెను వాఁ
డెంతయు భయ మంది రాజు లెల్లం గలఁగన్. ॥302॥

వ. అట్లుచేసి యయ్యాదవసింహం బసహ్యావిక్రమంబునంజెలంగె నంత. ॥303॥

క. భూవర! పద్మాక్షుఁడు దన

బావ హతుం డగుట గనియుఁ బలుకక యుండెన్
భావమున రుక్మిణీ బల
దేవుల కే మనఁగ నెగ్గు దేఱునొ? యనుచున్. ||304||

వ. అంత నా విదర్భానగరంబు నిర్గమించి. ||305||

క. పరమానురాగరస సం
భరితాంతఃకరణు లగుచుఁ బాటించి వధూ
వరులను రథమం దిడి హల
ధర హరి రుక్మిణులఁ గొల్చి తగ యదువీరుల్. ||306||

ఉ. మంగళతూర్యఘోషము లమందగతిం జెలఁగంగ మత్త మా
తంగ తురంగ సద్భట కదంబముతోఁ జని కాంచి రంత నా
రంగ లవంగ లుంగ విచరన్మదభృంగ సురంగనాద స
త్సంగ తరంగిణీకలిత సంతతనిర్మల నా కుశస్థలిన్. ||307||

వ. ఇట్లు పురోపవనోపకంఠంబునకుం జని. ||308||

క. అందు వసించిరి నందిత
చందన మందార కుంద చంద్ర లసన్మా
కందముల నీడ హృదయా
నందము సంధిల్ల నందనందనముఖ్యుల్. ||309||

వ. తదనంతరంబ పురప్రవేశంబు సేసి రని చెప్పి శుక యోగీంద్రుండు
పరీక్షి న్నరేంద్రున కిట్లనియె. ||310||

31 బాణునకీశ్వర ప్రసాదలబ్ది

తే. అనఘ! బలినందనులు నూర్వు రందులోన
నగ్రజాతుండు బాణుఁ డత్యుగ్రమూర్తి
చిర యశోహారి విహితపూజిత పురారి
యహిత తిమిరోష్ణకరుఁడు సహస్రకరుఁడు. ||311||

క. బాణుఁడు విక్రమజిత గీ
ర్వాణుఁడు సని కాంచె భక్తి వశుఁ డై సగణ
స్థాణున్ నిర్దళి తాసమ
బాణుం దాండవధురీణు భక్తత్రాణున్. ||312||

క. కని యనురాగ వికాసము
దన మనమునఁ గడలుకొనఁగ ధరఁ జాఁగిలి వం
దన మాచరించి మోదము
దనరఁగఁ దాండవము సలుపు తఱి న య్యభవున్. ||313||

ఉ. సంచిత భూరిబాహుబలసంపద పెంపున నారజంబు వా
యించి యనేకభంగుల నుమేశుఁ ద్రిలోకశరణ్యు నాత్మ మె
చ్చించి ప్రమోదియై నిజవశీకృత నిశ్చలితాంతరంగుఁ గా

వించి తదాననాంబురుహ వీక్షణుఁడై తగ మ్రొక్కి యిట్లనున్. ||314||

ఉ. శంకర! భక్తమానసవశంకర! దుష్టమదాసురేంద్ర నా
శంకర! పాండునీలరుచిశంకరవర్ణ నిజాంగ! భోగి రా
ట్కంకణ! పార్వతీహృదయకైవ కైరవమిత్ర! యోగిహృ
త్పంకజ పంకజాప్త! నిజతాండవఖేలన! భక్తపాలనా! ||315||

వ. అని వినుతించి. ||316||

ఉ. దేవ! మదీయ వాంఛితము తేటపడ న్నిటు విన్నవించెదన్
నీవును నద్రినందనయు నెమ్మిని నా పురి కోటవాకిటం
గావలియుండి నన్నుఁ గృపఁ గావుము భక్తఫలప్రదాత! యో
భావభవారి! నీ చరణపద్మము లెప్పుడు నాశ్రయించెదన్. ||317||

వ. అని యభ్యర్థించినం బ్రసన్నుం డై భక్త వత్సలుం డగు పురాంత
కుండు గౌరీసమేతుండై తారకాంతక గజాననాది భూతగణంబుల
తోడ బాణనివాసం బగు శోణపురంబు వాకిటం గాఁపుండెఁ; బదం
పడి యొక్కనాఁ డ బ్బలినందనుండు. ||318||

తే. దర్పమునఁ బొంగి రుచిర మార్తాండ దీప్త
మండలముతోడ మార్పడు మహితశోణ
మణికిరీటము త్రిపురసంహరుని పాద
వనజములు సోఁక మ్రొక్కి యిట్లని నుతించె. ||319||

సీ. “దేవ! జగన్నాథ! దేవేంద్రవందిత!
వితతచారిత్ర! సంతత పవిత్ర!
హాలాహలాహార! యహిరాజకేయూర!
బాలేందుభూష! సద్భక్తపోష!
సర్వలోకాతీత! సద్గుణసంఘాత!
పార్వతీహృదయేశ! భవవినాశ!
రజతాచలస్థాన! గజచర్మపరిధాన!
సురవైరివిధ్వస్త! శూలహస్త!
10.2-320.1-తే. లోకనాయక! సద్భక్తలోకవరద!
సురుచిరాకార! మునిజనస్తుతవిహార!
భక్తజనమందిరాంగణపారిజాత!
నిన్ను నెవ్వఁడు నుతిసేయ నేర్చు నభవ!” ||320||

వ. అని స్తుతియించి. ||321||

మ. “అనిలో నన్ను నెదిర్చి బాహుబలశౌర్యస్ఫూర్తిఁ బోరాడఁ జా
లిన వీరుం డొకఁ డైన బందెమునకున్ లేఁడయ్యె భూమండలి
న్ననయంబున్ భవదగ్రదత్తకరసాహస్రంబు కండూతి వా
యునుపాయంబునులేద యాభరము నెట్లోర్తున్నుమానాయకా! ||322||

సీ. హుంకార కంకణ క్రేంకార శింజినీ
టంకార నిర్ఘోషసంకులంబు

చండ దోర్దండ భాస్వన్మండలాగ్ర ప్ర
కాండ ఖండిత రాజమండలంబు
శూలాహత క్షతోద్వేల కీలాల క
ల్లోల కేళీ సమాలోకనంబు
శుంభ దున్మద కుంభి కుంభస్థలధ్వంస
సంభూత శౌర్య విజృంభణంబు
10.2-323.1-తే. గలుగు నుద్దామ భీమ సంగ్రామ కేళి
ఘన పరాక్రమ విక్రమక్రమము గాఁగ
జరపలేనట్టి కరములు కరము దుఃఖ
కరము లగుఁ గాక సంతోషకరము లగునె? ॥323॥

ఉ. కాన మదీయ చండభుజగర్వ పరాక్రమ కేళికిన్ సముం
డీ నిఖిలావనిం గలఁడె యిందుకళాధర! నీవు దక్కఁగా;"
నా నిటలాంబకుండు దనుజాధిపు మాటకుఁ జాల రోసి లో
నూనిన రోషవార్ధి గడ లొత్తఁ గ నిట్లని పల్కె భూవరా! ॥324॥

క. "విను మూఢహృదయ! నీ కే
తన మెప్పు డకారణంబ ధారుణిపైఁ గూ
లును నపుడ నీ భుజావలి
దునియఁగ నా యంత వానితో నని గల్గున్." ॥325॥

వ. అని పలికిన నట్లు సంప్రాప్తమనోరథుండై నిజభుజవినాశకార్య ధురీ
ణుండగు బాణుండు సంతుష్టాంతరంగుం డగుచు నిజనివాసంబు
నకుం జని, తన ప్రాణవల్లభల యుల్లంబులు పల్లవింపఁ జేయుచు
నిజధ్వజనిపాతంబు నిరీక్షించుచుండె, తదనంతరంబ. ॥326॥

32 ఉషాకన్య స్వప్నంబు

సీ. ఆ దానవేశ్వరు ననుఁగుఁ గుమారి యుషా
కన్య విమలసౌజన్యధన్య
రూపవిభ్రమ కళారుచిర కోమలదేహ
యతను నాఱవబాణ మనఁగఁ బరఁగు
సుందరీరత్నంబు నిందునిభానన
యలినీలవేణి పద్మాయతాక్షి
యొకనాఁడు రుచిరసౌధోపరివేదికా
స్థలమున మృదుశయ్య నెలమిఁ గూర్కి
10.2-327.1-తే. మున్ను దన చౌల నెన్నఁడు విన్న యతఁడుఁ
గన్నులారంగఁ దాఁ బొడగన్న యతఁడుఁ
గాని యసమానరూపరేఖావిలాస
కలితు ననిరుద్ధు నర్మిలిఁ గవిసినటులు. ॥327॥

చ. కలగని యంత మేలుకని కన్నుల బాష్పకణంబు లొల్కఁగాఁ
గలవలెఁ గాక నిశ్చయముగాఁ గమనీయ విలాస విభ్రమా
కలిత తదీయరూపము ముఖంబున వ్రేలిన యట్ల దోఁచినం
గళవళ మందుచున్ బిగియఁ గౌఁగిటిచే బయ లప్పళించుచున్ ॥328॥

వ. మఱియును. ॥329॥

చ. సరసమృదూక్తులుం గుసుమసాయకకేళియు శాటికా కచా
కరషణముల్ నఖక్రియలుఁ గమ్రకపోల లలాట మేఖలా
కర కుచ బాహుమూలములుఁ గైకొని యుండుట లాదిగాఁ దలో
దరి మది గాఢమై తగిలె దర్పకుఁ డచ్చుననొత్తినట్లయై. ॥330॥

సీ. కలికిచేష్టలు భావగర్భంబు లైనను
బ్రియుమీఁది కూరిమి బయలుపఱుపఁ
బిదపిదనై లజ్జ మదిఁ బద నిచ్చినఁ
జెలిమేనఁ బులకలు చెక్కు లొత్త
మదనాగ్ని సంతప్త మానస యగుటకు
గురుకుచహారవల్లరులు గందఁ
జిత్తంబు నాయకాయత్తమై యుంటకు
మఱుమాట లాడంగ మఱపు గదుర
10.2-331.1-తే. నతివ మనమున సిగ్గు మోహంబు భయముఁ
బొడమ నునుమంచు నెత్తమ్మిఁ బొదువు మాడ్కిఁ
బ్రథమచింతాభరంబునఁ బద్మనయన
కోరి తలచీర వాటింప నేరదయ్యె. ॥331॥

వ. ఇట్లు విరహవేదనా దూయమాన మానసయై యుండె; నంత
నెచ్చెలులు డాయం జనుదెంచినం దన మనంబునం బొడము
మనోజవికారంబు మఱువెట్టుచు నప్పుడు. ॥332॥

చ. పొరిఁబొరిఁ బుచ్చు నూర్పుగమిఁ బుక్కిటనుంచి కుచాగ్రసీమపై
బెరసిన సన్న లేఁజెమటబిందువు లొయ్యన నార్చుఁ గన్నులం
దొరఁగెడు బాష్పపూరములు దొంగలిఱెప్పల నాని చుక్కలం
దరుణులు రండు చూతమని తా మొగ మెత్తును గూఢరాగ యై. ॥333॥

వ. ఇ వ్విధంబునం జరియించుచుండె నట్టియెడ. ॥334॥

తే. అంతకంతకు సంతాప మతిశయించి
వలుఁద చన్నులు గన్నీటి వఱదఁ దడియఁ
జెలులలదెసఁ జూడఁ జాల లజ్జించి మొగము
వాంచి పలుకక యుండె న వ్వనరుహాక్షి. ॥335॥

వ. అంత. ॥336॥

తే. బలితనూభవుమంత్రి కుంభాండుతనయ
తన బహిఃప్రాణ మిది యనఁ దనరునట్టి
కామినీ మణి ముఖపద్మకాంతి విజిత
శిశిరకర చారు రుచిరేఖ చిత్రరేఖ. ॥337॥

వ. కదియవచ్చి య బ్బాల నుపలక్షించి. ॥338॥

తే. "భామినీమణి! సొబగుని బయల వెదకు

విధమునను నాత్మ విభుఁ బాసి విహ్వలించు
వగను జేతికి లోనైనవానిఁ బాసి
భ్రాంతిఁ బొందిన భావంబు ప్రకటమయ్యె. ॥339॥

తే. వనిత! నా కన్న నెనరైన వారు నీకుఁ
గలుగ నేర్తురె? నీ కోర్కిఁ దెలియఁ జెప్పు
కున్న మీయన్నతో" డన్నఁ గన్నుఁగవను
నలరు నునుసిగ్గుతో నగ వామతింప. ॥340॥

వ. ఇవ్విధంబునఁ జిత్రరేఖం గనుంగొని యిట్లనియె. ॥341॥

చ. "చెలి కలలోన నొక్క సరసీరుహనేత్రుఁడు రత్నహార కుం
డల కటకాంగుళీయక రణ న్మణినూపురభూషణుండు ని
ర్మల కనకాంబరుండు సుకుమారతనుండు వినీలదేహుఁ డు
జ్జ్వలరుచి నూతనప్రసవసాయకుఁ డున్నతవక్షుఁ డెంతయున్. ॥342॥

చ. నను బిగియారఁ గౌఁగిట మనం బలరారఁగఁ జేర్చి మోదముం
దనుకఁగ నంచితాధరసుధారస మిచ్చి మనోజకేళికిం
బనుపడఁ జేసి మంజుమృదుభాషలఁ దేలిచి యంతలోననే
చనియెను దుఃఖవార్ధిఁ బెలుచన్ ననుఁ ద్రోచి సరోరుహాననా!" ॥343॥

వ. అనుచు నమ్మత్తకాశిని చిత్తంబు చిత్తజాయత్తంబయి తత్తరంబున
విరహానలం బుత్తలపెట్టఁ గన్నీరుమున్నీరుగా వగచుచు విన్ననైన
వదనారవిందంబు వాంచి యూరకున్నఁ జిత్రరేఖ దన మనంబున
న య్యింతి సంతాపంబు చింతించి యిట్లనియె. ॥344॥

చ. "సరసిజనేత్ర! యేటికి విచారము? నా కుశలత్వ మేర్పడన్
నర సుర యక్ష కింపురుష నాగ నభశ్చర సిద్ధ సాధ్య కి
న్నరవర ముఖ్యులం బటమునన్ లిఖియించినఁ జూచి నీ మనో
హరుఁ గని "వీడె పో" మ్మనిన నప్పుడె వానిని నీకుఁ దెచ్చెదన్." ॥345॥

33 చిత్రరేఖ పటంబున చూపుట

వ. అని యొడంబఱిచి మిలమిలని మంచుతోడం బురుడించు ధళ
ధళమను మెఱుంగులు దుఱంగలిగొను పటంబు నావటంబు సేసి,
వజ్రంబున మేదించి, పంచవన్నియలు వేఱువేఱ కనక రజత
పాత్రంబుల నించి కేలం దూలిక ధరించి యొక్క విజనస్థలంబున
కుంజని ముల్లోకంబులం బేరు గలిగి వయో రూప సంపన్నులైన
పురుషముఖ్యుల నన్వయ గోత్ర నామధేయంబులతోడ వ్రాసి,
యాయితంబయిన య ప్పటంబు దన ముందటఁ దెచ్చి పెట్టి,
"యి ప్పటంబునం దగులని వారు లేరు; వారిం జెప్పెద, సావధా
నంబుగ నాకర్ణింపు" మని యిట్లనియె. ॥346॥

సీ. "కమనీయ సంగీత కలిత కోవిదులు కిం
పురుష గంధర్వ కిన్నరులు వీరె
సతత యౌవన యదృచ్ఛావిహారులు సిద్ధ

సాధ్య చారణ నభశ్చరులు వీరె
ప్రవిమల సౌఖ్య సంపద్వైభవులు సుధా
శన మరు ద్యక్ష రాక్షసులు వీరె
నిరుపమ రుచి కళాన్విత కామరూపులై
పొగడొందునట్టి పన్నగులు వీరె
10.2-347.1-తే. చూడు" మని నేర్పు(దీపింప(జూపుటయును
జిత్తము నిజమనోరథసిద్ధి వడయ(
జాలకుండిన మధ్యమ క్ష్మాతలాధి
పతుల(జూపుచు వచ్చె న ప్పద్మనయన. ॥347॥

ఉ. మాళవ కొంకణ ద్రవిడ మత్స్య పుళింద కళింగ భోజ నే
పాళ విదేహ పాండ్య కురు బర్బర సింధు యుగంధ రాంధ్ర బం
గాళ కరూశ టెంకణ త్రిగర్త సుధేష్ణ మరాట లాట పాం
చాల నిషాద ఘూర్జరక సాళ్వ మహీశులు వీరె కోమలీ! ॥348॥

ఉ. సింధురవైరివిక్రముఁడు శీతమయూఖ మరాళికా పయ
స్సింధుపటీర నిర్మలవిశేష యశోవిభవుండు శౌర్య ద
ర్పాంధ రిపుక్షితీశ నికరాంధతమః పటలార్కు(డీ జరా
సంధుని(జూడు మాగధుని సద్బృహదశ్వసుతుం గృశోదరీ! ॥349॥

మ. సకలోర్వీతలనాథ సన్నుతుఁడు శశ్వద్భూరి బాహాబలా
ధికుం డుగ్రాహవకోవిదుండు త్రిజగద్విఖ్యాతచారిత్రకుం
డకలంకోజ్జ్వల దివ్యభూషుఁడు విదర్భాధీశ్వరుండైన భీ
ష్మక భూపాలకుమారు(జూడు మితనిన్ మత్తద్విరేఫాలకా! ॥350॥

ఉ. సంగరరంగ నిర్దళిత చండవిరోధి వరూధినీశ మా
తంగ తురంగ సద్భట రథప్రకరైక భుజావిజృంభణా
భంగ పరాక్రమ ప్రకట భవ్యయశోమహనీయమూర్తి కా
ళింగుఁడు వీఁడె చూడు తరళీకృత చారుకురంగలోచనా! ॥351॥

మ. సుగుణాంభోనిధి ఫాలలోచను నుమేశు న్నాత్మ మెప్పించి శ
క్తి గరిష్ఠంబగు శూలముం బడసె నక్షీణప్రతాపోన్నతిన్
జగతిన్ మిక్కిలి మేటివీరుఁడు రణోత్సాహుండు భూపొత్తు(డీ
భగదత్తుం గనుఁగొంటె! పంకజముఖీ! ప్రాగ్జ్యోతిషాధీశ్వరున్. ॥352॥

మ. వికచాంభోరుహపత్రనేత్రు(డగు గోవిందుండు దా(బూను నం
దక చక్రాబ్జ గదాది చిహ్నములచేతన్ వాసుదేవాఖ్య ను
త్సుకుఁడై యెప్పుడుమచ్చరించు మదిఁగృష్ణుండన్ననేమేటి పౌం
డ్రకు(గాశీశసఖుం గనుంగొనుము వేడ్కం జంద్రబింబాననా! ॥353॥

మ. ద్విజ శుశ్రూషయు సూనృతవ్రతము సుద్వృత్తిన్ భుజాగర్వమున్
విజయాటోపము(జాప నైపుణియు ధీవిస్ఫూర్తియుం గల్గు నీ
రజనీనాథకుల ప్రదీపకుల(బాఱం జూడు పద్మాక్షి! ధ
ర్మజ భీమార్జున మాద్రినందనుల సంగ్రామైకపారీణులన్. ॥354॥

మ. బలిమిన్ సర్వనృపాలుర న్నదిమి కప్పంబుల్ దగం గొంచు ను

జ్జ్వల తేజో విభవాతిరేకమున భాస్వత్కీర్తి శోభిల్లఁగాఁ
బొలుపొందం దను ‘రాజరా జ’న మహా భూరి ప్రతాపంబులుం
గల దుర్యోధనుఁ జూడు సోదరయుతుం గంజాతపత్త్రేక్షణా! ||355||

వ. అని యిట్లు సకలదేశాధీశ్వరులగు రాజవరుల నెల్లఁ జూపుచు
యదువంశ సంభవులైన శూరసేన వసుదేవోద్ధవాదులం జూపి
మఱియును. ||356||

ఉ. శారద నీరదాబ్జ ఘనసార సుధాకర కాశ చంద్రికా
సార పటీరవర్ణు యదుసత్తము నుత్తమనాయకుం బ్రమ
త్తారి నృపాల కానన హుతాశనమూర్తిఁ బ్రలంబదైత్య సం
హారునిఁ గామపాలుని హలాయుధుఁ జూడుము దైత్యనందనా! ||357||

సీ. కమనీయశుభగాత్రుఁ గంజాతదళనేత్రుఁ
వసుధాకళత్రుఁ బావనచరిత్రు
సత్యసంకల్పు నిశాచరోగ్రవికల్పు
నతపన్నగాకల్పు నాగతల్పుఁ
గౌస్తుభమణిభూషు గంభీరమృదుభాషు
శ్రితజనపోషు నంచితవిశేషు
నీలనీరదకాయు నిర్జితదైతేయు
ధృతపీతకౌశేయు నతవిధేయు
10.2-358.1-తే. నఘమహాగదవైద్యు వేదాంతవేద్యు
దివ్యమునిసన్నుతామోదుఁ దీర్ఘపాదు
జిష్ణు వర సద్గుణాలంకరిష్ణుఁ గృష్ణుఁ
జూడు దైతేయకులబాల! సుభగ లీల! ||358||

చ. స్ఫుర దళి శింజినీ రవ విభూషితపుష్పధనుర్విముక్త భా
స్వర నవచూత కోరక నిశాత శిలీముఖ పాతభీత పం
కరుహభవాది చేతన నికాయు మనోజనిజాంశు రుక్మిణీ
వరసుతు రాజకీరపరివారుని మారునిఁ జూడు కోమలీ!” ||359||

వ. ఇ వ్విధంబునం జూపిన. ||360||

మ. వనితారత్నము కృష్ణనందనుని భావప్రౌఢిఁ దాఁ జూచి గ్ర
ద్దనఁ ద న్నర్థి వరించి చన్న సుగుణోత్తంసంబ కా నాత్మలో
ననుమానించి యనంతరంబ యనిరుద్ధాఖ్యున్ సరోజాక్షు నూ
తన చేతోభవమూర్తిఁ జూచి మది సంతాపించుచు న్నిట్లనున్. ||361||

ఉ. “ఇంతి మదీయ మానధనమెల్ల హరించిన మ్రుచ్చు ని మ్మెయిం
బంత మెలర్ప వ్రాసి పటభాగనిరూపితుఁ జేసినట్టి నీ
యంతటి పుణ్యమూర్తిఁ గొనియాడఁగ నేర్తునె? నీ చరిత్రముల్
వింతలె నాకు? నీ మహిత వీరుకులంబు బలంబుఁ జెప్పుమా!” ||362||

చ. అనవుడుఁ జిత్రరేఖ జలజాక్షికి నిట్లను “నీ కుమారకుం
డనఘుఁడు యాదవాన్వయ సుధాంబుధి పూర్ణసుధాకరుండునాఁ
దనరిన కృష్ణపౌత్త్రకుఁ డుదారచరిత్రుఁడు భూరిసింహ సం

హననుఁ డరాతి సైన్య తిమిరార్కుఁడు, పే రనిరుద్ధుఁ డంగనా!” ||363||

34 చిత్రరేఖ అనిరుద్ధునిదెచ్చుట

వ. అని చెప్పి “యే నతిత్వరితగతిం జని య క్కుమారరత్నంబుఁ
దొడ్కొనివచ్చు నంతకు సంతాపింపకుండు” మని యా క్షణంబ
వియద్గమనంబునం జని ముందట. ||364||

క. సరసిజముఖి గనుఁగొనె శుభ
భరిత విలోకన విధూత భవ వేదనముం
బరసాధనమును సుకృత
స్ఫురణాపాదనముఁ గృష్ణు పుటభేదనమున్. ||365||

వ. కని డాయం జని తదీయ సుషమావిశేషంబులకుం బరితోషంబు
నొందుచుం గామినీచరణ రణితమణినూపుర ఝణంఝణధ్వనిత
మణిగోపురంబును, నతి విభవ విజితగోపురంబుననగు ద్వారకా
పురంబు నిశాసమయంబునం బ్రచ్ఛన్నవేషంబునం జొచ్చి కనక
కుంభ కలిత సౌధాగ్రంబున మణిదీపనిచయంబు ప్రకాశింపఁ జంద్ర
కాంత శిలాభవనంబున సుధాధామ రుచిరరుచి నిచయంబున
పహసించు హంసతూలికాతల్పంబున నిజాంగనా రతిశ్రమంబున
నిద్రాసక్తుండై యున్న యనిరుద్ధుం జేరి తన యోగవిద్యా మహ
త్త్వంబున నతని నెత్తుకొని మనోవేగంబున శోణపురంబునకుం
జని బాణాసురనందనయగు నుషాసుందరి తల్పంబునం దునిచి
యిట్లనియె. ||366||

క. “వనజాక్షి! చూడు నీ విభు
ననిమిషనగధీరు శూరు నభినవమారున్
వనధి గభీరు నుదారుని
ననిరుద్ధకుమారు విదళితాహితవీరున్.” ||367||

క. అనిన నుషాసతి దన మన
మున ననురాగిల్లి మేనఁ బులకాంకురముల్
మొనయఁగ నానందాశ్రులు
గనుఁగవ జడి గురియ ముఖవికాస మెలర్పన్. ||368||

వ. ఇట్లు మనంబున నుత్సహించి చిత్రరేఖం గనుంగొని యయ్యింతి
యిట్లనియె. ||369||

సీ. “అతివ! నీ సాంగత్య మను భానురుచి నాకుఁ
గలుగుటఁ గామాంధకార మడఁగెఁ
దరలాక్షి! నీ సఖిత్వం బను నావచేఁ
గడిఁది వియోగాబ్ధిఁ గడవఁ గంటి
నబల! నీ యనుబంధ మను సుధావృష్టిచే
నంగజ సంతాప మార్పఁ గంటి
వనిత! నీ చెలితనం బను రసాంజనముచే

నా మనోహర నిధానంబుఁ గంటిఁ
10.2-370.1-తే. గలలఁ దోఁచిన రూపు గ్రక్కన లిఖించు
వారు ‘నౌ’ నన్నఁ దోడ్తెచ్చు వారు గలరె?
నీటిలో జాడఁ బుట్టించు నేర్పు నీక
కాక గల్గునె మూఁడు లోకములయందు?” ||370||

వ. అని వినుతించి చిత్రరేఖను నిజమందిరమునకుఁబోవం బనిచినం
జనియె; ననంతరంబ వింతజనులకెవ్వరికింబ్రవేశింపరాని యంతః
పుర సౌధాంతరంబున ననిరుద్ధుండు మేల్కని య య్యింతిం
గనుంగొని, యప్పుడు. ||371||

క. సురుచిర మృదుతల్పంబునఁ
బరిరంభణ సరసవచన భావకళా చా
తురి మెఱయ రాకుమారుఁడు
తరుణీమణిఁ బొందె మదనతంత్రజ్ఞుండై. ||372||

వ. ఇ వ్విధంబున నతిమనోహర విభవాభిరామంబులగు దివ్యాంబరా
భరణ మల్యానులేపనంబులను, గర్పూర తాంబూలంబులను,
వివిధాన్నపానంబులను, సురుచిర మణిదీప నీరాజనంబులను,
సుగంధబంధురాగరుధూపంబులను, నాటపాటల వీణావినోదం
బులను, బరితుష్టిం బొంది కన్యాకుమారకు లానంద సాగరాంతర్ని
మగ్నమానసులై యుదయాస్తమయ నిరూపణంబుసేయనేరక,
ప్రాణంబు లొక్కటియైన తలంపులం గదిసి యిష్టోపభోగంబుల
సుఖియించుచుండి; రంత. ||373||

క. ఆలోనన నతిచిర మగు
కాలము సుఖలీల జరుగఁగా వరుస నుషా
బాలాలలామ కొయ్యనఁ
జూ లేర్పడి గర్భ మొదవె సురుచిరభంగిన్. ||374||

క. ఆ చిన్నె లంగజాలలు
సూచి భయాకులత నొంది స్రుక్కుచుఁ దమలో
“నో చెల్ల! యెట్టులో? యీ
రా చూలికిఁ జూలు నిలిచెరా! యి బ్భంగిన్” ||375||

క. అని గుజగుజ వోవుచు “ని
ప్పని దప్పక దనుజలోక పాలునితోడన్
వినిపింపవలయు” నని వే
చని బాణునిఁ జేరి మ్రొక్కి సద్వినయమునన్. ||376||

క. మంతనమున “దేవర! క
న్యాంతఃపుర మేము గాచి యరయుచు నుండన్
వింతజనములకుఁ జొరఁగ దు
రంతము విను పోతుటీఁగకైన సురారీ! ||377||

తే. ఇట్టిచోఁ గావలున్న మే మెవ్వరమును

నేమి కనుమాయయో కాని యెఱుఁగ మధిప!
నీ కుమారిక గర్భంబు నివ్వటిల్ల
యున్న” దన్నను విని రోషయుక్తుఁ డగుచు. ||378||

వ. అట్టియెడ దానవేంద్రుండు రోషభీష ణాకారుండై, కటము లదర, బొమలుముడివడం, గనుంగవలననలకణంబులుప్పతిల్ల, సటలు వెఱికినం జటులగతి నెగయు సింగంబువిధంబున లంఘించుచు, భీకర కరవాలంబు గేలందాల్చి సముద్దండగతిం గన్యాసౌధాంతరం బునకుం జని. ||379||

35 అనిరుద్ధుని నాగపాశబద్ధంబు

సీ. కనియె శుభోపేతుఁ గందర్పసంజాతు
మానితదేహు నాజానుబాహు
మకరకుండలకర్ణు, మహితప్రభాపూర్ణుఁ
జిరయశోల్లాసుఁ గౌశేయవాసుఁ
గస్తూరికాలిప్తు ఘనకాంతికుముదాప్తు
హారశోభితవక్షు నంబుజాక్షు
యదువంశతిలకు మత్తాలినీలాలకు
నవపుష్పచాపుఁ బూర్ణప్రతాపు
10.2-380.1-తే. నభినవాకారు నక్షవిద్యావిహారు
మహితగుణవృద్ధు మన్మథమంత్రసిద్ధుఁ
గలితపరిశుద్ధు నఖిలలోకప్రసిద్ధు
జతురు ననిరుద్ధు నంగనాజననిరుద్ధు. ||380||

చ. కని కన లగ్గలింప సురకంటకుఁ డుద్ధతి సద్భటావళిం
గనుఁగొని “యీనరాధమునిఁగట్టుఁడు; పట్టుఁడు; కొట్టుఁ”డన్న వా
రనుపమ హేతిదీధితు లహర్పతి తేజము మాయఁ జేయ డా
సిన నృపశేఖరుండు మదిఁ జేవయు లావును నేర్పు దర్పమున్. ||381||

చ. కలిగి మహోగ్రవృత్తిఁ బరిఘంబు గరంబున లీలఁ దాల్చి దో
ర్బల ఘనవిక్రమప్రళయభైరవు భంగి విజృంభణక్రియా
కలన నెదిర్చె దానవ నికాయముతోఁ దలపాటుఁ బోటునుం
జలముబలంబు ధైర్యమునుశౌర్యము వ్రేటునువాటుఁజూపుచున్ ||382||

చ. పదములుబాహులుందలలు ప్రక్కలుచెక్కులుజానుయుగ్మముల్
రదములుగర్ణముల్ మెడలురంబులుమూఁపులువీఁపులూరువుల్
చిదురుపలై ధరం దొఱఁగఁ జిందఱవందఱ సేయ సైనికుల్
కదన పరాఙ్ముఖ క్రమముఁ గైకొని పాఱిరి కాందిశీకులై. ||383||

వ. ఇవ్విధంబున సైన్యంబు దైన్యంబునొంది వెఱచియుం, బఱచియు, విచ్చియుం, జచ్చియుఁ, గలంగియు, నలంగియు, విఱిగియు, సురిఁగియుఁ, జెదరియుబెదరియుఁ, జేవదఱిఁగి నుఱుములై తన మఱుఁగు సొచ్చిన, బాణుండు శౌర్యధురీణుండును, గోపోద్దీపిత మానసుండునై కదిసి యేసియు, వ్రేసియుఁ, బొడిచియు, నడి

చియుఁ, బెనంగి ॥384॥

క. క్రుద్ధుండై యహిపాశ ని
బద్ధుం గావించె నసురపాలుఁడు రణ స
న్నద్ధున్ శరవిద్ధు న్నని
రుద్ధున్ మహితప్రబుద్ధు రూపసమృద్ధున్. ॥385॥

వ. ఇట్లు కట్టిత్రోచిన నుషాసతి శోకవ్యాకులితచిత్తయై యుండె నంత. ॥386॥

క. నీలపటాంచితమై సువి
శాలంబై వాయునిహతిఁ జండధ్వని నా
భీలమగు నతని కేతన
మాలోన నకారణంబ యవనిం గూలెన్. ॥387॥

క. అది చూచి దనుజపాలుఁడు
మదనాంతకుఁ డాడినట్టి మాట నిజముగాఁ
గదనంబు గలుగు ననుచును
నెదురెదురే చూచుచుండె నెంతయుఁ బ్రీతిన్. ॥388॥

వ. అంత నక్కడ. ॥389॥

క. ద్వారకలో ననిరుద్ధ కు
మారుని పోకకును యదుసమాజము వగలం
గూరుచు నొకవార్తయు విన
నేరక చింతింప నాల్గునెల లరిగె నృపా! ॥390॥

36 బాణాసురునితో యుద్ధంబు

వ. అ య్యవసరంబున. ॥391॥

క. శారద నిర్మల నీరద
పారద రుచి దేహుఁ డతుల భాగ్యోదయుఁ డా
నారదముని యేతెంచె న
పార దయామతి మురారిభజన ప్రీతిన్. ॥392॥

వ. ఇట్లు సనుదెంచిన య ద్దివ్యమునికి నిర్మల మణివినిర్మిత సుధ
ర్మాభ్యంతరంబున యదువృష్టిభోజాంధక వీరులు గొలువం గొలు
వున్న గమలలోచనుండు ప్రత్యుత్థానంబు చేసి, యర్ఘ్యపాద్యాది
విధులం బూజించి, సముచిత కనకాసనాసీనుంజేసిన న త్తాపసో
త్తముండు పురుషోత్తము నుదాత్తతేజోనిధిం బొగడి, యనిరుద్ధు
వృత్తాంతం బంతయుఁ దేటపడ నెఱింగించి, య ప్పుండరీకాక్షుని
చేత నామంత్రణంబు వడసి, యంతర్ధానంబు నొందెఁ; దదనంత
రంబ కృష్ణుండు శుభముహూర్తంబున దండయాత్రాభిముఖుండై
ప్రయాణభేరి వ్రేయించి, బలంబుల వెడలింప బ్రద్దలవారిం బనిచి;
తానును గట్టాయితం బయ్యెఁ; నంత. ॥393॥

సీ. హార కిరీట కేయూర కంకణ కట
కాంగుళీయక నూపురాది వివిధ
భూషణప్రతతిచేఁ బొలుపారు కరముల
ఘనగదా శంఖ చక్రములు దనర
సురభి చందన లిప్త సురుచి రోరస్థ్సలిఁ
బ్రవిమల కౌస్తుభ ప్రభలు నిగుడఁ
జెలువారు పీత కౌశేయచేలము కాసె
వలనుగా రింగులువాఱఁ గట్టి
10.2-394.1-తే. శైబ్య సుగ్రీవ మేఘ పుష్పక వలాహ
కములఁ బూన్చిన తే రాయితముగఁ జేసి
దారుకుఁడు దేర నెక్కె మోదం బెలర్ప
భానుఁ డుదయాచలం బెక్కు పగిది మెఱసి. ||394||

వ. ఇట్లు రథారోహణంబు సేసి, భూసు రాశీర్వచన పూతుండును, మహితదుర్వాంకు రాలంకృతుండును, లలితపుణ్యాంగనా కర కిసలయకలిత శుభాక్షత విన్యాస భాసురమస్తకుండును, మాగధ మంజుల గానానుమోదితుండును, వందిజనసంకీర్తనా నందితుం డును, బాఠక పఠనరవ వికాసిత హృదయుండునునయి వెడలు నవసరంబున. ||395||

సీ. బలభద్ర సాత్యకి ప్రద్యుమ్న ముఖ యదు
వృష్ణి భోజాంధక వీరవరులు
దుర్వార పరిపంథి గర్వ భేదన కళా
చతురబాహాబలోత్సాహలీల
వారణ స్యందన వాజి సందోహంబు
సవరణ సేయించి సంభ్రమమున
సముచిత ప్రస్థాన చటుల భేరి భూరి
ఘోష మంభోనిధి ఘోష మఁడఁప
10.2-396.1-తే. ద్వాదశాక్షౌహిణీ బలోత్కరము లోలి
నడచెఁ గృష్ణునిరథము వెన్నంటి చెలఁగి
పృథులగతి మున్ భగీరథు రథము వెనుక
ననుగమించు వియన్నది ననుకరించి. ||396||

వ. ఇవ్విధంబునం గదలి కతిపయప్రయాణంబుల శోణపురంబు సేరం జని వేలాలంఘనంబు సేసి యదువీరు లంత. ||397||

మ. సరి దారామ సరోవరోపవన యజ్ఞస్థానముల్ మాపి వే
పరిఖల్ పూడిచి యంత్రముల్ దునిమి వప్రవ్రాతముల్ ద్రొబ్బి గో
పురముల్ గూలఁగఁ ద్రోచి సౌధ భవనంబుల్ నూకి ప్రాకారముల్
ధరణిం గూల్చి కవాటముల్ విఱిచి రుద్దండక్రియాలోలురై. ||398||

వ. ఇ ట్లనేక ప్రకారంబులు గాసిచేసి, పురంబు నిరోధించి పేర్చి యార్చినంజూచి యాగ్రహసమగ్రోగ్రమూర్తియై బాణుండు సమరసన్నాహసంరంభ విజృంభమాణుండై సంగరభేరి వ్రేయించిన. ||399||

సీ. ఆ చక్రవాళాచలాచక్ర మంతయు
బలసి కుమ్మరిసారె పగిదిఁ దిరిగె
ఘన ఘోణి ఖుర కోటిఘట్టిత నదముల
కరణి నంభోనిధుల్ గలఁగి పొరలెఁ
గాలరుద్రాభీల కర శూలహతి రాలు
పిడుగుల గతి రాలె నుడుగణంబు
చటులానిలోద్ధూత శాల్మలీతూలంబు
చాడ్పున మేఘముల్ చదలఁ దూలె
10.2-400.1-తే. గిరులు వడఁకాడె దివి పెల్లగిల్లె సురల
గుండె లవిసె రసాతలక్షోభ మొదవె
దిక్కు లదరె విమానముల్ తెరలి చెదరెఁ
గలఁగి గ్రహరాజ చంద్రుల గతులు దప్పె. ॥400॥

వ. అట్టి సమర సన్నాహంబునకుఁ గట్టాయితంబై, మణిఖచితభర్మ
వర్మ నిర్మలాంశు జాలంబులును, శిరస్త్రాణ కిరీట కోటిఘటిత
వినూత్న రత్నప్రభాపటలంబులును, గనకకుండల గ్రైవేయ హార
కంకణ తులాకోటి వివిధభూషణవ్రాత రుచి నిచయంబులును,
బ్రచండబాహుదండసహస్రంబున వెలుంగుచు శర శరాసన శక్తి
ప్రాస తోమర గదా కుంత ముసల ముద్గర భిందిపాల కరవాల
పట్టిస శూల క్షురికా పరశు పరిఘాది నిశాత హేతివ్రాత దీధితు
లును, వియచ్చరకోటి నేత్రంబులకు మిఱుమిట్లు గొలుపం గన
కాచల శృంగ సముత్తుంగంబగు రథంబెక్కి యరాతివాహినీ సందో
హంబునకుందుల్యంబైన నిజసేనాసమూహంబు లిరుగడల నడవ
బాణుం డక్షీణప్రతాపంబుదీపింప ననికివెడలె; నయ్యవసరంబున. ॥401॥

37 శివకృష్ణులకు యుద్ధమగుట

చ. వరదుఁ డుదార భక్తజనవత్సలుఁడైన హరుండు బాణునిం
గర మనురక్తి నాత్మజులకంటె దయామతిఁ జూచుఁ గానఁ దా
దురమొనరించువేడ్కబ్రమథుల్ గుహుఁడున్ నిజభూతకోటియున్
సరస భజింప నుజ్జ్వల నిశాతభయంకరశూలహస్తుఁ డై. ॥402॥

సీ. ఖరపుటాహతి రేఁగు ధరణీపరాగంబు
పంకేరుహాప్తబింబంబుఁ బొదువ
విపులవాలాటోప విక్షేపజాత వా
తాహతి వారివాహములు విరయఁ
గుఱుచ తిన్నని వాఁడికొమ్ములఁ జిమ్మిన
బ్రహ్మాండభాండ కర్పరము వగుల
నలవోక ఖణి ఖణిల్లని ఱంకె వైచిన
రోదసీకుహరంబు భేదిలంగ
10.2-403.1-తే. గళ చలద్ఘర్మఘంటికా ఘణఘణ ప్ర
ఘోషమున దిక్తటంబు లాకులత నొంద
లీల నడతెంచు కలధౌతశైల మనఁగ
నుక్కు మిగిలిన వృషభేంద్రు నెక్కి వెడలె. ॥403॥

వ. ఇట్లు వెడలి సమరసన్నాహ సముల్లాసంబు మొగంబులకు వికా
సంబు సంపాదింపం బ్రతిపక్షబలంబులతోడం దలపడిన ద్వంద్వ
యుద్ధంబయ్యెఁ; నప్పుడ ప్పురాతన యోధుల యా యోధనంబుఁ
జూచు వేడ్కం జనుదెంచిన, సరసిజసంభవ శక్ర సుర యక్ష సిద్ధ
సాధ్య చారణ గంధర్వ కిన్నర కింపురుష గరుడోర గాదులు నిజ
విమానారూఢులై వియత్తలంబున నిలిచి; రట్టియెడం గృష్ణుండును
హరుండును, మారుండును గుమారుండును, గూపకర్ణ కుంభాం
డులును, గామపాలుండును బాణు పుత్త్రుండగు బలుండును,
సాంబుండును; సాత్యకియును బాణుండును, రథికులు రథికు
లును, నాశ్వికులు నాశ్వికులును, గజారోహకులు గజారోహకు
లును, బదాతులు పదాతులునుం దలపడి యితరేతర హేతిసం
ఘట్టనంబుల మిణుఁగుఱులు సెదరం బరస్పరాహ్వాన బిరుదాం
కిత సింహనాద హుంకార శింజినీటంకార వారణ ఘీంకార వాజి
హేషారవంబులను, బటహ కాహళ భేరీ మృదంగ శంఖ తూర్య
ఘోషంబులను బ్రహ్మాండకోటరంబు పరిస్ఫోటితంబయ్యెఁ; నయ్యా
వసరంబున. ॥404॥

చ. జలరుహనాభుఁ డార్చి నిజ శార్ఙ్గ శరాసన ముక్త సాయకా
వలి నిగుడించి నొంచెఁ బురవైరి పురోగములన్ రణక్రియా
కలితుల గుహ్యక ప్రమథ కర్బుర భూత పిశాచ డాకినీ
బలవ దరాతియోధులను బ్రమ్మెరపోయి కలంగి పాఱఁగన్. ॥405॥

వ. ఇట్లేసి యార్చిన కుంభినీధరు భుజావిజృంభణ సంరంభంబునకు
సహింపక, నిటలాంబకుం డనలకణంబు లుమియు నిశితాంబకం
బులం బీతాంబరునినేసిన, వానినన్నింటి నడుమన ప్రతిబాణంబు
లేసి చూర్ణంబు సేసినం గనుంగొని మఱియును. ॥406॥

మ. అనలాక్షుండు త్రిలోకపూజ్యమగు బ్రహ్మాస్త్రం బరింబోసి యా
వనజాతేక్షణు మీఁదఁ గ్రోధమహిమవ్యాకీర్ణుఁ డై యేసె; నే
సినఁ దద్దివ్యశరంబుచేతనె మఱల్చెం గృష్ణుఁ డత్యుద్ధతిన్
జనితాశ్చర్య రసాబ్ధిమగ్ను లగుచున్ శక్రాదు లగ్గింపఁగన్. ॥407॥

శా. వాయవ్యాస్త్ర ముపేంద్రుపై నలిగి దుర్వారోద్ధతి న్నేయ దై
తేయధ్వంసియుఁ బార్వతాశుగముచేఁ ద్రెంచెం; గ్రతుధ్వంసి యా
గ్నేయాస్త్రం బడరించె నుగ్రగతి లక్ష్మీనాథుపై; దాని వే
మాయం జేసెను నైంద్రబాణమునఁ బద్మాక్షుండు లీలాగతిన్. ॥408॥

వ. మఱియును. ॥409॥

ఉ. పాయని కిన్కతో హరుఁడు పాశుపతాస్త్రము నారిఁ బోసినన్;
దోయరుహాయతాక్షుఁడును దోడన లోకభయంకరోగ్ర నా
రాయణబాణరాజము రయంబున నేసి మరల్చె దానిఁ జ
క్రాయుధుఁ డిత్తెఱంగునఁ బురారి శరావలి రూపుమాపినన్. ॥410॥

క. ఊహ కలంగియు విగతో

త్సాహుండగు హరునిమీఁద జలజాక్షుడు స
మ్మోహన శిలీముఖం బ
వ్యాహత జయశాలి యగుచు నడరించె నృపా! ||411||

వ. అట్లేసిన. ||412||

క. జృంభణశరపాతముచే
శంభుఁడు నిజతనువు పరవశం బయి సోలన్
జృంభితుఁడై ఘననిద్రా
రంభత వృషభేంద్రు మూఁపురముపై వ్రాలెన్. ||413||

వ. ఇట్లు వ్రాలినం జక్రపాణి పరబలంబుల నిశితబాణ పరంపరలం
దునిమియు, నొక్కయెడం గృపాణంబులం గణికలు సేసియు,
నొక్కచో గదాహతులం దుత్తుమురుగా మొత్తియు నివ్విధంబునఁ
బీనుంగుపెంటలఁ గావించె; నంత. ||414||

చ. తఱిమి మురాంతకాత్మజుఁ డుదాత్తబలంబున బాహులేయుపైఁ
గఱకరిఁ దాఁకి తీవ్రశితకాండ పరంపరలేసి నొంపఁగా
నెఱఁకులు గాఁడిపైఁ దొరఁగు నెత్తుటఁ జొత్తిలి వైరు లార్వఁగాఁ
బఱచె మయూరవాహనముఁ బైకొని తోలుచు నాజిభీతుఁడై. ||415||

ఉ. పంబి రణక్షితిన్ శరవిపాటిత శాత్రవవీరుఁ డైన యా
సాంబుఁడు హేమపుంఖశిత సాయకజాలము లేర్చి భూరి కో
పంబున నేసినన్ బెదరి బాణతనూభవుఁ డోడి పాఱె శౌ
ర్యంబును బీరముం దగవు నాఱడివోవ బలంబు లార్వఁగన్. ||416||

మ. వరబాహాబలశాలి యా హలి రణావష్టంభ సంరంభ వి
స్ఫురదుగ్రాశనితుల్యమైన ముసలంబుం బూన్చి వ్రేసెన్ బోరం
బోరిఁ గుంభాండక కూపకర్ణులు శిరంబుల్ వ్రస్సి మేదంబు నె
త్తురుఁ గర్ణంబుల వాతనుం దొరఁగ సంధుల్ వ్రీలి వే చావఁగన్. ||417||

వ. అట్టియెడ సైన్యంబు దైన్యంబు నొంది యనాథం బయి చెడి, విఱిగి
పాఱినం గని బాణుండు సాత్యకిం గేడించి ప్రళయాగ్నియుం బోలె
విజృంభించి చెయి వీచి బలంబుల మరలం బురిగొల్పి తానును
ముంగలి యై నడచె; నప్పు డుభయసైన్యంబు లన్యోన్య జయకాం
క్షం దలపడు దక్షిణోత్తర సముద్రంబుల రౌద్రంబున వీఁకం దాఁకినం
బోరు ఘోరం బయ్యె; నట్టియెడ గదల నడిచియుఁ, గుఠారంబులఁ
బొడిచియు; సురియలం గ్రుమ్మియు, శూలంబులం జిమ్మియు;
శక్తుల నొంచియుఁ, జక్రంబులం ద్రుంచియు, ముసలంబుల మొత్తి
యు, ముద్గరంబుల నొత్తియుఁ; గుంతంబుల గ్రుచ్చియుఁ, బంతం
బులిచ్చియుఁ; బరిఘంబులనొంచియుఁ, బట్టిసంబులంద్రుంచియు
శరంబుల నేసియుఁ, గరవాలంబుల వ్రేసియు, సత్రాసులై పాసి
యు, విత్రాసులై డాసియుఁ బెనఁగినం దునిసిన శిరంబులును,
దునుకలైన కరంబులును, దెగిన కాళ్ళును, ద్రెస్సిన వ్రేళ్ళును;
దుమురులైన యెముకలును, బ్రోవులైన ప్రేవులును, నులిసిన

మేనులును, నలిసిన జానువులును, నొగిలిన వర్మంబులును, బగిలిన చర్మంబులును, వికలంబు లయిన సకలావయవంబులును, వికీర్ణంబులయిన కర్ణంబులును, విచ్ఛిన్నంబులైన నయనంబులును, వెడలు రుధిరంబులును, బడలుపడు బలంబులును, గొండల వడువునంబడు మాంసఖండంబులును, వాచఱచు కొఱప్రాణంబులును, వ్రాలిన తేరులును,గూలిన కరులును, నొఱగిన గుఱ్ఱంబులును, దెరలిన కాలుబలంబులును గలిగి; పలలఖాదనకుతూహల జనిత మదాంధీభూత పిశాచ డాకినీ భూత బేతాళ సమాలోల కోలాహల భయంకరారావ బధిరీకృత సకలదిశావకాశంబయి సంగరాంగణంబు భీషణంబయ్యె; న య్యవసరంబున. ॥418॥

చ. శరకుముదంబు లుల్లసితచామర ఫేనము లాతపత్ర భా
సుర నవపుండరీకములు శోణితతోయము లస్థి సైకతో
త్కరము భుజాభుజంగమనికాయము కేశకలాప శైవల
స్ఫురణ రణాంగణం బమరెఁ బూరిత శోణనదంబు పోలికన్. ॥419॥

వ. అట్టియెడ బాణుండు గట్టలుకం గృష్ణునిపైఁ దనరథంబుఁ బఱపించి, యఖర్వబాహాసహస్ర దుర్వారగర్వాటోప ప్రదీప్తుండై కదిసి. ॥420॥

మ. ఒక యేనూఱు కరంబులన్ ధనువు లత్యుగ్రాకృతిం దాల్చి త
క్కక యొక్కొక్కట సాయకద్వయము వీఁకంబూన్చు నాలోన నం
దకహస్తుండు తదుగ్రచాపచయ విధ్వంసంబు గావించి కొం
జక తత్సారథిఁ గూలనేసి రథముం జక్కాడి శౌర్యోద్ధతిన్. ॥421॥

తే. ప్రళయ జీమూత సంఘాత భయద భూరి
భైరవారావముగ నొత్తెఁ బాంచజన్య
మఖిలజనులు భయభ్రాంతులయి చలింపఁ
గడఁగి నిర్భిన్న రాక్షసీగర్భముగను. ॥422॥

వ. అట్టి యవక్ర విక్రమ పరాక్రమంబునకు నెగడుపడి బాణుండు లేటమొగంబు వడి చేయునదిలేక విన్ననయి యున్నయెడ. ॥423॥

సీ. అ త్తఱిఁ గోటర యను బాణ జనయిత్రి
సుతుఁ గాచు మతము సన్మతిఁ దలంచి
వీడి శిరోజముల్ వ్రేలంగ నిర్ముక్త
పరిధానయై మురాసురవిభేది
యెదుర నిల్చినఁ జూడ మదిఁ జూల రోసి ప
రాఙ్ముఖుఁడై యున్న నమువు వేచి
తల్లడించుచు బాణుఁడుల్లంబు గలగంగఁ
దలచీర వీడ యాదవులు నవ్వ
10.2-424.1-తే. నవ్యకాంచనమణిభూషణములు రాలఁ
బాదహతి నేలఁ గంపింపఁ బాఱి యాత్మ
పురము వడిఁజొచ్చె నప్పుడు భూతగణము
లాకులతతోడ నెక్కడే నరుగుటయును. ॥424॥

క. శిరములు మూఁడును ఘన భీ
కరపదములు మూఁడుఁ గలిగి కనలి మహేశ
జ్వర మురు ఘోరాకృతితో
నరుదేరఁగఁ జూచి కృష్ణుఁ డల్లన నగుచున్. ॥425॥

చ. పరువడి వైష్ణవజ్వరముఁ బంచిన న య్యుభయ జ్వరంబులున్
వెరవును లావుఁ జేవయును వీరము బీరము గల్గి ఘోర సం
గర మొనరింప నందు గరకంఠకృతజ్వర ముగ్రవైష్ణవ
జ్వరమున కోడి పాఱె ననివారణ వైష్ణవివెంట నంటఁగన్. ॥426॥

తే. పాఱి యే దిక్కుఁ గానక ప్రాణభీతి
నెనసి యేడ్చుచు నా హృషీకేశు పాద
కంజములఁ బడి "ననుఁ గావు కావు" మనుచు
నిటలతట ఘటితాంజలిపుటయు నగుచు. ॥427॥

వ. ఇట్లు వినుతించె. ॥428॥

సీ. "అవ్యయు ననఘు ననంతశక్తిని బరు
లై నట్టి బ్రహ్మ రుద్రామరేంద్ర
వరుల కీశ్వరుఁ డైనవాని సర్వాత్మకు
జ్ఞానస్వరూపు సమానరహితు
వరదుని జగదుద్భవ స్థితి సంహార
హేతుభూతుని హృషీకేశు నభవు
బ్రహ్మచిహ్నంబులై పరఁగు సుజ్ఞాన శ
క్త్యాదుల నొప్పు బ్రహ్మంబు నీశు
10.2-429.1-ఆ. నజు షడూర్మిరహితు నిజయోగమాయా వి
మోహితాఖిలాత్మ ముఖ్యచరితు
మహితతేజు నాదిమధ్యాంతహీనునిఁ
జిన్మయాత్ము నిను భజింతుఁ గృష్ణ! ॥429॥

వ. అదియునుం గాక లోకంబున దైవం బనేక ప్రకారంబులై యుండు; నది యెట్టిదనినం గళాకాష్ఠాముహూర్తంబులనంగల కాలంబును, సుకృత దుష్కృ తానుభవ రూపంబు లైన జీవ కర్మంబులును స్వభావంబును, సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకంబైన ప్రకృతియును, సుఖదుఃఖాశ్రయంబైన శరీరంబును, జగజ్జంతు నిర్వాహకంబైన ప్రాణంబును, సకలపదార్థ పరిజ్ఞాన కారణం బైన యంతఃకరణంబును, మహదహంకార శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధ తన్మాత్ర తత్కార్యభూత గగన పవ నానల సలిల ధరాది పంచభూతంబు లాదిగాఁ గల ప్రకృతి వికారంబులును, నన్నింటి సంఘాతంబును, బీజాంకుర న్యాయంబునం గార్యకారణ రూప ప్రవాహంబును నై, జగత్కారణ శంకితం బై యుండు; నది యంతయు భవదీయ మాయా విడంబనంబు గాని యున్నయది కాదు; తదీయ మాయానివర్తకుండవైన నీవు నానావిధ దివ్యావతారాదిలీలలం

జేసి దేవగణంబులను, సత్పురుషులను, లోకనిర్మాణచణులైన
బ్రహ్మాదులను బరిరక్షించుచు లోకహింసాప్రవర్తకులైన దుష్టమార్గ
గతులం గ్రూరాత్ముల హింసించుచుందువు; విశ్వ విశ్వంభరాభార
నివారణంబు సేయుటకుఁ గదా భవదీయ దివ్యావతార ప్రయోజ
నంబు; గావున నిన్ను శరణంబు వేఁడెద. ॥430॥

సీ. శాంతమై మహితతీక్ష్ణ సుదుస్సహంబై యు
దారమై వెలుగొందు తావకీన
భూరిభాస్వత్తేజమునఁ దాప మొందితిఁ
గడుఁ గృశించితి, నన్ను గరుణఁజూడుఁ
మితరదేవోపాస్తిరతి మాని మీ పాద
కమలముల్ సేవించు విమలబుద్ధి
యెందాక మది దోఁప దందాఁకనే కదా
ప్రాణులు నిఖిలతాపములఁ బడుట?
10.2-431.1-తే. యవిరళానన్యగతికుల నరసి ప్రోచు
బిరుదుగల నీకు ననుఁ గాచు టరుదె? దేవ!
ప్రవిమలాకారా! సంసారభయవిదూర!
భక్తజనపోషపరితోష! పరమపురుష!” ॥431॥

చ. అనినఁ బ్రసన్నుఁడై హరి యనంతుఁడు దైత్యవిభేది దాని కి
ట్లనియె “మదీయ సాధన మనన్యనివారణమౌట నీ మదిం
గని నను నార్తిఁ జొచ్చితివి గావున మజ్జ్వర తీవ్ర దాహ వే
దన నినుఁ బొంద దింకఁ బరితాపము దక్కుము నీ మనంబునన్.” ॥432॥

వ. అని మఱియు నప్పుండరీకాక్షుండిట్లను“నెవ్వరేనియు నీ యుభ
యజ్వర వివాదంబును, నీవు మత్ప్రపత్తింజొచ్చుటయునుఁ జిత్తం
బులం దలంతురట్టిపుణ్యాత్ములు శీతోష్ణజ్వరాది తాపంబులఁ బొర
య” రని యానతిచ్చిన నమ్మహేశ్వరజ్వరంబు పరమానందభరిత
హృదయంబై యారథాంగపాణికి సాష్టాంగదండప్రణామం బాచరించి
నిజేచ్ఛం జనియెఁ; నంత బాణాసురుండు నక్కడ. ॥433॥

సీ. కమనీయ కింకిణీఘంటికా సాహస్ర
ఘణఘణధ్వనిచేత గగన మగల
నన్యజనాలోకనాభీలతరళోగ్ర
కాంచనధ్వజపతాకలు వెలుంగఁ
బృథునేమి ఘట్టనఁ బృథివి కంపింపంగ
వలనొప్పు పటుజవాశ్వములఁ బూన్చి
నట్టి యున్నతరథం బత్యుగ్రగతి నెక్కి
కరసహస్రమున భీకరతరాసి
10.2-434.1-తే. శర శరాసనముఖ దివ్యసాధనములు
దనరఁ జలమును బలము నుత్కటము గాఁగ
హర్ష మిగురొత్తఁ గయ్యంపుటాయితమునఁ
బురము వెలువడె బలిపుత్త్రుఁ డురుజవమున. ॥434॥

క. చని రణభూమిని మధ్యం

దిన మార్తాండ ప్రచండదీప్తాకృతితోఁ
దనరుచుఁ బరిపంథిబలేం
ధనదవశిఖియైన కృష్ణుఁ దాఁకెం బెలుచన్. ||435||

ఉ. తాఁకి భుజావిజృంభణము దర్పము నేర్పును నేర్పడంగ నొ
క్కూఁకున వేయిచేతుల మహోగ్రశరావళి పింజ పింజతోఁ
దాఁకఁగ నేసినన్ మురవిదారుఁడు తోడన తచ్ఛరావళి
న్నాఁక గొనకఁ ద్రుంచె నిశితార్ధశశాంక శిలీముఖంబులన్. ||436||

వ. అంత. ||437||

చ. నుత నవపుండరీకనయనుం డన నొప్పు మురారి రోష ఘూ
ర్ణిత మహితారుణాబ్జదళనేత్రుఁడు దా నటు పంచె దైత్యుపై
దితిసుత కాననప్రకరదీపితశుక్రము రక్షితాంచితా
శ్రితజన చక్రమున్ సతతసేవితశక్రము దివ్యచక్రమున్. ||438||

వ. అదియునుం బ్రచండమార్తాండమండల ప్రభావిడంబితంబును,
భీషణ శతసహస్రకోటి దంభోళినిష్ఠురనిబిడనిశితధారాసహస్ర
ప్రభూతజ్వలన జ్వాలికాపాస్త సమస్తకుటిల పరిపంథి దుర్వార
బాహాఖర్వ గర్వాంధకారంబును, సకల దిక్పాల దేవతాగణ
జేగీయమానంబును, సమదదానవజన శోకకారణ భయంకర
దర్శనంబును, సమంచిత సజ్జనలోకప్రియంకర స్పర్శనంబును
నగు సుదర్శనం బసురాంతక ప్రేరితంబై చని, యారామకారుండు
కదళికా కాండంబుల నేర్చు చందంబునం బేర్చి సమద వేదండ
శుండాదండంబుల విడంబించుచుఁ గనకమణివలయ కేయూర
కంకణాలంకృతంబు నగు తదీయ బాహా సహస్రంబుఁ గరచతుష్ట
యావశిష్టంబుగాఁ దునుము నవసరంబున. ||439||

తే. కాలకంఠుఁడు బాణుపైఁ గరుణ గలఁడు
గాన నఖిలాండపతిఁ గృష్ణుఁ గదియవచ్చి
పురుషసూక్తంబు సదివి సంపుటకరాబ్జుఁ
డగుచుఁ బద్మాయతాక్షు నిట్లని స్తుతించె. ||440||

39 శివుడు కృష్ణుని స్తుతించుట

వ. "దేవా! నీవు బ్రహ్మరూపంబగు జ్యోతిర్మయుండవు; నిఖిల వేద
వేదాంత నిగూఢుండవు; నిర్మలుండవు; సమానాధిక రహితుం
డవు; సర్వవ్యాపకుండవైన నిన్ను నిర్మలాంతఃకరణులైన వార
లాకాశంబు పగిది నవలోకింతు; రదియునుంగాక పంచోపనిషన్మ
యంబయిన భవదీయ దివ్యమంగళ మహావిగ్రహ పరిగ్రహంబు
సేయునెడ నాభియం దాకాశంబును, ముఖంబునం గృశానుం
డును, శిరంబున స్వర్గంబును, శ్రోత్రంబుల దిశలును, నేత్రంబుల
సూర్యుండును, మనంబునఁ జంద్రుఁడును, బాదంబుల వసుంధర
యు, నాత్మ యందహంకారంబును, జఠరంబున జలధులును,
రేతంబుననంబువులును, భుజంబుల నింద్రుండును, రోమంబుల

మహీరుహౌషధీ వ్రాతంబును, శిరోజంబుల బ్రహ్మలును, జ్ఞానం
బున సృష్టియు, నవాంతర ప్రజాపతులును, హృదయంబున
ధర్మంబును గలిగి మహాపురుషుండవై లోకకల్పనంబుకొఱకు నీ
యకుంఠితతేజంబు గుప్తంబుసేసి జగదుద్భవంబుకొఱకుఁ గైకొన్న
భవదీయ దివ్యావతారవైభవంబెఱింగి నుతింపనెంతవారము; నీవు
సకలచేతనాచేతననిచయంబులకు నాద్యుండవు; యద్వితీయుం
డవు; పురాణపురుషుండవు; సకల సృష్టి హేతుభూతుండవు;
నీశ్వరుండవు; దినకరుండు కాదంబినీ కదంబావృతుం డగుచు
భిన్నరూపుండై బహువిధ చ్ఛాయలం దోఁచు విధంబున నీ
యఘటితఘటనానిర్వాహకంబైన సంకల్పంబునఁ ద్రిగుణాతీ
తుండవయ్యును స త్త్వాదిగుణవ్యవధానంబుల ననేక రూపుండ
వై గుణవంతులైన సత్పురుషులకుఁ దమోనివారకంబైన దీపంబు
రూపంబునం బ్రకాశించుచుందువు; భవదీయమాయా విమోహి
తులయిన జీవులు పుత్త్ర దార గృహ క్షేత్రాది సంసారరూపకంబైన
పాప పారావారమహావర్తగర్తంబుల మునుంగుచుందేలుచుందురు;
దేవా! భవదీయ దివ్యరూపానుభవంబు సేయంజాలక యింద్రియ
పరతంత్రుండై భవత్పాదసరసీరుహంబులఁ జేరనెఱుంగని మూఢా
త్ముం డాత్మవంచకుండనంబడు; విపరీతబుద్ధిం జేసి ప్రియుండ
వైన నిన్ను నొల్లక యింద్రియార్థానుభవంబు సేయుట యమృ
తంబుమాని హాలాహలంబుసేవించుట గాదె? జగదుదయపాలన
లయలీలాహేతుండవై శాంతుండవయి సుహృజ్జన భాగధే[illegible]యుండ
వై సమానాధికవస్తుశూన్యుండవైన నిన్ను నేనును బ్రహ్మయుం
బరిణ తాంతఃకరణు లైన ముని గణంబులును భజియించుచుం
దుము; మఱియును. ‖441‖

తే. అవ్యయుండ; వనంతుండ; వచ్యుతుండ;
వాదిమధ్యాంతశూన్యుండ; వఖిలధృతివి
నిఖిలమం దెల్ల వర్తింతు నీవు దగిలి
నిఖిల మెల్లను నీ యంద నెగడుఁ గృష్ణ! ‖442‖

సీ. అని సన్నుతించిన హరి యాత్మ మోదించి
మొగమునఁ జిఱునవ్వు మొలకలెత్త
లలితబాలేందుకళామౌళి కిట్లను
"శంకర! నీ మాట సత్య మరయ
నేది నీ కిష్టమై యెసఁగెడు దానిన
వేఁడుము; నీకిత్తు వీఁ డవధ్యుఁ;
డిది యెట్టి దనినఁ బ్రహ్లాదుండు మద్భక్తుఁ
డతనికి వరము "నీ యన్వయమున
10.2-443.1-తే. జనన మందిన వారలఁ జంప" ననుచుఁ
గడఁక మన్నించితిని యది కారణమున
విశ్వవిశ్వంభరాభార విపులభూరి
బలభుజాగర్వ మడఁపంగ వలయుఁగాన. ‖443‖

క. కరములు నాలుగు సిక్కం
బరిమార్చితి, వీఁడు నీదు భక్తుల కగ్రే

సరుఁడై పొగడొంది జరా
మరణాది భయంబు దక్కి మను నిటమీఁదన్." ||444||

వ. అని యానతిచ్చిన నంబికావరుండు సంతుష్టాంతరంగుం డయ్యె;
న బ్బలినందనుం డట్లు రణరంగవేదిం గృష్ణదేవతా సన్నిధిం బ్ర
జ్వలిత చక్రకృశాను శిఖాజాలంబులందు నిజబాహా సహస్ర శాఖా
సమిత్ప్రచయంబును, దత్క్షతోద్వేలకీలాల మహితాజ్యధారాశతం
బును, బరభయంకర వీరహుంకార మంత్రంబులతోడ వేల్చి పరి
శుద్ధిం బొంది విజ్ఞానదీపాంకురంబున భుజాఖర్వగర్వాంధకారంబు
నివారించినవాఁడై యనవరతపూజితస్థాణుండగు న బ్బాణుండు,
భుజవనవిచ్ఛేదజనితవిరూపితస్థాణుండయ్యును దదీయవరదాన
కలితానంద హృదయారవిందుం డగుచు గోవిందచరణారవిందంబు
లకుఁ బ్రణామంబు లాచరించి; యనంతరంబ. ||445||

క. పురమున కేగి యుషా సుం
దరికిని ననిరుద్ధునకు ముదంబున భూషాం
బర దాసదాసికాజన
వరవస్తువితాన మొసఁగి వారని భక్తిన్. ||446||

క. కనకరథంబున నిడుకొని
ఘనవైభవ మొప్పఁ గన్యకాయుక్తముగా
ననిరుద్ధుని గోవిందుం
డనుమోదింపఁ దెచ్చి యర్పించె నృపా! ||447||

ఉ. అంత మురాంతకుండు త్రిపురాంతకు వీడ్కొని బాణు నిల్పి య
త్యంతవిభూతిమై నిజబలావలితోఁ జనుదేర నా యుషా
కాంతుఁడు మున్నుగాఁ బటహ కాహళ తూర్య నినాద పూరితా
శాంతరుఁడై వెసం జనియె నాత్మ పురీముఖుఁడై ముదంబునన్. ||448||

మ. కనియెన్ గోపకుమారశేఖరుఁడు రంగత్ఫుల్లరాజీవ కో
కనదోత్తుంగ తరంగసంగత లసత్కాసారకన్ భూరి శో
భన నిత్యోన్నత సౌఖ్యభారక నుదంచద్వైభవోదారకన్
జనసంతాపనివారకన్ సుజనభాస్వత్తారకన్ ద్వారకన్. ||449||

వ. కని డాయంజనఁ బురలక్ష్మి కృష్ణ సందర్శన కుతూహలయై చే
సన్నలం జీరు చందంబున నందంబునొందు నుద్ధూతతరళ విచిత్ర
కేతుపతాకాభిశోభితంబును, మహనీయ మరకతతోరణ మండి
తంబును, గనకమణి వినిర్మితగోపురసౌధప్రాసాద వీథికావిల
సితంబును, మౌక్తిక వితానవిరచిత మంగళ రంగవల్లీ విరాజితం
బును, శోభనాకలితవిన్యస్త కదళికాస్తంభ సురభి కుసుమమాలి
కాక్షతాలంకృతంబును, గుంకుమ సలిల సిక్త విపణిమార్గంబును,
శంఖ దుందుభి భేరీ మృదంగ పటహ కాహళాది తూర్య మంగ
ళారావ కలితంబును, వంది మాగధ సంగీత ప్రసంగంబును నై
యతి మనోహర విభవాభిరామం బైన యప్పురవరంబు సచివ
పురోహిత సుహృద్బాంధవ ముఖ్యు లెదురుకొన భూసురాశీర్వా

దంబులను బుణ్యాంగనా కరకలిత లలితాక్షతలను గైకొనుచుం
గామినీమణులు గర్పూరనీరాజనంబులు నివాళింప నిజమంది
రంబుం బ్రవేశించి యప్పుండరీకాక్షుండు పరమానందంబున
సుఖం బుండె; నంత. ||450||

క. శ్రీకృష్ణుని విజయం బగు
నీ కథఁ బఠియించువార లెప్పుడు జయముం
గైకొని యిహపరసౌఖ్యము
లాకల్పోన్నతి వహింతు రవనీనాథా! ||451||

క. అని చెప్పిన శుకయోగికి
జననాయకుఁ డనియెఁ "గృష్ణచరితము విన నా
మన మెపుడుఁ దనియ దింకను
విన వలతుం గరుణఁ జెప్పవే మునినాథా!" ||452||

వ. అనినఁ బరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. ||453||

40 నృగోపాఖ్యానంబు

సీ. ధరణీశ! యొకనాఁడు హరి తనూజులు రతీ
శ్వర సాంబ సారణ చారుభాను
లాదిగా యదుకుమారావలి యుద్యాన,
వనమునకతి వైభవమున నేగి
వలనొప్ప నిచ్ఛానువర్తులై సుఖలీలఁ
జరియించి ఘనపిపాసలను జెంది
నెఱిదప్పి సలిల మన్వేషించుచును వేగ
వచ్చుచో నొకచోట వారిరహిత
10.2-454.1-తే. కూపమును నందులో నొక కొండవోలె
విపుల మగు మేని యూసరవెల్లిఁ గాంచి
చిత్తముల విస్మయం బంది తత్తఱమున
దాని వెడలించు వేడుక దగులుటయును. ||454||

చ. పరువిడి పోయి తెచ్చి ఘనపాశచయంబుల నంటఁగట్టి య
గ్గురుభుజు లందఱుంగదిసి కోయని యార్చుచు దాని నెమ్మెయిం
దరలఁగఁ దీయలేక దగ దట్టముగా మది దుట్టగిల్ల నొం
డొరు గడవంగ వే చని పయోరుహనాభున కంతఁ జెప్పినన్. ||455||

ఉ. విని సరసీరుహాక్షుఁ డతివిస్మితుఁడై జలశూన్యకూప మ
ల్లన కదియంగ నేఁగి కృకలాసము నొక్కతృణంబుఁ బోలె గొ
బ్బున వెడలించె వామకరపద్మమున న్నది యంతలోనఁ గాం
చనరుచి మేనఁ గల్గు పురుషత్వముతోఁ బొడసూపి నిల్చినన్. ||456||

వ. చూచి కృష్ణుం డతని వృత్తాంతం బంతయు నెఱింగియు నక్కడి
జనంబులుం గుమారవర్గంబును దెలియుకొఱకు నతనిచేత తద్వృ
త్తాంతం బంతయు నెఱింగించువాఁడై యిట్లనియె. ||457||

చ. “కన దురు రత్నభూషణ నికాయుఁడవై మహనీయమూర్తివై
యనుపమకీర్తిశోభితుఁడవై విలసిల్లుచు ధాత్రిమీఁదఁ బెం
పొనరిన నీకు నేమిగతి నూసరవెల్లితనంబు చొప్పడెన్
విన నిది చోద్య మయ్యె సువివేకచరిత్ర! యెఱుంగఁ జెప్పుమా!” ॥458॥

క. అని యడిగిన మురరిపు పద
వనజంబులఁ దన కిరీటవరమణు లొరయన్
వినయమున మ్రొక్కి యిట్లను
ఘనమోదముతోడ నిటల ఘటితాంజలియై. ॥459॥

తే. “విశ్వసంవేద్య! మహిత! యీ విశ్వమందుఁ
బ్రకటముగ నీ వెఱుంగని దొకటి గలదె
యైన నాచేత విన నిష్టమయ్యె నేని
నవధరింపుము వినిపింతు నంబుజాక్ష! ॥460॥

శా. ఏ నిక్ష్వాకుతనూజుఁడన్ నృగుఁడు నా నేపారు భూపాలుఁడన్;
దీనవ్రాతము నర్థిఁ బ్రోచుచు ధరిత్రీనాయకుల్ గొల్చి స
మ్మానింపం జతురంత భూభరణసామర్థ్యుండనై సంతత
శ్రీ నిండారినవాఁడ నుల్లసిత కీర్తిస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగన్. ॥461॥

చ. పలుకులఁ దన్నుఁ దాఁ బొగడఁ బాతక మందు రటుండెఁ దారకా
వలి సికతావ్రజంబు హిమవారికణంబులు లెక్క పెట్టఁగా
నలవడుఁ గాని యేను వసుధామరకోటికి దాన మిచ్చు గో
వుల గణుతింప ధాతయునునోపఁడు మాధవ! యేమిసెప్పుదున్? ॥462॥

వ. అదియునుం గాక. ॥463॥

చ. పొలుచు సువర్ణశృంగఖురముల్ దనరం దొలిచూలులై సువ
త్సలు గల పాఁడియావుల నుదాత్త తపోవ్రత వేదపాఠముల్
గలిగి కుటుంబులై విహితకర్మములం జరియించు పేద వి
ప్రులకు సదక్షిణంబుగ విభూతి దలిర్పఁగ నిత్తు, నచ్యుతా! ॥464॥

వ. మఱియును న్యాయసముపార్జిత విత్తమ్ములగు గో భూ హిరణ్యా
రత్న నివాస రథ హస్తి వాజి కన్యా సరస్వతీ వస్త్ర తిల కాంచన
రజత శయ్యాది బహువిధ దానంబు లనూనంబులుగా ననేకం
బులు సేసితిఁ, బంచమహాయజ్ఞంబు లొనరించితి, వాపీ కూప
తటాక వన నిర్మాణంబులు సేయించితి, నివ్విధంబునం జేయుచో
నొక్కనాఁడు. ॥465॥

క. అనఘా! మునుపడఁ గశ్యపుఁ
డను విప్రున కే నకల్మషాత్ముఁడనై యి
చ్చిన గోవు దప్పి నా మం
దను గలసినఁ దెలియలేక తగ నా గోవున్. ॥466॥

క. ఒండొక భూమీసురకుల
మండనునకు దాన మీయ మసలక యా వి

ప్రం డా గోవుంగొని చను
చుండన్ మును ధారగొన్న యుర్వీసురుఁడున్. ||467||

క. మది రోష మొదవ దోవతి
వదలిన బిగియించుకొనుచు వడిఁ గది "సిది నా
మొదవు; నడివీథి దొంగిలి
వదలక కొనిపోయె; దిట్టివారుం గలరే?" ||468||

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లనియె నాతనితో "నిపు డేను దీని నీ
జనపతిచేత ధారగొని సాధుగతిం జన నీది యంట యె
ట్లౌ?" నిన నతండు "నేనును ధరాధిపుచే మును ధారగొన్న యా"
వని వినిపింప నిద్దఱకు నయ్యె నపార వివాద మచ్చటన్. ||469||

వ. ఇట్లు విప్రు లిద్దఱుం దమలో నంతకంతకు మచ్చరంబు పెచ్చు
పెరిఁగి కలహించి నాయున్నయెడకుం జనుదెంచిరి; మున్ను నా
చేత గోదానంబు గొన్న బ్రాహ్మణుం డిట్లనియె. ||470||

సీ. "మనుజేంద్ర! ప్రజ లధర్మ ప్రవర్తనముల
నడవకుండఁగ నాజ్ఞ నడపు నీవు
మనమున నే ధర్మమని యాచరించితి?
మును నాకు నిచ్చిన మొదవు దప్పి
వచ్చి నీ మందలోఁ జొచ్చిన నిప్పు డీ
భూసురునకు ధారవోసి యిచ్చి
తగవు మాలితివి, దాతవు నపహర్తవు
నైన ని న్నేమందు? నవనినాథ!"
10.2-471.1-తే. యనిన మాటలు సెవులు సోఁకినఁ గలంగి
"భూసురోత్తమ! యజ్ఞానపూర్వకముగ
నిట్టి పాపంబు దొరసె నే నెఱిఁగి సేయఁ
గొనుము నీ కిత్తు నొక లక్ష గోధనంబు." ||471||

క. అని మఱియును న వ్విప్రుని
సునయోక్తుల ననునయింపుచును నిట్లంటిన్
"ననుఁ గావు, నరకకూపం
బునఁ బడఁగా జాలఁ విప్రపుంగవ!" యనుచున్. ||472||

తే. ఎంత వేఁడిన మచ్చరంబంత పెరిఁగి
"మొదల నాకిచ్చి నట్టి యీమొదవె కాని
యెనయ నీ రాజ్యమంతయు నిచ్చితేని
నొల్ల" నని విప్రుఁ డచ్చట నుండ కరిగె. ||473||

వ. అ ట్లతం డరిగిన నా రెండవ బ్రాహ్మణునిం బ్రార్థించిన నతండును
జలంబు డింపక పదివే లేటికోరిన పాఁడిమొదవుల నిచ్చిననైనను
"దీనిన కాని యొల్ల" నని నిలువక చనియె; నంతఁ గాలపరిపక్వం
బైన నన్ను దండధరకింకరులు గొనిపోయి వైవస్వతు ముందటం
బెట్టిన నతండు నన్నునుద్దేశించి యిట్లనియె. ||474||

మ. “మనుజేంద్రోత్తమ! వంశపావన! జగన్మాన్యక్రియాచార! నీ
ఘన దాన క్రతు ధర్మముల్ త్రిభువన ఖ్యాతంబులై చెల్లెడిన్,
మును దుష్కర్మఫలంబు నొంది పిదపం బుణ్యానుబంధంబులై
చను సౌఖ్యంబులఁ బొందు; పద్మజునియాజ్ఞం ద్రోవఁగావచ్చునే?” ||475||

41 నృగుడు యూసరవిల్లగుట

వ. అని వేగంబున ద్రొబ్బించిన నేను బుడమిం బడునపుడ యీ
నికృష్టంబయిన యూసరవెల్లి రూపంబుఁ గైకొంటి; నింతకాలంబు
దద్దోష నిమిత్తంబున నిద్దురవస్థం బొందవలసెఁ; బ్రాణులకుఁ బుణ్య
పాపంబు లనుభావ్యంబులు గాని యూరక పోనేరవు; నేఁడు
సమస్త దురితనిస్తారకంబయిన భవదీయ పాదారవింద సందర్శ
నంబునం జేసి యీ ఘోరదుర్దశలంబాసి నిర్మలాత్మకుండనైతినని
పునఃపునః ప్రణామంబు లాచరించి, మఱియు నిట్లనియె. ||476||

ఆ. “కృష్ణ! వాసుదేవ! కేశవ! పరమాత్మ!
యప్రమేయ! వరద! హరి! ముకుంద!
నిన్నుఁ జూడఁ గంటి, నీ కృపం గనుగొంటి
నఖిల సౌఖ్యపదవు లందఁ గంటి”. ||477||

వ. అని యనేకభంగులం గొనియాడి గోవిందుని పదంబులు దన కిరీ
టంబు సోఁకం బ్రణమిల్లి “దేవా! భవదీయ పాదారవిందంబులు నా
హృదయారవిందంబును బాయకుండునట్లుగాఁ బ్రసాదింపవే?”
యని తదనుజ్ఞాతుండై యచ్చటి జనంబులు సూచి యద్భుతా
నందంబులం బొంద నతుల తేజోవిరాజిత దివ్యవిమానారూఢుండై
దివంబున కరిగె; నంత నమ్మాధవుండు నచ్చట నున్న పార్థివో
త్తములకు ధర్మబోధంబుగా నిట్లనియె. ||478||

సీ. నరనాథకుల కాననము దహించుటకును
నవనీసురులవిత్త మగ్నికీల;
జననాయకుల నిజైశ్వర్యాబ్ధి నింకింప
బ్రాహ్మణక్షేత్రంబు బాడబంబు;
పార్థివోత్తముల సంపచ్ఛైలములఁ గూల్ప
భూసురధనము దంభోళిధార;
జగతీవరుల కీర్తి చంద్రిక మాప వి
ప్రోత్తము ధనము సూర్యోదయంబు;
10.2-479.1-తే. విప్రతతి సొమ్ముకంటెను విషము మేలు
గరళమునకును బ్రతికృతి గలదు గాని
దాని మాన్పంగ భువి నౌషధములు లేవు
గాన బ్రహ్మస్వములు గొంట గాదు పతికి. ||479||

క. ఎఱుఁగమి నైనను భూసుర
వరులధనం బపహరింప వలవదు పతికిన్;
మఱపున ననలము ముట్టిన
దరికొని వెసఁ గాల్పకున్నె తను వెరియంగన్? ||480||

వ. మఱియును దన ధనంబు పరులచేతఁ గోల్పడిన విప్రుండు దుఃఖమున రోదనంబు సేయ రాలిన యశ్రుకణంబుల నవనిరేణువు లెన్ని తడియు నన్ని వేలేండ్లు తదుపేక్షాపరుండైన పతి దారుణ వేదనలుగల కుంభీపాక నరకంబు నొందు; మఱియు నతనితోడఁ గ్రిందటఁ బదితరంబులవారును, ముందటఁ బదితరంబులవారును మహానరకవేదనలం బొందుదురు; స్వదత్తంబైన నర్థలోభంబునం జేసి దుశ్శీలుండై యెవ్వఁడు బ్రాహ్మణక్షేత్ర సంభూత ధాన్యధనాదికంబు భుజించు నప్పాపాత్ముం డఱువదివేల సంవత్సరంబులు మలకూపంబునం గ్రిమి రూపంబున వర్తించు; నట్లగుట యెఱింగి విప్రుడెంత తప్పు చేసిన నెన్ని గొట్టిన, నెన్ని దిట్టిన నతని కెదురు పలుకక వినయంబున వందనం బాచరించు పుణ్యాత్ములు నాదు పాలింటివా; రదియునుంగాక యేనును బ్రతిదినంబును భూసురులనతి వినయంబునఁ బూజింతు; నిట్లు సేయక విపరీతవర్తనులైన తామసుల నేను వెదకి దండింతు; నదిగావున మీరలును బ్రాహ్మణజనంబుల వలనం బరమభక్తి గలిగి మెలంగుండని యానతిచ్చి యాదవప్రకరంబులు సేవింప నఖిలలోకశరణ్యుండైన యప్పుండరీకాక్షుండు నిజ నివాసంబునకుం జనియె" నని చెప్పి శుకుం డిట్లనియె. ||481||

క. ఈ కథఁ జదివిన వారలుఁ
గైకొని వినువారు విగత కలుషాత్మకులై
లౌకికసౌఖ్యము నొందుదు
రా కైవల్యంబుఁ గరతలామలక మగున్. ||482||

42 బలరాముని ఘోషయాత్ర

సీ. నరనాథ! విను మొకనాఁడు తాలాంకుండు
చుట్టాల బంధులఁ జూచు వేడ్క
సుందర కాంచన స్యందనారూఢుఁడై
భాసిల్లుచున్న వ్రేపల్లె కరిగి
చిరకాల సంగత స్నేహులై గోప గో
పాంగనా నికర మాలింగనములు
సముచిత సత్కృతుల్ సలుపఁ గైకొని మహో
త్సుక లీల నందయశోదలకును
10.2-483.1-తే. వందనం బాచరించిన వారు మోద
మంది బిగియారఁ గౌఁగిళ్ల నొందఁ జేర్చి
సమత దీవించి యంకపీఠమునఁ జేర్చి
శిరము మూర్కొని చుబుకంబుఁ గరము పుణికి. ||483||

వ. మఱియు నానందబాష్పధారాసిక్త కపోలయుగళంబులతోడం గుశలప్రశ్నంబుగా నిట్లని "రన్నా! నీవును నీ చిన్నతమ్ముండగు వెన్నుండును లెస్సయున్నవారె? మమ్మెప్పుడు నరసిరక్షింప వలయు; మాకు నేడుగడయ మీరకాక యొరులు గలరే?" యని సముచిత సంభాషణంబులం బ్రొద్దుపుచ్చుచుండి రంత. ||484||

క. గోపాలవరులు ప్రమదం
బాపోవని మది నివర్తి తాఖిల గేహ
వ్యాపారు లగుచు హలధరు
శ్రీపాదంబులకు నతులు సేసిరి వరుసన్. ||485||

క. సీరియు వారికిఁ గరుణో
దారుండై నడపె సముచిత క్రియ లంతం
గోరి తన యాడు గోపకు
మారులఁ జే చఱచి బలుఁడు మందస్మితుఁడై. ||486||

క. నిజ సుందర దేహద్యుతి
రజతాచలరుచులఁ దెగడ రాముఁడు వారల్
భజియింప నేగి యొకచో
విజనస్థలమున వసించి విలసిల్లు నెడన్. ||487||

కవి. చరణములం గనక స్ఫుట నూపురజాలము గల్లనుచుం జెలఁగం
గరములఁగంకణముల్ మొరయున్నలికౌనసియాడఁగుచాగ్రములన్
సరులునటింపఁగురుల్ గునియన్ విలసన్మణికుండలకాంతులు వి
స్ఫురిత కపోలములన్ బెరయన్ వ్రజసుందరులందఱమందగతిన్. ||488||

కవి. చని బలభద్రుని శౌర్య సముద్రుని సంచితపుణ్యు నగణ్యునిఁ జం
దన ఘనసార పటీర తుషార సుధా రుచికాయు విధేయు సుధా
శనరిపుఖండను సన్మణిమండను సారవివేకు నశోకు మహా
త్మునిఁ గని గోపిక లోపిక లేక యదుప్రభు నిట్లని రుత్కలికన్. ||489||

చ. "హలధర! నీ సహోదరుఁడు దంచిత కంజవిలోచనుండు స
ల్లలిత పురాంగనా జనవిలాస విహార సమగ్ర సౌఖ్యముల్
గలిగి సుఖించునే? మము నొకానొక వేళన యేని బుద్ధిలోఁ
దలఁచునొ? నూతనప్రియలఁ దార్కొని యేమియుఁ బల్కకుండునో? ||490||

క. జననీ జనకుల ననుజులఁ
దనుజుల బంధువుల మిత్రతతుల విడిచి నె
మ్మనమున నొండు దలంపక
తను నమ్మినవారి విడువఁదగునే హరికిన్? ||491||

సీ. సలలిత యామునసైకత స్థలమున
నుండ మమ్మే మని యూఱడించె
విమల బృందావన వీథి మా చుబుకముల్
పుణుకుచే నే మని బుజ్జగించెఁ
బుష్పవాటికలలోఁ బొలుచు మా కుచయుగ్మ
మంటుచు నే మని యాదరించెఁ
గాసారముల పొంతఁ గౌఁగిట మముఁ జేర్చి
నయ మొప్ప నే మని నమ్మఁ బలికె
10.2-492.1-తే. నన్నియును మఱచెఁ గాఁబోలు వెన్నుఁ డాత్మ
గోరి తాఁ జాయలు నైన వారి విడుచు

నట్టి కృష్ణుఁడు దము ఱట్టు వెట్టు ననక
యేల నమ్మిరి పురసతుల్ బేల లగుచు." ||492||

మ. అని యిబ్భంగి సరోజలోచనుని నర్మాలాపముల్ నవ్వులు
న్ననుబంధుల్ పరిరంభణంబులు రతి వ్యాసంగముల్ భావముల్
వినయంబుల్ సరసోక్తులుం దలఁచి యువ్విళ్ళూరు చిత్తంబులన్
జనితానంగశరాగ్నిచేత దురవస్థం బొంది శోకించినన్. ||493||

వ. అంత బలభద్రుండు వారల మనంబుల సంతాపంబులు వారింప
నుపాయంబు లగు సరసచతురవచనంబులఁ గృష్ణుని సందేశం
బులు సెప్పి విగతఖేదలం జేసి యచ్చట మాసద్వయంబు నిలిచి
వసంతవాసరంబులు గడపుచుఁ గాళిందీ తీరంబున. ||494||

సీ. మాకంద జంబీర మందార ఖర్జూర
ఘనసార శోభిత వనములందు
నేలాలతా లోల మాలతీ మల్లికా
వల్లీమతల్లికా వాటికలను
దరళ తరంగ శీకర సాధు శీతల
సైకతవేదికా స్థలములందు
మకరంద రస పాన మదవ దిందిందిర
పుంజ రంజిత మంజు కుంజములను
10.2-495.1-తే. విమలరుచి గల్గు సానుదేశముల యందు
లలిత శశికాంత ఘన శిలాతలములందు
లీల నిచ్ఛావిహార విలోలుఁ డగుచు
సుందరీజనములు గొల్వఁ జూడ నొప్పె. ||495||

తే. అట్లు విహరింప వరుణునియాజ్ఞఁ జేసి
వారుణీదేవి మద్య భావంబు నొంది
నిఖిల తరుకోటరములందు నిర్గమించి
మించు వాసనచేత వాసించె వనము. ||496||

వ. అట్టియెడ. ||497||

మ. కర మొప్పారు నవీనవాసనల నాఘ్రాణించి గోపాల సుం
దరులుం దానును డాయనేగి యతిమోదం బొప్ప సేవించి యా
తరళాక్షుల్ మణిహేమకంకణఝణత్కారానుకారంబులై
కరతాళంబులు మ్రోయఁబాడుచును వేడ్కన్నాడుచున్ సోలుచున్ ||498||

సీ. తనమీఁది బిరుదాంకితములైన గీతముల్
వాడుచు రా బలభద్రుఁ డంత
మహిత కాదంబరీ మధుపానమదవిహ్వ
లాక్షుండు లలితనీలాలకుండు
నాలోల నవపుష్పమాలికోరస్థ్సలుఁ
డనుపమ మణికుండలాంచితుండు
ప్రాలేయ సంయుక్త పద్మంబుగతి నొప్పు

సలలితానన ఘర్మజలకణుండు
10.2-499.1-తే. నగుచు వనమధ్యమున సలిలావగాహ
శీలుఁడై జలకేళికిఁ జేరి యమున
నిందు రమ్మని పిలువఁ గాళింది యతని
మత్తుఁడని సడ్డసేయక మసలుటయును. ||499||

43 కాళిందీ భేదనంబు

చ. ఘనకుపితాత్ముఁడై యమునఁ గన్గొని రాముఁడు పల్కె డాయఁ జీ
రినఁ జనుదేక తక్కితి పురే! విను నిందఱుఁ జూడ మద్భుజా
సునిశిత లాంగలాగ్రమున సొంపఱ నిప్పుడు నూఱు త్రోవలై
చన వెసఁ జించి వైతు నని చండ పరాక్రమ మొప్ప నుగ్రుఁడై. ||500||

వ. అట్లు కట్టలుక రాము డుద్దామం బగు బాహుబలంబున హలంబు
సాఁచి య మ్మహావాహినిం దగిల్చి పెకలి రాఁ దిగిచినన న్నది భయ
భ్రాంతయై సుందరీరూపంబు గైకొని యతిరయంబునం జనుదెంచి,
య య్యదువంశతిలకుం డగు హలధరుని పాదారవిందంబులకు
వందనం బాచరించి యిట్లనియె. ||501||

మ. "బలరామా! ఘనబాహ! నీ యతుల శుంభద్విక్రమం బంగనల్
దెలియం జాలెడివారె? యీ యఖిలధాత్రీభారధౌరేయ ని
శ్చల సత్త్వుండగు కుండలీశ్వరుఁడునుం జర్చింప నీ సత్కళా
కలితాంశ ప్రభవుండు; నీ గురు భుజా గర్వంబు సామాన్యమే?" ||502||

చ. అని వినుతించి "యేను భవదంఘ్రి సరోజము లాశ్రయించెదన్
ననుఁగరుణింపు" మన్న యదునందనుఁడన్నదిఁ "బూర్వమార్గవై
చను" మని కామినీనికరసంగతుఁడై జలకేళి సల్పె నిం
పెనయఁ గరేణుకాయుత మదేభముచాడ్పున న మ్మహానదిన్. ||503||

తే. అంత జలకేళి సాలించి సంతసంబు
నందుచుండ వినీలవస్త్రాదిరత్న
మండనంబులుఁ గాంచనమాలికయును
దెచ్చి హలి కిచ్చి చనె నా నదీలలామ. ||504||

క. అవి యెల్లఁ దాల్చి హలధరుఁ
డవిరళగతి నొప్పి వల్లవాంగనలును దా
దివిజేంద్రుఁ బోలి మహి తో
త్సవమున వర్తించుచుండె సౌఖ్యోన్నతుఁ డై. ||505||

క. అవనీశ! యిట్లు హలమునఁ
దివిచినఁ గాళింది వ్రయ్య దెలియఁగ నేఁడున్
భువి నుతి కెక్కెను రాముని
ప్రవిమలతరమైన బాహుబలసూచకమై. ||506||

వ. అంత బలభద్రుండు వ్రజసుందరీ సమేతుండై నందఘోషంబునం
బరితోషంబు నొందుచుండె, నంత నక్కడఁ గరూశాధిపతి యైన

పౌండ్రకుండు తన దూతం బిలిచి యిట్లనియె. ‖507‖

44 పౌండ్రకవాసుదేవుని వధ

సీ. మనుజేశ! బలగర్వమున మదోన్మత్తుఁడై
“యవనిపై వాసుదేవాఖ్యుఁ డనఁగ
నే నొక్కరుఁడ గాక యితరుల కీ నామ
మలవడునే?” యని యదటు మిగిలి
తెగి “హరిదా వాసుదేవుఁ డననుకొను
నఁట! పోయి వల దను” మనుచు దూతఁ
బద్మాయతాక్షుని పాలికిఁ బొమ్మన
నరిగి వాఁ డంబుజోదరుఁడు పెద్ద
10.2-508.1-తే. కొలువుఁ గైకొని యుండ సంకోచపడక
“వినుము మా రాజుమాటగా వనజనాభ!
యవని రక్షింప వాసుదేవాఖ్య నొంది
నట్టి యేనుండ సిగ్గు వోఁ దట్టి నీవు. ‖508‖

క. నా పేరును నా చిహ్నము
లేపున ధరియించి తిరిగె దిది పంతమె? యిం
తే పో! మదిఁ బరికించిన
నే పంత మెఱుంగు గొల్లఁ డేమిట నైనన్? ‖509‖

ఆ. ఇంతనుండి యైన నెదిరిఁ ద న్నెఱింగి నా
చిన్నెలెల్ల విడిచి చేరి కొలిచి
బ్రదుకు మనుము కాక పంతంబు లాడెనా
యెదురు మనుము ఘోర కదనముననను.” ‖510‖

క. అను దుర్భాషలు సభ్యులు
విని యొండొరు మొగము సూచి విస్మితు లగుచున్
“జనులార! యెట్టి క్రొత్తలు
వినఁబడియెడు నిచట? లెస్స వింటిరె?” యనఁగన్. ‖511‖

వ. అట్టియెడ కృష్ణుండు వాని కిట్లనియె. ‖512‖

మ. “వినరా! మీ నృపుఁ డన్న చిహ్నములు నే వే వచ్చి ఘోరాజిలో
దనమీఁదన్ వెస వైవఁ గంకముఖగృధ్రవ్రాతముల్ మూఁగఁగా,
ననిలో దర్పము దూలి కూలి వికలంబై సారమేయాళికి
న్ననయంబున్ నశనంబ వయ్యె దను” మేన న్నట్లుగా వానితోన్.” ‖513‖

క. అని యుద్రేకముగా నా
డిన మాటల కులికి వాఁడు డెందము గలఁగం
జని తన యేలిక కంతయు
వినిపించెను నతని మదికి విరసము గదురన్. ‖514‖

వ. అంతఁ గృష్ణుండు దండయాత్రోత్సుకుఁడై వివిధాయుధ కలితం
బును, విచిత్రకాంచనపతాకాకేతు విలసితంబు నగు సుందర

స్యందనంబుఁ బటు జవతురంగంబులం బూన్చి దారుకుండు
తెచ్చిననెక్కి యతిత్వరితగతిం గాశికానగరంబున కరిగినం బౌండ్ర
కుండును రణోత్సాహంబు దీపింప నక్షౌహిణీద్వితయంబుతోడం
బురంబు వెడలె, నప్పు డతని మిత్త్రుండైనకాశీపతియును మూఁ
డక్షౌహిణులతోడం దోడుపడువాఁ డై వెడలె, నిట్లాప్తయుతుం డై
వచ్చువాని. ‖515‖

సీ. చక్ర గదా శంఖ శార్ఙ్గాది సాధనుఁ
గృత్రిమగౌస్తుభ శ్రీవిలాసు
మకరకుండల హార మంజీర కంకణ
మణిముద్రికా వనమాలికాంకుఁ
దరళ విచిత్ర పతంగ పుంగవకేతుఁ
జెలువొందు పీతకౌశేయవాసు
జవనాశ్వకలిత కాంచన రథారూఢుని
రణకుతూహలు లసన్మణికిరీటు
10.2-516.1-తే. నాత్మసమవేషు రంగవిహారకలిత
నటసమానునిఁ బౌండ్రభూనాథుఁ గాంచి
హర్ష మిగురొత్త నవ్వెఁ బద్మాయతాక్షుఁ
డంత వాఁడును నుద్వృత్తుఁ డగుచు నడరి. ‖516‖

క. పరిఘ శరాసన పట్టిస
శర ముద్గర ముసల కుంత చక్ర గదా తో
మర భిందిపాల శక్తి
క్షురి కాసి ప్రాస పరశు శూలముల వెసన్. ‖517‖

చ. పరువడి వైచినన్ దనుజభంజనుఁ డంత యుగాంత కాల భీ
కరమహితోగ్ర పావకుని కైవడి నేచి విరోధిసాధనో
త్కరముల నొక్కటన్ శరనికాయములన్ నిగిడించి త్రుంచి భా
స్వరగతి నొత్తె సంచలితశాత్రవసైన్యముఁ బాంచజన్యమున్. ‖518‖

ఉ. వారని యల్కతోఁ గినిసి వారిజనాభుఁడు వారి సైన్యముల్
మారి మసంగినట్లు నుఱుమాడినఁ బీనుఁగుఁబెంటలై వెసం
దేరులు వ్రాలె; నశ్వములు ద్రెళ్ళె; గజంబులు మ్రొగ్గె; సద్భటుల్
ధారుణిఁ గూలి; రిట్లు నెఱిదప్పి చనెన్ హతశేషసైన్యముల్. ‖519‖

వ. అట్టియెడ రుధిర ప్రవాహంబులును, మేదోమాంసపంకంబునునై
సంగరాంగణంబు ఘోరభంగి యయ్యె; నయ్యవసరంబునం గయ్యం
బునకుం గాలుద్రవ్వు నప్పౌండ్రకునిం గనుంగొని; హరి సంబోధించి
యిట్లనియె. ‖520‖

మ. “మనుజేంద్రాధమ! పౌండ్రభూపసుత! నీ మానంబు బీరంబు నేఁ
డనిలో మాపుదు; నెద్దు క్రొవ్వి పెలుచ న్నాఁబోతుపై ఱంకెవై
చిన చందంబున దూతచేత నను నాక్షేపించి వల్దన్న పే
రును జిహ్వాంబులు నీపయిన్ విడుతునర్చుల్ పర్వనేఁడాజిలోన్ ‖521‖

క. అదిగాక నీదు శరణము
పదపడి యేఁజొత్తు నీవు బల విక్రమ సం
పదగల పోటరి వేనిం
గదలక నిలు” మనుచు నిశితకాండము లంతన్. ||522||

మ. చల మొప్పన్ నిగుడించి వాని రథముం జక్కాడి తత్సారథిం
దల వే త్రుంచి హయంబులన్ నరికి యుద్దండప్రతాపక్రియం
బ్రళయార్కప్రతిమాన చక్రమున న ప్పౌండ్రున్ వెసం ద్రుంప వాఁ
డిలఁ గూలెం గులిశాహతి న్నొరగు శైలేంద్రాకృతిన్ భూవరా! ||523||

45 కాశీరాజు వధ

చ. మడవక కాశికావిభుని మస్తక ముద్ధతిఁ ద్రుంచి బంతి కై
వడి నది పింజ పింజ గఱవన్ విశిఖాళి నిగుడ్చి వాని యే
లెడి పురిలోన వైచె నవలీల మురాంతకుఁ డిట్లు వైరులం
గడఁగి జయించి చిత్తమునఁ గౌతుకముం జిగురొత్త న త్తఱిన్. ||524||

క. సుర గంధర్వ నభశ్చర
గరుడోరగ సిద్ధ సాధ్యగణము నుతింపన్
మరలి చనుదెంచి హరి నిజ
పురమున సుఖముండె నతి విభూతి దలిర్పన్. ||525||

క. వనజోదరు చిహ్నంబులు
గొనకొని ధరియించి పౌండ్రకుఁడు మచ్చరియై
యనవరతము హరి దన తలఁ
పునఁ దగులుటఁ జేసి ముక్తిఁ బొందె నరేంద్రా! ||526||

సీ. అక్కడఁ గాశిలో నా రాజు మందిరాం
గణమునఁ గుండల కలిత మగుచుఁ
బడి యున్న తలఁ జూచి పౌరజనంబులు
దమ రాజు తలయ కాఁ దగ నెఱింగి
చెప్పిన నా నృపు జీవితేశ్వరులును
సుతులు బంధువులును హితులు గూడి
మొనసి హాహాకారమున నేడ్చి; రత్తఱిఁ
ద త్తనూభవుఁడు సుదక్షిణుండు
10.2-527.1-తే. వెలయఁ దండ్రికిఁ బరలోకవిధు లొనర్చి
జనకు ననిలో వధించిన చక్రపాణి
నడరి మర్దింపఁ దగు నుపాయంబు దలఁచి
చతురుఁ డగు నట్టి తన పురోహితునిఁ బిలిచి. ||527||

క. అతడుం దానును జని పశు
పతిపద సరసిజములకును బ్రమదముతో నా
నతుఁడై య ద్దేవుని బహు
గతులలం బూజింప నతఁడు కరుణాన్వితుఁడై. ||528||

క. “మెచ్చితి నే వర మైనను
నిచ్చెద నను వేఁడు” మనిన “నీశ్వర! నన్నున్
మచ్చిక రక్షింతువు పొర
పొచ్చెము సేయక మహేశ! పురహర! యభవా! ॥529॥

క. దేవా! మజ్జనకుని వసు
దేవాత్మజుఁ డాజిలో వధించెను, నే నా
గోవిందుని ననిలోపల
నే విధమున గెలుతు నానతీవె పురారీ!” ॥530॥

తే. అనిన శంకరుఁ డతనికి ననియె “ననఘ!
నీవు ఋత్విజులును భూసురావళియును
బ్రీతి నభిచార మొనరింప భూతయుక్తుఁ
డగుచు ననలుండు దీర్చు నీ యభిమతంబు”. ॥531॥

తే. అనిన నా చంద్రమౌళి వాక్యముల భంగి
భూరినియమముతో నభిచారహోమ
మొనరఁ గావింప నగ్ని యథోచితముగఁ
జెలఁగు దక్షిణవలమాన శిఖల వెలిఁగె. ॥532॥

వ. అందుఁ దామ్రశ్మశ్రుకేశకలాపంబును, నశనిసంకాశంబులైన నిడు
దకోఱలును, నిప్పులుప్పతిల్లు చూడ్కులును, ముడి వడిన
బొమలును, జేవురించిన మొగంబును గలిగి కృత్య యతిరౌద్రా
కారంబునఁ బ్రజ్వరిల్లుచుఁ గుండంబువెలువడి యనుదిన నిహన్య
మాన ప్రాణిరక్తారుణ మృత్యుకరవాలంబు లీలం జూపట్టు నాలు
కను సెలవుల నాకికొనుచు నగ్నికీలాభీలంబగు శూలంబు గేలం
దాల్చి భువనకోలాహలంబుగా నార్చుచు, నుత్తాల తాల ప్రమాణ
పాదద్వయ హతులందూలు పెంధూళి నింగిమ్రింగ, భూతంబులు
సేవింప, నగ్నవేషయై, నిజవిలోచన సంజాత సముద్ధూత నిఖిల
భయంకర జ్వాలికాజాలంబున దిశాజాలంబు నోలిం బ్రేల్చుచు,
నుద్వేగగమనంబున నగధరు నగరంబున కరుగుదేరఁ, బౌరజనం
బులు భయాకులమానసులై దావదహనునిం గని పఱచు వన
మృగంబులచాడ్పునం బఱచి, సుధర్మాభ్యంతరంబున జూదమాడు
దామోదరునిం గని “రక్షరక్షేతి”రవంబుల నార్తులయి “కృష్ణ! కృష్ణ!
పెనుమంటలం బురంబు గాల్పం బ్రళయాగ్ని సనుదెంచె” నన
వారిం జూచి “యోడకోడకుఁ” డని భయంబు నివారించి, సర్వరక్ష
కుండైన పుండరీకాక్షుండు జగదంతరాత్ముండు గావునం దద్వృ
త్తాంతం బంతయుఁ దన దివ్యచిత్తంబున నెఱింగి కాశీరాజపుత్త్ర
ప్రేరితయైన య మ్మహాకృత్యను నిగ్రహింపం దలంచి నిజపార్శ్వ
వర్తి యయియున్న యద్దివ్యసాధనంబు గనుంగొని యప్పుడు. ॥533॥

సీ. భీమమై బహుతీవ్రధామమై హతరిపు
స్తోమమై సుమహితోద్దామ మగుచుఁ
జండమై విజితమార్తాండమై పాలితా
ఖండమై విజయప్రకాండ మగుచు

దివ్యమై నిఖిలగంతవ్యమై సుజన సం
భావ్యమై సద్భక్త సేవ్య మగుచు
నిత్యమై నిగమసంస్తుత్యమై వినమితా
దిత్యమై నిర్జితదైత్య మగుచు
10.2-534.1-తే. విలయసమయ సముద్భూత విపులభాస్వ
దళికలోచన లోచనానల సహస్ర
ఘటిత పటుసటాజ్వాలికా చటుల సత్త్వ
భయదచక్రంబు కృత్యపైఁ బంపె శౌరి. ॥534॥

వ. అదియును బ్రళయవేళాసంభూత జీమూతసంఘాత ప్రభూత ఘుమఘుమాటోప నినదాధరీకృత మహాదుస్సహ కహకహ నిబిడనిస్వననిర్ఘోషపరిపూరిత బ్రహ్మాండకుహరంబును, నభ్రంలిహ కీలాసముత్కట పటు చిటపట స్ఫుట ద్విస్ఫులింగచ్ఛటాభీలం బును, సకలదేవతాగణ జయజయశబ్దకలితంబును, ననంతతేజో విరాజితంబుననగుచుం గదిసినంబంటింపక కంటగించుకృత్యను గెంటి వెంటనంటిన నది తన తొంటిరౌద్రంబు విడిచి మరలి కాశీ పురంబు సొచ్చి పౌరలోకంబు భయాకులతంబొంది వాపోవ, రోష భీషణాకారంబుతో నప్పుడు ఋత్విజ్నికాయయుతంబుగ సుద క్షిణుని దహించె; నత్తఱిఁ జక్రంబును దన్నగరంబు సౌధ ప్రాకార గోపురాట్టాల కాది వివిధ వస్తు వాహన నికరంబుతో భస్మంబు గావించి మరలి యమరులు వెఱఁగందఁ గమలలోచన పార్శ్వవర్తి యై నిజ ప్రభాపుంజంబు వెలుఁగొందఁ గొల్చియుండె నని చెప్పి; మఱియు నిట్లనియె. ॥535॥

క. మురరిపు విజయాంకితమగు
చరితము సద్భక్తిఁ దగిలి చదివిన వినినన్
దురితములఁ బాసి జను లిహ
పరసౌఖ్యము లతనిచేతఁ బడయుదు రధిపా! ॥536॥

వ. అనిన శుకయోగికి రాజయోగి యిట్లనియె. ॥537॥

46 ద్వివిదునివధించుట

క. “బలభద్రుఁ డప్రమేయుం
డలఘుఁ డనంతుండు నతని యద్భుతకర్మం
బులు వినియు, దనియ దింకను
దెలియఁగ నా కానతిమ్ము దివ్యమునీంద్రా!” ॥538॥

వ. అనిన రాజునకు శుకుం డిట్లనియె. ॥539॥

క. జననాయక! విను సుగ్రీ
వుని సచివుఁడు మైందునకు సహోదరుఁ డనఁగా
వినుతికి నెక్కిన ద్వివిదుం
డను ప్లవగుఁడు నరకసఖ్యుఁ డతిదర్పితుఁడై. ॥540॥

సీ. చెలికానిపగఁ దీర్పఁ దలఁచి కృష్ణుం డేలు
పురములు జనపదంబులు దహించి
సరి దుపవన సరోవరములు గోరాడి
మందలఁ గొందలమందఁ జేసి
ప్రాసాదములు ద్రొబ్బి పరిఖలు మాయించి
చతురంగబలముల సమయఁ జేసి
పురుషుల సతులను భూధరగుహలలోఁ
బెట్టి వాకిలి గట్టి బిట్టు నొంచి
10.2-541.1-తే. ఫలిత తరువులఁ ద్రుంచి సాధుల నలంచి
కోట లగలించి పడుచుల నీట ముంచి
ధరణి ని బ్బంగిఁ బెక్కుబాధలఁ జలంబు
పరఁగఁజేయుచు నొకనాఁడు ప్లవగవరుఁడు. ॥541॥

క. చతుర మృదు గీతరవ ము
న్నతి వీతెంచినఁ జెలంగి నగచరుఁ డా రై
వతగిరి కందరమున కా
యతిగతిఁ జని యందు నెత్తమాడెడు వానిన్. ॥542॥

చ. లలితవినీలవస్త్రుని విలాసవతీయుతుఁ జంద్రచంద్రికా
కలితమహోన్నతాంగు మణికాంచనదివ్యవిభూషణోన్నతున్
విలసితవారుణీసమదవిహ్వాలలోచనుఁ గాంచె సీరని
ర్దళితరిపుక్షితీశనిజధాముని రాముని కామపాలునిన్. ॥543॥

సీ. కనుఁగొని తత్పురోగమభూమిరుహశాఖ
లెక్కి యూఁచుచుఁ జాల వెక్కిరించుఁ;
గికురించుచును బం డ్లిగిల్చి చూపుచు వెసఁ
గొమ్మకొమ్మకు నుఱుకుచు నదల్చుఁ;
దోఁక నూరక మేను సోఁకఁగ నులివెట్టు;
వెడవెడ నాలుక వెడలఁబెట్టు;
బరుల నఖంబుల గిరగిర గోఁకుచుఁ
బొరిఁబొరి ఫలములు గఱచి వైచు;
10.2-544.1-తే. గోళ్ళు తెగ గొర్కి యుమియును; గుదము సూపు;
బలసి మర్కటజాతి యి ప్పగిదిఁ జేయఁ
గోపమున హలధరుం డొక గుండు వైవ
దానిఁ దప్పించుకొని ప్రల్లదమున నతని. ॥544॥

క. నగి యాసవకలశముఁ గొని
జగతీరుహశాఖ యెక్కి చాపలమున న
జ్జగతిపయి వైచెఁ దద్ఘట
మగలగఁ; నది చూచి కోప మగ్గల మొదవన్. ॥545॥

వ. మఱియును. ॥546॥

క. సీరినిఁ దన మనమున నొక
చీరికిఁ గైకొనక కదిసి చీరలు చింపన్

వారక దా భువిజనములఁ
గారించుట మాన్పఁ దలఁచి ఘనకుపితుం డై. ||547||

వ. ఇట్లు కోపోద్దీపితమానసుండై కనుంగొని హలాయుధుం డప్పుడు ||548||

చ. ముసలముఁ దీవ్రశాతహలమున్ ధరియించి సమస్తచేతన
గ్రసనమునాఁడు పొంగు లయకాలునిభంగి నదల్చి నిల్వ; వా
డసదృశవిక్రమక్రమవిహార మెలర్ప సమీపభూజమున్
వెసఁ బెకలించి మస్తకము వ్రేసెఁ జలంబు బలంబు చొప్పడన్. ||549||

వ. ఇట్లు వ్రేయ బలుం డప్పుడు. ||550||

చ. ఉరవడి దండతాడితమహోరగుభంగిఁ గడంగి వీర సా
గరమున నేఁచి హేమకటకంబుల నొప్పు సునందనామ భీ
కర ముసలంబునన్ ద్వివిదుకంతము వ్రేసినఁ బొల్చె వాఁడు జే
గురుగల కొండచందమునఁ గోయని యార్చి సురల్ నుతింపఁగన్ ||551||

మత్త. అంత వాఁ డొక యింత మూర్ఛిలి యంతలోఁ దెలివొంది దు
ర్దాంతభూరిభుజావిజృంభణుఁడై మహీజము పూన్చి దై
త్యాంతకాగ్రజు వ్రేసె; వ్రేసిన నాగ్రహంబున దాని నిం
తింతలై ధర రాలఁ జేసె నహీనవిక్రమశాలియై. ||552||

క. మఱియును జల ముడుగక వెసఁ
దరుచరుఁ డొకతరువు వ్రేయఁ దాలాంకుఁ డనా
దరమునఁ దునిమిన వెండియుఁ
దొరఁగించెఁ గుజంబు లతఁడు దోర్ధ్రోఁ దునుమన్. ||553||

క. ఆ చందంబున వనచరుఁ
డేచి మహీరుహచయంబు లెల్లను హలిపై
వైచి యవి శూన్య మగుటయుఁ
జూచి శిలావృష్టిఁ గురిసె సుర లగ్గింపన్. ||554||

క. బలుఁ డపుడు ఱాలు తుమురై
యిల రాలఁగఁ జేసి యార్వ నే వుడుగక యా
వలిముఖుఁడు తాలసన్నిభ
ము లయిన నిజబాహుదండముల నుగ్రుండై. ||555||

క. వడిఁ బిడుగుఁ బోని పిడికిటఁ
బొడిచిన వడి సెడక బలుఁడు ముసలము హలమున్
విడిచి ప్లవంగుని మెడఁ గడు
వెడవెడ బిగియించె గ్రుడ్లు వెలి కుఱుకంగన్. ||556||

క. వదనమునఁ జెవుల రుధిరము
మెదడును దొరఁగంగ వాఁడు మేదినిమీఁదం
జదికిలఁబడి యొక యింతయు
మెదలక మిడుకంగ లేక మృతిఁ బొందె నృపా! ||557||

తే. వానిపాటున కప్పుడు వనసమేత
మగుచు నా శైలరాజ మల్లల్ల నాడె;
సురగణంబులు రాముపై సురభి కుసుమ
వృష్టి గురియించి రతుల సంతుష్టి మెఱసి. ||558||

వ. ఇ వ్విధంబున భువనకంటకుండైన దుష్టశాఖామృగేంద్రుని వసుం
ధరకుం బలిచేసి సకల జనంబులుఁ బరమానందకందళిత హృద
యారవిందులై తన్ను నందింప న య్యదునందనుండు నిజ
నగరంబున కరుదెంచె; నని శుకుండు వెండియు న మ్మనుజ
పతి కిట్లనియె. ||559||

47 సాంబుడు లక్షణనెత్తకొచ్చుట

సీ. కోరి సుయోధనుకూఁతురు సర్వల
క్షణములు గల్గి లక్షణ యనంగ
మహి నొప్పు కన్యకామణి వివాహంబునఁ
జక్రహస్తుని తనూజాతుఁడైన
సాంబుఁడు బలసాహసమున నెత్తుకపోవఁ
గౌరవు లీక్షించి కడఁగి క్రొవ్వి
“పడచువాఁ డొకఁ డదె బాలికఁ గొనిపోవు
చున్నాఁడు గైకొన కుక్కుమిగిలి
10.2-560.1-తే. యిట్టి దుర్మదుఁ గయిముట్టి పట్టి తెచ్చి
జనులు వెఱఁ గందఁ జెఱపట్టి యునుతుమేని
యదువులు మనల నేమి సేయంగఁ గలరొ”
యనుచుఁ గురువృద్ధజనముల యనుమతమున. ||560||

వ. ఇట్లు గడంగి యుద్ధసన్నద్ధులై బలశౌర్యోపేతులగు కర్ణ శల్య భూరి
శ్రవోయజ్ఞకేతు సుయోధనాదులు సమున్నత రథారూఢులై కూడ
నరిగిన వారలఁ గనుంగొని జాంబవతీనందనుండు మందస్మిత
వదనారవిందుం డగుచు సింగంబు భంగి గర్జించుచు మణిదీప్తం
బైన చాపంబుఁబూనినిల్చిన వారును సాంబు నదల్చి “నిలునిలు”
మని పలికి. ||561||

తే. చండ కోదండ ముక్త నిశాత విశిఖ
జాల మందంద వఱపి యాభీలముగను
నందనందన నందన స్యందనంబు
ముంచి రచలేంద్రమును ముంచు మంచు పగిది. ||562||

వ. మఱియును. ||563||

శా. శౌర్యాటోప విజృంభణంబుల సరోజాతాక్షసూనున్ సురా
హార్యస్థైర్యుని మీఁద నేయ నతఁ డుద్యద్భూరిబాహాబలా
వార్యుండై శితసాయకాలి నవి మాయం జేసినన్ దేవతా
తూర్యంబుల్ దివి మ్రోసెఁ; నంత నతఁ డస్తోకప్రతాపోన్నతిన్. ||564||

వ. ఇట్లు గడంగి బాణజాలంబులు పరఁగించి యందఱు కన్నిరూపులై
రథ రథ్య సూత ధ్వజ పతా కాతపత్రంబులు చూర్ణంబులుగావించి
విరథులం జేసి వారల మెయిమఱవులఱువుళ్ళు గావించి యొ
క్కొక్కనిఁ బెక్కు బాణంబుల నుచ్చిపోనేసిన వారలు శోణిత ది
గ్ధాంగులై కుసుమిత కింశుకంబులం బోలి యుండి రంత. ॥565॥

ఉ. వార లనేకు లయ్యు బలవంతులునయ్యు మహోగ్రసంగ రో
దారపరాక్రమ ప్రకటదక్షులునయ్యుఁ గుమారకున్ జగ
ద్వీరుని నొక్కనిం జెనకి వ్రేలును వంపఁగలేక సిగ్గునం
గూరినచింత నొండొరులఁ గూడుచు విచ్చుచు వెచ్చనూర్పుచున్. ॥566॥

వ. మగిడి సమరసన్నద్ధులై సంరంభించి. ॥567॥

ఉ. అందఱు నొక్కపెట్ట దనుజాంతకనందనుఁ జుట్టుముట్టి యం
దంద నిశాతసాయకచయంబుల ముంచి రథంబు నుగ్ర లీ
లం దునుమాడి చాపము చలంబునఁద్రుంచి హయాళిఁజంపి సూ
తుం దెగటార్చి యంత విరథుం డగుడున్ వెసఁ జొచ్చి పట్టినన్. ॥568॥

తే. బాలకుఁడు చేయునది లేక పట్టువడియెఁ
గౌరవులు దమ మనములఁ గౌతుకంబు
లొలయఁ సాంబునిఁ గన్యకాయుక్తముగను
బురమునకుఁ దెచ్చి రతులవిభూతి మెఱసి. ॥569॥

వ. అంత ద్వారకానగరంబున. ॥570॥

ఉ. జాంబవతేయు వార్త యదుజాతులు నారదయోగిచే సమ
స్తంబును విన్నవా రగుచు సంగరకౌతుక ముప్పతిల్లఁ జి
త్తంబులఁ గౌరవాన్వయకదంబము నొక్కట నుక్కడంచు కో
పంబున నుగ్రసేనజనపాలు ననుజ్ఞ ననూనసైన్యముల్. ॥571॥

తే. కూడి నడవంగఁ గని వారితోడ బలుఁడు
ధార్తరాష్ట్రులు మనకు నెంతయును డాసి
నట్టి బంధులు; వారిపై నిట్టి యలుక
నెత్తి చనుచుంట యిది నీతియే తలంప? ॥572॥

48 బలుడు నాగనగరంబేగుట

వ. అని వారల వారించి తత్క్షణంబ బంధుప్రియుం డైన బల
రాముండనలార్కసంకాశంబగు కాంచనరథం బెక్కి యనురక్తు
లైన భూసురులును, నుద్ధవాదులగు కులవృద్ధులును సేవింపం
గరిపురంబునకుం జని తత్పురోపకంఠవనంబున సురభికుసుమ
ఫలభరితతరుచ్ఛాయావిరచిత చంద్రకాంత శిలాతలంబునందు
వసియించి, మహితగ్రహమధ్యగతుండైన పూర్ణచంద్రు ననుకరించి
యుండె; నంతఁగార్యబోధనంబు సేయుటకై కౌరవులకడకుఁ బ్రబు
ద్ధుండైన యుద్ధవునిం బనిచినం జని యతం డాంబికేయునకు
ధనురాచార్యాపగాతనూభవ సుయోధనులకుం బ్రణమిల్లి వారి

చేత నభినందితుండై యిట్లనియె. ‖573‖

సీ. “భూరియశోధనులార! తాలాంకుండు
చనుదెంచి నగరోపవనము నందు
నున్నవాఁ” డనిన వా రుత్సాహమున బలుఁ
బొడగను వేడుక బుద్ధిఁ దోపఁ
దనరారు కానికల్ గొని చని యర్ఘ్యపా
ద్యాదిసత్కృతులు నెయ్యమునఁ జేసి
ధేనువు నిచ్చి సమ్మానించి యందఱు
నందంద వందనం బాచరించి
10.2-574.1-తే. యుచితభంగిని నచటఁ గూర్చున్న యెడను
“గుశలమే మీకు? మాకును గుశల” మనుచుఁ
బలికి రాముఁడు కురునరపాలుఁ జూచి
యచటి జనములు వినఁగ నిట్లనియెఁ దెలియ. ‖574‖

ఉ. “మా నరనాథునాజ్ఞ నిజమస్తములన్ ధరియించి కౌరవుల్
మానుగఁజేయు టొప్పగుఁ; గుమారకునొక్కనిఁ బెక్కుయూథపుల్
పూనిన లావుమై నెదిరి పోర జయించుట మీఁదితప్పు; త
ప్పైనను గాచె బాంధవహితాత్మకుఁడై మనుజాధినాథుఁడున్. ‖575‖

క. అను మాటలు విని కౌరవ
జననాయకుఁ డాత్మ నలిగి “చాలుఁ బురే? యే
మనఁ గలదు కాలగతి? చ
క్కనఁ గాలం దొడుగు పాదుకలు దల కెక్కెన్. ‖576‖

ఆ. మనము బంధువరుస మన్నించు మన్ననఁ
గాదె రాజ్యభోగగరిమఁ బొదలి
వసుధఁ బేరు గలిగి వాసికి నెక్కుటఁ
దమకు ననుభవింపఁ దగని యట్టి. ‖577‖

వ. సితచ్ఛత్ర చామర శంఖ కిరీట చిత్రశయ్యా సౌధ సింహాసనం
బులు గైకొనుట మన మందెమేలంబునం గాదె? యిట్టిచో సరి
వారునుం బోలె నూరక గర్వించు యదుకులులతోడి సంబంధ
సఖ్యంబులు సాలుఁ; బాములకుఁ బాలు వోసి పెంచిన విషంబు
దప్పునే? మమ్ముం దమ పంపుసేయ మనుట సిగ్గులేకుంటఁ
గాదె! యదియునుంగాక దివ్యాస్త్రకోవిదులైన గంగానందన గురు
కృపాశ్వత్థామ కర్ణాది యోధవీరులకున్ లోఁబడ్డవానిని మహేం
ద్రునకైనను విడిపింపఁవచ్చునే? యహహా! వృథాజల్పంబుల
కేమిపని?” యని దుర్భాష లాడుచు దిగ్గున లేచి నిజమందిరం
బునకుంజనియె; నప్పుడు హలాయుధుం డమ్మాటల కదిరిపడి. ‖578‖

ఉ. కౌరవుఁ డాడి పోయిన యగౌరవభాషల కాత్మఁ గిన్క దై
వాఱఁగ నుల్లసత్ప్రళయభానుని కైవడి మండి చండ రో
షారుణితాంబకుం డగుచు యాదవవృద్ధులఁ జూచి పల్కెఁ “బెం
పారిన రాజ్యవైభవమదాంధుల మాటలు మీరు వింటిరే? ‖579‖

తే. శ్రీమదాంధులు సామంబుచేతఁ జక్కఁ
బడుదురే యెందు? బోయఁడు బసులఁ దోలు
పగిది నుగ్రభుజావిజృంభణ సమగ్ర
సుమహితాటోప మనిలోనఁ జూపకున్న. ||580||

క. కౌరవుల సమయఁజేయ ను
దారత యదువీరవరుల దామోదరుఁడున్
రా రావలదని యచ్చుట
వారించితిఁ గాదె బంధువత్సలయుక్తిన్. ||581||

వ. అదియునుం గాక. ||582||

సీ. ఏ దేవు భృత్యులై యింద్రాది దిక్పాల
వరులు భజింతురు వరుసతోడ
నే దేవుమందిరం బేపారు దేవతా
తరుసభావిభవసుందరతఁ జెంది
యే దేవుపదయుగం బేప్రొద్దు సేవించు
నఖిల జగన్మాతయైన లక్ష్మి
యే దేవు చారు సమిద్ధకళాంశ సం
భవులము పద్మజభవులు నేను
10.2-583.1-తే. నట్టిదేవుండు దుష్టసంహారకుండు
హరి ముకుందుండు పంపుసేయంగ నొప్పు
నుగ్రసేనుని రాజ్యసమగ్రగరిమ
యంతయును దార యిచ్చిన దంట! తలఁప. ||583||

చ. అదియును గాక యెవ్వని పదాంబుజచారురజోవితాన మా
త్రిదివవరాది దిక్పతి కిరీటములందు నలంకరించు; భూ
విదితపుఁ దీర్థముం గడు బవిత్రము సేయును; నట్టి కృష్ణుచేఁ
బొదలిన రాజ్యచిహ్నములఁ బొందఁగ రాదఁట యేమిచోద్యమో! ||584||

క. తామఁట తలఁపం దల లఁట
యేమఁట పాదుకల మఁటఁ గణింపఁగ రాజ్య
శ్రీమదమున ని ట్లాడిన
యీ మనుజాధముని మాట కే మన వచ్చున్?" ||585||

వ. అని సక్రోధమానసుండై యప్పుడు. ||586||

క. ధారుణి నిటమీఁదట ని
ష్కౌరవముగఁ జేయకున్నఁ గా దని యుగ్రా
కారుండై బలభద్రుఁడు
సీరము వెసఁ బూన్చి లావుఁ జేవయు నెసఁగన్. ||587||

49 హస్తినఁగంగంద్రోయబోవుట

వ. ఇట్లు పూని కౌరవరాజధాని యైన కరినగరంబు కడతల హలాగ్రం
బును జొనిపి య ప్పుటభేదనవిస్తారంబగు గడ్డ భుజాగర్వ దుర్వా

రుండై పెకలించి తిగిచి గంగాప్రవాహంబునం బడఁద్రోయ గమకిం
చిన నప్పుడు, మహాజలమధ్య విలోలంబగు నావ చందంబున
న న్నగరంబు వడవడ వడంకుచు గోపుర వప్ర ప్రాకార సౌధా
ట్టాలక తోరణ ధ్వజ ద్వార కవాట కుడ్య వీథీ యుతంబుగా నొడ్డ
గెడవైనఁ బౌరజనంబులు పుడమి నడుగు లిడంగ రాక తడం
బడుచు, నార్తులై కుయ్యిడుచుండి; రట్టియెడ న మ్మహోత్పాతం
బులు గనుంగొని; తాలాంకుండు గినుక వొడమి కావించిన యుప
ద్రవంబుగా నెఱింగి; దానికిఁ బ్రతీకారంబు లేమిని; గళవళంబున
భయాకులమానసు లై పుత్ర మిత్ర కళత్ర బంధు భృత్య పౌరజన
సమేతంబుగా భీష్మ దుర్యోధనాది కౌరవులు వేగంబున నతని
చరణంబుల శరణంబులుగాఁ దలంచి, సాంబునిఁ గన్యకాయుక్తం
బుగా ననేక మణిమయ భూషణాంబర జాలంబుతోఁ గొనివచ్చి;
దండప్రణామంబు లాచరించి కరకమలంబులు మొగిడ్చి
యిట్లనిరి. ॥588॥

క. "రామ! సమంచితముక్తా
దామ! యశఃకామ! ఘనసుధాధామ!రుచి
స్తోమ! జయసీమ! జగదభి
రామ! గుణోద్దామ! నిఖిలరాజలలామా! ॥589॥

క. నీ మహిమ యెఱిఁగి పొగడఁగఁ
నే మెంతటివార? మఖిలనేతవు; త్రిజగత్
క్షేమంకరుఁడవు; సుమతివి
తామసులము మమ్ముఁ గావఁ దగు హలపాణీ! ॥590॥

క. భూచక్ర మెల్లఁ దాల్చిన
యా చక్రీశ్వరుఁడు దావకాంశుఁడు బలదే
వా! చక్రికి నగ్రజుఁడవు
నీచక్రియ లుడుపఁ జెల్లు నీకు జితారీ! ॥591॥

క. రక్షింపుము రక్షింపు ము
పేక్షింపక నమితనిఖిలబృందారక! ఘో
ర క్షణదాచరవిషనిట
లాక్ష! భయాతురుల మమ్ము నరయు మనంతా! ॥592॥

వ. మఱియును దేవా! యీ సచరాచరంబు నయిన జగంబుల నీ
లీలావినోదంబులం జేసి దుష్టజనమర్దనంబును, శిష్టజనరక్షణం
బునుం జేయుచు, జగదుత్పత్తి స్థితి లయహేతువైన నీకు నమ
స్కరింతు" మని వెండియు నిట్లనిరి. ॥593॥

తే. "అవ్యయుండువు; సర్వభూతాత్మకుఁడవు;
సర్వశక్తి ధరుండవు; శాశ్వతుఁడవు;
విశ్వకరుఁడవు; గురుఁడవు; విమలమూర్తి
వైన నిన్ను నుతింప బ్రహ్మకును దరమె?" ॥594॥

చ. అని వినుతించినం బ్రముదితాత్మకుఁడై హలపాణి వారలం
గనుఁగొని "యోడ కోడకుఁడు కార్యగతిం దగి లిట్లు మీరు సే
సిన యవినీతిచేత నిటు చేసితి; నింక భయంబు దక్కి పొం"
డనిన సుయోధనుండు వినయంబున నల్లునిఁ గూఁతునుం దగన్. ||595||

క. అనుపుచు నరణము దాసీ
జనముల వేయింటి లక్ష సైంధవములఁ దా
నినుమడి యేనుంగులఁ గాం
చన రథముల నాఱువేల సమ్మతి నిచ్చెన్. ||596||

వ. ఇట్లిచ్చి యనిచిన బలభద్రుండు గొడుకునుంగోడలిం దోడ్కొనుచుఁ
బరమానందంబు నొందుచు, నక్కడక్కడి జనంబులు పదివేల
విధంబులం బొగడ, నిజపురంబున కరిగి యచ్చట యాదవుల
తోడఁ దాఁ గరిపురంబునకుం బోయిన విధంబును, వారలాడిన
దురాలాపంబులును, దా నందులకై యొనర్చిన ప్రతీకారంబును
నెఱింగించి సుఖంబుండె; వారణపురంబు నేఁడును దక్షిణం బెగసి
యుత్తరభాగం బొకించుక గంగకై క్రుంగి బలభద్రుని మాహాత్మ్యం
బుఁ దెలుపుచున్న" దని య మ్మహాత్ముని భుజవీర్యం బవార్యం
బనిచెప్పి శుకయోగీంద్రుడు పరీక్షిన్న రేంద్రున కిట్లనియె. ||597||

50 నారదుని ద్వారకాగమనంబు

చ. "నరవర! యొక్కనాఁడు విను నారదసంయమి మాధవుండు దా
నరకునిఁ ద్రుంచి వాని భవనంబున నున్న పదాఱువేల సుం
దరులను నొక్కమాటు ప్రమదంబున నందఱ కన్నిరూపులై
పరిణయ మయ్యె" నా విని శుభస్థితిఁ దద్విభవంబుఁ జూడఁగన్. ||598||

వ. ఇట్లు దలంచి కృష్ణపాలితంబయిన ద్వారకానగరంబు డాయంజని
ముందట. ||599||

సీ. శుక శారికా శిఖి పిక కూజిత ప్రస
వాంచితోద్యానవనౌఘములను
గలహంస సారస కైరవ కమల క
హ్లార శోభిత కమలాకరములఁ
గలమాది సస్య సంకుల వరేక్షుక్షేత్ర
భూరి లసన్నదీ తీరములను
గిరిసాను పతిత నిర్ఝరకణ సందోహ
సంతత హేమంతసమయములను
10.2-600.1-తే. గమలసంభవ కాంచనకార రచిత
చిరతరైశ్వర్య నగరలక్ష్మీకరాబ్జ
ఘటిత నవరత్నమయ హేమకటక మనఁగ
సొబగుమీఱిన కోటయుఁ జూచె మౌని. ||600||

వ. మఱియును సముత్తుంగమణిసౌధగవాక్షరంధ్ర నిర్గత నీరంధ్ర
ఘనసార చందనాగరు ధూపధూమపటల విలోకన సంజనిత

పయోధరాభిశంకాంగీకృత తాండవకేళీవిలోల పురకామినీజనోప
లాలిత నీలకంఠ సముదయంబును, జంద్రకాంతమణిస్ఫటికస్తంభ
సంభృత మరకత పద్మరాగఘటిత నవరత్న కాంచనప్రాసాదశిఖ
రాగ్ర విన్యస్త బహు సూర్య విభ్రమకృదంచిత శాతకుంభకుంభ
నిచయంబును, సమస్తవస్తువిస్తార సమర్పిత వైశ్యాగారవీథీవేదికా
కలితంబును, మహితాతపనివారణ తరళవిచిత్రకేతనాబద్ధ
మయూరశింజినీ నినదపూరితాశాంతరిక్షంబును, సరోజనాభ
పూతనాచేతనాపహారాది నూతనవిజయసందేశలిఖిత స్వర్ణ
వర్ణావళీవిభాసిత గోపురమణివిటంకప్రదేశంబును, యాదవేంద్ర
దర్శనోత్సవాహూయమాన సమాగతనానాదేశాధీశభూరివారణ
దానజల ప్రభూతపంకనిరసనైక గతాగత జనసమ్మర్ద కరకంకణ
కర్షణ వికీర్యమాణ రజఃపుంజంబును; వినూత్న రత్నమయ
మంగళరంగవల్లీ విరాజిత ప్రతిగృహప్రాంగణంబును, గుంకుమ
సలిలసిక్త విపణిమార్గంబును, వందిమాగధసంగీతమంగళారావ
విలసితంబును, భేరీ మృదంగ కాహళ శంఖ తూర్యరవాధరీకృత
సాగరఘోషంబునునై, యమరావతీపురంబునుం బోలె వసుదేవ
నందననివాసంబై, యనల పుటభేదనంబునుం బోలెఁ గృష్ణమార్గ
సంచారభూతంబై, సంయమనీనామ నగరంబునుం బోలె హరి
తనూభవాభిరామంబై, నైర్పతినిలయంబునుం బోలెఁ బుణ్యజనా
కీర్ణంబై, వరుణనివాసంబునుఁ బోలె గోత్రరక్షణభువనప్రశస్తంబై,
ప్రభంజనపట్టణంబునుం బోలె మహాబలసమృద్ధంబై, యలకా
పురంబునుం బోలె ముకుంద వర శంఖ మకరాంక కలితంబయి,
రజతాచలంబునుం బోలె నుగ్రసేనాధిపార్యాలంకృతంబయి, నిగ
మంబునుం బోలె వివిధవర్ణక్రమవిధ్యుక్త సంచారంబయి, గ్రహ
మండలంబునుం బోలె గురుబుధకవిరాజమిత్ర విరాజితంబయి,
సంతతకల్యాణవేదియుం బోలె వైవాహికోపేతంబయి, బలిదానవ
కరతలంబునుం బోలె సంతతదానవారియుక్తంబయి, యొప్పు
న ప్పురంబు ప్రవేశించి, యందు విశ్వకర్మనిర్మితంబైన యంతః
పురంబున నుండు షోడశసహస్ర హర్మ్యంబులందు. ॥601॥

సీ. పటికంపుఁ గంబముల్ పవడంపుఁ బట్టెలు
మరకత రచితముల్ మదురు లమర
వైడూర్యమణిగణవలభులఁ బద్మరా
గంబుల మొగడుల కాంతు లొలయ
సజ్జాతివజ్ర లసజ్జాల రుచులతో
భాసిల్లు నీలసోపానములును
గరుడపచ్చల విటంకములును ఘనరుచి
వెలసిన శశికాంత వేదికలును
10.2-602.1-తే. వఱలు మౌక్తికఘటిత కవాటములును
బ్రవిమల స్వర్ణమయ సాలభంజికలును
మించు కలరవ మెసఁగఁ గ్రీడించు మిథున
లీలనొప్పు కపోతపాలికలుఁ గలిగి. ॥602॥

తే. చేటికానీకపద తులాకోటిమధుర
నినదభరితమై రుచిరమాణిక్య దీప

మాలికయుఁ గల్గి చూపట్టఁ గ్రాలు నొక్క
జలజలోచన నిజసౌధతలము నందు. ॥603॥

తే. కనక కంకణ ఝణఝణత్కార కలిత
చంద్రబింబాననా హస్తజలజ ఘటిత
చామరోద్ధూత మారుత చలిత చికుర
పల్లవునిఁ గృష్ణు వల్లవీ వల్లవునిని. ॥604॥

వ. మఱియు హాటకనిష్కంబులట్టులందు వెలుగొందఁ గంచుకంబులు శిరోవేష్టనంబులుఁ గనకకుండలంబులు ధరించి, సంచరించు కంచుకులును, సమాన వయోరూపగుణవిలాసవిభ్రమ కలితలయిన విలాసినీ సహస్రంబులును గొలువం గొలువున్న య ప్పద్మలోచనుం గాంచన సింహాసనాసీనుం గాంచె; న ప్పుండరీకాక్షుండును నారదుం జూచి ప్రత్యుత్థానంబు సేసి యప్పుడు. ॥605॥

క. మునివరు పాదాంబుజములు
దన చారుకిరీటమణి వితానము సోఁకన్
వినమితుఁడై నిజసింహా
సనమునఁ గూర్చుండఁ బెట్టి సద్వినయమునన్. ॥606॥

క. తన పాదకమలతీర్థం
బున లోకములం బవిత్రముగఁ జేయు పురా
తనమౌని లోకగురుఁ డ
మ్ముని పదతీర్థంబు మస్తమున ధరియించెన్. ॥607॥

వ. ఇట్లు బ్రహ్మణ్యదేవుండును నరసఖుండునైన నారాయణుం డశేష తీర్థోపమానంబయిన మునీంద్రపాద తీర్థంబు ధరించినవాఁడయి, సుధాసారంబులైన మితభాషణంబుల నారదున కిట్లనియె. ॥608॥

క. "ఏ పని పంచినఁ జేయుదుఁ
దాపసవర!" యనుడు నతఁడు "దామోదర! చి
ద్రూపక! భవదవతార
వ్యాపారము దుష్టనిగ్రహార్థము గాదే! ॥609॥

తే. అఖిలలోకైకపతివి దయార్ద్రమతివి
విశ్వసంరక్షకుండవు శాశ్వతుఁడవు
వెలయ నే పనియైనఁ గావింతు ననుట
యార్త బంధుండ విది నీకు నద్భుతంబె! ॥610॥

తే. అబ్జసంభవ హర దేవతార్చనీయ
భూరిసంసారసాగరోత్తారణంబు
నవ్యయానందమోక్షదాయకము నైన
నీ పదధ్యాన మాత్మలో నిలువనీవె" ॥611॥

51 షోడశసహస్ర స్త్రీ సంగతంబు

వ. అని యభ్యర్థించి య ద్దేవునివలనం బ్రసన్నత వడసి, తన్మం
దిరంబువెడలి మునివరుం డ మ్మహాత్ముని యోగమాయాప్రభా
వంబు దెలియంగోరి, వేఱొక చంద్రబింబాననాగేహంబునకుం జని
యందు నెత్తమాడుచున్న పురుషోత్తము నుద్ధవయుతుం గని
యద్భుతంబు నొందుచు నతనిచేత సత్కృతుండై యచ్చోట వాసి
చని. ||612||

క. మునివరుఁడు కాంచె నొండొక
వనజాయతనేత్ర నిజనివాసంబున నం
దనయుతు జిష్ణు సహిష్ణున్
వినుతగుణాలంకరిష్ణు విష్ణుం గృష్ణున్. ||613||

క. నారదుఁ డట చని కనె నొక
వారిజముఖియింట నున్నవాని మురారిన్
హారిన్ దానవకులసం
హారిం గమలామనోవిహారిన్ శౌరిన్. ||614||

వ. ఇట్లు కనుంగొనుచుం జనుచుండ నొక్కయెడ న మ్మునీంద్రునకు
ముకుందుండు ప్రత్యుత్థానంబు చేసి "మునీంద్రా! సంపూర్ణకాము
లయిన మిమ్ము నపూర్ణకాములమైన మేమేమిటఁబరితృప్తి నొందఁ
జేయం గలవారము? భవదీయదర్శనంబున నిఖిలశోభనంబుల
నందెద" మని ప్రియపూర్వకంబుగాఁ బలికిన నా నందనందను
మాటలకు నానంద కందళిత హృదయారవిందుండును, మంద
స్మిత సుందర వదనారవిందుండును నగుచు నారదుండు
వెండియుఁ జనిచని. ||615||

క. అనఘాత్ముఁడు గనుఁగొనె నొక
వనితామణిమందిరమున వనకేళీ సం
జనితానందుని ననిమిష
వినమితచరణారుణారవిందు ముకుందున్. ||616||

క. పరమేష్ఠిసుతుఁడు గనె నొక
తరుణీభవనంబు నందుఁ దను దాన మనో
బురుహమునఁ దలఁచుచుండెడి
నరకాసురదమనశూరు నందకుమారున్. ||617||

వ. మఱియుం జనిచని. ||618||

సీ. ఒకచోట నుచితసంధ్యోపాపనాసక్తు
నొకచోటఁ బౌరాణికోక్తికలితు
నొకచోటఁ బంచయజ్ఞోచితకర్ముని
నొకచోట నమృతోపయోగలోలు
నొకచోట మజ్జనోద్యోగానుషక్తుని
నొకచోట దివ్యభూషోజ్జ్వలాంగు
నొకచోట ధేనుదానోత్కలితాత్ముని

నొకచోట నిజసుతప్రకరయుక్తు
10.2-619.1-తే. నొక్క చోటను సంగీతయుక్త చిత్తు
నొక్కచోటను జలకేళియుతవిహారు
నొక్కచోటను సన్మంచకోపయుక్తు
నొక్కచోటను బలభద్రయుక్తచరితు. ||619||

వ. మఱియును. ||620||

సీ. సకలార్థసంవేది యొక యింటిలోపలఁ
జెలితోడ ముచ్చటల్ సెప్పుచుండు
విపులయశోనిధి వేఱొక యింటిలో
సరసిజాననఁ గూడి సరస మాడుఁ
బుండరీకదళాక్షుఁ డొండొక యింటిలోఁ
దరుణికి హారవల్లరులు గ్రుచ్చుఁ
గరుణాపయోనిధి మఱియొక యింటిలోఁ
జెలిఁ గూడి విడియము సేయుచుండు
10.2-621.1-ఆ. వికచకమలనయనుఁ డొకయింటిలో నవ్వ
బ్రవిమలాత్ముఁ డొకటఁ బాడుచుండు
యోగిజనవిధేయుఁ డొకయింట సుఖగోష్ఠి
సలుపు ననఘుఁ డొకటఁ జెలఁగుచుండు. ||621||

వ. ఇట్లు సూచుచుం జనిచని. ||622||

క. చతురాననసనందనుఁ డం
చితమతిఁ జని కాంచె నొక్క చెలిగేహమునం
గ్రతుకర్మాచరణుని నా
శ్రితభయహరణున్ సురేంద్రసేవితచరణున్. ||623||

క. వృత్త్రారినుతునిఁ బరమ ప
విత్రుని నారదుఁడు గాంచె వేఱొక యింటం
బుత్త్రక పౌత్త్రక దుహితృ క
ళత్రసమేతుని ననంతు లక్షణవంతున్. ||624||

క. సుందరమగు నొక సుందరి
మందిరమునఁ బద్మభవకుమారుఁడు గాంచెన్
నందితనందున్ సుజనా
నందున్ గోవిందు నతసనందు ముకుందున్. ||625||

క. జలజభవసుతుఁడు గనె నొక
నలినాక్షినివాసమందు నతభద్రేభున్
జలదాభున్ గతలోభు
న్నలకాళిజితద్విరేఫు నంబుజనాభున్. ||626||

మ. ఒకయింటం గజవాజిరోహకుఁడునై యొక్కింట భుంజానుఁడై
సకలాత్ముండు పరుండు షోడశసహస్ర స్త్రీనివాసంబులం
దొక బోటింటను దప్పకుండ నిజమాయోత్సాహుఁడై యుండ న

య్యకలంకున్వరదున్ మహాపురుషు బ్రహ్మణ్యు న్నతాబ్జాసనున్ ‖627‖

క. అస్తోకచరితు నమిత స
మస్త సుధాహారు వేదమస్త కతల వి
న్యస్త పదాంబుజయుగళు న
పాస్తశ్రితనిఖిలపాపుఁ బరము ననంతున్. ‖628‖

ఆ. పరమభాగవతుఁడు పరమేష్ఠితనయుండు
మనుజలీలఁ జెంది మహితసౌఖ్య
చిత్తుఁడైన యా హృషీకేశు యోగమా
యాప్రభావమునకు నాత్మ నలరి. ‖629‖

క. మాయురె? హరిహరి! వరద! య
మేయగుణా! యనుచు నాత్మ మెచ్చి మునీంద్రుం
డా యదునాయకు సుజన వి
ధేయుని కిట్లనియె “దేవ! త్రిజగములందున్. ‖630‖

క. నీ మాయఁ దెలియువారలె
తామరసాసన సురేంద్ర తాపసు లైనన్
ధీమంతులు నీ భక్తిసు
ధామాధుర్యమునఁ బొదలు ధన్యులు దక్కన్.” ‖631‖

క. అని హర్షించుచు“ నింక నేఁ
బనివినియెద నిఖిలలోకపావనమును స
జ్జనహితము నైన నీ కీ
ర్తన మఖిలజగంబులందుఁ దగ నెఱిఁగింతున్. ‖632‖

క. అని త ద్వచనసుధాసే
చనమున ముది తాత్ముఁ డగుచు సంయమి చిత్తం
బునఁ దన్మూర్తిం దగ నిడు
కొని చనియెను హరినుతైకకోవిదుఁ డగుచున్. ‖633‖

క. ఈ పగిది లోకహితమతి
నా పరమేశ్వరుఁడు మానవాకృతిఁ ద్రిజగ
ద్దీపితచారిత్రుఁడు బహు
రూపములం బొందె సుందరుల నరనాథా! ‖634‖

చ. అని హరి యిట్లు షోడశసహస్రవధూమణులం బ్రియంబునన్
మనసిజకేళిఁ దేల్చిన యమానుషలీల సమగ్రభక్తితో
వినినఁ బఠించినం గలుగు విష్ణుపదాంబుజభక్తియున్ మహా
ధన పశు పుత్త్ర మిత్ర వనితాముఖ సౌఖ్యములున్ నరేశ్వరా!” ‖635‖

వ. అని చెప్పి యప్పారాశర్యనందనుం డభిమన్యునందను కిట్లనియె;
“నా నిశావసానంబునఁ బద్మబాంధవాగమనంబును గమలినీ
లోకంబునకు మునుకలుగ నెఱింగించు చందంబునం గలహంస
సారస రథాంగ ముఖ జల విహంగంబుల రవంబులు సెలంగ

నరుణోదయంబున మంగళపాఠకసంగీత మృదుమధుర గాన
నినదంబును లలితమృదంగ వీణా వేణు నినాదంబును, యేతేర
మేలుకని తనచిత్తంబునఁ జిదానందమయుం బరమాత్ము నవ్య
యు నవికారు నద్వితీయు నజితు ననంతు నచ్యుతు నమేయు
నాఢ్యు నాద్యంతవిహీనుఁబరమబ్రహ్మంబునైన తన్నుందానొక్కింత
చింతించి యనంతరంబ విరోధి రాజన్య నయన కల్హారంబులు
ముకుళింప భక్తజననయనకమలంబులు వికసింప నిరస్త నిఖిల
దోషాంధకారుం డైన గోవిందుండు మొగిచిన లోచనసరోజంబులు
వికసింపఁ జేయుచుఁ దల్పంబు డిగ్గి చనుదెంచి యంత. ॥636॥

సీ. మలయజకర్పూరమహితవాసితహేమ
కలశోదకంబుల జలకమాడి
నవ్యలసన్మృదు దివ్యవస్త్రంబులు
వలనొప్ప రింగులువాఱఁ గట్టి
మకరకుండల హార మంజీర కేయూర
వలయాది భూషణావలులు దాల్చి
ఘనసార కస్తూరికా హరిచందన
మిళితపంకము మేన నలర నలఁది
10.2-637.1-తే. మహితసౌరభ నవకుసుమములు దుఱిమి
పొసంగ రూపైన శృంగారరస మనంగ
మూర్తిఁ గైకొన్న కరుణాసముద్ర మనఁగ
రమణ నొప్పుచు లలితదర్పణము చూచి. ॥637॥

తే. కడఁగి సారథి తెచ్చిన కనకరథము
సాత్యకి హిత ప్రియోద్ధవ సహితుఁ డగుచు
నెక్కి నిజకాంతిఁ దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁ
బూర్వగిరిఁ దోఁచు భానునిఁ బోలి వెలిఁగె. ॥638॥

సీ. అభినవ నిజమూర్తి యంతఃపురాంగనా
నయనాబ్జములకు నానంద మొసఁగ
సలలిత ముఖచంద్ర చంద్రికాతతి పౌర
జనచకోరముల కుత్సవము సేయ
మహనీయకాంచనమణిమయ భూషణ
దీప్తులు దిక్కులఁ దేజరిల్ల
నల్ల నల్లన వచ్చి యరదంబు వెస డిగ్గి
హల కులిశాంకుశ జలజ కలశ
10.2-639.1-తే. లలితరేఖలు ధరణి నలంకరింప
నుద్ధవుని కరతల మూని యొయ్య నడచి
మహితగతి దేవతాసభామధ్యమునను
రుచిర సింహాసనమునఁ గూర్చుండె నెలమి. ॥639॥

చ. అతి విభవంబునం దనరి యాత్మతనుద్యుతి తేజరిల్లఁగా
హితులుపురోహితుల్వసుమతీశులుమిత్రులుబాంధవుల్బుధుల్
సుతులునుమాగధుల్కవులుసూతులు మంత్రులుభృత్యులున్శుభ
స్థితిఁ గొలువంగఁ నొప్పె నుడుసేవితుఁ డైన సుధాంశుఁడో యనన్. ॥640॥

క. కరుణార్ద్రదృష్టిఁ బ్రజలం
బరిరక్షించుచు వివేకభావకళా చా
తురి మెఱసి యిష్టగోష్ఠిం
బరమానందమున రాజ్యభారకుఁ డగుచున్. ‖641‖

52 భూసురుని దౌత్యంబు

వ. ఇవ్విధంబునం బ్రతిదివసంబు
డపూర్వదర్శనుం డైన భూసురుం డొక్కరుండు సనుదెంచి సభా
మధ్యంబునం గొలువున్న ముకుందునిం బొడగని దండప్రణామం
బాచరించి వినయంబునఁ గరములు మొగిచి యిట్లనియె. ‖642‖

క. కంజవిలోచన! దానవ
భంజన! యోగీంద్రవిమలభావలసద్భో
ధాంజన! దీప్తినిదర్శన!
రంజితశుభమూర్తి! కృష్ణ! రాజీవాక్షా! ‖643‖

తే. అవధరింపు జరాసంధుఁ డతుల బలుఁడు
దనకు మ్రొక్కని ధారుణీధవుల నెల్ల
వెదకి తెప్పించి యిరువదివేల నాఁకఁ
బెట్టినాఁడు గిరివ్రజపట్టణమున. ‖644‖

తే. వారు పుత్తేర వచ్చినవాఁడ నేను
నరవరోత్తమ! నృపుల విన్నపము గాఁగ
విన్నవించెద నామాట వినినమీఁద
ననఘ! నీ దయ! వారి భాగ్యంబు కొలఁది. ‖645‖

వ. అని ధరాధిపుల విన్నపంబుగా నిట్లనియె. ‖646‖

ఉ. వారిజనాభ! భక్త జనవత్సల! దుష్టమదాసురేంద్ర సం
హార! సరోరుహాసన పురారి ముఖామరవంద్య పాదపం
కేరుహా! సర్వలోకపరికీర్తిత దివ్యమహాప్రభావ! సం
సారవిదూర! నందతనుజాత! రమాహృదయేశ! మాధవా! ‖647‖

ఆ. ఆర్త జనుల మమ్ము నరసి రక్షింపు మ
హాత్మ! భక్తజనభయాపహరణ!
నిన్ను మది నుతించి నీకు మ్రొక్కెదము నీ
చరణయుగము మాకు శరణ మనఘ! ‖648‖

క. బలియుర దండింపఁగ దు
ర్బలులను రక్షింప జగతిపై నిజలీలా
కలితుఁడవై యుగయుగమున
నలవడ నుదయింతు కాదె? యభవ! యనంతా! ‖649‖

క. నీమదిఁ దోఁపని యర్థం
బీ మేదిని యందుఁ గలదె యీశ్వర! భక్త

స్తోమసురభూజ! త్రిజగ
త్క్షేమంకర! దీనరక్ష సేయు మురారీ! ||650||

క. నీ పంపు సేయకుండఁగా
నా పద్మభవాదిసురులకైనను వశమే?
శ్రీపతి! శరణాగతులం
జేపట్టి నిరోధ ముడుగఁ జేయుము కృష్ణా! ||651||

క. అభవుఁ డవయ్యును జగతిం
బ్రభవించుట లీల గాక భవమందుటయే
ప్రభువులకుం బ్రభుఁడవు మము
సభయాత్ముల నరసి కావఁ జను నార్తిహరా! ||652||

క. కదనమున నీ భుజావలి
కెదిరింపఁగ లేక పాఱఁడే విక్రమ సం
పద సెడఁగ జరాసంధుఁడు
పదునెనిమిదిసార్లు ధరణిపాలురు నవ్వన్. ||653||

వ. ఇట్లు తనపడిన బన్నములం దలంపక సింహంబు సమదదంతా
వళంబుల నరికట్టి కావరించు చందంబున మమ్ముం జెఱపట్టి
బాధించు చున్న య ప్పాపాత్ముని మర్దించి కారాగృహబద్ధుల
మగు మా నిర్బంధంబులు వాపి, సుత దార మిత్ర వర్గంబులం
గూర్చి యనన్యశరణ్యులమైన మమ్ము రక్షింపు”మని విన్నవించి
రని బ్రాహ్మణుండు విన్నపంబు సేయు సమయంబున. ||654||

53 ధర్మజు రాజసూయారంభంబు

సీ. శారదచంద్రికా సారంగరుచితోడ
జడముడికెంపు చేఁ జఱచి నవ్వ
శరదంబుదావృత సౌదామనీలతా
శోభఁ గాంచనకటిసూత్ర మలర
లలితపూర్ణేందుమండల కలంకముగతి
మృదుమృగాజినరుచి మించుఁ జూపఁ
గల్పశాఖాగ్రసంగతపుష్పగుచ్ఛంబు
లీలఁ గేలను నక్షమాల యమర
10.2-655.1-తే. భూరిపుణ్యనదీతోయపూరణమునఁ
దగు కమండలు వొక్క హస్తమునఁ దనర
వెల్ల జన్నిద మఱుత శోభిల్ల వచ్చె
నారదుండు వివేకవిశారదుండు. ||655||

క. చనుదెంచె నట్లు ముని నిజ
తనుకాంతుల నఖిలదిగ్వితానము వెలుఁగన్
వనజాప్తుఁ బోలి య య్యదు
జనములుఁ గృష్ణుండు లేచి సంప్రీతిమెయిన్. ||656||

క. వినయమున మ్రొక్కి కనకా
సనమునఁ గూర్చుండఁ బెట్టి సముచిత వివిధా
ర్చనములఁ దనిపి మురాంతకుఁ
డనియెన్ వినయంబు దోప న మ్మునితోడన్. ||657||

తే. "ఇప్పు డెందుండి వచ్చితి విందులకును?
నఖిలలోకైకసంచారి వగుటఁ జేసి
నీ యెఱుంగని యర్థంబు నిఖిలమందు
నరయ లేదండ్రు; మి మ్మొకఁ టడుగవలయు. ||658||

తే. పాండునందను లిప్పు డే పగిది నెచట
నున్నవారలొ యెఱిఁగింపు" మన్న మౌని
కరసరోజాతములు మోడ్చి కడఁకతోడఁ
బలికెఁ గమలాక్షుఁ జూచి సద్భక్తి మెఱసి. ||659||

వ. "దేవా! విశ్వనిర్మాణకర్తవై మాయివై సకల కార్యోత్పాదనాదిశక్తి
యుక్తుండవై పావకుండు దారువులందు నంతర్హితప్రకాశుండై
యున్న చందంబున వర్తించుచున్న నీదు దురత్యయంబయిన
మాయాశతంబులఁ బెక్కు మాఱులు పొడగంటి నిదియు నాకు
నద్భుతంబుగా; దదియునుంగాక నీ సంకల్పంబున జగంబుద్భ
వంబై భవత్పరతంత్రంబు నగు; నట్టి నీ కిష్టంబైన వస్తువు సాధు
తరంబుగాఁ దెలియ నెవ్వండు సమర్థుం? డే పదార్థంబు ప్రమాణ
మూలంబునం దోఁచు నదియును లోకవిచక్షణుండ వైన నీదు
రూపంబు; మఱియును ముక్తి మార్గంబు నెఱుంగక సంసార
పరవశులైన జీవుల మాయాంధకారంబు నివర్తింపఁజేయ సమ
ర్థంబగు; నీ దివ్యలీలావతారంబులం గలుగు కీర్తియను ప్రదీపంబు
ప్రజ్వలింపఁజేసి కృపసేయుదట్టి నీకు నమస్కరించెద; నదిగావున
నీ ప్రపంచంబున నీ యెఱుంగని యర్థంబు గలదె?" యని కృష్ణు
నకు నారదుం డిట్లనియె. ||660||

సీ. "అయినను వినిపింతు నవధరింపుము దేవ!
పాండుతనూజుండు పారమేష్ఠ్య
కామానుమోదియై కావింప నున్నాఁడు;
రాజసూయమహాధ్వరంబు నిష్ఠ
ఠవణింప లోకవిడంబనార్థము గాక
పరికింపఁ దన కాత్మబంధువుఁడవు
భక్తవత్సలుఁడవు పరమపూరుషుఁడవు
యజ్ఞరక్షకుఁడవు యజ్ఞభోక్త
10.2-661.1-తే. వగు భవత్సేవ చాలదే సుగతి వడయ?
నైన నీ మేనబావ ధర్మాత్మజుండు
అతని యజ్ఞంబు రక్షింప నంబుజాక్ష!
వలయు విచ్చేయు మచటికి వలను మెఱసి. ||661||

క. నీ పేరు వినిన నొడివినఁ
బాపంబులు దూలిపోవు పద్మాక్ష! జగ

ద్దీపక! నీ దర్శనమున
నేపారవె భక్తజనుల కిహపరసుఖముల్. ॥662॥

మ. భవదీయోజ్జ్వలకీర్తి దిగ్వితతులన్ భాసిల్లు యుష్మత్పదో
ద్భవనైర్మల్యజలంబు లుత్కలికఁ బాతాళంబునం బాఱు భో
గవతీ నామమునం దనర్చి ధరణిం గంగానదీరూపమై
దివి మందాకినియై జగత్త్రయమునం దీపించుఁ గాదే? హరీ! ॥663॥

క. ఆ మఖవేళ సమస్త ధ
రామండలిఁ గల్గు మేటిరాజులు మౌని
స్తోమంబును భవదీయ మ
హామహిమముఁ జూచి సత్కృతార్థతఁ బొందన్. ॥664॥

క. కల" రని చెప్పిన న మ్ముని
పలుకులకు ముదంబు నొంది పంకజనాభుం
డెలనవ్వు మొగమునకుఁ జెలు
వొలయఁగఁ బాటించి యుద్ధవున కిట్లనియెన్. ॥665॥

క. "ఉద్ధవ! మహిత వివేక స
మిద్ధవచోవిభవ! కార్య మేగతి నడచున్
వృద్ధవరానుమతంబుగ
బోద్ధవ్యము గాఁగఁ జెప్పు పురుషనిధానా! ॥666॥

తే. అనఘచారిత్ర! నీవు మా యక్షియుగము
వంటివాఁడవు మనకు నవశ్య మగుచుఁ
జేయఁ దగినట్టి కార్యంబుఁ జెప్పు నీవు
ఏమి పంచినఁ గావింతు నిద్ధచరిత!" ॥667॥

వ. అని సర్వజ్ఞుండైన హరి యజ్ఞుండ పోలెఁ దన్ను నడిగినఁ బురుషోత్త
ముని భాషణంబులకు మనంబున సంతసిల్లి, యతని పాదం
బులుదన మనంబున నిడికొని, "వృద్ధానుమతంబుగా నా యెఱిం
గిన తెఱంగు విన్నవించెద నవధరింపుము; దేవా! దేవముని
చెప్పినట్లు భవదీయ భక్తుండైన యుధిష్ఠిరు యాగపాలనంబు
సేయం గైకొనుట కార్యం; బదియునుం గాక నిఖిల దిగ్విజయ
మూలంబగు రాజసూయ కృత్యంబునందు జరాసంధ మర్ధనం
బును, నతనిచే బద్ధులైన రాజులం గారాగృహ విముక్తులం గావిం
చుటయుం జేకూరు; నదియునుం గాక నాగాయుతసత్త్వుండును,
శతాక్షౌహిణీ బలాన్వితుండును నగు మాగధుని వధియింప మన
ప్రభంజననందనుండు గాని యొండొరులు సమర్థులుగా; రట్లగుట
నతండు భూసురు లేమి గోరిన, న య్యర్థంబు వృథసేయక యి
చ్చుం;గావున గపటవిప్రవేషంబునంజని యా జరాసంధునినాహవ
భిక్షవేఁడి, భవత్సన్నిధానంబుననప్పవమానతనయుండతని వధి
యించునట్టి కార్యంబుసేఁత బహుళార్థసాధనంబగు" నని పలికిన
నారదుండును యాదవ జనంబులును సభ్యులునుం బొగడి;
రంత. ॥668॥

సీ. తరల విచిత్రక స్థగిత ప్రభావలిఁ
దనరారు గరుడకేతనము వెలుఁగఁ
గాంచన చక్ర సంఘటిత ఘంటా ఘణ
ఘణ నినాదముల దిక్కరులు బెదర
సలలిత మేఘ పుష్పక వలాహక శైబ్య
సుగ్రీవ తురగవిస్ఫురణ దనర
బాలసూర్యప్రభా భాసమానద్యుతి
దిగ్వితానం బెల్ల దీటుకొనఁగఁ
10.2-669.1-తే. బ్రకటరుచి నొప్పు తేరు దారుకుఁడు దేర
నెక్కి వెడలెడు నపుడు పెంపెనయఁ జెలఁగె
శంఖ కాహళ పటహ నిస్సాణ డిండి
మాది రవములు భరితదిగంతములుగ. ॥669॥

క. మనుజేశ్వరునకుఁ దాలాం
కునకును గురువృద్ధజనులకును జెప్పి ప్రియం
బున ననుపఁ గాంచన స్యం
దన సామజ వాజి భటకదంబము గొలువన్. ॥670॥

తే. వంది మాగధ సూత కైవారరవము
వసుమతీసురకోటి దీవనల మ్రోఁత
లనుగమింపంగ సతులు సౌధాగ్రశిఖర
సీమలందుండి ముత్యాలసేస లొలుక. ॥671॥

క. లీలం జని కృష్ణుఁడు వా
హ్యాలిన్ నవకుసుమ ఫలభరానత శాఖా
లోల ఘనసారసాల ర
సాలవనస్థలములందుఁ జతురత విడిసెన్. ॥672॥

వ. అట్టి యెడ సరోజనాభు శుద్ధాంతంబున. ॥673॥

సీ. వికచమరంద నవీన సౌరభ లస
న్మందార కుసుమదామములు దుఱిమి
చారు సుగంధ కస్తూరికా ఘనసార
మిళిత చందనపంక మెలిమి నలఁది
కనక కుండల రణత్కంకణ నూపుర
ముద్రికాభూషణములు ధరించి
యంచిత ముక్తాఫలాంచల మృదుల ది
వ్యాంబరములు సెలువారఁ గట్టి
10.2-674.1-తే. యర్ధచంద్రుని నెకసక్కె మాడునట్టి
యలికఫలకలఁ దిలకము లలరఁ దీర్చి
పెంపు దీపింప నుడురాజబింబముఖులు
నవచతుర్విధ శృంగార మవధరించి. ॥674॥

తే. జలజలోచను కడకు నుత్కలికతోడఁ
దనరు శిబికల నెక్కి నందనులుఁ దాముఁ

గనఁగ నేతేరఁ బ్రతిహారజనులు వేత్ర
కలితులై పౌరులను నెడగలుగ జడియ. ||675||

క. అసమాస్త్రుఁడు పులు గడిగిన
కుసుమాస్త్రములను హసించు కోమలతనువుల్
మిసమిస మెఱవఁగ వేశ్యా
విసరము దాసీజనంబు విభవ మెలర్పన్. ||676||

ఆ. హరుల వేసడములఁ గరులను నెక్కి తో
నరుగుదేర బహువిధాయుధములు
దాల్చి సుభటకోటి దగిలి రా నంతఃపు
రాంగనలు సితాంబుజాక్షు కడకు. ||677||

వ. వచ్చి రంత. ||678||

క. నారదుని మాధవుఁడు స
త్కారంబున వీడుకొలుప నతఁడును హృదయాం
భోరుహమునఁ గృష్ణునకును
వారక మ్రొక్కుచును వెస దివంబున కరిగెన్. ||679||

క. నరవరుల దూతయును ముర
హరుచే నభయ ప్రదాన మంది ధరిత్రీ
వరులకడ కేగి పద్మో
దరు వచనము సెప్పి సమ్మదంబునఁ దేల్చెన్. ||680||

వ. అంతఁ గృష్ణుండు నిజకాంతాతనయ బంధు సుహృజ్జన సమేతుం
డై కదలి చనునెడ. ||681||

చ. కటపటరత్నకంబళనికాయకుటీరము లుల్లసిల్ల ను
త్కటపటుచామర ధ్వజ పతాక కిరీట సితాతపత్త్ర వి
స్ఫుట ఘనహేతిదీధితి నభోమణిఁ గప్పఁగఁ దూర్యఘోషముల్
చటులతిమింగిలోర్మిరవసాగరఘోషము నాక్రమింపఁగన్. ||682||

క. కరి హరి రథ సుభట సము
త్కరములు సేవింప మురవిదారుఁడు గడచెన్
సరి దుపవన దుర్గ సరో
వర జనపద పుర పుళింద వన గోష్ఠములన్. ||683||

వ. ఇట్లు గడచి చనుచు నానర్తక సౌవీర మరుదేశంబులు దాటి
యిందుమతిని దర్శించి, దృషద్వతి నుత్తరించి, సరస్వతీనది
దాఁటి పాంచాల మత్స్యవిషయంబులు లోనుగాఁ గడచి యింద్ర
ప్రస్థనగరంబు డాయం జని, తత్పురోపకంఠవనంబున విడిసిన. ||684||

54 పాండవులు శ్రీకృష్ణు నెదుర్కొనుట

క. హరిరాక యెఱిఁగి ధర్మజు

డఱలేని ముదంబుతోడ ననుజులు బంధుల్
గురుజన సచివ పురోహిత
పరిచారక కరి రథాశ్వ భటయుతుఁ డగుచున్. ||685||

క. చిందములు మొరయ గాయక
బృందంబుల నుతులు సెవుల బెరయఁగ భక్తిన్
డెందము దగులఁగఁ బరమా
నందంబున హరి నెదుర్కొనం జనుదెంచెన్. ||686||

వ. ఇట్లు చనుదెంచి ధర్మనందనుండు సమాగతుండైన సరోజనా
భునిం బెద్దతడవు గాఢాలింగనంబుచేసి రోమాంచకంచుకిత శరీ
రుండై యానందబాష్పధారాసిక్తకపోలుండై నిర్భరానంద కందళిత
హృదయుం డై బాహ్యంబు మఱచియుండె; నప్పుడు హరిని
వాయునందన వాసవతనూభవులు గౌగిటం జేర్చి సమ్మదంబు
నొందిరి; మాద్రేయులుదండప్రణామంబులాచరించి; రంతఁ బుండరీ
కాక్షుఁడు విప్ర వృద్ధజనంబులకు నమస్కారంబులుచేసి, వారలు
గావించు వివిధార్చనలం బరితుష్టుం డై కేకయ సృంజ యాది
భూవిభుల మన్నించి సూత మాగధాదుల కనేక పదార్థంబులొ
సంగి, చతురంగబలసమేతుండై వివిధ మణితోరణాది విచిత్రాలం
కృతంబు నతివైభవోపేతంబునైన పురంబు ప్రవేశించి రాజమార్గం
బునం జనుచుండఁ బౌరకామిను లట్టియెడ. ||687||

సీ. కొఱనెలపైఁ దోచు నిరులు నాఁ జెలువొంది
నొసలిపైఁ గురులు తుంపెసలు గునియ
హాటకమణిమయ తాటంకరోచులు
గండభాగంబుల గంతులిడఁగ
స్ఫురిత విద్రుమనిభాధరబింబరుచితోడ
దరహాసచంద్రిక సరసమాడ
నొండొంటితో రాయు నుత్తుంగ కుచకుంభ
ములు మొగంబులకును బుటము లెగయ
10.2-688.1-తే. బడుగునడుములు వడఁకంగ నడుగు లిడఁగ
రవళిమట్టెలు మణినూపురములు మొరయఁ
బొలుచు కచబంధములు భుజంబుల నటింపఁ
బయ్యెదలు వీడి యాడ సంభ్రమముతోడ. ||688||

వ. ఇట్లు కృష్ణసందర్శన కుతూహల పరస్పరాహూయమానలై గురు
పతి సుత బంధు జనంబులు వారింప నతిక్రమించి సమున్నత
భర్మహర్మ్య శిఖాగ్రంబు లెక్కి కృష్ణుం జూచి తమలో నిట్లనిరి. ||689||

సీ. "విశ్వగర్భుండు నా వెలయు వే ల్పిల యశో
దానందులకుఁ బ్రియసూనుఁ డయ్యె;
బ్రహ్మాది సురులకు భావింపఁగా రాని
బ్రహ్మంబు గోపాలబాలుఁ డయ్యె;
వేదశాస్త్రంబులు వెదకి కానఁగలేని
గట్టి వ్రేతల ఱోలఁ గట్టుపడియె;

దివిజుల కమృతంబు దవిలి యిచ్చిన భక్త
సులభుండు నవనీత చోరుఁ డయ్యె
10.2-690.1-తే. నెనయఁ గమలాసతికిఁ జిత్త మీని వేల్పు
గొల్లయిల్లాండ్ర యుల్లముల్ పల్లవింపఁ
జేసె” నని కామినులు సౌధశిఖరములను
గూడి తమలోన ముచ్చట లాడి రధిప! ||690||

వ. మఱియును. ||691||

సీ. గోపాలబాలురఁ గూడి యాడెడి నాఁడు
వ్రేపల్లె లోపల నేపు రేఁగి
చల్ల లమ్మఁగఁ బోవు సతుల కొంగులు పట్టి
మెఱుఁగుఁ జెక్కిళ్ళను మీటిమీటి
కలికియై ముద్దాడఁ గౌఁగిటఁ జేర్చిన
పూఁబోఁడి కుచములు పుణికిపుణికి
పాయని యనురక్తి డాయఁ జీరిన యింతి
యధరసుధారసం బానియాని
10.2-692.1-తే. యురుసమాధిపరాష్టాంగయోగ యుక్తు
లైన యోగీశ్వరులు గాననట్టి జెట్టి
వల్లవీజన వన కల్పవల్లి యయ్యె
ననుచుఁ బొగడిరి కృష్ణు న య్యబ్జముఖులు. ||692||

మ. అని యిబ్భంగి సరోజలోచనలు సౌధాగ్రంబు లందుండి య
వ్వనజాతాక్షుని దివ్యమూర్తిఁ దమభావం బందుఁ గీలించి సం
జనితానంద రసాబ్ధిమగ్న లగుచున్ సంప్రీతిఁ దద్భువ్య కీ
ర్తనలై చల్లిరి నవ్యలాజములు మందార ప్రసూనావలుల్. ||693||

వ. తదనంతరంబ శోభనపదార్థంబులు కొనివచ్చి ధరామర ధరావర వణిక్పుంగవులు దామోదరునకు కానుక లిచ్చిరి; పుణ్యాంగనా జనంబులు పసిండిపళ్ళెరంబులఁ గర్పూరనీరాజనంబులు నివాళిం పనంతఃపురంబు సొత్తెంచె; నంతం గుంతిభోజనందనయుం గృష్ణు నింగని పర్యంకంబు డిగ్గి కౌఁగిలింప నా యదువల్లభుఁడు మేనత్త కుం బ్రణామంబాచరించెఁ; బాంచాలియు ముకుందునకు నభివం దనం బొనరించి కుంతిపంపున గోవిందు భామినులగు రుక్మిణి మొదలగువారికి గంధాక్షత కుసుమ తాంబూలంబు లిడి లలిత దుకూల మణి భూషణంబులం బూజించె; యుధిష్ఠిరుండును గమలనయనుని వధూజనుల ననుగత బంధుమిత్ర పుత్త్ర సచివ పురోహిత పరిచారక సముదయంబుల నుచితంబు లగు స్థలం బుల విడియింప నియమించి దినదినంబును నభినవంబు లగు వివిధోపచారంబులు గావించుచుండె. ||694||

క. హరియు యుధిష్ఠిరు సముచిత
పరిచర్యల కాత్మ నలరి పార్థుఁడు దానున్
సరస విహారక్రియలను
సురుచిరగతిఁ గొన్ని నెలలు సుఖముండె నృపా! ||695||

వ. అంత. ||696||

55 దిగ్విజయంబు

సీ. ధరణీశ! యొకనాఁడు ధర్మతనూజుండు
ప్రవిమల నిజసభాభవన మందు
హితులు మంత్రులు పురోహితులును సుతులును
మిత్రులు బంధువుల్ క్షత్రవరులుఁ
బరిచారకులు సూత పాఠక కవి బుధ
వరులును మునులును వరుసఁ గొలువఁ
జిరలీల నవరత్న సింహాసనస్థుఁడై
గొలువుండి వినతుఁడై నలిననాభు,
10.2-697.1-తే. భువనరక్షణదక్షు నద్భుతచరిత్రు
యదుకులేశ్వరు మురదైత్యమదవిభేది
నాప్తు, నయవేదిఁ జతురుపాయప్రవీణుఁ
జూచి యిట్లని పలికె నస్తోకచరిత! ||697||

తే. "అనఘచారిత్ర! రాజసూయాధ్వరంబుఁ
నెమ్మిఁ గావించు వేడుక నెమ్మనమున
నెనయుచున్నది యది నిర్వహింప నీవ
కాక నా కాత్మబంధువుల్ గలరె యొరులు? ||698||

ఉ. ఎవ్వరు నీ పదాంబుజము లెప్పుడుఁ గొల్తురు భక్తి నిష్ఠులై
యెవ్వరు నిన్నుఁ బ్రేమ నుతియింతురు భూరివివేకశాలురై
య వ్విమలాత్ము లందుదు రుదంచితశోభన నిత్యసౌఖ్యముల్
నివ్వటిలంగఁ గృష్ణ! నిను నేర్చి భజించిన రిత్తవోవునే! ||699||

వ. అనినఁ గృష్ణుండు ధర్మనందనున కిట్లనియె. ||700||

చ. నయగుణశాలి! పాండునృపనందన! నీ తలఁ పొప్పు నీ క్రతు
క్రియ మునిదేవతాపిత్రు సుకృత్యమునై నిఖిలోగ్రశాత్రవ
క్షయమును బాంధవ ప్రియము సంచితపుణ్యము నిత్యకీర్తియున్
జయము నొసంగు దీనిఁ గురుసత్తమ! వేగ యుపక్రమింపనే? ||701||

క. మనుచరిత! నీ సహోదరు
లనుపమ దివ్యాస్త్రవేదు లాహవభూమిం
జెనకిన వైరినృపాలురఁ
దునుమఁగఁ జాలుదురు శౌర్యదుర్దమ భంగిన్. ||702||

క. గెలువుము విమతనృపాలుర
వెలయుము బుధవినుతమైన విశ్రుతకీర్తిన్
నిలుపుము నిఖిలధరా మం
డలిని భవచ్ఛాసనము దృఢంబుగఁ జెల్లన్. ||703||

క. నీ పంచుకార్య మొరులం
జూపక యేఁ జేయ నిన్ను జుట్టన వ్రేలం

జూపఁగ వచ్చునె! సకల ధ
రాపతులకు నీకుఁ జేయరానిది గలదే!. ||704||

వ. కావున. ||705||

క. విమలమతి నిట్టి మఖ రా
జమునకుఁ దెప్పింపవలయు సంభారంబుల్
సమకూర్పుము; నీ యనుజుల
సమదగతిం బంపు నిఖిలశత్రుల గెల్వన్. ||706||

క. అను మాటలు విని కుంతీ
తనయుఁడు మోదమునఁ బొంగి తామరసాక్షున్
వినుతించి శౌర్యకలితుల
ననుజుల దెసఁ జూచి పలికె హర్షముతోడన్. ||707||

క. సృంజయభూపాలకులును
గుంజర రథ వాజి సుభట కోటులు నినుఁ గొ
ల్వం జను మని సహదేవుని
నంజక పొమ్మనియె దక్షిణాశ జయింపన్. ||708||

క. ప్రకటచతుర్విధ సేనా
ప్రకరంబులు గొలువఁ బంచెఁ బడమటిదిశకున్
నకులున్ విదళిత రిపు భూ
పకులున్ శౌర్యంబు మెఱసి పార్థివముఖ్యా! ||709||

క. దుర్జనభంజను శౌర్యో
పార్జితవిజయప్రకాండు నాహవనిపుణు
న్నర్జునమహితయశోనిధి
నర్జును నుత్తరపు దిశకు ననిచె నరేంద్రా! ||710||

ఆ. మహితశౌర్యనిధులు మత్స్య కేకయ మద్ర
భూతలేంద్రబలసమేతముగను
దర్పమొప్ప బంచెఁదూర్పుదిక్కునకు ను
ద్దామనిహిత వైరిధాము భీము. ||711||

చ. పనిచిన వార లేగి ఘనబాహుపరాక్రమ విక్రమంబుల
న్ననుపమశౌర్యులైన చతురంతమహీశుల నోర్చి కప్పముల్
కనక వినూత్న రత్న తురగ ప్రముఖాఖిలవస్తుజాతముల్
గొని చనుదెంచి ధర్మజునకుం బ్రణమిల్లి యుదాత్త చిత్తులై., ||712||

చ. తమతమ పోయివచ్చిన విధంబుల భూపతులన్ జయించుటల్
క్రమముగఁజెప్ప నందుల జరాతనయుం డరివెట్టఁ డయ్యె నం
చమరవరేణ్యనందనుఁ డహంకృతి దక్కఁగ విన్నవించినన్
యమసుతుఁడూరకుండెవికలాత్మకుఁడై విని యంతఁ గృష్ణుఁడున్ ||713||

తే. ధర్మనందనుఁ జూచి యుత్కలికతోడఁ

బలికె మాగధుఁ బోరఁ జంపఁ గనుపాయ
మొకటి గల దది సెప్పెద నుద్ధవుండు
నాకుఁ జెప్పిన చందంబు నయచరిత్ర! ||714||

చ. "విను మగధేశ్వరుం డెపుడు విప్రజనావళియందు భక్తియున్
వినయముఁ గల్గి యెద్దియును వేఁడినచో వృథసేయ కిచ్చుఁగా
వున విజయుండునుం బవనపుత్త్రుఁడు నేనును బ్రాహ్మణాకృతిం
జని రణభిక్ష వేఁడిన వశంవదుఁడై యతఁ డిచ్చుఁ గోరికల్. ||715||

వ. అట్టియెడ. ||716||

తే. తవిలి యప్పుడు మల్లయుద్ధమున వానిఁ
బిలుకుమార్పింప వచ్చును భీముచేత!"
ననిన ధర్మజుఁ "డదిలెస్స" యనిన విప్ర
వేషములు దాల్చి యరిగిరి విశదయశులు. ||717||

56 జరాసంధుని వధింపఁ బోవుట

వ. ఇట్లు కృష్ణభీమార్జునులు బ్రాహ్మణ వేషంబులు దాల్చి త్రేతాగ్ను
లుంబోలెఁ దమ శరీరతేజోవిశేషంబులు వెలుంగ, నతిత్వరితగతిం
జని గిరివ్రజంబు సొచ్చి యందు యతిథిపూజలు శ్రద్ధాగరిష్ఠ
చిత్తుండై కావించుచున్న జరాసంధునిం గనుంగొని యిట్లనిరి. ||718||

క. "ధరణీశ! యతిథిపూజా
పరుఁడవు నీ వనుచు దిశలఁ బలుకఁగ విని మే
మరుదెంచితిమి మదీప్సిత
మఱ సేయక యిమ్ము సువ్రతాచారనిధీ! ||719||

క. అతిథిజనంబుల భక్తిన్
సతతముఁబూజించి యుచితసత్కారము లు
న్నతి నడపు సజ్జనులు శా
శ్వతకీర్తులు ధరణిఁబడయఁజాలుదు రనఘా! ||720||

క. పరికింపఁగ దేహం బ
స్థిరమని నిజబుద్ధిఁ దలఁచి చిరతరకీర్తి
స్ఫురణం బ్రస్తుతి కెక్కని
పురుషుఁడు జీవన్మృతుండు భూరివివేకా! ||721||

క. ధారుణిలోన వదాన్యుల
కీ రాని పదార్థ మొక్కటేనిం గలదే
కోరినఁ దన మేయెముకలు
ధీరుండై యిచ్చె నని దధీచిని వినమే? ||722||

క. అడిగిన వృథసేయక తన
యొడ లాఁకలిగొన్న యెఱుకు కోగిరముగ నే
ర్పడ నిచ్చి కీర్తిఁ గనె నని

పుడమిన్ మును వినమె యల కపోతము ననఘా! ‖723‖

క. ఆ యింద్రాగ్నులు శ్యేనక
వాయస రూపములఁ దన్ను వలఁతిగ వేఁడన్
ధీయుతుఁడై మును శిబి తన
కాయము గోసిచ్చె నన జగంబుల వినమే! ‖724‖

ఆ. ధీరమతులు రంతిదేవ హరిశ్చంద్ర
బలులు నుంఛవృత్తి బ్రాహ్మణునిని
మున్ను సెప్ప వినమె? సన్నుతచరితులు
సన్న నైన నేఁడు నున్నవారు." ‖725‖

వ. అనిన విని జరాసంధుండు వారల రూపంబులును, మేఘగంభీర
భాషణంబులును, గుణకిణాంకంబులును మహాప్రభావంబులును
జూచి తన మనంబున "వీరలు బ్రాహ్మణవేషధారులైన రాజేంద్రు
లుగా నోపుదు" రని తలంచి "యిమ్మహాత్ములు గోరిన పదార్థంబ
కాదు; ప్రాణంబులేనియు నిత్తు; నదియునుం గాక తొల్లి బలీం
ద్రుండు విప్రవ్యాజంబున నడిగిన విష్ణుదేవునకు నాత్మపదభ్రష్ట
త్వంబెఱింగియు విచారింపక జగత్త్రయంబు నిచ్చి కీర్తిపరుండయ్యె;
క్షత్రబంధుం డనువాఁడు బ్రాహ్మణార్థంబు నిజప్రాణపరిత్యాగంబు
సేసి నిర్మలంబగు యశంబు వడసె; నది గావున ననిత్యంబైన
కాయంబు విచారణీయంబు గాదు; కీర్తి వడయుట లెస్స" యని
తలంచి యుదారుండై కృష్ణార్జునభీములం గని యిట్లనియె. ‖726‖

క. "భూరిగుణులార! మీ మది
కోరిక యెఱిఁగింపుఁ డేమి కోరిననైనన్
ధీరత నొసఁగుటయే కా
దారయ నా శిరము ద్రుంచి యైనను నిత్తున్." ‖727‖

ఉ. నావుడుఁ గృష్ణుఁ డ మ్మగధనాథున కిట్లను "భూవరేణ్య! నీ
భావము సూనృతవ్రతశుభస్థితిఁ జెందు టెఱుంగవచ్చె మా
కీవలె నాజిభిక్ష; యితఁ డింద్రతనూభవుఁ డే నుపేంద్రుఁడం
బావని యీతఁ డిం దొకనిఁ బైకొని యెక్కటి పోరఁగాఁ దగున్." ‖728‖

చ. అన విని వాఁడు నవ్వి "యహహా! విన వింతలుపుట్టె మున్ను న
న్ననిమొన నోర్వఁజాలక భయంబునఁ బాఱితి పెక్కుమార్లు; వం
చన మథురాపురిన్ విడిచి సాగరమధ్యమునందు డాఁగవే?
వనరుహనాభ! నీ బిరుదు వాఁడితనంబును నాకు వింతయే? ‖729‖

క. ఇన్నేల సెప్ప? మాయలఁ
బన్నినఁ బో విడువ గోపబాలక! బల సం
పన్నుని మాగధభూవరు
న న్నెఱుఁగవె తొల్లి నందనందన! పోరన్? ‖730‖

ఉ. కాన రణోర్వి న న్నెదురఁ గష్టము గాన తలంగు; గోత్రభి
త్సూనుఁడుభూరిబాహుబలదుర్దముఁడయ్యునుబిన్న;యీమరు

త్సానుఁడు మామకప్రకటదోర్బలశక్తికిఁ జూడఁ దుల్యుఁడౌ;
వీనినెదుర్తు” నంచుఁ జెయివీచె జరాసుతుఁ డుగ్రమూర్తియై. ||731||

క. కరువలిసుతునకు నొక భీ
కరగద నిప్పించి యొక్కగదఁ దనకేలన్
ధరియించి నలువురు నుగ్ర
చ్చుఱఁ బురి వెలి కేగి యచట సమతలభూమిన్. ||732||

57 జరాసంధ వధ

సీ. పర్వతద్వంద్వంబు పాథోధియుగళంబు
మృగపతిద్వితయంబు వృషభయుగము
పావకద్వయము దంతావళయుగళంబు
దలపడు పేఁక నుద్దండలీలఁ
గదిసి యన్యోన్యభీకరగదాహతులను
గ్రంబుగ విస్ఫులింగములు సెదరఁ
గెరలుచు సవ్యదక్షిణమండలభ్రమ
ణములను సింహచంక్రమణములను
10.2-733.1-తే. గదిసి పాయుచు డాసి డగ్గఱచు మింటి
కెగసి క్రుంగుచుఁ గ్రుంగి వే యెగసి భూమి
పగుల నార్చి ఛటచ్ఛటోద్భటమహోగ్ర
ఘనగదాఘట్టనధ్వని గగనమగల. ||733||

వ. పోరునంత. ||734||

మ. గద సారించి జరాతనూభవుఁడు హుంకార ప్రఘోషంబులం
జద లల్లాడఁగఁ బాదఘట్టనములన్ సర్వంసహాభాగముం
గదలన్ వాయుజు వ్రేసె; వ్రేయ నతఁ డుగ్రక్రోధదీప్తాస్యుఁడై
యది తప్పించి విరోధిమస్తకము వ్రేయన్ వాఁడు వోఁ దట్టుచున్. ||735||

చ. మడవక భీమసేనుఁడును మాగధరాజు గడంగి బెబ్బులుల్
విడివడు లీల నొండొరుల వీఁపులు మూఁపులునుం బ్రకోష్ఠముల్
నడితల లూరు జాను జఘన ప్రకరంబులు బిట్టు వ్రయ్యఁగాఁ
బిడుగులఁబోలు పెన్గదల బెట్టుగ వ్రేయుచుఁ బాయుచున్ వెసన్. ||736||

లవి. బెడ గడరు పెన్గదలు పొడిపొడిగఁ దాఁకఁ బెనుఁ
పిడుగు లవనిం దొరఁగ నుడుగణము రాలన్
మిడుఁగుఱులు పొరిఁ జదల నడర హరిదంతములు
వడఁక జడధుల్ గలఁగ బుడమి చలియింపన్
వెడచఱువ మొత్తియును దడఁబడఁగ నొత్తియును
నెడమగుడు లాఁచి తిరుగుడు పడఁగ వ్రేయన్
వడవడ వడంకుచును సుడివడక డాసి చల
ముడుగ కపు డొండొరుల వడిచెడక పోరన్. ||737||

వ. ఇవ్విధంబునం బోరుచుండ నొండొరుల గదా దండంబులు దుము

రులైనం బెండు వడకక సమద దిగ్వేదండశుండాదండమండిత
ప్రచండంబు లగు బాహుదండంబు లప్పగించి ముష్టియుద్ధంబు
నకు డగ్గఱి. ||738||

లగ్రా. కాల వెస డాఁచియును గీ లెడలఁ ద్రోచియును
దాలుములు దూలఁ బెడకేల వడి ప్రేయన్
ఫాలములు గక్షములుఁ దాలువులు వక్షములు
వ్రీల నెముకల్ మెదడు నేలఁ దుముర్రై వే
రాల విపులక్షతవిలోలమగు నెత్తురులు
జాలుగొని యొలిఁ బెనుఁ గాలువలుగం బే
తాలమదభూతములు ఖేలనలఁ జేతులను
దాళములు తట్టుచు సలీలగతి నాడన్. ||739||

ఉ. ప్రక్కలుఁ జెక్కులున్ మెడలుఁ బాణితలంబులచేఁ బగుల్చుచున్
ముక్కులు నక్కులుంజెవులు ముష్టిహతిన్ నలియంగ గ్రుద్దుచున్
డొక్కలుఁ బిక్కలున్ ఘనకఠోరపదాహతి నొంచుచున్ నెఱుల్
దక్కక స్రుక్క కొండొరులఁ దార్కొని పేర్కొని పోరి రుగ్రతన్. ||740||

ఉ. హుమ్మని మ్రోఁగుచుంబెలుచ హుంకృతులిచ్చుచుఁబాసిడాసి కో
కొమ్మనుచు న్నొడళ్ళగల గుల్లలతిత్తులుగాఁ బదంబులం
గ్రుమ్ముచు ముష్టిఘట్టనల స్రుక్కుచు నూర్పులు సందడింపఁగా
సొమ్మలువోవుచుం దెలియుచున్మదిఁజేవయుఁ లావుఁజూపుచున్ ||741||

వ. ఇవ్విధంబున వజ్రివజ్రసన్నిభంబగు నితరేతర ముష్టిఘట్టనంబుల
భిన్నాంగులై, రక్త సిక్త శరీరంబులతోడం బుష్పితాశోకంబుల
వీఁకను, జేగుఱుఁ గొండల చందంబునను జూపట్టి పోరుచుండఁ
గృష్ణుండు జరాసంధుని జన్మమరణప్రకారంబు లాత్మ నెఱుంగుటం
జేసి వాయుతనూభవున కలయికలేక లావును జేవయుఁ గలుగు
నట్లుగాఁ దద్గాత్రంబునందు దనదివ్యతేజంబు నిలిపి యరినిరసనో
పాయం బూహించి సమీరనందనుండు సూచుచుండ నొక్క శాఖా
గ్రంబు రెండుగాఁ జీరివైచి వానినట్లచీరిచంపుమని సంజ్ఞగాఁ జూపిన
నతండు నా కీలుదెలిసి యవక్రపరాక్రముండై మాగధుం బడఁద్రోచి
వాని పదంబు పదంబునం ద్రొక్కి బాహుయుగళంబున రెండవ
పదంబుఁగదలకుండంబట్టి మస్తకపర్యంతంబుఁబెళబెళమని చప్పు
ళ్ళుప్పతిల్ల మత్త దంతావళంబు దాళవృక్షంబు సీరు చందంబునఁ
బాద జాను జంఘోరు కటి మధ్యోదరాంస కర్ణ నయనంబులు
వేఱువేఱు భాగంబులుగా వ్రయ్యలు వాపి యార్చినఁ బౌరజనం
బులు గనుంగొని భయాకులులై హాహాకారంబులు సేసిరంత. ||742||

58 రాజబంధమోక్షంబు

క. అనిలజుని దేవపతి నం
దనుఁడును బద్మాక్షుఁడును నుదారత నాలిం
గనములు సేసి పరాక్రమ
మున కద్భుతమంది మోదమునఁ బొగడి రొగిన్. ||743||

క. వనజాక్షుఁ డంత గరుణా
వననిధియును భక్తలోకవత్సలుఁడును గా
వున మాగధసుతు సహదే
వునిఁ బట్టముగట్టెఁ దన్నవోన్నతపదవిన్. ॥744॥

క. మగధాధినాథునకు ము
న్నగపడి చెఱసాలలను మహాదుఃఖములన్
నొగులుచుఁ దన పాదాంబుజ
యుగళము చింతించుచున్న యుర్వీశ్వరులన్. ॥745॥

వ. అ య్యవసరంబునఁ గృష్ణుండు దన దివ్యచిత్తంబున మఱవ నవ
ధరింపక చెఱలు విడిపించిన వారలు పెద్దకాలంబు కారాగృహం
బులఁ బెక్కుబాధలంబడి కృశీభూతశరీరు లగుటంజేసి రక్తమాంస
శూన్యంబులై త్వగస్థిమాత్రావశిష్టంబులును, ధూళిధూసరంబులు
నైన దేహంబులు గలిగి కేశపాశంబులు మాసి జటాబంధంబు లైన
శిరంబులతో మలిన వస్త్రులై చనుదెంచి యప్పుడు. ॥746॥

సీ. నవపద్మలోచను భవబంధమోచను
భరితశుభాకారు దురితదూరుఁ
గంగణకేయూరుఁ గాంచనమంజీరు
వివిధశోభితభూషు విగతదోషుఁ
బన్నగాంతవాహు భక్తమహోత్సాహు
నతచంద్రజూటు నున్నతకిరీటు
హరినీలనిభకాయు వరపీతకౌశేయుఁ
గటిసూత్రధారు జగద్విహారు
10.2-747.1-తే. హార వనమాలికా మహితోరువక్షు
శంఖచక్రగదాపద్మశార్ఙ్గహస్తు
లలితశ్రీవత్సశోభితలక్షణాంగు
సుభగచారిత్రు దేవకీసుతునిఁ గాంచి. ॥747॥

చ. భరితముదాత్ములై విగతబంధనులై నిజమస్తముల్ మురా
సురరిపు పాదపద్మములు సోఁకఁగ జాఁగిలి మ్రొక్కి నమ్రులై
కరములు మోడ్చి "యో! పరమకారుణికోత్తమ! సజ్జనార్తి సం
హరణ వివేకశీల! మహితాశ్రితపోషణ! పాపశోషణా! ॥748॥

ఆ. వరద! పద్మనాభ! హరి! కృష్ణ! గోవింద!
దాసదుఃఖనాశ! వాసుదేవ!
యవ్యయాప్రమేయ! యనిశంబుఁ గావింతు
మిందిరేశ! నీకు వందనములు ॥749॥

ఉ. ధీరవిచార! మమ్ము భవదీయ పదాశ్రయులన్ జరాసుతో
దారనిబంధనోగ్ర పరితాపము నీ కరుణావలోకనా
సారముచేత నార్చితివి; సజ్జనరక్షయు దుష్టశిక్షయు
న్నారయ నీకుఁ గార్యములు యాదవవంశపయోధిచంద్రమా! ॥750॥

సీ. అవధరింపుము మాగధాధీశ్వరుఁడు మాకు
బరమబంధుఁడు గాని పగయకాఁడు
ప్రకటిత రాజ్యవైభవ మదాంధీభూత
చేతస్కులము మమ్ముఁ జెప్ప నేల?
కమనీయ జలతరంగముల కైవడి దీప
శిఖవోలెఁ జూడ నస్థిరములైన
గురుసంపదలు నమ్మి పరసాధనక్రియా
గమ మేది తద్బాధకంబు లగుచుఁ
10.2-751.1-తే. బరగు నన్యోన్య వైరానుబంధములను
బ్రజలఁ గారించుచును దుష్టభావచిత్తు
లగుచు నాసన్న మృత్యుభయంబు దక్కి
మత్తులై తిరుగుదురు దుర్మనుజు లంత. ‖751‖

చ. కడపటిచేఁత నైహికసుఖంబులఁ గోల్పడి రిత్త కోర్కి వెం
బడిఁ బడి యెండమావులఁ బిపాసువులై సలిలాశ డాయుచుం
జెడు మనుజుల్ భవాబ్ధిదరిఁ జేరఁగలేక నశింతు; రట్టి యా
యిడుమలఁ బొందఁజాలము రమేశ! త్రిలోకశరణ్య! మాధవా! ‖752‖

ఉ. వేదవధూశిరోమహితవీథులఁ జాల నలంకరించు మీ
పాదసరోజయుగ్మము శుభస్థితి మా హృదయంబులందు ని
త్యోదితభక్తిమైఁ దగిలియుండు నుపాయ మెఱుంగఁబల్కు దా
మోదర! భక్త దుర్భవపయోనిధితారణ! సృష్టికారణా!” ‖753‖

క. అని తను శరణము వేఁడిన
జననాథుల వలను సూచి సదమలభక్తా
వనచరితుఁడు పంకజలో
చనుఁ డిట్లను వారితోడ సదయామతియై. ‖754‖

చ. “జనపతులార! మీ పలుకు సత్యము; రాజ్యమదాంధచిత్తులై
ఘనముగ విప్రులం బ్రజలఁ గాఱియఁ బెట్టుటఁ జేసి కాదె వే
న నహుష రావణార్జునులు నాశము నొందిరి; కాన ధర్మ పా
లనమునఁగాక నిల్చునె? కులంబుబలంబుఁ జిరాయురున్నతుల్. ‖755‖

వ. అది గావున మీ మనంబుల దేహం బనిత్యంబుగాఁ దెలిసి. ‖756‖

ఉ. మీరలు ధర్మముం దగవు మేరయుఁ దప్పక భూజనాళిఁ బెం
పారుచు సౌఖ్యసంపదల నందఁగఁ బ్రోచుచు భూరియజ్ఞముల్
గౌరవవృత్తి మత్పరముగా నొనరింపుచు మామకాంఘ్రి పం
కేరుహముల్ భజించుచు నకిల్బిషులై చరియింపుఁ డిమ్ములన్. ‖757‖

వ. అట్లయిన మీరలు బ్రహ్మసాయుజ్య ప్రాప్తులయ్యెదురు; మదీయ
పాదారవిందంబులందుఁ జలింపని భక్తియుఁ గలుగునని యాన
తిచ్చి యా రాజవరుల మంగళస్నానంబులు సేయించి, వివిధ
మణి భూషణ మృదులాంబర మాల్యానులేపనంబు లొసంగి,
భోజన తాంబూలాదులం బరితృప్తులం జేసి, యున్నత రథాశ్వ

సామజాధిరూఢులం గావించి, నిజరాజ్యంబులకుఁ బూజ్యులంచేసి, యనిచిన. ||758||

క. నరవరు లీ చందంబున
మురసంహరుచేత బంధమోక్షణులై సు
స్థిరహర్షంబులతో నిజ
పురములకుం జనిరి శుభవిభూతి తలిర్పన్. ||759||

క. హరిమంగళగుణకీర్తన
నిరతముఁ గావించుచును వినిర్మలమతులై
గురుబంధుపుత్త్రజాయా
పరిజన మలరంగఁ గృష్ణుఁ బద్మదళాక్షున్. ||760||

వ. బహుప్రకారంబులం బొగడుచుఁ దమతమ దేశంబులకుం జని. ||761||

క. నళినదళలోచనుఁడు దముఁ
దెలిపిన సద్ధర్మపద్ధతినిఁ దగవరులై
యిలఁ బరిపాలించుచు సుఖ
ముల నుండిరి మహితనిజవిభుత్వము లలరన్. ||762||

వ. ఇట్లు కృష్ణుండు జరాసంధవధంబును, రాజలోకంబునకు బంధమోక్షణంబును గావించి, వాయునందన వాసవనందనులుందానును జరాసంధతనయుండగు సహదేవుండు సేయు వివిధంబులగు పూజలు గైకొని, యతని నుండ నియమించి, యచ్చోటు గదలి కతిపయప్రయాణంబుల నింద్రప్రస్థపురంబునకుంజనుదెంచి తద్ద్వార ప్రదేశంబున విజయశంఖంబులు పూరించినఁ బ్రతిపక్ష భయదంబును, బాంధవప్రమోదంబునునగు నమ్మహాఘోషంబు విని, పౌరజనంబులు జరాతనయు మరణంబు నిశ్చయించి సంతసిల్లిరి; వారిజాక్షుండును భీమసేన పార్థులతోఁ బురంబు ప్రవేశించి ధర్మనందనునకు వందనం బాచరించి, తమ పోయిన తెఱంగును నచ్చట జరాసంధుని వధియించిన ప్రకారంబును సవిస్తరంబుగా నెఱింగించిన నతండు విస్మయవికచలోచనంబుల నానందబాష్పంబులుగురియ, న మ్మాధవు మాహాత్మ్యంబునకుఁదమ యందలి భక్తి స్నేహ దయాది గుణంబులకుం బరితోషంబు నొందుచుఁ గృష్ణునిం జూచి యిట్లనియె. ||763||

సీ. “కమలాక్ష! సర్వలోకములకు గురుఁడవై
తేజరిల్లెడు భవదీయమూర్తి
యంశాంశసంభవు లగు లోకపాలురు
నీ యాజ్ఞఁ దలమోచి నిఖిలభువన
పరిపాల నిపుణులై భాసిల్లుచున్న వా;
రట్టి నీ కొక నృపునాజ్ఞ సేయు
టరయ నీమాయ గాకది నిక్కమే? యేక
మై యద్వితీయమై యవ్యయంబు
10.2-764.1-తే. నైన నీ తేజమున కొక హాని గలదె?

చిన్మయాకార! నీ పాదసేవకులకు
నాత్మపరభేదబుద్ధి యెందైనఁ గలదె?
పుండరీకాక్ష! గోవింద! భువనరక్ష!” ||764||

59 రాజసూయంబునెఱవేర్చుట

వ. అని గోవిందునిం బొగడి యద్దేవు ననుమతంబునం గుంతీసుతా
గ్రజుండు పరతత్త్వవిజ్ఞాను లైన ధరిణీసురులను ఋత్విజులంగా
వరియించి. ||765||

సీ. సాత్యవతేయ కశ్యప భరద్వాజోప
హూతి విశ్వామిత్ర వీతిహోత్ర
మైత్రేయ పైల సుమంతు మధుచ్ఛంద
గౌతమ సుమతి భార్గవ వసిష్ఠ
వామదేవాకృతవ్రణ కణ్వ జైమిని
ధౌమ్య పరాశరాథర్వ కవషు
లసిత వైశంపాయ నాసురి భార్గవ
క్రతు వీరసేన గర్గ త్రికవ్య
10.2-766.1-ఆ. ముఖ్యులైన పరమమునులనుగృపుని గాం
గేయ కుంభజాంబికేయ విదుర
కురుకుమార బంధు కులవృద్ధ ధారుణీ
సుర నరేంద్ర వైశ్య శూద్రవరుల. ||766||

క. రప్పింప వారు హర్షము
లుప్పతిలఁగ నేఁగుదెంచి యుచితక్రియలం
దప్పక కనుఁగొనుచుండఁగ
నప్పుడు విధ్యుక్త నియతులై భూమిసురుల్. ||767||

ఆ. కడఁగి సవనభూమిఁ గనకలాంగలముల
నర్థి దున్ని పాండవాగ్రజునకు
నచట దీక్షచేసి యంచితస్వర్ణ మ
యోపకరణముల నలోపముగను, ||768||

వ. ఇట్లు నియమంబున సముచిత క్రియాకలాపంబులు నడపు
చుండి రప్పుడు. ||769||

క. సకలావనీశు లిచ్చిన
యకలంక సువర్ణరత్న హయ ధన వస్త్ర
ప్రకరంబులు మొదలగు కా
నుక లందుకొనన్ సుయోధనుని నియమించెన్. ||770||

సీ. అర్థిజాతము గోరినట్టి వస్తువు లెల్లఁ
దగఁ బంచియిడఁగఁ రాధాతనూజు
సరసాన్న పానాది సకలపదార్థముల్
పాకముల్ సేయింపఁ బవనతనయుఁ

బంకజోదరు నొద్దఁ బాయక పరిచర్య
దవిలి కావింప వాసవతనూజు
సవన నిమిత్తంబు సంచితద్రవ్యంబు
పెంపుతో వేగఁ దెప్పింప నకులు
10.2-771.1-తే. దేవగురు వృద్ధధాత్రీసురావలులను
నరసి పూజింప సహదేవు నఖిలజనులఁ
బొలుచు మృష్టాన్న తతులఁ దృప్తులను జేయ
ద్రౌపదిని నియమించెను ధర్మసుతుఁడు. ॥771॥

వ. అయ్యవసరంబున. ॥772॥

చ. హరి శిఖి దండపాణి నికషాత్మజ పాశి సమీర గుహ్యకే
శ్వర శశిమౌళి పంకరుహసంభవ చారణ సిద్ధ సాధ్య కి
న్నర గరుడోరగామరగణంబులు వచ్చి మఖంబుఁ జూచి య
చ్చెరువడి తొల్లి యెవ్వరునుజేయుమఖంబులునింత యొప్పునే ॥773॥

క. అదిగాక యిందిరావిభు
పదములు సేవించునట్టి భాగ్యము గలుగం
దుదిఁ బడయరాని బహు సం
పద లెవ్వియుఁ గలవె? యనుచుఁ బ్రస్తుతి సేయన్. ॥774॥

వ. అప్పుడు. ॥775॥

చ. అమరసమానులై తనరు యాజకవర్గములోలి రాజసూ
యమఖవిధానమంత్రముల నగ్నిముఖంబుగఁ జేసి ధర్మజుం
గ్రమమున వేలిపింపఁ గ్రతురాజసమాప్తిదినంబునన్ నృపో
త్తముఁడు గడంగి యాజక సదస్య గురు ద్విజ కోటిఁ బెంపునన్. ॥776॥

వ. పూజించునప్పు డం దగ్రపూజార్హు లెవ్వరని యడిగిన సదస్యులు
దమకుఁ దోఁచిన విధంబులం బలుక వారి భాషణంబులు వారించి
వివేకశీలుండును, జతురవచనకోవిదుండును నగు సహదేవుండు
భగవంతుండును, యదుకులసంభవుండును నైన శ్రీకృష్ణునిం
జూపి "యిమ్మహాత్ముని సంతుష్టుంజేసిన భువనంబు లన్నియుం
బరితుష్టిం బొందు" నని చెప్పి ధర్మజుం జూచి యిట్లనియె. ॥777॥

ఉ. కాలము దేశమున్ గ్రతువుఁ గర్మముఁ గర్తయు భోక్తయున్ జగ
జ్జాలముదైవమున్గురువుసాంఖ్యముమంత్రమునగ్నియాహుతుల్
వేళలు విప్రులున్ జనన వృద్ధి లయంబుల హేతుభూతముల్
లీలలఁ దాన యై తగ వెలింగెడు నెక్కటితేజ మీశుఁడున్. ॥778॥

చ. ఇతఁడె యితండు గన్ను లొకయించుక మోడ్చిన నీ చరాచర
స్థితభువనంబు లన్నియు నశించు నితం డవి విచ్చిచూచినన్
వితతములై జనించుఁ బ్రభవిష్ణుఁడు విష్ణుఁడు నైన యట్టి యీ
క్రతుఫలదుండుగా కొరుఁ డొకం డెటు లర్హుఁడు శిష్టపూజకున్? ॥779॥

ఉ. ఈ పురుషోత్తమున్ జగదధీశు ననంతుని సర్వశక్తుఁ జి

ద్రూపకు నగ్రపూజఁ బరితోషితుఁ జేయ సమస్త లోకముల్
వే పరితుష్టిఁ బొందుఁ బృథివీవర! కావున నీవు కృష్ణునిన్
శ్రీపతిఁ బూజసేయు మెడసేయక మాటలు వేయు నేటికిన్?" ||780||

క. అని సహదేవుఁడు పలికిన
విని యచ్చటి జనులు మనుజవిభులును ఋషులున్
మునుకొని మనములు మోదము
దనుకఁగ "నిది లెస్స" యనిరి ధర్మజుఁ డంతన్. ||781||

క. మునిజనమానసమధుకర
వనజాతములైన యట్టి వారిజదళలో
చను పదయుగళప్రక్షా
ళన మొగిఁ గావించి తజ్జలంబులు భక్తిన్. ||782||

క. తానును గుంతియు ననుజులు
మానుగ ద్రుపదాత్మజయును మస్తకములఁ బెం
పూనిన నియతి ధరించి మ
హానందము బొంది రతిశయప్రీతిమెయిన్. ||783||

క. చంచత్కాంచన రుచిరో
దంచితవస్త్రముల నూతనార్క ప్రభలన్
మించిన రత్నములం బూ
జించెన్ ధర్మజుఁడు కృష్ణు జిష్ణు సహిష్ణున్. ||784||

వ. ఇట్లు పూజించి యానందబాష్పజల బిందుసందోహకందళిత
నయనారవిందంబులం గోవిందుని సుందరాకారంబు దర్శింపఁ
జాలకుండె; నట్లు పూజితుండై తేజరిల్లు పుండరీకాక్షు నిరీక్షించి
హస్తంబులు నిజమస్తకంబుల ధరించి వినుతుల సేయుచు,
నఖిలజనంబులు జయజయ శబ్దంబు లిచ్చిరి; దేవతలు వివిధ
తూర్య ఘోషంబులతోడం బుష్పవర్షంబులు గురియించి; రయ్యా
వసరంబున. ||785||

క. దమఘోషసుతుఁడు దద్విభ
వము సూచి సహింప కలుక వట్రిలఁగా బీ
ఠము డిగ్గి నిలిచి నిజ హ
స్తము లెత్తి మనోభయంబు దక్కినవాఁడై. ||786||

వ. అప్పు డప్పుండరీకాక్షుండు వినుచుండ సభాసదులం జూచి
యిట్లనియె. ||787||

60 శిశుపాలుని వధించుట

క. "చాలుఁ బురే యహహా! యీ
కాలము గడపంగ దురవగాహం బగు నీ
తేలా తప్పెను నేఁ డీ
బాలకు వచనములచేతఁ బ్రాజ్ఞుల బుద్ధుల్? ||788||

వ. ఇట్లు దప్పిన తెఱం గెట్టనినఁ బాత్రాపాత్ర వివేకంబు సేయ నేర్చిన
విజ్ఞాననిపుణులు, నున్నతసత్త్వ గరిష్ఠులు, బహువిధ తపోవ్రత
నియమశీలురు, ననల్పతేజులు, మహైశ్వర్యశక్తిధరులుఁ, బరతత్త్వ
వేదులు,నఖిలలోకపాలపూజితులు, విగతపాపులుఁ బరమయో
గీంద్రులు నుండ వీరిం గైకొనక వివేకరహితులై గోపాలబాలునిం
బూజసేయుటకు నెట్లు సమ్మతించిరి; పురోడాశంబు సృగాలంబున
కర్హంబగునే? యదియునుంగాక. ॥789॥

సీ. గురుదేవశూన్యుండు కులగోత్రరహితుండు
దలిదండ్రు లెవ్వరో తడవఁ గాన
మప్పులఁ బొరలెడు నాదిమధ్యావసా
నంబులం దరయ మానంబు లేదు
బహురూపియై పెక్కుభంగుల వర్తించు
వావి వర్తనములు వరుస లేవు
పరికింప విగతసంబంధుండు తలపోయ
మా నిమిత్తంబున మాని సయ్యెఁ
10.2-790.1-తే. బరఁగ మున్ను యయాతిశాపమునఁ జేసి
వాసి కెక్కదు యీ యాదవవంశమెల్ల
బ్రహ్మతేజంబు నెల్లఁ గోల్పడిన యితఁడు
బ్రహ్మఋషి సేవ్యుఁ డగునె గోపాలకుండు? ॥790॥

క. జారుఁడు జన్మావధియును
జోరుఁడు ముప్పోకలాఁడు సుమహితపూజా
చారక్రియలకు నర్హుఁడె
వారక యితఁడ" నుచు నశుభవాక్యస్ఫూర్తిన్. ॥791॥

చ. అని తను దూఱనాడిన మురాంతకుఁడా శిశుపాలు వాక్యముల్
విని మదిఁ జీరికిం గొనఁడు విశ్రుతఘేరవ రావ మాత్మఁ గై
కొనని మృగేంద్రురీతి మునికోటియు రాజులుఁ బద్మనాభు నా
డిన యవినీతి భాషలకు డెందమునం గడు వంత నొందుచున్. ॥792॥

ఉ. వీనులుమూసికొంచు వినవిస్మయ మంచు "ముకుంద! మాధవా!
శ్రీనిధి! వీని నేగతికిఁ జేర్చెదొ" యంచు దురాత్ముఁ దిట్టుచు
న్నా నరనాథులున్ మునులు నచ్చట నిల్వక పోవఁ బాండు సం
తానము లప్రమేయ బలదర్ప మహోద్ధత రోషచిత్తులై. ॥793॥

వ. అప్పుడు కేకయ సృంజయభూపతులుం దామును వివిధాయుధ
పాణులై యదల్చి నిల్చిన వాఁడును బిఱుతివక యదల్చి పల
కయు వాలునుం గైకొని, భుజాగర్వదుర్వారుండై గోవిందునిఁ
దదనువర్తులైన వారలం గుపితుండై నిందింప నమ్ముకుందుం డా
గ్రహంబున లేచి తన కట్టెదుర నెదిర్చియున్న శిశుపాలుని రూక్షే
క్షణంబుల వీక్షించుచు, నా క్షణంబ తన్మస్తకంబు నిశితధారా కరా
ళంబైనచక్రంబున నవక్రపరాక్రముండై రుధిరంబు దొరఁగందునుమ
నమ్మహాకలకలంబాకర్ణించి చైద్యబలంబులు దదీయపక్షచరులైన
భూపతులును గనుకనిం బఱచి; రయ్యవసరంబున. ॥794॥

క. మునివరులును జనపతులును
గనుఁగొని వెఱఁగందఁ జైద్యుగాత్రమునందుం
డనుపమ తేజము వెలువడి
వనజోదరు దేహమందు వడిఁ జొచ్చె నృపా!” ॥795॥

వ. అనిన మునివరునకు భూవరుం డిట్లనియె. ॥796॥

క. “కమలాక్షుని నిందించిన
దమఘోషతనూభవుండు దారుణ మల కూ
పమునుం బొందక యే క్రియ
సుమహితమతిఁ గృష్ణునందుఁ జొచ్చె మునీంద్రా!” ॥797॥

వ. అనిన శుకయోగి రాజయోగి కిట్లనియె. ॥798॥

మ. మధుదైత్యాంతకుమీఁది మత్సరమునన్ మత్తిల్లి జన్మత్రయా
వధి యే ప్రొద్దుఁ దదీయ రూప గుణ దివ్యధ్యాన పారీణ ధీ
నిధి యౌటన్ శిశుపాలభూవిభుఁడు తా నిర్ధూత సర్వాఘుఁడై
విధి రుద్రాదుల కందరాని పదవిన్ వే పొందె నుర్వీశ్వరా! ॥799॥

61 ధర్మరాజాదుల అవబృథంబు

వ. అంత ధర్మనందనుండు ఋత్విగ్గణంబులను సదస్యులను బహు
దక్షిణలం దనిపి వివిధార్చనలం బూజించి యవభృథస్నానక్రియా
పరితోషంబున. ॥800॥

సీ. మురజ మృదంగ గోముఖ శంఖ డిండిమ
పణవాది రవము లంబరము నిండఁ
గవి సూత మాగధ గాయక వంది వై
తాళిక వినుతు లందంద బెరయ
వితతమర్దళ వేణు వీణారవంబుల
గతులకు నర్తకీగతులు సెలఁగఁ
దరళ విచిత్రక ధ్వజపతాకాంకిత
స్యందన గజ వాజిచయములెక్కి
10.2-801.1-తే. సుత సహోదర హిత పురోహితజనంబు
గటక కేయూర హార కంకణ కిరీట
వస్త్ర మాల్యానులేపనవ్రాతములను
విభవ మొప్పారఁ గైసేసి వెడల నంత. ॥801॥

వ. మఱియు యదు సృంజయ కాంభోజ కురు కేకయ కోసల
భూపాల ముఖ్యులు చతుర్విధ సేనాసమేతులై ధరణి గంపింప
వెన్నడి నడతేర ఋత్విజ్నికాయంబును సదస్యులను బ్రహ్మ
ఘోషంబు లొలయ మున్నిడికొని శోభమానానూన ప్రభా భాస
మాన సువర్ణమయమాలికా దివ్యమణిహారంబులు గంఠంబునం
దేజరిల్ల నున్నత జవాశ్వంబులం బూన్చిన పుష్పరథంబు గళత్ర
సమేతుండై యెక్కి యతిమనోహరవిభవాభిరాముండై చనుదెంచు

చుండె; నప్పుడు వారాంగనా జనంబులు దమ తమ వారలం
గూడికొని. ||802||

సీ. కనకాద్రిసానుసంగత కేకినుల భాతిఁ
గ్రొమ్ముళ్ళు వీఁపుల గునిసి యాడఁ
దరళ తాటంక ముక్తాఫలాంశుద్యుతుల్
చెక్కుటద్దములతోఁజెలిమిసేయఁ
బొలసి యదృశ్యమై పోని క్రొమ్మెఱుఁగుల
గతులఁ గటాక్షదీధితులు దనర
మంచుపై నెగయ నుంకించు జక్కవ లనఁ
జన్నులు జిలుఁగు కంచలల నఱుమ
10.2-803.1-తే. మహితకుచభారకంపితమధ్య లగుచు
నర్థి మొలనూళ్ళు మెఱయఁ బయ్యదలు జారఁ
గరసరోజాతకంకణక్వణనములును
జరణనూపురఘోషముల్ సందడింప. ||803||

వ. మఱియు నయ్యిందువదన లందంద మందగమనంబునం జెందు
ఘర్మజల బిందుసందోహ కందళిత మందహాసచంద్రికాసుందర
వదనారవిందంబుల నిందిందిర రుచిర చికురబృందంబులు చింద
అవందఱలై సందడిగొన, నమందానందహృదయలై, సువర్ణశృంగ
సంగతంబులైన సంకుమద మలయజ ముఖ సురభితోయం
బులు సముదాయంబులై తమతోయంబులవారి పయిం జల్లుచుఁ
బెందొవలఁ గెందలిరుల రచియించిన చిమ్మనగ్రోవులఁ దావులు
గల పూఁదేనియలు నించి, వావులు దెలిపి, తేవలు మీఱఁ, గ్రేవల
నుండి యిమ్ములం గని చిమ్ముచుఁ, మృగమద కుంకుమ పంకం
బును గొంకక బింకముల జంకెన లొలయం బంకజ సన్నిభంబు
లగు మొగంబుల నేమఱించి చరుముచు నుల్లంబులు పల్లవింపఁ,
బెల్లడరి యందియలు గల్లుగల్లని మొరయఁ గ్రేళ్లుదాఁటుచుం జారు
చంద్రికాసార ఘనసారధూళి మిళిత రజనీపరాగంబు రాగంబు
రంజిల్లం గరంబులం బుచ్చికొని శిరంబులం జల్లుచుఁ జిత్తంబుల
న మ్మత్తకాశినుల వృత్తంబులగు కుచంబుల కెత్తువత్తుమని బిత్త
రించు పువ్వుగుత్తులం దత్తఱంబున వ్రేయుచుఁ బరిహసించుచు
నన్యోన్యకర కిసలయ కనకకరండ భరితంబగు పన్నీటం జెంగావి
జిలుఁగుఁ బుట్టంబులు దట్టంబుగాఁ దోఁగి మర్మంబులు బయలు
పడిన నగ్గలంబు లగు సిగ్గులకు నొప్పిదంబులగు తమ కనుఱెప్ప
లడ్డంబు సేయుచుఁ బురుషులుందాము నారామ లభిరామలీలా
రసోక్తు లెనయ నంతరంగంబుల సంతసంబునం బంతంబులిచ్చు
చు వసంతంబు లాడిరవ్వేళ నతుల విమానారూఢులైన యింద్ర
పురంధ్రీజనంబులుంబోలె హాటకశిబిక లెక్కి, నిజచేటికాజనం
బులు సేవింపఁజనుదెంచు భూకాంతకాంతాజనంబులం దమ
సరసంబులకు నర్హంబులైన ధరణీపాల వధూలలామంబు లా
దరించు చెలులపైఁ దమ సఖీజనంబులం బురికొల్పి చల్లించుచు
భావగర్భితంబులగువారి చతురసరసోక్తుల మందహాసచంద్రి
కలు ముఖకమల లీలావిలాసలక్ష్మిం బ్రోది సేయం జని రవ్విధం
బున నిజసామ్రాజ్య విభవంబు పూజ్యంబుగా నజాతశత్రుండు

గంగాప్రవాహంబున కరిగి యందు నిజవధూయుక్తుండై శాస్త్రోక్త
ప్రకారంబున నవభృథస్నానం బాచరించె; నా సమయంబున. ||804||

క. అనిమిషదుందుభి ఘన ని
స్వనములు వీతెంచెఁ బుష్పవర్షము గురిసెన్
మునిదేవపితృమహీసుర
వినుతుల రవ మెసఁగె నపుడు విమలచరిత్రా! ||805||

క. నరులెట్టి పాపు లైనను
గర మర్థిని నెద్ది సేసి గతకల్మషులై
చరియింతు రట్టి యవభృథ
మరుదుగఁ గావించి రెలమి నఖిలజనంబుల్. ||806||

ఆ. అంత ధర్మతనయుఁడభినవమృదుల దు
కూల సురభికుసుమమాలికాను
లేపనములు రత్నదీపితభూషణా
వళులు దాల్చి వైభవమున నొప్పె. ||807||

వ. అంత నవభృథస్నానానంతరంబున మరలి చనుదెంచి, ||808||

ఉ. పాండుతనూభవాగ్రజుఁడు పాండుయశోనిధి భాసమాన మా
ర్తాండనిభుండు యాజక సదస్య మహీసుర మిత్ర బంధు రా
ణ్మండలిఁ బూజ సేసి బుధమాన్యచరిత్రుడు వారి కిచ్చెనొం
డొండ దుకూలరత్న కనకోజ్జ్వలభూషణముఖ్యవస్తువుల్. ||809||

వ. అట్లు నారాయణపరాయణులై దేవసమాన ప్రకాశ ప్రభావంబుల
సకలనరనారీలోకంబు లనర్ఘ్యరత్నమయభూషణ మాల్యాను
లేపనంబులు ధరించి పరమానంద భరితాత్ములై యొప్పియుండి;
రంత. ||810||

చ. సునిశితభక్తిఁ దన్మఖముఁ జూడఁగ వచ్చిన యట్టి దేవతా
ముని ధరణీసురప్రకర భూవర విడ్జన శూద్రకోటి య
జ్జనవరచంద్రుచే నుచిత సత్కృతులం బరితోషచిత్తులై
వినయముతోడ ధర్మజుని వీడ్కొని పోవుచుఁ బెక్కుభంగులన్. ||811||

చ. హరిచరణాంబుజాతయుగళార్చకుఁడై పెనుపొందు పాండుభూ
వరసుతరాజసూయమఖ వైభవమున్ నుతియించుచున్ సమా
దరమున నాత్మభూముల కుదారత నేఁగిరి ధర్మసూనుఁడున్
సరసిజనేత్రుఁ దా ననుపఁజాలక యుండు మటంచు వేఁడినన్. ||812||

వ. ఇట్లు పాండవాగ్రజుప్రార్థనం గైకొని దామోదరుండు సమస్త యాద
వులను గుశస్థలికిఁ బోవంబనిచి కతిపయ పరిజనంబులుం దాను
ను నతనికిఁ బ్రియంబుగాఁదన్నగరంబునఁ బ్రమోదంబున నుండె"
నని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. ||813||

చ. "జనవర! పాండుభూపతనుజాతుఁడు దుస్తరమౌ మనోరథా

ర్ధిని సరసీరుహాక్షుఁ డను తెప్ప కతంబున దాఁటి భూరి శో
భనయుతుఁడై మనోరుజయుఁ బాసి ముదాత్మకుఁడై వెలింగె న
వ్వనరుహనాభుదాసజనవర్యులకుం గలవే యసాధ్యముల్? ||814||

వ. అట్టి యెడ. ||815||

ఆ. రాజసూయమఖ వరప్రభావమునకు
నఖిలజనులు మోదమంది రపుడు
కలుషమానసుండు కులపాంసనుఁడు సుయో
ధనుఁ డొకండు దక్క ధరణినాథ!" ||816||

వ. అనిన విని శుకయోగీంద్రునకుఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుం డిట్లనియె. ||817||

ఆ. "అఖిల జనుల కెల్ల నానందజనకమై
యెనయు మఖము కురుకులేశ్వరునకుఁ
గర మసహ్యమైన కారణ మెయ్యది
యెఱుఁగఁ బలుకు నాకు నిద్ధచరిత!" ||818||

చ. అనిన మునీంద్రుఁ డిట్లను "ధరాధిపుతోఁ గురురాజు పాండు నం
దనులదెస న్ననేక దురితంబులు నిచ్చలుఁ జేయుచుండు నై
నను నొకనాఁడు పంకరుహనాభ దయాపరిలబ్ధభూరి శో
భనజిత దేవదైత్యనరపాలకరాజ్యరమామహత్త్వమై. ||819||

చ. వెలయు ననూనసంపదల విశ్రుతకీర్తులు మిన్ను ముట్టఁ బెం
పలరిన పాండుభూవరసుతాగ్రజుఁ డంతిపురంబులోన ను
జ్జ్వలమణిభూషణాంశురుచిజాలము బర్వఁ బయోజనాభు ను
త్కలిక భజించుచున్ ఘనసుఖస్థితి భూరిమనోహరాకృతిన్. ||820||

వ. ఉండం గనుంగొని యదియునుంగాక యొక్కనాఁడు లలితాష్టమీ
శశాంకబింబంబులం విడంబించుచు నింద్రనీలరుచినిచయంబు
నపహసించు కుటిలకుంతలంబులు నటనంబు సలుపం దనరు
నిటలఫలకంబులును, బుష్పచాపుచాపంబు రూపునేపుమాపు
భ్రూయుగోపాంతంబులై సౌదామనీదామ రుచిస్తోమంబులై,
కర్ణాంతసీమంబులై యంజనంబులతోడ రంజిల్లు నేత్రకంజంబు
లును, నవమల్లికాముకుళ విభాసిత దంతమరీచికా నిచయో
ద్దీపిత మందహాసచంద్రికాధవళితంబులును, ముకురోపమితం
బులై కర్ణకుండలమణిమరీచి జాలంబులు బెరసి బహుప్రకారం
బులఁ బర్వంబొలుచు కపోలపాలికలును, విలసిత గ్రైవేయక
ముక్తాఫలహార నిచయంబుల కిమ్ముచూపక మిసమిసని పస
గల మెఱుంగులు గిఱికొన మీఁటినంబగులు ననం బొగడం దగి
మొగంబులకుం బుటంబులెగయు నుత్తుంగపీనకుచభారంబుల
వ్రేఁగు లాఁగలేక తూఁగాడుచుం గరతల పరిమేయంబులగు మధ్య
భాగంబులును, ఘనజఘనమండ లావతీర్ణకాంచన కాంచీకలాప
కింకిణీకలకల నినాదోల్లసితంబులగు కటిప్రదేశంబులును, సల్ల
లిత హల్లక పల్లవకాంతుల మొల్లంబులఁ గొల్లలుగొని యభిరామం

బులై శోభిల్లు పదపాణితలంబులును, నలసగతులం బదంబులం దనరు మణినూపురంబులు గోపురంబులం బ్రతిస్వనంబు లొల యమొరయ నలరు చరణారవిందంబులును, రత్నవలయ కంక ణాంగుళీయకాది వివిధ భూషణద్యుతినిచయంబు లుష్ణమరీచి కరనిచయంబుల ధిక్కరింప వెలుంగు కరకంజంబులును, మృగ మద ఘనసార హరిచందనాగరు కుంకుమపంకంబుల భాసురం బులగు వాసనలు నాసారంధ్రంబులకు వెక్కసంబులై పొలయు సౌభాగ్యంబులు గలిగి చైతన్యంబు నొందిన మాణిక్యపుబొమ్మల విధంబున గగన మండలంబు నిర్గమించి, వసుధాతలంబున సంచరించు చంద్రరేఖల చెలువున శృంగారరసంబు మూర్తీభవిం చిన జగంబుల మోహపఱచు మోహినీదేవతలచందంబున, విల సించు మాధవ వధూసహస్రంబుల సంగతిని సౌదామనీలతయు నుంబోలె నొప్పుచుండెడు ద్రుపదరాజనందన విభవంబును రాజ సూయ మహాధ్వరోత్సవంబునం జూచి చిత్తంబుత్తలపడ సుయో ధనుండు సంతాపానలంబునం గ్రాఁగుచుండె; నంతనొక్కనాఁడు ధర్మనందనుఁడు నిర్మలంబగు సభాభవనంబునకుం జని. ‖821‖

సీ. సుత సహోదర పురోహిత బాంధవామాత్య
పరిచార భటకోటి బలసి కొలువఁ
గలిత మాగధ మంజు గానంబుఁ బాఠక
పఠన రవంబును బ్రమద మొసఁగఁ
గంకణ ఝుణఝుణత్కారంబు శోభిల్ల
సరసిజాననలు చామరములిడఁగ
మయ వినిర్మిత సభామధ్యంబునను భాస
మాన సింహాసనాసీనుఁ డగుచు
10.2-822.1-తే. నమర గణములు గొలువఁ బెంపారు ననిమి
షేంద్రుకైవడి మెఱసి యుపేంద్రుఁ డలర
సరసఁ గొలువున్న యత్తఱి దురభిమాని
క్రోధమాత్సర్యధనుఁడు సుయోధనుండు. ‖822‖

ఉ. కాంచనరత్నభూషణ నికాయముఁ దాల్చి సముజ్జ్వల ప్రభో
దంచితమూర్తి నొప్పి పణిహారులు ముందటఁ గ్రందు వాయ వా
రించ సహోదరుల్ నృపవరేణ్యులు పార్శ్వములన్ భజింప నే
తెంచెను రాజసంబున యుధిష్ఠిరుపాలికి వైభవోన్నతిన్. ‖823‖

62 సుయోధనుడుద్రెళ్ళుట

వ. అట్లు సనుదెంచి మయమాయామోహితంబైన సభాస్థలంబు నందు. ‖824‖

క. సలిలములు లేని తావున
వలువలు వెస నెగయఁ దిగిచి వారక తోయం
బులు గల చోటను జేలం
బులు దడియఁగఁ బడియె నిజవిభుత్వము దఱుఁగన్ ‖825‖

క. ఆ విధమంతయుఁ గనుఁగొని
పావని నవ్వుటయు నచటి పార్థివులును గాం
తావలియును యమతనయుఁడు
వావిరిఁ జేసన్నఁ దమ్ము వారింపంగన్. ॥826॥

వ. దామోదరానుమోదితులయి మహారవంబుగాఁ బరిహాసంబులు
చేసిన సుయోధనుండు లజ్జావనతవదనుండై కుపితమానసుం
డగుచు నయ్యెడ నిలువక వెలువడి నిజపురంబునకరిగె; నయ్యె
వసరంబున ధీవిశాలు రైన సభాసదులగు నచ్చటి జనంబుల
కోలాహలంబు సంకులంబైన నజాతశత్రుండు చిత్తంబున విన్ననై
యుండె; నప్పుండరీకాక్షుండు భూభార నివారణకారణుం డగుటం
జేసి దుర్యోధను నపహాసంబునకుం గాదనండయ్యె; నంత. ॥827॥

క. హరి ధర్మసుతుని వీడ్కొని
తరుణీ హిత బంధుజన కదంబము గొలువం
బరితోషమునఁ గుశస్థల
పురమునకుం జనియె మోదమున నరనాథా! ॥828॥

చ. జనవరబంధమోక్షణముఁ జైద్యవధంబును బాండురాజ నం
దన మఖరక్షణంబును నుదారతఁ జేసిన యట్టి దేవకీ
తనయుచరిత్ర భాసుర కథా పరనాత్ములు గాంతు రిష్ట శో
భన బహుపుత్ర కీర్తులును భవ్యవివేకము విష్ణులోకమున్. ॥829॥

క. అని శుకయోగీంద్రుండ
మ్మనుజేంద్రునిఁజూచి పలికె మఱియును శ్రీకృ
ష్ణుని యద్భుత కర్మంబులు
వినిపింతుం జిత్తగింపు విమలచరిత్రా! ॥830॥

63 సాల్వుండు ద్వారకన్నిరోధించుట

సీ. వసుధేశ! విను; మును వైదర్భి పరిణయ
వేళ దుర్మద శిశుపాలభూమి
వరునకుఁ దోడ్పడ నరుదెంచి సైనికా
వలితోడఁ దొడరి దోర్బలము దూలి
హరిచేత నిర్జితులైన రాజులలోనఁ
జైద్యుని చెలికాఁడు సాల్వభూమి
పతి జరాసంధాది పార్థివప్రకరంబు
విన మత్సరానల విపులశిఖల
10.2-831.1-తే. ధాత్రి నిటమీఁద వీతయాదవము గాఁగఁ
గడఁగి సేయుదునని దురాగ్రహముతోడఁ
బంతములు పల్కి యటఁ జని భరితనిష్ఠఁ
దపము కావింపఁ బూని సుస్థలమునందు. ॥831॥

క. ధృతి వదలక యుగ్రస్థితిఁ
బ్రతిదినమును బిడికెఁ డవనిరజ మశనముగా

నతినియమముతో నా పశు
పతి శంకరు ఫాలనయను భర్గు నుమేశున్. ॥832॥

క. చెదరని నిజభక్తిని ద
త్పదపద్మము లాత్మ నిలిపి పాయక యొక యేఁ
డుదితక్రియ భజియించిన
మదనారియు వాని భక్తి మహిమకు వశుఁడై. ॥833॥

క. బోరనఁబ్రత్యక్షంబై
"కోరినవర మేమి యైనఁ గొసరక యిత్తున్
వారక వేఁడు" మటన్నను
నా రాజతపోధనుండు హరునకుఁ బ్రీతిన్. ॥834॥

తే. వందనం బాచరించి యానంద వికచ
వదనుఁడై నొస లంజలిఁ గదియఁ జేర్చి
"శ్రితదయాకార! నన్ను రక్షించెదేని
నెఱుఁగ వినిపింతు వినుము మదీప్సితంబు. ॥835॥

తే. గరుడ గంధర్వ యక్ష రాక్షస సురేంద్ర
వరులచే సాధ్యపడక నా వలయు నెడల
నభ్రపథమునఁ దిరిగెడు నట్టి మహిత
వాహనము నాకు దయసేయు వరద! యీశ!" ॥836॥

వ. అని అభ్యర్థించినం బ్రసన్నుండై హరుండు వాని కోర్కి కనురూపం
బైన పురంబు నిర్మింప మయుని నియోగించిన నతండును "నట్ల
చేసెద" నని కామగమనంబును నతివిస్తృతంబునుగా లోహంబున
నిర్మించి సౌభకం బను నామంబిడి సాల్వున కిచ్చిన వాఁడును
బరమానందంబునం బొంది తద్విమానారూఢుండై యాదవుల
వలని పూర్వవైరంబుఁ దలంచి దర్పాంధచేతస్కుండై ద్వారకా
నగరంబుపైఁజని నిజసేనాసమేతంబుగాఁ దత్పురంబు నిరోధించి. ॥837॥

సీ. సరిదుపవన సరోవరములు మాయించి
బావులు గలఁచి కూపములు సెఱిచి
కోటలు వెస పీటతాటముల్ గావించి
పరిఖలు పూడ్చి వప్రములు ద్రొబ్బి
యట్టళ్లు ధరఁ గూల్చి యంత్రముల్ దునుమాడి
కాంచనధ్వజపతాకములు నఱికి
భాసుర గోపుర ప్రాసాదహర్మ్యేందు
శాలాంగణములు భస్మములు చేసి
10.2-838.1-తే. విమల కాంచనరత్నాది వివిధవస్తు
కోటి నెల్లను నందంద కొల్లపుచ్చి
ప్రజలఁ జెఱపట్టి దొరలను భంగపెట్టి
తఱిమి యి బ్భంగిఁ బెక్కుబాధల నలంచి. ॥838॥

చ. మదమున నంతఁ బోవక విమానయుతంబుగ నభ్రవీథికిన్

గొదకొని యేపుమై నెగసి కొంకక శక్తి శిలా మహీరుహ
ప్రదరము లోలిమైఁ గురిసి బంధురభూమిపరాగ శర్కరల్
వదలక చల్లుచున్ వలయవాయువుచే దిశ లావరించుచున్. ॥839॥

వ. అట్టియెడ. ॥840॥

క. చటులపురత్రయదనుజో
త్కటదుస్తర బాధ్యమానధారుణిగతి న
ప్పుటభేదన మెంతయు వి
స్ఫుటపీడం జెంది వగల సుడివడుచుండన్. ॥841॥

చ. కని భగవంతుఁడున్ రథిశిఖామణియు న్నగు రౌక్మిణేయుఁ డ
జ్జనముల "నోడకుండుఁ" డని సంగరకౌతుక మొప్ప దివ్య సా
ధనములఁ బూని సైనిక కదంబము గొల్వ ననూన మీన కే
తన రుచి గ్రాల నున్నతరథస్థితుఁడై వెడలెన్ రణోర్వికిన్. ॥842॥

వ. అ య్యవసరంబున. ॥843॥

చ. సమధిక బాహుశౌర్యజితచండవిరోధులు వెల్లి రున్నత
క్షమ గద భానువింద శుక సాత్యకి సారణ చారుదేష్ణ సాం
బ మకరకేతనాత్మజ శ్వఫల్కతనూభవ తత్సహోదర
ప్రముఖ యదూత్తముల్ విమతభంజనులై కృతవర్మమున్నుగన్ ॥844॥

క. వారణ వాజి స్యందన
వీరభటావలులు సనిరి విశ్వము వడఁకన్
ఘోరాకృతి వివిధాయుధ
భూరిద్యుతు లర్కబింబముం గబళింపన్. ॥845॥

64 యదు సాల్వ యుద్ధంబు

వ. చని యా గోవిందనందన స్యందనంబుం బలసందోహంబునుం దల
కడచి, యదు సైన్యంబులు సాల్వబలంబులతోడం దార్కొని పెర
యునప్పుడు దేవదానవ సంకుల సమరవిధంబునం దుములం
బయ్యె; నయ్యెడ. ॥846॥

మ. వితతజ్యాచయటంకృతుల్ మదజలావిర్భూతశుండాల ఘీం
కృతు లుద్యద్భటహుంకృతుల్ మహితభేరీభాంకృతుల్ భీషణో
ద్ధతనిస్సాణధణంకృతుల్ ప్రకటయోధవ్రాతసాహంకృతుల్
కుతలంబున్ దివి నిండ మ్రోసె రిపుసంక్షోభంబుగా భూవరా! ॥847॥

మ. హరిరింఖారథనేమి సద్భటపదవ్యాఘట్టనోద్ధూత దు
స్తరధూళీపటల ప్రభూత నిబిడధ్వాంత ప్రవిధ్వంస కృ
త్కర శాతాసి గదాది హేతిరుచు లాకాశంబు నిండన్ వియ
చ్చర దృక్కుల్ మిఱుమిట్లు గొల్ప సమరోత్సాహంబు సంధిల్లఁగన్. ॥848॥

చ. తలకొని సైనికుల్ గవిసి తార్కొని పేర్కొని పాసి డాసి యం

కిలి గొన కెమ్ము లమ్ములఁ బగిల్చి నొగి ల్చితరేతరుల్ తలల్
నలియఁగ మొత్తి యొత్తి నయనంబులు నిప్పులు రాల లీల నౌ
దలలు లలాటముల్ ఘనగదాహతి నొంచి కలంచి పోరఁగన్. ||849||

వ. అ య్యవరరంబునం బ్రద్యుమ్నుండు గనుంగొని. ||850||

మ. అనయంబుం గలుషించి సౌభపతి మాయాకోట్లు చంచచ్ఛరా
సన నిర్ముక్త నిశాత దివ్యమహితాస్త్రశ్రేణిచేఁ దత్క్షణం
బున లీలాగతి నభ్రగుల్ మనములన్ భూషింప మాయించె న
వ్వనజాతాప్తుఁడు భూరి సంతమసమున్ వారించు చందంబునన్ ||851||

వ. మఱియును. ||852||

చ. అతిరథికోత్తముం డన నుదంచితకాంచనపుంఖ పంచ విం
శతివిశిఖంబుల న్నతని సైనికపాలుని నొంచి యుగ్రుఁడై
శత శతకోటికోటినిభసాయకముల్ పరఁగించి సాల్వభూ
పతి కకుదంబు నొంచి లయభైరవుకైవడిఁ బేర్చి వెండియున్. ||853||

చ. పదిపది యమ్ములన్ మనుజపాలవరేణ్యుల నొంచి రోషముం
గదురఁగ మూఁడుమూఁడు శితకాండములన్ రథదంతివాజులం
జదియఁగ నేసి యొక్కొక నిశాతశరంబున సైనికావలిన్
మదము లడించి యిట్లతఁ డమానుషలీలఁ బరాక్రమించినన్. ||854||

క. దుర్మానవహరు నద్భుత
కర్మమునకు నుభయ సైనిక ప్రకరంబుల్
నిర్మలమతి నుతియించిరి
భర్మాచలధైర్యు విగతభయుఁ బ్రద్యుమ్నున్. ||855||

వ. అ య్యవసరంబున. ||856||

ఉ. సాంబుని సాల్వవిభుఁడు సాయకజాలము లేసి నొంచినన్
జాంబవతీతనూభవుఁడు చాపము సజ్యము సేసి డాసి సా
ల్వుం బదియేను తూపుల నవోన్నతవక్షము గాఁడనేసి శా
తాంబకవింశతి న్నతని సౌభక మల్లలనాడ నేసినన్. ||857||

చ. గదుఁడు మహోగ్రవృత్తి నిజకార్ముక నిర్గతవిస్ఫురద్విధుం
తుదవదనాభబాణవితతుల్ పరఁగించి విరోధిమస్తముల్
గుదులుగ గ్రుచ్చియెత్తుచు నకుంఠిత విక్రమకేళిలోలుఁడై
చదల సురల్ నుతింప రథిసత్తముఁ డొప్పె నరేంద్రచంద్రమా! ||858||

ఉ. సాత్యకి చండరోషమున సాల్వమహీవరు భూరిసౌభ సాం
గత్య చతుర్విధోగ్రబలగాఢతమఃపటలంబు భాసురా
దిత్యమయూఖపుంజరుచితీవ్రశరంబులఁ జూపి సైనిక
స్తుత్యపరాక్రమప్రకటదోర్బలుఁడై విలసిల్లె భూవరా! ||859||

ఉత్సా. భానువిందుఁ డుద్ధతిన్ విపక్షపక్షసైన్య దు

ర్మాన కాననానలోపమాన చండ సం
తాన మూన నేసి చూర్ణితంబు చేసెఁ జాప వి
ద్యా నిరూఢి దేవతావితాన మిచ్చ మెచ్చఁగాన్. ||860||

ఉత్సా. చారుదేష్ణుఁ డాగ్రహించి శత్రుభీషణోగ్ర దో
స్సారదర్ప మేర్పడన్ నిశాత బాణకోటిచే
దారుణ ప్రతాపసాల్వదండనాథమండలిన్
మారి రేఁగినట్లు పిల్కుమార్చి పేర్చి యార్చినన్. ||861||

క. శుకుఁ డా యోధన విజయో
త్సుకమతి బాహాబలంబు సొప్పడ విశిఖ
ప్రకరంబులఁ దను శౌర్యా
ధికుఁ డన విద్వేషిబలతతిం బరిమార్చెన్. ||862||

ఉ. సారణుఁ డేపుమైఁ గదిసి శాత్రవవీరులు సంచలింప దో
స్సార మెలర్పఁ గుంత శర శక్తి గదా క్షురికాది హేతులన్
వారక వాజి దంతి రథవర్గములం దునుమాడి కాల్వురన్
వీరముతోడఁ బంపె జమువీటికిఁ గాఁపుర ముగ్రమూర్తియై. ||863||

క. అక్రూరుఁడు దదనుజులు న
వక్రపరాక్రమము మెఱసి వైరుల బాహా
విక్రమమున వధియించిరి
చక్ర ప్రాసాది వివిధ సాధనములచేన్. ||864||

మ. కృతవర్మ క్షితినాయకుండు విశిఖశ్రేణిం బ్రమత్తార్యధి
శ్రితవర్మంబులఁ జించి మేనుల శతచ్ఛిద్రంబులం జేయ న
ద్భుతకర్మం బని సైనికుల్ వొగడ శత్రుల్ దూలుచో సంగర
క్షితిధర్మంబుఁ దలంచి కాచె రథిక శ్రేష్ఠుండు భూమీశ్వరా! ||865||

వ. అ య్యవసరంబున సాల్వుండు గోపోద్దీపితమానసుండై యుండ
మాయావిడంబకంబైన సౌభకం బప్పుడు. ||866||

సీ. ఒకమాటు నభమునఁ బ్రకటంబుగాఁ దోఁచు
నొకమాటు ధరణిపై నొయ్య నిలుచు
నొకమాటు శైలమస్తకమున వర్తించు
నొకపరిఁ జరియించు నుదధినడుమ
నొక్క తోయంబున నొక్కటియై యుండు
నొక్కెడఁ గనుఁగొనఁ బెక్కు లగును
నొకమాటు సాల్వసంయుక్తమై పొడసూపు
నొక తోయ మన్నియు నుడిగి తోఁచు
10.2-867.1-ఆ. నొక్కతేప కొఱవి యుడుగక త్రిప్పిన
గతి మహోగ్రవృత్తిఁ గానవచ్చు
మఱియుఁ బెక్కుగతుల నరివరుల్ గలఁగంగఁ
దిరిగె సౌభకంబు ధీవరేణ్య! ||867||

వ. ఇ వ్విధంబున సౌభకంబు వర్తించుటం జేసి యదుసైన్యంబులచే

ధైన్యంబు నొందిన నిజసైన్యంబుల మరలం బురికొల్పి సాల్వుం
డప్పుడు. ||868||

క. స్ఫురదనలాభశరంబులు
పొరిఁబొరి బుంఖానుపుంఖములుగా నేయం
దెరలియు మరలియు మురిసియు
విరిసియుఁ బిఱుతివక పోరె వెస యదుబలముల్. ||869||

క. అయ్యెడ మానము వదలక
డయ్యక మగపాడితో దృఢంబుగఁ బోరన్
దయ్యు మెఱుంగును? నెక్కటి
కయ్యం బపుడయ్యెఁ బేరుగల యోధులకున్. ||870||

క. మును ప్రద్యుమ్నకుమారుని
ఘననిశితాస్త్రముచేతఁ గడు నొచ్చిన సా
ల్వుని మంతిరి ద్యుమనాముఁడు
సునిశిత గదచే నమర్చి సుమహితశక్తిన్. ||871||

చ. వెరవును లావుఁ జేవయును వీరముఁ బీరము గల్గి డాసి యా
సరసిజనాభనందను విశాలభుజాంతరముం బగిల్చినన్
విరవిరవోయి మేను నిడువెండ్రుక వెట్టఁగఁ జేతిఁ సాధనో
త్కరములు దేరిపై వదలి కన్నులుమూయుచు మూర్ఛనొందినన్ ||872||

ఆ. సమరధర్మ వేది సమధిక నయవాది
దారుకుని సుతుండు ధైర్యయుతుఁడు
రథముఁ దోలికొనుచు రణభూమి వెడలి వే
చనియె మూర్ఛదేఱి శంబరారి. ||873||

ఉ. సారథిఁ జూచి యిట్లనియె శాత్రవవీరులు నూచి నవ్వఁగాఁ
దేరు రణక్షితిన్ వెడలఁ దెచ్చితి తెచ్చితి దుర్యశంబు పం
కేరుహనాభుఁడున్ హలియు గేలికొనన్ యదువంశసంభవుల్
బీరము దప్పి యిప్పగిదిఁ బెల్కుఱి పోవుదురే రణంబునన్. ||874||

వ. అనిన నతం డతని కిట్లనియె. ||875||

క. “రథి రిపుచే నొచ్చిన సా
రథియును, సారథియు నొవ్వ రథియును గావం
బృథుసమర ధర్మ; మిఁక న
వ్యథచిత్తుఁ డవగుచుఁ గడఁగు వైరుల గెలువన్”. ||876||

వ. అనిన విని. ||877||

ఉ. సంచితభూరిబాహుబల శౌర్యుఁడు సారథిమాట కాత్మ మో
దించి యుదాత్తకాండ రుచిదీపితచాపముఁ దాల్చి మౌర్వి సా
రించి గుణధ్వనిన్ బృహదరిప్రకరంబుల భీతి ముంచి తో
లించె రథంబు మేదిని చలింపఁగ నా ద్యుముమీఁద నేర్పునన్. ||878||

వ. అట్లు డగ్గఱి. ॥879॥

చ. అరితను వప్త బాణముల నాగ్రహవృత్తిఁ బగిల్చి నాల్గిటం
దురగములన్ వధించి యొక తూపున సారథిఁ ద్రుంచి రెంటని
ష్ఠురతర కేతుచాపములు చూర్ణముచేసి యొకమ్మునన్ భయం
కరముగఁ ద్రుంచె నా ద్యుమునికంఠ మకుంఠిత విక్రమోద్ధతిన్. ॥880॥

మ. కని సాంబ ప్రముఖాది యోధవరు లుత్కంఠాత్ములై మీన కే
తను నగ్గించి సువర్ణపుంఖ నిశితాస్త్ర శ్రేణి సంధించి సా
ల్వుని సైన్యావలి మస్తముల్ వెరవు లావున్ మీఱఁగా నొక్క యె
త్తున వే త్రుంచిరి తాటిపండ్లు ధరఁ దోడ్తో రాల్చు చందంబునన్. ॥881॥

వ. అట్టి యెడ. ॥882॥

స్రగ్ధ. కూలున్ గుఱ్ఱంబులేనుంగులు ధరఁగెడయుంగుప్పలై; నుగ్గునూచై
వ్రాలున్దేరుల్ హతంబై వడిఁబడుసుభటవ్రాతముల్; శోణితంబుల్
గ్రోలున్, మాంసంబునంజుంగొఱకు,నెముకలన్గుంపులైసోలుచున్బే
తాలక్రవ్యాదభూతోత్కరములు; జతలై తాళముల్ దట్టి యాడున్. ॥883॥

వ. మఱియు నొక్కయెడ. ॥884॥

సీ. ఖండిత శుండాల గండముల్ నక్రముల్;
భూరితుండంబులు భుజగ సమితి;
పదతలంబులు గచ్ఛపంబులు; దంతముల్
శుక్తులు; గుంభనిర్ముక్త మౌక్తి
కములు రత్నములు; వాలములు జలూకముల్;
మెడలు భేకంబులు; మెదడు రొంపి;
ప్రేవులు పవడంపుఁ దీవెలు; నరములు
నాఁచు; మజ్జంబు ఫేనంబు; లస్థి
10.2-885.1-ఆ. సైకతములు; రక్తచయము తోయంబులు;
నొరగు నెడల నొరలు మొఱలు ఘన త
రంగరవముగా మతంగజాయోధన
స్థలము జలధిఁ బోల్పఁ దగె నరేంద్ర! ॥885॥

వ. ఇవ్విధంబున యదుసాల్వబలంబులు చలంబునఁ బరస్పర జయ
కాంక్షలం దలపడి పోరు పూర్వపశ్చిమ సముద్రంబుల వడువున
నిరువదియేడు దినంబు లతిఘోరంబుగాఁ బోరునెడ నింద్రప్రస్థ
పురంబు నుండి ద్వారకానగరంబునకు నగధరుండు సనుదేర
ముందటం గానవచ్చు దుర్నిమిత్తంబులం గనుంకొని కృష్ణుండు
దారుకునిం జూచి యిట్లనియె. ॥886॥

65 కృష్ణ సాళ్వ యుద్ధంబు

శా. కంటే దారుక! దుర్నిమిత్తము లనేకంబుల్ మహాభీలముల్
మింటన్ మేదినిఁ దోఁచుచున్నయవి; నెమ్మిన్ ఖాండవప్రస్థ మే
నుంటం జైద్యహిత క్షితీశ్వరులు మాయోపాయులై మత్పురిం

గెంటింపం జనుదేరఁ బోలుదురు; పోనీ తేరు వేగంబునన్. ॥887॥

వ. అని యతిత్వరితగతిం జనుదెంచి తత్పురంబు డగ్గఱి మహాబల పరాక్రమంబులం బ్రతిపక్ష బలంబులతోడం దలపడి పోరు యదు బలంబులును నభోవీథి నభేద్య మాయా విడంబనంబునం బ్రతి వీరు లెంతకాలంబునకు నే యుపాయంబునను సాధింప నలవి గాని సౌభకవిమానంబునం దున్న సాల్వునింగని తద్విమానంబు డాయం దన తేరు దోల సారథిని నియమించి కదియం జను మురాంతకుని వీక్షించి యదు సైనిక ప్రకరంబులు పరమానందం బునం బొందిరి; మృతప్రాయంబులై యున్న సైన్యంబులం గనుం గొని సౌభకపతి విక్రమక్రియాకలాపుం డగుచు నురవడించి. ॥888॥

చ. మిడుఁగుఱు లెల్లెడం జెదర; మింటను మంటలు పర్వ; ఘంటికా
ఘణఘణ భూరినిస్వన నికాయమునన్ హరిదంతరాళముల్
వణఁక; మహోగ్రశక్తిఁ గొని వారక దారుకుమీఁద వైవ దా
రుణగతి నింగినుండి నిజరోచులతోఁ బడు చుక్కకైవడిన్. ॥889॥

క. వడిఁ జనుదేరఁగఁ గని య
ప్పుడు నగధరుఁ డలతి లీలఁ బోలెన్ దానిం
బొడిపొడియై ధరఁ దొరఁగఁగఁ
నడుమన వెసఁ ద్రుంచె నొక్క నారాచమునన్. ॥890॥

చ. గురుభుజుఁ డంతఁ బోవక యకుంఠిత శూరత శత్రుసైన్యముల్
దెరలఁగ నుగ్రతం గొఱవిఁ ద్రిప్పిన కైవడి మింట దిర్దిరం
దిరుగుచు దుర్నిరీక్ష్యమగు దీపితసౌభము సాల్వుఁ జండభా
స్కర కిరణాభ షోడశ నిశాతశరంబులఁ గాఁడ నేసినన్. ॥891॥

చ. కడు వడి నల్గి వాఁడు నిజకార్ముకమున్ జలదస్వనంబుకై
వడి మొరయించుచున్ వెడఁద వాతి శరంబులఁ బద్మలోచను
న్నెడమభుజంబు గాఁడ వడి నేసినఁ దెంపఱి చేతి శార్ఙ్గమున్
విడిచె రథంబుపై గగనవీథి సురల్ భయమంది చూడఁగన్. ॥892॥

క. హాహా యని భూతావళి
హాహాకారములు సేయ నంతట దేఱ
న్నాహరిఁ గనుఁగొని యతఁ డు
త్సాహంబునఁ బలికె బాహుశౌర్యస్ఫూర్తిన్. ॥893॥

చ. "నళినదళాక్ష! మత్సఖుఁడు నాఁ దగు చైద్యుఁడు గోరినట్టి కో
మలి నవినీతివై దగవుమాలి వరించితి; వంతఁ బోక దో
ర్బలమున ధర్మనందును సభాస్థలి నేమఱి యున్న వాని న
చ్ఛలమునఁ జంపి తట్టి కలుషంబున నేఁడు రణాంగణంబునన్. ॥894॥

క. తల చెడి పాఱక బాహా
బల మొప్పఁగ నాదు దృష్టిపథమున ధృతితో
నిలిచిన నిష్ఠుర విశిఖా
ర్చుల ముంచి మదీయసఖుని సూ డిటు దీర్తున్. ॥895॥

చ. అనిన మురాంతకుండు దరహాసము మోమునఁ దొంగలింప సా
ల్వునిఁ గని “యోరి! లావు బలుపుంగల పోటరి వోలెఁ బ్రేలె దే
మనినను బాటు సన్నిహితమౌట యెఱుంగవు మూఢచిత్త! వొ”
మ్మని గదఁ గేలఁ ద్రిప్పి యభియాతిని శత్రుని వ్రేసె నుద్ధతిన్. ॥896॥

వ. అట్లు వ్రేసిన. ॥897॥

క. పెనుమూర్ఛ నొంది వెస ము
క్కున వాతను నెత్తు రొల్కఁ గొంతవడికి నొ
య్యన తెలిసి నిలువరింపక
చనె వాఁడు నదృశ్యుఁ డగుచు సౌభముఁ దానున్. ॥898॥

వ. అ య్యవసరంబున. ॥899॥

తే. గగన మందుండి యొకఁ డార్తుఁ డగుచు వచ్చి
నందనందను పాదారవిందములకు
వందనము సేసి “యానకదుందుభిని మ
హోగ్రుఁడై పట్టితెచ్చె సాల్వుండు గడఁగి. ॥900॥

తే. దేవ! మీ కెఱిఁగింపఁగాఁ దివిరి యిటకు
దేవకీదేవి నన్నుఁ బుత్తెంచె” ననఁగ
విని సరోరుహనాభుఁడు ఘన విషాద
మగ్నుఁ డయ్యెను గురుమీఁది మమతఁ జేసి. ॥901॥

క. “నర గంధర్వ సురాసుర
వరులకు నిర్జింపరాని వాఁడు బలుం డే
మఱి కరయ హీనబలుచేఁ
బరికింపఁగ నెట్లు పట్టువడు నొకొ” యనుచున్ ॥902॥

వ. మఱియును. ॥903॥

క. భావంబు గలఁగ “నాహా!
దైవకృతం బెవ్వరికిని దప్పింపఁగ రా
దే విధి నైనను” నని శో
కావిలమతిఁ బలుకుచున్న న త్తఱి వాఁడున్. ॥904॥

వ. తన మాయాబలంబునఁ గ్రమ్మఱం దోఁచి కృతక వసుదేవునిం
గల్పించి యతనిం బంధించి కొనితెచ్చి “పుండరీకాక్ష! నిరీక్షింపు
భవజ్జనకుండు వీఁడె; యిప్పుడు నీవుగనుంగొన వీని తలఁ
ద్రుంతు నింక నెవ్వనికింగా మనియెదు? కావంగల శక్తిగలదేనిం
గావు” మని దురాలాపంబు లాడుచు మృత్యుజిహ్వాకరాళంబైన
కరవాలంబు గేలంబూని జళిపించుచు న మ్మాయావసుదేవుని
శిరంబు దునిమి తన్మస్తకంబు గొని వియద్వర్తి యై చరియించు
సౌభక విమానంబు సొచ్చె; నంత గోవిందుండు గొంతతడవు
మనంబున ఘనంబగు శోకంబునం గుందుచుండి యాత్మసైని
కులు దెలుపం దెలివొంది యది మయోదితంబైన సాల్వుని

మాయోపాయం బని యెఱింగె; నంతం దనకు వసుదేవుండు
పట్టువడె నని చెప్పిన దూతయు న మ్మాయాకళేబరంబును నా
క్షణంబ విచిత్రంబుగా మాయంబై పోయె; ననంతరంబ. ||905||

క. మును లపుడు గొంద ఱచటికిఁ
జనుదెంచి విమోహియైన జలజదళాక్షుం
గనుఁగొని సమధికభక్తిన్
వినయంబునఁ బలికి రంత విష్ణున్ జిష్ణున్. ||906||

సీ. కమలాక్ష! సర్వలోకములందు సర్వ మా
నవులు సంసార నానావిధైక
దుఃఖాబ్ధిమగ్నులై తుదిఁ జేరనేరక
వికలత్వమునఁ బొందు వేళ నిన్నుఁ
దలఁచి దుఃఖంబులఁ దరియింతు రట్టి స
ద్గుణనిధి వై దేవకోటికెల్లఁ
బట్టుగొమ్మై పరబ్రహ్మాఖ్యఁ బొగడొంది
పరమయోగీశ్వర ప్రకరగూఢ
10.2-907.1-తే. పరచిదానంద దివ్యరూపమున వెలుఁగు
దనఘ! నీ వేడ? నీచజన్మాత్మ జనిత
ఘన భయ స్నేహ మోహ శోకంబు లేడ?
ననుచు సంస్తుతి సేసి వా రరిగి రంత. ||907||

66 సాళ్వుని వధించుట

చ. హరి దనమీఁద ఘోరానిశితాశుగజాలము లేయు సాల్వభూ
వరు వధియింపఁ గోరి బహువారిద నిర్గతభూరివృష్టి వి
స్ఫురణ ననూన తీవ్రశరపుంజములన్ గగనంబుఁ గప్పి క్ర
చ్చఱ రిపుమౌళిరత్నమునుజాపమువర్మముఁద్రుంచివెండియున్ ||908||

మ. వితత క్రోధముతోడఁగృష్ణుఁడు జగద్విఖ్యాతశౌర్యక్రియో
ద్ధతశక్తిన్ వడిఁ ద్రిప్పి మింట మెఱుఁగుల్ దట్టంబుగాఁ బర్వ ను
గ్రతఁ జంచద్గద వైచి త్రుంచె వెసఁ జూర్ణంబై ధరన్ రాల నా
యతభూరిత్రిపురాభమున్ మహితమాయాశోభమువ్ సౌభమున్ ||909||

వ. అట్లు కృష్ణుం డమ్మయనిర్మిత మాయావిమానంబు నిజగదాహతి
నింతింతలు తునియలై సముద్రమధ్యంబునం దొరంగం జేసిన
సాల్వుండు గోఱలు వెఱికిన భుజంగంబు భంగి గండడంగి విన్ననై
విగతమాయాబలుం డయ్యును బొలివోవని బీరంబున వసుధా
తలంబునకు డిగ్గి యాగ్రహంబున. ||910||

క. కరమునఁ బవినిభ మగు భీ
కర గద ధరియించి కదియఁగాఁ జనుదేరన్
మురహరుఁ డుద్ధతి సాల్వుని
కరము గదాయుక్తముగను ఖండించె నృపా! ||911||

క. అంతం బోవక కినుక న
నంతుఁడు విలయార్కమండలాయతరుచి దు
ర్దాంతంబగు చక్రంబు ని
తాంతంబుగఁ బూన్చి సాల్వధరణిపుమీఁదన్. ॥912॥

క. గురుశక్తి వైచి వెస భా
సురకుండలమకుటరత్నశోభితమగు త
చ్ఛిరము వడిఁ ద్రుంచె నింద్రుఁడు
వరకులిశముచేత వృత్రు వధియించుక్రియన్. ॥913॥

67 దంతవక్త్రుని వధించుట

వ. ఇట్లు మాయావి యైన సాల్వుండును సౌభకంబును గృష్ణుచేతం
బొలియుటఁ గనుంగొని నిజసఖులగు సాల్వ పౌండ్రక శిశుపాలుర
కుఁ బారలౌకికక్రియలు మైత్రిం గావించి దంతవక్త్రుం డతిభీషణాకా
రంబుతో నప్పుడు. ॥914॥

చ. పెట పెటఁ బండ్లు గీఁటుచును బెట్టుగ మ్రోయుచుఁ గన్ను గ్రేవలం
జిటచిట విస్ఫులింగములు సింద మహోద్ధతపాదఘట్టన
న్నటనిటనై ధరిత్రి వడఁకాడ వడిన్ గద కేలఁ ద్రిప్పుచున్
మిటమిట మండు వేసవిని మించు దివాకరుఁ బోలి యుగ్రతన్. ॥915॥

చ. వడిఁ జనుదేరఁ జూచి యదువల్లభుఁ డుల్లము పల్లవింప న
ప్పుడు గదఁ గేలఁబూని రథమున్ రయమొప్పఁగ డిగ్గి యుగ్రతం
గడఁగి విరోధికి న్నెదురుగాఁ జన వాఁ డతినీచవర్తియై
యడరుచు నట్టహాసముఖుడై వలచే గదఁ ద్రిప్పుచున్ హరిన్. ॥916॥

వ. కనుంగొని పరిహాసోక్తులుగా నిట్లనియె, “నీవు మదీయభాగ్యంబు
నం జేసి నేఁడు నా దృష్టి పథంబునకు గోచరుండ వైతివి; మిత్ర
ద్రోహివైన నిన్ను మాతులేయుం డవని మన్నింపక దేహంబు
నందు వర్తించు నుగ్రవ్యాధి నౌషధాదిక్రియల నివర్తింపఁ జేయు
చికిత్సకుని చందంబున బంధురూపశాత్రవుండవుగావున నిన్ను
దంభోళి సంరంభ గంభీరంబైన మదీయ గదాదండహతిం బరేత
నివాసంబున కనిచి మున్ను నీచేత నిహతులైన నాదు సఖుల
ఋణంబుఁ దీర్తు” నని దుర్భాష లాడుచు డగ్గఱి. ॥917॥

చ. పెనుగదఁ బూన్చి కృష్ణుతల బెట్టుగ మొత్తిన నంకుశాహతిం
గనలెడి గంధసింధురముకైవడి సింధురభంజనుఁడు పెం
పున పవిభాసమానగదఁ బూని మహోగ్రతఁ ద్రిప్పి దంతవ
క్త్రుని యురముంబగిల్చినఁగుదులొ్కనుచున్రుధిరంబు గ్రక్కుచున్ ॥918॥

వ. తత్క్షణంబ పర్వతాకారంబగు దేహంబుతో నొఱలుచు నేలంగూలి
కేశపాశంబులు సిక్కువడఁ దన్నుకొనుచుఁ బ్రాణంబులు విడిచె;
నప్పుడు నిఖిల భూతంబులు నాశ్చర్యంబు నొందఁ దద్గాత్రంబున
నుండి యొక్క సూక్ష్మ తేజంబు వెలువడి గోవిందుని దేహంబుఁ

బ్రవేశించె; న య్యవసరంబున నగ్రజు మరణంబు గనుంగొని కుపి
తుండై కనుఁగవల నిప్పు లుప్పతిల్ల విదూరథుండు గాలానల
జ్వాలాభీలకరాళంబైన కరవాలంబును బలకయుం గేలం దాల్చి
దామోదరు దెసకుఁ గవయుటయుం గనుంగొని. ||919||

చ. జలరుహలోచనుండు నిజసాధనమై తనరారు చక్రమున్
వలనుగఁ బూన్చి వైవ నది వారక వాని శిరంబు ద్రుంచె న
బ్బలియుఁడు సౌభ సాల్వ శిశుపాల సహోదర తత్సహోదరా
వలుల వధించి తత్కులము వారి ననేకులఁ ద్రుంచె నీ గతిన్. ||920||

వ. అ య్యవసరంబున. ||921||

క. నర ముని యోగి సురాసుర
గరుడోరగ సిద్ధ సాధ్య గంధర్వ నభ
శ్చర కిన్నర కింపురుషులు
హరిమహిమ నుతించి రద్భుతానందములన్. ||922||

వ. మఱియు నప్సరోజనంబులు నృత్యంబులు సలుప, వేల్పులు
కుసుమవర్షంబులుగురియ, దేవతూర్యంబు లవార్యంబు లై
మొరయ, యదు వృష్ణి ప్రవరులు సేవింపఁ, బరమానందంబును
బొంది నిజవిజయాంకితంబు లైన గీతంబుల వందిజనంబులు
సంకీర్తనంబులు సేయ, నతి మనోహర విభవాభిరామంబును,
నూతనాలంకారంబును నైన ద్వారకానగరంబు శుభముహూర్తం
బునం బ్రవేశింపం జనునెడ. ||923||

క. పురసతులు విరులు లాజలు
గురుసౌధాగ్రములనుండి కురియఁగ వికచాం
బురుహాక్షుం డంతఃపుర
వర మర్థిం జొచ్చె వైభవం బలరారన్. ||924||

వ. అట్లు యోగీశ్వరేశ్వరుండును, షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుండును,
నిఖిలజగదీశ్వరుండును నైన పురుషోత్తముండు సుఖంబుండె;
నంత. ||925||

క. కౌరవ పాండవ పృథు సమ
రారంభ మెఱింగి తీర్థయాత్ర నెపముగా
సీరాంకుఁ డుభయకులులకు
నారయ సముఁ డగుటఁ జేసి యరిగె నరేంద్రా! ||926||

68 బలరాముని తీర్థయాత్ర

వ. అట్లు సని మొదలం బ్రభాసతీర్థంబుననవగాహంబు సేసి, యందు
దేవర్షిపితృతర్పణంబులు సంప్రీతిం గావించి విమలతేజోధను లగు
భూసురప్రవరులు దనతోనరుగుదేరం గదలి చని క్రమంబున సర
స్వతియు బిందుసరోవరంబును వజ్రతీర్థంబును విశాలానదియు
సరయువును యమునయు జాహ్నవీతీర్థంబును గనుంగొనుచు

నచటనచట నవగాహన దేవర్షిపితృతర్పణ బ్రాహ్మణ సంతర్పణం
బులను భూసుర యుక్తుండై నడపుచుం జని సకలలోకస్తుత్యం
బును నిఖిలముని శరణ్యంబు నగు నైమిశారణ్యంబు సొచ్చి;
యందు దీర్ఘసత్త్రంబు నడపుచున్న ముని జనంబులం గనుం
గొనిన; వారును ప్రత్యుత్థానంబు సేసి రామునకు వినతు లై
యాసన పూజా విధానంబులు గావించిన నతండును బ్రముదిత
మానసుం డగుచు సపరివారంబుగాఁ గూర్చున్న యెడ. ॥927॥

క. ఆ నెఱిఁ దనుఁ గని ప్రత్యు
త్థాన నమస్కారవిధులు దగ నడపక పెం
పూనిన పీఠముపై నా
సీనుండగు సూతు శేముషీవిఖ్యాతున్. ॥928॥

వ. కనుంగొని యతని సమీపంబున నున్న విప్రవరులం జూచి
రాముండు రోషించి "వీఁడు నన్నుఁ గని లేవకుండుటకు హేతు
వెయ్యదియొకో? ఈ ప్రతిలోమజాతుండు మునిగణ సభాస్థలం
బునఁ దానొక్క ముఖ్యుండ పోలె దురభిమానంబున శక్తిమను
మని వలనంగొన్ని కథలు గాథలు గఱచి విద్వద్గణ్యునివిధంబున
విఱ్ఱవీఁగెడును; నీచాత్ముం డభ్యసించు విద్య లెల్లను మనంబున
విచారించి చూచిన మదకారణంబులు గాని సత్త్వగుణగరిష్ఠంబు
లుగావు; ధర్మసంరక్షణంబు సేయ నవతరించిన మాకు నిట్టి
దుష్టమర్దనం బవశ్యకర్తవ్యం, బని తలఁచి హస్తంబున ధరించిన
కుశాగ్రంబున నా సూతుని వధించిన నక్కడి మునీంద్రు లెల్ల
హాహాకారంబులతోడం దాలాంకునిఁ జూచి యిట్లనిరి. ॥929॥

క. "అనఘా! యితనికి బ్రహ్మా
సన మే మిచ్చుటను నీవు సనుదే నితఁ డా
సనము దిగఁడయ్యె నింతయు
మును నీమది నెఱుఁగ నర్థముం గలదె? హలీ! ॥930॥

క. ఎఱిఁగెఱిఁగి బ్రహ్మహత్యా
దురితంబున నీమనంబు దూకొనెఁ బాపో
త్తరణ ప్రాయశ్చిత్తము
దొరఁకొని కావింపు మయ్య దుర్జనహరణా! ॥931॥

వ. అదియునుం గాక పరమపావనుండవైన నీవు ధర్మంబుదప్పిన
నెవ్వరు మాన్పంగలరు? కావునఁ బ్రాయశ్చిత్తంబు గైకొని నడప
కున్న ధర్మంబునిలువ; దట్లుగావున దీనికిఁబ్రతీకారంబు పుట్టిం
పు" మనిననతండు వారలంగనుంగొని "తామసంబుననిట్టి పాపం
బు సేయంబడియె; దీనికి ముఖ్యపక్షంబునఁ బ్రతికృతి యెఱింగిం
పుండు, వీనికి నాయువును బహుసత్త్వంబును నొసంగిన మీకి
ష్టంబగునే నట్లు నాయోగమాయచేఁ గావింతు" నన నమ్మునులు
నీయస్త్రమాహాత్మ్యంబునకు మృత్యువునకు మాకు నెవ్విధంబున
వైకల్యంబు నొందకుండునట్లుగావింపుమనిన నతండందఱం జూచి
యప్పుడు. ॥932॥

క. ధాత్రీవర సమధిక చా
రిత్రుఁడు హలపాణి పలికె ధృతి “నాత్మా వై
పుత్త్రక నామాసి” యను ప
విత్ర శ్రుతి వాక్యసరణి విశదం బగుటన్. ||933||

క. ఈ సూతసూనుఁ డిపుడు మ
హాసత్త్వము నాయువును ననామయమును వి
ద్యా సామర్థ్యము గలిగి సు
ధీసత్తములార! యీక్షితిన్ విలసిల్లున్.” ||934||

వ. అని సూతుం బునర్జీవితుంగాఁ జేసి మునులం జూచి యిట్లనియె. ||935||

తే. “ఏ నెఱుంగక చేసిన యీ యవజ్ఞ
శాంతి బొంద నేయది యభీష్టంబు మీకు
దానిఁ గావింతు” ననిన మోదంబు నొంది
పలికి రత్తాపసులు హలపాణిఁ జూచి. ||936||

చ. “హలధర! యిల్వలుండను సురారితనూజుఁడు పల్వలుండు నాఁ
గలఁడొక దానవుండు బలగర్వమునం బ్రతిపర్వమందు న
చ్చలమున వచ్చి మా సవనశాలల మూత్ర సురాస్ర పూయ వి
ట్పలలము లోలిమైఁ గురిసి పాడఱఁ జేయును యజ్ఞవాటముల్. ||937||

వ. కావున దుష్టదానవుం ద్రుంచుటయు మాకుం గరంబు సంతసం
బగు; నంతమీఁద నీవు విమలచిత్తుండవై భారతవర్షంబునం గల
తీర్థంబుల ద్వాదశమాసంబు లవగాహనంబు సేయు; మట్లయిన
సర్వపాపనిష్కృతి యగునని పలుకునంతఁ బర్వసమాగమంబైన. ||938||

సీ. మునులు యజ్ఞక్రియోన్ముఖు లౌటఁ గనుఁగొని
పఱతెంచి యసుర తద్భవనములను
రక్త విణ్మూత్ర సురా మాంసజాలంబు
నించి హేయంబు గావించి పెలుచఁ
బెంధూళి ఱాలును బెల్లలు నురలెడు
చక్రానిలము వీఁచి చదల నపుడు
గాటుకకొండ సంగతిఁ బొల్చు మేను తా
మ్ర శ్మశ్రు కేశ సమాజములును
10.2-939.1-తే. నవ్యచర్మాంబరము భూరినాసికయును
గఱకు మిడిగ్రుడ్లు నిప్పులు గ్రక్కు దృష్టి
వ్రేలు పెదవులు దీర్ఘకరాళ జిహ్వా
కయును ముడివడ్డబొమలును గలుగువాని. ||939||

మస్ర. కనియెం దాలాంకుఁ డుద్యత్కటచటుల నటత్కాలదండాభశూలున్
జనరక్తాసిక్తతాలున్ సమధిక సమరోత్సాహలోలుం గఠోరా
శనితుల్యోదగ్ర దంష్ట్రా జనిత శిఖకణాచ్ఛాదితాశాంతరాళున్
హననవ్యాపారశీలు న్నతి దృఢఘనమస్తాస్థిమాలుం గరాళున్ ||940||

ఉ. వెండియుఁ గ్రొమ్మెఱుంగు లుడువీథి వెలుంగఁగ నుల్లసద్గదా

దండముఁ గేలఁ ద్రిప్పుచు నుదారత రా బలభద్రుఁ డాసురో
ద్దండవిఘాతులౌ ముసలదారుణలాంగలముల్ దలంప మా
ర్తాండనిభంబులై యెదురఁ దత్క్షణమాత్రన తోఁచినన్ వెసన్. ॥941॥

వ. అట్లు సన్నిహితంబులైన తన కార్యసాధనంబులగు నిజసాధనం
బులు ధరియించి యప్పుడు. ॥942॥

69 బలుడు పల్వలుని వధించుట

చ. గగనమునం జరించు సురకంటకు కంఠము చేఁతినాగటం
దగిలిచి రోఁక లెత్తి బెడిదం బడరన్ నడునెత్తి మొత్తినన్
బుగబుగ నెత్తు రొల్క నిల బోరగిలం బడె వజ్రధారచేఁ
దెగి ధరఁ గూలు భూరి జగతీధరముం బురుడింప బెట్టుగాన్. ॥943॥

వ. అట్లు పల్వలుండు మడిసిన. ॥944॥

క. మునివరులు గామపాలుని
వినుతించిరి వేయువేల విధముల వృత్రుం
దునిమిన యింద్రుని నమరులు
వినుతించిన రీతి నపుడు విమలచరిత్రా! ॥945॥

తే. అంత నభిషిక్తుఁ జేసి యత్యంత సురభి
మంజులామ్లాన కంజాత మాలికయును
నంచితాభరణములు దివ్యాంబరములు
నర్థి నిచ్చినఁ దాల్చి యా హలధరుండు. ॥946॥

క. దేవేంద్రుఁ బోలి యొప్పెను
ధీవిలసితుఁ డగుచు మునితతిన్ వీడ్కొని తన్
సేవించుచుఁ గతిపయ వి
ప్రావలి సనుదేరఁ గౌశికాఖ్యంబునకున్. ॥947॥

వ. చని యమ్మహానదింగృతస్నానుండై యచ్చోటు వాసి సరయువు
నందుఁ గ్రుంకులిడి ప్రయాగనవగాహనంబు సేసి దేవర్షి పితృతర్ప
ణంబు లాచరించి పులస్త్యాశ్రమంబు సొచ్చి గోమతిం దర్శించి
గండకీనది నుత్తరించి విదళితభవపాశయగు విపాశయందుఁదోఁగి
శోణనదంబున నాప్లావితుండై గయనాడి గంగాసాగరసంగమంబు
దర్శించి మహేంద్రనగంబున కరిగి. ॥948॥

క. రాముఁడు గనుఁగొనె భార్గవ
రామున్ రజనీశ కులధరావరనగ సు
త్రామున్ సన్నుత సుగుణ
స్తోముం గారుణ్యసీము సుజనలలామున్. ॥949॥

ఆ. కని నమస్కరించి కౌతుకం బలరార
నతని వీడుకొని హలాయుధుండు
గొమరుమిగిలి సప్తగోదావరికి నేఁగి

యందుఁ దీర్థమాడి యచటు గదలి. ||950||

వ. వేణీపంపాసరస్సులంజూచి, భీమనదికేఁగి యందుఁ గుమారస్వా
మిని దర్శించి, శ్రీశైలంబునకుఁ జని, వేంకటాచలంబు దర్శించి,
కామకోటి శక్తిని నిరీక్షించి, కాంచీపురంబుంగాంచి, కావేరికిం జని
య మ్మహావాహిని నవగాహనంబు సేసి. ||951||

స్రగ్ధ. సేవించెన్ రంగధామున్ శ్రితనివహపయస్సింధుసంపూర్ణసోముం
గావేరీ మధ్యసీమున్ ఘనకలుష మహాకాలకూటోగ్ర భీమున్
దేవారి శ్రీవిరామున్ దివిజవినుత సందీపితానంత నామున్
ధీవిజ్ఞానాభిరాముం ద్రిభువన విలసద్దేవతా సార్వభౌమున్. ||952||

వ. అచ్చోటు వాసి వృషభాద్రి నెక్కి, హరిక్షేత్రంబు ద్రొక్కి, మధురాపు
రంబున కరిగి, సేతుబంధనంబు మెట్టి, యచటం బదివేల పాఁడి
మొదవుల భూసురుల కిచ్చి, రామేశ్వరుం దర్శించి, తామ్రపర్ణికిం
జని, మలయాచలంబెక్కి, యగస్త్యునింగని నమస్కరించి, దక్షిణ
సముద్రంబు దర్శించి, కన్యాఖ్యదుర్గాదేవి నుపాసించి, పంచాప్స
రంబను తీర్థంబున నాప్లవనం బాచరించి, గోకర్ణంబున నిందుమౌ
ళిని దర్శించి, ద్వీపవతి యైన కామదేవిని వీక్షించి, తాపింబయో
ష్ణిని దర్శించి, నిర్వింధ్యంబు గడచి, దండకావనంబున కరిగి,
మాహిష్మతీపురంబున వసియించి, మనుతీర్థం బాడి, క్రమ్మఱం
బ్రభాసతీర్థంబునకు వచ్చి యచ్చటి బ్రాహ్మణ జనంబుల వలన
బాండవధార్తరాష్ట్రుల భండనంబునందు సకలరాజలోకంబు పర
లోకగతులగుటయు, వాయునందన సుయోధనులు గదాయుద్ధ
సన్నద్ధులై యుండుటయు నెఱింగి వారల వారించు తలంపున
నచటికిం జని. ||953||

తే. ధర్మనందనుఁ దనకు వందనము సేయు
కృష్ణు నరు మాద్రిసుతుల నీక్షించి యేమి
పలుక కుగ్ర గదాదండపాణు లగుచుఁ
గ్రోధమునఁ బోరు భీమ దుర్యోధనులను. ||954||

వ. చూచి వారల డాయం జని యిట్లనియె. ||955||

సీ. వీరపుంగవులారా! వినుఁడు; మీలోపల
భూరిభుజాసత్త్వమున నొకండు
ప్రకటితాభ్యాస సంపద్విశేషంబున
నొక్కండు యధికుఁడై యుంటఁ జేసి
సమబలు; లటు గాన చర్చింపఁగా నిందు
జయ మొక్కనికి లేదు సమరమందుఁ;
గాన యూరక పోరఁగా నేల మీకని
వారింప నన్యోన్య వైరములను
10.2-956.1-తే. నడరి తొల్లింటి దుర్భాష లాత్మలందుఁ
దలఁచి తద్భాషణము లపథ్యములు గాఁగ
మొక్కలంబునఁ బోర నా ముష్టికాసు

రారి వీక్షించు వీరి శుభాశుభములు, ||956||

వ. ఎట్లుగావలయు నట్ల యయ్యెడుం గాక యని యచ్చోట నిలువక
యుగ్రసేనాది బంధు ప్రకరంబులు పరితోషంబున నెదుర్కొన
ద్వారకా పురంబు సొచ్చి యందుండి మగిడి నైమిశారణ్యంబు
నకుంజని యందుల మునిపుంగవు లనుమతింప నచ్చట నొక
మఖంబు గావించి బహుదక్షిణ లొసంగి యంచితజ్ఞాన పరిపూర్ణు
లగునట్లుగా వరం బిచ్చి రేవతియునుం దానును బంధు జ్ఞాతి
యుతంబుగానవభృథ స్నానం బాచరించి, యనంతరంబ. ||957||

చ. విలసిత మాల్య చందన నవీన విభూషణ రత్న వస్త్రముల్
పొలుపుగఁ దాల్చి యంచిత విభూతిఁ దలిర్చెను బూర్ణచంద్రికా
కలిత సుధాంశురేఖ నెసకం బెసఁగన్ నిజబంధులోచనో
త్పలచయ ముల్లసిల్లఁ బరిపాండుర చారు యశోవిలాసుఁడై. ||958||

వ. ఇ వ్విధంబున ననంతుండు నప్రమేయుండును మాయామానుష
విగ్రహుండు నసంఖ్యబలశాలియు నైన బలదేవుం డతివైభంబున
నిజపురంబు ప్రవేశించి సుఖం బుండె” నని చెప్పి యిట్లనియె. ||959||

70 కుచేలోపాఖ్యాన ప్రారంభంబు

క. “హలధరుఁ డమర్త్య చరితుం
డలఘు భుజాబలుఁ డొనర్చు నద్భుత కర్మం
బులు పెక్కు నాల్గు మోములు
గల మేటియు లెక్క పెట్టఁ గలఁడె నరేంద్రా!” ||960||

చ. అనిన మునీంద్రుఁ గన్గొని ధరాధిపుఁ డిట్లను “పద్మపత్త్రలో
చనుని యనంత వీర్యగుణ సంపద వేమఱు విన్న నైననుం
దనియదు చిత్త మచ్యుతకథావిభవం బొకమాటు వీనులన్
వినిన మనోజపుష్ప శరవిద్ధుఁడు నైన విరామ మొందునే? ||961||

వ. అదియునుం గాక. ||962||

చ. హరి భజియించుహస్తములు హస్తము; లచ్యుతుఁగోరి మ్రొక్కు త
చ్ఛిరము శిరంబు; చక్రధరుఁ జేరిన చిత్తము చిత్త; మిందిరా
వరుఁగను దృష్టి దృష్టి; మురవైరి నుతించిన వాణి వాణి; య
క్షరుకథ లాను కర్ణములు కర్ణములై విలసిల్లుఁబో భువిన్. ||963||

క. హరిపాదతీర్థ సేవా
పరుఁడై విలసిల్లునట్టి భాగవతుని వి
స్ఫురితాంగము లంగము; లా
పరమేశ్వరు నెఱుఁగ నాకుఁ బలుకు మునీంద్రా!” ||964||

సీ. అనుడు వేదవ్యాసతనయుఁ డా యభిమన్యు
తనయునిఁ జూచి యిట్లనియెఁ బ్రీతి
“జనవర! గోవింద సఖుఁడు కుచేలుండు

నా నొప్పు విప్రుండు మానధనుఁడు
విజ్ఞాని రాగాది విరహితస్వాంతుండు
శాంతుండు ధర్మవత్సలుఁడు ఘనుఁడు
విజితేంద్రియుఁడు బ్రహ్మవేత్త దారిద్ర్యంబు
బాధింప నొరులఁ గార్పణ్యవృత్తి
10.2-965.1-తే. నడుగఁ బోవక తనకుఁ దా నబ్బినట్టి
కాసు పదివేల నిష్కముల్ గాఁ దలంచి
యాత్మ మోదించి పుత్రదారాభిరక్ష
యొక విధంబున నడుపుచు నుండు; నంత ||965||

సీ. లలితపతివ్రతా తిలకంబు వంశాభి
జాత్య తద్భార్య దుస్సహ దరిద్ర
పీడచేఁ గడు నొచ్చి పెదవులు దడుపుచు
శిశువు లాఁకటి చిచ్చుచేఁ గృశించి
మలమల మాఁడుచు మానసం బెరియంగఁ
"బట్టెఁ డోరెము మాకుఁ బెట్టు" మనుచుఁ
బత్త్రభాజనధృతపాణులై తనుఁ జేరి
వేఁడిన వీనులుసూఁడినట్ల
10.2-966.1-ఆ. యైన నొకనాఁడు వగచి నిజాధినాథుఁ
జేరి యిట్లని పలికె " నో జీవితేశ!
తట్టుముట్టాడు నిట్టి పేదఱిక మిట్లు
నొంప దీని కుపాయ మూహింప వైతి." ||966||

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. ||967||

తే. "బాలసఖుండైన య ప్పద్మపత్త్రనేత్రుఁ
గాన నేఁగి దారిద్ర్యాంధకార మగ్ను
లైన మము నుద్ధరింపుము; హరికృపా క
టాక్ష రవిదీప్తి వడసి మహాత్మ! నీవు. ||968||

వ. మఱియును. ||969||

చ. వరదుఁడు సాధుభక్తజనవత్సలుఁ డార్తశరణ్యుఁ డిందిరా
వరుఁడు దయాపయోధి భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడు దాఁ గుశస్థలీ
పురమున యాదవ ప్రకరముల్ భజియింపఁగ నున్నవాఁడు; నీ
వరిగిన నిన్నుఁ జూచి విభుఁ డప్పుడ యిచ్చు ననూన సంపదల్. ||970||

మ. కలలోనం దను మున్నెఱుంగని మహాకష్టాత్ముడై నట్టి దు
ర్బలుఁ డాపత్సమయంబునన్ నిజపదాబ్జాతంబు లుల్లంబులోఁ
దలఁప న్నంతన మెచ్చి యార్తిహరుఁడై తన్నైన నిచ్చున్; సుని
శ్చలభక్తిన్ భజియించు వారి కిడఁడే సంపద్విశేషోన్నతుల్?" ||971||

క. అని చెప్పిన న మ్మానిని
సునయోక్తుల కలరి భూమిసురుఁ డా కృష్ణుం
గన నేఁగుట యిహపర సా

ధనమగు నని మదిఁ దలంచి తన సతితోడన్. ||972||

తే. “నీవు సెప్పిన యట్ల రాజీవనేత్రు
పాదపద్మంబు లాశ్రయిపంగఁ జనుట
పరమశోభన మా చక్రపాణి కిపుడు
గాను కేమైనఁ గొంపోవఁ గలదె మనకు?” ||973||

తే. అనిన న య్యింతి యౌఁగాక యనుచు విభుని
శిథిల వస్త్రంబు కొంగునఁ బృథుక తండు
లముల నొకకొన్ని ముడిచి నెయ్యమున ననుపఁ
జనియె గోవింద దర్శనోత్సాహి యగుచు. ||974||

వ. అట్లు సనుచుం దన మనంబున. ||975||

సీ. “ద్వారకానగరంబు నే రీతిఁ జొత్తును?
భాసురాంతఃపురవాసి యైన
య ప్పుండరీకాక్షు నఖిలేశు నెబ్భంగిఁ
దర్శింపఁ గలనొ? తద్ద్వారపాలు
రెక్కడి విప్రుఁడ? విం దేల వచ్చెద?
వని యడ్డ పెట్టిరే నపుడు వారి
కే మైనఁ బరిదాన మిచ్చి చొచ్చెద నన్న
నూహింప నర్థశూన్యుండ నేను;
10.2-976.1-తే. నయిన నా భాగ్య; మతని దయార్ద్రదృష్టి
గాక తలపోయఁగా నొండు గలదె? యాతఁ
డేల నన్ను నుపేక్షించు? నేటిమాట?”
లనుచు నా ద్వారకాపుర మతఁడు సొచ్చి. ||976||

వ. ఇట్లు ప్రవేశించి రాజమార్గంబునం జనిచని కక్ష్యాంతరంబులు గడచి
చని ముందట. ||977||

సీ. విశదమై యొప్పు షోడశసహస్రాంగనా
కలితవిలాస సంగతిఁ దనర్చి
మహనీయ తపనీయ మణిమయగోపుర
ప్రాసాద సౌధ హర్మ్యములు సూచి,
మనము బ్రహ్మానందమును బొందఁ గడు నుబ్బి
సంతోషబాష్పముల్ జడిగొనంగఁ
బ్రకటమై విలసిల్లు నొక వధూమణి మంది
రమున నింతులు చామరములు వీవఁ
10.2-978.1-తే. దనరు మృదుహంసతూలికా తల్పమందుఁ
దానుఁ బ్రియయును బహు వినోదములఁ దనరి
మహితలావణ్యు మన్మథమన్మథుండు
ననఁగఁ జూపట్టు పుండరీకాయతాక్షు. ||978||

సీ. ఇందీవర శ్యాము, వందితసుత్రాముఁ
గరుణాలవాలు, భాసుర కపోలుఁ

గౌస్తుభాలంకారుఁ, గామితమందారు
సురచిరలావణ్యు, సుర శరణ్యు
హర్యక్షనిభమధ్యు, నఖిలలోకారాధ్యు
ఘనచక్రహస్తు, జగత్ప్రశస్తు,
ఖగకులాధిపయాను, గౌశేయపరిధాను
బన్నగశయను, నబ్జాతనయను,
10.2-979.1-తే. మకరకుండల సద్భూషు, మంజుభాషు
నిరుపమాకారు, దుగ్ధసాగరవిహారు,
భూరిగుణసాంద్రు, యదుకులాంభోధి చంద్రు,
విష్ణు, రోచిష్ణు, జిష్ణు, సహిష్ణుఁ,గృష్ణు. ॥979॥

71 కుచేలుని ఆదరించుట

మ. కని డాయం జనునంతఁ గృష్ణుఁడు దళత్కంజాక్షుఁ డ ప్పేద వి
ప్రుని నశ్రాంత దరిద్రపీడితుఁ గృశీభూతాంగు జీర్ణాంబరున్
ఘనతృష్ణాతురచిత్తు హాస్యనిలయున్ ఖండోత్తరీయుం గుచే
లుని నల్లంతనె చూచి సంభ్రమ విలోలుండై దిగెం దల్పమున్. ॥980॥

క. కర మర్థి నెదురుగాఁ జని
పరిరంభణ మాచరించి, బందుస్నేహ
స్ఫురణం దోడ్తెచ్చి, సమా
దరమునఁ గూర్చుండఁ బెట్టెఁ దన తల్పమునన్. ॥981॥

తే. అట్లు గూర్చుండఁ బెట్టి నెయ్యమునఁ గనక
కలశ సలిలంబుచేఁ గాళ్ళు గడిగి భక్తిఁ
దజ్జలంబులు దనదు మస్తమునఁ దాల్చి
లలిత మృగమద ఘనసార మిళిత మైన. ॥982॥

తే. మలయజము మేన జొబ్బిల్ల నలఁది యంత
శ్రమము వాయంగఁ దాళవృంతమున విసరి
బంధురామోదకలిత ధూపంబు లొసఁగి
మించు మణిదీపముల నివాళించి మఱియు. ॥983॥

వ. సురభికుసుమ మాలికలు సిగముడిం దుఱిమి, కర్పూరమిళిత
తాంబూలంబు నిడి, ధేనువు నొసంగి, సాదరంబుగా స్వాగతం
బడిగిన నప్పు డవ్విప్రుండు మేనం బులకాంకురంబు లంకురింప
నానందబాష్ప జలబిందు సందోహం డయ్యె; నట్టియెడం బద్మ
లోచనుండు మన్నించు నంగనామణి యగు రుక్మిణి కరకంకణ
రవంబు లొలయం జామరలు వీవం దజ్జాత వాతంబున ఘర్మ
సలిలంబు నివారించుచుండఁ జూచి శుద్ధాంత కాంతానివహం
బులు దమ మనంబుల నద్భుతం బంది యిట్లనిరి. ॥984॥

ఉ. “ఏమి తపంబు సేసెనొకొ! యీ ధరణీదివిజోత్తముండు తొల్
బామున! యోగివిస్ఫుర దుపాస్యకుఁడై తనరారు నీ జగ
త్స్వామి రమాధినాథు నిజతల్పమునన్ వసియించి యున్నవాఁ

డీ మహనీయమూర్తి కెనయే మునిపుంగవు లెంతవారలున్? ||985||

వ. అదియునుం గాక. ||986||

చ. తన మృదుతల్పమందు వనితామణి యైన రమాలలామ పొం
దును నెడఁగాఁ దలంపక యదుప్రవరుం డెదురేఁగి మోదముం
దనుకఁగఁ గౌఁగిలించి యుచితక్రియలం బరితుష్టుఁ జేయుచున్
వినయమునన్ భజించె; ధరణీసురుఁ డెంతటి భాగ్యవంతుడో?" ||987||

వ. అను న య్యవసరంబున ||988||

క. మురసంహరుఁడు కుచేలుని
కరము గరంబునఁ దెమల్చి కడఁకన్ మన మా
గురుగృహమున వర్తించిన
చరితము లని కొన్ని నుడివి చతురత మఱియున్. ||989||

సీ. "బ్రాహ్మణోత్తమ! వేదపాఠనలబ్ధ ద
క్షత గల చారువంశంబు వలనఁ
బరిణయం బైనట్టి భార్య సుశీలవ
ర్తనములఁ దగ భవత్సదృశ యగునె?
తలఁప గృహ క్షేత్రధనదారపుత్త్రాదు
లందు నీ చిత్తంబు సెందకుంట
తోఁచుచున్నది; యేనుదుది లోకసంగ్రహా
ర్థంబు కర్మాచరణంబు సేయు
10.2-990.1-తే. గతి, మనంబులఁ గామమోహితులు గాక
యర్థిమై యుక్తకర్మంబు లాచరించి
ప్రకృతి సంబంధములు వాసి భవ్యనిష్ఠ
దవిలియుందురు కొంద ఱుత్తములు భువిని." ||990||

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. ||991||

క. "ఎఱుఁగుదువె? మనము గురు మం
దిరమున వసియించి యతఁడు దెలుపఁగ వరుస
న్నెఱుఁగఁగ వలసిన యర్థము
లెఱిఁగి పరిజ్ఞానమహిమ లెఱుఁగుట లెల్లన్." ||992||

వ. అని మఱియు గురుప్రశంస సేయం దలంచి యిట్లనియె. ||993||

72 గురుప్రశంస చేయుట

తే. "తివిరి యజ్ఞానతిమిర ప్రదీపమగుచు
నవ్యయంబైన బ్రహ్మంబు ననుభవించు
భరితసత్త్వుండు సత్కర్మనిరతుఁ డతుల
భూసురశ్రేష్ఠుఁ డలఘుండు బుధనుతుండు. ||994||

వ. అ మ్మహాత్మునివలన సకల వర్ణాశ్రమంబులవారికి నేను విజ్ఞాన

ప్రదుండ నగు గురుండనై యుండియు గురుభజనంబు పరమ
ధర్మం బని యాచరించితి; నది గావున. ॥995॥

క. భూసురులకెల్ల ముఖ్యుఁడ
నై సకల కులాశ్రమంబు లందును నెపుడున్
ధీసుజ్ఞానప్రదుఁ డన
దేశికుఁ డన నొప్పుచుందు ధృతి నెల్లెడలన్. ॥996॥

తే. అట్టి వర్ణాశ్రమంబులయందు నర్థ
కుశలు లగువారు నిఖిలైక గురుఁడ నైన
నాదు వాక్యంబుచే భవార్ణవము పెలుచ
దాఁటుదురు మత్పదాంబుజ ధ్యానపరులు. ॥997॥

వ. అదియునుం గాక, సకల భూతాత్మకుండ నైన యేను దపోవ్రత
యజ్ఞ దాన శమ దమాదులచేత సంతసింపను; గురుజనంబులఁ
బరమభక్తిసేవించువారలంబరిణమింతు" ననిచెప్పి మఱియు "మ
నము గురుమందిరమున నున్న యెడ నొక్కనాఁడు గురు పత్నీ
నియుక్తులమై యింధనార్థం బడవికిం జనిన న య్యవసరంబున. ॥998॥

సీ. ఘుమఘుమారావ సంకుల ఘోర జీమూత
పటల సంఛన్నాభ్రభాగ మగుచుఁ
జటుల ఝంఝానిలోత్కట సముద్ధూత నా
నావిధ జంతుసంతాన మగుచుఁ
జండ దిగ్వేదండ తుండ నిభాఖండ
వారిధారాపూర్ణ వసుధ యగుచు
విద్యోతమానోగ్రఖద్యోత కిరణజి
ద్విద్యుద్ద్యుతిచ్ఛటావిభవ మగుచు
10.2-999.1-తే. నడరి జడిగురియఁగ నినుఁ డస్తమింప
భూరినీరంధ్రనిబిడాంధకార మేచి
సూచికాభేద్యమై వస్తుగోచరంబు
గాని యట్లుండ మనము న వ్వానఁ దడిసి. ॥999॥

తే. బయలు గొందియుఁ బెను మిట్టుపల్లములును
రహిత సహితస్థలంబు లేర్పఱుపరాక
యున్న యత్తఱి మనము నొండొరుల చేతు
లూతఁగాఁ గొని నడచుచు నుండునంత. ॥1000॥

క. బిసబిస నెప్పుడు నుడుగక
విసరెడి వలిచేత వడఁకు విడువక మనముం
బస చెడి మార్గముఁ గానక
మసలితి మంతటను నంశుమంతుఁడు పొడిచెన్. ॥1001॥

క. తెలతెలవాఱెడి వేళం
గలకల మని పలికెఁ బక్షిగణ మెల్లెడలన్
మిలమిలని ప్రొద్దుపొడువున

ధళధళ మను మెఱుఁగు దిగ్వితానము నిండెన్. ||1002||

క. అప్పుడు సాందీపని మన
చొ ప్పరయుచు వచ్చి వానసోఁకునను వలిం
దెప్పిఱిలుటఁ గని ఖేదం
బుప్పతిలం బలికె నకట! యో! వటులారా! ||1003||

చ. "కటకట! యిట్లు మా కొఱకుఁగాఁజనుదెంచి మహాటవిన్ సము
త్కటపరిపీడ నొందితిరి; గావున శిష్యులు! మీ ఋణంబు నేఁ
గుట కిది కారణంబు సమకూరెడిఁ బో; యిట మీఁద మీకు వి
స్ఫుట ధనబంధుదారబహుపుత్త్ర విభూతి జయాయురున్నతుల్. ||1004||

క. కని గారవించి యాయన
మనలం దోడ్కొనుచు నాత్మమందిరమునకుం
జనుదెంచుట లెల్లను నీ
మనమునఁ దలఁతే" యటంచు మఱియుం బలికెన్. ||1005||

వ. "అనఘ! మన మధ్యయనంబు సేయుచు నన్యోన్య స్నేహ వాత్స
ల్యంబులం జేయు కృత్యంబులు మఱవవు గదా!" యని యవి
యెల్లం దలంచి యాడు మాధవు మధురాలాపంబులు విని
యతనిం గనుంగొని కుచేలుం డిట్లనియె. ||1006||

క. "వనజోదర! గురుమందిర
మున మనము వసించునాఁడు ముదమునఁ గావిం
పని పను లెవ్వియుఁ గలవే?
విను మవి యట్లుండనిమ్ము విమలచరిత్రా! ||1007||

క. గురుమతిఁ దలఁపఁగఁ ద్రిజగ
ద్గురుఁ డవనం దగిన నీకు గురుఁ డనఁగా నొం
డొరుఁ డెవ్వ? డింతయును నీ
కరయంగ విడంబనంబ యగుఁ గాదె హరీ!" ||1008||

వ. అని సాభిప్రాయంబుగాఁ బలికిన పలుకులు విని సమస్త భావా
భిజ్ఞుండైన పుండరీకాక్షుండు మందస్మితవదనారవిందుం డగుచు
నతనిం జూచి "నీవిచ్చటికి వచ్చునప్పుడు నాయందుల భక్తింజేసి
నాకు నుపాయనంబుగనేమి పదార్థంబు దెచ్చితి? వ ప్పదార్థంబు
లేశమాత్రంబైనఁ బదివేలుగానంగీకరింతు; నట్లుగాక నీచవర్తనుండై
మద్భక్తిం దగులని దుష్టాత్ముండు హేమాచలతుల్యంబైన పదార్థం
బు నొసంగిన నది నా మనంబునకు సమ్మతంబు గాదు; కావున. ||1009||

క. దళమైనఁ బుష్పమైనను
ఫలమైనను సలిలమైనఁ బాయని భక్తిం
గొలిచిన జను లర్పించిన
నెలమిన్ రుచిరాన్నముగనె యేను భుజింతున్." ||1010||

క. అని పద్మోదరుఁ డాడిన

వినియోక్తుల కాత్మ నలరి విప్రుఁడు దాఁ దె
చ్చిన యడుకులు దగ నర్పిం
పను నేరక మోము వాంచి పలుకక యున్నన్. ||1011||

73 అటుకులారగించుట

వ. అ వ్విప్రుండు సనుదెంచిన కార్యంబు కృష్ణుండు దన దివ్యచిత్తంబు
నసెఱింగి "యితండు పూర్వభవంబున నైశ్వర్యకాముండై నన్ను
సేవింపండైన ని కుచేలుండు నిజకాంతాముఖోల్లాసంబుకొఱకు
నా యొద్దకుఁ జనుదెంచిన వాఁ; డితనికి నింద్రాదులకుం బడయ
రాని బహువిధంబులైన సంపద్విశేషంబులీక్షణంబ యొడఁ గూర్ప
వలయు" నని తలంచి యతండు జీర్ణవస్త్రంబు కొంగున ముడిచి
తెచ్చిన యడుకుల ముడియఁగని "యిది యేమి" యని యొ
య్యన నమ్ముడియఁ దనకరకమలంబుల విడిచి యయ్యడుకులు
కొన్ని పుచ్చుకొని "యివియ సకల లోకంబులను, నన్నును బరి
తృప్తిం బొందింపఁ జాలు" నని యప్పుడు. ||1012||

క. మురహరుఁడు పిడికెఁ డడుకులు
గర మొప్పఁగ నారగించి కౌతూహలియై
మఱియును బిడికెఁడు గొనఁ ద
త్కర మప్పుడు పట్టెఁ గమల కరకమలములన్. ||1013||

క. "సొం పారఁగ నతనికి బహు
సంపద లందింప నివియ చాలును నిఁక భ
క్షింపఁగ వలవదు త్రిజగ
త్సంపత్కర! దేవదేవ! సర్వాత్మ! హరీ! " ||1014||

వ. అని యిట్లు వారించె; నక్కుచేలుండును నా రాత్రి గోవిందు మంది
రంబునఁ దనకు హృదయానందకరంబు లగు వివిధ పదార్థంబు
లనుభవించి, మృదుల శయ్యాతలంబున నిద్రించి తన మనంబు
నం దన్ను సమధిక స్వర్గభోగానుభవుంగాఁ దలంచుచు మఱునాఁ
డరుణోదయంబున మేల్కని కాలోచితకృత్యంబులు దీర్చి, యింది
రారమణుండు దన్నుఁ గొంత దవ్వనిపి యామంత్రితుం జేయఁజ
నుచు నందనందన సందర్శనానంద లోలాత్ముండై తన మనం
బున నిట్లనియె. ||1015||

క. "నా పుణ్య మరయ నెట్టిదొ
యా పుణ్యనిధిం బ్రశాంతు నచ్యుతు నఖిల
వ్యాపకు బ్రహ్మణ్యునిఁ జి
ద్రూపకుఁ బురుషోత్తమునిఁ బరుం గనుఁగొంటిన్. ||1016||

సీ. పరికింపఁ గృపణస్వభావుండ నై నట్టి
యే నేడ? నిఖిలావనీశ్వరి యగు
నిందిరాదేవికి నెనయంగ నిత్య ని
వాసుఁడై యొప్పు న వ్వాసుదేవుఁ

డేడ? న న్నర్థిమై@ దోడ@బుట్టిన వాని
కైవడి@ గౌఁగిట@ గదియ@ జేర్చి
దైవంబుగా నన్ను భావించి నిజతల్ప
మున నుంచి సత్క్రియల్ పూని నడపి
10.2-1017.1-తే. చారు నిజవధూ కరసరోజాత కలిత
చామరానిలమున గతశ్రమునిఁ జేసి
శ్రీకుచాలిప్త చందనాంచితకరాబ్జ
తలములను నడ్గు లొత్తె వత్సలత మెఱసి. ॥1017॥

వ. కావున. ॥1018॥

ఉ. శ్రీనిధి యిట్లు నన్నుఁ బచరించి ఘనంబుగ విత్త మేమియు
న్నీని తెఱంగు గానఁబడె; నెన్న "దరిద్రుఁడు సంపదంధుఁడై
కానక తన్నుఁ జేరఁ" డని కాక శ్రితార్తి హరుండు సత్కృపాం
భోనిధి సర్వవస్తుపరిపూర్ణునిఁగా ననుఁ జేయకుండునే?" ॥1019॥

వ. అని తన మనంబున వితర్కించుచు నిజపురంబునకుఁ జనిచని
ముందట. ॥1020॥

సీ. భానుచంద్ర ప్రభా భాసమాన స్వర్ణ
చంద్రకాంతోపల సౌధములును
గలకంఠ శుక నీలకంఠ సముత్కంఠ
మానిత కూజితోద్యానములును
ఫుల్లసితాంభోజ హల్లక కహ్లార
కైరవోల్లసిత కాసారములును
మణిమయ కనక కంకణ ముఖాభరణ వి
భ్రాజిత దాసదాసీజనములుఁ
10.2-1021.1-తే. గలిగి చెలువొందు సదనంబుఁ గాంచి విస్మ
యమును బొందుచు నెట్టి పుణ్యాత్ముఁ డుండు
నిలయ మొక్కొ! యపూర్వమై నెగడె మహిత
వైభవోన్నత లక్ష్మినివాస మగుచు. ॥1021॥

వ. అని తలపోయుచున్న యవసరంబున. ॥1022॥

తే. దివిజ వనితలఁ బోలెడు తెఱవ లపుడు
డాయ నేతెంచి "యిందు విచ్చేయుఁ" డనుచు
విమల సంగీత నృత్య వాద్యములు సెలఁగ
గరిమఁ దోడ్కొని చని రంతిపురమునకును. ॥1023॥

వ. ఇట్లు సనుదేర నతని భార్య యైన సతీలలామంబు దన మనం
బున నానందరసమగ్న యగుచు. ॥1024॥

సీ. తన విభురాక ముందటఁ గని మనమున
హర్షించి వైభవం బలర మనుజ
కామినీరూపంబు గైకొన్న యిందిరా
వనిత చందంబునఁ దనరుచున్న

కలకంఠి తన వాలుఁగన్నుల క్రేవల
నానందబాష్పంబు లంకురింప
నతని పాదంబుల కాత్మలో మ్రొక్కి భా
వంబున నాలింగనంబు సేసె
10.2-1025.1-తే. నా ధరాదేవుఁ డతుల దివ్యాంబరాభ
రణ విభూషితలై రతిరాజు సాయ
కముల గతి నొప్పు పరిచారికలు భజింప
లలిత సౌభాగ్య యగు నిజ లలనఁ జూచి. ॥1025॥

క. ఆ నారీరత్నంబును
దానును ననురాగరసము దళుకొత్తఁగ ని
త్యానందము నొందుచుఁ బెం
పూనిన హరిలబ్ధ వైభవోన్నతి మెఱయన్. ॥1026॥

సీ. కమనీయ పద్మరాగ స్తంభకంబులుఁ
గొమరారు పటికంపుఁ గుడ్యములును
మరకత నవరత్నమయ కవాటంబులుఁ
గీలిత హరి నీల జాలకములు
దీపిత చంద్రకాంతోపల వేదులు
నంచిత వివిధ పదార్థములును
దగు హంసతూలికా తల్పంబులును హేమ
లాలిత శయనస్థలములుఁ దనరు
10.2-1027.1-తే. సమధికోత్తుంగ భద్రపీఠముల సిరులు
మానితోన్నత చతురంతయానములును
వలయు సద్వస్తు పరిపూర్ణ వాటికలును
గలిగి చెలువొందు మందిరం బెలమిఁ జొచ్చి. ॥1027॥

వ. సుఖంబున నుండు నట్టియెడం దనకు మనోవికారంబులు వొడమ
కుండ వర్తించుచు, నిర్మలంబగు తన మనంబున నిట్లను; “నింత
కాలం బత్యంత దురంతంబగు దారిద్ర్యదుఃఖార్ణవంబున మునింగి
యున్న నాకుం గడపటఁ గలిగిన విభవంబున నిప్పుడు. ॥1028॥

ఆ. ఎన్నఁ గ్రొత్త లైన యిట్టి సంపదలు నా
కబ్బు టెల్ల హరిదయావలోక
నమునఁ జేసి కాదె! నళినాక్షుసన్నిధి
కర్థి నగుచు నేను నరుగుటయును. ॥1029॥

క. నను నా వృత్తాంతంబును
దన మనమునఁ గనియు నేమి దడవక ననుఁ బొ
మ్మని యీ సంపద లెల్లను
నొనరఁగ నొడఁగూర్చి నన్ను నొడయనిఁ జేసెన్. ॥1030॥

వ. అట్టి పురుషోత్తముండు భక్తినిష్ఠులైన సజ్జనులు లేశమాత్రంబగు
పదార్థంబైన భక్తి పూర్వకంబుగా సమర్పించిన నది కోటిగుణితం
బుగాఁ గైకొని మన్నించుటకునిదియ దృష్టాంతంబు గాదె! మలిన

దేహుండును, జీర్ణాంబరుండు నని చిత్తంబున హేయంబుగాఁ
బాటింపక నా చేనున్న యడుకు లాదరంబున నారగించి నన్నుం
గృతార్థునిం జేయుట యతని నిర్హేతుక దయయ కాదె! యట్టి
కారుణ్యసాగరుండైన గోవిందుని చరణారవిందంబుల యందుల
భక్తి ప్రతిభవంబునఁ గలుగుంగాక!" యని య ప్పుండరీకాక్షుని
యందుల భక్తి తాత్పర్యంబునం దగిలి పత్నీసమేతుండై నిఖిల
భోగంబులయందు నాసక్తిం బొరయక, రాగాది విరహితుండును
నిర్వికారుండును నై యఖిలక్రియలందు ననంతుని యనంత
ధ్యాన సుధారసంబునం జొక్కుచు విగత బంధనుండై యపవర్గ
ప్రాప్తి నొందె; మఱియును. ||1031||

ఆ. దేవదేవుఁ డఖిల భావజ్ఞుఁ డాశ్రిత
వరదుఁ డైన హరికి ధరణిసురులు
దైవతములు గాన ధారుణీదివిజుల
కంటె దైవ మొకఁడు గలడె భువిని? ||1032||

క. మురహరుఁ డిట్లు కుచేలుని
చరితార్థునిఁ జేసినట్టి చరితము విను స
త్పురుషుల కిహపరసుఖములు
హరిభక్తియు యశముఁ గలుగు నవనీనాథా! ||1033||

74 శమంతకపంచకమునకరుగుట

వ. అనిన మఱియుం బరాశరపౌత్రున కర్జునపౌత్రుం డిట్లనియె. ||1034||

ఆ. "దుష్టశిక్షణంబు దురితసంహరణంబు
శిష్టరక్షణంబుఁ జేయఁ దలఁచి
భువిని మనుజుఁ డగుచుఁ బుట్టిన శ్రీ కృష్ణు
విమలచరిత మెల్ల విస్తరింపు." ||1035||

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె. ||1036||

సీ. "ధరణీశ! బలుఁడును సరసిజోదరుఁడు న
వోన్నతసుఖలీల నుండునంతఁ
జటులోగ్రకల్పాంత సమయమందును బోలె
దృగసహ్యమై సముద్దీప్త మగుచు
రాజిల్లు సూర్యోపరాగంబు సనుదెంచు
టెఱిఁగి భూజను లెల్ల వరుసఁ గదలి
మును జమదగ్ని రాముఁడు పూని ముయ్యేడు
మాఱులు ఘనబలోదారుఁ డగుచు
10.2-1037.1-తే. నిజభుజాదండ మండిత నిబిడ నిశిత
చటుల దంభోళిరుచిరభాస్వత్కుఠార
మహితధారావినిర్భిన్న మనుజపాల
దేహనిర్ముక్త రుధిర ప్రవాహములను. ||1037||

తే. ఏను మడువులు గావించె నెచటనేని
నట్టి పావనసుక్షేత్రమగు శమంత
పంచకంబున కపుడు సంభ్రమముతోడఁ
జనిరి బలకృష్ణులును సంతసం బెలర్ప. ॥1038॥

వ. ఇట్లు నిష్కర్ములైన రామకృష్ణులు లోక ధర్మానుపాలన ప్రవర్తను
లై ద్వారకా నగర రక్షణంబునకుం బ్రద్యుమ్న గద సాంబ సుచంద్ర
శుక సార ణానిరుద్ధ కృతవర్మాది యోధవరుల నియమించి
తాము నక్రూర వసుదేవోగ్రసే నాది సకల యాదవులుం గాంతా
సమేతులై స్రక్చంద నాభరణ వస్త్రాదులు ధరియించి, శోభ నాకా
రంబులతోడంబుష్పక విమానంబులనంబొలుచు నరదంబులను,
మేఘంబుల ననుకరించు గజంబులను, మనోవేగంబులైన తుర
గంబుల నెక్కి వియచ్చరులం బురుడించు పురుషులు దమ్ము
సేవింపం జని య ప్పుణ్య తీర్థంబులనవగాహనంబు సేసి యుప
వసించి, యనంతరంబ. ॥1039॥

క. భూసురవరులకు ననుపమ
వాసోలంకార ధేను వసు రత్న ధరి
త్రీ సుమహిత వస్తువు లు
ల్లాసంబున దాన మిచ్చి లాలితు లగుచున్. ॥1040॥

క. పునరవగాహనములు పెం
పొనరం గావించి బంధుయుక్తముగా భో
జనకృత్యంబులు దీర్చి స
దనురాగము లుల్లసిల్ల నచ్చోటఁ దగన్. ॥1041॥

క. ఘనశాఖాకీర్ణములై
యినరశ్మలు దూఱనీక యెసకం బెసఁగన్
ననిచిన పొన్నల నీడల
ననిచిన వేడుకల నందనందన ముఖ్యుల్. ॥1042॥

క. తనరిన పల్లవ రుచిరా
సనముల నాసీను లగుచు సత్సుఖగోష్ఠిం
బెనుపొందఁగ నట వసియిం
చినచోఁ దత్పుణ్యతీర్థ సేవారతులై. ॥1043॥

వ. మున్న చనుదెంచి యున్న మత్స్యోశీనర కోసల విదర్భ కురు
సృంజయ కాంభోజ కేకయ మద్ర కుంత్యారట్ట కేరలాది భూపతు
లును, మఱియుం దక్కిన రాజవరులును, హితులును, నంద
గోపాది గోపాలురును, గోపికాజనంబులును, ధర్మరాజానుగతులై
వచ్చిన భీష్మ ద్రోణ ధృతరాష్ట్ర గాంధారీ కుంతీ పాండవ తద్దార
నివహ సంజయ విదుర కృప కుంతిభోజ విరాట భీష్మక నగ్నజి
ద్ద్రుపద శైబ్య ధృష్టకేతు కాశిరాజ దమ ఘోష విశాలాక్ష మైథిల
యుధామన్యు సుశర్మలును, సపుత్త్రకుండైన బాహ్లికుండును
మొదలుగాననేకులు నుగ్రసేనాది యాదవ ప్రకరంబులం బూజలం

దృష్టులం జేసిన వారునుం బ్రముది తాత్ములై; రయ్యెడ. ||1044||

క. ఆ రాజులు గాంచిరి నిజ
నారీయుతు లగుచు నంగనాపరివారున్
ధీరున్ దానవకులసం
హారున్ గోపీమనోవిహారు నుదారున్. ||1045||

వ. కని య మ్మాధవ బలదేవులు సేయు సముచిత పూజావిధానం
బులం బరితృప్తులై, యమ్ముకుంద సాన్నిధ్యంబు గలిగి, తదీయ
సంపద్విభవాభిరాము లై విలసిల్లుచున్న యుగ్రసేనాది యదు
వృష్ణి పుంగవులం జూచి, వారలతోడ నా రాజవరులు మాధవుండు
విన నిట్లనిరి. ||1046||

మ. "మనశాస్త్రంబులువాక్కులున్మనములున్మాంగల్యముంబొందిపా
వనమై యెప్పుడి నే రమావిభుని భాస్వత్పాదపంకేజ సే
చనతోయంబుల నే మహాత్ముని పదాబ్జాతంబు లెందేని సోఁ
కినచో టెల్లను ముక్తి హేతువగు, నీ కృష్ణుండె పో! చూడఁగన్. ||1047||

చ. సనక సనందనాది మునిసత్తము లంచిత యోగదృష్టిచేఁ
బనివడి యాత్మలన్ వెదకి పట్ట నగోచరమైన మూర్తి యి
ట్లనవరతంబు మాంస నయనాంచల గోచరుఁ డయ్యెనట్టె! యే
మన నగు? వీరిపుణ్యమున కాదట నెట్టితపంబు సేసిరో? ||1048||

మ. నిరయస్వర్గము లాత్మఁ గైకొనక తా నిర్వాణమూర్తైన యీ
హరిఁ జూడన్, హరితోడఁ బల్క, హరిమే నంటన్, హరిం బాడఁగా
హరితో నేఁగ, సహాసనాస్తరణ శయ్యావాసులై యుండఁగన్
హరి బంధుత్వసఖిత్వముల్ గలుగు భాగ్యం బెట్లు సిద్ధించెనో?" ||1049||

తే. అనుచు యాదవ వృష్ణి భోజాంధకులును
హరిదయాలబ్ధనిఖిలార్థు లగుచు నున్న
మనికిఁ దమ చిత్తములఁ బలుమాఱుఁ బొగడి
పరిణమించిరి; యంత న ప్పాండుమహిషి. ||1050||

వ. అప్పుడు. ||1051||

క. తన సుతులకు గాంధారీ
తనయులు గావించు నపకృతంబుల కాత్మన్
ఘనముగ నెరియుచు నచ్చటఁ
గనుఁగొనె వసుదేవు విగతకల్మషభావున్. ||1052||

వ. అట్లు గనుంగొని యతనితో నిట్లనియె. ||1053||

75 కుంతీదేవి దుఃఖంబు

క. "ఓ యన్న! పాండుతనయులు
నీ యల్లుం డ్రడవులందు నెఱి మృగములతోఁ

బాయని యిడుమలఁ బడఁ గరు
ణాయత్తుల రగుచు మీర లరయఁగ వలదే?” ||1054||

వ. అని బహుప్రకారంబుల సంతాపించుచు మఱియు నిట్లనియె. ||1055||

క. “అతిబలవంతపు విధి దాఁ
బ్రతికూలంబైనఁ గలరె బంధువు?” లనుచున్
ధృతి గలఁగ బాష్పజలపూ
రితలోచన యగు సహోదరిం జూచి యనెన్. ||1056||

సీ. “తల్లి! నీ కేల సంతాపింప మనమునఁ
దలవఁక విధినేల సొలసె? దింత
యఖిల నియామకుండగు నీశ్వరుఁడు మాయ
యవనికాంతరుఁడైన యట్టి సూత్ర
ధారుని కైవడిఁ దగిలి నటింపఁగ
మనుజులు కీలుబొమ్మలు దలంపఁ;
గావున విధిసేఁతఁ గడిచి వర్తింపంగ
దేవతలకునైనఁ దీఱ; దట్లు
10.2-1057.1-తే. క్రోధచిత్తుండు కంసుఁడు బాధవఱుప
నిలయములు దప్పి నే మడవులఁ జరింప
ఘనకృపానిది యీ హరి గలుగఁబట్టి
కోరి మా కిండ్లు గ్రమ్మఱఁ జేరఁ గలిగె”. ||1057||

వ. అని యూరడిలం బలుకు నవసరంబున. ||1058||

76 నందాదులు చనుదెంచుట

క. నందయశోదలు గోపక
బృందంబులు గోపికలును బిరిగొని పరమా
నందంబునఁ జనుదెంచిరి
మందరధరుఁ జూచువేడ్క మనములఁ బొడమన్. ||1059||

వ. ఇట్లు సనుదెంచి. ||1060||

క. అతిచిరకాల సమాగతు
నతని నిరీక్షించి వృష్ణి యాదవ భోజ
ప్రతతులు నెదురేఁగి సము
న్నతితో నాలింగనములు నడపిరి వరుసన్. ||1061||

క. వసుదేవుఁడు వారికి సం
తసమునఁ గావించె సముచితక్రియ లంతన్
ముసలియు హరియును మ్రొక్కిరి
వెస నందయశోదలకును వినయం బెసఁగన్. ||1062||

వ. అట్లు నమస్కృతులు సేసి, యాలింగనంబులు గావించి, నయనా
రవిందంబుల నానందబాష్పంబుల దొరఁగ నఱ లేని స్నేహంబులు

చిత్తంబుల నత్తమిల్ల నేమియుంబలుకకుండి; రంత నయ్యశోదాదేవి
రామకృష్ణుల నిజాంకపీఠంబులనునిచి యక్కునంగదియం దిగిచి,
చెక్కిలి ముద్దుగొని, శిరంబులు మూర్కొని, చిబుకంబులు పుడు
కుచుఁ, బునఃపునరాలింగనంబులు గావించి, పరమానందంబునం
బొందుచు నున్నంతఁ బదంపడి. ||1063||

చ. స్థిరమతితోడ రోహిణియు దేవకియుం దగ నందగోప సుం
దరిఁ గని కౌఁగిలించికొని తత్కృతులెల్లఁ దలంచి యింతి! నీ
వరుఁడును నీవు బంధుజనవత్సలతన్ మును చేయుసత్కృతుల్
మఱవఁగ వచ్చునే? తలఁప మా కిఁక నెన్నఁటికిం దలోదరీ! ||1064||

క. జననం బందుట మొదలుగ
ఘనమోహముతోడఁ బెంచు కతమునఁ దమకున్
జనని జనకులు వీరని
మనమునఁ దలపోయలేరు మము నీ తనయుల్. ||1065||

క. అంటిన ప్రేమను వీరిం
గంటికి ఱెప్పడ్డమైన గతిఁ బెంపఁగ మా
కంటెన్ నెన రౌటను మీ
యింటన్ వసియించి యుండి రిన్నిదినంబుల్. ||1066||

వ. అని యిట్లు ప్రియాలాపంబులు పలుకుచుండు నవసరంబున
గోపాల సుందరు లమందానంద కందళితహృదయ లయి హృద
యేశ్వరుండైన గోవిందుఁడు చిరకాల సమాగతుం డగుటం జేసి,
యతనింజూచు తలంపు లుల్లంబుల వెల్లిగొనం జేరి. ||1067||

చ. నళినదళాక్షుఁ జూచి నయనంబులు మోడ్వఁగఁ జాల కాత్మలన్
వలచి తదీయమూర్తి విభవంబు దలంచుచుఁ గౌఁగిలించుచుం
బులకలు మేన జాదుకొనఁ బొల్తులు సొక్కిరి బ్రహ్మమున్ మనం
బునఁ గని చొక్కు యోగిజనముం బురుడింపఁగ మానవేశ్వరా! ||1068||

చ. పొలఁతుల భావ మాత్మఁ గని ఫుల్లసరోరుహలోచనుండు వా
రలనపు డేకతంబునకు రమ్మని తోకొని పోయి యందు న
ర్మిలిఁ బరిరంభణంబు లొనరించి లసద్దరహాసచంద్రికా
కలిత కపోలుఁడై పలికెఁ గాంతల భక్తినితాంతచిత్తలన్. ||1069||

చ. "వనజదళాక్షులార! బలవద్రిపు వర్గములన్ జయింపఁగాఁ
జని తడవయ్యెఁ; దీనికి భృశంబుగ మీ మది నల్గకుండుఁడీ!
యనయము దైవ మిట్లు సచరాచరజాలము నొక్కవేళఁ గూ
ర్చును నొకవేళఁ బాపును మరుద్ధతతూల తృణంబులం బలెన్. ||1070||

సీ. తరలాక్షులార! మద్భక్తి చేతనులకుఁ
దనరు మోక్షానందదాయకంబు
జప తపో వ్రత దాన సత్కర్మముల ముక్తి
కలుగంగ నేరదు కానఁ దలఁప
విధి శివ సనకాది విమలచిత్తంబులఁ

బోడమని భక్తి మీ బుద్ధులందు
జనియించె మీ పూర్వ సంచితసౌభాగ్య
మెట్టిదో యది తుదముట్టె నింక
10.2-1071.1-తే. నటమటము గాదు మీకు నెన్నఁటికి నైనఁ
గలుగనేరవు నిరయసంగతములైనఁ
జన్మకర్మము లిటమీఁద మన్మనీష
సుమహిత ధ్యానలార! యో! రమణులార! ‖1071‖

సీ. అఖిలభూతములకు ననయంబు నాది మ
ధ్యాంతరాంతర్బహిర్వ్యాప్తి నైన
ఘటపటాదిక భూతకార్యంబులకు నుపా
దానకారణములై తనరునట్టి
గగనానిలానలకక్షోణులను భూత
పంచకం బైక్యత వడయుఁ గాదె
లోకంబులందుఁ బంచీకరణవ్యవ
స్థలచేత నట్టి భూతముల రీతి
గగనముఖభూత తత్కార్యకారణములఁ
10.2-1072.1-తే. దగిలి యాధార హేతుభూతంబ నైన
నాకుఁ బర మన్య మొక్కఁ డెన్నంగ లేడు
విమలమతులార! మాటలు వేయునేల?” ‖1072‖

తే. అనినఁ దెలివొంది వారు దేహాభిమాన
ములు సమస్తంబు విడిచి “యో! నలిననాభ!
నిఖిలజగదంతరాత్మ! మానిత చరిత్ర!
భక్తజనమందిరాంగణపారిజాత! ‖1073‖

తే. ఘోరసంసారసాగరోత్తారణంబు
ధీయుత జ్ఞానయోగి హృద్ధ్యేయవస్తు
వగుచుఁ జెలువొందు నీ చరణాంబుజాత
యుగళమును మా మనంబులఁ దగుల నీవె.” ‖1074‖

క. అని వేడినఁ గృష్ణుఁడు ముని
వినతుఁడు కరుణించి వల్లవీజనములుగో
రిన యట్ల యిచ్చెఁ గరుణా
వననిధి సద్భక్త లోకవత్సలుఁ డంతన్. ‖1075‖

ఉ. ధర్మతనూభవుం గని పదంబులకున్ నతుఁడై సపర్యలన్
నిర్మలభక్తిమై నడపి “నీవును దమ్ములు బంధుకోటి స
త్కర్మ చరిత్రులై తగు సుఖంబుల నొప్పుచునున్న వారె నా
నర్మిలిఁ” బాండవాగ్రజుఁడు న మ్మధుసూదనుతోడ నిట్లనున్. ‖1076‖

క. “సరసిజనాభ! భవత్పద
సరసీరుహ మాశ్రయించు జను లతిసౌఖ్య
స్ఫురణం బొలుపారుచు భువిఁ
జరియింపరె! భక్త పారిజాత! మురారీ! ‖1077‖

వ. అదియునుం గాక, ‖1078‖

సీ. సుమహిత స్వప్న సుషుప్తి జాగరములన్
మూఁడవస్థలఁ బాసి వాఁడి మిగిలి
వెలినుందు లో నుందు; విశ్వమై యుందువు;
విశ్వంబు నీయందు వెలుఁగుచుండు;
భవదీయ మహిమచేఁ బాటిల్లు భువనంబు
లుదయించు నొక వేళ నుడిగి మఁడుగు;
సంచితా ఖండిత జ్ఞానివై యొప్పుచు
నవిహత యోగమాయాత్మఁ దనరి
10.2-1079.1-తే. దురితదూరులు నిత్యముక్తులకుఁ జెంద
నలవియై పెంపు దీపింతు వంబుజాక్ష!
ఘనకృపాకర! నఖిలవికారదూర!
నీకు మ్రొక్కెద సర్వలోకైకనాథ! ‖1079‖

క. అని వినుతించిన నచ్చుటి
జనపాలక బంధుమిత్ర సకలజనములున్
విని యనురాగిల్లిరి నె
మ్మనముల నానంద జలధిమగ్నులు నగుచున్. ‖1080‖

తే. అట్టి యొప్పగువేళ నెయ్యంబు మెఱసి
యొక్కచోటను సంతోషయుక్తు లగుచు
దానవాంతక సతులును ద్రౌపదియును
గూడి తమలోన ముచ్చట లాడుచుండి. ‖1081‖

77 లక్షణ ద్రౌపదీ సంభాషణంబు

వ. అట్టియెడఁ గృష్ణకథావిశేషంబులు పరితోషంబున నుగ్గడించుచుఁ బ్రసంగ వశంబున నా రుక్మిణీదేవి మొదలగు శ్రీకృష్ణు భార్యలం గనుంగొని పాంచాలి యిట్లనియె. “మిమ్ముఁ బుండరీకాక్షుండు వివాహంబయిన తెఱంగులు వినిపింపుఁడన వారును దమ పరిణయంబుల తెఱంగులు మున్ను నే నీకుం జెప్పిన విధంబున విని పించి; రందు సవిస్తరంబుగాఁ దెలియం బలుకని మద్రరాజకన్యకా వృత్తాంతం బా మానిని పాంచాలికిం జెప్పిన విధంబు విను మని శుకుండు పరీక్షిన్న రేంద్రున కిట్లనియె. ‖1082‖

సీ. పాంచాలితో మద్రపతిసుత యిట్లను
“సంగీతవిద్యా విశారదుండు
నారదుచేతి వీణాస్వనకలిత మై
నట్టి గోవింద కథామృతంబు
దవిలి యేఁ గ్రోలి చిత్తము దన్మయత్వంబు
నొంది మోదించుచు నుండునంత
దుహితృవత్సలుఁడు మద్గురుఁడు దా నది విని
సదుపాయ మొక్కటి మదిఁ దలంచి
10.2-1083.1-తే. చదల నె బ్భంగి నైన గోచరము గాక

వారి మధ్యములో నభివ్యాప్తి దోఁచు
మత్స్యయంత్రంబు కల్పించి మనుజు లెంత
వారి కై నను దివ్వ మోవంగరాని. ||1083||

తే. ధనువుఁ బవిచండ నిష్ఠురాస్త్రంబు నచట
సంచితంబై న గంధపుష్పాక్షతలను
బూజగావించి యునిచి యే పురుషుఁ డేని
నిద్ధబలమున నీ చాప మెక్కు వెట్టి. ||1084||

క. ఈ సాయకంబు నారిం
బోసి వెసన్ మత్స్యయంత్రమున్ ధరఁ గూలన్
వేసిన శౌర్యధురీణుఁడు
నా సుత వరియించు నని జనంబులు వినఁగన్. ||1085||

క. చాటించిన న వ్వార్తకుఁ
బాటించిన సంభ్రమముల బాణాసన మౌ
ర్వీ టంకార మహారవ
పాటితశాత్రవులు బాహుబల సంపన్నుల్. ||1086||

క. సుందరతనులు దదుత్సవ
సందర్శనకుతుకు లమిత సైన్యులు భూభృ
న్నందను లేతెంచిరి జన
నందితయశు లగుచు మద్రనగరంబునకున్. ||1087||

క. చనుదెంచిన వారికి మ
జ్జనకుఁడు వివిధార్చనములు సమ్మతిఁ గావిం
చిన నా బాహుబలాఢ్యులు
ధనువు జేరంగ నరిగి ధైర్యస్ఫూర్తిన్. ||1088||

వ. ఇట్లు డగ్గఱి య ద్ధనువుం గనుంగొని. ||1089||

ఉ. కొందఱు పూనలేక చనఁ గొందఱు పూని కదల్పలేక పోఁ,
గొంద ఱొకింత యెత్త నొక కొందఱు మోపిడలేక దక్కఁగాఁ,
గొంద ఱొకింత యెక్కిడుచుఁ గోరి నృపాలకు లిట్లు సిగ్గునుం
జెంది తలంగి పోవుచును "సీ యిటకేఁగుట నీతి త" ప్పనన్. ||1090||

వ. అట్టియెడ. ||1091||

క. భీముఁడు రాధేయుఁడు ను
ద్దామగతి న్నెక్కు ద్రోఁచి తగ న మ్మీనం
బేమఱక దిరుగుచుంటయుఁ
దామేమియు నెఱుఁగలేక తలఁగిన పిదపన్. ||1092||

క. అమరేంద్ర తనయుఁ డ మ్మ
త్స్యము నేయ నుపాయ మెఱిఁగి తగ నేసియు మీ
నము ద్రుంపలేక సిగ్గున

విముఖుండై చనియె నంత వికలుం డగుచున్. ||1093||

వ. ఇట్లు సకల రాజకుమారులుం దమతమ ప్రయత్నంబులు విఫ
లంబులైన ముఖారవిందంబులు ముకుళించి దైన్యంబున విన్ననై
చూచుచున్న యెడ. ||1094||

చ. సరసిజపత్త్రలోచనుఁడు చాపము సజ్యము సేసి యుల్లస
చ్ఛర మరిఁబోసి కార్ముకవిశారదుఁడై యలవోక వోలె ఖే
చరమగు మీనముం దునిమె సత్వరతన్ సుర సిద్ధ సాధ్య ఖే
చర జయశబ్ద మొప్పఁ బెలుచం గురిసెం దివిఁ బుష్పవర్షముల్. ||1095||

వ. అ య్యవసరంబున నేనుం బరితుష్టాంతరంగనై పరమానందవికచ
వదనారవింద నగుచు,నిందిందిర సన్నిభంబులగు చికురబృందం
బులు విలసదలిక ఫలకంబునం దళుకు లొలుకు ఘర్మజల కణం
బులం గరంగు మృగమద తిలకంపు టసలున మసలుకొనినం గర
కిసలయంబున నోసరించుచు మిసమిసమను మెఱుంగుగములు
గిఱికొన నెఱిగొను వడవడ వడంక నప్పుడు మందగమనంబున. ||1096||

చ. లలితపదాబ్జ నూపురకలధ్వనితో దరహాస చంద్రికా
కలిత కపోలపాలికలఁ గప్పు సువర్ణవినూత్న రత్నకుం
డల రుచులొప్పఁ గంకణఝుణంకృతు లింపెసలార రంగ భూ
తలమున కేగుదెంచి ముఖతామరసం బపు డెత్తి చూచుచున్. ||1097||

చ. నరపతులం గనుంగొని మనంబున వారిఁ దృణీకరించి మ
త్కరజలజాత దివ్యమణి కాంచనమాలిక న మ్మురారి కం
ధరమున లీలమై నిడి పదంపడి నవ్య మధూకదామ మా
హరికబరిం దగిల్చితి నయంబునఁ గన్నుల లజ్జ దేఱఁగన్. ||1098||

వ. అప్పుడు. ||1099||

చ. కొలఁదికి మీఱఁగా డమరు గోముఖ డిండిమ మడ్డు శంఖ కా
హళ మురళీ మృదంగ పణ వానక దుందుభి ఢక్క కాంస్య మ
ర్దళ మురజారజాది వివిధధ్వను లేపున భూనభోంతరం
బులఁ జెలఁగెన్ నటీనటనముల్ దనరారె మనోహరాకృతిన్. ||1100||

వ. అంత. ||1101||

చ. అమరగణంబుఁ దోలి యురగారి సుధాకలశంబుఁ గొన్న చం
దమున సమస్తశత్రువసుధావర కోటిఁ దృణీకరించి య
క్కమల విలోచనుండు ననుఁ గౌగిట నొప్పుఁగ జేర్చి సింహచం
క్రమణ మెలర్పఁ గొంచుఁ జనెఁ గాంచనచారు రథంబుమీఁదికిన్. ||1102||

వ. అట్లు రథారోహణంబు సేసిన. ||1103||

చ. తురగచతుష్కమున్ విమతదుర్దమశూరతఁ బూన్చి దారుకుం
డరదము రొప్ప శత్రునికరాంధతమః పటల ప్రచండ భా

స్కరరుచి నొప్పునట్టి నిజకార్ముక యుక్తగుణ ప్రఘోషసం
భరిత దిగంతరుం డగుచుఁ బద్మదళాక్షుడు వోవుచుండఁగన్! ||1104||

78 సకలరాజుల శిక్షించుట

వ. అట్టియెడ సకలరాజ లోకంబును గృష్ణుని విభవంబునకుం జూ
ఫోపక యసంఖ్యంబులగు మూఁకలు గట్టి య మ్మహాత్ముని
మాహాత్మ్యంబు దెలియక దర్పాంధులై కడంగి ||1105||

ఉ. భావభవ ప్రసూన శరబాధిత మానసులై సమస్త ధా
త్రీవరనందనుల్ బలుపుఁ దెంపును బెంపును సొంపు నేర్పడన్
దేవకిరీటరత్న రుచిదీపిత పాదసరోజుఁ డైన రా
జీవదళాక్షుఁ దాఁకిరి విశృంఖల వృత్తి నతిప్రయత్నులై. ||1106||

వ. అంత. ||1107||

చ. సరసిజలోచనుండు నిజశార్ఙ్గశరాసనముక్త హేమ పుం
ఖరుచిరశాతసాయక నికాయములన్ రిపుకోటి నేసి సిం
ధురరిపు విక్రమ ప్రకట దోర్బలుఁడై విలసిల్లి యొత్తె దు
స్తర చలితాన్యసైన్యమును సజ్జనమాన్యముఁ బాంచజన్యమున్. ||1108||

ఉ. ఆ తఱి భూరిబాహుబలులైన విరోధి నరేశ్వరుల్ మృగ
వ్రాతము లొక్కపెట్ట మృగరాజకిశోరముపై నెదిర్చి న
ట్లాతురులై చతుర్విధ సమగ్ర బలంబులతోడఁ గూడి ని
ర్ధూత కళంకుఁడైన నవతోయజనేత్రునిఁ జుట్టు ముట్టినన్. ||1109||

చ. అలిగి మురాంతకుండు కులిశాభశరంబుల నూత్నరత్నకుం
డలములతో శిరంబులు, రణన్మణినూపురరాజితోఁ బదం
బులుఁ, గటకాంగుళీయక విభూషణచాప శరాలితోడఁ జే
తులు, నిలఁగూలఁగా విజయదోహలియై తునుమాడె వెండియున్ ||1110||

క. హతశేషులు సొక్కాకుల
గతిఁ దూల నిశాతపవనకాండముల సము
ద్ధతి నేసి తోలి విజయో
న్నతుఁడై నిజనగరి కేగె నగధరుఁ డంతన్. ||1111||

వ. అట్లు మహిత మంగళాలంకృతంబును, నతిమనోహర విభవాభి
రామంబు నగు ద్వారకానగరంబున కరుగు దెంచిన మజ్జనకుం
డును బ్రియంబునఁ దోడన చనుదెంచి. ||1112||

చ. రణిత వినూత్న రత్న రుచిరస్ఫుట నూపుర హార కర్ణభూ
షణ కటకాంగుళీయక లసత్పరిధాన కిరీట తల్ప వా
రణ రథ వాజి హేతినికరంబులనుం బరిచారికాతతిం
బ్రణుతగుణోత్తరుం డయిన పద్మదళాక్షున కిచ్చె నెమ్మితోన్. ||1113||

వ. ఇట్లు మహనీయతేజోనిధియైన మాధవు దయాపరిలబ్ధనిఖిల

వస్తువిస్తారుం డయ్యును, నిజాధికార శుద్ధికొఱకు మరలఁ గన్యా
రత్నంబును, వినూత్నరత్నవ్రాతంబును సమర్పించె; నని భూ
సుర విసరంబులు వినుతింప మా తండ్రియైన బృహత్సేనుండు
నన్నును సమస్త వస్తువులను గృష్ణునకు సమర్పించి, క్రమం
బున సకల యాదవులనుం బూజించి మరలి నిజపురంబునకుం
జనియె” నని చెప్పినఁగుంతియుగాంధారియుఁ గృష్ణయు, నఖిల
నృపాలకాంతాజనంబులును, గోపికలుం దమతమ మనంబుల
సర్వభూతాంతర్యామియు, లీలామానుష విగ్రహుండును నైన
పుండరీకాక్ష చరణారవింద స్మరణానంద పరవశలై కృష్ణుం బ్రశం
సించి; రంత. ||1114||

79 వసుదేవుని గ్రతువు

చ. బలవదరాతిమర్దనులఁ బాండురనీలనిభ ప్రభాంగులం
గలిత నిజాననాంబుజ వికాస జితాంచిత పూర్ణచంద్ర మం
డలులఁ బరేశులన్ నరవిడంబనులం గరుణాపయోధులన్
విలసదలంకరిష్ణుల నవీనసహిష్ణుల రామకృష్ణులన్. ||1115||

వ. సందర్శించు తలంపుల నందఱుఁ దమ హృదయారవిందంబులఁ
బ్రేమంబు సందడిగొన నప్పుడు. ||1116||

ఉ. ధీరమతిన్ ద్వితత్రితక దేవల సాత్యవతేయ కణ్వులున్
నారద గౌతమ చ్యవన నాకుజ గార్గ్య వసిష్ఠ గాల వాం
గీరస కశ్య పాసిత సుకీర్తి మృకండుజ కుంభసంభ వాం
గీరులు యాజ్ఞవల్క్య మృగ శృంగ ముఖాఖిల తాపసోత్తముల్. ||1117||

వ. చనుదెంచినం గృష్ణుండు వారలకుఁ బ్రత్యుత్థానంబు సేసి వందనం
బు లాచరించి వివిధార్చనలు గావించి యిట్లనియె. ||1118||

సీ. “సన్మునీశ్వరులార! జన్మభాక్కులమైన
మాకు నిచ్చోట సమ్మతిని దేవ
నికరదుష్ప్రాపులు నిరుపమయోగీంద్రు
లైన మీ దర్శనం బబ్బెఁ గాదె
ధృతి మందభాగ్యు లింద్రియపరతంత్రులు
నైన మూఢాత్ముల కనఘులార!
భవదీయ దర్శన స్పర్శన చింతన
పాదార్చనలు దుర్లభంబు లయ్యు
10.2-1119.1-తే. నేఁడు మాకిట సులభమై నెగడెఁ గాదె!
జగతిపైఁ దీర్థభూతులు సాధుమతులు
మిమ్ము దర్శించుటయు చాలు నెమ్మితోడ
వేఱ తీర్థంబు లవనిపై వెదకనేల? ||1119||

వ. అదియునుం గాక, యుదకమయంబులైన తీర్థంబులును మృ
చ్ఛిలామయంబులైన దేవగణంబులును, దీర్ఘదేవతారూపంబు
లుగాకుండుట లే; దయిననవి చిరకాల సేవనార్చనలంగాని పావ

నంబు సేయవు; సత్పురుషులు దర్శనమాత్రంబునం బావనంబు
సేయుదు రని వెండియు. ||1120||

సీ. ఆదిత్య చంద్రాగ్ని మేదినీ తారాంబు
మారుతాకాశ వాఙ్మనము లోలిఁ
బరికింపఁ దత్త దుపాసనంబులఁ బవి
త్రములు సేయఁగ సమర్థములు గావు;
సకలార్థగోచరజ్ఞానంబు గల మహా
త్మకులు దారు ముహూర్తమాత్ర సేవఁ
జేసి పావనములు సేయుదు; రదియు న
ట్లుండె ధాతుత్రయ యుక్తమైన
10.2-1121.1-తే. కాయమం దాత్మబుద్ధియుఁ గామినీ కు
మారులందు స్వకీయాభిమానములును
దివిరి జలమునఁ దీర్థబుద్ధియును జేయు
నట్టి మూఢుండు పశుమార్గుఁ డనఁగఁ బరఁగు. ||1121||

వ. అని యి వ్విధంబునం గృష్ణుం డాడిన సాభిప్రాయంబులగు వాక్యం
బులు విని; య మ్మునీంద్రులు విభ్రాంతహృదయులై యూర
కుండి, ముహూర్తమాత్రంబున కమ్మహాత్ము ననుగ్రహంబు వడసి,
మందస్మితముఖులై, యప్పుండరీకాక్షున కిట్లనిరి "దేవా! నేము
నుదత్త్వవిదుత్తము లయిన బ్రహ్మరుద్రాదులును, భవదీయ మా
యావిమోహితులమై యుందుము; నిగూఢంబయిన నీ యిచ్ఛ
చేత మమ్మననుగ్రహించితివి; భవదీయ చరిత్రంబులు విచిత్రం
బు; లిమ్మేదిని యొక్కటి యయ్యును బహు రూపంబులఁ గానం
బడు విధంబున నీవును మొదలఁగారణరూపంబున నేకం బయ్యు
ను ననేక రూపంబులు గైకొని, జగదుత్పత్తి స్థితి లయంబులకు
హేతుభూతంబునా నద్భుతకర్మంబులం దగిలి, లీలావతారంబులు
గైకొని, దుష్టజన నిగ్రహంబును, శిష్టజన రక్షణంబును గావించు
చుందు; వదియునుంగాక వర్ణాశ్రమధర్మంబు లంగీకరించి, పురు
షరూపంబున వేదమార్గంబు విదితంబు సేసిన బ్రహ్మరూపివి;
తపస్స్వాధ్యాయ నియమంబులచేత నీ హృదయంబు పరిశుద్ధం
బు; గావున బ్రహ్మస్వరూపంబులైన వేదంబు లందు వ్యక్తావ్యక్త
స్వరూపంబు లేర్పడఁగా నుందువు; కావున బ్రాహ్మణ కులంబు
నెల్ల బ్రహ్మకులాగ్రణివై రక్షించిన మహాను భావుండవు; మాయా
జవనికాంతరితుండవైన నిన్నును నీ భూపాలవర్గంబును, నే
మును దర్శింపం గంటిమి; మా జన్మ విద్యా తపో మహిమలు
సఫలంబులయ్యె; నీకు నమస్కరించెద" మని బహువిధంబులఁ
గృష్ణు నభినందించి, యమ్మురాంతకుచేత నామంత్రణంబులు వ
డసి తమతమ నివాసంబులకుం బోవం దలంచు నవసరంబున. ||1122||

సీ. అ మ్మునీశ్వరులకు నానకదుందుభి
యతిభక్తి వందనం బాచరించి
"తాపసోత్తములార! ధర్మతత్త్వజ్ఞులు
మన్నించి వినుఁడు నా విన్నపంబు
సత్కర్మ వితతిచే సంచితకర్మచ

యంబు వాపెడు నుపాయంబు నాకు
ఘన దయామతిఁ జెప్పుఁ" డనిన న మ్మునివరుల్
భూవరుల్ విన వసుదేవుఁ జూచి
10.2-1123.1-తే. యెలమిఁ బలికిరి "నిఖిల యజ్ఞేశుఁడైన
కమలలోచనుఁ గూర్చి యాగములు సేయు;
కర్మమునఁ బాయు నెట్టి దుష్కర్మమైన;
నిదియె ధర్మంబు గాఁగ నీ మదిఁ దలంపు. ||1123||

వ. అదియునుం గాక. ||1124||

క. దేవర్షి పితృఋణంబులు
భూవర! మఖ వేదపాఠ పుత్రులచేతన్
వావిరి నీఁగని పురుషుఁడు
పోవు నధోలోకమునకుఁ బుణ్యాచ్యుతుఁడై. ||1125||

వ. అ ట్లగుటం జేసి నీవును. ||1126||

క. వరతనయాధ్యయనంబులఁ
దరియించితి ఋణయుగంబు; దడయక ధరణీ
వర! దేవ ఋణము సవనా
చరణుఁడవై యీఁగు టొప్పు సమ్మతితోడన్ ||1127||

క. అనవుడు న వ్వసుదేవుఁడు
మునివరులకు ననియె వినయమున మీరలు సె
ప్పిన యట్లు మఖము సేసెద
దినకరనిభులార! మీరు దీర్పఁగవలయున్! ||1128||

వ. అని యభ్యర్థించి య మ్మునీంద్రుల యాజకులంగా వరించి, య
ప్పుణ్యతీర్థోపాంతంబున మహేంద్రామిత వైభవంబున, నష్టాదశ
భార్యాసమేతుండై దీక్షఁ గైకొని, య మ్మహాధ్వరంబు వేదోపదిష్ట
విధిం బరిసమాప్తించి, ఋత్విఙ్నికాయంబుల బహుదక్షిణలం
దనిపి, భార్యాసమేతుండై యవభృథస్నానం బాచరించి, వివిధ
రత్నమణి మయభూషణ విచిత్రాంబర సురభి సుమానులేపనం
బులు ధరించి, నిఖిల భూదేవ ముని బంధు రాజలోకంబుల ను
చిత సత్కారంబులఁ బ్రీతులం గావించిన వారును గృష్ణానుమతి
నాత్మ నివాసంబులకుం జని; రందు. ||1129||

ఉ. ఆ తఱి నుగ్రసేన వసుధాధిప పంకజనాభ ముష్టికా
రాతులు దమ్ము నర్థి మధురప్రియభాషల నిల్వ వేఁడినం
గౌతుక మాత్మ నివ్వటిలఁగా వసియించిరి గోపగోపికా
వ్రాతముతోడ నచ్చట ధరావర! నందయశోద లిమ్ములన్. ||1130||

క. హరినయముల హరిప్రియముల
హరిమధురాలాపములను హరికథల మనో
హరలీలఁ దగిలి నందుఁడు
నిరుపమగతి నచట మూఁడునెల లుండె నృపా! ||1131||

చ. జలరుహలోచనాది యదుసత్తము లందఱు నన్నిభంగులం
గలితవిభూషణాంబర నికాయము లిచ్చి బహూకరించి వీ
డ్కొలిపిన నందముఖ్యులు ముకుందపదాబ్జ మరందపాన స
ల్లలిత నిజాత్మ షట్పదములన్ మరలించుచు నెట్టకేలకున్. ‖1132‖

వ. చనిచని. ‖1133‖

ఆ. మరలి మరలి “కృష్ణ! మాధవ! గోవింద!
పద్మనాభ! భక్త పారిజాత!
దేవదేవ!” యనుచుఁ దివిరి చూచుచు మధు
రాభిముఖులు నగుచు నరిగి రంత. ‖1134‖

క. క్రమమున నచ్చుటఁ బ్రావృ
ట్సమయం బగుటయును బంధుజన యాదవ వ
ర్గము లోలిఁ గొలువ సురగణ
నమితులు బలకృష్ణు లాత్మనగరంబునకున్. ‖1135‖

వ. వచ్చి సుఖంబుండు నంత. ‖1136‖

80 మృతులైన సహోదరులఁదెచ్చుట

సీ. అవనీశ! యొక్కనాఁ డానకదుందుభి
భార్య పద్మాక్షుండు బలుఁడుఁ దొల్లి
శరధిలోఁ జొచ్చిన గురుతనూభవునిని
మరలంగఁ దెచ్చిన మహిమ లెల్ల
జనములు దమలోన సన్నుతుల్ సేయంగ
విని తన సుతులు దుర్వృత్తుఁడైన
కంసుచే నిహతులై కాలునిపురి నున్న
వారి నందఱఁ జూడఁ గోరి కృష్ణ
10.2-1137.1-తే. బలులకడ కేగి కన్నుల బాష్పకణము
లొలుక “నో రామ! రామ! నిత్యోన్నతాత్మ!
పరమపావనమూర్తి! యో మురవిభేది!
యిందిరానాథ! యోగీశ్వరేశ! కృష్ణ! ‖1137‖

క. ముర కంస చైద్య పౌండ్రక
నరక జరాతనయ యవన నరనాయకులన్
దురితాత్ములఁ బొరిగొని భూ
భర ముడిపిన యట్టి మేటిబలులు దలంపన్. ‖1138‖

ఆ. జనన వృద్ధి విలయ సంగతి నిఖిలంబుఁ
బొందఁ జేయు పరమపురుషులార!
మీకు లీల లౌట మీ రని నమ్మిన
దాన నేను వినుఁ డుదారులార!” ‖1139‖

వ. అని యనేక విధంబుల వినుతించుచు నిట్లనియె; “మీరలు మహా
నుభావులరు; మీరు తొల్లి యనేకకాలంబు సనినక్రిందట మృతుం

డై, దండధరుమందిరంబున నున్న గురుకుమారుని మీ మహాప్ర
భావంబులు లోకంబులఁ బరిపూర్ణంబులై ప్రకాశింప; నక్కాలుని
చెంతనుండి మగుడందెచ్చి గురుదక్షిణగా నొసంగితి; రి వ్విధంబు
నంగంసునిచేత హతులైన మత్పుత్త్రులనందఱ మరలం దెచ్చి నా
మనంబున నున్న దుఃఖంబు నివారింపవలయు” నని దేవకీదేవి
ప్రార్థించినం దమతల్లి యాడిన మృదుమధురవాక్యంబు లత్యాదరం
బున నాదరించి, యప్పుడు బలకృష్ణులు దమ యోగమాయా
మహత్త్వంబున సుతలంబునకుం జని; రట్టి యెడ. ||1140||

మ. కనియెన్ దానవుఁ డింద్రసేనుఁడు దళత్కంజాక్షులన్ దక్షులన్
ఘనసారాంబుదవర్ణులన్ నిఖిలలోకైక ప్రభాపూర్ణులం
దనరారన్ హలచక్రపాణులను భక్తత్రాణులన్ నిత్యశో
భనవర్ధిష్ణుల రామకృష్ణుల జయభ్రాజిష్ణులన్ జిష్ణులన్. ||1141||

చ. కని హితకోటితో నెదురుగాఁ జనుదెంచి మనోనురాగ సం
జనిత కుతూహలుం డగుచుఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి సమగ్ర కాంచనా
సనముల నుంచి తచ్చరణసారససేచన సర్వలోక పా
వన సలిలంబు లౌదల ధ్రువంబుగఁ దాల్చి సుభక్తి యుక్తుఁ డై. ||1142||

సీ. సురభి కాలాగరు హరిచంద నై లాది
ధూపంబు లా విశ్వరూపకులకుఁ
గాంచనపాత్ర సంగతరత్న కర్పూర
దీపంబు లా జగద్దీపకులకుఁ
బాయసాపూపాన్న పక్వఫలాది నై
వేద్యంబు లా వేదవేద్యులకును
దనరు వినూత్నరత్న ప్రభాభాసి తా
భరణంబు లా దైత్యహరణులకును
10.2-1143.1-తే. మిలమిలని మంచుతోఁ బోలుపలరు బహు వి
ధాంబరంబులు నీలపీతాంబరులకు
సలలిత కుసుమమాలికా మలయజాను
లేపనంబులు భూరినిర్లేపులకును. ||1143||

వ. సమర్పించి య ప్పుండరీకాక్షుని చరణారవిందంబు లొత్తుచు నా
నందబాష్పపూరంబు తోరంబుగా రోమాంచ కంచుకిత శరీరుండ
గుచుం దనగరకమలంబులు ఫాలభాగంబునంగదియించి యిట్లని
స్తుతియించె. ||1144||

ఉ. ధీయుతుఁడై “నమో భగవతే హరయే పరమాత్మనే ముకుం
దాయ సమస్తభక్తవరదాయ నమః పురుషోత్తమాయ కృ
ష్ణాయ మునీంద్రవంద్యచరణాయ సురారిహరాయ సాంఖ్యయో
గాయ వినీల భాస్వదలకాయ రథాంగధరాయ వేధసే”. ||1145||

వ. అని యభినందించి యిట్లనియె. ||1146||

ఉ. “రాజస తామసాత్ములకు రాదుగదా నినుఁగాన నవ్యపం

కేజదళాయతాక్ష! మునిగేయ! పవిత్రచరిత్ర! విస్ఫుర
ద్రాజకళాధరాజ సురరాజ ముఖామర మౌళిరత్న వి
భ్రాజితపాదపీఠ! భవబంధవిమోచన! పద్మలోచనా! ॥1147॥

మ. మది నూహింపఁగ యోగివర్యులు భవన్మాయా లతాబద్ధులై
యిదమిత్థ మ్మన లేరు తామసులమై యేపారు మాబోఁటి దు
ర్మదు లేరీతి నెఱుంగఁ జాలుదురు సమ్యగ్ధ్యానధీయుక్తి? నీ
పదముల్ సేరెడి త్రోవఁ జూపి భవకూపంబుం దరింపింపవే! ॥1148॥

ఉ. వైరముచేతఁ జేదినృపవర్గముఁ, గామముచేత గోపికల్,
మీఱినభక్తి నాశ్రితులు మిమ్ము నహర్నిశమున్ మనంబులం
దారఁగనీక రూపగుణతత్పరులై మిముఁ బొందు కైవడిన్
భూరివివేక సత్త్వగుణముల్ గల దేవత లంద నేర్తురే! ॥1149॥

క. కాన భవత్పద పద్మ
ధ్యానంబునఁ గాని శాస్త్రతత్త్వంబులచేఁ
గానరు శ్రుతిసంవేద్యం
బైన భవత్పదముఁ జిన్మయాకార! హరీ! ॥1150॥

వ. దేవా! యే నరుండైన నేమి శ్రద్ధాగరిష్ఠచిత్తుండై మిమ్ముసేవించు
నట్టి మహాత్ముండు విధిచోదితంబయిన ప్రమాణంబువలన విము
క్తుండై వర్తించు; నట్లుగావున యోగీశ్వరుండవైన నీ వీశితవ్యుల
మైన మమ్ము నిష్పాపులం జేయు" మని నుతించి మఱియు
నిట్లనియె. ॥1151॥

మత్త. "కంటిగంటి భవాబ్ధి దాఁటఁగఁ గంటి ముక్తినిధానముం
గంటి నీ కరుణావలోకముఁ గంటి బాపము వీడ ము
క్కంటి తామరచూలియుం బొడఁ గాననట్టి మహాత్మ! నా
యింటికిం జనుదెంచి తీశ్వర! యేఁ గృతార్థతఁ బొందితిన్. ॥1152॥

వ. దేవా! యేను భవద్దాసుండ! నేది పంచినం జేయుదు; నిచ్చటికి
మీరలు విజయంబు చేసిన కార్యం బానతీయవలయు" నని కరం
బులు మొగిచి, విన్నవించినం బుండరీకాక్షుండతని వాక్యంబులకు
సంతసిల్లి యిట్లనియె ॥1153॥

సీ. "బలిదైత్య! విను మున్ను ప్రథమయుగంబున
నా మరీచికి భార్యయైన వర్ష
యను నింతివలన నందను లార్వు రుద్భవ
మైరి వా రొక్కనాఁ డబ్జభవుఁడు
తనపుత్త్రిపై మోహమునఁ గూడి రతికేళి
యొనరింప వీరు నవ్వుటయుఁ గ్రోధ
మంది "యాసురయోని యందుఁ బుట్టుం" డని
ఘనశాప మిచ్చె న వ్వనజజుండు.
10.2-1154.1-తే. త న్నిమిత్తముననను వారు దగిలి హేమ
కశిపునకుఁ బుట్టి రంత నా కొకసులకు

నొదవ వీరలఁ దెచ్చి య య్యోగమాయ
యడరి దేవకిగర్భము నందుఁ జొనుప. ||1154||

క. దొరఁకొని కంసుఁడు దోడ్తోఁ
బొరిగొనెఁ దత్పుత్త్రశోకమునఁ దన చిత్తం
బెరియఁగ దేవకి వారల
దరిశింపఁగఁ గోరి పనుపఁ దగ నసురేంద్రా! ||1155||

క. వచ్చితిమి వారిఁ గ్రమ్మఱఁ
దెచ్చెద మని తల్లి కోర్కిఁ దీర్పఁగ నిపు డే
మిచ్చటికిని నీకడఁ బొర
పొచ్చెము లేకున్నవారె పో వీ రనఘా! ||1156||

క. వీరలఁ దోకొని యిపుడే
ధారుణికి న్నేగి జనని తాపము వాపన్
వీరలు నంతట శాపముఁ
దీఱి మదీయ ప్రసాదధీయుతు లగుచున్. ||1157||

క. పొలుపుగ సుగతిం బొందఁగఁ
గల" రని హరి యానతిచ్చి కరుణాన్వితుఁడై
బలిచే ననుమతిఁ గొని వా
రలఁ దోకొని వచ్చె ని ద్ధరామండలికిన్. ||1158||

వ. అట్లు వారలం దోడితెచ్చి తల్లి కిట్లనియె. ||1159||

క. "కనుఁ గొనుము వీరె నీ నం
దను" లని జనయిత్రికడ ముదంబున వారి
న్నునిచిన న ద్దేవకియును
ఘనపుత్త్ర స్నేహ మోహకలితాత్మకయై. ||1160||

క. చన్నులు దిగ్గనఁ జేపఁగఁ
గన్నులనానందబాష్పకణములుదొరఁగం
గ్రన్నన కౌఁగిట నిడి ననుఁ
గన్నన్నలు వచ్చి రనుచుఁ గౌతుక మొప్పన్. ||1161||

వ. అట్లు కౌఁగిటం జేర్చి నిజాంకపీఠంబున నునిచి, శిరంబులు మూ
ర్కొని, చిబుకంబులు పుణుకుచుం బ్రేమాతిశయమున మేనం
బులకలొలయం జన్నిచ్చిన, వారును వైష్ణవమాయామోహితులై
స్తన్యపానంబు సేయుచు భగవంతు డయిన రథాంగపాణి యంగ
సంగంబున విగతకల్మషులై విధిశాపసాగరంబు హరిదయాకటా
క్షంబను నావచేతం దరించి నిజస్వరూపంబులు ధరించి, కృష్ణున
కుఁ దలిదండ్రులకు వందనంబాచరించి గగనపథంబున నిజస్థానం
బున కరిగి; రంత దేవకీదేవి తన మనంబున. ||1162||

క. చచ్చిన బాలురఁ గ్రమ్మఱఁ
దెచ్చుట గడుఁ జిత్ర మనుచు దేవకి మదిలో

నచ్చెరువడి "యిది యంతయు
నచ్చపు హరిమాయ గాక!" యని తలఁచె నృపా! ||1163||

క. పరమాత్ముఁ డఖిల జగదీ
శ్వరుఁడగు కృష్ణుండు సేయు సత్కృత్యంబుల్
పరికింప నెన్నఁ బెక్కులు
ధరణీవర! యనిన రాజు తా ముని కనియెన్. ||1164||

81 సుభద్రా పరిణయంబు

సీ. "మునినాథ! పార్థుండు వనజనాభుని సహో
దరి సుభద్రను నే విధమునఁ బెండ్లి
యయ్యెను నా విధం బంతయు నాకును
దెలియంగ నెఱిఁగింపు ధీవిశాల!"
యనవుడు నా వ్యాసతనయుఁ డాతనిఁ జూచి
"వినవయ్య! నృప! దేవవిభుని సుతుఁడు
మును తీర్థయాత్రాసముత్సుకుండై చని
రమణఁ బ్రభాసతీర్థమున నుండి
10.2-1165.1-తే. యా తలోదరితోడి నెయ్యంబు కలిమిఁ
జూడఁ గోరుచు రాముఁడు సుందరాంగిఁ
గౌరవేంద్రున కీ సమకట్టె ననుచుఁ
దనకు నెఱుఁగ రా నా పురందరసుతుండు. ||1165||

వ. అట్లు సుభద్రా దర్శనోత్సాహంబు దన మనంబున సందడిగొనం,
ద్రిదండివేషంబు ధరియించి, ద్వారకాపురంబునకుం జనుదెంచి,
య ప్పౌరజనంబులు భక్తిస్నేహంబుల ననిశంబుఁ బూజింపం దన
మనోరథసిద్ధి యగునంతకుం గనిపెట్టుకొని, వానకాలంబు సను
నంతకు న ప్పట్టణంబున నుండు సమయంబున. ||1166||

క. రాముఁడు తత్కపటాకృతిఁ
దా మదిఁ దెలియంగలేక దగ నొకనాఁ డా
భూమీవర తాపసుఁ బో
రామిం గని యాత్మమందిరమునకుఁ దెచ్చెన్. ||1167||

ఆ. తెచ్చి భిక్షసేయ దేవేంద్రతనయుండు
గుడుచుచుండి యచటఁ గోరి మెలఁగు
నసమబాణు మోహనాస్త్రంబుకై వడి
వీరమోహి నన విహారలీల. ||1168||

వ. అట్లు సుభద్ర విహరించుచున్న సమయంబున. ||1169||

చ. జలరుహపత్త్రనేత్రు ననుసంభవ చారువధూలలామ స
ల్లలితవిహారవిభ్రమవిలాసము లాత్మకు విందు సేయ న
బ్బలరిపు నందనుండు గని భావజసాయకబాధ్యమాన వి
హ్వలహృదయాబ్జుఁడై నిలిపె నత్తరుణీమణియందుఁ జిత్తమున్. ||1170||

ఉ. ఆ తరుణీశిరోమణియు నర్జును నర్జునచారుకీర్తి వి
ఖ్యాతుని నింద్రనందను నకల్మషమానసుఁ, గామినీ మనో
జాతునిఁ జూచి పుష్పశర సాయకజర్జరితాంతరంగయై
భీతిలి యుండె సిగ్గు మురిపెంబును మోహముఁదేఱు చూపులన్. ||1171||

వ. అట్లా నృపసత్తమ మత్తకాశినులొండొరుల చిత్తంబులు చిత్తజాయ
త్తంబులై కోర్కులు దత్తరింపం దాల్ములువీడ సిగ్గునం జిట్టుముట్టా
డుచున్నయంత నొక్కనాఁడు దేవతామహోత్సవ నిమిత్తం బత్తలో
దరి పురంబు వెలుపలికి నరుగుదెంచిన నర్జునుండు గృష్ణ దేవకీ
వసుదేవుల యనుమతంబు వడసి తోడనం దానును చని
యప్పుడు. ||1172||

సీ. సాంద్రశరచ్చంద్ర చంద్రికా స్ఫూర్తిచే
రాజిల్లు పూర్ణిమారజనివోలెఁ
బూర్ణేందు బింబావతీర్ణమై యిలమీఁద
భాసిల్లు హరిణ డింభంబుఁ బోలె
సులలిత మేఘమండలమును నెడఁబాసి
వసుధఁ గ్రుమ్మరు తటిద్వల్లి వోలె
మాణిక్య రచిత సన్మహిత చైతన్యంబు
వొందిన పుత్తడిబొమ్మ వోలె
10.2-1173.1-తే. లలిత విభ్రమ రుచి కళాలక్షణములఁ
బొసఁగ రూపైన శృంగారరసముఁ బోలె
నర్థిఁ జరియించుచున్న పద్మాయతాక్షిఁ
బ్రకటసద్గుణభద్ర సుభద్రఁ జూచి. ||1173||

వ. అప్పుడు డాయం జని యరదంబు పై నిడుకొని పోవుచుండం
గనుంగొని యదుబలంబులు మదంబున నంటం దాఁకిన, నప్పు
డ య్యాఖండలనందనుండు ప్రచండగాండీవ కోదండ నిర్ముక్త కాం
డంబులం దూలించి, యఖండ బాహుదండ విజయప్రకాండుండై
ఖాండవప్రస్థపురంబున కరిగె; నట బలభద్రుండవ్వార్త విని విలయ
సమయ సమీరసఖునికైవడిం బటురోష భీషణాకారుండై క్రోధించి
నం గని కృష్ణుండాదిగాఁగల బంధుజనంబులతని చరణంబులకుం
బ్రణమిల్లి మృదుమధుర భాషణంబుల ననునయించి యొడంబ
డునట్లుగా నాడిన నతండును సంతుష్టుండయి మనంబునఁ గలం
కదేఱి, యప్పుడు. ||1174||

క. కరులం దేరుల నుత్తమ
హరులన్ మణి హేమభూషణాంబరభృత్యో
త్కర దాసికాజనంబుల
నరణంబుగ నిచ్చి పంపె ననుజకుఁ బ్రీతిన్. ||1175||

వ. ఇట్లు కృష్ణున కభిమతంబుగా నర్జునసుభద్రల కరణంబిచ్చి పంపె
నని చెప్పి శుకయోగీంద్రుండు మఱియు నిట్లనియె. ||1176||

82 శ్రుతదేవజనకుల చరిత్రంబు

సీ. నరనాథ! విను భువన ప్రసిద్ధంబుగ
దీపించు నట్టి విదేహదేశ
మందు భూకాంతకు నాననదర్పణం
బనఁ దనర్చిన మిథి లను పురమునఁ
గలఁడు శ్రీహరిపాదకంజాత భక్తుండు
గళితరాగాది వికారుఁ డమల
చరితుఁ డక్రోధుండు శాంతుండు నిగమార్థ
కోవిదుం డగు శ్రుతదేవుఁ డనెడి
10.2-1177.1-తే. భూసురోత్తముఁ డొకఁ డనిచ్ఛాసమాగ
తంబు తుష్టమైన హేమ శైలంబు గాఁగఁ
దలఁచి పరితోష మందుచుఁ దగ గృహస్థ
ధర్మమున నుండె సముచితకర్ముఁ డగుచు. ||1177||

ఉ. ఆ పురి నేలువాఁడు బహుళాశ్వుఁడు నా నుతి కెక్కినట్టి ధా
త్రీపతి యా ధరామరునిరీతిని నిష్కలుషాంతరంగుఁడై
యే పనులందు ధర్మగతి నేమఱఁ కర్థిఁ జరించుచుండె ల
క్ష్మీపతి వారిపైఁ గరుణఁ జేసి ప్రసన్నముఖాంబుజాతుఁడై. ||1178||

వ. అట్లు కృష్ణుండు వారల జూచు వేడ్క నిజ స్యంద నారూఢుండై,
నారద వామదే వాత్రి కృష్ణ రా మాసి తారుణ దివిజగురు కణ్వ
మైత్రేయ చ్యవనులును, నేనునుమొదలైన ముని లనుగమింపం
జనుచుఁ దత్తద్దేశ నివాసులగు నానర్తక ధన్వ కురు జాంగల వంగ
మత్స్య పాంచాల కుంతి మధు కేకయ కోస లాది భూవరులు,
వివిధ వస్తుప్రచయంబులుగానిక లిచ్చి సేవింప, గ్రహమధ్యగతుం
డై దీపించు సూర్యునిం బోలి, యప్పుండరీకాక్షుండు మందస్మిత
సుందరవదనారవిందుం డగుచు వారలం గరుణార్ద్రదృష్టిం జూచి,
యోగక్షేమంబులరసి, సాదర భాషణంబుల నాదరించుచుఁ, గతి
పయ ప్రయాణంబులం జనిచని విదేహనగరంబు డాయంజనుట
యు; నా బహుళాశ్వుండు న మ్మాధవు రాక విని మనంబున
హర్షించుచు వివిధపదార్థంబులు గానికలుగాఁగొని, తానును శ్రుత
దేవుండును నెదురుగాఁ జనుదెంచి; యప్పుడు. ||1179||

ఉ. ఆ మునికోటికిన్ వినయ మారఁగ వందన మాచరించి, యా
తామరసాభలోచనుఁ డుదారచరిత్రుఁడు పాపగోత్ర సు
త్రాముఁడు భక్తలోకశుభదాయకుఁ డైన రమేశు సద్గుణ
స్తోముని పాదపద్మములు సోఁకఁగ మ్రొక్కి వినమ్రులై తగన్. ||1180||

చ. కరములు మోడ్చి "యో! పరమకారుణికోత్తమ! నీవు నీ మునీ
శ్వరులును మద్గృహంబునకువచ్చి మముం గృపసేసి యిచ్చటం
గర మనురక్తిఁ బూజనలు గైకొనుఁ" డంచు నుతించి వేఁడ నా
హరి మనమందు వారివినయంబుల కెంతొ ప్రమోద మందుచున్. ||1181||

చ. తిరముగ వారి యిష్టములుదీర్పఁ దలంచి మురాసురారి యొం
డొరుల కెఱుంగకుండ మునియూథముఁదానును నేఁగె వారి మం
దిరముల కేకకాలమున ధీరత నా ధరణీవరుండు వా

రిరుహదళాయతాక్షు మునిబృందములం గనకాసనంబులన్. ‖1182‖

సీ. కూర్చుండ నియమించి కొమరారు కాంచన
కలధౌత కలశోదకములచేతఁ
బాదముల్ గడిగి తత్పావనజలములు
దానును సతియు బాంధవజనంబుఁ
గర మర్థి నిజమస్తకంబుల ధరియించి
వివిధార్చనములు సద్విధి నొనర్చి
మణిభూషణాంబర మాల్యానులేపన
రాజిత ధూప నీరాజనములు
10.2-1183.1-తే. భక్తిఁ గావించి పరిమృష్ట బహు విధాన్న
పాయసాపూప పరిపక్వఫలము లోలి
నారగింపఁగఁ జేసి కర్పూరమిళిత
లలిత తాంబూలములు నెయ్య మలర నొసఁగె. ‖1183‖

వ. ఇట్లు సమర్పించి, యనంతరంబ య మ్మిథిలేశ్వరుం డైన
జనకుండు పరమానందంబును బొంది. ‖1184‖

చ. హరిపదపద్మయుగ్మము నిజాంకతలంబునఁ జేర్చి యొత్తుచుం
“బురుషవరేణ్య! యీ నిఖిలభూతగణావలి యాత్మలందు సు
స్థిరమతిఁ గర్మసాక్షివి సుధీవర! నీ పదభక్తకోటితో
నరయ నుమాధినాథ చతురాస్యులుఁ బోల రటందు వెప్పుడున్. ‖1185‖

వ. అట్టి లోకవిదితం బయిన భవద్వాక్యంబు నిక్కంబుగా భవదీయ
పాదారవిందంబు లందు నొకానొకవేళ లేశమాత్రధ్యానంబుగల నా
గృహంబున కకించనుండని చిత్తంబునం దలంపక భక్తవత్సలుండ
వగుటంజేసి విజయం జేసితివి; భవత్పాదపంకేరుహ ధ్యానసేవా
రతిం దగిలిన మహాత్ములు త్వద్ధ్యానంబు వదలం జాలుదురే?
నిరంతరంబును శాంతచిత్తులై నిష్కించనులై యోగీంద్రులై నీ
వలనం గోరిక గలవారలకు నిన్నైన నిత్తువు గదా!” యని
వెండియు నిట్లనియె. ‖1186‖

తే. “కృష్ణ! పరమాత్మ! యదుకుల క్షీరవార్ధి
పూర్ణచంద్రమ! దేవకీపుత్త్ర! సుజన
వినుత! నారాయణాచ్యుత! వేదవేద్య!
భక్తజనపోషపరితోష! పరమపురుష! ‖1187‖

ఉ. శ్రీ పురుషోత్తమాఖ్య! యదుసింహకిశోరక! భక్తలోకర
క్షాపరతంత్ర! నీవు మునిసంఘముఁ గొన్నిదినంబు లుండవే
నీ పదపద్మ రేణువులు నెమ్మి మదీయగృహంబు సోకినం
దాపసవంద్య! యే నిపుడ ధన్యుఁడ నయ్యెదఁగాదె మాధవా!” ‖1188‖

వ. అని యభ్యర్థించినం బ్రసన్నుండై యప్పుండరీకాక్షుండు నిమికుల
ప్రదీపకుండైన జనక చక్రవర్తిం గరుణించి, యమ్మిథిలా నగరంబు
నంబౌరజనంబులకు నున్నత శోభనంబులు గావించుచుం గొన్ని

దినంబు లుండె; నంత. ‖1189‖

మ. శ్రుతదేవుండును మోదియై మునిజనస్తోమంబుతో నిందిరా
పతిఁ దోకొంచు నిజాలయంబునకు నొప్ప న్నేగి యచ్చోట స
మ్మతి దర్భాస్తరణంబుల న్నునిచి సమ్యగ్జ్ఞానపారీణుఁడై
సతియుం దానుఁ బదాబ్జముల్ గడిగి చంచద్భక్తిఁ దత్తోయముల్. ‖1190‖

చ. శిరములఁ దాల్చి నవ్యతులసీదళదామ కుశ ప్రసూన వి
స్ఫుర దరవింద మాలికలఁ బూజ లొనర్చి “గృహాంధకూప సం
చరణుఁడ నైన నాకడకుఁ జక్రి దనంతనె వచ్చునట్టి సు
స్థిరమతి నే తపంబు మును సేసితినో?” యని సంతసించుచున్. ‖1191‖

తే. మఱియుఁ దత్పాదతీర్థంబు మందిరమునఁ
గలయఁ జిలికించి సంప్రీతి గడలుకొనఁగఁ
బత్త్ర ఫలపుష్పతోయముల్ భక్తి నొసగి
హరి మురాంతకమూర్తి నిజాత్మ నిలిపి. ‖1192‖

తే. మానితంబుగ విశ్వనిదానమూర్తి
యైన కృష్ణుండు దనయింట నారగించెఁ
దన మనోరథసిద్ధియుఁ దనకు నబ్బె
ననుచుఁ బైపుట్ట మల్లార్చి యాడుచుండె. ‖1193‖

చ. తరుణియుఁ దానుఁ బుత్రులుఁ బదంపడి కృష్ణు భజించుచుండ త
చ్చరణము లంకపీఠమునఁ జాఁచిన మెల్లన యొత్తుచున్ రమా
వరుఁ గని వల్కె “భక్తజనవత్సల! మామకభాగ్య మెట్టిదో
హర చతురాస్యులు న్నెఱుఁగ నట్టి నినుం గనుగొంటి నెమ్మితోన్. ‖1194‖

క. ముని యోగిమానస స్ఫుట
వనజంబుల నెల్లప్రొద్దు వర్తించు భవ
ద్ఘనదివ్యమూర్తి నా లో
చనగోచర మయ్యెఁ గాదె! సర్వాత్మ! హరీ! ‖1195‖

వ. దేవా! నీ సచ్చరితంబులు గర్ణరసాయనంబులుగా నాకర్ణించుచు,
నీకుం బూజలొనర్చుచు నీచరణారవిందంబులకు వందనంబులు
సేయుచు, నీ దివ్యనామ సంకీర్తనంబులు సేయుచుం దమ శరీ
రంబులు భవదధీనంబులుగా మెలంగు నిర్మలబోధాత్ము లగు
వారి చిత్తంబులను దర్పణంబులం గానంబడుచుందువు; కర్మ
విక్షిప్త చిత్తులైన వారి హృదయంబుల నుండియు, దూరగుండ
వగుదు;” వని మఱియు నిట్లనియె. ‖1196‖

సీ. “నీకు మ్రొక్కెదఁ గృష్ణ! నిగమాంత సంవేద్య!
లోకరక్షక! భక్తలోకవరద!
నీపాదసేవననిరతుని నన్ను నే
పనిఁ బంపె దానతి” మ్మనినఁ గృష్ణుఁ
డెలనవ్వు మోమునఁ జెలువొంద నా విప్రు
కర మాత్మకరమునఁ గదియఁ జేర్చి

పాటించి యతనితోఁ బలికెఁ “దపశ్శక్తి
వఱలిన య మ్మునివర్యు లెపుడుఁ
10.2-1197.1-తే. దమ పదాంబుజరేణు వితానములను
దవిలి లోకంబులను బవిత్రంబు సేయు
వారు ననుఁ గూడి యెప్పుడు వలయు నెడల
కరుగుదెంతురు నీ భాగ్య గరిమ నిటకు. ||1197||

వ. చనుదెంచిరి; పుణ్యస్థలంబులును విప్రులును దేవతలును సంస్ప
ర్శన దర్శనార్చనంబులం బ్రాణులను సమస్త కిల్బిషంబులం
బాయం జేయుదు; రదియునుంగాక, బ్రాహ్మణుండు జననమాత్రం
బున జీవకోటి యందు ఘనుండై యుండు, జపతపోధ్యానాధ్య
యనాధ్యాత్మములంజతురుండై మత్కలాశ్రయుండయ్యేనేని నతం
డుత్తముం డై వెలుంగు; నతనిం జెప్ప నేల?” యని వెండియు
నిట్లనియె. ||1198||

క. “నా మది విప్రులపైఁ గల
ప్రేమము నా తనువు నందుఁ బెట్టని కతనన్
భూమీసురు లర్హులు; నీ
వీ మునులం బూజ సేయు మిద్ధచరిత్రా! ||1199||

క. ఇదియే నా కిష్టము ననుఁ
బదివేలవిధంబు లొలయ భజియించుటగా
మది కింపగు నటు గావున
వదలని భక్తిన్ భజింపు వసుధామరులన్!” ||1200||

క. అని సర్వలోక విభుఁ డగు
వనజోదరుఁ డానతిచ్చు వాక్యంబుల జా
డన భూమీసురుఁ డ మ్ముని
జనులకు సద్భక్తిఁ బూజ సలిపెన్ వరుసన్. ||1201||

చ. ఎనయఁగఁ గృష్ణుఁ డంత మిథిలేశ్వర భూసురులం గృపావలో
కన మొలయ న్ననూనసుభగస్థితిఁ బొందఁగఁ జేసి వారి వీ
డ్కొని రథమెక్కి దివ్యమునికోటియుఁ దానును వచ్చెఁ గ్రమ్మఱన్
జనవర! మోక్షదం బగు కుశస్థలికిం బ్రమదాంతరంగుఁడై! ||1202||

83 శ్రుతిగీతలు

వ. అని చెప్పిన బాదరాయణికి నభిమన్యునందనుం డిట్లనియె “ము
నీంద్రా! ఘటపటాదివస్తు జాతంబు భంగి నిర్దేశింప నర్హంబు గాక,
సత్త్వాదిగుణశూన్యం బైన బ్రహ్మంబునందు సత్త్వాది గుణగోచరం
బులైన వేదంబులే క్రమంబునంబ్రవర్తించు, నట్టి చందంబు నాకెఱిఁ
గింపు” మనిన భూవరునకు మునివరుండిట్లనియె; “సకల చేతనా
చేతనాంతర్యామియైన సర్వేశ్వరుండు సర్వశబ్దవాచ్యుండు గావున
సకల జంతు నివహంబులందు బుద్ధీంద్రియమనః ప్రాణ శరీరంబు
లను సృజియించి; చేతనవర్గంబునకు జ్ఞానప్రదుండగుం గావున

సకల నిగమసమూహంబులును దత్స్వరూప గుణవైభవప్రతిపాద
కంబులు గావున ముఖ్యంబై ప్రవర్తించు; శ్రుతిస్తోత్రం బుపనిషత్తు
ల్యంబు; ననేక పూర్వఋషి పరంపరాయాతంబును నైన దీనిని
శ్రద్ధాయుక్తుండై యెవ్వం డనుసంధించు, నతనికి మోక్షంబు సుల
భంబు; దీనికి నారాయణాఖ్యాతంబగునొక్క యుపాఖ్యానంబు
గలదు; వినిపింతు వినుము; భగవత్ప్రియుండైన నారదుం డొక్క
నాఁడు నారాయణాశ్రమంబునకుం జని ఋషిగణసమేతుం డైన
నారాయణఋషింగనుంగొని నీవు నన్నడిగినట్ల యమ్మహాత్ముని
నడిగిన నతండు మున్నియర్థంబు శ్వేతద్వీపవాసులైన సనక
సనందనాది దివ్యయోగీంద్రులు ప్రశ్న సలిపిన, వారలకు సనంద
నుండు చెప్పిన ప్రకారంబు నీ కెఱింగించెద" నని చెప్పం దొడంగె;
శయానుం డైన రాజశ్రేష్ఠునిఁ దత్పరాక్రమ దక్ష తాది చిహ్నంబు
లను నుతియించు వందిజనంబుల చందంబున జగదవసాన
సమయంబున ననేక శక్తియుతుండై యోగనిద్రావశుండైన సర్వే
శ్వరుని వేదంబులు స్తోత్రంబు సేయు విధంబు నారాయణుండు
నారదునకుం జెప్పిన తెఱంగు విను మని యిట్లనియె. ||1203||

సీ. "జయజయ హరి! దేవ! సకలజంతువులకు
జ్ఞానప్రదుండవుగాన వారి
వలన దోషంబులు గలిగిన సుగుణ సం
తానంబుగాఁ గొని జ్ఞానశక్తి
ముఖ్యషడ్గుణ పరిపూర్ణతఁ జేసి మా
యాత్మవిశిష్టుండ వగుచుఁ గార్య
కారణాత్మకుఁడవై కడఁగి చరించుచు
నున్న నీయందుఁ బయోరుహాక్ష!
10.2-1204.1-తే. తివిరి యామ్నాయములు ప్రవర్తించుఁ గాన
ప్రకట త్రిగుణాత్మకం బైన ప్రకృతితోడి
యోగ మింతయు మాన్పవే! యోగిమాన
సాంబుజాత మధువ్రత!" యని నుతించి. ||1204||

వ. అదియునుం గాక. ||1205||

సీ. పరమవిజ్ఞాన సంపన్ను లైనట్టి యో
గీంద్రులు మహితనిస్తంద్ర లీలఁ
బరిదృశ్యమానమై భాసిల్లు ని మ్మహీ
పర్వత ముఖర ప్రపంచ మెల్ల
బరఁగ బ్రహ్మస్వరూపము గాఁగఁ దెలియుదు
రెలమి నీవును జగద్విలయవేళ
నవశిష్టుఁడవు గాన ననఘ! నీ యందు నీ
విపుల విశ్వోదయవిలయము లగు
10.2-1206.1-తే. ఘట శరావాదు లగు మృద్వికారములు మృ
దాత్మకంబైన యట్లు పద్మాయతాక్ష!
తవిలి కారణరూపంబుఁ దాల్చి లీలఁ
గడఁగు నీయందు బుద్ధి వాక్కర్మములను. ||1206||

క. అలవడఁ జేయుచు నుందురు
బలకొని యిలఁ బెట్టఁబడిన పదవిన్యాసం
బులు పతనకారణముగా
నలవున సేవించుచును గృతార్థులు నగుచున్. ॥1207॥

క. లీలం బ్రాకృతపూరుష
కాలాదిక నిఖిలమగు జగంబుల కెల్లన్
మాలిన్య నివారక మగు
నీ లలితకథాసుధాబ్ధినిం గ్రుంకి తగన్. ॥1208॥

చ. భరిత నిదాఘ తప్తుఁ డగు పాంథుఁడు శీతలవారిఁ గ్రుంకి దు
ష్కర మగు తాపముం దొఱఁగు కైవడి సంసరణోగ్రతాపమున్
వెరవునఁ బాయుచుండుదురు నిన్ను భజించుమహాత్మకుల్ జరా
మరణ మనోగదంబులఁ గ్రమంబునఁ బాయుట సెప్ప నేటికిన్? ॥1209॥

వ. అదియునుం గాక. ॥1210॥

సీ. అనయంబు దేహి నిత్యానిత్య సద్విల
క్షణమునఁ బంచకోశ వ్యవస్థ
నభివృద్ధిఁ బొరయుచు నందులోపల నున్న
ప్రాణాన్నబుద్ధివిజ్ఞానమయము
లను చతుష్కోశంబు లవ్వల వెలుఁగొందు
నానందమయుఁ డీవు గాన దేవ!
సురుచిర స్వప్రకాశుండవు నీ పరి
గ్రహము గల్గుటఁ జేసి కాదె ప్రకృతి
10.2-1211.1-తే. మహ దహంకార పంచతన్మాత్ర గగన
పవన తేజోంబు భూ భూతపంచకాది
కలిత తత్త్వముల్ బ్రహ్మాండకార్య కరణ
మందు నెపుడు సమర్థంబు లగుటఁ జూడ. ॥1211॥

క. కోరి శరీరులు భవదను
సారంబున నిహపరైక సౌఖ్యంబులఁ బెం
పారఁగ నందుచు నుందురు
ధీరజనోత్తము లనంగ దివిజారిహరా! ॥1212॥

ఆ. నిన్ను ననుసరింప నేరని కుజనులు
పవనపూర్ణ చర్మభస్త్రి సమితి
యోజఁ జేయుచుందు రుచ్ఛ్వసనంబులు
బలసి యాత్మదేహభజను లగుచు. ॥1213॥

సీ. దేవ! కొందఱు సూక్ష్మదృక్కు లైనట్టి మ
హాత్మకు లుదరస్థుఁ డైన వహ్ని
గా మదిఁ దలఁతురు కైకొని మఱికొంద
ఱారుణు లనుపేర నమరు ఋషులు
లీల సుషుమ్నానాడీ మార్గగతుఁడవై

హృత్ప్రదేశమునఁ జరించుచున్న
రుచి దహరాకాశ రూపిగా భావింతు
రట్టి హృత్పద్మంబునందు వెడలి
10.2-1214.1-తే. వితతమూర్ధన్యనాడికాగతుల నోలి
బ్రహ్మరంధ్రంబుఁ బ్రాపించి పరమపురుష!
సుమహితానందమయ పరంజ్యోతిరూపి
వైన నినుఁ బొంది మఱి పుట్ట రవని యందు. ||1214||

వ. మఱియు వివిధకాష్ఠాంతర్గతుం డయిన వాయుసఖుండు తద్గత
దోషంబునం బొరయక నిత్యశుద్ధుఁడై తరతమభావంబున వర్తించు
చందంబున స్వసంకల్పకృతంబులయిన విచిత్రశరీరంబులయందు
నంతర్యామివై ప్రవేశించి తత్తద్విచిత్రయోనిగతంబైన హేయంబులం
బొరయక సకలాత్మ సమంబై బ్రహ్మంబయిన నిన్ను నైహికాము
ష్మిక ఫలసంగమంబు లేక విగతరజోగుణంబులందగిలి కొందఱు
భజియించు చుండుదు; రదియునుం గాక, దేవా! భవదీయ
సంకల్పాధీనంబులయిన శరీరంబులం బ్రవేశించియున్న జీవస
మూహంబు నీకు శేషభూతం బని తెలిసి కొందఱు భవనివారకం
బయిన శ్రీమత్త్వచ్చరణారవిందంబులు సేవించి కృతార్థులగుదురు
మఱియును. ||1215||

సీ. “అనఘ! దుర్గమమైన యాత్మతత్త్వంబు ప్ర
వర్తించుకొఱకు దివ్యంబులైన
యంచిత రామకృష్ణాద్యవతారముల్
భజియించియున్న నీ భవ్యచరిత
మను సుధాంభోనిధి నవగాహనము సేసి
విశ్రాంతచిత్తులై వెలయుచుండి
మోక్షంబు బుద్ధినపేక్షింపనొల్లరు
మఱియుఁగొందఱు భవచ్చరణపంక
10.2-1216.1-ఆ. జములఁ దగిలి పుణ్యతము లైన హంసల
వడువు నొంది భాగవతజనముల
నొనరువారు ప్రకట యోగిజనప్రాప్య
మైన ముక్తిఁ గోర రాత్మ లందు. ||1216||

ఉ. కొందఱు నీ శరీరము లకుంఠితభక్తి భవద్వశంబులై
చెందఁగ నీ పదాబ్జములు సేరి భజించుచుఁ దత్సుఖాత్ములై
యుందురు కొందఱీ తనువు లోలి ధరించి భవత్పదాబ్జముల్
పొందుగఁ గొల్వలేక నిలఁ బుట్టుచుఁ జచ్చుచు నుందు రవ్యయా! ||1217||

చ. యమ నియమాది యోగమహితాత్మకులైన మునీంద్రులున్ విరో
ధమునఁ దలంచు చైద్యవసుధావర ముఖ్యనృపుల్ ఫణీంద్ర భో
గము లన నొప్పు బాహువులు గల్గిన నిన్ను భజించు గోపికల్
క్రమమున నేమునున్ సరియ కామె భవత్కృప కంబుజోదరా! ||1218||

మ. అరవిందాక్ష! భవత్స్వరూప మిలఁ బ్రత్యక్షంబునం గాన నె
వ్వరికిం బోలదు శాస్త్రగోచరుఁడవై వర్తింతు వీ సృష్టి ముం

దర సద్రూపుఁడవైన నీ వలననే ధాత్రాద్యమర్త్యుల్ జనిం
చిరి ని న్నంతకు మున్నెఱుంగఁ గలమే చింతింప నే మచ్యుతా! ||1219||

వ. అట్టి నిన్నుఁ బరమాణు కారణవాదులైన కణ్వ గౌతమాదులును, బ్రకృతి కారణవాదులయిన సాంఖ్యులును, దేహాత్మవాదులయిన బౌద్ధులును, వివిధంబులైన కుతర్కంబులచేతం బరస్పరావ్యాహ తంబులైన మతంబులు దమతమ కుతర్కవాదంబుల సమర్థిం చుచు నిన్నుందెలియలేరు; మహాభాగ్యవంతులయిన యోగీంద్రు లకు నీవు ప్రత్యక్షం బైన నివి యన్నియు నసత్యంబు లని కాన వచ్చు; వెండియుఁ గొందఱీ సచరాచర వస్తుజాతంబులకు నంత ర్యామివై సర్వంబు నీవ యగుటం దెలియలేక నిత్యం బనియు, ననిత్యంబనియు విపరీతబుద్ధిం దెలియుదురు; గాని భవదీయ దివ్యతత్త్వంబు నిక్కంబుగఁ దెలియజాలరు; కొందఱు జగచ్ఛరీ రుండవుగాన జగద్రూపకుండవైన నిన్నుం గటకమకుటకర్ణికాది వివిధ భూషణభేదంబులం గనకంబు నిజస్వరూపంబు విడువక వర్తించు చందంబున జగద్వికారానుగతుండ వయ్యును నిఖిల హేయప్రత్యనీక కల్యాణగుణాత్మకుండవై యుండుదువని యాత్మ విదులయిన వారు దెలియుదు; రదియునుం గాక. ||1220||

మ. వనజాతాక్ష! భవత్పదాబ్జయుగ సేవాసక్తు లైనట్టి య
జ్జనముల్ మృత్యుశిరంబుఁదన్ని ఘనసంసారాంబుధిన్ దాఁటి పా
వనులై లోకములుం బవిత్రములుగా వర్తించుచున్ నిత్య శో
భనమై యొప్పెడి ముక్తిఁ బొందుదురు శుంభద్వైభవోపేతులై. ||1221||

మ. మిము సద్భక్తి భజింపనొల్ల కిల దుర్మేధం బ్రవర్తించు నీ
చ మతివ్రాతము నేర్పునం బసులఁ బాశశ్రేణి బంధించు చం
దమునం బెక్కగు నామరూపములచేతన్ వారి బంధించి దు
ర్గమ సంసారపయోధిఁ ద్రోతువు దళత్కంజాతపత్త్రేక్షణా! ||1222||

వ. దేవా! కర్మమూలంబు లయిన పాణి పాదంబులు లేనివాఁడవ య్యును స్వతంత్రుఁడవు గావున బ్రహ్మాదులు భవత్పరతంత్రులై యుండుదురు; స్థిర చర రూపంబులుగల చేతనకోటికి నీవు సర్వ విధ నియంతవు; గావున నీ కృపావలోకనంబుగల వారికి మోక్షం బు కరస్థితం బై యుండు; భవత్కృపావలోకనంబు లేని దుష్టా త్ములు దుర్గతింగూలుదు; రట్టి జీవులు దేవతిర్మఙ్మనుష్యస్థావ రాది శరీరంబులు సొచ్చి యణురూపులై యుందు; రందును నీ వంతరాత్మ వగుచు నుందువు; మఱియును. ||1223||

క. మదిఁదల పోయఁగ జల బు
ద్బుదములు ధరఁ బుట్టి పొలియు పోలిక గల యీ
త్రిదశాది దేహములలో
వదలక వర్తించు నాత్మవర్గము నోలిన్. ||1224||

ఆ. ప్రళయవేళ నీవు భరియింతు వంతకుఁ
గారణంబ వగుటఁ గమలనాభ!

భక్తపారిజాత! భవభూరితిమిరది
నేశ! దుష్టదైత్యనాశ! కృష్ణ! ॥1225॥

చ. అనఘ! జితేంద్రియస్ఫురణు లయ్యును జంచలమైన మానసం
బను తురగంబు బోధమహితాత్మ వివేకపు నూలిత్రాట న
ల్లన గుదియంగఁ బట్టను దలంచుచు ముక్తి కుపాయలాభ మే
యనువును లేమికిన్ వగల నందెడు నాత్మలువో తలంపఁగన్. ॥1226॥

చ. గురు పదపంకజాతములు గొల్వని వారలువో మహాబ్ధి ని
స్తరణకుఁ గర్ణధారరహితంబగు నావను సంగ్రహించు బే
హరి గతి భూరి దుస్తర భవాంబుధిలోన మునుంగుచుందు రం
బురుహదళాక్ష! నీవు పరిపూర్ణుఁడవై తనరారఁగా నొగిన్. ॥1227॥

తే. పుత్ర దార గృహ క్షేత్ర భూరివిషయ
ఘన సుఖాసక్తుఁ డగుచు నే మనుజుఁ డేని
నర్థిఁ జరియించు వాఁడు భవాబ్ధిలోనఁ
జెంది యెన్నాళ్ళకును దరిఁ జేర లేఁడు. ॥1228॥

సీ. జగతిపై బహుతీర్థ సదనంబు లనఁ గల్గి
పుణ్యానువర్తన స్ఫురితు లగుచుఁ
బాటించి నీ యందు బద్ధమత్సరములు
లేక భక్తామరానోకహంబ
వగు భవత్పాదాబ్జయుగళంబు సేవించి
భవపాశముల నెల్లఁ బాఱఁదోలి
సమమతులై యదృచ్ఛాలాభ తుష మేరు
సమముగాఁ గైకొని సాధు లగుచుఁ
10.2-1229.1-తే. బాదతీర్థంబు గల మహాభాగవత జ
నోత్తమోత్తము లైనట్టి యోగివరుల
వార కెప్పుడు సేవించువాఁడు వొందుఁ
బ్రవిమలానందమయ మోక్షపదము మఱియు. ॥1229॥

వ. సత్తైన ప్రకృతివలన నుత్పన్నంబైన యీజగత్తు సత్తు గావలయు;
నదీ యెట్లనినం గనకోత్పన్నంబులైన భూషణంబులు కనకమ
యంబులయి కానంబడు చందంబున నని సాంఖ్యుండు వలికిన
విని యద్వైతవాది యిట్లను; నెయ్యది యుత్పన్నంబు గాదది
సత్తును గా; దను వ్యతిరేక వ్యాప్తి నియమంబు నిత్యసత్యంబైన
బ్రహ్మంబునందుఁ దర్కహతంబగుం గావునం బ్రపంచంబు మిథ్య
యని నిరూపించిననా ప్రపంచంబు బ్రహ్మవిశేషణంబై కార్యకారణా
వస్థలు గలిగియున్న యంతమాత్రంబున మిథ్యగానేర; దా ప్రపం
చంబునకుఁ గార్యకారణావస్థలునిత్యంబులు గావున నవస్థాద్వయ
యుక్తంబయిన ప్రపంచంబు నిత్యంబనినిన వెండియు నద్వైతి యిట్ల
ను; బహుగ్రంథ ప్రతిపాదితం బయిన జగన్మిథ్యాత్వంబు లేమి
యెట్లనిన నదియునుం గర్మవశులైన జడులనవిద్యా ప్రతిపాదకం
బైన కుతర్క సమేతం బైన భారతి యంథ పరంపరా వ్యవహారం
బునం జేసి భ్రమియింపఁజేయుఁ; గారణావస్థలయందును బ్రహ్మ

విశేషణంబయిన సూక్ష్మరూపంబునం బ్రపంచంబు సత్తై యుండు;
సత్యంబు బాధాయోగ్యంబు గావున నీకు శేషంబయి యుండుఁ
గావున నీవు దేహగతుండైన దేహియందు నంతర్యామి వయ్యుం
గర్మఫలంబులంబొరయక కర్మఫలభోక్తయైన జీవునకు సాక్షిభూ
తంబవై యుందు; వట్టి నిన్ను నజ్ఞులైన మానవులు నిజకంఠ
లగ్నంబయిన కంఠికామణి నిత్యసన్నిహితంబై వెలుంగుచుండి
నను గానకవర్తించు తెఱంగునఁ దమహృదయపద్మమధ్యంబున
ననంతతేజోవిరాజమానుండవై ప్రకాశించు నిన్నుం దెలియలేరు;
సకల బ్రహ్మాండనాయకుండవైన నీయందు శ్రుతులు ముఖ్య
వృత్తిం బ్రవర్తించునని శ్రుత్యధిదేవతలు నారాయణు నభినందిం
చిన తెఱంగున సనందనుండు మహర్షుల కెఱింగించిన ప్రకారం
బని నారాయణర్షి నారదునకుం జెప్పి నన మ్మహాత్ముండు మజ్జన
కుండైన వేదవ్యాసమునీంద్రునకు నుపన్యసించె; న య్యర్థంబున
తండు నాకుం జెప్పిన విధంబున నీకుం జెప్పితి; నీ యుపాఖ్యా
నంబు సకల వేదశాస్త్ర పురాణేతిహాససారం; బుపనిషత్తుల్యంబు;
దీనింబఠించువారును వినువారును విగతకల్మషులై యిహపర
సౌఖ్యంబులనొంది వర్తింతు;” రని చెప్పిన శుకయోగీంద్రునకు
రాజేంద్రుం డిట్లనియె. ॥1230॥

84 విష్ణు సేవా ప్రాశస్త్యంబు

మ. మునినాథోత్తమ! దేవమానవులలో ముక్కంటి సేవించు వా
రనయంబున్ బహువస్తుసంపదల సౌఖ్యానందులై యుండ న
వ్వనజాతాక్షు రమామనోవిభుని శశ్వద్భక్తి సేవించు స
న్మునివర్యుల్ గడుఁ బేద లౌటకు గతంబున్ నా కెఱింగింపవే. ॥1231॥

సీ. నావుడు శుకయోగి నరనాథుఁ గనుఁగొని
విను మెఱింగింతుఁ దద్విధము దెలియ
ఘనశక్తిసహితుండు కాలకంధరుఁడు దా
వినుతగుణత్రయాన్వితుఁడు గాన
రాగాదియుక్తమై రాజిల్లు సంపద
లాతనిఁ గొలుచు వారందు చుందు;
రచ్యుతుఁ బరము ననంతు గుణాతీతుఁ
బురుషోత్తముని నాదిపురుషు ననఘు
10.2-1232.1-తే. నర్థి భజియించువారు రాగాది రహితు
లగుచు దీపింతు రెంతయున నఘచరిత!
ధర్మనందనుఁ డశ్వమేధంబు సేసి
పిదప సాత్త్విక కథనముల్ ప్రీతితోడ. ॥1232॥

ఉ. నారదసంయమీంద్రు వలనన్ వినుచుండి యనంతరంబ పం
కేరుహనాభుఁ జూచి యడిగెం దగ నిప్పుడు నీవు నన్ను నిం
డారిన భక్తిమై నడిగి నట్ల యతండును మందహాస వి
స్ఫార కపోలుఁడై పలికెఁ బాండుతనూభవుతోడఁ జెచ్చెరన్. ॥1233॥

సీ. “వసుమతీనాథ! యెవ్వనిమీఁద నా కను

గ్రహ బుద్ధి వొడము నా ఘనుని విత్త
మంతయుఁ గ్రమమున నపహరించిన వాఁడు
ధనహీనుఁ డగుచు సంతాప మంద
విడుతురు బంధు ల వ్విధమున నొందిలి
యై చేయునదిలేక యఖిలకార్య
భారంబు లుడిగి మద్భక్తులతో మైత్రి
నెఱపుచు విజ్ఞాననిరతుఁ డగుచు
10.2-1234.1-తే. బిదప వాఁ డవ్యయానందపదము నాత్మ
నెఱిఁగి సారూప్యసంప్రాప్తి నెలమి నొందుఁ
గాన మత్సేవ మిగుల దుష్కర మటంచు
వదలి భజియింతు రితరదేవతల నెపుడు. ||1234||

క. సేవింప వారు దమకుం
గావించిన శోభనములు గని నిజములుగా
భావించి వారి మఱతురు
భావములఁ గృతఘ్నవృత్తిపని తమ పనిగన్. ||1235||

క. మెలఁగుచు నుందురు దీనికిఁ
గలదొక యితిహాస మిపుడు గైకొని నీకుం
దెలియఁగఁ జెప్పెద దానన
యలవడు నీ వడుగు ప్రశ్న కగు నుత్తరమున్. ||1236||

85 వృకాసురుండు మడియుట

క. శకుని యను దైత్యు తనయుఁడు
వృకుఁ డనువాఁ డొకఁడు దుర్వివేకుఁడు సుజన
ప్రకరముల నలఁపఁ దెరువున
నొకనాఁ డొదిగుండి దివ్యయోగిం గడఁకన్. ||1237||

వ. కనుంగొని. ||1238||

క. కరములు ముకుళించి “మునీ
శ్వర! నారద! లలితధీవిశారద! నన్నుం
గరుణించి యాన తీ శుభ
కరు లగు హరి హర హిరణ్యగర్భులలోనన్ ||1239||

ఆ. కడఁగి కొలువ శీఘ్రకాలంబులోనన
యిష్టమైన వరము లిచ్చునట్టి
దైవ మెవ్వఁ” డనిన దానవుఁ గనుఁగొని
మునివరుండు పలికె ముదముతోడ. ||1240||

వ. “వినుము; దుర్గుణసుగుణంబులలో నొక్కటి యెచ్చుటం గలుగు
నచ్చుట నాక్షణంబ కోపప్రసాదఫలంబులు సూపువాఁ డమ్మువ్వుర
యందు ఫాలలోచనుఁ డివ్విధంబుఁదెలిసినవారై బాణాసుర దశకం
ధరులు సమగ్ర భక్తియుక్తులై సేవించి యసమానసామ్రాజ్య వైభ

వంబుల నొంది ప్రసిద్ధులై; రట్లుగాన నీవునమ్మహాత్ముని సేవింపు;
మతనివలన నభిమతఫలంబులు వేగంబ ప్రాప్తం బయ్యెడి” నని
చెప్పిన నతం డా క్షణంబ. ॥1241॥

సీ. దీపించు కేదార తీర్థంబునకు నేగి
యతిసాహసాత్మకుం డగుచు నియతి
లోకముల్ వెఱఁగంద నా కాలకంధరు
వరదుని నంబికావరునిఁ గూర్చి
తన మేనికండ లుద్దండుఁడై ఖండించి
యగ్ని కాహుతులుగా నలర వేల్చి
దర్పకారాతి ప్రత్యక్షంబుగాకున్న
జడియక సప్తవాసరము నందుఁ
10.2-1242.1-తే. బూని తత్తీర్థమునఁ గృతస్నానుఁ డగుచు
వెడలి మృత్యువు కోఱనా వెలయునట్టి
గండ్రగొడ్డంటఁ దన మస్తకంబు దునుము
కొనఁగఁ బూనిన న య్యగ్నికుండమునను. ॥1242॥

క. అరుదుగా వెలువడి రుద్రుఁడు
గరుణ దలిర్పంగ వానికర మాత్మకరాం
బురుహమునఁ బట్టి “తెగువకుఁ
జొర వలవదు; మెచ్చు వచ్చె సుమహిత చరితా! ॥1243॥

క. నీమదిఁ బొడమిన కోరిక
లేమైనను వేఁడు మిపుడ యిచ్చెద” ననినం
దా మనమున సంతసపడి
యా మనుజాశనుఁడు హరుపదాంబుజములకున్. ॥1244॥

తే. వందనం బాచరించి “యో యిందుమకుట!
ఫాలలోచన! వరద! మత్పాణితలము
నేను నెవ్వని తలమీఁద నిడిన వాఁడు
మస్తకము నూఱువ్రయ్యలై మడియ నీవె!” ॥1245॥

క. అని వేఁడిన న మ్మాటలు
విని మదనారాతి నవ్వి విబుధాహితు కో
రిన వరముఁ దడయ కిచ్చిన
దనుజుఁడు తద్వర పరీక్షఁ దాఁ జేయుటకున్. ॥1246॥

వ. ఆ క్షణంబు వరదాన గర్వంబున నుద్వృత్తుండై కడంగి. ॥1247॥

క. ఆ హరుమస్తకమునఁ గడు
సాహసమునఁ జేయి వెట్ట జడియక కదియ
“న్నోహో! తన మెచ్చులు దన
కాహో! పై వచ్చె” ననుచు నభవుఁడు భీతిన్. ॥1248॥

క. దనుజుఁడు దన వెనువెంటం
జనుదే ముల్లోకములను సంత్రాసముఁ గై

కొని పాఱి, సురలు మనములఁ
దనికిరి దానికిని బ్రతివిధానము లేమిన్. ‖1249‖

వ. అట్లు చనిచని. ‖1250‖

సీ. నిరుపమానందమై నిఖిల లోకములకు
నవలయై యమృతపదాఖ్యఁ దనరి
దినకర చంద్ర దీధితులకుఁ జొరరాక
సలలిత సహజ తేజమున వెలుఁగు
సమధికంబగు శుద్ధసత్త్వ గరిష్ఠమై
కరమొప్ప యోగీంద్రగమ్య మగుచు
హరిపదధ్యాన పరాయణులైన త
ద్దాసుల కలరు నివాస మగుచుఁ
10.2-1251.1-తే. బ్రవిమలానంత తేజోవిరాజమాన
దివ్యమణి హేమకలిత సందీప్త భవ్య
సౌధమండపతోరణ స్తంభ విపుల
గోపురాది భాసురము వైకుంఠపురము. ‖1251‖

వ. కనుంగొని యమ్మహాస్థానంబు డాయంజనుటయు, న ప్పుండరీ
కాక్షుం డఖండవైభవంబునం గుండలీశ్వర భోగతల్పంబునం బర
మానంద కందళితహృదయారవిందుం డై యిందిరానయన చకో
రకంబుల నిజమందహాస సాంద్ర చంద్రికావితతిం దేల్చుచు, నార్త
భక్తజన రక్షణంబు పనిగా మెలంగుచు, వివిధ వినోదంబులం
దగిలి యుండియు, ఫాలలోచనుం డద్దనుజపాలునకుం దలంపక
యిచ్చిన వరంబు దన తలమీఁదవచ్చినం గలంగి చనుదెంచుట
తన దివ్యచిత్తంబున నెఱింగి, యక్కాలకంధరుని యవస్థ నివారిం
పం దలంచి య య్యిందిరాదేవి తోడి వినోదంబు సాలించి
యప్పుడు. ‖1252‖

సీ. తాపింఛరుచితోడఁ దస్తరించెడు మేనుఁ
బసిఁడిముంజియుఁ దగు పట్టుగొడుగు
ధవళాంశురుచి జన్నిదంబును దిన్నని
దండంబుఁ జేతఁ గమండలువును
బసుపుగోఁచియుఁ జిన్ని పట్టెవర్ధనమును
రాజితంబైన మృగాజినంబుఁ
దూలాడు సిగయును వ్రేలుమాఱట గోఁచి
వేలిమిబొట్టును వ్రేళ్ళ దర్భ
10.2-1253.1-తే. దనర సందీప్త హవ్య వాహన సమాన
కాంతిఁ జెలువొంది యద్భుత క్రమ మెలర్పఁ
జతురగతి నప్డు వటుక వేషంబు దాల్చి
వచ్చి యా నీచ దానవవరునిఁ జేరి. ‖1253‖

వ. కైతవంబున నతనికి నమస్కరించి మృదుమధుర భాషణంబుల
ననునయించుచు నయ్యసురవరున కిట్లను; నివ్విధంబున మార్గ
పరిశ్రాంతుండవై యింత దూరంబేల చనుదెంచితి? సకల సౌఖ్య

కారణంబైన యీ శరీరంబు నిరర్థకంబు సేసి వృథాయాసంబున
దుఃఖపఙుపం దగునే? యియ్యెడం గొంతతడవు విశ్రమింపు; మీ
ప్రయాసంబునకుఁ గతంబెయ్యది? కపటహృదయుండవు గాక నీ
యధ్యవసాయం బెఱింగింపందగునేని నెఱింగింపు” మని మృదు
మధురంబుగాఁ బలికిన న మ్మహాత్ముని సుధారసతుల్యంబుల
యిన వాక్యంబులు విని సంతసిల్లి, యప్పిశితాశనుండు దన
పూనినకార్యం బతని కెఱింగించిన. ॥1254॥

చ. హరి దరహాస మొప్పఁ బిశితాశనుఁ గన్గొని పల్కె “దానవే
శ్వర! మును దక్షుశాపమునఁ జాలఁ బిశాచిప తౌట సూనృత
స్ఫురణము మాని సంతతము బొంకుచునుండు పురారిమాట నీ
వరయక వెంట నేఁగఁ దగ దాతని చేఁతలు మాకు వింతలే? ॥1255॥

ఆ. నిజము పలికె నేని నెఱిఁ దన తలమీఁద
నీ కరంబు మోపనీక తలఁగి
వచ్చునోటు! నితనివలనఁ బ్రత్యయమునఁ
దగుల నేమి గలదు దనుజవర్య! ॥1256॥

ఆ. అశుచి యగుచు నతని నంటఁగఁ బని గాదు
కాలుఁ జేయిఁ గడిగి కడఁక వార్చి
యతనివెంట వేడ్క నరుగుదువే నీవు
నవల నంటఁ దగును నసురనాథ! ॥1257॥

మ. అతి దుశ్శంకలు మాని పో” మ్మనిన దైత్యారాతి మాయా విమో
హితుఁడై విస్మృతి నొంది తామసముచే నేపారి వాఁ డాత్మ పా
ణితలంబుం దన నెత్తి మోపికొని తా నేలన్ వెసం గూలె వి
శ్రుతదంభోళిహతిన్ వడింబడు మహా క్షోణీధరంబో యనన్. ॥1258॥

వ. అట్లు దన తల నూఱువ్రయ్యలై నేలం గూలిన యసురం గని
యప్పుడు. ॥1259॥

క. సుర లసురాంతకు మీఁదన్
వరమందార ప్రసూనవర్షము లోలిం
గురిసిరి తుములంబై దివి
మొరసెన్ సురదుందుభి ప్రముఖతూర్యంబుల్. ॥1260॥

క. పాడిరి గంధర్వోత్తము
లాడిరి దివి నప్సరసలు నన్యోన్యములై
కూడిరి గ్రహములు భయముల
వీడిరి మునికోటు లంత విమలచరిత్రా! ॥1261॥

క. మురహరుఁ డెల న వ్వేలయఁగఁ
బురుహరుఁ దగఁ జూచి పలికె భూతేశ్వర! యీ
నరభోజనుండు నీ కి
త్తఱి నెగ్గొనరింపఁ దలఁచి తానే పొలిసెన్. ॥1262॥

వ. అది యట్టిద కాదె! యి జ్జగంబున నధికుండయిన వానికి నపకా
రంబు గావించిన మానవునకు శుభంబు గలుగునే? యదియు
నుంగాక జగద్గురుండవగు నీ కవజ్ఞ దలంచు కష్టాత్ముండు వొలి
యుటం జెప్పనేల? యిట్టి దుష్టచిత్తుల కిట్టి వరంబు లిచ్చుట
కర్జంబు గాదని యప్పురాంతకు వీడ్కొలిపిన, నతండు మురాంత
కుననేక విధంబుల నభినందించి నిజ మందిరంబునకుం జనియె
నని చెప్పి యిట్లనియె. ॥1263॥

క. మానవనాయక! యీ యా
ఖ్యానముఁ జదివినను వినిన ఘనపుణ్యులు ని
త్యానంద సౌఖ్యములఁ బెం
పూనుదు రటమీఁద ముక్తి నొందుదు రెలమిన్! ॥1264॥

వ. అని చెప్పి శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్నరేంద్రున కిట్లనియె. ॥1265॥

క. జననాయక! యింకఁ బురా
తనవృత్తం బొకటి నీకుఁ దగ నెఱిఁగింతున్.
వినుము తపోమహిమలఁ జెం
దిన మునిజనములు సరస్వతీనది పొంతన్. ॥1266॥

86 భృగుమహర్షి శోధనంబు

క. వితతక్రియ లొప్పఁగ స
త్క్రతువుల నొనరించు చచటఁ గైకొని లక్ష్మీ
పతి భవ పితామహులలో
నతులితముగ నెవ్వ రధికు లని తమలోనన్. ॥1267॥

వ. ఇట్లు దలపోసి తన్మమహత్త్వం బంతయుం తెలిసి రమ్మని భృగు
మహాముని నమ్మువ్వురు వేల్పులకడకుం బంపిన న త్తాపసోత్త
ముండు సనిచని ముందట. ॥1268॥

క. జలరుహసంజాత సభా
స్థలమున కొగి నేఁగి యతని సత్త్వగుణంబుం
దెలియుటకై నుతివందన
ములు సేయక యున్న నజుఁడు మసముస యనుచున్. ॥1269॥

క. మనమునఁ గలఁగుచు భృగుఁ దన
తనుజాతుం డనుచు బుద్ధిఁ దలఁచినవాఁడై
ఘనరోషస్ఫురితాగ్నిని
ననయము శాంతోదకముల నల్లన నార్చెన్. ॥1270॥

చ. మహిత తపోధనుండు మునిమండనుఁ డయ్యెడఁ బాసి వెండియు
న్నహిపతిభూషుఁ గాన రజతాద్రికి నేగిన న గ్గిరీంద్రుపైఁ
దుహినమయూఖశేఖరుఁడు దుర్గయుఁ దానును విశ్రమించుచున్
ద్రుహిణతనూభవుండు సనుదెంచుట కాత్మఁ బ్రమోదమందుచున్. ॥1271॥

క. కనుఁగొని భ్రాతృ స్నేహం
బునఁ గౌఁగిటఁ జేర్చు ననుచు ముక్కంటి రయం
బున నెదురేగిన ముని రు
ద్రుని యందలి సత్త్వగుణ మెఱుంగుటకొఱకై. ॥1272॥

వ. అతనిం గైకొనక యూరకుండిన. ॥1273॥

ఉ. ఆ నిటలాంబకుండు గమలాసన నందనుఁ జూచి భూరి కా
లానల రోషవేగ భయదాకృతిఁ దాల్చి పటుస్ఫులింగ సం
తానము లొల్క శూలమునఁ దాపసముఖ్యు నురంబు వ్రేయఁగాఁ
బూనినఁ బార్వతీరమణి బోరన నడ్డము వచ్చి చెచ్చెరన్; ॥1274॥

క. తన విభుపాదములకు వం
దనముం గావించి సముచిత ప్రియముల న
య్యనలాక్షుని కోపము మా
న్చిన న మ్మునినాథుఁ డచట నిలువక చనియెన్. ॥1275॥

సీ. పొలుపొందు వైకుంఠపురమున కర్థితోఁ
జని యందు సమధికైశ్వర్య మొప్పఁ
గమలాంక పర్యంకగతుఁడై సుఖించు న
క్కౌస్తుభభూషు వక్షస్స్థలంబుఁ
దన పాదమున బిట్టు దన్నెఁ దన్నినఁ బాన్పు
డిగి వచ్చి మునిఁ జూచి నగధరుండు
పదముల కెఱఁగి "యో! పరమతపోధన!
యీగతి నీ వచ్చు టెఱుఁగ లేక
10.2-1276.1-తే. యున్న నా తప్పు మన్నించి నన్నుఁ గరుణఁ
జూచి యీ దివ్యమణిమయస్ఫూర్తిఁ దనరు
రుచిర సింహాసనమునఁ గూర్చుండు దివ్య
తాపసోత్తమ! యభయప్రదాననిపుణ! ॥1276॥

క. అలఘుపవిత్ర! భవత్పద
జలములు నను నస్మదీయ జఠరస్థ జగం
బుల లోకపాలురను బొలు
పలరఁగఁ బుణ్యులను జేయు ననఘచరిత్రా! ॥1277॥

వ. మునీంద్రా! భవదీయ పాదాబ్జహతి మద్భుజాంతరంబునకు
భూషణం బయ్యెఁ; భవదాగమనంబు మాఁబోటివారికి శుభావహం
బగుంగాదె; యేను ధన్యుండ నైతినని మృదుమధురాలాపంబుల
ననునయించిన న మ్మునివరుండు లక్ష్మీనాథు సంభాషణంబు
లకుఁ జిత్తంబునంబరమానందంబునొంది, యమ్ముకుందు ననంత
కల్యాణ గుణనిధి నభినందించి, యానందబాష్పధారాసిక్త కపోలుం
డగుచుఁ దద్భక్తి పారవశ్యంబున నొండు పలుకనేరక యతనిచేత
నామంత్రణంబువడసి మరలి సరస్వతీతీరంబున నున్న మునుల
సన్నిధికిం జనుదెంచి వారలం గనుంగొని. ॥1278॥

సీ. మునినాయకులతోడఁ దన పోయి వచ్చిన
తెఱఁగును దనమది దృష్టమైన
మూఁడుమూర్తుల విధంబును నెఱింగించిన
విని వారు మనముల విస్మయంబు
నంది చిత్తంబున సందేహమును బాసి
చిన్మయాకారుండు శ్రీసతీశుఁ
డనుపముఁ డనవద్యుఁ డఖిల కల్యాణగు
ణాకరుఁ డాదిమధ్యాంతరహితుఁ
10.2-1279.1-తే. డై తనర్చిన పుండరీకాక్షుఁ డొకఁడ
కాక గణుతింప దైవ మొక్కరుఁడు వేఱ
కలఁడె యనుబుద్ధి విజ్ఞాన కలితు లగుచు
హరిపదాబ్జాతయుగళంబు నర్థిఁ గొలిచి. ||1279||

వ. అట్లు సేవించి యవ్యయానందంబయిన వైకుంఠధామంబు నొంది;
రని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె. ||1280||

87 విప్రుని ఘనశోకంబు

సీ. నరనాథ! యొకనాఁడు నలినాయతాక్షుండు
వొలుచు కుశస్థలీపురము నందు
సుఖ ముండ నొక్క భూసురవర్యు భార్యకుఁ
బుత్త్రుండు జన్మించి పుట్టినపుడ
మృతుఁడైన ఘనశోకవితతిచేఁ గ్రాఁగుచు
నా డింభకునిఁ గొంచు నవనిసురుఁడు
సనుదెంచి పెలుచ రాజద్వారమునఁ బెట్టి
కన్నుల బాష్పాంబుకణము లొలుక
10.2-1281.1-తే. బాపురే! విధి నను దుఃఖపఱుపఁ దగునె?
యనుచు దూఱుచుఁ దనుఁ దిట్టుకొనుచు వగల
డెంద మందంద యెరియ నాక్రందనంబు
సేయుచును వచ్చి యా విప్రశేఖరుండు. ||1281||

సీ. అధికశోకంబున నలమటఁ బొందుచు
నచ్చటి జనులతో ననియెఁ బెలుచ
బ్రాహ్మణ విద్వేషపరుఁ డయి తగ శాస్త్ర
పద్ధతి నడవక పాపవర్తి
యై క్షత్రబంధువుఁ డగు వాని దురితంబు
చేత మత్పుత్త్రుండు జాతమైన
యప్పుడ మృతుఁ డయ్యె నక్కట! హింసకు
రోయక యెప్పు డన్యాయకారి
10.2-1282.1-తే. యగుచు విషయానుగతచిత్తుఁ డైన యట్టి
రాజు దేశంబు ప్రజలు నిరాశు లగుచు
దుఃఖములఁ జాల వనటఁ బొందుదు రటంచు
నేడ్చుచును నట నిల్వక యేగె నపుడు. ||1282||

వ. ఇవ్విధంబున మఱియు దన సుతులు మృతులయినపు డెల్ల

వారలం గొనివచ్చి యవ్విప్రుండు రాజుమొగసాలంబెట్టి రోదనంబు
సేయుచు నెప్పటియట్ల కొన్నిగాథలు సదివిపోవుచుండె; నివ్విధం
బున నెనమండ్రు సుతులు మృతులైనపిదపం దొమ్మిదవ సుతుం
డును మృతుం డైన వాని నెత్తికొని వచ్చి యెప్పటి విధంబునఁ
బలవరించుచున్న యా బ్రాహ్మణునిం గని యర్జునుం డిట్లనియె. ‖1283‖

క. "ఈ పగిది నీవు వగలన్
వాపోవఁగఁ జూచి యకట! వారింపంగా
నోపిన విలుకాఁ డొక్కం
డీ పురి లేఁ డయ్యె నయ్య! యిది పాపమగున్. ‖1284‖

సీ. పుత్త్రులఁ గోల్పోయి భూరిశోకంబున
వనటఁ బొందుచు విప్రవరులు సాల
నే రాజురాజ్య మందేని వసించుదు
రా రాజుఁ దలపోయ నవనిమీఁద
నటునిఁగా నాత్మ నెన్నం దగు; నీ పుత్త్రు
నే బ్రతికించెద నిపుడ పూని
యటు సేయనైతి నే ననలంబు సొచ్చెద;"
నని భూసురుఁడు వెఱఁగందఁ బలుక
10.2-1285.1-తే. నతఁడు విని "యీ వెడఁగుమాట లాడఁ దగునె?
భూరివిక్రమశాలి రాముండు మేటి
బలుఁడు హరియును శౌర్యసంపన్ను లనఁగఁ
దనరు ప్రద్యుమ్నుఁ డతని నందనుఁడు మఱియు. ‖1285‖

తే. వినుతబలు లైన యాదవ వీరవరులుఁ
గలుగ వారలచేఁ గాని కార్య మీవు
చక్కఁ బెట్టుట యెట్లు? నీచనెడు త్రోవఁ
బొమ్ము" నావుడు న య్యింద్రపుత్త్రుఁ డపుడు ‖1286‖

క. మనమున దురహంకారము
ఘనముగఁ బొడముటయు, నపుడు కవ్వడి విప్రుం
గనుఁగొని యచ్చుటిజనములు
వినఁగా నిట్లనియె రోషవిహ్వలమతియై. ‖1287‖

మ. "బలుఁడంగాను;మురాసురాంతకుఁడఁగాఁ;బ్రద్యుమ్నుఁడంగాను;నేఁ
దెలియం దత్తనయుండఁ గా నని విరోధి వ్రాతమున్ భీషణో
జ్జ్వలగాండీవ ధనుర్విముక్త నిశితాస్త్ర శ్రేణిచేఁ బీన్గుపెం
టలు గావించు పరాక్రమప్రకటచండస్ఫూర్తి నేఁ బార్థుఁడన్. ‖1288‖

వ. అదియునుం గాక. ‖1289‖

చ. బలిమిఁ బురాంతకుం దొడరి బాహువిజృంభణ మొప్ప నెక్కటిం
దలపడి పోరినట్టి రణ ధైర్యుని నన్ను నెఱుంగ వక్కటా!
పెలుకుఱ మృత్యుదేవతను బింక మడంచి భవత్తనూజుల
న్నలవుఁజలంబుఁ జూపి కొనియాడఁగ నిప్పుడ తెచ్చియిచ్చెదన్." ‖1290‖

వ. అని నమ్మం బలికిన యర్జును ప్రతిజ్ఞకు భూసురుండు మనంబున
నూఱడిల్లి యతని నభినందించుచు నిజ మందిరంబునకు జని;
కొన్ని దినంబు లుండునంత భార్యకుం బ్రసూతివేదనా సమయం
బయినం జనుదెంచి విప్వచ్చుం గని తద్విధం బెఱింగించిన న
య్యైంద్రనందనుం డప్పుడు. ||1291||

చ. లలిత విశిష్ట సంచిత జలంబుల నాచమనంబు సేసి, సు
స్థలమున నిల్చి రుద్రునకు సమ్మతి మ్రొక్కి మహాస్త్రవేది ని
ర్మల శుభమంత్ర దేవతల మానసమందుఁ దలంచి గాండివం
బలవడ నెక్కు ద్రోచి బిగియం గదియించి నిషంగయుగ్మమున్. ||1292||

వ. ఇ వ్విధంబునఁ గట్టాయితంబై యప్పుడు. ||1293||

సీ. భూసురు వెంట నిమ్ముల నేగి సూతికా
భవనంబు చుట్టును బాణవితతి
నరికట్టి దిక్కులు నాకాశపథము ధ
రాతలం బెల్ల నీరంధ్రముగను
శరపంజరముఁ గట్టి శౌర్యంబు దీపింపఁ
గడు నప్రమత్తుఁ డై కాచియున్న
యెడ న మ్మహీసురు నింతికిఁ బుత్త్రుండు
జనియించె; నప్పు డచ్చుటి జనంబు
10.2-1294.1-తే. పోయెఁ బోయెఁ గదే యని బొబ్బ లిడఁగ
బొంది తోడన యాకాశమునకు మాయఁ
జెందె నప్పుడు దుఃఖంబు నొంది భూమి
సురుఁడు విలపించుచును మురహరుని కడకు. ||1294||

వ. అప్పుడు సని. ||1295||

క. “ముందట నిల్చి ముకుంద! స
నందనమునివినుత! నందనందన! పరమా
నంద! శరదిందు చందన
కుంద యశస్సాంద్ర! కృష్ణ! గోవింద! హరీ! ||1296||

వ. అవధరింపుము దేవా! యర్జునుం డనెడి పౌరుషవిహీనుం డాడిన
వృథాజల్పంబులు నమ్మి పుత్త్రుం గోలువడి బేలనైన నన్ను నే
మందు? నిఖిల విశ్వోత్పత్తి స్థితి లయంబులకుఁ బ్రధాన హేతు
భూతుండవయిన నీవు సమర్థుండవయ్యు, వారింపం జాలక
చూచుచుండ, నొక్క మనుష్యమాత్రుండు దీర్పం జాలెడువాఁడు
గలఁడె?” యని వెండియు. ||1297||

క. “ఎక్కడి పాండుతనూభవుఁ?
డెక్కడి విలుకాఁడు? వీని కెక్కడి సత్త్వం?
బెక్కడి గాండీవము? దన
కెక్కడి దివ్యాస్త్ర సమితి? యే మనవచ్చున్?” ||1298||

క. అని తను నోడక నిందిం

చిన విని య య్యర్జునుండు చిడిముడిపడుచుం
దన విద్యమహిమ పెంపునఁ
జనియెన్ వెస దండపాణి సదనంబునకున్. ॥1299॥

క. చని యందు ధారుణీసుర
తనయులు లేకుంటఁ దెలిసి తడయక యింద్రా
గ్ని నిర్మృతి వరుణ సమీరణ
ధనదేశానాలయములు దగఁ బరికించెన్. ॥1300॥

వ. వెండియు. ॥1301॥

చ. నర సుర యక్ష కింపురుష నాగ నిశాచర సిద్ధ సాధ్య ఖే
చర విహగేంద్ర గుహ్యక పిశాచ నివాసములందు రోసి భూ
సురసుత లేగినట్టి గతి సొప్పడకుండుటఁ జూచి క్రమ్మఱన్
ధరణికి నేగుదెంచి బెడిదంబుగ నగ్ని సొరంగఁ బూనినన్. ॥1302॥

వ. అ వ్విధంబంతయు నెఱింగి యమ్మురాంతకుండు "విప్రనందనుల
నీకుం జూపెద" నని యనలంబు సొరకుండ నతని నివారించి
యప్పుడు. ॥1303॥

88 మృతవిప్రసుతులఁదెచ్చుట

ఉ. సుందరదివ్యరత్నరుచి శోభితమై తనరారు కాంచన
స్యందన మంబుజాప్తుఁ డుదయాచల మెక్కు విధంబు దోపఁ బౌ
రందరి దాను నెక్కి తను రశ్ములు దిగ్వితతిన్ వెలుంగ గో
విందుఁ డుదారలీలఁ జనె విప్రతనూజ గవేషణార్థియై. ॥1304॥

చ. చని పుర గోష్ఠ దుర్గ వన జానప దాచల పక్కణ ప్రభూ
త నద నదీ సరోవర యుతక్షితి నంతయు దాఁటి సప్త వా
రినిధుల దీవులం గులగిరి ప్రకరంబుల నుత్తరించి మే
రునగము నాక్రమించుచు మరుద్గతితో రథ మేగ న త్తఱిన్. ॥1305॥

చ. మసలక భూరిసంతమస మండలముం దఱియంగఁ జొచ్చి సా
హసమునఁ బోవఁబోవఁగ భయంకరమై మది గోచరింపమిన్
వసమఱి మోఁకరిల్లి రథవాజులు మార్గము దప్పి నిల్చినన్
బిసరుహపత్త్రలోచనుఁ డభేద్యతమఃపటలంబు వాపఁగన్. ॥1306॥

సీ. బాలభాను ప్రభా భాసమానద్యుతిఁ
గరమొప్పు నిజ రథాంగంబుఁ బనుప
న మ్మహాస్త్రం బేగి చిమ్మచీఁకటి నెల్ల
నఱిముఱి నందంద నఱికి వైచి
యగ్రభాగంబున నతులిత గతి నేగ
నా మార్గమున నిజస్యందనంబు
గడువడిఁ దోలి యా కడిఁది తమోభూమిఁ
గడవ ముందఱకడఁ గాన రాక
10.2-1307.1-తే. మిక్కుటంబుగ దృష్టి మిర్మిట్లు గొనఁగఁ

జదల వెలుఁగొందు దివ్యతేజంబుఁ జూచి
మొనసి గాండీవి కన్నులు మూసికొనుచు
నాత్మ భయమంది కొంతద వ్వరిగి యరిగి. ‖1307‖

తే. కడఁగి దుర్వార మారుతోత్కట విధూత
చటుల సర్వంకషోర్మి భీషణ గభీర
వారిపూరంబు సొచ్చి తన్నీరమధ్య
భాగమునఁ గోటిసూర్యప్రభలు వెలుంగ. ‖1308‖

వ. అది మఱియును జారు దివ్యమణి సహస్రస్తంభాభిరామంబును,
నాలంబిత కమనీయ నూత్న రత్నమాలికాలంకృతంబును,
భాను శశి మయూఖాగమ్యంబును, ననంత తేజోవిరాజితంబును,
బునరావృత్తిరహిత మార్గంబును, నిత్యైశ్వర్య దాయకంబును,
నవ్యయంబును, నత్యున్నతంబును, ననూనవిభవంబును,
బరమయోగీంద్ర గమ్యంబును, బరమభాగవత నివాసంబునునై
యొప్పు దివ్యధామంబు నందు. ‖1309‖

సీ. సాంద్రశరచ్చంద్ర చంద్రికా కర్పూర
నీహార హారాభ దేహ మమర
నిందింది రేందీవ రేంద్ర నీలద్యుతిఁ
గర మొప్పు మేచక కంఠసమితి
యరుణాంశుబింబ భాసుర పద్మరాగ వి
స్యస్త సహస్రోరు మస్తకములు
వివృతాననోద్గత విషధూమరేఖల
లీలఁ జూపట్టిన నాలుకలును
10.2-1310.1-తే. గలిత సాయంతన జ్వలజ్జ్వలన కుండ
ముల విడంబించు వేఁడి చూపులును గలిగి
భూరి కలధౌత గిరినిభాకార మమరఁ
బరఁగు భోగీంద్రభోగతల్పంబు నందు. ‖1310‖

వ. సుఖాసీనుండై యున్నవాని డాయంజని యప్పుడు. ‖1311‖

సీ. సజల నీలాంబుద శ్యామాయమానాంగు
నాశ్రితావన ముదితాంతరంగు
సనకాది యోగిహృద్వనజ మదాళీంద్రు
ముఖపద్మ రుచిజిత పూర్ణచంద్రుఁ
గమనీయ నిఖిలజగద్ధితచారిత్రుఁ
బ్రత్యూషసంఫుల్లపద్మనేత్రు
నిందిరాహృదయారవిందారుణోల్లాసు
శ్రీకర పీత కౌశేయవాసు
10.2-1312.1-తే. హార కుండల కటక కేయూర మకుట
కంక ణాంగద మణిముద్రికా వినూత్న
రత్ననూపుర కాంచీ విరాజమాను
భవమహార్ణవశోషు సద్భక్తపోషు. ‖1312‖

వ. మఱియు సునందాది పరిజన సంతతసేవితు, నానందకందళిత
హృదయారవిందు, నరవిందవాసినీ వసుంధరాసుందరీ సమేతు,
నారదయోగీంద్రసంకీర్తనానందితు, నవ్యయు, ననఘు, ననంతు,
నప్రమేయు, నజితు, నవికారు, నాదిమాధ్యాంతరహితు, భవ
లయాతీతుఁ, గరుణాసుధాసముద్రు, నచ్యుతు, మహానుభావుఁ,
బరమపురుషుఁ, బురుషోత్తము, నిఖిలజగదుత్పత్తి స్థితిలయ
కారణుఁ, జిదచిదీశ్వరు, నష్టభుజుఁ, గౌస్తుభశ్రీవత్సవక్షు, శంఖచక్ర
గదా పద్మ శార్ఙ్గాది దివ్యసాధను, సర్వ శక్తి సేవితుఁ, బరమేష్ఠి
జనకు, నారాయణుంగనుంగొని దండప్రణామంబులు సేసి కర
కమలంబులుమొగిచి భక్తి పూర్వకంబుగానభినందించిన, నయ్యా
ది దేవుండును వారలం గరుణావలోకనంబులు నిగుడ నవలో
కించి, దరహాసపూరంబు దోరంబుగా సాదరంబుగ నిట్లనియె. ||1313||

క. “ధరణికి వ్రేఁ గగు దైత్యులఁ
బోరిబోరి వధియించి ధర్మమున్ నిలుపుటకై
ధర జనియించితి రిరువురు
నరనారాయణు లనంగ నా యంశమునన్. ||1314||

క. ఆరూఢ నియతితోఁ బెం
పారిన మిము ని మ్మునీంద్రు లర్థిం జూడం
గోరిన మీ వచ్చుటకై
ధారుణిసురసుతుల నిటకుఁ దగఁ దేవలసెన్.” ||1315||

క. అని “యా డింభకులను దో
కొని పొం” డని యిచ్చి వీడుకొలిపిన వారల్
వినతు లయి పెక్కు విధముల
వినుతించుచు నచటు వాసి విప్రునిసుతులన్. ||1316||

వ. తోడ్కొని సంప్రాప్త మనోరథు లయి య బ్బాలకులఁ ద త్తద్వయో
రూపంబులతోడఁ దెచ్చి యాబ్రాహ్మణునకు సమర్పించిన నతండు
సంతుష్టాంతరంగుం డయ్యె; న య్యవసరంబున. ||1317||

చ. అనిమిషనాథనందనుఁ డహర్పతితేజుఁడు గృష్ణుతోడఁ దాఁ
జని యచటం గనుంగొనిన సర్వశరణ్యునిఁ బుండరీక నే
త్రుని నిజధామువైభవసమృద్ధికిఁ ద న్మహనీయమూర్తికిన్
మనమున మోదమంది పలుమాఱును సన్నుతిఁ జేసె భూవరా! ||1318||

తే. వారిజాక్షుని భక్తమందారు ననఘుఁ
గృష్ణు నఖిలేశుఁ గేశవు జిష్ణుఁ బరము
వినుతి సేయుచుఁ దత్పాదవనజములకు
వందనము లాచరించి యానంద మొందె. ||1319||

వ. అంత. ||1320||

మ. హరి సర్వేశుఁ డనంతుఁ డాద్యుఁ డభవుం డామ్నాయసంవేది భూ
సుర ముఖ్యప్రజలన్ సమస్త ధనవస్తుశ్రేణి నొప్పారఁగాఁ

బరిరక్షించుచు ధర్మమున్ నిలుపుచుం బాపాత్ములం ద్రుంచుచుం
బర మోత్సాహ మెలర్ప భూరిశుభ విభ్రాజిష్ణుఁడై ద్వారకన్. ॥1321॥

క. జనవినుతముగాఁ బెక్కు స
వనములు దనుఁ దాన కూర్చి వైదిక యుక్తిం
బొనరించుచు ననురాగము
మనమునఁ దళుకొత్త దైత్యమర్దనుఁ డెలమిన్. ॥1322॥

89 కృష్ణుని భార్యాసహస్రవిహారంబు

వ. అట్లు కృష్ణుండు ద్వారకా నగరంబునఁ బూజ్యం బగు రాజ్యంబు సేయుచుఁ బురందర విభవంబున నిరవొంది కనక మణిమయ విమాన మండప గోపుర ప్రాసాద సౌధ చంద్రశాలాంగణాది వివిధ భవనంబు లందును రంగదుత్తుంగతరంగ డోలావిలోల కలహంస చక్రవాక కారండవ సారస క్రౌంచముఖ జలవిహంగ విలసదుచ్చ లిత గరు దనిల దరదమల కమల కుముద కహ్లార సందోహ నిష్యంద మకరందరసపాన మదవదిందిందిరకుల కల గాయక ఝుంకార నినదంబులును, నిరంతర వసంతసమయ సముచిత పల్లవిత కోరకిత బాలరసాలజాల లాలిత కిసలయ విసర ఖాదన జాత కుతూహలాయమాన కషాయకంఠ కలకంఠ కలరవ మృ దంగ ఘోషంబులును, నిశిత నిజచంచూపుట నిర్దళిత సకలజన నయనానంద సుందరనందిత మాకంద పరిపక్వ ఫలరంధ్ర విగ ళిత మధుర రసాస్వాదనముదిత రాజకీర శారికా నికర మృదు మధురవచన రచనావశకృత్యంబులును నమరఁ, బురపురంధ్రీజన పీన పయోధర మండల విలిప్త లలిత కుంకుమ పంక సంకుల సౌగంధ్యానుబంధ బంధురగంధానుమోదితుండును, జందనాచల సానుదేశసంజాత మంజులమాధవీలతానికుంజ మంజుల కింజల్క రంజిత నివాస విసర విహరమాణ శబరికా కబరికా పరిపూర్ణ సురభి కుసుమమాలికా పరిమళ వహుండును, గళిందకన్యకా కల్లోల సందోహ పరిస్పంద కందళిత మందగమనుండును నగు మందానిల విదూషకునిచేఁ బోషితాభ్యాసిత లాలిత లగు నేలా లతా వితాన నటుల నటనంబుల విరాజితంబులగు కాసారతీర భాసురోద్యానంబులందును, జారు ఘనసార పటీర బాలరసాల సాల నీప తాపింఛ జంబూ జంబీర నింబ కదంబప్రముఖ ముఖ్య శాఖి శాఖాకీర్ణ శీతలచ్ఛాయా విరచిత విమల చంద్రకాంతోపల వేదికాస్థలంబులందును, నుదంచిత పింఛవిభాసిత బాలనీలకంఠ కేకార వాకులీకృత కృతక మహీధరంబు లందును, లలితమణి వాలుకానేక పులినతలంబు లందును, గప్పురంపుం దిప్పలను, గురువేరు చప్పరంబులను, విరచిత దారు యంత్ర నిబద్ధ కలశ నిర్యత్పయో ధారాశీకర పరంపరా సంపాదిత నిరంతర హేమంత సమయ ప్రదేశంబులందును, నిందిరారమణుండు షోడశ సహస్ర వధూయుక్తుండై యందఱు కన్ని రూపులై లలితసౌదామినీలతా సమేత నీలనీరదంబుల విడంబించుచుఁ గరేణుకాకలిత దిగ్గజంబు నోజ రాజిల్లుచు, సలిలకేళీవిహారంబులు మొదలుగా ననేక లీలా వినోదంబులు సలుపుచు, నంతఃపురంబునఁ గొలువున్న యవ

సరంబున వివిధ వేణువీణాది వాద్యవినోదంబులను, మంజుల
గానంబులను, గవి గాయక సూత వంది మాగధజన సంకీర్తనం
బులను, నటనటీజన నాట్యంబులను, విదూషక పరిహాసోక్తులను
సరససల్లాప మృదుమధుర భాషణంబులను బ్రొద్దుపుచ్చుచు
నానందరసాబ్ధి నోలలాడు చుండె; నంత. ॥1323॥

మ. అరవిందాక్ష పదాంబుజాత యుగళ ధ్యానానురాగక్రియా
సరసాలాప విలోకనానుగత చంచత్సౌఖ్య కేళీరతిం
దరుణుల్ నూఱుపదాఱువేలు మహితోత్సాహంబునం జొక్కి త
త్పరలై యొండు దలంప కుండిరి సవిభ్రాంతాత్మ లై భూవరా! ॥1324॥

వ. అదియునుం గాక. ॥1325॥

మ. హరినామాంకితమైన గీత మొకమా టాలించి మూఢాత్ములున్
విరతిం బొందఁగఁజాలి యుందురట; యా విశ్వాత్ము నీక్షించుచుం
బరిరంభించుచు, నంటుచున్నగుచుసంభాషించుచున్నుండు సుం
దరు లానందమగ్ను లౌట కిలఁ జోద్యం బేమి? భూవల్లభా! ॥1326॥

వ. అని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. ॥1327॥

ఉ. వారక కృష్ణుఁ డిప్పగిది వైదికవృత్తి గృహస్థధర్మ మే
పారఁగ బూని ధర్మమును నర్థముఁ గామము నందుఁ జూపుచుం
గోరిక మీఱ సజ్జనులకుం గతి దాన యనంగ నొప్పి సం
సారిగతిన్ మెలంగె నృపసత్తమ! లోకవిడంబనార్థమై. ॥1328॥

సీ. హరి యిట్లు గృహమేధి యగుచు శతోత్తర
షోడశసాహస్ర సుందరులను
మును నీకు నెఱుఁగ జెప్పినరీతి నందఱ
కన్నిరూపములు దా నర్థిఁ దాల్చి
కైకొని యొక్కక్క కామినీమణి యందు
రమణ నమోఘ వీర్యమునఁ జేసి
పదురేసి కొడుకులం బడసె రుక్మిణ్యాది
పట్టమహిషులకుద్భవులు నైన
10.2-1329.1-తే. నందనులలోన ధరణి నెన్నంగ బాహు
బల పరాక్రమ విజయ సంప ద్విశేష
మాని తాత్ములు పదునెనమండ్రు; వారి
నెఱుఁగ వినిపింతు, వినుము రాజేంద్రచంద్ర! ॥1329॥

వ. అని మఱియు నిట్లను; వారలు ప్రద్యు మ్నానిరుద్ధ దీప్తిమ
ద్భాను సాంబ మిత్ర బృహద్భాను మిత్రవింద వృ కారుణ
పుష్కర దేవబాహు శ్రుతదేవ సునందన చిత్రబాహు వరూధ
కవి న్యగ్రోధ నామంబులం బ్రసిద్ధు లైరి; వెండియుఁ ద్రివక్ర యందు
సంభవించిన యుపశ్లోకుం డనువాఁడు దన జనకుండైన కృష్ణు
పాదారవింద సేవారతుండగుచు నారదయోగీంద్రునకు శిష్యుండై
యఖండిత దివ్యజ్ఞాన బోధాత్మకుం డగుచు, స్త్రీ శూద్ర దాసజన

సంస్కారకంబై స్మరణమాత్రంబున ముక్తిసంభవించునట్టి సాత్త్వత
తంత్రం బను వైష్ణవస్మృతిం గల్పించె; నిట్లు మధుసూదననంద
నులు బహుప్రజలును, నధికాయురున్నతులును, ననల్పవీర్య
వంతులును, బ్రహ్మణ్యులునై విఖ్యాతింబొందిరి; వారిని లెక్క
వెట్టఁ బదివేల వత్సరంబులకైనం దీఱదు, మున్ను నీకెఱింగించి
నట్లు తత్కుమారులకు విద్యా విశేషంబుల నియమించు గురు
జనంబులు మూఁడుకోట్లునెనుబదెనిమిదివేలనూర్గు రనం గల్గి
యుందు; రక్కుమారుల లెక్కింపనెవ్వరికి శక్యం? బదియునుం
గాక యొక్క విశేషంబు సెప్పెద విను మని యిట్లనియె. ||1330||

క. నరవర! దేవాసుర సం
గరమును మును నిహతులైన క్రవ్యాద సము
త్కరము నరేశ్వరులై ద్వా
పరమున జనియించి ప్రజల బాధలఁ బఱుపన్. ||1331||

క. హరి తద్వధార్థమై ని
ర్జరులను యదుకులము నందు జనియింపింపం
ధర నూటొక్క కులం బై
పరఁగిరి; వారిని గణింప బ్రహ్మకు వశమే? ||1332||

90 యదువృష్ణిభోజాంధకవంశంబు

వ. అట్టి యన్వయంబు నందు మాధవునకు రుక్మిణీదేవి యందుఁ
బితృసముండును, సమగ్ర భుజావిజృంభణుండును నై ప్రద్యు
మ్నుండు జనియించె; నతనికి రుక్మికూఁతురగు శుభాంగివలన
ననిరుద్ధం డుదయించె; నతనికి మౌసలావశిష్టుండైన ప్రజుండు
సంభవించె; నతనికిఁ బ్రతిబాహుండుపుట్టె; వానికి సుబాహుండు
జన్మించె; నతనికి నుగ్రసేనుండుప్రభవించె; నతనికి శ్రుతసేనుండు
గలిగె; నిట్లు యదు వృష్ణి భోజాంధక వంశంబులు పరమ పవిత్రం
బులై పుండరీకాక్షుని కటాక్షవీక్షణ శయ్యాసనానుగత సరసాలాప
స్నానాశన క్రీడావినోదంబుల ననిశంబునుంజెందుచు, సర్వదేవతా
ర్థంబు సమస్తంబైన క్రతువులొనరింపుచుఁ బరమానంద కందళిత
చిత్తులై యుండి రని చెప్పి వెండియు. ||1333||

మ. పరమోత్సాహముతోడ మాధవుఁడు శుంభల్లీలఁ బూరించు న
మ్మురళీగానము వీనులం జిలికినన్ మోదించి గోపాల సుం
దరు లేతెంతు రరణ్యభూములకుఁ; దద్దాస్యంబు గామించి య
క్కరుణావార్ధి భజింప కుందురె బుధుల్ కౌరవ్యవంశాగ్రణీ! ||1334||

మ. మతినెవ్వాని యమంగళఘ్న మగు నామం బర్థిఁ జింతించినన్
నుతిగావించిన విన్న మానవులు ధన్యుల్; భూరిసంసార దు
ష్కృతులం ద్రోతురు; కాలచక్ర మహితాస్త్రుం డట్టి యా కృష్ణుఁ డీ
క్షితిభారం బుడుగంగఁ జేయు టిది యే చిత్రంబు? భూవల్లభా! ||1335||

వ. ఇ వ్విధంబున గోపికాజన మనోజాతుండైన కృష్ణుండు లీలామా

నుష విగ్రహుండై నిజరాజధాని యైన ద్వారకాపురంబున నమా
నుష విభవంబు లగు సౌఖ్యంబులం బొదలుచుండె” నని చెప్పి
మఱియు నిట్లనియె. ||1336||

మ. “మనుజేంద్రోత్తమ! యేను నీకుఁ ద్రిజగన్మాంగల్యమై యొప్పఁ జె
ప్పిన యీ కృష్ణకథాసుధారసము సంప్రీతాత్ములై భక్తిఁ గ్రో
లిన పుణ్యాత్ములు గాంతు రిందు సుఖముల్; నిర్ధూతసర్వాఘులై
యనయంబుం దుదిఁ గాంతు రచ్యుతపదం బై నట్టి కైవల్యమున్.” ||1337||

క. అని యిట్లు బాదరాయణి
మనమున రాగిల్ల నాభిమన్యునకుం జె
ప్పిన విధమున సూతుఁడు ముని
జనుల కెఱింగింప వారు సమ్మతితోడన్. ||1338||

క. సూతుని బహువిధముల సం
ప్రీతునిఁ గావించి మహిమఁ బెంపారుచు వి
ఖ్యాతికి నెక్కిన కృష్ణక
థాతత్పరు లైరి బుద్ధిఁ దఱుఁగని భక్తిన్. ||1339||

91 పూర్ణి

చ. సరసిజపత్త్రనేత్ర! రఘుసత్తమ! దుష్టమదాసురేంద్రసం
హరణ! దయాపయోధి! జనకాత్మభవాననపద్మమిత్ర! భా
స్కరకులవార్ధిచంద్ర! మిహికావసుధాధరసూతిసన్నుత
స్ఫురితచరిత్ర! భక్తజనపోషణభూషణ! పాపశోషణా! ||1340||

క. మారీచభూరిమాయా
నీరంధ్రమహాంధకారనీరేజహితా!
క్ష్మారమణవినుతపాదాం
భోరుహ! మహితావతార! పుణ్యవిచారా! ||1341||

మా. శరధిమదవిరామా! సర్వలోకాభిరామా!
సురరిపువిషభీమా! సుందరీలోకకామా!
ధరణివరలలామా! తాపసస్తోత్రసీమా!
సురచిరగుణధామా! సూర్యవంశాబ్ధిసోమా! ||1342||

గ. ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితా విచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్ర
సహజ పాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతం బైన శ్రీమహాభాగవతం
బను మహాపురాణంబునందుఁ బ్రద్యుమ్న జన్మంబును, శంబరో
ద్యోగంబును, సత్రాజిత్తునకు సూర్యుండు శమంతకమణి నిచ్చు
టయుఁ దన్నిమిత్తంబునం ప్రసేనుని సింహంబు వధియించు
టయు, దాని జాంబవంతుండు దునిమి మాణిక్యంబు గొనిపోవు
టయు, గోవిందుండు ప్రసేనుని దునిమి మణిఁ గొనిపోయె నని
సత్త్రాజిత్తు కృష్ణునందు నిందనారోపించుటయుఁ, గృష్ణుండు దన్ని
మిత్తంబున జాంబవంతునిం దొడరి మణియుక్తంబుగా జాంబవతిం

గొనివచ్చి వివాహం బగుటయు, సత్త్రాజిత్తునకు మణి నిచ్చుట
యు, సత్యభామా పరిణయంబును, బాండవులు లాక్షా గృహం
బున దగ్ధులై రని విని వాసుదేవుండు బలభద్ర సహితుం డయి
హస్తినాపురంబునకరుగుటయు, నక్రూరకృతవర్మల యనుమతం
బున శతధన్వుండు సత్త్రాజిత్తుఁజంపి మణిఁ గొనిపోవుటయుఁ, ద
దర్థం బా సత్యభామ కరినగరంబున కేగి కృష్ణునకు విన్నవించిన
నతండు మరలి చనుదెంచి శతధన్వుం ద్రుంచుటయు, బలభద్రుం
డు మిథిలానగరంబునకుం జనుటయు, నందు దుర్యోధనుండు
రామునివలన గదావిద్యనభ్యసించుటయుఁ, గృష్ణుండు సత్రాజిత్తు
నకుం బరలోకక్రియలు నడపుటయు, శమంతకమణిం దాఁచిన
వాఁడయి యక్రూరుండు భయంబున ద్వారకానగరంబు విడిచి
పోయిన నతని లేమిననావృష్టి యైనం గృష్ణుం డక్రూరుని మరల
రప్పించుటయు, దామోదరుం డింద్రప్రస్థపురంబున కరుగుటయు,
నం దర్జున సమేతుం డయి మృగయా వినోదార్థం బరణ్యంబున
కుం జని, కాళిందిం గొని వచ్చుటయు, ఖాండవ దహనంబును,
నగ్ని పురుషుం డర్జుననకు నక్షయతూణీర గాండీవ కవచ రథ
రథ్యంబులనిచ్చుటయు, మయుండు ధర్మరాజునకు సభగావించి
యిచ్చుటయు, నగధరుండు మరలి నిజనగరంబున కరుగుదెంచి
కాళిందిని వివాహంబగుటయు, మిత్రవిందా నాగ్నజితీ భద్రా మద్ర
రాజకన్యలం గ్రమంబునఁ గరగ్రహణం బగుటయు, నరకాసుర
యుద్ధంబును, దద్గృహంబుననున్న రాజకన్యకలం బదాఱువేలం
దెచ్చుటయు, స్వర్గగమనంబును, నదితికిం గుండలంబు లిచ్చు
టయుఁ, బారిజాతాపహరణంబును, బదాఱువేల రాజకన్యలంబరి
ణయంబగుటయు, రుక్మిణీదేవి విప్రలంభంబును, రుక్మిణీ స్తోత్రం
బును, గృష్ణకుమారోత్పత్తియుఁ, దద్గురుజనసంఖ్యయుఁ, బ్రద్యు
మ్ను వివాహంబును, ననిరుద్ధు జన్మంబును, దద్వివాహార్థంబు
కుండిననగరంబునకుం జనుటయు, రుక్మి బలభద్రుల జూదం
బును, రుక్మి వధయు, నుషాకన్య యనిరుద్ధుని స్వప్నంబునం
గని మోహించుటయుఁ, ద న్నిమిత్తంబునఁ, జిత్రరేఖ సకలదేశ
రాజులఁ బటంబున లిఖించి చూపి యనిరుద్ధునిఁ దెచ్చుటయు,
బాణాసుర యుద్ధంబును, నృగోపాఖ్యానంబును, బలభద్రుని
ఘోష యాత్రయుఁ, గాళింది భేదనంబును, గృష్ణుండు పౌండ్రక
వాసుదేవ కాశీరాజుల వధించుటయుఁ, గాశీరాజపుత్రుం డయిన
సుదక్షిణుం డభిచారహోమంబుగావించి కృత్యంబడసి కృష్ణుపాలి
కిం బుత్తెంచిన సుదర్శనంబుచేతఁ గృత్యను సుదక్షిణ సహితం
బుగాఁ గాశీపురంబును భస్మంబు సేయుటయు, బలరాముండు
రైవతనగరంబు నందు ద్వివిదుండను వనచరుని వధియించు
టయు, సాంబుండు దుర్యోధనుకూఁతురగు లక్షణనెత్తికొనివచ్చినఁ
గౌరవు లతనిం గొనిపోయి చెఱఁబెట్టుటయుఁ, దద్వృత్తాంతం బం
తయు నారదువలన విని బలభద్రుండు నాగనగరంబునకుఁ జను
టయుఁ, గౌరవు లాడిన యగౌరవవచనంబులకు బలరాముండు
కోపించి హస్తినాపురంబును గంగం బడఁద్రోయ గమకించుటయుఁ,
గౌరవులు భయంబున నంగనాయుక్తంబుగా సాంబునిం దెచ్చియి
చ్చుటయు, బలభద్రుండు ద్వారకానగరంబునకు వచ్చుటయు,

నారదుండు హరి పదాఱువేల కన్యకల నొకముహూర్తంబున నంద ఱకన్ని రూపులై వివాహం బయ్యె నని విని తత్ప్రభావంబు దెలి యంగోరి యరుగుదెంచుటయుఁ, దన్మాహాత్మ్యంబు నూచి మరలి చనుటయు, జరాసంధునిచేత బద్ధు లైన రాజులు కృష్ణు పాలికి దూతం బుత్తెంచుటయు, నారదాగమనంబును, బాండవుల ప్రశం సయును, నుద్ధవ కార్యబోధంబును, నింద్రప్ర స్థాగమనంబును, ధర్మరాజు రాజసూయారంభంబును, దిగ్విజయంబును, జరా సంధ వధయును, రాజ బంధమోక్షణంబును, రాజసూయంబు నెఱవేర్చుటయును, శిశుపాల వధయును, నవభృథంబును, రాజసూయ వైభవదర్శ నాసహమానమానసుం డయి సుయోధ నుండు మయనిర్మిత సభామధ్యంబునం గట్టినపుట్టంబులు దడి యంద్రెళ్ళుటయుఁ, దన్నిమిత్తపరిభవంబునొంది రారాజు నిజపురి కరుగుటయుఁ, గృష్ణుండు ధర్మరాజ ప్రార్థితుం డయి యాదవుల నిలిపి కొన్ని నెలలు ఖాండవ ప్రస్థంబున వసియించుటయు, సాళ్వుండు దపంబు సేసి హరుని మెప్పించి సౌభకాఖ్యం బగు విమానంబు వడసి నిజసైన్య సమేతుండై ద్వారకానగరంబు నిరో ధించుటయు, యాదవసాళ్వ యుద్ధంబును,గృష్ణుండు మరలి చనుదెంచి సాల్వుం బరిమార్చుటయును, దంతవక్త్రువధయును, విదూరథ మరణంబును, గృష్ణుండు యాదవ బల సమేతుండై క్రమ్మఱ నిజపురంబునకుం జనుటయును, గౌరవ పాండవులకు యుద్ధం బగునని బలదేవుండు తీర్థయాత్ర సనుటయు, నందు జాహ్నవీప్రముఖ నదులం గృతస్నానుం డయి నైమిశారణ్యంబు నకుంజనుటయు, నచ్చటి మునులు పూజింపంబూజితుండయి తత్సమీపంబున నున్నతాసనంబుననుండి సూతుండు దన్నుం గని లేవకున్న నలిగి రాముండు గుశాగ్రంబున నతని వధించు టయు, బ్రహ్మహత్యా దోషంబు గలిగె నని మునులు వలికిన సూ తుం బునర్జీవితుం జేయుటయు, నమ్మునులకుం బ్రియంబుగాఁ గామపాలుం డిల్వల సుతుండగు పల్వలుం బరిమార్పుటయు, వారిచేత ననుమతుం డయి హలధరుండు దత్సమీప తీర్థంబుల స్నాతుం డయి గంగా సాగర సంగమంబునకుం జనుటయు, మహేంద్రనగ ప్రవేశంబును, బరశురామ దర్శనంబును, సప్త గోదావరిం గ్రుంకుటయు, మఱియు మధ్యదేశంబునంగల తీర్థంబు లాడి శ్రీశైల వేంకటాచలంబులు దర్శించుటయు, వృషభాద్రి హరి క్షేత్ర సేతుబంధ రామేశ్వరములం గని తామ్రపర్ణీ తీర్థంబు లాడు టయు, గోదానంబులొనరించి మలయగిరియందు నగస్త్యునింగను టయు, సముద్రకన్యా దుర్గాదేవుల నుపాసించుటయు, నందు బ్రాహ్మణజనంబువలనం బాండవ ధార్తరాష్ట్ర భండనంబున సకల రాజలోకంబును మృతి నొంది రని వినుటయు, వాయు నందన సుయోధనులు గదా యుద్ధసన్నద్ధు లగుట విని వారిని వారించు టకై, రౌహిణేయుండందులకరుగుటయు, నచట వారిచేతం బూజి తుండయి వారిని వారింప లేక మగిడి ద్వారక కరుగుటయుఁ, గొన్ని వాసరంబులకు మరల నైమి శారణ్యంబునకుం బోయి యచట యజ్ఞంబు సేసి రేవతియుందానును నవభృథంబాడి నిజ పురంబునకేతెంచుటయుఁ, గుచేలోపాఖ్యానంబును, సూర్యోపరా

గంబునం గృష్ణుఁడు రామునితోఁ జేరి పురరక్షణంబునకుఁ బ్రద్యు
మ్నాది కుమారుల నిలిపి షోడశసహస్రాంగనా పరివృతుండయి
యక్రూర వసుదేవోగ్రసేనాది యాదవ వీరులు దోడరా శమంతపం
చక తీర్థంబున కరిగి కృతస్నానుండయి వసియించి యుండుట
యుఁ, బాండవకౌరవాది సకల రాజలోకంబును దత్తీర్థంబునకు
వచ్చుటయుఁ, గుంతీదేవి దుఃఖంబును, నందయశోదా సహితు
లైన గోపగోపి జనంబులు చనుదెంచుటయుఁ, గుశలప్రశ్నాది
సంభాషణంబులును, మద్రకన్యా ద్రౌపదీ సంభాషణంబును, దద
నంతరంబ సకల రాజలోకంబును శమంతపంచకతీర్థంబున
స్నాతులై రామకృష్ణాదియాదవ వీరుల నామంత్రణంబు చేసి నిజ
దేశంబులకుఁ బోవుటయుఁ, గృష్ణుని దర్శించుటకు మునీంద్రులే
తెంచుటయు, వారి యనుమతిని వసుదేవుండు యాగంబు నెర
వేర్చుటయు, నందయశోదాది గోపికానివహంబుల నిజపురంబు
నకనిచి యుగ్రసేనాది యాదవవీరులుం దానును మాధవుండు
నిజపురప్రవేశంబుసేయుటయుఁ, దొల్లి కంసునిచేత హతులై బలి
పురంబుననున్న దేవకీదేవి సుతుల రామకృష్ణులు యోగమా
యాబలంబునఁ దెచ్చి యామెకిచ్చుటయు, నర్జునుండు సుభద్ర
ను వివాహంబగుటయుఁ, గృష్ణుండు మిథిలానగరంబున కరుగు
టయు, శ్రుతదేవ జనకుల చరిత్రంబును, వారలతో బ్రాహ్మణ
ప్రశంస సేయుటయు, శ్రుతిగీతలును, హరిహరబ్రహ్మల తారతమ్య
చరిత్రంబును, గుశస్థలినుండు బ్రాహ్మణుని చరిత్రంబును, నతని
తనయులు పరలోకంబునకుం బోయినఁ గృష్ణార్జునులు తమ
యోగబలంబున వారిందెచ్చి యవ్విప్రునకిచ్చుటయుఁ గృష్ణుం
డర్జుననివీడ్కొని ద్వారకకరుగుటయు, నందు మాధవుం డయ్యె
ప్రదేశంబుల సకల భార్యా పరివృతుం డయి విహరించుటయు,
యాదవ వృష్ణి భోజాంధక వంశ చరిత్రంబును నను కథలు గల
దశమస్కంధంబు నందు నుత్తరభాగము. ||1343||

ఏకాదశ స్కంధము

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీ సీతాపతి! లంకే
శాసురసంహారచతుర! శాశ్వత! నుతవా
ణీసత్యధిభూభవవృ
త్రాసురరిపుదేవజాల! రామనృపాలా! ॥1॥

వ. మహనీయగుణగరిష్ఠులగు న మ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణ
వ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండైన సూతుం డి ట్లనియె; నట్లు ప్రాయోప
విష్టుండైన పరీక్షిన్నరేంద్రుం గని శుకయోగీంద్రుం "డయ్యా! జన్మ
కర్మవ్యాధివిమోచనంబునకుఁ గారణంబగు దివ్యౌషధంబు గావున
శ్రీమన్నారాయణ కథామృతంబుఁ గ్రోలు" మని యిట్లనియె. ॥2॥

2 భూభారంబువాపుట

మ. బలవత్సైన్యముతోడఁ గృష్ణుఁడు మహాబాహా బలోపేతుఁడై
కలనన్ రాక్షసవీరవర్యుల వడిన్ ఖండించి, భూభారము
జ్జ్వలమై యుండఁగ ద్యూతకేళి కతనం జావంగఁ గౌరవ్య స
ద్బలముంబాండవ సైన్యమున్నడఁచె భూభాగంబు గంపింపఁగన్. ॥3॥

వ. అంత. ॥4॥

క. మునివరులు సంతసిల్లిరి
యనయము నందాదులకును హర్షం బయ్యెం;
దన నిజభక్తులు యాదవ
ఘనవీరసమూహ మపుడు గడు నొప్పెసఁగెన్. ॥5॥

మ. విదితుండై సకలామరుల్ గొలువ నుర్వీభారమున్ మాన్పి, దు
ర్మద సంయుక్త వసుంధరాధిపతులన్ మర్దించి, కంసాదులం
దుదిముట్టన్ వధియించి, కృష్ణుఁ డతిసంతుష్టాత్ముఁడై యున్నచో
యదుసైన్యంబులు భూమి మోవఁగ నసహ్యం బయ్యె నత్యుగ్రమై. ॥6॥

సీ. ఈ రీతి శ్రీకృష్ణుఁ డేపారఁ బూతనా
శకట తృణావర్త సాల్వ వత్స
చాణూర ముష్టిక ధేను ప్రలంబక
దైత్యాఘ శిశుపాల దంతవక్త్రు
కంస పౌండ్రాదిక ఖండనం బొనరించి
యటమీఁదఁ గురుబలం బణఁచి మఱియు
ధర్మజు నభిషిక్తుఁ దనరఁగాఁ జేసిన
నతఁడు భూపాలనం బమరఁ జేసె
తే. భక్తులగు యాదవేంద్రులఁ బరఁగఁ జూచి

యన్యపరిభవ మెఱుఁగ రీ యదువు లనుచు
వీరిఁ బరిమార్ప నేఁ దక్క వేఱొకండు
దైవ మిఁక లేదు త్రిభువనాంతరమునందు. ॥7॥

3 యాదవులహతంబు

వ. అని వితర్కించి జగదీశ్వరుం "డత్యున్నత వేణుకాననంబు వాయు
వశంబున నొరసికొన ననలం బుద్భవంబయి దహించుచందంబున
యదుబలంబుల కన్యోన్య వైరానుబంధంబులు గల్పించి హతం బొన
ర్చెద" నని విప్రశాపంబు మూలకారణంబుగాఁ దలంచి యదుబలం
బుల నడంచె నని పలికిన మునివరునకు రాజేంద్రుం డిట్లనియె. ॥8॥

క. "హరిపాదకమల సేవా
పరులగు యాదవుల కెట్లు బ్రాహ్మణశాప
స్ఫురణంబు సంభవించెనొ
యరయఁగ సంయమివరేణ్య! యానతి యీవే!" ॥9॥

క. అనిన జనపాలునకు ని
ట్లని సంయమికులవరేణ్యుఁ డతి మోదముతో
విను మని చెప్పఁగఁ దొడఁగెను
ఘనతర గంభీర వాక్ప్రకాశస్ఫురణన్. ॥10॥

4 కృష్ణసందర్శనంబు

వ. నిరుపమసుందరం బయిన శరీరంబు ధరియించి సమస్త కర్మ
తత్పరుండై పరమేశ్వరుండు యదువుల నడంగింపఁ దలఁచు సమ
యంబున జటావల్కల కమండలుధారులును, రుద్రాక్షభూతిభూ
షణ ముద్రాముద్రితులును, గృష్ణాజినాంబరులును నగు విశ్వామి
త్రాసిత దుర్వాసోభృగ్వంగిరః కశ్యప వామదేవ వాలఖిల్యాత్రి వసిష్ఠ
నారదాది మునివరులు స్వేచ్ఛావిహారంబున ద్వారకానగరంబున
కరుదెంచి యందు. ॥11॥

సీ. ఘనుని శ్రీకృష్ణునిఁ గౌస్తుభాభరణునిఁ
గర్ణకుండలయుగ్మఘనకపోలుఁ
బుండరీకాక్షు నంభోధరశ్యామునిఁ
గలిత నానారత్న ఘన కిరీటు
నాజానుబాహు నిరర్గళాయుధహస్తు
శ్రీకరపీతకౌశేయవాసు
రుక్మిణీనయన సరోజ దివాకరు
బ్రహ్మాదిసుర సేవ్యపాదపద్ము
తే. దుష్టనిగ్రహ శిష్టసంతోషకరణుఁ
గోటిమన్మథలావణ్యకోమలాంగు
నార్తజనరక్షణైకవిఖ్యాతచరితుఁ
గనిరి కరుణాసముద్రుని ఘనులు మునులు. ॥12॥

క. వచ్చిన మునిసంఘములకు
విచ్చలవిడి నర్ఘ్యపాద్యవిధు లొనరింపన్
మెచ్చగు కనకాసనముల
నచ్చుగఁ గూర్చుండి వనరుహాక్షునితోడన్. ॥13॥

క. "జనములు నిను సేవింపని
దినములు వ్యర్థంబు లగుచుఁ దిరుగుచు నుండుం
దనువులు నిలుకడ గావఁట
వనములలో నున్ననైన వనరుహనాభా! ॥14॥

క. తరణంబులు భవజలధికి
హరణంబులు దురితలతల కాగమముల కా
భరణంబు లార్తజనులకు
శరణంబులు, నీదు దివ్యచరణంబు లీలన్. ॥15॥

మత్త. ఒక్క వేళను సూక్ష్మరూపము నొందు దీ వణుమాత్రమై
యొక్క వేళను స్థూలరూపము నొందు దంతయు నీవయై
పెక్కురూపులు దాల్తు నీ దగు పెంపు మాకు నుతింపఁగా
నక్కజం బగుచున్న దేమన? నంబుజాక్ష! రమాపతీ! ॥16॥

క. శ్రీనాయక! నీ నామము
నానాభవరోగకర్మనాశమునకు వి
న్నాణం బగు నౌషధ మిది
కానరు దుష్టాత్ము లకట! కంజదళాక్షా!" ॥17॥

వ. అని యనేకవిధంబులం బ్రస్తుతించిన మునివరులం గరుణాకటాక్ష వీక్షణంబుల నిరీక్షించి, పుండరీకాక్షుం డిట్లనియె; "మదీయధ్యాన నామస్మరణంబులు భవరోగహరణంబులును, బ్రహ్మ రుద్రాదిక శరణంబులును, మంగళకరణంబులును నగు" ననియును, "నా రూపంబులైన మేదినీసురుల పరితాపంబులఁ బరిహరించు పురుషుల నైశ్వర్యసమేతులంగాఁ జేయుదు" ననియును, యోగీశ్వరేశ్వరుండయిన యీశ్వరుం డానతిచ్చి యనంతరంబ "మీర లిచ్చటికివచ్చిన ప్రయోజనంబేమి?" యనిన వారలు "భవదీయ పాదారవింద సందర్శనార్థంబు కంటె మిక్కిలి విశేషం బొండెద్ది?" యని వాసుదేవవదనచంద్రామృతంబు నిజనేత్రచకోరంబులం గ్రోలి యథేచ్ఛా విహారులై ద్వారకానగరంబున కనతి దూరంబున నుండు పిండారకం బను నొక్క పుణ్యతీర్థంబున కరిగి; రంత. ॥18॥

క. దర్పించి యాదవులు తమ
నేర్పునఁ గొమరారు సాంబు నెలఁతుకరూపం
బేర్పడ శృంగారించియుఁ
గర్పూర సుగంధి పోల్కిఁ గావించి యొగిన్. ॥19॥

ఉ. మూఁకలుగూడి యాదవులు ముందటఁ బెట్టుక యార్చి నవ్వుచుం
బోకలఁ బోవుచున్ మునిసమూహము కొయ్యన సాఁగి మ్రొక్కుచుం

"బ్రాకటమైన యీ సుదతి భారపుగర్భమునందుఁ బుత్త్రుఁడో
యేకత మందు బాలికయొ యేర్పడఁ జెప్పు" డటన్న నుగ్రులై. ॥20॥

క. యదుడింభకులను గనుఁగొని
"మదయుతులై వచ్చి" రనుచు మదిలో రోషం
బొదవఁ గనుఁగొనల నిప్పులు
సెదరఁగ "హాస్యంబు సనునె చేయఁగ" ననుచున్. ॥21॥

క. "వాలాయము యదుకుల ని
ర్మూలకరం బైన యట్టి ముసలం బొక టీ
బాలిక కుదయించును బొం
డాలస్యము లే" దటంచు నటఁబల్కుటయున్. ॥22॥

వ. మదోద్రేకులైన యాదవబాలకులు మునిశాపభీతులై వడవడ
వడంకుచు సాంబకుక్షినిబద్ధ చేల గ్రంథివిమోచనంబు సేయు
సమయంబున ముసలం బొక్కటి భూతలపతితం బయిన విస్మ
యంబు నొంది దానిం గొని చని దేవకీనందను సన్నిధానంబునం
బెట్టి యెఱింగించిన నతం డాత్మకల్పిత మాయారూపం బగుట
యెఱింగియు, నెఱుంగని తెఱంగున వారలం జూచి యిట్లనియె. ॥23॥

క. "మది సెడి కన్నులుగానక
మదయుతులై మునులఁ గల్లమాటలఁ జెనయం
గదిసి కులక్షయకారణ
విదితం బగు శాప మొందు వెఱ్ఱులుఁ గలరే? ॥24॥

క. ధరణీసురశాపమునకు
హరిహరబ్రహ్మాదులైన నడ్డము గలరే?
నరు లనఁగ నెంత వారలు
గర మరుదుగఁ బూర్వజన్మకర్మముఁ ద్రోవన్? ॥25॥

వ. అది గావున యతి నిందాపరత్వంబున యదువంశనాశం బగు;
సందియంబులే" దని పరమేశ్వరుండు వారలం జూచి "సముద్ర
తీరంబున నొక్క మహాపర్వతం బున్నది; యందు నుండు నత్యు
చ్ఛ్రయ విశాలభీషణం బగు పాషాణంబున మీ భుజాబలంబుచేత
నీ ముసలంబు దివిచి దీని చూర్ణంబు సింధు కబంధంబులఁ గలిపి
రండు; పొండ"ని జగద్విభుండైన కృష్ణుం డానతిచ్చిన, వారు నట్ల
చేసి తత్కీలితం బయిన లోహఖండంబును సరకుగొనక సాగరం
బునఁ బడవైచిన నొక్కఝుషంబుగ్రసించిన, దాని నొక్క లుబ్ధకుండు
జాలమార్గంబునఁ బట్టికొని, తదుదరగతంబయిన లోహఖండంబు
దెచ్చి బాణాగ్రంబున ముల్కిగా నొనర్చె" నని తత్కథావృత్తాంతంబు
సెప్పిన బాదరాయణిం గనుంగొని రాజేంద్రుం డిట్లనియె. ॥26॥

క. "చిత్తం బే క్రియ నిలుచుం?
జిత్తజగురు పాదపద్మ సేవ సదా య
త్యుత్తమ మని వసుదేవుఁడు

చిత్తముఁ దగ నిల్పి యెట్లు సెందె మునీంద్రా!” ‖27‖

వ. అని యడిగిన రాజునకు శుకుం డిట్లనియె. ‖28‖

5 వసుదేవ ప్రశ్నంబు

క. వినుము నృపాలక! సెప్పెద
ఘనమై విలసిల్లు పూర్వకథ గల దదియున్
మును ద్వారక కేతెంచియు
నొనరఁగ నారదుఁడు గృష్ణు నొయ్యనఁ గాంచెన్. ‖29‖

వ. అట్లు దేవముని కృష్ణసందర్శనార్థం బరుగుదెంచి తద్గృహాభ్యంతర మున కరిగిన, వసుదేవుం డ మ్మునీంద్రుని నర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజించి, కనకాసనాసీనుం గావించి, యుచిత కథావినోదంబులం బ్రొద్దుపుచ్చుచు నిట్లనియె; “యే నరుండు నారాయణచరణసరసీ రుహ భజనపరాయణత్వంబు నిరంతరంబు నొందం; డట్టివానికి మృత్యువు సన్నిహితంబై యుండు; నీ దర్శనంబునం గృతార్థుం డనైతి; నచ్యుతానంత గోవింద నామస్మరణైకాగ్రచిత్తులైన మీవంటి పుణ్యపురుషుల సమాగమంబున లోకులు సుఖాశ్రయులయి యుండుదురు; దేవతాభజనంబు సేయువారిని గీర్వాణులు నను గ్రహింతు; రట్లు సజ్జనులును దీనవత్సలులునగు వారలు పూజ నాది క్రియలచే నా దేవతలను భక్తి సేయుదురు; కావున శ్రీ మహా భాగవత కథాసమూహంబులఁ గల ధర్మంబు లడిగెద; నేయే ధర్మం బులు శ్రవణ సుఖంబులుగా వినిన దండధరకింకర తాడనంబు లం బడక, ముకుందచరణారవింద వందనాభిలాషులయి పరమ పదప్రాప్తు లగుదు; రా ధర్మంబు లానతిమ్ము; తొల్లి గోవిందునిం బు త్త్రుఁగాఁ గోరి ముక్తిమార్గం బెఱుంగలేక దేవతామాయం జేసి చిక్కి చిత్తవ్యసనాంధకారం బగు సంసారంబునం దగులువడి యున్న వాఁడ; హరికథామృతంబు వెల్లిగొల్పు; మట్లయిన సుఖంబుగలుగు ననిన వసుదేవ కృతప్రశ్నుం డైన నారదుండు వాసుదేవ కథా ప్రసంగ సల్లాపహర్ష సమేతుండై సంతసం బంద నిట్లనియె. ‖30‖

క. “నను నీవు సేయు ప్రశ్నము
జనసన్నుత! వేదశాస్త్రసారాంశంబై
ఘనమగు హరిగుణకథనము
విను” మని, వినిపింపఁ దొడంగె వేడ్క దలిర్పన్. ‖31‖

క. “అతిపాపకర్ములైనను
సతతము నారాయణాఖ్యశబ్దము మదిలో
వితతంబుగఁ బఠియించిన
చతురులఁ గొనియాడఁ గమలసంభవు వశమే? ‖32‖

6 విదేహర్షభసంభాషణ

వ. అట్లు గావున పరమేశ్వరభక్తిజనకంబై కైవల్యపదప్రాప్తికరంబయి

యొప్పుచున్న విదేహర్షభసంవాదంబు నాఁ బరగు నొక్క పురాతన
పుణ్యకథావిశేషం బెఱింగించెద సావధాన మనస్కుండవై యాకర్ణిం
పు” మని యిట్లనియె ॥33॥

తే. “వినుము స్వాయంభువుండను మనువునకును
రమణ నుదయించె నంట ప్రియవ్రతుఁ డనంగఁ
దనయుఁ; డాతని కాగ్నీధ్రుఁ డనఁగ సుతుఁడు
జాతుఁ డయ్యెను భువనవిఖ్యాతుఁ డగుచు. ॥34॥

వ. ఆ యాగ్నీధ్రునకు నాభి యను ప్రాజ్ఞుం డగు తనూభవుం డుద
యించి బలిచక్రవర్తితో మైత్రింజేసి ధారుణీభారంబు పూని యాజ్ఞా
పరిపాలనంబున నహితరాజన్య రాజ్యంబులు స్వవశంబులు గావిం
చుకొని యుండె; నంతట నాభికి సత్పుత్రుం డయిన ఋషభుండు
పుట్టె; నతండు హరిదాసుండై సుతశతకంబుఁ బడసె; నందగ్రజుండ
యిన భరతుం డను మహానుభావుఁడు నారాయణపరాయణుండై
యిహలోకసుఖంబులం బరిహరించి, ఘోరతపం బాచరించి జన్మ
త్రితయంబున నిర్వాణసుఖపారవశ్యంబున సకలబంధ విముక్తుం
డై వాసుదేవపదంబు నొందె; నాతని పేర నతం డేలిన భూఖండంబు
భారతవర్షం బను వ్యవహారంబున నెగడి జగంబులఁ బ్రసిద్ధం బయ్యె;
మఱియు నందుఁ దొమ్మండ్రు కుమారులు బల పరాక్రమ ప్రభావ
రూప సంపన్నులయి నవఖండంబులకు నధిష్ఠాతలైరి; వెండియు
వారలలో నెనుబది యొక్కండ్రు కుమారులు నిత్య కర్మానుష్ఠాన
పరతంత్రులై విప్రత్వం బంగీకరించి; రందుఁ గొందఱు శేషించిన
వారులు కవి హర్యంతరిక్ష ప్రబుద్ధ పిప్పలాయ నావిర్హోత్ర ద్రమిళ
చమస కరభాజను లనం బరఁగు తొమ్మం డ్రూర్ధ్వరేతస్కు లయి
బ్రహ్మవిద్యావిశారదు లగుచు, జగత్త్రయంబును బరమాత్మ స్వరూ
పంబుగాఁ దెలియుచు ముక్తులై యవ్యాహతగమను లగుచు, సుర
సిద్ధ సాధ్య యక్ష గంధర్వ కిన్నర కింపురుష నాగలోకంబు లందు
స్వేచ్ఛావిహారంబు సేయుచు నొక్కనాఁడు. ॥35॥

క. జగదేకనాథు గుణములు
మిగులఁగ సంస్మరణతోడ మీఱిన భక్తిం
బగలును రాత్రియు సంధ్యలుఁ
దగిలి జితేంద్రియులు నైన తపసులు ధాత్రిన్. ॥36॥

క. ఊహింపఁ బుణ్యుఁ డైన వి
దేహుని యజ్ఞాంతమందు నేతెంచినచో
గేహము వెడలి యెదుర్కొని
మోహవివర్జితులఁ బుణ్యమునిసంఘములన్. ॥37॥

తే. అర్ఘ్యపాద్యాదివిధులను నర్థితోడఁ
బూజ గావించి వారలఁ బొలుపు మిగుల
నుచితపీఠంబులందును నునిచి యెలమి
నవమునిశ్రేష్ఠులను భూమినాయకుండు. ॥38॥

క. వారల కి ట్లను "మీరలు
గారవమున విష్ణుమూర్తిఁ గైకొనిన మహా
భూరితపోధనవర్యులు
సారవిహీనంబు లైన సంసారములన్. ‖39‖

క. ఏ రీతి గడప నేర్తురు?
క్రూరులు బహుదుఃఖరోగకుత్సిత బుద్ధుల్
నీరసులు నరులుగావున
నారయ సుజ్ఞానబుద్ధి నానతి యీరే? ‖40‖

7 కవి సంభాషణ

వ. మఱియు సకలజంతుసంతానంబుకంటె మానుషాకారంబు నొం
దుట దుర్లభం; బంతకంటె నారాయణచరణయుగళస్మరణ పరా
యణులగుట దుష్కరంబు; గావున నాత్యంతికంబగు క్షేమంబడుగ
వలసెఁ; బరమేశ్వరుండు ప్రపత్తినిష్ఠులకు సారూప్యం బెట్లొసంగు
నత్తెఱం గానతిం" డనిన విని విదేహభూపాలునకు హరికథామృత
పానాతిపరవశులైన మునిసమాజంబునందుఁ గవి యను మహా
నుభావుం డిట్లని చెప్పం దొడంగె; "నరిషడ్వర్గంబునందు నీషణ
త్రయంబుచేతం దగులువడి మాత్సర్యయుక్త చిత్తుం డగు నట్టి
వానికెవ్విధంబున నచ్యుత పాదారవింద భజనంబు సంభవించు?
విశ్వంబును నాత్మయు వేఱుగా భావించు వానికి భీరుత్వం బెట్లు
లే? దవిద్యాంధకారమగ్నులకు హరిచింతనంబెట్లు సిద్ధించు? నట్టి
నరుండు తొంటికళేబరంబు విడిచి పరతత్త్వం బెబ్బంగిం జేరు?
ముకుళీకృతనేత్రుండయిన నరుండు మార్గభ్రమణంబునఁ దొట్రు
పాటువడి చను చందంబున విజ్ఞానవిమలహృదయభక్తిభావనా
వశంబు లేకున్నఁ బరమపదంబు వీరికెవ్విధంబునంగలుగు? నని
యడిగితివి; గావునఁ జెప్పెద; సావధానుండవై యాకర్ణింపుము. ‖41‖

క. కరణత్రయంబు చేతను
నరుఁడే కర్మంబు సేయు నయ్యైవేళన్
హరి కర్పణ మని పలుకుట
పరువడి సుజ్ఞాన మండ్రు పరమమునీంద్రుల్. ‖42‖

వ. జ్ఞానాజ్ఞానంబు లందు సంకలితుండైన స్మృతి విపర్యయంబు నొం
దు; నట్లుగావున గురుదేవతాత్మకుం డయి, బుద్ధిమంతుండైన
మర్త్యుండు శ్రీ వల్లభు నుత్తమోత్తమునిఁగాఁ జిత్తంబునఁ జేర్చి సేవిం
పవలయు; స్వప్న మనోరథేచ్ఛాద్యవస్థలయందు సర్వసంకల్ప
నాశం బగుటంజేసి, వానిఁ గుదియం బట్టి నిరంతర హరిధ్యానపరుం
డైనవానికిఁ గైవల్యంబు సులభముగఁ గరతలామలకంబై యుండు. ‖43‖

సీ. సంతతంబును గృష్ణ సంకీర్తనంబులు
వీనుల కింపుగ వినఁగవలయు
హర్షంబుతోడుత హరినామకథనంబు
పాటలఁ నాటలఁ బరఁగవలయు

నారాయణుని దివ్యనామాక్షరంబులు
హృద్వీథి సతతంబు నెన్నవలయుఁ
గంజాక్షులీలలు కాంతారముల నైన
భక్తి యుక్తంబుగాఁ బాడవలయు
తే. వెఱ్ఱిమాడ్కిని లీలతో విశ్వమయుని
నొడువుచును లోకబాహ్యత నొందవలయు
నింతయును విష్ణుమయ మని యెఱుఁగవలయు
భేద మొనరింప వలవదు మేదినీశ! ॥44॥

8 హరిమునిసంభాషణ

వ. అనిన విదేహభూపాలుడు "భాగవతధర్మం బెద్ది? యే ప్రకారంబు
నం బ్రవర్తించు? వారల చిహ్నంబు లెవ్వి? యంతయు నెఱింగింప
నీవ యర్హుండ" వనిన నందు హరి యను మహాత్ముం డిట్లనియె. ॥45॥

తే. "సర్వభూతమయుండైన సరసిజాక్షుఁ
డతఁడె తన యాత్మయం దుండు ననెడువాఁడు
శంఖచక్రధరుం డంచుఁ జనెడువాఁడు
భక్తిభావాభిరతుఁడు వో భాగవతుఁడు. ॥46॥

క. "వర్ణాశ్రమధర్మంబుల
నిర్ణయకర్మములఁ జెడక నిఖిలజగత్సం
పూర్ణుఁడు హరి" యను నాతఁడె
వర్ణింపఁగ భాగవతుఁడు వసుధాధీశా! ॥47॥

వ. ఇట్లు సర్వసంగపరిత్యక్తుండై నిఖిలాంతరాత్ముండై పరమేశ్వరు
డరుణగభస్తి కిరణ సహస్రంబుల లోకత్రయంబుం బావనంబు
సేయు చందంబునం దన చరణారవింద రజఃపుంజంబు చేతం బవి
త్రంబు సేయుచు, సురాసురజేగీయమానసేవ్యం బైన జనార్దన
పాదారవిందంబులకు వందనాభిలాషుఁడై భక్తియు లవమాత్రంబు
నుం జలింపనీక సుధాకరోదయంబున దివాకరజనితతాపనివార
ణం బయిన భంగి నారాయణాంఘ్రినఖమణిచంద్రికా నిరస్త హృద
యతాపుండై యాత్మీయభక్తిరశనానుబంధబంధురంబైన వాసు
దేవ చరణసరోరుహ ధ్యానానందపరవశుం డగు నతండు భాగవత
ప్రధానుం" డని యెఱింగించిన విని విదేహుం డిట్లనియె. ॥48॥

క. గజరాజవరదు గుణములు
త్రిజగత్పావనము లగుటఁ దేటపడంగా
సుజనమనోరంజకముగ
విజితేంద్రియ! వినఁగ నాకు వేడుక పుట్టెన్. ॥49॥

9 అంతరిక్షుసంభాషణ

వ. అనిన విని యంతరిక్షుం డను ఋషి శ్రేష్ఠుం డిట్లనియె. ॥50॥

క. పరమబ్రహ్మ మనంగాఁ

బరతత్త్వ మనంగఁ బరమపద మనఁగను నీ
శ్వరుఁ డనఁ గృష్ణుఁ డన జగ
ద్భరితుఁడు నారాయణుండు దా వెలుఁగొందున్. ॥51॥

వ. అవ్యక్తనిర్గుణపరబ్రహ్మంబునందుఁ దనకు విపర్యయంబుగా జన
నంబయిన జ్ఞానంబె విష్ణుమాయ యనంబడుఁ; బరమేశ్వరుఁ డట్టి
మాయచేత జగంబు నిర్మించి నిశ్చింతుండై యుండు; నింద్రియార్థ
భ్రమణంబు సేసెడు దుర్మతులకు సుషుప్త్యాద్యవస్థలు వరుసన
కలుగుటంజేసి పరమేశ్వరునిం బొందరామి యను నాలుగవ
యవస్థయుఁ గలుగు; స్వప్నంబునందు గ్రాహ్యగ్రాహక గ్రహణంబు
లను త్రివిధభేదంబు గలిగియుండు; నీచందంబున నవిద్యాంధకార
సంవృతంబై మూఁడు విధంబులఁ బర్యవసించు మనోరథంబు స్వ
ప్నావస్థయం దణంగిన క్రియఁ ద్రివిధం బగు మాయయు నాత్మ
యందు లీనంబగుఁ; బరమేశ్వరుండు మొదలం బృథివ్యాది మహా
భూతమయం బయిన సృష్టిని గలుగఁజేసి యందుఁ బంచభూతాత్మ
కంబయిన యాత్మ కేకాదశేంద్రియంబులచేత భేదంబు పుట్టిం
చుచు, గుణంబులచేత గుణంబు లంగీకరించుచు నాత్మ యందుఁ
బ్రద్యోతితగుణంబులవలన గుణానుభవంబుఁ జేయుచు నున్న
వాఁడై, సృష్టి నాత్మీయంబుగాఁ భావించు; దేహి కర్మమూలంబున
నైమిత్తిక కర్మంబుల నాచరించుచుఁ దత్ఫలం బంగీకరించి దుఃఖైక
వశుండై వర్తించుఁ; బెక్కు దుఃఖంబులం బడిన యా దేహి కర్మఫల
ప్రాప్తుం డగుచు భూత సంప్లవపర్యంతంబు పరవశుండై జన్మమర
ణంబులం బొరలుచుండు; నంత్యకాలం బాసన్నంబయిన ద్రవ్యగుణ
స్వరూపం బగు జగంబు ననాదినిధనంబగు కాలంబు ప్రకృతింబొం
దించు; నటమీఁద శతవర్షంబులు వర్షంబు లేమిచేత నత్యుగ్రలోక
లోచనుతేజంబున సకలలోకంబులు దహింపఁబడు; నంత నధో లో
కంబుననుండి సంకర్షణముఖజనితానలం బూర్ధ్వశిఖాజాలంబుల
వాయుసహాయంబై దిక్కులయం దెల్లఁ బ్రవర్తించు; నటమీఁద సంవ
ర్తక వలాహక గణంబులు నూఱు హాయనంబులు సలిలధారా
పాతంబుగా వర్షంబు గురియు; నందు విరాడ్రూపంబు లీనంబగు;
నంతనీశ్వరుం డింధనాగ్నిచందంబున నవ్యక్తంబుఁబ్రవేశించు; తద
నంతరంబ ధరణీ మండలంబు వాయుహృతగంధం బై కబంధ
రూపంబుఁదాల్చు; నా జలంబు హృతరసంబై తేజోరూపంబు నొందు
నా తేజంబు తమో నిరస్తం బై వాయువం దడంగు; నా గంధవ
హుండు స్పర్శవిరహితుం డయి యాకాశంబు నందు సంక్రమిం
చు; నా విష్ణుపదంబును విగత శబ్దగుణంబు గలది యై యాత్మ
యందడంగు; నింద్రియంబులును మనంబును బుద్ధియు వికారం
బులతోడ నహంకారంబుఁ బ్రవేశించు; నా యహంకారంబును స్వ
గుణయుక్తంబై పరమాత్మునిం జేరు; నిట్లు త్రివ ర్ణాత్మకయై సర్గ
స్థితి లయకారిణి యగు మాయ యిట్టిది” యని తత్త్వ రూప
మాహాత్మ్యంబులు వివరించిన నరపాలుం డిట్లనియె. ॥52॥

ఉ. “జ్ఞానవిహీనులైన నరసంఘముఁ గానఁగరాని మాయఁ దా
లోన నడంచి యెట్లు హరిలోకముఁ జెందుదు రంతయుం దగన్
భూనుత! సత్యవాక్యగుణభూషణ! యిక్కథ వేడ్కతోడుతం

బూనికఁ జెప్పు మన్నను బ్రబుద్ధుఁడు నిట్లను గారవంబునన్. ||53||

10 ప్రబుద్ధునిసంభాషణ

వ. సూర్యోదయాస్తమయంబులం బ్రతిదినంబు నాయువు క్షీణంబు
నొంద, దేహ కళత్ర మిత్ర భ్రాతృమమత్వ పాశబద్ధులై విడివడును
పాయంబు గానక సంసారాంధకారమగ్నులయి గతాగతకాలంబు
ల నెఱుంగక దివాంధంబులగు జంతుజాలంబుల భంగి జన్మ జరా
రోగ విపత్తి మరణంబు లందియు, శరీరంబ మేలనుచుఁ బ్రమోద
మోహమదిరాపానమత్తులై విషయాసక్తతం జిక్కి తమ్ముఁ దారె
ఱుంగక యుండి విరక్తిమార్గంబు దెలియక వర్తించు మూఢు లగు
జనంబుల పొంతలఁ బోవక కేవల నారాయణ భక్తి భావంబు గల
సద్గురుం బ్రతిదినంబును భజియించి; సాత్త్వికంబును, భూతద
యయును, హరికథామృతపానంబును, బ్రహ్మచర్యవ్రతంబును,
విషయంబుల మనంబు సేరకుండుటయు, సాధు సంగంబును,
సజ్జన మైత్రియు, వినయసంపత్తియు, శుచిత్వంబును, తపం
బును, క్షమము, మౌనవ్రతంబును, వేదశాస్త్రాధ్యయన తదర్థాను
ష్ఠానంబులును, నహింసయు, సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వసహిష్ణుత
యు, నీశ్వరుని సర్వగతునింగా భావించుటయు, ముముక్షుత్వం
బును, జనసంగ వర్జనంబును, వల్కలాది ధారణంబును, యదృ
చ్ఛాలాభ సంతుష్టియు, వేదాంతశాస్త్రార్థ జిజ్ఞాసయును, దేవతాం
తరనిందా వర్జనంబును, గరణత్రయ శిక్షణంబును, సత్యవాక్యత
యు, శమదమాదిగుణ విశిష్టత్వంబును, గృహారామ క్షేత్ర కళత్ర
పుత్త్ర విత్తాదుల హరికర్పణంబు సేయుటయు, నితర దర్శన
వర్జనంబు సేయుటయును భాగవతోత్తమధర్మంబు" లని చెప్పి
యిట్లనియె. ||54||

క. "హరిదాసుల మిత్రత్వము
మురరిపుకథ లెన్నికొనుచు మోదముతోడన్
భరితాశ్రుపులకితుండై
పురుషుఁడు హరిమాయ గెల్చు భూపవరేణ్యా!" ||55||

వ. అనిన రాజేంద్రుండు వారల కిట్లనియె; "భాగవతులారా! సకలలో
కనాయకుం డగు నారాయణుం డనంబరఁగిన పరమాత్ముని ప్రభా
వంబు వినవలతు; నానతిం" డనినఁ బిప్పలాయనుం డిట్లనియె. ||56||

11 పిప్పలాయనభాషణ

సీ. నరవర! విను జగన్నాథుని చారిత్ర
మెఱిఁగింతు నీమది కింపు మిగుల
లసదుద్భవస్థితిలయ కారణంబయి
దేహేంద్రియాదులఁ దిరము గాఁగఁ
జొనుపు నెప్పుడు పరంజ్యోతిస్స్వరూపంబు
జ్వాలల ననలుండుఁ జనని పగిది
నింద్రియంబులు నాత్మ నెనయవు శబ్దంబు

పొరయక సుషిరంబుఁ బొందు సత్య
తే. మనఁగ సత్త్వరజస్తమోమయగుణంబు
మహదహంకారరూపమై మహిమ వెలయు
చేతనత్వంబు గలదేని జీవ మందు
రిదియ సదసత్స్వరూపమై యెన్నఁబడును. ॥57॥

వ. దీనికిం బెక్కైనది పరమాత్మగా నెఱింగి కమలసంభవాదులు నుతి యింతు; రిట్టి పరమాత్మ స్థావరజంగమంబుల నధిష్ఠించి వృద్ధి క్షయంబులం బొందక నిమిత్తమాత్రంబునం దరులతాదు లందు జీవంబు లేక తదంతరస్థుండై వర్తించు; నంత సర్వేంద్రియావృతం బైన యాకారంబు నష్టంబైన మనంబునుం బాసి శ్రుతివిరహితుం డై తిరుగుచుండు; నిర్మల జ్ఞానదృష్టి గలవానికి భానుప్రభాజాలం బు దోఁచిన క్రియను, సుజ్ఞానవంతుడు హరిభక్తిచేత గుణకర్మార్థం బులైన చిత్తదోషంబులు భంజించి భగవత్పదనంబు సేరు” ననిన విని రా జిట్లనియె. ॥58॥

క. “పురుషుం డే యే కర్మము
పరువడిఁ గావించి పుణ్యపరుఁడై మనుఁ? దా
దురితములుఁ దొరఁగి మురరిపు
చరణయుగం బెట్లు సేరు? సన్మునివర్యా!” ॥59॥

12 ఆవిర్హోత్రుని భాషణ

వ. అనిన విని యం దావిర్హోత్రుం డిట్లనియెఁ; “గర్మాకర్మ వికర్మ ప్రతిపా దకంబు లగు శ్రుతివాదంబులలౌకికవర్ణితంబు; లట్టి యామ్నా యంబులు సర్వేశ్వరస్వరూపంబులు గాన విద్వాంసులు నెఱుంగ లే; రవి కర్మాచారంబు లనంబడు; మోక్షంబుకొఱకు నారాయణ భజనంబు పరమపావనంబు; వేదోక్తంబుల నాచరింపక ఫలంబు లకు వాంఛ సేయువార లనేక జన్మాంతరంబులం బడయుదురు; మోక్షంబు నపేక్షించు వాఁడు విధి చోదిత మార్గంబున హరిం బూ జింపవలయు; నట్టి పూజాప్రకారం బెట్లనినఁ, బవిత్రగాత్రుం డయి జనార్దను సన్నిధిం బూతచిత్తుండై, షోడశోపచారంబులఁ జక్రధరు నారాధించి, గంధ పుష్ప ధూప దీప నైవేద్యంబులు సమర్పించి, సాష్టాంగదండ ప్రణామంబు లాచరించి, భక్తిభావనా విశేషుండగు నతండు హరింజేరు” నని చెప్పిన విని విదేహుం డిట్లనియె; “నీశ్వ రుం డే యే కర్మంబుల నాచరించె, నంతయు నెఱిగింపు” మనినఁ ద్రమిళుం డిట్లనియె. ॥60॥

క. తారల నెన్నఁగ వచ్చును;
భూరేణుల లెక్కవెట్టఁ బోలును ధాత్రిన్;
నారాయణగుణకథనము
లారయ వర్ణింపలేరు హరబ్రహ్మాదుల్. ॥61॥

వ. అట్లు గావున నాత్మసృష్టంబైన పంచభూతనికరంబును పురం బొన రించి, యందు నిజాంశంబునం బ్రవేశించి, సగుణనిష్ఠుండై నారా

యణాభిధానంబు గల ఋషీశ్వరుం డగు పరమేశ్వరుండు వెలుఁ
గొందె; నతని దశేంద్రియంబులచేఁ బాలితంబులైన దేహంబులు
ధరించి, జగద్రక్షకత్వ సంహారకత్వాది గుణంబులు గలుగుటం జేసి
గుణనిష్ఠుండయి రజస్సత్త్వతమో గుణంబుల బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర
మూర్తులనం బరఁగి, త్రిగుణాత్మకుం డనంబడు నారాయణాఖ్యుని
చరిత్రం బెఱింగించెద; నాకర్ణింపుము. ||62||

13 నారయణఋషి భాషణ

క. ధర్ముండు దక్షపుత్త్రిక
నిర్మలమతిఁ బెండ్లియాడి నెఱిఁ బుత్త్రుని స
త్కర్ముని నారాయణ ఋషి
నర్మిలిఁ గనె నతఁడు బదరికాశ్రమ మందున్. ||63||

తే. అట్టి నారాయణాహ్వయుం డైన మౌని
బదరికాశ్రమమందు నపార నిష్ఠఁ
దపముఁ గావింప బలభేది దలఁకి మదిని
మీనకేతను దివిజకామినులఁ బనిచె. ||64||

వ. వారు నారాయణాశ్రమంబునకు నతని తపో విఘ్నంబు సేయ
వచ్చు నప్పు డవ్వనంబు సాల రసాల బిల్వ కదళీ ఖర్జూర జంబు
జంబీర చందన వున్నాగ మందారాది వివిధ వృక్ష నిబిడంబును,
పుష్ప ఫల భరిత శాఖావనమ్ర తరులతా బృందంబును, మాధవీ
కుంజమంజరీ పుంజ మకరందపాన మత్తమధుకర నికర ఝంకా
రరవ ముఖరిత హరి దంతరంబును, గనక కమల కహ్లార విలస
త్సరోవిహరమాణ చక్రవాక బక క్రౌంచ మరాళదంపతీ మండల
మండితంబును, మృణాళ భోజనాసక్త సారసచయ చంచూపుట
విపాటిత కమలముకుళకేసర విసర వితత ప్రశస్త సరోవరంబును
నై వెలయు నవ్వనంబున నిందువదన లందంద మందగమనంబు
లం జెందు ఘర్మజలబిందుబృందంబులు నఖాంతంబుల నోసరిం
పుచు డాయంజను నప్పుడు. ||65||

చ. మదనుని బాణజాలముల మగ్నతఁ బొందక ధైర్యవంతుఁ డై
ముదితల వాఁడిచూపులకు మోహము నొందక నిశ్చలాత్ముఁడై
హృదయమునందు నచ్యుతు రమేశు ననంతు జగన్నివాసునిన్
వదలక భక్తి నిల్పుకొని వారికి నిట్లనె మౌని పెంపునన్, ||66||

క. "జంభారిపంపునను మీ
రంభోరుహవదనలార! యరుదెంచితి; రా
శుంభ ద్విహారవాంఛా
రంభంబునఁ దిరుగుఁ" డనిన లజ్జించి వెసన్. ||67||

సీ. "దేవమునీంద్ర! నీ దివ్యచారిత్రంబు
నెఱిఁగి సన్నుతిసేయ నెవ్వఁ డోపుఁ?
బుత్త్ర మిత్ర కళత్ర భోగాదులను మాని

తపము గావించు సద్ధర్ములకును
విఘ్నముల్ సెందునే? విశ్వేశుఁ గొల్చిన
యతనికి నంతరాయంబు గలదె?
కామంబుఁ గ్రోధంబుఁ గల తపస్వితపంబు
పల్వలోదకములభంగిఁ గాదె?
తే. నిన్ను వర్ణింప నలవియే? నిర్మలాత్మ!
రమణ లోఁగొను మా యపరాధ" మనుచు
సన్నుతించిన నతఁడు ప్రసన్నుఁ డగుచుఁ
దనదు సామర్థ్య మెఱిఁగింపఁ దలఁచి యపుడు. ||68||

వ. అమ్మునీశ్వరుండు పరమాశ్చర్యవిధానంబుగా నిజతనూరుహం
బులవలనం ద్రికోటి కన్యకానివహంబుల నుద్భవింపం జేసిన,
గంధర్వవిబుధకామినీ సముదయంబులు పరమాద్భుత భయం
బులు మనంబులం బొడమ సన్నుతించి, య వ్విలాసినీసమూ
హంబులో నూర్వశియను దానిం గొనిచని, పాకశాసను సభాసద
నంబునం బెట్టి తద్వృత్తాంతం బంతయు విన్నవించిన నాశ్చర్య
యుక్త హృదయుండయి సునాసీరుం డూరకుండె; నట్టి నారాయణ
మునీశ్వరుచరిత్రంబు వినువారలు పరమ కల్యాణగుణవంతు
లగుదు రని చెప్పిన. ||69||

తే. ఋషభునకు నాత్మయోగ మీ రీతిఁ జెప్పె;
నచ్యుతుఁడు భూమిభారము నడఁప నంత
సొరిది నవతారములు దాల్చి సొంపు మీఱ
రాత్రిచరులను జంపె నీరసముతోడ. ||70||

వ. అట్టి పరమేశ్వరుని లీలాగృహీతంబులగు మత్స్య కూర్మ వరాహ
నారసింహ వామన రామ రఘురామ రామ బుద్ధ కల్క్యాద్యవతా
రంబు లనేకంబులు గలవు; వాని నెఱిఁగి నుతియింప శేషభాషా
పతులకైన నలవి గాదు; మఱియును. ||71||

ససీ. నవ వికచ సరసిరుహ నయనయుగ! నిజచరణ
గగనచరనది జనిత! నిగమవినుత!
జలధిసుత కుచకలశ లలిత మృగమద రుచిర
పరిమళిత నిజహృదయ! ధరణిభరణ!
ద్రుహిణముఖ సురనికర విహిత నుతికలితగుణ!
కటిఘటిత రుచిరతర కనకవసన!
భుజగరిపు వరగమన! రజతగిరిపతివినుత!
సతతజపరత! నియమసరణి చరిత!
తే. తిమి కమఠ కిటి నృహరి ముదిత! బలి నిహి
త పద! పరశుధర! దశవదన విదళన!
మురదమన! కలికలుష సుముదపహరణ!
కరివరద! ముని నర సుర గరుడ వినుత! ||72||

వ. ఇ వ్విధంబునం బ్రవర్తిల్లిన శ్రీమన్నారాయణమూర్తి లీలావిలాసంబు
లనంతంబులు గలవు; మనోవాక్కాయకర్మంబుల హరిపూజనంబు

సేయక, విపరీత గతులం దిరుగుచుండు జడుల కెవ్విధం బగు
గతిగలుగు?" ననిన నప్పు డప్పుడమితేఁ డప్పరమపురుషుం
జూచి "యట్టి జడులు ముక్తి నొందు నుపాయం బెట్టు లంతయు
నెఱింగింపుఁ" డనినఁ జమసుం డిట్లనియె ‖73‖

సీ. "హరిముఖ బాహూరు వరపదాబ్జములందు
వరుసఁ జతుర్వర్ణ వర్గసమితి
జనియించె; నందులో సతులును శూద్రులు
హరిఁ దలంతురు; కలిహాయనముల
వేదశాస్త్ర పురాణ విఖ్యాతులై కర్మ
కర్తలై విప్రులు గర్వ మెసఁగి
హరిభక్తపరులను హాస్యంబు సేయుచు
నిరయంబు నొందుట నిజము గాదె?
తే. మృదుల పక్వాన్న భోజనములను మాని
జీవహింసకుఁ జనువానిఁ జెందు నఘము;
హరి నుతింపక స్త్రీలోలుఁ డైనఁవాడు
నరకవాసుండు నగుచుండు ననవరతము. ‖74‖

వ. అట్లు గావున గృహ క్షేత్ర పుత్త్ర కళత్ర ధనధాన్యాదులందు మోహి
తుండయి 'ముక్తిమార్గంబు లప్రత్యక్షంబు' లని నిందించువాఁడును,
హరి భక్తివిరహితుండును, దుర్గతిం గూలుదు" రని మునివరుం
డానతిచ్చిన విదేహుం డిట్లనియె. ‖75‖

ఆ. "ఏ యుగంబునందు నే రీతి వర్తించు?
నెట్టి రూపువాఁడు? నె వ్విధమున
మును నుతింపఁబడెను మునిదేవగణముచే
విష్ణుఁ డవ్యయుండు విశ్వవిభుఁడు?" ‖76‖

వ. అనిన విని యందుఁ గరభాజనుం డిట్లనియె; "ననేకావతారంబులు
నానా రూపంబులును బహువిధ వర్ణంబులునుం గలిగి, రాక్షసు
లను సంహరించి, దుష్టజన నిగ్రహంబును శిష్టజన పరిపాలనం
బునుం జేయుచుఁ గృతయుగంబున శుక్లవర్ణుండై చతుర్బాహుం
డై జటావల్కల కృష్ణాజి నోత్తరీయ జపమాలికా దండ కమండలు
ధరుండయి హరి నిర్మలతపోధ్యానానుష్ఠానగరిష్ఠు లైన పురుష
శ్రేష్ఠులచేత హంసుండు సువర్ణుండు వైకుంఠుండు ధర్ముం డమ
లుండు యోగేశ్వరుం డీశ్వరుండు పురుషుం డవ్యక్తుండు పరమా
త్ముం డను దివ్యనామంబులం బ్రసిద్ధి వహించి గణుతింపంబడుఁ;
ద్రేతాయుగంబున రక్తవర్ణుం డయి బాహుచతుష్క మేఖలాత్రయ
విశిష్టుం డయి హిరణ్యకేశుండును, వేదత్రయస్వరూపుండును,
స్రుక్ స్రువా ద్యుపలక్షణ శోభితుండునయి విష్ణు యజ్ఞ పృశ్నిగర్భ
సర్వదేవోరుక్రమ వృషాకపి జయంతోరుగాయాఖ్యల బ్రహ్మవాదుల
చేత నుతియింపంబడు; ద్వాపరంబున శ్యామలదేహుండును
పీతాంబరధరుండును బాహుద్వయోపశోభితుండును దివ్యాయు
ధధరుండును శ్రీవత్స కౌస్తుభ వనమాలికా విరాజమానుండును
మహారాజోపలక్షణుండు నై జనార్దన వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యు

మ్నానిరుద్ధ నారాయణ విశ్వరూప సర్వభూతాత్మ కాది నామం
బుల వెలసి, మూర్ధాభిషిక్తులచేత సన్నుతింపంబడు; కలియుగం
బునఁ గృష్ణవర్ణుండును గృష్ణ నామకుండునునై భక్తసంరక్షణార్థంబు
పుండరీకాక్షుండు యజ్ఞ సంకీర్తనంబుల చేతం బ్రస్తుతింపబడు;
హరి రామ నారాయణ నృసింహ కంసారి నలినోదరాది బహువిధ
నామంబులచే బ్రహ్మావాదులైన మునీంద్రులు నుతియింపుదురు;
మఱియును. ||77||

తే. ద్రవిడ దేశంబునందులఁ దామ్రపర్ణి
సహ్యజా కృతమాలాది సకలనదుల
కెవ్వఁ డేనిని భక్తితో నేఁగి యచటఁ
బొదలి తర్పణ మొగిఁ జేయఁ బుణ్య మొదవు. ||78||

వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రశంసింపఁదగిన కావేర్యాది మహానదీపావనజల
స్నాన పాన దానంబులను, విష్ణుధ్యానకథాసుధార సానుభవం
బుల నిరూఢులగు భాగవతోత్తములు గలిగిరేనిం జెడని పదంబు
నుంబొందుదు" రని ఋషభకుమారులు భగవత్ప్రతిబింబంబుల
యిన పరమపురుషులుం బోలె విదేహజనపాలునకు నిశ్శ్రేయః
పదప్రాప్తికరంబు లైన భగవద్భక్తి ధర్మంబు లుపదేశించి యంతర్ధా
నంబు నొందిరి; మిథిలేశ్వరుండును జ్ఞానయోగం బంగీకరించి
నిర్వాణపదంబు నొందె; నీ యుపాఖ్యానంబు వ్రాసినఁ బఠించిన
వినిన నాయురారోగ్యైశ్వర్యములు గలిగి పుత్త్ర పౌత్త్ర వంతులై సకల
కలికల్మష రహితులై విష్ణులోక నివాసు లగుదు" రని నారదుండు
వసుదేవునకుం జెప్పి మఱియును. ||79||

సీ. "కమలాక్షపదభక్తి కథనముల్ వసుదేవ!
విని యఘంబులఁ బాసి వెలసి తీవు
భువనప్రసిద్ధిగాఁ బొలుపొందు సత్కీర్తి
కైవల్యలక్ష్మియుఁ గలుగు మీఁద
నారాయణుండు నీ నందనుం డను మోహ
మెడలించి విష్ణుగాఁనెఱిఁగి కొలువు
మతఁడు నీ తనయుఁడై యవతరించుటఁజేసి
సిద్ధించె దేహసంశుద్ధి నీకు
తే. సరససల్లాప సౌహార్ద సౌష్ఠవమునఁ
బావనంబైతి శిశుపాల పౌండ్ర నరక
ముర జరాసంధ యవనులు ముదముతోడ
వాసుదేవునిఁ జెందిరి వైరు లయ్యు. ||80||

క. దుష్టజన నిగ్రహంబును
శిష్టప్రతిపాలనంబు సేయన్ హరి దా
సృష్టి నవతార మొందెను
స్రష్టృముఖానేక దివిజసంఘము వొగడన్. ||81||

వ. అట్లుగావున లోకరక్షణార్థంబు గృష్ణుండవతారంబునొందె" నని హరి
భక్తిపరంబు లగు నుపాఖ్యానంబులు నారదుం డుపన్యసించిన

విని విస్మితచిత్తులై దేవకీవసుదేవులుగృష్ణుని పరమాత్మునిగా
విచారించి" రని శుకుండు రాజునకుంజెప్పిన నతండు "మునీంద్రా!
యదువుల నే ప్రకారంబున హరి హరియించె? సపరివారు లగు
బ్రహ్మరుద్రేంద్రదిక్పాలకమునీంద్రులు ద్వారకానగర ప్రవేశం బెట్లు
సేసిరి? యేమయ్యె? మఱియుఁ బరమేశ్వర కథామృతంబు వీను
లలరం జవిగొనియు, నింకం దనివి సనదు; భక్తరక్షకుండగు హరి
చారిత్రం బేరీతిఁ జాగెఁ? దర్వాతి వృత్తాంతం బంతయు నెఱింగింపు
మనిన శుకుం డిట్లనియె. ||82||

14 వైకుంఠం మరలగోరుట

క. సుర గరుడ ఖచర విద్యా
ధర హర పరమేష్ఠి ముఖ సుధాశనులు మునుల్
సరసిజనయనునిఁ గనుఁగొన
నరుదెంచిరి ద్వారవతికి నతిమోదమునన్. ||83||

క. కని పరమేశుని యాదవ
వనశోభిత పారిజాతు వనరుహనేత్రున్
జనకామిత ఫలదాయకు
వినుతించిరి దివిజు లపుడు వేదోక్తములన్. ||84||

తే. "అఖిలలోకేశ! సర్వేశ! యభవ! నీవు
నుదయ మందుట భూభార ముడుపుకొఱకుఁ
బంచవింశోత్తర శతాబ్దపరిమితంబు
నయ్యె విచ్చేయు వైకుంఠ హర్మ్యమునకు." ||85||

వ. అనినఁ గమలభవ భవ ముఖ నిఖిల సురగణంబుల వచనంబు
లియ్యకొని కృష్ణుండు వారితోడ "యాదవుల కన్యోన్య వైరానుబం
ధంబులు గల్పించి వారల హతంబు గావించి భూభారం బడంచి
యిదె వచ్చెదం బొం" డని చెప్పి వీడ్కొలిపినఁ గమలాసనాదిబృందా
రకులు నిజస్థానంబులకుం జని రంత. ||86||

15 ప్రభాసంకుబంపుట

బగలు వాపోయెడి బహువిధముల
నశ్వవాలములందు ననల ముద్భవ మయ్యె
నన్నంబు మొలిచె మహాద్భుతముగ
శుకశారికలు రాత్రి సొగసె విస్వరముల
జంతువు వేఱొక్క జంతువుఁ గనె
నొగిఁ బౌరగృహముల నుల్కలు నుదయించె
బెరసెఁ గావిరి రవిబింబ మపుడు.
తే. గాన నుత్పాతములు సాలఁ గానఁబడియె
నరయ నిందుండ వలవదు యదువులార!
తడయ కిపుడ ప్రభాసతీర్థమున కరుగుఁ
డనుచు శ్రీకృష్ణుఁ డెంతయు నానతిచ్చె. ||87||

క. నారాయణు వచనముల క
పారంబగు సమ్మదమున బలములతోడన్
దార సుత మిత్ర యుతులై
వారణ హయ సమితితోడ వడి నేఁగి రొగిన్. ‖88‖

వ. అంత. ‖89‖

క. జ్ఞానమున నుద్ధవుఁడు దన
మానసమున నెఱిఁగి "శ్రీరమాధిప! హరి! యో
దీనజనకల్పభూజ! సు
ధీనాయక! మాకు నీవె ది" క్కని పొగడెన్. ‖90‖

16 ఉద్ధవునకుపదేశం

వ. ఇట్లు నుతియించి "దేవా! నీవు యదుక్షయంబు గావించి చనిన నే మే విధంబున నిర్వహింతుము? నీ సహచరుల మై జరిపిన మజ్జన భోజన శయ నాసనాది కృత్యంబులు మఱవవచ్చునే?" యని యుద్ధవుం డాడిన వాసుదేవుం డిట్లనియె; "బ్రహ్మాదిదేవతా ప్రార్థనంబునం జేసి ధాత్రీ భారంబు నివారించితి; నింక ద్వారకానగ రంబు నేఁటికి సప్తమ దివసంబున సముద్రుండు ముంపం గల వాఁడు; యదుక్షయంబునుం గాఁగల యది; యంతటం గలియు గంబునుం బ్రాప్తంబయ్యెడి, నందు మానవులు ధర్మవిరహితులు, నాచారహీనులు, నన్యాయపరులును, నతిరోషులు, మందమతు లు, నల్పతరాయువులు, బహురోగపీడితులు, నిష్ఫలారంభులు, నాస్తికులునై యొండొరుల మెచ్చక యుందురు; గావున నీవు సుహృద్బాంధవస్నేహంబు వర్జించి, యింద్రియసౌఖ్యంబులం బొర యక క్షోణీ తలంబునం గల పుణ్య తీర్థంబుల నవగాహనంబు సేయుచు, మానస వాగక్షి శ్రోత్ర ఘ్రాణేంద్రియ గృహ్యామాణం బగు వస్తుజాతంబెల్ల నశ్వరంబుగా నెఱుంగుము; పురుషుండు నానార్థ కామంబుల నంగీకరించి నిజగుణదోషంబుల మోహితుండై యుం డుం; గావున హస్తిపకుండు గంధనాగంబుల బంధించు చందం బున నింద్రియంబులను, మనోవికారంబులను నిగ్రహించి యీషణ త్రయంబును వర్జించి, మోద ఖేదంబుల సముండవుగా వర్తించు చు, నీ జగంబంతయు నాత్మాధిష్ఠితంబుగా నెఱింగి, మాయాదు లాత్మతత్త్వాధీనంబులుగాఁ దెలియుచు, జ్ఞానవిజ్ఞానయుక్తుండవై యాత్మానుభవ సంతుష్టుండవై, విశ్వంబును నన్నుఁగా భావించి, వర్తింపవలయు" నని వాసుదేవుం డానతిచ్చిన నుద్ధవుండు భక్తి భయ వినయంబులం గరంబులు మొగిడ్చి "మహాత్మా! సన్న్యస్త లక్షణంబు దుష్కరంబు; పామరులగు వార లాచరింపలేరు; నీ మాయచేత భ్రాంతులైన సాంసారికులు భవాబ్ధిం గడచి యెట్లు ముక్తి వడయుదురు? భృత్యుండనైన నా మీఁది యనుగ్రహంబు నం జేసి యానతిమ్ము; బ్రహ్మాది దేవతా సముదయంబును, బాహ్యావస్తువుల భ్రాంతులై పర్యటనంబు సేయుదురు; నీ భక్తు లైన పరమభాగవతు లమ్మాయా నిరసనంబును సేయుదురు; గృహిణీ గృహస్థుల కైన, యతుల కైన నిత్యంబును నీ నామస్మర

ణంబు మోక్షసామ్రాజ్యపదంబు; గావునఁ బరమేశ్వరా! నీదు చర
ణంబుల శరణంబు నొందెద; గృపారసంబు నాపై నిగిడింపు" మని
ప్రియసేవకుం డైన యుద్ధవుండు పలికిన నతనికిఁ గంసమర్దనుం
డిట్లనియెఁ; "బురుషున కాత్మకు నాత్మయె గురువని యెఱుం
గుము; కుపథంబులం జనక, సన్మార్గవర్తి వై పరమంబైన మన్ని
వాసంబునకుం జనుము; సర్వమూలశక్తిసంపన్నుండనైన నన్ను
సాంఖ్యయోగపరులు నిరంతరభావంబులందుఁ బురుషభావంబు
గావించి తలంచు చుందురు; మఱియు నేక ద్వి త్రి చతుష్పాద
బహుపాదాపాదంబులు నై యుండు జీవ జాలంబుల లోన ద్వి
పాదంబులు గల మనుష్యులు మేలు; వారలలోన నిరంతరధ్యాన
గరిష్ఠులైన యోగీంద్రులుత్తములు; వారలలో సందేహపరులచే
నగ్రాహ్యుండగు నన్ను సత్త్వగుణగ్రాహ్యునిఁగా నెఱింగి నిజచేతః
పంకజంబు నందు జీవాత్మ పరమాత్మల నేకంబుగాఁ జేసి శంఖ
చక్ర గదా ఖడ్గ శార్ఙ్గ కౌమోదకీ కౌస్తుభాభరణయుక్తుంగా నెఱుం
గుచు నుండువారలు పరమయోగీంద్రు లనియు, బరమజ్ఞాను"
లనియునుం జెప్పి మఱియు"నవధూత యదు సంవాదం" బను
పురాతనేతిహాసంబు గలదుఁ సెప్పెద నాకర్ణింపుము. ॥91॥

17 అవధూతసంభాషణ

ఉ. పంకజనాభుఁ డుద్ధవునిపైఁ గల కూర్మిని జెప్పె నొప్ప నెం
దంకిలి లేక "యన్నిదిశలందుఁ జరించుచు నిత్యతృప్తుఁడై
శంకరవేషధారి యొక సంయమి యా యదురాజుఁ జేర" నే
వంకనునుండి వచ్చి" తన వానికి నిట్లనె నర్థి నేర్పడన్. ॥92॥

క. అవధూత వల్కె నంతటఁ
"బ్రవిమల విజ్ఞాన నిపుణ భవ్యులు గురువుల్
తవిలిన నిరువదినలువురు
నవనిన్ విజ్ఞాని నైతి" నని పల్కుటయున్. ॥93॥

వ. అంత యదుప్రవరుండు "దేహి లోభమోహాదులవర్జించి జనార్దనుని
నే విధంబునం జేరవచ్చు? నెఱింగింపు" మనిన నతం డిట్లనియె. ॥94॥

సీ. "పరధన పరదార పరదూషణాదులఁ
బరవస్తుచింతదాఁ బరిహరించి
ముదిమిచే రోగము లుదయింప కటమున్న
తనువు చంచలతను దగులకుండ
బుద్ధిసంచలతచేఁ బొదలక యట మున్న
శ్లేష్మంబు గళమునఁ జేరకుండ
శక్తియుక్తుల మది సన్నగిల్లక మున్న
భక్తి భావనచేతఁ బ్రౌఢుఁ డగుచు
తే. దైత్యభంజను దివ్యపాదారవింద
భజన నిజభక్తి భావనఁ బ్రాజ్ఞుఁ డగుచు
నవ్యయానందమును బొందు ననుదినంబు
నతఁడు కర్మవిముక్తుఁడౌ ననఘచరిత! ॥95॥

ఉ. దారలయందుఁ, బుత్త్ర ధన ధాన్యము లందు ననేక భంగులం
గూరిమి సేయు మర్త్యుఁ డతి ఘోర వియోగజ దుఃఖమగ్నుఁడై
నేరుపు దక్కి, చిక్కువడి నీతి వివేక విహీనుడై మనో
భారముతోఁ గపోతపతి భంగి నిజంబుగ బోవు నష్టమై. ॥96॥

వ. ఇందుల కొక్క యితిహాసంబు గలదు; మహారణ్యంబున నొక్క కపో
తంబు దారసమేతంగా నొక్క నికేతనంబు నిర్మించి యన్యోన్య
మోహాతిరేకంబునఁ గొంతకాలంబునకు సంతానసమృద్ధిగలదియై
యపరిమితంబు లయిన పిల్లలు దిరుగాడుచుండఁ గొన్ని మాసం
బులు భోగానుభవంబునం బొరలుచుండఁ గాలవశంబున నొక్క
లుబ్ధకుం డురు లొడ్డిన నందు దారాపత్యంబులు దగులువడిన
ధైర్యంబు వదలి మోహాతిరేకంబునం గపోతంబు కళత్ర పుత్త్ర
స్నేహంబునం దాను నందుఁజొచ్చి యధికచింతాభరంబునం గృశీ
భూతంబయ్యెఁ; గావున నతితీవ్రంబయిన మోహంబు గొఱగా దట్లు
గాన నిరంతర హరిధ్యానపరుండై భూమి పవన గగన జల కృపీట
భవ సోమ సూర్య కపోత తిలిప్స జలధి శలభ ద్విరేఫ గజ మధు
మక్షికా హరిణ పాఠీన పింగళా కురర డింభక కుమారికా శరకృ
త్సర్ప లూతా సుపేశకృత్సముదయంబులు మొదలుగాఁ గలవాని
గుణగణంబు లెఱింగికొని యోగీంద్రులు మెలంగుదు; ”రనిన. ॥97॥

క. “ఇవి తెలియవలయు నాకును
బ్రవిమలమతి వీనిఁ దెలియఁ బలుకు” మనంగాఁ
క్రమమున వినుమని కృష్ణుఁడు
సవినయుఁడగు నుద్ధవునికిఁ జయ్యనఁ జెప్పెన్. ॥98॥

వ. ఇ వ్విధంబున భూమివలన సైరణయు, గంధవహునివలన
బంధురంబగు పరోపకారంబును, విష్ణుపదంబువలనఁ గాలసృష్ట
గుణసాంగత్యంబు లేమియు, నుదకంబువలన నిత్యశుచిత్వం
బును, నసితపథునివలన నిర్మలత్వంబును, నిశాకర ప్రభాకరుల
వలన నధికాల్పసమత్వజీవ గ్రహణ మోక్షణంబులును, గపోతం
బులవలనఁ గళత్ర పుత్త్ర స్నేహంబును, నజగరంబువలన స్వేచ్ఛా
విహారసమాగతాహారంబును, వననిధివలన నుత్సాహ రోషంబు
లును, శలభంబువలన శక్త్యనుకూల కర్మాచరణంబును, భృంగం
బువలన సారమాత్రగ్రహణ విశేషంబును, స్తంబేరమంబువలనం
గాంతా వైముఖ్యంబును, సరఘువలన సంగ్రహ గుణంబును,
హరిణంబువలనం జింతాపరత్వంబును, జలచరంబువలన జిహ్వా
చాపల్యంబును, బింగళవలన యథాలాభసంతుష్టియుఁ, గురరం
బువలన మోహపరిత్యాగంబును, డింభకువలన విచారపరిత్యాగం
బును, గుమారికవలన సంగత్యాగంబును, శరకారునివలనం దదే
కనిష్ఠయు, దందశూకంబువలనం బరగృహవాసంబును, నూర్ణ
నాభివలన సంసారపరిత్యాగంబును, గణిందురువలన లక్ష్యగత
జ్ఞానంబు విడువకుండుటయు ననంగల వీని గుణంబు లెఱింగి
మఱియుఁగామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యంబు లను నరిష
డ్వర్గంబుల జయించి, జరామరణవిరహితంబుగా వాయువశంబు
సేసి, గాత్రపవిత్రత్వంబుకొఱకు షట్కర్మ నిరతుండయి, పుర నగర

గ్రామంబులు పరిత్యజించి పర్వ తారణ్యంబుల సంచరించుచు, శరీర ధారణార్థంబు నియతస్వల్పభోజనుండై, ఖేద మోదంబులు సరియకా భావించి లోభమోహంబులు వర్జించి, నిర్జితేంద్రియుం డయి నన్నె కాని యొండెఱుంగక యాత్మ నిష్ఠచేఁ బవిత్రాంతఃకర ణుండైన యోగి నాయందు గలయుం గావున. ॥99॥

క. మోహితుఁడై వసుకాంక్షా
వాహినిలోఁ జిక్కి క్రూరవశుఁడౌ మనుజుం
డూహాపోహ లెఱుంగక
దేహము నలఁగంగఁ జేయు దీనత నెపుడున్. ॥100॥

వ. ఇందులకుఁ బురాతన వృత్తాంతంబు గలదు; సావధానచిత్తుండవై వినుము; మిథిలా నగరంబునఁ బింగళ యను గణికారత్నంబు గలదు; దానివలనం గొంత పరిజ్ఞానంబుఁ గంటి? నదెట్లనిన నమ్మా నిని ధనకాంక్ష జేసి యాత్మసఖుని మెఱంగి ధనం బిచ్చువానిం జేకొని నిజనికేతనాభ్యంతరంబునకుం గొనిచని రాత్రి నిద్రలేకుండు చుఁ బుటభేదన విపణిమార్గంబులఁ బర్యటనంబు సలుపుచు నిద్రా లస్య భావంబున జడనుపడి, యర్థాపేక్షం దగిలి తిరిగి యలసి, యాత్మ సుఖంబు సేయు నతండె భర్త యని చింతించి నారాయ ణు నిట్లు చింతింప నతని కైవల్యంబు సేరవచ్చు నని విచారించి, నిజశయనస్థా నాదికంబు వర్జించి వేగిరంబ వాసుదేవ చరణార విందు వందనాభిలాషిణియై దేహంబు విద్యుత్ప్రాకారం బని చింతిం చి పరమతత్త్వంబు నందుఁ జిత్తంబు గీలుకొలిపి ముక్తురా లయ్యె నని యెఱింగించి. ॥101॥

క. దేహము నిత్యము గా దని
మోహముఁ దెగఁ గోసి సిద్ధమునివర్తనుఁడై
గేహము వెలువడి నరుఁడు
త్సాహమునుం జెందు ముక్తిసంపద ననఘా! ॥102॥

వ. మఱియు నొక్క విశేషం బయిన పురాతనపుణ్యకథ వినుము; కన కావతీపురంబున నొక్క ధరామరుని కన్యకారత్నంబు గల; దవ్వ ధూతిలకంబు రత్నసమేతంబు లగు కంకణంబులు ధరియించి బంధుజనంబులకుఁ బరమాహ్లాదంబుగా నన్నంబు గావించుట కొఱకు శాలితండులంబులు దంచునప్పుడు ముసలగ్రహణభారం బునఁ గంకణంబు లతిరావంబుగా మ్రోయుచుండ న ప్పరమపతి వ్రత యందులకు నసహ్యపడి యన్నియు డులిచి యొక్కటి నిలి పె; నట్లుగావునఁ దత్తఱపడక భగవదాయత్తంబైన యేకచిత్తంబునం బ్రసన్నచిత్తులై నరులు ముక్తు లగుదురు; గావున నవిద్యావిద్యలు నా మాయగా విచారించి, కేవల పశుమార్గులు కాక షడ్గుణైశ్వర్య సంసన్నులైన యోగీశ్వరుల పగిది సుఖంబు గోరక యుండు వారలు ముక్తు లగుదురు; సర్వంబును విష్ణుమాయగాఁ దెలియు" మని యుద్ధవునికిం జెప్పిన నతండు "దేవా! నీరూపం బేలాగునం గానవచ్చు"ననిన నతండిట్లనియె; "భక్తిభావనపరాయణుండై కృపా రస తత్పరుండై మితభాషణుండై బొంకక కర్మంబులు మదర్పణం

బుగాఁ జేసిన యతండు భాగవతుఁడనం బరఁగు; మత్కథలును
మజ్జన్మకర్మంబులును వినుచు మత్సేవకులైన భాగవతులం జూచి
తన గృహంబునకుం గొనిపోయి, మజ్జన పూజన భోజన శయనా
సనాదికంబులఁబరితుష్టులం జేసిన యతండైనను భాగవతుండనఁ
బడు; నిట్లెంతకాలంబు జీవించు, నంతకాలంబును నడపునతండు
మద్రూపంబున వైకుంఠనిలయంబు నొందు; నదియునుం గాక
గంధ పుష్ప ధూప దీప నైవేద్యంబుల లక్ష్మీసమేతుండనై, శంఖ
చక్ర గదాశార్ఙ్గాది యుక్తుఁడ నైన నన్ను శుక సనకాది యోగీం
ద్రులును, నంబరీష విభీషణ రుక్మాంగదులు మొదలు గాఁగల
భాగవతులును, శాస్త్రాచారచోదితులు గాక భక్తి భావనావిశేషంబున
నేమఱక నిత్యంబును జింతనాయత్తులై యెఱింగిరి; మధురాపు
రంబునకు హలాయుధసమేతుండనై యే నరుగుచో, గోపిక లోపి
కలు లేక భక్తియోగంబునఁ జింతించి ముక్తలై; రిది భక్తియోగప్రకా
రం" బని యుద్ధవునికిం జెప్పిన. ॥103॥

క. "ధ్యానం బేక్రియ నిలుచును?
ధ్యానం బే రీతిఁ దగు? నుదాత్తచరిత్రా!
ధ్యానప్రకార మంత య
నూనంబుగఁ జెప్పు మయ్య యుర్వీరమణా!" ॥104॥

వ. అని యడిగిన న య్యాదవేంద్రుం డిట్లని పలుకం దొడంగె; "దారు
మధ్యభాగంబున ననలంబు సూక్ష్మరూపంబున వర్తించు చందం
బున నందంబై సకలశరీరులయందు నచ్ఛేద్యుండు నదాహ్యుండు
నశోష్యుండునైన జీవుండు వసించి యుండు" ననిన హరికి నుద్ధ
వుం డిట్లనియె; "సనక సనందనాది యోగీంద్రులకు యోగమార్గం
బేరీతి నానతిచ్చితి, వది యేవిధం? బానతీయవే" యని యభ్యర్థిం
చిన నతం డిట్లనియె; "వారలు చతుర్ముఖునడిగిననతండు, "నేను
ను దెలియనేర" ననిన వారలు విస్మయం బందుచుండ నేనా సమ
యంబున హంసస్వరూపుండ నై వారల కెఱింగించిన తెఱుంగు
వినుము; పంచేంద్రియంబులకు దృష్టం బయిన పదార్థం బనిత్యం
బు; నిత్యదృష్టి బ్రహ్మం బని తెలియవలయు; దేహి కర్మార్జిత
దేహుండై సంసారమమతలు నిరసించి, నిశ్చలజ్ఞాన యుక్తుండై
మత్పదప్రాప్తుండగు; స్వప్నలబ్ధ పదార్థంబు నిజంబు గాని క్రియఁ
గర్మానుభవపర్యంతంబు కళేబరంబు వర్తించు నని సాంఖ్యయోగం
బున సనకాదుల కెఱింగించిన విని, బ్రహ్మ మొదలైన దేవత లెఱిం
గిరి; వారివలన భూలోకంబునఁ బ్రసిద్ధం బయ్యెఁ; నదిగావున నీవు
ను నెఱింగికొని, పుణ్యాశ్రమంబులకుం జను; మస్మదీయ భక్తియు
క్తుండును, హరిపరాయణుండునైన యతని చరణరజఃపుంజంబు
తన శరీరంబు సోఁకజేయు నతండును, ముద్రాధారణపరులకును
హరి దివ్యనామంబులు ధరియించు వారలకు నన్నోదకంబుల
నిడు నతండును, వాసుదేవభక్తులం గని హర్షించు నతండును,
భాగవతు" డని చెప్పి మఱియు "సర్వసంగపరిత్యాగంబు సేసి,
యొండెఱుంగక నన్నే తలంచు మానవునకు భుక్తి ముక్తి ప్రదా
యకుండనై యుండుదు" నని యానతిచ్చిన నుద్ధవుండు "ధ్యాన
మార్గంబే రీతి? యానతీయవలయు" ననిన హరి యిట్లనియె;

ఏకాంత మానసులై హస్తాబ్జంబు లూరుద్వయంబున సంధించి,
నాసాగ్రంబున నీక్షణంబు నిలిపి, ప్రాణాయామంబున నన్ను
హృదయగతుంగాఁ దలంచి, యష్టాదశ ధారణాయోగసిద్ధు లెఱింగి,
యందణిమాదులు ప్రధాన సిద్ధులుగాఁదెలిసి, యింద్రియంబుల
బంధించి, మనం బాత్మయందుఁ జేర్చి, యాత్మనాత్మతోఁ గీలించిన
బ్రహ్మపదంబుఁ బొందు; భాగవతశ్రేష్ఠు లితరధర్మంబులు మాని
నన్నుం గాంతురు; తొల్లి పాండునందనుఁడగు నర్జునుండు యుద్ధ
రంగంబున విషాదంబు నొంది యిట్లు యడిగిన నతనికి నేఁ జెప్పిన
తెఱం గెఱింగించెద; జరాచరభూతంబయిన జగంబంతయు మదా
కారంబుగా భావించి, భూతంబులందు నాధారభూతంబును, సూ
క్ష్మంబులందు జీవుండును, దుర్జయంబులందు మనంబును,
దేవతలందుఁ బద్మగర్భుండును, వసువులందు హవ్యవాహుం
డును, నాదిత్యులందు విష్ణువును, రుద్రులందు నీలలోహితుం
డును, బ్రహ్మలందు భృగువును, ఋషులందు నారదుండును,
ధేనువులందుఁ గామధేనువును, సిద్ధులయందుఁ గపిలుండును,
దైత్యులయందుఁ బ్రహ్లాదుండును గ్రహంబులందుఁ గళానిధియును,
గజంబులయం దైరావతంబును, హయంబులయం దుచ్చైశ్శ్రవం
బును, నాగంబులందు వాసుకియును, మృగంబులందుఁ గేస
రియు, నాశ్రమంబులందు గృహస్థాశ్రమంబును, వర్ణంబులయం
దోంకారంబును, నదులందు గంగయు, సాగరంబుల యందు
దుగ్ధసాగరంబును, నాయుధంబులందుఁ గార్ముకంబును, గిరు
లందు మేరువును, వృక్షంబుల యందశ్వత్థంబును, నోషధుల
యందు యవలును, యజ్ఞంబుల యందు బ్రహ్మయజ్ఞంబును,
వ్రతంబులం దహింసయు, యోగంబులం దాత్మయోగంబును, స్త్రీల
యందు శతరూపయు భాషణంబులయందు సత్యభాషణంబును,
ఋతువులందు వసంతాగమంబును, మాసంబులలో మార్గశీర్షం
బును, నక్షత్రంబులలో నభిజిత్తును, యుగంబులందుఁ గృతయు
గంబును, భగవదాకారంబులందు వాసుదేవుండును, యక్షుల
లోఁ గుబేరుండును, వానరులం దాంజనేయుండును, రత్నంబు
లందుఁ బద్మరాగంబును, దానంబులలోనన్నదానంబును, దిథు
లయం దేకాదశియు, నరులయందు వైష్ణవుండై భాగవతప్రవర్తనం
బ్రవర్తించువాఁడును, నివియన్నియు మద్విభూతులుగా నెఱుంగు
మని కృష్ణుం డుద్ధవునకు నుపన్యసించిన వెండియు నతం డిట్ల
నియె. ॥105॥

క. "వర్ణాశ్రమధర్మంబులు
నిర్ణయముగ నాన తిమ్ము నీరజనాభా!
కర్ణరసాయనముగ నవి
వర్ణింపుము, వినెద నేఁడు వనరుహనేత్రా!" ॥106॥

వ. అనినం గృష్ణుండు నాలుగు వర్ణంబుల యుత్పత్తియు నాలు గా
శ్రమంబుల కిట్టిట్టి వర్త్నంబు లనియును, నాలుగు వేదంబులం
జెప్పిన ధర్మంబులును, బ్రవృత్తి నివృత్తి హేతువు లగు పురాణే
తిహాస శాస్త్రంబులును, వైరాగ్యవిజ్ఞానంబులును నివి మొదలుగాఁ
గల వన్నియు నెఱిగించి, "సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య మామేకం శరణం

వ్రజ” యను నుపనిషత్తుల్యంబగు గీతావచన ప్రకారంబున నెవ్వఁ
డేని నా యందు మతి గలిగి వర్తించు వాఁడు నేనని పలుకంబడుఁ;
బెక్కు విధంబుల వాదంబు లేల? యని యెందును దగులువడక
నామీఁదఁ దలంపు గలిగి వర్తింపు” మనిన నుద్ధవుం డిట్లనియె. ||107||

క. “తెలియనివి కొన్ని సెప్పితి;
తెలియంగల వెల్ల నింకఁ దెలుపుము కృష్ణా!
వల నెఱిఁగి మెలఁగవలయును
నలినాసనజనక! భక్తనతపదయుగళా!” ||108||

వ. అని యుద్ధవుం డడగినం బ్రబుద్ధమనస్కుం డయిన పుండరీకా
క్షుండు “నీ ప్రశ్నంబులు దుర్లభంబు లయినను వినుము;
నియమ శమ దమాదులు దపంబును సుఖదుఃఖంబులు స్వర్గ
నరకంబులునునం బరఁగినవి యెవ్వి, దరిద్రుం డెట్టివాఁ డీశ్వరుండె
వ్వం, డని నీవు నన్నడిగిన యర్థంబు లెల్ల వేఱువేఱ వివరించెద;
మౌనవ్రత బ్రహ్మచర్య క్షమా జప తపంబులును, నతిథిసత్కారం
బును, బరహితంబును, జౌర్యాదిరహితత్వంబును ననునివి మొద
లైనవి నియమంబు లనందగు; నింద్రియనిగ్రహంబును, శత్రుమిత్ర
సమత్వంబును, శమం బనం బరఁగు; మూఢజనులకు జ్ఞానోపదే
శంబును, గామ్యత్యాగంబును, సమదర్శనంబును, వైష్ణవ సమూ
హంబులతోడి భక్తియుఁ, బ్రాణాయామంబును, జిత్తశుద్ధియు నను
నివి కలిమి విద్య యనంబడు; శమదమాది గుణరహితుండును,
మద్భక్తి విరహితుండును నగుట యవిద్య యనందగుఁ; జిత్తశుద్ధి
గలిగి నిత్యతృప్తుండౌట దమం; బిట్టి నియమాది గుణ సహితత్వం
బును మద్భక్తియుక్తియు ననునదియె సుఖంబు; నన్నెఱుంగలేక
తమోగుణంబునం బరఁగుటయె దుఃఖం బనంబడు; బంధు గురు
జనంబుల యెడ భేదబుద్ధి నొంది, శరీరంబు నిజ గృహంబుగా
భావించినవాఁడె దరిద్రుం; డింద్రియ నిరసనుండును, గుణ సంగ
విరక్తుండు నైనవాఁడె యీశ్వరుండు; నాయందుఁ దలంపు నిలిపి,
కర్మయోగంబునందును, భక్తి యోగంబునందును వాత్సల్యంబు
గలిగి జనకాదులు కైవల్యంబుఁ జెందిరి; భక్తియోగంబునం జేసి
బలి ప్రహ్లాద ముచుకుందాదులు పరమ పదప్రాప్తులై; రది గావున
నిది యెఱింగి నిరంతర భక్తియోగం బధికంబుగా నీ మనంబున
నిలుపుము; మృణ్మయంబైన ఘటంబున జలంబులు జాలుగొను
తెఱంగున దినదినంబునకు నాయువు క్షయం బై మృత్యువు
సన్నిహితం బై వచ్చుఁ గావున నిది యెఱింగి నిరతంరంబును
న న్నేమఱక తలంచుచుండు నతండు నాకుం బ్రియుండు. ||109||

క. “గర్భమునఁ బరిజ్ఞానము
నిర్భరమై యుండు జీవునికిఁ దుది నతఁ డా
విర్భూతుఁ డైనఁ జెడు నం
తర్భావంబైన బోధ మంతయు ననఘా! ||110||

వ. అట్లు గావున జనుండు బాల్య కైశోర కౌమార వయోవిశేషంబుల
వెనుకనైననుం, బెద్దయైన వెనుకనైనను, న న్నెఱింగెనేనిఁ గృత

కృత్యుండగుఁ; సంపద్గర్వాంధుండైన నంధకారకూపంబునం బడు; వానిం దరిద్రునింగాఁ జేసిన జ్ఞానియై యస్మత్పాదారవింద వందనాభిలాషియై ముక్తుండగు; నట్లు గావున దేహాభిమానంబు వర్జించి యైహికాముష్మిక సుఖంబులఁ గోరక మనంబు గుదియించి యే ప్రొద్దు నన్నుఁదలంచువాఁడు వైకుంఠపద ప్రాప్తుండగు; నేను నతని విడువంజాలక వెనువెంట నరుగుదు; నార దాది మునులు భక్తి భావంబునం జేసి నా రూపం బై" రని యుద్ధవునకుం జెప్పిన, నతండు మఱియు నిట్లనియె. ||111||

క. "అయ్యా! దేవ! జనార్దన!
నెయ్యంబున సృష్టికర్త నేర్పరియై తా
నొయ్యన నడపును నెవ్వఁడు
సయ్యన నెఱిఁగింపవయ్య! సర్వజ్ఞనిధీ!" ||112||

వ. అనుటయు హరి యుద్ధవునకుం జెప్పె; "నట్లు మత్ప్రేరితంబులై మహదాది గుణంబులు గూడి యండం బై యుద్భవించె; నా యండంబువలన నేనుద్భవించితి; నంత నా నాభివివరంబున బ్రహ్మ యుదయించె; సాగరారణ్య నదీ నద సంఘంబులు మొదలుగాఁ గల జగన్నిర్మాణంబు లతనివలనం గల్పించితి; నంత శతానందునకు శతాబ్దంబులు పరిపూర్ణం బైన ధాత్రి గంధంబునం దడంగు; నా గంధం బుదకంబునం గలయు; నా యుదకంబు రసంబున లీనంబగు; నా రసంబు తేజోరూపంబగు; నా తేజంబు రూపంబున సంక్రమించు; నా రూపంబు వాయువందుం గలయు; వాయువు స్పర్శగుణసంగ్రాహ్యం బైన స్పర్శగుణం బాకాశంబున లయంబగు; నా యాకాశంబు శబ్దతన్మాత్రచే గ్రసియింపఁబడిన నింద్రియంబులు మనోవైకారిక గుణంబులం గూడి యీశ్వరునిం బొంది, యీశ్వరరూపంబు దాల్చు; నేను రజస్సత్త్వతమోగుణ సమేతుండ నై త్రిమూర్తులు వహించి, జగదుత్పత్తి స్థితి లయ కారణుండనై వర్తిల్లుదుఁ; గావున నీ రహస్యంబు నీకు నుపదేశించితిఁ, బరమపావనుండవుఁ బరమభక్తి యుక్తుండవుఁ గ"మ్మని చెప్పె; నంత. ||113||

ఆ. "రూపు లేని నీకు రూఢిగా యోగులు
రూపు నిల్పి నిన్ను రుచిరభక్తిఁ
గొల్చి యుండ్రు; వారికోర్కుల నిచ్చెద
వేమిలాగు? నాకు నెఱుఁగఁ బలుకు." ||114||

వ. అని యుద్ధవుం డడిగిన నారాయణుం డిట్లనియె; "నేను సర్వవర్ణంబులకుసమంబైన పూజాప్రకారం బెఱింగించెద; నాచారంబునంజేసి యొకటిఁ బాషాణమృణ్మయదారువులం గల్పించి, నాద రూపంబుగా నిల్పి కొని కొందఱు పూజింతురు; కాంస్య త్రపు రజత కాంచన ప్రతిమావిశేషంబు లుత్తమంబు; లిట్లు నా ప్రతిమారూపంబు లందు మద్భావం బుంచి కొల్చినవారికి నేఁ బ్రసన్నుండనగుదు; నీ లోకంబున మనుష్యులకు ధ్యానంబు నిలువనేరదు; గావునం బ్రతిమా విశేషంబులనేకంబులు గలవు; వానియందు సౌందర్యసారంబులు

మనోహరంబులునైన రూపంబుల మనఃప్రసన్నుండనై నే నుండు దుఁ; గావున దుగ్ధార్ణవశాయిఁగా భావించి ధౌ తాంబ రాభరణ మాల్యానులేపనంబులను, దివ్యాన్న పానంబులను, షోడశోక్త ప్రకారంబుల రాజోపచారంబులను, బాహ్యపూజా విధానంబుల నాచరించి మత్సంకల్పితంబు లైన పదార్థంబులు సమర్పించి, నిత్యంబును నాభ్యంతరపూజావిధానంబులం బరితుష్టునిం జేసి; దివ్యాంబరాభరణ మాల్యశోభితుండును, శంఖ చక్ర కిరీటాద్యలం కార భూషితుండును, దివ్యమంగళవిగ్రహుండునుగాఁ దలంచి ధ్యానపరవశుండైన యతండు నాయందుఁ గలయు; నుద్ధవా! నీ వీ ప్రకారంబు గరిష్ఠనిష్ఠాతిశయంబున యోగనిష్ఠుండవై, బదరికాశ్ర మంబు సేరి మత్కథితం బైన సాంఖ్యయోగం బంతరంగంబున నిల్పుకొని, కలియుగావసాన పర్యంతంబు వర్తింపు" మని య ప్ప మేశ్వరుండానతిచ్చిన నుద్ధవుండు నానందభరితాంతరంగుం డై తత్పాదారవిందంబులు హృదయంబునం జేర్చుకొని, పావనంబైన బదరికాశ్రమంబునకు నరిగె" నని శుకుండు పరీక్షిన్నరేంద్రునకుం జెప్పుటయు. ॥115॥

క. చెప్పిన విని రాజేంద్రుఁడు
సొప్పడ "శ్రీకృష్ణుకథలు చోద్యము గాఁగం
జెప్పినఁ దనియదు చిత్తం
బొప్పఁగ మునిచంద్ర! నాకు యోగులు మెచ్చన్. ॥116॥

తే. అంతటను గృష్ణుఁ డేమయ్యె? నరసిచూడ
యదువు లెట్టులు వర్తించి రేర్పడంగ
ద్వారకాపట్టణం బెవ్విధమున నుండె
మునివరశ్రేష్ఠ! యానతీ ముదముతోడ." ॥117॥

18 శ్రీకృష్ణ నిర్యాణంబు

వ. అనిన రాజునకు శుకుం డిట్లనియె "నట్లు వాసుదేవుం డన్యాయ ప్రవర్తకులగు దుష్టుల సంహరించి, న్యాయప్రవర్తకులగు శిష్టులఁ బరిపాలనంబు సేసి, బలరామ సమేతంబుగా ద్వారకానగరంబు వెడలినం గని యాదవులు దమలోఁ దాము మదిరాపానమత్తులై మత్సరంబున నుత్సాహకలహంబునకుం గమకించి, కరి తురగ రథ పదాతిబలంబులతోననర్గళంబుగా యుద్ధసన్నద్ధులై, యుద్ధం బునకుం జొచ్చి మునిశాపకారణంబు ననుత్తుంగంబు లయిన తుంగ సమూహంబుల బడలుపడంగఁ బొడుచుచు, వ్రేయుచుం దాఁకు నప్పుడు నవియును వజ్రాయుధ సమానంబులై తాఁకిన భండనంబునం బడి ఖండంబులై యొఱగు కబంధంబులును, వికలంబులైన శరీరంబులును, విభ్రష్టంబులైన రథంబులును, వికటంబులైన శకటంబులును, వ్రాలెడు నశ్వంబులును, మ్రొగ్గెడి గజంబులునై, యయ్యోధనంబున నందఱుంబొలియుటకు నగి నగధరుండును రాముండునుం జనిచని; యంత నీలాంబరుం డొక్క త్రోవంబోయి యోగమార్గంబు ననంతునిం గలసె; నప్పర మేశ్వరుండు మఱియొక మార్గంబునం జని యొక్క నికుంజపుం

జంబు చాటున విశ్రమించుటంజేసి చరణంబు వేఱొక చరణంబు
మీఁద సంఘటించి చంచలంబుగా వినోదంబు సలుపు సమయం
బున నొక్క లుబ్ధకుండు మృగయార్థంబుగా వచ్చి దిక్కులు నిక్కి
నిరీక్షించుచుండ, వృక్షంబు చాటున న ప్పరమపురుషుని చరణ
కమలంబు హరిణకర్ణంబు గాఁబోలునని దానిం గని శరంబు శరాస
నంబునందు సంధానంబు సేసి యేసిన నతండు హాహారవంబునం
గదలుచుండ న ప్పరమేశ్వరుని సన్నిధానంబునకు వచ్చి జగ
న్నాథుంగాఁ దెలిసి, భయంబున "మహాపరాధుండను; బాపచిత్తుం
డను; గుటిలప్రచారుండ" నని యనేకవిధ దీనాలాపంబులం బలు
కుచు బాష్పజలధారాసిక్తవదనుండైన, సరోజనేత్రుండు వానిం గరు
ణించి యిట్లనియె; "నీ వేల జాలింబడెదు? పూర్వజన్మ కర్మంబు
లెంత వారికైన ననుభావ్యంబులగుం గాని యూరక పోవనేరవు;
నీవు నిమిత్తమాత్రుండ; వింతియ కాని" యని వానికిం దెలిపిన
వాఁడును "మహాపరాధులైన వారూరక పోవరు; దేవ గురు వైష్ణవ
ద్రోహులకు నిలువ నెట్లగు" నని పవిత్రాంతఃకరణుండై ప్రాయోపవే
శంబునం బ్రాణంబులువర్జించి వైకుంఠపదప్రాప్తుండయ్యె నప్పుడు. ॥118॥

క. దారుకుఁడు గనియె నంతటఁ
జారు నిరూఢావధాను సర్వజ్ఞు హరిన్
మేరనగధీరు దనుజవి
దారుని నేకాంతపరునిఁ దద్దయు నెమ్మిన్. ॥119॥

వ. కని యత్యంతభయభక్తితాత్పర్యంబుల ముకుళిత కరకమలుండై
యిట్లనియె. ॥120॥

తే. "నిన్నుఁజూడని కన్నులు నిష్ఫలములు
నిన్ను నొడువని జిహ్వాదా నీరసంబు
నిన్నుఁ గానని దినములు నింద్యము లగుఁ
గన్నులను జూచి మమ్మును గారవింపు." ॥121॥

వ. అనుచు నా దారుకుండు నిర్వేదనపరుండై యిట్లని విన్నవించె;
"యాదవసముద్రం బడంగె; బంధు గురు మిత్ర జనంబు లక్కడ
క్కడం బోయిరి; ద్వారకకుం బోయి సుహృజ్జనంబులతోడ నేమం
దు?" నని పలుకునవసరంబున దివ్యాయుధంబులును, దివ్య
రథరథ్యంబులు నంతర్ధానంబు నొందె; నారాయణుండు వానితో"
నక్రూరవిదురులకు నీవృత్తాంతంబంతయుఁజెప్పుము; సవ్యసాచిం
గని స్త్రీ బాల గురు వృద్ధ జనంబులఁగరి పురంబునకుం గొనిచను
మనుము; పో" మ్మనిన వాఁడును మరలి చని కృష్ణుని వాక్యం
బులు సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పె; నట్లు సేయు నాలోన ద్వారకానగ
రంబు పరిపూర్ణజలంబై మునింగె; నంత నెవ్వరికిం జనరాకయుండె
న ప్పరమేశ్వరుండును శతకోటి సూర్యదివ్యతేజో విభాసితుండై
వెడలి నారదాది మునిగణంబులును, బ్రహ్మరుద్రాదిదేవతలును,
జయజయశబ్దంబులతోడం గదలిరా నిజపదంబున కరిగె; నన్నారా
యణ విగ్రహంబు జలధి ప్రాంతంబున జగన్నాథస్వరూపంబై
యుండె" నని శుకుండు పరీక్షిన్నరేంద్రునకుం జెప్పె నని చెప్పి. ॥122॥

క. ఈ కథ విన్నను వ్రాసిన
బ్రాకటముగ లక్ష్మి యశము భాగ్యము గలుగుం
జేకొని యాయువు ఘనుఁడై
లోకములో నుండు నరుఁడు లోకులు వొగడన్. ||123||

చ. నగుమొగమున్ సుమధ్యమును నల్లని మేనును లచ్చికాటప
ట్టగు నురమున్ మహాభుజము లంచితకుండలకర్ణముల్ మదే
భగతియు నీలవేణియుఁ గృపారసదృష్టియుఁ గల్గు వెన్నుఁ డి
మ్ముగఁబొడసూపుఁగాతఁ గనుమూసినయప్పుడు విచ్చినప్పుడున్. ||124||

19 పూర్ణి

క. రాజీవసదృశనయన! వి
రాజితసుగుణా! విదేహరాజవినుత! వి
భ్రాజితకీర్తి సుధావృత
రాజీవభవాండభాండ! రఘుకులతిలకా! ||125||

మా. ధరణిదుహితృరంతా! ధర్మమార్గానుగంతా!
నిరుపమనయవంతా! నిర్జరారాతిహంతా!
గురుబుధసుఖకర్తా! కోసలక్షోణిభర్తా!
సురభయపరిహర్తా! సూరిచేతోవిహర్తా! ||126||

గ. ఇది శ్రీ పరమేశ్వరకరుణాకలిత కవితావిచిత్ర కేసనమంత్రి పుత్త్ర
సహజ పాండిత్య పోతనామాత్యప్రియశిష్య వెలిగందల నారయ
నామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీమహాభాగవతంబను మహాపురాణంబు
నందుఁ గృష్ణుండు భూభారంబు వాపి యాదవుల కన్యోన్య వైరాను
బంధంబుఁ గల్పించి, వారల హతంబు గావించుటయు, విదేహర్షభ
సంవాదంబును, నారాయణ ముని చరిత్రంబును, నాలుగు
యుగంబుల హరి నాలుగువర్ణంబులై వర్తించుటయు, బ్రహ్మాది
దేవతలు ద్వారకానగరంబునకుం జని కృష్ణుం బ్రార్థించి నిజపదం
బునకు రమ్మనుటయు, నవధూతయదుసంవాదంబును, నుద్ధ
వునకుఁ గృష్ణుం డనేకవిధంబులైన యుపాఖ్యానంబు లెఱింగించు
టయు, నారాయణప్రకారం బంతయు దారకుం డెఱింగివచ్చి ద్వార
కానివాసులకుం జెప్పుటయుఁ, గృష్ణుండు దన దివ్యతేజంబుతోఁ
బరమాత్మం గూడుటయు నను కథలు గల యేకాదశ స్కంధము. ||127||

ద్వాదశ స్కంధము

1 ఉపోద్ఘాతము

శ్రీ మరుదశనపతిశయన!
కామితమునిరాజయోగికల్పద్రుమ! యు
ద్ధామ! ఘనజనకవరనృప
జామాతృవరేశ! రామచంద్రమహీశా! ॥1॥

వ. మహనీయగుణగరిష్ఠులగు న మ్మునిశ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణవ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండైన సూతుం డిట్లనియె; నట్లు పరీక్షిన్న రేంద్రునకు శుక యోగీంద్రుండు వాసుదేవ నిర్యాణ పర్యంతంబుఁ దజ్జన్మ కర్మంబులు సెప్పిన విని సంతసంబంది య న్నరపాలపుంగవుండు "మహాత్మా! నారాయణ కథా ప్రపంచంబును, దద్గుణంబులును, నాచారవిధియును, జీవాత్మభేదంబును, హరిపూజావిధానంబును, జ్ఞానయోగప్రకారం బు ననునవి మొదలైనవి యెఱింగించి విజ్ఞానవంతుగాఁ జేసి మన్నిం చితి; వింక భావి కార్యంబు లన్నియు నెఱింగింపు" మనిన శుకుండు రాజున కిట్లనియె. ॥2॥

క. నరవర! యీ ప్రశ్నమునకు
సరి సెప్పఁగ రాదు; నేను సామర్థ్యముచేఁ
బరికించి నీకుఁ జెప్పదఁ
గర మొప్పఁగ భావికాలగతులన్ వరుసన్. ॥3॥

2 రాజుల యుత్పత్తి

వ. అందు రాజులప్రకారం బెఱింగించెద; బృహద్రథునకుఁ బురంజయుండు పుట్టు; వానికి శునకుం డనెడివాఁడు మంత్రి యై పురంజయునిం జంపి తా రాజ్యం బేలు చుండు; నంతఁ గొంతకాలంబున కతనికిం గుమారుండు దయించిన వానికిఁ బ్రద్యోతననామం బిడి పట్టంబుగట్టు; నా భూభుజునకు విశాఖరూపుం డుదయింపంగలం; డాతనికి నందివర్ధనుండు జన్మించు; నీ యేవురు నూటముప్పది యెనిమిది సంవత్సరములు వసుంధరా పరిపాలనంబునం బెంపు వడయుదురు; తదనంతరంబ శిశునాగుం డను పార్థివుం డుదయించు; నా మూర్ధాభిషిక్తునకుఁ గాకవర్ణుండు, నా రాజన్యునకు క్షేమవర్మ్యఁ డుదయింపఁగలం; డా పృథ్వీపతికి క్షేత్రజ్ఞుం, డతనికి విధిసారుఁడును, విధిసారున కజాతశత్రుండు, నా భూపాలునకు దర్భకుండును, దర్భకునికి నజయుండు, నతనికి నందివర్ధనుండు, నత నికి మహానందియు ననంగల శైశునాగులు పదుండ్రు నరపాలకులు ద్భవించి షష్ట్యుత్తరత్రిశతి హాయనంబులు గలికాలంబున ధరాతలం బే లుదు; రంతట మహానందికి శూద్రస్త్రీ గర్భంబున నతి బలశాలి యయిన మహాపద్మవతి యను నందనుం డుదయించు; నతనితో క్షత్రియవంశం బడంగిపోఁ గల దా సమయంబున నరపతులు శూద్రప్రాయులై ధర్మవిర

హితులై తిరుగుచుండ మహాపద్మునకు సుమాల్యుం డాదిగాఁ గల యె
నమండ్రు కుమారు లుదయించెదరు; వారు నూఱు సంవత్సరంబులు
క్షోణితలం బేలెద; రంతటఁ గార్ముకుండు మొదలుగా రాజనవకంబు
నందాఖ్యలం జనియించు; నా నవనందులనొక భూసురోత్తముం డున్మూ
లనంబు సేయు; నప్పుడు వారు లేమిని మౌర్యులు గొంతకాలం బీ జగ
తీతలంబు నేలుదు; రత్తఱి నా భూదేవుండు చంద్రగుప్తుండనువానిం దన
రాజ్యం బందు నభిషిక్తుంగాఁ జేయంగలం; డంత నా చంద్రగుప్తునకు వారి
సారుండును, వానికి నశోకవర్ధనుండు, నతనికి సుయశస్సును, వానికి
సంయుతుఁ డమ్మహనీయునకు శాలిశూకుం, డతనికి సోమశర్ముండు,
వానికి శతధన్వుండు, నవ్వీరునకు బృహద్రథుండు నుదయించెదరు;
మౌర్యులతోఁజేరిన యీ పదుగురును సప్తత్రింశదుత్తర శతాబ్దంబులు
నిష్కంటకంబుగా భూపరిపాలనంబు సేసెద; రా సమయంబున బృహద్ర
థుని సేనాపతి యగు పుష్యమిత్రుఁడు, శుంగాన్వయుఁడతని వధించి
రాజ్యంబు గైకొను; నతనికి నగ్నిమిత్రుండను నరపతి బుట్టఁగలవాఁ;డాత
నికి సుజ్యేష్ఠుండు, సుజ్యేష్ఠునకు వసుమిత్రుండు, నతనికి భద్రకుం
డును, భద్రకునకుఁ బుళిందుండు, నా శూరునకు ఘోషుండును, వాని
కి వజ్రమిత్రుండును, నతనికి భాగవతుండును, వానికి దేవభూతియు
నుద్భవించెద; రీ శుంగులు పదుండ్రును ద్వాదశోత్తరశత హాయనంబు
లుర్వీపతు లయ్యెద; రంతమీఁదఁట శుంగకుల సంజాతుండైన దేవభూతి
ని గణ్వామాత్యుండగు వసుదేవుండనువాఁడు వధియించి, రాజ్యం బేలు;
వానికి భూమిత్రుండు,న మ్మహానుభావునకు నారాయణుండునుఁ గలిగె
దరు; కణ్వవంశజులైన వీరలు మున్నూటనలువదేను సంవత్సరం
బులు మేదినీతలం బేలుదురు; మఱియును. ॥4॥

క. చతురత నీ క్షితి నేలియు
మతిమోహము విడువలేక మానవనాథుల్
సతతముఁ దమ కీ కాలం
బతిచంచల మగుట నెఱుఁగరయ్య మహాత్మా! ॥5॥

క. నరపతులమహిమ నంతయు
నురగాధిపుఁ డైన నొడువ నోపఁడు; ధాత్రిం
జిరకాల మేలి యిందే
పరువడి నడఁగుదురు వారు భ్రాంతులు నగుచున్. ॥6॥

క. గజ తురగాది శ్రీలను
నిజ మని నమ్మంగరాదు; నిత్యమును హరిన్
గజిబిజి లేక తలంచిన
సుజనులకును నతనియందుఁ జొరఁగా వచ్చున్. ॥7॥

వ. మఱియుఁ గణ్వవంశజుండగు సుశర్ముండను రా జుదయించిన వాని
హింసించి తద్భృత్యుండంధ్రజాతీయుం డయిన వృషలుం, డధర్మమార్గ
వర్తియై, వసుమతీచక్రం బవక్రుండై యేలునంత వాని యనుజుండు
కృష్ణుం డనువాఁడు రాజై నిలుచు; నా మహామూర్తికి శాంతకర్ణుండును,
వానికి బౌర్ణమాసుండును, వానికి లంబోదరుండును, వానికి శిబిల
కుండు, నతనికి మేఘస్వాతియు, వానికి దండమానుండును, వానికి

హాలేయుం డగు నరిష్టకర్మయు, వానికి దిలకుండు, నతనికిఁ బురీష సేతుండును, వానికి సునందనుండును, నా రాజశేఖరునకు వృకుం డును, వృకునకు జటాపుండును, జటాపునకు శివస్వాతియు, వాని కినరిందముండు, నా భూమీశునకు గోమతియును, వానికిఁ బురీమం తుండును, నతనికి దేవశీర్షుండును, వానికి శివస్కందుండును, నతని కి యజ్ఞశీలుండు, నా భవ్యునకు శ్రుతస్కందుండు, వానికి యజ్ఞశ త్రుండు, వానికి విజయుం, డ వ్విజయునికిఁ జంద్రబీజుం డతనికి సులో మధియు నిట్లు పెక్కం డ్రుదయించి నన్నూటయేఁబదియాఱు హాయనం బులు ధాత్రింబాలించెద; రంత నాభీరులేడ్వురు,గర్దభులు పదుండ్రు, గంక వంశజులు పదాఱుగురు, మేదినీభరంబు దాల్చి యుండెద; రటమీఁద యవను లెనమండ్రు, బర్బరులు పదునల్గురు, దేశాధీశులై యేలెదరు; మఱియుం బదుముప్వురు గురుండులును, బదునొకండ్రు మౌనులు ను, వేయుందొమ్మన్నూటతొమ్మిది హాయనంబులు గర్వాంధులయి యేలెద; రటమీఁద నా మౌనవంశజు లగు పదునొకండ్రు త్రిశతయుతం బైన వత్సరంబులు మత్సరంబున నేలెద ;రా సమయంబునఁ, గైలికిలు లను యవనులు భూపతు లగుదు; రంత భూతనందుండు నవభంగి రుండు శిశునందుండుఁ దద్భ్రాతయగు యశోనందుండుఁ బ్రవీరకుండు వీ రలు వీరులై షడుత్తరశత హాయనంబు లేలెద; రంత నా రాజులకుఁ బదు ముప్వురు కుమారు లుదయించి యందు నార్గురు బాహ్లికదేశాధిపతు లయ్యెదరు; కడమ యేడ్వురును గోసలాధిపతులయ్యెద; రంత వైఢూర్య పతులు నిషధాధిపతులై యుండెదరు; పురంజయుండు మగధదేశాధి పతియై పుట్టి, పుళింద యదు మద్రదేశవాసు లగు హీనజాతి జనులు బ్రహ్మజ్ఞానహీనులై హరిభక్తి విరహితులై యుండ, వారికి ధర్మోపదేశంబు సేసి, నారాయణభక్తి నిత్యంబు నుండునట్లుగాఁ జేసి, బలపరాక్రమవంతు లైన క్షత్రియవంశంబు లడంచి, పద్మావతీనగర పరిపాలకుండై యాగంగా ప్రయాగ పర్యంతం బగు భూమినేలఁ గలండు; శూద్రప్రాయు లగు రాజు లును, వ్రాత్యులును,బాషండులు నగు విప్రులును గలిగి సౌరాష్ట్రావంత్యా భీరార్బుద మాళవ దేశాధిపతు లయ్యెదరు, సింధుతీరంబులఁ జంద్ర భాగా ప్రాంతంబులఁ గాశ్మీరమండలంబున మేధావిహీనులై మ్లేచ్ఛాకారు లగు రాజులు భూభాగం బేలుచు, ధర్మసత్యదయాహీనులై, క్రోధమాత్స ర్యంబుల, స్త్రీ బాల గో ద్విజాతులఁవధియింప రోయక, పరధన పరస్త్రీ పరు లై, రజస్తమోగుణరతు లై, యల్పజీవు లై, యల్పబలు లై హరి చరణారవిందమకరందరసాస్వాదులు గాక తమలో నన్యోన్య వైరానుబం ధులై సంగ్రామరంగంబుల హతు లయ్యెద; రా సమయంబునఁ బ్రజలు తచ్ఛీల వేష భాషాదుల ననుసరించి యుండెదరు; కావున. ||8||

3 కల్క్యవతారంబు

క. దినదినమును ధర్మంబులు,
ననయము ధర నడఁగిపోవు నాశ్చర్యముగా
విను వర్ణ చతుష్కములో;
నెనయఁగ ధనవంతుఁ డైన నేలు ధరిత్రిన్. ||9||

క. బలవంతుఁ డైన వాడే
కులహీనుం డైన దొడ్డగుణవంతుఁ డగుం

గలిమియుఁ బలిమియుఁ గలిగిన
నిలలోపల రాజ తండె; యే మన వచ్చున్. ||10||

వ. అట్లుగాన జనంబులు లోభులై, జారత్వ చోరత్వాదులచేత ద్రవ్యహీనులై వన్యశాక మూల ఫలంబులు భుజించుచు, వన గిరి దుర్గంబులం గృశీ భూతులై దుర్భిక్ష, శీత, వాతాతప, క్షుధా, తాపంబులచేత భయంపడి, ధనహీనులై యల్పాయుష్కులు, నల్పతరశరీరులునై యుండ రాజులు చోరులై సంచరించుచు,నధ ర్మప్రవర్తనులై వర్ణాశ్రమ ధర్మంబులు విడ నాడి, శూద్రప్రాయు లై యుండెద; రంత నోషధు లల్ప ఫలదంబులు, మేఘంబులు జల శూన్యంబులు, సస్యంబులు నిస్సారంబులు నగు; నిట్లు ధర్మమార్గంబు దక్కి యున్న యెడ ముకుందుండు దుష్టనిగ్రహ శిష్ట పరిపాలనంబుల కొఱకు శంబల గ్రామంబున విష్ణుయశుం డను విప్రునకుఁ గల్క్యవతారుం డై దేవతా బృందంబులు నిరీక్షింప, దేవదత్త ఘోటకారూఢుండై దుష్టమ్లేచ్ఛజనంబులందన మండలాగ్రంబున ఖండీ భూతులం జేయు; నప్పుడు ధాత్రీమండలంబు విగతక్రూరజన మండలం బై తేజరిల్లు; నంత నరులు విష్ణుధ్యాన వందన పూజాది విధా నాసక్తులై నారాయణపరాయణు లయి వర్తిల్లెద; రిట్లు కల్క్యవతారంబున నిఖిల జనులు ధన్యు లయ్యెద; రంతటఁ గృతయుగ ధర్మంబయి నడచుచుం డు; జంద్ర భాస్కర శుక్ర గురువులేక రాశి గతు లయినం, గృతయుం బయి తోఁచు; రాజేంద్రా! గత వర్తమాన భావికాలంబులు; భవజ్జన్మంబు మొదలు నందాభిషేక పర్యంతంబుఁ పంచదశాధికశతోత్తర సహస్ర హాయ నంబులయి యుండు; నంతట నారాయణుం డఖిల దుష్ట రాజధ్వంసం బు గావించి ధర్మంబు నిలిపి వైకుంఠనిలయుం డగు;”నని చెప్పిన. ||11||

క. “మునినాథ! యే విధంబున
ఘనతరముగఁ జంద్ర సూర్య గ్రహముల జాడల్
సనుఁ? గాలవర్తనక్రమ
మొనరఁగ నెఱిఁగింపవయ్య ముదము దలిర్పన్.” ||12||

వ. అనిననట్లగాక, యని చెప్పఁ దొడంగె; “వినుము; సప్తర్షి మండలాంతర్గ తంబు లయిన పూర్వ ఋక్షద్వయి సమమధ్యంబు నందు నిశాసమ యంబున నొక్క నక్షత్రంబు గానిపించిన కాలంబు మనుష్య మానంబున శతవత్సరపరిమితంబయ్యె నే, నా సమయంబున జనార్దనుండు నిజ పదంబునఁ బొదలె; నా వేళనె ధాత్రీమండలంబు కలి సమాక్రాంతం బయ్యెఁ; గృష్ణుం డెంతకాలంబు భూమి యందుఁ బ్రవర్తించె, నంత కాలం బునుగలి సమాక్రాంతంబు గాదు; మఘానక్షత్రంబందు సప్తర్షులు నే ఘస్రంబునఁ జరియింతు రా ఘస్రంబునఁ గలి ప్రవేశించి వేయునిన్నూఱు వర్షంబు లయి యుండు; నా ఋషిసంఘంబు పూర్వాషాఢ కరిగినం గలి ప్రవృద్ధంబు నొందు; నే దివసంబున హరి పరమపదప్రాప్తుం డయ్యెఁ; నా దివసంబు నంద కలి ప్రవేశించి దివ్యాబ్దసహస్రంబు సనిన యనంత రంబు నాలవ పాదంబునఁ గృతయుగ ధర్మంబు ప్రాప్తం బగు. ||13||

చ. నరవర! తొంటి భూపతుల నామ గుణంబులు, వృత్తచిహ్నముల్,
సిరియును, రూప సంపదలుఁ, జె న్నగురాజ్యము, లాత్మవిత్తముల్
వరుస నడంగెఁ గాని, యట వారల కీర్తులు నిర్మలంబులై

యురవడి భూమిలో నిలిచి యున్నవి నేఁడును రాజశేఖరా! ‖14‖

వ. శంతనుని యనుజం డగు దేవాపియు, నిక్ష్వాకువంశజుం డగు మరు
త్తును, యోగయుక్తులై కలాపగ్రామనిలయు లై కలియుగాంతంబున
వాసుదేవప్రేరితులై, ప్రజల నాశ్రమాచారంబులు దప్పకుండ నడపుచు,
నారాయణస్మరణంబు నిత్యం బొనర్చి, కైవల్యపదప్రాప్తులగుదు; రిక్కరణి
నాలుగుయుగంబుల రాజులును నే నెఱింగించిన పూర్వరాజన్యులును,
వీరందఱును సమస్తవస్తు సందోహంబుల యందు మమత నొంది యు
త్సాహవంతులై యుండి పిదప నీ భూతలంబువదలి నిధనంబు నొందిరి;
కావునఁ గాలంబుజాడ యెవ్వరికిం గానరాదు; మత్పూర్వులు హరిధ్యాన
పరవశులై దయాసత్యశౌచశమదమాది ప్రశస్తగుణంబులంబ్రసిద్ధు లై
నడచి; రట్లు గావున. ‖15‖

క. ధర్మము సత్యముఁ గీర్తియు
నిర్మలదయ విష్ణుభక్తి నిరుపమ ఘన స
త్కర్మ మహింసావ్రతమును
నర్మిలి గలవారె పుణ్యు లవనీనాథా! ‖16‖

తే. ఈ జగంబేలు తొల్లిటి రాజవరులు
కాలవశమున నాయువు ల్గోలుపోయి
నామమాత్రావశిష్టు లైనారు;గాన
చెప్పవలవదు మమత నెచ్చుట నృపాల! ‖17‖

వ. గర్వాంధుల యిన నరపతులం జూచి భూదేవి హాస్యంబు సేయు; "శత్రు
క్షయంబు సేసి యెవ్వరికి నీక తామ యేలు చుండెద" మనియెడి మో
హంబునం బితృపుత్రభ్రాతలకు భ్రాంతి గల్పించి, యన్యోన్య వైరానుబంధం
బులం గలహంబు సేసి, రణరంగంబులఁ దృణప్రాయంబులుగా దేహాదులు
వర్జించి, నిర్జరలోకప్రాప్తులైన పృథు యయాతి గాధి నహుష భరతా
ర్జున మాంధాతృ సగర రామ ఖట్వాంగ ధుంధుమార రఘు తృణబిందు
పురూరవ శంతను గయ భగీరథ కువలయాశ్వ కకుత్థ్స నిషధ హిర
ణ్యకశిపు వృత్ర రావణ నముచి శంబర భౌమ హిరణ్యాక్ష తారకాదులైన
రాజులును, దైత్యులును ధరణికి మమత్వంబునం జేసి కదా కాలవశం
బున నాశంబు నొంది? రది యంతయు మిథ్యగాన సర్వంబునుం బరిత్య
జించి "జనార్దన, వైకుంఠ, వాసుదేవ, నృసింహ" యని నిరంతర హరి
కథామృతపానంబు సేసి, జరా రోగ వికృతులం బాసి హరిపదంబు నొందు
మని చెప్పి. ‖18‖

తే. ఉత్తమశ్లోకుఁ డననెవ్వఁ డున్నవాడు;
సన్నుతుండగు నెవ్వఁడు సకల దిశల;
నట్టి పరమేశ్వరునిఁ జిత్తమందు నిలిపి
తద్గుణంబులు వర్ణింపు ధరణీనాథ! ‖19‖

4 కలియుగధర్మ ప్రకారంబు

వ. అనిన శుకయోగీంద్రునకు రాజేంద్రుం డిట్లనియె; "కలియుగం బతిపాప

సమ్మిళితంబు; గాన దురితంబులేలాగున రాకుండఁజేయుదురు? కాలం బే క్రమంబున నడచుఁ? గాలస్వరూపకుం డైన హరి ప్రభావంబే లాగు నం గానఁబడు? నీ జగజ్జాలం బెవ్విధంబున నిలుచు?” నని యడిగిన రాజేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియెఁ;“ గృత త్రేతా ద్వాపర కలి యుగంబులను యుగ చతుష్టయంబును గ్రమంబుగాఁ బ్రవర్తించు, ధర్మంబునకు సత్య దయా తపో దానంబులు నాలుగు పాదంబులై నడచు; శాంతిదాంత్యత్మజ్ఞాన వర్ణాశ్రమాచారంబులు మొదలగునవి గలిగి ధర్మంబు మొదటి యుగంబున నాలుగు పాదంబులం బరిపూర్ణం బై ప్రవర్తిల్లు; శాంతిదాంతికర్మాచరణాది రూపం బగు ధర్మంబు మూఁడు పాదంబుల రెండవ యుగంబునం బ్రవర్తిల్లు; విప్రార్చనాహింసావ్రతజపా నుష్ఠానాది లక్షణంబులు గలిగి ధర్మంబు రెండు పాదంబుల మూడవ యుగంబునం దేజరిల్లు; మఱియు జనులు గలియుగంబున దర్మరహి తులు, నన్యాయకారులు, క్రోధమాత్సర్యలోభమోహాది దుర్గుణ విశి ష్టులు, వర్ణాశ్రమాచారరహితులు, దురాచారులు, దురన్నభక్షకులు, శూద్రసేవారతులు, నిర్దయులు, నిష్కారణవైరులు, దయాసత్యశౌచాది విహీనులు, ననృతవాదులు, మాయోపాయులు, ధనవిహీనులు, దోషై కదృక్కులునై పాపచరితులగు రాజుల సేవించి, జననీజనక సుత సోదర బంధు దాయాద సుహృజ్జనులం బరిత్యజించి, సురతాపేక్షులై కులంబులం జెఱచుచుండెదరు; మఱియు క్షామ డామరంబులం బ్రజా క్షయం బగు; బ్రాహ్మణులు దుష్ప్రతిగ్రహవిహారులై యజ్ఞాదికర్మంబులు పదార్థపరులై చేయుచు హీనులై నశించెదర; ట్లుగాన యీ కలియుగం బున నొక్క ముహూర్తమాత్రం బయిన నారాయణస్మరణ పరాయణులై మనంబున ‘శ్రీనృసింహ వాసుదేవ సంకర్ష’ణాది నామంబుల నచంచల భక్తిం దలంచు వారలకుఁ గ్రతుశత ఫలంబు గలుగు; నట్లు గావున రాజ శేఖరా! నీ మది ననవరతంబు హరిం దలంపుము; కలి యనేక దురితా లయంబు గాన, యొక్క నిమేషమాత్రంబు ధ్యానంబు సేసినం బరమ పావనత్వంబు నొంది కృతార్థుండ వగుదు” వని పలికి మఱియును. ॥20॥

క. “మూడవ యుగమున నెంతయు
వేడుక హరికీర్తనంబు వెలయఁగ ధృతిచేఁ
బాడుచుఁ“గృష్ణా!” యనుచుం
గ్రీడింతురు కలిని దలఁచి కృతమతు లగుచున్.” ॥21॥

5 కల్పప్రళయ ప్రకారంబు

వ. అనినఁ గల్పప్రళయ ప్రకారం బెట్లనిన నతండిట్లనియెఁ; “జతుర్యుగ సహ స్రంబులు సనిన నది బ్రహ్మకు నొక్కపవ లగు; నా క్రమంబున రాత్రియు వర్థిల్లు; నంత బ్రహ్మకు నొక్కదినంబగుటవలన నది నైమిత్తిక ప్రళయం బనంబడు; నందు విధాత సమస్త లోకంబులం దన యాత్మయందు నిలిపి శయనింప ప్రకృతి వినష్టంబయిన నది ప్రాకృత ప్రళయం బని చెప్పంబడు; నా ప్రళయ ప్రకారంబు విను; మిట్లు పవలు నైమిత్తిక ప్రళ యంబును, రాత్రి ప్రాకృత ప్రళయంబు నగుట గలిగిన, నది యజునకు దినప్రమాణం; బిట్టి దినప్రమాణంబున మున్నూటయఱువది దినంబు లయిన నలువకు నొక్క సంవత్సరంబు పరిపూర్ణం బగుఁ; దద్వత్సరం బులు శతపరిమితంబు లయిన. ॥22॥

సీ. అంత లోకేశున కవసానకాలంబు
వచ్చిన నూఱేండ్లు వసుధలోన
వర్షంబు లుడిగిన వడిఁ దప్పి మానవుల్
దప్పి నాఁకటఁ జిక్కి నొప్పి నొంది
యన్యోన్యభక్షులై యా కాలవశమున
నాశ మొందెద; రంత నలినసఖుఁడు
సాముద్ర దైహిక క్ష్మాజాత రసములఁ
జాతురిఁ గిరణావళిచేతఁ గాల్ప
తే. నంతఁ గాలాగ్ని సంకర్షణాఖ్య మగుచు
నఖిల దిక్కులు గలయంగ నాక్రమించు
నట్టియెడ నూఱువర్షంబు లాదుకొనఁగ
వీఁకతోడుత వాయువుల్ వీచు నపుడు. ॥23॥

6 ప్రళయ విశేషంబులును

వ. శత హాయనంబులు ధారాధరంబులు మహాఘోషంబుతోడం గరికరోప మానంబు లయిన నీరధారల నిఖిలజగంబును శంబర మయంబు చేసిన బ్రహ్మాండంబెల్ల జలమయం బగుటంజేసి, భూమి హృతగంధ గుణంబయి కబంధంబున లీనంబగు; న న్నీరంబు జీర్ణరసగుణంబై తేజం బుననడంగు; నా తేజంబు వాయువందు నష్టరూపంబయి కలయు; నా పవనుండు గతస్పర్శగుణుండై నభంబున సంక్రమించు; నా యాకాశం బు విగతశబ్దంబయి భూతాదిం బ్రవేశించుఁ దైజసంబైన మహద్రూపం బనహంకారంబై వైకారికగుణసమేతంబై, యింద్రియంబుల లయించు; నహంకారంబును సత్త్వాదిగుణంబులు గ్రసియించు; నవి కాలచోదితం బైన ప్రకృతి యందడంగు; నా ప్రకృతి యనాదియు నిత్యంబు నవ్యయం బు నవాఙ్మానసగోచరంబునై సత్త్వరజస్తమోగుణ రహితంబయి, మహ దాదిసన్నివేశంబు లేక స్వప్నాద్యవస్థారహితంబయి, పృథివ్యాదిహీనం బై యప్రతర్క్యంబగు; దానిని మూలభూతంబయిన పదంబని చెప్పు చుందురు, కాలవిపర్యయంబయి, పురుషావ్యక్తులు విలీనం బగునది ప్రాకృత ప్రళయం బనంబడు" నని చెప్పి "మఱియు నొక విశేషంబు వినుము; బుద్ధీంద్రియార్థరూపంబులచే జ్ఞానంబు తదాశ్రయం బయి వెలుంగు; దృశ్యత్వాద్వ్యతిరేకంబులచే నది యాద్యంతంబులు గలదై యుండుఁ; దేజంబునకు దీపచక్షూరూపంబులు వేఱు గాని యట్లు బుద్ధీంద్రియార్థంబులు పరార్థమూర్తికి నన్యంబులు గానేరవు; బుద్ధిసంభ వంబు ప్రధానంబు; జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థాబేధం బాత్మమయంబై, బుద్ధియుక్తంబైన యోగంబునం బరిణమించుఁ; బ్రాణిజాతం బీశ్వరునందు లయోదయంబులు వొందుచుండు; సర్వంబు నన్యోన్యాపాశ్రయంబై యాద్యంతవంతంబగుట, నవస్తువై వర్తించు; నొక్క తేజంబు బహురంధ్రం బులం గానంబడు వడువున నొక్క పరమాత్మ పెక్కువిధంబుల భావిం పంబడు; హాటకంబు పెక్కురూపంబులం గలదైన, నేకంబయిన తెఱం గునఁ బరమాత్మ నేకంబుగా భావింపవలయు; నేత్రంబులకు మేఘావర ణంబు దలంగి నప్పుడు భాస్కరమండలంబు గనిపించు కరణి బంధ హేతువైన యహంకారం బాత్మజ్ఞానంబునం దిరస్కృతంబైన యప్పుడే పరమాత్మ నిర్మలంబయి తోఁచు; నా పరమాత్మను నిరంతరంబును

దలంచుచు, యోగులు తదేకాయత్తచిత్తులై యుందురు; కాలవేగం బున సర్వప్రపంచంబునకు నవస్థాంతరంబులు గల్గుచుండుఁ; బరమేశ్వర మూర్తి యైన కాలంబున నభంబునం బగలు తారకంబులు గానరాని కరణిం గానంబడక, కల్పావస్థలు చరించు; నిత్య నైమిత్తిక ప్రాకృతికా త్యంతికంబులని ప్రళయంబు చతుర్విధంబులైపరఁగు; నందులంగలుగు నారాయణుని లీలావతారంబులఁ గమలభవ భవాదులయిన వచింపనో పరు; నే నెఱింగినయంతయుం జెప్పితి; సంసారసాగరంబు దాఁట హరి కథ యనెడు నావయ సహాయంబు గాని వేఱొకటి లే" దని చెప్పి. ||24||

ఉ. "ఏను మృతుండ నౌదు నని యింత భయంబు మనంబులోపలన్
మానుము; సంభవంబు గల మానవకోట్లకుఁ జావు నిత్యమౌఁ;
గాన హరిం దలంపు; మికఁ గల్గదు జన్మము నీకు ధరిత్రిపైఁ;
మానవనాథ! పొందెదవు మాధవలోకనివాససౌఖ్యముల్. ||25||

7 తక్షకదష్టుడైన పరీక్షిన్మృతి

వ. రాజేంద్రా! జరామరణ హేతుకంబయిన శరీరంబుననుండు జీవుండు ఘటంబులలోఁ గనంబడు నాకాశంబు ఘటనాశంబయిన మహాకాశంబు నం జేరు తెఱంగున, శరీరపతనంబగుడు నీశ్వరుం గలయుఁ, దైలనాశ పర్యంతంబు వర్తి తేజంబుతోడ వర్తించు కరణి దేహకృతం బగు భవంబు రజస్సత్త్వతమోగుణంబులచేతం బ్రవర్తించు; నాత్మ నభంబు మాడ్కి ధ్రువంబై యనంతంబై వ్యక్తావ్యక్తంబులకుఁ బరంబై యుండు; నిట్లాత్మ నా త్మస్థునిఁ గా జేసి, హరి నిజాకారంబు భావించుచుండుట విశేషంబు; నిన్నుఁ దక్షకుండు గఱవ సమర్థుండు గాఁడు; హరిం దలంపుము; ధన గృహదారాపత్యక్షేత్రపశుప్రకరంబుల వర్జించి, సమస్తంబు నారాయణా ర్పణంబు సేసి, విగతశోకుండవై నిత్యంబును హరిధ్యానంబు సేయు" మని వినిపించిన రాజేంద్రుండును గుశాసనాసీనుండై జనార్దనుం జింతిం చుచుండె; నంత శుకుండును యథేచ్ఛావిహారుండయి చనియె; నిటఁ గ్రుద్ధుండైన బ్రాహ్మణోత్తమునిచేఁ బ్రేరితుండైన తక్షకుండు ద్విజరూపం బుఁ దాల్చి, పరీక్షిద్వధార్థంబుగా నేతెంచుచుండి మార్గమధ్యంబునఁ గాశ్య పుండను సర్పవిషహరణసమర్థుండగు నొక్క విప్రునింగని యతని నపరి మిత ధనప్రదానంబునఁ దృప్తుం గావించి, పరీక్షిన్నికటంబునకు రాకుం డున ట్లొనర్చి, యంతటఁ బరీక్షిన్మహారాజు చెంతనున్నవారల చేతి కొక్క ఫలం బిచ్చి చనిన, వారా ఫలంబు రాజున కిచ్చిన నతం డా ఫలంబు నా స్వాదించినం గ్రిమిరూపంబున నందుండి వెడలి మహాభయంకరరూపం బునం గాకోదరంబై రాజుం గఱచిన నతండు నా క్షణంబ విషాగ్నిచే భస్మీ భూతుం డయ్యెఁ; నట్టి యవసరంబున భూమ్యంతరిక్షంబుల నుండు నిఖిలప్రాణు లాశ్చర్యకరం బగు తన్మరణంబు గని హాహారవంబులు సేసి; రంత నీ యర్థంబు నతని తనయుం డైన జనమేజయుండు విని క్రోధా వేశంబున సర్పప్రళయం బగు నట్లు యజ్ఞంబు సేయుచుండ సహస్ర సంఖ్యలు గల సర్పంబులు హతంబు లయ్యెఁ; నా సమయంబునఁ దక్ష కుండు రాక వాసవాలయంబున నుండుట యెఱింగి "సహేంద్రతక్షకా యానుబ్రూహి" యను ప్రేషవాక్యంబు నొడువు నంతఁ; దక్షక సహితుం డయి విమానముతో నింద్రుండు స్థానభ్రంశంబు నొంది పడుచుండ, నత్త ఱి నాంగీరసుం డేతెంచి పరీక్షిత్తనయుని బహుభంగులం గీర్తించి. ||26||

8 సర్పయాగ విరమణ

చ. మృతియును జీవనంబు నివి మేదినిలోపల జీవకోటికిన్
సతతము సంభవించు; సహజం బిది; చోర హుతాశ సర్ప సం
హతులను దప్పి నాఁకటను బంచత నొందు నట్టి జీవుఁడున్
వెతలను బూర్వకర్మ భవవేదన లొందుచుఁ గుందు నెప్పుడున్. ॥27॥

వ. అట్లుగావున నసంఖ్యంబులైన దందశూకంబులు హతం బయ్యె; శాంత మానసుండ వై, క్రోధంబు వర్జింపు మనిన గురూపదిష్ట ప్రకారంబున సర్పయాగంబు మాని యుండె; నంత దేవతలు గుసుమవృష్టిఁ గురి యించి; రా రాజన్యుండు మంత్రిసమేతుండై నగరప్రవేశంబు సేసె; బాధ్య బాధకలక్షణంబులు గల విష్ణుమాయా చోదిత గుణవ్యాపారంబుల నాత్మ మోహపడుం గావున, నట్టి మాయావికారంబులం బరిత్యజించి, తదా శ్రయాకృతమానసుండై వర్తించుచు, పరనిందసేయక, వైరంబు వర్జించి, భగవత్పదాంభోజభక్తి సంయుక్తుండై తిరుగునతండు హరిపదంబుఁ జేరు; నని చెప్పి వెండియు సూతుండు పరమ హర్ష సమేతుండై శౌనకున కిట్లనియె. ॥28॥

9 పురాణానుక్రమణిక

క. "ధారుణిఁ బారాశర్యున
కార్యులు పైలుఁడు సుమంతు జైమిని మునులున్
ధీరుఁడు వైశంపాయనుఁ
డారయ నలువురును శిష్యులై యుండిరొగిన్. ॥29॥

వ. వారలు బు గ్యజు స్సా మాథర్వంబు లనియెడు నాలుగు వేదంబుల వ్యాసోపదిష్టక్రమంబున లోకంబులం బ్రవర్తింపఁ జేసి" రని చెప్పిన, నా క్రమం బెట్లని శౌనకుం డడిగిన సూతుండు సెప్పందొడంగె;" నాదియందుఁ జతుర్ముఖుని హృదయంబున నొక నాదం బుద్భవించె; నది వృత్తి నిరో ధంబువలన మూర్తీభవించి వ్యక్తంబుగాఁ గనుపట్టె; నట్టి నాదోపాసనవ లన యోగిజనంబులు నిష్పాపులై ముక్తినొందుదు; రందు నోంకారంబు జనియించె; నదియె సర్వమంత్రోపనిష న్మూలభూత యగు వేదమాత యని చెప్పంబడు; నా యోంకారంబు త్రిగుణాత్మకంబై యకారోకారమ కారంబులనెడు త్రివర్ణరూపం బై ప్రకాశించుచుండె; నంత భగవంతుం డగు నజుండా ప్రణవంబువలన స్వరస్పర్శాంతస్థోష్మాది లక్షణ లక్షితం బగు నక్షర సమమ్నాయంబు గల్పించి, తత్సహాయ్యంబునం దన వదన చతుష్టయంబువలన వేదచతుష్టయంబుగలుగంజేసె; నంత నతని పుత్రు లగు బ్రహ్మవాదులా వేదంబులం దదుపదిష్ట ప్రకారంబుగా నభ్యసించి, యాక్రమంబున వారలు దమ శిష్యపరంపరలకునుపదేశించి; రట్లు వేదం బులు సమగ్రంబుగాఁ బ్రతియుగంబున మహర్షులచే నభ్యసింపంబడియె; నట్టి వేదంబులు సమగ్రంబుగఁ బఠియింప నశక్తులగు వారలకు సాహా య్యంబు సేయుటకై ద్వాపరయుగాదియందు భగవంతుండు సత్యవతీ దేవి యందుఁ బరాశర మహర్షికి సుతుండై యవతరించి, యా వేదరాశిం గ్రమమ్మున బుగ్యజుస్సామాథర్వంబు లన నాలుగు విధంబులుగ విభ జించి, పైల వైశంపాయన జైమిని సుమంతు లనియెడు శిష్యవరులకుఁ

గ్రమంబుగనా వేదంబులనుపదేశించె; నందు బైలమహర్షి సేకొన్న ఋగ్వే
దం బనంతంబు లగు ఋక్కులతోఁ జేరి యుండుటం జేసి బహ్వృచశాఖ
యని చెప్పంబడు; నంత నా పైలుం డింద్రప్రమితికి భాష్కలునకు నుపదే
శించె; బాష్కలుం డా సంహితం జతుర్విధంబులుఁ గావించి శిష్యులగు
బోధ్యుండు యాజ్ఞవల్క్యుండుఁ బరాశరుండు నగ్నిమిత్రుండు నను వారి
కి నుపదేశించె; నింద్రప్రమితి దనసంహిత మాండూకేయున కుపదేశించె;
మాండూకేయుండు దేవమిత్రుండనువానికిం జెప్పె; నతనికి సౌభర్యాది
శిష్యులనేకులై ప్రవర్తిల్లి; రందు సౌభరిసుతుండు శాకల్యుండు దా నభ్య
సించిన శాఖ నైదు విధంబులుగ విభజించి; వాత్స్యుండు మౌద్గల్యుండు
శాలీయుండు గోముఖుండు శిశిరుం డనెడు శిష్యుల కుపదేశించె; నంత
జాతుకర్ణి యనువానికి వా రుపదేశింప నతండు బలాకుండు పైంగుండు
వైతాళుండు విరజుం డనువారి కుపదేశించె; నదియునుంగాక మున్ను
వినిపించిన బాష్కలుని కుమారుండైన బాష్కలి వాలఖిల్యాఖ్యసంహితను
బాలాయని గార్గ్యుండు కాసారుం డనువారలకుం జెప్పె; ని త్తెఱంగున
బహ్వృచసంహిత లనేక ప్రకారంబులం బూర్వోక్త బ్రహ్మర్షులచే ధరియిం
పంబడె; యజుర్వేదధరుం డగు వైశంపాయనుని శిష్యసంఘంబు నిఖిల
క్రతువులనాధ్వర్యకృత్యంబుచేఁ దేజరిల్లరి; మఱియు నతని శిష్యుఁడగు
యాజ్ఞవల్క్యుండు గుర్వపరాధంబు సేసిన, నా గురువు కుపితుం డై
యధీతవేదంబుల మరలం దనకిచ్చి పొమ్మనిన నతండు దాను జదివిన
యజుర్గణంబును దదుక్తక్రమంబునఁ గ్రక్క, నవి రుధిరాక్తంబగు రూపంబు
దాల్చిన యజుర్గణాధిష్ఠిత శాఖాధిదేవతలు తిత్తిరిపక్షులై వానిని భుజి
యించిరి; దానంజేసి యా శాఖలు తైత్తిరీయంబు లయ్యె; నంత నిర్వేది
యగునా యాజ్ఞవల్క్యుం డపరిమిత నిర్వేదంబు నొంది, యుగ్రతపంబున
సూర్యుని సంతుష్టుం గావింప, నతండు సంతసిల్లి హయ రూపంబుఁ
దాల్చి యజుర్గణంబు నతని కుపదేశించె; గావున నది వాజసనేయశాఖ
యని వాక్రువ్వంబడె; నంత నా యజుర్గణంబు కాణ్వ మాధ్యందినాదుల
చే నభ్యసింపంబడె; నిట్లు యజుర్వేదంబు లోకంబునఁ బ్రవర్తిల్లె; సామ
వేదాధ్యేత యగు జైమినిమహర్షి దన సుతుండగు సుమంతునికి నుప
దేశించె; నతఁడు సుకర్ముండను తన సుతునకుఁ దెలిపె; నతం డా వేద
మును సహస్రశాఖలుగా విభజించి, కోసలుని కుమారుండైన హిరణ్యా
నాభునికిని, దన కుమారుండగు పౌష్యంజి యనువానికి నుపదేశించె;
నంత వారిరువురును బ్రహ్మవేత్తలగు నావంత్యులు నుదీచ్యులను నేనూ
ర్గురికి నుపదేశించి, వారిని సామవేదపారగులంగాఁ జేసి; రిట్లు సామవే
దంబు లోకంబున వినుతి నొందె; మఱియు నథర్వవేత్త యగు సుమం
తుమహర్షి దానిం దన శిష్యున కుపదేశింప నతండు వేదదర్శుండు
పథ్యుండను శిష్యుల కుపదేశించె; నందు వేదదర్శుఁడనువాఁడు శౌల్కా
యని బ్రహ్మబలి నిర్ధోషుండు పిప్పలాయనుండను వారలకును,బథ్యుం
డనువాఁడు కుముదుండు శునకుండు జాబాలి బభ్రు వంగిరసుండు
సైంధవాయనుండనువారలకు నుపదేశించి ప్రకాశంబు నొందించె; నిత్తెఱం
గున నథర్వవేదంబు వృద్ధినొందె: నిట్లఖిల వేదంబుల యుత్పత్తి ప్రచార
క్రమంబులెఱింగించితి; నింకం బురాణక్రమంబెట్టులనిన వినిపింతు, విను
ము; లోకంబునఁ బురాణప్రవర్తకు లనం బ్రసిద్ధులగు త్రయ్యారుణి కశ్య
పుండు సావర్ణి యకృతవ్రణుండు వైశంపాయనుండు హారితుం డనునా
ర్గురు మజ్జనకుండును వ్యాసశిష్యుండును నగు రోమహర్షణునివలన

గ్రహించి; రట్టి పురాణంబు సర్గాది దశలక్షణలక్షితంబుగా నుండు; మఱి యుగొంద ఱాపురాణంబు పంచలక్షణ లక్షితంబనియుఁబలుకుదు; రట్టి పురాణ నామానుక్రమంబుఁ బురాణవిదులగు ఋషులు సెప్పెడు తెఱం గుననెఱింగింతు; వినుము, బ్రాహ్మంబు పాద్మంబు వైష్ణవంబు శైవంబు భాగవతంబు భవిష్యోత్తరంబు నారదీయంబు మార్కండేయం బాగ్నేయం బు బ్రహ్మకైవర్తంబు లైంగంబు వారాహంబు స్కాందంబు వామనంబు కౌర్మంబు మాత్స్యంబు బ్రహ్మాండంబు గారుడంబు నని పదునెనిమిది మహాపురాణంబులు, మఱియునుపపురాణంబులుంగలవు; వీనిం లిఖిం చినంజదివిన వినిన దురింతంబు లడంగు" నని సూతుండు శౌనకాదుల కుం జెప్పిన వారు "నారాయణగుణ వర్ణనంబును దత్కథలును జెప్పితి; వింక దోషకారులుఁ బాపమతులు నెవ్విధంబున భవాబ్దిం దరింతు,రా క్ర మంబు వక్కాణింపవే" యని యడిగిన నెఱింగింపం దలంచి యిట్లనియె. ||30||

10 మార్కండేయోపాఖ్యానంబు

క. "తొల్లిటి యుగమునఁ దపములఁ
బల్లిదులగు ఋషుల మహిమ భాషింపఁగ రం
జిల్లెడు మార్కండేయుం
డుల్లంబున హరిని నిలిపి యుడుగక బ్రదికెన్. ||31||

వ. లోకంబులు గల్పాంతసమయంబునం గబంధమయంబులయి, యంధ కార బంధురంబులయి యున్నయెడ నేకాకి యయి చరించుచు బాలా ర్కకోటి తేజుం డయిన బాలుని హృదయంబునం బ్రవేశించి యనేక సహస్ర వత్సరంబులు దిరిగి వటపత్రశాయి యయిన య బ్బాలునిఁ గ్రమ్మఱఁ గనియె" నని చెప్పిన శౌనకాదులు సూతునిం గనుగొని, "యా మునీంద్రునకు నీ ప్రభావం బెట్లుగలిగె?"నని యడిగిన నతం డిట్లనియె. ||32||

క. భూవినుత! బ్రహ్మచర్యము
దా వదలక నిష్ఠచేతఁ దథ్యము గాఁగన్
భావించి హరిఁదలంచుచుఁ
గోవిదనుతుఁడై మృకండు గుణముల వెలసెన్. ||33||

వ. ఇట్లుదపంబు సేయునతనికి హరిహరులు ప్రత్యక్షంబయి "వరం బడుగు" మనిన గుణగణాఢ్యుం డయిన కుమారు నడిగిన "నట్ల కాక" యని య తండు గోరిన వరంబిచ్చి యంతర్ధానంబు నొంది; రనంతరంబ యమ్ముని కి మార్కండేయుం డుదయించి నియమ నిష్ఠా గరిష్ఠు డయి యుండ; మృత్యువు వానిం బాశబద్ధుం జేసిన నెదిర్చి మిత్తిని ధిక్కరించి, పదివేల హాయనంబులు తపంబు సలుప, నింద్రుండు భయంపడి య మ్ముని వరుని యుగ్రతపంబు భంగపఱచుటకు దేవతాంగనలం బంప, వారే తెంచునెడఁ బుష్పఫలభరితంబును; మత్తమధుకర శుక పికాది శకుం తలారవ నిరంతర దిగంతరంబును; జాతివైర రహిత మృగ పక్షికుల సంకులంబును, సారస చక్రవాక బక క్రౌంచ కారండవ కోయష్టి కాది జలవిహంగమాకులిత సరోవర సహస్ర సందర్శనీయంబును నగు నా తపోవనంబున జటావల్కలధారి యై హవ్యవాహనుండునుంబోలెఁ దపంబు సేయు మునీంద్రునిం గని యయ్యంగనలు వీణావేణు వినోద

గానంబుల నలవరింప మెచ్చక ధీరోదాత్తుం డగు న మ్మునీంద్రుని
గెల్వనోపక యింద్రుని కడకుం జని; రంత హరి యతని తపంబునకుఁ
బ్రసన్నుండై యావిర్భవించినం గనుగొని "దేవా! నీ దివ్యనామస్మరణం
బునంజేసి యీ శరీరంబుతోడన యనేక యుగంబులు బ్రదుకు నట్లు
గాఁజేయవే" యనినం గరుణించి యిచ్చుటయును. ॥34॥

తే. జగము రక్షింప జీవులఁ జంప మనుపఁ
గర్తవై సర్వమయుఁడవై కానిపింతు
వెచట నీ మాయఁ దెలియంగ నెవ్వఁ డోపు?
విశ్వసన్నుత! విశ్వేశ! వేదరూప! ॥35॥

మ. బలభిన్ముఖ్య దిశాధినాథవరులున్ ఫాలాక్ష బ్రహ్మాదులున్
జలజాతాక్ష! పురంద రాది సురులుం జర్చించి నీ మాయలం
దెలియన్ లేరఁట! నా వశంబె తెలియన్?దీనార్తినిర్మూల! యు
జ్జ్వలపంకేరుహపత్రలోచన! గదాచక్రాంబుజాద్యంకితా! ॥36॥

వ. అని వినుతించి, "దేవా! నీ మాయం జేసి జగంబు భ్రాంతం బై యున్న
యది; యిది దెలియనానతీవలయు"నని యడిగిన నతండు నెఱింగించి
చనియె, మునియును శివపూజ సేయుచు హరిస్మరణంబు సేయ
మఱచి శతవర్షంబులు ధారాధరంబులు ధారావర్షంబుచే ధరాతలంబు
నింప, జలమయంబై యంధకారబంధురబైన, నంత నా తిమిరంబునం
గన్నుగానక భయంపడి యున్నయెడ నా జలమధ్యంబున నొక వట
పత్రంబునం బద్మరాగ కిరణపుంజంబుల, రంజిల్లు పాదపద్మంబులుగల
బాలునిం గని, మ్రొక్కి యతని శరీరంబు ప్రవేశించి, యనేక కాలం బనం
తం బగు జఠరాంతరంబునం దిరిగి; యతని చరణారావింద సంస్మర
ణంబు సేసి; వెలువడి కౌగలింపంబోయిన మాయఁ గైకొని యంతర్ధానం
బునొంద; మునియు నెప్పటియట్ల స్వాశ్రమంబు సేరి తపంబు సేయు
చున్న సమయంబున. ॥37॥

చ. నిలిచిన శంకరుం గనియు నిత్యసుఖంబుల నిచ్చు గౌరి యి
మ్ముల "హర! భూతిభూషణసముజ్జ్వలగాత్రునిఁ గంటె, యెంతయున్
వలనుగ వానితోడ నొక వాటపుమాటను బల్కఁగాఁ దగున్
సలలితమైన యీ తపసి జాడ వినంగడు వేడ్క యయ్యెడిన్." ॥38॥

వ. అనిన శంకరుండును శాంకరీసమేతుం డయి నభంబుననుండి ధరణీ
తలంబునకు నేతెంచి యితరంబు గానక యేకాగ్రచిత్తుండగు న మ్మునిం
గని తన దివ్యయోగమాయా ప్రభావంబుచేత నతని హృదయంబునం
బ్రవేశించి చతుర్బాహుండును, విభూతి రుద్రాక్షమాలికాధరుండును,
ద్రిశూల డమరుకాది దివ్యసాధన సమేతుండును, వృషభవాహనా
రూఢుండును, నుమాసమేతుండునై తన స్వరూపంబు గనంబఱిచిన
విస్మయంబునొంది య మ్ముని యా పరమేశ్వరుని ననేక ప్రకారంబుల
స్తుతియించిన, నప్పు డమ్ముని తపఃప్రభావంబునకు మెచ్చి "మహాత్మా!
పరమశైవుండ" వని పరమేశ్వరుం డానతిచ్చిన మార్కండేయుండును
శంకరునిరీక్షించి, "దేవా! హరిమాయాప్రభావంబు దుర్లభం; బయ్యది భవ
త్సందర్శనంబునంగంటి; నింతియచాలు; నైననొక్కవరంబు గోరెద; నారా

యణచరణాంబుజ ధ్యానంబును, మృత్యుంజయయంబునుం గలుగు నట్లు గాఁగృప సేయవే" యని ప్రార్థించినఁ గృపాసముద్రుండై "యట్లగాక" యని "జరారోగవికృతులు లేక కల్పకోటి పర్యంతంబు నాయువుం, బురుషోత్త ముని యనుగ్రహంబుఁ గలుగు" నని యానతిచ్చి యమ్మహాదేవుం డత ర్థానంబు నొందె" నని చెప్పి యీ మార్కండేయోపాఖ్యానంబు వ్రాసిన వినినం జదివినను మృత్యువుదొలంగు నని మఱియు నిట్లనియె; హరి పరాయణుం డగు భాగవతుండు దేవతాంతర మంత్రాంతర సాధనాంత రంబులు వర్జించి, దుర్జనులం గూడక నిరంతరంబు నారాయణ గోవిం దాది నామస్మరణంబు సేయుచునుండె నేని నట్టి పుణ్యపురుషుండు వైకుంఠంబున వసియించు; మఱియు హరి విశ్వరూపంబును జతు ర్విధ వ్యూహభేదంబును, జతుర్మూర్తులును, లీలావతారంబులును జెప్ప నగోచరంబు లనిన శౌనకుం డిట్లనియె. ||39||

క. హరికథలు, హరిచరిత్రము,
హరిలీలావర్తనములు నంచిత రీతిం
బరువడి నెఱిఁగితి మంతయుఁ
సురనుత! యనుమాన మొకటి సొప్పడెడి మదిన్. ||40||

11 ద్వాదశాదిత్యప్రకారంబు

వ. "అది యెయ్యది యనిన లోకచక్షువు చైత్రమాసంబు మొదలుగా నేయే మాసంబున నేయే నామంబునం బ్రవర్తించుం; జెప్పవే" యని యడిగినఁ "జైత్రంబుననుండి చైత్రాది ద్వాదశమాసంబుల సౌరగణ సప్తకం బీశ్వర నియుక్తంబై నానాప్రకారంబుల సంచరించు; నా క్రమంబు దొల్లి శుకుండు విష్ణురాతునికిఁ దెలిపిన చందంబునం జెప్పెద" నని సూతుండి ట్లనియె "శ్రీమన్నారాయణ స్వరూపుం డగు మార్తాండుం డేక స్వరూపుం డైన, నతనిం గాల దేశ క్రియాది గుణములం బట్టి ఋషు లనేక క్రమంబులఁ నభివర్ణించి భావించుచున్నవా; రా ప్రకారం బెట్లనినఁ జైత్రంబున సూర్యుం డు ధాత యను నామంబు దాల్చి కృతస్థలి హేతి వాసుకి రథకృత్తు పులస్త్యుండు తుంబురుండు ననెడు పరిజనులతోఁ జేరికొని సంచరించు; వైశాఖంబున నర్యముండను పేరు వహించి పులహుం డోజుండు ప్రహేతి పుంజికస్థలి నారదుండు కంజనీరుం డను ననుచరసహితుండై కాలంబు గడుపుచుండు; జ్యేష్ఠంబున మిత్రాభిదానంబున నత్రి పౌరుషేయుండు తక్షకుండు మేనక హాహా రథస్వనుండను పరిజనులతోడం జేరి వర్తించు చుండు; నాషాఢంబున వరుణుండను నాహ్వాయంబు నొంది వసిష్టుండు రంభ సహజన్యుండు హూహువు శుక్రుండు చిత్రస్వనుండను సహచర సహితుండై కాలక్షేపంబు సేయుచుండు; శ్రావణంబున నింద్రుండను నామంబుచే వ్యవహృతుండై విశ్వవసువు శ్రోత యేలాపుత్రుం డంగిర సుండు ప్రమ్లోచ చర్యుండను సభ్యులతోఁ జేరి కాలంబు గడుపుచుండు; భాద్రపదంబున వివస్వంతుండను నామంబు దాల్చి యుగ్రసేనుండు వ్యాఘ్రుం డాసారుణుండు భృగు వనుమ్లోచ శంఖపాలుండు లోనుగాఁ గల పరిజనులతో నావృతుండై కాలయాపనంబు సేయుచు నుండు. ||41||

క. ధరలోఁద్వష్టాృహ్వాయమును
నిరవుగ ధరియించి ధాత్రికింపుదలిర్పం

జరియించుచు నభమందున్
సరసిజహితుఁడాశ్వయుజము సయ్యనఁగడుపున్ ॥42॥

వ. ఈ మాసంబున ఋచీకతనయుండు కంబళాశ్వుండు తిలోత్తమ బ్రహ్మో
పేతుండు శతజిత్తు ధృతరాష్ట్రుం డిషంభరులను సభ్యులతోడఁ గూడి
కాలంబు గడుపుచుండుఁ; గార్తికమాసంబున విష్ణువని వ్యవహరింపఁ
బడి యశ్వతరుండు రంభ సూర్యవర్చసుఁడు సత్యజిత్తు విశ్వామి
త్రుండు మఘాపేతుఁ డను పరిజనవర్గంబుతోఁ గూడి కాలంబు నడపు
చుండు; మార్గశిరంబునం దర్యమ నామ వ్యవహృతుండై కశ్యపుండు
తార్క్ష్యుండు ఋతసేనుం డూర్వశి విద్యుచ్ఛత్రుఁడు మహాశంఖుం డనె
డు ననుచరులం గూడి చరించుచుండుఁ; బుష్యమాసంబున భగుండను
నామంబు దాల్చి స్ఫూర్జుం డరిష్టనేమి యూర్ణుం డాయువు కర్కోట
కుండు పూర్వచిత్తి యనెడు సభ్యజనపరివృతుండై కాలక్షేపంబు సేయు
చునుండు; మాఘమాసంబునఁ బూషా హ్వాయంబు వహించి ధనంజ
యుండు వాతుండు సుషేణుండు సురుచి ఘృతాచి గౌతముండను
పరిజనపరివృతుండై చరియించుచు నుండు. ॥43॥

క. క్రతు నామంబు ధరించియుఁ
జతురతఁ బాలించుచుండుఁ జాతుర్యకళా
రతుఁడై సహస్రకిరణుఁడు
మతియుతు లౌననఁ దపస్యమాసము లీలన్. ॥44॥

వ. అందు వర్చసుండు భరద్వాజుండు పర్జన్యుండు సేనజిత్తు విశ్వుం డైరా
వతుండనువారలతో నెనసి కాలయాపనంబు సేయుచుండు; నిట్లు ద్వా
దశమాసంబుల నపరిమేయవిభూతులచేఁ దేజరిల్లుచు నుభయ సంధ్య
లనుపాసించు జనుల పాపసంఘంబుల నున్మూలనంబు సేయుచుఁ,
బ్రతిమాసంబును బూర్వోక్త పరిజన షట్కంబు వెంటనంట నుభయలోక
నివాసులగు జనంబుల కైహి కాముష్మికఫలంబుల నొసంగుచు ఋగ్యజు
స్సామా థర్వణ మంత్రంబులఁ బఠియించుచు, ఋషి సంఘంబులు
స్తుతియింపఁ బురోభాగంబున నప్సరస లాడ, గంధర్వులు పాడ, బ్రహ్మ
వేత్తలగు నఱువది వేవురు వాలఖిల్యమహర్షు లభిముఖులై నుతించు
చునరుగ, నధిక బలవేగ విరాజమానంబులగు నాగరాజంబులు రథో
న్నయనంబు సలుప, బాహాబల ప్రతిష్ఠాగరిష్ఠులగు నైరృత శ్రేష్ఠులు రథ
పృష్టభాగంబు మోచి త్రోయుచుండ ననాది నిధనుండగు నాదిత్యుండు
ప్రతికల్పంబున నిట్లు కాలయాపనంబుసేయుచుఁ దేజరిల్లచుండు; నట్లు
గావున నివి యన్నియు వాసుదేవమయంబులుగాఁ దెలియు” మని
పౌరాణికోత్తముం డగు సూతుండు శుకయోగీంద్రుండు ప్రాయోపవిష్టుం
డగు పరీక్షిన్నరపాలున కుపదేశించిన తెఱంగున నైమిశారణ్యా వాసు
లగు శౌనకాది ఋషిశ్రేష్ఠులకుఁ దెలిపె; నిట్టి పురాణరత్నం బగు భాగవ
తంబు వినువారును బఠియించువారును లిఖియించు వారును నా
యురారోగ్యైశ్వర్యంబులు గలిగి విష్ణుసాయుజ్యంబు నొందుదు; రది
యునుంగాక. ॥45॥

తే. పుష్కరం బందు ద్వారకాపురము నందు
మథుర యందును రవిదిన మందు నెవఁడు

పఠన సేయును రమణతో భాగవతము
వాఁడు తరియించు సంసారవార్ధి నపుడ. ||46||

క. శ్రీరమణీరమణ కథా
పారాయణచిత్తునకును బతికిఁ బరీక్షి
ద్భూరమణున కెఱింగించెను
సారమతిన్ శుకుఁడు ద్వాదశస్కంధములన్. ||47||

12 పురాణగ్రంథ సంఖ్యలు

వ. మఱియు నష్టాదశపురాణంబు లందలి గ్రంథసంఖ్య లెట్లనిన బ్రహ్మపురాణంబు దశసహస్రగ్రంథంబు; పాద్మంబేఁ బదియైదువేలు; విష్ణుపురాణం బిరువదిమూఁడుసహస్రంబులు; శైవంబు చతుర్వింశతిసహస్రంబులు; శ్రీభాగవతం బష్టాదశసహస్రంబులు; నారదంబు పంచవింశతిసహస్రంబులు; మార్కండేయంబు నవసహస్రంబు; లాగ్నేయంబు పదియేను వేలనన్నూఱు; భవిష్యోత్తరంబు పంచశతాధికచతుర్దశసహస్రంబులు; బ్రహ్మకైవర్తం బష్టాదశసహస్రంబులు; లైగం బేకాదశసహస్రంబులు; వారాహంబు చతుర్వింశతిసహస్రంబులు; స్కాదం బెనుబదియొక్కవేల నూఱు; వామనంబు దశసహస్రంబులు; కౌర్మంబు సప్తదశసహస్రంబులు; మాత్స్యంబు చతుర్దశసహస్రంబులు; గారుడంబు పందొమ్మిది సహస్రంబులు; బ్రహ్మాండంబు ద్వాదశసహస్రంబు లిట్లు చతుర్లక్షగ్రంథ సంఖ్యాప్రమాణంబులంబ్రవర్తిల్లు నీ పదునెనిమిది పురాణంబుల మధ్యంబున నదుల యందు భాగీరథి విధంబున, దేవతల యందుఁ బద్మగర్భుని మాడ్కిఁ, దారకలందుఁగళానిధి గరిమ, సాగరంబులందు దుగ్ధార్ణవంబు చందంబున, నగంబులను హేమనగంబు భాతి, గ్రహంబుల విభావసుకరణి, దైత్యులందుఁ బ్రహ్లాదుని భంగి, మణులందుఁ బద్మరాగం బురేఖ, వృక్షంబులందు హరిచందనతరువు రీతి, ఋషులందు నారదు మాడ్కి, ధేనువులందు గామధేనువు పోల్కి, సూక్ష్మంబులందు జీవుని తెఱంగున, దుర్జయంబు లందు మనంబు చొప్పున, వసువు లందు హవ్యవాహనుని పోఁడిమి, నాదిత్యులందు విష్ణువు కరణి, రుద్రుల యందు నీలలోహితుని రీతిని, బ్రహ్మలందు భ్రుగువు సొబగున, సిద్ధుల యందుఁ గపిలుని లీల, నశ్వంబులందుఁ నుచ్చైశ్శ్రవంబులాగున, దర్వీకరంబులందు వాసుకి రూపంబున, మృగములందుఁ గేసరి చెలువున, నాశ్రమంబులందు గృహస్థాశ్రమంబు క్రియ, వర్ణంబులలో నోంకారంబు నిరువున, నాయుధంబులఁ గార్ముకంబు సోయగంబున, యజ్ఞంబుల జపయజ్ఞంబు చాడ్పున, వ్రతంబులం దహింస కరణి, యోగంబులం దాత్మయోగంబు రమణ, నోషధుల యందు యవల సొబగున, భాషణంబులందు సత్యంబు తేవ, ఋతువులందు వసంతంబు ప్రొఢి, మాసంబులందు మార్గశీర్షంబు మహిమ, యుగంబులందుఁ గృతయుగంబు నోజఁ దేజరిల్లు; నిట్టి భాగవతపురాణంబు పఠియించి విష్ణుసాయుజ్యంబుఁ జెందుదు; రని మఱియు నిట్లనియె. ||48||

క. "సకలాగమార్థ పారగుఁ
డకలంక గుణాభిరాముఁ డంచిత బృందా
రక వంద్య పాదయుగుఁ డగు

శుకయోగికి వందనంబు సొరిది నొనర్తున్. ‖49‖

సీ. సకలగుణాతీతు సర్వజ్ఞు సర్వేశు
నఖిలలోకాధారు, నాదిదేవుఁ
బరమదయారసోద్భాసితుఁ ద్రిదశాభి
వందిత పాదాబ్జు వనధిశయను
నాశ్రితమందారు నాద్యంతశూన్యుని
వేదాంతవేద్యుని విశ్వమయునిఁ
గౌస్తుభ శ్రీవత్స కమనీయవక్షుని
శంఖ చక్ర గదాసి శార్ఙ్గ ధరుని
తే. శోభనాకారుఁ బీతాంబరాభిరాము
రత్నరాజితమకుటవిభ్రాజమానుఁ
బుండరీకాక్షు మహనీయ పుణ్యదేహుఁ
దలతు నుతియింతు దేవకీతనయు నెపుడు.” ‖50‖

మ. అని యీ రీతి నుతించి భాగవత మాద్యంతంబు సూతుండు సె
ప్పిన సంతుష్టమనస్కు లై విని మునుల్ ప్రేమంబునం బద్మనా
భునిఁ జిత్తంబున నిల్పి తద్గుణములన్ భూషించుచున్ ధన్యులై
చని రాత్మీయ నికేతనంబులకును త్సాహంబు వర్థిల్లఁగన్. ‖51‖

13 పూర్ణి

క. జనకసుతాహృచ్చోరా!
జనకవచోలబ్ధవిపినశైలవిహారా!
జనకామితమందార!
జననాదికనిత్యదుఃఖచయసంహారా! ‖52‖

మా. జగదవనవిహారీ! శత్రులోకప్రహారీ!
సుగుణవనవిహారీ! సుందరీమానహారీ!
విగతకలుషపోషీ! వీరవర్యాభిలాషీ!
స్వగురుహృదయతోషీ! సర్వదాసత్యభాషీ! ‖53‖

గ. ఇది శ్రీ పరమేశ్వరకరుణాకలిత కవితావిచిత్ర కేసనమంత్రిపుత్ర సహజ
పాండిత్య పోతనామాత్య ప్రియశిష్య వెలిగందల నారయణ నామధేయ
ప్రణీతంబైన శ్రీ మహాభాగవతంబను మహాపురాణంబు నందు రాజుల
యుత్పత్తియు, వాసుదేవ లీలావతార ప్రకారంబును, గలియుగధర్మ
ప్రకారంబును, బ్రహ్మప్రళయ ప్రకారంబును, బ్రళయ విశేషంబులును,
దక్షకునిచే దష్టుండై పరీక్షిన్మహారాజు మృతినొందుటయు, సర్పయాగం
బును, వేదవిభాగక్రమంబును, బురాణానుక్రమణికయు, మార్కండేయో
పాఖ్యానంబును, సూర్యుండు ప్రతిమాసంబును వేర్వేఱు నామంబుల
వేర్వేఱు పరిజనంబులతో జేరుకొని సంచరించు క్రమంబును, తత్తత్పు
రాణగ్రంథసంఖ్యలు నను కథలుగల ద్వాదశస్కంధము, శ్రీమహాభాగవత
గ్రంథము సమాప్తము. ‖54‖

